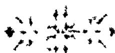
ગુજરાતી, મરાઠી, હિંદી, તથા ઈંગ્રેજી ભાષામાં
જુદાં જુદાં પ્રસિદ્ધ થનારાં
વેદોનાં ભાષાંતર.
દર મહિને [illegible] પૃષ્ઠ; ૩૨ પૃષ્ઠ સંહિતા [સ્વર તથા પદપાઠ સહિત]
૩૨ પૃષ્ઠ ભાષાંતર

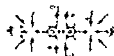
વર્ષ ૧.] આષાઢ સંવત ૧૯૬૮. જુલાઈ ૧૯૧૨ શકે ૧૮૩૪. [અંક ૧

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूत् ।
अधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ॥
यास्काचार्य.

ગુજરાતી

શ્રુતિબોધ.

સંપાદક,
રામચંદ્ર વિનાયક પટવર્ધન, બી. એ., એલ એલ. બી
અચ્યુત બળવંત કોલ્હટકર બી. એ., એલ એલ બી
દત્તો આપ્પાજી તુળજાપુરકર, બી. એ., એલ એલ બી

વાર્ષિક લવાજમ ટપાલ ખર્ચ સહિત રૂ ૩
પ્રકાશક—પ્રાણશંકર અમૃતરામ દીક્ષિત
૪૭, કાલબાદેવી રોડ, મુંબાઈ

સંપાદકોના બે બોલ.

સંકલ્પપ્રમાણે 'શ્રુતિબોધ'નો પ્રથમ અંક વાચકો આગળ રજુ કરવાનો, આજે સુપ્રસંગ આવ્યો તેટલામાટે પરમેશ્વરની કૃપાનું આનંદપ્રદ સ્મરણ થવું સ્વાભાવિક છે. ધર્મની ઉન્નતિ કોઈપણ દેશમાંના જીવિતનું ખાસ ચિન્હ છે. કોઈપણ લોકોનો ધર્મ જેટલો ઉજ્જવલ, જેટલો ઉચ્ચ, જેટલો યુક્તિગ્રાહ્ય અને જેટલો સત્યમૂલક હોય છે તેટલી તેમની માનસિક અને બુદ્ધિવિષયક પરિપક્વતાની ખાત્રી કરી શકાય છે. હિંદુધર્મ સર્વ ધર્મોમાં શ્રેષ્ઠ છે એવી ઘણા હિંદુઓની કલ્પના છે અને હાલની પરિસ્થિતિમાં પણ શ્રીમદ્વિવેકાનંદ જેવા સંન્યાસી અમેરિકા જેવા સુધારાની ટોચે પહોંચેલા દેશમાં જઈને ત્યાંપણ પોતાનો વિજયવાવટો સહજ ફરકાવી શકે છે એ ઉપરથી ઉપરની કલ્પનાને પુષ્ટિ મળે એ તદ્દન સ્વાભાવિક છે. પરંતુ ધર્મનું શ્રેષ્ઠત્વ ઉપર નિર્દિષ્ટ કરેલા ગુણ તેમાં જે પ્રમાણે વાસ કરી રહ્યા હોય છે તેના જ ઉપર આધાર રાખે છે અને હિંદુધર્મવિશે વિચાર કરતાં તેની પણ પરીક્ષા ઉપરોક્ત કસોટી મુજબ જ કરવી પડશે.

એવી પરીક્ષા કરવા માટે હાલના કાળમાં હિંદુધર્મના લોકોને જ અનેક અડચણો છે. એક તો એ છે જે હાલના જીવનકલહમાં ઉપજીવિકાનાં સાધનો મેળવવામાં જ આ દેશના લોકોનો એટલો બધો વખત જાય છે કે તેમને ધર્મની બાબતોનો વિચાર કરવાની ફુરસદજ મળતી નથી. ધર્મસંબંધી વિચાર કરવાનું કામ સગવડની વખતે કરવાજેવું બિલકુલ જ નથી. ધર્મ એટલે કે તેનાં સર્વ વ્યાપ્ત અંગોની અને ઉપાંગોની, બધી તરફથી, બધી દૃષ્ટિથી ચર્ચા થવી જોઈએ. તેમાં સૃષ્ટિ તથા મહત્કારણ, જીવ અને પરમેશ્વર, અચિર અને સનાતન, અસત્ અને શાશ્વતિક, જડ તથા ચેતન, ઉત્પત્તિ તથા સંહાર એવા ગહન પ્રશ્નોનો ઉહાપોહ કરવો પડે છે. આમાંથી જો આપણે એકેકજ દ્વંદ્વ લઈએ તોપણ તેમને માટે જન્મપર્યંત વ્યાસંગ કરનારા બુદ્ધિમાન પુરુષોની જરૂર પડે. તો પછી આ તથા બીજા તેને લગતા અસંખ્ય પ્રશ્નોનું બરોબર રીતે નિરાકરણ કરવામાટે તથા તેમાંનું ખરું ધર્મતત્વ શોધી કાઢવા માટે કેટલો પરિશ્રમ કરવો પડે તેની વાચકોને સહજ જ કલ્પના થશે.

આ સિવાય હિંદુ ધર્મનું ખરું જ્ઞાન થવા માટે બીજી એક મોટી અડચણ એ છે કે તે સંબંધી સર્વ ગ્રંથ સંસ્કૃત ભાષામાં છે. તેનેલીધે આજ આપણી ઘણી જ અનુકંપનીય સ્થિતિ થઈ છે. આપણો ધર્મ ઉત્તમ હોવા છતાં પણ આપણે દુનિયાની દૃષ્ટિમાં દીન અને દરિદ્ર થઈ ગયા છીએ. હિંદુ ગ્રંથોમાંનું ધર્મસંબંધી જ્ઞાન સંસ્કૃત જેવી કઠણ ભાષામાં ગુંચવાઈ ગયું છે તે સિવાય બીજી પણ એક મોટી અડચણ હિંદુઓના માર્ગમાં છે, અને તે એ છે કે એ ધર્મસંબંધી વિવેચન કરનારી ગ્રંથસંખ્યા એવડી મોટી છે કે એ સર્વની સમાલોચના કરવાનું કામ પણ અત્યંત શ્રમસાધ્ય છે. ક્રિશ્ચિયન, મુસલમાન, પારસી લોકોના ધર્મ જેમ એકેક ગ્રંથમાંજ ગ્રથિત કરેલા છે તેમ હિંદુ ધર્મમાં નથી. બાઈબલજેવા એક જ ગ્રંથમાં ધર્મતત્વનો સર્વ સંગ્રહ કરીએ કે અનેક ગ્રંથોની રચના પણ વિચારોની વૃદ્ધિ દેખાડે છે એ પ્રશ્ન જ્ઞાન જુદો છે; તોપણ આનંદની વાત તો એ છે જે જે લોકોને એમ જ લાગતું હોય કે ધર્મતત્વોનું કથન કરનાર એકજ ગ્રંથ હોવો જોઈએ તેમને માટે પણ હિંદુધર્મમાં અનુપમ ગ્રંથરત્ન છે. કારણ અત્યંત હિંદુધર્મમાં વેદોનું પ્રામાણ્ય અત્યંત પ્રાચીન કાળથી પણ અબાધિત ચાલતું આવ્યું છે અને વેદોના ગ્રંથ પણ એવા છે કે ધર્મતત્વના અનેક ભિન્નભિન્ન આચાર જ બધા લગભગ તેમાંથી સર્વ નીકળ્યા

સાર વેદોમાં છે એટલું જ નહિ પણ કેટલાકનો વિસ્તાર પણ અતિશય હૃદયંગમ પદ્ધતિથી તેમાં કરેલો છે. 'શ્રુતિબોધ'ના આશ્રયદાતાઓને આ સર્વનો અમૂલ્ય લાભ મળવાનો હોવાથી અમે અત્રે તે બાબતમાં વિશેષ વિસ્તાર કરતા નથી. પરંતુ અમે અમારા વાચકોને એટલું જણાવીએ છીએ કે વેદોનું આજ સુધી હજારો વર્ષ જે સન્માન ચાલ્યું આવ્યું છે તે નિસાર આદર બુદ્ધિ અથવા અંધશ્રદ્ધા ઉપર ટકેલું નથી પરંતુ વેદોમાંના ઉચ્ચતમ તત્ત્વોના પ્રખર સામર્થ્ય ઉપર જ ટકેલું છે એમાં લેશમાત્ર સંશય નથી

વેદ ચાર છે. પરંતુ તેમના અંગો વગેરેની ગણના કરીએ તો વેદોનો પણ ઘણો જ વિસ્તાર છે બ્રાહ્મણો, આરણ્યકો, ઉપનિષદોનો સમાવેશ પણ વેદોમા જ થાય છે. વેદોનો કેટલોક ભાગ આત્મજ્ઞાનની ચર્ચાથી તથા કેટલોક ભાગ પરમેશ્વરની સ્તુતિથી ભર્યો છે ચાર મુખ્ય વેદો ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ તથા અથર્વવેદ-એમાં પણ જુદા વિષયવિભાગ છે. કારણ ઋગ્વેદમા પ્રાર્થના, યજુર્વેદમા યજ્ઞસબંધી ઉપયુક્ત મંત્રો, સામવેદમા પરમેશ્વરનુ યશોગાન, તથા અથર્વ-વેદમાં ધર્મજ્ઞાનનું વિવેચન, એવા પણ સાધારણ રીતે વિભાગ કરવામા આવે છે.

હિંદુસ્થાન તથા જર્મની અથવા ફ્રાન્સનો એવો કાઇપણ સંબંધ નથી કે જેને લીધે હિંદુ-સ્થાનમાના આચાર, વિચાર અથવા વાઙ્મયની ત્યાંના લોકો-વિદ્વાનો પ્રશંસા કરે વધારે તો શું, પરંતુ હિંદુસ્થાનના લોકોની અર્વાચીન જગતમા પ્રમુખસ્થાને ગણના થતી ન હોવાને લીધે હિંદુલો-કોના સબંધમાં બીજા દેશમાના લોકોના મનમા થોડી અવહેલના બુદ્ધિ પણ હોવાનો સભવ છે. એવી સ્થિતિમા પણ જો અત્રેના કાઇક ગ્રંથો ત્યાના વિચારવાન વિદ્વાનોને આદરણીય લાગે તો તે ગ્રંથોમા એક પ્રકારનુ વિલક્ષણ ઓજ છે એવુ કોઇપણ નિષ્પક્ષપાતી મનુષ્યને કબુલ કરવું પડશે. વેદોની સ્થિતિ સર્વ રીતે તેજ પ્રકારની છે દુનિયાના ધર્મો તથા દુનિયામાની પ્રાચીન ભાષાઓની શોધ-માટે પ્રયત્ન કરતા જ્યારે જર્મન પંડિતોને વેદોની ભાળ લાગી ત્યારે તેમનુ ધ્યાન તેમા લાગ્યુ અને વેદોમાના નિસર્ગ સૌન્દર્યનુ તેમની ગુણગ્રાહક બુદ્ધિને એટલું તો ગાઢપણ લાગ્યું કે તેમનામાના કેટલાકો એ તો તેમનું અથથી ઇતિપર્યંત અધ્યયન કર્યું. કોઇકને વેદની ભાષા જ પસંદ પડી કોઇને વેદોની સાદી અને સરળ રચના જ પસદ પડી, કોઇકને તેમાનુ કાવ્ય મનોહર લાગ્યુ અને કોઇને તેમાંનુ તત્ત્વજ્ઞાન જોઇને આનંદની ઉર્મિઓ આવી. ફક્ત બહારના સ્વરૂપથી જોઇએ તોપણ વેદોના સંબધમા કોઇપણ વાઙ્મયપ્રિય મનુષ્યને અતિશય આનંદ ઉપજવા જેવુ છે. અર્વાચીન શોધકોના મત પ્રમાણે પણ વેદો જગતને પ્રાપ્ત થયાને ઓછામાં ઓછા દશ હજાર વર્ષ થઇ ગયા છે આટલા પુરાતન કાળના ગ્રંથની ભાષા અવ્યવસ્થિત, દુર્બોધ અને વિસંગત હોવી જોઇએ એમાં કેટલીએ આડીઅવળી, વાંકીચુંકી વાક્યરચના, કેટલાએ વ્યાકરણભ્રાન્ત પ્રયોગો તથા કેટલી ક્લિષ્ટ ભાષા હોવી જોઇએ ! પરંતુ વેદોમા આમાનુ કાંઇપણ ન હોવા છતા ઉલટુ વેદોનું કાવ્ય સરળ, સુમેળ, મધુર અને સુશ્લિષ્ટ છે વેદ વાચતી વખતે કાલીદાસની ભાષાસરણી યાદ આવીને ઘણો આનંદ થાય છે. પચકાવ્યના સંસ્કૃતકરતાં વેદકાલીન સંસ્કૃત શબ્દમા તફાવત છે એ વાત ખરી પણ એક વખત આ પ્રાચીન શબ્દોના અર્થ જાણી લીધા પછી વેદોના જેવુ માધુર્યપૂર્ણ કાવ્ય બીજુ કોઇ જ નહી હોય એવુ લાગવા માંડે છે

વેદોમાં અક્ષરોની ઉપર તથા નીચે લીટીઓની નિશાનીવડે જે સ્વરો દેખાડ્યા હોય છે અને જેની મદદથી વેદપાઠક સિપ્રો ડોકું અથવા હાથ વિલક્ષણ પ્રકારે હલાવીને મંત્રો ભણે છે એ વગીથી તની ઉપાધી છે એમ કોઇને લાગવાનો સભવ છે, પરંતુ ભાષણ કરતી વખતે શબ્દોમાના કેટલાક વિવક્ષિત અક્ષરો ભાર મૂકીને બોલવાનો પ્રચાર પ્રૌઢ દશાએ પહોંચેલી

ઘણી ખરી ભાષાઓમાં હોય છે. અક્ષરોના આ ધ્વનિવિશેષને જ '.સ્વર ' એવી પારિભાષિક
સંજ્ઞાથી ઓળખવામાં આવે છે. સ્વરોનું મહત્વ ઇંગ્રેજી ભાષાભિજ્ઞોને તો જણાવવાની બિલકુલ
જરૂર નથી જે ભાષામાં જુદા જુદા સ્વરો નથી હોતા તે ભાષા પ્રાય. અપરિપક્વ અને નિસત્વ
હોય છે, કારણ સ્વર એ શબ્દોચ્ચારનું પ્રધાન અંગ હોવાથી ભાષામાં રહેલા જેમની
એક અત્યુત્તમ સાક્ષ થાય છે. અર્થાત્ જે પ્રકાર ભાષામાં ઉર્જસ્વિતા આવવામાટે ઉત્પન્ન
થયો હતો અને જે વાક્શક્તિનું ઉચિતચિન્હ હોવાને લીધે કેવળ ભાષણને પ્રસંગે જ દેખાઇ
આવે છે તે પ્રકારને સંસ્કૃત ભાષણનો પ્રઘાત બંધ પડયા પછી ગ્રંથોમાથી તિલાંજલી મળી
એમાં કાંઇ આશ્ચર્ય નથી.

આ સ્વરશાસ્ત્ર વિસ્તૃત પરંતુ પદ્ધતિસર છે. પરંતુ તેનું અત્રે વિવરણ કરવાની જરૂર
નથી. વેદોમાં મળી આવતા સ્વરો સાધારણ રીતે ત્રણ પ્રકારના છે—ઉદાત્ત; અનુદાત્તઃ સ્વરિત.
ઉદાત્ત સ્વર જણાવવા માટે અક્ષરને કાંઇપણ ચિન્હ લગાડાતું નથી અનુદાત્ત સ્વર અક્ષરની નીચે
આડી લીટી દોરીને દર્શાવાય છે. અને ત્રીજો સ્વરિત સ્વર હોય તે દર્શાવવા માટે અક્ષર
ઉપર ઉભી લીટી દોરવામાં આવે છે. સ્વરિત અક્ષરની પાછળ જેટલા અનુદાત્ત અક્ષરો આવે છે
તે બધાય કોઇપણ જાતના ચિન્હ સિવાય લખવાનો રિવાજ છે. વેદોનું સ્વરૂપ શુદ્ધ રહેવા માટે
અને તેમનો સૂક્ષ્માર્થ તથા સત્યાર્થ નિશ્ચય કરવાના કામમાં સ્વરો બહુ જ કામમાં લાગ્યા છે વેદોની
બાબતમાં એક ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી બાબત એ છે કે તેમાં પાઠાંતર બિલકુલ જ નથી
એમ કહીએ તો ચાલે જેમને વેદના ગ્રંથ પ્રથમ મળ્યા અને વેદોનું સંરક્ષણ કરવાની જવાબદારી
જેમણે સ્વેચ્છાથી અથવા પરિસ્થિતિને લીધે પોતાને માથે લીધી તેમણે વેદપઠનના કામમાં
એટલી તો સખ્ત સંભાળ લીધી કે તેને લીધે વેદોમાં અપપાઠને અથવા પાઠફેરને માટે જગ્યા
જ રહી નહી. વેદપાઠક બ્રાહ્મણોએ વેદોમાં જુદા -જુદા પાઠ ઉદ્ભવવા દીધા નહિ તેટલા માટે
તેમને શાબાશી આપવાનું સહજ જ મન થઇ જાય છે. વેદોના અર્થ સંબંધી ઘણો જ ઘોટાળો
ઉભો થયલો છે, પરંતુ તેમાં પણ જો વેદોની પ્રત શુદ્ધ ન મળે તેમ હોત તો વેદોમાંનું
તત્ત્વાર્થ જ્ઞાન મેળવુ લગભગ અશક્ય જ થયું હોત એ ઉઘાડું છે

વેદોના અર્થવિષે અત્રે થોડું લખવું ઉચિત છે ભગવાન યાસ્કાચાર્યે જ જેઅર્થે
અર્થ ન સમજતાં વેદપઠન કરનારાની નિંદા કરી છે તેઅર્થ વેદોમાંના અર્થકરતાં તેમાંના
શબ્દને વધારે મહત્વ આપનાર લોક તે સમયથી જ ઉત્પન્ન થયા હોવા જોઇએ એ ખુલ્લુ છે. વિજય-
નગરના સાયણ—માધવે વેદોપર સંસ્કૃતમાં ભાષ્યો કરીને વેદોનો અર્થ સામાન્ય જનોને સુગમ કરી
આપવાનો અત્યંત પ્રશંસનીય પ્રયત્ન કર્યો તથાપિ કાળના પ્રવાહની સાથે પરિસ્થિતિ વધારે બદ
લાતી જઇને ઇંગ્રેજી ભાષા દેશી ભાષાની જોડે એકજ પાટલા ઉપર આવીને બેઠી અને ઇંગ્રેજી-
માં અથવા એકાદ દેશી ભાષામાં વેદોનું ભાષાંતર કર્યું હોય તો જ તે લોકસમાજને ઉપયોગી
થઇ પડે એવી સ્થિતિ હાલમાં થઇ છે. આ સ્થિતિ સારી કે ખોટી, તથા સંસ્કૃત ભાષાનો એટલો
હ્રાસ થવા દેવો યોગ્ય છે કે નહિ એ એક જુદો જ પ્રશ્ન છે પરંતુ સ્નાન પણ ધર્મના પુનરુજ્જી-
વનનો પ્રયત્ન દેશ-કાળ-વર્તમાનને અનુસરીને જ કરવો ઇષ્ટ હોવાને લીધે અમે ઇંગ્રેજી, ગુજ-
રાતી, મરાઠી તથા હિંદી—આ ચાર પ્રચલિત ભાષામાં વેદોનું ભાષાંતર કરવાની શરૂઆત કરી
છે. હિંદી ભાષાનો પ્રસાર હિંદુસ્થાન દેશમાં સર્વકરતાં અધિક હોવાનેલીધે, અને જેમને હિંદી
ભાષાંતર પણ અગમ્ય હોય તેમને ઇંગ્રેજીમાંથી પણ વેદજ્ઞાનની તેમની તૃષ્ણા પૂર્ણ કરી લેવાની
અમે સગવડ રાખેલી હોવાને લીધે, આ ચાર ભાષાંતરોના યોગે વેદોમાંનું જ્ઞાન હિંદુસ્થાનના

ખુણે ખુણામાં ફેલાશે એવી અમને આશા છે. આજ સુધી અંગ્રેજી ભાષામાં વેદોના અનુવા કરવાના થોડા ઘણા પ્રયત્નો થયા છે, પરંતુ મોટા પ્રમાણમાં અને દેશના બધા લોકોની જેમ સવડ થાય એવી તરેહનો આ પહેલો જ પ્રયત્ન છે અને એને યશ આપવા અપાવવામાં અમારા સ દેશબંધુઓ અમને તેમની સહાનુભૂતિ આપીને કૃતાર્થ કરશે એવી અમને આશા છે. આજપર્યં વેદોનાં જે ભાષાંતરો થયાં છે તેનાકરતાં ભાષાંતરના કામમાં અમે જરા જુદી દૃષ્ટિ રાખી છે જ્યાંસુધી મનુષ્ય, સમાજ, સ્નેહી, કૌટુંબિક અથવા અન્ય પાશથી બદ્ધ છે ત્યાં સુધી તેના જુ જુદા વિષયોપર જુદા જુદા મત હોવાના જ. આ સર્વ મતોની ગાંઠડી માથે રાખીને જો કો વેદ જેવા ધાર્મિક ગ્રંથનું ભાષાંતર કરવા માંડે તો તેણે કરેલું ભાષાંતર મૂળ ગ્રંથનું પ્રતિબિં ન થતાં તેના પોતાના જ મતનું તે એક ચિત્રપટ માત્ર થશે. એવું ન થાય તથા વેદ શું કહે છે અમારા દેશબાન્ધવો ખરેખરૂં જાણે તે માટે અમે સર્વ ખાનગી મતો એક બાજુએ રાખી કેવલ સત્યબુદ્ધિથી ભાષાંતર કરવા બેઠા છીએ. આ કામમાં કેટલીક જગ્યાએ પૌર્વાત્ય તથ પાશ્ચિમાત્ય લોકોએ–વિદ્વાનોએ–કરેલા પ્રચલિત અર્થો છોડી દઇને અમારે જુદો જ અર્થ કરવે પડશે પરંતુ તેટલા માટે અમે અમારા વાચકોને એટલી ખાત્રી આપીએ છીએ કે તે કોઇપણ પક્ષને અથવા પંથને અથવા મતને પુષ્ટિ આપવાની ઇચ્છાને લીધે અમે કર્યું એવું કહેવાને પ્રસંગ અમે તેમને આવવા દઇશું નહિ

હાલમાં માત્ર સરળ ભાષાંતર જ આપવાનું અમે ઠરાવ્યું છેઃ અને જ્યાં કાંઈ વિશે ભાંજગડ હશે, જ્યાં વ્યાકરણસંબધી કાંઇ વિશેષ કઠિણતા સમજાવવા સરખી હશે, જ્યાં અર્થ સંબંધી જુદા જુદા ટીકાકારોમાં તીવ્ર મતભેદ હશે, અથવા જ્યાં પદપાઠ અથવા દેવતાસંબંધ કાંઇ વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કરવું અમને જરૂરનું લાગશે તે તે સર્વ બાબતોનાં સાધકબાધક પ્રમાણે આપીને સવિસ્તર વિચાર કરવા માટે અમે પ્રસંગાનુસાર એક જુદો અંક કાઢવાના છીએ.

ભાષાંતર કરતી વખતે ગુજરાતી ભાષા શુદ્ધ રાખવા તરફ જ અમે વિશેષ ધ્યાન આપ્યુ છે. મૂળ કર્તાએ સંસ્કૃતમાં ગ્રંથરચના ન કરતાં જો ચાલુ ગુજરાતી ભાષામાં કરી હોત તો તેણે કેવી ભાષા વાપરી હોત એ લક્ષમાં લઇને કરેલું ભાષાંતર તે જ ખરૂં ભાષાંતર એમ અમારી ભાષાંતર સંબંધી કલ્પના છે. ભાષાંતર વાચકોને વાંચવાનું મનોરંજક લાગે તો જ તે ભાષાંતર કર્યું સફળ. માત્ર શબ્દની જગ્યાએ બીજો શબ્દ મુક્યો એટલે ભાષાંતર થઇ ગયું એવી સમજુતીથી કરેલું ભાષાંતર એ કેવળ ગદ્ધવૈતરૂં જ થાય એવી અમારી દૃઢ માન્યતા છે. ભાષાંતર વાંચતી વખતે આ ભાષાંતર છે એવી કલ્પના કોઇને કદિપણ થવી ન જોઇએ. હાલમાં ઇંગ્રેજી ભાષામાં બીજી ભાષામાંથી સેંકડો ગ્રંથોનાં ભાષાંતરો થાય છે પરંતુ ભાષાંતરકર્તાએ ખાસ જણાવ્યા વિના એ ભાષાંતર છે એવું કોઇને જ લાગતું નથી. વળી મળમાંના શબ્દને બદલે પ્રતિશબ્દ મૂકવાથીજ હમેશાં ભાષાંતરની પૂર્ણતા થાય છે એમ પણ નથી. મળમાંના સર્વ શબ્દ તથા મળમાંના સર્વ અર્થ—એ બન્ને ભાષાંતરમાં પ્રતિબિમ્બિત થવાં જોઇએ. કેટલીક વખતે મૂળમાંના શબ્દાર્થ કરતાં મૂળમાંનો સંકલ્પિત અર્થ બહુ જ અધિક હોય છે અને તેવે વખતે મૂળમાંની સમગ્ર મતલબ ભાષાંતરમાં ઉતારવા માટે મૂળ કરતાં વધારે શબ્દો ખાસ મૂકવા પડે છે. મૂળમાં જ્યારે એકાદ અર્થપૂર્ણ ગહન શબ્દ અથવા પ્રયોજનગર્ભ વિશિષ્ટ વાક્ય રચના વાપરી હોય ત્યારે મૂળ કરતાં વધારે શબ્દો વાપરવા એ ભાષાંતરના ઢીલાપણાની બિલકુલ નિશાની નથી. ઉલટું તેટલા શબ્દો ન વાપર્યાથી તે ખરૂં ભાષાંતર કદિપણ થઇ શકે જ નહિ. ઉદા- હરણાર્થ ઋગ્વેદના આરંભમાં જ બારમા સૂક્તની બીજી ઋચા લઇએ. એ ઋચા આ પ્રમાણે છે.

अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्।

આ ઋચામા કેવળ શબ્દની ગોઠવણ ઉપરથી જ તેમાનો જુસ્સાદાર અર્થ કોઇના પણ ધ્યાનમા આવે તેમ છે. આ સુક્ત ગાનારો ભક્ત અગ્નિની અનિર્વચનીય ગુણસંપત્તિથી એટલો તલ્લીન થઇ ગયો છે કે તેના હૃદયમાંની ભક્તિની છોળ ઉછળી અગ્નિમગ્નિ આવી વાકયરચનાના રૂપમાં તેના ઉદ્ગાર બહાર પડ્યા છે. હમેશાની વાક્યરીતિ છોડીને અગ્નિમગ્નિ આવી રીતે વર્ણ્ય દેવતાનુ નામ વાકયના આરંભમાં આવવાનો મર્મ આ છે અને આનો ભાવ ગુજરાતીમા જે રીતે થાય તેવી જ રીતે ભાષાન્તર કરવુ જોઇએ. આવી વખતે મૂળમા શબ્દ કેટલા છે, ભાષાંતરમા શબ્દ કેટલા છે એ જોવું તદ્દન અયોગ્ય છે.

ઋગ્વેદમા ઋચા, વર્ગ, અધ્યાય, તથા અષ્ટક–આવા ભાગ કરેલા છે. એક ઋચા એટલે એક મંત્ર અથવા શ્લોક. એવી કેટલીક ઋચા મળીને એક વર્ગ થાય છે અને એવા ઘણા વર્ગ મળીને એક અધ્યાય થાય છે પ્રથમ અધ્યાયમા ૩૭ વર્ગ છે. આઠ અધ્યાયનુ એક અષ્ટક બને છે અને એવા આઠ અષ્ટકમા આખો ઋગ્વેદ પુરો થાય છે, ઋચા, વર્ગ, અધ્યાય, અષ્ટક એ એક જાતની વિભાગપરંપરા થઇ બીજી પણ એક રીતે વિભાગ કરવાની એક પદ્ધતિ છે તે પદ્ધતિ પ્રમાણે કેટલીક ઋચા મળીને એક સૂક્ત થાય છે; કેટલાક સૂક્તોનુ એક અનુવાક બને છે, કેટલાંક અનુવાકોનુ એક મંડળ થાય છે અને એવા દશ મંડળો મળીને આખો ઋગ્વેદ પુરો થાય છે ગણિતની દૃષ્ટિથી બરોબર આઠ ભાગ થયાને લીધે જ ઋગ્વેદના અષ્ટકો થયા છે અને અષ્ટકોના આઠ આઠ અધ્યાય કરવામા પણ વિષયસંગતિ કરતા ગણિત ઉપર જ વિશેષ ભાર મૂકવામા આવ્યો છે. મંડળોમાં તેમ નથી. મંડળો તથા સૂક્તો–એવા વિભાગ પાડવામા થોડી વિષયની, જરા ઋષિ સંબંધી–એવી દૃષ્ટિ રાખી છે અને તેને લીધે તત્ત્વદૃષ્ટિથી મંડળનો વિભાગ અષ્ટકના વિભાગ કરતા જરા વધારે ઉચિત થયો છે. અષ્ટકના વિભાગનુ પણ સવડતાની દૃષ્ટિથી મહત્વ છે જ, માટે અમે બન્ને વિભાગોનો નિર્દેશ પ્રત્યેક પાનાને મથાળે કર્યો છે.

'શ્રુતિબોધ'ની પહેલી જાહેરખબર આપવાને આજ લગભગ પાંચ મહિના થયા પુસ્તક નીકળવાને આટલો અવકાશ હોવા છતા અમારા ગ્રાહકોની નામાવલિમા નામો દાખલ કરવાને લોકો તૈયાર થશે એવી અમારી કલ્પના ન હતી પરંતુ પરમેશ્વરની કૃપાથી વાચકો સંતોષથી બહાર પડ્યા છે, અને તેને લીધે અમારો આ પ્રથમ અંક પણ અમારી કલ્પના કરતા વધારે સુંદર રૂપે લોકોની આગળ રજુ થાય છે. ગુજરાતી વાચકમંડળમા દર મહિને ચોસઠ પાનાના તથા મોટા આકારના વેદવિષયક પુસ્તક માટે વર્ષના ટપાલ ખર્ચ સુધ્ધાં ત્રણ રૂપિઆ ખર્ચવાને તૈયાર થનાર ઓછામાં ઓછા દશ હજાર વાચકો નીકળે એવી અમારી ઇચ્છા છે. ઘણાખરા લોકો આટલા કિંમતે વેદોના અર્થ લોકો પાસેથી સંતાડી રાખે છે એવી કલ્પના અમે માનતા હતા. એ કલ્પનાને માટે હવે સ્થાન રહ્યુ નથી એટલુ જ નહિ પણ ત્રણ રૂપિઆમા લગભગ આઠસો પાનાં જેટલા ઓછા દરે અમે મૂળસહિત વેદ આપવાને તૈયાર થયા છીએ અમારા દેશબંધુઓએ અમારા શ્રમનું સાર્થક કર્યાથી લવાજમ હજુ પણ ઓછું કરીને અથવા પાના વધારીને અમે તેમના ઉદારપણાનો જેટલો બની શકે તેટલો બદલો ખુશીથી આપીશુ. બાયબલના જેવી લાખ લાખ પ્રતો નીકળીને પણ એક વર્ષની પ્રત બીજા વર્ષ માટે શિલ્લક રહેતી નથી તેમ હિંદુસ્થાનમાં વેદ વિગેરે ન થાય તો હિંદુસ્થાનમા જીવતા માણસો જ નથી એમ કહેવું જોઇએ આ કામમાં અમે કોઇ પાસે પણ દ્રવ્ય સાહાય્ય માગી નથી અને તે અમને કોઇએ પણ આપી નથી. પોતાનો શ્રમ, પોતાના પૈસા, તથા અમારા દેશબંધુની ગુણજ્ઞતા–ઉપર જ હિંમત ધરીને અમે આ

સાહસ આરંભ્યું છે. આમાં અમારા દેશબંધુઓએ અમને વિપદ્ગ્રસ્ત થવા ન દેવા. ભરપૂર દ્રવ્ય સાહાય્ય હોત તો વેદોનું ભાષાંતર ગરીબોને મફત જ આપવાનું હતું. પરંતુ તેવી સ્થિતિ જો કે ન હોય તોપણ પાંચ છ વર્ષની અંદર ચારે વેદ—મૂળ તથા ભાષાંતર બન્ને સહિત— અત્યલ્પ કિમ્મતમાં વાચકોના હાથમાં આપવાનો નિશ્ચય છે.

પુષ્કળ લોકો તરફથી એવી સૂચના આવી હતી કે આ પુસ્તકમાં સાયણાચાર્યની ટીકા તથા તેનું ભાષાંતર પણ આપના જવું. પરંતુ ગ્રંથ વહેલો પુરો થાય એવી અમારી બલવત્તર ઇચ્છા હોવાને લીધે અમે તે સૂચનાનો સ્વીકાર કરી શકયા નહી. પ્રથમ જ ' વેદ ' શબ્દના ઉચ્ચારની સાથે જ લોકો ભડકયા જેવા દેખાય છે. તેમને એમ લાગે છે કે આ પાંચ પચીસ વર્ષનું ' ધીરે ધીરે ' ચાલનારૂં કામ છે. તેમ જ આજસુધી વેદોસંબંધી નીકળેલાં માસિકો અકાલે મૃત્યુ પામ્યાં છે. આને લીધે અમારા વિશે પણ લોકોને શંકા હોય એ ઉઘાડું છે. નકામો વધારે બાર માથાઉપર ખેંચી લઇને કામ અધુરૂં રાખવા કરતાં થોડું જ કામ માથે લઇને તે પર્ણું કરી બતાવવું અમને વધારે પસંદ છે. અને તે જ વિચારથી અમે ટીકા–ભાષ્ય વગેરેને મુકી દીધાં છે. વેદ તથા ભાષાંતરો જુદાં જુદાં વાંચી તથા બાંધી શકવા માટે જુદાં જુદાં છાપ્યાં છે અને સુંદર છપાઇ માટે બની શકી તેટલી કાળજી લેવામાં બિલકુલ જ કસર રાખી નથી. પુસ્તકોના કાગળ પણ જાડા તથા સારા વાપર્યા છે. ' સુબોધિની ' પ્રેસના ઉદાર માલિકે તથા હોંશિયાર મેનેજરે વેદપ્રકાશનનુ મહત્ત્વ જાણીને અમારે માટે સત્વર સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી નવા ટાઇપ ખાસ પડાવ્યા અને છપાઇ મનોહર કરવા માટે મનઃપૂર્વક શ્રમ લીધો એ તેમને માટે ઘણું ભૂષણાવહ છે.

ઉપર જણાવેલી સૂચના ઉપરાંત જે અનેક હિતચિંતકોએ, મિત્રોએ તથા વેદાભિમાની લોકોએ અમને વખતો વખત બીજી પણ જુદા જુદા પ્રકારની સૂચના કરી તે સર્વના અમે આભારી છીએ એ કહેવાની જરૂર જ નથી. આ સર્વ સૂચનાઓનો અમે યોગ્ય વિચાર કરીને તેમાંથી અમને જેટલી ગ્રાહ્ય લાગી, તે અમે સ્વીકારી પણ છે. મુળ વેદ દેવનાગરી લિપિમાં ન છાપતાં ગુજરાતીમાં છપાવો, ભાષાંતર ન આપતાં સંસ્કૃતમાં જ સરળ વિવરણ આપો, બધા વેદ ભાષાંતરો સહિત છપાઇ ગયા પછી જ અમને એકદમ સાહ-સીનેર અંકો મોકલી આપો, અમે યજુર્વેદી છીએ અને પોતાનો વેદ પ્રથમ વાંચવો એવી શાસ્ત્રાજ્ઞા છે માટે તમે યજુર્વેદનું જ ભાષાંતર પ્રથમ શરૂ કરો એટલે અમને ગ્રાહક થવાને ઠીક પડશે, કૃષ્ણ યજુર્વેદ છાપવાના ન હો તો જ અમને ગ્રાહક કરો, દર અંકમાં ચારે વેદનાં આઠ આઠ પાનાં આપતા જાવ,—એવા પ્રકારની પણ સૂચનાઓ કોઇ કોઇ ગૃહસ્થોએ કરી હતી પણ તે ગ્રાહ્ય ન થાય એ ખુલ્લું જ છે. એટલું તો ખરૂં કે આજ સુધીમાં જે જે સદ્ગૃહસ્થોએ પત્રવ્યવહાર કર્યો છે તેમની વેદોમાં નિષ્ઠા તથા ' શ્રુતિબોધ ' સફળ થવા બાબતની ઇચ્છા તેમના પત્રોમાં પૂર્ણપણે વ્યક્ત થતી હતી.

વેદોના સંબંધમાં જુદા જુદા લોકોની ઘણી વિલક્ષણ કલ્પના હોય છે એમ જણાય છે. કોઇ વેદોમાં આગગાડી હોવી જોઇએ એમ આગ્રહપૂર્વક કહે છે, કોઇ વેદોમાં ભૂમિતિ શોધી કાઢે છે, કોઇ તેમાં મુદ્રણકલાની શોધ કરે છે, વેદમાં મોટર ગાડીનું તેલ મળી આવે છે એમ કોઇ કહે છે. કોઇ તો વેદોમાં સરવાળા બાદબાકી હોવામાટે બહુ પ્રશંસાપર ઉદ્ગાર કાઢે છે. અમારા મત પ્રમાણે આ શ્રુતિપાઠકોને વેદોનું ખરૂં મહત્ત્વ બિલકુલ જણાયું નથી. નહિં તો નહિંઆરી પણ વેદોની આવી કુજેતી તેમણે કદિ જ કરી ન હોત. ઘણા પ્રાચીન કાળથી આજ-

પર્યન્ત વેદોનું જે મહત્વ ચાલતું આવ્યું છે તે વેદોમા દીવાસળીની પેટી નીકળે છે, અથવા તેમા સાબુનો નિર્દેશ કરેલો છે–એવી વાતો ઉપર અવલંબીને રહ્યું નથી વેદોમા જે કાંઇખરેખર મળવુ જોઇએતે તેમા મળ્યુ એટલે બસ પછી તેમા દીવાસળીની પેટી અથવા શાહીના અંકનું બિંદુ પણ ન મળે તેની હરકત નહિ. ખરેખર જો વેદો માનવજાતિના ઉદ્ધારાર્થ અવતીર્ણ થયા હોય તો તેમા ઇશ્વરનુ શુદ્ધ તથા સાત્વિક સ્તવન અને ધર્મના અત્યુદાત્ત ગૂઢતત્વો હોય એટલે થયુ તથા આ બન્નેનો વેદોમા ભરપૂર સમૂહ છે આ બાબત ગમે તેની પણ મનમા ખાત્રી થાય તેમ છે આવા નિષ્કલંક તથા નિરંજન વેદોને તેમની અતિશ્રેષ્ઠ પદવીએથી નીચે ખેંચી પાડીને રસાયન શાસ્ત્ર વિશેના સામાન્ય ગ્રંથનું રૂપ આપવુ અથવા બજારમા પૈસે પૈસે વેચાતી બાગખડીની ચોપડીઓ સાથે તેમની સરખામણી કરવી એ તો પરમાવધિ થઈ એવી ભળતી સળતી તથા મૂર્ખપણાની કલ્પનાવડે, તે પવિત્ર ગ્રંથોની અથવા તેમના સક્રમ ભક્તોની કોઈની પણ યોગ્યતા વધારે વધતી નથી. ઉપરાંત બીજો પણ એક એવો મુદ્દો છે કે વેદોનું મહત્વ વધારવાની ઉલટ હાલના જમાનામા જેટલા સુધારા છે તેટલા જ મ ન વેદોના કાળમા અસ્તિત્વમા હતા, વેદકાળની સ્થિતિ હાલના કરતા વધારે સુધરેલી નહોતી અથવા હાલમા જે નવી શોધો થઇ છે તે કરતા વધારે શોધો વેદકાળમા થઇ નહોતી એમ આ ઉપરની બાબતો માની લેતા નથી શું? ઓગણીસમી સદીમા હિંદુસ્થાનમા તારયંત્ર–ટેલીગ્રાફ નવું થતાંવેત જ આ લોકોએ વેદોમા પણ તારયંત્રો શોધી કાઢયા, પણ આજ તેમની કેટલી અનુકંપનીય સ્થિતિ થઇ છે તે જુઓ! કારણ ત્યારથી ભૌતિક સુધારણા તેના કરતા પણ આગળ વધી છે અને કોઇ પણ જાતના તારની મદદ સિવાય આજ બેતાર- પૃથ્વીમા એક સ્થાનકેથી બીજા સ્થાનક સુધી સંદેશાનો વ્યવહાર શરૂ થયો છે, પરંતુ ઉપર જણાવેલા મિથ્યાભિમાની લોકોએ વેદોની મજલ તારયંત્રો સુધી જ આણી મુકવાને લીધે વેદોમાના સુધારા હલકી જાતના તથા હલકા પ્રકારના હોવાનો વિના કારણ આક્ષેપ માત્ર વેદોના સંબંધમા ઉત્પન્ન થયો છે.

વેદોમા કાવ્ય છે કે નહિ એ બાબત પણ ઘણો વિચાર કરવા જેવી નથી. વેદોમા કાવ્ય છે વધારે તો શુ પણ વેદ કાવ્યમય છે એ બાબત કોઇપણ કદિ નાકબૂલ કરી શકે તેમ નથી પરંતુ કાવ્ય એટલે કોઇપણ વિષય સ્ફૂર્તિદ્વારા પ્રકટ કરવાની અત્યંત મધુર પદ્ધતિ છે. અને એને લીધે જ વેદોની કાવ્યાત્મકતા વેદોને અતિશય જ શોભાદાયક થઇ છે વેદ પ્રથમ ગવાયા હતા ત્યારથી આજપર્યન્ત હિંદુસ્થાનના વિદ્વાન લોકોની તેમના ઉપર એટલી તો અપ્રતિમ ભક્તિ છે કે જે પ્રમાણે આગ્રાનો તાજમહેલ દુનીયાની સાત નવાઇઓમાથી એક નવાઇ તરીકે મનાય છે, તે જ પ્રમાણે, વેદપાઠકોએ એક પણ અપપાઠ ઉત્પન્ન થવા ન દેતા, કાળજીની માફક વેદોનું રક્ષણ કર્યું એ જોઇને પણ જગમાના રસિક લોકો આશ્ચર્યથી મોમા આંગળીઓ ઘાલી રહ્યા છે હિંદુ લોકોએ પોતાનો વૈભવ, દોલત, તથા રાજ્યશ્રી પણ ખુશીથી ગુમાવી પરંતુ અનેક પ્રાણાંતક કષ્ટો ખમ્યા છતા પણ વેદોને તેમણે નખની એક આંગળી પણ અડકવા ન દીધી એ ઉપરથી વેદોના સંબંધમા તેમની કેટલી પ્રીતિ છે તે વ્યક્ત થાય છે વેદોના ફ્રેન્ચ તથા ઇંગ્રેજી ભાષાઓમા પણ થોડા ઘણા પ્રમાણમા ભાષાંતરો થયા છે તથા તેને લીધે ત્યાના સમાજોને પણ વેદોનો સ્વાદ મળ્યો છે. પરંતુ વેદની મહત્વની ખરી જર્મન પંડિત મેક્સમુલરે સાયનભાષ્યાનુકૂલ ઋગ્વેદની પ્રત લંડનમા છાપીને પ્રસિદ્ધ કરીને કરી છે એ પ્રત વેબ્સ્ટરની ડીક્શનરી જેવડા મોટા ભાગોમા, ૨૫૮ તથા

સુંદર દેવનાગરી લિપિમાં છાપી છે તથા તેમાં વેદસ્વર તથા વેદમંત્રનું મુદ્રણ બહુ જ કાળજી-પૂર્વક કર્યું છે. તે જ પ્રમાણે બીજા વેદ પણ પાશ્ચિમાત્ય પંડિતોના પરિશ્રમથી એવી જ કાળજી-પૂર્વક છપાયા છે. હિંદુસ્થાનમાં પણ બે ચાર જગ્યાએ વેદો પ્રસિદ્ધ થયા છે પરંતુ પાશ્ચિમાત્ય નકલના જેટલી પણ તે પ્રતો શુદ્ધ નથી. આ શોચનીય બાબત છે. અમારૂં વેદ મુદ્રણનું કામ વેદશાસ્ત્રસંપન્ન નરહર શાસ્ત્રીએ પોતાની દેખરેખ નીચે ઘણી જ દક્ષતાથી કર્યું છે. પરંતુ એક પણ ભુલ રહે નહિ એવી જોકે તેમની વિદ્વત્તા છે છતાં છાપખાનામાંના ઉસ્તાદ કૉંપોઝીટર લોક કંઇ ને કંઇ ભુલ કર્યા વગર નહિ રહે એ નક્કી છે. પરંતુ એવી ચુકો પણ સુધારવી એવી અમારી ઇચ્છા છે અને તેટલામાટે જે કોઇ અમારાં વેદોનાં પાનામાં છપાઇની ભૂલો દેખાડશે તેમને અમારા તરફથી યથાશક્તિ પારિતોષિક પણ મળશે એ અમે અત્રે જાહેર કરી રાખીએ છીએ.

આ સભાષાન્તર વેદપ્રકાશનું કામ અત્યંત ખર્ચનું છે અને ગયા પાંચ મહિનામાં વર્તમાનપત્રોમાંની જાહેરખબરોમાં તથા બીજી પ્રાસ્તાવિક વ્યવસ્થામાં ઘણું જ ખર્ચ થઇ ગયું છે. તથાપિ જે લવાજમ અમે પ્રસિદ્ધ કર્યું છે તે વધારવાનો અમારો બિલકુલ જ વિચાર નથી. કેટલીક વખતે લોકો ‘ લવાજમ બહુ જ છે, લવાજમ બહુ જ છે. ’ એમ બૂમો માર્યા કરે છે. પરંતુ અમારા ‘ શ્રુતિબોધની ’ આશ્રમમાં ‘ તમારૂં લવાજમ ઘણું જ ઓછું છે ’ એવું સેંકડો લોકો તથા અમારાં મિત્રો અમને કહી ચુકયા છે. પરંતુ અમે લવાજમ ઓછું રાખ્યું છે તે જાણી જોઇને ઓછું રાખ્યું છે. કારણ લાખ રૂપિયા લઇને તમે સ્વર્ગમાંનું અમૃત જો વેચવા માંડો તો પણ ગરીબોના પ્રાણ જવાના ને તો જવાના જ. કારણ ગરીબ લાખ રૂપિયા લાવી શકે નહિ અને અમૃત ખરીદી શકે નહિ. અમે વેદોમાંનું અમૃત ગરીબોને માટે રાખ્યું છે તથા દશ રૂપિયાથી દશ હજાર રૂપિયા કમાનારને તે સહજ પ્રાપ્ત થાય એવી અમારી વિશેષ ઇચ્છા છે. અમારા દેશબંધુ અમારો ઉદ્દેશ જાણીને અમે કરી આપેલી સગવડતાનો પૂર્ણ લાભ લે એટલી જ માત્ર અમે વેદપુરુષ પાસે માગણી કરીએ છીએ.

છેવટે જે જે સદ્ગૃહસ્થોએ અમને આ કામમાં મદદ કરી છે, અથવા પ્રોત્સાહન આપ્યું છે તે સર્વનો અમે મનઃપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. તેમજ આધુનિક કાળમાં જેમણે વેદાર્થ પ્રકટ કરવા માટે પ્રયત્ન કર્યા છે. તે સર્વ ગ્રંથકારોને પણ, તેમના પ્રયત્નની દિશા અમારા કરતાં ભલે તેટલી ભિન્ન હોય તો પણ, અમે કૃતજ્ઞતાપૂર્વક નમન કરીએ છીએ. વેદોનું સમગ્ર પ્રકાશન અમારા હાથથી પાર પડયેથી સાંપ્રત કાળનો હિંદુધર્મ પવિત્રતર થવાને તથા તેનાપર લોકોનો ખરો પ્રેમ બેસવાને તેનો ઘણો ઉપયોગ થશે. પરંતુ એવું થવામાં પરમેશ્વરની કૃપા જોઇએ. માટે તે મળવા માટે વેદના જ શબ્દોવડે તેને નમન કરીને આ પ્રસ્તાવનાલેખ અમે પુરો કરીએ છીએ.

सख्ये ते इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते ।
त्वामभि प्रणोनुमः जेतारमपराजितम ॥ १. ११. २.

प्रथमं मण्डलम्

प्रथमोऽष्टकः

॥ ऋग्वेदः ॥

[प्रथमोऽनुवाकः]

[प्रथमोऽध्यायः]

॥ १ ॥ १-९ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम् ॥१॥
अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत । स देवाँ एह वक्षति ॥ २ ॥
अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम् ॥ ३ ॥
अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इद्देवेषु गच्छति ॥ ४ ॥
अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः। देवो देवेभिरा गमत् ॥५॥१ ॥
यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि । तवेत्तत्सत्यमङ्गिरः ॥ ६ ॥
उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयं । नमो भरन्त एमसि ॥ ७ ॥
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमानं स्वे दमे ॥ ८ ॥

अग्निं । ईळे । पुरःऽहितं । यज्ञस्य । देवं । ऋत्विजं । होतारं । रत्नऽधातमं ॥१॥
अग्निः । पूर्वेभिः । ऋषिऽभिः । ईड्यः । नूतनैः । उत । सः । देवान् । आ ।
इह । वक्षति ॥ २ ॥ अग्निना । रयिं । अश्नवत् । पोषं । एव । दिवेऽदिवे । यशसं ।
वीरवत्ऽतमं ॥३॥ अग्ने । यं । यज्ञं । अध्वरं । विश्वतः । परिऽभूः । असि । सः । इत् ।
देवेषु । गच्छति ॥ ४ ॥ अग्निः । होता । कविऽक्रतुः । सत्यः । चित्रश्रवःऽतमः । देवः ।
देवेभिः । आ । गमत् ॥५॥१॥ यत् । अंग । दाशुषे । त्वं । अग्ने । भद्रं । करिष्यसि ।
तव । इत् । तत् । सत्यं । अंगिरः ॥ ६ ॥ उप । त्वा । अग्ने । दिवेऽदिवे ।
दोषाऽवस्तः । धिया । वयं । नमः । भरंतः । आ । इमसि ॥ ७ ॥ राजंतं ।
अध्वराणां । गोपां । ऋतस्य । दीदिविं । वर्धमानं । स्वे । दमे ॥ ८ ॥

स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ २ ॥ १–९ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता–१–३ वायुः । ४–६ इन्द्रवायू । ७–९ मित्रावरुणौ ॥
छन्दः–१,२ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(२) वायवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः । तेषां पाहि श्रुधी हवम् ॥१॥
वाय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः । सुतसोमा अहर्विदः ॥ २ ॥
वायो तव प्रपृञ्चती धेना जिगाति दाशुषे । उरूची सोमपीतये ॥ ३ ॥
इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि ॥ ४ ॥
वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजिनीवसू । तावा यातमुप द्रवत् ॥५॥ ३ ॥
वायविन्द्रश्च सुन्वत आ यातमुप निष्कृतम् । मक्ष्वि१त्था धिया नरा ॥६॥
मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीं साधन्ता ॥ ७ ॥
ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा । क्रतुं बृहन्तमाशाथे ॥ ८ ॥

सः । नः । पिताऽइव । सूनवे । अग्ने । सुऽउपायनः । भव । सचस्व । नः । स्वस्तये ॥९॥२॥
वायो इति । आ । याहि । दर्शत । इमे । सोमाः । अरंऽकृताः । तेषां । पाहि । श्रुधि ।
हवं ॥ १ ॥ वायो इति । उक्थेभिः । जरन्ते । त्वां । अच्छ । जरितारः । सुतऽसोमाः ।
अहःऽविदः ॥२॥ वायो इति । तव । प्रऽपृञ्चती । धेना । जिगाति । दाशुषे । उरूची ।
सोमऽपीतये ॥३॥ इंद्रवायू इति । इमे । सुताः । उप । प्रयःऽभिः । आ । गतं । इंदवः । वां ।
उशंति । हि ॥ ४॥ वायो इति । इंद्रः । च । चेतथः । सुतानां । वाजिनीवसू इति वाजि-
नीऽवसू । तौ । आ । यातं । उप । द्रवत् ॥ ५ ॥३॥ वायो इति । इंद्रः । च । सुन्वतः ।
आ । यातं । उप । निःऽकृतं । मक्षु । इत्था । धिया । नरा ॥६॥ मित्रं । हुवे । पूतऽदक्षं । वरुणं ।
च । रिशादसं । धियं । घृताचीं । साधंता ॥ ७ ॥ ऋतेन । मित्रावरुणौ । ऋतऽवृधौ ।
ऋतऽस्पृशा । क्रतुं । बृहंतं । आशाथे इति ॥ ८ ॥ कवी इति । नः । मित्रावरुणा ।

कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया । दक्षं दधाते अपसम् ॥९॥४॥

॥ ३ ॥ १—१२ मधुच्छन्दा ऋषि. ॥ देवता—१-३ अश्विनौ । ४—६ इन्द्र । ७—९ विश्वे देवाः । १०-१२ सरस्वती ॥ छन्दः—२ निचृद्गायत्री । ४, ११ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, ३, ५-१०, १२ गायत्री ॥ षड्ज स्वर. ॥

(३) अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती । पुरुभुजा चनस्यतम् ॥१॥
अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया । धिष्ण्या वनतं गिरः ॥ २ ॥
दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः । आ यातं रुद्रवर्तनी ॥ ३ ॥
इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥४॥
इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ ५ ॥
इन्द्रा याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥६॥५॥
ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आगत । दाश्वांसो दाशुषः सुतम् ॥७॥
विश्वे देवासो अप्तुरः सुतमा गन्त तूर्णयः । उस्रा इव स्वसराणि ॥ ८ ॥

तुविऽजातौ । उरुऽक्षया । दक्षं । दधाते इति । अपसं ॥९॥४॥ अश्विना । यज्वरीः । इषः । द्रवत्पाणी इति द्रवत्ऽपाणी । शुभः । पती इति । पुरुऽभुजा । चनस्यतं ॥१॥ अश्विना । पुरुऽदंससा । नरा । शवीरया । धिया । धिष्ण्या । वनतं । गिरः ॥२॥ दस्रा ॥ युवाकवः । सुताः । नासत्या । वृक्तऽबर्हिषः । आ । यातं । रुद्रवर्तनी इति रुद्रऽवर्तनी ॥३॥ इंद्र । आ । याहि । चित्रभानो इति चित्रऽभानो । सुताः । इमे । त्वाऽयवः । अण्वीभिः । तना । पूतासः ॥ ४ ॥ इंद्र । आ । याहि । धिया । इषितः । विप्रऽजूतः । सुतऽवतः । उप । ब्रह्माणि । वाघतः ॥ ५ ॥ इंद्र । आ । याहि । तूतुजानः । उप । ब्रह्माणि । हरिऽवः । सुते । दधिष्व । नः । चनः ॥ ६ ॥ ५ ॥ ओमासः । चर्षणिऽधृतः । विश्वे । देवासः । आ । गत । दाश्वांसः । दाशुषः । सुतं ॥ ७ ॥ विश्वे । देवासः । अप्ऽतुरः । सुतं । आ । गंत । तूर्णयः । उस्राःऽइव । स्वसराणि ॥८॥

विश्वे देवासो अस्रिध एहिमायासो अद्रुहः । मेधं जुषन्त वह्नयः ॥ ९ ॥
पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥ १० ॥
चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनां । यज्ञं दधे सरस्वती ॥ ११ ॥
महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा विराजति ।
॥ १२ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ ४ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-३ विराड् गायत्री । १० निचृद्गायत्री । १, २, ४-९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(४) सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहूमसि द्यविद्यवि ॥ १ ॥
उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद्रेवतो मदः ॥ २ ॥
अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥३॥
परेहि विग्रमस्तृतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम्॥४॥
उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इद्दुवः ॥ ५ ॥ ७ ॥

विश्वे । देवासः । अस्रिधः । एहिऽमायासः । अद्रुहः । मेधं । जुषंत ।
वह्नयः ॥ ९ ॥ पावका । नः । सरस्वती । वाजेभिः । वाजिनीऽवती । यज्ञं । वष्टु । धिया-
ऽवसुः ॥१०॥ चोदयित्री । सूनृतानां । चेतंती । सुऽमतीनां । यज्ञं । दधे । सरस्वती ।
॥११॥ महः । अर्णः । सरस्वती । प्र । चेतयति । केतुना । धियः । विश्वाः । वि । राजति ।
॥ १२ ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ द्वितीयोऽनुवाकः ॥

सुरूपऽकृत्नुं । ऊतये । सुदुघांऽइव । गोऽदुहे । जुहूमसि । द्यविऽद्यवि ॥ १ ॥
उप । नः । सवना । आ । गहि । सोमस्य । सोमऽपाः । पिब । गोऽदाः । इत् । रेवतः ।
मदः ॥ २ ॥ अथ । ते । अंतमानां । विद्याम । सुऽमतीनां । मा । नः । अति ।
ख्यः । आ । गहि ॥ ३ ॥ परा । इहि । विग्रं । अस्तृतं । इंद्रं । पृच्छ । विपःऽचितं ।
यः । ते । सखिऽभ्यः । आ । वरं । ॥ ४ ॥ उत । ब्रुवंतु । नः । निदः । निः । अ-
न्यतः । चित् । आरत । दधानाः । इंद्रे । इत् । दुवः ॥ ५ ॥ ७ ॥ उत । नः । सुऽभ-

उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः। स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि ॥ ६ ॥
एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम्। पतयन्मन्दयत्सखम् ॥ ७ ॥
अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः। प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥८॥
तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो। धनानामिन्द्र सातये ॥ ९ ॥
यो रायोऽवनिर्महान्त्सुपारः सुन्वतः सखा। तस्मा इन्द्राय गायत ॥१०॥८॥

॥ ५ ॥ १-१० मधुच्छन्द ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराड् गायत्री। ३ पिपीलिका मध्या निचृद्गायत्री। ५-७, ९ निचृद्गायत्री। ८ पादनिचृद्गायत्री। आर्च्युष्णिक् ४, १० गायत्री। ऋषभः स्वरः ॥

(५) आ त्वेता नि षीदतेन्द्रमभि प्र गायत। सखायः स्तोमवाहसः ॥१॥
पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम्। इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ २ ॥
स घा नो योग आ भुवत्स राये स पुरन्ध्याम्। गमद्वाजेभिरा स नः ॥३॥
यस्य संस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः। तस्मा इन्द्राय गायत ॥ ४ ॥

गान्। अरिः। वोचेयुः। दस्म। कृष्टयः। स्याम। इत्। इंद्रस्य। शर्मणि ॥ ६ ॥ आ। ईं। आशुं। आशवे। भर। यज्ञऽश्रियं। नृऽमादनं। पतयत्। मंदयत्ऽसखं ॥ ७ ॥ अस्य। पीत्वा। शतक्रतो इति शतऽक्रतो। घनः। वृत्राणां। अभवः। प्र। आवः। वाजेषु। वाजिनं ॥ ८ ॥ तं। त्वा। वाजेषु। वाजिनं। वाजयामः। शतक्रतो इति शतऽक्रतो। धनानां। इंद्र। सातये ॥ ९ ॥ यः। रायः। अवनिः। महान्। सुऽपारः। सुन्वतः। सखा। तस्मै। इंद्राय। गायत ॥ १० ॥ ८ ॥ आ। तु। आ। इत। नि। सीदत। इंद्रं। अभि। प्र। गायत। सखायः। स्तोमऽवाहसः ॥१॥ पुरुऽतमं। पुरूणां। ईशानं। वार्याणां। इंद्रं। सोमे। सचा। सुते ॥ २ ॥ सः। घ। नः। योगे। आ। भुवत्। सः। राये। सः। पुरंऽध्यां। गमत्। वाजेभिः। आ। सः। नः ॥३॥ यस्य। संऽस्थे। न। वृण्वते। हरी इति। समत्ऽसु। शत्रवः। तस्मै। इंद्राय। गायत ॥ ४ ॥

सुतपाव्ने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये । सोमासो दध्याशिरः ॥५॥ ९ ॥
त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ॥६॥
आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गिर्वणः । शं ते सन्तु प्रचेतसे ॥७॥
त्वां स्तोमा अवीवृधन्त्वामुक्था शतक्रतो । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ ८ ॥
अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम् । यस्मिन्विश्वानि पौंस्या ॥९॥
मा नो मर्ता अभि द्रुहन्तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो यवया वधम् ॥१०॥१०॥

॥ ६ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ देवता-१-३ इन्द्रः । ४, ६, ८, ९, मरुतः । ५, ७ मरुत इन्द्रश्च । १० इन्द्रः ॥ छन्दः-२ विराड् गायत्री ४, ८ निचृद्गायत्री । १, ३, ५-७, ९, १० गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(६) युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ १ ॥
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ २ ॥
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥ ३ ॥

सुतऽपाव्ने । सुताः । इमे । शुचयः । यन्ति । वीतये । सोमासः । दधिऽआशिरः ॥ ५ ॥९॥ त्वं । सुतस्य । पीतये । सद्यः । वृद्धः । अजायथाः । इन्द्र । ज्यैष्ठ्याय । सुक्रतो इति सुऽक्रतो ॥६॥ आ । त्वा । विशन्तु । आशवः । सोमासः । इन्द्र । गिर्वणः । शं । ते । सन्तु । प्रऽचेतसे ॥ ७ ॥ त्वां । स्तोमाः । अवीवृधन् । त्वां । उक्था । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । त्वां । वर्धन्तु । नः । गिरः ॥ ८ ॥ अक्षितऽऊतिः । सनेत् । इमं । वाजं । इन्द्रः । सहस्रिणं । यस्मिन् । विश्वानि । पौंस्या ॥ ९ ॥ मा । नः । मर्ताः । अभि । द्रुहन् । तनूनां । इन्द्र । गिर्वणः । ईशानः । यवय । वधं ॥१०॥१० ॥ युञ्जन्ति । ब्रध्नं । अरुषं । चरन्तं । परि । तस्थुषः । रोचन्ते । रोचना । दिवि ॥ १ ॥ युञ्जन्ति । अस्य । काम्या । हरी इति । विऽपक्षसा । रथे । शोणा । धृष्णू इति । नृऽवाहसा ॥ २ ॥ केतुं । कृण्वन् । अकेतवे । पेशः । मर्याः । अपेशसे । सं । उषत्ऽभिः । अजायथाः ॥ ३ ॥ आत् । अह । स्वधां । अनु । पुनः । गर्भऽत्वं ।

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥ ४ ॥
वीळु चिदारुजत्नुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः । अविन्द उस्रिया अनु ॥५॥११॥
देवयन्तो यथा मतिमच्छा विदद्वसुं गिरः । महामनूषत श्रुतम् ॥ ६ ॥
इन्द्रेण सं हि दृक्षसे सञ्जग्मानो अविभ्युषा । मन्दू समानवर्चसा ॥ ७ ॥
अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति । गणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥ ८ ॥
अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि । समस्मिन्नृञ्जते गिरः ॥ ९ ॥
इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि । इन्द्रं महो वा रजसः ॥१०॥१२॥

॥ ७ ॥ १—१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—२, ४ निचृद्गायत्री । ८, १० पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ९ पादनिचृद्गायत्री । १, ३, ५—७ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(७) इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूषत ॥ १ ॥
इन्द्र इद्धर्योः सचा सम्मिश्ल आ वचोयुजा । इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥२॥
इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्यं रोहयद्दिवि । वि गोभिरद्रिमैरयत् ॥ ३ ॥

आऽईरिरे । दधानाः । नाम । यज्ञियं ॥ ४ ॥ वीळु । चित् । आरुजत्नुऽभिः । गुहा । चित् । इंद्र । वह्निऽभिः । अविंदः । उस्रियाः । अनु ॥५॥११॥ देवऽयंतः । यथा । मतिं । अच्छ । विदत्ऽवसुं । गिरः । महां । अनूषत । श्रुतं ॥ ६ ॥ इंद्रेण । सं । हि । दृक्षसे । संऽजग्मानः । अविभ्युषा । मंदू इति । समानऽवर्चसा ॥७॥ अनवद्यैः । अभिद्युऽभिः । मखः । सहस्वत् । अर्चति । गणैः । इंद्रस्य । काम्यैः ॥ ८ ॥ अतः । परिऽज्मन् । आ । गहि । दिवः । वा । रोचनात् । अधि । सं । अस्मिन् । ऋंजते । गिरः ॥९॥ इतः । वा । सातिं । ईमहे । दिवः । वा । पार्थिवात् । अधि । इंद्रं । महः । वा । रजसः ॥१०॥१२॥ इंद्रं । इत् । गाथिनः । बृहत् । इंद्रं । अर्केभिः । अर्किणः । इंद्रं । वाणीः । अनूषत ॥ १ ॥ इंद्रः । इत् । हर्योः । सचा । संऽमिश्लः । आ । वचःऽयुजा । इंद्रः । वज्री । हिरण्ययः ॥ २ ॥ इंद्रः । दीर्घाय । चक्षसे । आ । सूर्यं । रोहयत् । दिवि । वि । गोभिः । अद्रिं । ऐरयत् ॥ ३ ॥

इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु, च । उग्र उग्राभिरूतिभिः ॥ ४ ॥
इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे । युजं वृत्रेषु वज्रिणम् ॥ ५ ॥ १३ ॥
स नो वृषन्नमुं चरुं सत्रादावन्नपा वृधि । अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः ॥ ६ ॥
तुंजेतुंजे य उत्तरे स्तोमा इंद्रस्य वज्रिणः । न विंधे अस्य सुष्टुतिं ॥ ७ ॥
वृषा यूथेव वंसगः कृष्टीरियर्त्योजसा । ईशानो अप्रतिष्कुतः ॥ ८ ॥
य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति । इंद्रः पंच क्षितीनां ॥ ९ ॥
इंद्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥१०॥१४॥२॥

॥ तृतीयोऽनुवाकः ॥

॥ ८ ॥ १—१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृद् गायत्री । २ प्रतिष्ठा गायत्री । १० वर्धमाना गायत्री । ३-५, ६, ७-९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(८) एन्द्र सानसिं रयिं सजित्वानं सदासहम् । वर्षिष्ठमूतये भर ॥ १ ॥

इंद्रं । वाजेषु । नः । अव । सहस्रऽप्रधनेषु । च । उग्रः । उग्राभिः । ऊतिऽभिः ॥ ४ ॥ इंद्रं । वयं । महाऽधने । इंद्रं । अर्भे । हवामहे । युजं । वृत्रेषु । वज्रिणं । ॥५॥१३॥ सः । नः । वृषन् । अमुं । चरुं । सत्राऽदावन् । अप । वृधि । अस्मभ्यं । अप्रतिऽस्कुतः ॥ ६ ॥ तुंजेतुंजे । ये । उत्ऽतरे । स्तोमाः । इंद्रस्य । वज्रिणः । न । विंधे । अस्य । सुऽस्तुतिं ॥ ७ ॥ वृषा । यूथाऽइव । वंसगः । कृष्टीः । इयर्ति । ओजसा । ईशानः । अप्रतिऽस्कुतः ॥ ८ ॥ यः । एकः । चर्षणीनां । वसूनां । इरज्यति । इंद्रः । पंच । क्षितीनां ॥ ९ ॥ इंद्रं । वः । विश्वतः । परि । हवामहे । जनेभ्यः । अस्माकं । अस्तु । केवलः ॥ १० ॥ १४ ॥ २ ॥

॥ तृतीयोऽनुवाकः ॥

आ । इंद्र । सानसिं । रयिं । सऽजित्वानं । सदाऽसहं । वर्षिष्ठं । ऊतये । भर ॥ १ ॥

नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहै । त्वोतासो न्यर्वता ॥ २ ॥
इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि । जयेम सं युधि स्पृधः ॥ ३ ॥
वयं शूरेभिरस्तृभिरिन्द्र त्वया युजा वयं । सासह्याम पृतन्यतः ॥ ४ ॥
महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे । द्यौर्न प्रथिना शवः ॥५॥ १५ ॥
समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनितौ । विप्रासो वा धियायवः ॥६॥
यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते । उर्वीरापो न काकुदः ॥ ७ ॥
एवा ह्यस्य सूनृता विरप्शी गोमती मही । पक्वा शाखा न दाशुषे ॥ ८ ॥
एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित्सन्ति दाशुषे ॥ ९ ॥
एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥१०॥१६॥

नि । येन । मुष्टिऽहत्यया । नि । वृत्रा । रुणधामहै । त्वाऽऊतासः । नि । अर्वता ॥२॥
इंद्र । त्वाऽऊतासः । आ । वयं । वज्रं । घना । ददीमहि । जयेम । सं । युधि । स्पृधः ॥३॥
वयं । शूरेभिः । अस्तृऽभिः । इंद्र । त्वया । युजा । वयं । ससह्याम । पृतन्यतः ॥४॥
महान् । इंद्रः । परः । च । नु । महिऽत्वं । अस्तु । वज्रिणे । द्यौः । न । प्रथिना । शवः ॥ ५ ॥ १५ ॥ संऽओहे । वा । ये । आशत । नरः । तोकस्य । सनितौ । विप्रासः । वा । धियाऽयवः ॥ ६ ॥ यः । कुक्षिः । सोमऽपातमः । समुद्रःऽइव । पिन्वते । उर्वीः । आपः । न । काकुदः ॥ ७ ॥ एव । हि । अस्य । सूनृता । विऽरप्शी । गोऽमती । मही । पक्वा । शाखा । न । दाशुषे ॥ ८ ॥ एव । हि । ते । विऽभूतयः । ऊतयः । इंद्र । माऽवते । सद्यः । चित् । संति । दाशुषे ॥ ९ ॥ एव । हि । अस्य । काम्या । स्तोमः । उक्थं । च । शंस्या । इंद्राय । सोमऽपीतये ॥१०॥१६॥

॥ ९ ॥ १-१० मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, १० निचृद्गायत्री । ५,६ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । २, ४, ८, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(९)इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः । महाँ अभिष्टिरोजसा ॥१॥
एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने । चक्रिं विश्वानि चक्रये ॥ २ ॥
मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे । सचैषु सवनेष्वा ॥ ३ ॥
असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत । अजोषा वृषभं पतिम् ॥ ४ ॥
सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम् । असदित्ते विभु प्रभु ॥५॥ १७॥
अस्मान्त्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुविद्युम्न यशस्वतः ॥ ६ ॥
सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्धेह्यक्षितम् ॥ ७ ॥
अस्मे धेहि श्रवो बृहद्द्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥ ८ ॥

इन्द्र । आ । इहि । मत्सि । अन्धसः । विश्वेभिः । सोमपर्वऽभिः । महान् । अभिष्टिः ।
ओजसा ॥ १ ॥ आ । ईम् । एनम् । सृजत । सुते । मन्दिम् । इन्द्राय । मन्दिने । चक्रिम् ।
विश्वानि । चक्रये ॥ २ ॥ मत्स्व । सुऽशिप्र । मन्दिऽभिः । स्तोमेभिः । विश्वऽचर्षणे ।
सचा । एषु । सवनेषु । आ ॥ ३ ॥ असृग्रम् । इन्द्र । ते । गिरः । प्रति । त्वाम् । उत् ।
अहासत । अजोषाः । वृषभम् । पतिम् ॥ ४ ॥ सम् । चोदय । चित्रम् । अर्वाक् । राधः ।
इन्द्र । वरेण्यम् । असत् । इत् । ते । विऽभु । प्रऽभु ॥ ५ ॥ १७ ॥ अस्मान् । सु । तत्र ।
चोदय । इन्द्र । राये । रभस्वतः । तुविऽद्युम्न । यशस्वतः ॥ ६ ॥ सम् । गोऽमत् । इन्द्र ।
वाजऽवत् । अस्मे इति । पृथु । श्रवः । बृहत् । विश्वऽआयुः । धेहि । अक्षितम् ॥ ७ ॥
अस्मे इति । धेहि । श्रवः । बृहत् । द्युम्नम् । सहस्रऽसातमम् । इन्द्र । ताः । रथिनीः ।

वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्त ऋग्मियम्। होम गन्तारमूतये ॥ ९ ॥
सुतेसुते न्योकसे बृहद्बृहत एदरिः। इन्द्राय शूषमर्चति ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ १० ॥ १-१२ मधुच्छन्दा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः-१-३, ५, ६ विराडनुष्टुप्। ८ निचृदनुष्टुप्। ४ भुरिगुष्णिक्। ७, ९-१२ अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः। ४ ऋषभः स्वरः ॥

(१०) गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः।
ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे ॥ १ ॥
यत्सानोः सानुमारुहद्भूर्यस्पष्ट कर्त्वम्।
तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति ॥ २ ॥
युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा।
अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ॥ ३ ॥

इषः ॥ ८ ॥ वसोः। इन्द्रं। वसुऽपतिं। गीःऽभिः। गृणन्तः। ऋग्मियं। होम। गन्तारं। ऊतये ॥ ९ ॥ सुतेऽसुते। निऽओकसे। बृहत्। बृहते। आ। इत्। अरिः। इन्द्राय। शूषं। अर्चति ॥ १० ॥ १८ ॥

गायन्ति। त्वा। गायत्रिणः। अर्चन्ति। अर्कं। अर्किणः। ब्रह्माणः। त्वा। शतक्रतो इति शतऽक्रतो। उत्। वंशंऽइव। येमिरे ॥ १ ॥ यत्। सानोः। सानुं। आ। अरुहत्। भूरि। अस्पष्ट। कर्त्वं। तत्। इन्द्रः। अर्थं। चेतति। यूथेन। वृष्णिः। एजति ॥ २ ॥ युक्ष्व। हि। केशिना। हरी इति। वृषणा। कक्ष्यऽप्रा। अथ। नः। इन्द्र। सोमऽपाः। गिरां। उपऽश्रुतिं। चर ॥ ३ ॥

एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणीह्या रुव ।
ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय ॥ ४ ॥
उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिष्षिधे ।
शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत्सख्येषु च ॥ ५ ॥
तमित्सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये ।
स शक्र उत नः शकदिन्द्रो वसु दयमानः ॥ ६ ॥ १९ ॥
सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशः ।
गवामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो अद्रिवः ॥ ७ ॥
नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः ।
जेषः स्वर्वतीरपः सं गा अस्मभ्यं धूनुहि ॥ ८ ॥

आ । इहि । स्तोमान् । अभि । स्वर । अभि । गृणीहि । आ । रुव । ब्रह्म । च । नः ।
वसो इति । सचा । इन्द्र । यज्ञम् । च । वर्धय ॥ ४ ॥ उक्थम् । इन्द्राय । शंस्यम् । वर्धनम् ।
पुरुनिःऽसिधे । शक्रः । यथा । सुतेषु । नः । ररणत् । सख्येषु । च ॥५॥ तम् । इत् ।
सखिऽत्वे । ईमहे । तम् । राये । तम् । सुऽवीर्ये । सः । शक्रः । उत । नः । शकत् ।
इन्द्रः । वसु । दयमानः ॥ ६ ॥ १९ ॥ सुऽविवृतम् । सुनिःऽअजम् । इन्द्र । त्वाऽदातम् । इत् ।
यशः । गवाम् । अप । व्रजम् । वृधि । कृणुष्व । राधः । अद्रिऽवः ॥ ७ ॥ नहि । त्वा ।
रोदसी इति । उभे इति । ऋघायमाणम् । इन्वतः । जेषः । स्वःऽवतीः । अपः । सम् ।
गाः । अस्मभ्यम् । धूनुहि ॥ ८ ॥ आश्रुत्ऽकर्ण । श्रुधि । हवम् । नु । चित् । दधिष्व ।

आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्व मे गिरः ।
इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम् ॥ ९ ॥
विद्मा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवनश्रुतम् ।
वृषन्तमस्य हूमह ऊतिं सहस्रसातमाम् ॥ १० ॥
आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब ।
नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्रसामृषिम् ॥ ११ ॥
परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः ।
वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः ॥ १२ ॥ २० ॥

॥ ११ ॥ १–८ जेता माधुच्छन्दस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

(११) इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ १ ॥

मे । गिरः । इंद्र । स्तोमं । इमं । मम । कृष्व । युजः । चित् । अंतरं ॥९॥ विद्म । हि । त्वा । वृषन्ऽतमं । वाजेषु । हवनऽश्रुतं । वृषन्ऽतमस्य । हूमहे । ऊतिं । सहस्रऽसातमां ॥ १० ॥ आ । तु । नः । इंद्र । कौशिक । मंदसानः । सुतं । पिब । नव्यं । आयुः । प्र । सु । तिर । कृधि । सहस्रऽसां । ऋषिं ॥ ११ ॥ परि । त्वा । गिर्वणः । गिरः । इमाः । भवंतु । विश्वतः । वृद्धऽआयुं । अनु । वृद्धयः । जुष्टाः । भवंतु । जुष्टयः ॥ १२ ॥ २० ॥

इंद्रं । विश्वाः । अवीवृधन् । समुद्रऽव्यचसं । गिरः । रथिऽतमं । रथिनां । वाजानां । सत्ऽपतिं । पतिं ॥ १ ॥

सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते ।
त्वामभि प्र णोनुमो जेतारमपराजितम् ॥ २ ॥
पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः ।
यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम् ॥ ३ ॥
पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत ।
इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुतः ॥ ४ ॥
त्वं वलस्य गोमतोऽपावरद्रिवो बिलम् ।
त्वां देवा अबिभ्युषस्तुज्यमानास आविषुः ॥ ५ ॥
तवाहं शूर रातिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन् ।
उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः ॥ ६ ॥
मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः ।
विदुष्टे तस्य मेधिरास्तेषां श्रवांस्युत्तिर ॥ ७ ॥

सख्ये । ते । इंद्र । वाजिनः । मा । भेम । शवसः । पते । त्वां । अभि । प्र । नोनुमः । जेतारं । अपराऽजितं ॥ २ ॥ पूर्वीः । इंद्रस्य । रातयः । न । वि । दस्यंति । ऊतयः । यदि । वाजस्य । गोऽमतः । स्तोतृऽभ्यः । मंहते । मघं ॥ ३ ॥ पुरां । भिंदुः । युवा । कविः । अमितऽओजाः । अजायत । इंद्रः । विश्वस्य । कर्मणः । धर्ता । वज्री । पुरुऽस्तुतः ॥ ४ ॥ त्वं । वलस्य । गोऽमतः । अप । अवः । अद्रिऽवः । बिलं । त्वां । देवाः । अबिभ्युषः । तुज्यमानासः । आविषुः ॥ ५ ॥ तव । अहं । शूर । रातिऽभिः । प्रति । आयं । सिंधुं । आऽवदन् । उप । अतिष्ठंत । गिर्वणः । विदुः । ते । तस्य । कारवः ॥ ६ ॥ मायाभिः । इंद्र । मायिनं । त्वं । शुष्णं । अव । अतिरः । विदुः । ते । तस्य । मेधिराः । तेषां । श्रवांसि । उत् । तिर ॥७॥ इंद्रं । ईशानं ।

इन्द्रमीशा॑नमोज॑सा॒भि स्तोमा॑ अनूषत ।

सह॒स्रं॑ यस्य॑ रा॒तय॑ उ॒त वा॒ सन्ति॒ भूय॑सीः ॥८॥२१॥३॥

॥ चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ १२ ॥ १-१२ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्ज, स्वरः ॥

(१२) अ॒ग्निं दू॒तं वृ॑णीमहे॒ होता॑रं वि॒श्ववे॑दसम् ।

अ॒स्य य॒ज्ञस्य॑ सु॒क्रतु॑म् ॥ १ ॥

अ॒ग्निम॑ग्निं॒ हवी॑मभिः॒ सदा॑ हवन्त वि॒श्पति॑म् ।

ह॒व्य॒वाहं॑ पुरुप्रि॒यम् ॥ २ ॥

अग्ने॑ दे॒वाँ इ॒हा व॑ह जज्ञा॒नो वृ॒क्तब॑र्हिषे ।

असि॒ होता॑ न॒ ईड्यः॑ ॥ ३ ॥

ओज॑सा । अ॒भि । स्तोमाः॑ । अ॒नू॒ष॒त॒ । स॒हस्र॑ं । यस्य॑ । रा॒तयः॑ । उ॒त । वा॒ । सन्ति॑ । भूय॑सीः ॥ ८ ॥ २१ ॥ ३ ॥

॥ चतुर्थोऽनुवाकः ॥

अ॒ग्निं । दू॒तं । वृ॒णी॒म॒हे॒ । होता॑रं । वि॒श्वऽवे॑दसं । अ॒स्य । य॒ज्ञस्य॑ । सु॒ऽक्रतुं॑ ॥१॥ अ॒ग्निऽअ॑ग्निं । हवी॑मऽभिः । सदा॑ । ह॒वं॒त॒ । वि॒श्पतिं॑ । ह॒व्य॒ऽवाहं॑ । पु॒रु॒ऽप्रि॒यं ॥ २ ॥ अग्ने॑ । दे॒वान् । इ॒ह । आ । व॒ह॒ । ज॒ज्ञा॒नः । वृ॒क्तऽब॑र्हिषे । असि॑ । होता॑ । नः॒ । ईड्यः॑ ॥ ३ ॥

ताँ उशतो वि बोधय यदग्ने यासि दूत्यम् ।
देवैरा सत्सि बर्हिषि ॥ ४ ॥
घृताहवन दीदिवः प्रति ष्म रिषतो दह ।
अग्ने त्वं रक्षस्विनः ॥ ५ ॥
अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा ।
हव्यवाड् जुह्वास्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥
कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे ।
देवममीवचातनम् ॥ ७ ॥
यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं देव सपर्यति ।
तस्य स्म प्राविता भव ॥ ८ ॥
यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवासति ।
तस्मै पावक मृळय ॥ ९ ॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ इहा वह ।
उप यज्ञं हविश्च नः ॥ १० ॥

तान् । उशतः । वि । बोधय । यत् । अग्ने । यासि । दूत्यं । देवैः । आ । सत्सि । बर्हिषि ॥ ४ ॥ घृतऽआहवन । दीदिऽवः । प्रति । स्म । रिषतः । दह । अग्ने । त्वं । रक्षस्विनः ॥ ५ ॥ अग्निना । अग्निः । सं । इध्यते । कविः । गृहऽपतिः । युवा । हव्यऽवाट् । जुहुऽआस्यः ॥ ६ ॥ २२ ॥ कविं । अग्निं । उप । स्तुहि । सत्यऽधर्माणं । अध्वरे । देवं । अमीवऽचातनं ॥ ७ ॥ यः । त्वां । अग्ने । हविःऽपतिः । दूतं । देव । सपर्यति । तस्य । स्म । प्रऽअविता । भव ॥ ८ ॥ यः । अग्निं । देवऽवीतये । हविष्मान् । आऽविवासति । तस्मै । पावक । मृळय ॥ ९ ॥ सः । नः । पावक । दीदिऽवः । अग्ने । देवान् । इह । आ । वह । उप ।

स नः स्तवान आ भर गायत्रेण नवीयसा ।
रयिं वीरवतीमिषम् ॥ ११ ॥
अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः ।
इमं स्तोमं जुषस्व नः ॥१२॥२३॥

॥ १३ ॥ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ १ ॥ देवता–इध्मः समिद्धो वाग्निः । २ तनूनपात् । ३ नराशंसः । ४ इळः । ५ बर्हिः । ६ देवीर्द्वारः । ७ उषासानक्ता । ८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ । ९ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः । १० त्वष्टा । ११ वनस्पतिः । १२ स्वाहाकृतयः ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१३) सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते ।
होतः पावक यक्षि च ॥ १ ॥
मधुमन्तं तनूनपाद्यज्ञं देवेषु नः कवे ।
अद्या कृणुहि वीतये ॥ २ ॥
नराशंसमिह प्रियमस्मिन्यज्ञ उप ह्वये ।
मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ ३ ॥
अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईळित आ वह ।
असि होता मनुर्हितः ॥ ४ ॥

यज्ञं । हविः । च । नः ॥ १० ॥ सः । नः । स्तवानः । आ । भर । गायत्रेण । नवीयसा । रयिं । वीरऽवतीं । इषं ॥ ११ ॥ अग्ने । शुक्रेण । शोचिषा । विश्वाभिः । देवहूतिऽभिः । इमं । स्तोमं । जुषस्व । नः ॥ १२ ॥ २३ ॥

सुऽसमिद्धः । नः । आ । वह । देवान् । अग्ने । हविष्मते । होतरिति । पावक । यक्षि । च ॥१॥ मधुऽमंतं । तनूऽनपात् । यज्ञं । देवेषु । नः । कवे । अद्य । कृणुहि । वीतये ॥२॥ नराशंसं । इह । प्रियं । अस्मिन् । यज्ञे । उप । ह्वये । मधुऽजिह्वं । हविःऽकृतं ॥३॥ अग्ने । सुखऽतमे । रथे । देवान् । ईळितः । आ । वह । असि । होता । मनुःऽहितः ॥४॥

स्तृणीत बर्हिरानुषग्घृतपृष्ठं मनीषिणः ।

यत्रामृतस्य चक्षणम् ॥ ५ ॥

वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः ।

अद्या नूनं च यष्टवे ॥ ६ ॥ २४ ॥

नक्तोषसा सुपेशसास्मिन्यज्ञ उप ह्वये ।

इदं नो बर्हिरासदे ॥ ७ ॥

ता सुजिह्वा उप ह्वये होतारा दैव्या कवी ।

यज्ञं नो यक्षतामिमम् ॥ ८ ॥

इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः ।

बर्हिः सीदन्त्वस्रिधः ॥ ९ ॥

इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये ।

अस्माकमस्तु केवलः ॥ १० ॥

स्तृणीत । बर्हिः । आनुषक् । घृतऽपृष्ठं । मनीषिणः । यत्र । अमृतस्य । चक्षण ॥५॥ वि । श्रयतां । ऋतऽवृधः । द्वारः । देवीः । असश्चतः । अद्य । नून । च । यष्टवे ॥६॥२४॥ नक्तोषसा । सुऽपेशसा । अस्मिन् । यज्ञे । उप । ह्वये । इदं । नः । बर्हिः । आऽसदे । ॥७॥ ता । सुऽजिह्वौ । उप । ह्वये । होतारा । दैव्या । कवी इति । यज्ञं । नः । यक्षतां । इमं ॥ ८ ॥ इळा । सरस्वती । मही । तिस्रः । देवीः । मयःऽभुवः । बर्हिः । सीदंतु । अस्रिधः ॥ ९ ॥ इह । त्वष्टारं । अग्रियं । विश्वऽरूपं । उप । ह्वये । अस्माकं । अस्तु । केवलः ॥ १० ॥ अव । सृज । वनस्पते । देव । देवेभ्यः ।

अर्व सृजा वनस्पते देर्व देवेभ्यो हविः ।
प्र दातुरस्तु चेतनम् ॥ ११ ॥

स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे ।
तत्र देवाँ उप ह्वये ॥ १२ ॥ २५ ॥

॥ १४ ॥ १-१२ मेधातिथिः काण्व ऋषि ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१४) ऐभिरग्ने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये ।
देवेभिर्याहि यक्षि च ॥ १ ॥

आ त्वा कण्वा अहूषत गृणन्ति विप्र ते धियः ।
देवेभिरग्न आ गहि ॥ २ ॥

इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम् ।
आदित्यान्मारुतं गणम् ॥ ३ ॥

प्र वो भ्रियन्त इन्दवो मत्सरा मादयिष्णवः ।
द्रप्सा मध्वश्चमूषदः ॥ ४ ॥

हविः । प्र । दातुः । अस्तु । चेतनं ॥ ११ ॥ स्वाहा । यज्ञं । कृणोतन । इंद्राय । यज्वनः । गृहे । तत्र । देवान् । उप । ह्वये ॥ १२ ॥ २५ ॥

आ । एभिः । अग्ने । दुवः । गिरः । विश्वेभिः । सोमऽपीतये । देवेभिः । याहि । यक्षि । च ॥१॥ आ । त्वा । कण्वाः । अहूषत । गृणंति । विप्र । ते । धियः । देवेभिः । अग्ने । आ । गहि ॥२॥ इंद्रवायू इति । बृहस्पतिं । मित्रा । अग्निं । पूषणं । भगं । आदित्यान् । मारुतं । गणं ॥३॥ प्र । वः । भ्रियंते । इंदवः । मत्सराः । मादयिष्णवः । द्रप्साः । मध्वः । चमूऽसदः ॥ ४ ॥

ईळ॑ते॒ त्वाम॑व॒स्यवः॒ कण्वा॑सो वृ॒क्तब॑र्हिषः ।
ह॒विष्म॑न्तो अरं॒कृतः॑ ॥५॥
घृ॒तपृ॑ष्ठा मनो॒युजो॒ ये त्वा॒ वह॑न्ति॒ वह्न॑यः ।
आ दे॒वान्त्सोम॑पीतये ॥६॥२६॥
तान्यज॑त्राँ ऋता॒वृधोऽग्ने॒ पत्नी॑वतस्कृधि ।
मध्वः॑ सुजिह्व पायय ॥ ७ ॥
ये यज॑त्रा॒ य ईड्या॒स्ते ते॑ पिबन्तु जि॒ह्वया॑ ।
मधो॑रग्ने॒ वष॑ट्कृति ॥ ८ ॥
आकीं॒ सूर्य॑स्य रोच॒नाद्विश्वा॑न्दे॒वाँ उ॑ष॒र्बुधः॑ ।
विप्रो॒ होते॒ह व॑क्षति ॥ ९ ॥
विश्वे॑भिः सो॒म्यं मध्वग्न॒ इन्द्रे॑ण वा॒युना॑ ।
पिबा॑ मि॒त्रस्य॒ धाम॑भिः ॥१०॥
त्वं होता॒ मनु॑र्हितोऽग्ने य॒ज्ञेषु॑ सीदसि ।
सेमं नो॑ अध्व॒रं य॑ज ॥ ११ ॥

ईळ॑ते । त्वां । अ॒व॒स्यवः॑ । कण्वा॑सः । वृ॒क्तऽब॑र्हिषः । ह॒विष्मं॑तः । अ॒रं॒ऽकृतः॑ ॥ ५ ॥ घृ॒तऽपृ॑ष्ठाः । म॒नः॒ऽयुजः॑ । ये । त्वा॒ । वहं॑ति । वह्न॑य । आ । दे॒वान् । सोम॑ऽपीतये ॥ ६ ॥ २६ ॥ तान् । यज॑त्रान् । ऋ॒त॒ऽवृधः॑ । अग्ने॑ । पत्नी॑ऽवतः । कृ॒धि॒ । मध्वः॑ । सु॒ऽजि॒ह्व॒ । पा॒य॒य॒ ॥७॥ ये । यज॑त्राः । ये । ईड्याः॑ । ते । ते॒ । पि॒बं॒तु॒ । जि॒ह्वया॑ । मधोः॑ । अ॒ग्ने॒ । वष॑ट्ऽकृति ॥८॥ आकीं॑ । सूर्य॑स्य । रो॒च॒नात् । विश्वा॑न् । दे॒वान् । उ॒षः॒ऽबुधः॑ । विप्रः॑ । होता॑ । इ॒ह । व॒क्ष॒ति॒ ॥९॥ विश्वे॑भिः । सो॒म्यं । मधु॑ । अग्ने॑ । इन्द्रे॑ण । वा॒युना॑ । पिब॑ । मि॒त्रस्य॑ । धाम॑ऽभिः ॥१०॥ त्वं । होता॑ । मनुः॑ऽहितः । अग्ने॑ । य॒ज्ञेषु॑ । सी॒द॒सि॒ । सः । इ॒मं । नः॒ । अ॒ध्व॒रं ।

युक्ष्वा ह्यरु॑षी रथे॑ हुरितो॑ देव रोहितः ।
ताभि॑र्देवाँ इहा व॑ह ॥ १२॥ २७ ॥

॥ १५ ॥ १–१२ मेधातिथि काण्व ऋषि ॥ देवता–ऋतव । १ इन्द्र । २ मरुतः । ३ त्वष्टा । ४ अग्नि । ५ इन्द्र । ६ मित्रावरुणौ । ७–१० द्रविणोदा । ११ अश्विनौ । १२ अग्नि ॥ गायत्री छन्द ॥ षड्ज स्वरः ॥

(१५) इन्द्र सोम॑ं पिब॑ ऋतुना त्वा॑ विशन्त्विन्द॑वः ।
मत्सरासस्तदो॑कसः ॥ १ ॥
मरु॑तः पिब॑त ऋतुना॑ पोत्राद्यज्ञं पु॑नीतन ।
यूयं हि ष्ठा सुदानवः ॥ २ ॥
अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो॒ नेष्टः पिब॑ ऋतुना॑ ।
त्वं हि र॑त्नधा असि ॥ ३ ॥
अग्ने॑ देवाँ इहा व॑ह सादया योनि॑षु त्रिषु ।
परि॑ भूष पिब॑ ऋतुना॑ ॥ ४ ॥

यज्ञ ॥ ११ ॥ युक्ष्व । हि । अरु॑षीः । रथे॑ । हरि॑तः । देव । रोहि॑तः । ताभिः॑ । देवान् । इह । आ । वह ॥ १२ ॥ २७ ॥

इन्द्र॑ । सोम॑ं । पिब॑ । ऋतुना॑ । आ । त्वा । विशन्तु । इन्द॑वः । मत्सरासः॑ । तत्ऽओकसः ॥ १ ॥ मरु॑तः । पिब॑त । ऋतुना॑ । पोत्रात् । यज्ञ । पुनीतन । यूयं । हि । स्थ । सुऽदानवः ॥२॥ अभि । यज्ञ । गृणीहि । नः । ग्नावः॑ । नेष्टरिति॑ । पिब॑ । ऋतुना॑ । त्वं । हि । रत्नऽधाः । असि॑ ॥ ३ ॥ अग्ने॑ । देवान् । इह । आ । वह॑ । सादय॑ । योनि॑षु । त्रिषु । परि॑ । भूष । पिब॑ । ऋतुना॑ ॥ ४ ॥

ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूँरनु ।
तवेद्धि सख्यमस्तृतम् ॥ ५ ॥
युवं दक्षं धृतव्रत मित्रावरुण दूळभम् ।
क्रतुना यज्ञमाशाथे ॥ ६ ॥ २८ ॥
द्रविणोदा द्रविणसो ग्रावहस्तासो अध्वरे ।
यज्ञेषु देवमीळते ॥ ७ ॥
द्रविणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्विरे ।
देवेषु ता वनामहे ॥ ८ ॥
द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत ।
नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत ॥ ९ ॥
यत्त्वा तुरीयमृतुभिर्द्रविणोदो यजामहे ।
अध स्मा नो ददिर्भव ॥ १० ॥

ब्राह्मणात् । इन्द्र । राधसः । पिब । सोमम् । ऋतून् । अनु । तव । इत् । हि । सख्यम् । अस्तृतम् ॥ ५ ॥ युवम् । दक्षम् । धृतऽव्रता । मित्रावरुणा । दुःऽदभम् । क्रतुना । यज्ञम् । आशाथे इति ॥६॥ २८ ॥ द्रविणःऽदाः । द्रविणसः । ग्रावऽहस्तासः । अध्वरे । यज्ञेषु । देवम् । ईळते ॥७॥ द्रविणःऽदाः । ददातु । नः । वसूनि । यानि । शृण्विरे । देवेषु । ता । वनामहे ॥८॥ द्रविणःऽदाः । पिपी- षति । जुहोत । प्र । च । तिष्ठत । नेष्ट्रात् । ऋतुऽभिः । इष्यत ॥९॥ यत् । त्वा । तुरीयम् । ऋतुऽभिः । द्रविणःऽदः । यजामहे । अध । स्म । नः । ददिः । भव ॥१०॥ अश्विना । पिबतम् । मधु । दीद्यग्नी इति दीदिऽअग्नी । शुचिऽव्रता । ऋतुना । यज्ञऽ-

अश्विना पिबतं मधु दीद्यग्नी शुचिव्रता ।

ऋतुना यज्ञवाहसा ॥ ११ ॥

गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि ।

देवान्देवयते यज ॥ १२ ॥ २९ ॥

॥ १६ ॥ १–९ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१६) आ त्वा वहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये ।

इन्द्र त्वा सूरचक्षसः ॥ १ ॥

इमा धाना घृतस्नुवो हरी इहोप वक्षतः ।

इन्द्रं सुखतमे रथे ॥ २ ॥

इन्द्रं प्रातर्हवामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।

इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥

उप नः सुतमा गहि हरिभिरिन्द्र केशिभिः ।

सुते हि त्वा हवामहे ॥ ४ ॥

वाहसा ॥ ११ ॥ गार्हऽपत्येन । सन्त्य । ऋतुना । यज्ञऽनीः । असि । देवान् । देवऽयते । यज ॥ १२ ॥ २९ ॥

आ । त्वा । वहन्तु । हरयः । वृषणं । सोमऽपीतये । इन्द्र । त्वा । सूरऽचक्षसः ॥१॥ इमाः । धानाः । घृतऽस्नुवः । हरी इति । इह । उप । वक्षतः । इन्द्रं । सुखऽतमे । रथे ॥२॥ इन्द्रं । प्रातः । हवामहे । इन्द्रं । प्रऽयति । अध्वरे । इन्द्रं । सोमस्य । पीतये ॥ ३ ॥ उप । नः । सुतं । आ । गहि । हरिऽभिः । इन्द्र । केशिऽभिः । सुते । हि । त्वा । हवामहे ॥४॥

सेमं नः स्तोममा गह्युपेदं सवनं सुतम् ।

गौरो न तृषितः पिब ॥ ५ ॥ ३० ॥

इमे सोमास इन्दवः सुतासो अधि बर्हिषि ।

ताँ इन्द्र सहसे पिब ॥ ६ ॥

अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शन्तमः ।

अथा सोमं सुतं पिब ॥ ७ ॥

विश्वमित्सवनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति ।

वृत्रहा सोमपीतये ॥ ८ ॥

सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो ।

स्तवाम त्वा स्वाध्यः ॥ ९ ॥ ३१ ॥

॥ १७ ॥ १-९ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ इन्द्रावरुणौ देवते ॥ छन्दः— १ यवमध्या विराड् गायत्री । ४ पादनिचृद् गायत्री । ५ [illegible] गायत्री । ६ निचृद्गायत्री । ८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १ २ ३, ७, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

मः । इमं । नः । स्तोमं । आ । गहि । उप । इदं । सवनं । सुतं । गौरः । न । तृषितः । पिब
॥ ५ ॥ ३० ॥ इमे । सोमासः । इन्दवः । सुतासः । अधि । बर्हिषि । तान् । इन्द्र ।
सहसे । पिब ॥ ६ ॥ अयं । ते । स्तोमः । अग्रियः । हृदिऽस्पृक् । अस्तु । शंऽतमः ।
अथ । सोमं । सुतं । पिब ॥ ७ ॥ विश्वं । इत् । सवनं । सुतं । इंद्रः । मदाय ।
गच्छति । वृत्रऽहा । सोमऽपीतये ॥ ८ ॥ सः । इमं । नः । कामं । आ । पृण । गोभिः ।
अश्वैः । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । स्तवाम । त्वा । सुऽआध्यः ॥ ९ ॥ ३१ ॥

(१७) इन्द्रावरुणयोरहं सम्राजोरव आ वृणे ।
ता नो मृळात ईदृशे ॥ १ ॥
गन्तारा हि स्थोऽवसे हवं विप्रस्य मावतः ।
धर्तारा चर्षणीनाम् ॥ २ ॥
अनुकामं तर्पयेथामिन्द्रावरुण राय आ ।
ता वां नेदिष्ठमीमहे ॥ ३ ॥
युवाकु हि शचीनां युवाकु सुमतीनां ।
भूयाम वाजदाव्नाम् ॥ ४ ॥
इन्द्रः सहस्रदाव्नां वरुणः शंस्यानाम् ।
क्रतुर्भवत्युक्थ्यः ॥ ५ ॥ ३२ ॥
तयोरिदवसा वयं सनेम नि च धीमहि ।
स्यादुत प्ररेचनम् ॥ ६ ॥
इन्द्रावरुण वामहं हुवे चित्राय राधसे ।
अस्मान्त्सु जिग्युषस्कृतम् ॥ ७ ॥
इन्द्रावरुण नू नु वां सिषासन्तीषु धीष्वा ।
अस्मभ्यं शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥

इंद्रावरुणयोः । अहं । संऽराजोः । अवः । आ । वृणे । ता । नः । मृळातः । ईदृशे ॥१॥ गंतारा । हि । स्थः । अवसे । हवं । विप्रस्य । माऽवतः । धर्तारा । चर्षणीनां ॥ २ ॥ अनुऽकामं । तर्पयेथां । इंद्रावरुणा । रायः । आ । ता । वां । नेदिष्ठं । ईमहे ॥३॥ युवाकु । हि । शचीनां । युवाकु । सुऽमतीनां । भूयाम । वाजऽदाव्नां । ॥४॥ इंद्रः । सहस्रऽदाव्नां । वरुणः । शंस्यानां । क्रतुः । भवति । उक्थ्यः ॥५॥३२॥ तयोः । इत् । अवसा । वयं । सनेम । नि । च । धीमहि । स्यात् । उत । प्रऽरेचनं । ॥६॥ इंद्रावरुणा । वां । अहं । हुवे । चित्राय । राधसे । अस्मान् । सु । जिग्युषः । कृतं ॥ ७ ॥ इंद्रावरुणा । नु । नु । वां । सिसासंतीषु । धीषु । आ । अस्मभ्यं । शर्म । यच्छतं ॥ ८ ॥

प्र वा॑मश्नोतु सुष्टु॒तिरिन्द्रा॑वरुण॒ यां हु॒वे ।
यामृ॒धाथे॑ स॒धस्तु॑तिम् ॥ ९ ॥ ३३ ॥ ४ ॥

॥ पञ्चमोऽनुवाकः ॥

॥ १८ ॥ १–९ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता १–३ ब्रह्मणस्पतिः । ४ ब्रह्मणस्पतिरिन्द्रश्च सोमश्च । ५ बृहस्पतिर्दक्षिणे । ६–८ सदसस्पतिः । ९ सदसस्पतिर्नाराशंसो वा ॥ छन्दः–१ विराड् गायत्री । ३, ६, ८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ७ पादनिचृद्गायत्री । २, ७, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः

(१८) सो॒मानं॒ स्वर॑णं कृणु॒हि ब्र॑ह्मणस्पते ।
क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शि॒जः ॥ १ ॥
यो रे॒वान्यो अ॑मीव॒हा व॑सु॒वित्पु॑ष्टि॒वर्ध॑नः ।
स नः॑ सिषक्तु॒ यस्तु॒रः ॥ २ ॥
मा नः॒ शंसो॒ अर॑रुषो धू॒र्तिः प्रण॒ङ् मर्त्य॑स्य ।
रक्षा॑ णो ब्रह्मणस्पते ॥ ३ ॥
स घा॑ वी॒रो न रि॑ष्यति॒ यमिन्द्रो॒ ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑ ।
सोमो॑ हि॒नोति॒ मर्त्य॑म् ॥ ४ ॥
त्वं तं ब्र॑ह्मणस्पते॒ सोम॒ इन्द्र॑श्च॒ मर्त्य॑म् ।
दक्षि॑णा पा॒त्वंह॑सः ॥ ५ ॥ ३४ ॥

प्र । वा॒म् । अ॒श्नो॒तु॒ । सु॒ऽस्तु॒तिः । इन्द्रा॑वरुणा । याम् । हु॒वे । याम् । ऋ॒धाथे॒ इति॑ । स॒धऽस्तु॑तिम् ॥ ९ ॥ ३३ ॥ ४ ॥

॥ पञ्चमोऽनुवाकः ॥

सो॒मान॑म् । स्वर॑णम् । कृ॒णु॒हि । ब्र॒ह्म॒णः॒ । प॒ते॒ । क॒क्षीव॑न्तम् । यः । औ॒शि॒जः ॥१॥ यः । रे॒वान् । यः । अ॒मी॒व॒ऽहा । व॒सु॒ऽवित् । पु॒ष्टि॒ऽवर्ध॑नः । सः । नः॒ । सि॒स॒क्तु॒ । यः । तु॒रः ॥२॥ मा । नः॒ । शंसः॑ । अर॑रुषः । धू॒र्तिः । प्रण॑क् । मर्त्य॑स्य । रक्ष॑ । नः॒ । ब्र॒ह्म॒णः॒ । प॒ते॒ ॥३॥ सः । घ॒ । वी॒रः । न । रि॒ष्य॒ति॒ । यम् । इन्द्रः॑ । ब्रह्म॑णः । पतिः॑ । सोमः॑ । हि॒नोति॑ । मर्त्य॑म् ॥४॥ त्वम् । तम् । ब्र॒ह्म॒णः॒ । प॒ते॒ । सोमः॑ । इन्द्रः॑ । च॒ । मर्त्य॑म् । दक्षि॑णा । पा॒तु॒ । अंह॑सः ॥ ५ ॥ ३४ ॥ सद॑सः । पति॑म् । अद्भु॑तम् । प्रि॒यम् । इन्द्र॑स्य । काम्य॑म् । स॒निम् ।

सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् ।
सनिं मेधामयासिषम् ॥ ६ ॥
यस्मादृते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन ।
स धीनां योगमिन्वति ॥ ७ ॥
आदृध्नोति हविष्कृतिं प्राञ्चं कृणोत्यध्वरम् ।
होत्रा देवेषु गच्छति ॥ ८ ॥
नराशंसं सुधृष्टममपश्यं सप्रथस्तमम् ।
दिवो न सद्ममखसम् ॥ ९ ॥ ३५ ॥

॥ १९ ॥ १–९ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता अग्निर्मरुतश्च ॥ छन्दः—२निचृद्गायत्री । ९ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । १, ३–८ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(१९) प्रति त्यं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ १ ॥
नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ २ ॥
ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ३ ॥

मेधाम् । अयासिषम् ॥ ६ ॥ यस्मात् । ऋते । न । सिध्यति । यज्ञः । विपःऽचितः । चन । सः । धीनाम् । योगम् । इन्वति ॥७॥ आत् । ऋध्नोति । हविःऽकृतिम् । प्राञ्चम् । कृणोति । अध्वरम् । होत्रा । देवेषु । गच्छति ॥८॥ नराशंसम् । सुऽधृष्टमम् । अपश्यम् । सप्रथःऽतमम् । दिवः । न । सद्मऽमखसम् ॥ ९ ॥ ३५ ॥

प्रति । त्यम् । चारुम् । अध्वरम् । गोऽपीथाय । प्र । हूयसे । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥१॥ नहि । देवः । न । मर्त्यः । महः । तव । क्रतुम् । परः । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ २ ॥ ये । महः । रजसः । विदुः । विश्वे । देवासः । अद्रुहः । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ ३ ॥

य उग्रा अर्कमानृचुरनाधृष्टास ओजसा ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ४ ॥
ये शुभ्रा घोरवर्पसः सुक्षत्रासो रिशादसः ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥
ये नाकस्याधि रोचने दिवि देवास आसते ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ६ ॥
य ईङ्खयन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमर्णवम् ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ७ ॥
आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस्तिरः समुद्रमोजसा ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ८ ॥
अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु ।
मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ९ ॥ ३७ ॥ १ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

ये । उग्राः । अर्कं । आनृचुः । अनाधृष्टास । ओजसा । मरुत्-
ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ ४ ॥ ये । शुभ्राः । घोरऽवर्पसः ।
सुऽक्षत्रासः । रिशादसः । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ गहि ॥ ५ ॥ ३६ ॥ ये ।
नाकस्य । अधि । रोचने । दिवि । देवासः । आसते । मरुत्ऽभि । अग्ने । आ । गहि
॥ ६ ॥ ये । ईङ्खयंति । पर्वतान । तिरः । समुद्रं । अर्णवं । मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ ।
गहि ॥ ७ ॥ आ । ये । तन्वंति । रश्मिऽभिः । तिरः । समुद्रं । ओजसा । मरुत्ऽभिः ।
अग्ने । आ । गहि ॥ ८ ॥ अभि । त्वा । पूर्वऽपीतये । सृजामि । सोम्यं । मधु ।
मरुत्ऽभिः । अग्ने । आ । गहि ॥ ९ ॥ ३७ ॥ १ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

प्रथम अष्टक

[प्रथम अध्याय]

॥ ऋग्वेद ॥

प्रथम मण्डल

[प्रथम अनुवाक]

સૂક્ત ૧.

૧. ૧–૯. મધુચ્છન્દા ઋષિ. અગ્નિ દેવતા. ગાયત્રી છંદ

અગ્નિ એ યજ્ઞનો અગ્રણી છે. યજ્ઞનો પ્રમુખ દેવ તે જ છે. તેમ જ યજ્ઞના હવિર્ભાગ તે તે દેવતાઓને પોહોંચાડનાર સન્માનનીય આચાર્ય પણ તે જ છે. અસંખ્ય રત્નોનો અનુપમ ભંડાર એની પાસે છે. તેથી એવા અગ્નિદેવનું હુ ભક્તિપુરઃસર સ્તવન કરૂં છું. ૧

પૂર્વકાલીન રૂષિઓને આ અગ્નિની સ્તુતિ કરવામાં પ્રેમ લાગ્યો હતો અને અર્વાચીન રૂષિઓને પણ તે સર્વથૈવ સ્વતન કરવા યોગ્ય લાગે છે. અમારા યજ્ઞમાં આ જ અગ્નિ અખિલ દેવોને લઇ આવે છે. ૨

આ અગ્નિથી જ ભક્તને વૈભવ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે વૈભવ પણ એવો કે, જે દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતો જાય છે. વીરશ્રેષ્ઠ પુરૂષોને જ જયશ્રી જે માળા આરોપે છે, તે પણ આ અગ્નિની કૃપાથી પૂજકોને પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

હે અગ્નિદેવ, જે યજ્ઞ ઉપર તમારી ચારે તરફથી દૃષ્ટિ હોય છે તે જ યજ્ઞ દેવોને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય લાગે છે. ૪

અગ્નિદ્વારા જ સર્વ દેવોને તેમના હવિર્ભાગ પ્રાપ્ત થાય છે. એની જ પાસેથી બુદ્ધિશાળી પંડિતોને જ્ઞાનસામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. એણે આપેલાં વરદાન નિઃસંશય સફલ થવાનાં જ; અને એના ભક્તો ગમે તેટલે ઠેકાણેથી એને આવાહન કરે તો પણ તેમની પ્રાર્થના એના સાંભળ્યામાં આવે નહિ એવું કદીપણ બનવાનું જ નહિ. એવો અગ્નિ દેવસમુદાય સાથે અત્રે પ્રાપ્ત થયેલો છે. ૫ (૧)

હે અગ્નિદેવ, હે અંગિરસ્, ઉપાસકોને જે કાંઇ મંગલ આશીષ્ તું આપે તે સત્ય થવી જ જોઇએ; એમાં કશો શક નથી. ૬

હે અગ્ને, પ્રતિદિન, રાત્રિ તથા દિવસમાં, અન્તઃકરણપૂર્વક તને વંદન કરતાં અમે તારાં ચરણનો આશ્રય લઇએ છીયે, ૭

કારણ, પ્રત્યેક પુણ્યયજ્ઞમાં તુંજ વિરાજમાન થાય છે. સર્વ વિધિયોનો
રક્ષણકર્તા તું જ છે. તારૂં તેજ અત્યંત દેદિપ્યમાન છે, યજ્ઞમાં સ્થિર રહેતાં તારા
આનંદમાં ભરતી થાય છે.
૮

હે અગ્નિદેવ, અમે તારાં છોકરાં છીએ. માયાળુ પિતાપ્રમાણે અમારાં લાડ તું
ઉત્તમ રીતે પુરાં કર. અમારી પાસેથી દૂર જઇશ નહિ. તેમાં જ અમારૂં ક્ષેમ છે. ૯ (૨)

સૂક્ત ૨

મધુચ્છન્દા ઋષિ. દેવતા, ૧-૩ વાયુ; ૪-૬ ઇન્દ્રવાયુ; ૭-૯ મિત્રવરુણ.

જનોને આલ્હાદ આપનાર હે વાયુદેવ, તારૂં આગમન થવા દે, તારે માટે
આ સોમરસની ઉત્તમ સામગ્રી તૈયાર કરી રાખી છે, તેનું સેવન કર. અમારી
પ્રાર્થના સાંભળ.
૧

હે વાયુદેવ, યાગકાળના ઉત્તમ જ્ઞાનવાળા વિદ્વાન સ્તોત્રપ્રબંધકર્તા, સોમરસ
તૈયાર કરીને, સુંદર સુંદર સ્તોત્રોવડે તારો પ્રભાવ ગાય છે.
૨

હે વાયુદેવ, તારો શબ્દ વિશ્વસંચારી છે તેનું શ્રવણ એટલે સર્વ કામના
પરિપૂર્ણ થવાની તૈયારી જ સમજવી. તને સોમપાનની ઇચ્છા થાય એટલે તારી ઇચ્છા
વ્યક્ત કરવા માટે, આ તારો શબ્દ તારા ભક્તોપ્રતિ ગમન કરે છે.
૩

અહો ઇન્દ્રવાયુ, અહીંયાં આ સોમરસ તૈયાર કરી રાખ્યો છે. તમે અમારા ઉપર
કૃપા કરવા માટે આવો. તમે આ સોમરસનું સેવન કરો એવી જ તેની ઇચ્છા છે. ૪

હે વાયુદેવ, વેગસામર્થ્ય તારો અને ઇન્દ્રનો વૈભવ છે માટે ત્વરા કરીને
તમે બન્નેજણ આવો કારણ સોમરસનો સ્વાદ શું છે તે તમને ખબર જ છે. ૫ (૩)

હે વાયુદેવ, તારૂં તથા ઇન્દ્રનું બલ અનુપમ છે, તમે બન્ને જણ સોમપાનની
ઇચ્છા કરીને મેં ભક્તિપૂર્વક કરેલો આ સરસ સોમરસ પ્રાશન કરવા માટે જલદી
આવો.
૬

પવિત્ર કાર્યમાં જેના સામર્થ્યનો આધાર છે; એવા મિત્રને હું નિમંત્રણ
કરૂં છું. દુષ્ટોનો નાશ કરનાર જે વરુણ, તેને પણ હું ભક્તિથી બોલાવું છું. આ
બન્નેની ઇચ્છાવડે પૃથ્વીપર જળવૃષ્ટિ થાય છે.
૭

મિત્ર તથા વરુણને લીધે જ વિશ્વમાંના નિયમો સચવાય છે અને તેઓ પોતે
પણ ધર્મ નિયમોનું પાલન કરવામાં ભૂષણ માને છે અને તેમનું સામર્થ્ય પણ ધર્મ-
નીતિથી વિભૂષિત કરે છે.
૮

સર્વોપકારી અને સર્વવ્યાપી એવા અમારા મિત્રવરુણની બુદ્ધિસંપન્નતા અપૂર્વ છે. અને તેમનું બલ કૃતિરૂપે વ્યક્ત થનાર છે. ૯ (૪)

સૂક્ત ૩

મધુચ્છન્દા ઋષિ. દેવતા, ૧–૩ અશ્વિનીકુમાર, ૪–૬ ઇન્દ્ર; ૭–૯ વિશ્વેદેવ; ૧૦–૧૨ સરસ્વતી.

હે અશ્વિનીકુમાર ! દાનકર્મવડે આપના હસ્ત ભીના થયેલા છે. જગતમાં જે કાંઇ શુભ છે, તેના સ્વામી આપ જ છો. અસંખ્ય ભક્તોને આપનો જ આધાર છે. અમારો હવિ આપ મીઠો માની લ્યો. ૧

હે અશ્વિનીકુમાર, આપનાં અનેક અદ્ભુત કૃત્યો અમને ખબર છે. આપનું શૌર્ય પણ સર્વપ્રસિદ્ધ છે. અને આપનું ધૈર્ય અપ્રતિમ છે અમારી સ્તુતિનો આપ દયાળુપણે સ્વીકાર કરો ૨

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિનીકુમાર ! કલેશપરિહારક તરીકે આપની ખ્યાતિ છે. આપ ભીષણ પરાક્રમ કરનારા છો. આપનુ આગમન અત્રે થવા દો. કારણ આ જુઓ, અમે સોમરસમાં પડેલી દર્ભની સળીઓ કાઢી નાંખીને તથા તેમાં સ્વાદિષ્ટ પદાર્થનુ મિશ્રણ કરીને તે તૈયાર કરી મૂકયો છે. ૩

હે ઇન્દ્ર, તારી કાન્તિ અલૌકિક છે. અહીંયાં આવ. આ સોમરસ અમે તારે માટે અમારી આંગળીઓ વડે ઘોળી મૂકયો છે. એ હમેશાં જ શુદ્ધ છે. ૪

હે ઇન્દ્ર, મોટા મોટા વિદ્વાનોએ તારૂ સ્તવન કરેલું છે, અને મેં પણ તને ભકિતથી પ્રાર્થ્યો છે. માટે મારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરવા માટે તું પોતે અહીંયાં આવ. આ સોમરસ મેં તૈયાર કરી મૂકયો છે. ૫

પીતવર્ણના અશ્વ ઉપર આરૂઢ થનાર હે ઇન્દ્રદેવ, અમારાં સ્તવનો સ્વીકારવા માટે તું ત્વરાથી અત્રે આવ, અને અમારા આ સોમરસની બાબતમાં તારા મનમાં રૂચિ ઉત્પન્ન કર. ૬ (૫)

હે વિશ્વેદેવો, આપ જગતના રક્ષણકર્તા અને અખિલ પ્રાણીમાત્રના પોષણ કરનારા છો. આપને હું હવિર્ભાગ અર્પણ કરૂં છું. માટે આપ અત્રે આવો. આપની ઔદાર્યબુદ્ધિ સર્વપ્રસિદ્ધ છે ૭

હે વિશ્વેદેવો, જગતનું રક્ષણ આપ જ કરો છો. જેટલી ઉત્સુકતાથી ગાયો સાયંકાળે ઘર તરફ દોડતી જાય છે તેટલી ઉત્સુકતાથી અમારો સોમ ગ્રહણ કરવા માટે તમે અત્રે આવો.

૮

સર્વની ચિંતા રાખનારા વિશ્વેદેવોએ અમારા હવિનો સ્વીકાર કર્યો છે. તેમની માયા અતર્ક્ય છે. તે કોઇનો દ્રોહ કરતા નથી અને તેમનું પણ અહિત કરવાને કોઇ સમર્થ નથી.

૯

જગતને પાવન કરનાર સરસ્વતી, અમારા યજ્ઞમાંના હવિર્ભાગની પ્રેમથી ઇચ્છા કરો. તેનું બુદ્ધિસામર્થ્ય અપાર છે.

૧૦

સત્ય ભાષણમાં માધુર્ય લાવનાર તે જ છે. અને ઉત્તમ વિચારોની ઓળખાણ કરાવનાર પણ તે જ છે. આ સરસ્વતી અમારા યજ્ઞનો સ્વીકાર કરે છે.

૧૧

સ્વપ્રકાશવડે જ્ઞાનના મહાસાગરની તે અમને સ્પષ્ટ કલ્પના કરી આપે છે. આ વિશ્વમાં બુદ્ધિ જેવું જ્યાં જ્યાં જણાય છે ત્યાં ત્યાં સામ્રાજ્ય કરનારી અધિદેવતા આ જ હોય છે.

૧૨ (૬)

અનુવાક ૨.

સૂક્ત ૪.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

ઉત્તમ પ્રકારનું અન્ન આપ્યાથી જે પ્રમાણે ગાય સુપ્રસન્ન થઇને પુષ્કળ દૂધ આપે છે તે પ્રમાણે, તું પ્રસન્ન થાય માટે, અમે તને દરરોજ હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. આ સુંદર વિશ્વ તેંજ ઉત્પન્ન કર્યું છે.

૧

આ અમારા સોમનો હવિ ગ્રહણ કરવા માટે અત્રે આવ, તને સોમ બહુ જ ભાવે છે. માટે અમારા આ સોમરસનું પ્રાશન કર. તારો વૈભવ અપાર છે. તું પ્રસન્ન થયાથી ગોધનાદિ ઐશ્વર્ય સહજ જ પ્રાપ્ત થાય છે.

૨

તારૂ અન્તઃકરણ દયાશીલ તો છેજ, પણ તે અન્તઃકરણના પણ અંતર્ભાગનું અ-
મને ઓળખાણ થવા દે અમારો અનાદર કરીશ નહિ. તારૂ આગમન અત્રે થવા દે ૩

બુદ્ધિશાળી, અજિક્ય, અને પ્રજ્ઞાવાન ઇન્દ્ર–જે તારા અત્યંત જીવજાન મિત્ર
કરતાં પણ સર્વતોપરિ અધિક છે તેની પાસે જઇને જે માગવાનું હોય તે માગ; ત. ૪

ઇન્દ્રની જ જો તમે ઉપાસના કરશો તો કલ્યાણના બીજા માર્ગો તમે છોડશો
એવું અમને નિંદાખોર લોકો ભલે કહે; ૫ (૭)

અથવા આજ કારણને લીધે 'અમે મોટા ભાગ્યવાન્' એમ પણ તારા [illegible]
અમારા વિષે ઉદ્ગાર કાઢ્યા હોય પરંતુ અમારો એક જ નિશ્ચય છે, કે હે અદ્ભુત [illegible]
કરનાર ઇન્દ્ર, અમે તારા સૌખ્યમય આશ્રય નીચે જ રહીશું ૬

સર્વવ્યાપી ઇન્દ્રને સોમરસ અર્પણ કરો. એ સોમરસપાન સર્વ [illegible]
નવું જોમ ઉત્પન્ન કરનારૂ છે. સોમરસને લીધે જ યજ્ઞને શો[illegible] છે [illegible]
ખરો સંતોષ તેમાં જ છે તેને લીધે જ શરીરમાં ચેતન્ય ઉત્પન્ન થાય છે, અને [illegible] ...ા
પરમ પ્રિય ઇન્દ્રને આનંદનું સ્ફુરણ એ જ ચઢાવે છે.

... ગર્ભ

આ જ સોમરસનુ પાન કરીને, હે મહાપરાક્રમી ઇન્દ્ર, તું શત્રુને [illegible]
અને શૂરત્વનાં કૃત્યોમાં તેં શૂરોનુ રક્ષણ કર્યું

... ા નાખ

હે મહાપરાક્રમી ઇન્દ્ર, શૌર્યનાં કૃત્યોમાં તું તારૂ [illegible] ... ૫ (૧
પ્રાપ્તિની ઇચ્છાથી અમે તારા યશનુ વર્ણન કરીએ છીએ

... કર્યા ...

જે સંપત્તિનો સ્વામી છે, જેનું મહત્વ અપાર જે સર્વ[illegible]
માંથી પાર ઉતારે છે, અને સોમરસ અર્પણ કરનારા [illegible] ...ી સાથે
ઇન્દ્રનુ યશોગાન કરો ... અને ...

સૂક્ત

... કોઇ ...
... વેત થયે

મધુચ્છન્દા ઋષિ ...

હે સ્તોત્રો ગાવામાં કુશળ ... ઇન્દ્રને
ઉદ્દેશીને ગાન કરો

સોમરસ ગળીને તૈયાર કર્યા પછી તમે ઇન્દ્રને આવાહન કરો આ ઇન્દ્ર શ્રેષ્ઠોનો શિરોમણી અને સ્પૃહણીય સંપત્તિનો સ્વામી છે ૨

અમને વૈભવ પ્રાપ્ત કરાવી આપો આ અમારા ઉત્કૃષ્ટ લાભોમા તથા સદ્ભાવનામા આ જ (ઇન્દ્ર) વાસ કરો આ તેના સર્વ સામર્થ્ય સાથે અમારી પાસે આવો ૩

જેના અશ્વ સજ્જ થઇને ઉભા રહ્યા છતા તેનીપાસે શત્રુઓ યુદ્ધમા સામે મોઍ ઉભા રહેતા નથી તે ઇન્દ્રનો મહિમા તમે ગાવ ૪

માન ધોળી મૂકેલો પવિત્ર તથા દહી મિશ્રિત કરેલો આ સોમરસ ઇન્દ્ર તેના ઉપર રૂચિ કરે એવી ઇચ્છાથી સોમપ્રિય ઇન્દ્રકને જાય છે ૫ (૯)

હે પરાક્રમથી શોભનાર ઇન્દ્ર, જગતપર વર્ચસ્વ ચલાવવાની ઇચ્છાથી તુ સોમપાન કરવામાટે એકદમ પ્રગલ્ભરૂપે જ પ્રગટ થયો ૬

સ્તુતિથી ઉલ્લાસ પામનાર હે ઇન્દ્ર, સર્વ અવયવોને પ્રમોદ આપનારો સોમરસ તારા મુખમા પ્રવેશો અને તને આનદ આપો તુ જ્ઞાનવાળો છે ૭

હે પ્રજ્ઞાનશાલી ઇન્દ્ર, સ્તુતિથી તારૂ મહત્વ વધ્યુ સ્તવનને લીધે તારો મહિમા સર્વત્ર વિદિત થયો અમારા સ્તોત્રો પણ તારી મહત્તા વધારો ૮

ઇન્દ્રે રક્ષણ કરવાનુ મન ઉપર લીધુ કે પછી તેમ ન થવુ અશકય છે તેટલામાટે તે અમને એજ એવુ સામર્થ્ય આપો કે જેની બરોબરી બીજા હજારો સામર્થ્યથી પણ ન થતા તેના યોગથી ગમે તેવા પરાક્રમના કૃત્યો સહજ થઇ શકે ૯

હે સર્વસ્તુત ઇન્દ્ર, કોઇ પણ મનુષ્ય અમારા દેહને ઉપદ્રવ કરવાને સમર્થ ન થાવ તારી સત્તા અનંત હોવાથી અમારા અકસ્માત રીતે વધ કોઇના પણ તરફથી ન થાય એવુ કર ૧૦ (૧૦)

સૂકત ૬

મધુચ્છન્દા ઋષિ. દેવતા, ૧–૩ ઇન્દ્ર, ૪, ૬, ૮,૯ મરુત;
૫, ૭ મરુત તથા ઇન્દ્ર; ૧૦ ઇન્દ્ર

આ તેજોગોળ આકાશમાં ચળકે છે અને અનુચરની માફક તે આ મધ્યવર્તી દેવતાની નીકળવાની તૈયારી કરે છે. એ મધ્યવર્તી તેજ સામર્થ્યવાન, ઉજ્જવલ, અને સર્વસંચારી છે. ૧

એ પરિચારક તેના રથની બન્ને બાજુએ અશ્વ જોડે છે. એ અશ્વ એટલા તો સુંદર છે કે કોઇના પણ મનમાં તેમને માટે અભિલાષા ઉત્પન્ન થાય; તેમનો રંગ જરાક રાતો છે અને આ પરાક્રમી દેવને લઇ જતાં તેમનાં અંગમાંનું તેજસ્વીપણું દેખાઇ આવે છે ૨

અહો હો 'અચેતનને ચૈતન્ય આપીને અને જે આકારહીન હતું તેને સાકાર કરીને તે ઉષાસહ વર્તમાન જન્મ લીધો. ૩

યજ્ઞકર્મમાં પરિચિત થયેલુ નામ ધારણ કરીને તે સૃષ્ટ્યનુક્રમથી પુનઃ ગર્ભવાસ પામ્યો. ૪

હે ઇન્દ્ર, દુર્લંઘ્ય પર્વત ભેદનારી વીજળીના યોગવડે ગુફાઓ તોડી નાંખીને પ્રભારૂપી (એવી) ગાયોનો તેં પત્તો મેળવ્યો. ૫ (૧૧)

અભીષ્ટ વૈભવ આપનાર આ ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને ભકતોએ સ્તોત્રો કર્યા તેનું મહત્વ તથા યશ બન્ને વિશ્રુત છે ૬

જેના હૃદયને ભયે કદાપિ પણ સ્પર્શ કર્યો નથી એવા ઇન્દ્રની સાથે તું સચાર કરતો દેખાય છે, તે વખતે બન્નેનું પણ તેજ સરખુ દેખાય છે અને તમે બન્ને પણ આનંદિત દેખાવ છો. ૭

ઇન્દ્રના અનુચર સર્વને પ્રિય અને અતિશય તેજસ્વી છે; તેમનામાં કોઇ પણ પ્રકારનો અવગુણ ખામ શોધતાં શોધતાં પણ મળતો નથી તેમનાથી વિભૂષિત થયેલા આ દેવપ્રીત્યર્થ અમારા યજ્ઞમાં ઉચ્ચ ઘોષથી અર્ચન ચાલી રહ્યું છે. ૮

તેટલા માટે હે સર્વવ્યાપી દેવ, દ્યુલોકમાંથી અથવા પ્રકાશમાન અંતરિક્ષમાંથી તું અત્રે આવ. આ યજ્ઞમાં, આ હું તારો દાસ, તારાં સ્તોત્રો ગાતો ગાતો મારી વાણી અલંકૃત કરું છું. ૯

અમને ઇન્દ્રદર્શન જ અભીષ્ટ છે. તે દિવ્યલોકમાંથી અથવા ભૂલોકમાંથી અથવા મહાન અંતરિક્ષમાંથી, ગમે ત્યાંથી પણ અમને પ્રાપ્ત થાવ ૧૦ (૧૨)

સૂક્ત ૭

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

ગાથા ગાનારા ઋષિઓએ અનેક ગાથા વડે ઇન્દ્રની જ સ્તુતિ કરી. અર્કપાઠક વિદ્વાનોએ પણ ઇન્દ્રનું અર્ચન કર્યું. એવી રીતે અનેક સ્તોત્રોદ્વારા ઇન્દ્રનું સ્તવન થયું છે ૧

પીતવર્ણના અશ્વોનો સ્વામી ફક્ત ઇન્દ્ર જ છે. એ જ સર્વને આજ્ઞા કરે છે. આ વજ્રધારી ઇન્દ્ર સર્વ અવિનાશી સંપત્તિનો પ્રભુ છે ૨

પૂર્ણપણે સર્વની દૃષ્ટિએ પડે એવી રીતે ઇન્દ્રે સૂર્યની આકાશમાં સ્થાપના કરી. તેના વજ્રના સાધનવડે પર્વત જેવા મેઘને તેણે હલમલાવીને છોડયો ૩

હે ઇન્દ્ર, તું ઉગ્રસ્વરૂપ છે; માટે તારાં ઉગ્રસાધનો વડે જ્યાં સાહસનાં કામો ચાલી રહ્યાં છે અને હજારો વીરો જ્યાં ઝઝુમે છે તેવે સ્થાને અમારું સંરક્ષણ કર. ૪

શત્રુ પ્રાપ્ત થતાં અમે ઇન્દ્રને હાક મારીએ છીએ. મોટાં મોટાં યુદ્ધોમાં અને નાની નાની લડાઇઓમાં પણ અમે ઇન્દ્રની સહાય માટે સ્તુતિ કરીએ છીએ. કારણ તે જ વજ્રધારી અને અમારો ખરો સહાયકર્તા છે ૫ (૧૩)

વૃષ્ટિ વડે સર્વોદિત ઔદાર્ય પ્રકટ કરનાર હે ઇન્દ્રદેવ, તું યત્કિંચિત્ પણ અવગણના ન કરતાં મેઘપટલ દૂર કર. ૬

ઇન્દ્રનાં પરાક્રમનું વર્ણન કરનારી જે ઉત્તમોત્તમ પ્રાર્થના છે તેમાં પણ હે ઇન્દ્ર, તારી યોગ્યતાને લાયક હોય એવી સ્તુતિ મને જડતી નથી. ૭

જેની ગતિ ટોલદાર છે, એવો એકાદો મહાવૃષભ જેપ્રમાણે વૃષભના ટોળાને માર્ગદર્શક થાય છે તેપ્રમાણે આ જગતનો સ્વામી ઇન્દ્ર સર્વ માનવોને સંતોષીને, તેમને તેના સામર્થ્યવડે આગળ જવાને પ્રવૃત્ત કરે છે ૮

સર્વ જગત, મર્વ સંપત્તિ અને પાંચે લોક ઉપર ઇન્દ્રનું એકલાનું જ સ્વામિત્વ છે ૯

જનતાના હિતમાટે અમે પ્રત્યેક જગ્યાએથી તમારા પ્રિય ઇન્દ્રને આવાહન કરીએ છીએ તે ઇન્દ્ર ફક્ત અમારો જ પક્ષપાતી રહો. ૧૦ (૧૪)

અનુવાક ૩.

સૂકત ૮.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

હે ઇન્દ્ર, જેના યોગવડે મનનું સમાધાન થાય, જેના યોગવડે અમને વર્ચસ્વ પ્રાપ્ત થાય, જેનો કદિ પણ નાશ થાય નહિ અને જે સર્વ લોકમાં ઉત્કૃષ્ટ ઠરે, એવો વૈભવ અમને અમારા સંરક્ષણ માટે આપ. ૧

તું અશ્વારૂઢ થઇને અમારૂં સંરક્ષણ કરવા માંડે કે ફક્ત મુષ્ટિપ્રહારથી અમે પાતકી શત્રુનો નાશ કરી શકીએ એવો તે વૈભવ હોવો જોઇએ. ૨

તું રક્ષણ કરતો હોવાથી અમે હાથમાં ઘણ લઇશું તોપણ તેનું વજ્ર બનશે, અને અમે સમરાંગણમાં શત્રુને જિતી શકીશું. ૩

તારી સહાય મળ્યાથી શત્રુ ગમે તેટલા સંગ્રામનિપુણ હશે તથાપિ શૂર અશ્વવેત્તાઓની મદદથી અમે તેમને નિર્બળ કરીશું. ૪

આ વજ્રધારી ઇન્દ્રશ્રેષ્ઠ છે. એટલું તો શું, તેથી પણ અધિક છે. તેનું મહત્વ એવુંજ ચિરકાલિક હો. એનું બલ આકાશ જેટલું અનંત છે. ૫ (૧૫)

શૂર પુરુષો રણાંગણમાં જે યશ મેળવે છે, અપત્યલાભથી મનુષ્યને જે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, અથવા એકાગ્રબુદ્ધિથી સ્તવન કરનારા વિદ્વાન લોકો જે કાંઇ સંપાદન કરે છે, ૬

અથવા સોમરસનું પ્રેમથી પાન કરીને ભક્તોનું જે ઉદર સાગર પ્રમાણે તડા-

તુમ ભરેલુ દેખાય છે, અથવા જે કંઠમાંથી એકાદિ વિશાલ નદી પ્રમાણે પ્રવાહ ચાલી રહ્યા હોય છે,
૭

આ સર્વ તે ઇન્દ્રનાં આશીર્વચનનો પ્રભાવ છે. તે તારાં ઉત્તમ આશીર્વચનો પાકેલાં ફળવાળી વૃક્ષશાખાપ્રમાણે તારા દાસોને ફલરૂપ થાય છે, અને તેને ગોધનાદિ સંપત્તિ તથા બીજાં અનેક સુખો પ્રાપ્ત કરી આપે છે.
૮

હે ઇન્દ્ર, તે તારાં સામર્થ્યો અને ભક્તોનું રક્ષણ કરવાનો માર્ગ મારા સરખા દાસને હમેશાં જ અનુકૂલ હોય છે.
૯

આવાં આ ઇન્દ્રનાં સ્પૃહણીય અને પ્રશંસનીય સ્તુતિસ્તોત્રો સોમપાન માટે ઇન્દ્રને પ્રવૃત્ત કરો.
૧૦ (૧૬)

સૂક્ત ૯.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

ઓ ઇન્દ્ર આવ, અને જ્યારે જ્યારે અમારે હાથે સોમયાગ થાય ત્યારે ત્યારે અમારા હવિ મીઠા માની લે. તારા સામર્થ્યથી તું જ અમારો સંરક્ષણકર્તા બન્યો છું.
૧

આ આનંદી ઇન્દ્રને આ આનંદદાયક સોમરસ તૈયાર થતાં જ અર્પણ કરો; આ વિશ્વકર્તાને આ હર્ષકારી સોમરસ અર્પણ કરો.
૨

હે દિવ્ય મુગટ ધારણ કરનાર ઇન્દ્ર, હે સર્વ દેખનાર દેવ, આ પ્રમોદદાયી સ્તવનોથી તુ આનંદિત થા અને અમે હવિ અર્પણ કરતા હોઇએ ત્યાં તારૂં અગ્નિતત્વ હોવા દે
૩

હે ઇન્દ્ર, તને ઉદ્દેશીને મે સ્તવનોક્તિનો ઉચ્ચાર કર્યો પરંતુ તે પહેલાં જ

તે અધીર મને તારીકને ચાલતી થઇ. તું તેમનો નાથ અને તેમની કામના પરિપૂર્ણ કરનારો સ્વામી છું. ૪

હે ઇન્દ્ર, અપ્રતિમ અને સ્પૃહણીય ધન અમને મોકલી આપ; અત્યંત સામર્થ્યપ્રદ અને અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ અને સર્વવ્યાપક ધન એક તારી જ પાસે છે. ૫ (૧૭)

હે સહસ્રકાન્તિ ઇન્દ્ર, અમને વૈભવ પ્રાપ્ત થાય તેમાટે ધનાર્જનમાં અમને પ્રવૃત્ત કર; તેનેમાટે અમારાતરફથી મનઃપૂર્વક પ્રયત્ન થવા દે, અને તેમાં અમને યશ આવે તેમ કર. ૬

હે ઇન્દ્ર. ગોધનાદિ વૈભવ અમારીપાસે પુષ્કળ છે, અમારું સામર્થ્ય મોટું છે અને અમે દીર્ઘાયુષી છીએ, એવી અમારી કીર્તિ સર્વત્ર પ્રસાર પામો. અને તેને કદિ પણ આંચ ન આવો. ૭

હે ઇન્દ્ર, અમારી કીર્તિ પુષ્કળ વધાર. અમને અપાર વૈભવ આપ અને અમને રથ પ્રાપ્ત થાય એવી કૃપા અમારાઉપર કર. ૮

અનેક પ્રકારની સ્તુતિઓથી કરગરીને આપણે આપણા સંરક્ષણાર્થ ઇન્દ્રને આવાહન કરીએ, આવો. આ વૈભવનો રાજા છે. આ છન્દોબદ્ધ કવિતાવડે વર્ણન કરવા જેવો છે. એને હાક મારવાની જ વાર અને તે ગમે ત્યાં ઉભો જ હોય છે. ૯

પ્રત્યેક સોમયાગની જગ્યાએ વાસ કરનારા આ શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રપ્રીત્યર્થ આ તેનો ભક્ત ઉચ્ચ સ્વરથી અને મનની તૃપ્તિ થતા સુધી, સ્તોત્રો અર્પણ કરે છે. ૧૦ (૧૮)

સૂક્ત ૧૦.

મધુચ્છન્દા ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

ગાયત્રીવૃત્ત ગાનારા ઉપાસક તારા યશનાં ગાન કરે છે. અને અર્ક નામનાં સ્તોત્રો રચનારા તારી અર્કોવડે અર્ચા કરે છે. હે બલશાલી ઇન્દ્ર, જે પ્રમાણે

ધજાની લાકડી ઉચે ચડાવીએ તે પ્રમાણે વિદ્વાન લોકોએ તને અતિશય ઉચ્ચત્વ આપ્યું છે.

૧

જ્યારે ઇન્દ્રના ભકતે એક પર્વતના શિખરઉપરથી બીજા પર્વતના શિખર-ઉપર આરોહણ કરીને ઇન્દ્રનુ અગાધ કર્તૃત્વ અવલોકયું ત્યારે પર્જ-ન્યાધિપતિ ઇન્દ્ર પણ તેના મનમાનો ભાવ સમજ્યો, અને પોતાની સર્વ સામગ્રી લઇને તે આવવા માટે તૈયાર થયો

૨

હે ઇન્દ્ર, તારા અશ્વ વૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરનારા છે. તેમની ય.ળ લાબી છે. અને તેમના પુષ્ટ દેહને લીધે તેમને બાધેલા પટ્ટા તગ થયા છે હે સોમપ્રિય દેવ, તેમને તારા રથસાથે જોડ અને અમારી પ્રાર્થના તારાથી સાભળી શકાય તેટલો અમારી પાસે આવ

૩

હે સપત્તિરૂપ ઇન્દ્ર, આમ આવ, અમારી પ્રાર્થનાના વખાણ કર, તેમને સારી કહે, તેમને માટે પ્રશસાના ઉદ્ગાર કાઢ અમારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કર અને અમારો યજ્ઞ કામપ્રદ થાય એમ કર

૪

સર્વાર્થપરિપૂરક ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્ર ગાવુ જોઇએ. એવું કર્યાથી અમારા પુત્રપૌત્ર ઉપર અને અમારા ઇષ્ટ મિત્રો ઉપર ઇન્દ્ર, પોતાની કૃપાદૃષ્ટિ રાખશે.

૫

તેના જ પ્રેમની વાંચ્છના રાખીને અમે તેની પાસે જઇએ છીએ સપત્તિ-માટે પણ અમે તેને જ શરણે જઇએ છીએ અને અમને શૌર્યપ્રાપ્તિ થવામાટે અમે તેનો જ આશ્રય લઇએ છીએ માટે તે જ ઇન્દ્ર અમને વૈભવ આપીને અમારા અંગમાં કર્તૃત્વશક્તિ ઉત્પન્ન કરો

૬ (૧૯)

હે ઇન્દ્ર, તારી કૃપાને લીધે પ્રાપ્ત થયેલી કીર્તિ જ સર્વત્ર પ્રસરે છે તેને ધરતી મહેનત પણ પડતી નથી. હે વજ્રધારિ દેવ, ગાયોના સમૂહને બધનમાંથી મુક્ત કર; અને અમારાપર કૃપા કર

૭

તને કોપ થતાં, ભૂલોક અને ધુલોક બન્ને પણ તને શાન્ત કરવાને તારી સમક્ષ

આવવાની હિંમત ધરશે નહિ. સ્વર્ગમાંના જળ ઉપર સ્વામિત્વ સ્થાપન કરીને ગાયોને અમારી તરફ મોકલી આપ ૮

હે ઇન્દ્ર. તારા કાન ચારે તરફ છે. મારી પ્રાર્થના સાંભળ અને મારી સ્તુતિનો સત્વર સ્વીકાર કર. તું મારો મિત્ર છે તારા અંતઃકરણમાં આ મારૂં સ્તવન ભરી રાખ ૯

કામના પરિપૂર્ણ કરનારા દેવતાઓમાં તું શ્રેષ્ઠ છે, એ અમે જાણીએ છીએ. તું જ પ્રાર્થના સત્વર સાંભળે છે, એ પણ અમે જાણીએ છીએ. પર્જન્યવૃષ્ટિપર તારો અધિકાર ચાલતો હોવાને લીધે તારી કૃપાની અમે યાચના કરીએ છીએ. એ કૃપાની યોગ્યતા બીજા કરતાં સહસ્રપટ વધારે છે. ૧૦

હે ઇન્દ્ર, હે કૌશિક, સુપ્રસન્ન થઈને અમારા સોમરસનો સત્વર સ્વીકાર કર. અમારી આયુર્મર્યાદામાં નવો વધારો કર, અને મને બીજાના કરતાં સહસ્રપટ શ્રેષ્ઠ ઋષિત્વ અર્પણ કર. ૧૧

હે સર્વસ્તુત ઇન્દ્ર, આ મારાં સ્તોત્રો બધી રીતે તારૂં જ સ્તવન કરો. એ સ્વીકાર કરવા યોગ્ય છે. તારે હાથે તેમનો યોગ્ય આદર થાવ. અને તારા અનંત આયુષ્યપ્રમાણે આ સ્તોત્રો પણ ચિરકાલ ટકો. ૧૨ (૨૦)

સૂક્ત ૧૧.

જેતા માધુચ્છન્દસ ઋષિ ઇન્દ્ર દેવતા.

સમુદ્રને પણ વ્યાપ્ત કરી નાંખનારો ઇન્દ્રનો યશ વિશ્વમાંનાં અખિલ સ્તુતિવચનોએ વધારી દીધો છે. ઇન્દ્ર સર્વનો રાજા છે. સર્વ સામર્થ્યનો એ અધિપતિ છે; સર્વ મહારથી વીરોમાં પણ એ અત્યંત શ્રેષ્ઠ છે. ૧

હે સામર્થ્યાધિપતિ ઇન્દ્ર તુ અમારા રક્ષણકર્તા હોવાથી અમને તારા સામર્થ્ય મા વિશ્વાસ લાગીને ભયનુ નામ પણ રહેશે નહિ તુ જ શત્રુઓનો જેતા છે તારો પરાજય કરવાને કોણ સમર્થ છે ? તને અમારા પુન પુન નમસ્કાર હો -

ઇન્દ્રની પાસે ગોધનાદિ સપત્તિ અપાર હોવાને લીધે તેના ભક્તોને પરાક્રમી ઇન્દ્રનુ ઔદાર્ય જોકે એકસરખો વૈભવ અર્પણ કરે છે તો પણ તેના ભરપૂર દાતૃત્વને અથવા સરક્ષણશક્તિને કદિ પણ ઉણપ આવતી નથી ૩

શત્રુઓના પુરોનો ઉચ્છેદક ઇન્દ્ર જ છે તેનુ તારુણ્ય સદોદિત ટકનારૂ છે એ બુદ્ધિવતોમા શ્રેષ્ઠ છે એ એકદમ પરાક્રમી જ અવતર્યો સર્વ કર્મોને એનો આધાર છે વજ્ર એનુ આયુધ છે આ ઇન્દ્રની સ્તુતિ ઘણાએ કરી છે ૪

હે વજ્રધર ઇન્દ્ર, ગાયોનો સમુદાય વલે હસ્તગત કર્યો હતો, તેટલામાટે તે તેનો કોટ તોડી નાખ્યો જે વખતે દેવોને અતિશય પીડા થઇ તે વખતે તે ન ડગ મગતા તારે આશ્રયે આવ્યા

૫

હે શૂર ઇન્દ્ર આ તારા ઉદારપણાના કૃત્યો ભુલીને તારી સ્તુતિ ગાતો ગાતો હુ તારી કને આવ્યો કારણ તુ કૃપાનો સિન્ધુ છે, બીજા સ્તોમકર્તા પણ પાસે જ ઉભા હતા તેમણે પણ તે તારૂ પરાક્રમ અવલોકયુ

૬

શુષ્ણ આટલો પ્રપચી હતો પરતુ તારા યુદ્ધચમત્કારવડે તે તેનો પરાભવ કર્યો બુદ્ધિવાન પુરુષોએ તે પણ અવલોકયુ માટે તેમની પણ શ્રવણાર્થે સ્તુતિનો નુ આદર કર

૭

પોતાના સામર્થ્યવડે જગતઉપર સત્તા ચલાવનાર આ ઇન્દ્રની અનેક સ્તુતિ ઓના ગાનવડે આરાધના થઇ ઇન્દ્રના ઉપકારના કૃત્યો હજારો છે એટલા તો શુ ત ક ના પણ તેમની સખ્યા અધિક છે

૮ (૨૧)

અનુવાક ૪.

સૂક્ત ૧૨.

મેધાતિથિ કાણ્વ. અગ્નિ દેવતા.

અગ્નિ દેવોનો પ્રતિનિધિ છે. અગ્નિને હાથે સર્વ દેવતાઓને તેમના હવિ પહોંચે છે. અગ્નિ સર્વજ્ઞ છે. અગ્નિ જ અમારા આ યજ્ઞમાંનું ખરૂં જ્ઞાનસામર્થ્ય છે. તેટલા માટે અમે તેના આગમનની ઇચ્છા કરીએ છીએ. ૧

જો કોઇ દેવતાને ફરી ફરી બોલાવવાની સર્વ લોકોને જરૂર લાગતી હોય તો તે અગ્નિ જ છે. કારણ એ અખિલ માનવોનો રાજા છે. એ સર્વ દેવોને હવિ પહોંચાડે છે એ સર્વને પ્રિય છે ૨

હે અગ્નિદેવ, સોમરસમાંના દર્ભનો અગ્રભાગ વગેરે કાઢી નાંખીને સર્વ તૈયારી કરી રાખી છે, એ તને વિદિત જ છે. તેટલા માટે સર્વ દેવોને અહીંયાં લઇ આવ. તેમને હવિ પહોંચાડનાર તું હોવાથી અમને અત્યંત પૂજ્ય લાગે છે. ૩

હે અગ્નિદેવ, જ્યારે દૂત થઇને તું દેવો કને જાય ત્યારે અમારા હવિવિશે તેમના મનમાં ઇચ્છા ઉત્પન્ન કરીને તેમને જાગૃત કરજે. આ દર્ભાસનપર દેવોસહવર્તમાન તું વિરાજમાન થા ૪

ઘૃતના હવિથી ઉજ્જ્વલતા ધારણ કરનાર હે અગ્નિદેવ, અમારા શત્રુઓનો નાશ કર. તેમણે રાક્ષસો સાથે મિત્રતા કરી છે. ૫

અગ્નિ એક વખત પ્રદીપ્ત થયો એટલે તે સ્વસામર્થ્યથી જ વધ્યો જાય છે. અગ્નિદેવની બુદ્ધિમત્તા[1] અપૂર્વ છે. ગૃહોનો ખરો અધિપતિ એ જ છે. એનું તારુણ્ય

૧. અગ્નિની બુદ્ધિમત્તામાટે તથા અક્ષય્ય તારુણ્યમાટે વેદોમાં ઘણી જગ્યાએ વર્ણન આવ્યું છે

અબાધિત છે એના જ દ્વારા સર્વ દેવતાઓને હવિ પહોંચે છે. એનું મુખ જ્વાલામય છે.
૬ (૨૨)

યજ્ઞોમાં અગ્નિની સ્તુતિ કરતા જાવ. અગ્નિ પરમ જ્ઞાતા છે સત્ય તેનું બીરદ છે. સર્વ રોગોનું ઉચ્ચાટન અગ્નિદેવ તરફથી થાય છે
૭

હે અગ્નિદેવ, જે યાગકર્તા, તને દેવતાના પ્રતિનિધિ તરીકે પૂજે છે તેના રક્ષણની ચિંતા રાખ
૮

હે સર્વને પાવન કરનાર અગ્નિદેવ, જે યાગકર્તા દેવોને સંતોષ થવામાટે તારી સેવા કરે છે તેમને તું સુખમાં રાખ.
૯

હે સર્વને પાવન કરનાર દીપ્તિમાન અગ્નિદેવ, અમારા યજ્ઞ તથા હવિની પાસે દેવોને લઈ આવ.
૧૦

અગ્નિદેવ[1], તું એવો સર્વવિખ્યાત હોવાનેલીધે અમે નવીન સ્તોત્ર ગાઈને તારી સ્તુતિ કરી છે. માટે અમને સંપત્તિ આપ. તારી કૃપાથી અમને વીર્યશાલી સંતતિ પણ પ્રાપ્ત થવા દે.
૧૧

હે અગ્નિદેવ, તારું તેજ અત્યંત ઉજ્જ્વલ છે. તુ અમારાં સ્તોત્રોનો તથા જે હવિ અમે સર્વ દેવોને અર્પણ કરીએ છીએ તેનો[2] સ્વીકાર કર
૧૨ (૨૩)

---

૧ આ ઋચાનો અન્વય નીચે પ્રમાણે કરવો—नवीयसा गायत्रेण स्तवान स (त्वं) रयिं. [illegible] च. आभर.

૨ विश्वाभिः देवहूतिभिः (सह) इमं स्तोमं जुषस्व —પદોનો અન્વય આવી રીતે લેવો [illegible]

સૂક્ત ૧૩.[1]

મેધાતિથિ કાણ્વ; ઋષિ. ૧ ઇધ્ધ અથવા સમિધ્ધ અગ્નિ, ૨ તનૂનપાત્, ૩ નરાશંસ, ૪ ઇળ, ૫ બર્હિ, ૬ યજ્ઞગૃહ નાં દ્વારો, ૭ ઉષા તથા નક્ત. ૮ હોતૃદ્વય. ત્રણ દેવીઓ, સરસ્વતી, ઇળા તથા ભારતી, ૧૦ ત્વષ્ટા, ૧૧ વનસ્પતી, ૧૨ સ્વાહાકાર, દેવતા.

હે અગ્નિદેવ, અમારા યજ્ઞમાં મેં હવિ[૨] તૈયાર કરી મૂકયો છે. તેનો સ્વીકાર કરવા માટે તું પ્રદીપ્ત[૩] થઇને સર્વ દેવોને લઇને આવ. હે પુણ્યપ્રદ દેવ, હે હવિર્દાતા[૪], અમારા યજ્ઞને પૂર્ણતાએ પહોંચાડ. ૧

હે પ્રજ્ઞાનશીલ અગ્નિદેવ, તું સ્વયંજાત[૫] છે. અમારો હવિ દેવોને પ્રાપ્ત થવા માટે આ યજ્ઞ આજ દેવતાસમુદાયમાં લઇ જઇને તેમને તે અર્પણ[૬] કર. આમાં મધુર[૭] સોમરસ તૈયાર કરી મૂકયો છે. ૨

આ યજ્ઞમાં અમે અગ્નિને આવાહન કરીએ છીએ. તે અમને પ્રિય છે. તે મનુષ્યોએ સ્તુતિ કરવા યોગ્ય[૮] છે. તેની જિહ્વામાં માધુર્ય[૯] છે. તથા હવિની[૧૦] પૂર્ણતા તેને લીધે થાય છે. ૩

હે અગ્નિદેવ, તારૂં સ્તવન[૧૧] સર્વેએ કર્યું છે. તું હવિ પહોંચાડનાર છું. તું સર્વ મનુષ્યજાતિનો હિતકર્તા[૧૨] છું. અત્યંત સુખદાયક[૧૩] રથમાં સર્વ દેવતાઓને બેસાડીને તું લઇ આવ. ૪

---

૧ આ સૂકતને 'આપ્રી' સૂક્ત કહે છે.
૨. हविष्मते । ३. सुसमिद्धः । ४. होतः ॥
५. तनूनपात् । ६. कृणुहि । ७. मधुमन्तम ॥
८. नराशंसम । ९. मधुजिह्वम । १०. हविष्कृतम ॥
११. ईडितः । १२. मनुर्हितः । १३. सुखतमे ॥

હે સુન ઋત્વિજ્, જેનો પછવાડેનો ભાગ ચળકાટ મારે છે એવાં દર્ભાગ્નેો પાને પાને મારો. તેના ઉપર જ આપણને અવિનાશી રૂપનું દર્શન થવાનું છે. ૫

યજ્ઞસિદ્ધ્યર્થ આજે યજ્ઞમંડપનાં પવિત્ર દ્વારો વહેલાં ઉઘાડો અહીંયાં યાગવિધિનું ઉત્તમ પરિપાલન થાય છે અને એ એટલાં વિશાળ છે કે, અંદર દાખલ થનાર લોકોને એને લીધે બિલકુલ જ અડચણ થતી નથી. ૬ (૨૪)

નક્ત (રાત્રી) અને ઉષસ—આ બન્ને સુસ્વરૂપ દેવતાઓને આ યજ્ઞમાં હું નિમંત્રણ કરૂં છું. તેમને બેસવા માટે અહીંયા આ દર્ભ પાથરેલા છે ૭

એ બન્ને દિવ્ય, પ્રજ્ઞાયુક્ત તથા મધુરભાષી હોતાઓને પણ હું બોલાવું છું. તે અમારો યજ્ઞ નિર્વિઘ્નતાથી લઈ જાવ (સિદ્ધ કરો) ૮

ઇળા, સરસ્વતી, અને મહી—આ ત્રણ સૌખ્યદાયી અમર દેવી, આ દર્ભ ઉપર વિરાજમાન થાવ ૯

સર્વદર્શી તથા સર્વશ્રેષ્ઠ ત્વષ્ટૃદેવને અમે યજ્ઞમાં આમંત્રણ કરીએ છીએ કેવળ અમારા ઉપર જ તેનો પ્રેમ હો (થાવ) ૧૦

---

१ स्पृर्णंत । २ दर्शनम् ॥
३ ममश्चत । ४. क्रतावृधः ॥
५ सुरुक्मा । ६ आसदे ॥
७ सुजिह्वा । ८. यज्ञनाम ॥
९ मयोभुवः । १०. अस्रिधः ॥
११ विश्वरूपम् । १२. अग्रियम् ॥

હે વનસ્પતિદેવ, દેવોને હવિનું દાન[1] કર, અને યજ્ઞકર્તાને જ્ઞાન-[2]પ્રાપ્ત થાવ. ૧૧

યાગકર્તાના ગૃહમાં ઇન્દ્રને યજ્ઞ અર્પણ[3] કરો. સર્વ દેવોને હું એ યજ્ઞમાં આમંત્રણ[4] કરૂં છું. ૧૨ (૨૫)

સૂક્ત ૧૪.

મેધાતિથિ કાણ્વ ઋષિ વિશ્વેદેવ દેવતા.

હે અગ્નિદેવ, આ સર્વ દેવોસહવર્તમાન સોમપાનની ઇચ્છા રાખીને અમારાં સ્તવનનો તથા[5] અમારી ઉપાસનાનો સ્વીકાર કરવામાટે અત્રે આવ, અને અમારો યાગ સફલ કર. ૧

કણ્વોએ તને આમંત્રણ કર્યું[6] હતું. હે પ્રજ્ઞાશાલી અગ્નિ, આ સ્તોત્રો પણ તારી સ્તુતિ ગાય છે. સર્વ દેવોને લઇને તું આવ. ૨

ઇન્દ્ર, વાયુ, બૃહસ્પતિ, મિત્ર, અગ્નિ, પૂષા, ભગ, આદિત્ય, તથા મરુદ્ગણ,૩

તમે સર્વ દેવોને માટે આ સોમરસ અહીંયાં ભરી મૂકયો[7] છે એનું પ્રાશન ઘણું સુખદાયક છે. એનાથી ચિત્તને ઘણો ઉલ્હાસ[8] જણાય છે. એ મધુર છે, અને પાત્રોમાં એ કાંઠાકાંઠ ભરી રાખ્યાથી[9] બહાર[10] ઢોળાઇ જશે કે શું એમ લાગે છે. ૪

---

१. अवसृज ।   २. चेतनम् ॥
३. कृणोतन ।   ४. ह्वये ॥
५ दुवः ॥
६. अहूषत ॥
७. न्रियन्त ।   ८. मत्सराः ॥
९. चमूषदः ।   १०. द्रप्साः ॥

સોમવલ્લીનાં મૂળીયાં[1] કાઢી નાંખીને અને સુંદર હવિ તૈયાર કરીને તારૂં પૂજન કરવામાટે આ કણ્વ બેઠા છે. તું તેમનું[2] રક્ષણ કરે એવી એમની ઇચ્છા છે. ૫

જે અશ્વ તને અને સર્વ દેવોને સોમપાનમાટે લઇ આવે છે, જેમની પીઠ[3] ચળકાટ મારતી દેખાય છે, અને જે સ્વપ્રેરણાથી[4] જ તારા રથને જોડાય છે, ૬ (૨૬).

તે પુણ્યકારક અશ્વોને તેમના સહચારિઓનો[5] ભેટો કરાવ. આ અશ્વોને લીધે સર્વ વિધિ યથાયોગ્ય[6] ચાલે છે. માટે તેમને, હે મધુર ભાષણ કરનારા દેવ, મધુર સોમરસનું પણ આશન કરાવ. ૭

હે અગ્નિદેવ, જે જે દેવને યજ્ઞ અર્પણ કરવો યોગ્ય છે, અને જે જે દેવ સ્તવનાર્હ છે તે સર્વની જીવ્હાઓને આ યજ્ઞમાં[7] મધુર સોમરસનો આસ્વાદ મળો. ૮

આ વિદ્વાન[8] યાગકર્તા ઉષ કાળસાથે જાગૃત થયેલા દેવતાને સુપ્રકાશિત સૂર્યલોકમાંથી[9] લઇને આવે છે. ૯

હે અગ્નિ. મિત્રના આ ભૂતલઉપર તેનાં સર્વ કિરણો[10] ફેંકતાંની સાથે ઇન્દ્ર તથા વાયુસહવર્તમાન આવીને આ મધુર સોમરસનુ આશન કર. ૧૦

---

१ वृक्तबर्हिषः । २. अवस्यवः ॥
३. घृतपृष्ठाः । ४. मनोयुजः ॥
५. यजत्रान् । ६. ऋतावृधः ॥
७. वषट्कृति ॥
८. विप्रः । ९. आर्क्षा-सूर्यस्य रोचनात् ॥
१०. धामभिः ॥

અગ્નિ, તું હવ્યવાહક છે, તું મનુષ્યજાતિનો હિતકર્તા છે; પ્રત્યેક યજ્ઞમાં
તુંજ વિરાજમાન થાય છે. તું અમારા યજ્ઞને પૂર્ણતાએ પહોંચાડ. ૧૧

હે દેવ, તારા રક્તવર્ણ તથા ચપળ ઘોડા રથને જોડ, અને તેમની વડે દેવોને અહીંયાં લઈ આવ. ૧૨ (૨૭)

સૂક્ત ૧૫.

મેધાતિથિ કાણ્વ; ઋષિ. ૧ ઇન્દ્ર, ૨ મરુત્, ૩ ત્વષ્ટા, ૪ અગ્નિ, ૫ ઇન્દ્ર, ૬ મિત્ર તથા વરુણ, ૭-૧૦ દ્રવિણોદા, ૧૧ અશ્વિન, ૧૨ અગ્નિ. દેવતા

હે ઇન્દ્ર, ઋતુ સહવર્તમાન સોમપાન કર. આ સોમરસનાં બિન્દુ તારા ઉદરમાં
પ્રવેશ કરો એમનું પ્રાશન કર્યાથી તને હર્ષ થશે તારૂં ઉદર જ તેમને માટે યોગ્ય સ્થાન છે. ૧

હે મરુત્, ઋતુસહવર્તમાન પાત્રમાંથી સોમપાન કરો. અમારા યજ્ઞને તમારા
હાથે પવિત્રતા આવો. દાનશૂરતા માટે તમારી-જ ઘણી પ્રસિદ્ધિ છે ૨

હે સપત્નીક (ત્વાષ,) નેષ્ટ્દેવ, અમારા યજ્ઞની પ્રશંસા કર અને ઋતુસહ-
વર્તમાન સોમપાન કર. ઉત્કૃષ્ટ રત્નોનો નિધિ તારી જ પાસે છે. ૩

હે અગ્નિદેવ, દેવોને અત્રે લઇ આવ અને ત્રણે ઠેકાણાના આસનપર

---

१. सीदसि। २. यज॥
३. अरुषीः। ४ हरितः॥

५. इन्दवः। ६. मत्सरासः॥
७ पोत्रात्। ८ सुदानवः॥
९ रत्नधा॥

એમને વિરાજીત[1] કર. એમને વિવિધ[2] અલંકાર આપ, અને ઋતુસહવર્તમાન તું સોમપાન કર. ૪

હે ઈન્દ્ર, ઋતુઓએ સોમપાન કર્યા પછી આ સુંદર[3] પાત્રમાંથી સોમરસ પ્રાશન કર. તારૂં જ સખ્ય[4] ચિરકાલ ટકનારૂં છે. ૫

હે વિધિપરિપાલક મિત્રવરુણ, તમે બન્ને ઋતુસહવર્તમાન આ યજ્ઞનો અંગીકાર[5] કરો છો. અહીંયાં બધી તૈયારી ઉત્તમ કરી મુકી છે. અને આને વિઘ્ન[6] કરવાને કોઇ પણ સમર્થ નથી. ૬ (૨૮)

આ જુઓ દ્રવિણોદ. આમનેમાટે આ યજ્ઞમાં સોમરસ કાઢવામાટે, વૈભવોની ઇચ્છા રાખનારા આ ઋત્વિજ[7] હાથોમાં નિસાતરા લઇને બેઠા છે. આ દેવોનું પૂજન પ્રત્યેક યજ્ઞમાં કરતા હોય છે. ૭

જે વૈભવની મહત્તા ઘણે દૂર-સુધી સાંભળવામાં આવે છે તે વૈભવ આ દ્રવિણોદ અમને આપો. સર્વ દેવસમુદાયની પાસે અમે તેમની પ્રાપ્તિમાટે પ્રાર્થના[8] કરીએ છીએ. ૮

નેષ્ટા તથા ઋતુની પાસેથી આગળ ચાલો, ઉઠો, સોમરસનો એક હવિ તૈયાર[9] કરો કારણ આ દ્રવિણોદ ને સોમરસની ઇચ્છા[10] થઇ છે ૯

હે દ્રવિણોદ દેવ, તું અનુક્રમે ચોથો દેવ છે, અને અમે ઋતુસહવર્તમાન તને હવિ અર્પણ[11] કરીએ છીએ. માટે અમારા ઉપર મનોપૂર્વક કૃપા કર[12] १०

---

१ मादय। २ भूष ॥
३. राधसः। ४ अस्तृतम ॥
५ आशाथे। ६ धृतव्रता ॥
७ द्रविणसः ॥
८ वनामहे ॥
९ जुहोत। १० विष्टि ॥
११ यजामहे। १२ ददिः ॥

હે દેદીપ્યમાન[1] તથા પુણ્યવ્રત અગ્નિ, યજ્ઞ પૂર્ણતાએ પહોંચાડનાર[2] આ ઋતુસહવર્તમાન તમે મધુર સોમરસનું સેવન કરો. ૧૧

હે ઉદાર દેવ, ખરો ગૃહસ્વામી[3] તું જ હોવાને લીધે ઋતુઓની માફક તારી પાસે પણ યજ્ઞનું[4] અધ્વર્યુત્વ આવ્યું છે મારી વિનંતિને માન આપીને આ યજ્ઞ સર્વ દેવોને પહોંચાડ. ૧૨ (૨૯)

સૂક્ત. ૧૬

મેધાતિથિ કાણ્વ ઋષિ. ઇન્દ્ર દેવતા.

હે ઇન્દ્રદેવ, તું વૃષ્ટિ[5] કરનારો છે, અને તારેમાટે સોમરસ તૈયાર કરી મૂક્યો છે. માટે તારા હરિદ્વર્ણ[6] અશ્વ સૂર્યનું દર્શન[7] કરતાં કરતાં તને લઇ આવો ૧

આ ધાન્યમાં[8] ઘી એટલું તો નાંખ્યું છે કે તેમાંથી તે ટપકે[9] છે. તેનું સેવન કરવામાટે સર્વ સુખસામગ્રીથી સજ્જ કરેલા રથમાંથી ઇન્દ્રના હરિદ્વર્ણ અશ્વ તેને લઇને આવે છે. ૨

આ પ્રાતઃકાળને સમયે અમે ઇન્દ્રને બોલાવીએ છીએ યજ્ઞનો આરંભ થયો છે, માટે અમે ઇન્દ્રને આવાહન કરીએ છીએ. સોમરસનું પાન કરવામાટે અમે ઇન્દ્રને હાક મારીએ છીએ ૩

---

१ दीद्यग्नी । २ यज्ञवाहसा ॥
३ सन्त्य । ४ यज्ञनीः ।
५ वृषणम् । ६ हरयः । ७ सूरचक्षसः ॥
८ धानाः । ९ घृतस्नवः ॥

ઇન્દ્રના અશ્વની યાળ કેવી લાંબી છે તે જુઓ ! ઇન્દ્ર, આ અશ્વ જોડીને તું અમારા સોમરસનું પ્રાશન કરવા માટે આવ. સોમરસ ઘોળી મૂકીને જ અમે તને બોલાવીએ છીએ. ૪

તે તુ અમારી પ્રાર્થના શ્રવણ કરવામાટે અત્રે આગમન કર. અમે કાઢેલા સોમરસનો સ્વીકાર કરવા માટે અત્રે આવ એકાદ તૃપાક્રાંત[1] હરણમાફક ઉત્સુકતાથી આ સોમરસ પી. ૫ (૩૦)

આ સોમરસનાં બિંદુ દર્ભ ઉપર પાત્રો મુકીને તેમાં રાખ્યા છે. હે ઇન્દ્ર, શ્રમપરિહારાર્થ[2] આનું પ્રાશન કર. ૬

આ અમારી સ્તુતિથી તારૂ સમાધાન થાવ આ ઘણી સુંદર છે. આ તારા અંતઃકરણમાં જડાઇ જાવ, અમારો તૈયાર કરેલો સોમરસ પણ તું પી ૭

આ શત્રુનો સંહાર કરનાર ઇન્દ્ર, જે જે યજ્ઞમાં સોમરસ કાઢયો હોય છે તે તે સર્વ ઠેકાણે એનું પ્રાશન કરવામાટે જાય છે. એમાં તેને ઘણો આનંદ[3] થાય છે ૮

હે સામર્થ્યવાન ઇન્દ્ર, અમને ધેનુ, અશ્વ ઇત્યાદિ વૈભવ પ્રાપ્ત થાય એ જ અમારી ઇચ્છા છે. એટલી તું પરિપૂર્ણ કર. અમને એકાગ્રબુદ્ધિથી[4] તારૂ સ્તવન કરતા આવડો ૯ (૩૧)

१ गौरः ॥
२ महसे ॥
३ मदाय ॥
४ स्वाध्यः ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

॥ २० ॥ १-८ मेधातिथिः काण्व ऋषिः ॥ देवता—ऋभवः ॥ छन्दः— ३ विराड गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ५, ८ पिपीलिका मध्या निचृद्गायत्री । १, २, ६, ७, गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(२०) अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रेभिरासया ।
अकारि रत्नधातमः ॥ १ ॥
य इन्द्राय वचोयुजा ततक्षुर्मनसा हरी ।
शमीभिर्यज्ञमाशत ॥ २ ॥
तक्षन्नासत्याभ्यां परिज्मानं सुखं रथं ।
तक्षन्धेनुं सबर्दुघाम् ॥ ३ ॥
युवाना पितरा पुनः सत्यमन्त्रा ऋजूयवः ।
ऋभवो विष्ट्यक्रत ॥ ४ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

अयं । देवाय । जन्मने । स्तोमः । विप्रेभिः । आसया । अकारि । रत्नऽधातमः ॥ १ ॥ ये । इंद्राय । वचःऽयुजा । ततक्षुः । मनसा । हरी इति । शमीभिः । यज्ञं । आशत ॥ २ ॥ तक्षन् । नासत्याभ्यां । परिऽज्मानं । सुऽखं । रथं । तक्षन् । धेनुं सबःऽदुघां ॥३॥ युवाना । पितरा । पुनरिति । सत्यऽमंत्राः । ऋजुऽयवः । ऋभवः । विष्टी । अक्रत ॥ ४ ॥

या सुरथा रथीतमोभा देवा दिविस्पृशा ।
अश्विना ता हवामहे ॥ २ ॥
या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती ।
तया यज्ञं मिमिक्षतम् ॥ ३ ॥
नहि वामस्ति दूरके यत्रा रथेन गच्छथः ।
अश्विना सोमिनो गृहम् ॥ ४ ॥
हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुप ह्वये ।
स चेत्ता देवता पदम् ॥ ५ ॥ ४ ॥
अपां नपातमवसे सवितारमुप स्तुहि ।
तस्य व्रतान्युश्मसि ॥ ६ ॥
विभक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः ।
सवितारं नृचक्षसम् ॥ ७ ॥
सखाय आ नि षीदत सविता स्तोम्यो नु नः ।
दाता राधांसि शुम्भति ॥ ८ ॥

या । सुऽरथा । रथिऽतमा । उभा । देवा । दिविऽस्पृशा । अश्विना । ता । हवामहे ॥२॥ या । वां । कशा । मधुऽमती । अश्विना । सूनृताऽवती । तया । यज्ञं । मिमिक्षतं ॥३॥ नहि । वां । अस्ति । दूरके । यत्र । रथेन । गच्छथः । अश्विना । सोमिनः । गृहं ॥ ४ ॥ हिरण्यऽपाणिं । ऊतये । सवितारं । उप । ह्वये । सः । चेत्ता । देवता । पदं ॥५॥४॥ अपां । नपातं । अवसे । सवितारं । उप । स्तुहि । तस्य । व्रतानि । उश्मसि ॥६॥ विऽभक्तारं । हवामहे । वसोः । चित्रस्य । राधसः । सवितारं । नृऽचक्षसं ॥ ७ ॥ सखायः । आ । नि । सीदत । सविता । स्तोम्यः । नु । नः । दाता । राधांसि । शुंभति ॥ ८ ॥

अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप ।
त्वष्टारं सोमपीतये ॥ ९ ॥
आ ग्ना अग्न इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीम् ।
वरूत्रीं धिषणां वह ॥ १० ॥ ५ ॥
अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपत्नीः ।
अच्छिन्नपत्राः सचन्ताम् ॥ ११ ॥
इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणानीं स्वस्तये ।
अग्नायीं सोमपीतये ॥ १२ ॥
मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम् ।
पिपृतां नो भरीमभिः ॥ १३ ॥
तयोरिद्घृतवत्पयो विप्रा रिहन्ति धीतिभिः ।
गन्धर्वस्य ध्रुवे पदे ॥ १४ ॥

अग्ने । पत्नीः । इह । आ । वह । देवानां । उशतीः । उप । त्वष्टारं । सोमऽपीतये ॥ ९ ॥ आ । ग्नाः । अग्ने । इह । अवसे । होत्रां । यविष्ठ । भारतीं । वरूत्रीं । धिषणां । वह ॥ १० ॥ ५ ॥ अभि । नः । देवीः । अवसा । महः । शर्मणा । नृऽपत्नीः । अच्छिन्नऽपत्राः । सचंतां ॥ ११ ॥ इह । इंद्राणीं । उप । ह्वये । वरुणानीं । स्वस्तये । अग्नायीं । सोमऽपीतये ॥ १२ ॥ मही । द्यौः । पृथिवी । च । नः । इमं । यज्ञं । मिमिक्षतां । पिपृतां । नः । भरीमऽभिः ॥ १३ ॥ तयोः । इत् । घृतऽवत् । पयः । विप्राः । रिहंति । धीतिऽभिः । गंधर्वस्य । ध्रुवे । पदे ॥ १४ ॥

स्योना पृथिवि भवानृक्षरा निवेशनी ।
यच्छा नः शर्म सप्रथः ॥ १५ ॥ ६ ॥
अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे ।
पृथिव्याः सप्त धामभिः ॥ १६ ॥
इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् ।
समूळ्हमस्य पांसुरे ॥ १७ ॥
त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः ।
अतो धर्माणि धारयन् ॥ १८ ॥
विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे ।
इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ १९ ॥
तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः ।
दिवीव चक्षुराततम् ॥ २० ॥
तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते ।
विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥ २१ ॥ ७ ॥

स्योना । पृथिवि । भव । अनृक्षरा । निऽवेशनी । यच्छ । नः । शर्म । सऽप्रथः ।
॥१५॥६॥ अतः । देवाः । अवन्तु । नः । यतः । विष्णुः । विऽचक्रमे । पृथिव्याः । सप्त ।
धामऽभिः ॥ १६ ॥ इदम् । विष्णुः । वि । चक्रमे । त्रेधा । नि । दधे । पदम् । सम्ऽऊळ्हम् ।
अस्य । पांसुरे ॥ १७ ॥ त्रीणि । पदा । वि । चक्रमे । विष्णुः । गोपाः । अदाभ्यः ।
अतः । धर्माणि । धारयन् ॥ १८ ॥ विष्णोः । कर्माणि । पश्यत । यतः । व्रतानि ।
पस्पशे । इन्द्रस्य । युज्यः । सखा ॥ १९ ॥ तत् । विष्णोः । परमम् । पदम् । सदा ।
पश्यन्ति । सूरयः । दिविऽइव । चक्षुः । आऽततम् ॥ २० ॥ तत् । विप्रासः । विपन्यवः ।
जागृऽवांसः । सम् । इन्धते । विष्णोः । यत् । परमम् । पदम् ॥ २१ ॥ ७ ॥

॥ २३ ॥ १—२४ मेधातिथिः काण्व ऋषि ॥ देवता—१ वायु । २ ३ इन्द्रवायू । ४–६ मित्रावरुणौ । ७–९ इन्द्रो मरुत्वान् । १०–१२ विश्वेदेवा । १३–१५ पूषा । १६–२२ आप । २३–२४ अग्नि ॥ छंद १–१८ गायत्री । १९ पुरउष्णिक् । २० अनुष्टुप् । २१ प्रतिष्ठा । २२–२४ अनुष्टुप् ॥ स्वर –१–१८ २१ षड्ज । १९ ऋषभ. । २०,२२– २४ गान्धार ॥

(२३) तीव्राः सोमास आ गह्याशीर्वन्तः सुता इमे ।
वायो तान्प्रस्थितान्पिब ॥ १ ॥
उभा देवा दिविस्पृशेन्द्रवायू हवामहे ।
अस्य सोमस्य पीतये ॥ २ ॥
इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रा हवन्त ऊतये ।
सहस्राक्षा धियस्पती ॥ ३ ॥
मित्रं वयं हवामहे वरुणं सोमपीतये ।
जज्ञाना पूतदक्षसा ॥ ४ ॥
ऋतेन यावृतावृधावृतस्य ज्योतिषस्पती ।
ता मित्रावरुणा हुवे ॥ ५ ॥ ८ ॥

तीव्राः । सोमासः । आ । गहि । आशीःऽवंत । सुताः । इमे । वायो इति । तान् । प्रऽस्थितान् । पिब ॥ १ ॥ उभा । देवा । दिविऽस्पृशा । इंद्रवायू इति । हवामहे । अस्य । सोमस्य । पीतये ॥२॥ इंद्रवायू इति । मनःऽजुवा । विप्राः । हवंते । ऊतये । सहस्रऽअक्षा । धियः । पती इति ॥ ३ ॥ मित्रं । वयं । हवामहे । वरुणं । सोमऽपीतये । जज्ञाना । पूतऽदक्षसा ॥ ४ ॥ ऋतेन । या । ऋतऽवृधौ । ऋतस्य । ज्योतिषः । पती इति । ता । मित्रावरुणा । हुवे ॥ ५ ॥८॥

वरु॑णः प्रावि॒ता भु॑वन्मि॒त्रो विश्वा॑भिरू॒तिभि॑ः ।
कर॑तां नः सु॒राध॑सः ॥ ६ ॥
म॒रुत्व॑न्तं हवामह॒ इन्द्र॒मा सोम॑पीतये ।
स॒जूर्ग॒णेन॑ तृम्पतु ॥ ७ ॥
इन्द्र॑ज्येष्ठा॒ मरु॑द्गणा॒ देवा॑सः॒ पूष॑रातयः ।
विश्वे॒ मम॑ श्रुता॒ हव॑म् ॥ ८ ॥
ह॒त वृ॒त्रं सु॑दानव॒ इन्द्रे॑ण॒ सह॑सा यु॒जा ।
मा नो॑ दु॒ःशंस॑ ईशत ॥ ९ ॥
विश्वा॑न्दे॒वान्ह॑वामहे म॒रुत॒ः सोम॑पीतये ।
उ॒ग्रा हि पृश्नि॑मातरः ॥ १० ॥ ९ ॥
जय॑तामिव तन्य॒तुर्म॒रुता॑मेति धृष्णु॒या ।
यच्छुभं॑ या॒थना॑ नरः ॥ ११ ॥
ह॒स्का॒राद्वि॒द्युत॒स्पर्यतो॑ जा॒ता अ॑वन्तु नः ।
म॒रुतो॑ मृळयन्तु नः ॥ १२ ॥

वरु॑णः । प्र॒ऽअ॒वि॒ता । भु॒व॒त् । मि॒त्रः । विश्वा॑भिः । ऊ॒तिऽभि॑ः । कर॑ताम् । नः । सु॒ऽराध॑सः ॥ ६ ॥ म॒रुत्व॑न्तम् । ह॒वा॒म॒हे॒ । इन्द्र॑म् । आ । सोम॑ऽपीतये । स॒ऽजूः । ग॒णेन॑ । तृ॒म्प॒तु॒ ॥ ७ ॥ इन्द्र॑ऽज्येष्ठाः । मरु॑त्ऽगणाः । देवा॑सः । पूष॑ऽरातयः । विश्वे॑ । मम॑ । श्रु॒त॒ । हव॑म् ॥८॥ ह॒त । वृ॒त्रम् । सु॒ऽदा॒न॒वः॒ । इन्द्रे॑ण । सह॑सा । यु॒जा । मा । नः॒ । दुः॒ऽशंस॑ः । ई॒श॒त॒ ॥ ९ ॥ विश्वा॑न् । दे॒वान् । ह॒वा॒म॒हे॒ । म॒रुतः॑ । सोम॑ऽपीतये । उ॒ग्राः । हि । पृश्नि॑ऽमातरः ॥१०॥९॥ जय॑ताम्ऽइव । त॒न्य॒तुः । म॒रुता॑म् । ए॒ति॒ । धृ॒ष्णु॒ऽया । यत् । शुभ॑म् । या॒थन॑ । न॒रः॒ ॥ ११ ॥ ह॒स्का॒रात् । वि॒ऽद्युतः॑ । परि॑ । अतः॑ । जा॒ताः । अ॒व॒न्तु॒ । न॒ः । म॒रुतः॑ । मृ॒ळ॒य॒न्तु॒ । न॒ः ॥ १२ ॥

आ पूषञ्चित्रबर्हिषमाघृणे धरुणं दिवः ।
आजा नष्टं यथा पशुम् ॥ १३ ॥
पूषा राजानमाघृणिरपगूळ्हं गुहा हितम् ।
अविन्दच्चित्रबर्हिषम् ॥ १४ ॥
उतो स मह्यमिन्दुभिः षड्युक्ताँ अनुसेषिधत् ।
गोभिर्यवं न चर्कृषत् ॥ १५ ॥ १० ॥
अम्बयो यन्त्यध्वभिर्जामयो अध्वरीयताम् ।
पृञ्चतीर्मधुना पयः ॥ १६ ॥
अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह ।
ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥ १७ ॥
अपो देवीरुप ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः ।
सिन्धुभ्यः कर्त्वं हविः ॥ १८ ॥
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तये ।
देवा भवत वाजिनः ॥ १९ ॥

आ । पूषन् । चित्रऽबर्हिषं । आघृणे । धरुणं । दिवः । आ । अज । नष्टं । यथा । पशुं ॥ १३ ॥ पूषा । राजानं । आघृणिः । अपऽगूळ्हं । गुहा । हितं । अविंदत् । चित्रऽबर्हिषं ॥१४॥ उतो इति । सः । मह्यं । इंदुऽभिः । षट् । युक्तान् । अनुऽसेसिधत् । गोभिः । यवं । न । चर्कृषत् ॥ १५ ॥ १० ॥ अंबयः । यंति । अध्वऽभिः । जामयः । अध्वरिऽयतां । पृंचतीः । मधुना । पयः ॥ १६ ॥ अमूः । याः । उप । सूर्ये । याभिः । वा । सूर्यः । सह । ताः । नः । हिन्वंतु । अध्वरं ॥ १७ ॥ अपः । देवीः । उप । ह्वये । यत्र । गावः । पिबंति । नः । सिंधुऽभ्यः । कर्त्वं । हविः ॥१८॥ अप्ऽसु । अंतः । अमृतं । अप्ऽसु । भेषजं । अपां । उत । प्रऽशस्तये । देवाः । भवत । वाजिनः ॥१९॥

अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा ।
अग्निं च विश्वशम्भुवमापश्च विश्वभेषजीः ॥ २० ॥ ११ ॥
आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वे३ मम ।
ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥ २१ ॥
इदमापः प्र वहत यत्किं च दुरितं मयि ।
यद्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेप उतानृतम् ॥ २२ ॥
आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्महि ।
पयस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा ॥ २३ ॥
सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा ।
विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥ २४ ॥ १२ ॥ ५ ॥

॥ षष्ठोऽनुवाकः ॥

॥ २४ ॥ १–१५ शुन शेप आजीगर्ति कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरात ऋषिः । देवता—१ प्रजापति । २ अग्नि. । ३–५ सविता भगो वा । ६–१५ वरुण ॥ छन्द —१, २, ६–१५ त्रिष्टुप् । ३–५ गायत्री ॥ स्वर —१, २, ६–१५ धैवत ३–५ षड्ज ॥

(२४) कस्य नूनं कतमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम ।

अप्ऽसु । मे । सोमः । अब्रवीत् । अंतः । विश्वानि । भेषजा । अग्निं । च । विश्वऽशंभुवं । आपः । च । विश्वऽभेषजीः ॥ २० ॥ ११ ॥ आपः । पृणीत । भेषजं । वरूथं । तन्वे । मम । ज्योक् । च । सूर्यं । दृशे ॥ २१ ॥ इदं । आपः । प्र । वहत । यत् । किं । च । दुःऽइतं । मयि । यत् । वा । अहं । अभिऽदुद्रोह । यत् । वा । शेपे । उत । अनृतं ॥ २२ ॥ आपः । अद्य । अनु । अचारिषं । रसेन । सं । अगस्महि । पयस्वान् । अग्ने । आ । गहि । तं । मा । सं । सृज । वर्चसा ॥ २३ ॥ सं । मा । अग्ने । वर्चसा । सृज । सं । प्रऽजया । सं । आयुषा । विद्युः । मे । अस्य । देवाः । इंद्रः । विद्यात् । सह । ऋषिऽभिः ॥ २४ ॥ १२ ॥ ५ ॥

॥ षष्ठोऽनुवाकः ॥

कस्य । नूनं । कतमस्य । अमृतानां । मनामहे । चारु । देवस्य । नाम । कः । नः ।

को नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥१॥

अग्नेर्वयं प्रथमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम।
स नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥२॥

अभि त्वा देव सवितरीशानं वार्याणाम्।
सदावन्भागमीमहे ॥ ३ ॥

यश्चिद्धि त इत्था भगः शशमानः पुरा निदः।
अद्वेषो हस्तयोर्दधे ॥ ४ ॥

भगभक्तस्य ते वयमुदशेम तवावसा।
मूर्धानं राय आरभे ॥ ५ ॥ १३ ॥

नहि ते क्षत्रं न सहो न मन्युं वयश्चनामी पतयन्त आपुः।
नेमा आपो अनिमिषं चरन्तीर्न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वम् ॥६॥

मह्यै। अदितये। पुनः। दात्। पितरं। च। दृशेयं। मातरं। च ॥१॥ अग्नेः। वयं। प्रथमस्य। अमृतानां। मनामहे। चारु। देवस्य। नाम। सः। नः। मह्यै। अदितये। पुनः। दात्। पितरं। च। दृशेयं। मातरं। च ॥ २ ॥ अभि। त्वा। देव। सवितः। ईशानं। वार्याणां। सदा। अवन्। भागं। ईमहे ॥ ३ ॥ यः। चित्। हि। ते। इत्था। भगः। शशमानः। पुरा। निदः। अद्वेषः। हस्तयोः। दधे ॥ ४ ॥ भगऽभक्तस्य। ते। वयं। उत्। अशेम। तव। अवसा। मूर्धानं। रायः। आऽरभे। ॥५॥१३॥नहि। ते। क्षत्रं। न। सहः। न। मन्युं। वयः। चन। अमी इति। पतयंतः। आपुः। न। इमाः। आपः। अनिऽमिषं। चरंतीः। न। ये। वातस्य। प्रऽमिनंति। अभ्वं ॥ ६ ॥

अबुध्ने राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं ददते पूतदक्षः ।
नीचीनाः स्थुरुपरि बुध्न एषामस्मे अन्तर्निहिताः केतवः स्युः ॥७॥
उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ ।
अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ॥ ८ ॥
शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमुर्वी गभीरा सुमतिष्टे अस्तु ।
बाधस्व दूरे निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥९॥
अमी य ऋक्षा निहितास उच्चा नक्तं ददृश्रे कुह चिद्दिवेयुः ।
अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि विचाकशच्चन्द्रमा नक्तमेति ॥१०॥१४॥
तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः ।
अहेळमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा न आयुः प्र मोषीः ॥११॥

अबुध्ने । राजा । वरुणः । वनस्य । ऊर्ध्वं । स्तूपं । ददते । पूतऽदक्षः । नीचीनाः । स्थुः । उपरि । बुध्नः । एषां । अस्मे इति । अंतः । निऽहिता । केतवः । स्युरिति स्युः ॥ ७ ॥ उरुं । हि । राजा । वरुणः । चकार । सूर्याय । पंथां । अनुऽएतवे । ऊं इति । अपदे । पादा । प्रतिऽधातवे । अकः । उत । अपऽवक्ता । हृदयऽविधः । चित् ॥ ८ ॥ शतं । ते । राजन् । भिषजः । सहस्रं । उर्वी । गभीरा । सुऽमतिः । ते । अस्तु । बाधस्व । दूरे । निःऽऋतिं । पराचैः । कृतं । चित् । एनः । प्र । मुमुग्धि । अस्मत् ॥ ९ ॥ अमी इति । ये । ऋक्षाः । निऽहितासः । उच्चा । नक्तं । ददृश्रे । कुह । चित् । दिवा । ईयुः । अदब्धानि । वरुणस्य । व्रतानि । विऽचाकशत् । चंद्रमाः । नक्तं । एति ॥ १० ॥ १४ ॥ तत् । त्वा । यामि । ब्रह्मणा । वंदमानः । तत् । आ । शास्ते । यजमानः । हविःऽभिः । अहेळमानः । वरुण । इह । बोधि । उरुऽशंस । मा । नः । आयुः । प्र । मोषीः ॥ ११ ॥

नादिन्नक्तं तद्दिवा मह्यंमाहुस्तदयं केतो हृद आ वि चष्टे।
शुनःशेपो यमह्वद्गृभीतः सो अस्मान्राजा वरुणो मुमोक्तु ॥१२॥
शुनःशेपो ह्यह्वद्गृभीतस्त्रिष्वादित्यं द्रुपदेषु बद्धः।
अवैनं राजा वरुणः ससृज्याद्विद्वाँ अदब्धो वि मुमोक्तु पाशान् ॥१३॥
अव ते हेळो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि ॥१४॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय।
अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥ १५ ॥ १५ ॥

॥ २५ ॥ १-२१ शुनःशेप आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ वरुणो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

(२५) यच्चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्।
मिनीमसि द्यविद्यवि ॥ १ ॥

तत्। इत्। नक्तं। तत्। दिवा। मह्यं। आहुः। तत्। अयं। केतः। हृदः। आ। वि। चष्टे। शुनःशेपः। यं। अह्वत्। गृभीतः। सः। अस्मान्। राजा। वरुणः। मुमोक्तु॥१२॥ शुनःशेपः। हि। अह्वत्। गृभीतः। त्रिषु। आदित्यं। द्रुपदेषु। बद्धः। अव। एनं। राजा। वरुणः। ससृज्यात्। विद्वान्। अदब्धः। वि। मुमोक्तु। पाशान् ॥ १३ ॥ अव। ते। हेळः। वरुण। नमःऽभिः। अव। यज्ञेभिः। ईमहे। हविःऽभिः। क्षयन्। अस्मभ्यं। असुर। प्रचेत इति प्रऽचेतः। राजन्। एनांसि। शिश्रथः। कृतानि ॥१४॥ उत्। उत्ऽतमं। वरुण। पाशं। अस्मत्। अव। अधमं। वि। मध्यमं। श्रथय। अथ। वयं। आदित्य। व्रते। तव। अनागसः। अदितये। स्याम ॥ १५ ॥ १५ ॥

यत्। चित्। हि। ते। विशः। यथा। प्र। देव। वरुण। व्रतं। मिनीमसि। द्यविऽद्यवि ॥ १ ॥

मा नो॑ व॒धाय॑ ह॒त्नवे॑ जिही॒ळा॒नस्य॑ रीरधः ।
मा हृ॑णा॒नस्य॑ म॒न्यवे॑ ॥ २ ॥

वि मृ॑ळी॒काय॑ ते॒ मनो॑ र॒थीरश्वं॒ न सन्दि॑तम् ।
गी॒र्भिर्व॑रुण सीमहि ॥ ३ ॥

परा॒ हि मे॒ विम॑न्यवः॒ पत॑न्ति॒ वस्य॑इष्टये ।
वयो॒ न व॑स॒तीरुप॑ ॥ ४ ॥

क॒दा क्ष॑त्र॒श्रियं॒ नर॒मा वरु॑णं करामहे ।
मृ॒ळी॒काया॑रु॒चक्ष॑सम् ॥ ५ ॥ १६ ॥

तदित्स॑मा॒नमा॑शाते॒ वेन॑न्ता॒ न प्र यु॑च्छतः ।
धृ॒तव्र॑ताय दा॒शुषे॑ ॥ ६ ॥

वेदा॒ यो वी॒नां प॒दम॒न्तरि॑क्षेण॒ पत॑ताम् ।
वेद॑ ना॒वः स॑मु॒द्रियः॑ ॥ ७ ॥

वेद॑ मा॒सो धृ॒तव्र॑तो॒ द्वाद॑श प्र॒जाव॑तः ।
वेदा॒य उ॑प॒जाय॑ते ॥ ८ ॥

मा । नः॒ । व॒धाय॑ । ह॒त्नवे॑ । जि॒ही॒ळा॒नस्य॑ । री॒र॒धः॒ । मा । हृ॒णा॒नस्य॑ । म॒न्यवे॑ ॥ २ ॥ वि । मृ॒ळी॒काय॑ । ते॒ । मनः॑ । र॒थीः । अश्व॑म् । न । सम्ऽदि॑तम् । गीः॒ऽभिः । व॒रु॒ण॒ । सी॒म॒हि॒ ॥ ३ ॥ परा॑ । हि । मे॒ । विऽम॑न्यवः । पत॑न्ति । वस्यः॑ऽइष्टये । वयः॑ । न । व॒स॒तीः । उप॑ ॥ ४ ॥ क॒दा । क्ष॒त्र॒ऽश्रिय॑म् । नर॑म् । आ । वरु॑णम् । क॒रा॒म॒हे॒ । मृ॒ळी॒काय॑ । उ॒रु॒ऽचक्ष॑सम् ॥ ५ ॥ १६ ॥ तत् । इत् । स॒मा॒नम् । आ॒शा॒ते॒ इति॑ । वेन॑न्ता । न । प्र । यु॒च्छ॒तः॒ । धृ॒तऽव्र॑ताय । दा॒शुषे॑ ॥ ६ ॥ वेद॑ । यः । वी॒नाम् । प॒दम् । अ॒न्तरि॑क्षेण । पत॑ताम् । वेद॑ । ना॒वः । स॒मु॒द्रियः॑ ॥ ७ ॥ वेद॑ । मा॒सः । धृ॒तऽव्र॑तः । द्वाद॑श । प्र॒जाऽव॑तः । वेद॑ । यः । उ॒प॒ऽजाय॑ते ॥ ८ ॥

वेद॒ वात॑स्य वर्त॒निमु॒रोर्ऋ॒ष्वस्य॑ बृह॒तः ।
वेदा॒ ये अ॒ध्यास॑ते ॥ ९ ॥
नि ष॑साद धृतव्र॑तो॒ वरु॑णः प॒स्त्या॒३॒॑स्वा ।
साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतुः॑ ॥ १० ॥ १७ ॥
अतो॒ विश्वा॒न्यद्भु॑ता चिकि॒त्वाँ अ॒भि प॑श्यति ।
कृता॑नि॒ या च॒ कर्त्वा॑ ॥ ११ ॥
स नो॑ वि॒श्वाहा॑ सु॒क्रतु॑रादि॒त्यः सु॒पथा॑ करत् ।
प्र ण॒ आयूं॑षि तारिषत् ॥ १२ ॥
बिभ्र॑द्द्रा॒पिं हि॑र॒ण्ययं॒ वरु॑णो वस्त नि॒र्णिज॑म् ।
परि॒ स्पशो॒ नि षे॑दिरे ॥ १३ ॥
न यं दिप्स॑न्ति दि॒प्सवो॒ न द्रुह्वा॑णो॒ जना॑नाम् ।
न दे॒वम॒भिमा॑तयः ॥ १४ ॥
उ॒त यो मानु॑षे॒ष्वा यश॑श्च॒क्रे अ॒साम्या ।
अ॒स्माक॑मु॒दरे॒ष्वा ॥ १५ ॥ १८ ॥

वेद॑ । वात॑स्य । व॒र्त॒निं । उ॒रोः । ऋ॒ष्वस्य॑ । बृ॒ह॒तः । वेद॑ । ये । अ॒धिऽआस॑ते ॥९॥ नि । स॒सा॒द॒ । धृ॒तऽव्र॑तः । वरु॑णः । प॒स्त्या॑सु । आ । साम्ऽरा॑ज्याय । सु॒ऽक्रतुः॑ ॥ १० ॥ १७ ॥ अतः॑ । विश्वा॑नि । अद्भु॑ता । चि॒कि॒त्वान् । अ॒भि । प॒श्य॒ति॒ । कृता॑नि । या । च॒ । कर्त्वा॑ ॥ ११ ॥ सः । नः॒ । वि॒श्वाहा॑ । सु॒ऽक्रतुः॑ । आ॒दि॒त्यः । सु॒ऽपथा॑ । क॒र॒त् । प्र । नः॒ । आयूं॑षि । ता॒रि॒ष॒त् ॥ १२ ॥ बिभ्र॑त् । द्रा॒पिं । हि॒र॒ण्यय॑म् । वरु॑णः । व॒स्त॒ । निः॒ऽनिजं॑ । परि॑ । स्पशः॑ । नि । से॒दि॒रे॒ ॥ १३ ॥ न । यं । दिप्स॑ति । दि॒प्सवः॑ । न । द्रु॒ह्वा॑णः । जना॑नां । न । दे॒वं । अ॒भिऽमा॑तयः ॥ १४ ॥ उ॒त । यः । मानु॑षेषु । आ । यशः॑ । च॒क्रे । अमा॑मि । आ । अ॒स्माकं॑ । उ॒दरे॑षु । आ ॥ १५ ॥ १८ ॥

परा मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यूतीरनु ।
इच्छन्तीरुरुचक्षसम् ॥१६॥
सं नु वोचावहै पुनर्यतो मे मध्वाभृतम् ।
होतेव क्षदसे प्रियम् ॥ १७ ॥
दर्शं नु विश्वदर्शतं दर्शं रथमधि क्षमि ।
एता जुषत मे गिरः ॥ १८ ॥
इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृळय ।
त्वामवस्युरा चके ॥ १९ ॥
त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च ग्मश्च राजसि ।
स यामनि प्रति श्रुधि ॥ २० ॥
उदुत्तमं मुमुग्धि नो वि पाशं मध्यमं चृत ।
अवाधमानि जीवसे ॥ २१ ॥ १९ ॥

॥ २६ ॥ १–१० शुनःशेप आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ८, ९ आर्ची उष्णिक् । २, ६, निचृद्गायत्री । ३ प्रतिष्ठा गायत्री । ४, १० गायत्री ॥ ५, ७ विराड् गायत्री । स्वरः—१, ८, ९ ऋषभः २, ६, ३, ४, १० ५, ७ षड्जः ॥

परा । मे । यन्ति । धीतयः । गावः । न । गव्यूतीः । अनु । इच्छन्तीः । उरुऽचक्षसम् ॥१६॥
सम् । नु । वोचावहै । पुनः । यतः । मे । मधु । आऽभृतम् । होताऽइव । क्षदसे । प्रियम्
॥१७॥ दर्शम् । नु । विश्वऽदर्शतम् । दर्शम् । रथम् । अधि । क्षमि । एताः । जुषत । मे । गिरः
॥१८॥ इमम् । मे । वरुण । श्रुधि । हवम् । अद्य । च । मृळय । त्वाम् । अवस्युः । आ ।
चके ॥ १९ ॥ त्वम् । विश्वस्य । मेधिर । दिवः । च । ग्मः । च । राजसि । सः ।
यामनि । प्रति । श्रुधि ॥ २० ॥ उत् । उत्ऽतमम् । मुमुग्धि । नः । वि । पाशम् । मध्यमम् ।
चृत । अव । अधमानि । जीवसे ॥ २१ ॥ १९ ॥

(२६) वसिष्वा हि मियेध्य वस्त्राण्यूर्जां पते ।
सेमं नो अध्वरं यज ॥ १ ॥
नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः ।
अग्ने दिवित्मता वचः ॥ २ ॥
आ हि ष्मा सूनवे पितापिर्यजत्यापये ।
सखा सख्ये वरेण्यः ॥ ३ ॥
आ नो बर्ही रिशादसो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
सीदन्तु मनुषो यथा ॥ ४ ॥
पूर्व्य होतरस्य नो मन्दस्व सख्यस्य च ।
इमा उ षु श्रुधी गिरः ॥ ५ ॥ २० ॥
यच्चिद्धि शश्वता तना देवंदेवं यजामहे ।
त्वे इद्धूयते हविः ॥ ६ ॥
प्रियो नो अस्तु विश्पतिर्होता मन्द्रो वरेण्यः ।
प्रियाः स्वग्नयो वयम् ॥ ७ ॥

वसिष्व । हि । मियेध्य । वस्त्राणि । ऊर्जां । पते । सः । इमं । नः । अध्वरं । यज ॥ १ ॥ नि । नः । होता । वरेण्यः । सदा । यविष्ठ । मन्मऽभिः । अग्ने । दिवित्मता । वचः ॥ २ ॥ आ । हि । स्म । सूनवे । पिता । आपिः । यजति । आपये । सखा । सख्ये । वरेण्यः ॥ ३ ॥ आ । नः । बर्हिः । रिशादसः । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । सीदंतु । मनुषः । यथा ॥ ४ ॥ पूर्व्य । होत । अस्य । नः । मंदस्व । सख्यस्य । च । इमाः । ऊं इति । सु । श्रुधि । गिरः ॥५॥२०॥ यत् । चित् । हि । शश्वता । तना । देवंऽदेवं । यजामहे । त्वे इति । इत् । हूयते । हविः ॥ ६ ॥ प्रियः । नः । अस्तु । विश्पतिः । होता । मंद्रः । वरेण्यः । प्रियाः । सुऽअग्नयः । वयं ॥ ७ ॥

स्वग्नयो हि वार्यं देवासो दधिरे च नः ।
स्वग्नयो मनामहे ॥ ८ ॥

अथा न उभयेषाममृत मर्त्यानाम् ।
मिथः सन्तु प्रशस्तयः ॥ ९ ॥

विश्वेभिरग्ने अग्निभिरिमं यज्ञमिदं वचः ।
चनो धाः सहसो यहो ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ २७ ॥ १-१३ शुनःशेप आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ देवता—१-१२ अग्निः । १३ विश्वेदेवाः ॥ छन्दः—१-१२ गायत्री । १३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-१२ षड्जः । १३ धैवतः ॥

(२७) अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः ।
सम्राजन्तमध्वराणाम् ॥ १ ॥

स घा नः सूनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशेवः ।
मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात् ॥ २ ॥

स नो दूराच्चासाच्च नि मर्त्यादघायोः ।
पाहि सदमिद्विश्वायुः ॥ ३ ॥

सुऽअग्नयः । हि । वार्यं । देवासः । दधिरे । च । नः । सुऽअग्नयः । मनामहे ॥ ८ ॥ अथ । नः । उभयेषां । अमृत । मर्त्यानां । मिथः । सन्तु । प्रऽशस्तयः ॥ ९ ॥ विश्वेभिः । अग्ने । अग्निऽभिः । इमं । यज्ञं । इदं । वचः । चनः । धाः । सहसः । यहो इति ॥ १० ॥ २१ ॥

अश्वं । न । त्वा । वारऽवंतं । वंदध्यै । अग्निं । नमःऽभिः । संऽराजंतं । अध्वराणां ॥ १ ॥ सः । घ । नः । सूनुः । शवसा । पृथुऽप्रगामा । सुऽशेवः । मीढ्वान् । अस्माकं । बभूयात् ॥ २ ॥ सः । नः । दूरात् । च । आसात् । च । नि । मर्त्यात् । अघऽयोः । पाहि । सदं । इत् । विश्वऽआयुः ॥ ३ ॥

इमम् षु त्वमस्माकं सनिं गायत्रं नव्यांसम् ।
अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ ४ ॥
आ नो भज परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु ।
शिक्षा वस्वो अन्तमस्य ॥ ५ ॥ २२ ॥
विभक्तासि चित्रभानो सिन्धोरूर्मा उपाक आ ।
सद्यो दाशुषे क्षरसि ॥ ६ ॥
यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः ।
स यन्ता शश्वतीरिषः ॥ ७ ॥
नकिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्य चित् ।
वाजो अस्ति श्रवाय्यः ॥ ८ ॥
स वाजं विश्वचर्षणिरर्वद्भिरस्तु तरुता ।
विप्रेभिरस्तु सनिता ॥ ९ ॥
जराबोध तद्विविड्ढि विशेविशे यज्ञियाय ।
स्तोमं रुद्राय दृशीकम् ॥ १० ॥ २३ ॥

इमं । ऊं इति । सु । त्वं । अस्माकं । सनिं । गायत्रं । नव्यांसं । अग्ने । देवेषु । प्र । वोचः ॥४॥ आ । नः । भज । परमेषु । आ । वाजेषु । मध्यमेषु । शिक्ष । वस्वः । अंतमस्य ॥५॥२२॥ विऽभक्ता । असि । चित्रभानो इति चित्रऽभानो । सिंधोः । ऊर्मौ । उपाके । आ । सद्यः । दाशुषे । क्षरसि ॥ ६ ॥ यं । अग्ने । पृत्ऽसु । मर्त्यं । अवाः । वाजेषु । यं । जुनाः । सः । यंता । शश्वतीः । इषः ॥ ७ ॥ नकिः । अस्य । सहंत्य । परिऽएता । कयस्य । चित् । वाजः । अस्ति । श्रवाय्यः ॥८॥ सः । वाजं । विश्वऽचर्षणिः । अर्वत्ऽभिः । अस्तु । तरुता । विप्रेभिः । अस्तु । सनिता ॥९॥ जराऽबोध । तत् । विविड्ढि । विशेऽविशे । यज्ञियाय । स्तोमं । रुद्राय । दृशीकं ॥ १० ॥ २३ ॥

स नो॑ म॒हाँ अ॑नि॒मा॒नो धू॒मके॑तुः पुरु॒श्च॒न्द्रः ।
धि॒ये वाजा॑य हिन्वतु ॥ ११ ॥
स रे॒वाँ इ॑व वि॒श्पति॒र्दैव्यः॑ के॒तुः शृ॑णोतु नः ।
उ॒क्थैर॒ग्निर्बृ॒हद्भा॑नुः ॥ १२ ॥
नमो॑ म॒हद्भ्यो॒ नमो॑ अर्भ॒केभ्यो॒ नमो॒ युव॑भ्यो॒ नम॑ आशि॒नेभ्यः॑ ।
यजा॑म दे॒वान्यदि॑ श॒क्नवा॑म॒ मा ज्याय॑सः॒ शंस॒मा वृ॑क्षि देवाः ॥१३॥२४॥

॥ २८ ॥ १–९ शुनःशेप आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ इन्द्रयज्ञसोमा देवता. ॥ छन्दः–१–६ अनुष्टुप्। ७–९ गायत्री ॥ स्वरः–१–६ गान्धारः ७–९ षड्जः ॥

(२८) यत्र॒ ग्रावा॑ पृ॒थुबु॑ध्न ऊ॒र्ध्वो भव॑ति॒ सोत॑वे ।
उ॒लूख॑लसुताना॒मवे॒द्विन्द्र जल्गुलः ॥ १ ॥
यत्र॒ द्वावि॑व ज॒घना॑धिषव॒ण्या॑ कृ॒ता ।
उ॒लूख॑लसुताना॒मवे॒द्विन्द्र जल्गुलः ॥ २ ॥

सः । नः॒ । म॒हान् । अ॒नि॒ऽमा॒नः । धू॒मऽके॑तुः । पु॒रु॒ऽच॒न्द्रः । धि॒ये । वाजा॑य । हि॒न्व॒तु ॥ ११ ॥ सः । रे॒वान्ऽइ॑व । वि॒श्पतिः॑ । दैव्यः॑ । के॒तुः । शृ॒णोतु॒ । नः॒ । उ॒क्थैः । अ॒ग्निः । बृ॒हत्ऽभा॑नुः ॥ १२ ॥ नमः॑ । म॒हत्ऽभ्यः॑ । नमः॑ । अ॒र्भ॒केभ्यः॑ । नमः॑ । युव॑ऽभ्यः । नमः॑ । आ॒शि॒नेभ्यः॑ । यजा॑म । दे॒वान् । यदि॑ । श॒क्नवा॑म । मा । ज्याय॑सः । शंस॑म् । आ । वृ॒क्षि॒ । दे॒वाः॒ ॥ १३ ॥ २४ ॥

यत्र॑ । ग्रावा॑ । पृ॒थुऽबु॑ध्नः । ऊ॒र्ध्वः । भव॑ति । सोत॑वे । उ॒लूख॑लऽसुतानां । अव॑ । इत् । ऊं॒ इति॑ । इ॒न्द्र॒ । ज॒ल्गु॒लः॒ ॥१॥ यत्र॑ । द्वौऽइ॑व । ज॒घना॑ । अ॒धि॒ऽस॒व॒न्या॑ । कृ॒ता । उ॒लूख॑लऽसुतानां । अव॑ । इत् । ऊं॒ इति॑ । इ॒न्द्र॒ । ज॒ल्गु॒लः॒ ॥ २ ॥

यत्र नार्यपच्यवमुपच्यवं च शिक्षते ।
उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ ३ ॥
यत्र मन्थां विबध्नते रश्मीन्यमितवा इव ।
उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ ४ ॥
यच्चिद्धि त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे ।
इह द्युमत्तमं वद जयतामिव दुन्दुभिः ॥ ५ ॥ २५ ॥
उत स्म ते वनस्पते वातो वि वात्यग्रमित् ।
अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोममुलूखल ॥ ६ ॥
आयजी वाजसातमा ता ह्यु१च्चा विजर्भृतः ।
हरी इवान्धांसि बप्सता ॥ ७ ॥
ता नो अद्य वनस्पती ऋष्वावृष्वेभिः सोतृभिः ।
इन्द्राय मधुमत्सुतम् ॥ ८ ॥

यत्र । नारी । अपऽच्यवं । उपऽच्यवं । च । शिक्षते । उलूखलऽसुतानां । अव । इत । ऊं इति । इंद्र । जल्गुलः ॥३॥ यत्र । मंथां । विऽबध्नते । रश्मीन् । यमितवैऽइव । उलूखलऽसुतानां । अव । इत् । ऊं इति । इंद्र । जल्गुलः ॥ ४ ॥ यत् । चित् । हि । त्वं । गृहेऽगृहे । उलूखलक । युज्यसे । इह । द्युमत्ऽतमं । वद । जयतांऽइव । दुंदुभिः ॥५॥२५॥ उत । स्म । ते । वनस्पते । वातः । वि । वाति । अग्रं । इत । अथो इति । इंद्राय । पातवे । सुनु । सोमं । उलूखल ॥६॥ आयजी इत्याऽयजी । वाजऽसातमा । ता । हि । उच्चा । विऽजर्भृतः । हरी इवेति हरीऽइव । अंधांसि । बप्सता ॥ ७ ॥ ता । नः । अद्य । वनस्पती इति । ऋष्वौ । ऋष्वेभिः । सोतृऽभिः । इंद्राय । मधुऽमत् । सुतं ॥ ८ ॥

उच्छिष्टं चम्वोर्भर सोमं पवित्र आ सृज ।
नि धेहि गोरधि त्वचि ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ २९ ॥ १–७ शुनःशेप आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ पङ्क्तिश्छन्दः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

(२९) यच्चिद्धि सत्य सोमपा अनाशस्ता इव स्मसि ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥
शिप्रिन्वाजानां पते शचीवस्तव दंसना ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ २ ॥
नि ष्वापया मिथूदृशा सस्तामबुध्यमाने ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ३ ॥
ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ४ ॥

उत् । शिष्टं । चम्वोः । भर । सोमं । पवित्रे । आ । सृज । नि । धेहि । गोः । अधि । त्वचि ॥ ९ ॥ २६ ॥

यत् । चित् । हि । सत्य । सोमऽपाः । अनाशस्ताःऽइव । स्मसि । आ । तु । नः । इंद्र । शंसय । गोषु । अश्वेषु । शुभ्रिषु । सहस्रेषु । तुविऽमघ ॥ १ ॥ शिप्रिन् । वाजानां । पते । शचीऽवः । तव । दंसना । आ । तु । नः । इंद्र । शंसय । गोषु । अश्वेषु । शुभ्रिषु । सहस्रेषु । तुविऽमघ ॥ २ ॥ नि । स्वापय । मिथुऽदृशा । सस्तां । अबुध्यमाने इति । आ । तु । नः । इंद्र । शंसय । गोषु । अश्वेषु । शुभ्रिषु । सहस्रेषु । तुविऽमघ ॥ ३ ॥ ससंतु । त्याः । अरातयः । बोधंतु । शूर । रातयः । आ । तु । नः । इंद्र । शंसय । गोषु । अश्वेषु । शुभ्रिषु । सहस्रेषु । तुविऽमघ ॥ ४ ॥

समिन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापयामुया ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ५ ॥
पताति कुण्डृणाच्या दूरं वातो वनादधि ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ ६ ॥
सर्वं परिक्रोशं जहि जम्भया कृकदाश्वम् ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥७॥२७॥

॥ ३० ॥ १—२२ शुनःशेप आजीगर्तिर्ऋषिः ॥ देवता—१–१६ इन्द्रः । १७–१९ अश्विनौ । २०–२२ उषाः ॥ छन्दः—१–१०, १२–१५, १७—२२ गायत्री । ११ पादनिचृद्गायत्री । १६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः–१–२२ षड्जः । १६ धैवतश्च ॥

(३०) आ व इन्द्रं क्रिविं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् ।
मंहिष्ठं सिञ्च इन्दुभिः ॥ १॥

सं । इंद्र । गर्दभं । मृण । नुवंतं । पापया । अमुया । आ । तु । नः । इंद्र । शंसय । गोषु । अश्वेषु । शुभ्रिषु । सहस्रेषु । तुविऽमघ ॥ ५ ॥ पताति । कुण्डृणाच्या । दूरं । वातः । वनात् । अधि । आ । तु । नः । इंद्र । शंसय । गोषु । अश्वेषु । शुभ्रिषु । सहस्रेषु । तुविऽमघ ॥ ६ ॥ सर्वं । परिऽक्रोशं । जहि । जंभय । कृकदाश्वं । आ । तु । नः । इंद्र । शंसय । गोषु । अश्वेषु । शुभ्रिषु । सहस्रेषु । तुविऽमघ ॥ ७ ॥ २७ ॥

आ । वः । इंद्रं । क्रिविं । यथा । वाजऽयंतः । शतऽक्रतुं । मंहिष्ठं । सिंचे । इंदुऽभिः ॥ १ ॥

शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिराम्।
एदु निम्नं न रीयते ॥ २ ॥
सं यन्मदाय शुष्मिण एना ह्यस्योदरे।
समुद्रो न व्यचो दधे ॥ ३ ॥
अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिम्।
वचस्तच्चिन्न ओहसे ॥ ४ ॥
स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते।
विभूतिरस्तु सूनृता ॥ ५ ॥ २८ ॥
ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो।
समन्येषु ब्रवावहै ॥ ६ ॥
योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे।
सखाय इन्द्रमूतये ॥ ७ ॥
आ घा गमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरूतिभिः।
वाजेभिरुप नो हवम् ॥ ८ ॥

शत । वा । यः । शुचीनां । सहस्रं । वा । सम्ऽआशिरां । आ । इत्। ऊं इति । निम्नं । न । रीयते ॥ २ ॥ सं । यत् । मदाय । शुष्मिणे । एना । हि । अस्य । उदरे । समुद्रः । न । व्यचः । दधे ॥३॥ अयं । ऊं इति । ते । सं । अतसि । कपोतःऽइव । गर्भऽधिं । वचः । तत् । चित् । नः । ओहसे ॥ ४॥ स्तोत्रं । राधानां । पते । गिर्वाहः । वीर । यस्य । ते । विऽभूतिः । अस्तु । सूनृता ॥५॥२८॥ ऊर्ध्वः । तिष्ठ । नः । ऊतये । अस्मिन् । वाजे । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । सं । अन्येषु । ब्रवावहै ॥ ६ ॥ योगेऽयोगे । तवःऽतरं । वाजेऽवाजे । हवामहे । सखायः । इन्द्रं । ऊतये ॥७॥ आ । घ । गमत् । यदि । श्रवत् । सहस्रिणीभिः । ऊतिऽभिः । वाजेभिः । उप । नः । हवं ॥ ८ ॥

अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरम् ।
यं ते पूर्वं पिता हुवे ॥ ९ ॥
तं त्वा वयं विश्ववारा शास्महे पुरुहूत ।
सखे वसो जरितृभ्यः ॥ १० ॥ २९ ॥
अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपाव्नाम् ।
सखे वज्रिन्त्सखीनाम् ॥ ११ ॥
तथा तदस्तु सोमपाः सखे वज्रिन्तथा कृणु ।
यथा त उश्मसीष्टये ॥ १२ ॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः ।
क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥ १३ ॥
आ घ त्वावान्त्मनाप्तः स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः ।
ऋणोरक्षं न चक्र्योः ॥ १४ ॥

अनु । प्रत्नस्य । ओकसः । हुवे । तुविऽप्रतिं । नरं । यं । ते । पूर्वं । पिता । हुवे ॥ ९ ॥ तं । त्वा । वयं । विश्वऽवार । आ । शास्महे । पुरुऽहूत । सखे । वसो इति । जरितृऽभ्यः ॥१०॥२९॥ अस्माकं । शिप्रिणीनां । सोमऽपाः । सोमऽपाव्नां । सखे । वज्रिन् । सखीनां ॥ ११ ॥ तथा । तत् । अस्तु । सोमऽपाः । सखे । वज्रिन् । तथा । कृणु । यथा । ते । उश्मसि । इष्टये ॥ १२ ॥ रेवतीः । नः । सधऽमादे । इंद्रे । संतु । तुविऽवाजाः । क्षुऽमंतः । याभिः । मदेम ॥ १३ ॥ आ । घ । त्वाऽवान् । त्मना । आप्तः । स्तोतृऽभ्यः । धृष्णो इति । इयानः । ऋणोः । अक्षं । न । चक्र्योः ॥ १४ ॥

आ यद्दुवः शतक्रतवा कामं जरितॄणाम् ।

ऋणोरक्षं न शचीभिः ॥ १५ ॥ ३० ॥

शश्वदिन्द्रः पोप्रुथद्भिर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वसद्भिर्धनानि ।

स नो हिरण्यरथं दंसनावान्त्स नः सनिता सनये स नोऽदात् ॥ १६ ॥

आश्विनावश्वावत्येषा यातं शवीरया ।

गोमद्दस्रा हिरण्यवत् ॥ १७ ॥

समानयोजनो हि वां रथो दस्रावमर्त्यः

समुद्रे अश्विनेयते ॥ १८ ॥

न्यघ्न्यस्य मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः ।

परि द्यामन्यदीयते ॥ १९ ॥

कस्त उषः कधप्रिये भुजे मर्तो अमर्त्ये ।

कं नक्षसे विभावरि ॥ २० ॥

आ । यत् । दुवः । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । आ । कामं । जरितॄणां । ऋणोः । अक्षं । न । शचीभिः ॥१५॥३०॥ शश्वत् । इंद्रः । पोप्रुथत्ऽभिः । जिगाय । नानदत्ऽभिः । शाश्वसत्ऽभिः । धनानि । सः । नः । हिरण्यऽरथं । दंसनाऽवान् । सः । नः । सनिता । सनये । सः । नः । अदात् ॥ १६ ॥ आ । अश्विना । अश्वऽवत्या । इषा । यातं । शवीरया । गोऽमत् । दस्रा । हिरण्यऽवत् ॥ १७ ॥ समानऽयोजनः । हि । वां । रथः । दस्रौ । अमर्त्यः । समुद्रे । अश्विना । ईयते ॥१८॥ नि । अघ्न्यस्य । मूर्धनि । चक्रं । रथस्य । येमथुः । परि । द्यां । अन्यत् । ईयते॥१९॥ कः । ते । उषः । कधऽप्रिये । भुजे । मर्तः । अमर्त्ये । कं । नक्षसे । विभाऽवरि ॥२०॥

व॒यं हि ते॑ अम॑न्मह्यान्ता॒दा प॑रा॒कात् ।
अश्वे॒ न चि॑त्रे अरुषि ॥ २१ ॥
त्वं त्येभि॒रा ग॑हि॒ वाजे॑भिर्दुहितर्दिवः ।
अ॒स्मे र॒यिं नि धा॑रय ॥ २२ ॥ ३१ ॥ ६ ॥

॥ सप्तमोऽनुवाकः ॥

॥ ३१ ॥ १—१८ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१–७, ९–१५, १७ जगती । ८, १६, १८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१–७, ९—१५, १७ निषादः । ८, १६, १८, धैवतः ॥

(३१) त्वम॑ग्ने प्रथ॒मो अङ्गि॑रा॒ ऋषि॑र्दे॒वो दे॒वाना॑मभवः शि॒वः सखा॑ ।
तव॑ व्र॒ते क॒वयो॑ विद्म॒नाप॑सोऽजायन्त म॒रुतो॒ भ्राज॑दृष्टयः ॥ १ ॥
त्वम॑ग्ने प्रथ॒मो अङ्गि॑रस्तमः क॒विर्दे॒वाना॒ं परि॑ भूषसि व्र॒तम् ।
वि॒भुर्विश्व॑स्मै॒ भुव॑नाय॒ मेधि॑रो द्विमा॒ता श॒युः क॑ति॒धा चि॑दा॒यवे॑॥२॥

व॒यं । हि । ते॒ । अम॑न्महि । आ । अ॒न्ता॒त् । आ । प॒रा॒कात् । अश्वे॑ । न । चि॒त्रे॒ । अ॒रु॒षि॒ ॥ २१ ॥ त्वं । त्येभिः॑ । आ । ग॒हि॒ । वाजे॑भिः । दु॒हि॒तः॒ । दि॒वः॒ । अ॒स्मे इति॑ । र॒यिं । नि । धा॒र॒य॒ ॥ २२ ॥ ३१ ॥ ६ ॥

॥ सप्तमोऽनुवाकः ॥

त्वं । अ॒ग्ने॒ । प्र॒थ॒मः । अङ्गि॑राः । ऋषिः॑ । दे॒वः । दे॒वानां॑ । अ॒भ॒वः॒ । शि॒वः । सखा॑ । तव॑ । व्र॒ते । क॒वयः॑ । वि॒द्म॒नाऽअ॑पसः । अजा॑यन्त । म॒रुतः॑ । भ्राज॑त्ऽऋष्टयः ॥ १ ॥ त्वं । अ॒ग्ने॒ । प्र॒थ॒मः । अङ्गि॑रःऽतमः । क॒विः । दे॒वानां॑ । परि॑ । भू॒ष॒सि॒ । व्र॒तं । वि॒ऽभुः । विश्व॑स्मै । भुव॑नाय । मेधि॑रः । द्वि॒ऽमा॒ता । श॒युः । क॒ति॒धा । चि॒त् । आ॒यवे॑ ॥ २ ॥

त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्वन आविर्भव सुक्रतूया विवस्वते ।
अरेजेतां रोदसी होतृवूर्येऽसघ्नोर्भारमयजो महो वसो ॥ ३ ॥

त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः पुरूरवसे सुकृते सुकृत्तरः ।
श्वात्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे पर्या त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः ॥ ४ ॥

त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतस्रुचे भवसि श्रवाय्यः ।
य आहुतिं परि वेदा वषट्कृतिमेकायुरग्रे विश आविवाससि ॥ ५ ॥ ३२ ॥

त्वमग्ने वृजिनवर्तनिं नरं सक्मन्पिपर्षि विदथे विचर्षणे ।
यः शूरसाता परितक्म्ये धने दभ्रेभिश्चित्समृता हंसि भूयसः ॥ ६ ॥

त्वं तमग्ने अमृतत्व उत्तमे मर्तं दधासि श्रवसे दिवेदिवे ।
यस्तातृषाण उभयाय जन्मने मयः कृणोषि प्रय आ च सूरये ॥ ७ ॥

त्वं । अग्ने । प्रथमः । मातरिश्वने । आविः । भव । सुक्रतुऽया । विवस्वते । अरेजेतां । रोदसी इति । होतृऽवूर्ये । असघ्नोः । भारं । अयजः । महः । वसो इति ॥ ३ ॥ त्वं । अग्ने । मनवे । द्यां । अवाशयः । पुरूरवसे । सुऽकृते । सुकृत्ऽतरः । श्वात्रेण । यत् । पित्रोः । मुच्यसे । परि । आ । त्वा । पूर्वं । अनयन् । आ । अपरं । पुनरिति ॥ ४ ॥ त्वं । अग्ने । वृषभः । पुष्टिऽवर्धनः । उद्यतऽस्रुचे । भवसि । श्रवाय्यः । यः । आऽहुतिं । परि । वेद । वषट्ऽकृतिं । एकऽआयुः । अग्रे । विशः । आऽविवाससि ॥ ५ ॥ ३२ ॥ त्वं । अग्ने । वृजिनऽवर्तनिं । नरं । सक्मन् । पिपर्षि । विदथे । विऽचर्षणे । यः । शूरऽसाता । परिऽतक्म्ये । धने । दभ्रेभिः । चित् । संऽऋता । हंसि । भूयसः ॥ ६ ॥ त्वं । तं । अग्ने । अमृतऽत्वे । उत्ऽतमे । मर्तं । दधासि । श्रवसे । दिवेऽदिवे । यः । ततृषाणः । उभयाय । जन्मने । मयः । कृणोषि । प्रयः । आ । च । सूरये ॥ ७ ॥

त्वं नो॑ अग्ने स॒नये॒ धना॑नां य॒शसं॑ का॒रुं कृ॑णुहि॒ स्तवा॑नः ।
ऋ॒ध्याम॒ कर्मा॒पसा॒ नवे॑न दे॒वैर्द्या॑वापृथिवी॒ प्राव॑तं नः ॥ ८ ॥
त्वं नो॑ अग्ने पि॒त्रोरु॒पस्थ॒ आ दे॒वो दे॒वेष्व॑नवद्य॒ जागृ॑विः ।
त॒नू॒कृद्बो॑धि॒ प्रम॑तिश्च का॒रवे॒ त्वं क॑ल्याण॒ वसु॒ विश्व॒मोपि॑षे ॥ ९ ॥
त्वम॑ग्ने॒ प्रम॑ति॒स्त्वं पि॒तासि॑ न॒स्त्वं व॑य॒स्कृत्तव॑ जा॒मयो॑ व॒यम् ।
सं त्वा॒ रायः॑ श॒तिनः॒ सं स॑ह॒स्रिणः॑ सु॒वीरं॑ यन्ति व्रत॒पाम॑दाभ्य ॥ १० ॥ ३३ ॥
त्वाम॑ग्ने प्रथ॒ममा॒युमा॒यवे॑ दे॒वा अ॑कृण्व॒न्नहु॑षस्य वि॒श्पति॑म् ।
इळा॑मकृण्व॒न्मनु॑षस्य॒ शास॑नीं पि॒तुर्यत्पु॒त्रो मम॑कस्य॒ जाय॑ते ॥ ११ ॥
त्वं नो॑ अग्ने॒ तव॑ देव पा॒युभि॑र्म॒घोनो॑ रक्ष त॒न्व॑श्च वन्द्य ।
त्रा॒ता तो॒कस्य॒ तन॑ये॒ गवा॑म॒स्यनि॑मेषं॒ रक्ष॑माण॒स्तव॑ व्र॒ते ॥ १२ ॥

त्वम् । नः॒ । अ॒ग्ने॒ । स॒नये॑ । धना॑नाम् । य॒शस॑म् । का॒रुम् । कृ॒णु॒हि॒ । स्तवा॑नः ।
ऋ॒ध्याम॑ । कर्म॑ । अ॒पसा॑ । नवे॑न । दे॒वैः । द्या॒वा॒पृ॒थि॒वी॒ इति॑ । प्र । अ॒व॒त॒म् ।
नः॒ ॥ ८ ॥ त्वम् । नः॒ । अ॒ग्ने॒ । पि॒त्रोः । उ॒पऽस्थे॑ । आ । दे॒वः । दे॒वेषु॑ । अ॒न॒व॒द्य॒ ।
जागृ॑विः । त॒नू॒ऽकृत् । बो॒धि॒ । प्रऽम॑तिः । च॒ । का॒रवे॑ । त्वम् । क॒ल्या॒ण॒ । वसु॑ ।
विश्व॑म् । आ । ऊ॒पि॒षे॒ ॥ ९ ॥ त्वम् । अ॒ग्ने॒ । प्रऽम॑तिः । त्वम् । पि॒ता । अ॒सि॒ । नः॒ ।
त्वम् । व॒यः॒ऽकृत् । तव॑ । जा॒मयः॑ । व॒यम् । सम् । त्वा॒ । रायः॑ । श॒तिनः॑ । सम् । स॒ह॒स्रिणः॑ ।
सु॒ऽवीर॑म् । य॒न्ति॒ । व्र॒त॒ऽपाम् । अ॒दा॒भ्य॒ ॥ १० ॥ ३३ ॥ त्वाम् । अ॒ग्ने॒ । प्र॒थ॒मम् । आ॒युम् ।
आ॒यवे॑ । दे॒वाः । अ॒कृ॒ण्व॒न् । नहु॑षस्य । वि॒श्पति॑म् । इळा॑म् । अ॒कृ॒ण्व॒न् । मनु॑षस्य ।
शास॑नीम् । पि॒तुः । यत् । पु॒त्रः । मम॑कस्य । जाय॑ते ॥ ११ ॥ त्वम् । नः॒ । अ॒ग्ने॒ । तव॑ ।
दे॒व॒ । पा॒युऽभिः॑ । म॒घोनः॑ । र॒क्ष॒ । त॒न्वः॑ । च॒ । व॒न्द्य॒ । त्रा॒ता । तो॒कस्य॑ । तन॑ये ।
गवा॑म् । अ॒सि॒ । अनि॑ऽमेषम् । रक्ष॑माणः । तव॑ । व्र॒ते ॥ १२ ॥

त्वमग्ने यज्यवे पायुरन्तरोऽनिषङ्गाय चतुरक्ष इध्यसे ।
यो रातहव्योऽवृकाय धायसे कीरेश्चिन्मंत्रं मनसा वनोषि तम् ॥१३॥
त्वमग्न उरुशंसाय वाघते स्पार्हं यद्रेक्णः परमं वनोषि तत् ।
आध्रस्य चित्प्रमतिरुच्यसे पिता प्र पाकं शास्सि प्र दिशो विदुष्टरः ॥१४॥
त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं नरं वर्मेव स्यूतं परि पासि विश्वतः ।
स्वादुक्षद्मा यो वसतौ स्योनकृज्जीवयाजं यजते सोपमा दिवः ॥१५॥३४॥
इमामग्ने शरणिं मीमृषो न इममध्वानं यमगाम दूरात् ।
आपिः पिता प्रमतिः सोम्यानां भृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् ॥ १६ ॥
मनुष्वदग्ने अङ्गिरस्वदङ्गिरो ययातिवत्सदने पूर्ववच्छुचे ।
अच्छ याह्या वहा दैव्यं जनमा सादय बर्हिषि यक्षि च प्रियम् ॥१७॥

त्वं । अग्ने । यज्यवे । पायुः । अंतरः । अनिषंगाय । चतुःऽअक्षः । इध्यसे । यः । रातऽहव्यः ।
अवृकाय । धायसे । कीरेः । चित् । मंत्रं । मनसा । वनोषि । तं ॥१३॥ त्वं । अग्ने । उरुऽशंसाय ।
वाघते । स्पार्हं । यत् । रेक्णः । परमं । वनोषि । तत् । आध्रस्य । चित् । प्रऽमतिः ।
उच्यसे । पिता । प्र । पाकं । शास्सि । प्र । दिशः । विदुःऽतरः ॥ १४ ॥ त्वं । अग्ने ।
प्रयतऽदक्षिणं । नरं । वर्मऽइव । स्यूतं । परि । पासि । विश्वतः । स्वादुऽक्षद्मा । यः ।
वसतौ । स्योनऽकृत । जीवऽयाजं । यजते । सः । उपऽमा । दिवः ॥१५॥३४॥ इमां ।
अग्ने । शरणिं । मीमृषः । नः । इमं । अध्वानं । यं । अगाम । दूरात् । आपिः ।
पिता । प्रऽमतिः । सोम्यानां । भृमिः । असि । ऋषिऽकृत् । मर्त्यानां ॥ १६ ॥
मनुष्वत् । अग्ने । अंगिरस्वत् । अंगिरः । ययातिऽवत् । सदने । पूर्वऽवत् । शुचे ।
अच्छ । याहि । आ । वह । दैव्यं । जनं । आ । सादय । बर्हिषि । यक्षि । च ।
प्रियं ॥ १७ ॥

एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व शक्ती वा यत्ते चकृमा विदा वा ।
उत प्र णेष्यभि वस्यो अस्मान्त्सं नः सृज सुमत्या वाजवत्या ॥१८॥३५॥

॥ ३२ ॥ १–१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ इंद्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छंदः ॥ धैवतः स्वरः ॥

(३२) इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्र वोचं यानि चकार प्रथमानि वज्री ।
अहन्नहिमन्वपस्ततर्द प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ॥ १ ॥
अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्यं ततक्ष ।
वाश्रा इव धेनवः स्यन्दमाना अञ्जः समुद्रमव जग्मुरापः ॥ २ ॥
वृषायमाणोऽवृणीत सोमं त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्य ।
आ सायकं मघवादत्त वज्रमहन्नेनं प्रथमजामहीनाम् ॥ ३ ॥
यदिन्द्राहन्प्रथमजामहीनामान्मायिनाममिनाः प्रोत मायाः ।
आत्सूर्यं जनयन्द्यामुषासं तादीत्ना शत्रुं न किला विवित्से ॥४॥

एतेन । अग्ने । ब्रह्मणा । ववृधस्व । शक्ती । वा । यत् । ते । चकृम । विदा । वा । उत । प्र । नेषि । अभि । वस्यः । अस्मान् । सं । नः । सृज । सुऽमत्या । वाजऽवत्या ॥ १८ ॥ ३५ ॥

इंद्रस्य । नु । वीर्याणि । प्र । वोचं । यानि । चकार । प्रथमानि । वज्री । अहन् । अहिं । अनु । अपः । ततर्द । प्र । वक्षणाः । अभिनत् । पर्वतानां ॥ १ ॥
अहन् । अहिं । पर्वते । शिश्रियाणं । त्वष्टा । अस्मै । वज्रं । स्वर्यं । ततक्ष । वाश्राःऽइव । धेनवः । स्यंदमानाः । अंजः । समुद्रं । अव । जग्मुः । आपः ॥ २ ॥
वृषऽयमाणः । अवृणीत । सोमं । त्रिऽकद्रुकेषु । अपिबत् । सुतस्य । आ । सायकं । मघऽवा । अदत्त । वज्रं । अहन् । एनं । प्रथमऽजां । अहीनां ॥ ३ ॥ यत् । इंद्र । अहन् । प्रथमऽजां । अहीनां । आत् । मायिनां । अमिनाः । प्र । उत । मायाः । आत् । सूर्यं । जनयन् । द्यां । उषसं । तादीत्ना । शत्रुं । न । किल । विवित्से ॥ ४ ॥

अहन्वृत्रं वृत्रतरं व्यंसमिन्द्रो वज्रेण महता वधेन ।
स्कन्धांसीव कुलिशेना विवृक्णाहिः शयत उपपृक्पृथिव्याः ॥५॥३६॥
अयोद्धेव दुर्मद आ हि जुह्वे महावीरं तुविबाधमृजीषम् ।
नातारीदस्य समृतिं वधानां सं रुजानाः पिपिष इन्द्रशत्रुः ॥ ६ ॥
अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रमास्य वज्रमधि सानौ जघान ।
वृष्णो वध्रिः प्रतिमानं बुभूषन्पुरुत्रा वृत्रो अशयद्व्यस्तः ॥ ७ ॥
नदं न भिन्नममुया शयानं मनो रुहाणा अति यन्त्यापः ।
याश्चिद्वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत्तासामहिः पत्सुतःशीर्बभूव ॥८॥
नीचावया अभवद्वृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वधर्जभार ।
उत्तरा सूरधरः पुत्र आसीद्दानुः शये सहवत्सा न धेनुः ॥ ९ ॥

अहन् । वृत्रं । वृत्रऽतरं । विऽअंसं । इंद्रः । वज्रेण । महता । वधेन । स्कंधांसिऽइव । कुलिशेन । विऽवृक्णा । अहिः । शयते । उपऽपृक् । पृथिव्याः ॥५॥३६॥ अयोद्धाऽइव । दुःऽमदः । आ । हि । जुह्वे । महाऽवीरं । तुविऽबाधं । ऋजीषं । न । अतारीत् । अस्य । संऽऋतिं । वधानां । सं । रुजानाः । पिपिषे । इंद्रऽशत्रुः ॥ ६ ॥ अपात् । अहस्तः । अपृतन्यत् । इंद्रं । आ । अस्य । वज्रं । अधि । सानौ । जघान । वृष्णः । वध्रिः । प्रतिऽमानं । बुभूषन् । पुरुऽत्रा । वृत्रः । अशयत् । विऽअस्तः ॥ ७ ॥ नदं । न । भिन्नं । अमुया । शयानं । मनः । रुहाणाः । अति । यंति । आपः । याः । चित् । वृत्रः । महिना । परिऽअतिष्ठत् । तासां । अहिः । पत्सुतःऽशीः । बभूव ॥ ८ ॥ नीचाऽवयाः । अभवत् । वृत्रऽपुत्रा । इंद्रः । अस्याः । अव । वधः । जभार । उत्ऽतरा । सूः । अधरः । पुत्रः । आसीत् । दानुः । शये । सहऽवत्सा । न । धेनुः ॥ ९ ॥

અધ્યાય ૨.

સૂક્ત ૨૦.

મેધાતિથિ કાણ્વ, ઋષિ. ઋભુ, દેવતા.

જન્મવાની[1] કડાકૂટમાંથી જે દેવોનો[2] છુટકો થયો નથી તેમના પ્રીત્યર્થે વિદ્વાન ઉપાસકોએ આ સ્તુતિ સ્વમુખે ગાઇ હતી. આ સ્તુતિના યોગથી ઉત્કૃષ્ટ વૈભવની પ્રાપ્તિ થવા જોગ છે. ૧

આ દેવોએ પોતાની કલ્પનાથી, હુકમ કરતાંનીસાથે રથને પોતાની મેળે નિયુક્ત થનારા બે અશ્વ ઇન્દ્ર માટે નિર્માણ કર્યા, આમણે પોતાનાં અદ્દભુત કૃત્યો[3] વડે પોતાને યજ્ઞના સન્માનને યોગ્ય કર્યા. ૨

તથા એમણે અશ્વીદેવો માટે સર્વત્ર[4] સંચાર કરનાર, સુખકારક રથ તૈયાર કર્યો; તથા દૂધ આપનારી ધેનૂ પણ ઉત્પન્ન કરી. ૩

એ ઋભુ એવા છે કે તેમને ઉદ્દેશીને કરેલી પ્રાર્થના નિઃસંશય સફલ થાય છે. એમની વૃત્તિ તદ્દન સરળ છે. એમણે પોતાના સામર્થ્યથી[5] માતાપિતાને પુનઃ તરુણ કર્યાં. ૪

---

૧ जन्मने । ૨ મૂળ મંત્રમાં આ શબ્દ એકવચનમાં છે. પરંતુ આગળ બહુવચનમાં ઉલ્લેખ કરેલો હોવાથી અત્રે બહુવચન લેવું જોઇએ ॥

૩ शमीभिः ॥

૪ परिज्मानम् ॥

૫ विष्टी ॥

મરુદ્ગણો સહવર્તમાન ઇન્દ્ર, તથા વૈભવશ્રીથી મંડિત આદિત્યના સમુદાયને તમારીપાસે આવવામાટે આ ઋભુ જઇને મળ્યા છે. એ મૂર્તિમાન[1] આનંદ જ છે ૫ (૧)

વળી ત્વષ્ટાદેવે તૈયાર કરેલા તે પ્રસિદ્ધ ચમસના આમણે જ પુનઃ ચાર ચમસ કર્યા ૬

તમે આવા પરાક્રમી હોવાને લીધે આપના ઉત્તમ આશીર્વાદ તથા એકવીસ પ્રકારના રત્નો, એકેક ભક્તને એકેક, એમ અમને આપો ૭

બીજા દેવોને જેવો યજ્ઞનો ભાગ મળે છે તેવો ભાગ આમણે પણ પોતાને માટે પ્રાપ્ત કરી લીધો[3] એ શ્રેષ્ઠ છે, યજ્ઞહવિનો આમણે સ્વીકાર કર્યો ૮ (૨)

સૂક્ત ૨૧.

મેધાતિથિ ઋષિ, ઇન્દ્ર તથા અગ્નિ દેવતા

ઇન્દ્ર તથા અગ્નિ બન્નેને હું અત્રે બોલાવું છું તેમના જ સ્તવનની અમને ઇચ્છા[4] છે. તે સોમનું પ્રાશન[5] કરો તેમને સોમરસ ભાવે છે ૧

હે માનવો યજ્ઞમાં ઇન્દ્ર તથા અગ્નિનું સ્તવન કરો, તેમને સ્તુતિથી અલંકૃત[6] કરો, ગીતોમાં તેમનું ગાન કરો ૨

---

१ मदासः ॥
२ एकमेकम् ॥
३ अभजन्त ॥
४ उश्मसि । ५ આ ક્રિયાપદ અધ્યાહૃત છે ॥
६ शुम्भत ॥

મિત્રના ગૌરવાર્થે[1]. તે સોમપ્રિય ઇન્દ્ર તથા અગ્નિને, હું સોમપાનમાટે આવાહન કરૂં છું. ૩

તે ઉગ્ર પણ ઉદાર[2] દેવોને તૈયાર કરી રાખેલા હવિની પાસે અમે બોલાવીએ છીએ. એ ઇન્દ્ર તથા અગ્નિ અત્રે આવો. ૪

સર્વ લોકસમુદાયનુ[3] રક્ષણ કરનારા સર્વશ્રેષ્ઠ હે ઇન્દ્ર તથા અગ્નિદેવ, રાક્ષસોને શાસન કરો. દુષ્ટ લોકો નિસંતાન થાવ ૫

હે ઇન્દ્ર તથા અગ્નિદેવો, ચૈતન્યતેજવડે અતિશય ઉજ્જવલ થયેલા સ્થાન-[4] પર વિરાજમાન થઇને તમે તે તમારા સર્વપ્રસિદ્ધ સત્યત્વથી જાગૃત રહો અને અમને સૌખ્ય અર્પણ કરો. ૬ (૩)

સૂક્ત ૨૨.

મેધાતિથિ કાણ્વ, ઋષિ ૧-૪ અશ્વી; ૫-૮ સવિતા; ૯,૧૦ અગ્નિ; ૧૧ દેવી, ૧૨ ઇન્દ્રાણી, વરુણાની, અગ્નાયી; ૧૩,૧૪ દ્યાવાપૃથિવી; ૧૫ પૃથિવી; ૧૬ વિષ્ણુ અથવા દેવ; ૧૭-૨૧ વિષ્ણુ, દેવતા.

પ્રભાતકાળે જ રથ જોડીને[5] તૈયાર થનારા અશ્વિનોને જઇને જગાડ તે અત્રે તે સોમરસનું પ્રાશન કરવામાટે પ્રાપ્ત થાવ. ૧

જેમનો રથ ઉત્કૃષ્ટ છે; જે મહારથી યોદ્ધાઓમાં શ્રેષ્ઠ છે; તથા જે દ્યુલોક સુધી જઈ પહોંચનારા છે તે બે અશ્વી દેવોને હુ[6] આવાહન કરૂં છું. ૨

---

१ प्रशस्तये ॥
२ सन्ता ॥
३ सदसस्पती ॥
४ प्रचेतुने पदे ॥
५ युजा ॥
६ हवामहे ॥

જે તમારા રથના ચાબુક સાંભળતાં તમારા સન્માનાર્થ મધુર સોમરસ તૈયાર કરવાની યજ્ઞકર્તાઓની સુસ્તી ઉડી જાય છે તથા જેના ધ્વનિની સાથે આપણને હવે સત્ય તત્વનો મનોહર લાભ થશે એવી સર્વને આશા લાગવા માંડે છે તેના યોગથી

અમારા યજ્ઞપર સુખસમૃદ્ધિનો ઝરો[1] વહે એમ કરો. ૩

સોમરસ[2] અર્પણ કરનારા ભક્તના જે ગૃહ તરફ હે અશ્વિનીકુમારો, આપ રથમાં જવાને નીકળો છો તે આપનાથી બિલકુલ જ દૂર નથી. ૪

જેમના કર સુવર્ણપ્રમાણે કાન્તિમાન છે એવા સવિતાને પોતાના સંરક્ષણ

માટે હું આમન્ત્રણ કરૂં છું તે સવિતા દેવ પરમ પદનો જ્ઞાતા[3] છે ૫ (૪)

જળમાંથી અવતીર્ણ થયેલા સવિતા દેવની, પોતાનું સંરક્ષણ થવામાટે

સ્તુતિ કર. તેની જ આજ્ઞા અમને[4] માન્ય છે ૬

સવિતા દેવને અમે ભક્તિથી બોલાવીએ છીએ સર્વ મનુષ્યોઉપર એની

નજર છે આશ્ચર્યકારક તથા મનને આલ્હાદ આપનારી સંપત્તિ[5] એ સર્વને વહેંચી આપે છે. ૭

હે મિત્ર, બેસો આપણે સવિતાની સ્તુતિ કરવી નથી કે શું ? એ દાતા છે,

અને મનને આનંદદાયક ઐશ્વર્યને[6] એ શોભા આપે છે. ૮

હે અગ્નિદેવ, અત્રે આવવાને સંતોષથી[7] તૈયાર રહેલી દેવપત્નીને તથા તે જ પ્રમાણે ત્વષ્ટાદેવને અત્રે સોમપાન માટે લઇ આવ. ૯

---

१ मिमिक्षतम ॥
२ सोमिनः ॥
३ चेत्ता ॥
४ उरुमसि ॥
५ राधस ॥
६ राधांसि ॥
७ उशतीः ॥

અત્યંત તરુણ દિસનાર હે અગ્નિદેવ, હોત્રા, ભારતી, વરૂત્રી તથા ધ્રિષણા-
દેવસ્ત્રીઓને[1] અમારા સંરક્ષણમાટે અત્રે લઇ આવ. ૧૦ (૫)

માર્ગમાં કયાંયપણ વિઘ્ન ન થતાં અમારીપામે આવીને વીરપત્ની દેવના
અમને કૃપા, સૌખ્ય તથા આનંદની પ્રાપ્તિ[2] કરી આપો. ૧૧

અમારૂં ક્ષેમ[3] રહેવા માટે ઇન્દ્રાણી, વરુણાની, તથા અગ્નાયીને હું સોમપા-
નાર્થે બોલાવું છું. ૧૨

મહી, દ્યૌ તથા પૃથ્વી અમારા યજ્ઞઉપર સુખસમૃદ્ધિનો પ્રવાહ લાવો તે
અમને પૂર્ણતાથી[4] ભરપૂર ભરી નાંખો ૧૩

તેમના જ ઘૃતપરિપૂર્ણ દુધની વિદ્વાન પુરુષો તેમનાં સ્તોત્રોમાં, ગંધર્વના
અક્ષય્યલોકમાં પ્રશંસા[5] કરે છે. ૧૪

હે પૃથ્વી, તું અમારાપર સંતુષ્ટ[6] થા. તું કોઇનો પણ નાશ થવા દેતી નથી.
સર્વનો સમાવેશ તું કરે છે. અમને અતિશય સૌખ્ય આપ. ૧૫ (૬)

પૃથ્વીના સસ પ્રદેશથી જે જે સ્થાનનું વિષ્ણુએ આક્રમણ કર્યું તે તે
જગ્યાએ[7] દેવ અમારૂં સંરક્ષણ કરો. ૧૬

---

१ ग्ना. ॥
२ सचन्ताम ॥
३ स्वस्तये ॥
४ भरीमभिः ॥
५ गिहन्ति ॥
६ स्योना ॥
७ अत ॥

વિષ્ણુએ આ સર્વ વ્યાપ્ત કરી દીધું. તેણે ત્રણ સ્થાને તેનાં પગલા મૂકયા, તેની પદરજમાં[1] સર્વ નિમગ્ન થઇ ગયું હતું. ૧૭

જેનો કોઇ પરાભવ કરી શકનાર નથી તથા જે જગતનો[2] સંરક્ષક છે એવ વિષ્ણુએ તે તે સ્થાને ધર્મનિયમની સ્થાપના કરીને ત્રણ પગલાં આક્રમણ કર્યું ૧૮

જે અલૌકિક પરાક્રમી કૃત્યોના યોગવડે વિષ્ણુએ જગતમાંનાં અખિલ કર્મો અવલોકયા[3] તે કૃત્યોતરફ નજર ફેંકો. વિષ્ણુ ઇન્દ્રનો સહાયકારક તથા મિત્ર છે ૧૯

તે વિષ્ણુના પરમપદના જ્ઞાતા લોક હમેશાં નિરીક્ષણ કરતા હોય છે અને તે વખતે તેમનાં નેત્ર આકાશતરફ[4] ટગરટગર જોતાં વળેલા હોય તેનીમાફક વિસ્તૃત થાય છે. ૨૦

વિષ્ણુનુ જે પરમપદ છે તેની સદા જાગૃત તથા પરમભક્તિથી સ્તવન[5] કરનારા બુદ્ધિશાલી પુરુષો સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિ કરે છે. ૨૧ (૭)

---

१ समूढम ॥

२ अदाभ्यः ॥

३ पस्पशे ॥

४ दिवीव ॥

५ विपन्यव ॥

સૂક્ત ૨૩.

મેધાતિથિ કાણ્વ, ઋષિ. ૧ વાયુ; ૨,૩ ઈન્દ્ર તથા વાયુ; ૪-૬ મિત્ર તથા વરુણ; ૭-૯ ઇન્દ્ર, મરુત્વાન; ૧૦-૧૨ વિશ્વેદેવો; ૧૩-૧૫ પૂષા; ૧૬-૨૨ આપ, ૨૩,૨૪ અગ્નિ, દેવતા.

આ સોમ તીવ્ર છે, તું આવ. આમાં દહીં મિશ્ર કરીને તૈયાર કરી રાખ્યો છે. વાયુદેવ[1], તેનું પ્રાશન કર. તે તારેમાટે મૂકયો છે. ૧

આ સોમરસના પ્રાશન માટે હું ઇન્દ્ર તથા વાયુને બોલાવું છું. એ બન્ને દ્યુલોક[2] સુધી પહોંચે છે ૨

વિદ્વાન લોકોએ પોતાના સંરક્ષણમાટે ઇન્દ્ર તથા વાયુનું જ આવાહન કર્યું. તેમની ગતિ મનના જેટલી શીઘ્ર[3] છે. તેમને હજારો નેત્ર છે. તથા સર્વ બુદ્ધિમત્તાના તે અધિપતિ છે ૩

અમે મિત્ર તથા વરુણને સોમપાનમાટે નિમંત્રણ કરીએ છીએ. એ અખિલ જ્ઞાની તથા પવિત્રકાર્યમાટે[4] પોતાના સામર્થ્યનો ઉપયોગ કરનારા છે ૪

જે નીતિમાર્ગથી નીતિનિયમનનું પ્રમાણ વધારે છે અને જે તેજના અધિષ્ઠાતા[5] છે તે મિત્ર તથા વરુણને હું હવિ અર્પણ કરૂં છું. ૫ (૮)

---

१ आशीर्वन्तः ॥
२ दिविस्पृशा ॥
३ मनोजुवा ॥
४ पूतदक्षसा ॥
५ ज्योतिषस्पती ॥

અમારી સંભાળ લેવાના જેટલા માર્ગ હોય તેટલા બધા માર્ગે મિત્ર અમારો રક્ષણકર્તા થાવ. વરુણ પણ અમારો સંરક્ષક બનો. તે બન્ને જણ અમને અત્યંત સુખી કરો.[1] ૬

મરુદ્દેવોસહવર્તમાન[2] અમે ઇન્દ્રને સોમપાનાર્થ બોલાવીએ છીએ પોતાના ગણોથી તે પરિવેષ્ટિત છે. અમારા તરફથી તેને સંતોષ થાવ. ૭

હે ઇન્દ્રપ્રમુખ મરુદ્દેવ, તમે પૂષાના સ્નેહી છો તમે સર્વ[3] મારી હાક સાંભળો. ૮

હે અતિ ઉદાર દેવ, તમારા મિત્ર ઇન્દ્રના પરાક્રમની મદદ લઇને વૃત્રનો વધ કરો. તે અભદ્રભાષીને[4] અમારા ઉપર સ્વામિત્વ ન મળો ૯

અમે સોમપાનાર્થ સર્વ મરુદ્દેવોને નિમંત્રણ કરીએ છીએ ખરેખર આ પૃશ્નીના પુત્ર[5] ઘણા ઉગ્ર છે ૧૦ (૯)

વિજય મેળવીને આવેલા વીરોપ્રમાણે મરુતોની ગર્જના જોરથી સંભળાય છે. હે શૂર, જે અમને કલ્યાણપ્રદ હોય ત્યાં જ તમારૂ ગમન[6] થવા દો ૧૧

વિદ્યુલ્લતાના પ્રચંડ હાસ્યમાંથી[7] અવતીર્ણ થયેલા મરુદ્દેવ અમારૂ રક્ષણ કરો. તે અમને સુખી રાખો. ૧૨

---

१ करताम् ॥
२ मरुत्वन्तम्॥
३ विश्वे ॥॥
४ दुःशंसः ॥
५ पृश्निमातरः ॥
६ याथना ॥
७ स्वजागत् ॥

હે અત્યંત દેદીપ્યમાન પૂષા, ચિત્રવિચિત્ર રંગના મયૂરપિચ્છથી શૃંગારેલા આકાશના* બાળકને[1] એકાદ ભૂલા પડેલા વાછડા પ્રમાણે શોધી લાવીને આવ. ૧૩

ચિત્રવિચિત્ર રંગના મયૂરપિચ્છથી શૃંગારેલા, પરંતુ ગુફામાં સંતાડી રાખવાને[2] લીધે અદૃશ્ય થયેલા અમારા રાજા દેદીપ્યમાન પૂષાને પુન મળ્યા. ૧૪

ઉપરાંત જેપ્રમાણે ખેડુત બળદના સાધનથી ધાન્ય પકવીને ઘેર લાવે છે તેપ્રમાણે સોમરસથી સંતુષ્ટ થઇને આ પૂષા, એકબીજાની સાથે સાંકળપ્રમાણે જોડેલી[3] છ ઋતુને મારે માટે લઇ આવો. ૧૫ (૧૦)

પોતાનાં જળ માધુર્યથી ભરતી, સાત્વિક યજનકર્તાની આ પ્રેમાળ જનની,[4] સ્વમાર્ગે વહે છે. ૧૬

જે સૂર્યની સંનિધ છે, અથવા સૂર્ય જેની પાસે છે, તે આ અમારી જનની, યજ્ઞને[5] યશસ્વી કરો. ૧૭

જ્યાં અમારી ધેનુ ઉદક પ્રાશન કરે છે, તે જળદેવતાને હું આમંત્રણ કરૂં છું. આ નદીઓને હવિ અર્પણ કરવો[6] યોગ્ય છે. ૧૮

---

* આ આકાશનું બાળક કોણ તે મૂળમાં સ્પષ્ટ નથી.

१ घृणम् ॥

२ अपगूह्ळम् ॥

३ अनुसेषिधत् ॥

४ जामयः ॥

५ हिन्वन्ति ॥

६ कर्त्वम् ॥

જળના અંતરંગમાં અમૃત છે, જળના અંતરંગમાં ઔષધિગુણ છે. જળનું સ્તવન કરવા માટે હે દેવો,[૧] ત્વરા કરો. ૧૯

મને સોમે કહ્યું કે જળના અંતરંગમાં સર્વ ઔષધિ છે અને અગ્નિ સર્વનો કલ્યાણકર્તા[૨] છે. ઉદક ખરેખર સર્વરોગપરિહારક છે. ૨૦ (૧૧)

હે જળો, મારું શરીરસ્વાસ્થ્ય સદોદિત રહે અને હું ચિરકાળ સૂર્યનું દર્શન કરી શકું તેટલામાટે એકાદ ઉત્કૃષ્ટ[૩] ઔષધ મને આપો. ૨૧

હે જળો, જે કાંઈ દુષ્ટપણું મારા અંગમાં વાસ કરતું હોય, કોઈ પણ સાથે મેં જે શત્રુત્વ આચર્યું હોય, અથવા જે કાંઈ મેં કોઇનું બુરૂં ઇચ્છયું[૪] હોય અથવા જે અસત્ય વર્તન મેં કર્યું હોય તે તમે સર્વથૈવ ધોઇ નાંખો. ૨૨

હે જળો, આજ હું તમારી પાસે આવ્યો છુ, અને તમારા મધુર રસસાથે સંયુક્ત[૫] થયો છું. હે જળનિવાસી અગ્નિદેવ, અત્રે પ્રાપ્ત થાવ અને મને તેજ પ્રાપ્ત કરી આપો. ૨૩

હે અગ્નિદેવ, તેજ, સંતતિ તથા આયુષ્ય મને પ્રાપ્ત કરી[૬] આપો. એટલે મારો વૈભવ દેવોને વિદિત થશે અને ઋષિસહવર્તમાન ઇન્દ્રને પણ માહિત થશે. ૨૪ (૧૨)

---

१ वाजिनः ॥
२ विश्वशम्भुवम् ॥
३ वरूथम् ॥
४ शेपे ॥
५ पयस्वान् ॥
६ संमृज ॥

અનુવાક ૬.

સૂક્ત ૨૪.

શુનઃશેપ, આજીગર્તિ, કૃત્રિમ, વૈશ્વામિત્ર, દેવરાત, ઋષિ. ૧ પ્રજાપતિ; ૨ અગ્નિ; ૩–૫ સવિતા અથવા ભગ; ૬–૧૫ વરણ, દેવતા

ખરેખર કોનું સુંદર નામ–સર્વ અમર દેવોમાંથી કયા દેવનું મનોહર નામ અમે સ્મરીએ[1] ? મને અદિતિનો ફરીથી કોણ ભેટો કરાવશે ? કે જેથી કરીને હું જનક તથા જનનીને જોઈ શકીશ ? ૧

સર્વ અમર[2] દેવોમાં પ્રમુખ અગ્નિદેવના મોહક નામનું અમે સ્મરણ કરીશું. તે મને અદિતિનો ફરીથી મેળાપ કરાવશે. તથા પછી હું જનક તથા જનનીને જોઇશ. ૨

અમારૂં નિરંતર રક્ષણ કરનાર હે સવિતા દેવ, સર્વ સ્પૃહણીય વસ્તુનો તું સ્વામી છે. તારીપાસે અમે અનુરૂપ સંપત્તિનો ભાગ માગીએ[3] છીએ. ૩

આ પ્રમાણે જે કાંઇ પ્રશંસનીય[4] ભાગ્ય, કે જેની કોઇ નિંદા કરવાની કહે તો પણ તે અશકય અને અથવા જેને દ્વેષીજનો તરફથી પણ કોઇપણ જાતની હરકત પહોંચતી નથી, તે તારા હાથમાં રાખ્યું છે, ૪

તારી જ કૃપાને લીધે અમે શ્રીમંત થઈશું[5]. તથા સંપત્તિના ઠેઠ શિખરપર સુસ્થિર બેસીશું. સર્વ મનુષ્યોના ભાગ્યની વહેંચણી કરનારો તું જ છે. ૫ (૧૩)

---

१ मनामहे ॥
२ अमृतानाम ॥
३ ईमहे ॥
४ शशमानः ॥
५ उदशेम ॥

આ ઉંચા ઉડનારાં પક્ષી, આ એક પળમાત્ર પણ ન થોભતાં વહેનારાં ઉદકો, અથવા વાયુનો દર્પ જે દેવ ધુતકારી[1] કાઢે છે, તે પણ તારા પરાક્રમ, બળ, અથવા કોપની બરોબરી કરી શકતા નથી. ૬

આકાશને કોનો આધાર છે ? પણ ત્યાં પવિત્ર પરાક્રમ કરનાર રાજા વરુણે વૃક્ષનો સ્તંભ[2] ઉભો કર્યો. તેમ કરતાં જ તેમનાં મૂળીઆં ગયાં ઉપર, અને તે થયાં નીચાં. આની અંદર ગમે ત્યાં પણ અમારાં નિવાસસ્થાનો હોવાં જોઇએ. ૭

સૂર્ય પોતાનો દૈનિક પ્રવાસ કરી શકે તે માટે વરુણ રાજાએ તેનો માર્ગ વિસ્તૃત કર્યો. જ્યાં પગ મૂકવાની પણ જગ્યા નહોતી ત્યાં પગ મૂકવાજેવી તેણે વાટ કરી. જે બીજાનાં મર્મને[3] લાગે તેવું બોલે છે, તેમની વરુણ અત્યંત નિર્ભર્ત્સના કરે છે. ૮

હે વરુણ રાજા, તારીપાસે ઓષધો સેંકડો તો શું, પરંતુ હજારો છે, તારી કૃપા સાતિશય તથા અવિચ્છિન્ન રહો અમારી સાડીસાતીને પાર કરી દઇને તેનું નિર્મૂલન[4] કર અને અમારીકનેથી અમારે હાથે થયેલા પાતકોને દૂર કર. ૯

આ જે નક્ષત્રો આકાશમાં ઉંચે સ્થાપન કર્યાં છે તે ફક્ત રાત્રે જ દેખાય છે દિવસે તે કયાંય પણ નીકળી ગયાં હતાં વરુણની આજ્ઞા અનુલ્લંઘનીય છે ચંદ્રમા રાત્રે[5] પ્રકાશમાન થાય છે १० (१४)

---

१ मिमन्ति ॥
२ स्तूपम ॥ આ વડવૃક્ષનું વર્ણન છે
३ हृदयाविधः ॥
४ प्रमुमुग्धिः ॥
५ विचाकशत ॥

આજ કારણનેલીધે સ્તોત્રોથી તને નમતો હું તારી પાસે આવું છું, આજ કારણનેલીધે યાગ કરનાર ભક્ત હવિ અર્પણ કરીને તારીપાસે યાચના કરે છે.

હે વરુણ, કોપ[1] ન કરતાં અત્રે જાગૃતપણે રહે, તથા અમારું આયુષ્ય કમી કરીશ નહિ. તારી કીર્તિ ઘણી ગાજે છે. ११

દિવસે તથા રાત્રે સર્વ લોકો મને આજ બાબત કહે છે, તથા મારા હૃદયનો પણ મને એવો જ સ્પષ્ટ ઉપદેશ છે કે શુનઃશેપ બંધનમાં પડતાં તેણે જે વરુણને આવાહન[2] કર્યું તે જ અમને બંધમુક્ત કરશે १२

ત્રણ થાંભલા[3] સાથે જકડીને બાંધેલા શુનઃશેપે બંધનમાં હોતાં આદિત્યને આવાહન કર્યું. જ્ઞાનવાન વરુણ રાજાનો કોણ વિનાશ કરી શકે ? તે જ શુનઃશેપના પાશ શિથિલ કરો તથા તેને બંધનમાંથી મુક્ત કરો. १३

નમસ્કારોવડે, યાગવડે તથા હવિવડે, તારો કોપ શાંત કરવામાટે હે વરુણ, અમે તારી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. તું શત્રુનો નાશ કરનાર તથા અતિશય જ્ઞાનશીલ છે અમારામાટે અત્રે નિવાસ કરીને, હે વરુણ રાજા, અમારાં પાતકોનો ક્ષય[4] કર. १४

હે વરુણ, અમારી ઉપરની બાજુના, વચલા તથા શરીરના નીચેના ભાગના પાશ શિથિલ કર. હે આદિત્ય, તારા અમલતળે અમે પાપવિમુક્ત[5] થઇને અદિતીના આશ્રયને પાત્ર થઇશું. १५ (१५)

---

१ अहेळमानः ॥
२ अह्वत् ॥
३ द्रुपदेषु ॥
४ शिश्रथः ॥
५ अनागमः ॥

સૂક્ત ૨૫.

શુન:શેપ આજીગર્તિ, ઋષિ. વરુણ, દેવતા.

તારી પ્રજાના સંબંધથી, જે કાંઇ તારી આજ્ઞા[1], હે વરુણ, અમારી તરફથી રોજ ભંગાતી હોય, ૧

તેને માટે જો કે વધની જ શિક્ષા ઠરેલી હોય તો પણ, અમારાઉપર કોપાયમાન[2] થઇને, તે શિક્ષા અમને કરીશ નહી. અમારાઉપર સંતપ્ત થઇને તારા ક્રોધને અમારૂં બળિદાન આપીશ નહિ. ૨

હે વરુણ, જેપ્રમાણે એકાદ મહારથી પોતાના ઘોડાને (તે નાશી ન જાય તે-માટે)[3] દોરીથી જકડી નાંખે છે તેપ્રમાણે, તારીપાસેથી સુખો પ્રાપ્ત કરી લેવામાટે અનેક સ્તોત્રોદ્વારા અમે અમારા મન તારામાં લગાડીએ છીએ ૩

જેપ્રમાણે પક્ષી પોતપોતાના નિવાસસ્થાન તરફ નાશી છૂટે છે તેપ્રમાણે સુખપ્રાપ્તિની શોધમાટે મારી સર્વ ઉચ્ચતમ મનઃકલ્પના[4] તારીતરફ દોડે છે. ૪

પરાક્રમ[5] જ જેનુ ભૂષણ છે એવા સર્વસાક્ષી વરુણને અમારા સુખસિદ્ધ્યર્થ અમે ક્યારે લઈ આવી શકીશુ ? ૫ (૧૬)

ખરેખર અતિશય દયાળુપણે આ બન્નેજણ (મિત્ર તથા વરુણ) તેનો (હવિનો) એકસરખો[6] સ્વીકાર કરે છે. આજ્ઞાધારક યાગકર્તાને તે કદિપણ નિરાશ કરતા નથી.

જે અંતરિક્ષમાં પરિભ્રમણ કરનારાં પક્ષીનો માર્ગ[7] જાણે છે, સમુદ્રનિવાસી હોવાને લીધે વહાણોની વાટ જેને માહિત છે, ૭

---

१ व्रतम् ॥
२ हत्नवे ॥
३ सन्दितम् ॥
४ निमन्यव ॥
५ क्षत्रश्रियम ॥
६ समानम ॥
७ पतताम ॥

જે પોતાની આજ્ઞા સર્વકને માન્ય કરાવે છે, જેને બાર માસનું— કેજેમાં દરેકમાં લોકસંખ્યાની એકસરખી વૃદ્ધિ થાય છે—જ્ઞાન હોય છે; વળી તેમની સાથે જ જે[1] મહિનો કદિ કદિ આવે છે તેની પણ જેને માહિતી છે; ૮

સર્વસંચારી, ઉત્તુંગગામી[2] તથા સામર્થ્યવાન વાયુની ગતિ જેને વિદિત છે, તથા વાયુલોકની ઉપર પણ જે રહે છે તેમને પણ જે ઓળખે છે; ૯

એવો સર્વસમર્થ વરુણ પોતાની આજ્ઞાનું પરિપાલન[3] કરાવતો, સામ્રાજ્ય ગજવવામાટે સર્વલોકમાં આવીને વિરાજમાન થયો છે. ૧૦ (૧૭)

ત્યાંથી તે જ્ઞાનવાન[4] દેવ જે આશ્ચર્યો તેણે ઉત્પન્ન કર્યાં છે તથા જે તેને હવે પછી ઉત્પન્ન કરવાનાં છે તે સર્વનું અવલોકન કરે છે. ૧૧

તે સર્વસમર્થ આદિત્ય અમને સારા માર્ગઉપર લઇ જાવ. તે અમારાં આયુષ્યમાં[5] વૃદ્ધિ કરો. ૧૨

પોતાનું સુવર્ણમય[6] કવચ પહેરીને તેણે દેદીપ્યમાન વસ્ત્ર ધારણ કર્યાં છે, ચોગરદમ તેના દૂત બેઠા છે. ૧૩

આને દુષ્ટ[7] લોક બ્હીવડાવી શકતા નથી, આને મનુષ્યજાતિના દ્વેષ્ટા ભયભીત કરતા નથી, આને પાપકર્મી ખલ પણ ભયચકિત કરવાને સમર્થ નથી. ૧૪

---

१ उपजायते ॥
२ ऋष्वस्य ॥
३ पस्त्या ॥
४ चिकित्वान् ॥
५ तारिषत ॥
६ द्रापिं ॥
७ दिप्सव. ॥

ઉપરાંત અખિલ માનવજાતિમાં એણે પોતાનો યશ ગજાવ્યો છે, અને તે પણ અડધોપડધો ગજવ્યો છે એવો ભાગ[1] બિલકુલ જ નથી, એટલું જ નહિ પરંતુ એણે પોતાના ઉદરમાં પણ કીર્તિપ્રદ સુંદર રચના કરી મૂકી છે. ૧૫ (૧૮)

એ સર્વદર્શી દેવવિષે પ્રેમપૂરિત થયાને લીધે મારી પ્રાર્થના, જેપ્રમાણે ગાયો ચારો[2] મૂકેલા સ્થાનતરફ ઉત્સુકતાથી પાછી આવે છે તેપ્રમાણે, તેનીતરફ જ વારંવાર વળે છે. ૧૬

મારો મધુર હવિ તદન તૈયાર છે; તેટલામાં તારૂ એકબીજાસાથે પ્રત્યક્ષ ભાષણ[3] થવા દે આ હવિ તને પ્રિય છે. યાગકર્તાની માફક તું તેનો સ્વીકાર કરે છે. ૧૭

સર્વ વિશ્વમાં મનોહર રૂપ વિશે જેની ખ્યાતિ છે, તેનુ દર્શન આજ મને થયું[4] આ પૃથ્વીપર મેં તેનો રથ જોયો આ મારી સ્તુતિનો તેણે સ્વીકાર કર્યો છે. ૧૮

હે વરુણ, આ મારી હાક સાંભળ, અને મને સુખમાં રાખ. તારી કૃપાની ઇચ્છા રાખીને હુ તારીપાસે યાચના[5] કરૂ છું. ૧૯

હે પ્રજ્ઞાશીલ દેવ, અખિલ પૃથ્વી તથા સ્વર્ગઉપર તારી જ સત્તા છે. માટે તું જાય[6] ત્યારે મને આશ્વાસન દઇ જા ૨૦

અમે ચિરકાલપર્યન્ત આયુષ્યનો ઉપભોગ કરી શકીએ માટે અમારા ઉપરની[7] બાજુના પાશ શિથિલ કર. અમારાં વચ્ચેનાં તથા શરીરની નીચેના ભાગનાં બંધનો પણ છોડી નાંખ. ૨૧ (૧૯)

---

१ अमामि ॥
२ गव्यूतीः ॥
३ सदसे ॥
४ अधिक्षमि ॥
५ आचके ॥
६ यामनि ॥
७ त्पिपाशम् ।

સૂકત ૨૬.

શુનઃશેપ આજીગર્તિ ઋષિ; અગ્નિ દેવતા.

હે સામર્થ્યાધિપતિ દેવ, હે યજ્ઞાર્હ[1] અગ્નિ, તારાં દિવ્ય વસ્ત્રો શરીરપર પહેર; અને એવી રીતે વિભૂષિત થઇને આ અમારો યજ્ઞ સિદ્ધિએ પહોંચાડ. ૧

હે અત્યંત તરુણ અગ્નિ દેવ, અમારૂં વચન શ્રવણ કર તું દિવ્ય કાન્તિ-યુક્ત[2] છે. અન્તઃકરણપૂર્વક કરેલાં સ્તવનો તને જ છાજે છે. તું અમારા હવિ પહોંચાડે છે. ૨

ખરેખર પુત્રને જાણે કે જે પિતા જ છે, આપ્તસંબંધી[3] મનુષ્યને જે પ્રિય જ છે, તથા જે મિત્રને અત્યુત્તમ મિત્ર છે—એવો તે (અગ્નિ) અમારો યજ્ઞ સિદ્ધ કરે છે. ૩

જેપ્રમાણે અમે મનુષ્યો દર્ભનાં આસનોપર બેસીએ છીએ તેપ્રમાણે ખલનો[4] નાશ કરનાર વરુણ, મિત્ર, તથા અર્યમા દેવપણ પ્રેમથી દર્ભાસનપર આવીને વિરાજમાન થાવ. ૪

દેવોને હવિ અર્પણ કરનાર હે પુરાણપુરુષ, અમારા હવિથી સંતોષ પામ. અમારા પ્રેમમાં આનંદ વહેંચી આપ તથા અમારી પ્રાર્થના[5] શ્રવણ કર. ૫ (૨૦)

જે કાંઈ હવિ અમે જૂદા જૂદા દેવોને હમેશાં[6] આપીએ છીએ તે તારે જ ઠેકાણે અર્પણ થાય છે. ૬

---

१ मियेध्य ॥
२ द्विवित्मता ॥
३ आपये ॥
४ रिशादसः ॥
५ श्रुधि ॥
६ शश्वता ॥

શુભકારક અગ્નિનું પૂજન કરનાર અમે તેને પ્રિય છીએ. તેનીઉપર પણ અમારો ખરો પ્રેમ હો. તે પ્રેમ કરવા યોગ્ય છે, તે આનંદ આપનારો છે, તે દેવ-તાઓને હવિ પહોંચડાવે[૧] છે, તે સર્વ માનવોનો રાજા છે. ૭

શુભદાયક અગ્નિની સાથે સખ્ય હોનારા દેવોએ આપણે માટે અત્યંત સ્પૃહ-ણીય[૨] વૈભવ તૈયાર કરી મુકયો છે અમે પણ તે જ કલ્યાણકારક અગ્નિના ભક્ત થઇને તેનું ચિંતન કરીએ છીએ. ૮

અને હવે હે અમરદેવ, યજ્ઞની બન્ને બાજુએ બેઠેલા અમારામાં એકમેકના વિષે પ્રેમમય[૩] ભાષણ થાય ૯

સામર્થ્યમાંથી પ્રાદુર્ભૂત હોનાર હે અગ્નિદેવ બીજા સર્વ[૪] અગ્નિ સહવર્ત-માન આ યજ્ઞપર તથા આ સ્તોત્રપર પ્રેમ રાખ. ૧૦(૨૧)

સૂક્ત ૨૭.

શુનઃશેપ આજીગર્તિ ઋષિ; ૧-૧૨ અગ્નિ; ૧૩ વિશ્વેદેવ-દેવતા.

બખ્તર પહેરાવીને[૫] તૈયાર કરેલા ઘોડાપ્રમાણે અનેક વખત વન્દન કરીને મને તારું સન્માન કરવા દે તું પ્રત્યેક યજ્ઞમાં વિરાજમાન થયો હોય છે. ૧

આ દાતા સ્વસામર્થ્યના યોગવડે અનેક[૬] સ્થલે ગમન કરે છે. એ ઉત્તમ સુખો અર્પણ કરનારો છે. તે અમારેમાટે કૃપાનો વરસાદ વરસાવો ૨

१ विश्पतिः ॥
२ दधिरे ॥
३ प्रशस्तयः ॥
४ विश्वभिः ॥
५ वारवन्तम् ॥
६ मीढ्वान् ॥

સ્તવનોથી જાગૃત થનારા હે દેવ, યજ્ઞકર્મસાથે સંબંધ હોય તેવા પ્રત્યેક
૧
મનુષ્યમાટે, રુદ્રને પ્રિય થાય એવું એકાદ સુંદર સ્તોત્ર, શોધી કાઢ ૧૦ (૨૩)
૨
તે અગ્નિ અત્યંત મહાન છે. તેના ગુણની ગણના જ નથી. ધૂમાડો તેની ધ્વજા ઉપરનું ચિન્હ છે. તથા તેની કાન્તિ ઘણે દૂર પસરેલી છે બુદ્ધિમત્તા તથા સામર્થ્ય—આ બન્નેની પ્રાપ્તિમાટે તે અમારૂં લક્ષ્ય દોરો. ૧૧
૩
એકાદ વૈભવશીલ રાજાપ્રમાણે અમારી સ્તુતિથી મોહિત થઇને, એ અગ્નિ અમારી પ્રાર્થના શ્રવણ કરો. એ માનવોનો રાજા છે; એ દિવ્ય સૌન્દર્યની મૂર્તિ સ્વરૂપ છે, તેનું તેજ પ્રખર છે. ૧૨
શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિઓને મારા નમસ્કાર હો, ન્હાનાંઓને મારા નમસ્કાર હો, જે તરુણ
૪
હોય તેમને મારા નમસ્કાર હો, જે વૃદ્ધ હોય તેમને પણ મારા નમસ્કાર હો. શક્ય હોય તો આપણે દેવોના સન્માનાર્થ યાગ કરીએ, આવો. હે દેવ, જે સર્વથી મોટો છે તેની સ્તુતિ મારે હાથે કદિપણ ન રહો. ૧૩ (૨૪)

સૂક્ત ૨૮.

શુનઃશેપ આજીગર્તિ ઋષિ; ઇન્દ્ર, યજ્ઞ, સોમ–દેવતા

૫
સોમવલ્લીમાંથી જે રસ બહાર કાઢવા માટે મોટા તળીયા (બુધા) વાળું સાબેલું ઉંચું લેવું પડે છે, તે ખાણીયામાંથી બહાર પડનારા સોમરસનો, હે ઇન્દ્ર, તું બહુ ઉત્સુકતાથી સ્વીકાર કર. ૧
જે સોમરસને માટે, બે જ ઘનપ્રમાણે એકબીજાસાથે સંલગ્ન થનારા બે રસનિષ્પાદક પાષાણ તૈયાર કરેલા હોય છે, તે ખાણીયામાંથી બહાર પડનારા
૬
સોમરસનો, હે ઇન્દ્ર, તું બહુ ઉત્સુકતાથી સ્વીકાર કર ૨

---

१ दमीकरु ॥
२ अतिमानः ॥
३ रेवान् ॥
४ आशिनेभ्यः ॥
५ पृथुबुध्नः ॥
६ जघनेव ॥

જેના યોગવડે સ્ત્રીને હાથ આગળ પાછળ લઇને કેવી રીતે વલોવવું[1] તેનો ઘડો મળે છે. તે ખાણીયામાંથી, બહાર પડનારા સોમરસનો, હે ઇન્દ્ર, તું બહુ ઉત્સુકતાથી સ્વીકાર કર. ૩

જે સોમરસ કાઢતી વખતે, જાણે કે ભાનુ પૂરપાટ દોડે નહિ તે માટે જ[2] કે શું, તેને દોરીઓ બાંધેલી હોય છે તે ખાણીયામાંથી, બહાર પડનારા સોમરસનો, હે ઇન્દ્ર, તું બહુ ઉત્સુકતાથી સ્વીકાર કર ૪

હે ખાણીયા,[3] જ્યારે જ્યારે પ્રત્યેક ઘરમાં તારો ઉપયોગ કરવામાં આવે ત્યારે વિજયી સેનાના સન્માનાર્થે વગાડવામાં આવતા દુંદુભિ પ્રમાણે ગંભીર ધ્વનિ કરતો જ. ૫ (૨૫)

હે ઉત્તમ કાષ્ઠ, તારી સામે[4] જ આ પવન વાય છે. હે ખાણીયા, ઇન્દ્રને સોમપાન મળવા માટે તું સોમરસ તૈયાર કર. ૬

આ બે યજ્ઞસંબંધી સાધનો-કે જેનાલીધે અત્યંત સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે-તે ઘોડા ચંદી ખાતી વખતે જે પ્રકારનો[5] અવાજ કરે છે તે પ્રકારનો ધ્વનિ ઉત્પન્ન કરે છે ૭

માટે હે ઉચ્ચત્વથી શોભનારાં કાષ્ઠસાધનો, સોમ કાઢવાના કામમાં નિપુણ ઋત્વિજોની[6] મદદ લઇને ઇન્દ્રમાટે મધુર સોમરસ તૈયાર કરો. ૮

જે સોમરસ નીચે પડયો હોય તે બે ચમચામાં ભર[7] અને પવિત્ર દર્ભમાંથી ગાળવા માટે રેડ. બળદના ચર્મ ઉપર તે લઇ જઇને મૂક. ૯ (૨૬)

---

१ अपच्यवम्-उपच्यवम् ॥
२ यमित वा ॥
३ उलूखलक ॥
४ अग्रामित ॥
५ वप्सता ॥
६ ऋष्वा ॥
७ चम्वो ॥

સૂક્ત ૨૯.

શુનઃશેપ આજીગર્તિ ઋષિ; ઇન્દ્ર દેવતા

હે સત્યસ્વરૂપ તથા અત્યંત ઉદાર ઇન્દ્ર, જે અર્થે અમને કયાંય પણ માન[1] ન હોવા જેવું થયું છે તે અર્થે, ધેનુ, અશ્વ, ઉજ્જવલ ધન તથા સહસ્રાવધિ ભોગ્ય વસ્તુના સંબંધમાં અમારૂં વર્ચસ્વ સત્વર વધે એમ કર. ૧

હે સુંદર મુકુટ ધારણ કરનાર અત્યત ઉદાર ઇન્દ્ર, હે સામર્થ્યધિપતિ, હે પરાક્રમી દેવ તારી અદભુત કૃતિથી[2] ધેનુ; અશ્વ, ઉજ્વલ ધન તથા સહસ્રાવધિ ભોગ્ય વસ્તુના. સબધમાં અમારૂં સત્વર વર્ચસ્વ વધે એમ કર. ૨

પરસ્પર તરફ એક સરખી નજર ફેંકનાર તે બન્ને જણને નિદ્રિત કર તે ન જાગતાં[3] પડી રહે એમ કર હે અત્યત ઉદાર ઇન્દ્ર, ધેનુ, અશ્વ, ઉજ્જવલ ધન તથા સહસ્રાવધિ ભોગ્ય વસ્તુના સબધમાં અમારૂં વર્ચસ્વ સત્વર વધે એમ કર ૩

એ અમારા શત્રુ નિદ્રિત રહો તથા હે શૂર,[4] અમારા સ્નેહી માત્ર જાગૃત રહો. હે અત્યત ઉદાર ઇન્દ્ર, ધેનુ, અશ્વ, ઉજ્જવલ, ધન તથા સહસ્રાવધિ ભોગ્ય વસ્તુના સબંધમાં અમારૂં વર્ચસ્વ સત્વર વધે એમ કર ૪

આવી અભદ્ર ભાષા[5] બોલનાર ગધેડાને મારી નાખ. હે અંત્યત ઉદાર ઇન્દ્ર, ધેનુ, અશ્વ, ઉજ્જવલ ધન તથા સહસ્રાવધિ ભોગ્યવસ્તુના સંબધમાં અમારૂં વર્ચસ્વ સત્વર વધે અમ કર ૫

---

१ अनाशस्ता ॥
२ तुवीमघ ॥
३ अबुध्यमाने ॥
४ शुभ्रिन्नु ॥
५ तरन्तम्॥

વક્ર[1] માર્ગે ગમન કરનાર વાયુનું દૂર અરણ્યની પેલીપાસ પતન થાવ. હે અત્યંત ઉદાર ઇન્દ્ર ધેનુ, અશ્વ, ઉજ્જવલ, ધન તથા સહસ્રાવધિ ભોગ્ય વસ્તુના સંબંધમાં અમારૂં વર્ચસ્વ સત્વર વધે એમ કર. ૬ (૨૭)

સર્વ શોકનો સંહાર કર અને જે કોઇ અમારો નાશ કરવાને માટે ટાંપીને[2] બેઠું હોય તેને મારી નાંખ. હે અત્યંત ઉદાર ઇન્દ્ર ધેનુ, અશ્વ, ઉજ્જવલ, ધન તથા સહસ્રાવધિ ભોગ્ય વસ્તુના સંબંધમાં અમારૂં વર્ચસ્વ સત્વર વધે એમ કર. ૭ (૨૭)

સૂક્ત ૩૦.

શુનઃશેપ આજીગર્તિ; ૧–૧૬ ઇન્દ્ર, ૧૭–૧૯ અશ્વિનીકુમાર. ૨૦–૨૨ઉષા, દેવતા.

જેનું સામર્થ્ય શતપટ મોટું છે અને જે તમને પ્રિય છે. એવા ઇંદ્રની સ્તુતી કરવામાં નિમગ્ન થએલા હે ઋત્વિજો જે પ્રમાણે એકાદ તળાવ પાણીથી ભરપૂર ભરી નાખીએ તે પ્રમાણે તે અતિઉદાર[3] ઇન્દ્રને અમે સોમરસથી જાણે કે ભરી નાખીએ છીએ. ૧

જે પ્રમાણે પાણી ઉતારવામાં (ઢાળાવ) ભાગ તરફ વહે છે તે પ્રમાણે ઇન્દ્રની સોમરસ તરફ સાહજિક પ્રવૃત્તિ થાય છે. પછી તે દુધ મિશ્રિત[4] હજાર પ્યાલાહો અથવા કાંઇ પણ મિશ્ર કર્યા વગરના શુદ્ધ સોમરસના સોજ પ્યાલા હો. ૨

---

१ कुण्डृणाच्या॥
२ कृकदाश्वम्॥
३ क्रिवि॥
४ समाशिरां॥

જે સોમરસ આ સામર્થ્યવાન ઇન્દ્ર ને સંતોષ આપે છે તેના યોગવડે તેનું ઉદર સમુદ્ર પ્રમાણે વ્યાપી જાય છે.[1] ૩

આ સોમ તારે માટે તૈયાર કરી મુકયો છે. જે પ્રમાણે કપોત પક્ષી (કબૂતર) પોતાનાં નાનાં બચ્ચાં પ્રત્યે[2] પ્રેમથી જાયછે તે પ્રમાણે તું ઘણા પ્રેમથી આ સોમરસ તરફ આવે છે અને તેથી જ તું અમારી સ્તુતીનો પણ સ્વીકાર કરે છે ૪

હે ઇન્દ્ર તું સર્વ અભીષ્ટ વસ્તુઓનો સ્વામી છે અને તારી સ્તુતી કર્યાથી તું તારા ભકતો તરફ આવે છે. હે વીર. જે તારૂં સ્તોત્ર અમે ગાઇએ[3] છીએ તે તારીપાસેથી અને સત્ય પ્રેમથી પરિપૂર્ણ વૈભવ પ્રાપ્ત થવાદો. ૫ (૨૮)

હે અત્યંત બલશાલી ઇન્દ્ર પરાક્રમના આ કૃત્યમાં અમારૂં સંરક્ષણ કરવા માટે તું ઊઠીને ઉભો રહે બીજાઓને[4] છોડીને આપણેજ એક બીજાને માથે સંભાપણ કરીએ, આવો. ૬

જ્યારે જ્યારે[5] વૈભવ પ્રાપ્ત કરીલેવાની સધિ પ્રાપ્ત થાય અથવા જ્યારે જ્યારે શૌર્યકર્મ ગજવવાનો પ્રસંગ પડે ત્યારે ત્યારે અમારા સંરક્ષણ માટે અમે. ઇન્દ્રના સ્નેહાંકિત ભકત તે અત્યંત બલાઢય ઇન્દ્રને આવાહન કરીએ છીએ. ૭

જો અમારી સ્તુતિ તેણે સાંભળી હશે તો[6] તેના હજારો પ્રકારના સંરક્ષણ ના માર્ગ પ્રકટ કરતો અને પોતાનું સામર્થ્ય સર્વની દ્રષ્ટિએ પાડતો આ ઇન્દ્ર અમારી હાકના પરીણામે નિઃશંસય અત્રે આવશે ૮

---

१ व्यचो दधे ॥
२ गर्भधिं ॥
३ गिर्वाहः ॥
४ अन्येषु ॥
५ योगेयोगे ॥
६ यदि श्रवत् ॥

જે ઇન્દ્રને પૂર્વે તારા પિતાએ બોલાવ્યા હતા તે જ અનેક શત્રુને પણ
૧
દાદ ન આપનારા શૂર ઇન્દ્રને તેના દિવ્ય પુરાતન સ્થાનમાંથી અત્રે આવવામાટે
હું વિનંતિ કરૂં છું. ૯

હે અમારા પ્રિય ઇન્દ્ર, તે તારી અમે આજ સ્તુતિ કરીએ છીએ. સર્વ
૨
વિશ્વમાં પ્રેમપાત્ર તારા વિના કોઇ જ નથી. અનેક વિદ્વાનોએ તારૂ સ્તવન કર્યું છે.
તારાં સ્તોત્રો ગાનારા ભકતોનું તું મૂર્તિમંત ભાગ્ય જ છે. ૧૦ (૨૯)

૩
હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર, તું અમારો તથા અમારા સહચારીઓનો હિતકર્તા છે.
સોમરસ પ્રિય હોનારા સર્વે દેવોમાં તને જ સોમ અત્યંત પ્રિય છે. ૧૧

૪
હે વજ્રધારી દેવ, હે અમારા મિત્ર અમે તારી જ કૃપાની ઇચ્છા કરીએ એવું
કર, તારી ઇચ્છાથી એવું થવા દે. ૧૨

૫
અમારા સહવાસમાં ઇન્દ્રને આનંદ થાવ અને વૈભવથી યુક્ત તથા સમૃદ્ધિથી
પરિપૂર્ણ અતિશય સામર્થ્ય અમને પ્રાપ્ત થાવ કે જેથી અમને હર્ષ થાય. ૧૩

૬
તને તારી જ ઉપમા આપવી જોઇએ; તું અમારો આપ્ત છે. તારી પ્રાર્થના
કરતાં, હે શૂર દેવ, તું ભકતોને માટે (રથનાં ચક્રોના) અક્ષમુજબ ગમે ત્યાં દોડી
ગયો હોય છે. ૧૪

---

१ तुविप्रतिं ॥
२ विश्ववार ॥
३ शिप्रिणीनां ॥
४ इष्ये ॥
५ सधमादे ॥
६ त्वावान् ॥

હે અત્યંત બુદ્ધિશાલી ઇન્દ્ર, તારા સેવકોના હવિ ગ્રહણ કરવામાટે, તથા તેમની ઇચ્છા પરિપૂર્ણ કરવામાટે તું તારાં સર્વ સામર્થ્યોસહ (રથચક્રના) અક્ષમુજબ[1] દોડી ગયો.
૧૫ (૩૦)

પોતાના અતિશય ખુંખારનારા,[2] હણહણનારા અને જોરથી શ્વાસોચ્છ્વાસ લેનારા અશ્વના યોગવડે ઇન્દ્રે હમેશાં જ સંપત્તિ જીતી આણી છે. એવા તે અદ્ભૂત કૃત્ય કરનારા તથા અમારા સંબંધી ઔદાર્ય ધારણ કરનારા દેવે અમારા વૈભવમાં વૃદ્ધિ કરવામાટે અમને સુવર્ણરથ આપેલો છે.
૧૬

હે અશ્વિનીકુમારો, અશ્વાદિથી પરિપૂર્ણ તથા કલ્યાણપ્રદ[3] સંપત્તિ લઇ આવો. અહો સુંદર દેવો, તમે આપેલા વૈભવમાં ધેનુ તથા સુવર્ણ પુષ્કળ હો. ૧૭

હે સુંદર અશ્વિનીકુમારો, જે અવિનાશી રથ તમારા બન્નેમાટે ભેગો જોડાય[4] છે, તે ખરેખર સમુદ્રમાં સુદ્ધાં ગમન કરે છે.
૧૮

[5]અભેદ્ય પર્વતના પણ મસ્તકપર તમે તમારા રથનું ચક્ર સ્થાપ્યું હતું. બીજું ચક્ર દ્યુલોકની આસપાસ ભ્રમણ કરે છે
૧૯

હે સ્તુતિપ્રિય ઉષા, હે અમર દેવતા, તારા બાહુબંધનમાં કયા માનવને સ્થાન મળવાનું છે ? હે દેદીપ્યમાન દેવી, તારૂં આગમન કોનેમાટે[6] થાય છે ? ૨૦

---

१ आ-ऋणोः ॥
२ पोप्रुथद्भिः ॥
३ शवीरया ॥
४ समानयोजनः ॥
५ अघ्न्यस्य ॥
६ नक्षसे ॥

ચિત્રવિચિત્ર વર્ણના એકાદ તુરંગપ્રમાણે[1] સુંદર દિસનાર હે પ્રકાશમાન ઉષા દેવતા, અમે દૂર હોઇએ કે પાસે હોઇએ પણ ખરેખર અમે તારૂં જ ધ્યાન ધરતા હતા. ૨૧

હે આકાશકન્યા[2] ઉષા, તારાં સર્વ સામર્થ્યસાથે તું અત્રે ગમન કર અને અમારે માટે વૈભવ આણી મૂક. ૨૨ (૩૧)

અનુવાક ૭.

સૂક્ત ૩૧.

હિરણ્યસ્તૂપ આંગિરસ, ઋષિ અગ્નિ, દેવતા.

હે અગ્નિદેવ, પહેલો અંગિરા ઋષિ તથા દેવ તું જ છે. દેવોનો કલ્યાણકારક મિત્ર તું જ થાય છે. આજ્ઞાનુસાર દેદીપ્યમાન શસ્ત્રો ધારણ કરનાર તથા જ્ઞાનસામર્થ્યથી[3] યુક્ત બુદ્ધિવાન્ મરુદ્ગણ અવતીર્ણ થયા. ૧

હે અગ્નિદેવ, સૌથી પ્રથમ તથા પ્રમુખ અંગિરા તું જ છે. તારૂં જ્ઞાન અતિશય છે. દેવોની જે પવિત્ર આજ્ઞા છે તેને તું જ શોભા આપે છે. તું સર્વવ્યાપી છે, તારામાં વિલક્ષણ બુદ્ધિમત્તા છે તને બે માતાએ[4] જન્મ આપ્યો હતો. ખરેખર જ પ્રાણીમાત્રના અને મનુષ્યના હિતમાટે તું કેટલીએ જગ્યાએ વાસ કરે છે! ૨

---

१ अश्वे ॥
२ दुहितर्दिवः ॥
३ अपसा ॥
४ द्विमाता ॥

હે અગ્નિદેવ, તું જ સર્વની પહેલાં હતો તારા સામર્થ્યસહ વિવસ્વાત તથા માતરિશ્વા માટે તું પ્રગટ થા. તું મૂર્તિમાન વૈભવ જ છે. જ્યારે હોતૃ-સ્થાને સર્વેએ તારી નિમણુક કરી તે વખતે તે કાર્યભાર તેં સહન કર્યો અને સર્વ શ્રેષ્ઠ દેવોને યજ્ઞ પહોંચાડયો આકાશ તથા પૃથ્વીમાત્ર તે જોઇને (આશ્ચર્યથી) કંપિત[1] થઇ ગયાં. ૩

હે અગ્નિદેવ, મનુને માટે તેં દ્યુલોકમાં[2] પ્રવેશ કર્યો અને સત્કૃત્યોથી વિખ્યાત થએલા પુરૂરવામાટે તેં અતિશય પ્રશંસનીય કૃતી કરો. જ્યારે ઘર્ષણ થઇને તારાં માતાપિતા તને મુક્ત કરે છે ત્યારે ઋત્વિજ લોક તને પ્રથમ પૂર્વ બાજુએ અને પછી પશ્ચિમ બાજુએ લઇને ફરે છે. ૪

હે અગ્નિદેવ, તને હવિ અર્પણ કરવામાટે જે ભક્ત યજ્ઞચમસ ઉંચો કરે છે તેની સંપત્તિનો તું વૃદ્ધિ કરનાર તથા અત્યંત બલિષ્ઠ તથા કીર્તિમાન[3] છે. વષટ્ શબ્દવડે જે આહુતિ આપવામાં આવે છે તેના જ્ઞાનવાળા ઋત્વિજને તુ સર્વ પહેલાં અખંડ આયુષ્ય અર્પણ કરીને આ જગતપર વાસ કરે છે ૫ (૩૨)

હે સર્વવ્યાપી અગ્નિદેવ, જે મનુષ્ય પાપમાર્ગનુ અવલંબન કરે છે, તેને તું યોગ્ય કર્મોમાં પ્રવૃત્ત કરે છે શૂરોએ જ[4] મેળવવા યોગ્ય સંપત્તિવિષે યુદ્ધ ચાલતાં તુ અનેક શત્રુઓને થોડા જ લોકોને હાથે મરાવે છે ૬

હે અગ્નિદેવ, તે મનુષ્યની રોજને રોજ કીર્તિ વધારતો તું તેને ઉત્તમ[5] અવિનાશી પદપર ચઢાવે છે વિદ્વાન ભક્તોમાટે તારૂં અંતઃકરણ અતિશય ઉત્કંઠિત થઇને તું તેને બન્ને જન્મમાં ચાલે તેટલી સમૃદ્ધિ તથા સૌખ્ય અર્પણ કરે છે. ૭

---

१ अरेजेतां ॥
२ अवाशयः ॥
३ श्रवाय्यः ॥
४ शूरसाता ॥
५ तातृषाणः ॥

હે અગ્નિદેવ, અમે ધનપ્રાપ્તિમાટે[1] તારૂ સ્તવન કરતા હોવાથી અમને શ્રેયસ્કર કીર્તિ અર્પણ કર. નવીન કૃતિ આચરીને અમે તારૂં યજન કર્મ સાંગ કરીશું. હે દ્યાવાપૃથિવી, સર્વ દેવોસહ અમારૂં સંરક્ષણ કરો. ૮

હે નિષ્કલંક અગ્નિદેવ, સર્વ દેવોમાં તું શ્રેષ્ઠ દેવ છે. તારો નિવાસ તદ્દન માતા પિતાની સન્નિધ હોય છે. તું અમારા માટે જાગૃત રહે. સર્વનાં શરીરો નિર્માણ કરનાર જે તું તે તારી ભક્તિ કરનારાના સંબંધમાં મનમાં અતિશય પ્રેમ રાખીને જાગૃત રહે. તું પ્રત્યક્ષ કલ્યાણ જ છે તું સર્વ પ્રકારનું ધન સર્વત્ર વેરી રાખે છે,[2] ૯

હે અગ્નિદેવ, તારૂં અંતકરણ અત્યત દયાશીલ છે. તું અમારો પિતા છે. અમે તારા આપ્ત છીએ; હે અજિંક્ય[3] દેવ, સેંકડો તો શું, પરંતુ હજારો સુખોથી પરિપૂર્ણ સંપત્તિ તારીકને આપોઆપ ચાલી આવે છે. તુ અતિશય શૂર તથા પોતાની આજ્ઞાનું પરિપાલન કરાવનારો છે ૧૦ (૩૩)

હે અગ્નિદેવ, સર્વ જગતનું આયુષ્ય તારાપર અવલંબેલું છે સર્વનું આયુષ્યવર્ધન[4] થવામાટે જ દેવોએ તને પ્રથમ ઉત્પન્ન કરીને નહુષનો સેનાપતિ કર્યો. તે જ પ્રમાણે જ્યારે મારા પિતાને પુત્રપ્રાપ્તિ થઇ ત્યારે મનુષ્યમાત્રને સજ્ઞાન કરનારી ઇળા પણ તેં ઉત્પન્ન કરી. ૧૧

હે વંદનીય અગ્નિદેવ, તું પોતાની સર્વસંરક્ષક શક્તિના[5] યોગે અમારૂ તથા અમારાપર ઉપકાર કરનારનુ પ્રતિપાલન કર. પોતાના નિયમને અનુસરીને એક નિમિષ પણ ન થોભતાં જગતનું રક્ષણ કરે છે. તું અમારો આ કૌટુંબિક વૈભવ પરંપરાથી આવી જ સ્થિર રહેવા માટે તું અમારાં બાલબચ્ચાંની તથા ગાય વાછરડાંની પણ સંભાળ લે છે. ૧૨

---

१ सनये ॥
२ ओपिषे ॥
३ अदाभ्य ॥
४ विश्पर्ति ॥
५ पायुभिः ॥

હે અગ્નિદેવ, યાગ[1] કરનારા ભક્તનો તું તદ્દન અંતરમાંનો સહાયકર્તા છે, અને હે ચારનેત્રોથી વિભૂષિત થયેલા દેવ, જે કોઇ કદિપણ બીજા પર શસ્ત્ર ઉંચકતો નથી તેને માટે તું પ્રેમથી ઉદ્દીપિત થાય છે તું સર્વનું પોષણ કરે છે. તારે હાથે કોઇનો પણ નાશ થતો નથી. જે સ્તુતિકર્તા તને હવિ અર્પણ કરે છે તે ગમે તેટલો પણ ગરીબ હોય તો પણ તેણે કરેલી સ્તુતિનો તું મન પૂર્વક સ્વીકાર કરે છે. ૧૩

હે અગ્નિદેવ જે ઉપાસક તારૂં અતિશય સ્તવન કરે છે તેને માટે તુ સર્વ વૈભવમાં અતિશય સ્પૃહણીય[2] વૈભવ હોય તે તૈયાર કરી મૂકે છે. તારો ભકત પોતાનું પોષણ કરવાને પણ જો સર્વ રીતે અસમર્થ હોય તો પણ તું અતિશય પ્રેમથી તેની સંભાળ લેનાર જાણે કે પિતા જ થાય છે એમ સર્વ લોક બોલે છે. તારૂં જ્ઞાન પણ અલૌકિક જ છે તથાપિ તું એટલો પ્રેમયુક્ત છે કે નાનાં બાળકોને તુ દિશા તથા ઉપદિશા શીખવતો બેસે છે. ૧૪

જેપ્રમાણે ઉત્તમ રીતે જોડેલુ બખ્તર[3] શૂરોનું રક્ષણ કરે છે તેપ્રમાણે પવિત્ર અને સદાચરણી પુરુષોનું તું સર્વ રીતે પરિપાલન કરે છે. સ્વાદિષ્ટ અન્ન તૈયાર કરીને જે પોતાને ઘેર (અતિથિને) સંતુષ્ટ કરે છે તથા એવી રીતે પ્રાણિમાત્રને માટે જાણે કે જે અનુષ્ઠાન જ કરે છે, તેને શ્રેષ્ઠપણામાં સ્વર્ગની પણ ઉપમા આપીએ તોપણ એ શોભે છે. ૧૫ (૩૪)

હે અગ્નિદેવ, જે કુમાર્ગે[4] અમે દૂરસુધી ગયા હતા તેમાટે-તે પાતકમાટે-તું ક્ષમા કર. તું અમારો આપ્ત, અમારો પિતા, સોમરસ અર્પણ કરનારા ભકતોનો હિતકર્તા, સર્વનું પોષણ કરનારો અને અન્ન માનવોને શ્રેષ્ઠ ઋષિની પદવીએ ચઢાવનારો છે. ૧૬

મનુ પાસે, અંગિરસપાસે તથા યયાતીપાસે જેપ્રમાણે તું પહેલાં જતો હતો તેપ્રમાણે, હે પવિત્ર અગ્નિદેવ, હે અંગિરસ, તું અમારા સદન તરફ આવ અને સર્વ દિવ્ય[5] લોકમાંના સર્વ મંડળને સાથે લેતો આવ. તેમને આસનપર બેસાડ અને તેમને તેમની પસંદગીનો હવિ અર્પણ કર. ૧૭

---

१ यज्यवे ॥
२ स्पार्ह ॥
३ प्रपतदक्षिण ॥
४ ध्वगंण ॥
५ दैव्य जन ॥

હે અગ્નિદેવ, જે આ સ્તોત્ર અમે અમારૂં સામર્થ્ય તથા બુદ્ધિ વાપરીને કર્યું છે તેના યોગે તું આનંદિત થા, અને અમને શક્તિ તથા ઉત્તમ બુદ્ધિમત્તાની પ્રાપ્તિ કરાવી આપ. અમને અત્યંત [1]સ્પૃહણીય વૈભવકને લઇ જનાર તું જ છે. ૧૮ (૩૫)

સૂકત ૩૨.

હિરણ્યસ્તૂપ આંગિરસ, ઋષિ. ઇન્દ્ર, દેવતા.

વજ્રધારી ઇન્દ્રનાં પરાક્રમ મે અત્રે પ્રીતિથી ગાયાં છે. અખિલ પરાક્રમનાં કૃત્યોમાં એને જ પ્રથમ સ્થાન આપવું પડશે. આ ઇન્દ્રદેવે અહીનો વધ કર્યો, ઉદકોને વાટ કરી આપી, અને પર્વતોનાં [2]હૃદયો વિદાર્યાં ૧

ત્વષ્ટા દેવે તેને વજ્ર તૈયાર કરી આપ્યું હતું. (તે લઇને) તેણે પર્વતમાં આશ્રય લઇને બેઠેલા અહીનો વધ કર્યો. (તેની સાથે જ) તથા વાછરડાંમાટે [3]ગાયો આરડે છે તેપ્રમાણે ઘણો અવાજ કરતાં પાણીનાં મોજેમોજાં વહેવા લાગ્યાં તથા બહુ વેગથી સમુદ્રને જઇને મળ્યાં. ૨

સંપૂર્ણ શૌર્યમાં આવ્યા પછી ઇન્દ્રને સોમની ઇચ્છા થઇ તથા તેનું તેણે ત્રણ યજ્ઞમાં પ્રાશન કર્યું તે ઉદાર ઇન્દ્રદેવે વજ્રને પોતાનું આયુધ બનાવ્યું અને બધા અહીમાંથી [4]જ્યેષ્ઠ અહી વૃત્રનો વધ કર્યો ૩

જે વખતે હે ઇન્દ્ર, સર્વ અહીમાંથી જ્યેષ્ઠ અહીનો તેં વધ કર્યો તથા [5]કપટકર્મમાં પ્રવીણ રિપુના કપટવ્યૂહનો વિધ્વંસ કર્યો તે વખતે ભાનુ ઉષા તથા ધુલોકને જન્મ પ્રાપ્ત થયો અને તારો હાથ ધરે એવો કોઇ પણ શત્રુ રહ્યા નહિ. ૪

---

१ अभि-वस्वः ॥
२ वक्षणाः॥
३ वाश्राः॥
४ प्रथमजाम ॥
५ मायिनाम ॥

અહિ નામનો વૃત્ર એટલે ક્રૂર ખરો; પરંતુ વાસ્તવિક જોતાં તેનું ક્રૂરપણુ તેના નામકરતાં પણુ વધારે હતું. પણુ ઇન્દ્રે પોતાના અત્યંત ઉગ્ર વજ્રથી તેના
૧
બાહુ છેદીને તેને મારી નાંખ્યો. જેપ્રમાણે કુહાડીથી એકાદ વૃક્ષની ડાળીઓ છે નાંખીએ તેપ્રમાણે છિન્નવિચ્છિન્ન થઇને અહિ પૃથ્વીઉપર મૃત થઇને પડયો. ૫ (૩૬

પોતાનો કોઇપણુ પ્રતિસ્પર્ધી નથી એમ અભિમાન આણીને અહીએ
૨
મહાપરાક્રમી, અજીત, તથા અનેક શત્રુઓને પણુ ભારે પડે તેવા ઇન્દ્રને આવાહન કર્યું. પરંતુ તેના અત્યંત ઉગ્ર શસ્ત્રોનાં આગળ તે ટકાવ કરી શકયો નહિ પરંતુ ઇન્દ્રનું શત્રુત્વ તેના અંગમાં એટલું ભરાયું હતું કે તેણે મોટા મોટા દુર્ગોના પણુ તદન ચુરેચુરા કરી નાંખ્યા. ૬

હાથ તથા પગ તુટી ગયા છતાં અહીએ ઇન્દ્રની સાથે યુદ્ધ ચાલુ જ રા
ઇન્દ્રે તેનું વજ્ર તેના પર્વતપ્રાય બાહુપર માર્યું નિસત્વ થયા પછી પણ પરા પુરુષનો ડોળ રાખનારો અહિ અસ્તવ્યસ્ત થઇને જમીનપર પથરાતો પડયો.

જમીનપર પડેલા એકાદ મહાનદ પ્રમાણે વૃત્ર પૃથ્વીપર પડયાથી પ્રવાહનાં ઇચ્છા સંતોષાવાથી તે તેનાં અંગપર થઇને વહેવા લાગ્યા. પોતાના
૪
ર્થ્યથી જે ઉદકોને વૃત્રે અટકાવી રાખ્યા હતાં તેમના જ પગ આગળ તે ગ થઇને પડયો.

૫
વૃત્રની માતા તેના દેહપર આડી પડી, ઇન્દ્રે તેનું ઉગ્ર વજ્ર તેના પેટ ને ફેંકયું. આપ્રમાણે માતા ઉપર પડેલી તથા તેની નીચે તેનો પુત્ર વૃત્ર ડેલા એવી સ્થિતિમાં ધેનુ જેમ પોતાના વાછરડાને પેટનીચે લે છે તે જ પ્રમાણે તે દાનુ દેખાવા લાગી. ૯

---

१ व्यंसम ॥
२ तुविबाधम ॥
३ वृष्णः ॥
४ पत्सुत शी· ॥
५ नीचावया ॥

अतिष्ठन्तीनामनिवेशनानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम् ।
वृत्रस्य निण्यं वि चरन्त्यापो दीर्घं तम आशयदिन्द्रशत्रुः ॥१०॥३७॥
दासपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन्निरुद्धा आपः पणिनेव गावः ।
अपां बिलमपिहितं यदासीद्वृत्रं जघन्वाँ अप तद्ववार ॥ ११ ॥
अश्व्यो वारो अभवस्तदिन्द्र सृके यत्त्वा प्रत्यहन्देव एकः ।
अजयो गा अजयः शूर सोममवासृजः सर्तवे सप्त सिन्धून् ॥१२॥
नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिषेध न यां मिहमकिरद्ध्रादुनिं च ।
इन्द्रश्च यद्युयुधाते अहिश्चोतापरीभ्यो मघवा वि जिग्ये ॥ १३ ॥
अहेर्यातारं कमपश्य इन्द्र हृदि यत्ते जघ्नुषो भीरगच्छत् ।
नव च यन्नवतिं च स्रवन्तीः श्येनो न भीतो अतरो रजांसि ॥१४॥

अतिष्ठन्तीनां । अनिऽवेशनानां । काष्ठानां । मध्ये । निऽहितं । शरीरं । वृत्रस्य । निण्यं । वि । चरंति । आपः । दीर्घं । तमः । आ । अशयत् । इंद्रऽशत्रुः ॥ १० ॥ ३७ ॥ दासऽपत्नीः । अहिऽगोपाः । अतिष्ठन् । निऽरुद्धाः । आपः । पणिनाऽइव । गावः । अपां । बिलं । अपिऽहितं । यत् । आसीत् । वृत्रं । जघन्वान् । अप । तत् । ववार ॥ ११ ॥ अश्व्यः । वारः । अभवः । तत् । इंद्र । सृके । यत् । त्वा । प्रतिऽअहन् । देवः । एकः । अजयः । गाः । अजयः । शूर । सोमं । अव । असृजः । सर्तवे । सप्त । सिंधून् ॥१२॥ न । अस्मै । विऽद्युत् । न । तन्यतुः । सिसेध । न । यां । मिहं । अकिरत् । ह्रादुनिं । च । इंद्रः । च । यत् । युयुधाते इति । अहिः । च । उत । अपरीभ्यः । मघऽवा । वि । जिग्ये ॥१३॥ अहेः । यातारं । कं । अपश्यः । इंद्र । हृदि । यत् । ते । जघ्नुषः । भीः । अगच्छत् । नव । च । यत् । नवतिं । च । स्रवंतीः । श्येनः । न । भीतः । अतरः । रजांसि ॥ १४ ॥

इन्द्रो॑ या॒तोऽव॑सितस्य॒ राजा॒ शम॑स्य च शृ॒ङ्गिणो॒ वज्र॑बाहुः ।
सेदु॒ राजा॑ क्षयति चर्षणी॒नाम॒रान्न ने॒मिः परि॒ ता ब॑भूव ॥१५॥३८॥२॥

॥ इति प्रथमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ ३३ ॥ १—१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषि ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ८, ९, १२, १३ निचृत् त्रिष्टुप् । ३, ६, १० त्रिष्टुप् । ५, ७, ११ विराट् त्रिष्टुप् । १४, १५ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वर—१—१३ धैवतः । १४, १५ पञ्चम. ॥

(३३) एताया॒मोप॑ ग॒व्यन्त॒ इन्द्र॑म॒स्माकं॒ सु प्रम॑तिं वावृधाति ।
अ॒ना॒मृ॒णः कु॒विदा॒द॒स्य रा॒यो गवां॒ केतं॒ पर॑मा॒वर्ज॑ते नः ॥ १ ॥

इंद्रः॑ । या॒तः । अव॑ऽसितस्य । राजा॑ । शम॑स्य । च॒ । शृं॒गिणः॑ । वज्र॑ऽबाहुः । सः । इत् । ऊं॒ इति॑ । राजा॑ । क्षय॒ति॒ । च॒र्ष॒णीनां । अ॒रान् । न । ने॒मिः । परि॑ । ता । ब॒भू॒व॒ ॥ १५ ॥ ३८ ॥ २ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

आ । इ॒त॒ । अया॑म । उप॑ । ग॒व्यंतः॑ । इंद्रं॑ । अ॒स्माकं॑ । सु॒ । प्रऽम॑तिं । व॒वृ॒धा॒ति॒ ।
अ॒ना॒मृ॒णः । कु॒वित् । आत् । अ॒स्य । रा॒यः । गवां॑ । केतं॑ । परं॑ । आ॒ऽवर्ज॑ते । न॒ः ॥ १ ॥

उपेदहं धनदामप्रतीतं जुष्टां न श्येनो वसतिं पतामि ।
इन्द्रं नमस्यन्नुपमेभिरर्कैर्यः स्तोतृभ्यो हव्यो अस्ति यामन् ॥ २ ॥
नि सर्वसेन इषुधीँरसक्त समर्यो गा अजति यस्य वष्टि ।
चोष्कूयमाण इन्द्र भूरि वामं मा पणिर्भूरस्मदधि प्रवृद्ध ॥ ३ ॥
वधीर्हि दस्युं धनिनं घनेनँ एकश्चरन्नुपशाकेभिरिन्द्र ।
धनोरधि विषुणक्ते व्यायन्नयज्वानः सनकाः प्रेतिमीयुः ॥ ४ ॥
परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त इन्द्रायज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः ।
प्र यद्दिवो हरिवः स्थातरुग्र निरव्रताँ अधमो रोदस्योः ॥ ५ ॥ १ ॥
अयुयुत्सन्ननवद्यस्य सेनामयातयन्त क्षितयो नवग्वाः ।
वृषायुधो न वध्रयो निरष्टाः प्रवद्भिरिन्द्राच्चितयन्त आयन् ॥ ६ ॥

उप । इत् । अहं । धनऽदां । अप्रतिऽइतं । जुष्टां । न । श्येनः । वसतिं । पतामि । इंद्रं । नमस्यन् । उपऽमेभिः । अर्कैः । यः । स्तोतृऽभ्यः । हव्यः । अस्ति । यामन् । ॥ २ ॥ नि । सर्वऽसेनः । इषुऽधीन् । असक्त । सं । अर्यः । गाः । अजति । यस्य । वष्टि । चोष्कूयमाणः । इंद्र । भूरि । वामं । मा । पणिः । भूः । अस्मत् । अधि । प्रऽवृद्ध ॥ ३ ॥ वधीः । हि । दस्युं । धनिनं । घनेन । एकः । चरन् । उपऽशाकेभिः । इंद्र । धनोः । अधि । विषुणक् । ते । वि । आयन् । अयज्वानः । सनकाः । प्रऽइतिं । ईयुः ॥ ४ ॥ परा । चित् । शीर्षा । ववृजुः । ते । इंद्र । अयज्वानः । यज्वऽभिः । स्पर्धमानाः । प्र । यत् । दिवः । हरिऽवः । स्थातः । उग्र । निः । अव्रतान् । अधमः । रोदस्योः ॥ ५ ॥ १ ॥ अयुयुत्सन् । अनवद्यस्य । सेनां । अयातयंत । क्षितयः । नवऽग्वाः । वृषऽयुधः । न । वध्रयः । निःऽअष्टाः । प्रवत्ऽभिः । इंद्रात् । चितयंतः । आयन् ॥ ६ ॥

त्वमेताञ्रुदतो जक्षतश्चायोधयो रजस इन्द्र पारे ।
अवादहो दिव आ दस्युमुच्चा प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः ॥ ७ ॥
चक्राणासः परीणहं पृथिव्या हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः ।
न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रं परि स्पशो अदधात्सूर्येण ॥ ८ ॥
परि यदिन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम् ।
अमन्यमानाँ अभि मन्यमानैर्निर्ब्रह्मभिरधमो दस्युमिन्द्र ॥ ९ ॥
न ये दिवः पृथिव्या अन्तमापुर्न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन् ।
युजं वज्रं वृषभश्चक्र इन्द्रो निर्ज्योतिषा तमसो गा अदुक्षत् ॥ १० ॥ २ ॥
अनु स्वधामक्षरन्नापो अस्यावर्धत मध्य आ नाव्यानाम् ।
सध्रीचीनेन मनसा तमिन्द्र ओजिष्ठेन हन्मनाहन्नभि द्यून् ॥ ११ ॥

त्वं । एतान् । रुदतः । जक्षतः । च । अयोधयः । रजसः । इन्द्र । पारे ।
अवं । अदहः । दिवः । आ । दस्युं । उच्चा । प्र । सुन्वत । स्तुवतः । शंसं ।
आवः ॥ ७ ॥ चक्राणासः । परिऽनहं । पृथिव्याः । हिरण्येन । मणिना । शुंभमानाः ।
न । हिन्वानासः । तितिरुः । ते । इंद्रं । परि । स्पशः । अदधात् । सूर्येण ॥ ८ ॥
परि । यत् । इंद्र । रोदसी इति । उभे इति । अबुभोजीः । महिना । विश्वतः । सीं ।
अमन्यमानान् । अभि । मन्यमानैः । निः । ब्रह्मऽभिः । अधमः । दस्युं । इंद्र ॥ ९ ॥
न । ये । दिवः । पृथिव्याः । अंतं । आपुः । न । मायाभिः । धनऽदां । परिऽअभूवन् ।
युजं । वज्रं । वृषभ । चक्रे । इंद्रः । निः । ज्योतिषा । तमसः । गाः । अधुक्षत् ॥ १० ॥ २ ॥
अनु । स्वधां । अक्षरन् । आपः । अस्य । अवर्धत । मध्ये । आ । नाव्यानां ।
सध्रीचीनेन । मनसा । तं । इंद्रः । ओजिष्ठेन । हन्मना । अहन् । अभि । द्यून् ॥ ११ ॥

न्याविध्यदिलीबिशस्य दृळ्हा वि शृङ्गिणमभिनच्छुष्णमिन्द्रः ।
यावत्तरो मघवन्यावदोजो वज्रेण शत्रुमवधीः पृतन्युम् ॥ १२ ॥
अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून्वि तिग्मेन वृषभेणा पुरोऽभेत् ।
सं वज्रेणासृजद्वृत्रमिन्द्रः प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः ॥ १३ ॥
आवः कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्प्रावो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम् ।
शफच्युतो रेणुर्नक्षत द्यामुच्छ्वैत्रेयो नृषाह्याय तस्थौ ॥ १४ ॥
आवः शमं वृषभं तुग्र्यासु क्षेत्रजेषे मघवञ्छ्वित्र्यं गाम् ।
ज्योक् चिदत्र तस्थिवांसो अक्रञ्छत्रूयतामधरा वेदनाकः ॥१५॥३॥

नि । अविध्यत् । इलीविशस्य । दृळ्हा । वि । शृंगिणं । अभिनत् । शुष्णं । इंद्रः । यावत् । तरः । मघऽवन् । यावत् । ओजः । वज्रेण । शत्रुं । अवधीः । पृतन्युं ॥ १२ ॥ अभि । सिध्मः । अजिगात् । अस्य । शत्रून् । वि । तिग्मेन । वृषभेण । पुरः । अभेत् । सं । वज्रेण । असृजत् । वृत्रं । इंद्रः । प्र । स्वां । मतिं । अतिरत् । शाशदानः ॥१३॥ आवः । कुत्सं । इंद्र । यस्मिन् । चाकन् । प्र । आवः । युध्यंतं । वृषभं । दशऽद्युं । शफऽच्युतः । रेणुः । नक्षत । द्यां । उत् । श्वैत्रेयः । नृऽसह्याय । तस्थौ ॥ १४ ॥ आवः । शमं । वृषभं । तुग्र्यासु । क्षेत्रऽजेषे । मघऽवन् । श्वित्र्यं । गां । ज्योक् । चित् । अत्र । तस्थिऽवांसः । अक्रन् । शत्रुऽयतां । अधरा । वेदना । अकः ॥१५ ॥ ३ ॥

॥ ३४ ॥ १-१२ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ६ विराड् जगती । २, ३, ७, ८ निचृज्जगती । ५, १०, ११ जगती । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । १२ निचृत् त्रिष्टुप् । ९ भुरिक् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३, ५-८, १०, ११ निषादः ४, १२ धैवतः ९ पञ्चमः ॥

(३४) त्रिश्चिन्नो अद्या भवतं नवेदसा विभुर्वां याम उत रातिरश्विना ।
युवोर्हि यन्त्रं हिम्येव वाससोऽभ्यायंसेन्या भवतं मनीषिभिः ॥ १ ॥
त्रयः पवयो मधुवाहने रथे सोमस्य वेनामनु विश्व इद्विदुः ।
त्रयः स्कम्भासः स्कभितास आरभे त्रिर्नक्तं याथस्त्रिर्वश्विना दिवा ॥ २ ॥
समाने अहन्त्रिरवद्यगोहना त्रिरद्य यज्ञं मधुना मिमिक्षतम् ।
त्रिर्वाजवतीरिषो अश्विना युवं दोषा अस्मभ्यमुषसश्च पिन्वतम् ॥ ३ ॥
त्रिर्वर्तिर्यातं त्रिरनुव्रते जने त्रिः सुप्राव्ये त्रेधेव शिक्षतम् ।
त्रिर्नान्द्यं वहतमश्विना युवं त्रिः पृक्षो अस्मे अक्षरेव पिन्वतम् ॥ ४ ॥

त्रिः । चित् । नः । अद्य । भवतम् । नवेदसा । विऽभुः । वाम् । यामः । उत । रातिः । अश्विना । युवोः । हि । यन्त्रम् । हिम्याऽइव । वाससः । अभिऽआयंसेन्या । भवतम् । मनीषिऽभिः ॥ १ ॥ त्रयः । पवयः । मधुऽवाहने । रथे । सोमस्य । वेनाम् । अनु । विश्वे । इत् । विदुः । त्रयः । स्कम्भासः । स्कभितासः । आऽरभे । त्रिः । नक्तम् । याथः । त्रिः । ऊँ इति । अश्विना । दिवा ॥ २ ॥ समाने । अहन् । त्रिः । अवद्यऽगोहना । त्रिः । अद्य । यज्ञम् । मधुना । मिमिक्षतम् । त्रिः । वाजऽवतीः । इषः । अश्विना । युवम् । दोषाः । अस्मभ्यम् । उषसः । च । पिन्वतम् ॥ ३ ॥ त्रिः । वर्तिः । यातम् । त्रिः । अनुऽव्रते । जने । त्रिः । सुप्रऽअव्ये । त्रेधाऽइव । शिक्षतम् । त्रिः । नान्द्यम् । वहतम् । अश्विना । युवम् । त्रिः । पृक्षः । अस्मे इति । अक्षराऽइव । पिन्वतम् ॥ ४ ॥

त्रिर्नो॑ र॒यिं व॑हतमश्विना यु॒वं त्रिर्दे॒वता॑ता त्रिरु॒तावतं॒ धियः॑ ।
त्रिः सौ॑भग॒त्वं त्रिरु॒त श्रवां॑सि नस्त्रि॒ष्ठं वां॒ सूरे॑ दुहि॒तारु॑ह॒द्रथ॑म् ॥५॥
त्रिर्नो॑ अश्विना दि॒व्यानि॑ भेष॒जा त्रिः पार्थि॑वानि॒ त्रिरु॑ दत्तम॒द्भ्यः ।
ओ॒मानं॑ शं॒योर्मम॑काय सू॒नवे॑ त्रि॒धातु॒ शर्म॑ वहतं शुभस्पती ॥६॥४॥
त्रिर्नो॑ अश्विना यज॒ता दि॒वेदि॑वे॒ परि॑ त्रि॒धातु॑ पृथि॒वीम॑शायतम् ।
ति॒स्रो ना॑सत्या रथ्या परा॒वत॑ आ॒त्मेव॒ वातः॒ स्वस॑राणि गच्छतम् ॥७॥
त्रिर॑श्विना॒ सिन्धु॑भिः स॒प्तमा॑तृभि॒स्त्रय॑ आहा॒वास्त्रे॒धा ह॒विष्कृ॒तम् ।
ति॒स्रः पृ॑थि॒वीरु॒परि॑ प्र॒वा दि॒वो नाकं॑ रक्षेथे॒ द्युभि॑र॒क्तुभि॒र्हि॑तम् ॥८॥
क्व१॒॑त्री च॒क्रा त्रि॒वृतो॒ रथ॑स्य॒ क्व१॒॑त्रयो॑ व॒न्धुरो॒ ये सनी॑ळाः ।
क॒दा योगो॑ वा॒जिनो॒ रास॑भस्य॒ येन॑ य॒ज्ञं ना॑सत्योपया॒थः ॥९॥

त्रिः । नः॒ । र॒यिम् । व॒ह॒त॒म् । अ॒श्वि॒ना॒ । यु॒वम् । त्रिः । दे॒वऽता॑ता । त्रिः । उ॒त । अ॒व॒त॒ । धियः॑ । त्रिः । सौ॒भ॒ग॒ऽत्वम् । त्रिः । उ॒त । श्रवां॑सि । नः॒ । त्रि॒ऽस्थम् । वा॒म् । सूरे॑ । दु॒हि॒ता । आ । रु॒ह॒त् । रथ॑म् ॥ ५ ॥ त्रिः । नः॒ । अ॒श्वि॒ना॒ । दि॒व्यानि॑ । भे॒ष॒जा । त्रिः । पार्थि॑वानि । त्रिः । ऊं॒ इति॑ । द॒त्त॒म् । अ॒त्ऽभ्यः । ओ॒मान॑म् । शं॒ऽयोः । मम॑काय । सू॒नवे॑ । त्रि॒ऽधातु॑ । शर्म॑ । व॒ह॒त॒म् । शु॒भः॒ । प॒ती॒ इति॑ ॥ ६ ॥ ४ ॥ त्रिः । नः॒ । अ॒श्वि॒ना॒ । य॒ज॒ता॒ । दि॒वेऽदि॑वे । परि॑ । त्रि॒ऽधातु॑ । पृ॒थि॒वीम् । अ॒शा॒य॒त॒म् । ति॒स्रः । ना॒स॒त्या॒ । र॒थ्या॒ । प॒रा॒ऽवतः॑ । आ॒त्माऽइ॑व । वातः॑ । स्वस॑राणि । ग॒च्छ॒त॒म् ॥७॥ त्रिः । अ॒श्वि॒ना॒ । सिन्धु॑ऽभिः । स॒प्तमा॑तृऽभिः । त्रयः॑ । आ॒ऽहा॒वाः । त्रे॒धा । ह॒विः । कृ॒तम् । ति॒स्रः । पृ॒थि॒वीः । उ॒परि॑ । प्र॒वा । दि॒वः । नाक॑म् । र॒क्षे॒थे॒ इति॑ । द्युऽभिः॑ । अ॒क्तुऽभिः॑ । हि॒तम् ॥ ८ ॥ क्व॑ । त्री । च॒क्रा । त्रि॒ऽवृतः॑ । रथ॑स्य । क्व॑ । त्रयः॑ । व॒न्धुरः॑ । ये । सऽनी॑ळाः । क॒दा । योगः॑ । वा॒जिनः॑ । रास॑भस्य । येन॑ । य॒ज्ञम् । ना॒स॒त्या॒ । उ॒प॒ऽया॒थः ॥ ९ ॥

आ नासत्या गच्छतं हूयते हविर्मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभिः।
युवोर्हि पूर्वं सवितोषसो रथमृताय चित्रं घृतवन्तमिष्यति॥ १०॥
आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा॥११॥
आ नो अश्विना त्रिवृता रथेनार्वाञ्चं रयिं वहतं सुवीरम्।
शृण्वन्ता वामवसे जोहवीमि वृधे च नो भवतं वाजसातौ॥१२॥५॥

॥ ३५ ॥ १–११ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस ऋषि ॥ देवता –१ अग्निमित्रावरुणौ रात्रि सविता । २–११ सविता ॥ छन्द –१ विराड् जगती । ९ निचृज्जगती । २ ५ १० ११ विराट् त्रिष्टुप् । ३ ४ ६ त्रिष्टुप् । ७ ८ भुरिक् पङ्क्ति ॥ स्वर —१, ९ निषाद । २ ५, १० ११ ३ ४, ६ धैवत ७ ८ पञ्चम ॥

(३५) ह्वयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये ह्वयामि मित्रावरुणाविहावसे।
ह्वयामि रात्रीं जगतो निवेशनीं ह्वयामि देवं सवितारमूतये॥ १॥

आ। नासत्या। गच्छतं। हूयते। हविः। मध्वः। पिबतं। मधुऽपेभिः। आसऽभिः। युवोः। हि। पूर्वं। सविता। उषसः। रथं। ऋताय। चित्रं। घृतऽवन्तं। इष्यति॥१०॥ आ। नासत्या। त्रिऽभिः। एकादशैः। इह। देवेभिः। यातं। मधुऽपेयं। अश्विना। प्र। आयुः। तारिष्टं। निः। रपांसि। मृक्षतं। सेधतं। द्वेषः। भवतं। सचाऽभुवा॥ ११॥ आ। नः। अश्विना। त्रिऽवृता। रथेन। अर्वाञ्चं। रयिं। वहतं। सुऽवीरं। शृण्वन्ता। वां। अवसे। जोहवीमि। वृधे। च। नः। भवतं। वाजऽसातौ॥ १२॥ ५॥

ह्वयामि। अग्निं। प्रथमं। स्वस्तये। ह्वयामि। मित्रावरुणौ। इह। अवसे। ह्वयामि। रात्रीं। जगतः। निऽवेशनीं। ह्वयामि। देवं। सवितारं। ऊतये॥ १॥

आ कृष्णेन॒ रज॑सा॒ वर्त॑मानो निवे॒शय॑न्न॒मृतं॒ मर्त्यं॑ च।
हि॒र॒ण्यये॑न सवि॒ता रथे॒ना दे॒वो या॑ति॒ भुव॑नानि॒ पश्य॑न् ॥ २॥
याति॑ दे॒वः प्र॒वता॒ यात्यु॒द्वता॒ याति॑ शु॒भ्राभ्यां॑ यज॒तो हरि॑भ्याम्।
आ दे॒वो या॑ति सवि॒ता प॑रा॒वतोऽप॒ विश्वा॑ दुरि॒ता बाध॑मानः ॥३॥
अ॒भीवृ॑तं॒ कृश॑नैर्वि॒श्वरू॑पं॒ हिर॑ण्यशम्यं यज॒तो बृ॒हन्त॑म्।
आस्था॒द्रथं॑ सवि॒ता चि॒त्रभा॑नुः कृ॒ष्णा रजां॑सि॒ तवि॑षीं॒ दधा॑नः॥४॥
वि जना॑ञ्छ्या॒वाः शि॑ति॒पादो॑ अख्य॒न्रथं॒ हिर॑ण्यप्रउगं॒ वह॑न्तः।
शश्व॒द्विशः॑ सवि॒तुर्दैव्य॑स्यो॒पस्थे॒ विश्वा॒ भुव॑नानि तस्थुः ॥ ५॥
ति॒स्रो द्याव॑: सवि॒तुर्द्वा उ॒पस्थाँ॒ एका॑ य॒मस्य॒ भुव॑ने विरा॒षाट्।
आ॒णिं न रथ्य॑म॒मृताधि॑ तस्थुरि॒ह ब्र॑वीतु॒ य उ॒ तच्चिके॑तत् ॥ ६॥ ६॥

आ। कृष्णेन॑। रज॑सा। वर्त॑मानः। नि॒ऽवे॒शय॑न्। अ॒मृत॑म्। मर्त्य॑म्। च॒। हि॒र॒ण्यये॑न। स॒वि॒ता। रथे॑न। आ। दे॒वः। या॒ति॒। भुव॑नानि। पश्य॑न् ॥२॥ याति॑। दे॒वः। प्र॒ऽवता॑। याति॑। उ॒त्ऽवता॑। याति॑। शु॒भ्राभ्या॑म्। य॒ज॒तः। हरि॑ऽभ्याम्। आ। दे॒वः। या॒ति॒। स॒वि॒ता। प॒रा॒ऽवतः॑। अप॑। विश्वा॑। दुः॒ऽइ॒ता। बाध॑मानः ॥३॥ अ॒भिऽवृ॑तम्। कृश॑नैः। वि॒श्वऽरू॑पम्। हिर॑ण्यऽशम्यम्। य॒ज॒तः। बृ॒हन्त॑म्। आ। अ॒स्था॒त्। रथ॑म्। स॒वि॒ता। चि॒त्रऽभा॑नुः। कृ॒ष्णा। रजां॑सि। तवि॑षीम्। दधा॑नः ॥ ४ ॥ वि। जना॑न्। श्या॒वाः। शि॒ति॒ऽपादः॑। अ॒ख्य॒न्। रथ॑म्। हिर॑ण्यऽप्रउगम्। वह॑न्तः। शश्व॑त्। विशः॑। स॒वि॒तुः। दैव्य॑स्य। उ॒पऽस्थे॑। विश्वा॑। भुव॑नानि। त॒स्थुः॒ ॥ ५ ॥ ति॒स्रः। द्याव॑ः। स॒वि॒तुः। द्वौ। उ॒पऽस्था॑। एका॑। य॒मस्य॑। भुव॑ने। वि॒रा॒षाट्। आ॒णिम्। न। रथ्य॑म्। अ॒मृता॑। अधि॑। त॒स्थुः॒। इ॒ह। ब्र॒वी॒तु॒। यः। ऊं॒ इति॑। तत्। चिके॑तत् ॥ ६ ॥ ६ ॥

वि सुपर्णो अन्तरिक्षाण्यख्यद्गभीरवेपा असुरः सुनीथः।
क्वे॒दानीं सूर्यः कश्चिकेत कतमां द्यां रश्मिरस्या ततान ॥ ७ ॥

अष्टौ व्यख्यत्ककुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून्।
हिरण्याक्षः सविता देव आगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्याणि ॥ ८ ॥

हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अन्तरीयते।
अपामीवां बाधते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति ॥ ९ ॥

हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृळीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।
अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणानः ॥ १० ॥

ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे।
तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च ब्रूहि
देव ॥ ११ ॥ ७ ॥ ७ ॥

वि । सुऽपर्णः । अंतरिक्षाणि । अख्यत् । गभीरऽवेपाः । असुरः । सुऽनीथः । क्व । इदानीं सूर्यः । कः । चिकेत । कतमां । द्यां । रश्मिः । अस्य । आ । ततान ॥ ७ ॥ अष्टौ । वि अख्यत् । ककुभः । पृथिव्याः । त्री । धन्व । योजना । सप्त । सिंधून् । हिरण्यऽअक्षः सविता । देवः । आ । अगात् । दधत् । रत्ना । दाशुषे । वार्याणि ॥ ८ ॥ हिरण्यऽपाणिः । सविता । विऽचर्षणिः । उभे इति । द्यावापृथिवी इति । अंतः । ईयते । अप अमीवां । बाधते । वेति । सूर्यं । अभि । कृष्णेन । रजसा । द्यां । ऋणोति ॥ ९ ॥ हिरण्यऽहस्तः । असुरः । सुऽनीथः । सुऽमृळीकः । स्वऽवान् । यातु । अर्वाङ् । अपऽसेधन् । रक्षसः । यातुऽधानान् । अस्थात् । देवः । प्रतिऽदोषं । गृणानः ॥ १० ॥ ये ते । पंथाः । सवितरिति । पूर्व्यासः । अरेणवः । सुऽकृताः । अंतरिक्षे । तेभिः । नः । अद्य । पथिऽभिः । सुऽगेभिः । रक्ष । च । नः । अधि । च । ब्रूहि । देव ॥ ११ ॥ ७ ॥

॥ अष्टमोऽनुवाकः ॥

॥ ३६ ॥ १–२० घोर ऋषिः ॥ १–२० अग्निर्देवता ॥ छन्दः–१, १२ भुरिगनुष्टुप् । २ निचृत्सतः पङ्क्तिः । ४ निचृत्पङ्क्तिः । १०, १४ निचृद्विष्टारपंक्तिः । १८ विष्टारपङ्क्तिः । २० सतः पङ्क्तिः । ३, ११ निचृत्पथ्या बृहती । ५, १६ निचृद्बृहती । ६ भुरिग् बृहती । ७ बृहती । ८ स्वराड् बृहती । ९ निचृदुपरिष्टाद्बृहती । १३ उपरिष्टाद्बृहती । १५ विराट् पथ्याबृहती । १७ विराडुपरिष्टाद्बृहती । १९ पथ्याबृहती ॥ स्वरः–१, १२ गान्धार । २, ४, १०, १४, १८, २० पञ्चमः । ३, ११, ५, १६, ६–९, १३, १५, १७, १९ मध्यमः ॥

(३६).प्र वो॑ य॒ह्वं पु॑रू॒णां वि॒शां दे॑वय॒तीना॑म् ।
अ॒ग्निं सू॒क्तेभि॒र्वचो॑भिरीमहे॒ यं सी॒मिद॒न्य ईळ॑ते ॥ १॥
जना॑सो अ॒ग्निं द॑धिरे सहो॒वृधं॑ ह॒विष्म॑न्तो विधेम ते ।
स त्वं नो॑ अ॒द्य सु॒मना॑ इ॒हावि॒ता भवा॒ वाजे॑षु सन्त्य ॥ २ ॥
प्र त्वा॑ दू॒तं वृ॑णीमहे॒ होता॑रं वि॒श्ववे॑दसम् ।
म॒हस्ते॑ स॒तो वि च॑रन्त्य॒र्चयो॑ दि॒वि स्पृ॑शन्ति भा॒नवः॑ ॥ ३ ॥
दे॒वास॑स्त्वा॒ वरु॑णो मि॒त्रो अ॑र्य॒मा सं दू॒तं प्र॒त्नमि॑न्धते ।
विश्वं॒ सो अ॑ग्ने जयति॒ त्वया॒ धनं॒ यस्ते॑ द॒दाश॒ मर्त्यः॑ ॥ ४ ॥

॥ अष्टमोऽनुवाकः ॥

प्र । व॒: । य॒ह्वम् । पु॒रू॒णाम् । वि॒शाम् । दे॒व॒ऽय॒तीना॑म् । अ॒ग्निम् । सु॒ऽउ॒क्तेभिः॑ । वचः॑ऽभिः । ई॒म॒हे॒ । यम् । सी॒म् । इत् । अ॒न्ये । ईळ॑ते ॥ १ ॥ जना॑सः । अ॒ग्निम् । द॒धि॒रे॒ । स॒हः॒ऽवृध॑म् । ह॒विष्म॑न्तः । वि॒धे॒म॒ । ते॒ । सः । त्वम् । न॒: । अ॒द्य । सु॒ऽमनाः॑ । इ॒ह । अ॒वि॒ता । भव॑ । वाजे॑षु । स॒न्त्य॒ ॥ २ ॥ प्र । त्वा॒ । दू॒तम् । वृ॒णी॒म॒हे॒ । होता॑रम् । वि॒श्वऽवे॑दसम् । म॒हः । ते॒ । स॒तः । वि । च॒र॒न्ति॒ । अ॒र्चयः॑ । दि॒वि । स्पृ॒श॒न्ति॒ । भा॒नवः॑ ॥ ३ ॥ दे॒वासः॑ । त्वा॒ । वरु॑णः । मि॒त्रः । अ॒र्य॒मा । सम् । दू॒तम् । प्र॒त्नम् । इ॒न्ध॒ते॒ । विश्व॑म् । सः । अ॒ग्ने॒ । ज॒य॒ति॒ । त्वया॑ । धन॑म् । यः । ते॒ । द॒दाश॑ । मर्त्यः॑ ॥ ४ ॥

मन्द्रो होता गृहपतिरग्ने दूतो विशामसि ।
त्वे विश्वा संगतानि व्रता ध्रुवा यानि देवा अकृण्वत ॥ ५ ॥८॥
त्वे इदग्ने सुभगे यविष्ठ्य विश्वमा हूयते हविः ।
स त्वं नो अद्य सुमना उतापरं यक्षि देवान्त्सुवीर्या ॥ ६ ॥
तं घेमित्था नमस्विन उप स्वराजमासते ।
होत्राभिरग्निं मनुषः समिन्धते तितिर्वांसो अति स्रिधः ॥ ७ ॥
घ्नन्तो वृत्रमतरन्रोदसी अप उरु क्षयाय चक्रिरे ।
भुवत्कण्वे वृषा द्युम्न्याहुतः क्रन्ददश्वो गविष्टिषु ॥ ८ ॥
सं सीदस्व महाँ असि शोचस्व देववीतमः ।
वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥ ९ ॥
यं त्वा देवासो मनवे दधुरिह यजिष्ठं हव्यवाहन ।
यं कण्वो मेध्यातिथिर्धनस्पृतं यं वृषा यमुपस्तुतः ॥ १० ॥९॥

मन्द्रः। होता। गृहऽपतिः। अग्ने। दूतः। विशाम्। असि। त्वे इति। विश्वा। संऽगतानि। व्रता। ध्रुवा। यानि। देवाः। अकृण्वत ॥५॥८॥ त्वे इति। इत्। अग्ने। सुऽभगे। यविष्ठ्य। विश्वम्। आ। हूयते। हविः। सः। त्वम्। नः। अद्य। सुऽमनाः। उत। अपरम्। यक्षि। देवान्। सुऽवीर्या ॥ ६ ॥ तम्। घ। ईम्। इत्था। नमस्विनः। उप। स्वऽराजम्। आसते। होत्राभिः। अग्निम्। मनुषः। सम्। इन्धते। तितिर्वांसः। अति। स्रिधः॥७॥ घ्नन्तः। वृत्रम्। अतरन्। रोदसी इति। अपः। उरु। क्षयाय। चक्रिरे। भुवत्। कण्वे। वृषा। द्युम्नी। आऽहुतः। क्रन्दत्। अश्वः। गोऽइष्टिषु ॥८॥ सम्। सीदस्व। महान्। असि। शोचस्व। देवऽवीतमः। वि। धूमम्। अग्ने। अरुषम्। मियेध्य। सृज। प्रऽशस्त। दर्शतम् ॥ ९ ॥ यम्। त्वा। देवासः। मनवे। दधुः। इह। यजिष्ठम्। हव्यऽवाहन। यम्। कण्वः।

यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईधे ऋतादधि।
तस्य प्रेषो दीदियुस्तमिमा ऋचस्तमग्निं वर्धयामसि ॥ ११ ॥
रायस्पूर्धि स्वधावोऽस्ति हि तेऽग्ने देवेष्वाप्यम्।
त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मृळ महाँ असि ॥ १२ ॥
ऊर्ध्व ऊ षु णं ऊतये तिष्ठा देवो न सविता।
ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे॥ १३ ॥
ऊर्ध्वो नः पाह्यंहसो नि केतुना विश्वं समत्रिणं दह।
कृधी नं ऊर्ध्वाञ्चरथाय जीवसे विदा देवेषु नो दुवः॥ १४ ॥
पाहि नो अग्ने रक्षसः पाहि धूर्तेरराव्णः।
पाहि रीषत उत वा जिघांसतो बृहद्भानो यविष्ठ्य ॥ १५ ॥ १० ॥

मेध्यऽअतिथिः। धनऽस्पृतं। यं। वृषा। यं। उपऽस्तुतः॥१०॥९॥ यं। अग्निं। मेध्यऽअतिथिः। कण्वः। ईधे। ऋतात्। अधि। तस्य। प्र। इषः। दीदियुः। तं। इमाः। ऋचः। तं। अग्निं। वर्धयामसि ॥११॥ रायः। पूर्धि। स्वधाऽवः। अस्ति। हि। ते। अग्ने। देवेषु। आप्यं। त्वं। वाजस्य। श्रुत्यस्य। राजसि। सः। नः। मृळ। महान्। असि ॥ १२ ॥ ऊर्ध्वः। ऊं इति। सु। नः। ऊतये। तिष्ठ। देवः। न। सविता। ऊर्ध्वः। वाजस्य। सनिता। यत्। अंजिऽभिः। वाघतऽभिः। विऽह्वयामहे ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वः। नः। पाहि। अंहसः। नि। केतुना। विश्वं। सं। अत्रिणं। दह। कृधि। नः। ऊर्ध्वान्। चरथाय। जीवसे। विदाः। देवेषु। नः। दुवः ॥ १४ ॥ पाहि। नः। अग्ने। रक्षसः। पाहि। धूर्तेः। अराव्णः। पाहि। रिषतः। उत। वा। जिघांसतः। बृहद्भानो इति बृहत्ऽभानो। यविष्ठ्य॥ १५ ॥ १० ॥

घनेव विष्वग्वि जह्यराव्णस्तपुर्जम्भ यो अस्मध्रुक् ।
यो मर्त्यः शिशीते अत्यक्तुभिर्मा नः स रिपुरीशत ॥ १६ ॥
अग्निर्वव्ने सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभगम् ।
अग्निः प्रावन्मित्रोत मेध्यातिथिमग्निः साता उपस्तुतम् ॥ १७ ॥
अग्निना तुर्वशं यदुं परावत उग्रादेवं हवामहे ।
अग्निर्नयन्नववास्त्वं बृहद्रथं तुर्वीतिं दस्यवे सहः ॥ १८ ॥
नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय शश्वते ।
दीदेथ कण्व ऋतजात उक्षितो यं नमस्यन्ति कृष्टयः ॥ १९ ॥
त्वेषासो अग्नेरमवन्तो अर्चयो भीमासो न प्रतीतये ।
रक्षस्विनः सदमिद्यातुमावतो विश्वं समत्रिणं दह ॥२०॥११॥

घनाऽइव । विष्वक् । वि । जहि । अराव्णः । तपुःऽजंभ । यः । अस्मऽध्रुक् । यः । मर्त्यः । शिशीते । अति । अक्तुऽभिः । मा । नः । सः । रिपुः । ईशत ॥ १६ ॥ अग्निः । वव्ने । सुऽवीर्यं । अग्निः । कण्वाय । सौभगं । अग्निः । प्र । आवत् । मित्रा । उत । मेध्यऽअतिथिं । अग्निः । साता । उपऽस्तुतं ॥ १७ ॥ अग्निना । तुर्वशं । यदुं । पराऽवतः । उग्रऽदेवं । हवामहे । अग्निः । नयत् । नवऽवास्त्वं । बृहत्ऽरथं । तुर्वीतिं । दस्यवे । सहः ॥ १८ ॥ नि । त्वां । अग्ने । मनुः । दधे । ज्योतिः । जनाय । शश्वते । दीदेथ । कण्व । ऋतऽजातः । उक्षितः । यं । नमस्यंति । कृष्टयः ॥ १९ ॥ त्वेषासः । अग्नेः । अमऽवंतः । अर्चयः । भीमासः । न । प्रतिऽइतये । रक्षस्विनः । सदं । इत् । यातुऽमावतः । विश्वं । सं । अत्रिणं । दह ॥ २० ॥ ११ ॥

॥ ३७ ॥ १–१५ कण्वो घौर ऋषिः ॥ मरुतो देवताः ॥ छन्दः–१, २, ४, ६–८, १२ गायत्री । ३, ५, ११, १४, निचृद् गायत्री । ९ विराड् गायत्री । १०, १५ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री १३ पादनिचृद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(३७) क्रीळं वः शर्धो मारुतमनर्वाणं रथेशुभम् ।
कण्वा अभि प्र गायत ॥ १ ॥
ये पृषतीभिरृष्टिभिः साकं वाशीभिरञ्जिभिः ।
अजायन्त स्वभानवः ॥ २ ॥
इहेव शृण्व एषां कशा हस्तेषु यद्वदान् ।
नि यामञ्चित्रमृञ्जते ॥ ३ ॥
प्र वः शर्धाय घृष्वये त्वेषद्युम्नाय शुष्मिणे ।
देवत्तं ब्रह्म गायत ॥ ४ ॥
प्र शंसा गोष्वघ्न्यं क्रीळं यच्छर्धो मारुतम् ।
जम्भे रसस्य वावृधे ॥ ५ ॥ १२ ॥
को वो वर्षिष्ठ आ नरो दिवश्च ग्मश्च धूतयः ।
यत्सीमन्तं न धूनुथ ॥ ६ ॥

क्रीळं । वः । शर्धः । मारुतं । अनर्वाणं । रथेऽशुभं । कण्वाः । अभि । प्र । गायत ॥१॥ ये । पृषतीभिः । ऋष्टिऽभिः । साकं । वाशीभिः । अंजिऽभिः । अजायंत । स्वऽभानवः ॥ २ ॥ इहऽइव । शृण्वे । एषां । कशाः । हस्तेषु । यत् । वदान् । नि । यामन् । चित्रं । ऋंजते ॥ ३ ॥ प्र । वः । शर्धाय । घृष्वये । त्वेषऽद्युम्नाय । शुष्मिणे । देवत्तं । ब्रह्म । गायत ॥ ४ ॥ प्र । शंस । गोषु । अघ्न्यं । क्रीळं । यत् । शर्धः । मारुतं । जंभे । रसस्य । ववृधे ॥५॥१२॥ कः । वः । वर्षिष्ठः । आ । नरः । दिवः । च । ग्मः । च । धूतयः । यत् । सीं । अंतं । न । धूनुथ ॥ ६ ॥

नि वो यामाय मानुषो दध्र उग्राय मन्यवे ।

जिहीत पर्वतो गिरिः ॥ ७ ॥

येषामज्मेषु पृथिवी जुजुर्वाँ इव विश्पतिः ।

भिया यामेषु रेजते ॥ ८ ॥

स्थिरं हि जानमेषां वयो मातुर्निरेतवे ।

यत्सीमनु द्विता शवः ॥ ९ ॥

उदु त्ये सूनवो गिरः काष्ठा अज्मेष्वत्नत ।

वाश्रा अभिज्ञु यातवे ॥ १० ॥ १३ ॥

त्यं चिद्धा दीर्घं पृथुं मिहो नपातममृध्रम् ।

प्र च्यावयन्ति यामभिः ॥ ११ ॥

मरुतो यद्ध वो बलं जनाँ अचुच्यवीतन ।

गिरीँरचुच्यवीतन ॥ १२ ॥

यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवतेऽध्वन्ना ।

शृणोति कश्चिदेषाम् ॥ १३ ॥

नि । वः । यामाय । मानुषः । दध्रे । उग्राय । मन्यवे । जिहीत । पर्वतः । गिरिः ॥ ७ ॥ येषाम् । अज्मेषु । पृथिवी । जुजुर्वान्ऽइव । विश्पतिः । भिया । यामेषु । रेजते ॥ ८ ॥ स्थिरम् । हि । जानम् । एषाम् । वयः । मातुः । निःऽएतवे । यत् । सीम् । अनु । द्विता । शवः ॥ ९ ॥ उत् । ऊं इति । त्ये । सूनवः । गिरः । काष्ठाः । अज्मेषु । अत्नत । वाश्राः । अभिऽज्ञु । यातवे ॥ १० ॥ १३ ॥ त्यम् । चित् । घ । दीर्घम् । पृथुम् । मिहः । नपातम् । अमृध्रम् । प्र । च्यवयन्ति । यामऽभिः ॥ ११ ॥ मरुतः । यत् । ह । वः । बलम् । जनान् । अचुच्यवीतन । गिरीन् । अचुच्यवीतन ॥ १२ ॥ यत् । ह । यान्ति । मरुतः । सम् । ह । ब्रुवते । अध्वन् । आ । शृणोति । कः । चित् । एषाम् ॥ १३ ॥

प्र यांत शीभंमाशुभिः सन्ति कण्वेषु वो दुवः ।
तत्रो षु मांदयाध्वै ॥ १४ ॥
अस्ति हि ष्मा मदांय वः स्मसिं ष्मा वयमेषाम् ।
विश्वं चिदायुर्जीवसे ॥ १५ ॥ १४ ॥

॥ ३८ ॥ १–१५ कण्वो घोर ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ८, ११, १३, १५ ६, गायत्री । २, ६, ७, ९, १० निचृद्गायत्री । ३ पादनिचृद्गायत्री । ५, १२ पिपीलिका मध्या निचृत् । १४ यवमध्या विराड् गायत्री ॥ षड्ज स्वरः ॥

(३८) कद्धं नूनं कंधप्रियः पिता पुत्रं न हस्तंयोः ।
दधिध्वे वृक्तबर्हिषः ॥ १ ॥
क्वं नूनं कद्वो अर्थं गन्तां दिवो न पृंथिव्याः ।
क्वं वो गावो न रंण्यन्ति ॥ २ ॥
क्वं वः सुम्ना नव्यांसि मरुंतः क्वं सुविता ।
को३विश्वांनि सौभंगा ॥ ३ ॥

प्र । यात । शीभं । आशुऽभिः । संति । कण्वेषु । वः । दुवः । तत्रो इति । सु । मादयाध्वै ॥१४॥ अस्ति । हि । स्म । मदाय । वः । स्मसि । स्म । वयं । एषां । विश्वं । चित् । आयुः । जीवसे ॥ १५ ॥ १४ ॥

कत् । ह । नूनं । कधऽप्रियः । पिता । पुत्रं । न । हस्तंयोः । दधिध्वे । वृक्तऽबर्हिषः ॥१॥ क्वं । नूनं । कत् । वः । अर्थं । गंतं । दिवः । न । पृथिव्याः । क्वं । वः । गावः । न । रण्यंति ॥२॥ क्वं । वः । सुम्ना । नव्यांसि । मरुतः । क्वं । सुविता । को३इति । विश्वानि । सौभंगा॥ ३ ॥

यद्यूयं पृश्निमातरो मर्तासः स्यातन ।

स्तोता वो अमृतः स्यात् ॥ ४

मा वो मृगो न यवसे जरिता भूदजोष्यः ।

पथा यमस्य गादुप ॥ ५ ॥ १५

मो षु णः परापरा निर्ऋतिर्दुर्हणा वधीत् ।

पदीष्ट तृष्णया सह ॥ ६

सत्यं त्वेषा अमवन्तो धन्वञ्चिदा रुद्रियासः ।

मिहं कृण्वन्त्यवाताम् ॥ ७।

वाश्रेव विद्युन्मिमाति वत्सं न माता सिषक्ति ।

यदेषां वृष्टिरसर्जि ॥ ८॥

दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन ।

यत्पृथिवीं व्युन्दन्ति ॥ ९॥

यत् । यूयं । पृश्निऽमातरः । मर्तासः । स्यातन । स्तोता । वः । अमृतः । स्यात् ॥ ४ ॥ मा । वः । मृगः । न । यवसे । जरिता । भूत् । अजोष्यः । पथा । यमस्य । गात् । उप ॥ ५ ॥ १५ ॥ मो इति । सु । नः । पराऽपरा । निःऽऋतिः । दुःऽहना । वधीत् । पदीष्ट । तृष्णया । सह ॥६॥ सत्यं । त्वेषाः । अमऽवंतः । धन्वन् । चित् । आ । रुद्रियासः । मिहं । कृण्वंति । अवातां ॥ ७ ॥ वाश्राऽइव । विऽद्युत् । मिमाति । वत्सं । न । माता । सिसक्ति । यत् । एषां । वृष्टिः । असर्जि ॥ ८ ॥ दिवा । चित् । तमः । कृण्वंति । पर्जन्येन । उदऽवाहेन । यत् । पृथिवीं । विऽउंदंति ॥९॥ अध । स्वनात् । मरुतां । विश्वं । आ । सद्म । पार्थिवं ।

अध स्वनान्मरुतां विश्वमा सद्म पार्थिवम्।
अरेजन्त प्र मानुषाः ॥ १० ॥ १६ ॥

मरुतो वीळुपाणिभिश्चित्रा रोधस्वतीरनु ।
यातेमखिद्रयामभिः ॥ ११ ॥

स्थिरा वः सन्तु नेमयो रथा अश्वास एषाम्।
सुसंस्कृता अभीशवः ॥ १२ ॥

अच्छा वदा तना गिरा जरायै ब्रह्मणस्पतिम्।
अग्निं मित्रं न दर्शतम् ॥ १३ ॥

मिमीहि श्लोकमास्ये पर्जन्य इव ततनः ।
गाय गायत्रमुक्थ्यम् ॥ १४ ॥

वन्दस्व मारुतं गणं त्वेषं पनस्युमर्किणम् ।
अस्मे वृद्धा असन्निह ॥ १५ ॥ १७ ॥

अरेजंत । प्र । मानुषाः ॥१०॥१६॥ मरुतः । वीळुपाणिऽभिः । चित्राः । रोधस्वतीः ।
अनु । यात । ईं । अखिद्रयामऽभिः ॥११॥ स्थिराः । वः । संतु । नेमयः । रथाः ।
अश्वासः । एषां । सुऽसंस्कृताः । अभीशवः ॥१२॥ अच्छ । वद । तना । गिरा ।
जरायै । ब्रह्मणः । पतिं । अग्निं । मित्रं । न । दर्शतं ॥१३॥ मिमीहि । श्लोकं ।
आस्ये । पर्जन्यःऽइव । ततनः । गाय । गायत्रं । उक्थ्यं ॥१४॥ वंदस्व । मारुतं ।
गणं । त्वेषं । पनस्युं । अर्किणं । अस्मे इति । वृद्धाः । असन् । इह ॥१५॥१७॥

॥ ३९ ॥ १—१० कण्वो घौर ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ९, पथ्याबृहती ७ उपरिष्टाद्विराड् बृहती । २, ८, १०, विराट् सतः पङ्क्तिः । ४, ६, निचृत्सतः पङ्क्तिः । ३ अनुष्टुप् स्वरः—१, ५, ९, ७, मध्यमः । २, ८, १०, ४, ६, पञ्चमः । ३ गान्धारः ॥

(३९) प्र यदि॒त्था प॑रा॒वतः॑ शो॒चिर्न मान॒मस्य॑थ ।
कस्य॒ क्रत्वा॑ मरुतः॒ कस्य॒ वर्प॑सा॒ कं या॑थ॒ कं ह॑ धूतयः ॥ १ ॥

स्थि॒रा वः॑ स॒न्त्वायु॑धा परा॒णुदे॑ वी॒ळू उ॒त प्र॑ति॒ष्कभे॑ ।
यु॒ष्माक॑मस्तु॒ तवि॑षी॒ पनी॑यसी॒ मा मर्त्य॑स्य मा॒यिनः॑ ॥ २ ॥

परा॑ ह॒ यत्स्थि॒रं ह॒थ नरो॑ व॒र्तय॑था गु॒रु ।
वि या॑थन व॒निनः॑ पृथि॒व्या व्याशाः॒ पर्व॑तानाम् ॥ ३ ॥

न॒हि वः॒ शत्रु॑र्विवि॒दे अधि॒ द्यवि॒ न भूम्यां॑ रिशादसः ।
यु॒ष्माक॑मस्तु॒ तवि॑षी॒ तना॑ यु॒जा रुद्रा॑सो॒ नू चि॑दा॒धृषे॑ ॥ ४ ॥

प्र । यत् । इ॒त्था । प॒रा॒ऽवतः॑ । शो॒चिः । न । मान॑म् । अस्य॑थ । कस्य॑ । क्रत्वा॑ । म॒रु॒तः॒ । कस्य॑ । वर्प॑सा । कम् । या॒थ॒ । कम् । ह॒ । धू॒त॒यः॒ ॥१॥ स्थि॒रा । वः॒ । स॒न्तु॒ । आयु॑धा । प॒रा॒ऽनुदे॑ । वी॒ळु । उ॒त । प्र॒ति॒ऽस्कभे॑ । यु॒ष्माक॑म् । अ॒स्तु॒ । तवि॑षी । पनी॑यसी । मा । मर्त्य॑स्य । मा॒यिनः॑ ॥२॥ परा॑ । ह॒ । यत् । स्थि॒रम् । ह॒थ । नरः॑ । व॒र्तय॑थ । गु॒रु । वि । या॒थ॒न॒ । व॒निनः॑ । पृ॒थि॒व्याः । वि । आशाः॑ । पर्व॑तानाम् ॥३॥ न॒हि । वः॒ । शत्रुः॑ । वि॒वि॒दे । अधि॑ । द्यवि॑ । न । भूम्या॑म् । रि॒शा॒द॒सः॒ । यु॒ष्माक॑म् । अ॒स्तु॒ । तवि॑षी । तना॑ । यु॒जा । रुद्रा॑सः । नु । चि॒त् । आ॒ऽधृषे॑ ॥४॥ प्र । वे॒प॒य॒न्ति॒ । पर्व॑तान् । वि ।

प्र वे॑पयन्ति॒ पर्व॑ता॒न्वि वि॑ञ्चन्ति॒ वन॒स्पती॑न् ।
प्रो आ॑रत मरुतो दु॒र्मदा॑ इव॒ देवा॑सः॒ सर्व॑या वि॒शा ॥ ५ ॥ १८ ॥
उपो॒ रथे॑षु॒ पृष॑तीरयुग्ध्वं॒ प्रष्टि॑र्वहति॒ रोहि॑तः ।
आ वो॒ यामा॑य पृथि॒वी चि॑दश्रो॒दबी॑भयन्त॒ मानु॑षाः ॥ ६ ॥
आ वो॑ म॒क्षू तना॑य॒ कं रुद्रा॒ अवो॑ वृणीमहे ।
गन्ता॑ नू॒नं नोऽव॑सा॒ यथा॑ पु॒रेत्था कण्वा॑य बि॒भ्युषे॑ ॥ ७ ॥
यु॒ष्मेषि॑तो मरुतो॒ मर्त्ये॑षित॒ आ यो नो॒ अभ्व॒ ईष॑ते ।
वि तं यु॑योत॒ शव॑सा॒ व्योज॑सा॒ वि यु॒ष्माका॑भिरू॒तिभिः॑ ॥ ८ ॥
असा॑मि॒ हि प्र॑यज्यवः॒ कण्वं॑ द॒द प्र॑चेतसः ।
असा॑मिभिर्मरुत॒ आ न॑ ऊ॒तिभि॒र्गन्ता॑ वृ॒ष्टिं न वि॒द्युतः॑ ॥ ९ ॥

विचंति। वनस्पतीन्। प्रो इति। आरत। मरुतः। दुर्मदाःऽइव। देवासः। सर्वया। विशा ॥५॥१८॥ उपो इति। रथेषु। पृषतीः। अयुग्ध्वं। प्रष्टिः। वहति। रोहितः। आ। वः। यामाय। पृथिवी। चित्। अश्रोत्। अबीभयंत। मानुषाः ॥६॥ आ। वः। मक्षु। तनाय। कं। रुद्राः। अवः। वृणीमहे। गंत। नूनं। नः। अवसा। यथा। पुरा। इत्था। कण्वाय। बिभ्युषे ॥ ७ ॥ युष्माऽईषितः। मरुतः। मर्त्यऽइषितः। आ। यः। नः। अभ्वः। ईषते। वि। तं। युयोत। शवसा। वि। ओजसा। वि। युष्माकाभिः। ऊतिऽभिः ॥८॥ असामि। हि। प्रऽयज्यवः। कण्वं। दद। प्रऽचेतसः। असामिऽभिः। मरुतः। आ। नः। ऊतिऽभिः। गंत। वृष्टिं। न। विऽद्युतः ॥ ९ ॥

असाम्योजो विभृथा सुदानवोऽसामि धूतयः शर्वः ।
ऋषिद्विषे मरुतः परिमन्यव इषुं न सृजत द्विषम् ॥ १० ॥ १९ ॥

॥ ४० ॥ १–८ कण्वो घोर ऋषि. ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः–२, १, ८ निचृदुपरिष्टाद्बृहती । ५ पथ्याबृहती । ३, ७ आर्चीत्रिष्टुप् । ४, ६ सतःपङ्क्तिनिचृत्पङ्क्ति ॥ स्वरः–१, २, ८, ५ मध्यमः । ३, ७ धैवत. । ४, ६ पञ्चमः ॥

(४०) उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे ।
उप प्र यन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥ १ ॥
त्वामिद्धि सहसस्पुत्र मर्त्य उपब्रूते धने हिते ।
सुवीर्यं मरुत आ स्वश्व्यं दधीत यो व आचके ॥ २ ॥
प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता ।
अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ ३ ॥
यो वाघते ददाति सूनरं वसु स धत्ते अक्षिति श्रवः ।
तस्मा इळां सुवीरामा यजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ॥ ४ ॥

असामि । ओजः । विभृथ । सुऽदानवः । असामि । धूतयः । शर्वः । ऋषिऽद्विषे । मरुतः । परिऽमन्यवे । इषुं । न । सृजत । द्विषं ॥ १० ॥ १९ ॥

उत् । तिष्ठ । ब्रह्मणः । पते । देवऽयंतः । त्वा । ईमहे । उप । प्र । यंतु । मरुतः । सुऽदानवः । इंद्र । प्राशूः । भव । सचा ॥१॥ त्वां । इत् । हि । सहसः । पुत्र । मर्त्यः । उपऽब्रूते । धने । हिते । सुऽवीर्यं । मरुतः । आ । सुऽअश्व्यं । दधीत । यः । वः । आऽचके ॥ २ ॥ प्र । एतु । ब्रह्मणः । पतिः । प्र । देवी । एतु । सूनृता । अच्छ । वीरं । नर्यं । पंक्तिऽराधसं । देवाः । यज्ञं । नयंतु । नः ॥३ ॥ यः । वाघते । ददाति । सूनरं । वसु । सः । धत्ते । अक्षिति । श्रवः । तस्मै । इळां । सुऽवीरां । आ । यजामहे । सुऽप्रतूर्तिं । अनेहसं ॥४॥ प्र । नूनं । ब्रह्मणः । पतिः ।

प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् ।
यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ॥५॥२०॥
तमिद्वोचेमा विदथेषु शम्भुवं मन्त्रं देवा अनेहसम् ।
इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद्वामा वो अश्नवत् ॥ ६ ॥
को देवयन्तमश्नवज्जनं को वृक्तबर्हिषम् ।
प्रप्र दाश्वान्पस्त्याभिरस्थितान्तर्वावत्क्षयं दधे ॥ ७ ॥
उप क्षत्रं पृञ्चीत हन्ति राजभिर्भये चित्सुक्षितिं दधे ।
नास्य वर्ता न तरुता महाधने नार्भे अस्ति वज्रिणः ॥ ८ ॥ २१ ॥

॥ ४१ ॥ १–९ कण्वो घोर ऋषि ॥ देवता–१–३, ७–९ वरुणमित्रार्यमण । ४–६ आदित्याः ॥
छन्दः–१, ४, ५ ८, गायत्री । २ ३, ६ विराड गायत्री । ७, ९ निचृद्गायत्री ॥ १–९ षड्ज स्वर ॥

(४१) यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
नू चित्स दभ्यते जनः ॥ १ ॥

मंत्रं । वदति । उक्थ्यं । यस्मिन् । इंद्रः । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । देवाः । ओकांसि । चक्रिरे ॥५॥२०॥ तं । इत् । वोचेम । विदथेषु । शंऽभुवं । मंत्रं । देवाः । अनेहसं । इमां । च । वाचं । प्रतिऽहर्यथ । नरः । विश्वा । इत् । वामा । वः । अश्नवत् ॥ ६ ॥ कः । देवऽयंतं । अश्नवत् । जनं । कः । वृक्तऽबर्हिषं । प्रऽप्र । दाश्वान् । पस्त्याभिः । अस्थित । अंतःऽवावत् । क्षयं । दधे ॥ ७ ॥ उप । क्षत्रं । पृंचीत । हंति । राजऽभिः । भये । चित् । सुऽक्षितिं । दधे । न । अस्य । वर्ता । न । तरुता । महाऽधने । न । अर्भे । अस्ति । वज्रिणः ॥ ८ ॥ २१ ॥

यं । रक्षंति । प्रऽचेतसः । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । नु । चित् । सः । दभ्यते । जनः ॥ १ ॥

यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः ।
अरिष्टः सर्व एधते ॥ २ ॥
वि दुर्गा वि द्विषः पुरो घ्नन्ति राजान एषाम् ।
नयन्ति दुरिता तिरः ॥ ३ ॥
सुगः पन्था अनृक्षर आदित्यास ऋतं यते ।
नात्रावखादो अस्ति वः ॥ ४ ॥
यं यज्ञं नयथा नर आदित्या ऋजुना पथा ।
प्र वः स धीतये नशत् ॥५॥२२॥
स रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं तोकमुत त्मना ।
अच्छा गच्छत्यस्तृतः ॥ ६ ॥
कथा राधाम सखायः स्तोमं मित्रस्यार्यम्णः ।
महि प्सरो वरुणस्य ॥ ७ ॥
मा वो घ्नन्तं मा शपन्तं प्रति वोचे देवयन्तम् ।
सुम्नैरिद्व आ विवासे ॥ ८ ॥

यं । बाहुताऽइव । पिप्रति । पान्ति । मर्त्यं । रिषः । अरिष्टः । सर्वः एधते ॥ २ ॥ वि । दुःऽगा । वि । द्विषः । पुरः । घ्नन्ति । राजानः । एषां नयन्ति । दुःऽइता । तिरः ॥३॥ सुऽगः । पन्थाः । अनृक्षरः । आदित्यासः । ऋतं यते । न । अत्र । अवऽखादः । अस्ति । वः ॥४॥ यं । यज्ञं । नयथ । नरः । आदित्याः । ऋजुना । पथा । प्र । वः । सः । धीतये । नशत् ॥ ५ ॥ २२ ॥ सः । रत्नं मर्त्यः । वसु । विश्वं । तोकं । उत । त्मना । अच्छ । गच्छति । अस्तृतः ॥६॥ कथा राधाम । सखायः । स्तोमं । मित्रस्य । अर्यम्णः । महि । प्सरः । वरुणस्य ॥ ७ । मा । वः । घ्नन्तं । मा । शपन्तं । प्रति । वोचे । देवऽयन्तं । सुम्नैः । इत् । वः । आ ।

चतुर॑श्चिद्दद॑मानाद्बिभीयादा निधा॑तोः ।
न दु॑रुक्ताय॑ स्पृहयेत् ॥ ९ ॥ २३ ॥

॥ ४२ ॥ १—१० कण्वो घोर ऋषिः ॥ पूषा देवता ॥ छन्दः—१, ९ निचृद्गायत्री । २, ३, ५—८, १० गायत्री । ४ विराड् गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

(४२) सं पू॑षन्नध्व॑नस्तिर व्यंहो॑ विमुचो नपात् ।
सक्ष्वा॑ देव प्र ण॑स्पुरः ॥ १ ॥
यो नः॑ पूषन्नघो वृको॑ दुःशेव॑ आदिदे॑शति ।
अप॑ स्म तं प॒थो ज॑हि ॥ २ ॥
अप त्यं प॑रिप॒न्थिनं॑ मुषीवाणं॑ हुरश्चित॑म् ।
दूरमधि॑ स्रुतेर॑ज ॥ ३ ॥
त्वं तस्य॑ द्वयाविनो॒ऽघश॑ंसस्य कस्य॑ चित् ।
पदाभि तिष्ठ तपु॑षिम् ॥ ४ ॥
आ तत्ते॑ दस्र मन्तुमः पूषन्नवो॑ वृणीमहे ।
येन॑ पितॄनचो॑दयः ॥ ५ ॥ २४ ॥

विवासे ॥ ८ ॥ चतुरः॑ । चित् । दद॑मानात् बिभीयात् । आ । निऽधा॑तोः । न । दुःऽउक्ताय॑ । स्पृहयेत् ॥ ९ ॥ २३ ॥

सं । पूषन् । अध्व॑नः । तिर । वि । अंहः॑ । विऽमुचः । नपात् । सक्ष्व॑ । देव । प्र । नः । पुरः ॥१॥ यः । नः । पूषन् । अघः । वृकः॑ । दुःऽशेवः॑ । आऽदिदे॑शति । अप॑ । स्म । तं । पथः । जहि ॥२॥ अप॑ । त्यं । परिऽपन्थिन॑ं । मुषीवाणं॑ । हुरःऽचित॑ं । दूरं । अधि॑ । स्रुतेः । अज ॥३॥ त्वं । तस्य॑ । द्वयाविनः॑ । अघऽश॑ंसस्य । कस्य॑ । चित् । पदा । अभि । तिष्ठ । तपु॑षिं ॥ ४ ॥ आ । तत् । ते । दस्र । मंतुऽमः । पूषन् । अवः॑ । वृणीमहे । येन॑ । पितॄन् । अचो॑दयः ॥ ५ ॥ २४ ॥

अधा॑ नो विश्वसौभग हिर॑ण्यवाशीमत्तम ।
धना॑नि सुषणा॑ कृधि ॥ ६ ॥
अति॑ नः सश्चतो॑ नय सुगा न॑ः सुपथा॑ कृणु ।
पूष॑न्निह क्रतुं॑ विदः ॥ ७ ॥
अभि सूयवसं नय न नवज्वारो अध्वने ।
पूष॑न्निह क्रतुं॑ विदः ॥ ८
शग्धि पूर्धि प्र यंसि च शिशीहि प्रास्युदरम् ।
पूष॑न्निह क्रतुं॑ विदः ॥ ९ ।
न पूषणं मेथामसि सूक्तैरभि गृणीमसि ।
वसू॑नि दस्ममीमहे ॥ १० ॥ २५ ।

॥ ४३ ॥ १—९ कण्वो घोर ऋषिः ॥ देवता—१, २, ४—६ रुद्रः । ३ मित्रावरुणौ । ७-९ सोम ॥ छन्दः—१—४, ७, ८ गायत्री । ५ विराड्गायत्री । ६ पादनिचृद्गायत्री । ९ अनुष्टुप् ॥ स्वरः १—८ षड्ज । ९ गान्धार ॥

(४३) कद्रुद्राय प्रचे॑तसे मीळ्हुष्ट॑माय तव्य॑से ।
वोचेम शन्त॑मं हृदे ॥ १ ॥

अध॑ । नः । विश्वऽसौभग । हिर॑ण्यवाशीमत्ऽतम । धना॑नि । सुऽसना॑ । कृधि ॥ ६ ॥ अति॑ । नः । सश्चतः॑ । नय । सुऽगा । नः । सुऽपथा॑ । कृणु । पूष॑न् । इह । क्रतुं॑ । विदः ॥ ७ ॥ अभि । सुऽयवसं । नय । न । नवऽज्वारः । अध्व॑ने । पूष॑न् । इह । क्रतुं॑ विदः ॥ ८ ॥ शग्धि । पूर्धि । प्र । यंसि । च । शिशीहि । प्रासि । उदर॑ं । पूष॑न् इह । क्रतुं॑ । विदः ॥ ९ ॥ न । पूषणं । मेथामसि । सुऽउक्तैः । अभि । गृणीमसी वसू॑नि । दस्मं । ईमहे ॥ १० ॥ २५ ॥

कत् । रुद्राय॑ । प्रऽचे॑तसे । मीळ्हुःऽत॑माय । तव्य॑से । वोचेम॑ । शंऽत॑मं ।

यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे ।
यथा तोकाय रुद्रियम् ॥ २ ॥
यथा नो मित्रो वरुणो यथा रुद्रश्चिकेतति ।
यथा विश्वे सजोषसः ॥ ३ ॥
गाथपतिं मेधपतिं रुद्रं जलाषभेषजम् ।
तच्छंयोः सुम्नमीमहे ॥ ४ ॥
यः शुक्र इव सूर्यो हिरण्यमिव रोचते ।
श्रेष्ठो देवानां वसुः ॥ ५ ॥ २६ ॥
शं नः करत्यर्वते सुगं मेषाय मेष्ये ।
नृभ्यो नारिभ्यो गवे ॥ ६ ॥
अस्मे सोम श्रियमधि नि धेहि शतस्य नृणाम् ।
महि श्रवस्तुविनृम्णम् ॥ ७ ॥
मा नः सोमपरिबाधो मारातयो जुहुरन्त ।
आ न इन्दो वाजे भज ॥ ८ ॥

हृदे ॥ १ ॥ यथा । नः । अदितिः । करत् । पश्वे । नृऽभ्यः । यथा । गवे । यथा । तोकाय । रुद्रियं ॥ २ ॥ यथा । नः । मित्रः । वरुण । यथा । रुद्रः । चिकेतति । यथा । विश्वे । सऽजोषसः ॥ ३ ॥ गाथऽपतिं । मेधऽपतिं । रुद्रं । जलाषऽभेषजं । तत् । शंऽयोः । सुम्नं । ईमहे ॥ ४ ॥ यः । शुक्रःऽइव । सूर्यः । हिरण्यंऽइव । रोचते । श्रेष्ठः । देवानां । वसुः ॥ ५ ॥ २६ ॥ शं । नः । करति । अर्वते । सुऽगं । मेषाय । मेष्ये । नृऽभ्यः । नारिऽभ्यः । गवे ॥ ६ ॥ अस्मे इति । सोम । श्रियं । अधि । नि । धेहि । शतस्य । नृणां । महि । श्रवः । तुविऽनृम्णं ॥ ७ ॥ मा । नः । सोमऽपरिबाधः । मा । अरातयः । जुहुरंत । आ । नः । इंदो इति । वाजे । भज ॥ ८ ॥

यास्ते॑ प्र॒जा अ॒मृत॑स्य॒ पर॑स्मि॒न्धाम॑न्नृ॒तस्य॑ ।
मू॒र्धा नाभा॑ सोम वेन आ॒भूष॑न्तीः सोम वेदः ॥ ९ ॥ २७ ॥ ८ ॥

॥ नवमोऽनुवाकः ॥

॥ ४४ ॥ १—१४ प्रस्कण्व ऋषिः ॥ देवता १—१४ अग्निः ॥ छन्दः—१, ५ उपरिष्टाद्विराड्बृहती । ३ निचृदुपरिष्टाद्बृहती । ७, ११ निचृत्पथ्याबृहती । १२ भुरग्बृहती । १३ पथ्याबृहती । २, ४, ८, १४ विराट् सतः पंक्तिः । १० विराड्विस्तारपंक्तिः । ९ आर्ची त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५, ३, ७, ११—१३ मध्यमः । २, ४, ६, ८, १४, १० पञ्चमः । ९ धैवतः ॥

(४४) अग्ने॒ विव॑स्वदु॒षस॑श्चि॒त्रं राधो॑ अमर्त्य ।
आ दा॒शुषे॑ जातवेदो वहा॒ त्वम॒द्या दे॒वाँ उ॑ष॒र्बुधः॑ ॥ १ ॥
जुष्टो॒ हि दू॒तो असि॑ हव्य॒वाह॒नोऽग्ने॑ र॒थीर॑ध्व॒राणा॑म् ।
स॒जूर॒श्विभ्या॑मु॒षसा॑ सु॒वीर्य॑म॒स्मे धे॑हि॒ श्रवो॑ बृ॒हत् ॥ २ ॥
अ॒द्या दू॒तं वृ॑णीमहे॒ वसु॑म॒ग्निं पु॑रुप्रि॒यम् ।
धू॒मके॑तुं॒ भाऋ॑जीकं॒ व्यु॑ष्टिषु य॒ज्ञाना॑मध्वर॒श्रिय॑म् ॥ ३ ॥

याः । ते॒ । प्र॒ऽजाः । अ॒मृत॑स्य । पर॑स्मिन् । धाम॑न् । ऋ॒तस्य॑ । मू॒र्धा । नाभा॑ । सो॒म॒ । वे॒नः॒ । आ॒ऽभूष॑न्तीः । सो॒म॒ । वे॒दः॒ ॥ ९ ॥ २७ ॥ ८ ॥

॥ नवमोऽनुवाकः ॥

अग्ने॑ । विव॑स्वत् । उ॒षसः॑ । चि॒त्रं । राधः॑ । अ॒म॒र्त्य॒ । आ । दा॒शुषे॑ । जा॒त॒ऽवे॒दः॒ । व॒ह॒ । त्वं । अ॒द्य । दे॒वान् । उ॒षः॒ऽबुधः॑ ॥ १ ॥ जुष्टः॑ । हि । दू॒तः । असि॑ । ह॒व्य॒ऽवाह॑नः । अग्ने॑ । र॒थीः । अ॒ध्व॒राणां॑ । स॒ऽजूः । अ॒श्विऽभ्यां॑ । उ॒षसा॑ । सु॒ऽवीर्यं॑ । अ॒स्मे इति॑ । धे॒हि॒ । श्रवः॑ । बृ॒हत् ॥ २ ॥ अ॒द्य । दू॒तं । वृ॒णी॒म॒हे॒ । वसुं॑ । अ॒ग्निं । पु॒रु॒ऽप्रि॒यं । धू॒मऽके॑तुं । भाःऽऋ॑-

श्रेष्ठं यविष्ठमतिथिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय दाशुषे ।
देवाँ अच्छा यातवे जातवेदसमग्निमीळे व्युष्टिषु ॥ ४ ॥

स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन ।
अग्ने त्रातारममृतं मियेध्य यजिष्ठं हव्यवाहन ॥ ५ ॥ २८ ॥

सुशंसो बोधि गृणते यविष्ठ्य मधुजिह्वः स्वाहुतः ।
प्रस्कण्वस्य प्रतिरन्नायुर्जीवसे नमस्या दैव्यं जनम् ॥ ६ ॥

होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विश इन्धते ।
स आ वह पुरुहूत प्रचेतसोऽग्ने देवाँ इह द्रवत् ॥ ७ ॥

सवितारमुषसमश्विना भगमग्निं व्युष्टिषु क्षपः ।
कण्वासस्त्वा सुतसोमास इन्धते हव्यवाहं स्वध्वर ॥ ८ ॥

जीकं । विऽउष्टिषु । यज्ञानां । अध्वरऽश्रियं ॥ ३ ॥ श्रेष्ठं । यविष्ठं । अतिथिं । सुऽआहुतं । जुष्टं । जनाय । दाशुषे । देवान् । अच्छ । यातवे । जातऽवेदसं । अग्निं । इळे । विऽउष्टिषु ॥ ४ ॥ स्तविष्यामि । त्वां । अहं । विश्वस्य । अमृत । भोजन । अग्ने । त्रातारं । अमृतं । मियेध्य । यजिष्ठं । हव्यऽवाहन ॥ ५ ॥ २८ ॥ सुऽशंसः । बोधि । गृणते । यविष्ठ्य । मधुजिह्वः । सुऽआहुतः । प्रस्कण्वस्य । प्रऽतिरन् । आयुः । जीवसे । नमस्य । दैव्यं । जनं ॥ ६ ॥ होतारं । विश्वऽवेदसं । सं । हि । त्वा । विशः । इंधते । सः । आ । वह । पुरुऽहूत । प्रऽचेतसः । अग्ने । देवान् । इह । द्रवत् ॥ ७ ॥ सवितारं । उषसं । अश्विना । भगं । अग्निं । विऽउष्टिषु । क्षपः । कण्वासः । त्वा । सुतऽसोमासः । इंधते । हव्यवाहं । सुऽअध्वर ॥ ८ ॥

शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवोऽग्निजिह्वा ऋतावृधः ।
पिबन्तु सोमं वरुणो धृतव्रतोऽश्विभ्यामुषसा सजूः ॥ १४ ॥ ३० ॥

॥ ४५ ॥ १—१० प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ १—१० अग्निर्देवा देवताः ॥ छन्दः—१ भुरिगुष्णिक्, २, ३, ७, ८ अनुष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् । ६, ९, १० विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २—४, ६-१० गान्धारः ॥

त्वमग्ने वसूँरिह रुद्राँ आदित्याँ उत ।
यजा स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतप्रुषम् ॥ १ ॥

...नो हि दाशुषे देवा अग्ने विचेतसः ।
तान्रोहिदश्व गिर्वणस्त्रयस्त्रिंशतमा वह ॥ २ ॥

...त्रिवज्जातवेदो विरूपवत् ।
अङ्गिरस्वन्महिव्रत प्रस्कण्वस्य श्रुधी हवम् ॥ ३ ॥

...नये प्रियमेधा अहूषत ।
राजन्तमध्वराणामग्निं शुक्रेण शोचिषा ॥ ४ ॥

०। विऽउष्टिषु। ...
सुऽआहुतं। जुष्टं। ...
अग्निं। इळे। विऽ... ॥ १३ ॥ शृण्वन्तु । स्तोमं । मरुतः । सुऽदानवः । अग्निऽ-
भोजन। अयें। त्र... ...धः । पिबन्तु । सोमं । वरुणः । धृतऽव्रतः । अश्विऽभ्यां । उषसा ।
... । ३० ॥
सुऽशंसः। बोधि ...
प्रऽतिरन्। आर... । वसून् । इह । रुद्रान् । आदित्यान् । उत । यज । सुऽअध्वरं ।
...तं । घृतऽप्रुषं ॥ १ ॥ श्रुष्टीऽवानः । हि । दाशुषे । देवाः । अग्ने ।
ऽवेदसं। सं। ...न् । रोहितऽअश्व । गिर्वणः । त्रयःऽत्रिंशतं । आ । वह ॥ २ ॥
प्रऽचेतसः। अ...अत्रिऽवत् । जातऽवेदः । विरूपऽवत् । अंगिरस्वत् । महिऽव्रत ।
अश्विना। भगं। धि। हवं ॥ ३ ॥ महिऽकेरवः । ऊतये । प्रियऽमेधाः । अहूषत ।
इंधते । हव्यवाहं ताणां । अग्निं । शुक्रेण । शोचिषा ॥ ४ ॥

घृताहवन सन्त्येमा उ षु श्रुधी गिरः ।
याभिः कण्वस्य सूनवो हवन्तेऽवसे त्वा ॥ ५ ॥ ३१ ॥

त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः ।
शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोळ्हवे ॥ ६ ॥

नि त्वा होतारमृत्विजं दधिरे वसुवित्तमम् ।
श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं विप्रा अग्ने दिविष्टिषु ॥ ७ ॥

आ त्वा विप्रा अचुच्यवुः सुतसोमा अभि प्रयः ।
बृहद्भा बिभ्रतो हविरग्ने मर्ताय दाशुषे ॥ ८ ॥

प्रातर्याव्णः सहस्कृत सोमपेयाय सन्त्य ।
इहाद्य दैव्यं जनं बर्हिरा सादया वसो ॥ ९ ॥

अर्वाञ्चं दैव्यं जनमग्ने यक्ष्व सहूतिभिः ।
अयं सोमः सुदानवस्तं पात तिरोअह्न्यम् ॥ १० ॥ ३२ ॥

घृतऽआहवन । संत्य । इमाः । ऊं इति । सु । श्रुधि । गिरः । याभिः । कण्वस्य । सूनवः । हवंते । अवसे । त्वा ॥ ५ ॥ ३१ ॥ त्वां । चित्रश्रवःऽतम । हवंते । विक्षु । जंतवः । शोचिःऽकेशं । पुरुऽप्रिय । अग्ने । हव्याय । वोळ्हवे ॥ ६ ॥ नि । त्वा । होतारं । ऋत्विजं । दधिरे । वसुवित्ऽतमं । श्रुतऽकर्णं । सप्रथःऽतमं । विप्राः । अग्ने । दिविष्टिषु ॥ ७ ॥ आ । त्वा । विप्राः । अचुच्यवुः । सुतऽसोमाः । अभि । प्रयः । बृहत् । भाः । बिभ्रतः । हविः । अग्ने । मर्ताय । दाशुषे ॥ ८ ॥ प्रातःऽयाव्नः । सहःऽकृत । सोमऽपेयाय । संत्य । इह । अद्य । दैव्यं । जनं । बर्हिः । आ । सादय । वसो इति ॥ ९ ॥ अर्वांचं । दैव्यं । जनं । अग्ने । यक्ष्व । सहूतिऽभिः । अयं । सोमः । सुऽदानवः । तं । पात । तिरःऽअह्न्यं ॥ १० ॥ ३२ ॥

જે કદિ અટકતા નથી, તથા જેને કદિ વિશ્રાંતિ નથી, એવા જલપ્રવાહમાં વૃત્રનું શરીર નિમગ્ન થઇ ગયું હતું. વૃત્રના શરીરપર[1] જલનો પ્રવાહ ખુશાલ વહેતો હતો તથા ઇન્દ્રશત્રુ વૃત્ર દીર્ઘ અંધકારમાં જઇને પડયો હતો ૧૦ (૩૭)

અહીએ પ્રતિબંધમાં રાખેલાં તથા તેને લીધે તે દુષ્ટનાં દાસ બનેલાં જળો પણીએ પ્રતિબંધમાં નાંખેલી ધેનુપ્રમાણે બંદિવાન થઇ ગયાં હતાં. ઉદકોનું નિવાસ-[2]સ્થાન જે પહેલાં બંધ થયું હતું તે વૃત્રને મારીને ઇન્દ્રે ઉઘાડું કર્યું. ૧૧

હે ઇન્દ્ર, તું જ એકલો શ્રેષ્ઠ દેવ છે. જ્યારે તારા આયુધપર તે અહીએ પ્રહાર કર્યો ત્યારે અશ્વમાટે તૈયાર કરેલાં બખ્તરપ્રમાણે તેં તેને દાદ આપી નહિ. તેં ધેનુ પ્રાપ્ત કરી લીધી. હે શૂર, તેં સોમરસ પણ પ્રાપ્ત કરી લીધો અને સપ્તનદીના પ્રવાહ[3] ચાલુ કરવામાટે તેં તેમને બંધમુક્ત કર્યા. ૧૨

વિદ્યુત્પ્રયોગ અથવા ગર્જના–એ બન્ને વૃત્રને કાંઇ જ ઉપયોગમાં આવ્યાં નહિ. તેજપ્રમાણે તેણે જે પર્જન્યવૃષ્ટિ[4] કરી તથા જે અશની ફેંકી તે પણ તેને ઉપયોગી થયાં નહિ. જે વખતે ઇન્દ્ર તથા અહિનું યુદ્ધ થયું તે વખતે તે દાનશૂર ઇન્દ્રે ચિરકાલિક વિજય સંપાદન કર્યો ૧૩

હે ઇન્દ્ર, જે અર્થે વૃત્રને માર્યાપછી તારા હૃદયમાં બીકે પ્રવેશ કર્યો તે અર્થે વૃત્રવધ માટે વેર લેનાર તારી દૃષ્ટિએ કોણ પડયુ? કારણ ભયચકિત થયેલ એકાદ શ્યેનપક્ષી જે પ્રમાણે (એકદમ) અંતરિક્ષપાર ઉડી જાય છે તે પ્રમાણે તું (ત્વરાથી) નવ્વાણું નદી ઓળંગીને પેલી[5] બાજુએ ગયો. ૧૪

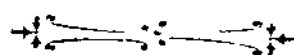
---

१ निण्यम् ॥
२ बिलम् ॥
३ सर्तवे ॥
४ मिहम् ॥
५ अतरः ॥

સર્વ ચર તથા અચર સૃષ્ટિનો ઇન્દ્ર માલિક છે. જે પ્રાણી શૃંગયુક્ત છે તથા જે નિરુપદ્રવી છે તે બન્નેપર તેની સત્તા છે. તેના બાહુ વજ્રમાફક છે; સર્વ માનવોનો[1] તે જ રાજા છે જે પ્રમાણે રથચક્રનો ચકરાવો (વાટ) ચાકના આરાને વ્યાપ્ત કરી નાંખે છે તેપ્રમાણે ઇન્દ્રે આ વ્યાપ્ત કરી નાંખ્યુ છે ૧૫ (૩૮)

બીજો અધ્યાય સમાપ્ત

અધ્યાય ૩.

સૂકત ૩૩.

હિરણ્યસ્તૂપ આંગિરસ, ઋષિ. ઇન્દ્ર, દેવતા

આવો. ગોધનની ઇચ્છા રાખીને[2] આપણે ઇન્દ્રકને જઇએ, આવો. તેજ આપણી બુદ્ધિમત્તાની અતિશય વૃદ્ધિ કરે છે, તે અમર છે વૈભવ ગોધન પ્રાપ્ત કરી લેવાનો મુખ્ય માર્ગ તે અમને દેખાડાવશે કે ! ૧

---

१ चर्षणीनाम ॥

२ गव्यन्त. ॥

જેમમાણે શ્યેનપક્ષી પોતાના હમેશના રહેવાના સ્થાનતરફ ઉડી જાય છે તે પ્રમાણે હુ ઇન્દ્રતરફ તે જ માર્ગે ઉત્તમોત્તમ સ્તોત્રોથી વદન કરતો ગયો. આ ઇન્દ્ર સપત્તિ આપનાર, શત્રુઓથી અજીત તથા ભકતોએ અર્ચન કરવા યોગ્ય છે ૨

પોતાનુ સર્વ સૈન્ય સાથે લઇને એણે બાણોનુ ભાથુ (પીઠે) બાધ્યુ છે એ[2] ઘણો શ્રેષ્ઠ છે તેની ઇચ્છા હોય તેની પાસે તે તેને આપવામાટે ગાય લઇને જાય છે હે અત્યત મહાન ઇન્દ્ર, અનેક પ્રકારની ઉત્કૃષ્ટ સપત્તિ લઇને આવ તથા અમારી બાબતમા કૃપણતા ધારણ કરીશ નહિ ૩

હે ઇન્દ્ર, જો કે તુ તારા અનુચરોસહિત નીકળ્યો હતો તથાપિ તારા ઘણુજેવા શસ્ત્રથી તે સપત્તિમાન દસ્યૂનો એકલાએ જ વધ કર્યો તે સર્વ બાજુથી તારા ધનુષ્યપર એકદમ તૂટી પડયા, પરતુ તે સનકોનો નાશમાત્ર થયો. તારૂ યજન કરવાનુ તેમને કદિ માહિત જ નહોતુ ૪

હે ઉગ્ર ઇન્દ્ર, કે જેનુ રથૈર્ય વખાણવા જેવુ છે તથા તારા અશ્વ પીત વર્ણના છે જ્યારે તે તારી આજ્ઞા ન માનનારા દુષ્ટોને અતરિક્ષમાથી, પૃથિવી-માથી તથા સ્વર્ગમાથી હાકી કાઢયા ત્યારે તેમણે તેમના મસ્તકો (લજ્જાથી) પછવાડે ફેરવ્યા પોતે તારૂ યજન કદિપણ ન કરતા યજન કરનારા લોકોસાથે જ તેમણે[4] વ્યર્થ સ્પર્ધા ચલાવી હતી ૫ (૧)

સર્વતોપરિ[5] દોષરહિત ઇન્દ્રની સેનાસાથે તેમણે યુદ્ધ માડયુ નનગ્વાએ ઉભા રહીને ઇન્દ્રને ઉત્તેજન આપ્યુ બલવાન પુરુષોની સાથે ઝગડો કરનારા નિર્બલ લોકોની જેવી દાણાદાણ થાય છે તેપ્રમાણે તેમની સ્થિતિ થતાં જ ઇન્દ્રની શક્તિ બરોબર ઓળખીને ને (મળ્યા તે) માર્ગે નાશી ગયા ૬

---

१ धनदाम ॥
२ समर्य ॥
३ विपुणक ॥
४ हरिवः ५
५ अनवद्यस्य ॥

તે હસ્યા કે રોયા તોપણ તેની બિલકુલ પરવા ન કરતાં હે ઇન્દ્ર તેં તેમની સાથે યુદ્ધ કરીને તેમને રજોલોકની પાર ઘાલી દીધા દસ્યુ ઉચ્ચ ઘુલોકમાં હોવાથી તે તેમને દગ્ધ[1] કર્યા તથા જેણે તારેમાટે સોમરસ તૈયાર કરીને તારૂ સ્તવન કર્યું તેના સ્તોત્રનો તેં સ્વીકાર કર્યો　　૭

સુવર્ણાલંકાર સજીને તેમણે સર્વ પૃથ્વીનુ પરિવેષ્ટન કર્યું તેમણે પોતાનુ સામર્થ્ય ગમે તેટલુ પ્રગટ કર્યું તોપણ ઇન્દ્રનો પરાભવ તે કરી શકયા નહિ તેમના દૂતોને[2] ઇન્દ્રે ભાનુમારફત હતવીર્ય કર્યા.　　૮

હે ઇન્દ્ર, જે વખતે પોતાના સામર્થ્યથી[3] પૃથ્વી તથા સ્વર્ગપર સ્વસત્તા સર્વ પ્રકારે તેં પ્રસ્થાપિત કરી તે વખતે પોતાના ભકતોના હાથે તેં તારો ઉપમર્દ કર નારાનો પરાભવ કરાવ્યો તથા પોતાના તીવ્ર શસ્ત્રોવડે દસ્યુને પરાજીત કર્યા.　　૯

સ્વર્ગ તથા પૃથ્વી અંત જોડનારા પણ ધનદાતા ઇન્દ્રને પોતાની કપટ-જાળથી ઘેરી શકયા નહિ સામર્થ્યવાન્[4] ઇન્દ્રે પોતાના વજ્રને જ પોતાનું મદદગાર બનાવ્યુ તથા પોતાના તેજના યોગવડે ધેનુને અંધકારમાથી બહાર કાઢી　　૧૦ (૨)

ઇન્દ્રે જે વાટ કરી આપી તે વાટે જળનો પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. પરંતુ જ્યાં નૌકાપણ ચાલી શકે છે એવી મહા નદીમાં દાખલ થઇને વૃત્રે વિશાલ રૂપ ધારણ કર્યું પછી ઇન્દ્રે પોતાનુ સર્વ લક્ષ્ય વૃત્રના વધ તરફ જ દઇને પોતાના પ્રબલ શસ્ત્રવડે તેને કાયમનો[5] જમીનદોસ્ત કર્યો　　૧૧

---

१ अदह ॥
२ स्पश ॥
३ महिना ॥
४ वृषभ ॥
५ धून ॥

ઈલીબિશના દુર્ગમ કિલ્લા તેં તોડી નાંખ્યા તથા શૃંગયુક્ત શુષ્ણનું તેં વિદારણ કર્યું. જેટલો વેગ તથા જેટલું સામર્થ્ય તારા અંગમાં હતું તે સર્વ વાપરીને તારી સાથે યુદ્ધ કરનારા[1] શત્રુનો તેં તારા વજ્રવડે વધ કર્યો. ૧૨

તેનું સહાયકર્તા વજ્ર તેના શત્રુપર નેમ ધરીને નીકળ્યું પોતાના તીવ્ર શસ્ત્રોથી તેણે શત્રુનાં પુરો તોડી નાંખ્યાં. ઇન્દ્રે પોતાના વજ્રસાથે વૃત્રનો મેળાપ કરાવી દીધો[2] તથા તેનો સંહાર કરીને પોતાના મનની હોંસ પુરી પાડી. ૧૩

જે કુત્સપર હે ઇન્દ્ર, તારો અત્યંત પ્રેમ હતો, તેનું તેં સંરક્ષણ કર્યું તથા વીર્યશાલી[3] દશદ્યુ યુદ્ધમાં રોકાયા હતા તે વખતે તું તેમને સહાય કરવામાટે દોડયો ઘોડાની ખરીઓએ ઉડાડેલી ધૂળ આકાશસુધી ઉંચે ગઈ. શ્વૈત્રેય પણ ફરી લોકો તેની સત્તા સહન કરે તેવી યોગ્યતાએ ચઢયો. ૧૪

તુગ્રોના સમુદાયમાં તેં તેના શાંત સ્વભાવના વૃષભનું રક્ષણ કર્યું તથા ભૂમિ સંપાદનની ઇર્ષ્યાથી યુદ્ધ ચાલતું હતું તે વખતે હે ઉદાર ઇન્દ્ર, તેં તેની ધેનુની સંભાળ લીધી. અત્રે અનેક કાલપર્યન્ત[4] થાણું નાંખીને જેણે શત્રુત્વ આચર્યું તે તારા રિપુઓને તેં અત્યંત અમંગલ વેદના સહન કરાવટાવી. ૧૫ (૩)

---

१ पृतन्युम ॥

२ शाशदानः ॥

३ वृषभम् ॥

४ ज्याक् ॥

સૂકત ૩૪.

હિરણ્યસ્તૂપ આંગિરસ ઋષિ અશ્વિનીકુમાર દેવતા

હે સર્વજ્ઞ અશ્વિન તમે આજ ત્રણ વખત અમારા જ થાવ તમારી ગતિ[1] સર્વત્ર છે તથા તમારી દાનશૂરતા પણ ચારે બાજુએ અનુભવમા આવનારી છે જે પ્રમાણે વસ્ત્રોનો તથા શિયાળાની રાત્રિનો અત્યત નિકટ સબધ હોય છે તે પ્રમાણે આપ બન્ને જણુ એક બીજાની સાથે તવા જ સલગ્ન છો સુજ્ઞ ભકતોને આપ વશ થાવ 1

મધુર રસની પ્રાપ્તિ કરી આપનારા આપના રથને ત્રણ ચક્ર[2] છે તથા તે સોમના માર્ગે ગમન કરે છે એ સર્વને વિદિત જ છે ત રથનો તોલ બગડે નહિ માટે તેનાપર ત્રણ સ્તભ ઉભા કર્યા છે હે અશ્વિન આપ રાત્રે ત્રણ વાર તથા દિવસે ત્રણ વાર પરિભ્રમણ કરો છો 2

એક જ દિવસમા ત્રણ વખત આપ (ભકતોના)[3] પાતકો નાશ કરો છો આજ ત્રણ વખત અમારા યજ્ઞપર આપ માધુર્યની વૃષ્ટિ કરો હે અશ્વિન જેના યોગવડે સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થાય એવા પ્રકારના કૃપાપ્રસાદની રેલછેલ (રોજ) સુપ્રભાતે તથા સધ્યાકાળે અમારાપર કરતા જાવ 3

ત્રણ વખત તમે તમારા નિવાસસ્થાનતરફ જાવ ત્રણ વખત તમે તમારી આજ્ઞાનુ પરિપાલન કરનારા ભકતોતરફ ગમન કરો રક્ષણ કરવાને જે અતિશય યોગ્ય છે એવા મનુષ્યને જાણે કે ત્રણ વખત ત્રણ પ્રકારનુ શિક્ષણ મળે તેમ કરો હે અશ્વિન અમારા મનને આનદ થાય એવો વૈભવ ત્રણ વખત અમને અર્પણ કરો અને અમારા પોષણની એવી ઉત્તમ ગોઠવણ કરો કે ' આ અમારૂ નદોદિતનુ ભાગ્ય ' એમ લોકો જોવે. 4

---

१ विभु ॥
२ पव्य ॥
३ अद्यगोहना ॥
४ पृश ॥

હે અશ્વિન. અમારી તરફ ત્રણ વખત સંપત્તિ લઈને આવો; દેવોનું ત્રણ
વખત યજન થતું હોવાથી ત્રણ વખત અમારા સદ્વિચારો. સુદૈવ તથા સત્કીર્તિમાં
૧
વૃદ્ધિ કરો. (આકાશની) દુહિતાએ તારા ત્રિચક્રી રથમાં સ્વર્ગમાં આરોહણ
કર્યું હતું. ૫

હે અશ્વિન, સ્વર્ગમાંની, પૃથ્વીપરની તથા ઉદકમાંથી પ્રાપ્ત કરી લીધેલી
ત્રણ પ્રકારની ઔષધી ત્રણ ત્રણ વખત અમને આપો. હિતાવહ સંપત્તિના આપ
૨
અધિપતિ છો, તથા મને કલ્યાણની ઇચ્છા છે માટે મારા પુત્રને આપનાં ત્રણે મહા-
ભૂતમાંથી નિર્ભયતા તથા તમારી કૃપાદૃષ્ટિ પ્રાપ્ત કરાવી આપો. ૬ (૪)

હે અશ્વિન, આપનું યજન દરરોજ ત્રણ વખત કરવું યુક્ત છે. ત્રણે
૩
મહાભૂતો સાથે રાખીને આપે પૃથ્વીની આસપાસ વિશ્રાન્તિ લીધી છે. હે સત્ય-
સ્વરૂપ અશ્વિન, આપ અતિશય દૂર પ્રદેશમાંથી રથમાં બેસીને આવો અને જે
પ્રમાણે પ્રાણવાયુ શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે તેપ્રમાણે આપના ત્રણ (નિવાસસ્થાન)
તરફ ગમન કરો. ૭

હે અશ્વિન, સપ્તજનનીપ્રમાણે શોભનારી (સપ્ત) નદીસહવર્તમાન અત્રે
૪
આવો. અત્રે ત્રણ યજ્ઞપાત્રો તૈયાર છે તથા ત્રણ પ્રકારના હવિ તૈયાર કરી રાખ્યા
છે. પૃથ્વીના પ્રદેશ ત્રણ છે. આપ સ્વર્ગની ઉપર પરિભ્રમણ કરીને સ્થિર અંત-
રિક્ષનું રાત્રિદિવસ રક્ષણ કરો છો. ૮

તારા ત્રિકોણાકૃતિ રથનાં ત્રણ ચક્રો કયાં છે ? જેનીપર રથ ચલાવવામાટે
૫
બેસવામાટે ઉત્તમ જગ્યાવાળા તમારા રથની વંધુરા કયાં છે ? હે સત્યસ્વરૂપ
અશ્વિન, જેનાપર આરોહણ કરીને તમે યજ્ઞપ્રતિ આગમન કરો છો, એવા
શક્તિવાન રાસભ તમે કયારે જોડનાર છો ? ૯

---

१ त्रिवृत् ॥
२ शुभस्पती ॥
३ त्रिधातुः ॥
४ आहावा- ॥
५ वंधुरः ॥

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિન, અત્રે આવો. આ હવિ આપને અર્પણ કરવામા આવે છે. આપના મુખને મધુપાન કરવાનો ચડસ જ છે, માટે આપ મધુર સોમ રસનુ સ્વમુખે [1] પ્રાશન કરો આપનો અવર્ણનીય તથા ઘૃતસમૃદ્ધ રથ સવિતાદેવ ઉપાની પણ પહેલાં અમારા યજ્ઞ તરફ મોકલી દે છે. ૧૦

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિન, તેત્રીસ દેવોસહવર્તમાન આ મધુર પેયતરફ આવો અમારા આયુષ્યની વૃદ્ધિ [2] કરો, પાતકોનુ ક્ષાલન કરો, અમારા શત્રુનો નિરોધ કરો તથા અમને હમેશા આપના સહવાસનો લાભ થવા દો. ૧૧

હે અશ્વિન, આપના ત્રિકોણાકૃતિ રથનાથી વીર્યવાન સંતતિયુક્ત સંપત્તિ અમારીપાસે લઇ આવો આપ અમારી પ્રાર્થના સાભળવાને [3] તૈયાર જ છો માટે આપને સ્વરક્ષણમાટે ફરી ફરીથી હાક મારૂ છુ જ્યારે જ્યારે પરાક્રમના યોગે સંપત્તિ પ્રાપ્ત થવાનો સભવ હોય ત્યારે અમારા વૈભવમા વૃદ્ધિ થાય એમ કરો ૧૨ (૫)

સૂક્ત ૩૫.

હિરણ્યસ્તૂપ આગિરસ, ઋષિ ૧ અગ્નિ, મિત્રાવરુણ રાત્રિ સવિતા, ૨ ૧૧ સવિતા, દેવતા

અમારા કલ્યાણાર્થ હુ પ્રથમ અગ્નિને આવાહન કરૂ છુ અમારા રક્ષણાર્થ હુ મિત્રાવરુણને પણ અત્રે બોલાવુ છુ. સર્વ જગતને પોતપોતાનાં સ્થાનતરફ [4] લઇ જનાર રાત્રિને હુ આમત્રણ કરૂ છું અમારૂં પ્રતિપાલન કરવામાટે સવિતા દેવને પણ હું હાક મારૂ છુ ૧

---

१ आमभिः ॥
२ तारिषम् ॥
३ शृण्वन्ता ॥
४ निवेशनीम् ॥

કૃષ્ણવર્ણ[1] આકાશમાંથી માર્ગ આક્રમણ કરતો તથા અમર્ત્ય તથા મર્ત્ય સર્વને પોતપોતાના ઉદ્યોગમાં પ્રવૃત્ત કરતો, સર્વ ભુવનોનુ અવલોકન કરનાર સવિતા દેવ પોતાના સુવર્ણમય રથમાં બેસીને આવે છે. ૨

ઉચ્ચ તથા પુરોગામી માર્ગે સવિતા દેવ ગમન કરે છે. તે યજનીય છે, તે પોતાના અશ્વોપર આરોહણ કરીને જાય છે. સર્વ દુરિતોનો નાશ કરતો સવિતા દેવ ઘણા દૂર પ્રદેશથી[2] અત્રે આવે છે ૩

સવિતા દેવ આપણને પૂજ્ય છે. તેનાં કિરણ ચિત્રવિચિત્ર રંગનાં છે. કૃષ્ણવર્ણ અંધકારનો નાશ કરવાનુ તેનાં અંગમાં સામર્થ્ય[3] છે. જુવો. તે પોતાના સુવર્ણભૂષિત રથમાં બેઠો. આ રથની ધુંસરી પણ સુવર્ણની કરેલી છે રથના જેટલી જાતના નિરનિરાળા આકાર હોય છે તેટલા સર્વ આ રથમાં મળી આવે છે. ૪

જેની ધુંસરી સુવર્ણની છે એવા રથને ખેંચી જનારા સવિતા દેવના અશ્વ —જેના પગ સફેદ છે——તેમણે સર્વ લોકોપર સ્વચ્છ પ્રકાશ પાડયો[4] છે, સર્વ લોક તથા સર્વ મનુષ્યો પણ સવિતા દેવની સમીપ જ નિરંતર વાસ કરે છે ૫

એકંદર દ્યુલોક ત્રણ છે. તેમાંથી બે સવિતા દેવની સંનિધ છે. તથા એકનુ સ્થાન યમના પ્રદેશમાં છે. સર્વ અમર વિશ્વ પૈડાંના ખીલા પ્રમાણે સવિતા દેવપર અવલંબીને રહેલું છે[5] જેને આ બાબતનું જ્ઞાન હોય તેને બોલવા માટે આગળ આવવા દ્યો. ૬ (૬)

---

१ रजसा ॥
२ परावतः ॥
३ तविर्षाम ॥
४ अग्यन् ॥
५ चिकेतत् ॥

જેની ગતિ ઘણી સુંદર છે, જેની પ્રયાણપદ્ધતિમાં ઘણું ગંભીરપણું છે, જે (શત્રુનો) સંહારકર્તા છે તથા જેના અંગમાં ઉત્તમ માર્ગદર્શકત્વ[1] છે-એવા તે સવિતા દેવે સર્વ અંતરિક્ષપર પ્રકાશ પાડ્યો છે. આ વખતે ભાનુ કયાં હશે વારૂ? તેના તેને કયા દ્યુલોકસુધી મજલ કરી છે એ કોને ખબર હશે? ૭

પૃથ્વીની આઠે દિશા, ત્રણે નિર્જળ પ્રદેશ, તથા નદીઓને તેણે સુપ્રકાશિત કર્યાં છે. સુવર્ણપ્રમાણે ચમકદાર નેત્રવાળા સવિતા દેવ પોતાના ઉપાસકમાટે[2] ઉત્તમોત્તમ રત્નો સાથે લઇને તદ્દન આવીને અટકયો. ૮

ઘણે દૂરસુધી સંચાર કરનારા તથા કાંચનમાફક સુંદર રંગના હસ્તોથી સુશોભિત સવિતા દેવ સ્વર્ગ તથા પૃથ્વીની વચ્ચેથી પોતાનો માર્ગ આક્રમણ કરે છે. તે રોગનું[3] નિર્મૂલન કરે છે, ભાનુપ્રતિ ગમન કરે છે, તથા કૃષ્ણવર્ણ અંતરિક્ષમાંથી દ્યુલોકપર્યંત જઇ પહોંચે છે. ૯

જેના હસ્ત સુવર્ણપ્રમાણે સુંદર છે, જે શત્રુનો નાશ કરવાનો છે, જે ઉત્તમ માર્ગદર્શક છે, જેની કૃપાથી સર્વ સુખો[4] પ્રાપ્ત થાય છે, તથા જે સ્વકીયોનું અભિમાન ધારણ કરનાર છે તે સવિતા અમારી તરફ આવો. પ્રત્યેક સંધ્યાકાળે જેની કીર્તિ ગવાય છે તે સવિતાદેવ રાક્ષસ તથા યાતુધાનનો સંહાર કરતો અત્રે આવવાને તૈયાર થયો છે. ૧૦

હે સવિતા દેવ, જે અંતરિક્ષમાંનો પ્રાચીન[5] માર્ગ તેમાંની ધૂળ વગેરે કાઢી નાંખીને સાફ કરી રાખ્યો છે તે સુગમ માર્ગે આજ (અત્રે આવીને) અમારૂં રક્ષણ કર તથા અમને આશીર્વાદ આપ. ૧૧ (૭)

---

१ सुनीथः ॥
२ दाशुषे ॥
३ अमीवाम् ॥
४ सुमृळीकः ॥
५ पूर्व्यासः ॥

અનુવાક ૮.

સૂક્ત ૩૬.

ઘાર, ઋષિ, અગ્નિ, દેવતા.

દેવના દર્શનની ઉત્કંઠા રાખનારા તમારા જેવા જે અનેક લોક છે તેનું અભિમાન[1] ધરનારા અગ્નિદેવને સૌંદર્યપરિપૂર્ણ સ્તોત્રોવડે હું પ્રાર્થના કરૂ છુ, બીજા મનુષ્ય પણ આનું જ સ્તવન કરે છે. ૧

સામર્થ્યની વૃદ્ધિ કરનારા[2] અગ્નિની લોકોએ સંસ્થાપના કરી છે. તેને હવિ અર્પણ કરીને અમે પણ તેને પ્રકટ કરીશું. હે અત્યુદાર અગ્નિદેવ, પરાક્રમના કૃત્યોમાં તું અમારો આ ઠેકાણે પ્રસન્ન અંતઃકરણથી સંરક્ષણકર્તા થા. ૨

સર્વ દેવોને તેમને હવિ પહોંચાડનાર તથા અખિલજ્ઞાનસંપૂર્ણ જે તું તેને અમે અમારો પ્રતિનિધિ[3] નીમિએ છીએ. તું મહાન્ છે તારી દીપ્તિ સર્વત્ર સંચાર કરે છે અને તારાં પ્રકાશરશ્મિ સ્વર્ગલોકમાં જઇ પહોંચે છે. ૩

તું (દેવોનો) અતિશય પુરાતન પ્રતિનિધિ છે. વરુણ, મિત્ર, અર્યમા સર્વ તને પ્રજ્વલિત કરે છે. હે અગ્નિદેવ, જે માનવ તને ધન અર્પણ[4] કરે છે તે તારી સહાયથી સર્વ વિશ્વપર વિજય મેળવે છે ૪

---

१ यह्वम् ॥
२ सहोवृधम् ॥
३ दूतम् ॥
४ ददाश ॥

હે અગ્નિદેવ, તું અમારા હવિ આનંદથી[1] દેવોને પહોંચાડે છે; તું અમારાં ગૃહોનો સ્વામી તથા સર્વ લોકોનો પ્રતિનિધિ છે દેવોએ જે જે સનાતન નિયમો કર્યા તે સર્વ તારામા એકત્ર થએલા છે. ૫ (૮)

હે અત્યંત તરુણ અગ્નિદેવ, તુ ઉત્તમ ભાગ્યયુક્ત છે તને સર્વ હવિ અર્પણ કરવામાં આવે છે. માટે આજે તથા હવેપછી પણ અમને અતિશય સામર્થ્યની[2] પ્રાપ્તિ કરાવીને પ્રસન્ન અંતઃકરણથી અમારો યજ્ઞ દેવોને પ્રાપ્ત થાય એમ કર ૬

એપ્રમાણે ભક્તિનમ્ર ઉપાસક પોતાના તેજથી[3] દેદીપ્યમાન અગ્નિનુ અર્ચન કરે છે. શત્રુપર જય મેળવેલા પુરુષ હવિ અર્પણ કરીને અગ્નિ પ્રદીપ્ત કરે છે. ૭

પોતાના શત્રુનો નાશ કરીને (તે સંકટમાંથી) તે પાર પડયા. સ્વર્ગ, પૃથ્વી, તથા જલપ્રવાહને પોતાનુ નિવાસસ્થાન બનાવવામાટે તેમણે તેમનો વિસ્તાર કર્યો. આ સામર્થ્યવાન્ અગ્નિની સ્તુતિ કરવાથી તે કણ્વને સંપત્તિદાયક થાવ, અને ગોધનાદિ[4] વૈભવવિશે ઇચ્છા ઉત્પન્ન થતાં ત્યાં અશ્વોનો પણ હણહણાટ સંભળાવ. ૮

હે અગ્નિદેવ, તુ શ્રેષ્ઠ છે. તું તારા આસનપર વિરાજમાન થા. દેવ-[5]સમુદાયપાસે તારૂ સદોદિત આગમન થાય છે. તારૂ તેજ પ્રકટ થવા દે તું યજ્ઞાર્હ છે અને તારૂં સ્તવન અતિશય થાય છે. તું તારા શીઘ્રસંચારી તથા રમણીય આકાર ધારણ કરનારા ધુમાડાના ગોટ છોડી દે. ૯

સર્વ દેવોને હવિ પહોંચડનાર હે અગ્નિ, તું અતિશય પવિત્ર છે મનુમાટે દેવોએ જે તારી અત્રે સ્થાપના કરી, જે કણ્વ, મેધ્યાતિથિ વૃષા અને ઉપસ્તુતે તને આણ્યો અને ઔદાર્ય[6] પ્રકટ કરવાની સ્ફૂર્તિ ઉત્પન્ન કરી, ૧૦ (૯)

---

१ मन्द्र. ॥
२ सुवीर्या ॥
३ स्वराजम् ॥
४ गविष्टिषु ॥
५ देववीतमः ॥
६ धनस्तृतम् ॥

જેને મેધ્યાતિથી અને કણ્વ નિયમ કરતાં પણ અધિક ઉજ્જ્વાલત[1] કરે છે એવા તે અગ્નિની જ્વાલાએ પોતાનું જ્વલંત તેજ પ્રકટ કર્યું છે. તેજ અગ્નિની મહત્તા આ સ્તોત્રો વર્ણવે છે તેજ અગ્નિની અમે પણ સ્તુતિ કરીએ છીએ. ૧૧

હે હવિથી[2] શોભનારા અગ્નિદેવ, તુ અમારા વૈભવને પૂર્ણ કર. ખરેખર તારો દેવો સાથે અતિશય નિકટ સંબંધ છે. જે સામર્થ્ય કીર્તિ થવાને પણ યોગ્ય છે તેનો સ્વામી તુંજ છે. તું શ્રેષ્ઠ છે. તું અમને સૌખ્ય અર્પણ કર. ૧૨

સવિતાદેવપ્રમાણે અમારા સંરક્ષણાર્થ[3] તું સજ્જ થઇને ઉભો રહે. જે-માટે અમે હાથ જોડીને તારૂં સ્તવન કરનારા ભકતોસહવર્તમાન તમને હાક મારીએ તે માટે તું ઉઠીને ઉભો રહીને અમને સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપ. ૧૩

અમારે માટે ખડો થઇને અમારૂં પાતકમાંથી રક્ષણ કર અને તારી જ્વલન શક્તિથી સર્વ ખળોને દગ્ધ કરી નાંખ. અમે જગમાં સુખરૂપ વર્તી શકીએ માટે અમને ઉંચકીને ઉભા કર. દેવસમુદાયમાં તેં[4] અમારો હવિ ગ્રહણ કર્યો છે. ૧૪

હે અગ્નિદેવ, રાક્ષસોથી અમારૂં રક્ષણ કર. લોકોનું દ્રવ્ય ડુબવવાનો બહાને કરેલાં કપટોતરફથી કપટોનો[5] ઉપસર્ગ અમને પહોંચવા દઇશ નહિ જે અમારૂં ખુન અથવા વધ કરવાને ઉદ્યુક્ત થયો હોય તેનાથી પણ, હે અત્યંત તરુણ તથા પ્રકાશમાન દેવ, અમને બચાવ. ૧૫ (૧૦)

---

१ इंधे ॥
२ स्वधावः ॥
३ ऊतये ॥
४ विदाः ॥
५ अराव्णः ॥

હે અગ્નિદેવ, તારી દંષ્ટ્રા જાણે જ્વાલાનીજ બનાવી હોય એમ લાગે છે જે અમારૂં ધન ડુબાડનારા હોય તેને ઘન જેવું એકાદ શસ્ત્ર લઇને એકદમ મારી નાંખ. જો અમારો દ્વેષ કરતો હોય તેને ઠાર માર. જે (નીચ) મનુષ્ય શતોશત[1] જાગીને અમારી વિરુદ્ધ ઉશ્કેરણી કરતો હોય તે અમારા શત્રુનો અમારાપર અધિકાર ન ચાલો. १६

અગ્નિદેવે પોતે પસંદ કરીને ઉત્તમ સમર્થ તથા ઉત્કૃષ્ટ ભાગ્યની પ્રાપ્તિ કણ્વને કરી આપી. અગ્નિએ મિત્રનું સંરક્ષણ કર્યું તેજ પ્રમાણે મેધ્યાતિથિ તથા ઉપસ્તુતનું[2] પણ દ્રવ્યોપાર્જનની વખતે તેણે પરિપાલન કર્યું. १७

અગ્નિદ્વારા તુર્વશ, યદુ, તથા ઉગ્રદેવને અમે તેના અતિશય દૂર સ્થાનેથી[3] અત્રે આવવાની વિનંતિ કરીએ છીએ. દસ્યુનું નિયંત્રણ કરનાર અગ્નિદેવ નવવાસ્ત્વ, બૃહદ્રથ અને તુર્વીતિને પણ લઇ આવો. १८

હે અગ્નિદેવ, મનુએ તારી લોકહિતમાટે પ્રકાશનારી જ્યોતિરૂપે નિરંતરની સ્થાપના કરી. ન્યાયનીતિસહવર્તમાન[4] તું પ્રથમ પ્રકટ થયો અને ઘૃતનો હવિ તને હમેશાં અર્પણ કરવામાં આવે છે. તું કે જેને વિશ્વમાંનાં સર્વ લોક નમન કરે છે તે તું કણ્વમાટે પ્રદીપ્ત થયો હતો. १९

અગ્નિની જ્વાલા ઉજ્જ્વલ,[5] પ્રબલ, ભયપ્રદ, તથા તેની પાસે ન જઇ શકાય તેવી છે. (હે અગ્નિદેવ), રાક્ષસ, પિશાચ, તથા સર્વ દુષ્ટ લોકને કાયમના દગ્ધ કરી નાંખ. २० (११)

---

१ अत्यक्तुभिः ॥
२ सानौ ॥
३ परावतः ॥
४ ऋतजातः ॥
५ भमवन्तः ॥

સૂક્ત ૩૭.

કણ્વ ઘોર, ઋષિ; મરુત, દેવતા

હે કણ્વ મરુદ્ગણને ઉદ્દેશીને ગાન કરો. આ મરુદ્ગણ રથપર સુંદર રીતે વિરાજમાન થયા છે. પરંતુ તે પોતાના રથને અશ્વ[1] જોડતા નથી. એમને ક્રીડા ઘણી પસંદ છે. ૧

આ મરુદ્ગણ સ્વયપ્રકાશિત હોઇને તેનો ચિત્રવિચિત્ર રંગની હરિણી[2], તલવારો, ભાલા તથા આભરણો સર્વ સાથે લઇને આ જગમાં પ્રગટ થયા. ૨

જે વખતે પોતાના હસ્તોથી તે તેમની ચાબુકનો[3] અવાજ કરે છે તે વખતે જાણે કે તે ચાબુક અત્રેજ વાગ્યો હોય એવી રીતે તેમને સંભળાય છે. માર્ગ-ક્રમણ કરતાં તે બહુ ડોળી રીતથી તે (પોતાના હાથમાં) વીંઝે છે. ૩

તમને પ્રિય એવા આ મરુદ્ગણ પ્રીત્યર્થ એકાદ દૈવિક[4] સ્તોત્રનું ગાયન કરો. આ મરુદ્ગણ (શત્રુને) દાબી નાંખનારા, તેજોવૈભવથી યુક્ત, તથા પ્રબળ છે. ૪

ધેનુની પ્રાપ્તિ કરી લેવામાટે પરાક્રમી તથા ક્રીડાનિપુણ મરુદ્ગણોનું સ્તવન કર. સ્વાદિષ્ટ રસોનું સેવન કરીને[5] એ વીર્યવાન્ થયા. ૫ (૧૨)

સ્વર્ગ તથા પૃથ્વીને હચમચાવી નાંખનાર હે મરુદ્દેવો[6], (આ વિશ્વમાં) એવો કોણ શ્રેષ્ઠ છે કે જેને તમે (પૃથ્વીના) છેડાસુધી ફેંકી દઇ શકયા નહિ ? ૬

---

१ अनवांणम ॥
२ पृषतीभिः ॥
३ यदान् ॥
४ देवत्तम् ॥
५ जम्ने ॥
६ धूतयः ॥

તમે ગમન કરતાં, તમારા ઉગ્ર કોપથી ડરીને મનુષ્યો પ્રત્યેક વેળા આશ્રા[1] શોધવા લાગ્યા છે કઠણ શિખરનો પર્વત પણ (આપનો કોપ જોઇને ભયકંપિત થશે.

આ મરુદ્દેવોનો સંચાર શરૂ થતાંજ વાર્ધકયથી ક્ષીણ[2] થએલા એકાદ નૃપતિ પ્રમાણે આ પૃથ્વી તેનું આગમન થતાં ભયથી થરથર કંપવા લાગે છે. ૮

જ્યાં આમનો જન્મ થયો તે સ્થાન અતિશય સ્થિર છે. તેમની માતાના ઉદરમાંથી બહાર નીકળવામાટે[3] તે પક્ષી જ બન્યા, કારણ તેમનું સામર્થ્ય દ્વિગુણિત હતું. ૯

ઉપરાંત આ વાગ્દેવીના પુત્રોએ ધેનુ તેના વાછરડાંને બરાબર જઇ શકે માટે વિશ્વની સીમા[4] ઘણે દૂરસુધી વધારી. ૧૦ (૧૩)

તે પોતાને માર્ગે જતાં જતાં મેઘનાં બાલકને નીચે ગબડાવી પાડે છે. આ મેઘના બાલકનો આકાર દીર્ઘ તથા વિસ્તૃત[5] હોઇને તેને પ્રાયઃ કોઇપણ ઇજા કરી શકતું નથી. ૧૧

હે મરુદ્દેવ, તમારૂ સામર્થ્ય એટલું મોટું હોવાને લીધે તમે સર્વ લોકોને હલહલાવી[6] નાંખો છો, અને પર્વતોને પણ કંપિત કરો છો. ૧૨

જ્યારે મરુદ્દેવ ગમન કરતા હોય છે તે વખતે માર્ગમાં[7] હોતાં તેનું એક બીજાની સાથે સંભાષણ થાય છે કોઇ (ભાગ્યવાન) પુરુષ તે સાંભળી શકતો હશે ખરો કે ? ૧૩

---

१ यामाय ॥
२ जुजुर्वान् ॥
३ निर्‌तवे ॥
४ काष्ठा ॥
५ दृधम ॥
६ अनुच्च्यवीतन ॥
७ अध्वन् ॥

પોતાના શીઘ્રસંચારી વાહનપર બેસીને ત્વરાથી[1] અત્રે આવો. કણ્વમંડળમાં તમારે માટે હવિ રાખ્યા છે, તેમાં આનંદ માનો. ૧૪

આનંદ થવામાટે જ ખરેખર આ અત્રે મૂક્યા છે. અમે મનોભાવથી કેવલ એના ભક્ત છીએ. અમે દીર્ઘ કાલપર્યન્ત આ જગમાં અસ્તિત્વ[2] પામીએ માટે એમણે સર્વ આયુષ્ય અમારે સ્વાધીન કરી મૂક્યું. ।૫(૧૪)

સૂક્ત ૩૮.

કણ્વ ઘોર, ઋષિ. મરુત્, દેવતા.

જેપ્રમાણે પોતાના પુત્રનું કાલું કાલું બોલવાનું સાંભળવાની લલુતાવાળો[3] પિતા પ્રેમથી તેનો હાથ પકડે છે તેપ્રમાણે, હે મરુદ્દેવ, આપ અમને ખરેખર ક્યારે હાથમાં ધરશો વારુ? આપને માટે અમે સોમરસમાં પડેલાં દર્ભનાં તરણાં કાઢી નાંખીને તે તૈયાર કરી મૂકયો છે. ૧

ખરેખર કઈ તરફ—કયા પ્રદેશને ઉદ્દેશીને—આપ સ્વર્ગમાંથી જવાને નીકળ્યા છો? આપ પૃથ્વીપાસેથી આવ્યા નહિ કે? આપની ધેનુ કયાં છે? તે આરડતાં[4] પણ સંભળાતીજ નથી? ૨

હે મરુદ્દેવો, તમે આણેલા અપૂર્વ વૈભવો કયાં છે? આપકનેથી પ્રાપ્ત થનારી સંપત્તિ[5] કયાં છે? આપના તરફથી જે સર્વસુંદર ભાગ્ય (અમને) પ્રાપ્ત થવાનાં તે કયાં રાખ્યાં છે? ૩

---

१ शीभम ॥
२ जीवसे ॥
३ कण्वप्रियः
४ रण्यन्ति ॥
५ सुम्ना ॥

હે પૃશ્નીના પુત્રો, જો તમે મર્ત્યોમાં ગણાતા[1] હો અને તમારી સ્તુતિ કરતાન તમારા ઉપાસક અમરત્વ પામતા હોય, ૪

તો ખરેખર જેપ્રમાણે એકાદ હરણને ઘાસ ખાવામાટે કોઇ પ્રતિબંધ કરતુ નથી તેપ્રમાણે તમારા સેવકપર પણ કોઇની જ અવકૃપા[2] થતી નથી. તથા યમના માર્ગે તેને ક્યારેય પણ જવુ પડશે નહિ. ૫ (૧૫)

નિર્દયપણે[3] નુકશાનકરનારી તથા એકસરખી વદ્ધિ પામનારી સાડીસાતી અમને નાશપ્રતિ ન લઇ જાવ તેનો મહત્ત્વાકાંક્ષાસાથે નિપાત થાવ. ૬

ખરેખર આ બલશાલી પરતુ ભીતિ ઉત્પન્ન કરનાર દેવ અતિશય ઉજડ પ્રદેશમાં પણ વૃષ્ટિ કરે છે, ને તે વૃષ્ટિમા પવન[4] તરફથી ભંગ થવા દેતો નથી ૭

જ્યારે એમની તરફથી પર્જન્યની વૃષ્ટિ થાય છે ત્યારે વાછરડાંમાટે આરડતી ધેનુપ્રમાણે વીજળી ગર્જના[5] કરે છે, તથા માતા જેપ્રમાણે પોતાના બાલકને પેટસાથે વળગાડે છે તેપ્રમાણે (સર્વ જગતને) એ ઘટ્ટ પકડી રાખે છે. ૮

જે વખતે એ પૃથ્વીને પાણીથી તરબોળ[6] કરી નાંખે છે તે વખતે ઉદકની વૃષ્ટિ કરનારા પર્જન્યતરફથી એ દિવસે પણ અંધકાર પાડે છે. ૯

---

१ स्यातन ॥
२ अजोष्यः ॥
३ दुर्हणा ॥
४ अवाताम ॥
५ मिमाति ॥
६ व्युन्दन्ति ॥

મરૂતોની ગર્જના સાંભળતાંની સાથે જ આ પૃથ્વીપરનાં એકેએક ઘર[1] હાલી જાય છે એટલું તો શું, પણ મનુષ્યો સુદ્ધાં થરથર કંપી જાય છે. १० (१६)

હે મરૂદ્દેવ, માર્ગમાં ક્લેશ[2] ન થતાં મનોહર નદીને કાઠેકાઠે તમારા સામર્થ્યવાન્ હસ્તોનો પ્રતાપ ગજવતા ગમન કરો. ११

તમારા રથનાં ચાકોનાં નેમિઓ ભાગી ન જાય તેવાં હો. તમારા રથ તથા તેમને જોડેલા અશ્વ મજબૂત હો. તમારા હાથમાંની લગામ[3] નકશીદાર હો १२

સ્તુતિ કરવાની ઇચ્છાથી બ્રહ્મણસ્પતીને ઉદ્દેશીને અને તેજપ્રમાણે અગ્નિ તથા આ સુંદર[4] મિત્રને પણ અનુલક્ષીને સ્તોત્રોવડે નિરંતર પ્રાર્થતા જાવ, १३

સતત[5] પડનારા વરસાદપ્રમાણે ઉચ્ચ ઘોષ કરીને સ્તોત્રપાઠ કરો. સ્તુતિથી પરિપૂર્ણ એકાદ સુંદર ગાનનુ ગાયન કરો. १४

સામર્થ્યવાન્, સ્તુતિને,[6] યોગ્ય અને અનેક સ્તોત્રોવડે જેનુ માહાત્મ્ય વર્ણવેલુ છે એવા મરૂતોના સમુદાયને વંદન કર તે શ્રેષ્ઠ મરૂત્ અત્રે આમારાપર જ અનુગ્રહ કરવામાટે હો १५ (१७)

---

१ सद्म ॥
२ अस्त्रिद्रयामाभिः ॥
३ अभीशवः ॥
४ दर्शतम् ॥
५ ततन. ॥
६ पनस्युम् ॥

સૂક્ત ૩૯.

કણ્વ ઘોર, ઋષિ મરુત્, દેવતા.

સર્વ જગત્‌ને હલમલાવી નાંખનાર હે મરુતો, જે અર્થે આપ એકાદ અગ્નિજ્વાલાપ્રમાણે આપનુ પ્રતિબિંબ દૂર પ્રદેશમાંથી એવીરીતે આગળ ફેંકો છો તે અર્થે કોની કરામતને[1] લીધે–કોના આગ્રહથી–કોને ઉદ્દેશીને–ખરેખર કોનાપર અનુગ્રહ કરવામાટે આપ ચાલ્યા વારૂ ? १

શત્રુની દાણાદાણ કરવામાટે તારાં આયુધો એકસરખાં ચાલો, અને તારૂ બળ તેમનો યોગ્ય પ્રતિકાર કરો. પ્રશસનીય[2] સામર્થ્ય માત્ર તારીજપાસે હો કપટી મનુષ્યપાસે કદિપણ નહો. २

હે વીરો, જ્યારે સ્થિર પદાર્થોને તમે તેમના સ્થાનમાંથી હલાવો છો, અને જે વસ્તુ[3] અતિશય ભારે છે તેમને (ભમરડા માફક) ફેરવે છો, ત્યારે તમારૂં ગમન પૃથ્વીપરનાં વૃક્ષોમાંથી તથા પર્વતોની ખીણો તથા ગુફામાંથી થતુ હોય છે. ३

હે શત્રુસંહારક મરૂદ્દેવ, સ્વર્ગ અથવા પથ્વીપર ખરેખર, આપનો કોઈપણ શત્રુ રહ્યો નથી. હે ભયપ્રદ દેવો, શત્રુઉપર ધસારો કરી શકવામાટે સામર્થ્યની[4] આપને સદૈવ પ્રાપ્તિ થાવ. ४

---

१ क्रत्वा ॥
२ पनीयसी ॥
३ व्याशाः ॥
४ तविषी ॥

એ પર્વતોમાં કંપ ઉત્પન્ન કરે છે અને મોટમોટાં વૃક્ષોને ભગ્ન[1] કરે છે. મદોન્મત્ત મનુષ્યમાફક આ મરૂદ્દેવ પોતાના પરિવારસહવર્તમાન ઇતસ્તતઃ સંચાર કરે છે. ૫

ચિત્રવિચિત્ર વર્ણની મૃગલીઓ આપે આપના રથને જોડી છે અને આગળ એક રક્તવર્ણ[2] મૃગ તે રથ ખેંચે છે. આપ આવશો એમ માનીને પૃથ્વી લક્ષપૂર્વક સાંભળતી બેઠી છે તથા મનુષ્યો ભયવ્યાકુલ થઈ ગયાં છે. ૬

હે રૂદ્રો, આપ જેપ્રમાણે અમારૂં સંરક્ષણ કરો છો તે પ્રકારના સંરક્ષણની યાચના અમે હરહમેશ અને તે પણ તાબડતોબ[3] કોની પાસે કરીએ? પૂર્વે જેપ્રમાણે અમારા સંરક્ષણમાટે સત્વર તમે આવતા હતા તેપ્રમાણે હમણાં પણ આ ભયવિહ્વળ કણ્વપ્રીત્યર્થ અત્રે આવો. ૭

જે કોઇ શત્રુ-પછી તે તમે મોકલેલો હો કે મનુષ્યોએ ઉશ્કેરેલો હો-અમારાપર હલ્લો કરવામાટે આવતો હોય તેનું તમારા સામર્થ્યથી,[4] શક્તિથી, અથવા ભક્તજનસંરક્ષક તમારા શસ્ત્રોથી બે કડકા કરો. ૮

હે અત્યંત જ્ઞાનશીલ[5] તથા યજ્ઞાર્હ મરૂદ્દેવો, આપ કણ્વોને જે કાંઇ (વૈભવ) અર્પણ કરનાર હો તે સંપૂર્ણ અર્પણ કરો, અને અમારા સંરક્ષણનાં સંપૂર્ણ સાધનો લઇને, જેપ્રમાણે વિદ્યુલ્લતાનું બળ પર્જન્યવૃષ્ટિકને હોય છે તેપ્રમાણે અમારીતરફ આગમન કરો. ૯

---

१ विञ्चन्ति ॥
२ रोहितः ॥
३ मक्षु ॥
४ शवसा ॥
५ प्रपज्पयः ॥

સર્વ જગતને હલમલાવી નાંખનાર તથા દાનકર્મનિપુણ મરૂદ્દેવ, આપનું સર્વ સામર્થ્ય તથા સર્વ શક્તિ આપનીપાસે રાખો, અને જે ક્રોધાવિષ્ટ[1] પુરૂષ ઋષિઓનો પણ દ્વેષ કરતા હોય તેનાપર બાણની માફક એકાદ શત્રુ છોડો. ૧૦ (૧૯)

સૂકત ૪૦.

કણ્વ ઘોર ઋષિ. બ્રહ્મણસ્પતિ, દેવતા.

હે બ્રહ્મણસ્પતિદેવ, ઉઠો. દેવોની ભક્તિ કરનાર ઉપાસક તારા દર્શનની ઇચ્છા કરી રહ્યા છે અત્યંત ઉદાર મરૂત્, અત્રે આવો. હે ઇન્દ્ર. તેમની સાથે (સોમરસનો) આસ્વાદ લેનાર થા. ૧

સામર્થ્યમાંથી જન્મ પામનાર હે દેવ, ધનનો સંચય પ્રાપ્ત[2] કરી લેવાને પ્રસંગે (પ્રત્યેક) મનુષ્ય તને જ બોલાવે છે. હે મરૂતો, જે (ભકત) આપને હાંક[3] મારે તેનેમાટે સુંદર અશ્વથી યુક્ત ઉત્તમ સામર્થ્ય તૈયાર કરી મૂક. ૨

બ્રહ્મણસ્પતિ અત્રે આવો, દેવી સુનૃતા અત્રે આવો. દેવ અમને એવો યજ્ઞ કરવાની પ્રેરણા કરો કે જે જોમથી ચાલે જે મનુષ્યને હિતકારી થાય, તથા જેનાથી અનેકને[4] સંતોષ પ્રાપ્ત થાય. ૩

મનુષ્યજાતિને જે અત્યુપયુક્ત એવું ધન જે ભાવિક પુરૂષને અર્પણ કરે છે તે અક્ષય્ય કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી લે છે તેના કલ્યાણાર્થ અમે ઈળાદેવીને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. આ ઈળાદેવી વીરોની પ્રાપ્તિ કરનાર, શત્રુનો નિપાત[5] કરનાર. તથા, કોઇના પણ તરફથી અપાય ન પામનાર છે. ૪

---

१ परिमन्यवे ॥
२ प्राशुः ॥
३ आचक्रे ॥
४ पङ्क्तिराधसम ॥
५ सुप्रतूर्तिम ॥

ખરેખર જેને સ્થાને ઇન્દ્ર વરૂણ, મિત્ર તથા અર્યમાદેવોએ પોતાનો વાસ કર્યો છે એવા અત્યંત પ્રશંસાયોગ્ય મંત્ર[1] આ બ્રહ્મણસ્પતિ બોલે છે. ૫ (૨૦)

યજ્ઞમાં અમો, હે દેવો, તે જ કલ્યાણકારક તથા અવિનાશી મંત્ર બોલીશું. હે વીરો, તમે આ પણ સ્તુતિનો અંગીકાર[2] છો, તે અર્થે તમારી પાસેથી પ્રાપ્ત થનારાં સર્વ સુખો તમારા ભક્તને (નિઃસંશય) ઉપભોગને માટે પ્રાપ્ત થશે. ૬

ભક્તિમાન્ મનુષ્યને કોણ ત્રસી શકશે ? સોમરસમાંનાં દર્ભના ડીંટાં કાઢી નાંખનાર ઉપાસકને કોણ પરાભૂત કરશે ? હવિ અર્પણ કરનારા મનુષ્યનો તેના સર્વ પરિવારસહિત[3] (આજ પર્યન્ત હમેશા) ઉત્કર્ષ થયો છે અને તેણે (હમેશાં જ) સર્વ સમૃદ્ધિથી ભરેલાં ઘરો ઉભાં કર્યાં છે. ૭

એ (બ્રહ્મણસ્પતિ) પોતાનું સર્વ બલ એકત્ર કરશે, કારણ કે રાજાપાસે (શત્રુને) તે જ મરાવે છે. ભીતિપ્રસંગે પણ તે (નિર્ભય) નિવાવાસસ્થાન[4] તૈયાર કરી મૂકે છે. નાના અથવા મોટા યુદ્ધમાં પણ આ વજ્રધારી દેવની સામે ઉભા રહેનાર અથવા પરાભવ કરનાર કોઇ નથી ૮ (૨૧)

સૂક્ત ૪૧.

કણ્વ ઘૌર, ઋષિ. ૧–૩,૭–૯ વરુણ, મિત્ર અને અર્યમા; ૪–૬ આદિત્ય, દેવતા.

અત્યંત પ્રજ્ઞાવાન્ મિત્ર, વરુણ, અને અર્યમા દેવ જેનું રક્ષણ કરે છે એવા મનુષ્યને કોઇના તરફથી પણ અપાય[5] થવો શકય છે કે ? ૧

---

१ उक्थ्यम ॥
२ प्रतिहर्यथ ॥
३ पस्त्याभिः
४ सुक्षितिम ॥
५ दभ्यते ॥

જાણે કે પોતાના બાહુપર ઝીલ્યાપ્રમાણે[1] જ જે મનુષ્યનુ તે પોષણ કરે છે, અને શત્રુથી રક્ષણ કરે છે તે મનુષ્યો સર્વ ભીતિમાંથી મુક્ત થઇને સંપુર્ણ વૃદ્ધિ પામે છે
२

આ (સર્વ વિશ્વના) રાજા પોતાની સામે તેમનાં (ભકતોનાં) સંકટોની[2] તથા શત્રુનો નાશ કરે છે. અને તેમનાં અરિષ્ટો દુર કરે છે. ૩

હે આદિત્ય, જે નીતિપથે ચાલે છે તેનો માર્ગ સુગમ અને કંટકરહિત હોય છે તેથી કરીને આપને પણ કદિપણ ખરાબ હવિ[3] મળવાનો સભવ નથી. ૪

હે શૂર આદિત્ય, જે યજ્ઞને તમે સરળ વાટ દેખાડીને માર્ગોપદેશક થાઓ છો તે તમારૂં સ્તવન કરવાને કદિપણ ચુકશે[4] કે ? ૫

તે મનુષ્ય પણ પગભવ ન પામતા[5] ઉત્તમ સપત્તિ સર્વ પ્રકારના વૈભવં અને સતતિ પાને આપોઆપ જઇ પહોચે છે
૬

હેવજન સ્નેહીઓ, મિત્ર તથા અર્યમાના સ્તોત્રો તથા વરૂણનો ઉત્કૃષ્ટ હવિ[6] અમે કેવી રીતે તયાર કરીએ વારુ ?
૭

એકાદ મનુષ્ય આપને ગાળ આપે અથવા આપનીપર આંગળીના ટચાકા ફોડે તો જો કે તે ભાવિક હોય તો પણ તેનીસાથે મારૂ સભાષણ ન થાવ. તમે આપેલી જ સપત્તિપર[7] હુ સતોષ માનું છુ
૮

— —

१ बाहुतेव ॥
२ दुर्गा ॥
३ अवखादः ॥
४ नशत् ॥
५ अस्तृत ॥
६ प्सर ॥
७ स्पृहये ॥

જે સંપત્તિ આપનાર છે તથા જેનીપાસે સંપત્તિનો[1] સચય છે તેની હમેશાં લીતિ રાખવી. તેને વિષે દુરૂકિત બોલવાની હોંસ રાખશો નહિ. ૯ (૨૩)

સૂકત ૪૨.

કણ્વ ઘૌર, ઋષિ. પૂષા, દેવતા.

હે પૂષા, રસ્તે રસ્તે અમને સીધા લઇ જા; હે વિમોચનપુત્ર, અમારાં સંકટોમાંથી[2] અમને મુક્ત કર હે દેવ, અમારી આગળ અમારી પાસે જ ચાલ. ૧

હે પૂષા, જે ખરાબ તથા દુષ્ટ વરૂ[3] અમને માર્ગોપદેશક થવાને જુએ છે, તેને માર્ગમાંથી કાઢી નાંખ. ૨

જે કપટી[4] ચોર અમારા માર્ગમાં વિઘ્ન કરે છે તેને રસ્તામાંથી દૂર હાંકી કાઢ. ૩

દુર્ભાષી બેતર્ફી માણસના તાપદાયક[5] શરીરપર–પછી તે ગમે તે હો–પગ દઇને ઉભા રહો. ૪

હે સુંદર તથા પ્રજ્ઞાવાન્[6] પૂષા, જેના યોગે તેં અમારા પિતરોને સંપૂર્ણ વૃદ્ધિએ પહોંચાડયા તે તારાં સંરક્ષણ સાધનોની અમે ઇચ્છા કરીએ છીએ. ૫ (૨૪)

---

१ निधातः ॥
२ तिर ॥
३ दुःशेवः ॥
४ हुरश्चितम् ॥
५ तपुषिम् ॥
६ मन्तुमः ॥

હે સકલ સૌભાગ્યવન, હે સુવર્ણશસ્ત્રોથી વિભૂષિત દેવ, અમને સકલ
१
સંપત્તિ સુલભ કર. ૬

અમારી પૂઠ પકડનારા હોય તેમનામાંથી અમને બચાવીને લઇ જા અને
અમારો માર્ગ જવાને સુલભ કર. અહીયાં શું કરવું ઉચિત છે તે, હે પૂષા, તને
૨
વિદિત જ છે. ૭

જ્યાં તૃણની સમૃદ્ધિ હોય એવા પ્રદેશમાં અમને લઇ જા અને માર્ગમાં
કોઇપણ નવીન વિઘ્ન ઉત્પન્ન ન થાઓ. અહીંયા શું કરવું ઉચિત છે તે, હે
૩
પૂષા, તને વિદિત જ છે ૮

હે પૂષા, તું સામર્થ્યવાન્ થા, અમારી (ઇચ્છા) પરિપૂર્ણ કર. અમને
તેજસ્વી કર અને અમને પેટપૂર્ણ અન્ન દે. અહીંયા શું કરવું ઉચિત છે તે, હે
૪
પૂષા, તને વિદિત જ છે. ૯

અમે પૂષાની નિંદા કદિ પણ કરનાર નથી, પણ ઉત્તમ સ્તોત્રોથી તેની
૫
સ્તુતિ કરીએ. તે સુંદર દેવપાસે અમે વૈભવની યાચના કરીએ છીએ ૧૦ (૨૫)

સૂક્ત ૪૩.

કણ્વ ઘૌર, ઋષિ. ૧, ૨, ૪-૬ રુદ્ર; ૩ મિત્રાવરુણ; ૭-૯ સોમ, દેવતા.

અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ, અતિશય ઉદાર, અતિશય બલવાન્ તથા હૃદયને અત્યંત
૬
પ્રમોદદાયક રુદ્રપ્રીત્યર્થ અમે ક્યારે સ્તોત્ર ગાઇએ વારુ ? ૧

---

१ सुपणा ॥
२ सश्चतः ॥
३ क्रतुम् ॥
४ त्विद ॥
५ मघामसि ॥
६ मा ॣळ्हुष्टमाय ॥

આ યોગે અમારાં બાલબચ્ચાંપર,[1] ગાયપર, નોકર માણસો તથા જનાવરોપર, અદિતિ દેવી રૂદ્રના ઉત્તમ આશીર્વાદ આણુશે, ૨

(તથા) આ યોગે મિત્ર, વરૂણ, રૂદ્ર તથા તેમની સાથે[2] રહેનારા સર્વ (દેવ)ને અમારી ઓળખ રહેશે. ૩

સર્વ સ્તવનોના સ્વામી, સર્વ યાગોના સ્વામી તથા જલૌષધિના માલિક રૂદ્રની પાસે અમે, સ્વકલ્યાણેચ્છુ ભક્ત જે ધન[3] માગે છે, તે જ ધનની યાચના કરીએ છીએ. ૪

આ રૂદ્ર, દેવોનો શ્રેષ્ઠ વૈભવ હોઇને, તેનુ તેજ[4] દેદીપ્યમાન ભાનુપ્રમાણે તથા કાન્તિ સુવર્ણપ્રમાણે છે ૫ (૨૬)

આ, અમારા અશ્વ, અમારાં મેંઢા, મેંઢીઓ, અમારા નોકર, દાસી તથા ધેનુ, સારીરીતે[5] મજામાં રહે એમ કરે છે ૬

હે સોમ, અમારેમાટે સો મનુષ્યોનુ ધન તથા અનેક શૂરોનો[6] યશ તૈયાર કરી રાખ. ૭

સોમને પીડા દેનારા મનુષ્ય અથવા અમારા શત્રુ અમને ઉપદ્રવ ન કરો. હે ઇન્દો, સામર્થ્યનાં કૃત્યો[7] ચાલતી વખતે તુ અમારી પાસે રહે. ૮

---

१ तोकाय ॥
२ सजोषसः ॥
३ सुम्नम् ॥
४ शुक्रः ॥
५ सुगम् ॥
६ तुविनृम्णम् ॥
७ वाजे ॥

તું અમર છે. જે તારો પ્રજાવર્ગ નીતિમત્તાનાં અત્યુચ્ચ સ્થાનપર આં
ષિત થાય છે તેને, હે સોમ, તેં તારા પેટસાથે[1] રાખ્યો છે, તેને તે તારા મસ્તક
પર ધારણ કર્યો છે. તે (દિવ્ય તેજવડે) વિભૂષિત થયેલો તેં જાણ્યો છે. ૯ (૨૭)

અનુવાક ૯.

સૂક્ત ૪૪.

પ્રસ્કણ્વ, ઋષિ. અગ્નિ, દેવતા

હે અમર અગ્નિદેવ, તું ઉષાની આશ્ચર્યકારક તથા ઉજ્જવલ બક્ષીસ છે.
હે સર્વજ્ઞ, પ્રાતઃકાળે જ[2] પ્રબુદ્ધ થનારા દેવોને તુ આજ હવિ અર્પણ કરનારા
ભકતોપાસે લઈને આવ. १

હે અગ્નિદેવ, યજ્ઞોને સત્વર સંપૂર્ણતાએ પહોંચાડનાર તથા દેવોને તેમના
હવિ પહોંચાડનાર જે તું તે ખરેખર અમારો પ્રિય પ્રતિનિધિ છે અશ્વિન તથા
ઉષાસહિત આવીને ઉત્તમ પરાક્રમથી યુકત વિપુલ કીર્તિ[3] અમારે માટે રાખી મૂક ૨

યજ્ઞોનો યાગવૈભવ તેજસ્વરૂપ[4], ધુમ્રની નિશાનયુકત, અનેકને પ્રિય, તથા
મૂર્તિમાન્ સંપત્તિ જ એવો જે અગ્નિ તેને ઉષઃકાલના સ્વચ્છ પ્રકાશ પડતાંની
સાથે પ્રતિનિધિ નેમીએ છીએ. ૩

---

१ नाभा ॥
२ उषर्बुधः ॥
३ श्रवः ॥
४ भाऋजीकम् ॥

શ્રેષ્ઠ, અત્યંત તરૂણ, ઉત્તમ હવિના સન્માનયોગ્ય અતિથિ, હવિ અર્પણ કરનારા ભક્તજનોને પ્રિય, અને સર્વજ્ઞ અગ્નિની, તે દેવોની પાસે ગમન કરે માટે, ઉષઃકાલના[1] સ્વચ્છ પ્રકાશ પડતાંની સાથે, હું સ્તુતિ કરૂં છું. ૪

વિશ્વને પોષનારા હે અમર અગ્નિ, હે હવિ પહોંચાડનાર યજ્ઞાર્હ દેવ, તું અમારો[2] અત્યંત પૂજ્ય સંરક્ષણકર્તા હોવાથી હું તારૂં સ્તવન કરીશ. ૫ (૨૮)

તું મધુરભાષી તથા સુંદર હવિનું[3] સન્માન પામનારો છે. હે અત્યંત તરૂણ દેવ, તારાં સ્તવનો પણ ઉત્તમોત્તમ થયેલાં છે. તેથી કરીને સ્તુતિ કરનારા ભક્તો-માટે તું જાગૃત રહે. પ્રસ્કણ્વ દીર્ઘ કાલપર્યંત જગમાં દિવસ કાઢે માટે તું તેનું આયુષ્ય વધારીને દેવ સમુદાયોને અમારા નમસ્કાર અર્પણ કર. ૬

દેવોને હવિ પહોંચાડનારતથા સર્વજ્ઞ જે તું, તે તેને ખરેખર સર્વ લોક પ્રદીપ્ત[4] કરે છે. તેટલા માટે સર્વતરફથી નિમંત્રિત થનારા હે અગ્નિદેવ, તું ત્વરાથી અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ દેવોને અત્રે લઈ આવ. ૭

રાત્રિ પૂર્ણ થઈને સ્વચ્છ પ્રભાત થતાંની સાથે સવિતા, ઉષા, અશ્વિન, ભગ, તથા અગ્નિને (અત્રે લઇ આવ). હે યજ્ઞસિદ્ધિદાતા અગ્નિદેવ, તું દેવોને હવિ પહોંચાડનારો હોવાથી આ કણ્વ, સોમરસ[5] તૈયાર કરીને, તને પ્રજ્વલિત કરે છે. ૮

---

१ व्युष्टिषु ॥
२ मियेध्य ॥
३ स्वाहुतः ॥
४ इन्धते ॥
५ सुतसोमासः ॥

હે અગ્નિદેવ, ખરેખર તું યજ્ઞનો સ્વામી અને મનુષ્યોનો પ્રતિનિધિ છે. પ્રભાતકાળે જ જાગૃત થનારા તથા સ્વર્ગલોકનું[1] નિરીક્ષણ કરનારા દેવોને આજે સોમપાનાર્થે લઇ આવ.
૯

દીપ્તિવૈભવથી[2] યુક્ત હોનાર હે અગ્નિદેવ, તું સર્વ વિશ્વમાં અત્યંત સુંદર છે તું પૂર્વકાલીન ઉષાની પાછળ પાછળ પ્રકાશિત થયા કરે છે. ગામોમાં તું જ સર્વનો સંરક્ષક છે, તથા યજ્ઞમાં મનુષ્યોને પ્રિય (યજ્ઞનો) અગ્રણી પણ તું જ છે.
૧૦ (૨૯)

યજ્ઞનો સાધનભૂત, દેવોને હવિ પહોંચાડનાર આચાર્ય, અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ, ત્વરાવાન્[3] પ્રતિનિધિ, તથા મૃત્યુરહિત એવો જે તું, તે તને, હે દેવ, અમે મનુષ્યોમાં પ્રસ્થાપિત કરીએ છીએ
૧૧

સ્વમિત્રોને[4] આનંદદાયક (યજ્ઞનો) આચાર્ય, તથા અમારો અંતરંગ (હિતકર્તા) તું જ્યારે દેવોના કૃતકર્મ માટે ગમન કરે છે તે વખતે તારી જ્વાળા સિંધુની પ્રચંડ અવાજ કરનારાં મોજાં પ્રમાણે શોભે છે
૧૨

હે અગ્નિદેવ, તારા કાન પ્રાર્થના સાંભળવાને તદ્દન તત્પર હોય છે. તારી સાથે સંચાર કરનારા તથા ભક્તોની ચિંતા રાખનારા દેવોસહવર્તમાન (અમારી સ્તુતિ) સાંભળ. પ્રાતઃકાળે જ અમારા યજ્ઞોતરફ[5] ગમન કરનારા મિત્ર તથા અર્યમા દર્ભાસનપર વિરાજમાન થાઓ.
૧૩

१ स्वर्दृशः ॥
२ विभावसो ॥
३ जीरम् ॥
४ मित्रमहः ॥
५ प्रातर्यावणः ॥

અતિશય ઉદાર એવા જે મરૂદ્દેવ—કે જે નીતિનિયમને ઉત્તેજન આપે છે તથા અગ્નિદ્વારા[1] જેની જીવ્હા તૃપ્ત થાય છે-તે અમારી સ્તુતિ શ્રવણ કરો આપનું અનુશાસન અમલમાં મૂકનારા વરૂણ, અશ્વિન અને ઉષાસહવર્તમાન, સોમનું પ્રાશન કરો 14 (30)

સૂકત ૪૫.

પ્રસ્કણ્વ કાણ્વ, ઋષિ. અગ્નિ, દેવતા

હે અગ્નિદેવ, વસુ, રૂદ્ર તથા આદિત્યનુ, અને ઘૃતના[2] હવિ આપનારા, ઉત્તમ યજ્ઞ કરનારા તથા મનુથી જન્મ પામેલા જે પુરૂષ હોય તેમનુ પણ આ યજ્ઞમાં સન્માન કર. 1

રક્તવર્ણ અશ્વોથી યુકત હે સ્તુતિપ્રિય અગ્નિદેવ. (સર્વ) દેવ અત્યત પ્રજ્ઞાવાન્ હોઇને, હવિ અર્પણ કરન.રા[3] ભક્તની પ્રાર્થના શ્રવણ કરવાને ખરેખર અતિશય તત્પર હોય છે. (માટે) તેમને અત્રે લઇ આવ તેમની એકંદર સંખ્યા તેત્રીસ છે.

હે સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ, તારી આજ્ઞા ઘણી શ્રેષ્ઠ છે. તું પ્રિયમેધાપ્રમાણે, અત્રીપ્રમાણે, વિરૂપપ્રમાણે તથા અંગિરાપ્રમાણે પ્રસ્કણ્વની પણ હાક[4] સાંભળ. 3

મોટા મોટાં સ્તોત્રો ગાનારા પ્રિયમેધોએ પોતાના રક્ષણમાટે, સ્વતેજથી યજ્ઞમાં પ્રકાશમાન થનારા દેદીપ્યમાન,[5] અગ્નિને જ આમત્રણ કર્યું હતું 4

---

१ अग्निजिह्वा ॥
२ घृतप्रुषम् ॥
३ श्रुष्टीवानः ॥
४ श्रुधि ॥
५ महिकेरव ॥

ઘૃતના[1] હવિનો સ્વીકાર કરનાર હે ઉદાર દેવ, જે સ્તુતિના યોગે કણ્વના પુત્ર તને આવાહન કરે છે તે તું શ્રવણ કર. ૫ (૩૧)

પ્રાર્થના શ્રવણ કરવામાં તારી શક્તિ આશ્ચર્યકારક છે. તું અનેક જનોને[2] પ્રિય છે તારા કેશ જ્વાલારૂપ છે (દેવોપાસે) હવિ લઇ જવા માટે, હે અગ્નિ-દેવ, આ જગત્માંના લોક તારૂં પૂજન કરે છે. ૬

હવિ અર્પણ[3] કરનાર, યજ્ઞના આચાર્ય, અતિશય સંપત્તિમાન, ભક્તોની હાકને કાન દેનાર, તથા અત્યંત કીર્તિમાન્ એવો જે તું, તે તારી સંસ્થાપના વિદ્વાન લોક યજ્ઞમાં કરે છે ૭

હે અગ્નિદેવ, જેમણે સોમરસ તૈયાર કરી મૂકયો છે, જે અતિશય કાન્તિયુકત[4] છે, તથા જેમણે હાથમાં હવિ ધારણ કર્યા છે એવા વિદ્વાન્ લોકોએ, ભકિતશીલ મનુષ્યો માટે, તારૂ મન હવિના અન્નતરફ વાળ્યું છે. ૮

સામર્થ્યમાંથી જન્મ પામનાર હે ઉદાર અગ્નિદેવ, હે મૂર્તિમંત વૈભવ, પ્રાતઃ-[5] કાળે જ (બહાર) ગમન કરનારા દેવસમુદાયોને આજ આ યજ્ઞમાં સોમપાનાર્થે દર્ભાસનપર આણીને બેસાડ. ૯

હે અગ્નિદેવ, દેવસમુદાયને અત્રે આણીને તે સર્વને એક જ વખત આહુતિ આપીને તૃપ્ત કર. હે અત્યંત ઉદાર દેવો, આ અત્રે સોમ મૂકયો છે તે આપ પ્રાશન કરો તે કાલ[6] તૈયાર કર્યો છે. ૧૦ (૩૨)

---

१ घृताहवन ॥
२ पिस्रु ॥
३ दिविष्टिषु ॥
४ वृहद्भाः ॥
५ प्रातर्याव्ण ॥
६ तिरोअह्न्यम ॥

॥ ८८ ॥ १—१५ प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः-१, १० विराड्गायत्री । ३, ११, २, १२, १४, गायत्री । ५, ७, ९, १३, १५, २, ६, ८, निचृद्गायत्री ॥ १—१५ षड्जः स्वरः ॥

(४६) एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया दिवः ।
स्तुषे वामश्विना बृहत् ॥ १ ॥

या दस्रा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् ।
धिया देवा वसुविदा ॥ २ ॥

वच्यन्ते वां ककुहासो जूर्णायामधि विष्टपि ।
यद्वां रथो विभिष्पतात् ॥ ३ ॥

हविषा जारो अपां पिपर्ति पपुरिर्नरा ।
पिता कुटस्य चर्षणिः ॥ ४ ॥

आदारो वां मतीनां नासत्या मतवचसा ।
पातं सोमस्य धृष्णुया ॥ ५ ॥ ३३ ॥

एषो इति । उषाः । अपूर्व्या । वि । उच्छति । प्रिया । दिवः । स्तुषे । वां । अश्विना । बृहत् ॥ १ ॥ या । दस्रा । सिंधुऽमातरा । मनोतरा । रयीणां । धिया । देवा । वसुऽविदा ॥ २ ॥ वच्यंते । वां । ककुहासः । जूर्णायां । अधि । विष्टपि । यत् । वां । रथः । विऽभिः । पतात् ॥ ३ ॥ हविषा । जारः । अपां । पिपर्ति । पपुरिः । नरा । पिता । कुटस्य । चर्षणिः ॥ ४ ॥ आऽदारः । वां । मतीनां । नासत्या । मतऽवचसा । पातं । सोमस्य । धृष्णुऽया ॥ ५ ॥ ३३ ॥

या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः ।
तामस्मे रासाथामिषम् ॥ ६ ॥

आ नो नावा मतीनां यातं पाराय गन्तवे ।
युञ्जाथामश्विना रथम् ॥ ७ ॥

अरित्रं वां दिवस्पृथु तीर्थे सिन्धूनां रथः ।
धिया युयुज्र इन्दवः ॥ ८ ॥

दिवस्कण्वास इन्दवो वसु सिन्धूनां पदे ।
स्वं वव्रिं कुह धित्सथः ॥ ९ ॥

अभूदु भा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः ।
व्यख्यज्जिह्वयासितः ॥ १० ॥ ३४ ॥

अभूदु पारमेतवे पन्था ऋतस्य साधुया ।
अदर्शि वि स्रुतिर्दिवः ॥ ११ ॥

या । नः । पीपरत् । अश्विना । ज्योतिष्मती । तमः । तिरः । तां । अस्मे इति । रासाथां । इषं ॥ ६ ॥ आ । नः । नावा । मतीनां । यातं । पाराय । गंतवे । युंजाथां । अश्विना । रथं ॥ ७ ॥ अरित्रं । वां । दिवः । पृथु । तीर्थे । सिंधूनां । रथः । धिया । युयुज्रे । इंदवः ॥ ८ ॥ दिवः । कण्वासः । इंदवः । वसु । सिंधूनां । पदे । स्वं । वव्रिं । कुह । धित्सथः ॥ ९ ॥ अभूत् । ऊं इति । भाः । ऊं इति । अंशवे । हिरण्यं । प्रति । सूर्यः । वि । अख्यत् । जिह्वया । असितः ॥ १० ॥ ३४ ॥ अभूत् । ऊं इति । पारं । एतवे । पंथाः । ऋतस्य । साधुया । अदर्शि ।

तत्तदिदश्विनोरवो जरिता प्रति भूषति ।
मदे सोमस्य पिप्रतोः ॥ १२ ॥

वावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा ।
मनुष्वच्छंभू आ गतम् ॥ १३ ॥

युवोरुषा अनु श्रियं परिज्मनोरुपाचरत् ।
ऋता वनथो अक्तुभिः ॥ १४ ॥

उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम् ।
अविद्रियाभिरूतिभिः ॥ १५ ॥ ३५ ॥ ३ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ ४७ ॥ १–१० प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१, ५ निचृत्पथ्या बृहती । ३, ७ पथ्या बृहती । ९ विराट् पथ्या बृहती । २, ६, ८ निचृत्सतः पङ्क्तिः । ४, १० सतः पङ्क्तिः ॥
स्वरः—१, ५, ३, ७, ९ मध्यमः । २, ६, ८, ४, १० पञ्चमः ॥

(४७) अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोम ऋतावृधा ।
तमश्विना पिबतं तिरोअह्न्यं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥१॥

वि । स्तुतिः । दिवः ॥ ११ ॥ तत्ऽतत् । इत् । अश्विनोः । अवः । जरिता । प्रति । भूषति । मदे । सोमस्य । पिप्रतोः ॥ १२ ॥ ववसाना । विवस्वति । सोमस्य । पीत्या । गिरा । मनुष्वत् । शंभू इति शम्ऽभू । आ । गतं ॥ १३ ॥ युवोः । उषाः । अनु । श्रियं । परिऽज्मनोः । उपऽआचरत् । ऋता । वनथः । अक्तुऽभिः ॥ १४ ॥ उभा । पिबतं । अश्विना । उभा । नः । शर्म । यच्छतं । अविद्रियाभिः । ऊतिऽभिः ॥ १५ ॥ ३५ ॥ ३ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

अयं । वां । मधुमत्ऽतमः । सुतः । सोमः । ऋतऽवृधा । तं । अश्विना । पिबतं । तिरःऽअह्न्यं । धत्तं । रत्नानि । दाशुषे ॥ १ ॥

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना ।
कण्वासो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम् ॥२॥

अश्विना मधुमत्तमं पातं सोममृतावृधा ।
अथाद्य दस्रा वसु बिभ्रता रथे दाश्वांसमुप गच्छतम् ॥ ३ ॥

त्रिषधस्थे बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञं मिमिक्षतम् ।
कण्वासो वां सुतसोमा अभिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना ॥४॥

याभिः कण्वमभिष्टिभिः प्रावतं युवमश्विना ।
ताभिः ष्वस्माँ अवतं शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ॥५॥१॥

सुदासे दस्रा वसु बिभ्रता रथे पृक्षो वहतमश्विना ।
रयिं समुद्रादुत वा दिवस्पर्यस्मे धत्तं पुरुस्पृहम् ॥ ६ ॥

त्रिऽबन्धुरेण । त्रिऽवृता । सुऽपेशसा । रथेन । आ । यातं । अश्विना । कण्वासः । वां । ब्रह्म । कृण्वन्ति । अध्वरे । तेषां । सु । शृणुतं । हवं ॥२॥ अश्विना । मधुमत्ऽतमं । पातं । सोमं । ऋतऽवृधा । अथ । अद्य । दस्रा । वसु । बिभ्रता । रथे । दाश्वांसं । उप । गच्छतं ॥ ३ ॥ त्रिऽसधस्थे । बर्हिषि । विश्वऽवेदसा । मध्वा । यज्ञं । मिमिक्षतं । कण्वासः । वां । सुतऽसोमाः । अभिऽद्यवः । युवां । हवन्ते । अश्विना ॥ ४ ॥ याभिः । कण्वं । अभिष्टिऽभिः । प्र । आवतं । युवं । अश्विना । ताभिः । सु । अस्मान् । अवतं । शुभः । पती इति । पातं । सोमं । ऋतऽवृधा ॥ ५ ॥ १ ॥ सुऽदासे । दस्रा । वसु । बिभ्रता । रथे । पृक्षः । वहतं । अश्विना । रयिं । समुद्रात् । उत । वा । दिवः । परि । अस्मे इति । धत्तं ।

यन्नासत्या परावति यद्वा स्थो अधि तुर्वशे ।
अतो रथेन सुवृता न आ गतं साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥७॥
अर्वाञ्चा वां सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सवनेदुप ।
इषं पृञ्चन्ता सुकृते सुदानव आ बर्हिः सीदतं नरा ॥८॥
तेन नासत्या गतं रथेन सूर्यत्वचा ।
येन शश्वदूहथुर्दाशुषे वसु मध्वः सोमस्य पीतये ॥९॥
उक्थेभिरर्वागवसे पुरूवसू अर्कैश्च नि ह्वयामहे ।
शश्वत्कण्वानां सदसि प्रिये हि कं सोमं पपथुरश्विना ॥१०॥२॥

॥ ४८ ॥ १-१६ प्रस्कण्व ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७, ९ विराट् पथ्या बृहती । ५, ११, १३ निचृत् पथ्या बृहती । १२ बृहती । १५ पथ्या बृहती । ४, ६, १४ विराट् सतः पङ्क्तिः । २, १०, १६ निचृत्सतः पङ्क्तिः । ८ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ७, ९, ५, ११, १३, १२, १५ मध्यमः । ४, ६, १४, २, १०, १६, ८ पञ्चमः ॥

(४८) सह वामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः ।
सह द्युम्नेन बृहता विभावरि राया देवि दास्वती ॥१॥

पुरुऽस्पृहं ॥ ६ ॥ यत् । नासत्या । पराऽवति । यत् । वा । स्थः । अधि । तुर्वशे । अतः । रथेन । सुऽवृता । नः । आ । गतं । साकं । सूर्यस्य । रश्मिऽभिः ॥ ७ ॥ अर्वाञ्चा । वां । सप्तयः । अध्वरऽश्रियः । वहन्तु । सवना । इत् । उप । इषं । पृञ्चन्ता । सुऽकृते । सुऽदानवे । आ । बर्हिः । सीदतं । नरा ॥ ८ ॥ तेन । नासत्या । आ । गतं । रथेन । सूर्यऽत्वचा । येन । शश्वत् । ऊहथुः । दाशुषे । वसु । मध्वः । सोमस्य । पीतये ॥ ९ ॥ उक्थेभिः । अर्वाक् । अवसे । पुरुवसू इति पुरुऽवसू । अर्कैः । च । नि । ह्वयामहे । शश्वत् । कण्वानां । सदसि । प्रिये । हि । कं । सोमं । पपथुः । अश्विना ॥ १० ॥ २ ॥

सह । वामेन । नः । उषः । वि । उच्छ । दुहितः । दिवः । सह । द्युम्नेन । बृहता । विभाऽवरि । राया । देवि । दास्वती ॥ १ ॥

अश्वा॑वती॒र्गोम॑ती॒र्वि॑श्वसु॒विदो॒ भूरि॑ च्यवन्त॒ वस्त॑वे ।
उदी॑रय॒ प्रति॑ मा सू॒नृता॑ उषश्चोद॒ राधो॑ म॒घोना॑म् ॥२॥

उ॒वासो॒षा उ॒च्छाच्च॒ नु दे॒वी जी॒रा रथा॑नाम् ।
ये अ॑स्या आ॒चर॑णेषु दध्रि॒रे स॑मु॒द्रे न श्र॑व॒स्यवः॑ ॥ ३ ॥

उषो॒ ये ते॒ प्र यामे॑षु यु॒ञ्जते॒ मनो॑ दा॒नाय॑ सू॒रयः॑ ।
अत्राह॒ तत्कण्व॑ एषां॒ कण्व॑तमो॒ नाम॑ गृणाति नृ॒णाम् ॥ ४ ॥

आ घा॒ योषे॑व सू॒नर्यु॒षा या॑ति प्रभु॒ञ्ज॒ती ।
ज॒रय॑न्ती॒ वृज॑नं प॒द्वदी॑यत॒ उत्पा॑तयति प॒क्षिणः॑ ॥ ५ ॥ ३ ॥

वि या सृ॒जति॒ सम॑नं॒ व्य॒र्थिनः॑ प॒दं न वे॒त्योद॑ती ।
वयो॒ नकि॑ष्टे पप्ति॒वांस॑ आसते॒ व्यु॑ष्टौ वाजिनीवति ॥ ६ ॥

अश्व॑ऽवतीः । गोऽम॑तीः । वि॒श्व॒ऽसु॒विदः॑ । भूरि॑ । च्य॒व॒न्त॒ । वस्त॑वे । उत् । ई॒र॒य॒ । प्रति॑ । मा॒ । सू॒नृताः॑ । उषः॑ । चोद॑ । राधः॑ । म॒घोना॑म् ॥ २ ॥ उ॒वास॑ । उ॒षाः । उ॒च्छात् । च॒ । नु । दे॒वी । जी॒रा । रथा॑नाम् । ये । अ॒स्याः॒ । आ॒ऽचर॑णेषु । द॒ध्रि॒रे । स॒मु॒द्रे । न । श्र॒व॒स्यवः॑ ॥ ३ ॥ उषः॑ । ये । ते॒ । प्र । यामे॑षु । यु॒ञ्जते॑ । मनः॑ । दा॒नाय॑ । सू॒रयः॑ । अत्र॑ । अह॑ । तत् । कण्वः॑ । ए॒षा॒म् । कण्व॑ऽतमः । नाम॑ । गृ॒णा॒ति॒ । नृ॒णाम् ॥ ४ ॥ आ । घ॒ । योषा॑ऽइव । सू॒नरी॑ । उ॒षाः । या॒ति॒ । प्र॒ऽभु॒ञ्ज॒ती । ज॒रय॑न्ती । वृज॑नम् । प॒त्ऽवत् । ई॒य॒ते॒ । उत् । पा॒त॒य॒ति॒ । प॒क्षिणः॑ ॥ ५ ॥ ३ ॥ वि । या । सृ॒जति॑ । सम॑नम् । वि । अ॒र्थिनः॑ । प॒दम् । न । वे॒ति॒ । ओद॑ती । वयः॑ । नकिः॑ । ते॒ । प॒प्ति॒ऽवांसः॑ । आ॒स॒ते॒ । विऽउ॑ष्टौ । वा॒जि॒नी॒ऽ

एषायुक्त परावतः सूर्यस्योदयनादधि ।
शतं रथेभिः सुभगोषा इयं वि यात्यभि मानुषान् ॥७॥

विश्वमस्या नानाम चक्षसे जगज्ज्योतिष्कृणोति सूनरी ।
अप द्वेषो मघोनी दुहिता दिव उषा उच्छदप स्रिधः ॥ ८ ॥

उष आ भाहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः ।
आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दिविष्टिषु ॥ ९ ॥

विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं त्वे वि यदुच्छसि सूनरि ।
सा नो रथेन बृहता विभावरि श्रुधि चित्रामघे हवम् ॥१०॥४॥

उषो वाजं हि वंस्व यश्चित्रो मानुषे जने ।
तेना वह सुकृतो अध्वराँ उप ये त्वा गृणन्ति वह्नयः ॥ ११॥

वृति ॥ ६ ॥ एषा । अयुक्त । पराऽवतः । सूर्यस्य । उत्ऽअयनात् । अधि । शतं । रथेभिः । सुऽभगा । उषाः । इयं । वि । याति । अभि । मानुषान् ॥ ७ ॥ विश्वं । अस्याः । ननाम । चक्षसे । जगत् । ज्योतिः । कृणोति । सूनरी । अप । द्वेषः । मघोनी । दुहिता । दिवः । उषाः । उच्छत् । अप । स्रिधः ॥ ८ ॥ उषः । आ । भाहि । भानुना । चंद्रेण । दुहितः । दिवः । आऽवहंती । भूरि । अस्मभ्यं । सौभगं । विऽउच्छंती । दिविष्टिषु ॥ ९ ॥ विश्वस्य । हि । प्राणनं । जीवनं । त्वे इति । वि । यत् । उच्छसि । सूनरि । सा । नः । रथेन । बृहता । विभाऽवरि । श्रुधि । चित्रऽमघे । हवं ॥ १० ॥ ४ ॥ उषः । वाजं । हि । वंस्व । यः । चित्रः । मानुषे । जने । तेन । आ । वह । सुऽकृतः । अध्वरान् । उप । ये । त्वा । गृणंति । वह्नयः ॥ ११ ॥

विश्वान्देवाँ आ वह सोमपीतयेऽन्तरिक्षादुषस्त्वम् ।
सास्मासु धा गोमदश्वावदुक्थ्यमुषो वाजं सुवीर्यम् ॥१२॥

यस्या रुशन्तो अर्चयः प्रति भद्रा अदृक्षत ।
सा नो रयिं विश्ववारं सुपेशसमुषा ददातु सुग्म्यम् ॥ १३ ॥

ये चिद्धि त्वामृषयः पूर्व ऊतये जुहूरेऽवसे महि ।
सा नः स्तोमाँ अभि गृणीहि राधसोषः शुक्रेण शोचिषा ॥१४॥

उषो यदद्य भानुना वि द्वारावृणवो दिवः ।
प्र नो यच्छतादवृकं पृथु च्छर्दिः प्र देवि गोमतीरिषः ॥१५॥

सं नो राया बृहता विश्वपेशसा मिमिक्ष्वा समिळाभिरा ।
सं द्युम्नेन विश्वतुरोषो महि सं वाजैर्वाजिनीवति ॥१६॥५॥

विश्वान् । देवान् । आ । वह । सोमऽपीतये । अन्तरिक्षात् । उषः । त्वं । सा । अस्मासु । धाः । गोऽमत् । अश्वऽवत् । उक्थ्यं । उषः । वाजं । सुऽवीर्यं ॥ १२ ॥ यस्याः । रुशन्तः । अर्चयः । प्रति । भद्राः । अदृक्षत । सा । नः । रयिं । विश्वऽवारं । सुऽपेशसं । उषाः । ददातु । सुग्म्यं ॥ १३ ॥ ये । चित् । हि । त्वां । ऋषयः । पूर्वे । ऊतये । जुहूरे । अवसे । महि । सा । नः । स्तोमान् । अभि । गृणीहि । राधसा । उषः । शुक्रेण । शोचिषा ॥ १४ ॥ उषः । यत् । अद्य । भानुना । वि । द्वारौ । ऋणवः । दिवः । प्र । नः । यच्छतात् । अवृकं । पृथु । छर्दिः । प्र । देवि । गोऽमतीः । इषः ॥ १५ ॥ सं । नः । राया । बृहता । विश्वऽपेशसा । मिमिक्ष्व । सं । इळाभिः । आ । सं । द्युम्नेन । विश्वऽतुरा । उषः । महि । सं । वाजैः । वाजिनीऽवति ॥ १६ ॥ ५ ॥

॥ ४९ ॥ १—४ प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ निचृदनुष्टुप् छन्द ॥ गान्धार स्वरः ॥

(४९) उषो भद्रेभिरा गहि दिवश्चिद्रोचनादधि।
वहन्त्वरुणप्सव उप त्वा सोमिनो गृहम् ॥ १ ॥
सुपेशसं सुखं रथं यमध्यस्था उषस्त्वम्।
तेना सुश्रवसं जनं प्रावाद्य दुहितर्दिवः ॥ २ ॥
वयश्चित्ते पतत्रिणो द्विपच्चतुष्पदर्जुनि।
उषः प्रारन्नृतूँरनु दिवो अन्तेभ्यस्परि ॥ ३ ॥
व्युच्छन्ती हि रश्मिभिर्विश्वमाभासि रोचनम्।
तां त्वामुषर्वसूयवो गीर्भिः कण्वा अहूषत ॥ ४ ॥६॥

॥ ५० ॥ १–१३ प्रस्कण्वः काण्व ऋषिः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः–१, ६ निचृद्गायत्री । २, ४, ८, ९ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री । ३ गायत्री । ५ यवमध्या विराड्गायत्री । १०, ११ निचृदनुष्टुप् । १२, १३ अनुष्टुप् ॥ स्वरः– १,–९ षड्जः । १०,–१३ गान्धारः ॥

(५०) उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः।
दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ १ ॥

उषः । भद्रेभिः । आ । गहि । दिवः । चित् । रोचनात् । अधि । वहंतु । अरुणऽप्सवः । उप । त्वा । सोमिनः । गृहं ॥ १ ॥ सुऽपेशसं । सुऽखं । रथं । यं । अधिऽअस्थाः । उषः । त्वं । तेन । सुऽश्रवसं । जनं । प्र । अव । अद्य । दुहितः । दिवः ॥ २ ॥ वयः । चित् । ते । पतत्रिणः । द्विऽपत् । चतुःऽपत् । अर्जुनि । उषः । प्र । आरन् । ऋतून् । अनु । दिवः । अंतेभ्यः । परि ॥ ३ ॥ विऽउच्छंती । हि । रश्मिऽभिः । विश्वं । आऽभासि । रोचनं । तां । त्वां । उषः । वसुऽयवः । गीःऽभिः । कण्वाः । अहूषत ॥ ४ ॥ ६ ॥

उत् । ऊं इति । त्यं । जातऽवेदसं । देवं । वहंति । केतवः । दृशे । विश्वाय । सूर्यं ॥ १ ॥

अप॒ त्ये ता॒यवो॑ यथा॒ नक्ष॑त्रा य॒न्त्य॒क्तुभिः॑ ।

सूरा॑य वि॒श्वच॑क्षसे ॥ २ ॥

अदृ॑श्रमस्य के॒तवो॒ वि र॒श्मयो॒ जनाँ॒ अनु॑ ।

भ्राज॑न्तो अ॒ग्नयो॑ यथा ॥ ३ ॥

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र्शतो ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य ।

विश्व॒मा भा॑सि रोच॒नम् ॥ ४ ॥

प्र॒त्यङ् दे॒वानां॒ विशः॑ प्र॒त्यङ्ङुदे॑षि॒ मानु॑षान् ।

प्र॒त्यङ्विश्वं॒ स्व॑र्दृ॒शे ॥ ५ ॥ ७ ॥

येना॑ पावक॒ चक्ष॑सा भुर॒ण्यन्तं॒ जनाँ॒ अनु॑ ।

त्वं व॑रुण॒ पश्य॑सि ॥ ६ ॥

वि द्यामे॑षि॒ रज॑स्पृ॒थ्वहा॒ मिमा॑नो अ॒क्तुभिः॑ ।

पश्य॒ञ्जन्मा॑नि सूर्य ॥ ७ ॥

अप॑ । त्ये । ता॒यवः॑ । य॒था॒ । नक्ष॑त्रा । य॒न्ति॒ । अ॒क्तुऽभिः॑ । सूरा॑य । वि॒श्वऽच॑क्षसे ॥ २ ॥ अदृ॑श्रम् । अ॒स्य॒ । के॒तवः॑ । वि । र॒श्मयः॑ । जना॑न् । अनु॑ । भ्राज॑न्तः । अ॒ग्नयः॑ । य॒था॒ ॥ ३ ॥ त॒रणिः॑ । वि॒श्वऽद॑र्शतः । ज्यो॒तिः॒ऽकृत् । अ॒सि॒ । सू॒र्य॒ । विश्व॑म् । आ । भा॒सि॒ । रो॒च॒नम् ॥ ४ ॥ प्र॒त्यङ् । दे॒वाना॑म् । विशः॑ । प्र॒त्यङ् । उत् । ए॒षि॒ । मानु॑षान् । प्र॒त्यङ् । विश्व॑म् । स्वः॑ । दृ॒शे ॥ ५ ॥ ७ ॥ येन॑ । पा॒व॒क॒ । चक्ष॑सा । भु॒र॒ण्यन्त॑म् । जना॑न् । अनु॑ । त्वम् । व॒रु॒ण॒ । पश्य॑सि ॥ ६ ॥ वि । द्याम् । ए॒षि॒ । रजः॑ । पृ॒थु । अहा॑ । मिमा॑नः । अ॒क्तुऽभिः॑ । पश्य॑न् । जन्मा॑नि । सू॒र्य॒ ॥ ७ ॥

सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य ।
शोचिष्केशं विचक्षण ॥ ८ ॥

अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरो रथस्य नप्त्यः ।
ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥ ९ ॥

उद्वयं तमसस्परि ज्योतिष्पश्यन्त उत्तरम् ।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥ १० ॥

उद्यन्नद्य मित्रमह आरोहन्नुत्तरां दिवम् ।
हृद्रोगं मम सूर्य हरिमाणं च नाशय ॥ ११ ॥

शुकेषु मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि ।
अथो हारिद्रवेषु मे हरिमाणं नि दध्मसि ॥ १२ ॥

उदगादयमादित्यो विश्वेन सहसा सह ।
द्विषन्तं मह्यं रन्धयन्मो अहं द्विषते रधम् ॥ १३ ॥ ८॥९॥

शोचिःऽकेशं । विऽचक्षण
सप्त । त्वा । हरितः । रथे । वहन्ति । देव । सूर्य । तार्भिः । याति ।
॥ ८ ॥ अयुक्त । सप्त । शुन्ध्युवः । सूरः । रथस्य । नप्त्यः । पश्यन्तः ।
स्वयुक्तिऽभिः ॥ ९ ॥ उत् । वयं । तमसः । परि । ज्योतिः । ॥ १० ॥
उत्ऽतरं । देवं । देवऽत्रा । सूर्यं । अगन्म । ज्योतिः । उत्ऽतमं । हृत्ऽरोगं ।
उत्ऽयन् । अद्य । मित्रऽमहः । आऽरोहन् । उत्ऽतरां । दिवं । हरिमाणं ।
मम । सूर्य । हरिमाणं । च । नाशय ॥ ११ ॥ शुकेषु । मे । हरिमाणं । नि ।
रोपणाकासु । दध्मसि । अथो इति । हारिद्रवेषु । मे । सहसा ।
दध्मसि ॥ १२ ॥ उत् । अगात् । अयं । आदित्यः । विश्वेन ।
सह । द्विषन्तं । मह्यं । रन्धयन् । मो इति । अहं । द्विषते । रधं ॥ १३ ॥ ८ ॥ ९ ॥

॥ दशमोऽनुवाकः ॥

॥ ५१ ॥ १–१५ सव्य आङ्गिरस ऋषि ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्द – १, ९, १० जगती । २, ५, ८ विराड् जगती । ११–१३ निचृज्जगती । ३, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६, ७, त्रिष्टुप् । १४, १५ विराड् त्रिष्टुप् ॥ स्वर – १, २, ९, १०, ५, ११–१३, ८ निषाद । ३, ४, ६, ७, १४, १५ धैवत ॥

(५१) अभि त्यं मेषं पुरुहूतमृग्मियमिन्द्रं गीर्भिर्मदता वस्वो अर्णवम् ।
यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत ॥ १ ॥
अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोऽन्तरिक्षप्रां तविषीभिरावृतम् ।
इन्द्रं दक्षास ऋभवो मदच्युतं शतक्रतुं जवनी सूनृतारुहत् ॥ २ ॥
त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरपोतात्रये शतदुरेषु गातुवित् ।
ससेन चिद्विमदायावहो वस्वाजावद्रिं वावसानस्य नर्तयन् ॥ ३ ॥

॥ दशमोऽनुवाकः ॥

अभि । त्यं । मेषं । पुरुऽहूतं । ऋग्मियं । इंद्रं । गीःऽभिः । मदत । वस्वः । अर्णवं । यस्य । द्यावः । न । विऽचरंति । मानुषा । भुजे । मंहिष्ठं । अभि । विप्रं । अर्चत ॥ १ ॥ अभि । ईं । अवन्वन् । सुऽअभिष्टिं । ऊतयः । अंतरिक्षऽप्रां । तविषीभिः । आऽवृतं । इंद्रं । दक्षासः । ऋभवः । मदऽच्युतं । शतऽक्रतुं । जवनी । सूनृता । आ । अरुहत् ॥ २ ॥ त्वं । गोत्रं । अंगिरःऽभ्यः । अवृणोः । अप । उत । अत्रये । शतऽदुरेषु । गातुऽवित् । ससेन । चित् । विऽमदाय । अवहः । वसु । आजौ । अद्रिं । वव्सानस्य । नर्तयन् ॥ ३ ॥ त्वं । अपां । अपिऽ-

त्वमपामपिधानावृणोरपाधारयः पर्वते दानुमद्वसु ।
वृत्रं यदिन्द्र शवसावधीरहिमादित्सूर्यं दिव्यारोहयो दृशे ॥ ४ ॥
त्वं मायाभिरप मायिनोऽधमः स्वधाभिर्ये अधि शुप्तावजुह्वत ।
त्वं पिप्रोर्नृमणः प्रारुजः पुरः प्र ऋजिश्वानं दस्युहत्येष्वाविथ ॥५॥ ९ ॥
त्वं कुत्सं शुष्णहत्येष्वाविथारन्धयोऽतिथिग्वाय शम्बरम् ।
महान्तं चिदर्बुदं नि क्रमीः पदा सनादेव दस्युहत्याय जज्ञिषे ॥६॥
त्वे विश्वा तविषी सध्र्यग्घिता तव राधः सोमपीथाय हर्षते ।
तव वज्रश्चिकिते बाह्वोर्हितो वृश्चा शत्रोरव विश्वानि वृष्ण्या ॥ ७ ॥

धाना । अवृणोः । अप । अधारयः । पर्वते । दानुऽमत् । वसु । वृत्रं । यत् । इन्द्र । शवसा । अवधीः । अहिं । आत् । इत् । सूर्यं । दिवि । आ । अरोहयः । दृशे ॥ ४ ॥ त्वं । मायाभिः । अप । मायिनः । अधमः । स्वधाभिः । ये । अधि । शुप्तौ । अजुह्वत । त्वं । पिप्रोः । नृऽमनः । प्र । अरुजः । पुरः । प्र । ऋजिश्वानं । दस्युऽहत्येषु । आविथ ॥ ५ ॥ ९ ॥ त्वं । कुत्सं । शुष्णऽहत्येषु । आविथ । अरंधयः । अतिथिऽग्वाय । शंबरं । महांतं । चित् । अर्बुदं । नि । क्रमीः । पदा । सनात् । एव । दस्युऽहत्याय । जज्ञिषे ॥ ६ ॥ त्वे इति । विश्वा । तविषी । सध्र्यक् । हिता । तव । राधः । सोमऽपीथाय । हर्षते । तव । वज्रः । चिकिते । बाह्वोः । हितः । वृश्च । शत्रोः । अव । विश्वानि । वृष्ण्या ॥ ७ ॥

वि जानीह्यार्यान्ये च दस्यवो बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान् ।
शाकी भव यजमानस्य चोदिता विश्वेत्ता ते सधमादेषु चाकन ॥८॥
अनुव्रताय रन्धयन्नपव्रताना भूभिरिन्द्रः श्नथयन्ननाभुवः ।
वृद्धस्य चिद्वर्धतो द्यामिनक्षतः स्तवानो वम्रो वि जघान संदिहः ॥९॥
तक्षद्यत्त उशना सहसा सहो वि रोदसी मज्मना बाधते शवः ।
आ त्वा वातस्य नृमणो मनोयुज आ पूर्यमाणमवहन्नभि श्रवः ॥१०॥१०॥
मन्दिष्ट यदुशने काव्ये सचाँ इन्द्रो वङ्कू वङ्कुतराधि तिष्ठति ।
उग्रो ययिं निरपः स्रोतसासृजद्वि शुष्णस्य दृंहिता ऐरयत्पुरः ॥११॥

वि । जानीहि । आर्यान् । ये । च । दस्यवः । बर्हिष्मते । रंधय । शासत् । अव्रतान् । शाकी । भव । यजमानस्य । चोदिता । विश्वा । इत् । ता । ते । सधऽमादेषु । चाकन ॥ ८ ॥ अनुऽव्रताय । रंधयन् । अपऽव्रतान् । आऽभूभिः । इंद्रः । श्नथयन् । अनाभुवः । वृद्धस्य । चित् । वर्धतः । द्यां । इनक्षतः । स्तवानः । वम्रः । वि । जघान । संऽदिहः ॥ ९ ॥ तक्षत् । यत् । ते । उशना । सहसा । सहः । वि । रोदसी इति । मज्मना । बाधते । शवः । आ । त्वा । वातस्य । नृऽमनः । मनःऽयुजः । आ । पूर्यमाणं । अवहन् । अभि । श्रवः ॥ १० ॥ १० ॥ मन्दिष्ट । यत् । उशने । काव्ये । सचा । इंद्रः । वंकू इति । वंकुऽतरा । अधि । तिष्ठति । उग्रः । ययिं । निः । अपः । स्रोतसा । असृजत् । वि । शुष्णस्य । दृंहिताः । ऐरयत् । पुरः ॥११॥ आ । स्म । रथं । वृषऽपानेषु ।

आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शार्यातस्य प्रभृता येषु मन्दसे ।
इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽनर्वाणं श्लोकमा रोहसे दिवि ॥१२॥
अददा अर्भां महते वचस्यवे कक्षीवते वृचयामिन्द्र सुन्वते ।
मेनाभवो वृषणश्वस्य सुक्रतो विश्वेत्ता ते सवनेषु प्रवाच्या ॥१३॥
इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके पज्रेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः ।
अश्वयुर्गव्यू रथयुर्वसूयुरिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता ॥ १४ ॥
इदं नमो वृषभाय स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि ।
अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत्सूरिभिस्तव शर्मन्त्स्याम ॥१५॥११॥

तिष्ठसि । शार्यातस्य । प्रऽभृताः । येषु । मंदसे । इंद्र । यथा । सुतऽसोमेषु । चाकनः । अनर्वाणं । श्लोकं । आ । रोहसे । दिवि ॥ १२ ॥ अददाः । अर्भां । महते । वचस्यवे । कक्षीवते । वृचयां । इंद्र । सुन्वते । मेना । अभवः । वृषणश्वस्य । सुक्रतो इति सुऽक्रतो । विश्वा । इत् । ता । ते । सवनेषु । प्रऽवाच्या ॥ १३ ॥ इंद्रः । अश्रायि । सुऽध्यः । निरेके । पज्रेषु । स्तोमः । दुर्यः । न । यूपः । अश्वऽयुः । गव्युः । रथऽयुः । वसुऽयुः । इंद्रः । इत् । रायः । क्षयति । प्रऽयंता ॥ १४ ॥ इदं । नमः । वृषभाय । स्वराजे । सत्यऽशुष्माय । तवसे । अवाचि । अस्मिन् । इंद्र । वृजने । सर्वऽवीराः । स्मत् । सूरिऽभिः । तव । शर्मन् । स्याम ॥ १५ ॥ ११॥

॥ ५२ ॥ १-१५ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ८ भुरिक् त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् । ९, १० स्वराट् त्रिष्टुप् । १२, १३, १५ निचृत् त्रिष्टुप् । २-४ निचृज्जगती । ५, १४ जगती । ६, ११ विराड् जगती ॥ स्वरः—१, ७—९ १०, १२, १३, १५ धैवतः । २-६, ११, १४ निषादः ॥

(५२) त्यं सु मेषं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभ्वः साकमीरते ।
अत्यं न वाजं हवनस्यदं रथमेन्द्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥१॥
स पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविषीषु वावृधे ।
इन्द्रो यद्वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसि जर्हृषाणो अन्धसा ॥ २ ॥
स हि द्वरो द्वरिषु वव्र ऊधनि चन्द्रबुध्नो मदवृद्धो मनीषिभिः ।
इन्द्रं तमह्वे स्वपस्यया धिया मंहिष्ठरातिं स हि पप्रिरन्धसः ॥ ३ ॥
आ यं पृणन्ति दिवि सद्मबर्हिषः समुद्रं न सुभ्वः स्वा अभिष्टयः ।
तं वृत्रहत्ये अनु तस्थुरूतयः शुष्मा इन्द्रमवाता अहुतप्सवः ॥ ४ ॥

त्यं । सु । मेषं । महय । स्वःऽविदं । शतं । यस्य । सुऽभ्वः । साकं । ईरते । अत्यं । न । वाजं । हवनऽस्यदं । रथं । आ । इंद्रं । ववृत्यां । अवसे । सुवृक्तिऽभिः ॥ १ ॥ सः । पर्वतः । न । धरुणेऽषु । अच्युतः । सहस्रंऽऊतिः । तविषीषु । ववृधे । इंद्रः । यत् । वृत्रं । अवधीत् । नदीऽवृतं । उब्जन् । अर्णांसि । जर्हृषाणः । अंधसा ॥ २ ॥ सः । हि । द्वरः । द्वरिषु । वव्रः । ऊधनि । चंद्रऽबुध्नः । मदऽवृद्धः । मनीषिऽभिः । इंद्रं । तं । अह्वे । सुऽअपस्यया । धिया । मंहिष्ठऽरातिं । सः । हि । पप्रिः । अंधसः ॥ ३ ॥ आ । यं । पृणंति । दिवि । सद्मऽबर्हिषः । समुद्रं । न । सुऽभ्वः । स्वाः । अभिष्टयः । तं । वृत्रऽहत्ये । अनु । तस्थुः । ऊतयः । शुष्माः । इंद्रं । अवाताः । अहुतऽप्सवः ॥ ४ ॥ अभि । स्वऽवृष्टिं । मदे । अस्य । युध्यतः । रघ्वीःऽइव ।

अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यतो रघ्वीरिव प्रवणे संस्रुरूतयः ।
इन्द्रो यद्वज्री धृषमाणो अन्धसा भिनद्वलस्य परिधीँरिव त्रितः ॥५॥१२॥
परीं घृणा चरति तित्विषे शवोऽपो वृत्वी रजसो बुध्नमाशयत् ।
वृत्रस्य यत्प्रवणे दुर्गृभिश्वनो निजघन्थ हन्वोरिन्द्र तन्यतुम् ॥ ६ ॥
ह्रदं न हि त्वा न्यृषन्त्यूर्मयो ब्रह्माणीन्द्र तव यानि वर्धना ।
त्वष्टा चित्ते युज्यं वावृधे शवस्ततक्ष वज्रमभिभूत्योजसम् ॥७॥
जघन्वाँ उ हरिभिः संभृतक्रतविन्द्र वृत्रं मनुषे गातुयन्नपः ।
अयच्छथा बाह्वोर्वज्रमायसमधारयो दिव्या सूर्यं दृशे ॥ ८ ॥
बृहत्स्वश्चन्द्रममवद्यदुक्थ्यमकृण्वत भियसा रोहणं दिवः ।
यन्मानुषप्रधना इन्द्रमूतयः स्वर्नृषाचो मरुतोऽमदन्ननु ॥ ९ ॥

प्रवणे । सस्रुः ॥ ऊतयः । इंद्रः । यत् । वज्री । धृषमाणः । अंधसा । भिनत् । वलस्य । परिधीन्ऽइव । त्रितः ॥ १२ ॥ परि । ईम् । घृणा । चरति । तित्विषे । शवः । अपः । वृत्वी । रजसः । बुध्नं । आ । अशयत् । वृत्रस्य । यत् । प्रवणे । दुःऽगृभिश्वनः । निऽजघंथ । हन्वोः । इंद्र । तन्यतुं ॥ ६ । ह्रदं । न । हि । त्वा । निऽऋषंति । ऊर्मयः । ब्रह्माणि । इंद्र । तव । यानि । वर्धना । त्वष्टा । चित् । ते । युज्यं । ववृधे । शवः । ततक्ष । वज्रं । अभिभूतिऽओजसं ॥ ७ ॥ जघन्वान् । ऊंइति । हरिऽभिः । संभृतक्रतो इति । संभृतऽक्रतो । इंद्र । वृत्रं । मनुषे । गातुऽयन् । अपः । अयच्छथाः । बाह्वोः । वज्रं । आयसं । अधारयः । दिवि । आ । सूर्यं । दृशे ॥ ८ ॥ बृहत् । स्वःऽचंद्रं । अमऽवत् । यत् उक्थ्यं । अकृण्वत । भियसा । रोहणं । दिवः । यत् । मानुषऽप्रधनाः । इंद्र । ऊतयः । स्वः । नृऽसाचः । मरुतः अमदन् । अनु ॥ ९ ॥

द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः स्वनादयोयवीद्भियसा वज्र इन्द्र ते ।
वृत्रस्य यद्बद्बधानस्य रोदसी मदे सुतस्य शवसाभिनच्छिरः ॥१०॥१३॥
यदिन्न्विन्द्र पृथिवी दशभुजिरहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः ।
अत्राह ते मघवन्विश्रुतं सहो द्यामनु शवसा बर्हणा भुवत् ॥११॥
त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः स्वभूत्योजा अवसे धृषन्मनः ।
चकृषे भूमिं प्रतिमानमोजसोऽपः स्वः परिभूरेष्या दिवम् ॥१२॥
त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋष्ववीरस्य बृहतः पतिर्भूः ।
विश्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमद्धा नकिरन्यस्त्वावान् ॥१३॥
न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः ।
नोत स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यत एको अन्यच्चकृषे विश्वमानुषक् ॥१४॥

द्यौः । चित् । अस्य । अमऽवान् । अहेः । स्वनात् । अयोयवीत् । भियसा । वज्रः । इंद्र । ते । वृत्रस्य । यत् । बद्बधानस्य । रोदसी इति । मदे । सुतस्य । शवसा अभिनत् । शिरः । १० ॥ १३ ॥ यत् । इत् । नु । इंद्र । पृथिवी । दशऽभुजिः । अहानि । विश्वा । ततनंत । कृष्टयः । अत्र । अह । ते । मघऽवन् । विऽश्रुतं । सहः । द्यां । अनु । शवसा । बर्हणा । भुवत् ॥ ११ ॥ त्वं । अस्य । पारे । रजसः । विऽओमनः । स्वभूतिऽओजाः । अवसे । धृषत्ऽमनः । चकृषे । भूमिं । प्रतिऽमानं । ओजसः । अपः । स्वरितिस्वः । परिऽभूः । एषि । आ । दिवं ॥ १२ ॥ त्वं । भुवः । प्रतिऽमानं । पृथिव्याः । ऋष्वऽवीरस्य । बृहतः । पतिः । भूः । विश्वं । आ । अप्राः । अंतरिक्षं । महिऽत्वा । सत्यं । अद्धा । नकिः । अन्यः । त्वाऽवान् ॥ १३ ॥ न । यस्य । द्यावापृथिवी इति । अनु । व्यचः । न । सिंधवः । रजसः । अंतं । आनशुः । न । उत । स्वऽवृष्टिं । मदे । अस्य । युध्यतः । एकः । अन्यत् । चकृषे । विश्वं । आनुषक् ॥ १४ ॥

आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नाजौ विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ।
वृत्रस्य यद्भृष्टिमता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं जघन्थ ॥ १५ ॥ १४ ॥

॥ ५३ ॥ १-११ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्द-जगती १०-११ त्रिष्टुप्

(५३) न्यू१षु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदने विवस्वतः ।
नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदन्न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते ॥ १ ॥
दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः ।
शिक्षानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि ॥२॥
शचीव इन्द्र पुरुकृद्द्युमत्तम तवेदिदमभितश्चेकिते वसु ।
अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः ॥ ३ ॥

आर्चन् । अत्र । मरुतः । सस्मिन् । आजौ । विश्वे । देवासः । अमदन् । अनु । त्वा । वृत्रस्य । यत् । भृष्टिऽमता । वधेन । नि । त्वं । इंद्र । प्रति । आनं । जघंथ ॥ १५ ॥ १४ ॥

नि । ऊं इति । सु । वाचं । प्र । महे । भरामहे । गिरः । इंद्राय । सदने । विवस्वतः । नु । चित् । हि । रत्नं । ससतांऽइव । अविदत् । न । दुःऽस्तुतिः । द्रविणःऽदेषु । शस्यते ॥ १ ॥ दुरः । अश्वस्य । दुरः । इंद्र । गोः । असि । दुरः । यवस्य । वसुनः । इनः । पतिः । शिक्षाऽनरः । प्रऽदिवः । अकामऽकर्शनः । सखा । सखिऽभ्यः । तं । इदं । गृणीमसि ॥ २ ॥ शचीऽवः । इंद्र । पुरुऽकृत् । द्युमत्ऽतम । तव । इत् । इदं । अभितः । चेकिते । वसु । अतः । संऽगृभ्य । अभिऽभूते । आ । भर । मा । त्वाऽयतः । जरितुः । कामं । ऊनयीः ॥ ३ ॥

एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना ।
इन्द्रेण दस्युं दरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेषसः समिषा रभेमहि ॥ ४ ॥
समिन्द्र राया समिषा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिद्युभिः ।
सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि ॥ ५ ॥ १५ ॥
ते त्वा मदा अमदन्तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्रहत्येषु सत्पते ।
यत्कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः ॥ ६ ॥
युधा युधमुप घेदेषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा ।
नम्या यदिन्द्र सख्या परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम् ॥ ७ ॥
त्वं करञ्जमुत पर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी ।
त्वं शता वङ्गृदस्याभिनत्पुरोऽनानुदः परिषूता ऋजिश्वना ॥ ८ ॥

एभिः । द्युऽभिः । सुऽमनाः । एभिः । इंदुऽभिः । निःऽरुधान । अमतिं । गोभिः । अश्विना । इंद्रेण । दस्युं । दरयंत इंदुऽभिः । युतद्वेषसः । सं । इषा । रभेमहि । ॥ ४ ॥ सं । इंद्र । राया । सं । इषा । रभेमहि । सं । वाजेभिः । पुरुऽचंद्रैः । अभिद्युऽभिः । सं । देव्या । प्रऽमत्या । वीरऽशुष्मया । गोऽअग्रया । अश्वऽवत्या । रभेमहि ॥ ५ ॥ १५ ॥ ते । त्वा । मदाः । अमदन् । तानि । वृष्ण्या । ते । सोमासः । वृत्रऽहत्येषु । सत्ऽपते । यत् । कारवे । दश । वृत्राणि । अप्रति । बर्हिष्मते । नि । सहस्राणि । बर्हयः ॥ ६ ॥ युधा । युधं । उप । घ । इत् । एषि । धृष्णुऽया । पुरा । पुरं । सं । इदं । हंसि । ओजसा । नम्या । यत् । इंद्र । सख्या । पराऽवति । निऽबर्हयः । नमुचिं । नाम । मायिनं ॥ ७ ॥ त्वं । करंजं । उत । पर्णयं । वधीः । तेजिष्ठया । अतिथिऽग्वस्य । वर्तनी । त्वं । शता । वंगृदस्य । अभिनत् । पुरः । अनानुऽदः । परिऽसूताः । ऋजिश्वना ॥ ८ ॥ त्वं । एतान् ।

त्वमेताञ्जनराज्ञो द्विर्दशाबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः ।
षष्टिं सहस्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक् ॥ ९ ॥
त्वमाविथ सुश्रवसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम् ।
त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राज्ञे यूने अरन्धनायः ॥ १० ॥
य उदृचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असाम ।
त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥११॥१६॥

॥ ५४ ॥ १–११ सव्य आङ्गिरस ऋषि. ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्द जगती, त्रिष्टुप्

(५४) मा नो अस्मिन्मघवन्पृत्स्वंहसि नहि ते अन्तः शवसः परीणशे ।
अक्रन्दयो नद्यो३ रोरुवद्वना कथा न क्षोणीर्भियसा समारत ॥१॥
अर्चा शक्राय शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्नभि ष्टुहि ।
यो धृष्णुना शवसा रोदसी उभे वृषा वृषत्वा वृषभो न्यृञ्जते ॥ २ ॥

जनऽराज्ञः । द्विः । दश । अबंधुना । सुऽश्रवसा । उपऽजग्मुषः । षष्टिं । सहस्रा । नवतिं । नव । श्रुतः । नि । चक्रेण । रथ्या । दुःऽपदा । अवृणक् ॥ ९ ॥ त्वं । आविथ । सुऽश्रवसं । तव । ऊतिऽभिः । तव । त्रामऽभिः । इंद्र । तूर्वयाणं । त्वं । अस्मै । कुत्सं । अतिथिऽग्वं । आयुं । महे । राज्ञे । यूने । अरंधनायः । ॥ १० ॥ ये । उत्ऽऋचि । इंद्र । देवऽगोपाः । सखायः । ते । शिवऽतमाः । असाम । त्वां । स्तोषाम । त्वया । सुऽवीराः । द्राघीयः । आयुः । प्रऽतरं । दधानाः । ॥ ११ ॥ १६ ॥

मा । नः । अस्मिन् । मघऽवन् । पृतऽसु । अंहसि । नहि । ते । अंतः । शवसः । परिऽनशे । अक्रंदयः । नद्यः । रोरुवत् वना । कथा । न । क्षोणीः । भियसा । सं । आरत ॥ १ ॥ अर्च । शक्राय । शाकिने । शचीऽवते । शृण्वंतं । इंद्रं । महयन् । अभि । स्तुहि । यः । धृष्णुना । शवसा । रोदसी इति । उभे इति । वृषा । वृषऽत्वा । वृषभः । निऽऋंजते ॥ २ ॥

अर्चा दिवे बृहते शूष्यं १ वचः स्वक्षत्रं यस्य धृषतो धृषन्मनः ।
बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कृतः पुरो हरिभ्यां वृषभो रथो हि षः ॥३॥
त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयोऽव त्मना धृषता शंबरं भिनत् ।
यन्मायिनो व्रन्दिनो मन्दिना धृषच्छितां गभस्तिमशनिं पृतन्यसि ॥४॥
नि यद्वृणक्षि श्वसनस्य मूर्धनि शुष्णस्य चिद्व्रन्दिनो रोरुवद्वना ।
प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदद्या चित्कृणवः कस्त्वा परि ॥५॥ १७॥
त्वमाविथ नर्यं तुर्वशं यदुं त्वं तुर्वीतिं वय्यं शतक्रतो ।
त्वं रथमेतशं कृत्व्ये धने त्वं पुरो नवतिं दंभयो नव ॥ ६ ॥
स घा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनो रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति ।
उक्था वा यो अभिगृणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते दिवः ॥७

अर्च । दिवे । बृहते । शूष्यं । वचः । स्वऽक्षत्रं । यस्य । धृषतः । धृषत् । मनः । बृहत्ऽश्रवाः । असुरः । बर्हणा । कृतः । पुरः । हरिऽभ्यां । वृषभः रथः हि । स ॥ ३ ॥ त्वं । दिवः । बृहतः । सानु । कोपयः । अव । त्मना । धृषता । शंबरं । भिनत् । यत् । मायिनः । व्रंदिनः । मंदिना । धृषत् । शितां । गभस्तिं । अशनिं । पृतन्यसि ॥ ४ ॥ नि । यत् । वृणक्षि । श्वसनस्य । मूर्धनि । शुष्णस्य । चित् । व्रंदिनः । रोरुवत् । वना । प्राचीनेन । मनसा । बर्हणाऽवता । यत् । अद्य । चित् । कृणवः । कः । त्वा । परि ॥ ५ ॥ १७ ॥ त्वं । आविथ । नर्यं । तुर्वशं । यदुं । त्वं तुर्वीतिं । वय्यं । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । त्वं । रथं । एतशं । कृत्व्ये । धने त्वं । पुरः नवतिं । दंभयः । नव ॥ ६ ॥ सः । घ । राजा । सतऽपतिः । शूशुवत् । जनः । रातऽहव्यः । प्रति । यः । शासं । इन्वति । उक्था । वा । यः । अभिऽगृणाति । राधसा । दानुः । अस्मै । उपरा । पिन्वते । दिवः ॥ ७ ॥ असमं । क्षत्रं । असमा ।

असमं क्षत्रमसमा मनीषा प्रसोमपा अपसा सन्तु नेमे ।
ये त इन्द्र ददुषो वर्धयन्ति महि क्षत्रं स्थविरं वृष्ण्यं च ॥ ८ ॥
तुभ्येदेते बहुला अद्रिदुग्धाश्चमूषदश्चमसा इन्द्रपानाः ।
व्यश्नुहि तर्पया काममेषामथा मनो वसुदेयाय कृष्व ॥ ९ ॥
अपामतिष्ठद्धरुणह्वरं तमोऽन्तर्वृत्रस्य जठरेषु पर्वतः ।
अभीमिन्द्रो नद्यो वव्रिणा हिता विश्वा अनुष्ठाः प्रवणेषु जिघ्नते ॥१०॥
स शेवृधमधि धा द्युम्नमस्मे महि क्षत्रं जनाषाळिन्द्र तव्यम् ।
रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरीन्राये च नः स्वपत्या इषे धाः ॥११॥१८॥

॥ ५५ ॥ १–८ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्द–जगती

(५५) दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मह्ना पृथिवी चन प्रति ।
भीमस्तुविष्माञ्चर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः ॥१॥

मनीषा । प्र । सोमऽपाः । अपसा । संतु । नेमे । ये । ते । इंद्र । ददुषः । वर्धयंति । महि । क्षत्रं । स्थविरं । वृष्ण्यं । च ॥ ८ ॥ तुभ्यं । इत् । एते । बहुलाः । अद्रिऽदुग्धाः । चमूऽसदः । चमसाः । इंद्रऽपानाः । वि । अश्नुहि । तर्पय । कामं । एषां । अथ । मनः । वसुऽदेयाय । कृष्व ॥ ९ ॥ अपां । अतिष्ठत् । धरुणऽह्वरं । तमः । अंतः । वृत्रस्य । जठरेषु । पर्वतः । अभि । ईं । इंद्रः । नद्यः । वव्रिणा । हिताः । विश्वाः । अनुऽस्थाः । प्रवणेषु । जिघ्नते ॥ १० । सः । शेऽवृधं । अधि । धाः । द्युम्नं । अस्मे इति । महि । क्षत्रं । जनाषाट् । इंद्र । तव्यं । रक्ष । च । नः । मघोनः । पाहि । सूरीन् । राये । च । नः । सुऽअपत्यै । इषे । धाः ॥११॥१८॥
दिवः । चित् । अस्य । वरिमा । वि । पप्रथे । इंद्रं । न । मह्ना । पृथिवी । चन । प्रति । भीमः । तुविष्मान् । चर्षणिऽभ्यः । आऽतपः । शिशीते । वज्रं । तेजसे । न । वंसगः ॥ १ ॥

सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः ।
इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात्स युध्म ओजसा पनस्यते ॥२॥
त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि ।
प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः ॥ ३ ॥
स इद्वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम् ।
वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षेमेण धेनां मघवा यदिन्वति ॥ ४ ॥
स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः ।
अधा चन श्रद्दधति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्नते वधम् ॥५॥१९॥
स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्ष्मया वृधान ओजसा विनाशयन् ।
ज्योतींषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सर्तवा अपः सृजत् ॥ ६ ॥

सः । अर्णवः । न । नद्यः समुद्रियः । प्रति । गृभ्णाति । विऽश्रिताः । वरीमऽभिः । इंद्रः । सोमस्य । पीतये । वृषऽयते । सनात् । सः । युध्मः । ओजसा । पनस्यते ॥ २ ॥ त्वं । तं । इंद्र । पर्वतं । न । भोजसे । महः । नृम्णस्य । धर्मणां । इरज्यसि । प्र । वीर्येण । देवता । अति । चेकिते । विश्वस्मै । उग्रः । कर्मणे । पुरःऽहित ॥३॥ सः । इत् । वने । नमस्युऽभिः । वचस्यते । चारु । जनेषु । प्रऽब्रुवाणः । इंद्रियं । वृषा । छंदुः । भवति । हर्यतः । वृषा । क्षेमेण । धेनां । मघऽवा । यत् । इन्वति ॥ ४ ॥ सः । इत् । महानि । संऽइथानि । मज्मना । कृणोति । युध्मः । ओजसा । जनेभ्यः । अध । चन । श्रत् । दधति । त्विषिऽमते । इंद्राय । वज्रं । निऽघनिघ्नते ॥ ५ ॥ १९ ॥ सः । हि । श्रवस्युः । सदनानि । कृत्रिमा । क्ष्मया । वृधानः । ओजसा । विऽनाशयन् । ज्योतींषि । कृण्वन् । अवृकाणि । यज्यवे । अव । सुऽक्रतुः । सर्तवै । अपः । सृजत् । ॥ ६ ॥

दानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽर्वाञ्चा हरी वन्दनश्रुदा कृधि ।
यमिष्ठासः सारथयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दभ्नुवन्ति भूर्णयः ॥ ७ ॥
अप्रक्षितं वसु बिभर्षि हस्तयोरषाळ्हं सहस्तन्वि श्रुतो दधे ।
आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते क्रतव इन्द्र भूरयः ॥ ८ ॥ ॥ २० ॥

॥ ५६ ॥ १–६ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ जगती–छन्दः ॥

॥ ५६ ॥ एष प्र पूर्वीरव तस्य चम्रिषोऽत्यो न योषामुदयंस्त भुर्वणिः ।
दक्षं महे पाययते हिरण्ययं रथमावृत्या हरियोगमृभ्वसम् ॥ १ ॥
तं गूर्तयो नेमन्निषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः ।
पतिं दक्षस्य विदथस्य नू सहो गिरिं न वेना अधि रोह तेजसा ॥ २ ॥
स तुर्वणिर्महाँ अरेणु पौंस्ये गिरेर्भृष्टिर्न भ्राजते तुजा शवः ।
येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दुध्र आभूषु रामयन्नि दामनि ॥ ३ ॥
देवी यदि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्युषसं न सूर्यः ।
यो धृष्णुना शवसा बाधते तम इयर्ति रेणुं बृहदर्हरिष्वणिः ॥ ४ ॥

दानाय । मनः । सोमऽपावन् । अस्तु । ते । अर्वाञ्चा । हरी इति । वन्दनऽश्रुत् । आ । कृधि । यमिष्ठासः । सारथयः । ये । इन्द्र । ते न । त्वा । केताः । आ । दभ्नुवन्ति । भूर्णयः ॥ ७ ॥ अप्रऽक्षितं । वसु । बिभर्षि । हस्तयोः । अषाळ्हं । सहः । तन्वि । श्रुतः । दधे । आऽवृतासः । अवतासः । न । कर्तृऽभिः । तनूषु । ते । क्रतवः । इन्द्र । भूरयः ॥ ८ ॥ २० ॥

एषः । प्र । पूर्वीः । अव । तस्य । चम्रिषः । अत्यः । न । योषां । उत् । अयंस्त । भुर्वणिः । दक्षं । महे । पाययते । हिरण्ययं । रथं । आऽवृत्य । हरिऽयोगं । ऋभ्वसं ॥ १ ॥ तं । गूर्तयः । नेमन्ऽइषः । परीणसः । समुद्रं । न । संऽचरणे । सनिष्यवः । पतिं । दक्षस्य । विदथस्य । नु । सहः । गिरिं । न । वेनाः । अधि । रोह । तेजसा ॥ २ ॥ सः । तुर्वणिः । महान् । अरेणु । पौंस्ये । गिरेः । भृष्टिः । न । भ्राजते । तुजा । शवः । येन । शुष्णं । मायिनं । आयसः । मदे । दुध्रः । आभूषु । रमयत् । नि । दामनि ॥ ३ ॥ देवी । यदि । तविषी । त्वाऽवृधा । ऊतये । इन्द्रं । सिसक्ति । उषसं । न । सूर्यः । यः । धृष्णुना । शवसा । बाधते । तमः । इयर्ति । रेणुं । बृहत् । अर्हरिऽस्वनिः ॥ ४ ॥

वि यत्तिरो धरुणमच्युतं रजोऽतिष्ठिपो दिव आतासु बर्हणा ।
स्वर्मीळ्हे यन्मद इन्द्र हर्ष्याहन्वृत्रं निरपामौब्जो अर्णवम् ॥ ५ ॥
त्वं दिवो धरुणं धिष ओजसा पृथिव्या इन्द्र सदनेषु माहिनः ।
त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया पाष्याऽरुजः ॥६॥२१॥

॥ ५७ ॥ १ ६ सव्य आङ्गिरस ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता. ॥ जगती छन्द ॥

॥ ५७ ॥ प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रये सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे ।
अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम् ॥ १ ॥
अध ते विश्वमनु हासदिष्टय आपो निम्नेव सवना हविष्मतः ।
यत्पर्वते न समशीत हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्नथिता हिरण्ययः ॥ २ ॥
अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुभ्र आ भरा पनीयसे ।
यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे ॥ ३ ॥
इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो ।
नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत्क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः ॥ ४ ॥

वि । यत् । तिरः । धरुणं । अच्युतं । रजः । अतिस्थिपः । दिवः । आतासु । बर्हणा । स्वःऽमीळ्हे । यत् । मदे । इंद्र । हर्ष्या । अहन् । वृत्रं । निः । अपां । औब्जः । अर्णवं । ॥ ५ ॥ त्वं । दिवः । धरुणं । धिषे । ओजसा । पृथिव्याः । इंद्र । सदनेषु । माहिनः । त्वं । सुतस्य । मदे । अरिणाः । अपः । वि । वृत्रस्य । समया । पाष्या । अरुजः ॥ ६ ॥ २१ ॥ प्र । मंहिष्ठाय । बृहते । बृहत्ऽरये । सत्यऽशुष्माय । तवसे । मतिं । भरे । अपांऽइव । प्रवणे । यस्य । दुःऽधरं । राधः । विश्वऽआयु । शवसे । अपऽवृतं ॥१॥ अध । ते । विश्वं । अनु । ह । असत् । इष्टये । आपः । निम्नाऽइव । सवना । हविष्मतः । यत् । पर्वते । न । संऽअशीत । हर्यतः । इंद्रस्य । वज्रः । श्नथिता । हिरण्ययः ॥२॥ अस्मै । भीमाय । नमसा । सं । अध्वरे । उषः । न । शुभ्रे । आ । भर । पनीयसे । यस्य । धाम । श्रवसे । नाम । इंद्रियं । ज्योतिः । आकारि । हरितः । न । अयसे ॥ ३ ॥ इमे । ते । इंद्र । ते । वयं । पुरुऽस्तुत । ये । त्वा । आऽरभ्य । चरामसि । प्रभुवसो । इति । प्रभुऽवसो । नहि । त्वत् । अन्यः । गिर्वणः । गिरः । सघत् । क्षोणीःऽइव । प्रति । नः । हर्य । तत् । वचः ॥ ४ ॥ भूरि । ते । इंद्र । वीर्यं । तव । स्मसि ।

भूरिं त इन्द्र वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन्काममा पृण ।
अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नेम ओजसे ॥ ५ ॥
त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्रिन्पर्वशश्चकर्तिथ ।
अवासृजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः ॥६॥२२॥

॥ एकादशोऽनुवाकः ॥

॥ ५८ ॥ १-९ नोधा गौतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः जगती

(५८) नू चित्सहोजा अमृतो नि तुन्दते होता यद्दूतो अभवद्विवस्वतः ।
वि साधिष्ठेभिः पथिभी रजो मम आ देवताता हविषा विवासति॥१॥
आ स्वमद्म युवमानो अजरस्तृष्वविष्यन्नतसेषु तिष्ठति ।
अत्यो न पृष्ठं प्रुषितस्य रोचते दिवो न सानु स्तनयन्नचिक्रदत् ॥ २ ॥
क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता निषत्तो रयिषाळमर्त्यः ।
रथो न विक्ष्वृञ्जसान आयुषु व्यानुषग्वार्या देव ऋण्वति ॥ ३ ॥
वि वातजूतो अतसेषु तिष्ठते वृथा जुहूभिः सृण्या तुविष्वणिः ।
तृषु यदग्ने वनिनो वृषायसे कृष्णं त एम रुशदूर्मे अजर ॥ ४ ॥

अस्य । स्तोतुः । मघऽवन् । कामं । आ । पृण । अनु । ते । द्यौः । बृहती । वीर्यं । ममे । इयं । च । ते । पृथिवी । नेमे । ओजसे ॥ ५ ॥ त्वं । तं । इन्द्र । पर्वतं । महां । उरुं । वज्रेण । वज्रिन् । पर्वऽशः । चकर्तिथ । अव । असृजः । निऽवृताः । सर्तवै । अपः । सत्रा । विश्वं । दधिषे । केवलं । सहः ॥ ६ ॥ २२ ॥

नु । चित् । सहःऽजाः । अमृतः । नि । तुंदते । होता । यत् । दूतः । अभवत् । विवस्वतः । वि । साधिष्ठेभिः । पथिऽभिः । रजः । ममे । आ । देवऽताता । हविषा । विवासति ॥ १ ॥ आ । स्वं । अद्म । युवमानः । अजरः । तृषु । अविष्यन् । अतसेषु । तिष्ठति । अत्यः । नः । पृष्ठं । प्रुषितस्य । रोचते । दिवः । न । सानु । स्तनयन् । अचिक्रदत् ॥२॥ क्राणाः । रुद्रेभिः । वसुऽभिः । पुरःऽहितः । होता । निऽसत्तः । रयिषाट् । अमर्त्यः । रथः । न । विक्षु । ऋंजसानः । आयुषु । वि आनुषक् । वार्या । देवः । ऋण्वति । ३ ॥ वि । वातऽजूतः । अतसेषु । तिष्ठते । वृथा । जुहूभिः । सृण्या । तुविऽस्वनिः । तृषु । यत् । अग्ने । वनिनः । वृषऽयसे । कृष्णं । ते । एम । रुशत्ऽऊर्मे । अजर ॥ ४ ॥

तपुर्जम्भो वन आ वातचोदितो यूथे न साह्वाँ अव वाति वंसगः ।
अभिव्रजन्नक्षितं पाजसा रजः स्थातुश्चरथं भयते पतत्रिणः ॥५॥२३॥
दधुष्ट्वा भृगवो मानुषेष्वा रयिं न चारुं सुहवं जनेभ्यः ।
होतारमग्ने अतिथिं वरेण्यं मित्रं न शेवं दिव्याय जन्मने ॥ ६ ॥
होतारं सप्त जुह्वो यजिष्ठं यं वाघतो वृणते अध्वरेषु ।
अग्निं विश्वेषामरतिं वसूनां सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥ ७ ॥
अच्छिद्रा सूनो सहसो नो अद्य स्तोतृभ्यो मित्रमहः शर्म यच्छ ।
अग्ने गृणन्तमंहस उरुष्योर्जो नपात्पूर्भिरायसीभिः ॥ ८ ॥
भवा वरूथं गृणते विभावो भवा मघवन्मघवद्भ्यः शर्म ।
उरुष्याग्ने अंहसो गृणन्तं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ २४ ॥

॥ ५९ ॥ १-७ नोधा गौतम ऋषिः ॥ अग्निर्वैश्वानरो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

(५९) वया इदग्ने अग्नयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते ।
वैश्वानर नाभिरसि क्षितीनां स्थूणेव जनाँ उपमिद्ययन्थ ॥ १ ॥

तपुःऽजम्भः । वने । आ । वातऽचोदितः । यूथे । न । सह्वान् । अव । वाति । वंसगः ।
अभिऽव्रजन् । अक्षितं । पाजसा । रजः । स्थातुः । चरथं । भयते । पतत्रिणः ।
॥ ५ ॥ २३ ॥ दधुः । त्वा । भृगवः । मानुषेषु । आ । रयिं । न चारुं । सुऽहवं । जनेभ्यः ।
होतारं । अग्ने । अतिथिं । वरेण्यं । मित्रं । न । शेवं । दिव्याय । जन्मने ॥ ६ ॥
होतारं । सप्त । जुह्वः । यजिष्ठं । यं । वाघतः । वृणते । अध्वरेषु । अग्निं । विश्वेषां ।
अरतिं । वसूनां । सपर्यामि । प्रयसा । यामि । रत्नं ॥ ७ ॥ अच्छिद्रा । सूनो इति ।
सहसः । नः । अद्य । स्तोतृऽभ्यः । मित्रऽमहः । शर्म । यच्छ । अग्ने । गृणन्तं । अंहसः ।
उरुष्य । ऊर्जः । नपात् । पूःऽभिः । आयसीभिः ॥ ८ ॥ भव । वरूथं । गृणते ।
विभाऽवः । भव । मघऽवन् । मघवत्ऽभ्यः । शर्म । उरुष्य । अग्ने । अंहसः ।
गृणन्तं । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ ९ ॥ २४ ॥
वयाः । इत् । अग्ने । अग्नयः । ते । अन्ये । त्वे इति । विश्वे । अमृताः । मादयन्ते ।
वैश्वानर । नाभिः । असि । क्षितीनां । स्थूणाऽइव । जनान् । उपऽमित् । ययन्थ ।
॥ १ ॥ मूर्धा । दिवः । नाभिः । अग्निः । पृथिव्याः । अथ । अभवत् । अरतिः ।

मूर्धा दिवो नाभिरग्निः पृथिव्या अथाभवदरती रोदस्योः ।
तं त्वा देवासोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्योतिरिदार्याय ॥ २ ॥
आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्ना वसूनि ।
या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेष्वसि तस्य राजा ॥ ३ ॥
बृहती इव सूनवे रोदसी गिरो होता मनुष्यो३ न दक्षः ।
स्वर्वते सत्यशुष्माय पूर्वीर्वैश्वानराय नृतमाय यह्वीः ॥ ४ ॥
दिवश्चित्ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम् ।
राजा कृष्टीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ ॥ ५ ॥
प्र नू महित्वं वृषभस्य वोचं यं पूरवो वृत्रहणं सचन्ते ।
वैश्वानरो दस्युमग्निर्जघन्वाँ अधूनोत्काष्ठा अव शम्बरं भेत् ॥ ६ ॥
वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावा ।
शातवनेये शतिनीभिरग्निः पुरुणीथे जरते सूनृतावान् ॥ ७ ॥ २५ ॥

॥ ६० ॥ १–५ नोधा गोतम–ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप्–छन्दः ॥

(६०) वह्निं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राव्यं दूतं सद्योअर्थम् ।
द्विजन्मानं रयिमिव प्रशस्तं रातिं भरद्भृगवे मातरिश्वा ॥ १ ॥

रोदस्योः । तं । त्वा । देवासः । अजनयंत । देवं । वैश्वानर । ज्योतिः । इत् । आर्याय ॥ २ ॥ आ । सूर्ये । न । रश्मयः । ध्रुवासः । वैश्वानरे । दधिरे । अग्ना । वसूनि । या । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । या । मानुषेषु । असि । तस्य । राजा । ॥३॥ बृहती । इवेति । बृहतीऽइव । सूनवे । रोदसी इति । गिरः । होता । मनुष्यः । न । दक्षः । स्वःऽवते । सत्यऽशुष्माय । पूर्वीः । वैश्वानराय । नृऽतमाय । यह्वीः । ॥४॥ दिवः । चित् । ते । बृहतः । जातऽवेदः । वैश्वानर । प्र । रिरिचे । महिऽत्वं । राजा । कृष्टीनां । असि । मानुषीणां । युधा । देवेभ्यः । वरिवः । चकर्थ ॥ ५ ॥ प्र । नु । महिऽत्वं । वृषभस्य । वोचं । यं । पूरवः । वृत्रऽहनं । सचंते । वैश्वानरः । दस्युं । अग्निः । जघन्वान् । अधूनोत् । काष्ठाः । अव । शंबरं । भेत् ॥ ६ ॥ वैश्वानरः । महिम्ना । विश्वऽकृष्टिः । भरत्ऽवाजेषु । यजतः । विभाऽवा । शातऽवनेये । शतिनीभिः । अग्निः । पुरुऽनीथे । जरते । सूनृताऽवान् ॥ ७ ॥ २५ ॥

वह्निं । यशसं । विदथस्य । केतुं । सुप्रऽअव्यं । दूतं । सद्यःऽअर्थं । द्विऽजन्मानं । रयिंऽइव । प्रऽशस्तं । रातिं । भरत् । भृगवे । मातरिश्वा ॥ १ ॥

अस्य शासुरुभयासः सचन्ते हविष्मन्त उशिजो ये च मर्ताः ।
दिवश्चित्पूर्वो न्यसादि होतापृच्छ्यो विश्पतिर्विक्षु वेधाः ॥ २ ॥
तं नव्यसी हृद आ जायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः ।
यमृत्विजो वृजने मानुषासः प्रयस्वन्त आयवो जीजनन्त ॥ ३ ॥
उशिक्पावको वसुर्मानुषेषु वरेण्यो होताधायि विक्षु ।
दमूना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाम् ॥ ४ ॥
तं त्वा वयं पतिमग्ने रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोतमासः ।
आशुं न वाजम्भरं मर्जयन्तः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ६१ ॥ १–१६ नोधा गौतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः

(६१) अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मि स्तोमं माहिनाय ।
ऋचीषमायाध्रिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा ॥ १ ॥
अस्मा इदु प्रय इव प्र यंसि भराम्याङ्गूषं बाधे सुवृक्ति ।
इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्जयन्त ॥ २ ॥

अस्य । शासुः । उभयासः । सचन्ते । हविष्मन्तः । उशिजः । ये । च । मर्ताः ।
दिवः । चित् । पूर्वः । नि । असादि । होता । आऽपृच्छ्यः । विश्पतिः । विक्षु ।
वेधाः ॥ २ ॥ तं । नव्यसी । हृदः । आ । जायमानं । अस्मत् । सुऽकीर्तिः ।
मधुऽजिह्वं । अश्याः । यं । ऋत्विजः । वृजने । मानुषासः । प्रयस्वन्तः । आयवः ।
जीजनन्त ॥ ३ ॥ उशिक् । पावकः । वसुः मानुषेषु । वरेण्यः । होता । अधायि ।
विक्षु । दमूनाः । गृहऽपतिः । दमे । आ । अग्निः । भुवत् । रयिऽपतिः । रयीणां ।
॥ ४ ॥ तं । त्वा । वयं । पतिं । अग्ने । रयीणां । प्र । शंसामः । मतिऽभिः ।
गोतमासः । आशुम् । न । वाजम्ऽभरम् । मर्जयन्तः । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः ।
जगम्यात् ॥ ५ ॥ २६ ॥

अस्मै । इत् । ऊम् । इति । प्र । तवसे । तुराय । प्रयः । न । हर्मि । स्तोमम् । माहि-
नाय । ऋचीषमाय अध्रिऽगवे । ओहम् । इन्द्राय । ब्रह्माणि । राततमा ॥ १ ॥
अस्मै । इत । ऊम् । इति । प्रयः ऽइव । प्र यंसि । भरामि । आङ्गूषम् । बाधे । सुऽ-
वृक्ति । इन्द्राय । हृदा । मनसा । मनीषा । प्रत्नाय । पत्ये । धियः । मर्जयन्त ।
॥ २ ॥ अस्मै । इत् । ऊम् इति । त्यम् । उपऽमम् । स्वःऽसाम् । भरामि । आङ्गूषम् ।
आस्येन । मंहिष्ठम् । अच्छोक्तिऽभिः । मतीनाम् । सुवृक्तिऽभिः । सूरिम् ।

अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षां भराम्याङ्गूषमास्येन ।
मंहिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधध्यै ॥ ३ ॥
अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय ।
गिरश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ॥ ४ ॥
अस्मा इदु सप्तिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वा३ समञ्जे ।
वीरं दानौकसं वन्दध्यै पुरां गूर्तश्रवसं दर्माणम् ॥ ५ ॥ २७ ॥
अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद्वज्रं स्वपस्तमं स्वर्यं१रणाय ।
वृत्रस्य चिद्विदद्येन मर्म तुजन्नीशानस्तुजता कियेधाः ॥ ६ ॥
अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाञ्चार्वन्ना ।
मुषायद्विष्णुः पचतं सहीयान्विध्यद्वराहं तिरो अद्रिमस्ता ॥ ७ ॥
अस्मा इदु ग्नाश्चिद्देवपत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः ।
परि द्यावापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि ष्टः ॥ ८ ॥
अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् ।
स्वराळिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय ॥ ९ ॥

वृवृधध्यै ॥ ३ ॥ अस्मै । इत् । ऊं इति । स्तोमम् । सम् । हिनोमि । रथम् । न । तष्टाऽइव । तत्ऽसिनाय । गिरः । च । गिरः । च । गिर्वाहसे । सुऽवृक्ति । इन्द्राय । विश्वम्ऽइन्वम् । मेधिराय ॥ ४ ॥ अस्मै । इत् । ऊं इति । सप्तिम्ऽइव । श्रवस्या । इन्द्राय । अर्कम् । जुह्वा । सम् । अञ्जे । वीरम् । दानऽओकसम् । वन्दध्यै । पुराम् । गूर्तऽश्रवसम् । दर्माणम् ॥ ५ ॥ २७ ॥ अस्मै । इत् । ऊं इति । त्वष्टा । तक्षत् । वज्रम् । स्वपःऽतमम् । स्वर्यम् । रणाय । वृत्रस्य । चित् । विदत् । येन । मर्म । तुजन् । ईशानः । तुजता । कियेधाः ॥ ६ ॥ अस्य । इत् । ऊं इति । मातुः । सवनेषु । सद्यः । महः । पितुम् । पपिऽवान् । चारु । अन्ना । मुषायत् । विष्णुः । पचतम् । सहीयान् । विध्यत् । वराहम् । तिरः । अद्रिम् । अस्ता ॥ ७ ॥ अस्मै । इत् । ऊं इति । ग्नाः । चित् । देवऽपत्नीः । इन्द्राय । अर्कम् । अहिऽहत्ये । ऊवुरित्यूवुः । परि । द्यावापृथिवी इति । जभ्रे । उर्वी इति । न । अस्य । ते इति । महिमानम् । परि । स्तइतिस्तः ॥ ८ ॥ अस्य इत् । एव । प्र । रिरिचे । महिऽत्वम् । दिवः । पृथिव्याः । परि । अन्तरिक्षात् । स्वऽराट् । इन्द्रः । दमे । आ । विश्वऽगूर्तः । सुऽअरिः अमत्रः । ववक्षे । रणाय ॥ ९ ॥

अस्येदेव शवसा शुषन्तं वि वृश्चद्वज्रेण वृत्रमिन्द्रः ।
गा न व्राणा अवनीरमुञ्चदभि श्रवो दावने सचेताः ॥ १० ॥ २८ ॥
अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद्वज्रेण सीमयच्छत् ।
ईशानकृद्दाशुषे दशस्यन्तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः ॥ ११ ॥
अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः ।
गोर्न पर्व वि रदा तिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपां चरध्यै ॥ १२ ॥
अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः ।
युधे यदिष्णान आयुधान्यृघायमाणो निरिणाति शत्रून् ॥ १३ ॥
अस्येदु भिया गिरयश्च दृळ्हा द्यावा च भूमा जनुषस्तुजेते ।
उपो वेनस्य जोगुवान ओणिं सद्यो भुवद्वीर्याय नोधाः ॥ १४ ॥
अस्मा इदु त्यदनु दाय्येषामेको यद्वव्ने भूरेरीशानः ।
प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावदिन्द्रः ॥ १५ ॥
एवा ते हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् ।
ऐषु विश्वपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १६ ॥ २९ ॥

अस्य । इत् । एव । शवसा । शुषन्तम् । वि । वृश्चत् । वज्रेण । वृत्रम् । इन्द्रः । गाः ।
व्राणाः । अवनीः । अमुञ्चत् । अभि । श्रवः । दावने । सऽचेताः ॥ १० ॥ २८ ॥
अस्य । इत् । ऊम् इति । त्वेषसा । रन्त । सिन्धवः । परि । यत् । वज्रेण । सीम् ।
अयच्छत् । ईशानऽकृत् । दाशुषे । दशस्यन् । तुर्वीतये । गाधम् । तुर्वणिः । करिति
कः ॥ ११ ॥ अस्मै । इत् । ऊम् इति । प्र । भर । तूतुजानः । वृत्राय । वज्रम् ।
ईशानः । कियेधाः । गोः । न । पर्व वि । रद । तिरश्चः । इष्यन् अर्णांसि अपाम् ।
चरध्यै ॥ १२ ॥ अस्य । इत् । ऊम् इति प्र । ब्रूहि । पूर्व्याणि । तुरस्य । कर्माणि ।
नव्यः । उक्थैः । युधे । यत् इष्णानः । आयुधानि । ऋघायमाणः । निऽरिणाति ।
शत्रून् ॥१३॥ अस्य । इत् । ऊम । इति । भिया । गिरयः । च । दृळ्हाः । द्यावा । च ।
भूम । जनुषः । तुजेते । इति । उपो इति । वेनस्य । जोगुवानः । ओणिम् । सद्यः ।
भुवत् । वीर्याय । नोधाः ॥१४॥ अस्मै । इत् । ऊम । इति । त्यत् । अनु । दायि ।
एषाम् । एकः । यत् । वव्ने । भूरेः । ईशानः । प्र । एतशम् । सूर्ये । पस्पृधानम् ।
सौवश्व्ये । सुष्विम् । आवत् । इन्द्रः ॥१५॥ एव । ते । हारिऽयोजन । सुऽवृक्ति ।
इन्द्र । ब्रह्माणि । गोतमासः । अक्रन् । आ । एषु । विश्वऽपेशसम् । धियम् । धाः ।
प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ १६ ॥ २९ ॥

સૂક્ત ૪૬.

ઋષિ-પ્રસ્કણ્વ; દેવતા-આશ્વિન.

દ્યુલોકને પ્રિય અને અપૂર્વ[1] તેજોયુક્ત ઉષાદેવી પોતાનો પ્રકાશ પાડે છે. હે અશ્વિન, હું તમારી મનઃપૂર્વક સ્તુતિ કરૂં છું. ૧

આ અશ્વિની દેવ સુંદર છે. સિંધુ તેમની જનની છે. વેગવાન્[2] પુરુષોની સાથે (તુલના કરતાં પોતાના વેગવડે મનને પણ પછવાડે પાડે છે. એ અંતઃકરણપૂર્વક ભક્તોને) ધન અર્પણ કરે છે. ૨

વેગથી દોડવામાં જાણે પક્ષી જ, એવા તમારા અશ્વના યોગે જ્યારે તમારો રથ ફરફર ઉડતો જાય છે ત્યારે અતિ પુરાતન[3] સ્વર્ગલોકમાં પણ તમારાં સ્તોત્રો ગાવામાં આવે છે. ૩

આ સર્વસંચારી તથા સર્વતૃપ્તિકારક (ભાનુ) દેવ-જેનાપર ઉદકોનો પ્રેમ છે તથા જેમાંથી પાણીનો ઘડો[4] (અર્થાત્ મેઘ) જન્મ પામે છે—તે તમને હવિથી સંતુષ્ટ કરે છે. ૪

હે સ્તુતિપ્રિય તથા સત્યસ્વરૂપ અશ્વિનદેવ, સોમ તમારા મનનાં દ્વાર ઉઘાડે[5] છે. માટે આપ સોમરસનું મનસોક્ત પ્રાશન કરો. ૫ (૩૩)

---

१ अपूर्व्या २ रथीणां ३ कुरहासः ४ जारः ५ आदारः

હે અશ્વિન, તમારી જે કૃપા ઉજ્જ્વલ પ્રકાશ પાડીને અમને અંધકારની પાર[1] લઇ જશે તેની પ્રાપ્તિ અમને કરી આપો. ૬

તમારી કૃપારૂપી નોકામાં[2] બેસીને (દુઃખસમુદ્રની) પાર અમે જઇ શકીએ માટે અત્રે આગમન કરો. હે અશ્વિન, આપ આપનો રથ જોડો. ૭

નદીના તીરપરથી ગમન થતી વખતે તમારો રથ જ, સ્વર્ગલોક કરતાં વિસ્તીર્ણ એવી, તમારી નૌકા[3] થાય છે તમારેમાટે અમે અત્રે ભક્તિથી સોમરસ તૈયાર કરીને મુકયો છે.
૮

હે કણ્વ સ્વર્ગના પ્રદેશમાં આલ્હાદદાયક તેજ[4] ભરાઈ રહ્યુ છે અને નદીઓના નિવાસસ્થાને તેજઃપુંજ વૈભવ દગ્ગોચર થાય છે. ત્યારે, હે અશ્વિન, આપ આપનો દિવ્ય દેહ કયે સ્થાને લઇ જશો વારૂ ? ૯

ચારે તરફ પોતાનાં રશ્મી ફેંકવા માટે જુઓ આ પ્રભા સજ્જ થઇ છે અને જુઓ અત્રે આ સૂર્ય (ઉગ્યો) કે જે કાચનની જ પ્રતિમા છે. કૃષ્ણવર્ણ[5] અગ્નિએ પણ પોતાની જીહ્વા બહાર કાઢીને પોતાની દીપ્તિ પ્રગટ કરી છે. ૧૦(૩૪)

ધર્મનીતિનો માર્ગ આપને દુઃખોની પેલીપાર લઇ જવા માટે[6] સ્પષ્ટ દેખાવા લાગ્યો છે. અને સ્વર્ગની વાટ પણ દ્દષ્ટિએ પડવા માંડી છે. ૧૧

---

१ पांपरत्‌ २ नावा ३ अरित्र ४ इन्दष ५ असितः ६ साधुया

સોમપ્રાશનથી આનંદ થતાં વેંત જ જે અશ્વિન દેવ ભક્તને ભરપુર વૈભવ આપે છે તેમના તે કૃપાપ્રસાદનાં સ્તોતૃજન હમેશાં[1] વખાણ કરે છે ૧૨

જેપ્રમાણે પૂર્વે તમે મનુને ભેટવા ગયા હતા તે પ્રમાણે અમારી પ્રાર્થનાથી તથા સોમરસના પ્રાશનથી પ્રેરિત થઈને વિવસ્વત્[2]માટે આપનું તેજ પ્રગટ કરતા આપ અત્રે આવો. ૧૩

આપ ભ્રમણ કરતા હોવાથી આપના માર્ગના અનુરોધથી ઉષાએ પણ પોતાનું માર્ગક્રમણ ચલાવ્યું. આપને રાત્રે[3] કરેલાં યાગકર્મો ઘણા પસંદ છે. ૧૪

હે અશ્વિન, આપની કૃપામાં ભંગ[4] ન પડવા દેતાં આપ બન્નેજણ અમને સૌખ્ય અર્પણ કરો અને બન્નેજણ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૧૫ (૩૫)

અધ્યાય ચોથા.

સૂક્ત ૪૭.

ઋષિ–પ્રસ્કણ્વ; દેવતા અશ્વિન.

નીતિધર્મના પરિપાલનમાં આનંદ માનનાર હે અશ્વિનીદેવ, આ અતિશય માધુર્યયુક્ત સોમરસ તમારે માટે કાઢી રાખ્યો છે. તે કાલે[5] જ તૈયાર કર્યો છે. તેનું પ્રાશન કરો અને આપના ભક્તોમાટે ઉત્તમ સંપત્તિના ભંડાર ભરી રાખો. ૧

હે અશ્વિન, જે આપના રથને ત્રણ વંધુરા છે, જેનો આકાર ત્રિકોણાકૃતિ

---

१ प्रतिभूयति २ वावसाना ३ अक्तुभिः ४ अविद्रियाभिः ५ तिरोअह्न्यं

છે તથા જે દેખાવામાં સુંદર[1] છે એવા રથમાં બેસીને, અત્રે આ યજ્ઞમાં કણ્વ તમારી સ્તુતિ કરે છે તેમની, હાક આપ શ્રવણ કરો, ૨

ન્યાયનીતીને[2] ઉત્તેજન આપનાર હે અશ્વિનીદેવો, આ અત્યંત મધુર સોમરસનું પ્રાશન કરો, અને હે સ્વરૂપવાન દેવો, આપના રથમાં પુષ્કળ સંપત્તિ લઇને ભક્તજનપ્રતિ આગમન કરો. ૩

ત્રણે[3] જણ સાથે સાથે બેસી શકે એવી રીતે માંડેલા કુશાસનપર (આરૂઢ થઇને) હે સર્વજ્ઞ દેવ, અમારો યજ્ઞ માધુર્યથી પરિપ્લુત કરો. હે અશ્વિન, આ તેજસ્વીપણાથી શોભનારા કણ્વ સોમ તૈયાર કરીને આપને આમંત્રણ કરે છે ૪

જે આપના કૃપાસામર્થ્યના[4] યોગે, હે અશ્વિન, આપે કણ્વનું સંરક્ષણ કર્યું તે જ સામર્થ્યથી યુક્ત થઇને અમારૂં પણ રક્ષણ કરો, કારણ કે આપ સર્વ મંગલતાના સ્વામી તથા ન્યાયનીતિને ઉત્તેજન આપનારા છો. ૫ (૧)

હે સુંદર અશ્વિન, જે અર્થે આપ સુદાસમાટે સંપત્તિ લઇને આવ્યા તે અર્થે આપના રથમાં (અમારેમાટે પણ) જીવનસામગ્રી[5] લઇને આવો. જેનાપર પુષ્કળ લોકોની દૃષ્ટિ હોય એવો વૈભવ અમને અર્પણ કરો, પછી તે આપે મહાસાગરમાંથી આણ્યો હોય અથવા સ્વર્ગની આસપાસના પ્રદેશમાંથી આણેલો હોય. ૬

---

१ सुपेशसा २ ऋतवृधा ३ त्रिषधस्थे ४ आभिरूतिभिः ५ पृक्ष.

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિની દેવો, આપ તુર્વશ પાસેથી નજદીક હો અથવા
[1]
ઘણે દૂર હો, ત્યાંથી આપના સુંદર રથમાં બેસીને અત્રે આવો અને આવતી વખતે સૂર્યકિરણોને પણ સાથે લેતા આવો. ૭

[2]
યજ્ઞનો આશ્રય કરનાર આપના અશ્વ આપને અમારા હવિપાસે લઇ આવો. હે શૂરો, આપને પ્રેમથી હવિ અર્પણ કરનાર સદાચારી ભકતોમાટે સમૃદ્ધિની ભરતી કરીને આ કુશાસનપર વિરાજમાન થાઓ. ૮

[3]
હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિની દેવો, સૂર્યને આચ્છાદિત કરી નાંખનારા આપના રથમાં બેસીને અત્રે આવો. જ્યારે જ્યારે આપને મધુર સોમરસના પાનની ઇચ્છા થાય છે ત્યારે ત્યારે આપ હમેશાં તે જ રથમાં આપના ભકતોમાટે વૈભવ આણો છો. ૯

અનેક વૈભવસંપન્ન અશ્વિનોને અમે સ્તુતિસ્તોત્રો ગાઈને. અમારી તરફ (આવવાને) આવાહન કરીએ છીએ. હે અશ્વિન, આપને પ્રિય થયેલા કણ્વના
[4]
સદનમાં જઇ જઇને આપે ખરેખર હમેશાં સોમપ્રાશન કર્યું છે. ૧૦ (૨)

સૂક્ત ૪૮.

ઋષિ-પ્રસ્કણ્વ; દેવતા-ઉષા.

દ્યુલોકદુહિતા હે ઉષાદેવી, અત્યંત સુંદર તારી કાંતિવડે અમારે માટે અત્રે
[5]
સુપ્રકાશિત થા. હે દેદીપ્યમાન દેવતા, તું દાનશૂર હોવાથી વિપુલ સંપત્તિ તથા વૈભવ સાથે લઇ આવીને (અત્રે પ્રકાશ પાડ). ૧

---

१ परावति २ अध्वरश्रियः ३ सूर्यत्वचा ४ सदांसि ५ व्युच्छ

१
આ ઉષા, અશ્વ ધેનૂ તથા આ વિશ્વમાના ઉત્તમોત્તમ સૌખ્ય પણ પોતાની સાથે લઇને (જગની સપાટીપર) પ્રકાશ પાડવા માટે (આકાશમાથી) ઉતરી આવી છે હે ઉષા મારી સાથે મધુર ભાષણ કર અને શ્રીમત પુરૂષોપાને જેવુ ધન હોય છે તેવુ ધન અમને અર્પણ કર २

ઉષાએ પોતાનો પ્રકાશ પાડયો છે તથા તે પોતાનો પ્રકાશ એવોજ પાડશે
२
(નાયકાગને લીધે અટકી પડેલી) ગાડીઓને એ જ આગળ જવાને પ્રેરણા કરે છે કરવુ, જેપ્રમાણે (સમુદ્રપર્યટનાર્થ નીકળનાર) સાહસી લોક સમુદ્રતરફ દ્રષ્ટિ રાખીને બેસે છે તેપ્રમાણે સર્વ સ્ય ઉષાના આગમનની પ્રતીક્ષા કરતા બેઠા છે ३

જે વિદ્વાન્ લોક, તારૂ આગમન થયે દાનકર્મો કરવા તરફ પોતાના મનની પ્રવૃત્તિ કરે છે તેમના નામ આ કણ્વકુલમાના શ્રેષ્ઠ પુરૂષ કણ્વ આ યજ્ઞમા (બહુ સન્માનથી) ગાય છે ४

४
એકાદ સુદર સ્ત્રીપ્રમાણે આ ઉષા વિલાસ કરતી કરતી તથા સર્વ દુરિતોને નાશપ્રતિ પહોચાડતી આવે છે પાયવાળા પ્રાણીઓને તે ચલાવવા માડે છે, તથા પાખવાળા જીવોને તે અતરિક્ષમા ઉડવાને પ્રવૃત્ત કરે છે ५ (3)

५
જે ઉદ્યોગશીલ છે તથા જેમને ધન મેળવવાની ઇચ્છા છે તેમને તે તેમના કામોમા પ્રવૃત્ત કરે છે આ ઉદાર દેવતાને વિશ્રાતિની બિલકુલ જરૂર લાગતી નથી ઉત્સાહ વર્ધન કરનારી આ ઉષાદેવી પ્રકાશમાન થતાવાર ઉડવાના સામર્થ્યવાળુ એકપણ પક્ષી (માળામા) બેસી રહેતુ નથી ६

---

१ विश्वसुपिद २ जीरा ३ युजत ४ सूनरी ५ समन

સૂર્યના[1] ઉદયસ્થાનની પણ પેલી બાજુના દૂરના પ્રદેશમાંથી એણે પોતાના (અશ્વ) જોડી આણ્યા છે. આ પરોપકારી ઉષા મનુષ્યોપાસે સો રથમાં બેસીને આવે છે. ૭

આનું દર્શન[2] થતાંનીસાથે જ સર્વ જગે એને પ્રણામ કર્યા છે. આ ઉપકારી ઉષા સર્વને પ્રકાશ આપે છે. આ દ્યુલોકની ઉદાર કન્યાએ સર્વ દ્વેષકારક તથા બાધક જીવોનું ઉન્મૂલન કરી નાંખ્યું છે. ૮

દ્યુલોકકન્યા હે ઉષાદેવી, અમારાં યજ્ઞ કર્મો શરૂ થવામાટે અત્રે તારો પ્રકાશ પાડીને તથા અમને અતિશય સૌખ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપીને તારાં આલ્હાદ-દાયક[3] કિરણોસાથે અત્રે પ્રકટ થા. ૯

જ્યારે હે સુખદાયિની દેવી, તું તારો પ્રકાશ પાડે છે ત્યારે તારીપાસેથી વિશ્વને તેના પ્રાણ, તેનું ચૈતન્ય, મળ્યું એવું લાગે છે. હે ઉજ્જ્વલ તથા અલૌકિક ઔદાર્ય[4] પ્રકટ કરનાર દેવતા, તું તારા મોટા રથમાં આવીને અમારી હાક સાંભળ ૧૦ (૪)

હે ઉષા દેવી, તારા અંગમાં એવું સામર્થ્ય[5] આણ કે જેને માટે સર્વ મનુષ્યોને અચંબો લાગે; અને તે સામર્થ્યના યોગે અમારૂં કલ્યાણ કરનારા દેવોને, જે ઉપાસક તારૂં સ્તવન કરે છે તેમના યજ્ઞસમીપ લઇ આવ. ૧૧

---

१ उदयनादधि २ चक्षस ३ चन्द्रेण ४ चित्रामघे ५ वस्र

હે ઉષાદેવી, સર્વ દેવોને અંતરિક્ષમાંથી અત્રે સોમપાનાર્થ લઈ આવ, અને હે ઉષા, અમારા અંગમાં એવું સામર્થ્ય આણ કે જેના યોગે અમે અમારું શૌર્ય દાખવી શકીએ, જેની ઘણી પ્રશંસા[1] થાય, તથા જેને લીધે અમે ધેનુની તથા અશ્વની પ્રાપ્તિ કરી શકીએ. ૧૨

જેનાં[2] ઉજ્જવલ તથા કલ્યાણકારક કિરણો દેખાવા લાગ્યાં છે તેવી આ ઉષા અમને, સર્વ લોકોને પ્રિય, ઉત્તમ પ્રકારની સંપત્તિ અમને પ્રયાસ ન પડતાં અર્પણ કરો. ૧૩

હે શ્રેષ્ઠ ઉષાદેવી, પ્રાચીન ઋષિઓએ[3] તને સ્વસંરક્ષણાર્થ આવાહન કર્યું. (તેમના પૂજનને પાત્ર થયેલી) ઉજ્જવલ કાંતિથી (યુક્ત) હે ઉષા, તું તારી અમારાપર કૃપા કરીને અમારાં સ્તોત્રમાટે તારી પ્રશંસાબુદ્ધિ વ્યક્ત કર. ૧૪

હે ઉષાદેવી, જે અર્થે આજ તેં તારા તેજવડે સ્વર્ગનાં દ્વારો ખુલ્લાં કર્યાં છે તે અર્થે હે દેવી, અમને શત્રુઓના ત્રાસ વિનાનું મંદિર[4] પ્રાપ્ત થાય એમ કર તથા અમને ધેનુ પ્રાપ્ત થાય એવી અમારાપર કૃપા કર. ૧૫

હે સામર્થ્યવાન્ શ્રેષ્ઠ ઉષા દેવી, અમને અખિલ[5] પ્રકારની સંપત્તિથી, સમૃદ્ધિથી, સર્વત્ર પ્રસાર પામનાર કીર્તિ વૈભવથી તથા બલથી પરિપૂર્ણ કરી નાંખ. ૧૬ (૫)

---

१ उक्थ्य २ भानन्तः ३ यदि ४ छर्दिः ५ विश्वपेशसा

સૂક્ત ૪૯.

ઋષિ પ્રસ્કણ્વ, કાણ્વ દેવતા ઉષા.

હે ઉષોદેવી, દેદીપ્યમાન[1] દ્યુલોકના ઉપરના ભાગ તરફથી અત્રે તારી કલ્યાણ-પ્રદ કાન્તિથી (વિભૂષિત થઇને) આગમન કર. ૧

હે ઉષા દેવી, જે સુખાવહ તથા સુંદર રથમાં તું વિરાજમાન થઇ છે તેમાં બેસીને આવીને, હે દ્યુલોકકન્યા, ઉત્તમ કીર્તિ[2]ની ઇચ્છા કરનારા આ મનુષ્યનું સંરક્ષણ કર. ૨

દ્યુલોકના આસપાસના ભાગમાંથી તારૂ આગમન થતાં વેંત ઉડનારાં[3] પક્ષી તથા દ્વિપાદ તથા ચતુષ્પાદ પ્રાણી બહાર નીકળવાને તૈયાર થયાં. ૩

પોતાના કિરણોથી જગત્પર પ્રકાશ પાડતી જે તું સર્વ જગને પ્રકાશમય[4] કરી નાંખે છે તે તને હે ઉષા, કણ્વોએ સંપત્તિની ઇચ્છા રાખીને સ્તોત્રના યોગથી આવાહન કર્યું છે. ૪ (૬)

સૂક્ત ૫૦.

ઋષિ: પ્રસ્કણ્વ, કાણ્વદેવતા સૂર્યો.

સર્વજ્ઞ[5] સૂર્યદેવનું સર્વને દર્શન થાય માટે તેને તેનાં રશ્મિ અત્રે લઇ આવે છે. ૧

---

१ मद्रेभिः २ सुश्रवस ३ पतत्रिणः ४ रोचन ५ जातवेदस

આ સર્વદર્શી સૂર્યને જોઇને, રાત્રિનક્ષત્રો રાત્રિસહવર્તમાન ચોરપ્રમાણે[1]
નાશી જાય છે. ૨

સર્વ લોકપર પ્રકાશ પાડવા માટે આવતી વખતે તેનાં ઉજ્જવલ રશ્મિ
અગ્નિ જેવાં તેજસ્વી[2] દેખાય છે. ૩

હે સૂર્ય, તું પ્રકાશ આપનારો સર્વમાં અત્યંત સુંદર તથા સર્વસંચારી[3]
છુ. આ અખિલ જગપર પ્રકાશ પાડીને તેને ઉજ્જવલ બનાવે છે. ૪

તારો પ્રકાશ સર્વની નજરે પડે તેટલા માટે દેવસમુદાય, મનુષ્યો,
(વધારે તો શું) સર્વ વિશ્વસન્મુખ[4] તું પ્રકાશમાન થાય છે. ૫ (૭)

આ યોગે હે વરુણ, હે જગતને પાવન[5] કરનાર દેવ, તું સર્વ લોકોને ધારણ
કરનાર આ જગપર સ્તોત્રોવડે જોઇ શકે છે. ૬

હે સૂર્ય, સર્વ પ્રાણિમાત્રનું નિરીક્ષણ કરતો તથા રાત્રીના યોગે દિવસોનુ
માપ[6] કરતો તું દ્યુલોકપર તથા વિસ્તીર્ણ રજોલોકપર આગમન કરે છે. ૭

---

१ तायवः २ भ्राजन्तः ३ तरणि ४ प्रत्यङ् ५ पावक ६ मिमानः

હે સર્વનિરીક્ષક સૂર્યદેવ, જેના કેશ[1] દીપ્તિમય છે એવા તને સાત રક્ત-
વર્ણ અશ્વ રથમાં આણે છે. ૮

(રથના આગલા ભાગે જોડેલા હોવાથી) જાણે કે જે રથમાંથી જ ઉત્પન્ન
થયા હોવાનો ભાસ થાય છે એવા સાત અશ્વ[2] આ સૂર્યે (સ્વરથને) જોડયા
છે. તે રથની ધુંસરી પોતે પોતાની મેળે જ ગળાપર લેતા હોવાથી તેમને સજ્જ
કરીને તે બહાર પ્રયાણ કરે છે. ૯

સર્વ અંધકારપર પોતાનું પ્રાબલ્ય પ્રકટ કરતું ઉત્તમ તેજ શોધતાં અમે આ
ઉત્કૃષ્ટ જ્યોતિપાસે—સૂર્યપાસે—આવ્યા. આ અખિલ દેવોમાં[3] શ્રેષ્ઠ દેવ છે. ૧૦

સ્વમિત્રોને આનંદ આપનાર હે સૂર્ય આજ અત્રે ઉદય પામીને તથા
આની ઉપર દેખાનાર આકાશપર આરોહણ કરીને મારો હૃદ્રોગ તથા શરીરપર
ફીક્કાશ[4] આણનાર રોગનો નાશ કર. ૧૧

મારી ફીક્કાશ[5] હું પોપટોપર તથા સારિકાપર મૂકું છું અથવા હારિદ્રવ પક્ષીપર
મારી ફીક્કાશ જઇ બેસે એવું અમે કરીએ છીએ ૧૨

પોતાના સર્વ સામર્થ્યથી સજ્જ થઇને મારા શત્રુઓને મારે શરણે આવવાની
જરૂર પાડતો[6] આ આદિત્ય અત્રે ઉગ્યો છે. હું શત્રુના હાથમાં કદિપણ ન
જાઉં. ૧૩ (૮) (૯)

---

१ शोचिष्केशं २ शुन्ध्युवः ३ देवत्रा ४ हरिमाणं ५ हरिमाण ६ रन्धयन्

અનુવાક ૧૦

સૂક્ત ૫૧.

ઋષિ; અંગિરસ દેવના ઇન્દ્રો

તે મેષરૂપધારી ઇન્દ્રને સ્તુતિથી સંતુષ્ટ કરો એને (સંકટકાળે) અનેકોએ આવાહન કર્યું છે; એનાં સ્તોત્રો સર્વત્ર ગવાય છે; તથા એ સંપત્તિનો મહોદધિ છે. માનવોના કલ્યાણાર્થે કરેલાં જેનાં કૃત્યો કિરણો માફક જ્યાં જઇએ ત્યાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે તે અત્યંત ઉદાર[1] તથા પ્રજ્ઞાશાલી ઇન્દ્રનું અર્ચન કરો. ૧

સામર્થ્યવાન્ ઋભુ ઇન્દ્રને સહાયભૂત થઇને (ભક્તોનું) સંરક્ષણ કરવાને સર્વ રીતે સમર્થ અંતરિક્ષને[2] વ્યાપી રહેલા (અખિલ) સામર્થ્યયુક્ત તથા (શત્રુના) આનંદના નાશ કરનાર ઇન્દ્રકને આવ્યા. આ અત્યંત પરાક્રમી ઇન્દ્રને તેમના ઉત્તેજનપર શબ્દોવડે ઉત્સાહિત કર્યો ૨

જ્યાં ધેનુને પુરી રાખી હતી તે દુર્ગ તેં અંગિરસમાટે ઉઘાડયો અને સેંકડો[3] દરવાજામાંથી તેં અત્રિ માટે માર્ગ શોધી કહાડયો. વવસાનના યુદ્ધમાં તારૂં વજ્ર (શત્રુસમુદાયમાં) નચાવતાં તેં વિમદને ધનધાન્ય અર્પણ કર્યું. ૩

१ मंहिष्ठं २ अन्तरिक्षप्रां ३ शतदुरेषु

તેં ઉદકોપરનું આવરણ કાઢી નાખ્યું તથા પર્વતોમાં પેશીને વિપુલ[1] સંપત્તિ હસ્તગત કરી લીધી, જ્યારે હે ઇન્દ્ર વૃત્ર-અહીને તેં તારા સામર્થ્યથી મારી નાખ્યો ત્યારે તેં સર્વની દૃષ્ટિએ બરાબર પડે તેવી રીતે સૂર્યની દ્યુલોકમાં સ્થાપના કરી ૪

યુક્તિ પ્રયુક્તિના બળે તેં કપટી શત્રુનો નાશ કર્યો તથા તેજપ્રમાણે જે લોક તારી મજાક[2] કરવામાટે તને હવિ અર્પણ કરવાનો ઢોંગ કરતા હોય છે તેમને તેં તારી યુદ્ધપદ્ધતિથી મારી નાંખ્યા. માનવોનું કલ્યાણ કરવાની ઇચ્છા રાખનાર (હે ઇન્દ્ર) તેં પિપ્રૂનાં પુરોનો વિધ્વંસ કર્યો અને દસ્યુ મારવાને આવ્યો ત્યારે ઋજીશ્વાનનું સંરક્ષણ કર્યું ૫

શુષ્ણ[3] મારવાને દોડયો ત્યારે તેં કુત્સનું સંરક્ષણ કર્યું, અને અતિથિગ્વનો પક્ષ લઇને તેં શંબરના ચુરા કરી નાંખ્યા. અર્બુદ—આવડો મોટો હોવા છતાં પણ તું તેનાપર પગ મૂકીને ઉભો રહ્યો. દસ્યૂનું હનન કરવામાટે જ તું પુરાતન કાલથી જન્મ લેતો આવ્યો છે. ૬

તારામાં સર્વ સામર્થ્ય પૂર્ણપણે[4] સુસ્થાપિત થયું છે. સોમપાનમાટે તને આનંદના ઉભરા આવે છે, બાહુપર મુકેલા તારા વજ્રને (સર્વ) ઓળખે છે, (તે લઇને) તું શત્રુના અખિલ સામર્થ્યનું વિદારણ કર, ૭

---

१ दानुमत् २ शुमो ३ शुष्णहंतप्र ४ सम्यक्

આર્ય કોણ તથા દસ્યુ કોણ એ બરોબર ઓળખી રાખ અને જે તારી આજ્ઞા માનતા નથી[1] તેમને શાસન કરીને તારા ઉપાસકોને શરણે જતા કર. તું સામર્થ્યવાન્ છે, તારા ભકતોને તું (ઉત્કર્ષપ્રતિ) પહોંચાડ. તારાં સર્વ પરાક્રમો યજ્ઞોમાં (ગાતાં) મને આનંદ આપે છે. ૮

જે ઇન્દ્રની આજ્ઞા માને છે તેની આગળ તેની આજ્ઞા ન માનનારા લોકોને નમાવીને આ ઇન્દ્ર ભકતોમારફત ભક્તિહીનનો નાશ કરાવે છે. વમ્ર તારૂં સ્તવન કરતો હોવાથી પોતાના શત્રુએ સંગ્રહી રાખેલી સંપત્તિનો વિધ્વંસ કરી શકયો. આ તેનો શત્રુ પ્રથમ જ ઘણો બલિષ્ટ થયેલો હોવા છતાં તેનું બલ વધતું જ ચાલ્યું હતું. તથા તે સ્વર્ગપર્યન્ત જઈ પહોંચ્યો[2] હતો. ૯

ઉશનાએ જે જે સામર્થ્ય પોતાની શક્તિના યોગવડે તારેમાટે નિર્માણ કર્યું તે સામર્થ્યમાં એટલુ બલ છે કે તે દ્યુલોક તથા ભુલોક બન્નેને પણ ભારે થઈ પડયું છે. માનવોનું[3] હિત કરવાની બુદ્ધિ રાખનાર (હે ઇન્દ્ર), પોતાને જ રથને આપોઆપ જોડી લેનારા વાયુના અશ્વોએ સર્વત્ર ભરાઇ રહેનાર તને, પુષ્કળ કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી આપી છે. १०) १०)

જ્યારે ઉશનાકાવ્યાસહવર્તમાન ઇન્દ્ર સંતુષ્ટ થયો ત્યારે ડોળથી વાંકા[4] વાંકા ચાલનાર અશ્વમાંથી અતિશય ઉત્કૃષ્ટ અશ્વપર તેણે આરોહણ કર્યું. તે પ્રતાપી હવે પ્રવાહરૂપે જળોને છૂટાં મૂકીને તેમને શીઘ્ર ગતિ આપી અને શુષ્ણના મજબૂત કિલ્લાનું તેણે વિદારણ કર્યું. ૧૧

---

१ अव्रतान २ स्नक्षत ३ नृमणः ४ वङ्कुतरा

[1] સામર્થ્યવાન્ પુરૂષો જેનું પ્રાશન કરે છે તે સોમરસનો આસ્વાદ લેતાં લેતાં તું
રથપર આરૂઢ થાય છે શાર્યાતાના સોમરસના ચમસ તૈયાર છે. તને પણ તેમનાથી
ઘણો આનંદ થાય છે હે ઇન્દ્ર, જે જે પ્રમાણમાં (અમે) તૈયાર કરેલા સોમરસ
વિશે તારી પસંદગી વધતી જાય છે તે તે પ્રમાણમાં તું દ્યુલોકમાં આપોઆપ કીર્તિને ૧૨
પાત્ર થતો જાય છે

હે ઇન્દ્ર, તારૂં સ્તોત્ર ગાનારા તથા તને સોમરસ અર્પણ કરનાર વૃદ્ધ કક્ષીવાનને
તેં [2] કોમળ વચની વૃચયા અર્પણ કરી. હે બુદ્ધિ સામર્થ્યવાન્ દેવ, વૃષણશ્વની કન્યા
મેના પણ તું જ બન્યો આ તારાં સર્વ કૃત્યો યજ્ઞમાં ગાવા યોગ્ય છે. ૧૩

[3] વિપત્કાલે સદાચારી લોકોએ ઇન્દ્રનો જ આશ્રય કર્યો છે જેમ દ્વારના થાંભલા
કદિ સરકતા નથી તેપ્રમાણે વજ્રના કુલમાં ઇન્દ્રની પૂજા કદિ પણ ચુકાતી નથી
અશ્વ, ધેનુ, રથ તથા વિત્તની ઇચ્છા રાખનાર તથા દાનકર્મમાં શૂર ઇન્દ્ર જ એકલો ૧૪
સર્વ વૈભવોનો સ્વામી છે.

[4] સામર્થ્યવાન, તેજયુકત, સત્યકાર્યમાં બલનો વિનિયોગ કરનાર, અને બલશાલી
ઇન્દ્રના સન્માનાર્થ આ નમ્ર સ્તુતિ અમે કહી છે હે ઇન્દ્ર, અમારી પાસેના સર્વ
પરાક્રમી પુરૂષ તથા વિદ્વાન્ લોકની સાથે આ સંકટસમયે તારી કૃપાનો આધાર ૧૫
માનીને રહીએ,

---

१ वृषपाणेषु २ अर्भां ३ निरेके ४ स्वराजे

સૂક્ત ૫૨.

ઋષિઃ અંગિરસ દેવતા ઇન્દ્રો.

જેણે પ્રકાશની પ્રાપ્તિ કરી લીધી તે મેષનું સારૂં અર્ચન કર. એનીજ કીર્તિ સેંકડો સ્તોતા[1] એકત્ર બેસીને ગાય છે. જેપ્રમાણે એકાદ જોમવાળા અશ્વને યજ્ઞ તરફ નીકળેલા રથને (જોડવામાટે પ્રયત્નપૂર્વક) વાળી આણવો પડે છે તેપ્રમાણે આ ઇન્દ્રને અમારા સંરક્ષણાર્થ સુંદર સ્તોત્ર વડે વાળી આણવાને હું સમર્થ થાઉં. ૧

જે વખતે હવીથી સંતુષ્ટ થઇને ઇન્દ્રે નદીના માર્ગ મોકળા કરતાં કરતા જલોને પ્રતિબંધ કરનાર વૃત્રનો[2] વધ કર્યો ત્યારે પોતાનાં જ સામર્થ્યથી (પરિવેષ્ટિત થઇને) તથા કઠણુ ભૂભાગપરના પર્વતપ્રમાણે સ્થિર રહીને, હજારો પ્રકારે ભક્તોનું સંરક્ષણ કરનાર તે ઇન્દ્ર, વધારે વધારે મોટો જ થતો ગયો. ૨

શત્રુઓમાં શત્રુપ્રમાણે હોવાવાળા તથા (ગાયના) આંચળ[3] પ્રમાણે દેખાનાર (આ અંતરિક્ષમાં) વ્યાપ્ત થઇને રહેલા તે ઇન્દ્રનુ મુખ્ય નિવાસસ્થાન આલ્હાદદાયક પ્રકાશમાં છે તથા વિદ્વાન્ લોકોએ (સોમરસ અર્પણ કરીને) તેનો આનંદ વૃદ્ધિંગત કર્યો છે. મનમાં ઘણી તત્પરતા રાખીને તે પરમ ઉદાર ઇન્દ્રને હું આવાહન કરૂં છું. અન્નની સમૃદ્ધિ કરનાર તે જ છે. ૩

યજ્ઞગૃહમાં આસનપર વિરાજમાન થનાર જેના ઉત્સાહી સેવક[4] જેને, દ્યુલોકમાં સમુદ્રપ્રમાણે સોમરસથી ભરી નાંખે છે, તે ઇન્દ્રની સમીપ, તેના સામર્થ્યવાન, કોઇપણ પ્રતિરોધને ન ગણકારનાર તથા સરલાકૃતિ સહાયકર્તા વૃત્રહનન પ્રસંગે ઉભા હતા. ४

---

१ मुन्त्रः २ नदीवृत्त ३ व्रिण्नु ४ अभिष्टप.

જ્યારે સોમરસને લીધે ઉત્સાહ પરિપ્લુત થયેલા વજ્રધર ઇન્દ્રે ત્રિના પ્રમાણે વલની આસપાસના દુર્ગ તોડી નાંખ્યા ત્યારે હર્ષના ઉભરામાં યુદ્ધ કરનાર તે દેવના સહાયકર્તા, જેપ્રમાણે ઉતરાણવાળી જગાપરથી (નદીઓ) વેગથી દોડે છે તે પ્રમાણે પર્જન્યવૃષ્ટિને પ્રતિબંધ કરનારા તે (વૃત્રપર) તૂટી જઇને પડયા. ૫ (૧૨)

જ્યારે હે ઇન્દ્ર, તેં તારૂં વજ્ર, પરાજય કરવાને દુષ્કર એવા વૃત્રની હડપચી નીચે માર્યું ત્યારે તારૂં તેજ તારી આસપાસ પસર્યું. તારા સામર્થ્યનો પ્રકાશ પડયો તથા ઉદકોને પ્રતિબંધ કરનાર (વૃત્ર) રજોલોકને તળીએ મરીને પડયો. ૬

જે સ્તોત્રો તારી મહત્તા વધારે છે તે, જેપ્રમાણે, ઉદકોના પ્રવાહ ઉંડાં જળ તરફ દોડતા જાય છે તેપ્રમાણે, તારીપાસે દોડી આવે છે. ત્વષ્ટાએ જ તને ઉપયોગી થનારૂં તારૂં સામર્થ્ય વધાર્યું અને શત્રુનો પરાભવ કરવાને સમર્થ એવું વજ્ર તારે માટે તૈયાર કર્યું. ૭

સામર્થ્ય પરિપ્લુત હોનાર હે ઇન્દ્રદેવ, માનવોના હિતમાટે ઉદકોને વહેવાનો માર્ગ ખુલ્લો કરવામાટે તેં તારા અશ્વના યોગે વૃત્રનો વધ કર્યો. તે તારા બાહુપર લોખંડનું બનાવેલું વજ્ર ધારણ કર્યું. તથા સર્વની નજરે પડે એવી રીતે સૂર્યની દ્યુલોકમાં સ્થાપના કરી. ૮

જ્યારે મનુષ્યોએ ભયથી તારૂં જોરવાળું, આપોઆપ આલ્હાદ ઉત્પન્ન કરનારૂં દીર્ઘ તથા સ્વર્ગલોક પર્યન્ત પ્રવેશ કરનારૂં તારૂ સ્તોત્ર ગાયું, ત્યારે મનુષ્યોના હિતમાટે યુદ્ધમાં પ્રવૃત્ત થનાર, સ્વર્ગમાં હમેશાં શૂરાનો સહવાસ કરનાર તથા ઇન્દ્રને સહાયભૂત થનાર, મરુતોએ ઇન્દ્રને પ્રોત્સાહન આપ્યું. ૯

અને જ્યારે હે ઇન્દ્ર, તારા વજ્રે ધુલોક તથા ભૂલોક બન્નેનેપીડા ઉત્પન્ન કરનાર વૃત્રનું શિર સોમરસના આનંદદાયક ઉભરામાં, પોતાના સામર્થ્યથી છેદી નાંખ્યું ત્યારે ભયને લીધે, બલિષ્ઠ સ્વર્ગલોક પણ તે અહીની ગર્જનાથી થરથર કંપવા લાગ્યાં. ૧૦ (૧૩)

જો ખરેખર હે ઇન્દ્ર, પૃથ્વી દસ ગણી મોટી થાય અને મનુષ્યોનાં આયુષ્ય ચિરકાલ ટકનારાં થાય, તો જ હે ઉદાર (દેવ,) તારૂં વિખ્યાત સામર્થ્ય, શક્તિ અને પરાક્રમ આ બાબતમાં, ધુલોકમાં, ગણત્રીમાં આવશે. ૧૧

મનમાં અતિશય ઉત્સાહ રાખનાર હે ઇન્દ્ર, સ્વસંરક્ષણ કરવાને સ્વતઃનાજ પરાક્રમ–થી સમર્થ હોનાર જે તું, તેણે રજોલોકની તથા આકાશની પેલી બાજુ (રહીને) આ પૃથ્વીને પોતાનું સામર્થ્ય મોજવાનુ માપજ બનાવ્યું છે. તું ઉદક તથા પ્રકાશને વ્યાપીને, ધુલોકમાં પણ પ્રવેશ કરે છે, ૧૨

તેં આ પૃથ્વીને માપી નાંખી છે; તથા જેમાં અત્યુચ્ચ યોગ્યતાના શૂર પુરુષ છે એવા વિશાલ (સ્વર્ગ લોકનો) તું સ્વામી થઇને બેઠો છે, તેં તારા સામર્થ્યથી સર્વ અંતરિક્ષ વ્યાપી નાંખ્યું છે. ખરેખર તારા સરખો (આ જગમાં) બીજો કોઇપણ નથી. ૧૩

જેનો વ્યાપકપણાનો અંત ધુલોક અથવા ભૂલોક બન્નેને પણ મળ્યો નથી તથા જેનો અંત અંતરિક્ષમાંની નદીઓને પણ મળ્યો નથી, તેજપ્રમાણે સોમરસના આનંદના ઉભરામાં, ઉદકોને પ્રતિબંધ કરનાર વૃત્રની સાથે યુદ્ધ કરતાં છતાં પણ (જેનું પૂર્ણ જ્ઞાન કોઇને થયું નથી) તેવા તેં એકલાએ આત્મવ્યતિરિક્ત સર્વ જગતને પોતાને વશ કરી મૂક્યું છે. ૧૪

જ્યારે તારાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્રોથી હે ઇન્દ્ર, તેં વૃત્રના મુખપર ઘા કર્યો ત્યારે તે યુદ્ધ પ્રસંગે મરુતોએ તારૂં પૂજન કર્યું તથા સર્વ દેવોએ તને પ્રોત્સાહન દીધુ. ૧૫ (૧૪)

સૂક્ત ૫૩.

ઋષિ–સવ્ય આંગિરસ, દેવતા–ઇન્દ્ર

આ શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને અમે સ્તોત્ર ગાવા બેસીએ છીએ. વિવસ્વાનના સદનમાં અમે તેમને સ્તુતિ અર્પણ કરીએ છીએ. સૂતે સૂતે કોઇ દ્રવ્ય લાવી આપે તે પ્રમાણે તેણે અમને સંપત્તિ અર્પણ કરી છે, (એવા) ધનદાતાની ખરાબ સ્તુતિ કોઇ (કદિપણ) કરતા નથી. ૧

તું અશ્વ, ધેનુ તથા ધાન્ય દેનાર હોઇને સર્વ સંપત્તિનો સ્વામી તથા પ્રભુ છે. પુરાતન કાળથી તું માનવોનો માર્ગદર્શક છે. તેં કોઇની આશાનો કદિપણ ભંગ કર્યો નથી, તું મિત્રને (જીવજાન) મિત્ર છે. તું એવો મોટો હોવાને લીધે અમે તારા સન્માર્થ આ સ્તોત્ર ગાઇએ છીએ. ૨

હે જ્ઞાન સામર્થ્યયુક્ત ઇન્દ્ર. હે અનેક મહત્કૃત્યો કરનાર તથા અત્યંત દીપ્તિશાલી દેવ, જે આ વૈભવ આસપાસ પ્રકાશમાન થાય છે, તે તારોજ છે. એટલા માટે, શત્રુને પરાભૂત કરનાર હે ઇન્દ્ર, તે લઇને અમને લાવી આપ તારી ભક્તિ કરનારા તારા સ્તોતાના મનોરથ ભંગ થવા દઇશ નહિ. ૩

આ (યજ્ઞમાંની) અગ્નિજ્વાલાથી તથા આ સોમરસનાં બિંદુથી મનમાં સંતુષ્ટ થઇને તું ધેનુ તથા અશ્વની બક્ષીસથી અમારૂં દારિદ્ર નષ્ટ કર. સોમરસ અર્પણ કરીને ઈન્દ્રને હાથે દસ્યૂનો વધ કરાવી લઇને અમે શત્રુતરફથી તદ્દન નિર્મુક્ત થઇએ તથા ધન ધાન્યથી સમૃદ્ધ બનીએ. ૪

અમે સંપત્તિથી, ધાન્યસંચયથી તથા અનેક રીતે આનંદકારક તથા તેજસ્વી-પણાથી યુકત સામર્થ્યથી સુસમૃદ્ધ થઇએ. તેજપ્રમાણે જેને લીધે અમારીપાસેના શૂર પુરૂષોનું બલ દૃષ્ટિએ પડે તથા જેમાં ધેનુનો લાભ પ્રમુખ હોઇને અશ્વ પણ મળવાજોગ છે એવી તારી દિવ્ય કૃપાની પણ અમને પ્રાપ્તિ થશે. ૫

વૃત્રહનન પ્રસંગે, હે સજ્જનોના નાયક (ઇન્દ્ર) તે આનંદકારક પેયથી, તે ઉત્સાહવર્ધક હવિથી તથા તે સોમરસથી તને (ઉચિત) નવીન આવેશ આવ્યો, કારણ (તેના ઉભરામાં) તેં, તારેમાટે દર્ભાસન માંડીને તારી કીર્તિ ગાનારા ભકતો માટે, કોઇના પ્રતિરોધની પરવા ન કરતાં દશ હજાર વૃત્રોને કાપી કહાડયા. ૬

જે વખતે હે ઇન્દ્ર, તારો જીવજાન ભક્ત જે નમી તેને સાથે લઇને તેં નમુચિ નામના કપટી (રાક્ષસ)ને અત્યંત દૂર પ્રદેશમાં જઇને કાપી નાંખ્યો ત્યારે (રણ-સંગ્રામમાં) ઘણા આવેશથી પ્રવેશનાર જે તું તે તને યુદ્ધ ઉપર યુદ્ધ કરવું પડયું તથા તારા સામર્થ્યથી પુરપછી પુરનો તું વિધ્વંસ કરી છૂટયો. ૭

અતિથિગ્વના અત્યંત તેજસ્વી ચક્રના યોગે તેં કરંજ તથા પર્ણયનો વધ કર્યો. ઋજિશ્વાને ઘેરો ઘાલેલાં વૃંગદાનાં સો પુરો તેં ઉધ્વસ્ત કરી નાંખ્યાં, તારા દાતૃ-ત્વની (ખરેખર) કોઇની પણ જોડી મળનાર નથી. ૮

તું સુકીર્તિથી મંડિત છે. જ્યારે સુશ્રવસને સહાય કરનાર કોઇ નથી એવું
જોઇને વીસ રાજાઓએ તેનાપર સ્વારી કરી ત્યારે જેની આગળ કોઇપણ ટકી
શકે નહિ એવું એક રથચક્ર લઇને તેં તેમનો તથા (તેમની સાથેના) તેમના
૯
૬૦૦૯૯ લોકનો ઉચ્છેદ કરી નાંખ્યો.

ઇન્દ્ર, તેં તારા કૃપાછત્રને લીધે સુશ્રવસનું સંરક્ષણ કર્યું તથા તારી સહાય
આપીને તુર્વયાણનો બચાવ કર્યો તેં આ શ્રેષ્ઠ તથા તરુણ નૃપતિપાસે કુત્સ, અતિથિગ્વ
૧૦
તથા આયુને શરણે મોકલ્યા.

સર્વ દેવોના સંરક્ષણ નીચે રહેલા અમને તારા જીવજાન ભક્ત થઇને ઇંત ઉત્તરપણ
સૌખ્યમાં જ હોવા દે. અત્યંત દીર્ઘ તથા ચિરકાલિક આયુષ્યનો ઉપભોગ લેતાં
તારી કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલા અમારી પાસેનાં શૂર માણસો સાથે તારૂં સ્તવન કરતાં
૧૧ (૧૯)
અમને બેસવા દે.

સૂક્ત ૫૪.

ઋષિઃ સવ્ય આંગિરસ દેવતા—ઇન્દ્ર.

હે ઉદાર દેવ, આ યુદ્ધમાં આવા કઠણ પ્રસંગે અમને છુટા નકીશ નહિ. ખરેખર
તારા સામર્થ્યનો અંત લાગવો અશકય છે. તે ગર્જના કરતાંની સાથે નદીઓને
તથા વૃક્ષોને મોટેથી નાદ કરાવવા માંડયો. (એવી સ્થિતિમાં) તારી ભીતિથી
૧
મનુષ્યો એકત્ર કેવી રીતે જમા ન થાય વારૂ?

સામર્થ્યવાન, પરાક્રમી તથા બલવાન ઇંદ્રનું અર્ચન કરો. (ભકતોની હાક)
સાંભળવાને તત્પર રહેવાવાળા ઇંદ્રની કીર્તિ ગાઇને તેનું સ્તવન કરો. શક્તિ, સમ-
ર્થ્યથી યુક્ત એવો આ (ઇન્દ્ર) તેની સાહસી શક્તિ તથા વીર્યના યોગે દ્યુલોક
૨
તથા ભૂલોક બન્નેને ભૂષિત કરે છે.

જે શૂરના અત કરણમા પોતાના સામર્થ્યવિશે વિશ્વાસ હોઇને તેની સાહસ તરફ પ્રવૃત્તિ છે તે દેદીપ્યમાન તથા શ્રેષ્ઠ (ઇન્દ્રને) ઉદ્દેશીને એકાદ બલવાન સ્તોત્ર બોલો તેની કીર્તિ વિશાલ છે તે (શત્રુનો) નાશ કરનાર છે તે પરાક્રમી છે તે હરિહર્ણ અશ્વ રથને જોડે છે, તે સામર્થ્યવાન્ છે તથા (ભક્તોપાસે જનાર) તે (જાણેકે) સ્વજ છે 3

જ્યારે તીક્ષ્ણ તથા હાથમા મજબૂત પકડેલા વજ્રથી તે તને આનદ આપનારા સોમરસના યોગે સ્ફુરણ ચઢવાથી કપટી (રાક્ષસ) ચમસાથે યુદ્ધ કર્યું ત્યારે વિસ્તીર્ણ દ્યુલોકનુ શિખર પણ તે હલાવી નાખ્યુ તથા તારા જોરના પ્રહારથી શબરનુ શરિર વિદીર્ણ કર્યું ૪

જે અર્થે વૃત્રાને રૂદન કરાવીને શુષ્ણના પણ સૈન્યોને તે વાયુના શિખરપર લઇ જઇને કાપી નાખ્યા અને જે અર્થે તારા ઉત્સાહી મનની પ્રવૃત્તિ (એવાજ) પરાક્રમો તરફ રાખીને હજી પણ તુ એવા પરાક્રમ ગજે છે તે અર્થે તારા કરતા શ્રેષ્ઠ કોણ છે ?
(૧૭) ૫

તે નર્ય, તુર્વશ તથા યદુનુ રક્ષણ કર્યુ હે સામર્થ્યવાન્ ઇન્દ્ર, તે વય્યતુર્વીતીનુ પણ રક્ષણ કર્યું સ ગ્રામનો પ્રસગ પ્રાપ્ત થતા તે રથ તથા એતશનુ રક્ષણ કર્યું અને શત્રુના ૯૯ પુરોનો નાશ કર્યો ૬

ઇન્દ્રને હવિ અર્પણ કરીને જે તેના અનુશાસનપ્રમાણે ચાલે છે તે સજ્જનો નાનો પ્રમુખ મનુષ્ય રાજ થઇને અભિવૃદ્ધિ પામે છે અથવા જે સ તોષદાયક હવિ અર્પણ કરીને તેને ઉદ્દેશીને સ્તોત્રો ગાય છે તેના માટે ઉપરથી દ્યુલોકમાથી વિપુલ પયા પન ઽધિછે
૭

તારા બલની સીમા નથી, તારી બુદ્ધિમત્તાની પણ હદ નથી. જે સોમપાન કરનાર તારા ઉપાસક, દાનકર્મમાં પ્રવીણ એવા તારા શ્રેષ્ઠ સામર્થ્યની તથા વિશાલ શક્તિની મહત્તા ગાય છે, તે તેમનાં સત્કૃત્યો વડે અભિવૃદ્ધિએ પહોંચો. ૮

પ.ષાણના કરેલા ખાણીયામાં નાખીને ખાંડેલા પાત્રમાં ભરી રાખેલા તથા ઇન્દ્ર તું પ્રાશન કરે એજ હેતુથી તૈયાર કરેલા આ સોમરસના અનેક ચમસો તારેજ માટે મૂકયા છે. તું તેમનું પ્રાશન કર. તેમના સબંધે તારી જેટલી વાંચ્છા હોય તેટલી તૃપ્ત કરી લે, અને અમને સંપત્તિ આપવા તરફ તારા મનની પ્રવૃત્તિ કર. ૯

અંધકાર, ઉદકોના પ્રવાહને અટકાવી રાખીને, બેઠો હતો અને પર્વત પણ વૃત્રની જઠરમાં હતો. પણ ઇન્દ્રે, તે પ્રતિબંધ કરનારા રાક્ષસે પુરી રાખેલી નદીઓને તે સર્વ નીચા પ્રદેશમાંથી એક પ્રમાણે બીજી, બીજીપ્રમાણે ત્રીજી વહે તેવા ઉદ્દેશથી વાટ ફોડી આપી. ૧૦

ત્યારે હવે અમને હે ઇન્દ્ર, અમારૂં સાૈખ્ય વર્ધન થાય એવો વૈભવ અર્પણ કર. અને લોકોકરતાં ચઢીયાતુ વિપુલ શાૈર્ય તથા બલ પણ અમને આપ. હે ઔદાર્ય-શાલી દેવ, અમારૂં રક્ષણ કર. તથા અમારી પાસેના વિદ્વાન લોકોનું પણ પરિપાલન કર અને અમને એવો વૈભવ તથા સમદ્ધિ આપકે જેમાં ઉત્તમ સંતતિનો પણ સમાવેશ થાય. ૧૧ (૧૮)

સૂક્ત ૫૫.

ઋષિ: સવ્ય અંગિરસ, દેવતા ઇન્દ્ર.

આનું શ્રેષ્ઠપણું દ્યુલોક કરતાં પણ વધારે છે. પૃથ્વી પણ તેના મોટપણમાં ઇન્દ્રની બરોબરી કરી શકનાર નથી. આ શત્રુને ભીતિપ્રદ, સામર્થ્યવાન તથા માનવો માટે પોતાનો પ્રતાપ ગજવનાર હોઇને એકાદ વૃષભ પોતાનાં શીંગડાં (ધારદાર બનાવવા માટે તેમને) જેમ ઘસે છે તે પ્રમાણે તેનું વજ્ર વધારે તીક્ષણ થાય માટે તે તેની ધાર તીક્ષણ કરે છે. ૧

સમુદ્રમાં નિવાસ કરીને, એકાદ મહાસાગર પ્રમાણે, તેના આશ્રય.ર્થે આવનાર સર્વ નદીઓનો તે તેના શ્રેષ્ઠ સામર્થ્યના યોગે સ્વીકાર કરે છે તેને સોમનું પ્રાશન મળે માટે એકાદ વૃષભ પ્રમાણે તે પોતાના શકિત પ્રદર્શિત કરે છે. તેના (અલૌકિક) બળને લીધે આ યોદ્ધો સનાતન કાળથી સ્તવનને પાત્ર થયો છે. २

હે ઇન્દ્ર, તે પર્વતને જાણે કે ગળી જવા માટે જ તું અતિશય પૌરૂષ અને પરાક્રમ તારે માટે પ્રાપ્ત કરી લે છે. સર્વ (અદ્‌ભુત) કૃત્યોમાં આ ઉગ્ર (ઇન્દ્ર) અગ્રભાગ લઇને તેના સામર્થ્યમાં તે સર્વ દેવતાઓને પછવાડે પાડે છે. ૩

સર્વ લોકોમાં પોતાના કલ્યાણપ્રદ સામર્થ્યની પ્રસિદ્ધિ કરનાર આ એકલા ઇન્દ્રની જ નમસ્કાર પૂર્વક સ્તુતિ થાય છે. જ્યારે હવિ અર્પણ કરનાર ભકત સ્વકલ્યાણની ઇચ્છાથી (ઇન્દ્રની) સ્તુતિમાં પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે આ પરાક્રમી ઇન્દ્ર તેનાપર સંતુષ્ટ થાય છે; તેની આગળ તે તેનુ રમણીયત્વ પ્રકટ કરે છે. ४

આ જ યોદ્ધો તેના બળ તથા સામર્થ્યના યોગે જનહિત માટે મોટાં મોટાં યુદ્ધ કરે છે, અને તેટલા માટે જ આ પોતાના તેજસ્વી તથા ઘાતક વજ્રવડે શત્રુ-પર પુનઃ પુન પ્રહાર કરનાર ઇન્દ્રપર સર્વ લોક શ્રદ્ધા રાખે છે. ૫ (૧૯)

ખરેખર નીતિની ઇચ્છાવાળા આ સામર્થ્યવ ન ઇન્દ્ર, પૃથિવી પ્રમાણે વિશાલ રૂપ ધારણ કરીને, પોતાના પરાક્રમથી (શત્રુએ) બાંધેલાં સદનોનો વિધ્વંસ કરીને અને યજન કરનારા ભક્તો માટે (આકાશસ્થ) જ્યોતિને માસમાંથી વિમુક્ત કરીને, જળના પ્રવાહ ફરી વહેવા લાગે માટે તેમને બંધ મુક્ત કર્યાં. ६

હે સોમપ્રાશન કરનાર ઇન્દ્ર, તારૂં મન અમારા વિષે દાતૃત્વબુદ્ધિ ધારણ કરો. અને અમારી નમ્ર સ્તુતિ સાંભળનાર હે દેવ, તું તારા પીતવર્ણ અશ્વ અમારી તરફ વાળ. ઇન્દ્ર, તારા સારથી તારા અશ્વોને વશ રાખવામાં અત્યંત કુશળ છે, અને માટેજ તારા અશ્વ ગમે તેટલા ચપલ હોય તોપણુ તે તને ભલતીજ જગ્યાએ લઇ જતા નથી. ૭

તું વિખ્યાત છે. અવિનાશી વૈભવ તું તારા હાથમાં ધારણ કરે છે શત્રુ પરાજીત ન કરી શકે એવું સામર્થ્ય તેં તારાં અંગમાં ધારણ કર્યું છે. કર્તૃત્વવાન્ પુરૂષ જેની આસપાસ ઉભા છે એવી કૂવા પ્રમાણે શોભનારી તારી અનેક શક્તિ, હે ઇન્દ્ર, તારા શરીરમાં નિવાસ કરીને રહે છે. ૮ (૨૦)

સૂક્ત ૫૬.

ઋષિ-સવ્ય અંગિરસ દેવતા—ઇન્દ્ર.

જેપ્રમાણે એકાદ અશ્વ ઘોડી માટે ઉત્સુક થાય છે તેપ્રમાણે આ ઉપાસકે ચમસમાં ભરપૂર ભરી રાખેલો સોમરસ પીવાને આ ઉતાવળે ઉદ્યુક્ત થયો છે. જેને પીતવર્ણ અશ્વ જોડેલો એવો તેનો મોટો રથ અત્રે ફેરવીને (આ ઇન્દ્ર) મહત્કાર્ય-માટે આવશ્યક સામર્થ્યદાયક સોમરસ પ્રાશન કરે છે. ૧

જે પ્રમાણે પ્રવાસે નીકળતી વખતે ધનાર્જનેચ્છુ (સાહસી) લોકોની સમુદ્રપર ગીર્દી થાય છે, તે પ્રમાણે હવિ સિદ્ધ કરીને તૈયાર સ્તોતૃજનની આની આસપાસ ગીર્દી થાય છે, યજ્ઞનું કેવલ બલ જ એવો જે આ સામર્થ્યધિપતિ (ભાનુ) તેને (હે દેવ) જે પ્રમાણે આ સુંદર યુવતિ (ઉષા) પર્વતપર આરૂઢ થઇ છે તે પ્રમાણે પર્વતપર સંસ્થાપિત કર. ૨

તે શત્રુનો નાશ કરનાર તથા શ્રેષ્ઠ છે. તેનું અત્યંત શુદ્ધ બલ તેના સામર્થ્યથી પ્રત્યેક યુદ્ધમાં ગિરિશિખરપ્રમાણે ચમકે છે. આ બલના યોગે આ અજી કય દેવે સોમરસને લીધે ઉત્પન્ન થયેલા આનંદના ઉભરામાં, પોતાનું લોખંડી વજ્ર લઇને કપટી શુષ્ણુનો (પરાભવ કર્યો તથા તેને) શૃંખલાબદ્ધ કરીને કારાગૃહમાં પુરી રાખ્યો. ૩

જ્યારે તેંજ નાનપણમાંથી વધારેલી શક્તિરૂપી દેવતા, જેપ્રમાણે સૂર્ય ઉષાપર આસક્ત થાય છે તેપ્રમાણે સ્વસંરક્ષણાર્થે ઇન્દ્રનો આશ્રય કરે છે, ત્યારે તારા પ્રતાપી સામર્થ્યથી અંધકારનો નાશ કરનાર આ દેવ જયઘોષ કરતો સર્વ મલિનતાને દૂર હાંકી કાઢે છે. ૪

જ્યારે તેં તારા સામર્થ્યથી દ્યુલોકની સીમાપર રજોલોકની દૃઢપણે તથા સુસ્થિરપણે સંસ્થાપના કરી તથા જ્યારે (સોમરસને લીધે ઉત્પન્ન થયેલા) હર્ષના ઉભરામા તેં ઘણા આવેશથી વૃત્રનો યુદ્ધમાં વધ કર્યો ત્યારે ઉદકોનો સંચય તારે હાથે બંધમુક્ત થયો. ૫

ઇન્દ્ર, તું શ્રેષ્ઠ છે તુ પૃથિવીના પ્રદેશમા તારા સામર્થ્યથી આકાશના બાલકને લઇ આવે છે સોમરસને લીધે ઉત્પન્ન થયેલા હર્ષના ઉભરામા તે ઉદકોને વાટ કરી આપી તથા વૃત્રના પથ્થરવાળા તટનો ઉચ્છેદ કરી નાખ્યો ૬ (૨૧)

સૂક્ત ૫૭.

ઋષિ–સવ્ય આંગિરસ, દેવતા–ઇન્દ્ર

અત્યંત ઉદાર, શ્રેષ્ઠ અત્યંત વૈભવશાલી, સત્યસામર્થ્યવાન્ તથા પરાક્રમની મૂર્તિજ––એવા (આ દેવ) પ્રીત્યર્થ હું સ્તુતિ અર્પણ કરૂં છું જેપ્રમાણે ઉતરાણ જમીનપર પાણીનો ધોધ ચાલુ થયો એટલે તે કોઇપણ પ્રતિબંધને ન ગણકારતા સર્વત્ર પસરે છે તેપ્રમાણે સર્વત્ર દૃષ્ટિગોચર થનાર તથા અખંડ ચાલુ રહેવાવાળા આના કૃપાપ્રસાદના દ્વાર (ભક્તોના અંગમાં) સામર્થ્ય લાવવામાટે સદૈવ ખુલ્લા હોય છે. ૧

જ્યારે સુવર્ણમય, સુંદર, પરંતુ પ્રાણઘાતક વજ્ર પર્વતપર ફેંક્યા પ્રમાણે (વૃત્રના શરીરપર જઇને) પડ્યું ત્યારે સર્વ વિશ્વ તારૂં પૂજન કરવાને પ્રવૃત્ત થયું તથા નીચી જમીનતરફ પાણીનો પ્રવાહ જેમ (ખળખળ વહી જાય છે) તેમ ભક્તોના હવિ (તારી તરફ એક સરખા આવવા લાગ્યા.) ૨

જેનું તેજ, જેનું નામ, જેનું બલ તથા જેનો પ્રકાશ ચારે બાજુએ પ્રશંસા પામે માટે તેં, તમને સર્વત્ર પ્રવૃત્ત થવા માટે, આ ઇન્દ્રના પીતવર્ણ અશ્વોપ્રમાણે જ. પ્રવૃત્ત કર્યા તે પ્રીતિપ્રદ પણ સ્તુતિસ્તોત્રો ગાવાને યોગ્ય એવા (ઇન્દ્રને), ઉષા પ્રમાણે કાન્તિયુક્ત દિસનાર હે યુવતિ, આ યજ્ઞમા નમસ્કૃતિ અર્પણ કરીને લઈ આવ. ૩

અનેકોએ જેની સ્તુતિ કરી એવા હે વૈભવશાલી ઇન્દ્ર, અમે (સર્વસ્વરીતે) તારા છીએ, કારણ તારો આશ્રય ધરીને અને આ જગમાં રહીએ છીએ હે સ્તુતિ પ્રિય દેવ, તારાસિવાય અન્ય કોઇને પણ સ્તુતિ પ્રાપ્ત થતી નથી તેટલા માટે જેપ્રમાણે પૃથિવી પણ (જીવનમાત્રને) જગ્યા આપે છે તેપ્રમાણે તુ પણ અમારા સ્તોત્રોનો સ્વીકાર કર.

હે ઇન્દ્ર, તારૂં બલ વિપુલ છે. અમે તારા છીએ. તું આ તારા ભકતોની ઇચ્છા પૂર્ણ કર. આ વિશાલ દ્યુલોક તેનુ સામર્થ્ય તારા સામર્થ્યસાથે તોળી જોયું છે તથા આ પૃથિવી પણ તારા પરાક્રમપાસે નમ્ર બની ગઇ છે. ૫

હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર, તે મોટા તથા વિશાલ પર્વતના તેં તારા વજ્રવડે કટકે-કટકા કરી નાંખ્યા રોકી રાખેલા પ્રવાહ પુનઃ શરૂ થાય માટે જ તેં તેને માર્ગ કરી આપ્યો. ખરેખર સર્વ સામર્થ્ય (પછી તે ગમે તેવું હોય) તું જ એકલો ધારણ કરે છે. ૬ (૨૨)

અનુવાક ૧૧.

સૂકત ૫૮.

ઋષિ–નોધા ગૌતમ, દેવતા–અગ્નિ.

આ (દેવોને) હવિ લઇ જઇને પહોંચાડનાર અગ્નિ વિવસ્વાન્‌નો દૂત થયો છે, માટેજ આ સામર્થ્યમાંથી જન્મ પામનાર અમર્ત્ય દેવ કદિપણ શ્રાંત થતો નથી. તે ઉત્તમ માર્ગોએ રજોલોકનું આક્રમણ કરે છે તથા યજ્ઞમાં (દેવોને) હવિ અર્પણ કરીને તેમનું આદરાતિથ્ય કરે છે. ૧

જેને વૃદ્ધાવસ્થાની ભીતિ નથી એવો આ અગ્નિદેવ પોતાના અન્નનો સત્વર તથા આતુરતાથી સ્વીકાર કરીને કાષ્ઠોમાં (પ્રજ્વલિત થઇને) રહે છે એને ઘૃત અર્પણ કર્યું એટલે એનો પૃષ્ઠ ભાગ એકાદ (તાજા ચપળ) ઘોડા પ્રમાણે શોભે છે. એણે જાણે કે સ્વર્ગનાપણ શિખરપર્યન્ત પ્રતિ શબ્દ ઉત્પન્ન કરતી ગર્જના કરી છે. ૨

જે કર્તૃત્વશકિત છે, રુદ્ર તથા વસુ એ જેને પ્રમુખત્વ આપ્યું છે, જેણે વૈભવ છતી આણ્યો છે તથા જેને મૃત્યુભય નથી એવો આ હવિર્દાતા (અગ્નિ) અત્રે આવીને વિરાજમાન થયો છે આ દેવ આ જગમાંના સર્વ મનુષ્યોમાં પ્રતિષ્ઠા પામીને એકાદ રથપ્રમાણે એક સરખી સંપત્તિ લઇને આવે છે. ૩

વાયુથી પ્રેરિત થતાં જ આ મોટી ગર્જના કરીને તેના છભરૂપી દાતરડાને સાથે લઇને કાષ્ઠસમુદાયમાં સહજ રીતે થાણ કરે છે. દીપ્ત જ્વાલાથી પરિવેષ્ટિત તથા વાર્ધકયપીડામાંથી નિર્મુક્ત હે અગ્નિદેવ, જ્યારે તું કાષ્ઠસમુદાયમાં તારૂં સામર્થ્ય એકદમ પ્રકટ કરે છે ત્યારે તારો માર્ગ (ધુમાડાથી) કાળો થઇ જાય છે. ૪

જેની દષ્ટા જ્વાલામય છે એવો આ અગ્નિ વાયુથી પ્રેરિત થઇને ત્યારે કાષ્ઠસમુદાયમાં પ્રવેશ કરે છે ત્યારે એકાદ શક્તિમાન્ વૃષભ જેમ તેના યૂથમાં નિર્ભય સંચાર કરે છે તેમ આ સંચાર કરવા લાગે છે જ્યારે અવિનાશી એ લોકમાંથી તેના સામર્થ્યવડે આ ગમન કરે છે ત્યારે સર્વ ચરાચર સૃષ્ટિને આ પક્ષિરાજનો ભય લાગવા માંડે છે　　　　૫ (૨૩)

સંપત્તિપ્રમાણે સુખ દેનાર સર્વ લોકોને હાક માનવામાં સુલભ લાગનાર તથા દિવ્ય લોકમાંના પુરૂષોને મિત્રપ્રમાણે સૌખ્યદાયક એવો આ જે તું શ્રેષ્ઠ હવિ દાતા તે તું હે અગ્નિદેવ, જ્યારે ભૃગુનો આતિથિ થયો ત્યારે તેણે તને માનવ સમુદાયમાં સન્માનથી સ્થાન આપ્યું　　　　૬

(ભક્તોને) સર્વ સંપત્તિ અર્પણ કરનાર અગ્નિનું હવિથી પૂજન કરૂં છું તથા તેનાથી મને ઉત્કૃષ્ટ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે આ અગ્નિ (દેવોને) હવિ પહોંચાડનાર હોવાને લીધે, આ યજ્ઞાર્હ અગ્નિનું યજ્ઞમાં આગમન થાય એવી હવિ અર્પણ કરનાર સપ્ત ઋત્વિજ (હમેશાં) ઇચ્છા કરે છે　　　　૭

સામર્થ્યમાંથી જન્મ પામનાર તથા સ્વમિત્રોને આનંદ દેનાર હે અગ્નિદેવ, તારૂં સ્તવન કરનાર ભક્તોને તું આ ... અક્ષય્ય સુખ પ્રાપ્ત કરી આપ હે શક્તિપુત્ર અગ્નિ તારી સ્તુતિ ગાનારા સેવકને લોખંડી નગરો બાંધી આપીને તું તેમનું સંકટોનાથી સંરક્ષણ કર　　　　/

હે દીપ્તિમાન અગ્નિદેવ તારી સ્તુતિ કરનારા ભક્તોનું તું કવચ થા હે ઉદાર દેવ, જે તને હવિ અર્પણ કરે છે તેમનું તું પ્રત્યક્ષ કલ્યાણ જ થા હે અગ્નિ, તું તારા સ્તોતૃજનનું સંકટમાંથી સંરક્ષણ કરતો જ હોય છે, ત્યારે અનન્ય સ્તુતિ સ્તોત્રોથી મતિ આ (અગ્નિદેવ) પ્રાતઃકાળે વહેલોજ (અમારા યજ્ઞતરફ) આવો　　　　૮ (૨૪)

સૂક્ત ૫૯.

ઋષિ નોધા ગૌતમ દેવતા અગ્નિ વૈશ્વાનર

હે અગ્નિદેવ, બીજા સર્વ અગ્નિ તારી શાખા છે સર્વ અમર (દેવ) તારામાં જ અત્યંત સંતોષ પામે છે સર્વ વિશ્વવિષે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર હે અગ્નિદેવ તું સર્વ પૃથિવીનું મધ્યબિંદુ છે　　　　૧

અગ્નિ દ્યુલોકનું મસ્તક તથા પૃથિવીની નાભિ છે વળી આ દ્યુલોક તથા ભૂલોકનો અધિપતિ થયો છે. સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર હે અગ્નિદેવ, તું એવો શ્રેષ્ઠ દેવ હોવાને લીધે તું આર્યજનોની (માર્ગદર્શક) જ્યોતિજ બને એવા હેતુથી તને દેવોએ નિર્માણ કર્યો. ૨

જે પ્રમાણે સૂર્યમાં રશ્મીનો નિરંતર વાસ હોય છે તેપ્રમાણે સર્વ વિશ્વ વિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર આ અગ્નિમાં સર્વ વૈભવ સસ્થાપિત થયા છે. જે દ્રવ્ય-નિધિનો, પર્વત, વનસ્પતિ અથવા મર્ત્યલોકમાં નિવાસ હોય છે તે સર્વનો તું જ એકલો રાજા છે. ૩

જાણે કે આ ઉદાર અગ્નિ પ્રીત્યર્થ જ દ્યુલોક તથા ભૂલોક આટલા વિસ્તીર્ણ થયા છે. આ પ્રકાશમાન, સત્યબલયુક્ત, સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર તથા સર્વ શૂરોમાં શ્રેષ્ઠ (અગ્નિદેવને) આ ઉપાસક એકાદ પ્રજ્ઞવાન્ પુરૂષપ્રમાણે મોટાં મોટાં અસંખ્ય સ્તોત્રો અર્પણ કરે છે. ૪

સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર હે સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ, તારો મહિમા આ વિસ્તીર્ણ દ્યુલોકને પણ પુરીને વધ્યો છે. તું સર્વ માનવસમુદાયનો રાજા છે. (રાક્ષસસાથે) યુદ્ધ કરીને તેં દેવોમાટે સુરક્ષિતપણું ઉત્પન્ન કર્યું. ૫

વૃત્રનો વધ કરનાર જે (અગ્નિનો) આશ્રય સર્વ લોક શોધે છે તે સામર્થ્ય-વાન્ દેવનો મહિમા (આ સ્તોત્રમાં) મેં ગાયો છે. સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ રાખનાર આ અગ્નિએ દસ્યૂનો વધ કરીને (ઉદકોના માર્ગમાંથી) પ્રતિબંધ નાશ કર્યો તથા શંબરને છિન્નવિચ્છિન્ન કરી નાંખ્યો. ૬

સર્વ વિશ્વવિશે મિત્રત્વ ધારણ કરનાર તથા પોતાના સામર્થ્યથી સર્વત્ર વાસ કરનાર આ પૂજ્ય તથા દીપ્તિમાન્ અગ્નિ ભારદ્વાજકુલના પુરૂષોમાં (આવીને વિરાજમાન થયો છે). જેની વાણી મધુર પરંતુ સત્યપરિપ્લુત છે એવા અગ્નિની શાતવનેય તથા પુરૂણીથના યજ્ઞમાં સેંકડો સ્તોત્રોથી સ્તુતિ થઇ છે. ૭ (૨૫)

સૂક્ત ૬૦.

ઋષિ–નોધા ગૌતમઃ દેવતા–અગ્નિ

જે (અમારા હવિ દેવતાને) પહોંચાડનાર છે, જે મૂર્તિમંત કીર્તિજ છે, યજ્ઞની જે કેવલ ધ્વજા જ છે, જે યજ્ઞગૃહમાં રાખવાને અત્યંત યોગ્ય છે. તે અમારો દૂત થઇને દેવોતરફ ત્વરાથી ગમન કરે છે. જે બે વખત જન્મે છે, ઉત્કર્ષ પ્રમાણે જે પ્રશંસનીય છે તથા જે કેવળ વૈભવની મૂર્ત્તિ જ છે એવા તે અગ્નિને માતરિશ્વા ભૃગુમાટે લઇ આવ્યો. ૧

હવીનું ગ્રહણ કરવા વિશે ઉત્સુક (જે દેવ) તથા જે મર્ત્ય (લોકમાંના માનવ છે તે) એવી રીતે ઉભય લોક એની આજ્ઞા માન્ય કરે છે. (સર્વ લોકોને) જે સન્માનથી સત્કાર કરવા યોગ્ય છે, જે સર્વ માનવોમાં તેમનો રાજા થઈને વર્તન કરે છે તથા જેનું કર્તૃત્વ વિલક્ષણ છે એવો આ હવિર્દાતા સૂર્યોદયપૂર્વે જ અત્રે આવીને સ્થાનાપન્ન થયો છે 2

જેને તેની ઉપાસના કરનાર આ જગમાંના માનવ તેમનાં સંકટસમયે હવીથી પ્રજ્વલિત કરતા આવ્યા છે, તે (ભકતોના) હૃદયમાં પ્રકટ થનાર તથા મધુર ભાષણ કરનાર અગ્નિને આ એમ મનઃપૂર્વક ગાયેલાં નવીન સ્તોત્રો જઈને પહોંચો. ૩

(હવિમાટે) ઉત્સુકતા ગણનાર, (સર્વ જગને) પાવન કરનાર અને પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ (કે શું) એવો આ શ્રેષ્ઠ હવિર્દાતા અગ્નિ અત્રે મર્ત્ય માનવોના સમૂહમાં સ્થાપન કરવામાં આવ્યો છે. પોતાના ભકતોના ગૃહમાં નિવાસ કરનાર તથા ગૃહમાં ગૃહાધિપતિ તરીકે શોભનાર જે અગ્નિ તેની પાસે જ સર્વ સંપત્તિનું પ્રભુત્વ આજપર્યન્ત ચાલતું આવ્યું છે ૪

હે અગ્નિદેવ, અશ્વની પીઠપર જેપ્રમાણે (એકાદ ઘોડાવાળો) હાથ ફેરવે છે તેપ્રમાણે સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર તને પવન નાંખતા અમે ગોતમ કુલોત્પન્ન (તારા ભક્ત), સર્વ સંપત્તિનો સ્વામી જે તું તે તારી અનેક સ્તોત્રોદ્વારા સ્તુતિ કરીએ છીએ. સ્તુતિસ્તોત્રો જ આ અગ્નિદેવનો વૈભવ છે. આ પ્રાતઃકાળે જલદી અત્રે પ્રાપ્ત થાવ ૫ (૨૬)

સૂક્ત ૬૧.

ઋષિ–નોધા ગૌતમ; દેવતા–ઇન્દ્ર

પ્રબલ, બલવાન્, તથા શ્રેષ્ઠ એવા આ (ઇન્દ્રને) ઉદ્દેશીને જ હું આ હવિ તથા તે જ પ્રમાણે આ સ્તવન અર્પણ કરૂં છું. હું તે સ્તવનાર્હ અને નિર્બાધ રીતે સંચાર કરનારા ઇન્દ્રને અનુલક્ષીને એવી સ્તુતિ ગાઉં છું કે જે તેને અર્પણ કરવા યોગ્ય છે. તથા એવાં સ્તોત્રો ગાઉં છું કે જે આજપર્યન્ત તેના સન્માનાર્થ કરેલાં સ્તોત્રોમાં ઉત્કૃષ્ઠ છે ૧

ખરેખર આ દેવને હું જાણે કે હવિજ અર્પણ કરૂં છું આ શત્રુ (વિનાશક) દેવને હું એક સુંદર સ્તવન અર્પણ કરૂં છું. જે ઇન્દ્ર (આ વિશ્વનો) પુરાતન પ્રભુ છે તેના પ્રીત્યર્થ (વિદ્વાન ઉપાસકોએ) તેમનું અંતઃકરણ, મન તથા બુદ્ધિ વાપરીને (અનેક) સ્તોત્રો ગાયાં છે. ૨

ખરેખર જેની ઉપમા બીજાં સ્તોત્રોને આપવામાં આવે તથા જે પ્રકાશની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર છે એવું સ્તોત્ર હું તે (ઈન્દ્ર) પ્રીત્યર્થ ગાઉં છું. તે અત્યંત ઉદાર તથા પ્રજ્ઞાશાલી દેવનું માહાત્મ્ય માને મનપસંદ સુંદર સ્તુતિથી વર્ણવવાનો મારો હેતુ છે. ૩

જે મનુષ્યને રથની જરૂર હોય છે તેની પાસે જેપ્રમાણે એકાદ સુતાર રથ તૈયાર કરીને મોકલે છે તેપ્રમાણે ખરેખર આ ઈન્દ્રકને હું મારી સ્તુતિ મોકલુ છું. તેજ પ્રમાણે સુંદર સુંદર સ્તવનો તથા જેનો સર્વત્ર સ્વીકાર કરવામાં આવે એવું (એક સ્તોત્ર) પણ ભકતોનાં સ્તવનોના સ્વીકારનાર આ ઈન્દ્રકને હું મોકલી આપુ છું. ૪

એકાદ અશ્વને જેપ્રમાણે સજાવીને તૈયાર કરે છે તે પ્રમાણે ખરેખર હું, કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી લેવાની ઈચ્છા રાખીને, સ્વવાણીથી આ ઈન્દ્રપ્રીત્યર્થ એક યોગ્ય સ્તોત્ર તૈયાર કરૂં છું. તેયોગે વીર્યશાળી, સર્વ દાનશૂરતાનો આગર, (શત્રુનાં) પુરોનો વિધ્વંસ કરનાર તથા જેની કીર્તિ સર્વત્ર ગવાય છે એવા ઈન્દ્રને મારી પ્રણુતિ અર્પણ કરવાની મારી ઇચ્છા છે. ૫

(શત્રુપર) પ્રહાર કરનાર જે વજ્રથી શત્રુનો સંહાર કરતાં આ બલશાળી વિશ્વાધિપતિએ વૃત્રના મર્મસ્થાને પ્રહાર કર્યો તે ઉજ્જવલ તથા વધકર્મને માટે અત્યંત ઉપયોગી વજ્ર ખરેખર આ (ઈન્દ્ર) પ્રીત્યર્થ જ ત્વષ્ટા દેવે તૈયાર કરી આપ્યુ. ૬

ખરેખર એની માતાએ કરેલા યાગમાં જ એણે એકદમ ઉત્કૃષ્ટપેય પ્રાશન કર્યું તથા હવિનો ઉત્કૃષ્ટ (આસ્વાદ લીધો). બલવાન્ વિષ્ણુએ પણ (આને માટે) જેની પાકસિદ્ધિ ઉત્કૃષ્ટ થઇ હતી એવો હવિ હરણ કરી આણ્યો. (તેનું ભક્ષણ કરીને) અસ્ત્રવિદ્યામાં પ્રવીણ આ દેવે તે ડુક્કરના અંગપર તેનું વજ્ર તિરછું ફેંકીને તેનો દેહ છિન્નવિચ્છિન્ન કરી નાંખ્યો. ૭

અહીના વધ કરનાર આ ઈન્દ્ર પ્રીત્યર્થ જ સ્ત્રીઓએ પણ—ખુદ્દ દેવોની પત્નીઓએ—એક સુંદર સ્તોત્ર રચ્યું. વિસ્તીર્ણ એવા જે દ્યુલોક તથા ધુલોક તેમનું આણે અતિક્રમણ કર્યું છે. પરંતુ તેના માહમાનું આકલન કરવાનું સામર્થ્ય માત્ર તેમના અંગમાં નથી ૮

ખરેખર આનો મહિમા દ્યુલોક, ભૂલોક તથા અંતરિક્ષ આ સર્વ કરતાં પણ અધિક છે. સ્વતેજથી વિરાજમાન થનાર આ ઈન્દ્રનું ઘેરઘેર સ્તવન થાય છે, આ સામર્થ્યવાન્ ઇન્દ્ર (શત્રુસાથે લડવામાટે) ઉચ્ચ ઘોષ કરીને એકદમ વૃદ્ધિંગત થયો હતો. ૯

જગતનુ શોષણ કરનાર વૃત્રને ઇન્દ્રે સ્વસામર્થ્યથી જ વજ્ર લઇને છિન્નભિન્ન કરી નાખ્યો પોતાની કીર્તિનો પ્રસાર કરવામાટે આ દાનકર્મતત્પર મનની પ્રવૃત્તિવાળા ઇન્દ્ર વનુપ્રમાણ પ્રતિબધમા પડેલા જલપ્રવાહને માર્ગ ખુલા કરી આપ્યો
૧૦ (૨૮)

જ્યારે પોતાના વજ્રવડે આણે તે (વૃત્ર) ને જીત્યો ત્યારે આ તેના જ સામર્થ્યનો પ્રતાપ કે નદીઓ આનદથી કૂદવા લાગી સર્વ વિશ્વપર પોતાનુ આધિપત્ય સ્થાપન કરનાર હવિ અર્પણ કરનાર ભકતોવિશે દાતૃત્વબુદ્ધિ ધારણ કરનાર જે આ (ઇન્દ્ર), તણે જ તુર્વીતિમાટે (પાણીને) ઉતારી પાડયા　　૧૧

તુ (જગતનો) પ્રભુ તથા સામર્થ્યવાન્ છે માટે આ વૃત્રપર નેમ ટાકીને નશ્વર વજ્ર ફેંક ઉદકોના પ્રવાહ ફરી વહેવા લાગેમાટે તેમનામા ગતિ ઉત્પન્ન કરીને આ (વૃત્રના શરીરના) સાધા સાધાપર તીક્ષ્ણ ઘા કરીને એકાદ બળદના દેહના સાધાપ્રમાણે તેમનુ વિદારણ કર
૧૨

ખરેખર વેગથી (શત્રુપર) તૂટી પડનાર આ દેવના પુરાતન કાલના પરાક્રમ ગાના સારા સ્તુતિના વેગથી ગાયણ જવાને આ યોગ્ય છે કારણ લઢાઇ કરવામાટે તેના આયુધેઃ ઉચકીને તથા (શત્રુને) મારીને તે તેમનો નાશ કરી નાખે છે　૧૩
ખરેખર આ જગમા અવતીર્ણ થતની સાથે આની ભીતિથી અતિશય સ્થિર એવા પ્રત્યક્ષ પર્વત-એટલુ તો શુ પણ ભૂલોક તથા દ્યુલોકને પણ કપારી છુટે છે-કપે છે આ સુદર દેવના ભક્તસરક્ષણસામર્થ્યની પ્રશસા કરનાર નોધા એકાએક પુષ્કળ પરાક્રમ કરી શકવા લાગ્યો
૧૪

ખરેખર, વિપુલ (સપત્તિનો) એકલો જ માલિક જે ઇન્દ્ર, તેણે આ સકળ વસ્તુઓમાથી જે જે વસ્તુ તેને પ્રાપ્ત થવાની ઇચ્છા કરી ને તે તેને અર્પણ થતી ગઈ અશ્વપર સારા બેસનાર કોણ એ બાબતમા એતશના સૂર્ય સાથે જ્યારે સ્પર્ધા થઇ ત્યારે એતશ ઇન્દ્રનો સોમરસનો ઉત્તમ હવિ અર્પણ કરનાર ભક્ત હોવાથી તેણે તેનુ રક્ષણ કર્યુ
૧૫

હે પીતવર્ણ અશ્વપર આરોહણ કરનાર ઇન્દ્ર, આ પ્રમાણે ગોતમોએ આ સ્તોત્રો આટલી સરળ રીતે ખરેખર તારા જ પ્રીત્યર્થ કર્યા છે આ સ્તોત્રોપર તુ સર્વ પ્રકારે કૃપાદૃષ્ટિ રાખ સ્તુતિ-સ્તોત્રોના વૈભવથી પરિપૂર્ણ આ (ઇન્દ્ર) અમારી તરફ પ્રાતઃકાળે ત્વરાથી આગમન કરો
૧૬ (૨૯)

જગતનુ શોષણ કરનાર વૃત્રને ઇન્દ્રે સ્વસામર્થ્યથી જ વજ્ર લઇને છિન્નભિન્ન કરી નાખ્યો પોતાની કીર્તિનો વિસ્તાર કરવામાટે આ દાનકર્મતરફ મનની પ્રવૃત્તિવાળા ઇન્દ્ર ધનુષ્પ્રમાણ પ્રતિબંધમા પડેલા જલપ્રવાહને માર્ગ ખુલ્લા કરી આપ્યો
૧૦ (૨૮)

જ્યારે પોતાના વજ્રવડે આણે તે (વૃત્ર) ને જીત્યો ત્યારે આ તેના જ સામર્થ્યના પ્રતાપ કરી નદીઓ આનંદથી કૂદવા લાગી સર્વ વિશ્વપર પોતાનુ આધિપત્ય સ્થાપન કરનાર હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તોનિશે દાતૃત્વબુદ્ધિ ધારણ કરનાર જે આ (ઇન્દ્ર), તણે જ તુર્વીતિમાટે (પાણીને) ઉતારી પાડ્યા   ૧૧

તુ (જગતનો) પ્રભુ તથા સામર્થ્યવાન છે માટે આ વૃત્રપર નેમ ટાકીને સત્વર વજ્ર ફેંક ઉદકોના પ્રવાહ ફરી વહેવા લાગેમાટે તેમનામા ગતિ ઉત્પન્ન કરીને આ (વૃત્રના શરીરના) સાંધા સાંધાપર તીક્ષ્ણ ઘા કરીને એકાદ બળદના દેહના સાંધાપ્રમાણે તેમનુ વિદારણ કર
૧૨

ખરેખર વેગથી (શત્રુપર) તુટી પડનાર આ દેવના પુરાતન કાલના પરાક્રમ ગાના માટે સ્તુતિના યોગથી ગણ્યુ જવાને આ યોગ્ય છે કારણ લઢાઇ કરવામાટે તેના આયુધો ઉચકીને તથા (શત્રુને) મારીને તે તેમનો નાશ કરી નાખે છે   ૧૩

ખરેખર આ જગમા અવતીર્ણ થતની સાથે આની ભીતિથી અતિશય સ્થિર એવા પ્રત્યક્ષ પર્વત-એટલુ તો શુ પણ ભૂલોક તથા દ્યુલોકને પણ કપારી છુટે છે- કંપે છે આ સુદર દેવના ભક્તનરક્ષણસામર્થ્યની પ્રશસા કરનાર નોધા એકાએક પુષ્કળ પરાક્રમ કરી શકના લાગ્યો
૧૪

ખરેખર વિપુલ (સપત્તિનો) એકલો જ માલિક જે ઇન્દ્ર, તેણે આ સકળ વસ્તુઓમાથી જે જે વસ્તુ તેને પ્રાપ્ત થવાની ઇચ્છા કરી ને તે તેને અર્પણ થતી ગઈ અશ્વપર સારા બેસનાર કોણ એ બાબતમા એતશના સૂર્ય સાથે જ્યારે સ્પર્ધા થઇ ત્યારે એતશ ઇન્દ્રનો સોમરસનો ઉત્તમ હવિ અર્પણ કરનાર ભક્ત હોવાથી, તાણે તેનુ રક્ષણ કર્યુ
૧૫

હે પીતવર્ણ અશ્વપર આરોહણ કરનાર ઇન્દ્ર, આ પ્રમાણે ગોતમોએ આ સ્તોત્રો આટલી સરળ રીતે ખરેખર તારા જ પ્રીત્યર્થ કર્યા છે આ સ્તોત્રોપર તુ સર્વ પ્રકારે કૃપાદૃષ્ટિ રાખ સ્તુતિ સ્તોત્રોના વૈભવથી પરિપૂર્ણ આ (ઇન્દ્ર) અમારી તરફ પ્રાતઃકાળે ત્વરાથી આગમન કરે
૧૬ (૨૮)

इन्द्र, वृत्र-वृत्रमाता

INDRA VRITRA VRITRA'S MOTHER

मण्डल १, सूक्त ३२, ऋचा ९, पृष्ठ ६०

Mandala 1, Sookta 32, Verse 9, Page 60

॥ अथ प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ ६२ ॥ गौतमो नोधा ऋषि ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्द ॥

(६२) प्र मन्महे शवसानायं शूषमांगूषं गिर्वणसे अंगिरस्वत् ।
सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चामार्कं नरे विश्रुताय ॥ १ ॥
प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यं शवसानाय साम ।
येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा अविन्दन् ॥ २ ॥
इन्द्रस्याङ्गिरसां चेष्टौ विदत्सरमा तनयाय धासिम् ।
बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद्गाः समुस्रियाभिर्वावशन्त नरः ॥ ३ ॥
स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः स्वरेणाद्रिं स्वर्यो३नवग्वैः ।
सरण्युभिः फलिगमिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो दशग्वैः ॥ ४ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

प्र । मन्महे । शवसानायं । शूषं । आंगूषं । गिर्वणसे । अंगिरस्वत् । सुवृक्तिऽभिः । स्तुवते । ऋग्मियायं । अर्चाम । अर्कं । नरे । विऽश्रुताय ॥ १ ॥ प्र । वः । महे । महि । नमः भरध्वं । आंगूष्यं । शवसानायं । सामं । येनं । नः । पूर्वे । पितरः । पदऽज्ञाः । अर्चंतः । अंगिरसः । गाः । अविंदन ॥ २ ॥ इंद्रस्य । अंगिरसां । च । इष्टौ । विदत् । सरमा । तनयाय । धासिं । बृहस्पतिः । भिनत् । अद्रिं । विदत् । गाः । सं । उस्रियाभिः । वावशंत । नरः ॥ ३ ॥ सः । सुऽस्तुभा । सः । स्तुभा । सप्त । विप्रैः । स्वरेण । अद्रिं । स्वर्यः । नवंऽग्वैः । सरण्युऽभिः । फलिऽगं । इंद्र । शक्र । वलं । रवेण । दरयः । दशऽग्वैः ॥ ४ ॥

गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषसा सूर्येण गोभिरन्धः ।
वि भूम्यां अप्रथय इन्द्र सानुं दिवो रज उपरमस्तभायः ॥ ५ ॥ १ ॥
तदु प्रयक्षतममस्य कर्म दस्मस्य चारुतममस्ति दंसः ।
उपह्वरे यदुपरा अपिन्वन्मध्वर्णसो नद्यश्चतस्रः ॥ ६ ॥
द्विता वि वव्रे सनजा सनीळे अयास्यः स्तवमानेभिरर्कैः ।
भगो न मेने परमे व्योमन्नधारयद्रोदसी सुदंसाः ॥ ७ ॥
सनाद्दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिरेवैः ।
कृष्णेभिरक्तोषा रुशद्भिर्वपुर्भिरा चरतो अन्यान्या ॥ ८ ॥
सनेमि सख्यं स्वपस्यमानः सूनुर्दाधार शवसा सुदंसाः ।
आमासु चिद्दधिषे पक्वमन्तः पयः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु ॥ ९ ॥

गृणानः । अंगिरःऽभिः । दस्म । वि । वः । उषसा । सूर्येण । गोभिः । अंधः । वि । भूम्याः । अप्रथयः । इंद्र । सानुं । दिवः । रजः । उपरं । अस्तभायः ॥ ५ ॥ १ ॥ तत् । ऊं इति । प्रयक्षऽतमं । अस्य । कर्म । दस्मस्य । चारुऽतमं । अस्ति । दंसः । उपऽह्वरे । यत् । उपराः । अपिन्वत् । मधुऽअर्णसः । नद्यः । चतस्रः ॥ ६ ॥ द्विता । वि । वव्रे । सनऽजा । सनीळे इति सऽनीळे । अयास्यः । स्तवमानेभिः । अर्कैः । भगः । न । मेने इति । परमे । विऽओमन् । अधारयत् । रोदसी इति । सुऽदंसाः ॥ ७ ॥ सनात् । दिवं । परि । भूम । विरूपे इति विऽरूपे । पुनःऽभुवा । युवती इति । स्वेभिः । एवैः । कृष्णेभिः । अक्ता । उषाः । रुशत्ऽभिः । वपुःऽभिः । आ । चरतः । अन्याऽअन्या ॥ ८ ॥ सनेमि । सख्यं । सुऽअपस्यमानः । सूनुः । दाधार । शवसा । सुऽदंसाः । आमासु । चित् । दधिषे । पक्वं । अंतरिति । पयः । कृष्णासु । रुशत् । रोहिणीषु ॥ ९ ॥

सनात्सनीळा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः ।
पुरू सहस्रा जनयो न पत्नीर्दुवस्यन्ति स्वसारो अह्रयाणम् ॥ १० ॥ २ ॥
सनायुवो नमसा नव्यो अर्कैर्वसूयवो मतयो दस्म दद्रुः ।
पतिं न पत्नीरुशतीरुशन्तं स्पृशन्ति त्वा शवसावन्मनीषाः ॥ ११ ॥
सनादेव तव रायो गभस्तौ न क्षीयन्ते नोप दस्यन्ति दस्म ।
द्युमाँ असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः ॥ १२ ॥
सनायते गोतम इन्द्र नव्यमतक्षद्ब्रह्म हरियोजनाय ।
सुनीथाय नः शवसान नोधाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १३ ॥३ ॥

॥ ६३ ॥ गौतमो नोधा ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

(६३) त्वं महाँ इन्द्र यो ह शुष्मैर्द्यावा जज्ञानः पृथिवी अमे धाः ।
यद्ध ते विश्वा गिरयश्चिदभ्वा भिया दृळ्हासः किरणा नैजन् ॥ १ ॥

सनात् । सऽनीळाः । अवनीः । अवाताः । व्रता । रक्षंते । अमृताः । सहःऽभिः । पुरु । सहस्रा । जनयः । न । पत्नीः । दुवस्यंति । स्वसारः । अह्रयाणं ॥ १० ॥ २ ॥

सनाऽयुवः । नमसा । नव्यः । अर्कैः । वसुऽयवः । मतयः । दस्म । दद्रुः । पतिं । न । पत्नीः । उशतीः । उशंतं । स्पृशंति । त्वा । शवसाऽवन् । मनीषाः ॥ ११ ॥ सनात् । एव । तव । रायः । गभस्तौ । न । क्षीयंते । न । उप । दस्यंति । दस्म । द्युऽमान् । असि । क्रतुऽमान् । इंद्र । धीरः । शिक्ष । शचीऽवः । तव । नः । शचीभिः ॥ १२ ॥ सनाऽयते । गोतमः । इंद्र । नव्यं । अतक्षत् । ब्रह्म । हरिऽयोजनाय । सुऽनीथाय । नः । शवसान । नोधाः प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ १३ ॥ ३ ॥

त्वं । महान् । इंद्र । यः । ह । शुष्मैः । द्यावा । जज्ञानः । पृथिवी इति । अमे । धाः । यत् । ह । ते । विश्वा । गिरयः । चित् । अभ्वा । भिया । दृळ्हासः । किरणाः । न । एजन् ॥ १ ॥

आ यद्धरी इन्द्र विव्रता वेरा ते वज्रं जरिता बाह्वोर्धात् ।
येनाविहर्यतक्रतो अमित्रान्पुर इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः ॥ २ ॥
त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षा नर्यस्त्वं षाट् ।
त्वं शुष्णं वृजने पृक्ष आणौ यूने कुत्साय द्युमते सचाहन् ॥ ३ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः सखा वृत्रं यद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः ।
यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूँर्योनावकृतो वृथाषाट् ॥ ४ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्रारिषण्यन्दृळ्हस्य चिन्मर्तानामजुष्टौ ।
व्य१स्मदा काष्ठा अर्वते वर्घनेव वज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान् ॥ ५ ॥ ४ ॥
त्वां ह त्यदिन्द्रार्णसातौ स्वर्मीळ्हे नर आजा हवन्ते ।
तव स्वधाव इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतसाय्या भूत् ॥ ६ ॥

आ । यत् । हरी इति । इंद्र । विऽव्रता । वेः । आ । ते । वज्रं । जरिता । बाह्वोः । धात् । येन । अविहर्यतक्रतो इत्यविहर्यतऽक्रतो । अमित्रान् । पुरः । इष्णासि । पुरुऽहूत । पूर्वीः ॥ २ ॥ त्वं । सत्यः । इंद्र । धृष्णुः । एतान् । त्वं । ऋभुक्षाः । नर्यः । त्वं । षाट् । त्वं । शुष्णं । वृजने । पृक्षे । आणौ । यूने । कुत्साय । द्युऽमते । सचा । अहन् ॥ ३ ॥ त्वं । ह । त्यत् । इंद्र । चोदीः । सखा । वृत्रं । यत् । वज्रिन् । वृषऽकर्मन् । उभ्नाः । यत् । ह । शूर । वृषऽमनः । पराचैः । वि । दस्यून् । योनौ । अकृतः । वृथाषाट् ॥ ४ ॥ त्वं । ह । त्यत् । इंद्र । अरिषण्यन् । दृळ्हस्य । चित् । मर्तानां । अजुष्टौ । वि । अस्मत् । आ । काष्ठाः । अर्वते । वः । घनाऽइव । वज्रिन् । श्नथिहि । अमित्रान् ॥ ५ ॥ ४ ॥ त्वां । ह । त्यत् । इंद्र । अर्णऽसातौ । स्वःऽमीळ्हे । नरः । आजा । हवंते । तव । स्वधाऽवः । इयं । आ । सऽमर्य । ऊतिः । वाजेषु । अतसाय्या । भूत् ॥ ६ ॥

त्वं ह त्यदिन्द्र सप्त युध्यन्पुरो वज्रिन्पुरुकुत्साय दर्दः ।
बर्हिर्न यत्सुदासे वृथा वर्गंहो राजन्वरिवः पूरवे कः ॥ ७ ॥
त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रामिषमापो न पीपयः परिज्मन् ।
यया शूर प्रत्यस्मभ्यं यंसि त्मनमूर्जं न विश्वध क्षरध्यै ॥ ८ ॥
अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् ।
सुपेशसं वाजमा भरा नः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥ ५ ॥

॥ ६४ ॥ गौतमो नोधा ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ पञ्चदशी त्रिष्टुप् । शिष्टा जगत्यः ॥

(६४) वृष्णे शर्धाय सुमखाय वेधसे नोधः सुवृक्तिं प्र भरा मरुद्भ्यः ।
अपो न धीरो मनसा सुहस्त्यो गिरः समञ्जे विदथेष्वाभुवः ॥ १ ॥

त्वं । ह । त्यत् । इंद्र । सप्त । युध्यन् । पुरः । वज्रिन् । पुरुऽकुत्साय । दर्दरिति दर्दः ।
बर्हिः । न । यत् । सुऽदासे । वृथा । वर्क् । अंहोः । राजन् । वरिवः । पूरवे ।
करिति कः ॥ ७ ॥ त्वं । त्या । नः । इंद्र । देव । चित्रां । इषं । आपः । न ।
पीपयः । परिऽज्मन् । यया । शूर । प्रति । अस्मभ्यं । यंसि । त्मनं । ऊर्जं ।
न । विश्वध । क्षरध्यै ॥ ८ ॥ अकारि । ते । इंद्र । गोतमेभिः । ब्रह्माणि ।
आऽउक्ता । नमसा । हरिऽभ्यां । सुऽपेशसं । वाजं । आ । भर । नः । प्रातः ।
मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ ९ ॥ ५ ॥

वृष्णे । शर्धाय । सुऽमखाय । वेधसे । नोधः । सुऽवृक्तिं । प्र । भर । मरुत्ऽभ्यः ।
अपः । न । धीरः । मनसा । सुऽहस्त्यः । गिरः । सं । अंजे । विदथेषु ।
आऽभुवः ॥ १ ॥

ते जज्ञिरे दिव ऋष्वास उक्षणो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः ।
पावकासः शुचयः सूर्या इव सत्वानो न द्रप्सिनो घोरवर्पसः ॥ २ ॥
युवानो रुद्रा अजरा अभोग्घनो ववक्षुरध्रिगावः पर्वता इव ।
दृळ्हा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्मना ॥ ३ ॥
चित्रैरञ्जिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षःसु रुक्माँ अधि येतिरे शुभे ।
अंसेष्वेषां नि मिमृक्षुरृष्टयः साकं जज्ञिरे स्वधया दिवो नरः ॥ ४ ॥
ईशानकृतो धुनयो रिशादसो वातान्विद्युतस्तविषीभिरक्रत ।
दुहन्त्यूधर्दिव्यानि धूतयो भूमिं पिन्वन्ति पयसा परिज्रयः ॥ ५ ॥ ६ ॥
पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः ।
अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम् ॥ ६ ॥

ते । जज्ञिरे । दिवः । ऋष्वासः । उक्षणः । रुद्रस्य । मर्याः । असुराः । अरेपसः । पावकासः । शुचयः । सूर्याःऽइव । सत्वानः । न । द्रप्सिनः । घोरऽवर्पसः ॥ २ ॥ युवानः । रुद्राः । अजराः । अभोक्ऽहनः । ववक्षुः । अध्रिऽगावः । पर्वताःऽइव । दृळ्हा । चित् । विश्वा । भुवनानि । पार्थिवा । प्र । च्यवयंति । दिव्यानि । मज्मना ॥ ३ ॥ चित्रैः । अंजिऽभिः । वपुषे । वि । अंजते । वक्षःऽसु । रुक्मान् । अधि । येतिरे । शुभे । अंसेषु । एषां । नि । मिमृक्षुः । ऋष्टयः । साकं । जज्ञिरे । स्वधया । दिवः । नरः ॥ ४ ॥ ईशानऽकृतः । धुनयः । रिशादसः । वातान् । विऽद्युतः । तविषीभिः । अक्रत । दुहंति । ऊधः । दिव्यानि । धूतयः । भूमिं । पिन्वंति । पयसा । परिऽज्रयः ॥ ५ ॥ ६ ॥ पिन्वंति । अपः । मरुतः । सुऽदानवः । पयः । घृतऽवत् । विदथेषु । आऽभुवः । अत्यं । न । मिहे । वि । नयंति । वाजिनं । उत्सं । दुहंति । स्तनयंतं । अक्षितं ॥ ६ ॥

महिषासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुष्यदः ।
मृगा इव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तविषीरयुग्ध्वम् ॥ ७ ॥
सिंहा इव नानदति प्रचेतसः पिशा इव सुपिशो विश्ववेदसः ।
क्षपो जिन्वन्तः पृषतीभिर्ऋष्टिभिः समित्सबाधः शवसाहिमन्यवः ॥ ८ ॥
रोदसी आ वदता गणश्रियो नृषाचः शूराः शवसाहिमन्यवः ।
आ वन्धुरेष्वमतिर्न दर्शता विद्युन्न तस्थौ मरुतो रथेषु वः ॥ ९ ॥
विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः संमिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः ।
अस्तार इषुं दधिरे गभस्त्योरनन्तशुष्मा वृषखादयो नरः ॥ १० ॥ ७ ॥
हिरण्ययेभिः पविभिः पयोवृध उज्जिघ्नन्त आपथ्यो३ न पर्वतान् ।
मखा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुध्रकृतो मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ ११ ॥

महिषासः । मायिनः । चित्रऽभानवः । गिरयः । न । स्वऽतवसः । रघुऽस्यदः । मृगाःऽइव । हस्तिनः । खादथ । वना । यत् । आरुणीषु । तविषीः । अयुग्ध्वं ॥ ७ ॥ सिंहाःऽइव । नानदति । प्रऽचेतसः । पिशाःऽइव । सुऽपिशः । विश्वऽवेदसः । क्षपः । जिन्वंतः । पृषतीभिः । ऋष्टिऽभिः । सं । इत् । सऽबाधः । शवसा । अहिऽमन्यवः ॥ ८ ॥ रोदसी इति । आ । वदत । गणऽश्रियः । नृऽसाचः । शूराः । शवसा । अहिऽमन्यवः । आ । वंधुरेषु । अमतिः । न । दर्शता । विऽद्युत् । न । तस्थौ । मरुतः । रथेषु । वः ॥ ९ ॥ विश्वऽवेदसः । रयिऽभिः । संऽओकसः । संऽमिश्लासः । तविषीभिः । विऽरप्शिनः । अस्तारः । इषुं । दधिरे । गभस्त्योः । अनंतऽशुष्माः । वृषऽखादयः । नरः ॥ १० ॥ हिरण्ययेभिः । पविऽभिः । पयःऽवृधः । उत् । जिघ्नंते । आऽपथ्यः । न । पर्वतान् । मखाः । अयासः । स्वऽसृतः । ध्रुवऽच्युतः । दुध्रऽकृतः । मरुतः । भ्राजत्ऽऋष्टयः ॥ ११ ॥

घृषुं पावकं वनिनं विचर्षणिं रुद्रस्य सूनुं हवसा गृणीमसि ।
रजस्तुरं तवसं मारुतं गणमृजीषिणं वृषणं सश्चत श्रिये ॥ १२ ॥
प्र नू स मर्तः शवसा जनाँ अति तस्थौ व ऊती मरुतो यमावत ।
अर्वद्भिर्वाजं भरते धना नृभिराप्रच्छ्यं क्रतुमा क्षेति पुष्यति ॥ १३ ॥
चर्कृत्यं मरुतः पृत्सु दुष्टरं द्युमन्तं शुष्मं मघवत्सु धत्तन ।
धनस्पृतमुक्थ्यं विश्वचर्षणिं तोकं पुष्येम तनयं शतं हिमाः ॥ १४ ॥
नू ष्ठिरं मरुतो वीरवन्तमृतीषाहं रयिमस्मासु धत्त ।
सहस्रिणं शतिनं शूशुवांसं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १५ ॥८॥११ ॥

घृषुं । पावकं । वनिनं । विऽचर्षणिं । रुद्रस्य । सूनुं । हवसा । गृणीमसि । रजःऽतुरं । तवसं । मारुतं । गणं । ऋजीषिणं । वृषणं । सश्चत । श्रिये ॥ १२ ॥ प्र । नु । सः । मर्तः । शवसा । जनान् । अति । तस्थौ । वः । ऊती । मरुतः । यं । आवत । अर्वत्ऽभिः । वाजं । भरते । धना । नृऽभिः । आऽपृच्छ्यं । क्रतुं । आ । क्षेति । पुष्यति ॥ १३ ॥ चर्कृत्यं । मरुतः । पृत्ऽसु । दुस्तरं । द्युऽमंतं । शुष्मं । मघवत्ऽसु । धत्तन । धनऽस्पृतं । उक्थ्यं । विश्वऽचर्षणिं । तोकं । पुष्येम । तनयं । शतं । हिमाः ॥ १४ ॥ नु । स्थिरं । मरुतः । वीरऽवंतं । ऋतिऽसहं । रयिं । अस्मासु । धत्त । सहस्रिणं । शतिनं । शूशुऽवांसं । प्रातः । मक्षु । धियाऽवसुः । जगम्यात् ॥ १५ ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ द्वादशोऽनुवाकः ॥

॥ ६५ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६५ ॥ पश्वा न तायुं गुहा चतन्तं नमो युजानं नमो वहन्तम् ।
सजोषा धीराः पदैरनु ग्मन्नुप त्वा सीदन्विश्वे यजत्राः ॥ १ ॥
ऋतस्य देवा अनु व्रता गुर्भुवत्परिष्टिर्द्यौर्न भूम ।
वर्धन्तीमापः पन्वा सुशिश्विमृतस्य योना गर्भे सुजातम् ॥ २ ॥
पुष्टिर्न रण्वा क्षितिर्न पृथ्वी गिरिर्न भुज्म क्षोदो न शंभु ।
अत्यो नाज्मन्त्सर्गप्रतक्तः सिन्धुर्न क्षोदः क ईं वराते ॥ ३ ॥
जामिः सिन्धूनां भ्रातेव स्वस्रामिभ्यान्न राजा वनान्यत्ति ।
यद्वातजूतो वना व्यस्थादग्निर्ह दाति रोमा पृथिव्याः ॥ ४ ॥
श्वसित्यप्सु हंसो न सीदन् क्रत्वा चेतिष्ठो विशामुषर्भुत् ।
सोमो न वेधा ऋतप्रजातः पशुर्न शिश्वा विभुर्दूरेभाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

पश्वा । न । तायुं । गुहा । चतन्तं । नमः । युजानं । नमः । वहन्तं । सऽजोषाः । धीराः । पदैः । अनु । ग्मन् । उप । त्वा । सीदन् । विश्वे । यजत्राः ॥ १ ॥ ऋतस्य । देवाः । अनु । व्रता । गुः । भुवत् । परिष्टिः । द्यौः । न । भूम । वर्धन्ति । ईं । आपः । पन्वा । सुऽशिश्विं । ऋतस्य । योना । गर्भे । सुऽजातं ॥ २ ॥ पुष्टिः । न । रण्वा । क्षितिः । न । पृथ्वी । गिरिः । न । भुज्म । क्षोदः । न । शंऽभु । अत्यः । न । अज्मन् । सर्गऽप्रतक्तः । सिंधुः । न । क्षोदः । कः । ईं । वराते ॥ ३ ॥ जामिः । सिंधूनां । भ्राताऽइव । स्वस्रां । इभ्यान् । न । राजा । वनानि । अत्ति । यत् । वातऽजूतः । वना । वि । अस्थात् । अग्निः । ह । दाति । रोम । पृथिव्याः ॥४॥ श्वसिति । अप्ऽसु । हंसः । न । सीदन् । क्रत्वा । चेतिष्ठः । विशां । उषःऽभुत् । सोमः । न । वेधाः । ऋतऽप्रजातः । पशुः । न । शिश्वा । विऽभुः । दूरेऽभाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

॥ ६६ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६६ ॥ रयिर्न चित्रा सूरो न संदृगायुर्न प्राणो नित्यो न सूनुः ।
तक्वा न भूर्णिर्वना सिषक्ति पयो न धेनुः शुचिर्विभावा ॥ १ ॥
दाधार क्षेममोको न रण्वो यवो न पक्वो जेता जनानाम् ।
ऋषिर्न स्तुभ्वा विक्षु प्रशस्तो वाजी न प्रीतो वयो दधाति ॥ २ ॥
दुरोकशोचिः क्रतुर्न नित्यो जायेव योनावरं विश्वस्मै ।
चित्रो यदभ्राट् श्वेतो न विक्षु रथो न रुक्मी त्वेषः समत्सु ॥ ३ ॥
सेनेव सृष्टामं दधात्यस्तुर्न दिद्युत्त्वेषप्रतीका ।
यमो ह जातो यमो जनित्वं जारः कनीनां पतिर्जनीनाम् ॥ ४ ॥
तं वश्चराथा वयं वसत्यास्तं न गावो नक्षन्त इद्धम् ।
सिन्धुर्न क्षोदः प्र नीचीरैनोन्नवन्त गावः स्वर्दृशीके ॥ ५ ॥ १० ॥

रयिः । न । चित्रा । सूरः । न । संऽदृक् । आयुः । न । प्राणः । नित्यः । न । सूनुः ।
तक्वा । न । भूर्णिः । वना । सिसक्ति । पयः । न । धेनुः । शुचिः । विभाऽवा ॥ १ ॥
दाधार । क्षेमं । ओकः । न । रण्वः । यवः । न । पक्वः । जेता । जनानां । ऋषिः । न ।
स्तुभ्वा । विक्षु । प्रऽशस्तः । वाजी । न । प्रीतः । वयः । दधाति ॥ २ ॥ दुरोकऽशोचिः ।
क्रतुः । न । नित्यः । जायाऽइव । योनौ । अरं । विश्वस्मै । चित्रः । यत् । अभ्राट् ।
श्वेतः । न । विक्षु । रथः । न । रुक्मी । त्वेषः । समत्ऽसु ॥ ३ ॥ सेनाऽइव ।
सृष्टा । अमं । दधाति । अस्तुः । न । दिद्युत् । त्वेषऽप्रतीका । यमः । ह । जातः । यमः ।
जनिऽत्वं । जारः । कनीनां । पतिः । जनीनां ॥ ४ ॥ तं । वः । चराथा । वयं ।
वसत्या । अस्तं । न । गावः । नक्षंते । इद्धं । सिंधुः । न । क्षोदः । प्र । नीचीः ।
ऐनोत् । नवंत । गावः । स्वः । दृशीके ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ६७ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६७ ॥ वनेषु जायुर्मर्तेषु मित्रो वृणीते श्रुष्टिं राजेवाजुर्यम् ।
क्षेमो न साधुः क्रतुर्न भद्रो भुवत्स्वाधीर्होता हव्यवाट् ॥ १ ॥
हस्ते दधानो नृम्णा विश्वान्यमे देवान्धाद्गुहा निषीदन् ।
विदन्तीमत्र नरो धियन्धा हृदा यत्तष्टान्मन्त्राँ अशंसन् ॥ २ ॥
अजो न क्षां दाधार पृथिवीं तस्तम्भ द्यां मन्त्रेभिः सत्यैः ।
प्रिया पदानि पश्वो नि पाहि विश्वायुरग्ने गुहा गुहं गाः ॥ ३ ॥
य ईं चिकेत गुहा भवन्तमा यः ससाद धारामृतस्य ।
वि ये चृतन्त्यृता सपन्त आदिद्वसूनि प्र ववाचास्मै ॥ ४ ॥
वि यो वीरुत्सु रोधन्महित्वोत प्रजा उत प्रसूष्वन्तः ।
चित्तिरपां दमे विश्वायुः सद्मेव धीराः संमाय चक्रुः ॥ ५ ॥ ११ ॥

वनेषु । जायुः । मर्तेषु । मित्रः । वृणीते । श्रुष्टिम् । राजाऽइव । अजुर्यम् । क्षेमः । न । साधुः । क्रतुः । न । भद्रः । भुवत् । सुऽआधीः । होता । हव्यऽवाट् ॥ १ ॥ हस्ते । दधानः । नृम्णा । विश्वानि । अमे । देवान् । धात् । गुहा । निऽसीदन् । विदन्ति । ईम् । अत्र । नरः । धियम्ऽधाः । हृदा । यत् । तष्टान् । मन्त्रान् । अशंसन् ॥ २ ॥ अजः । न । क्षाम् । दाधार । पृथिवीम् । तस्तम्भ । द्याम् । मन्त्रेभिः । सत्यैः । प्रिया । पदानि । पश्वः । नि । पाहि । विश्वऽआयुः । अग्ने । गुहा । गुहम् । गाः ॥ ३ ॥ यः । ईम् । चिकेत । गुहा । भवन्तम् । आ । यः । ससाद । धाराम् । ऋतस्य । वि । ये । चृतन्ति । ऋता । सपन्तः । आत् । इत् । वसूनि । प्र । ववाच । अस्मै ॥ ४ ॥ वि । यः । वीरुत्ऽसु । रोधत् । महिऽत्वा । उत । प्रऽजाः । उत । प्रऽसूषु । अन्तः । चित्तिः । अपाम् । दमे । विश्वऽआयुः । सद्मऽइव । धीराः । सम्ऽमाय । चक्रुः ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ६८ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्दः ॥

॥ ६८ ॥ श्रीणन्नुप॑ स्था॒द्दिवं॑ भुर॒ण्युः स्था॒तुश्च॒रथ॑म॒क्तून्व्यू॑र्णोत् ।
परि॒ यदे॑षा॒मेको॒ विश्वे॑षां॒ भुव॑द्दे॒वो दे॒वानां॑ महि॒त्वा ॥ १ ॥
आदित्ते॒ विश्वे॒ क्रतुं॑ जुषन्त॒ शुष्का॒द्यद्दे॑व जी॒वो जनि॑ष्ठाः ।
भज॑न्त॒ विश्वे॑ देव॒त्वं नाम॑ ऋ॒तं सप॑न्तो अ॒मृत॒मेवैः॑ ॥ २ ॥
ऋ॒तस्य॒ प्रेषा॑ ऋ॒तस्य॑ धी॒तिर्वि॒श्वायु॒र्विश्वे॒ अपां॑सि चक्रुः ।
यस्तुभ्यं॒ दाशा॒द्यो वा॑ ते॒ शिक्षा॒त्तस्मै॑ चिकि॒त्वान्र॒यिं द॑यस्व ॥ ३ ॥
होता॒ निष॑त्तो॒ मनो॒रप॑त्ये॒ स चि॒न्न्वा॑सां॒ पती॑ र॒यीणा॑म् ।
इ॒च्छन्त॒ रेतो॑ मि॒थस्त॒नूषु॒ सं जा॑नत॒ स्वैर्दक्षै॒रमू॑राः ॥ ४ ॥
पि॒तुर्न पु॒त्राः क्रतुं॑ जुषन्त॒ श्रोष॒न्ये अ॑स्य॒ शासं॑ तु॒रासः॑ ।
वि राय॑ और्णो॒द्दुरः॑ पुरु॒क्षुः पि॑पेश॒ नाकं॑ स्तृ॒भिर्दमू॑नाः ॥ ५ ॥ १२ ॥

श्रीणन् । उप॑ । स्था॒त् । दिव॑म् । भु॒र॒ण्युः । स्था॒तुः । च॒रथ॑म् । अ॒क्तून् । वि । ऊ॒र्णो॒त् । परि॑ । यत् । ए॒षा॒म् । एकः॑ । विश्वे॑षाम् । भुव॑त् । दे॒वः । दे॒वाना॑म् । म॒हि॒ऽत्वा ॥ १ ॥ आत् । इत् । ते॒ । विश्वे॑ । क्रतु॑म् । जु॒ष॒न्त॒ । शुष्का॑त् । यत् । दे॒व॒ । जी॒वः । जनि॑ष्ठाः । भज॑न्त । विश्वे॑ । दे॒व॒ऽत्वम् । नाम॑ । ऋ॒तम् । सप॑न्तः । अ॒मृत॑म् । एवैः॑ ॥ २ ॥ ऋ॒तस्य॑ । प्रेषाः॑ । ऋ॒तस्य॑ । धी॒तिः । वि॒श्वऽआ॑युः । विश्वे॑ । अपां॑सि । च॒क्रुः॒ । यः । तुभ्य॑म् । दाशा॑त् । यः । वा॒ । ते॒ । शिक्षा॑त् । तस्मै॑ । चि॒कि॒त्वान् । र॒यिम् । द॒य॒स्व॒ ॥ ३ ॥ होता॑ । निऽस॑त्तः । मनोः॑ । अप॑त्ये । सः । चि॒त् । नु । आ॒सा॒म् । पतिः॑ । र॒यी॒णाम् । इ॒च्छन्त॑ । रेतः॑ । मि॒थः । त॒नूषु॑ । सम् । जा॒न॒त॒ । स्वैः । दक्षैः॑ । अमू॑राः ॥ ४ ॥ पि॒तुः । न । पु॒त्राः । क्रतु॑म् । जु॒ष॒न्त॒ । श्रोष॑न् । ये । अ॒स्य॒ । शास॑म् । तु॒रासः॑ । वि । रायः॑ । औ॒र्णो॒त् । दुरः॑ । पु॒रु॒ऽक्षुः । पि॒पे॒श॒ । नाक॑म् । स्तृऽभिः॑ । दमू॑नाः ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ ६९ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छंदः ॥

॥६९॥ शुक्रः शुशुक्वाँ उषो न जारः पप्रा समीची दिवो न ज्योतिः ।
परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां पिता पुत्रः सन् ॥ १ ॥
वेधा अदृप्तो अग्निर्विजानन्नूधर्न गोनां स्वाद्मा पितूनाम् ।
जने न शेव आहूर्यः सन्मध्ये निषत्तो रण्वो दुरोणे ॥ २ ॥
पुत्रो न जातो रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो विशो वि तारीत् ।
विशो यदह्वे नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा विश्वान्यश्याः ॥ ३ ॥
नकिष्ट एता व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः श्रुष्टिं चकर्थ ।
तत्तु ते दंसो यदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तो विवे रपांसि ॥ ४ ॥
उषो न जारो विभावोस्रः संज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै ।
त्मना वहन्तो दुरो व्यृण्वन्नवन्त विश्वे स्वर्दृशीके ॥ ५ ॥ १३ ॥

शुक्रः । शुशुक्वान् । उषः । न । जारः । पप्रा । समीची इति सम्ऽईची । दिवः । न । ज्योतिः । परि । प्रऽजातः । क्रत्वा । बभूथ । भुवः । देवानां । पिता । पुत्रः । सन् ॥ १ ॥ वेधा । अदृप्तः । अग्निः । विऽजानन् । ऊधः । न । गोनां । स्वाद्म । पितूनां । जने । न । शेवः । आऽहूर्यः । सन् । मध्ये । निऽसत्तः । रण्वः । दुरोणे ॥ २ ॥ पुत्रः । न । जातः । रण्वः । दुरोणे । वाजी । न । प्रीतः । विशः । वि । तारीत् । विशः । यत् । अह्वे । नृऽभिः । सऽनीळाः । अग्निः । देवऽत्वा । विश्वानि । अश्याः ॥ ३ ॥ नकिः । ते । एता । व्रता । मिनंति । नृऽभ्यः । यत् । एभ्यः । श्रुष्टिं । चकर्थ । तत् । तु । ते । दंसः । यत् । अहन् । समानैः । नृऽभिः । यत् । युक्तः । विवेः । रपांसि ॥ ४ ॥ उषः । न । जारः । विभाऽवा । उस्रः । संज्ञातऽरूपः । चिकेतत् । अस्मै । त्मना । वहंत । दुरः । वि । ऋण्वन् । नवंत । विश्वे । स्वः । दृशीके ॥५॥१३॥

॥ ७० ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदा विराट् छन्द ॥

॥ ७० ॥ वनेम॑ पूर्वीर॒र्यो म॑नी॒षा अ॒ग्निः सु॒शोको॒ विश्वा॒न्यश्याः ।
आ दैव्या॑नि व्र॒ता चि॑कि॒त्वाना मानु॑षस्य॒ जन॑स्य॒ जन्म॑ ॥ १ ॥
गर्भो॒ यो अ॒पां गर्भो॒ वना॑नां॒ गर्भ॑श्च स्था॒तां गर्भ॑श्च॒रथा॑म् ।
अद्रौ॑ चिदस्मा अ॒न्तर्दु॑रो॒णे वि॒शां न विश्वो॑ अ॒मृतः॑ स्वा॒धीः ॥ २ ॥
स हि क्ष॒पावाँ॑ अ॒ग्नी र॑यी॒णां दा॒शद्यो अ॑स्मा॒ अरं॑ सू॒क्तैः ।
ए॒ता चि॑कित्वो॒ भूमा॒ नि पा॑हि दे॒वानां॒ जन्म॒ मर्तां॑श्च वि॒द्वान् ॥ ३ ॥
व॒र्धान्यं पू॒र्वीः क्ष॒पो विरू॑पाः स्था॒तुश्च॒ रथ॑मृ॒तप्र॑वीतम् ।
अरा॑धि॒ होता॒ स्व१॒र्निष॑त्तः कृ॒ण्वन्विश्वा॒न्यपां॑सि स॒त्या ॥ ४ ॥
गोषु॒ प्रश॑स्तिं॒ वने॑षु धिषे॒ भर॑न्त॒ विश्वे॑ ब॒लिं स्व॑र्णः ।
वि त्वा॒ नरः॑ पुरु॒त्रा स॑पर्यन्पि॒तुर्न जिव्रे॒र्वि वेदो॒ भर॑न्त ॥ ५ ॥
सा॒धुर्न गृ॒ध्नुरस्ते॑व॒ शूरो॒ याते॑व भी॒मस्त्वे॒षः स॒मत्सु॑ ॥ ६ ॥ १४ ॥

वनेम॑ । पू॒र्वीः । अ॒र्यः । म॒नी॒षा । अ॒ग्निः । सु॒ऽशोकः॑ । विश्वा॑नि । अ॒श्याः । आ । दैव्या॑नि । व्र॒ता । चि॒कि॒त्वान् । आ । मानु॑षस्य । जन॑स्य । जन्म॑ ॥ १ ॥ गर्भः॑ । यः । अ॒पां । गर्भः॑ । वना॑नां । गर्भः॑ । च॒ । स्था॒तां । गर्भः॑ । च॒रथा॑ं । अद्रौ॑ । चि॒त् । अ॒स्मै॒ । अ॒न्तः । दु॒रो॒णे । वि॒शां । न । विश्वः॑ । अ॒मृतः॑ । सु॒ऽआ॒धीः ॥ २ ॥ सः । हि । क्ष॒पाऽवा॑न् । अ॒ग्निः । र॒यी॒णां । दाश॑त् । यः । अ॒स्मै॒ । अर॑म् । सु॒ऽउ॒क्तैः । ए॒ता । चि॒कि॒त्वः॒ । भूम॑ । नि । पा॒हि॒ । दे॒वानां॑ । जन्म॑ । मर्ता॑न् । च॒ । वि॒द्वान् ॥ ३ ॥ व॒र्धान् । यं । पू॒र्वीः । क्ष॒पः । विऽरू॑पाः । स्था॒तुः । च॒ । रथ॑ं । ऋ॒तऽप्र॑वीतं । अरा॑धि । होता॑ । स्व१॒रिति॑ स्वः॑ । निऽस॑त्तः । कृ॒ण्वन् । विश्वा॑नि । अपां॑सि । स॒त्या ॥ ४ ॥ गोषु॑ । प्रऽश॑स्तिं । वने॑षु । धि॒षे॒ । भर॑न्त । विश्वे॑ । ब॒लिं । स्वः॑ । नः॒ । वि । त्वा॒ । नरः॑ । पु॒रु॒ऽत्रा । स॒प॒र्य॒न् । पि॒तुः । न । जिव्रेः॑ । वि । वेदः॑ । भर॑न्त ॥ ५ ॥ सा॒धुः । न । गृ॒ध्नुः । अस्ता॑ऽइव । शूरः॑ । याता॑ऽइव । भी॒मः । त्वे॒षः । स॒मत्ऽसु॑ ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ ७१ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ७१ ॥ उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः ।
स्वसारः श्यावीमरुषीमजुष्रञ्चित्रमुच्छन्तीमुषसं न गावः ॥ १ ॥
वीळु चिद्दृळ्हा पितरो न उक्थैरद्रिं रुजन्नङ्गिरसो रवेण ।
चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहः स्वर्विविदुः केतुमुस्राः ॥ २ ॥
दधन्नृतं धनयन्नस्य धीतिमादिदर्यो दिधिष्वो३विभृत्राः ।
अतृष्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाञ्जन्म प्रयसा वर्धयन्तीः ॥ ३ ॥
मथीद्यदीं विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत् ।
आदीं राज्ञे न सहीयसे सचा सन्ना दूत्यं१भृगवाणो विवाय ॥ ४ ॥
महे यत्पित्र ईं रसं दिवे करव त्सरत्पृशन्यश्चिकित्वान् ।
सृजदस्ता धृषता दिद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात् ॥ ५ ॥ १५ ॥

उप । प्र । जिन्वन् । उशतीः । उशंतं । पतिं । न । नित्यं । जनयः । सऽनीळाः ।
स्वसारः । श्यावीं । अरुषीं । अजुषन् । चित्रं । उच्छंतीं । उषसं । न । गावः ॥ १ ॥
वीळु । चित् । दृळ्हा । पितरः । नः । उक्थैः । अद्रिं । रुजन् । अंगिरसः । रवेण । चक्रुः ।
दिवः । बृहतः । गातुं । अस्मे इति । अहरिति । स्वः । विविदुः । केतुं । उस्राः ॥ २ ॥
दधन् । ऋतं । धनयन् । अस्य । धीतिं । आत् । इत् । अर्यः । दिधिष्वः । विऽभृत्राः । अतृ-
ष्यंतीः । अपसः । यंति । अच्छ । देवान् । जन्म । प्रयसा । वर्धयंतीः ॥ ३ ॥ मथीत् ।
यत् । ईं । विऽभृतः । मातरिश्वा । गृहेऽगृहे । श्येतः । जेन्यः । भूत् । आत् । ईं । राज्ञे । न ।
सहीयसे । सचा । सन् । आ । दूत्यं । भृगवाणः । विवाय ॥ ४ ॥ महे । यत् । पित्रे । ईं ।
रसं । दिवे । कः । अव । त्सरत् । पृशन्यः । चिकित्वान् । सृजत् । अस्ता । धृषता । दिद्युं ।
अस्मै । स्वायां । देवः । दुहितरि । त्विषिं । धात् ॥ ५ ॥ १५ ॥

स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून् ।
वर्धो अग्ने वयो अस्य द्विबर्हा यासद्राया सरथं यं जुनासि ॥ ६ ॥
अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यह्वीः ।
न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान् ॥ ७ ॥
आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् शुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके ।
अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥ ८ ॥
मनो न योऽध्वनः सद्य एत्येकः सत्रा सूरो वस्व ईशे ।
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा ॥ ९ ॥
मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठा अभि विदुष्कविः सन् ।
नभो न रूपं जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्तेरधीहि ॥ १० ॥ १६ ॥

स्वे । आ । यः । तुभ्यम् । दमे । आ । विऽभाति । नमः । वा । दाशात् । उशतः । अनु । द्यून् । वर्धो इति । अग्ने । वयः । अस्य । द्विऽबर्हाः । यासत् । राया । सऽरथम् । यम् । जुनासि ॥ ६ ॥ अग्निम् । विश्वाः । अभि । पृक्षः । सचन्ते । समुद्रम् । न । स्रवतः । सप्त । यह्वीः । न । जामिऽभिः । वि । चिकिते । वयः । नः । विदाः । देवेषु । प्रऽमतिम् । चिकित्वान् ॥ ७ ॥ आ । यत् । इषे । नृऽपतिम् । तेजः । आनट् । शुचि । रेतः । निऽसिक्तम् । द्यौः । अभीके । अग्निः । शर्धम् । अनवद्यम् । युवानम् । सुऽआध्यम् । जनयत् । सूदयत् । च ॥ ८ ॥ मनः । न । यः । अध्वनः । सद्यः । एति । एकः । सत्रा । सूरः । वस्वः । ईशे । राजाना । मित्रावरुणा । सुपाणी इति सुऽपाणी । गोषु । प्रियम् । अमृतम् । रक्षमाणा ॥ ९ ॥ मा । नः । अग्ने । सख्या । पित्र्याणि । प्र । मर्षिष्ठाः । अभि । विदुः । कविः । सन् । नभः । न । रूपम् । जरिमा । मिनाति । पुरा । तस्याः । अभिऽशस्तेः । अधि । इहि ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ७२ ॥ शक्तिपुत्र. पराशर ऋषि. ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्द ॥

॥ ७२ ॥ नि काव्या॑ वे॒धसः॒ शश्व॑तस्क॒र्हस्ते॒ दधा॑नो॒ नर्या॑ पु॒रूणि॑ ।
अ॒ग्निर्भु॑वद्रयि॒पती॑ रयी॒णां स॒त्रा च॑क्रा॒णो अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑ ॥ १ ॥
अ॒स्मे व॒त्सं परि॒ षन्तं॒ न वि॑न्दन्नि॒च्छन्तो॒ विश्वे॑ अ॒मृता॒ अमू॑राः ।
श्र॒म॒युवः॑ पद॒व्यो॑ धियं॒धास्त॒स्थुः प॒दे प॑र॒मे चार्व॒ग्नेः ॥ २ ॥
ति॒स्रो यद॑ग्ने श॒रद॒स्त्वामिच्छुचिं॑ घृ॒तेन॒ शुच॑यः सप॒र्यान् ।
नामा॑नि चिद्दधिरे य॒ज्ञिया॒न्यसू॑दयन्त त॒न्वः॑ सु॒जाताः ॥ ३ ॥
आ रोद॑सी बृह॒ती वेवि॑दानाः॒ प्र रु॒द्रिया॑ जभ्रिरे य॒ज्ञिया॑सः ।
वि॒दन्मर्तो॑ ने॒मधि॑ता चिकि॒त्वान॒ग्निं प॒दे प॑र॒मे त॑स्थि॒वांस॑म् ॥ ४ ॥
सं॒जा॒ना॒ना उप॑ सीदन्नभि॒ज्ञु पत्नी॑वन्तो नम॒स्यं॑ नमस्यन् ।
रि॒रि॒क्वांस॑स्त॒न्वः॑ कृण्वत॒ स्वाः सखा॒ सख्यु॑र्नि॒मिषि॒ रक्ष॑माणाः ॥ ५ ॥ १७ ॥

नि । काव्या॑ । वे॒धसः॑ । शश्व॑तः । कः॒ । हस्ते॑ । दधा॑नः । नर्या॑ । पु॒रूणि॑ । अ॒ग्निः । भु॒व॒त् । र॒यि॒ऽपतिः॑ । र॒यी॒णाम् । स॒त्रा । च॒क्रा॒णः । अ॒मृता॑नि । विश्वा॑ ॥ १ ॥ अ॒स्मे इति॑ । व॒त्सम् । परि॑ । सन्त॑म् । न । वि॒द॒न् । इ॒च्छन्तः॑ । विश्वे॑ । अ॒मृताः॑ । अमू॑राः । श्र॒म॒ऽयुवः॑ । प॒द॒ऽव्यः॑ । धि॒य॒म्ऽधाः । त॒स्थुः । प॒दे । प॒र॒मे । चारु॑ । अ॒ग्नेः ॥ २ ॥ ति॒स्रः । यत् । अ॒ग्ने॒ । श॒रदः॑ । त्वाम् । इत् । शुचि॑म् । घृ॒तेन॑ । शुच॑यः । स॒प॒र्यान् । नामा॑नि । चि॒त् । द॒धि॒रे॒ । य॒ज्ञिया॑नि । असू॑दयन्त । त॒न्वः॑ । सु॒ऽजाताः ॥ ३ ॥ आ । रोद॑सी॒ इति॑ । बृ॒ह॒ती इति॑ । वेवि॑दानाः । प्र । रु॒द्रियाः॑ । ज॒भ्रि॒रे॒ । य॒ज्ञिया॑सः । वि॒दत् । मर्तः॑ । ने॒मऽधि॑ता । चि॒कि॒त्वान् । अ॒ग्निम् । प॒दे । प॒र॒मे । त॒स्थि॒ऽवांस॑म् ॥ ४ ॥ स॒म्ऽजा॒ना॒नाः । उप॑ । सी॒द॒न् । अ॒भि॒ऽज्ञु । पत्नी॑ऽवन्तः । न॒म॒स्य॑म् । न॒म॒स्य॒न्निति॑ नमस्यन् । रि॒रि॒क्वांसः॑ । त॒न्वः॑ । कृ॒ण्व॒त॒ । स्वाः । सखा॑ । सख्युः॑ । नि॒ऽमिषि॑ । रक्ष॑माणाः ॥ ५ ॥ १७ ॥

त्रिः सप्त यद्गुह्यानि त्वे इत्पदाविदन्निहिता यज्ञियासः ।
तेभी रक्षन्ते अमृतं सजोषाः पशूञ्च स्थातॄञ्चरथं च पाहि ॥ ६ ॥
विद्वाँ अग्ने वयुनानि क्षितीनां व्यानुषक्छुरुधो जीवसे धाः ।
अन्तर्विद्वाँ अध्वनो देवयानानतन्द्रो दूतो अभवो हविर्वाट् ॥ ७ ॥
स्वाध्यो दिव आ सप्त यह्वी रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन् ।
विदद्गव्यं सरमा दृळ्हमूर्वं येना नु कं मानुषी भोजते विट् ॥ ८ ॥
आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम् ।
मह्ना महद्भिः पृथिवी वि तस्थे माता पुत्रैरदितिर्धायसे वेः ॥ ९ ॥
अधि श्रियं नि दधुश्चारुमस्मिन्दिवो यदक्षी अमृता अकृण्वन् ।
अध क्षरन्ति सिन्धवो न सृष्टाः प्र नीचीरग्ने अरुषीरजानन् ॥ १० ॥ १८ ॥

त्रिः । सप्त । यत् । गुह्यानि । त्वे इति । इत् । पदा । अविदन् । निऽहिता । यज्ञियासः । तेभिः । रक्षन्ते । अमृतं । सऽजोषाः । पशून् । च । स्थातॄन् । चरथं । च । पाहि ॥ ८ ॥ विद्वान् । अग्ने । वयुनानि । क्षितीनां । वि । आनुषक् । शुरुधः । जीवसे । धाः । अंतःऽविद्वान् । अध्वनः । देवऽयानान् । अतंद्रः । दूतः । अभवः । हविःऽवाट् ॥ ७ ॥ सुऽआध्यः । दिवः । आ । सप्त । यह्वीः । रायः । दुरः । वि । ऋतऽज्ञाः । अजानन् । विदत् । गव्यं । सरमा । दृळ्हं । ऊर्वं । येन । नु । कं । मानुषी । भोजते । विट् ॥ ८ ॥ आ । ये । विश्वा । सुऽअपत्यानि । तस्थुः । कृण्वानासः । अमृतऽत्वाय । गातुं । मह्ना । महत्ऽभिः । पृथिवी । वि । तस्थे । माता । पुत्रैः । अदितिः । धायसे । वेरिति वेः ॥ ९ ॥ अधि । श्रियं । नि । दधुः । चारुं । अस्मिन् । दिवः । यत् । अक्षी इति । अमृताः । अकृण्वन् । अध । क्षरंति । सिंधवः । न । सृष्टाः । प्र । नीचीः । अग्ने । अरुषीः । अजानन् ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ७३ ॥ शक्तिपुत्रः पराशर ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ७३ ॥ र॒यिर्न यः पि॑तृवि॒त्तो व॑यो॒धाः सु॒प्रणी॑तिश्चिकि॒तुषो॒ न शासुः॑ ।
स्यो॒नशी॒रति॑थि॒र्न प्री॑णा॒नो होते॑व॒ सद्म॑ विध॒तो वि ता॑रीत् ॥ १ ॥
दे॒वो न यः स॑वि॒ता स॒त्यम॑न्मा॒ क्रत्वा॑ नि॒पाति॑ वृ॒जना॑नि॒ विश्वा॑ ।
पु॒रु॒प्र॒श॒स्तो अ॒मति॒र्न स॒त्य आ॒त्मेव॒ शेवो॑ दिधि॒षाय्यो॑ भूत् ॥ २ ॥
दे॒वो न यः पृ॑थि॒वीं वि॒श्वधा॑या उप॒क्षेति॑ हि॒तमि॑त्रो॒ न राजा॑ ।
पु॒रः॒सदः॑ शर्म॒सदो॒ न वी॒रा अ॑नव॒द्या पति॑जुष्टेव॒ नारी॑ ॥ ३ ॥
तं त्वा॒ नरो॒ दम॒ आ नित्य॑मि॒द्धम॑ग्ने॒ सच॑न्त क्षि॒तिषु॑ ध्रु॒वासु॑ ।
अधि॑ द्यु॒म्नं नि द॑धु॒र्भूर्य॑स्मि॒न्भवा॑ वि॒श्वायु॑र्ध॒रुणो॑ रयी॒णाम् ॥ ४ ॥
वि पृ॒क्षो अ॑ग्ने म॒घवा॑नो अश्यु॒र्वि सू॒रयो॒ दद॑तो॒ विश्व॒मायुः॑ ।
स॒नेम॒ वाजं॑ समि॒थेष्व॒र्यो भा॒गं दे॒वेषु॒ श्रव॑से॒ दधा॑नाः ॥ ५ ॥ १९ ॥

र॒यिः । न । यः । पि॒तृ॒ऽवि॒त्तः । व॒यः॒ऽधाः । सु॒ऽप्रनी॑तिः । चि॒कि॒तुषः॑ । न । शासुः॑ । स्यो॒न॒ऽशीः । अति॑थिः । न । प्री॒णा॒नः । होता॑ऽइव । सद्म॑ । वि॒ध॒तः । वि । ता॒रीत् ॥ १ ॥ दे॒वः । न । यः । स॒वि॒ता । स॒त्यऽम॑न्मा । क्रत्वा॑ । नि॒ऽपाति॑ । वृ॒जना॑नि । विश्वा॑ । पु॒रु॒ऽप्र॒श॒स्तः । अ॒मतिः॑ । न । स॒त्यः । आ॒त्माऽइ॑व । शेवः॑ । दि॒धि॒षाय्यः॑ । भू॒त् ॥ २ ॥ दे॒वः । न । यः । पृ॒थि॒वीम् । वि॒श्वऽधा॑याः । उ॒प॒ऽक्षेति॑ । हि॒तऽमि॑त्रः । न । राजा॑ । पु॒रः॒ऽसदः॑ । श॒र्म॒ऽसदः॑ । न । वी॒राः । अ॒न॒व॒द्या । पति॑जुष्टाऽइव । नारी॑ ॥ ३ ॥ तम् । त्वा॒ । नरः॑ । दमे॑ । आ । नित्य॑म् । इ॒द्धम् । अ॒ग्ने॒ । सच॑न्त । क्षि॒तिषु॑ । ध्रु॒वासु॑ । अधि॑ । द्यु॒म्नम् । नि । द॒धुः॒ । भूरि॑ । अ॒स्मि॒न् । भव॑ । वि॒श्वऽआ॑युः । ध॒रुणः॑ । र॒यी॒णाम् ॥ ४ ॥ वि । पृ॒क्षः॑ । अ॒ग्ने॒ । म॒घऽवा॑नः । अ॒श्युः॒ । वि । सू॒रयः॑ । दद॑तः । विश्व॑म् । आयुः॑ । स॒नेम॑ । वाज॑म् । स॒म्ऽइ॒थेषु॑ । अ॒र्यः । भा॒गम् । दे॒वेषु॑ । श्रव॑से । दधा॑नाः ॥ ५ ॥ १९ ॥

ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूध्नीः पीपयन्त द्युभक्ताः ।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया सस्रुरद्रिम् ॥ ६ ॥
त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः ।
नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः ॥ ७ ॥
यान्राये मर्तान्त्सुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च ।
छायेव विश्वं भुवनं सिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् ॥ ८ ॥
अर्वद्भिरग्ने अर्वतो नृभिर्नॄन्वीरैर्वीरान्वनुयामा त्वोताः ।
ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः शतहिमा नो अश्युः ॥ ९ ॥
एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च ।
शकेम रायः सुधुरो यमं तेऽधि श्रवो देवभक्तं दधानाः॥ १० ॥ २० ॥ १२॥

ऋतस्य । हि । धेनवः । वावशानाः । स्मत्ऽऊध्नीः । पीपयंत । द्युऽभक्ताः । पराऽवतः । सुऽमतिं । भिक्षमाणाः । वि । सिंधवः । समया । सस्रुः । अद्रिं ॥ ६ ॥ त्वे इति । अग्ने । सुऽमतिं । भिक्षमाणाः । दिवि । श्रवः । दधिरे । यज्ञियासः । नक्ता । च । चक्रुः । उषसा । विरूपे इति विऽरूपे । कृष्णं । च । वर्णं । अरुणं । च । सं । धुरिति धुः ॥ ७ ॥ यान् । राये । मर्तान् । सुसूदः । अग्ने । ते । स्याम । मघऽवानः । वयं । च । छायाऽइव । विश्वं । भुवनं । सिसक्षि । आपप्रिऽवान् । रोदसी इति । अंतरिक्षं ॥ ८ ॥ अर्वत्ऽभिः । अग्ने । अर्वतः । नृभिः । नॄन् । वीरैः । वीरान् । वनुयाम । त्वाऽऊताः । ईशानासः । पितृऽवित्तस्य । रायः । वि । सूरयः । शतऽहिमाः । नः । अश्युः ॥ ९ ॥ एता । ते । अग्ने । उचथानि । वेधः । जुष्टानि । संतु । मनसे । हृदे । च । शकेम । रायः । सुऽधुरः । यमं । ते । अधि । श्रवः । देवऽभक्तं । दधानाः ॥ १० ॥ १२ ॥ २० ॥

॥ त्रयोदशोऽनुवाकः ॥

॥ ७४ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि. ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥

॥ ७४ ॥ उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये ।
आरे अस्मे च शृण्वते ॥ १ ॥

यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु ।
अरक्षद्दाशुषे गयम् ॥ २ ॥

उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि ।
धनञ्जयो रणेरणे ॥ ३ ॥

यस्य दूतो असि क्षये वेषि हव्यानि वीतये ।
दस्मत्कृणोष्यध्वरम् ॥ ४ ॥

तमित्सुहव्यमङ्गिरः सुदेवं सहसो यहो ।
जना आहुः सुबर्हिषम् ॥ ५ ॥ २१ ॥

आ च वहासि ताँ इह देवाँ उप प्रशस्तये ।
हव्या सुश्चन्द्र वीतये ॥ ६ ॥

उपऽप्रयंतः । अध्वरं । मंत्रं । वोचेम । अग्नये । आरे । अस्मे इति । च । शृण्वते ॥ १ ॥ यः । स्नीहितीषु । पूर्व्यः । संऽजग्मानासु । कृष्टिषु । अरक्षत् । दाशुषे । गयं ॥ २ ॥ उत । ब्रुवंतु जंतवः । उत् । अग्निः । वृत्रऽहा । अजनि । धनंऽजयः । रणेऽरणे ॥ ३ ॥ यस्य । दूतः । असि । क्षये । वेषि । हव्यानि । वीतये । दस्मत् । कृणोषि । अध्वरं ॥ ४ ॥ तं । इत् । सुऽहव्यं । अंगिरः । सुऽदेवं । सहसः । यहो इति । जनाः । आहुः । सुऽबर्हिषं ॥ ५ ॥ २१ ॥

आ । च । वहासि । तान् । इह । देवान् । उप । प्रऽशस्तये । हव्या । सुऽचंद्र । वीतये ॥ ६ ॥

न योरुपब्दिरश्व्यः शृण्वे रथस्य कच्चन ।

यदग्ने यासि दूत्यम् ॥ ७ ॥

त्वोतो वाज्यह्रयोऽभि पूर्वस्मादपरः ।

प्र दाश्वाँ अग्ने अस्थात् ॥ ८ ॥

उत द्युमत्सुवीर्यं बृहदग्ने विवाससि ।

देवेभ्यो देव दाशुषे ॥ ९ ॥ २२ ॥

॥ ७५ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥

॥ ७५ ॥ जुषस्व सप्रथस्तमं वचो देवप्सरस्तमम् ।

हव्या जुह्वान आसनि ॥ १ ॥

अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने वेधस्तम प्रियम् ।

वोचेम ब्रह्म सानसि ॥ २ ॥

न । योः । उपब्दिः । अश्व्यः । शृण्वे । रथस्य । कत् । चन । यत् । अग्ने । यासि । दूत्यं ॥ ७ ॥ त्वाऽऊतः । वाजी । अह्रयः । अभि । पूर्वस्मात् । अपरः । प्र । दाश्वान् । अग्ने । अस्थात् ॥ ८ ॥ उत । द्युऽमत् । सुऽवीर्यं । बृहत् । अग्ने । विवाससि । देवेभ्यः । देव । दाशुषे ॥ ९ ॥ २२ ॥

जुषस्व । सप्रथःऽतमं । वचः । देवप्सरःऽतमं । हव्या । जुह्वानः । आसनि ॥ १ ॥ अथ । ते । अङ्गिरःऽतम । अग्ने । वेधःऽतम । प्रियं । वोचेम । ब्रह्म । सानसि ॥ २ ॥

कस्ते जामिर्जनानामग्ने को दाश्वध्वरः ।
को ह कस्मिन्नसि श्रितः ॥ ३ ॥
त्वं जामिर्जनानामग्ने मित्रो असि प्रियः ।
सखा सखिभ्य ईड्यः ॥ ४ ॥
यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ ऋतं बृहत् ।
अग्ने यक्षि स्वं दमम् ॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ ७६ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ७६ ॥ का त उपेतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शंतमा का मनीषा ।
को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप केन वा ते मनसा दाशेम ॥ १ ॥
एह्यग्न इह होता नि षीदादब्धः सु पुरएता भवा नः ।
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौमनसाय देवान् ॥ २ ॥

कः । ते । जामिः । जनानां । अग्ने । कः । दाशुऽअध्वरः । कः । ह । कस्मिन् । असि । श्रितः ॥ ३ ॥ त्वं । जामिः । जनानां अग्ने । मित्रः । असि । प्रियः । सखा । सखिऽभ्यः । ईड्यः ॥ ४ ॥ यज । नः । मित्रावरुणा । यज । देवान् । ऋतं । बृहत् । अग्ने । यक्षि । स्वं । दमं ॥ ५ ॥ २३ ॥

का । ते । उपऽइतिः । मनसः । वराय । भुवत् । अग्ने । शंऽतमा । का । मनीषा । कः । वा । यज्ञैः । परि । दक्षं । ते । आप । केन । वा । ते । मनसा । दाशेम ॥ १ ॥ आ । इहि । अग्ने । इह । होता । नि । सीद । अदब्धः । सु । पुरःऽएता । भव । नः । अवतां । त्वा । रोदसी इति । विश्वमिन्वे इति विश्वंऽइन्वे । यज । महे । सौमनसाय । देवान् ॥ २ ॥

प्र सु विश्वा॑न्र॒क्षसो॒ धक्ष्य॑ग्ने॒ भवा॑ य॒ज्ञाना॑मभिशस्ति॒पावा॑ ।
अथा॑ वह॒ सोम॑पतिं॒ हरि॑भ्यामाति॒थ्यम॑स्मै चकृमा सु॒दाव्ने॑ ॥ ३ ॥
प्र॒जाव॑ता॒ वच॑सा॒ वह्नि॑रा॒सा च॑ हु॒वे नि च॑ सत्सी॒ह दे॒वैः ।
वेषि॑ हो॒त्रमु॒त पो॒त्रं य॑जत्र बो॒धि प्र॑यन्तर्जनित॒र्वसू॑नाम् ॥ ४ ॥
यथा॒ विप्र॑स्य॒ मनु॑षो ह॒विर्भि॑र्दे॒वाँ अय॑जः क॒विभि॑ः क॒विः सन् ।
ए॒वा हो॑तः सत्यतर॒ त्वम॒द्याग्ने॑ म॒न्द्रया॑ जु॒ह्वा॑ यजस्व ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ ७७ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ७७ ॥ क॒था दा॑शेमा॒ग्नये॒ कास्मै॑ दे॒वजु॑ष्टोच्यते भा॒मिने॒ गीः ।
यो मर्त्ये॑ष्व॒मृत॑ ऋ॒तावा॒ होता॒ यजि॑ष्ठ॒ इत्कृ॒णोति॑ दे॒वान् ॥ १ ॥
यो अ॑ध्व॒रेषु॒ शंत॑म ऋ॒तावा॒ होता॒ तमू॒ नमो॑भि॒रा कृ॑णुध्वम् ।
अ॒ग्निर्यद्वेर्मर्ता॑य दे॒वान्त्स चा॒ बोधा॑ति॒ मन॑सा यजाति ॥ २ ॥

प्र । सु । विश्वा॑न् । र॒क्षसः॑ । धक्षि॑ । अ॒ग्ने॒ । भव॑ । य॒ज्ञाना॑म् । अ॒भि॒श॒स्ति॒ऽपावा॑ । अथ॑ । आ । व॒ह॒ । सोम॑ऽपतिम् । हरि॑ऽभ्याम् । आ॒ति॒थ्यम् । अ॒स्मै॒ । च॒कृ॒म॒ । सु॒ऽदाव्ने॑ ॥ ३ ॥ प्र॒जाऽव॑ता । वच॑सा । वह्निः॑ । आ॒सा । आ । च॒ । हु॒वे॒ । नि । च॒ । स॒त्सि॒ । इ॒ह । दे॒वैः । वेषि॑ । हो॒त्रम् । उ॒त । पो॒त्रम् । य॒ज॒त्र॒ । बो॒धि । प्र॒ऽय॒न्तः॒ । ज॒नि॒तः॒ । वसू॑नाम् ॥ ४ ॥ यथा॑ । विप्र॑स्य । मनु॑षः । ह॒विःऽभिः॑ । दे॒वान् । अय॑जः । क॒विऽभिः॑ । क॒विः । सन् । ए॒व । हो॒त॒रिति॑ । स॒त्य॒ऽत॒र॒ । त्वम् । अ॒द्य । अग्ने॑ । म॒न्द्रया॑ । जु॒ह्वा॑ । य॒ज॒स्व॒ ॥ ५ ॥ २४ ॥

क॒था । दा॒शे॒म॒ । अ॒ग्नये॑ । का । अ॒स्मै॒ । दे॒वऽजु॑ष्टा । उ॒च्य॒ते॒ । भा॒मिने॑ । गीः । यः । मर्त्ये॑षु । अ॒मृतः॑ । ऋ॒तऽवा॑ । होता॑ । यजि॑ष्ठः । इत् । कृ॒णोति॑ । दे॒वान् ॥ १ ॥ यः । अ॒ध्व॒रेषु॑ । शम्ऽत॑मः । ऋ॒तऽवा॑ । होता॑ । तम् । ऊँ॒ इति॑ । नमः॑ऽभिः । आ । कृ॒णु॒ध्व॒म् । अ॒ग्निः । यत् । वेः । मर्ता॑य । दे॒वान् । सः । च॒ । बोधा॑ति । मन॑सा । य॒जा॒ति॒ ॥ २ ॥

स हि क्रतुः स मर्यः स साधुर्मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः ।
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्तीर्विश उप ब्रुवते दस्ममारीः ॥ ३ ॥
स नो नृणां नृतमो रिशादा अग्निर्गिरोऽवसा वेतु धीतिम् ।
तना च ये मघवानः शविष्ठा वाजप्रसूता इषयन्त मन्म ॥ ४ ॥
एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा विप्रेभिरस्तोष्ट जातवेदाः ।
स एषु द्युम्नं पीपयत्स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान् ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ ७८ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि ॥ अग्निर्देवता गायत्री छन्द ॥

॥ ७८ ॥ अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे ।
द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ १ ॥
तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्कामो दुवस्यति ।
द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ २ ॥

सः । हि । क्रतुः । सः । मर्यः । सः । साधुः । मित्रः । न । भूत् । अद्भुतस्य । रथीः । तं । मेधेषु । प्रथमं । देवऽयन्तीः । विशः । उप । ब्रुवते । दस्मं । आरीः ॥३॥ सः । नः । नृणां । नृऽतमः । रिशादाः । अग्निः । गिरः । अवसा । वेतु । धीतिं । तना । च । ये । मघऽवानः । शविष्ठाः । वाजऽप्रसूताः । इषयंत । मन्म ॥ ४ ॥ एव । अग्निः । गोतमेभिः । ऋतऽवा । विप्रेभिः । अस्तोष्ट । जातऽवेदाः । सः । एषु । द्युम्नं । पीपयत् । सः । वाजं । सः । पुष्टिं । याति । जोषं । आ । चिकित्वान् ॥५॥२५॥

अभि । त्वा । गोतमाः । गिरा । जातऽवेदः । विऽचर्षणे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ १ ॥ तं । ऊं इति । त्वा । गोतमः । गिरा । रायःऽकामः । दुवस्यति । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ २ ॥

तमु त्वा वाजसातममङ्गिरस्वद्धवामहे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ३ ॥
तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूँरवधूनुषे द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ४ ॥
अवोचाम रहूगणा अग्नये मधुमद्वचः । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ७९ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि ॥ अग्निर्देवता ॥ आद्यस्तृचस्त्रिष्टुभः द्वितीय औष्णिह शिष्टानां गायत्री छन्द ॥

॥ ७९ ॥ हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजीमान् ।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥ १ ॥
आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् ।
शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा ॥ २ ॥
यदीमृतस्य पयसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः ।
अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ ॥ ३ ॥

तं । ऊं इति । त्वा । वाजऽसातमं । अंगिरस्वत् । हवामहे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ३ ॥ तं । ऊं इति । त्वा । वृत्रहन्ऽतमं । यः । दस्यून् । अवऽधूनुषे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ४ ॥ अवोचाम । रहूगणाः । अग्नये । मधुऽमत् वचः । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

हिरण्यऽकेशः । रजसः । विऽसारे । अहिः । धुनिः । वातःऽइव । ध्रजीमान् । शुचिऽभ्राजाः । उषसः । नवेदाः । यशस्वतीः । अपस्युवः । न । सत्याः ॥ १ ॥ आ । ते । सुऽपर्णाः । अमिनंत । एवैः । कृष्णः । नोनाव । वृषभः । यदि । इदं । शिवाभिः । न । स्मयमानाभिः । आ । अगात् । पतंति । मिहः । स्तनयंति । अभ्रा ॥ २ ॥ यत् । ईं । ऋतस्य । पयसा । पियानः । नयन् । ऋतस्य । पथिऽभिः । रजिष्ठैः । अर्यमा । मित्रः । वरुणः । परिऽज्मा । त्वचं । पृचंति । उपरस्य । योनौ ॥ ३ ॥

अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो ।
अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ॥ ४ ॥

स इधानो वसुष्कविरग्निरीळेन्यो गिरा ।
रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥ ५ ॥

क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः ।
स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥

अवा नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि ।
विश्वासु धीषु वन्द्य ॥ ७ ॥

आ नो अग्ने रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यं ।
विश्वासु पृत्सु दुष्टरम् ॥ ८ ॥

अग्ने । वाजस्य । गोऽमतः । ईशानः । सहसः । यहो इति । अस्मे इति । धेहि । जातऽवेदः । महि । श्रवः ॥ ४ ॥ सः । इधानः । वसुः । कविः । अग्निः । ईळेन्यः । गिरा । रेवत् । अस्मभ्यं । पुरुऽअनीक । दीदिहि ॥ ५ ॥ क्षपः । राजन् । उत । त्मना । अग्ने । वस्तोः । उत । उषसः । सः । तिग्मऽजंभ । रक्षसः । दह । प्रति ॥ ६ ॥ २७ ॥

अव । नः । अग्ने । ऊतिऽभिः । गायत्रस्य । प्रऽभर्मणि । विश्वासु । धीषु । वंद्य ॥ ७ ॥ आ । नः । अग्ने । रयिं । भर । सत्राऽसहं । वरेण्यं । विश्वासु । पृत्ऽसु । दुस्तरं ॥ ८ ॥

तमु त्वा वाजसातममङ्गिरस्वद्धवामहे । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ३ ॥
तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूँरवधूनुषे द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ४ ॥
अवोचाम रहूगणा अग्नये मधुमद्वचः । द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ ७९ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ आद्यस्तृचस्त्रिष्टुभः द्वितीय औष्णिह शिष्टानां गायत्री छन्दः ॥

॥ ७९ ॥ हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजीमान् ।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥ १ ॥
आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम् ।
शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा ॥ २ ॥
यदीमृतस्य पयसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः ।
अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ ॥ ३ ॥

तं । ऊं इति । त्वा । वाजऽसातमं । अंगिरस्वत् । हवामहे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ३ ॥ तं । ऊं इति । त्वा । वृत्रहन्ऽतमं । यः । दस्यून् । अवऽधूनुषे । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ४ ॥ अवोचाम । रहूगणाः । अग्नये । मधुऽमत् वचः । द्युम्नैः । अभि । प्र । नोनुमः ॥ ५ ॥ २६ ॥

हिरण्यऽकेशः । रजसः । विऽसारे । अहिः । धुनिः । वातःऽइव । ध्रजीमान् । शुचिऽभ्राजाः । उषसः । नवेदाः । यशस्वतीः । अपस्युवः । न । सत्याः ॥ १ ॥ आ । ते । सुऽपर्णाः । अमिनंत । एवैः । कृष्णः । नोनाव । वृषभः । यदि । इदं । शिवाभिः । न । स्मयमानाभिः । आ । अगात् । पतंति । मिहः । स्तनयंति । अभ्रा ॥ २ ॥ यत् । ईं । ऋतस्य । पयसा । पियानः । नयन् । ऋतस्य । पथिऽभिः । रजिष्ठैः । अर्यमा । मित्रः । वरुणः । परिऽज्मा । त्वचं । पृंचंति । उपरस्य । योनौ ॥ ३ ॥

स त्वामदद्वृषा मदः सोमः श्येनाभृतः सुतः ।
येना वृत्रं निरद्भ्यो जघन्थ वज्रिन्नोजसार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ २ ॥
प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि यंसते ।
इन्द्र नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ३ ॥
निरिन्द्र भूम्या अधि वृत्रं जघन्थ निर्दिवः ।
सृजा मरुत्वतीरव जीवधन्या इमा अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ४ ॥
इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः सानुं वज्रेण हीळितः ।
अभिक्रम्याव जिघ्नतेऽपः सर्माय चोदयन्नर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ५ ॥ २९ ॥

सः । त्वा । अमदत् । वृषा । मदः । सोमः । श्येनऽआभृतः । सुतः । येन । वृत्रं । निः । अत्ऽभ्यः । जघंथ । वज्रिन् । ओजसा । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ २ ॥ प्र । इहि । अभि । इहि । धृष्णुहि । न । ते । वज्रः । नि । यंसते । इंद्र । नृम्णं । हि । ते । शवः । हनः । वृत्रं । जयाः । अपः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥३॥ निः । इंद्र । भूम्याः । अधि । वृत्रं । जघंथ । निः । दिवः । सृज । मरुत्वतीः । अव । जीवऽधन्याः । इमाः । अपः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ४ ॥ इंद्रः । वृत्रस्य । दोधतः । सानुं । वज्रेण । हीळितः । अभिऽक्रम्य । अव । जिघ्नते । अपः । सर्माय । चोदयन् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ५ ॥ २९ ॥

इन्द्रो वृत्रस्य तविषीं निरहन्त्सहसा सहः ।
न तदस्य पौंस्यं वृत्रं जघन्वाँ असृजदर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ३० ॥
इमे चित्तव मन्यवे वेपेते भियसा मही ।
यदिन्द्र वज्रिन्नोजसा वृत्रं मरुत्वाँ अवधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥
न वेपसा न तन्यतेन्द्रं वृत्रो वि बीभयत् ।
अभ्येनं वज्र आयसः सहस्रभृष्टिरायतार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥
यद्वृत्रं तव चाशनिं वज्रेण समयोधयः ।
अहिमिन्द्र जिघांसतो दिवि ते बद्बधे शवोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १३ ॥

इंद्रः । वृत्रस्य । तविषीं । निः । अहन् । सहसा । सहः । महत् । तत् । अस्य । पौंस्यं । वृत्रं । जघन्वान् । असृजत् । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १० ॥ ३० ॥

इमे इति । चित् । तव । मन्यवे । वेपेते इति । भियसा । मही इति । यत् । इंद्र । वज्रिन् । ओजसा । वृत्रं । मरुत्वान् । अवधीः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ११ ॥ न । वेपसा । न । तन्यता । इंद्रं । वृत्रः । वि । बीभयत् । अभि । एनं । वज्रः । आयसः । सहस्रऽभृष्टिः । आयत । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १२ ॥ यत् । वृत्रं । तव । च । अशनिं । वज्रेण । संऽअयोधयः । अहिं । इंद्र । जिघांसतः । दिवि । ते । बद्बधे । शवः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १३ ॥

अधि सानौ नि जिघ्नते वज्रेण शतपर्वणा ।
मन्दान इन्द्रो अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छत्यर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ६ ॥
इन्द्र तुभ्यमिदद्रिवोऽनुत्तं वज्रिन्वीर्यम् ।
यद्ध त्यं मायिनं मृगं तमु त्वं माययावधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ७ ॥
वि ते वज्रासो अस्थिरन्नवतिं नाव्या ३ अनु ।
महत्त इन्द्र वीर्यं बाह्वोस्ते बलं हितमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ८ ॥
सहस्रं साकमर्चत परि ष्टोभत विंशतिः ।
शतैनमन्वनोनवुरिन्द्राय ब्रह्मोद्यतमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ ९ ॥

अधि । सानौ । नि । जिघ्नते । वज्रेण । शतऽपर्वणा । मंदानः । इंद्रः । अंधसः । सखिऽभ्यः । गातुं । इच्छति । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ६ ॥
इंद्र । तुभ्यं । इत् । अद्रिऽवः । अनुत्तं । वज्रिन् । वीर्यं । यत् । ह । त्यं । मायिनं । मृगं । तं । ऊं इति । त्वं । मायया । अवधीः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यम् ॥ ७ ॥
वि । ते । वज्रासः । अस्थिरन् । नवतिं । नाव्याः । अनु । महत् । ते । इंद्र । वीर्यं । बाह्वोः । ते बलं । हितं । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ८ ॥ सहस्रं । साकं । अर्चत । परि । स्तोभत । विंशतिः । शता । एनं । अनु । अनोनवुः । इंद्राय । ब्रह्म । उत्ऽयतं । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ९ ॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्रस्य॒ तवि॑षीं॒ निर॑ह॒न्त्सह॑सा॒ सहः॑ ।

म॒हत्तद॑स्य॒ पौंस्यं॑ वृ॒त्रं ज॑घ॒न्वाँ अ॑सृज॒दर्च॒न्ननु॑ स्व॒राज्य॑म् ॥ १० ॥ ३० ॥

इ॒मे चि॒त्तव॑ म॒न्यवे॒ वेपे॑ते भि॒यसा॑ म॒ही ।

यदि॑न्द्र वज्रि॒न्नोज॑सा वृ॒त्रं म॒रुत्वाँ॒ अव॑धी॒रर्च॒न्ननु॑ स्व॒राज्य॑म् ॥ ११ ॥

न वेप॑सा॒ न त॑न्य॒तेन्द्रं॑ वृ॒त्रो वि बी॑भयत् ।

अ॒भ्ये॑नं॒ वज्र॑ आय॒सः स॒हस्र॑भृष्टिराय॒तार्च॒न्ननु॑ स्व॒राज्य॑म् ॥ १२ ॥

यद्वृ॒त्रं तव॑ चा॒शनिं॒ वज्रे॑ण स॒मयो॑धयः ।

अहि॑मिन्द्र॒ जिघां॑सतो दि॒वि ते॑ बद्बधे॒ शवोऽर्च॒न्ननु॑ स्व॒राज्य॑म् ॥ १३ ॥

इंद्रः॑ । वृ॒त्रस्य॑ । तवि॑षीं । निः । अ॒ह॒न् । सह॑सा । सहः॑ । म॒हत् । तत् । अ॒स्य॒ । पौंस्यं॑ । वृ॒त्रं । ज॒घ॒न्वान् । अ॒सृ॒ज॒त् । अर्च॑न् । अनु॑ । स्व॒ऽराज्य॑ं ॥ १० ॥ ३० ॥

इ॒मे इति॑ । चि॒त् । तव॑ । म॒न्यवे॑ । वेपे॑ते॒ इति॑ । भि॒यसा॑ । म॒ही इति॑ । यत् । इं॒द्र॒ । व॒ज्रि॒न् । ओज॑सा । वृ॒त्रं । म॒रुत्वा॑न् । अव॑धीः । अर्च॑न् । अनु॑ । स्व॒ऽराज्य॑ं ॥ ११ ॥ न । वेप॑सा । न । त॒न्य॒ता । इंद्रं॑ । वृ॒त्रः । वि । बी॒भ॒य॒त् । अ॒भि । ए॒नं॒ । वज्रः॑ । आ॒य॒सः । स॒हस्र॑ऽभृष्टिः । आ॒य॒त॒ । अर्च॑न् । अनु॑ । स्व॒ऽराज्य॑ं ॥ १२ ॥ यत् । वृ॒त्रं । तव॑ । च॒ । अ॒शनि॑ं । वज्रे॑ण । स॒म्ऽअयो॑धयः । अहि॑ं । इं॒द्र॒ । जिघां॑सतः । दि॒वि । ते॒ । ब॒द्ब॒धे॒ । शवः॑ । अर्च॑न् । अनु॑ । स्व॒ऽराज्य॑ं ॥ १३ ॥

अभिष्टने ते अद्रिवो यत्स्था जगच्च रेजते ।

त्वष्टा चित्तव मन्यव इन्द्र वेविज्यते भियार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १४ ॥

नहि नु यादधीमसीन्द्रं को वीर्या परः ।

तस्मिन्नृम्णमुत क्रतुं देवा ओजांसि सं दधुरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १५ ॥

यामथर्वा मनुष्पिता दध्यङ् धियमत्नत ।

तस्मिन्ब्रह्माणि पूर्वथेन्द्र उक्था समग्मतार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥ १६ ॥ ३१ ॥ ५ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

अभिऽस्तने । ते । अद्रिऽवः । यत् । स्थाः । जगत् । च । रेजते । त्वष्टा । चित् । तव । मन्यवे । इंद्र । वेविज्यते । भिया । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १४ ॥

नहि । नु । यात् । अधिऽइमसि । इंद्र । कः । वीर्या । परः । तस्मिन् । नृम्णं । उत । क्रतुं । देवाः । ओजांसि । सं । दधुः । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १५ ॥

या । अथर्वा । मनुः । पिता । दध्यङ् । धियं । अत्नत । तस्मिन् । ब्रह्माणि । पूर्वऽथा । इंद्रे । उक्था । सं । अग्मत । अर्चन् । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १६ ॥ ३१ ॥ ५ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

અધ્યાય ૫.

સૂક્ત ૬૨.

॥ ૬૨ ॥ ऋषि–गौतम नोधा । देवता–इंद्र ॥

સામર્થ્યવાન્ તથા સ્તુતિપ્રિય ઇન્દ્રમાટે અંગિરસપ્રમાણે જોરદાર સ્તોત્ર અમે યાદ કરી
ગણીએ છીએ સ્તુતિ કરનારા ભક્તોને અત્યંત સ્તવનીય તથા અતિશય કીર્તિમાન્ આ
વીરના સન્માનાર્થ સુંદર શબ્દરચના કરીને આપણે સ્તોત્ર બોલીએ, આવો. ૧

પગલાં ઓળખી કાઢવામાં કુશળ અંગિરસ નામના અમારા ભક્તિમાન પ્રાચીન પૂર્વજોને
જેની કૃપાને લીધે ધેનુની પ્રાપ્તિ થઈ શકી તે શ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રને તમે અત્યંત નમ્રતાથી વંદન કરો.
તે સામર્થ્યવાન ઇંદ્રપ્રીત્યર્થ તમે સ્તુતિપરિપૂર્ણ એકાદ ગાયન કરો ૨

ઇંદ્ર તથા અંગિરસની ઇચ્છાથી સરમાને તેના પુત્રો માટે ઉત્તમ પેય મળ્યું. બૃહસ્પતિએ
પર્વત ફોડ્યો તથા ગાયની પ્રાપ્તિ કરી લીધી અને શૂર લોકોએ ધેનુ સાથે આનંદની કીકીયારી
પાડી. ૩

તું તેજસ્વી છે. તને સપ્ત વિપ્રોએ તથા અત્યંત ચપળ નવગ્વા તથા દશગ્વાએ સ્તુતિસ્તોત્રો
તથા ગીતો ગાઈને (પ્રેમસહિત આહ્વાન ત્યારે) હે પરાક્રમી ઇંદ્ર. તેં પર્વતનો, મેઘનો તથા
વલનો મોટી ગર્જના કરીને ધ્વંસ કર્યો. ૪

હે સૌંદર્યવાન્ ઇંદ્રદેવ, અંગિરસોએ તારી સ્તુતિ કરી ત્યારે ઉષા, ભાનુ, તથા ધેનુને લઇને
તેં અંધકારનો ઉચ્છેદ કર્યો. હે ઇંદ્ર, તેં ભૂલોકની મર્યાદા વિસ્તૃત કરી તથા રજોલોકની ઉપર
દ્યુલોકની સંસ્થાપના કરી ૫ (૧)

१–शवसानाय.' गिर्वणस, (इंद्राय) अङ्गिरस्वत् शूषम् आंगूषं, प्रमन्महे। सुवृक्तिभि, स्तुवते ऋग्मियाय विश्रुताय नरे अर्कम् अर्चाम ॥

२–पदज्ञाः' अर्चतः नः पूर्वे पितरः अंगिरसः येन गाः अविंदन्, तस्मै महे शवसानाय (इंद्राय) महि नमः, आंगूष्यम् साम प्रभरध्वम् ॥

३–इंद्रस्य अंगिरसा चेष्टौ, सरमा तनयाय धासिं' विदत्। बृहस्पति अद्रिं भिनत् गाः विदत। नरः उस्रियाभि (सह) सवावशत ॥

४–सरण्युभि. नवग्वैः, दशग्वैः, सप्त, विप्रैः, सुष्टुभा, स्वरेण, स्तुभा, स्वर्यः उ', (त्वं) (हे) शक्र इंद्र, अद्रि, फलिग,' वल, रवेण, दरय. ॥

५–(हे) दस्म, इंद्र, अंगिरोभि, गृणानः उषस' सूर्येण गोभि अध.' वि व, भूम्याः सानु, व्यप्रथयः; दिवः रजः उपरम् अस्तभाय ॥

આ સૌંદર્યવાન્ દેવનું આ કર્મ અતિશય સન્માનાર્હ છે—આ તેનુ અદ્ભુત કૃત્ય ખરેખર અતિશય સુંદર છે—કે ક્ષિતિજ પાસે તેણે મધુર જળની ચાર નદીઓ ઉપરાછાપરી તડાતુમ ભરી નાંખી ૬

સ્તુતિથી પરિપૂર્ણ સ્તોત્રો ચાલતા હતા ત્યારે આ કદિપણ શ્રાંત ન થનારા દેવે પ્રાચીન કાળથી એકત્ર ચાલતી અવેલી જોડ તોડીને તેના બે ભાગ કર્યા. અનેક સુંદર આશ્ચર્યકારક પરાક્રમ કરનારા આ દેવે ભગમાફક સ્વર્ગ તથા પૃથ્વી—આ બે યુવતીની—આ વિશાળ આકાશભાગમાં સ્થાપના કરી ૭

સનાતન કાળથી રાત્ર તથા ઉષા—આ બે યુવતી, કે જેમના રૂપો ભિન્ન છે, પણ જે ફરીફરીને જન્મ લે છે—તે પોતપોતાની ગમનપદ્ધતિથી, દ્યુલોક તથા પૃથ્વીની આસપાસ, રાત્ર કૃષ્ણરૂપ ધારણ કરીને તથા ઉષા ઉજ્જ્વલ રૂપ ધારણ કરીને, એકલી એકલી પરિભ્રમણ કરે છે. ૮

સુંદર સુંદર ચમત્કાર કરનારા તથા અત્યંત ઉદાર આ ઇન્દ્રે પોતાના સામર્થ્યથી શ્રેષ્ઠ કૃત્યો કરીને (સર્વ વિશ્વની બાબતમા) ચિરકાલિક પ્રેમબુદ્ધિ ધારણ કરી છે (હે ઇન્દ્ર) ગાયને રંગ રાતો હો કે કાળો હો, વધારે તો શુ પણ તે જો નવીન વેતરની હોય તો પણ તેનામ તું ચકચકિત સફેદ તથા મધુર દુધ મૂકે છે ૯

જેમની ગતિ એકજ સ્થાનતરફ છે તથા જેમને પ્રત્યવાય અથવા નાશ થવાની ભીતિ નથી એવી આ નદીઓ પુરાતન કાલથી સ્વસામર્થ્યાનુરૂપ (આ દેવની) આજ્ઞાનું પરિપાલન કરે છે. એકજ પુરૂષની જેપ્રમાણે લગ્નની હજારો બાયડીઓ હોય તેપ્રમાણે આ બેનબેનો આની એટલાનીજ સેવા કરે છે. તથા તે પણ મન મોકળુ મૂકીને લે છે. १०(२)

६–दस्मस्य अस्य (इंद्रस्य) तत् उ कर्म प्रयक्षतमम्, दस्म चारुतमम् यत् उपह्वरे, आपः [illegible] मधु आपिन्वत्॥

७–स्तवमानेभिः अर्कैः अयास्य (इं.) सनजा सनीळे द्विता विपत्रे । परमे व्योमन्, भगः न, सुदंसाः मेने रोदसी अधारयत्॥

८–सनात् विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिः एवैः भूमा दिव परि, अक्ता, कृष्णेभिः, उषा, रुशद्भिः, वपुर्भिः अन्यान्या आचरत॥

९–सुदंसाः, सूनुः, शवसः [illegible] सनेमि सख्यं दाधार । आमासु चित्, कृष्णासु रोहिणीषु अंतः पक्वं रुशत् दधिषे॥

१०–सनात् [illegible], अवाताः, अमृताः, अवनीः [illegible] रक्षन्ते । [illegible], जनयः पतिं न, दुवस्यन्ति ।

નમસ્કૃતિની તથા સ્તોત્રોથી અર્ચન કરવાને તું યોગ્ય છે. ધનની તથા લાભની ઇચ્છા રાખીને, હે સૌંદર્યયુક્ત દેવ, અમારા મનની સ્ફૂર્તિ તારી તરફ દોડી આવે છે. હે બલશાલી દેવ, જેપ્રમાણે અનુરક્ત" પત્ની અનુરક્ત પતિને આલિંગન દે છે તેપ્રમાણે અમારી સ્તુતિ તને મળવાને આવે છે. ૧૧

સનાતન કાળથી તારા હાથમાં સંપત્તિ છે; તેનો ક્ષય અથવા ન્હાસ, હે લાવણ્યવાન્ દેવ, કદિપણ થતો નથી ઇન્દ્ર તું કાંતિવાન્, બુદ્ધિમાન્, તથા પ્રજ્ઞાવાન્ છે. સ્વશક્તિના યોગથી હે સામર્થ્યવાન્ દેવ, અમને સન્માર્ગે લગાડ. ૧૨

હે ઇન્દ્ર, આ ગૌતમ પ્રાચીન" ઋષીઓનું અનુકરણ કરે છે. હરિદ્વર્ણ અશ્વપર આરોહણ કરનાર જે તું તે તારે માટે તેણે નવીન સ્તોત્ર રચ્યું છે હે સામર્થ્યવાન્ દેવ, તું અમારો સન્માર્ગદર્શક છે તારે માટે નોધા ઋષીએ સ્તુતિ કરી છે આ દેવપાસે સ્તોત્રસંપત્તિ ભરપૂર છે. તેનું પ્રાત.કાલેજ અમારી તરફ સત્વર ગમન થાવ. ૧૩ (૩)

સૂક્ત ૬૩.

॥ ६३ ॥ ऋषि–गोतम नोधा ॥ देवता–इन्द्र ॥

જે અર્થે હે ઇન્દ્ર, પ્રત્યક્ષ સર્વ પર્વત તથા ભૂમિપર દૃઢ સંસ્થાપિત થયેલ બીજી પણ મોટી મોટી વસ્તુ તારી ભીતીને લીધે (ભાનુનાં) કિરણોપ્રમાણે થરથર હાલવા લાગી તે અર્થે તું ઘણો મોટો છે—એટલો મોટો કે તું સર્વજ્ઞ હોઈને દ્યુલોક તથા ભૂલોકને પણ સ્વસામર્થ્યથી તેં તારી ધાકમાં રાખ્યા છે. ૧

११–नमसा अर्के त्व नव्य । दस्म, सनायुव वसूयव मनय दद्रु । शवसावन् उशन्त पति "उशती पत्नी न ममापा त्वा स्पृशन्ति ॥

१२–सनात् एव राय एव गभस्तो ' दस्म न क्षीयन्ते न उपदस्यन्ति । इन्द्र, द्युमान् क्रतुमान् धीर असि । शचीव, तव शचीभि न शिक्ष ॥

१३–इन्द्र, गोतम सनायत" । हरियोजनाय नव्य ब्रह्म अतक्षत् । [illegible] न सुनाथाय नोधा. । धियावसु प्रात मक्षु जगम्यात् ॥

१–यत् ह दृळ्हान गिरय चित् विश्वा (दृळ्हा) अन्वा ते भिया किरणा न ऐजन्त, इन्द्र, त्वं महान्—य. ह जज्ञान द्यावा पृथिवी भुमे अमे धा ॥

જ્યારે હે ઇંદ્ર, અનેક રીતે તારા હુકુમ માનનારા તારા અશ્વ તેં જોડયા ત્યારે તારૂં સ્તવન કરનાર ભક્તે તારૂં વજ્ર તારા બાહુમાં આપ્યું. પોતાની બુદ્ધિથી ચાલનારા' તથા અનેક ભક્તોએ સ્વસંરક્ષણાર્થ આવાહન કરેલા, હે ઇંદ્ર, તેજ વજ્ર લઈને તું શત્રૂનો તથા તેમની સંપત્તિથી સમૃદ્ધ પુરોનો ઉચ્છેદ કરે છે. ૨

ઇંદ્ર, તું સત્યસ્વરૂપ છે, તું આ (શત્રુનો) ઉચ્છેદક છે, તું ઋભુનો સ્વામી છે, તું મનુષ્યનો કલ્યાણકર્તા છે. તથા તારીસાથે યુદ્ધમાં પ્રવૃત્ત થનારને તું હાર પમાડે છે. તેં તેજસ્વી તથા તરૂણ કુત્સનો પક્ષ' લઈને સંગ્રામમાં, યુદ્ધમાં' તથા લઢાઇમાં,' શુષ્ણનું હનન કર્યું. ૩

વીર્યશાલી પુરૂષપ્રમાણે મનની પ્રવૃત્તિ હોવાવાળા હે શૂર ઇંદ્ર, જ્યારે દસ્યુપર સહજ' વિજય ગજવીને તથા તેમને નસાડીને' ખુદ તેમના નિવાસસ્થાનેજ તેં તેમને ખરેખર કાઢી મૂક્યા તથા જ્યારે પરાક્રમી પુરૂષ માફક કૃત્યો કરનાર હે વજ્રધર ઇંદ્ર, તે (કુત્સનો) સ્નેહી થઇને વૃત્રનો વધ કર્યો ત્યારે તે કૃત્યની બાબતમાં તારીજ પોતાની બલવત્તર ઇચ્છા હતી. ૪

માનવો પૈકી જે અત્યંત બલિષ્ઠ હોય તેનો જો કે રોષ થાય તોપણ, હે ઇંદ્ર તેં તેમાં વિઘ્ન આવવા દીધું નહિ. તેં અમારા અશ્વમાટે સર્વ દિશા ખુલ્લી મૂકી દીધી. હે વજ્રધર ઇંદ્ર, ઘણ લઈને વધ કર્યાપ્રમાણે શત્રુનો નાશ કર. ૫ (૪)

સમુદ્રપર' વર્ચસ્વ મેળવવાની અથવા સ્વર્ગપ્રાપ્તિ કરી લેવાની ઇચ્છાથી આરંભેલા યુદ્ધમ આ જ કારણને લીધે યોદ્ધાઓ તને ખરેખર હાક મારે છે હે અનેક હવિનો' ઉપભોગ લેના ઇંદ્ર, યુદ્ધમાં અથવા પરાક્રમનાં કૃત્યોમાં તારીજ સહાય અમને સુલભ'' રીતે પ્રાપ્ત થઈ. ૬

२-यत् ह इन्द्र विमता हरी आये, जरिता बाह्वो वज्रं आधात्, येन, अविहर्यतक्रतो' पुरुहू० (इन्द्र) अमित्रान् पुरीः पुरः इष्णासि ॥

३-इन्द्र त्वं सत्य, एता: धृष्णु, त्वं ऋभुक्षा, त्वं नर्य, त्वं षाट्। त्वं शुमते यूने कुत्साय सचा वृजने' पृक्षे,' आणौ' शुष्णं अहन्॥

४-यत् ह त्यमण शूर (इन्द्र) वृषापाद' (त्वं) दस्यून् पराचे' योनौ व्यहत', यत् (च) वृषकर्मन् वज्रिन् इन्द्र यथा इव उभा' त्वं हि त्यत् इन्द्र चोदीः ॥

५-त्वष्टाय विश्वतांमा अज्वर्यो इन्द्र त्व ह त्यत् आरदण्यन्। अस्मत् अर्वते काष्ठा व्यवः। वज्रिन् घनेव अमित्रान् धर्षाति ॥

६-काणकार्ता' त्वमहिं आ.रा ह्वा ह त्यत, इन्द्र, नर इवन्ते। स्वधाव.' उमंयु वाजेषु तव इयं सुप्रः भ्रष्टः रुषा'' भूत्।

હે વજ્રધારી ઇંદ્ર, આ જ કારણને લીધે તેં પુરૂકુત્સ માટે યુદ્ધ કરીને સપ્ત પુરોનો વિધ્વંસ કર્યો. જ્યારે સુદાસરાજે તે તેના શત્રુને કાંઇપણ શ્રમ ન કરતા ઘાસ કાપ્યાપ્રમાણે કાપી કાઢ્યું ત્યારે હે રાજન્, પુરૂનો તેં સંકટમાંથી બચાવ" કર્યો. ૭

હે સર્વસંચારી" ઇંદ્રદેવ, તેં અમારાપર ઉદકમાફક તે તારી અલૌકિક કૃપાદૃષ્ટિનો એવો વરસાદ વરસાવ્યો કે જેના યોગે, હે શૂર, સર્વ ઠેકાણે જાણે કે ઉદકમાફક ઢોળાતી જાય એવી રીતે તારીપાસેથી અમને ઉત્તમ સામર્થ્યની" પ્રાપ્તિ થઈ. ૮

હે ઇંદ્ર, ગૌતમોએ તારૂં સ્તવન કર્યું છે અને તારા અશ્વોને વંદન કરીને તેમના સન્માનાર્થે પણ તેમણે સ્તોત્રો ગાયાં છે. અમને ઉત્તમ પ્રકારનું સામર્થ્ય આપ. અસંખ્ય સ્તુતિસ્તોત્રોવડે પ્રાર્થેલા હે દેવ, અમારી તરફ પ્રાતઃકાળે જલદી ગમન કર. ૯(૫)

સૂક્ત ૬૪.

॥ ६४ ॥ ऋषि-गौतम नोधा । देवता-मरुत् ॥

મરૂદ્દેવોના સન્માનાર્થે, હે નોધા, સામર્થ્યવાન્, અત્યંત પૂજ્ય તથા અત્યંત કર્તૃત્વવાન તેમના ગણને ઉદ્દેશીને એક સુંદર સ્તોત્ર અર્પણ કર. મનમાં કંઇપણ રાખીને તથા સારી પ્રવીણતા' સાધ્ય કરી લઈને હું યજ્ઞપ્રસંગે પ્રભાવસંપન્ન સ્તોત્રોની પાણીમાફક વૃષ્ટિ કરૂં છું. ૧

७-वज्रिन् इन्द्र, यत् ह त्व पुरुकुत्साय युध्यन् सप्त पुर' दर्दः । यत् सुदासे वर्हि' न वृथा वर्क्, राजन्, पूरवे वरिव" कः ॥

८-"परिज्मन् इन्द्र, त्व न , आपो न, त्वा चित्रा इष पीपयः यया, शूर, विश्वध क्षरथ्यै अस्मभ्य प्रति ऊर्जं "त्मन यासि ॥

९-इन्द्र, गोतमेभि ते ब्रह्माणि अकारि हरिभ्या नमसा ब्रह्माणि उक्ता । सुपेशस वाज नः आ भर । धियावसु प्रात मक्षु जगम्यात् ॥

१ नोध', मरुद्भ्य वृष्णे सुमखा । वेधसे शर्धाय सुवृक्ति प्र भर । मनसा धीरः सुहस्त्यः' विदथेषु आभुवः गिरः अपो न समञ्जे.

રૂદ્રના પુત્ર, (શત્રૂનો) નાશ કરનારા, સર્વ અવગુણોથી' અલિપ્ત, જગતને પાવન કરનારા, સૂર્યપ્રમાણે તેજ પુંજ, તથા વૃષ્ટિ કરનારા હોઇને સામર્થ્યવાન્ પુરૂષોપ્રમાણે ભયપ્રદ, એવા આ ઉંચા શરીરવાળા પરાક્રમી વૃષભ દ્યુલોકમાથી જન્મ પામ્યા ૨

તારૂણ્યયુક્ત, જરારહિત, ભક્તિહીન કૃપણ પુરૂષોનો વિનાશ કરનારા તથા કોઇના પણ પ્રતિરોધને' ન ગણકારનારા આ રુદ્ર પર્વતપ્રમાણે બલવાન્ થતા ગયા. પોતાના સામર્થ્યના યોગે એ દિવ્યલોકને તથા પૃથ્વી ઉપરના પ્રદેશને, તે ગમે તેટલા અચળ હોય તો પણ હચમચાવી નાખે છે ૩

સુંદર દેખાવા માટે તે ચિત્રવિચિત્ર આભરણોથી' પોતાને શૃંગારે છે. શોભામાટે તેમણે તેમના વક્ષઃસ્થલપર સુવર્ણાલંકાર ધારણ કર્યા છે તેમના ખભાપર ચળકાટ મારતા ભાલા દિસે છે તથા આ વીર પોતાનોજ માર્ગ ધારણ કરીને દ્યુલોકમાથી ઉત્પન્ન થયા છે ૪

વિશ્વપર આધિપત્ય સંપાદન કરનારા, સર્વ જગને હચમચાવી નાખનારા, તથા દુષ્ટોનો સંહાર કરનારા આ મરૂતોએ વાત તથા વિજળી ઉત્પન્ન કર્યા તે સ્વર્ભૂમિના આચળનું દોહન કરે છે અને સર્વત્ર સંચાર કરીને દુધથી પૃથ્વીને પુષ્ટિ આપે છે ૫

કર્તૃત્વ' અંગમા હોવાવાળા આ દાનશૂર મરૂત્ જલની તથા ઘૃતપરિપૂર્ણ દુધની સમૃદ્ધિ કરે છે તે સામર્થ્યવાન્ અશ્વને જાણે કે વૃષ્ટિ કરવાનુંજ શિક્ષણ આપે છે તથા મોટેથી અવાજ કરનારા અવિનાશી ઝરાનું દોહન કરે છે. ६

---

२ रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपस' पावकास सूर्या इव शुचय द्रप्सिन सत्वानो न घोरवर्पस (सन्त) ऋष्वास उक्षण ते दिवो जज्ञिरे

३ युवान अजरा अभोग्घन अध्रिगाव' रुद्रा पर्वता इव ववक्षु । मज्मना दिव्यानि पार्थिवा दृळ्हा चित् विश्वा भुवनानि प्रच्यावयति

४ वपुषे चित्रै आञ्जाभि' व्यञ्जत । शुभे वक्षःसु रुक्मान् अधियेतिरे । एषां अंसेषु ऋष्टय निमिमृक्षु नर स्वधया साकं दिव जज्ञिरे

५ ईशानकृत धुनय रिशादस वातान् विद्युत तविषीभि अक्रत । धूतय दिव्यानि दुहन्ति, परिज्रय पयसा भूमि पिन्वन्ति

६ ओमुव' सुदानव मरुत अप घृतवत् पय पिन्वन्ति । वाजिन अत्य' मिह न विनयन्ति, स्तनयन्त उत्सं दुहन्ति.

જ્યારે સામર્થ્યવાન્' સર્વ યુક્તિપ્રયુક્તિનિષ્ણાત, આશ્ચર્યકારક તેજવડે યુક્ત, પર્વત-
પ્રમાણે સ્વસામર્થ્યથી પરિપૂર્ણ તથા શીઘ્રસંચારી આપ, આપના રક્તવર્ણ મૃગમાંથી બલિષ્ઠ
મૃગને આપના રથે જોડો છો. ત્યારે એકાદ રાની' હાથીપ્રમાણે આપ સર્વ ઝાડ પાન ખાઈજ
૭
જાઓ છો (કે શું એવો ભાસ થાય છે).

અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ, રૂદ્ર' નામના મૃગપ્રમાણે સુંદર, સર્વજ્ઞ, પોતાના ચિત્રવિચિત્ર મૃગ
જોડીને તથા ભાલા લઈને રાત્રિને ભગાડનાર, શત્રુને એકદમ એકીજ વખતે પીડા આપનાર
૮
તથા બલિષ્ઠ હોવાને લીધે સર્પમાફક અનુની આ મરૂત્ સિંહમાફક ગર્જના કરે છે.

સમુદાયમા સુંદર દિગ્ગજ, મનુષ્યોને" સહાયભૂત થનારા તથા અંગમાં સામર્થ્ય હોવાથી
સર્પપ્રમાણે કુપિત થનારા હે શૂર મરૂદ્દેવો, સ્વર્ગ તથા પૃથ્વી બન્ને લોકસાથે સંભાષણ કરો.
તમારા રથની બેઠકપર સુંદર તેજ' દૃગ્ગોચર થતું નથી કે? તથા તમારા રથપર વિદ્યુત્
૯
વિરાજમાન થઈ નહિ કે?

સર્વજ્ઞ, સ્વવૈભવ સંપન્ન કરીને એકત્ર નિવાસ કરનારા, એકમેકની સાથે તદ્દન સંલગ્ન,
સ્વસામર્થ્યના ચોગે. શ્રેષ્ઠપણું પામેલા, અસ્ત્રવિદ્યનિપુણ, અપાર બલ અંગમા હોવાવાળા,
૧૦
તથા આયુધો' ધારણ કરનાર ના શૂર મરૂતોએ હાથમા" બાણ લીધું છે.

પવિત્ર, ચપલ, સ્વર્ગમાં ગમન કરનાર, સ્થિર પદાર્થોને ચલાયમાન કરનારા, પોતે શત્રુ
તરફથી અજીતપણું' નહિ કરી લેનાર, હાથમા ભાલા ચમકાવનાર, આ મરૂત્ દુગ્ધપ્રાશનથી
સામર્થ્યવાન્ બનીને તેમના સુવર્ણમય પવીથી પર્વતોનો, રસ્તામાના એકાદ ક્ષુદ્ર પદાર્થ-
૧૧
પ્રમાણે, ચુરો કરી નાખે છે

---

७ महिषास' मायिन चित्रभानव गिरयो न स्वतवस रघुष्यद आरुणीषु तविषी' यत् अयुग्ध्व (तदा)
मृगा' हस्तिन इव वना खादथ

८ प्रचेतम पिशा' इव सुपेश, वि वेदस पपताभि क्षोणिभि क्षप निन्वन्त, सन् इत सबाध,
सवसा अहिमन्यव गिरा नन्दन्ति

९ गणश्रिय नृषाच' शवना अहिमन्यव शूरा मरुत रोदसी आवदत । वन्धुरेषु दर्शता अमति:" न
च रथेषु विद्युत् न तस्थौ ?

१० विश्ववेदस, रयीन सं क्षिम सानावान् तविषीभिर्विरप्शिन, अस्तार, अनन्तशुष्मा', वृष-"
खादय नर गभस्त्या" इषु दधिरे

११ मरुत अजरा स्वरुत हिरण्यरथ' अशिन" अजस्त मरुत प्रचोदय इव हिरण्ययेभि. पविभि.
पर्वतान् आपथ्य न उज्जिघ्नते.

યુદ્ધધર્ષણમાં ચતુર, પવિત્ર, અરણ્યમાં સંચાર કરનાર તથા સર્વત્ર પરિભ્રમણ કરનાર એવા જે રૂદ્રના પુત્ર, તેમનું આવાહન કરીને અમે તેમનું સ્તવન કરીએ છીએ. રજોલોકમ જનારા, બલિષ્ઠ, સરલ ગતિથી દોડનારા તથા અતિશય શકિતમાન્ મરૂદ્ગણને વૈભવ પ્રાપ્ત થવા માટે તમે ભજો. १२

પોતાની સહાય અર્પણ કરીને જેનું તમે રક્ષણ કરો છો તે માનવ પોતાના સામર્થ્યથી સર્વ લોકો કરતાં વધારે બલવાન્ થાય છે. તે પોતાના અશ્વોના યોગવડે સામર્થ્ય સંપાદન કરે છે, તે પોતાનાં શૂર માણસો મારફત સંપત્તિ મેળવે છે, લોકો જેને માટે શોધ કરે એવી શક્તિ તેને પ્રાપ્ત થાય છે તથા તે વૃદ્ધિ પામે છે. १३

ધનની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર, પ્રશંસનીય, સર્વ વિશ્વમાં વિદિત થનારી, અત્યંત સ્તુત્ય, યુદ્ધમાં હાર ન ખાનાર તથા ઉજ્જ્વલ શક્તિ, હે મરૂત, તમને હવિ આપનારા ભક્તોના અંગમાં આણ. અમને શતાયુ પુત્રપૌત્ર પણ મળો. १४

હે મરૂદેવ, અમને એવો વૈભવ આપો કે જે સ્થિર રહે, જેના યોગવડે શૂર લોકો અમારી પાસે રહે, જેનાયોગે શત્રુ હાર પામે, જેની ગણતી સેંકડો તથા હજારોથી કરવી પડે તથા જે હમેશાં વૃદ્ધિ પામે. જેની સ્તોલ સંપત્તિ અપાર છે એવા આ મરૂદ્ગણ પ્રાતઃકાળે અમારા તરફ સત્વર ગમન કરો. १५

---

१२ घृषुं पावकं वनिनं विचर्षणिं रुद्रस्य सूनुं हवसा गृणीमसि । रजस्तुरं, तवसं, ऋजीषिणं वृषणं मारुतं गणं श्रिये सश्चत.

१३ मरुतः वः ऊती यं आवत स मर्तः शवसा जनान् अतितस्थौ । अर्वद्भिर्वाजं भरते, नृभिः धना भरते, आपृच्छ्यं क्रतुं आक्षेति पुष्यति.

१४ मरुतः धनस्पृतं, उक्थ्यं, विश्वचर्षणिं, चर्कृत्यं, पृत्सु दुष्टरं, द्युमन्तं शुष्मं मघवत्सु धत्तन । शतं हिमाः तोकं तनयं पुष्येम.

१५ मरुतः, स्थिरं, वीरवन्तं, ऋतीषाहं, सहस्रिणं, शतिनं, शूशुवांसं रयिं अस्मासु नु धत्त । धियावसुः प्रातः मक्षु जगम्यात्.

અનુવાક ૧૨

॥ ६५ ॥ ऋषि–शाक्तिपुत्र पराशर । देवता अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૫.

જેપ્રમાણે ઢોર ચોરી જનાર એકાદ ચોર ગુફામા ભરાઈ બેઠો હોય ત્યારે તેનાં પગલ
રથી તેની ભાળ કાઢે છે તેપ્રમાણે પ્રજ્ઞાશીલ પુરૂષોએ પોતપોતામાં એકમત કરીને, સર્વની
મસ્કૃતિ પોતે સ્વીકારીને તે દેવો પાસે પહોંચાડનાર જે તું, તેની તારા પગલાપરથી શોધ
રી અને તે સર્વ પુણ્યશીલ પુરૂષ તારા સમી૫ વિ૦ જમાન થયા 1
દેવોએ સત્ય નિયમોમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ અનુશાસનેનુ પરિપાલન કર્યું સ્વર્ગ પ્રમાણે
પૃથ્વી પણ તે સત્યનિયમોનુ આશ્રયસ્થાન થઇ પ્રત્યક્ષ સત્યે જ્યા જન્મ લીધો એવ
ગર્ભમાથી અતિશય ઠાઠમાઠથી જેનું જનન થયું તે અગ્નિ વૃદ્ધિગત થવા લાગ્યો ત્યારે સર્વ
ઉદકોએ તેનું સ્તવન કરીને તેના વર્ધનને ઉત્તેજન દીધુ. ૨
ઉત્કર્ષ જેવો રમણીય હોય છે, પૃથ્વી જેવી વિસ્તીર્ણ છે, ગિરિ જેવો (પુષ્પફલાદિક
ભોગ્ય વસ્તુથી પરિપૂર્ણ હોય છે, ઉદક જેવુ હિતકારક હોય છે, દોડતા છતા પણ વધ
ફરફરેલો ઘોડો જેવો વધારે દોડે છે, અથવા એકાદ મહા નદી જેપ્રમાણે પોતાનો તટ ભાગ
નાખે એવી સામર્થ્યવાન હોય છે, તેમ આ અગ્નિ છે. ખરેખર એને કોણ પ્રતિબંધ કર 3
શકશે ?
આ નદીઓનો જીવજાન આપ્ત છે, કે જાણે કે તે બહેન અને આ ભાઇ જ. જેપ્ર
એકાદ નૃપતિ શત્રુનો સહાર કરે છે તે પ્રમાણે આ આખા અરણ્યનું ભક્ષણ કર
જેપ્રમાણે વાયુથી પ્રેરિત થઇને આનો મોરચો વનો તરફ વળેલો હોય છે ત્યારે ખરેખર ૪
અગ્નિ પૃથ્વીના (જાણેકે) કેશજ કાપી નાખે છે.
હંસપ્રમાણે ઉદકમા બેસીને આ શ્વાસોચ્છ્વાસ લે છે. આ પોતાના બુદ્ધિવાન્પણાને
લીધે અતિશય જ્ઞાનશીલ હોઇને સર્વ લોકોને પ્રભાતકાળે જાગૃત કરે છે. સોમપ્રમાણે
આના અંગમા ચપળતા છે. આનો જન્મ સત્યમાથી થયેલો છે. જેપ્રમાણે એકાદ જન
વર પુષ્ટ હોવાથી દેખાવડું દેખાય છે તે જ પ્રમાણે આ દેખાય છે. આ સર્વવ્યાપી છે
આની કાંતિ દૂર સૂધી પસરે છે. ૫ (૯)

---

१ नमो युजान नमो वहन्त त्वा सजोषा. धीराः पश्वा गुहा चतन्त' तायु न पद अनुग्मन्, विश्व यजत्रा त्वा उप सीदन्.

२ देवा ऋतस्य व्रता अनु गु द्यौर्न भूम परिष्टि भुवत्. ऋतस्य योनौ ग. सुजान सुशिशिं ईं आप पवा वर्धन्ति

३ रण्वा पुष्टि न, पृथ्वी क्षिति न, भुज्म गिरिः न, शम्भु क्षोद.' न, अत्यन् सर्गप्रतक्त अत्यः न, क्षोद.' सिन्धु न, ईं क वराते ?

४ जामिः स्वस्रां सिन्धूना जामि राजा इभ्यान्' वनानि अत्ति यत् वातजूत' वना वि अस्यात् अग्निः पृथिव्याः रोम दाति ह

५ अप्सु सीदन् हस न श्वसिति चेतिष्ठ ऋतुना विशा उषर्भुत्, ऋतप्रजात सोम' न वेधाः. शिशु दुरेभा. विभ्वा' पशु न

॥ ६६ ॥ ऋषि-शक्तिपुत्र पराशर । देवता-अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૬.

તેજસ્વી તથા પ્રભાવશીલ અગ્નિ, આશ્ચર્યપ્રદ સંપત્તિપ્રમાણે, સર્વદર્શી ભાનુપ્રમાણે, જીવનપ્રદ આયુષ્યપ્રમાણે, પોતાના ઔરસ પુત્રપ્રમાણે તથા ચપલ અશ્વપ્રમાણે હોઈને જેપ્રમાણે ધેનુ દૂધને દૃઢ રીતે ધારણ કરે છે તેપ્રમાણે વનમાંનાં વૃક્ષોને મજબૂત પકડી રાખે છે. ૧

સર્વ લોકોપર વિજય મેળવનાર આ અગ્નિ પક્વ થયેલાં ખેતરમાંનાં ધાન્યપ્રમાણે અથવા સુંદર એવા એકાદ મંદિરપ્રમાણે હોઈને તેણે ભક્તોનું ક્ષેમ રહે એવું કર્યું છે. સ્તોત્રો ગાવામાં મગ્ન થયેલા ઋષિ અથવા સર્વને પસંદ પડે એવા એકાદ અશ્વની જેવી સર્વ જનોમાં તારીફ થાય છે તેવી આની વિશ્વમાં પ્રશંસા થાય છે. તથા આ સર્વને તેમનાં જીવન અર્પણ કરે છે. ૨

શાશ્વત ટકનારા સામર્થ્યપ્રમાણે અથવા સ્વગૃહમાની પ્રિયપત્નીપ્રમાણે આ સર્વને પૂજ્ય તથા પ્રિય હોઈને તેનું તેજ દૂર પર્યંત પ્રસરનારું છે તથા સર્વ વિશ્વોની આ તૃપ્તિ કરનારો છે. જ્યારે પોતાની ચિત્રવિચિત્ર કાંતિથી આ વિરાજમાન થયો હોય છે ત્યારે સુવર્ણરથપ્રમાણે અથવા જન સમુદાયમાં પોતાના તેજથી ઝળકનારા એકાદ તેજસ્વી પુરૂષપ્રમાણે આ શોભવા લાગે છે સંગ્રામમાં એનું ઝનુન ઘણું તીવ્ર હોય છે ૩

શત્રુસામે મોકલેલી સેનાપ્રમાણે! અથવા એકાદ અસ્ત્રકુશલ વીરે ઝનુનથી ફેંકેલા દીપ્તિમાન્ બાણપ્રમાણે આ ભીતિ ઉત્પન્ન કરે છે આ મૂર્તિમાન્ યમજ છે. પછી તેણે જન્મ ધારણ કર્યો હોય અથવા તેનું માનગ જન્મ લેવાની તૈયારીમાં હોય આ કુમારિકાઓનો વલ્લભ તથા વિવાહિત સ્ત્રીઓનો નાથ છે ૪

જેપ્રમાણે ધેનુ સ્વગૃહ તરફ ગમન કરે છે તેપ્રમાણે તમને પ્રિય જે અગ્નિ તે પ્રજ્વલિત થયો હોય છે ત્યારે અમે અમારી સ્થાવર તથા જંગમ સંપત્તિસહ તે અગ્નિપાસે ગમન કરીએ છીએ એકાદ મહાનદીપ્રમાણે જળનો પ્રવાહ ઉતરાણને માર્ગે આણેજ વહેવડાવવા માંડ્યો. ધેનુ પણ ઉંચે સૂર્યતરફ જોઈને આરડવા લાગી. ૫ (૧૦)

---

१ चित्रा रयि न, संदृक् सूर. न, प्राण आयु न, नित्यः सूनु न, भूर्णि तक्वा न शुचि विभावा दुग्धं न धेनुः वना सिषक्ति

२ क्षेम अप न, पक्व यव न, जनानां जेता क्षेम दाधार स्तुभ्वा ऋषि न, प्रीतः वाजी न, वयु प्रशस्त वय दधाति

३ नित्य क्रतु न यत्नी जायत दुरोकशोचि विश्वस्मै भर. शमत्तु त्वेष. यत् चित्र अश्राद्र विक्षु शेवः न रुक्मा रथ न

४ सृष्टा सेना, शेरव्ये अस्तु दिद्युत् न अम दधाति कनीनां जार, जनीनां पति, जनि त्वं यम, जात यम. इ

५ घ र. अस्त गमते न, वय तापा समत्या. व (प्रियं) त (नक्षामः) सिन्धुः न क्षोदः नीचीः प्र एनात्, स्व दृशीक गाव नवन्त.

॥ ६७ ॥ ऋषि–शक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૭.

અરણ્યો (દગ્ધ કરીને) વિજય સંપાદન કરનાર આ મનુષ્ય જાતિનો કલ્યાણકર્તા એકાદ
રાજાપ્રમાણે જે ઉપાસક સેવાથી થાકયા સરખો થનાર નથી એવા સેવકને ચાહે છે.
મનુષ્યનું ક્ષેમ જેવું તેને સુખદાયક હોય છે. અથવા બુદ્ધિસામર્થ્ય જેવું મનુષ્યને
ઉપયોગમાં આવે છે તેપ્રમાણે સૌખ્યકારક હોનારો આ અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ અગ્નિ અમારા 1
હવિ દેવોતરફ લઇ જઇને તેમને તે અર્પણ કરો.
સર્વ વૈભવો પોતાના હાથમાં રાખનારા આ દેવે ગુફામાં (છુપાઇ) બેસીને દેવોને મોટી
ચિંતામાં નાંખ્યા. મન તલ્લીન કરીને રચેલી પ્રાર્થના જ્યારે બુદ્ધિમાન (ભક્ત) જન ગાતા 2
બેઠા હોય છે ત્યારે તેમને આ દેવનું જગમાં જ્ઞાન થાય છે.
જન્મરહિત પરમેશ્વરપ્રમાણે આણે આ વિસ્તીર્ણ પૃથ્વીનું પોષણ કર્યું છે, સત્યસ્ફુરિત
પ્રાર્થનાના યોગે તેણે દ્યુલોકને એકત્ર પકડી રાખ્યો છે. હે અગ્નિદેવ, તું વિશ્વનો પ્રાણ છે.
તું ગુફા ગુફામાંથી પરિભ્રમણ કરતી વખતે (પણ) અમારાં પશુની જેટલી મન ગમતી 3
(ચરવાની) જગ્યા હોય તેટલીનો (અવશ્ય) બચાવ કર.
ગુફામાં નિવાસ કરનાર આ અગ્નિદેવનું જેને જ્ઞાન કરી લેવાની ઇચ્છા છે, સત્યરૂપી
અમૃતની ધારા પ્રાશન કરવામાટે જે તેની પાસે ટાંપીને બેસે છે, તથા જે અગ્નિના સત્ય
નિયમોનું પરિપાલન કરીને તેને તેના નિવાસસ્થાનમાંથી બહાર આણે છે તેમને તે સંપત્તિ 4
પ્રાપ્ત થવા માટે આશીર્વચનો દે છે.
જે પોતાના સામર્થ્યથી લતાસમુદાયમાં વૃદ્ધિંગત થાય છે, જે તેમનું અપત્યજ છે,
તથા જે પોતાની જનનીમાં રહે છે, જે પ્રજ્ઞાશીલ છે તથા જે વિશ્વનો જાણે કે પ્રાણજ છે, તે
અગ્નિદેવ જલોનાં ગૃહોમાં વાસ કરે છે. સુજ્ઞ લોકોએ તે ઘરનું માપ લઇને તે તેનું જાણે 5 (11)
મંદિરજ કર્યું છે.

---

१ वनेषु जायुः, मर्तेषु मित्रः, राजेव अजुर्यं श्रुष्टिं वृणीते. क्षेमः न साधुः क्रतुः न भद्रः स्वाधीः होता
हव्यवाट् भुवत्.

२ विश्वानि नृम्णा हस्ते दधानः गुहा निषीदन् देवान् अमे धात् यत् हृदा तष्टान् मन्त्रान् अशंसन् (तदा)
धियंधाः नरः ईं अत्र विदन्ति.

३ अजः न पृथिवीं क्षां दाधार. सत्यैः मन्त्रेभिः द्यां तस्तम्भ. पश्वः प्रिया पदानि निपाहि. अग्ने
विश्वायुः त्वं गुहा गुहं गाः

४ गुहा भवन्तं ईं यः चिकेत, यः ऋतस्य धाराः आ ससाद. ये ऋता सपन्तः विचृतन्ति अस्मै वसूनि. प्रवाच
इत् आत्.

५ महित्वा यः वीरुत्सु विरोधत्, उत प्रजाः, उत प्रसूषु अन्तः, चित्तिः विश्वायुः अपां दमे. धीराः
सद्म इव संमाय चक्रुः

॥ ६८ ॥ ऋषि–शाक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૮.

સર્વ વસ્તુ પરિપકવતાએ[1] પહોંચાડતો આ ચપલ અગ્નિ દ્યુલોકપર આરૂઢ થયો છે. સ્થાવરથી જંગમસુધી સર્વ વસ્તુને–(એટલું જ શું પણ) રાત્રિનેય પણ તેણે સુપ્રકાશિત કરી છે. આ દેવ આ સર્વ વસ્તુને એકલો વીંટળાઇ વળીને પોતાના શ્રેષ્ઠ ગુણને લીધે દેવોમા પ્રમુખ દેવ થઇને બેઠો છે. ૧

જ્યારે, હે દેવ, તેં જીવ બનીને શુષ્ક કાષ્ઠમાંથી જન્મ લીધો ત્યારે તારા બુદ્ધિ સામર્થ્યની તે સર્વેએ વાહવા કરી. પોતપોતાને માર્ગે તારા અવિનાશી સત્ય નિયમોનું જ્યારે તેમણે પરિપાલન કર્યું ત્યારે તે સર્વને 'દેવ' સંજ્ઞા પ્રાપ્ત થઇ. ૨

સત્ય નિયમોનો આ પ્રેરક છે, તેમનો આ કલ્પક છે, સર્વ વિશ્વનો આ પ્રાણ છે. આને લીધે જ સર્વ લોક પોતપોતાનાં કર્મોમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. તું જ્ઞાનવાન્ છે, માટે જે તને હવિ અર્પણ કરે, અથવા જે તારી સેવા કરે તેને તું સંપત્તિ આપ. ૩

મનુના અપત્યસમુદાયમાં આ 'હવિર્દાતા' થઈને બેઠો છે. સર્વ સંપત્તિનો આ જ ખરેખરો સ્વામી છે. પોતાના શરીરમા વીર્ય હોવામાટે સ્ત્રીપુરૂષની પરસ્પર ઇચ્છા થઇ ત્યારે ...નાપર મને ભંગ ...વાનો પ્રસંગ ન આવતાં તે તારી શક્તિના યોગે સંતતિ લાભ પ્રાપ્ત કરી શક્યાં. ૪

જેઓણે આની આજ્ઞા તાબડતોબ સાંભળી છે તેમને, જેપ્રમાણે પુત્રને પિતાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે તેપ્રમાણે, આનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થયું છે. સર્વના પોષણની વ્યવસ્થા કરનાર આ અગ્નિએ એકાદ ગૃહનાં દ્વારો ખોલીએ તે પ્રમાણે પોતાની સંપત્તિ ખુલ્લી કરીને મુકી છે. સર્વના ગૃહસ્વાસ્થ્યમાં આનંદ માનનાર આ અગ્નિએ નક્ષત્રોના યોગે સ્વર્ગમાં શોભા આણી છે. ५ (१२)

---

१ भुरण्युः श्रीणन्' दिवः उप स्थात्, स्थातुः' चरथं अक्तून् वि ऊर्णोत्, विश्वेषां एषां एकः परि यत् महित्वा देवानां दवः भुवत्.

२ देव. यत् जीवः शुष्कात् जनिष्ठा. ते विश्वे क्रतुं जुषन्त दा आत्, एवैः अमृत ऋतं सपन्तः विश्वे देवत्वं नाम भजन्त

३ ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिः. विश्वायुः. विश्वे अपांसि चक्रुः तुभ्य य दाशात्, यः वा ते शिक्षात् तस्मै चिकित्वान् रयिं दयस्व.

४ मनो अपत्ये निषत्त होता सः चित् आसां रयीणां पतिः सु मिथः तनूषु रेत. इच्छन्त. अमूरा.' ... दधे सजानत

५ पुत्र ... धाम धीरन्, क्रतु, पितुः पुत्रा न, ... पुरुद्रु.' वमूनाः' दुरः-दयु -वि ... नाक सिरीत.

॥ ६९ ॥ ऋषि–शक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

સૂક્ત ૬૯

ઉષાના વલ્લભની માફક આ ઉજ્જવલ તથા દેદીપ્યમાન હોઇને સ્વર્ગમાંની જ્યોતિપ્રમાણે
દ્યુલોક તથા પૃથ્વીનું આક્રમણ કરે છે. જન્મ લેતાંની સાથે એણે પોતાના સામર્થ્યથી
સર્વ જગતને વ્યાપ્ત કરી દીધું તથા પુત્ર હોવા છતાં પણ તે દેવોનો પિતા થયો. ૧

તે અગ્નિમાં કર્તૃત્વ શક્તિ ઘણી છે. એનું જ્ઞાન વિશાળ હોવા છતાં પણ તેનામાં ગર્વનો
સ્પર્શ નથી. ધેનુના આંચળપ્રમાણે પેય પદાર્થમાંનું આ મૂર્તિમંત માધુર્ય જ છે. આનો
તાપ દુર્ધર હોવા છતાં પણ પ્રત્યક્ષ સૌખ્યપ્રમાણે આ જનોને અત્યંત આનંદ આપનાર છે. ૨
ઘરના મધ્ય ભાગમાં આ સ્થિત હોય છે, તે વખતે આ ઘણો રમણીય દેખાય છે.

પુત્ર જન્મ્યો એટલે તે જેવો ઘરમાં પિતાને રમણીય દિસે છે તેવો આ ગૃહમાં રમણીય
લાગે છે. મનગમતા ઘોડાપ્રમાણે આ અવઘડ પ્રસંગ નિભાવી લે છે. મનુષ્યો સાથે સહવાસ
કરવામાં જે દેવ સમુદાયને આનંદ થાય છે, તેમને હું જ્યારે જ્યારે (અમારા યજ્ઞમાં) ૩
બોલાવું છું, ત્યારે ત્યારે તે સર્વનું દેવત્વ આ જ ધારણ કરીને આવે છે.

જે અર્થે આ સર્વ માનવોપાસે તેં (આજપર્યંત) ઉત્તમ લક્ષ પરોવ્યું છે તે અર્થે
તારી આજ્ઞા તોડવાને કોઇજ ઉધુક્ત થશે નહિ. ખરેખર તે તારૂં જ પરાક્રમ છે કે સમબળ
દેવોની સહાયથી તેં શત્રુનો વધ કર્યો તથા વીર પુરૂષોને સાથે લઈને તેં દુર્ભાષી નિંદકોની ૪
દાણાદાણ કરી નાંખી.

ઉષાના વલ્લભની માફક દેદીપ્યમાન તથા તેજસ્વી આ અગ્નિની કાન્તિ સર્વની ઓળખીતી
છે. પોતાની જાતની પ્રેરણાથી રથ વહી જનારા અગ્નિના અશ્વોએ દ્વારો ઉઘાડ્યાં તથા ૫ (૧૩)
સૂર્યદર્શન થતાં સાથે આનંદનો શબ્દ કર્યો.

---

१ उषः जारः न शुक्रः शुशुक्वान् दिवः ज्योतिः न समीची पप्रौ. प्रजातः क्रत्वा परिबभूथ. पुत्रः सन्
देवानां पिता भुवः

२ वेधाः विजानन् अग्निः अदृप्तः. गोनां ऊधः न पितूनां स्वाद्म. आहूर्यः सन् जने शेवः न. दुरोणे
मध्ये निषत्तः रण्वः.

३ पुत्रः जातः न दुरोणे रण्वः प्रीतः वाजी न विशः वितारीत्. यत् नृभिः सनीळाः विशः अह्वे अग्नि
विश्वानि देवत्वा अश्याः.

४ यत् एभ्यः नृभ्यः श्रुष्टिं चकर्थ एता ते व्रता नकिः मिनन्ति. तत् तु ते दंसः यत् समानैः (रपांसि)
अहन्, यत् नृभिः युक्तः रपांसि विवेः.

५ उषः जारः न विभावा उस्रः संज्ञातरूपः अस्मै चिकेतत्. त्मना वहन्तः दुरः विऋण्वन् स[illegible]
विश्वे मवन्त.

॥ ७० ॥ ऋषि–शक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

સૂક્ત ૭૦.

અગ્નિની ઉપાસના કરનારા અમે તેની મન:પૂર્વક સ્તુતિ કરીને ભરપૂર વૈભવ પ્રાપ્ત થવામાટે યાચના કરીશુ, કારણ આ અત્યંત તેજ:પુજ અગ્નિ સર્વ વિ[illegible]ન વ્યાપ્ત કરી નાખનાર છે. દેવલોકમાના નિયમોનું એને પૂર્ણ જ્ઞાન છે. તથા મનુષ્ય જાતિમાના પ્રાણી કેમ જન્મ પામે છે, તે આ ઉત્તમ રીતે જાણે છે. ૧

ઉદકોનો જે ગર્ભ છે, જે ચરાચર સૃષ્ટિનો પણ ગર્ભ છે, તે અગ્નિ આગળ––પછી તે પર્વતના અંતર્ભાગમા હો કે ગૃહોના અંતર્ભાગમા હો––માનવજાતિમાનું પ્રત્યેક મનુષ્ય તથા તે જ પ્રમાણે અમરોનો પણ સમુદાય સંતોષથી નમ્ર થાય છે ૨

જે આ અગ્નિને ઉત્તમ સ્તોત્રોસહિત તૃપ્તિ થતા સુધી હવિ અર્પણ કરે છે તેને આ રાત્રિનો સ્વામી અગ્નિ ધનના ભંડાર આપે છે. દેવોના જન્મ તથા મર્ત્યજનનું જેને જ્ઞાન છે એવા હે જ્ઞાનશીલ અગ્નિદેવ, આ સર્વ ભૂપ્રદેશોનુ સંરક્ષણ કર. ૩

સ્વર્ગમા અધિષ્ઠિત થયેલો આ હવિર્દાતા અગ્નિ સત્યના પરિપૂર્ણ પરાક્રમ કરતી વખત તેની આરાધના અમારી તરફથી થઈ છે આ સત્યથી પરિવેષ્ટિત છે આનું વર્ધન ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપની અનેક રાત્રિએ તથા તેજપ્રમાણે સ્થાવર જંગમ સર્વ પદાર્થોએ કર્યું છે ૪

તું અમારી ધેનુની પ્રશંસા કરાવે છે તું અમારા તાબામાના વનોની પ્રશંસા કરાવે છે અમારા કુળનાં સર્વ મનુષ્યો તને સ્વર્ગમાંના બલિ અર્પણ કરે છે. અનેક સ્થાને તારી માનવો તરફથી સ્તુતિ થયેલી છે. તથા વૃદ્ધ થયેલા પિતાની સંપત્તિ જેપ્રમાણે તેના પુત્રને પ્રાપ્ત થાય છે તેપ્રમાણે તારી તરફથી તેમને સંપત્તિ મળેલી છે. ૫

આ સ્વાર્થી મનુષ્યપ્રમાણે પોતાની મતલબ સાધનાર, અસ્ત્રકુશલ મનુષ્યો પ્રમાણે શૂર, વેર લેનાર, માણસો પ્રમાણે ભયપ્રદ તથા સંગ્રામમાં ઉગ્રપણું ધારણ કરનારો છે. ૬(૧૪)

---

१ मनीषा अर्य पूर्वी वनेम दैव्यानि व्रता आ चिकित्वान् मानुषस्य जनस्य जन्म आ (चिकित्वान्) सुशोक अग्नि विश्वानि [illegible]

२ य: अपां गर्भ, वनानां गर्भ:, स्थातां च गर्भ, चरथां गर्भ अस्मै अद्रौ चित् दुरोणे अतः विश्व न अमृत स्वा[illegible]

३ य सुवृक्ति [illegible] दाशा स हि क्षपावान् अग्नि. रयीणां चिकित्व देवानां जन्म मर्तान् च विद्वान् एता भूम नि पाहि

४ यं विरूपा पूर्वी [illegible] धातु रथ च ऋतप्रवीतं य वर्धान् (स) होता, स्व निषत्त:, विश्वानि ऋ[illegible] अपांसि [illegible] चकार [illegible]

५ गोषु प्रशस्तिं वनेषु [illegible] विश्वे स्व बलिं भरन्त नर: त्वा पुरुत्रा विसपर्यन्, जिव्रे: पितु: न विभज[illegible].

६ साधु [illegible], [illegible] न गृध्नु:, अस्तेव शूर:, यातेव भीम:

॥ ७१ ॥ ऋषि-शक्तिपुत्र पराशर । देवता-अग्नि ॥

સૂક્ત ૭૧.

જેપ્રમાણે પ્રેમાળ' પત્ની પોતાના પ્રેમાળ પતિને સંતુષ્ટ કરે છે તેપ્રમાણે એક જ ઠેકાણે
રહેનારી આ સ્ત્રીઓએ આને સંતુષ્ટ કર્યો છે. જેપ્રમાણે ઉષાને જોઇને ગાયને સંતોષ થાય છે,
તેપ્રમાણે આણે આશ્ચર્યકારક તેજના યોગે પ્રકાશમાન થનારા શુભ્રવર્ણ દિવસ તથા કૃષ્ણ-
વર્ણ રાત્રિને જોઇને તેમનું આનંદથી સ્વાગત કર્યું છે. ૧
અમારા વડિલોએ કૃક્ત સ્તોત્રસામર્થ્યથી અત્યંત દુર્ભેદ્ય દુર્ગ પણ તોડી નાંખ્યાઃ તે જ
પ્રમાણે અંગિરસોએ સ્તોત્રઘોષથી પર્વતો ભાગી નાંખ્યા તેમણે અમારે માટે વિસ્તીર્ણ
ઘુલોક તરફ જવાને માર્ગ' તૈયાર કર્યો તથા દિવસ, સ્વર્ગ, દીપ્તિ અને પ્રકાશની પ્રાપ્તિ
કરી લીધી. ૨
પ્રેમથી તેની ઉપાસના કરનારા તેના ઠિકરોએ તેના સત્ય નિયમનોનું અવલંબન કર્યું તથા
તેની પ્રાર્થના' સફળ કરી લીધી. દેવસમુદાયને સંતુષ્ટ કરનાર, કર્મવ્યાપૃત પરંતુ નિર્લોભ
થઇને, અગ્નિપાસે ગમન કરે છે. ૩
આને સર્વવ્યાપી માતરિશ્વાએ મન્થન કરીને ઉત્પન્ન કર્યો ત્યારથી આ દેદીપ્યમાન' અગ્નિ
પ્રત્યેક ઘરમા પ્રાદુર્ભૂત થવા લાગ્યો એકાદ બલિષ્ઠ રાજાની કામદારી અંગીકાર કર્યાપ્રમાણે આ
ભૃગુજેવા દિસીનાના અગ્નિદેવે પ્રત્યેક ઠેકાણે હાજર રહીને સર્વનુ પ્રતિનિધિત્વ સ્વીકાર્યુ છે. ૪
અગ્નિદેવ ચિત્રવિચિત્ર કાન્તિયુક્ત તથા પ્રજ્ઞાવાન્ છે. પોતાનો પિતા જે શ્રેષ્ઠ ઘુલોક તેની
હોંસ તેણે પુરી તથા તે પછી નીચે નીકળી ગયો. (તેની સાથે) તેનીપર ક્રોધથી અસ્રવેત્તા
પરાક્રમી પુરૂષે પ્રજ્વલિત બાણ છોડયું તથા તે દિવ્ય ઘુલોકે તેની કન્યામા પ્રકાશ
ઉત્પન્ન કર્યો. ૫ (૧૫)

---

१ उशतीः' उशन्त नित्य पति न सनीळाः जनयः उप प्र जिन्वन् गाव उषस न स्वसारः श्यावीं चित्र उच्छन्तीं अरुषी अजुष्रन्.

२ पितरः उक्थ वीळु चित् दृळ्हा न अगिरस रवेण अद्रिं रुजन् अस्मे बृहत दिवः अस्मे गातु' चक्रु', अहः, स्व केतु, उस्रा विविदु

३ अर्ये दिधिष्व विभृत्राः ऋत दधन् अस्य धीतिं' धनयन् इत् आत देवान् जन्म प्रयस वर्धयन्ती: अतृष्यन्ती. अपस अच्छ यन्ति

४ यत् विभृत मातारिश्वा ईं मथीत् श्वेत दूत्येन्द्रे भेत्य भूत सचा सन् राजनेव ईं महीयसे राहे न य भृग्व विवाय

५ यत् महे पित्रे दिवे ईं रस क चिकित्वान् दृशाय नव रसर, असत् भृग्वा भार्म दिधु मुजन्, देवः स्यायो दुहितरि त्विषि धात्

જે પોતાને ઘેર તારા પ્રીત્યર્થ તારી જ્વાલા પ્રજ્વલિત કરે છે તથા ભક્તોની ઉપાસનાનો પ્રસન્નતાથી[1] સ્વીકાર કરનાર તને જે પ્રતિદિન નમન કરે છે તેનું, હે દ્વિગુણિત કાન્તિથી વિભુષિત અગ્નિદેવ, તું આયુષ્ય વધાર. તું તેનો પક્ષ લે છે. તેને વૈભવ પ્રાપ્ત થઇને તે રથમાં બેસે. ૬

જેપ્રમાણે સપ્ત મહાનદી[1] સમુદ્રને જઇને મળે છે તેપ્રમાણે વિશ્વમાંના સર્વ હવિ અગ્નિ-પાસે જ જાય છે. અમારા છેક પાસેના સંબંધીને પણ અમારૂં આયુષ્ય કેટલું છે તેનું જ્ઞાન નથી, પણ તું એટલો પ્રજ્ઞાવાન્ છે કે દેવોના મનમાં શા વિચાર ચાલે છે, તે પણ તને વિદિત થાય છે. ૭

જ્યારે સર્વ લોકના સ્વામી અગ્નિદેવે વિશ્વમાં સુખસમૃદ્ધિ રહેવામાટે તેના તેજથી વ્યાપ્ત કરી દીધું ત્યારે ખરેખર ઉજ્જવલ વીર્યથી જ (તેના શરીરમાં) સંચાર કર્યો. આ સર્વ જેવાને દ્યુલોકપાસે જ સાક્ષી હતા. (પછી તે વીર્યના યોગે) અગ્નિએ તારૂણ્યયુક્ત, સુવિચાર-સંપન્ન તથા નિર્દોષ પ્રજા[1] નિર્માણ કરી અને તેમને પોતાના કર્મમા પ્રવૃત્ત કરી. ૮

જેનું પોતાને માર્ગે મનપ્રમાણે ત્વરાથી ગમન થાય છે તે સૂર્ય સર્વ સંપત્તિપર પોતે એકલો અધિકાર ચલાવે છે. સુંદર હસ્તથી સુશોભિત મિત્ર તથા વરૂણ એ બન્ને સાર્વભૌમ, ધેનુમા રહેલા મિષ્ટ અમૃતનુ રક્ષણ કરે છે. ૯

હે અગ્નિદેવ, જે અર્થે તું અતિશય જ્ઞાતા તથા પ્રજ્ઞાશાલી છે, તે અર્થે અમારા વડિલોથી અમારા સુધી તારો ચાલતો આવેલો સ્નેહ સંબંધ તું તોડી નાખીશ નહિ. જરા પણ (કાળા) વાદળપ્રમાણે સુંદર રૂપનો બિગાડ કરનારી છે, માટે તે દુષ્ટાના આવતા[1] પહેલા તુંજ (અમારી તરફ) આવ. ૧૦ (૧૫)

---

६ यः तुभ्यं स्वे दमे आ विभाति वा उशतः अनु द्यून् नमः दाशात्, अग्ने, द्विबर्हाः अस्य वयः वर्धय, यं जुनासि राया सरथं यासत्.

७ सप्त यह्वीः स्रवतः समुद्रं न विश्वाः पृक्षः अग्निं अभि सचन्ते न वयः जामिभिः विचिकिते, चिकित्वान् देवेषु प्रमतिं विदाः.

८ यत् इषे नृपतिं तेजः आ आनट्, शुचि रेतः निषिक्तं द्यौः अभीके अग्निः अनवद्यं, युवानं, स्वाध्यं शर्धं जनयत् सूदयत् च.

९ मनः न यः अध्वनः सद्यः एति, सूरः एकः सत्रा वस्वः ईशे राजाना सुपाणी मित्रावरुणा गोषु प्रियं अमृतं रक्षमाणा.

१० अभि विदुः कविः सन्. अग्ने नः पित्र्याणि सख्या मा प्रमर्षिष्ठाः. जरिमा नभः न रूपं मिनाति' तस्याः अभिशस्तेः" [illegible]

સૂક્ત ૭૨.

॥ ७२ ॥ ऋषि–शक्तिपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

અનેક હિતકારક લાભ પોતાના હાથમા રાખનારા અગ્નિદેવે કેટલાક કવિનાં કાવ્યો
પોતાની તરફ આકર્ષી લીધા છે. સર્વ પ્રકારની શાશ્વત સંપત્તિ સદૈવ નિર્માણ કરીને અગ્નિ　१
વૈભવોનો સ્વામી થયો છે.

જેમનું મન ગભરાઈ જવાનો સંભવ નથી એવા સર્વ દેવોએ અમારેમાટે અમારી
આસપાસ બેસી રહેનારા આ બાલકની મન પૂર્વક શોધ કરી, તોપણ તેમને આ બાળક મળ્યું
નહિ પણ પગલાં પાછળ જતા જતાં શ્રમથી થાકેલા દેવોએ તેની સ્તુતિ કરતાં જ અગ્નિના　२
શ્રેષ્ઠ પદને સ્થાને તે સુંદર રીતે જઈને ઉભા રહ્યા.

હે અગ્નિદેવ, તું દેદીપ્યમાન છે. જ્યારે તે દેદીપ્યમાન પુરૂષોએ ત્રણ વર્ષપર્યન્ત ઘીથી
તારી જ પૂજા કરી ત્યારે યજ્ઞમાં સર્વત્ર વિદિત પદવી તેમને પ્રાપ્ત થઈ તથા તે સુંદર પુરૂષોને　३
તેમના પોતાના મહત્ દેવ તરફ પ્રેરણા કરવામાટે આવી લાગ્યો.

વિશાલ દ્યુલોક તથા પૃથિવીલોકમા શોધ કરતા કરતા તે યજ્ઞાર્હ પુરૂષોને રૂદ્રના સામર્થ્યની
પ્રાપ્તિ થઈ જ્યારે મર્ત્ય માણસોને આ વિદિત થયું ત્યારે અત્યંત શ્રેષ્ઠ પદપર વિરાજમાન　४
થયેલા અગ્નિને ઉચ્ચસ્થાનપર આરોહણ કરીને તે જાણવાને સમર્થ થયા.

તારૂં જ્ઞાન થયા પછી તે ઢીંચણ વાળીને તારીપાસે બેઠા અને તું તેમને અત્યંત પૂજ્ય
હોવાથી તેમણે તને વંદન કર્યું આપ જાતે ...ય અને બીજા મિત્ર ત્યાં રક્ષણ કરતા જે　५ (१७
તેવી રીતે આતિથ્ય ... કરીને તેમણે તેમને પોતાને (અમર) કરી લીધા.

---

१ नर्या पुरूणि हस्त दधान शश्वत वेधस काव्या निक विश्वा अमृतानि सत्रा चकाण आग्न रयाणा
रायपति सुवन्.

२ अमूरा त्रिव ... नूना, अस्ले परिषन्त वत्स इच्छन्त, न विदन्, पदव्य श्रमयुज धियधा अ
परम पद चारु तस्थु

३ अग्न यत ... तिस्र शरद शुचि त्वा घृतेन सपर्यान् यज्ञियानि चित् नामानि ... धरे सुजाता त ह
अमृदनन्त.

४ वृहन्ती ... आ ... विदाना यज्ञियास रुद्रिना प्रजभ्रिरे. मर्ते विदन्; परने पदे तस्थिवास अग्नि
नमविता चित्त्वा.

५ सञ्जानाना ... उपसीदन्, ... वन्त, नमस्य नमस्य ... सख्यु निमिषि ... गिरिराय
स्वा तन्व कृण्वन.

જે એકવીસ ગુહ્ય પદો ફક્ત તારે જ સ્થાને મૂકયા છે તેનાથી તે યજ્ઞાર્હ પુરૂષોને જ્ઞાન થયું. તે ગુહ્ય પદોના જ યોગે તે, ઐક્યભાવથી' ગ્રહીને પોતાના અમરત્વનું રક્ષણ કરે છે હે અગ્નિદેવ, તું અમારા ઢોર ઢાખરનું તથા સ્થાવર જંગમ સંપત્તિનું પરિપાલન કર ૬

હે અગ્નિદેવ, સર્વ મનુષ્યોના વિચાર' તું જાણતો હોઇને તેમના જીવનાર્થ તેમના પોષણની તેં ચિરકાલીક યોજના કરી છે. દેવોના ગમન કરવાના અંતર્માર્ગ પણ તને વિદિત છે તથા તેને લીધે તું તેમને હવિ પહોંચાડનારો દૂત થયો છે. આળસ શું છે તે તને ખબરજ નથી. ૭

તારૂં ચિંતન કરનારા તથા તારા સત્ય નિયમ પાળનારા તે પુરૂષોને દ્યુલોકમાં સપ્ત નદીઓ તથા સંપત્તિના દ્વારોનું જ્ઞાન થયું. સરમાને પણ ગાયો' પુરી રાખેલું દુર્ભેદ્ય સ્થાન સાપડયું કે જેના યોગે માનવજાતિને સુખમાં રહેતા આવડે છે ૮

અમરત્વ મેળવવામાટે માર્ગ તૈયાર કરવાના ઉદ્દેશથી જે પુરૂષ પોતાના સર્વ આપત્યો પાસે પ્રાપ્ત થયા તે શ્રેષ્ઠ પુરૂષોમાટે પૃથિવી પોતાના સામર્થ્યથી વિસ્તૃત થઈ—ને પોતાના પુત્રોમાટે—પોતાના (નાના) પંખેરા' પોતાની તૃષા નિવારી શકે માટે—અદિતિ માતાએ વિશાલરૂપ ધારણ કર્યું. ૯

મૃત્યુમાંથી મુક્ત હોવાવાળા દેવોએ જ્યારે સ્વર્ગલોકની બે આંખો નિર્માણ કરી ત્યારે તેમણે આ અગ્નિમાં અત્યંત સુંદર તેજ મૂક્યું તેની સાથે તન્ન છૂટી મૂકય પ્રમાણે અગ્નિ માંથી તેજની નદીઓ વહેવા લાગી તથા તે નીચે (પૃથ્વીપર) આવતાવાર અખિલ પ્રાણિમાત્રને તેમનું જ્ઞાન થયું. ૧૦ (૧૮)

---

६ यत् त्रिः सप्त गुह्यानि पदा त्वे इत् निहिता यज्ञियास अविदन्. तेभिः सजोषा' अमृत रक्षन्ते पशून् च स्थातॄन् चरथ च पाहि

७ अग्ने, क्षितीनां वयुनानि' विद्वान् जीवसे शुरुध आनुषक् चिकेथ देवयानान् अध्वन अन्तर्विद्वान् हविवाट् अतन्द्र दूत अभव

८ स्वाध्य ऋतज्ञा दिव सप्त यह्वी राय दुर आवि अजानन्, येन मानुषी विट् क भोजते नु दृळ्ह ऊर्वं गव्य' सरमा विदत्

९ अमृतत्वाय गातु कृण्वानाय ये विश्वा स्वपत्यानि आ तस्थु महद्भि पृथवी मह्ना वितस्थे पुत्रै, वे' धायसे, अदिति माता

१० अधि अमृता दिव अक्षी अकृण्वन् अस्मिन् श्रियं धिय अधि नि दधु अध क्षरन्ति सिन्धव न सृष्टा, अग्ने, रुशतीः अरुषी अजानन्

સૂક્ત ૭૩

॥ ७३ ॥ ऋषि–शाक्तपुत्र पराशर । देवता–अग्नि ॥

જે અગ્નિદેવ બાપપાસેથી¹ મળેલી સંપત્તિપ્રમાણે આયુષ્યને વૃદ્ધિકારક થાય, જ્ઞાની
મનુષ્યના ઉપદેશપ્રમાણે જે સન્માર્ગ દેખાડે છે, જેની અંતર અરદાન ઉત્તમ હોય એવા
આહુણાપ્રમાણે જે સંતુષ્ટ થાય છે એવા આ અગ્નિદેવે ભક્તના હવિ પહોંચાડવાનું કાર્ય ૧
કરીને ઉપાસકનુ ઘર સમૃદ્ધિથી ભરી નાખ્યુ છે

જે સવિતાદેવપ્રમાણે સત્યબુદ્ધિવાળો² છે, જે પોતાના સામર્થ્યથી સર્વ પાપોનો નાશ કરે
છે, જેની સ્તુતિ અનેકો તરફથી થઈ છે પોતાનુ રૂપ³ જેમ બદલી શકાય નહિ તેપ્રમાણે જે
કદિપણ બદલાતો નથી, પોતાના પ્રાણપ્રમાણે જે મનુષ્યને સુખદાયક લાગે છે એવો આ ૨
અગ્નિદેવ સર્વને પ્રિય થયો છે

એકાદ દેવપ્રમાણે વિશ્વનુ પોષણ કરીને, હિતકારક તથા મિત્રત્વ ધારણ કરનારા નૃપતિ
પ્રમાણે અથવા યુદ્ધમા અગ્રભાગ લેનારા તથા સુખમા ગાળનારા વીરપ્રમાણે અથવા એકાદ
પતિપ્રિય તથા નિષ્કલંક સ્ત્રીપ્રમાણે (સર્વને સન્માનનીય થઈને) આ પૃથ્વીપર વિરાજમાન ૩
થાય છે

હે અગ્નિદેવ, પ્રત્યેક ગૃહમા પ્રજ્વલિત થનારા તને આ સનાતન વિશ્વમા મનુષ્યો ભજતા
આવ્યા છે આ અગ્નિને સ્થાને તેમણે પુષ્કળ ધન અર્પણ કર્યું છે, માટે (હે અગ્નિદેવ), ૪
તુ તેમનેમાટે વૈભવ લઈને આવ તુ સર્વ વિશ્વનો પ્રાણ છે

હે અગ્નિદેવ, તારી ઉપાસના કરનારને (પેટભર) અન્ન મળવુ જ જોઈએ તને હવિ અર્પણ
કરનાર વિદ્વાન્ સ્તોતાઓને પૂર્ણ આયુષ્ય પ્રાપ્ત થવુ જ જોઈએ અમને વિજય મળવાને
દેવોમાટે તેમના હવિભાગ તૈયાર કરી મૂકનારા જે અમે ભક્તિમાન્ લોક તેમને યુદ્ધના ૫ (૧૯)
શૌર્યની પ્રાપ્તિ ખાતરીથી થશે

---

१ रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः, स्योनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतेव सद्म विधतो वि तारीत्

२ देवो न यः सविता सत्यमन्मा, क्रत्वा निपाति वृजनानि विश्वा, पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य, आत्मेव शेवो दिधिषाय्यो भूत्

३ देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया, उपक्षेति हितमित्रो न राजा, पुरःसदः शर्मसदो न वीरा, अनवद्या पतिजुष्टेव नारी

४ तं त्वा नरो दम आ नित्यमिद्धमग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु, अधि द्युम्नं नि दधुर्भूर्यस्मिन्भवा विश्वायुर्धरुणो रयीणाम्

५ वि पृक्षो अग्ने मघवानो अश्युर्वि सूरयो ददतो विश्वमायुः, सनेम वाजं समिथेष्वर्यो भागं देवेषु श्रवसे दधानाः

તારા સત્ય નિયમનોનું અભિમાન ધારણ કરનાર તથા સ્વર્ગલોકમાંનો એક હિસ્સો પ્રાપ્ત કરી લેનાર ધેનુઓએ (સર્વ જગને) પોતાનાં સદોદિત ભરપૂર ભરેલાં આંચળમાંનું દુધ ઉત્સુક્તાથી પાયું. તારી કૃપાની યાચના કરનારી મહાનદીઓ ઘણા લાંબા પ્રદેશમાંથી પર્વતની પાસે આવીને શોભી. ૬

હે અગ્નિદેવ, પવિત્ર દેવોએ તારીપાસે કૃપાની ભિક્ષા માગીને સ્વર્ગલોકમાં કીર્તિ મેળવી. તેમણે રાત્રિ તથા ઉષા એ બે ભિન્ન સ્વરૂપના (દેવતા) ઉત્પન્ન કર્યા અને આપ્રમાણે કાળા તથા રાતા રંગને તેમણે એક સ્થાને આણ્યા. ૭

હે અગ્નિદેવ, જે અમે માનવોની તેં વૈભવ પ્રાપ્ત્યર્થ યોજના કરી મૂકી છે તે અર્થે અમે પણ તને હવિ અર્પણ કરીશું. દ્યુલોક તથા પૃથ્વીલોકની જોડી અને અંતરિક્ષને વ્યાપ્ત કરીને તું છાયાપ્રમાણે આ (સર્વ) વિશ્વને વળગ્યો છું. ૮

હે અગ્નિદેવ, તું અમારો સંરક્ષક થાય તો અમે અમારા ઘોડાથી (શત્રુના) ઘોડાને જીતીએ; અમે અમારાં માણસોવડે (શત્રુનાં) માણસોને હરાવીએ તથા અમે અમારા શૂરવીરો-વડે (શત્રુપક્ષના) યોદ્ધાઓને પરાભૂત કરીએ. અમારા કુળમાંના વિદ્વાન્ પુરુષોને વડિલોએ મેળવેલી સંપત્તિનું સ્વામિત્વ મળીને તેમને સો વર્ષનું આયુષ્ય પ્રાપ્ત થાવ. ૯

હે કર્તૃત્વવાન્ અગ્નિદેવ, આ તારાં સ્તોત્રો તારા ચિત્તને તથા અંતઃકરણને પ્રિય થાવ. દેવોની કૃપાથી પ્રાપ્ત થયેલી કીર્તિ ધારણ કરતા અમે, સર્વ વૈભવોપર રાજ્ય ચલાવનાર તારા નિયમ પાળવાને, (ખચિત,) સમર્થ થઈએ. १० (२०)

---

६ ऋतस्य वावशानाः द्युभक्ता धेनवः स्मदूध्नीः पीपयन्त. सुमतिं भिक्षमाणाः सिन्धवः परावतः अद्रिं समया सस्रुः

७ अग्ने, यज्ञियासः ते सुमतिं भिक्षमाणाः दिवि श्रवः दधिरे. विरूपे नक्ता उषसा च चक्रुः, कृष्णं च अरुणं च वर्णं सधुः.

८ अग्ने, यान् मर्तान् राये सुषूदः वयं च ते मघवानः स्याम. रोदसी अन्तरिक्षं आपप्रिवान् छायेव विश्वं भुवनं सिषक्षि.

९ अग्ने, त्वोताः अर्वद्भिः अर्वतः, नृभिः नॄन्, वीरैः वीरान् वनुयाम. पितृवित्तस्य रायः ईशानासः नः सूरयः शतहिमाः विभन्तु

१० वेधः अग्ने, एता उचथानि ते मनसे हृदे च जुष्टानि सन्तु देवभक्तं श्रवः अधिदधानाः रायः सुधुरः ते यमं शकेम.

અનુવાક ૧૩.

સૂક્ત ૭૪.

॥ ७४ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

જે અમારી હાંક લાંબે[1] હોવા છતાં સાંભળે છે એવા આ અગ્નિપ્રીત્યર્થ આપણે એક સ્તોત્ર
ગાઈએ, આવો. ૧

જ્યારે એકમેકનો વધ કરવાના હેતુથી માણસો એકમેકપર તુટી પડે છે ત્યારે આ પુરાતન
અગ્નિદેવે ભક્તમાટે તેના ઘરદારની કાળજી કરી છે. ૨

હવે લોકોને બિન હરકતે કહેવા દો કે આ પ્રત્યેક યુદ્ધમાથી ધનની લૂંટ આણુનારા
અગ્નિદેવે વૃત્રના વધાર્થ જન્મ લીધો હતો. ૩

જેને ઘેર તું દેવોના પ્રતિનિધના સંબંધથી રહે છે, જેના હવિનો આસ્વાદ લેવા માટે તું
ત્યાં ગમન કરે છે, અથવા જેનો યજ્ઞ સુંદર[3] થાય એવી તું તજવીજ કરે છે, ૪

તે જ મનુષ્યનો હવિ, હે અંગિરસ, હે સામર્થ્યમાથી જન્મ પામનાર અગ્નિદેવ, ઉત્તમ
થયો એમ લોક કહે છે. તે જ અતિશય તેજસ્વી એમ લોક સમજે છે, તેનો જ યજ્ઞ ઉત્તમ
એવી લોકોમાં પ્રશંસા થાય છે. ૫ (૨૧)

હે અત્યંત આલ્હાદ[4] આપનાર અગ્નિદેવ, હવિનો આસ્વાદ લેવા માટે તથા સ્તવનોનો
સ્વીકાર કરવામાટે તે સુપ્રસિદ્ધ દેવોને તું અત્રે લઈને આવે છે. ૬

---

१ आरे' च अस्मे शृण्वते अग्नये अध्वर उपप्रयन्त मन्त्र वोचेम.
२ स्नीहितीषु कृष्टिषु सजग्मानासु, पूर्व्यं च दाशुषे गय अरक्षत्.
३ उत, रणेरणे धनजय अग्नि वृत्रहा अजनि जन्तव. ब्रुवन्तु
४ यस्य क्षये दूत असि, हव्यानि वीतये वेषि, अध्वर दस्मत्' कृणोषि
५ सहस यहो, अंगिर, तमित् जनाः सुहव्य, सुदेव, सुबर्हिष आहु
६ सुचन्द्र', हव्या वीतये प्रशस्तये तान् देवान् च इह उप आ वहसि

જ્યારે હે અગ્નિદેવ, તું તારૂં પ્રતિનિધિપણાનું કાર્ય બજાવવા જાય છે ત્યારે તારા રથનો અથવા અશ્વોના ચાલવાનો અવાજ બિલકુલ જ સંભળાતો નથી. ૭

અગ્નિદેવ, જ્યારે તને હવિ અર્પણ કરનારને તેં તારા સંરક્ષણનીચે લીધો ત્યારે તેનું બળ વધ્યું અને તેની હીન સ્થિતિ નાશ પામીને તે પ્રથમ કરતા ઉચ્ચ સ્થિતિએ ચઢીને સંપૂર્ણતાએ પહોંચ્યો. ૮

અગ્નિદેવ, દેવોને હવિ આપનારને તું તેજયુક્ત વિપુલ સામર્થ્ય અર્પણ કરે છે. ૯ (૨૨)

સૂક્ત ૭૫

॥ ७५ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

તારા મુખમાં હવિ મૂકતી વખતે, દેવોને પ્રિય જે મારૂં એક સ્તોત્ર છે, તેનો સ્વીકાર કર. ૧

હે અગ્નિ, હે અંગિરસ, હે અત્યંત કર્તૃત્વશીલ દેવ, તને મન ગમતું એક સુંદર સ્તોત્ર હવે અમે બોલનાર છીએ. ૨

---

७ अग्ने, यत् दूत्यं यासि, रथस्य अश्व्य यो. उपब्दिः कत् चन् न शृण्वे.

८ अग्ने त्वोत दाश्वान् वाजी शहय पूर्वस्मात् अपर अभि प्र अस्थात्

९ उत अग्ने देव, देवेभ्य दाशुषे द्युमत् बृहत् सुवीर्यं विवाससि.

१ आसनि दध्या जुहान. देवप्सरस्तम सप्रस्तम वच. जुषस्व.

२ १.२, अंगिरस्तम वेधस्तम अग्ने ते प्रिय ते प्रिय सामसि ब्रह्म वोचेम.

હે અગ્નિદેવ, સર્વ મનુષ્યોમાં તને કોણ આપ્ત લાગે છે? તને યજ્ઞ સમર્પણ કરનાર કોણ? ખરેખર તું કોણ છે? તથા કોની પાસે જઈને તને ગમે છે? 3

હે અગ્નિદેવ, તું સર્વનો આપ્ત છે. તું અમારો પ્રિય મિત્ર છે. તારાપર પ્રેમ કરનારનો તું સન્માનનીય સ્નેહી છે. ૪

મિત્ર તથા વરૂણને તું અમારો યજ્ઞ પહોંચાડ. દેવોને તથા તારા શ્રેષ્ઠ સત્યનિયમોને અમારી પૂજા અર્પણ કર. અગ્નિદેવ, તું અમારો યજ્ઞ ઘેર લઈ જાય છે. ૫ (૨૩)

સૂક્ત ૭૬.

॥ ७६ ॥ ऋषि रहूगणपुत्र गोतम । देवता-अग्नि ॥

કયું સ્તોત્ર છેક તારા અંતઃકરણ સુધી પહોંચીને તને આનંદ આપશે? કયી સ્તુતિ, હે અગ્નિદેવ, તને ઘણી સંતોષદાયક લાગશે? યજ્ઞ અર્પણ કરીને કોણે તારીપાસેથી સામર્થ્ય-પ્રાપ્તિ કરી લીધી? કેવા અંતઃકરણથી અમે તને હવિ અર્પણ કરીએ? ૧

અગ્નિદેવ, અત્રે આવ, અમારો હવિર્હોતા થઈને અત્રે વિરાજમાન થા. તું અમારો અગ્રણી થા, કારણ તને કોઈપણ અપાય કરવાને સમર્થ થનાર નથી. વિશ્વમાં સર્વત્ર પસરેલા દ્યુલોક તથા પૃથ્વીલોક તારૂં રક્ષણ કરો. દેવોનો અમારાપર ઘણો અનુગ્રહ થાય માટે અમારો યજ્ઞ તેમને અર્પણ કર. ૨

---

३ अग्ने, जनानां क ते जामि, को दाश्वध्वरः, को ह, कस्मिन्न् श्रित असि.

४ अग्ने, त्वं जनानां जामि प्रियः मित्र असि, सखिभ्य ईड्य सखा.

५ अग्ने, न मित्रावरुणा यज, देवान् यक्षि ऋतं बृहत् यज स्वं दमं यक्षि

१ अग्ने, ते मनस वराय का उपेति, का मनीषा शन्तमा भुवत्? यज्ञैः को वा ते दक्षं परि आप? केन वा मनसा ते दाशेम?

२ अग्ने, आ इहि, होता इह निषीद अदब्ध न पुर एता भव. विश्वे रोदसी त्वा अवताम्, मह सौमनसाय देवान् यज.

સર્વ રાક્ષસોને, હે અગ્નિદેવ, તું દહન કરે છે. માટે આ અમારા યજ્ઞની કીર્તિ કાયમ રહે એવી તજવીજ કર. વળી સોમરસના મુખ્ય ભોક્તા ઇન્દ્રને તેના ઘોડા જોડાવીને અત્રે લાવ. તે ઉદાર દેવના આદરાતિથ્યની સર્વ તૈયારી અમે કરી રાખી છે. 3

અમારા કુળમાંનાં સર્વ મનુષ્યો જે તારી સ્તુતિ ગાય છે તેના યોગે તથા સ્વમુખથી પણ હું તારૂં પૂજન કરૂં છું, માટે તું દેવોસહિત અત્રે આવીને બેસ. હે યજ્ઞાર્હ દેવ, હવિ પહોંચાડવા તથા યજ્ઞમાં પવિત્રતા લાવવી—આ બન્ને કામો તું સંભાળે છે. સંપત્તિ ઉત્પન્ન કરનાર તથા તેનું દાન કરનાર હે દેવ, (જલદી) જાગૃત થા. ૪

જેપ્રમાણે વિદ્વાન્ મનુના હવિથી, તેં બુદ્ધિમાન ઉપાસકોની સાથે, સ્વતઃ પ્રજ્ઞાવંત હોવાને લીધે દેવોનું યજન કર્યું તેજપ્રમાણે હે અત્યંત સત્યસ્વરૂપ હવિર્દાતા, દેવોને આનંદ ઉત્પન્ન કરનાર આ યજ્ઞ–ચમસવડે તું તેમને હવિ અર્પણ કર. ૫ (૨૪)

સૂક્ત ૭૭.

॥ ७७ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

આ અગ્નિને અમે કયી રીતે હવિ આપીએ વારૂ? જે અમર, સત્યધર્મનો પ્રણેતા, હવિર્દાતા તથા યજ્ઞાર્હ હોઈને દેવોને માનવોના સમુદાયમાં લાવીને બેસાડવાનું કામ જેના એકલાનેજ હાથે થાય છે એવા તે દેદીપ્યમાન અગ્નિમાટે દેવોને પસંદ પડે તેવું અમે કયું સ્તોત્ર બોલીએ વારૂ? ૧

જેનુ દર્શન થતાંવાર મનને અત્યંત સંતોષ થાય છે, જે સત્યધર્મનો પ્રણેતા છે, જે દેવોને હવિ પહોંચાડે છે, તે અગ્નિદેવને અનેક વખતે વંદન કરીને તમે અત્રે લઈ આવો જ્યારે માનવોના કામમાટે અગ્નિદેવોપાસે જાય છે ત્યારે તે (તેમનામાંના પ્રત્યેકને) ઓળખે છે તથા તેમનું મનઃપૂર્વક પૂજન કરે છે. ૨

---

३ अग्ने, विश्वान् रक्षसः सु प्र धक्षि. यज्ञाना अभिशस्तिपावा भव अथ हरिभ्यां सोमपतिं आवह अस्मै सुदाव्ने आतिथ्य चकृम

४ प्रजावता वचसा आसा च बर्हिः आहुवे देवैः च इह निषदसि. यजत्र होत्र उत पोत्रं बोधि. वसूनां जनितः प्रयन्त. बोधि.

५ कविः सन् यथा कविभिः विप्रस्य मनुषः हविभिः देवान् अयजः, एव होतः सत्यतर अग्ने, मन्द्रया जुह्वा त्वं अद्य यजस्व.

१ अग्नये कथा दाशेम? यः अमृतः, ऋतावा, होता, यजिष्ठः देवान् मर्त्येषु कृणोति इत्, अस्मै भामिने देवजुष्टा का गीः उच्यते?

२ यः अध्वरेषु शन्तमः, ऋतावा, होता, तं ऊम् नमोभिः आ कृणुध्वम्, यत् मर्ताय अग्निः देवान् वेत्ति सः बोधाति मनसा च यजाति.

જગમાં જે ક્યાંય પણ બુદ્ધિસામર્થ્ય જણાય છે તે તે જ છે. તે જ ખરો મનુષ્ય છે. તે ઘણો સારો છે. જેપ્રમાણે મિત્ર તેના આશ્ચર્યકારક રથપર આરોહણ કરે છે તેપ્રમાણે આ પણ અદ્ભુત રથપર વિરાજમાન થાય છે. દેવોના શ્રદ્ધાળુ ઉપાસક આ જ સૌન્દર્યવાન્ દેવને યજ્ઞમાં પ્રથમ બોલાવે છે. ૩

સર્વ નરોમાં અત્યંત શ્રેષ્ઠ અને શત્રુનો સંહાર કરનાર તે અગ્નિ અમને પોતાના સંરક્ષણ નીચે લઈને અમારાં સ્તુતિસ્તોત્રોનો અંગીકાર કરો, અને તેજપ્રમાણે તને હવિ અર્પણ કરનાર તથા તેને લીધે સામર્થ્યવાન્ તથા પરાક્રમી બનેલા જે કોઈ પુરૂષોએ તારૂં સ્તવન કર્યું હોય તેનો પણ તું સ્વીકાર કર. ૪

સત્યધર્મના પ્રણેતા અને સર્વજ્ઞ અગ્નિની વિદ્વાન્ ગૌતમોએ આપ્રમાણે સ્તુતિ કરી. તેનાથી જ તેમને વૈભવ, સામર્થ્ય તથા સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થયાં. તે પ્રજ્ઞાશીલ અગ્નિ સર્વને ગમે છે. ૫ (૨૫)

સૂક્ત ૭૮.

॥ ७८ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

હે સર્વજ્ઞ તથા સર્વસંચારી (અગ્નિદેવ). અમે ગોતમ, તને પ્રાર્થના તથા ઉત્તમોત્તમ હવિ[1] અર્પણ કરીને, ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૧

વૈભવની ઇચ્છા રાખીને આ ગોતમ તારી આપ્રમાણે સેવા[2] કરે છે. ઉત્તમોત્તમ હવિ અર્પણ કરીને અમે તને ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૨

---

३ सः हि क्रतु, सः मय, सः साधु, मित्रः न अद्भुतस्य रथी भूत्. देवयन्ती आरी.' विशः मेधेषु प्रथमं दस्मं तं उपब्रुवत।

४ नृणां नृतमः रिशादाः सः अग्निः अवसा नः गिरः धीतिं वेतु. ये मघवानः शविष्ठा वाजप्रसूता तना च मन्म इषयन्त।

५ ऋतावा जातवेदाः अग्निः विप्रेभिः गोतमेभिः एव अस्तोष्ट. स एषु द्युम्नं पीपयत्, सः वाजं, सः पुष्टिं, चिकित्वान् जोषं आयाति।

१ जातवेदः विचर्षणे, त्वा अभि गिरा द्युम्नैः गोतमाः अभि प्र णोनुमः

२ रायस्कामः गोतमः तं त्वा गिरा दुवस्यति द्युम्नैः अभि प्र णोनुमः।

સામર્થ્યની અતિશય પ્રાપ્તિ કરી આપનાર તને અમે, અંગિરસમાફક, હાંક મારીએ છીએ. ઉત્તમોત્તમ હવિ અર્પણ કરીને, અમે તને ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૩

વૃત્રનો વિધ્વંસ કરીને દસ્યુની દાણાદાણ ઉરાડનાર તને ઊત્તમોત્તમ હવિ અર્પણ કરીને, અમે ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૪

અગ્નિદેવને ઉદ્દેશીને અમે રહૂગણોએ આ અત્યંત મધુર સ્તોત્ર કહ્યું છે. તને ઉત્તમોત્તમ હવિ અર્પણ કરીને, (અગ્નિદેવ) અમે ફરી ફરી વંદન કરીએ છીએ. ૫ (૨૬)

સૂકત ૭૯.

॥ ७९ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–अग्नि ॥

એના વાળ સોનાના જેવા હોય છે. એ જ્યારે રજોલોકના વીસ્તીર્ણ પ્રદેશમાં હોય છે ત્યારે ભીનીથી ગભરાટ ફેલાવનાર (જાણે કે) સાપ જ, અથવા જોસભેર ફૂંકાતા પવનમાફક હોય છે. એની દીપ્તી અત્યંત પ્રકાશમાન હોય છે. દાસીમાફક ઇમાનથી કામ કરનાર અને (હમેશાં) યશસ્વી થનાર ઉષાનું એને જ્ઞાન છે. ૧

તારાં મોટી મોટી પાંખોવાળાં પક્ષી (સર્વ વસ્તુનો) નાશ કરવા લાગ્યા, અને કાળા રંગનો બળદ જોરથી બરાડવા લાગ્યો. જ્યારે આપ્રમાણે હતું ત્યારે તે હસવા સરખો અવાજ કરનાર શિયાળને પણ લાવ્યો. પછી શું? વરસાદ જોસથી વરસવા લાગ્યો અને મેઘ ગર્જના કરવા લાગ્યા. ૨

જ્યારે તે સત્યધર્મના સરળ માર્ગથી લોકોને રસ્તો બતાવતા સત્યના પાણીનું પાન કરે છે ત્યારે અર્યમા, મિત્ર અને વરૂણ ચારે તરફ ફરીને ઉપર (આકાશમાં) થયેલા પખાલીના ચામડામાં ત્યાંનું ત્યાંજ પાણી ભરી રાખે છે. ૩

---

३ वाजसातमं तं त्वा अंगिरस्वत् हवामहे द्युम्नैः अभि प्र णोनुमः ।

४ यः दस्यून् अवधूनुषे तं त्वा वृत्रहन्तम द्युम्नैः अभि प्र णोनुमः ।

५ रहूगणाः अग्नये मधुमत् वचः अवोचाम द्युम्नैः अभि प्र णोनुमः ।

१ रजस. विसारे हिरण्यकेशः ध्रजीमान् वातः इव धुनिः अहिः शुचिभ्राजाः, यशस्वतीः सत्याः अपस्युवः, न, उषसः नवेदाः ।

२ ते सुपर्णाः एवैः आ अमिनन्त. कृष्णः वृषभः नोनाव यदि इदं, स्मयमानाभिः शिवाभिः न आ अगात मिहः पतन्ति अभ्रा स्तनयन्ति ।

३ ऋतस्य रजिष्ठैः पथिभिः नयन् यत् ईम् ऋतस्य पयसा पियान, अर्यमा मित्रः परिज्मा वरुणः उपरस्य योनौ त्वचं पृञ्चन्ति ।

સામર્થ્યથી જન્મ લેનાર, હે અગ્નિદેવ, જેથી ગાયનો લાભ થાય છે એવા સામર્થ્ય ઉપર તારી સત્તા છે. હે સર્વજ્ઞ દેવ, અમારેમાટે ઘણી કીર્તિનો ભંડાર તૈયાર કર. ૪

તે તું જગપ્રસિદ્ધ અગ્નિદેવ, દેદીપ્યમાન વૈભવની મૂર્તિ, પ્રજ્ઞાવાન્, અને સ્તુતિથી ગુણ ગાવાને યોગ્ય છે. અનેક સેના ઉપર અધિકાર ચલાવનાર હે અગ્નિદેવ, અમને ધન પ્રાપ્ત થાય એવી તારી જ્યોતિ પ્રજ્વલિત કર. ૫

હે તીક્ષ્ણ જડબાવાળા અગ્નિદેવ, હે રાજાધિરાજ, દરેક રાત્રી અને ઉષાનો પ્રકાશ પડતાંની સાથે જ તારી જ્વાળાથી રાક્ષસોને બાળી નાખ. ૬ (૨૭)

આખા સ્તોત્રમાં જેને નમન કરેલું છે એવા હે અગ્નિદેવ, અમે ગાયત્રી છંદમાં તને સ્તુતિ અર્પણ કરીએ છીએ, એટલામાટે તું અમારી ઉપર કૃપા કરીને અમારું રક્ષણ કર. ૭

હે અગ્નિદેવ અમને એવો વૈભવ આપ કે જે હમેશાં રહે, જે હમેશાં અમને મળે, અને અમારી પાસેથી યુદ્ધમાં શત્રુ લુટી શકે નહી. ૮

---

४ सहसः यहो अग्ने, गोमत वाजस्य ईशान जातवेद अस्मे महि श्रवः धेहि ।

५ सः अग्निः इधानः, वसुः, कविः, गिरा ईळेन्यः पुरुणीक अस्मभ्यं रेवत् दीदिहि ।

६ उत क्षपः उत उषसः वस्तोः तिग्मजम्भ राजन् अग्ने त्मना रक्षसः प्रति दह ।

७ विश्वासु धीषु वन्द्य अग्ने गायत्रस्य प्रभर्मणि अवान न अव ।

८ अग्ने, सत्रासहं, वरेण्यं, विश्वासु पृत्सु दुष्टरं रयिं नः आ भर ।

હે અગ્નિદેવ, અમારી આપત્તિનો બરાબર વીચાર કરીને અમને સુખ આપનારી અને અમારા પોષણ માટે જન્મ સુધી ઉપયોગમાં આવનારી સંપત્તિ અમારૂ ગુજરાન ચલાવવાને અમને અર્પણ કર. ૯

હે ગોતમ, સખત જ્વાલાથી યુક્ત થયેલા અગ્નિને સંપત્તિની" ઇચ્છા ધારણ કરીને પવિત્ર સ્તુતિસ્તોત્રો અર્પણ કર. ૧૦

હે અગ્નિદેવ, અમને જે કોઇ નજીક અથવા દૂર રહીને ઉપદ્રવ કરે છે, તેનો સંપૂર્ણ નાશ થાવ. તું ફક્ત અમારોજ અભિવૃદ્ધિકર્તા થા. ૧૧

સહસ્ર નેત્રથી યુક્ત અને સર્વંસંચારી અગ્નિદેવ રાક્ષસોને હાંકી" લાવે છે. સ્તવનને યોગ્ય આ હવિર્હોતા ભાષણ કરે છે. ૧૨ (૨૮

સૂક્ત ૮૦.

॥ ८० ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–इन्द्र ॥

તને સંતોષ આપવાને માટે સોમરસ તૈયાર થતા વેંતજ આ વિદ્વાન્ ઉપાસકે તારા મહત્વનું વર્ણન કરેલું છે. હે અત્યંત બળવાન્ અને વજ્રધારી દેવ, તારૂં પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને તેં અહીને પૃથ્વીપરથી હાંકી કાઢ્યો. ૧

---

९ अग्ने, नः जीवसे विश्वायुपोषसं मार्डीकं रयिं आ भर।

१० गोतम, सुम्नयुः" तिग्मशोचिषं अग्नये पूताः वाचः गिरः प्र भरस्व।

११ अग्ने, यः अन्ति दूरे न अभिदासति सः पदीष्ट अस्माकं इत् वृधे भव।

१२ सहस्राक्ष. विचर्षणि. अग्नि रक्षांसि सेधति" उक्थ्यः होता गृणीत।

१ इत्था हि मदे सोम इत् मदे ब्रह्मा चकार वर्धनं शविष्ठ वज्रिन्, स्वराज्यं अनु अर्चन् ओजसा पृथिव्याः निः अहिं शशाः।

તે શ્યેન પક્ષે આણેલા અને નીચોવીને રાખેલા ઉત્સાહવર્ધક સોમરસથી
તારામા જોશ આવ્યો, અને તે યોગે, હે વજ્રધારી દેવ, પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની
ઇચ્છા રાખીને તેં તારા સામર્થ્યથી વૃત્રનો પાણીમા વધ કર્યો. ૨

આગળ ચાલ, હુમલા કર, પરાક્રમ બતાવ, તારા વજ્રને પ્રતિબંધ કરનાર કોઇપણ નથી
હે ઇન્દ્ર, તારૂ સામર્થ્ય શૌર્યગુણથી યુક્ત છે પોતાનુ સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા
રાખીને તેં વૃત્રને મારી નાખ્યો, અને ઉદકોને લઇ આવ્યો ૩

હે ઇન્દ્ર, તેં ભૂલોક અને દ્યુલોકમા વૃત્રનુ નામનિશાન પણ રહેવા દીધુ નહી. (માટે હવે)
પોતાનુ સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને સર્વ પ્રાણિવર્ગનુ જીવન ધારણ કરનાર
અને મરૂત્ દેવોએ પ્રેરિત કરેલા ઉદકોને નીચે છોડી દે. ૪

પોતાનુ સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને ઉદકોનો પ્રવાહ બિનહરકતે જઈ શકે
અને તેનામા ગતિ ઉત્પન્ન થાય એવા હેતુથી, ઇન્દ્ર, કોપાયમાન થઇને, (સર્વ જગતને) હલાવી
નાખનાર વૃત્રપર હુમલો કરે છે, અને તેનુ મસ્તક વજ્રથી ઉડાવી નાખે છે (જુઓ) ૫ (૨૯)

---

२ स श्येनाभृतं सुतं वृषा मदं सोम त्वा अमदत् येन वज्रिन्, स्वराज्यं अनु अर्चन् भाजसा वृत्र अद्भ्य नि जघन्थ, पृथिव्या नि शशा ।

३ प्रेहि, अभीहि, धृष्णुहि, ते वज्रं न नियसते इन्द्र ते शव नृम्णं हि स्वराज्यं अनु अर्चन् वृत्र हन अप जयाः ।

४ इन्द्र, वृत्रं भूम्या नि दिव नि आध जघन्थ स्वराज्यं अनु अर्चन् इमा जीवधन्या मरुत्वता अप अव सृज ।

५ स्वराज्य अनु अर्चन् इन्द्र सर्नाव अप चोदयन् ... आभक्रम्य वज्रेण वोधत वृत्रस्य सानु अव जिघ्नते ।

સો સાંધાવાળું વજ્ર લઇને ઇન્દ્ર વૃત્રના મસ્તક પર ઘા કરે છે. પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરનાર ઇન્દ્ર, (ભક્તોના) હવીથી સંતુષ્ટ થઇને, પોતાના વહાલા ભક્તો સમૃદ્ધિવાન્ થાય એવી ઇચ્છા રાખે છે. ૬

શસ્ત્રાસ્ત્રથી સુશોભિત હે ઇન્દ્ર, હે વજ્રધારી દેવ, જેનો પ્રતિકાર કોઇપણ કરી શકે નહી તેવુ સામર્થ્ય ફક્ત તારી પાસે જ છે, કારણ કે પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને તેં યુક્તિપ્રયુક્તિથી તે કપટી પશુનો વધ કર્યો. ૭

તારૂં ઉગામેલું વજ્ર મોટી નેવું નદીઓપર દેખાતું હતું. પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખનાર તારૂં સામર્થ્ય ઘણું જ શ્રેષ્ઠ છે તારૂં બાહુબળ જગત્ને હિતકારી છે ૮

સહસ્ર માણસો એક ઠેકાણે ભેગા થઇને તેનુ પૂજન કરો વીસ મળીને સ્તુતિ કરો સેંકડો ભક્તોએ તેની સ્તુતિ કરી છે આ ઇન્દ્રમાટે આ સ્તોત્ર તૈયાર છે. તેને પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા છે. ૯

---

६ शतपर्वणा वज्रेण सानो अधि नि जिघ्नते अन्धसः मन्दान, स्वराज्य अनु अर्चन्, इन्द्रः सखिभ्य गातुं इच्छति।

७ अद्रिव. वज्रिन् इन्द्र, यत् ह स्वराज्य अनु अर्चन् त्वं मायया त्य तं मायिनं मृगं अवधीः अनुत्तं वीर्यं तुभ्यं इत्।

८ नवतिं नाव्याः अनु ते वज्रः वि आस्थरन् इन्द्र, स्वराज्य अनु अर्चन् ते वीर्यं महत्, ते बाह्वोः बलं हितम्।

९ सहस्र साकं अर्चत, विंशतिः परि स्तोभत शता एनं अनु नोनुवुः. स्वराज्य अनु अर्चन् इन्द्राय ब्रह्म उद्यतम्।

ઇન્દ્રે વૃત્રના સામર્થ્યનો નાશ કર્યો. પોતાના બળથી તેના બળનો નિરોધ કર્યો. વૃત્રને મારી નાખીને જળ પ્રવાહને છુટો કર્યો, આ તેનું મોટું પરાક્રમ છે. પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની તેની ઈચ્છા હતી. ૧૦ (૩૦)

તારા ક્રોધથી આ બન્ને વીસ્તીર્ણ લોક ભયથી કાંપવા લાગ્યા, કારણ કે પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખીને, હે ઇન્દ્ર, તેં મરૂદ્ગણોની સહાય લઇને પોતાના સામર્થ્યથી વૃત્રનો વધ કર્યો. ૧૧

(પૃથ્વીને) જોશથી હલાવી નાખીને અથવા મોટી મોટી ગર્જના કરીને પણ વૃત્ર, ઇન્દ્રના મનમાં ભય ઉત્પન્ન કરી શકયો નહી, (પણ ઉલટું) પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઈચ્છા કરનાર ઇન્દ્રનું જ હજાર ધારવાળું લોખંડનું વજ્ર તેના અંગપર પડયું. ૧૨

જે વખતે તારા વજ્રના યોગથી વૃત્રના અને તારા શસ્ત્રો એકમેકપર તૂટી પડયા ત્યારે હે ઈન્દ્ર, તેં વૃત્રનો વધ કરવાનો વીચાર કર્યો તેથી પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરનાર તારા સામર્થ્યની સ્વર્ગ લોકમાં પણ જાણ" થઇ. ૧૩

---

१० इन्द्रः वृत्रस्य तविषीं निः अहन् सहसा सहः तत् अस्य पौंस्य महत् यत् स्वराज्य अनु अर्चन् वृत्र जघन्वान् असृजत्।

११ यत्, वज्रिन् इन्द्र, स्वराज्य अनु अर्चन्, मरुत्वान् वृत्र यत् ओजसा वधीः, तव मन्यवे इमे मही चित् भियसा वेपेते।

१२ वृत्रः इन्द्र न वेपसा न तन्यता इन्द्रं विबीभयत् स्वराज्य अनु अर्चन् सहस्रभृष्टिः आयसः वज्रः एन अभि आयत।

१३ यत् वृत्र तव अशनिं च वज्रेण समयोधयः, इन्द्र, स्वराज्य अनु अर्चन् अहिं जिघांसतः ते शव दिवि बद्धे" ।

હે વજ્રધારી દેવ, જ્યારે તું ગર્જના" કરે છે ત્યારે ચળ તેમજ અચળ પદાર્થ પણ ધ્રુજે છે. (એટલુંજ નહી) પણ પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા રાખનાર તારા ક્રોધ આગળ પ્રત્યક્ષ ત્વષ્ટા પણ ભયથી થરથર ધ્રુજવા લાગે છે. ૧૪

સામર્થ્યમાં ઇન્દ્રને પાછો પાડનાર કોઇપણ આપણને દેખાતો નથી. તેના પરાક્રમની બરાબરી કરનાર કોણ છે? પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરનાર ઇન્દ્રને દેવોએ સામર્થ્ય અને તેજસ્વીપણું આપ્યું. ૧૫

જે સ્તુતિ અથર્વાએ સર્વના પિતા મનુએ અને દધ્યંગે કરી, તેમજ જે સ્તોત્રો અને સ્તવનો તેમણે ગાયા", તે સર્વ પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપન કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરનાર ઇન્દ્રપાસે પ્રથમની માફક જઇ પહોંચ્યા. ૧૬ (૩૧) (૫)

---

१४ अद्रिवः स्थाः यत् जगत् च ते अभिष्टने" रेजते इन्द्र, स्वराज्यं अनु अर्चन् तव मन्यवे त्वष्टा चित् भिया वेविजते ।

१५ इन्द्रं यत् नहि अधीमसि नु वीर्या परः कः ? स्वराज्यं अनु अर्चन् तस्मिन् देवाः नृम्णं उत क्रतुं ओजांसि संदधुः ।

१६ अथर्वा, मनुः पिता, दध्यङ् याः धियः अत्नत, उक्था" ब्रह्माणि, स्वराज्यं अनु अर्चन् तस्मिन् इन्द्रे पूर्वथा सं अग्मत ।

॥ पंचम अध्याय समाप्त ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ ८१. ॥ राहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ पङ्क्तिश्छन्दः ॥

॥ ८१ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः ।
तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत् ॥ १ ॥
असि हि वीर सेन्योऽसि भूरि पराददिः ।
असि दभ्रस्य चिद्वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥ २ ॥
यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना ।
युक्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः ॥ ३ ॥
क्रत्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ वावृधे शवः ।
श्रिय ऋष्व उपाकयोर्नि शिप्री हरिवान्दधे हस्तयोर्वज्रमायसम् ॥ ४ ॥
आ पप्रौ पार्थिवं रजो बद्बधे रोचना दिवि ।
न त्वावाँ इन्द्र कश्चन न जातो न जनिष्यतेऽति विश्वं ववक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

इंद्रः । मदाय । ववृधे । शवसे । वृत्रऽहा । नृऽभिः । तं । इत् । महत्ऽसु । आजिषु । उत । ईं । अर्भे । हवामहे । सः । वाजेषु । प्र । नः । अविषत् ॥ १ ॥ असि । हि । वीर । सेन्यः । असि । भूरि । पराऽददिः । असि । दभ्रस्य । चित् । वृधः । यजमानाय । शिक्षसि । सुन्वते । भूरि । ते । वसु ॥ २ ॥ यत् । उत्ऽईरते । आजयः । धृष्णवे । धीयते । धना । युक्ष्व । मदऽच्युता । हरी इति । कं । हनः । कं । वसौ । दधः । अस्मान् । इंद्र । वसौ । दधः ॥ ३ ॥ क्रत्वा । महान् । अनुऽस्वधं । भीमः । आ । ववृधे । शवः । श्रिये । ऋष्वः । उपाकयोः । नि । शिप्री । हरिऽवान् । दधे । हस्तयोः । वज्रं । आयसं ॥ ४ ॥ आ । पप्रौ । पार्थिवं । रजः । बद्बधे । रोचना । दिवि । न । त्वाऽवान् । इंद्र । कः । चन । न । जातः । न । जनिष्यते । अति । विश्वं । ववक्षिथ ॥ ५ ॥ १ ॥

यो अर्यो मर्तभोजनं पराददाति दाशुषे ।
इन्द्रो अस्मभ्यं शिक्षतु वि भजा भूरिं ते वसु भक्षीय तव राधसः ॥ ६ ॥
मदेमदे हि नो ददिर्यूथा गवामृजुक्रतुः ।
सं गृभाय पुरू शतोभयाहस्त्या वसु शिशीहि राय आ भर ॥ ७ ॥
मादयस्व सुते सचा शवसे शूर राधसे ।
विद्मा हि त्वा पुरूवसुमुप कामान्त्ससृज्महेऽथा नोऽविता भव ॥ ८ ॥
एते तं इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ।
अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ८२ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अन्त्या जगती ॥ शिष्टाः पङ्क्तयः ॥

॥ ८२ ॥ उपो षु शृणुही गिरो मघवन्मातथा इव ।
यदा नः सूनृतावतः कर आदर्थयास इद्योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ १ ॥

यः । अर्यः । मर्तऽभोजनं । पराऽददाति । दाशुषे । इंद्रः । अस्मभ्यं । शिक्षतु । वि । भज । भूरिं । ते । वसु । भक्षीय । तव । राधसः ॥ ६ ॥ मदेऽमदे । हि । नः । ददिः । यूथा । गवां । ऋजुऽक्रतुः । सं । गृभाय । पुरु । शता । उभयाहस्त्या । वसु । शिशीहि । रायः । आ । भर ॥ ७ ॥ मादयस्व । सुते । सचा । शवसे । शूर । राधसे । विद्म । हि । त्वा । पुरुऽवसुं । उप । कामान् । ससृज्महे । अथ । नः । अविता । भव ॥ ८ ॥ एते । ते । इंद्र । जंतवः । विश्वं । पुष्यंति । वार्यं । अंतः । हि । ख्यः । जनानां । अर्यः । वेदः । अदाशुषां । तेषां । नः । वेदः । आ । भर ॥ ९ ॥ २ ॥

उपो इति । सु । शृणुहि । गिरः । मघऽवन् । मा । अतथाःऽइव । यदा । नः । सूनृताऽवतः । करः । आत् । अर्थयासे । इत् । योज । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ १ ॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत ।
अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ २ ॥
सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि ।
प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशाँ अनु योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ ३ ॥
स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम् ।
यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ ४ ॥
युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सव्यः शतक्रतो ।
तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ ५ ॥
युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गभस्त्योः ।
उत्त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः पूषण्वान्वज्रिन्त्समु पत्न्यामदः ॥ ६ ॥ ३ ॥

अक्षन् । अमीमदंत । हि । अवं । प्रियाः । अधूषत । अस्तोषत । स्वऽभानवः । विप्राः । नविष्ठया । मती । योजं । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ २ ॥ सुऽसंदृशं । त्वा । वयं । मघऽवन् । वंदिषीमहि । प्र । नूनं । पूर्णऽवंधुरः । स्तुतः । याहि । वशान् । अनु । योजं । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ ३ ॥ सः । घ । तं । वृषणं । रथं । अधि । तिष्ठाति । गोऽविदं । यः । पात्रं । हारिऽयोजनं । पूर्णं । इंद्र । चिकेतति । योजं । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ ४ ॥ युक्तः । ते । अस्तु । दक्षिणः । उत । सव्यः । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । तेन । जायां । उपं । प्रियां । मंदानः । याहि । अंधसः । योजं । नु । इंद्र । ते । हरी इति ॥ ५ ॥ युनज्मि । ते । ब्रह्मणा । केशिना । हरी इति । उपं । प्र । याहि । दधिषे । गभस्त्योः । उत् । त्वा । सुतासः । रभसाः । अमंदिषुः । पूषण्ऽवान् । वज्रिन् । सं । ऊं इति । पत्न्या । अमदः ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ ८३. ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ जगती छन्दः ॥

॥८३॥ अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः ।
तमित्पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः ॥ १ ॥
आपो न देवीरुप यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः ।
प्राचैर्देवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव ॥ २ ॥
अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं१ वचो यतस्रुचा मिथुना या सपर्यतः ।
असंयत्तो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥
आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वय इद्धाग्नयः शम्या ये सुकृत्यया ।
सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः ॥ ४ ॥
यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजनि ।
आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे ॥ ५ ॥

अश्वऽवति । प्रथमः । गोषु । गच्छति । सुप्रऽअवीः । इंद्र । मर्त्यः । तव । ऊतिऽभिः । तं । इत् । पृणक्षि । वसुना । भवीयसा । सिंधुं । आपः । यथा । अभितः । विऽचेतसः ॥ १ ॥ आपः । न । देवीः । उप । यंति । होत्रियं । अवः । पश्यंति । विऽततं । यथा । रजः । प्राचैः । देवासः । प्र । नयंति । देवऽयुं । ब्रह्मऽप्रियं । जोषयंते । वराःऽइव ॥ २ ॥ अधि । द्वयोः । अदधाः । उक्थ्यं । वचः । यतऽस्रुचा । मिथुना । या । सपर्यतः । असंऽयतः । व्रते । ते । क्षेति । पुष्यति । भद्रा । शक्तिः । यजमानाय । सुन्वते ॥ ३ ॥ आत् । अंगिराः । प्रथमं । दधिरे । वयः । इद्धऽअग्नयः । शम्या । ये । सुऽकृत्यया । सर्वं । पणेः । सं । अविंदंत । भोजनं । अश्वऽवंतं । गोऽमंतं । आ । पशुं । नरः ॥ ४ ॥ यज्ञैः । अथर्वा । प्रथमः । पथः । तते । ततः । सूर्यः । व्रतऽपाः । वेनः । आ । अजनि । आ । गाः । आजत् । उशना । काव्यः । सचा । यमस्य । जातं । अमृतं । यजामहे ॥ ५ ॥

वर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि ।
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्यस्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ ८४. ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ आदितः पट् अनुष्टुभः ॥

॥ ८४ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गहि ।
आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ १ ॥

इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम् ।
ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ॥ २ ॥

आ तिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी ।
अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥ ३ ॥

इममिन्द्र सुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम् ।
शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन्धारा ऋतस्य सादने ॥ ४ ॥

इन्द्राय नूनमर्चतोक्थानि च ब्रवीतन ।
सुता अमत्सुरिन्दवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥ ५ ॥ ५ ॥

बर्हिः । वा । यत् । सुऽअपत्याय । वृज्यते । अर्कः । वा । श्लोकं । आऽघोषते । दिवि । ग्रावा । यत्र । वदति । कारुः । उक्थ्यः । तस्य । इत् । इंद्रः । अभिऽपित्वेषु । रण्यति ॥ ६ ॥ ४ ॥

असावि । सोमः । इंद्र । ते । शविष्ठ । धृष्णो इति । आ । गहि । आ । त्वा । पृणक्तु । इंद्रियं । रजः । सूर्यः । न । रश्मिऽभिः ॥ १ ॥ इंद्रं । इत् । हरी इति । वहतः । अप्रतिधृष्टऽशवसं । ऋषीणां । च । स्तुतीः । उप । यज्ञं । च । मानुषाणां ॥ २ ॥ आ । तिष्ठ । वृत्रऽहन् । रथं । युक्ता । ते । ब्रह्मणा । हरी इति । अर्वाचीनं । सु । ते । मनः । ग्रावा । कृणोतु । वग्नुना ॥ ३ ॥ इमं । इंद्र । सुतं । पिब । ज्येष्ठं । अमर्त्यं । मदं । शुक्रस्य । त्वा । अभि । अक्षरन् । धाराः । ऋतस्य । सदने ॥ ४ ॥ इंद्राय । नूनं । अर्चत । उक्थानि । च । ब्रवीतन । सुताः । अमत्सुः । इंदवः । ज्येष्ठं । नमस्यत । सहः ॥ ५ ॥ ५ ॥

नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे ।

नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्व आनशे ॥ ६ ॥

य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे ।

ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥ ७ ॥

कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् ।

कदा नः शुश्रवद्गिर इन्द्रो अङ्ग ॥ ८ ॥

यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवासति ।

उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ९ ॥

स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः ।

या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १० ॥ ६ ॥

नकिः । त्वत् । रथिऽतरः । हरी इति । यत् । इंद्र । यच्छसे । नकिः । त्वा । अनु । मज्मना । नकिः । सुऽअश्वः । आनशे ॥ ६ ॥ यः । एकः । इत् । विऽदयते । वसु । मर्ताय । दाशुषे । ईशानः । अप्रतिऽस्कुतः । इंद्रः । अंग ॥ ७ ॥ कदा । मर्तं । अराधसं । पदा । क्षुंपंऽइव । स्फुरत् । कदा । नः । शुश्रवत् । गिरः । इंद्रः । अंग ॥ ८ ॥ यः । चित् । हि । त्वा । बहुऽभ्यः । आ । सुतऽवान् । आऽविवासति । उग्रं । तत् । पत्यते । शवः । इंद्रः । अंग ॥ ९ ॥ स्वादोः । इत्था । विषुऽवतः । मध्वः । पिबंति । गौर्यः । याः । इंद्रेण । सऽयावरीः । वृष्णा । मदंति । शोभसे । वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १० ॥ ६ ॥

ता अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।
प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥
ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः ।
व्रतान्यस्य सश्चिरे पुरूणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥
इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव ॥ १३ ॥
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद्विदच्छर्यणावति ॥ १४ ॥
अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥
को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून् ।
आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥ १६ ॥
क ईषते तुज्यते को बिभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति ।
कस्तोकाय क इभायोत रायेऽधि ब्रवत्तन्वे३ को जनाय ॥ १७ ॥

ताः । अस्य । पृशनऽयुवः । सोमं । श्रीणंति । पृश्नयः । प्रियाः । इंद्रस्य । धेनवः । वज्रं । हिन्वंति । सायकं । वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यं ॥ ११ ॥ ताः । अस्य । नमसा । सहः । सपर्यंति । प्रऽचेतसः । व्रतानि । अस्य । सश्चिरे । पुरूणि । पूर्वऽचित्तये । वस्वीः । अनु । स्वऽराज्यं ॥ १२ ॥ इंद्रः । दधीचः । अस्थऽभिः । वृत्राणि । अप्रतिऽस्कुतः । जघान । नवतीः । नव ॥ १३ ॥ इच्छन् । अश्वस्य । यत् । शिरः । पर्वतेषु । अपऽश्रितं । तत् । विदत् । शर्यणाऽवति ॥ १४ ॥ अत्र । अह । गोः । अमन्वत । नाम । त्वष्टुः । अपीच्यं । इत्था । चंद्रमसः । गृहे ॥ १५ ॥ ७ ॥

कः । अद्य । युंक्ते । धुरि । गाः । ऋतस्य । शिमीऽवतः । भामिनः । दुःऽहृणायून् । आसनऽइषून् । हृत्सुऽअसः । मयःऽभून् । यः । एषां । भृत्यां । ऋणधत् । सः । जीवात् ॥ १६ ॥ कः । ईषते । तुज्यते । कः । बिभाय । कः । मंसते । संतं । इंद्रं । कः । अंति । कः । तोकाय । कः । इभाय । उत । राये । अधि । ब्रवत् । तन्वे । कः । जनाय ॥ १७ ॥

को अग्निमीट्टे हविषा घृतेन स्रुचा यजाता ऋतुभिर्ध्रुवेभिः ।
कस्मै देवा आ वहानाशु होम को मंसते वीतिहोत्रः सुदेवः ॥ १८ ॥
त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् ।
न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥ १९ ॥
मा ते राधांसि मा त ऊतयो वसोऽस्मान्कदा चना दभन् ।
विश्वा च न उपमिमीहि मानुष वसूनि चर्षणिभ्य आ ॥ २० ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ चतुर्दशोऽनुवाकः ॥

॥ ८५ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ पञ्चमी, द्वादश्यौ त्रिष्टुभौ ॥ शिष्टा जगत्यः

॥ ८५ ॥ प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामन्रुद्रस्य सूनवः सुदंससः ।
रोदसी हि मरुतश्चक्रिरे वृधे मदन्ति वीरा विदथेषु घृष्वयः ॥ १ ॥
त उक्षितासो महिमानमाशत दिवि रुद्रासो अधि चक्रिरे सदः ।
अर्चन्तो अर्कं जनयन्त इन्द्रियमधि श्रियो दधिरे पृश्निमातरः ॥ २ ॥

कः । अग्निम् । ईट्टे । हविषा । घृतेन । स्रुचा । यजाते । ऋतुऽभिः । ध्रुवेभिः । कस्मै । देवाः । आ । वहान् । आशु । होम । कः । मंसते । वीतिऽहोत्रः । सुऽदेवः ॥ १८ ॥ त्वम् । अंग । प्र । शंसिषः । देवः । शविष्ठ । मर्त्यम् । न । त्वत् । अन्यः । मघऽवन् । अस्ति । मर्डिता । इंद्र । ब्रवीमि । ते । वचः ॥ १९ ॥ मा । ते । राधांसि । मा । ते । ऊतयः । वसो इति । अस्मान् । कदा । चन । दभन् । विश्वा । च । नः । उपऽमिमीहि । मानुष । वसूनि । चर्षणिऽभ्यः । आ ॥ २० ॥ ८ ॥

प्र । ये । शुंभंते । जनयः । न । सप्तयः । यामन् । रुद्रस्य । सूनवः । सुऽदंससः । रोदसी इति । हि । मरुतः । चक्रिरे । वृधे । मदंति । वीराः । विदथेषु । घृष्वयः ॥ १ ॥ ते । उक्षितासः । महिमानम् । आशत । दिवि । रुद्रासः । अधि । चक्रिरे । सदः । अर्चंतः । अर्कम् । जनयंतः । इंद्रियम् । अधि । श्रियः । दधिरे । पृश्निऽमातरः ॥ २ ॥

गोमातरो यच्छुभयन्ते अञ्जिभिस्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः ।
बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप वर्त्मान्येषामनु रीयते घृतम् ॥ ३ ॥
वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वा वृषव्रातासः पृषतीरयुग्ध्वम् ॥ ४ ॥
प्र यद्रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं वाजे अद्रिं मरुतो रंहयन्तः ।
उतारुषस्य वि ष्यन्ति धाराश्चर्मेवोदभिर्व्युन्दन्ति भूम ॥ ५ ॥
आ वो वहन्तु सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात बाहुभिः ।
सीदता बर्हिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः ॥ ६ ॥ ९॥
तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरुरु चक्रिरे सदः ।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये ॥ ७ ॥

गोऽमातरः । यत् । शुभयंत । अंजिऽभिः । तनूषु । शुभ्राः । दधिरे । विरुक्मतः । बाधंते । विश्वं । अभिऽमातिनं । अप । वर्त्मानि । एषां । अनु । रीयते । घृतं ॥ ३ ॥ वि । ये । भ्राजंते । सुऽमखासः । ऋष्टिऽभिः । प्रऽच्यवयंतः । अच्युता । चित् । ओजसा । मनःऽजुवः । यत् । मरुतः । रथेषु । आ । वृषऽव्रातासः । पृषतीः । अयुग्ध्वं ॥ ४ ॥ प्र । यत् । रथेषु । पृषतीः । अयुग्ध्वं । वाजे । अद्रिं । मरुतः । रंहयंतः । उत । अरुषस्य । वि । स्यंति । धाराः । चर्मऽइव । उदऽभिः । वि । उंदंति । भूम ॥ ५ ॥ आ । वः । वहंतु । सप्तयः । रघुऽस्यदः । रघुऽपत्वानः । प्र । जिगात । बाहुऽभिः । सीदत । आ । बर्हिः । उरु । वः । सदः । कृतं । मादयध्वं । मरुतः । मध्वः । अंधसः ॥ ६ ॥ ९ ॥
ते । अवर्धंत । स्वऽतवसः । महिऽत्वना । आ । नाकं । तस्थुः । उरु । चक्रिरे । सदः । विष्णुः । यत् । ह । आवत् । वृषणं । मदऽच्युतं । वयः । न । सीदन् । अधि । बर्हिषि । प्रिये ॥ ७ ॥

शूरा॑ इ॒वेद्युयु॑धयो॒ न जग्म॑यः श्रव॒स्यवो॒ न पृत॑नासु येतिरे ।
भय॑न्ते॒ विश्वा॒ भुव॑ना म॒रुद्भ्यो॒ राजा॑न इव त्वे॒षसं॑दृशो॒ नरः॑ ॥ ८ ॥
त्वष्टा॒ यद्वज्रं॒ सुकृ॑तं हिर॒ण्ययं॑ स॒हस्र॑भृष्टिं स्वपा॒ अव॑र्तयत् ।
ध॒त्त इन्द्रो॒ नर्यपां॑सि॒ कर्त॒वेऽह॑न्वृ॒त्रं निर॒पामौ॑ब्जदर्ण॒वम् ॥ ९ ॥
ऊ॒र्ध्वं नु॑नुद्रेऽव॒तं त ओज॑सा दादृहा॒णं चि॑द्बिभिदु॒र्वि पर्व॑तम् ।
धम॑न्तो वा॒णं म॒रुतः॑ सु॒दान॑वो॒ मदे॒ सोम॑स्य॒ रण्या॑नि चक्रिरे ॥ १० ॥
जि॒ह्मं नु॑नुद्रेऽव॒तं तया॑ दि॒शासि॑ञ्च॒न्नुत्सं॒ गोत॑माय तृ॒ष्णजे॑ ।
आ ग॑च्छन्ती॒मव॑सा चि॒त्रभा॑नवः॒ कामं॒ विप्र॑स्य त॒र्पय॑न्त॒ धाम॑भिः ॥ ११ ॥
या वः॒ शर्म॑ शशमा॒नाय॒ सन्ति॑ त्रि॒धातू॑नि दा॒शुषे॑ यच्छ॒ताधि॑ ।
अ॒स्मभ्यं॒ तानि॑ मरुतो॒ वि य॑न्त र॒यिं नो॑ धत्त वृषणः सु॒वीर॑म् ॥ १२ ॥ १०

शूराः॑ऽइव । इत् । युयु॑धयः । न । जग्म॑यः । श्रवस्यवः॑ । न । पृत॑नासु । येतिरे
भय॑न्ते । विश्वा॑ । भुव॑ना । मरुत्ऽभ्यः॑ । राजा॑नःऽइव । त्वेषऽसंदृशः । नरः॑ ॥ ८ ।
त्वष्टा॑ । यत् । वज्रं॑ । सुऽकृ॑तं । हिरण्ययं॑ । सहस्र॑ऽभृष्टिं । सुऽअपाः॑ । अव॑र्तयत् ।
धत्ते । इंद्रः॑ । नरि॑ । अपां॑सि । कर्त॑वे । अह॑न् । वृत्रं । निः । अपां । औब्जत् ।
अर्णवं ॥ ९ ॥ ऊर्ध्वं । नुनुद्रे । अवतं । ते । ओज॑सा । दादृहाणं । चित् ।
बिभिदुः । वि । पर्व॑तं । धम॑न्तः । वाणं । मरु॑तः । सुऽदान॑वः । मदे॑ । सोम॑स्य ।
रण्या॑नि । चक्रिरे ॥ १० ॥ जिह्मं । नुनुद्रे । अवतं । तया॑ । दिशा । असिं॑चन् ।
उत्सं॑ । गोत॑माय । तृष्णऽजे॑ । आ । गच्छंति । ई॑ । अव॑सा । चित्रऽभा॑नवः ।
कामं॑ । विप्र॑स्य । तर्पयं॑त । धाम॑ऽभिः ॥ ११ ॥ या । वः॑ । शर्म॑ । शशमानाय॑ ।
सं॑ति । त्रिऽधातू॑नि । दाशुषे॑ । यच्छत । अधि॑ । अस्मभ्यं॑ । तानि॑ । मरुतः ।
वि । यंत । रयिं । नः॑ । धत्त । वृषणः । सुऽवीरं॑ ॥ १२ ॥ १० ॥

॥ ८६ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥

॥ ८६ ॥ मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः ।
स सुगोपातमो जनः ॥ १ ॥

यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् ।
मरुतः शृणुता हवम् ॥ २ ॥

उत वा यस्य वाजिनोऽनु विप्रमतक्षत ।
स गन्ता गोमति व्रजे ॥ ३ ॥

अस्य वीरस्य बर्हिषि सुतः सोमो दिविष्टिषु ।
उक्थं मदश्च शस्यते ॥ ४ ॥

अस्य श्रोषन्त्वा भुवो विश्वा यश्चर्षणीरभि ।
सूरं चित्सस्रुषीरिषः ॥ ५ ॥ ११ ॥

मरुतः । यस्य । हि । क्षये । पाथ । दिवः । विऽमहसः । सः । सुऽगोपातमः । जनः ॥ १ ॥ यज्ञैः । वा । यज्ञऽवाहसः । विप्रस्य । वा । मतीनां । मरुतः । शृणुत । हवं ॥ २ ॥ उत । वा । यस्य । वाजिनः । अनु । विप्रं । अतक्षत । सः । गंता । गोऽमति । व्रजे ॥ ३ ॥ अस्य । वीरस्य । बर्हिषि । सुतः । सोमः । दिविष्टिषु । उक्थं । मदः । च । शस्यते ॥ ४ ॥ अस्य । श्रोषंतु । आ । भुवः । विश्वाः । यः । चर्षणीः । अभि । सूरं । चित् । सस्रुषीः । इषः ॥ ५ ॥ ११ ॥

पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम् ।

अवोभिश्चर्षणीनाम् ॥ ६ ॥

सुभगः स प्रयज्यवो मरुतो अस्तु मर्त्यः ।

यस्य प्रयांसि पर्षथ ॥ ७ ॥

शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः ।

विदा कामस्य वेनतः ॥ ८ ॥

यूयं तत्सत्यशवस आविष्कर्त महित्वना ।

विध्यता विद्युता रक्षः ॥ ९ ॥

गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम् ।

ज्योतिष्कर्ता यदुश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

पूर्वीभिः । हि । ददाशिम । शरत्ऽभिः । मरुतः । वयं । अवःऽभिः । चर्षणीनां ॥ ६ ॥ सुऽभगः । सः । प्रऽयज्यवः । मरुतः । अस्तु । मर्त्यः । यस्य । प्रयांसि । पर्षथ ॥ ७ ॥ शशमानस्य । वा । नरः । स्वेदस्य । सत्यऽशवसः । विद । कामस्य । वेनतः ॥ ८ ॥ यूयं । तत् । सत्यऽशवसः । आविः । कर्त । महिऽत्वना । विध्यत । विऽद्युता । रक्षः ॥ ९ ॥ गूहत । गुह्यं । तमः । वि । यात । विश्वं । अत्रिणं । ज्योतिः । कर्त । यत् । उश्मसि ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ८७. ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ जगती छन्दः ॥

॥ ८७ ॥ प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः ।
जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्रा इव स्तृभिः ॥ १ ॥
उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन चित्पथा ।
श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥ २ ॥
प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे ।
ते क्रीळयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः ॥ ३ ॥
स हि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणोऽया ईशानस्तविषीभिरावृतः ।
असि सत्य ऋणयावानेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः ॥ ४ ॥
पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा ।
यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे ॥ ५ ॥

प्रऽत्वक्षसः । प्रऽतवसः । विऽरप्शिनः । अनानताः । अविथुराः । ऋजीषिणः ।
जुष्टऽतमासः । नृऽतमासः । अञ्जिऽभिः । वि । आनज्रे । के । चित् । उस्राःऽइव ।
स्तृऽभिः ॥ १ ॥ उपऽह्वरेषु । यत् । अचिध्वं । ययिं । वयःऽइव । मरुतः । केन ।
चित् । पथा । श्चोतन्ति । कोशाः । उप । वः । रथेषु । आ । घृतं । उक्षत ।
मधुऽवर्णं । अर्चते ॥ २ ॥ प्र । एषां । अज्मेषु । विथुराऽइव । रेजते । भूमिः ।
यामेषु । यत् । ह । युञ्जते । शुभे । ते । क्रीळयः । धुनयः । भ्राजत्ऽऋष्टयः ।
स्वयं । महिऽत्वं । पनयंत । धूतयः ॥ ३ ॥ सः । हि । स्वऽसृत् । पृषत्ऽअश्वः ।
युवा । गणः । अया । ईशानः । तविषीभिः । आऽवृतः । असि । सत्यः । ऋणऽयावा ।
अनेद्यः । अस्याः । धियः । प्रऽअविता । अथ । वृषा । गणः ॥ ४ ॥ पितुः । प्रत्नस्य ।
जन्मना । वदामसि । सोमस्य । जिह्वा । प्र । जिगाति । चक्षसा । यत् । ईं । इंद्रं ।
शमि । ऋक्वाणः । आशत । आत् । इत् । नामानि । यज्ञियानि । दधिरे ॥ ५ ॥

श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः ।
ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः ॥ ६ ॥ १३

॥ ८८ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ मरुतो देवता ॥ प्रस्तारपङ्क्ती । छन्दः ॥

॥ ८८ ॥ आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कै रथेभिर्यात ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः
आ वर्षिष्ठया न इषा वयो न पप्तता सुमायाः ॥ १ ॥
तेऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं यान्ति रथतूर्भिरश्वैः ।
रुक्मो न चित्रः स्वधितीवान्पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूम ॥ २ ॥
श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।
युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युम्नासो धनयन्ते अद्रिम् ॥ ३ ॥
अहानि गृध्राः पर्या व आगुरिमां धियं वार्कार्यां च देवीम् ।
ब्रह्म कृण्वन्तो गोतमासो अर्कैरूर्ध्वं नुनुद्र उत्सधिं पिबध्यै ॥ ४ ॥

श्रियसे । कं । भानुऽभिः । सं । मिमिक्षिरे । ते । रश्मिऽभिः । ते । ऋक्वऽभिः । सुऽखादयः । ते । वाशीऽमन्तः । इष्मिणः । अभीरवः । विद्रे । प्रियस्य । मारुतस्य धाम्नः ॥ ६ ॥ १३ ॥

आ । विद्युन्मत्ऽभिः । मरुतः । सुऽअर्कैः । रथेभिः । यात । ऋष्टिमत्ऽभिः । अश्वऽपर्णैः । आ । वर्षिष्ठया । नः । इषा । वयः । न । पप्तत । सुऽमायाः ॥ १ ॥
ते । अरुणेभिः । वरं । आ । पिशङ्गैः । शुभे । कं । यान्ति । रथतूःऽभिः । अश्वैः । रुक्मः । न । चित्रः । स्वधितिऽवान् । पव्या । रथस्य । जङ्घनन्त । भूम ॥ २ ॥
श्रिये । कं । वः । अधि । तनूषु । वाशीः । मेधा । वना । न । कृणवन्ते । ऊर्ध्वा । युष्मभ्यं । कं । मरुतः । सुऽजाताः । तुविऽद्युम्नासः । धनयन्ते । अद्रिं ॥ ३ ॥
अहानि । गृध्राः । परि । आ । वः । आ । अगुः । इमां । धियं । वार्कार्यां । च । देवीं । ब्रह्म । कृण्वन्तः । गोतमासः । अर्कैः । ऊर्ध्वं । नुनुद्रे । उत्सऽधिं । पिबध्यै ॥ ४ ॥

एतत्त्यन्न योजनमचेति सस्वर्ह यन्मरुतो गोतमो वः ।
पश्यन्हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतो वराहून् ॥ ५ ॥
एषा स्या वो मरुतोऽनुभर्त्री प्रति ष्टोभति वाघतो न वाणी ।
अस्तोभयदृथासामनु स्वधां गभस्त्योः ॥ ६ ॥ १४ ॥

॥ ८९. ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ जगती छन्दः ॥

॥८९॥ आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः ।
देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे ॥ १ ॥
देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम् ।
देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ॥ २ ॥
तान्पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम् ।
अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥ ३ ॥

एतत् । त्यत् । न । योजनं । अचेति । सस्वः । ह । यत् । मरुतः । गोतमः । वः । पश्यन् । हिरण्यऽचक्रान् । अयःऽदंष्ट्रान् । विऽधावतः । वराहून् ॥ ५ ॥ एषा । स्या । वः । मरुतः । अनुऽभर्त्री । प्रति । स्तोभति । वाघतः । न । वाणी । अस्तोभयत् । वृथा । आसां । अनु । स्वधां । गभस्त्योः ॥ ६ ॥ १४ ॥

आ । नः । भद्राः । क्रतवः । यंतु । विश्वतः । अदब्धासः । अपरिऽइतासः । उत्ऽभिदः । देवाः । नः । यथा । सदं । इत् । वृधे । असन् । अप्रऽआयुवः । रक्षितारः । दिवेऽदिवे ॥ १ ॥ देवानां । भद्रा । सुऽमतिः । ऋजुऽयतां । देवानां । रातिः । अभि । नः । नि । वर्ततां । देवानां । सख्यं । उप । सेदिम । वयं । देवाः । नः । आयुः । प्र । तिरंतु । जीवसे ॥ २ ॥ तान् । पूर्वया । निऽविदा । हूमहे । वयं । भगं । मित्रं । अदितिं । दक्षं । अस्रिधं । अर्यमणं । वरुणं । सोमं । अश्विना । सरस्वती । नः । सुऽभगा । मयः । करत् ॥ ३ ॥

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः ।
तद्ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥ ४ ॥
तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयम् ।
पूषा नो यथा वेदसामसद्वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ ५ ॥ १५ ॥
स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ ६ ॥
पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः ।
अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह ॥ ७ ॥
भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः ॥ ८ ॥

तत् । नः । वातः । मयःऽभु । वातु । भेषजं । तत् । माता । पृथिवी । तत् । पिता । द्यौः । तत् । ग्रावाणः । सोमऽसुतः । मयःऽभुवः । तत् । अश्विना । शृणुतं । धिष्ण्या । युवं ॥ ४ ॥ तं । ईशानं । जगतः । तस्थुषः । पतिं । धियंऽजिन्वं । अवसे । हूमहे । वयं । पूषा । नः । यथा । वेदसां । असत् । वृधे । रक्षिता । पायुः । अदब्धः । स्वस्तये ॥ ५ ॥ १५ ॥

स्वस्ति । नः । इन्द्रः । वृद्धऽश्रवाः । स्वस्ति । नः । पूषा । विश्वऽवेदाः । स्वस्ति । नः । तार्क्ष्यः । अरिष्टऽनेमिः । स्वस्ति । नः । बृहस्पतिः । दधातु ॥ ६ ॥ पृषत्ऽअश्वाः । मरुतः । पृश्निऽमातरः । शुभंऽयावानः । विदथेषु । जग्मयः । अग्निऽजिह्वाः । मनवः । सूरऽचक्षसः । विश्वे । नः । देवाः । अवसा । आ । गमन् । इह ॥ ७ ॥ भद्रं । कर्णेभिः । शृणुयाम । देवाः । भद्रं । पश्येम । अक्षऽभिः । यजत्राः । स्थिरैः । अङ्गैः । तुष्टुऽवांसः । तनूभिः । वि । अशेम । देवऽहितं । यत् । आयुः ॥ ८ ॥

शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् ।
पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥ ९ ॥
अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।
विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ ९० ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषि ॥ विश्वेदेवा देवता ॥ गायत्री अन्त्यानुष्टुप् छन्दः ॥

॥ ९० ॥ ऋजुनीती नो वरुणो मित्रो नयतु विद्वान् ।
अर्यमा देवैः सजोषाः ॥ १ ॥
ते हि वस्वो वसवानास्ते अप्रमूरा महोभिः ।
व्रता रक्षन्ते विश्वाहा ॥ २ ॥
ते अस्मभ्यं शर्म यंसन्नमृता मर्त्येभ्यः ।
बाधमाना अप द्विषः ॥ ३ ॥

शतं । इत् । नु । शरदः । अंति । देवाः । यत्र । नः । चक्र । जरसं । तनूनां । पुत्रासः । यत्र । पितरः । भवंति । मा । नः । मध्या । रिरिषत । आयुः । गंतोः ॥ ९ ॥ अदितिः । द्यौः । अदितिः । अंतरिक्षं । अदितिः । माता । सः । पिता । सः । पुत्रः । विश्वे । देवाः । अदितिः । पंच । जनाः । अदितिः । जातं । अदितिः । जनिऽत्वं ॥ १० ॥ १६ ॥

ऋजुऽनीती । नः । वरुणः । मित्रः । नयतु । विद्वान् । अर्यमा । देवैः । सऽजोषाः ॥ १ ॥ ते । हि । वस्वः । वसवानाः । ते । अप्रऽमूराः । महःऽभिः । व्रता । रक्षंते । विश्वाहा ॥ २ ॥ ते । अस्मभ्यं । शर्म । यंसन् । अमृताः । मर्त्येभ्यः । बाधमानाः । अप । द्विषः ॥ ३ ॥

वि नः पथः सुवितायं चियन्त्विन्द्रो मरुतः ।
पूषा भगो वन्द्यासः ॥ ४ ॥
उत नो धियो गोअंग्राः पूषन्विष्णवेवयावः ।
कर्ता नः स्वस्तिमतः ॥ ५ ॥ १७ ॥
मधु वाता ऋतायते मधुं क्षरन्ति सिन्धवः ।
माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥ ६ ॥
मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः ।
मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥ ७ ॥
मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः ।
माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ ८ ॥
शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वर्यमा ।
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो विष्णुरुरुक्रमः ॥ ९ ॥ १८ ॥

वि । नः । पथः । सुवितायं । चियंतु । इंद्रः । मरुतः । पूषा । भगः । वंद्यासः ॥ ४ ॥ उत । नः । धियः । गोऽअंग्राः । पूषन् । विष्णो इति । एवंऽयावः । कर्ते । नः । स्वस्तिऽमतः ॥ ५ ॥ १७ ॥ मधुं । वाताः । ऋतऽयते । मधुं । क्षरंति । सिंधवः । माध्वीः । नः । संतु । ओषधीः ॥ ६ ॥ मधुं । नक्तं । उत । उषसः । मधुंऽमत् । पार्थिवं । रजः । मधुं । द्यौः । अस्तु । नः । पिता ॥ ७ ॥ मधुंऽमान् । नः । वनस्पतिः । मधुंऽमान् । अस्तु । सूर्यः । माध्वीः । गावः । भवंतु । नः ॥ ८ ॥ शं । नः । मित्रः । शं । वरुणः । शं । नः । भवतु । अर्यमा । शं । नः । इंद्रः । बृहस्पतिः । शं । नः । विष्णुः । उरुऽक्रमः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ ९१. ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ सोमो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥

॥ ९१ ॥ त्वं सोम प्र चिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् ।
तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः ॥ १ ॥
त्वं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः ।
त्वं वृषा वृषत्वेभिर्महित्वा द्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवो नृचक्षाः ॥ २ ॥
राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद्गभीरं तव सोम धाम ।
शुचिष्ट्वमसि प्रियो न मित्रो दक्षाय्यो अर्यमेवासि सोम ॥ ३ ॥
या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।
तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेळन्राजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय ॥ ४ ॥
त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा ।
त्वं भद्रो असि क्रतुः ॥ ५ ॥ १९ ॥

त्वं । सोम । प्र । चिकितः । मनीषा । त्वं । रजिष्ठं । अनु । नेषि । पंथां । तव । प्रऽनीती । पितरः । नः । इंदो इति । देवेषु । रत्नं । अभजंत । धीराः ॥ १ ॥ त्वं । सोम । क्रतुऽभिः । सुऽक्रतुः । भूः । त्वं । दक्षैः । सुऽदक्षः । विश्वऽवेदाः । त्वं । वृषा । वृषऽत्वेभिः । महिऽत्वा । द्युम्नेभिः । द्युम्नी । अभवः । नृऽचक्षाः ॥ २ ॥ राज्ञः । नु । ते । वरुणस्य । व्रतानि । बृहत् । गभीरं । तव । सोम । धाम । शुचिः । त्वं । असि । प्रियः । न । मित्रः । दक्षाय्यः । अर्यमाऽइव । असि । सोम ॥ ३ ॥ या । ते । धामानि । दिवि । या । पृथिव्यां । या । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । तेभिः । नः । विश्वैः । सुऽमनाः । अहेळन् । राजन् । सोम । प्रति । हव्या । गृभाय ॥ ४ ॥ त्वं । सोम । असि । सत्ऽपतिः । त्वं । राजा । उत । वृत्रऽहा । त्वं । भद्रः । असि । क्रतुः ॥ ५ ॥ १९ ॥

त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे ।

प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः ॥ ६ ॥

त्वं सोम महे भगं त्वं यून ऋतायते ।

दक्षं दधासि जीवसे ॥ ७ ॥

त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः ।

न रिष्येत्त्वावतः सखा ॥ ८ ॥

सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे ।

ताभिर्नोऽविता भव ॥ ९ ॥

इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि ।

सोम त्वं नो वृधे भव ॥ १० ॥ ॥ २० ॥

त्वं । च । सोम । नः । वशः । जीवातुं । न । मरामहे । प्रियऽस्तोत्रः । वनस्पतिः ॥ ६ ॥ त्वं । सोम । महे । भगं । त्वं । यूने । ऋतऽयते । दक्षं । दधासि । जीवसे ॥ ७ ॥ त्वं । नः । सोम । विश्वतः । रक्ष । राजन् । अघऽयतः । न । रिष्येत् । त्वाऽवतः । सखा ॥ ८ ॥ सोम । याः । ते । मयःऽभुवः । ऊतयः । सन्ति । दाशुषे । ताभिः । नः । अविता । भव ॥ ९ ॥ इमं । यज्ञं । इदं । वचः । जुजुषाणः । उपऽआगहि । सोम । त्वं । नः । वृधे । भव ॥ १० ॥ २० ॥

सोमं गीर्भिष्ट्वा वयं वर्धयामो वचोविदः ।
सुमृळीको न आ विश ॥ ११ ॥

गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः ।
सुमित्रः सोम नो भव ॥ १२ ॥

सोम रारन्धि नो हृदि गावो न यवसेष्वा ।
मर्य इव स्व ओक्ये ॥ १३ ॥

यः सोम सख्ये तव रारणद्देव मर्त्यः ।
तं दक्षः सचते कविः ॥ १४ ॥

उरुष्या णो अभिशस्तेः सोम नि पाह्यंहसः ।
सखा सुशेव एधि नः ॥ १५ ॥ २१ ॥

सोम । गीःऽभिः । त्वा । वयं । वर्धयामः । वचःऽविदः । सुऽमृळीकः । नः । आ । विश ॥ ११ ॥ गयऽस्फानः । अमीवऽहा । वसुऽवित् । पुष्टिऽवर्धनः । सुऽमित्रः । सोम । नः । भव ॥ १२ ॥ सोम । ररंधि । नः । हृदि । गावः । न । यवसेषु । आ । मर्यःऽइव । स्वे । ओक्ये ॥ १३ ॥ यः । सोम । सख्ये । तव । ररणत् । देव । मर्त्यः । तं । दक्षः । सचते । कविः ॥ १४ ॥ उरुष्य । नः । अभिऽशस्तेः । सोम । नि । पाहि । अंहसः । सखा । सुऽशेवः । एधि । नः ॥ १५ ॥ २१ ॥

आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् ।
भवा वाजस्य सङ्गथे ॥ १६ ॥
आ प्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वेभिरंशुभिः ।
भवा नः सुश्रवस्तमः सखा वृधे ॥ १७ ॥
सं ते पयांसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्ण्यान्यभिमातिषाहः ।
आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व ॥ १८ ॥
या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् ।
गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यान् ॥ १९ ॥
सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति ।
सादन्यं विदथ्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥ २० ॥ २२ ॥

आ । प्यायस्व । सं । एतु । ते विश्वतः । सोम । वृष्ण्यं । भव । वाजस्य । संऽगथे ॥ १६ ॥ आ । प्यायस्व । मदिन्ऽतम । सोम । विश्वेभिः । अंशुऽभिः । भव । नः । सुश्रवःऽतमः । सखा । वृधे ॥ १७ ॥ सं । ते । पयांसि । सं । ऊं इति । यन्तु । वाजाः । सं । वृष्ण्यानि । अभिमातिऽसहः । आऽप्यायमानः । अमृताय । सोम । दिवि । श्रवांसि । उत्ऽतमानि । धिष्व ॥ १८ ॥ या ते । धामानि । हविषा । यजन्ति । ता । ते । विश्वा । परिऽभूः । अस्तु । यज्ञं । गयऽस्फानः । प्रऽतरणः । सुऽवीरः । अवीरऽहा । प्र । चर । सोम । दुर्यान् ॥ १९ ॥ सोमः । धेनुं । सोमः । अर्वन्तं । आशुं । सोमः । वीरं । कर्मण्यं । ददाति । सदन्यं । विदथ्यं । सभेयं । पितृऽश्रवणं । यः । ददाशत् । अस्मै ॥ २० ॥ २२ ॥

अषाळ्हं युत्सु पृतनासु पप्रिं स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम् ।
भरेषुजां सुक्षितिं सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ २१ ॥
त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं गाः ।
त्वमा ततन्थोर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥ २२ ॥
देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नभि युध्य ।
मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥ २३ ॥ २३ ॥

॥ ९२ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ उषा देवता ॥ जगती छन्दः ॥

॥ ९२ ॥ एता उ त्या उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्द्धे रजसो भानुमञ्जते ।
निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति मातरः ॥ १ ॥

अषाळ्हं । युत्ऽसु । पृतनासु । पप्रिं । स्वःऽसां । अप्सां । वृजनस्य । गोपां । भरेषुऽजां । सुऽक्षितिं । सुऽश्रवसं । जयंतं । त्वा । अनु । मदेम । सोम ॥ २१ ॥ त्वं । इमाः । ओषधीः । सोम । विश्वाः । त्वं । अपः । अजनयः । त्वं । गाः । त्वं । आ । ततंथ । उरु । अंतरिक्षं । त्वं । ज्योतिषा । वि । तमः । ववर्थ ॥ २२ ॥ देवेन । नः । मनसा । देव । सोम । रायः । भागं । सहसाऽवन् । अभि । युध्य । मा । त्वा । आ । तनत् । ईशिषे । वीर्यस्य । उभयेभ्यः । प्र । चिकित्स । गोऽइष्टौ ॥ २३ ॥ २३ ॥

एताः । ऊं इति । त्याः । उषसः । केतुं । अक्रत । पूर्वे । अर्द्धे । रजसः । भानुं । अंजते । निःऽकृण्वानाः । आयुधानिऽइव । धृष्णवः । प्रति । गावः । अरुषीः । यंति । मातरः ॥ १ ॥

उदपप्तन्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्षत ।
अक्रन्नुषासो वयुनानि पूर्वथा रुशन्तं भानुमरुषीरशिश्रयुः ॥ २ ॥
अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना परावतः ।
इषं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ॥ ३ ॥
अधि पेशांसि वपते नृतूरिवापोर्णुते वक्ष उस्रेव बर्जहम् ।
ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वती गावो न व्रजं व्युषा आवर्तमः ॥ ४ ॥
प्रत्यर्ची रुशदस्या अदर्शि वि तिष्ठते बाधते कृष्णमभ्वम् ।
स्वरुं न पेशो विदथेष्वञ्जञ्चित्रं दिवो दुहिता भानुमश्रेत् ॥ ५ ॥ २४ ॥
अतारिष्म तमसस्पारमस्योषा उच्छन्ती वयुना कृणोति ।
श्रिये छन्दो न स्मयते विभाती सुमतीका सौमनसायाजीगः ॥ ६ ॥

उत् । अपप्तन् । अरुणाः । भानवः । वृथा । सुऽआयुजः । अरुषीः । गाः ।
अयुक्षत । अक्रन् । उषसः । वयुनानि । पूर्वऽथा । रुशन्तं । भानुं । अरुषीः ।
अशिश्रयुः ॥ २ ॥ अर्चन्ति । नारीः । अपसः । न । विष्टिऽभिः । समानेन ।
योजनेन । आ । पराऽवतः । इषं । वहन्तीः । सुऽकृते । सुऽदानवे । विश्वा ।
इत् । अह । यजमानाय । सुन्वते ॥ ३ ॥ अधि । पेशांसि । वपते । नृतूःऽइव ।
अप । ऊर्णुते । वक्षः । उस्राऽइव । बर्जहं । ज्योतिः । विश्वस्मै । भुवनाय ।
कृण्वती । गावः । न । व्रजं । वि । उषाः । आवरित्यावः । तमः ॥ ४ ॥ प्रति ।
अर्चिः । रुशत् । अस्याः । अदर्शि । वि । तिष्ठते । बाधते । कृष्णं । अभ्वं ।
स्वरुं । न । पेशः । विदथेषु । अंजन् । चित्रं । दिवः । दुहिता । भानुं ।
अश्रेत् ॥ ५ ॥ २४ ॥ अतारिष्म । तमसः । पारं । अस्य । उषाः । उच्छन्ती ।
वयुना । कृणोति । श्रिये । छंदः । न । स्मयते । विऽभाती । सुऽमतीका ।
सौमनसाय । अजीगरिति ॥ ६ ॥

भास्वती नेत्री सूनृतानां दिवः स्तवे दुहिता गोतमेभिः ।
प्रजावतो नृवतो अश्वबुध्यानुषो गोअग्राँ उप मासि वाजान् ॥ ७ ॥
उषस्तमश्यां यशसं सुवीरं दासप्रवर्गं रयिमश्वबुध्यम् ।
सुदंससा श्रवसा या विभासि वाजप्रसूता सुभगे बृहन्तम् ॥ ८ ॥
विश्वानि देवी भुवनाभिचक्ष्या प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति ।
विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः ॥ ९ ॥
पुनः पुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि शुम्भमाना ।
श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ॥ १० ॥ २५ ॥
व्यूर्ण्वती दिवो अन्ताँ अबोध्यप स्वसारं सनुतर्युयोति ।
प्रमिनती मनुष्या युगानि योषा जारस्य चक्षसा वि भाति ॥ ११ ॥

भास्वती । नेत्री । सूनृतानां । दिवः । स्तवे । दुहिता । गोतमेभिः । प्रजाऽवतः । नृऽवतः । अश्वऽबुध्यान् । उषः । गोऽअग्रान् । उप । मासि । वाजान् ॥ ७ ॥ उषः । तं । अश्यां । यशसं । सुऽवीरं । दासऽप्रवर्गं । रयिं । अश्वऽबुध्यं । सुऽदंससा । श्रवसा । या । विऽभासि । वाजऽप्रसूता । सुऽभगे । बृहंतं ॥ ८ ॥ विश्वानि । देवी । भुवना । अभिऽचक्ष्य । प्रतीची । चक्षुः । उर्विया । वि । भाति । विश्वं । जीवं । चरसे । बोधयंती । विश्वस्य । वाचं । अविदत् । मनायोः ॥ ९ ॥ पुनःऽपुनः । जायमाना । पुराणी । समानं । वर्णं । अभि । शुंभमाना । श्वघ्नीऽइव । कृत्नुः । विजः । आऽमिनाना । मर्तस्य । देवी । जरयंती । आयुः ॥ १० ॥ २५ ॥ विऽऊर्ण्वती । दिवः । अंतान् । अबोधि । अप । स्वसारं । सनुतः । युयोति । प्रऽमिनती । मनुष्या । युगानि । योषा । जारस्य । चक्षसा । वि । भाति ॥ ११ ॥

पशून्न चित्रा सुभगा प्रथाना सिन्धुर्न क्षोदं उर्विया व्यश्वैत् ।
अमिनती दैव्यानि व्रतानि सूर्यस्य चेति रश्मिभिर्दृशाना ॥ १२ ॥
उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति ।
येन तोकं च तनयं च धामहे ॥ १३ ॥
उषो अद्येह गोमत्यश्वावति विभावरि ।
रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति ॥ १४ ॥
युक्ष्वा हि वाजिनीवत्यश्वाँ अद्यारुणाँ उषः ।
अथा नो विश्वा सौभगान्या वह ॥ १५ ॥ २६ ॥
अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद्दस्रा हिरण्यवत् ।
अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतम् ॥ १६ ॥

पशून् । न । चित्रा । सुऽभगा । प्रथाना । सिंधुः । न । क्षोदः । उर्विया । वि । अश्वैत् । अमिनती । दैव्यानि । व्रतानि । सूर्यस्य । चेति । रश्मिऽभिः । दृशाना ॥ १२ ॥ उषः । तत् । चित्रं । आ । भर । अस्मभ्यं । वाजिनीऽवति । येन । तोकं । च । तनयं । च । धामहे ॥ १३ ॥ उषः । अद्य । इह । गोऽमति । अश्वऽवति । विभाऽवरि । रेवत् । अस्मे इति । वि । उच्छ । सूनृताऽवति ॥ १४ ॥ युक्ष्व । हि । वाजिनीऽवति । अश्वान् । अद्य । अरुणान् । उषः । अथ । नः । विश्वा । सौभगानि । आ । वह ॥ १५ ॥ २६ ॥ अश्विना । वर्तिः । अस्मत् । आ । गोऽमत् । दस्रा । हिरण्यऽवत् । अर्वाक् । रथं । सऽमनसा । नि । यच्छतं ॥ १६ ॥

यावित्था श्लोकमा दिवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः ।
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् ॥ १७ ॥

एह देवा मयोभुवा दस्रा हिरण्यवर्तनी ।
उपर्बुधो वहन्तु सोमपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

॥ ९३ ॥ रहूगणपुत्रो गोतम ऋषिः ॥ अग्नीषोमौ देवता ॥ आद्यस्तृच आनुष्टुभः ।

॥ ९३ ॥ अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम् ।
प्रति सूक्तानि हर्यतं भवतं दाशुषे मयः ॥ १ ॥

अग्नीषोमा यो अद्य वामिदं वचः सपर्यति ।
तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ॥ २ ॥

अग्नीषोमा य आहुतिं यो वां दाशाद्धविष्कृतिम् ।
स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्नवत् ॥ ३ ॥

यौ । इत्था । श्लोकं । आ । दिवः । ज्योतिः । जनाय । चक्रथुः । आ । नः । ऊर्जं । वहतं । अश्विना । युवं ॥ १७ ॥ आ । इह । देवा । मयःऽभुवा । दस्रा । हिरण्यवर्तनी इति हिरण्यऽवर्तनी । उषःऽबुधः । वहंतु । सोमऽपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

अग्नीषोमौ । इमं । सु । मे । शृणुतं । वृषणा । हवं । प्रति । सुऽउक्तानि । हर्यतं । भवतं । दाशुषे । मयः ॥ १ ॥ अग्नीषोमा । यः । अद्य । वां । इदं । वचः । सपर्यति । तस्मै । धत्तं । सुऽवीर्यं । गवां । पोषं । सुऽअश्व्यं ॥ २ ॥ अग्नीषोमा । यः । आऽहुतिं । यः । वां । दाशात् । हविःऽकृतिं । सः । प्रऽजया । सुऽवीर्यं । विश्वं । आयुः । वि । अश्नवत् ॥ ३ ॥

अग्नीषोमा चेति तद्वीर्यं वां यदमुष्णीतमवसं पणिं गाः ।
अवातिरतं बृसयस्य शेषोऽविन्दतं ज्योतिरेकं बहुभ्यः ॥ ४ ॥
युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम् ।
युवं सिन्धूँरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ॥ ५ ॥
आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथ्नादन्यं परि श्येनो अद्रेः ।
अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम् ॥ ६ ॥ २८ ॥
अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतं हर्यतं वृषणा जुषेथाम् ।
सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शं योः ॥ ७ ॥
यो अग्नीषोमा हविषा सपर्याद्देवद्रीचा मनसा यो घृतेन ।
तस्य व्रतं रक्षतं पातमंहसो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥

अग्नीषोमा । चेति । तत् । वीर्यं । वां । यत् । अमुष्णीतं । अवसं । पणिं । गाः । अवं । अतिरतं । बृसयस्य । शेषः । अविंदतं । ज्योतिः । एकं । बहुऽभ्यः ॥ ४ ॥ युवं । एतानि । दिवि । रोचनानि । अग्निः । च । सोम । सक्रतू । इति । सऽक्रतू । अधत्तं । युवं । सिंधून् । अभिऽशस्तेः । अवद्यात् । अग्नीषोमौ । अमुंचतं । गृभीतान् ॥ ५ ॥ आ । अन्यं । दिवः । मातरिश्वा । जभार । अमथ्नात् । अन्यं । परि । श्येनः । अद्रेः । अग्नीषोमा । ब्रह्मणा । वव्रधाना । उरुं । यज्ञाय । चक्रथुः । ऊं इति । लोकं ॥ ६ ॥ २८ ॥ अग्नीषोमा । हविषः । प्रऽस्थितस्य । वीतं । हर्यतं । वृषणा । जुषेथां । सुऽशर्माणा । सुऽअवसा । हि । भूतं । अथ । धत्तं । यजमानाय । शं । योः ॥ ७ ॥ यः । अग्नीषोमा । हविषा । सपर्यात् । देवद्रीचा । मनसा । यः । घृतेन । तस्य । व्रतं । रक्षतं । पातं । अंहसः । विशे । जनाय । महि । शर्म । यच्छतं ॥ ८ ॥

अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः ।
सं देवत्रा बभूवथुः ॥ ९ ॥

अग्नीषोमावनेन वां यो वां घृतेन दाशति ।
तस्मै दीदयतं बृहत् ॥ १० ॥

अग्नीषोमाविमानि नो युवं हव्या जुजोषतम् ।
आ यातमुप नः सचा ॥ ११ ॥

अग्नीषोमा पिपृतमर्वतो न आ प्यायन्तामुस्रिया हव्यसूदः ।
अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तं कृणुतं नो अध्वरं श्रुष्टिमन्तम् ॥१२॥२९॥१४॥

॥ पञ्चदशोऽनुवाकः ॥

॥ ९४ ॥ ऋषि.-कुत्स आङ्गिरसः ॥ देवता-अग्नि छन्द;-जगति, त्रिष्टुप्।

॥ ९४ ॥ इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया ।
भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १ ॥

अग्नीषोमा । सऽवेदसा । सहूती इति सऽहूती । वनतं । गिरः । सं । देवऽत्रा । बभूवथुः ॥ ९ ॥ अग्नीषोमौ । अनेन । वां । यः । वां । घृतेन । दाशति । तस्मै । दीदयतं । बृहत् ॥ १० ॥ अग्नीषोमौ । इमानि । नः । युवं । हव्या । जुजोषतं । आ । यातं । उप । नः । सचा ॥ ११ ॥ अग्नीषोमा । पिपृतं । अर्वतः । नः । आ । प्यायंता । उस्रियाः । हव्यऽसूदः । अस्मे इति । बलानि । मघवत्ऽसु । धत्तं । कृणुतं । नः । अध्वरं । श्रुष्टिऽमंतं ॥ १२ ॥ २९ ॥ १४ ॥

इमं । स्तोमं । अर्हते । जातऽवेदसे । रथंऽइव । सं । महेम । मनीषया । भद्रा । हि । नः । प्रऽमतिः । अस्य । संऽसदि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १ ॥

यस्मै त्वमायजसे स साधत्यनर्वा क्षेति दधते सुवीर्यम् ।
स तूताव नैनमश्नोत्यंहृतिरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ २ ॥
शकेम त्वा समिधं साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् ।
त्वमादित्याँ आ वह तान्ह्युश्मस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ३ ॥
भरामेध्मं कृणवामा हवींषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम् ।
जीवातवे प्रतरं साधया धियोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ४ ॥
विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत चतुष्पदक्तुभिः ।
चित्रः प्रकेत उषसो महाँ अस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ५ ॥ ३०
त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्व्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः ।
विश्वा विद्वाँ आर्त्विज्या धीर पुष्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ६ ॥

यस्मै । त्वं । आऽयजसे । सः । साधति । अनर्वा । क्षेति । दधते । सुऽवीर्यं । सः । तूताव । न । एनं । अश्नोति । अंहतिः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ २ ॥ शकेम । त्वा । संऽइधं । साधय । धियः । त्वे इति । देवाः । हविः । अदंति । आऽहुतं । त्वं । आदित्यान् । आ । वह । तान् । हि । उश्मसि । अग्ने । सख्ये । मा रिषाम । वयं । तव ॥ ३ ॥ भराम । इध्मं । कृणवाम । हवींषि । ते । चितयंतः । पर्वणाऽपर्वणा । वयं । जीवातवे । प्रऽतरं । साधय । धियः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ४ ॥ विशां । गोपाः । अस्य । चरंति । जंतवः । द्विऽपात् । च । यत् । उत । चतुःऽपत् । अक्तुऽभिः । चित्रः । प्रऽकेतः । उषसः । महान् । असि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ५ ॥ ३० ॥ त्वं । अध्वर्युः । उत । होता । असि । पूर्व्यः । प्रऽशास्ता । पोता । जनुषा । पुरःऽहितः । विश्वा । विद्वान् । आर्त्विज्या । धीर । पुष्यसि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ६ ॥

यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि दूरे चित्सन्तळिदिवाति रोचसे ।
रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ७ ॥
पूर्वो देवा भवतु सुन्वतो रथोऽस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः ।
तदा जानीतोत पुष्यता वचोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ८ ॥
वधैर्दुःशंसाँ अप दूढ्यो जहि दूरे वा ये अन्ति वा के चिदत्रिणः ।
अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृध्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ९ ॥
यदयुक्था अरुषा रोहिता रथे वातजूता वृषभस्येव ते रवः ।
आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुनाग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १० ॥ ३१ ॥
अध स्वनादुत बिभ्युः पतत्रिणो द्रप्सा यत्ते यवसादो व्यस्थिरन् ।
सुगं तत्ते तावकेभ्यो रथेभ्योऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ ११ ॥

यः । विश्वतः । सुऽप्रतीकः । सऽदृङ् । असि । दूरे । चित् । सन् । तळित्ऽइव ।
अति । रोचसे । रात्र्याः । चित् । अन्धः । अति । देव । पश्यसि । अग्ने ।
सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ७ ॥ पूर्वः । देवाः । भवतु । सुन्वतः ।
रथः । अस्माकं । शंसः । अभि । अस्तु । दुःऽध्यः । तत् । आ । जानीत ।
उत । पुष्यत । वचः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ८ ॥ वधैः ।
दुःऽशंसान् । अप । दुःऽध्यः । जहि । दूरे । वा । ये । अन्ति । वा । के । चित् ।
अत्रिणः । अथ । यज्ञाय । गृणते । सुऽगं । कृधि । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम ।
वयं । तव ॥ ९ ॥ यत् । अयुक्थाः । अरुषा । रोहिता । रथे । वातऽजूता ।
वृषभस्यऽइव । ते । रवः । आत् । इन्वसि । वनिनः । धूमऽकेतुना । अग्ने । सख्ये ।
मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १० ॥ ३१ ॥ अध । स्वनात् । उत । बिभ्युः ।
पतत्रिणः । द्रप्साः । यत् । ते । यवसऽअदः । वि । अस्थिरन् । सुऽगं । तत् ।
ते । तावकेभ्यः । रथेभ्यः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ ११ ॥

अयं मित्रस्य वरुणस्य धायसेऽवयातां मरुतां हेळो अद्भुतः ।
मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १२ ॥
देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुरध्वरे ।
शर्मन्त्स्याम तव सप्रथस्तमेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १३ ॥
तत्ते भद्रं यत्समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृळयत्तमः ।
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुषेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १४ ॥
यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशोऽनागास्त्वमदिते सर्वताता ।
यं भद्रेण शवसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम ॥ १५ ॥
स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥१६॥३२॥६॥

अयं । मित्रस्य । वरुणस्य । धायसे । अवऽयातां । मरुतां । हेळः । अद्भुतः । मृळ । सु । नः । भूतु । एषां । मनः । पुनः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १२ ॥ देवः । देवानां । असि । मित्रः । अद्भुतः । वसुः । वसूनां । असि । चारुः । अध्वरे । शर्मन् । स्याम । तव । सप्रथःऽतमे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १३ ॥ तत् । ते । भद्रं । यत् । संऽइद्धः । स्वे । दमे । सोमऽआहुतः । जरसे । मृळयत्ऽतमः । दधासि । रत्नं । द्रविणं । च । दाशुषे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयं । तव ॥ १४ ॥ यस्मै । त्वं । सुऽद्रविणः । ददाशः । अनागाःऽत्वं । अदिते । सर्वऽताता । यं । भद्रेण । शवसा । चोदयासि । प्रजाऽवता । राधसा । ते । स्याम ॥ १५ ॥ सः । त्वं । अग्ने । सौभगऽत्वस्य । विद्वान् । अस्माकं । आयुः । प्र । तिर । इह । देव । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्तां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १६ ॥ ३२ ॥ ॥ ६ ॥

इति प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

. અધ્યાય ૬.

સૂક્ત ૮૧.

॥ ८१ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–इन्द्र ॥

ઇન્દ્રને આનંદ અને પ્રોત્સાહન મળે તેવા હેતુથી મનુષ્યોએ તેનું સ્તવન કરેલું છે. જ્યારે
મોટું યુદ્ધ થાય છે. ત્યારે અમે તેને જ બોલાવીએ છીએ તેમજ નાના યુદ્ધમાં પણ અમે,
તેને જ બોલાવીએ છીએ. પરાક્રમનાં કૃત્યમાં તેણે હમેશાં અમારૂં રક્ષણ કરેલું છે. ૧

હે વીર, ખરેખર તું જ સેનાનાયક શોભે છે. અનેક તરેહથી (ભક્તોને) (વૈભવ) અર્પણ
કરનાર તું જ છે. (જગતની દૃષ્ટીમાં) જે માણસ નહાનો છે તેનેપણ તું ચઢતી દશાએ
પહોંચાડે છે અને સોમરસ અર્પણ કરનારા તારા ભક્તોને તારીપાસે રહેલી વિપૂલ સંપત્તિ ૨
પ્રાપ્ત કરવાનું જ્ઞાન તું જ આપે છે.

જ્યારે યુદ્ધની શરૂઆત થાય છે ત્યારે વીર પુરૂષોઉપર તારી તરફથી સંપત્તિની વૃષ્ટી
થાય છે. શત્રુનો ગર્વ ઉતારનાર તારા અશ્વો તું રથને જોડ. તેં કોનો વધ કર્યો વારૂ? તેં
વૈભવના અધિકારપર કોની નીમણુક કરી? (ખરેખર) હે ઈન્દ્ર તેં વૈભવના અધિકારપર ૩
અમારી નીમણુક કરી.

પોતાના સામર્થ્યથી શ્રેષ્ઠતા પામેલા અને પોતાની યુદ્ધ પદ્ધતિથી (શત્રૂને) ભયભીત
રનાર આ દેવે, પોતાનું સામર્થ્ય (ઘણુંજ) વધાર્યું છે. સુંદર મુગટથી શોભાયમાન અને
ીતવર્ણના અશ્વો (પોતાનીપાસે) રાખનાર આ દેવે, એકમેક સાથે ભીડેલા પોતાના બન્ને ૪
મસ્તકપર શોભામાટે લોખંડી વજ્ર ધારણ કર્યું છે.

આ દેવે ભૂલોક તેમજ સ્વર્લોકને પણ વ્યાપ્ત કરી નાંખ્યું છે. દ્યુલોકના સર્વ દેદીપ્યમાન
પ્રદેશમાં આ ભરાઈ રહ્યો છે. હે ઈન્દ્ર, (આ જગતમાં) તારી બરોબર કોઈ નથી, (એટલુંજ
નહી), પણ આગળ કોઈ થયું નથી, તેમજ ભવીષ્યમાં કોઈ થશે નહી તું સર્વથી પણ ૫ (૧)
ઘણો જ મોટો થયો છું.

---

१ इन्द्रहा इन्द्रः मदाय शवसे नृभिः वावृधे. महत्सु आजिषु त इन् उत ईं अर्भे हवामहे. सः वाजेषु नः प्र अविषत्।

२ वीर सेन्यः हि असि. भूरि परादिदः असि. दभ्रस्य चित् वृधः असि सुन्वते यजमानाय ते भूरि वसु शिक्षसि ।

३ यत् आजयः उदीरत धृष्णवे धना धीयते. मदच्युता हरी युक्ष्व क हनः ? क वसौ दधः ? इन्द्र, अस्मान् वसौ दधः

४ क्रत्वा महान् अनुष्वधं भीमः दधः आ वावृधे । शिप्री हरिवान् श्रिये. उभाभ्योः हस्तयोः श्रिये आयसं वज्रं निदधे ।

५ पार्थिवं रजः आ पप्रौ. दिवि रोचना बबधे. इन्द्र, न त्वावान् कश्चन । न जातः, न जनिष्यते. विश्वं अति ववक्षिथ ।

જે (ભક્તપર) પ્રેમકરીને પોતાના ઉપાસકમાટે માણસોના યોગ્ય પોષણની તજવીઃ કરે છે, તે ઈન્દ્ર, અમને (વૈભવ પ્રાપ્ત કરી લેવાનું) શિક્ષણ આપે છે. તારીપાસે પુષ્કળ સંપત્તિ છે, તે તું અમને વહેંચી આપ. તારી કૃપાનો ઉપભોગ મને લેવા દે.

સામર્થ્યના સરળ મનથી ઉપભોગ કરનાર આ ઈન્દ્ર, જ્યારે જ્યારે હર્ષથી ભરાઈ જાય છે ત્યારે ત્યારે ખરેખર ધેનુના ટોળેટોળાં અમને અર્પણ કરે છે. (હે ઈન્દ્ર તેં સેંકડો પ્રકારના વૈભવો, તારા બન્ને હાથમાં લઈ રાખ, અમારું તેજ વધાર, અને અમને સંપત્તિ અર્પણ કર.
૭

હે શૂર (સોમરસ) તૈયાર થયા પછી તું અમને સામર્થ્ય આપવામાટે અને અમારાપર કૃપા કરવા માટે (અમારા સોમરસથી) સંતુષ્ટ થા તારીપાસે અનેક પ્રકારની સંપત્તિ છે, તે અમને બરાબર વિદિત છે. અમે અમારા સર્વ મનોરથ તારીપાસે વિનવીએ છીએ, માટે તું અમારો સંરક્ષક થા.
૮

હે ઈન્દ્ર, તારા આશ્રયમાં રહેનાર આ માણસ દીવસે દીવસે મન આકર્ષક સર્વ સંપત્તિ વૃદ્ધિંગત કરે છે. ભક્તિહીન (પાપી) લોકોએ પોતાની પાસે કેટલી સંપત્તિ રાખી મૂકી છે, તે, તું ભક્તવત્સળ હોવાથી, તને માલૂમ છે; માટે તેની સંપત્તિનું હરણ કરીને અમને આપ.
૯ (૨)

સૂક્ત ૮૨.

॥ ८२ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–इन्द्र ॥

હે ઉદાર (ઈન્દ્રદેવ) અહીં આવ, અને અમારી પ્રાર્થના સાંભળ. અમારા વીશે પ્રથમ કરતાં બીજો ભાવ ધારણ કર નહી. જે અર્થે મીઠી વાણીથી તારીપાસે યાચના કેમ કરવી તે તેં અમને શીખવ્યું છે, તે અર્થે, અમે તારીપાસે (તે સેવ ને) હઠ કરીશું જ. તે માટે, હે ઈન્દ્ર, તું તારા અશ્વો જોડ.
૧

---

६ यः अर्यः दाशुषे मर्तभोजनं परादाति, इन्द्रः अस्मभ्यं शिक्षतु ते भूरि वसु. वि भज. तव राधसः भक्षीय।

७ ऋतुक्रतुः मदेमदे गवां यूथा। नः ददि. हि. पुरु शता वसु उभयाहस्त्या सं गृभाय. शिशीहि. रायः आभर।

८ शूर, सुते सवने राधसे मादयस्व त्वा पुरुवसु विद्म हि कामान् उप ससृज्महे. अथ नः अविता भव।

९ इन्द्र, एते ते जन्तवः विश्वं वार्यं पुष्यन्ति. अदाशुषां जनानां वेदः अर्य. अन्तः ख्यः हि. तेषां वेदः नः आ भर।

१ मघवन् उप. गिरः सु शृणुहि मा अतथाः इव यदा नः सूनृतावतः करः आदर्थयासे इत् आत्, इन्द्र, ते हरी योज नु।

તે (સુખમાં) રહ્યો, તેણે આનંદ કર્યો, તેનાપર તારી પ્રીતિ હોવાથી, તેણે (હર્ષથી) પોતાનું મસ્તક હલાવ્યું. પોતાના જ તેજથી યુક્ત થએલા તે વિદ્વાન્ લોકોએ નવું સ્તોત્ર રચીને તારૂં સ્તવન કીધું. તે માટે, ખરેખર તું તારા અશ્વો હમણાં જોડ. ૨

હે ઉદાર ઇન્દ્રદેવ, જેનું દર્શન અતી રમણીય છે, એવા તને, અમે વંદન કરીશું. અમે તારી સ્તુતિ કરી તેથી તારા રથમાં સર્વ પ્રકારનો વૈભવ ભરીને તારા સેવક સમીપ આવ ખરેખર, હે ઇન્દ્ર, તું તારા અશ્વો હમણાં જોડ. ૩

હે ઇન્દ્રદેવ, સોમરસથી ભરેલું જે યજ્ઞપાત્ર તને તારા અશ્વો જોડવાને પ્રવૃત્ત કરે છે, તેની રૂચી શી છે તે જે કોઈ જાણતો હોય, તે ધેનુની પ્રાપ્તિ કરી લેવાના સામર્થ્યવવાળા પોતાના રથપર આરૂઢ થાય. ઇન્દ્રદેવ, ખરેખર, તું તારા અશ્વો જોડ. ૪

હે અત્યંત પ્રબળ ઇન્દ્ર તારો જમણી બાજુનો ઘોડો રથમાં જોડેલો હો અને ડાબી બાજુતરફનો ઘોડો પણ રથને જોડેલો હો. તે રથમાં બેસીને અમે કરેલા હવીથી સંતોષ માનીને તું તારી પ્રીયપત્ની તરફ ગમન કર. ખરેખર, હે ઇન્દ્ર, તું તારા અશ્વ જોડ. ૫

તારૂં સ્તોત્ર ગાઈને, તારા અશ્વો, રથને જોડાવાની મેં પ્રેરણા કીધી છે, તેની ગરદન-પરના વાળ કેટલા લાંબા છે, તે જુઓ. તું અહીં આવ, કારણ કે તું હાથમાં સર્વ (સંપત્તિ) ધારણ કરે છે. મનને ઉત્સાહ આપનારા આ સોમરસે તને આનંદ આપ્યો છે. અને હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર, પૂષાદેવ, અને તારી પત્નીસહવર્તમાન, તું તેમાં મગ્ન થઈગયો છે. ૬ (૩)

---

२ अक्षन्; अमीमदन्त; प्रिया अव अधूषत. स्वभानवः विप्राः नविष्ठया मती अस्तोषत. इन्द्र, ते हरी योज नु ।

३ मघवन्, सुसदृशं त्वा वयं वन्दिषीमहि स्तुतः पूर्णवन्धुरः नूनं वशान् अनु प्र याहि. इन्द्र, ते हरी योज नु ।

४ इन्द्र, हारियोजन पूर्णं पात्रं यः चिकेतति स घत गोविदं वृषण रथं अधि तिष्ठाति. इन्द्र, ते हरी योज नु ।

५ ते दक्षिणः युक्तः अस्तु, उत, शतक्रतो, सव्य तेन अन्धसः मदानः प्रियां जायां उपयाहि. इन्द्र, ते हरी योज नु ।

६ ब्रह्मणा ते केशिना हरी युनज्मि. उप प्र याहि. गभस्त्योः दधिषे. स्वधः सुतासः त्वा उत् अमन्दिषुः. वज्रिन् पूषण्वान् पत्न्या स अमदः

સૂક્ત ૮૩.

॥ ८३ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–इन्द्र ॥

હે ઈન્દ્રદેવ, તારી કૃપા સામર્થ્યથી તું જે માણસનું સંરક્ષણ કરે છે, તેને સર્વ પહેલા ધેનુ અને અશ્વયુક્ત સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. જેપ્રમાણે ભારે વેગવાળું પાણી ચારે તરફથી આવીને સમુદ્રને ભરી નાખે છે, તેપ્રમાણે ખરેખર તું, તેને વિપુલ ધનથી ભરી નાખે છે. ૧

પુણ્યકારક નદીઓપ્રમાણે, તેઓ યજ્ઞાહ (ઈન્દ્ર) દેવની આસપાસ મળે છે, અને જગતનું સંરક્ષણ કરવાનુ તેનું રજોલોકપ્રમાણે સર્વત્ર પસરેલું સામર્થ્ય જુએ છે. ભક્તિમાન્, પુરૂષોને (સર્વ) દેવ પ્રમુખસ્થાને લઈ જાય છે. જેપ્રમાણે વિવાહના ઉત્સાહી પુરૂષો કન્યાનો શોધ કરે છે, તેપ્રમાણે, તે પોતાની સ્તુતિ ગાનારા ભક્તોને શોધી જાય છે. ૨

યજ્ઞચમસ સિદ્ધ કરીને જે દંપતી તારૂં પૂજન કરે છે, તે બંન્ને ઉપર તું પ્રશંસાયુક્ત વચનોની વૃષ્ટી કરે છે. જે કોઈ તરી આજ્ઞામા રહે છે, તે તદ્દન સલામતીથી આબાદીએ પહોચે છે. જે ભક્ત તને સોમરસ અર્પણ કરે છે, તેને કલ્યાણપ્રદ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

સત્કૃત્યો અને ભક્તિનાયોગે જે અંગીરસોએ અગ્નિને પ્રદિપ્ત કર્યો હતો, તેમને સર્વની પહેલાં દીર્ઘાયુની પ્રાપ્તિ થઈ તે પુરૂષોને પણીની સર્વ અન્ન સામગ્રી, અને તેણે પોતાનીપાસે રાખેલા અશ્વ ધેનુ વિગેરે સવ પશુ પણ મળ્યા. ૪

પ્રથમ અથર્વણે યજ્ઞના યોગે માર્ગ તૈયાર કર્યો, પછી નિતીનિયમે નું પરીપાલન કરનાર સુંદર સૂર્ય દેવે જન્મ લીધો ઉશનાકાવ્યા (પછી) તરતજ ધેનુ હાકી લાવ્યો. અમે હવે યમે જન્મ લીધો માટે તેનું પૂજન કરીએ કીએ તેને મૃત્યુનો ભય નથી. ૫

---

१ इन्द्र, तव ऊतिभि सुप्रावी.' मर्त्य. प्रथम अश्ववति गोषु गच्छति यथा विचेतस आप अभितः सिन्धु, भवीयसा वसु त इत् पृणक्षि ।

२ देवी' आप न होत्रिय उपयन्ति, रज' यथा वितत अव' पश्यन्ति देवयु देवास प्राचैः प्र नयन्ति, वर इव मर्यास्त्रिय जोषयन्ते.

३ या यतस्रुचा मिथुना सपर्यत द्वयोः उक्थ्यं वच अधि धत्स्व ते मते क्षेति शक्नुवत' पुष्यति सुन्वते यजमानस्य भद्रा शक्ति. ।

४ पूर्व' वय उम्या' ये इद्धाग्नय. अंगिरा: प्रथम वय दधिर आत्. नर पणे सर्व भोजन अश्व गोमन्त पशु आ त अविन्दन्त.

५ अथर्वा प्रथम यज्ञै पथ ततने. तत व्रतपा वेन आ अजनि. उशना काव्य. गा उदा आ अजत. यमस्य अमृत जात यजामहे ।

જે વખતે સારી સંતતિ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ભક્તિમાન્ લોક દર્ભ કાપી લાવે છે, અથવા જ્યારે સ્તોત્રો અથવા ગાયનોનો અવાજ દ્યુલોક સુધી જઈ પહોંચે છે, અથવા જ્યાં સોમવલ્લીથી તેનો રસ બહાર કાઢવાને સમર્થ એવા એકાદા સુશોભીત યજ્ઞપાષાણુનો ધ્વની થાય છે, ત્યારે એવો યજ્ઞ પોતાની સમીપ થએલો જોઈને ઇન્દ્રને અત્યંત આનંદ ૬ (૪)
થાય છે.

સૂક્ત ૮૪.

॥ ८४ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–मरुत् ॥

હે ઇન્દ્ર, તારામાટે અહીંઆં સોમરસ તૈયાર કરી રાખ્યો છે, માટે હે અત્યંત બળવાન અને ધારીષ્ટવાન્ દેવ અહીં આવ. જેપ્રમાણે સૂર્ય પોતાના કીરણોથી રજોલોકને વ્યાપ્ત ૧
કરી નાંખે છે, તેપ્રમાણે તારા શરીરમાં સર્વત્ર ઉત્સાહનો પ્રવેશ થાઓ.

જેના બળનો પ્રતિરોધ કોઇપણ કરી શકનાર નથી એવો જે ફક્ત ઇન્દ્ર, તેને, તેના ઘોડા રૂષિજનોની સ્તુતિ સાંભળવામાટે અને (બીજા) મનુષ્યોના યજ્ઞનો સ્વીકાર કરવામાટે, ૨
લઈ આવે છે.

હે વૃત્રનો વધ કરનાર દેવ, તું રથપર આરૂઢ થા. અમે સ્તોત્ર ગાઈને તારા અશ્વો રથને જોડવાને તને પ્રવૃત્ત કર્યો છે. આ સોમરસ કાઢવાનો પાષણ તેના મધુર ધ્વનીથી તારૂં મન ૩
અમારી તરફ લાવે.

હે ઇન્દ્રદેવ, જાણે કે પ્રત્યક્ષ આનંદ જ, એવા અત્યુત્તમ અને અમરપણું પ્રાપ્ત કરી આપનાર આ સોમરસનું પ્રાશન કર. આ ઉજ્વલ સોમધારા તને ઉદ્દેશીને યજ્ઞગૃહમાં વહેવા ૪
લાગી છે.

ખરેખર આ ઇન્દ્રને ઉદ્દેશીને પૂજા અર્પણ કરો, તેના સન્માનાર્થ સ્તોત્ર ગાઓ. આ સોમવલ્લીમાંથી કાઢેલા રસબિંદુએ તેને આનંદ આપ્યો છે; એટલામાટે, આ સર્વ શ્રેષ્ઠ ૫ (૫)
સામર્થ્ય આગળ વિનયથી પ્રણામ કરો.

---

६ स्वपत्याय यत् बर्हिः वा वृज्यते, अर्कः वा श्लोकं दिवि अघोषते, यत्र ग्रावा उक्थ्यः वदति
तस्य इत् अभिपित्वेषु इन्द्रः रण्यति । सूर्यः रश्मिभिः रजः न त्वा इन्द्रियं आ पृणक्तु.
१ इन्द्र, ते सोमः असावि. शविष्ठ धृष्णो आ गहि.
२ अप्रतिधृष्टशवसं इन्द्रं इत्, ऋषीणां स्तुतीः च उप मानुषाणां यज्ञं च, हरी वहतः
३ वृत्रहन्, रथं आ तिष्ठ. ब्रह्मणा ते हरी युक्ता. ग्रावा वग्नुना ते मनः अर्वाचीनं सु कृणोतु ।
४ इन्द्र, इमं ज्येष्ठं अमर्त्यं मदं सुतं पिब. शुक्रस्य धाराः ऋतस्य सदने अभि अक्षरन्.
५ नरः इन्द्राय अर्चत, उक्थानि ब्रवीतन च सुताः इन्दवः अमन्दिषुः. ज्येष्ठं सहः नमस्यत ।

હે ઇન્દ્ર, જે વખતે તું તારા અશ્વો રથને જોડે છે, તે વખતે (તું એવો દેખાય છે કે) રથ ચલાવવામાં તારાથી વધારે હોશિયાર બીજો કોઇપણ થશે નહી. સામર્થ્યમાં તારી બરોબરી કરનાર ખરેખર કોઈ જ નથી, અને આજ સુધી એવો કોઇપણ થયો નથી કે જે તારી માફક અશ્વવિદ્યા સંપાદન કરીને તારાથી વધી શકે. ૬

ભક્તિથી હવિ અર્પણ કરનારા માણસોને ધન અર્પણ કરનાર ફક્ત ઇન્દ્ર પ્રભુ એક જ છે, કે જેના સામર્થ્યનો કોઇપણ પ્રતિબંધ કરનાર નથી. ૭

ઇન્દ્રનું પૂજન ન કરનારા માણસોને તે તૃણ માફક પગ નીચે ક્યારે છેદી નાંખશે વારૂ? ખરેખર તે અમારી પ્રાર્થના ક્યારે સાંભળશે ? ૮

ખરેખર આ ઇન્દ્ર દેવપાસે એવું સામર્થ્ય છે કે જેથી, માણસો બીજાં અનેક દેવોને મૂકીને સોમરસથી તારી જ ઉપાસના કરે છે. ૯

ઇન્દ્રની સાથે રહેનારી, તે પરાક્રમી દેવના સહવાસમાં શોભાપામીને આનંદનો ઉપભોગ લેનારી, અને કોઇથી પણ પ્રતિબંધ કરી શકાય નહી તેવી તેની જગત્પ્રભૂતાને લીધે તેજ પામેલી, તે ઉજ્વલ ધેનુ આ ક્રમણે મધુર અને આખા શરીરમાં એકદમ પ્રવેશ કરનાર ઉત્તમ સોમરસનું પ્રાશન કરે છે. १० (६)

---

६ इन्द्र, यत् हरी यच्छसे त्वत् रथितरः नकिः, मज्मना त्वा अनु नकिः, स्वश्वः नकिः आनशे.

७ यः दाशुषे मर्ताय वसु विदयते अप्रतिष्कुतः इन्द्रः ईशानः एकः इत् अंग।

८ अराधसं मर्तं क्षुम्पं इव कदा पदा स्फुरत्? अंग, इन्द्रः कदा नः गिरः शुश्रवत्?

९ यः चित् हि त्वा सुतवान् बहुभ्यः आ विवासति तत् उग्रं शवः इन्द्रः पत्यते अंग।

१० याः इन्द्रेण सयावरीः, वृष्णा शोभसे मदन्ति, स्वराज्यं अनु वस्वीः गौर्यः इत्था स्वादोः विषुवत मध्वः पिबन्ति।

ચિત્રવિચિત્ર વર્ણની ગાય, ઇન્દ્ર પોતાની પાસે રહે એવું ઇચ્છે છે, અને સોમરસને પરિ-
પક્વ કરે છે. આ ધેનુ ઇન્દ્રને પ્રીય છે. સર્વ વિશ્વપર ઇન્દ્રનો અમલ હોવાથી તે (ધેનુ)
પણ તેજાયમાન થઇને તે (ઇન્દ્ર) ના આયુધ (વજ્ર) ને ઉશ્કેરણી કરે છે. ૧૧

તે જ્ઞાનવાન્ ધેનુ, તેના સામર્થ્યને વંદન કરીને તેનું (ઇન્દ્રનું) પૂજન કરે છે. ઇન્દ્રની
(સર્વ વિશ્વપર) સત્તા હોવાને લીધે, તેજાયમાન થએલી તે ધેનુએ, સર્વની પહેલા પોતાને
જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય, તેવી ઇચ્છાથી તે (ઇન્દ્ર) ના અનેક નિયમોનું યોગ્ય પરિપાલન કર્યું. ૧૨

શત્રુને પોતાની સામે નહી ટકવા દેનાર સામર્થ્યવાન્ ઇન્દ્રે, દધિચના હાડકા લઇને, તે વડે
નવ્વાણું વૃત્રોનો વધ કર્યો. ૧૩

પર્વતમાં છુપાઈ રહેલાં જે અશ્વનું મસ્તક ઇન્દ્ર શોધતો હતો, તે તેને શર્યણાવતામાં
મળ્યું. ૧૪

ત્વષ્ટા દેવના વૃષભના ગુપ્ત થયેલા નામની પણ તેને આ જ ઠેકાણે શોધ લાગી તેમજ
ચંદ્રના ઘરમાં પણ તે વિદિત થયું. ૧૫ (૭)

સામર્થ્યવાન, તેજસ્વી, કબજે ન રાખી શકાય તેવા, મુખ તેમજ છાતીમાં બાણુમાફક
ઘાતકી હોવા છતાં પણ સૌખ્ય અર્પણ કરનાર વૃષભોને સત્યનિયમોની ધુંસરીએ આજ
કોણ જોડશે વારૂ?. ખરેખર જે કોઇ તેની સેવાને ઉત્તેજન આપશે તેને દીર્ઘાયુની પ્રાપ્તિ
થશે. ૧૬

ઇન્દ્રને જોઇને કોણ નાશી જશે? કોનું હૃદય ધડકશે? કોણ ભયભીત થશે? કોના મનમાં
એમ આવશે કે ઇન્દ્ર અમારી પાસે જ છે.? તેને પોતાના બાળ બચ્ચામાટે કોણ પ્રાર્થના
કરશે? પોતાના નોકર ચાકરમાટે અને માલ મીલકત તેમજ શરીરે નીરોગી રહેવામાટે
તેને કોણ વિનવશે? આપણા વાળાના માણસોમાટે તેનીપાસે કોણ વિનંતિ કરશે. ૧૭

---

११ ताः पृश्नयः अस्य पृश्नायुवः" सोम श्रीणन्ति इन्द्रस्य प्रियाः स्वराज्य अनु वस्वीः धेनवः सायक
वज्र हिन्वन्ति."

१२ ताः प्रचेतसः नमसा अस्य सह सपर्यन्ति पूर्वचित्तये स्वराज्य अनु वस्वीः अस्य पुरूणि व्रतानि सश्चिरे।

१३ अप्रतिष्कुत. इन्द्र दधीच अस्थभिः नव नवतीः वृत्राणि जघान।

१४ पर्वतेषु अपश्रित यत् अश्वस्य शिरः इच्छन् तत् शर्यणावति विदत्।

१५ त्वष्टुः गोः अपीच्य नाम अत्र अह अमन्वत. चन्द्रमसः गृहे इत्था। अद्य कः

१६ शिमीवतः" भामिन. दुर्हृणायून" आसन्निषून्" हृत्स्वसः" मयोभूर्. गाः ऋतस्य धुरि
युङ्क्ते! यः एषां भृत्या" ऋणधत् सः जीवात्।

१७ कः ईषते! कः तुज्यते! कः बिभाय! इन्द्रं अन्ति सन्त कः मंसते! कः तोकाय कः इभाय" उत
राये तन्वे अधिब्रवत्! कः जनाय!

હવિથી અને ઘીથી તેને કોણ વિનતિ કરે છે? ઠરાવેલી યોગ્ય વખતે યજ્ઞચમસથી હવિ કોણ આપે છે? દેવ, જલદીથી યજ્ઞ દ્રવ્ય કોના માટે લાવે છે? કલ્યાણ કર્તા દેવો કયો ઉપાસક તેમને યજ્ઞ અર્પણ કરીને તેમનું ચિંતન કરે છે?.

હે અત્યંત પરાક્રમી દેવ, ખરેખર તું શ્રેષ્ઠ દેવ હોવા છતાં પણ માણસોની મોટાઈ વધારી છે હે ઉદાર (ઇન્દ્ર), હું તને ખાત્રીથી કહુ છું કે, તારા શીવાય સૌખ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર બીજો કોઈ નથી. 1

હે વૈભવ સ્વરૂપ દેવ, તારી કૃપા અને અમારૂ સંરક્ષણ કરનાર તારા સામર્થ્યનો અમ માટે કદીપણ ભંગ થાઓ નહી. હે, માનવોના હિતકર્તા દેવ, સર્વ સંપત્તિ અમારા અં અમારી પાસેના માણસોમા વહેંચી આપ २० (८) 1

અનુવાક ૧૪.

સૂક્ત ૮૫

॥ ८५ ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गोतम । देवता-मरुत् ॥

અદ્ભુત પરાક્રમી અને શીઘ્ર સંચારી રૂદ્રનો પુત્ર સ્વમાર્ગે જતી યુવતી પ્રમાણે પોતાનું શરીર શણગારે છે. તેમણે-ખરેખર તે મરૂતોએ-દ્યુલોક અને ભૂલોકને આબાદી [illegible] ચાલ્યા તે શૂર અને યુદ્ધમા શત્રુને મારી નાખવામા ચતુર છે. જ્યારે યજ્ઞ થાય છે ત્યારે તે બહુ જ ખુશી થાય છે 1

વૃદ્ધિગત થતા થતા તેણે મહોટાઇ મેળવી તે રૂદ્રે દ્યુલોકને પોતાનું નિવાસસ્થાન કર્યું અર્કની ઉપાસના કરતા અને શરીરનુ પૂર્ણ બળ જમાવતા પૃશ્નિના પુત્રે પુષ્કળ વૈભવ સંપાદન કર્યું 2

---

१८ [illegible]

१९ [illegible]

२० [illegible]

१ [illegible]

२ [illegible]

દેદીપ્યમાન ધેનુપુત્ર, જ્યારે ભૂષણોથી પોતાનું શરીર શોભાવે છે ત્યારે તે ઉજ્વળ
અલંકાર પોતે પહેરે છે. તે સર્વ દુષ્ટોનો નાશ કરે છે અને તેના માર્ગઉપરથી ઘીનો 3
પ્રવાહ ચાલે છે.

સ્વસામર્થ્યથી અચળ વસ્તુને પણ ચળાયમાન કરનાર અને પોતાના આયુધોથી
શોભાયમાન દેખાતા હે પરમપૂજ્ય મરૂતદેવો, જ્યારે, તમે સર્વ બળવાન્ દેવો ભેગા મળીને
તમારા રથોને ટપકાવાળી હરિણી જોડો છે, ત્યારે તમારી ગતીમાં મન જેટલો વેગ આવે છે. ૪

હે મરૂત્ દેવો, જે વખતે, પુર જોશથી શસ્ત્ર ફેંકતા વેતજ, ટપકાવાળી હરિણી તમારા
રથને જોડો છો, ત્યારે તમારા તેજની ધારા ચોતરફ પસરે છે. તેમ જ જેપ્રમાણે પાણીથી
પખાળ તદન ભીજાઇ જાય છે તેપ્રમાણે તે (ધારા) પોતાના પ્રવાહથી પૃથ્વીને ડુબાવી
દે છે. ૫

હે મરૂત્ દેવો, તમારા શીઘ્રગામી અને પુરવેગી ઘોડા તમને લઈ આવે. (સંગ્રામ
માટે) તમે ભુજાબળ જમાવીને આવો. તમારે માટે બહોળી જગા તૈયાર કરી છે, તેમાં
રાખેલા આ આસનપર બેસો. અમારા મધુર હવિ ખુશીથી સ્વીકારો. ૬ (૯)

સ્વસામર્થ્યયુક્ત મરૂત્ દેવો પોતાની શક્તીથી વૃદ્ધિ પામ્યા. તે સ્વર્ગ સુધી પહોંચ્યા.
તેમણે પોતાને માટે વીસ્તીર્ણ સદન બનાવ્યું. શત્રુના ગર્વનો નાશ કરનાર પરાક્રમી દેવોને
જ્યારે વિષ્ણુએ સહાય્ય કરી ત્યારે મરૂત દેવો પક્ષીની માફક પોતાના મનપસંદ કુશાસન
પર જઇને બેઠા. ૭

---

३ यत् गोमातर. अञ्जिभि शुभयन्ते शुभ्रा विद्रुक्मन. तनूषु दधिरे. विश्वं अभिमातिनं अप बाधन्ते
एषा वर्त्मानि घृत अनु रीयते.

४ ओजसा अच्युता चित् प्रच्यावयन्तः ये सुमखास ऋष्टिभिः वि भ्राजन्ते मरुतः यत् वृषव्रातासः
रथेषु पृषतीः आ अयुग्ध्व मनोजुवः

५ मरुतः यत् वाजे अद्रि रंहयन्तः पृषती. रथेषु प्र अयुग्ध्व अरुषस्य धाराः विस्यति उत उद्भिः चर्म इव
भूम वि उन्दति ।

६ मरुत, रघुस्यदः रघुपत्वान सप्तयः आ वहन्तु बाहुभि प्र जिगात. य र्हिः आ सीदत. वः उरु
सद. कृत. माद अन्धस मरुद्वच्च ।

७ ते स्वतवस महित्वन अवर्धत. नाक आ तस्थुः. उरु नद. चक्रिरे. य विष्णुः मदच्युत वृषण आवत्
ह प्रिये बर्हिषि वयः न अधि सीदन् ।

શૂરોપ્રમાણે, શત્રુપર એકદમ તૂટી પડનાર યોદ્ધાપ્રમાણે, અથવા લડાઇમાં નામ મેળવવાની-ઇચ્છા રાખનાર-લડવૈય પ્રમાણે, તે યુદ્ધમાં બનતો પ્રયાસ કરે છે. આ મરૂતોથી સર્વ જગત્‌ને ભય પેદા થાય છે. રાજાની પેઠે આ શૂરોના અંગમાં ઝનુન જણાય છે.

જ્યારે કુશળ ત્વષ્ટા દેવે હજાર ધારવાળું સોનાનું સુંદર વજ્ર બનાવી તૈયાર કર્યું ત્યારે બહાદુરીનું" કામ" કરવામાટે ઇન્દ્રે તે સ્વીકારીને વૃત્રનો વધ કર્યો, અને ઉદકોના પ્રવાહ છોડી દીધો.
૯

તે સ્વસામર્થ્યથી કુવાને" નીચેથી ઉપર લાવ્યો, અને મજબુત પર્વતો પણ ભાગી નાખ્યા આ ઉદાર મરૂતોએ, સોમરસની આનંદદાયક સ્ફુર્તીમાં આવીને, (મધુર) વાંસળીનો" અવાજ કરતા, આશ્ચર્યકારક અનેક કૃત્યો કર્યાં.
૧૦

તે વાંકો કુવો તેણે દેજ દિશાએ ઉપર આણ્યો, અને પાણીનાઆતુર ગોતમમાટે તેણે ઉદકોના ઝરાને" વહેવડાવ્યો. ચિત્રવિચિત્ર કાન્તીવાળા મરૂનો ભક્તોનુ સંરક્ષણ કરવામાટે સ્વસામર્થ્યસહિત તેની પાસે ગયા, અને પોતાના તેજથી તે વિદ્વાન્ ઋષીની ઇચ્છા પરિપૂર્ણ કરી.
૧૧

તમારી સ્તુતિ કરનારને માટે રાખી મૂકેલું સૌખ્ય ત્રણગણું" કરીને, હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તોને આપો, અને, હે મરૂત્ દેવો, અમને પણ તેનો લાભ લેવા દો. હે શૂર મરૂત્ દેવો વીર્યશાળી સંતતીવ જે વૈભવ અમને અર્પણ કરો.
૧૨ (૧૦

८ शूराः इव इत्, युयुधयः न, जग्मयः श्रवस्यवः न, पृतनासु येतिरे। मरुद्भ्य विश्वा भुवना भयन्ते, नरः राजानः इव त्वेषसंदृशः

९ यत् त्वष्टा त्वष्टा सहस्रभृष्टिं हिरण्ययं सुकृतं वज्रं अवर्तयत् नरि" अपांसि" कर्तवे इन्द्रः धत्ते वृत्रं अहन् अपां अर्णवं निः औब्जत्।

१० ते ओजसा अवतं" ऊर्ध्वं नुनुद्रे दादृहाणं पर्वतं चित् विबिभिदुः सुदानवः मरुतः सोमस्य मदे वाणं" धमन्तः रण्यानि चक्रिरे।

११ जिह्मं अवतं तया दिशा नुनुद्रे। तृष्णजे गोतमाय उत्सं" असिचन्। चित्रभानवः अवसा आ गच्छन्ति ईम्, धामभिः विप्रस्य कामं तर्पयन्त।

१२ या शर्म वः शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि" दाशुषे अधि यच्छत। मरुतः तानि अस्मभ्यं वि यन्त। रयिं नः धत्त वृषणः सुवीरं।

સૂક્ત ૮૬.

॥ ८६ ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गोतम । देवता-मरुत ॥

અત્યંત તેજ પુંજ મરૂત્ દેવો, દ્યુલોકમાથી આવીને ખરેખર જેના ઘરમાં તમે સોમરસનું
પાન કરો છો તેને તેનું રક્ષણ કરવા માટે ઉત્તમ જ સંરક્ષણકર્તા મળ્યો (એમ કહેવું ૧
જોઇએ).

હે મરૂત્ દેવો, યજ્ઞ કરનારા ભક્તોના યજ્ઞ ધ્યાનમા રાખીને, અથવા વિદ્વાન્ ઉપાસકોની
સ્તુતિનો આદર કરીને, તમે અમ ની હાક સાભળો ૨

વળી, જે સામર્થ્યવાન્ પુરૂષોકૃતિ (તમ રા એટલી લાગણી છે કે) તમારા વિદ્વાન્ ભક્તને
તમે તેના જ જેવો થવાને કહો છો, તેને ઘેનુ વિપુલ વાળુ (વૈભવનુ) સ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

યજ્ઞમાં અ જ, વીરના પવિત્ર દર્ભપર સોમરસ કાઢી મૂકે છે અને સ્તુતિ તેમજ સંતોષ-
પ્રદ ગાયન ગાય છે. ૪

સર્વ માનવોમા શ્રેષ્ઠ આ ભક્તની હાક, (હે મરૂત્ દેવો), સાભળો. આનો વૈભવ સૂર્ય
સુધી જઇ પહોચે એટલો (વિપુલ) છે ૫ (૧૧)

---

१ विमद्दस मरो दिव यस्य क्षये पाथ हि स जन सुगोपातम ।

२ यज्ञवाहस यज्ञै वा विप्रस्य मतीनां वा, मरुत , हव श्रृणुत ।

३ उत य यस्य वाजिन अनु विप्रमतक्षत स गन्ता गोमति व्रजे ।

४ अस्य वीरस्य बर्हिषि सोम सुत उक्थ मद च शस्यते ।

५ अस्य श्रोषन्तु आ भुव विश्वा यश्चर्षणी अभि सूर चित् सस्रुषी ।

હે મરૂત્ દેવો, તમે માણુસોનું (કેટલી કાળજીથી) રક્ષણ કરો છો, તે જોઇને, ખરેખર અમે, તમને ઘણાં વર્ષોથી હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. ૬

હે અત્યંત પૂજ્ય મરૂત દેવો, જેના હવિનો તમે સ્વીકાર કરો છો, તે માણુસ, ખરેખર, ઘણોજ ભાગ્યશાળી છે. ૭

સત્યબળસમૃદ્ધ હે મરૂત્ દેવો, ભક્તજન તમારી સ્તુતિ કેટલા પરીશ્રમથી કરે છે, અને તમારી તરફ પ્રેમ રાખનાર ભાવિકોના મનમાં શી શી ઇચ્છા છે, તે તમને વિદિત જ છે. ૮

સત્યબળપરિપૂર્ણ હે મરૂત દેવો, તમે તમારા સામર્થ્યના યોગે તેની ખાત્રી કરી આપો, અને વિદ્યુતપ્રહારથી રાક્ષસોનો નાશ કરો. ૯

આ ઘોરો અંધકાર દુર કરો, અને સર્વ દુષ્ટને કાઢી મૂકો. જે પ્રકાશની અમને ઇચ્છા છે તે પ્રકાશ પણ અમને આપો. ૧૦ (૧૨)

---

६ मरुत्, चर्षणीना अवोभि. पूर्वीभि. शरद्भिः ददाशिम हि।

७ यज्ञियास. मरुत, यस्य प्रयांसि पर्षथ स. मर्त्य सुभगः अस्तु।

८ सत्यशवसः नरः शशमानस्य स्वेदस्य वा वेनत कामस्य विद।

९ सत्यशवस महित्वना यूय तत् आविः कर्त. विद्युता रक्ष. विध्यत।

१० गूहत तम गूहत विश्व अत्रिण वियात. यत् उश्मसि ज्योतिः कर्त।

સૂક્ત ૮૭.

॥ ८७ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–मरुत् ॥

જેપ્રમાણે પ્રકાશકિરણ નજર પડતાની સાથે જ (આકાશમાના) તારા નજરે પડે છે,
તેપ્રમાણે કેટલાક મરૂત્ દેવો પોતાના સુંદર અલંકાર ધારણ કરીને પ્રગટ થયા છે તેમનુ
સામર્થ્ય વિશાળ છે, બળ અગાધ છે, મોટાઈ ઘણી છે, અને પરાક્રમ અતીશય છે, માટે તે
એ કોઈની પાસે પણ નમ્ર થશે નહી તે કોઇથી પણ સ્થાનભ્રષ્ટ થનાર નથી. તેઓ
સરળ સ્વભાવના હોવાથી (સર્વને) અત્યંત પ્રિય થયા છે 1

હે મરૂત્ દેવો, જ્યારે તમે કોઈપણ અદ્ભુત માર્ગે, પક્ષીની પેઠે આવીને, પૃથ્વીતરફ દોડતા
(મેઘોને) અટકાવો છો ત્યારે (તે મેઘરૂપી) પાણીની કોથળી તમારા રથઉપર પડવા લાગે
છે માટે તમારા ભક્તની વિનંતી ધ્યાનમા લઇને મધ જેવા મીઠા પાણીની વૃષ્ટી કરો 2

જ્યારે, તે દેવ, (બહાર) જતી વખતે, પોતે શોભયમાન દેખાય, તેથી પોતાના અલંકાર
પહેરવા લાગે છે, ત્યારે તેના દરેક હલનચલન વખતે પૃથ્વી એકાદી અસ્થિર વસ્તુપ્રમાણે
હાલવા લાગે છે ક્રીડા કરનાર, જગતને હલાવી નાખનાર, ચકમકતા શસ્ત્રો ધારણ
કરનાર, અને સર્વની દાણાદાણ ઉરાડનાર આ મરૂત્ દેવો, પોતાનો મહિમા પોતે જ 3
ગવડાવે છે

પોતાની મરજીપ્રમાણે ટપકાદાર રંગના ઘોડાપર સ્વારી કરનાર, તારૂણ્યયુક્ત, તેમજ
સર્વનીઉપર પોતાની સત્તા ચલાવનાર, આ મ તેનો સમુદાય ખરેખર (અનેક પ્રકારના)
સામર્થ્યથી પરિપૂર્ણ થયો છે. (હે મરૂદ્ગણ), ત સત્યસ્વરૂપ, કરજ અદા કરનાર તેમજ 4
તદ્દન નિર્દોષ છે તો હવે આ મ તે નો સામર્થ્યવાન્ સમુદાય આ સ્તોત્ર સ્વીકારે

પુરાતન કાળમા જન્મેલા પિતૃઓના નામ લઇને અમે કહીએ છીએ કે સોમરસનુ
દર્શન થતા જ (આ મરૂતોની) જીભ લાળયુક્ત બહાર આવે છે. જ્યારે ઉત્તેજનકારક
શબ્દ બોલતા આ (મરૂતો) યુદ્ધકાળે ઇન્દ્રને જઇને મળ્યા ત્યારે તેને યજ્ઞમા પ્રખ્યાત 5
થએલુ (પવિત્ર) નામ પ્રાપ્ત થયુ

---

१ प्रत्क्षस प्रतवस विरप्शिन अनानता अविथुरा ऋजीषिण जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्रा इव स्तृभि । आजाभ [illegible] अ नम्र ।

२ मरुत यद्वो दिव [illegible] चिद् यया उपह्वरेषु यदि अचध्व, केशा व रथेषु [illegible] आ श्चोतत मधुवर्ण घृत उक्षत ।

३ यद्यामेषु [illegible] शुभ्र रेजते [illegible] [illegible] स्वय मा [illegible] प्र [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] स्वय महित्व पनयन्त ।

४ स [illegible] पृषदश्व युवा [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] प्रिय [illegible] ।

५ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।

હમેશાં ઉત્તમ હવિ મેળવનાર તે મરૂતોએ સૌંદર્યની વૃદ્ધિને માટે તેજસ્વીપણું કો આપ્યું? તેમણે પ્રકાશનો લાભ કોને કરી આપ્યો, અને કોની પ્રશંસા કરાવી? ચપળ નિર્ભય, તેમજ શસ્ત્રાસ્ત્ર ધારણ કરનાર, તે મરૂત્ દેવો પોતાના નિવાસસ્થાન તરફ ગયા. ૬(૧

સૂક્ત ૮૮.

॥ ८८ ॥. ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–मरुत् ॥

હે મરૂત્ દેવો, પક્ષીની પાંખોમાફક અશ્વવાળા, ભરપુર આયુધોથી ભરેલા, અત્યંત સ્તુતિપાત્ર થએલા, અને વિજળીના ચળકાટવાળા તમારા રથમાં બેસીને અહીં આવો. યુક્તિપ્રયુક્તિમાં પ્રવિણ હે દેવો, (સર્વ લોકમાં) અત્યંત વિપુલ ગણાય તેવી પોષણસામગ્રી (તમારી) સાથે લઈને પક્ષીની માફક આ તરફ આવો. ૧

રથને પુરવેગથી ખેંચી જનાર પોતાના તામ્ર વર્ણ અને પીત વર્ણના અશ્વોપર બેસીને તે કયા શ્રેષ્ઠ પુરૂષનું (ઘર) સુશોભિત કરવા જાય છે? (પોતાના હાથમાં) આયુધો ધારણ કરનાર આ (મરૂત્ દેવોનો સમુદાય) સુવર્ણમાફક આશ્ચર્યકારક કાંતિયુક્ત દેખાય છે. આ (મરૂતોએ) પોતાના રથમાં વાટવાળાં પૈડાથી વદારણ કરી છે. ૨

(જશથી) કોને સુશોભિત કરવા માટે તમારા શરીરપર શસ્ત્રાસ્ત્રો ચમકે છે? જેપ્રમાણે, લતાદિક આકાશમાં ઠેઠ ઉંચે કાઢે છે, તેપ્રમાણે, (તારા ભક્તો) તારીપાસે ઉપર સ્તોત્રો મોકલે છે. મોટા વૈભવમાં જન્મ પામેલા, અને અત્યંત તેજયુક્ત હે મરૂત્ દેવો, તમારા માટેજ,—ખરેખર, તમારા શિવાય બીજા કોને માટે વારૂ?—આ ભક્તજન યજ્ઞપાષાણનું (સોમરસ કાઢવાનું) કામ ચાલુ કરે છે? ૩

હે ગીધો, ઉદકવૃષ્ટિ કરનાર સામર્થ્યવાળી આ દિવ્ય સ્તુતિની આસપાસ, તેમજ તમારી પણ આસપાસ (ઉજ્વલ પ્રકાશ આપનાર) દિવસો ભેગા થયા છે. સ્તુતિ કરનાર ગોતમો તેમના સ્તોત્રોથી, તેમને પાણી પીવા મળે એવી ઇચ્છાથી, પાણીના ઝરાઓ ઉપર લાવ્યા. ૪

---

६ सुखादय प्रियस्य मारुतस्य क स मिमिक्षिरे? ते रश्मिभि. (क स मिमिक्षिरे)? ते ऋक्वभि. (क सं मिमिक्षिरे)? इष्मिण. अनीरव वाशीमन्त. प्रियस्य मारुतस्य धाम्न विदे ।

१ मरुत विद्युन्मद्भि स्वर्कै ऋष्टिमद्भि अश्वपर्णै रथेभि आ यात सुमाया वर्षिष्ठया इषा वय न न. आ पप्तत ।

२ अरुणेभि पिशंगै रथतूर्भि अश्वै. शुभे क वर यान्ति? स्वधितीवान् रुक्म न चित्र. रथस्य पव्या भूम जङ्घनन्त ।

३ कं श्रिये वः तनूषु अधि वाशीः? मेधा वना न ऊर्ध्वा कृणवन्ते. सुजाताः तुविद्युम्नासः कं अद्रिं धनयन्ते? युष्मभ्यं ।

४ इमां धियं वार्कार्यां देवीं परि अहानि गृध्रा वः आ अगुः. अर्कैः ब्रह्म कृण्वन्तः गोतमासः उत्सधिं पिबध्यै ऊर्ध्वं नुनुद्रे ।

હે મરૂત્ દેવો તમે સુવર્ણચક્રધારી તથા લોખંડ જેવા મજબુત જડબાવાળા તેમજ સર્વત્ર સંચાર કરનાર વરાહ જેવા છો. તમારૂં દર્શન થતાં ગોતમોએ ગાયેલું" સ્તોત્ર એટલું યશસ્વી હતું કે બીજું કોઈ સ્તોત્ર તેની બરોબરી" કરી શકે નહી. ૫

હે મરૂત્ દેવો, તમારા મનને સંતોષ" આપનારી આ સ્તુતિ તમારા (બીજા) ભક્તોની વાણીમાફક જ તમારૂં સ્તવન કરવામાટે ગવાય છે. તમારા હાથમાં વૈભવોનો ભંડાર હોવાથી ઉપાસકોએ તમારૂં સ્તવન કર્યું તે સ્વભાવિક" જ છે. ૬ (૧૪)

સૂક્ત ૮૯.

॥ ८९ ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गोतम । देवता-विश्वेदेव ॥

પ્રતિરોધ થવાને અશકય, કદીપણ પરાભવ ન પામનાર, (સર્વદા) વિજયશાળી અને કલ્યાણપ્રદ સામર્થ્ય અમને બધી તરફથી પ્રાપ્ત થાઓ. આથી જ, દેવો અમને ઉત્કર્ષ આપનાર તેમજ અમારૂં હમેશાં અવિશ્રાંત સંરક્ષણ કરનાર થશે. ૧

સરળતાગુણથી યુક્ત દેવોની કલ્યાણકારક કૃપા તેમજ તેમની ઉદારતા અમને પ્રાપ્ત થાઓ. દેવોની મિત્રાચારીનો લાભ અમને મળો,—અમારૂં જીવન દીર્ઘ કાલ સુધી કાયમ રહે એટલા માટે દેવો અમારૂં આયુષ્ય વધારે. ૨

ભગ, મિત્ર, અદિતિ, કોઇથી પણ ઇજા ન પામનાર દક્ષ, અર્યમા, વરૂણ, સોમ, અને બે અશ્વિનોને હું એક પુરાતન સ્તોત્ર ગાઇને નિમંત્રણ કરૂં છું. દયાળુ સરસ્વતી અમને સૌખ્ય અર્પણ કરે. ૩

---

५ मरुत., हिरण्यचक्रान् अयोदंष्ट्रान् विधावतः वराहून् व. पश्यन् यत् गोतमः सस्व " एतत् त्यत् योजन न अचेति"

६ मरुतः एषा स्या वः अनुभर्त्री" वाघतः वाणी न प्रति स्तोभति. गभस्त्योः स्वधां अनु आशां वृथा" अस्तोभयत् ।

१ अदब्धास. अपरीतासः उद्भिद. भद्राः क्रतवः नः विश्वत. आ यन्तु, यथा देवासः सद इत् न. वृधे ।.सेदिवे अप्रायुव.' रक्षितारः असन् ।

२ ऋजूयतां देवानां भद्रा सुमति. देवानां रातिः' नः अभि निवर्तताम्. देवानां सख्य वयं उप सेदिम. जीवसे देवा नः आयुः प्र तिरन्तु ।

३ वय तान् भग, मित्र, अदिति, अस्रिध दक्ष, अर्यमण, वरुण सोम, अश्विना, पूर्वया निविदा' हूमहे. सुभगा सरस्वती नः मय.' करत् ।

વાયુ, તે હિતકારક ઔષધ અમારી પાસે લાવે. તે જ પ્રમાણે માતા પૃથ્વી તથા પિતા દ્યુલોક તે જ ઔષધ) લઇને આવે. સોમરસ તૈયાર કરનાર સુખદાયક યજ્ઞપાષાણુ તેમજ અશ્વિની દેવો પણ તે અમને લાવી આપે. હે સ્તુતિપાત્ર અશ્વિની દેવો, તમે અમારી પ્રાર્થના સ્વીકારો. ૪

બુદ્ધિને પ્રેરણા કરનાર તેમજ સ્થાવરજંગમ સર્વ વસ્તુપર અમલ ચલાવનાર તે સત્તાધીકારી દેવને અમે અમારૂં રક્ષણ કરવા બોલાવીએ છીએ. તેથી પૂષા અમારા વૈભવોમાં વધારો કરશે તેમજ અમને સુખશાંતિ આપશે, કારણ કે તે અજીત હોવાથી અમારૂં સંરક્ષણ તથા પરિપાલન કરનાર છે. ૫ (૧૫)

અતિશય વિખ્યાતિ પામેલો ઇન્દ્ર અમને ક્ષેમ આપે, સર્વજ્ઞ પૂષાદેવ પણ અમને ક્ષેમ આપે, જેના રથની વાટને કાંઇ પણ પ્રતિબંધ થતો નથી, તે તાર્ક્ષ્ય અમને ક્ષેમ આપે, અને **બૃહસ્પતિ** પણ અમને ક્ષેમ આપે. ૬

જેના અશ્વો ટપકાદાર છે, પૃશ્નિ જેની માતા છે, સર્વનું હિત કરવાને જે પ્રવૃત્ત છે અને યજ્ઞમાં હમેશા જે ગમન કરે છે, તે મરૂત્ દેવો, તેમજ, અગ્નિ જેની જીભ છે તથા જે સૂર્યનું નિરીક્ષણ કરનાર છે, તે મનુ વગેરે સર્વ દેવ, સર્વનું સંરક્ષણ કરી શકે તેવું તેમનું સામર્થ્ય સાથે, લઇને અત્રે આવે. ૭

હે યજ્ઞાર્હ દેવો, (તમારી કૃપાથી) અમારા કાન (વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ) હમેશામાફક તીક્ષ્ણ રહેવાથી અમે બરાબર સાંભળી શકીશું, તેમજ આંખોથી જોઈ શકીશું. અમારા ગાત્રો, નિરોગી રહીને અને શારીરીક બળ સારી રીતે ટકીને, દેવોએ જે આયુષ્ય અમને આપ્યું હશે તેનો ઉપભોગ તેમનું સ્તવન કરતા કરતા અમે લઇશું. ૮

---

४ तत् मयोभु भेषज वात न. वातु तत् माता पृथिवी, तत् पिता द्यौः तत् मयोभुव. सोमसुतः ग्रावाण तत् अश्विना. धिष्ण्या युवं शृणुत ।

५ धियंजिन्वं जगत. तस्थुष. पतिं ईशान त वयं अवसे हूमहे, यथा अदब्ध. पायु पूषा न. वेदसां वृधे स्वस्तये असत् ।

६ वृद्धश्रवाः इन्द्र. न. स्वस्ति, विश्ववेदाः पूषा न स्वस्ति, अरिष्टनेमि तार्क्ष्य न स्वस्ति, बृहस्पति न स्वस्ति दधातु ।

७ पृषदश्वाः, पृश्निमातरः, शुभयावान, विदथेषु जग्मयः मरुत. अग्निजिह्वा सूरचक्षस मनव विश्वे देवा न अवसा इह आ गमन् ।

८ देवाः, कर्णेभिः भद्र शृणुयाम, यजत्राः, अक्षभि. भद्र पश्येम. यत आयु देवहित स्थिरैः अङ्गै. तनूभि तुष्टुवांसः वि अशेम ।

હે દેવો, અમને ફક્ત સો જ વર્ષનુ આયુષ્ય મળેલુ છે, તેમાથી પણ તમે અમારા શરીરમા ઘડપણ મૂકો છો, અને તેમા પણ (આજ) જે પુત્ર છે, તે (કાલે) બાપ થવાના છે. તે માટે, અમારી આયુષ્યદોરી વચમાથી તોડી નાખશો નહી. ૯

દ્યુલોક અદિતિ જ છે અ તરિક્ષ પણ અદિતિ જ છે. માતા, પિતા, પુત્ર પણ અદિતિ જ હોય છે. સર્વ દેવ તેમ જ પાચ જાતના માણસો પણ અદિતિ જ હોય છે, જે સવ પેદા થયેલુ છે તે પણ અદિતિ જ છે, તેમ જ જે કાઈ હવે પછી ઉત્પન્ન થવાનુ છે તે પણ અદિત જ છે ૧૦ (૧૬)

સૂક્ત ૯૦.

॥ ९० ॥ ऋषि रहूगणपुत्र गोतम । देवता-विश्वेदेव ॥

વરૂણ, પ્રજ્ઞાવાન, મિત્ર અને સર્વ દેવોસહવર્તમાન અર્યમા અમને સરળ માર્ગે લઈ જાઓ. ૧

વૈભવોનો સ ગ્રહ કરનાર તે દેવ, સ્વસામર્થ્યથી પોતાની સાવચેતીમા કદી પણ અ તર ન પડવા દેતા, હમેશા તેના અનુશાસનોનુ રક્ષણ કરે છે ૨

મૃત્યુભયથી નિર્મુક્ત દેવોએ, દુષ્ટ લોકોનુ નિર્મૂલન કરીને, અમને તેમજ સર્વ માણસોને સૌખ્ય અર્પણ કરેલુ છે ૩

---

९ देवा शतम् इत् नु अन्ति, यत्र न तनूना जरस चक, यत्र पुत्रास पितर भवति. मन्तो मध्या न आयु मा रिरिषत ।

१० अदिति द्यौ , अदिति अ तरिक्ष, अदिति माता, स पिता, स पुत्र विश्वे देवा पञ्च जना अदिति , अदिति जात, अदिति जनित्व ।

१ वरुण , विद्वान् मित्र , दवे सजोषा अयमा ऋजुनीती न नयतु ।

२ वस्व वसवाना महोभि अप्रमूरा ते विश्वादा मता रक्षन्त हि ।

३ द्विष अप बाधमाना अमृता त अस्मभ्य मर्त्येभ्य शम यसन. ।

વંદન કરવા યોગ્ય ઇન્દ્ર, મરૂત્, પૂષા તેમજ ભગ, અમારા કલ્યાણનો માર્ગ શોધી કાઢો. ૪

પોતપોતાના માર્ગે ગમન કરનાર, હે પૂષા, અને વિષ્ણુ દેવો, અમારી પ્રાર્થના અમને ઘણું કરીને ધેનુનો લાભ અપાવે એમ કરો, અને અમને સુખી રાખો. ૫ (૧૭)

જે નીતિનિયમોનું યોગ્ય પરિપાલન કરે છે, તેને માટે, વાયુ સંતોષદાયક રીતે વાય છે, તેમજ, તેનેમાટે મીઠા પાણીની નદી પણ વહે છે. અમારામાટે, અમારા ઔષધી માધુર્ય યુક્ત થાઓ. ૬

રાત્રિ તેમજ પ્રભાતકાળ આનંદદાયક થાઓ, તેમ જ દ્યુલોક અને રજોલોક પણ માધુર્યથી ભરેલા હો. અમારા પિતા દ્યુલોક પણ અમને સુખ દેનાર થાઓ. ૭

અમારામાટે, વનસ્પતિ માધુર્યયુક્ત થાઓ, તેમ જ સૂર્ય પણ સુંદર થાઓ. ધેનુ અમને મીઠું દૂધ દેનાર થાઓ. ૮

મિત્ર અમને સુખદાયક થાઓ, વરૂણ પણ અમને સુખદાયક થાઓ, અર્યમા પણ અમને સુખદાયક થાઓ, ઇન્દ્ર અને બૃહસ્પતિ પણ અમને સુખદાયક થાઓ. અને અનેક પ્રદેશોમાં ગમન કરનાર વિષ્ણુ પણ અમને સુખદાયક થાઓ ૯ (૧૮)

---

४ वन्यास इन्द्र मरुत, पूषा, भग न सुवितायं पथ वि चियन्तु ।

५ उत, ६५२.४ ' पुषन् विष्णो, न धिय गोअग्राः,' नः स्वस्तिमत कर्त ।

६ ऋतायते वाता मधु, सिन्धव मधु क्षरन्ति, न ओषधी माध्वी सन्तु ।

७ उत, नक्त उषस मधु, पार्थिवं रज मधुमत, न पिता द्यौ नः मधु अस्तु ।

८ वनस्पति. न मधुमान्, सूर्यः न मधुमान्, गाव. न. माध्वीः भवन्तु ।

९ मित्र नः शं, वरुण. अर्यमा न शं भवतु इन्द्रः बृहस्पति न. शं, उरुक्रमः विष्णु नः शं ।

સૂક્ત ૯૧.

॥ ९१ ॥ ऋषि–रहूगणपुत्र गोतम । देवता–सोम ॥

હે સોમદેવ, તું અત્યંત પ્રજ્ઞાવાન્[1] અને વીચારશીલ છે. (સર્વ જગતને) તું જ સરળ માર્ગે પહોંચાડે છે. હે ઇન્દ્ર, તારા માર્ગદર્શકપણાને[1] લીધે અમારા સુજ્ઞ બાપદાદાઓને દેવસમુદાય તરફથી ઉત્તમોત્તમ વૈભવોનો લાભ મળ્યો. ૧

હે સોમદેવ, તારા શરીરમાં અનેક સામર્થ્ય એકત્ર થવાથી તું સામર્થ્યવાન થયો. તું સર્વજ્ઞ હોઇને અનેક પ્રકારની શક્તિ[2] તારા શરીરમાં વાસ કરી રહેલી હોવાથી તું શક્તિમાન બન્યો. તારા શ્રેષ્ઠપણાને લીધે અનેક પ્રકારનું બળ સંપાદન કરવાને તું શક્તિવાન્ થવાથી તારા શરીરમાં જોર આવ્યું. અનેક પ્રકારની ઉજ્વલ સંપત્તિ તને પ્રાપ્ત થવાથી તને વૈભવશાલીપણું મળ્યું. સર્વ મનુષ્યોપર તારી નજર છે. ૨

તું રાજા વરૂણ હોવાથી આ પૃથ્વીપર જે જે નિયમો[3] પ્રચલિત છે તે સર્વ તારાજ છે. હે સોમ તારૂં નિવાસસ્થાન વિશાળ તેમજ ભવ્ય છે તું દેદીપ્યમાન પણ છે. હે સોમદેવ, તું મિત્રપ્રમાણે સર્વનો માનીતો છે, તેમજ અર્યમાપ્રમાણે સામર્થ્યવાન્ છે. ૩

હે સોમરાજા, દ્યુલોક, પૃથ્વી, પર્વત, ઔષધી અને ઉદકોમધ્યે જે જે તારા નિવાસસ્થાન હોય તે સવ ઠેકાણે, તું ગુસ્સામુક્ત[4] થઇને પ્રસન્ન મનથી અમારા આ હવિનો સ્વીકાર કર. ૪

હે સોમ, તું જ (સર્વનો) દયાશીલ અધિપતિ છે, તું રાજા છે, તું વૃત્રનો વધ કરનાર છે. તું કલ્યાણકારક શ્રેષ્ઠ શક્તિ છે. ૫ (૧૯)

---

१ सोम, त्वं प्र चिकित मनीषा; त्वं रजिष्ठं पन्थाम् अनु नेषि. इन्दो, तव प्रणीती[1] नः धीरा पितर देवेषु रत्नं अभजन्त ।

२ सोम, क्रतुभिः त्वं सुक्रतुः भूः, विश्ववेदा त्वं दक्षैः[2] सुदक्षः, महिना वृषत्वेभिः त्वं वृषा. नृचक्षा द्युम्नेभिः द्युम्नी अभवः ।

३ व्रतानि[3] ते वरुणस्य राज्ञः. सोम तव धाम बृहत् गभीरं. त्वं शुचिः असि, मित्रः न प्रियः. सोम अर्यमा इव दक्षाय्यः असि ।

४ राजन् सोम, या ते धामानि दिवि, या पृथिव्यां, या पर्वतेषु[4] ओषधीषु, अप्सु, तेभिः विश्वैः अहेळन्[4] सुमनाः हव्या गृभाय ।

५ सोम, त्वं सत्पतिः असि, राजा उत वृत्रहा, त्वं भद्रः क्रतुः असि ।

હે સોમ, અમે અમારા આયુષ્યનો ઉપભોગ લઇએ એવી તું જો ઇચ્છા કરીશ તો અમારૂં (વચ્ચમાં) મરણ થશે નહી. તું જંગલમાંના વૃક્ષોનો માલીક છે અને તને સ્તુતિ પ્રિય છે. ૬

હે સોમ, તારા નીતિનિયમ પાળનાર ભક્તોને, તે જુવાન અથવા વૃધ્ધ હોય તો પણ તું સૌખ્ય અર્પણ કરે છે. તેના આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરવામાટે તું તેને ઉત્તમ સામર્થ્ય આપે છે. ૭

હે સોમરાજા, પાપી માણસોથી તું અમારૂં ચોતરફથી રક્ષણ કર. તારા સંરક્ષણ નીચે રહેલા તારા ભક્તનો નાશ થાય, તે વાજબી નથી ૮

હે સોમ, તને હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તોના સંરક્ષણમાટે, જે જે સુખપરિણામી સાધનો તેં સજ્જ કરી રાખ્યા હોય, તે સર્વ લઇને અમારૂં સંરક્ષણ કર. ૯

આ યજ્ઞ તેમજ આ સ્તુતિનો સ્વીકાર કરતાં અહીં આવ. હે સોમ, તું અમને આબાદી આપનાર થા. १० (२०)

---

६ सोम, त्वं च नः जीवातुं वशः न मरामहे प्रियस्तोत्रः, वनस्पतिः।

७ सोम, ऋतायते, यूने महे, त्वं भग, जीवसे दक्षं दधासि ।

८ सोम राजन्, अघायतः त्वं नः विश्वतः रक्ष त्वावतः. सखा न रिष्येत.

९ सोम, याः ते मयोभुवः ऊतयः दाशुषे सन्ति, ताभिः नः अविता भव।

१० इमं यज्ञं, इदं वचः जुजुषाणः उपागहि सोम, त्वं नः वृधे भव।

હે સોમ, સ્તુતિ કેમ કરવી, તેનું જ્ઞાન સંપાદન કરીને અમે તને સ્તોત્રથી સંતુષ્ટ કરીએ
છીએ, તેથી તું પ્રસન્ન અંતઃકરણથી અમારી પાસે આવ. ૧૧

હે સોમ, તું અમારા વૈભવોમાં વૃદ્ધિ કર, હમારા રોગો દૂર કર, અમને સંપત્તિ આપ,
અમારા ઘરમાં ધનધાન્યની વૃદ્ધિ થવા દે, અને તું અમારો ઉત્તમ મિત્ર થા. ૧૨

હે સોમ, જેપ્રમાણે મનુષ્ય પોતાના ઘરમાં આનંદી હોય છે અથવા ઘાસ જોઇને ગાય
સંતુષ્ટ થાય છે, તેપ્રમાણે, તું અમારા અંતઃકરણમાં સંતોષ ઉત્પન્ન કર. ૧૩

હે સોમ જે મનુષ્ય તારી મિત્રતામાં આનંદ માને છે, તેનાજ સહવાસની સામર્થ્યવાન્
અને પ્રજ્ઞાવાન્ લોક ઇચ્છા કરે છે. ૧૪

હે સોમ, નિંદાથી અમારો બચાવ કર અને પાપીઓથી અમારૂં સંરક્ષણ કર. અમને
સૌખ્ય ઉત્પન્ન કરીને તું અમારો ઉત્તમ સ્નેહી હો. ૧૫ (૨૧)

---

११ सोम, वचोविदं गीर्भिः त्वा वर्धयामः सुमृळीकः न आ विश ।

१२ सोम, गयस्फानः, अमीवहा, वसुवित्, पुष्टिवर्धनः, नः सुमित्रः भव ।

१३ सोम, स्वे ओक्ये मर्यः इव, गावः यवसेषु न, नः हृदि आ ररन्धि ।

१४ सोम देव, यः मर्तः तव सख्ये रारणत्, तं दक्षः कविः सचते ।

१५ सोम, अभिशस्तेः नः उरुष्य, अंहसः नि पाहि नः सुशेवः सखा एधि ।

હે સોમ, તું વૃદ્ધિંગત[16] થા. ચારે તરફથી સામર્થ્યનો પ્રવાહ તારી પાસે ચાલુ હો. જ્યાં અનેક પરાક્રમ એકત્ર હોય ત્યાં તારો વાસ થવા દે. ૧૬

અત્યંત આનંદ[17] આપનાર હે સોમ, તું તારા સર્વ પ્રકાશકિરણોથી વૃદ્ધિંગત થા. તારી મનોહર કીર્તિ સર્વત્ર વિદિત છે, અને તું અમારો પ્રેમાળ સ્નેહી છે, તેથી તું અમને આબાદી મેળવવા દે.
૧૭

દુષ્ટોનો[18] પરાભવ કરનાર (હે સોમ,) આ જગતમાં જેટલું દુધ છે, તે સર્વ તારી પાસે આવે, સર્વ સામર્થ્ય તને પ્રાપ્ત થાય અને સર્વ શક્તિનો પ્રવાહ તારી તરફ વળે. હે સોમ, તારૂં અમરપણું સ્થાપન કરવામાટે અભિવૃદ્ધિ મેળવીને દ્યુલોકમાં ઉત્તમ કીર્તિ સંપાદન કર.
૧૮

તારા જે નિવાસસ્થાનોની (સર્વ લોક) હવીથી પૂજા કરે છે, તે સર્વ, અમારી ઉપર દરેક રીતે કૃપાદૃષ્ટી રાખે. હે સોમ, અમારા વૈભવોની વૃદ્ધિ કરતા, અમારાપર દાનશૂરતા ધારણ કરતા, તમારૂં વીર્ય ગજવતા, અને જે બીકણ છે તેનો નાશ કરતા, તું અમારા ઘરતરફ[19] આવવાને પ્રવૃત્ત થા.
૧૯

જે સોમને હવિ અર્પણ કરે છે, તેને સોમ, ધેનુ તેમજ ઝડપથી દોડનાર ઘોડો આપે છે. અને સ્વકર્તવ્યમાં કાળજી ધરાવનાર, ઘરોની ખબર લેનાર, યજ્ઞકર્મમાં ગફલત ન કરનાર, સમાજમાં પ્રતિષ્ઠિતપણે ચાલનાર અને પોતાના પિતાની કીર્તિ વધારનાર, શૂર પુત્રોની પ્રાપ્તિ કરી આપે છે.
૨૦ (૨૨)

---

१६ सोम, आ प्यायस्व," ते वृष्ण्य विश्वतः स एतु वाजस्य सगथे भव ।

१७ मन्दितम" सोम, विश्वेभिः अंशुभिः आ प्यायस्व. सुश्रवस्तमः सखा न. वृधे भव ।

१८ अभिमातिषाह." सोम, पयांसि ते स (यन्तु), वाजाः स यन्तु, वृष्ण्यानि स (यन्तु). अमृताय आप्यायमानः दिवि उत्तमानि श्रवांसि धिष्व ।

१९ या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा यज्ञ परिभूः अस्तु. सोम, गयस्फानः, प्रतरणः, सुवीरः, अवीरहा, दुर्यान्" प्र चर ।

२० यः अस्मै ददाशत्, सोमः धेनुं, सोमः आशुं अर्वन्तं, सोमः कर्मण्यं, सदन्यं, विदथ्यं, सभेयं पितृश्रवणं, वीरं ददाति ।

હે સોમ, યુદ્ધમાં અજીત, સંગ્રામમાં સહાયકારક, સ્વર્ગમાંથી ઉદક આણનાર, સંકટ
વખતે સંરક્ષણ કરનાર, યજ્ઞમાં પ્રગટ થનાર, ઉત્તમ મંદિરમાં રહેનાર, ઉત્તમ કીર્તિયુક્ત
અને હમેશા વિજયી થનાર તને જોઈને અમે ખુશી થઈશું. ૨૧

હે સોમ, આ સર્વ વનસ્પતિ તેં ઉત્પન્ન કરી છે, તેં પાણી ઉત્પન્ન કર્યું છે, તેં ધેનુ
ઉત્પન્ન કરી છે. વિશાળ અંતરિક્ષ તેં સર્વત્ર ફેલાવ્યું છે અને પ્રકાશના યોગે તેં અંધકા-
રના નાશ કર્યો છે. ૨૨

હે સામર્થ્યવાન્ સોમદેવ, અમારામાટે સંપત્તિની ભરપૂર ભરતી કરવા માટે તારા દિવ્ય
અંતઃકરણમાં જેટલી કાળજી હોય તેટલી કાળજીથી યુદ્ધ કર. તને કોઈપણ પ્રતિબંધ ન કરે.
(સર્વ) સામર્થ્યનો માલીક તું જ છે. ધેનુપ્રાપ્તિમાટે યુદ્ધ ચાલેલું હોય તે વખતે, બન્ને
પક્ષોને તું તારૂં તેજ બતાવ. ૨૩ (૨૩)

સૂક્ત ૯૨.

॥ ९२ ॥ ऋषि–रहुगणपुत्र गौतम । देवता–उषा ॥

આ (જગપ્રસિદ્ધ) ઉષાએ પોતાનું નિશાન ફરકાવ્યું છે. અંતરિક્ષના પહેલા અર્ધા
ભાગમાં તે પોતાના સુંદર કિરણો ફેંકે છે. પોતાના શસ્ત્રો અણીદાર કરનાર (શૂર) યોદ્ધા-
પ્રમાણે, પોતાનું ઉજ્વલ તેજ પ્રગટ કરતા આ માતા—આ ધેનુ—અહીં આવવા લાગ્યા છે. ૧

---

२१ सोम, युत्सु आषाळ्हं, पृतनासु पप्रिं अप्सां स्वर्षां, वृजनस्य गोपां, सदेषुजां, सुक्षितिं, सुश्रवसं जयन्तं त्वा अनु मदेम ।

२२ सोम, त्वं इमाः विश्वाः ओषधीः, त्वं अपः, त्वं गाः अजनयः, त्वं उरु अन्तरिक्षं आ ततन्थ. त्वं ज्योतिषा तमः वि ववर्थ ।

२३ सहसावन् देव सोम, देवेन मनसा, नः रायः भागं अभि युध्य. त्वा मा आतनत्, वीर्यस्य ईशिषे. गोइष्टौ उभयेभ्यः प्र चिकित्स ।

१ एताः त्याः उषसः केतुं अक्रत. रजसः पूर्वे अर्धे भानुं अञ्जते. धृष्णवः आयुधानि इव निष्कृण्वानाः अरुषीः गावः मातरः प्रति यन्ति ।

તેનાં રક્તવર્ણ કિરણો સહેલાઈથી ઉપર કૂદતા આવે છે. રથને જોડતાં કદીપણ ત્રાસ દેનાર ઉજ્વળ પ્રકાશમાન ગાય તેણે (પોતાના રથને) જોડેલી છે. પ્રથમમાફક (આજ પણ સર્વ જગપર પ્રકાશ પાડવાનો) વિચાર ઉષાએ કર્યો છે. તે ઉજ્વળ ઉષાએ ઝગઝગાટ તેજ ધારણ કર્યું છે.
:

સદાચારી, ઉત્તમ હવિ અર્પણ કરનાર અને સોમરસ તૈયાર કરી રાખનાર પોતાના ભક્ત માટે તેના ગુજરાનજોગ પુરતી સંપત્તિ હમેશાં લઈને આવનાર, આ સુવર્ત્તિ, ઘણા દૂરના પ્રદેશમાંથી એક રથમાં આવીને, મોટા આવેશથી, જાણે કે તે કેટલી પરાક્રમી છે તે બતાવે છે.
3

જેપ્રમાણે એકાદી નટી (જુદા જુદા) વેષ ધારણ કરે છે, તેપ્રમાણે આ (ઉષા) પણ (જુદા જુદા) રૂપ લઈને આવે છે. જેપ્રમાણે, ધેનુ પોતાના આંચળ સર્વની નજરે પડવા દે છે, તેપ્રમાણે, આપણ પોતાના વક્ષસ્થળ ખુલ્લા રાખે છે. જેપ્રમાણે ગાય પોતાનો વાડો ઉઘાડો મૂકી જાય છે, તેપ્રમાણે સર્વ જગતને પ્રકાશ આપનાર આ ઉષાએ પણ અંધકારને ઉઘાડો મૂકી દીધો છે.
૪

તેનો ઉજ્વળ પ્રકાશ દેખાવા લાગ્યો છે. તે સર્વત્ર ફેલાતો હોવાથી ઘાડા અંધકારનો નાશ કરે છે. જેપ્રમાણે, યજ્ઞમાં યજ્ઞસ્તંભને શણગારે છે, તેપ્રમાણે, આણે પણ પોતાનું શરીર શણગાર્યું છે, અને આ દ્યુલોકદુહિતા આશ્ચર્યકારક પ્રકાશ પોતાની સાથે લઈ આવી છે. ૫(૨૪)

આ અંધકારમાંથી અમે બાહેર આવ્યા. આ (જુઓ) ઉષા પોતાનો પ્રકાશ પાડીને પોતાનો હેતુ પ્રદર્શિત કરે છે. આ દીપ્તિમાન્ ઉષાએ કવિતાપ્રમાણે સૌંદર્ય ધારણ કરેલું હોવાથી તેનું મુખ હસતું જણાય છે. પોતાના અત્યંત મનોહર સ્વરૂપમાં તે (અમારા ઉપર) કૃપા કરવામાટે આવી છે.
૬

---

२ अरुणा. भानवः वृथा उत अपप्तन्, स्वायुजः अरुषीः गाः अयुक्षत. पूर्वथा उषसः वयुनानि अक्रन्. अरुषीः रुशन्तं भानुं अशिश्रयुः

३ सुकृते सुदानवे सुन्वते यजमानाय विश्वा इत अह इप वहन्ती नारीः परावतः समानेन योजनेन विष्टिभिः अपसः न अर्चन्ति ।

४ नृतुः इव पेशांसि अधि वपते उस्रा इव बर्जहं वक्षः अप ऊर्णुते. विश्वस्मै भुवनाय ज्योतिः कृण्वती उषाः, गावः व्रजं, न तमः वि आवः ।

५ अस्याः रुशत् अर्चिः प्रति अदर्शि. वि तिष्ठते. अध कृष्णं बाधते. विदथेषु स्वरुं न पेशः अञ्जन् दिवः दुहिता चित्रं भानुं अश्रेत् ।

६ अस्य तमसः पारं अतारिष्म. उषाः उच्छन्ती वयुना कृणोति विभाती छन्दः न श्रिये स्मयते. सुप्रतीका सौमनसाय अजीगः ।

દેદીપ્યમાન, તેમજ સત્ય અને માધુર્યની સ્ફુર્તિ કરનારી દ્યુલોકકન્યાનું ગોતમોએ સ્તવન
કરેલું છે. હે ઉષાદેવી, અમને સંતતિ તેમજ શૂર લોકનો લાભ દેનાર, અશ્વના યોગે
દૃગ્ગોચર થનાર, અને મુખ્યત્વે કરીને ધેનુની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, સામર્થ્ય તું અમને
આપે છે. ૭

સામર્થ્યથી જન્મ પામીને આશ્ચર્યકારક પરાક્રમ" અને કીર્તિ પ્રકટ કરતી, અત્યંત
ઉજ્વલ તેજથી પ્રકાશિત, હે દયાશીલ ઉષાદેવિ, (તારી કૃપાથી) વીર પુરૂષો અમારી
નોકરીમાં હોય એવી કીર્તિ મને પ્રાપ્ત થશે, તેમ જ નોકરચાકરોની વિપુળતાવાળો, અને
(અશ્વશાળામાં અનેક) અશ્વો હોવા છતાં એકદમ ઓળખી શકાય તેવો વૈભવ મને ભોગવવા
મળશે. ૮

સર્વ જગતપર (એક વખત) નજર ફેંકીને આ દેવી તેની દૃષ્ટિ પાછી ફેરવે છે અને (પછી)
ઉજ્વળ પ્રકાશ પાડવા લાગે છે. સર્વ જીવોને (તેમના) સંચારાર્થે જાગૃત કરીને આ દેવીએ,
અખિલ કલ્પનાવાળા" કવીઓનું સ્તવન સંપાદન કરી લીધું છે. ૯

ફરીફરી જન્મ લેવા છતાં પણ જે પુરાતન એટલે પ્રસિદ્ધ છે, જે પોતાને એક જ રંગના
વસ્ત્રોથી શણગારે છે, અને કુતરાઓનો" વધ કરવામાટે તેના ઉપર હત્યાર ચલાવનાર" અને
તેથી ભય ઉત્પન્ન" કરનાર હિંસક માણસ પ્રમાણે જે (સર્વના આયુષ્યની) હાનિ કરે છે.
તે (ઉષા) દેવી, માણસોના આયુષ્યનું હરણ કરતી (અહીં ઉભી છે.) ૧૦ (૨૫)

દ્યુલોકની હદસુધી પ્રકાશ પાડતી તે જાગૃત થઈ છે. પોતાની બેહેન (જે રાત્રી) તેનેપણ
તે દૂર" ઘાલી દે છે. માણસોના આયુષ્યની અવધિ ઓછી ઓછી કરતી આ યુવતિ, પોતાના
વલ્લભની કાન્તિયુક્ત થઈને (અહીં) પ્રકાશિત છે. ૧૧

---

७ भास्वती सूनृतानां नेत्री दिवः दुहिता गोतमेभि. स्तवे. उष , प्रजावतः, नृवत , अश्वबुध्यान, गे भमान्
वाजान् उप मासि ।

८ वाजप्रसुता या सुदससा" श्रवसा वृहन्त विभासि सुभगे उष , त सुवीर यसमं दासप्रवर्गं अश्वबुध्य
र्गयं अश्याम् ।

९ विश्वानि भुवना अभिचक्ष्य देवी चक्षु प्रतीची उर्विया वि भाति. विश्व जीव चरसे बोधयन्ती विश्वस्य
मतायोः" वाचं अविदत् ।

१० पुन. पुन. जायमाना पुराणी, समानं वर्ण अभि शुम्भमाना, कृत्नु." विज " श्वघ्नी" इव आ मिनाना
दवी मर्तस्य आयु जरयन्ती ।

११ दिवः अन्तान् वि ऊर्ण्वती अबोधि. स्वसारं सनुतः" अप युयोति. मनुष्या युगानि प्रमिनती योषा
जारस्य योपा वि भाति ।

જેપ્રમાણે સમુદ્ર પોતાના પાણીનું પ્રદર્શન માંડે છે, તેપ્રમાણે સર્વ પશુઓને (બહેર મેદાનમાં લાવીને) જાણે કે તેનું પ્રદર્શન માંડતી હોય તેવી રીતે આ કૃપાશીલ પણ આશ્ચર્યકારક પ્રકાશથી સુશોભિત ઉષા દૂર" સુધી પ્રકાશિત" થઈ છે. દેવોની આજ્ઞાનો કદીપણ ભંગ ન થવા દેતાં સૂર્યના કિરણોથી પ્રકાશનારી આ ઉષા અહીં દેખાય" છે. १२

હે સામર્થ્યવાન્ ઉષાદેવિ, જેથી અમને સંતતિ તેમજ તેમના વંશજોનો લાભ મળે તેવું દુર્લભ ભાગ્ય અમને પ્રાપ્ત થાય તેમ કર. १३

સત્ય અને માધુર્યથી સંપૂર્ણ ભાષણ કરનાર, તેમજ ધેનુ અને અશ્વોવાળી હે ઉષાદેવિ, અમને વૈભવ પ્રાપ્ત થવામાટે તારો (મંગળ) પ્રકાશ અમારીઉપર પાડ. १४

સામર્થ્યસંપન્ન હે ઉષાદેવિ, ખરેખર તારા રક્ત વર્ણના અશ્વો આજ જોડ અને તમામ સૌખ્ય અમારીપાસે લઈ આવ. १५ (२६)

શત્રુનો નાશ કરનાર હે અશ્વિની દેવો, અમારૂં ઘર" ધેનુ અને સુવર્ણથી સુશોભિત કરવામાટે, તમે એકમત થઈને તમારા રથ ત્યાં લઈ આવો. १६

---

१२ सिन्धु न क्षोद पशून् न प्रथाना सुभगा चित्रा उर्विया" वि अश्वैत्". दैव्यानि व्रतानि अमिनती सूर्यस्य रश्मिभि दृशाना चेति" ।

१३ वाजिनीवति उषः येन तोकं च तनयं च धामहे तत् चित्रं अस्मभ्यं आ भर ।

१४ सूनृतावति गोमति अश्वावति विभावरि उषः अद्य इह अस्मे रेवत् वि उच्छ ।

१५ वाजिनीवति उषः, अद्य अरुणान् अश्वान् युक्ष्व हि. अथ विश्वा सौभगानि नः आ वह ।

१६ दस्रा अश्विना, समनसा रथं अस्मत् वर्तिः" गोमत् हिरण्यवत् अर्वाक् नि यच्छतम् ।

હે અશ્વિન દેવો, અમારામાટે (પુષ્કળ) સામર્થ્ય" અહીં લઈ આવો. આ (સર્વ) લોકને માટે પ્રશંસાયોગ્ય" (ઉજ્વલ) તેજ તમે જ દ્યુલોકમાંથી આપ્રમાણે લાવ્યા. १७

સૌખ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર, શત્રુનો નાશ કરનાર અને સુવર્ણમય" માર્ગ ઉપરથી ગમન કરનાર, બન્ને (અશ્વિનીદેવો) પ્રભાત કાળે જ જાગૃત થનારા દેવોને સોમપાનમાટે અહીં લઈ આવે. ૧૮ (૨૭)

સૂક્ત ૯૩.

॥ ९३ ॥ ऋषि–रहुगणपुत्र गोतम । देवता–सोम ॥

હે સામર્થ્યવાન્ અગ્નિ અને સોમદેવો, મારી હાંક બરાબર સાંભળો, મારા સુંદર સ્તોત્રોનો સ્વીકાર કરો અને તમને હવિ અર્પણ કરનાર તમારા ઉપાસકોને સૌખ્ય અર્પણ કરનાર થાઓ. ૧

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, જે આજ સ્તોત્ર ગાઈને તમારી ભક્તિ કરે છે, તેને એવા ઉત્તમ શૌર્યની પ્રાપ્તિ કરી આપો કે, તે યોગે તેને સુંદર અશ્વનો લાભ થાય અને તેની ધેનુની સંખ્યામાં પણ વધારો થાય. ૨

---

१७ अश्विना, यौ जन्मय श्लोक" ज्योति दिव इत्था आ चक्रथु, युव न ऊर्जे" आ वहत ।

१८ मयोभुवा, दस्रा, हिरण्यवर्तनी," देवा उषर्बुध सोमपीतये इह आ वहन्तु ।

१ वृषणा अग्नीषोमौ इम मे हव सु शृणुत, सूक्तानि हर्यत, दाशुषे मय भवत ।

२ अग्नीषोमा यः अद्य इद वच वा सपर्यति तस्मै गवा पोष स्वश्व्य सुवीर्य धत्त ।

३ अग्नीषोमा य आहुति य. वा हविष्कृति दाशात स प्रजया सुवीर्य विश्व आयु वि अश्नवत् ।

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, જે (ભક્ત) તમને આહુતિ અર્પણ કરે છે અથવા તમને ઉદ્દેશીને યજ્ઞ કરે છે, તેને ઉત્તમ સંતતિ અને શૌર્ય પ્રાપ્ત થાઓ અને તેને પૂર્ણ આયુષ્યનો ઉપભોગ મળો. ૩

હે અગ્નિ અને સોમ દેવો, જ્યારે તમે પણીએ ઘણીજ કાળજીથી એકઠું કરી રાખેલું ધન–એટલે ગાય–નું હરણ કર્યું, તેમ જ તમે બૃસયના બાકી રહેલા (અનુચરો) નો પરાભવ કર્યો અને અનેકના હિતમાટે તમે એકજ (દેદીપ્યમાન) જ્યોતિ લઇ આવ્યા, ત્યારે તમારૂં તે વીર્ય સર્વને વિદિત થયું. ૪

હે સોમ, તું અને અગ્નિ, બન્ને સામર્થ્યવાન હોવાથી, તમે બન્નેએ તે (નક્ષત્રરૂપી) જ્યોતિની દ્યુલોકમાં સંસ્થાપના કરી. હે અગ્નિ અને સોમદેવો, બંધનમાં રહેલી હોવાથી અમંગળ ઠપકા પાત્ર (સર્વ) નદીઓને તમે તે નિંદામાંથી છોડાવી. ૫

તમારા બેપૈકી એકને માતરિશ્વા દેવ, દ્યુલોકમાંથી અહીં લાવ્યો, અને બીજાને શ્યેન પક્ષી પર્વતમાંથી મન્થનવડે ઉત્પન્ન કરીને લઇ આવ્યો. હે અગ્નિ અને સોમદેવો, તમે સ્તુતિ સ્તોત્રના યોગે આનંદીત થઇને યજ્ઞકર્મની સિદ્ધતા માટે જગતને વિસ્તીર્ણતા આપી. ૬ (૨૮)

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, આ (તમારા માટે અહીં) હવિ તૈયાર છે, તેનો સ્વાદ લો, તેનો સ્વીકાર કરો; હે પરાક્રમી દેવો, તે સ્વાદિષ્ટ જાણીને લો. તમે અમારૂં કલ્યાણ અને રક્ષણ કરનાર થાઓ; તમારા શરણ થનાર ભક્તોને, તમે જે સૌખ્ય અર્પણ કરો છો, તે જ યજ્ઞ કરનાર ઉપાસકોને પણ અર્પણ કરો. ૭

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, જે ઉપાસક હવિ અર્પણ કરીને અથવા અન્તઃકરણથી ભક્તિ કરીને ઘીથી તમારૂં પૂજન કરે છે, તેના સત્કર્મોનું તમે રક્ષણ કરો અને સંકટમાંથી તેને બચાવો. સર્વ લોક તમારી પ્રજા છે, માટે તેને પણ તમે ઉત્તમ સુખ અર્પણ કરો. ૮

---

४ अग्नीषोमा, यत् पणिं अवसं गाः अमुष्णीतं बृसयस्य शेषः बहुभ्यः एकं ज्योतिः अविन्दतं तत् वां वीर्यं चेति।

५ सोम, अग्निः च सक्रतू युवं एतानि रोचनानि दिवि अधत्तं अग्नीषोमौ गृभीतान् सिन्धून् अवद्यात् अभिशस्तेः अमुञ्चतं।

६ अन्यं मातरिश्वा दिवः आ जभार अन्यं श्येनः अद्रेः परि अमथ्नात् अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधाना यज्ञाय लोकं उरुं चक्रथुः।

७ अग्नीषोमा, प्रस्थितं हविः वीतं हर्यतं, वृषणा, जुषेथां सुशर्माणा स्ववसा भूतं हि अथ यो. शं यजमानाय धत्तं।

८ अग्नीषोमा, यः हविषा सपर्यात्, यः देवद्रीचा मनसा घृतेन तस्य व्रतं रक्षतं, अंहसः पातं, जनाय विशे महि शर्म यच्छतं।

હે અગ્નિ અને સોમ દેવો, તમને સર્વ વિહિત હોવાથી અને (અમે) તમને બન્નેને
સાથે જ હાંક મારતા હોવાથી, અમારા સ્તોત્ર ઉપર ભાવ રાખો. દેવસમુદાયમા તમે એકદમ ૯
પ્રકટ થયા.

હે અગ્નિ અને સોમ દેવો, જે ઘીથી તમને (હવિ) અર્પણ કરે છે તેનેમાટે ઉત્તમ ૧૦
સંપત્તિ લઇને તમે સુપ્રકાશિત થાઓ.

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, તમે આ હવિનો પ્રેમથી સ્વીકાર કરો અને બન્ને અમારી ૧૧
પાસે આવો.

હે અગ્નિ અને સોમદેવો, અમારા અશ્વોના ભરણપોષણની સારી તજવીજ કરો—અને
જેના (દૂધ) થી અમે હવિ તૈયાર કરીએ છીએ તે અમારી ગાય વૃદ્ધિ પામો. અમે તમને
આહુતિ અર્પણ કરીએ છીએ, માટે અમને અનેક પ્રકારનું શારીરિક બળ આપો અને ૧૨ (૨૯) (૧૪)
અમારા યજ્ઞની કીર્તિ દૂર સુધી જાય એમ કરો.

અનુવાક ૧૫.

સૂક્ત ૯૪.

॥ ९४ ॥ ऋषि-रहूगणपुत्र गोतम । देवता—अग्नि ॥

(સન્માનને) યોગ્ય અને સર્વજ્ઞ (અગ્નિદેવ) ને આપણે, જેપ્રમાણે એકાદ (માણસ) ને
રથ લાવી આપીએ, તેપ્રમાણે આ સ્તોત્ર અંતઃકરણપૂર્વક અર્પણ કરવું જોઇએ. ખરેખર
તેની કૃપાશીલ બુદ્ધિ સર્વ લોક કરતા અમારા ઉપર ઘણી અનુકૂળ છે. હે અગ્નિદેવ, ૧
અમે તારી સાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી, અમારો નાશ થવા દઇશ નહી.

---

९ अग्नीषोमा, सवेदसा सहूती वनतं गिरः सं देवत्रा बभूवथुः ।

१० अग्नीषोमा, यो अद्य वामिदं वचः सपर्यति । तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ।

११ अग्नीषोमा, इमानि नो युवं हव्या जुजोषतम् । आ यातमुप नः सचा ।

१२ अग्नीषोमा, न अर्वत पिपृत, हव्यसूदः उस्रिया आ प्यायता मघवत्सु अस्मे बलानि धत्त, न
अध्वर श्रुष्टिमन्त कृणुत ।

१ अर्हते जातवेदसे इम स्तोम रथ इव मनीषया स महेम अस्य प्रमति हि भद्रा संसदि न अग्ने, तव
सख्ये वय मा रिषाम ।

જેનેમાટે તું યજ્ઞ સંપાદન કરે છે, તેના મનોરથ પૂર્ણ થાય છે. તેની પાસે અશ્વ ન હોય તોપણ (પરાભવ ન પામતાં) તે રહી શકે છે. તે ઉત્તમ શૌર્ય સંપાદન કરે છે. અભિવૃદ્ધિ પણ તેને પ્રાપ્ત થઇ જ (એમ સમજવું). કોઇપણ સંકટ તેને હેરાન કરતું નથી. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી, અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૨

તને પ્રજ્વલીત કરવાનું સામર્થ્ય અમને (ઉચિત) પ્રાપ્ત થશો. તું અમારી પ્રાર્થના સફળ કર. તને અર્પણ કરેલા હવિની જ (સર્વ) દેવ સેવા કરે છે. તું આદિત્યોને (અહીં) લઈ આવ. તેનાપર અમારો ઘણો પ્રેમ છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૩

અમે તને બળતણ અર્પણ કરીશું અને દરેક પર્વમાં તને પ્રદીપ્ત કરીને હવિ આપીશું. અમારૂં આયુષ્ય વધે, માટે તું અમારી પ્રાર્થના પુરેપુરી સફળ કર. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૪

આ સર્વ લોકનો સંરક્ષક છે. આના જ પ્રતાપથી માણસો તેમજ પશુ પક્ષીઓ રાત્રે સંચાર કરી શકે છે. તું ઉષાનો આશ્ચર્યકારક તેમજ શ્રેષ્ઠ (કીર્તિ) ધ્વજ છે. અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૫ (૩૦)

તું નાયક છે, (હવિ અર્પ કરનાર) તું પુરાતન કાલનો હોતા છે, તું (યજ્ઞમાં) પોતાનો અમલ ચલાવનાર તેમ જ યજ્ઞને પવિત્રતા આપનાર છે. જન્મથી જ તું યજ્ઞનો અધિકારી છે. હે બુધ્ધિશાલી (અગ્નિદેવ,) તું પ્રજ્ઞાવાન્ હોવાથી, ઋત્વિજના સર્વ કાર્ય (સહેલાઈથી) સંભાળી લે છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઇશ નહી. ૬

---

२ यस्मै त्वं आ यजसे स साधति, अनर्वा क्षेति, सुवीर्यं दधते, स तूताव, एनं अंहतिः न अश्नोति अग्ने, तव सख्ये वयं मा रिषाम ।

३ त्वा समिधं शकेम, धियः साधय, त्वे आहुतं देवाः अदन्ति. त्वं आदित्यान् आ वह, तान् हि उश्मसि ।

४ इध्मं भराम पर्वणापर्वणा चितयन्त. वयं ते हवींषि कृणवाम जीवातवे धियः प्रतर साधय ।

५ विशां गोपाः, यत् द्विपत् उत च चतुष्पत् जन्तवः अक्तुभिः अस्य चरन्ति. उषसः महान् चित्रः प्रकेतः असि ।

६ त्वं अध्वर्युः उत पूर्व्यः होता, प्रशास्ता, जनुषा पोता, पुरोहितः असि धीर विद्वान् विश्वा आर्त्विज्या पुष्यसि ।

હે અગ્નિદેવ, તું દરેક બાજુએથી સરખો સુંદર દેખાય છે. દૂર હોવા છતાં તું પાસે હોય તેમજ ઘણા ચકચકીત તેજથી તું ચળકે છે. હે દેવ, રાત્રીના અંધકારમાં પણ અવલોકન કરવાને તું સમર્થ છે. અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી તું અમારો નાશ થવા દઈશ નહી. ૭

હે દેવો, સોમરસ સિદ્ધ કરનાર ઉપાસકોના રથ સર્વથી આગળ થાય, અને અમારી સ્તુતિ પાપી માણસોને ઓળંગીને આગળ જાય. અમારી પ્રાર્થના (બરાબર) ધ્યાનમાં લો અને તેને યશસ્વી કરો. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઈશ નહી. ૮

ખરાબ ઇચ્છા રાખનાર, અને પાપી માણસોને અને તેવીજ રીતે જે કોઈ દુરાત્મા તારી નજીક અથવા તારાથી દૂર હોય તેનેપણ તારા ઘાતક શસ્ત્રોથી મારી નાખ. તારૂં સ્તોત્ર ગાનાર ભક્તમાટે યજ્ઞનો માર્ગ સુગમ કર. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મિત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઈશ નહી. ૯

જ્યારે દેદીપ્યમાન કાન્તિયુક્ત અને વાયુની પ્રેરણાપ્રમાણે દોડનાર, રક્તવર્ણના ઘોડા તું રથને જોડે છે ત્યારે, એકાદ વૃષભમાફક તારી ગર્જના થાય છે, અને ધુમાડારૂપી નિશાન ફરકાવનાર તારી જ્વાલાથી તું વૃક્ષોને કબજે" કરે છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારીસાથે મીત્રાચારી કરી હોવાથી અમારો નાશ થવા દઈશ નહી. ૧૦ (૩૧)

જે વખતે તારા તણખા તૃણોને બાળી નાંખીને ચોતરફ ફેલાય" છે, ત્યારે તારા (તણખાના) આવાજથી પક્ષીઓ પણ ભયભીત થાય છે. તે વખતે તારા રથનો માર્ગ પણ સુલભ થાય છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારી મિત્રાચારી કરેલી હોવાથી તું અમારો નાશ થવા દઈશ નહિ. ૧૧

---

७ य· विश्वतः सदृङ् सुप्रतीकः असि दूरे चित् सन् तळित्' इव अति रोचसे. देव, रात्र्याः अन्धः' चित् अति पश्यसि ।

८ देवा·. सुन्वतः रथः पूर्वः भवतु अस्माकं शंसः दूढ्य.' अभि अस्तु. तत् वचः आ जानीत उत पुष्यत ।

९ दुःशंसान्,' दूढ्यः, ये केचित् अत्रिण. दूरे वा अन्ति, वधैः अप जहि अथ गृणते यज्ञाय सुगं कृधि ।

१० यत् अरुषा वातजूता रोहिता रथे अयुक्थाः ते रवः वृषभस्य इव. धूमकेतुना वनिनः इन्वसि" आत् ।

११ यत् यवसादः ते द्रप्साः'' वि अरिधरन् अध स्वनात् पतत्रिणः उत बिभ्युः तत् नावकेभ्यः रथेभ्यः ते सुगं ।

મિત્ર અને વરૂણના સંતોષમાટે" નીચે આગમન કરનાર મરૂતોનો ક્રોધ" ખરેખ આશ્ચર્યકારક છે. હે અગ્નિદેવ, અમને સૌખ્ય અર્પણ કર. તે મરૂતોનું મન ફરીવાર અમા તરફ આકર્ષિત થાઓ. અમે તારી મિત્રાચારી કરેલી હોવાથી તું અમારો નાશ થ દઈશ નહિ. ૧

તું સર્વ દેવોમાં શ્રેષ્ઠ દેવ છે; તું અદ્ભુત મિત્ર છે. તું સર્વ વસુદેમાં શ્રેષ્ઠ વસુ છે; તું યજ્ઞમ શોભા પામનાર છે. તારા સર્વત્ર ફેલાયેલા મંગળ આશ્રય નીચે અમે રહીશું. હે અગ્નિદેવ અમે તારી મિત્રાચારી કરેલી હોવાથી તું અમારો નાશ થવા દઈશ નહિ. ૧૩

જો તારા સદનમાં તને સોમનો હવિ આપ્યો હોય, તો તું પ્રદીપ્ત થઈને (ભક્તને) અત્યંત સૌખ્ય પ્રાપ્ત કરી આપવામાટે (મધુર) શબ્દો બોલે" છે, અને તારા ઉપાસકોને ઉત્તમ ઉત્તમ વસ્તુ અને ધન અર્પણ કરે છે એજ તારૂં મંગળીક કૃત્ય છે. હે અગ્નિદેવ, અમે તારી મિત્રાચારી કરેલી હોવાથી તું અમારો નાશ થવા દઈશ નહિં. ૧૪

હે વૈભવસંપન્ન અને અખંડ સામર્થ્યયુક્ત દેવ," તું જે (માણસ) ને, સર્વ રીતે" નિર્દોષિત રાખવામાટે, સામર્થ્ય આપે છે, અને જે (માણસ) ને સૌખ્ય અને બળ અર્પણ કરીને તું આબાદીએ પહોંચાડે છે, તે (માણસ) ના જેવા અમે થઈને, ઉત્તમ સંતતિ પ્રાપ્ત કરી આપનાર તારા કૃપાછત્ર નીચે, (આનંદથી) રહીશું. ૧૫

અગ્નિદેવ, ખરૂં કલ્યાણ ક્યાં છે, તેનું તને જ્ઞાન હોવાથી તું આ જગતમાં અમારૂ આયુષ્ય વધાર. આ (અમારી) વિનંતીને મિત્ર અને વરૂણ, તેમજ અદિતિ, સિંધુ પૃથ્વી અને દ્યુલોક પાન સંમતિ" આપે
१६ (३२) (६)

---

१२ मित्रस्य वरुणस्य धायसे" अवयाता मरुतां अत्र हेळः" अद्भुतः मृळ, एषां मनः नः सु भूतु ।

१३ देवानां देव, अद्भुत. मित्र असि. वसूनां वसु, अध्वरे चारुः असि. तव सप्रथस्तमे शर्मन् स्याम ।

१४ तत् ते भद्रं, यत् त्वे दमे सोमाहुत समिद्धः मृळयत्तम जरसे," दाशुषे रत्न द्रविण च दधासि ।

१५ सुमरत अदितेि" यस्मै त्वं सर्वताता" अनागास्त्वं ददाशः, यं भद्रेण शवसा चोदयासि, प्रजावता ते राधसा स्याम ।

१६ देव अग्ने, सौभगत्वस्य विद्वान् त्वं इह अस्माकं आयुः प्रतिर. मित्रः वरुणः अदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः न. तत् ममहन्ताम्" ।

॥ अथ प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ ९५ ॥ ऋषि-आंगिरस कुत्स । देवता-अग्नि । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ ९५ ॥ द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुप धापयेते ।
रिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥ १ ॥
मं त्वष्टुर्जनयन्त गर्भमतन्द्रासो युवतयो विभृत्रम् ।
ग्मानीकं स्वयशसं जनेषु विरोचमानं परि षीं नयन्ति ॥ २ ॥
णि जाना परि भूषन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्येकमप्सु ।
र्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामृतून्प्रशासद्वि दधावनुष्ठु ॥ ३ ॥
इमं वो निण्यमा चिकेत वत्सो मातॄर्जनयत स्वधाभिः ।
नां गर्भो अपसामुपस्थान्महान्कविर्निश्चरति स्वधावान् ॥ ४ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

द्वे इति । विरूपे इति विऽरूपे । चरतः । स्वर्थे इति सुऽअर्थे । अन्याऽअन्या ।
सं । उप । धापयेते इति । हरिः । अन्यस्यां । भवति । स्वधाऽवान् । शुक्रः ।
न्यस्यां । ददृशे । सुऽवर्चाः ॥ १ ॥ दश । इमं । त्वष्टुः । जनयंत । गर्भं ।
तंद्रासः । युवतयः । विऽभृत्रं । तिग्मऽअनीकं । स्वऽयंशसं । जनेषु । विऽरोचं-
मानं । परि । सीं । नयंति ॥ २ ॥ त्रीणि । जाना । परि । भूषंति । अस्य ।
समुद्रे । एकं । दिवि । एकं । अप्ऽसु । पूर्वां । अनु । प्र । दिशं । पार्थिवानां ।
ऋतून् । प्रऽशासन् । वि । दधौ । अनुष्ठु ॥ ३ ॥ कः । इमं । वः । निण्यं ।
आ । चिकेत । वत्सः । मातॄः । जनयत । स्वधाभिः । बह्वीनां । गर्भः । अपसां ।
उपऽस्थात् । महान् । कविः । निः । चरति । स्वधाऽवान् ॥ ४ ॥

आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु जिह्मानामूर्ध्वः स्वयशा उपस्थे ।
उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीची सिंहं प्रति जोषयेते ॥ ५ ॥ १ ॥
उभे भद्रे जोषयेते न मेने गावो न वाश्रा उप तस्थुरेवैः ।
स दक्षाणां दक्षपतिर्बभूवाञ्जन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः ॥ ६ ॥
उद्यंयमीति सवितेव बाहू उभे सिचौ यतते भीम ऋञ्जन् ।
उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मान्नवा मातृभ्यो वसना जहाति ॥ ७ ॥
त्वेषं रूपं कृणुत उत्तरं यत्संपृञ्चानः सदने गोभिरद्भिः ।
कविर्बुध्नं परि मर्मृज्यते धीः सा देवताता समितिर्बभूव ॥ ८ ॥
उरु ते ज्रयः पर्येति बुध्नं विरोचमानं महिषस्य धाम ।
विश्वेभिरग्ने स्वयशोभिरिद्धोऽदब्धेभिः पायुभिः पाह्यस्मान् ॥ ९ ॥

आविःऽत्यः । वर्धते । चारुः । आसु । जिह्मानाम् । ऊर्ध्वः । स्वऽयशाः । उपऽस्थे । उभे इति । त्वष्टुः । बिभ्यतुः । जायमानात् । प्रतीची इति । सिंहम् । प्रति । जोषयेते इति ॥५॥ उभे इति । भद्रे इति । जोषयेते इति । न । मेने इति । गावः । न । वाश्राः । उप । तस्थुः । एवैः । सः । दक्षाणाम् । दक्षऽपतिः । बभूव । अञ्जन्ति । यम् । दक्षिणतः । हविःऽभिः ॥ ६ ॥ उत् । यंयमीति । सविताऽइव । बाहू इति । उभे इति । सिचौ । यतते । भीमः । ऋञ्जन् । उत् । शुक्रम् । अत्कम् । अजते । सिमस्मात् । नवा । मातृऽभ्यः । वसना । जहाति ॥ ७ ॥ त्वेषम् । रूपम् । कृणुते । उत्ऽतरम् । यत् । सम्ऽपृञ्चानः । सदने । गोभिः । अत्ऽभिः । कविः । बुध्नम् । परि । मर्मृज्यते । धीः । सा । देवऽताता । सम्ऽइतिः । बभूव ॥ ८ ॥ उरु । ते । ज्रयः । परि । एति । बुध्नम् । विऽरोचमानम् । महिषस्य । धाम । विश्वेभिः । अग्ने । स्वयशःऽभिः । इद्धः । अदब्धेभिः । पायुऽभिः । पाहि । अस्मान् ॥ ९ ॥

धन्वन्त्स्रोतः कृणुते गातुमूर्मिं शुक्रैरूर्मिभिरभि नक्षति क्षाम् ।
विश्वा सनानि जठरेषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु ॥ १० ॥
एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ९६ ॥ ऋषिः—आङ्गिरसः कुत्स । देवता द्रविणोदा अग्निः । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

॥ ९६ ॥ स प्रत्नथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि बळधत्त विश्वा ।
आपश्च मित्रं धिषणा च साधन्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ १ ॥
स पूर्वया निविदा कव्यतायोरिमाः प्रजा अजनयन्मनूनाम् ।
विवस्वता चक्षसा द्यामपश्च देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ २ ॥
तमीळत प्रथमं यज्ञसाधं विश आरीराहुतमृञ्जसानम् ।
ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदानुं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ३ ॥

धन्वन् । स्रोतः । कृणुते । गातुं । ऊर्मिं । शुक्रैः । ऊर्मिऽभिः । अभि । नक्षति । क्षां । विश्वा । सनानि । जठरेषु । धत्ते । अंतः । नवासु । चरति । प्रऽसूषु ॥ १० ॥ एव । नः । अग्ने । संऽइधा । वृधानः । रेवत् । पावक । श्रवसे । वि । भाहि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत द्यौः ॥ ११ ॥ २ ॥

सः । प्रत्नऽथा । सहसा । जायमानः । सद्यः । काव्यानि । बट् । अधत्त । विश्वा । आपः । च । मित्रं । धिषणा । च । साधन् । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ १ ॥ सः । पूर्वया । निऽविदा । कव्यता । आयोः । इमाः । प्रऽजाः । अजनयत् । मनूनां । विवस्वता । चक्षसा । द्यां । अपः । च । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ २ ॥ तं । ईळत । प्रथमं । यज्ञऽसाधं । विशः । आरीः । आऽहुतं । ऋंजसानं । ऊर्जः । पुत्रं । भरतं । सृप्रऽदानुं । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ३ ॥

स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टिर्विदद्गातुं तनयाय स्वर्वित् ।
विशां गोपा जनिता रोदस्योर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ४ ॥
नक्तोषासा वर्णमामेम्याने धापयेते शिशुमेकं समीची ।
द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥५॥३
रायो बुध्नः संगमनो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्मसाधनो वेः ।
अमृतत्वं रक्षमाणास एनं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ६ ॥
नू च पुरा च सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम् ।
सतश्च गोपां भवतश्च भूरेर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ७ ॥
द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत् ।
द्रविणोदा वीरवतीमिषं नो द्रविणोदा रासते दीर्घमायुः ॥ ८ ॥

सः मातरिश्वा । पुरुवारऽपुष्टिः । विदत् । गातुं । तनयाय । स्वःऽवित् । विशां । गोपाः । जनिता । रोदस्योः । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ४ ॥ नक्तोषसा । वर्णं । आमेम्याने इत्याऽमेम्याने । धापयेते इति । शिशुं । एकं । समीची इति संऽईची । द्यावाक्षामा । रुक्मः । अंतः । वि । भाति । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ५ ॥ ३ ॥ रायः । बुध्नः । संऽगमनः । वसूनां । यज्ञस्य । केतुः । मन्मऽसाधनः । वेरिति वेः । अमृतऽत्वं । रक्षमाणासः । एनं । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ६ ॥ नु । च । पुरा । च । सदनं । रयीणां । जातस्य । च । जायमानस्य । च । क्षां । सतः । च । गोपां । भवतः । च । भूरेः । देवाः । अग्निं । धारयन् । द्रविणःऽदां ॥ ७ ॥ द्रविणःऽदाः । द्रविणसः । तुरस्य । द्रविणःऽदाः । सनरस्य । प्र । यंसत् । द्रविणःऽदाः । वीरऽवतीं । इषं । नः । द्रविणःऽदाः । रासते । दीर्घं । आयुः ॥ ८ ॥

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ९७ ॥ ऋषि – आङ्गिरसः कुत्स । देवता – शुद्धोग्नि । छन्द – गायत्री ।

॥ ९७ ॥ अप नः शोशुचदघमग्ने शुशुग्ध्या रयिम् ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ १ ॥

सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ २ ॥

प्र यद्भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ३ ॥

प्र यत्ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम् ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ४ ॥

प्र यदग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ५ ॥

एव । नः । अग्ने । सम्ऽइधा । वृधानः । रेवत् । पावक । श्रवसे । वि । भाहि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ९ ॥ ४ ॥

अप । नः । शोशुचत् । अघं । अग्ने । शुशुग्धि । आ । रयिं । अप । नः । शोशुचत् अघं ॥ १ ॥ सुऽक्षेत्रिया । सुगातुऽया । वसुऽया । च । यजामहे । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ २ ॥ प्र । यत् । भंदिष्ठः । एषां । प्र । अस्माकासः । च । सूरयः । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ३ ॥ प्र । यत् । ते । अग्ने । सूरयः । जायेमहि । प्र । ते । वयं । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ४ ॥ प्र । यत् । अग्नेः । सहस्वतः । विश्वतः । यंति । भानवः । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ५ ॥

त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ६ ॥
द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेव पारय ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ७ ॥
स नः सिन्धुमिव नावयाति पर्षा स्वस्तये ।
अप नः शोशुचदघम् ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ९८ ॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ ९८ ॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः ।
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ॥ १ ॥
पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश ।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् ॥ २ ॥

त्वं । हि । विश्वतःऽमुख । विश्वतः । परिऽभूः । असि । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ६ ॥ द्विषः । नः । विश्वतःऽमुख । अति । नावाऽइव । पारय । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ७ ॥ सः । नः । सिंधुंऽइव । नावया । अति । पर्ष । स्वस्तये । अप । नः । शोशुचत् । अघं ॥ ८ ॥ ५ ॥

वैश्वानरस्य । सुऽमतौ । स्याम । राजा । हि । कं । भुवनानां । अभिऽश्रीः । इतः । जातः । विश्वं । इदं । वि । चष्टे । वैश्वानरः । यतते । सूर्येण ॥ १ ॥ पृष्टः । दिवि । पृष्टः । अग्निः । पृथिव्यां । पृष्टः । विश्वाः । ओषधीः । आ । विवेश । वैश्वानरः । सहसा । पृष्टः । अग्निः । सः । नः । दिवा । सः । रिषः । पातु । नक्तं ॥ २ ॥

वैश्वानर तव तत्सत्यमस्त्वस्मान्रायो मघवानः सचन्ताम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३ ॥ ६ ॥

॥ ९९ ॥ ऋषि-मरीचिपुत्र, काश्यपऋषि । देवता-जातवेदोऽग्निः छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ ९९ ॥ जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः ।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः ॥ १ ॥ ७ ॥

॥ १०० ॥ ऋषयः-वृषागिर, ऋज्राश्व अंबरीषः सहदेव भयमान. सुराधसः । देवता इन्द्रः । छन्दः ॥ त्रिष्टुभ् ।

॥१००॥ स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट् ।
सतीनसत्वा हव्यो भरेषु मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १ ॥
यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति ।
वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवैर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ २ ॥

वैश्वानर । तव । तत् । सत्यं । अस्तु । अस्मान् । रायः । मघऽवानः । सचंतां । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ३ ॥ ६ ॥

जातऽवेदसे । सुनवाम । सोमं । अरातिऽयतः । नि । दहाति । वेदः । सः । नः । पर्षत् । अति । दुःऽगानि । विश्वा । नावाऽइव । सिंधुं । दुःऽइता । अति । अग्निः ॥ १ ॥ ७ ॥

सः । यः । वृषा । वृष्ण्येभिः । संऽओकाः । महः । दिवः । पृथिव्याः । च । संऽराट् । सतीनऽसत्वा । हव्यः । भरेषु । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ १ ॥ यस्य । अनाप्तः । सूर्यस्यऽइव । यामः । भरेऽभरे । वृत्रऽहा । शुष्मः । अस्ति । वृषन्ऽतमः । सखिऽभिः । स्वेभिः । एवैः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ २ ॥

दिवो न यस्य रेतसो दुघानाः पन्थासो यन्ति शवसापरीताः ।
तरद्द्वेषाः सासहिः पौंस्येभिर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ३ ॥
सो अङ्गिरोभिरङ्गिरस्तमो भूद्वृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन् ।
ऋग्मिभिर्ऋग्मी गातुभिर्ज्येष्ठो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ४ ॥
स सूनुभिर्न रुद्रेभिर्ऋभ्वा नृषाह्ये सासह्वाँ अमित्रान् ।
सनीळेभिः श्रवस्यानि तूर्वन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ५ ॥ ८ ॥
स मन्युमीः समदनस्य कर्तास्माकेभिर्नृभिः सूर्यं सनत् ।
अस्मिन्नहन्त्सत्पतिः पुरुहूतो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ६ ॥
तमूतयो रणयञ्छूरसातौ तं क्षेमस्य क्षितयः कृण्वत त्राम् ।
स विश्वस्य करुणस्येश एको मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ७ ॥

दिवः । न । यस्य । रेतसः । दुघानाः । पंथासः । यंति । शवसा । अपरिऽइताः । तरत्ऽद्वेषाः । ससहिः । पौंस्येभिः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ३ ॥ सः । अंगिरःऽभिः । अंगिरःऽतमः । भूत् । वृषा । वृषऽभिः । सखिऽभिः । सखा । सन् । ऋग्मिऽभिः । ऋग्मी । गातुऽभिः । ज्येष्ठः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ४ ॥ सः । सूनुऽभिः । न । रुद्रेभिः । ऋभ्वा । नृऽसह्ये । ससह्वान् । अमित्रान् । सऽनीळेभिः । श्रवस्यानि । तूर्वन् । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ५ ॥ ८ ॥ सः । मन्युऽमीः । सऽमदनस्य । कर्ता । अस्माकेभिः । नृऽभिः । सूर्यं । सनत् । अस्मिन् । अहन् । सत्ऽपतिः । पुरुऽहूतः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ६ ॥ तं । ऊतयः । रणयन् । शूरऽसातौ । तं । क्षेमस्य । क्षितयः । कृण्वत । त्रां । सः । विश्वस्य । करुणस्य । ईशे । एकः । मरुत्वान् । नः । भवतु । इंद्रः । ऊती ॥ ७ ॥

तस्य॒ वज्रः॑ क्रन्दति॒ स्मत्स्व॒र्षा दि॒वो न त्वे॒षो र॒वथः॒ शिमी॑वान् ।
तं स॑चन्ते स॒नय॒स्तं धना॑नि म॒रुत्वा॑न्नो भवत्विन्द्र॑ ऊ॒ती ॥ १३ ॥
यस्याज॑स्रं॒ शव॑सा॒ मान॑मु॒क्थं प॑रिभु॒जद्रोद॑सी वि॒श्वतः॒ सीम् ।
स पा॑रिष॒त्क्रतु॑भिर्मन्दसा॒नो म॒रुत्वा॑न्नो भवत्विन्द्र॑ ऊ॒ती ॥ १४ ॥
न यस्य॑ दे॒वा दे॒वता॒ न मर्ता॒ आप॑श्च॒न शव॑सो॒ अन्त॑मा॒पुः ।
स प्र॒रिक्वा॒ त्वक्ष॑सा॒ क्ष्मो दि॒वश्च॑ म॒रुत्वा॑न्नो भवत्विन्द्र॑ ऊ॒ती ॥ १५ ॥ १०
रो॒हिच्छ्या॒वा सु॒मदं॑शुर्ल॒लामी॑र्द्यु॒क्षा रा॒य ऋ॒ज्राश्व॑स्य ।
वृष॑ण्वन्तं॒ बिभ्र॑ती धू॒र्षु रथं॑ म॒न्द्रा चि॑केत॒ नाहु॑षीषु वि॒क्षु ॥ १६ ॥
ए॒तत्त्यत्त॑ इन्द्र॒ वृष्ण॑ उ॒क्थं वा॑र्षागि॒रा अ॒भि गृ॑णन्ति॒ राधः॑ ।
ऋ॒ज्राश्वः॒ प्रष्टि॑भिरम्ब॒रीषः॑ स॒हदे॑वो॒ भय॑मानः सु॒राधाः॑ ॥ १७ ॥

तस्य॑ । वज्रः॑ । क्रंद॑ति । स्मत् । स्वः॒ऽसाः । दि॒वः । न । त्वे॒षः । र॒वथः॑ । शिमी॑ऽवान् । तं । स॒चं॒ते॒ । स॒नयः॑ । तं । धना॑नि । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इंद्रः॑ । ऊ॒ती ॥ १३ ॥ यस्य॑ । अज॑स्रं । शव॑सा । मान॑ । उ॒क्थं । प॒रि॒ऽभु॒जत् । रोद॑सी॒ इति॑ । वि॒श्वतः॑ । सीं । सः । पा॒रि॒ष॒त् । क्रतु॑ऽभिः । म॒न्द॒सा॒नः । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इंद्रः॑ । ऊ॒ती ॥ १४ ॥ न । यस्य॑ । दे॒वाः । दे॒वता॑ । न । मर्ताः॑ । आपः॑ । च॒न । शव॑सः । अंतं॑ । आ॒पुः । सः । प्र॒ऽरिक्वा॑ । त्वक्ष॑सा । क्ष्मः । दि॒वः । च॒ । म॒रुत्वा॑न् । नः॒ । भ॒व॒तु॒ । इंद्रः॑ । ऊ॒ती ॥ १५ ॥ १० ॥ रो॒हि॒त् । श्या॒वा । सु॒मत्ऽअं॑शुः । ल॒लामीः॑ । द्यु॒क्षा । रा॒ये । ऋ॒ज्रऽअ॑श्वस्य । वृष॑ण्ऽवंतं । बिभ्र॑ती । धूः॒ऽसु । रथं॑ । म॒न्द्रा । चि॒के॒त॒ । नाहु॑षीषु । वि॒क्षु ॥ १६ ॥ ए॒तत् । त्यत् । ते॒ । इं॒द्र॒ । वृष्णे॑ । उ॒क्थं । वा॒र्षा॒गि॒राः । अ॒भि । गृ॒ण॒न्ति॒ । राधः॑ । ऋ॒ज्रऽअ॑श्वः । प्रष्टि॑ऽभिः । अं॒ब॒रीषः॑ । स॒हऽदे॑वः । भय॑मानः । सु॒ऽराधाः॑ ॥ १७ ॥

दस्यूञ्छिम्यूँश्च पुरुहूत एवैर्हत्वा पृथिव्यां शर्वा नि बर्हीत् ।
सनत्क्षेत्रं सखिभिः श्वित्न्येभिः सनत्सूर्यं सनदपः सुवज्रः ॥ १८ ॥
विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १९ ॥ ११ ॥

॥ १०१ ॥ ऋषि – आङ्गिरस कुत्स । देवता – इन्द्र । छन्द – जगती त्रिष्टुप् ॥

॥ १०१ ॥ प्र मन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहन्नृजिश्वना ।
अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ १ ॥
यो व्यंसं जाहृषाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रुमव्रतम् ।
इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणङ्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ २ ॥
यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं महद्यस्य व्रते वरुणो यस्य सूर्यः ।
यस्येन्द्रस्य सिन्धवः सश्चति व्रतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥ ३ ॥

दस्यून् । शिम्यून् । च । पुरुऽहूत । एवैः । हत्वा । पृथिव्याम् । शर्वा । नि । बर्हीत् । सनत् । क्षेत्रम् । सखिऽभिः । श्वित्न्येभिः । सनत् । सूर्यम् । सनत् । अपः । सुऽवज्रः ॥ १८ ॥ विश्वाहा । इन्द्रः । अधिऽवक्ता । नः । अस्तु । अपरिऽह्वृताः । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १९ ॥ ११ ॥

प्र । मन्दिने । पितुऽमत् । अर्चत । वचः । यः । कृष्णऽगर्भाः । निःऽअहन् । ऋजिश्वना । अवस्यवः । वृषणम् । वज्रऽदक्षिणम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ १ ॥ यः । विऽअंसम् । जहृषाणेन । मन्युना । यः । शम्बरम् । यः । अहन् । पिप्रुम् । अव्रतम् । इन्द्रः । यः । शुष्णम् । अशुषम् । नि । अवृणक् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ २ ॥ यस्य । द्यावापृथिवी इति । पौंस्यम् । महत् । यस्य । व्रते । वरुणः । यस्य । सूर्यः । यस्य । इन्द्रस्य । सिन्धवः । सश्चति । व्रतम् । मरुत्वन्तम् । सख्याय । हवामहे ॥ ३ ॥

यो अश्वा॑नां॒ यो गवां॒ गोप॑तिर्व॒शी य आ॑रि॒तः कर्म॑णिकर्मणि स्थि॒रः ।
वी॒ळोश्चि॒दिन्द्रो॒ यो असु॑न्वतो व॒धो म॒रुत्व॑न्तं स॒ख्याय॑ हवामहे ॥ ४ ॥
यो विश्व॑स्य॒ जग॑तः प्राण॒तस्पति॒र्यो ब्र॒ह्मणे॑ प्रथ॒मो गा अवि॑न्दत् ।
इन्द्रो॒ यो दस्यूँ॒रध॑राँ अ॒वाति॑रन्म॒रुत्व॑न्तं स॒ख्याय॑ हवामहे ॥ ५ ॥
यः शूरे॑भि॒र्हव्यो॒ यश्च॑ भी॒रुभि॒र्यो धाव॑द्भि॒र्हूयते॒ यश्च॑ जि॒ग्युभिः॑ ।
इन्द्रं॒ यं विश्वा॒ भुव॑नाभि सं॑द॒धुर्म॒रुत्व॑न्तं स॒ख्याय॑ हवामहे ॥ ६ ॥ १२ ॥
रु॒द्राणा॑मेति प्र॒दिशा॑ विचक्ष॒णो रु॒द्रेभि॒र्योषा॑ तनुते पृ॒थु ज्रयः॑ ।
इन्द्रं॑ मनी॒षा अ॒भ्य॑र्चति श्रु॒तं म॒रुत्व॑न्तं स॒ख्याय॑ हवामहे ॥ ७ ॥
यद्वा॑ मरुत्वः पर॒मे स॒धस्थे॒ यद्वा॑व॒मे वृ॒जने॑ मा॒दया॑से ।
अत॒ आ या॑ह्यध्व॒रं नो॒ अच्छा॑ त्वा॒या ह॒विश्च॑कृमा सत्यराधः ॥ ८ ॥

यः । अश्वा॑नां । यः । गवां॑ । गोऽप॑तिः । व॒शी । यः । आ॒रि॒तः । कर्म॑णिऽकर्मणि । स्थि॒रः । वी॒ळोः । चि॒त् । इन्द्रः॑ । यः । असु॑न्वतः । व॒धः । म॒रुत्व॑न्तं । स॒ख्याय॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ ४ ॥ यः । विश्व॑स्य । जग॑तः । प्रा॒ण॒तः । पतिः॑ । यः । ब्र॒ह्मणे॑ । प्र॒थ॒मः । गाः । अवि॑न्दत् । इन्द्रः॑ । यः । दस्यू॑न् । अध॑रान् । अ॒व॒ऽअति॑रत् । म॒रुत्व॑न्तं । स॒ख्याय॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ ५ ॥ यः । शूरे॑भिः । हव्यः॑ । यः । च॒ । भी॒रुऽभिः॑ । यः । धाव॑त्ऽभिः । हू॒यते॑ । यः । च॒ । जि॒ग्युऽभिः॑ । इन्द्र॑म् । यं । विश्वा॑ । भुव॑ना । अ॒भि । स॒म्ऽद॒धुः । म॒रुत्व॑न्तं । स॒ख्याय॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ ६ ॥ १२ ॥ रु॒द्राणा॑म् । ए॒ति॒ । प्र॒ऽदिशा॑ । वि॒ऽच॒क्ष॒णः । रु॒द्रेभिः॑ । योषा॑ । त॒नु॒ते॒ । पृ॒थु । ज्रयः॑ । इन्द्र॑म् । म॒नी॒षा । अ॒भि । अ॒र्च॒ति॒ । श्रु॒तं । म॒रुत्व॑न्तं । स॒ख्याय॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ ७ ॥ यत् । वा॒ । म॒रु॒त्वः॒ । प॒र॒मे । स॒धऽस्थे॑ । यत् । वा॒ । अ॒व॒मे । वृ॒जने॑ । मा॒दया॑से । अतः॑ । आ । या॒हि॒ । अ॒ध्व॒रं । नः॒ । अच्छ॑ । त्वा॒ऽया । ह॒विः । च॒कृ॒म॒ । स॒त्य॒ऽरा॒धः॒ ॥ ८ ॥

त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः ।
अधा नियुत्वः सगणो मरुद्भिरस्मिन्यज्ञे बर्हिषि मादयस्व ॥ ९ ॥
मादयस्व हरिभिर्ये त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने ।
आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तूशन्हव्यानि प्रति नो जुषस्व ॥ १० ॥
मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ १०२ ॥ ऋषिः–आङ्गिरसः कुत्स । देवता–इन्द्रः । छन्द –जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥ १०२ ॥ इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे ।
तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु ॥ १ ॥
अस्य श्रवो नद्यः सप्त बिभ्रति द्यावाक्षामा पृथिवी दर्शतं वपुः ।
अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे श्रद्धे कमिन्द्र चरतो वितर्तुरम् ॥ २ ॥

त्वाऽया । इंद्र । सोमं । सुसुम । सुऽदक्ष । त्वाऽया । हविः । चकृम । ब्रह्मऽवाहः । अधं । नियुत्वः । सऽगणः । मरुत्ऽभिः । अस्मिन् । यज्ञे । बर्हिषि । मादयस्व ॥ ९ ॥ मादयस्व । हरिऽभिः । ये । ते । इंद्र । वि । स्यस्व । शिप्रे इति । वि । सृजस्व । धेने इति । आ । त्वा । सुऽशिप्र । हरयः । वहंतु । उशन् । हव्यानि । प्रति । नः । जुषस्व ॥ १० ॥ मरुत्ऽस्तोत्रस्य । वृजनस्य । गोपाः । वयं । इंद्रेण । सनुयाम । वाजं । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंता । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ११ ॥ १३ ॥

इमां । ते । धियं । प्र । भरे । महः । महीं । अस्य । स्तोत्रे । धिषणा । यत् । ते । आनजे । तम् । उत्ऽसवे । च । प्रऽसवे । च । ससहिम् । इंद्रम् । देवासः । शवसा । अमदन् । अनु ॥ १ ॥ अस्य । श्रवः । नद्यः । सप्त । बिभ्रति । द्यावाक्षामा । पृथिवी । दर्शतम् । वपुः । अस्मे इति । सूर्याचन्द्रमसा । अभिऽचक्षे । श्रद्धे । कम् । इन्द्र । चरतः । विऽतर्तुरम् ॥ २ ॥

तं स्मा रथं मघवन्प्राव सातये जैत्रं यं ते अनुमदाम संगमे ।
आजा न इन्द्र मनसा पुरुष्टुत त्वायद्भ्यो मघवञ्छर्म यच्छ नः ॥ ३ ॥
वयं जयेम त्वया युजा वृतमस्माकमंशमुदवा भरेभरे ।
अस्मभ्यमिन्द्र वरिवः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन्वृष्ण्या रुज ॥ ४ ॥
नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः ।
अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव ॥ ५ ॥ १४ ॥
गोजिता बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजङ्करः ।
अकल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसाथा जना वि ह्वयन्ते सिषासवः ॥ ६ ॥
उत्ते शतान्मघवन्नुच्च भूयस उत्सहस्राद्रिरिचे कृष्टिषु श्रवः ।
अमात्रं त्वा धिषणा तित्विषे मह्यधा वृत्राणि जिघ्नसे पुरन्दर ॥ ७ ॥

तम् । स्म । रथम् । मघऽवन् । प्र । अव । सातये । जैत्रम् । यम् । ते ।
अनुऽमदाम । सम्ऽगमे । आजा । नः । इन्द्र । मनसा । पुरुऽस्तुत । त्वायत्ऽभ्यः ।
मघऽवन् । शर्म । यच्छ । नः ॥ ३ ॥ वयम् । जयेम । त्वया । युजा । वृतम् ।
अस्माकम् । अंशम् । उत् । अव । भरेऽभरे । अस्मभ्यम् । इन्द्र । वरिवः । सुऽगम् ।
कृधि । प्र । शत्रूणाम् । मघऽवन् । वृष्ण्या । रुज ॥ ४ ॥ नाना । हि । त्वा ।
हवमानाः । जनाः । इमे । धनानाम् । धर्तः । अवसा । विपन्यवः । अस्माकम् ।
स्म । रथम् । आ । तिष्ठ । सातये । जैत्रम् । हि । इन्द्र । निऽभृतम् । मनः ।
तव ॥ ५ ॥ १४ ॥ गोऽजिता । बाहू इति । अमितऽक्रतुः । सिमः । कर्मन्ऽक-
र्मन् । शतम्ऽऊतिः । खजम्ऽकरः । अकल्पः । इन्द्रः । प्रतिऽमानम् । ओजसा ।
अथ । जनाः । वि । ह्वयन्ते । सिसासवः ॥ ६ ॥ उत् । ते । शतात् । मघऽवन् ।
उत् । च । भूयसः । उत् । सहस्रात् । रिरिचे । कृष्टिषु । श्रवः । अमात्रम् ।
त्वा । धिषणा । तित्विषे । मही । अध । वृत्राणि । जिघ्नसे । पुरम्ऽदर ॥ ७ ॥

त्रिविष्टिधातु प्रतिमानमोजसस्तिस्रो भूमीर्नृपते त्रीणि रोचना ।
अतीदं विश्वं भुवनं ववक्षिथाशत्रुरिन्द्र जनुषा सनादसि ॥ ८ ॥
त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे त्वं बभूथ पृतनासु सासहिः ।
सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रः कृणोतु प्रसवे रथं पुरः ॥ ९ ॥
त्वं जिगेथ न धना रुरोधिथार्भेष्वाजा मघवन्महत्सु च ।
त्वामुग्रमवसे सं शिशीमस्यथा न इन्द्र हवनेषु चोदय ॥ १० ॥
विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ १९ ॥

॥ १०३ ॥ ऋषि –आङ्गिरसः कुत्स । देवता–इन्द्रः । छन्द.–जगती त्रिष्टुप् ॥

॥ १०३ ॥ तत्त इन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कवयः पुरेदम् ।
क्षमेदमन्यद्दिव्य१न्यदस्य समी पृच्यते समनेव केतुः ॥ १ ॥

त्रिविष्टिऽधातु । प्रतिऽमानम् । ओजसः । तिस्रः । भूमीः । नृऽपते । त्रीणि । रोचना । अति । इदम् । विश्वम् । भुवनम् । ववक्षिथ । अशत्रुः । इन्द्र । जनुषा । सनात् । असि ॥ ८ ॥ त्वाम् । देवेषु । प्रथमम् । हवामहे । त्वम् । बभूथ । पृतनासु । ससहिः । सः । इमम् । नः । कारुम् । उपऽमन्युम् । उत्ऽभिदम् । इन्द्रः । कृणोतु । प्रऽसवे । रथम् । पुरः ॥ ९ ॥ त्वम् । जिगेथ । न । धना । रुरोधिथ । अर्भेषु । आजा । मघऽवन् । महत्ऽसु । च । त्वाम् । उग्रम् । अवसे । सम् । शिशीमसि । अथ । नः । इन्द्र । हवनेषु । चोदय ॥ १० ॥ विश्वाहा । इन्द्रः । अधिऽवक्ता । नः । अस्तु । अपरिऽह्वृताः । सनुयाम । वाजम् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ११ ॥ १९ ॥

तत् । ते । इन्द्रियम् । परमम् । पराचैः । अधारयन्त । कवयः । पुरा । इदम् । क्षमा । इदम् । अन्यत् । दिवि । अन्यत् । अस्य । सम् । ईम् । इति । पृच्यते । समनाऽइव । केतुः ॥ १ ॥

स धारयत्पृथिवीं पप्रथच्च वज्रेण हत्वा निरपः ससर्ज ।
अहन्नहिमभिनद्रौहिणं व्यहन्व्यंसं मघवा शचीभिः ॥ २ ॥
स जातूभर्मा श्रद्दधान ओजः पुरो विभिन्दन्नचरद्वि दासीः ।
विद्वान्वज्रिन्दस्यवे हेतिमस्यार्यं सहो वर्धया द्युम्नमिन्द्र ॥ ३ ॥
तदूचुषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं मघवा नाम बिभ्रत् ।
उपप्रयन्दस्युहत्याय वज्री यद्ध सूनुः श्रवसे नाम दधे ॥ ४ ॥
तदस्येदं पश्यता भूरि पुष्टं श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीर्याय ।
स गा अविन्दत्सो अविन्दद्श्वान्स ओषधीः सो अपः स वनानि ॥ ५॥१६॥
भूरिकर्मणे वृषभाय वृष्णे सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम् ।
य आदृत्या परिपन्थीव शूरोऽयज्वनो विभजन्नेति वेदः ॥ ६ ॥

सः । धारयत् । पृथिवीम् । पप्रथत् । च । वज्रेण । हत्वा । निः । अपः । ससर्ज । अहन् । अहिम् । अभिनत् । रौहिणम् । वि । अहन् । विऽअंसम् । मघऽवा । शचीभिः ॥ २ ॥ सः । जातूऽभर्मा । श्रत्ऽदधानः । ओजः । पुरः । विऽभिन्दन् । अचरत् । वि । दासीः । विद्वान् । वज्रिन् । दस्यवे । हेतिम् । अस्य । आर्यम् । सहः । वर्धय । द्युम्नम् । इन्द्र ॥ ३ ॥ तत् । ऊचुषे । मानुषा । इमा । युगानि । कीर्तेन्यम् । मघऽवा । नाम । बिभ्रत् । उपऽप्रयन् । दस्युऽहत्याय । वज्री । यत् । ह । सूनुः । श्रवसे । नाम । दधे ॥ ४ ॥ तत् । अस्य । इदम् । पश्यत । भूरि । पुष्टम् । श्रत् । इन्द्रस्य । धत्तन । वीर्याय । सः । गाः । अविन्दत् । सः । अविन्दत् । अश्वान् । सः । ओषधीः । सः । अपः । सः । वनानि ॥ ५ ॥ १६ ॥ भूरिऽकर्मणे । वृषभाय । वृष्णे । सत्यऽशुष्माय । सुनवाम । सोमम् । यः । आऽदृत्य । परिपन्थीऽइव । शूरः । अयज्वनः । विऽभजन् । एति । वेदः ॥ ६ ॥

तदिन्द्र प्रेव वीर्यं चकर्थ यत्ससन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम् ।
अनु त्वा पत्नीर्हृषितं वयश्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ॥ ७ ॥
शुष्णं पिप्रुं कुयवं वृत्रमिन्द्र यदावधीर्वि पुरः शम्बरस्य ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ८ ॥ १७ ॥

॥ १०४ ॥ ऋषि-आङ्गिरसः कुत्स । देवता-इन्द्रः । छन्द-जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥ १०४ ॥ योनिष्ट इन्द्र निषदे अकारि तमा नि षीद स्वानो नार्वा ।
विमुच्या वयोऽवसायाश्वान्दोषा वस्तोर्वहीयसः प्रपित्वे ॥ १ ॥
ओ त्ये नर इन्द्रमूतये गुर्नू चित्तान्त्सद्यो अध्वनो जगम्यात् ।
देवासो मन्युं दासस्य श्चम्नन्ते न आ वक्षन्त्सुविताय वर्णम् ॥ २ ॥
अव त्मना भरते केतवेदा अव त्मना भरते फेनमुदन् ।
क्षीरेण स्नातः कुयवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः ॥ ३ ॥

तत् । इन्द्र । प्रऽइव । वीर्यं । चकर्थ । यत् । ससन्तं । वज्रेण । अबोधयः । अहिं । अनु । त्वा । पत्नीः । हृषितं । वयः । च । विश्वे । देवासः । अमदन् । अनु । त्वा ॥ ७ ॥ शुष्णं । पिप्रुं । कुयवं । वृत्रं । इन्द्र । यदा । अवधीः । वि । पुरः । शम्बरस्य । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्तां । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ८ ॥ १७ ॥

योनिः । ते । इन्द्र । निऽसदे । अकारि । तं । आ । नि । सीद । स्वानः । न । अर्वा । विऽमुच्य । वयः । अवऽसाय । अश्वान् । दोषा । वस्तोः । वहीयसः । प्रऽपित्वे ॥ १ ॥ ओ इति । त्ये । नरः । इन्द्रं । ऊतये । गुः । नु । चित् । तान् । सद्यः । अध्वनः । जगम्यात् । देवासः । मन्युं । दासस्य । श्चम्नन् । ते । नः । आ । वक्षन् । सुविताय । वर्णं ॥ २ ॥ अव । त्मना । भरते । केतऽवेदाः । अव । त्मना । भरते । फेनं । उदन् । क्षीरेण । स्नातः । कुयवस्य । योषे इति । हते इति । ते इति । स्यातां । प्रवणे । शिफायाः ॥ ३ ॥

युयोप नाभिरुपरस्यायोः प्र पूर्वाभिस्तिरते राष्टि शूरः ।
अंजसी कुलिशी वीरपत्नी पयो हिन्वाना उदभिर्भरन्ते ॥ ४ ॥
प्रति यत्स्या नीथादर्शि दस्योरोको नाच्छा सदनं जानती गात् ।
अध स्मा नो मघवञ्चर्कृतादिन्मा नो मघेव निष्षपी परा दाः ॥ ५ ॥ १८ ॥
स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अप्स्वनागास्त्व आ भज जीवशंसे ।
मान्तरां भुजमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय ॥ ६ ॥
अधा मन्ये श्रत्ते अस्मा अधायि वृषा चोदस्व महते धनाय ।
मा नो अकृते पुरुहूत योनाविन्द्र क्षुध्यद्भ्यो वय आसुतिं दाः ॥ ७ ॥
मा नो वधीरिन्द्र मा परा दा मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः ।
आण्डा मा नो मघवञ्छक्र निर्भेन्मा नः पात्रा भेत्सहजानुषाणि ॥ ८ ॥

युयोप । नाभिः । उपरस्य । आयोः । प्र । पूर्वाभिः । तिरते । राष्टि । शूरः ।
अंजसी । कुलिशी । वीरऽपत्नी । पयः । हिन्वानाः । उदऽभिः । भरंते ॥ ४ ॥
प्रति । यत् । स्या । नीथा । अदर्शि । दस्योः । ओकः । न । अच्छ । सदनं ।
जानती । गात् । अध । स्म । नः । मघऽवन् । चर्कृतात् । इत् । मा । नः । मघाऽइव ।
निष्षपी । परा । दाः ॥ ५ ॥ १८ ॥ सः । त्वं । नः । इंद्र । सूर्ये । सः ।
अप्ऽसु । अनागाःऽत्वे । आ । भज । जीवऽशंसे । मा । अंतरां । भुजं । आ ।
रिरिषः । नः । श्रद्धितं । ते । महते । इंद्रियाय ॥ ६ ॥ अध । मन्ये । श्रत् ।
ते । अस्मै । अधायि । वृषा । चोदस्व । महते । धनाय । मा । नः । अकृते ।
पुरुऽहूत । योनौ । इंद्र । क्षुध्यत्ऽभ्यः । वयः । आऽसुतिं । दाः ॥ ७ ॥ मा । नः ।
वधीः । इंद्र । मा । परा । दाः । मा । नः । प्रिया । भोजनानि । प्र । मोषीः ।
आंडा । मा । नः । मघऽवन् । शक्र । निः । भेत् । मा । नः । पात्रा । भेत् ।
सहऽजानुषाणि ॥ ८ ॥

ङेहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय ।
यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि हूयमानः ॥ ९ ॥ १९ ॥

॥ १०५ ॥ ऋषिः—आङ्गिरसः कुत्स । देवता-विश्वेदेव । छन्दः—जगती त्रिष्टुप् ॥

॥ १०५ ॥ चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि ।
ो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १ ॥
मिद्वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम् ।
ते वृष्ण्यं पयः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ २ ॥
पु देवा अदः स्वरव पादि दिवस्परि ।
सोम्यस्य शंभुवः शूने भूम कदा चन वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ३ ॥
पृच्छाम्यवमं स तद्दूतो वि वोचति ।
ऋतं पूर्व्यं गतं कस्तद्बिभर्ति नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ४ ॥

ोद् । आ । इहि । सोमऽकामं । त्वा । आहुः । अयं । सुतः । तस्य । पिब ।
ाय । उरुऽव्यचाः । जठरे । आ । वृषस्व । पिताऽइव । नः । शृणुहि । हूय-
नः ॥ ९ ॥ १९ ॥

चन्द्रमाः । अप्ऽसु । अंतः । आ । सुऽपर्णः । धावते । दिवि । न वः ।
ण्यऽनेमयः । पदं । विंदंति । विऽद्युतः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥१॥
ं । इत् । वै । ऊं इति । अर्थिनः । आ । जाया । युवते । पतिं । तुंजाते
ि । वृष्ण्यं । पयः । परिऽदाय । रसं । दुहे । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥२॥
गत । सु । देवाः । अदः । स्वः । अव । पादि । दिवः । परि । मा । सोम्यस्य ।
ऽभुवः । शूने । भूम । कदा । चन । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ३ ॥
ं । पृच्छामि । अवमं । सः । तत् । दूतः । वि । वोचति । क्व । ऋतं ।
्व्यं । गतं । कः । तत् । बिभर्ति । नूतनः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी
ति ॥ ४ ॥

अमी ये देवा स्थन त्रिष्वा रोचने दिवः ।
कद्व ऋतं कदनृतं क्व प्रत्ना व आहुतिर्वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ५ ॥ २० ॥
कद्व ऋतस्य धर्णसि कद्वरुणस्य चक्षणं ।
कदर्यम्णो महस्पथाति क्रामेम दूढ्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ६ ॥
अहं सो अस्मि यः पुरा सुते वदामि कानि चित् ।
तं मा व्यन्त्याध्यो३ वृको न तृष्णजं मृगं वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ७ ॥
सं मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पर्शवः ।
मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥८।
अमी ये सप्त रश्मयस्तत्रा मे नाभिरातता ।
त्रितस्तद्वेदाप्त्यः स जामित्वाय रेभति वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ९ ॥

अमी इति । ये । देवाः । स्थन । त्रिषु । आ । रोचने । दिवः । कत् । वः । ऋतं । कत् । अनृतं । क्व । प्रत्ना । वः । आऽहुतिः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ५ ॥ २० ॥ कत् । वः । ऋतस्य । धर्णसि । कत् । वरुणस्य । चक्षणं । कत् । अर्यम्णः । महः । पथा । अति । क्रामेम । दुःऽध्यः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ६ ॥ अहं । सः । अस्मि । यः । पुरा । सुते । वदामि । कानि । चित् । तं । मा । व्यंति । आऽध्यः । वृकः । न । तृष्णऽजं । मृगं । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ७ ॥ सं । मा । तपंति । अभितः । सपत्नीःऽइव । पर्शवः । मूषः । न । शिश्ना । वि । अदंति । मा । आऽध्यः । स्तोतारं । ते । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ८ ॥ अमी इति । ये । सप्त । रश्मयः । तत्र । मे । नाभिः । आऽतता । त्रितः । तत् । वेद । आप्त्यः । सः । जामिऽत्वाय । रेभति । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ९ ॥

अमी ये पञ्चोक्षणो मध्ये तस्थुर्महो दिवः ।
देवत्रा नु प्रवाच्यं सध्रीचीना नि वावृतुर्वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १० ॥ २१ ॥
सुपर्णा एत आसते मध्य आरोधने दिवः ।
ते सेधन्ति पथो वृकं तरन्तं यह्वतीरपो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ११ ॥
नव्यं तदुक्थ्यं हितं देवासः सुप्रवाचनम् ।
ऋतमर्षन्ति सिन्धवः सत्यं तातान सूर्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १२ ॥
अग्ने तव त्यदुक्थ्यं देवेष्वस्त्याप्यम् ।
स नः सत्तो मनुष्वदा देवान्यक्षि विदुष्टरो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १३ ॥
सत्तो होता मनुष्वदा देवाँ अच्छा विदुष्टरः ।
अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १४ ॥

अमी इति । ये । पंच । उक्षणः । मध्ये । तस्थुः । महः । दिवः । देवऽत्रा । नु । प्रऽवाच्यं । सध्रीचीनाः । नि । ववृतुः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥१०॥२१॥ सुऽपर्णाः । एते । आसते । मध्ये । आऽरोधने । दिवः । ते । सेधंति । पथः । वृकं । तरंतं । यह्वतीः । अपः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ११ ॥ नव्यं । तत् । उक्थ्यं । हितं । देवासः । सुऽप्रवाचनं । ऋतं । अर्षंति । सिंधवः । सत्यं । ततान । सूर्यः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १२ ॥ अग्ने । तव । त्यत् । उक्थ्यं । देवेषु । अस्ति । आप्यं । सः । नः । सत्तः । मनुष्वत् । आ । देवान् । यक्षि । विदुःऽतरः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १३ ॥ सत्तः । होता । मनुष्वत् । आ । देवान् । अच्छ । विदुःऽतरः । अग्निः । हव्या । सुसूदति । देवः । देवेषु । मेधिरः । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १४ ॥

ब्रह्मा कृणोति वरुणो गातुविदं तमीमहे ।
व्यूर्णोति हृदा मतिं नव्यो जायतामृतं वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १५ ॥ २२ ॥
असौ यः पन्था आदित्यो दिवि प्रवाच्यं कृतः ।
न स देवा अतिक्रमे तं मर्तासो न पश्यथ वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १६ ॥
त्रितः कूपेऽवहितो देवान्हवत ऊतये ।
तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नंहूरणादुरु वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १७ ॥
अरुणो मा सकृद्वृकः पथा यन्तं ददर्श हि ।
उज्जिहीते निचाय्या तष्टेव पृष्ट्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ १८ ॥
एनाङ्गूषेण वयमिन्द्रवन्तोऽभि ष्याम वृजने सर्ववीराः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥१९॥२३॥१५॥

ब्रह्म । कृणोति । वरुणः । गातुऽविदं । तं । ईमहे । वि । ऊर्णोति । हृदा ।
मतिं । नव्यः । जायतां । ऋतं । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १५ ॥ २२ ॥
असौ । यः । पंथाः । आदित्यः । दिवि । प्रऽवाच्यं । कृतः । न । सः । देवाः ।
अतिऽक्रमे । तं । मर्तासः । न । पश्यथ । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति॥१६॥
त्रितः । कूपे । अवऽहितः । देवान् । हवते । ऊतये । तत् । शुश्राव । बृहस्पतिः ।
कृण्वन् । अंहूरणात् । उरु । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १७ ॥ अरुणः ।
मा । सकृत् । वृकः । पथा । यंतं । ददर्श । हि । उत् । जिहीते । निऽचाय्य ।
तष्टाऽइव । पृष्टिऽआमयी । वित्तं । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १८ ॥ एना ।
आंगूषेण । वयं । इंद्रऽवंतः । अभि । स्याम । वृजने । सर्वऽवीराः । तत् । नः ।
मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥१९॥२३॥१५॥

॥ षोडशोऽनुवाकः ॥

॥ १०६ ॥ ऋषिः—आङ्गिरसः कुत्स । देवता—इन्द्रः । छन्दः—जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥१०६॥ इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये मारुतं शर्धो अदितिं हवामहे ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ १ ॥
त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत देवा वृत्रतूर्येषु शम्भुवः ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ २ ॥
अवन्तु नः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे ऋतावृधा ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ ३ ॥
नराशंसं वाजिनं वाजयन्निह क्षयद्वीरं पूषणं सुम्नैरीमहे ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ ४ ॥
बृहस्पते सदमिन्नः सुगं कृधि शं योर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ ५ ॥

इन्द्रम् । मित्रम् । वरुणम् । अग्निम् । ऊतये । मारुतम् । शर्धः । अदितिम् । हवामहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ १ ॥ ते । आदित्याः । आ । गत । सर्वऽतातये । भूत । देवाः । वृत्रऽतूर्येषु । शम्ऽभुवः । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ २ ॥ अवन्तु । नः । पितरः । सुऽप्रवाचनाः । उत । देवी इति । देवपुत्रे इति देवऽपुत्रे । ऋतऽवृधा । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ३ ॥ नराशंसम् । वाजिनम् । वाजयन् । इह । क्षयत्ऽवीरम् । पूषणम् । सुम्नैः । ईमहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ४ ॥ बृहस्पते । सदम् । इत् । नः । सुऽगम् । कृधि । शम् । योः । यत् । ते । मनुःऽहितम् । तत् । ईमहे । रथम् । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ५ ॥

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निर्वाळ्ह ऋषिरह्वदूतये ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥ ६ ॥
देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ७ ॥ २४ ॥

॥ १०७ ॥ ऋषि –अङ्गिरसः कुत्स । देवता–अग्नि । छन्द.– जगती त्रिष्टुप् ।

॥ १०७ ॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृळयन्तः ।
आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॥ १ ॥
उप नो देवा अवसा गमन्त्वङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः ।
इन्द्र इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भिरादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत् ॥ २ ॥
तन्न इन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तत्सविता चनो धात् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३ ॥ २५ ॥

इंद्रं । कुत्सः । वृत्रऽहनं । शचीऽपतिं । काटे । निःऽवाळ्हः । ऋषिः । अह्वत् । ऊतये । रथं । न । दुःऽगात् । वसवः । सुऽदानवः । विश्वस्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥ ६ ॥ देवैः । नः । देवी । अदितिः । नि । पातु । देवः । त्राता । त्रायतां । अप्रऽयुच्छन् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंतां । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ७ ॥

यज्ञः । देवानां । प्रति । एति । सुम्नं । आदित्यासः । भवत । मृळयंतः । आ । वः । अर्वाची । सुऽमतिः । ववृत्यात् । अंहोः । चित् । या । वरिवोवित्ऽतरा । असत् ॥ १ ॥ उप । नः । देवाः । अवसा । आ । गमंतु । अंगिरसां । सामऽभिः । स्तूयमानाः । इंद्रः । इंद्रियैः । मरुतः । मरुत्ऽभिः । आदित्यैः । नः । अदितिः । शर्म । यंसत् ॥ २ ॥ तत् । नः । इंद्रः । तत् । वरुणः । तत् । अग्निः । तत् । अर्यमा । तत् । सविता । चनः । धात् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ३ ॥ २५ ॥

॥ १०८ ॥ ऋषिः—आङ्गिरसः कुत्स । देवता—इन्द्राग्नी । छन्दः—जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥१०८॥ य इ॑न्द्राग्नी चि॒त्रत॑मो॒ रथो॑ वाम॒भि विश्वा॑नि॒ भुव॑नानि॒ चष्टे॑ ।
तेना या॑तं स॒रथं॑ तस्थि॒वांसाथा॒ सोम॑स्य पिबतं सु॒तस्य॑ ॥ १ ॥
याव॑दि॒दं भुव॑नं॒ विश्व॒मस्त्यु॑रु॒व्यचा॑ वरि॒मता॑ गभी॒रम् ।
तावाँ॑ अ॒यं पात॑वे॒ सोमो॑ अ॒स्त्वर॑मिन्द्राग्नी॒ मन॑से यु॒वभ्या॑म् ॥ २ ॥
च॒क्राथे॒ हि स॒ध्र्य१॒ङ्नाम॑ भ॒द्रं स॑ध्रीची॒ना वृ॑त्रहणा उ॒त स्थः॑ ।
तावि॑न्द्राग्नी स॒ध्र्य॑ञ्चा नि॒षद्या॒ वृष्णः॒ सोम॑स्य वृषणा॒ वृषे॑थाम् ॥ ३ ॥
समि॑द्धेष्व॒ग्निष्वा॑नजा॒ना य॒तस्रु॑चा ब॒र्हिरु॑ तिस्तिरा॒णा ।
ती॒व्रैः सोमैः॒ परि॑षिक्तेभिर॒र्वागेन्द्रा॑ग्नी सौमन॒साय॑ यातम् ॥ ४ ॥
यानी॑न्द्राग्नी च॒क्रथु॑र्वी॒र्या॑णि॒ यानि॑ रू॒पाण्यु॒त वृष्ण्या॑नि ।
या वां॑ प्र॒त्नानि॑ स॒ख्या शि॒वानि॒ तेभिः॒ सोम॑स्य पिबतं सु॒तस्य॑ ॥ ५ ॥ २६ ॥

यः । इ॒न्द्रा॒ग्नी॒ इति॑ । चि॒त्रऽत॑मः । रथः॑ । वा॒म् । अ॒भि । विश्वा॑नि । भुव॑नानि । चष्टे॑ । तेन॑ । आ । या॒त॒म् । स॒ऽरथ॑म् । त॒स्थि॒ऽवांसा॑ । अथ॑ । सोम॑स्य । पि॒ब॒त॒म् । सु॒तस्य॑ ॥ १ ॥ याव॑त् । इ॒दम् । भुव॑नम् । विश्व॑म् । अस्ति॑ । उ॒रु॒ऽव्यचा॑ । व॒रि॒मता॑ । ग॒भी॒रम् । तावा॑न् । अ॒यम् । पात॑वे । सोमः॑ । अ॒स्तु॒ । अर॑म् । इ॒न्द्रा॒ग्नी॒ इति॑ । मन॑से । यु॒वऽभ्या॑म् ॥ २ ॥ च॒क्राथे॒ इति॑ । हि । स॒ध्र्य॑क् । नाम॑ । भ॒द्रम् । स॒ध्री॒ची॒ना । वृ॒त्र॒ऽह॒नौ॒ । उ॒त । स्थः॒ । तौ । इ॒न्द्रा॒ग्नी॒ इति॑ । स॒ध्र्य॑ञ्चा । नि॒ऽसद्य॑ । वृष्णः॑ । सोम॑स्य । वृ॒ष॒णा॒ । आ । वृ॒षे॒था॒म् ॥ ३ ॥ सम्ऽइ॑द्धेषु । अ॒ग्निषु॑ । आ॒न॒जा॒ना । य॒तऽस्रु॑चा । ब॒र्हिः । ऊं॒ इति॑ । ति॒स्ति॒रा॒णा । ती॒व्रैः । सोमैः॑ । परि॑ऽसिक्तेभिः । अ॒र्वाक् । आ । इ॒न्द्रा॒ग्नी॒ इति॑ । सौ॒म॒न॒साय॑ । या॒त॒म् ॥ ४ ॥ यानि॑ । इ॒न्द्रा॒ग्नी॒ इति॑ । च॒क्रथुः॑ । वी॒र्या॑णि । यानि॑ । रू॒पाणि॑ । उ॒त । वृष्ण्या॑नि । या । वा॒म् । प्र॒त्नानि॑ । स॒ख्या । शि॒वानि॑ । तेभिः॑ । सोम॑स्य । पि॒ब॒त॒म् । सु॒तस्य॑ ॥ ५ ॥ २६ ॥

यदब्रवं प्रथमं वां वृणानो३ऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः ।
तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ६ ॥
यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद्ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ७ ॥
यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद्द्रुह्युष्वनुषु पूरुषु स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ८ ॥
यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ९ ॥
यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ १० ॥

यत् । अब्रवं । प्रथमं । वां । वृणानः । अयं । सोमः । असुरैः । नः । विऽहव्यः । तां । सत्यां । श्रद्धां । अभि । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ६ ॥ यत् । इन्द्राग्नी इति । मदथः । स्वे । दुरोणे । यत् । ब्रह्मणि । राजनि । वा । यजत्रा । अतः । परि । वृषणा । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ७ ॥ यत् । इन्द्राग्नी इति । यदुषु । तुर्वशेषु । यत् । द्रुह्युषु । अनुषु । पूरुषु । स्थः । अतः । परि । वृषणा । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ८ ॥ यत् । इन्द्राग्नी इति । अवमस्यां । पृथिव्यां । मध्यमस्यां । परमस्यां । उत । स्थः । अतः । परि । वृषणा । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ ९ ॥ यत् । इन्द्राग्नी इति । परमस्यां । पृथिव्यां । मध्यमस्यां । अवमस्यां । उत । स्थः । अतः । परि । वृषणा । आ । हि । यातं । अथ । सोमस्य । पिबतं । सुतस्य ॥ १० ॥

यदिन्द्राग्नी दिवि ष्ठो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ११ ॥
यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये दिवः स्वधया मादयेथे ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ १२ ॥
एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

॥ १०९ ॥ ऋषि—आङ्गिरसः कुत्स । देवता—इन्द्राग्नी । छन्दः—जगती त्रिष्टुप् ॥

॥१०९॥ वि ह्यख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सजातान् ।
नान्या युवत्प्रमतिरस्ति मह्यं स वां धियं वाजयन्तीमतक्षम् ॥ १ ॥
अश्रवं हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात् ।
अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् ॥ २ ॥

यत् । इन्द्राग्नी इति । दिवि । स्थः । यत् । पृथिव्याम् । यत् । पर्वतेषु । ओषधीषु । अप्ऽसु । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ ११ ॥ यत् । इन्द्राग्नी इति । उत्ऽइता । सूर्यस्य । मध्ये । दिवः । स्वधया । मादयेथे इति । अतः । परि । वृषणौ । आ । हि । यातम् । अथ । सोमस्य । पिबतम् । सुतस्य ॥ १२ ॥ एव । इन्द्राग्नी इति । पपिऽवांसा । सुतस्य । विश्वा । अस्मभ्यम् । सम् । जयतम् । धनानि । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १३ ॥ २७ ॥

वि । हि । अख्यम् । मनसा । वस्यः । इच्छन् । इन्द्राग्नी इति । ज्ञासः । उत । वा । सऽजातान् । न । अन्या । युवत् । प्रऽमतिः । अस्ति । मह्यम् । सः । वाम् । धियम् । वाजऽयन्तीम् । अतक्षम् ॥ १ ॥ अश्रवम् । हि । भूरिदावत्ऽतरा । वाम् । विऽजामातुः । उत । वा । घ । स्यालात् । अथ । सोमस्य । प्रऽयती । युवऽभ्याम् । इन्द्राग्नी इति । स्तोमम् । जनयामि । नव्यम् ॥ २ ॥

मा च्छेद्म रश्मीँरिति नाधमानाः पितॄणां शक्तीरनुयच्छमानाः ।
इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणो मदन्ति ता ह्यद्री धिषणाया उपस्थे ॥ ३ ॥
युवाभ्यां देवी धिषणा मदायेन्द्राग्नी सोममुशती सुनोति ।
तावश्विना भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं मधुना पृङ्क्तमप्सु ॥ ४ ॥
युवामिन्द्राग्नी वसुनो विभागे तवस्तमा शुश्रव वृत्रहत्ये ।
तावासद्या बर्हिषि यज्ञे अस्मिन्प्र चर्षणी मादयेथां सुतस्य ॥ ५ ॥ २८ ॥
प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च ।
प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ॥ ६ ॥
आ भरतं शिक्षतं वज्रबाहू अस्माँ इन्द्राग्नी अवतं शचीभिः ।
इमे नु ते रश्मयः सूर्यस्य येभिः सपित्वं पितरो न आसन् ॥ ७ ॥

मा । छेद्म । रश्मीन् । इति । नाधमानाः । पितॄणाम् । शक्तीः । अनुऽयच्छमानाः । इन्द्राग्निऽभ्याम् । कम् । वृषणः । मदन्ति । ता । हि । अद्री इति । धिषणायाः । उपऽस्थे ॥ ३ ॥ युवाभ्याम् । देवी । धिषणा । मदाय । इन्द्राग्नी इति । सोमम् । उशती । सुनोति । ता । अश्विना । भद्रऽहस्ता । सुपाणी इति सुऽपाणी । आ । धावतम् । मधुना । पृङ्क्तम् । अप्ऽसु ॥ ४ ॥ युवाम् । इन्द्राग्नी इति । वसुनः । विऽभागे । तवःऽतमा । शुश्रव । वृत्रऽहत्ये । ता । आऽसद्य । बर्हिषि । यज्ञे । अस्मिन् । प्र । चर्षणी इति । मादयेथाम् । सुतस्य ॥ ५ ॥ २८ ॥ प्र । चर्षणिऽभ्यः । पृतनाऽहवेषु । प्र । पृथिव्याः । रिरिचाथे इति । दिवः । च । प्र । सिन्धुऽभ्यः । प्र । गिरिऽभ्यः । महिऽत्वा । प्र । इन्द्राग्नी इति । विश्वा । भुवना । अति । अन्या ॥ ६ ॥ आ । भरतम् । शिक्षतम् । वज्रबाहू इति वज्रऽबाहू । अस्मान् । इन्द्राग्नी इति । अवतम् । शचीभिः । इमे । नु । ते । रश्मयः । सूर्यस्य । येभिः । सऽपित्वम् । पितरः । नः । आसन् ॥ ७ ॥

पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्तास्माँ इन्द्राग्नी अवतं भरेषु ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ८ ॥ २९ ॥

॥ ११० ॥ ऋषिः-आङ्गिरसः कुत्सः । देवता-ऋभवः । छन्दः- जगत्यः, त्रिष्टुभ् ।

॥११०॥ ततं मे अपस्तदु तायते पुनः स्वादिष्ठा धीतिरुचथाय शस्यते।
अयं समुद्र इह विश्वदेव्यः स्वाहाकृतस्य समु तृप्णुत ऋभवः ॥ १ ॥
आभोगयं प्र यदिच्छन्त ऐतनापाकाः प्राञ्चो मम के चिदापयः ।
सौधन्वनासश्चरितस्य भूमनागच्छत सवितुर्दाशुषो गृहम् ॥ २ ॥
तत्सविता वोऽमृतत्वमासुवदगोह्यं यच्छ्रवयन्त ऐतन ।
त्यं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ॥ ३ ॥
विष्ट्वी शमी तरणित्वेन वाघतो मर्तासः सन्तो अमृतत्वमानशुः ।
सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षसः संवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः ॥ ४ ॥

पुरम्ऽदरा । शिक्षतं । वज्रऽहस्ता । अस्मान् । इंद्राग्नी इति । अवतं । भरेषु । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहंता । अदितिः । सिंधुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ८ ॥ २९ ॥

ततं । मे । अपः । तत् । ऊं इति । तायते । पुनरिति । स्वादिष्ठा । धीतिः । उचथाय । शस्यते । अयं । समुद्रः । इह । विश्वऽदेव्यः । स्वाहाऽकृतस्य । सं । ऊं इति । तृप्णुत । ऋभवः ॥ १ ॥ आऽभोगयं । प्र । यत् । इच्छंतः । ऐतन । अपाकाः । प्रांचः । मम । के । चित् । आपयः । सौधन्वनासः । चरितस्य । भूमना । अगच्छत । सवितुः । दाशुषः । गृहं ॥ २ ॥ तत् । सविता । वः । अमृतऽत्वं । आ । असुवत् । अगोह्यं । यत् । श्रवयंतः । ऐतन । त्यं । चित् । चमसं । असुरस्य । भक्षणं । एकं । संतं । अकृणुत । चतुःऽवयं ॥ ३ ॥ विष्ट्वी । शमी । तरणिऽत्वेन । वाघतः । मर्तासः । संतः । अमृतऽत्वं । आनशुः । सौधन्वनाः । ऋभवः । सूरऽचक्षसः । संवत्सरे । सं । अपृच्यंत । धीतिऽभिः ॥ ४॥

क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेनँ एकं पात्रमृभवो जेहमानम् ।
उपस्तुता उपमं नाधमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः ॥ ५ ॥ २० ॥
आ मनीषामन्तरिक्षस्य नृभ्यः स्रुचेव घृतं जुहवाम विद्मना ।
तरणित्वा ये पितुरस्य सश्चिर ऋभवो वाजमरुहन्दिवो रजः ॥ ६ ॥
ऋभुर्न इन्द्रः शवसा नवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः ।
युष्माकं देवा अवसाहनि प्रियेऽभि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम् ॥ ७ ॥
निश्चर्मण ऋभवो गामपिंशत सं वत्सेनासृजता मातरं पुनः ।
सौधन्वनासः स्वपस्यया नरो जिव्री युवाना पितराकृणोतन ॥ ८ ॥
वाजेभिर्नो वाजसातावविड्ढ्यृभुमाँ इन्द्र चित्रमा दर्षि राधः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ९ ॥ २१ ॥

क्षेत्रंऽइव । वि । ममुः । तेजनेन । एकं । पात्रं । ऋभवः । जेहमानं । उपऽस्तुताः ।
उपऽमं । नाधमानाः । अमर्त्येषु । श्रवः । इच्छमानाः ॥ ५ ॥ २० ॥ आ ।
मनीषां । अन्तरिक्षस्य । नृऽभ्यः । स्रुचाऽइव । घृतं । जुहवाम । विद्मना । तरणिऽत्वा ।
ये । पितुः । अस्य । सश्चिरे । ऋभवः । वाजं । अरुहन् । दिवः । रजः ॥ ६ ॥
ऋभुः । नः । इन्द्रः । शवसा । नवीयान् । ऋभुः । वाजेभिः । वसुऽभिः । वसुः ।
ददिः । युष्माकं । देवाः । अवसा । अहनि । प्रिये । अभि । तिष्ठेम । पृत्सुतीः ।
असुन्वतां ॥ ७ ॥ निः । चर्मणः । ऋभवः । गां । अपिंशत । सं । वत्सेन ।
असृजत । मातरं । पुनरिति । सौधन्वनासः । सुऽअपस्यया । नरः । जिव्री इति ।
युवाना । पितरा । अकृणोतन ॥ ८ ॥ वाजेभिः । नः । वाजऽसाता । अविड्ढि ।
ऋभुऽमान् । इन्द्र । चित्रं । आ । दर्षि । राधः । तत् । नः । मित्रः । वरुणः ।
ममहन्तां । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ९ ॥ २१ ॥

॥ १११ ॥ ऋषिः-कुत्स । देवता-ऋभवः । छन्दः-जगती त्रिष्टुभ् ॥

॥ १११ ॥ तक्ष॒न्रथं॑ सु॒वृतं॑ विद्म॒नाप॑स॒स्तक्ष॒न्हरी॑ इन्द्र॒वाहा॒ वृष॑ण्वसू ।
तक्ष॑न्पि॒तृभ्या॑मृ॒भवो॒ युव॒द्वय॒स्तक्ष॑न्व॒त्साय॑ मा॒तरं॑ सचा॒भुव॑म् ॥ १ ॥
आ नो॑ य॒ज्ञाय॑ तक्षत ऋभु॒मद्वयः॒ क्रत्वे॒ दक्षा॑य सुप्र॒जाव॑ती॒मिष॑म् ।
यथा॒ क्षया॑म॒ सर्व॑वीरया वि॒शा तन्नः॒ शर्धा॑य धासथा॒ स्वि॑न्द्रि॒यम् ॥ २ ॥
आ त॑क्षत सा॒तिम॒स्मभ्य॑मृभवः सा॒तिं रथा॑य सा॒तिमर्व॑ते नरः ।
सा॒तिं नो॒ जैत्रीं॒ सं म॑हेत वि॒श्वहा॑ जा॒मिमजा॑मिं॒ पृत॑नासु स॒क्षणि॑म् ॥ ३ ॥
ऋ॒भु॒क्षण॒मिन्द्र॒मा हु॑व ऊ॒तय॑ ऋ॒भून्वाजा॑न्म॒रुतः॒ सोम॑पीतये ।
उ॒भा मि॒त्रावरु॑णा नू॒नम॒श्विना॒ ते नो॑ हिन्वन्तु सा॒तये॑ धि॒ये जि॒षे ॥ ४ ॥
ऋ॒भुर्भरा॑य॒ सं शि॑शातु सा॒तिं स॑म॒र्यजि॒द्वाजो॑ अ॒स्माँ अ॑विष्टु ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥ ५ ॥ ३२ ॥

तक्ष॑न् । रथ॑म् । सु॒ऽवृत॑म् । वि॒द्म॒नाऽअ॑पसः । तक्ष॑न् । हरी॒ इति॑ । इ॒न्द्र॒ऽवाहा॑ । वृष॑ण्वसू॒ इति॑ वृष॑ण्ऽवसू । तक्ष॑न् । पि॒तृऽभ्या॑म् । ऋ॒भवः॑ । युव॑त् । वयः॑ । तक्ष॑न् । व॒त्साय॑ । मा॒तर॑म् । स॒चा॒ऽभुव॑म् ॥ १ ॥ आ । नः॒ । य॒ज्ञाय॑ । त॒क्ष॒त॒ । ऋ॒भु॒ऽमत् । वयः॑ । क्रत्वे॑ । दक्षा॑य । सु॒ऽप्र॒जाव॑तीम् । इष॑म् । यथा॑ । क्षया॑म । सर्व॑ऽवीरया । वि॒शा । तत् । नः॒ । शर्धा॑य । धा॒स॒थ॒ । सु । इ॒न्द्रि॒यम् ॥ २ ॥ आ । त॒क्ष॒त॒ । सा॒तिम् । अ॒स्मभ्य॑म् । ऋ॒भ॒वः॒ । सा॒तिम् । रथा॑य । सा॒तिम् । अर्व॑ते । न॒रः॒ । सा॒तिम् । नः॒ । जैत्री॑म् । सम् । म॒हे॒त॒ । वि॒श्वहा॑ । जा॒मिम् । अजा॑मिम् । पृत॑नासु । स॒क्षणि॑म् ॥ ३ ॥ ऋ॒भु॒क्षण॑म् । इन्द्र॑म् । आ । हु॒वे॒ । ऊ॒तये॑ । ऋ॒भून् । वाजा॑न् । म॒रुतः॑ । सोम॑ऽपीतये । उ॒भा । मि॒त्रावरु॑णा । नू॒नम् । अ॒श्विना॑ । ते । नः॒ । हि॒न्व॒न्तु॒ । सा॒तये॑ । धि॒ये । जि॒षे ॥ ४ ॥ ऋ॒भुः । भरा॑य । सम् । शि॒शा॒तु॒ । सा॒तिम् । स॒म॒र्य॒ऽजित् । वाजः॑ । अ॒स्मान् । अ॒वि॒ष्टु॒ । तत् । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । म॒म॒ह॒न्ता॒म् । अदि॑तिः । सिन्धुः॑ । पृ॒थि॒वी । उ॒त । द्यौः ॥ ५ ॥ ३२ ॥

॥ ११२ ॥ ऋषिः- कुत्स । देवता-द्यावा पृथिवी, अग्नि, अश्वी। छन्दः जगती त्रिष्टुप् ॥

॥ ११२ ॥ ईळे द्यावापृथिवी पूर्वचित्तयेऽग्निं घर्मं सुरुचं यामन्निष्टये ।
याभिर्भरे कारमंशाय जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १ ॥
युवोर्दानाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे ।
याभिर्धियोऽवथः कर्मन्निष्टये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २ ॥
युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्मना ।
याभिर्धेनुमस्वं पिन्वथो नरा ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ३ ॥
याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति ।
याभिस्त्रिमन्तुरभवद्विचक्षणस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ४ ॥
याभी रेभं निवृतं सितमद्भ्य उद्वन्दनमैरयतं स्वर्दृशे ।
याभिः कण्वं प्र सिषासन्तमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥५॥३३॥

ईळे । द्यावापृथिवी इति । पूर्वऽचित्तये । अग्निं । घर्मं । सुऽरुचं । यामन् । इष्टये । याभिः । भरे । कारं । अंशाय । जिन्वथः । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ १ ॥ युवोः । दानाय । सुऽभराः । असश्चतः । रथं । आ । तस्थुः । वचसं । न । मंतवे । याभिः । धियः । अवथः । कर्मन् । इष्टये । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ २ ॥ युवं । तासां । दिव्यस्य । प्रऽशासने । विशां । क्षयथः । अमृतस्य । मज्मना । याभिः । धेनुं । अस्वं । पिन्वथः । नरा । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ ३ ॥ याभिः । परिऽज्मा । तनयस्य । मज्मना । द्विऽमाता । तूर्षु । तरणिः । विऽभूषति । याभिः । त्रिऽमंतुः । अभवत् । विऽचक्षणः । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ ४ ॥ याभिः । रेभं । निऽवृतं । सितं । अत्ऽभ्यः । उत् । वंदनं । ऐरयतं । स्वः । दृशे । याभिः । कण्वं । प्र । सिसासंतं । आवतं । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ ५ ॥ ३३ ॥

અધ્યાય ૭.

સૂક્ત ૯૫

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता—अग्नि ॥

જુદા જુદા સ્વરૂપવાળી આ બન્ને (યુવતિઓ) પોતપોતાને માર્ગે ગમન કરે છે દરેક યુવતિ એકેક બાળકને ધવડાવે છે એકના હાથે પીતવર્ણનુ બાળક પુષ્ટ થાય છે, અને બીજીના હાથે શુભ્રવર્ણનુ બાળક જલીથી ઉછરતુ જણાય છે　૧

ત્વષ્ટાદેવની ઉદ્યોગી દશ યુવતિઓએ આ રમતીઆળ બાળકને જન્મ આપ્યો જ્યારે તેની દેદીપ્યમાન કાંતિ નજરે પડવાથી સર્વ લોકમા તેની ખ્યાતિ પસરી ત્યારે (સવ લોક) આ કાંતિવાન્ બાળકને અહી તહી (સવ ઠેકાણે) લઈ જવા લાગ્યા　૨

સમુદ્રમાથી એક, દ્યુલોકમાથી એક, અને (અ તરિક્ષમાના) જલોમાથી એક, એ રીતે આ (બાળક)ના ત્રણ જન્મનુ (કવિલોક) સુ દર વર્ણન કરે છે તેણે પૂર્વદિશાથી પૃથ્વીના દરેક ભાગની સવ દિશાઓનુ નિયમન કરીને અને તે જ પ્રમાણે ઋતુઓપર પોતાનો અધિકાર ચલાવીને, તે (ઋતુઓ)ની, તેના ક્રમપ્રમાણે સ સ્થાપના કરેલી છે　૩

જ્યારે તે (અગ્નિ) અદૃશ્ય થાય છે, ત્યારે તેને તમારામાથી કોણ ઓળખી શકે છે? આ બાળકે તેના સામર્થ્યથી પોતાની માતાઓને પણ જન્મ આપ્યો અનેક વસ્તુઓના ગર્ભ, શ્રેષ્ઠ, પ્રજ્ઞાવાન્ અને સામર્થ્યવાન્ અગ્નિ પોતાની (અદ્ભુત) પરાક્રમવાળી જગામાથી (બાહેર આવીને) સવત્ર સ ચાર કરે છે　૪

---

१ द्विरूपे द्व स्वर्थे चरत । अन्यान्या वत्स उप धापयेते । अन्यस्या हरि स्वधावान् भवति, अ यस्या शुक्र सुवचा ददृश ।

२ त्वष्ट अत न्द्रास दश युवतय इम विभ्रत्र गर्भ जनयन्त । तिग्मानीक जनेषु स्वयशस विरोचमान सीं प र नयन्ति ।

३ समुद्र एक, दिवि एक, अप्सु (एक), अस्य त्रीणि जाना परि भूषन्ति । पूर्वां अनु पार्थिवाना प्र दिश ऋतून् प्रशासत् अनुष्ठु वि दधौ ।

४ निण्य इम व क आ चिकेत? वत्स स्वधाभि मातृ जनयत । बह्वीनां गर्भ, महान, कवि, स्वधावान् अपसा उपस्थात् नि चरति ।

આ સુંદર અગ્નિ, જળમાં રહીને, બધાની નજરે પડે તેવી રીતે, વૃદ્ધિંગત થાય છે. જો કે ઉદકો વક્ર ગતિથી વહે છે, તો પણ પોતાની કીર્તિથી પ્રખ્યાત થયેલો આ અગ્નિ, તે (ઉદકો)ની વચ્ચે, બરાબર ઉભો રહે છે. તેના જન્મ વખતે, ત્વષ્ટાદેવે નિર્માણ કરેલા બન્ને (દ્યુલોક તેમ જ પૃથ્વી)ને તેનો ભય લાગ્યો, પરંતુ ફરીથી પાછળ વળીને તેમણે આ સિંહનો આશ્રય કર્યો. ૫ (૧)

તે કલ્યાણપ્રદ બન્ને (દ્યુલોક અને પૃથ્વી) એ બે યુવતિઓપ્રમાણે તે (અગ્નિ)નું પરિપાલન કર્યું. વાછરડામાટે બરાડતી ગાયપ્રમાણે તે (યુવતિઓ) દોડતી દોડતી તે (અગ્નિ)ની પાસે આવી. જેને (સર્વ ઉપાસકો) જમણી બાજુએથી હવિ અર્પણ કરીને શોભાવે છે, તે (અગ્નિ) સર્વ સામર્થ્યવાન્ પુરૂષોમાં સામર્થ્યવાન્ ગણાયો. ૬

સવિતાપ્રમાણે આ પોતાના હાથ ઉંચા કરે છે અને વૃષ્ટીકારક બન્ને દ્યુલોક તેમ જ ભૂલોકને અલંકૃત કરતાં તે સત્કૃત્યમાં હોંશથી મગ્ન થાય છે. સર્વની પાસેથી આ તેમના ઉજ્વળ કપડાં" ખેંચી લે છે. પોતાની માતા પાસેથી પણ આ (અગ્નિ) તેના નવા વસ્ત્ર કાઢી લે છે. ૭

જ્યારે તે પોતાના ઘરમાં ધેનુ અને ઉદક સાથે રહે છે, ત્યારે તે ઉજ્વળ રૂપ ધારણ કરે છે. જાણે કે પ્રત્યક્ષ બુદ્ધિ જ એવો પ્રજ્ઞાવાન્ અગ્નિ (સ્વર્ગલોકને) ટેકો આપતા સ્તંભને ઉજ્વળતા આપે છે, અને તેથીજ દેવોની સાથે યજ્ઞમાં તેનો મેળાપ થાય છે ૮

તું શ્રેષ્ઠ છે, અને (સ્વર્ગલોકને) જે મૂળ પ્રદેશ તારા વિસ્તીર્ણ અને દેદીપ્યમાન તેજથી" વ્યાપ્ત થાય છે, તેની (તે મૂળપ્રદેશ) ઉપર તારૂં રહેઠાણ છે. હે અગ્નિદેવ, તારી સર્વત્ર વિખ્યાત (તમામ જ્વાળાઓથી) પ્રદીપ્ત થા, અને ભક્તનું સંરક્ષણ કરનાર, તેમજ કદીપણ પ્રતિબંધન ન પામનાર, તારા સામર્થ્યથી" અમારૂં રક્ષણ કર. ૯

---

५ चारु आविष्ट्य आसु वर्धते । स्वयशा. जिह्मानां उपस्थे ऊर्ध्व । त्वष्टु उभे जायमानात् बिभ्यतु, प्रतीची सिंह प्रति जोषयेते ।

६ भद्रे उभे मेने न जोषयेते । वाश्रा गाव न एवै. उप तस्थु । य दक्षिणत हविर्भि: अजति स दक्षाणा दक्षपति बभूव ।

७ सविता इव बाहू उत् ययमीति । सिची उभे ऋजन् भीम यतते । सिमस्मात् शुक्र अत्क" उत् अजते । मातृभ्य नवा वसना जहाति ।

८ यत् सदन गोभि: अद्भि सपृचान उत्तर त्वेष रूप कृणुते । धी. कवि: बुध्न परि मर्मृज्यते । सा देवाना समिति बभूव ।

९ त उरु विरं वमान ब्रध्न " महिषस्य धाम बुध्न परि एति । अग्ने स्वयशोभि: विश्वेभि. इद्ध. अदब्धेभि पायुभि." अस्मान् पाहि ।

ઉજ્જડ" પ્રદેશમાં તે પાણીનો પ્રવાહ લાવે છે, (ત્યાં ઉદકોમાટે) માર્ગ કરે છે, અને (પાણીની) લહેરો ઉછળાવે છે. આ (અગ્નિ) પાણીની ચકચકીત લહેરોથી- પૃથ્વીને ભરી નાંખે છે. સવ પુરાતન વસ્તુઓને તે પોતાના પેટમાં ભરે છે; અને નવીન ઝાડવેલીમાં નીર્ભયતાથી સંચાર કરે છે. ૧૦

સર્વને પાવન કરનાર હે અગ્નિદેવ, અમે અર્પણ કરેલા ઇન્ધનથી એવી રીતે વૃદ્ધિ પામીને તું તારો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાવ. અને અમને ધન આપીને (ઉત્તમ) કીર્તિ સંપાદન કર. અમારી આ વિનંતીને મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી, અને દ્યુલોક પણ અનુમોદન આપે. ૧૧ (૨)

સૂક્ત ૯૬.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–द्रविणोदा अग्नि ॥

પ્રથમની માફક સામર્થ્યથી જન્મ લેનાર આ અગ્નિએ, ખરેખર સર્વ ચાલાકી એકદમ મેળવી. તેને ઉદક તથા પ્રજ્ઞાએ જગતનો મિત્ર થવાને પ્રવૃત્ત કર્યો અને તે વૈભવદાયક અગ્નિનો (સવ.) દેવોએ આશ્રય કર્યો. ૧

આયુના સ્તોત્રોથી સંતુષ્ટ થઈને તેણે પોતાની અનુભવી અક્કલથી જ મનૂની સર્વ પ્રજા નિર્માણ કરી, અને પોતાના સર્વત્ર પસરેલા તેજથી દ્યુલોક તેમજ ઉદકને જન્મ આપ્યો. તે વૈભવદાયક અગ્નિનો સવ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે. ૨

સામર્થ્યના પુત્ર, વિશ્વનું પોષણ કરનાર, દાનકર્મમાં અત્યંત ઉદાર, અને યજ્ઞસિદ્ધિદાયક આ અગ્નિને શ્રદ્ધાવાન્ લોકોએ સવની પહેલાં આમંત્રણ કરીને અને સવની પહેલાં ભૂષણથી સજવીને સ્તુતિથી સંતુષ્ટ કર્યો. તે વૈભવદાયક અગ્નિનો સવ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે. ૩

---

१० धन्वन्" स्रोतः ऊर्मिं गातु कृणुते । शुक्रैः ऊर्मिभिः क्षां अभि नक्षति । विश्वा सनानि जठरेषु धत्ते । नवासु प्रसूषु अत. चरति ।

११ पावक अग्ने, नः समिधा एव वृधानः श्रवसे रेवत् वि भाहि मित्रः वरुणः अदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः तत् नः ममहन्ता ।

१ प्रत्नथा सहसा जायमान. सः विश्वा काव्यानि सद्य. बट् अधत्त । आपः च धिषणा च मित्र साधन् । देवाः द्रविणोदा अग्नि धारयन् ।

२ आयो. निविदा सः पूर्वया कव्यता मनूना इमाः प्रजाः अजनयत्, विवस्वता चक्षसा द्यां अपः च ।

३ ऊर्जं पुत्र, भरत, सुप्रदानु यज्ञसाध प्रथम आहुतं ऋजनानं त आरी.' विद्य. ईळत ।

સર્વ માણસોના સંરક્ષક, દ્યુલોક તેમજ ભૂલોકના ઉત્પાદક, સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર, અને અસંખ્ય વૈભવશાળી માતરિશ્વાએ પોતાના બાળકો માટે (ઉત્તમ નીતિ) માર્ગ શોધી કાઢયો, અને (તેથીજ) આ વૈભવદાયક અગ્નિનો સર્વ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે.

હમેશાં પોતાનું રૂપ બદલનાર રાત્રિ અને ઉષા બન્ને એક ઠેકાણે મળીને આ એક જ બાળકને દૂધનું પાન કરાવે છે. સુવર્ણસમાન શોભનાર આ દેવ, દ્યુલોક તેમજ ભૂલોક બન્ને લોકમાં, પોતાનું તેજ ફેલાવે છે. આ વૈભવદાયક અગ્નિનો સર્વ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે. ૫ (૩)

આ (અગ્નિ), સંપત્તિનો મૂળ ભંડાર, ધનની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર, યજ્ઞનું નિશાન, અને યાચકોની ઈચ્છા પુરી કરનાર છે. પોતાનું અમરપણું કાયમ રાખવામાટે યત્ન કરનાર દેવોએ આ વૈભવદાયક અગ્નિનો આશ્રય કર્યો. ૬

જે (અગ્નિ) હમણાં તેમજ પહેલાં પણ વૈભવનું મંદિર હતો, આજ સુધી જન્મેલા તેમ જ જન્મ પામનાર સર્વ જીવોનું જે (આનંદ) સ્થાન છે, અને જે અનેક જીવ હમણા હયાતિમાં છે અથવા હવે પછી હયાતિમાં આવનાર છે, તેમનો જે અગ્નિ સંરક્ષક છે, તે વૈભવદાયક અગ્નિનો સર્વ દેવોએ આશ્રય કર્યો છે. ૭

આ વૈભવદાયક દેવે સત્વર વૃદ્ધિ પામનારી સંપત્તિ અમને આપી છે, તેણે વીર પુરૂષોથી યુક્ત સંપત્તિ અમને આપી છે, અને તેણે વીર્યશાળી સંતતિસાથે અમારા પોષણને માટે પુરતું દ્રવ્ય અમને આપ્યું છે. આ વૈભવદાયક દેવ લાબું આયુષ્ય પણ આપે છે. ૮

---

४ विशां गोपाः रोदस्योः जनिता स्वर्वित् पुरुवारपुष्टिः स मातरिश्वा तनयाय गातुं विदत्।

५ वर्णं आमेम्याने नक्तोषसा समीची एकं शिशुं धापयेते। रुक्मः द्यावाक्षामा अन्तः वि भाति।

६ रायः बुध्नः वसूनां संगमनः यज्ञस्य केतुः वेः मन्मसाधनः। अमृतत्वं रक्षमाणासः देवाः एनं द्रविणोदां अग्निं धारयन्।

७ नु च पुरा च रयीणां सदनं, जातस्य च जायमानस्य च क्षां, भूरेः सतः च भवतः च गोपां द्रविणोदां अग्निं देवाः धारयन्।

८ द्रविणोदाः तुरस्य सनरस्य द्रविणः प्र यंसत्। द्रविणोदाः नः वीरवतीं इषं। द्रविणोदाः दीर्घं आयुः रासते।

સર્વને પાવન કરનાર હે અગ્નિદેવ, અમે અર્પણ કરેલા ઇન્ધનથી એવી રીતે વૃદ્ધિંગત થઇને, તું તારો પ્રકાશ સર્વત્ર ફેલાવ અને અમને ધન આપીને (ઉત્તમ) કીર્તિ સંપાદન કર. આ અમારી વિનતિને મિત્ર અને વરૂણ તેમજ અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી, અને દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળે. ૯ (૪)

સૂક્ત ૯૭.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि ॥

તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારાં પાપ નાશ કરે–હે (અગ્નિદેવ,) અમારી ઉપર સંપત્તિનો પ્રકાશ પાડ.—(ખરેખર) તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારાં પાપ નાશ કરે. ૧

શુભસ્થાનમાં રહેનાર અને શુભ માર્ગેથી મળનાર સંપત્તિની ઇચ્છા કરીને અમે (તેનું) પૂજન કરીએ છીએ. તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારાં પાપ નાશ કરે. ૨

જે અર્થે બધા લોકમાં (તારો ભક્ત) તારૂં અતિશય સ્તવન કરે છે, અને તે જ પ્રમાણે અમારા કુળમાંના બીજા વિદ્વાન લોક પણ (તારી સ્તુતિમાં ઘણાજ નિમગ્ન છે) તે અર્થે. તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારા પાપ નાશ કરે. ૩

હે અગ્નિદેવ, જે અર્થે અમે તારા ઉપાસક થઇને જન્મ્યા છીએ—જે અર્થે અમે તારા છીએ–તે અર્થે, તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારાં પાપ નાશ કરે. ૪

જે અર્થે અગ્નિના પ્રબળ કિરણો સર્વત્ર ફેલાય છે, તે અર્થે, તે અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઇને અમારાં પાપ નાશ કરે. ૫

---

९ पावक अग्ने, एव न समिधा वृधान. श्रवसे रेवत् वि भाहि। मित्र, वरुण, अदितिः, सिंधु, पृथिवी उत द्यौ तत् न ममहतां।

१ न अघ अप शोशुचत्। अग्ने, रयि आ शुशुग्धि। नः अघ अप शोशुचत्।

२ सुक्षेत्रिया सुगातुया च वसुया यजामहे.

३ यत् एषां प्र भदिष्ठः, अस्माकास. सूरय च, न अघ अप शोशुचत।

४ अग्ने, यत् नय ते सूरय प्र जायेमहि, न अघ अप शोशुचत्।

५ यत् सहस्वत. अग्ने भानव. विभत प्र यति, न अघ अप शोशुचत।

જેનુ મુખ ચારે બાજુએ દેખાય છે તે અગ્નિદેવ, ખરેખર તું સર્વત્ર રહે છે. તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારા પાપ નાશ કરે. ६

જેનુ મુખ ચારે બાજુએ દેખાય છે તે (અગ્નિદેવ), વહાણમાં બેસાડીને લઇ જવા પ્રમાણે અમારા શત્રુની પેલીપાર અમને લઇ જા તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારા પાપ નાશ કરે ७

વહાણમા બેસાડીને સમુદ્રની પાર લઇ જવા પ્રમાણે અમારી સલામતી માટે અમને (સંકટમાથી) બચાવીને લઇ જા તે (અગ્નિ) પ્રજ્વલિત થઇને અમારા પાપ નાશ કરે ८ (५)

સૂક્ત ૯૮.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–सोम ॥

સર્વ માણસો ઉપર કૃપાદૃષ્ટીથી જોનાર અગ્નિની કૃપાદૃષ્ટિ નીચે અમે રહીશુ આ રાજા તેનું રક્ષણ કરે છે, વારૂ ! તે (સર્વ) ભુવનોનો અલંકાર છે અહીં જ જન્મ પામીને સર્વ વિશ્વનું તે અવલોકન કરે છે સર્વ માણસો ઉપર પ્રેમભરી નજરથી જોનાર, તે (અગ્નિ) સૂર્યની સાથે હરીફાઈ કરે છે १

દ્યુલોકમા (સર્વલોક) જેનો શોધ કરે છે, અને પૃથ્વીઉપર પણ જેનો શોધ કરે છે, તે અગ્નિએ સર્વ ઔષધીમા પ્રવેશ કર્યો છે માણસોઉપર મીઠી નજરે જોનાર આ અગ્નિને તે બળવાન્ હોવાથીજ (સર્વ લોક) શોધે છે તે (અગ્નિદેવ), રાત દિવસ દુષ્ટ લોકોથી અમારૂ રક્ષણ કરે २

६ त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि ।

७ विश्वतोमुख, नावेव न द्विषः अति पारय ।

८ नावया सिन्धुं इव स्वस्तये सः न अति पर्ष ।

१ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम । राजा क हि भुवनानां अभिश्रीः इतः जातः इदं विश्वं वि चष्टे । वैश्वानरः सूर्येण यतते ।

२ दिवि पृष्टः पृथिव्यां पृष्टः पृष्टः अग्नि विश्वाः ओषधीः आ विवेश । वैश्वानरः अग्नि सहसा पृष्टः । सः दिवा नक्तं न रिपः पातु ।

સર્વ માણસો ઉપર સ્નેહબુદ્ધિ રાખનાર હે (અગ્નિદેવ), તે તારૂં સત્ય (હમેશાં) તારી પાસે રહે. વિપુલ સંપત્તિ અમારી પાસે આવીને અમને પ્રાપ્ત થાય. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર અને વરૂણ તેમજ અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી, અને દ્યુલોક પણ સંમતિ આપે. ૩ (૬)

સૂક્ત ૯૯.

॥ ऋषि–मरीचिपुत्र, काश्यपऋषि । देवता–अग्निर्जातवेदाग्नि ॥

(ચાલો), આ સર્વજ્ઞ (અગ્નિ)ના સન્માનને માટે આપણે સોમરસ કાઢી મૂકીએ (અમારી) સાથે દુશ્મનાઇ કરનાર મનુષ્યનું ધન તે બાળી નાખે છે. વહાણમાં બેસાડીને સમુદ્રની પાર લઈ જવાપ્રમાણે તે અગ્નિ સર્વ સંકટ અને પાપમાંથી અમને બચાવી લે. ૧ (૭)

સૂક્ત ૧૦૦.

॥ ऋषी–ऋज्राश्व, अंबरीष, सहदेव, भयमान, सुराधा । देवता–इन्द्र ॥

બીજી (અનેક) વીર્યશાલી દેવતા સહવર્તમાન વાસ કરનાર, આ વિસ્તીર્ણ દ્યુલોક અને પૃથ્વીનો અધિપતિ, ખરેખર અનુભવમાં આવવા લાગ બળના અસ્તિત્વવાળો, સોમરસ તૈયાર થતાંજ હવિથી સંતુષ્ટ કરવામાટે સર્વરીતે યોગ્ય—ઇન્દ્ર, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, મરૂતો સહવર્તમાન (અહીં) આવે. ૧

જેનો માર્ગ સૂર્યના માર્ગપ્રમાણે નિર્વિઘ્ન છે, જ્યારે જ્યારે સોમરસ તૈયાર થાય છે ત્યારે ત્યારે વૃત્રઘાતક જેની ઇચ્છા પરાક્રમ તરફ દોરાય છે, અને પોતાના મિત્રોની સહાય હોવાથી જે અત્યંત સામર્થ્યવાન થયો છે, તે ઇન્દ્ર, અમારૂ સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, મરૂતો સહવર્તમાન પોતાના માર્ગે ચાલતા (અહી) આવે. ૨

---

३ वैश्वानर, तव त्वत् सत्य अस्तु । मघवान्: रायः अस्मान् । सचता मित्र:, वरुणः, अदितिः, सिन्धु, पृथिवी उत द्यौः न. तत् ममहन्ता ।

१ जातवेदसे सोम सुनवाम । अरातीयतः वेदः नि दहाति । स: अग्निः नावा इव सिन्धुं विश्वा दुर्गाणि दुरिता न. अति पर्षत् ।

१ यः वृषा. वृष्ण्येभि. समोकाः, मह. दिव. पृथिव्याः च सम्राट्, सतीनसत्वा, हव्यः, सः मरुत्वान् इन्द्र न. ऊती भवतु ।

२ सूर्यस्य इव यस्य याम: अनाप्तः, भरेभरे वृत्रहा शुष्मः अस्ति, सखिभि वृषतम. मरुत्वान् इन्द्र स्वेभिः एवैः न: ऊती भवतु ।

સામર્થ્યથી નિર્વિઘ્ન થયેલા જેના માર્ગ દ્યુલોકના ઉદકોને, જાણે કે, ખેંચતાંજ, આગળ શરૂ થાય છે, જે પોતાના શત્રુઓથી સહેજ બચીને નીકળી જાય છે, અને પોતાના પરાક્રમોથી જે (સર્વત્ર) વિજયી થયો છે–તે ઇન્દ્ર, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, મરૂતો સહવર્તમાન (અહીં) આવે. ૩

પોતાના મિત્રોમાં મિત્ર થનાર, અને પરાક્રમી પુરૂષોમાં પરાક્રમી થઇ ગાજનાર ઇન્દ્ર, સર્વ અંગિરસોમાં શ્રેષ્ઠ અંગિરસ થયો. સ્તવનને યોગ્ય દેવતાઓમાં જે (અત્યંત) સ્તવન-યોગ્ય થયો છે અને સ્તવનના યોગે જેનું મહાત્મ્ય સ્થાપન થયું છે તે ઇન્દ્ર, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, મરૂતો સહવર્તમાન (અહીં) આવે. ૪

યુદ્ધમાં પોતાના શત્રુઓને જીતનાર આ ઇન્દ્ર, પોતાના પુત્રનીજ સહાય પ્રમાણે રૂદ્રની સહાય મળવાથી (અતિશય) શ્રેષ્ઠતાએ ચઢયો. પોતાની સાથે જ નિવાસ કરનાર દેવો સાથે કીર્તિમય પરાક્રમ કરતાં આ ઇન્દ્ર, મરૂતો સહવર્તમાન અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, (અહીં) આવે. ૫ (૮)

શત્રુનો ક્રોધ" ઉતરાવનાર અને (અનેક) યુદ્ધો" કરનાર આ ઇન્દ્રે, અમારા શૂર પુરૂષોની સહાય લઇને, સૂર્યનો શોધ કર્યો. જેને (ભક્તજન હમેશાં) બોલાવે છે અને જે સજ્જનોનો પ્રતિપાલક છે, તે ઇન્દ્ર, આજ મરૂતો સહવર્તમાન અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, (અહીં) આવે. ૬

શૂર લોક જ્યાં ધન પ્રાપ્તિ માટે યુદ્ધ કરે છે ત્યાં તેને તેના પોતાના સામર્થ્યથી જ ઉત્સાહ" ઉત્પન્ન થયો. (સર્વ) માણસોએ એને જ પોતાના કલ્યાણની જવાબદારી" આપી છે. (આ જગત્માંના) સઘળા સત્કૃત્યોનો" ભોક્તા પણ તેજ છે માટે, તે ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૭

---

३ शवसा अपरीता यस्य पथासः दिव न रेतसः दुधाना यन्ति, तरद्द्वेषा, पौंस्येभि ससाहि मरुत्वान् इन्द्र. नः ऊती भवतु ।

४ सखिभि सखा सन् वृषभिः वृषा सः अगिरोभि अगिरस्तम भूत् । ऋग्मिभि ऋग्मी, गातुभि ज्येष्ठः मरुत्वान् इन्द्र न. ऊती भवतु ।

५ नृसह्यं अमित्रान् ससह्वान् स सूनुभि न रुद्रेभि ऋभ्वा । सनीळेभि श्रवस्यानि तूर्वन् मरुत्वान् इन्द्रः न ऊती भवतु ।

६ मन्युमी " समदनस्य" कर्ता स अस्माकेभि नृभि सूर्य सनत् । पुरुहूत सत्पति मरुत्वान् इन्द्र अस्मिन् अहन् न ऊती भवतु ।

७ इररातौ त ऊतय रणयन्" । क्षितय त क्षेमस्य ना" वृण्वत । विश्वस्य करणस्य" स. एक ईशे । मरुत्वान् इन्द्र न ऊती भवतु ।

આનંદોત્સવને સમયે તેને (નવીન) જોમ ચઢે છે અને સ્વરક્ષણ તથા ધનપ્રાપ્તિની
ઇચ્છા રાખીને શૂર પુરૂષ આ પરાક્રમી દેવનો આશ્રય લે છે. અત્યંત ગાઢ એવું અંધારૂં
પડ્યા છતાં પણ તેમાંથી આણે તેજની પ્રાપ્તિ કરી લીધી. (માટે) આ ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, ૮
અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે.

તેના ડાબા (હાથથી) આ બલિષ્ઠનું" નિયમન કરે છે, અને (હરણ) કરેલું ધન તે
જમણા હાથમાં ધારણ કરે છે. (સ્તવન) કરનારા ઉપાસકોએ (વિનંતિ કર્યાથી) આ ધન
પ્રાપ્ત કરાવી આપે છે. એવો આ ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ૯
ધારણ કરીને, અહીં આવે.

સૈનિકોના સમુદાયના તથા રથોના યોગવડે આ ધન જીતી લાવે છે સર્વ માનવોને તે
આજ વિદિત થયો છે. તેની સ્તુતિ" ન કરનાર (દુષ્ટોનો) તે તેના સામર્થ્યવડે પરાભવ
કરે છે. એવો આ ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, ૧૦ (૯)
અહીં આવે.

અનેક (ભક્તોએ) જેને આવાહન કર્યું છે એવો આ ઇન્દ્ર જ્યારે આપ્ત અથવા અનાપ્ત
ગમે તેણે (બોલાવ્યાથી) યુદ્ધ" તરફ (શીઘ્ર) ગતિથી ગમન કરે છે ત્યારે ઉદક, પુત્ર તથા
પૌત્રની અમને પ્રાપ્તિ કરાવી આપવા માટે તે ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ ૧૧
કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે.

આ વજ્રધર છે, શત્રુઘાતક છે, આ ભીતિપ્રદ, ઉગ્ર, સહસ્રપ્રજ્ઞોથી યુક્ત, શતાવધિ સૈનિકોનો
નાયક તથા સામર્થ્યવાન્ છે. ઉત્સાહીપણામાં આ સોમરસ" જેવો છે, તથા પાંચે" માનવ-
સમાજોનો આ રક્ષણકર્તા છે. આ ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ૧૨
ધારણ કરીને, અહીં આવે.

---

८ उत्सवेषु शवसः त अप्सन्त । अवसे धनाय नरः त नर । अन्धे चित् तमसि सः ज्योतिः विदत् ।

९ सः सव्येन माधतः" चित् यमति । सः दक्षिणे कृतानि सगृभीता । कीरिणा चित् सः धनानि सनिता ।

१० सः ग्रामेभिः सनिता । सः रथेभिः । विश्वाभिः कृष्टिभिः अद्यविदे नु । स पौंस्येभिः अशस्ती." अभिभूः ।

११ पुरुहूतः सः जामिभि अजामिभि. वा मीळ्हे" एवं. समजाति, अपां तोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान् ११ इन्द्र नः ऊती भवतु ।

१२ सः वज्रभृत्, दस्युहा, भीम, उग्रः, सहस्रचेता, शतनीथः, ऋभ्वा । शवसा चम्रीष." न, पाचजन्य." ।

દ્યુલોકની પ્રબલ તથા ત્વેષયુક્ત ગર્જનાપ્રમાણે" આનું વજ્ર સ્વર્ગલોકને પણ ઢાંકી દઈને જોરથી ગર્જના કરે છે. (અનેક પ્રકારના) લાભ તથા સંપત્તિ તેની પાસે ચાલી આવે છે. આ ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૧૩

જેના સામર્થ્યને લીધે તેનું માહાત્મ્ય તથા કીર્તિ પણ દ્યુલોક તથા ભૂલોકને સર્વત્ર તથા સતત વ્યાપ્ત કરી નાંખે છે તે (ઇન્દ્ર) અમારા અર્ચનથી" સંતુષ્ટ થઈને અમને (સંકટોમાંથી) પેલીપાર લઈ જાય. આ ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે, અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૧૪

જેના સામર્થ્યનો અંત દેવ, દેવતા, મર્ત્ય, અથવા ઉદકો—આમાંથી કોઈને પણ જડયો નથી અને જે પોતાના બલથી" દ્યુલોક તથા ભૂલોકનું આક્રમણ કરે છે તે ઇન્દ્ર, મરૂતોની સાથે અમારૂં સંરક્ષણ કરવાની ઇચ્છા ધારણ કરીને, અહીં આવે. ૧૫ (૧૦)

આ સામર્થ્યવાન્ દેવ તેના રથમાં વિરાજમાન થયો હોય છે ત્યારે તેના રથની ધુંસરીનું વહન કરનાર, કિંચિત્ રક્તવર્ણ તથા કિંચિત્ શ્યામવર્ણ, એવી તેની દ્યુલોકમાં" નિવાસ કરનારી દેદીપ્યમાન તથા સુંદર" ઘોડી ઋજ્રાશ્વને સંપત્તિ અર્પણ કરવા માટે માનવ"સમુદાયમાંથી આનંદે (આવતી) દેખાય છે. ૧૬

હે ઇન્દ્ર, ઋજ્રાશ્વ, અમ્બરીષ, સહદેવ, ભયમાન તથા સુરાધ—આ વૃષાગિરના પુત્ર, પોતપોતાના મિત્ર"ગણસહ, સામર્થ્યવાન્ એવો જે તું તેના સન્માનાર્થે, આ તારૂં આનંદદાયક સ્તોત્ર ગાય છે. ૧૭

---

१३ दिवः त्विषीमान् त्वेषः स्तनथः" न तस्य स्वर्गाः वज्रः क्रन्दति । सनयः धनानि तं सचन्ते ।

१४ यस्य शवसा मानं उक्थं अजस्रं विश्वतः सदा रोदसी परिभुजत्, सः क्रतुभिः" मन्दसानः पारयत् ।

१५ देवाः, देवता, मर्ताः, आपः चन यस्य शवसः अन्तं न आपुः स्वक्षसा" क्ष्मा दिवः च परिक्रमः सः मरुत्वान् इन्द्रः नः ऊती भवतु ।

१६ वृषण्वन्तं रथं धूर्षु बिभ्रती रोहित् श्यावा द्युक्षा" सुमदंशुः ललामी." ऋज्राश्वस्य राये नाहुषीषु" विक्षु मन्द्रा चिकेत ।

१७ इन्द्र, वार्षागिराः, ऋज्राश्वः, अम्बरीषः, सहदेवः, भयमानः, सुराधाः, सखिभिः" वृष्णे ते एतत् त्यत् मान्यः स्तोत्रं अभि गृणन्ति ।

જેનું અનેક (ભક્તજન) આવાહન કરે છે એવા તે (ઇન્દ્રે) પૃથિવીપર હુઈ લોક તથા પીડા આપનારા શત્રુનું ક્રમે ક્રમે હનન કરીને અને પોતાનાં શસ્ત્રોથી તેમને પ્રહાર કરીને વધ કરી નાંખ્યો. તે વજ્રધારી દેવે તેના તેજસ્વી મિત્રોની મદદથી ભૂમિ પ્રાપ્ત કરી લીધી, ભાનુનો શોધ કર્યો તથા ઉદકને પ્રાપ્ત કરી લીધાં. ૧૮

હમેશાં ઇન્દ્ર અમને મંગળ આશીર્વચન આપનાર હો. (એને લીધે) અમારા માર્ગમાં કોઇપણ વિઘ્ન ન આવતાં (ખરેખર) અમને સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થશે. આ અમારી વિનંતિને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૧૯ (૧૧)

સૂક્ત ૧૦૧.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

જેણે ઋજિશ્વાને હાથે, જેની સંતતિ કૃષ્ણવર્ણ છે એવા લોકનો વધ કરાવ્યો તે આનંદ દાયક ઇન્દ્રને, હવિસહ, એક સ્તોત્ર અર્પણ કરો. તે અમારો સંરક્ષક થાય માટે, તેના મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને, અમે તે દક્ષિણ હસ્તમાં વજ્ર ધારણ કરનાર પરાક્રમી દેવ મરૂતો સહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૧

જેણે ક્રોધના આવેશમાં વ્યંસનો વધ કર્યો, જેણે શંબરને માર્યો, તથા જેણે ભક્તિહીન પિપ્રુનું પણ હનન કર્યું, જેનો નાશ કરવાનું શક્ય ન હતું તેવા શુષ્ણનો પણ જેણે નાશ કર્યો તે ઇન્દ્રના મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને, અમે તેને મરૂતોસહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૨

દ્યુલોક તથા પૃથિવી લોક જેનું મોટું પરાક્રમ છે, જેની આજ્ઞામાં વરૂણ રહે છે, ભાનુ પણ જેની આજ્ઞામાં છે, તથા જેની આજ્ઞાને સર્વ નદીઓ પણ અનુસરે છે તે ઇન્દ્રનું મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને અમે મરૂતોસહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૩

---

१८ पुरुहूतः पृथिव्या दस्यून् शिम्यूंश्च एवैः हत्वा शर्वा निबर्हीत् सुवज्रः श्वित्न्येभिः सखिभिः क्षेत्र सनत्, सूर्य सनत्, अप सनत् ।

१९ इन्द्रः विश्वाहा नः अधिवक्ता अस्तु । अपरिह्वृताः वाजं सनुयाम ।

१ यः ऋजिश्वना कृष्णगर्भाः निरहन् मन्दिने पितुमत् वचः प्र अर्चत । अवस्यवः वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ।

२ यः व्यंसं जहृषाणेन मन्युना, यः शम्बरं, यः अव्रतं पिप्रुं अहन्, यः इन्द्र अशुषं शुष्णं निरावृणक्, मरुत्वंतं सख्याय हवामहे ।

३ द्यावापृथिवी यस्य महत् पौंस्यं, यस्य व्रते वरुणः, यस्य सूर्यः, यस्य इन्द्रस्य व्रते सिन्धवः सश्चति, मरुत्वंतं सख्याय हवामहे ।

જે અશ્વોનો પ્રભુ છે, ધેનુઓનો પણ જે પ્રભુ છે, જે (આ સર્વને) વશ રાખે છે, જે (સર્વત્ર) સન્માન પામેલો હોઇને પ્રત્યેક કૃત્યમાં જેનું અસ્તિત્વ દૃગ્ગોચર થાય છે, તથા હવિ અર્પણ ન કરનાર (અભક્ત) ગમે તેટલો પ્રબલ હોય તો પણ તેનો જે વધ કરે છે તે ઇન્દ્રને, તેના મિત્રત્વની, ઇચ્છા રાખીને અમે મરૂતો સહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૪

સર્વ પ્રાણીઓનો જે પ્રભુ છે, જેણે ભક્તિશીલ ઉપાસક માટે પ્રથમતઃ ધેનુની પ્રાપ્તિ કરાવી, તથા જેણે દુષ્ટ લોકોને દૂર નીચે ફેંકી દીધા તે ઇંદ્રને, તેના મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને, અમે મરૂતોસહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૫ (૧૨)

શૂરોએ જે હાંક મારવા યોગ્ય છે તથા ભીરૂ જનોથી પણ જે હાંક મારવા યોગ્ય છે, (યુદ્ધમાંથી) નાશી જનાર જેને આવ્હાન કરે છે તથા (યુદ્ધમાં) વિજયી થયેલા પુરૂષ પણ જેને આવ્હાન કરે છે, સર્વ જગે પણ જે ઇન્દ્રની સંગતિની ઇચ્છા રાખી છે તે ઇન્દ્રને, તેના મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને, અમે મરૂતો સહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૬

આ પ્રજ્ઞાવાન્ (ઇન્દ્ર) રૂદ્રોની જ દિશામાંથી આવે છે, અને આ રૂદ્રોસહવર્તમાન તે યુવતી પણ તેનું વિશાલ તેજ પ્રસારે છે. (ભક્તોનાં) સ્તોત્રો આ કીર્તિમાન્ ઇન્દ્રનું જ અર્ચન કરતાં હોય છે. અમે પણ તેનું જ મિત્રત્વની ઇચ્છા રાખીને તેને મરૂતો સહવર્તમાન નિમંત્રણ કરીએ છીએ. ૭

મરૂતો સહવર્તમાન હોનાર હે (ઇન્દ્ર), સર્વદેવ એકત્ર થનાર એઠાદ મોટે ઠેકાણે તું આનંદ કરતો હોય અથવા એઠાદ સુદ્ર સ્થલે જ તું આનંદમાં (બેઠો) હોય તો પણ ત્યાંથી આ અમારા યજ્ઞતરફ આગમન કર. સત્યમાં સંતોષ માનનાર હે દેવ, તારા પ્રેમને લીધે અમે આ હવિ તૈયાર કરેલ છે. ૮

---

४ यः अश्वानां, यः गवां गोपतिः वशी, य आरित ' कर्मणिकर्मणि स्थिर', य. इन्द्रः वीळोः चित् अमु-न्वतः वधः, मरुत्वत सख्याय हवामहे ।

५ यः विश्वस्य जगतः प्राणतः पति , य. ब्रह्मणे प्रथमः गा. अविन्दत्, य' दस्यून् अधरान् अवातिरत्, मरुत्वन्त सख्याय हवामहे ।

६ यः शूरेभिः हव्य', यः च भीरुभिः, य. धावद्भिः हूयते, य. च जिग्युभि., य इन्द्र विश्वा भुवना अभि' [illegible]', मरुत्वंत सख्याय हवामहे ।

७ विचक्षणः रुद्राणां प्रदिशा एति । रुद्रेभिः योषा पृथु श्रवः' तनुते । मनीषा श्रुतं इन्द्रं अभि अर्चति । [illegible]वत सख्याय हवामहे ।

८ मरुत्वः, यत् वा परमे सधस्थे, यत् वा अवमे वृजने' मादयासे, अतः नः अध्वरं अच्छ आ याहि । [illegible] त्वाया' हविः चकृम ।

હે વીર્યશાલી ઇન્દ્ર, તારીઉપર પ્રેમ રાખીને અમે સોમરસ તૈયાર કર્યો, તથા, હે સ્તુતિના સ્વીકાર કરનાર દેવ, તારા પ્રેમથી પ્રેરિત થઇને જ અમે હવિ પણ તૈયાર કર્યો. તેટલામાટે, હે અશ્વપર આરૂઢ થનાર ઇંદ્ર, તું તારા ગણોસહિત કુશાસનપર વિરાજમાન થઈને મરૂતો સાથે આ યજ્ઞમાં આનંદ કર. ૯

તારા જે પીતવર્ણ અશ્વ છે તેમની સાથે (આ યજ્ઞમાં) આનંદ કર. તું તારા હોઠ ઉઘાડ અને તારા (સુંદર) મુખના બન્ને ભાગ હલાવવા માંડ. હે ઉત્તમ મુકુટવડે શોભનાર ઇન્દ્ર, તને તારા અશ્વો લઈ આવો. અમારા હવિમાં રૂચિ આણીને તું તેમનું સેવન કર. ૧૦

જે ઠેકાણે મરૂતોની સ્તુતિ ચાલતી હોય છે તેનું સંરક્ષણ કરનાર આ (ઇન્દ્ર) જ છે. ઇંદ્રની જ કૃપાને લીધે અમે સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ કરી લઈ શકીશું. આ અમારી વિનંતિને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથ્વિ તથા દ્યુલોક પણ અનુમોદન આપો. ૧૧ (૧૩)

સૂક્ત ૧૦૨.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–अग्नि ॥

(હે ઇંદ્ર) જે અર્થે તારૂં મન આ સ્તોત્રમાં આસક્ત થયેલું દિસે છે તે અર્થે આ ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્ર તું જે શ્રેષ્ઠ દેવ તેને હું અર્પણ કરૂં છું. આનંદોત્સવપ્રસંગે અથવા લાભ-સમયે (બન્ને વખતે) જે વિજયી જ હોય છે તે ઇંદ્રને જોઇને, તેના સામર્થ્યને લીધો દેવોને હર્ષ થયો. ૧

આની કીર્તિ સપ્તનદી ભરીને લઇ જાય છે અને આના સુંદર દેહને સ્વર્ગ તથા ભૂમિ (બન્ને) વિશાલ લોક ધારણ કરે છે. ખરેખર, હે ઇન્દ્ર, તારીપર (અમારી) શ્રદ્ધા બેસે માટે જ આ ભાનુ તથા ચન્દ્ર, અમને પ્રકાશ આપવા માટે, એકમેકનો ભેટો ન થવા દેતાં, સંચાર કરે છે. ૨

---

९ सुदक्ष, इन्द्र, त्वाया सोम सुषुम । मद्रवाह, त्वाया हविः चकृम निवुल, अथ सगणः बर्हिषि अस्मिन यज्ञे मरुद्भिः मादयस्व ।

१० इन्द्र, ये ते हरिभिः मादयस्व, शिप्रे विष्यस्व, धेने वि सृजस्व । सुशिप्र, त्वा हरयः आ वहन्तु । उशन् नः हव्यानि प्रति जुषस्व ।

११ मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपाः. वयं इन्द्रेण वाजं सनुयाम । ...

१ यः । ते धियना अस्य स्तोमे आनंत्रे महीं इमां धियं महः ते प्र ... । उत्सवे प्रसवे च सासहिं ... इन्द्रं देवासः शवसा अमदन् ।

२ सप्त नद्यः अस्य श्रवः बिभ्रति । पृथिवी द्यावाक्षामा वपुः ... भद्रे सूर्यचन्द्रमसा ... च । वितुर्ते ... चरतः ।

હે ઉદાર (ઇંદ્ર), જે તારા વિજયી રથ પ્રાપ્ત થતાં અમને આનંદ થાય છે તે રથનું (તેના યોગે) અમને (સંપત્તિની) પ્રાપ્તિ થાય માટે, તું રક્ષણ કર. હે અનેક (ભક્તોથી) સ્તુતિ કરાયેલા ઉદાર ઇંદ્ર, મનઃપૂર્વક તારાપર પ્રેમ કરનાર અમને યુદ્ધમાં સુરક્ષિતપણું અર્પણ કર. ૩

તું અમારો મદદગાર હોવાથી અમને નડનાર શત્રુને અમે (ખાત્રીથી) જીતીશું. (સોમરસના) હવિ તને જ્યારે જ્યારે અર્પણ થાય ત્યારે ત્યારે અમારા પક્ષના રક્ષણાર્થ તું ઉભો રહે. હે ઇન્દ્ર, અમારે માટે સુલભ બચાવના સાધન" (નિર્માણ) કર, અને હે ઉદાર દેવ, શત્રુના સામર્થ્યને (પુરેપુરૂં) તોડી નાખ. ૪

સંપત્તિને ધારણ કરનાર હે (ઇન્દ્ર), તારી કૃપાદૃષ્ટિની ઉત્કટ ઇચ્છા રાખીને તારૂં સ્તવન તથા પૂજન કરનાર જન નાનાવિધ છે. પરન્તુ તું કેવલ અમને જ લાભ પ્રાપ્ત કરી આપવાની ઇચ્છાથી રથમાં આરૂઢ થા. હે ઇંદ્ર, તારી મન પ્રવૃત્તિ ખરેખર અતિશય વિજયશાલી હોય છે. ૫ (૧૪)

તેના બાહુ ગોધન જીતી આણે છે તેના બુદ્ધિસામર્થ્યની સીમા નથી. તે શ્રેષ્ઠ" છે. પ્રત્યેક કૃત્યમાં તે સેંકડો રીતે મદદ કરવાને સમર્થ છે. તે યુદ્ધ કરવામાં નિપુણ" છે. આ ઇન્દ્રની કોઇપણ કલ્પના" કરી શકશે નહિ તેના (અદ્વિતીય) સામર્થ્યને લીધે તે પ્રમાણ જ થઇ બેઠો છે તેથી તેની સેવા કરનારા લોક તેને અનેક તરેહથી બોલાવે છે. ૬

માનવોમાં તારો (પ્રસાર પામેલો) યશ સેંકડો લોક કરતાં—સેંકડો કરતાં પણ અધિક લોક કરતાં—સહસ્રાવધિ લોક કરતા પણ—અધિક છે. જેના સામર્થ્યનું માપ" કદિપણ કરી શકાય તેમ નથી એવા તને અમારી ઉત્કૃષ્ટ સ્તુતિઓએ પ્રોત્સાહન દીધું અને માટે જ, શત્રુનાં પુરોના વિધ્વંસ કરનાર હે દેવ, તું રાક્ષસોનો નાશ કરવાને સમર્થ થાય છે. ૭

---

३ मघवन्, यं ते जैत्रं (रथं) सगमे अनुमदाम, तं रथं सातये प्र अव स्म । पुरुष्टुत मघवन् इन्द्र, मनसा त्वायद्भ्यो नः आजा शर्म यच्छ ।

४ त्वया युजा वृत्रं वयं जयेम । भरेभरे अस्माकं अंशं उत् अव । इन्द्र, अस्मभ्यं सुगं वरिवः" कृधि । मघवन् शत्रूणां वृष्ण्या प्र रुज ।

५ धनानां धर्तः, अवसा त्वा हवमाना विप यव इमे जना नाना हि । अस्माकं सातये स्म रथं आ तिष्ठ । इन्द्र, तव मनः निभृतं जैत्रं हि ।

६ बाहू गोजिता, इन्द्रः अमितक्रतुः सिमः" कर्मन्कर्मन् शतमूतिः, खजकरः," अकवः," ओजसा प्रतिमानं । अथ सिषासवः जना विह्वयन्ते ।

७ मघवन्, नृषु ते श्रव उत् शतात्, उत् च भूयसः उत् सहस्रात् रिरिचे । अमात्रं" त्वा मही धिषणा तितिष्वे, अध, पुरन्दर वृत्राणि जिघ्नसे ।

હે માનવોના પ્રભુ, ત્રણ ભૂલોક, અથવા (સ્વર્ગલોકનાં) ત્રણ દેદીપ્યમાન પ્રદેશ, તારા સામર્થ્યનું ત્રિગુણિત પ્રમાણ છે. આ અખિલ ભુવનો કરતાં પણ તું અધિક મોટો થયો છે. હે ઇંદ્ર ઘણા પ્રાચીન કાળથી તને જન્મથીજ કોઈ શત્રુ નથી. ૮

દેવોમાં પ્રથમ અમે તને હાક મારીએ છીએ. યુદ્ધમાં તું જ વિજય મેળવનાર નીકળ્યો. એવો આ ઇંદ્ર આ (સ્તવન) કર્ત્તાને માની તથા સ્ફૂર્તિ સંપન્ન" કરો, તથા અમને (સંપત્તિની) પ્રાપ્તિ" થાય માટે તે અમારો રથ સવની આગળ લઈ જાય. ૯

હે ઉદાર દેવ, નાનાં યુધ્ધમાં તથા મોટા સંગ્રામોમાં તું જય મેળવે છે પણ કદિ પણ સંપત્તિને અટકાવી રાખતો નથી. તું ઉગ્ર જ છે, તો પણ અમારા રક્ષણાર્થ" તું સજ્જ થાય માટે તને અમે અધિક ઉતેજન આપીએ છીએ. માટે હે ઈંદ્ર, અમે જ્યારે જ્યારે તારૂં પૂજન કરીએ તે તે વખતે અમારો ઉત્કર્ષ કરતો જા. ૧૦

ઇંદ્ર અમને હમેશાં મંગળ આશીર્વચન દેનાર હો. (એ યોગે) અમારા માર્ગમાં કાંઈ પણ વિઘ્ન ન આવતાં (ખરેખર) અમને સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થશે. આ અમારી વિનંતિને મિત્ર, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૧૧ (૧૫)

સૂક્ત ૧૦૩.

॥ ऋषि-आङ्गिरस कुत्स । देवता-इन्द्र ॥

અમે દૃગ્ગોચર થનાર તારા શ્રેષ્ઠ સામર્થ્યનું" વિદ્વાન્ લોકોએ, પ્રાચીન કાળમાં, અતિ ઉચ્ચ ગૌરવ કર્યું હતું. તારી શક્તિનો એક અંશ પૃથિવીપર દૃષ્ટિએ પડે છે તથા એક અંશ સ્વર્ગ લોકમાં અનુભવમાં આવે છે, અને જે પ્રમાણે યુદ્ધકાળે (લઢાઈનું) એક નિશાન બીજા પાસે જઇને મળે છે તે પ્રમાણે (તારી શક્તિના તે બન્ને ભાગ તારામાં) એકત્ર થાય છે. ૧

---

८ नृपते, तिस्रः भूमीः, त्रीणि रोचना, ओजसः त्रिविष्टिधातु प्रतिमानं । इदं विश्वं भुवनं अति ववक्षिथ । इन्द्र, सनात् जनुषा अशत्रुः असि ।

९ देवेषु प्रथमं त्वां हवामहे । पृतनासु त्वं ससहिः बभूथ । सः इन्द्रः नः कारुं उपमन्युं उद्भिदं" प्रसवे" रथं पुरः कृणोतु ।

१० मघवन् अर्भेषु महत्सु च आजा त्वं जिगेथ, धना न रुरोधिथ । त्वा उग्रं अवसे च शिशीमसि" । अध इन्द्र, हवनेषु न. चोदय ।

११ इन्द्रः विश्वाहा नः अधिवक्ता अस्तु । अपरिहृता. वाजं सनुयाम ।

१ तत् ते इदं परमं इन्द्रियं कवय. पुरा परार्चं. अधारयन्त अस्य इदं अन्यत् क्षमा, अन्यद् दिवि । समना इव केतुः ईं स पृच्यते ।

તેણે પૃથિવીને ધારણ કરીને તેનો વિસ્તાર કર્યો, અને તેના વજ્રવડે (વૃત્રને) મારીને તેણે ઉદકોનો માર્ગ ખુલ્લો કર્યો. એ ઉદાર દેવે અહીનો વધ કર્યો, તેણે રૌહિણનો ઉચ્છેદ કર્યો અને તેણે પોતાના સામર્થ્યથી વ્યંસને માર્યો. ૨

પોતાનું વજ્ર લઈને તથા પોતાના સામર્થ્યપર વિશ્વાસ રાખીને તેણે શત્રુનાં પુરોનો વિધ્વંસ કરતાં તેના (સૈન્યને) પગનીચે ચગદી નાંખ્યું. હે વજ્રધર ઈન્દ્ર, તું સર્વ જાણતો હોવાથી શત્રુપર તારાં આયુધ છોડ તથા તારાપર વિશ્વાસ રાખનાર (ભક્તોનું) બલ તથા વૈભવ વૃદ્ધિંગત કર. ૩

વજ્રધારી તથા ઉદાર ઈન્દ્રે દસ્યૂનો વધ કરવામાટે તેમના પર હલ્લો લઈ જતાં પોતાની કીર્ત્તિ વધારીને જે નામ મેળવ્યું તે જ શંસનીય નામ તે ઔદાર્યશીલ દેવે આ માનવકાલમાં પણ તેના ભક્તોના હિતમાટે રાખ્યું છે. ૪

તેનું તે વિપુલ તથા અતિશય વૃદ્ધિ પામેલું (સામર્થ્ય) અવલોકો તથા તે ઈંદ્રની શક્તિપર વિશ્વાસ મૂકો. તેણે જ ધેનુની પ્રાપ્તિ કરી લીધી, અશ્વ મેળવ્યા, ઔષધિ સંપાદન કરી, ઉદકો જીતી આણ્યાં તથા અરણ્યોનો કબજો લીધો. ૫ (૧૬)

રસ્તામાં અટકાવનાર (તસ્કર) પ્રમાણે જે શૂર અભક્તોનો પ્રથમ આદરસત્કાર કરીને, પછીથી તેમની સંપત્તિનો ભંગ કરતો અત્રે આગમન કરે છે, તે અનેક પરાક્રમ કરનારા સામર્થ્યવાન્, બલશાલી તથા સત્યશક્તિયુક્ત (ઈંદ્રમાટે) આપણે સોમરસ તૈયાર કરવો જોઈએ. ૬

---

२ सः पृथिवीं धारयत् पप्रथत् च । वज्रेण हत्वा अपः निः ससर्ज । अहिं अहन् रौहिणं अभिनत्, मघवा शचीभिः व्यंसं अहन् ।

३ जातूभर्मा, ओजः श्रद्दधानः पुरः विभिन्दन् दासीः वि अचरत् । वज्रिन्, विद्वान् दस्यवे हेतिं अस्य इन्द्र, आर्यं सहः द्युम्नं वर्धय ।

४ वज्री सूनुः दस्युहत्याय उपप्रयन् श्रवः यत् नाम दधे ह तत् कीर्तेन्य नाम मघवा इमा मानुषा युगानि ऊचुषे बिभ्रत् ।

५ तत् अस्य इदं भूरि पुष्टं पश्यत । इन्द्रस्य वीर्याय श्रत् धत्तन । सः गाः अविन्दत्, सः अश्वान् अविन्दत्, सः ओषधीः, सः अपः, सः वनानि ।

६ यः शूरः परिपन्थी इव अयज्वनः वेदः, शूरस्य विभजन्, एति, भूरिकर्मणे, वृषभाय, वृष्णे, सत्यशुष्माय सोमं सुनवाम ।

હે ઇંદ્ર, નિદ્રિત થયેલા અહીને તેં વજ્રવડે જાગૃત કર્યો: એ તેં (ખરેખર) જાણે કે અત્યંત મોટું શૂરત્વનું કાર્ય કર્યું: તું આનંદિત થતાં વેતજ (અખિલ) દેવપત્ની (સર્વ) પક્ષી તથા સકલ દેવને પણ આનંદ થયો. ૭

હે ઇંદ્ર, ત્યારે તેં શુષ્ણ પિપ્રુ, કુયવ, તથા વૃત્રનો વધ કર્યો ત્યારે તેં શમ્બરનાં પુરોનો પણ (વિધ્વંસ કર્યો). આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર, વરૂણ, તથા તેજ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૮ (૧૭)

સૂક્ત ૧૦૪.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

હે ઇન્દ્ર, તું વિરાજમાન થાય તે માટે આ આસન તૈયાર કર્યું છે. અશ્વ જેમ (આનંદથી) ખોંખારવા લાગે છે તે પ્રમાણે (આનંદથી) આનો સ્વીકાર કર. પક્ષી પ્રમાણે (વેગવાન) તારા ઘોડા (હમણાં) છોડ. તને, રાત્રિએ અથવા દિવસે (સંતોષથી) લઇ જનાર તારા અશ્વોને તું (હવે) છોડ. ૧

તે પુરૂષ, તેમનું સંરક્ષણ થાય તે હેતુથી, ઇન્દ્ર પાસે ગયા. તે પણ તે (તેમનાજ) માર્ગ તરફ જશે નહિ શું? (સર્વ) દેવ (મળીને) દુષ્ટ શત્રુનો ગુસ્સો શમાવો અને અમારા વર્ણના લોકને તે કલ્યાણના માર્ગ તરફ લઇ જાય. ૨

બીજાના મનમાંનું જાણનાર (તે કપટીએ) પાણીમાં ફીણ–(ખરેખર) તમામ ફીણ જ ભરી રાખ્યું, અને (સ્વતઃ તે) કુયવની બાયડીમાત્ર દુધથી સ્નાન કરે છે. શિફાના વમળમાં તે બૂડી જાવ! ૩

---

७ इन्द्र, यत ससन्तं वज्रेण अबोधयः तत् प्र इव वीर्यं चकर्थ । हृषित त्वा अनु पत्नीः, वयः, विश्वे देवासः च त्वा अनु अमदन् ।

८ इन्द्र, यदा शुष्ण, पिप्रु, कुयव, वृत्र अवधीः शम्बरस्य पुरः वि ।

१ इन्द्र ते निषदे योनिः अकारि । वयः विमुच्य, दोषा वस्तोः प्रपित्वे वहीयसः अश्वान् अवसाय, स्वानः अर्वा न त आ नि षीद ।

२ त्ये नरः ऊतये इन्द्र गुः तान् अध्वनः सद्यः चित् जगम्यात् नु! देवासः दासस्य मन्युं शमन्, ते नः वर्णं सुविताय आ वक्षन् ।

३ केनपदाः उदन् फेन स्मना अव भरते, स्मना अव नरते । कुयवस्य योषे क्षीरेण स्नातः ते शिफाया प्रवणे हते स्याताम् ।

આયુ ઉપર (આકાશમાં) હતો. તેના નાભિસ્થાને જગત્‌માં અંધકાર ફેલાવ્યો હતો. પરંતુ તેના પુરાતન સામર્થ્યવડે (ઇંદ્ર) તેમાંથી (સહજ) તરી ગયો તથા તેની પર તે શૂરે પોતાનો અધિકાર પ્રસ્થાપિત કર્યો. તે વીરની પત્ની–અંજસી તથા કુલિશી–એ ઉદકોમાં ગતિ ઉત્પન્ન કરીને તે (આયૂને) પાણીથી ભરી નાખ્યો. ૪

જે અર્થે તે દુષ્ટ રાક્ષસનો માર્ગ દૃષ્ટિએ પડવા લાગ્યો છે અને પોતાના ઘરનો રસ્તો જાણનારો સ્ત્રી જે પ્રમાણે ત્યાં જાય છે તે પ્રમાણે તે ઠેઠ ત્યાં નીકળ્યો છે,' તે અર્થે, હે ઉદાર દેવ, અમારો નાશ થવા દઇશ નહિ તથા જે પ્રમાણે એકાદ વિષયાસક્ત પુરૂષ' પોતાની સંપત્તિ ઉડાવી નાંખે છે તે પ્રમાણે અમને ભુલી જઈશ નહિ. ૫ (૧૮)

હે ઇન્દ્ર, સૂર્ય, ઉદકો, નિષ્પાપપણું તથા સર્વ જીવોમાં પ્રશંસનીય સ્થિતિની અમને પ્રાપ્તિ થવા માટે તું અમારી પાસે રહે. અમે તદ્દન છુપાવી રાખેલી સંપત્તિનો' નાશ થવા દઇશ નહિ. પ્રત્યક્ષ શરીરબળ જ એવો જે તું શ્રેષ્ઠ દેવ, તેનીપર અમારો વિશ્વાસ છે. ૬

હે ઇંદ્ર. મારી એવી (મન પૂર્વક) સમજણ છે કે અમે તારાપર વિશ્વાસ મૂક્યો છે. તું સામર્થ્યવાન છે માટે તું અતિશય સંપત્તિ તરફ અમને પ્રેરણા કર. અનેક ભક્તોએ જેને આવાહન કર્યું છે એવા (હે ઇંદ્રદેવ) અમને ક્ષુધા લાગે ત્યારે અન્ન' પાણી' (પુત્ર પાઠતા), તેમજ અમારૂં ઘર બાંધવાનું અપૂર્ણ રાખવા દઇશ નહિ. ૭

હે ઇંદ્ર અમારો વધ કરીશ નહિ, અમને નાંખી દઇશ નહિ તથા અમારી ઉપભોગની વસ્તુ અમારી પાસેથી લઈ લઇશ નહિ. હે સામર્થ્યવાન તથા ઉદાર (ઇન્દ્ર) ગર્ભમાં હોવાવાળી અમારી સંતતિનો" નાશ કરીશ નહિ–અનેક શિશુઓને પણ જે એકદમ જન્મ" આપે છે તેવાં પાત્રો તું ફોડીશ નહિ. ૮

---

४ उपरस्य आयो नाभि युयोप' पूर्वानि प्र तिरते। शूर राटि। अजसी कुलिशी, वीरपत्नी, पय हिन्वाना. उदभि' भरन्ते।

५ यत् दस्योः त्या नीथा प्रति अदर्शि, सदन जानती ओक अच्छ न, गात, अध, मघवन्, नः मा चर्कृतात् इन्, निष्पर्षी मघा' इव, न मा परमा परा दा।

६ इन्द्र, सः त्वं नः सूर्ये, सः अप्सु, अनागास्त्वे, जीवशंसे आ भज। न अन्तरां भुजं मा आ रिरिषः ते महते इन्द्रियाय धन्विता।

७ अध ते अन्यं धत् अधायि मंच; इया महते धनाय चोदस्व। पुरुहूत इन्द्र, नः क्षुध्यद्भ्य', वयः' शासुति,'' अहृते योनौ, मा दा.।

८ इन्द्र न मा वधी, मा परा दाः न प्रिया योजनानि ता प्र मोषी. मघवन् शक्र, न आण्डा'' मा निः भेत। सहजानुषाणि' न. पात्रा मा भेत्।

અત્રે આવ. સોમ તને અત્યંત પસંદ છે એવું કહેવાય છે (માટે) આ સોમરસ અત્રે કાઢયો છે તે પી અને આનંદિત થા. તું અનેક સ્થલે વ્યાપી રહ્યો છું. તું (આ સોમરસ) પેટમાં રેડ અને સામર્થ્યવાન થા. જ્યારે અમે તને હાક મારીએ ત્યારે અમારા પિતા પ્રમાણે (અમારી હાક) સાંભળ. ૯ (૧૯)

સૂક્ત ૧૦૫.

॥ ऋषि—अङ्गिरस कुत्स । देवता—अग्नि ॥

ચંદ્રમા જળમાંથી દોડતો જાય છે તથા આ સુંદર પાંખોનું (પક્ષી) આકાશમાં દોડે છે. જેનાં અગ્રો (છેડા) સોનાનાં છે એવી આ આ વિજળીને પણ તમારૂં સ્થાન કયું તે (ખરા-ખર) ખબર નથી. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧

પોતાના ઇષ્ટાર્થની ઇચ્છા કરનાર મનુષ્યને ઇચ્છિત વસ્તુ પ્રાપ્ત થાવ છે અને ભાર્યાને પતિની ભેટ થાય છે. તે બન્ને વીર્ય સંપન્ન ઉદકને પ્રેરણા કરે છે તથા તે (પરસ્પરને) આપીને તે પૈકી પ્રત્યેક જણ આનંદ (સ્વતઃને) આનંદ પ્રાપ્ત કરી લે છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૨

હે દેવ, આ તેજ સ્વર્ગમાંથી કદિપણ ચ્યુત ન થાવ. અમને હિતકારી જે સોમ તે જ્યાં ન' હોય તેવે સ્થાને અમે કદિપણ ન હોઇએ. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૩

હું (સર્વમાં) છેવટના યજ્ઞને (એક પ્રશ્ન) પૂછું છું. તે (સર્વનો) દૂત હોવાને લીધે તેનો ઉત્તર આપશે તે પૂર્વેનું સત્ય કયાં સંતાઇ ગયું? કયા નવીન મનુષ્ય પાસે તે (ગયું) છે? હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૪

---

९ अर्वाङ् आ इहि । त्वा सोमकाम आहु:; अयं सुतः; तस्य पिब । उरुव्यचाः जठरे आ वृषस्व । हूयमानः पिता इव नः शृणुहि ।

१ चन्द्रमाः अप्सु अन्तः सुपर्णः दिवि आ धावते । हिरण्यनेमयः विद्युतः वः पदं न विन्दन्ति । रोदसी मे अस्य वित्तं ।

२ अर्थिनः वै अर्थं इत् उ, जाया पतिं आ युवते । वृष्ण्यं पयः तुजाते, परिदाय रसं दुहे ।

३ देवाः, अदः स्वः दिवः परि मो सु अव पादि । शम्भुव सोम्यस्य ऊने कदा चन मा भूम ।

४ अवमं यज्ञं पृच्छामि । सः दूतः तत् वि वोचति । पूर्व्यं ऋतं क्व गत? तत् कः नूतनः तत् बिभर्ति?

દ્યુલોકના ત્રણે દેદીપ્યમાન પ્રદેશમાં જે નિવાસ કરે છે એવા હે દેવો, તમારૂં સત્ય કયું? તમને (મેં) પૂર્વે અર્પણ કરેલી આહુતિ ક્યાં ગઈ? હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૫ (૨૦)

તમારા સત્યનું પરિપાલન કયું? વરૂણની (અમૃત) દૃષ્ટિ કઈ? શ્રેષ્ટ અયમાના માર્ગે, અમે અમારૂં બુરૂં ઇચ્છનારા લોકોની દરકાર ન રાખતાં કેવી રીતે આગળી જઇએ? હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૬

જે પહેલાં સોમરસ તૈયાર કરીને અનેક (સ્તોત્રો) બોલતો હતો તેજ હું છું. પરંતુ એકાદ તૃષાર્ત મૃગને જે પ્રમાણે વરૂ ખાઈ જાય છે તે પ્રમાણે (હમણાં) મને ચિંતા ખાઇ જાય છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૭

જે પ્રમાણે શોકયો (ભેગી થાય એટલે તે બન્ને તરફથી ઘણીને) સંતાપવા માંડે છે તે પ્રમાણે મારી (કૃશ થયેલી) પાંસળીઓ મને બન્ને તરફથી પીડે છે. હે અત્યંત સામર્થ્યવાન દેવ, મને તારી સ્તુતિ કરનારને, જે પ્રમાણે ઉંદર (કોઠારની પછવાડેથી) દોરીઓ ખાઇ જાય છે તે પ્રમાણે, ચિંતા ખાઇ જાય છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૮

આજે (ભાનુનાં) સાત (રંગનાં) કિરણો પ્રસરેલાં છે તેમનીજ નીચે મારી નાભિ (ઉઘાડી) પડી છે. આપ્ત્ય ત્રિત આ જાણે છે અને કોઇપણ માયાળુ આપ્ત તેને મળી આવે માટે તે પ્રાર્થના કરે છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૯

---

५ अमी ये देवाः दिवः त्रिषु रोचने आ स्थन, वः ऋतम् कत्, अनृत कत्? व प्रत्ना आहुतिः क?

६ वः ऋतस्य धर्णसि कत्? वरुणस्य चक्षण कत्? महः अर्यम्ण. पथा दूढ्यः कत् अति क्रामेम?

७ यः पुरा सुते कानि चित् वदामि सः अह अस्मि। त मा, वृकः तृष्णज मृग न, आध्यः व्यन्ति।

८ सपत्नीः इव पर्शवः मा अभितः ध तपन्ति। शतक्रतो ते स्तोतार मा आध्यः शिश्ना न वि अदन्ति।

९ अमी ये सप्त रश्मयः तत्र मे नाभिः आतता। आप्त्य. त्रितः तत् वेद। सः जामित्वाय रेभति।

જે આ પાંચ પ્રબળ દેવ વિસ્તીર્ણ દ્યુલોકના મધ્યભાગમાં વિરાજમાન થયાં છે તે મારી સ્તુતિ શ્રવણ કરીને દેવોના સમુદાયમાં પાછા ગયા. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૦ (૨૧)

દ્યુલોકના સીમાન્ત પ્રદેશપર આ સુંદર પાંખોવાળાં પક્ષી વિરાજમાન થયાં છે, તથા તે આ વિસ્તીર્ણ ઉદકમાંથી પણ તરી જનાર વરૂને, માર્ગમાંથી હાંકી કાઢે છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૧

હે દેવ, પ્રશંસનીય તથા (ભક્તોનું) કલ્યાણ કરનાર એવું તે ઉત્તમ સ્તોત્ર તદ્દન નવીન છે. (આ જો) મહાનદીઓ (પોતાના પ્રવાહની સાથે) (દેવોના) નીતિનિયમનનો પ્રસાર કરે છે, તથા ભાનુએ (ચારે તરફ) સત્ય પ્રસાર્યું છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૨

હે અગ્નિદેવ, દેવોની સાથે તે તારૂં (સર્વપ્રસિદ્ધ) આપ્તત્વ છે, તથા તેની (સર્વત્ર) પ્રશંસા પણ થાય છે. (તેટલામાટે) તું જેમ મનુના યજ્ઞમાં વિરાજમાન થયો હતો તેમ અત્રે અમારેમાટે વિરાજમાન થા અને અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ હોવાને લીધે તું દેવોને અમારો યજ્ઞ પહોંચાડ. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૩

સર્વ દેવોમાં અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ તથા બુદ્ધિમાન્ એવો આ અગ્નિદેવ, મનુના યજ્ઞપ્રમાણે અમારા યજ્ઞમાં સ્થિત થઈને અમારા હવિ દેવોને પહોંચાડે છે. કારણ હવિ પહોંચાડવાનું કામ તેનું જ છે. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૪

---

१० ये अमी पञ्च उक्षणः महः दिवः मध्ये तस्थुः प्रवाच्य सध्रीचीनाः देवत्रा नि ववृतुः नु ।

११ एते सुपर्णाः दिवः आरोधने मध्ये आसते । ते वहतीः अपः तरन्त वृक पथः सेधन्ति ।

१२ देवा, तत् उक्थ्य हित सुप्रवाचन नव्य । सिन्धवः ऋत अर्षन्ति, सूर्यः सत्य ततान ।

१३ अग्ने, देवेषु तव त्यत् उक्थ्य आप्य अस्ति । सः विदुष्टरः मनुष्वत् नः आ सत्तः देवान् यक्षि ।

१४ देवेषु विदुष्टरः मेधिरः होता अग्निः देवः मनुष्वत् आ सत्त देवान् अच्छ हव्या सुसूदति ।

વરૂણ જ સ્તોત્ર રચવાની પ્રેરણા કરે છે. (અને તેથી જ સારો) માર્ગ" કર્યો તેનું જ્ઞાન હોવાવાળા દેવની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. (ભક્તોનું) હૃદય તથા અન્તઃકરણ તે જ પ્રકટ કરે છે. (ખરેખર આજ) નીતિનો (પુનઃ) નવીન ઉદય થાવ. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૫

આદિત્યનો જે આ આકાશમાંનો માર્ગ (સર્વની) સ્તુતિને પાત્ર થાય તેવી રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે તેનું અતિક્રમણ, હે દેવ, તમારાથી પણ કરી શકાયું નહિ તથા, હે મર્ત્ય, તમારી પણ દૃષ્ટિએ તે પડતો નથી. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૬

ત્રિત કુવામાં પડ્યો" માટે પોતાના રક્ષણ માટે તે દેવોને હાંક મારે છે. બૃહસ્પતિએ તેનો સંકટમાંથી" બચાવ કરીને તેની તે બૂમ સાંભળી. હે દ્યુલોક તથા ભુલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૭

હું માર્ગમાં જતો હતો તેવામાં મને એક વખત એક લાલ રંગના વરૂએ જોયો. પછી (કામ કરી કરીને) પીડમાં" કળ ચ્હડેલા સુતારપ્રમાણે તે ધીમે ધીમે" ઉઠયું અને (મારી પાછળ) ચાલવા માંડયું. હે દ્યુલોક તથા ભૂલોક, આ મારી પ્રાર્થના લક્ષમાં લ્યો. ૧૮

આ સ્તોત્રના યોગે ઇન્દ્રકૃપા સંપાદન કરીને અમે, અમારી સાથેના સર્વ યોદ્ધાઓ સહિત, અમારા સંકટમાંથી સુરક્ષિતપણે પાર પડીએ. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે, અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, અને દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૧૯ (૨૩) (૧૫)

---

१५ वरुणः ब्रह्म कृणोति । तं गातुविदं" ईमहे । हृदा मतिं ऊर्णोति । ऋतं नव्यः जायताम् ।

१६ देवाः, असौ यः आदित्यः दिवि पन्थाः प्रवाच्यः कृतः सः न अतिक्रमे । मर्तासः, तं न पश्यथ ।

१७ कूपे अवहितः" त्रितः ऊतये देवान् हवते । बृहस्पतिः अंहूरणात्" उरु कृण्वन् तत् शुश्राव ।

१८ पथा यन्तं मा अरुणः वृकः सकृत् ददर्श हि । पृष्ठ्यामयी" तष्टा इव निचाय्य" उत् जिहीते ।

१९ एना आङ्गूषेण इन्द्रवन्तः सर्ववीराः वयं वृजने अभि स्याम ।

અનુવાક ૧૬.

સૂક્ત ૧૦૬.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

અમે અમારા સંરક્ષણ માટે ઇન્દ્ર, મિત્ર, વરૂણ, અગ્નિ, મરૂદ્ગણ તથા અદિતિને આમંત્રણ કરીએ છીએ. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી[1] જગ્ય માંથી કાઢે તે પ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૧

હે દેવ, તમને સર્વને ઉદ્દેશીને જે અમે યજ્ઞ કરીએ છીએ તત્પ્રીત્યર્થ અત્રે આવો. હે દેવ, તમે દુષ્ટોનું હનન કરીને અમારા કલ્યાણકર્તા થાવ. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યમાથી કાઢે તેપ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો.[2] ૨

સ્તુતિ કરવાને સર્વથૈવ યોગ્ય એવા પિતર અમારૂં સંરક્ષણ કરો, અને નીતિનિયમોને ઉત્તેજન આપનાર તથા દેવોને જન્મ આપનાર બન્ને દેવી પણ અમારૂં સંરક્ષણ કરો. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યામાંથી કાઢે તેપ્રમાણે, અમને સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૩

સામર્થ્યવાન્ નરાશંસનું અત્રે સ્તવન કરતા અમે જેનીપાસે વીરોનો નિવાસ હોય છે એવા પૂષાદેવને ઉત્તમોત્તમ હવિથી અરજ કરીએ છીએ. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યામાંથી કાઢે તેપ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૪

હે બૃહસ્પતિદેવ, અમારે માટે સદોદિત (સર્વ) માર્ગ સુલભ કર. માનવોને હિતકારક એવું જે કાંઈ સૌખ્ય, તારે શરણે આવનારા માટે જ તેં રાખી મુકયું હોય તેની અમે તારીપાસે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાળી જગ્યામાંથી કાઢે તેપ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો. ૫

---

१ इन्द्र, मित्र, वरुण, अग्निं मारुत शर्ध', अदितिं, ऊतये हवामहे । सुदानवः वसवः, दुर्गात् रथं न विश्वस्मात् अंहसः नः निष्पिपर्तन ।

२ आदित्याः, सर्वतातये ते आ गत । देवाः वृत्रतूर्येषु शंभुवः भूत ।

३ सुप्रवाचनाः पितरः नः अवन्तु, उत ऋतावृधा देवपुत्रे देवी ।

४ वाजिनं नराशंसं इह वाजयन् क्षयद्वीरं पूषणं सुम्नैः ईमहे ।

५ बृहस्पते, सदं इत् नः सुगं कृधि । यत् ते योः मनुर्हितं शं तत् ईमहे ।

કૂપમાં પડેલા' કુત્સ ઋષિએ, પોતાના સંરક્ષણમાટે, વૃત્રના વધ કરનાર સામર્થ્યવાન્ ઈન્દ્રને વિનંતિ કરી. પ્રત્યક્ષ વૈભવ જ એવા આ ઉદાર દેવો, જેપ્રમાણે એકાદ ગાડીને અડચણવાલી જગ્યામાંથી કાઢે તેપ્રમાણે, અમને સર્વ સંકટમાંથી બહાર કાઢો ૬

(સર્વ) દેવોસહ અદિતિદેવી અમારૂં સંરક્ષણ કરો. અને અમારો પાલનકર્તાદેવ પણ, અમારા તરફ યત્કિંચિત્) દુર્લક્ષ્ય ન કરતાં અમારૂં સંરક્ષણ કરો. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ, અને તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૭ (૨૪)

સૂક્ત ૧૦૭.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

યજ્ઞ દેવોની ઉત્તમ કૃપા' સંપાદન કરી લેવામાં સાધનભૂત થાય છે. હે આદિત્યો, તમે (અમને) સૌખ્ય અર્પણ કરનાર થાવ. જે તમારી અનુગ્રહબુદ્ધિ સંકટમાંથી ઉત્તમ સંરક્ષણ' કરે છે તે અમારી તરફ વળો. ૧

અંગિરસનાં સ્તોત્રોએ જેમનું સ્તવન કર્યું છે એવા દેવ (અમારાપર) કૃપા કરવામાટે અમારાં તરફ આવો ઇંદ્ર તેના સર્વ સામર્થ્યસહ, મરૂત્ દેવ, (બીજા સર્વ) મરૂતોસાથે, તથા અદિતિ આદિત્યો સાથે (અત્રે આવો અને) અમને સૌખ્ય અર્પણ કરે. ૨

આ અમારી સ્તુતિ ઇંદ્ર, વરૂણ, અર્યમા તથા સવિતાપણ સારી રીતે સ્વીકારો. આ અમારી વિનંતિને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકપણ અનુમોદન આપો. ૩ (૨૫)

---

६ काटे निबाह्ळ.' कुत्सः वृत्रहन् शचीपतिं इन्द्र ऊतये अह्वत् ।

७ देवी अदितिः देवः न. नि पातु । त्राता देव अप्रयुच्छन् त्रायता ।

१ यज्ञः देवानां सुम्नं प्रति एति । आदित्यास', मृळयन्त. भवत । या अहोः चित् वरिवोवित्तरा' असत वः सुमतिः अर्वाची आ ववृत्यात् ।

२ अंगिरसां सामभि । स्तूयमाना. देवाः अवसा नः उप आ गमन्तु । इन्द्रियैः इन्द्र', मरुद्भिः मरुतः, आदित्यैः अदितिः नः शर्म यसत् ।

३ तत् नः इन्द्रः, तत् वरुण', तत् अग्नि', तत् अर्यमा, तत् सविता चनः' धात् ।

સૂક્ત ૧૦૮.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्राग्नि ॥

હે ઇન્દ્ર તથા અગ્નિદેવ, જે તમારો અત્યંત આશ્ચર્યકારક રથ (માર્ગ ક્રમણ કરતાં) અખિલ વિશ્વોનું અવલોકન કરે છે તે રથમાં બન્ને જણ સાથે બેસીને (અત્રે) આવો તથા આ સોમરસ કાઢી મૂક્યો છે તેનું પ્રાશન કરો. ૧

હે ઇન્દ્ર તથા અગ્નિદેવ, આ સર્વ જગત તેના વિસ્તીર્ણ આકારને લીધે જેટલું ઉંડું પ્રસરેલું છે તેટલો આ સોમ તમારા પ્રાશનમાટે ભરપૂર હોઈને તમારા મનમાં સર્વોપરી આનંદકારક થાવ. ૨

તમે ખરેખર ઉત્કૃષ્ટ રીતે ઉત્તમ નામ મેળવ્યું છે તથા વૃત્રનું હનન કરનાર તમે (ખરેખર) ઉત્કૃષ્ટ કૃતિ કરનાર છો. માટે (આ યજ્ઞમાં) ઉત્કૃષ્ટ રીતે વિરાજમાન થઈને, હે સામર્થ્યવાન્ ઇંદ્ર અને અગ્નિ, તમે આ સામર્થ્યપ્રદ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૩

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, અગ્નિ પ્રદીપ્ત કર્યા પછી જે તમને ભૂષણો ચઢાવ્યાં છે, જેમને માટે યજ્ઞચમસ ઉંચા કરવામાં આવે છે, તથા જે તમે દર્ભાસનપર વિરાજમાન થયા છો તે આ તીવ્ર સોમરસ તૈયાર કરતાંની સાથે, અમારાપર કૃપા કરવાની ઇચ્છા કરીને, અત્રે આવો. ૪

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જે વીરકર્મો (આજ પર્યંત) તમે કર્યાં, જે (નાના પ્રકારનાં) રૂપો તમે દાખવ્યાં તથા જે (અનેક) પરાક્રમો તમે કર્યાં, તેનું—તથા જે તમારાં મિત્રત્વનાં કૃત્યો પુરાતન કાળથી પ્રખ્યાત છે તે સર્વનું—સ્મરણ કરીને આ (અમે) તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૫ (૨૬)

---

१ इन्द्राग्नी, यः वां चित्रतमः रथः विश्वानि भुवनानि अभिचष्टे तेन सरथं तस्थिवांसा आ यात अथ सुतस्य सोमस्य पिबत ।

२ इन्द्राग्नी, यावत् इदं विश्वं भुवनं उरुव्यचा वरिमता गभीरं अस्ति तावान् अयं सोमः पातवे अस्तु युवभ्यां मनसे अरं अस्तु ।

३ सध्र्यक् भद्रं नाम चक्राथे हि, उत वृत्रहणौ सध्रीचीना स्थः वृषणा इन्द्राग्नी, सध्र्यञ्चा निषद्य वृष्णः सोमस्य आ वृषेथां ।

४ इन्द्राग्नी, अग्निषु समिद्धेषु आनजाना, यतस्रुचा, बर्हिः तिस्तिराणा, तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभिः, सौमनसाय अर्वाक् आ यात ।

५ इन्द्राग्नी, यानि वीर्याणि, यानि रूपाणि उत वृष्ण्यानि चक्रथुः या वां प्रत्नानि शिवानि सख्या, तेभिः सुतस्य सोमस्य पिबत ।

જે અર્થે પ્રથમ તમારા (દર્શનની) ઇચ્છા મનમાં ધરીને હું બોલ્યો-'આ સોમરસ અમારા જ (યજ્ઞમાંથી) ઉપાસકોએ તને અર્પણ કર્યો હોવો જોઇએ'—તે અર્થે તે મારી ખરી ભક્તિ તરફ જોઇને (તમે) આવો અને આ (અમે) તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૬

હે યજ્ઞાર્હ ઇંદ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે તમારા મંદિરમાં, એકાદ વિદ્વાન્ ભક્તને (ઘેર) અથવા એકાદ રાજાના (યજ્ઞમાં) આનંદ કરતા બેઠા હો તો ત્યાંથી પણ, હે સામર્થ્યવાન્ દેવો, (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૭

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે યદુ, તુર્વશ, દ્રુહ્યુ અથવા પુરૂના સદનમાં હો તો ત્યાંથી પણ, હે સામર્થ્યવાન્ દેવો, (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૮

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે પૃથિવીના તદન નીચેના પ્રદેશમાં હો અથવા વચલા અથવા ઉપરના પ્રદેશમાં હો તો ત્યાંથી પણ, હે સામર્થ્યવાન દેવો, (અત્રે) આવો, અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૯

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે પૃથિવીના તદન ઉપરના પ્રદેશમાં હો અથવા વચલા અથવા નીચેના પ્રદેશમાં હો તો ત્યાંથી પણ, હે સામર્થ્યવાન્ દેવો (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૧૦

---

६ यत् प्रथम वां वृणान. अमव "अय सोम: न: असुरै:' विहव्य:," तां सत्यां श्रद्धा अभि आ यात हि।

७ यजत्रा इन्द्राग्नी, यत् स्वे दुरोणे, यत् ब्रह्माणि राजनि वा मदथ:, अत:, वृषणौ, परि आ यात हि।

८ इन्द्राग्नी, यत् यदुषु तुर्वशेषु यत् द्रुह्युषु, अनुषु, पूरुषु स्थ:, अत:, वृषणौ, परि आ यात हि।

९ इन्द्राग्नी, यत् अवमस्यां पृथिव्यां, मध्यमस्यां उत परमस्यां स्थ:, अत:, वृषणौ, परि आ यात हि।

१० इन्द्राग्नी, यत् परमस्यां पृथिव्यां, मध्यमस्यां उत अवमस्यां स्थ:, अत:, वृषणौ परि आ यात हि।

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, જો તમે સ્વર્ગમાં, પૃથિવીપર, પર્વતપર, વનસ્પતિમાં અથવા ઉદકોમાં હો તો ત્યાંથી પણ હે સામર્થ્યવાન્ દેવો (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૧૧

હે ઇન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, તમે સૂર્યોદય વખતે જો કે સ્વર્ગ લોકના મધ્ય ભાગમાં બેસીને આનંદથી હવિનું સેવન કરતા હો તો ત્યાંથી પણ હે સામર્થ્યવાન્ દેવો (અત્રે) આવો અને અમે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૧૨

હે ઇંદ્ર અને અગ્નિદેવ, આ પ્રમાણે સોમરસનું પ્રાશન કરીને અમારે માટે સર્વ વૈભવો જીતીને લઈ આવ. આ અમારો વિનંતિને મિત્ર તથા વરૂણનું તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૧૩ (૨૭)

સૂક્ત ૧૦૯.

॥ ऋषि—अङ्गिरस कुत्स । देवता—अग्नि ॥

મનમાં વૈભવની ઇચ્છા રાખીને હું (મને કોઈ) જ્ઞાતિબાન્ધવ અથવા આપ્ત (મદદ કરશે એમ જાણીને તેમને) શોધવા લાગ્યો. પરંતુ હે ઇંદ્ર તથા અગ્નિદેવ, તમારા મનની વૃત્તિ પણ મારા સંબંધી અન્ય પ્રકારની નથી. તથા (તેટલા જ માટે) આ બળવાન્ સ્તોત્ર મેં તમારા સન્માનાર્થ રચ્યું છે. ૧

એકાદ ગુણહીન જમાઈ કરતાં અથવા સાળા કરતાં પણ તમે વધારે ઉદાર રીતે દ્રવ્ય આપવાવાળા છો એવું મેં સાંભળ્યું છે. તેટલા માટે હે ઇંદ્ર તથા અગ્નિદેવ, તમને સોમરસ અર્પણ કરીને હું આ નવીન સ્તોત્ર રચું છું. ૨

---

११ इन्द्राग्नी, यत् दिवि स्थः, यत् पृथिव्या, यत् पर्वतेषु, ओषधीषु, अप्सु, अतः, वृषणौ परि आ यात हि।

१२ इन्द्राग्नी, सूर्यस्य उदिता यत् दिवः मध्ये स्वधया मादयेथे, अतः, वृषणौ, परि आ यात हि।

१३ इन्द्राग्नी, एव सुतस्य पपिवांसा अस्मभ्यं धनानि सजयत।

१ इन्द्राग्नी, मनसा वस्यः इच्छन् ज्ञासः उत वा सजातान् वि अख्यं हि। युवत् प्रमतिः मह्यं अन्या न अस्ति। सः वाजयन्तीं धियं वां अतक्षम्।

२ स्यालात् उत वा विजामातुः च वा भूरिदावत्तरा अश्रव हि। अथ, इन्द्राग्नी, युवभ्यां सोमस्य प्रदानेन स्तोमं जनयामि।

'અમારો વંશવિચ્છેદ ન થાવ' એવી પ્રાર્થના કરનારા તથા 'પોતાના વડિલોનું સામર્થ્ય પોતાની સંતતિમાં ઉતરે એવી ઇચ્છા રાખનાર જે સામર્થ્યવાન્ પુરુષ સૌખ્યનો ઉપભોગ લેતા હોય છે તે કેવળ ઈન્દ્ર તથા અગ્નિની કૃપાને લીધે જ. (કારણ જુઓ, સોમરસ કાઢવા માટે તેમણે આણેલા) યજ્ઞપાષાણ સોમરસપાત્રની પાસે જ મૂકેલા (દિસે) છે. ૩

હે ઇંદ્રિ તથા અગ્નિદેવ, આ દિવ્ય- સોમરસ પાત્ર તમારા સંતોષ માટે ઘણી હોંશથી સોમરસ કાઢી લે છે. તો હે અશ્વિની દેવ, તમારા મંગલ હસ્ત–તમારા સુંદર કર–હલાવતાં દોડતા આવો અને (આ સોમરસ ઉદકમાં નાંખીને) તેનાપર મધુર રસનું સિંચન કરો. ૪

હે ઇંદ્રિ અને અગ્નિદેવ, મેં એવું સાંભળ્યું છે કે દુષ્ટોના હનન કરવાના કામમાં અને વૈભવ અર્પણ કરવાને પ્રસંગે આપ (સર્વ કરતાં) અધિક અધિકાર ચલાવો છો. ત્યારે, હે અનેક સ્થળોએ સંચાર કરનાર દેવો, આ યજ્ઞમાં કુશાસનપર અધિષ્ઠિત થઈને આ સોમરસથી સંતુષ્ટ થાવ. ૫ (૨૮)

હે ઈન્દ્ર અને અગ્નિદેવ, એકમેકને યુધ્ધાર્થ આવાહન કરનારા પુરુષો કરતાં, પૃથિવી કરતાં, દ્યુલોક કરતાં, મહા નદીઓ કરતા, પર્વતો કરતાં, અને આ વિના બીજા જે કોઈ લોક રહ્યા હોય તેમના કરતાં પણ તું શ્રેષ્ઠપણામાં અધિક છે. ૬

જેમના બાહુ વજ્ર પ્રમાણે બળવાળા છે એવા હે ઇંદ્ર તથા અગ્નિદેવો, અમારી પૂર્ણતા કરો, અમને શીખવો, આપના સામર્થ્યને યોગે અમારું રક્ષણ કરો. આ જ ખરેખર તે ભાનુનાં રશ્મિ, કે જેના સ્વરૂપમાં અમારા પૂર્વજો જઈ મળ્યા. ૭

---

३ रश्मीन् मा छेद्म इति नाधमानाः पितृणां शक्तीः अनुयच्छमानाः वृषणः इन्द्राग्निभ्यां कं मदन्ति । ता हि अद्री धिषणायाः उपस्थे ।

४ इन्द्राग्नी, देवी धिषणा युवाभ्यां मदाय उशती सोमं सुनोति । अश्विना, तौ भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं, अप्सु मधुना पृङ्क्तं ।

५ इन्द्राग्नी, वृत्रहत्ये, वसुनः विभागे, युवां तवस्तमौ शुश्रव । प्र चर्षणी, तौ अस्मिन् यज्ञे बर्हिषि आसद्य सुतस्य मादयेथां ।

६ इन्द्राग्नी, पृतनाहवेषु चर्षणिभ्यः, पृथिव्याः, दिवः च प्र रिरिचाथे । महित्वा सिन्धुभ्यः प्र, गिरिभ्यः प्र, अन्या विश्वा भुवना अति ।

७ वज्रबाहू इन्द्राग्नी, अस्मान् आ भरतं, शिक्षतं, शचीभिः अवतं । इमे नु ते सूर्यस्य रश्मयः, येभिः नः पितरः सपित्वं आयन् ।

શત્રુનાં નગરો ઉદ્ધસ્ત કરનાર હે ઈન્દ્ર તથા અગ્નિદેવો, અમને સન્માર્ગે પ્રેરો, તથા મારા હવિનો સ્વીકાર કરીને અમારું રક્ષણ કરો. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર, વરુણ તથા તેવી જ રીતે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૮ (૨૯)

સૂક્ત ૧૧૦.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

મારાં (યોજેલાં) કૃત્યો સમાપ્ત થયાં તથાપિ તે હું પુનઃ કરું છું. કારણ (જુઓ) એક અત્યંત મધુર સ્તુતિ (ઋભૂના) ગૌરવાર્થે હું ગાઉં છું. આ અત્રે સર્વ દેવોને ઉદ્દેશીને સોમરસનો) સમુદ્ર (ભરી) મૂક્યો છે. હે ઋભુઓ, તે સોમ 'સ્વાહા' એવો ઉચ્ચાર કરીને તમને અર્પણ કરતાંની સાથે તમે (તેનો સ્વીકાર કરો તથા) તૃપ્ત થાવ. ૧

જ્યારે અજ્ઞાનમાંથી (સર્વથૈવ) નિર્મુક્ત તથા મારા (જાણે) કોઈ આપ્ત જ એવા તમે પુરાણ પુરૂષ (હવિના) ઉપભોગની ઈચ્છા રાખીને (તેમની પ્રાપ્તિના) ઉદ્યોગે લાગ્યા. ત્યારે હે સુધન્વાના પુત્રો, આપનાં (પરાક્રમોનાં) કૃત્યોના શ્રેષ્ઠપણાને લીધે જ તમે તે ઉદાર સવિતા દેવના સદનમાં જઈ શક્યા. ૨

જેને કદિપણ ગુપ્ત રાખવાનું શક્ય નથી એવા તે સવિતાનું યશ વર્ણન કરવાનો જ્યારે તમે પરિશ્રમ લીધો ત્યારે માત્ર સવિતાએ તમને અમરત્વ અર્પણ કર્યું: તે ઉદાર (ત્વષ્ટા દે)વનો જે પીવાનો એક ચમસ હતો તેના તમે ચાર ચમસ કર્યાં. ૩

સત્કર્મોનું ઘણા ઉત્સાહથી આચરણ કરતાં દેવોની ઉપાસના કરનારા (ઋભુ) માનવ હોવા છતાં પણ અમરત્વને પામી ગયા. આ સુધન્વાના પુત્ર ઋભુ ભાનુનાં પણ દર્શન પ્રાપ્ત થવાની યોગ્યતાએ ચઢીને એક વર્ષની અંદર, (બીજાઓ તેમનાં સ્તોત્રો ગાય એવી) પદવીએ ચડ્યા. ૪

---

८ पुरंदरा इन्द्राग्नी, अस्मान् शिक्षत, नेरेषु अवत ।

१ मे अप' तत तत् ऊ पुनः तायते । स्वादिष्ठा धीतिः उचथाय शस्यते । अयं इह विश्वदेव्यः समुद्रः, ऋभव. स्वाहाकृतस्य स तृम्पुत ऊ ।

२ यत् अपाकः,' मम के चित् आपयः, प्राचः आभोगयं इच्छतः प्र ऐतन, सौधन्वनाः, चरितस्य भूमना, दाशुषः सवितु' गृह अगच्छत ।

३ यत् अगोह्य श्रवयन्तः ऐतन तत् सविता व. अमृतत्व आ असुवत । त्वं चित् असुरस्य भक्षन चमस एक सन्त चतुर्वंय अकृणुत ।

४ शमी तरणित्वेन विप्रो' शापतः मर्तासः सन्तः अमृतत्व अनशु सौधन्वनः सूरचक्षसः ऋभवः संवत्सरे धीतिभि. स अपृच्यन्त ।

અમર દેવોના સમુદાયમાં પણ પોતાની કીર્તિ વધે તથા (એવી રીતે) અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ યશ પોતાને પ્રાપ્ત થાય એવી ઇચ્છા રાખનાર ઋભુઓને (આખરે) માનવો તરફથી સ્તુતિ પ્રાપ્ત થઈને, તેમણે, જેપ્રમાણે ખેતરની આંકણી થાય તેપ્રમાણે તેમનાં તેજસ્વી હથી-આરોથી, ઉઘાડા મુખના તે એક જ (યજ્ઞ) પાત્રની મોજણી કરી. ૫ (૩૦)

(આ ઋભુએ ની શ્રેષ્ઠ પદવી) ધ્યાનમાં લઈને અંતરિક્ષમાં વાસ કરનાર આ વીરોને પળીથી ઘૃત અર્પણ કરતા હોઈએ તેપ્રમાણે (એક) સ્તોત્ર અર્પણ કરીએ, આવો. આજ (પરમ) પિતાની સાથે તે તેમની ઉત્સાહ પૂર્વક કૃતિઓથી ઐક્ય પામ્યા અને સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ કરી લઈને દિવ્ય રજોલોકપર આરૂઢ થયા ૬

ઋભુ જ અમારો પોતાના સામર્થ્યને લીધે નવીન આવેશ ચઢેલો ઇંદ્ર છે. ઋભુ જ તેની શક્તિને લીધે તથા સંપત્તિને લીધે અમારૂં નિધાન તથા અમારો ઉદાર દાતા છે. હે દેવ, આપની કૃપાથી અમે, જે દિનોપર અમારો નિરંતર પ્રેમ રહેશે એવા એકાદ દિવસે, ભક્તિહીન લોકોનાં સૈન્યોપર વિજય મેળવીએ. ૭

ઋભુ, તમે જ એક (ફક્ત) ચર્મમાંથી એક (ખરેખરી જીવતી) ગાય બનાવી તથા માતાનો તથા તેના વત્સનો સમાગમ કરાવ્યો. હે સુધન્વાના પુત્રો, તમે અદ્ભુત કૃતિ કરીને આપના વયસ્ક માતાપિતાનો પુનઃ તરૂણ કર્યાં. ૮

હે ઇંદ્ર, પરાક્રમને લીધે જ્યાં લાભ થવાનો સંભવ હોય એવા યુદ્ધમાં તારા સામર્થ્યથી અમારૂં રક્ષણ કર અને ઋભુઓસહવર્તમાન (આવીને) અમને આશ્ચર્યકારક સૌખ્ય અર્પણ કર. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ તથા તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૯ (૩૧)

---

५ अमर्त्येषु श्रवः इच्छमानाः उपमं नाधमानाः उपस्तुताः ऋभवः तेजनेन एकं जेहमानं पात्रं क्षेत्रं इव वि ममुः ।

६ ये ऋभवः अस्य पितुः सश्चिरे, वाजं, दिवः रजः अरुहन्, अन्तरिक्षस्य नृभ्यः, स्रुचा इव घृतं मनीषां, विप्रनां आ जुहवाम ।

७ ऋभुः नः शवसा नवीयान् इन्द्रः, ऋभुः वाजेभिः वसुभिः वसुः ददिः देवाः, अवसा प्रिये अहनि अयुजता पृत्सुतीः अभि तिष्ठेम ।

८ ऋभवः, चर्मणः गां निः अपिंशत, वत्सेन मातरं पुनः सं असृजत । सौधन्वनासः नरः, स्वपस्यया जिव्री पितरा युवाना अकृणोतन ।

९ इन्द्र, वाजवान् रक्षणं न. अविड्ढि, ऋभुमान् चित्रं दध. आ दर्षि ।

સૂક્ત ૧૧૧.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–इन्द्र ॥

જ્ઞાનને લીધે જેને કુશળતા પ્રાપ્ત થઈ છે એવા હે ઋભુઓ, તમે સુંદર રથ તથા ઇન્દ્રને લઈ જનાર સામર્થ્યવાન્ અશ્વ નિર્માણ કર્યા. તમે તમારાં માતાપિતાને તારુણ્યયુક્ત (નૂતન) આયુષ્ય આપ્યું તથા વત્સમાટે તેની જ પાસે સદોદિત રહે એવી, માતા ઉત્પન્ન કરી. ૧

હે (ઋભુઓ), આપના સામર્થ્યથી અમને યજ્ઞયાગ કરવા માટે આયુષ્ય આપો અને અમારાં અંગમાં પરાક્રમ તથા બલ આવે તેટલામાટે અમને ઉત્તમ સંતતિ તથા (પેટપુરતું) અન્ન આપો. (વળી) અમે અમારી સાથેના સર્વ શૂર પુરૂષો સાથે (નિર્વિઘ્નપણે) (આ જગમાં) રહીએ માટે અમારી સેનાના અંગમાં બલ ઉત્પન્ન કરો. ૨

હે ઋભુઓ, અમારી અભિવૃદ્ધિ કરો. અમારા રથોની અભિવૃદ્ધિ કરો. તમારે અમારી સદોદિત એવી વિજયશાલી અભિવૃદ્ધિ કરવી જોઈએ કે જેને લીધે અમારા સંબંધી અથવા પારકા–કોઈ પણ અમારી સાથે યુદ્ધ કરવાને આગળ આવો–તેમનો પરાજય જ થતો જાય. ૩

અમારા સંરક્ષણાર્થ હું ઋભુના અધિપતિ ઈન્દ્રને તથા તેજપ્રમાણે ઋભુ, વાજ, મરૂત્, બન્ને મિત્ર તથા વરૂણ, તથા બન્ને અશ્વિન–આ દેવોને સોમપાન કરવા માટે બોલાવું છું. અમને (અનેક) લાભ, બુદ્ધિશાલિત્વ તથા વિજયીપણું પ્રાપ્ત થાય એવી રીતે તે અમારી અભિવૃદ્ધિ કરો. ૪

અમારામાં હવિ અર્પણ કરવાનું સામર્થ્ય આવે માટે ઋભુ અમને (અનેક) લાભ પ્રાપ્ત કરાવો અને સમરાંગણમાં વિજયી વાજ અમારૂં સંરક્ષણ કરો. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ, અને તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૫ (૩૨)

---

१ विद्मनापसः, सुवृत रथ तक्षन्; इन्द्रवाहा, वृषण्वसू हरी तक्षन् । ऋभवः, पितृभ्यां युवत् वयः तक्षन् वत्साय सचाभुव मातर तक्षन् ।

२ यज्ञाय नः ऋभुमत् वयः आ तक्षत, क्रत्वे दक्षाय सुप्रजावतीं इप । यथा सर्ववीरया विशा क्षयाम तत् नः शर्धाय इन्द्रिय सु धासथ ।

३ नर. ऋभवः, अस्मभ्य सातिं, रथाय सातिं, अर्वते सातिं आ तक्षत । पृतनासु जामिं अजामिं सक्षणिं जैत्रीं सातिं नः स महेत ।

४ ऊतये ऋभुक्षण इन्द्र, ऋभून्, वाजान्, मरुतः, उभा मित्रावरुणा, अश्विना सोमपीतये नून आ हुवे । ते नः सातये, धिये, जिषे नः हिन्वन्तु ।

५ ऋभुः भराय सातिं स शिशातु । समर्यजित् वाजः अस्मान् अविट्ठ ।

સૂક્ત ૧૧૨.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–द्यावापृथिवी, अग्नि, अश्विन ॥

દ્યુલોક તથા ભૂલોક અમારી પ્રાર્થના તરફ પ્રથમ લક્ષ આપે માટે હુ તેમનુ સ્તવન કરૂ છુ, તથા તે સુદર કાન્તિયુક્ત દેદીપ્યમાન અગ્નિ અત્રે આવતા અમારી કામના પરિપૂર્ણ કરે માટે તેનુ પણ સ્તવન કરૂ છુ હે અશ્વિન, તમારા સ્તુતિકર્તાએ તમને સોમરસ અર્પણ કરેથી જે આપના (ભક્તજનરક્ષક) સામર્થ્યથી તમે તેને વૈભવની વહેંચણી કરો છો તે સામર્થ્ય સાથે લઈ ને અત્રે આગમન કરો　१

(ભક્તજનોની) તમને યાદ આવીને તમે તેમને તમારૂ ઔદાર્ય દેખાડવા પ્રવૃત્ત થાવ માટે તે તમને (સોમરસ) અર્પણ કરતા તમારી ગીરી આજ્ઞા બહાર પડે છે તેની જાણે કે વાટ જ જોતા તમારા રથની આસપાસ અડેકા વાટ જોઈને બેઠા છે હે અશ્વિન, (ભક્તજનોને) તેમનુ અભીષ્ટ પ્રાપ્ત થવા માટે તેમની બુદ્ધિ જે આપના (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યથી તમે (ઉચિત) કર્મોમા નિમગ્ન કરો છો તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો　२

(તે) દિવ્ય અમૃતને લીધે તમને (નવીન) ઉત્સાહ આવતો હોવાને લીધે જ આ સર્વ લોકોપર તમે અધિકાર ચલાવી રહ્યા છો હે શૂર અશ્વિન, જે આપના (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યથી તમે કદિપણ ન વિયાનારી એવી ગાયોમા પણ ભરપૂર દૂધ મૂક્યુ તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો　3

ચારે તરફ પરિભ્રમણ કરનાર તથા બે માતાઓથી જન્મ પામેલ (પુરૂષ) જે તમારા (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે સ્વપુત્રના પરાક્રમની મદદથી (સર્વ) શીઘ્રગામી ઠરીને શોભા પામે છે તથા જે સામર્થ્યના યોગે નિમન્તુ પ્રજ્ઞાવાન્ થવાને સમર્થ થયો તે તારા સામર્થ્ય સાથે લઈને, હે અશ્વિન, તમે અત્રે આગમન કરો　४

જે તમારા (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે બધનમા પડેલા તથા પાશમા જકડાયલા રેભ તથા વન્દનની દૃષ્ટિએ પ્રકાશ પડવામાટે તેમને ઉદકમાથી બહાર કહાડ્યા તથા જેના યોગે (તમારા) ચિંતનમા (કદૈવ) નિમગ્ન હે રાવણ કણ્વોનુ તમે સરક્ષણ કર્યુ તે તારા સામર્થ્ય સાથે લઈને, હે અશ્વિન, તમે અત્રે આગમન કરો　५ (33)

---

१ पूर्वचित्तय' द्यावापृथिवी धम शुद्धं अग्नि यामन् दृष्टय ईळ । अश्विना, याभि भरे कार' अशाय' जिन्वथ ताभि । ऊतिभि सु आ गतं । २ युवो दानाय सुभरा असश्चत ' वचस न रथ मन्तव आ तस्थु अभिना याभि । धियन्यन्तु धिय अवथ ताभि ऊतिभि सु आ गतं । ३ दिव्यस्य अमृतस्य मज्मना ... प्रजा न सुर क्षयथ नरा अश्विना याभि । धेनु' धेनु पिन्वथ ताभि ऊतिभि सु आ गत । ४ याभि । परिज्मा ... तनयस्य मज्मना ... तरणि विभूषति, याभि निम तु विच ... याभि । ऊ... अश्विना, सु आ गतं । ५ अश्विना, याभि निऋत' सित' ... प दन अद्भ्य ... ... आवतं ताभि । ऊतिभि सु आ गतं ।

याभिरन्तकं जसमानमारणे भुज्युं याभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः ।
याभिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ६ ॥
याभिः शुचन्तिं धनसां सुषंसदं तप्तं घर्ममोम्यावन्तमत्रये ।
याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ७ ॥
याभिः शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कृथः ।
याभिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ८ ॥
याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम् ।
याभिः कुत्सं श्रुतर्यं नर्यमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ९ ॥
याभिर्विश्पलां धनसामथर्व्यं सहस्रमीळ्ह आजावजिन्वतम् ।
याभिर्वशमश्व्यं प्रेणिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १० ॥ ३४ ॥

याभिः । अन्तकम् । जसमानम् । आऽअरणे । भुज्युम् । याभिः । अव्यथिऽभिः ।
जिजिन्वथुः । याभिः । कर्कन्धुम् । वय्यम् । च । जिन्वथः । ताभिः । ऊम् इति ।
सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ६ ॥ याभिः । शुचन्तिम् । धनऽसाम् ।
सुऽसंसदम् । तप्तम् । घर्मम् । ओम्याऽवन्तम् । अत्रये । याभिः । पृश्निऽगुम् ।
पुरुऽकुत्सम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ ।
गतम् ॥ ७ ॥ याभिः । शचीभिः । वृषणा । पराऽवृजम् । प्र । अन्धम् । श्रोणम् ।
चक्षसे । एतवे । कृथः । याभिः । वर्तिकाम् । ग्रसिताम् । अमुञ्चतम् । ताभिः ।
ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ ८ ॥ याभिः । सिन्धुम् ।
मधुऽमन्तम् । असश्चतम् । वसिष्ठम् । याभिः । अजरौ । अजिन्वतम् । याभिः ।
कुत्सम् । श्रुतर्यम् । नर्यम् । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः ।
अश्विना । आ । गतम् ॥ ९ ॥ याभिः । विश्पलाम् । धनऽसाम् । अथर्व्यम् ।
सहस्रऽमीळ्हे । आजौ । अजिन्वतम् । याभिः । वशम् । अश्व्यम् । प्रेणिम् । आवतम् ।
ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १० ॥ ३४ ॥

याभिः सुदानू औशिजाय वणिजे दीर्घश्रवसे मधु कोशो अक्षरत् ।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ ११ ॥
याभी रसां क्षोदसोद्नः पिपिन्वथुरनश्वं याभी रथमावतं जिषे ।
याभिस्त्रिशोक उस्रिया उदाजत ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १२ ॥
याभिः सूर्यं परियाथः परावति मन्धातारं क्षैत्रपत्येष्वावतम् ।
याभिर्विप्रं प्र भरद्वाजमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १३ ॥
याभिर्महामतिथिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शम्बरहत्य आवतम् ।
याभिः पूर्भिद्ये त्रसदस्युमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १४ ॥
याभिर्वम्रं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः ।
याभिर्व्यश्वमुत पृथिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १५ ॥ ३५ ॥

याभिः । सुदानू इति सुऽदानू । औशिजाय । वणिजे । दीर्घऽश्रवसे । मधु । कोशः । अक्षरत् । कक्षीवन्तम् । स्तोतारम् । याभिः । आवतम् । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ गतम् ॥ ११ ॥ याभिः । रसाम् । क्षोदसा । उद्नः । पिपिन्वथुः । अनश्वम् । याभिः । रथम् । आवतम् । जिषे । याभिः । त्रिऽशोकः । उस्रियाः । उत्ऽआजत । ताभिः । ऊम् इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १२ ॥ याभिः । सूर्यम् । परिऽयाथः । पराऽवति । मन्धातारम् । क्षैत्रऽपत्येषु । आवतम् । याभिः । विप्रम् । प्र । भरत्ऽवाजम् । आवतम् । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १३ ॥ याभिः । महाम् । अतिथिऽग्वम् । कशःऽजुवम् । दिवःऽदासम् । शम्बरऽहत्ये । आवतम् । याभिः । पूःऽभिद्ये । त्रसदस्युम् । आवतं । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतम् ॥ १४ ॥ याभिः । वम्रम् । विऽपिपानं । उपऽस्तुतं । कलिं । याभिः । वित्तऽजानिं । दुवस्यथः । याभिः । विऽअश्वं । उत । पृथिं । आवतं । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ १५ ॥ ३५ ॥

याभिर्नरा शयवे याभिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीषथुः ।
याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १६ ॥
याभिः पठर्वा जठरस्य मज्मनाग्निर्नादीदेच्चित इद्धो अज्मन्ना ।
याभिः शर्यातमवथो महाधने ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १७ ॥
याभिरङ्गिरो मनसा निरण्यथोऽग्रं गच्छथो विवरे गोअर्णसः ।
याभिर्मनुं शूरमिषा समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १८ ॥
याभिः पत्नीर्विमदाय न्यूहथुरा घ वा याभिररुणीरशिक्षतम् ।
याभिः सुदास ऊहथुः सुदेव्यं१ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ १९ ॥
याभिः शन्ताती भवथो ददाशुषे भुज्युं याभिरवथो याभिरध्रिगुम् ।
ओम्यावतीं सुभरामृतस्तुभं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २० ॥ ३६

याभिः । नरा । शयवे । याभिः । अत्रये । याभिः । । पुरा । मनवे । गातुं । ईषथुः । याभिः । शारीः । आजतं । स्यूमऽरश्मये । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ १६ ॥ याभिः । पठर्वा । जठरस्य । मज्मना । अग्निः । न । अदीदेत् । चितः । इद्धः । अज्मन् । आ । याभिः । शर्यातं । अवथः । महाऽधने । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ १७ ॥ याभिः । अङ्गिरः । मनसा । निऽरण्यथः । अग्रं । गच्छथः । विऽवरे । गोऽअर्णसः । याभिः । मनुं । शूरं । इषा । संऽआवतं । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ १८ ॥ याभिः । पत्नीः । विऽमदाय । निऽऊहथुः । आ । घ । वा । याभिः । अरुणीः । अशिक्षतं । याभिः । सुऽदासे । ऊहथुः । सुऽदेव्यं । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ १९ ॥ याभिः । शन्ताती इति । शंऽताती । भवथः । ददाशुषे । भुज्युं । याभिः । अवथः । याभिः । अध्रिऽगुं । ओम्याऽवतीं । सुऽभरां । ऋतऽस्तुभं । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ २० ॥ ३६ ॥

याभिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे याभिर्यूनो अर्वन्तमावतम् ।
मधु प्रियं भरथो यत्सरड्भ्यस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २१ ॥
याभिर्नरं गोषुयुधं नृषाह्ये क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः ।
याभी रथाँ अवथो याभिरर्वतस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २२ ॥
याभिः कुत्समार्जुनेयं शतक्रतू प्र तुर्वीतिं प्र च दभीतिमावतम् ।
याभिर्ध्वसन्तिं पुरुषन्तिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥ २३ ॥
अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम् ।
अद्यूत्येऽवसे नि ह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥ २४ ॥
द्युभिरक्तुभिः परि पातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥२५॥३७॥७॥

याभिः । कृशानुं । असने । दुवस्यथः । जवे । याभिः । यूनः । अर्वन्तं । आवतं । मधु । प्रियं । भरथः । यत् । सरट्ऽभ्यः । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ २१ ॥ याभिः । नरं । गोषुऽयुधं । नृऽसह्ये । क्षेत्रस्य । साता । तनयस्य । जिन्वथः । याभिः । रथान् । अवथः । याभिः । अर्वतः । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ २२ ॥ याभिः । कुत्सं । आर्जुनेयं । शतक्रतू इति । शतऽक्रतू । प्र । तुर्वीतिं । प्र । च । दभीतिं । आवतं । याभिः । ध्वसन्तिं । पुरुऽसन्तिं । आवतं । ताभिः । ऊं इति । सु । ऊतिऽभिः । अश्विना । आ । गतं ॥ २३ ॥ अप्नस्वतीं । अश्विना । वाचं । अस्मे इति । कृतं । नः । दस्रा । वृषणा । मनीषां । अद्यूत्ये । अवसे । नि । ह्वये । वां । वृधे । च । नः । भवतं । वाजऽसातौ ॥ २४ ॥ द्युऽभिः । अक्तुऽभिः । परि । पातं । अस्मान् । अरिष्टेभिः । अश्विना । सौभगेभिः । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्तां । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ २५ ॥ ३७ ॥

इति प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ ११३ ॥ ऋषि-आङ्गिरस कुत्स । देवता-उषा । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥११३॥ इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागांच्चित्रः प्रकेतो अंजनिष्ट विभ्वां ।
यथा प्रसूंता सवितुः सवायँ एवा रात्र्युषसे योनिमारैक् ॥ १ ॥
रुशद्वत्सा रुशंती श्वेत्यागादारैगु कृष्णा सदनान्यस्याः ।
समानबन्धू अमृते अनूची द्यावा वर्णं चरत आमिनाने ॥ २ ॥
समानो अध्वा स्वस्रोरनन्तस्तमन्यान्यां चरतो देवशिष्टे ।
न मेथेते न तस्थतुः सुमेके नक्तोषासा समनसा विरूपे ॥ ३ ॥
भास्वती नेत्री सूनृतानामचेति चित्रा वि दुरो न आवः ।
प्रार्प्या जगद्व्युं नो रायो अंख्यदुषा अंजीगर्भुवनानि विश्वां ॥ ४ ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

इदं । श्रेष्ठं । ज्योतिषां । ज्योतिः । आ । अगात् । चित्रः । प्रऽकेतः । अजनिष्ट । विऽभ्वां । यथां । प्रऽसूंता । सवितुः । सवाय । एव । रात्री । उपसे । योनिं । अरैक् ॥ १ ॥ रुशत्ऽवत्सा । रुशती । श्वेत्या । आ । अगात् । अरैक् । ऊं इति । कृष्णा । सदनानि । अस्याः । समानबन्धू इति समानऽबंधू । अमृते इति । अनूची इति । द्यावा । वर्णं । चरतः । आमिनाने इत्याऽमिनाने ॥ २ ॥ समानः । अध्वा । स्वस्रोः । अनंतः । तं । अन्याऽअन्या । चरतः । देवशिष्टे इति देवऽशिष्टे । न । मेथेते इति । न । तस्थतुः । सुमेके इति सुऽमेके । नक्तोषसा । सऽमनसा । विरूपे इति विऽरूपे ॥ ३ ॥ भास्वती । नेत्री । सूनृतानां । अचेति । चित्रा । वि । दुरः । नः । आवरित्यावः । प्रऽअर्प्य । जगत् । वि । ऊं इति । नः । रायः । अख्यत् । उषाः । अजीगः । भुवनानि । विश्वा ॥ ४ ॥

जिह्मश्ये॒३॒ चरि॑तवे म॒घोन्या॑भो॒गय॑ इ॒ष्टये॑ रा॒य उ॑ त्वं ।
द॒भ्रं पश्य॑द्भ्य उर्वि॒या वि॒चक्ष॑ उ॒षा अ॑जीग॒र्भुव॑नानि॒ विश्वा॑ ॥ ५ ॥ १ ॥

क्ष॒त्राय॑ त्वं॒ श्रव॑से त्वं म॑ही॒या इ॒ष्टये॑ त्वमर्थ॑मिव त्वमि॒त्यै ।
विस॑दृशा जीवि॒ताभि॒प्रचक्ष॑ उ॒षा अ॑जीग॒र्भुव॑नानि॒ विश्वा॑ ॥ ६ ॥

ए॒षा दि॒वो दु॑हि॒ता प्रत्य॑दर्शि व्यु॒च्छन्ती॑ युव॒तिः शु॒क्रवा॑साः ।
विश्व॒स्येशा॑ना॒ पार्थि॑वस्य॒ वस्व॒ उषो॑ अ॒द्येह सु॑भगे॒ व्यु॑च्छ ॥ ७ ॥

प॒रा॒य॒ती॒नामन्वे॑ति॒ पाथ॑ आयती॒नां प्र॑थ॒मा शश्व॑तीनाम् ।
व्यु॒च्छन्ती॑ जी॒वमु॑दी॒रय॑न्त्यु॒षा मृ॒तं कं च॒न बो॒धय॑न्ती ॥ ८ ॥

उषो॒ यद॒ग्निं स॒मिधे॑ च॒कर्थ॒ वि यदाव॒श्चक्ष॑सा॒ सूर्य॑स्य ।
यन्मानु॑षान्य॒क्ष्यमा॑णाँ॒ अजी॑ग॒स्तद्दे॒वेषु॑ चकृषे भ॒द्रमप्नः॑ ॥ ९ ॥

जि॒ह्मऽश्ये॑ । चरि॑तवे । म॒घोनी॑ । आ॒ऽभो॒गये॑ । इ॒ष्टये॑ । रा॒ये । ऊं॒ इति॑ । त्वं । द॒भ्रं । पश्य॑त्ऽभ्यः । उ॒र्वि॒या । वि॒ऽचक्षे॑ । उ॒षाः । अ॒जी॒गः । भुव॑नानि । विश्वा॑ ॥ ५ ॥ १॥
क्ष॒त्राय॑ । त्वं । श्रव॑से । त्वं । म॒ही॒यै । इ॒ष्टये॑ । त्वं । अर्थ॑म्ऽइव । त्वं । इ॒त्यै । विऽस॑दृशा । जी॒वि॒ता । अ॒भि॒ऽप्रचक्षे॑ । उ॒षाः । अ॒जी॒गः । भुव॑नानि । विश्वा॑ ॥ ६ ॥
ए॒षा । दि॒वः । दु॒हि॒ता । प्रति॑ । अ॒द॒र्शि॒ । वि॒ऽउ॒च्छन्ती॑ । यु॒व॒तिः । शु॒क्रऽवा॑साः । विश्व॑स्य । ईशा॑ना । पार्थि॑वस्य । वस्वः॑ । उषः॑ । अ॒द्य । इ॒ह । सु॒ऽभ॒गे॒ । वि । उ॒च्छ ॥ ७ ॥
प॒रा॒ऽय॒ती॒नां । अनु॑ । ए॒ति॒ । पाथः॑ । आ॒ऽय॒ती॒नां । प्र॒थ॒मा । शश्व॑तीनां । वि॒ऽउ॒च्छन्ती॑ । जी॒वं । उ॒त्ऽई॒रय॑न्ती । उ॒षाः । मृ॒तं । कं । च॒न । बो॒धय॑न्ती ॥ ८ ॥ उषः॑ । यत् । अ॒ग्निं । स॒म्ऽइधे॑ । च॒कर्थ॑ । वि । यत् । आवः॑ । चक्ष॑सा । सूर्य॑स्य । यत् । मानु॑षान् । य॒क्ष्यमा॑णान् । अजी॑गः । इति॑ । तत् । दे॒वेषु॑ । च॒कृ॒षे॒ । भ॒द्रं । अप्नः॑ ॥ ९ ॥

कियात्या यत्समया भवाति या व्यूपुर्याश्च नूनं व्युच्छान् ।
अनु पूर्वाः कृपते वावशाना प्रदीध्याना जोषमन्याभिरेति ॥ १० ॥ २ ॥
ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः ।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान् ॥ ११ ॥
यावयद्द्वेषा ऋतपा ऋतेजाः सुम्नावरी सूनृता ईरयन्ती ।
सुमङ्गलीर्बिभ्रती देववीतिमिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ ॥ १२ ॥
शश्वत्पुरोषा व्युवास देव्यथो अद्येदं व्यावो मघोनी ।
अथो व्युच्छादुत्तराँ अनु द्यूनजरामृता चरति स्वधाभिः ॥ १३ ॥
व्यञ्जिभिर्दिव आतास्वद्यौदप कृष्णां निर्णिजं देव्यावः ।
प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्वैरोषा याति सुयुजा रथेन ॥ १४ ॥

कियति । आ । यत् । समया । भवाति । याः । विऽऊषुः । याः । च । नूनं । विऽउच्छान् । अनु । पूर्वाः । कृपते । वावशाना । प्रऽदीध्याना । जोषं । अन्याभिः । एति ॥ १० ॥ २
ईयुः । ते । ये । पूर्वऽतरां । अपश्यन् । विऽउच्छंतीं । उषसं । मर्त्यासः । अस्माभिः । ऊं इति । नु । प्रतिऽचक्ष्या । अभूत् । ओ इति । ते । यंति । ये । अपरीषु । पश्यान् ॥ ११ ॥
यावयत्ऽद्वेषाः । ऋतऽपाः । ऋतेऽजाः । सुम्नऽवरी । सूनृताः । ईरयंती । सुऽमंगलीः । बिभ्रती । देवऽवीतिं । इह । अद्य । उषः । श्रेष्ठऽतमा । वि । उच्छ ॥ १२ ॥
शश्वत् । पुरा । उषाः । वि । उवास । देवी । अथो इति । अद्य । इदं । वि । आवः । मघोनी । अथो इति । वि । उच्छात् । उत्ऽतरान् । अनु । द्यून् । अजरा । अमृता । चरति । स्वधाभिः ॥ १३ ॥ वि । अंजिऽभिः । दिवः । आतासु । अद्यौत् । अप । कृष्णां । निःऽनिजं । देवी । आवरित्यावः । प्रऽबोधयंती । अरुणेभिः । अश्वैः । आ । उषाः । याति । सुऽयुजा । रथेन ॥ १४ ॥

आवहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना ।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनां विभातीनां प्रथमोषा व्यश्वैत् ॥ १५ ॥ ३ ॥
उदीर्ध्वं जीवो असुर्न आगादप प्रागात्तम आ ज्योतिरेति ।
आरैक्पन्थां यातवे सूर्यायागन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥ १६ ॥
स्यूमना वाच उदियर्ति वह्निः स्तवानो रेभ उषसो विभातीः ।
अद्या तदुच्छ गृणते मघोन्यस्मे आयुर्नि दिदीहि प्रजावत् ॥ १७ ॥
या गोमतीरुषसः सर्ववीरा व्युच्छन्ति दाशुषे मर्त्याय ।
वायोरिव सूनृतानामुदर्के ता अश्वदा अश्नवत्सोमसुत्वा ॥ १८ ॥
माता देवानामदितेरनीकं यज्ञस्य केतुर्बृहती वि भाहि ।
प्रशस्तिकृद्ब्रह्मणे नो व्युच्छा नो जने जनय विश्ववारे ॥ १९ ॥

आऽवहन्ती । पोष्या । वार्याणि । चित्रं । केतुं । कृणुते । चेकिताना । ईयुषीणां । उपऽमा । शश्वतीनां । विऽभातीनां । प्रथमा । उषाः । वि । अश्वैत् ॥ १५ ॥ ३ ॥ उत् । ईर्ध्वं । जीवः । असुः । नः । आ । अगात् । अप । प्र । अगात् । तमः । आ । ज्योतिः । एति । अरैक् । पंथां । यातवे । सूर्याय । अगन्म । यत्र । प्रऽतिरंते । आयुः ॥ १६ ॥ स्यूमना । वाचः । उत् । इयर्ति । वह्निः । स्तवानः । रेभः । उषसः । विऽभातीः । अद्य । तत् । उच्छ । गृणते । मघोनि । अस्मे इति । आयुः । नि । दिदीहि । प्रजाऽवत् ॥ १७ ॥ याः । गोऽमतीः । उषसः । सर्वऽवीराः । विऽउच्छंति । दाशुषे । मर्त्याय । वायोःऽइव । सूनृतानां । उत्ऽअर्के । ताः । अश्वऽदाः । अश्नवत् । सोमऽसुत्वा ॥ १८ ॥ माता । देवानां । अदितेः । अनीकं । यज्ञस्य । केतुः । बृहती । वि । भाहि । प्रशस्तिऽकृत् । ब्रह्मणे । नः । वि । उच्छ । आ । नः । जने । जनय । विश्वऽवारे ॥ १९ ॥

यच्चित्रमप्न॑ उषसो॒ वह॑न्तीजा॒नाय॑ शशमा॒नाय॑ भ॒द्रम् ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒ मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥ २० ॥ ४ ॥

॥ ११४ ॥ ऋषिः—आङ्गिरस कुत्स । देवता—रुद्रः । छन्दः—जगती ॥

॥११४॥ इ॒मा रु॒द्राय॑ त॒वसे॑ कप॒र्दिने॑ क्ष॒यद्वी॑राय॒ प्र भ॑रामहे म॒तीः ।
यथा॒ शमस॑द्द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पदे॒ विश्वं॑ पु॒ष्टं ग्रामे॑ अ॒स्मिन्ननातु॒रम् ॥ १ ॥
मृ॒ळा नो॑ रुद्रो॒त नो॒ मय॑स्कृधि क्ष॒यद्वी॑राय॒ नम॑सा विधेम ते ।
यच्छं च॒ योश्च॒ मनु॑राये॒जे पि॒ता तद॑श्याम॒ तव॑ रुद्र॒ प्रणी॑तिषु ॥ २ ॥
अ॒श्याम॑ ते सुम॒तिं दे॑वय॒ज्यया॑ क्ष॒यद्वी॑रस्य॒ तव॑ रुद्र मीढ्वः ।
सु॒म्ना॒यन्निद्विशो॑ अ॒स्माक॒मा च॒रारि॑ष्टवीरा जुहवाम ते ह॒विः ॥ ३ ॥
त्वे॒षं व॒यं रु॒द्रं य॑ज्ञ॒साधं॑ व॒ङ्कुं क॒विमव॑से॒ नि ह्व॑यामहे ।
आ॒रे अ॒स्मद्दैव्यं॒ हेळो॑ अस्यतु सुम॒तिमिद्व॒यम॒स्या वृ॑णीमहे ॥ ४ ॥

यत् । चि॒त्रं । अप्नः॑ । उ॒षसः॑ । वह॑न्ति । ई॒जा॒नाय॑ । श॒श॒मा॒नाय॑ । भ॒द्रं । तत् । नः॒ । मि॒त्रः । वरु॑णः । म॒म॒ह॒न्ता॒ । अदि॑तिः । सिन्धुः॑ । पृ॒थि॒वी । उ॒त । द्यौः ॥ २० ॥ ४ ॥

इ॒माः । रु॒द्राय॑ । त॒वसे॑ । क॒प॒र्दिने॑ । क्ष॒यत्ऽवी॑राय । प्र । भ॒रा॒म॒हे॒ । म॒तीः । यथा॑ । शं । अस॑त् । द्वि॒ऽपदे॑ । चतुः॑ऽपदे । विश्वं॑ । पु॒ष्टं । ग्रामे॑ । अ॒स्मिन् । अ॒ना॒तु॒रं ॥ १ ॥ मृ॒ळ । नः॒ । रु॒द्र॒ । उ॒त । नः॒ । मयः॑ । कृ॒धि॒ । क्ष॒यत्ऽवी॑राय । नम॑सा । वि॒धे॒म॒ । ते॒ । यत् । शं । च॒ । योः । च॒ । मनुः॑ । आ॒ऽये॒जे । पि॒ता । तत् । अ॒श्या॒म॒ । तव॑ । रु॒द्र॒ । प्रऽनी॑तिषु ॥ २ ॥ अ॒श्याम॑ । ते॒ । सु॒ऽम॒तिं । दे॒व॒ऽय॒ज्यया॑ । क्ष॒यत्ऽवी॑रस्य । तव॑ । रु॒द्र॒ । मी॒ढ्वः॒ । सु॒म्न॒ऽयन् । इत् । विशः॑ । अ॒स्माकं॑ । आ । च॒र॒ । अरि॑ष्टऽवीराः । जु॒ह॒वा॒म॒ । ते॒ । ह॒विः ॥ ३ ॥ त्वे॒षं । व॒यं । रु॒द्रं । य॒ज्ञ॒ऽसाधं॑ । व॒ङ्कुं । क॒विं । अव॑से । नि । ह्व॒या॒म॒हे॒ । आ॒रे । अ॒स्मत् । दैव्यं॑ । हेळः॑ । अ॒स्य॒तु॒ । सु॒ऽम॒तिं । इत् । व॒यं । अ॒स्य । आ । वृ॒णी॒म॒हे॒ ॥ ४ ॥

दिवो वराहमरुषं कपर्दिनं त्वेषं रूपं नमसा नि ह्वयामहे ।
हस्ते बिभ्रद्भेषजा वार्याणि शर्म वर्म छर्दिरस्मभ्यं यंसत् ॥ ५ ॥ ५ ॥
इदं पित्रे मरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम् ।
रास्वा च नो अमृत मर्तभोजनं त्मने तोकाय तनयाय मृळ ॥ ६ ॥
मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् ।
मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः ॥ ७ ॥
मा नस्तोके तनये मा न आयौ मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः ।
वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तः सदमित्त्वा हवामहे ॥ ८ ॥
उप ते स्तोमान्पशुपा इवाकरं रास्वा पितर्मरुतां सुम्नमस्मे ।
भद्रा हि ते सुमतिर्मृळयत्तमाथा वयमव इत्ते वृणीमहे ॥ ९ ॥

दिवः । वराहं । अरुषं । कपर्दिनं । त्वेषं । रूपं । नमसा । नि । ह्वयामहे । हस्ते । बिभ्रत् । भेषजा । वार्याणि । शर्म । वर्म । छर्दिः । अस्मभ्यं । यंसत् ॥ ५ ॥ ५ ॥ इदं । पित्रे । मरुतां । उच्यते । वचः । स्वादोः । स्वादीयः । रुद्राय । वर्धनं । रास्व । च । नः । अमृत । मर्तऽभोजनं । त्मने । तोकाय । तनयाय । मृळ ॥ ६ ॥ मा । नः । महांतं । उत । मा । नः । अर्भकं । मा । नः । उक्षंतं । उत । मा । नः । उक्षितं । मा । नः । वधीः । पितरं । मा । उत । मातरं । मा । नः । प्रियाः । तन्वः । रुद्र । रिरिषः ॥ ७ ॥ मा । नः । तोके । तनये । मा । नः । आयौ । मा । नः । गोषु । मा । नः । अश्वेषु । रिरिषः । वीरान् । मा । नः । रुद्र । भामितः । वधीः । हविष्मंतः । सदं । इत् । त्वा । हवामहे ॥ ८ ॥ उप । ते । स्तोमान् । पशुपाःऽइव । आ । अकरं । रास्व । पितः । मरुतां । सुम्नं । अस्मे इति । भद्रा । हि । ते । सुऽमतिः । मृळयत्ऽतमा । अथ । वयं । अवः । इत् । ते । वृणीमहे ॥ ९ ॥

[आ]रे ते॑ गो॒घ्नमु॒त पू॑रुष॒घ्नं क्षय॑द्वीर सु॒म्नम॒स्मे ते॑ अस्तु ।
[मृ]ळा च॑ नो॒ अधि॑ च ब्रूहि दे॒वाधा॑ च नः॒ शर्म॑ यच्छ द्वि॒बर्हाः॑ ॥ १० ॥
[अ]वो॑चाम॒ नमो॑ अस्मा अव॒स्यवः॑ शृ॒णोतु॑ नो॒ हवं॑ रु॒द्रो म॒रुत्वा॑न् ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑तिः॒ सिन्धुः॑ पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ ११५ ॥ ऋषिः–आङ्गिरसः कुत्स । देवता–सूर्यः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ ११५ ॥ चि॒त्रं दे॒वाना॒मुद॑गा॒दनी॑कं॒ चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्या॒ग्नेः ।
आप्रा॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्षं॒ सूर्य॑ आ॒त्मा जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च ॥ १ ॥
सूर्यो॑ दे॒वीमु॒षसं॒ रोच॑मानां॒ मर्यो॒ न योषा॑म॒भ्ये॑ति प॒श्चात् ।
यत्रा॒ नरो॑ देव॒यन्तो॑ यु॒गानि॑ वितन्व॒ते प्रति॑ भ॒द्राय॑ भ॒द्रम् ॥ २ ॥
भ॒द्रा अश्वा॑ ह॒रितः॒ सूर्य॑स्य चि॒त्रा एत॑ग्वा अनु॒माद्या॑सः ।
न॒म॒स्यन्तो॑ दि॒व आ पृ॒ष्ठम॑स्थुः॒ परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी य॑न्ति स॒द्यः ॥ ३ ॥

आरे । ते । गोऽघ्नं । उत । पुरुषऽघ्नं । क्षयत्ऽवीर । सुम्नं । अस्मे इति॑ । ते । अस्तु ।
मृळ । च । नः । अधि । च । ब्रूहि । देव । अध॑ । च । नः । शर्म॑ । यच्छ । द्विऽबर्हाः
॥१०॥ अवो॑चाम । नमः॑ । अस्मै । अवस्यवः॑ । शृणोतु॑ । नः । हवं॑ । रुद्रः । मरुत्वा॑न् ।
तत् । नः । मित्रः । वरु॑णः । मामहन्ताम् । अदि॑तिः । सिन्धुः॑ । पृथिवी । उत । द्यौः
॥ ११ ॥ ६ ॥

चित्रं । देवानां॑ । उत् । अगात् । अनी॑कं । चक्षुः॑ । मित्रस्य॑ । वरु॑णस्य । अग्नेः ।
आ । अप्राः । द्यावा॑पृथिवी इति॑ । अन्तरि॑क्षं । सूर्यः॑ । आत्मा । जग॑तः । तस्थुषः॑ । च
॥ १ ॥ सूर्यः॑ । देवीं । उषसं॑ । रोच॑मानां । मर्यः॑ । न । योषां॑ । अभि । एति ।
पश्चात् । यत्र॑ । नरः॑ । देवऽयन्तः॑ । युगानि॑ । विऽतन्वते । प्रति॑ । भद्राय॑ । भद्रं ॥ २ ॥
भद्राः । अश्वाः॑ । हरि॑तः । सूर्य॑स्य । चित्राः । एत॑ऽग्वाः । अनुऽमाद्या॑सः । नमस्यन्तः॑ ।
दिवः । आ । पृष्ठं । अस्थुः । परि॑ । द्यावा॑पृथिवी इति॑ । यन्ति॑ । सद्यः ॥ ३ ॥

तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभार ।
यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥ ४ ॥
तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे ।
अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥ ५ ॥
अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥६॥७॥१६॥

॥ सप्तदशोऽनुवाकः ॥

॥ ११६ ॥ ऋषि-कक्षीवान् । देवता-अश्विनौ । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ ११६ ॥ नासत्याभ्यां बर्हिरिव प्र वृञ्जे स्तोमाँ इयर्म्यभ्रियेव वातः ।
यावर्भगाय विमदाय जायां सेनाजुवा न्यूहतू रथेन ॥ १ ॥
वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वा देवानां वा जूतिभिः शाशदाना ।
तद्रासभो नासत्या सहस्रमाजा यमस्य प्रधने जिगाय ॥ २ ॥

तत् । सूर्यस्य । देवऽत्वं । तत् । महिऽत्वं । मध्या । कर्तोः । विऽततं । सं । जभार । यदा । इत् । अयुक्त । हरितः । सधऽस्थात् । आत् । रात्री । वासः । तनुते । सिमस्मै ॥ ४ ॥ तत् । मित्रस्य । वरुणस्य । अभिऽचक्षे । सूर्यः । रूपं । कृणुते । द्योः । उपऽस्थे । अनंतं । अन्यत् । रुशत् । अस्य । पाजः । कृष्णं । अन्यत् । हरितः । सं । भरंति ॥ ५ ॥ अद्य । देवाः । उत्ऽइता । सूर्यस्य । निः । अंहसः । पिपृत । निः । अवद्यात् । तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्तां । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ ६ ॥ ७ ॥ १६ ॥

नासत्याभ्यां । बर्हिःऽइव । प्र । वृंजे । स्तोमान् । इयर्मि । अभ्रियाऽइव । वातः । यौ । अर्भगाय । विऽमदाय । जायां । सेनाऽजुवा । निऽऊहतुः । रथेन ॥ १ ॥ वीळुपत्मऽभिः । आशुहेमऽभिः । वा । देवानां । वा । जूतिऽभिः । शाशदाना । तत् । रासभः । नासत्या । सहस्रं । आजा । यमस्य । प्रऽधने । जिगाय ॥ २ ॥

तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रयिं न कश्चिन्ममृवाँ अवाहाः ।
तमूहथुर्नौभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्षप्रुद्भिरपोदकाभिः ॥ ३ ॥

तिस्रः क्षपस्त्रिरहातिव्रजद्भिर्नासत्या भुज्युमूहथुः पतङ्गैः ।
समुद्रस्य धन्वन्नार्द्रस्य पारे त्रिभी रथैः शतपद्भिः षळश्वैः ॥ ४ ॥

अनारम्भणे तदवीरयेथामनास्थाने अग्रभणे समुद्रे ।
यदश्विना ऊहथुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नावमातस्थिवांसम् ॥ ५ ॥ ८ ॥

यमश्विना ददथुः श्वेतमश्वमघाश्वाय शश्वदित्स्वस्ति ।
तद्वां दात्रं महि कीर्तेन्यं भूत्पैद्वो वाजी सदमिद्धव्यो अर्यः ॥ ६ ॥

युवं नरा स्तुवते पज्रियाय कक्षीवते अरदतं पुरंधिम् ।
कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णः शतं कुम्भाँ असिञ्चतं सुरायाः ॥ ७ ॥

तुग्रः । ह । भुज्युं । अश्विना । उदऽमेघे । रयिं । न । कः । चित् । ममृऽवान् । अव । अहाः । तं । ऊहथुः । नौभिः । आत्मन्ऽवतीभिः । अंतरिक्षप्रुत्ऽभिः । अपऽउदकाभिः ॥ ३ ॥ तिस्रः । क्षपः । त्रिः । अहा । अतिव्रजत्ऽभिः । नासत्या । भुज्युं । ऊहथुः । पतंगैः । समुद्रस्य । धन्वन् । आर्द्रस्य । पारे । त्रिऽभिः । रथैः । शतपत्ऽभिः । षट्ऽअश्वैः ॥ ४ ॥ अनारंभणे । तत् । अवीरयेथां । अनास्थाने । अग्रभणे । समुद्रे । यत् । अश्विना । ऊहथुः । भुज्युं । अस्तं । शतऽअरित्रां । नावं । आ । तस्थिऽवांसं ॥ ५ ॥ ८ ॥ यं । अश्विना । ददथुः । श्वेतं । अश्वं । अघऽअश्वाय । शश्वत् । इत् । स्वस्ति । तत् । वां । दात्रं । महि । कीर्तेन्यं । भूत् । पैद्वः । वाजी । सदं । इत् । हव्यः । अर्यः ॥ ६ ॥ युवं । नरा । स्तुवते । पज्रियाय । कक्षीवते । अरदतं । पुरंऽधिं । कारोतरात् । शफात् । अश्वस्य । वृष्णः । शतं । कुंभान् । असिंचतं । सुरायाः ॥ ७ ॥

हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथां पितुमतीमूर्जमस्मा अधत्तं ।
ऋबीसे अत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुः सर्वगणं स्वस्ति ॥ ८ ॥
परावतं नासत्यानुदेथामुच्चाबुध्नं चक्रथुर्जिह्मबारम् ।
क्षरन्नापो न पायनाय राये सहस्राय तृष्यते गोतमस्य ॥ ९ ॥
जुजुरुषो नासत्योत वव्रिं प्रामुञ्चतं द्रापिमिव च्यवानात् ।
प्रातिरतं जहितस्यायुर्दस्रादित्पतिमकृणुतं कनीनाम् ॥ १० ॥ ९ ॥
तद्वां नरा शंस्यं राध्यं चाभिष्टिमन्नासत्या वरूथम् ।
यद्विद्वांसा निधिमिवापगूळ्हमुद्दर्शतादूपथुर्वन्दनाय ॥ ११ ॥
तद्वां नरा सनये दंस उग्रमाविष्कृणोमि तन्यतुर्न वृष्टिम् ।
दध्यङ् ह यन्मध्वाथर्वणो वामश्वस्य शीर्ष्णा प्र यदीमुवाच ॥ १२ ॥

हिमेन । अग्निं । घ्रंसं । अवारयेथां । पितुऽमतीं । ऊर्जं । अस्मै । अधत्तं । ऋबीसे । अत्रिं । अश्विना । अवऽनीतं । उत् । निन्यथुः । सर्वऽगणं । स्वस्ति ॥ ८ ॥ परा । अवतं । नासत्या । अनुदेथां । उच्चाऽबुध्नं । चक्रथुः । जिह्मऽबारं । क्षरन् । आपः । न । पायनाय । राये । सहस्राय । तृष्यते । गोतमस्य ॥ ९ ॥ जुजुरुषः । नासत्या । उत । वव्रिं । प्र । अमुंचतं । द्रापिंऽइव । च्यवानात् । प्र । अतिरतं । जहितस्य । आयुः । दस्रा । आत् । इत् । पतिं । अकृणुतं । कनीनां ॥ १० ॥ ९ ॥ तत् । वां । नरा । शंस्यं । राध्यं । च । अभिष्टिऽमत् । नासत्या । वरूथं । यत् । विद्वांसा । निधिंऽइव । अपऽगूळ्हं । उत् । दर्शतात् । ऊपथुः । वंदनाय ॥ ११ ॥ तत् । वां । नरा । सनये । दंसः । उग्रं । आविः । कृणोमि । तन्यतुः । न । वृष्टिं । दध्यङ् । ह । यत् । मधु । आथर्वणः । वां । अश्वस्य । शीर्ष्णा । प्र । यत् । ईं । उवाच ॥ १२ ॥

अजोहवीन्नासत्या करा वां महे यामन्पुरुभुजा पुरंन्धिः ।
श्रुतं तच्छासुरिव वध्रिमत्या हिरंण्यहस्तमश्विनावदत्तम् ॥ १३ ॥
आस्नो वृकस्य वर्तिकामभीके युवं नरा नासत्यामुमुक्तम् ।
उतो कविं पुंरुभुजा युवं ह कृपमाणमकृणुतं विचक्षे ॥ १४ ॥
चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पर्णमाजा खेलस्य परितक्म्यायाम् ।
सद्यो जङ्घामायसीं विश्पलायै धने हिते सर्तवे प्रत्यंधत्तम् ॥ १५ ॥ १० ॥
शतं मेषान्वृक्यें चक्षदानमृज्राश्वं तं पितान्धं चकार ।
तस्मा अक्षी नासत्या विचक्ष आधत्तं दस्रा भिषजावनर्वन् ॥ १६ ॥
आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य कार्ष्मेवातिष्ठदर्वता जयंन्ती ।
विश्वे देवा अन्वमन्यन्त हृद्भिः समु श्रिया नासत्या सचेथे ॥ १७ ॥

अजोहवीत् । नासत्या । करा । वां । महे । यामन् । पुरुऽभुजा । पुरंऽधिः । श्रुतं । तत् । शासुःऽइव । वध्रिऽमत्याः । हिरंण्यऽहस्तं । अश्विनौ । अदत्तं ॥ १३ ॥ आस्नः । वृकस्य । वर्तिकां । अभीके । युवं । नरा । नासत्या । अमुमुक्तं । उतो इति । कविं । पुरुऽभुजा । युवं । ह । कृपमाणं । अकृणुतं । विऽचक्षे ॥ १४ ॥ चरित्रं । हि । वेःऽइव । अच्छेदि । पर्णं । आजा । खेलस्य । परिऽतक्म्यायां । सद्यः । जंघां । आयसीं । विश्पलायै । धने । हिते । सर्तवे । प्रति । अधत्तं ॥ १५ ॥ १० ॥ शतं । मेषान् । वृक्यें । चक्षदानं । ऋज्रऽअश्वं । तं । पिता । अंधं । चकार । तस्मै । अक्षी इति । नासत्या । विऽचक्षे । आ । अधत्तं । दस्रा । भिषजौ । अनर्वन् ॥ १६ ॥ आ । वां । रथं । दुहिता । सूर्यस्य । कार्ष्मऽइव । अतिष्ठत् । अर्वता । जयंती । विश्वे । देवाः । अनु । अमन्यंत । हृत्ऽभिः । सं । ऊं इति । श्रिया । नासत्या । सचेथे । इति ॥ १७॥

यदयातं दिवोदासाय वर्तिर्भरद्वाजायाश्विना हयन्ता ।
रेवदुवाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिंशुमारश्च युक्ता ॥ १८ ॥
रयिं सुक्षत्रं स्वपत्यमायुः सुवीर्यं नासत्या वहन्ता ।
आ जह्नावीं समनसोप वाजैस्त्रिरह्नो भागं दधतीमयातम् ॥ १९ ॥
परिविष्टं जाहुषं विश्वतः सीं सुगेभिर्नक्तमूहथू रजोभिः ।
विभिन्दुना नासत्या रथेन वि पर्वताँ अजरयू अयातम् ॥ २० ॥ ११ ॥
एकस्या वस्तोरावतं रणाय वशमश्विना सनये सहस्रा ।
निरहतं दुच्छुना इन्द्रवन्ता पृथुश्रवसो वृषणावरातीः ॥ २१ ॥
शरस्य चिदार्चत्कस्यावतादा नीचादुच्चा चक्रथुः पातवे वाः ।
शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जसुरये स्तर्यं पिप्यथुर्गाम् ॥ २२ ॥

यत् । अयातं । दिवःऽदासाय । वर्तिः । भरत्ऽवाजाय । अश्विना । हयन्ता । रेवत् । उवाह । सचनः । रथः । वां । वृषभः । च । शिंशुमारः । च । युक्ता ॥ १८ ॥ रयिं । सुऽक्षत्रं । सुऽअपत्यम् । आयुः । सुऽवीर्यं । नासत्या । वहन्ता । आ । जह्नावीं सऽमनसा । उप । वाजैः । त्रिः । अह्नः । भागं । दधतीं । अयातं ॥ १९ ॥ परिऽविष्टं । जाहुषं । विश्वतः । सीं । सुऽगेभिः । नक्तं । ऊहथुः । रजःऽभिः । विऽभिन्दुना । नासत्या । रथेन । वि । पर्वतान् । अजरयू इति । अयातं ॥ २० ॥ ११ ॥ एकस्याः । वस्तोः । आवतं । रणाय । वशं । अश्विना । सनये । सहस्रा । निः । अहतं । दुच्छुनाः । इन्द्रऽवन्ता । पृथुऽश्रवसः । वृषणौ । अरातीः ॥ २१ ॥ शरस्य । चित् । आर्चत्ऽकस्य । अवतात् । आ । नीचात् । उच्चा । चक्रथुः । पातवे । वाःइति । वाः । शयवे । चित् । नासत्या । शचीभिः । जसुरये । स्तर्यं । पिप्यथुः । गां ॥ २२ ॥

अवस्यते स्तुवते कृष्णियार्य ऋजूयते नासत्या शचीभिः ।
पशुं न नष्टमिव दर्शनाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय ॥ २३ ॥
दश रात्रीरशिवेना नव द्यूनवनद्धं श्नथितमप्स्वन्तः ।
विप्रुतं रेभमुदनि प्रवृक्तमुन्निन्यथुः सोममिव स्रुवेण ॥ २४ ॥
प्र वां दंसांस्यश्विनाववोचमस्य पतिः स्यां सुगवः सुवीरः ।
उत पश्यन्नश्नुवन्दीर्घमायुरस्तमिवेज्जरिमाणं जगम्याम् ॥ २५ ॥ १२ ॥

॥ ११७ ॥ ऋषि –कक्षीवान् । देवता–अश्विनौ । छन्द –त्रिष्टुप् ॥

॥ ११७ ॥ मध्वः सोमस्याश्विना मदाय प्रत्नो होता विवासते वां ।
बर्हिष्मती रातिर्विश्रिता गीरिषा यातं नासत्योप वाजैः ॥ १ ॥
यो वामश्विना मनसो जवीयान्रथः स्वश्वो विश आजिगाति ।
येन गच्छथः सुकृतो दुरोणं तेन नरा वर्तिरस्मभ्यं यातम् ॥ २ ॥

अवस्यते । स्तुवते । कृष्णियार्य । ऋजुऽयते । नासत्या । शचीभिः । पशुं । न । नष्टंऽइव । दर्शनाय । विष्णाप्वं । ददथुः । विश्वकाय ॥ २३ ॥ दश । रात्रीः । अशिवेन । नव । द्यून् । अवऽनद्धं । श्नथितं । अप्ऽसु । अंतरिति । विऽप्रुतं । रेभं । उदनि । प्रऽवृक्तं । उत् । निन्यथुः । सोमंऽइव । स्रुवेण ॥ २४ ॥ प्र । वां । दंसांसि । अश्विनौ । अवोचं । अस्य । पतिः । स्यां । सुऽगवः । सुऽवीरः । उत । पश्यन् । अश्नुवन् । दीर्घं । आयुः । अस्तंऽइव । इत् । जरिमाणं । जगम्यां ॥ २५ ॥ १२ ॥

मध्वः । सोमस्य । अश्विना । मदाय । प्रत्नः । होता । आ । विवासते । वां । बर्हिष्मती । रातिः । विऽश्रिता । गीः । इषा । यातं । नासत्या । उप । वाजैः ॥ १ ॥ यः । वां । अश्विना । मनसः । जवीयान् । रथः । सुऽअश्वः । विशः । आऽजिगाति । येन । गच्छथः । सुऽकृतः । दुरोणं । तेन । नरा । वर्तिः । अस्मभ्यं । यातं ॥ २ ॥

ऋषिं नरावंहंसः पाञ्चजन्यमृबीसादत्रिं मुञ्चथो गणेन ।
मिनन्ता दस्योरशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोदयन्ता ॥ ३ ॥
अश्वं न गूळ्हमश्विना दुरेवैर्ऋषिं नरा वृषणा रेभमप्सु ।
सं तं रिणीथो विप्रुतं दंसोभिर्न वां जूर्यन्ति पूर्व्या कृतानि ॥ ४ ॥
सुषुप्वांसं न निर्ऋतेरुपस्थे सूर्यं न दस्रा तमसि क्षियन्तम् ।
शुभे रुक्मं न दर्शतं निखातमुदूपथुरश्विना वन्दनाय ॥ ५ ॥ १३ ॥
तद्वां नरा शंस्यं पज्रियेण कक्षीवता नासत्या परिज्मन् ।
शफादश्वस्य वाजिनो जनाय शतं कुम्भाँ असिञ्चतं मधूनाम् ॥ ६ ॥
युवं नरा स्तुवते कृष्णियाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय ।
घोषायै चित्पितृषदे दुरोणे पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तम् ॥ ७ ॥

ऋषिं । नरौ । अंहंसः । पांचंऽजन्यं । ऋबीसात् । अत्रिं । मुंचथः । गणेन । मिनंता दस्योः । अशिवस्य । मायाः । अनुऽपूर्वं । वृषणा । चोदयंता ॥ ३ ॥ अश्वं । न गूळ्हं । अश्विना । दुःऽएवैः । ऋषिं । नरा । वृषणा । रेभं । अपऽसु । सं । तं । रिणीथः । विऽप्रुतं । दंसःऽभिः । न । वां । जूर्यंति । पूर्व्या । कृतानि ॥ ४ ॥ सुसुप्वांसं । न । निःऽऋतेः । उपऽस्थे । सूर्यं । न । दस्रा । तमसि । क्षियंतं । शुभे । रुक्मं । न । दर्शतं । निऽखातं । उत् । ऊपथुः । अश्विना । वंदनाय ॥ ५ ॥ १३ ॥ तत् । वां । नरा । शंस्यं । पज्रियेण । कक्षीवता । नासत्या । परिऽज्मन् । शफात् । अश्वस्य । वाजिनः । जनाय । शतं । कुंभान् । असिंचतं । मधूनां ॥ ६ ॥ युवं । नरा । स्तुवते । कृष्णियाय । विष्णाप्वं । ददथुः । विश्वकाय । घोषायै । चित् । पितृऽसदे । दुरोणे । पतिं । जूर्यंत्यै । अश्विना । अदत्तं ॥ ७ ॥

युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं महः क्षोणस्याश्विना कण्वाय ।
प्रवाच्यं तद्वृषणा कृतं वां यन्नार्षदाय श्रवो अध्यधत्तम् ॥ ८ ॥
पुरू वर्पांस्यश्विना दधाना नि पेदव ऊहथुराशुमश्वम् ।
सहस्रसां वाजिनमप्रतीतमहिहनं श्रवस्यं तरुत्रम् ॥ ९ ॥
एतानि वां श्रवस्या सुदानू ब्रह्माङ्गूषं सदनं रोदस्योः ।
यद्वां पज्रासो अश्विना हवन्ते यातमिषा च विदुषे च वाजम् ॥ १० ॥ १४ ॥
सूनोर्मानेनाश्विना गृणाना वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता ।
अगस्त्ये ब्रह्मणा वावृधाना सं विश्पलां नासत्यारिणीतम् ॥ ११ ॥
कुह यान्ता सुष्टुतिं काव्यस्य दिवो नपाता वृषणा शयुत्रा ।
हिरण्यस्येव कलशं निखातमुदूपथुर्दशमे अश्विनाहन् ॥ १२ ॥

युवं । श्यावाय । रुशतीं । अदत्तं । महः । क्षोणस्य । अश्विना । कण्वाय । प्रऽवाच्यं । तत् । वृषणा । कृतं । वां । यत् । नार्षदाय । श्रवः । अधिऽअधत्तं ॥ ८ ॥ पुरु । वर्पांसि । अश्विना । दधाना । नि । पेदवे । ऊहथुः । आशुं । अश्वं । सहस्रऽसां । वाजिनं । अप्रतिऽइतं । अहिऽहनं । श्रवस्यं । तरुत्रं ॥ ९ ॥ एतानि । वां । श्रवस्या । सुदानू इति सुऽदानू । ब्रह्म । आंगूषं । सदनं । रोदस्योः । यत् । वां । पज्रासः । अश्विना । हवंते । यातं । इषा । च । विदुषे । च । वाजं ॥ १० ॥ १४ ॥ सूनोः । मानेन । अश्विना । गृणाना । वाजं । विप्राय । भुरणा । रदंता । अगस्त्ये । ब्रह्मणा । ववृधाना । सं । विश्पलां । नासत्या । अरिणीतं ॥ ११ ॥ कुह । यांता । सुऽस्तुतिं । काव्यस्य । दिवः । नपाता । वृषणा । शयुऽत्रा । हिरण्यस्यऽइव । कलशं । निऽखातं । उत् । ऊपथुः । दशमे । अश्विना । अहन् ॥ १२ ॥

युवं च्यवानमश्विना जरन्तं पुनर्युवानं चक्रथुः शचीभिः ।
युवो रथं दुहिता सूर्यस्य सह श्रिया नासत्यावृणीत ॥ १३ ॥
युवं तुग्राय पूर्व्येभिरेवैः पुनर्मन्यावभवतं युवाना ।
युवं भुज्युमर्णसो निः समुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः ॥ १४ ॥
अजोहवीदश्विना तौग्र्यो वां प्रोळ्हः समुद्रमव्यथिर्जगन्वान् ।
निष्टमूहथुः सुयुजा रथेन मनोजवसा वृषणा स्वस्ति ॥ १५ ॥ १५ ॥
अजोहवीदश्विना वर्तिका वामास्नो यत्सीममुञ्चतं वृकस्य ।
वि जयुषा ययथुः सान्वद्रेर्जातं विष्वाचो अहतं विषेण ॥ १६ ॥
शतं मेषान्वृक्ये मामहानं तमः प्रणीतमशिवेन पित्रा ।
आक्षी ऋज्राश्वे अश्विनावधत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे ॥ १७ ॥

युवं । च्यवानं । अश्विना । जरन्तं । पुनः । युवानं । चक्रथुः । शचीभिः । युवोः । रथं । दुहिता । सूर्यस्य । सह । श्रिया । नासत्या । अवृणीत ॥ १३ ॥ युवं । तुग्राय । पूर्व्येभिः । एवैः । पुनःऽमन्यौ । अभवतं । युवाना । युवं । भुज्युं । अर्णसः । निः । समुद्रात् । विऽभिः । ऊहथुः । ऋज्रेभिः । अश्वैः ॥ १४ ॥ अजोहवीत् । अश्विना । तौग्र्यः । वां । प्रऽऊळ्हः । समुद्रं । अव्यथिः । जगन्वान् । निः । तं । ऊहथुः । सुऽयुजा । रथेन । मनःऽजवसा । वृषणा । स्वस्ति ॥ १५ ॥ १५ ॥ अजोहवीत् । अश्विना । वर्तिका । वां । आस्नः । यत् । सीं । अमुंचतं । वृकस्य । वि । जयुषा । ययथुः । सानु । अद्रेः । जातं । विष्वाचः । अहतं । विषेण ॥ १६ ॥ शतं । मेषान् । वृक्ये । ममहानं । तमः । प्रऽनीतं । अशिवेन । पित्रा । आ । अक्षी इति । ऋज्रऽअश्वे । अश्विनौ । अधत्तं । ज्योतिः । अंधाय । चक्रथुः । विऽचक्षे ॥ १७ ॥

शुनमन्धाय भरमह्वयत्सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति ।
जारः कनीन इव चक्षदान ऋज्राश्वः शतमेकं च मेषान् ॥ १८ ॥
मही वामूतिरश्विना मयोभूरुत स्रामं धिष्ण्या सं रिणीथः ।
अथा युवामिदह्वयत्पुरन्धिरागच्छतं सीं वृषणाववोभिः ॥ १९ ॥
अधेनुं दस्रा स्तर्यं विषक्तामपिन्वतं शयवे अश्विना गाम् ।
युवं शचीभिर्विमदाय जायां न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषाम् ॥ २० ॥ १६ ॥
यवं वृकेणाश्विना वपन्तेषं दुहन्ता मनुषाय दस्रा ।
अभि दस्युं बकुरेणा धमन्तोरु ज्योतिश्चक्रथुरार्याय ॥ २१ ॥
आथर्वणायाश्विना दधीचेऽश्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम् ।
स वां मधु प्र वोचदृतायन्त्वाष्ट्रं यद्दस्रावपिकक्ष्यं वाम् ॥ २२ ॥

शुनं । अंधाय । भरं । अह्वयत् । सा । वृकीः । अश्विना । वृषणा । नरा । इति ।
जारः । कनीनःऽइव । चक्षदानः । ऋज्रऽअश्वः । शतं । एकं । च । मेषान् ॥ १८ ॥
मही । वां । ऊतिः । अश्विना । मयःऽभूः । उत । स्रामं । धिष्ण्या । सं । रिणीथः ।
अथ । युवां । इत् । अह्वयत् । पुरंऽधिः । आ । अगच्छतं । सीं । वृषणौ । अवःऽभिः ॥ १९ ॥
अधेनुं । दस्रा । स्तर्यं । विऽसक्तां । अपिन्वतं । शयवे । अश्विना । गां । युवं ।
शचीभिः । विऽमदाय । जाया । नि । ऊहथुः । पुरुऽमित्रस्य । योषां ॥ २० ॥ १६ ॥
यवं । वृकेण । अश्विना । वपंता । इषं । दुहंता । मनुषाय । दस्रा । अभि । दस्युं ।
बकुरेण । धमंता । उरु । ज्योतिः । चक्रथुः । आर्याय ॥ २१ ॥ आथर्वणाय ।
अश्विना । दधीचे । अश्व्यं । शिरः । प्रति । ऐरयतं । सः । वां । मधु । प्र । वोचत् ।
ऋतऽयन् । त्वाष्ट्रं । यत् । दस्रौ । अपिऽकक्ष्यं । वां ॥ २२ ॥

सदा कवी सुमतिमा चके वां विश्वा धियो अश्विना प्रावतं मे ।
अस्मे रयिं नासत्या बृहन्तमपत्यसाचं श्रुत्यं रराथाम् ॥ २३ ॥
हिरण्यहस्तमश्विना रराणा पुत्रं नरा वध्रिमत्या अदत्तम् ।
त्रिधा ह श्यावमश्विना विकस्तमुज्जीवस ऐरयतं सुदानू ॥ २४ ॥
एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पूर्व्याण्यायवोऽवोचन् ।
ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरासो विदथमा वदेम ॥ २५ ॥ १७ ॥

॥ ११८ ॥ ऋषि –कक्षीवान् । देवता–अश्विनौ । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥११८॥ आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृळीकः स्ववां यात्वर्वाङ् ।
यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान्त्रिवन्धुरो वृषणा वातरंहाः ॥ १ ॥
त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाक् ।
पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतमश्विना वीरमस्मे ॥ २ ॥

सदा । कवी इति । सुऽमतिं । आ । चके । वां । विश्वाः । धियः । अश्विना । प्र । अवतं । मे । अस्मे इति । रयिं । नासत्या । बृहंतं । अपत्यऽसाचं । श्रुत्यं । रराथां ॥ २३ ॥ हिरण्यऽहस्तं । अश्विना । रराणा । पुत्रं । नरा । वध्रिऽमत्याः । अदत्तं । त्रिधा । ह । श्यावं । अश्विना । विऽकस्तं । उत् । जीवसे । ऐरयतं । सुदानू इति सुऽदानू ॥ २४ ॥ एतानि । वां । अश्विना । वीर्याणि । प्र । पूर्व्याणि । आयवः । अवोचन् । ब्रह्म । कृण्वंतः । वृषणा । युवऽभ्यां । सुऽवीरासः । विदथं । आ । वदेम ॥ २५ ॥ १७ ॥

आ । वां । रथः । अश्विना । श्येनऽपत्वा । सुऽमृळीकः । स्वऽवान् । यातु । अर्वाङ् । यः । मर्त्यस्य । मनसः । जवीयान् । त्रिऽबंधुरः । वृषणा । वातऽरंहाः ॥ १ ॥ त्रिऽबंधुरेण । त्रिऽवृता । रथेन । त्रिऽचक्रेण । सुऽवृता । आ । यातं । अर्वाङ् । पिन्वतं । गाः । जिन्वतं । अर्वतः । नः । वर्धयतं । अश्विना । वीरं । अस्मे इति ॥ २ ॥

प्रवद्यामना सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः ।
किमङ्ग वां प्रत्यवर्तिं गमिष्ठाहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ॥ ३ ॥
आ वां श्येनासो अश्विना वहन्तु रथे युक्तास आशवः पतङ्गाः ।
ये अप्तुरो दिव्यासो न गृध्रा अभि प्रयो नासत्या वहन्ति ॥ ४ ॥
आ वां रथं युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्टी नरा दुहिता सूर्यस्य ।
परि वामश्वा वपुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरुषा अभीके ॥ ५ ॥ १८ ॥
उद्वन्दनमैरतं दंसनाभिरुद्रेभं दस्रा वृषणा शचीभिः ।
निष्टौग्र्यं पारयथः समुद्रात्पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम् ॥ ६ ॥
युवमत्रयेऽवनीताय तप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तम् ।
युवं कण्वायापिरिप्ताय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुष्टुतिं जुजुषाणा ॥ ७ ॥

प्रवत्ऽयामना । सुऽवृता । रथेन । दस्रौ । इमं । शृणुतं । श्लोकं । अद्रेः । किं । अंग । वां । प्रति । अवर्तिं । गमिष्ठा । आहुः । विप्रासः । अश्विना । पुराऽजाः ॥ ३ ॥ आ । वां । श्येनासः । अश्विना । वहंतु । रथे । युक्तासः । आशवः । पतंगाः । ये । अप्ऽतुरः । दिव्यासः । न । गृध्राः । अभि । प्रयः । नासत्या । वहंति ॥ ४ ॥ आ । वां । रथं । युवतिः । तिष्ठत् । अत्र । जुष्टी । नरा । दुहिता । सूर्यस्य । परि । वां । अश्वाः । वपुषः । पतंगाः । वयः । वहंतु । अरुषाः । अभीके ॥ ५ ॥ १८ ॥ उत् । वंदनं । ऐरतं । दंसनाभिः । उत् । रेभं । दस्रा । वृषणा । शचीभिः । निः । तौग्र्यं । पारयथः । समुद्रात् । पुनरिति । च्यवानं । चक्रथुः । युवानं ॥ ६ ॥ युवं । अत्रये । अवऽनीताय । तप्तं । ऊर्जं । ओमानं । अश्विनौ । अधत्तं । युवं । कण्वाय । अपिऽरिप्ताय । चक्षुः । प्रति । अधत्तं । सुऽस्तुतिं । जुजुषाणा ॥ ७ ॥

युवं धेनुं शयवे नाधितायापिन्वतमश्विना पूर्व्याय ।
अमुञ्चतं वर्तिकामंहसो निः प्रति जङ्घां विश्पलाया अधत्तम् ॥ ८ ॥
युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम् ।
जोहूत्रमर्यो अभिभूतिमुग्रं सहस्रसां वृषणं वीड्वङ्गम् ॥ ९ ॥
ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नाधमानाः ।
आ न उप वसुमता रथेन गिरो जुषाणा सुविताय यातम् ॥ १० ॥
आ श्येनस्य जवसा नूतनेनास्मे यातं नासत्या सजोषाः ।
हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उषसो व्युष्टौ ॥ ११ ॥ १९ ॥

युवं । धेनुं । शयवे । नाधिताय । अपिन्वतं । अश्विना । पूर्व्याय । अमुंचतं । वर्तिकां । अंहसः । निः । प्रति । जंघां । विश्पलायाः । अधत्तं ॥ ८ ॥ युवं । श्वेतं । पेदवे । इंद्रऽजूतं । अहिऽहनं । अश्विना । अदत्तं । अश्वं । जोहूत्रं । अर्यः । अभिऽभूतिं । उग्रं । सहस्रऽसां । वृषणं । वीळुऽअंगं ॥ ९ ॥ ता । वां । नरा । सु । अवसे । सुऽजाता । हवामहे । अश्विना । नाधमानाः । आ । नः । उप । वसुऽमता । रथेन । गिरः । जुषाणा । सुविताय । यातं ॥ १० ॥ आ । श्येनस्य । जवसा । नूतनेन । अस्मे इति । यातं । नासत्या । सऽजोषाः । हवे । हि । वां । अश्विना । रातऽहव्यः । शश्वत्ऽतमायाः । उषसः । विऽउष्टौ ॥ ११ ॥ १९ ॥

॥ ११९ ॥ ऋषिः—कक्षीवान् । देवता—अश्विनौ । छन्दः—जगती ॥

॥११९॥ आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं जीराश्वं यज्ञियं जीवसे हुवे ।
सहस्रकेतुं वनिनं शतद्वसुं श्रुष्टीवानं वरिवोधामभि प्रयः ॥ १ ॥
ऊर्ध्वा धीतिः प्रत्यस्य प्रयामन्यधायि शस्मन्त्समयन्त आ दिशः ।
स्वदामि घर्मं प्रति यन्त्यूतय आ वामूर्जानी रथमश्विनारुहत् ॥ २ ॥
सं यन्मिथः पस्पृधानासो अग्मत शुभे मखा अमिता जायवो रणे ।
युवोरह प्रवणे चेकिते रथो यदश्विना वहथः सूरिमा वरम् ॥ ३ ॥
युवं भुज्युं भुरमाणं विभिर्गतं स्वयुक्तिभिर्निवहन्ता पितृभ्य आ ।
यासिष्टं वर्तिर्वृषणा विजेन्यं१ं दिवोदासाय महि चेति वामवः ॥ ४ ॥

आ । वां । रथं । पुरुऽमायं । मनःऽजुवं । जीरऽअश्वं । यज्ञियं । जीवसे । हुवे । सहस्रऽकेतुं । वनिनं । शतत्ऽवसुं । श्रुष्टीऽवानं । वरिवःऽधाम् । अभि । प्रयः ॥ १ ॥ ऊर्ध्वा । धीतिः । प्रति । अस्य । प्रऽयामनि । अधायि । शस्मन् । सं । अयंते । आ । दिशः । स्वदामि । घर्मं । प्रति । यंति । ऊतयः । आ । वां । ऊर्जानी । रथं । अश्विना । अरुहत् ॥ २ ॥ सं । यत् । मिथः । पस्पृधानासः । अग्मत । शुभे । मखाः । अमिताः । जायवः । रणे । युवोः । अह । प्रवणे । चेकिते । रथः । यत् । अश्विना । वहथः । सूरिं । आ । वरं ॥ ३ ॥ युवं । भुज्युं । भुरमाणं । विऽभिः । गतं । स्वयुक्तिऽभिः । निऽवहंता । पितृऽभ्यः । आ । यासिष्टं । वर्तिः । वृषणा । विऽजेन्यं । दिवःऽदासाय । महि । चेति । वां । अवः ॥ ४ ॥

युवोरश्विना वपुषे युवायुजं रथं वाणी येमतुरस्य शर्ध्यम् ।
आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषावृणीत जेन्या युवां पती ॥५॥२०॥
युवं रेभं परिपूतेरुरुष्यथो हिमेन घर्मं परितप्तमत्रये ।
युवं शयोरवसं पिप्यथुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा ॥ ६ ॥
युवं वन्दनं निर्ऋतं जरण्यया रथं न दस्रा करणा समिन्वथः ।
क्षेत्रादा विप्रं जनथो विपन्यया प्र वामत्र विधते दंसना भुवत् ॥ ७ ॥
अगच्छतं कृपमाणं परावति पितुः स्वस्य त्यजसा निबाधितम् ।
स्वर्वतीरित ऊतीर्युवोरह चित्रा अभीके अभवन्नभिष्टयः ॥ ८ ॥
उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारपन्मदे सोमस्यौशिजो हुवन्यति ।
युवं दधीचो मन आ विवासथोऽथा शिरः प्रति वामश्व्यं वदत् ॥ ९ ॥

युवोः । अश्विना । वपुषे । युवाऽयुजं । रथं । वाणी इति । येमतुः । अस्य । शर्ध्यं । आ । वां । पतिऽत्वं । सख्याय । जग्मुषी । योषा । अवृणीत । जेन्या । युवां । पती इति ॥ ५ ॥ २० ॥ युवं । रेभं । परिऽसूतेः । उरुष्यथः । हिमेन । घर्मं । परिऽतप्तं । अत्रये । युवं । शयोः । अवसं । पिप्यथुः । गवि । प्र । दीर्घेण । वंदनः । तारि । आयुषा ॥ ६ ॥ युवं । वंदनं । निःऽऋतं । जरण्यया । रथं । न । दस्रा । करणा । सं । इन्वथः । क्षेत्रात् । आ । विप्रं । जनथः । विपन्यया । प्र । वां । अत्र । विधते । दंसना । भुवत् ॥ ७ ॥ अगच्छतं । कृपमाणं । पराऽवति । पितुः । स्वस्य । त्यजसा । निऽबाधितं । स्वःऽवतीः । इतः । ऊतीः । युवोः । अह । चित्राः । अभीके । अभवन् । अभिष्टयः ॥ ८ ॥ उत । स्या । वां । मधुऽमत् । मक्षिका । अरपत् । मदे । सोमस्य । औशिजः । हुवन्यति । युवं । दधीचः । मनः । आ । विवासथः । अथ । शिरः । प्रति । वां । अश्व्यं । वदत् ॥ ९ ॥

युवं पेदवे पुरुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तरुतारं दुवस्यथः ।

शर्यैरभिद्युं पृतनासु दुष्टरं चर्कृत्यमिन्द्रमिव चर्षणीसहम् ॥ १० ॥ २१ ॥

॥ १२० ॥ ऋषि:- कक्षीवान् । देवता-अश्विनौ । छन्दः-गायत्री ॥

॥ १२० ॥ का राधद्धोत्राश्विना वां को वां जोष उभयोः ।

कथा विधात्यप्रचेताः ॥ १ ॥

विद्वांसाविद्दुरः पृच्छेदविद्वानित्थापरो अचेताः ।

नू चिन्नु मर्ते अक्रौ ॥ २ ॥

ता विद्वांसा हवामहे वां ता नो विद्वांसा मन्म वोचेतमद्य ।

प्रार्चद्दयमानो युवाकुः ॥ ३ ॥

वि पृच्छामि पाक्या३न देवान्वषट्कृतस्याद्भुतस्य दस्रा ।

पातं च सह्यसो युवं च रभ्यसो नः ॥ ४ ॥

युवं । पेदवे । पुरुऽवारं । अश्विना । स्पृधां । श्वेतं । तरुतारं । दुवस्यथः । शर्यैः । अभिऽद्युं । पृतनासु । दुस्तरं । चर्कृत्यं । इंद्रंऽइव । चर्षणिऽसहं ॥ १० ॥ २१ ॥

का । राधत् । होत्रा । अश्विना । वां । कः । वां । जोषे । उभयोः । कथा । विधाति । अप्रऽचेताः ॥ १ ॥ विद्वांसौ । इत् । दुरः । पृच्छेत् । अविद्वान् । इत्था । अपरः । अचेताः । नु । चित् । नु । मर्ते । अक्रौ ॥ २ ॥ ता । विद्वांसा । हवामहे । वां । ता । नः । विद्वांसा । मन्म । वोचेतं । अद्य । प्र । आर्चत् । दयमानः । युवाकुः ॥ ३ ॥ वि । पृच्छामि । पाक्या । न । देवान् । वषट्ऽकृतस्य । अद्भुतस्य । दस्रा । पातं । च । सह्यसः । युवं । च । रभ्यसः । नः ॥ ४ ॥

प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे यया वाचा यजति पज्रियो वाम् ।

प्रैषयुर्न विद्वान् ॥ ५ ॥ २२ ॥

श्रुतं गायत्रं तकवानस्याहं चिद्धि रिरेभाश्विना वाम् ।

आक्षी शुभस्पती दन् ॥ ६ ॥

युवं ह्यास्तं महो रन्युवं वा यन्निरततंसतम् ।

ता नो वसू सुगोपा स्यातं पातं नो वृकादघायोः ॥ ७ ॥

मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणे नो माकुत्रा नो गृहेभ्यो धेनवो गुः ।

स्तनाभुजो अशिश्वीः ॥ ८ ॥

दुहीयन्मित्रधितये युवाकु राये च नो मिमीतं वाजवत्यै ।

इषे च नो मिमीतं धेनुमत्यै ॥ ९ ॥

प्र । या । घोषे । भृगवाणे । न । शोभे । यया । वाचा । यजति । पज्रियः । वा । प्र । इषऽयुः । न । विद्वान् ॥ ५ ॥ २२ ॥ श्रुतं । गायत्रं । तकवानस्य । अहं । चित् । हि । रिरेभ । अश्विना । वां । आ । अक्षी इति । शुभः । पती इति । दन् ॥ ६ ॥ युवं । हि । आस्तं । महः । रन् । युवं । वा । यत् । निःऽअततंसतं । ता । नः । वसू इति । सुऽगोपा । स्यातं । पातं । नः । वृकात् । अघऽयोः ॥ ७ ॥ मा । कस्मै । धातं । अभि । अमित्रिणे । नः । मा । अकुत्र । नः । गृहेभ्यः । धेनवः । गुः । स्तनऽभुजः । अशिश्वीः ॥ ८ ॥ दुहीयन् । मित्रऽधितये । युवाकु । राये । च । नः । मिमीतं । वाजऽवत्यै । इषे । च । नः । मिमीतं । धेनुऽमत्यै ॥ ९ ॥

अश्विनोरसनं रथमनश्वं वाजिनीवतोः ।
तेनाहं भूरि चाकन ॥ १० ॥

अयं समह मा तनूह्याते जनाँ अनु ।
सोमपेयं सुखो रथः ॥ ११ ॥

अध स्वप्नस्य निर्विदेऽभुञ्जतश्च रेवतः ।
उभा ता वस्रि नश्यतः ॥ १२ ॥ २३ ॥ १७ ॥

॥ अष्टादशोऽनुवाकः ॥

॥ १२१ ॥ ऋषि-कक्षीवान् । देवता-विश्वेदेव,-इन्द्रः । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥१२१॥ कदित्था नॄँः पात्रं देवयतां श्रवद्गिरो अङ्गिरसां तुरण्यन् ।
प्र यदानड्विश आ हर्म्यस्योरु क्रंसते अध्वरे यजत्रः ॥ १ ॥
स्तम्भीद्ध द्यां स धरुणं प्रुषायदृभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः ।
अनु स्वजां महिषश्चक्षत व्रां मेनामश्वस्य परि मातरं गोः ॥ २ ॥

अश्विनोः । असनं । रथं । अनश्वं । वाजिनीऽवतोः । तेन । अहं । भूरि । चाकन ॥ १० ॥ अयं । समह । मा । तनु । ऊह्याते । जनान् । अनु । सोमऽपेयं । सुऽखः । रथः ॥ ११ ॥ अध । स्वप्नस्य । निः । विदे । अभुंजतः । च रेवतः । उभा । ता । वस्रि । नश्यतः ॥ १२ ॥ २३ ॥ १७ ॥

कत् । इत्था । नॄन् । पात्रं । देवऽयतां । श्रवत् । गिरः । अंगिरसां । तुरण्यन् । प्र । यत् । आनट् । विशः । आ । हर्म्यस्य । उरु । क्रंसते । अध्वरे । यजत्रः ॥ १ ॥ स्तंभीत् । ह । द्यां । सः । धरुणं । प्रुषायत् । ऋभुः । वाजाय । द्रविणं । नरः । गोः । अनु । स्वऽजां । महिषः । चक्षत । व्रां । मेनां । अश्वस्य । परि । मातरं । गोः ॥ २ ॥

नक्षद्धवमरुणीः पूर्व्यं राट् तुरो विशामङ्गिरसामनु द्यून् ।
तक्षद्वज्रं नियुतं तस्तम्भद्द्यां चतुष्पदे नर्याय द्विपादे ॥ ३
अस्य मदे स्वर्यं दा ऋतायापीवृतमुस्रियाणामनीकम् ।
यद्ध प्रसर्गे त्रिककुन्निवर्तदप द्रुहो मानुषस्य दुरो वः ॥ ४ ॥
तुभ्यं पयो यत्पितरावनीतां राधः सुरेतस्तुरणे भुरण्यू ।
शुचि यत्ते रेक्ण आयजन्त सबर्दुघायाः पय उस्रियायाः ॥ ५ ॥ २४ ॥
अध प्र जज्ञे तरणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उषसो न सूरः ।
इन्दुर्येभिराष्ट स्वेदुहव्यैः स्रुवेण सिञ्चञ्जरणाभि धाम ॥ ६ ॥
स्विध्मा यद्वनधितिरपस्यात्सूरो अध्वरे परि रोधना गोः ।
यद्ध प्रभासि कृत्व्याँ अनु द्यूननर्विशे पश्विषे तुराय ॥ ७ ॥

नक्षत् । हवं । अरुणीः । पूर्व्यं । राट् । तुरः । विशां । अंगिरसां । अनु । द्यून् ।
तक्षत् । वज्रं । निऽयुतं । तस्तंभत् । द्यां । चतुःऽपदे । नर्याय । द्विऽपादे ॥ ३ ॥
अस्य । मदे । स्वर्यं । दाः । ऋताय । अपिऽवृतं । उस्रियाणां । अनीकं । यत् । ह ।
प्रऽसर्गे । त्रिऽककुप् । निऽवर्तत् । अप । द्रुहः । मानुषस्य । दुरः । वरिति वः ॥ ४ ॥
तुभ्यं । पयः । यत् । पितरौ । अनीतां । राधः । सुऽरेतः । तुरणे । भुरण्यू इति ।
शुचि । यत् । ते । रेक्णः । आ । अयजंत । सबःऽदुघायाः । पयः । उस्रि-
यायाः ॥ ५ ॥ २४ ॥ अध । प्र । जज्ञे । तरणिः । ममत्तु । प्र । रोचि । अस्याः ।
उषसः । न । सूरः । इंदुः । येभिः । आष्ट । स्वऽइदुहव्यैः । स्रुवेण । सिंचन् ।
जरणा । अभि । धाम ॥ ६ ॥ स्विऽध्मा । यत् । वनऽधितिः । अपस्यात् । सूरः ।
अध्वरे । परि । रोधना । गोः । यत् । ह । प्रऽभासि । कृत्व्यान् । अनु । द्यून् । अनर्विशे । पशुऽइषे । तुराय ॥ ७ ॥

अष्टा महो दिव आदो हरी इह द्युम्नासाहमभि योधान उत्सम् ।
हरिं यत्ते मन्दिनं दुक्षन्वृधे गोरभसमद्रिभिर्वाताप्यम् ॥ ८ ॥
त्वमायसं प्रति वर्तयो गोर्दिवो अश्मानमुपनीतमृभ्वा ।
कुत्साय यत्र पुरुहूत वन्वञ्छुष्णमनन्तैः परियासि वधैः ॥ ९ ॥
पुरा यत्सूरस्तमसो अपीतेस्तमद्रिवः फलिगं हेतिमस्य ।
शुष्णस्य चित्परिहितं यदोजो दिवस्परि सुग्रथितं तदादः ॥ १० ॥ २५ ॥
अनु त्वा मही पाजसी अचक्रे द्यावाक्षामा मदतामिन्द्र कर्मन् ।
त्वं वृत्रमाशयानं सिरासु महो वज्रेण सिष्वपो वराहुम् ॥ ११ ॥
त्वमिन्द्र नर्यो याँ अवो नॄन्तिष्ठा वातस्य सुयुजो वहिष्ठान् ।
यं ते काव्य उशना मन्दिनं दाद्वृत्रहणं पार्यं ततक्ष वज्रम् ॥ १२ ॥

अष्टा । महः । दिवः । आदः । हरी इति । इह । द्युम्नऽसहं । अभि । योधानः । उत्सं । हरिं । यत् । ते । मंदिनं । धुक्षन् । वृधे । गोऽरभसं । अद्रिऽभिः । वाताप्यं ॥ ८ ॥ त्वं । आयसं । प्रति । वर्तयः । गोः । दिवः । अश्मानं । उपऽनीतं । ऋभ्वा । कुत्साय । यत्र । पुरुऽहूत । वन्वन् । शुष्णं । अनंतैः । परिऽयासि । वधैः ॥ ९ ॥ पुरा । यत् । सूरः । तमसः । अपिऽइतेः । तं । अद्रिऽवः । फलिऽगं । हेतिं । अस्य । शुष्णस्य । चित् । परिऽहितं । यत् । ओजः । दिवः । परि । सुऽग्रथितं । तत् । आ । अदः । इत्यदः ॥ १० ॥ २५ ॥ अनु । त्वा । मही इति । पाजसी इति । अचक्रे इति । द्यावाक्षामा । मदतां । इंद्र । कर्मन् । त्वं । वृत्रं । आऽशयानं । सिरासु । महः । वज्रेण । सिस्वपः । वराहुं ॥ ११ ॥ त्वं । इंद्र । नर्यः । यान् । अवः । नॄन् । तिष्ठ । वातस्य । सुऽयुजः । वहिष्ठान् । यं । ते । काव्यः । उशनां । मंदिनं । दात् । वृत्रऽहनं । पार्यं । ततक्ष । वज्रं ॥ १२ ॥

त्वं सूरो हरितो रामयो नॄन्भरच्चक्रमेतशो नायमिन्द्र ।

प्रास्य पारं नवतिं नाव्यानामपि कर्तमवर्तयोऽयज्यून् ॥ १३ ॥

त्वं नो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः पाहि वज्रिवो दुरितादभीके ।

प्र नो वाजान्रथ्यो३अश्वबुध्यानिषे यन्धि श्रवसे सूनृतायै ॥ १४ ॥

मा सा ते अस्मत्सुमतिर्वि दसद्वाजप्रमहः समिषो वरन्त ।

आ नो भज मघवन्गोष्वर्यो मंहिष्ठास्ते सधमादः स्याम ॥१५॥२६॥८॥१॥

त्वं । सूरः । हरितः । रमयः । नॄन् । भरत् । चक्रं । एतशः । न । अयं । इंद्र । प्रऽअस्य । पारं । नवतिं । नाव्यानां । अपि । कर्तं । अवर्तयः । अयज्यून् ॥ १३ ॥

त्वं । नः । अस्याः । इंद्र । दुःऽहनायाः । पाहि । वज्रिऽवः । दुःऽइतात् । अभीके । प्र । नः । वाजान् । रथ्यः । अश्वऽबुध्यान् । इषे । यंधि । श्रवसे । सूनृतायै ॥ १४ ॥

मा । सा । ते । अस्मत् । सुऽमतिः । वि । दसत् । वाजऽप्रमहः । सं । इषः । वरंत । आ । नः । भज । मघऽवन् । गोषु । अर्यः । मंहिष्ठाः । ते । सधऽमादः । स्याम । ॥ १५ ॥ २६ ॥ ८ ॥ १ ॥

इति प्रथमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ प्रथमाष्टकः समाप्तः ॥ १ ॥

અન્તક ચાલતાં ચાલતાં થાકી ગયો ત્યારે આપના જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યથી
તમે તેને હોશિયાર કર્યો, તથા (દુઃખિતોમાં) દુઃખ વિમુક્ત કરનાર આપના જે સામર્થ્યને
લીધે તમે ભુજયુમાં (નવીન) ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કર્યો તથા જેના યોગે તમે કર્કન્ધુ તથા વય્યને
આનંદિત કર્યા તે સામર્થ્ય સાથે લઇને હે અશ્વિન તમે અત્રે આગમન કરો. ૬

તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે શુચન્તીને દ્રવ્યથી ભરેલું ગૃહ
(અર્પણ કર્યું), જેના યોગે અત્રી સહન કરી શકે તેટલો દાહક તાપ પણ (સૌમ્ય)
કર્યો તથા જેના યોગે તમે પૃશ્નિગુ તથા પુરૂકુત્સનું સંરક્ષણ કર્યું તે સામર્થ્ય સાથે લઈને
૭
હે અશ્વિન તમે અત્રે આગમન કરો.

તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે, હે બલવાન અશ્વિન, તમે અંધ તથા
પંગું પરાવૃજને જોવાની તથા ચાલવાની શક્તિ આપી તથા જેના યોગે તમે (હિંસક
પ્રાણીના) ભક્ષસ્થાનમાં પડેલી વર્તિકાને (તે તે પાસેથી) છોડાવી તે સામર્થ્ય સાથે લઇને
૮
તમે અત્રે આગમન કરો.

આપના જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે, માધુર્ય યુક્ત નદીઓમાં પૂર આણ્યું,
જેના યોગે, હે જરા રહિત અશ્વિની દેવ, તમે વસિષ્ઠને સંતુષ્ટ કર્યા, તથા જેના યોગે તમે
કુત્સ, શ્રુતર્ય, અને નર્યનું સંરક્ષણ કર્યું તે સામર્થ્ય સાથે લઇને હે અશ્વિન તમે અત્રે
૯
આગમન કરો.

અથર્વ્યના કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા ધનવાન વિશ્પલાનો આપના જે (ભક્તજન) રક્ષક
સામર્થ્યને લીધે તમે યુધ્ધમાં હજારો માણસ લઢતાં હતાં તેમાંથી પણ બચાવ કર્યો અં
તમારાપર પ્રેમ રાખનાર જે અશ્વ કુલના વશાનું તમે રક્ષણ કર્યું તે સામર્થ્ય સાથે લઇને
૧૦ (૩૪)
તમે અત્રે આગમન કરો.

---

६ याभि. आअरणे' जसमान' अन्तक, याभिः अव्यथिभिः भुज्यु जिजिन्वथु , याभि. कर्कंधु वय्य च जिन्वथ. ताभि. ऊतिभिः, अश्विना सु आ गत ।

७ याभिः शुचन्ति धनसा सुपसद, तप्त घर्मं अत्रये ओम्यावन्त, याभिः पृश्निगु पुरुकुत्स आवत ताभि ऊतिभि , अश्विना, सु आ गत ।

८ वृषणा अश्विना, याभिः शचीभिः अन्ध श्रोण' परावृज चक्षसे एतवे कृथ', याभि. ग्रसिता वर्तिका अमुञ्चत ताभि ऊतिभि सु आ गत ।

९ याभिः मधुमत सिन्धु असश्चत, अजरौ, याभिः वसिष्ठ अजिन्वत, याभि कुत्स श्रुतर्य नर्य आवत, ताभि. ऊतिभि., अश्विना, सु आ गत ।

१० अथर्व्य धनसा विश्पला याभिः सहस्रमीळ्हे आजौ अजिन्वतं, प्रेणिं अश्व्य वश याभि. आवत ताभिः ऊतिभि', अश्विना, सु आ गत ।

હે અત્યંત ઉદાર અશ્વિન, આપના જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે ઉશિજના કુલમાં જન્મ પામેલા દીર્ઘશ્રવા નામના વેપારી માટે મેઘે મધુર (જલની) વૃષ્ટિ કરી તથા જેના યોગે તમે તમારી સ્તુતિ કરનાર કક્ષીવાનનું સંરક્ષણ કર્યું તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૧

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે રસા નદીમાં જલ પ્રવાહ વહેવડાવીને પુર આણ્યું, જેને લીધે તમે અશ્વ વિનાના રથને પણ વિજયી કરવા માટ તેનો બચાવ કર્યો, જેને લીધે ત્રિશોક (પોતાના ઘર તરફ) ધેનુ લઈ જવાને સમર્થ થયો ત સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૨

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે ઘણા દૂરના પ્રદેશમાં ભાનુની આસપાસ ફરી શકો છો, જેને લીધે મંધાતા જમીનની માલિકી મેળવવાના પ્રયત્નમાં હતો ત્યારે તમે તેનું રક્ષણ કર્યું અને જેના યોગે વિદ્વાન ભરદ્વાજનું પણ તમે પરિપાલન કર્યું તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૩

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે શમ્બરનો વધ કરતી વખતે (તે) શ્રેષ્ઠ અતિથિગ્વાનું, કશોજૂનું તથા દિવોદાસનું રક્ષણ કર્યું તથા જેના યોગે (શત્રુના) પુરોનો ભેદ કરતા તમે ત્રસદસ્યૂનો બચાવ કર્યો તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૪

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે (સોમરસનું) અતિશય પાન કરનાર વમ્રને, ઉપસ્તુતને તથા પત્નીની પ્રાપ્તિ કરી લેનાર કલીને તમે સન્માન પ્રાપ્ત કરી આપો છો તથા જેના યોગે વ્યશ્વ તથા પૃથિનું તમે સંરક્ષણ કર્યું તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૫ (૩૫)

---

११ सुदानू अश्विन, याभिः औशजाय दीर्घश्रवसे वणिजे कोशः मधु अक्षरत, याभिः स्तोतारं कक्षीवन्त अवत ताभि, ऊतिभि, अश्विना, सु आ गत ।

१२ अश्विना, याभि. उद्र क्षोदसा रसां पिपिन्वथु, याभिः अनश्व रथ जिंष आवत, याभिः त्रिशोक. उस्रिया. उदाजत, ताभि ऊतिभि. सु आ गत ।

१३ अश्विना, याभि परावति सूर्यं परियाथ, क्षेत्रपत्येषु मधातार आवत, याभिः विप्र भरद्वाज प्र आवत ताभि. ऊतिभि सु आ गत ।

१४ अश्विना, याभि शम्बरहत्ये महां अतिथिग्व, कशोजुव, दिवोदास आवत, याभिः पूर्भिद्ये त्रसदस्यु आवत, ताभि ऊतिभि सु आ गत ।

१५ अश्विना याभि. विपिपान वम्र, उपस्तुत, पित्तजानिं कलिं दुवस्यथ, याभिः व्यश्व उत पृथि आवत, ताभि. ऊतिभिः सु आ गत ।

હે શૂર અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે પ્રાચીન કાળે, શયુ, અત્રિ, તથા મનુ, સંતુષ્ટ થાય એવી ઇચ્છા ધારણ કરી અને જેના યોગે તમે સ્યૂમરશ્મિ માટે બાણું છોડયાં તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૬

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે પઠર્વા, તેનો માર્ગ કાપતાં. શરીરની ભવ્યતાને લીધે ઇંધનથી પ્રજ્વલિત કરેલા અગ્નિ જેવો, દેદીપ્યમાન દેખાયો અને જેના યોગે મોટાં મોટાં યુદ્ધોમાં પણ તમે નર્યાતાનું સંરક્ષણ કર્યું તે સામર્થ્યને સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૭

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે અંગિરસની સ્તુતિથી સંતોષ" પામ્યા તથા જ્યાં ગાયોના સમુદાયને બંધ કરી રાખ્યો હતો તેવી ગુફામાં (સર્વને) મોખરે થઈને દાખલ થયા, અને જેના યોગે તમે શૂર મનુને અન્ન સામગ્રી આપીને તેનું સંરક્ષણ કર્યું તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૮

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે વિમદને ભાર્યા મેળવી આપી, જેને લીધે તમે તામ્રવર્ણ ધેનુને (તમારી આજ્ઞા માનવાનું) શીખવ્યું તથા જે યોગે તમે સુદેવ્યને સુદાસ કને લઈ આવ્યા તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૧૯

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તને કલ્યાણપ્રદ" થાવ છો, જેનાયોગે તમે ભુજ્યુ અને (અધ્રિગુ)નું સંરક્ષણ કરો છો. અને જેને લીધે તમે ઉત્તમ હવિ આપનાર ઋતસ્તુભને સુખમાં (રાખો છો) તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૨૦ (૩૬)

---

१६ नरा अश्विना, याभिः पुरा शयवे, याभिः अत्रये, याभिः मनवे गातु ऐषथुः, याभिः स्यूमरश्मये शारीः आजत, ताभिः ऊतिभिः सु आ गत ।

१७ अश्विना. याभिः पठर्वा जठरस्य मज्मना अग्नि न चित. इद्धः अग्निः न अदीदेत, याभि. महाधने शर्यातं अवथः ताभिः ऊतिभिः सु आ गत ।

१८ अश्विना, याभिः अंगिरः मनसा निरण्यथः," गोअर्णसः विवरे अग्र गच्छथः, याभिः शूर मनुम् इषा समावत ताभिः ऊतिभिः सु आ गत ।

१९ अश्विना, याभिः विमदाय पत्नी. नि ऊहथु , याभि. वा घ अरुणी अशिक्षत, याभि. सुदेव्य सुदासे ऊहथुः ताभिः ऊतिभिः सु आ गत ।

२० अश्विना, याभिः दाशुषे शंताती" भवथः, याभि. भुज्यु, याभि. अध्रिगु अवथ, याभिः सुभर्ती ऋतस्तुभ ओम्यावतीं, ताभिः ऊतिभि. सु आ गत ।

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે શરસંધાનને" પ્રસંગે કૃશાનુને શાબાશી અપાવી, જેને યોગે તમે તે તરૂણ પુરૂષને અશ્વ વેગથી દોડતો હતો ત્યારે તેનું સંરક્ષણ કર્યું તથા જેના યોગે તમે ભમરાઓને તેમને મનપસંદ મધ આણી આપો છો તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૨૧

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યથી તમે ધેનુની પ્રાપ્તિમાટે યુદ્ધ કરનાર તે વીરને યુદ્ધમાં ભૂમિ તથા સંપત્તિ મેળવી આપીને, તેનો ઉત્કર્ષ કરાવ્યો, અને જેના યોગે તમે રથ તથા અશ્વનું સંરક્ષણ કરો છો તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૨૨

હે અશ્વિન, તમારા જે (ભક્તજન) રક્ષક સામર્થ્યને લીધે તમે અર્જુનીના પુત્ર કુત્સ, તથા તેજપ્રમાણે તુર્વીતિ તથા દભીતિનું સંરક્ષણ કર્યું તથા જેને યોગે તમે ધ્વસન્તિ તથા પુરૂષન્તિનું પણ પરિપાલન કર્યું તે સામર્થ્ય સાથે લઈને તમે અત્રે આગમન કરો. ૨૩

શત્રુનો નાશ કરનાર હે પરાક્રમી અશ્વિનીદેવો, અમારી પર કૃપાળુ થઈને અમારી સ્તુતિ તથા પ્રાર્થના સફળ" કરો. ભાનુની" પ્રભા ઝળકતા પહેલાંજ અમારા સંરક્ષણ માટે હું તમને આવાહન કરૂં છું. તેટલામાટે અમને સામર્થ્ય અર્પણ કરીને અમારો અભ્યુદય કરો. ૨૪

હે અશ્વિન, અમારા સૌખ્યમાં કદિપણ ભંગ" ન પડવા દેતાં રાતદિવસ અમારૂં સંરક્ષણ કરો. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ અને તેજપ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી અને દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૨૫ (૩૭) (૭)

---

२१ अश्विना, याभिः असने" कृशानु दुवस्यथः, याभि. युन. अर्वंत जवे आवत, यत सरड्भ्यः प्रिय मधु भरथः ताभिः ऊतिभिः सु आ गत ।

२२ अश्विना, याभिः गोषुयुध नर नृषाह्ये क्षेत्रस्य तनयस्य साता जिन्वथः, याभिः रथान्, याभिः अर्वतः अवथः ताभिः ऊतिभि. सु आ गत ।

२३ शतक्रतू अश्विना, याभिः आर्जुनेय कुत्स, तुर्वीति, दभीतिं प्र आवत, याभिः ध्वसंतिं पुरुषन्ति आवत, ताभिः ऊतिभिः सु आ गत ।

२४ दस्रा वृषणा अश्विना, अस्मे नः वाच मनीषां अप्नस्वतीं" कृत; अद्यूत्ये" अवसे वां नि हुये वाजसातौ नः वृधे च भवत ।

२५ अश्विना, अरिष्टेभिः" सौभगेभिः द्युभि. अक्तुभिः अस्मान् परिपात ।

અધ્યાય ૮.

સૂક્ત ૧૧૩.

॥ ऋषि–आङ्गिरस; कुत्स । देवता–उषा ॥

આ સર્વ તેજમાં શ્રેષ્ઠ તેજ અવતીર્ણ થયું છે. આ આશ્ચર્યકારક તથા સર્વવ્યાપી પ્રકાશ ઉદય પામ્યો છે. સવિતાને જન્મ આપવામાટે જ આ (ઉષા)દેવી પ્રાદુર્ભૂત થઈ છે અને તેથી રાત્રિએ તેને માટે (એકદમ) જગ્યા કરી. ૧

પોતાનું શુભ્રવર્ણ બાલક લઈને આ શુભ્ર તથા દેદીપ્યમાન ઉષા પ્રાપ્ત થઇ છે કૃષ્ણવર્ણ (રાત્રિએ) પોતાનાં સર્વ નિવાસસ્થાનો આને માટે ઉઘાડાં કરી મૂકયાં છે. પરસ્પર સમાન સંબંધવાળી આ એકમેકને અનુસરનારી (બન્ને) અમર દેવી, (જગતનો) વર્ણ બદલતી, આકાશમાર્ગે સંચાર કરે છે. ૨

આ બન્ને ભગિનીનો માર્ગ અનન્ત છે. દેવોની આજ્ઞાને અનુસરીને તે વારા ફરતી તે માર્ગે સંચાર કરે છે. વિચારમાં એક પણ સ્વરૂપમાં ભિન્ન આ સુંદર (બન્નેજણ) રાત્રિ અને ઉષા (કયાંયપણ) અટકતી અથવા વિશ્રાન્તિ લેતી નથી. ૩

દેદીપ્યમાન તથા માધુર્ય યુક્ત સત્યની પ્રાપ્તિ કરાવી આપનાર આ આશ્ચર્યકારક (ઉષા) દેખાવા લાગી છે. એણે અમારા (ગૃહોનાં) દ્વારો ઉઘાડયાં છે. (સર્વ) જગને (પોતપોતાના ઉદ્યોગમાં) પ્રવૃત્ત કરીને તેણે અમારે માટે વૈભવો ખુલ્લા કર્યા છે તથા તેણે સર્વ પ્રાણીમાત્રને જાગૃત કર્યાં છે. ૪

---

१ इदं ज्योतिषां श्रेष्ठं ज्योतिः आ अगात् । चित्रः विभ्वा प्रकेतः अजनिष्ट । यथा सवितुः सवाय एव प्रसूता रात्री उपसे योनिं अरैक् ।

२ रुशद्वत्सा रुशती श्वेत्या आ अगात् । कृष्णा अस्याः सदनानि अरैक् उ । समानबन्धू अनूची अमृते वर्णं आ मिनाने द्यावा चरतः ।

३ स्वस्रोः अध्वा समानः अनन्तः । देवशिष्टे तं अन्यान्या चरतः. समनसा विरूपे सुमेके नक्तोषसा न मेथेते, न तस्थतुः ।

४ भास्वती, सूनृतानां नेत्री चित्रा अचेति । नः दुरः वि आवः । जगत् प्रार्प्य न. रायः वि अख्यत् । उषाः विश्वा भुवनानि अजीगः ।

આ ઉદાર ઉષાએ સર્વ પ્રાણીમાત્રને એટલા હેતુથી જાગૃત કર્યાં છે કે જે (વટેમાર્ગુ રસ્તામા) આડો અવળો ઉઘી ગયો હોય તે ચાલતો થાય, તે જ પ્રમાણે તમારામાથી કોઈ ભોગ્ય વસ્તુમાટે પ્રયત્ન કરે, કોઈ ઇષ્ટાર્થ પ્રાપ્તિ માટે ત્વરા કરે, કોઈ ધન પ્રાપ્ત્યર્થ ખટપટ કરે તથા જેને અલ્પ દિનતુ હોય તે સ્પષ્ટ રીતે જોવા લાગે. ૫ (૧)

તમારામાથી કોઈ સામર્થ્ય મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે, કોઈ કીર્ત્તિ માટે ખટપટ કરે, કોઈ પોતાનો ઉચ્ચ ઇષ્ટ હેતુ પાર પાડવા માટે ત્વરા કરે કોઇ (પોતાની) મન પસદ યોજનાની નિર્વિઘ્ને જઈ પહોચે અને પ્રત્યેકને પોતપોતાના ભિન્નભિન્ન ચરિતાર્થનો માગ દિસે માટે આ ઉષાએ સર્વ પ્રાણીમાત્રને જાગૃત કર્યા છે ૬

શુભ વસ્ત્રો પરિધાન કરેલી તથા પૃથિવી ઉપરના સર્વ વૈભવની સ્વામિની એવી દેદીપ્યમાન દ્યુલોક કન્યા દૃગ્ગોચર થઈ છે હે મગલપ્રદ ઉષા, આજ અમે તારો ઉજ્જ્વલ પ્રકાશ પાડ ૭

પોતાનો ઉજ્જવલ પ્રકાશ (સર્વત્ર) પાડતી, (સર્વ) પ્રાણીઓને પોતપોતાનાં કાર્યમા પ્રવૃત્ત કરતી તથા કોઈ મૃતવત્ (શય્યાપર) પડયા હોય તેમને જાગૃત કરતી આ શાશ્વતપણે આગળ આવનારી (સર્વ) ઉષોમાની પહેલી ઉષા પાછળ ગયેલી ઉષાને મ ગે આવે છે ૮

ઉષા, તેં અગ્નિને પ્રદીપ્ત થવાને તૈયાર કર્યો, ભાનુના નેત્રના યોગે (જગતને) પ્રકાશિત કર્યુ તથા યજ્ઞવ્યાપૃત થવા ઇચ્છનાર (સર્વ) માનવોને તે જાગૃત કર્યા. આ દેવોપર તારો ઘણાજ ઉપકારનુ કાર્ય થયુ ૯

---

५ जिह्मश्ये चरितवे, त्व आभोगये इष्टये राय, दभ्र पश्यद्भ्य उर्विया विचक्षे उषा विश्वा भुवनानि अजीग ।

६ त्व क्षत्राय, त्व श्रवसे, त्व महीयै इष्टये, त्व अर्थं इव इत्यै, विसदृशा जीविता अभिप्रचक्षे, उषा विश्वा भुवनानि अजीग ।

७ दुहिता, दिवस्य पादस्य वस्व ईशाना, व्युच्छन्ती युवति एषा दिव दुहिता प्रति अदर्शि। सुभगे उष, अद्य इह व्युच्छ ।

८ परायती, जीव उदीरयन्ती, मृत कचन बोधयन्ती, शश्वतीनां आयतीना प्रथमा उषा परायतीनां पाथ अनु एति ।

९ उष, यत् अग्नि समिधे चकथ, यत् सूर्यस्य चक्षसा वि आव, यत् यक्ष्यमाणान् मानुषान् अजीग, तत् देवेषु चकृषे भद्र अप्न ।

જે ઉષા પૂર્વે પ્રકાશી ગઈ અને ખરેખર જે આગળ પ્રકાશનાર છે તેમાંથી પ્રત્યેકે કેટલો થોડો વખત આપણી પાસે રહેશે વારૂ? (જે) ઉષા (આવે છે તે) ઘણા કરૂણ સ્વરે તેની આગળ આવી ગએલી ઉષાઓ વિશે શોક કરે છે તથા પોતાનો પ્રકાશ પ્રકટ કરતી બીજી ઉષાની સોબત મળી એટલે તેમને મળે છે. ૧૦ (૨)

જે માનવીએ પૂર્વકાલીન ઉષાને પ્રકાશતાં જોઈ તે માનવ ગયા. આ ઉષા હમણા અમારી દૃષ્ટિએ પડે છે અને જે આગળ આવનારી ઉષાને જોશે તે લોક પણ માર્ગ કાપે છે. ૧૧

હે ઉષા, ષ્દ્વેષીઓનો નિઃપાત કરનારી, સત્યથી પરિપાલન કરનારી, સત્યમાટે જન્મ લેનારી, ઉત્કૃષ્ટ વૈભવયુક્ત, માધુર્ય પરિપૂર્ણ સત્ય ભાષણ કરનારી, અત્યંત મંગલ દેવોના હવિ લઈ આવનારી તથા અત્યંત શ્રેષ્ઠ એવી તું તારો ઉજ્જ્વલ પ્રકાશ (અત્રે) પાડ. ૧૨

આ ઉષાદેવી પ્રાચીન કાલથી એકસરખી પ્રકાશે છે. એ ઉદાર દેવીએ આજપણ પોતાનો પ્રકાશ તેપ્રમાણે પાડ્યો છે તથા તેવીજ રીતે તે આજ પછી પણ પ્રકાશિત થશે. જરા તથા મૃત્યુની પીડામાંથી મુક્ત એવી આ ઉષા પોતાના માર્ગે ગમન કરે છે. ૧૩

પોતાનાં આભરણોથી મંડિત ઉષા દ્યુલોકના વિસ્તીર્ણ પ્રદેશમાં પ્રકાશી છે. આ દેવીએ (જગતનો) કૃષ્ણદેહ શુભ્ર કર્યાં છે. પોતાનાં રક્તવર્ણ અશ્વોના યોગે (સર્વને) જાગૃત કરતી આ ઉષા તેના ઉત્તમ રીતે તૈયાર કરેલા રથમાં આરૂઢ થઈને આવે છે. ૧૪

---

१० याः व्यूषुः, याः च नूनं व्युच्छान् कियति यत् समया आ भवाति? वावशाना पूर्वाः अनु कृपते, प्रदीध्याना अन्याभिः जोषं एति ।

११ ये मर्त्यासः पूर्वतराम् उषसं व्युच्छन्तीं अपश्यन् ते ईयुः । अस्माभिः ऊ प्रतिचक्ष्या अभूत् उ । ये अपरीषु पश्यान् ते यन्ति ।

१२ उषः, यावयद्द्वेषाः, ऋतपाः, ऋतेजाः, सुम्नवरी, सूनृताः ईरयन्ती, सुमङ्गलीः, देववीतिं बिभ्रती श्रेष्ठतमा अद्य इह व्युच्छ ।

१३ देवी उषाः पुरा शश्वत् वि उवास, अथो मघोनी अद्य इदं व्यावः, अथो उत्तरान् द्यून् अनु व्युच्छात्, अजरा अमृता स्वधाभिः चरति ।

१४ अञ्जिभिः दिवः आतासु वि अद्यौत् । देवी कृष्णां निर्णिजं अप आवः । अरुणेभिः अश्वैः प्रबोधयन्ती उषाः सुयुजा रथेन आयाति ।

(સર્વની) પસંદગીના પોષક પદાર્થ પોતાની સાથે લાવીને આ પ્રજ્ઞાવતી ઉષા પોતાનું આશ્ચર્યકારક તેજ પ્રકટ કરે છે. જે અવિનાશી ઉષા (આજ સુધી) પ્રકાશી ગઈ તે પૈકી છેવટની" તથા (આગળ) પ્રકાશમાન થનારી ઉષાપૈકી પહેલી ઉષાએ અત્રે પોતાની પ્રભા પ્રસારી છે. ૧૫ (3)

ચાલો ઉઠો," આપણો ચૈતન્યદાયક પ્રાણ આવ્યો છે. અંધકાર નાશી ગયો અને હવે પ્રકાશનું આગમન થાય છે. ભાનુ પોતાનો પ્રવાસ કરી શકે માટે (આ ઉષાએ) (તેનેમાટે) માર્ગ ખુલ્લો કરી આપ્યો છે. જ્યાં (સર્વલોક) પોતાના આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરી લે છે એવા સ્થળે આપણે આવી પહોંચ્યા છીએ. ૧૬

દેદીપ્યમાન ઉષાની સ્તુતિ કરતો આ સ્તોતા–આ ઉપાસક–તેમના સન્માનાર્થે (ઉત્તમ) ગાયનો રચીને" ગાય છે. માટે હે ઉદાર દેવિ, તું આ સ્તોતા માટે આજ પ્રકાશિત થા તથા અમારાપર સંતતિયુક્ત (દીર્ઘ) આયુષ્યની પ્રભા પાડ. ૧૭

ગોધન તથા અશ્વોની પ્રાપ્તિ કરાવી આપનાર તથા સર્વ વીરોથી પૂજ્ય જે ઉષા હવિ અર્પણ કરનાર માનવો માટે સુપ્રકાશિત થાય છે તેમની તરફ આ તેમના સોમયાગી ઉપાસકો, આ ઉત્તમ સ્તોત્રો વાયુ પ્રમાણે ઉંચ સ્વરે ગાવાની સાથે જ જઇને પ્રાપ્ત થાવ. ૧૮

દેવોની માતા, અદિતિનું બલ, યજ્ઞની ધ્વજા તથા શ્રેષ્ઠ એવી તું અમારા માટે પ્રકાશ. (અમારા યજ્ઞની) પ્રશંસા કરતી અમારા સ્તોત્રો શ્રવણ કરીને ઉજ્જ્વલ કાંતિથી યુક્ત થા. સર્વને પ્રિય (ઉષા) આ લોકમાં અમે હોઇએ ત્યારે અમને નવીન જીવન અર્પણ કર ૧૯

---

१५ वार्याणि पोष्या आवहन्ती चेकिताना चित्रं केतुं कृणुते ईयुषीणां शश्वतीनां उपमा" विभातीनां प्रथमा उषा वि अश्वैत्।

१६ उत् ईर्ध्वं," । न असुः आ अगात्, तमः अप प्र अगात्, ज्योतिः आ एति । सूर्याय यातवे पथां अरैक्। यत्र आयुः प्रतिरन्ते अगन्म ।

१७ विभाती उषसः स्तवानः रेभः वह्निः वाचः स्यूमना" उत् इयर्ति । तत् मघोनि गृणते अद्य उच्छ, अस्मे प्रजावत् आयुः नि दिदीहि ।

१८ या गोमतीः अश्वावतीः सर्ववीरा या उषसः दाशुषे मर्त्याय व्युच्छन्ति सोमसुत्वा सूनृतानां वायोः इव उदर्के ता अश्नवत् ।

१९ माता देवानां अदितेः अनीकं, यज्ञस्य केतुः, बृहती वि भाहि । प्रशस्तिकृत् नः ब्रह्मणे वि उच्छ, विश्ववारे जने नः आ जनय ।

પૂજન તથા સ્તવન કરનાર ઉપાસકો માટે જે મંગલ તથા આશ્ચર્ય કારક બલ ઉષા લઈ આવતી હોય તેને મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી તથા દ્યુલોક–આ સર્વનું અનુમોદન હો. ૨૦ (૪)

સૂક્ત ૧૧૪.

॥ ऋषि–आङ्गिरस कुत्स । देवता–रुद्र ॥

જે પ્રત્યક્ષ પરાક્રમ જ છે, જે જટા ભારથી મંડિત છે તથા જેનો આશ્રય અખિલ વીર કરે છે એવા રૂદ્રદેવને અમે આ સ્તુતિ અર્પણ કરીએ છીએ. આ યોગે અમારાં (સર્વ) દ્વિપાદ તથા ચતુષ્પાદ પ્રાણીઓનું કલ્યાણ થશે તથા આ ગામમાંના સર્વ (જન) અભિવૃધ્ધિ પામીને (સર્વ) ત્રાસમાંથી મુક્ત થશે. ૧

હે રૂદ્ર, અમને સૌખ્ય દે તથા અમને આનંદ થાય તેમ કર. જે તારો સર્વ શૂર પુરૂષ આશ્રય કરે છે તે તને વન્દન કરીને અમે તારી સેવા કરીએ. તારો આશ્રય કરનાર (ભક્ત)નેજ પ્રાપ્ત થવાને યોગ્ય એવા જે કલ્યાણની (અમારા) પિતા મનુએ ઇચ્છા કરી તે, હે રૂદ્ર, તારા માર્ગ દર્શકત્વ નીચે જ અમને પ્રાપ્ત થશે. ૨

હે ઉદાર રૂદ્ર, જેનો આશ્રય સર્વ વીર પુરૂષો શોધે છે એવી તારી કૃપાની પ્રાપ્તિ અમને દેવોની ઉપાસના કર્યાને લીધે જ પ્રાપ્ત થશે અમારા (કુટુંબમાંનાં સર્વ) માણસો માટે ઉત્તમ ઉત્તમ વૈભવો લઇને તું (અત્રે) આવ. અમારા શૂરલોક સાથે સલામત રહીને અમે તને હવિ અર્પણ કરીએ. ૩

અતિશય દેદીપ્યમાન, યજ્ઞને સિધ્ધિએ પહોંચાડનાર, વક્રગતિથી મંડિત તથા પ્રજ્ઞાશીલ રૂદ્રને અમે અમારા સંરક્ષણ માટે આમંત્રણ કરીએ છીએ. તે દેવોનો કોપ અમારાપરથી દૂર કરાવો. તેની કૃપાની જ અમે ઇચ્છા કરીએ છીએ. ૪

---

२० ई जानाय शशमानाय यत् भद्र चित्र अप्र." - उपसः वहन्ति तत नः मित्रः वरुणः ममहंता ।

१ तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय रुद्राय इमाः मती प्र भरामहे, यथा द्विपदे चतुष्पदे श असत्, अस्मिन् ग्रामे विश्व पुष्ट अनातुरं ।

२ रुद्र, न मृळ उत न मय कृधि । क्षयद्वीराय ते नमसा विधेम । यत् च योः च श पिता मनुः आयेजे तत्, रुद्र, तव प्रणीतिषु अश्याम ।

३ मीढ्व रुद्र, क्षयद्वीरस्य तव सुमतिं ते अश्याम । अस्माक विशः इत् सुम्रयन् आचर । अरिष्टवीरा. ते हविः जुहुवाम ।

४ वय त्वेष यज्ञसाध वकु कविं रुद्र अवमे नि ह्वयामहे । दैव्य हेळः अस्मत् आरे अस्यतु । अस्य सुमतिं इत् वय आ वृणीमहे ।

દેદીપ્યમાન, જટાધારી તથા ત્વેષયુક્ત રૂપ (ધારણ કરનાર) એવા તે સ્વર્ગ લોકમાંના વરાહને વન્દન કરીને અમે બોલાવીએ છીએ. તે તેના હાથમાં (સવને) હવિની સાથે વહેંચવાનાં ઔષધો ધારણ કરીને અમને સૌખ્ય, અભય, તથા સુરક્ષિતપણું અર્પણ કરો. ૫ (૫)

મધુરમાં મધુર તથા સંતોષ કારક આ સ્તોત્ર (અમે) મરૂતોના પિતા રૂદ્રને માટે ગાઇએ છીએ. માટે હે અમર દેવ, તું અમે માનવોને યોગ્ય ભોગ્ય તથા પોષણની વસ્તુ અર્પણ કર તથા અમને તથા અમારાં બાળબચ્ચાંને સૌખ્ય દે. ૬

હે રૂદ્ર, અમારામાં જે મોટા હોય અથવા જે નાના હોય, જે મોટા થતા હોય અથવા જે મોટા થયા હોય તે પૈકી કોઇને પણ ઇજા પહોંચવા દઇશ નહિ. અમારા પિતા તથા અમારી માતાને મારીશ નહિ તથા અમને પ્રિય જે અમારાં શરીરો તેમને પણ ઇજા પહોંચવા દઇશ નહિ. ૭

અમારાં છોકરાં છૈયાંને, અમારા નોકરોને, અમારી ધેનુઓને અને અમારા અશ્વોને ઇજા પહોંચવા દઇશ નહિ. હે રૂદ્ર, તું ગુસ્સે થઇને અમારા શૂર પુરૂષોને મારીશ નહિ. અમે હવિ અર્પણ કરીને સદૈવ તારૂં પૂજન કરીએ છીએ. ૮

જે પ્રમાણે પશુપાલક (ઢોરો) એકઠાં કરે છે તે પ્રમાણે હું તારા સન્માનાર્થ (અનેક) સ્તોત્રો એકત્ર કરૂં છું. હે મરૂતોના પિતા, તું અમને ઉત્કૃષ્ટ વૈભવ અર્પણ કર. તારી કૃપા મંગલપ્રદ તથા અત્યંત સુખદાયક છે તથા આને જ લીધે હું તારા કૃપા પ્રસાદનીજ ફક્ત યાચના કરૂં છું. ૯

---

५ अरुष कपर्दिन त्वेष रूप दिव. वराह नमसा नि ह्वयामहे। वार्याणि भेषजा हस्ते बिभ्रत् शर्म वर्म छर्दिः अस्मभ्यं यंसत्।

६ स्वादोः स्वादीयः वर्धनं इद वचः मरुता पित्रे रुद्राय उच्यते। अमृत नः मर्तभोजन च रास्व, त्मने तोकाय तनयाय मृळ।

७ रुद्र, नः महान्त उत नः अर्भक, न. उक्षन्त उत नः उक्षित, न. पितर उत मातर, नः प्रियाः तन्वः मा रीरिषः।

८ न तोके तनये, नः आयौ, नः गोषु, नः अश्वेषु मा रीरिषः। रुद्र, भामितः नः वीरान् मा वधीः हविष्मन्तः त्वा सद इत् हवामहे।

९ पशून् इव ते स्तोमान् आ अकर। मरुतां पितः अस्मे सुम्न रास्व। ते सुमतिः भद्रा मृळयत्तमा हि, अध वय ते अवः इत् वृणीमहे।

ધેનુ તથા પુરૂષનો વધ કરનાર તારાં (શસ્ત્ર) દૂર રહો; તથા હે (સર્વ) વીર પુરૂષોના આશ્રયભૂત દેવ, તારી પાસેના ઉત્કૃષ્ટ વૈભવમાત્ર અમારે માટે હો. હે દેવ, તું અમને સૌખ્ય આપ તથા અમારો પક્ષ ધરીને તું બોલ, અને તું દ્વિગુણિત (સામર્થ્યવાન) હોવાને લીધે અમને સુરક્ષિત પણું અર્પણ કર. ૧૦

તે (રૂદ્ર) અમારૂં રક્ષણ કરે એવી ઈચ્છા રાખીને આ નમસ્કૃતિ પૂર્ણ સ્તોત્ર અમે ગાયું છે તથા તેથી જ તે રૂદ્ર મરૂતો સહવર્તમાન અમારી હાંક સાંભળો અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર, વરૂણ, અને તેજ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ, પૃથિવી, અને દ્યુલોક પણ તેમનું અનુમોદન આપો. ११ (६)

સૂક્ત ११५.

॥ ऋषि–अङ्गिरस कुत्स । देवता–सूर्य ॥

મિત્ર, વરૂણ, અને અગ્નિનું (જાણે કે) નેત્ર જ, એવું આ દેવોનું આશ્ચર્યકારક બલ ઉદય પામ્યું છે! સ્થાવર જંગમ વસ્તુના (જાણે કે) પ્રાણ જ, એવા આ ભાનુએ દ્યુલોક, ભૂલોક તથા અન્તરિક્ષને વ્યાપ્ત કરી નાખ્યાં છે. ૧

જેમ એકાદ મનુષ્ય (તેને પ્રિય એવી) એકાદ તરૂણીની પછવાડે પછવાડે જવા લાગે છે તે પ્રમાણે આ સૂર્ય દેદીપ્યમાન ઉષા દેવીની પાછળ ચાલતાં, જે ઠેકાણે ભક્તિમાન લોક તેમનું આયુષ્યક્રમણ કરે છે એવા મંગલ સ્થાને તેમનું મંગલ કરવા માટે જાય છે. ૨

સૂર્યના અશ્વ, મંગલપ્રદ, આશ્ચર્યકારક, અનેક પ્રકારના રંગોના તથા આનંદદાયક છે. સૂર્યને નમન કરીને તેમણે દ્યુલોકનો પાછલો ભાગ વ્યાપી નાંખ્યો છે. તે દ્યુલોક તથા ભૂલોકની આસપાસ નિમિષ માત્રમાં જઈ શકે છે. ૩

---

१० ते गोघ्न उत पुरुषघ्न आरे। क्षयद्वीर, ते सुम्न अस्मे। अस्तु देव नः मृळ च अधि ब्रूहि च, अध द्विबर्हाः, नः शर्म च यच्छ।

११ अवस्यवः अस्मै नमः अवोचाम। मरुत्वान् रुद्रः नः हव शृणोतु।

१ मित्रस्य वरुणस्य अग्नेः चक्षुः देवानां चित्रं अनीकं उत् अगात्। जगतः तस्थुषः च आत्मा सूर्यः द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं आ अप्रा।

२ यत्र देवयन्तः युगानि वितन्वते भद्रं प्रति भद्राय, मर्यः योषां न, सूर्यः रोचमानां देवीं उषसं पश्चात् अभि एति।

३ सूर्यस्य हरितः अश्वाः भद्राः, चित्राः, एतग्वाः, अनुमाद्यासः। नमस्यन्तः दिवः पृष्ठं आ अस्थुः। द्यावापृथिवी सद्यः परियन्ति।

સૂર્યની તે જ દિવ્ય શક્તિ, તે જ તેનું શ્રેષ્ઠત્વ છે કે (મનુષ્યોનાં) કામ ચાલતાં છતાં તે
વચ્ચેજ તેની (સર્વત્ર) પ્રસરેલી (કિરણ જાળ) કાઢી લે છે. (રાત્રિ તથા સૂર્યના) એકત્ર
નિવાસનું સ્થાન (આ જગ) તેની પાસેથી (ગમન કરવા માટે) જ્યારે એણે પોતના
અશ્વ જોડયા હોય છે ત્યારે રાત્રિ પોતાનું (આચ્છાદન) સર્વ (વિશ્વપર) પ્રસારે છે. ૪

મિત્ર તથા વરૂણની દૃષ્ટિએ પોતાનું રૂપ પડે માટે સૂર્ય તે સ્વર્ગ લોકના સીમાન્ત પ્રદેશ
પર પ્રકટ કરે છે. તેના અશ્વ એક વખતે તેનું દેદીપ્યમાન અનન્ત તેજ, તો, બીજી વખતે
તેની કૃષ્ણ કાંતિ (નું પ્રદર્શન કરવા માટે આને જગની સામે) આણે છે. ૫

હે દેવ, આજ સૂર્યોદય થતાંની સાથે તમે અમને પાતકમાંથી તથા નિંદામાંથી મુક્ત
કરો. આ અમારી પ્રાર્થનાને મિત્ર તથા વરૂણ, અને તે જ પ્રમાણે અદિતિ, સિન્ધુ
પૃથિવી તથા દ્યુલોકનું પણ અનુમોદન મળો. ૬ (૭) (૧૧)

અનુવાક ૧૭.

સૂક્ત ૧૧૬.

॥ ऋषि—कक्षीवान् । देवता—अश्विन ॥

જે સત્યસ્વરૂપ દેવોએ બાળ વયના વિમદ પાસે તેની પત્નીને સૈન્ય પ્રમાણે વેગવાન
રથમાં ઘાલીને આણી તે (દેવોના) સન્માનાર્થ હું જાણે કે આ કુશાસન જ તૈયાર કરૂં
છું. (કારણ જુઓ) જે પ્રમાણે વાયુ મેઘોદકોની પ્રેરણા કરે છે તે પ્રમાણે હું પણ તેમને
(અનેક) સ્તોત્રો અર્પણ કરૂં છું. ૧

જેનું ઉડવું અતિશય જોરવાળું હોય છે અને જેનો વેગ અતિશય તીવ્ર હોય છે એવ
(તમારા અશ્વ) અથવા દેવોના પ્રોત્સાહનપર શબ્દજ (જાણે કે) તમને (આ યજ્ઞમાં)
આણે છે. (પરંતુ) હે સત્યસ્વરૂપ દેવો, તમારો રાસભ પણ (એટલો સામર્થ્યવાન છે કે)
સ્વતઃ યમ જે ઠેકાણે (પોતે) લડતો હતો તેવા યુધ્ધમાં તેણે હજારો શત્રુને જીત્યા હતા. ૨

४ सूर्यस्य तत् देवत्वं तत् महित्वं कर्तोः मध्या विततं सं जभार यदा सधस्थात् हरितः अयुक्त इत् रात्री
सिमस्मै वासः तनुते अत्।

५ मित्रस्य वरुणस्य अभिचक्षे द्योः उपस्थे तत् रूपं सूर्यः कृणुते । अन्यत् हरितः अस्य अनन्तं रुशत्
पाजः; अन्यत् कृष्णं सं भरन्ति ।

६ देवाः, अद्य सूर्यस्य उदिता अंहसः अवद्यात् निः पिपृत ।

१ यौ अर्भगाय विमदाय जायां सेनाजुवा रथेन निऊहयुः, नासत्याभ्यां बर्हिः इव प्र वृञ्जे । वातः अभ्रं
इव स्तोमान् इयर्मि ।

२ वीळुपत्मभिः ... रथैभिः शाशदाना । तत्, नासत्या, यमस्य प्रधने आजा रासभः

હે અશ્વિન, (જેમ) એકાદમૃત મનુષ્ય (અ. ઐહિક) વૈભવ છોડીને (ચાલી) જાય છે તે પ્રમાણે ખરેખર તે તુગ્રે ભુજ્યુને ઉદકના સંચયમાં છોડી દીધો. પણ તેને તમે તેને જીવદાન આપનાર, અન્તરિક્ષમાં ઉડનાર તથા ઉદકના સ્પર્શથી અલિપ્ત રહેનાર નૌકામાં બેસાડીને (સુરક્ષિતપણે) લઈ આવ્યા. ૩

હે સત્યસ્વરૂપ દેવ, ત્રણ દિવસ તથા ત્રણ રાત કરતાં પણ વધારે વખત પર્યંત (એક સરખા) દોડનાર તથા પક્ષિપ્રમાણે (ચપળ એવા અશ્વોની) મદદથી તમે ભુજ્યૂને ત્રણ રથમાં બેસાડીને–આ રથને સો ચક્ર હતાં તથા છ ઘોડા જોડેલા હતા–તમે તેને ઉદકથી ભરપુર સમુદ્રની પેલી પાર કોરી જમીનપર લઈ ગયા. ૪

હે અશ્વિન, જેને સો હલેસાંની જરૂર પડતી હતી એવી નૌકામાં બેઠેલા ભુજ્યુને તમે તેને ઘેર સુખરૂપ પહોંચતો કર્યો–એ તમારૂં સમુદ્રપરનું મોટું પરાક્રમ જ છે. કારણ, તે સમુદ્રનો આરંભ કયાં થયો, તેને શાનો આધાર હોય છે તથા તેને તાબામાં કેવી રીતે આણવો એ કાંઈજ સમજાતું નહોતું. ૫ (૮)

હે અશ્વિન, તમે સદોદિત સમાધાન ઉત્પન્ન કરનારા જે શુભ્રવર્ણ અશ્વ અઘારવને આપ્યો તે તમારૂં શ્રેષ્ઠ દાતૃત્વ (ખરેખર) વર્ણન કરવા યોગ્ય હતું. પેદ્રનો ઉત્કૃષ્ટ અશ્વ સન્માન કરવાને સદૈવ પાત્ર થયો. ૬

પજ્રના કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા કક્ષીવાને તમારી સ્તુતિ કરતાં વેંત તમે તેને અતિશય કુશાગ્રબુદ્ધિ અર્પણ કરી અને વાસણ જેવા આકારવાળી એક સામર્થ્યવાન અશ્વની ખરીમાંથી તમે સુરાના સો કુંભ નિર્માણ કર્યા. ૭

---

३ अश्विना, क. चित् ममृवान् रयिं न तुग्रः ह भुज्यु उदमेघे अव अहा । अन्तरिक्षप्रुद्भिः अपोदकाभिः नौभिः त ऊहथुः ।

४ नासत्या, तिस्रः क्षपः त्रिः अहा अतिव्रजद्भिः पतङ्गैः, त्रिभि. शतपद्भि. षड्श्वै. रथैः, आर्द्रस्य समुद्रस्य पारे धन्वन् ऊहथुः ।

५ अश्विनौ, शतारित्रा नाव आतस्थिवांस भुज्यु यत् अस्त उहथुः तत् अनारम्भणे अनास्थाने अग्रभणे समुद्रे अवीरयेथा ।

६ अश्विना, शश्वत् इत् स्वस्ति च श्वेत अश्व अघाश्वाय ददथुः तत् वा महि दात्र कीर्तेन्य भूत् । पैद्व. अश्व. वाजी सद इत् हव्यः ।

७ नरा, पज्रियाय स्तुवते कक्षीवते युव पुरंधि अरदत । वृष्णः अश्वस्य शफात् शफात् सुरायाः शत कुम्भान् असिंचत ।

તમે બરફ ઉત્પન્ન કરીને તાપદાયક અગ્નિનું નિવારણ કર્યું અને તે (અત્રિને) (ઉત્તમ પેયના યોગે શક્તિ ઉત્પન્ન કરનાર (નવીન) બલ તેનામાં ઉત્પન્ન કર્યું. અત્રિને નીચે ખાડામાં ફેંક્યો હતો ત્યારે, હે અશ્વિન, તમે તેને તેનાં સર્વ માણસો સાથે સુખરૂપ રાખીને (તેમાંથી) બહાર કાઢ્યો. ૮

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિન, તમે તે કૂપ ઉંચે આણ્યો, અને તેનું મોં વાંકું હોવાને લીધે તળીયું (ફેરવીને તે) પૃષ્ઠ ભાગપર આણ્યું. પછી ગોતમને હજારો પ્રકારની સંપત્તિ આપવામાટે જ કેશું તેના તૃષિત અનુચરોમાટે પાણીના બ્હોના બ્હો વહેવા લાગ્યા. ૯

હે સત્યસ્વરૂપ (અશ્વિન,) જેમ (કોઈના અંગપરનું) બખ્તર કાઢી નાંખે તેપ્રમાણે તમે વૃદ્ધ ચ્યવન ઉપરની વાર્ધક્યની કળા કાઢી નાંખી. તે (બિચારાને) બધાએ છોડી દીધો હતો તમે તેનું આયુષ્ય વધાર્યું તથા તેને તરૂણ વયની કુમારિકાનો પતિ કર્યો. ૧૦ (૯)

હે સત્યસ્વરૂપ તથા શૂર (અશ્વિન) તે તમારી કૃપા (ખરેખર) પ્રશંસનીય, સૌખ્યપ્રદ તથા હિતકારક છે કે જેના યોગે તમે જ્ઞાનવાન દેવોએ કંઈ દૃષ્ટિની આડે આવીને નહિ જેવો થયેલો (ધનનો) સંચય વન્દનમાટે (શોધીને) બહાર કાઢ્યો. ૧૧

હે શૂર, જેપ્રમાણે મેઘગર્જના પર્જન્યવૃષ્ટિ થશે એમ પ્રસિદ્ધ કરે છે તેપ્રમાણે (મને વૈભવની) પ્રાપ્તિ થાય માટે હું તમારા શૌર્યના તે કૃત્યની (સર્વત્ર) પ્રસિદ્ધિ કરૂં છું કે જેના યોગે અથર્વના વંશના દધ્યંચે અશ્વનું શિર ધારણ કરીને તમારી સાથે મધુર સંભાષણ કર્યું. ૧૨

८ हिमेन घ्रंस अग्निं अवारयेथां । पितुमतीं ऊर्जं अस्मै अधत्त । अश्विना, ऋबीसे अवनीतं अग्निं सवगणं स्वस्ति उत् निन्यथुः ।

९ नासत्या, अवतं परा अनुदेथां, जिह्मबारं उच्चाबुध्नं चक्रथुः । गोतमस्य तृष्यते पायनाय, आपः सहस्राय राये, क्षरन् ।

१० उत नासत्या, जुजुरुषः च्यवानात् द्रापिं इव वव्रिं प्र अमुञ्चत । दस्रा, जहितस्य आयुः प्र अतिरत कनीनां पतिं इत् अकृणुत ।

११ नासत्या नरा, तत् वां वरूथ शंस्यं राध्यं अभिष्टिमत् च यत् विद्वांसा दर्शतात् अपगूळ्हं निधिं इव वन्दनाय उत् ऊपथुः ।

१२ नरा, तन्यतुः वृष्टिं सनये वां तत् उग्रं दंसः आविः कृणोमि, यत् आथर्वणः दध्यङ् ह अश्वस्य शीर्ष्णा वां ईं मधु उवाच ।

હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વિન, આપ આપનો દીર્ઘમાર્ગ ક્રમણ કરતા હતા ત્યારે (વૃધ્રિમતીએ) અનેક સ્તોત્રો ગાઈને કર્તૃત્વવાન તથા અનેકનું પોષણ કરનાર તમને હવિ અર્પણ કર્યા. આપે પણ તે જાણે કે વૃધ્રિમતીની આજ્ઞા જ હોયની એમ સમજીને તેનાં સ્તોત્રો સાંભળ્યાં તથા તેને હિરણ્યહસ્ત (નામનો) પુત્ર આપ્યો. ૧૩

હે સત્યસ્વરૂપ દેવો, તે વર્તિક પક્ષી વરૂના છેક મોં આગળ ગયું હતું છતાં તમે તેને છોડાવ્યું તથા અનેક (ભકતો)નું પોષણ કરનાર હે અશ્વિન, કવીએ તમારી કૃપા માગતાં વેંતજ તમે તેને જોવાનું સામર્થ્ય આપ્યું. ૧૪

એકાદ પંખીની જેપ્રમાણે પાંખ તુટે તેપ્રમાણે ખેલના યુદ્ધમાં રાત્રીની વખતે (વિશ્પલાને) પાય તુટ્યો. પણ લઢાઈ શરૂ થતાંની સાથે તે (સમરાંગણમાં ગમે ત્યાં) જઈ શકે માટે તમે તેને એકદમ લોખંડનો પાય બેસાડ્યો. ૧૫ (૧૦)

ઋજાશ્વે એક વરૂને (ખાવાનું નાંખવા) માટે સો મેંઢાં કાપ્યાં હતાં ત્યારે તેના પિતએ તેને આંધળો કર્યો, પરંતુ શત્રુનો સંહાર કરનાર હે સત્યસ્વરૂપ વૈદ્યરાજો, તમે તે ફરીથી જોઈ શકે માટે, કોઈપણ અડચણ ન આવવા દેતાં, તેનાં નેત્ર ફરીથી જેમન તમ કરી મૂક્યાં. ૧૬

આપના (ચપલ) અશ્વના યોગે (સરત) જીતનારી (ભાનુની) દુહિતા, તમારો રથ જ જાણેકે સરતનું ઠેકાણું હોય એમ સમજીને, તમારા રથપર આરૂઢ થઈ. સર્વ દેવોએ તેને અંતઃકરણ પૂર્વક માન્ય કરી તથા હે સત્યસ્વરૂપ દેવો, આપ (એવીરીતે) મોટા વૈભવથી મંડિત દેખાવા લાગ્યા. ૧૭

---

१३ नासत्या, वां महे यामन् पुरंधिः करा पुरुभुजा अजोहवीत् वध्रिमत्याः ता शासु. इव श्रुत हिरण्यहस्तं, अश्विना, अदत्त ।

१४ नरा नासत्या, वृकस्य आस्नः अमीके वर्तिकां युवं अमुमुक्त । उतो, पुरुभुजा, युवं ह कृपमाणं कविं विचक्षे अकृणुत ।

१५ वेः इव पर्णं, खेलस्य आजा, परितक्म्यायां चरित्रं अच्छेदि । सद्यः हिते सर्तवे आयसीं जंघां विश्पलायै प्रति अधत्त ।

१६ शतं मेषान् वृक्ये चक्षदानं तं ऋज्राश्वं पिता अंधं चकार । नासत्या दस्रा भिषजा, विचक्षे अनर्वन् तस्मै अक्षी आ अधत्त ।

१७ अस्य जयन्ती सूर्यस्य दुहिता वां रथं कार्ष्मं इव अतिष्ठत् । विश्वे देवाः अनु अमन्यन्त हृद्भिः समु श्रिया नासत्या, श्रिया सचेथे ।

જ્યારે, હે અશ્વિન, દિવોદાસ અને ભરદ્વાજ માટે તમે ત્વરાથી' તેમના ગૃહતરફ ગયા, ત્યારે જે રથ તમારી સાથે હતો તેણે પુષ્કળ ધન આણ્યું. તેને એક વૃષભ તથા એક મગર જોડેલા હતા.
૧૮

દિવસમાં તમને ત્રણવાર હવિર્ભાગ અર્પણ કરનાર જન્હુના વંશજો તરફ, હે સત્યસ્વરૂપ દેવ, તમને જમીન, બાળ બચ્ચાં વગેરે વૈભવ તથા જેમાં ઉત્તમ પરાક્રમ દેખાડવાની શક્તિ છે એવું આયુષ્ય લઈને, અતિશય સામર્થ્યસહ, (બન્નેજણ) એક વિચારથી, ગયા હતા. ૧૯

હે જરારહિત તથા સત્યસ્વરૂપ (દેવો), જાહુષને ચારે તરફથી (શત્રુએ) ઘેર્યો હતો ત્યારે તમે તેને આક્રમણ કરવાને સુલભ એવા રજોલોકમાંથી લઈ આવ્યા. પાષાણને ભેદી નાંખનાર રથમાં બેશીને તમે પર્વતમાંથી પણ રસ્તો કર્યો.
૨૦ (૧૧)

હે (અશ્વિન,) વશને હજારો પ્રકારની સંપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય માટે એક દિવસમાં તમે તેનામાં યુદ્ધ કરવાની શક્તિ આણી. હે સામર્થ્યવાન (દેવો), તમે ઇન્દ્રની મદદ લઈને પૃથુશ્રવાના દુષ્ટ શત્રુને હણ્યા.'
૨૧

ઋચત્કના પુત્ર શરની તૃષા શાંત કરવામાટે તમે ઉંડા કૂપમાંથી પાણી ઉપર કાઢ્યું. શ્રાંત થયેલા શયૂ માટે પણ તમે વંધ્યા ગાયમાં ભરપૂર દૂધ ઉત્પન્ન કર્યું.
૨૨

---

१८ अश्विना, यत् दिवोदासाय भरद्वाजाय हयन्ता' वर्तिः अयात, सचनः रथ' रेवत् उवाह । वृषभः च शिशुमारः च युक्ता ।

१९ अन्हः त्रिः भाग दधतीं जन्हावीं सुक्षत्र स्वपत्य रयिं सुवीर्यं आयु आ वहन्ता वाजै. समनसा उप अयात ।

२० अजरयू नासत्या, विश्वतः परिविष्ट जाहुष सुगेभि. रजोभिः नक्त ऊहथुः । वि भिन्दुना रथेन पर्वतान् वि अयात ।

२१ अश्विना, सहस्रा सनये एकया वस्तोः दश रणाय आवत । वृषणौ, इन्द्रवन्ता पृथुश्रवस. दुच्छुनाः अरातीः निः अहतं ।

२२ आर्च कस्य शरस्य चित् पातवे नीचात् अवतात् वाः उच्चा चक्रथुः । जसुरये शयवे चित् शचीभिः स्तर्यं गां पिप्यथुः ।

હે સત્યસ્વરૂપ દેવ, કૃષ્ણના કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા સરળ વર્તનના વિશ્વકે તમારૂં સ્તવન કરીને તમારી મદદની યાચના કરી, માટે, જેપ્રમાણે એકાદ વખતે ગુમાવેલું ઢોર (માલિકને) મળી આવે તેપ્રમાણે તમે (તેનો પુત્ર જે) વિષ્ણાપ્વ તથા વિશ્વકનો ભેટો કરાવીને વિષ્ણાપ્વને તેને સ્વાધીન કર્યો. २३

દશ રાત્રિ અને નવ દિવસ પર્યન્ત અમંગલ રીતે પાણીની અંદર બાંધી રાખેલા, તદ્દન પીડિત થયેલા, (સર્વાંગે) ઠરી ગયેલા, તથા ઉદકમાં જ પીડા ભોગવતા રેભને, જેપ્રમાણે પળીવડે સોમરસ ઉપર કાઢી લે છે તેપ્રમાણે (પાણીમાંથી) તમે બહાર કાઢયો. २४

હે અશ્વિન, મેં તમારાં મહત્કૃત્યો (અત્રે) વર્ણવ્યાં છે. માટે (તમારી કૃપાથી) મને ઉત્તમ ધેનુ તથા શૂર મનુષ્યોની પ્રાપ્તિ થઈને હું આ ગૃહનો વૈભવશીલ સ્વામી થઈશ મારી દૃષ્ટિ સાબૂત રહીને તથા મને દીર્ઘ-આયુષ્ય પ્રાપ્ત થઈને, હે અશ્વિન, જેપ્રમાણે (એકાદ મનુષ્ય આનંદથી પોતાના) મંદિરમાં પ્રવેશે છે તેપ્રમાણે મારો વાર્ધક્ય દશામાં પ્રવેશ થાવ. २५ (१२)

સૂક્ત ११७.

॥ ऋषि-कक्षीवान् । देवता-अश्विन ॥

હે અશ્વિન, મધુર સોમરસને લીધે તમને આનંદ થવામાટે આ (તમારો) પુરાતન સેવક તમારી ઉપાસના કરે છે. અમે અમારા હવિ (પવિત્ર) દર્ભપર મૂકયા છે તથા અમારી સ્તુતિ તમારા સુધી જઈ પહોંચી છે, તો આપ (અમારા પોષણ જેટલું) અન્ન સાહિત્ય તથા (અનેક પ્રકારનું) સામર્થ્ય લઈને અત્રે આવો. १

હે અશ્વિન, મન કરતાં પણ ચપળ તમારો રથ સુંદર અશ્વોથી યુક્ત થઈને સર્વ લોક તરફ આવે છે અને જેમાં (બેસીને) તમે સદાચારી પુરૂષોનાં સદન તરફ જાઓ છો તેમાં (વિરાજમાન થઈને), હે શૂર, અમારે માટે (અમારા) ગૃહ તરફ આવો. २

---

२३ नासत्या, ऋजूयते अवस्यते स्तुवते कृष्णियाय विश्वकाय शचीभिः, नष्टं पशु न, विष्णाप्वं दर्शनाय ददथुः ।

२४ दश रात्रीः नव द्यून् अशिवेन अप्सु अन्तः अवनद्धं श्रथितं विप्रुतं उदनि प्रवृक्तं रेभं स्रुवेण सोमं इव उत् निन्यथुः ।

२५ अश्विना, वां दसांसि प्र अवोचं । सुगवः सुवीरः अस्य पतिः स्यां । उत पश्यन् दीर्घं आयुः अश्नुवन् जरिमाणं अस्तं इव जगम्याः ।

१ अश्विना, मध्वः सोमस्य मदाय प्रत्नः होता वां विवासते । रातिः बर्हिष्मती, गीः विश्रिता; नासत्या इषा वाजैः उप यातं ।

२ अश्विना, यः वां मनसः जवीयान् स्वश्वः रथः विशः आजिगाति, येन सुकृतः दुरोणं गच्छथः, तेन, नरा, अस्मभ्यं वर्तिः यातं ।

હે સામર્થ્યવાન વીરો, પ્રથમ પ્રમાણે (અમારી) ઉત્કર્ષ તરફ પ્રેરણા કરીને અને તે અભદ્ર દાનવની (સર્વ) યુક્તિઓ નાશ કરીને, તમે (તે) પાંચે પ્રકારના લોકોને પ્રિય અત્રિ ઋષિને તેના (સર્વ) લોક સહવર્તમાન (અતિશય) ભયંકર ગુફામાંથી બહાર કાઢયા. ૩

રેભ ઋષિ પાણીમાં ડૂબીને દુષ્ટ (લોકોની) કરણીને લીધે અશ્વ પ્રમાણે પાણીમાં અદૃશ્ય થયો હતો છતા પણ, હે સામર્થ્યવાન વીરો, તમે અદ્ભુત કૃતિ કરીને, તેનો બચાવ કર્યો. તમારાં કૃત્યો (ગમે તેટલાં) પહેલાં કરેલાં હોય, તો પણ (કદિ) જુનાં થતાં નથી. ૪

શત્રુનો સંહાર કરનાર હે અશ્વિની દેવો, તમે વંદનનું કલ્યાણ થવા માટે નાશના જાણે ખોળામાં ગાઢ નિદ્રિત થયેલો તથા સૂર્ય પ્રમાણે અંધકારમાં પડતા એવો પુરી રાખેલો કિમતી સંચય, સુવર્ણ જેમ (ખોતરીને) બહાર કાઢે છે તેમ બહાર કાઢયો. ૫ (૧૩)

હે શૂર તથા સત્યસ્વરૂપ દેવો, પજ્રકુલમાં જન્મ લીધેલા કક્ષીવાનથી તે તમારૂં (કૃત્ય) ખરેખર સ્તુતિ કરવા જોગ હતું કે તમે પરિભ્રમણ કરતા હતા ત્યારે એક સામર્થ્યવાન અશ્વની ખરીમાંથી તમે લોકોના હિતમાટે મધુર રસના સો કુંભ વહેવડાવ્યા. ૬

હે વીરો, કૃષ્ણ વંશોત્પન્ન વિશ્વકે તમારૂં સ્તવન કર્યું માટે તમે તેને (તેનો પુત્ર) વિષ્ણાપ્વ શોધી આપ્યો અને પિતાને ઘેર (રહી રહીને) વૃદ્ધ થતી જતી ઘોષાને પણ હે અશ્વિન, તમે પતિ (જોઇ) આપ્યો. ૭

---

३ वृषणा नरा, अनुपूर्वं चोदयन्ता, अशिवस्य दस्योः मायाः मिनन्ता पांचजन्यं अत्रिं ऋषिं गणेन अंहसः ऋबीसात् मुञ्चथः।

४ वृषणा नरा अश्विना, दुरेवैः अश्वं न अप्सु गूळ्हं विस्रुतं रेभं ऋषिं दसोभिः रिणीथः वां पूर्व्या कृतानि न जूर्यन्ति।

५ दस्रा अश्विना, निर्ऋतेः उपस्थे न सुषुप्वांसं, सूर्यं न तमसि क्षियन्तं दर्शतं रुक्मं न वन्दनाय शुभे उत् ऊपथुः।

६ नरा नासत्या, पज्रियेण कक्षीवता शस्यं तत् वां, परिज्मन्, वाजिनः अश्वस्य शफात् जनाय मधूनां शतं कुम्भान् असिञ्चतं।

७ नरा, स्तुवते कृष्णियाय विश्वकाय विष्णाप्वं ददथुः पितृपदे दुरोणे जूर्यन्त्यै घोषायै चित् पतिं अदत्त।

હે અશ્વિન, તમે શ્યાવને રૂશતી. (નામની ભાર્યા) આપી અને કણ્વને ગૃહસૌખ્ય અર્પણ કર્યું. હે સામર્થ્યવાન દેવો, તમે નૃષદના પુત્રને કાન આપ્યા. તે તમારૂં કૃત્ય ખરેખર વર્ણન કરવા યોગ્ય છે. ૮

અનેક પ્રકારનાં રૂપો ધારણ કરનાર હે અશ્વિન, પેદૂ માટે તમે, સહસ્રાવધિ વૈભવો જીતી આણનાર, ઘણો સામર્થ્યવાન, બીનહરીફ, સર્પનો વધ કરનાર, ઘણો કીર્તિવાન, અને સંકટમાથી બચાવ કરવા જોગ અશ્વ આણ્યો. ૯

હે અત્યંત ઉદાર દેવો, આ તમારૂં કીર્તિમાન પરાક્રમ હતું. દ્યુલોક અથવા ભૂલોકમા સ્તુતિ સ્તોત્રો જ તમારૂં નિવાસસ્થાન હોય છે. હે અશ્વિન, જે અર્થે પજ્ર તમારૂં આવાહન કરે છે તે અર્થે વિપુલ અન્ન સામગ્રી લઈને અત્રે આવો અને આ વિદ્વાન સ્તુતિ કર્તાને સામર્થ્ય અર્પણ કરો ૧૦ (૧૪)

(સર્વ વિશ્વનું) પોષણ કરનાર તથા સત્યસ્વરૂપ હે અશ્વિની દેવો, જ્યારે માને પુત્ર પ્રાપ્ત્યર્થ તમારી સ્તુતિ કરી ત્યારે તે વિદ્વાન ઉપાસકને સામર્થ્ય અર્પણ કરીને તમે અગસ્ત્યે કરેલા સ્તોત્રોમાં સંતોષ માનતાં વિશ્પલાને (તેની વ્યથામાથી) મુક્ત કરી. ૧૧

હે અશ્વિન, હે સામર્થ્યવાન દ્યુલોક પુત્રો, શત્રુનું સંહાર કરનાર તમે કાવ્યની સુંદર સ્તુતિ ગ્રહણ કરો છો (તે વખતે) ક્યા નીકળ્યા હતા કે (જ્યારે) તમે જેમ સોનાનો ગડો (ખોતરીને) બહાર કાઢે તેમ તે (ગુપ્ત રાખેલો ભંડાર) દશમે દિવસે બહાર કાઢ્યો? ૧૨

---

८ अश्विना, युवं श्यावाय रुशतीं अदत्तं । कण्वाय क्षोणस्य महः । प्रवाच्यं तत् वां कृतं वृषणा यत् नार्षदाय श्रवः अध्यधत्तं ।

९ पुरु वर्पांसि दधाना अश्विना, पेदव आशुं सहस्रसां वाजिनं अप्रतीतं अहिहनं श्रवस्यं तरुत्रं अश्वं नि ऊहथुः ।

१० सुदानू, एतानि वां श्रवस्या रोदस्योः ब्रह्म आङ्गूषं सदनं अश्विना यत् वां पज्रासः हवन्ते इषा च यातं विदुषे च वाजं ।

११ भुरणा नासत्या अश्विना, मानेन सूनोः गृणाना विप्राय वाजं रदन्ता, अगस्त्ये ब्रह्मणा वावृधाना, विश्पलां सं अरिणीतं ।

१२ अश्विना, दिवः नपाता, वृषणा, शयुत्रा, काव्यस्य सुष्टुतिं कुह यान्ता, हिरण्यस्य इव कलशं निखातं दशमे अहन् उत् ऊपथुः ।

હે અશ્વિન, વૃદ્ધાવસ્થા આવવા માંડેલા ચ્યવનને તમે તમારા સામર્થ્યથી ફરી તરૂણ કર્યો. હે સત્યસ્વરૂપ દેવો, સૂર્યની કન્યાએ પણ (તેના સર્વ) વૈભવ સહ આરૂઢ થવા તમારાજ રથની પસંદગી કરી. ૧૩

હે તારૂણ્ય યુક્ત દેવો, આપની પ્રાચીન પધ્ધતિને અનુસરીને તમને તુગ્ર સંબંધી ફરી દયા આવી. તમે ભુજ્યૂને આપના પક્ષી પ્રમાણે (દેખાવવાળા) ચપલ અશ્વોની મદદથી મોટા મોટા લ્હી (મોજાં) આવતાં છતાં પણ સમુદ્રમાંથી બહાર કાઢયો. ૧૪

હે અશ્વિન, તુગ્રના પુત્રે તમારૂં પૂજન કર્યું, તેને સમુદ્રપર (કામપર) મોકલ્યો ત્યારે તે (બિલકુલ) ન ગભરાતાં ગયો. હે સામર્થ્યવાન દેવો, ઉત્તમ રીતે તૈયાર કરેલા તથા મન પ્રમાણે વેગવાન આપના રથમાં બેસાડીને તમે તેને સુખરૂપ બહાર કાઢયો. ૧૫ (૧૫)

હે અશ્વિન, જ્યારે તમે વર્તિક પક્ષીને વરૂના મોંમાંથી છોડાવ્યું ત્યારે તેણે તમારૂં પૂજન કર્યું. તમે આપના વિજયી (રથમાં) બેશીને પર્વતના શિખરનો (ભેદ) કરીને ગયા અને વિશ્વાચાના પુત્રને વિષ આપીને મારી નાંખ્યો. ૧૬

(ઋજાશ્વે) વરૂને ખાવાનું નાંખવા માટે (તેને) સો મેંઢાં આણી આપ્યાને લીધે તેના દુષ્ટ બાપે તેને આંધળો કર્યો ત્યારે (તમે તેનાપર અનુગ્રહ કરીને) તેને આંખો આપી અને તે બિચારો જોઇ શકે માટે (તેના નેત્રમાં) તમે પ્રકાશ ઉત્પન્ન કર્યો. ૧૭

---

१३ अश्विना, जरन्त च्यवान युव शचीभिः पुन. युवान चक्रथु' । नासत्या, सूर्यस्य दुहिता श्रिया सह युवो. रथ अवृणीत ।

१४ युवाना, पूर्व्येभि. एवैः युव तुग्राय पुनर्मन्यौ अभवत । विभि' ऋज्रेभिः' अश्वैः अर्णसः समुद्रात् भुज्यु नि ऊहथु ।

१५ अश्विना, तौग्र्य वां अजोहवीत् समुद्र प्रऊह्ळ. अव्यथिः जगन्वान्। वृषणा, सुयुजा मनोजवसा रथेन न स्वस्ति निः ऊहथुः ।

१६ अश्विना, यत् वृकस्य आस्नः सीं अमुञ्चत वर्तिका वां अजोहवीत्। जयुषा अद्रेः सानु वि ययथुः । विश्वाचः जात विषेण अहत ।

१७ अश्विनौ, वृक्ये शतं मेषान् ममहानं अशिवेन पित्रा तमः प्रणीतं ऋज्राश्वे अक्षी आ अधत्तं । अन्धाय विचक्षे ज्योतिः चक्रथु ।

તે વરૂએ તે અન્ધ (ઋજ્રાશ્વ) માટે અતિશય (આર્જવ ચુક્ત) પ્રાર્થના કરી હે અશ્વિન, હે સામર્થ્યવાન દેવો, હે વીર, ઋજ્રાશ્વે (મારે માટે) એકાદ તારૂણ્યની (પૂર્ણ ટોચે પહોંચેલા) વલ્લભ પ્રમાણે એકસો એક મેંઢાં મને કાપીને (ખાવાને) નાંખ્યાં. ૧૮

હે અશ્વિન, તમારૂં ભક્તજન રક્ષક સામર્થ્ય વિશાલ તથા સૌખ્યપ્રદ છે. હે ધૈર્યશાલી દેવો, તમે પાંગળાં માણસોને પણ બરાબર કરો છો, આ જ કારણને લીધે પુરંધ્રીએ પણ તમને આવાહન કર્યું તથા હે શૂર, આપ આપના કૃપા પ્રસાદ સહવર્તમાન તેની સમીપ આવ્યા. ૧૯

(શત્રુનો) સંહાર કરનાર હે અશ્વિન, તમે શયુમાટે, કદી દૂધ ન આપવાવાલી, કદી ન વિયાનારી તથા અતિશય કૃશ થયેલી ગાયમાં (ભરપૂર) દૂધ આણ્યું. તમે તમારા સામર્થ્યથી પુરૂમિત્રની કન્યા વિમદને પત્ની (કરી) આપી. ૨૦ (૧૬)

(શત્રુનો) સંહાર કરનાર હે અશ્વિન, હળના યોગે, ધાન્ય વાવતાં, માનવો માટે અન્ન-સામગ્રી નિર્માણ કરતાં અને (પોતાના) વજ્રના યોગે દુષ્ટોનું નિર્દલન કરતાં તમે ભક્તિમાન લોકો માટે વિપુલ પ્રકાશ ઉત્પન્ન કર્યો. ૨૧

હે અશ્વિન, અથર્વના પુત્ર દધ્યચને તમે અશ્વનું શિર બેસાડ્યું. (પછી) તે સત્ય વર્તનના પુરૂષે તમને એવું એક મધુર (ગુહ્ય) કહ્યું કે જે કેવલ ત્વષ્ટા દેવને વિદિત હોઇને તમને (મોટું) રહસ્ય જ હતું. ૨૨

---

१८ सा वृकीः अन्धाय शुनं भरं अह्वयत्–"अश्विना, वृषणा, नरा, कनीनः इव जारः ऋज्राश्वः शतं एकं च मेषान् चक्षदान." ।

१९ अश्विना, वां ऊतिः मही मयोभूः, उत, धिष्ण्या, स्रामं सं रिणीथ अथ युवां इत् पुरंधिः युवां इत् अह्वयत वृषणौ अवोभिः सीं अगच्छत ।

२० दस्रा अश्विना, शयवे अधेनुं, स्तर्यं, विषक्तां गां अपिन्वत । युवं शचीभिः पुरुमित्रस्य योषां विमदाय जायां नि ऊहथुः ।

२१ दस्रा अश्विना, यवं वृकेण वपन्ता, मनुषाय इषं दुहन्ता, बकुरेण दस्युं अभि धमन्ता आर्याय उरु ज्योतिः चक्रथुः ।

२२ दस्रा अश्विना, आथर्वणाय दधीचे अश्व्यं शिरः प्रति ऐरयतं । यत् वां अपिकक्ष्यं त्वाष्ट्रं, ऋतायन् सः वां मधु प्र वोचत् ।

હે વિજ્ઞાનશીલ દેવો, તમારી કૃપાની જ હું હમેશાં યાચના કરૂં છું. હે અશ્વિન, મારી સર્વ સ્તુતિઓ પ્રેમથી ગ્રહણ કરો. હે સત્ય સ્વરૂપ દેવો, અમને અપત્યસહિત તથા કીર્તિયુક્ત વિપુલ વૈભવ અર્પણ કરો. २३

હે ઉદાર તથા શૂર અશ્વિન, તમે **વધ્રિમતીને હિરણ્યહસ્ત** (નામનો) પુત્ર આપ્યો. હે અત્યંત દાતૃત્વશીલ અશ્વિની દેવો, શ્યાવનું શરીર ત્રણ ઠેકાણે વિચ્છિન્ન થયું ત્યારે તમે તેને ફરીથી ચૈતન્ય દશા તરફ લઈ ગયા. २४

હે અશ્વિન, આ તમારાં પુરાતન મહત્કૃત્યો (અનેક) મનુષ્યોએ વર્ણવ્યાં છે. હે સામર્થ્યવાન દેવો, તમારૂં સ્તોત્ર ગાતાં અમે અમારા કુલના વીર પુરૂષોસહ અમારા યજ્ઞની પ્રસિદ્ધિ કરીએ. २५ (१७)

સૂક્ત ૧૧૮.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–अश्विन ॥

હે બલશાલી અશ્વિન, માનવોના મન કરતાં પણ ચપળ, ત્રણ વન્ધુરા તથા વાયુપ્રમાણે વેગવાળો તમારો સ્વકીય તેજથી શોભનાર તથા સુખાવહ રથ તેને જોડેલાં શ્યેન પક્ષીનાં યોગે ઉડતો અત્રે આવો. १

હે અશ્વિન, ત્રણ વન્ધુરાથી યુક્ત, ત્રિકોણાકૃતિ, તથા ત્રણ ચક્રવાળા આપના રથમાં બેશીને અત્રે આવો. (અમારી) ગાયોમાં ભરપૂર (દૂધ) ઉત્પન્ન કરો અને (અમારા) અશ્વોમાં ચપલતા લાવો. અમારે માટે અમારા (કુળમાંના) વીર પુરૂષોને વૃદ્ધિંગત કરો. २

---

२३ कवी, सदा वां सुमतिं आ चके अश्विना, मे विश्वा धियः प्र अवत । नासत्या, बृहन्त अपत्यसाचं श्रुत्यं रयिं अस्मे रराथा ।

२४ सुदानू नरा अश्विना, रराणा वध्रिमत्या हिरण्यहस्त पुत्र अदत्त । अश्विना, त्रिधा ह विकस्त श्याव जीवस उत् ऐरयत ।

२५ अश्विना, एत नि वां पूर्व्याणि वीर्याणि आयव अवोचन् । वृषणा, सुवृक्त्या ब्रह्म कृण्वन्तः सुवीरासः विदथं आ वदेम ।

१ वृषणा अश्विना, यः वां रथः मर्त्यस्य मनसः जवीयान्, त्रिबन्धुर, वातरंहा, स्ववान्, सुमृळीकः, श्येनपत्वा अर्वाङ् यातु ।

२ अश्विना, त्रिबन्धुरेण, त्रिवृता, त्रिचक्रेण सुवृता रथेन अर्वाक् आ यात । नः गाः पिन्वतं, अर्वतः जिन्वतं, अस्मे वीरं वर्धयतं ।

(શત્રુનો) સંહાર કરનાર હે દેવો, આપના સરલ ગતિના સુંદર રથમાં આરૂઢ થઇને આ સોમપાષાણનો (સુંદર) ધ્વનિ શ્રવણ કરો. હે અશ્વિન, પ્રાચીન વિદ્વાન લોક આપને ક્લેશ હરણાર્થે સત્વર ગમન કરનારા એમ કેમ કહેતા હતા વારૂ ? ૩

હે અશ્વિન. તમારા રથને જોડેલાં તથા ઉડવામાં પ્રવીણ તમારાં ચપલ શ્યેન પક્ષી તમને (અત્રે) લઈ આવો. હે સત્યસ્વરૂપ દેવો, દ્યુલોકમાંનાં ગીધ પ્રમાણે તે (અમારૂં) પરિપાલન કરનાર છે અને (અમારે માટે) તે (અમારી) ઉપજીવિકાની સામગ્રી લઈ આવે છે. ૪

હે શૂર, તે પ્રેમાળ યુવતિ-સૂર્યની કન્યા,-અત્રે તમારા રથપર આરૂઢ થાય છે. તમારા સુંદર અશ્વ-તે તમારાં ઉડતાં દેદિપ્યમાન પક્ષી-તમને અત્રે લઈ આવો. ૫ (૧૮)

(શત્રુનો) સંહાર કરનાર હે સામર્થ્યવાન દેવો, તમે તમારી અદ્ભુત કૃતિથી વન્દનને ઉપર આણ્યો તથા આપના સામર્થ્યથી રેભને પણ ઉંચે ઉંચકી લીધો. તમે તુગ્રના પુત્રને સમુદ્રની પેલી પાર લઈ ગયા તથા ચ્યવનને ફરી તરૂણ કર્યો. ૬

હે અશ્વિન, નીચે તપ્ત સ્થલે નાંખેલા અત્રિને તમે મદદ તથા સામર્થ્ય અર્પણ કર્યાં. આંધળા બનેલા અત્રિની સુંદર સ્તુતિ ગ્રહણ કરીને તમે તેને આંખો આપી ૭

---

३ दस्रौ अश्विना, प्रवद्यामना सुवृता रथेन अद्रेः इमं श्लोकं शृणुत । पुराजा विप्रासः वां अवर्तिं गमिष्ठा किं अंग आहुः ?

४ नासत्या अश्विना, दिव्यासः गृध्राः न ये अप्तुरः प्रयः शनि वहन्ति, ये तुराः पतत्रिणः आशवः, श्येनासः वां आवहन्तु ।

५ नरा, जुष्टा युवतिः सूर्यस्य दुहिता अत्र वां रथं आ तिष्ठत् । वां वपुषः अश्वाः, अरुषा पतङ्गा वां अर्कीं परि वहन्तु ।

६ दस्रा वृषणा, दंसनाभिः वन्दनं उत् ऐरयत, शचीभिः रेभं उत् (ऐरयत) । तौग्र्यं समुद्रात् निः पारयथ, च्यवानं पुनः युवानं चक्रथुः ।

७ अश्विनौ, तप्तं अवनीताय अत्रये ऊर्जं ओमानं दुवः अधत्तं । सुष्टुतिं जुजुषाणा अन्धिताय चक्षुः प्रति अधत्तं ।

હે વિજ્ઞાનશીલ દેવો, તમારી કૃપાની જ હું હમેશાં યાચના કરૂં છું. હે અશ્વિન, મારી સર્વ સ્તુતિઓ પ્રેમથી ગ્રહણ કરો. હે સત્ય સ્વરૂપ દેવો, અમને અપત્યસહિત તથા કીર્તિયુક્ત વિપુલ વૈભવ અર્પણ કરો. ૨૩

હે ઉદાર તથા શૂર અશ્વિન, તમે **વધ્રિમતીને હિરણ્યહસ્ત** (નામનો) પુત્ર આપ્યો. હે અત્યંત દાતૃત્વશીલ અશ્વિની દેવો, શ્યાવનું શરીર ત્રણ ઠેકાણે વિચ્છિન્ન થયું ત્યારે તમે તેને ફરીથી ચૈતન્ય દશા તરફ લઈ ગયા. ૨૪

હે અશ્વિન, આ તમારાં પુરાતન મહત્કૃત્યો (અનેક) મનુષ્યોએ વર્ણવ્યાં છે. હે સામર્થ્યવાન દેવો, તમારૂં સ્તોત્ર ગાતાં અમે અમારા કુલના વીર પુરૂષોસહ અમારા યજ્ઞની પ્રસિદ્ધ કરીએ. ૨૫ (૧૭)

સૂક્ત ૧૧૮.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–अश्विन ॥

હે બલશાલી અશ્વિન, માનવોના મન કરતાં પણ ચપળ, ત્રણ વન્ધુરા તથા વાયુપ્રમાણે વેગવાળો તમારો સ્વકીય તેજથી શોભનાર તથા સુખાવહ રથ તેને જોડેલાં શ્યેન પક્ષીના યોગે ઉડતો અત્રે આવો. ૧

હે અશ્વિન, ત્રણ વન્ધુરાથી યુક્ત, ત્રિકોણાકૃતિ, તથા ત્રણ ચક્રવાળા આપના રથમાં બેશીને અત્રે આવો. (અમારી) ગાયોમા ભરપૂર (દૂધ) ઉત્પન્ન કરો અને (અમારા) અશ્વોમાં ચપલતા લાવો. અમારે માટે અમારા (કુળમાના) વીર પુરૂષોને વૃદ્ધિંગત કરો. ૨

---

२३ कवी, सदा वां सुमति आ चके अश्विना, मे विश्वा धिय प्र अवत। नासत्या, वृहन्त अपत्यसाच श्रुत्य रयि अस्मे रराथा।

२४ सुदानू नरा अश्विना, रराणा वध्रिमत्या हिरण्यहस्त पुत्र अदत्त। अश्विना, त्रिधा ह विकस्त श्याव जीवस उत् ऐरयत।

२५ अश्विना, एतानि वां पूर्व्याणि वीर्याणि आयव अवोचन्। वृषणा, युवभ्या ब्रह्म कृण्वन्तः सुवीरासः विदथं आ वदेम।

१ दस्रा अश्विना, य. वां रथ मनसः जवीयान्, त्रिबन्धुर, वातरंहा, स्ववान्, सुमृळीक, श्येनैः सः अर्वाङ् यातु।

२ अश्विना, त्रिबन्धुरेण, त्रिवृता, त्रिचक्रेण सुवृता रथेन अर्वाङ् आ यात। न गा. पिन्वतं, अवतः जिन्वत, अस्मे वीर वर्धयत।

(શત્રુનો) સંહાર કરનાર હે દેવો, આપના સરલ' ગતિના સુંદર રથમાં આરૂઢ થઈને આ સોમપાષાણનો (સુંદર) ધ્વનિ શ્રવણ કરો. હે અશ્વિન, પ્રાચીન વિદ્વાન લોક આપને કલેશ હરણાર્થે સત્વર ગમન કરનારા' એમ કેમ કહેતા હતા વારૂ ? ૩

હે અશ્વિન, તમારા રથને જોડેલાં તથા ઉડવામાં પ્રવીણ તમારાં ચપલ શ્યેન પક્ષી તમને (અત્રે) લઈ આવો. હે સત્યસ્વરૂપ દેવો, દ્યુલોકમાંનાં ગીધ પ્રમાણે તે (અમારૂં) પરિપાલન કરનાર છે અને (અમારે માટે) તે (અમારી) ઉપજીવિકાની સામગ્રી લઈ આવે છે. ૪

હે શૂર, તે પ્રેમાળ' યુવતિ-સૂર્યની કન્યા,–અત્રે તમારા રથપર આરૂઢ થાય છે. તમારા સુંદર' અશ્વ–તે તમારાં ઉડતાં દેદિપ્યમાન પક્ષી–તમને અત્રે લઈ આવો. ૫ (૧૮)

(શત્રુનો) સંહાર કરનાર હે સામર્થ્યવાન દેવો, તમે તમારી અદ્ભુત કૃતિથી વન્દનને ઉપર આણ્યો તથા આપના સામર્થ્યથી રેભને પણ ઉંચે ઉંચકી લીધો. તમે તુગ્રના પુત્રને સમુદ્રની પેલી પાર લઈ ગયા તથા ચ્યવનને ફરી તરૂણ કર્યો. ૬

હે અશ્વિન, નીચે તપ્ત સ્થલે નાંખેલા અત્રિને તમે મદદ તથા સામર્થ્ય અર્પણ કર્યાં. આંધળા' બનેલા અત્રિની સુંદર સ્તુતિ ગ્રહણ કરીને તમે તેને આંખો આપી. ૭

---

३ दस्रौ अश्विना, प्रवद्यामना' सुवृता रथेन अद्रेः इमं श्लोकं शृणुत। पुराजाः विप्राः वां अवर्ति प्राशनिष्ठाः किं अङ्ग आहुः ?

४ नासत्या अश्विना, दिव्यासः गृध्राः न ये अप्तुरः प्रयः अभि वहन्ति, रथे युक्तास' पतङ्गाः आशवः, श्येनासः वां आवहन्तु।

५ नरा, जुष्ट्वी' युवतिः सूर्यस्य दुहिता अत्र वां रथं आ तिष्ठत्। वां वपुषः अश्वाः, अरुषाः पतङ्गाः वयः वां अभीके परि वहन्तु।

६ दस्रा वृषणा, दंसनाभिः वन्दनं उत् ऐरयत, शचीभिः रेभं उत् (ऐरयत)। तौग्र्यं समुद्रात् निः पारयथ, च्यवानं पुनः युवानं चक्रथुः।

७ अश्विनौ, तप्तं अवनीताय अत्रये ऊर्जं ओमानं युवं अधत्त। सुष्टुतिं जुजुषाणा अपिरिप्ताय' कण्वाय युवं चक्षुः प्रति अधत्त।

હે અશ્વિન, તે પૂર્વ કાલીન શયૂએ તમારી પ્રાર્થના કરતાંજ તમે (તેની) ગાયમાં ભરપૂર દૂધ આણ્યું. તમે વર્તિક પક્ષીને સંકટમાંથી છોડાવ્યું અને વિશ્પલાને ફરી પાય (આણીને) બેસાડયો. ૮

હે અશ્વિન, એક સફેદ ઇન્દ્રથી હંકાતો સર્પનો વધ કરવાને સમર્થ સદાચારી લોકોને જોતાંજ (પ્રેમથી) ખોંખારનાર, શત્રુનો પરાભવ કરનાર દેખાવમાં ઉગ્ર હજારો પ્રકારની સંપત્તિ જીતી આણનાર, સામર્થ્યવાન તથા જેનું શરીર ઘણોજ બળવાન ઘોડો તમે પેદૂને આપ્યો. ૯

ઉચ્ચ (વંશમાં) જન્મ લેનાર હે શૂર અશ્વિન, તમારી પ્રાર્થના કરીને અમે તમને અમારા સંરક્ષણાર્થ બોલાવીએ છીએ. અમારાં સ્તોત્રોનો સ્વીકાર કરીને તથા આપન સંપત્તિથી ભરપૂર રથમાં (વિરાજમાન થઇને) (અમારા) કલ્યાણાર્થ તમે અત્રે આવો. ૧૦

હે સત્યસ્વરૂપ દેવ, આપના શ્યેનને નૂતન વેગ આપીને તમે બન્ને એક વિચારથી અત્રે આવો. હે અશ્વિન, આ સનાતન ઉષાનો પ્રકાશ દેખાતાં જ, હું તમને હવિ અર્પણ કરીને તમારૂં પૂજન કરૂં છું. ૧૧ (૧૯)

---

८ अश्विना, नाधिताय पूर्व्याय शयवे युव धेनु अपिन्वतं । वर्तिकां अंहस. निः अमुचतं, विश्पलायाः जघां प्रति अधत्त ।

९ अश्विना, युवं पेदवे श्वेतं, इन्द्रजूत, अहिहन, अर्यः जोहूत्रं, अभिभूतिं, उग्रं, सहस्रसां, वृषणं, वीड्वङ्ग अश्व अदत्त ।

१० सुजाता नरा अश्विना, नाधमानाः ता वां अवसे सु हवामहे । नः गिरः जुजुषाणा वसुमता रथेन सुविताय उप आ यात ।

११ [illegible] अश्विना, श्येनस्य नूतनेन जवसा सजोषाः अस्मे आ यातं । शश्वत्तमायाः उषसः व्युष्टौ [illegible] हविः ।

સૂક્ત ૧૧૯.

ऋषि–कक्षीवान् । देवता–अश्विन ॥

અમારૂં આયુષ્ય વધવા માટે (આ) હવિ તરફ હું તમારા રથને આવાહન કરૂં છું. આ રથમાં નાના પ્રકારની યોજના કરી છે, તેનો વેગ મન જેટલો છે, તેના અશ્વ ચપલ છે, તે યજનાર્હ છે, તેનાપર હજારો નિશાનો ઉડે છે, તે (ઉત્તમ) લાકડાનો બનાવેલો છે, તેનાપર સેંકડો પ્રકારનાં ધન ભરેલાં છે, તેની પ્રસિદ્ધિ સર્વત્ર થયેલી છે, તથા તેની કનેથી (ભક્તોનું) ઉત્તમ રીતે સંરક્ષણ થાય છે. १

આ (તમારો) રથ ચાલતાં જ મારી મતિ (ખચકીને) ઉભી રહી, (એટલું જ શું) પણ તમારૂં સ્તવન કરવા માટે (જાણે કે) દશે દિશા એકત્ર થઈ છે. મારો ઉન્હો ઉન્હો હવિ પણ હું (જેટલો બને તેટલો) મધુર કરૂં છું. (ભક્તજન) રક્ષક એવાં તમારા નામથ્યો (મારી તરફ) આવવા માંડયાં છે તથા હે અશ્વિન, ઉર્જની તમારા રથપર આરૂઢ થઇ છે. २

જ્યારે વિજયેચ્છુ અગણિત મહાન (યોધ્ધા), તેમને જયશ્રી પ્રાપ્ત થાય માટે ઈર્ષ્યાથી રણાંગણમાં ખાઢયા હોય છે ત્યારે તમારો રથ (ઉપરથી) ઉતરીને આવતો દૃષ્ટિએ પડે છે તથા ત્યારે, હે અશ્વિન, તમે આપ ચતુર ભક્તને ઉત્કૃષ્ટ વૈભવ અર્પણ કરો છો. ३

પક્ષીઓ પ્રમાણે ચપલ તમારા અશ્વોપર આરૂઢ થઇને તમે ડૂબતા ભુજ્યુપાસે ગયા અને તેજ (અશ્વોના યોગે)–કે જે રથને સ્વતઃજ નિયુક્ત થાય છે–તમે તેને તેનાં માતાપિતા કને પહોચાડ્યો. હે સામર્થ્યવાન દેવો, (ભુજ્યૂ) નું સદન (ઘણું) દૂર હતું તો પણ ત્યાંસુધી તમે ગમન કર્યું. દિવોદાસનું તમે કેવું ઉત્કૃષ્ટ સંરક્ષણ કર્યું એ પણ સર્વ પ્રસિદ્ધ જ છે. ४

---

१ जीवसे वां पुरुमायं, मनोजुवं, जीराश्वं, यज्ञियं, सहस्रकेतुं, वनिनं, शतद्वसुं, श्रुष्टीवानं, वरिवोधां रथं प्रयः अभि आ हुवे ।

२ अस्य प्रयामनि धीतिः ऊर्ध्वा प्रति अधायि; शस्मन् दिशः सं आ अयन्त । घर्मं स्वदामि ऊतयः प्रति यन्ति । अश्विना, ऊर्जानी वां रथं आ अरुहत् ।

३ यत् जायवः अमिताः मखाः शुभे मिथः पस्पृधानासः रणे सं अग्मत, अह युवोः रथः प्रवणे चेकिते, यत्, अश्विना, सूरिं वरं आ वहथः ।

४ विभिः भुरमाणं भुज्युं गतं, स्वयुक्तिभिः पितृभ्यः आ निवहन्ता । वृषणा, विजेन्यं वर्तिः आ यासिष्टं, दिवोदासाय वां महि अवः चेति ।

હે અશ્વિન, તમારો જે રથ તમે સ્વતઃ મજાથી" જોડ્યો હતો તેને કેવળ તમારો હુકુમ જ તેની સીમાપર્યન્ત લઈ ગયો. તમે પતિ થાવ એવી ઈચ્છા કરનારી જે સુંદર યુવતિ તમારી પાસે તમારી સાથે મિત્રત્વ કરવા માટે આવી હતી તેણે (છેવટે) તમને જ પતિ તરીકે પસંદ કર્યા. ૫ (૨૦)

તમે રેભનું સંકટમાંથી" સંરક્ષણ કર્યું અને તમે ઉત્પન્ન કરીને અત્રિનો તપ્તદાહ શાન્ત કર્યો. તમે શયૂની ગાયમાં કસદાર દૂધ ઉત્પન્ન કર્યું તથા વન્દનને તમારી તરફથી દીર્ઘ આયુષ્યની પ્રાપ્તિ થઇ. ૬

(શત્રુનો) સંહાર કરનાર હે કર્તૃત્વશીલ" દેવો, (એકાદ જુની ગાડીને દુરૂસ્ત કરીએ તે પ્રમાણે જરાથી જર્જર" થયેલા વન્દનને તમે ફરીથી (તારુણ્યના) તેજને આપ્યો. તમે સ્તુતિથી સંતુષ્ટ થઇને તે વિદ્વાન ઉપાસકને જમીનમાંથી જીવતો ઉત્પન્ન કર્યો. તમારી અત્રે (સ્તુતિ) કરનાર આ ભક્તમાટે પણ તમારાં આશ્ચર્યકારક કૃત્યો થાય. ૭

પિતાએ નાંખી દેવાથી કષ્ટ ભોગવતા તથા (તેથી) દૂરના પ્રદેશમાં તમારી કરૂણા યાચનાર (ભુજ્યૂમાટે) તમે (દોડતા) ગયા. જ્યારે તમે (તેની) સમીપ હતા ત્યારે તમારૂં (ભક્ત) સંરક્ષક સામર્થ્ય ઘણું ઉજ્જ્વલ તથા તમારી મદદ ઘણી આશ્ચર્યકારક દેખાયા ૮

તે મધુમક્ષિકાએ તમારી ઘણાં મધુર સ્તોત્રોથી સ્તુતિ કરી અને તમે સોમપાન કરીને સંતુષ્ટ થાવ માટે ઉસિજનો પુત્ર પણ તમને આવાહન કરે છે. તમે દધ્યુચનુ મન પણ સંતુષ્ટ કરો છો. અશ્વના શિરે તમારી સાથે સંભાષણ કર્યું હતું. ૯

---

५ अश्विना, वपुषे" युवायुज युवोः रथ वाणी अस्य शर्ध्ये येमतुः । वां पतित्व सख्याय आ जग्मुषी जेन्या योषा युवां पती अवृणीत ।

६ युवं रेभं परिषूते." उरुष्यथः, अत्रये हिमेन परितप्तं घर्मं । युवं शयो. गवि अवसं पिप्यथुः, वन्दनः दीर्घेण आयुषा प्र तारि ।

७ दस्रा करणा", रथं न जरण्यया निर्ऋत" वन्दनं युवं स इन्वथः । विपन्यया विप्रं क्षेत्रात् आ जनथः । वां अत्र विधते दंसना प्र भुवत् ।

८ स्वस्य पितुः त्यजसा । निबाधितं परावति कृपमाणं अगच्छतं । अभीके युवो. ऊतीः इतः स्वर्वतीः अह अभिष्टयः चित्राः अभवन् ।

९ उत स्या मक्षिका वां मधुमत् अरपत्, सोमस्य मदे औशिज हुवन्यति । युवं दधीचः मन. आ विवासथः अथ अश्व्यं शिरः वां प्रति वदत् ।

હે અશ્વિન, તમે પેદૂને જે સફેદ અશ્વ આપ્યો, તે સર્વને જોઈએ એવું લાંગવા-જોગ શત્રુનો" પરાભવ કરવા જોગ, તેજસ્વી, યુદ્ધમાં શત્રુથી અજિત, (સર્વત્ર) વાહવા થવા જોગ તથા ઇન્દ્ર પ્રમાણે (સર્વ) માનવોને ભારી એવો હતો. ૧૦ (૨૧)

સૂક્ત ૧૨૦.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–अश्विन ॥

હે અશ્વિન, તમને કયો યજ્ઞ સંતોષ આપે છે ? તમને બન્નેને શામાં આનંદ છે ? અજ્ઞાની મનુષ્ય (તમારી કૃપાવિના) કેમ કરશે ? ૧

અવિદ્વાન હો કે અજ્ઞાની એવા કોઈ અન્ય મનુષ્ય હો–તેણે વિદ્વાન એવા (અશ્વિની દેવોનેજ) માર્ગ પૂછવો. કારણ ખરેખર મર્ત્ય (માનવો) સંબંધી અમુક એક વાત તેમને કરતા આવડતી નથી એવું કાંઇ હશે શું ? ૨

તે (એવા જે) તમે બન્ને વિદ્વાન્ દેવ, તેમને અમે આવાહન કરીએ છીએ. તમે બન્ને વિદ્વાન દેવ અમને (ઉચિત) એકાદ (સુંદર) સ્તોત્ર સૂચવશો. આ તમારા પ્રિય ભક્તે તમને હવિ અર્પણ કરતાં તમારૂં પૂજન કર્યું છે. ૩

(શત્રુનો) સંહાર કરનાર હે (અશ્વિન) 'વષટ્' શબ્દોચ્ચાર કરીને અર્પણ કરેલો જે અદ્ભુત (હવિ) તેના વિષયમાં જાણે કે લાડમાંજ' હું દેવોને પૂછું છું. તમે અમારૂં બલિષ્ઠ તથા હલ્લો કરનાર શત્રુતરફથી સંરક્ષણ કરો. ૪

---

१० आश्विना, युव पेदवे पुरुवार, स्पृधा" तरुतार, अभिद्यु, शर्यैः पृतनासु दुस्तर, चर्कृत्य", इन्द्र इव चर्षणीसह श्वेत दुवस्यथ. ।

१ अश्विना, वा का होत्रा राधत ? वां उभयोः जोषे क. ? अप्रचेता. कथा विधाति ? ।

२ अविद्वान् अचेताः इत्था अपरः विद्वांसौ इत् दुर. पृच्छेत् । मर्ते अक्रौ नु चित नु ? ।

३ ता वा विद्वांसा हवामहे । ता विद्वांसा नः मन्म वोचेत । युवाकु. दयमानः प्र आर्चत् ।

४ दस्रा, वषट्कृतस्य अद्भुतस्य पाक्या' न देवान् वि पृच्छामि । युव सह्यसः च रभ्यसः च नः पात ।

ભૃગુ પ્રમાણે (તમારી ભક્તિ કરનાર) ઘોષના મુખમાં જે સ્તુતિ જાણે કે અતિશય શોભા પામે છે, તથા જેના યોગે પજ્રનો પુત્ર, વિદ્વાન ઇષયુ પ્રમાણે તમારૂં અર્ચન કરે છે તે તમને પ્રિય થાવ. ૫ (૨૨)

(તમારૂં સ્તવન કરવા માટે) અતિશય ત્વરા કરનાર ભક્તનું સ્તોત્ર શ્રવણ કરો. જેણે તમારૂં કર્યું તે અશ્વિન, હું જ છું. હે માંગલ્યના અધિકારી, તમે (અત્રે) દૃષ્ટિ કરો. ૬

જે અર્થે વિપુલ (સંપત્તિ) દેનાર તમે તથા તે ન આપનાર પણ તમે જ થાવ છો, તે અર્થે, હે વૈભવ સ્વરૂપ દેવો, તમે અમારા ઉત્તમ સંરક્ષણ કર્તા થાવ તથા દુષ્ટ વરૂથી અમારૂં સંરક્ષણ કરો. ૭

અમારા મિત્ર શિવાય કોઈપણ મનુષ્યની સાથે અમારો મેળાપ થવા દઈશ નહિ અને અમારી (ઘરની) દૂધ આપનારી ગાયોને કયાંય પણ તેમનાં વાછરડાંને છોડીને ઘરથી દૂર જવા દઈશ નહિ. ૮

તમારા પર પ્રેમ હોવાને લીધે જ તે ભક્તજનોએ તમારૂં મિત્રત્વ સંપાદન કરવા માટે ગાયનું દોહન કર્યું છે. આ માટે સામર્થ્ય પરિપૂર્ણ વૈભવ તથા ધેનુથી પરિપૂર્ણ ધાન્ય-સમૃદ્ધિ અમને આપવા માટે કાઢો. ૯

---

५ भृगवाणे घोषे या प्र शोभे न, यया पज्रियः विद्वान् इषयुः न वा यजति ।

६ तत्‌ तानम्यं गायन श्रुत । अश्विना, अह चित् वा रिरेभ दि शुभस्पती, अक्षी आ दन् ।

७ यत् महः रत् युव हि आस्त पुत्र दा निरततसत, वसू, ता नः सुगोपा स्यात, नः अघयोः वृकात् पातं.

८ कस्मै अमित्रिणे न. मा अभि धात, नः स्वनभुज. धेनवः अशिश्वी ' वृदेभ्य अकुत्र मा गुः ।

९ दुदाङ्क मित्रधितो दुदीयन् । वाज्ञदां राये च न. मिमीत, धेनुमंसं इषे च नः मिमीत ।

સામર્થ્ય સમૃધ્ધ અશ્વિની દેવોનો અશ્વો વિના ચાલનારો રથ મને પ્રાપ્ત થયો છે. અને તેના યોગે હું અતિશય આનંદી છું. ૧૦

આ સુખકારક રથ આ લોકોની પાછળ પાછળ જઇને જ્યાં સોમરસ (તૈયાર કરીને) રાખ્યો છે ત્યાં મને હંમેશાં મંદગતિથી લઇ જાવ. ૧૧

નિદ્રા, તથા, શ્રીમંતાઇ હોવા છતાં તેનો ઉપભોગ ન લેનાર પુરૂષ—આ બન્નેનો પણ તે (રથને) ઘણો તિરસ્કાર છે. બન્ને ત્વરાથી નાશ પ્રાપ્ત જાય છે. ૧૨ (૨૩) (૧૭)

અનુવાક ૧૮.

સૂક્ત ૧૨૧.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–अश्विन ॥

માનવોનું પાલન કરનાર (તે ઇન્દ્ર) આ પ્રમાણે સત્વર (અત્રે) આવીને ભક્તિશીલ અંગિરસોની સ્તુતિ ક્યારે સાંભળશે વારૂ? જ્યારે તે સદનમાં (રહેનાર) માનવો પાસે આવે છે ત્યારે તે યજ્ઞાર્હ દેવ યજ્ઞ તરફ બહુ પ્રૌઢતાથી પગલાં ભરતો જાય છે. ૧

તેણે દ્યુલોકની સ્થાપના કરી. તે કુશલ વીરે (માનવોને) સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થાય માટે ધેનુના આંચળમાંના સર્વને પુષ્ટિકારક ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યની વૃષ્ટિ કરી. તે મહાન ઇન્દ્રે પોતે નિર્માણ કરેલા (પ્રાણિ) સમુદાયનું—અશ્વની માદાનું તથા વાછરડાંની માનું—અવલોકન કર્યું. ૨

---

१० वाजिनीवतो. अश्विनोः अनश्व रथ असनं । तेन अह भूरि चाकनं ।

११ अय सुखः रथः जनान् अनु सोमपेय मा समहं तनु ऊयाते ।

१२ अध, स्वप्नस्य अभुजत. रेवतः च नि. विदे । उभा ता वंस्रि नश्यतः ।

१ नून् पात्रं इत्था तुरण्यन् देवयतां अंगिरसां गिरः कत् श्रवत् ? यत् हर्म्यस्य विशः प्र आ यत्, यजत्रः अध्वरे उरु क्रमते ।

२ सः द्यां स्तभीत् हि । ऋभुः नरः वाजाय: गोः धरुण द्रविणं दुघायत् । महिषः स्वजां मां, अश्वस्य मेनां गोः मातरं, अनु परि चक्षत ।

તામ્રવર્ણ ઉષાની પહેલાં સત્વર પ્રકાશીને તેણે પ્રતિદિવસ અંગિરસ કુલના મનુષ્યોની પૂજાનો સ્વીકાર કર્યો છે. જે વજ્ર તે (સ્વહસ્તમાં) ધારણ કરે છે તે તેણે જ તૈયાર કર્યું તથા માનવોને ઉપયુક્ત દ્વિપાદ તથા ચતુષ્પાદ પ્રાણીમાટે દ્યુલોકની સ્થાપના કરી. 3

સોમરસના આનંદમાં હોતાં તે પ્રતિબંધમાં પડેલી ગાયોનો દેદીપ્યમાન સમૂહ સત્કૃત્યો બરાબર ચાલવા માટે ફરી આણી આપ્યો. જ્યારે ત્રણગણું વિશાલરૂપ ધારણ કરનાર આ ઇંદ્રે (ફરી) યુદ્ધ તરફ મોર્ચો ફેરવ્યો ત્યારે માનવ જાતિના શત્રુના (ગૃહના) દરવાજા તેણે ફોડી નાખ્યા. ૪

જ્યારે અમૃતની ધાર આપનાર ગાયનું દૂધ અર્પણ કરીને તારાં માતાપિતાએ તેને તેજસ્વી પેય આપ્યું ત્યારે તારા પોષણની સત્વર તજવીજ કરનાર તે તારાં માતાપિતા તરફથી તેને જે સામર્થ્યવર્ધક તથા આલ્હાદદાયક દૂધ મળ્યું તે કેવળ તારેજ માટે હતું. ૫ (૨૪)

(આ જુઓ) પ્રાદુર્ભૂત થયો. તે વેગવાનદેવ પ્રમુદિત થાવ. ઉષા પછી આ સૂર્યપ્રમાણે પ્રકાશિત થયો છે. આ (ત્રણેએ મળીને) સ્તોત્રો તથા ઉન્હા ઉન્હા હવિની સાથે યજ્ઞગૃહમાં યજ્ઞચમસમાંથી નીચે પડે તેટલા સોમરસના બિન્દુ (પોતાને) અર્પણ કરાવવા માંડ્યા છે. ૬

સૂર્યના યજ્ઞમાં વૃષભને બદ્ધ કરી રાખનાર તથા સુન્દર ઈન્ધન ધરેલ લાકડાનો સમૂહ જ્યારે (પ્રદીપ્ત થવાને) તૈયાર થાય છે તથા જ્યારે સર્વ દિવસના કામો નિયમિત રીતે ચાલવામાટે તું પોતનો પ્રકાશ પાડે છે, ત્યારે રથમાં આરૂઢ થનાર, પશુને શોધનાર તથા (પોતાના કામનાર્થ) ત્વરાથી જનાર (પ્રત્યેક) મનુષ્યનું કામ થાય છે. ૭

---

३ अरुणीः पूर्व्यं तुरः राट् अनु द्यून् आङ्गिरसां विशां हव नक्षत् । नियुतं वज्रं तक्षत्, नर्याय द्विपदे चतुष्पदे द्यां तस्तम्भत् ।

४ अस्य मदे अपिवृतं उस्रियाणां स्वर्यं अनीकं ऋताय दाः. यत् ह त्रिककुप् प्रसर्गे निवर्तत् मानुषस्य द्रुहः दुरः अप वः ।

५ यत् सबर्दुघायाः उस्रियायाः पयः (पितरौ) ते शुचि रेक्णः अयजन्त, तुरणे भुरण्यू पितरौ यत् राधः सुरेतः पयः अनीतां, तुभ्यं ।

६ अध प्र जज्ञे, तरणिः ममत्तु । अस्याः उषसः सूरः न प्र रोचि, येभिः जरणा स्वेदुहव्यैः धाम अभि स्रुवेण सिंचन् इन्दुः आष्ट ।

७ सूरः अध्वरे गोः रोधना स्विध्मा वनधितिः यत् अपस्यात्, यत् ह कृत्व्यान् अनु द्यून् प्रभासि, अनर्विशे, पश्विषे, तुराय ।

દેદીપ્યમાન ઝરાને માટે યુદ્ધ કરતાં તું વિશાલ ઘુલોકમાંથી આઠ ઘોડા લઈને આવ્યો, અને ત્યારે તને આનંદ થવા માટે, દુધને લીધે આત તીવ્ર" બનેલો, તથા તને હર્ષ ઉત્પન્ન કરનાર એવો પીળો ચટ્રક સોમરસ (તારા ભકતોએ) હાથમાં યજ્ઞપાષાણ લઈને તૈયાર કર્યો. ૮

અનેક ભકતોએ આવાહન કરેલા હે ઈન્દ્ર, જ્યારે કુત્સપર પ્રસન્ન" તે થઈને અગણિત શસ્ત્રોથી શુષ્ણને વીંધી નાંખ્યો ત્યારે ઘુલોકમાથી આણેલું લોખંડનું વજ્ર તેં તારી કુશલતાથી" ગોફણવડે" શુષ્ણપર ફેંક્યું. ૯

હે વજ્રધારિ (ઇંદ્ર), તમસે સૂર્યને ગ્રસતા" પહેલાંજ તેં તારૂં શસ્ત્ર મેઘપર ફેંક્યું. શુષ્ણનું જે બળ સર્વ ઘુલોકને વ્યાપીને અનિર્બાધપણે રહ્યું હતું તેનો પણ તેં નાશ કરી નાંખ્યો. ૧૦(૨૫)

હે ઈન્દ્ર, ચાક વિના (ફરનાર) તે શ્રેષ્ઠ તથા સામર્થ્યવાન ઘુલોક તથા ભૂલોકને તારૂં પરાક્રમ જોઈને આનંદ થાય છે. તું (સર્વથી) વરિષ્ઠ હોવાને લીધે, ઉદકમાં" ડુબકી મારીને બેઠેલા તે વરાહને—વૃત્રને—તે તારા વજ્રથી ચિત કર્યો. ૧૧

ઈન્દ્ર, જે માનવોનું તું રક્ષણ કરે છે તેમનો તું હિતકર્તા હોવાને લીધે તું વાયુના બળવાન તથા સુલભ રીતે જોડાનાર અશ્વોપર આરૂઢ થા. ઉશનાકાવ્યે તને જે આનંદદાયક વજ્ર આપ્યું તે તેણે તને ઉપયોગી" થાય તથા તું વૃત્રને મારે તેટલા માટે કર્યું હતું. ૧૨

---

८ द्युम्नसह उत्स योधान: मह: दिव: अष्टा हरी इह आद:, यत् वाताप्य" गोरभव ते मन्दिन हरि अद्रिभि: धुक्षन् ।

९ पुरुहूत, कुत्साय वन्वन्" यत्र अनन्तै: वधै: शुष्ण परियासि, दिव: आनीत आयस अश्मान ऋम्वा" गो:" प्रात वर्तय: ।

१० अद्रिव:, तमस: सूर: अपीते:" पुरा यत् हेर्ति त फलिग अस्य, शुष्णस्य चित् यत् दिव: परि परिहित सुग्रथित ओज:, तत् आ अद: ।

११ इन्द्र, अचक्रे मही पाजसी द्यावाक्षामा त्वा अनु कर्मन् मदतां । मह: त्व सिरासु" आशयान वराहु वृत्र वज्रेण सिस्वप: ।

१२ इन्द्र, यान् नृन् अव: नर्य: वातस्य युदुज: वाहयान रा तिष्ठ । उशना काव्य. य नी दन ते दत्, पार्य" इमदन वज्र ततक्ष ।

હે ઈન્દ્ર, તેં ભાનુના પીતવર્ણ અશ્વ" ચોભાવ્યા" અને આ એતશે પણ ચક્ર ખેંચ્યું નહિ· તારૂં પૂજન ન કરનાર લોકોને તેં નેવું નદીઓની પેલી પાર ફેંકીને તેમને એક મોટા ખાડામાં ફેંકી દીધાં. ૧૩

હે વજ્રધારિ ઈન્દ્ર, અમારીપર આવીને ઉભેલાં દુરિતોમાંથી તથા આ કલેશદાયક આપત્તીમાંથી અમારૂં સંરક્ષણ કર. અમારૂ ગુજરાન સંતોષકારક થાય, અમારી કીર્તિ વધે તથા અમને મધુર સત્યની પ્રાપ્તિ થાય માટે જે સામર્થ્યના યોગે અમને પુષ્કળ રથ મળે, તથા (અનેક) અશ્વ (પાસે) હોવાને લીધે જેની (લોકોને) ખબર પડે, એવું સામર્થ્ય અમને અર્પણ કર. ૧૪

તારી તે કૃપાબુદ્ધિ અમારાપરથી ઉઠી ન જાવ, તથા હે સામર્થ્યવાન દેવ, અમને પુષ્કળ ધનધાન્ય પ્રાપ્ત થાવ. હે ઉદાર (ઈન્દ્ર) તું શ્રેષ્ઠ હોવાને લીધે અમને ધેનુની પ્રાપ્તિ થતી વખતે તું ત્યાં હો. તને હવિ" અર્પણ કરીને અમે સવજણ આનંદમાં રહીએ. ૧૫(૨૬)(૮)(૧)

---

१३ इन्द्रा, त्वं सूरः हरितः नृन्" रमय." अयं एतशः चक्र न भरत् अयज्यून् नाव्याना नवतिं पार प्रास्य वर्त्तं अपि अवर्तयः। - —

१४ वज्रिवः इन्द्र; अर्भाक दुरितात अस्याः दुर्हणायाः त्वं नः पाहि। इषे, श्रवसे, सूनृतायै, रथ्यः अश्वबुध्यान् वाजान् नः प्र यन्धि।

१५ सा ते सुमतिः भत्सन् मा वि दसत्। वाजप्रमह इष स वरन्त । मघवन्, अयं गोषु नः भज, ते मंहिष्ठाः" सधमादः स्याम।

॥ अष्टमोऽध्यायः समाप्तः ॥

॥ प्रथमोऽष्टकः समाप्तः ॥ १ ॥

द्वितीयोऽष्टकः प्रथमं मण्डलम्

॥ ऋग्वेदः ॥

[प्रथमोऽध्यायः] [अष्टादशोऽनुवाकः]

॥ १२२ ॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–विश्वेदेवा । छन्द.–त्रिष्टुप् ॥

। हरिः ॐ ॥

॥१२२॥ प्र वः पान्तं रघुमन्यवोऽन्धो यज्ञं रुद्राय मीळ्हुषे भरध्वम् ।
दिवो अस्तोष्यसुरस्य वीरैरिषुध्येव मरुतो रोदस्योः ॥ १ ॥
पत्नीव पूर्वहूतिं वावृधध्या उषासानक्ता पुरुधा विदाने ।
स्तरीर्नात्कं व्युतं वसाना सूर्यस्य श्रिया सुदृशी हिरण्यैः ॥ २ ॥
ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान् ।
शिशीतमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ॥ ३ ॥
उत त्या मे यशसा श्वेतनायै व्यन्ता पान्तौशिजो हुवध्यै ।
प्र वो नपातमपां कृणुध्वं प्र मातरा रास्पिनस्यायोः ॥ ४ ॥

प्र । वः । पान्तं । रघुऽमन्यवः । अन्धः । यज्ञं । रुद्राय । मीळ्हुषे । भरध्वं ।
दिवः । अस्तोषि । असुरस्य । वीरैः । इषुध्याऽइव । मरुतः । रोदस्योः ॥ १ ॥
पत्नीऽइव । पूर्वऽहूतिं । ववृधध्यै । उषसानक्ता । पुरुधा । विदाने इति । स्तरीः । न ।
अत्कं । विऽउतं । वसाना । सूर्यस्य । श्रिया । सुऽदृशी । हिरण्यैः ॥ २ ॥
ममत्तु । नः । परिऽज्मा । वसर्हा । ममत्तु । वातः । अपां । वृषण्ऽवान् । शिशीतं ।
इंद्रापर्वता । युवं । नः । तत् । नः । विश्वे । वरिवस्यंतु । देवाः ॥ ३ ॥
उत । त्या । मे । यशसा । श्वेतनायै । व्यंता । पांता । औशिजः । हुवध्यै । प्र । वः ।
नपातं । अपां । कृणुध्वं । प्र । मातरा । रास्पिनस्य । आयोः ॥ ४ ॥

आ वो रुवण्युमौशिजो हुवध्यै घोषेव शंसमर्जुनस्य नंशे ।
प्र वः पूष्णे दावन आँ अच्छा वोचेय वसुतातिमग्नेः ॥ ५ ॥ १ ॥
श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमोत श्रुतं सदने विश्वतः सीम् ।
श्रोतु नः श्रोतुरातिः सुश्रोतुः सुक्षेत्रा सिन्धुरद्भिः ॥ ६ ॥
स्तुषे सा वां वरुण मित्र रातिर्गवां शता पृक्षयामेषु पज्रे ।
श्रुतरथे प्रियरथे दधानाः सद्यः पुष्टिं निरुन्धानासो अग्मन् ॥ ७ ॥
अस्य स्तुषे महिमघस्य राधः सचा सनेम नहुषः सुवीराः ।
जनो यः पज्रेभ्यो वाजिनीवानश्वावतो रथिनो मह्यं सूरिः ॥ ८ ॥
जनो यो मित्रावरुणावभिध्रुगपो न वां सुनोत्यक्ष्णयाध्रुक् ।
स्वयं स यक्ष्मं हृदये नि धत्त आप यदीं होत्राभिर्ऋतावा ॥ ९ ॥

आ । वः । रुवण्युं । औशिजः । हुवध्यै । घोषाऽइव । शंसं । अर्जुनस्य । नंशे । प्र । वः । पूष्णे । दावने । आ । अच्छ । वोचेय । वसुऽतातिं । अग्नेः ॥ ५ ॥ १ ॥
श्रुतं । मे । मित्रावरुणा । हवा । इमा । उत । श्रुतं । सदने । विश्वतः । सीं । श्रोतु । नः । श्रोतुऽरातिः । सुऽश्रोतुः । सुऽक्षेत्रा । सिंधुः । अत्ऽभिः ॥ ६ ॥
स्तुषे । सा । वां । वरुण । मित्र । रातिः । गवां । शता । पृक्षऽयामेषु । पज्रे । श्रुतऽरथे । प्रियऽरथे । दधानाः । सद्यः । पुष्टिं । निऽरुंधानासः । अग्मन् ॥ ७ ॥
अस्य । स्तुषे । महिऽमघस्य । राधः । सचा । सनेम । नहुषः । सुऽवीराः । जनः । यः । पज्रेभ्यः । वाजिनीऽवान् । अश्वऽवतः । रथिनः । मह्यं । सूरिः ॥ ८ ॥
जनः । यः । मित्रावरुणा । अभिऽध्रुक् । अपः । न । वां । सुनोति । अक्ष्णयाऽध्रुक् । स्वयं । सः । यक्ष्मं । हृदये । नि । धत्ते । आप । यत् । ईं । होत्राभिः । ऋतऽवा ॥ ९ ॥

स व्राधतो नहुषो दंसुजूतः शर्धस्तरो नरां गूर्तश्रवाः ।
विसृष्टरातिर्याति बाळ्हसृत्वा विश्वासु पृत्सु सदमिच्छूरः ॥ १० ॥ २ ॥
अध ग्मन्ता नहुषो हवं सूरेः श्रोता राजानो अमृतस्य मन्द्राः ।
नभोजुवो यन्निरवस्य राधः प्रशस्तये महिना रथवते ॥ ११ ॥
एतं शर्धं धाम यस्य सूरेरित्यवोचन्दशतयस्य नंशे ।
द्युम्नानि येषु वसुताती रारन्विश्वे सन्वन्तु प्रभृथेषु वाजं ॥ १२ ॥
मन्दामहे दशतयस्य धासेर्द्विर्यत्पञ्च बिभ्रतो यन्त्यन्ना ।
किमिष्टाश्व इष्टरश्मिरेत ईशानासस्तरुष ऋञ्जते नॄन् ॥ १३ ॥
हिरण्यकर्णं मणिग्रीवमर्णस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ।
अर्यो गिरः सद्य आ जग्मुषीरोस्राश्चाकन्तूभयेष्वस्मे ॥ १४ ॥

सः । व्राधतः । नहुषः । दंसुऽजूतः । शर्धःऽतरः । नरां । गूर्तऽश्रवाः । विसृष्टऽरातिः । याति । बाळ्हऽसृत्वा । विश्वासु । पृत्ऽसु । सदं । इत् । शूरः ॥ १० ॥ २ ॥ अध । ग्मंत । नहुषः । हवं । सूरेः । श्रोत । राजानः । अमृतस्य । मंद्राः । नभःऽजुवः । यत् । निरवस्य । राधः । प्रऽशंस्तये । महिना । रथऽवते ॥ ११ ॥ एतं । शर्धं । धाम । यस्य । सूरेः । इति । अवोचन् । दशऽतयस्य । नंशे । द्युम्नानि । येषु । वसुऽतातिः । ररन् । विश्वे । सन्वंतु । प्रऽभृथेषु । वाजं ॥ १२ ॥ मंदामहे । दशऽतयस्य । धासेः । द्विः । यत् । पंच । बिभ्रतः । यंति । अन्ना । किं । इष्टऽअश्वः । इष्टऽरश्मिः । एते । ईशानासः । तरुषः । ऋंजते । नॄन् ॥ १३ ॥ हिरण्यऽकर्णं । मणिऽग्रीवं । अर्णः । तत् । नः । विश्वे । वरिवस्यंतु । देवाः । अर्यः । गिरः । सद्यः । आ । जग्मुषीः । आ । उस्राः । चाकंतु । उभयेषु । अस्मे इति ॥ १४ ॥

चत्वारो मा मशर्शारस्य शिश्वस्त्रयो राज्ञ आयवसस्य जिष्णोः ।
रथो वां मित्रावरुणा दीर्घाप्साः स्यूमगभस्तिः सूरो नाद्यौत् ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ १२३ ॥ ऋषिः—कक्षीवान् । देवता—उषाः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१२३॥ पृथू रथो दक्षिणाया अयोज्यैनं देवासो अमृतासो अस्थुः ।
कृष्णादुदस्थादर्या३विहाया चिकित्सन्ती मानुषाय क्षयाय ॥ १ ॥
पूर्वा विश्वस्माद्भुवनादबोधि जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री ।
उच्चा व्यख्यद्युवतिः पुनर्भूरोषा अगन्प्रथमा पूर्वहूतौ ॥ २ ॥
यदद्य भागं विभजासि नृभ्य उषो देवि मर्त्यत्रा सुजाते ।
देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय ॥ ३ ॥
गृहंगृहमहना यात्यच्छा दिवेदिवे अधि नामा दधाना ।
सिषासन्ती द्योतना शश्वदागादग्रमग्रमिद्भजते वसूनाम् ॥ ४ ॥

चत्वारः । मा । मशर्शारस्य । शिश्वः । त्रयः । राज्ञः । आयवसस्य । जिष्णोः । रथः । वाम् । मित्रावरुणा । दीर्घऽअप्साः । स्यूमऽगभस्तिः । सूरः । न । अद्यौत् ॥ ३ ॥

पृथुः । रथः । दक्षिणायाः । अयोजि । आ । एनम् । देवासः । अमृतासः । अस्थुः । कृष्णात् । उत् । अस्थात् । अर्या । विऽहायाः । चिकित्सन्ती । मानुषाय । क्षयाय ॥ १ ॥ पूर्वा । विश्वस्मात् । भुवनात् । अबोधि । जयन्ती । वाजम् । बृहती । सनुत्री । उच्चा । वि । अख्यत् । युवतिः । पुनःऽभूः । आ । उषाः । अगन् । प्रथमा । पूर्वऽहूतौ ॥ २ ॥ यत् । अद्य । भागम् । विऽभजासि । नृऽभ्यः । उषः । देवि । मर्त्यऽत्रा । सुऽजाते । देवः । नः । अत्र सविता । दमूनाः । अनागसः । वोचति । सूर्याय ॥ ३ ॥ गृहम्ऽगृहम् । अहना । याति । अच्छ । दिवेऽदिवे । अधि । नाम । दधाना । सिसासन्ती । द्योतना । शश्वत् । आ । अगात् । अग्रम्ऽअग्रम् । इत् । भजते । वसूनाम् ॥ ४ ॥

भगस्य स्वसा वरुणस्य जामिरुषः सूनृते प्रथमा जरस्व ।
पश्चा स दध्या यो अघस्य धाता जयेम तं दक्षिणया रथेन ॥ ५ ॥ ४ ॥
उदीरतां सूनृता उत्पुरंधीरुदग्नयः शुशुचानासो अस्थुः ।
स्पार्हा वसूनि तमसापगूळ्हाविष्कृण्वन्त्युषसो विभातीः ॥ ६ ॥
अपान्यदेत्यभ्यन्यदेति विषुरूपे अहनी सं चरेते ।
परिक्षितोस्तमो अन्या गुहाकरद्यौदुषाः शोशुचता रथेन ॥ ७ ॥
सदृशीरद्य सदृशीरिदु श्वो दीर्घं सचन्ते वरुणस्य धाम ।
अनवद्यास्त्रिंशतं योजनान्येकैका क्रतुं परि यन्ति सद्यः ॥ ८ ॥
जानत्यह्नः प्रथमस्य नाम शुक्रा कृष्णादजनिष्ट श्वितीची ।
ऋतस्य योषा न मिनाति धामाहरहर्निष्कृतमा चरन्ती ॥ ९ ॥

भगस्य । स्वसा । वरुणस्य । जामिः । उषः । सूनृते । प्रथमा । जरस्व । पश्चा । सः । दध्याः । यः । अघस्य । धाता । जयेम । तं । दक्षिणया । रथेन ॥ ५ ॥ ४ ॥ उत् । ईरतां । सूनृताः । उत् । पुरंऽधीः । उत् । अग्नयः । शुशुचानासः । अस्थुः । स्पार्हा । वसूनि । तमसा । अपऽगूळ्हा । आविः । कृण्वंति । उषसः । विऽभातीः ॥ ६ ॥ अप । अन्यत् । एति । अभि । अन्यत् । एति । विषुरूपे इति विषुऽरूपे । अहनी इति । सं । चरेते इति । परिऽक्षितोः । तमः । अन्या । गुहा । अकः । अद्यौत् । उषाः । शोशुचता । रथेन ॥ ७ ॥ सऽदृशीः । अद्य । सऽदृशीः । इत् । ऊँ इति । श्वः । दीर्घं । सचंते । वरुणस्य । धाम । अनवद्याः । त्रिंशतं । योजनानि । एकाऽएका । क्रतुं । परि । यंति । सद्यः ॥ ८ ॥ जानती । अह्नः । प्रथमस्य । नाम । शुक्रा । कृष्णात् । अजनिष्ट । श्वितीची । ऋतस्य । योषा । न । मिनाति । धाम । अहःऽअहः । निःऽकृतं । आऽचरंती ॥ ९ ॥

कन्येव तन्वा३शाशदानाँ एषि देवि देवमियक्षमाणम् ।
संस्मयमाना युवतिः पुरस्तादाविर्वक्षांसि कृणुषे विभाती ॥ १० ॥ ५ ॥
सुसङ्काशा मातृमृष्टेव योषाविस्तन्वं कृणुषे दृशे कम् ।
भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ न तत्ते अन्या उषसो नशन्त ॥ ११ ॥
अश्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य ।
परा च यन्ति पुनरा च यन्ति भद्रा नाम वहमाना उषासः ॥ १२ ॥
ऋतस्य रश्मिमनुयच्छमाना भद्रम्भद्रं क्रतुमस्मासु धेहि ।
उषो नो अद्य सुहवा व्युच्छास्मासु रायो मघवत्सु च स्युः ॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ १२४ ॥ ऋषि -कक्षीवान । देवताः-उषा । छन्द -त्रिष्टुप् ॥

॥१२४॥ उषा उच्छन्ती समिधाने अग्ना उद्यन्त्सूर्य उर्विया ज्योतिरश्रेत् ।
देवो नो अत्र सविता न्वर्थं प्रासावीद्द्विपत्प्र चतुष्पदित्यै ॥ १ ॥

कन्याऽइव । तन्वा । शाशदाना । एषि । देवि । देवं । इयक्षमाणं । संऽस्मयमाना । युवतिः । पुरस्तात् । आविः । वक्षांसि । कृणुषे । विऽभाती ॥ १० ॥ ५ ॥ सुऽसंकाशा । मातृमृष्टाऽइव । योषा । आविः । तन्वं । कृणुषे । दृशे । कं । भद्रा । त्वं । उषः । विऽतरं । वि । उच्छ । न । तत् । ते । अन्याः । उषसः । नशंत ॥ ११ ॥ अश्वऽवतीः । गोऽमतीः । विश्वऽवाराः । यतमानाः । रश्मिऽभिः । सूर्यस्य । परा । च । यंति । पुनः । आ । च । यंति । भद्रा । नाम । वहमानाः । उषसः ॥ १२ ॥ ऋतस्य । रश्मिं । अनुऽयच्छमाना । भद्रंऽभद्रं । क्रतुं । अस्मासु । धेहि । उषः । नः । अद्य । सुऽहवा । वि । उच्छ । अस्मासु । रायः । मघवत्ऽसु । च । स्युरिति स्युः ॥ १३ ॥ ६ ॥

उषाः । उच्छंती । संऽइधाने । अग्नौ । उत्ऽयन् । सूर्यः । उर्विया । ज्योतिः । अश्रेत् । देवः । नः । अत्र । सविता । नु । अर्थं । प्र । असावीत् । द्विऽपत् । प्र । चतुःऽपत् । इत्यै ॥ १ ॥

अमिनती दैव्यानि व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि ।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोषा व्यद्यौत् ॥ २ ॥
एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात् ।
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति ॥ ३ ॥
उषो अदर्शि शुन्ध्युवो न वक्षो नोधा इवाविरकृत प्रियाणि ।
अद्मसन्न ससतो बोधयन्ती शश्वत्तमागात्पुनरेयुषीणाम् ॥ ४ ॥
पूर्वे अर्धे रजसो अप्त्यस्य गवां जनित्र्यकृत प्र केतुम् ।
व्यु प्रथते वितरं वरीय ओभा पृणन्ती पित्रोरुपस्था ॥ ५ ॥ ७ ॥
एवेदेषा पुरुतमा दृशे कं नाजामिं न परि वृणक्ति जामिम् ।
अरेपसा तन्वा३शाशदाना नार्भादीषते न महो विभाती ॥ ६ ॥

अमिनती । दैव्यानि । व्रतानि । प्रऽमिनती । मनुष्या । युगानि । ईयुषीणां । उपमा । शश्वतीनां । आऽयतीनां । प्रथमा । उषाः । वि । अद्यौत् ॥ २ ॥ एषा । दिवः । दुहिता । प्रति । अदर्शि । ज्योतिः । वसाना । समना । पुरस्तात् । ऋतस्य । पन्थां । अनु । एति । साधु । प्रजानतीऽइव । न । दिशः । मिनाति ॥ ३ ॥ उषो इति । अदर्शि । शुन्ध्युवः । न । वक्षः । नोधाःऽइव । आविः । अकृत । प्रियाणि । अद्मऽसत् । न । ससतः । बोधयंती । शश्वत्ऽतमा । आ । अगात् । पुनः । आऽईयुषीणां ॥ ४ ॥ पूर्वे । अर्धे । रजसः । अप्त्यस्य । गवां । जनित्री । अकृत । प्र । केतुं । वि । ऊं इति । प्रथते । विऽतरं । वरीयः । आ । उभा । पृणंती । पित्रोः । उपऽस्था ॥ ५ ॥ ७ ॥ एव । इत् । एषा । पुरुऽतमा । दृशे । कं । न । अजामिं । न । परि । वृणक्ति । जामिं । अरेपसा । तन्वा । शाशदाना । न । अर्भात् । ईषते । न । महः । विऽभाती ॥ ६ ॥

अभ्रातेव पुंस एति प्रतीची गर्तारुगिव सनये धनानाम् ।
जायेव पत्य उशती सुवासा उषा हस्रेव नि रिणीते अप्सः ॥ ७ ॥
स्वसा स्वस्रे ज्यायस्यै योनिमारैगपैत्यस्याः प्रतिचक्ष्येव ।
व्युच्छन्ती रश्मिभिः सूर्यस्याञ्ज्यङ्क्ते समनगा इव व्राः ॥ ८ ॥
आसां पूर्वासामहसु स्वसॄणामपरा पूर्वामभ्येति पश्चात् ।
ताः प्रत्नवन्नव्यसीर्नूनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उषासः ॥ ९ ॥
प्र बोधयोषः पृणतो मघोन्यबुध्यमानाः पणयः ससन्तु ।
रेवदुच्छ मघवद्भ्यो मघोनि रेवत्स्तोत्रे सूनृते जारयन्ती ॥ १० ॥ ८ ॥
अवेयमश्वैद्युवतिः पुरस्ताद्युङ्क्ते गवामरुणानामनीकम् ।
वि नूनमुच्छादसति प्र केतुर्गृहंगृहमुप तिष्ठाते अग्निः ॥ ११ ॥

अभ्राताऽइव । पुंसः । एति । प्रतीची । गर्तऽआरुगिव । सनये । धनानां । जायाऽइव । पत्ये । उशती । सुऽवासाः । उषाः । हस्राऽइव । नि । रिणीते । अप्सः ॥ ७ ॥ स्वसा । स्वस्रे । ज्यायस्यै । योनिं । अरैक् । अप । एति । अस्याः । प्रतिचक्ष्यऽइव । विऽउच्छंती । रश्मिऽभिः । सूर्यस्य । अंजि । अंक्ते । समनगाःऽइव । व्राः ॥ ८ ॥ आसां । पूर्वासां । अहऽसु । स्वसॄणां । अपरा । पूर्वां । अभि । एति । पश्चात् । ताः । प्रत्नऽवत् । नव्यसीः । नूनं । अस्मे इति । रेवत् । उच्छंतु । सुऽदिनाः । उषसः ॥ ९ ॥ प्र । बोधय । उषः । पृणतः । मघोनि । अबुध्यमानाः । पणयः । ससंतु । रेवत् । उच्छ । मघवत्ऽभ्यः । मघोनि । रेवत् । स्तोत्रे । सूनृते । जरयंती ॥ १० ॥ ८ ॥ अव । इयं । अश्वैत् । युवतिः । पुरस्तात् । युंक्ते । गवां । अरुणानां । अनीकं । वि । नूनं । उच्छात् । असति । प्र । केतुः । गृहंऽगृहं । उप । तिष्ठाते । अग्निः ॥ ११ ॥

उत्ते वयश्चिद्वसतेरपप्तन्नरश्च ये पितुभाजो व्युष्टौ ।
अमा सते वहसि भूरि वाममुषो देवि दाशुषे मर्त्याय ॥ १२ ॥
अस्तोढ्वं स्तोम्या ब्रह्मणा मेऽवीवृधध्वमुशतीरुषासः ।
युष्माकं देवीरवसा सनेम सहस्रिणं च शतिनं च वाजम् ॥ १३ ॥ ९ ॥

॥ १२५ ॥ ऋषिः-कक्षीवान् । देवते-दम्पती । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१२५॥ प्राता रत्नं प्रातरित्वा दधाति तं चिकित्वान्प्रतिगृह्या नि धत्ते ।
तेन प्रजां वर्धयमान आयू रायस्पोषेण सचते सुवीरः ॥ १ ॥
सुगुरसत्सुहिरण्यः स्वश्वो बृहदस्मै वय इन्द्रो दधाति ।
यस्त्वायन्तं वसुना प्रातरित्वो मुक्षीजयेव पदिमुत्सिनाति ॥ २ ॥
आयमद्य सुकृतं प्रातरिच्छन्निष्टेः पुत्रं वसुमता रथेन ।
अंशोः सुतं पायय मत्सरस्य क्षयद्वीरं वर्धय सूनृताभिः ॥ ३ ॥

उत् । ते । वयः । चित् । वसतेः । अपप्तन् । नरः । च । ये । पितुऽभाजः । विऽउष्टौ
अमा । सते । वहसि । भूरि । वामं । उषः । देवि । दाशुषे । मर्त्याय ॥ १२ ॥
अस्तोढ्वं । स्तोम्याः । ब्रह्मणा । मे । अवीवृधध्वं । उशतीः । उषसः । युष्माकं ।
देवीः । अवसा । सनेम । सहस्रिणं । च । शतिनं । च । वाजं ॥ १३ ॥ ९ ॥

प्रातरिति । रत्नं । प्रातःऽइत्वा । दधाति । तं । चिकित्वान् । प्रतिऽगृह्य ।
नि । धत्ते । तेन । प्रऽजां । वर्धयमानः । आयुः । रायः । पोषेण । सचते । सुऽवीरः
॥ १ ॥ सुऽगुः । असत् । सुऽहिरण्यः । सुऽअश्वः । बृहत् । अस्मै । वयः । इंद्रः ।
दधाति । यः । त्वा । आऽयंतं । वसुना । प्रातःऽइत्वः । मुक्षीजयाऽइव । पदिं ।
उत्ऽसिनाति ॥ २ ॥ आयं । अद्य । सुऽकृतं । प्रातः । इच्छन् । इष्टेः । पुत्रं । वसुऽमता । रथेन । अंशोः । सुतं । पायय । मत्सरस्य । क्षयत्ऽवीरं । वर्धय । सूनृताभिः ॥ ३ ॥

उप॑ क्षरन्ति॒ सिन्ध॑वो मयो॒भुव॑ ईजा॒नं च॑ यक्ष्यमा॑णं च धे॒नवः॑ ।
पृ॒णन्तं॑ च॒ पपु॑रिं च श्रव॒स्यवो॑ घृ॒तस्य॒ धारा॒ उप॑ यन्ति वि॒श्वतः॑ ॥ ४ ॥
नाक॑स्य पृ॒ष्ठे अधि॑ तिष्ठति श्रि॒तो यः पृ॒णाति॒ स ह॑ दे॒वेषु॑ गच्छति ।
तस्मा॒ आपो॑ घृ॒तम॑र्षन्ति॒ सिन्ध॑व॒स्तस्मा॑ इ॒यं दक्षि॑णा पिन्वते॒ सदा॑ ॥ ५ ॥
दक्षि॑णावता॒मिदि॒मानि॑ चि॒त्रा दक्षि॑णावतां दि॒वि सूर्या॑सः ।
दक्षि॑णावन्तो अ॒मृतं॑ भजन्ते॒ दक्षि॑णावन्तः॒ प्र ति॑रन्त॒ आयुः॑ ॥ ६ ॥
मा पृ॒णन्तो॒ दुरि॑त॒मेन॒ आर॒न्मा जा॑रिषुः सू॒रयः॑ सुव्र॒तासः॑ ।
अ॒न्यस्तेषां॑ परि॒धिर॑स्तु॒ कश्चि॒दपृ॑णन्तम॒भि सं य॑न्तु॒ शोकाः॑ ॥ ७ ॥ १० ॥

॥ १२६ ॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–विद्वांस । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥१२६॥ अम॑न्दा॒न्त्स्तोमा॒न्प्र भ॑रे मनी॒षा सिन्धा॒वधि॑ क्षिय॒तो भा॒व्यस्य॑
यो मे॑ स॒हस्र॒ममि॑मीत स॒वान॒तूर्तो॒ राजा॒ श्रव॑ इ॒च्छमा॑नः ॥ १ ॥

उप॑ । क्ष॒रं॒ति॒ । सिंध॑वः । म॒यः॒ऽभुवः॑ । ई॒जा॒नं । च॒ । य॒क्ष्यमा॑णं । च॒ । धे॒नवः॑ ।
पृ॒णंतं॑ । च॒ । पपु॑रिं । च॒ । श्र॒व॒स्यवः॑ । घृ॒तस्य॑ । धाराः॑ । उप॑ । यं॒ति॒ । वि॒श्वतः॑ ॥ ४ ॥
नाक॑स्य । पृ॒ष्ठे । अधि॑ । ति॒ष्ठ॒ति॒ । श्रि॒तः । यः । पृ॒णाति॑ । सः । ह॒ । दे॒वेषु॑ ।
ग॒च्छ॒ति॒ । तस्मै॑ । आपः॑ । घृ॒तं । अ॒र्ष॒ति॒ । सिंध॑वः । तस्मै॑ । इ॒यं । दक्षि॑णा । पि॒न्व॒ते॒ ।
सदा॑ ॥ ५ ॥ दक्षि॑णाऽवतां । इत् । इ॒मानि॑ । चि॒त्रा । दक्षि॑णाऽवतां । दि॒वि ।
सूर्या॑सः । दक्षि॑णाऽवंतः । अ॒मृतं॑ । भ॒जं॒ते॒ । दक्षि॑णाऽवंतः । प्र । ति॒रं॒ते॒ । आयुः॑ ॥ ६ ॥
मा । पृ॒णंतः॑ । दुः॒ऽइ॒तं । एनः॑ । आ । अ॒र॒न् । मा । जा॒रि॒षुः॒ । सू॒रयः॑ । सु॒ऽव्र॒तासः॑ ।
अ॒न्यः । तेषां॑ । प॒रि॒ऽधिः । अ॒स्तु॒ । कः । चि॒त् । अपृ॑णंतं । अ॒भि । सं । यं॒तु॒ ।
शोकाः॑ ॥ ७ ॥ १० ॥

अमं॑दान् । स्तोमा॑न् । प्र । भ॒रे॒ । म॒नी॒षा । सिंधौ॑ । अधि॑ । क्षि॒य॒तः ।
भा॒व्यस्य॑ । यः । मे॒ । स॒हस्रं॑ । अमि॑मीत । स॒वान् । अ॒तूर्तः॑ । राजा॑ । श्रवः॑ ।
इ॒च्छमा॑नः ॥ १ ॥

शतं राज्ञो नाधमानस्य निष्कान् शतमश्वान्प्रयतान्त्सद्य आदम् ।
शतं कक्षीवाँ असुरस्य गोनां दिवि श्रवोऽजरमा ततान ॥ २ ॥
उप मा श्यावाः स्वनयेन दत्ता वधूमन्तो दश रथासो अस्थुः ।
षष्टिः सहस्रमनु गव्यमागात्सनत्कक्षीवाँ अभिपित्वे अह्नाम् ॥ ३ ॥
चत्वारिंशद्दशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति ।
मदच्युतः कृशनावतो अत्यान्कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पज्राः ॥ ४ ॥
पूर्वामनु प्रयतिमा ददे वस्त्रीन्युक्ताँ अष्टावरिधायसो गाः ।
सुबन्धवो ये विश्या इव व्रा अनस्वन्तः श्रव ऐषन्त पज्राः ॥ ५ ॥
आगधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे ।
ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या शता ॥ ६ ॥

शतं । राज्ञः । नाधमानस्य । निष्कान् । शतं । अश्वान् । प्रऽयतान् । सद्यः । आ । अदं ।
शतं । कक्षीवान् । असुरस्य । गोनां । दिवि । श्रवः । अजरं । आ । ततान ॥ २ ॥
उप । मा । श्यावाः । स्वनयेन । दत्ताः । वधूऽमंतः । दश । रथासः । अस्थुः । षष्टिः ।
सहस्रं । अनु । गव्यं । आ । अगात् । सनत् । कक्षीवान् । अभिऽपित्वे । अह्नां ॥ ३ ॥
चत्वारिंशत् । दशऽरथस्य । शोणाः । सहस्रस्य । अग्रे । श्रेणिं । नयंति । मदऽच्युतः ।
कृशनऽवतः । अत्यान् । कक्षीवंतः । उत् । अमृक्षंत । पज्राः ॥ ४ ॥ पूर्वां । अनु ।
प्रऽयतिं । आ । ददे । वः । त्रीन् । युक्तान् । अष्टौ । अरिऽधायसः । गाः । सुऽबंधवः ।
ये । विश्याःऽइव । व्राः । अनस्वंतः । श्रवः । ऐषंत । पज्राः ॥ ५ ॥ आऽगधिता ।
परिऽगधिता । या । कशीकाऽइव । जंगहे । ददाति । मह्यं । यादुरी । याशूनां ।
भोज्या । शता ॥ ६ ॥

उपोप मे परा मृश मा मे दभ्राणि मन्यथाः ।
सर्वाहमस्मि रोमशा गन्धारीणामिवाविका ॥ ७ ॥ ११ ॥ १८ ॥

॥ एकोनविंशोऽनुवाकः ॥

॥ १२७ ॥ ऋषि—परुच्छेपः । देवता—अग्निः । छन्द—अत्यष्टिः ॥

॥१२७॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं
विप्रं न जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।
घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ १ ॥
यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्र मन्मभिर्विप्रेभिः शुक्र
मन्मभिः । परिज्मानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम् ।
शोचिष्केशं वृषणं यमिमा विशः प्रावन्तु जूतये विशः ॥ २ ॥
स हि पुरू चिदोजसा विरुक्मता दीद्यानो भवति द्रुहन्तरः परशुर्न द्रुहन्तरः ।
वीळु चिद्यस्य समृतौ श्रुवद्वनेव यत्स्थिरम् ।
निःषहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते ॥ ३ ॥

उप॑ऽउप । मे । परा॑ । मृश । मा । मे । दभ्राणि । मन्यथाः । सर्वा॑ । अहं । अस्मि । रोमशा । गन्धारीणांऽइव । अविका ॥ ७ ॥ ११ ॥ १८ ॥

अग्निं । होतारं । मन्ये । दास्वंतं । वसुं । सूनुं । सहसः । जातऽवेदसं । विप्रं । न । जातऽवेदसं ॥ यः । ऊर्ध्वया । सुऽअध्वरः । देवः । देवाच्या । कृपा । घृतस्य । विऽभ्राष्टिं । अनु । वष्टि । शोचिषा । आऽजुह्वानस्य । सर्पिषः ॥ १ ॥ यजिष्ठं । त्वा । यजमानाः । हुवेम । ज्येष्ठं । अंगिरसां । विप्र । मन्मऽभिः । विप्रेभिः । शुक्र । मन्मऽभिः । परिज्मानंऽइव । द्यां । होतारं । चर्षणीनां । शोचिःऽकेशं । वृषणं । यं । इमाः । विशः । प्र । अवंतु । जूतये । विशः ॥ २ ॥ सः । हि । पुरु । चित् । ओजसा । विरुक्मता । दीद्यानः । भवति । द्रुहंऽतरः । परशुः । न । द्रुहंऽतरः । वीळु । चित् । यस्य । संऽऋतौ । श्रुवत् । वनाऽइव । यत् । स्थिरं । निःऽसहमानः । यमते । न । अयते । धन्वऽसहा । न । अयते ॥ ३ ॥

दृळ्हा चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे तेजिष्ठाभिररणिभिर्दाष्ट्यवसेऽग्नये
दाष्ट्यवसे । प्र यः पुरूणि गाहते तक्षद्वनेव शोचिषा ।
स्थिरा चिदन्ना नि रिणात्योजसा नि स्थिराणि चिदोजसा ॥ ४ ॥
तमस्य पृक्षमुपरासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शतरो दिवातरादप्रायुषे
दिवातरात् । आदस्यायुर्ग्रभणवद्वीळु शर्म न सूनवे ।
भक्तमभक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्नयो व्यन्तो अजराः ॥ ५ ॥ १२ ॥
स हि शर्धो न मारुतं तुविष्वणिरप्नस्वतीषूर्वरास्विष्टनिरार्तनास्विष्टनिः ।
आदद्धव्यान्याददिर्यज्ञस्य केतुरर्हणा ।
अध स्मास्य हर्षतो हृषीवतो विश्वे जुषन्त पन्थां नरः शुभे न पन्थाम् ॥६॥

दृळ्हा । चित् । अस्मै । अनु । दुः । यथा । विदे । तेजिष्ठाभिः । अरणिऽभिः ।
दाष्टि । अवसे । अग्नये । दाष्टि । अवसे ॥ प्र । यः । पुरूणि । गाहते । तक्षत् ।
वनाऽइव । शोचिषा । स्थिरा । चित् । अन्ना । नि । रिणाति । ओजसा । नि ।
स्थिराणि । चित् । ओजसा ॥ ४ ॥ तं । अस्य । पृक्षं । उपरासु । धीमहि । नक्तं ।
यः । सुदर्शऽतरः । दिवाऽतरात् । अप्रऽआयुषे । दिवाऽतरात् ॥ आत् । अस्य ।
आयुः । ग्रभणऽवत् । वीळु । शर्म । न । सूनवे । भक्तं । अभक्तं । अवः । व्यंतः ।
अजराः । अग्नयः । व्यंतः । अजराः ॥ ५ ॥ १२ ॥ सः । हि । शर्धः । न ।
मारुतं । तुविऽस्वनिः । अप्नस्वतीषु । उर्वरासु । इष्टनिः । आर्तनासु । इष्टनिः ॥
आदत् । हव्यानि । आऽददिः । यज्ञस्य । केतुः । अर्हणा । अध । स्म । अस्य ।
हर्षतः । हृषीवतः । विश्वे । जुषंत । पंथां । नरः । शुभे । न । पंथां ॥ ६ ॥

द्विता यदीं कीस्तासो अभिद्यवो नमस्यन्त उपवोचन्त भृगवो मथ्नन्तो
दाशा भृगवः । अग्निरीशे वसूनां शुचिर्यो धर्णिरेषाम् ।
प्रियाँ अपिधीँर्वनिषीष्ट मेधिर आ वनिषीष्ट मेधिरः ॥ ७ ॥
विश्वासां त्वा विशां पतिं हवामहे सर्वासां समानं दम्पतिं भुजे सत्य-
गिर्वाहसं भुजे । अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्यासया ।
अमी च विश्वे अमृतास आ वयो हव्या देवेष्वा वयः ॥ ८ ॥
त्वमग्ने सहसा सहन्तमः शुष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये ।
शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः ।
अध स्मा ते परि चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर ॥ ९ ॥

द्विता । यत् । ईं । कीस्तासः । अभिऽद्यवः । नमस्यंतः । उपऽवोचंत । भृगवः ।
मथ्नंतः । दाशा । भृगवः ॥ अग्निः । ईशे । वसूनां । शुचिः । यः । धर्णिः । एषां ।
प्रियान् । अपिऽधीन् । वनिषीष्ट । मेधिरः । आ । वनिषीष्ट । मेधिरः ॥ ७ ॥
विश्वासां । त्वा । विशां । पतिं । हवामहे । सर्वासां । समानं । दंऽपतिं । भुजे ।
सत्यऽगिर्वाहसं । भुजे ॥ अतिथिं । मानुषाणां । पितुः । न । यस्य । आसया । अमी
इति । च । विश्वे । अमृतासः । आ । वयः । हव्या । देवेषु । आ । वयः ॥ ८ ॥
त्वं । अग्ने । सहसा । सहंऽतमः । शुष्मिन्ऽतमः । जायसे । देवऽतातये । रयिः ।
न । देवऽतातये ॥ शुष्मिन्ऽतमः । हि । ते । मदः । द्युम्निन्ऽतमः । उत । क्रतुः ।
अध । स्म । ते । परि । चरंति । अजर । श्रुष्टीऽवानः । न । अजर ॥ ९ ॥

प्र वो मुहे सहसा सहस्वत उषर्बुधे पशुषे नाग्नये स्तोमो बभूत्वग्नये ।
प्रति यदीं हविष्मान्विश्वासु क्षासु जोगुवे ।
अग्रे रेभो न जरत ऋषूणां जूर्णिहोत ऋषूणाम् ॥ १० ॥
स नो नेदिष्ठं ददृशान आ भराग्ने देवेभिः सचनाः सुचेतुना महो रायः
सुचेतुना । महि शविष्ठ नस्कृधि संचक्षे भुजे अस्यै ।
महि स्तोतृभ्यो मघवन्त्सुवीर्यं मथीरुग्रो न शवसा ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ १२८ ॥ ऋषिः–परुच्छेपः । देवता–अग्निः । छन्दः–अत्यष्टिः ॥

॥१२८॥ अयं जायत मनुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु
व्रतमग्निः स्वमनु व्रतम् । विश्वश्रुष्टिः सखीयते रयिरिव श्रवस्यते ।
अदब्धो होता नि षददिळस्पदे परिवीत इळस्पदे ॥ १ ॥

प्र । वः । महे । सहसा । सहस्वते । उषःऽबुधे । पशुऽसे । न । अग्नये । स्तोमः ।
बभूतु । अग्नये ॥ प्रति । यत् । ईं । हविष्मान् । विश्वासु । क्षासु । जोगुवे । अग्रे । रेभः ।
न । जरते । ऋषूणां । जूर्णिः । होता । ऋषूणा ॥ १० ॥ सः । नः । नेदिष्ठं ।
ददृशानः । आ । भर । अग्ने । देवेभिः । सऽचनाः । सुऽचेतुना । महः । रायः ।
सुऽचेतुना ॥ महि । शविष्ठ । नः । कृधि । संऽचक्षे । भुजे । अस्यै । महि । स्तोतृऽभ्यः ।
मघऽवन् । सुऽवीर्यं । मथीः । उग्रः । न । शवसा ॥ ११ ॥ १३ ॥
अयं । जायत । मनुषः । धरीमणि । होता । यजिष्ठः । उशिजां । अनु । व्रतं ।
अग्निः । स्वं । अनु । व्रतं ॥ विश्वऽश्रुष्टिः । सखिऽयते । रयिःऽइव । श्रवस्यते ।
अदब्धः । होता । नि । सदत् । इळः । पदे । परिऽवीतः । इळः । पदे ॥ १ ॥

तं य॒ज्ञ॒साध॒मपि॑ वातयाम॒स्यृ॒तस्य॑ प॒था नम॑सा ह॒विष्म॑ता दे॒वता॑ता ह॒विष्म॑ता।
स न॑ ऊ॒र्जामु॒पाभृ॑त्य॒या कृ॒पा न जू॑र्यति।
यं मा॒तरि॑श्वा॒ मन॑वे परा॒वतो॑ दे॒वं भाः प॑रा॒वतः॑ ॥ २ ॥

एवे॑न स॒द्यः पर्ये॑ति॒ पार्थि॑वं मुहु॒र्गी रेतो॑ वृष॒भः कनि॑क्रद॒द्दध॒द्रेतः॒ कनि॑क्रदत्।
श॒तं चक्षा॑णो अ॒क्षभि॑र्दे॒वो वने॑षु तु॒र्वणिः॑।
सदो॒ दधा॑न॒ उप॑रेषु॒ सानु॑ष्व॒ग्निः पर॑षु॒ सानु॑षु ॥ ३ ॥

स सु॒क्रतुः॑ पु॒रोहि॑तो॒ दमे॑दमे॒ऽग्निर्य॒ज्ञस्या॑ध्व॒रस्य॑ चेतति॒ क्रत्वा॑ य॒ज्ञस्य॑ चेतति।
क्रत्वा॑ वे॒धा इ॑षूय॒ते विश्वा॑ जा॒तानि॑ पस्प॒शे।
यतो॑ घृत॒श्रीरति॑थि॒रजा॑यत॒ वह्नि॑र्वे॒धा अजा॑यत ॥ ४ ॥

तं। य॒ज्ञ॒ऽसाध॑म्। अपि॑। वा॒त॒या॒म॒सि॒। ऋ॒तस्य॑। प॒था। नम॑सा। ह॒विष्म॑ता। दे॒वऽता॑ता। ह॒विष्म॑ता ॥ सः। नः॒। ऊ॒र्जाम्। उ॒प॒ऽआभृ॑ति। अ॒या। कृ॒पा। न। जू॒र्य॒ति॒। यम्। मा॒तरि॑श्वा। मन॑वे। प॒रा॒ऽवतः॑। दे॒वम्। भारिति॒ भाः। प॒रा॒ऽवतः॑ ॥ २ ॥ एवे॑न। स॒द्यः। परि॑। ए॒ति॒। पार्थि॑वम्। मु॒हुः॒ऽगीः। रेतः॑। वृ॒ष॒भः। कनि॑क्रदत्। दध॑त्। रेतः॑। कनि॑क्रदत् ॥ श॒तम्। चक्षा॑णः। अ॒क्षऽभिः॑। दे॒वः। वने॑षु। तु॒र्वणिः॑। सदः॑। दधा॑नः। उप॑रेषु। सानु॑षु। अ॒ग्निः। पर॑षु। सानु॑षु ॥ ३ ॥ सः। सु॒ऽक्रतुः॑। पु॒रःऽहि॑तः। दमे॑ऽदमे। अ॒ग्निः। य॒ज्ञस्य॑। अ॒ध्व॒रस्य॑। चे॒त॒ति॒। क्रत्वा॑। य॒ज्ञस्य॑। चे॒त॒ति॒ ॥ क्रत्वा॑। वे॒धाः। इ॒षु॒ऽय॒ते। विश्वा॑। जा॒तानि॑। प॒स्प॒शे। यतः॑। घृ॒त॒ऽश्रीः। अति॑थिः। अजा॑यत। वह्निः॑। वे॒धाः। अजा॑यत ॥ ४ ॥

क्रत्वा यदस्य तविषीषु पृञ्चतेऽग्नेरवेण मरुतां न भोज्येषिराय न भोज्या।
स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्मना।
स नस्त्रासते दुरितादभिह्रुतः शंसादघादभिह्रुतः ॥ ५ ॥ १४ ॥
विश्वो विहाया अरतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्रथच्छ्रवस्यया न
शिश्रथत्। विश्वस्मा इदिषुध्यते देवत्रा हव्यमोहिषे।
विश्वस्मा इत्सुकृते वारमृण्वत्यग्निर्द्वारा व्यृण्वति ॥ ६ ॥
स मानुषे वृजने शंतमो हितो३ऽग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विश्पतिः प्रियो यज्ञेषु
विश्पतिः। स हव्या मानुषाणामिळा कृतानि पत्यते।
स नस्त्रासते वरुणस्य धूर्तेर्महो देवस्य धूर्तेः ॥ ७ ॥

क्रत्वा। यत्। अस्य। तविषीषु। पृंचते। अग्नेः। अवेन। मरुतां। न। भोज्या।
इषिराय। न। भोज्या ॥ सः। हि। स्म। दानं। इन्वति। वसूनां। च। मज्मना।
सः। नः। त्रासते। दुःऽइतात्। अभिऽह्रुतः। शंसात्। अघात्। अभिऽह्रुतः ॥५॥१४॥
विश्वः। विऽहायाः। अरतिः। वसुः। दधे। हस्ते। दक्षिणे। तरणिः। न।
शिश्रथत्। श्रवस्यया। न। शिश्रथत् ॥ विश्वस्मै। इत्। इषुध्यते। देवऽत्रा। हव्यं।
आ। ऊहिषे। विश्वस्मै। इत्। सुऽकृते। वारं। ऋण्वति। अग्निः। द्वारा। वि।
ऋण्वति ॥ ६ ॥ सः। मानुषे। वृजने। शंऽतमः। हितः। अग्निः। यज्ञेषु। जेन्यः।
न। विश्पतिः। प्रियः। यज्ञेषु। विश्पतिः ॥ सः। हव्या। मानुषाणां। इळा। कृतानि।
पत्यते। सः। नः। त्रासते। वरुणस्य। धूर्तेः। महः। देवस्य। धूर्तेः ॥ ७ ॥

अग्निं होतारमीळते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमरतिं न्येरिरे हव्यवाहं न्येरिरे
विश्वायुं विश्ववेदसं होतारं यजतं कविम् ।
देवासो रण्वमवसे वसूयवो गीर्भी रण्वं वसूयवः ॥ ८ ॥ १८ ॥

॥ १२९ ॥ ऋषिः—परुच्छेपः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—अत्यष्टिः ॥

॥ १२९ ॥ यं त्वं रथमिन्द्र मेधसातयेऽपाका सन्तमिषिर प्रणयसि
प्रानवद्य नयसि । सद्यश्चित्तमभिष्टये करो वशश्च वाजिनम् ।
सास्माकमनवद्य तूतुजान वेधसामिमां वाचं न वेधसाम् ॥ १ ॥
स श्रुधि यः स्मा पृतनासु कासु चिद्दक्षाय्य इन्द्र भरहूतये नृभिरसि
प्रतूर्तये नृभिः । यः शूरैः स्वः सनिता यो विप्रैर्वाजं तरुता ।
तमीशानास इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्यं न वाजिनम् ॥ २ ॥

अग्निं । होतारं । ईळते । वसुऽधितिं । प्रियं । चेतिष्ठं । अरतिं । नि । एरिरे
हव्यऽवाहं । नि । एरिरे ॥ विश्वऽआयुं । विश्वऽवेदसं । होतारं । यजतं । कविं
देवासः । रण्वं । अवसे । वसुऽयवः । गीःऽभिः । रण्वं । वसुऽयवः ॥ ८ ॥ १८ ।

यं । त्वं । रथं । इंद्र । मेधऽसातये । अपाका । संतं । इषिर । प्रऽनयसि । प्र ।
अनवद्य । नयसि ॥ सद्यः । चित् । तं । अभिष्टये । करः । वशः । च । वाजिनं ।
सः । अस्माकं । अनवद्य । तूतुजान । वेधसां । इमां । वाचं । न । वेधसां ॥ १ ॥
सः । श्रुधि । यः । स्म । पृतनासु । कासु । चित् । दक्षाय्यः । इंद्र । भरऽहूतये ।
नृऽभिः । असि । प्रऽतूर्तये । नृऽभिः ॥ यः । शूरैः । स्वरिति स्वः । सनिता । यः ।
विप्रैः । वाजं । तरुता । तं । ईशानासः । इरधंत । वाजिनं । पृक्षं । अत्यं । न ।
वाजिनं ॥ २ ॥

दस्मो हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिद्यावीररुरं शूर मर्त्यं परिवृणक्षि
मर्त्यम् । इन्द्रोत तुभ्यं तद्दिवे तद्रुद्राय स्वयशसे ।
मित्राय वोचं वरुणाय सप्रथः सुमृळीकाय सप्रथः ॥ ३ ॥
अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखायं विश्वायुं प्रासहं युजं वाजेषु प्रासहं
युजम् । अस्माकं ब्रह्मोतयेऽवा पृत्सुषु कासु चित् ।
नहि त्वा शत्रुः स्तरते स्तृणोषि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोषि यम् ॥ ४ ॥
नि षू नमातिमतिं कयस्य चित्तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभिरुग्राभिरुग्रोतिभिः ।
नेषि णो यथा पुरानेनाः शूर मन्यसे ।
विश्वानि पूरोरप पर्षि वह्निरासा वह्निर्नो अच्छ ॥ ५ ॥ १६ ॥

दस्मः । हि । स्म । वृषणं । पिन्वसि । त्वचं । कं । चित् । यावीः । अररुं । शूर । मर्त्यं । परिऽवृणक्षि । मर्त्यं ॥ इंद्र । उत । तुभ्यं । तत् । दिवे । तत् । रुद्राय । स्वऽयशसे । मित्राय । वोचं । वरुणाय । सऽप्रथः । सुऽमृळीकाय । सऽप्रथः ॥ ३ ॥ अस्माकं । वः । इंद्रं । उश्मसि । इष्टये । सखायं । विश्वऽआयुं । प्रऽसहं । युजं । वाजेषु । प्रऽसहं । युजं ॥ अस्माकं । ब्रह्म । ऊतये । अव । पृत्सुषु । कासु । चित् । नहि । त्वा । शत्रुः । स्तरते । स्तृणोषि । यं । विश्वं । शत्रुं । स्तृणोषि । यं ॥ ४ ॥ नि । सु । नम । अतिऽमतिं । कयस्य । चित् । तेजिष्ठाभिः । अरणिऽभिः । न । ऊतिऽभिः । उग्राभिः । उग्र । ऊतिऽभिः ॥ नेषि । नः । यथा । पुरा । अनेनाः । शूर । मन्यसे । विश्वानि । पूरोः । अप । पर्षि । वह्निः । आसा । वह्निः । नः । अच्छ ॥ ५ ॥ १६ ॥

प्र तद्वोचेयं भव्यायेन्दवे हव्यो न य इषवान्मन्म रेजति रक्षोहा मन्म रेजति ।
स्वयं सो अस्मदा निदो वधैरजेत दुर्मतिम् ।
अव स्रवेदघशंसोऽवतरमव क्षुद्रमिव स्रवेत् ॥ ६ ॥
वनेम तद्धोत्रया चितन्त्या वनेम रयिं रयिवः सुवीर्यं रण्वं सन्तं सुवीर्यम् ।
दुर्मन्मानं सुमन्तुभिरेमिषा पृचीमहि ।
आ सत्याभिरिन्द्रं द्युम्नहूतिभिर्यजत्रं द्युम्नहूतिभिः ॥ ७ ॥
प्रप्रा वो अस्मे स्वयशोभिरूती परिवर्ग इन्द्रो दुर्मतीनां दरीमन्दुर्मतीनाम् ।
स्वयं सा रिषयध्यै या न उपेषे अत्रैः ।
हतेमसन्न वक्षति क्षिप्ता जूर्णिर्न वक्षति ॥ ८ ॥

प्र । तत् । वोचेयं । भव्याय । इन्दवे । हव्यः । न । यः । इषऽवान् । मन्म । रेजति । रक्षःऽहा । मन्म । रेजति ॥ स्वयं । सः । अस्मत् । आ । निदः । वधैः । अजेत । दुःऽमतिं । अव । स्रवेत् । अघऽशंसः । अवऽतरं । अव । क्षुद्रंऽइव । स्रवेत् ॥ ६ ॥
वनेम । तत् । होत्रया । चितन्त्या । वनेम । रयिं । रयिऽवः । सुऽवीर्यं । रण्वं । संतं । सुऽवीर्यं ॥ दुःऽमन्मानं । सुमंतुऽभिः । आ । ईं । इषा । पृचीमहि । आ । सत्याभिः । इंद्रं । द्युम्नहूतिऽभिः । यजत्रं । द्युम्नहूतिऽभिः ॥ ७ ॥ प्रऽप्र । वः । अस्मे इति । स्वयशःऽभिः । ऊती । परिऽवर्गे । इंद्रः । दुःऽमतीनां । दरीमन् । दुःऽमतीनां ॥ स्वयं । सा । रिषयध्यै । या । नः । उपऽईषे । अत्रैः । हता । ईं । असत् । न । वक्षति । क्षिप्ता । जूर्णिः । न । वक्षति ॥ ८ ॥

त्वं न॑ इन्द्र रा॒या परी॑णसा या॒हि प॒थाँ अ॑ने॒हसा॑ पु॒रो या॑ह्यर॒क्षसा॑ ।
सच॑स्व नः परा॒क आ सच॑स्वास्तमी॒क आ ।
पा॒हि नो॑ दूरादा॒राद॒भिष्टि॑भिः सदा॑ पाह्य॒भिष्टि॑भिः ॥ ९ ॥
त्वं न॑ इन्द्र रा॒या तरू॑षसो॒ग्रं चि॑त्त्वा महि॒मा स॑क्ष॒दव॑से म॒हे मि॒त्रं नाव॑से ।
ओजि॑ष्ठ त्रात॒रवि॑ता रथं॑ कं चि॑दमर्त्य ।
अ॒न्यम॒स्मद्रि॑रिषेः कं चि॑दद्रिवो॒ रिरि॑क्षन्तं चिदद्रिवः ॥ १० ॥
पा॒हि न॑ इन्द्र सुष्टुत स्रि॒धो॑ऽवया॒ता सद॒मिद्दु॑र्म॒ती॒नां दे॒वः सन्दु॑र्म॒ती॒नाम् ।
ह॒न्ता पा॒पस्य॑ र॒क्षस॑स्त्रा॒ता विप्र॑स्य माव॑तः ।
अधा॒ हि त्वा॑ ज॒नि॒ता जीज॑नद्वसो र॒क्षो॒हणं॑ त्वा॒ जीज॑नद्वसो ॥ ११ ॥१७॥

त्वं । नः । इं॒द्र॒ । रा॒या । परी॑णसा । या॒हि । प॒था । अ॒ने॒हसा॑ । पु॒रः । या॒हि॒ । अ॒र॒क्षसा॑ ॥ सच॑स्व । नः॒ । प॒रा॒के । आ । सच॑स्व । अ॒स्तं॒ऽई॒के । आ । पा॒हि॒ । नः॒ । दू॒रात् । आ॒रात् । अ॒भिष्टि॑ऽभिः । सदा॑ । पा॒हि॒ । अ॒भिष्टि॑ऽभिः ॥ ९ ॥ त्वं । नः॒ । इं॒द्र॒ । रा॒या । तरू॑षसा । उ॒ग्रं । चि॒त् । त्वा॒ । म॒हि॒मा । स॒क्ष॒त् । अव॑से । म॒हे । मि॒त्रं । न । अव॑से ॥ ओजि॑ष्ठ । त्रात॒रिति॑ । अवि॑त॒रिति॑ । रथं॑ । कं । चि॒त् । अ॒म॒र्त्य॒ । अ॒न्यं । अ॒स्मत् । रि॒रि॒षेः॒ । कं । चि॒त् । अ॒द्रि॒ऽवः॒ । रिरि॑क्षंतं । चि॒त् । अ॒द्रि॒ऽवः॒ ॥ १० ॥ पा॒हि । नः॒ । इं॒द्र॒ । सु॒ऽस्तु॒त॒ । स्रि॒धः । अ॒व॒ऽया॒ता । सदं॑ । इ॒त् । दुः॒ऽम॒ती॒नां । दे॒वः । सन् । दुः॒ऽम॒ती॒नां ॥ ह॒ंता । पा॒पस्य॑ । र॒क्षसः॑ । त्रा॒ता । विप्र॑स्य । माऽव॑तः ॥ अध॑ । हि । त्वा॒ । ज॒नि॒ता । जीज॑नत् । व॒सो॒ इति॑ । र॒क्षः॒ऽहनं॑ । त्वा॒ । जीज॑नत् । व॒सो॒ इति॑ ॥ ११ ॥ १७ ॥

॥ १३० ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-अत्यष्टिः ॥

॥१३०॥ एन्द्र याह्युप नः परावतो नायमच्छा विदथानीव सत्पति-
रस्तं राजेव सत्पतिः । हवामहे त्वा वयं प्रयस्वन्तः सुते सचा ।
पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्ठं वाजसातये ॥ १ ॥
पिबा सोममिन्द्र सुवानमद्रिभिः कोशेन सिक्तमवतं न वंसगस्तातृषाणो
न वंसगः । मदाय हर्यताय ते तुविष्टमाय धायसे ।
आ त्वा यच्छन्तु हरितो न सूर्यमहा विश्वेव सूर्यम् ॥ २ ॥
अविन्दद्दिवो निहितं गुहा निधिं वेर्न गर्भं परिवीतमश्मन्यनन्ते अन्तरश्मनि ।
व्रजं वज्री गवामिव सिषासन्नङ्गिरस्तमः ।
अपावृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषः परीवृताः ॥ ३ ॥

आ । इंद्र । याहि । उपं । नः । पराऽवतः । न । अयं । अच्छं । विदथानिऽइव । सत्ऽपंतिः । अस्तं । राजांऽइव । सत्ऽपंतिः ॥ हवांमहे । त्वा । वयं । प्रयंस्वंतः सुते । सचां । पुत्रासंः । न । पितरं । वाजंऽसातये । मंहिष्ठं । वाजंऽसातये ॥ १ ॥
पिबं । सोमं । इंद्र । सुवानं । अद्रिंऽभिः । कोशेन । सिक्तं । अवतं । न । वंसंगः ततृषाणः । न । वंसंगः ॥ मदाय । हर्यताय । ते । तुविःऽतमाय । धायंसे । आ त्वा । यच्छंतु । हरितंः । न । सूर्यं । अहां । विश्वांऽइव । सूर्यं ॥ २ ॥ अविंदत् दिवः । निऽहितं । गुहां । निऽधिं । वेः । न । गर्भं । परिंऽवीतं । अश्मंनि । अनंते अंतः । अश्मंनि ॥ व्रजं । वज्री । गवांऽइव । सिसांसन् । अंगिरःऽतमः । अपं अवृणोत् । इषंः । इंद्रः । परिंऽवृताः । द्वारंः । इषंः । परिंऽवृताः ॥ ३ ॥

दादृह्वाणो वज्रमिन्द्रो गभस्त्योः क्षद्मेव तिग्ममसनाय सं श्यदहिहत्याय सं श्यत् । संविव्यान ओजसा शवोभिरिन्द्र मज्मना ।
तष्टेव वृक्षं वनिनो नि वृश्चसि परश्वेव नि वृश्चसि ॥ ४ ॥

त्वं वृथा नद्य इन्द्र सर्तवेऽच्छा समुद्रमसृजो रथाँ इव वाजयतो रथाँ इव ।
इत ऊतीरयुञ्जत समानमर्थमक्षितम् ।
धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ॥ ५ ॥ १८ ॥

इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीरः स्वपा अतक्षिषुः सुम्नाय त्वामतक्षिषुः । शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम् ।
अत्यमिव शवसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ॥ ६ ॥

दद्दृह्वाणः । वज्रं । इंद्रः । गभस्त्योः । क्षद्मऽइव । तिग्मं । असनाय । सं । श्यत् । अहिऽहत्याय । सं । श्यत् ॥ संऽविव्यानः । ओजसा । शवःऽभिः । इंद्र । मज्मना । तष्टाऽइव । वृक्षं । वनिनः । नि । वृश्चसि । परश्वाऽइव । नि । वृश्चसि ॥ ४ ॥
त्वं । वृथा । नद्यः । इंद्र । सर्तवे । अच्छ । समुद्रं । असृजः । रथान्ऽइव । वाजऽयतः । रथान्ऽइव ॥ इतः । ऊतीः । अयुंजत । समानं । अर्थं । अक्षितं । धेनूःऽइव । मनवे । विश्वऽदोहसः । जनाय । विश्वऽदोहसः ॥ ५ ॥ १८ ॥ इमां । ते । वाचं । वसुऽयंतः । आयवः । रथं । न । धीरः । सुऽअपाः । अतक्षिषुः । सुम्नाय । त्वां । अतक्षिषुः ॥ शुंभंतः । जेन्यं । यथा । वाजेषु । विप्र । वाजिनं । अत्यंऽइव । शवसे । सातये । धना । विश्वा । धनानि । सातये ॥ ६ ॥

भिनत्पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महि दाशुषे नृतो वज्रेण दाशुषे नृतो । अतिथिग्वाय शम्बरं गिरेरुग्रो अवाभरत् ।
महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ॥ ७ ॥
इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावद्विश्वेषु शतमूतिराजिषु स्वर्मीळ्हेष्वाजिषु ।
मनवे शासदव्रतान्त्वचं कृष्णामरन्धयत् ।
दक्षन्न विश्वं ततृषाणमोषति न्यर्शसानमोषति ॥ ८ ॥
सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचमरुणो मुषायतीशान आ मुषायति । उशना यत्परावतोऽजगन्नूतये कवे ।
सुम्नानि विश्वा मनुषेव तुर्वणिरहा विश्वेव तुर्वणिः ॥ ९ ॥
स नो नव्येभिर्वृषकर्मन्नुक्थैः पुरां दर्तः पायुभिः पाहि शग्मैः ।
दिवोदासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौः ॥ १० ॥ १९ ॥

भिनत् । पुरः । नवतिं । इंद्र । पूरवे । दिवःऽदासाय । महि । दाशुषे । नृतो इति । वज्रेण । दाशुषे । नृतो इति ॥ अतिथिऽग्वाय । शंबरं । गिरेः । उग्रः । अव । अभरत् । महः । धनानि । दयमानः । ओजसा । विश्वा । धनानि । ओजसा ॥ ७ ॥
इंद्रः । समत्ऽसु । यजमानं । आर्यं । प्र । आवत् । विश्वेषु । शतंऽऊतिः । आजिषु । स्वःऽमीळ्हेषु । आजिषु ॥ मनवे । शासत् । अव्रतान् । त्वचं । कृष्णां । अरंधयत् । धक्षत् । न । विश्वं । ततृषाणं । ओषति । नि । अर्शसानं । ओषति ॥ ८ ॥
सूरः । चक्रं । प्र । वृहत् । जातः । ओजसा । प्रऽपित्वे । वाचं । अरुणः । मुषायति । ईशानः । आ । मुषायति ॥ उशना । यत् । पराऽवतः । अजगन् । ऊतये । कवे । सुम्नानि । विश्वा । मनुषाऽइव । तुर्वणिः । अहा । विश्वाऽइव । तुर्वणिः ॥ ९ ॥
सः । नः । नव्येभिः । वृषऽकर्मन् । उक्थैः । पुरां । दर्तरिति दर्तः । पायुऽभिः । पाहि । शग्मैः । दिवःऽदासेभिः । इंद्र । स्तवानः । ववृधीथाः । अहोभिःऽइव । द्यौः ॥ १० ॥ १९ ॥

॥ १३१ ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-अत्यष्टिः ॥

॥ १३१ ॥ इन्द्रा॑य॒ हि द्यौरसु॑रो॒ अन॑म्न॒तेन्द्रा॑य म॒ही पृ॑थि॒वी वरी॑म-
भिर्द्यु॒म्नसा॑ता॒ वरी॑मभिः । इन्द्रं॒ विश्वे॑ स॒जोष॑सो दे॒वासो॑ दधिरे पु॒रः ।
इन्द्रा॑य॒ विश्वा॒ सव॑नानि॒ मानु॑षा रा॒तानि॑ सन्तु॒ मानु॑षा ॥ १ ॥
विश्वे॑षु॒ हि त्वा॒ सव॑नेषु तु॒ञ्जते॑ समा॒नमेकं॒ वृष॑मण्यवः॒ पृथ॒क् स्वः॑ सनि॒ष्यवः॒
पृथ॑क् । तं त्वा॒ नावं॒ न प॒र्षणिं॑ शू॒षस्य॑ धु॒रि धी॑महि ।
इन्द्रं॒ न य॒ज्ञैश्चि॒तय॑न्त आ॒यवः॒ स्तोमे॑भि॒रिन्द्र॑मा॒यवः॑ ॥ २ ॥
वि त्वा॑ ततस्रे मिथु॒ना अ॑व॒स्यवो॑ व्र॒जस्य॑ सा॒ता गव्य॑स्य निः॒सृजः॒ सक्ष॑न्त
इन्द्र निः॒सृजः॑ । यद्ग॒व्यन्ता॒ द्वा जना॒ स्व१॒॑र्यन्ता॑ स॒मूह॑सि ।
आ॒विष्करि॑क्र॒द्वृष॑णं सचा॒भुवं॒ वज्र॑मिन्द्र सचा॒भुव॑म् ॥ ३ ॥

इंद्रा॑य । हि । द्यौः॑ । असु॑रः । अन॑म्नत । इंद्रा॑य । म॒ही । पृ॒थि॒वी । वरी॑मऽभिः ।
द्यु॒म्नऽसा॑ता । वरी॑मऽभिः ॥ इंद्रं॑ । विश्वे॑ । स॒ऽजोष॑सः । दे॒वासः॑ । द॒धि॒रे । पु॒रः ।
इंद्रा॑य । विश्वा॑ । सव॑नानि । मानु॑षा । रा॒तानि॑ । सं॒तु॒ । मानु॑षा ॥ १ ॥
विश्वे॑षु । हि । त्वा॒ । सव॑नेषु । तुं॒जते॑ । स॒मा॒नं । एकं॑ । वृष॑ऽमन्यवः । पृथ॑क् ।
स्व१॒॑रिति॑ स्वः॑ । स॒नि॒ष्यवः॑ । पृथ॑क् ॥ तं । त्वा॒ । नावं॑ । न । प॒र्षणि॑ । शू॒षस्य॑ ।
धु॒रि । धी॒म॒हि॒ । इंद्रं॑ । न । य॒ज्ञैः । चि॒तयं॑तः । आ॒यवः॑ । स्तोमे॑भिः । इंद्रं॑ । आ॒यवः॑ ॥२॥
वि । त्वा॒ । त॒त॒स्रे॒ । मि॒थु॒नाः । अ॒व॒स्यवः॑ । व्र॒जस्य॑ । सा॒ता । गव्य॑स्य । निः॒ऽसृजः॑ ।
सक्षं॑तः । इं॒द्र॒ । निः॒ऽसृजः॑ ॥ यत् । ग॒व्यंता॑ । द्वा । जना॑ । स्वः॑ । यंता॑ । स॒म्ऽऊह॑सि ।
आ॒विः । करि॑क्रत् । वृष॑णं । स॒चा॒ऽभुवं॑ । वज्रं॑ । इं॒द्र॒ । स॒चा॒ऽभुवं॑ ॥ ३ ॥

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः ।
शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते ।
महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ॥ ४ ॥
आदित्ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन्मदेषु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ ।
चकर्थ कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे ।
ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत ॥ ५ ॥
उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः । यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिञ्चिकेतसि ।
आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म श्रुधि नवीयसः ॥ ६ ॥
त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुरमित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण शूर मर्त्यम् ।
जहि यो नो अघायति शृणुष्व सुश्रवस्तमः ।
रिष्टं न यामन्नप भूतु दुर्मतिर्विश्वाप भूतु दुर्मतिः ॥ ७ ॥ २० ॥

विदुः । ते । अस्य । वीर्यस्य । पूरवः । पुरः । यत् । इंद्र । शारदीः । अवऽअतिरः । ससहानः । अवऽअतिरः ॥ शासः । तं । इंद्र । मर्त्यं । अयज्युं । शवसः । पते । महीं । अमुष्णाः । पृथिवीं । इमाः । अपः । मंदसानः । इमाः । अपः ॥ ४ ॥ आत् । इत् । ते । अस्य । वीर्यस्य । चर्किरन् । मदेषु । वृषन् । उशिजः । यत् । आविथ । सखिऽयतः । यत् । आविथ ॥ चकर्थ । कारं । एभ्यः । पृतनासु । प्रऽवंतवे । ते । अन्याऽअन्यां । नद्यं । सनिष्णत । श्रवस्यंतः । सनिष्णत ॥ ५ ॥ उतो इति । नः । अस्याः । उषसः । जुषेत । हि । अर्कस्य । बोधि । हविषः । हवीमऽभिः । स्वःऽसाता । हवीमऽभिः ॥ यत् । इंद्र । हंतवे । मृधः । वृषा । वज्रिन् । चिकेतसि । आ । मे । अस्य । वेधसः । नवीयसः । मन्म । श्रुधि । नवीयसः ॥ ६ ॥ त्वं । तं । इंद्र । ववृधानः । अस्मऽयुः । अमित्रऽयंतं । तुविऽजात । मर्त्यं । वज्रेण । शूर । मर्त्यं ॥ जहि । यः । नः । अघऽयति । शृणुष्व । सुश्रवःऽतमः । रिष्टं । न । यामन् । अप । भूतु । दुःऽमतिः । विश्वा । अप । भूतु । दुःऽमतिः ॥ ७ ॥ २० ॥

॥ १३२ ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-अत्यष्टिः ॥

॥ १३२ ॥ त्वया॑ व॒यं म॑घवन्पू॒र्व्ये धन॒ इन्द्र॑त्वोताः सासह्याम पृतन्य॒तो व॑नु॒याम॑ वनु॒ष्यतः॑ । नेदि॑ष्ठे अ॒स्मिन्नह॒न्यधि॑ वोचा॒ नु सु॑न्व॒ते । अ॒स्मिन्य॒ज्ञे वि च॑येमा॒ भरे॑ कृ॒तं वा॑ज॒यन्तो॒ भरे॑ कृ॒तम् ॥ १ ॥

स्व॒र्जेषे॒ भर॑ आ॒प्रस्य॒ वक्म॑न्युष॒र्बुधः॒ स्वस्मि॒न्नञ्ज॑सि क्रा॒णस्य॒ स्वस्मि॒न्नञ्ज॑सि । अह॒न्निन्द्रो॒ यथा॑ वि॒दे शी॒र्ष्णाशी॑र्ष्णोप॒वाच्यः॑ । अ॒स्म॒त्रा ते॑ स॒ध्र्य॑क् सन्तु रा॒तयो॑ भ॒द्रा भ॒द्रस्य॑ रा॒तयः॑ ॥ २ ॥

तत्तु प्रयः॑ प्र॒त्नथा॑ ते शुशु॒क्वनं॒ यस्मि॑न्य॒ज्ञे वार॒मकृ॑ण्वत॒ क्षय॑मृ॒तस्य॒ वार॑सि॒ क्षय॑म् । वि तद्वो॑चेर॒ध द्वि॒तान्तः प॑श्यन्ति र॒श्मिभिः॑ । स घा॑ वि॒दे अन्विन्द्रो॑ ग॒वेष॑णो बन्धु॒क्षिद्भ्यो॑ ग॒वेष॑णः ॥ ३ ॥

त्वया॑ । व॒यम् । म॒घ॒ऽव॒न् । पू॒र्व्ये । धने॑ । इन्द्र॑त्वाऽऊताः । स॒स॒ह्याम॑ । पृ॒त॒न्य॒तः । व॒नु॒याम॑ । व॒नु॒ष्यतः॑ ॥ नेदि॑ष्ठे । अ॒स्मिन् । अह॑नि । अधि॑ । वो॒च॒ । नु । सु॒न्व॒ते । अ॒स्मिन् । य॒ज्ञे । वि । च॒ये॒म॒ । भरे॑ । कृ॒तम् । वा॒ज॒ऽयन्तः॑ । भरे॑ । कृ॒तम् ॥ १ ॥

स्वः॒ऽजेषे॑ । भरे॑ । आ॒प्रस्य॑ । वक्म॑नि । उ॒षः॒ऽबुधः॑ । स्वस्मि॑न् । अञ्ज॑सि । क्रा॒णस्य॑ । स्वस्मि॑न् । अञ्ज॑सि ॥ अह॑न् । इन्द्रः॑ । यथा॑ । वि॒दे । शी॒र्ष्णाऽशी॑र्ष्णा । उ॒प॒ऽवाच्यः॑ । अ॒स्म॒ऽत्रा । ते॒ । स॒ध्र्य॑क् । स॒न्तु॒ । रा॒तयः॑ । भ॒द्राः । भ॒द्रस्य॑ । रा॒तयः॑ ॥ २ ॥

तत् । तु । प्रयः॑ । प्र॒त्नऽथा॑ । ते॒ । शु॒शु॒क्वन॑म् । यस्मि॑न् । य॒ज्ञे । वार॑म् । अकृ॑ण्वत । क्षय॑म् । ऋ॒तस्य॑ । वाः । अ॒सि॒ । क्षय॑म् ॥ वि । तत् । वो॒चेः॒ । अध॑ । द्वि॒ता । अ॒न्तरिति॑ । प॒श्यन्ति॑ । र॒श्मिऽभिः॑ । सः । घ॒ । वि॒दे । अनु॑ । इन्द्रः॑ । गोऽए॑षणः । ब॒न्धु॒क्षित्ऽभ्यः॑ । गोऽए॑षणः ॥ ३ ॥

नू इत्था ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरप व्रजमिन्द्र शिक्षन्नप
व्रजम्। ऐभ्यः समान्या दिशास्मभ्यं जेषि योत्सि च।
सुन्वद्भ्यो रन्धया कं चिदव्रतं हृणायन्तं चिदव्रतम्॥ ४॥
सं यज्जनान्क्रतुभिः शूर ईक्षयद्धने हिते तरुषन्त श्रवस्यवः प्र यक्षन्त
श्रवस्यवः। तस्मा आयुः प्रजावदिद्बाधे अर्चन्त्योजसा।
इन्द्र ओक्यं दिधिषन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः॥ ५॥
युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्त-
मिद्धतम्। दूरे चत्ताय छन्त्सद्गहनं यदिनक्षत्।
अस्माकं शत्रून्परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः॥ ६॥ २१॥

नु। इत्था। ते। पूर्वऽथा। च। प्रऽवाच्यं। यत्। अंगिरःऽभ्यः। अवृणोः। अप। व्रजं। इंद्र। शिक्षन्। अप। व्रजं॥ आ। एभ्यः। समान्या। दिशा। अस्मभ्यं। जेषि। योत्सि। च। सुन्वत्ऽभ्यः। रंधय। कं। चित्। अव्रतं। हृणायंतं। चित्। अव्रतं॥ ४॥ सं। यत्। जनान्। क्रतुऽभिः। शूरः। ईक्षयत्। धने। हिते। तरुषंत। श्रवस्यवः। प्र। यक्षंत। श्रवस्यवः॥ तस्मै। आयुः। प्रजाऽवत्। इत्। बाधे। अर्चंति। ओजसा। इंद्रे। ओक्यं। दिधिषंत। धीतयः। देवान्। अच्छ। न। धीतयः॥ ५॥ युवं। तं। इंद्रापर्वता। पुरःऽयुधा। यः। नः। पृतन्यात्। अप। तंऽतं। इत्। हतं। वज्रेण। तंऽतं। इत्। हतं॥ दूरे। चत्ताय। छंत्सत्। गहनं। यत्। इनक्षत्। अस्माकं। शत्रून्। परि। शूर। विश्वतः। दर्मा। दर्षीष्ट। विश्वतः॥ ६॥

॥ १३३ ॥ ऋषिः–परुच्छेप । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ १३३ ॥ उभे पुनामि रोदसी ऋतेन द्रुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः ।
अभिव्लग्य यत्र हता अमित्रा वैलस्थानं परि तृळ्हा अशेरन् ॥ १ ॥

अभिव्लग्या चिदद्रिवः शीर्षा यातुमतीनाम् ।
छिन्धि वटूरिणा पदा महावटूरिणा पदा ॥ २ ॥

अवासां मघवन् जहि शर्धो यातुमतीनाम् ।
वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके ॥ ३ ॥

यासां तिस्रः पञ्चाशतोऽभिव्लङ्गैरपावपः ।
तत्सु ते मनायति तकत्सु ते मनायति ॥ ४ ॥

पिशङ्गभृष्टिमम्भृणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण ।
सर्वं रक्षो नि बर्हय ॥ ५ ॥

उभे इति । पुनामि । रोदसी इति । ऋतेन । द्रुहः । दहामि । सं । महीः । अनिन्द्राः ।
अभिऽव्लग्य । यत्र । हताः । अमित्राः । वैलऽस्थानं । परि । तृळ्हाः । अशेरन् ॥ १ ॥
अभिऽव्लग्य । चित् । अद्रिऽवः । शीर्षा । यातुऽमतीनां । छिन्धि । वटूरिणा । पदा ।
महाऽवटूरिणा । पदा ॥ २ ॥ अव । आसां । मघऽवन् । जहि । शर्धः । यातुऽमतीनां ।
वैलऽस्थानके । अर्मके । महाऽवैलस्थे । अर्मके ॥ ३ ॥ यासां । तिस्रः । पंचाशतः ।
अभिऽव्लङ्गैः । अपाऽअवपः । तत् । सु । ते । मनायति । तकत् । सु । ते । मनायति ॥ ४ ॥
पिशंगऽभृष्टिं । अंभृणं । पिशाचिं । इन्द्र । सं । मृण । सर्वं । रक्षः । नि । बर्हय ॥ ५ ॥

अवर्मह इन्द्र दादृहि श्रुधी नः शुशोच हि द्यौः क्षा न भीषाँ अद्रिवो घृणान्न भीषाँ अद्रिवः ॥ शुष्मिन्तमो हि शुष्मिभिर्वधैरुग्रेभिरीयसे । अपूरुषघ्नो अप्रतीत शूर सत्वभिस्त्रिसप्तैः शूर सत्वभिः ॥ ६ ॥

वनोति हि सुन्वन्क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः । सुन्वान इत्सिषासति सहस्रा वाज्यवृतः । सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवम् ॥ ७ ॥ २२ ॥ १९ ॥

अवः । महः । इंद्र । दद्दहि । श्रुधि । नः । शुशोचं । हि । द्यौः । क्षाः । न । भीषा । अद्रिऽवः । घृणात् । न । भीषा । अद्रिऽवः ॥ शुष्मिन्ऽतमः । हि । शुष्मिऽभिः । वधैः । उग्रेभिः । ईयसे । अपुरुषऽघ्नः । अप्रतिऽइत । शूर । सत्वऽभिः । त्रिऽसप्तैः । शूर । सत्वऽभिः ॥ ६ ॥ वनोति । हि । सुन्वन् । क्षयं । परीणसः । सुन्वानः । हि । स्म । यजति । अव । द्विषः । देवानां । अव । द्विषः ॥ सुन्वानः । इत् । सिसासति । सहस्रा । वाजी । अवृतः । सुन्वानाय । इंद्रः । ददाति । आऽभुवं । रयिं । ददाति । आऽभुवं ॥ ७ ॥ २२ ॥ १९ ॥

॥ विंशोऽनुवाकः ॥

॥ १३४ ॥ ऋषिः—परुच्छेपः । देवता—वायुः । छन्दः—अत्यष्टिः ॥

॥ १३४ ॥ आ त्वा जुवो रारहाणा अभि प्रयो वायो वहन्त्विह पूर्वपीतये सोमस्य पूर्वपीतये । ऊर्ध्वा ते अनु सूनृता मनस्तिष्ठतु जानती । नियुत्वता रथेना याहि दावने वायो मखस्य दावने ॥ १ ॥
मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायविन्दवोऽस्मत्क्राणासः सुकृता अभिद्यवो गोभिः क्राणा अभिद्यवः ॥ यद्ध क्राणा इरध्यै दक्षं सचन्त ऊतयः । सध्रीचीना नियुतो दावने धिय उप ब्रुवत ईं धियः ॥ २ ॥
वायुर्युङ्क्ते रोहिता वायुररुणा वायू रथे अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हवे ॥ प्र बोधया पुरंधिं जार आ ससतीमिव । प्र चक्षय रोदसी वासयोषसः श्रवसे वासयोषसः ॥ ३ ॥

आ । त्वा । जुवः । ररहाणाः । अभि । प्रयः । वायो इति । वहंतु । इह । पूर्वऽपीतये । सोमस्य । पूर्वऽपीतये ॥ ऊर्ध्वा । ते । अनु । सूनृता । मनः । तिष्ठतु । जानती । नियुत्वता । रथेन । आ । याहि । दावने । वायो इति । मखस्य । दावने ॥१॥ मंदंतु । त्वा । मंदिनः । वायो इति । इंदवः । अस्मत् । क्राणासः । सुऽकृताः । अभिऽद्यवः । गोभिः । क्राणाः । अभिऽद्यवः ॥ यत् । ह । क्राणाः । इरध्यै । दक्षं । सचंते । ऊतयः । सध्रीचीनाः । निऽयुतः । दावने । धियः । उप । ब्रुवते । ईं । धियः ॥ २ ॥ वायुः । युंक्ते । रोहिता । वायुः । अरुणा । वायुः । रथे । अजिरा । धुरि । वोळ्हवे । वहिष्ठा । धुरि । वोळ्हवे ॥ प्र । बोधय । पुरंऽधिं । जारः । आ । ससतींऽइव । प्र । चक्षय । रोदसी इति । वासय । उषसः । श्रवसे । वासय । उषसः ॥ ३ ॥

तुभ्यमुषासः शुचयः परावति भद्रा वस्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु चित्रा नव्येषु
रश्मिषु । तुभ्यं धेनुः सबर्दुघा विश्वा वसूनि दोहते ।
अजनयो मरुतो वक्षणाभ्यो दिव आ वक्षणाभ्यः ॥ ४ ॥
तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेषूग्रा इषणन्त भुर्वण्यपामिषन्त भुर्वणि ।
त्वां त्सारी दसमानो भगमीट्टे तक्ववीये ।
त्वं विश्वस्माद्भुवनात्पासि धर्मणासुर्यात्पासि धर्मणा ॥ ५ ॥
त्वं नो वायवेषामपूर्व्यः सोमानां प्रथमः पीतिमर्हसि सुतानां पीतिमर्हसि ।
उतो विहुत्मतीनां विशां ववर्जुषीणाम् ।
विश्वा इत्ते धेनवो दुह्र आशिरं घृतं दुह्रत आशिरम् ॥ ६ ॥ २३ ॥

तुभ्यं । उषसः । शुचयः । पराऽवति । भद्रा । वस्त्रा । तन्वते । दंऽसु । रश्मिषु ।
चित्रा । नव्येषु । रश्मिषु ॥ तुभ्यं । धेनुः । सबःऽदुघा । विश्वा । वसूनि । दोहते ।
अजनयः । मरुतः । वक्षणाभ्यः । दिवः । आ । वक्षणाभ्यः ॥ ४ ॥ तुभ्यं । शुक्रासः ।
शुचयः । तुरण्यवः । मदेषु । उग्राः । इषणन्त । भुर्वणि । अपां । इषन्त । भुर्वणि ॥
त्वां । त्सारी । दसमानः । भग । ईट्टे । तक्वऽवीये । त्वं । विश्वस्मात् । भुवनात् ।
पासि । धर्मणा । असुर्यात् । पासि । धर्मणा ॥ ५ ॥ त्वं । नः । वायो इति । एषां ।
अपूर्व्यः । सोमानां । प्रथमः । पीतिं । अर्हसि । सुतानां । पीतिं । अर्हसि ॥ उतो इति ।
विहुत्मतीनां । विशां । ववर्जुषीणां । विश्वाः । इत् । ते । धेनवः । दुह्रे । आऽशिर ।
घृतं । दुह्रते । आऽशिर ॥ ६ ॥ २३ ॥

द्वितीय अष्टक। प्रथम मण्डल।

॥ ऋग्वेद ॥

[प्रथम अध्याय] [अष्टादश अनुवाक]

સૂક્ત ૧૨૨.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–विश्वेदेव ॥

હે ઋત્વિજો, તમારામાં ઔત્સુક્ય, ચાપલ્ય છે. તેથી હમણાં આપના પેય, હવિ તથા આપનો યજ્ઞ, તમે રૂદ્રને અર્પણ કરો. તે સર્વ સિદ્ધિઓનો જાણે વર્ષાદજ વર્ષાવે છે; અત્રે મેં પણ મરૂતોનું સ્તવન કર્યું છે. આ મરૂત્ મહદ્દાકાશસ્થ પરમેશ્વરના વીરસહવર્તમાન અંતરિક્ષમાં જાણે કે ઈર્ષ્યાથીજ રહે છે. ૧

પ્રથમ આહુતિમાં બરોબર રંગ આવવામાટે ઉષા તથા રાત્રિને અનુકૂળ કરી લેવાં જોઈએ. આ નવવધૂપ્રમાણે નાનાપ્રકારે વસ્ત્ર પરિધાન કરે છે. એમાંથી એક વિદ્યુલ્લતારૂપ વસ્ત્ર જેમતેમ પહેરીને ઝળકે છે તથા બીજી રવિકિરણોના પ્રભારૂપ સુવર્ણ અલંકારોથી ઘણીજ ખીલી ઉઠે છે. ૨

આકાશમાં પ્રદક્ષિણા કરવામાટે અંધકારનો નાશ કરનાર એવો આ (દિનમણિ) અમને આનંદી કરો. પર્જન્ય કરનાર વાયુદેવ પણ આનંદમય કરો. હે પર્વતયુક્ત ઈન્દ્ર, અમારી બુદ્ધિ કુશાગ્ર કર અને સકળ દેવ અમને આ સર્વ બાબતોની પ્રાપ્તિ કરી આપો. ૩

આ હું ઉશિજનો પુત્ર સુપ્રભાતે તે બન્ને યશસ્કર અને નાશરહિત જગત્પાલકોને મારી-પાસે બોલાવું છું. તે વખતે તમે આ તમારા અગ્નિનું જુદી જુદી રીતે સ્તવન કરો. અને આ ચિતશક્તિને પ્રકટ કરનાર જે બે અરણી છે તે આપની આગળ મૂકો. આ અગ્નિ આકાશનાં ઉદકોમાં પણ પ્રકટ થાય છે તથા તેના પ્રચંડ ઘોષથી ભક્તોને આશિર્વાદ આપે છે. ૪

---

१ हे रघुमन्यवः (यूयं) वः पान्तं अन्धः यज्ञं (च) मीळ्हुषे रुद्राय प्र भरध्वम्, (अहं च) असुरस्य दिवः वीरैः इषुध्येव रोदस्योः (स्थितान्) मरुतः अस्तोषि।

२ पूर्वहूतिं वावृधध्यै उषासानक्ता पुरुधा विदाने (भवतां)। (तयोः एका) स्तरीः न अत्कं व्युतं वसाना, (अपरा) सूर्यस्य श्रिया हिरण्यैः (च) सुदृशी।

३ परिज्मा वसर्हा नः ममत्तु, अपां वृषण्वान् वातः ममत्तु, हे इन्द्रापर्वता युवं नः शिशीतम्, तत् विश्वे देवाः नः वरिवस्यन्तु।

४ उत औशिजः श्वेतनायै, त्या मे यशसा व्यन्ता पान्ता हुवध्यै (प्रयतः), (यूयं) वः अपां नपातं प्र कृणुध्वम्, रास्पिनस्य आयोः मातरा प्र (कृणुध्वम्)।

આ હુ ઉશિજનો પુત્ર, તમારેમાટે પ્રચડ ગર્જના કરનાર (અગ્નિ) આવે માટે સ્તવન કરૂ છુ એવીજ સ્તુતિ પૂર્વે ઘોષાએ પણ તેનો શ્વેતરોગ નાશ પામવા માટે કરી હતી તમારેમાટે તે દાનશૂર પુષાની કરૂણા માગુ છુ અને અભીષ્ટ સપત્તિનો ઝરો અગ્નિપાસેથી વહે છે માટે તે સારૂ અગ્નિની પ્રાર્થના કરૂ છુ 5 (1)

હે મિત્રવરૂણ, મારી આ હાકોતરફ લક્ષ આપો તમે તમારા ઘરમા હો તોપણ ચારેતરફ આવતી પ્રાર્થના તરફ લક્ષ દ્યો એકદમ હાક સાભળનાર આ સિધુ પણ અમે સ્તવન કરીએ છીએ તે સાભળો આ સિધુની બક્ષિસો પણ સર્વ પ્રસિદ્ધજ છે આ રસાળ પ્રદેશોને તેના પાણીથી તદ્દન તર કરી નાખે છે 6

હે મિત્રવરૂણ, તમે અનેક યજ્ઞપ્રસગે મને ફલોત્પન્નને ગોધનની સેકડો બક્ષિસો આપી છે ખરેખર તમારા, આ દાતૃત્વની અતિશય સ્તુતિ થાય છે અહા ! જેના રથના દર્શનની બાબતમા આ પ્રેમ વધારે, તે શ્રુતરથને ઐશ્વર્ય આપીને તે કાયમ કરનાર એવા આ (મિત્રવરૂણ,) આવ્યાજ જુઓ 7

અપાર ઐશ્વર્ય વાળા આ (ભગવત) ના દાતૃત્વ ગુણની હુ પ્રશસા કરૂ છુ. આપણે સર્વ શૌર્યસપન્ન છીએ માટે આપણે સવેએ મળીને તેના ગુણાનુવાદ ગાવા જોઈએ આણેજ પજ્રુવોત્પન્નને પવિત્ર સામર્થ્ય આપ્યુ અને વીરોને ઘોડાપર સ્વાર થઈને મારી મદદે આવવાને, આજ પરમ બુધ્ધિમાન પ્રેરણા કરે છે 8

હે મિત્રવરૂણ, નવનો ખુલ્લીરીતે દ્વેષ કરનાર સોમરસ અર્પણ કરીને તમારી સેવા ન કરનાર, પેટમા ખાર રાખી બીજાનો વધ કરવાની આશા રાખનાર, દુષ્ટ મનુષ્યો, જ્યારે સદાચારસપન્ન ભક્તોને તેમની ભક્તિનુ ફળ મળે છે ત્યારે પોતાની મેળેજ અત કરણમા હૃદ્રોગ ઉત્પન્ન કરી લે છે 9

---

५ औशिज व (अय) स्वण्णु आ हुवध्यै शस (कर्तु प्रवृत्त), अर्जुनस्य नशे घोषा इव, म (अर्थ) दानवे पूष्ण आ प्र (वाचय), अम वसुतातिं अग्ना वाचय।

६ हे मित्रावरुणा म रमा हवा श्रुतम्, उत सदन (अपि) विश्वत सीम् श्रुतम्, सुश्रोतु सिन्धु न श्रोतु (अय) श्रातुराति सुक्षत्रा अद्रि (पिपर्ति)।

७ हे वरुण मित्र वा रात्यामसु पज्रे (मयि) सा गवा शता राति स्तुपे, प्रियरथे श्रुतरथ सय पुष्टि दधाना (तान्) निदधानास अमन्।

८ (अहम्) अस्य महिमपस्य राध स्तुप, (वय) सुराय नहुप (अत) सचा सनेम, (अपित्र) यो जन पज्रेभ्य वाजिनीवत (अग्नि) अश्वावत रथिन मह्य सूरि हि (चास्ति)।

९ मित्रावरुणौ य जन अनिरुक्त व अपो न सुनोति। अरणयामुक्त च, स यन् ऋतावा होत्राभि दिव आप (इति पर्याय) स्वय हृदय यक्ष्म नि धत्ते।

અને અત્રે તે ભક્તજન એવા વેગથી આગળ વૃદ્ધિ પામે છે કે તેથી આશ્ચર્ય જ પામતા રહીએ. બળશાળી પુરૂષોમાં પણ તે ઉત્તરોત્તર બલાઢ્ય થતો જાય છે અને સર્વ લોકમાં તેની કીર્ત્તિ અધિકાધિક જ પસરતી જાય છે. ગમે તેવો વિકટ પ્રસંગ હોય તો પણ દાન તત્પર શૂર ભક્ત, તેમાંથી ગમે ત્યારે પણ બેધડક પાર તરી જાય છે. ૧૦ (૨)

માટે હે દેવ, આ ઋષિની–આ ભક્તજનોની–હાંક સાંભળતાં જ અત્રે આવ. અમરત્વનું પદ ભક્તોને આપવું એ અતિશય સ્તુત્ય કૃત્ય એટલે કે તે તો તમારા હાથનો મેળ જ છે. આકાશને પણ તમે ભેદી નાંખ્યું છે. માટે આ અસહાય વીરની વિનવણી સાંભળો અને એનાં સર્વત્ર વખત થઈને એનામાં મોટાપણું આવે એવું કરો. ૧૧

'જે ભક્તના (યજ્ઞમાં) દશ પ્રકારના હવિનો સ્વીકાર કરવાને અમે આવીએ છીએ, તેનું સામર્થ્ય આવી રીતે અતિશય પ્રબલ હોય છે' એવું વચન પ્રત્યક્ષ દેવોએ આપ્યું છે માટે સર્વ પ્રકારની ઓજસ્વિતા તથા સર્વ સ્પૃહણીય વસ્તુ, જેનામાં પ્રેમથી એકત્ર થાય છે એવા સકળ દેવ અમને યજ્ઞોમાં પવિત્ર સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી આપો. ૧૨

દેવ એકાદ વખતે એવો પણ ઉદ્ગાર કાઢે છે કે 'આ લો, આ ઋત્વિજ દસ પ્રકારનાં હવિરન્ન લઈને આપણી આગળ આવ્યા છે, તો તે દશવિધ હવિનો આપણે સ્વીકાર કરીએ આવો. ઇષ્ટાશ્વ કહો કે ઇષ્ટરશ્મિ કહો આ અમારા ભક્ત કરતાં વળી વધારે તે શું કરે છે ? લોકોપર અધિકાર ચલાવનાર તથા યશસ્વી આ (ભક્ત) ખરેખર સર્વ લોકોને ભૂષણપ્રદ જ છે.' ૧૩

હે દેવ, કાનમાં સુવર્ણ કુંડલો તથા ગળામાં રત્નજડિત હારવાળા સ્વરૂપની અમને પ્રાપ્તિ કરી આપો. અમારા બન્નેના મુખમાંથી પોતાની મેળે પ્રેરણાથી બહાર નીકળતાં સ્તુતિ-સ્તોત્રો સાંભળવાને આ દેદિપ્યમાન વિભૂતિને આનંદ થાઓ. ૧૪

---

१० सः (ऋतावा) दंसुजूतः, व्राधतः नहुषः शर्धस्तरः, नरां गूर्तश्रवाः, विश्वासु पृत्सु (सः) विसृष्टरातिः शूरः सदमित् बाळ्हसृत्वा याति ।

११ अध सूरेः नहुषः हवम् ग्मन्त, हे अमृतस्य मन्द्रा राजानः (यूय) नभोजुवः (तत्) रथवते महिना प्रशस्तये (यथा भवेत् तथा) निरवस्य राधः श्रोत ।

१२ यस्य सूरेः दशतयस्य (धासेः) नंशे (वय आगताः तस्य) एतत् शर्धं धाम इति (देवाः) अवोचन्, येषु द्युम्नानि वसुतातिश्च ररन् ते विश्वेदेवाः प्रभृथेषु वाजम् सन्वन्तु ।

१३ "यत् द्विः पञ्च अन्ना बिभ्रतः यन्ति (तस्मात्) दशतयस्य धासेः मन्दामहे" (इत्यपि ब्रुवन्ति)। किम् इष्टाश्वो वा इष्टरश्मिर्वा (करिष्यति)। एते ईशा नासः तरुषः (भक्ताः) नॄन् ऋञ्जते ।

१४ (यत्) हिरण्यकर्णं मणिग्रीवम् अर्णः तत् विश्वेदेवाः नः वरिवस्यन्तु । अस्मे उभयेषु (मुखे) सद्यः आ जग्मुषीः गिरः उस्राः अर्यः चाकन्तु ।

તે મશર્શારના ચાર છોકરા અને મોટા બળવાન્ આયવસ રાજાના ત્રણ છોકરાઓની મને હવે વિઘ્ન કરવાની શી શક્તિ છે? કારણ હે મિત્ર વરૂણ, જુઓ, આ તમારો વિશાલ રથ હવે દેખાવા માંડ્યો છે. તેનાં કિરણ પણ સુખમય હોઇને તે ભાનુ પ્રમાણે તેજઃ પુંજ છે. ૧૫ (૩)

સૂક્ત ૧૨૩.

॥ ऋषि-कक्षीवान् । देवता-उषा ॥

આ ઉષા ઘણીજ પ્રેમાળ દેખાય છે. આ જુઓ તેનો ભવ્ય રથ જોડીને તૈયાર થયો છે. અને તેની આસપાસ આ નાશરહિત તેજપુંજ તારાગણ કેવા પ્રકાશે છે. આ ઘોર અંધારામાંથી આ પરમ મહાન સ્વામિની જે પ્રકટ થઈ છે તેમાં તેનો હેતુ આ મનુષ્યલોકપર પ્રકાશ પાડીને અનુગ્રહ કરવાનો જ છે. ૧

સર્વ જગ નિદ્રાવશ હોય છે તે વખતે સર્વની પહેલાં આ જ જાગે છે. (મનના) પવિત્રપણાનું જે સામર્થ્ય હોય છે તેમા આના કરતાં કોઈ પણ ચઢીયાતું નથી. આ મહાન અને અતિશય ઉદાર છે સર્વદા તરૂણ જ હોવાવાળી આ સુંદરી પુનઃ પુનઃ જન્મ લઇને અતિ ઉંચા આકાશમાંથી જગનું નિરીક્ષણ કરે છે. તે આ ઉષા, જુઓ પ્રથમ આહુતિની વખતે સર્વથી પ્રથમ આવી પહોંચી છે. ૨

હે દેવી ઉષા, તું અત્યુચ્ચ ઠેકાણે જન્મ લઇને મનુષ્યમાત્રનું રક્ષણ કરે છે. તું આજના દિવસનો સુખદુઃખનો ભાગ જેનો હોય તેને આપવાના વિચારમાં છે. તો (અમારે માટે એવો પ્રયત્ન કર કે) જે ઇશ્વર સ્વત આત્મસંયમી છે અને સર્વને પ્રેરણા કરે છે તે, અમે નિષ્પાપ છીએ એવુ આજ સૂર્ય (આટલામા જ ઉગશે) તેને બરાબર અસરકારક રીતે કહે. ૩

દરરોજ જુદો જુદો ઠાઠ કરીને આ પ્રકાશવતી ઉષા ઘેરેઘેર ભેટ આપવાને જાય છે સજ્જનોપર અનુગ્રહ કરવાની બાબતમાં ઘણીજ ઉત્સુક અને સદૈવ તેજ.પુંજ એવી ઉષા, જુઓ! આવી પહોંચી છે જગમાં જે કાંઈ સુંદર વસ્તુ છે તેનો ઉપર ઉપરનો એટલે કે ઉત્તમ ઉત્તમ ભાગ જે હોય છે તેનો આસ્વાદ (પ્રકાશના યોગે) આ જ લે છે. ૪

---

१५ मशर्शारस्य चत्वारः जिष्णोः आयवसस्य राज्ञः त्रयः शिश्वः मा (अधुना न पीडयन्ति, यतः) हे मित्रावरुणा वां दीर्घाप्सा स्यूमगभस्तिः रथः सूरः न अद्यौत् ।

१ दक्षिणायाः (उषसः) पृथुः रथः अयोजि, एनम् अमृतासः देवासः आ अस्थुः । अर्या विहायाः मानुषाय क्षयाय चिकित्सन्ती कृष्णात् उदस्थात् ।

२ विश्वस्मात् भुवनात् पूर्वा अबोधि, (सा) वाजं जयन्ती बृहती सनुत्री, युवतिः पुनर्भूः व्यख्यत्, उषाः पूर्वहूतौ प्रथमा आ अगन् ।

३ हे देवि सुजाते उषः, यत् (त्वं) मर्त्यत्रा, अद्य नृभ्यः भागं विभजासि, अत्र देवः दमूनाः सविता नः सूर्याय अनागसः इति वोचति ।

४ दिवेदिवे नामा अधि दधाना अहना गृहं गृहं अच्छ याति, सिषासन्ती द्योतना च (उषाः) शश्वत् आ अगात्, वसूनाम् (च) अग्रमग्रम् इत् भजते ।

ભાગ્યદાતા દેવની તું બ્હેન અને વરૂણની પણ આપ્ત જ તરીકે શોભે છે. હે ઉષા, સત્ય અને મનોહર સ્તોત્રો કહેવાની સ્ફુર્તિ આપનારી પણ તુંજ છે. તારૂં વર્ણન પ્રથમ થવા દે. પાપકર્મ કરનાર જે મનુષ્ય હોય તેને બરાબર ઠોકર લાગીને તે પછવાડેને પછવાડેજ અટકી પડો. તું સદાચાર પ્રવર્તક છે માટે તારીજ મદદથી અમે તેમને જોતાં જોતામાં જ પાદાક્રાંત કરી નાંખીએ. ૫ (૪)

હવે સત્યાર્થ પૂર્ણ અને હૃદયંગમ સ્તોત્રો ગાવાની શરૂઆત થવા દો. કારણ આ ઉષ:કાલે વેદિપરના અગ્નિ પ્રદીપ્ત થયા છે અને જગમાંની આલ્હાદકારક સંપત્તિ જે અંધકારમાં અત્યારસુધી અવશ્ય થઈ પડી હતી તેને દેદિપ્યમાન ઉષાએ આપણી નજરે ફરી પાડી છે. ૬

એક દેખાવા માંડતાં જ બીજું અદૃશ્ય થાય છે, તેપ્રમાણે આવર્તરૂપ પુરૂષના (ઉષા અને રાત્રિ) બન્ને અંગો નાનાં મોટાં થાય છે અને એકની પાછળ એક એમ એકદમ ફરે છે. આ જે (વર્ષના) બે પ્રકાર પૃથ્વીપર અનુક્રમે થાય છે તે પૈકી એક એટલે (રાત) અંધકારને ખૂણે ખોચરે સંતાડી મૂકતાં મૂકતાંમાં જ બીજી એટલે ઉષા પણ ઉજ્વલ રથમાં બેસીને ઉદય પામે છે. ૭

આ ઉષા જેમ આજ દેખાય છે તેમ જ કાલે પણ દેખાશે અને એવી રીતે વરૂણના (આકાશરૂપી) વિશાલ રાજ્યમાંથી આ પ્રવાસ કરે છે. આનામાં કોઈ કાંઈ દોષ કાઢવા માગે તો અશક્ય એવી તે નિષ્કલંક છે. આમનામાંની દરેક ઉષા (આકાશમાં) ત્રીસ ત્રીસ પ્રદક્ષિણા કરે છે અને એવી રીતે સર્વજણ પોતપોતાનું નીમી આપેલું કામ પાર પાડે છે. ૮

(નૂતન લર્ષારંભનો) પ્રથમનો દિવસ હવે ખાસ ઉગશે એવું જેના આવવાથી સમજાય છે તે આ ઉષા જુઓ કાળાઘોર અંધારામાંથી શુભ્ર તેજથી મંડિત થઈને ઉપર નીકળે છે; અને યદ્યપિ તેનો નીમી આપેલો કાર્યભાગ ખલાસ કરવામાં રાતદિવસ તે ગર્ક થઈગયેલી હોય છે તો પણ તે સુંદરી ભાનુનો જે પુરાતન સત્યવર્ગ છે તેને છોડીને એક વાળપુર પણ બાજુએ જતી નથી. ૯

---

५ (सा) भगस्य स्वसा वरुणस्य जामिः, हे सूनृते उषः प्रथमा जरस्व । यः अघस्य धाता स पश्चाद्दध्याः स दक्षिणया रथेन जयेम ।

६ सूनृताः उदीरतां, पुरंधीः उदीरतां, अग्नयः च शुशुचानासः उदस्थुः । स्पार्हा वसूनि तमसा अप गूळ्हा (आसन् तानि) विभातीः उषसः आविः कृण्वन्ति ।

७ अन्यत् अभि एति, अन्यत् अप एति, (एतावता संवत्सरः) विषुरूपे अहनी सं चरेते । (तयोः) परिक्षितोः अन्या तमः गुहा अकः, (अन्या) उषाः च शोशुचता रथेन अद्यौत् ।

८ सदृशीः अद्य, उ श्वः इत् सदृशीः (एव) (एतादृशाः) वरुणस्य दीर्घं धाम सचन्ते । अनवद्याः (ताः) एकैका त्रिंशतं योजनानि (एव) क्रतुं सद्यः परि यन्ति ।

९ (संवत्सरस्य) प्रथमस्य अह्नः नाम जानती (सा) शुक्रा श्वितीची कृष्णात् अजनिष्ट । (एषा) योषा अहरहः निष्कृतन् आचरन्ती ऋतस्य धाम न मिनाति ।

જેના સર્વ અવયવ તદ્દન જાણે કે આકાર્યા મુજબ ભરેલા છે એવી એકાદ નવવધૂપ્રમાણે હે તેજઃપુંજ ઉષા, તું તારા દેદીપ્યમાન પ્રિયકર પાસે જાય છે. કારણ તે પણ તારીજ માફક ઉત્સુક બન્યો છે. તે વખતે ગાલમાંજ હસતાં હસતાં તથા ઝળકતાં તારા તારૂણ્યના મદમાં તારાં કુચમંડલ તેમના દેખતા સહેજ ઉઘાડા કરે (એ સ્વાભાવિક જ છે). ૧૦ (૫)

એકાદ તરૂણ સુંદરીને તેની મા ન્હવડાવી ધોવડાવીને દરદાગિનાથી શોભાવે, તે પ્રમાણે સર્વને તારી આંખોની તીવ્ર ઈચ્છા પૂર્ણ કરવા માટેજ તું તારૂં રૂપ અમારી આગળ પ્રકટ કરે છે. તો હે ઉષા, આજ પ્રકાશીને તું સર્વનું કલ્યાણ કર અને આજ પર્યન્ત પુષ્કળ પ્રભાત થયાં પરંતુ તેમનામાથી કોઈપણ તારી બરોબરી કરે એવું ન થાઓ. ૧૧

આ ઉષામાં ચાપલ્ય કેવું ઓતપ્રોત ભર્યું છે. (જ્ઞાનપ્રદ) પ્રકાશ છે, અને ગમે તે રમણીય પદાર્થનો સંગ્રહ પણ એને લીધે છે. આ પોતાની પ્રભાવડે સૂર્ય કિરણોની સાથે સ્પર્ધા કરતાં કરતા ગુપ્ત થાય છે અને ફરી પ્રકટ પણ થાય છે. આપ્રમાણે અનેક મંગલ-સ્વરૂપો ધારણ કરવાનો આનો ક્રમ ચાલે છે. ૧૨

સત્યસ્વરૂપ સૂર્યનાં કિરણો સાથે તું એકરૂપ થઈ જાય છે, (તેજ પ્રમાણે) અમારામાં પણ (તારી કૃપાથી) ઉત્તરોત્તર કલ્યાણપ્રદ કર્તૃત્વશક્તિ આવવા દે. હે ઉષા, અમે આજ તારી મન પૂર્વક પ્રાર્થના કરી છે તો અમારે માટે ઉત્તમ રીતે પ્રકાશિત થા અને ઉત્કૃષ્ટ સંપત્તિની પ્રાપ્તિ અમને અને અમાન ઔદાર્યશાલી યજમાન–બન્નેને થવા દે. ૧૩(૬)

સૂક્ત ૧૨૪.

ऋषि–कक्षीवान् । देवता–उषा ॥

હવે અગ્નિ પ્રજ્વલિત થયો છે અને ઉષાદેવી અંધકારનો નાશ કરે છે અને સૂર્ય પણ ઉદયોન્મુખ થાય છે. અને બન્નેના પ્રકાશવડે દિશાઓ સંપૂર્ણ ભરાઈ ગઈ છે એવે વખતે સર્વત્ર ચૈતન્ય ઉત્પન્ન કરનાર ભગવાને અત્ર અમારે માટે–મનુષ્યો શું કે પશુ શું પણ પ્રત્યેક પોતપોતાનું કામ કરે માટે–સર્વને (નિદ્રામાથી પુન) પૂર્વ સ્થિતિમાં આણ્યા છે. ૧

---

१० तन्वा शाशदाना कन्येव हे देवि त्वं इयक्षमाणं देवं एषि । युवतिः (त्वं) संस्मयमाना विभाती च (अस्य) पुरस्तात् वक्षांसि आविः कृणुषे ।

११ मातृमृष्टा सुसंकाशा योषा इव (त्वं) तन्वं दृशे कं आविः कृणुषे । हे उषः त्वं भद्रा वितरं व्युच्छ, तत् ते (तेजः) अन्या उषसः न नशन्त ।

१२ (इमाः) अश्वावतीः गोमतीः विश्ववाराः च, सूर्यस्य रश्मिभिः यतमानाः परा यन्ति च पुनश्च आयन्ति, (एव) उषसः भद्रा नाम वहमाना (वर्तन्ते) ।

१३ ऋतस्य रश्मिम् अनु यच्छमाना (त्वं) भद्रं भद्रं क्रतुं अस्मासु धेहि । हे उषः त्वं अद्य सुहवा वि उच्छ, मघवत्सु (यजमानेषु) अस्मासु च रायः स्युः ।

१ समिधाने अग्नौ उषा उच्छन्ती सूर्यः च उद्यन् ज्योतिः उर्विया अश्रेत् । देवः सविता च अत्र नः अर्थं नु द्विपत् चतुष्पत् इत्यै प्रासावीत् ।

ઈશ્વરી નિયમમાં હરકત ન લાવતાં મનુષ્યમાત્રના આયુષ્યની મર્યાદા માત્ર આ કમી કમી કરે છે. આજપર્યંત જે અસંખ્ય ઉષા આવી ગઈ તેમનામાં નામાંકિત અને હજી પણ જે આવનાર છે તેમનામાં પણ ઉત્કૃષ્ટ એવી આ જુઓ આજની ઉષા ઉદય પામી છે. ૨

આહા! આ જુઓ આકાશ કન્યા ઉષા પૂર્વ દિગ્ભાગમાં પુનઃ દેખાવા લાગી છે. આ વીર સ્ત્રી, પ્રકાશનાંજ વસ્ત્રો પહેરીને, સત્યસ્વરૂપ સૂર્યે જે માર્ગ આંકી આપ્યો તેજ માર્ગે એકાદ ચતુર સ્ત્રીપ્રમાણે બરોબર જાય છે. તેની દિશા કદિપણ ચુકતી નથી. ૩

આ જુઓ, અત્રે તેનું જાણે કે શુભ્ર તથા ઉજ્જ્વલ વક્ષસ્થાલ જ દેખાય છે કે શું? એકાદ કવિ જેપ્રમાણે પ્રિય અંતઃકરણ વૃત્તિની આપણને ઓળખાણ કરી આપે છે, તેપ્રમાણે, જગત્માંના સૌંદર્યની ઓળખ એણે જ કરાવી આપી છે. ઘરની માલિક બાળબચ્ચાંને ઉઠાડે છે તે પ્રમાણે નિદ્રામાં ઘોરતા પડેલા સર્વ વિશ્વને આ જગાડે છે. અને આપણને છોડી ન જતાં ગયેલી ઉષામાંથી નીકળીને પુનઃ આપણીપાસે ફરી આવી છે. ૪

બાષ્પ તથા ધુમસથી ભરાઈ ગયેલા પૂર્વ તરફના અર્ધ આકાશમાં, પ્રકાશને પ્રસવનાર ઉષાદેવીએ જુઓ તેનો ધ્વજ કેવો રોપી દીધો છે? તેની પ્રભા ઘણે દૂર સુધી પ્રસરેલી છે: એટલી કે, માબાપના જે ક્ષિતિજરૂપી ખોળામાં તે બેસે છે, તે, તે સર્વ ક્ષિતીજ જ બન્ને બાજુએ પ્રકાશવડે તેણે કેવું સંપૂર્ણ ભરી નાંખ્યું છે. ૫ (૭)

સર્વ દર્શનસુખ અનુભવે એવી તો આ અતિ ઉદાર ઉષાની ઇચ્છા–માટે એ સ્વકીય હો કે પરકીય હો–કોઇનોપણ અનાદર કરતી નથી. આ તેજસ્વી ઉષા તેના નિષ્કલંક લાવણ્યને લીધે સર્વને સ્પષ્ટ દેખાય એવી છે. એ નાનાથી તે મોટા સુધી કોઇનો પણ અનાદર કરતી નથી. ૬

---

२ दैव्यानि व्रतानि अमिनती, मनुष्या युगानि प्रमिनती (एतादृशी) उषा शश्वतीनां ईयुषीणां उपमा, आयतीनां च प्रथमा वि अद्यौत्।

३ एषा दिवः दुहिता सुमना ज्योतिः वसाना पुरस्तात् प्रति अदर्शि । ऋतस्य पन्थाम् प्रजानती साधु अनु एति, दिशः न मिनाति।

४ (पश्य अस्याः) शुन्ध्युवः न वक्षः उपो अदर्शि, नोधा इव प्रियाणि आविरकृत । अद्मसद् न ससतः बोधयन्ती (सर्वान्) शश्वत्तमा एयुषीणाम् पुनः (नः) आ अगात्।

५ अप्त्यस्य रजसः पूर्वे अर्धे गवां जनित्री केतुं अकृत। (यस्मिन्) पित्रोः उपस्थे (सा आसीना तं) उभा (रजसी) आ पृणन्ती, वि उ वितरं वरीयः प्रथते।

६ दृशे कं एव इत् एषा पुरुतमा (विभाति), न अजामिं न उ जामिं परिवृणक्ति । (किंतु) अरेपसा तन्वा शाशदाना विभाती न अर्भात् न महः (च) ईषते।

આ ઉષા અમે વીર પુરૂષોની સન્મુખ આવે છે ત્યારે તે [illegible] એકની એક કન્યાપ્રમાણે
(મોટા ઠાઠથી) આવે છે, તે ન્યાયમન પર જાણેકે એમીન (નિર્પક્ષ ન્યાયમાર્ગે લોકોને)
યથાન્યાય ભાગ્યસંપત્તિ વહેંચી આપવામાં આવે છે પરંતુ ત્યારે ક્યારે પતિમાટે ઉત્સુક
થઈને વસ્ત્રાલંકાર પહેરીને–સજીને–તેની તરફ નીકળેલી યુવતીના [illegible] આને દેખાવ હોય
છે અને ત્યારે આ ઉષા સ્મિત હાસ્ય [illegible] તેનું સૌંદર્ય ખુબીથી પ્રક[illegible]
કરે છે ૭

નાની બહેને મોટી બહેન દૃષ્ટિએ પડતાં તેને માટે જગ્યા કરી [illegible] અને તેના તરફ
જોતા જોતા જ જાણે તેનાં [illegible] લીધી [illegible] (મોટી બહેન) ઉષાનો બાલ વિના
કિરણોના જેવો [illegible] પડે છે [illegible] નાનો જ થોડ ચળકી રહ્યો
છે (અથવા [illegible] વિભૂષિત યુવતિ [illegible] લગ્ન [illegible] જાય છે) ८

એકને ની [illegible] જેવી [illegible] ઉષા [illegible] આવી ગઈ તેમાં (એવી રીત દેખાય
છે કે) દરરોજ એક [illegible] જાય તેટલામાં જ [illegible] એકદમ [illegible] તો હવે
પણ આ [illegible] જે નૂતન ઉષા [illegible] આવવાની છે તે પૂર્વ
પ્રમાણેજ [illegible] પ્રકાશ પાડો ८

હે ઔદાર્યશાલિની ઉષા, દાનશૂર ભક્તજનોને જાગૃત કર, [illegible] કંજુસ [illegible]
[illegible] નિરંતર ઘોરતા પડો હે ઉદાર ચરિત, તું દાનશીલ ભક્તજનોને ઐશ્વર્યથી પ્રકા
શિત કર હે ઉષા [illegible] તથા [illegible] કરના [illegible] તું જ પ્રેરણા [illegible] છે કવીઓને પણ
પ્રેરણા કરનારી તું [illegible] છે, તો હવે [illegible] સ્તવન કરનાર ભક્તોને ઐશ્વર્યથી પ્રકાશિત કર ૧૦ (८)

જુઓ, સામે [illegible] ઉષા [illegible] બહારમાં દેખાવા લાગી છે એણે
પોતાના [illegible] છે [illegible] તેની તેજપુંજ
[illegible] (મ[illegible]ના) [illegible] પાલાણમાં [illegible] ખાનીથી દૂર સુધી ઝળ શે,
અને [illegible] અગ્નિના [illegible] શરૂ થશે ૧૧

---

७ अभ्रातर पुं [illegible] (एति)। (अपि च) पत्ये उशती सुवासा [illegible] उषा [illegible] नि [illegible]।

८ (स्वसा [illegible]) [illegible] (अपि च) अन्या अतिचक्ष्यत्व एति। [illegible] (उषा) [illegible] (रि[illegible]) मा इव अक्षि [illegible]।

९ [illegible] पूर्वाम् [illegible] एति। (तस्मात्) नूनम् [illegible] उषस [illegible]।

१० [illegible] पृणत [illegible] सन्तु। [illegible] मघानि, सूनृते, जरयन्ती [illegible]।

११ [illegible] पुरस्तात् [illegible] नूनम् जगति (आसद्य) [illegible]।

તારો પ્રકાશ જોતાંજ આ જુઓ, પક્ષિગણ પોતપોતાના માળામાંથી બહાર ઉડી ગય અને પેટના વ્યવસાયમાં મગ્ન રહેનાર લોક પોતપોતાને ઉદ્યોગે વળગ્યા. પરંતુ દાન કર્મરત સદ્‌ભક્તમાત્ર (વ્યર્થ ધામધુમ ન કરતાં) તેને ઠેકાણે સ્વસ્થ હોય છે. તથાપિ તેનેમાટે અત્યુત્કૃષ્ટ વિપુલ સંપત્તિ તું પોતે લઈ આવે છે. ૧૨

મહાન ઉષાઓ, આ મારા સ્તોત્રવડે તમારૂં (યથામતિ) સ્તવન થયું છે. તેને લીધે હે પ્રેમાળ દેવીઓ, તમે અતિશય સંતુષ્ટ પણ થયાં છો તો હવે તમારી કૃપાથી એવા સામર્થ્યની સેંકડો અથવા હજારોને પણ ભારે પડે એવા સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થાઓ ૧૩ (૯)

સૂક્ત ૧૨૫.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–दम्पती ॥

પ્રાહુણાએ તદ્દન પરોઢીએ આવીને પોતાની પાસેનાં રત્નો સવારે (પોતાના પિતા) પાસે મૂક્યાં અને તેણે પણ તે નિરખી જોઈને તેમનો સ્વીકાર કર્યો ત્યારે આ (સત્પાત્ર ઠરેલા) ઔદાર્યને લીધે તે પરાક્રમી રાજાને ભરપૂર સંપત્તિ તથા દીર્ઘાયુષ્યની પ્રાપ્તિ થઈને ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિંગત થનાર સમૃદ્ધિ પણ પ્રાપ્ત થઈ. ૧

તે રાજાને જ્ઞાન–ગોધન, અક્ષય સંપત્તિ અને જાતવાન્ ઘોડા પણ પ્રાપ્ત થાઓ. ઇન્દ્ર તેને હજી ઐશ્વર્યમાં મૂકશે; કારણ, પ્રાહુણા જુઓ કે પારધી જેમ જાળમા શિકાર પકડે છે તેપ્રમાણે તને આવેલો જોઈ ને તણે પોતાની પાસેની અમૂલ્ય સંપત્તિ આપીને તને ત્રણે બાંધી લીધો. ૨

યજ્ઞકર્મનિષ્ઠ પુરૂષના સત્શીલ પુત્રને મળવાને આજ સવારે હું મારા રથમાં ભરપૂર ધન ભરીને અત્રે આવ્યો છું. તે પરમ પુરૂષને સોમવલ્લીનો આલ્હાદદાયક રસ કાઢીને તે અર્પણ કરો, અને શૂર પુરૂષોને પણ જેનો આશ્રય છે તે રૂદ્રનું સત્ય અને રસ પૂર્ણ સ્તોત્રોથી સ્તવન કરો. ૩

---

१२ तेच्युष्टौ वयश्चित् वसते उत् अपप्तन्, येच नरः पितुभाजः (तेऽपि अपप्तन्)। (पर) अमा सते दाशुषे मर्त्याय हे देवि उप. त्वम् वामम् भुरि वहसि ।

१३ हे स्तोम्या उषस मे ब्रह्मणा (यूय) अस्तोढ्वम्, (अपि च) उशती यूय अवीवृधध्वम् । हे देवी युष्मावम् अरसा सहस्त्रिण च शतिन च वाज सनेम ।

१ प्रातरित्वा प्रात रत्न दधाति, (पितापि) त (रत्न) चिकित्वान् प्रतिगृह्य निधत्ते । तेन (दानेन) प्रजां आयुश्च वर्धयमान सुवीर. रायस्पोषेण सचते ।

२ सुगु: सहिरण्य सु अश्वः (सः) असत् अस्मै वृहत् वय इन्द्रः दधाति (यत.) हे प्रातरित्वः यः त्वा आयान्तम् मुक्षीजया पदिम् इव वसुनः उत् सिनाति ।

३ इष्टे सुतम् पुन इच्छन् वसुमता रथन अद्य प्रात. आयम् । (तत्) मत्सरस्य अशो. सुत (देव) पायय, क्षयद्वीर सूनृताभिः वधय ।

જે પુણ્યપુરુષ પ્રત્યક્ષ યજ્ઞ કરે છે તેનુંજ માત્ર નહિ પણ યજ્ઞ કરવાનો ફક્ત ઉદ્દેશ પણ જે મનમા રાખે છે તેનીપાસે પણ ધેનુ અને આનંદપૂર વહેવડાવનાર મહાનદીઓ દોડતી જાય છે. તેજપ્રમાણે ઈશ્વરને સંતુષ્ટ કરનાર સત્પુરૂષ તરફ સુકીર્તિરૂપ ઘૃતના પ્રવાહના પ્રવાહ ચારે તરફથી વહેતા આવે છે. ૪

જે કોઈ દાનધર્મવડે (ઈશ્વરને) સંતુષ્ટ કરે છે તે સ્વર્ગના શિખરપરજ ચઢીને ત્યાં જ રહે છે. તેનો દેવમંડળમાં પ્રવેશ થાય છે. તેની જ તરફ સ્વર્ગમાંની તથા પૃથ્વિપરની નદીઓ ઘીના નાંશ વહેવડાવી જાય છે. અને તેને માટે આ રસાળ ધરિત્રી સમૃદ્ધિથી ઓતપ્રોત ભરાઈ જાય છે. ૫

આ (જગતની) અમૂલ્ય સંપત્તિ ફક્ત દાનશાલીઓને માટેજ છે. દાનશાલી લોકોમાટે જ આકાશમા ભાનુ તથા તારા પ્રકાશે છે. દાનશાલી લોકોનેજ અવિનાશી પદ મળે છે અને દાનશાલી લોક જ (પોતાનું તથા બીજાનું) આયુષ્ય વધારી શકે છે. ૬

દાનધર્મથી (ઈશ્વરને) સંતુષ્ટ કરનાર લોક કદિપણ દુ:ખમા અને પાપમા ન પડો. સદાચારરત જ્ઞાની કદિપણ વૃદ્ધાવસ્થાથી દુર્બલ ન થાઓ. ગમે તે મનુષ્ય તેનો મદદકર્તા થશે, અને સર્વ દુ:ખદાયક પ્રસંગ કંજુસ માણસોપર ગુજરશે. ૭ (૧૦)

સૂક્ત ૧૨૬.

॥ ऋषि–कक्षीवान् । देवता–विद्वासः ॥

હું ભાવ્ય રાજાની જે મનપૂર્વક પ્રશંસા કરૂં છું, તે સામાન્ય નથી, આ ભાવ્યસિંધુ દેશના રાજાએ જ મારેમાટે હજારો યજ્ઞ કર્યા. આ રાજા અજિક્ય છે અને સત્કર્મોત્સુક પણ છે. ૧

---

४ इजान (पुरुष) यक्ष्यमाण चापि धेनवः मयो भुवश्च सिंधवः उपक्षरन्ति । (ईश्वर) पृण त च पपुरिंच श्रवस्यवः घृतस्य धाग विश्वन उपयन्ति ।

५ यः पृणाति स नाकस्य पृष्ठे श्रितः अधितिष्ठति, सोऽपि देवेषु गच्छति । तस्मै आप. सिन्धवश्च घृत अर्षन्ति तस्मै इय दक्षिणा (भूमि.) सदा पिन्वते ।

६ दक्षिणावताम् इत् इमानि चित्रा (वसूनि), दक्षिणा वताम् दिवि सूर्यास । दक्षिणावन्तः अमृत भजन्ते दाक्षिणवन्त. आयु. प्र तिरन्ते ।

७ (ईश्वर) पृणन्त [illegible] एन न मा आ अरन्, सुव्रतास सूरय मा जारिषु । अन्य क. चित् तेषां परिधि अस्तु (सर्व) शोकाः अपृणन्तम् अभि स यन्तु ।

१ सिन्धौ अधि क्षियन. भाव्याय अमन्दान् स्तोमान् मनीषा प्रभरे । यः राजा मे सहस्र सवान् अमिमीत, (सः) अतूर्त श्रव इच्छमान, ।

તેના અત્યત આગ્રહથીજ, તેના સુવર્ણ નિષ્કનો અને સેકડો બળવાન ઘોડાનો મે એકદમ સ્વીકાર કર્યો અને (કક્ષીવાનને) તે પરાક્રમી રાજાપાસેથી સેંકડો ગાયો મળી અને મે તેની અખંડ કીર્ત્તિ સ્વર્ગ પર્યન્ત પ્રસરાવી ૨

આ વખતે સ્વનય રાજાએ આપેલા દશ રથ મારી પાસે હતા તેમને તદ્દન કાળા ઘોડા જોડ્યા હતા, તેમા (રથમા) મારી નૂતન વિત્ર હિત પત્ની બેઠી હતી અને તેમની પાછળ સાઠ હજાર ગાયોનુ ઝૂથ જતુ હતુ, આ સર્વ અંક્ષિસે મને (કક્ષીવાનને) આગલે દિવસે સાંજરે મળી હતી ૩

આ દસ રથની સાથે એક હજાર સિપાઈ ચાલતા હતા. અને તેમની આગળ ચાલીસ વિચિત્રરંગી ઘોડા હતા આ ઘોડા બહુ બલવાન હતા અને ઝુલતા ચાલતા હતા અને તેમના અગપર સોનામોતીના સાજ હતા કક્ષીવનન અને તેના મિત્રોના નોકરોએજ આ ઘોડાઓને માલિસ કરીને તયાર કર્યા હતા. ૪

પ્રથમને સ્વીકાર કર્યા પછી એકદમ તમારી તરફથી ત્રણ તથા આઠ મળીને (ગાડીઓને) જોડેલા અગીયાર બળદની બીજી એક બક્ષિસ મળી આ બળદ રાજાઓનેજ વાડા ઓમા રહેવા યોગ્ય તયાર હતા ભાઈ ઓ, એકજ કુટુમના માણસપ્રમાણે તમારે (એકમેકની સાથે, વર્તવુ છે પરતુ (અમે) પજાના વશજ પણ કુળવાન છીએ અને અમે સત્કાયનીજ આશા રાખીએ છીએ ૫

લતાઓની પેઠે મને સર્વાગે આલિગન દેનાર તે તારૂણી પ્રેમરસથી પૂર્ણ અને સૌખ્યદાયક હોવાથી મને સેંકડો પ્રકારના સુખ આપે છે. ૬

---

२ (अहं) नाधमानस्य राज्ञः शतं निष्कान् शतं प्रयतान् अश्वान् सद्यः आ दम् । (अहं) कक्षीवान् असुरस्य (राज्ञः) गोनां शतं (आदम्), अजरं श्रवः दिवि च आ ततान

३ (इदानीं) स्वनयेन दत्ताः श्यावाः (युक्ताः) वधूमन्तः दश रथासः मा उप अस्थुः (तेषां पश्चात्) षाष्टि सहस्रं गव्यं अनु आ अगात् कक्षीवान् (एतद्) अह्नाम् अभिपित्वे अनत् ।

४ दशरथस्य सहस्रस्य (सैनकानां, अग्र चत्वारिंशत् शोणाः (अश्वाः) श्रेणिं नयन्ति । (तान् च) मदच्युतः कृशनावतः अत्यान् कक्षीवत पज्राः च उत् अमृक्षन्त ।

५ पूर्वाम् प्रयतिम् अनु त्रीन् अष्टौ च युक्तान् आरधायसः गा व अ ददे । ६ सुबन्धवः ये (यूयं) विश्या मा इव, (वयं) पज्राः (आप,) अनस्वन्तः श्रवः ऐषन्त ।

६ आगधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे । (सा) यादुरी मह्यम् याशूनां शता भोज्या ददाति ।

તુ એકદમ નજીક આવ મને સ્પર્શ કર મને એકદમ નહાની ધારતો નહિ ભ્લે, હુ ગાધાર પ્રદેશમાની બોકડી જેવી લષ્ટપુષ્ટ છુ ७ (११) (१८)

અનુવાક ૧૯.

સૂક્ત ૧૨૭.

॥ ऋषि–परुच्छेप । दवता–अग्नि ॥

મારૂ ધ્યાન અગ્નિને ઠેકાણે છે એજ યજ્ઞોમા હોતા છે એ અતિશય ઉદાર, સપત્તિનો નિધી અને (દુર્બલોને) ધૈર્ય આપનાર છે જેમ વિદ્વાન બ્રાહ્મણ પોતાના શાસ્ત્રમા પારગત હોય છે, તેમ આને આ સૃષ્ટિની સપૂર્ણ માહિતી છે આજ ભગવત અમારો યજ્ઞ ઉત્તમ રીતે સિદ્ધિએ પહોચાડે છે એની કૃપા ઉદાત્ત તથા તેના દેવપણાને છાજે તેવી છે અને આહુતિ આપવામાટે તૈયાર કરેલા ઘૃતની અને નવનીતની સ્વચ્છતા તથા ચળકાટ તેને ઘણો પ્રિય છે એમ એ તેની જ્વાળાથી દર્શાવે છે १

તુ અત્યત પૂજ્ય તથા અગિરસોમા અત્યત શ્રેષ્ઠ છે તારે માટે હે અગ્નિદેવ, અમે તારા સેવક એવા અમને હવન કરીએ છીએ, હે તેજોર્નાવ, વિદ્વાન બ્રાહ્મણો સહિત સુદર સ્તોત્રોથી પ્રાર્થના કરીએ છીએ તુ આકાશને વિદ્યુતરૂપે જાણે ઘેરો જ ઘાલે છે, તુ સર્વ માનવોનો આચાર્ય અને વીર્યવાળો છે પ્રદીપ્ત જ્વાલા એ જ તારા વાળ,–એવા તન સર્વ જગ, સર્વ લોક, ઉચ્ચ મનોવૃત્તિ પ્રાપ્ત થવા માટે શ પ્રાગત થાઓ २

ખરેખર પોતાના ઝગઝગાટ મારતા શસ્ત્રોના યોગે એ અતિશય ઉજ્વલ દેખાય છે, અને તેના દિવ્ય પ્રભાવથી દુષ્ટોનો એવો નાશ કરે છે કે જાણે કે શત્રુનુ નિર્દલન કરનાર પરશુજ, તેનો સ્પર્શ થતાની સાથેજ, ગમે તેવો કઠણ પદાર્થ હો, પણ તદ્દન પીગળી જાય છે, અથવા ગમે તેવો કઠણ પદાર્થ હો પણ તે ઝાડી માફક બળી જાય છે એનો કોઈપણ વિરોધ કરી શકતુ નથી એક વખત ટેકીને ઉભો રહ્યા એટલે પાછા ફરવાની વાતજ નહિ મોટામોટા ધનુર્ધરો આગળ પણ હાર ખાતા નથી ३

---

७ न (अग) स्पाश पराक्, न (अर्भानि) दभ्राणि (हनि) मा मन्यथा, अहं सर्वा, गान्धाराणाम् अविका इव रोमशा अस्मि ।

१ अग्नि होतार, मन्ये दा(स्व)न्त वसु सूनु सहसो जातवेदस विप्र न जातवेदस। य स्वध्वर देव ऊर्ध्वया देवाच्या कृपा, घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषा आजुह्वानस्य सर्पिष ।

२ ६ यजिष्ठ (त्वा) यजमाना हुवेम ज्येष्ठमगिरसा विप्र मन्मभि विप्रेभि शुक्र मन्मभि (हुवम)। (त्वा) परिज्मानमिव द्या होतार चर्षणीनाम्, शोचिष्केश, वृषणम् (हुवम) यं त्वां इमा विश प्रावन्तु जूतये विश ।

३ स हि शर्धो न मारुत तुविष्वणि रप्नस्वतीषूर्वरास्विष्टनि आर्तनास्विष्टनि। आदद्धव्यान्याददिर्यज्ञस्य केतुरर्हणा। अध स्माऽस्य हर्षतो हृषीवतो विश्वे जुषन्त पन्था नरः शुभे न पन्थाम् ॥

તેને કઠક પદાર્થોની આહુતિ આપવામાં આવે છે એ સર્વને માહિતજ છે. માટે પ્રજ્વલિત થયેલ અરણીના યોગે તેની કૃપા પ્રાપ્ત કરી લેવા માટે, યજમાન તેની મદદ મેળવવા માટે પણ હવન કરે છે; તેની જ્વાળાના સપાટાથી તે અરણ્યનાં અરણ્યો એકદા નૃમેદાન કરી નાંખે છે, તે પ્રમાણે પદાર્થ ગમે તેટલો પુષ્કળ હોય, પણ તેની અંદર તે પ્રવેશે છે અને તેના અદ્ભુત સામર્થ્યથી કઠણ કઠણ ધાન્યોને પક્વ દશામાં આણે છે અને ઉષ્ણતાથી અતિશય ઘટ્ટ પદાર્થોનું પણ પાણી કરી નાંખે છે. ૪

આ દિવસ કરતાં રાત્રે ઘણોજ મનોહર લાગે છે. દિવસ ગતિથી અંગમાંનું જેમ કદિ પણ નાશ પામે નહિ, એવું આયુષ્ય (આપણને) મળે, માટે વેદી પાસે આપણે તેના તે સામર્થ્યનું ચિંતન કરીએ. બાપની કીર્તિ જેમ છોકરાને તેમ જ અગ્નિનું ચિત્સામર્થ્યજ યજમાનનો સર્વ બાબતોમાં આધાર. વેદી પરનાં અગ્નિનાં રૂપો–જે કયારેય પણ નષ્ટ થતાં નથી અથવા હીન થતાં નથી, હમેશનાં જેમને તેમ સતેજ હોય છે—એજ અમારા હવેના તથા આગળ મળનાર સર્વ પ્રકારનો આધાર છે. ૫ (૧૨)

ઉત્તમ રસાળ જમીન પરથી સપાટામાં જતાં, અગર શત્રુ સૈન્યમાં આવેશથી ઘુસતાં, તે વાયુના સુસવાટાની માફક ભયંકર શબ્દ કરે છે. આ હવિર્ભોક્તા અગ્નિ યજનો ઉજ્વલ ધ્વજ છેઃ અને એણે અમારા હવિનો યથા સાંગ સ્વીકાર કર્યો છે. આ પોતે આનંદરૂપ છે, અને બીજાને આનંદ આપે છે, માટે આનો માર્ગ ખરા કલ્યાણનો છે, એવી શ્રધ્ધાથી આની સેવાનો માર્ગ સર્વ લોકોએ સ્વીકાર્યો છે. ૬

---

४ अस्मै हव्यान्चित् यथाविदे अनु द्रुः, (अतः यजमानः) तेजिष्ठाभिः अरणिभिः अवसे दाष्टि, अग्नये अवसे दाष्टि। यः वनेव तक्षत पुरूणि (वस्तूनि) शोचिषा प्र गाहत, (अपि च) ओजसा स्थिरा चित् अन्ना निरिणाति स्थिराणि चित् ओजसा निरिणाति।

५ यः दिवातरात् नक्त मुदर्शतरः अस्य दिवातरान् अप्रायुषे त पृक्ष उपरामु धीमहि। आत् अस्य आयुः वीळु शर्म सूनव न प्रभणवत्। अभयः च्यतः अजराः च्यताः अजराः च (ते एव नः) भक्त अभक्त अवः (भवन्ति)।

६ अप्नस्वतीषु उर्वरासु इष्टनिः सः हि आर्तनासु इष्टनिः (वा) मारुत शर्धः न तुविष्वणिः। सः आददिः यज्ञस्य केतुः अर्हणा हव्यानि आदत्। अध स्म अस्य हर्षतः हर्षावतः पन्थां, ज्ञुभे पन्थां, न विश्वे नरः जुषन्त।

મહાકવિ ભૃગુએ આકાશમા દૃષ્ટિ સ્થિર કરીને નમસ્કાર પૂર્વક અગ્નિનુ એ પ્રકારે સ્તવન કર્યું, આ ભૃગુએ અત્યત લીન થઈને જેનુ અરણીમાથી મથન કર્યું એવો આ અગ્નિ સર્વ સ્પૃહણીય સપત્તિનો પ્રભુ છે આ અત્યત પવિત્ર હોવાને લીધે જ, તે સપત્તિને એ પોતાના સ્વાધીન રાખી શકે છે અમારા હવિર્ભાગ તેને ઘણા પ્રિય છે, માટે આ પ્રજ્ઞાવાન અગ્નિ તે હવિનો પ્રેમથી સ્વીકાર કરે છે આ અગ્નિ-આ પરમાત્મા (આ હવિદાનથી) પ્રસન્ન થાઓ ७

તુ સકલ જનોનો પ્રભુ છે સર્વનો સ્વામીને એક જ કુલદેવતા છે તે તુ જ છે અમે અમારા કલ્યાણાર્થ, અમારા હિતાર્થ, તને હાક મારીએ છીએ અમે મનપૂર્વક કરેલી પ્રાર્થના પરમેશ્વર પાસે પહોંચાડનાર તુ જ છે સર્વ મનુષ્યમાત્રનો માનનીય અતિથિ તુ જ છે. આપની નજર હેઠળ હોય તે પ્રમાણે તારા કબજા તળે હોવાને લીધે આ સર્વ અમરદેવ હમેશ તદ્દન તરુણાવસ્થામા જ રહે છે અને (તારી જ માર્ફત) ઋત્વિજ, એ દેવોને સ્થાનકે હવિર્ભાગ પહોંચતા કરે છે ८

હે અગ્નિદેવ, તુ અત્યત પ્રતાપી, તારા (દૈવી) પ્રભાવને લીધે તારુ સામર્થ્ય પૂર્ણપણે અપ્રતિહત છે જેની પ્રાર્થના અમે કરી શકીએ માટે જ તુ પ્રકટ થાય છે અને સતાનમા સપત્તિ જેવી દેવની સેવા માટે તારી જ આવશ્યકતા છે તારો આનદ નિરતિશય અને તારુ પરાક્રમ અત્યત તિવ્ર હોય છે હે અગ્નિદેવ તને કદિપણ વૃદ્ધાવસ્થા આવતી નથી અને તેટલા માટે જ સર્વ તારીજ સેવામા તત્પર હોય છે, હે અજય્ય અગ્નિ, એકાદ નોકર પ્રમાણે તારીજ આજ્ઞાનુસાર ચાલે છે ९

---

७ यः क स्ताम अग्निदेव नमस्यन् भृगव दाशा मधत भृगव ई द्विता उत्पादयन् (तस्मात्) व णां (वसूनां) पति स अग्नि वसूना दाता । सविर (अग्नि) प्रियान् अपि धीन् वनिपाट सविर आ व नप त ।

८ विश्वासां विशां पति वा दवमह, सवासां समान दपति भुज (अस्माक) भुज स दनिवाहम (दव मह)। (अपि च) मानुषाणां अतिथि, पितु न यस्य आसया अमी विश्वे अमृताग वय आ (नन्त), यव च (तव आसया) दवेषु आ हव्या (निदधाति)।

९ अग्ने त्व द्युम्नतम सहसा सहतम, दवतातय, यः न दवतातय जाय । । द्युम्नितम हि त मद तव दुष्टरतम क्रतु । अथ स्म ह अजर तं त्वां परिचरन्ति ह अजर श्रुष्टीवान न (परिचरन्ति)।

એ ઘણો મોટો અને સ્વસામર્થ્યને લીધે તેજસ્વી છે. આ એકાદ ગોપાલક પ્રમાણે 'અરૂણોદય પૂર્વેજ જાગૃત થાય છે. માટે આ અગ્નિદેવનું ચિત્ત આ તમારા સ્તવનથી વ્યાપ્ત થઇ જાઓ. હાથમાં હવિ લઇને આ અગ્નિના ગુણાનુવાદ ગાતા સર્વ યજમાન પૃથ્વીપર દૃષ્ટિએ પડે છે. રાજાલોક આગળ જેમ બંદીજન તેમની પ્રશંસાનાં ગીત ગાય છે, તે પ્રમાણે બુધ્ધિવાન હોતા સર્વ દેવતા આગળ આ અગ્નિનું યશો વર્ણન કરે છે. ૧૦

હે અગ્નિદેવ, તું લગોલગ અમારી પ્રકટ થાય છે ત્યારે કૃપાળુ પણે બીજા દેવો પ્રમાણે પ્રસન્ન થઇને, અત્યંત વિશુધ્ધ સંપત્તિ દયાર્દ્ર અંતઃકરણથી અમને આપ. હે સર્વ સમર્થ અગ્નિ, ઉદાત્ત તત્ત્વ અમને જણાય, અને આ પૃથ્વીનો ઉપભોગ અમને મળે એવું કર. સર્વનો નાશ કરીશ કે શું-એવો ક્રૂર તું તારા પ્રતાપને લીધે દેખાય છે. પરંતુ હે ઉદાર ચરિત, તારૂં સ્તવન કરનારને ઉત્કૃષ્ટ તરેહનું શૌર્ય આપ. ૧૧ (૧૩)

સૂક્ત ૧૨૮.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता– अग्नि ॥

ઉશિજાના પુત્રોએ કરેલા તપને લીધે, મનુની પુરાતન વેદિપર, આ અત્યંત માનનીય અગ્નિ, આ આચાર્ય, તેની પોતાની પ્રતિજ્ઞાને અનુસરીને, પ્રકટ થયો છે. એનોજ નિરંતર હો--એવી ઇચ્છા રાખનાર ભક્તજનોને આ સર્વ પ્રકારની મદદ કરે છે. પુણ્યકર્મો કરવાની લાલસા રાખનારાને તો આ જાણે કે અમૂલ્ય સંચય છે. જેને પરાજય શું તેની ખબર પણ નથી. એવો આ આચાર્ય આ વેદિપર અધિષ્ઠિત થયો છે. પોતાના પરિવાર-સહિત આ પૃથ્વિપર અવતીર્ણ થયો છે. ૧

---

१० महे, सद्मा सदस्वते, पशुपे न उपर्बुधे, अग्नये, अग्नये (देवाय) व स्तोमः प्र बभूतु। यत् ईं प्रति हविष्मान् विश्वासु क्षासु जोगुवे, (किंच) कृपूणा अग्ने रेभः न (अय) जूर्भिः होता कृपूणाम् (अग्ने अग्निं) जरति।

११ हे अग्ने सनः नेदिष्ट ददृशानः (अन्यैः) देवेभिः सुचेतुना महः रायः आ भर। हे शविष्ठ नः महि सचक्षे कृधि, भुजे च अस्यै (कृधि)। त्वं मघोः उग्रः न (असि पर च) मघवन् स्तोतृभ्य. महि सुवीर्यं (कृधि)।

१ उशिजां व्रत अनु मनुषः धरीमणि अय यजिष्ठः होता अग्निः, स्व व्रतं अनु जायत। समर्याय विश्रुतिः, श्रवस्यते रयिः इव (भवं)। (अय) अदब्धः होता इडः पदे निषदन्, (परिवारः) परिवृतः इडः पदे (अवतीर्णः)।

યજ્ઞ યથા સાંગ પૂર્ણ કરનાર તે જ છે, માટે તે અગ્નિની સત્યધર્મના માર્ગપ્રમાણે, નમસ્કાર કરીને, હવિ અર્પણ કરીને અને દેવોનું ધ્યાન ધરતા (પ્રથમ) આહુતિ દઈને, અમે ભક્તિભાવથી આરાધના કરીએ છીએ. આ એટલો દયાળુ છે માટેજ દૈવી તેજની પ્રાપ્તિ અમને સુલભ કરવાના કામમાં, કદિપણ કંટાળતો નથી; એવા આ દેદીપ્યમાન અગ્નિને, **માતરિશ્વા** નામના ઋષિએ પુરાતન કાળમાં **મનુ** માટે દેવલોક માંથી પૃથ્વિપર આણ્યો. ૨

જેનું વારંવાર સ્તવન થાય છે, તથા પ્રચંડ ઘોષ કરીને (ઇચ્છિત વસ્તુની) વૃષ્ટિ કરનાર આ અગ્નિ, પૃથ્વીને સફલ કરનાર મેઘજળને એકજ ફેરે એકદમ વાળી દે છે અને પુનઃ ગર્જના કરીને જલવૃષ્ટિ કરે છે. તેની સેંકડો આંખોવડે સર્વ જગત્ નિહાળીને જોતાં જોતાં તથા મેઘરૂપ અરણ્યમા ઘાલતાં આ અગ્નિ, પાસેના ગિરિશિખરપર તેમજ દૂરના પણ સર્વ પર્વતોપર ઉતરીને વિશ્રાંતિ લે છે. ૩

આ અગ્નિ મહત્કાર્ય કુશલ અને યજ્ઞમાં મુખ્ય આચાર્ય છે. ઘેરેઘેર જે જે હવિર્દાન થાય છે તે પ્રત્યેક ઠેકાણે આ તૈયાર હોય છે; કારણ કે પ્રત્યેક યજ્ઞ ચાલુ થતાંજ દૈવી સામર્થ્યથી તેને ખબર પડે છે આપની પ્રાપ્તિની ઉત્કટ ઇચ્છા રાખનાર ભક્તોને તેજ સામર્થ્યના યોગે આ અનુકુલ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી આપે છે. અને દરેક સૃષ્ટિપર સરખી નજર રાખે છે. માટેજ આ જુઓ ઘૃતાહુતિથી દેદીપ્યમાન થનાર આ હવ્યવાહન અને જગન્નિયંતા અગ્નિ અતિથિરૂપે પ્રગટ થયો છે. ૪

---

२ तं यज्ञसाधं (अग्निं) अपिवातयामसि. ऋतस्य पथा, नमसा हविष्मता, देवताता हविष्मता। सः अया कृपा नः ऊर्जां उपाभृति न जूर्यति, यं (अग्निं) देवं परावतः मातरिश्वा मनवे परावतः भाः।

३ मुहुर्गीः कनिक्रदत् वृषभः (अग्निः) पार्थिवं रेतः एवेन सद्यः पर्येति रेतः (च) दधत् कनिक्रदत् (पति)। शतं अक्षभिः (सर्वं) चक्षाणः वनेषु तुर्वणिः देवः अग्निः उपरेषु सानुषु (तथा) परेषु सानुषु सदः दधानः (विश्राम्यति)।

४ सः अग्निः सुक्रतुः पुरोहितः, दमे दमे अध्वरस्य यज्ञस्य चेतति, (यतः) क्रत्वा यज्ञस्य चेतति। क्रत्वा इषूयते वेधाः, विश्वा जातानि पस्पशे, यतः घृतश्रीः (अग्निः) अतिथिः अजायत, वह्निः वेधाः अजायत।

જે વખતે મરૂતોની માફક, વિહિત વિધિઓને અનુસરીને આ અગ્નિની જ્વાલામાં આદરસહિત આપણે એકાદ પ્રાહુણાને મિષ્ટાન્ન ભોજન આપીએ તેપ્રમાણે, હવિર્ભાગ અર્પણ કરીએ છીએ, ત્યારે આ અગ્નિ આપણને સુંદર સંપત્તિનું દાન પોતાના પ્રભાવથી કરવાને ઉત્સુક થાય છે, અને અમને દાબી નાંખનાર સંકટોમાંથી, તેમજ બીજાના શાપમાંથી, કિંવા જેના યોગે અમે પતિત થઇએ એવાં પાતકોમાંથી અમારો બચાવ કરે છે. ૫ (૧૪)

સ્પૃહણીય સંપત્તિ આજે વિશ્વવ્યાપક સમર્થ પ્રભુના જમણા હાથમાં છે. ભાનુ જેમ પ્રકાશ આપે છે તેપ્રમાણે તે ભક્તોને આપી દે છે ખરો, પરંતુ કીર્તિને લોભે એવું કરતો નથી. અનન્યભાવથી ભગવત્-પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખનાર માટેજ, હે સુરશ્રેષ્ઠ અગ્નિદેવ, તું હવિર્ભાગ દેવોને પહોંચાડે છે. સર્વ સાધુ પુરૂષોનેજ, આ અગ્નિદેવ, સર્વોત્કૃષ્ટ સંપત્તિ આપવામાટે લઈ આવે છે, અને તેની કૃપાનાં દ્વાર (ભક્તોમાટે) ઉઘાડી રાખે છે. ૬

મનુષ્યપ્રાણી પાપમગ્ન થયાને લીધે, એકાદ વિજયી રાજા અથવા સર્વ લોકને પ્રિય હોનાર અધ્યક્ષ જેપ્રમાણે ધર્મસભામાં આવીને બેસે છે, તેપ્રમાણે આ અગ્નિ યજ્ઞમાં સ્થાનાપન્ન થયો છે; કારણ પવિત્ર સુખ આ જ આપી શકે છે. વેદીપર જે હવિ અર્પણ થાય છે તેનો સ્વામી આ જ છે, અને (પાતકોમાટે) જે દંડ થાય છે, જે શિક્ષા થાય છે, તેની વરૂણપાસેથી અમને આ જ માફી મેળવી આપે છે. ૭

---

५ यत् मरुतां न क्रत्वा अस्य अग्नेः तविषीषु अवेन इषिराय न भोज्या, भोज्या पृवते। सद्दिस्म मज्मना च वसूना दान इन्वति, सः अभिह्रुतात् दुरितात् शस्तात् अभिह्रुतः (वा) अघात् नः त्रासते।

६ (अय) विश्वः विहायाः अरतिः वसुः दक्षिणे हस्ते दधे, (त च) तरणिः न शिश्रथत् (परच) श्रवस्यया न शिश्रथत्। विश्वस्मै इषुष्यते इत् देवत्रा हव्य आऊहिषे। विश्वस्मै सुकृते इत् अग्निः वार ऋण्वति, द्वारा च वि ऋण्वति।

७ सः अग्नि मानुषे वृजने, जेन्यः विश्पतिः न प्रिय विश्पतिः (न) यज्ञेषु, (तथा) यज्ञेषु शतमः हितः स मानुषाणाम् हव्या हव्य इतानि पत्यत, स वरुणस्य धूर्तः मह्. दवस्य धूतः न. त्रासते।

યજ્ઞનો આચાર્ય જે અગ્નિ, તેનું સ્તવન ઋત્વિજોએ કર્યું છે. આ જ ભક્તપ્રિય અગ્નિ સ્પૃહણીય સંપત્તિનો નિધિ છે. અત્યંત જ્ઞાનવાન્ ઈશ્વર આ જ છે. આ અગ્નિ આગળ લીન થઈને ઋત્વજોએ (દેવોને) હવિભોગ પહોંચાડવામાટે આની યોજના કરી. જે આ સર્વ વિશ્વનો પ્રાણ, એકંદર વિશ્વનું જેને યથાતથ્ય જ્ઞાન અને જે યજ્ઞનો આચાર્ય છે, અને જે પૂજ્ય તથા બુદ્ધિમાન્ છે, તે આ દર્શનીય અગ્નિની સ્તુતિ, તેની કૃપા થવામાટે, સર્વ દેવતા અભીષ્ટપ્રાપ્તિ મેળવવા ઉત્સુક થઈને કરે છે. સુખાભિલાષી દેવ સૂક્તોથી આ ગર્જના કરનાર અગ્નિનું સ્તવન કરે છે. ૮ (૧૫)

સૂક્ત ૧૨૯.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

સર્વને પ્રેરણા કરનાર હે ઈન્દ્ર, યજ્ઞ સાંગ થવામાટે શ્રેષ્ઠ પુરૂષ પાસે ગમે તેટલો દૂર રહેતો હોય તો પણ–તું તારો રથ લઈ જાય છે, હે નિષ્કલંક ઈન્દ્ર, જેનીપાસે તારો રથ લઈ જાય છે, તેનો હેતુ પુરો પાડવામાટે, તું તત્કાળ તેનાપર પ્રેમ કરે છે અને તેને બલાઢ્ય કરીને છોડે છે. હે દોષ રહિત ઈન્દ્ર, સાધુ જનની મદદમાટે તું દોડી જાય છે તો અમારા તરફ પણ લક્ષ આપ અને સર્વથી પ્રેમાળ કવિની હાંક સાંભળે છેઃ તેમ અમારી પણ સાંભળ. ૧

હે ઈન્દ્ર, સર્વ યુદ્ધોના પ્રસંગે લઢાઈની નોબતો વાગતાં જે વીરોને તારૂં સ્તવન કરવું પડે છે, અને પાપક્ષાલનાર્થ લોકોને પણ તારૂંજ સ્તવન કરવું પડે છે તો તું, અમારી પ્રાર્થના સાંભળ. અમે શૂરોની સાથે રહીએ તો આ સ્વર્ગ મેળવી આપે છે; અને સત્પુરૂષોની સંગતથી દિવ્ય સામર્થ્ય આપે છે. હે પૂજ્ય આ અત્યંત શૂર હોવાથી બળવાન્ રાજાઓ પણ એનાજ પગ પકડે છે. (મૂર્તિમાન) તીવ્ર સામર્થ્ય આ જ હોવાથી એ જ વીરને શરણે જાય છે. ૨

---

८ अग्निं होतार ईळते, प्रिय वसूनां चेतिष्ठ अरतिं (ऋत्विजः) नि एरिरे, हव्यवाह नि एरिरे। (इमं च) विश्वायु विश्ववेदस होतार यजत कविं रण्व (अग्नि) वसूयवः देवासः अवसे, वसूयवः रण्व गीर्भिः (ईळते)।

१ हे इषिर, इन्द्र, त्वं य सन्त अपाका (अपि) मेधसातये (स्वकीय) रथ प्रणयसि, हे अनवद्य (रथ) प्रणयसि. त सद्यश्चित् अभीष्टये करः वाजिन च वशः हे अनवद्य, तूतुजान सः (त्व) अस्माक वेधसां वेधसां न अस्माक इमां वाच (शृणु)।

२ हे इन्द्र यः शुचिः पृतनासु भरहूतये य. स्म नृभि. दक्षाय्यः आसि प्रतूर्तये (यः) नृभिः (दक्षाय्यः आसि) सः त्व (न.) शुधि, । यः शूरैः (नः) स्वः सनिता यः विप्रैः वाजं तरुता, त वाजिनं ईशानासः इरध्यत, अत्य इव न वाजिन (इरध्यत)।

ખરેખર તું અદ્ભુત ચમત્કાર કરનાર છે. કારણ કે વૃષ્ટિયોગ્ય મેઘપટને તુંજ છિદ્ર પાડે છે, તેમજ દરેક દુર્જન મનુષ્યોને તું હાંકી કાઢે છે. અને, હે વીર, (અમર આત્માથી) આ નાશવંત શરીર તું જુદું રાખે છે. હે ઇંદ્ર, આ તારા અદ્ભુત પરાક્રમનું વર્ણન મેં તારીપાસે, તેમજ પોતાનાં પરાક્રમોથી પ્રખ્યાત અને આકાશમાં રહેનાર રૂદ્રપાસે, અને મિત્રપાસે કર્યું છે. તેજપ્રમાણે પરમ સુખપ્રદ વરૂણપાસે પણ મેં તારા જગદ્વિખ્યાત યશનું વર્ણન યથાસ્થિત કર્યું છે. ૩

તમારા તેમજ અમારા બન્નેના મનોરથ પૂર્ણ કરવામાટે ઇન્દ્ર અહીં આવે એવી અમારી તીવ્ર ઇચ્છા છે. આ ઇન્દ્ર અમને અત્યંત પ્રિય છે. આ વિશ્વના આત્માસામે લઢાઇમાં કોઈપણ ઉભું રહી શકતું નથી. આ હમેશાં અમારીસાથે હોવાથી સંગ્રામમાં સર્વનો પરાભવ કરનાર અમારો વિશ્વાસુ સહાયકર્તા છે. પ્રત્યેક યુદ્ધપ્રસંગે અમારાં સ્તોત્રોથી તને હર્ષ થાઓ. કારણ કે તેથીજ અમારૂં રક્ષણ થાય છે. તારી આગળ કોઈપણ શત્રુનો ક્ષણભર પણ નિભાવ લાગતો નથી. કોઈપણ શત્રુ તારી આગળ આવે તેને તું હાંકી કાઢે છે, અને મનુષ્યમાત્રનો શત્રુ ગમે તે હોય તો પણ તેને તું ઠાર કરે છે. ૪

તું અમને સહાય કરીને ઉન્મત્ત લોકોનો ગર્વ ઉતારી નાંખ. હે ભયંકર, ધગધગતા અંગાર માફક તીવ્ર શસ્ત્રાસ્ત્રોથી તેનું બળ તોડી નાંખ. પ્રથમની માફક હમણાં પણ તુંજ અમારો આગેવાન્ છે. કારણ કે હે વીર, નિષ્કલંક હોવાથી તને સર્વ જાણે છે. તું ઇચ્છિત આપનાર માટે સદ્ગુરૂપ્રમાણે અમારીપાસે આવીને અમારા શારીરિક અને માનસિક સર્વ પાપોનો નાશ કર. ૫ (૧૬)

---

३ दस्म (असि) हि रम, (यत) वृषण त्वच पिन्वसि, कचित् अररु मर्त्ये यावीः; हे शूर (अमर्त्यात्) मर्त्यं च परिहृणक्षि। हे इद्र तव तत् (त यशः) तुभ्य, तव दिवेस्वयशस रुद्राय, मित्राय वोचम्, वरुणाय सुमृळीकाय (ते) सप्रथः (यशः) सप्रथः (वोचम्)

४ अस्माक व (च) इष्ट इद्र उस्मसि-(इद्र) सखाय, विश्वायु प्रसह्वम्, युज, वाजेषु प्रसह, युजम्। वाजुषिर पत्सुषु अस्माक ब्रह्म ऊतये अव। शत्रुः त्वा न हि तरते य (पत्यसि व) स्तृणोषि, चिव शत्रुं स्तृणोषि।

५ कतिभि. कयस्य चित् अतिमतिं नि सु नम, हे उग्र वेजिष्टाभिः अरणिभिः न उग्राभिः ऊतिभिः (अतिमतिं नमय)। यथा पुरा न नेषि, हे शूर त्व हि अनेनाः मन्यसे। वन्हिः (त्वम्) वन्हिः न नः अच्छ पुरो. विश्वानि (एनांसि) अपपर्षि।

તારૂં તે પરાક્રમ મહાન્ સોમપાસે પણ વર્ણન કરવું મને યોગ્ય છે. તેમાં ચિત્તને હર્ષ 'આપનારી શક્તિ છે, તેથી તે પણ પૂજ્યજ છે. આ રાક્ષસોનો નાશ કરનાર હોવાથી પુષ્કળ પવિત્ર વિચારો (લોકોના) અંતઃકરણમાં ઉત્પન્ન થાય છે. સ્તવનની સ્ફૂર્તિ પણ આ જ આપે છે. આ પોતે પોતાના નાશક શસ્ત્રોથી નિંદકોને અને દુર્જનોને અમારી પાસેથી હાંકી કાઢીને તેનો ઉચ્છેદ કરે. મારીપાસે આવનાર પાપી મનુષ્યો તદન પિગળી 'જાઓ અને ઉની વરાળમાફક અલોપ થાઓ. ૬

હે ભગવન્ ઇંદ્ર, જે દિવ્ય ઐશ્વર્ય પરાક્રમથી પ્રાપ્ત થાય છે, જે અત્યંત રમણીય અને અત્યંત શ્રેષ્ઠ છે, અને જેના યોગે પરાક્રમનાં સત્કૃત્યો બની શકે છે, તે દિવ્ય ઐશ્વર્યનો લાભ તારી પ્રાર્થનાં તથા એકાગ્ર ધ્યાન કરવાથી અમને (ખરેખર) થશે. તું અચિંત્ય છે, માટે સદ્બુદ્ધિથી કરેલી પ્રાર્થના અને તને પ્રસન્ન કરનાર હવિ બન્નેના યોગે તારી પૂર્ણ તૃપ્તિ અમારીપાસેથી થાઓ અને સ્ફૂર્તિથી ઉત્પન્ન થયેલા સત્યાર્થબોધક શ્લોકો અને અમારો ઉત્કૃષ્ટ પ્રેમ પણ અત્યંત પૂજ્ય ઇંદ્રને મળો. ૭

જુઓ, તમારા તેમજ અમારા જેવાને માટે પણ પોતાના પવિત્ર નામના ભયથી દુષ્ટ વાસનાનું નિર્મૂલન અને દુર્જનોનો નાશ કરવામાં સહાય કરવાને ઇન્દ્ર હમેશાં તત્પર છે. માટે અમારા ઉપર ચઢાઈ કરીને અમારો ઘાત કરવાને મોકલેલી રાક્ષસ સેનાનોજ તદન નાશ થાઓ. તે અમારીપાસે પણ ન આવી પોહોંચે. તેમણે અમારી ઉપર છોડેલા અગ્નિબાણ અમારીપાસે પણ આવી શકતા નથી. ૮

---

६ तत् (ते यशः) मह्याय इन्द्रे (अपि) वोचेयम् यः इष्वान् (अतः) हव्य. न, (सः) मन्म रेजति रक्षो हा (सर्वपि) मन्म रेजति । सः स्वय अस्मत् वधैः निदः च दुर्मतिम् आ अजेत । (अस्य पुरः) अपशंसः अवतरं अव रुदेत्, क्षुद्रमिव अव रुदेत् ।

७ हे रयिवः इन्द्र, यत् सुवीर्यं रण्वं सन्तम् सुवीर्यं रयिं (अस्ति) तत् होत्रया चितन्त्या च वनेम । तत् दुर्मन्मानं ईं (इन्द्रं) सुमन्तुभिः इषा च आ पृचीमहि, सुब्रह्मतिभिः सत्याभिः सुब्रह्मतिभिः च यजत्रम् ईं आ (पृचीमहि) ।

८ अस्मे वः (अर्थे) स्वयशोभिः दुर्मतीनां परिवर्गे, दुर्मतीनां दरिमन् ऊती इन्द्रः प्र प्र (भवति) । यः न. (रक्षः) अस्मत्रे उपर्य च अत्रैः (क्षिप्ता) सा स्वयं हता ईम् अजत । न वक्षति, क्षिप्ता जूर्णिः न वक्षति ।

હે ઇન્દ્ર, વિપુળ ઐશ્વર્યવાળા તેમજ નિર્દોષ માર્ગે અમને લઈ જા. જે માર્ગે દુર્વાસના-રૂપો રાક્ષસો ન હોય તે માર્ગે અમને લઈ જા. અમે પરદેશમા હોઇએ ત્યારે અમારી સાથે રહે, અને ઘેર હોઇએ ત્યારે પણ રહે અમે પાસે અથવા દૂર હોઇએ તો પણ તારી સહાયથી—તારા કૃપાછત્રથી—અમારૂં હમેશા રક્ષણ કર. ૯

હે ઇન્દ્ર, તું અને તારી વિજયસંપત્તિ એ સર્વ અમારૂં જ છે. તારી સામે કોઈ પણ ઉંચી આંખે જોતું નથી માટેજ મોટી કીર્તિ, (જાણે કે) પોતાના જ પરમ સુખ તેમજ સંરક્ષણને માટે જીવજાન મિત્રપાસે રહે તેપ્રમાણે, તને જ વળગી રહી છે હે ઇન્દ્ર, તારૂં તેજ અત્યંત તીવ્ર છે. હે લોકતારક, હે નાશરહિત, તું જ રથમા બેઠેલા ભક્તોનું પરિપાલન કરે છે માટે હે વજ્રધારી, અમારા શિવાય બીજાઓ (જે દુષ્ટ છે તે) ના વજ્રપ્રહારથી ચુરા કરી નાખ. હે વજ્રધારી અમારો ઘાત કરવાની ઇચ્છા રાખનાર દુતોનો નાશ કરી નાખ ૧૦

હે ઇન્દ્ર, તારી સ્તુતિ થાય છે તે ભક્તિથી થાય છે. પાપોથી અમને દૂર રાખ દુર્જનોનો હમેશા નાશ કરનાર ફક્ત તું જ છે અને સાક્ષાત્ ઇશ્વર હોવાથી સર્વ દુર્જનોનો સમૂળ નાશ કરનાર પણ તું જ છે. ઘોર પાપી રાક્ષસોનો તું નાશ કરે છે, તેમજ મારા સરખા ગરીબ બ્રાહ્મણની મિત્રાચારી પણ તું જ સ્વીકારે છે, અને તેથીજ, તે આનન્દ નિધાન, જગત્પિતા પરમેશ્વરે તને પ્રકટ કર્યો—હે સુખનિધાન, રાક્ષસોનો નાશ કરનાર હોવાથી જ તને પ્રકટ કર્યો. ૧૧ (૧૭)

---

९ हे इद्र परिणसा राया अनेहसा पथा याहि, अरक्षसा (च पथा) पुरं न यादि न पराक आ सचस्व अस्तमीक (अपि) आ सचस्व । न दूरात अभिष्टिभि पाहि, आरात च (अपि) अभिष्टिभि सदा पाहि ।

१० हे इद्र त्व तरूपसा राया न (असि) उग्र त्वा चित् महिमा अवसे, अवस च मह मित्र न त्वा सक्षत्। द ओजिष्ट (इद्र) हे त्रात अमर्त्य, रथ क चित् अविता (त्वमसि)। हे अद्रिव अस्मत् अन्यं क चित् रिषं, अद्रिव रिरिक्षत चित् (रिरिषं) ।

११ हे सुष्टुत इद्र क्षिथ न पाहि, त्व दुर्मतीनां सदमित् अवयाता, देव सन् दुर्मतीना (चापि अवयाता) पापस्य रक्षस हता, विप्रस्य मावत त्राता, अथ हि इ वसो त्वा जनिता जीजनत्, वसो रक्षोहण त्वा जीजनत् ।

સૂક્ત ૧૩૦.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

હે ઇન્દ્ર, જેમ એકાદ સત્વશીળ મહાત્મા સભામાં આવીને બેસે છે અથવા સજ્જનપ્રતિપાલક રાજા પોતાને ઘેર પાછો જાય છે, તેમ તું તારા અતિ ઉંચ લોકમાથી અમારી પાસે આવ. અમે પરમ સુખની ઇચ્છા કરતાં હોવાથી સોમરસ તૈયાર થતાજ તારી પ્રાર્થના કરીને તને હાક મારીએ છીએ. જે પ્રમાણે પુત્રો પોતાના બાપને બોલાવે છે તેપ્રમાણે અમને દિવ્ય સામર્થ્ય તેમજ વિજય પ્રાપ્ત થાય માટે અમે તારી શ્રેષ્ઠ દાતાની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. ૧

જેપ્રમાણે એકાદ તરશ્યો બળદ પાંચ પાત્રોથી ભરેલી ટાકીમાંથી ઘણી આતુરતાથી પાણી પીએ છે, અથવા વરસાદથી છલોછલ ભરેલા એકાદ તલાવને તીવ્ર પ્રકાશવાળો સૂર્ય શોષી નાખે છે, તેપ્રમાણે પાષાણથી વાટીને કાઢેલો આ સોમરસ, હે ઇન્દ્ર, તું ગ્રહણ કર. તને ઘણોજ આનંદ તેમજ તારી ભરપૂર તૃપ્તિ થાય માટે તારા દિવ્ય અશ્વો સૂર્ય માફક તીવ્ર એવા) તને અહીં લઈ આવો. જેપ્રમાણે સર્વને ઉત્સાહ આપનાર સૂર્યને તે દરરોજ લાવે છે તેપ્રમાણે લાવો. ૨

અત્યંત વિશાલ પર્વતની ખડકોમાં પડેલા પત્થરમાં છુપાએલા પક્ષીનો ગર્ભ બહાર લાવ્યાપ્રમાણે આકાશમાં છુપાવી રાખેલો પ્રકાશનો ભંડાર તે ઇન્દ્ર શોધી કાઢીને જગાસામે લાવ્યો આ આંગિરસોના પ્રભુ ઇન્દ્રે પ્રકાશરૂપી ધેનુનો સમૂહ હજુ હસ્તગત કરવાનો છે કે કેમ એવી રીતે વજ્ર હાથમા લઇને આનંદગૃહનો દરવાજો પુરૂષાર્થનો દરવાજો–જે ગુપ્ત–બંધ–હતો–તે ભક્તોને માટે ખુલ્લો કરી રાખ્યો. ३

---

१ हे इंद्र अय सत्पति. न अच्छ विदथानि इव (उतवा) सत्पात. राजा अस्तम् इव, त्व परावत उप न आ याहि । प्रयस्वन्त. वय सुत सचा त्वा हवामहे । पुत्रास पितर न वाजसातय माहष्ठ (त्वा) वाजसातये (हवामहे) ।

२ हे इंद्र कोदोन सिक्त अवत वसग न ततृपाण. वसग न त्व अद्रिभि: सुवान सोम पिब । ते हर्यताय मदाय तुविष्टमाय धायस त्वा सूर्यम् हरित. विश्वा अहा सूर्य इव आ यच्छन्तु ।

३ अनन्ते अश्मनि अत. अश्मनि परिवीतम् वे गर्भ न, दिव गुहा निहितम् निधि (इंद्र.) अविन्दत् । अंगिरस्तम. गवा व्रजम् सिषासन् इव वज्री (अय) इंद्रः इष. परिवृता: (द्वार) इप पारवृता द्वार अप अवृणोत् ।

પોતાનું વજ્ર બે હાથમાં મજબૂત પકડીને તે ફેંકીને મારવામાટે અતિશય તીક્ષ્ણ તરવાર માફક ઇન્દ્રે તેને ધાર ચઢાવી. વૃત્રને ઠાર મારવા માટેજ તે વજ્રને ધાર ચઢાવી. હે ઇન્દ્ર, તું દિવ્ય તેજથી ચળકે છે. તું પોતાની દિવ્ય શક્તિ તેમજ પ્રભાવથી ભરેલો છે. તેથી ઝાડ તોડનાર જેવી રીતે કુહાડી લઇને એકાદ વૃક્ષ તદ્દન તોડી નાંખે છે તે પ્રમાણે તું ઘાતક શત્રુનો શિરચ્છેદ કરી નાંખે છે. ૪

હે ઇન્દ્ર, આ નદીઓ, ભરપૂર દોડનારા રથમાફક દોડીને સમુદ્રને જઇને મળે માટે, તેં સહેજ લીલાથી ઉત્પન્ન કરી. અમારા ઉપર પ્રસન્ન થઇને આ નદીઓએ સર્વને એકસરખું ચિરકાલસુધી ટકનારૂં એક મોટું કામ એ કર્યું છે કે મનુ રાજાને જેપ્રમાણે કામધેનુ ઇચ્છિત પદાર્થ આપે છે તેપ્રમાણે આ નદીઓમાંથી સર્વ જગતને આજ ઇચ્છિત પદાર્થ મળે છે. ૫ ૧૮

ઇચ્છિત ધનની પ્રાપ્તિ માટે અમે ગરીબ માણસ તારૂં પ્રાર્થનાસૂક્ત કાળજીથી રાગમાં બેસાડયું છે. જેપ્રમાણે એકાદ ચતુર અને કુશળ કારીગર એકાદ રથ કાળજીથી તૈયાર કરે છે તેપ્રમાણે અમે અમારા કલ્યાણ માટે તારૂં સ્વરૂપ (-અંતકરણમાં ધ્યાનથી) નિર્માણ કર્યું છે. તું નિરંતર વિજયશાલી હોવાથી, હે પરમ બુધ્ધિમંત, અમે હમેશાં તારૂં ગૌરવ કરીએ છિએ. યુધ્ધમાં પરાક્રમી અને સાહસિક વીરને વસ્રભૂષણ અર્પણ કરવા પ્રમાણે, અમે પ્રબળ થઇએ, અમને વૈભવ મળે, અને હરેક પ્રકારનું કીર્તિધન અમે જીતી લાવિએ માટે તારૂં ગૌરવ કરીએ છીએ. ૬

---

४ भुज गभस्त्याः दद्हाणः तिग्म क्षुरेव इद्रः असनाय स श्यत् अहि हत्याय सश्यत । इद्रः त्वा ओजसः सविव्यान. मज्मना शवोभिः च (सविव्यानः) तष्टेव वक्ष वनिन. नि वृश्चसि परश्वा इव वि वृश्चसि ।

५ हे इद्र त्व नद्य. रथान् इव वाजयत. रथान् इव समुद्र अच्छ सर्तवे वृथा असृज. । इत ऊतीः ताः समान अक्षित अर्थं अयुजत, (यत्) (इमा.) मनवे विश्वदोहसः धेनुः इव जनाय विश्वदोहसः (अभवन्) ।

६ वसूयन्तः (वय) आयवः इमां त वाचम् अतक्षिषु, स्वपा. धीरः रथं न सुम्नाय त्वां अतक्षिषुः । विप्र त्वां जेन्य शुंभंतो (यथा) वाजेषु वाजिन अत्य इव, शवसे धना सातये विश्वा धनानि सातये ।

રણમાં ભયપ્રદ અને રણશૂર હે ઈન્દ્ર, તારા મહા દાનશૂર ભક્ત દિવોદાસને માટે તારૂ વજ્ર લઈને તેં શત્રુના નેવું કિલ્લાઓના ચુરેચુરા કરી નાંખ્યા. મહાભયંકર ઇન્દ્રે અતિથિગ્વને માટે શમ્બરાસુરને પર્વત ઉપરથી નીચે ફેંકીને મારી નાંખ્યો. ઈન્દ્ર સર્વ પ્રકારની શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ—ભકતોને પોતાના દિવ્ય બળથી અને ઈશ્વરી સામર્થ્યથી આપે છે. ૭

ઈન્દ્રે સ્વર્ગ સુખનો લાભ દેનાર સંગ્રામમાં પોતાની શકિતથી ભકતજનોનું રક્ષણ કર્યું છે. રાજા મનુને માટે અધર્મી લોકોને તે શિક્ષા કરીને યોગ્ય માર્ગે લાવ્યો, અને કૃષ્ણવર્ણના રાક્ષસોને જીતીને તેમને તેના કબજામાં લાવી આપ્યા. (પોતાના તીવ્ર તેજથી) જાણેકે સર્વ જગતને બાળી નાંખનાર આ ઈન્દ્ર અત્યંત લોભી દુર્જનોને ભસ્મ કરી નાંખે છે. તેમજ સાધુઓને પીડા દેનાર દુષ્ટોને પણ સખત ડામ દે છે. ૮

પોતે પ્રગટ થઈને પોતાના દિવ્ય પ્રભાવથી તેણે સૂર્યનું એક ચાક (રાક્ષસોને ફેંકીને મારવા માટે) ઉગામ્યું, અને ક્રોધથી લાલચોળ થઈને સવારમાં બીજા ચાકનો અવાજ પણ બંધ કરી નાખ્યો. તે સર્વેશ્વરે તેને એકદમ સ્તબ્ધ કરી નાંખ્યું. હે પ્રજ્ઞાવાન્ ઈન્દ્ર; પુરાતન કાળમાં જ્યારે ઉશના પોતાના રક્ષણને માટે તારી પાસે આવ્યો ત્યારે (તારી પાસે આવીને) મનુષ્યોને જે સુખ મળી શકે તે સર્વ જીતીને ચિરકાલ પોતાનાજ કરી લીધા. ૯

વૃત્રના કિલ્લાઓ તોડી નાંખનાર અને ભકતની ઉપર સર્વ મનોરથોની વૃષ્ટિ કરનાર હે ઇન્દ્ર, તું અમારા અપૂર્વ સ્તોત્રોથી પ્રસન્ન થઈને તારા સંરક્ષક કૃપાછત્રથી અમારૂં રક્ષણ કર. દિવોદાસે તારૂં સ્તવન કર્યું છે માટે, દિવસના પ્રકાશથી આકાશ જેમ અવર્ણનીય શોભાય છે તેપ્રમાણે તું ગૌરવ પ્રકટ કર. १० (१९)

---

७ पूरवे महि दाशुषे दिवोदासाय, हे नृतो, हे नृतो इन्द्र त्वं वज्रेण नवतिं पुरः भिनत्। उग्रः अतिथिग्वाय शम्बरं गिरेः अव अभरत्। (अथ इन्द्रः) महः धनानि ओजसा विश्वा धनानि आजसा दयमानः (भवति)।

८ इन्द्रः शतमूतिः विश्वेषु आजिषु, स्वर्मीळ्हेषु आजिषु आर्यम् यजमानं प्र अवत्। मनवे अव्रतान् शासत्, कृष्णां त्वचं (अस्मै) अरन्धयत्। विश्वम् दक्षत् न (सः) ततृषाणम् ओषति, अर्शसानम् नि ओषति।

९ (स्वयं) जातः ओजसा सूरः चक्रं (राक्षस-निबर्हणाय) प्र वृहत्, प्रपित्वे (च अपरस्य चक्रस्य) अरुणः वाचं मुषायति ईशानः आ मुषायति। हे कवे यत् उशनाः परावतः (त्वा) ऊतये अजगन् (तदा सः) विश्वा मनुषा सुम्नानि तुर्वाणः इव, अहा विश्वा तुर्वणिः इव (अभवत्)।

१० हे वृषकर्मन्, हे पुरां दर्तः (इन्द्र) सः (त्वं) नव्येभिः उक्थैः (स्तुतः सन्) शग्मैः पायुभिः नः पाहि। हे इन्द्र। दिवोदासेभिः स्तवानः त्वं अहोभिः (प्रकाशैः) द्यौः इव वावृधीथाः।

સૂક્ત ૧૩૧.

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-इन्द्र ॥

પ્રકાશયુક્ત અને અપાર આકાશ ફક્ત ઇન્દ્રનેજ પ્રણામ કરે છે અને વિશાળ પૃથ્વી પણ સૌભાગ્યસંપન્ન થવા માટે પોતાની સર્વોત્કૃષ્ટ સંપત્તિ અને અત્યુત્તમ ફળ પુષ્પસહ ઇંદ્રને જ સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરે છે. પ્રેમથી એકત્ર થયેલા સર્વ દેવોએ ઇન્દ્રનેજ સરદારી આપી, ત્યારે અમે મનુષ્યોનો સર્વ સોમરસ અને અમે ભક્તજનોનો સર્વ હવિર્ભાગ ઇન્દ્રનેજ અર્પણ થાઓ. ૧

તું સર્વનો એકજ દેવ હોવાથી યજમાન લોક સોમ અર્પણ કરવાના દરેક પ્રસંગે પોતપોતાની રીતે ઘણીજ આતુરતાથી તારી વિનતિ કરે છે અને દરેક માણસ અક્ષય આનંદ પ્રાપ્ત થવા માટે પોતે જુદી જુદી પ્રાર્થના પણ કરે છે. માટે એકાદી પ્રાણરક્ષક નૌકાપ્રમાણે સર્વ મહત્કાર્યોના પ્રારંભમાં પ્રથમ તારી યોજના અમારે કરવી યોગ્ય છે. તેથી અમે માણસો તેમજ ભક્તજનો યજ્ઞના નિમિત્ત ગાયનના યોગે ઇન્દ્રમાં જ ચિત્ત તલ્લીન કરીએ છીએ. ૨

હે ઇન્દ્ર, તારા પ્રસાદની લાલચથી યજમાન અને તેની પત્ની વગેરે અનેક જોડકાં સ્વર્ગીય ગોધન પ્રાપ્ત થવા માટે તને હવિ અર્પણ કરે છે, અને આહુતિ આપીને અને સર્વ દુર્વાસના દૂર કરીને તારૂં પૂજન તત્પરતાથી કરે છે. દિવ્ય પ્રકાશ અને સ્વર્ગસુખમાટે ઉત્સુક થયેલા જોડકાને જ્યારે જ્યારે તું સ્વર્ગલોકમાં લઈ જાય છે ત્યારે ત્યારે, હે ઇન્દ્ર, તારૂં પ્રાણઘાતક વજ્ર દૃષ્ટિએ પડે છે. તે તને પ્રાણ જેવું છે. તેનો તારે કદિ પણ વિયોગ પડતો નથી. ૩

---

१ असुरः द्यौः इन्द्राय हि अनम्नत, (इय) मही पृथिवी द्युम्नसाता, वरीमभिः इन्द्राय (एव) वरीमभिः (अनम्नत)। सजोषसः विश्वे देवासः इन्द्रं (एव) पुरः दधिरे, (तस्मात्) विश्वा मानुषा सवनानि, मानुषा (हव्यानि) इन्द्राय (एव) रातानि सन्तु।

२ विश्वेषु हि सवनेषु वृषमण्यवः (यजमानाः) समानं एकं (देवं) त्वां पृथक् तुञ्जते, स्वः सनिष्यवः पृथक् (तुञ्जत)। तं त्वा पर्षणिं नावं न शूषस्य धुरि धीमहि, (वय) आयवः, आयवः यज्ञैः न इन्द्र स्तोमेभिः इन्द्र (एव) चितयन्त (वर्तामहि)।

३ अवस्यवः मिथुनाः गव्यस्य व्रजस्य साता इन्द्र त्वा विततस्रे। (हव्यं) निःसृजः सक्षन्तः निःसृजः (वितन्वन्ति)। यदा गव्यन्ता स्वर्यन्ता द्वा जना समूहसि, (तदा) इन्द्र वृषणं सचाभुवं हे इन्द्र सचाभुवं वज्रम् आविष्करिक्रत् (भवसि)।

શરદ્ ઋતુમાં દુર્ભેદ્ય થનાર કિલ્લા તેં તોડી નાખ્યા અને તને કોઈ રોકનાર ન હોવાથી તેં તે જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા એ તારૂં એક પરાક્રમ હમણાં સર્વ જગતને વિદિત થયું છે. હે સામર્થ્યના સાગર, તેં અધર્મી લોકોને શિક્ષા કરી અને વિજયના આનંદમાં આ પૃથ્વી, આ નદીઓ, તેમજ આ નદીકાંઠાનો પ્રદેશ તેં હસ્તગત કરી લીધો. ૪

હે ઉદાર, આ તારા પરાક્રમની કીર્તિ ભક્તોએ આનંદિત થઇને ગાઇ છે. કારણ કે તારા સહવાસને માટે અતિ આતુર થયેલા ભક્તનું તેં રક્ષણ કર્યું, અને તારી સાથે મિત્રતા કરવાને ઉત્સુક થયેલા ભક્તોને તેં સહાય કરી, તેમને માટે યુદ્ધમાં જય મેળવવા જ્યારે તેં સિંહનાદ કર્યો ત્યારે એક પછી એક એવી રીતે દરેક નદીમાંનો પ્રદેશ સત્કૃત્ય કરવા માટે તેમણે જીતીને પોતાનો કર્યો. ૫

આજ પણ સવારમાં ઇન્દ્ર અમને પોતાના કહેશે ? હે ઇન્દ્ર, અમારાં સ્તોત્ર ભાવથી લે અમે નમ્રતાથી તને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. તે, અને અમને દિવ્ય પ્રકાશનો લાભ મળે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે પણ ભાવથી લે. હે વજ્રધારી, હે વીર, દુષ્ટોનો નાશ કરવાનો વિચાર તાત્કાલિક જ્યારે તું મનમાં લાવે છે, તે સુપ્રસંગે મેં કરેલું તારૂં સ્તવન—તાત્કાલિક સ્ફૂર્તિથી અને અપૂર્વ કલ્પનાથી બનેલું આ તારૂં સ્તોત્ર—તું કૃપા કરીને સાંભળી લે. ૬

હે ઇન્દ્ર, તું અત્યંત બલિષ્ઠ હોવાથી અમારા માટે તને અતિશય પ્રેમ થાય છે. તું સ્વભવિક સર્વસમર્થ છે માટે, હે શૂર, અમારી ઉપર નિષ્કારણ દ્વેષ કરનાર દુષ્ટનો તું તારા શસ્ત્રોથી નાશ કરી નાંખ અને અમારાવિરૂદ્ધ અત્યાચાર કરનારને પણ તું મારી નાખ આ અમારી વિનંતિ સાંભળ. જો, તારી કેટલી લોકોત્તર કીર્તિ છે! માટે દુષ્ટ વાસના તેમજ સવ દુર્જન અમારી પાસે આવે નહી એમ થાઓ. એકાદ તુટેલી ગાડીમાફક રસ્તામાંજ તુટી પડો. ૭ (૨૦)

---

४ पूर्वः ते अस्य वीर्यस्य विदुः यत् हे इन्द्र शारदीः पुरः अत्र अतिरः ससहानः अव अतिरः । शवसः पते इन्द्र (त्वं) त अयज्यु मर्त्यं शासः । महीं पृथिवीं अमुष्णाः इमाः अप मदसान इमा अपः (अमुष्णाः)

५ आत् इत ते अस्य वीर्यस्य मदेषु चर्किरन् यत् हे वृषन् उशिजः अविथ, सखीयतः यत् अविथ । पृतनासु प्रवन्तवे (यत्) एभ्य. कार चकर्थ (तत) ते अन्या अन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्य तः सनिष्णत ।

६ उत अस्या. उषसः नः जुषेत हि (नः) अर्कस्य बोधि, हवीमभिः हविषः च स्वर्षाता हवीमभिः (हवस्य च बोधि) । यत् इन्द्र वज्रिन् त्वं वृषा मृधः हतवे चिकेतसि मे अस्य नवीयसः वेधसः नवीयसः (प्रतिभावतस्य) मन्म श्रुधि ।

७ त इन्द्र त्वं वावृधानः (अपि) अस्मयुः, हे तुविजात हे शूर अमित्रयत मर्त्यं वज्रेण मर्त्यं जहि, यः च नः अघायति (त अपि जहि), सुश्रवस्तमः शृणुष्व (एतद्), दुर्मतिः अपभुत विश्वा दुर्मतिः रिष्ट (रथ) न यामन् अपभुत ।

સૂક્ત ૧૩૨.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–इन्द्र ॥

હે ઉદાર ઇન્દ્ર, પ્રથમના યુધ્ધની માફક હમણાં પણ અમારી ઉપર સૈન્ય લઇને ચઢી આવનાર શત્રુઓનો તારીજ કૃપાથી અને તારાજ સંરક્ષણથી અટકાવ કરીએ અને અમારો તદન નાશ કરવા ઇચ્છનાર દુષ્ટોની ખોડ ભુલાવિએ તેમ કર. આ આણીનો વખત આવી પહોંચ્યો છે, માટે હમણાં તને સોમરસથી સંતુષ્ટ કરનાર ભક્તને આશીર્વાદ દે. અમને પરાક્રમ કરવાનીજ ઇચ્છા છે. તેથી યુદ્ધમાં અમને જે જે કાંઈ મળે અને અમે જે જે કાંઈ જીતી લાવીએ તે તે સર્વ આ યજ્ઞમાં તને સમર્પણ કરવાનો અમારો વિચાર થયો છે. ૧

સ્વર્ગલોક મેળવી આપનાર, અને ખરેખર વીર પુરૂષોના વૈભવરૂપ આ યુધ્ધપ્રસંગે ઉપાસકે સવારમાં ઉઠીને પોતે ભક્તિપૂર્વક કરેલી પ્રાર્થનાથી અને નિરંતર સેવા કરનાર જનોના પ્રેમથી સંતુષ્ટ થઇને ઇન્દ્રે શત્રુઓનો સંહાર કર્યો એ સર્વને વિદિતજ છે. આ ઇન્દ્ર એવો છે કે તેના પગે લાગીને તેનું સ્તવ કરવું જોઇએ. હે ઇન્દ્ર, તું સાક્ષાત્ સદ્ભાગ્ય હોવાથી તારી કૃપા અને તારાં મંગલપ્રદ વરદાન અમારી તરફ વળો. ૨

જે યજ્ઞમાં સુંદર આસન તારા નિવાસને માટે ભક્તોએ તૈયાર કર્યું છે તે યજ્ઞમાંથી આ અત્યંત ઉજ્વળ હવિર્ભાગ પ્રથમમાફકજ હમણાં પણ તનેજ અર્પણ થાય છે, અને સનાતન સત્ય લોકમાં ભક્તોને તુંજ લઈ જાય છે. માટે એવા ભક્તોને સૂર્યપ્રકાશના યોગે બન્નેને વચ્ચે (અંતરાળમાં) શું દેખાય છે તે કહે વારૂ ? દિવ્ય ધેનુનો સમૂહ શોધી કાઢનાર અને એક વખત જેને પોતાનો કરી લીધો તેને માટે પ્રકાશધેનુને છોડાવનાર પણ ઇન્દ્રજ છે. ૩

---

१ हे मघवन् इन्द्र (यथा) पूर्व्ये धने (तथा इदानीं अपि) त्वया ऊताः च वयं पृतन्यतः ससह्याम, वनुष्यतः च वनुयाम । नेदिष्ठे अस्मिन् अहनि सुन्वते नु अधि वोच । (यतः) अस्मिन् यज्ञे भरे कृतं (वयं) वाजयतः भरेकृतं वि चयेम ।

२ स्वर्जेषे, आप्रस्य वक्मनि (एतादृशे) भरे, उषर्बुधः स्वस्मिन् अञ्जसि, क्राणस्य स्वस्मिन् अञ्जसि इन्द्रः (शत्रून्) अहन् यथा विदे, सः हि शीर्ष्णांशीर्ष्णा उपवाच्यः, अस्मत्रा ते भद्रस्य रातयः भद्राः रातयः सध्र्यक् सन्तु।

३ यस्मिन् यज्ञे (सुजनाः) वारं क्षयं अकृण्वत (तस्मिन् यज्ञे) तत् शुशुक्वनं प्रयः प्रत्नथा ते (एव) तु ऋतस्य क्षयं वाः असि । अध तत् विवोचेः यत् (भक्ताः) द्विता अन्तः रश्मिभिः पश्यन्ति । स इन्द्रः घ अनु विदे गो एषणः बन्धुक्षिद्भ्यः गोएषणः ।

હે ઇન્દ્ર, ખરેખર તારૂં ચરિત્ર પ્રથમની પેઠે હમણાં પણ વારંવાર વર્ણન કરવા યોગ્ય છે. અંગિરસોને માટે પ્રકાશરૂપી ધેનુને પુરી રાખનાર કોટ તેં તોડી નાંખ્યો અને તે જ્ઞાનધેનુ કબજે કરીને અંગિરસોને સ્વાધીન કરી માટે તારા ભક્ત અમારા માટે પણ તું એવીજ રીતે યુદ્ધ કરીને અમને જય મેળવી આપીશજ. સર્વ અધર્મી લોકોને-(સજ્જનોને) સંતાપનાર સર્વ દુરાચારી માણસોને—જે તને સોમરસ અર્પણ કરીને તારી સેવા કરે છે, તેની સત્તા નીચે બરાબર લાવ. ૪

હે શૂર, આગળ શું થશે તે ઉત્તમ રીતે જોવાની શક્તિ તારા સામર્થ્યથી તેં ભક્તોને આપી છે. તેથી યુધ્ધપ્રસંગે સત્કીર્તિ સંપાદન કરવાની ઇચ્છા રાખનાર વીર શત્રુપર તુટી પડીને સહેજ વિજય સંપાદન કરે છે અને પુણ્ય મેળવવાને માટે તને યજ્ઞ સમર્પણ કરે છે. પુત્રપૌત્ર અને સામર્થ્ય યુક્ત દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે સંકટસમયે ગાયન કરીને તે ભક્તો મોટેથી ઇન્દ્રનીજ કૃપાની યાચના કરે છે અને બીજા દેવતાઓનું સ્તવન કરતી વખતે પણ તેમનું ચિત્ત ઇન્દ્રનાજ ઠેકાણે લાગેલું હોય છે. ૫

હે ઇન્દ્ર અને પર્વતો તમેજ અમારા આગેવાન્ છો તેથી સૈન્ય લઇને અમારી ઉપર કોઇપણ ચઢી આવે તેનો અને તેના સર્વ સાગાનો તમારા વજ્રપ્રહારથી નાશ કરી નાંખો. તમારા હથિયાર ગમે તેવા શત્રુને, તે ગમે તેટલો દૂર ગયો હોય અથવા વિકટ ઠેકાણે છુપાઈ બેઠો હોય તો પણ, મારી શકે છે. હે શૂર ઇન્દ્ર, શત્રુઓના ચુરા કરનાર શસ્ત્ર અમારા સર્વ ઠેકાણાના શત્રુઓને સંપૂર્ણ રીતે મારી નાખશે. ૬ (૨૧)

---

४ हे इंद्र ते (वीर्यं) पूर्वथा च नु इत्था प्रवाच्य यत् अंगिरोभ्यः (गवां) व्रजं अप अवृणोः, (त च) व्रज (तान्) अप विक्षन्। (एव) एभ्यः समान्या दिशा अस्मभ्यं च आयोत्सि जाप च। (पर च) सुन्वत् अवत सु वन्यः रधय दुणायन्तम् चित् अवतम् (अपि रधय)।

५ यत् हे शूर त्वं क्रतुभिः (भक्त) जनान् स ईक्षयत्। ते हि श्रवस्यवः तरुप त, श्रवस्यवः च प्रलक्ष त। तस्मै इत् प्रजावत् (दीर्घं) आयुः (लब्धुं) बाधे च ओजसा अर्चन्ति। (तेषां) धीतयः देवान् अच्छ न, धीतयः इंद्रे ओक्य दिधिर त।

६ इन्द्रापर्वता, पुरोयुधा यः नः पृतन्यात् तं, तं इत्, अप हतं; तं तं इत् वज्रेण हतं। गहनं यत् इनशत् दूरे चत्ताय छन्त्सत्; शूर, दर्मा अस्माक शत्रून् विभनः परि दर्षीष्ट।

સૂક્ત ૧૩૩.

॥ ऋषि-परुच्छेप । देवता-इन्द्र ॥

યજ્ઞ એજ ખરો સનાતન ધર્મ હોવાથી તેવડે આકાશ અને પૃથ્વી બન્નેને હું શુદ્ધ કરૂં છું. ઇન્દ્રને ન માનનાર બળવાન્ અને દુષ્ટ જંતરમંતરવાળા લોકોને પણ યજ્ઞના યોગેજ બાળીને ભસ્મ કરૂં છું. જુઓ, અમારા શત્રુઓ હલ્લાના સપાટામાં માર્યા જવાથી તેમના ટુકડે ટુકડા થઇને તે મસાણમાં પડેલા છે. ૧

હે વજ્રધારી, એકદમ હલ્લો કરીને આ જાદુટોણા કરનાર અધમોની ગરદન છુંદી નાંખ, તારા મજબુત પગનીચે-તારા સર્વવ્યાપી પગનીચે ચીરી નાંખ. ૨

હે અતિ ઉદાર ઇન્દ્ર દેવ, આ જાદુગરોની બળવાન્ ટોળી ઘોર મસાણમાં ગંદીજગામાં છુપી રહે છે. ત્યાંથી તેને શોધી કાઢીને તેના ચુરા કરી નાંખ. ૩

આની પહેલાં તે ટોળીમાંથી પચાસ પચાસની એક એવી ત્રણ ટુકડીઓના તેં તારા સપાટાથી ચુરેચુરા કરી નાંખ્યા. તે કામ તને કાંઇજ જણાયું નહી પણ ખરા ભક્ત અમને તેનું ઘણુંજ મહત્વ લાગે છે. ૪

હે ઇન્દ્ર પીળા રંગના અને વિકાળ ભયંકર અવાજ કરનાર પિશાચને ઠાર કરી નાંખ. અને તેની સાથે બીજા સર્વ રાક્ષસોનો પણ સંહાર કર. ૫

---

१ ऋतेन (यज्ञेन) उभे रोदसी पुनामि, याः महीः अनिंद्राः द्रुहः ताः स दहामि । (पश्य) यत्र अमित्राः अभिव्लग्य हताः, परितृळ्हाः च वलस्थान अशेरन् ।

२ हे अद्रिवः अभिव्लग्य चित् यातुमतीनां शीर्षा छिंद्धि, वटूरिणा पदा महा वटूरिणा पदा (छिंद्धि) ।

३ हे मघवन् आसां यातुमतीनां शर्धः अव जहि, वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके ।

४ यासां तिस्रः पञ्चाशतः अभिव्लगैः अपावपः, तत् (यद्यपि) ते तत् सु मनायति, (भक्तः) ते (जीव) सु मनायति ।

५ हे इन्द्र पिशङ्गभृष्टिम् अम्भृणम् पिशाचिम् सं मृण, सर्वं रक्षः नि बर्हय ।

હે ઇંદ્ર આ ઘોર અંધકારનો તદ્દન નાશ કર. અમારી પ્રાર્થના તરફ તારૂં ધ્યાન છે કે? આકાશમાંથી વીજળીની વૃષ્ટી કરનાર હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર, તારા આ અતિશય તીવ્ર તાપની ભીતીથી પૃથ્વી માફક આકાશ પણ ભયથી એકદમ ખિન્ન થયું હોય તેમ લાગે છે. તું ઘાતક શસ્ત્રોને ધાર ચઢાવીને સર્વ ઠેકાણે સંચાર કરે છે, પરંતુ સાધુઓને પણ અચિંત્ય તું સજ્જનોને કાંઇપણ ઇજા ન પહોંચાડતાં એકવીસ સેવકો સાથે સંચાર કરે છે. ૬

ખરેખર, સર્વ સંપત્તિનો ભંડાર સોમરસ અર્પણ કરનાર યજમાનનેજ મળે છે. સોમરસ અર્પણ કરનાર ભક્તજ શત્રુઓને પોતાની આજ્ઞામાં રાખી શકે છે, અને દેવોના દુશ્મનોનો પણ પરાભવ કરી શકે છે. સોમરસ અર્પણ કરનાર શૂર ભક્ત કોઇથી પણ પરાભવ ન પામતાં હજારો વખત જય મેળવે છે. ઇન્દ્ર આવા ભક્તનેજ ગમે તેટલી સુખસંપત્તિ અને દિવ્ય ઐશ્વર્ય પણ આપે છે. ૭ (૨૨) (૧૯)

---

६ हे अद्रिवः इन्द्र, भद्रः भवः दादृहि, श्रुधि नः, हे अद्रिवः घृणात् सीदा न, क्षाः न द्यौः (अपि) भीषा शुशोच हि। त्वं शुष्मितमः हि वधैः उग्रेभिः ईयसे, (पर च) हे सत्वभिः अप्रतीत शूर, त्वं हे शूर अपृच्छ्यमानः त्रिसप्तैः सत्वभिः (ईयसे)।

७ सुन्वन् हि परीणसः क्षयं वनोति, सुन्वानः हि द्विषः अव यजति, देवानां द्विषः अव यजति स्म। सुन्वानः। शूरः वाजी अवृतः सहस्रा सिषासति। सुन्वानाय इन्द्रः (सुख) आभुवं ददाति, रयिं आभुवं ददाति।

અનુવાક ૨૦.

સૂક્ત ૧૩૪

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–वायु ॥

હે વાયુ, તારા પવન સરખા વેગવાન્ ઘોડા, આ સ્વાદીષ્ટ હવિપાસે આ સોમરસનો સર્વથી પહેલા ઉત્તમ રીતે સ્વાદ લેવામાટે, તને અહીં લઈ આવે. આ સત્યતા અને માધુર્ય યુક્ત, તેમજ જ્ઞાનમય અને ઉત્તમ સ્તોત્ર તને રંજન કરો–નિયુત્ નામના વાયુરૂપ ઘોડા, રથને જોડીને અમે અને અમારા ઉપાસકે અર્પણ કરેલા હવિનો સ્વીકાર કરવામાટે, (તું) અહીં આવ. ૧

હે વાયુદેવ, અમારો આ સોમરસ આનંદદાયક અને ઉત્સાહ પ્રદ છે, તે ઘણી ખુબીથી તૈયાર કરેલો હોવાથી તેનું તેજ એવું છે કે જાણે કે તે સ્વર્ગ લોકનોજ છે. ઉપરાંત તેમાં દૂધ નાંખવાથી તે ઘણોજ સ્વાદીષ્ટ કર્યો છે. માટે આ સોમરસથી તું આનંદીત થા. તારા સહાયકારી ઘોડા, મહા સામર્થ્યવાન્ તારી સાથે સેવા કરવામાટે હમેશાં તૈયાર રહે છે. હમેશાં રથને જોડેલા તે ઘોડા, જ્યારે જ્યારે ભક્તોના હૃદયમાં પવિત્ર વિચાર જાગૃત કરવાને તત્પર થાય છે, ત્યારે ત્યારે અમારા બુદ્ધિમાન્ ઋત્વિજ આ વાયુને ઉદ્દેશીને સ્તોત્ર ગાન કરે છે. ૨

વાયુદેવ પોતાના રથને (કોઈ વખતે) બે ટિપકીદાર (અને કોઈ વખતે) બે લાલ ઘોડા જોડે છે. આ વાયુદેવ પોતાને મરજી પડે ત્યાં લઈ જવા માટે અતિશય વેગવાન્ અને અતિશય બલવાન્ ઘોડા રથની ધુંસરીએ જોડે છે. હે વાયુદેવ, જેપ્રમાણે નિદ્રાવશ થયેલી પ્રિયતમાને પ્રિયકર પ્રેમથી જાગૃત કરે છે તેપ્રમાણે અમારા અન્તઃકરણમાંની ઉંચી કલ્પના તું જાગૃત કર અને પૃથ્વી તેમજ આકાશ ઉપરનો (અંધકારનો) પડદો દૂર કરીને તે અમને દેખાય તેમ કર, અને અમારા હાથને સત્કર્મ કરવામાટે ઉષાને સુપ્રકાશિત કર. ૩

---

१ हे वायो (ते) जुवः ररहाणाः अभि प्रयः त्वा वहन्तु, इह पूर्वपीतये, सोमस्य पूर्वपीतये आवहन्तु । (इय) जानति उर्ध्वा च सूनृता तं मनः अनु तिष्ठतु, हे वायो नियुत्वता रथेन दावने मखस्य दावने आ याहि ।

२ हे वायो अस्मत् इदवः मन्दिनः क्राणासः, सुकृताः अभिद्यवः, गोभिः क्राणाः अभिद्यवः त्वा मन्दन्तु । यत् ह क्राणाः ऊतयः (अश्वाः) दक्ष त्वा इरध्यै सच त, यदा त नियुतः धियः दावने समीचीनाः (भवन्ति) (ऋत्विजः) ई धियः उपब्रवते ।

३ वायुः (कदाचित्) रोहिता. वायु (कदाचित्) अरुणाः (अश्वाः) युङ्क्ते । (अय) वायुः रथे धुरि वोळ्हवे, (सवत्र वोळ्हव अजिरा. वहिष्ठा (अश्वाः) धुरि (युङ्क्ते) । जार. आ ससतीं इव पुरंधि प्रबोधय । रोदसी प्रचक्षय, उषसः वासय, श्रवसे उषसः वासय ।

હે વાયુદેવ, તારા માટે આ દેદીપ્યમાન ઉષાદેવી પોતાના અપૂર્વ કિરણના તેજમાં સુંદર અને બારીક મંગળ વસ્ત્રો આકાશમાં દૂરસુધી ઉઘાડીને તૈયાર રાખે છે. અમૃત દેનારી દિવ્ય ધેનુઓ પણ તારે માટેજ સઘળા રમણીય પદાર્થો આપે છે, આકાશના ઉદરમાં તું નદીઓના પોષણમાટે વાદળાં ઉત્પન્ન કરે છે. ૪

આ સ્વચ્છ અને શુભ્ર સોમરસ હુંશિઆરી લાવનાર છે, પણ તે કામમાં તે જરા કડકજ છે. તે તને શાંત બેસવા દેતો નથી, પણ મેઘમંડળમાં જોરથી ભ્રમણ કરાવે છે અને જલવૃષ્ટિ કરાવે છે. પ્રવાસમાં ગભરાયેલા અને થાકેલા ભક્તની ઉપર (હલ્લા કરવા માટે) ચોર લોકો અંગપર આવ્યા હોય ત્યારે તારૂં મંગળ નામ લઇને સ્તવન કરવાથી, સર્વ જગત્ પ્રતિકૂળ હોય તો પણ ફક્ત તેની ભક્તિને લીધે (પ્રસન્ન થઇને) તારી દિવ્ય શક્તિથી ઘાડ અંધકારમાં પણ તું તેનું સંરક્ષણ કરે છે. ૫

હે વાયુદેવ, (યજ્ઞમાં) તું સર્વની આગળ આવે છે, માટે અમારા આ સોમરસનું પાન પ્રથમ તારેજ કરવું જોઇએ આ ઉપરાંત, આ (સોમરસ), નાના પ્રકારના હવિ અર્પણ કરીને પાપોથી દૂર રહેવાનો પ્રયત્ન કરનારા ભક્તોએજ, તને અર્પણ કરેલો છે. તારાજ માટે ધેનુ ઉત્કૃષ્ટ, ઘટ્ટ, અને અતિશય કસદાર દૂધ આપે છે. ૬ (૨૩)

---

४ तुभ्य शचयः उषस (श्वेषु) दसु रश्मिषु नव्येषु रश्मिषु चित्रा भद्रा वस्त्रा परावति तन्वते। तुभ्य सबर्दुघा धेनुः विश्वा वसूनि दाहते। त्व मरुतः दिवः वक्षणाभ्यः, वक्षणाभ्यः आ अजनयः।

५ (इमे) शुक्रास. शुचयः (सोमासः) तुरण्यन्तः (पर च) मदेषु उग्राः त्वां इषणत, भुर्वणि, अपां भुर्वणि इषणत। त्सारी दसमानः (भक्तः) तक्ततीये त्वां भग ईट्टे। (तदा) त्वम् (त भक्त) विश्वस्मात भुवनात् धर्मणा पासि, असुर्यात् (अपि) धर्मणा पासि।

६ हे वायो, त्व अपूर्व्यः प्रथम, नः एषाम् सोमाना पीतिम् अर्हसि, सुतानां पीतिं अर्हसि। उत विहुत्मतीनां, विवर्जुषीणा विशाम् (एव अय सोम)। ते इत् विश्वाः धनवः आशिर दुह्रे, घृत आशीर दुह्रे।

॥ १३५ ॥ ऋषिः—परुच्छेपः । देवता—वायुः । छन्दः—अत्यष्टिः ॥

॥ १३५ ॥ स्तीर्णं बर्हिरुप नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते शतिनीभिर्नियुत्वते । तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे । प्र ते सुतासो मधुमन्तो अस्थिरन्मदाय क्रत्वे अस्थिरन् ॥ १ ॥
तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः स्पार्हा वसानः परि कोशमर्षति शुक्रा वसानो अर्षति ॥ तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते । वह वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः ॥ २ ॥
आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये ॥ तवायं भाग ऋत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा । अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ॥ ३ ॥

स्तीर्णम् । बर्हिः । उप । नः । याहि । वीतये । सहस्रेण । निऽयुता । नियुत्वते । शतिनीभिः । नियुत्वते ॥ तुभ्यम् । हि । पूर्वऽपीतये । देवाः । देवाय । येमिरे । प्र । ते । सुतासः । मधुऽमन्तः । अस्थिरन् । मदाय । क्रत्वे । अस्थिरन् ॥ १ ॥
तुभ्य । अयम् । सोमः । परिऽपूतः । अद्रिऽभिः । स्पार्हा । वसानः । परि । कोशम् । अर्षति । शुक्रा । वसानः । अर्षति ॥ तव । अयम् । भागः । आयुषु । सोमः । देवेषु । हूयते । वह । वायो इति । निऽयुतः । याहि । अस्मऽयुः । जुषाणः । याहि । अस्मऽयुः ॥ २ ॥ आ । नः । नियुत्ऽभिः । शतिनीभिः । अध्वरम् । सहस्रिणीभिः । उप । याहि । वीतये । वायो इति । हव्यानि । वीतये ॥ तव । अयम् । भागः । ऋत्वियः । सऽरश्मिः । सूर्ये । सचा । अध्वर्युऽभिः । भरमाणाः । अयंसत । वायो इति । शुक्राः । अयंसत ॥ ३ ॥

आ वां रथो नियुत्वान्वक्षदवसेऽभि प्रयांसि सुधितानि वीतये वायो हव्यानि वीतये ॥ पिबतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम् ।
वायवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम् ॥ ४ ॥
आ वां धियो ववृत्युरध्वराँ उपेममिन्दुं मर्मृजन्त वाजिनमाशुमत्यं न वाजिनम् । तेषां पिबतमस्मयू आ नो गन्तमिहोत्या ।
इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम् ॥ ५ ॥ २४ ॥
इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत । एते वामभ्यसृक्षत तिरः पवित्रमाशवः ।
युवायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्यव्यया ॥ ६ ॥

आ । वां । रथः । नियुत्वान् । वक्षत् । अवसे । अभि । प्रयांसि । सुऽधितानि । वीतये । वायो इति । हव्यानि । वीतये ॥ पिबतं । मध्वः । अंधसः । पूर्वऽपेयं । हि । वां । हितं । वायो इति । आ । चंद्रेण । राधसा । आ । गतं । इंद्रः । च । राधसा । आ । गतं ॥ ४ ॥ आ । वां । धियः । ववृत्युः । अध्वरान् । उप । इमं । इंदुं । मर्मृजंत । वाजिनं । आशुं । अत्यं । न । वाजिनं ॥ तेषां । पिबतं । अस्मयू इत्यस्मऽयू । आ । नः । गंतं । इह । ऊत्या । इंद्रवायू इति । सुतानां । अद्रिऽभिः । युवं । मदाय । वाजऽदा । युवं ॥ ५ ॥ २४ ॥ इमे । वां । सोमाः । अप्ऽसु । आ । सुताः । इह । अध्वर्युऽभिः । भरमाणाः । अयंसत । वायो इति । शुक्राः । अयंसत ॥ एते । वां । अभि । असृक्षत । तिरः । पवित्रं । आशवः । युवाऽयवः । अति । रोमाणि । अव्यया । सोमासः । अति । अव्यया ॥ ६ ॥

अति वायो ससतो याहि शश्वतो यत्र ग्रावा वदति तत्र गच्छतं गृहमि-
न्द्रश्च गच्छतम् । वि सूनृता ददृशे रीयते घृतमा पूर्णया नियुता याथो
अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम् ॥ ७ ॥
अत्राह तद्वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुपतिष्ठन्त जायवोऽस्मे ते सन्तु
जायवः । साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वाय उप दस्यन्ति धेनवो
नाप दस्यन्ति धेनवः ॥ ८ ॥
इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसोऽन्तर्नदी ते पतयन्त्युक्षणो महि व्राधन्त उक्षणः ।
धन्वन्चिद्ये अनाशवो जीराश्चिदगिरौकसः ।
सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः ॥ ९ ॥ २९ ॥

अति । वायो इति । ससतः । याहि । शश्वतः । यत्र । ग्रावा । वदति । तत्र । गच्छतं । गृहं । इंद्रः । च । गच्छतं ॥ वि । सूनृता । ददृशे । रीयते । घृतं । आ । पूर्णया । निऽयुता । याथः । अध्वरं । इंद्रः । च । याथः । अध्वरं ॥ ७ ॥ अत्र । अह । तत् । वहेथे इति । मध्वः । आऽहुतिं । यं । अश्वत्थं । उपऽतिष्ठंत । जायवः । अस्मे इति । ते । संतु । जायवः । साकं । गावः । सुवते । पच्यते । यवः । न । ते । वायो इति । उप । दस्यंति । धेनवः । न । अप । दस्यंति । धेनवः ॥ ८ ॥ इमे । ये । ते । सु । वायो इति । बाहुऽओजसः । अंतः । नदी इति । ते । पतयंति । उक्षणः । महि । व्राधंतः । उक्षणः ॥ धन्वन् । चित् । ये । अनाशवः । जीराः । चित् । अगिराऽओकसः । सूर्यस्यऽइव । रश्मयः । दुःऽनियंतवः । हस्तयोः । दुःऽनियंतवः ॥ ९ ॥ २९ ॥

॥ १३६ ॥ ऋषि:-परुच्छेपः । देवता-मित्रावरुणौ । छन्दः-अत्यष्टिः ॥

॥ १३६ ॥ प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां बृहन्नमो हव्यं मतिं भरता मृळयद्भ्यां स्वादिष्ठं मृळयद्भ्याम् । ता सम्राजा घृतासुती यज्ञेयज्ञ उपस्तुता । अथैनोः क्षत्रं न कुतश्चनाधृषे देवत्वं नू चिदाधृषे ॥ १ ॥
अदर्शि गातुरुरवे वरीयसी पन्था ऋतस्य समयंस्त रश्मिभिश्चक्षुर्भगस्य रश्मिभिः । द्युक्षं मित्रस्य सादनमर्यम्णो वरुणस्य च । अथा दधाते बृहदुक्थ्यं१ वय उपस्तुत्यं बृहद्वयः ॥ २ ॥
ज्योतिष्मतीमदितिं धारयत्क्षितिं स्वर्वतीमा सचेते दिवेदिवे जागृवांसा दिवेदिवे । ज्योतिष्मत्क्षत्रमाशाते आदित्या दानुनस्पती । मित्रस्तयोर्वरुणो यातयज्जनोऽर्यमा यातयज्जनः ॥ ३ ॥

प्र । सु । ज्येष्ठं । निऽचिराभ्यां । बृहत् । नमः । हव्यं । मतिं । भरत । मृळयत्ऽभ्यां । स्वादिष्ठं । मृळयत्ऽभ्यां । ता । संऽराजा । घृतासुती इति घृतऽआसुती । यज्ञेऽयज्ञे । उपऽस्तुता । अथ । एनोः । क्षत्रं । न । कुतः । चन । आऽधृषे । देवऽत्वं । नु । चित् । आऽधृषे ॥ १ ॥ अदर्शि । गातुः । उरवे । वरीयसी । पन्थाः । ऋतस्य । सं । अयंस्त । रश्मिऽभिः । चक्षुः । भगस्य । रश्मिऽभिः ॥ द्युक्षं । मित्रस्य । सदनं । अर्यम्णः । वरुणस्य । च । अथ । दधाते इति । बृहत् । उक्थ्यं । वयः । उपऽस्तुत्यं । बृहत् । वयः ॥ २ ॥ ज्योतिष्मतीं । अदितिं । धारयत्ऽक्षितिं । स्वःऽवतीं । आ । सचेते इति । दिवेऽदिवे । जागृऽवांसा । दिवेऽदिवे । ज्योतिष्मत् । क्षत्रं । आशाते इति । आदित्या । दानुनः । पती इति । मित्रः । तयोः । वरुणः । यातयत्ऽजनः । अर्यमा । यातयत्ऽजनः ॥ ३ ॥

अयं मित्राय वरुणाय शन्तमः सोमो भूत्ववपानेष्वाभगो देवो देवेष्वाभग ।
तं देवासो जुषेरत विश्वे अद्य सजोषसः ।
तथा राजाना करथो यदीमह ऋतावाना यदीमहे ॥ ४ ॥
यो मित्राय वरुणायाविधज्जनोऽनर्वाणं तं परि पातो अंहसो दाश्वांसं मर्तमंहसः । तमर्यमाभि रक्षत्यृजूयन्तमनु व्रतम् ।
उक्थैर्य एनोः परिभूषति व्रतं स्तोमैराभूषति व्रतम् ॥ ५ ॥
नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां मित्राय वोचं वरुणाय मीळ्हुषे सुमृळीकाय मीळ्हुषे ॥ इन्द्रमग्निमुप स्तुहि द्युक्षमर्यमणं भगम् ।
ज्योग्जीवन्तः प्रजया सचेमहि सोमस्योती सचेमहि ॥ ६ ॥
ऊती देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयशसो मरुद्भिः ।
अग्निर्मित्रो वरुणः शर्म यंसन् तदश्याम मघवानो वयं च ॥ ७ ॥ २६ ॥ १ ॥

अयं । मित्राय । वरुणाय । शंऽतमः । सोमः । भूतु । अवऽपानेषु । आऽभगः । देवः । देवेषु । आऽभगः ॥ तं । देवासः । जुषेरत । विश्वे । अद्य । सऽजोषसः । तथा । राजाना । करथः । यत् । ईमहे । ऋतऽवाना । यत् । ईमहे ॥ ४ ॥
यः । मित्राय । वरुणाय । अविधत् । जनः । अनर्वाणं । तं । परि । पातः । अंहसः । दाश्वांसं । मर्तं । अंहसः ॥ तं । अर्यमा । अभि । रक्षति । ऋजुऽयंतं । अनु । व्रतं । उक्थैः । यः । एनोः । परिऽभूषति । व्रतं । स्तोमैः । आऽभूषति । व्रतं ॥ ५ ॥
नमः । दिवे । बृहते । रोदसीभ्यां । मित्राय । वोचं । वरुणाय । मीळ्हुषे । सुऽमृळीकाय । मीळ्हुषे ॥ इंद्रं । अग्निं । उप । स्तुहि । द्युक्षं । अर्यमणं । भगं । ज्योक् । जीवंतः । प्रऽजया । सचेमहि । सोमस्य । ऊती । सचेमहि ॥ ६ ॥
ऊती । देवानां । वयं । इंद्रऽवंतः । मंसीमहि । स्वऽयशसः । मरुत्ऽभिः । अग्निः । मित्रः । वरुणः । शर्म । यंसन् । तत् । अश्याम । मघऽवानः । वयं । च ॥ ७ ॥ २६ ॥ १ ॥

इति द्वितीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

॥ १३७ ॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–मित्रावरुणौ । छन्द–निचृच्छक्करी ॥

॥१३७॥ सुषुमा यातमद्रिभिर्गोश्रीता मत्सरा इमे सोमासो मत्सरा इमे
आ राजाना दिविस्पृशास्मत्रा गन्तमुप नः ।
इमे वां मित्रावरुणा गवाशिरः सोमाः शुक्रा गवाशिरः ॥ १ ॥
इम आ यातमिन्दवः सोमासो दध्याशिरः सुतासो दध्याशिरः ।
उत वामुषसो बुधि साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ।
सुतो मित्राय वरुणाय पीतये चारुर्ऋताय पीतये ॥ २ ॥
तां वां धेनुं न वासरीमंशुं दुहन्त्यद्रिभिः सोमं दुहन्त्यद्रिभिः ।
अस्मत्रा गन्तमुप नोऽर्वाञ्चा सोमपीतये ।
अयं वां मित्रावरुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ॥ ३ ॥ १ ॥

सुसुम । आ । यातं । अद्रिऽभिः । गोऽश्रीताः । मत्सराः । इमे । सोमासः । मत्सराः । इमे ॥ आ । राजाना । दिविऽस्पृशा । अस्मऽत्रा । गंतं । उप । नः । इमे । वा । मित्रावरुणा । गोऽआशिरः । सोमाः । शुक्राः । गोऽआशिरः ॥ १ ॥ इमे । आ । यातं । इंदवः । सोमासः । दधिऽआशिरः । सुतासः । दधिऽआशिरः । उत । वा । उषसः । बुधि । साकं । सूर्यस्य । रश्मिऽभिः । सुतः । मित्राय । वरुणाय । पीतये । चारुः । ऋताय । पीतये ॥ २ ॥ ता । वा । धेनुं । न । वासरीं । अंशुं । दुहंति । अद्रिऽभिः । सोमं । दुहंति । अद्रिऽभिः ॥ अस्मऽत्रा । गंतं । उप । नः । अर्वाचा । सोमऽपीतये । अयं । वा । मित्रावरुणा । नृऽभिः । सुतः । सोमः । आ । पीतये । सुतः ॥ ३ ॥ १ ॥

॥ १३८ ॥ ऋषिः-परुच्छेपः । देवता-पूषा । छन्द -अत्यष्टिः ॥

॥१३८॥ प्रप्र पूष्णस्तुविजातस्य शस्यते महित्वमस्य तवसो न तन्दते स्तोत्रमस्य न तन्दते । अर्चामि सुम्नयन्नहमन्त्यूतिं मयोभुवम् ।
विश्वस्य यो मन आयुयुवे मखो देव आयुयुवे मखः ॥ १ ॥
प्र हि त्वा पूषन्नजिरं न यामनि स्तोमेभिः कृण्व ऋणवो यथा मृध उष्ट्रो न पीपरो मृधः ॥ हुवे यत्त्वा मयोभुवं देवं सख्याय मर्त्यः ।
अस्माकमाङ्गूषान्द्युम्निनस्कृधि वाजेषु द्युम्निनस्कृधि ॥ २ ॥
यस्य ते पूषन्त्सख्ये विपन्यवः क्रत्वा चित्सन्तोऽवसा बुभुज्रिर इति क्रत्वा बुभुज्रिरे । तामनु त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे ।
अहेळमान उरुशंस सरी भव वाजेवाजे सरी भव ॥ ३ ॥

प्रऽप्र । पूष्णः । तुविऽजातस्य । शस्यते । महिऽत्वं । अस्य । तवसः । न । तंदते । स्तोत्रं । अस्य । न । तंदते ॥ अर्चामि । सुम्नऽयन् । अहं । अंतिऽऊतिं । मयःऽभुवं । विश्वस्य । यः । मनः । आऽयुयुवे । मखः । देवः । आऽयुयुवे । मखः ॥१॥
प्र । हि । त्वा । पूषन् । अजिरं । न । यामनि । स्तोमेभिः । कृण्वे । ऋणवः । यथा । मृधः । उष्ट्रः । न । पीपरः । मृधः ॥ हुवे । यत् । त्वा । मयःऽभुवं । देवं । सख्याय । मर्त्यः । अस्माकं । आंगूषान् । द्युम्निनः । कृधि । वाजेषु । द्युम्निनः । कृधि ॥ २ ॥
यस्य । ते । पूषन् । सख्ये । विपन्यवः । क्रत्वा । चित् । संतः । अवसा । बुभुज्रिरे । इति । क्रत्वा । बुभुज्रिरे ॥ तां । अनु । त्वा । नवीयसीं । निऽयुतं । रायः । ईमहे । अहेळमानः । उरुऽशंस । सरी । भव । वाजेऽवाजे । सरी । भव ॥ ३ ॥

अस्या ऊ षु ण उप सातये भुवोऽहेळमानो ररिवाँ अजाश्व श्रवस्यतामजाश्व ।
ओ षू त्वा ववृतीमहि स्तोमेभिर्दस्म साधुभिः ।
नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सख्यमपह्नुवे ॥ ४ ॥ २ ॥

॥ १३९ ॥ ऋषिः—परुच्छेपः । देवता—विश्वेदेवाः । छंद—अत्यष्टिः ॥

॥ १३९ ॥ अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दध आ नु तच्छर्धो दिव्यं वृणीमह इन्द्रवायू वृणीमहे । यद्ध क्राणा विवस्वति नाभा सन्दायि नव्यसी ।
अध प्र सू न उप यन्तु धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥ १ ॥
यद्ध त्यन्मित्रावरुणावृतादध्याददाथे अनृतं स्वेन मन्युना दक्षस्य स्वेन मन्युना ।
युवोरित्थाधि सद्मस्वपश्याम हिरण्ययं ।
धीभिश्चन मनसा स्वेभिरक्षभिः सोमस्य स्वेभिरक्षभिः ॥ २ ॥

अस्याः । ऊं इति । सु । नः । उप । सातये । भुवः । अहेळमानः । ररिऽवान् । अजऽअश्व । श्रवस्यता । अजऽअश्व ॥ ओ इति । सु । त्वा । ववृतीमहि । स्तोमेभिः । दस्म । साधुऽभिः । नहि । त्वा । पूषन् । अतिऽमन्ये । आघृणे । न । ते । सख्यं । अपऽह्नुवे ॥ ४ ॥ २ ॥

अस्तु । श्रौषट् । पुरः । अग्निं । धिया । दधे । आ । नु । तत् । शर्धः । दिव्यं । वृणीमहे । इंद्रवायू इति । वृणीमहे ॥ यत् । ह । क्राणा । विवस्वति । नाभा । संऽदायि । नव्यसी । अध । प्र । सु । नः । उप । यंतु । धीतयः । देवान् । अच्छ ॥ १ ॥ यत् । ह । त्यत् । मित्रावरुणौ । ऋतात् । अधि । आददाथे इति । अनृतं । स्वेन । मन्युना । दक्षस्य । स्वेन । मन्युना ॥ युवोः । इत्था । अधि । सद्मऽसु । अपश्याम । हिरण्ययं । धीभिः । चन । मनसा । स्वेभिः । अक्षऽभिः । सोमस्य । स्वेभिः । अक्षऽभिः ॥ २ ॥

युवां स्तोमेभिर्देवयन्तो अश्विनाश्रावयन्त इव श्लोकमायवो युवां
हव्याभ्या३यवः । युवोर्विश्वा अधि श्रियः पृक्षश्च विश्ववेदसा
पुषायन्ते वां पवयो हिरण्यये रथे दस्रा हिरण्यये ॥ ३ ॥
अचेति दस्रा व्यु१नाकमृण्वथो युञ्जते वां रथयुजो दिविष्टिष्वध्वस्मानो
दिविष्टिषु । अधि वां स्थाम वन्धुरे रथे दस्रा हिरण्यये ।
पथेव यन्तावनुशासता रजोऽञ्जसा शासता रजः ॥ ४ ॥
शचीभिर्नः शचीवसू दिवा नक्तं दशस्यतम् ।
मा वां रातिरुप दसत्कदा चनास्मद्रातिः कदा चन ॥ ५ ॥ ३ ॥

युवां । स्तोमेभिः । देवऽयंतः । अश्विना । आश्रवयंतःऽइव । श्लोकं । आयवः ।
युवां । हव्या । अभि । आयवः ॥ युवोः । विश्वाः । अधि । श्रियः । पृक्षः । च ।
विश्वऽवेदसा । पुषायंते । वां । पवयः । हिरण्यये । रथे । दस्रा । हिरण्यये ॥ ३ ॥
अचेति । दस्रा । वि । ऊं इति । नाकं । ऋण्वथः । युंजते । वां । रथऽयुजः ।
दिविष्टिषु । अध्वस्मानः । दिविष्टिषु ॥ अधि । वां । स्थाम । वंधुरे । रथे । दस्रा ।
हिरण्यये । पथाऽइव । यंतौ । अनुऽशासता । रजः । अंजसा । शासता । रजः ॥ ४ ॥
शचीभिः । नः । शचीवसू इति शचीऽवसू । दिवा । नक्तं । दशस्यतं । मा । वां ।
रातिः । उप । दसत् । कदा । चन । अस्मत् । रातिः । कदा । चन ॥ ५ ॥ ३ ॥

वृषन्निन्द्र वृषपाणास इन्दव इमे सुता अद्रिषुतास उद्भिदस्तुभ्यं सुतास
उद्भिदः । ते त्वा मन्दन्तु दावने महे चित्राय राधसे ।
गीर्भिर्गिर्वाह स्तवमान आ गहि सुमृळीको न आ गहि ॥ ६ ॥
ओ षू णो अग्ने शृणुहि त्वमीळितो देवेभ्यो ब्रवसि यज्ञियेभ्यो राजभ्यो
यज्ञियेभ्यः । यद्ध त्यामङ्गिरोभ्यो धेनुं देवा अदत्तन ।
वि तां दुह्रे अर्यमा कर्तरी सचाँ एष तां वेद मे सचा ॥ ७ ॥
मो षु वो अस्मदभि तानि पौंस्या सना भूवन्द्युम्नानि मोत जारिषुरस्मत्पुरोत
जारिषुः । यद्वश्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषादमर्त्यम् ।
अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च दुष्टरम् ॥ ८ ॥

वृषन् । इंद्र । वृषऽपानासः । इंदवः । इमे । सुताः । अद्रिऽसुतासः । उत्ऽभिदः । तुभ्यं सुतासः । उत्ऽभिदः ॥ ते । त्वा । मंदंतु । दावने । महे । चित्राय । राधसे । गीःऽभिः । गिर्वाहः । स्तवमानः । आ । गहि । सुऽमृळीकः । नः । आ । गहि ॥६॥ ओ इति । सु । नः । अग्ने । शृणुहि । त्वं । ईळितः । देवेभ्यः । ब्रवसि । यज्ञियेभ्यः । राजऽभ्यः । यज्ञियेभ्यः ॥ यत् । ह । त्यां । अंगिरःऽभ्यः । धेनुं । देवाः । अदत्तन । वि । तां । दुह्रे । अर्यमा । कर्तरि । सचा । एषः । तां । वेद । मे । सचा ॥ ७ ॥ मो इति । सु । वः । अस्मत् । अभि । तानि । पौंस्या । सना । भूवन् । द्युम्नानि । मा । उत । जारिषुः । अस्मत् । पुरा । उत । जारिषुः ॥ यत् । वः । चित्रं । युगेऽयुगे । नव्यं । घोषात् । अमर्त्यं । अस्मासु । तत् । मरुतः । यत् । च । दुस्तरं । दिधृत । यत् । च । दुस्तरं ॥ ८ ॥

दध्यङ् ह मे जनुषं पूर्वो अङ्गिराः प्रियमेधः कण्वो अत्रिर्मनुर्विदुस्ते मे पूर्वे मनुर्विदुः । तेषां देवेष्वायतिरस्माकं तेषु नाभयः ।
तेषां पदेन मह्या नमे गिरेन्द्राग्नी आ नमे गिरा ॥ ९ ॥
होता यक्षद्वनिनो वन्त वार्यं बृहस्पतिर्यजति वेन उक्षभिः पुरुवारेभिरुक्षभिः ।
जगृभ्मा दूरआदिशं श्लोकमद्रेरध त्मना ।
अधारयदररिन्दानि सुक्रतुः पुरू सद्मानि सुक्रतुः ॥ १० ॥
ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ ।
अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥११॥४॥२०॥

॥ एकविंशोऽनुवाकः ॥

॥ १४० ॥ ऋषि:-दीर्घतमाः । देवता-अग्निः । छन्दः-जगती ॥

॥१४०॥ वेदिषदे प्रियधामाय सुद्युते धासिमिव प्र भरा योनिमग्नये ।
वस्त्रेणेव वासया मन्मना शुचिं ज्योतीरथं शुक्रवर्णं तमोहनम् ॥ १ ॥

दध्यङ् । ह । मे । जनुषं । पूर्वः । अंगिराः । प्रियऽमेधः । कण्वः । अत्रिः । मनुः । विदुः । ते । मे । पूर्वे । मनुः । विदुः ॥ तेषां । देवेषु । आऽयतिः । अस्माकं । तेषु । नाभयः । तेषां । पदेन । महि । आ । नमे । गिरा । इंद्राग्नी इति । आ । नमे । गिरा ॥ ९ ॥ होता । यक्षत् । वनिनः । वंत । वार्यं । बृहस्पतिः । यजति । वेनः । उक्षऽभिः । पुरुऽवारेभिः । उक्षऽभिः ॥ जगृभ्म । दूरेऽआदिशं । श्लोकं । अद्रेः । अध । त्मना । अधारयत् । अररिंदानि । सुऽक्रतुः । पुरु । सद्मानि । सुऽक्रतुः ॥ १० ॥ ये । देवासः । दिवि । एकादश । स्थ । पृथिव्यां । अधि । एकादश । स्थ । अप्सुऽक्षितः । महिना । एकादश । स्थ । ते । देवासः । यज्ञं । इमं । जुषध्वं ॥ ११ ॥ ४ ॥
वेदिऽसदे । प्रियऽधामाय । सुऽद्युते । धासिंऽइव । प्र । भर । योनिं । अग्नये । वस्त्रेणऽइव । वासय । मन्मना । शुचिं । ज्योतिःऽरथं । शुक्रऽवर्णं । तमःऽहनं ॥ १ ॥

अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते संवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः ।
अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्यन्येन वनिनो मृष्ट वारणः ॥ २ ॥
कृष्णप्रुतौ वेविजे अस्य सक्षिता उभा तरेते अभि मातरा शिशुम् ।
प्राचाजिह्वं ध्वसयन्तं तृषुच्युतमा साच्यं कुपयं वर्धनं पितुः ॥ ३ ॥
मुमुक्ष्वो मनवे मानवस्यते रघुद्रुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः ।
असमना अजिरासो रघुष्यदो वातजूता उप युज्यन्त आशवः ॥ ४ ॥
आदस्य ते ध्वसयन्तो वृथेरते कृष्णमभ्वं महि वर्पः करिक्रतः ।
यत्सीं महीमवनिं प्राभि मर्मृशदभिश्वसन्त्स्तनयन्नेति नानदत् ॥ ५ ॥ ९ ॥

अभि । द्विऽजन्मा । त्रिऽवृत् । अन्नं । ऋज्यते । संवत्सरे । वावृधे । जग्धं । ईमिति । पुनरिति । अन्यस्य । आसा । जिह्वया । जेन्यः । वृषा । नि । अन्येन । वनिनः । मृष्ट । वारणः ॥ २ ॥ कृष्णऽप्रुतौ । वेविजे इति । अस्य । सऽक्षितौ । उभा । तरेते इति । अभि । मातरा । शिशुं । प्राचाऽजिह्वं । ध्वसयंतं । तृषुऽच्युतं । आ । साच्यं । कुपयं । वर्धनं । पितुः ॥ ३ ॥ मुमुक्ष्वः । मनवे । मानवस्यते । रघुऽद्रुवः । कृष्णऽसीतासः । ऊं इति । जुवः । असमनाः । अजिरासः । रघुऽस्यदः । वातंऽजूताः । उप । युज्यंते । आशवः ॥ ४ ॥ आत् । अस्य । ते । ध्वसयंतः । वृथा । ईरते । कृष्णं । अभ्वं । महि । वर्पः । करिक्रतः । यत् । सीं । महीं । अवनिं । प्र । अभि । मर्मृशत् । अभिऽश्वसन् । स्तनयन् । एति । नानदत् ॥ ५ ॥ ९ ॥

भूषन्न योऽधि बभ्रूषु नम्नते वृषेव पत्नीरभ्येति रोरुवत् ।
ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्गा दविधाव दुर्गृभिः ॥ ६ ॥
स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति जानन्नेव जानतीर्नित्य आ शये ।
पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यद्वर्पः पित्रोः कृण्वते सचा ॥ ७ ॥
तमग्रुवः केशिनीः सं हि रेभिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्मम्रुषीः प्रायवे पुनः ।
तासां जरां प्रमुञ्चन्नेति नानददसुं परं जनयञ्जीवमस्तृतम् ॥ ८ ॥
अधीवासं परि मातू रिहन्नह तुविग्रेभिः सत्वभिर्याति वि ज्रयः ।
वयो दधत्पद्वते रेरिहत्सदानु श्येनी सचते वर्तनीरह ॥ ९ ॥
अस्माकमग्ने मघवत्सु दीदिह्यध श्वसीवान्वृषभो दमूनाः ।
अवास्या शिशुमतीरदीदेर्वर्मेव युत्सु परिजर्भुराणः ॥ १० ॥ ६ ॥

भूषन् । न । यः । अधि । बभ्रूषु । नम्नते । वृषाऽइव । पत्नीः । अभि । एति । रोरुवत् । ओजायमानः । तन्वः । च । शुम्भते । भीमः । न । शृङ्गा । दविधाव । दुःऽगृभिः ॥ ६ ॥ सः । सम्ऽस्तिरः । विऽस्तिरः । सं । गृभायति । जानन् । एव । जानतीः । नित्यः । आ । शये । पुनः । वर्धन्ते । अपि । यन्ति । देव्यं । अन्यत् । वर्पः । पित्रोः । कृण्वते । सचा ॥ ७ ॥ तं । अग्रुवः । केशिनीः । सं । हि । रेभिरे । ऊर्ध्वाः । तस्थुः । मम्रुषीः । प्र । आयवे । पुनः । तासां । जरां । प्रऽमुञ्चन् । एति । नानदत् । असुं । परं । जनयन् । जीवं । अस्तृतं ॥ ८ ॥ अधिऽवासं । परि । मातुः । रिहन् । अह । तुविऽग्रेभिः । सत्वऽभिः । याति । वि । ज्रयः । वयः । दधत् । पत्ऽवते । रेरिहत् । सदा । अनु । श्येनी । सचते । वर्तनिः । अह ॥ ९ ॥ अस्माकं । अग्ने । मघवत्ऽसु । दीदिहि । अध । श्वसीवान् । वृषभः । दमूनाः । अवऽअस्य । शिशुऽमतीः । अदीदेः । वर्मऽइव । युत्ऽसु । परिऽजर्भुराणः ॥ १० ॥ ६ ॥

इदमग्ने सुधितं दुर्धितादधि प्रियादु चिन्मन्मनः प्रेयो अस्तु ते ।
यत्ते शुक्रं तन्वो३ रोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम् ॥ ११ ॥
रथाय नावमुत नो गृहाय नित्यारित्रां पद्वतीं रास्यग्ने ।
अस्माकं वीराँ उत नो मघोनो जनाँश्च या पारयाच्छर्म या च ॥ १२ ॥
अभी नो अग्न उक्थमिज्जुगुर्या द्यावाक्षामा सिन्धवश्च स्वगूर्ताः ।
गव्यं यव्यं यन्तो दीर्घाहेषं वरमरुण्यो वरन्त ॥ १३ ॥ ७ ॥

॥ १४१ ॥ ऋषिः–दीर्घतमाः । देवता–अग्निः । छन्दः–जगती ॥

॥१४१॥ बळित्था तद्वपुषे धायि दर्शतं देवस्य भर्गः सहसो यतो जनि ।
यदीमुप ह्वरते साधते मतिर्ऋतस्य धेना अनयन्त सस्रुतः ॥ १ ॥
पृक्षो वपुः पितुमान्नित्य आ शये द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृषु ।
तृतीयमस्य वृषभस्य दोहसे दशप्रमतिं जनयन्त योषणः ॥ २ ॥

इदम् । अग्ने । सुऽधितम् । दुःऽधितात् । अधि । प्रियात् । ऊँ इति । चित् । मन्मनः । प्रेयः । अस्तु । ते । यत् । ते । शुक्रम् । तन्वः । रोचते । शुचि । तेन । अस्मभ्यम् । वनसे । रत्नम् । आ । त्वम् ॥ ११ ॥ रथाय । नावम् । उत । नः । गृहाय । नित्यऽअरित्राम् । पद्ऽवतीम् । रासि । अग्ने । अस्माकम् । वीरान् । उत । नः । मघोनः । जनान् । च । या । पारयात् । शर्म । या । च ॥ १२ ॥ अभि । नः । अग्ने । उक्थम् । इत् । जुगुर्याः । द्यावाक्षामा । सिन्धवः । च । स्वऽगूर्ताः । गव्यम् । यव्यम् । यन्तः । दीर्घा । अहा । इषम् । वरम् । अरुण्यः । वरन्त ॥ १३ ॥ ७ ॥

बट् । इत्था । तत् । वपुषे । धायि । दर्शतम् । देवस्य । भर्गः । सहसः । यतः । जनि । यत् । ईम् । उप । ह्वरते । साधते । मतिः । ऋतस्य । धेनाः । अनयन्त । सऽस्रुतः ॥ १ ॥ पृक्षः । वपुः । पितुऽमान् । नित्यः । आ । शये । द्वितीयम् । आ । सप्तऽशिवासु । मातृषु । तृतीयम् । अस्य । वृषभस्य । दोहसे । दशऽप्रमतिम् । जनयन्त । योषणः ॥ २ ॥

निर्यदीं बुध्नान्महिषस्य वर्पस ईशानासः शवसा क्रन्त सूरयः ।
यदीमनु प्रदिवो मध्व आधवे गुहा सन्तं मातरिश्वा मथायति ॥ ३ ॥
प्र यत्पितुः परमान्नीयते पर्या पृक्षुधो वीरुधो दंसु रोहति ।
उभा यदस्य जनुषं यदिन्वत आदिद्यविष्ठो अभवद्घृणा शुचिः ॥ ४ ॥
आदिन्मातॄराविशद्यास्वा शुचिरहिंस्यमान उर्विया वि वावृधे ।
अनु यत्पूर्वा अरुहत्सनाजुवो नि नव्यसीष्ववरासु धावते ॥ ५ ॥ ८ ॥
आदिद्धोतारं वृणते दिविष्टिषु भगमिव पपृचानास ऋञ्जते ।
देवान्यत्क्रत्वा मज्मना पुरुष्टुतो मर्तं शंसं विश्वधा वेति धायसे ॥ ६ ॥
वि यदस्थाद्यजतो वातचोदितो ह्वारो न वक्वा जरणा अनाकृतः ।
तस्य पत्मन्दक्षुषः कृष्णजंहसः शुचिजन्मनो रज आ व्यध्वनः ॥ ७ ॥

निः । यत् । ई । बुध्नात् । महिषस्य । वर्पसः । ईशानासः । शवसा । क्रंत । सूरयः । यत् । ई । अनु । प्रऽदिवः । मध्वः । आऽधवे । गुहा । संतं । मातरिश्वा । मथायति ॥ ३ ॥ प्र । यत् । पितुः । परमात् । नीयते । परि । आ । पृक्षुधः । वीरुधः । दंऽसु । रोहति । उभा । यत् । अस्य । जनुषं । यत् । इन्वतः । आत् । इत् । यविष्ठः । अभवत् । घृणा । शुचिः ॥ ४ ॥ आत् । इत् । मातॄः । आ । अविशत् । यासु । आ । शुचिः । अहिंस्यमानः । उर्विया । वि । ववृधे । अनु । यत् । पूर्वाः । अरुहत् । सनाऽजुवः । नि । नव्यसीषु । अवरासु । धावते ॥ ५ ॥ ८ ॥ आत् । इत् । होतारं । वृणते । दिविष्टिषु । भगंऽइव । पपृचानासः । ऋंजते । देवान् । यत् । क्रत्वा । मज्मना । पुरुऽस्तुतः । मर्तं । शंसं । विश्वधा । वेति । धायसे ॥ ६ ॥ वि । यत् । अस्थात् । यजतः । वातऽचोदितः । ह्वारः । न । वक्वा । जरणाः । अनाकृतः । तस्य । पत्मन् । धक्षुषः । कृष्णऽजंहसः । शुचिऽजन्मनः । रजः । आ । विऽअध्वनः ॥ ७ ॥

रथो न यातः शिक्वभिः कृतो द्यामङ्गेभिररुषेभिरीयते ।
आदस्य ते कृष्णासो दक्षि सूरयः शूरस्येव त्वेषथादीषते वयः ॥ ८ ॥
त्वया ह्यग्ने वरुणो धृतव्रतो मित्रः शाशद्रे अर्यमा सुदानवः ।
यत्सीमनु क्रतुना विश्वथा विभुररान्न नेमिः परिभूरजायथाः ॥ ९ ॥
त्वमग्ने शशमानाय सुन्वते रत्नं यविष्ठ देवतातिमिन्वसि ।
तं त्वा नु नव्यं सहसो युवन्वयं भगं न कारे महिरत्न धीमहि ॥ १० ॥
अस्मे रयिं न स्वर्थं दमूनसं भगं दक्षं न पपृचासि धर्णसिम् ।
रश्मीँरिव यो यमति जन्मनी उभे देवानां शंसमृत आ च सुक्रतुः ॥ ११ ॥
उत नः सुद्योत्मा जीराश्वो होता मन्द्रः शृणवच्चन्द्ररथः ।
स नो नेषन्नेषतमैरमूरोऽग्निर्वामं सुवितं वस्यो अच्छ ॥ १२ ॥

रथः । न । यातः । शिक्वऽभिः । कृतः । द्यां । अङ्गेभिः । अरुषेभिः । ईयते । आत् । अस्य । ते । कृष्णासः । धक्षि । सूरयः । शूरस्यऽइव । त्वेषथात् । ईषते । वयः ॥ ८ ॥ त्वया । हि । अग्ने । वरुणः । धृतऽव्रतः । मित्रः । शाशद्रे । अर्यमा । सुऽदानवः । यत् । सीं । अनु । क्रतुना । विश्वऽथा । विऽभुः । अरान् । न । नेमिः । परिऽभूः । अजायथाः ॥ ९ ॥ त्वं । अग्ने । शशमानाय । सुन्वते । रत्नं । यविष्ठ । देवऽतातिं । इन्वसि । तं । त्वा । नु । नव्यं । सहसः । युवन् । वयं । भगं । न । कारे । महिऽरत्न । धीमहि ॥ १० ॥ अस्मे इति । रयिं । न । सुऽअर्थं । दमूनसं । भगं । दक्षं । न । पपृचासि । धर्णसिं । रश्मीन्ऽइव । यः । यमति । जन्मनी इति । उभे इति । देवानां । शंसं । ऋते । आ । च । सुऽक्रतुः ॥ ११ ॥ उत । नः । सुऽद्योत्मा । जीरऽअश्वः । होता । मन्द्रः । शृणवत् । चन्द्रऽरथः । सः । नः । नेषत् । नेषऽतमैः । अमूरः । अग्निः । वामं । सुऽवितं । वस्यः । अच्छ ॥ १२ ॥

अस्तांव्यग्निः शिमींवद्भिरर्कैः साम्राज्याय प्रतरं दधानः ।
अमी च ये मघवानो वयं च मिहं न सूरो अति निष्टतन्युः ॥ १३ ॥ ९ ॥

॥ १४२ ॥ ऋषि:-दीर्घतमाः । देवता–अग्निः । छन्दः-अनुष्टुप् ॥

॥ १४२ ॥ समिद्धो अग्न आ वह देवाँ अद्य यतस्रुचे ।
तन्तुं तनुष्व पूर्व्यं सुतसोमाय दाशुषे ॥ १ ॥
घृतवन्तमुप मासि मधुमन्तं तनूनपात् ।
यज्ञं विप्रस्य मावतः शशमानस्य दाशुषः ॥ २ ॥
शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं मिमिक्षति ।
नराशंसस्त्रिरा दिवो देवो देवेषु यज्ञियः ॥ ३ ॥
ईळितो अग्न आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् ।
इयं हि त्वा मतिर्ममाच्छा सुजिह्व वच्यते ॥ ४ ॥

अस्तांवि । अग्निः । शिमींवत्ऽभिः । अर्कैः । साम्ऽराज्याय । प्रऽतरं । दधानः । अमी इति । च । ये । मघऽवानः । वयं । च । मिहं । न । सूरः । अति । निः । ततन्युः ॥ १३ ॥ ९ ॥

सम्ऽइद्धः । अग्ने । आ । वह । देवान् । अद्य । यतऽस्रुचे । तंतुं । तनुष्व । पूर्व्यं । सुतऽसोमाय । दाशुषे ॥ १ ॥ घृतऽवंतं । उप । मासि । मधुऽमंतं । तनूऽनपात् । यज्ञं । विप्रस्य । माऽवतः । शशमानस्य । दाशुषः ॥ २ ॥ शुचिः । पावकः । अद्भुतः । मध्वा । यज्ञं । मिमिक्षति । नराशंसः । त्रिः । आ । दिवः । देवः । देवेषु । यज्ञियः ॥ ३ ॥ ईळितः । अग्ने । आ । वह । इंद्रं । चित्रं । इह । प्रियं । इयं । हि । त्वा । मतिः । मम । अच्छ । सुऽजिह्व । वच्यते ॥ ४ ॥

स्तृणानासो यतस्रुचो बर्हिर्यज्ञे स्वध्वरे ।
वृञ्जे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः ॥ ५ ॥
वि श्रयन्तामृतावृधः प्रयै देवेभ्यो महीः ।
पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरसश्चतः ॥ ६ ॥१०॥
आ भन्दमाने उपाके नक्तोषासा सुपेशसा ।
यह्वी ऋतस्य मातरा सीदतां बर्हिरा सुमत् ॥ ७ ॥
मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा दैव्या कवी ।
यज्ञं नो यक्षतामिमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम् ॥ ८ ॥
शुचिर्देवेष्वर्पिता होत्रा मरुत्सु भारती ।
इळा सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः ॥ ९ ॥
तन्नस्तुरीयमद्भुतं पुरु वारं पुरु त्मना ।
त्वष्टा पोषाय वि ष्यतु राये नाभा नो अस्मयुः ॥ १० ॥

स्तृणानासः । यतऽस्रुचः । बर्हिः । यज्ञे । सुऽअध्वरे । वृञ्जे । देवव्यचःऽतमम् । इन्द्राय । शर्म । सऽप्रथः ॥ ५ ॥ वि । श्रयन्ताम् । ऋतऽवृधः । प्रऽयै । देवेभ्यः । महीः । पावकासः । पुरुऽस्पृहः । द्वारः । देवीः । असश्चतः ॥ ६ ॥ १० ॥ आ । भन्दमाने इति । उपाके इति । नक्तोषसा । सुऽपेशसा । यह्वी इति । ऋतस्य । मातरा । सीदताम् । बर्हिः । आ । सुऽमत् ॥ ७ ॥ मन्द्रऽजिह्वा । जुगुर्वणी इति । होतारा । दैव्या । कवी इति । यज्ञम् । नः । यक्षताम् । इमम् । सिध्रम् । अद्य । दिविऽस्पृशम् ॥ ८ ॥ शुचिः । देवेषु । अर्पिता । होत्रा । मरुत्ऽसु । भारती । इळा । सरस्वती । मही । बर्हिः । सीदन्तु । यज्ञियाः ॥ ९ ॥ तत् । नः । तुरीपम् । अद्भुतम् । पुरु । वा । अरम् । पुरु । त्मना । त्वष्टा । पोषाय । वि । स्यतु । राये । नाभा । नः । अस्मऽयुः ॥ १० ॥

अवसृजन्नुप त्मना देवान्यक्षि वनस्पते ।
अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरः ॥ ११ ॥
पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे ।
स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन ॥ १२ ॥
स्वाहाकृतान्या गह्युप हव्यानि वीतये ।
इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे ॥ १३ ॥ ११ ॥

॥ १४३ ॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि । छन्द–अनुष्टुप् ॥

॥१४३॥ प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमग्नये वाचो मतिं सहसः सूनवे भरे ।
अपां नपाद्यो वसुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीदद्दत्वियः ॥ १ ॥
स जायमानः परमे व्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने ।
अस्य क्रत्वा समिधानस्य मज्मना प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् ॥ २ ॥

अवऽसृजन् । उप । त्मना । देवान् । यक्षि । वनस्पते । अग्निः । हव्या । सुसूदति । देवः । देवेषु । मेधिरः ॥ ११ ॥ पूषण्ऽवते । मरुत्वते । विश्वऽदेवाय । वायवे । स्वाहा । गायत्रऽवेपसे । हव्यं । इंद्राय । कर्तन ॥ १२ ॥ स्वाहाऽकृतानि । आ । गहि । उप । हव्यानि । वीतये । इंद्र । आ । गहि । श्रुधि । हवं । त्वां । हवंते । अध्वरे ॥ १३ ॥ ११ ॥

प्र । तव्यसीं । नव्यसीं । धीतिं । अग्नये । वाचः । मतिं । सहसः । सूनवे । भरे । अपां । नपात् । यः । वसुऽभिः । सह । प्रियः । होता । पृथिव्यां । नि । असीदत् । ऋत्वियः ॥ १ ॥ सः । जायमानः । परमे । विऽओमनि । आविः । अग्निः । अभवत् । मातरिश्वने । अस्य । क्रत्वा । संऽइधानस्य । मज्मना । प्र । द्यावा । शोचिः । पृथिवी इति । अरोचयत् ॥ २ ॥

अस्य त्वेषा अजरा अस्य भानवः सुसन्दृशः सुप्रतीकस्य सुद्युतः ।
भात्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिन्धवोऽग्ने रेजन्ते असंसन्तो अजराः ॥ ३ ॥
यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्मना ।
अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति ॥ ४ ॥
न यो वराय मरुतामिव स्वनः सेनेव सृष्टा दिव्या यथाशनिः ।
अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति भर्वति योधो न शत्रून्त्स वना न्यृञ्जते ॥ ५ ॥
कुविन्नो अग्निरुचथस्य वीरसद्वसुष्कुविद्वसुभिः काममावरत् ।
चोदः कुवित्तुतुज्यात्सातये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया गृणे ॥ ६ ॥
घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूर्षदमग्निं मित्रं न समिधान ऋञ्जते ।
इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यच्छुक्रवर्णामुदु नो यंसते धियम् ॥ ७ ॥

अस्य । त्वेषाः । अजराः । अस्य । भानवः । सुऽसंदृशः । सुऽप्रतीकस्य । सुऽद्युतः । भाऽत्वक्षसः । अति । अक्तुः । न । सिंधवः । अग्ने । रेजंते । असंसंतः । अजराः ॥३॥ यं । आऽईरिरे । भृगवः । विश्वऽवेदसं । नाभा । पृथिव्याः । भुवनस्य । मज्मना । अग्निं । तं । गीःऽभिः । हिनुहि । स्वे । आ । दमे । यः । एकः । वस्वः । वरुणः । न । राजति ॥ ४ ॥ न । यः । वराय । मरुताम्ऽइव । स्वनः । सेनाऽइव । सृष्टा । दिव्या । यथा । अशनिः । अग्निः । जंभैः । तिगितैः । अत्ति । भर्वति । योधः । न । शत्रून् । सः । वना । नि । ऋंजते ॥ ५ ॥ कुवित् । नः । अग्निः । उचथस्य । वीः । असत् । वसुः । कुवित् । वसुऽभिः । कामं । आऽवरत् । चोदः । कुवित् । तुतुज्यात् । सातये । धियः । शुचिऽप्रतीकं । तं । अया । धिया । गृणे ॥ ६ ॥ घृतऽप्रतीकं । वः । ऋतस्य । धुःऽसदं । अग्निं । मित्रं । न । संऽइधानः । ऋंजते । इंधानः । अक्रः । विदथेषु । दीद्यत् । शुक्रऽवर्णां । उत् । ऊं इति । नः । यंसते । धियं ॥ ७ ॥

अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरग्ने शिवेभिर्नः पायुभिः पाहि शग्मैः ।
अदब्धेभिरदृपितेभिरिष्टेऽनिमिषद्भिः परि पाहि नो जाः ॥ ८ ॥ १२ ॥

॥ १४४ ॥ ऋषि –दीर्घतमाः । देवता–अग्निः । छन्दः–जगती ॥

॥१४४॥ एति प्र होता व्रतमस्य माययोर्ध्वां दधानः शुचिपेशसं धियम् ।
अभि स्रुचः क्रमते दक्षिणावृतो या अस्य धाम प्रथमं ह निंसते ॥ १ ॥
अभीमृतस्य दोहना अनूषत योनौ देवस्य सदने परीवृताः ।
अपामुपस्थे विभृतो यदावसदध स्वधा अधयद्याभिरीयते ॥ २ ॥
युयूषतः सवयसा तदिद्वपुः समानमर्थं वितरित्रता मिथः ।
आदीं भगो न हव्यः समस्मदा वोळ्हुर्न रश्मीन्त्समयंस्त सारथिः ॥ ३ ॥
यमीं द्वा सवयसा सपर्यतः समाने योना मिथुना समोकसा ।
दिवा न नक्तं पलितो युवाजनि पुरू चरन्नजरो मानुषा युगा ॥ ४ ॥

अप्रऽयुच्छन् । अप्रऽयुच्छत्ऽभिः । अग्ने । शिवेभिः । नः । पायुऽभिः । पाहि । शग्मैः । अदब्धेभिः । अदृपितेभिः । इष्टे । अनिमिषत्ऽभिः । परि । पाहि । नः । जाः ॥ ८ ॥ १२ ॥

एति । प्र । होता । व्रतं । अस्य । मायया । ऊर्ध्वां । दधानः । शुचिऽपेशसं । धियं । अभि । स्रुचः । क्रमते । दक्षिणाऽआवृतः । याः । अस्य । धाम । प्रथमं । ह । निंसते ॥ १ ॥ अभि । ईं । ऋतस्य । दोहनाः । अनूषत । योनौ । देवस्य । सदने । परिऽवृताः । अपां । उपऽस्थे । विऽभृतः । यत् । आ । अवसत् । अध । स्वधाः । अधयत् । याभिः । ईयते ॥ २ ॥ युयूषतः । सऽवयसा । तत् । इत् । वपुः । समानं । अर्थं । विऽतरित्रता । मिथः । आत् । ईं । भगः । न । हव्यः । सं । अस्मत् । आ । वोळ्हुः । न । रश्मीन् । सं । अयंस्त । सारथिः ॥ ३ ॥ यं । ईं । द्वा । सऽवयसा । सपर्यतः । समाने । योना । मिथुना । संऽओकसा । दिवा । न । नक्तं । पलितः । युवा । अजनि । पुरु । चरन् । अजरः । मानुषा । युगा ॥ ४ ॥

तमीं हिन्वंति धीतयो दश व्रिशो देवं मर्तास ऊतये हवामहे ।
धनोरधि प्रवत आ स ऋण्वत्यभिव्रजद्भिर्वयुना नवाधित ॥ ५ ॥
त्वं ह्यग्ने दिव्यस्य राजसि त्वं पार्थिवस्य पशुपा इव त्मना ।
एनी त एते बृहती अभिश्रिया हिरण्ययी वक्करी बर्हिराशाते ॥ ६ ॥
अग्ने जुषस्व प्रति हर्य तद्वचो मन्द्र स्वधाव ऋतजात सुक्रतो ।
यो विश्वतः प्रत्यङ्ङसि दर्शतो रण्वः सन्दृष्टौ पितुमाँ इव क्षयः ॥७॥१३॥

॥ १४५ ॥ ऋषि–दीर्घतमः । देवता–अग्निः । छन्द–जगती ॥

॥१४५॥ तं पृच्छता स जगामा स वेद स चिकित्वाँ ईयते सा न्वीयते ।
तस्मिन्त्सन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शवसः शुष्मिणस्पतिः॥१॥
तमित्पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत् ।
न मृष्यते प्रथमं नापरं वचोऽस्य क्रत्वा सचते अप्रदृपितः ॥ २ ॥

तं । ईं । हिन्वंति । धीतयः । दश । व्रिशः । देवं । मर्तासः । ऊतये । हवामहे । धनोः । अधि । प्रऽवतः । आ । सः । ऋण्वति । अभिव्रजत्ऽभिः । वयुना । नवा । अधित ॥ ५ ॥ त्वं । हि । अग्ने । दिव्यस्य । राजसि । त्वं । पार्थिवस्य । पशुपाःऽइव । त्मना । एनी इति । ते । एते इति । बृहती इति । अभिऽश्रिया । हिरण्ययी इति । वक्करी इति । बर्हिः । आशाते इति ॥ ६ ॥ अग्ने । जुषस्व । प्रति । हर्य । तत् । वचः । मंद्र । स्वधाऽवः । ऋतऽजात । सुक्रतो इति सुऽक्रतो । यः । विश्वतः । प्रत्यङ् । असि । दर्शतः । रण्वः । संऽदृष्टौ । पितुमान्ऽइव । क्षयः ॥ ७ ॥ १३ ॥

तं । पृच्छत । सः । जगाम । सः । वेद । सः । चिकित्वान् । ईयते । सः । नु । ईयते । तस्मिन् । संति । प्रऽशिषः । तस्मिन् । इष्टयः । सः । वाजस्य । शवसः । शुष्मिणः । पतिः ॥ १ ॥ तं । इत् । पृच्छंति । न । सिमः । वि । पृच्छति । स्वेनऽइव । धीरः । मनसा । यत् । अग्रभीत् । न । मृष्यते । प्रथमं । न । अपरं । वचः । अस्य । क्रत्वा । सचते । अप्रऽदृपितः ॥ २ ॥

तमिद्गच्छन्ति जुह्वस्तमर्वतीर्विश्वान्येकः शृणवद्वचांसि मे ।
पुरुप्रैषस्ततुरिर्यज्ञसाधनोऽच्छिद्रोतिः शिशुरादत्त सं रभः ॥ ३ ॥
उपस्थायं चरति यत्समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभिः ।
अभि श्वान्तं मृशते नान्द्ये मुदे यदीं गच्छन्त्युशतीरपिष्ठितम् ॥ ४ ॥
स ईं मृगो अप्यो वनर्गुरुप त्वच्युपमस्यां नि धायि ।
व्यब्रवीद्वयुना मर्त्येभ्योऽग्निर्विद्वाँ ऋतचिद्धि सत्यः ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १४६ ॥ ऋषिः-दीर्घतमाः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ १४६ ॥ त्रिमूर्धानं सप्तरश्मिं गृणीषेऽनूनमग्निं पित्रोरुपस्थे ।
निषत्तमस्य चरतो ध्रुवस्य विश्वा दिवो रोचनापप्रिवांसम् ॥ १ ॥
उक्षा महाँ अभि ववक्ष एने अजरस्तस्थावितऊतिर्ऋष्वः ।
उर्व्याः पदो नि दधाति सानौ रिहन्त्यूधो अरुषासो अस्य ॥ २ ॥

तं । इत् । गच्छन्ति । जुह्वः । तं । अर्वतीः । विश्वानि । एकः । शृणवत् । वचांसि । मे । पुरुऽप्रैषः । ततुरिः । यज्ञऽसाधनः । अच्छिद्रऽऊतिः । शिशुः । आ । अदत्त । सं । रभः ॥ ३ ॥ उपऽस्थायं । चरति । यत् । संऽआरत । सद्यः । जातः । तत्सार । युज्येभिः । अभि । श्वान्तं । मृशते । नान्द्ये । मुदे । यत् । ईं । गच्छन्ति । उशतीः । अपिऽस्थितं ॥ ४ ॥ सः । ईं । मृगः । अप्यः । वनर्गुः । उप । त्वचि । उपऽमस्यां । नि । धायि । वि । अब्रवीत् । वयुना । मर्त्येभ्यः । अग्निः । विद्वान् । ऋतऽचित् । हि । सत्यः ॥ ५ ॥ १४ ॥

त्रिऽमूर्धानं । सप्तऽरश्मिं । गृणीषे । अनूनं । अग्निं । पित्रोः । उपऽस्थे । निऽसत्तं । अस्य । चरतः । ध्रुवस्य । विश्वा । दिवः । रोचना । आपप्रिऽवांसं ॥ १ ॥ उक्षा । महान् । अभि । ववक्षे । एने इति । अजरः । तस्थौ । इतःऽऊतिः । ऋष्वः । उर्व्याः । पदः । नि । दधाति । सानौ । रिहन्ति । ऊधः । अरुषासः । अस्य ॥ २ ॥

समानं वत्समभि सञ्चरन्ती विष्वग्धेनू वि चरतः सुमेके ।
अनपवृज्याँ अध्वनो मिमाने विश्वान्केताँ अधि महो दधाने ॥ ३ ॥
धीरासः पदं कवयो नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुर्यम् ।
सिषासन्तः पर्यपश्यन्त सिन्धुमाविरेभ्यो अभवत्सूर्यो नॄन् ॥ ४ ॥
दिदृक्षेण्यः परि काष्ठासु जेन्य ईळेन्यो महो अर्भाय जीवसे ।
पुरुत्रा यदभवत्सूरहैभ्यो गर्भेभ्यो मघवा विश्वदर्शतः ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ १४७ ॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्निः । छन्दः त्रिष्टुप् ॥

॥ १४७ ॥ कथा ते अग्ने शुचयन्त आयोर्ददाशुर्वाजेभिराशुषाणाः ।
उभे यत्तोके तनये दधाना ऋतस्य सामन्रणयन्त देवाः ॥ १ ॥
बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः ।
पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तन्वं वन्दे अग्ने ॥ २ ॥

समानं । वत्सं । अभि । संचरन्ती इति सम्ऽचरन्ती । विष्वक् । धेनू इति । वि । चरतः । सुमेके इति सुऽमेके । अनपऽवृज्यान् । अध्वनः । मिमाने इति । विश्वान् । केतान् । अधि । महः । दधाने इति ॥ ३ ॥ धीरासः । पदं । कवयः । नयंति । नाना । हृदा । रक्षमाणाः । अजुर्यं । सिसासंतः । परि । अपश्यंत । सिंधुं । आविः । एभ्यः । अभवत् । सूर्यः । नॄन् ॥ ४ ॥ दिदृक्षेण्यः । परि । काष्ठासु । जेन्यः । ईळेन्यः । महः । अर्भाय । जीवसे । पुरुऽत्रा । यत् । अभवत् । सूः । अह । एभ्यः । गर्भेभ्यः । मघऽवा । विश्वऽदर्शतः ॥ ५ ॥ १८ ॥

कथा । ते । अग्ने । शुचयंतः । आयोः । ददाशुः । वाजेभिः । आशुषाणाः । उभे इति । यत् । तोके इति । तनये । दधानाः । ऋतस्य । सामन् । रणयंत । देवाः । ॥ १ ॥ बोध । मे । अस्य । वचसः । यविष्ठ । मंहिष्ठस्य । प्रऽभृतस्य । स्वधाऽवः । पीयति । त्वः । अनु । त्वः । गृणाति । वंदारुः । ते । तन्वं । वंदे । अग्ने ॥ २ ॥

ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।
ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो नाह देभुः ॥ ३ ॥
यो नो अग्ने अररिवाँ अघायुररातीवा मर्चयति द्वयेन ।
मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मा अनु मृक्षीष्ट तन्वं दुरुक्तैः ॥ ४ ॥
उत वा यः सहस्य प्रविद्वान्मर्तो मर्तं मर्चयति द्वयेन ।
अतः पाहि स्तवमान स्तुवन्तमग्ने माकिर्नो दुरिताय धायीः ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १४८ ॥ ऋषिः–दीर्घतमाः । देवता–अग्निः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१४८॥ मथीद्यदीं विष्टो मातरिश्वा होतारं विश्वाप्सुं विश्वदेव्यम् ।
नि यं दधुर्मनुष्यासु विक्षु स्वर्ण चित्रं वपुषे विभावम् ॥ १ ॥
ददानमिन्न ददभन्त मन्माग्निर्वरूथं मम तस्य चाकन् ।
जुषन्त विश्वान्यस्य कर्मोपस्तुतिं भरमाणस्य कारोः ॥ २ ॥

ये । पायवः । मामतेयं । ते । अग्ने । पश्यन्तः । अन्धं । दुःऽइतात् । अरक्षन् । ररक्ष । तान् । सुऽकृतः । विश्वऽवेदाः । दिप्सन्तः । इत् । रिपवः । न । अह । देभुः ॥ ३ ॥ यः । नः । अग्ने । अररिऽवान् । अघऽयुः । अरातिऽवा । मर्चयति । द्वयेन । मन्त्रः । गुरुः । पुनः । अस्तु । सः । अस्मै । अनु । मृक्षीष्ट । तन्वं । दुःऽउक्तैः ॥ ४ ॥ उत । वा । यः । सहस्य । प्रऽविद्वान् । मर्तः । मर्तं । मर्चयति । द्वयेन । अतः । पाहि । स्तवमान । स्तुवन्तं । अग्ने । माकिः । नः । दुःऽइताय । धायीः ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १४८ ॥ मथीत् । यत् । ईं । विष्टः । मातरिश्वा । होतारं । विश्वऽअप्सुं । विश्वऽदेव्यं । नि । यं । दधुः । मनुष्यासु । विक्षु । स्वः । न । चित्रं । वपुषे । विभाऽवं ॥ १ ॥ ददानं । इत् । न । ददभन्त । मन्म । अग्निः । वरूथं । मम । तस्य । चाकन् । जुषन्त । विश्वानि । अस्य । कर्म । उपऽस्तुतिं । भरमाणस्य । कारोः ॥ २ ॥

नित्ये चिन्नु यं सदने जगृभ्रे प्रशस्तिभिर्दधिरे यज्ञियासः ।
प्र सू नयन्त गृभयन्त इष्टावश्वासो न रथ्यो रारहाणाः ॥ ३ ॥
पुरूणि दस्मो नि रिणाति जम्भैराद्रोचते वन आ विभावा ।
आदस्य वातो अनु वाति शोचिरस्तुर्न शर्यामसनामनु द्यून् ॥ ४ ॥
न यं रिपवो न रिषण्यवो गर्भे सन्तं रेषणा रेषयन्ति ।
अन्धा अपश्या न दभन्नभिख्या नित्यास ईं प्रेतारो अरक्षन् ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ १४९ ॥ ऋषिः-दीर्घतमाः । देवता-अग्निः । छन्दः-विराट् ॥

॥ १४९ ॥ महः स राय एषते पतिर्दन्निन इनस्य वसुनः पद आ ।
उप ध्रजन्तमद्रयो विधन्नित् ॥ १ ॥
स यो वृषा नरां न रोदस्योः श्रवोभिरस्ति जीवपीतसर्गः ।
प्र यः सस्राणः शिश्रीत योनौ ॥ २ ॥

नित्ये । चित् । नु । यं । सदने । जगृभ्रे । प्रशस्तिऽभिः । दधिरे । यज्ञियासः । प्र । सु । नयंत । गृभयंत । इष्टौ । अश्वासः । न । रथ्यः । ररहाणाः ॥ ३ ॥ पुरूणि । दस्मः । नि । रिणाति । जंभैः । आत् । रोचते । वने । आ । विभाऽवा । आत् । अस्य । वातः । अनु । वाति । शोचिः । अस्तुः । न । शर्यां । असना । अनु । द्यून् । ॥ ४ ॥ न । यं । रिपवः । न । रिषण्यवः । गर्भे । संतं । रेषणाः । रेषयंति । अंधाः । अपश्याः । न । दभन् । अभिऽख्या । नित्यासः । ईं । प्रेतारः । अरक्षन् ॥ ५ ॥ १७ ॥

महः । सः । रायः । आ । ईषते । पतिः । दन् । इनः । इनस्य । वसुनः । पदे । आ । उप । ध्रजंतं । अद्रयः । विधन् । इत् ॥ १ ॥ सः । यः । वृषा । नरां । न । रोदस्योः । श्रवःऽभिः । अस्ति । जीवपीतऽसर्गः । प्र । यः । सस्राणः । शिश्रीत । योनौ ॥ २ ॥

आ यः पुरं नार्मिणीमदीदेदत्यः कविर्नभन्यो३नार्वा ।
सूरो न रुरुक्वाञ्छतात्मा ॥ ३ ॥
अभि द्विजन्मा त्री रोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात् ।
होता यजिष्ठो अपां सधस्थे ॥ ४ ॥
अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दधे वार्याणि श्रवस्या ।
मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाश ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ १५० ॥ ऋषि –दीर्घतमा । देवता–अग्निः । छन्द –उष्णिक् ॥

॥ १५० ॥ पुरु त्वा दाश्वान्वोचेऽरिरग्ने तव स्विदा ।
तोदस्येव शरण आ महस्य ॥ १ ॥
व्यनिनस्य धनिनः प्रहोषे चिदररुषः ।
कदा चन प्रजिगतो अदेवयोः ॥ २ ॥
स चन्द्रो विप्र मर्त्यो महो व्राधन्तमो दिवि ।
प्रप्रेत्ते अग्ने वनुषः स्याम ॥ ३ ॥ १९ ॥

आ । यः । पुरं । नार्मिणीं । अदीदेत् । अत्यः । कविः । नभन्यः । न । अर्वा । सूरः । न । रुरुक्वान् । शतऽआत्मा ॥ ३ ॥ अभि । द्विऽजन्मा । त्री । रोचनानि विश्वा । रजांसि । शुशुचानः । अस्थात् । होता । यजिष्ठः । अपां । सधऽस्थे ॥ ४ ॥ अयं । सः । होता । यः । द्विऽजन्मा । विश्वा । दधे । वार्याणि । श्रवस्या । मर्तः । यः । अस्मै । सुऽतुकः । ददाश ॥ ५ ॥ १८ ॥

पुरु । त्वा । दाश्वान् । वोचे । अरिः । अग्ने । तव । स्वित् । आ । तोदस्यऽइव । शरणे । आ । महस्य ॥ १ ॥ वि । अनिनस्य । धनिनः । प्रऽहोषे । चित् । अररुषः । कदा । चन । प्रऽजिगतः । अदेवऽयोः ॥ २ ॥ सः । चंद्रः । विप्र । मर्त्यः । महः । व्राधन्ऽतमः । दिवि । प्रऽप्र । इत् । ते । अग्ने । वनुषः । स्याम ॥ ३ ॥ १९ ॥

॥ १५१ ॥ ऋषि -दीर्घतमा । देवता-मित्रावरुणौ । छन्द -जगती ॥

॥ १५१ ॥ मित्रं न यं शिम्या गोषु गव्यवः स्वाध्यो विदथे अप्सु जीजनन् ।
अरेजेतां रोदसी पाजसा गिरा प्रति प्रियं यजतं जनुषामवः ॥ १ ॥
यद्ध त्यद्वां पुरुमीळ्हस्य सोमिनः प्र मित्रासो न दधिरे स्वाभुवः ।
अध क्रतुं विदतं गातुमर्चत उत श्रुतं वृषणा पस्त्यावतः ॥ २ ॥
आ वां भूषन्क्षितयो जन्म रोदस्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे ।
यदीमृताय भरथो यदर्वते प्र होत्रया शिम्या वीथो अध्वरम् ॥ ३ ॥
प्र सा क्षितिरसुर या महि प्रिय ऋतावानावृतमा घोषथो बृहत् ।
युवं दिवो बृहतो दक्षमाभुवं गां न धुर्युप युञ्जाथे अपः ॥ ४ ॥
मही अत्र महिना वारमृण्वथोऽरेणवस्तुज आ सद्मन्धेनवः ।
स्वरन्ति ता उपरताति सूर्यमा निम्रुच उषसस्तक्ववीरिव ॥ ५ ॥ २० ॥

मित्रं । न । यं । शिम्या । गोषु । गव्यवः । सुऽआध्यः । विदथे । अप्ऽसु । जीजनन् । अरेजेतां । रोदसी इति । पाजसा । गिरा । प्रति । प्रियं । यजतं । जनुषां । अवः ॥ १ ॥ यत् । ह । त्यत् । वां । पुरुऽमीळ्हस्य । सोमिनः । प्र । मित्रासः । न । दधिरे । सुऽआभुवः । अध । क्रतुं । विदतं । गातुं । अर्चते । उत । श्रुतं । वृषणा पस्त्यऽवतः ॥ २ ॥ आ । वां । भूषन् । क्षितयः । जन्म । रोदस्योः । प्रऽवाच्यं । वृषणा । दक्षसे । महे । यत् । ईं । ऋताय । भरथः । यत् । अर्वते । प्र । होत्रया । शिम्या । वीथः । अध्वरं ॥ ३ ॥ प्र । सा । क्षितिः । असुरा । या । महि । प्रिया । ऋतऽवानौ । ऋतं । आ । घोषथः । बृहत् । युवं । दिवः । बृहतः । दक्षं । आऽभुवं । गां । न । धुरि । उप । युंजाथे इति । अपः ॥ ४ ॥ मही इति । अत्र । महिना । वारं । ऋण्वथः । अरेणवः । तुजः । आ । सद्मन् । धेनवः । स्वरंति । ताः । उपरऽताति । सूर्यं । आ । निऽम्रुचः । उषसः । तक्ववीःऽइव ॥ ५ ॥ २० ॥

आ वामृताय केशिनीरनूषत मित्र यत्र वरुण गातुमर्चथः ।
अव त्मना सृजतं पिन्वतं धियो युवं विप्रस्य मन्मनामिरज्यथः ॥ ६ ॥
यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति कविर्होता यजति मन्मसाधनः ।
उपाह तं गच्छथो वीथो अध्वरमच्छा गिरः सुमतिं गन्तमस्मयू ॥ ७ ॥
युवां यज्ञैः प्रथमा गोभिरञ्जत ऋतावाना मनसो न प्रयुक्तिषु ।
भरन्ति वां मन्मना संयता गिरोऽदृप्यता मनसा रेवदाशाथे ॥ ८ ॥
रेवद्वयो दधाथे रेवदाशाथे नरा मायाभिरितऊति माहिनम् ।
न वां द्यावोऽहभिर्नोत सिन्धवो न देवत्वं पणयो नानशुर्मघम् ॥ ९ ॥ २१ ॥

आ । वा । ऋताय । केशिनीः । अनूषत । मित्र । यत्र । वरुण । गातुं । अर्चथः ।
अव । त्मना । सृजतं । पिन्वतं । धियः । युवं । विप्रस्य । मन्मनां । इरज्यथः ॥ ६ ॥
यः । वा । यज्ञैः । शशमानः । ह । दाशति । कविः । होता । यजति । मन्मऽसाधनः ।
उप । अह । तं । गच्छथः । वीथः । अध्वरं । अच्छ । गिरः । सुऽमतिं । गंतं ।
अस्मयू इत्यस्मऽयू ॥ ७ ॥ युवां । यज्ञैः । प्रथमा । गोभिः । अंजते । ऋतऽवाना ।
मनसः । न । प्रऽयुक्तिषु । भरंति । वां । मन्मना । संऽयता । गिरः । अदृप्यता ।
मनसा । रेवत् । आशाथे इति ॥ ८ ॥ रेवत् । वयः । दधाथे इति । रेवत् । आशाथे
इति । नरा । मायाभिः । इतऽऊति । माहिनं । न । वा । द्यावः । अहऽभिः । न ।
उत । सिंधवः । न । देवऽत्वं । पणयः । न । आनशुः । मघं ॥ ९ ॥ २१ ॥

॥ १५२ ॥ ऋषिः-दीर्घतमाः । देवता-मित्रावरुणौ । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१५२॥ युवं वस्त्रा॑णि पीव॒सा व॑साथे यु॒वोरच्छि॑द्रा॒ मन्त॑वो ह॒ सर्गाः॑ ।
अवा॑तिरत॒मनृ॑तानि॒ विश्व॑ ऋ॒तेन॑ मित्रावरुणा सचेथे ॥ १ ॥
ए॒तच्च॒न त्वो॒ वि चि॑केतदेषां स॒त्यो मन्त्रः॑ कविश॒स्त ऋघा॑वान् ।
त्रि॒रश्रिं॑ हन्ति॒ चतु॑रश्रिरु॒ग्रो दे॑व॒निदो॒ ह प्र॑थ॒मा अ॑जूर्यन् ॥ २ ॥
अ॒पादे॑ति प्रथ॒मा प॒द्वती॑नां॒ कस्तद्वां॑ मित्रावरुणा चिकेत ।
गर्भो॑ भा॒रं भ॑र॒त्या चि॑दस्य ऋ॒तं पिप॒र्त्यनृ॑तं॒ नि ता॑रीत् ॥ ३ ॥
प्र॒यन्त॒मित्परि॑ जा॒रं क॒नीनां॒ पश्या॑मसि॒ नोप॑नि॒पद्य॑मानम् ।
अन॑वपृग्णा॒ वित॑ता॒ वसा॑नं प्रि॒यं मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒ धाम॑ ॥ ४ ॥
अ॒न॒श्वो जा॒तो अ॑नभी॒शुरर्वा॒ कनि॑क्रदत्पतयदू॒र्ध्वसा॑नुः ।
अ॒चि॒त्तं ब्रह्म॑ जुजुषु॒र्युवा॑नः॒ प्र मि॒त्रे धाम॒ वरु॑णे गृ॒णन्तः॑ ॥ ५ ॥

यु॒वं । वस्त्रा॑णि । पीव॒सा । व॒सा॒थे॒ इति॑ । यु॒वोः । अच्छि॑द्राः । मन्त॑वः । ह॒ । सर्गाः॑ । अव॑ । अ॒ति॒र॒त॒म् । अनृ॑तानि । विश्वा॑ । ऋ॒तेन॑ । मित्रा॑वरुणा । स॒चे॒थे॒ इति॑ ॥ १ ॥ ए॒तत् । च॒न । त्वः॒ । वि । चि॒के॒त॒त् । ए॒षा॒म् । स॒त्यः । मन्त्रः॑ । क॒वि॒ऽश॒स्तः । ऋघा॑वान् । त्रिः॒ऽअ॒श्रिम् । ह॒न्ति॒ । चतुः॑ऽअश्रिः । उ॒ग्रः । दे॒व॒ऽनिदः॑ । ह॒ । प्र॒थ॒माः । अ॒जू॒र्य॒न् ॥ २ ॥ अ॒पात् । ए॒ति॒ । प्र॒थ॒मा । प॒त्ऽवती॑नाम् । कः । तत् । वा॒म् । मि॒त्रा॒व॒रु॒णा॒ । आ । चि॒के॒त॒ । गर्भः॑ । भा॒रम् । भ॒र॒ति॒ । आ । चि॒त् । अ॒स्य॒ । ऋ॒तम् । पिप॑र्ति । अनृ॑तम् । नि । ता॒री॒त् ॥ ३ ॥ प्र॒ऽयन्त॑म् । इत् । परि॑ । जा॒रम् । क॒नीना॑म् । पश्या॑मसि । न । उ॒प॒ऽनि॒पद्य॑मानम् । अन॑वऽपृग्णा । विऽत॑ता । वसा॑नम् । प्रि॒यम् । मि॒त्रस्य॑ । वरु॑णस्य । धाम॑ ॥ ४ ॥ अ॒न॒श्वः । जा॒तः । अ॒न॒भी॒शुः । अर्वा॑ । कनि॑क्रदत् । प॒त॒य॒त् । ऊ॒र्ध्वऽसा॑नुः । अ॒चि॒त्तम् । ब्रह्म॑ । जु॒जु॒षुः॒ । युवा॑नः । प्र । मि॒त्रे । धाम॑ । वरु॑णे । गृ॒णन्तः॑ ॥ ५ ॥

आ धेनवों मामतेयमवन्तीर्ब्रह्मप्रियं पीपयन्त्सस्मिन्नूधन् ।
पित्वो भिक्षेत वयुनानि विद्वानासाविवासन्नदितिमुरुष्येत् ॥ ६ ॥
आ वां मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवावर्वसा ववृत्याम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सह्या अस्माकं वृष्टिर्दिव्या सुपारा ॥ ७ ॥ २२ ॥

॥ १५३ ॥ ऋषिः-दीर्घतमाः । देवता-मित्रावरुणौ । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ १५३ ॥ यजामहे वां महः सजोषा हव्येभिर्मित्रावरुणा नमोभिः ।
घृतैर्घृतस्नू अध यद्वामस्मे अध्वर्यवो न धीतिभिर्भरन्ति ॥ १ ॥
प्रस्तुतिर्वां धाम न प्रयुक्तिरयामि मित्रावरुणा सुवृक्तिः ।
अनक्ति यद्वां विदथेषु होता सुम्नं वां सूरिर्वृषणावियक्षन् ॥ २ ॥
पीपाय धेनुरदितिर्ऋताय जनाय मित्रावरुणा हविर्दे ।
हिनोति यद्वां विदथे सपर्यन्त्स रातहव्यो मानुषो न होता ॥ ३ ॥

आ । धेनवः । मामतेयं । अवन्तीः । ब्रह्मऽप्रियं । पीपयन् । सस्मिन् । ऊधन् । पित्वः । भिक्षेत । वयुनानि । विद्वान् । आसा । आऽविवासन् । अदितिं । उरुष्येत् ॥ ६ ॥
आ । वां । मित्रावरुणा । हव्यऽजुष्टिं । नमसा । देवौ । अवसा । ववृत्यां । अस्माकं । ब्रह्म । पृतनासु । सह्याः । अस्माकं । वृष्टिः । दिव्या । सुऽपारा ॥ ७ ॥ २२ ॥
यजामहे । वां । महः । सऽजोषाः । हव्येभिः । मित्रावरुणा । नमःऽभिः । घृतैः । घृतस्नू इति घृतऽस्नू । अध । यत् । वां । अस्मे इति । अध्वर्यवः । न । धीतिऽभिः । भरंति ॥ १ ॥ प्रऽस्तुतिः । वां । धाम । न । प्रऽयुक्तिः । अयामि । मित्रावरुणा । सुऽवृक्तिः । अनक्ति । यत् । वां । विदथेषु । होता । सुम्नं । वां । सूरिः । वृषणौ । इयक्षन् ॥ २ ॥ पीपाय । धेनुः । अदितिः । ऋताय । जनाय । मित्रावरुणा । हविःऽदे । हिनोति । यत् । वां । विदथे । सपर्यन् । सः । रातऽहव्यः । मानुषः । न । होता ॥ ३ ॥

उत वां विक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः ।
उतो नो अस्य पूर्व्यः पतिर्दन्वीतं पातं पयस उस्रियायाः ॥ ४ ॥ २३ ॥

॥ १५४ ॥ ऋषि – दीर्घतमाः । देवता – विष्णु । छन्द – त्रिष्टुप् ॥

॥१५४॥ विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।
यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ १ ॥
प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥ २ ॥
प्र विष्णवे शूषमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे ।
य इदं दीर्घं प्रयतं सधस्थमेको विममे त्रिभिरित्पदेभिः ॥ ३ ॥
यस्य त्री पूर्णा मधुना पदान्यक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति ।
य उ त्रिधातु पृथिवीमुत द्यामेको दाधार भुवनानि विश्वा ॥ ४ ॥

उत । वां । विक्षु । मद्यासु । अंधः । गावः । आपः । च । पीपयंत । देवीः । उतो इति । नः । अस्य । पूर्व्यः । पतिः । दन् । वीतं । पातं । पयसः । उस्रियायाः ॥२३॥

विष्णोः । नु । कं । वीर्याणि । प्र । वोचं । यः । पार्थिवानि । विऽममे । रजांसि । यः । अस्कभायत् । उत्ऽतरं । सधऽस्थं । विऽचक्रमाणः । त्रेधा । उरुऽगायः ॥ १ ॥ प्र । तत् । विष्णुः । स्तवते । वीर्येण । मृगः । न । भीमः । कुचरः । गिरिऽस्थाः । यस्य । उरुषु । त्रिषु । विऽक्रमणेषु । अधिऽक्षियंति । भुवनानि । विश्वा ॥ २ ॥ प्र । विष्णवे । शूषं । एतु । मन्म । गिरिऽक्षिते । उरुऽगायाय । वृष्णे । यः । इदं । दीर्घं । प्रऽयतं । सधऽस्थं । एकः । विऽममे । त्रिऽभिः । इत् । पदेभिः ॥३॥ यस्य । त्री । पूर्णा । मधुना । पदानि । अक्षीयमाणा । स्वधया । मदंति । यः । ऊं इति । त्रिऽधातु । पृथिवीं । उत । द्यां । एकः । दाधार । भुवनानि । विश्वा ॥४॥

સૂક્ત ૧૩૫.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–वायु ॥

આ દર્ભાસન બિછાવ્યું છે, માટે હે વાયુ, હવિનો સ્વિકાર કરવા અમારી પાસે આવ, અને સિધ્ધ કરેલો સોમરસ સેંકડો પ્રશંસાયુક્ત સ્તોત્રોથી અધિક તીવ્ર બનેલો છે, તેનો સ્વાદ લેવા તારા હજારો ઘોડા રથને જોડીને અમારી પાસે આવ. હે ભગવાન્ વાયુદેવ, બીજા દેવતા પ્રથમ તને સોમપાન કરવા માટે આગ્રહ કરે છે, તો તું તારા સહાય કરવાની શક્તિનો ઉપયોગ કરે એટલા માટેજ આ મધુર સોમબિંદુ તને આનંદ થવા સારૂ તને અર્પણ કર્યાં છે. ૧

પાષાણથી વાટી કાઢેલો આ સ્વચ્છ સોમરસ તારા માટે તૈયાર કર્યો છે. આ શુભ્રવર્ણ અને મોતી પ્રમાણે ચળકનાર સોમરસ પત્રોમાં ગાળીને ભરી રાખ્યો છે. આ ભાગ તારા માટે રાખીને બાકીનો ભાગ બીજા દેવતા અને દિવ્ય જનોને અર્પણ કર્યો છે, માટે હે વાયુદેવ, તારા ઘોડા તું અહીં લાવ. અમારી તરફ માયા તેમજ પ્રેમથી જોનાર તું સંતુષ્ટ થઇને અહીં આવ. ૨

હે વાયુ અમારા યજ્ઞ પ્રસંગે હવિર્ભાગોનો સ્વિકાર કરીને તેનો સ્વાદ લેવા માટે તારા સેંકડો નહી પણ હજારો ઘોડા જોડીને અહીં આવ. આ તારો ભાગ તારા માટે યોગ્યરીતે જુદો કાઢી રાખ્યો છે, અને હમણાં તેના ઉપર સૂર્યના કિરણો પડવાથી તે ઘણોજ તેજસ્વ માન દેખાય છે. હે વાયુદેવ, એવો આ સોમરસ ઉપાસકોએ પાત્રમાં ભરીને તારી સામે રાખ્યો છે. મોતીજેવો આ શુભ્રરસ માન સહિત તને અર્પણ કર્યો છે. ૩

---

१ स्तीर्णं बर्हिः उपनः याहि वीतये, सहस्रेण नियुता नियुत्वत (सोमाय) शतिनीभिः (स्तुतिभि-) नियुत्वते (आयाहि)। तुभ्य देवाय देवाः पूर्वं पीतये येमिरे हि। (इमे) मधुमतः सुतासः ते मदाय प्र अस्थिरन्, (तव) क्रत्व अस्थिरन्।

२ अय अद्रिभिः परिपूत. स्पार्हा वसानः तुभ्य कोश परि अर्षति, शुक्रा वसानः अर्षति। तव अय भागः, अय सोमः देवेषु आयुषु हूयते, (तत्) हे वायो नियुतः वह, अस्मयुः याहि, अस्मयुः जुषाणः याहि।

३ शतिनीभिः सहस्रिणीभिः नियुद्भिः नः अध्वर आ याहि, हे वायो वीतये, हव्यानि वीतये उपयाहि,। तव अय ऋत्वियः भाग. (स अधुना) सूर्ये सचा सरश्मिः। (तस्मात्) अध्वर्युभिः भरमाणाः (इमे सोमाः) अयंसत, हे वायो शुक्राः (सोमाः) अयसत।

હે વાયુ, અમારૂં રક્ષણ કરવા, અમારાં પકવાનોનાં નૈવેદ્ય પીરસી મૂકયાં છે તેનો સ્વાદ લેવા અને અમારા હવિનો સ્વિકાર કરવા માટે નિયુત્ નામના ઘોડાથી જોડાયેલો રથ તમને બન્નેને અહીં લઈ આવ્યો છે. આ મધુર રસ તમે પીઓ, ખરેખર સર્વથી પહેલાં પીવા આ રસ કાઢી રાખ્યો છે તે તમારે માટેજ છે, તેથી હે વાયુ, તું અને ઇંદ્ર બન્ને તમારો આલ્હાદકારક કૃપા પ્રસાદ અહીં લઇ આવો. ૪

અમારી ધ્યાન યુક્ત પ્રાર્થના તમને બન્નેને અમારા હમણાં ચાલુ રહેલા યજ્ઞો તરફ લવશે, કારણ કે એકાદ તેજસ્વી અને ઝડપી ઘોડાને સ્વચ્છ કરે તે પ્રમાણે આ ઉત્સાહ વધક સોમરસ અમારા ઋત્વિજોએ અત્યંત કાળજીપૂર્વક સ્વચ્છ કર્યો છે. તમે અમારૂ ઉપર પ્રેમ કરવા માટે આ રસ પીઓ, અને અમને મદદ કરવા આવો. હે દિવ્ય સામર્થ્ય આપનાર ઇંદ્ર અને વાયુદેવ, સોમપાષાણથી સ્વચ્છ કરેલો આ રસ તમે બન્ને ગ્રહણ કરો એટલે તમારૂ ચિત્ત પ્રસન્ન થશે. ૫(૨૪)

પાણીમાં વાટેલો આ સોમરસ ઋત્વિજોએ આ (યજ્ઞ) પાત્રમાં ગાળીને તને અર્પણ કર્યો છે. આ શુભ્રરસ, હે વાયુદેવ તને સમર્પણ કરેલો છે. તમો બન્ને માટે આ રસ ચાળણીથી ચાળેલો છે. આ આલ્હાદકારક અને તમારા માટે ઉત્સુક થએલો રસ કદીપણ ખરાબ ન થનાર ઉનના કપડામાથી ગાળેલો છે. ६

---

४ वायो, (अयं) नियुत्वान् रथः (अस्माकं) अवसे शुधितानि प्रयांसि अभि वीतये, हव्यानि च वीतये वीतये वां आ वक्षत्। मध्वः अन्धसः पिबतम्, इदं वां पूर्वपेयम् हि हितम्, (तस्मात्) वायो आ (गहि), त्वं इन्द्रः च राधसा आगतम्, चन्द्रेण राधसा आ गतम्।

५ (नः) धियः वां अध्वरान् उप आ वक्षत्यु (ऋत्विजः) इमं वाजिनं इन्दुं, आशुं अत्यं वाजिनं न मर्मृजत। तत् हि अस्मयू तयोः पिबतम्, ऊतये च इहन आगतम्। हे इन्द्रवायू युवं अद्रिभिः सुतानां (पिबतम्) हे वाजदा युवम् मदाय (पिबतम्)।

६ इमे अप्सु सुताः सोमाः इह अध्वर्युभिः भरमाणाः वां अयंसत हे वायो (इमे) शुक्राः (सोमाः त्वां) ...अयत। इमे आशवः तिरः पवित्रम् वां अभि असृक्षत। अति अव्ययाः रोमाणि अति अव्ययाः (एते) सुपावः सोमासः (असृक्षत)।

હે વાયુદેવ, પરોઢીએ ઘણા લોક જ્યારે સુઇ રહ્યા હોય ત્યારે તેમને છોડીને જ્યાં સોમરસ વાટવાના પાષાણનો મધુર અવાજ થાય છે ત્યાં જા. હે વાયુ તું અને ઇંદ્ર બન્ને, જ્યાં મધુર અને પ્રેમાળ સ્તોત્ર ગાયન થતાં હોય અને યજ્ઞના અગ્નિમાં જ્યાં ઘીની ધારા એક સરખી નંખાતી હોય તે ઘેર જાઓ. ત્યાં થનાર પવિત્ર યજ્ઞમાંજ તમારા બળવાન ઘોડા જોડીને તું અને ઇંદ્ર બન્ને જાઓ. ૭

'સોમરસનો મધુર હવિર્ભાગ અહીં લઈ આવ. આ સોમલતાને પીપળાના ઝાડમાફક પવિત્ર માનીને વીર પુરૂષ તેના અતિશય વખાણ કરે છે. તે વિજયી વીર હમેશાં અમારી બાજુએ રહો. અમારી ધેનુ એકદમ વિઆય છે અને (ખેતરમાં) ધાન્ય સારૂં પાકે છે. હે વાયુ, આ દૂધ દેનારી ગાયને કદીપણ રોગ થતો નથી તેમજ તે કદીપણ નબળી પડતી નથી. ૮

હે વાયુદેવ, આ તારા મજબૂત બાંધાના અને તેજસ્વી ઘોડા આકાશના અવાજ વાળા પોલાણમાંથી પૂરવેગે દોડે છે, અને દોડતી વખતે પણ મોટા અને જાડા દેખાય છે. પાણી વગરના પ્રદેશમાં પણ તે થાકતા નથી, ભરવેગે ચાલતાં ગમે તેવો અવાજ થાય તો પણ તે ભડકતા નથી, અને જેમ સૂર્યના કિરણોને દાબી રાખવાનું અશક્ય છે તેમ તે (ઘોડાઓ) ને પણ કોઈ ખેંચી રાખી શકે નહી. ૯ (૨૫)

---

७ हे वायो, ससतः शश्वतः अति याहि, यत्र ग्रावा वदति तत्र त्वं च इन्द्रः च गच्छत (तत्र) गृह गच्छतम्। (यत्र) सूनृता विददृशे; घृतम् च रीयते, (तत्र) अध्वरम् पूर्णया नियुता आयाथ, (त्वं च ह इन्द्रः च अध्वरम् आयाथ।

८ तत् मध्वः आहुतिं अत्र अह वहेथे, यम् (सोम) अश्वत्थ (इव बहुमन्यमाना.) जायवः उप तिष्ठन्त न जायवः अस्मे सन्तु। अस्माक गावः साकं सुवते यवः पच्यते, हे वायो ते धेनव न उपदस्यति न च त धनवः अपदस्यन्ति।

९ हे वायो इमे ते उक्षण ते ये सु बाह्वोजसः नदी अन्तः पतयन्ति। (पतयन्तः च) महि व्राधन्तः उक्षणः (दृश्यन्ते) ये धन्वन् चित् अनाशवः, जीराः चित् अगिरोकसः। (पुनः च) सूर्यस्य रश्मय. इव दुर्नियन्तवः, हस्तयोः दुर्नियन्तवः (सन्ति)।

સૂક્ત ૧૩૬.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–मित्रावरुण ॥

સનાતન, આનંદરૂપ અને આનંદકારક, મિત્ર, વરૂણને અત્યંત નમ્રતાથી, પ્રણામ કરો, અતિ એકાગ્ર ચિતે તેમનું ધ્યાન ધરો, અને અત્યંત મધુર હવિ તેમને અર્પણ કરો. તે જગતના ધણી છે, ઘી જેવું ચળકનાર પાણી પણ તેજ વરસાવે છે, અને પ્રત્યેક યજ્ઞમાં તેમનું પૂજન થાય છે. તેની સાર્વભૌમ સત્તા સામે કોઇ આંગળી પણ ઉંચી કરી શકતું નથી, તેમજ તેના ઇશ્વર પણા સામે કોઇ શબ્દ પણ બોલી શકતું નથી. १

જુઓ, આ લાવણ્યવતી ઉષા અમારા મહાયજ્ઞ માટે ઉદય પામી છે. ત્રિકાલ-સત્ય આકાશમાંથી તેનો માર્ગ કિરણોથી પ્રકાશિત થયો છે, અને દયાળુ ભગવાનના નેત્ર પણ આપણા હમેશનાં ઉજ્વળ કિરણો યુક્ત દેખાય છે. એવીજ રીતે મિત્ર, અર્યમા અને વરૂણના સ્થાન પણ સુપ્રકાશિત હોવાથી તેમાંથીજ પુષ્કળ પ્રશંસા યોગ્ય ઉત્સાહ અને અત્યંત પ્રશંસા પાત્ર તારૂણ્ય, તેઓ પ્રસન્ન થઇને આપે છે. २

હે મિત્રાવરૂણ, આ નિદ્રારહીત પુરૂષો, અત્યંત તેજોમય પોલી જગાને અદિતિના રૂપમાં ટેકા આપનાર અદિતિની સાથેજ નિરંતર રહે છે; અને વિશ્વના વૈભવ યુક્ત સામ્રાજ્યનો ઉપયોગ તેજ દાનશૂર આદિત્યો કરે છે. તેમાં મિત્ર અને વરૂણ તેમજ અર્યમા પણ લોકોને પોતપોતાના કર્તવ્યની પ્રેરણા કરે છે. ३

---

१ निचिराभ्यां, मृळयद्भ्यां मृळयद्भ्यां (मित्रावरुणाभ्यां) बृहत् ज्येष्ठ नमः, मतिम्, स्वादिष्ठ हवि. च प्रभरत । तौ च सम्राजा, घृतासुती, यज्ञे यज्ञे उपस्तुता । अध एनो क्षत्रम् न कुत चिन् आधृषे, (एनो) देवत्वम् (अपि) नु चित् आधृष ।

२ वरीयसी गातुः उरवे, ऋतस्य पन्थाः रश्मिभिः सम् अयस्त भगस्य चक्षुः अपि रश्मिभि (सम् अयस्त) मित्रस्य, वरुणस्य अयर्म्णः च द्युक्ष सदनम् (भास्वरम्) । अध (एनौ) बृहत् उक्थ्यम् वय., बृहत उपस्तुत्य च वयः दधात ।

३ ज्योतिष्मतीं, धारयत् क्षितिम् स्वर्वतीम् अदितिम् दिवे दिवे जागृवांस. दिवेदिवे आ सचेते । आदित्या दानुनः पती ज्योतिष्मत् क्षत्रम् आशाते । तयोः मित्रः वरुण यातयज्जन. अर्यमा (अपि) यातयज्जन. ।

આ સોમરસ મિત્રાવરૂણોને અત્યંત સુખદાયક થાઓ. દેવોને અત્યંત પ્રીય, આ દિવ્ય કાંતે યુક્ત મધુર સોમરસ યજ્ઞ પાત્રમાંથી પીવાને અત્યંત રૂચીકર થાઓ. પ્રેમથી એકત્ર થએલા સર્વ દેવો આ રસનો સ્વેચ્છાએ ઉપભોગ કરે.–હે વિશ્વપતિ (હે મિત્રાવરૂણો) અમે તારી પાસે જે યાચના કરીએ છીએ તે પૂર્ણ કરો, હે સત્ય ધર્મ પ્રવર્તકો અમે જે દાન માગીએ છીએ તે કૃપા કરીને અમને આપો. ૪

જેને કોઈપણ શત્રુ નથી તેવો જે ઉદાર ભક્ત મિત્રાવરૂણની સેવા કરે છે તેનું (તમે) પાપોથી તેમજ કલેશમાંથી સર્વ પ્રકારે રક્ષણ કરો. પ્રમાણીકપણે સત્‌ધર્મથી ચાલનાર, યજ્ઞને સ્તોત્ર. ગાયનથી. શોભાવનાર, અને પૂજનને સ્તવનોથી વિભૂષિત કરનાર ભક્તનું અર્યમા સર્વ પ્રકારે સંરક્ષણ કરે છે. ૫

પૃથ્વિ અને આકાશમાંના મધ્ય ભાગમાં પ્રકાશનાર મિત્રનું હું સ્તવન કરૂં છું. દાનશૂર દયાળુ અને ઉદાર વરૂણના પણ હું ગુણો ગાઉં છું. હે ઋત્વિજો, ઇન્દ્ર, અગ્નિ, ભગ તેમજ સ્વર્ગ લોકમાં રહેનાર અર્યમાના યશ ગાઓ. સોમરસ અર્પણ કરવાથી અમોને સત્પુત્ર અને દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત થાઓ ૬

મરૂતોની અને દેવોની કૃપાથી ઇંદ્રની અમારા તરફ મીઠી નજર થાઓ, અને લોકો અમને સ્વકૃત્યથી સત્કીર્તિ સંપાદન કરનાર તરીકે ઓળખે અગ્નિ, મિત્ર અને વરૂણ અમને સર્વને સુખશાંતિ આપે, અને તેનો ઉપભોગ અમને અને અમારા યજમાનને ચિરકાલ મળે. ૭ (૨૬) (૧)

---

४ अय सोमः मित्राय वरुणाय शतमं भूतु, देवः देवेषु आभगः अवपानेषु आभगः (भवतु) य (सोम) सजोषसः विश्व देवासः अद्य जुषरत । हे राजाना यत् ईमहे, हे ऋतावाना यत् ईमहे तथा करथः ।

५ यः जनः मित्राय वरुणाय अविधत् त अनर्वाण दाश्वास मर्त अहस परिपातः, अहसः (परि पातः) । त ऋजूयन्त अनु व्रतम् (चरन्त) अयमा अभि रक्षति, यः एनोः व्रतम् उनथ परि भूषति, व्रतम् स्तोमैः आभूषति ।

६ रोदसीभ्यां, वृहते दिवे मित्राय नम. वोचम् । वरुणाय मीळ्हुषे सुमृळीकाय मीळ्हुषे च (नमः वोचम् ऋत्विजः । इदम् अग्निं, द्युक्ष अर्यमण भग च उपस्तुहि, (यथा स्तुत्वा) ज्योक् जीवन्तः प्रजया सचेमहि, (सर्वं इदम्) सोमस्य ऊती सचमहि ।

७ मरुद्भिः, देवानां च ऊती वय इद्रवन्तः स्वयशसा च मसीमहि । अग्निः मित्रः वरुणः शर्म यसन्) तत् च मघवान वय च अश्याम ।

અધ્યાય ૨.

સૂક્ત ૧૩૭

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–मित्रावरुण ॥

મિત્રાવરૂણો આવો, અમે આ સોમરસો ગ્રાવવડે નિચોવી કાઢેલા છે. તેમાં દૂધ મેળવેલું હોઇ તે ઉત્સાહ અને હર્ષકારક છે. હે જગન્નાયક તમે આકાશ સુધ્ધાં વ્યાપી નાખનાર છો, તમેજ અમારા રક્ષણ કર્તા છો, માટે અમારી તરફ આવો. મિત્રાવરૂણો, આ શુભ્ર સોમરસ તમારાજ માટે (તૈયાર) કરેલો હોઇ તેમાં મિષ્ટ (અને) ઘાડું એવું દૂધ, અને થોડુંક પાણી પણ મેળવેલું છે. ૧

અહીં આવો, (અમારે) ત્યાં પણ આ સોમરસમાં દહીં જેવું ઘાડું દૂધ મેળવેલું છે. પ્રભાત થઇ સૂર્યના કોમલ કિરણો દૃષ્ટિગોચર થતાંજ તમો બન્ને માટે, એટલે મિત્ર અને વરૂણ એમને માટે આ રસ નિચોવી તૈયાર કરેલો છે. એઓને પ્રાશન કરવા માટે-આ સુંદર રસ તે સત્ય સ્વરૂપ મિત્ર અને વરૂણ ગ્રહણ કરે તે માટે સિધ્ધ કરેલો છે. ૨

(હે દેવો!) દૂધના પ્રવાહોના પ્રવાહ છોડનારી તે તમારી પ્રકાશ રૂપી ધેનૂનું દૂધ કાઢીએ તે પ્રમાણે (અમારા રૂત્વિજ) આ સોમવલ્લીનું જાણે કે દૂધજ કાઢે છે. ગ્રાવવડે-તે પાષાણો વડે, જાણે કે તે વનસ્પતીનું દોહનજ કરે છે. માટે હે ભક્તરક્ષકો, અમારે ત્યાં સોમપાનાર્થ આવો. હે મિત્રાવરૂણો, રૂત્વિજોએ આ અહિં તમારે માટે સોમરસ સિધ્ધ કરી મૂકેલો છે. તે તમોને ગ્રહણ કરવા માટે આ અહિં તેઓએ પાત્રમા રેડી (તમારી આગળ) મૂકેલો છે. ૩ (૧)

---

१ (हे मित्रावरुणौ) आयात, इमे सोमासा मत्सरा' अद्रिभि सुतुम, इमे, गोश्रीला मत्सर: च (सन्ति)। हे राजाना युवा दिवि स्पृशौ अस्मत्रा च उप न आगतम्। हे मित्रा वरुणा इमे गवाशिर' सोमा. शुक्रा: गवाशिरश्च (सन्ति)।

२ (मित्रावरुणौ) आयातम, इमे सोमास इदरा दध्याशिर (इमे) सुतास: दध्याशिर, उत उषस: बुधि सूर्यस्य रश्मिभि. साक वाम् (अयं) मित्राय वरुणाय च (अय) सुत, (अय) चारु ऋताय पीतये सुत।

३ (हे देवौ) ता वां वासरीं धेनु न अंशु अद्रिभि: दुहन्ति सोमं अद्रिभि दुहन्ति, अस्मत्रा अर्वांचा (सन्तौ) उपन. सोम पीतये आगन्तम्। हे (मित्रावरुणा) अय सोम वा नृभि: सुत', (अय) पीतये [illegible] सुत।

१ ३६८, [illegible]

સૂક્ત ૧૩૮.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–पूषा ॥

સમર્થ પૂષાનો મહિમા હું હવે યથામતી વર્ણન કરૂં છું. આ જાતેજ પ્રતાપી! એના પરાક્રમની કીર્તિ કદી પણ કમી થતી નથી કિંવા એની સ્તુતિ હવે પૂરી થઈ એવું થતું નથી શાંતિ સુખની મનીષા ધરી હું જે આ પૂષાની ઉપાસના કરૂં છું, તે (ભક્તોનું) રક્ષણ કરવાને એક પગ ઉપર તૈયાર અને સર્વોત્કૃષ્ટ આનંદનો લાભ કરી આપનાર છે. આ પરમ પૂજ્ય પ્રભુ સર્વ વિશ્વનું ચિત્ત પોતાની તરફ આકર્ષી લે છે, અને એના પ્રીત્યર્થ કરેલો યજ્ઞ પણ સર્વનાં મન ખેંચી નાખે છે. ૧

હે પૂષા, ચાપલ્યમાં વાયુપ્રમાણે અત્યંત ચંચલ એવા, તારૂં ભજન અમે સ્તોત્રોવડે કરીએ છીએ. માટે યુધ્ધ પ્રસંગે (અમારૂં) રક્ષણ કરે છે તે પ્રમાણે શત્રુના આ ઓચિરાખ પ્રદેશસાંથી પણ અમને ઊંટની પીઠ ઉપર બેસાડી લઇ ગયા પ્રમાણે પાર પાડ. તું પરમાનંદ દાયક પરમેશ્વર અને હું ગરીબ મર્ત્ય તારો સહવાસ ઘેર માટે તને વિનવણી કરૂં છું. ભજનોમાં અમારી સ્તુતિઓને સફલ કર, અને સમરાંગણમાં અમારાં બાણ યશસ્વી કર. ૨

હે પૂષા, તારા સહવાસને લીધે વિદ્વાન સાધુજન પોતાના સત્કૃત્યોવડે અને તારી કૃપાને-લીધે દુનીયાને ઉપયોગી થયા; અને ખરેખર આ સત્કૃત્યોવડેજ તેઓ (આનંદપ્રદનો) ઉપભોગ લે છે. તો તારા પુજ્ય નામને શોભે એવા કરોડો દિવ્ય પ્રસાદ અમે તારીપાસે નમન તાઈથી માગીએ છીએ તો અમને તરછોડી ન કાઢતાં, હે સર્વજ્ઞ સકત પૂષા, તુંજ અમારો રક્ષણ કર્તા થા, પ્રત્યેક યુદ્ધમાં તુંજ અમારો ધુરીણ થા. ૩

---

१ पूष्णः महित्व प्र प्रशस्यते, अस्य तुविजातस्य तवसः (महित्व) न तदते । अस्य स्तोत्रमपि न तदते । सुम्नयन् (अह) अतिऊति मयोभुव अर्चामि, यः मखः देव विश्वस्य मनः आ युयुवे, (यस्य) मखश्चापि आ युयुवे ।

२ हे पूषन् यामनि अजिर न, त्वां स्तोमेभि. प्रकृण्व (तत्) यथा मृधः ऋणवः (तथा) उष्ट्रः न मृधः पीपरः । यत् मर्त्यः (अह) त्वा देव मयोभुव सख्याय हुवे । अस्माक आगूषान् वाजिपुशुम्निः ।

३ हे पूषन् यस्य ते सख्ये विपन्यवः सतः क्रत्वा चिन् अवसा च बुभुज्रिरे इति क्रत्वा बुभुज्रिरे । (तन्) ता (तव) नवीयसीं (कीर्ति) अनु नियुत रायः ईमहे । हे ऊरुशस (त्व च) अहेळमानः सरी भव वाजवाजे सरी भव ।

હે પૂષા તારા અશ્વો પણ જન્મ રહિત છે, તો એવી દિવ્ય સંપત્તિ મેળવી આપવા માટે સર્વદા તું અમારી પાસેજ રહે હે પરમોદાર પૂષા, તુ રોષ ન રાખતા, અમે સત્કર્મ પ્રવૃત્ત છીએ માટે અમારી પાસેજ રહે હે અદ્ભૂત પરાક્રમ કરનાર પૂષા, અમારા મનોહર સ્તોત્રો વડે અમોને તારૂં અંતઃકરણ અમારી તરફ વાળવા દે હે પ્રખર દીપ્તિમાન્ પૂષા તારો વિયોગ મને ક્ષણભર પણ ન પડે અને તારા સહવાસની ઉપેક્ષા મારાથી યત્કિંચિત પણ ન થાય. ૪ (૨)

સૂક્ત ૧૩૯.

॥ ऋषि–परुच्छेप । देवता–विश्वेदेव ॥

સાભળો, સાંભળો, હું પોતાની સાથે અગ્નિની સ્થાપના ભક્તિપુરસર કરી તેનીપાસે (અમોને) દિવ્ય સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય માટે (સર્વજણ મળી) પ્રાર્થના કરીએ. હે ઇન્દ્ર, વાયૂ તે (સામર્થ્ય) માટે અમે યાચના કરીએ છીએ અપુર્વ અને આમીથી કાર્યભાગ સાધી આપનારી જે જે કંઈ પ્રાર્થના છે તે તે આ પ્રકાશનિધીમા સંલગ્ન થઈ જાય છે માટે અમારૂં પણ લક્ષ પૂર્ણપણે તે તરફ લાગે અને દેવોની દૃષ્ટિનીચે રહ્યાપ્રમાણે અમારો કાવ્ય પ્રતિભાનો ભર નિર્વેધ પ્રસરે ૧

હે મિત્રાવરૂણો, જ્યારે તમોએ પોતાની સ્વઈચ્છાવડે અને ચાતુર્યના ધોરણને અનુસરીને સત્યસ્વરૂપ આત્માથી આ અસત્ય શરીર વેગળૂં કરી મૂક્યું ત્યારેજ તમારૂં હિરણ્ય-મય સ્વરૂપ તમારા નિવાસસ્થાનમા અમને દૃષ્ટીગોચર થયુ તે પ્રથમ અમારી માત્ર અમારી સૂક્ષ્મબુદ્ધિને ગોચર થયુ, પછી મનને થયુ, પછી ઇન્દ્રિયોને અને છેવટે સોમ તરફ લાગેલા અમારી પ્રત્યક્ષ આંખોને (ગોચર થયુ). ૨

---

४ हे अजाश्व पूषन् अस्या (राय) सातये नः उप भुव, हे रयिवान् अजाश्व पूषन् त्वं अहेळमान श्रद्धवता (अस्माक उपभुव.)। हे दस्म त्वा साधुभि स्तोमभि ओ षु वर्तीमहि । हे आघृण पूषन् त्वा न हे अतिमन्ये, त सख्यमदि नापन्हुवे ।

१ अस्तु श्रौषट् (अह) धिया अग्नि पुरो दधे त नु तद् दिव्य शर्ध आवृणीमहे, हे इंद्रवायू आवृणीमहे । यत् ह नव्यसी क्षणा (स्तुति सा) विवस्वति नाभा सदायि । अध न धीतय प्रसूपयन्तु देवान् अच्छा न (न) धीतय (प्रसूपयन्तु)।

२ हे मित्रावरुणौ यत् ह युवा स्वेन मन्युना दक्षस्य स्वेन मन्युना ऋतात् अधि त्यत् अनृत आददाथ । (तत् हि) युवो. हिरण्ययम् (रूप) सद्मसु अ प इत्था अपश्याम । (तत् प्रथम) धीभि चन (अपश्याम पश्चात) मनसा (तत पर) स्वभि अक्षभि सोमस्य देवेनि अक्षभि (अपश्याम)।

હે અશ્વીદેવો અહિં બંદીજન પ્રમાણે તમારી કીર્તિ ફેલાવનારા કેટલાક રૂત્વિજ તમારૂં સ્તવન કરી તમને મનાવે છે, તો અહિં બીજા કેટલાક રૂત્વિજ તમને હવિર્ભાગ અર્પણ કરી (તમારૂં) ભજન કરે છે. હે જ્ઞાનસાગર સર્વ પ્રકારની સંપત્તિ, તે સર્વ (પ્રકારનું) સામર્થ્ય તમારામાં વસે છે. હે અદ્દભૂત પરાક્રમી અશ્વીનો, તમારા અવિનાશી સુવર્ણ રથના પૈડાઓ (ઇચ્છિત મનોરથોનો જાણે) વર્ષાવજ કરે છે. ૩

હે પરાક્રમી અશ્વીનો, આકાશનાં બારણાં તમે ઉઘાડો છો એ સર્વને વિદિત છે. તમારા રથના ઘોડા (ભક્તજનની) સવારની ઇંટી તરફ જવા માટે તમે જોડો છો, તે તમારા કદી-પણ નાશ ન પામનારા ઘોડાઓ દેવલોકમાં રહેનારની ઇચ્છા કરનારા ભક્તો તરફ જવા માટે તમે જોડો છો. અશ્વીદેવો તમારા કર્મો અદ્દભૂત છે. તમારા અવિનાશી રથમાં સારથીની જોડમાં અમને બેસવા દો, કારણ (પૃથ્વી ઉપરની) એકાદ પાકી સડક ઉપર ચાલવા પ્રમાણે તમે સરળ અંતરાળમાં (તમારા) ઘોડા દોડાવો છો, અને દિવ્ય લોકના માર્ગે રથ પૂર ઝડપે હાંકી જાઓ છો. ૪

હે અશ્વીદેવો, વિલક્ષણ સામર્થ્યો એજ તમારી સંપત્તિ, તો એવાં સામર્થ્યો વડે અહો-રાત્ર તમો અમને સહાય કરો. તમારા ઔદાર્યમાં કદીપણ તુટ ન પડે અને અમારા ઉપરની તમારી કૃપા કદી ન ખૂટે ! ૫ (૩)

---

३ हे अश्विनौ आश्रावयन्तः इव, आयवः (युवयोः) श्लोकम् (आश्रावयन्तः) आयवः युवान् स्तोमेभिः देवयन्त. (अपरे च) आयवः युवा हव्या अभि (आच्छयन्ति) हे विश्ववेदसा विश्वाः श्रियः पृक्षः च युवोः अधि (वसन्ति) हे दस्रा वां हिरण्यये हिरण्यय रथे पवयः (अभीप्सितानि) प्रुषायन्ते ।

४ हे दस्रा (इद) अचेति (यद् युवां) नाकन् वि ऋण्वथः वां रथयुजः दिविष्टिषु ध्रुवते, अध्वस्मानः (अश्वाः) दिविष्टिषु (ध्रुवंते) । हे दस्रा, वां हिरण्यये रथे वन्धुरे अधि स्थाम । यतः (युः) पथा इव रजः अनुयागता यतौ, रजः अजसा शासता (यन्तौ) ।

५ हे शचीवन् शचीभिः दिवा नक्तं च नः दशस्यतम् । वाम् रातिः कदा चन मा उप दसत् । (वां) रातिः कदाचन अस्मत् (मा उप दसत्) ।

હે ઔદાર્ય સાગર ઈન્દ્ર, આ સોમરસ તારા જેવા શૂરાનેજ પીવા યોગ્ય છે. આ પાષાણો વડે પીલી ગાળી કાઢેલો તીવ્ર સોમરસ—આ શરીરમાં ભીની જાય એવો રસ તારે માટે (તૈયાર કરેલો) છે. તું પ્રસન્ન થઈ અમોને ઘણી મોટી અને અદભૂત એવી બક્ષિસ આપે તે માટે આ (રસ) તને હર્ષ ઉત્પન્ન કરે. હે સ્તુતીથી પ્રસન્ન થનાર ઈન્દ્ર, સુંદર સ્તોત્રોથી તારાં ગુણાનુવાદ અમે ગાઇએ છીએ. અમારી તરફ આવ, તું અમને અતિ સુખકર છે, માટે અમારી તરફ આવ. ૬

હે અગ્નીદેવ, અમારૂં સાંભળ, તારૂં ગુણ સંકીર્તન અમે કરીએ છીએ (આ વાત) તે માનનીય દેવાને–તે યજ્ઞાર્હ અને દૈદિપ્યમાન દેવોને તું કહેશેજ, તેથી યજ્ઞ કરનાર યજમાન માટે અયમ ણે તેનું દોહન કર્યું અને તે ગાય કઈ તે એક તેને અને એક મનેજ ખબર છે. ૭

હે દેવતાઓ, અમારી ખાતર તમે જે પરાક્રમો કર્યાં તે હવે જૂની પુરાણી વાતો થઈ એમ કદી પણ ન થાઓ અમારૂં ઉજ્વલ યશ કદી મલીન ન થાઓ. અર્થાત્ અમારી આંખો દેખત કદી પણ ન થાઓ. અદભૂત અને જમાનાના જમાના જાય પણ નવીને નવીજ અને લોકોત્તર એવી જે તમારી બક્ષિસ સર્વપ્રસિધ્ધ હોય તે, હે મરૂતો, અમોને આપો. જે જે દુ:સાધ્ય હોય, જે જે દુર્લભ હોય તે પણ (અમોને) આપ્યા વગર રહેશો નહી. ૮

---

६ हे वृषन् इंद्र इमे इन्दवः वृषपाणास, इमे अद्रिसुतास उद्भिद उत् भिदश्च तुभ्य सुतास । ते महे चित्राय राधसे दावन त्वा मदन्तु । हे गिर्वाह गीर्भि स्तवमान आगहि सुमृळीकः न आगहि ।

७ हे अग्ने न ओ षु शृणु (अस्माभि॰) ईळित त्व यज्ञियेभ्य राजभ्य यज्ञियभ्य देवभ्य (अस्मत् स्तुतिम् अधिकृत्य) ब्रवसि । हे देवा यत् अगिरोभ्य त्या धेनु अदत्तन तां कतरिसचा अयमा दुह एष म सचा ता वद ।

८ (हे मरुतः) व तानि पौंस्या अस्मत् मोषु सना अभि भूवन्, (अस्माक) द्युम्नानि मोत जारिषु, अस्मत् पुरा मोत जारिषु । यत् व राध चित्रम् युगेयुगे नव्य अमर्त्य च घोषात् । तत् हे मरुत. अस्मासु दिधृत यच्च दुस्तरम् यत् च दुस्तरम् तदपि (दिधृत) ।

પુરાતન ૠષિ દધ્યઙ્, તેમજ આંગિરા, પ્રિયમેધ, કણ્વ, અત્રિ અને મનુ એમને મારા કુલની માહિતી છે. જે જે મારી આગળ થઈ ગયા તે તે (ૠષિ અને મનુરાજા) એ સર્વને મારી માહિતી છે, (કારણ) તેમનો સંબંધ દેવો સુધી પહોંચે છે અને અમારા મુખ્ય પૂર્વજ પણ તેઓ પૈકીજ હતા, માટે તેમનીજ પધ્ધતીને અનુસરી હું ઇન્દ્રાગ્નીનું સ્તવન કરી તેમની આગળ નમ્ર થાઉં છું, તેમનું યશોવર્ણન કરી તેમનેજ પ્રણીપાત કરૂં છું. ૯

યા જ્યા પઠન કરી આ આર્યોને દેવોનું યજન કરવા દો અને પ્રેમાળ દેવપણ ઉત્કૃષ્ટ હવી રત્નોનો સ્વીકાર કરવાને પ્રવૃત્ત થાઓ, કારણ હવે જ્ઞાનવાન્ બૃહસ્પતિ આ બલવર્ધક સોમરસ અર્પણ કરી દેવયજન કરવાને ઉદ્યુકત થયો છે, અને સર્વગુણ સંપન્ન, અને તીવ્ર એવા સોમરસથી યજન કરે છે. માટે સોમવલ્લી પીલવાના પાષાણોનો દૂર સુધી સંભળાતો ધ્વનિ સહેજ જ અમને કાન લાગ્યો. મહત્કાર્ય કરનાર આ સોમરસના હાથમાં વરસાદ પાડવાનું છે. (માટેજ) પુણ્ય કર્મ આચરનારાઓને રહેવા માટે વિસ્તૃત અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થળો મળ્યાં છે. ૧૦

હે દિવ્ય વિભૂતીઓ, તમે અગીયાર જણ આકાશમાં રહો છો, પૃથ્વીઉપર અગીયારજ જણ અને ઉદકમાંપણ અગીયારજ જણ, મોટા વૈભવથી રહો છો; માટે તમો આ અમારો યજ્ઞ માન્ય કરી લ્યો. ૧૧ (૪) (૨૦)

અનુવાક ૨૧.

સુકત ૧૪૦.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

જે આ અગ્નિવેદી ઉપર આરૂઢ થાય છે અને જેને પોતાનું (તેજોમય) સ્થાન બહુજ પ્રિય હોય છે એવા પરમ દેદિપ્યમાન અગ્નિમાટે ધૃતપાત્ર લઈને આવો. ધૃત એજ એને હવિરન્ન પ્રમાણે છે; અને વસ્રથી મંડિત કર્યા પ્રમાણે અગ્નિને મનનીય સ્તોત્રોથી આચ્છાદન કરો, આ પરમપવિત્ર, શુભ્ર–તેજોમય હોઈ પ્રકાશ એજ જેનો રથ તેવડે, તે (અગ્નિ) અંધકારનો નાશ કરે છે. ૧

---

९ पूर्वे. दध्यङ् ह अंगिरा.च, प्रियमेध· कण्वः, अत्रिः मनुः च (एते) मे जनुष विदु·, (ये च) मे पूर्वे मनु· च ते सर्वेपि विदुः । (यतः) तेषा देवषु आयतिः अस्माक च तेषु नाभय·, (ततः) तेषाम् पदेन दधामी गिरा महि आनमे, गिरा आनमे ।

१० होता यक्षत् वनिनः (देवाः) वार्य नन्त, वेनः बृहस्पतिः पुरुवारेभिः पुरुवारेभिः उक्षभिः यजति । अध ओद· दूर आदिशम् श्लोकम् त्मना जगृम्भ, सुक्रतुः (सोम.) अरविदानि अचरयत् (अतः) सुकृतु (भक्त.) पुरु सद्मानि (अधारयत्) ।

११ हे देवास· ये (यूय) एकादश दिवि स्थन, पृथिव्यां एकादशस्थ, एकादश एव महिना अप्सु क्षित: स्थ ते (यूय) यज्ञम् इम जुषध्वम् ।

१ वेदिषद, प्रियधामाय सुद्युत असमै धासि इव यानि प्रभर । वस्त्रेणेव मन्मना त शुचि ज्योतीरथ शुक्रवर्ण तमोहनम् वसय ।

બન્નેમાંથી એટલે પૃથ્વી તેમજ આકાશમાંથી આ પ્રકટ થાય છે, અને ત્રણ પ્રકારના અન્ન ગ્રહણ કરી એક વર્ષ પછી ફરીથી તેજ ભક્ષણ કરેલા અન્નની (ધાન્યના રૂપમાં) અનેક ગણી વૃદ્ધિ કરે છે. બલશાલી અગ્નિ અત્યંત ઉદાર ચરિત દેખાય છે. તે વખતનું તેનું મુખ અને જીભ એ જૂદાં અને અનિવાર થઈ જંગલોના જંગલો ખાખ કરી નાખે છે. તે વખતના જૂદાં. ૨

પ્રથમ બન્ને અંધકારમાં અદૃશ્ય હોય છે અને એક બીજાને વળગી રહી જોરથી હાલવા લાગે છે અને પછી (પ્રકટ થયેલા) અગ્નિરૂપ બાલક પાસે તે બન્ને દોડી આવે છે. (આ બાલક કંઇ જેવો તેવો નથી) એની જીભ લાંબી બહાર આવેલી હોવાથી પૂર્વાભિમુખ હોય છે. આ એકદમ પ્રગટ થઈ ચમકે છે અને સર્વ અનિષ્ટોનો નાશ કરે છે. એની સેવા સર્વેએ કરવી જોઇએ. આ ભક્તોના અન્તઃકરણોની વૃત્તિઓને હર્ષથી ઉછાળી (જગતના) પિતાને હર્ષથી ભરપૂર કરી નાખે છે. ૩

(અગ્નિદેવ,) આ તારા મોકળા છુટવા માટે આતુર થયેલા, સર્વવ્યાપક, પૂર ઝડપે જનારા અશ્વો વેગથી ઉડી જતાં તેમનો માગ કાળો પડતો જાય છે. આ અશ્વોનાં મુખ જુદી જુદી દિશા તરફ ફરેલા હોવાથી આ વાયુરૂપ શીઘ્રગતિ અને વાયુપ્રેરિત અશ્વ તે મનુરામ માટે જોડેલા છે. ૪

જતાં જતાં માર્ગમાંનો અંધકાર સમૂળ નાશ કરી પોતાનું વિકાળ રૂપ પ્રકટ કરનાર તે (અગ્નિના અશ્વો) સહેજ પણ મોટા ધડાકા સાથે ઉડી જાય છે, કારણ તે વખતે આ અગ્નિ પણ પૃથ્વીના વિસ્તીર્ણ ભાલપ્રદેશનું ચુંબન લઈ મેઘગર્જના રૂપ પ્રચંડ ઘોષ કરી સપાટા બંધ જાય છે. ૫ (૫)

---

२ दिजन्मा, त्रिवृत् अन्नम् अभि कज्यते, सवत्सरे ईम् जग्ध पुनः ववृधे । (अय) वृपा था-यस्य (हप.य) आसा जिह्वया जन्य॰ वारण (असौ) वनिन अन्येन ति मृष्ट ।

३ ते कृष्णप्रुतौ सक्षितौ अस्य मातरा वेविज, उभा च शिशुम् अभि तेरते । प्राचादिह्व ध्वसदत ॰ च्युतं आ साच्य कुत्य पितुः वर्धन (प॰भतरन) ।

४ (हे अग्ने) (इमे ते) मुमुक्ष आशव जुवः (अश्वा.) रघुद्रुवः कृष्णसीतासः, उ (चते) असमना अजिराध्रः रघुष्यदः वातजूता. मनव मानवस्ते उप युज्यन्ते ।

५ आत् अस्य त (अश्वाः) कृष्णम् ध्वनयन्त. महिरूपं करि कत. वृथा अन्व ईरते । यत सीम ॰ भर्वानि वनि मगृशत अभिर ।नत् स्तनयत् मानदत् प्र एति ।

ચિત્ર વિચિત્ર ઔષધિઓને (પોતાની) પ્રભાથી જાણે અલંકૃત કરવા માટે આ અગ્નિ (તેમની તરફ) વાંકાવળી જોઈ કોઈ એક શૂર યોધ્ધો જાણેકે પોતાની પ્રિય પત્નીને મળવા જતો હોય તેમ ગર્જના કરતો કરતો તે ઔષધીઓ તરફ જાય છે. તેનો દિવ્ય પ્રતાપ પ્રકટ થયાથીજ તેના શરીરને વિશેષ શોભા આવે છે; પરંતુ વખતે એકાદ ભયંકર શ્વાપદની પેઠે તે દુર્નિવાર થઈ પોતાની જ્વાલારૂપી આયાળ એકદમ હલાવે છે. ૬

તે જ્વાલાઓ સંકલિત હોય અગર જુદી જુદી દૃષ્ટિએ પડવા જેવી હોય તે સર્વને ઓળખનારો આ સનાતન અગ્નિ તે સર્વને પોતાના સમજી વળગી રહે છે અને તેઓ પણ અગ્નિને પોતાનો માનીને ઓળખે છે અને તે માટેજ, તેમના સમૂહમાં જઇને તે (અગ્નિ) શયન કરે છે. ત્યારે પછી જ્વાલાઓ વૃધ્ધિંગત થાય છે અને દિવ્યરૂપ થઇને મા બાપ સાથે એક જુદુંજ રૂપ ધારણ કરે છે. ૭

સુંદર કેશકલાપ ધારણ કરનારી તે લાવણ્યવતીઓએ અગ્નિને આલિંગન આપ્યું. (તે પહેલાં) તેઓ-મૃત-પ્રાયજ હતાં, પરંતુ આ વિશ્વજીવનને માટેજ તેઓ ઊઠી ઉભાં રહ્યાં, ત્યારે તેઓનું વાર્ધક્ય મટાડી તેમનામાં ઉત્સાહ પૂર્ણ અને નષ્ટ અગર ક્ષીણ ન થનારી એવી અપૂર્વ જીવશક્તિ ઉત્પન્ન કરી તે જયઘોષ કરતો કરતો તેમની તરફ આવ્યો. ૮

પૃથ્વી માતાના વસ્ત્રનું ચુંબન કરતો કરતો આ તીવ્ર અગ્નિ ધડાકા સાથે આગળ જાય છે, અને (તે પાસે આવતાંજ) ઘોર વન્ય શ્વાપદો પણ બરાડા-પાડતા-આમ તેમ બીકથી દોડવા લાગે છે. પૃથ્વીનો પૃષ્ઠ ભાગ ચાટતો ચાટતો જતો આ અગ્નિ પાદચારી પ્રાણીઓના અંગમાં (તેમને અન્ન આપીને) હમેશ નવો જુસ્સો ઉત્પન્ન કરે છે. પરંતુ આ આગળ ગયા પછી (તેની) પાછળ તેનો માર્ગ માત્ર કાળો પડતો જાય છે. ૯

હે અગ્નિદેવ અમારા ઔદાર્યશીલ યજમાન ઉપર તારી દયાનો પ્રકાશ પાડ. તું વીર્યવાન અને આત્મસંયમી હોવાથી તારો શ્વાસોશ્વાસ પણ (ઓજસ્વી) હોય છે. તેં પોતાનું બાલરૂપ ત્યજી રણમેદાનમાં તેજસ્વી બખતર પહેરી ફરવા પ્રમાણે પોતાના પ્રકાશથી સર્વને ઝીપલાવી નાખ્યા છે. १० (६)

---

६ यः वभ्रूषु ताः भृगन् न अधि नम्रते वृषेव पत्नीः, ताःश्च रोरुवत् अभ्येति । ओजायमानः (स्व) तन्वः च शुभते भीमः (सिंहः) न दुर्गृभिः सन् शृगा दविधाव ।

७ सः सस्तिरः विष्टिरः (सतीः अपि ताः सर्वाः)जानन् एव सगृभाति जानतीः च ताः नित्यः आशये । ताः पुनः वर्धन्ते देव्यम् अपि यन्ति, अन्यत् वर्पः पित्रोः सचा कृण्वते ।

८ केशिनीः अग्रुवः त हि सेरेभिरे, ममुषीः (च ताः) प्रायवे तस्मै पुनः ऊर्ध्वः तस्थुः । सोपि तासां जरां प्रमुचन्, तासु च असु पर अस्तृत जीवम् जनयन् नानदत् च एति ।

९ मातुः अधीवासं परिरिहन् अय अयः (अग्नि.) तुविग्रभिः सत्वभिः याति अह । वय पद्वते दधन् सदा रेरिहत् (याति,) श्यनी वर्तनीः अनु सचते अह ।

१० हे अग्ने अस्माकं मघवत्सु (यजमानेषु)दीदिहि, अध त्वं दमूनाः वृषभः श्वसीवान् (असि) शवास्य शिशुमतीः, युत्सु वर्मेव परिजर्भुराणः अदीदेः ।

હે અગ્નિદેવ, જેમ તેમ કરી રચાએલી એકાદી કવિતા કરતાં અગર તને ભાવનારૂં એકાદ સુંદર પદ કરતાં પણ આ મારૂં સુવ્યવસ્થિત સ્તોત્ર તને વિશેષ પસંદ પડો, અને તારા શરીરનો જે શુભ્ર અને પવિત્ર પ્રકાશ પડે છે તે વડે તું અમને (તારી કૃપાએજ) રત્ન જ આપે છે (એમ થાઓ). ૧૧

હે અગ્નિ, અમને રહેવા માટે અને જલદીથી ચાલવામાટે, અભંગ એવું રૂઢ અને વલ્હી-યુક્ત એવી એક નૌકા તું અમને આપનાર છે જ, પરંતુ તે એવી હોવી જોઇએ કે જેમાં અમે સર્વ યોધ્ધાઓ, યજમાન અને છોકરાંઓ એ સર્વ બેસી પાર જઇએ અને જે અમને સુખનો આશરો થાય ૧૨

હે અગ્ન, આ અમારૂં સ્તુતિસ્તોત્ર ઉત્તમ માની લે, એટલે, પૃથ્વી, આકાશ અને સ્વન્યશોમંડિત એવી મહાનદીઓ એ અમોને દિવ્ય ગોધનો, ધાન્ય, સમૃધ્ધિ અને દીર્ઘાયુષ્ય પણ પ્રાપ્ત કરી આપશે અને અરૂણ વર્ણ એવી ઉષાદેવીઓ અમારા માટે મનઃસામર્થ્ય એજ વરદાન માગી લેશે. ૧૩ (૭)

સૂક્ત ૧૪૨.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

ખરે ખર, દેવનું અવર્ણનીય એવું તેજ સામર્થ્યના પ્રભાવથી પ્રકટ થયું માટેજ તે (હે અગ્નિરૂપ તેજ) એક દર્શનીય વસ્તુ થઇ બેઠું છે. અને તેથીજ મારી ચિત્તવૃત્તિ તે તરફ લાગે છે અને તે તત્કાળ ફલદ્રુપ પણ થાય છે, અને તે વડે સત્યધર્મપ્રવર્તક (એવો અમારી) સ્તુતીઓનો વાંક પણ તે તરફજ વળેલો હોય છે. ૧

સામર્થ્યવાન્, નાશરહિત અને સર્વાન્નસંપન્ન એવો આ અગ્નિ (પ્રાણીમાત્રના) શરીરમાં વાસ કરે છે. તેનું બીજું સ્વરૂપ, સાતે ભુવનો ને માતા પ્રમાણે કલ્યાણપ્રદ (ઉદકો) માં હોય છે. આ વીર્યવાન અગ્નિના ત્રીજા સ્વરૂપની યોજના તેમાંથી મનોરથરૂપ દુધ કાઢવા માટે કરેલી છે. અને એટલા માટેજ લોકમયમાં પૂજ્ય એવા (અગ્નિ) ને સુંદર યુવતીઓએ પ્રકટ કર્યો છે. ૨

---

११ हे अग्ने इद सुधित (मन्म) दुर्धितात, प्रियात उचित् मन्मनः त प्रेयः अस्तु यत् तन्व शुचि ते। शुक्र रोचते तेन त्व अस्मभय (तव कृपारूप) रत्न आवनसे ।

१२ ह अग्न, गृहाय उतनः रथाय नित्यारित्रा पद्वतीं नाव रासि, या नौ अस्माक वीरान् उत नः मघोनः जनाश्च पारयात् या च शर्म (भवेत्) ।

१३ हे अग्ने नः इत उक्थ अभि जुजुयोः अपि च धावाक्षामाः स्वगूर्ताः सिन्धवश्च गव्य नव्य दीर्घः अह्मच यन्तः (भवेयु,) अरुण्य (उपसः च) इष वर वरन्त ।

१ बल्धिा, देवस्य दर्शत भर्गः तत यत सहसः अजनि, (अतः एव अत्र तत्) वपुंष धायि । यत मे मतिः ई उप इरते साधते च, अतः ऋतस्य धनाः सगुतः अनयन्त ।

२ पृक्षः सः नित्यः पितुमांश्च (अयं अग्निः प्राणिना) वपु आशय, (अस्य) द्वितीय रूप सप्तशिवासु मातृषु आ अस्य वृषभस्य तृतीय (अभीप्सितानां) दोहस, (अतः) योषणः दशप्रमतिं अमु जनयन्त ।

જ્યારે અતિ વિશાળ એવા (આકાશરૂપ) શરીરના મૂલ પ્રદેશથી મહાત્માઓએ અથવ જ્ઞાન સંપન્ન રૂષીઓએ પોતાના સામર્થ્યથી એને બહાર પ્રગટ કર્યો, અને મધુર રસની આહુતી આપવામાટે પુરાતનકાળે તે ગુપ્ત રૂપમાં રહયો છતાપણ માતારિશ્વાએ મંથન કરી જ્યારે તેને બહાર કાઢયો, ૩

જ્યારે તેને પરાત્પર પિતાપાસેથી નીચે લાંબી આજુબાજુ ફેરવે છે, ત્યારે સામર્થ્યવર્ધક આહુતીમાંથી અને સમિધાઓની લતામાંથી તે વિલક્ષણ તેજથી એકદમ પ્રજ્વલિત થાય છે. અને તેને પ્રકટ કરવાનો યોગ બન્ને જણ ઘડી લાવે છે માટે તે અતિ પવિત્ર અગ્નિ પોતાના પ્રખર તેજથી અત્યંત તરૂણ એવોજ પ્રાદુર્ભૂત થાય છે. ૪

પછી તે પવિત્ર (અગ્નિ) માતૃસમૂહમાં તાબડતોબ પ્રવેશ કરી નિષ્પ્રતિબંધ રીતે અતિશય વૃધ્ધિંગત થાય છે, અને તેઓપૈકી જે તેનો વિસ્તાર વૃધ્ધિંગત કરવાને પ્રથમ કારણભૂત થયાં હોય છે તેઓમાંથી પ્રથમ પ્રજ્વલિત થઈ પછી નવા અને કનિષ્ઠ સમૂહમાં વેગથી સંચાર કરે છે. ૫ (૮)

અર્થાત્ પ્રાતર્યજ્ઞની વખતે (રૂત્વિજ) તેનેજ પોતાનો આચાર્ય માને છે, અને તેજ પોતાનો ભાગ્યદાતા એવી શ્રધ્ધા રાખી તે પ્રીત્યર્થ આહુતીઓથી પૂર્ણપણે હવન કરી તેને પ્રસન્ન કરી લે છે. પછી પોતાના પ્રજ્ઞા પ્રભાવથી અને અદભૂત સામર્થ્યથી સર્વની સ્તુતિને પાત્ર થયલો અને સર્વ વિશ્વને જેનો આધાર છે એવો અગ્નિ સુપ્રસન્ન થઈ, ભક્તજનોના સ્તવનો સાંભળવામાટે અને તેમના સોમરસનો આસ્વાદ લેવામાટે દેવતાઓને સાથે લઇ આવે છે. ૬

આ અત્યંત પૂજ્ય અગ્નિ પવનને લીધે ક્ષુબ્ધ થવાથી સ્તુતીને ન ગણકારનાર એક ચતુર ઉસ્તાદ પંડિત માફક (પોતાના માર્ગે) જ્યારે અનિવાર થઈ સીધો જાય છે અને સર્વ પાતકોનું ભસ્મ કરી નાખે છે, જેની બન્ને પાંખો કૃષ્ણવર્ણજ હોય છે. તો પણ જે શુધ્ધ સ્થાનમાંજ પ્રકટ થાય છે અને જેની (રૂપના) માર્ગ વિધવિધ પ્રકારના છે, એવો આ અગ્નિ જ્યારે જાય છે, ત્યારે માર્ગમાં અંતરિક્ષમાંથી ઉપર ચડતો ચડતો જાય છે. ૭

---

३ यत् महिषस्य वर्पसः बुध्नात् ईशानासः सुरवः ईं शवसा क्रन्त । यत् मध्व आयवे प्रदिव गुहा सन्तम् मातरिश्वा ईम् अनु मथायति ।

४ यत् परमात् पितुः प्रपरिणीयते (तदा) पृक्षुध वीरुध- दसु आरोहति । यत् यत् अस्य जनुषः उभा: इन्वतः आदित् शुचि असौ घृणा यविष्ठः (प्रादुः) अभवत् ।

५ आदित् स. मातृः आ विशत्, यासु आ, असौ शुचि- अहिंस्यमानः सन् उर्विया वि वर्धते । यत् पूर्वा सनायुव अनु अरुहत्, (तत) नव्यसीषु अवरासु धावते ।

६ आदित् च त दिविविष्टिषु होतारं वृणते, भगमिव (हव्यं) त पपृचानासः ऋञ्जते । यत् क्रत्वा मज्मना च पुरुष्टुत विश्वथा असौ शंस (श्रोतु) धायसेच देवान् मर्तं वेति ।

७ यत् (अयं) यजतः वातचोदितः सन् जरणा अनाकृत ह्वार वश्या न व्यस्यात् तदा (एनाधि) धक्षुः, कृष्णव्रतसः, भ्राजन् वस्य पतन् रजः आ (गच्छति) ।

યંત્ર સામર્થ્યથી ચલાવેલા અને સજીને તૈયાર કરેલા એકાદ વાહનમાં બેસવા પ્રમાણે તે પોતાના આરક્ત પરિવારસહ સિધ્ધ થઈ આકાશ લોકમાં સંચાર કરે છે. હે અગ્નિ તારૂં દહન કર્મ જ્યારે સપાટાબંધ ચાલુ હોય છે ત્યારે કૃષ્ણવર્ણ ધૂમાડાના ગોટે ગોટા ઉપર આવતા હોય છે, અને પ્રતાપી શૂરને (ડરવું) તેપ્રમાણે પક્ષિગણ તારા પ્રખર કોપથી ડરી દશોદિશામાં નાખી જાય છે. ૮

હે અગ્નિદેવ, તમારીજ દ્વારાએ વરૂણ (પોતાના) ધર્મનીતિ નિયમનું પાલન કરાવે છે અને મિત્ર તથા અર્યમા, હે ઉદારથી દેવ, (પાતકીઓને) શાસન કરે છે, તૂં હવે સર્વ—વ્યાપક રૂપમાં પ્રકટ થયો છે; અને પૈડાની ધરી જેમ સર્વ આરાને પોતપોતાને ઠેકાણે દાબી રાખે છે તેપ્રમાણે પોતાના પ્રજ્ઞાબલથી સર્વને સર્વપ્રકારે સંભાળે છે. ૯

હે અગ્નિદેવ, તૂં સર્વકાળ પૂરજુવાનીના જુસ્સામાં હોય છે અને સ્તવનપૂર્વક સોમરસ અર્પણ કરનારા ભક્તોને ઇચ્છિત રત્ન-સંપત્તિ અને દેવભજન બુધ્ધિ એમ બેઉ આપે છે. તૂં પ્રત્યક્ષ સામર્થ્યનીજ તારૂણ્યદશાની મૂર્તિ છે, તો હે મહાવૈભવસંપન્ન અગ્નિદેવ, સ્તુતિપાત્ર તને અમારો ભાગ્યદાતા સમજી અમારા સર્વ ઉદ્યોગોમાં આરંભે તારૂંજ સ્મરણ કરીએ છીએ. ૧૦

હે અગ્નિદેવ. પોતાનો પૂર્ણ અને સત્કાર્યમાં વ્યય કરવા જેટલું ઐશ્વર્ય અને બલવત્તર દૈવ આ બાબતો જેપ્રમાણે (તેં અમોને આપી) તેપ્રમાણે સર્વ સહન કરવાનું સામર્થ્ય પણ અમને ભરપૂર આપ. (ઘોડાની) લગામ પકડી તેને કહ્યામાં રાખે છે તેપ્રમાણે આ અગ્નિ સેહજ લીલાથી (દૈવી અને માનવી) જન્મો ઉપર પોતાનું પ્રભુત્વ ચલાવે છે, અને સદ્ધર્મ વિહિત યજ્ઞો યજ્ઞપ્રસંગે દેવોપ્રીત્યર્થ સ્તવન કરવાની સ્ફૂર્તિ પણ તેજ સત્કૃત્યશીલ (દેવ) આપે છે. ૧૧

અત્યંત દૈદિપ્યમાન સર્વ (વસ્તુ) તાત્કાળ વ્યાપી નાખનાર અને આનંદરૂપ એવો અ યજ્ઞ સંપાદક અગ્નિ તેજોમય રથમાં બેસી જાય છે તે આવજો. અવિદ્યા રહિત અગ્નિ અંચુ પ્રેરણાથી અમોને અભિષ્ટ સુખતરફ-સ્પૃહણીય આનંદ તરફ લઈ જાય એમ થાઓ. ૧૨

---

८ शिक्वभिः यातः कृतः च रथः न अदर्पभिः अक्तेभिः द्या इयत । आत् अस्य दववक्षि, ते कृष्णासः सुरय (उद्गच्छन्ति), शूरस्य त्वेषयात् इव वयः इयते ।

९ हे अग्ने त्वया हि वरुणः धृतव्रतः, मित्रः अर्यमाच सुदानव-(देवाश्च) शाश्दे । यत् सीम् अनु विश्वत विभुः अजायथाः नेमिः अरान् न परिभूः (असि)।

१० हे अग्ने यविष्ठ त्व शशमानाय सुन्वते रत्न देवतातिं च इन्वसि । हे सहसः युनन् हे महिरत्न नव्य त त्वा वय भग न नुर्योरे धीमहि ।

११ हे अग्ने, दमूनसम् स्वर्थ रयिम् न दक्ष च भग न त्व अस्मे धर्णसिं पपृचासि । (अश्वस्य) रश्मीन् इव यः उभे जन्मनी यमति यः सुक्रतु. ऋते आ देवानाम् च शस (प्ररयति)।

१२ उत सुद्योत्मा जीराश्वः मद्रः चद्ररथः होता (अय अग्निः) न शृणवत् । यः अग्निः अमूरः नेषतम. वाम सुवित यस्यः अच्छ नः नेषत् ।

વિલક્ષણ પ્રભાવ વાળા સ્તોત્ર ગાયનોથી અગ્નિનું સ્તવન કરેલું છે, વિશ્વનું સામ્રાજ્ય ભોગવવામાટે આ તદ્દન યોગ્ય છે, માટેજ આ સર્વમાં અગ્રેસર ઠરેલો છે. તો અમારા દાતૃત્વશાલી યજમાન અને અમે એવા સર્વજણોએ, સૂર્ય જે પ્રમાણે હિમજાલાનો ઉચ્છેદ કરી વૃધ્ધિંગત થાય છે તેમ અધર્મનું ઉન્મૂલન કરી અત્યંત વૃધ્ધિંગત થાવ. ૧૩(૯)

સૂક્ત ૧૪૨.

॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-अग्नि ॥

હે અગ્નિ, તું પ્રદીપ્ત થયો છે. તો આહુતી આપવા ઉદ્યુક્ત થયેલા યજમાન તરફ પોતાના દેવતાઓને લઇ આવ અને પુરાતન (યજ્ઞધર્મની) આ અમારી પરંપરા સોમરસ કાઢી અર્પણ કરનાર ભક્ત જનોમાટે યથા વિધિ કર. ૧

હે સ્વયંભૂ અગ્નિદેવ, તારૂં સ્તવન કરી હવિ અર્પણ કરનાર મારા સરખા ભક્ત જનોનો (જે) યજ્ઞ તું સન્નિધ રહી યથાવિધિ પાર પાડે છે, તેમાં અર્થાત ઘૃતની અને મધુર મધની કદી પણ મણા રહેતી નથી. ૨

આ નરાશંસ એટલે સર્વજન સ્તુતી યોગ્ય એવો અગ્નિ, પોતે પવિત્ર, ઇતરોને પાવન કરનારો અને આશ્ચર્યચકિત કરનારો છે. તે દ્યુલોકમાંથી આવી (અમારા) યજ્ઞ મધુરસથી પૂર્ણ કરે છે તે સર્વ દેવતાઓમાં અત્યંત પૂજ્ય છે. ૩

હે અગ્નિ દેવ, અમારા સ્તવનોથી તું પ્રસન્ન થયો છે, માટે અત્યંત ઉજ્વલ યશસ્વી ઇન્દ્રને અહિં લઇ આવ. તું મધુર ભાષણી છે, અને મારૂં સ્તોત્ર તારી પ્રીત્યર્થજ હું ગાઇ દેખાડું છું. ૪

---

१३ (अयं) अग्नि साम्राज्याय प्रतर दधानः अग्निः ग्मीवद्भिः अर्कैः अस्तावि । अमी ये च मघवानः (यजमानाः) वय च ते मिह न सूरः अति निष्टतन्युः ।

१ हे अग्ने समिद्धः अद्य यतस्रुचे (यजमानाय) देवान् आ वह, सुत सोमाय दाशुषे पूर्व्यं तन्तु तनुष्व ।

२ हे तनूनपात्, त्व मावत विप्रस्य, शशमानस्य दाशुषः घृतवन्त मधुमन्त यज्ञ उप मासि ।

३ शुचिः पावकः अद्भुतः देवेषु यज्ञियः देवः नराशंसः त्रिः दिवः (नः) यज्ञ मध्वा मिमिक्षति ।

४ हे अग्ने ईळितः त्व हि चित्र प्रिय इन्द्र इह वह, हे सुजिह्व इय मम मतिः त्वां अच्छ वच्यते ।

આ અશ્વર યજ્ઞમાં ઋત્વિજ : કુશાસંન પાથરી હાથમાં સુચા લઈ આહુતી આપવા તૈયાર છે, અને હું પણ ઇન્દ્રમાટે, તે વિશ્વવ્યાપક દેવને શોભે એવું વિસ્તૃત આસન સુશોભિત કરૂં છું. ૫

દેવતાઓને અંદર પ્રવેશ કરવા માટે યજ્ઞ શાલાનાં પવિત્ર મહાદ્વારો ઉઘડો. આ દુષ્ટોના સ્પર્શથી કલંકીત થતાં સનાતન ધર્મને વૃધ્ધિંગત કરનારાં અને સર્વને અત્યંત પ્રિય છે. ૬

સર્વેએ આનંદથી જેનો સત્કાર કરવો, જેઓ પરસ્પર સાથે તદન સંલગ્ન થએલા હોઈ પોતાના સૌન્દર્યવડે બહુજ મોહક દેખાય છે એવી રાત્ર અને ઉષારૂપ દેવતાઓ એટલે સત્યધર્મની (જાણે કે) માતા જ, તેઓ પ્રસન્નાન્તઃકરણથી કુશાસન ઉપર આવી બેસે. ૭

મધુર ભાષી, (ભગવંતનું) અત્યંત પ્રેમથી સ્તવન કરનાર કવિઓ જેવા બન્ને દિવ્ય ઋત્વિજ આ અમારો યજ્ઞ સર્વ અર્થપ્રદ અને સ્વર્ગસ્થ (દેવતા) સુધી પણ પહોચનાર યજ્ઞ, યથા સાંગપાર પાડે. ૮

શુધ્ધ ચારિત્ર્ય અને દેવતાઓમાં તેમજ મરુત્ ગણમાં પણ (પૂજ્ય) હોનારી હોત્રા ભારતી, ઈળા, અને પરમશ્રેષ્ઠ સરસ્વતી એવી સર્વ વંદ્ય દેવતાઓ આસનો ઉપર પોતાની મેળે આવી બેસો. ૯

અમારી ઉપર કૃપા કરનાર ત્વષ્ટાદેવ (યજ્ઞ મંડપમાં) નાભિ ઉપર એટલે ઉત્તર વેદી ઉપર આરૂઢ થઈ અમારે ઠેકાણે અતિશય ઓજસ્વી અને સહાજીકપણે અતિશય વિપુલ એવું જે આશ્ચર્યકારક વીર્ય છે તેની એવી યોજના કરો કે તેથી કરીને અમે સમર્થ થઈ અમારો ઉત્કર્ષ થાય. ૧૦

---

५ इवध्वरे यज्ञे यतस्रुचः बर्हिः स्तृणानासः (ऋत्विजः) इन्द्राय देवव्यचस्तमम् सप्रथः शर्म वृञ्जे ।

६ ऋतावृधः मही- पावका- पुरुस्पृहः द्वार देवीः असश्चतः च देवेभ्य- प्रये- विश्रयन्ताम् ।

७ भन्दमाने उपाके सुपेशसा ऋतस्य यह्वी मातरा नक्तोषसा बर्हिः सुमत् आसीदताम् ।

८ मद्रजिह्वा जुगुर्वणी कवी दैव्या होतारा, अद्य नः इम दिविस्पृश सिध्र यज्ञ यक्षताम् ।

९ शुचिः देवेषु मरुत्सु च अर्पिता होत्रा (तथा च) भारती इळा मही सरस्वती (एताः) यज्ञिया द य बर्हिः सीदन्तु ।

१० अस्मयुः त्वष्टा (वृभि दा) नाभा (स्थितः सन्) पोषाय राये च तत् अद्भुत तुरीय नः पुरु वा ग र पुरुत्मना वि ष्यतु ।

હે વૃક્ષરાજ અહિં આવ અને સ્વતઃ હવિ અર્પણ કરી દેવોનું યજન કર. પરમ બુદ્ધિમાન અગ્નિ પણ દેવતાઓમાં જેનો હવિભાંગ તેને આપે છે. ૧૧

પૂષા અને મરૂત પણ જેના અંકિત છે, જે વિશ્વાધીશ અને સર્વત્ર ગતિ વાળા વાયુ (નો પણ જે આત્મા) છે, જે ગાયત્ર ગાયનને વિષે સ્ફૂર્તિ આપે છે, તે ઇન્દ્રને (હે રૂત્વિજો) સ્વાહા ઉચ્ચાર કરી હવિ અર્પણ કરો. ૧૨

સ્વાહા શબ્દ ઉચ્ચારી આ સર્વે હવ્યો અર્પણ કરી છે તો તેમનો સ્વીકાર કરવા આવ, હે ઇન્દ્ર જરૂર આવ જે ! આ અથિર યજ્ઞ માટે (આ રૂત્વિજ) તને બોલાવે છે. ૧૩ (૧૧)

સૂક્ત ૧૪૩.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

જે હમેશાં ફલદ્રુપજ થાય છે એવું મારૂં ધ્યાન હવે હું અગ્નિને ઠેકાણે લગાડું છું, અને મારા મનોહર અને શબ્દથી વ્યક્ત કરેલા વિચાર પણ અમને ધૈર્યબલ આપનાર તે અગ્નિ, કે જે પ્રાદુર્ભૂત થયો છે, તે લોકપ્રિય અગ્નિ યજ્ઞનો હોતા થઈ પોતાના દિવ્ય નિધીસાથે યજ્ઞ સમયે આવી પૃથ્વી (ઉપરની આ વેદી) ઉપર અધિષ્ઠિત થયો છે. ૧

અત્યુચ્ચ આકાશમાં અગ્નિ પ્રકટ થતાંની સાથેજ માતારિશ્વની પ્રથમ દૃષ્ટીએ પડયો, અને તે પોતાનાજ પ્રતાપબલથી અને પરાક્રમથી પ્રજ્વલિત થવાથી તેની દીપ્તીને લીધે પૃથ્વી અને આકાશ બન્ને છલોછલ ભરાઈ ગયાં. ૨

---

११ हे वनस्पते त्मना (हव्यानि) अवसृजन् देवान् उप यक्षि । देवेषु मेधिर. देवः अग्निः (अपि स्वय) हव्या सुषूदति ।

१२ पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे, गायत्रवेपसे इन्द्राय स्वाहा हव्य कर्तन ।

१३ हे इन्द्र स्वाहाकृतानि (इमानि) हव्यानि वीतये उपागहि हे इन्द्र आगहि, हव च श्रुधि, (ऋत्विजः) त्वा अध्वरे हवन्ते ।

१ तव्यसीं धीतिं नव्यसीं वाचः मतिं च सहसः सूनवे अग्नये प्रभरे । यः अपां नपात् प्रियः च होता (अग्नि) ऋत्विय: वसुभिः सह पृथिव्या न्यसीदत् ।

२ सः परमे व्योमन् जायमानः अग्नि (प्रथमं) मातरिश्वने आविरभवत् । अस्य क्रत्वा, मज्मना च समिन्धनस्य शोचिः द्यावा पृथिवी च अरोचयत् ।

એની જ્વાલા કદી પણ ખંગતી નથી અને હમેશ ધગધગતી હોય છે. અને આ ભવ્ય-સ્વરૂપ અગ્નિના કિરણ પણ ઘણા પ્રેક્ષણીય અને દૈદીપ્યમાન હોય છે. ચંડ કિરણ પ્રમાણે એની પણ તેજ લહેરીઓ ન થાકતાં અગર નિદ્રાવશ ન થતાં, રાત્રીના નિબિડ અંધઃકારને ભેદી નાખી ચોમેર પ્રસરે છે. 3

સકલ ઐશ્વર્યનો સ્વામી અગ્નિને ભૃગુરૂષીએ ત્રિભુવનનું બલ ખર્ચ કરી (સ્વર્ગમાંથી) લાવી પૃથ્વીના મધ્યભાગ ઉપર (વેદી ઉપર) તેની સ્થાપના કરી. તે સ્વસ્થાન ઉપર વિરાજમાન થતાં તે અગ્નિને પોતાની સ્તુતીથી પોતીકો કર. કારણ વરૂણની પેઠે (ભગવદ્રૂપ હોનારો) આ પણ (દૈવી) સંપત્તિનો એકલોજ પ્રભુ છે. ૪

મેઘની ગર્જના, અથવા (ધનુષ્યથી) છૂટેલો બાણ અગર આકાશ માંહેલો ઉલ્કાપાત એ જેમ કોઈનાથી થોભી રખાય નહીં તેમ આ અગ્નિને કોઈ થોભી રાખવા ધારે તો તે શક્ય નથી. પોતાના તીક્ષ્ણ દંષ્ટ્રાઓ વડે (સપાટામાં આવે તે સર્વ) આ ખાઇ ભસ્મ કરી નાખે છે. અને એકાદ લઢવૈયા શત્રૂ ઉપર તૂટી પડે તે પ્રમાણે જંગલોના જંગલો ઘેરી ગડપ કરી નાખે છે. ૫

અમારૂં સ્તોત્ર ગાયન અગ્નિ મોટા કૌતુકથી વારંવાર મીઠું માની લેજો. આ (દૈવી સંપત્તિનો) ભંડારી, અમને તે સંપત્તી વારંવાર આપી અમારા મનોરથ પૂર્ણ કરો, આ પ્રેરક અમારા સુવિચાર અંગિકૃત કાર્યમાં ઉત્તમ રીતે ચાલે તેમ કરો; પવિત્રપણાની જાણેકે મૂર્તિજ એવા તે અગ્નિનું સ્તવન હું કરૂં છું તે આવા સ્ફૂર્તિજન્ય સ્તોત્રો વડેજ કરૂં છું. ૬

આપની ઉજ્વલ કાંતી ઘૃતથી સુશોભિતજ જણાય છે. આ સત્યધર્મનો માર્ગદર્શક છે એટલે તમારે માટે પ્રેમાળ મિત્ર પ્રમાણે ઉદબોધન કરી (જ્યારે) એને ભક્તજન સુપ્રસન્ન કરે છે, ત્યારે પોતાના રોજના ભરઘોષથી પ્રદીપ્ત થઇ, સર્વ યજ્ઞમંડપમાં દિવ્યકાન્તિથી ચમકનાર એવો આ અગ્નિ અમારા નિષ્કલંક પ્રેમનું અતિશય કૌતુક કરે છે. ૭

---

३ अस्य (ज्वालाः) अजराः त्वेषाःच, अस्य सुप्रतीकस्य भानवः सुसदृशः सुद्युतः, (अस्य) अग्नेः (तेजांसि) सिंधवः असखन्तः अजराः भात्वक्षिमः न अति अक्तुः रेजन्ते ।

४ य विश्ववेदस (अग्निम्) भृगवः (त्रि) भुवनस्य मज्मना पृथिव्यां नाभा एरिरे । त अग्निं स्वंदमे आ गीर्भिः हिनुहि (यतः) यः एकः (एव) वरुण.न वस्वः राजति ।

५ यः मरुतां स्वन इव सृष्टा सेनेव, दिव्या अशनिः यथा (वरायन तथा) वराय न । सः अग्निः (स्वैः) तिग्मैत जम्भैः (अवमपि) अत्ति भर्वति योधेव शत्रून् सः वना न्यृञ्जते ।

६ अग्नि नः उचथस्य कुवित् वीः असत्, वसु.सः वसुभिः न काम कुवित् आवरत्, चोदः नः धियः सातये कुवित् तुतुज्यात्, शुचिप्रतीक त अनय धिया गृणे ।

७ घृतप्रतीक ऋतस्य धूर्षद अग्निं समिधान मित्रनवः (अपि) ऋञ्जते । (तदानीं) इन्धानः अक्रः विदथेषु दीद्यत्, नः शुक्रवर्णो धिय उदु यंसते ।

હે અગ્નિદેવ, તું ભક્તોની કદીપણ ઉપેક્ષા ન કરતાં પોતાના અમોઘ મંગલદાયક અને સુખકર ઉપાયોથી અમારૂં સંરક્ષણ કર. તારી યોજનાઓ એવી છે કે તેમાં કોઇપણ ઠેકાણે ન્યૂન કરીને જડશે નહી, અને શિવાય તેમાં કદીપણ ખૂટ પડતી નથી તો, હે પરમ પૂજ્ય દેવ, એવી યોજનાઓથી અમારા સાડીયોનું સંરક્ષણ કર. ૮ (૧૨)

સૂક્ત ૧૪૪

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

પોતાની (ઉપાસના) પ્રાવીણ્યતાના જોરમાં જે વખતે ઋત્વિજ આ અગ્નિની સેવા કરવા પ્રવૃત્ત થાય છે, ત્યારે તે પોતાના સર્વાંગ સુંદર ગાયનના આલાપ ખડા સૂરમાં કાઢે છે, ત સાથે અગ્નિપણ પ્રેમભરથી આહુતી આપવા માટે આગળ ધરેલી કડછી તરફ જમણી બાજુએ વળે છે. કારણ સર્વથી પહેલાં તેજ તેના આસનને ભીડી તેનું ચુંબન લે છે. ૧

સત્યધર્મના પ્રવાહોએ પણ પોતાના ઉદ્‌ગમસ્થાનમાં એટલે દેવના નિવાસસ્થાનમાં (પ્રથમથી) અગ્નિનો સત્કાર કર્યો. સ્વર્ગગાના અંકઉપર લીલાથી ક્રીડા કરતાં આ (અગ્નિરૂપ બાલક) ઈશ્વરી તેજનું પાન કર્યું તેથીજ તેની હવે સર્વત્ર પ્રાર્થના થાય છે. ૨

એકજ ઉદ્દેશ સાધવામાટે બેઉજણ પરસ્પર આતુર થયેલા હોઈ બન્નેનો ઉત્સાહ સરખોજ હોવાથી અગ્નિનું તે અપૂર્વરૂપ પ્રકટ થવા માટે (બેઉજણ) પ્રયત્ન કરે છે; અર્થાત્ અમારા ભાગ્યનું નિધાન એજ એવી ભાવના રાખી અમે પણ આ અગ્નિની યાચના કરવી એ તદન યોગ્ય છે, કારણ ઘોડાની લગામ હાથમાં હોવાપ્રમાણે અમારાં નશીબનાં સુત્રો એજ સુત્રધારના હાથમાં છે. ૩

જે અગ્નિની ઉપાસના બેઉજણ (ઋત્વિજ) એકજ ઘરમાં રહેનારા અને એકજ વેદીઉપર જોડ સરખાજ ઉત્સાહથી કરે છે; તે આ અગ્નિ દીવસે શું અને રાત્રે શું, હમેશાજ તરૂણ થનારો આ શુભ્ર તેજસ્વી અગ્નિ જુઓ કે અવતીર્ણ થયો છે. અને મનુષ્યજાતીના કેટલાએક યુગો થઇ જસે, પરંતુ આ કદીપણ જરાગ્રસ્ત થશે નહીં. ૪

---

८ हे अग्ने त्वं अप्रयुच्छन् अप्रयुच्छद्भिः शिवेभिः शर्मैः पायुभिः नः पाहि । (तथाच) हे इष्टे, अदब्धेभिः अदृपितेभिः अनिमिषद्भिः च (उपायैः) न जाः परि पाहि ।

१ (यदा) होता मायया अस्य व्रतम् प्रैति (तदा) सः ऊर्ध्वो शुचिपेशस धियं दधानः । अग्निरपि, यानि स्रुचः दक्षिणावृतः क्रमते, याः (स्रुचः) अस्य धाम प्रथमं निंसते ह ।

२ ऋतस्य दोहनाः योनौ (नाम) देवस्य सदने परिवृताः (अपि) ईं अभ्यनूषत, यत् अपां उपस्थे विभृतः यत् अवसत् । अथ स्वधाः अधयत्, याभिः ईयते सः ।

३ समानं अर्थं नियः वितरितता (द्वौ) सवयसा ता (अपूर्वं) वपुः युयुवत इव, आदीत् मः (नः) भगः न हव्यः समस्मदा आदृम्य: योल्हुः न रश्मीन् सः सारथिः अन्नम् (रश्मीन्) गम् आनम् ।

४ यम् ईम् द्वा सनीळसा, समाने योना मिथुना सदयमा सपर्यतः । (सः) दिवा न नक्तम् युवा पलितः (अग्निः) अजनि, मानुषा युगा पुरु चरन् अजरः ।

ધ્યાનયુક્ત સ્તોત્રોથી દશ વખત પ્રાર્થના કરૂં છું તે એનીજ અને અમે મર્ત્ય માનવ સંરક્ષણાર્થ હાક મારીએ છીએ તો તે પણ આ ભગવંતનેજ આ કમાનદાર એવા આકાશમાથી ઝપાટાબંધ નીચે આવે છે અને પોતાનુ સ્વાગત કરનાર ભક્તોને સાથે લઈ જગમા અપૂર્વ જ્ઞાનનો પ્રસાર કરે છે ૫

હે અગ્નિદેવ, આ આકાશમાના ભુવનોનો રાજા એક તૂજ એકાદ ગોપાલ (જેમ ગાયોને વાળે છે) તેપ્રમાણે તૂ પોતે આ બન્ને લોકપર સત્તા ચલાવે છે (આકાશ અને પૃથ્વી) આ પૃથ્વી વગેરે ગોળ જો કે એવા પ્રચંડ, શુભ્રવર્ણ, તેજપુંજ નાશરહિત અને ભ્રમણશીલ છે, તો પણ આ અગ્નિના દુશાસનને માટે તે જેમ તેમજ પૂરતા હોય છે ૬

હે અગ્નિદેવ, તૂ પ્રસન્ન થઈ આ અમારા સ્તવનોથી આનંદીત થા હે અગ્નિ તૂ આનંદમય, સ્વતંત્ર, સત્ધર્મ પ્રભવ અને પરમ પ્રજ્ઞ છે, તારૂં દર્શન થનાજ સર્વ દિશામાના ભક્ત સન્મુખજ થાય છે અને સર્વ સુમૃધ્ધિયુક્ત રાજદરબાર પ્રમાણે સર્વ દિશાઓમા તૂ ભક્તોના સન્મુખ થાય છે ૭ (૧૩)

સૂક્ત ૧૪૫

॥ ऋषि–दीघतमा । दवता–अग्नि ॥

તેનેજ પૂછો આ જુઓ અગ્નિ અહીજ આવે છે તેને સર્વ વાતની ખબર હોય છે તે સર્વજ્ઞ છે તેનેજ મનાવાય છે, તેનીજ પ્રાર્થના થાય છે સર્વ શાસ્ત્રનિયમ એનેજ ઠેકાણે, સર્વ યજ્ઞ યાગપણ એનામાજ, પવિત્ર સામર્થ્યનો સર્વ પ્રતાપીનો અને પ્રતાપી પુરૂષોના પણ અધિપતિ તેજ છે ૧

કાંઈ પૂછવુ હોય તો એનેજ પૂછે છે પરંતુ ગમે તે માણસ એને પ્રશ્ન કરી શકે એમ નથી ફક્ત સાધુપુરૂષ તેના પોતાના મનમા જે વિચાર આવે તપ્રમાણે (પોતનુ) હૃદ્ગત તેને પૂછી શકે છે ને (મહાત્મા) અગ્નિએ કહેલા આગળ અને પાછળ એમ એકે એક શબ્દ ન ભૂલતા ધ્યાનમા રાખી (અગ્નિનાજ) મદ્બુધ્ધિને અનુસરી ચાલે છે ૨

---

५ तमीम् धीतय दश व्रिश हिन्वन्ति वय मर्तास (इममेव) देवम् ऊतय हवामहे । स प्रवत धनो अधि आ ऋण्वति, अभिव्रजन्ि थ नवा वयुना अ धत ।

६ हे अग्न त्वम् हि दिव्यस्य राजसि त्व पार्थिवस्य अपि पशुपा इव (त्व) त्मना (एनान् लोकान् यम यसि) त एत एनी बृहती, अभिश्रिया हिरण्ययी वक्री आप (तव) वर्हि (कव कथम प) आशात ।

७ अग्न जुषस्व हृ मन्द, स्वधाव ऋतजात सुक्रतो तन् (न) वच प्रति हय । य (त्वम्) सद्दशौ विशु मान् क्षय इव दात रण्व विश्वत प्रत्यङ् अस ।

१ त पृच्छत स (आ) जगाम, स वद स चि कताल स इयत स नु ईयत । तस्मिन् प्रदिशः सन्ति तस्मिन् इष्टय, स वाजस्य शवस शुष्मिण पति ।

२ तमिन् पृच्छन्ति स्विन्नु न सिम , धीर स्तु स्वेनव मनसा यद् अग्रभीत तत विपृच्छति । अस्य च प्रथम वच न मृष्यत न च अपर, अदपित सन् ([illegible]) ।

(ઘૃતાહુતીથી ભરેલા) પળાઓ તેનીજ તરફ જાય છે; સ્ફૂર્તિજન્ય સ્તુતિસ્તોત્રોનું સ્થાન પણ તેજ અમે કરેલી સર્વ મનમનાવણીઓ તેને કાને પડો. આ હરપ્રકારની પ્રાર્થનાઓનો સ્વીકાર કરનારો જયશાલી, યજ્ઞ યથાસાંગ પૂર્ણ કરનારો અને આ બાલરૂપ અગ્નિ પોતાના જોરનો ટુચકો પ્રકટ કરવા લાગ્યો છે. તેનું કૃપાછત્ર એવું પૂર્ણ છે કે તેમાં દોષ કાઢવો બિલકુલ અશક્ય છે. ૩

અગ્નિ પોતાનું સર્વ અંગ આટો પીલે છે. ત્યારે માત્ર તે આજુબાજુમાં (ધીમે ધીમે) સંચાર કરે છે. પરંતુ નવીન પ્રકટ થાય છે ત્યારે પોતાના પરિવાર સહવર્તમાન એકદમ ઝપાટાથી નિકળી જાય છે. પણ અગ્નિ પ્રકટ થયા બરાબર પ્રેમભરથી જ્યારે તેની સ્તુતિ કરીએ ત્યારે માત્ર પાસે આવી થાકેલા ભક્તજનોને આનંદ અને પ્રેમનો ઉછાળો આવે તે માટે તેમની પીઠ ઉપરથી હાથ ફેરવે છે. ૪

આ, મેઘોદકમાં અગર અરણ્યમાં હોય છે, તે વખતે એકાદ વન્ય શ્વાપદપ્રમાણે ઉગ્ર દેખાય છે ખરો પણ હવે (આકાશ અને પૃથ્વીઉપર વેદીના) ઉત્કૃષ્ટ પૃષ્ઠભાગ ઉપર તેની સ્થાપના કરેલી છે, માણસને સધ્ધર્મનું જ્ઞાન તેણેજ પ્રથમ શીખવ્યું, કારણ તે સર્વજ્ઞ હોઇ પરમ ધર્મનો શાસ્તા અને સત્યની કેવળ મૂર્તીજ છે. ૫ (૧૪)

સૂક્ત ૧૪૬.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

અગ્નિના મસ્તક ત્રણ (પ્રકારનાં) અને કિરણ સાત પ્રકારના હોઈ તેના સ્વરૂપમાં ન્યૂન કહેતાં જડવાનું નથી. તે (જગતના) માબાપની સન્નિધ બેઠેલો છે. એવા અગ્નિનું હું ગુણસંકીર્તન કરૂં છું જુઓ તેણે દેખાવમાં ચલ પણ વસ્તુતઃ અચલ એવા આકાશનો તેજોરૂપ અને વિસ્તીર્ણ પ્રદેશ કેવો સર્વ બાજુઓથી ભરી નાંખ્યો છે. ૧

વીર્યભરથી સ્ફુરણ પામનાર આ મહાન અગ્નિએ આકાશ અને પૃથ્વીએ બન્નેને ક્યારનાજ ઘેરી નાખ્યાં છે. જરારહિત અને ઉદારચરિત અગ્નિ અહીંથી પ્રસરતો પ્રસરતો (આકાશ સુધી) જઈ ભીડયો તેટલામાં તેની આરક્ત શિખા મેઘરૂપ ગાયની કાંસ ચાટવા લાગી. ૨

---

३ जुहूः तमित गच्छन्ति, तम् अर्वतीः, मे विश्वानि वचांसि सः (एकः) शृणवत्। सः पुरु प्रैषः तत्तुरिः यज्ञसाधनः अच्छिद्रऊतिः शिशुं च रभः सना अदत्त ।

४ यत् समारत उपस्थाय चरति (किंतु) सद्यः जातः सन् युज्येभिः तत्सार । यत् ईम् अपिहितम् उदावीः (स्तुतयः) गच्छन्ति (तदानीमेव) श्रान्तम् (भक्त) नान्य मुदेच अभि मृशत ।

५ सः अप्य वनर्गुः (वा) मृगः ईम, (किंतु अधुना) उपमस्या त्वचि उप नि धायि । मार्चेभ्यः वयुना अग्निः (एव) व्यब्रवीत (सः) हि विद्वान् ऋतचित् सत्य.च ।

१ त्रिमूर्धानं, सप्तरश्मिं, अनूनम्, पित्रोः उपस्थे निषत्तम् अग्निम् गृणीषे । (पुनश्च) अस्य चरतः ध्रुवस्य दिवः विश्वा रोचना आपप्रिवांसम् (गृणीषे)।

२ अय उक्षा महान् एने (द्यावा पृथिव्यौ) अभि ववक्ष, अजरः ऋष्व इव ऊर्तः तस्थौ । (यदा) ऊर्ध्वाः सानौ पद नि दधाते (तदानीमेव) अस्य अरुषासः (दीप्तयः) ऊधः रिहन्ति ।

તે બન્ને મનોહર ગાયો પોતાના બચ્ચાને ચક્રાઓ નાખતાં નાખતાં એક પછી એક એમ નિકળી જાય છે અને જતાં જતાં તેનો માર્ગ નિષ્કંટક કરી મૂકે છે કારણ તેમનું એકંદર લક્ષ (તેમના બચ્ચા તરફ) તે સર્વ શ્રેષ્ઠ (અગ્નિતરફ) લાગેલું હોય છે. ૩

જ્ઞાતા રૂપિઓ અગ્નિને તેના સ્વસ્થાન તરફ લઈ જાય છે અને ત્યાં ખરા જીગરથી યોજેલી હર તરેહની યુક્તિ પ્રયુક્તિઓથી તે જરારહિત અગ્નિને ત્યાંજ રાખી લે છે. તેથી ઉત્કંઠાથી સેવા કરનાર તે રૂષિવર્યોએ આકાશરૂપ સાગર તરફ દૃષ્ટિ નાખતાંની સાથેજ આ રૂષિઓને લીધે મર્ત્યજનો માટે સૂર્ય પ્રકટ થયો. ૪

કોઈપણ ઠેકાણે દર્શન લેવા યોગ્ય એવો કોઈ હોય તો તે આજ વિભૂતી છે. સર્વ નાના મોટાંઓએ દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત્યર્થ સ્તવન કરી આનેજ પ્રસન્ન કરવો જોઇએ; કારણ આ સર્વ રક્ષક મહોદાર, સર્વને દર્શન આપનાર એવો અગ્નિ આ સર્વ જીવોનો પિતા થાય. ૫ (૧૫)

સૂક્ત ૧૪૭.

॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-अग्नि ॥

હે અગ્નિદેવ, (પુણ્યપ્રભાવથી) તેજઃપુંજ, અને તું પરમાત્મા એટલે, તને અંતઃકરણપૂર્વક ભજનાર એવા ભક્તજનો તારી સેવા યજ્ઞવડે કેમ કરે છે તે કૃપા કરી અમને કહે; એટલે તેવડે પુત્રપૌત્ર એમ બન્ને (અમને) આપનારા દેવો અમારા ઘરમાં ચરણથી સંતુષ્ટ થશે. ૧

અત્યંત તરૂણ અગ્નિદેવ, હે સ્વતંત્ર, આ મારૂં સ્તોત્ર કૃપા કરી સાંભળ; તેમાં ઔદાર્યનું વર્ણન કરેલું હોઈ નિન્દા કરેયા સ્તુતિ કરે પણ હે અગ્નિ, હું તો તારો સેવક, તું જે સર્વ વંદ્ય દેવ તે તારી આગળ નમ્ર થઇશજ. ૨

---

३ सुनर्के धेनू सामन वत्स अभिसचरन्ती विचरतः । (किंतु अस्य) अध्वनः अनपवृज्य न् मिमाने, (यत.) विश्वान् केतान् महः अधि दधाने ।

४ धीरासः कवयः, नानाहृदा अनुर्गम् (हृदि) रक्षमाणाः पद नयन्ति । (अनु) सिषासन्तश्च ते सिंधु पर्यं पश्यन्त, (ततः) एभ्यः (कविभ्यः) नृन सूरः आविः अभवत् ।

५ परि क्ष्मासु दिदृक्षेण्य. (अय) जेन्यः (अग्निः,) महः अर्भाय जीवसे ईळेन्यश्च । यत् अह एभ्यः गर्भेभ्यः (अय) पुरुत्रा मघवा विश्वदर्शतः सूः अभवत् ।

१ हे अग्ने (पुरुतेन) शुचयन्त, ते आयोः अनुपाणाः (जनाः) त्वां वाजेभिः कथा ददाशुः (तस्मै च) यत् देवाः, उभे तोके तनये (अस्मासु) दधानाः ऋतस्य सामन् रणयन्ते ।

२ हे यविष्ठ. स्वधावः (अग्ने) अस्य मे महिष्ठस्य प्रभृतस्य वचनः बोध । त्वः पीयति, त्वः अनु गृणाति, (परन्तु) हे अग्ने ते वन्दारुः अहं (ते) तन्वं वन्दे ।

તારા આજ્ઞાંકિત સેવકોએ તે મમતાના અંધ પુત્રને જોતાંજ તેનું તે દુઃખમાંથી રક્ષણ કર્યું. હે પરમ બુદ્ધિમાન સર્વજ્ઞ ભગવંત, તે ભક્તોનું તેં આવી રીતે રક્ષણ કર્યું માટે, મનમાં નુકસાન કરવાનું હોવા છતાં પણ શત્રુઓ (તે ભક્ત જનોનું) કાંઈ પણ નુકસાન કરી શક્યા નહી. ૩

હે અગ્નિ જે કોઈ નીચ માણસ પોતે ભક્તિ કરતો નથી એટલુંજ નહી પણ (સજ્જનોને માત્ર) જે ઈર્ષાની દૃષ્ટિથી જુવે છે, અને કપટ કરી અમને ફસાવવાનો ઘાટ ઉલટો એનાજ ગળામાં આવી પડે છે અને તેના શાપ કકળાટથી તેનો પોતાનોજ નિ઼પાત્ થાય છે. ૪

તેમજ હે પરમપ્રતાપી અગ્નિદેવ તારૂં સ્તવન સર્વત્ર થાય છે. માટે જાણી જોઈ બીજાનો કપટથી ઘાત કરવાજનાર માણસના તડાકામાંથી તું તારા ગુણસંકીર્તન કરનાર ભક્તોનો બચાવ કર અને અમારા ઉપર અનર્થ આવી પડ્યો એમ થવા દઈશ નહિં. ૫ (૧૬)

સૂક્ત ૧૪૮.

॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-अग्नि ॥

જે યજ્ઞનો આચાર્ય, સર્વ પ્રકારના સ્વરૂપો ધારણ કરનાર, સર્વ દેવતાઓનું મૂર્ત સ્વરૂપ છે, એવા અગ્નિને જ્યારે સ્વાધિન ચિત્ત એવા માતરિશ્વાએ પ્રકટ કીધો ત્યારથી દેદીપ્યમાન સૂર્યપ્રમાણે આની પણ એક અદ્વિતીય અને તેજસ્વી વિભૂતી તરીકે મનુષ્યલોકમાં સ્થાપના થઈ. ૧

જે ખરેખરા ભાક્તાભાવથી (દેવની) પ્રાર્થના કરે છે, તેની હાની કોઈ પણ કદી કરી શકતો નથી. અગ્નિને આવા પ્રકારની પ્રાર્થના મનઃપૂર્વક ભાવે છે તેથીજ મારૂ બખતર બની તે (મારૂં) રક્ષણ કરે છે. લોકોને ધર્મરત ભક્તોના સત્કર્મ, સેવા ઇત્યાદિ સર્વ કંઈ પ્રિયજ હોય છે. ૨

---

३ हे अग्ने ते (तव) पायव. ये मामतेय अंध परयतः (त) दुरितात् अरक्षन् । हे सुकतो विश्ववेदाः ता१ (भक्तान्) ररक्ष (अतः) रिपवः दिप्सन्तः इत् अपि न अह देभुः ।

४ हे अग्ने, यः अपायुः (स्वय) अररिवान् अराति वा द्वयन (नः) मर्चयति, । (अस्य) सः मन्त्रः पुन. अस्त (एव) गुरुः अस्तु, सः च दुरुक्तैः तन्वम् अनु मृ..ष्ट ।

५ उतवा हे सहस्य अग्ने, यः (कोपि) मर्तः प्रविद्वान् मन द्वयेन मर्चयति । अतः हे स्तवमान अग्ने, स्तुवन्तम् पाहि, नः दुरिताय माकिः धायीः ।

१ यद् इन् होतार, विश्वाप्सु. विश्वदेव्यम् (अग्निम्) विटः मातरिश्वा मथीद् । (यद्) यं दः (सूर्य) न चित्र चित्रय (देवाः) मनुष्यासु विक्षु दधुः ।

२ नन्व ददानम् (कवि) न दद ददभन्त, तस्य (मन्मन.) चाकन् अग्निः मन वरूथम् । (लोका) त्र • इम पत्व उपस्तुतिम् कम विश्वानि जुषन्त ।

પૂજ્ય ઋષિજનોને અગ્નિ તેમના શાશ્વત સ્થાનમાંજ જડ્યા પછી મોટા ગૌરવથી તેમણે તેની (વેદીઉપર) સ્થાપના કરી. પછી તેને આદરથી તેઓ યજ્ઞમાં લઈ ગયા, પરંતુ રથને જોડેલા અશ્વપ્રમાણે તેઓ તેને ઝપાટાબંધ લઈ ગયા. ૩

અગ્નિ, એ અઘટિત ચમત્કાર ઘડાવી લાવે છે, (પરંતુ તેજપ્રમાણે) સેંકડો પદાર્થ પોતાની ઘટ નીચે ઘાલી છૂંદી પણ નાખે છે. અને લોકોની આંખો દીપાવી નાખી સર્વ જંગલ પ્રજ્વલીત કરે છે. આવી સ્થિતીમાં પવન જેમ એકાદ ધનુર્ધરે છોડેલા બાણને સહાયભૂત થાય છે તેપ્રમાણે રોજ અગ્નિની જ્વાલાને અનુકુલજ ફુંકાય છે. ૪

અગ્નિ ગર્ભાવસ્થામાં હોય તો પણ તેને કોઈપિણ અત્યાચારી પાતકી ઉપસર્ગ આપી શકતો નથી. તે પ્રકટ થયા પછી તેના જાજ્વલ્ય તેજથી તેઓ આંધળા બની તેમને દેખાય નહીં એમ થાય છે; પછી અર્થાત્ તેઓ ઉપદ્રવ કરી શકતા નથી. પણ નિરંતર ઉપાસનાનિષ્ઠ ભક્તજન માત્ર તેને (અંતઃકરણમાં) જાળવી રાખે છે. ૫ (૧૭)

સૂક્ત ૧૪૯.

॥ ऋषि-दीर्घतमा । देवता-अग्नि ॥

આ જુઓ દિવ્ય સંપત્તિનો ઉદાર અધિપતિ, રાજાઓનો પણ રાજા પવિત્ર નિધિના સ્થાન તરફ અહીંજ આવે છે. ત્યારે હવે તેનું આગમન થાય છે, એટલામાં આ સોમ પ્રસ્તર તેની સેવામાં હાજર થાઓ. ૧

આ અગ્નિ આ (ભૂત ઉપરના) લોકોનો અને તેમજ અંતરાળમાંના ભુવનોનો પોતાની કીર્તિવડે ધૂરીણ થઈ ગાજે છે. જેના કીરણરૂપ સૃષ્ટિનું પાન યચ્ચાવત્ જીવ નિરંતર કરે છે એવો આ અગ્નિ આગળ આવી પોતાના આસનઉપર આરોહણ કરે છે. ૨

---

३ यम् (अग्निम्) यज्ञिनासः (भक्ताः) नित्ये चित् नु सदने जगृभ्रे, (ततः एनम्) प्रशस्तिभिः दधिरे। पश्चात्) रथ्य. अश्वासःन रहहाणाः त गृभयन्त. इषौ प्र सु नयन्त ।

४ (अय) दस्मः पुरूणि क्रमे निरिणाति, आत् विभावा वने आरोचते । आत् विभावा वने आरोचते आत (इत्) वातः अनु यून् अस्य शोचि अनु वाति, अस्तुः असनां शर्याम् न ।

५ यम् गर्भे सन्तम् अपि न रिपवः न रिपण्यवः (नापि) रेपणाः रेपयन्ति । ते (अस्य) अभिख्या ...। अपश्याः (सन्त.) न दभन्, (परच) नित्यासः प्रेतारः (स्वान्तः) ईम् अरक्षन् ।

१ (अय) सः महः रायः पतिः दन् इन. इनस्य वसुनः पदे आ आ ईपते । ध्रजन्तम् (एतम्) अप्रयः उप विधन् दा ।

२ सः (अय) यः नरो न रोदस्योः श्रवोभिः वृषा, जीवपीतसर्ग,च । यः प्र ससाणः योनौ शिश्रीत ।

જેણે નાર્મિણીના કિલ્લેબંધ શહેર ઉપર ઉજ્જ્વલ પ્રકાશ પાડયો તે આ મહાજ્ઞાની (અગ્નિ) આકાશ ગજાવનાર જાણે એક ચપલ અશ્વજ અને સૂર્યના જેવો તેજઃપુંજ અગ્નિ, આત્મશક્તિથી સો ગણો ભરી રહ્યો છે. ૩

બે ઠેકાણે પ્રગટ થનારો અને ત્રણ દિવ્યલોક અને સર્વ અંતરાળ પ્રકાશથી છલોછલ ભરી નાખનારો આ અત્યંત પૂજ્ય આચાર્ય સ્વર્ગંગાના વસતિસ્થાનમાં વાસ કરે છે. ૪

તે આ અગ્નિ બન્ને ઠેકાણે પ્રકટ થનાર યજ્ઞનો આચાર્ય છે. ખરી ભક્તિથી પ્રેરિત થઈ, જે જે ભક્ત એને હવિર્ભાગ અર્પણ કરે છે તેને તેને આ અગ્નિ અત્યુત્કૃષ્ટ સંપત્તિ અને જગત્વિખ્યાત સત્કીર્તિનો લાભ કરી આપે છે. ૫ (૧૮)

સૂક્ત ૧૫૦.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–अग्नि ॥

અગ્નિદેવ, હું તારીપાસે પુષ્કળ માગીશજ, કારણ હું તારો અનન્ય ભક્ત અને તને મોટો એમ સમજી તારા કૃપાછત્ર તળે રહ્યા એટલે અત્યંત મોટા સત્કર્મ પ્રવર્તકના છત્ર નીચે રહ્યા પ્રમાણેજ છે. ૧

માટે કૃપા કર અને જે નાસ્તિક, ધનાઢ્ય હોવા છતાં પણ યજ્ઞ ન કરનાર, અને દેવ પરાઙ્મુખ છે, એવો માણસ ગમે તેટલો આક્રોશ કરે તો પણ તે તરફ જરા પણ લક્ષ ન આપ. ૨

હે જ્ઞાનરૂપ, તારો ભક્ત (ચંદ્રપ્રમાણે) આલ્હાદદાયક અને સ્વર્ગ લોકના શ્રેષ્ઠ પુરુષોમાં પણ ઉત્કર્ષને પાત્ર હોય છે. તો હે અગ્નિ, અમે તારા ભક્તોપણ એમજ સર્વ લોકોમાં વરિષ્ઠ થઈએ એમ કર. ૩ (૧૯)

---

३ यः नार्मिणीनाम् पुरम् अदीदेत् (सोय) कवि, (अग्नि.) नभन्यः अत्यः अर्वा न, सूरः न रुरुक्वान्, शतात्मा (भवति) ।

४ (सः) द्विजन्मा त्री रोचनानि विश्वा रजांसि अभि शुशुचानः यजिष्ठः होता अपां सधस्थे अस्थात् ।

५ अथ सः द्विजन्मा होता, यः मर्तः सुनुतः अस्मै ददाश, (तस्मै) विश्वा वार्याणि, श्रवस्या च दधे ।

१ हे अग्ने दाश्वान् (अहं) त्वा पुरु ओचे, तव (अहं) अरिः तव चित् शरणे आ (अस्मि, येन) महस्य सोदयेव शरणे आ (भवामि) ।

२ (प्रचोद) अनिनस्य, धनिन (सतः) अरदपः चित् अदेवयोः च वि प्रहोपे (अपि) कदा चन प्रजिगतः ।

३ हे विप्र अग्ने यः (तव) मर्तः (भक्तः) चन्द्रः महः दिवि माधन्तमः च, (भक्तः) हे अग्ने (वय) ते प्रवुरः (अपि) प्रप्र स्याम ।

સૂક્ત ૧૫૧

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–मित्रावरुण ॥

ધ્યાનાસક્ત પુરૂષોએ જ્ઞાન ગોધન લાભની ઇચ્છા રાખી, યજ્ઞપ્રસંગે મિત્રપ્રમાણે (ઉપકારક) પ્રિય અને પૂજ્ય અગ્નિને પોતાના પ્રભાવથી આકાશોદકમાંથી પ્રકટ કર્યો ત્યારે તેના દ્વેષને લીધે અને ગર્જનાથી આકાશ અને પૃથ્વી થરથર ધ્રુજવા લાગ્યાં, કારણ મનુષ્યમાત્રનું રક્ષણ હવે કેમ થશે તેની તેમને મોટી ચિંતા ઉત્પન્ન થઈ. 1

સોમયાગ કરનાર પુરૂમીળ્હની આજ્ઞાપ્રમાણે વર્તનાર રૂત્વિજોએ પ્રેમાળ અંતઃકરણથી તમોને તેજ હવિર્ભાગ અર્પણ કર્યો છે, તો ભક્તિવડે તમારૂં સ્તવન કરનાર ભક્તને પ્રજ્ઞા અને કાવ્યસ્ફૂર્તિ આપો. હે બહાદુરો ઘરધણી યજમાનની પ્રાર્થના તરફ લક્ષ રાખો. ૨

હે વીરાઓ, તમે અંતરાળમાંથી પ્રકટ થયા ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ કવિત્વ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય તે માટે આ તમારા આત સ્તુત્ય અવતારનું રસભરિત વર્ણન લોકો કરે છે, અને ભક્તિયુક્ત યથાવિધિ થએલા યજ્ઞોનો તમે પ્રેમથી સ્વીકાર કરો એટલે તમે જે (કતૃત્વશક્તિ) ધર્મ પ્રસાર માટે અને ભક્તોને આપવામાટે લઇનેજ આવો છો. 3

ઈશ્વર સ્વરૂપ મિત્રાવરૂણો, જે લોકોઉપર તમારી વિશેષ પ્રીતિ હોય છે તે વૈભવને પામે છે. ધર્મ પ્રતિપાલક દેવો, અમારા યજ્ઞની અતિશય પ્રશંસા કરો. મહાન દ્યુલોકમાંથી (પ્રાપ્ત થનાર) સર્વોત્કૃષ્ટ અને કાર્ય ક્ષમ એવા સામર્થ્યની અને પુણ્ય કર્મની જોડ, રથને બળદ જોડ્યાપ્રમાણે, તમે પાકી લાવી મૂકો છો. ૪

પોતાના માહિમાથી તમે આ પૃથ્વીઉપરની સર્વ સ્પૃહણીય સંપત્તિનો જથ્થો આગળ માંડી મૂકો છો તેથી નિષ્કલંક અને કુશાગ્ર એવી (બુદ્ધિરૂપ) ધેનૂઓ પોતપોતાને ઠેકાણે સુખરૂપ રહે છે. અને આકાશ મેઘાચ્છાદિત હોય છે ત્યારે સવારસાંજ સૂર્ય માટે મંજૂળ ટૌકા કરનાર તલ્લાવી પક્ષીઓની પેઠે તેઓ (ધેનૂઓ) પણ સુસ્વર (એવો) કાવ્યધ્વની કાઢે છે. ૫ (૨૦)

---

१ स्वाध्यः गोषु गव्यव विदथे, य प्रिय यजत अग्निम् मित्र न, शिम्या अप्सु अजीजनन्, (तस्य अग्ने.) पाजसा गिरा च रोदसी जनुषा अव प्रति अरेजताम् ।

२ यत् ह सोमिन पुरुमीळ्हस्य स्वाभुव (ऋत्विज) मित्रास न वाम् त्यत् (हवि.) प्रदधिरे, अध अचते गातु गातु च विदतम्, उत हे वृषणा पस्त्यवत श्रुतम् ।

३ हे वृषणा, महे दक्षाय वा रोदस्यो प्रजान्य ज म क्षितय: आ भूषन् । यत् होत्रया शिम्या अध्वरं वीथ., ईम् (दक्षम्) ऋताय अर्चते भरथ ।

४ हे असुरा, या वा महि प्रिया ना क्षितिः प्र (इष्टा ३ वति) । हे ऋतवानौ (नः) ऋतम् बृहत् आ घोषथ. । युवम् बृहतः दिव (लभ्य) आभुवम् दक्षं, अध च रथस्य धुरि गाम् न उपयुञ्जाथे ।

५ अत्र मही, महिना वारम् ऋण्वथ (तेन) अरेणव तुज वनरः सद्मन् आ (तिष्ठन्ति.) ताथ उपरताती आनिम्रुचः उपगथ तक्वीः इव नूयम् स्वरन्ति ।

હે મિત્રાવરૂણો જે યજ્ઞમાં તમે પોતે ઉચ્ચ સ્વરથી ગાયન કરો છો તે યજ્ઞમાં મનોહર કેશ-કલાપ—ભૂષિત એવી દીવ્યાંગનાઓ તમારાં યશોનું વર્ણન કરે છે. તો તમે તમારી મેળે અમારી બુદ્ધિઓને પ્રેરણા કરી તેમને વિકાસિત કરો. મારા જેવા હવિના સ્તવનોને સ્ફૂર્તિ આપનાર તમેજ છો. ૬

જે તમારૂં સ્તવન કરી યજ્ઞદ્વારા તમને હવિ અર્પણ કરે છે અને જે હવિ અગર આચાર્ય પ્રતિભાયુક્ત સ્તવનોથી તમારી ઉપાસના કરે છે તેની સન્નિધ જઈ તમે તેના યજ્ઞનો પ્રેમથી સ્વીકાર કરો છો. તો અમારાઉપર પ્રેમ રાખનાર (મિત્રાવરૂણ) દેવો, પ્રાર્થના અને ખરી ભક્તિ અમારી તરફ આવો. ૭

ન્યાયપ્રવર્તક મિત્રાવરૂણો, યજ્ઞાર્થ લાવેલા ગોરસથી, માનસિક ધ્યાન વિધીપ્રમાણે પ્રથમ તમારૂંજ અર્ચન થાય છે. ભક્તજન (પોતાની) અનન્ય ભક્તિ અને પ્રાર્થના બન્ને તમને એકદમ અર્પણ કરે છે, અને તમે પણ પ્રેમાળ અંતઃકરણથી દિવ્ય વૈભવ લઈ તેમના તરફ પ્રાપ્ત થાઓ છો. ૮

હે વીરો, અપ્રતિમ તારૂણ્ય એ તમારા અંગમાં હોય છે, અત્યુચ્ચ અને સર્વ રક્ષક મોટું ઐશ્વર્ય પણ તમેજ પોતાના દૈવી સામર્થ્યથી પોતીકું કરી લીધેલું છે. માટે આકાશ, સમુદ્ર અગર પાણી પૈકી કોઈને પણ તમારા દૈવત્વની અગર ઐશ્વર્યની ખરેખરી કદી પણ કરતાં આવડી નહીં. ૯ (૨૧)

---

६ हे मित्र वरुण यत्र गातुम् अर्चथ, तत्र (यज्ञे) केशिनीः ऋताय वाम् आ अनूषत । (युवां) त्मना धियः अवसृजतम् पिन्वतम् च युवम् विप्रस्य मन्मनाम् इरज्यथ. ।

७ यः वां शशमानः ह यज्ञैः दाशति, यः कविः होता (वा) मन्मसाधनः (वां) यजते । तम् उप गच्छथः अह, (तस्य) अध्वर वीथः, (तत्) हे अस्मयू (अस्माकं) गिरः सुमतिं च गन्तम् ।

८ हे ऋतावाना, यज्ञैः गोभिः मनसः प्रयुक्तिषु न युवाम् प्रथमा अज्यते । (भक्ताश्च) सयता मन्मना वां गिरः भरन्ति, (युवां हि) अदृप्यता मनसा रेवत् (च) आशाथे ।

९ हे नरा, रेवत् वयः दधाथे, रेवत्, इतऊति, (च.) माहिनम् (ऐश्वर्यमपि युवां) मायया आशाथे । (अतः) न द्यावः न उत सिन्धवः नापि पणयः वाम् देवत्वम् मघ (वा) अहभिः न आनशुः ।

સૂકત ૧૫૨.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–मित्रावरुण ॥

તમે એવા છો કે તમારા વસ્ત્રો એટલે ભરચક્ક પ્રકાશ તમારી કરણીઓ અને ઠરાવેલા મનોદ્દગતો કદી પણ ચૂકશે નહી. કોઈપણ પ્રકારની લુચ્ચાઈ તમારી આગળ ટકેલી નથી, કારણ હે મિત્રાવરૂણો, સત્યધર્મથી તમે રતી પણ કદી ખસતા નથી. १

એ વાત કોઇને પણ સહેજ સમજાશે કે મોટા, મોટા જ્ઞાની રૂષિ, તેના જે નેમાનેમની અતિશય સ્તુતિ કરે છે તે તતોતંત ખરૂ અને તદ્દન અપરિહાય હોય છે. શત્રુનું હથિયાર જો ત્રિધારવાળું તો આનું ભયકર ચાર ધારવાળું થઈ તેનો નાશ કરે છે અને એ ઝપાટામા દેવાનદક દુષ્ટોનો સંહાર પહેલા પ્રથમ થાય છે. २

આ શો ચમત્કાર છે કે જેને પગ નથી તેજ સર્વની આગળ આવે છે. હે મિત્રાવરૂણો, આ તમારી મહિમાનો પાર કોણ જાણી શકે તમારો બાલરૂપ અવતાર આ જગતનો ભાર વહે છે અને સત્ય ધર્મની અભિવૃધ્ધિ કરી અસત્યનો નાશ કરે છે ३

દિવ્યાગનાઓની પ્રીતિને પાત્ર થએલો અને હમેશ ચાલતો એવોજ અમારી નજરમા આવે છે. તેને વિશ્રાન્ત લેતો અમે કદીપણ જોયો નથી તેના વસ્ત્રો તેજમય હોઈ તેનો ઝોલ એકસરખો દૂરસુધી પ્રસરેલો હોય છે. મિત્રનુ તેમજ વરૂણનું પ્રિયસ્થાન તેજ છે. ४

અશ્વ જેવો પણ અશ્વની જાતનો નહીં અને તેને લગામ પણ નથી એવો આ સૂર્ય ઉગતાની સાથે ગર્જના કરી અને થાટથી છાતી ઉચી રાખી એકદમ આકાશમા ઉડાણ કરે છે. (ચમત્કાર વડે) તારૂણ્યનો નિરતર ઉપભોગ લેનાર દેવો, મિત્રાવરૂણોને ઠેકાણે દેખાડનારા વૈભવોનુ આશ્ચર્ય કરતાં (ઈશ્વરના) અતક્ય ગુણ વર્ણનોમા મગશૂલ થઇ જાય છે ५

---

१ युवम् पीवसा वस्त्राणि वसाथे, युवो, मन्तव, सर्गाश्च अच्छिद्रा । (ववाम्) विश्वा अनृतानि अव अतिरतम्, (यत) हे मित्रावरुणा (युवाम्) ऋतेन सचेथे ।

२ एतत् चन त्व वि चिकेतत् (यत्) एपाम् मत्र (य) कविशस्त, स सत्य ऋघावान् च । (ए पुन) उग्र चतुरश्रि (भूत्वा) त्रिरश्रिम् हन्ति । (तदानीम्) देवनिद ह प्रथमा अजुयन् ।

३ अपात् पद्वतीनां (मध्ये) प्रथमा एति, हे मित्रा वरुणा वा तत (कर्म) क आ चिकेत । गभ अस्य चिद् भार आ भरति, ऋत पिपर्ति, अनृत नितारीत् ।

४ कनाना जार प्रयन्तमित् परिपश्यामसि न (तु) उपनिपद्यमानम् । (अपिच) अनवपृग्णा वितताच (वस्त्राणि) वसानम् मित्रस्य वरुणस्य च प्रिय धाम (पश्यामसि) ।

५ अवा जात (परं) अनभ अनभीशु (तथाच) कनिक्रदत् पतयत् ऊर्ध्वसानु (अयम्) । (अत (एना) युवान (दवा) मित्रच वरुणच धाम न्द्र्ण त अचित्तम् ब्रह्म जुजुषु ।

જે (દિવ્ય) ધેનુઓએ મારું એટલે મમતા પુત્રનું સંરક્ષણ કર્યું તેઓએજ (મને) ઉપાસનાનિષ્ઠ ભક્તને પોતાના આંચળોમાંના દુગ્ધરસવડે પુષ્ટ કર્યો છે. સર્વ વિદ્યાપારંગત થયો પછી (દિવ્યજ્ઞાન ભોજન મળવા માટે તેમની પ્રાર્થના કરવી અને અનાદ્યનંત ઉપર સમગ્ર સર્વભાર રાખી (દુખ) મુક્ત થવાની આકાંક્ષા ધરવી. ૬

હે દેવો, મિત્રાવરૂણો, સેવા અને ભક્તિના આધાર ઉપર મેં અર્પણ કરેલા હવીઓનો સ્વીકાર કરવા તરફ તમારૂં લક્ષ મને વેધવા દો અમારી પ્રાથના યુધ્ધમા યશસ્વી થાઓ, અને દિવ્ય એવી (જ્ઞાન) વૃષ્ટિ અમને કલ્યાણ પ્રદ થાઓ ૭ (૨૨)

સૂક્ત ૧૫૩.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–मित्रावरुण ॥

મિત્રાવરૂણો તમે સમર્થ છો, અમે સરખાજ પ્રેમથી હવ્ય અર્પણ કરી અને નમ્રપણે પ્રાર્થના કરી તમારી સેવા કરીએ છીએ. સ્વર્ગીય ઘૃતનો વર્ષાવ કરનાર દેવો, આ અમારા અધ્વર્યુ ઓ તમને ઘૃતાહુતી પ્રમાણેજ મનનીય સ્તોત્રોથી સંતુષ્ટ કરે છે. ૧

તમારી ઉત્કૃષ્ટ સ્તુતી એ પણ તમારૂ ધ્યાન કરીએ તેમજ એક સામર્થ્ય છે, માટે હે મિત્રાવરૂણો મેં આ મારૂં સુંદર સ્તોત્ર તમારે માટે તૈયાર કર્યું છે. આચાય જ્યારે ધર્મ મંદિરમાં તમારૂં ભજન કરવા લાગે છે ત્યારે હે વીરો, તમારી પાસેથી ખરા આનંદનો લાભ થવો એવીજ તે મહાત્માની અપેક્ષા હોય છે. ૨

હે મિત્રાવરૂણો, યજ્ઞ મંડપમાં આચાર્ય પણ બીજા સામાન્ય મનુષ્યો પ્રમાણે હવિ આપી તમારૂં અર્ચન કરી (પોતાના અંતકરણને) તમારી સેવામાં મોકલી આપે છે, તે વખતે ચિચ્છક્તિરૂપ ધેનુ સત્યધમ (ની વૃધ્ધિ) અને હવિર્દાતા ભક્તો માટે (દિવ્ય) દૂધથી પુર્ણ રીતે ભરાઈ જાય છે. ૩

---

६ (या) धेनव (मां) मामतेय अवन्ती (ता) ब्रह्म (ता एव मा) ब्रम्हप्रियं सस्मिन् ऊध र पीपयन् । वयुनानि विद्वान् पिल भिक्षेत अदितम् असा आविवासन् उरुष्येर् ।

७ हे देवौ मित्रावरुणौ नमसा अवसाच वा हव्यजुष्टिं (प्रति) आ वहत्याम् । अस्माक ब्रह्म पृतनासु सह्या दिव्या वृष्टि अ नाक सुपारा (भवतु) ।

१ हे मित्रावरुणा (वय) सजोषा हव्यभि नमोभि वा मह यजामहे । हे घृतनू, अध यत् अध्वर्यव घत न धीतिभि वाम् भरन्ति ।

२ प्रस्तुति व म् प्रयुक्ति न धाम (अत) हे मित्रावरुणा (मया) सुवृक्ति अयामि । यत् होता विदथेषु वाम् अनक्ति, (तदा) हे वृषणो स सूरि वाम् सुम्नम् इयक्ष र (वनते) ।

३ हे मित्रावरुणा यत विदथे स होता मानुष न रातहव्य सपर्यन् च (स्वान) वाम् हिनोति । (तदा) अदिति धेनु ऋताय, हविर्दे जनाय च पीपाय ।

વધારામા વળી તમારા આનદમગ્ન ભક્તમડળમા, સોમરસ, દિવ્યધેનુ, અને સ્વર્ગીય ઉદકની રેલચેલ હોય છે, એ સનાતન ભગવત અમને પણ એવોજ (આનદ) આપશે, માટે આવો, અને પ્રકાશરૂપ ધેનૂના મધુર દૂધનો આસ્વાદ લ્યો. ૪ (૨૩)

સૂક્ત ૧૫૪.

॥ ऋषि–दीर्घतमा । देवता–विष्णु ॥

હવે હું વિષ્ણુના પરાક્રમનુ ગમે તેટલુ વર્ણન કરૂ તો પણ તે થોડુ જ 'સર્વ ભુવનો તેણે વ્યાપી નાખ્યા છે એટલૂ જ નહીં પણ અત્યુચ્ચ દેવલોક પણ એકમેજ આટોપી રાખ્યો છે જૂદા જૂદા ત્રણજ પગલા નાખી તેણે સવ વ્યાપી નાખ્યૂ છે ૧

વિષ્ણુની તેના પરાક્રમને લીધેજ ઘણી સ્તુતિ થાય છે ગિરિકદમા રહી ઘોર પ્રદેશમા સચાર કરનાર ભયકર સિહ પ્રમાણે આ (દિવ્યવિભૂતીઓમા) મહાપરાક્રમી છે (જુઓ) સર્વ વ્યાપક એવા એના ત્રણ પગલામાજ વિશ્વમાહેલા યચ્ચાવત્ ભુવનો સહેજ માયા છે ૨

આ કાર્યક્ષમ અને મનોહર કવન વિષ્ણુના કાને જાઓ પ્રેમાળ સ્તુતિનો ભોકતા અને જેનો યશ સર્વ વ્યાપક એવો એ વીર છે, આ આટલુ પ્રચડ વિશ્વ પણ તે ફક્ત એના ત્રણ પગલમાજ ખલાસ થઈ ગયુ ૩

એના નિવાસસ્થાન પણ ત્રણ અને તે પણ મધુર રસથી પૂર્ણ ભરેલી અક્ષય્ય અને પોતાનાજ સ્વભાવિક સહજાનદમા નિમગ્ન એવા છે અને તે પોતે એવો છે કે ત્રિગુણાત્મક વિશ્વ એટલે પૃથ્વી, આકાશ, અને બીજા ભુવનો—એ સર્વ એકલાએ આટોપી રાખ્યા છે ૪

---

४ उत वा मद्यासु विक्षु अध गाव आपो दवी च पीपयन्त । उत ~ (अवि) अस्य (सुखस्य) दुग्ध पति दत् (भवतु, अत) उस्त्रियाया पयस वीतम् पातम् ।

१ नु कम् विष्णो वीर्याणि प्र वोचम्, य (विष्णु) पार्थिवानि रजांसि विममे । यश्च त्रधा विचक्रमाण उरुगाय (सन्) उत्तरं सधस्थ अस्कभायत् ।

२ (स) विष्णु तत् वीर्येण प्र स्तवते, कुचर. गिरिष्ठा मृग न भीम । यस्य त्रिषु उरुषु विक्रमणषु विश्व भुवनानि अधि क्षियन्ति ।

३ (एतत्) शूष मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्ण विष्णव प्रतु । य इद दीघ प्रयत सधस्थ एक (सन्नपि) त्रिभि पदभि इत् विममे ।

४ यस्य त्री पदा न मधुना पूर्णा, अक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति । य उ त्रिधातु पृथिवीम् उतद्याम् विश्वा भुवनानि च एक दाधार ।

॥ अथ द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ १६६ ॥ ऋषिः–अगस्त्यः । देवता–मरुतः । छन्दः–जगती ॥

॥१६६॥ तन्नु वोचाम रभसाय जन्मने पूर्वं महित्वं वृषभस्य केतवे ।
ऐधेव यामन्मरुतस्तुविष्वणो युधेव शक्रास्तविषाणि कर्तन ॥ १ ॥
नित्यं न सूनुं मधु बिभ्रत उप क्रीळन्ति क्रीळा विदथेषु घृष्वयः ।
नक्षन्ति रुद्रा अवसा नमस्विनं न मर्धन्ति स्वतवसो हविष्कृतम् ॥ २ ॥
यस्मा ऊमासो अमृता अरासत रायस्पोषं च हविषा ददाशुषे ।
उक्षन्त्यस्मै मरुतो हिता इव पुरू रजांसि पयसा मयोभुवः ॥ ३ ॥
आ ये रजांसि तविषीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयतासो अध्रजन् ।
भयन्ते विश्वा भुवनानि हर्म्या चित्रो वो यामः प्रयतास्वृष्टिषु ॥ ४ ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ तत् । नु । वोचाम । रभसाय । जन्मने । पूर्वम् । महिऽत्वम् । वृषभस्य । केतवे । ऐधाऽइव । यामन् । मरुतः । तुविऽस्वनः । युधाऽइव । शक्राः । तविषाणि । कर्तन ॥ १ ॥ नित्यम् । न । सूनुम् । मधु । बिभ्रतः । उप । क्रीळन्ति । क्रीळाः । विदथेषु । घृष्वयः । नक्षन्ति । रुद्राः । अवसा । नमस्विनम् । न । मर्धन्ति । स्वऽतवसः । हविःऽकृतम् ॥ २ ॥ यस्मै । ऊमासः । अमृताः । अरासत । रायः । पोषम् । च । हविषा । ददाशुषे । उक्षन्ति । अस्मै । मरुतः । हिताःऽइव । पुरु । रजांसि । पयसा । मयःऽभुवः ॥ ३ ॥ आ । ये । रजांसि । तविषीभिः । अव्यत । प्र । वः । एवासः । स्वऽयतासः । अध्रजन् । भयन्ते । विश्वा । भुवनानि । हर्म्या । चित्रः । वः । यामः । प्रऽयतासु । ऋष्टिषु ॥ ४ ॥

यत्त्वेषयामा नदयन्त पर्वतान्दिवो वा पृष्ठं नर्या अचुच्यवुः ।
विश्वो वो अज्मन्भयते वनस्पती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः ॥५॥१॥
यूयं न उग्रा मरुतः सुचेतुनारिष्टग्रामाः सुमतिं पिपर्तन ।
यत्रा वो दिद्युद्रदति क्रिविर्दती रिणाति पश्वः सुधितेव बर्हणा ॥ ६ ॥
प्र स्कम्भदेष्णा अनवभ्रराधसोऽलातृणासो विदथेषु सुष्टुताः ।
अर्चन्त्यर्कं मदिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौंस्या ॥ ७ ॥
शतभुजिभिस्तमभिह्रुतेरघात्पूर्भी रक्षता मरुतो यमावत ।
जनं यमुग्रास्तवसो विरप्शिनः पाथना शंसात्तनयस्य पुष्टिषु ॥ ८ ॥
विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्येव तविषाण्याहिता ।
अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयोऽक्षो वश्चक्रा समया वि वावृते ॥ ९ ॥

यत् । त्वेषऽयामाः । नदयंत । पर्वतान् । दिवः । वा । पृष्ठं । नर्याः । अचुच्यवुः ।
विश्वः । वः । अज्मन् । भयते । वनस्पतिः । रथियंतीऽइव । प्र । जिहीते । ओषधिः
॥ ५ ॥ १ ॥ यूयं । नः । उग्राः । मरुतः । सुऽचेतुना । अरिष्टऽग्रामाः । सुऽमतिं ।
पिपर्तन । यत्र । वः । दिद्युत् । रदति । क्रिविःऽदती । रिणाति । पश्वः । सुधिताऽ-
इव । बर्हणा ॥ ६ ॥ प्र । स्कंभऽदेष्णाः । अनवभ्रऽराधसः । अलातृणासः । विद-
थेषु । सुऽस्तुताः । अर्चंति । अर्कं । मदिरस्य । पीतये । विदुः । वीरस्य । प्रथमानि ।
पौंस्या ॥ ७ ॥ शतभुजिऽभिः । तं । अभिऽह्रुतेः । अघात् । पूःऽभिः । रक्षत ।
मरुतः । यं । आवत । जनं । यं । उग्राः । तवसः । विऽरप्शिनः । पाथन । शंसात् ।
तनयस्य । पुष्टिषु ॥ ८ ॥ विश्वानि । भद्रा । मरुतः । रथेषु । वः । मिथस्पृध्याऽ-
इव । तविषाणि । आऽहिता । अंसेषु । आ । वः । प्रऽपथेषु । खादयः । अक्षः ।
वः । चक्रा । समया । वि । ववृते ॥ ९ ॥

भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अञ्जयः ।
अंसेष्वेताः पविषु क्षुरा अधि वयो न पक्षान्व्यनु श्रियो धिरे ॥ १० ॥ २ ॥
महान्तो मह्ना विभ्वो३ विभूतयो दूरेदृशो ये दिव्या इव स्तृभिः ।
मन्द्राः सुजिह्वाः स्वरितार आसभिः संमिश्ला इन्द्रे मरुतः परिष्टुभः ॥ ११ ॥
तद्वः सुजाता मरुतो महित्वनं दीर्घं वो दात्रमदितेरिव व्रतम् ।
इन्द्रश्चन त्यजसा वि ह्रुणाति तज्जनाय यस्मै सुकृते अराध्वम् ॥ १२ ॥
तद्वो जामित्वं मरुतः परे युगे पुरू यच्छंसममृतास आवत ।
अया धिया मनवे श्रुष्टिमाव्या साकं नरो दंसनैरा चिकित्रिरे ॥ १३ ॥
येन दीर्घं मरुतः शूशवाम युष्माकेन परीणसा तुरासः ।
आ यत्ततनन्वृजने जनास एभिर्यज्ञेभिस्तदभीष्टिमश्याम् ॥ १४ ॥

भूरीणि । भद्रा । नर्येषु । बाहुषु । वक्षःऽसु । रुक्माः । रभसासः । अंजयः । अंसेषु । एताः । पविषु । क्षुराः । अधि । वयः । न । पक्षान् । वि । अनु । श्रियः । धिरे ॥ १० ॥ २ ॥ महांतः । मह्ना । विऽभ्वः । विऽभूतयः । दूरेऽदृशः । ये । दिव्याःऽइव । स्तृऽभिः । मंद्राः । सुऽजिह्वाः । स्वरितारः । आसऽभिः । संऽमिश्लाः । इंद्रे । मरुतः । परिऽस्तुभः ॥ ११ ॥ तत् । वः । सुऽजाताः । मरुतः । महिऽत्वनं । दीर्घं । वः । दात्रं । अदितेःऽइव । व्रतं । इंद्रः । चन । त्यजसा । वि । ह्रुणाति । तत् । जनाय । यस्मै । सुऽकृते । अराध्वं ॥ १२ ॥ तत् । वः । जामिऽत्वं । मरुतः । परे । युगे । पुरु । यत् । शंसं । अमृतासः । आवत । अया । धिया । मनवे । श्रुष्टिं । आव्य । साकं । नरः । दंसनैः । आ । चिकित्रिरे ॥ १३ ॥ येन । दीर्घं । मरुतः । शूशवाम । युष्माकेन । परीणसा । तुरासः । आ । यत् । ततनन् । वृजने । जनासः । एभिः । यज्ञेभिः । तत् । अभि । इष्टिं । अश्यां ॥ १४ ॥

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १५ ॥ ३ ॥

॥ १६७ ॥ ऋषिः—अगस्त्यः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ १६७ ॥ सहस्रं त इन्द्रोतयो नः सहस्रमिषो हरिवो गूर्ततमाः ।
सहस्रं रायो मादयध्यै सहस्रिण उप नो यन्तु वाजाः ॥ १ ॥
आ नोऽवोभिर्मरुतो यान्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा बृहद्दिवैः सुमायाः ।
अध यदेषां नियुतः परमाः समुद्रस्य चिद्धनयन्त पारे ॥ २ ॥
मिम्यक्ष येषु सुधिता घृताची हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋष्टिः ।
गुहा चरन्ती मनुषो न योषा सभावती विदथ्येव सं वाक् ॥ ३ ॥
परा शुभ्रा अयासो यव्या साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः ।
न रोदसी अप नुदन्त घोरा जुषन्त वृधं सख्याय देवाः ॥ ४ ॥

एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । इयं । गीः । मांदार्यस्य । मान्यस्य । कारोः । आ । इषा । यासीष्ट । तन्वे । वयां । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १५ ॥ ३ ॥

सहस्रं । ते । इंद्र । ऊतयः । नः । सहस्रं । इषः । हरिऽवः । गूर्तऽतमाः । सहस्रं । रायः । मादयध्यै । सहस्रिणः । उप । नः । यंतु । वाजाः ॥ १ ॥ आ । नः । अवःऽभिः । मरुतः । यांतु । अच्छ । ज्येष्ठेभिः । वा । बृहत्ऽदिवैः । सुऽमायाः । अध । यत् । एषां । निऽयुतः । परमाः । समुद्रस्य । चित् । धनयंत । पारे ॥ २ ॥ मिम्यक्ष । येषु । सुऽधिता । घृताची । हिरण्यऽनिर्निक् । उपरा । न । ऋष्टिः । गुहा । चरंती । मनुषः । न । योषा । सभाऽवती । विदथ्याऽइव । सं । वाक् ॥ ३ ॥ परा । शुभ्राः । अयासः । यव्या । साधारण्याऽइव । मरुतः । मिमिक्षुः । न । रोदसी इति । अप । नुदंत । घोराः । जुषंत । वृधं । सख्याय । देवाः ॥ ४ ॥

जोषद्यदीमसुर्या सचध्यै विषितस्तुका रोदसी नृमणाः ।
आ सूर्येव विधतो रथं गात्त्वेषप्रतीका नभसो नेत्या ॥ ५ ॥ ४ ॥
आस्थापयन्त युवतिं युवानः शुभे निमिश्लां विदथेषु पज्राम् ।
अर्को यद्वो मरुतो हविष्मान्गायद्गाथं सुतसोमो दुवस्यन् ॥ ६ ॥
प्र तं विवक्मि वक्म्यो य एषां मरुतां महिमा सत्यो अस्ति ।
सचा यदीं वृषमणा अहंयुः स्थिरा चिज्जनीर्वहते सुभागाः ॥ ७ ॥
पान्ति मित्रावरुणाववद्याच्चयत ईमर्यमो अप्रशस्तान् ।
उत च्यवन्ते अच्युता ध्रुवाणि वावृध ईं मरुतो दातिवारः ॥ ८ ॥
नही नु वो मरुतो अन्त्यस्मे आरात्ताच्चिच्छवसो अन्तमापुः ।
ते धृष्णुना शवसा शूशुवांसोऽर्णो न द्वेषो धृषता परि ष्ठुः ॥ ९ ॥

जोषंत् । यत् । ईं । असुर्या । सचध्यै । विसितऽस्तुका । रोदसी । नृऽमनाः । आ । सूर्याऽइव । विधतः । रथं । गात् । त्वेषऽप्रतीका । नभसः । न । इत्या ॥ ५ ॥ ४ ॥
आ । अस्थापयंत । युवतिं । युवानः । शुभे । निऽमिश्लां । विदथेषु । पज्रां । अर्कः । यत् । वः । मरुतः । हविष्मान् । गायत् । गाथं । सुतऽसोमः । दुवस्यन् ॥ ६ ॥
प्र । तं । विवक्मि । वक्म्यः । यः । एषां । मरुतां । महिमा । सत्यः । अस्ति । सचा । यत् । ईं । वृषऽमनाः । अहंऽयुः । स्थिरा । चित् । जनीः । वहते । सुऽभागाः ॥ ७ ॥ पांति । मित्रावरुणौ । अवद्यात् । चयते । ईं । अर्यमो इति । अप्रऽशस्तान् । उत । च्यवंते । अच्युता । ध्रुवाणि । ववृधे । ईं । मरुतः । दातिऽवारः ॥ ८ ॥
नहि । नु । वः । मरुतः । अंति । अस्मे इति । आरात्तात् । चित् । शवसः । अंतं । आपुः । ते । धृष्णुना । शवसा । शूशुऽवांसः । अर्णः । न । द्वेषः । धृषता । परि । स्थुः ॥ ९ ॥

वयमद्येन्द्रस्य प्रेष्ठा वयं श्वो वोचेमहि समर्ये ।
वयं पुरा महि च नो अनु द्यून्तन्न ऋभुक्षा नरामनु ष्यात् ॥ १० ॥
एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ५ ॥

॥ १६८ ॥ ऋषिः–अगस्त्य । देवता–मरुत. । छन्द –जगती ॥

॥१६८॥ यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणिर्धियंधियं वो देवया उ दधिध्वे ।
आ वोऽर्वाचः सुविताय रोदस्योर्महे ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥ १ ॥
वव्रासो न ये स्वजाः स्वतवस इषं स्वरभिजायन्त धूतयः ।
सहस्रियासो अपां नोर्मय आसा गावो वन्द्यासो नोक्षणः ॥ २ ॥
सोमासो न ये सुतास्तृप्तांशवो हृत्सु पीतासो दुवसो नासते ।
ऐषामंसेषु रम्भिणीव रारभे हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे ॥ ३ ॥

वयं । अद्य । इंद्रस्य । प्रेष्ठाः । वयं । श्वः । वोचेमहि । सऽमर्ये । वयं । पुरा । महि । च । नः । अनु । द्यून् । तत् । नः । ऋभुक्षाः । नरां । अनु । स्यात् ॥ १० ॥ एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । इयं । गीः । मांदार्यस्य । मान्यस्य । कारोः । आ । इषा । यासीष्ट । तन्वे । वयां । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ११ ॥ ५ ॥

यज्ञाऽयज्ञा । वः । समना । तुतुर्वणिः । धियंऽधियं । वः । देवऽयाः । ऊं इति । दधिध्वे । आ । वः । अर्वाचः । सुविताय । रोदस्योः । महे । ववृत्याः । अवसे । सुवृक्तिऽभिः ॥ १ ॥ वव्रासः । न । ये । स्वऽजाः । स्वऽतवसः । इषं । स्वः । अभिऽजायंत । धूतयः । सहस्रियासः । अपां । न । ऊर्मयः । आसा । गावः । वंद्यासः । न । उक्षणः ॥ २ ॥ सोमासः । न । ये । सुताः । तृप्तऽअंशवः । हृत्ऽसु । पीतासः । दुवसः । न । आसते । आ । एषां । अंसेषु । रंभिणीऽइव । ररभे । हस्तेषु । खादिः । च । कृतिः । च । सं । दधे ॥ ३ ॥

अव॒ स्वयु॑क्ता दि॒व आ वृथा॑ य॒युरम॑र्त्याः॒ कश॑या चोदत॒ त्मना॑ ।
अ॒रे॒णव॑स्तुविजा॒ता अ॑चुच्यवुर्दृ॒ळ्हानि॑ चि॒न्म॒रुतो॒ भ्राज॑दृष्टयः ॥ ४ ॥
को वो॒ऽन्तर्म॑रुत ऋष्टिविद्युतो॒ रेज॑ति॒ त्मना॒ हन्वे॑व जि॒ह्वया॑ ।
ध॒न्व॒च्युत॑ इ॒षां न याम॑नि पुरु॒प्रैषा॑ अह॒न्यो॒३॒॑ नैत॑शः ॥ ५ ॥ ६ ॥
क्व॑ स्वि॒द॒स्य रज॑सो म॒हस्परं॒ क्वाव॑रं मरुतो॒ यस्मि॑न्नाय॒य ।
यच्च्या॒वय॑थ वि॒थु॒रेव॒ संहि॑तं॒ व्यद्रि॑णा पतथ त्वे॒षम॑र्ण॒वम् ॥ ६ ॥
सा॒तिर्न वो॒ऽमव॑ती॒ स्व॑र्वती त्वे॒षा विपा॑का मरुतः॒ पिपि॑ष्वती ।
भ॒द्रा वो॑ रा॒तिः पृ॑ण॒तो न दक्षि॑णा पृथु॒ज्रयी॑ असु॒र्ये॑व॒ जञ्ज॑ती ॥ ७ ॥
प्रति॑ ष्टोभन्ति॒ सिन्ध॑वः प॒विभ्यो॒ यद॒भ्रियां॒ वाच॑मु॒दीरय॑न्ति ।
अव॑ स्मयन्त वि॒द्युतः॑ पृथि॒व्यां यदी॑ घृ॒तं म॒रुतः॑ प्रुष्णु॒वन्ति॑ ॥ ८ ॥

अव॑ । स्वऽयु॑क्ताः । दि॒वः । आ । वृथा॑ । य॒युः । अम॑र्त्याः । कश॑या । चो॒द॒त॒ । त्मना॑ । अ॒रे॒णवः॑ । तु॒वि॒ऽजा॒ताः । अ॒चु॒च्य॒वुः॒ । दृ॒ळ्हानि॑ । चि॒त् । म॒रुतः॑ । भ्राज॑त्ऽऋष्टयः ॥ ४ ॥ कः । वः॒ । अ॒न्तः । म॒रु॒तः॒ । ऋ॒ष्टि॒ऽवि॒द्यु॒तः॒ । रेज॑ति । त्मना॑ । हन्वा॑ऽइव । जि॒ह्वया॑ । ध॒न्व॒ऽच्युतः॑ । इ॒षाम् । न । याम॑नि । पु॒रु॒ऽप्रैषाः॑ । अ॒ह॒न्यः॑ । न । एत॑शः ॥ ५ ॥ ६ ॥ क्व॑ । स्वि॒त् । अ॒स्य । रज॑सः । म॒हः । पर॑म् । क्व॑ । अव॑रम् । म॒रु॒तः॒ । यस्मि॑न् । आ॒ऽय॒य । यत् । च्या॒वय॑थ । वि॒थु॒राऽइ॑व । सम्ऽहि॑तम् । वि । अद्रि॑णा । प॒त॒थ॒ । त्वे॒षम् । अ॒र्ण॒वम् ॥ ६ ॥ सा॒तिः । न । वः॒ । अम॑ऽवती । स्वः॑ऽवती । त्वे॒षा । विऽपा॑का । म॒रु॒तः॒ । पिपि॑ष्वती । भ॒द्रा । वः॒ । रा॒तिः । पृ॒ण॒तः । न । दक्षि॑णा । पृ॒थु॒ऽज्रयी॑ । अ॒सु॒र्या॑ऽइव । जञ्ज॑ती ॥ ७ ॥ प्रति॑ । स्तो॒भ॒न्ति॒ । सिन्ध॑वः । प॒विऽभ्यः॑ । यत् । अ॒भ्रिया॑म् । वाच॑म् । उ॒त्ऽई॒रय॑न्ति । अव॑ । स्म॒य॒न्त॒ । वि॒ऽद्युतः॑ । पृ॒थि॒व्याम् । यदि॑ । घृ॒तम् । म॒रुतः॑ । प्रु॒ष्णु॒वन्ति॑ ॥ ८ ॥

असूत पृश्निर्महते रणाय त्वेषमयासां मरुतामनीकम् ।
ते सप्सरासोऽजनयन्ताभ्वमादित्स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ॥ ९ ॥
एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ ७ ॥

॥ १६९ ॥ ऋषि–अगस्त्यः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१६९॥ महश्चित्त्वमिन्द्र यत एतान्महश्चिदसि त्यजसो वरूता ।
स नो वेधो मरुतां चिकित्वान्त्सुम्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा ॥ १ ॥
अयुजन्त इन्द्र विश्वकृष्टीर्विदानासो निष्षिधो मर्त्यत्रा ।
मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्मीळ्हस्य प्रधनस्य सातौ ॥ २ ॥
अम्यक्सा त इन्द्र ऋष्टिरस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति ।
अग्निश्चिद्धि ष्मातसे शुशुक्वानापो न द्वीपं दधति प्रयांसि ॥ ३ ॥

असूत । पृश्निः । महते । रणाय । त्वेषं । अयासां । मरुतां । अनीकं । ते । सप्सरासः । अजनयंत । अभ्वं । आत् । इत् । स्वधां । इषिरां । परि । अपश्यन् ॥ ९ ॥ एषः । वः । स्तोमः । मरुतः । इयं । गीः । मांदार्यस्य । मान्यस्य । कारोः । आ । इषा । यासीष्ट । तन्वे । वयां । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १० ॥ ७ ॥

महः । चित् । त्वं । इंद्र । यतः । एतान् । महः । चित् । असि । त्यजसः । वरूता । सः । नः । वेधः । मरुतां । चिकित्वान् । सुम्ना । वनुष्व । तव । हि । प्रेष्ठा ॥ १ ॥ अयुजन् । ते । इंद्र । विश्वऽकृष्टीः । विदानासः । निःऽसिधः । मर्त्यऽत्रा । मरुतां । पृत्सुतिः । हासमाना । स्वःऽमीळ्हस्य । प्रऽधनस्य । सातौ ॥ २ ॥ अम्यक् । सा । ते । इंद्र । ऋष्टिः । अस्मे इति । सनेमि । अभ्वं । मरुतः । जुनंति । अग्निः । चित् । हि । स्म । अतसे । शुशुक्वान् । आपः । न । द्वीपं । दधति । प्रयांसि ॥ ३ ॥

त्वं तू न इन्द्र तं रयिं दा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् ।
स्तुतश्च यास्ते चकनन्त वायोः स्तनं न मध्वः पीपयन्त वाजैः ॥ ४ ॥
त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतारः कस्य चिदृतायोः ।
ते षु णो मरुतो मृळयन्तु ये स्मा पुरा गातूयन्तीव देवाः ॥ ५ ॥ ८ ॥
प्रति प्र याहीन्द्र मीळ्हुषो नॄन्महः पार्थिवे सदने यतस्व ।
अध यदेषां पृथुबुध्नास एतास्तीर्थे नार्यः पौंस्यानि तस्थुः ॥ ६ ॥
प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व आयतामुपब्दिः
ये मर्त्यं पृतनायन्तमूमैरृणावानं न पतयन्त सर्गैः ॥ ७ ॥
त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्या रदा मरुद्भिः शुरुधो गोअग्राः ।
स्तवानेभिः स्तवसे देव देवैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ ९ ॥

त्वं । तु । नः । इंद्र । तं । रयिं । दाः । ओजिष्ठया । दक्षिणयाऽइव । रातिं । स्तुतः । च । याः । ते । चकनंत । वायोः । स्तनं । न । मध्वः । पीपयंत । वाजैः ॥ ४ ॥ त्वे इति । रायः । इंद्र । तोशऽतमाः । प्रऽनेतारः । कस्य । चित् । ऋतऽयोः । ते । सु । नः । मरुतः । मृळयंतु । ये । स्म । पुरा । गातुयंतिऽइव । देवाः ॥ ५ ॥ ८ ॥ प्रति । प्र । याहि । इंद्र । मीळ्हुषः । नॄन् । महः । पार्थिवे । सदने । यतस्व । अध । यत् । एषां । पृथुऽबुध्नासः । एताः । तीर्थे । न । अर्यः । पौंस्यानि । तस्थुः ॥ ६ ॥ प्रति । घोराणां । एतानां । अयासां । मरुतां । शृण्वे । आऽयतां । उपब्दिः । ये । मर्त्यं । पृतनाऽयंतं । ऊमैः । ऋणऽवानं । न । पतयंत । सर्गैः ॥ ७ ॥ त्वं । मानेभ्यः । इंद्र । विश्वऽजन्या । रद । मरुत्ऽभिः । शुरुधः । गोऽअग्राः । स्तवाऽनेभिः । स्तवसे । देव । देवैः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ८ ॥ ९ ॥

॥ १७० ॥—ऋषिः—अगस्त्यः— । देवता—इन्द्रः । छन्दः—अनुष्टुप् ॥

॥ १७० ॥ न नूनमस्ति नो श्वः कस्तद्वेद यदद्भुतम् ।
अन्यस्य चित्तमभि संचरेण्यमुताधीतं वि नश्यति ॥ १ ॥
किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरो मरुतस्तव ।
तेभिः कल्पस्व साधुया मा नः समरणे वधीः ॥ २ ॥
किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नति मन्यसे ।
विद्मा हि ते यथा मनोऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि ॥ ३ ॥
अरं कृण्वन्तु वेदिं समग्निमिन्धतां पुरः ।
तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहै ॥ ४ ॥
त्वमीशिषे वसुपते वसूनां त्वं मित्राणां मित्रपते धेष्ठः ।
इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं वदस्वाध प्राशान ऋतुथा हवींषि ॥ ५ ॥ १० ॥

न । नूनं । अस्ति । नो इति । श्वः । कः । तत् । वेद । यत् । अद्भुतं । अन्यस्य । चित्तं । अभि । संऽचरेण्यं । उत । आऽधीतं । वि । नश्यति ॥ १ ॥ किं । नः । इंद्र । जिघांससि । भ्रातरः । मरुतः । तव । तेभिः । कल्पस्व । साधुऽया । मा । नः । संऽअरणे । वधीः ॥ २ ॥ किं । नः । भ्रातः । अगस्त्य । सखा । सन् । अति । मन्यसे । विद्म । हि । ते । यथा । मनः । अस्मभ्यं । इत् । न । दित्ससि ॥ ३ ॥ अरं । कृण्वंतु । वेदिं । सं । अग्निं । इंधतां । पुरः । तत्र । अमृतस्य । चेतनं । यज्ञं । ते । तनवावहै ॥ ४ ॥ त्वं । ईशिषे । वसुऽपते । वसूनां । त्वं । मित्राणां । मित्रऽपते । धेष्ठः । इंद्र । त्वं । मरुत्ऽभिः । सं । वदस्व । अध । प्र । अशान । ऋतुऽथा । हवींषि ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ १७१ ॥ ऋषिः-अगस्त्यः । देवता-मरुतः । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥१७१॥ प्रति॑ व एना नम॑सा॒हमे॑मि सू॒क्तेन॑ भिक्षे सुम॒तिं तु॒राणा॑म् ।
र॒रा॒णता॑ मरुतो वे॒द्याभि॒र्नि हेळो॑ ध॒त्त वि मु॑चध्व॒मश्वा॑न् ॥ १ ॥
ए॒ष वः॒ स्तोमो॑ मरुतो॒ नम॑स्वान्हृ॒दा त॒ष्टो मन॑सा धायि देवाः ।
उपे॒मा या॑त॒ मन॑सा जुषा॒णा यू॒यं हि ष्ठा नम॑स॒ इद्वृ॒धासः॑ ॥ २ ॥
स्तु॒तासो॑ नो म॒रुतो॑ मृळयन्तू॒त स्तु॒तो म॒घवा॒ शम्भ॑विष्ठः ।
ऊ॒र्ध्वा नः॑ सन्तु को॒म्या वना॒न्यहा॑नि॒ विश्वा॑ मरुतो जिगी॒षा ॥ ३ ॥
अ॒स्माद॒हं त॑वि॒षादीष॑माण॒ इन्द्रा॑द्भि॒या म॑रुतो॒ रेज॑मानः ।
यु॒ष्मभ्यं॑ ह॒व्या निशि॑तान्यास॒न्तान्या॒रे च॑कृमा मृ॒ळता॑ नः ॥ ४ ॥

प्रति॑ । वः॒ । ए॒ना । नम॑सा । अ॒हम् । ए॒मि॒ । सु॒ऽउ॒क्तेन॑ । भि॒क्षे॒ । सु॒ऽम॒तिम् । तु॒राणा॑म् । र॒रा॒णता॑ । म॒रु॒तः॒ । वे॒द्याभिः॑ । नि । हेळः॑ । ध॒त्त । वि । मु॒च॒ध्व॒म् । अश्वा॑न् ॥ १ ॥ ए॒षः । वः॒ । स्तोमः॑ । म॒रु॒तः॒ । नम॑स्वान् । हृ॒दा । त॒ष्टः । मन॑सा । धा॒यि॒ । दे॒वाः॒ । उप॑ । ई॒म् । आ । या॒त॒ । मन॑सा । जु॒षा॒णाः । यू॒यम् । हि । स्थ । नम॑सः । इत् । वृ॒धासः॑ ॥ २ ॥ स्तु॒तासः॑ । नः॒ । म॒रुतः॑ । मृ॒ळ॒य॒न्तु॒ । उ॒त । स्तु॒तः । म॒घऽवा॑ । शम्ऽभ॑विष्ठः । ऊ॒र्ध्वा । नः॒ । स॒न्तु॒ । को॒म्या । वना॑नि । अहा॑नि । विश्वा॑ । म॒रु॒तः॒ । जि॒गी॒षा ॥ ३ ॥ अ॒स्मात् । अ॒हम् । त॒वि॒षात् । ईष॑माणः । इन्द्रा॑त् । भि॒या । म॒रु॒तः॒ । रेज॑मानः । यु॒ष्मभ्य॑म् । ह॒व्या । निऽशि॑तानि । आ॒स॒न् । तानि॑ । आ॒रे । च॒कृ॒म॒ । मृ॒ळत॑ । नः॒ ॥ ४ ॥

येन मानासश्चितयन्त उस्रा व्युंष्टिषु शवसा शश्वतीनाम् ।
स नो मरुद्भिर्वृषभ श्रवो धा उग्र उग्रेभिः स्थविरः सहोदाः ॥ ५ ॥
त्वं पाहीन्द्र सहीयसो नॄन्भवा मरुद्भिरवयातहेळाः ।
सुप्रकेतेभिः सासहिर्दधानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ ११ ॥

॥ १७२ ॥ ऋषिः-अगस्त्यः । देवता-मरुतः । छन्दः-गायत्री ॥

॥ १७२ ॥ चित्रो वोऽस्तु यामश्चित्र ऊती सुदानवः ।
मरुतो अहिभानवः ॥ १ ॥
आरे सा वः सुदानवो मरुत ऋञ्जती शरुः ।
आरे अश्मा यमस्यथ ॥ २ ॥
तृणस्कन्दस्य नु विशः परि वृङ्क्त सुदानवः ।
ऊर्ध्वान्नः कर्त जीवसे ॥ ३ ॥ १२ ॥

येन । मानासः । चितयंते । उस्राः । विऽउंष्टिषु । शवसा । शश्वतीनां । सः । नः । मरुत्ऽभिः । वृषभ । श्रवः । धाः । उग्रः । उग्रेभिः । स्थविरः । सहःऽदाः ॥ ५ ॥ त्वं । पाहि । इंद्र । सहीयसः । नॄन् । भव । मरुत्ऽभिः । अवयातऽहेळाः । सुऽप्रकेतेभिः । ससहिः । दधानः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ६ ॥ ११ ॥

चित्रः । वः । अस्तु । यामः । चित्रः । ऊती । सुऽदानवः । मरुतः । अहिऽभानवः ॥ १ ॥ आरे । सा । वः । सुऽदानवः । मरुतः । ऋञ्जती । शरुः । आरे । अश्मा । यं । अस्यथ ॥ २ ॥ तृणऽस्कंदस्य । नु । विशः । परि । वृंक्त । सुऽदानवः । ऊर्ध्वान् । नः । कर्त । जीवसे ॥ ३ ॥ १२ ॥

॥ १७३ ॥ ऋषिः-अगस्त्यः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१७३॥ गायत्साम नभन्यं१ यथा वेरर्चाम तद्वावृधानं स्वर्वत् ।
गावो धेनवो बर्हिष्यदब्धा आ यत्सद्मानं दिव्यं विवासान् ॥ १ ॥
अर्चद्वृषा वृषभिः स्वेदुहव्यैर्मृगो नाश्नो अति यज्जुगुर्यात् ।
प्र मन्दयुर्मनां गूर्त होता भरते मर्यो मिथुना यजत्रः ॥ २ ॥
नक्षद्धोता परि सद्म मिता यन्भरद्गर्भमा शरदः पृथिव्याः ।
क्रन्ददश्वो नयमानो रुवद्गौरन्तर्दूतो न रोदसी चरद्वाक् ॥ ३ ॥
ता कर्माषतरास्मै प्र च्यौत्नानि देवयन्तो भरन्ते ।
जुजोषदिन्द्रो दस्मवर्चा नासत्येव सुग्म्यो रथेष्ठाः ॥ ४ ॥

गायत् । साम । नभन्यम् । यथा । वेः । अर्चाम । तत् । ववृधानम् । स्वःऽवत् ।
गावः । धेनवः । बर्हिषि । अदब्धाः । आ । यत् । सद्मानम् । दिव्यम् । विवासान् ॥ १ ॥
अर्चत् । वृषा । वृषऽभिः । स्वऽइदुहव्यैः । मृगः । न । अश्नः । अति । यत् । जुगु-
र्यात् । प्र । मंदयुः । मनाम् । गूर्त । होता । भरते । मर्यः । मिथुना । यजत्रः ॥ २ ॥
नक्षत् । होता । परि । सद्म । मिता । यन् । भरत् । गर्भम् । आ । शरदः । पृथिव्याः ।
क्रंदत् । अश्वः । नयमानः । रुवत् । गौः । अंतः । दूतः । न । रोदसी इति । चरत् ।
वाक् ॥ ३ ॥ ता । कर्म । अषऽतरा । अस्मै । प्र । च्यौत्नानि । देवऽयंतः । भरंते ।
जुजोषत् । इंद्रः । दस्मऽवर्चाः । नासत्याऽइव । सुग्म्यः । रथेऽस्थाः ॥ ४ ॥

तमु ष्टुहीन्द्रं यो ह सत्वा यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः ।
प्रतीचश्चिद्योधीयान्वृषण्वान्ववव्रुषश्चित्तमसो विहन्ता ॥ ५ ॥ १३ ॥
प्र यदित्था महिना नृभ्यो अस्त्यरं रोदसी कक्ष्ये३ नास्मै ।
सं विव्य इन्द्रो वृजनं न भूमा भर्ति स्वधावाँ ओपशमिव द्याम् ॥ ६ ॥
समत्सु त्वा शूर सतामुराणं प्रपथिन्तमं परितंसयध्यै ।
सजोषस इन्द्रं मदे क्षोणीः सूरिं चिद्ये अनुमदन्ति वाजैः ॥ ७ ॥
एवा हि ते शं सवना समुद्र आपो यत्त आसु मदन्ति देवीः ।
विश्वा ते अनु जोष्या भूद्गौः सूरींश्चिद्यदि धिषा वेषि जनान् ॥ ८ ॥
असाम यथा सुषखाय एन स्वभिष्टयो नरां न शंसैः ।
असद्यथा न इन्द्रो वन्दनेष्ठास्तुरो न कर्म नयमान उक्था ॥ ९ ॥

तं । ऊं इति । स्तुहि । इंद्रं । यः । ह । सत्वा । यः । शूरः । मघऽवा । यः । रथेऽस्थाः । प्रतीचः । चित् । योधीयान् । वृषण्ऽवान् । ववव्रुषः । चित् । तमसः । विऽहंता ॥ ५ ॥ १३ ॥ प्र । यत् । इत्था । महिना । नृऽभ्यः । अस्ति । अरं । रोदसी इति । कक्ष्ये३इति । न । अस्मै । सं । विव्ये । इंद्रः । वृजनं । न । भूम । भर्ति । स्वधाऽवान् । ओपशंऽइव । द्यां ॥ ६ ॥ समत्ऽसु । त्वा । शूर । सतां । उराणं । प्रपथिन्ऽतमं । परिऽतंसयध्यै । सऽजोषसः । इंद्रं । मदे । क्षोणीः । सूरिं । चित् । ये । अनुऽमदंति । वाजैः ॥ ७ ॥ एव । हि । ते । शं । सवना । समुद्रे । आपः । यत् । ते । आसु । मदंति । देवीः । विश्वाः । ते । अनु । जोष्या । भूत् । गौः । सूरीन् । चित् । यदि । धिषा । वेषि । जनान् ॥ ८ ॥ असाम । यथा । सुऽसखायः । एन । सुऽअभिष्टयः । नरां । न । शंसैः । असत् । यथा । नः । इंद्रः । वंदनेऽस्थाः । तुरः । नः । कर्म । नयमानः । उक्था ॥ ९ ॥

विप्पर्धसो नरां न शंसैरस्माकासदिन्द्रो वज्रहस्तः ।
मित्रायुवो न पूर्पतिं सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः ॥ १० ॥ १४ ॥
यज्ञो हि ष्मेन्द्रं कश्चिदृन्धञ्जुहुराणश्चिन्मनसा परियन् ।
तीर्थे नाच्छा तातृषाणमोको दीर्घो न सिध्रमा कृणोत्यध्वा ॥ ११ ॥
मो षू ण इन्द्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः ।
महश्चिद्यस्य मीळ्हुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥ १२ ॥
एष स्तोम इन्द्र तुभ्यमस्मे एतेन गातुं हरिवो विदो नः ।
आ नो ववृत्याः सुवितायं देव विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १३ ॥ १५ ॥

विऽस्पर्धसः । नरां । न । शंसैः । अस्माकं । असत् । इंद्रः । वज्रऽहस्तः । मित्रऽयुवः । न । पूःऽपतिं । सुऽशिष्टौ । मध्यऽयुवः । उप । शिक्षंति । यज्ञैः ॥ १० ॥ १४ ॥ यज्ञः । हि । स्म । इंद्रं । कः । चित् । ऋंधन् । जुहुराणः । चित् । मनसा । परिऽयन् । तीर्थे । न । अच्छं । ततृषाणं । ओकः । दीर्घः । न । सिध्रं । आ । कृणोति । अध्वा ॥ ११ ॥ मो इति । सु । नः । इंद्र । अत्र । पृत्ऽसु । देवैः । अस्ति । हि । स्म । ते । शुष्मिन् । अवऽयाः । महः । चित् । यस्य । मीळ्हुषः । यव्या । हविष्मतः । मरुतः । वंदते । गीः ॥ १२ ॥ एषः । स्तोमः । इंद्र । तुभ्यं । अस्मे इति । एतेन । गातुं । हरिऽवः । विदः । नः । आ । नः । ववृत्याः । सुवितायं । देव । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १३ ॥ १९ ॥

॥ १७४ ॥ ऋषिः—अगस्त्यः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१७४॥ त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नॄन्पाह्यसुर त्वमस्मान् ।
त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्रस्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः ॥ १ ॥
दनो विश इन्द्र मृध्रवाचः सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दर्त् ।
ऋणोरपो अनवद्यार्णा यूने वृत्रं पुरुकुत्साय रन्धीः ॥ २ ॥
अजा वृत इन्द्र शूरपत्नीर्द्यां च येभिः पुरुहूत नूनम् ।
रक्षो अग्निमशुषं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः ॥ ३ ॥
शेषन्नु त इन्द्र सस्मिन्योनौ प्रशस्तये पवीरवस्य मह्ना ।
सृजदर्णांस्यव यद्युधा गास्तिष्ठद्धरी धृषता मृष्ट वाजान् ॥ ४ ॥

त्वं । राजा । इंद्र । ये । च । देवाः । रक्ष । नॄन् । पाहि । असुर । त्वं । अस्मान् । त्वं । सत्ऽपतिः । मघऽवा । नः । तरुत्रः । त्वं । सत्यः । वसवानः । सहःऽदाः ॥ १ ॥ दनः । विशः । इंद्र । मृध्रऽवाचः । सप्त । यत् । पुरः । शर्म । शारदीः । दर्त् । ऋणोः । अपः । अनवद्य । अर्णाः । यूने । वृत्रं । पुरुऽकुत्साय । रंधीः ॥ २ ॥ अजः । वृतः । इंद्र । शूरऽपत्नीः । द्यां । च । येभिः । पुरुऽहूत । नूनं । रक्षो इति । अग्निं । अशुषं । तूर्वयाणं । सिंहः । न । दमे । अपांसि वस्तोः ॥ ३ ॥ शेषन् । नु । ते । इंद्र । सस्मिन् । योनौ । प्रऽशस्तये । पवीरवस्य । मह्ना । सृजत् । अर्णांसि । अव । यत् । युधा । गाः । तिष्ठत् । हरी इति । धृषता । मृष्ट । वाजान् ॥ ४ ॥

वह कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्त्स्यूमन्यू ऋज्रा वातस्याश्वा ।
प्र सूरश्चक्रं वृहतादभीकेऽभि स्पृधो यासिषद्वज्रबाहुः ॥ ५ ॥ १६ ॥
जघन्वाँ इन्द्र मित्रेरूञ्चोदप्रवृद्धो हरिवो अदाशून् ।
प्र ये पश्यन्नर्यमणं सचायोस्त्वया शूर्ता वहमाना अपत्यम् ॥ ६ ॥
रपत्कविरिन्द्रार्कसातौ क्षां दासायोपबर्हणीं कः ।
करत्तिस्रो मघवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुयवाचं मृधि श्रेत् ॥ ७ ॥
सना ता त इन्द्र नव्या आगुः सहो नभोऽविरणाय पूर्वीः ।
भिनत्पुरो न भिदो अदेवीर्ननमो वधरदेवस्य पीयोः ॥ ८ ॥
त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः ।
प्र यत्समुद्रमति शूर पर्षि पारया तुर्वशं यदुं स्वस्ति ॥ ९ ॥

वहं । कुत्सं । इंद्र । यस्मिन् । चाकन् । स्यूमन्यू इति । ऋज्रा । वातस्य । अश्वा । प्र । सूरः । चक्रं । वृहतात् । अभीके । अभि । स्पृधः । यासिषत् । वज्रऽबाहुः ॥५॥१६॥ जघन्वान् । इंद्र । मित्रेरून् । चोदऽप्रवृद्धः । हरिऽवः । अदाशून् । प्र । ये । पश्यन् । अर्यमणं । सचा । आयोः । त्वया । शूर्ताः । वहमानाः । अपत्यं ॥ ६ ॥ रपत् । कविः । इंद्र । अर्कऽसातौ । क्षां । दासाय । उपऽबर्हणीं । करिति कः । करत् । तिस्रः । मघऽवा । दानुऽचित्राः । नि । दुर्योणे । कुयवाचं । मृधि । श्रेत् ॥ ७ ॥ सना । ता । ते । इंद्र । नव्याः । आ । अगुः । सहः । नभः । अविऽरणाय । पूर्वीः । भिनत् । पुरः । न । भिदः । अदेवीः । ननमः । वधः । अदेवस्य । पीयोः ॥ ८ ॥ त्वं । धुनिः । इंद्र । धुनिऽमतीः । ऋणोः । अपः । सीराः । न । स्रवंतीः । प्र । यत् । समुद्रं । अति । शूर । पर्षि । पारय । तुर्वशं । यदुं । स्वस्ति ॥ ९ ॥

त्वम॒स्माक॑मिन्द्र वि॒श्वध॑ स्या अ॒वृक॑तमो न॒रां नृ॑पा॒ता ।

स नो॒ विश्वा॑सां स्पृ॒धां स॑हो॒दा वि॒द्यामे॒षं वृ॒जनं॑ जी॒रदा॑नुम् ॥ १० ॥ १७ ॥

॥ १७५ ॥ ऋषि –अगस्त्यः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१७५॥ मत्स्यपा॑यि ते॒ म॒हः पात्र॑स्येव हरिवो मत्स॒रो मद॑ः ।

वृषा॑ ते॒ वृष्ण॒ इन्दु॑र्वा॒जी स॑हस्र॒सात॑मः ॥ १ ॥

आ न॑स्ते गन्तु मत्स॒रो वृषा॒ मदो॒ वरे॑ण्यः ।

स॒हावाँ॑ इन्द्र सान॒सिः पृ॑तना॒षाळम॑र्त्यः ॥ २ ॥

त्वं हि शूर॒ः सनि॑ता चो॒दयो॒ मनु॑षो॒ रथ॑म् ।

स॒हावा॒न् दस्यु॑मव्रतमोष॒ः पात्रं॒ न शो॒चिषा॑ ॥ ३ ॥

त्वं । अ॒स्माकं॑ । इं॒द्र॒ । वि॒श्वधं॑ । स्या॒ः । अ॒वृक॑ऽतमः । न॒रां । नृ॒ऽपा॒ता । सः । न॒ विश्वा॑सा । स्पृ॒धा । स॒हः॒ऽदाः । वि॒द्याम॑ । इ॒षं । वृ॒जनं॑ । जी॒रऽदा॑नुं ॥ १० ॥ १७ ॥

मत्सि॑ । अपा॑यि । ते॒ । मदः॑ । पात्र॑स्यऽइव । ह॒रि॒ऽवः॒ । म॒त्स॒रः । मदः॑ । वृषा॑ । ते॒ । वृष्णे॑ । इंदुः॑ । वा॒जी । स॒ह॒स्र॒ऽसात॑मः ॥ १ ॥ आ । न॒ः । ते॒ । गं॒तु॒ । म॒त्स॒रः । वृषा॑ । मदः॑ । वरे॑ण्यः । स॒हऽवा॑न् । इं॒द्र॒ । सा॒न॒सिः । पृ॒त॒ना॒षाट् । अम॑र्त्यः ॥ २ ॥ त्वं । हि । शूरः॑ । सनि॑ता । चो॒दयः॑ । मनु॑षः । रथं॑ । स॒हऽवा॑न् । दस्युं॑ । अ॒व्र॒तं । ओषः॑ । पात्रं॑ । न । शो॒चिषा॑ ॥ ३ ॥

सुषाय सूर्यं कवे चक्रमीशान ओजसा ।

॥ ३ ॥ वह शुष्णाय वधं कुत्सं वातस्याश्वैः ॥ ४ ॥

शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः ।

वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीष्ठा अश्वसातमः ॥ ५ ॥

यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मय इवापो न तृष्यते बभूथ ।

तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ १८ ॥

॥ १७६ ॥ ऋषिः—अगस्त्यः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—अनुष्टुप् ॥

॥ १७६ ॥ मत्सि नो वस्यइष्टय इन्द्रमिन्दो वृषा विश ।

ऋघायमाण इन्वसि शत्रुमन्ति न विन्दसि ॥ १ ॥

मुषाय । सूर्यं । कवे । चक्रं । ईशानः । ओजसा । वह । शुष्णाय । वधं । कुत्सं । वातस्य । अश्वैः ॥ ४ ॥ शुष्मिन्ऽतमः । हि । ते । मदः । द्युम्निन्ऽतमः । उत । क्रतुः । वृत्रऽघ्ना । वरिवःऽविदा । मंसीष्ठाः । अश्वऽसातमः ॥ ५ ॥ यथा । पूर्वेभ्यः । जरितृऽभ्यः । इंद्र । मयःऽइव । आपः । न । तृष्यते । बभूथ । तां । अनु । त्वा । निऽविदं । जोहवीमि । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ६ ॥ १८ ॥

मत्सि । नः । वस्यःऽइष्टये । इंद्रं । इंदो इति । वृषा । आ । विश । ऋघायमाणः । इन्वसि । शत्रुं । अंति । न । विंदसि ॥ १ ॥

तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकश्चर्षणीनाम्।
अनु स्वधा यमुप्यते यवं न चर्कृषद्वृषा॥ २॥

यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च क्षितीनां वसु।
स्पाशयस्व यो अस्मध्रुग्दिव्येवाशनिर्जहि॥ ३॥

असुन्वन्तं समं जहि दूणाशं यो न ते मयः।
अस्मभ्यमस्य वेदनं दद्धि सूरिश्चिदोहते॥ ४॥

आवो यस्य द्विबर्हसोऽर्केषु सानुषगसत्।
आजाविन्द्रस्येन्दो प्रावो वाजेषु वाजिनम्॥ ५॥

यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मय इवापो न तृष्यते बभूथ।
तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ६॥ १९॥

तस्मिन्। आ। वेशय। गिरः। यः। एकः। चर्षणीनां। अनु। स्वधा। यं।
उप्यते। यवं। न। चर्कृषत्। वृषा॥ २॥ यस्य। विश्वानि। हस्तयोः। पंच।
क्षितीनां। वसु। स्पाशयस्व। यः। अस्मऽध्रुक्। दिव्याऽइव। अशनिः। जहि॥ ३॥
असुन्वंतं। समं। जहि। दुःऽनशं। यः। न। ते। मयः। अस्मभ्यं। अस्य।
वेदनं। दद्धि। सूरिः। चित्। ओहते॥ ४॥ आवः। यस्य। द्विऽबर्हसः।
अर्केषु। सानुषक्। असत्। आजौ। इंद्रस्य। इंदो इति। प्र। आवः। वाजेषु।
वाजिनं॥ ५॥ यथा। पूर्वेभ्यः। जरितृऽभ्यः। इंद्र। मयःऽइव। आपः। न।
तृष्यते। बभूथ। तां। अनु। त्वा। निऽविदं। जोहवीमि। विद्याम। इषं। वृजनं।
जीरऽदानुं॥ ६॥ १९॥

॥ १७७ ॥ ऋषिः-अगस्त्यः । देवता-इन्द्र । छन्द-त्रिष्टुप ॥

॥१७७॥ आ चर्षणिप्रा वृषभो जनानां राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।
स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप मद्रिग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ् ॥ १ ॥
ये ते वृषणो वृषभास इन्द्र ब्रह्मयुजो वृषरथासो अत्याः ।
ताँ आ तिष्ठ तेभिरा याह्यर्वाङ् हवामहे त्वा सुत इन्द्र सोमे ॥ २ ॥
आ तिष्ठ रथं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि ।
युक्त्वा वृषभ्यां वृषभ क्षितीनां हरिभ्यां याहि प्रवतोप मद्रिक् ॥ ३ ॥
अयं यज्ञो देवया अयं मियेध इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः ।
स्तीर्णं बर्हिरा तु शक्र प्र याहि पिबा निषद्य वि मुचा हरी इह ॥ ४ ॥

आ । चर्षणिऽप्राः । वृषभः । जनानां । राजा । कृष्टीनां । पुरुऽहूतः । इंद्रः । स्तुतः । श्रवस्यन् । अवसा । उप । मद्रिक् । युक्त्वा । हरी इति । वृषणा । आ । याहि । अर्वाङ् ॥ १ ॥ ये । ते । वृषणः । वृषभासः । इंद्र । ब्रह्मऽयुजः । वृषऽरथासः । अत्याः । तान् । आ । तिष्ठ । तेभिः । आ । याहि । अर्वाङ् । हवामहे । त्वा । सुते । इंद्र । सोमे ॥ २ ॥ आ । तिष्ठ । रथं । वृषणं । वृषा । ते । सुतः । सोमः । परिऽसिक्ता । मधूनि । युक्त्वा । वृषऽभ्यां । वृषभ । क्षितीनां । हरिऽभ्यां । याहि । प्रऽवता । उप । मद्रिक् ॥ ३ ॥ अयं । यज्ञः । देवऽयाः । अयं । मियेधः । इमा । ब्रह्माणि । अयं । इंद्र । सोमः । स्तीर्णं । बर्हिः । आ । तु । शक्र । प्र । याहि । पिब । निऽसद्य । वि । मुच । हरी इति । इह ॥ ४ ॥

ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वाङुप ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः ।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ १७८ ॥ ऋषिः-अगस्त्यः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥१७८॥ यद्ध स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति यया बभूथ जरितृभ्य ऊती ।
मा नः कामं महयन्तमा धग्विश्वा ते अश्यां पर्याप आयोः ॥ १ ॥
न घा राजेन्द्र आ दभन्नो या नु स्वसारा कृणवन्त योनौ ।
आपश्चिदस्मै सुतुका अवेषन्गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च ॥ २ ॥
जेता नृभिरिन्द्रः पृत्सु शूरः श्रोता हवं नाधमानस्य कारोः ।
प्रभर्ता रथं दाशुष उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत् ॥ ३ ॥

ओ इति । सुऽस्तुतः । इंद्र । याहि । अर्वाङ् । उप । ब्रह्माणि । मान्यस्य । कारोः । विद्याम । वस्तोः । अवसा । गृणंतः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ९ ॥ २० ॥

यत् । ह । स्या । ते । इंद्र । श्रुष्टिः । अस्ति । यया । बभूथ । जरितृऽभ्यः । ऊती । मा । नः । कामं । महयंतं । आ । धक् । विश्वा । ते । अश्यां । परि । आपः । आयोः ॥ १ ॥ न । घ । राजा । इंद्रः । आ । दभत् । नः । या । नु । स्वसारा । कृणवंत । योनौ । आपः । चित् । अस्मै । सुऽतुकाः । अवेषन् । गमत् । नः । इंद्रः । सख्या । वयः । च ॥ २ ॥ जेता । नृऽभिः । इंद्रः । पृत्ऽसु । शूरः । श्रोता । हवं । नाधमानस्य । कारोः । प्रऽभर्ता । रथं । दाशुषः । उपाके । उत्ऽयंता । गिरः । यदि । च । त्मना । भूत् ॥ ३ ॥

एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पृक्षो अभि मित्रिणो भूत् ।
समर्य इषः स्तवते विवाचि सत्राकरो यजमानस्य शंसः ॥ ४ ॥
त्वया वयं मघवन्निन्द्र शत्रूनभि ष्याम महतो मन्यमानान् ।
त्वं त्राता त्वमु नो वृधे भूर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ५ ॥ २१ ॥

॥ १७९ ॥ ऋषिः–अगस्त्यः । देवता–रतिः । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ १७९ ॥ पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा दोषा वस्तोरुषसो जरयन्तीः ।
मिनाति श्रियं जरिमा तनूनामप्यू नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः ॥ १ ॥
ये चिद्धि पूर्व ऋतसाप आसन्त्साकं देवेभिरवदन्नृतानि ।
ते चिदवासुर्नह्यन्तमापुः समू नु पत्नीर्वृषभिर्जगम्युः ॥ २ ॥

एव । नृऽभिः । इंद्रः । सुऽश्रवस्या । प्रऽखादः । पृक्षः । अभि । मित्रिणः । भूत् । सऽमर्ये । इषः । स्तवते । विऽवाचि । सत्राऽकरः । यजमानस्य । शंसः ॥ ४ ॥ त्वया । वयं । मघऽवन् । इंद्र । शत्रून् । अभि । स्याम । महतः । मन्यमानान् । त्वं । त्राता । त्वं । ऊं इति । नः । वृधे । भूः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ५ ॥ २१ ॥

पूर्वीः । अहं । शरदः । शश्रमाणा । दोषाः । वस्तोः । उषसः । जरयंतीः । मिनाति । श्रियं । जरिमा । तनूनां । अपि । ऊं इति । नु । पत्नीः । वृषणः । जगम्युः ॥ १ ॥ ये । चित् । हि । पूर्वे । ऋतऽसापः । आसन् । साकं । देवेभिः । अवदन् । ऋतानि । ते । चित् । अव । असुः । नहि । अंतं । आपुः । सं । ऊं इति । नु । पत्नीः । वृषऽभिः । जगम्युः ॥ २ ॥

न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत्स्पृधो अभ्यश्नवाव ।
जयावेदत्र शतनीथमाजिं यत्सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव ॥ ३ ॥
नदस्य मा रुधतः काम आगन्नित आजातो अमुतः कुतश्चित् ।
लोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीरमधीरा धयति श्वसन्तम् ॥ ४ ॥
इमं नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुप ब्रुवे ।
यत्सीमागश्चकृमा तत्सु मृळतु पुलुकामो हि मर्त्यः ॥ ५ ॥
अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः प्रजामपत्यं बलमिच्छमानः ।
उभौ वर्णावृषिरुग्रः पुपोष सत्या देवेष्वाशिषो जगाम ॥ ६ ॥ २२ ॥ २३ ॥

न । मृषा । श्रान्तं । यत् । अवन्ति । देवाः । विश्वाः । इत् । स्पृधः । अभि । अश्नवाव । जयाव । इत् । अत्र । शतऽनीथं । आजिं । यत् । सम्यञ्चा । मिथुनौ । अभि । अजाव ॥ ३ ॥ नदस्य । मा । रुधतः । कामः । आ । अगन् । इतः । आऽजातः । अमुतः । कुतः । चित् । लोपामुद्रा । वृषणं । निः । रिणाति । धीरं । अधीरा । धयति । श्वसन्तं ॥ ४ ॥ इमं । नु । सोमं । अन्तितः । हृत्ऽसु । पीतं । उप । ब्रुवे । यत् । सीं । आगः । चकृम । तत् । सु । मृळतु । पुलुऽकामः । हि । मर्त्यः ॥ ५ ॥ अगस्त्यः । खनमानः । खनित्रैः । प्रऽजां । अपत्यं । बलं । इच्छमानः । उभौ । वर्णौ । ऋषिः । उग्रः । पुपोष । सत्याः । देवेषु । आऽशिषः । जगाम ॥ ६ ॥ २२ ॥ २३ ॥

॥ चतुर्विंशोऽनुवाकः ॥

॥ १८० ॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–अश्विनौ । छन्द–त्रिष्टुप् ।

॥१८०॥ युवो रजांसि सुयमासो अश्वा रथो यद्वां पर्यर्णांसि दीयत् ।
हिरण्ययां वां पवयः प्रुषायन्मध्वः पिबन्ता उषसः सचेथे ॥ १ ॥
युवमत्यस्यावं नक्षथो यद्विपत्मनो नर्यस्य प्रयज्योः ।
स्वसा यद्वां विश्वगूर्ती भराति वाजायेट्टे मधुपाविषे च ॥ २ ॥
युवं पय उस्रियायामधत्तं पक्वमामायामव पूर्व्यं गोः ।
अन्तर्यद्वनिनो वामृतप्सू ह्वारो न शुचिर्यजते हविष्मान् ॥ ३ ॥
युवं ह घर्मं मधुमन्तमत्रयेऽपो न क्षोदोऽवृणीतमेषे ।
तद्वां नरावश्विना पश्वइष्टी रथ्येव चक्रा प्रति यन्ति मध्वः ॥ ४ ॥

युवोः । रजांसि । सुऽयमासः । अश्वाः । रथः । यत् । वां । परि । अर्णांसि । दीयत् । हिरण्ययाः । वां । पवयः । प्रुषायन् । मध्वः । पिबंता । उषसः । सचेथे इति ॥ १ ॥ युवं । अत्यस्य । अव । नक्षथः । यत् । विऽपत्मनः । नर्यस्य । प्रऽयज्योः । स्वसा । यत् । वां । विश्वगूर्ती इति विश्वऽगूर्ती । भराति । वाजाय । ईट्टे । मधुऽपौ । इषे । च ॥ २ ॥ युवं । पयः । उस्रियायां । अधत्तं । पक्वं । आमायां । अव । पूर्व्यं । गोः । अंतः । यत् । वनिनः । वां । ऋतप्सू इत्यृतऽप्सू । ह्वारः । न । शुचिः । यजते । हविष्मान् ॥ ३ ॥ युवं । ह । घर्मं । मधुऽमंतं । अत्रये । अपः । न । क्षोदः । अवृणीतं । एषे । तत् । वां । नरौ । अश्विना । पश्वःऽइष्टिः । रथ्याऽइव । चक्रा । प्रति । यंति । मध्वः ॥ ४ ॥

आ वां दानार्य ववृतीय दस्रा गोरोहेण तौग्र्यो न जिव्रिः ।
अपः क्षोणी सचते माहिना वां जूर्णो वामक्षुरंहसो यजत्रा ॥ ५ ॥ २३ ॥

नि यद्युवेथे नियुतः सुदानू उप स्वधाभिः सृजथः पुरंधिम् ।
प्रेषद्वेषद्वातो न सूरिरा महे ददे सुव्रतो न वाजम् ॥ ६ ॥

वयं चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि पणिर्हितावान् ।
अधा चिद्धि ष्माश्विनावनिन्द्या पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम् ॥ ७ ॥

युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु द्यून्विरुद्रस्य प्रस्रवणस्य सातौ ।
अगस्त्यो नरां नृषु प्रशस्तः काराधुनीव चितयत्सहस्रैः ॥ ८ ॥

आ । वां । दानार्य । ववृतीय । दस्रा । गोः । ओहेन । तौग्र्यः । न । जिव्रिः । अपः । क्षोणी इति । सचते । माहिना । वां । जूर्णः । वां । अक्षुः । अंहसः । यजत्रा ॥ ५ ॥ २३ ॥ नि । यत् । युवेथे इति । निऽयुतः । सुदानू इति सुऽदानू । उप । स्वधाभिः । सृजथः । पुरंऽधिं । प्रेषत् । वेषत् । वातः । न । सूरिः । आ । महे । ददे । सुऽव्रतः । न । वाजं ॥ ६ ॥ वयं । चित् । हि । वां । जरितारः । सत्याः । विपन्यामहे । वि । पणिः । हितऽवान् । अध । चित् । हि । स्म । अश्विनौ । अनिन्द्या । पाथः । हि । स्म । वृषणौ । अन्तिऽदेवं ॥ ७ ॥ युवां । चित् । हि । स्म । अश्विनौ । अनु । द्यून् । विऽरुद्रस्य । प्रऽस्रवणस्य । सातौ । अगस्त्यः । नरां । नृषु । प्रऽशस्तः । काराधुनीऽइव । चितयत् । सहस्रैः ॥ ८ ॥

प्र यद्वहेथे महिना रथस्य प्र स्यन्द्रा याथो मनुषो न होता ।
धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वश्व्यं नासत्या रयिषाचः स्याम ॥ ९ ॥
तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यं ।
अरिष्टनेमिं परि द्यामियानं विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥ २४ ॥

॥ १८१ ॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–अश्विनौ । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥१८१॥ कदु प्रेष्ठाविषां रयीणामध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम् ।
अयं वां यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधिती अवितारा जनानाम् ॥ १ ॥
आ वामश्वासः शुचयः पयस्पा वातरंहसो दिव्यासो अत्याः ।
मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो अश्विना वहन्तु ॥ २ ॥
आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान्त्सृप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः ।
वृष्णः स्थातारा मनसो जवीयानहम्पूर्वो यजतो धिष्ण्या यः ॥ ३ ॥

प्र । यत् । वहेथे इति । महिना । रथस्य । प्र । स्यंद्रा । याथः । मनुषः । न । होता । धत्तं । सूरिऽभ्यः । उत । वा । सुऽअश्व्यं । नासत्या । रयिऽसाचः । स्याम ॥ ९ ॥ तं । वां । रथं । वयं । अद्य । हुवेम । स्तोमैः । अश्विना । सुविताय । नव्यं । अरिष्टऽनेमिं । परि । द्यां । इयानं । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ १० ॥ २४ ॥

कत् । ऊं इति । प्रेष्ठौ । इषां । रयीणां । अध्वर्यंता । यत् । उत्ऽनिनीथः । अपां । अयं । वां । यज्ञः । अकृत । प्रऽशस्ति । वसुधिती इति वसुऽधिती । अवितारा । जनानां ॥ १ ॥ आ । वां । अश्वासः । शुचयः । पयःऽपाः । वातऽरंहसः । दिव्यासः । अत्याः । मनःऽजुवः । वृषणः । वीतऽपृष्ठाः । आ । इह । स्वऽराजः । अश्विना । वहंतु ॥ २ ॥ आ । वां । रथः । अवनिः । न । प्रवत्वान् । सृप्रऽवंधुरः । सुविताय । गम्याः । वृष्णः । स्थातारा । मनसः । जवीयान् । अहंऽपूर्वः । यजतः । धिष्ण्या । यः ॥ ३ ॥

इहेह जाता समवावशीतामरेपसा तन्वा३नामभिः स्वैः ।
जिष्णुर्वामन्यः सुमखस्य सूरिर्दिवो अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे ॥ ४ ॥
प्र वां निचेरुः ककुहो वशाँ अनु पिशङ्गरूपः सदनानि गम्याः ।
हरी अन्यस्य पीपयन्त वाजैर्मथ्रा रजांस्यश्विना वि घोषैः ॥ ५ ॥ २५ ॥
प्र वाँ शरद्वान्वृषभो न निष्षाट् पूर्वीरिषश्चरति मध्व इष्णन् ।
एवैरन्यस्य पीपयन्त वाजैर्वेषन्तीरूर्ध्वा नद्यो न आगुः ॥ ६ ॥
असर्जि वां स्थविरा वेधसा गीर्बाळ्हे अश्विना त्रेधा क्षरन्ती ।
उपस्तुताववतं नाधमानं यामन्नयामञ्छृणुतं हवं मे ॥ ७ ॥

इहऽइह । जाता । सं । अवावशीतां । अरेपसा । तन्वा । नामऽभिः । स्वैः । जिष्णु
वा । अन्यः । सुऽमखस्य । सूरिः । दिवः । अन्यः । सुऽभगः । पुत्रः । ऊहे ॥ ४
प्र । वां । निऽचेरुः । ककुहः । वशान् । अनु । पिशंगऽरूपः । सदनानि । गम्याः
हरी इति । अन्यस्य । पीपयंत । वाजैः । मथ्रा । रजांसि । अश्विना । वि
घोषैः ॥ ५ ॥ २५ ॥ प्र । वां । शरत्ऽवान् । वृषभः । न । निष्षाट् । पूर्वीः । इषः
चरति । मध्वः । इष्णन् । एवैः । अन्यस्य । पीपयंत । वाजैः । वेषंतीः । ऊर्ध्वाः
नद्यः । नः । आ । अगुः ॥ ६ ॥ असर्जि । वां । स्थविरा । वेधसा । गीः
बाळ्हे । अश्विना । त्रेधा । क्षरंती । उपऽस्तुतौ । अवतं । नाधमानं । यामन् । अ
यामन् । शृणुतं । हवं । मे ॥ ७ ॥

। स्या वां रुशंतो वप्संसो गीस्त्रिबर्हिषि सदसि पिन्वते नॄन् ।
। वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन् ॥ ८ ॥
वां पूषेवाश्विना पुरंधिरग्निमुषां न जरते हविष्मान् ।
े यद्वां वरिवस्या गृणानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ १८२ ॥ ऋषि–अगस्त्यः । देवता–अश्विनौ । छन्दः–जगती ॥

॥१८२॥ अभूदिदं वयुनमो षु भूषता रथो वृषण्वान्मदंता मनीषिणः ।
धियंजिन्वा धिष्ण्या विश्पलावसू दिवो नपाता सुकृते शुचिव्रता ॥ १ ॥
इन्द्रतमा हि धिष्ण्या मरुत्तमा दस्रा दंसिष्ठा रथ्या रथीतमा ।
पूर्णं रथं वहेथे मध्व आचितं तेन दाश्वांसमुप याथो अश्विना ॥ २ ॥

त । स्या । वां । रुशंतः । वप्संसः । गीः । त्रिऽबर्हिषि । सदसि । पिन्वते । नॄन् ।
र्वा । वां । मेघः । वृषणा । पीपाय । गोः । न । सेके । मनुषः । दशस्यन् ॥ ८ ॥
वां । पूषाऽइव । अश्विना । पुरंऽधिः । अग्निं । उषां । न । जरते । हविष्मान् ।
वे । यत् । वां । वरिवस्या । गृणानः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽ-
नुं ॥ ९ ॥ २६ ॥

अभूत् । इदं । वयुनं । ओ इति । सु । भूषत । रथः । वृषण्ऽवान् । मदंत ।
नीषिणः । धियंऽजिन्वा । धिष्ण्या । विश्पलावसू इति । दिवः । नपाता । सुऽकृते ।
शुचिऽव्रता ॥ १ ॥ इंद्रऽतमा । हि । धिष्ण्या । मरुत्ऽतमा । दस्रा । दंसिष्ठा ।
रथ्या । रथिऽतमा । पूर्णं । रथं । वहेथे इति । मध्वः । आऽचितं । तेन । दाश्वांसं ।
उप । याथः । अश्विना ॥ २ ॥

किमत्र दस्रा कृणुथः किमासाथे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते ।
अति क्रमिष्टं जुरतं पणेरसुं ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्यवे ॥ ३ ॥
जम्भयतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना ।
वाचंवाचं जरितू रत्निनीं कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम ॥ ४ ॥
युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौग्र्याय कम् ।
येन देवत्रा मनसा निरूहथुः सुपप्तनी पेतथुः क्षोदसो महः ॥ ५ ॥ २७ ॥
अवविद्धं तौग्र्यमप्स्वन्तरनारम्भणे तमसि प्रविद्धम् ।
चतस्रो नावो जठलस्य जुष्टा उदश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति ॥ ६ ॥

किं । अत्र । दस्रा । कृणुथः । किं । आसाथे इति । जनः । यः । कः । चित् अहविः । महीयते । अति । क्रमिष्टं । जुरतं । पणेः । असुं । ज्योतिः । विप्राय कृणुतं । वचस्यवे ॥ ३ ॥ जंभयतं । अभितः । रायतः । शुनः । हतं । मृधः विदथुः । तानि । अश्विना । वाचंऽवाचं । जरितुः । रत्निनीं । कृतं । उभा । शंसं नासत्या । अवतं । मम ॥ ४ ॥ युवं । एतं । चक्रथुः । सिंधुषु । प्लवं । आत्मनऽवंतं पक्षिणं । तौग्र्याय । कं । येन । देवऽत्रा । मनसा । निःऽऊहथुः । सुऽपप्तनि । पेतथुः क्षोदसः । महः ॥ ५ ॥ २७ ॥ अवऽविद्धं । तौग्र्यं । अप्ऽसु । अंतः । अनारंभणे तमसि । प्रऽविद्धं । चतस्रः । नावः । जठलस्य । जुष्टाः । उत् । अश्विऽभ्यां इषिताः । पारयंति ॥ ६ ॥

कः स्विद्वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तौग्र्यो नाधितः पर्यषस्वजत् ।
पर्णा मृगस्य पतरोरिवारभ उदश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम् ॥ ७ ॥
तद्वां नरा नासत्यावनु ष्याद्यद्वां मानास उचथमवोचन् ।
अस्मादद्य सदसः सोम्यादा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ २८ ॥

॥ १८३ ॥ ऋषि –अगस्त्यः । देवता–अश्विनौ । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥१८३॥ तं युञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः ।
येनोपयाथः सुकृतो दुरोणं त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णैः ॥ १ ॥
सुवृद्रथो वर्तते यन्नभि क्षां यत्तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृक्षे ।
वपुर्वपुष्या सचतामियं गीर्दिवो दुहित्रोषसा सचेथे ॥ २ ॥

कः । स्वित् । वृक्षः । निःऽस्थितः । मध्ये । अर्णसः । यं । तौग्र्यः । नाधितः । परिऽअसस्वजत् । पर्णा । मृगस्य । पतरोःऽइव । आऽरभे । उत् । अश्विना । ऊहथुः । श्रोमताय । कं ॥ ७ ॥ तत् । वां । नरा । नासत्यौ । अनु । स्यात् । यत् । वां । मानासः । उचथं । अवोचन् । अस्मात् । अद्य । सदसः । सोम्यात् । आ । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ८ ॥ २८ ॥

तं । युञ्जाथां । मनसः । यः । जवीयान् । त्रिऽवंधुरः । वृषणा । यः । त्रिऽचक्रः । येन । उपऽयाथः । सुऽकृतः । दुरोणं । त्रिऽधातुना । पतथः । विः । न । पर्णैः ॥ १ ॥ सुऽवृत् । रथः । वर्तते । यन् । अभि । क्षां । यत् । तिष्ठथः । क्रतुऽमंता । अनु । पृक्षे । वपुः । वपुष्या । सचतां । इयं । गीः । दिवः । दुहित्रा । उषसा । सचेथे इति ॥ २ ॥

आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वामनु व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।
येन नरा नासत्येषयध्यै वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च ॥ ३ ॥
मा वां वृको मा वृकीरा दधर्षीन्मा परि वर्क्तमुत माति धक्तम् ।
अयं वां भागो निहित इयं गीर्दस्राविमे वां निधयो मधूनाम् ॥ ४ ॥
युवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दस्रा हवतेऽवसे हविष्मान् ।
दिशं न दिष्टामृजूयेव यन्ता मे हवं नासत्योप यातम् ॥ ५ ॥
अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि ।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ २९ ॥ ४ ॥

आ । तिष्ठतं । सुऽवृतं । यः । रथः । वां । अनु । व्रतानि । वर्तते । हविष्मान् । येन । नरा । नासत्या । इषयध्यै । वर्तिः । याथः । तनयाय । त्मने । च ॥ ३ ॥ मा । वां । वृकः । मा । वृकीः । आ । दधर्षीत् । मा । परि । वर्क्तं । उत । मा । अति । धक्तं । अयं । वां । भागः । निऽहितः । इयं । गीः । दस्रौ । इमे । वां । निऽधयः । मधूनां ॥ ४ ॥ युवां । गोतमः । पुरुऽमीळ्हः । अत्रिः । दस्रा । हवते । अवसे । हविष्मान् । दिशं । न । दिष्टां । ऋजुयाऽइव । यंता । आ । मे । हवं । नासत्या । उप । यातं ॥ ५ ॥ अतारिष्म । तमसः । पारं । अस्य । प्रति । वां । स्तोमः । अश्विनौ । अधायि । आ । इह । यातं । पथिऽभिः । देवऽयानैः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ६ ॥ २९ ॥

इति द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

અધ્યાય ૪.

સૂક્ત ૧૬૬.

|| ऋषि अगस्त्यः देवता मरुत. ||

હવે સર્વે કામના પૂર્ણ કરનાર વીર એવા ઇંદ્રની જે જાણે ધ્વજા શોભે છે, અને મોટા અવાજ સાથે (એકદમ) પ્રગટ થાય છે. એવો જે મરુતનો સમુદાય તેના પ્રીત્યર્થે, તેણેજ (મરુતેજ) પૂર્વે જે જે મહાકાર્યો કર્યાં છે, તેનું વર્ણન કરવું એ અમારૂં કર્તવ્ય હોય તો હે મરુત દેવ! ભયંકર સિંહનાદ કરનાર પરાક્રમી વીર! એક હાથમાં સળગતી મસાલ અને બીજા હાથમાં તરવાર પકડીને (ચાલવું એ પ્રમાણે) આ લોકમાં આવતાં માર્ગમાં પોતાનું પરાક્રમ ગર્જવો. १

અતિ દેદીપ્યમાન, અનેક લીલા કરનારા ને બાપ આપણા પોતાના બાળકોને ખાદ્ય પદાર્થ આપે છે તે પ્રમાણે ભક્તોને મધુર પ્રેમની બક્ષીસો આપનાર એવા હે મરુત! અહીંઆ યજ્ઞ મંડપમાં આનંદથી ક્રીડા કરતા હોઓ છો. હે રુદ્રરૂપ મરુત! તે પછી [અંતઃકરણપૂર્વક] મસ્તક નમાવનાર ભક્તોની પાસે આપનો કૃપા પ્રસાદ લઇને આવો છો. પોતાનાજ સામર્થ્ય ઉપર જેની હિમ્મત્ છે એવા મરુત્! હવિર્ભાગ અર્પણ કરનાર ભક્તનું કદી પણ અહિત [ખોટું] થવા દેતા નથી. २

ભક્તોનું રક્ષણ કરનાર અને અમર મરુતે હવિર્ભાગ અર્પણ કરનાર જે ભક્તને વૃદ્ધિંગત થનારૂં [દિવ્ય] ઐશ્વર્ય આપેલું હોય છે, એવા ભક્તને માટેજ હીતસ્વી ને સગાંઓની માફક [ભક્તની ચિંતા કરનાર] મરુત્ આ વિસ્તારવાળા પ્રદેશને વૃષ્ટિથી આર્દ્ર કરી નાંખે છે. ३

હે મરુત્! આ તમારો અશ્વ તમે હોઇનેજ વ્યવસ્થિતપણાથી રહેનાર (છે ખરો પણ) જ્યારે તે દોડતો ગયો છે, ત્યારે પોતાના ઘોસ (અવાજ) થી આવડું સ્વર્લોક (સુદ્ધાં પણ) તેણે હલાવી મૂક્યું છે. તમે બહાર નીકળ્યા એટલે સર્વ સૃષ્ટિ અને મનુષ્યોની વસ્તી જોઇને, ભયથી ગભરાઇ જાય છે, પણ તમે પોતાનો ભાલો જ્યારે તાકીને ચાલોછો, ત્યારે તમારી સ્વારીનો ઠાઠ માત્ર અપૂર્વ દેખાય છે. ४

---

१ रभसाय जन्मने वृषभस्य (इंद्रस्य) केतवे (मरुद्गणाय) तत् (तेषां) पूर्व महित्व वोचाम नु। हे तुविष्वणः शाक्राः मरुतः यामन्, (पाणौ स्थितेन) एधेव युधेवच तविषाणि कर्तन

२ नित्यं सूनु न (भक्तजनं) मधु उपबिभ्रतः (एते) धुनयः क्रीळथ (मरुतः) विदथेषु क्रीळन्ति रुद्राः नमस्विन अवसा नक्षन्ति, स्वतवस. हविष्कृतम् न मर्धन्ति।

३ (एते) ऊमासः अमृताः हविषा ददाशुषे यस्मै (भक्ताय) रायः पोषं च अदुःमन्, अस्मै मयोभुवः मरुतः हिता इव पुरुरजांसि पयसा उक्षन्ति।

४ (मरुतः) ये (एते) वः एवासः स्वयतासः (ते यदा खलु) प्र अध्रजन् तविषीभिः रजांसि आ अच्यवन् (युष्माकं निर्गमने) विश्वा भुवनानि हर्म्या च भयन्ते (तदा च) प्रयानासु ऋष्टिषु वः यानः चित्रः (खलु)।

જ્યારે આ વિક્રાંત અને વેગથી ચાલી જનારા મરૂત પોતાના ગડગડાટથી ગિરિ ગુફાઓને પ્રતિધ્વનીથી પ્રતિઘોસ કરી નાંખે છે, કિંવા આકાશના પ્રચંડ ગોળને હલાવી મૂકે છે ત્યારે [હે મરૂત], તમારા માર્ગમાં સર્વે મોટા મોટા વૃક્ષો ભયથી ઉખડી પડે છે; અને નાના ઝાડ છોડ તો રથના પૈડાં પ્રમાણે ચકરીઓ ખાતાં દૂર ઉડી જઇને અથડાય છે. ૫

ભયાનક મરૂત ! જે તમારા સેના સમૂહને યત્કિંચિત પણ ઇજા થતી નથી તે તમે દયાર્દ્ર અંતઃકરણથી અમારા સન્મનોરથ પૂર્ણ કરો; જુઓ, આ તમારી કરાલ દંતા વિજળી, જેમ ખરોખર તાકીને મારેલા અસ્ત્રથી પશુને પાડવાં તે પ્રમાણે પાતકોનો ચુરો કરી ઉરાડી દેછે. ૬

મરૂતે આપેલા વર વરદાન ચિરંકાળ મળે છે, જેની કૃપાનો ભંડાર અખૂટ છે, પણ જેનું વિદ્યુદસ્ત્ર ઘણું તિક્ષ્ણ છે, એવા મરૂતનું સ્તવન, યજ્ઞમંદિરમાં અતિશય ચાલેલું હોય છે, અને આલ્હાદદાયક સોમરસનું પ્રાશન કરવા માટે મહાન નાંદ કરતાં તે આવતાં હોય છે, કારણકેન્તે મહાવીરે [ઇંદ્રે] પ્રાચીનકાળમાં કરેલાં સર્વે પરાક્રમની તેમને જાણ છે. ૭

હે મરૂત ! જે ભક્ત ઉપર તમે પ્રસન્ન થયેલા છો તેનું સંરક્ષણ, પાતકોથી, ને [દુષ્ટોના] મર્મભેદક વચનોથી જે પ્રમાણે કિલ્લા કોટની સો દીવાલો છે એવા શહેરના યોગે [રાજ્યનું સંરક્ષણ કરવું] તે પ્રમાણે કરોછો. હે મહાપ્રતાપી ને મહાન મરૂત જે મંનુષ્ય ઉપર તમે કૃપાં દૃષ્ટિ રાખોછો તેનો પણ તમે કુટુંબ પોષણાર્થે ઉદ્યોગના લીધે ઉત્પન્ન થનાર લોકાપવાદથી બચાવ કરોછો. ૮

હે મરૂત ! તમારા રથમાં યચ્ચાવત મંગળ લાભ અને શક્તિ (એવી રીતે ખીચ) ભરેલી છે કે ત્યાં [જગ્યા મળવા માટે] જાણે કે તેની એક બીજાથી હરીફાઇ ચાલેલી છે એમ લાગે છે. તમે કૂચ કરવા લાગ્યાં એટલે શત્રુ ઉપર ફેંકવાના ચક્રો તમારા ખભા ઉપર એકાદા અલંકાર પ્રમાણે લટકેલા હોય છે, ને તમારા રથની ધરી એવી હોય છે કે તેના લીધે તેનાં સર્વ પૈડાં એકદમ જોરથી ફરે છે. ૯

---

५ यत् नर्याः त्वेषयामाः (मरुतः स्वनि. स्वनेन), पर्वतान् नदयन्त, दिवः वा पृष्ठ अचुच्यवुः, (तर्हे मरुत) वः अज्मन् विश्वः वनस्पतिः भयते, ओषधिश्च रथयन्तीव प्र जिहीते।

६ उग्राः मरुतः, अरिष्टग्रामाः यूय सुचेतुना नः सुमतिम् पिपर्तन, (पश्यन्) यत्र वः दिद्यु (विद्युत्) क्रिविर्दती सृधिता वर्हणा पश्वः इव, (अवायून्) नि रिणाति।

७ (एते हि) स्कभदेष्णा', अनवभ्रराधस', अलातृणासः (मरुतः) विदथेषु सुष्टुतः। मदिरस्य (सोमस्य) पीतये अर्कम् अर्चन्ति, (यतः) वीरस्य (इन्द्रस्य) प्रथमानि पौंस्या विदुः।

८ मरुतः यम् (भक्तजन) आवत, तम् शतभुजिभिः पूर्भिः (इव) अभिन्हुतात् अघात् च रक्षत (तथाहि) हे उग्राः तवसः विरप्शिनः य जनं पाथन (तमपि) तनयस्य पुष्टिषु (उत्थितात्) शंसात् (रक्षत)

९ हे मरुतः व रथेषु विश्वानि भद्रा तविषाणिच मिथस्पृध्येव आहिता। वः प्रपथेषु (व) अंसे (परिष्कारा इव) खादयः (दोलयन्ते), वः (रथस्य) अक्षः चक्रा समया वि वावृते।

- પ્રતાપી ભૂજદંડો ભરપૂર યશ, - વક્ષસ્થળો ઉપર ઝકઝકાટ મોટા અલંકાર, ગળામાં શુભ્ર [શ્વેત] માળા, અને હથિયારોને તિક્ષ્ણ ધાર (એવા વૈભવથી જતાં હોઇને) પક્ષી જે પ્રમાણે પોતાની પાંખ પસારે છે તે પ્રમાણે મરૂત આ પોતાની દિવ્ય કાંતીનો દૂર સુધી પસાર કરે છે. ૧૦ (૨)

પોતાના પ્રભાવવડે મહાન, વ્યાપક અને ઐશ્વર્ય-સંપન્ન એવા આ મરૂત, જેમ નક્ષત્રમાંના યોગે ધ્રુવનો તારો દૂરથી પ્રકાશે છે, તેવી રીતે ઘણું દૂર સુધી પ્રકાશે છે. તે ઉલ્લાસી, મધુર બોલનાર અને મોંથી સુસ્વર ગાન કરનાર છે. [ત્યારે અર્થાત્] તે ઇંદ્રથી એકદમ મળેલા હોય છે અને તમે તેને સ્તુતિ વડે ચોતરફથી ઘેરી નાંખોછો. ૧૧

હે મરૂત ! તમે અતિ પવિત્ર ઠેકાણેજ પ્રગટ થાઓ છો અને તમારો મહિમા એટલો મોટો કે અદિતીનો અધિકાર જેવો અમર્યાદ તેમજ તમારી બક્ષીસો અપરિમિત છે. જે પુણ્યશાળી પુરૂષપર તમે કૃપા કરો છો તેને ઇંદ્ર પણ દૂર ધકેલી દઇને [તમારા લૌકિકપણામાં] ઘટાડો આણતો નથી. ૧૨

અમર મરૂત ! તમારો પ્રેમ એટલો સાચા મનનો હોય છે કે સ્તુતિ કરનાર જનો ઉપર તમારી કૃપા આગલાં યુગમાં પણ નિરંતર રહેશે. આવીજ સુબુદ્ધિને લીધે મનુષ્યના કલ્યાણર્થે, તેની પ્રાર્થના સાંભળી લઇ હે શૂર મરૂત પોતાના અદભૂત પરાક્રમથી તમે વિખ્યાત થયાછો. ૧૩

ભગવાન મરૂત ! તમારી અપાર [દિવ્ય] સમૃદ્ધિના યોગે અમારો નિરંતર ઉત્કર્ષ થાઓ. જે જે ઠેકાણે અમારા લોક રહે તે તે ઠેકાણે તેમની સંતતિ વધે એટલે જે આ અમે યજ્ઞ કરીએ તેના યોગે અમારો ઇચ્છિત હેતુ પૂર્ણ થાઓ. ૧૪

---

१० नर्येषुबाहुषु भूरिणि भद्रा, वक्ष. सु रभसास. अञ्जयः रुक्मा, असेषु एता', पविषु क्षुरा', (एव सन्तः) वयः न पक्षान् श्रियः वि अनु धिरे ।

११ मह्ना महान्त, विभ्व', विभूतयः ये (एते) मरुतः स्तृभिः दिव्याः (लोकाः) इव दूरेदृशः । (ते) मन्द्राः सुजिह्वाः आसभिः स्वरितारः, इन्द्र समिश्लाः (त) परिष्टुभ. च (सन्ति) ।

१२ हे सुजाताः मरुत, व. तत् महित्वनम् (भवति यत्) अदितेः व्रतमिव वः दात्रम् सुदीर्घम् (भवति) । यस्मै सुकृते जनाय अराध्वम्, तत् (वः दात्रम्) इन्द्रः चन त्यजसा वि ह्रुणाति ।

१३ हे अमृतासः मरुतः, तत् वः जामित्वम् यत् शंसम् आनत (तत्) पूर्वे युगे (अपि) पुरु, अया धिया मनवे श्रुष्टिम् आव्य, नरः (मरुतः) दंसनैः साकं आचिकित्रिरे. ।

१४ हे तुरसः मरुतः येन युष्माकेण परीणसा (राया) दीर्घं शुशवाम । यत् (अस्माकं) जनासः (स्वस्मिन्) वृजने आ ततनन् तत्, एभिर्यज्ञेभिः (मे) इष्टिं अभि अश्याम् ।

હે મરૂત ! આ સ્તોત્ર ને આ પાર્થના સન્માન્ય એવા માન્દાર્થે તમારી પ્રત્યાર્થે કરેલી છે, તો અમારા પોતાને સારૂ ઉત્સાહપ્રદ શક્તિ તમે લઇ આવો એટલે તે સામર્થ્યની શાખાના આશ્રયથી–તે તત્કાળ ફળરૂપ થનારી શાખાના આશ્રયથી અમે રહીએ. ૧૫(૩)

સૂક્ત ૧૬૭.

॥ ऋषि–अगस्त्यः । देवता–इन्द्र ॥

હે હરિદશ્વ ઇંદ્ર, તારા તે હજારો પ્રસાદ, ઉત્સાહપ્રદ અને અત્યંત સ્તુત્ય એવી તે હજારો પ્રેરણાઓ, સહસ્ત્રાવધિ (દિવ્ય) સંપતિ અને તે અગણિત પવિત્ર શક્તિ અમને આનંદમાં નિમગ્ન કરવા માટે અમારા તરફ આવો. ૧

ચમત્કાર કુશળ મરૂત પોતાના અત્યુત્કૃષ્ટ ને અત્યંત દેદિપ્યમાન એવા પ્રસાદસહિત અમારા તરફ આવો. (એવું કરવું તેમાં કાંઇજ કઠણ નથી) કારણકે તેના નિયુત નામના ઘોડા દોડતા દોડતા સમુદ્ર (સુદ્ધાં)ની પાર જઈ શકે છે. ૨

માખણ પ્રમાણે (કોમળ જેનું) અંગ, સુવર્ણ પ્રમાણે (તેજઃ પુંજ જેનાં) કાંતિ, અને આંધો એકદમ દેખાવડા એવી એક સુંદરી મરૂતની સાથે હમેશાં હોય છે. તેમના હાથમાંની બરછી જેવી (કદી દૂર થતી નથી, તે પ્રમાણેજ આ યુવતી પણ તેમનાથી કદી પણ જુદી રહેતી નથી) પણ અંતઃપુરમાંજ વસનારી સ્ત્રીઓ પ્રમાણે તે ગુપ્ત હોય છે. (અને કદી કદી) ભરસભામાં આવનારી એકાદ સ્ત્રી પ્રમાણે કિવા યજ્ઞકાળે થનારી [મિઘગર્જનારૂપ] દેવસ્તુતિ પ્રમાણે સર્વેની દૃષ્ટિએ પડે છે. ૩

શ્વેત કાંતિમાન અને કેટલો પણ શ્રમ પડે તો પણ ન થાકનાર એવા તે મરૂને તે તરૂણીને પોતાની એકદમ પાસે લઇને (ને તે એવા પ્રેમે કે) જાણે કે તેજ એકલી બધાંને અત્યંત ગમતી હોય મરૂત એ ઉગ્ર ખરા, પણ પૃથ્વી ને આકાશનો ત્યાગ કર્યો નહિં (પણ ઉલટાં) તેણી ઉપર પ્રેમ કરવા માટે તેણે તે આનંદની વૃદ્ધિ કરનારીનો અંગિકાર કર્યો. ૪

---

१५ हे मरुतः एष. वः स्तोमः इयंच गी. मान्यस्य कारो. मान्दार्यस्य । इषा आ यासीष्ट तन्वे, वयाम् इषम् जीर दानुम् वृजनम् विद्याम ।

१ हे हरिव. इंद्र, ते सहस्रं ऊतय' सहस्रं गूर्ततमा· इष· सहस्र राय·, (अपिच.) सहस्राणि याजः नः मादयध्यै नः उप यन्तु ।

२ सुमायाः मरुतः ज्येष्ठेभिः बृहद्दिवैः वा अवोभिः नः अच्छ आ यान्तु । अध यत् एषा परमं नियुतः समुद्रस्य पारे चित् धनयन्त ।

३ घृताची, हिरण्य निर्णिक्, सुधिता (एतादृशी का चित् योषा) येषु (मरुत्सु) मिम्यक्ष, उपरा ऋष्टिः। (मापि कदाचित्) गुहा चरन्ती मनुषः योषा न (निगूढा, कदाचित् च) विदथ्या वाक् इव सभावती स (दृश्यते) ।

४ शुभ्राः अयासः मरुतः (तया) यव्या परामिमिक्षुः, साधारण्या (स्त्रीया) इव, । घोराः (अपि ते) रोदसी न अपनुदन्त (किन्तु) देवा. (ते ता) वृधं सख्याय जुषन्त ।

દિવ્યરૂપ, ઘુંઘરાળા કેશ પરંતુ તે ધીરોદાત્ત મનનો તે પૃથ્વી ને આકાશથી [મરૂતનો] અખંડ સહવાસ થાય માટે જ્યારે તેમને વર્યા, ત્યારે સૂર્યની અંગકાંતિ જેવી ચંચળ ગતિથી આકાશમાંથી તેના રથ પાસે આવે છે તે પ્રમાણે તે તેજરૂપ [પૃથ્વી આકાશ] એમે સર્વસ્વ આધીન થયેલા તે મરૂતના રથ ઉપર ગઈ. ५ (४)

તરૂણ મરૂતે તે તરૂણીને આનંદથી એકરૂપ થએલી ને યજ્ઞ સભા મધ્યે સભ્યતાથી વર્તનાર તે રોદસીને (પોતાના રથમાં) બેસાડી લીધી. તે વેળાએ હે મરૂત ! તમારા સ્તોતૃજનોએ તમારી સેવા કરી તમને હવિ અને સોમ અર્પણ કરી તમારા પ્રીત્યાર્થે સ્તોત્ર ગાન કર્યું. ६

આ મરૂતનો એક વર્ણવા જોગ મહિમા છે તે બરાબર ખરો છે, ને તેનું કેટલુંક વર્ણન હું પણ કરૂંછું. તે મહિમા એ છે કે આ માનવંત [પરંતુ] સતિ વીરપત્ની [રોદસી] (જલવૃદ્ધિરૂપ) ભાગ્યશાળી સ્ત્રીઓને પણ પોતાની સાથેજ લઇને આવે છે. ७

મિત્ર વરૂણને અર્યમા પણ તમારા ભક્તનું પાતકોથી રક્ષણ કરે છે. અને દુષ્ટોને હાંકી કાઢી તેઓને શિક્ષા કરે છે તે તમારોજ મહિમા છે. તેજ પ્રમાણે જે પદાર્થ દેખવામાં અઢળ અને અચળ તે પણ એક વેળા જગાએથી ટળાશે પરંતુ પુણ્યશાળી ભક્તના ઉત્કર્ષ તે થનારજ. ८

હે મરૂત ! અમને માનવ પૈકીને તમારો કોઇ પણ અંત લાગ્યો નથી. પછી તે આધુનિક કાળનો કે પુરાતન કાળનો અમે તે હોય,—મરૂત પોતાના આવેશથી ને પ્રતાપથી એકવાર ચીડાઇ ગયા એટલે દુર્જનોને ઝપાટાબંધ સમુદ્રની માફક ચોતરફ ઘેરી ડુબાવી દે છે. ९

---

५ यत् असुर्या, त्रिपितस्तुका, नृमणाः (एतादृशी) रोदसी (मरुत.) सचध्यै इम् जोषत्, (तदा) सूर्या इव नभसः इयान, (सा) त्वेषप्रतीका (रोदसी) विधतः (मरुद्गणस्य) रथम् आ अगात्।

६ (ते) युवानः (तां) शुभे निमिश्लां, विदथेषु पज्राम् युवतिम् (स्वे रथे) आ अस्थापयन्त, यद् हे मरुतः वः हविष्मान् सुतसोमः दुवस्यन् (च) अर्कः (वः) गाथ गायत् ।

७ एषां मरुतां यो महिमा वक्म्यः सत्यः (च सः) अस्ति, तम् प्र ववक्मि । यद् ईम् अह युः (चापि) स्थिरा वृषमनाः (रोदसी), सुभागाः चित् जनीः वहते ।

८ मित्रावरुणौ अर्यमाच ईम् अवद्यात् पान्ति, अप्रशस्तान् (अपि अन्विष्य) चयते । उत अच्युता ध्रुवाणि (अपि) च्यवन्ते (परंच) हे मरुतः ईम् दातिवारः वावृधे (खलु) ।

९ हे मरुतः अस्मे (मानुषेषु ये केपि) अन्तितु आरात्तात चित् (नु तेऽपि) वः शवसः अन्तं न आपुः । ते धृष्णुना शवसा शुशुवासः द्वेषः अर्णः न धृषता परि स्थुः ।

યુદ્ધમાં એ શું અને યજ્ઞમાં એ શું, અમે ઇંદ્રનો જે લાડકો ભક્ત તેનું સ્તવન આજકાલજ (ફક્ત નહિ પણ નિરંતર) કરતાં રહીશું; આ પહેલાં પણ અમે તેનું સ્તવન પ્રેમથી કરેલું છે, તેમજ હવે પછી પણ દિનપરદિન કરીશું તો પણ મરૂતનો સ્વામી જે ઇંદ્ર તે બીજા માણસો કરતાં પહેલાં હમનેજ પ્રસન્ન થાઓ. ૧૦

હે મરૂત આ સ્તોત્ર ને આ પ્રાર્થના સન્માન્ય એવા માન્દાર્યે તમારા પ્રીત્યર્થે કરેલી છે, તો અમારા પોતાને માટે ઉત્સાહપ્રદ શક્તિ તમે લઇને આવો એટલે તે સામર્થ્ય શાખાના આશ્રયે તે તત્કાળ ફળદ્રુપ થનારી શાખાના આશ્રયે અમે રહીએ. ૧૧ (૫)

સૂક્ત ૧૬૮.

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—मरुत ॥

હે મરૂત ! પ્રત્યેક યજ્ઞમાં [તમને સર્વની ઉપાસના] એકદમ કરવા બાબતે અતિશય આતુર થયેલો જે જે ભક્ત છે તે તે તમારો, અને તમે પણ પોતાના કહેલા દેવ સેવક ભકતની પ્રત્યેક પાર્થના અંતઃકરણમાં ધરોછો, તો સર્વ જગતનું ઉત્તમ પ્રકારનું કલ્યાણ થાઓ, ને [મારિ] અનુગ્રહ થાઓ માટે પવિત્ર એવી સ્તુતિથી હું તમને આ તરફ ફેરવું એમ કરો. ૧

પોતાનો પોતેજ જન્મ કરનાર અને સર્વ જગતને હલાવી મુકનાર હે મરૂત ! તમે પર્વત પ્રમાણે તમારા પોતાનાજ બળ ઉપર અવલંબેલા છો. ને મનોત્સાહ તથા પ્રકાશ એની અભિવૃદ્ધિ કરવા માટેજ પ્રગટ થાઓછો. મહાપરાક્રમી [મરૂત] તમે મહાસાગરના પ્રચંડ મોજાઓની માફક અસંખ્ય અને [દિવ્ય] ધનુષ્ય પ્રમાણે સર્વોપરી (બધી રીતે) પુજ્ય છો. ૨

સરસ અને પુષ્ટ સોમવલ્લીનો રસ કાઢી પ્રાસન કરેલું હોઇ તે જેવી રીતે હૃદયમાં આનંદરૂપે રહે છે તે પ્રમાણે મરૂત ને, ભક્તના અંતઃકરણમાં વાસ કરે છે. સુંદર તરૂણી (ની ભુજલતા) પ્રમાણે તેમના ખભા ઉપરથી ફુલોની માળા ધારેલી હોય છે. તથા તેણે એક હાથમાં ઢાલ ધરેલી ને બીજા હાથમાં તરવાર પકડેલી હોય છે. ૩

---

१० इंद्रस्य प्रेष्ठाः वय समर्ये (यज्ञे वा) अद्य, श्व. (तदुत्तरं च) वयं (त) वोचेमहि। पुरा। वयं। (त न: महि च (स्तुतवन्तः), अनु द्यून् च (इतः परमपि स्तोष्यामहे) तत् ऋभुक्षाः नरा (मध्ये) नः अनुष्यात

११ हे मरुतः एषः वः स्तोमः इयं गीः मान्यस्य कारोः मान्दार्यस्य (तत्) तन्वे इषा आ यासीष्ट वयां इषम्, जीरदानुं वृजनम् विद्याम ।

१ (हे मरुतः) यज्ञायज्ञा समना तुतुर्वणिः (यो भक्तः स.) वः (अस्ति), वः देवयाः उ धियंधियं (स्वांतः) दधिध्वे, (तस्मात्) रोदस्योः महे सुविताय, अवसेच सुवृक्तिभिः वः अर्वाचः ववृत्याम् ।

२ स्वजाः, धूतयः ये (मरुतः ते) वव्रासः न (स्थिराः) इषं, स्वश्च (वितरणाय) अभिजायन्त (एते) उक्षणः अपां ऊर्मय.न सहस्रियासः, गावः न आसा वन्द्यासः ।

३ सोमासः न ये सुतास्तृप्तांशवो हृत्सु पीतासो दुवसो नासते (हृत्सु) आसते, एषां अंसेषु (माला) रंभिणीव रारभे, हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे ।

જેના રથમાં ઘોડા પોતપોતાની મેળે જોડાઇ જાય છે એવા તે મરૂત [પોતાના રથમાં બેસીને] આકાશમાંથી સહજ લીલા માટે નીચે ભૂલોક (પૃથ્વી) ઉપર આવેલા છે. અમર મરૂત તમે હવે પોતાના [તમારા ઘોડાને] ચાબુકથી જરા ઈસારો કરો મરૂત તેં નિષ્કલંક, જન્મતાંજ બળવાન, ને તેમના હાથમાનો ભાલો [નિઃશે તો] એકદમ ચળકતો ત્યારે (કેવો પણ) ન હાલનાર મોટો પદાર્થ [હોય] તેને તેણે ઉથલાવી નાંખ્યોજ છે. [એવું સમજવું]. ४

ઝબકારા કરતી વીજળી એજ તમારો ભાલો, તો હે મરૂત! [બોલતી વેળા] ઓઠ જેમ જીભના સામર્થ્યે [હાલે છે] તે પ્રમાણે તમને અંતર્યામી પ્રેરણા કોનાથી થાય છે વારૂ? સર્વથી તાજાતર કરનારી શક્તિ અમને મેળવી દેવાના માર્ગમાં તમે હો એટલે અંતરિક્ષથી ઝપાટામાં [બહાર] પડી, સૂર્યના વિવિધ પ્રકારના કિરણો માફક સર્વત્ર સંચરો છો. ૫ (૬)

હે મરૂત! જ્યાંથી તમે [પૃથ્વી ઉપર] આવ્યા તે મહાન રજોલોકને અંત પણ કેવો અને આરંભ પણ વળી કેવો? [એવું છે તો પણ] એકત્ર થએલા [મેઘરૂપ શત્રુના] સમૂહને અશનીના તડાકાસર તમે ભુસા પ્રમાણે ઉડાડી દોછો ત્યારે દેદીપ્યમાન [એવા અંતરિક્ષ] સમુદ્રની પણ પાર જોરથી ઉડીને જાઓછો. ६

તમારા લીધે પ્રાપ્ત થયેલી વિજયશ્રી જેવી બલવર્ધક સ્વર્ગદાત્રી, ઉજ્જવળ અને આનંદ પરિણામી હોય છે તેવીજ હે મરૂત। તમારી બક્ષીસો એકાદા દાનેશ્વરીની દક્ષિણા માફક, મંગળકારક હોઇ આકાશમાની વિદ્યુલ્લતા પ્રમાણે અતિશય વેગથી [નીચે] આવનારી ને સર્વને છક કરી નાખે એવી હોય છે. ७

મરૂત તે ઘનગર્જનાના શબ્દોથી જયઘોષ કરતા હોય છે તે વેળાએ (તેમના) રથના પૈડાના ચક્રોના ઘણઘણાટને લીધે મેઘસમુદ્ર પણ ખીજવાઇ જઇ ગર્જના કરે છે અને પૃથ્વી ઉપર તે અમૃત વૃષ્ટિ કરે છે તે વેળા વિદ્યુલ્લતા પણ ચમકતી ચમકતી સ્મિત હાસ્ય કરતી હોય છે. ८

---

४ (येषां) स्वयुक्ताः (अश्वाः) दिव आ वृथा अव ययुः, हे अमर्त्याः (तान्) कशयात्मना (मनाक्) चोदत, । (एते) अरेणवः, तुविजाताः भ्राजदृष्टय मरुतः दृव्हानि चित् अचुच्युवुः ।

५ हे ऋष्टिविद्युतः, मरुतः, हन्वेव जिव्हया, को नु अत उ. त्मना रेजति ? इषा यामनिन।(पूय) धन्वच्युतः, अहन्यः एतशः न पुरुप्रैषाः ।

६ हे मरुत् यस्मिन् (रजति) आयय, अस्य महो रजसः पर क्वस्वित् अवर [चापि] क! यद् सहितमपि अद्रिणा विधुरेव च्यवयथ, [तद्] त्वेषम् अर्णवम् च वि पतथ ।

७ व अमवती, स्वर्वती त्वेषा विपाका सातिः न, हे मरुत वः रातिः (अपि) भद्रा, पृणतः दक्षिणा न पृथुज्रयी, असुर्येव (च) जञ्जती ।

८ यद् (मरुत) अभ्रियां वाचं उदीरयन्ति (पर एतेषां) पविभ्यः सिंधवः प्रतिष्टोभन्ति । यदि मरुतः घृतम् प्रुष्णुवन्ति विद्युतः (अपि) पृथिव्यां अव स्मयन्त ।

હે ઇંદ્ર (ઐહિક) બક્ષિસ તે જે પ્રમાણે પ્રભાવશાળી એવા ગૌધનરૂપે આપેલી છે,
પ્રમાણે તે અનિર્વર્ણનીય (દિવ્ય) ઐશ્વર્ય પણ આનાકાની કર્યા વિના અમને આપ.
સ્તવન (અમે યથામતિ) કર્યું ત્યારે જે સ્તુતિ વડે તું પ્રસન્ન થયો તેજ
તે વડે વાયુનો અંતરંગ મધુર (સુગંધીથી) ભરાઇ જાય છે, તે પ્રમાણે (અમારૂં
ઃકરણ) ભક્તિના ઉમળકાથી ઉભરાઇ ગયું. ૪
હરેક સદાચારી ભક્તના યોગક્ષેમ ચલાવનાર અને અત્યંત સમૃદ્ધ એવું જે દિવ્ય
વર્ય છે, તે હે ઇંદ્ર ! તારા હાથમાં હોય તો (તારા ભક્તોની) સામે જવાને જાણે જે ઇચ્છા
તા હોય એવા તે (તારા) દેદીપ્યમાન મરૂત અમારા પર અતિશય કૃપા લોભ કરો. ૫ (૮)
હે ઇંદ્ર ! મરૂત, તે (કૃપા પ્રસાદનો) વરસાદ વરસાવનાર મહાન અને વીર્યવાન છે,
ની સહાય માટે આવ અને પૃથ્વી ઉપર પોતાનું પરાક્રમ ગર્જાવ. આ જુઓ, જેના
ા ભરપુર છે એવા હરણોના કિરણોરૂપ તેનો (મરૂતનો) કાફલો, જે પ્રમાણે રાજાનું
ય રણ મેદાનમાં આવી ઉભું રહે તે પ્રમાણે અહીંઆ ઉભો રહ્યો છે. ૬
ભયંકર અને જોરદાર તલપવાળા એવા તે મરૂત મોટા ઘુઘવાટાથી આવે છે. આ
ઓ! તેનો અવાજ મોટેથી સંભળાવા લાગ્યો. પોતાના ઉપર પ્રેમ રાખનારા સાથે
દુશ્મનાઇ કરે છે એવા દુષ્ટ અધમને, જેમ એકાદ પાતળી ઋાલકરને (મારી પાડે) તેની
ક પોતાના ઝપાટાથી, આ મરૂત જમીનદોસ્ત કરી નાંખે છે. ૭
હે ઇંદ્ર ! તું મરૂત સહિત (અહિં આવ અને) જેનાથી સર્વ જગતનું હિત થાય અને
ાં (જ્ઞાનરૂપ) પ્રકાશનુંજ પ્રાધાન્ય હોય એવી એક દુઃખનિવારણ બક્ષીસ (અમને) માન્ય
માંના પુરૂષોને આપ. હે દેવાધિદેવ (ઇંદ્ર) અમારે પુજ્ય એવા બીજા દેવ (તે સુદ્ધાં)
સ્તવન કરે છે. તો તત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર અને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશરો
ને મળે એમ કર. ८ (९)

---

४ हे इंद्र त्वं तु नः आजिष्ठया दक्षिणया रातिमिव तं रयिं दाः, त्वं स्तुतश्च (ताभिः), याः ते
न्त (ताः) मध्वः वायोः स्तनं न (भक्तान्) वाजैः पीपयन्त।

५ हे इंद्र, कस्य चित् ऋतायोः प्रणेतारः तोशतमाः रायः त्वे (एव); (तद्) ये (भक्तानां)
ातूयन्तीव स्म, ते देवाः मरुतः नः सु मृळयन्तु।

६ हे इंद्र, मीळ्हुषः, महः नून् च प्रतीप्र याहिः प्रार्थिवे सदने यतस्व। अथ यत् तीर्थे अर्यः
न न, एषां पृथुबुध्नासः एताः तस्थुः।

७ घोराणां, अयासां, आयताम् मरुताम् उपब्दिः प्रति शृण्वे ये (ते) पृतनायन्तम् मर्त्यम्,
नम् न, ऊमैः संगैः। पतयन्त।

८ हे इंद्र, त्वम् मरुद्भिः (आगत्य) मातेभ्यः, विश्वजन्या, गो अग्राः शुल्बः रद। हे देव त्वं
भिः देवैः स्तवसे, (तद्) इषम्, जीरदानुम् वृजनं विद्याम।

सूक्त १७०.

॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–इन्द्र ॥

આજ નહિ, અને કાલ પણ નહિ, તો તે પછી શું થનાર છે તે કોને માલમ ? બીજાનું જ મન સુપ્રસન્ન કરી આપતાં જવું, કે પોતાના મનની વિચારરચના તૂટી પડી (એમ સમજવું). ૧

હે ઈંદ્ર ! અમને મારી નાંખવાનું મનમાં કેમ લાવે છે વારૂ ? મરૂત એ તારા બંધુજ છે, તો તેમના ઉપર મનમાં પ્રેમ રાખ અને યુદ્ધમાં અમારો નાશ કરીશ મા. ૨

હે બંધો અગસ્ત્ય, તું મારો જીવજાન કહેવાય છે અને હમનેજ ત્યાગે છે ? તારૂં મન અમને સમજાયું છે. તારા મનમાં અમનેજ માત્ર કાંઇ પણ નહિ આપવાનુ છે. ૩

(આવી રીતે ગુસ્સે ન થાઓ.) આ જુઓ, વેદી તૈયાર કરવા દો, સામે અગ્નિ પ્રજ્વલિત થવા દો, કે પ્રત્યક્ષ અમરતાનુજ ચૈતન્ય આણનાર એવો જે આ યજ્ઞ તે અમે તારા પ્રીત્યર્થે બને યથાસાંગ કરીએ. ૪

હે સકલ સિદ્ધિના પ્રભુ ઈંદ્ર ! સર્વ સ્પૃહણીય લાભોનો સ્વામી તુંજ છે. આ સર્વ મિત્રોમાં વરિષ્ટ એવા ઈંદ્ર ! અત્યંત ઉદાર એવો પણ એક તુજ છે; તો હવે મરૂતથી તુ પ્રેમે બોલ અને અમે અર્પણ કરેલો હવિર્ભાગ યોગ્યવેળાએ આવી ગૃહણ કર. ૫ (૧૦)

---

१ न नूनम् अस्ति, नो श्वः; (तत) यद् अद्भुत तद् को वेद। अन्यस्य चित्तम् अभि सचरेण्यम्, उत (च) अधीतम् विनश्यति।

२ हे इन्द्र नः किं जिघांससि? मरुतः तव भ्रातरः, तेभिः साधुया कल्पस्व, समरणे नः मा वधीः।

३ हे भ्रातः अगस्त्य (नः) सखा सन् अस्मान् (एव) किम् अति मन्यसे? (वयं) ते मनः यथा (तथ) विद्म, (यद्) अस्मभ्यम् इत् न दित्सति।

४ (प्रसीदत,) वेदिम् (ऋत्विजः) अर कृण्वन्तु, अग्निं पुरः समिन्धताम्। तत्र अमृतस्य (अपि) चेतनम् (एतादृश) ते यज्ञं तनवाव है।

५ हे वसुपते, त्वं वसूनां ईशिषे, हे मित्रपते, धेष्ठः त्वं मित्राणा (चापि ईशिषे)। हे इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं वदस्व, अथ हवींषि ऋतुथा प्र अशान।

સૂક્ત ૧૭૧.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता मरुत ॥

તમને અનેક પ્રણિપાત કરી હું તમારા પાસે આવ્યો છું (ભકત સારૂ) તમે જલદીથી ધાઓ છો, ત્યારે તમારા ગુણાનુવાદ ગાઈ તમારી કૃપાની ભિક્ષા હું યાચું છું. મરૂત ! આ સર્વ ઉપર ધ્યાન આપી જો તમે મારા પર પ્રસન્ન થયા હો તો ગુસ્સો છોડો અને આપના રથના ઘોડા છોડી નાંખો. ૧

મરૂત ! આ નમસ્કૃતિપૂર્વક કહેલું સ્તોત્ર તમારૂંજ છે, અને તે હું અંતઃકરણપૂર્વક વ્યવસ્થાથી જોડીને બોલ્યો છું. તો તેનો તમે પણ મનઃપૂર્વક સ્વીકાર કરો. ખરા સત્ય દિલથી તેનો આસ્વાદ લેવા માટે અહીંઆ આવો. કારણ કે (તમારા સેવકોની) તમે હમેશાં અભિવૃદ્ધિજ કરો છો. ૨

મરૂતનું સ્તવન અમે (યથામતિ) કર્યું હોય તો તે અમારા ઉપર કૃપા કરો. સર્વનું અત્યંત કલ્યાણ કરનાર ઇંદ્ર પણ તેની સ્તુતિ કર્યાને વાસ્તે અમારા પર પ્રસન્ન થાઓ. અમને વિજયશ્રીની લાલસા છે. માટે હે મરૂત ! (તમારા ભાલાની) રમણીય વૃક્ષરાજી અમારા સારૂ સદૈવ સજ્જ રહો. ૩

મરૂત ! તે મહા બળવત્ય ઇંદ્રને લીધે હું ભયથી કાંપતો દૂર જતો રહ્યો. તમારા માટે હવિરન્નની સંપૂર્ણ તૈયારી કરેલી હતી, પરંતુ તે હવિરન્ન અમારે દૂર ખસેડવુ પડ્યું તે બદલ અમને ક્ષમા કરો. ૪

---

१ (हे मरुतः अहं) अहं एना नमसा वः एमि, तुराणां (युष्माकम्) सुमतिं भिक्षे । हे मरुतः वेद्याभिः रराणता, हेळः नि धत्त, अश्वान् वि मुचध्वम् ।

२ हे मरुतः एषः नमस्वान् स्तोमः वः (एव), सः हृदा तष्टः, हे देवाः (स) धायि । (यूयं) जुषाणाः इत् मनसा उप आयात, यूयम् हि नमसः इत् वृधासः स्थ ।

३ स्तुतासः मरुतः नः मृळयन्तु, उत शंभविष्ठः मघवा (च) स्तुतः (सन् मृळयतु), हे मरुतः (अस्माकं) जिगीषा, विश्वा अहानि, (सुनिहिताना) वः (ऋष्टीना) कोम्या वनानि ऊर्ध्वा सन्तु ।

४ हे मरुतः अस्मात् तविषात् इन्द्रात् अह भिया रेजमानः ईषमाणः (च अभूवम्) । हव्या युष्मभ्य निशितानि आसन् । तानि आरे चकृम, (तत्) नः मृळत ।

હે ઇંદ્ર ! સનાતન ઉષા પોતાના સામર્થ્યે વડે પ્રકાશીત થઈ, તારી કૃપાથીજ તે દેદીપ્યમાન દેવીનાં દર્શન માન્ય પુત્રોને થયાં; તો મનોરથ પૂર્ણ કરનારા હે પરાક્રમી ઇંદ્ર ! તું પુરાણ પુરૂષ છે, ધૈર્યને બળ દેનારો પણ તુંજ છે, તો ભયંકર એવો તું ભયંકર એવાજ મરૂતને સાથે લઇને અમને સુયશ આપ. ૫

હે ઇંદ્ર ! તારા બળશાળી વીરનું (મરૂતનું) રક્ષણ કર અને મરૂતના ઉપરનો રોષ બીલકુલ તજી દે. તે અત્યંત બુદ્ધિવાન મરૂતનો તું વિજયશાળી પ્રભુ છે એવું સર્વ જગત જાણે છે. તો તત્કાળ ફળદ્રૂપ થનાર ઉત્સાહપ્રદ (તારા) આશરાનો અમને લાભ થાય એમ કર. ૬ (૧૧)

સૂક્ત ૧૭૨.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता मरुत ॥

હે દાનશૂર મરૂત ! તમારૂં આગમન આશ્ચર્યકારક થાઓ. આ નાગની માફક ચંચળ કિરણોના મરૂત (તે આગમન) તમારા સામર્થ્યના યોગે આશ્ચર્યપ્રદ થાઓ. ૧

હે દાનશૂર મરૂત (શત્રુના શરીરમાં) બરાબર પ્રવેશ કરનાર તે તમારૂં ઘાતક શસ્ત્ર અમારી પાસેથી દૂર રહો. તમે ફેંકીને મારો છો તે તમારો અશનીપાષાણ પણ દૂર રહો. ૨

હે દાનશૂર મરૂત ! તૃણસ્કંદના લોકોને ચોતરફથી (ઘેરીને) કાપી નાંખો. અમે (યશ મેળવી) જીવીએ માટે અમારી ઉન્નતિ કરો. ૩ (૧૨)

५ शश्वतीनां (उषसा) शवसः व्युष्टिषु, येन (ताः) उस्राः मानासः चितयन्त हे वृषभ, सः (त्वं) स्थविरः सहोदाः च (तद्) उग्रः (त्व) उग्रेभिः मरुद्भिः नः श्रवः धाः ।

६ हे इंद्र, त्व सहीयसः नॄन् पाहि, मरुद्भिः अवयातहेळः भव, (तैः) सुप्रकेतेभिःसासहिःदधानः (तद्) इषं जीरदानु वृजनं विद्याम ।

१ हे सुदानवः वः यामः चित्रः अस्तु, हे अहिभानवः मरुतः, (सः यामः] ऊती चित्रः(भवतु)।

२ हे सुदानवः मरुतः, मा (द्विप सु) ऋञ्जती सा वः शरुः आरे (अस्तु) । (अपिच) यम् अस्यथ (सोपि) अश्मा आरे (अस्तु) ।

३ हे सुदानवः, तृणस्कंदस्य विशः परि वृंक्तन, जीवसे नः ऊर्ध्वान् कर्त ।

સૂક્ત ૧૭૩.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इंद्र ॥

હે ઇંદ્ર ! જેનાથી તું સંતોષ પામે એવા પ્રકારનું ને આકાશને પ્રતિઘોષીત કરનાર સામગાયન (ઉદ્ગાતો) ગાઇશું અને સ્વર્ગીય પ્રકાશની માફક લોકોત્તર અને જ્યાં ત્યાં ભરાઈ જાય એવા સ્તોત્રો અમે આ મુખે બોલીશું. તું તારા અમૂર્ત સ્વરૂપે (આવીને અહીંઆ) દર્ભાસનપર બેસે છે તે વેળાએ જેને કોઈ પણ ઉપદ્રવ કરી શકે નહિ એવી તેજોરૂપ ધેનુઓ તારી સેવામાં તત્પર હોય છે. ૧

વીર્યશાલી (પુરોહિત) વીર્યશાલી એવાજ આચાર્યોની સંગે રહી, તાજાં અને ઉનાં ઉનાં હવિરન્નો, તું એકાદા ક્ષુધાતુર સિંહની માફક ગ્રહણ કરે માટે તને સમર્પણ કરીને તારી ઉપાસના કરીએ છીએ. હે સર્વશ્રેષ્ઠ દેવ ! યજ્ઞ–હોતા ઉલ્લાસિત મનથી અને સન્માનીય (યજમાન) પત્નીસહિત તને સ્તવનવડે સંતુષ્ટ કરે છે. ૨

ઇંદ્ર (તારા યજ્ઞમાટે) જે આ આચાર્ય (અગ્નિના ત્રણ) સુવ્યવસ્થિત સ્થાનોની પ્રદક્ષિણા કરીને પાછો આવે છે તે પૃથ્વી ઉપર શરદ ઋતુમાં થનારી ફલસંપત્તિ લઇનેજ આવે છે. (આ શરદ ઋતુમાંજ) ઘોડા જતાં જતાં વાટમાં છીંકે છે ને બળદો હાંકે છે. અને દિવ્ય વાચા પણ એકાદા દૂત પ્રમાણે પૃથ્વી ને આકાશની મધ્યમાં ગુંચવાઈ જાય છે. ૩

તે ઇંદ્રને અત્યંત પ્રિય એવા જે જે પદાર્થો છે તેજ આપણે તેને અર્પણ કરીએ, ભાવિક જનો પણ પ્રતિભાસંપન્ન સ્તોત્રો તેના પ્રીત્યર્થે બોલતા હોય છેજ, તો આ અદ્ભુત ને તેજસ્વી ઇંદ્ર તે પદાર્થોનો અને સ્તોત્રોનો પ્રીતીથી સ્વીકાર કરે. તે નાસત્ય ભક્તાધીન હોવાથી તેના માટે સંપૂર્ણ તૈયારી સહિત રથ ઉપર બેઠેલો છે. ૪

---

१ हे इन्द्र, यथा वेः (तथा) तभन्य साम (उद्गाता) गायत्, (वयंच) तत् स्वर्वत् वावृधान च (शंस) अर्चाम। यत् बर्हिषि सद्मानम् दिव्य (त्वा) अदब्धाः गावः धेनवश्च आ निनासन्।

२ वृषा (ऋत्विज) वृषभिः (त्वाम्) स्वेदुहव्यैः यत (त्वं) अभ्वः मृगः न (तानि) अतिजुगुर्यात (तथा) अर्चत्। हे गूर्त, मदच्युः होता, यजत्र. मर्यश्च मिथुना (त्वाम्) मनाम् प्र भरते।

३ (इन्द्र, यज्ञाय ते अयम्) होता (अग्नेः) मिता सद्मं परियन् नक्षन्, (स) शरदः गर्भ पृथिव्या आ भरत्। नयमानः अश्वः क्रदत्, गौः रुवत, (माध्यमिका) वाक् दूतः न रोदसी अन्तः चरत्।

४ अस्मै (इन्द्राय) ता अपस्तरा (एव हवींषि) कर्म, देवयन्तः (अपि अस्मै) चौटानि प्र भरंते। (तद्) दस्मवर्चाः इन्द्रः (तानि) जुजोषत्, (स) नासत्येव सुग्म्यः रथेष्ठः।

તે ઇંદ્રનુંજ સ્તવન કરો. આ મહા સત્યવાન, શૂર ને અત્યંત ઉદાર ભક્તોના કારણે રથારૂઢ થઇને બેઠેલો છે. સકલ કામના પુરી કરનારો તે એજ. ગમે તેવો શત્રુ તેના સામે આવે તેના કરતાં આ સર્વોપરીજ છે ને પૃથ્વીનો ચારે તરફથી ગ્રાસ કરનાર અંધકારનો નાશ કરનાર પણ એજ છે. ૫

ઇંદ્ર તે વિશ્વમાંના ચચ્ચાવત શૂરવીરો કરતાં પરાક્રમમાં ખરેખર અતિશય શ્રેષ્ટ છે. આ આટલું વિસ્તીર્ણ ક્ષિતિજ પણ, તેના કમરબંધને એ પુરૂં થનાર નથી. આ સ્વપ્રતાપી ઇંદ્રે આકાશરૂપે પૃથ્વીને બાથમાં પકડીને નક્ષત્રોને પોતાના માથાના શિરપેચ પ્રમાણે રાખી મૂકયા છે. ૬

હે વીર તું સર્વજનોનો ત્રાતા અને સર્વોત્કૃષ્ટ છે ત્યારે સંગ્રામ મધ્યે તને (સહાય માટે) લઈ આવવા સારૂ ઘણી દીનતાથી અત્યંત પ્રેમે એકત્ર થયેલાં ભક્તજનો તને પ્રજ્ઞાવત ઇંદ્રને યજ્ઞ મધ્યે હવિ અર્પણ કરીને પ્રસન્ન કરી લે છે. ૭

તેં વર્ષાવેલા દિવ્ય ઉદકની ધાર જે પ્રમાણે (પૃથ્વી ઉપર આવી) તે મોટા હર્ષ સહિત સમુદ્રમાં જઈ મળે છે, તે પ્રમાણે અમે અર્પણ કરેલી સોમરસની ધાર પણ તેવાજ મોટા આનંદે તારા તરફ આવે છે. જ્ઞાની જન હોય શું કિંવા સામાન્ય જનસમૂહ હોય શું? સર્વને જો તું દયાર્દ્ર બુદ્ધિથી પોતાનાજ હોય એમ કહે છે, તો સર્વ જગતની સ્તવન વાણી તારા આગળ જવી જોઇએ (તેમાં નવાઈ શાની!) ૮

શૂરવીરોના અભય વચનોથી ઉત્તમ મિત્ર મળ્યા સમાન થાય છે. તો આવા પ્રકારનો ઉત્તમ મિત્ર ને ઉત્કૃષ્ટ સહાયક અમને તેની કૃપાથી મળ્યાં એમ થાય. અને આ ઇંદ્ર તેની (ચંચળ મનની) માફક સર્વગામી ખરો પરંતુ તે અમારા સત્કર્મ ને સ્તોત્ર ગાયનો સિદ્ધ કરી અમારી ઉપાસનામાંજ સ્થિર રહે એમ થાઓ. ૯

---

५ यो ह सत्वा, यः शूरः मघवा यः रथेष्टः। (यश्च) नृपण्वान् प्रतीचः चित् योधीयान्, ववव्रुषः तमसः चित् विहन्ता च, तमु इंद्रम् स्तुहि।

६ यत् (इंद्र) महिना (विश्वेभ्यः) नृभ्यः प्र रुचः अस्ति इथा, असीच कक्ष्ये रोदसी अरं न (अयम्) इंद्रः स्वधा वान् वृजनम् न भूम सम् दिव्ये, धान् ओपश मिव भर्ति।

७ हे शूर सतां उराणम् प्रपथि तमं च त्वा समत्सु परितंसयध्यै, (एते) ये सजोषसः क्षोणीः (ते त्वां) सूरिं इंद्र चित् मदे वाजैः अनुमदन्ति।

८ यत् ते आपो देवीः (भुवि आगत्य) समुद्रे आसु मदन्ति, एव हि सवना ते शम् (भवन्ति)। यदि सूरीन् चित् जनान् (चित्) धिया वेषि, (तद् किं चित्रम् यदि) विश्वाः गौः ते जोष्या अनुभूत।

९ नरां शसैः न, एन यथा सुप्रणायः स्वभिष्ट्यः (तथा) असाम। (अपिच सः मनः) न तुरः इंद्रः (अस्माकं) कर्म उक्था च नयमानः नः वंदने स्याः यथा असन् (तथा भूयात्)।

મોટા મોટા પુરૂષોની અને સ્પર્ધા રહિત સાધુજનોની વિનંતીને માન આપીને કાં ન થાય ! આ વજ્રાધર ઇંદ્ર સર્વથા અમારો થાઓ. એકાદા નગરાધિપતિનો રાજ્યકારભાર ઉત્તમ વ્યવસ્થાથી ચાલે છે એમ જોઈ તેનો પ્રેમ સંપાદન કરવા માટે ઉત્સુક એવા લોક જેમ તે નગરાધિપતિનું ગૌરવ જાળવે છે તે પ્રમાણે તે ઇંદ્રના અંતઃકરણ પ્રેમની ઈચ્છા કરનારા ભક્તો તેને યજ્ઞયાગ વડે પ્રસન્ન કરે છે. ૧૦ (૧૪)

કોઇ કોઈ ઠેકાણે ઇંદ્રને સંતુષ્ટ કરે એવો યજ્ઞ ચાલુ છે તો કોઈ કોઇ ઠેકાણે, મનનો ચંચળ એવો ભ્રષ્ટ મનુષ્ય વિના કારણે આથડતો ફરતો નજરે પડે છે. (પહેલું કર્મ તે) એકાદા પવિત્ર પ્રવાહની પાસે તરસ્યા વટેમાર્ગુ માટે બાંધેલા ઘર સમાન થાય (અને બીજું) આતુર મનુષ્યને લાંબો પંથ જેમ હરાવી નાંખે છે (તે સમાન નિરર્થક થાય) ૧૧

હે ઇંદ્ર આજે આ યુદ્ધ પ્રસંગે તું અમારો ત્યાગ કરીશ મા; હે દેવ–પરિવેષ્ટિત મહાપરાક્રમી ઇંદ્ર જો આ તારો હવિર્ભાગ તૈયાર છે, તું પરમપુજ્ય અને સકલ કામના પૂર્ણ કરનાર દેવ છે ત્યારે મજ હવિ અર્પણોત્સુક ભક્તનાં વાંકાં ચુંકા બોલે તારા અને મરૂતના ગુણ સંકીર્તન કરૂં છું (તે માન્ય કરી લેજે) ૧૨

હે ઇંદ્ર; અમારૂં આ સ્તોત્ર તને અર્પણ થાઓ હે હરિદશ્વ ઇંદ્ર, તે સ્તવન વડે (પ્રસન થઈ) અમને સન્માર્ગ બતાવ, હે દેવ જેમાં અમારૂં ખરૂં કલ્યાણ છે તેજ માર્ગે અમને દોરી જા એટલે તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનારને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થશે. ૧૩ (૧૫)

---

१० नरां त्रिष्पर्धसः च शंसैः न (अयम्) वज्रहस्तः इन्द्रः अस्माकं असत् पूर्पतिम् सुशिष्टौ मित्रयुवः न, (एते इंद्रस्य) मध्य युवः (तम्) यज्ञैः उप शिक्षन्ति ।

११ (कचित्) कश्चित् यज्ञः इंद्र रन्धन् हि स्म,(कचित्)मनसा जुहुराणः चित् परियन् (दृश्यते)। तीर्थे अच्छ तातृषाणम् ओको न (प्रथम कर्म), दिध्र दीर्घाध्वा आकृणोति (एतादृश अपरम् कर्म)।

१२ हे देवैः (वृत) इन्द्र, अत्र पृत्सु मो षु नः (त्याक्षीः), ते अन्याः अस्ति स्म हि। हे शुष्मिन् यस्य मे हविष्मतः यव्या गीः (ते) महः मीळ्हुषः चित् मरुतश्च वन्दते (तां जुषस्व)

१३ हे इन्द्र, अस्मे एषः स्तोमः तुभ्यं अस्ति, एतेन हे हरिवः नः गातु विदः। हे देव सुवितायं नः आ ववृत्याः (येन) इषं जीरदानुं वृजनम् विद्याम.

સૂક્ત ૧૭૪

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इंद्र ॥

હે ઇંદ્ર! જે દેવ છે તેમનો પણ તું રાજા છે. અમારા શૂરસૈનિકોનું રક્ષણ કર તું સર્વ સાધુજનોમાં શ્રેષ્ઠ ઔદાર્યશાળી અને અમારો તારક છે; તું સત્યસ્વરૂપ સંપત્તિ-દાતા અને ધૈર્યદાતા છે. ૧

હે ઇંદ્ર! અભદ્ર ભાષણોથી પોતાની જીભને દૂષિત કરનાર દુષ્ટ અધમોનાં જ્યારે તેં ધુવાં કાઢી નાંખ્યા તેજ વેળાએ પવન પણ ન જઇ શકે તેવી તેમની જગ્યા જે સાત શારદ્દુર્ગો (હતી) તેને પણ તેં પાર કરી નાંખી છે. નિષ્કલંક મોજાંથી ઉછળતા ઉદકનો પ્રચંડ પ્રવાહ તે વહેતો કર્યો અને તારો ભક્ત જે તરૂણ પુરૂકુત્સ તેના શત્રુઓને તેના સ્વાધીન કરી દીધા છે. ૨

હે ઇંદ્ર! (જગતના શત્રુના) સૈન્યનો આગેવાન શુરવીર હોવાથી તેઓથી સર્વ આકાશ ગોળ ભરાઈ ગયું છે ત્યારે તેમને ત્યાંથી હાંકી મૂક, અને જે અગ્નિ હોત્રનો ઉચ્છેદ ન થાય અને જે ત્વરિત ફળદાયી છે તે અમારા ઘરમાંના અગ્નિ (હોત્ર)નો ને તેવીજ બીજી ઉપાસનાઓનુ સિંહ પ્રમાણે (જાગૃત રહી) રક્ષણ કર. ૩

હે ઇંદ્ર! તારા વજ્રના માત્ર ટંકારવથી ને તેના ચળકાટથીજ તે (સર્વ જગતના શત્રુઓ) તારો મહિમા વૃદ્ધિગત થવા માટેજ (કે કેમ) તેની તે જગ્યાએ ગતપ્રાણ થઈ પડ્યા જુઓ! તેણે (ઇંદ્રે) યુદ્ધ કરી દિવ્યોદકનુ કલ્લોલ છોડી મુક્યું પ્રકાશ ધેનુને પણ મુક્ત કરી; અને પોતાના અશ્વપર આરૂઢ થઇને તડાકા બંધ દિવ્ય સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ (ભક્તોને) કરાવી દીધી. ૪

---

१ हे इन्द्र, ये च देवा (तेषां) त्वं राजा, हे असुर रक्ष (नः) त्वम् नृन्, अस्माँश्च पाहि। त्वं सत्पतिः मघवा, नः तरुत्राः त्वम् सत्यः वसवानः सहोदाः (असि) ।

२ हे इंद्र, यद् मृध्रवाचः विशः (त्वम्) दनः (तदेव एतेषां) शारदीः शर्म (नाम) सप्त पुरः (त्वम्) दर्त्। हे अनवद्य, अर्णः अपः ऋणोः, यूने पुरुकुत्साय (अस्य) वृत्र रंधीः ।

३ हे इंद्र (नतां द्विषता सेनाः) याम् (अभ्यक्),हे पुरुहूत येभिःच (यौः वृता ताः)शूरपत्नीः वृतः नूनम् अज। अग्निम्, तूर्यापाण दमे अग्निम्, अपांसि च (दोषा) वस्तोः सिंहो न रक्षः ।

४ हे इन्द्र, ते पर्वीरवस्य महा (एव) ते द्विषः तत्र) प्रशस्तये सस्मिन् योनौ शेषन् नु । यद् (त्व) युधा अर्णांसि, गाः (च) अवसृजन्, तिष्ठन् हरी (त्वम् भक्तार्थे) धृषता वाजान् दृष्ट ।

હે ઈંદ્ર, કુત્સ નામના જે ભક્ત ઉપર તું અત્યંત પ્રેમ રાખે છે તેના આગળ વાયુ સમાન ગતિવાળા ને એક સરખા પુરજોસમાં દોડનાર ઘોડા લઈને આવ. સૂર્ય પોતાનો એક ચાકનો રથ અમારા તરફ લાવો અને વજ્રધારી ઈંદ્ર પોતાનો મોરચો પાતકી શત્રુ તરફ ફેરવો. ૫ (૧૬)

હે હરિદશ્વ ઈંદ્ર, સજ્જનોને પ્રેરણા કરનાર તું (છે) એવી તારી પ્રખ્યાતિ છે. માટે તારા ભક્તોને પીડા કરનાર અને દાનધર્મથી પરાંગમુખ એવા જે જે દુષ્ટ હતા તેમનો તે સંહાર કરી નાંખ્યો છે. (હે દેવ) કોઇનું પ્રભુત્વ માન્ય નહી કરનાર તે દુષ્ટોને જ્યારે તેં પહેલાં બાજુએ પટકી દઈને પછાડયા, તેજ વેળાએ તુ પ્રાણી માત્રનો સંરક્ષક છે એવી વાત તાબડતોબ ધ્યાનમાં આવી. ૬

હે ઈંદ્ર, કાવ્ય સ્ફુર્તીની પ્રાપ્તિ માટે જ્ઞાની કવીએ તારા મહિમાનું યથાર્થ વર્ણન કર્યું કે અધાર્મિક દુષ્ટોને પૃથ્વીની સપાટી એજ ઓઢવા પાથરવાને કરી દીધી. તે પરમ કારૂણિક પ્રભુએ પોતાની ઉદારતા વડે અદભુત રીતે રચ્યાં છે, અને રણમેદાનમાં યુદ્ધ કરી કુવચનીઓને જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા. ૭

હે ઈંદ્ર, તારૂં તે પુરાતનકાળનું પરાક્રમ નવીન કવીએ પણ પ્રેમથી ગાયું છે યુદ્ધ ખીલકુલ થવા પામેજ નહિ તે માટે તેં સર્વ પાતકી કુરોનો હમેશ માટેજ નિઃપાત કરી નાંખ્યો છે. ઇશ્વિર ભક્તિહીન દુષ્ટોના આખા વંશના વંશ, ને તેમના દુર્ગ, તે સર્વનો ઉચ્છેદ કરી નાંખ્યો અને ઇશ્વિરનિંદક દુષ્ટોના મારવાના શસ્ત્રોના પણ કકડા કરી નાંખ્યા છે. ૮

હે ઈંદ્ર, તારી ગર્જના સાંભળતાંજ સર્વ જગત થરથર કાંપે છે. ધુનિ નામના રાક્ષસે રોકી રાખેલી દિવ્યોદકની ધારા તેં એવી રીતે છોડાવી નાંખી કે જાણે નદીઓનો પ્રચંડ પ્રવાહનો પ્રવાહ વહે છે. હે શૂરવીર ! આકાશરૂપ સમુદ્રને પેલે પાર પણ તું સહજ નીકળી જાય છે; તો તારા સંગેજ તુર્વશ અને યદુ, જે તારા ભક્તો તેમને પાર લઈ જા. ૯

---

५ हे इन्द्र, यस्मिन् (त्वम्) चाकन् (तम्) कुत्सं, वातस्य स्यूमन्यू ऋज्रा अश्वा वह। (त)सूरश्चक्रं अर्माके प्र वृहतात्, वज्रबाहुः स्पृधः अभि यासिषत।

६ हे इन्द्र, हे हरिवः, (त्वम्) चोदप्रवृद्धः मित्रश्लन् अदाशून् जघन्वान्। अपत्य वहमानाः ये (अरातयः) त्वया शूर्ताः, (ते) आयोः अर्यमणम् (त्वाम्) सचा प्र पश्यन्।

७ हे इन्द्र, अर्कसातौ (त्वाम्) कविः रपन् (यद् त्वम्) दासाय क्षाम् उपबर्हणीम् कः। (सत्वम्) मघवाँ तिस्रः (भुवः) दानुचित्राः करत्, दुर्योणे च मृधि कुयवाचं नि श्रेत्।

८ हे इन्द्र ता ते सना नव्याः (अपि) आ अगुः, विरणाय (त्वम्) पूर्वीः नमः सहः अदेवीः (तेषा च) पुरः न भिदः भिनत्, अदेवस्य हीयोः वधः (अपि) ननमः।

९ हे इन्द्र त्वम् धुनिः, धुनिमतीः अपः, स्रवन्तीः सीरा न ऋणोः। हे शूर यत् समुद्रं प्र अतिपर्षि तुर्वशं यदुं च स्वस्ति पारय।

હે ઇંદ્ર, તું અમારો સર્વોપરિ થા. કોઈ પણ નિરપરાધીને યત્કિંચિત્ પણ દુઃખ ન દેતાં તું પ્રેમે (સર્વે) મનુષ્યનું પાલણ કરે છે, તો અમારા એકના એક શત્રુને તું (અમારા હાથે) પાદાક્રાંત કર, એટલે તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર (તારા) ઉત્સાહવર્ધક આશ્રયે અમે રહીએ. ૧૦ (૧૭)

સૂક્ત ૧૭૫.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इंद्र ॥

હે હર્યશ્વ ઇંદ્ર, તું ઉલ્લાસિત થા. આ હર્ષકર અને હર્ષરૂપ સોમરસ, જાણે કે તારૂં તેજ જ, એવા તે સોમરસનું તેં યજ્ઞપાત્રમાંથી પ્રાશન કર્યું છે. પ્રમોદદાયક ઓજસ્વી અને અસંખ્ય જય મેળવનાર આ વીર્યવાન સોમરસ તને વીર્યવંતનેજ (ગ્રહણ કરવાને) તદન યોગ્ય છે. ૧

હર્ષવર્ધક, વીર્યવાન અત્યુત્કૃષ્ટ અને તીવ્ર એવો સોમરસ, હે ઇંદ્ર! અમારો આ અભીષ્ટદાયક શત્રુજીત અને અમર સોમરસ તને જઈ પહોંચો. ૨

તું ખરોખર દાનશૂરવીર છે, તો મ્હારા જેવા દીન માનવને મનોરથ તું પૂર્ણ કર. તું [શત્રુને] જીતનાર છે, ત્યારે અધાર્મિક દસ્યુને (માટીના) વાસણ સમાન પોતાના તેજ વડે તોડી નાંખ. ३

---

१० हे इंद्र त्वम् विश्वध अस्माकम् स्याः, अवृकतमः (त्वम्) नरां नृपाता (असि)। स (त्वम्) विश्वासां नः स्पृधां सहोदाः (येन) इषं जीरदानुं वृजनम् विद्याम.

१ हे हरिवः मत्सि; मत्सरः मदः ते महः इव पात्रस्य (त्वया) अपायि, (अयम्) इंदुः वाजी, सहस्रसातमः वृषा (सोमः) ते वृष्णे (समुचित एव)।

२ हे इंद्र, नः मत्सरः, वृषा, मदः वरेण्यः, सहावान्, सानसिः पृतनाषाट्, अमर्त्य (सोमः) ते आगन्तु।

३ (हे इंद्र) त्वम् हि सनिता, शूरः, (अतः) मनुषः (मम मनो) रथम् चोदय। सहावान् (त्वं) अव्रतम् दस्युम् (मृन्मयं) पात्रं न शोचिषा ओषः।

હે સર્વજ્ઞ તું જગતનો શાસ્તા છે, પોતાના ઈશ્વરી સામર્થ્યવડે સૂર્યના રથનો એક ચાક કાઢી નાંખી વાયુરૂપ અશ્વોને લીધે કુત્સ અને શુષ્ણનું મૃત્યુ એવા બંન્નેને એકદમજ શુષ્ણ આગળ લઈ જા. ४

ખરેખર તારો આનંદ પરાકાષ્ઠાનો ઓજસ્વી અને તારૂં કર્તવ્ય અત્યંત લોકોત્તર હોય છે, માટેજ પોતાના શત્રુવિનાશક અને પરમ સુખદાયક પરાક્રમના યોગે વ્યાપક એવું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી દેનાર એવા જે તું તેનાં વખાણ (સર્વ મુખે) થયાં છે. ૫

હે ઈંદ્ર! તૃષાથી વ્યાકુળ થયેલાંને જેમ પાણી, તે પ્રમાણેજ પ્રાચીનકાળના સદ્‌ભક્તોને તું આનંદપ્રદજ લાગ્યો છે. તો એવાજ પ્રકારના પુરાતન "નિવિદ્" સ્તોત્રવડે હું તારૂં ધ્યાન ધરૂંછું, તો તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનારને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થાય એમ કર. ૬

સૂકત ૧૭૬

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इद्र ॥

હે આલ્હાદકારક સોમરસ, અમને પરમ સુખની પ્રાપ્તિ થવા માટે તું ઇંદ્રને હર્ષ ઉત્પન્ન કર. તું પણ વીરજ છે, તો તે વીરનાજ અંગમાં પ્રવિષ્ટ થા. (હે ઈંદ્ર) તું ક્રોધે ભરાઈને થરથરતો ચાલી જાય છે, ત્યારે તારા આસપાસ ઉભો રહે એવો એક પણ શત્રુ તને મળતો નથી. ૧

---

४ हे कवे (इन्द्र) ईशानः (त्वम्) ओजसा सूर्यं चक्र मुपाय, वातस्य अश्वैः, कुत्सम् वध च शुष्णाय वह।

५ ते मदः शुष्मिन्तमः हि उत क्रतुः शुम्नितमः (ते) वृत्रघ्ना वरिवोविदा (मदेन) अश्वसातमः मसीष्ठा।

६ हे इंद्र यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्यः (त्वम्) तृष्यते आपः न मयइव बभूथ, (तद्) त्वा तानुनिविदं अनु जोहवीमि, (तस्मात्) इषं जीरदानुं वृजनम् विद्याम।

१ हे इन्दो, नः वस्य इष्टये इन्द्रं मत्सि, (त्वहि)। वृषा (तद् तन् वीरं) आ विश, (हे इंद्र) ऋघायमाणः इन्वसि (परंच) शत्रुं अन्ति न विन्दति।

જે (ઈંદ્ર) સર્વ પ્રાણી માત્રનો એક પ્રભુ છે, તેનીજ જગ્યાએ (હે મનનમારી) સ્તવતવાણી રંગાઇ જાય એમ કર; બળદને હળના અનુરોધે જેમ ધાન્ય વવાય છે તે પ્રમાણે તેની ઇચ્છાને અનુસરીને (જીવનું) કર્મબીજ વાવ્યું જાય છે. ૨

પાંચે લોકોનું પ્રામૃત્ય-સર્વસ્વતા હાથમાં છે, તો અમારા દ્વેષીઓને હાંકી કાઢ અને વિદ્યુત્તાના ધક્કાવડે માથી માફક તેમને મારી નાંખ. ૩

જે તને સોમ અર્પણ કરી તારી ભક્તિ કરતો નથી, જે તને (તારી ભક્તિ કરી) આનંદ આપતો નથી, ને જેનું મોં પણ કોઇને ગમતું નથી, એવા પ્રત્યેક અભક્તનો એકદમ સંહાર કર. તેની જે કાંઈ યુક્તિઓ હોય તે અમને (સમજવા) દે, અને આમ તું કરીશ એવો મને-તારા ભક્તને પૂર્ણ ભરોસો છે. ૪

જે એક લોકદ્વય-વિખ્યાત પુરૂષનો મહિમા સ્તોત્ર દ્વારા એક સરખો પામે છે, તેને તેં સહાય કરી છે. ઇંદ્રને અર્પણ કરેલા હે મનોહરકાંતિ સોમરસ, સંગ્રામમાં ને સામર્થ્યની કસોટી થનાર યુદ્ધમાં પણ તું ઓજસ્વી યોદ્ધાનું સંરક્ષણ કર. ૫

હે ઈંદ્ર, તૃષાથી વ્યાકુળ થયેલાંને જેમ જળ, તે પ્રમાણેજ પ્રાચીનકાળના સદ્‌ભક્તોને તું આનંદપ્રદ લાગે છે, ત્યારે આવાજ પ્રકારના પુરાતન "નિવિદ" સ્તોત્રોવડે હું તારૂં ધ્યાન ધરૂંછું; તો તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર અને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થાય એમ કર. ६

---

२ चर्षणीनाम् यः एक (एव प्रभुः) तस्मिन् (इंद्रे) गिरः आ वेशय, यम् अनु स्वधा (कर्म) उप्यते, वृषा यव चर्कृषत् न।

३ यस्य हस्तयोः पञ्च क्षितीनां विश्वानि वसु, (स त्वं) यः अस्मध्रुक् (तं) स्पाशयस्व, दिव्या अशनिः इव तम् (च) जहि।

४ असुन्वन्तम्, यो न ते मयः तं (सम) दूणाशं (पाप्मान) जहि, अस्य वेदनं अस्मभ्यं दधि, (एतद्) सूरिः चित् ओहते।

५ यस्य द्विबर्हसः (नरस्य) अर्केषु सानुषक् असत् (तं नरं) आवः, हे इंदरथं इंदो (त्वम्) आजौ वाजेषु च वाजिनम् प्र आवः।

६ हे इंद्र यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्यः (त्वम्) तृष्यते आपः न, मयइव बभूथ। (अतः) त्वाताम् निविदम् अनु जोहवीमि, (तद्) इषं जीरदानुं वृजनम् विद्याम।

सूक्त १७७

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता इन्द्र ॥

જગદ્વ્યાપક, જનમનોરથપૂરક સર્વ લોકોના પ્રભુ અને અસખ્ય લોકો જેનુ ધ્યાન ધરે છે એવો હે ઇંદ્ર, તું છે. તારૂં સ્તવન અમે (યથામતિ) કર્યું છે, તો તારા ઉમદા ઘોડા રથને જોડીને તારા ઉત્તમોઉત્તમ પ્રસાદ સહિત મારી વિનતિ સાભળવા માટે અહીંઆ પૃથ્વીપર મારી પાસે આવ. १

હે ઇંદ્ર, તારા વેગવાન અશ્વો તારા રખા વીર્યવાન, નામાંકિત વીરશ્રેષ્ઠના રથે જોડવાને યોગ્ય છે. ભક્તોની પ્રાર્થના સાંભળતાંજ તે પોતાની મેળે જોડાઈ જાય છે, તો હે ઇંદ્ર ! તે રથપર આરોહણ થઈ અમારા તરફ પૃથ્વીપર આવ. સોમરસ સિદ્ધ કરીને અમે તને આદરથી બોલાવીએ છીએ. २

તું જાહે ઇષ્ટ સિદ્ધીની વૃષ્ટિ કરનારો છે ત્યારે તુ ભક્ત મનોરથ પુરક એવાજ રથપર આરૂઢ થા; તારા માટે આ સોમરસ તૈયાર કરીને તેમાં અનેક સ્વાદિષ્ટ પદાર્થો નાંખ્યા છે તો હે સકલ લોક શ્રેષ્ટ તુ તારા ઉમદા ઘોડા જોડીને નીચે (આ પૃથ્વીપર) મારી તરફ આવ. ३

અહિંઆ આ દેવ માન્ય એવો યજ્ઞ શરૂ છે. આ અહીંઆ મેઘ પશુ (છે). હે ઇંદ્ર તારી પ્રીત્યાર્થે આ પ્રાર્થના સ્તોત્રો, આ સોમરસ અને અહીં તારા માટે આ દર્ભાસન બીછાવ્યું છે. તો હે સર્વ સમર્થ, અહીં જરૂર આવ. સોમરસને ગ્રહણ કરીને જરા આરામ કર અને અહિં ઘોડા છોડીને તેમને વિશ્રાંતિ આપ. ४

---

१ त्वम् इन्द्रः चर्षणिप्राः जनाना वृषभ, कृष्टीना राजा, पुरुहूत (श्वासि), स्तुतः (च त्वम्)वृषणा हरी युक्त्वा श्रवस्यन् अवसा [सह] मद्रिक् अर्वाङ् उप आ याहि ।

२ हे इन्द्र, ते ये वृष्णः वृषभासः अत्याः वृषरथासः, ब्रह्म युजः (च) । तान् अतिष्ठः तेभिः अर्वाङ् आयाहि, हे इन्द्र त्वा सोमे सुते हवामहे ।

३ वृषा [त्वन्] ते वृषण रथ आ तिष्ट, सोम सुत. परिषिक्ता मधूनि। क्षितीना वृषभ, वृषभ्यां हरिभ्या (रथं) युक्त्वा, प्रवता मद्रिक् उप याहि ।

४ अय देवयाः यज्ञः, अय मियेधः इमा ब्रह्माणि, हे इन्द्र अय सोमः । [इन्द्र] बर्हिः स्तीर्णम् तु, शक्र प्र याहि [सोम] पिब निषद्य (च) इह हरी विमुच ।

હે ઈંદ્ર ! તારૂં સ્તવન (યથામતિ) ઉત્તમ રીતે થયું છે તો આ સન્માન્ય કવિના પ્રાર્થના સ્તોત્રો તરફ નીચે પૃથ્વીપર આવ. સુપ્રભાતે તારૂં સ્તવન કરનાર અમને ભક્તોને તારી કૃપાએ ઈચ્છિત લાભ થાઓ; તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર અને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થાઓ. ૫

સૂક્ત ૧૭૮

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—इन्द्र ॥

હે ઈંદ્ર ! તારા સજ્જનોનું સંરક્ષણ કરવાને (કે) જેના માટે તું પ્રવૃત થાય છે એવા પ્રકારના ભક્તોની વિનવણી સાંભળી લેવાનો અદ્દ્ભુત ગુણ તારામાં વસે છે માટે (અમે વિનવીએ છીએ કે) અમારી ઉચ્ચ મનોવૃતિઓને બાળી નાંખીશ મા; અને ઉપાસનાનિષ્ટ મનુષ્યને કરાવવાના સર્વ કર્તવ્યમારા હાથે તારી પ્રીત્યર્થે, તું જે વિશ્વાતમા તેની પ્રીત્યર્થે થાય એમ કર.

બન્ને બ્હેનોએ પોતપોતાની મર્યાદામાં રહી અમારા માટે જે જે કાંઈ કર્યું હશે તે બાબતે હે જગન્નાયક ઈંદ્ર અમને નિરાશ ન કર. પવિત્ર વાસના ઉત્પન્ન કરનાર દિવ્યોદક જે (તે) ઈંદ્રને જઈ મળ્યું છે તે દેવ અમને મિત્ર પ્રેમે અને પૂર્ણ ઉત્સાહે એવા વચની પ્રાપ્તિ કરી આપો. ૨

આ મહાવીર ઇંદ્ર યુદ્ધમાં પોતાના શૂરસૈનિકો સહિત સદૈવ વિજયી અને કરૂણા યાચક પ્રત્યેક ભક્તની બૂમ સાંભળનારો છે. તે હવિ અર્પણ કરનાર ભક્ત પાસે પોતાનો રથ લઇને આવે છે અને તેના મનમાં આવ્યું એટલે (લોકોએ તેની પાસે) દિવ્ય વાણીનો ઉચ્ચાર કરાવે છે. ૩

---

५ सुष्टुत इंद्र अर्वाङ् मान्यस्य कारोः ब्रह्माणि उपओ याहि, (तव) अवसा (दोषा) वस्तोः(त्वा) गृणन्तः (अभीष्ट) विद्याम, इषं जीरदानुं वृजनम् विद्याम ।

१ हे इंद्र यया जरितृभ्यः उती बभूथ सा यद्ह श्रुष्टिः ते अस्ति (तद्) नो महयन्तम् कामं मा आ मर आयोः (च) विश्वा आपः ते परि अस्याम् ।

२ या नु स्वसारा योनी नः (अर्थे) कृण्वन्त, ता राजा इंद्रः न घ आ दभत् । मृळुकाःचित् आपः अस्मै अचरान् । (स) नः सख्या वयश्च गमत् ।

३ शूरः इंद्रः नृभिः पृत्सु जेता नाधमानस्य कारोश्च हवं श्रोता । दाशुषः उपाके रथं प्रभर्ता, यदि [illegible] शृत् (इन्द्रः) गिरः उदन्ता ।

સામર્થ્યનો અલંકાર આ ઇંદ્ર છે. તે ભક્તોના સ્તવન સાંભળવાને માટે પોતાના સહ-વર્તમાન પોતાના પ્રિય ભક્તના પાસે આવે છે. જાચ્યુદ્ધમાં નાના પ્રકારના અવાજોની એકજ ગરબડ ચાલેલી હોય તો પણ યજમાનની સત્યાર્થ પુર્ણ સ્તોત્રવાણી (તે ઇંદ્રની) અવર્ણનીય ઉત્સાહ શક્તિની પ્રશંસાજ કરતી હોય છે. ૪

હે મહૈશ્વર્યે સંપન્ન ઇંદ્ર પોતાનાજ મોટપણાના અભિમાનમાં હોનારા (પાતકી) શત્રુને અમે તારા બળપર જીતી નાંખીએ, તુંજ અમારો તારક, તુંજ અમારી ઉન્નતિ કરનારો થા (એટલે) તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર અને ઉત્સાહપ્રદ એવો (તારો) આશ્રય પ્રાપ્ત થાય. ૫ (૨૧)

સૂક્ત ૧૭૯

॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–रति ॥

મેં આજ પુષ્કળ વરસ થયાં એક સરખું કષ્ટ રાતદિન સહ્યું છે. જે જે દિવસ ઉગે છે તે તે માત્ર ઘડપણ (પાસેને પાસે) લાવે છે. અને ઘડપણ વળી શરીરનું મોહકપણું નષ્ટ કરી નાંખે છે. એવી વાત છે તો પણ પુરૂષે સ્વસ્ત્રી સમાગમ સુખને અનુભવવુ ન જોઇએ શું ? ૧

જુઓ પ્રાચીન કાળમાં જે જે કહેવાતા સત્યપરાયણ મહાત્માઓ થઈ ગયા અને જે જે પ્રત્યક્ષ દેવથી સત્ય જ ભાષણ કરતા હતા (એટલી જેમની યોગ્યતા હતી) તેમને સુદ્ધાં હાર ખાવી પડી. પણ (બ્રહ્મચર્ય વ્રતની) આખર તેઓને સાધ્ય થઈ શકી નહી. ત્યારે (સામાન્ય) સ્ત્રીઓએ પણ સ્વપતિસમાગમસુખ અનુભવવું (તેજ યોગ્ય) ૨

---

४ एव (अयं) इंद्रः पृक्षः प्रखादः, नृभिः मित्रिणः अभिभूत । विनाचि समर्थे (अपि) यजमानस्य सत्राकरः शंसः (अस्य) इषः स्तवते ।

५ हे मघवन् वय त्वया महतः मन्यमानान् शत्रून् अभिष्याम, त्व (नः) त्राता त्वनु नः वृधे भूः (येन) इष जीरदानुं वृजन विद्याम ।

१ पूर्वीः शरदः अह शश्रमाणाः, दोषा वस्तोः उषसः तरयन्तीः (एव); जरिमा (च) तनूना श्रिय मिनाति, (एव सत्यपि) वृषणः स्वपत्नीः सजगम्युः नु (किम्) ।

२ येचित् हि पूर्वे ऋतसापः आसन् (येच) देवेभिः साक ऋतानि अवदन्, त चित् अव असु:, (व्रतस्य) अन्तम् नहि आपुः (अतः) पत्नीः वृषभिः स जगन्युः नु ।

આપણે શ્રમ વ્યર્થ કર્યો એમ કહેશો મા. દેવ પોતેજ આપણું રક્ષણ કરે છે અને, આપણે આપણા સર્વ પ્રતિસ્પર્ધિઓપર જય પણ મેળવ્યો છે. (પછી બીજું શું જોઈએ?) તમે અમે બન્ને જણ જો સંપૂર્ણ એકમતે વર્તતા આવ્યા છીએ, તો આ લોકમાં જેનાથી સેંકડો લાભ થાય છે એવા સંસારને પણ વળી આપણે ખાસ જીત્યાં જ (એમ સમજવું). ૩

એકાદા મહેતને અટકાવીએ ને તે જેમ વશ થતો નથી, તે પ્રમાણે વશ ન રહેનારી ઉત્કંઠા મને થઈ છે; અહીંથી તહીંથી સર્વ પ્રકારે ઉત્કંઠા મને થઈ છે. અહીંથી તહીંથી સર્વ પ્રકારે હું ઉત્કંઠિત થયો છું, હું વીર્યવાન, મહાબુદ્ધિવાન્ ને ધૈર્યશાળી અને આ લોપામુદ્રા અબળા ખરી, પરંતુ એણે મને સર્વસ્વ વિહ્વલ કરીને શુષ્ક કરી નાંખ્યો છે. ૪

જે જે સોમરસના તત્વને અમે અમારા અંતઃકરણમાં ભરી રાખ્યું છે, તેના સામે ઉભા રહીને હું પ્રાર્થના કરૂંછું કે અમે જે કાંઇ પાતક કર્યું હોય તેની (દેવ અમને) સર્વસ્વ ક્ષમા કરો; કારણકે આ મનુષ્ય પ્રાણી એવાં છે કે તેને (સારી ખોટી) સેંકડો વાસના હોય છે જ. ૫

અગસ્ત્ય ઋષિએ પોતાના હાથમાં કોદાળી લઇને ખોદવા જેવું (તપશ્ચર્યાનું બહુ મોટું કષ્ટ) સહ્યું, તેમને પણ સંતતિ સ્વાધીનતા અને (અવિનાશી) બળ તેની ઇચ્છા હતી ને તેમણે સામર્થ્યવાન થઇને બન્ને વર્ણનો ઉત્કર્ષ કર્યો ત્યારે (ઇશ્વરના) સત્ય એવા આશિર્વાદનું ફળ તેમને દેવલોકમાં મળ્યું. ૬ (૨૨) (૨૩)

---

३ न मृषा श्रान्तम् यद् (नः) देवाः अवन्ति, विश्वाः स्पृधः इत् अभ्यश्नवाव (च); यद् सम्यञ्चा मिथुना (आवाम्) अभि अजाव, (तद्) अत्र शतनीथम् आजिम् जयाव इत्।

४ रुधतः नदस्य कामः मा आ अगन्, इतः अमुतः कुतश्चित् [अपि] आजातः, [इयं] लोपामुद्रा अधीरा [सत्यपि] धीरं वृषणं मा निरिणाति, श्वसन्तं च धयति।

५ इमं नु हृत्सु पीतम् [अतः] अंतितः [वर्तमानं] सोमम् उप ब्रुवे यत् सीम् आगः चकृम (तत्) तत् सु मृळतु। मर्त्यः हि पुरुकामः।

६ अगस्त्यः ऋषिः खनित्रैः (इव तपसा) खनमानः, अपत्यं, प्रजां, बलं [च] इच्छमानः, उग्रः सन् उभौ वर्णौ पुपोष, । देवेषु [च] सत्याः आशिषः जगाम।

અનુવાક ૨૪

સૂક્ત ૧૮૦

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता अश्विन ॥

(હે અશ્વીદેવો) તમારો રથ અંતરિક્ષરૂપી રજોમય સમુદ્રના આગળ પાછળ ભ્રમણ કરતો હોય ત્યારે પણ તમારા ઘોડા તદ્દન સુયંત્ર ચાલેલા છે. તમારા સુવર્ણમય ચાકનગતિ વડે (અમૃત) તસરો ઉડતી હોય છે અને તમે પણ મધુરરસ પ્રાસન કરી ઉષાને સાથેજ (અહીં આવતા) હો છો. ૧

તમે જ્યારે વિશેષ ગતિથી જનારા લોકહિતકર અતિ પવિત્ર ને વેગવાન એવા સૂર્ય• પહેલાં આવી પહોંચો છો, ત્યારે (ભક્તોનું) સ્તવન (એવા અર્થનું) ચાલ્યું હોય છે કે હે મધુર રસાભિલાષી અને સર્વલોક પ્રિય અશ્વી, ભગિની ઉષા તમને લઈને આવ્યે અમને દિવ્ય સામર્થ્ય અને ઉત્સાહ મળે. ૨

લે દિવ્ય ધેનુના અપરિપક્વ પરંતુ પ્રકાશમય પયસ્થાનમાં પરિપક્વ ને ઉત્કૃષ્ટ એવું અમૃત તત્વ રાખેલું છે, માટે હે સત્યસ્વરૂપ અશ્વી, અરણ્યના અંતર્ભાગમાં વાંકી ચુંકીગતિએ ચાલનાર પવન (જેવો પવિત્ર હોય છે) તેવા પવિત્ર અંતઃકરણથી આ તમા ભક્ત તમારી સેવા કરે છે. ૩

મે અત્રી ઋષિ માટે તેમની પ્રાર્થના પરથી પ્રખર ઉષ્ણતાને પાણીના પ્રવાહની મ (શીતળ) મધુર રસયુક્ત કરી નાંખી છે, માટેજ હે શૂર અશ્વીદેવ, તમારી પ્રીત્યર્થે પશુયજ્ઞ થાય છે અને મધુર રસ અમારી પાસે રથના પૈડાની માફક ગરગર કરતું દોડી આવે છે. ૪

---

१ हे (अश्विनौ) यद् युवोः रथः रजांसि अर्णांसि परि दीयत् (तदपि) वाम् अश्वाः सुयमासः, वामहिरण्ययाः पवयश्च (पविचक्र) प्रुषायन्, (हे अश्विनौ) मध्वः पिबन्तौ उषसः सचेथे ।

२ यद् युवम् अत्यस्य, निपतनः नर्यस्य प्रयज्योः (सूर्यस्य) अव नक्षथः, (तदा) हे विश्वगूर्तौ, हे इषौ (स्तोता) ... यद् वाम् स्वसा वाजाय, इषे च (वाम्) भराति ।

३ युवम् (दिव्यायाः) गोः आमायाम् उस्त्रियायाम् (वक्षणाया) पक्व पूर्व्य च पयः यत् अधत्तम्। हे ऋतप्सू वनिनः अन्तः ह्वारः (वातः) न शुचिः हविष्मान् वाम् यजते ।

४ युवम् ह एपे अत्रये, घर्मं अपः क्षोदो न मधुमन्तम् अकृणीतम् । तत् हे नरौ, अश्विनौ, वाम् पश्चिष्टिः, (अतश्च) मध्वः रथ्या चक्रा इव (नः) प्रति यन्ति ।

અહી–અહીજ (યજ્ઞમા) પ્રગટ થનારા અશ્વીદેવના ગુણાનુવાદ વારવાર ગવાય છે, તે તેની મૂર્તિ નિષ્કલંક અને કીર્તિ પવિત્ર છે માટેજ ગવાય છે હે અને તમ ના પૈકી એક જણ અમારા તે ઉત્તમ યજ્ઞનો યશસ્વી એવો પુરસ્કર્તા ને બીજો દ્યુલોકનો દૈનશાલી પુત્ર (હશે કે શુ) એમ લાગે છે ૪

મોટા વેગે નીચે ઉતરનારો ઉચા ઉચા શિખરોના ચૂવપુનય એવો તારો રથ તમારી ઇચ્છાથીજ અમારા (બ ેોના) ઘર તરફ આવે હે અશ્વીદેવ! તમારા પૈકી ગમેતે કોઇની પણ (સ્તુતિ કરી તો પણ તે) સ્તાત્રસામથ્ય વડે તમા રના ઘોડા તુ દ થઇ જાય છે ને પોતાના ખોખારાથી સવ અતરિક્ષને ગજવી મૂકે છે ૫ (૨૫)

ગરદ ઋતુમાની ધાન્ય સપત્તિ પ્રમાણે સમૃદ્ધ ને પ્રતાપી એવો આ તમારો રથ અમૃતના અસખ્ય ઉસાહપ્રદ પ્રવાહ છોડતો છોડતો સર્વત્ર સચરે છે તમારા પૈકી કોઈની પણ (સ્તુતિ કરીએ તો પણ તે) સઘ ફળદાય સ્તોત્રસામથ્ય વડે સ્વત્ર પ્રસરનારી વિશાળ નદીઓ ભરપુર ભરાઇને વહેતી વહેતી અમારા તરફ આવે છે ૬

સવનિયામક હે અશ્વી ત્રણ પ્રકારે ઉછળતી વહેનારી તમારી પુરાતન પ્રસિદ્ધ એવી સ્તુતિ (નો ઓઘજ) મારા મુખવાટે બહાર પડે છે, તો તે સ્તુતિ વડે પ્રસન્ન થઇ તમારી કૃપાની યાચના કરનાર (હુ) ભક્ત પર દયા કરો અને ફરતા હો અથવા સ્વસ્થ વિશ્રાંતિ લેતા હો તો પણ મારી પ્રાથના પર (કૃપા લાવી) ધ્યાન રાખજો ७

---

४ इह इहैव जाता (यत्) अयासशीताम् (तद्) ऌेपसा तन्वा, नामभि (च) वार अन्य. (न) सुमखस्य जिष्णु सूरि (भवति) अ यश्च दि मभग पुत्र (इति) ऊहे।

५ याम निचर, पक्रु, पिशागरूप (रथ याव) वगा अनु (न) सदनानि प्र ग या। हे अश्विना, (याव) अन्यस्य वा हरी पापयत, मदना (व) घोषे रा सि ति (आप्यावत)।

६ याम् (रथ) शरद्वात् न इृवत्र निष्मान् (व), म त ग पीं स प्र चरो। (याम) अन्दमा व अ (या) पीपयत्,) प ली नद जा वतु।

७ ऊ वरसा अश्विना, त्रेधा याव्द . . (व) ता गो नहि। (याग) उप- हतो (..) नाधमान अ , याम. (व) दणु।

તેમજ જ્યાં ત્રણ ઠેકાણે દર્ભાસન નાંખેલાં હોય છે એવા (યજ્ઞ) ગૃહમાં તમારા અતિ ઉજ્જ્વળ તેજસ્વરૂપનું સ્તવન લોકોના અંતઃકરણને ઉચ્ચ બનાવી દે છે. હે વીર! મનોરથની વૃષ્ટિ કરનાર એવો તમારો (કૃપા) મેઘ, જ્ઞાનરસની વૃષ્ટિ કરીને મનુષ્યને અભીષ્ટ આપી આપી સમૃદ્ધ બનાવે છે. ૮

હે અશ્વીદેવ! પુત્ર દેવ સમાજેજ તમને પણ અમરપણાં જ્ઞાનિષ્ઠ હવિ અર્પણ કરીને અશ્વિ ઉત્તાના જેવું તમારૂ પણ સ્તવન કરનારો હોય છે. ને આની નિષ્ઠાએ તમારી સ્તુતિ કરીને જે તમારૂ ધ્યાન ધરતો હોય તો તાત્કાળ ફળરૂપ થનારને ઉત્સાહી (એવો તમારો) આશ્રય અમને મળે એમ કરો. ૯ (૨૬)

સૂક્ત ૧૮૨.

॥ ऋषि अगस्त्य. । देवता अश्विन ॥

જુઓ આ (અશ્વીદેવના આગમનની) સૂચના માલમ પડતી આવી. ચાલો આગળ બનો અહા! જુઓ! તે વીરોના રથ! જ્ઞાનીભક્તો તેમને પ્રસન્ન કરે તે સદ્બુદ્ધિની પ્રેરણા કરનાર અને ધ્યાનગમ્ય હોઈ મનુષ્ય માત્રમાં ધ્યાની-સંપત્તિ તેના તરફથી ભરાઈ છે. તે દ્યુલોકમાથી પ્રગટ થયો છે ને પુણ્યવંતોને તેની સત્તાની પવિત્રતાનો અનુભવ થાય છે. ૧

ખરેખર તમે ઇંદ્ર સંગે એકરૂપ હોઇને નિદિધ્યાસથી યોગ્ય છો. તમે મરૂતની મફક બરાબર શત્રુનાશક ને અદ્ભુત કર્મરૂપી અતિશ્થી હોઇને રથપર આરૂઢ થ. છો ત્યારે કે અશ્વી અમૃતરસથી ભરેલ ભરેલાં આપના રથમાં પોષીને હવિદાન અર્પણ કરનાર ભક્તો પાસે તમેજ જાઓ છો, ૨

---

८ उत त्रिवन्धुरे सदने नमः स्वा वाः (ग्राता) स्तुत विन्ते । हे वृषणा, (अधुर्) वाम् वृषा (इरद्) मेघ. गो सेके न मधुर दाता (तान्) पीपय ।

९ हे अश्विना वाम् पूर्व, मान उपम न पुरन्धि. हविष्मान् (वन्) जरते । यत (अहम्) वरिवस्या गृणान. वाम् तुत (तद्) स्यम् ज स्यात् नृम्णम् दियाम ।

१ (पश्यत वत्) इद (भद्रो) नुनम् (पुर) सूनृत, ओ भूषत, (च) इषभागम् रथ, हे मर्नीषिण (ऋद्धि एतान्) यदत । (मागधि) वित्र जिगा दिव्या, दिवस्पृ, दिवि नपात, सुकृत शुचिव्रता (च) ।

२ (युवाम्) इन्द्रतम, दिव्या हि, (युवाम् च) मरुत्तमा दस्रा, दसिष्ठा, रथ्या रथीनमा, पूर्ण रथ मध्व. आचितम् वहेथे, तेन च हे अश्विना दाशुषम् उप यथ ।

હે સમર્થ દેવ! અહીંઆ (આ) શું કરો છો? ને શા માટે ચોભ્યા છો? અહીંઆના લોકો જુઓ તો (દેવને) તે હવિ અર્પણ ન કરતાં પોતાનાજ તોરમાં અક્કડ રહે તો મને તજી દો અને અધાર્મીક દુષ્ટોના આયુષ્યની દોરી ટુંકી કરી દેવોના ગુણ કીર્તન કરનારા ભક્તજનોને જ્ઞાનજ્યોતીનો પ્રકાશ કરી દો. ૩

સજ્જનો પર ચોતરફથી મોં મારનારા કુતરાઓને તમારી દાઢો નીચે ચાવી નાંખો ને (સજ્જનોના) શત્રુઓનો નાશ કરો; હે અશ્વીદેવ આ સર્વે તમે સમજો છોજ (અમારે વિનંતિ કરવીજ જોઇએજ એવું નથી) સ્તવન કર્તાના પ્રત્યેક શબ્દ રત્નમય કરો અને હે સત્યસ્વરૂપ દેવ, તમો બંન્ને મારૂં આ સ્તોત્ર સફળ કરો! ૪

તમે તુગ્રના પુત્રો માટે મહા સમુદ્રમાં સચેતન સુકાનવાળું અને સુખકર એવું એક નૌકા તૈયાર કર્યું. તમે ઉલ્વટમાં કુશળ ત્યારે તેના (નાવના) યોગે જળપ્રવાહુમાંથી ઉડીને ઇશ્વર તરફ ધ્યાન રાખનાર તે ભક્તસહિત તમે ઉપરનીકળી ગયા. ૫ (૨૭)

તુગ્રના પુત્રને મહાસાગરમાં ફેંકી દીધો હતો જ્યાં "આદ્ય અંત કાંઇ નહીં" એવા ઘોર અંધકારમાં તે ગુલાંટીઓ ખાતો હતો ત્યારે અશ્વીદેવ સ્વપ્રેરણાએ ચલાવેલાને સમુદ્રમાં (જેનો ઘણોજ આગ્રય) પ્રિય લાગે એવી ચાર નૌકાઓ જુઓ! તેને પાર લઇ જાય છે. ૬

---

३ हे दस्रा अत्र किम् कृणुथः, किम् आसाथे, (अय) जनः यः कश्चित् अहविः महीयते [च] [तद्] अति क्रमिष्टम्, पणेः असुं जुरतम्, वचस्यवे विप्राय (भे) ज्योतिः कृणुतम्।

४ रायतः शुनः अभितः जम्भयतम्, हतम् मृधः, हे अश्विना, (ए) तानि विदथुः। जरितुः वाचं वाच रत्निनीम् कृतम्, हे नासत्या (युवाम्) उभा मम शंसम् अवतम्।

५ युवम् तौग्र्याय सिन्धुषु, आत्मन्वन्तम् पक्षिणम् प्लवम् (एकम्) कम् चक्रथुः। येन सुपत्नी (युवाम्) महः क्षोदसः पेतथुः देवत्रा मनसा (भक्तेन सह च) निरूहथुः।

६ अप्स्वन्तः अवविद्ध तौग्र्यम् अनारम्भणे तमसि च प्रविद्धम् जठरस्य जुष्टाः अश्विभ्याम् इषिताः चतस्रः नावः उत् पारयन्ति (पश्य)॥

આતુર થયેલા તુગ્રપુત્રે જેને બાથમાં પકડયું ને સમુદ્રના મધ્ય ભાગમાં તદ્દન નિશ્ચલ ઉભું રહ્યું તે વૃક્ષ તે કયું હશે વારૂ? (તેના યોગે) થાક લઇને નીચે પડતાં પશુને પોતાને ટેકી રાખવા માટે જાણે પાંખોજ મળી હોય તેના સમાન થયું. હે અશ્વીદેવ! તે પ્રમાણે તમે તેને બચાવ્યો તેના લીધે તમારી કીર્તિ ચિરંકાળ રહી. ૭

. વીર્યશાળી ને સત્યસ્વરૂપ હે અશ્વી અમે માનપુત્રોએ જે સ્તવન કર્યું છે તે તમને પ્રિય લાગો. જ્યાં સોમ અર્પણ થાય છે એવાજ ઠેકાણે તાત્કાળ ફળરૂપ થનાર (તમારો) ઉત્સાહપ્રદ આશરો અમને મળો. ૮ (૨૮)

સૂક્ત ૧૮૩.

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता अश्विन ॥

વીર્ય સંપન્ન હે અશ્વીદેવ! મન કરતાં પણ જેનો વેગ વધારે (છે) જેને ત્રણ બેઠકો ને પૈડાં પણ ત્રણજ છે એવો તે તમારો રથ જોડીને તૈયાર કરો. પક્ષી પોતાની પાંખોથી સણસણાટ ઉડે છે તે પ્રમાણે ત્રણે તત્વોથીયુક્ત એવો જે તમારો રથ તેના પર બેસીને સદાચારરત ભક્તના ઘેર તમે જાઓ છો. ૧

(તમારી દયાનું) સામર્થ્ય બતાવવાની મંછા ધરીને જ્યારે તમે પોતાના રથમાં બીરાજો છો ત્યારે તે પણ પૃથ્વિ તરફ ઘણીજ ઝડપથી સરળતાથી આવે છે. તો જે પ્રમાણે તમે આકાશકન્યા ઉષા તેના સાથે જાઓ છો તે પ્રમાણે (અમે ગાયેલી) આ તમારી મનોહર સ્તુતિ પણ તમારા પોતાના સંગે જાઓ. ૨

---

૭ यम् नाधितः तौग्र्यः पर्यषस्वजत् (स) अर्णसः मध्ये निष्ठितः वृक्षः कस्वित्? (येन) पतरोः मृगस्य आरभे पर्णा इव (अभवत्), हे अश्विनौ (एवम् युवाम् तम्) श्रोमताय (एन) कम् उत् ऊहथुः।

८ हे नरा नासत्यौ यद् मानासः वाम् उचथम् अवोचन् तत् वाम् अनुरयात्। अद्य अस्मात् सोम्यात् सदसः, इषम् जीरदानुम् वृजनम् विद्याम।

१ हे वृषणा मनसः यः जवीयान् यः त्रिवन्धुरः त्रिचक्रश्च (रथः) तं युञ्जाथाम्। येन त्रिधातुना (रथेन) विः पर्णैः न, (युवाम्) पतथ, सुकृतः दुरोणम् च उपयाथः।

२ यत् क्रतुमन्ता (युवाम्) पृथ्वे अनुतिष्ठथः (तत् स) रथः (अपि) अभिक्षाम् यत् सुकृत् वर्तेते। (यथा युवाम्) वपुष्या दिवः दुहिता उषसा सचेथे (तथा) इयम् गीः (व) वपुः सचताम्।

જે તમારો આ રથ (સ્તોત્રો) અર્પણ કરેલા હવિ વડે ભરપૂર ભરાઇ ગયો છે, (તે) તમારા ગુણે તદન સરળ ચાલે છે. તેવા આ રથમાં બેસો. હે શૂરવીર ને સત્યસ્વરૂપ અશ્વી આપના રથપર આરૂઢ થઈને તમે તમારા ભક્તને અને તેના પુત્ર પૌત્રોને ઉત્કર્ષવૃદ્ધિની પ્રેરણા કરવાને તેના ઘેર જાઓ છો. ૩

તમોને જે (હિંસક) વરૂ ને (અરણ્યપશુ) વરૂણી તે બન્ને અમારા ઉપર તૂટી પડે નહીં. અપમાન તમે અમને ન. અમને વિસારી બીજી તરફ ગુપ્ત થશો મા. જુઓ આ તમારો હવિર્ભાગ અહિંયા રચ્યો છે. સદા પરાક્રમી હે અશ્વી! જુઓ આ મધુર રસ વડે ભરેલાં પાત્રો સુદ્ધા તમારા માટેજ છે. ૪

અદ્ભુત પરાક્રમી! હે અશ્વીદેવ ગૌતમઋષિ પુરૂમિળ્હ અને અગ્નિઋષિ તેઓ પણ કૃપા થાય તે માટે હવિ અર્પણ કરીને તમારૂં ધ્યાન ધરતા હોય છે. તો હે નાસત્ય દેવો! મનુષ્ય તદન સરળ ધોરીયોજ દૃષ્ટિ પ્રાપ્તિના માર્ગે લાગે છે તે પ્રમાણે મારી હાક સાંભળીને તમે મારી તદન પાસે આવો. ૫

અમે હવે (અજ્ઞાન) અંધકારની પેલી પાર જઇ પહોંચ્યા છીએ, ત્યારે હે અશ્વીદેવ (યથામતિ) કરેલા આ તમારા ગુણવર્ણન તમનેજ અર્પણ થાઓ. દિવ્યજનોને પ્રિય એવા માર્ગે અહીંઆ અમારા તરફ આવો એટલે તાત્કાળ ફળરૂપ થનાર એવા (તમારો) આશ્રય અમને મળે. ६ (२९) (४)

સમાપ્ત અધ્યાય ૮.

---

३ यो (इन्द्र) वाम् रथ हविष्मान् गानि अनुवर्तते (तम्) युवाम् आ तिष्ठतम्। हे नासत्या, येन (भक्तस्य) वर्तिः, तमेने तनयत्वच इत्यथ य य ।

४ वाम् (कोन.) वृकः (अभमन) मा, वृकी (अरण्या अपि) मा आ दधर्षीत्, मा परिवृक्तम् उत मा अति धक्तम्। अय वा नाम निहित. इमम् गा, हे दस्रौ इमे वाम् मधूनाम् निधय ।

५ हे दस्रा, गोतम पुरुमीळ्ह अत्रिः हविष्मान् युवान् अवसे हवते । वन्दा ऋजुरेव दिशान् दिशो न हे नासत्या, मे हवान् उप आयातम्।

६ तमः अस्य तमा पारं अतारिष्म, हे अश्विन, (अयम्) स्तोमो (पि) वाम् प्रति अधायि (तद) देवयानैः पथिभिः इह आ यातम्, (येन) इषम् वीरवतीम् दानम् विद्याम ।

॥ अथ द्वितीयाष्टके पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ १८४ ॥ ऋषिः-अगस्त्य । देवता-अश्विनौ । छन्द-त्रिष्टुप् ।

॥ १८४ ॥ ता वामद्य तावपरं हुवेमोच्छन्त्यामुषसि वह्निरुक्थैः ।
नासत्या कुहं चित्सन्तावर्यो दिवो नपाता सुदास्तराय ॥ १ ॥
अस्मे ऊ षु वृषणा मादयेथामुत्पणीँर्हतमूर्म्या मदन्ता ।
श्रुतं मे अच्छोक्तिभिर्मतीनामेष्टा नरा निचेतारा च कर्णैः ॥ २ ॥
श्रिये पूषन्निषुकृतेव देवा नासत्या वहतुं सूर्यायाः ।
वच्यन्ते वां ककुहा अप्सु जाता युगा जूर्णेव वरुणस्य भूरेः ॥ ३ ॥
अस्मे सा वां माध्वी रातिरस्तु स्तोमं हिनोतं मान्यस्य कारोः ।
अनु यद्वां श्रवस्या सुदानू सुवीर्याय चर्षणयो मदन्ति ॥ ४ ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

ता । वां । अद्य । तौ । अपरं । हुवेम । उच्छंत्यां । उषसि । वह्निः । उक्थैः । नासत्या । कुहं । चित् । संतौ । अर्यः । दिवः । नपाता । सुदाःऽतराय ॥ १ ॥ अस्मे इति । ऊं इति । सु । वृषणा । मादयेथां । उत् । पणीन् । हतं । ऊर्म्या । मदंता । श्रुतं । मे । अच्छोक्तिऽभिः । मतीनां । एष्टा । नरा । निऽचेतारा । च । कर्णैः ॥ २ ॥ श्रिये । पूषन् । इषुकृताऽइव । देवा । नासत्या । वहतुं । सूर्यायाः । वच्यंते । वां । ककुहाः । अप्ऽसु । जाताः । युगा । जूर्णाऽइव । वरुणस्य । भूरेः ॥ ३ ॥ अस्मे इति । सा । वां । माध्वी इति । रातिः । अस्तु । स्तोमं । हिनोतं । मान्यस्य । कारोः । अनु । यत् । वां । श्रवस्या । सुदानू इति सुऽदानू । सुऽवीर्याय । चर्षणयः । मदंति ॥ ४ ॥

एष वां स्तोमो अश्विनावकारि मानेभिर्मघवाना सुवृक्ति ।
यातं वर्तिस्तनयाय त्मने चागस्त्ये नासत्या मदन्ता ॥ ५ ॥
अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि ।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १८५ ॥ ऋषिः—अगस्त्यः । देवता—द्यावापृथिव्यौ । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१८५॥ कतरा पूर्वा कतरापरायोः कथा जाते कवयः को वि वेद ।
विश्वं त्मना बिभृतो यद्ध नाम वि वर्तेते अहनी चक्रियेव ॥ १ ॥
भूरिं द्वे अचरन्ती चरन्तं पद्वन्तं गर्भमपदी दधाते ।
नित्यं न सूनुं पित्रोरुपस्थे द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ २ ॥

एषः । वाम् । स्तोमः । अश्विनौ । अकारि । मानेभिः । मघऽवाना । सुऽवृक्ति । यातम् । वर्तिः । तनयाय । त्मने । च । अगस्त्ये । नासत्या । मदन्ता ॥ ५ ॥ अतारिष्म । तमसः । पारम् । अस्य । प्रति । वाम् । स्तोमः । अश्विनौ । अधायि । आ । इह । यातम् । पथिऽभिः । देवऽयानैः । विद्याम । इषम् । वृजनम् । जीरऽदानुम् ॥ ६ ॥ १ ॥

कतरा । पूर्वा । कतरा । अपरा । अयोः । कथा । जाते इति । कवयः । कः । वि । वेद । विश्वम् । त्मना । बिभृतः । यत् । ह । नाम । वि । वर्तेते इति । अहनी इति । चक्रियाऽइव ॥ १ ॥ भूरिम् । द्वे इति । अचरन्ती इति । चरन्तम् । पत्ऽवन्तम् । गर्भम् । अपदी इति । दधाते इति । नित्यम् । न । सूनुम् । पित्रोः । उपऽस्थे । द्यावा । रक्षतम् । पृथिवी इति । नः । अभ्वात् ॥ २ ॥

अनेहो दात्रमदितेरनर्वं हुवे स्वर्वदवधं नमस्वत् ।
तद्रोदसी जनयतं जरित्रे द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ३ ॥
अतप्यमाने अवसावन्ती अनु ष्याम रोदसी देवपुत्रे ।
उभे देवानामुभयेभिरह्नां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ४ ॥
सङ्गच्छमाने युवती समन्ते स्वसारा जामी पित्रोरुपस्थे ।
अभिजिघ्रन्ती भुवनस्य नाभिं द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ५ ॥ २ ॥
उर्वी सद्मनी बृहती ऋतेन हुवे देवानामवसा जनित्री ।
दधाते ये अमृतं सुप्रतीके द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ६ ॥

अनेहः । दात्रं । अदितेः । अनर्वं । हुवे । स्वःऽवत् । अवधं । नमस्वत् । तत् । रोदसी इति । जनयतं । जरित्रे । द्यावा । रक्षतं । पृथिवी इति । नः । अभ्वात् ॥ ३ ॥ अतप्यमाने इति । अवसा । अवन्ती इति । अनु । स्याम । रोदसी इति । देवपुत्रे इति देवऽपुत्रे ॥ उभे इति । देवानां । उभयेभिः । अह्नां । द्यावा । रक्षतं । पृथिवी इति । नः । अभ्वात् ॥ ४ ॥ संगच्छमाने इति संऽगच्छमाने । युवती इति । समन्ते इति संऽअन्ते । स्वसारा । जामी इति । पित्रोः । उपऽस्थे । अभिजिघ्रन्ती इत्यभिऽजिघ्रन्ती । भुवनस्य । नाभिं । द्यावा । रक्षतं । पृथिवी इति । नः । अभ्वात् ॥ ५ ॥ २ ॥ उर्वी इति । सद्मनी इति । बृहती इति । ऋतेन । हुवे । देवानां । अवसा । जनित्री इति । दधाते इति । ये इति । अमृतं । सुप्रतीके इति सुऽप्रतीके । द्यावा । रक्षतं । पृथिवी इति । नः । अभ्वात् ॥ ६ ॥

उर्वी पृथ्वी बहुले दूरेअन्ते उप ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन् ।
दधाते ये सुभगे सुप्रतूर्ती द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ७ ॥
देवान्वा यच्चकृमा कच्चिदागः सखायं वा सदमिज्जास्पतिं वा ।
इयं धीर्भूया अवयानमेषां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ८ ॥
उभा शंसा नर्या मामविष्टामुभे मामूती अवसा सचेताम् ।
भूरि चिदर्यः सुदास्तरायेषा मदन्त इषयेम देवाः ॥ ९ ॥
ऋतं दिवे तदवोचं पृथिव्या अभिश्रावाय प्रथमं सुमेधाः ।
पातामवद्याद्दुरितादभीके पिता माता च रक्षतामवोभिः ॥ १० ॥
इदं द्यावापृथिवी सत्यमस्तु पितर्मातर्यदिहोपब्रुवे वाम् ।
भूतं देवानामवमे अवोभिर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ३ ॥

उर्वी इति । पृथ्वी इति । बहुले इति । दूरेअंते इति दूरेऽअंते । उप । ब्रुवे । नमसा । यज्ञे । अस्मिन् । दधाते इति । ये इति । सुभगे इति सुऽभगे । सुप्रतूर्ती इति सुऽप्रतूर्ती । द्यावा । रक्षतं । पृथिवी इति । नः । अभ्वात् ॥ ७ ॥ देवान् । वा । यत् । चकृम । कत् । चित् । आगः । सखायं । वा । सदं । इत् । जाःऽपतिं । वा । इयं । धीः । भूयाः । अवऽयानं । एषां । द्यावा । रक्षतं । पृथिवी इति । नः । अभ्वात् ॥ ८ ॥ उभा । शंसा । नर्या । मां । अविष्टां । उभे इति । मां । ऊती इति । अवसा । सचेतां । भूरि । चित् । अर्यः । सुदाःऽतराय । इषा । मदंतः । इषयेम । देवाः ॥ ९ ॥ ऋतं । दिवे । तत् । अवोचं । पृथिव्यै । अभिऽश्रावाय । प्रथमं । सुऽमेधाः । पातां । अवद्यात् । दुःऽइतात् । अभीके । पिता । माता । च । रक्षतां । अवःऽभिः ॥ १० ॥ इदं । द्यावापृथिवी इति । सत्यं । अस्तु । पितः । मातः । यत् । इह । उपऽब्रुवे । वां । भूतं । देवानां । अवमे इति । अवःऽभिः । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ११ ॥ ३ ॥

॥ १८६ ॥ ऋषि–अगस्त्यः । देवता–विश्वेदेवाः । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥१८६॥ आ न इळाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु ।
अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा ॥ १ ॥
आ नो विश्व आस्क्रा गमन्तु देवा मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः ।
भुवन्यथा नो विश्वे वृधासः करन्त्सुषाहा विथुरं न शवः ॥ २ ॥
प्रेष्ठं वो अतिथिं गृणीषेऽग्निं शस्तिभिस्तुर्वणिः सजोषाः ।
असद्यथा नो वरुणः सुकीर्तिरिषश्च पर्षदरिगूर्तः सूरिः ॥ ३ ॥
उप व एषे नमसा जिगीषोषासानक्ता सुदुघेव धेनुः ।
समाने अहन्विमिमानो अर्कं विषुरूपे पयसि सस्मिन्नूधन् ॥ ४ ॥

आ । नः । इळाभिः । विदथे । सुऽशस्ति । विश्वानरः । सविता । देवः । एतु । अपि । यथा । युवानः । मत्सथ । नः । विश्वं । जगत् । अभिऽपित्वे । मनीषा ॥ १ ॥ आ । नः । विश्वे । आस्क्राः । गमंतु । देवाः । मित्रः । अर्यमा । वरुणः । सऽजोषाः । भुवन् । यथा । नः । विश्वे । वृधासः । करन् । सुऽसहा । विथुरं । न । शवः ॥ २ ॥ प्रेष्ठं । वः । अतिथिं । गृणीषे । अग्निं । शस्तिऽभिः । तुर्वणिः । सऽजोषाः । असत् । यथा । नः । वरुणः । सुऽकीर्तिः । इषः । च । पर्षत् । अरिऽगूर्तः । सूरिः ॥ ३ ॥ उप । वः । आ । इषे । नमसा । जिगीषा । उषसानक्ता । सुदुघाऽइव । धेनुः । समाने । अहन् । विऽमिमानः । अर्कं । विषुऽरूपे । पयसि । सस्मिन् । ऊधन् ॥ ४ ॥

उत नोऽहिर्बुध्न्योऽमयस्कः शिशुं न पिप्युषीव वेति सिन्धुः ।
येन नपातमपां जुनाम मनोजुवो वृषणो यं वहन्ति ॥ ५ ॥ ४ ॥
उत न ईं त्वष्टा गन्त्वच्छा स्मत्सूरिभिरभिपित्वे सजोषाः ।
आ वृत्रहेन्द्रश्चर्षणिप्रास्तुविष्टमो नरां न इह गम्याः ॥ ६ ॥
उत न ईं मतयोऽश्वयोगाः शिशुं न गावस्तरुणं रिहन्ति ।
तमीं गिरो जनयो न पत्नीः सुरभिष्टमं नरां नसन्त ॥ ७ ॥
उत न ईं मरुतो वृद्धसेनाः स्मद्रोदसी समनसः सदन्तु ।
पृषदश्वासोऽवनयो न रथा रिशादसो मित्रयुजो न देवाः ॥ ८ ॥
प्र नु यदेषां महिना चिकित्रे प्र युञ्जते प्रयुजस्ते सुवृक्ति ।
अध यदेषां सुदिने न शरुर्विश्वमेरिणं प्रुषायन्त सेनाः ॥ ९ ॥

उत । नः । अहिः । बुध्न्यः । मयः । करिति कः । शिशुं । न । पिप्युषीऽइव । वेति । सिंधुः । येन । नपातं । अपां । जुनाम । मनःऽजुवः । वृषणः । यं । वहंति ॥ ५ ॥ ४ ॥ उत । नः । ईं । त्वष्टा । आ । गंतु । अच्छ । स्मत् । सूरिऽभिः । अभिऽपित्वे । सऽजोषाः । आ । वृत्रऽहा । इंद्रः । चर्षणिऽप्राः । तुविःऽतमः । नरां । नः । इह । गम्याः ॥ ६ ॥ उत । नः । ईं । मतयः । अश्वऽयोगाः । शिशुं । न । गावः । तरुणं । रिहंति । तं । ईं । गिरः । जनयः । न । पत्नीः । सुरभिःऽतमं । नरां । नसंत ॥ ७ ॥ उत । नः । ईं । मरुतः । वृद्धऽसेनाः । स्मत् । रोदसी इति । सऽमनसः । सदंतु । पृषत्ऽअश्वासः । अवनयः । न । रथाः । रिशादसः । मित्रऽयुजः । न । देवाः ॥ ८ ॥ प्र । नु । यत् । एषां । महिना । चिकित्रे । प्र । युंजते । प्रऽयुजः । ते । सुऽवृक्ति । अध । यत् । एषां । सुऽदिने । न । शरुः । विश्वं । आ । इरिणं । प्रुषायंत । सेनाः ॥ ९ ॥

प्रो अश्विनावर्वसे कृणुध्वं प्र पूषणं स्वर्तवसो हि सन्ति ।
अद्वेषो विष्णुर्वात ऋभुक्षा अच्छा सुम्नाय ववृतीय देवान् ॥ १० ॥
इयं सा वो अस्मे दीधितिर्यजत्रा अपिप्राणी च सदनी च भूयाः ।
नि या देवेषु यतते वसूयुर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥ ९ ॥

॥ १८७ ॥ ऋषि-अगस्त्य । देवता-अन्नस्तुति । छन्द-गायत्री ॥

॥ १८७ ॥ पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम् ।
यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रम् विपर्वमर्दयत् ॥ १ ॥
स्वादो पितो मधो पितो वयं त्वा ववृमहे ।
अस्माकमविता भव ॥ २ ॥

प्रो इति । अश्विनौ । अवसे । कृणुध्वम् । प्र । पूषणम् । स्वऽतवसः । हि । सन्ति । अद्वेषः । विष्णुः । वातः । ऋभुक्षाः । अच्छ । सुम्नाय । ववृतीय । देवान् ॥ १० ॥ इयम् । सा । वः । अस्मे इति । दीधितिः । यजत्राः । अपिऽप्राणी । च । सदनी । च । भूयाः । नि । या । देवेषु । यतते । वसुऽयुः । विद्याम । इषम् । वृजनम् । जीरऽदानुम् ॥ ११ ॥ ९ ॥

पितुम् । नु । स्तोषम् । महः । धर्माणम् । तविषीम् । यस्य । त्रितः । वि । ओजसा । वृत्रम् । विऽपर्वम् । अर्दयत् ॥ १ ॥ स्वादो इति । पितो इति । मधो इति । पितो इति । वयम् । त्वा । ववृमहे । अस्माकम् । अविता । भव ॥ २ ॥

उप नः पितवा चर शिवः शिवाभिरूतिभिः ।
मयोभुरद्विषेण्यः सखा सुशेवो अद्वयाः ॥ ३ ॥
तव त्ये पितो रसा रजांस्यनु विष्ठिताः ।
दिवि वाता इव श्रिताः ॥ ४ ॥
तव त्ये पितो ददतस्तव स्वादिष्ठ ते पितो ।
प्र स्वाद्मानो रसानां तुविग्रीवा इवेरते ॥ ५ ॥ ६ ॥
त्वे पितो महानां देवानां मनो हितम् ।
अकारि चारु केतुना तवाहिमवसावधीत् ॥ ६ ॥
यददो पितो अजगन्विवस्व पर्वतानाम् ।
अत्रा चिन्नो मधो पितोऽरं भक्षाय गम्याः ॥ ७ ॥
यदपामोषधीनां परिंशमारिशामहे ।
वातापे पीव इद्भव ॥ ८ ॥

उप । नः । पितो इति । आ । चर । शिवः । शिवाभिः । ऊतिऽभिः । मयःऽभुः । अद्विषेण्यः । सखा । सुऽशेवः । अद्वयाः ॥ ३ ॥ तव । त्ये । पितो इति । रसाः । रजांसि । अनु । विऽस्थिताः । दिवि । वाताःऽइव । श्रिताः ॥ ४ ॥ तव । त्ये । पितो इति । ददतः । तव । स्वादिष्ठ । ते । पितो इति । प्र । स्वाद्मानः । रसानां । तुविग्रीवाःऽइव । ईरते ॥ ५ ॥ ६ ॥ त्वे इति । पितो इति । महानां । देवानां । मनः । हितं । अकारि । चारु । केतुना । तव । अहिं । अवसा । अवधीत् ॥ ६ ॥ यत् । अदः । पितो इति । अजगन् । विवस्व । पर्वतानां । अत्र । चित् । नः । मधो इति । पितो इति । अरं । भक्षाय । गम्याः ॥ ७ ॥ यत् । अपां । ओषधीनां । परिंशं । आऽरिशामहे । वातापे । पीवः । इत् । भव ॥ ८ ॥

यत्ते सोम गवांशिरो यवांशिरो भजांमहे ।
वातांपे पीव इद्भव ॥ ९ ॥
करम्भ ओषधे भव पीवो वृक्क उदारथिः ।
वातांपे पीव इद्भव ॥ १० ॥
तं त्वा वयं पितो वचोंभिर्गावो न हव्या सुषूदिम ।
देवेभ्यंस्त्वा सधमादंमस्मभ्यं त्वा सधमादंम् ॥ ११ ॥ ७ ॥

॥ १८८ ॥ ऋषिः—अगस्त्यः । देवता—आप्रियः । छन्दः—गायत्री ॥

॥ १८८ ॥ समिद्धो अद्य राजसि देवो देवैः सहस्रजित् ।
दूतो हव्या कविर्वह ॥ १ ॥
तनूंनपादृतं यते मध्वां यज्ञः समंज्यते ।
दधंत्सहस्रिणीरिषंः ॥ २ ॥
आजुह्वांनो न ईड्यों देवाँ आ वक्षि यज्ञियान् ।
अग्ने सहस्रसा असि ॥ ३ ॥

यत् । ते । सोम । गोऽआंशिरः । यवंऽआशिरः । भजांमहे । वातांपे । पीवंः । इव । भव ॥ ९ ॥ करंभः । ओषधे । भव । पीवंः । वृक्कः । उदारथिः । वातांपे । पीवंः । इव । भव ॥ १० ॥ तं । त्वा । वयं । पितो इति । वचःऽभिः । गावंः । न । हव्या । सुसूदिम । देवेभ्यंः । त्वा । सधऽमादं । अस्मभ्यं । त्वा । सधऽमादं ॥ ११ ॥ ७ ॥

संऽइंद्धः । अद्य । राजसि । देवः । देवैः । सहस्रऽजित् । दूतः । हव्या । कविः । वह ॥ १ ॥ तनूंऽनपात् । ऋतं । यते । मध्वां । यज्ञः । सं । अज्यते । दधंत् । सहस्रिणीः । इषंः ॥ २ ॥ आऽजुह्वांनः । नः । ईड्यंः । देवान् । आ । वक्षि । यज्ञियान् । अग्ने । सहस्रऽसाः । असि ॥ ३ ॥

प्राचीनं बर्हिरोजसा सहस्रवीरमस्तृणन् । यत्रादित्या विराजथ ॥ ४ ॥
विराट् सम्राड्विभ्वीः प्रभ्वीर्बह्वीश्च भूयसीश्च याः ।
दुरो घृतान्यक्षरन् ॥ ५ ॥ ८ ॥
सुरुक्मे हि सुपेशसाधि श्रिया विराजतः । उपासावेह सीदताम् ॥ ६ ॥
प्रथमा हि सुवाचसा होतारा दैव्या कवी ।
यज्ञं नो यक्षतामिमम् ॥ ७ ॥
भारतीळे सरस्वति या वः सर्वा उपब्रुवे । ता नश्चोदयत श्रिये ॥ ८ ॥
त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः पशून्विश्वान्त्समानजे ।
तेषां नः स्फातिमा यज ॥ ९ ॥
उप त्मन्या वनस्पते पाथो देवेभ्यः सृज । अग्निर्हव्यानि सिष्वदत् ॥ १० ॥
पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समज्यते । स्वाहाकृतीषु रोचते ॥ ११ ॥ ९ ॥

प्राचीनं । बर्हिः । ओजसा । सहस्रऽवीरं । अस्तृणन् । यत्र । आदित्याः । विऽराजथ ॥ ४ ॥ विऽराट् । सम्ऽराट् । विऽभ्वीः । प्रऽभ्वीः । बह्वीः । च । भूयसीः । च । याः । दुरः । घृतानि । अक्षरन् ॥ ५ ॥ ८ ॥ सुरुक्मे इति सुऽरुक्मे । हि । सुऽपेशसा । अधि । श्रिया । विऽराजतः । उषसौ । आ । इह । सीदतां ॥ ६ ॥ प्रथमा । हि । सुऽवाचसा । होतारा । दैव्या । कवी इति । यज्ञं । नः । यक्षतां । इमं ॥ ७ ॥ भारति । इळे । सरस्वति । याः । वः । सर्वाः । उपऽब्रुवे । ताः । नः । चोदयत । श्रिये ॥ ८ ॥ त्वष्टा । रूपाणि । हि । प्रऽभुः । पशून् । विश्वान् । सम्ऽआनजे । तेषां । नः । स्फातिं । आ । यज ॥ ९ ॥ उप । त्मन्या । वनस्पते । पाथः । देवेभ्यः । सृज । अग्निः । हव्यानि । सिस्वदत् ॥ १० ॥ पुरःऽगाः । अग्निः । देवानां । गायत्रेण । सं । अज्यते । स्वाहाऽकृतीषु । रोचते ॥ ११ ॥ ९ ॥

॥ १८९ ॥ ऋषिः—अगस्त्यः । देवता—अग्निः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१८९॥ अग्ने नयं सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम ॥ १ ॥
अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान्त्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा ।
पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः ॥ २ ॥
अग्ने त्वमस्मद्युयोध्यमीवा अनग्नित्रा अभ्यमन्त कृष्टीः ।
पुनरस्मभ्यं सुविताय देव क्षां विश्वेभिरमृतेभिर्यजत्र ॥ ३ ॥
पाहि नो अग्ने पायुभिरजस्रैरुत प्रिये सदन आ शुशुक्वान् ।
मा ते भयं जरितारं यविष्ठ नूनं विदन्मापरं सहस्वः ॥ ४ ॥
मा नो अग्नेऽव सृजो अघायाविष्यवे रिपवे दुच्छुनायै ।
मा दत्वते दशते मादते नो मा रीषते सहसावन्परा दाः ॥ ५ ॥ १० ॥

अग्ने । नयं । सुऽपथा । राये । अस्मान् । विश्वानि । देव । वयुनानि । विद्वान् । युयोधि । अस्मत् । जुहुराणं । एनः । भूयिष्ठां । ते । नमःऽउक्तिं । विधेम ॥ १ ॥ अग्ने । त्वं । पारय । नव्यः । अस्मान् । स्वस्तिऽभिः । अति । दुःऽगानि । विश्वा । पूः । च । पृथ्वी । बहुला । नः । उर्वी । भव । तोकाय । तनयाय । शं । योः ॥ २ ॥ अग्ने । त्वं । अस्मत् । युयोधि । अमीवाः । अनग्निऽत्राः । अभिऽअमंत । कृष्टीः । पुनः । अस्मभ्यं । सुविताय । देव । क्षां । विश्वेभिः । अमृतेभिः । यजत्र ॥ ३ ॥ पाहि । नः । अग्ने । पायुऽभिः । अजस्रैः । उत । प्रिये । सदने । आ । शुशुक्वान् । मा । ते । भयं । जरितारं । यविष्ठ । नूनं । विदत् । मा । अपरं । सहस्वः ॥ ४ ॥ मा । नः । अग्ने । अव । सृजः । अघाय । अविष्यवे । रिपवे । दुच्छुनायै । मा । दत्वते । दशते । मा । अदते । नः । मा । रिषते । सहसाऽवन् । परा । दाः ॥ ५ ॥ १० ॥

वि घ त्वावाँ ऋतजात यंसद्गृणानो अग्ने तन्वे३वरूथम् ।
विश्वाद्रिरिक्षोरुत वा निनित्सोरभिहुतामसि हि देव विष्पट् ॥ ६ ॥
त्वं ताँ अग्न उभयान्वि विद्वान्वेषि प्रपित्वे मनुषो यजत्र ।
अभिपित्वे मनवे शास्यो भूर्मर्मृजेन्य उशिग्भिर्नाक्रः ॥ ७ ॥
अवोचाम निवचनान्यस्मिन्मानस्य सूनुः सहसाने अग्नौ ।
वयं सहस्रमृषिभिः सनेम विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ १९० ॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–बृहस्पतिः । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ १९० ॥ अनर्वाणं वृषभं मन्द्रजिह्वं बृहस्पतिं वर्धया नव्यमर्कैः ।
गाथान्यः सुरुचो यस्य देवा आशृण्वन्ति नवमानस्य मर्ताः ॥ १ ॥
तमृत्विया उप वाचः सचन्ते सर्गो न यो देवयतामसर्जि ।
बृहस्पतिः स ह्यञ्जो वरांसि विभ्वाभवत्समृते मातरिश्वा ॥ २ ॥

वि । घ । त्वाऽवान् । ऋतऽजात । यंसत् । गृणानः । अग्ने । तन्वे । वरूथं । विश्वात् । रिरिक्षोः । उत । वा । निनित्सोः । अभिऽह्रुतां । असि । हि । देव । विष्पट् ॥ ६ ॥ त्वं । तान् । अग्ने । उभयान् । वि । विद्वान् । वेषि । प्रऽपित्वे । मनुषः । यजत्र । अभिऽपित्वे । मनवे । शास्यः । भूः । मर्मृजेन्यः । उशिक्ऽभिः । न । अक्रः ॥ ७ ॥ अवोचाम । निऽवचनानि । अस्मिन् । मानस्य । सूनुः । सहसाने । अग्नौ । वयं । सहस्रं । ऋषिऽभिः । सनेम । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥ ८ ॥ ११ ॥

अनर्वाणं । वृषभं । मंद्रऽजिह्वं । बृहस्पतिं । वर्धय । नव्यं । अर्कैः । गाथान्यः । सुऽरुचः । यस्य । देवाः । आऽशृण्वंति । नवमानस्य । मर्ताः ॥ १ ॥ तं । ऋत्वियाः । उप । वाचः । सचंते । सर्गः । न । यः । देवऽयता । असर्जि । बृहस्पतिः । सः । हि । अंजः । वरांसि । विऽभ्वा । अभवत् । सं । ऋते । मातरिश्वा ॥ २ ॥

उपस्तुतिं नमस उद्यतिं च श्लोकं यंसत्सवितेव प्र बाहू ।
अस्य क्रत्वाहन्यो३यो अस्ति मृगो न भीमो अरक्षसस्तुविष्मान् ॥ ३ ॥
अस्य श्लोको दिवीयते पृथिव्यामत्यो न यंसद्यक्षभृद्विचेताः ।
मृगाणां न हेतयो यन्ति चेमा बृहस्पतेरहिमायाँ अभि द्यून् ॥ ४ ॥
ये त्वा देवोस्रिकं मन्यमानाः पापा भद्रमुपजीवन्ति पज्राः ।
न दूढ्ये३अनु ददासि वामं बृहस्पते चयस इत्पियारुम् ॥ ५ ॥ १२ ॥
सुप्रैतुः सूयवसो न पन्था दुर्नियन्तुः परिप्रीतो न मित्रः ।
अनर्वाणो अभि ये चक्षते नोऽपीवृता अपोर्णुवन्तो अस्थुः ॥ ६ ॥
सं यं स्तुभोऽवनयो न यन्ति समुद्रं न स्रवतो रोधचक्राः ।
स विद्वाँ उभयं चष्टे अन्तर्बृहस्पतिस्तर आपश्च गृध्रः ॥ ७ ॥

उपऽस्तुतिं । नमसः । उत्ऽयतिं । च । श्लोकं । यंसत् । सविताऽइव । प्र । बाहू इति । अस्य । क्रत्वा । अहन्यः । यः । अस्ति । मृगः । न । भीमः । अरक्षसः । तुविष्मान् ॥ ३ ॥ अस्य । श्लोकः । दिवि । ईयते । पृथिव्या । अत्यः । न । यंसत् । यक्षऽभृत् । विऽचेताः । मृगाणां । न । हेतयः । यंति । च । इमाः । बृहस्पतेः । अहिऽमायान् । अभि । द्यून् ॥ ४ ॥ ये । त्वा । देव । उस्रिकं । मन्यमानाः । पापाः । भद्रं । उपऽजीवंति । पज्राः । न । दुःऽध्ये । अनु । ददासि । वामं । बृहस्पते । चयसे । इत् । पियारुं ॥ ५ ॥ १२ ॥ सुऽप्रैतुः । सुऽयवसः । न । पंथाः । दुःऽनियंतुः । परिऽप्रीतः । न । मित्रः । अनर्वाणः । अभि । ये । चक्षते । नः । अपिऽवृताः । अपऽऊर्णुवंतः । अस्थुः ॥ ६ ॥ सं । यं । स्तुभः । अवनयः । न । यंति । समुद्रं । न । स्रवतः । रोधऽचक्राः । सः । विद्वान् । उभयं । चष्टे । अंतः । बृहस्पतिः । तरः । आपः । च । गृध्रः ॥ ७ ॥

एवा महस्तुविजातस्तुविष्मान्बृहस्पतिर्वृषभो धायि देवः ।
स नः स्तुतो वीरवद्धातु गोमद्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ १९१ ॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–सूर्या । छन्द–अनुष्टुप् ॥

॥१९१॥ कङ्कतो न कङ्कतोऽथो सतीनकङ्कतः ।
द्वाविति प्लुषी इति न्यदृष्टा अलिप्सत ॥ १ ॥
अदृष्टान्हन्त्यायत्यथो हन्ति परायती ।
अथो अवघ्नती हन्त्यथो पिनष्टि पिंषती ॥ २ ॥
शरासः कुशरासो दर्भासः सैर्या उत ।
मौञ्जा अदृष्टा वैरिणाः सर्वे साकं न्यलिप्सत ॥ ३ ॥
नि गावो गोष्ठे असदन्नि मृगासो अविक्षत ।
नि केतवो जनानां न्यदृष्टा अलिप्सत ॥ ४ ॥
एत उ त्ये प्रत्यदृश्रन्प्रदोषं तस्करा इव ।
अदृष्टा विश्वदृष्टाः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ५ ॥ १४ ॥

एव । महः । तुविऽजातः । तुविष्मान् । बृहस्पतिः । वृषभः । धायि । देवः । सः । नः । स्तुतः । वीरऽवत् । धातु । गोऽमत् । विद्याम । इषं । वृजनं । जीरऽदानुं ॥८॥१३॥
कंकतः । न । कंकतः । अथो इति । सतीनऽकंकतः । द्वौ । इति । प्लुषी इति । इति । नि । अदृष्टाः । अलिप्सत ॥ १ ॥ अदृष्टान् । हंति । आऽयती । अथो इति । हंति । पराऽयती । अथो इति । अवऽघ्नती । हंति । अथो इति । पिनष्टि । पिंषती ॥ २ ॥ शरासः । कुशरासः । दर्भासः । सैर्याः । उत । मौंजाः । अदृष्टाः । वैरिणाः । सर्वे । साकं । नि । अलिप्सत ॥ ३ ॥ नि । गावः । गोऽस्थे । असदन् । नि । मृगासः । अविक्षत । नि । केतवः । जनानां । नि । अदृष्टाः । अलिप्सत ॥ ४ ॥ एते । ऊं इति । त्ये । प्रति । अदृश्रन् । प्रऽदोषं । तस्कराःऽइव । अदृष्टाः । विश्वऽदृष्टाः । प्रतिऽबुद्धाः । अभूतन ॥ ५ ॥ १४ ॥

द्यौर्वः पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातादितिः स्वसा ।
अदृष्टा विश्वदृष्टास्तिष्ठतेळयता सु कम् ॥ ६ ॥
ये अंस्या ये अङ्ग्याः सूचीका ये प्रकङ्कताः ।
अदृष्टाः किं चनेह वः सर्वे साकं नि जस्यत ॥ ७ ॥
उत्पुरस्तात्सूर्य एति विश्वदृष्टो अदृष्टहा ।
अदृष्टान्त्सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ८ ॥
उदपप्तदसौ सूर्यः पुरु विश्वानि जूर्वन् ।
आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ॥ ९ ॥
सूर्ये विषमा सजामि दृतिं सुरावतो गृहे । सो चिन्नु न मराति नो
वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ॥ १० ॥ १९ ॥
इयत्तिका शकुन्तिका सका जघास ते विषम् । सो चिन्नु न मराति नो
वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ॥ ११ ॥

द्यौः । वः । पिता । पृथिवी । माता । सोमः । भ्राता । अदितिः । स्वसा । अदृष्टाः । विश्वऽदृष्टाः । तिष्ठत । इळयत । सु । कम् ॥ ६ ॥ ये । अंस्याः । ये । अङ्ग्याः । सूचीकाः । ये । प्रऽकङ्कताः । अदृष्टाः । किम् । चन । इह । वः । सर्वे । साकम् । नि । जस्यत ॥ ७ ॥ उत् । पुरस्तात् । सूर्यः । एति । विश्वऽदृष्टः । अदृष्टऽहा । अदृष्टान् । सर्वान् । जम्भयन् । सर्वाः । च । यातुऽधान्यः ॥ ८ ॥ उत् । अपप्तत् । असौ । सूर्यः । पुरु । विश्वानि । जूर्वन् । आदित्यः । पर्वतेभ्यः । विश्वऽदृष्टः । अदृष्टऽहा ॥ ९ ॥ सूर्ये । विषम् । आ । सजामि । दृतिम् । सुरावतः । गृहे । सः । चित् । नु । न । मराति । नो इति । वयम् । मराम । आरे । अस्य । योजनम् । हरिऽस्थाः । मधु । त्वा । मधुला । चकार ॥ १० ॥ १९ ॥ इयत्तिका । शकुन्तिका । सका । जघास । ते । विषम् । सो इति । चित् । नु । न । मराति । नो इति । वयम् । मराम । आरे । अस्य । योजनम् । हरिऽस्थाः । मधु । त्वा । मधुला । चकार ॥ ११ ॥

त्रिः स॒प्त वि॑ष्पुलिङ्ग॒का वि॒षस्य॒ पुष्य॑मक्षन् । ता चि॒न्नु न म॑रन्ति॒
नो व॒यं म॑रामा॒रे अ॑स्य॒ योज॑नं हरि॒ष्ठा मधु॑ त्वा मधु॒ला च॑कार ॥ १२ ॥
न॒वा॒नां न॑वती॒नां वि॒षस्य॒ रोपु॑षीणाम् ।
सर्वा॑सामग्र॒भं नामा॒रे अ॑स्य॒ योज॑नं हरि॒ष्ठा मधु॑ त्वा मधु॒ला च॑कार ॥ १३ ॥
त्रिः स॒प्त म॑यू॒र्यः॑ स॒प्त स्वसा॑रो अ॒ग्रुवः॑ ।
तास्ते॑ वि॒षं वि ज॑भ्रिर उ॒दकं॑ कु॒म्भिनी॑रिव ॥ १४ ॥
इ॒य॒त्त॒कः कु॑षु॒म्भ॒कस्त॒कं भि॑नद्म्य॒श्मना॑ ।
ततो॑ वि॒षं प्र वा॑वृते॒ परा॑ची॒रनु॑ सं॒वतः॑ ॥ १५ ॥
कु॒षु॒म्भ॒कस्तद॑ब्रवीद्गि॒रेः प्र॑वर्त॒मान॒कः ।
वृश्चि॑कस्यार॒सं वि॒षम॑र॒सं वृ॑श्चिक ते वि॒षम् ॥ १६ ॥ १६ ॥ २४ ॥ १ ॥

त्रिः । स॒प्त । वि॒ष्पु॒लि॒ग॒काः । वि॒षस्य॑ । पुष्य॑ । अ॒क्षन् । ताः । चि॒त् । नु । न । म॒रं॒ति॒ । नो इति॑ । व॒यं । म॒रा॒म॒ । आ॒रे । अ॒स्य॒ । योज॑नं । ह॒रि॒ऽस्थाः । मधु॑ । त्वा॒ । म॒धु॒ला । च॒का॒र॒ ॥ १२ ॥ न॒वा॒नां । न॒व॒ती॒नां । वि॒षस्य॑ । रोपु॑षीणां । सर्वा॑सां । अ॒ग्र॒भं । नाम॑ । आ॒रे । अ॒स्य॒ । योज॑नं । ह॒रि॒ऽस्थाः । मधु॑ । त्वा॒ । म॒धु॒ला । च॒का॒र॒ ॥ १३ ॥ त्रिः । स॒प्त । म॒यू॒र्यः॑ । स॒प्त । स्वसा॑रः । अ॒ग्रुवः॑ । ताः । ते॒ । वि॒षं । वि । ज॒भ्रि॒रे॒ । उ॒दकं॑ । कु॒म्भिनीः॑ऽइव ॥ १४ ॥ इ॒य॒त्त॒कः । कु॒षुं॒भ॒कः । त॒कं । भि॒न॒द्मि॒ । अ॒श्मना॑ । ततः॑ । वि॒षं । प्र । व॒वृ॒ते॒ । परा॑चीः । अनु॑ । सं॒ऽवतः॑ ॥ १५ ॥ कु॒षुं॒भ॒कः । तत् । अ॒ब्र॒वी॒त् । गि॒रेः । प्र॒ऽव॒र्त॒मा॒न॒कः । वृ॒श्चिक॑स्य । अ॒र॒सं । वि॒षं । अ॒र॒सं । वृ॒श्चि॒क॒ । ते॒ । वि॒षं ॥ १६ ॥ १६ ॥ २४ ॥ १ ॥

॥ इति चतुर्विंशोऽनुवाकः ॥ प्रथमं मंडलं समाप्तं ॥

॥ अथ द्वितीयं मण्डलम् ॥

॥ प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—आङ्गिरसः । देवता—अग्नि । छन्द—जगती ॥

॥ १ ॥ त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि ।
त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥ १ ॥
तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निदृतायतः ।
तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे ॥ २ ॥
त्वमग्न इन्द्रो वृषभः सतामसि त्वं विष्णुरुरुगायो नमस्यः ।
त्वं ब्रह्मा रयिविद्ब्रह्मणस्पते त्वं विधर्तः सचसे पुरंध्या ॥ ३ ॥

त्वं । अग्ने । द्युऽभिः । त्वं । आऽशुशुक्षणिः । त्वं । अत्ऽभ्यः । त्वं अश्मनः । परि । त्वं । वनेभ्यः । त्वं । ओषधीभ्यः । त्वं । नृणां । नृऽपते । जायसे शुचिः ॥ १ ॥ तव । अग्ने । होत्रं । तव । पोत्रं । ऋत्वियं । तव । नेष्ट्रं । त्वं । अग्निन् ऋतऽयतः । तव । प्रऽशास्त्रं । त्वं । अध्वरिऽयसि । ब्रह्मा । च । असि । गृहऽपतिः च । नः । दमे ॥ २ ॥ त्वं । अग्ने । इंद्रः । वृषभः । सतां । असि । त्वं । विष्णुः उरुऽगायः । नमस्यः । त्वं । ब्रह्मा । रयिऽवित् । ब्रह्मणः । पते । त्वं । विधर्तरिति विऽधर्तः । सचसे । पुरंऽध्या ॥ ३ ॥

त्वम॑ग्ने राजा वरु॑णो धृतव्र॑तस्त्वं मि॒त्रो भ॑वसि द॒स्म ईड्यः॑ ।
त्वम॑र्य॒मा सत्प॑ति॒र्यस्य॑ स॒म्भुजं॒ त्वमंशो॑ वि॒दथे॑ देव भाज॒युः ॥ ४ ॥
त्वम॑ग्ने॒ त्वष्टा॑ विध॒ते सु॒वीर्यं॒ तव॒ ग्नावो॑ मित्रमहः सजा॒त्य॑म् ।
त्वमा॑शु॒हेमा॑ ररिषे॒ स्वश्व्यं॒ त्वं न॒रां शर्धो॑ असि पुरू॒वसुः॑ ॥ ५ ॥ १७ ॥
त्वम॑ग्ने रु॒द्रो असु॑रो म॒हो दि॒वस्त्वं शर्धो॒ मारु॑तं पृ॒क्ष ई॑शिषे ।
त्वं वातै॑रुरु॒णैर्या॑सि शङ्ग॒यस्त्वं पू॒षा वि॑ध॒तः पा॑सि॒ नु त्मना॑ ॥ ६ ॥
त्वम॑ग्ने द्रविणो॒दा अ॑रं॒कृते॒ त्वं दे॒वः स॑वि॒ता र॑त्न॒धा अ॑सि ।
त्वं भगो॑ नृपते॒ वस्व॑ ईशिषे॒ त्वं पा॒युर्दमे॒ यस्तेऽवि॑धत् ॥ ७ ॥

त्वं । अ॒ग्ने॒ । राजा॑ । वरु॑णः । धृ॒तऽव्र॑तः । त्वं । मि॒त्रः । भ॒व॒सि॒ । द॒स्मः । ईड्यः॑ । त्वं । अ॒र्य॒मा । सत्ऽप॑तिः । यस्य॑ । स॒म्ऽभुज॑म् । त्वं । अंशः॑ । वि॒दथे॑ । दे॒व॒ । भा॒ज॒युः ॥ ४ ॥ त्वं । अ॒ग्ने॒ । त्वष्टा॑ । वि॒ध॒ते । सु॒ऽवीर्य॑म् । तव॑ । ग्नावः॑ । मि॒त्र॒ऽम॒हः॒ । स॒ऽजा॒त्य॑म् । त्वं । आ॒शु॒ऽहेमा॑ । र॒रि॒षे॒ । सु॒ऽअश्व्य॑म् । त्वं । न॒रां । शर्धः॑ । अ॒सि॒ । पु॒रु॒ऽवसुः॑ ॥ ५ ॥ १७ ॥ त्वं । अ॒ग्ने॒ । रु॒द्रः । असु॑रः । म॒हः । दि॒वः । त्वं । शर्धः॑ । मारु॑तं । पृ॒क्षः । ई॒शि॒षे॒ । त्वं । वातैः॑ । अ॒रु॒णैः । या॒सि॒ । श॒म्ऽग॒यः । त्वं । पू॒षा । वि॒ध॒तः । पा॒सि॒ । नु । त्मना॑ ॥ ६ ॥ त्वं । अ॒ग्ने॒ । द्र॒वि॒णः॒ऽदाः । अ॒र॒म्ऽकृते॑ । त्वं । दे॒वः । स॒वि॒ता । र॒त्न॒ऽधाः । अ॒सि॒ । त्वं । भगः॑ । नृ॒ऽप॒ते॒ । वस्वः॑ । ई॒शि॒षे॒ । त्वं । पा॒युः । दमे॑ । यः । ते॒ । अवि॑धत् ॥ ७ ॥

त्वामग्ने दम आ विश्पतिं विशस्त्वां राजानं सुविदत्रमृञ्जते ।
त्वं विश्वानि स्वनीक पत्यसे त्वं सहस्राणि शता दश प्रति ॥ ८ ॥
त्वामग्ने पितरमिष्टिभिर्नरस्त्वां भ्रात्राय शम्या तनूरुचम् ।
त्वं पुत्रो भवसि यस्तेऽविधत्त्वं सखा सुशेवः पास्याधृषः ॥ ९ ॥
त्वमग्न ऋभुराके नमस्यस्त्वं वाजस्य क्षुमतो राय ईशिषे ।
त्वं वि भास्यनु दक्षि दावने त्वं विशिक्षुरसि यज्ञमातनिः ॥ १० ॥ १८ ॥
त्वमग्ने अदितिर्देव दाशुषे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा ।
त्वमिळा शतहिमासि दक्षसे त्वं वृत्रहा वसुपते सरस्वती ॥ ११ ॥

त्वां । अग्ने । दमे । आ । विश्पतिं । विशः । त्वां । राजानं । सुऽविदत्रं । ऋञ्जते । त्वं । विश्वानि । सुऽअनीक । पत्यसे । त्वं । सहस्राणि । शता । दश । प्रति ॥ ८ ॥ त्वां । अग्ने । पितरं । इष्टिऽभिः । नरः । त्वां । भ्रात्राय । शम्या । तनूऽरुचं । त्वं । पुत्रः । भवसि । यः । ते । अविधत् । त्वं । सखा । सुऽशेवः । पासि । आऽधृषः ॥ ९ ॥ त्वं । अग्ने । ऋभुः । आके । नमस्यः । त्वं । वाजस्य । क्षुऽमतः । रायः । ईशिषे । त्वं । वि । भासि । अनु । धक्षि । दावने । त्वं । विऽशिक्षुः । असि । यज्ञं । आऽतनिः ॥ १० ॥ १८ ॥ त्वं । अग्ने । अदितिः । देव । दाशुषे । त्वं । होत्रा । भारती । वर्धसे । गिरा । त्वं । इळा । शतऽहिमा । असि । दक्षसे । त्वं । वृत्रऽहा । वसुऽपते । सरस्वती ॥ ११ ॥

त्वमग्ने सुभृत उत्तमं वयस्तव स्पार्हे वर्ण आ सन्दृशि श्रियः ।
त्वं वाजः प्रतरणो बृहन्नसि त्वं रयिर्बहुलो विश्वतस्पृथुः ॥ १२ ॥
त्वामग्न आदित्यास आस्यं त्वां जिह्वां शुचयश्चक्रिरे कवे ।
त्वां रातिषाचो अध्वरेषु सश्चिरे त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् ॥ १३ ॥
त्वे अग्ने विश्वे अमृतासो अद्रुह आसा देवा हविरदन्त्याहुतम् ।
त्वया मर्तासः स्वदन्त आसुतिं त्वं गर्भो वीरुधां जज्ञिषे शुचिः ॥ १४ ॥
त्वं तान्त्सं च प्रति चासि मज्मनाग्ने सुजात प्र च देव रिच्यसे ।
पृक्षो यदत्र महिना वि ते भुवदनु द्यावापृथिवी रोदसी उभे ॥ १५ ॥

त्वं । अग्ने । सुऽभृतः । उत्ऽतमं । वयः । तव । स्पार्हे । वर्णे । आ । संऽदृशि । श्रियः । त्वं । वाजः । प्रऽतरणः । बृहन् । असि । त्वं । रयिः । बहुलः । विश्वतः । पृथुः ॥ १२ ॥ त्वां । अग्ने । आदित्यासः । आस्यं । त्वां । जिह्वां । शुचयः । चक्रिरे । कवे । त्वां । रातिऽसाचः । अध्वरेषु । सश्चिरे । त्वे इति । देवाः । हविः । अदंति । आऽहुतं ॥ १३ ॥ त्वे इति । अग्ने । विश्वे । अमृतासः । अद्रुहः । आसा । देवाः । हविः । अदंति । आऽहुतं । त्वया । मर्तासः । स्वदंते । आऽसुतिं । त्वं । गर्भः । वीरुधां । जज्ञिषे । शुचिः ॥ १४ ॥ त्वं । तान् । सं । च । प्रति । च । असि । मज्मना । अग्ने । सुऽजात । प्र । च । देव । रिच्यसे । पृक्षः । यत् । अत्र । महिना । वि । ते । भुवत् । अनु । द्यावापृथिवी इति । रोदसी इति । उभे इति ॥ १५ ॥

ये स्तोतृभ्यो गोअंग्रामश्वंपेशसमग्ने रातिमुंपसृजन्ति सूरयः ।
अस्मांश्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वंदेम विदथें सुवीराः ॥ १६ ॥ १९ ॥

॥ २ ॥ ऋषि –गृत्समद । देवता–अग्नि । छन्द –जगती ॥

॥ २ ॥ यज्ञेनं वर्धत जातवेंदसमग्निं यंजध्वं हविषा तनां गिरा ।
समिधानं सुंप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेंषु धूर्षदंम् ॥ १ ॥
अभि त्वा नक्तीरुषसों ववाशिरेऽग्ने वत्सं न स्वसंरेषु धेनवंः ।
दिव इवेदंरतिर्मानुंषा युगा क्षपों भासि पुरुवार संयतः ॥ २ ॥
तं देवा बुध्ने रजंसः सुदंसंसं दिवस्पृथिव्योरंरतिं न्येंरिरे ।
रथंमिव वेद्यं शुक्रशोचिषमग्निं मित्रं न क्षितिषुं प्रशंस्यंम् ॥ ३ ॥

ये । स्तोतृऽभ्यः । गोऽअंग्रां । अश्वंऽपेशसं । अग्ने । रातिं । उपऽसृजंति । सूरयः । अस्मान् । च । तान् । च । प्र । हि । नेषिं । वस्यः । आ । बृहत् । वदेम । विदथें । सुऽवीराः ॥ १६ ॥ १९ ॥

यज्ञेनं वर्धत । जातऽवेंदसं । अग्निं । यजध्वं । हविषां । तनां । गिरा । संऽइधानं । सुऽप्रयसं । स्वंःऽनरं । द्युक्षं । होतारं । वृजनेंषु । धूःऽसदं ॥ १ ॥ अभि । त्वा । नक्तीः । उपसंः । ववाशिरे । अग्ने । वत्सं । न । स्वसंरेषु । धेनवंः । दिवःऽइंव । इत् । अरतिः । मानुंषा । युगा । आ । क्षपंः । भासि । पुरुऽवार । संऽयतः ॥ २ ॥ तं । देवाः । बुध्ने । रजंसः । सुऽदंसंसं । दिवःपृथिव्योः । अरतिं । नि । एरिरे । रथंऽइव । वेद्यं । शुक्रऽशोचिषं । अग्निं । मित्रं । न । क्षितिषुं । प्रऽशंस्यं ॥ ३ ॥

तमुक्षमाणं रजसि स्व आ दमें चन्द्रमिव सुरुचं ह्वार आ दधुः ।
पृश्न्याः पतरं चितयन्तमक्षभिः पाथो न पायुं जनसी उभे अनु ॥ ४ ॥
स होता विश्वं परि भूत्वध्वरं तमु हव्यैर्मनुष ऋञ्जते गिरा ।
हिरिशिप्रो वृधसानासु जर्भुरद्द्यौर्न स्तृभिश्चितयद्रोदसी अनु ॥ ५ ॥ २० ॥
स नो रेवत्समिधानः स्वस्तये सन्ददस्वान्रयिमस्मासु दीदिहि ।
आ नः कृणुष्व सुविताय रोदसी अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये ॥ ६ ॥
दा नो अग्ने बृहतो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजं श्रुत्या अपा वृधि ।
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि स्वर्ण शुक्रमुषसो वि दिद्युतः ॥ ७ ॥

तं । उक्षमाणं । रजसि । स्वे । आ । दमे । चन्द्रऽइव । सुऽरुचं । ह्वारे । आ । दधुः । पृश्न्याः । पतरं । चितयंतं । अक्षऽभिः । पाथः । न । पायुं । जनसी इति । उभे इति । अनु ॥ ४ ॥ सः । होता । विश्वं । परि । भूतु । अध्वरं । तं । ऊं इति । हव्यैः । मनुषः । ऋंजते । गिरा । हिरिऽशिप्रः । वृधसानासु । जर्भुरत् । द्यौः । न । स्तृऽभिः । चितयत् । रोदसी इति । अनु ॥ ५ ॥ २० ॥ सः । नः । रेवत् । संऽइधानः । स्वस्तये । संऽददस्वान् । रयिं । अस्मासु । दीदिहि । आ । नः । कृणुष्व । सुवितायं । रोदसी इति । अग्ने । हव्या । मनुषः । देव । वीतये ॥ ६ ॥ दाः । नः । अग्ने । बृहतः । दाः । सहस्रिणः । दुरः । न । वाजं । श्रुत्यै । अप । वृधि । प्राची इति । द्यावापृथिवी इति । ब्रह्मणा । कृधि । स्वः । न । शुक्रं । उषसः । वि । दिद्युतः ॥ ७ ॥

स ई॒धान उ॒षसो॒ राम्या॒ अनु॒ स्व१॒र्ण दी॑देदरु॒षेण॑ भा॒नुना॑ ।
होत्रा॑भिर॒ग्निर्मनु॑षः स्वध्व॒रो राजा॑ वि॒शामति॑थि॒श्चारु॑राय॒वे ॥ ८ ॥
ए॒वा नो॑ अग्ने अ॒मृते॑षु पूर्व्य॒ धीष्पी॑पाय बृ॒हद्दि॑वेषु॒ मानु॑षा ।
दुहा॑ना धे॒नुर्वृ॒जने॑षु का॒रवे॒ त्मना॑ श॒तिनं॑ पुरु॒रूप॑मि॒षणि॑ ॥ ९ ॥
व॒यम॑ग्ने॒ अर्व॑ता वा सु॒वीर्यं॒ ब्रह्म॑णा वा चितयेमा॒ जनाँ॒ अति॑ ।
अ॒स्माकं॑ द्यु॒म्नमधि॒ पञ्च॑ कृ॒ष्टिषू॒च्चा स्व१॒र्ण शु॑शुचीत दु॒ष्टर॑म् ॥ १० ॥
स नो॑ बोधि सहस्य प्र॒शंस्यो॒ यस्मि॑न्त्सु॒जाता॑ इ॒षय॑न्त सू॒रयः॑ ।
यम॑ग्ने य॒ज्ञमु॑प॒यन्ति॑ वा॒जिनो॒ नित्ये॑ तो॒के दी॑दि॒वांसं॒ स्वे दमे॑ ॥ ११ ॥

सः । इ॒धा॒नः । उ॒षसः॑ । राम्याः॑ । अनु॑ । स्वः॑ । न । दी॒दे॒त् । अ॒रु॒षेण॑ । भा॒नुना॑ । होत्रा॑भिः । अ॒ग्निः । मनु॑षः । सु॒ऽअ॒ध्व॒रः । राजा॑ । वि॒शाम् । अति॑थिः । चारुः॑ । आ॒यवे॑ ॥ ८ ॥ ए॒व । नः॒ । अ॒ग्ने॒ । अ॒मृते॑षु । पू॒र्व्य॒ । धीः । पी॒पा॒य॒ । बृ॒हत्ऽदि॑वेषु । मानु॑षा । दुहा॑ना । धे॒नुः । वृ॒जने॑षु । का॒रवे॑ । त्मना॑ । श॒तिन॑म् । पु॒रु॒ऽरूप॑म् । इ॒षणि॑ ॥ ९ ॥ व॒यम् । अ॒ग्ने॒ । अर्व॑ता । वा॒ । सु॒ऽवीर्य॑म् । ब्रह्म॑णा । वा॒ । चि॒त॒ये॒म॒ । जना॑न् । अति॑ । अ॒स्माक॑म् । द्यु॒म्नम् । अधि॑ । पञ्च॑ । कृ॒ष्टिषु॑ । उ॒च्चा । स्वः॑ । न । शु॒शु॒ची॒त॒ । दु॒स्तर॑म् ॥ १० ॥ सः । नः॒ । बो॒धि॒ । स॒ह॒स्य॒ । प्र॒ऽशंस्यः॑ । यस्मि॑न् । सु॒ऽजाताः॑ । इ॒षय॑न्त । सू॒रयः॑ । यम् । अ॒ग्ने॒ । य॒ज्ञम् । उ॒प॒ऽयन्ति॑ । वा॒जिनः॑ । नित्ये॑ । तो॒के । दी॒दि॒ऽवांस॑म् । स्वे । दमे॑ ॥ ११ ॥

उभयासो जातवेदः स्याम ते स्तोतारो अग्ने सूरयश्च शर्मणि ।
वस्वो रायः पुरुश्चन्द्रस्य भूयसः प्रजावतः स्वपत्यस्य शग्धि नः ॥ १२ ॥
ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः ।
अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १३ ॥ २१ ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः-गृत्समदः । देवता-अग्नियः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ३ ॥ समिद्धो अग्निर्निहितः पृथिव्यां प्रत्यङ् विश्वानि भुवनान्यस्थात् ।
होता पावकः प्रदिवः सुमेधा देवो देवान्यजत्वग्निरर्हन् ॥ १ ॥
नराशंसः प्रति धामान्यञ्जन् तिस्रो दिवः प्रति मह्ना स्वर्चिः ।
घृतप्रुषा मनसा हव्यमुन्दन्मूर्धन्यज्ञस्य समनक्तु देवान् ॥ २ ॥

उभयासः । जातऽवेदः । स्याम । ते । स्तोतारः । अग्ने । सूरयः । च । शर्मणि ।
वस्वः । रायः । पुरुऽचंद्रस्य । भूयसः । प्रजाऽवतः । सुऽअपत्यस्य । शग्धि ।
नः ॥ १२ ॥ ये । स्तोतृऽभ्यः । गोऽअग्रां । अश्वऽपेशसं । अग्ने । रातिं ।
उपऽसृजंति । सूरयः । अस्मान् । च । तान् । च । प्र । हि । नेषि । वस्यः । आ ।
बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ १३ ॥ २१ ॥

संऽइद्धः । अग्निः । निऽहितः । पृथिव्यां । प्रत्यङ् । विश्वानि । भुवनानि ।
अस्थात् । होता । पावकः । प्रऽदिवः । सुऽमेधाः । देवः । देवान् । यजतु । अग्निः ।
अर्हन् ॥ १ ॥ नराशंसः । प्रति । धामानि । अंजन् । तिस्रः । दिवः । प्रति । मह्ना ।
सुऽअर्चिः । घृतऽप्रुषा । मनसा । हव्यं । उंदन् । मूर्धन् । यज्ञस्य । सं । अनक्तु ।
देवान् ॥ २ ॥

ईळितो अग्ने मनसा नो अर्हन्देवान्यक्षि मानुषात्पूर्वो अद्य ।
स आ वह मरुतां शर्धो अच्युतमिन्द्रं नरो बर्हिषदं यजध्वम् ॥ ३ ॥
देवं बर्हिर्वर्धमानं सुवीरं स्तीर्णं राये सुभरं वेद्यस्याम् ।
घृतेनाक्तं वसवः सीदतेदं विश्वे देवा आदित्या यज्ञियासः ॥ ४ ॥
वि श्रयन्तामुर्विया हूयमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा नमोभिः ।
व्यचस्वतीर्वि प्रथन्तामजुर्या वर्णं पुनाना यशसं सुवीरम् ॥ ५ ॥ २२ ॥
साध्वपांसि सनता न उक्षिते उषासानक्ता वय्येव रण्विते ।
तन्तुं ततं संवयन्ती समीची यज्ञस्य पेशः सुदुघे पयस्वती ॥ ६ ॥
दैव्या होतारा प्रथमा विदुष्टर ऋजु यक्षतः समृचा वपुष्टरा ।
देवान्यजन्तावृतुथा समञ्जतो नाभा पृथिव्या अधि सानुषु त्रिषु ॥ ७ ॥

ईळितः । अग्ने । मनसा । नः । अर्हन् । देवान् । यक्षि । मानुषात् । पूर्वः । अद्य ।
सः । आ । वह । मरुतां । शर्धः । अच्युतं । इंद्रं । नरः । बर्हिऽसदं । यजध्वं ॥ ३ ॥
देवं । बर्हिः । वर्धमानं । सुऽवीरं । स्तीर्णं । राये । सुऽभरं । वेदी इति । अस्यां ।
घृतेन । अक्तं । वसवः । सीदत । इदं । विश्वे । देवाः । आदित्याः ।
यज्ञियासः ॥ ४ ॥ वि । श्रयंतां । उर्विया । हूयमानाः । द्वारः । देवीः । सुप्रऽअयनाः ।
नमःऽभिः । व्यचस्वतीः । वि । प्रथंतां । अजुर्याः । वर्णं । पुनानाः । यशसं ।
सुऽवीरं ॥ ५ ॥ २२ ॥ साधु । अपांसि । सनता । नः । उक्षिते इति । उषसानक्ता ।
वय्याऽइव । रण्विते इति । तंतुं । ततं । संवयंती इति संऽवयंती । समीची इति
संऽईची । यज्ञस्य । पेशः । सुदुघे इति सुऽदुघे । पयस्वती इति ॥ ६ ॥ दैव्या ।
होतारा । प्रथमा । विदुःऽतरा । ऋजु । यक्षतः । सं । ऋचा । वपुःऽतरा । देवान् ।
यजंतौ । ऋतुऽथा । सं । अंजतः । नाभा । पृथिव्याः । अधि । सानुषु । त्रिषु ॥ ७ ॥

सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः ।
तिस्रो देवीः स्वधया बर्हिरेदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निषद्य ॥ ८ ॥
पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः ।
प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः ॥ ९ ॥
वनस्पतिरवसृजन्नुप स्थादग्निर्हविः सूदयाति प्र धीभिः ।
त्रिधा समक्तं नयतु प्रजानन्देवेभ्यो दैव्यः शमितोप हव्यम् ॥ १० ॥
घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम ।
अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम् ॥ ११ ॥ २३ ॥

सरस्वती । साधयन्ती । धियं । नः । इळा । देवी । भारती । विश्वऽतूर्तिः । तिस्रः । देवीः । स्वधया । बर्हिः । आ । इदं । अच्छिद्रं । पान्तु । शरणं । निऽसद्य ॥ ८ ॥ पिशङ्गऽरूपः । सुऽभरः । वयःऽधाः । श्रुष्टी । वीरः । जायते । देवऽकामः । प्रऽजां । त्वष्टा । वि । स्यतु । नाभिं । अस्मे इति । अथ । देवानां । अपि । एतु । पाथः ॥ ९ ॥ वनस्पतिः । अवऽसृजन् । उप । स्थात् । अग्निः । हविः । सूदयाति । प्र । धीभिः । त्रिधा । सम्ऽअक्तं । नयतु । प्रऽजानन् । देवेभ्यः । दैव्यः । शमिता । उप । हव्यं ॥ १० ॥ घृतं । मिमिक्षे । घृतं । अस्य । योनिः । घृते । श्रितः । घृतं । ऊं इति । अस्य । धाम । अनुऽस्वधं । आ । वह । मादयस्व । स्वाहाऽकृतं । वृषभ । वक्षि । हव्यं ॥ ११ ॥ २३ ॥

॥ ४ ॥ ऋषि.–सोमाहुतिर्भार्गव. । देवता–अग्नि । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ ४ ॥ हुवे वः सुद्योत्मानं सुवृक्तिं विशामग्निमतिथिं सुप्रयसम् ।
मित्र इव यो दिधिषाय्यो भूद्देव आदेवे जने जातवेदाः ॥ १ ॥
इमं विधन्तो अपां सधस्थे द्वितादधुर्भृगवो विक्ष्वा॒३॑योः ।
एष विश्वान्यभ्यस्तु भूमा देवानामग्निररतिर्जीराश्वः ॥ २ ॥
अग्निं देवासो मानुषीषु विक्षु प्रियं धुः क्षेष्यन्तो न मित्रम् ।
स दीदयदुशतीरूर्म्या आ दक्षाय्यो यो दास्वते दम आ ॥ ३ ॥
अस्य रण्वा स्वस्येव पुष्टिः सन्दृष्टिरस्य हियानस्य दक्षोः ।
वि यो भरिभ्रदोषधीषु जिह्वामत्यो न रथ्यो दोधवीति वारान् ॥ ४ ॥

हुवे । वः । सुऽद्योत्मानं । सुऽवृक्तिं । विशां । अग्निं । अतिथिं । सुऽप्रयसं ।
मित्रःऽइव । यः । दिधिषाय्यः । भूत् । देवः । आऽदेवे । जने । जातऽवेदाः ॥ १ ॥
इमं । विधन्तः । अपां । सधऽस्थे । द्विता । अदधुः । भृगवः । विक्षु । आयोः ।
एषः । विश्वानि । अभि । अस्तु । भूम । देवानां । अग्निः । अरतिः ।
जीरऽअश्वः ॥ २ ॥ अग्निं । देवासः । मानुषीषु । विक्षु । प्रियं । धुः । क्षेष्यंतः ।
न । मित्रं । सः । दीदयत् । उशतीः । ऊर्म्याः । आ । दक्षाय्यः । यः । दास्वते ।
दमे । आ ॥ ३ ॥ अस्य । रण्वा । स्वस्यऽइव । पुष्टिः । संऽदृष्टिः । अस्य ।
हियानस्य । धक्षोः । वि । यः । भरिभ्रत् । ओषधीषु । जिह्वा । अत्यः । न । रथ्यः ।
दोधवीति । वारान् ॥ ४ ॥

आ यन्मे अभ्वं वनदः पनन्तोशिग्भ्यो नामिमीत वर्णम् ।
स चित्रेण चिकिते रंसु भासा जुजुर्वाँ यो मुहुरा युवा भूत् ॥ ५ ॥ २४ ॥
आ यो वना तातृषाणो न भाति वार्ण पथा रथ्येव स्वानीत् ।
कृष्णाध्वा तपू रण्वश्चिकेत द्यौरिव स्मयमानो नभोभिः ॥ ६ ॥
स यो व्यस्थादभि दक्षदुर्वी पशुर्नैति स्वयुरगोपाः ।
अग्निः शोचिष्माँ अतसान्युष्णन्कृष्णव्यथिरस्वदयन्न भूम ॥ ७ ॥
नू ते पूर्वस्यावसो अधीतौ तृतीये विदथे मन्म शंसि ।
अस्मे अग्ने संयद्वीरं बृहन्तं क्षुमन्तं वाजं स्वपत्यं रयिं दाः ॥ ८ ॥
त्वया यथा गृत्समदासो अग्ने गुहा वन्वन्त उपराँ अभि ष्युः ।
सुवीरासो अभिमातिषाहः स्मत्सूरिभ्यो गृणते तद्वयो धाः ॥ ९ ॥ २५ ॥

आ । यत् । मे । अभ्वं । वनदः । पनंत । उशिक्ऽभ्यः । न । अमिमीत । वर्णं । सः । चित्रेण । चिकिते । रंऽसु । भासा । जुजुर्वान् । यः । मुहुः । आ । युवा । भूत् ॥ ५ ॥ २४ ॥ आ । यः । वना । ततृषाणः । न । भाति । वाः । न । पथा । रथ्याऽइव । स्वानीत् । कृष्णऽअध्वा । तपुः । रण्वः । चिकेत । द्यौःऽइव । स्मयमानः । नभःऽभिः ॥ ६ ॥ सः । यः । वि । अस्थात् । अभि । धक्षत् । उर्वी । पशुः । न । एति । स्वऽयुः । अगोपाः । अग्निः । शोचिष्मान् । अतसानि । उष्णन् । कृष्णऽव्यथिः । अस्वदयत् । न । भूम ॥ ७ ॥ नु । ते । पूर्वस्य । अवसः । अधिऽइतौ । तृतीये । विदथे । मन्म । शंसि । अस्मे इति । अग्ने । संयत्ऽवीरं । बृहंतं । क्षुऽमंतं । वाजं । सुऽअपत्यं । रयिं । दाः ॥ ८ ॥ त्वया । यथा । गृत्सऽमदासः । अग्ने । गुहा । वन्वंतः । उपरान् । अभि । स्युरिति स्युः । सुऽवीरासः । अभिमातिऽसहः । स्मत् । सूरिऽभ्यः । गृणते । तत् । वयः । धाः ॥ ९ ॥ २५ ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः–सोमाहुतिर्भार्गवः । देवता–अग्निः । छन्दः–अनुष्टुप् ॥

॥ ५ ॥ होताजनिष्ट चेतनः पिता पितृभ्य ऊतये ।
प्रयक्षञ्जेन्यं वसु शकेम वाजिनो यमम् ॥ १ ॥
आ यस्मिन्त्सप्त रश्मयस्तता यज्ञस्य नेतरि ।
मनुष्वद्दैव्यमष्टमं पोता विश्वं तदिन्वति ॥ २ ॥
दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्माणि वेरु तत् ।
परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत् ॥ ३ ॥
साकं हि शुचिना शुचिः प्रशास्ता क्रतुनाजनि ।
विद्वाँ अस्य व्रता ध्रुवा वया इवानु रोहते ॥ ४ ॥
ता अस्य वर्णमायुवो नेष्टुः सचन्त धेनवः ।
कुवित्तिसृभ्य आ वरं स्वसारो या इदं ययुः ॥ ५ ॥
यदी मातुरुप स्वसा घृतं भरन्त्यस्थित ।
तासामध्वर्युरागतौ यवो वृष्टीव मोदते ॥ ६ ॥

होता । अजनिष्ट । चेतनः । पिता । पितृऽभ्यः । ऊतये । प्रऽयक्षन् । जेन्यं । वसु । शकेम । वाजिनः । यमं ॥ १ ॥ आ । यस्मिन् । सप्त । रश्मयः । तताः । यज्ञस्य । नेतरि । मनुष्वत् । दैव्यं । अष्टमं । पोता । विश्वं । तत् । इन्वति ॥ २ ॥ दधन्वे । वा । यत् । ईं । अनु । वोचत् । ब्रह्माणि । वेः । ऊं इति । तत् । परि । विश्वानि । काव्या । नेमिः । चक्रंऽइव । अभवत् ॥ ३ ॥ साकं । हि । शुचिना । शुचिः । प्रऽशास्ता । क्रतुना । अजनि । विद्वान् । अस्य । व्रता । ध्रुवा । वयाःऽइव । अनु । रोहते ॥ ४ ॥ ताः । अस्य । वर्णं । आयुवः । नेष्टुः । सचंत । धेनवः । कुवित् । तिसृऽभ्यः । आ । वरं । स्वसारः । याः । इदं । ययुः ॥ ५ ॥ यदि । मातुः । उप । स्वसा । घृतं । भरंती । अस्थित । तासां । अध्वर्युः । आऽगतौ । यवः । वृष्टीऽइव । मोदते ॥ ६ ॥

स्वः स्वाय धायसे कृणुतामृत्विगृत्विजम् ।
स्तोमं यज्ञं चादरं वनेमा ररिमा वयम् ॥ ७ ॥
यथा विद्वाँ अरं करद्विश्वेभ्यो यजतेभ्यः ।
अयमग्ने त्वे अपि यं यज्ञं चकृमा वयम् ॥ ८ ॥ २६ ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः-सोमाहुतिर्भार्गवः । देवता-अग्निः । छन्दः-गायत्री ॥

॥६॥ इमां मे अग्ने समिधमिमामुपसदं वनेः । इमा उ षु श्रुधी गिरः ॥१॥
अया ते अग्ने विधेमोर्जो नपादश्वमिष्टे । एना सूक्तेन सुजात ॥ २ ॥
तं त्वा गीर्भिर्गिर्वणसं द्रविणस्युं द्रविणोदः । सपर्येम सपर्यवः ॥ ३ ॥
स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते वसुदावन् । युयोध्यस्मद्द्वेषांसि ॥ ४ ॥
स नो वृष्टिं दिवस्परि स नो वाजमनर्वाणम् । स नः सहस्रिणीरिषः ॥५॥

स्वः । स्वाय । धायसे । कृणुत । ऋत्विक् । ऋत्विजं । स्तोमं । यज्ञं । च । आत् । अरं । वनेम । ररिम । वयं ॥ ७ ॥ यथा । विद्वान् । अरं । करत् । विश्वेभ्यः । यजतेभ्यः । अयं । अग्ने । त्वे इति । अपि । यं । यज्ञं । चकृम । वयं ॥ ८ ॥ २६ ॥

इमां । मे । अग्ने । संऽइधं । इमां । उपऽसदं । वनेरिति वनेः । इमाः । ऊं इति । सु । श्रुधि । गिरः ॥ १ ॥ अया । ते । अग्ने । विधेम । ऊर्जः । नपात् । अश्वंऽइष्टे । एना । सुऽउक्तेन । सुऽजात ॥ २ ॥ तं । त्वा । गीःऽभिः । गिर्वणसं । द्रविणस्युं । द्रविणःऽदः । सपर्येम । सपर्यवः ॥ ३ ॥ सः । बोधि । सूरिः । मघऽवा । वसुऽपते । वसुऽदावन् । युयोधि । अस्मत् । द्वेषांसि ॥ ४ ॥ सः । नः । वृष्टिं । दिवः । परि । सः । नः । वाजं । अनर्वाणं । सः । नः । सहस्रिणीः । इषः ॥ ५ ॥

ईळानायावस्यवे यविष्ठ दूत नो गिरा । यजिष्ठ होतरा गहि ॥ ६ ॥
अन्तर्ह्यग्न ईयसे विद्वाञ्जन्मोभया कवे । दूतो जन्येव मित्र्यः ॥ ७ ॥
स विद्वाँ आ च पिप्रयो यक्षि चिकित्व आनुषक् ।
आ चास्मिन्त्सत्सि बर्हिषि ॥ ८ ॥ २७ ॥

॥ ७ ॥ ऋषि-सोमाहुतिर्भार्गव । देवता-अग्नि । छन्द-गायत्री ॥

॥ ७ ॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने द्युमन्तमा भर । वसो पुरुस्पृहं रयिम् ॥१॥
मा नो अरातिरीशत देवस्य मर्त्यस्य च । पर्षि तस्या उत द्विषः ॥ २ ॥
विश्वा उत त्वया वयं धारा उदन्या इव । अति गाहेमहि द्विषः ॥ ३ ॥
शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे । त्वं घृतेभिराहुतः ॥ ४ ॥
त्वं नो असि भारताग्ने वशाभिरुक्षभिः । अष्टापदीभिराहुतः ॥ ५ ॥

ईळानाय । अवस्यवे । यविष्ठ । दूत । नः । गिरा । यजिष्ठ । होतः । आ । गहि ॥ ६ ॥ अंतः । हि । अग्ने । ईयसे । विद्वान् । जन्म । उभया । कवे । दूतः । जन्याऽइव । मित्र्यः ॥ ७ ॥ सः । विद्वान् । आ । च । पिप्रयः । यक्षि । चिकित्वः । आनुषक् । आ । च । अस्मिन् । सत्सि । बर्हिषि ॥ ८ ॥ २७ ॥

श्रेष्ठं । यविष्ठ । भारत । अग्ने । द्युऽमंतं । आ । भर । वसो इति । पुरुऽस्पृहं । रयिं ॥ १ ॥ मा । नः । अरातिः । ईशत । देवस्य । मर्त्यस्य । च । पर्षि । तस्याः । उत । द्विषः ॥ २ ॥ विश्वाः । उत । त्वया । वयं । धाराः । उदन्याःऽइव । अति । गाहेमहि । द्विषः ॥ ३ ॥ शुचिः । पावक । वंद्यः । अग्ने । बृहत् । वि । रोचसे । त्वं । घृतेभिः । आऽहुतः ॥ ४ ॥ त्वं । नः । असि । भारत । अग्ने । वशाभिः । उक्षऽभिः । अष्टाऽपदीभिः । आऽहुतः ॥ ५ ॥

द्रुन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः । सहसस्पुत्रो अद्भुतः ॥ ६ ॥ २८ ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः-गृत्समद । देवता-अग्निः । छन्दः-गायत्री ॥

॥८॥ वाजयन्निव नू रथान्योगाँ अग्नेरुप स्तुहि । यशस्तमस्य मीळ्हुषः ॥१॥
यः सुनीथो ददाशुषेऽजुर्यो जरयन्नरिम् । चारुप्रतीक आहुतः ॥ २ ॥
य उ श्रिया दमेष्वा दोषोषसि प्रशस्यते । यस्य व्रतं न मीयते ॥ ३ ॥
आ यः स्वर्ण भानुना चित्रो विभात्यर्चिषा । अञ्जानो अजरैरभि ॥ ४ ॥
अत्रिमनु स्वराज्यमग्निमुक्थानि वावृधुः । विश्वा अधि श्रियो दधे ॥ ५ ॥
अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य देवानामूतिभिर्वयम् ।
अरिष्यन्तः सचेमह्यभि ष्याम पृतन्यतः ॥ ६ ॥ २९ ॥ ५ ॥

द्रुऽअन्नः । सर्पिःऽआसुतिः । प्रत्नः । होता । वरेण्यः । सहसः । पुत्रः । अद्भुतः ॥ ६ ॥ २८ ॥

वाजयन्ऽइव । नु । रथान् । योगान् । अग्नेः । उप । स्तुहि । यशःऽतमस्य । मीळ्हुषः ॥ १ ॥ यः । सुऽनीथः । ददाशुषे । अजुर्यः । जरयन् । अरिम् । चारुऽप्रतीकः । आऽहुतः ॥ २ ॥ यः । ऊं इति । श्रिया । दमेषु । आ । दोषा । उषसि । प्रऽशस्यते । यस्य । व्रतम् । न । मीयते ॥ ३ ॥ आ । यः । स्वः । न । भानुना । चित्रः । विऽभाति । अर्चिषा । अंजानः । अजरैः । अभि ॥ ४ ॥ अत्रिम् । अनु । स्वऽराज्यम् । अग्निम् । उक्थानि । वावृधुः । विश्वाः । अधि । श्रियः । दधे ॥५॥ अग्नेः । इंद्रस्य । सोमस्य । देवानाम् । ऊतिऽभिः । वयम् । अरिष्यन्तः । सचेमहि । अभि । स्याम । पृतन्यतः ॥ ६ ॥ २९ ॥ ५ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

અધ્યાય ૫

સૂક્ત ૧૮૪.

હે સત્યસ્વરૂપ **આશ્વિની** દેવો, અહીં હવિ અર્પણ કરનાર (ઋત્વિજ ઉભો છે.) તમે પરમ વિખ્યાત હોવાથી અમે ભક્તજનો પરોઢીઉં થતાંજ, આજ–કાલ નહી પણ હમેશાં, સ્વાગત સ્તોત્રોથી તમારૂં સ્તવન કરીએ. આકાશમાં પ્રગટ થનાર હે દેવો, તમે ગમે ત્યાં હો પણ અમે ઉપાસનાનિષ્ટ થઇને દાનશાળી યજમાન માટે તમને હવિ અર્પણ કરીએ છીએ. ૧

હે વીર્યશાળી અશ્વિનીદેવો, તમે અમારા યજ્ઞમાં આનંદિત થાઓ અને (ભક્ત પ્રેમના) ઉમળકાથી હર્ષિત થઇને દાનધર્મ ન કરનાર કંજુસ દુષ્ટોનો નાશ કરો. હે શૂરો, ઉત્કૃષ્ટ સ્તવનોયુક્ત ઉપાસનાનો સ્વીકાર કરનાર અને તેનો ભાવ ઉત્તમ રીતે જાણનાર તમે તમારા કાનથી મારી હાંક સાંભળો. ૨

સર્વનું પોષણ કરનાર હે દેવો ! બાણ પ્રમાણે વેગવાન આશ્વિનીદેવોને, સૂર્યાદેવીના વિવાહમાં લઈ જવા માટે ભક્તજન તેનું સ્તવન કરે છે. (હે, **અશ્વિનીદેવો,**) અંતરિક્ષમાં પ્રગટ થએલો આ તમારો નામાંકિત વિશાળ રથ સર્વ સમર્થ વરૂણોની પુરાતન જોડી પ્રમાણેજ ઘણોજ વખાણવા લાયક છે. ૩

હે મધુર રસપ્રિય દેવો, તમારી તે અવર્ણનીય કૃપા અમને પ્રાપ્ત થાઓ; સન્માનને યોગ્ય આ કવિના સ્તોત્રનો પ્રભાવ ફેલાવો, સર્વોત્તમ શૌર્યબળનો લાભ થવા માટે સર્વ (ઉપાસકો) તમારૂંજ કીર્તન સાંભળવા તલ્લીન હોય છે. ૪

---

१ हे नासत्या, अयं वह्निः; तौ वाम् अद्य उच्छन्त्याम् उपसि तौ (वाम्) अपर च उक्थैः हुवेम । हे दिवः नपातः, कुहचित् सन्तौ (वाम्, वयं) अर्यः सुदास्तराय (यजमानाय) हुवेम ।

२ हे वृषणा, अस्मे (अध्वरे) उषु मादयेथाम्, (प्रेम्णः) ऊर्म्या मदन्ता च पणीन् उद्धतम् । हे नरा, अच्छोक्तिभिः इष्टा, मतीनाम् च निचेतारा (यूयम्) कर्णैः मे (इवं) श्रुतम् ।

३ हे पूषन् इषुकृतेव (सन्तौ) नासत्या देवा सूर्यायाः श्रिये वहतुम् (एतौ भक्ताः स्तुवन्ति), हे अश्विना वाम् अप्सुजाता ककुहाः भूरेः वरुणस्य जूर्णा युगाइव वच्यन्ते ।

४ हे माध्वी, सावां रातिः अस्मे अस्तु, आन्यस्य कारोः स्तोम हिनोत । हे सुदानू, यत् सुम्नीयांय (सर्वे) चर्षणयः वाम् (यशसः) श्रवस्या अनुमदन्ति ।

હે ઐશ્વર્યશાળી અશ્વિનીદેવો, માનના પુત્રોએ તમને પ્રસન્ન કરવા માટે શુદ્ધ અંતઃકરણથી ગાન કર્યું છે. હે નાસત્ય, અમારા તેમજ અમારા પુત્રપૌત્રોના કલ્યાણ માટે અમારે ઘેર આવો અને આ અગસ્ત્ય ઋષિ ઉપર તમારી કૃપાદૃષ્ટિ રાખો. ૫

હે અશ્વિનીદેવો, અમે તમારી પ્રીતિ માટે સ્તોત્રગાયન કરેલુ હોવાથી હવે (અજ્ઞાનરૂપી) અંધકારની પાર નીકળી ગયા. હે દેવો તમને યોગ્ય (તાગે) તે માર્ગે અમારી પાસે આવો એટલે તાત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર તમારો ઉત્સાહવર્ધક આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થશે. ૬ (૧)

સૂક્ત ૧૮૫

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—द्यावापृथिवी ॥

હે જ્ઞાનીજનો ! આ બનેજણીમાથી પ્રથમની કોણ અને પાછળની કોણ અને તે કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઇ તેની કોઇને માહીતી હશે કે ? એમણે સર્વ જગત ધારણ કરેલું હોવાથી રાત્રી દિવસની જોડી ચક્ર પ્રમાણે ફર્યા કરે છે. ૧

જો કે તેમને પગ નહી હોવાથી (માણસોની માફક) તેઓ પગથી ચાલતી નથી, તોપણ પગવડે ચાલનારા હજારો પ્રાણીઓને આ બે જણે ધારણ કરેલાં છે. માટે પોતાનો પુત્ર માબાપના ખોળામા લાડથી આળોટે તેવી રીતે હે ધાવાપૃથિવી (ભુલોક અને સ્વર્લોક) (અમને તમારા ખોળામાં લઇને) ભયંકર સંકટોથી અમારૂ રક્ષણ કરો. ૨

---

५ हे मघवाना अश्विना, एष वाम् स्तोम मानेभिः सुवृक्ति अकारि । नासत्या, तनयाय त्मने च वर्तिः यातम्, अगस्त्ये च मदन्ता (भवतम्)।

६ अस्य तमसः पारम् अतारिष्म । अश्विना एष स्तोम वाम् प्रति अधायि । देवयानैः पथिभिः इह आ यातम् (येन) इषम् जीरदानुम् वृजनम् विद्याम ।

१ कवय, अनयोः कतरा पूर्वा, कतरा परा, कथा जाते (इति) को वि वेद । यत् ह विश्वम् नाम त्मना बिभृतः, (येन) अहनी चक्रिया इव वि वर्तेते ।

२ (यदि) द्वे अपदी (सत्यौ पद्भ्याम्) अचरन्ती, चरन्तम् पद्वन्तम् भूरिं गर्भम् दधाते । नित्यं सूनुं पित्रोः उपस्थे न, हे द्यावापृथिवी नः अभ्वात् रक्षतम् ।

અદિતી (એટલે ઇશ્વરની અનંત શક્તિ) ની ઉદારતા (તેના આયુધો પ્રમાણેજ) નિષ્કલંક અટકાવ રહિત અક્ષય્ય અને દિવ્ય તેજોમય છે, તેની પ્રાપ્તિ માટે નમ્રપણે હવિ અર્પણ કરીને અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. તો અંતરીક્ષમાં રહેલા હે દેવો,–હે દ્યાવાપૃથિવી (મને) ભક્તને તે (ઇશ્વિરનું) કૃપાછત્ર પ્રાપ્ત કરી આપો અને ભયંકર સંકટમાંથી અમારૂં રક્ષણ કરો. ૩

તેમને કોઇપણ જાતની પીડા થઇ શકતી નથી, તે સર્વ દેવતાની જનની અને પોતાની કૃપાથી ભક્તોનું પાલન કરતી હોવાથી તે દેવીના પગલે અમારે ચાલવું તેજ યોગ્ય છે. તમે બન્ને વારાફરતી રાત્રિદિવસ દેવોમાંજ હોછો તો હે દ્યાવાપૃથિવી ભયંકર સંકટમાંથી અમારૂં રક્ષણ કરો. ૪

તમે બન્ને એક બીજાની સાથે હમેશાં રહો છો. તમે તરૂણ હોવાથી બન્નેના પ્રેમની હદ એટલી તો એકત્ર છે કે તમે જાણે પરસ્પર બહેનો અથવા સગીઓ હોયની ! તેથી માબાપના ખોળામાં ખેલનાર જે સર્વ ભુવનનો વચલો આગેવાન તેનું પ્રેમથી ચુંબન લો છો, તો હે દ્યાવાપૃથિવી, ભયંકર સંકટમાંથી અમારૂં રક્ષણ કરો. ૫

જે અત્યંત વિસ્તીર્ણ (સર્વનું) અધિષ્ઠાન–મોટું અને (દેવો ઉપરના) પ્રેમને લીધે દેવોની જનની તરીકે પ્રખ્યાત છે, તે દ્યાવાપૃથિવીની હું આ યજ્ઞરૂપી સત્ય માર્ગથી પ્રાર્થના કરૂંછું. તે અત્યંત મોહક હોવાથી ભક્તો માટે પોતાની પાસે અમૃત રાખે છે, તો હે દ્યાવાપૃથિવી તમે ભયંકર સંકટમાંથી અમારૂં રક્ષણ કરો. ૬

---

३ अदितेः अनेहः स्वर्वत् अवधं नमस्वत् दात्र हुवे । तत् हे रोदसी जरित्रे जनयतम् हे द्यावापृथिवी नः अभ्वात् रक्षतम् ।

४ अतप्यमाने अवसा अवन्ती रोदसी देवपुत्रे अनुस्याम उभे (युवां) अह्नाम् उभयोनिः देवानाम् (मध्ये स्थिते) । तत् हे द्यावापृथिवी नः अभ्वात् रक्षतम् ।

५ (युवां) संगच्छमाने, युवती, समन्ते, स्वसारा, जामी (स्थः), पित्रोरुपस्थे भुवनस्य नाभिम् अभि जिघ्रन्ती हे द्यावापृथिवी युवाम् अभ्वात् नः रक्षतम् ।

६ उर्वी सद्मनी बृहती ऋतेन च देवानां जनित्री ऋतेन हुवे । ये (युवां) सुप्रतीके अमृतं दधाते, ते हे द्यावापृथिवी युवां नः अभ्वात् रक्षतम् ।

અતિ વિસ્તીર્ણ અત્યંત વિશાળ અને અમર્યાદ દેવતાઓની આ યજ્ઞમાં હું અતિશય નમ્રપણાથી પ્રાર્થના કરૂંછું. કારણ કે તમે ભાગ્યદાયક અને સહેજે યશ મેળવી આપો છો તો હે દ્યાવાપૃથિવી ભયંકર સંકટમાંથી અમારૂં રક્ષણ કરો. ૭

અમે દેવોનો જે જે અપરાધ કર્યો હોય અથવા મિત્રદ્રોહ કે સ્વામિદ્રોહ કર્યો હોય, તે (સર્વ પાપોનો) અમે એકાગ્રચિત્તે ગાયેલું આ સ્તોત્ર નાશ કરે અને હે દ્યાવાપૃથિવી તમે ભયંકર સંકટમાંથી અમારૂં રક્ષણ કરો. ૮

પરમ સ્તુત્ય અને મનુષ્ય હિતકારી તે બન્ને (દેવીઓ) મારૂં રક્ષણ કરે છે. તમારી સહાય તત્પરતાથી અને કૃપાળુપણે હમેશાં મારી પીઠપર રહો અને હે દેવીઓ, અમે ભક્તજન સત્પતાથી આનંદિત થઇને અમારા દાનશૂર યજમાન માટે અમારી પ્રાર્થનાથી તમારૂં મન આકર્ષી શકીએ તેમ કરો. ૯

દ્યાવાપૃથિવી સર્વથી પહેલાં સ્વસ્થપણે સાંભળી લે તે માટેજ (તેમનીજ કૃપાથી) મેં અત્યંત બુદ્ધિમાન થઇને આ સત્યાર્થ પૂર્ણ સ્તોત્ર ગાયું છે, તો સર્વ પાપો અને દુઃખોથી અમારૂ રક્ષણ કરો, અને તે માબાપ પોતાના કૃપાકટાક્ષથી અમારી સંભાળ રાખો. ૧૦

હે દ્યાવાપૃથિવી, આ જે મેં તમારી પ્રાર્થના કરી છે, તે પ્રમાણે અરેખર તે મારાં માબાપ થાઓ. દેવો કરતાં પણ પ્રેમથી અમને ઘણાજ પાસે લો એટલે તત્કાળ ફલરૂપ થનાર તમારો ઉત્સાહપ્રદ આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થશે. ૧૧ (૩)

---

७ उर्वी पृथ्वी बहुले दूरे अन्ते (द्याम्) अस्मिन यज्ञे नमसा उपब्रुवे। ये (युवां) सुभगे सुप्रतूर्ती (सर्वान्) दधाते ते, द्यावापृथिवी युवा अभ्यात् नः रक्षत।

८ यत् कश्चित् आगः देवान्, सखायं वा सदमित् जास्पतिं वा चकृम, एषां इय धीः अवयान भूयाः। तत् हे द्यावापृथिवी अभ्यात् नः रक्षतम्।

९ शंसा, नर्या एने उभा मान् अविष्टाम्, उभे ऊती अवसा च माम् सचेतां। हे देवाः (वय) अर्यः इषा भूरि चित् मदन्तः (यान) सुदास्तराय इषयेम।

१० (तयोः परमरसा) सुमेधाः तत् (इद) ऋतं (स्तवनं) दिवे पृथिव्यैच अभिश्रावल प्रथम अवोचम् (तन् युवान्) अवयान् दुरिताद् अभीके पाताम्, पिता माता च अवोभिः रक्षताम्।

११ हे द्यावापृथिवी, हे पितः मातः, यद् इह वां उपब्रुवे तन् सत्यं अस्तु। अवोभिः देवानामि अन्ति भूतम् (येन वय) इषं वीरवन्तं दानं विद्याम।

સૂક્ત ૧૮૬

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—विश्वेदेव ॥

સકળ લોકના પ્રભુ અને દેદિપ્યમાન (સર્વ પ્રેરક) હે સવિતા, તમને ઉદ્દેશીને કરેલા ઉત્કૃષ્ટ સ્તવનોથી અને યશોવર્ધક આહુતીઓથી સંતુષ્ટ થઇને આ અમારા યજ્ઞમંડપમાં આવો, એટલે પછી હે નિત્યતરૂણ દેવો, તમે આવતાંજ અમને તેમજ સર્વ જગતને આનંદજ થશે. ૧

એકરૂપ થએલા હે સર્વ દેવ અને મિત્ર અર્યમા અને દયાળુ વરૂણ, અમારી તરફ આવો, એટલે અમારો સર્વ પ્રકારે ઉત્કર્ષ થશે, અને તમારા પ્રભાવથી અમારૂં સામર્થ્ય કમી થવા દેશો નહી. ૨

તમારા પરોણા અને (અમને) અત્યંત પ્રિય એવા અગ્નિનું યશો વર્ણન કરીને હું સ્તવન કરૂં છું. તે (ભક્ત સંકટ નિવારણ કરવા માટે) ઉતાવળથી દોડી આવનાર અને દયાળુ છે. (તેનું સ્તવન કરવાથી) પુણ્યલોક દેવાધિદેવ વરૂણ આપણો થશે, અને તે ભક્તજનથી પૂજ્યદેવ અમને ઉત્સાહ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી આપશે. ૩

હે રાત્રિ અને ઉષા દેવીઓ, ભક્તોને સુંદર દૂધ ભરપુર દેનાર તમે ગાયો જ છો માટે (અમારા ઇષ્ટ હેતુ) પરાક્રમોથી સાધ્ય કરી લેવાની ઇચ્છાથી હું તમારા ચરણને વંદન કરતો તમારી પાસે આવ્યો છું. તમે તમારા આંચળમાં એકજ વખતે જુદી જુદી જાતનું (ઇચ્છિત લાભરૂપ) દૂધ ઉત્પન્ન કરી શકો છો; પરંતુ મને તો ફક્ત એકજ વખતે એકજ પ્રકારનું સ્તોત્ર કરતાં આવડે છે. ૮

---

१ विश्वानर, देवः सविता नः इळाभिः सुशान्ति च विदथे आगन्तु। यथा हे युवानः (युष्माकं) अभिपित्वे मनीषा, नः विश्वं जगच्चापि मत्सथ ।

२ आस्क्राः विश्वे देवाः, मित्रः अर्यमा, सजोषाः वरुणः च नः आ गमन्तु। यथा (ते) विश्वे नः वृधासः भुवन्, सुमहा शवः विधुर न करन् ।

३ वः प्रेष्ठं अतिथिं अग्निं शस्तिभिः गृणीषे । (सोपि) सजोषाः तुर्वणिश्च । यथा सुकीर्तिः सूरिः च वरुणः नः असत्, अरिगूर्ते. (सः यथा नः) इषः पर्षत् (तथा कुरुत)।

४ उपसानक्ता मदुघा धेनुरिव (युवा, । नन्) वः नमसा विश्वांस च उप प्रे। (युवयोः) सस्मिन् ऊधन् विषुरूपे पयांसि (सन्ति, अहं) समाने अधन् अर्कं (महद्भिः) मिमानः ।

તેમજ અહિર્બુધ્ન્ય (હે મહદાકાશ), અમારૂં કલ્યાણ કરો, એટલે વાછરડાંને સ્તનપાન કરાવવાને જેમ ગાય દોડે છે તે પ્રમાણે આ આકાશ ગંગા અમારી પાસે આવશે, એટલે પછી સ્વર્ગીય પાણીમાંથી ઉત્પન્ન થનાર અગ્નિનું અમે સ્તવન કરીએ. ઉમદા અને મનના જેવા વેગવાળા ઘોડા આ અગ્નિના રથને ખેંચી જાય છે. ૫(૪)

તેમજ તમારી સાથે જ્ઞાની વિભૂતીઓને લઇને આ દયાળુ ત્વષ્ટૃદેવ અમારી પાસે આવે અને વૃત્રહંતા, જગત્ વ્યાપક, અને વીરોમાં અત્યંત પરાક્રમી વીર ઇંદ્ર પણ અમારી પાસે આવે. ૬

જેમ ગાય પોતાના નાના બાળકને ચાટે છે તે પ્રમાણે (મનરૂપી) અશ્વને લગામ લગાડનાર આ (ઇંદ્ર) ની દયાર્દ્ર બુદ્ધિ અમને પ્રમુદિત કરે, કારણે નવવધૂ પ્રમાણે અમારી વાણી પણ સર્વ વીરોમાં અત્યંત પ્રશંસનીય ઇંદ્રને જ આલિંગન દેનાર છે (તેમાં કાંઇ શક નથી). ૭

તેમજ જેની સેના મોટી છે અને જે પોતાની સ્ત્રી પૃથ્વી સાથે એકજ અભિપ્રાયથી ચાલે છે તે મરૂત અમારી પાસે આવીને બેસે. તેના રથને પાણીના પ્રવાહ જેવા વેગથી દોડનાર ટીપકીદાર ઘોડા જોડેલા હોય છે. આ દેવ, શત્રુ નાશક અને તે મિત્ર (રૂપ ઇંદ્ર) સાથે જાણે કે એકજ રૂપ થએલો છે. ૮

પવિત્ર અંતઃકરણથી કરેલી પ્રાર્થનાને માન આપીને તેણે પોતાના અશ્વ જોડ્યા કે તરતજ તે પોતાના સામર્થ્યથી વિભૂષિત થાય છે, અને સૂર્યનો ઉજ્વળ પ્રકાશ પડ્યો હોય તે દિવસે તેની સેના વિજળીઓ સાથે ઝપાટાબંધ નીચે આવીને જમીન અને નાળાં પાણીથી ભરી નાખે છે. ૯

---

५ उत अहिर्बुध्न्य न मय क, शिशुं न पिप्युषी इव सिंधुः वेति। येन अपाम् नपात जुनाम मनोजुवः वृषण य वहन्ति।

६ उत सजोषाः त्वष्टा अभिपित्वे स्मत् सूरिभिः नः ईम् अच्छ आ गन्तु। (अपिच) वृत्रहा चर्षणिप्राः इन्द्रः नरां तुविष्टमः इह न आगम्या।

७ उत गाव ईम् तरुण शिशु रिहन्ति न, अश्वयोगा (इन्द्रस्य) मतयः नः रिहन्तु। (नः) गिर न पत्नीं जनय न, नरां सुरभिष्टम् तमाँ नमन्त।

८ उत इह सेना मरुतः स्मत् रोदसी सनमस, न ईम् (आगत्य) सदन्तु। (एतेषां) रथा अतय न पृषदश्वाः, (एते) देवाः च रिशादस मित्रयुजः न।

९ प्र नु ते (अस्मान्) सुहस्ति प्रयुजः प्रयुञ्जते (तदानीमेव) एषा महिना (ते) प्र चिकित्रे... सुदिन द्यावः न एषां सेना धिन्व इरिणं मुषायन्त।

(હે ઋત્વિજો, દેવોની) કૃપા મેળવવા માટે અશ્વિની દેવોને પ્રસન્ન કરો; પૂષા દેવને પણ પ્રસન્ન કરો. કારણકે એ સર્વ પોતાનાજ બળથી સુશોભિત છે. તેમજ વિષ્ણુ, વાયુદેવ અને ઋભુના નાયક (ઇન્દ્ર) પણ અજાતશત્રુ છે. માટે અમારા અતિશય હિત માટે સર્વ દેવોને અહીં લઈ આવો. ૧૦

હે સર્વ વધદેવો, અમે આ તમારી એકાગ્રચિત્તથી પ્રાર્થના કરી છે તેમાં (તમારી કૃપાથી) ખરું ચૈતન્ય ઉત્પન્ન થઈને તે તમારૂ અધિષ્ઠાન થાઓ; કારણકે આ પ્રાર્થના પરમ વસ્તુની લાલચથી તમે-દેવો પામે જવાનેજ પ્રયત્ન કરે છે. માટે અમને તત્કાળ ફળરૂપ થનાર તમારો ઉત્સાહપ્રદ આશ્રય પ્રાપ્ત થાઓ. ૧૧ (૫)

સૂક્ત ૧૮૭

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता अन्निस्तुति ॥

(સોમના) પોષક તત્વોનુ મારે હમણાં સ્તવન કરવું જોઇએ સામર્થ્યવાન્ પુરૂષોની શક્તિને પણ તે પુષ્ટિ આપે છે, અને તેની પ્રબળ શક્તિથી ત્રિતા, પોતાના શત્રુનો પરાભવ કરીને વધ કરી શકી. ૧

હે સુખદાયક પેય, હે મધુર રસ, અમને તારીજ ઇચ્છા છે, માટે તું અમારો દયાળુ રક્ષક થા. ૨

---

१० अश्विनौ अग्ने प्र हृणुष्व, पूषणम् च प्रहृणुष्व स्वतवसौ हि सन्ति। विष्णुः अद्वेष, वातः ऋभुक्षा (एतावपि अद्वेषौ), देवान् सुम्नाय अस्मा वहनीय।

११ यजत्राः इयं त्वा व अग्ने दीधितिः अपिद्रणीच सदनीच भूयाः। या वसुः देवेषु नि यतो, (तेन) इषं जीरदानु वृजन विद्याम।

१ महः तविषीं (च) धर्णीणे पितुं स्तोषं नु, यस्य ओजसा त्रितः इव विपर्वं अर्दयत्।

२ हे स्वादो पितो, हे मधो पितो वयं त्वा ववृमहे अस्माकं अविता भव।

હે ઉત્કૃષ્ટ રસ, તુ તારા ઉત્કૃષ્ટ ચમનો સાથે અમારી પાસે આવ. તું હિતકારક, મિત્રતાને યોગ્ય અને દ્વેષબુદ્ધિ રહિત છે તુ બ.ને પક્ષમા સામેલ રહેવાના વર્તનથી અજાણ્યુ છે. ૩

હે પેય, આકાશ મચાર કરનાર વાયુ પ્રમાણે તારો અર્ક સ્વર્લોકમા સર્વત્ર વ્યાપ્ત થયો છે ૪

હે ઉદાર પેય, હે અતિ મધુર રસ, તારા રૂચિકર અર્કનુ પ્રાશન કરનારની ગરદન ચાલતી વખતે ભરેલી હોય એમ મને જણાય છે. ૫

હે રસ, તે શ્રેષ્ઠ દેવનુ મન તારી ઉપર ચોટેલું છે. તારી સહાયથી તેણે અહિનો વધ કર્યા તેવુ મહ્તૃત્ય તારી સ્ફુરણાથી થઇ શકે છે. ૬

હે રસ, જો કે મેઘના ચકમકતા પાણીથી તારૂ એકીકરણ થયુ તોપણ, હે મધુર, પેય, ત્યાથી પણ અમારી પાસે પુર જોશથી આવ. ૭

હે સર્વ વ્યાપી પેય, અમે ઉદક અથવા વનસ્પતિનુ ગમે તેટલુ સેવન કર્યું તો પણ તેમાનો પોષક તત્વ તુજ થા. ૮

---

३ हे पितो शिव त्वम् शिवाभि दुतिभि म उप आचर, मयासुः अद्विषेण्य सुशेव' अद्वया सखा (भव)।

४ पितो तव त्ये रसाः दिवि वाता श्रिता इव रजांसि अनु विष्ठिता ।

५ पितो, ददनः तव, हे स्वादिष्ठ पिता ते रसानां स्वाद्मान' तुविग्रीवा इव ईरते ।

६ हे पितो त्वे महाना देवाना मन त्तिम् (अपिच) तव केतुना चारु अकारि (यद्)तव अवस अहिं अवधीत् ।

७ हे पितो यद् अदः पर्वताना [illegible] अगमन्, अत्र [illegible] मधो पितो, न भक्षाय अरं गम्याः

८ यद् [illegible] आपधीना परिश आ रिशामहे, हे वातपे (कस्य) [illegible] इत् भव ।

હે સોમ, દહિં, દુધ, કે ધાન્ય એમના જેવું જે કાંઈ પદાર્થો અમે ખાઇએ છીએ, તેનો પોષક હે રસ! તું જ હો. ૯

કરંભ (લાડુ ઇત્યાદિ પકવાન્ન) સુદ્ધાં, હે ઓષધિ રૂપ રસ તું જ છે. (અમારા) હૃદયમાંનો જીવન રસ તુંજ અને (બુદ્ધિમાં) ઉજ્જવલતા આપનાર પણ તુંજ છે; તો હે સોમ, અમારો પોષક તુંજ થા. ૧૦

આ પ્રમાણે હે પોષક રસ ગાય (પાસેથી દુધ મેળવવામાં આવે તે) પ્રમાણે અમે સ્તુતિસ્તોત્રો વડે તારી પાસેથી સર્વ પ્રકારના હોમદ્રવ્યો સંપાદન કરેલા છે; તું એવો છે કે (હવિ ગ્રહણ કરીને) તું હર્ષ પુર્ણ થઇ જાય છે. તે જ પ્રમાણે અમે ભક્તોને વાસ્તે અમારામાં હય મળી જઇને હર્ષથી ભરપુર થઇ જાય છે. ૧૧ (૭)

સૂક્ત ૧૮૮

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—आप्रिय ॥

હે અજીત દેદિપ્યમાન્ અગ્નિ, તું આ જ પ્રજ્વલિત થઇને દેવો સાથે રાજા પ્રમાણે શોભે છે. માટે હે મહાજ્ઞાની, તું અમારો પ્રતિનિધી થઇને હવિ દેવો પાસે લઇજા. ૧

હે સ્વયંભૂ અગ્નિ, સત્યનું જ આચરણ કરનાર અમારા યજમાન માટે હજારો ઉત્સાહપ્રદ લાભની પ્રાપ્તિ કરાવનાર આ યજ્ઞ, મધુર આહુતિઓથી પરીપૂર્ણ થાય છે. ૨

હે સ્વયંભૂ અગ્નિ, સત્યનું જ આચરણ કરનાર (અમારા યજમાન) માટે તારામાં હવન કરેલું છે. હે પરમ સ્તુત્ય, તું પૂજ્ય દેવોને અમારી પાસે લઇ આવે છે તે યોગ્ય જ છે કારણકે હે અગ્નિ હજારો વરદાન દેનાર તું જ છે. ૩

---

९ हे सोम गवाशिरः यवाशिरः ते भजामहे, हे वातापे (तस्य) पीवः इत् भव।

१० हे ओषधे त्वं करम्भः भव, त्वं पीयः त्वं वृक्कः उदारथिः (भव), हे वातापे पीवः इत् भव।

११ पितो, तं त्वा वयं वचोभिः गावः न हव्या सुषूदिम । देवेभ्यः त्वा सधमादं अस्मभ्यंच सधमादं त्वा (सुषूदिम)।

१ हे सहस्रजित्, त्वं समिद्धः देवः देवैः अद्य राजसि (त्वं) कविः दूतः (सन्) हव्या वह।

२ हे तनुनपात् यज्ञः ऋतं यते मध्वा समज्यते सहस्रिणीः इषः च दधत्।

३ आजुह्वानः ईड्यः त्वं यज्ञियान् देवान् नः आवक्षि, अग्ने (त्वं) सहस्रसा असि।

હજારો શૂરોમાં જે શૂર છે તેને જ બેસવા યોગ્ય આ કુશાસન પૂર્વ તરફ બિછાવેલું છે. અને એવાજ આસન ઉપર હે આદિત્યો તમે તમારા અપૂર્વ તેજથી શોભાયમાન થાઓ. ૪

મહારાજ્ઞી, ચક્રવર્તિની, વિભાવયુક્તા, પ્રભાવશાલિની, બહુસંખ્યાકા, અસંખ્યાકા, વીગેરે નામના યજ્ઞ મંડપના દ્વારો ઘી જેવા સ્નિગ્ધ રસનો વર્ષાદ કરે છે. ૫

સુંદર અલંકાર ધારણ કરેલી રૂપવતી ઉષા, પોતાના લાવણ્યથી અત્યંત સુશોભિત દેખાય છે, તે અહીં આવીને આ આસનપર બેસે. ૬

જેની વાણી ઉત્કૃષ્ટ છે, તે પ્રજ્ઞાવાન્ અને સર્વમાં પુરાતન એવા તે બન્ને દિવ્ય હોતા આ અમારો યજ્ઞ પૂર્ણ કરે ૭

હે ભારતી ઇળે, સરસ્વતી, હું તમારી સર્વની પ્રાર્થના કરૂ છું માટે ઐશ્વર્ય તરફ અમારી પ્રેરણા કરો.

(પ્રાણી માત્રનો) આકાર ઘડનાર ત્વષ્ટા પ્રભુ આ પશુઓને પણ ઉત્પન્ન કરે છે. તેની અભિવૃદ્ધિ થવા માટે (તે ત્વષ્ટા માટે) યજ્ઞ કર. ૯

હે વૃક્ષરાજ, તું પોતે જ દેવો માટે હવિ ઉત્પન્ન કર, એટલે અગ્નિ તે હવિઓમાં માધુર્ય ઉત્પન્ન કરશે. ૧૦

દેવોનો અગ્રેસર આ અગ્નિ ગાયત્ર ગાયનથી સત્કાર પામે છે, "સ્વાહા" (શબ્દથી આહુતિ) થતાં જ તેનો પ્રકાશ અતિશય ઉજ્વળ થાય છે. ૧૧

---

४ सहस्रवीर बर्हिः प्राचीन अस्तृणन् हे आदित्याः (तत्) ओजसा विराजय ।

५ याः विराट् सम्राट् विभ्वी· प्रभ्वीः बह्वीः भूयसीः च (इति नाम्न्यः) ता दुरः घृतानि अक्षरन्।

६ सुरुक्मे सुपेशसा श्रिया अधि विराजतः (ते) उषसौ इह आ सीदताम् ।

७ प्रथमा सुवाचसा कवी दैव्या होतारा, नः इमं यज्ञं यक्षता ।

८ हे भारति इळे सरस्वति याः वः सर्वाः उप ब्रुवे ताः नः श्रिये चोदयत ।

९ रूपाणि प्रभुः त्वष्टा विश्वान् पशून् समानजे, तेषां (पशूनां) स्फाति नः (अर्थम्) यजत।

१० वनस्पते त्मन्या देवेभ्यः पाथः उप सृज, अग्निः हव्यानि सिष्वदत् ।

११ देवानां पुरोगाः अग्निः गायत्रेण समज्यते स्वाहा कृतीषु रोचते ।

સૂકત ૧૮૯

॥ ऋषि अगस्त्य । देवता अग्नि ॥

હે અગ્નિદેવ, તું સર્વ પ્રકારનો ધર્મ જાણે છે માટે અમને સન્માર્ગે શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ પાસે લઈ જા. પાપી લોકો (માણસોને) સત્ માર્ગથી ભ્રષ્ટ કરે છે માટે તેને અમારી પાસેથી દૂર કર. અમે નમ્રપણે તારૂં અત્યંત સ્તવન કરીએ. ૧

હે અગ્નિ તું જ સ્તવન કરવા યોગ્ય છે. મંગળકારક સાધનોથી અમને સર્વ સંકટની પાર લઈ જા, અને અમારા પુત્રપૌત્રાદિકનું નશીબ ઉઘડીને કલ્યાણ થાય માટે અમારો એકાદ પ્રચંડ મોટા અને વિશાળ કિલ્લા પ્રમાણે (સંરક્ષક) થા. ૨

વળી હે અગ્નિદેવ, અમને સર્વ વ્યાધિમાંથી મુક્ત કર. એટલે હે અગ્નિ, તું જેનું રક્ષણ કરતો નથી તે મનુષ્યોને તે ઈજા કરશે, પરંતુ હે પરમ પૂજ્ય દેવ, અમારૂં ખરેખરૂં કલ્યાણ થવા માટે તું સર્વ અમર વિભૂતિ સાથે આ ભૂલોકમાં આવ. ૩

હે અગ્નિદેવ, તને પ્રિય યજ્ઞવેદી પર બિરાજમાન થઈને સર્વ સંરક્ષણોથી અમારી સંભાળ રાખ. (એટલુંજ નહી પણ) હે મહા પરાક્રમી અને કદી પણ નાશ ન થનાર તારૂણ્યવાન હે અગ્નિદેવ, તારા ભક્તને હમણાં અને પછી કદી પણ ભય પ્રાપ્ત થાય નહી તેમ કર. ૪

હે અગ્નિદેવ, અમને પાપી ઘાતકી શત્રુના અથવા આપત્તિના હાથમાં સુપ્રીત નહી. વળી હે બળિષ્ઠ, અમને ક્રુર પશુના, ડંખ દેનાર (સર્પાદિક) ના, અથવા તો દાંત નહી હોવા છતાં પણ માંસાહારી હોય તેવાના સપાટામાં સપડાવી દઈશ નહી. ૫

---

१ हे देव अग्ने त्वं विश्वानि वयुनानि विद्वान् सुपथा अस्मान् राये नय। जुहुराणम् एनः अस्मत् युयोधि, ते भूयिष्ठां नमउक्तिम् विधेम ।

२ अग्ने नव्यः त्वम् स्वस्तिभिः विश्वा दुर्गाणि अति पारय। नः तोकाय तनयाय शंयोः पृथ्वी, बहुला उर्वी च पूः भव ।

३ अग्ने, त्वम् अमीवाः अस्मत् युयोधि, (ततः) अनग्निचाः कृष्टीः (ते) अभ्यमन्त। यः पुनः हे अग्ने, देव अस्मभ्य सुविताय विश्वेभिः अमृतेभिः क्षां (आ याहि)।

४ उतहे अग्ने (स्वे) प्रिये सदने आ शुशुक्वान् अजस्रैः पायुभिः नः पाहि। हे यविष्ठ ते जरितार भय नूनं मा विदत्, हे सहस्वः अपरम् (अपि) मा (विदत्)।

५ हे अग्ने अघाय, अविष्यवे रिपवे, (वा) दुच्छुनायै (वा) नः मा अवसृजः। दत्वते दद्दते, (उतवा) अदते नः मा (अवसृज), हे सहसावन् रिषते (अपि) मा परा दाः।

હે સદ્ધર્મપાલક અગ્નિ, તારું સ્તવન કરવાથી તારા ભક્તને તેના બચાવ માટે જાણે કે એક બખતર મળે અને તેનાથી દુષ્ટ અને નિંદકોથી તેનો બચાવ થાય, કારણ કે હે દેવ, સર્વ દુષ્ટ અધમોને બાંધીને તેનો નાશ કરનાર તું જ છે. ૬

હે પરમ પુજ્ય અગ્નિદેવ, દેવલોક અને મૃત્યુ લોક બન્નેનું તને પૂર્ણ જ્ઞાન છે. (તારી મોટાઇ એટલી હોવાથી) તું પ્રાતઃકાળમાં મનુષ્ય લોકમાં તારા ભક્તો પાસે પ્રેમથી આવે છે અને સંધ્યાકાળે પણ મનુષ્ય ભક્તનેજ આધીન થાય છે. અને તું એટલો તેજસ્વી છતાં પણ કવિજન તને ગમે તેવી ઉપમા આપે (એટલામાંજ તું ભક્તને વશ થાય છે). ૭.

તેના જ સંતોષ માટે અમે અમારાં સ્તુતિસ્તોત્ર કર્યાં છે. મેં માનપુત્રે પણ આ મહા બળવાન અગ્નિમાંજ શ્રદ્ધા રાખી છે. આ ઋષિમંડળીની મદદથી અમને હજારો લાભ થાઓ, એટલે તેમાંજ તત્કાળ ફળદ્રુપ થનાર ઉત્સાહપ્રદ આશ્રય અમને પ્રાપ્ત થાય. ૮

સૂક્ત ૧૯૦

॥ ऋषि—अगस्त्य । देवता—बृहस्पती ॥

(સર્વ વિદ્યાનો સ્વામી) બૃહસ્પતી અજીત છે. તે વીર્યશાળી, મધુર વક્તા, અને અત્યંત સ્તુત્ય છે, તેને અર્ક સ્તોત્રોથી તું પ્રસન્ન કર. સર્વ સ્તુતિઓના નાયક અને પરમ દેદિપ્યમાન્ આ બૃહસ્પતીનું સ્તવન ચાલુ થાય ત્યારે સર્વ દેવ અને મનુષ્ય એકાગ્ર મનથી તેનું શ્રવણ કરે છે (સાંભળે છે). ૧

વખતો વખત થતી સ્તુતિઓ તેનું જ સેવન કરે છે. કારણકે ભક્તજનોના પ્રેમજીવનનો તે જાણે કે જાણેજ પ્રગટ થયો હોયની !

સર્વ મોટાં વસ્તુઓને નજરે લાવનાર આ જ બૃહસ્પતિ છે. તે જ (અંતરીક્ષમાંના પ્રાણતત્વ) માતરિશ્વાના રૂપમાં પ્રત્યેક ધર્મકાર્ય વખતે પ્રગટ થાય છે. ૨

---

६ हे सुजात अग्ने त्वाम् (त्वाम्) गृणानः तन्वे विश्वात् रिरिक्षोः उत वा निनित्सोः वरूथं च वि पसत्। हे देव त्वम् अभिद्रुताम् विमृद् असि ।

७ हे पवन अग्ने, तान् उभयान् विद्वान् (अपि त्वम्) प्रपित्वे मनुषः वेषि, अभिपित्वे मनवे शास्यः अत्यः न उशिग्भिः मर्मृजेन्यः च भूः ।

८ अग्निम् निरचनानि अवोचाम। (अहं) मानस्य सूनुः सहमानि अग्नौ (नि तिष्ठामि)। ऋषिभिः वय सहस्रं सनेम, इषं जीरदानुं वृजनं च विद्याम ।

१ अनर्वाणम् वृषभं, मन्द्रजिह्वं नम्य बृहस्पतिं अर्कैः वर्धय, यस्य गायत्रयः सुरुचः नममानस्य, देवाः मर्ताः आ शृण्वन्ति ।

२ तम् ऋत्व्याः वाचः उप सचन्ते, यः देवयताम् सर्गः न अजनि । स हि बृहस्पतिः वराणि अभ्वः (अस्ति)। स विश्वा मातरिश्वा ऋतो समभवत् ।

સૂર્ય પોતાના બાહુરૂપ કિરણો દરેક પદાર્થ ઉપર નાખે છે તે પ્રમાણે બૃહસ્પતિ, ભક્તોના અંતઃકરણમાં સ્તવનની ઇચ્છા, ઉપાસના બુદ્ધિ, ઉદ્યમ પ્રવૃત્તિ અને સુયશ લાલસાની પ્રેરણા કરે છે. (એટલુંજ નહી પણ પોતે) સૂર્ય પણ એજ પરમ સાત્વિક બૃહસ્પતિના પ્રતાપથી જ સિંહ જેવો ભયંકર અને પરાક્રમી થયો છે. ૩

(આ બૃહસ્પતિ) મહા પ્રાજ્ઞ અને સર્વ માનનીય વસ્તુનો ભંડાર છે; એવી તેની કીર્તિ એકાદી વેગવાન શક્તિપ્રમાણે આકાશમાં અને પૃથ્વીપર સર્વત્ર પ્રસરેલી છે. (વ્યાધનાં બાણ) હરણ પર પડે છે તે પ્રમાણે આ બૃહસ્પતિના અસ્ત્રો પણ—સર્પ પ્રમાણે જેની કરામત (અને કીર્તિ) છે એવા અસ્ત્રો–ધુલોકને વ્યાપી નાંખે છે. ૪

હે ભગવંત જે પ્રબલ પરંતુ પાતકી લોક તને નિઃસત્વ માનીને (વળી) તારી મંગળ મૂર્તિનાજ આશ્રયે પોતાનો નિર્વાહ ચલાવે છે એવા અધમોને હે બૃહસ્પતિ અત્યંત શ્રેષ્ટ જે વસ્તુ છે તે તું કદી આપતો નથીજ; પરંતુ આવા દુર્જનોને તું ઉચિત માત્ર શાસન કરે છે. ૫ (૧૨)

તૃણાચ્છાદિત માર્ગ પ્રમાણે આ સુગમ અને અનિવાર્ય પરંતુ ખરા મિત્ર પ્રમાણે પ્રસન્ન અંતઃકરણ છે. (તેની કૃપાએ) અજીત થયેલા જે જે લોકો અમારા તરફ આજે (કૃપાદષ્ટીએ) જુએ છે તે જો કે પહેલાં તો ગર્ક થઇ ગયા હતા તો પણ પાછળથી પોતાને મોકળા કરનારા થયા. ૬

જે પ્રમાણે પવન ઝપાટાથી વાય છે. અથવા નદીના મોજેમોજાં સમુદ્રને જઇ મળે છે, તે પ્રમાણે તેની પાસે અમારી પ્રાર્થના જ જાઓ. તે સર્વસાક્ષી બૃહસ્પતિ પોતાની દિવ્ય દષ્ટીએ તારૂ ને પાણી (શ્રદ્ધા અને વિધિ) આ બન્ને તરફ કાળજીપુર્વક જોતો રહે છે. ૭

---

३ उपस्तुतिं नमसः उद्यतिं श्लोकं च सविता बाहू इव (सः) प्र यंसत्। अस्य अरक्षसः क्रत्वा यो अहन्यः सः सूर्योपि भीमः मृगः न तुविष्मान् अस्ति ।

४ अस्य श्लोकः पक्षन्तन् विचेताः (इति), दिवि ईयते पृथिव्यां अत्यः न यसत् (च)। मृगाणां न बृहस्पतेः इनाः हेतयः अहिमायान् दून अभि यन्ति।

५ हे देव ये पापाः पन्नाः त्वा उज्झितन् मन्यमानाः (अपि) भद्रं (त्वान्) उपजीवन्ति। तस्मै दूध्ये वाम नानु ददासि (किन्तु) हे बृहस्पते तं पियारुम् चदमे इन।

६ त्वं सूयवसः पथा न सुप्रैतुः, दुर्नियन्तुरपि मित्रः न परिज्मानः (भवसि)। ये अनर्वाणः नः अभि चक्षते (ते) अपिवृताः (पर पश्चात्) अपोर्णुवन्तः अस्थुः ।

७ ये स्तुभः अनवः न, ऊर्मयः सरतः न स यन्ति। विद्वान् सः गृध्नः (सन्) उभयोः तरः अस्य अंतः पटे।

ભક્તોને સુગમ, બલવાન અને ઉદાર એવો આ મોટો દેવ બૃહસ્પતિ અમારા હૃદયમાં વાસ કરી રહ્યો છે. તે દેવ અમારી પ્રાર્થનાથી આનંદિત થઇ અમારા પર શૌર્યની અને જ્ઞાનની વૃષ્ટિ કરો. એટલે ત્વરિત ફળદાયક એવી ઉત્સાહવર્ધક શક્તિ અમે ભોગવીએ. ૮ (૧૩)

સૂક્ત ૧૯૧

॥ ऋषि–अगस्त्य । देवता–सूर्य ॥

(જમીન પરના) સાધારણ ઝેરી અથવા મહાઝેરી પ્રાણી અને પાણીમાં રહેનાર ઝેરી જંતુ ને તેવાજ ઘાતકી કિંવા અદશ્ય ઝેરી આ પૈકી (કોઇનું પણ) વિષ મારા શરીરમા પુરૂ ભરેલુ છે. ૧

આ ઔષધિ અદશ્ય ઝેરીઓની પાસે જતા બરોબર તેમને મારી નાખે છે, (આ બીજી ઔષધિ એકવાર ઉતારી) દુર બનેકતાજ તેનો નાશ કરે છે. આ ઔષધિ એવી છે કે (ઝેર લાગેલી જગ્યા પર) પછાડતા ક્ષણમા જાણે કે ઝેર હતુજ નહી તેમ કરે છે. અને આ કચરતાની સાથે ઝેરી જંતુ પણ કચરાઇ જાય છે. ૨

શર (બારીક વાસ) કુશર (બરૂ), દભ, સૈર્ય, મુંજ, બેરીણ ઇત્યાદી જાતના ઘાસમા રહેનાર પ્રાણીઓના સર્વ અદશ્ય ઝેર મારા અંગમા એકદમ ભરાતા હોય (એમ લાગે છે). ૩

ગાયો પોતાના છાપરામા સ્વસ્થ પડેલી હતી, હરણ પોતપોતાના નિવાસની જગ્યાઓમા ભરાઇને સુતા અને મનુષ્યપ્રાણીના ચૈતન્યની પતાકા નિશ્ચલ થઈ ત્યારે અદશ્ય ઝેર મારા શરીરમા ભરાયુ. ૪

આ ઝેરી પ્રાણી ચોરની માફક રાતની વેળાએ (સતત ફરતા) દષ્ટીએ પડે છે. પોતે ભરાઈ રહીને સર્વને દેખનાર ઝેરી જંતુઓ! (હવે માત્ર) હુશીઆર રહો. ૫

---

८ एव महः तुविजात तुविस्मान वृषभ बृहस्पतिः देव अधायि । स स्तुतः वीरवत् गोमत् न: धातु (येने) इषम् जीरदानु वृजनम् विद्याम ।

१ कंकत न कंकतः अथो सतीन कंकतः द्वौ इति प्लुषी इति (अथो वा) अदृष्टा मा नि अलिप्सत ।

२ (काचित् ओषधी) आयती अदृष्टान् हन्ति, अथो (काचित्) परायती हन्ति । अथो अवघ्नती हन्ति, अथा पिंषती पिनष्टि ।

३ शरास. कुशरास दर्भास सैर्या. उत मौञ्जा. वैरिणाः (एतेषु निलीना) सर्वे अदृष्टाः साकं (मा) नि अलिप्सत ।

४ गावः गोष्ठे नि असदन्, मृगास नि अविक्षत, जनानाम् (अपि) केतवः नि (अभवन्, एतस्मिन् काले) अदृष्टा. नि अलिप्सत ।

५ एते उ त्ये (अदृष्टाः) तस्कराः इव प्रदोषे अदृश्रन् । हे अदृष्टाः विश्वदृष्टाः (यूयं) प्रतिबुद्धा अभूतन ।

(અમારા પ્રમાણેજ) તમારો પણ દ્યુ એ પિતા અને પૃથ્વી એ માતા ને સોમ એ બંધુ અને અદિતી એ બ્હેન છે તો પોતે લપાઇ રહીને સર્વેને જોનારા વિષારો (એકદમ) થોભો અને ચુપકીથી રસ્તે પડો. ૬

જે (ગીલોડી માફક) ચાલનારા ને જે (સર્પની માફક) પેટે ચાલનારા છે, જે કાંટો મારી દંશ કરનારા, કિંવા તેનાથી પણ હળાહળ ઝેરવાળા છે, તે અને જે બીજા કોઈ પણ પ્રકારના ઝેરી જંતુ હોય એવા સર્વ ઝેરી પ્રાણીઓ તમો સર્વ એકદમ મરી જાઓ. ૭

જુઓ! સર્વ વિશ્વને જોનાર અને સર્વ અદશ્ય ઝેરી પ્રાણીઓનો નાશ કરનાર આ સૂર્યનો પૂર્વ દિશા તરફ ઉદય થાય છે. તે અદશ્ય ઝેરી અને દુષ્ટ ચેટકો એ સર્વનો પાર નિકાલ કરી નાંખે છે. ૮

સર્વ વિશ્વને જોનારો, સર્વ દુષ્ટોને બાળી ખાખ કરનારો અને અદશ્ય ઝેરી પ્રાણીઓનો નાશ કરનારો આ આદિત્ય સૂર્ય જુઓ! આ ઉદય પછી ઉપર ચઢતો જાય છે.! ૯

મદ્યની બાધા નહિ રાખનારા મનુષ્યને ઘેર જે પ્રમાણે મદ્ય (રૂપ વિષ) નો બાટલો લઈને નાંખે તે પ્રમાણે હું સૂર્યમંડલના ઠેકાણે આ વિષ દાબી રાખું છું એટલે કે (સૂર્ય) જેમ કદી મરતો નથી, તેમ અમે પણ મરનાર નથી. સુવર્ણ રશ્મિ રૂપ અશ્વપર આરૂઢ થયેલા (સૂર્યે) તે (વિષ) ને દુર લઇ મધુવિદ્યાના યોગે તેનું મધુર (અમૃત) બનાવી મુક્યું. ૧૦

કપિંજલી પાંખરૂં આટલું હોય છે પણ તેણે તારા શરીરમાં ભરેલું વિષ ખાઇ પાર કરી નાંખ્યું તોપણ જેમ તે કદી મરતું નથી તેમ અમે પણ મરનાર નથી (કારણ) સુવર્ણ રશ્મિરૂપ અશ્વપર આરૂઢ થયેલા (સૂર્યે) તે (વિષ) ને દુર લઇ મધુ વિદ્યાના યોગે તેનું મધુર (અમૃત) બનાવી મુક્યું. ૧૧

---

६ (यथा अस्माकं तथा) वः (अपि) द्यौः पिता, पृथिवी माता, सोमो भ्राता, अदितिः स्वसा (अस्ति), । तस्मात् हे विश्वदृष्टाः अदृष्टाः तिष्ठत, सु कं द्रव्यत।

७ ये अंस्याः ये च अङ्ग्याः, ये सूचीकाः, (ये च) प्रकङ्कताः (इति) हे अदृष्टाः, किंचन इह वः (ते) सर्वे (यूयं) साकं निजस्यत।

८ विश्वदृष्टः अदृष्टहा सूर्यः सर्वान् अदृष्टान् सर्वाश्च यातुधान्यः जम्भयन् पुरस्तात् उदेति।

९ असौ आदित्यः सूर्यः विश्वानि पुरु जूर्वन्, अदृष्टहा विश्वदृष्टः (च सन्) पर्वतात् उदपप्तत्।

१० दृतिं सुरावतः गृहे (इव) सूर्ये विषम् आ सजामि। सो चिन्नु न मराति, नो वयं मराम, हरिश्वः (सः) अस्य योजनं आरे (चकार। हे विष) त्वा मधुला (सः) मधु चकार।

११ इयत्तिका शकुन्तिका सका ते विषं जघास, (परं सो चिन्नु न मराति, नो वयं मराम, हरिश्वः (सः) अस्य योजनं आरे (चकार, हे विष) त्वा मधुला मधु चकार।

એકવીસ વિષ્પુલિંગ (એટલે એક જાતની) ચકલીઓએ વિષની વધતી લહેરોને શોષીને પાર કરી નાંખી તોપણ તે જેમ કદી મરતી નથી તેમ અમે પણ મરનાર નથી (કારણ) સુવર્ણ રશ્મિરૂપ અશ્વપર આ રૂઢ થયેલા (સૂર્યે) તે (વિષ) ને દુર લઇ મધુવિદ્યાના યોગે મધુર (અમૃત) બનાવી મુકયુ. १२

વિષનો પરિહાર કરનારી જે નવ્વાણુ (નદીઓ) છે તે સર્વેનું નામ મેં લીધું (તેથી) સુવર્ણ રશ્મિરૂપ અશ્વપર આરૂઢ થયેલા (સૂર્યે) તે (વિષ) ને દુર લઇ મધુવિદ્યાના યોગે મધુર (અમૃત) બનાવી મુકયું. १3

એકવીસ ઢેલ અને અવિવાહિત સાત બ્હેનોએ સર્વેએ તારા શરીરમાંના ઝેરને જેમ ગાગર ભરીને પાણી લઇ જાય તેમ (તારા અંગમાંથી) કાઢી નાંખ્યું છે. १४

આ આવડા નોળીઓ છે (પણ મારૂં વિષ નહિ ઉતરે તો) તે બેટાને હું પથ્થર નીચે કચરી નાંખીશ, (આ જુઓ) ત્યાંથી વિષ ઉતરતું ચાલ્યુ, (ગયુ) કોના તરફ કઇ તરફ નીકળી ગયું १५

પછી પર્વત (ની કપારી) માંથી નોળીઓ બહાર આવી બોલ્યો કે (અરે) આ વિષ વિંછીનું તેમાં શાનો જીવ છે. વિંછી (ચાલ જા,) તારૂં વિષતો એકદમ નરમ. १६ (१६) (२४) (१)

---

१२ त्रिःसप्त विष्पुलिंगाः विषस्य पुष्यम् अक्षन ताः चिन्नुचमरन्ति, नो वय मराम, हरिष्ठा (स) अस्य योजनं आरे (चकार। हे विष) त्वा मधुला मधु चकार ।

१३ नवाना नवतीना विषस्य रोपुषीणाम् सर्वासा नाम अग्रभम्। हरिष्ठा। अस्य योजनं आरे (चकार। हे विष) मधुला त्वा मधु चकार (सः)।

१४ त्रिःसप्त मयूर्यः (याश्च) अग्रुवः सप्त स्वसारः ताः ते विषं, कुम्भिनीः उदकम् इव विजभ्रिरे।

१५ इयत्तकः कुषुम्भकः (परं यदि विषम् नाप गच्छति तर्हि) तकं अश्मना भिनद्मि। ततः विषं अनु पराचीः सन्ततः प्र वावृते।

१६ तत, गिरेः प्रवर्तमानकः कुषुम्भकः अब्रवीत् (यद् इदं) वृश्चिकस्य विषम् (इदं) अरसं। हे वृश्चिक ते विषम् अरसम् ॥

॥ इति चतुर्विंशोऽनुवाकः। प्रथमं मंडलं समाप्तं.

દ્વિતીય મંડલ.

પ્રથમ અનુવાક

સૂક્ત ૧

॥ ऋषि—आंङ्गिरस । देवता अग्नि ॥

હે અગ્નિદેવ પરમ તેજપુંજ એવો તું સ્વર્ગીય ઉદકમાંથી (કિંવા) કઠણખર એવા પાષાણમાંથી (અગર) નિબિડ અરણ્યમાંથી (અથવા) હે સકલ લોકપાલક વનસ્પતિમાંથી પણ પ્રતિદિન પ્રકટ થતો હોય છે. તે પવિત્ર સ્વરૂપેજ (દગ્ગોચર થતો હોય છે). ૧

હે અગ્નિ (યજ્ઞ મધ્યે) હોતાનું માન તનેજ. યથાકાળે કરાવવાની એવા પોતુ કર્મનું માન તનેજ અને સત્ય ધર્મનું આચરણ કરનાર (યજમાન) નાં યજ્ઞમાંના નેષ્ટાનું પણ માન તનેજ હોય છે. તું પ્રશાસ્તા છે, અને અધ્વર્યુનાં કામ પણ તુંજ કરે છે. તેજ પ્રમાણે બ્રહ્મા તુંજ અને અમારા ઘરમાંની ગાર્હપત્યાગ્નિ પણ તુંજ છે. ૨

હે અગ્નિ પુણ્ય પુરૂષના મનોરથ પુર્ણ કરનાર ઇંદ્ર તે તુંજ ને પરમ પુજ્ય અને અમિત કીર્તિ એવો જે વિષ્ણુ તે પણ તુંજ. હે બ્રહ્મણસ્પતિરૂપ (અગ્નિદેવા) દિવ્ય સંપતિ આપનાર બ્રહ્મા તુંજ છે અને હે જગત્તારક અલૌકિક જે બુદ્ધિમતા તેણે તારોજ આશ્રય કર્યો છે. ૩

---

१ हे अग्ने त्वम् आशुशुक्षणिः त्वम् अद्भ्यः, त्वम् अश्मनः परि, त्वम् वनेभ्यः, त्वम् ओषधिभ्यः, हे नृणां नृपते त्वम् शुचिः (सन्) जायसे।

२ हे अग्ने, होत्रं तव, ऋत्वियं पोत्रं तव (इदं) तव नेष्ट्रं, ऋतायतः त्वम् अग्निद् (एव)। तव प्रशास्त्रं, त्वम् अध्वरीयसि, (त्वम्) ब्रह्मा च, नः दमे गृहपतिश्चासि।

३ अग्ने सतां वृषभः इंद्रः त्वमसि, त्वम् उरुगायः नमस्यः विष्णुरसि। ब्रह्मणस्पते (अग्ने) त्वम् रयिविद् ब्रह्मासि। हे विधर्तः त्वम् पुरंध्या सचसे।

જેના નિયમોમાં કદી બાધ આવતો નથી એવો (વિશ્વનો) રાજા જે વરૂણ તે હે અગ્નિદેવ! તુંજ છે; મહાપરાક્રમી અને સ્તુત્ય એવો મિત્ર પણ તુંજ. સકળ સજ્જનોનો પ્રભુ એવો અર્યમા તુંજ. અને હે દેવ, ઉપભોગ લેવા સરખાં જે જે સુખ (અર્યમા) આપે છે તે તે સુખ યજ્ઞમંડપમાં ઉદાર હસ્તે દેનાર જે અંશનામક દેવ તે પણ તુંજ છે. ૪

હે અગ્નિ, ત્વષ્ટાદેવ તુંજ હોવાને લીધે ભક્તોના અંગમાં જે અત્યુત્કૃષ્ટ વીર્ય હોય છે તે પણ તારૂંજ સ્વરૂપ છે, હે દેવ મિત્ર પ્રમાણે તારી કાંતિ સુખકર હોય છે ત્યારે દિવ્ય શક્તીનું (સર્વ વિશ્વથી) સમજાતીયત્વ જ છે. (વિદ્યુલ્લતા પ્રમાણે) અત્યંત ત્વરિત ગતીએ આવી (બુદ્ધિરૂપ) ઉત્તમ અશ્વ (ભક્તોને) તુંજ આપે છે, અને તું અત્યંત ઐશ્વર્ય સંપન્ન છે ત્યારે બળશાલી પુરૂષોનું બલ પણ તુંજ. ૫ (૧૭)

હે અગ્નિદેવ; મહદાકાશમાં રહેનાર પરમાત્મા રૂદ્ર તું છે. મરૂતની સેના તુંજ અને જેના સુખે (પ્રાણીમાત્રનું) પોષણ થાય છે તે સામર્થ્યપર પ્રભુત્વપણ તારૂંજ છે. મંગળ ધામ એવો તું પ્રભાતકાળનો તેજસ્વી વાયુ સર્વત્ર સંચાર કરે છે અને સર્વ પોષક પુષાદેવનું રૂપ પોતેજ થઇને ભક્તોનું પરિપાલન કરે છે. ૬

હે અગ્નિ, સેવારૂપ અલંકારોથી તને ભક્તોને સામર્થ્યધન દેનાર તું છે. (સર્વ પ્રકારના) અમોલિક રત્નો નિધી જે સર્વ પ્રેરક સવિતા તેપણ તુંજ, હે સકળ લોક પ્રભો તું ભાગ્યદાતા માટે અત્યંત ઉત્કૃષ્ઠ એવું જે (દિવ્ય) ધન છે તે ધનપર શ્રદ્ધા તુંજ ચલાવે છે અને તારા નિવાસ સ્થળમાં (વેદીપરઃ) તારી મનોભાવે સેવા કરનાર ભક્તોનો રક્ષણકર્તા તુંજ થાય છે. ૭

---

४ हे अग्ने, धृतव्रतः वरुणो राजा त्वमसि, दस्मः ईड्यः च मित्रः त्वम् (असि) । त्वम् सत्पति अर्यमाच; हे देव, यस्य (अर्यम्णः) संभुजम् विदथे भाजयुः अशः (अस्ति, स) त्वमेव।

५ हे अग्ने विधते सुवीर्ये (यः) त्वष्टा (सः) त्वमसि, तव मित्रमहः ग्नावः (विश्वेन) सजात्यम् त्वम् आशु हेमा स्वश्व्य ररिषे । त्वम् पुरूवसुः नरां शर्धः असि।

६ अग्ने महः दिवः असुरः रुद्रः (स) त्वमसि, मारुतं शर्धः त्वमेव, पृक्षः ईशिषे। त्वम् शग्मः अरुणैः वातैर्यासि, त्वम् पूषा सन् विधतः त्मना पासि नु ।

७ हे अग्ने त्वम् अरंकृते द्रविणोदाः, रत्नधाः सविता देवः त्वम् असि। नृपते त्वम् भगः वस्वः ईशिषे यस्य ते अविधत् (तस्य) त्वम् पायुः भवसि ।

હે અગ્નિદેવા, તારી વેદીપર તું સકળ જનપાળક અને (સર્વ જગનો) અત્યંત ઉદાર રાજા માટે તારૂં ગૌરવ ભક્તજનો કરતા હોય છે. હે અતુલરૂપા સર્વ વસ્તુ જાતનો સ્વામી તું છે, અને દશ પાંચજ શું ? પણ સેંકડો અથવા અસંખ્ય લોકોને પણ તું ભારે થઈ પડે છે. ૮

હે અગ્નિ, સર્વ લોક તને જગત્પતિને યજ્ઞયાગવડે સંતુષ્ટ કરે છે ને તારૂં બંધુત્વ લાભે માટે તને તેજોમય શરીરવાળા દેવને પોતાના તપશ્ચર્યથી પ્રસન્ન કરે છે (ત્યારે) તું પણ સેવા કરનારા ભક્તોનો પુત્ર બને છે અથવા આનંદકારક એવો પ્રાણમિત્ર બની (શત્રુના) હલ્લાથી તેમનું રક્ષણ કરે છે. ૯

હે અગ્નિ, પૂજનીય ઋભુ તે પ્રત્યક્ષ તુંજ છે, પ્રતાપી એવી પુરૂષાર્થ સંપતિનો માલિક તુંજ. તું પ્રજ્વલિત થાય છે. પ્રકાશમાન્ થાય છે, તે હવિ અર્પણ કરનારા ભક્તના કલ્યાણ સારૂજ. માટે એવા ભક્તનો યજ્ઞ સિદ્ધ કરી તેનો તું સન્માર્ગ દર્શક બને છે. ૧૦ (૧૮)

હે અગ્નિદેવ હવિર્દાતાને અદિતિ તુંજ છે. હોત્રા અને ભારતી આ દેવતાઓનારૂપે સ્તુતિવડે આનંદભસ્તિ તુંજ થતો હોય છે. અસંખ્ય વરસોની પુરાતન જે ઇળા તેનું પણ રૂપ (ભક્તોના અંગમાં) તરતરી આણવા માટે તુંજ ધરે છે. હે અત્યુત્કૃષ્ટ નિધીના પ્રભો અગ્નિદેવ, તું વૃત્રનો નાશ કરનારો છે અને સરસ્વતી પણ તુ જ છે. ૧૧

---

८ हे अग्ने विश्पतिं त्वा, (जगत.) सुविदत्रं राजानं त्वाम् विशः ऋञ्जते। हे त्वनीक त्वं विश्वानि पत्यसे, त्वम् दश, शता, सहस्राणि (अपि) प्रति (जयसे)।

९ अग्ने, नरः (जगत.) पितरन् त्वां इष्टिभिः (वर्धयन्ति), भ्रात्राय तनूरुचम् त्वाम् शम्या (प्रसाधयन्ति), यस्ते अविधन् तस्य त्वम् पुत्रः भवसि, त्वम् सुशेव. सखा सन् आधृषः पासि।

१० अग्ने, नमस्यः ऋभुः त्वम् आके असि, क्षुमतः वाजस्य रायः त्वम ईशिषे। दानेन त्वम् विभासि अनु धक्षि, त्वम् विदिक्षुः यज्ञम् आतनिः असि।

११ हे अग्ने देव, त्वम् दाशुषे अदितिरसि, त्वम होत्रा, भारती (च सन्) गिरा वर्धसे। दक्षसे त्वम् शतहिमा इळा असि; वसुपते त्वम् वृत्रहा सरस्वती च असि।

અગ્નિ તું ભવ્ય શરીરી હોઇ લોકોત્તર તારૂણ્યની મૂર્તિ જ છે. સૌંદર્ય સૌંદર્ય કહી બોલે છે તે તો ફક્ત તારીજ સ્પૃહણીયને મનોહર અંગકાંતિમાં નજરે પડે છે, તુજ (સર્વ સંકટોમાંથી) પાર પાડનારો અને મહાન એવો જે સાત્વિક પ્રતાપ તે છે અને અપાર ને સર્વ વિશ્વ કરતાં પણ જે મોટી છે એવી સંપતિ પણ તુંજ. ૧૨

હે અગ્નિ આદિત્યે તને પોતાનું મુખ એમ કહ્યો. હે મહાજ્ઞાની દેવા તે પવિત્ર વિભુતીએ પોતાની જીવ્હાનું પદ પણ તને જ દીધું. ઔદાર્યશાળી દેવ, તારી પાછળ પાછળ જ આવી યજ્ઞ મધ્યે તારા જ ઠેકાણે અર્પણ કરેલા હવિર્ભાગનું ભક્ષણકરતા હોય છે. ૧૩

હે અગ્નિ પોતે અમર પરંતુ કોઇનો પણ દ્વેષ ન કરનાર જે દેવ છે તે સર્વ તારાજ ઠેકાણે અર્પણ કીધેલા હવિર્ભાગનું સ્વમુખે ભક્ષણકરતા હોય છે. મર્ત્ય માનવો પણ તારી જ કૃપાએ કરી અન્નરસનો આસ્વાદ લે છે અને વનસ્પતીના ઉદરમાં સુદ્ધાં તુંજ પરમ-પવિત્ર અગ્નિ સૂક્ષ્મરૂપે પ્રાદુર્ભૂત થતો હોય છે. ૧૪

પવિત્ર ઠેકાણે પ્રકટ થનારા અગ્નિદેવા જગતમાં પ્રત્યેક વસ્તુથી ને (સર્વ વસ્તુ એકત્ર કીધી તો) તે સર્વથી પણ તારી બરોબરી હોય છે (એમાં કાંઇજ આશ્ચર્ય નથી.) પણ હે દેવા પોતાના દિવ્ય પ્રતાપે તે સર્વ કરતાં પણ તુ ચઢીઆતો છે. કારણ આવી વેળાએ તારૂં સામર્થ્ય પોતાના મોટપણુના ભરાવમાં અંતરાળ પ્રદેશો સહિત સર્વ પૃથ્વી ને આકાશ આ બંન્ને ઠેકાણે ઓતપ્રોત ભરાઈ જઇને સમાય નહિ એવુ થાય છે. ૧૫

---

१२ हे अग्ने, सुभृतः त्वम् उत्तम वयः (असि), तव स्पार्हे सदृशि वर्ण आ (निखिलाः) श्रियः (अधिवसन्ति)। प्रतरणः बृहन् वाजः त्वमसि, बहुलः विश्वतस्पृथुः च रयिः त्वमेव।

१३ हे अग्ने, आदित्यासः त्वाम् आस्यम् (चक्रिरे),हे कवे, शुचयः (देवाः) त्वाम् जिव्हां चक्रिरे। रातिषाचः देवाः त्वाम् अध्वरेषु सश्चिरे, त्वे च आहुतम् हविः अदन्ति।

१४ हे अग्ने, अद्रुहः विश्वे अमृतासः देवाः त्वे आहुत हविः आसा अदन्ति। मर्तासः (अपि) आसुतिं त्वया (एव)स्वदन्ते, वीरुधां त्वं शुचिः गर्भो जज्ञिषे।

१५ अग्ने त्वम् मज्मना (न केवलं) तान च सम् असि, प्रति च असि, (किंतु) हे सुजात देव प्ररिच्यसे च। यत् अग्नेर्महः स्व महिना द्यावापृथिवी रोदसी उभे अनु नि भुवत्।

તારા સ્તોતૃજનોને (જ્ઞાન) ગોધન પ્રમુખ અને (સુબુદ્ધિરૂપ) અશ્વસંપન્ન એવી ઉદાર બક્ષીઓ જે ઉદાર મહાત્માઓ આપતા હોય છે તેમને અને તેમના સાથે અમને પણ અત્યુત્તમ એવી આનંદમય વસ્તુ કને લઇજા અને અમે અમારા વિજયીવીરો સહિત યજ્ઞ સભામાં તારું મહદ્યશ વર્ણન કરતા રહીએ એવું કર. ૧૬(૧૯)

સૂક્ત ૨

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–अग्नि ॥

સર્વ વસ્તુ મંત્રનું જેને જ્ઞાન છે તે આ અગ્નિને યજ્ઞથી પ્રમુદિત કરો. અખંડ સ્તવન વાણીથી અને હવિથી તેનું અર્ચન કરો. (આ અગ્નિ) અત્યંત પ્રજ્વલિત ને આનંદપ્રદ એવો દિવ્ય વીર છે. સ્વર્ગ લોકમાંનો હોતા અને અમારી સ્વભુમિમાંનો અમારો ધુરીણ તેજ છે. ૧

હે અગ્નિદેવા ધેનુ જે પ્રમાણે ઘરમાં પોતાના વાછરડા તરફ રેંકતી આવે છે, તે પ્રમાણે હે અગ્નિ, ઉષા અને રાત્ર આ તારાતરફ ઉત્સુકતાથી દોડ મારી આવે છે. હે સર્વજનપ્રિય અગ્નિ, તું સર્વ લોકનો મહા બુદ્ધિમાન આધષ્ઠાતા હોઇને પણ આ માનવી યુગમાં ભુલોકમાં રાત્રે નિત્ય પ્રકાશતો હોય છે. ૨

તે અદ્‌ભુત કાર્ય કુશળ અગ્નિને, પુથ્વી અને આકાશ આ બન્નેનાં પણ તે નિયામક દેવે રજોલોકના એકદમ તળીએ (એટલે આ ભુલોકમાં) આણ્યો. આ અગ્નિ વેગવાન રથ પ્રમાણે વિખ્યાત, તેનું તેજ પવિત્ર અને આ મિત્ર પ્રમાણે સર્વ સરખોજ સ્તવનને યોગ્ય છે. ૩

---

१६ अग्ने ये सूरयः स्तोतृभ्यः गो अग्रा अश्वपेशस राति उप सृजन्ति । तान् च अस्मान् च वस्यः आ प्रनेषि हि (वय च) सुवीराः । (सतः) विदथे बृहत् वदेम।

१ जातवेदसं अग्निम् यज्ञेन वर्धत, तना गिरा हविषाच यजध्वम्। समिधान सुप्रयस, स्वर्णर द्युक्ष होतारम् (नः) वृजनेषु धूर्षदम् (अग्निम् यजध्वम्)।

२ अग्ने, धेनवः स्वसरेषु वत्स न, नक्तीः उषस. त्वा अभिववाशिरे । हे पुरुवार त्वम् दिनःइव अरतिः (सन्नपि) मनुषा युगा क्षपः (आ), सयतः आ भासि ।

३ तमुदस्त (अग्निम्) द्यावा पृथिव्योः अरतिम् देवाः रजसः बुध्ने नि एरिरे। रथमिव वेद्यम् शुक्रशोचिषम् मित्र न क्षितिषु प्रशस्य अग्निम् (नि एरिरे)।

અંતરાલમાં (દિવસે દિવસે) વૃદ્ધિંગત થનારા ચંદ્ર પ્રમાણે જેની કાંતિ મનોહર છે તે આ અગ્નિની સ્થાપના, એકાદા ગુપ્ત ઠેકાણે સુવર્ણનો ઢગ રાખીએ તે પ્રમાણે તેના પોતાના ઠેકાણે (વેદી પર) કીધેલી હોય છે. આ અગ્નિ ચિત્રવિચિત્ર એવી મેઘમાળનુ એક સુંદર પક્ષીજ છે. અ (નદીના) પાણીપર પુલ પ્રમાણે (દ્યુ અને પૃથ્વી) આ બંન્ને લોકપર તે પોતાની દૃષ્ટી નિશ્ચલ રાખતો હોય છે. ૪

અગ્નિ, આહોતા રૂપે તે સર્વવ્યાપક યજ્ઞની ચોતરફથી સંભાળ કરો. સર્વ લોક હવીવડે અને સ્તુતિવડે તેનેજ વિભૂષિત કરે છે. સુવર્ણ મુકટ ધારણ કરી આ વનૌષધીના સમુદાયમાં મોટા ભપકાથી વિહાર કરે છે ને નક્ષત્રોના યોગે આકાશ જેમ ચમકતું હોય છે તે પ્રમાણે પોતાની (જ્વાલાથી) અંતરાલ પ્રદેશને ગઝગીત કરે છે. ૫(૨૦)

તું અત્યંત ઉદાર છે તો અમારા કલ્યાણ સારૂ (દિવ્ય) સંપત્તિ રૂપ, પ્રભાથી, પ્રજવલિત થઈ તે સંપત્તિ [નો વરસાદ] અમારાપર થાય એવી રીતે પ્રકાશમાન થા અને અમારૂં મંગળ થાય માટે મુજ દીનના હવિર્ભાગનો સ્વીકાર કરવામાટે તું દ્યુ અને પૃથ્વી તે ઉભયને અહી લઈ આવ. ૬

હે અગ્નિ, જે જે સપત્તિ શ્રેષ્ઠ છે તે તે તુ અમને દે. જે સહસ્રપટ (એટલે અસંખ્યપટ) મોટી છે તેજ દેને (તારી) કીર્તિ સર્વત્ર ગાજે એટલા માટે (એમ કર કે) એકાદો દરવાજો જેમ એકદમ ઉઘડે તે પ્રમાણે, (સાત્વિક) સામર્થ્યની વાટ (ઉપાટો-બંધ) ખુલ્લી કર. અમારી પ્રાર્થનાથી દ્યાવાપૃથ્વી અમને અનુકુળ થાય એમ કર (અને પછી) શુભ્રતેજસ્ક સુર્ય પ્રમાણે ઉષા પણ પ્રકાશમાન થાઓ. ૭

---

४ रजसि उक्षमाण, (चद्रमिव सुरुच अग्निम्) ह्वारे सुरुच चद्रमिव स्वे दमे आ तम आदधुः पृश्न्याः पतरम्, पाथः पायुम् न, उभे जनसी अक्षभि. अनु चितयन्तम् (तम् आ दधुः) ।"

५ स होता विश्व अध्वर परिभूतु, तमु, मनुषः हव्यैः गिरा च ऋञ्जते हिरिशिप्रः वृधसानासु जर्भुरत् (अयं अग्निः) द्यौ. स्तृभिः न, रोदसी अनुचितयत् ।

६ स त्वम् सदृदस्वान, नः स्वस्तये रेवत समिधानः रयिम् अस्मासु दीदिहि । नः सुविताय च, हे अग्ने देव, मनुषः मे हव्या वीतये, रोदसी आ कृणुस्व ।

७ दे अग्ने बृहतः दाः, सहस्रिणः (अपि) दाः, श्रुत्यै दुरः न वाजम् अप वृधि । ब्रह्मणा द्यावा पृथिवी प्राचा वृधि, शुक्र स्वः न उषसः वि दिद्युतः ।

રાત્રી પડતાંજ અને ઉષઃકાળ થતાં જ જેને પ્રજ્વલિત કરીએ છીએ તે આ અગ્નિ પોતાના આરક્ત પ્રેમે કરી સૂર્ય પ્રમાણે જ પ્રકાશમાન થાઓ. અગ્નિ એ ભક્તજનોની સ્તવનવાણીના યોગે યજ્ઞ ઉત્તમ રીતે પાર પાડે છે. (સર્વ) લોકોનો આ રાજા ખરો, પરંતુ ભક્તજનોને કદી નહીં આવનાર એવો પ્રિય પરોણો છે. ૮

હે અમરદેવો મધ્યે અત્યંત શ્રેષ્ઠ અગ્નિદેવ, અમો મનુષ્યોનાં ધ્યાનબુદ્ધિ આવી રીતે તે પરમદીપ્તિમાન દેવના ઠેકાણે નિવાસ કરેલા છે માટે (સ્વર્ગલોકમાંની) ધેનુ અમારી સ્વભૂમીપર (આવી) ઇચ્છા થતાં સેંકડો પ્રકારની અને જોઇએ તે સ્વરૂપની વસ્તુ પોતાના આંચળમાંથી (દુહે છે). ૯

હે અગ્નિ, અમે અમારૂં પુરૂષાર્થ, તારી પ્રાપ્તિ કરી લઇને તેના મારફતે કિંવા નિદાન તારી પ્રાર્થના દ્વારે પણ લોકોના મનપર વિશેષ રીતે ઠસાવીએ એમ કર. અમારો વૈભવ સૂર્ય પ્રમાણે દુષ્પ્રાપ્ય હોઇને પાંચે જાતીના લોકોમાં ઉચ્ચ સ્થળે ઝળકતો રહે એમ કર. ૧૦

હે પરાક્રમી દેવ, ઉચ્ચકુળમાં જન્મ લીધેલા મહાત્મા જેની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા કરે છે, એવો તુ અત્યંત પ્રશંસનીયજ છે. હે અગ્નિ સામર્થ્યવાન લોક પરમપૂજ્ય એવો (તું) તેની જ સેવા કરે છે, અને તું પણ (તારાં) અત્યંત લાડકડાં બાળકો જે અમે તેમને ત્યાં પોતાની વેદીપર પ્રકાશમાન થાય છે. તો તું હવે (સર્વસ્વી) અમારો થા. ૧૧

---

८ राम्या उपसश्चानु इधानः सः स्वः न अरुणेन भानुना दीदेत्। अग्निः होत्राभिः मनुषः स्वध्वरः (भवति), विशां राजा (सन्नपि) आयवे सः चारुः अतिथि।

९ हे अमृतेषु पूर्व्य अग्ने, नः मानुषाधीः बृहद्दिवषु (देवेषु) एव पीपाय। (तेन) धेनुः व्रजनेषु (आगत्य) इषणि शतिनं च पुरुरूप च (अभीष्ट) काले त्मना दुहाना (भवति)

१० हे अग्ने वय नः सुवीर्य अर्वता वा ब्राह्मणा वा जनां अति चितयेम। अस्माक द्युम्नं पंच कृष्टिषु अधि उच्चा कृधि, तद्व स्वनं दुष्टरं शुशुचीत।

११ हे सहस्य सुजाताः सूरयः यस्मिन् (त्वयि) इषयन्त (स त्वं) प्रशंस्यः। हे अग्ने वाजिनः य (त्वम्) यज्ञ उपयान्ति, (अस्मत्सदृशे) नित्ये तोके दीदिवांस (उपयन्ति) स त्वम् स्वेदमे नः बोधि

હે સર્વજ્ઞ અગ્નિ, અમે તારા સ્તોતૃજન અને અમારા યજમાન એવા બન્ને પણ આનંદમાં રહીએ (એવો આશીર્વાદ દે), અને અત્યંત આલ્હાદકારક, વિપુલ પ્રજાયુક્ત અને પુત્રપૌત્ર યુક્ત એવું જે ઉત્કૃષ્ટ ઐશ્વર્ય છે, તે અમને પ્રાપ્ત કરાવી આપ. ૧૨

સૂકત ૩.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–अग्नि ॥

પૃથ્વીપર (એટલે વેદીપર) સ્થાપન કીધેલો આ અગ્નિ (જુઓ કેવો) પ્રજ્વલિત થઇને યજ્ઞાવત ભુવનના સન્મુખ ઉભો રહ્યો છે. સનાતન, પરમપાવન, મહાપ્રજ્ઞ, દેદીપ્યમાન અને પરમ વંદ્ય એવો આ યજ્ઞ (તે) હોતા અગ્નિ (આજે) દેવોને હવિર્ભાગ સંતુષ્ટ કરો. ૧

આ સુંદર જ્વાળાના નરાશંસ (લોક સંસ્તુત્ય) અગ્નિ પોતાની દીપ્તીએ પોતાના ખુદના ત્રણ સ્થાનોને અને તેના ઉપર ઉપર જ ત્રણે દ્યુલોકને પ્રકાશથી (જગતની) નજરે આણે છે, તો જે (સ્તવન) શરૂ થતાંજ ઘૃતધારા (યજ્ઞ કુંડમાં) વહેવા લાગે છે, એવા મનપૂર્વક ચાલેલા સ્તવને અમારો હવિર્ભાગ આર્દ્ર કરીને યજ્ઞના આરંભેજ તે દેવોને અલંકૃત કરો. ૨

---

१२ हे जातवेदः अग्ने, वय ते स्तोतारः (अस्माकं) सूरयः च उभयासः शर्मणि स्याम। पुरुचन्द्रस्य भूयसः प्रजावतः स्वपत्यस्य वस्वः रायः नः शग्धि ।

१३ हे अग्ने ये सूरयः स्तोतृभ्यः गो अश्वा अश्व पेशसं रातिम् उपसृजन्ति तान् च अस्मान् च वस्य आ प्र नेषिहि (वय च) सुवीराः (सन्) विदथे बृहत् वदेम् ।

१ पृथिव्या निहितः (अयं) अग्निः समिद्धः (सन्) विश्वानि भुवनानि प्रत्यङ् अस्थात् । प्रदिवः पावकः सुमेधाः देवः अर्हन् (च अय) अग्निः होता देवान् यजतु ।

२ शुचिर्चि. नराशंसः (स्व) महा (रश्मिः) धामानि तिस्रः दिवश्च प्रति अञ्जन् (वर्तते) घृतप्रुषा मनसा हव्य उन्दन्, यज्ञस्य मूर्धन् देवान् समनक्तु ।

હે અગ્નિ, તું પરમપુન્ય અને સર્વ કરતાં પુરાતન છે. તારૂં સ્તવન અમારાથી અંતઃકરણપુર્વક થયું હોય તો તું આજ દેવોને (હવિદાનથી) સંતુષ્ટ કર. ૩

દેદિપ્યમાન કુશાસન, દિવ્ય ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ સારૂ તે વેદીપર તને અમે પાથરેલો છે. તું ઉત્કર્ષકારક, વીર્યપ્રદ, સમૃદ્ધિકર, અને નવીનતા પ્રમાણે મૃદુ છે. તો હે વસુ, હે દેવ, હે યજ્ઞાર્હ આદિત્ય, આ આસનપર વિરાજમાન થા. ૪

ફરવાને આમ તેમ એવી (યજ્ઞશાલના) દિવ્ય દ્વાર (અમે) નમસ્કાર કરી વિનંતી કર્યા ખરેખર ફટાક દઇને ઉઘડી જાઓ. આ (યજ્ઞમંડપના) વિશાળને અભંગ દ્વાર હવે ઉઘડો. સેંકડો શૂરપુરૂષો જેના આશરે છે એવી જેની ખ્યાતિ છે એવા ભક્ત વર્ગને પણ તે પુનીત કરે છે. ૫ (૨૨)

આ જુઓ રાત્રી અને ઉષા, આ યૌવનવાળાં ને સુંદર પક્ષીઓ પ્રમાણે રમણીય હોઇ એકમેકથી સંલગ્ન (મનોરથરૂપ) દુગ્ધ પ્રેમે આપનારા અને પ્રેમરસે પૂર્ણ ભરેલા છે. (કાળરૂપ) દોરો જે એકવેળા પસારી દીધો છે તેનું જ વસ્ત્ર તે એક સરખું વણુતી હોય છે અને અમારા યજ્ઞનું સ્વરૂપ ને અમારૂં સત્કર્મ પણ (વૃદ્ધિંગત) કરે છે. ૬

સર્વમાં પહેલાં, અત્યંત જ્ઞાનવાન અવર્ણનીય કાંતિયુક્ત એવા જે બે દિવ્ય યજ્ઞહોતાઓ (છે તે) અમારો યજ્ઞ ઋક્ સ્તોત્રોથી યથાયોગ્ય સંપાદન થાઓ. તે યોગ્યકાળે દેવનું યજન કરીને અને પૃથ્વીના મધ્ય ભાગમાં (વેદીપર)·ત્રણ ઉચ્ચાસનો પર (તેમને) બેસાડી અલંકૃત કરે છે. ૭

---

३ अग्ने अर्हन् (त्वम्) नानुपात् पूर्वः मनसा ईळितः अद्य नः देवान् यक्षि। स त्वम् मरुतां अच्युतम् शर्धः आ वह, हे नराः बर्हिषदं इंद्र च यजध्वम्।

४ हे देव बर्हिः (त्वम्) राये अस्यां वेदी स्तीर्णम्। (त्व च) वर्धमानं, सुवीरं, सुभरं घृतेन अक्तम् (इव पेशलं, तद्) हे वसवः, हे विश्वे देवाः, यज्ञियासः आदित्याः इदं सीदत।

५ सुप्रायणाः द्वारो देवीः नमोभिः हूयमानाः उर्विया विश्रयन्ताम्। सुवीरम् यशतम् (आर्य) वर्णम् पुनानाः अजुर्याः व्यचस्वतीश्च वि प्रथन्ताम्।

६ (इमे) रक्षिते वय्येव रण्विते उषसानक्ता, समीची सुदुघे पयस्वती ततं (काल) तन्तु संवयन्ती, नः यज्ञस्य पेशः अपांसि च साधु (कृण्वाताम्)।

७ प्रथमा विदुष्टरा वपुष्टरा, दैव्या होतारा ऋचा ऋजु सन् यक्षतः। (तौ) देवान् ऋतुथा यजन्तौ (तान्) पृथिव्याः नाभा त्रिषु सानुषु अधि सन् अञ्जतः।

અમારૂં ધ્યાન સફળ કરનારી સરસ્વતી, દેદિપ્યમાન ઇળા, ને સર્વ જગતને હાથમાં ધરનારી ભારતી આ ત્રણે દેવી પોતાના પરિપાક પ્રમાણે આ કુશાસનપર આરોહણ થઇને આનું અમારો આશરો (પુર્ણપણે) નિસ્તોષ રહે એવી રીતે તેમનું રક્ષણ કરો. ૮

આ જુઓ, સુવર્ણ પ્રમાણે કાંતિમાન ને પુષ્ટ શરીરનો વીર પ્રગટ થાય છે, તે તારૂણ્યનો કેવળ નિધિજ, સર્વની વિનંતી સાંભળી લેનારો અને દેવનો લાડકવાયો છે. એવો આ ત્વષ્ટા અમારા વંશમાં આવો કુલદીપક નિર્માણ કરો કે તે (છેવટે) દેવલોક માંજ જશે. ૯

આ વનસ્પતિયુપ પાસે ઉભા રહી (મેધ્ય હવિ) છૂટો મૂકી દો; પછી ધ્યાન સ્તોત્રો ચાલુ રહેતાં અગ્નિ તેને પરિપક્વ કરશે. અને પછી દેવલોકોમાં રહેનાર ને ત્યાંની રીત જાણનાર શમિતા (એટલે યજ્ઞિય પશુનું હનન કરનાર) તે ત્રણવાર સિંચન કીધેલું હવિ દેવો પાસે લઇ જશે. ૧૦

આ અગ્નિમધ્યે ઘૃતનું સિંચન કીધેલું છે. કારણ ઘૃત તે તેનું ઉદ્ગમસ્થાન છે. ઘૃતમધ્યે તે વાસ કરે છે અને ઘૃત એ તેનું તેજ છે. તો હે મનોરથપૂરક અગ્નિ, તું પોતાના (આનંદી) સ્વભાવાનુરૂપ ઉલ્લસિત થા અને સ્વાહા એવો ઉચ્ચાર કરીને અર્પણ કરેલો હવિર્ભાગ (દેવો તરફ) પહોંચાડી દે. ૧૧ (૨૩)

---

८ नः धिय साधयन्ती सरस्वती, देवी इळा, विश्वतूर्तिः भारती, (एताः) तिस्रः देवीः स्वधया इद बर्हिः आ निषद्य, (इद) शरण अच्छिद्रम् पान्तु।

९ पिशङ्गरूपः सुभरः वीरः जायते (स) शुष्मी, देवकामः च। अथ (सोय) त्वष्टा अस्मे प्रजां वि ष्यतु नाभिं च (यथा) सः देवानाम् पाथः अपि एतु।

१० वनस्पतिः (हव्य) अवसृजन् उप अस्थात, (ततः) अग्निः धीभिः हविः प्र सूदयाति दैव्यः शमिता प्रजानन् तत् त्रिधा समक्त हव्य देवेभ्यः उपनयतु।

११ घृत मिमिक्षे, घृतम् अस्य योनिः, (अयं) घृते श्रितः, घृतम् उ अस्य धाम (भवति) हे वृषभ (अग्ने) अनुष्वधं मादयस्व, स्वाहाकृतं हव्यम् वह, (तस्मात् तद् देवेभ्य.) आ वह।

સૂક્ત ૪

॥ ऋषि—सोमाहुति । देवता—अग्नि ॥

જેનો પ્રકાશ અતિશય ઉજ્જવળ, જે અત્યંત પવિત્ર, આનંદરૂપ અને સર્વજનોનો અતિથિ (એટલે પરોણો) છે તે અગ્નિને હું તમારા હિતાર્થે આહુતિ અર્પણ કરૂંછું, કારણકે આ સર્વજ્ઞ ભગવાન ભાવિકજનોનો મિત્ર હોય એમ ખરેખર લાગે છે.૧

દિવ્ય ઉદકના નિવાસસ્થાનમાં (પ્રથમ) આની સેવા કરીને ભૃગુઋષિએ આને મનુષ્યલોકમાં (લાવીને) બે ઠેકાણે તેની સ્થાપના કીધી. આનો બુદ્ધિરૂપ અશ્વ અત્યંત ત્વરિત ગતિવાળો છે, ત્યારે દેવોના નિયંતા એવા આ અગ્નિનો યચ્ચાવત ભૂવન મધ્યે વિજય થાઓ. ૨

મનુષ્યલોકમાં વાસ કરવાની ઇચ્છા થવાને લીધે દેવોએ મિત્ર પ્રમાણે પ્રિય એવા આ અગ્નિની અત્રે સ્થાપના કરી, (માટે) દાનશૂર ભક્તોએ જેનું નમ્ર પણે સન્માન કરવું (જોઇએ) એવો આ અગ્નિ, તેની પ્રાપ્તિ સારૂ ઉત્કંઠિત બનેલો રાત્રીને સુપ્રકાશિત કરે છે. ૩

આનો વિસ્તાર (વધેલો હોવાથી તે) પોતાનો ખુદનો જ ઉત્કર્ષ થયા પ્રમાણે આનંદપ્રદ થાય છે અને ક્ષુબ્ધ થઇ બાળવા માંડે ત્યારે સુદ્ધાં તેનું દર્શન મનોહર હોય છે. પુરા ઝપાટાથી દોડનારો ઘોડો જે પ્રમાણે પોતાની જીભ ઉપરની ઉપર બહાર કાઢી જોરથી હલાવે છે ને પુંછડી પણ જોરથી ઝાપટે છે તે પ્રમાણે અગ્નિ આ વનસ્પતિમાં પેઠેલો હોઇને (પોતાની જ્વાલાના) ફટકારા મારતો જાય છે. ૪

---

१ सुद्योत्मान, सुवृक्ति, सुप्रयसं विशां अतिथिम् अग्निम् वः हुवे। यः जातवेदाः देवःओदेवे जने मित्र इव दिधिपाय्यः भूत्।

२ इमं अपां सधस्थे विधन्तः भृगवः (इमं) आयोः विक्षु द्विता अदधुः । एषः जीराश्वः देवानां अरतिः अग्निः विश्वानि भूम अभि अस्तु।

३ मानुषीषु विक्षु क्षेष्यन्तः देवासः अग्निं प्रिय मित्रं न (अत्र) धुः । यः दाश्वते दक्षाय्य, सः दोषे आ उशतीः ऊर्म्याः दीदयत्।

४ अस्य पुष्टिः रण्वेव रण्वा, अस्य हियानस्य दक्षोः सन् दृष्टिः (रण्वा एव)। यः रथ्यः आयः न जिह्वाम् नारान् दोधवीति, ओषधीषु वि भरित्रत् ।

(પાપરૂપ) કાનન ખાઈ નાંખી ભસ્મ કરનારા અગ્નીના ભયંકર સામર્થ્યનું વર્ણન (કવિએ) મારા પાસે કર્યા બરોબર (પૂર્વે જેવો તે) ભક્તજનો આગળ (પ્રગટ થયો) તે પ્રમાણેજ તેણે પોતાના આવિર્ભાવ મારા આગળ પ્રગટ કર્યા. તે વેળાએ પોતાની અદ્ભુત રૂચિર કાંતિએ તે એટલી મજાદાર રીતે પ્રકાશમાન થવા લાગ્યો કે હવે મંદ થતો ચાલ્યો એવું લાગે (એટલુંજ) માત્ર. તે પુનઃ થશે જ (છે). ૫ (૨૪)

આ અરણ્ય સારૂજ જાણે કે અત્યંત તરસ્યો છે કે શું એમ લાગે છે. ને પાણીનો વહેળો રસ્તેથી જતાં જતાં ધોધો શબ્દ કરતો (વહેલો) જાય છે, કિંવા રથચક્રના ઘડઘડ અવાજ થાય છે, તે પ્રમાણે અગ્નિ પણ ઘોંઘાટ કરે છે. તેનો માર્ગ કૃષ્ણવર્ણ છે (તો પણ) જુઓ આ જાજ્વલ્ય ને આલ્હાદકારક અગ્નિ, મેઘના યોગે જેમ આકાશ હસે છે એમ લાગે છે તેમ, આ વળી હસમુખો દિસે છે. ૬

તે ઠેકઠેકાણે પસરતો જઇને આ વિશાળ પૃથ્વીને બાળી નાંખે છે અને કોઈના પણ કહ્યામાં ન રહેનાર વનશ્વાપદો પ્રમાણે સ્વૈર ગતિ થઇને ફરતો હોય છે. (તોપણ) આ કૃષ્ણમાર્ગ આ પરમદેદિપ્યમાન ને કૃષ્ણધ્વજ અગ્નિએ ઝાડ-ઝાંખરા બાળી (નાંખવાના મિષે) આ ભૂમીનો સ્વાદ લીધેલો હશે કે શું (એમ લાગે છે). ૭

તેં પૂર્વે અમારા પર જે જે અનુગ્રહ કર્યો છે તેની (કૃતજ્ઞતાએ) સ્મરણ કરી આ ત્રીજા યજ્ઞ સમારંભમાં તારૂં મન પૂર્વક સ્તવન કર્યું છે, તો હે અગ્નિ, વીરોની સતત માળિકાઓએ સુશોભિત શ્રેષ્ઠ, પ્રતાપશાળી, સત્વપ્રધાન ને સુપુત્ર એવું ઐશ્વર્ય અમને કૃપા કરીને દે. ૮

હે અગ્નિદેવ, તારી ભક્તિ એકાંતમાં (સ્વસ્થ ચિત્તે) કરનારા અમે ગૃત્સમદાએ અમારી એકદમ પાસે આવી ભીડેલા (દુષ્ટો) ને તારી કૃપાએ શૂરવીર સપન્ન ને શત્રુનાશક બની પાદાક્રાંત કરીએ (એજ જો યોગ્ય છે) તો આ તારો ભક્ત અને તેના યજમાન એવા બન્ને મધ્યે પણ તારૂણ્યનુ અપૂર્વ જોમ હમેશાં રહેવા દે. ૯ (૨૫)

---

५ यत् (अस्य) वनदः अम्वम् आ पनन्त, (असौ) उशिम्यो न (स्वीयं) वर्णम् मे अमिमीत। (तद् य' जुजुर्वान् मुहुः आ युवा भूत सः (अग्निः अय) चित्रेण भासा रंसु चिकिते।

६ यः वना तातृषाणः न आ भाति, यथा वाः न, रथ्येव स्वानीत् (अय) कृष्णाध्वा तपुः रण्व नभोभिः स्मयमान. द्यौरिव चिकेत।

७ यः वि अस्थात् ऊर्वीम् अभि धक्षत् सः अगोपाः पशुः न स्वयुः एति। (सः अयम्) शोचिष्मान् अतसानि उष्णन् कृष्णव्यथिः अग्निः भूम अस्वदयत् न।

८ ते पूर्वस्य अनसा अधीतौ तृतीये विदथे तु (इद) मन्म शंसि। (अतः) हे अग्ने संयद्वीरम् बृहन्तम् द्युमन्तं वाजम् स्वपत्य रयिम् अस्मे दाः।

९ हे अग्ने (त्वा) गुहा वनन्तः यय गृत्समदासः उपरां त्वया यथा अभि ष्युः (यथा च सुवीरासः अभिमाति साहः (भवेम तथा) स्मत् सूरिभ्यो गृणते च तत् वयः धा।

સૂક્ત ૫

॥ ऋषि–सोमाहुति । देवता–इन्द्र ॥

આ યજ્ઞ હોતા, ચૈતન્યઘન અને જગત્પિતા અગ્નિ, અમારા પિતરોઉપર કૃપા કરવા સારૂ પ્રગટ થયો છે ને વિજયપ્રદ અને સર્વોત્કૃષ્ટ એવો લાભ (અમને) થાય તે માટે જો તે અમારા યજ્ઞને સંપાદન કરે છે, તો તે સત્વશાળી વીરને (આ યજ્ઞ સારૂ) રાખી લેવાને અમે સમર્થ બનીએ એમ થાઓ. ૧

યજ્ઞનો અગ્રણી જે આ અગ્નિ, તેના હાથમાં સાતે (કર્મોના) સૂત્રો છે જ, ત્યારે આ પોતા (બનીને) દેવો સંબંધી આઠમું કર્મ સુદ્ધાં મનુરાજાના ઘર પ્રમાણે (અહીં પણ) સંપાદન કરે છે. ૨

જે જે હવિર્ભાગ (ઋત્વિજ) અર્પણ કરે છે, જે જે પ્રશંસાપર સ્તોત્રો (ઋત્વિજ) પ્રેમાળપણે બોલે છે તે તે સર્વ (કર્મ) આને જાણીતાજ છે. ચાકની ધરી જે પ્રમાણે તેની પાસે હોય છે તે પ્રમાણે સર્વ ઋત્વિક–કર્મોનું જ્ઞાન આના મધ્યે ભરેલું છે. ૩

પવિત્ર એવા યજ્ઞ કર્મોની માફકજ આ અત્યંત પવિત્ર અગ્નિ પ્રશાસ્તા (સર્વનો માર્ગ દર્શક) માટે પ્રાદુર્ભૂત થયો છે. આની કર્મપદ્ધતિમાં યત્કિંચિંત પણ કદી ફેરફાર થતો નથી. માટે એવા કર્મનું જેને જ્ઞાન છે તે વિદ્વાન ઋત્વિજ આ (અગ્નિના જ્ઞાન) ની એક નાનકડી શાખા પ્રમાણે જ છે. ૪

જે (બીજી) ત્રણે બેનો આ (યજ્ઞકર્મ) માં આવ્યાં હતાં તે ત્રણે કરતાં પણ કેટલીગણી જે અધિક મનોહર છે એવી તે (વિદ્યુલ્લતારૂપી) ચપલ ધેનુ આ (અગ્નિરૂપ) નેષ્ટાના તેજઃપુંજ કાંતિને ભુલી ગઇ. ૫

જ્યારે માની પાસે બ્હેન ઘૃત લઇને ઉભી રહી હોય છે, ત્યારે વરસાદ પડેલાને લીધે રોપેલા ધાન્ય જેવો આનંદ થાય છે તેવો આનંદ તે બંન્નેના આવવાથી અધ્વર્યુને થાય છે. ૬

---

१ (अयं) चेतनः (जगतः) पिता च होता जेन्य वसु प्रयक्षन् पितृभ्य ऊतये अजनिष्ट तत् (अस्य) वाजिनः यमम् शकेम।

२ यस्मिन् यज्ञस्य नेतरि सप्त रश्मयः आ तताः (सः) पोता मनुष्वत् तत् अष्टमं विश्वं दैव्यम् (कर्म) इन्वति (एव)।

३ यत् वा ईम् दधन्वे, यत् ब्रह्माणि (वा) वोचत् तत् वेः उ। (यतः) विश्वानि काव्यः नेमिः चक्रमिव परि अभवत्।

४ (अयं) शुचिः प्रशास्ता शुचिनाहि क्रतुना साकं अजनि। अस्य ध्रुवा व्रता विद्वाँ, वयाःइव अनु रोहते।

५ याः स्वसारः इदं ययुः यान्यः च तिसृभ्यः(च) आ वर ताः आयुवः धेनवः अस्य नेष्टुः वर्णं सचन्त।

६ यदि घृतं भरन्ती स्वसा,मातुः उप अस्थित,(तदा) ताभ्यां आगतौ, यव वृष्टीं इव,अध्वर्युःमोदते।

તો આ (અગ્નિ) માં પોતાના ખુદનાજ સંતોષ સારૂ પોતાનો પુરોહિત બનીને, ઋત્વિજનું કાર્ય સંપાદન કરી દો એટલે તેની ભારે વર્ણન કરવામાં અમને અતિશય પ્રેમ આવશે. અને પછી તેનેજ આ યજ્ઞ અમે સમર્પણ કરીશું. ૭

જ્ઞાનશાલી અગ્નિએ સર્વમાનનીય દેવોને સંતુષ્ટ કરવા માટે આ જે યજ્ઞ અમે કર્યો. છે તે આ યજ્ઞ હે અગ્નિદેવ તનેજ અર્પણ થાઓ. ૮ (૨૬)

સૂક્ત ૬

॥ ऋषि–सोमाहुति । देवता–अग्नि ॥

હે અગ્નિ આ મેં અર્પણ કરેલી સમિધ અને આ મારી ઉપસદ (ઉપાસના) તને પ્રિય લાગવા દે. તેમજ તારૂં ગુણકીર્તન પણ (હું કરૂંછું તે) તું સ્વસ્થ ચિત્તે સાભળી લે. ૧

હે તપરતેજને લીધે પ્રગટ થનારા અગ્નિદેવ, (બુદ્ધિરૂપ) અશ્વ તને ઘણો પ્રિય છે; તો આવી સામાન્ય રિતીએજ તારી સેવા મને કરવા દે. હે અભિજાત દેવ, આ સ્તવનના યોગે પણ (મારા હાથે) તારી સેવા થઇ એમ થવા દે. ૨

હે દેવ, તુ સ્તુતિપ્રિય છે, તો સ્તુતિએ (તારી સેવા અમને કરવા દે). હે સામર્થ્ય-સંપત્તિદાતા, તું ભક્તિરૂપ સંપદાની ઇચ્છા કરનારો છે તો (ભક્તિએ પણ) તારી સેવા અમો સેવકોના હાથે થવા દે. ૩

હે નિધિપતિ, હે દિવ્ય નિધી પ્રાપ્ત કરી આપનાર દેવ, તું અમને પોતાની કૃપાનું દાન કરનાર એવો યજમાન થા અને અમારા દ્વેષ્ટાઓનું [અને દ્વેષબુદ્ધિનું) ઉચ્ચાટન કર. ૪

અમારા સારૂ આકાશમાંથી પર્જન્યવૃષ્ટિ કર, અવિનાશી સત્વ સામર્થ્ય દે અને હજારો પ્રકારનું જેમ (અમારા આંગમાં) રહે એવું કર. ૫

७ (अयम्) ऋत्विक् स्वः स्वाय धायसे ऋत्विजम् कृणुतान् । आत् वय (अय) स्तोम वनेम, यज्ञं च अरम् ररिम ।

८ यथा विद्वान् (अग्निः) विश्वेभ्यः अरम् करत् (तथा) हे अग्ने यम् (इम) यज्ञं वयम् चकृम (सः) अद्य त्वे अपि (अर्पितः स्यात्) ।

१ हे अग्ने इमा मे समिध, इमा उपसदम् (इमौ च) वनेः उ च इमा गिरः सु श्रुधि ।

२ अग्ने, हे ऊर्जः नपात्, अश्वमिष्टे; अया ते विधेम, हे सुजात एना सुक्तेनापि (विधेम)।

३ त त्वा गिर्भिणस गीर्भिः, हे द्रविणोदः, द्रविणस्यु (त्वा) वय सपर्यन्तः सपर्येम ।

४ हे वसुपते, वसुदावन्, स त्व मघवा सूरिः च बोधि, द्वेषापि अस्मत् युयोधि ।

५ स (त्वम्) नः दिवस्परि वृष्टिम् (कृणुहि), स (त्वं) नः अनर्वाणम्, स (त्वं) नः सहस्रिणीः इषः (देहि) ।

હે તારુણ્યમૂર્તિ, દેવપ્રતિનિધિ, હે પરમપુજ્ય પુરોહિત, અમારા સ્તવનોથી (સંતુષ્ટ થઇને) તારા ગુણસંકીર્તન કરનારા તરફ તારી કૃપાની આકાંક્ષા ધરનારા આ ભક્તો તરફ તારૂં આગમન થવા દે. ૬

હે પ્રજ્ઞાવાન અગ્નિ, હે સર્વજ્ઞ, પોતાનાં અને પારકાંઓને પણ હિતકર એવા મધ્યસ્થ પ્રમાણે, (દેવ અને માનવ આ) બન્ને પ્રકારના વર્ગ મધ્યે તુ સરખોજ વર્તતો હોય છે. ૭

તુ સર્વ જાણે છેજ, તો (દેવોને) પ્રિય લાગે તે જ કર. હે જ્ઞાનવંત, તેમને યથાયોગ્ય રીતે યજ્ઞથી સંતોષિત કર અને આ કુશાસન પર વિરાજમાન થા. ૮

સૂક્ત ૭

॥ ऋषि—सोमाहुति । देवता—अग्नि ॥

હે અત્યંત તરૂણ અગ્નિદેવ, હે ભારત શ્રેષ્ઠ, દિવ્ય તેજસ્વી, અને સર્વે જેના વિષયે લાલસા ધરે એવી સંપત્તિ લઇને આવ. ૧

દેવોનું કિંવા (યોગ્ય) મનુષ્યનું માન ન રાખવાની જે દુર્બુદ્ધિ હોય છે તેનો જોર અમારા પર ચાલે નહી એમ કર, અને આવા (દુષ્ટબુદ્ધિ) ના અને સજ્જન દ્વેષ્ટોના તડાકામાથી અમને પણ સાચવી રાખ. ૨

પાણીના એકાદ ક્ષુલ્લક વહેળામાંથી સહજ પાર ઉતરી જઇએ તે પ્રમાણે તારી કૃપાથી અમે (સજ્જનોના) શત્રુ મધ્યે પેસીને સહજમાં પાર નીકળી જઇએ એમ કર. ૩

હે પરમપવિત્ર અગ્નિ, તુ પરમપાવન અને પૂજ્ય છે, અને ઘૃતાહુતીઓ અર્પણ કરીને તારી આરાધના કીધેલી હોય તો તું અતિશયજ પ્રદિપ્ત થતો હોય છે. ૪

ભારતીઓપર પ્રેમ રાખનારા અગ્નિદેવ, અમારી આંતરીય પ્રાર્થનાથી, ઉત્સાહવર્ધક સામગાયનથી, અને છંદોબદ્ધ ઋચોથી તારી આરાધના કરેલી હોય તો તું અમારા જેવા થાય છે. ૫

---

६ हे यविष्ट दूत, हे यजिष्ठ होतः, (त्वम्) न. गिरा ऋतयते (त्वा) ईळानाय आ गहि।

७ हे अग्ने हे कवे, (त्वम्) उभया जन्म, विद्वान्, जन्याइव मित्र्यः दूत. (सन् उभयोः) अन्तः ईयसे हि।

८ स (त्वम्) विद्वान् (देवान्) आच पिप्रयः हे चिकित्वः (तान्) आनुषक् यक्षि, अस्मिन् च बर्हिषि सत्सि।

१ हे यविष्ठ, हे भारत अग्ने, हे वसो, श्रेष्ठ द्युमन्तम् पुरुस्पृह रयिम् आ भर।

२ देवस्य मर्त्यस्य च (विषयका) अराति. न. मा ईशत, तस्याः उत द्विषः अति पर्षि (न)।

३ उत त्वया उदन्या धारा इव विश्वा. द्विषः अति गाहेमहि।

४ हे पावक अग्ने, शुचिः वन्द्यः त्वम् घृतेभिः आहुत. (सन्) बृहत् विरोचसे।

५ हे भारत अग्ने, त्व वशाभिः उक्षभि अष्टापदीभि. आहुतः (सन्) नः असि।

વનસ્પતિ એ જેનું અન્ન, ઘૃત એ જેનું પેય, એવો અગ્નિ આ સર્વોત્કૃષ્ટ ને પુરાતન યજ્ઞનો હોતા અને (તપઃ) સામર્થ્યથી પ્રગટ થનાર એક અનંત વિભુતિ છે. ૬ (૨૮)

સૂક્ત ૮

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–अग्नि ॥

યુદ્ધોત્સુક યોદ્ધાઓ જે પ્રમાણે રથનું ને તેના જાતવાન ઘોડાઓનું વર્ણન હોંસે કરે છે તે પ્રમાણે તું પણ આ અગ્નિની અનંત બક્ષીસોનું વર્ણન કર. આ અગ્નિ પુણ્યકીર્તિ અત્યંત શ્રેષ્ટ, અને આ પોતે સર્વ કામનાપૂરક એવો છે. ૧

દાનનિરત ભક્તનો જે ઉત્કૃષ્ટ માર્ગદર્શક છે, જે અધર્મીઓને જર્જર કરે છે પણ પોતે કદી પણ જર્જર થતો નથી, જેનું સ્વરૂપ અત્યંત રમણીય હોય છે, એવા અગ્નિની પ્રીતિઅર્થે અમે હવન કીધું છે. ૨

તેના સાથેજ તેના ઇશ્વિરી વૈભવનું પણ સ્તવન પ્રભાતેને સંધ્યાકાળે ઘરોઘર થતું હોય છે અને તેના નિયમોનું ઉલ્લંઘન (કોઇને પણ) કરતાં આવડવું શક્ય નથી. ૩

સૂર્ય પોતાની રશ્મીઓથી જેવો દેદીપ્યમાન છે તેવો આપણ પોતાની પ્રભાએ અનંત તેજઃપુંજ બનીને પોતાની અવિનાશી જ્વાળાઓથી સર્વ (વસ્તુજાત) સ્પષ્ટપણે દૃગ્ગોચર કરે છે. ૪

આ સર્વ–ભક્ષક અગ્નિનું (બ્રહ્માંડપર જે) સામ્રાજ્ય છે તેનાજ અનુરોધે (વર્ણન કરી) સામગાયનોથી તેનો યશ વૃદ્ધિંગત કીધો છે. (કારણ કે) સર્વ પ્રકારનું ઐશ્વર્ય તેનાજ ઠેકાણે વાસ કરે છે. ૫

અગ્નિની, ઇંદ્રની, અને સોમની (જ કેવળ નહિ પણ બીજા સામાન્ય) દેવતાની પણ કૃપાથી અમે ઉપદ્રવરહિત રહીને (સજ્જનોના) સૈન્ય સહ શત્રુઓને પાદાક્રાંત કરીએ એમ કરો. ૬ (૨૯) (૫)

પાંચમો અધ્યાય સમાપ્ત.

---

६ द्रुअन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नः वरेण्यः सहसः पुत्रः (अय) होता अद्भुतः (खलु) ।

१ वाजयन् रथान् इव नु यशतनस्य मीळ्हुषः अग्नेः योगान् उपस्तुहि ।

२ यः दाशुषे सुनीथः (स्वयं) अजुर्यः अरिम् जरयन् चारुप्रतीकः (च सः) आहुतः ।

३ यः उ दमेषु आ दोषोषसि श्रिया प्रशस्यते यस्य च व्रते न मीयते (स आहुतः) ।

४ यः स्वः न भानुना (रोचिष्मान्) अर्चिषाच अजरः अभि अजानः चित्रः विभाति ।

५ (इमं) अत्रिन् अग्निम् (अस्य) स्वराज्यम् अनु, उक्थानि ववृधुः, सः विश्वाः श्रिय अधि दधे ।

६ अग्नेः, इन्द्रस्य, सोमस्य, देवाना ऊतिभिश्च वयम् अरिष्यन्तः, पृतन्यतः अभिष्याम ।

॥ अथ द्वितीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः–गृत्समदः । देवता–अग्निः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ ९ ॥ नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाँ असदत्सुदक्षः ।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः ॥ १ ॥
त्वं दूतस्त्वमु नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता ।
अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधि गोपाः ॥ २ ॥
विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे ।
यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे ॥ ३ ॥
अग्ने यजस्व हविषा यजीयाञ्छ्रुष्टी देष्णमभि गृणीहि राधः ।
त्वं ह्यसि रयिपती रयीणां त्वं शुक्रस्य वचसो मनोता ॥ ४ ॥

नि । होता । होतृऽसदने । विदानः । त्वेषः । दीदिऽवान् । असदत् । सुऽदक्षः । अदब्धव्रतऽप्रमतिः । वसिष्ठः । सहस्रंऽभरः । शुचिऽजिह्वः । अग्निः ॥१॥
त्वं । दूतः । त्वं । ऊं इति । नः । परःऽपाः । त्वं । वस्यः । आ । वृषभ । प्रऽनेता । अग्ने । तोकस्य । नः । तने । तनूनां । अप्रऽयुच्छन् । दीद्यत् । बोधि । गोपाः ॥ २ ॥
विधेम । ते । परमे । जन्मन् । अग्ने । विधेम । स्तोमैः । अवरे । सधऽस्थे । यस्मात् । योनेः । उत्ऽआरिथ । यजे । तं । प्र । त्वे इति । हवींषि । जुहुरे । सम्ऽइद्धे ॥ ३ ॥
अग्ने । यजस्व । हविषा । यजीयान् । श्रुष्टी । देष्णं । अभि । गृणीहि । राधः । त्वं । हि । असि । रयिऽपतिः । रयीणा । त्वं । शुक्रस्य । वचसः । मनोता ॥ ४ ॥

उभयं ते न क्षीयते वसव्यं दिवेदिवे जायमानस्य दस्म ।
कृधि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्य रायः ॥ ५ ॥
सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाँ आयजिष्ठः स्वस्ति ।
अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १० ॥ ऋषि –गृत्समद । देवता–अग्नि । छन्द –त्रिष्टुप् ॥

॥ १० ॥ जोहूत्रो अग्निः प्रथमः पितेवेळस्पदे मनुषा यत्समिद्धः ।
श्रियं वसानो अमृतो विचेता मर्मृजेन्यः श्रवस्यः स वाजी ॥ १ ॥
श्रूया अग्निश्चित्रभानुर्हवं मे विश्वाभिर्गीर्भिरमृतो विचेताः ।
श्यावा रथं वहतो रोहिता वोतारुषाह चक्रे विभृत्रः ॥ २ ॥
उत्तानायामजनयन्त्सुषूतं भुवदग्निः पुरुपेशासु गर्भः ।
शिरिणायां चिदक्तुना महोभिरपरीवृतो वसति प्रचेताः ॥ ३ ॥

उभयं । ते । न । क्षीयते । वसव्यं । दिवेऽदिवे । जायमानस्य । दस्म । कृधि । क्षुऽमंतं । जरितारं । अग्ने । कृधि । पतिं । सुऽअपत्यस्य । रायः ॥ ५ ॥ सः । एना । अनीकेन । सुऽविदत्रः । अस्मे इति । यष्टा । देवान् । आऽयजिष्ठः । स्वस्ति । अदब्धः । गोपाः । उत । नः । परःऽपाः । अग्ने । द्युऽमत् । उत । रेवत् । दिदीहि ॥ ६ ॥ १ ॥

जोहूत्रः । अग्निः । प्रथमः । पिताऽइव । इळः । पदे । मनुषा । यत् । संऽइद्धः । श्रियं । वसानः । अमृतः । विऽचेताः । मर्मृजेन्यः । श्रवस्यः । सः । वाजी ॥ १ ॥ श्रूयाः । अग्निः । चित्रऽभानुः । हवं । मे । विश्वाभिः । गीःऽभिः । अमृतः । विऽचेताः । श्यावा । रथं । वहतः । रोहिता । वा । उत । अरुषा । अहं । चक्रे । विऽभृत्रः ॥ २ ॥ उत्तानायां । अजनयन् । सुऽसूतं । भुवत् । अग्निः । पुरुऽपेशासु । गर्भः । शिरिणायां । चित् । अक्तुना । महःऽभिः । अपरिऽवृतः । वसति । प्रऽचेताः ॥ ३ ॥

जिघर्म्यग्निं हविषा घृतेन प्रतिक्षियंतं भुवनानि विश्वा ।
पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नै रभसं दृशानम् ॥ ४ ॥
आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत ।
मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तन्वा३ जर्भुराणः ॥ ५ ॥
ज्ञेया भागं सहसानो वरेण त्वादूतासो मनुवद्वदेम ।
अनूनमग्निं जुह्वा वचस्या मधुपृचं धनसा जोहवीमि ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ११ ॥ ऋषिः—गृत्समदः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ११ ॥ श्रुधी हवमिन्द्र मा रिषण्यः स्याम ते दावने वसूनाम् ।
इमा हि त्वामूर्जो वर्धयंति वसूयवः सिन्धवो न क्षरन्तः ॥ १ ॥
सृजो महीरिन्द्र या अपिन्वः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वीः ।
अमर्त्यं चिद्दासं मन्यमानमवाभिनदुक्थैर्वावृधानः ॥ २ ॥

जिघर्मि । अग्निं । हविषा । घृतेन । प्रतिऽक्षियंतं । भुवनानि । विश्वा । पृथुं । तिरश्चा । वयसा । बृहंतं । व्यचिष्ठं । अन्नैः । रभसं । दृशानं ॥ ४ ॥ आ । विश्वतः । प्रत्यंचं । जिघर्मि । अरक्षसा । मनसा । तत् । जुषेत । मर्यऽश्रीः । स्पृहयत्ऽवर्णः । अग्निः । न । अभिऽमृशे । तन्वा । जर्भुराणः ॥ ५ ॥ ज्ञेयाः । भागं । सहसानः । वरेण । त्वाऽदूतासः । मनुऽवत् । वदेम । अनूनं । अग्निं । जुह्वा । वचस्या । मधुऽपृचं । धनऽसाः । जोहवीमि ॥ ६ ॥ २ ॥

श्रुधि । हवं । इंद्र । मा । रिषण्यः । स्याम । ते । दावने । वसूनां । इमाः । हि । त्वां । ऊर्जः । वर्धयंति । वसुऽयवः । सिंधवः । न । क्षरंतः ॥ १ ॥ सृजः । महीः । इंद्र । याः । अपिन्वः । परिऽस्थिताः । अहिना । शूर । पूर्वीः । अमर्त्यं । चित् । दासं । मन्यमानं । अव । अभिनत् । उक्थैः । वावृधानः ॥ २ ॥

उक्थेष्विन्नु शूर येषु चाकन्स्तोमेष्विन्द्र रुद्रियेषु च ।
तुभ्येदेता यासु मन्दसानः प्र वायवे सिस्रते न शुभ्राः ॥ ३ ॥
शुभ्रं नु ते शुष्मं वर्धयन्तः शुभ्रं वज्रं बाह्वोर्दधानाः ।
शुभ्रस्त्वमिन्द्र वावृधानो अस्मे दासीर्विशः सूर्येण सह्याः ॥ ४ ॥
गुहा हितं गुह्यं गूळ्हमप्स्वपीवृतं मायिनं क्षियन्तम् ।
उतो अपो द्यां तस्तभ्वांसमहन्नहिं शूर वीर्येण ॥ ५ ॥ ३ ॥
स्तवा नु त इन्द्र पूर्व्या महान्युत स्तवाम नूतना कृतानि ।
स्तवा वज्रं बाह्वोरुशन्तं स्तवा हरी सूर्यस्य केतू ॥ ६ ॥
हरी नु त इन्द्र वाजयन्ता घृतश्चुतं स्वारमस्वार्ष्टाम् ।
वि समना भूमिरप्रथिष्टारंस्त पर्वतश्चित्सरिष्यन् ॥ ७ ॥

उक्थेषु । इत् । नु । शूर । येषु । चाकन् । स्तोमेषु । इंद्र । रुद्रियेषु । च । तुभ्यं इत् । एताः । यासु । मंदसानः । प्र । वायवे । सिस्रते । न । शुभ्राः ॥ ३ ॥ शुभ्रं नु । ते । शुष्मं । वर्धयंतः । शुभ्रं । वज्रं । बाह्वोः । दधानाः । शुभ्रः । त्वं । इंद्र वावृधानः । अस्मे इति । दासीः । विशः । सूर्येण । सह्याः ॥ ४ ॥ गुहा । हितं । गुह्यं । गूळ्हं । अप्ऽसु । अपिऽवृतं । मायिनं । क्षियंतं । उतो इति । अपः । द्यां । तस्तभ्वांसं । अहन् । अहिं । शूर । वीर्येण ॥ ५ ॥ ३ ॥ स्तवं । नु । ते । इंद्र । पूर्व्या । महानि । उत । स्तवाम । नूतना । कृतानि । स्तवं । वज्रं । बाह्वोः । उशंतं । स्तवं । हरी इति । सूर्यस्य । केतू इति ॥ ६ ॥ हरी इति । नु । ते । इंद्र । वाजयंता । घृतऽश्चुतं । स्वारं । अस्वार्ष्टां । वि । समना । भूमिः । अप्रथिष्ट । अरंस्त । पर्वतः । चित् । सरिष्यन् ॥ ७ ॥

नि पर्वतः साद्यप्रयुच्छन्त्सं मातृभिर्वावशानो अक्रान् ।
दूरे पारे वाणीं वर्धयन्त इन्द्रेषितां धमनिं पप्रथन्नि ॥ ८ ॥
इन्द्रो महां सिन्धुमाशयानं मायाविनं वृत्रमस्फुरन्निः ।
अरेजेतां रोदसी भियाने कनिक्रदतो वृष्णो अस्य वज्रात् ॥ ९ ॥
अरोरवीद्वृष्णो अस्य वज्रोऽमानुषं यन्मानुषो निजूर्वात् ।
नि मायिनो दानवस्य माया अपादयत्पपिवान्त्सुतस्य ॥ १० ॥ ४ ॥
पिबापिबेदिन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु त्वा मन्दिनः सुतासः ।
पृणन्तस्ते कुक्षी वर्धयन्त्वित्था सुतः पौर इन्द्रमाव ॥ ११ ॥
त्वे इन्द्राप्यभूम विप्रा धियं वनेम ऋतया सपन्तः ।
अवस्यवो धीमहि प्रशस्तिं सद्यस्ते रायो दावने स्याम ॥ १२ ॥

नि । पर्वतः । सादि । अप्रऽयुच्छन् । सं । मातृऽभिः । वावशानः । अक्रान् । दूरे । पारे । वाणीं । वर्धयंतः । इंद्रऽइषितां । धमनिं । पप्रथन् । नि ॥ ८ ॥ इंद्रः । महां । सिंधुं । आऽशयानं । मायाऽविनं । वृत्रं । अस्फुरत् । निः । अरेजेतां । रोदसी इति । भियाने इति । कनिक्रदतः । वृष्णः । अस्य । वज्रात् ॥ ९ ॥ अरोरवीत् । वृष्णः । अस्य । वज्रः । अमानुषं । यत् । मानुषः । निऽजूर्वात् । नि । मायिनः । दानवस्य । मायाः । अपादयत् । पपिऽवान् । सुतस्य ॥ १० ॥ ४ ॥ पिब॑ऽपिब । इत् । इंद्र । शूर । सोमं । मंदंतु । त्वा । मंदिनः । सुतासः । पृणंतः । ते । कुक्षी इति । वर्धयंतु । इत्था । सुतः । पौरः । इंद्रं । आव ॥ ११ ॥ त्वे इति । इंद्र । आपि । अभूम । विप्राः । धियं । वनेम । ऋतऽया । सपंतः । अवस्यवः । धीमहि । प्रऽशस्तिं । सद्यः । ते । रायः । दावने । स्याम ॥ १२ ॥

स्याम ते तं इन्द्र ये तं ऊती अंवस्यव ऊर्जं वर्धयन्तः ।
शुष्मिन्तमं यं चाकनांम देवास्मे रयिं रासि वीरवन्तम् ॥ १३ ॥
रासि क्षयं रासिं मित्रमस्मे रासि शर्ध इन्द्र मारुतं नः ।
सजोषसो ये च मन्दसानाः प्र वायवः पान्त्यग्रणीतिम् ॥ १४ ॥
व्यन्त्विन्नु येषु मन्दसानस्तृपत्सोमं पाहि द्रह्यदिन्द्र ।
अस्मान्त्सु पृत्स्वा तरुत्रावर्धयो द्यां बृहद्भिरर्कैः ॥ १५ ॥ ५ ॥
बृहन्त इन्नु ये ते तरुत्रोक्थेभिर्वा सुम्नमाविवासान् ।
स्तृणानासो बर्हिः पस्त्यावत्त्वोता इदिन्द्र वाजमग्मन् ॥ १६ ॥
उग्रेष्विन्नु शूर मन्दसानस्त्रिकद्रुकेषु पाहि सोममिन्द्र ।
प्रदोधुवच्छ्मश्रुषु प्रीणानो याहि हरिभ्यां सुतस्य पीतिम् ॥ १७ ॥

स्यामं । ते । ते । इंद्र । ये । ते । ऊती । अवस्यवंः । ऊर्जं । वर्धयंतः । शुष्मिन्ऽतमं ।
यं । चाकनांम । देव । अस्मे इतिं । रयिं । रासि । वीरऽवंतं ॥ १३ ॥
क्षयं । रासिं । मित्रं । अस्मे इतिं । रासिं । शर्धः । इंद्र । मारुतं । नः । सऽ
ये । च । मंदसानाः । प्र । वायवः । पांति । अग्रऽनीतिं ॥ १४ ॥ व्यंतु । इत् ।
येषु । मंदसानः । तृपत् । सोमं । पाहि । द्रह्यत् । इंद्र । अस्मान् । सु । पृत्ऽसु ।
तरुत्र । अवर्धयः । द्यां । बृहत्ऽभिः । अर्कैः ॥ १५ ॥ बृहंतः । इत् । नु । ये
तरुत्र । उक्थेभिः । वा । सुम्नं । आऽविवासान् । स्तृणानासः । बर्हिः ।
त्वाऽऊताः । इत् । इंद्र । वाजं । अग्मन् ॥ १६ ॥ उग्रेषु । इत् । नु । शूर ।
[illegible] सोमं । इंद्र । प्रऽदोधुवत् । श्मश्रुषु । प्रीणानः ।
हरिऽभ्यां । [illegible] ७ ॥

धिष्वा शवः शूर येन वृत्रमवाभिनद्दानुमौर्णवाभम् ।
अपावृणोर्ज्योतिरार्याय नि सव्यतः सादि दस्युरिन्द्र ॥ १८ ॥
सनेम ये त ऊतिभिस्तरन्तो विश्वाः स्पृध आर्येण दस्यून् ।
अस्मभ्यं तत्त्वाष्ट्रं विश्वरूपमरन्धयः साख्यस्य त्रितार्य ॥ १९ ॥
अस्य सुवानस्य मन्दिनस्त्रितस्य न्यर्बुदं वावृधानो अस्तः ।
अवर्तयत्सूर्यो न चक्रं भिनद्वलमिन्द्रो अङ्गिरस्वान् ॥ २० ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥२१॥६॥१॥

॥ द्वितीयोऽनुवाकः ॥

॥ १२ ॥ ऋषि--गृत्समदः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ १२ ॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत् ।
यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेतां नृम्णस्य मह्ना स जनास इन्द्रः ॥ १ ॥

धिष्व । शवः । शूर । येन । वृत्रं । अवऽअभिनत् । दानुं । और्णऽवाभं । अप । अवृणोः । ज्योतिः । आर्याय । नि । सव्यतः । सादि । दस्युः । इंद्र ॥ १८ ॥ सनेम । ये । ते । ऊतिऽभिः । तरंतः । विश्वाः । स्पृधः । आर्येण । दस्यून् । अस्मभ्यं । तत् । त्वाष्ट्रं । विश्वऽरूपं । अरंधयः । साख्यस्य । त्रितार्य ॥ १९ ॥ अस्य । सुवानस्य । मंदिनः । त्रितस्य । नि । अर्बुदं । ववृधानः । अस्तरित्यस्तः । अवर्तयत् । सूर्यः । न । चक्रं । भिनत् । वलं । इंद्रः । अंगिरस्वान् ॥ २० ॥ नूनं । सा । ते । प्रति । वरं । जरित्रे । दुहीयत् । इंद्र । दक्षिणा । मघोनी । शिक्ष । स्तोतृऽभ्यः । मा । अति । धक् । भगः । नः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ २१ ॥ १ ॥

यः । जातः । एव । प्रथमः । मनस्वान् । देवः । देवान् । क्रतुना । परिऽअभूषत् । यस्य । शुष्मात् । रोदसी इति । अभ्यसेतां । नृम्णस्य । मह्ना । सः । जनासः । इंद्रः ॥ १ ॥

यः पृथिवीं व्यथमानामदृंहद्यः पर्वतान्प्रकुपिताँ अरम्णात् ।
यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो द्यामस्तभ्नात्स जनास इन्द्रः ॥ २ ॥
यो हत्वाहिमरिणात्सप्त सिन्धून्यो गा उदाजदपधा वलस्य ।
यो अश्मनोरन्तरग्निं जजान संवृक्समत्सु स जनास इन्द्रः ॥ ३ ॥
येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकः ।
श्वघ्नीव यो जिगीवाँ लक्षमाददर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः ॥ ४ ॥
यं स्मा पृच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम् ।
सो अर्यः पुष्टीर्विज इवा मिनाति श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः ॥ ५ ॥ ७ ॥
यो रध्रस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नाधमानस्य कीरेः ।
युक्तग्राव्णो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास इन्द्रः ॥ ६ ॥

यः । पृथिवीं । व्यथमानां । अदृंहत् । यः । पर्वतान् । प्रऽकुपितान् । अरम्णात् । यः । अन्तरिक्षं । विऽममे । वरीयः । यः । द्यां । अस्तभ्नात् । सः । जनासः । इंद्रः ॥ २ ॥ यः हत्वा । अहिं । अरिणात् । सप्त । सिंधून् । यः । गाः । उत्ऽआजत् । अपऽधा । वलस्य । यः । अश्मनोः । अंतः । अग्निं । जजान । संऽवृक् । समत्ऽसु । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ३ ॥ येन । इमा । विश्वा । च्यवना । कृतानि । यः । दासं । वर्णं । अधरं । गुहा । अकरित्यकः । श्वघ्नीऽइव । यः । जिगीवान् । लक्षं । आदत् । अर्यः । पुष्टानि । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ४ ॥ यं । स्म । पृच्छंति । कुह । सः । इति । घोरं । उत । ईं । आहुः । [illegible] एषः । अस्ति । इति । एनं । सः । अर्यः । पुष्टीः । विजःऽइव । आ । मिनाति । [illegible] । धत्त । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ५ ॥ ७ ॥ यः । रध्रस्य । चोदिता । [illegible] । ब्रह्मणः । नाधमानस्य । कीरेः । युक्तऽग्राव्णः । यः । अविता । [illegible] सः । इंद्रः ॥ ६ ॥

यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः ।
यः सूर्यं य उषसं जजान यो अपां नेता स जनास इन्द्रः ॥ ७ ॥
यं क्रन्दसी संयती विह्वयेते परेऽवर उभया अमित्राः ।
समानं चिद्रथमातस्थिवांसा नाना हवेते स जनास इन्द्रः ॥ ८ ॥
यस्मान्न ऋते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे हवन्ते ।
यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत्स जनास इन्द्रः ॥ ९ ॥
यः शश्वतो मह्येनो दधानानमन्यमानाञ्छर्वा जघान ।
यः शर्धते नानुददाति शृध्यां यो दस्योर्हन्ता स जनास इन्द्रः ॥ १० ॥ ८ ॥
यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां शरद्यन्वविन्दत् ।
ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनास इन्द्रः ॥ ११ ॥

यस्य । अश्वासः । प्रऽदिशि । यस्य । गावः । यस्य । ग्रामाः । यस्य । विश्वे । रथासः । यः । सूर्यं । यः । उषसं । जजान । यः । अपां । नेता । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ७ ॥ यं । क्रंदसी इति । संयती इति संऽयती । विह्वयेते इति विऽह्वयेते । परे । अवरे । उभयाः । अमित्राः । समानं । चित् । रथं । आतस्थिऽवांसा । नाना । हवेते इति । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ८ ॥ यस्मात् । न । ऋते । विऽजयंते । जनासः । यं । युध्यमानाः । अवसे । हवंते । यः । विश्वस्य । प्रतिऽमानं । बभूव । यः । अच्युतऽच्युत् । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ९ ॥ यः । शश्वतः । महि । एनः । दधानान् । अमन्यमानान् । शर्वा । जघान । यः । शर्धते । न । अनुऽददाति । शृध्यां । यः । दस्योः । हंता । सः । जनासः । इंद्रः ॥ १० ॥ ८ ॥ यः । शंबरं । पर्वतेषु । क्षियंतं । चत्वारिंश्यां । शरदि । अनुऽअविंदत् । ओजायमानं । यः । अहिं । जघानं । दानुं । शयानं । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ११ ॥

यः पृथिवीं व्यथमानामदृंहद्यः पर्वतान्प्रकुपिताँ अरम्णात् ।
यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो द्यामस्तभ्नात्स जनास इन्द्रः ॥ २ ॥
यो हत्वाहिमरिणात्सप्त सिन्धून्यो गा उदाजदपधा वलस्य ।
यो अश्मनोरन्तरग्निं जजान संवृक्समत्सु स जनास इन्द्रः ॥ ३ ॥
येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकः ।
श्वघ्नीव यो जिगीवाँ लक्षमाददर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः ॥ ४ ॥
यं स्मा पृच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम् ।
सो अर्यः पुष्टीर्विज इवा मिनाति श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः ॥ ५ ॥ ७ ॥
यो रध्रस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नाधमानस्य कीरेः ।
युक्तग्राव्णो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास इन्द्रः ॥ ६ ॥

यः । पृथिवीं । व्यथमानां । अदृंहत् । यः । पर्वतान् । प्रऽकुपितान् । अरम्णात् । यः । अन्तरिक्षं । विऽममे । वरीयः । यः । द्यां । अस्तभ्नात् । सः । जनासः । इंद्रः ॥ २ ॥ यः हत्वा । अहिं । अरिणात् । सप्त । सिंधून् । यः । गाः । उत्ऽआजत् । अपऽधा । वलस्य । यः । अश्मनोः । अंतः । अग्निं । जजान । संऽवृक् । समत्ऽसु । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ३ ॥ येन । इमा । विश्वा । च्यवना । कृतानि । यः । दासं । वर्णं । अधरं । गुहा । अकरित्यकः । श्वघ्नीऽइव । यः । जिगीवान् । लक्षं । आदत् । अर्यः । पुष्टानि । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ४ ॥ यं । स्म । पृच्छंति । कुह । सः । इति । घोरं । उत । ईं । आहुः । न । एषः । अस्ति । इति । एनं । सः । अर्यः । पुष्टीः । विजःऽइव । आ । मिनाति । श्रत् । अस्मै । धत्त । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ५ ॥ ७ ॥ यः । रध्रस्य । चोदिता । यः । कृशस्य । यः । ब्रह्मणः । नाधमानस्य । कीरेः । युक्तऽग्राव्णः । यः । अविता । सुऽशिप्रः । सुतऽसोमस्य । सः । जनासः । इंद्रः ॥ ६ ॥

यस्याश्वा॑सः प्र॒दिशि॒ यस्य॒ गावो॒ यस्य॒ ग्रामा॒ यस्य॒ विश्वे॒ रथा॑सः ।
यः सूर्यं॒ य उ॒षसं॑ ज॒जान॒ यो अ॒पां ने॒ता स ज॑नास॒ इन्द्रः॑ ॥ ७ ॥
यं क्रन्द॑सी सं॒यती॑ वि॒ह्वये॑ते॒ परेऽव॑र उ॒भया॑ अ॒मित्राः॑ ।
स॒मा॒नं चि॒द्रथ॑मातस्थि॒वांसा॒ नाना॑ हवेते॒ स ज॑नास॒ इन्द्रः॑ ॥ ८ ॥
यस्मा॒न्न ऋ॒ते वि॒जय॑न्ते॒ जना॑सो॒ यं युध्य॑माना॒ अव॑से॒ हव॑न्ते ।
यो विश्व॑स्य प्रति॒मानं॑ ब॒भूव॒ यो अ॑च्युत॒च्युत्स ज॑नास॒ इन्द्रः॑ ॥ ९ ॥
यः शश्व॑तो॒ मह्येनो॒ दधा॑ना॒नम॑न्यमाना॒ञ्छर्वा॑ ज॒घान॑ ।
यः शर्ध॑ते॒ नानु॒ददा॑ति शृ॒ध्यां यो दस्यो॑र्ह॒न्ता स ज॑नास॒ इन्द्रः॑ ॥ १० ॥ ८ ॥
यः शम्ब॑रं॒ पर्व॑तेषु क्षि॒यन्तं॑ चत्वारिं॒श्यां श॒रद्य॒न्वविन्द॑त् ।
ओ॒जा॒यमा॑नं॒ यो अहिं॑ ज॒घान॒ दानुं॒ शया॑नं॒ स ज॑नास॒ इन्द्रः॑ ॥ ११ ॥

यस्य॑ । अश्वा॑सः । प्रऽदिशि॑ । यस्य॑ । गावः॑ । यस्य॑ । ग्रामाः॑ । यस्य॑ । विश्वे॑ । रथा॑सः । यः । सूर्य॑ । यः । उ॒षस॑ । ज॒जान॑ । यः । अ॒पां । ने॒ता । सः । जना॑सः । इंद्रः॑ ॥ ७ ॥ यं । क्रंद॑सी॒ इति॑ । सं॒यती॒ इति॑ सं॒ऽयती॑ । वि॒ह्वये॑ते॒ इति॑ वि॒ऽह्वये॑ते । परे॑ । अव॑रे । उ॒भयाः॑ । अ॒मित्राः॑ । स॒मा॒नं । चि॒त् । रथं॑ । आ॒त॒स्थि॒ऽवांसा॑ । नाना॑ । ह॒वे॒ते॒ इति॑ । सः । जना॑सः । इंद्रः॑ ॥ ८ ॥ यस्मा॑त् । न । ऋ॒ते । वि॒ऽजय॑ंते । जना॑सः । यं । युध्य॑मानाः । अव॑से । हव॑ंते । यः । विश्व॑स्य । प्र॒ति॒ऽमानं॑ । ब॒भूव॑ । यः । अ॒च्यु॒त॒ऽच्युत् । सः । जना॑सः । इंद्रः॑ ॥ ९ ॥ यः । शश्व॑तः । महि॑ । एनः॑ । दधा॑नान् । अम॑न्यमानान् । शर्वा॑ । ज॒घान॑ । यः । शर्ध॑ते । न । अ॒नु॒ऽददा॑ति । शृ॒ध्यां । यः । दस्योः॑ । ह॒न्ता । सः । जना॑सः । इंद्रः॑ ॥ १० ॥ ८ ॥ यः । शंब॑रं । पर्व॑तेषु । क्षि॒यंतं॑ । च॒त्वा॒रिं॒श्यां । श॒रदि॑ । अ॒नु॒ऽअवि॑दत् । ओ॒जा॒यमा॑नं । यः । अहिं॑ । ज॒घान॑ । दानुं॑ । शया॑नं । सः । जना॑सः । इंद्रः॑ ॥ ११ ॥

यः सप्तरश्मिर्वृषभस्तुविष्मानवासृजत्सर्तवे सप्त सिन्धून् ।
यो रौहिणमस्फुरद्वज्रबाहुर्द्यामारोहन्तं स जनास इन्द्रः ॥ १२ ॥
द्यावा चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माच्चिदस्य पर्वता भयन्ते ।
यः सोमपा निचितो वज्रबाहुर्यो वज्रहस्तः स जनास इन्द्रः ॥ १३ ॥
यः सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती ।
यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राधः स जनास इन्द्रः ॥ १४ ॥
यः सुन्वते पचते दुध्र आ चिद्वाजं दर्दर्षि स किलासि सत्यः ।
वयं त इन्द्र विश्वह प्रियासः सुवीरासो विदथमा वदेम ॥ १५ ॥ ९ ॥

॥ १३ ॥ ऋषिः—गृत्समदः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१३॥ ऋतुर्जनित्री तस्या अपस्परि मक्षू जात आविशद्यासु वर्धते
तदाहना अभवत्पिप्युषी पयोऽंशोः पीयूषं प्रथमं तदुक्थ्यम् ॥ १ ॥

यः । सप्तऽरश्मिः । वृषभः । तुविष्मान् । अवऽअसृजत् । सर्तवे । सप्त । सिन्धून् । यः
रौहिणं । अस्फुरत् । वज्रऽबाहुः । द्यां । आऽरोहंतं । सः । जनासः । इंद्रः ॥ १२ ॥
द्यावा । चित् । अस्मै । पृथिवी इति । नमेते इति । शुष्मात् । चित् । अस्य । पर्वताः ।
भयंते । यः । सोमऽपाः । निऽचितः । वज्रऽबाहुः । यः । वज्रऽहस्तः । सः । जनासः ।
इंद्रः ॥ १३ ॥ यः । सुन्वंतं । अवति । यः । पचंतं । यः । शंसंतं । यः । शशमानं ।
ऊती । यस्य । ब्रह्म । वर्धनं । यस्य । सोमः । यस्य । इदं । राधः । सः । जनासः ।
इंद्रः ॥ १४ ॥ यः । सुन्वते । पचते । दुध्रः । आ । चित् । वाजं । दर्दर्षि । सः ।
किल । असि । सत्यः । वयं । ते । इंद्र । विश्वह । प्रियासः । सुऽवीरासः । विदथं ।
आ । वदेम ॥ १५ ॥ ९ ॥

ऋतुः । जनित्री । तस्याः । अपः । परि । मक्षु । जातः । आ । अविशत् ।
यासु । वर्धते । तत् । आहनाः । अभवत् । पिप्युषी । पयः । अंशोः । पीयुषं । प्रथमं ।
तत् । उक्थ्यं ॥ १ ॥

सध्रीमा यन्ति परि बिभ्रतीः पयो विश्वप्स्न्याय प्र भरन्त भोजनम् ।
समानो अध्वा प्रवतामनुष्यदे यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ॥ २ ॥
अन्वेको वदति यद्ददाति तद्रूपा मिनन्तदपा एक ईयते ।
विश्वा एकस्य विनुदस्तितिक्षते यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ॥ ३ ॥
प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजन्त आसते रयिमिव पृष्ठं प्रभवन्तमायते ।
असिन्वन्दंष्ट्रैः पितुरत्ति भोजनं यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ॥ ४ ॥
अधाकृणोः पृथिवीं सन्दृशे दिवे यो धौतीनामहिहन्नारिणक्पथः ।
तं त्वा स्तोमेभिरुदभिर्न वाजिनं देवं देवा अजनन्त्सास्युक्थ्यः ॥ ५ ॥ १० ॥
यो भोजनं च दयसे च वर्धनमार्द्रादा शुष्कं मधुमद्दुदोहिथ ।
सः शेवधिं नि दधिषे विवस्वति विश्वस्यैक ईशिषे सास्युक्थ्यः ॥ ६ ॥

सध्री । ईं । आ । यंति । परि । बिभ्रतीः । पयः । विश्वऽप्स्न्याय । प्र । भरंत । भोजनं । समानः । अध्वा । प्रऽवतां । अनुऽस्यदे । यः । ता । अकृणोः । प्रथमं । सः । असि । उक्थ्यः ॥ २ ॥ अनु । एकः । वदति । यत् । ददाति । तत् । रूपा । मिनन् । तत्ऽअपाः । एकः । ईयते । विश्वाः । एकस्य । विऽनुदः । तितिक्षते । यः । ता । अकृणोः । प्रथमं । सः । असि । उक्थ्यः ॥ ३ ॥ प्रऽजाभ्यः । पुष्टिं । विऽभजंतः । आसते । रयिंऽइव । पृष्ठं । प्रऽभवंतं । आऽयते । असिन्वन् । दंष्ट्रैः । पितुः । अत्ति । भोजनं । यः । ता । अकृणोः । प्रथमं । सः । असि । उक्थ्यः ॥४॥ अधि । अकृणोः । पृथिवीं । संऽदृशे । दिवे । यः । धौतीनां । अहिऽहन् । अरिणक् । पथः । तं । त्वा । स्तोमेभिः । उदऽभिः । न । वाजिनं । देवं । देवाः । अजनन् । सः । असि । उक्थ्यः ॥ ५ ॥ १० ॥ यः । भोजनं । च । दयसे । च । वर्धनं । आर्द्रात् । आ । शुष्कं । मधुऽमत् । दुदोहिथ । सः । शेवऽधिं । नि । दधिषे । विवस्वति । विश्वस्य । एकः । ईशिषे । सः । असि । उक्थ्यः ॥ ६ ॥

यः पुष्पिणीश्च प्रस्वश्च धर्मणाधि दाने व्य१वनीरधारयः ।
यश्चासमा अजनो दिद्युतो दिव उरुरूर्वाँ अभितः सास्युक्थ्यः ॥ ७ ॥
यो नार्मरं सहवसुं निहन्तवे पृक्षाय च दासवेशाय चावहः ।
ऊर्जयन्त्या अपरिविष्टमास्यमुतैवाद्य पुरुकृत्सास्युक्थ्यः ॥ ८ ॥
शतं वा यस्य दश साकमाद्य एकस्य श्रुष्टौ यद्ध चोदमाविथ ।
अरज्जौ दस्यून्त्समुनब्दभीतये सुप्राव्यो अभवः सास्युक्थ्यः ॥ ९ ॥
विश्वेदनु रोधना अस्य पौंस्यं ददुरस्मै दधिरे कृत्नवे धनम् ।
षळस्तभ्ना विष्टिरः पञ्च सन्दृशः परि परो अभवः सास्युक्थ्यः ॥ १०॥११॥
सुप्रवाचनं तव वीर वीर्य१ंयदेकेन क्रतुना विन्दसे वसु ।
जातूष्ठिरस्य प्र वयः सहस्वतो या चकर्थ सेन्द्र विश्वास्युक्थ्यः ॥ ११ ॥

यः । पुष्पिणीः । च । प्रऽस्वः । च । धर्मणा । अधि । दाने । वि । अवनीः । अधारयः । यः । च । असमाः । अजनः । दिद्युतः । दिवः । उरुः । ऊर्वान् । अभितः । सः । असि । उक्थ्यः ॥ ७ ॥ यः । नार्मरं । सहऽवसुं । निऽहंतवे । पृक्षाय । च । दासऽवेशाय । च । अवहः । ऊर्जयंत्याः । अपरिऽविष्टं । आस्यं । उत । एव । अद्य । पुरुऽकृत् । सः । असि । उक्थ्यः ॥ ८ ॥ शतं । वा । यस्य । दश । साकं । आ । अद्यः । एकस्य । श्रुष्टौ । यत् । ह । चोदं । आविथ । अरज्जौ । दस्यून् । सं । उनप् । दभीतये । सुप्रऽअव्यः । अभवः । सः । असि । उक्थ्यः ॥९॥ विश्वा । इत् । अनु । रोधनाः । अस्य । पौंस्यं । ददुः । अस्मै । दधिरे । कृत्नवे । धनं । षट् । अस्तभ्नाः । विऽस्तिरः । पंच । संऽदृशः । परि । परः । अभवः । सः । असि । उक्थ्यः ॥ १० ॥ ११ ॥ सुऽप्रवाचनं । तव । वीर । वीर्यं । यत् । एकेन । क्रतुना । विंदसे । वसु । जातुऽस्थिरस्य । प्र । वयः । सहस्वतः । या । चकर्थ । सः । इंद्र । विश्वा । असि । उक्थ्यः ॥ ११ ॥

अरंमयः सरंपसस्तरांय कं तुर्वीतये च वय्यांय च स्रुतिम् ।
नीचा सन्तमुदनयः परावृजं प्रान्धं श्रोणं श्रवयन्त्सास्युक्थ्यः ॥ १२ ॥
अस्मभ्यं तद्वसो दानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम् ।
इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून्बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १३ ॥ १२ ॥

॥ १४ ॥ ऋषि गृत्समद । देवता-इन्द्र । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ १४ ॥ अध्वर्यवो भरतेन्द्राय सोममामत्रेभिः सिञ्चता मद्यमन्धः ।
कामी हि वीरः सदमस्य पीतिं जुहोत वृष्णे तदिदेष वष्टि ॥ १ ॥
अध्वर्यवो यो अपो वव्रिवांसं वृत्रं जघानाशन्येव वृक्षम् ।
तस्मा एतं भरत तद्वशायँ एष इन्द्रो अर्हति पीतिमस्य ॥ २ ॥
अध्वर्यवो यो दृभीकं जघान यो गा उदाजदप हि वलं वः ।
तस्मा एतमन्तरिक्षे न वातमिन्द्रं सोमैरोर्णुत जूर्न वस्त्रैः ॥ ३ ॥

अरंमयः । सरऽअपसः । तरांय । कं । तुर्वीतये । च । वय्यांय । च । स्रुतिं । नीचा । संतं । उत् । अनयः । पराऽवृजं । प्र । अंधं । श्रोणं । श्रवयंन् । सः । असि । उक्थ्यः ॥ १२ ॥ अस्मभ्यं । तत् । वसो इति । दानायं । राधः । सं । अर्थयस्व । बहु । ते । वसव्यं । इंद्र । यत् । चित्रं । श्रवस्याः । अनुं । द्यून् । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ १३ ॥ १२ ॥

अध्वर्यवः । भरत । इंद्राय । सोमं । आ । अमंत्रेभिः । सिंचत । मद्यं । अंधः । कामी । हि । वीरः । सदं । अस्य । पीतिं । जुहोत । वृष्णे । तत् । इत् । एषः । वष्टि ॥ १ ॥ अध्वर्यवः । यः । अपः । वव्रिऽवांसं । वृत्रं । जघानं । अशन्याऽइव । वृक्षं । तस्मै । एतं । भरत । तत्ऽवशाय । एषः । इंद्रः । अर्हति । पीतिं । अस्य ॥ २ ॥ अध्वर्यवः । यः । दृभीकं । जघानं । यः । गाः । उत्ऽआजंत् । अपं । हि । वलं । वरिति वः । तस्मै । एतं । अंतरिक्षे । न । वातं । इंद्रं । सोमैः । आ । ऊर्णुत । जूः । न । वस्त्रैः ॥ ३ ॥

अध्वर्यवो य उरणं जघान नव चख्वांसं नवतिं च बाहून् ।
यो अर्बुदमव नीचा बबाधे तमिन्द्रं सोमस्य भृथे हिनोत ॥ ४ ॥
अध्वर्यवो यः स्वश्नं जघान यः शुष्णमशुषं यो व्यंसम् ।
यः पिप्रुं नमुचिं यो रुधिक्रां तस्मा इन्द्रायान्धसो जुहोत ॥ ५ ॥
अध्वर्यवो यः शतं शम्बरस्य पुरो बिभेदाश्मनेव पूर्वीः ।
यो वर्चिनः शतमिन्द्रः सहस्रमपावपद्भरता सोममस्मै ॥ ६ ॥ १३ ॥
अध्वर्यवो यः शतमा सहस्रं भूम्या उपस्थेऽवपज्जघन्वान् ।
कुत्सस्यायोरतिथिग्वस्य वीरान्न्यवृणग्भरता सोममस्मै ॥ ७ ॥
अध्वर्यवो यन्नरः कामयाध्वे श्रुष्टी वहन्तो नशथा तदिन्द्रे ।
गभस्तिपूतं भरत श्रुतायेन्द्राय सोमं यज्यवो जुहोत ॥ ८ ॥

अध्वर्यवः । यः । उरणं । जघान । नव । चख्वांसं । नवतिं । च । बाहून् । यः । अर्बुदं । अव । नीचा । बबाधे । तं । इंद्रं । सोमस्य । भृथे । हिनोत ॥ ४ ॥ अध्वर्यवः । यः । सु । अश्नं । जघान । यः । शुष्णं । अशुषं । यः । विऽअंसं । यः । पिप्रुं । नमुचिं । यः । रुधिऽक्रां । तस्मै । इंद्राय । अंधसः । जुहोत ॥ ५ ॥ अध्वर्यवः । यः । शतं । शंबरस्य । पुरः । बिभेद । अश्मनाऽइव । पूर्वीः । यः । वर्चिनः । शतं । इंद्रः । सहस्रं । अपऽअवपत् । भरत । सोमं । अस्मै ॥ ६ ॥ १३ ॥ अध्वर्यवः । यः । शतं । आ । सहस्रं । भूम्याः । उपऽस्थे । अवपत् । जघन्वान् । कुत्सस्य । आयोः । अतिथिऽग्वस्य । वीरान् । नि । अवृणक् । भरत । सोमं । अस्मै ॥ ७ ॥ अध्वर्यवः । यत् । नरः । कामयाध्वे । श्रुष्टी । वहंतः । नशथ । तत् । इंद्रे । गभस्तिऽपूतं । भरत । श्रुताय । इंद्राय । सोमं । यज्यवः । जुहोत ॥ ८ ॥

अध्वर्यवः कर्तना श्रुष्टिमस्मै वने निपूतं वन उन्नयध्वम् ।
जुषाणो हस्त्यमभि वावशे व इन्द्राय सोमं मदिरं जुहोत ॥ ९ ॥
अध्वर्यवः पयसोधर्यथा गोः सोमेभिरीं पृणता भोजमिन्द्रम् ।
वेदाहमस्य निभृतं म एतद्दित्सन्तं भूयो यजतश्चिकेत ॥ १० ॥
अध्वर्यवो यो दिव्यस्य वस्वो यः पार्थिवस्य क्षम्यस्य राजा ।
तमूर्दरं न पृणता यवेनेन्द्रं सोमेभिस्तदपो वो अस्तु ॥ ११ ॥
अस्मभ्यं तद्वसो दानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम् ।
इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून्बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १२ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ ऋषि—गृत्समदः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१५॥ प्र घा न्वस्य महतो महानि सत्या सत्यस्य करणानि वोचम् ।
त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्यास्य मदे अहिमिन्द्रो जघान ॥ १ ॥

अध्वर्यवः । कर्तन । श्रुष्टिं । अस्मै । वने । निऽपूतं । वने । उत् । नयध्वं । जुषाणः । हस्त्यं । अभि । वावशे । वः । इंद्राय । सोमं । मदिरं । जुहोत ॥ ९ ॥ अध्वर्यवः । पयसा । ऊधः । यथा । गोः । सोमेभिः । ईं । पृणत । भोजं । इंद्रं । वेद । अहं । अस्य । निऽभृतं । मे । एतत् । दित्संतं । भूयः । यजतः । चिकेत ॥ १० ॥ अध्वर्यवः । यः । दिव्यस्य । वस्वः । यः । पार्थिवस्य । क्षम्यस्य । राजा । तं । ऊर्दरं । न । पृणत । यवेन । इंद्रं । सोमेभिः । तत् । अपः । वः । अस्तु ॥ ११ ॥ अस्मभ्यं । तत् । वसो इति । दानाय । राधः । सं । अर्थयस्व । बहु । ते । वसव्यं । इंद्र । यत् । चित्रं । श्रवस्याः । अनु । द्यून् । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ १२ ॥ १४ ॥

प्र । घ । नु । अस्य । महतः । महानि । सत्या । सत्यस्य । करणानि । वोचं । त्रिऽकद्रुकेषु । अपिबत् । सुतस्य । अस्य । मदे । अहिं । इंद्रः । जघान ॥१॥

अवंशे द्यामस्तभायद्बृहन्तमा रोदसी अपृणदन्तरिक्षम् ।
स धारयत्पृथिवीं पप्रथच्च सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ २ ॥
सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम् ।
वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ३ ॥
स प्रवोळ्हॄन्परिगत्या दभीतेर्विश्वमधागायुधमिद्धे अग्नौ ।
सं गोभिरश्वैरसृजद्रथेभिः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ४ ॥
स ईं महीं धुनिमेतोररम्णात्सो अस्नातॄनपारयत्स्वस्ति ।
त उत्स्नाय रयिमभि प्र तस्थुः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ५ ॥ १५ ॥
सोदञ्चं सिन्धुमरिणान्महित्वा वज्रेणान उषसः सं पिपेष ।
अजवसो जविनीभिर्विवृश्चन्त्सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ६ ॥

अवंशे । द्यां । अस्तभायत् । बृहंतं । आ । रोदसी इति । अपृणत् । अंतरिक्षं । सः ।
धारयत् । पृथिवीं । पप्रथत् । च । सोमस्य । ता । मदे । इंद्रः । चकार ॥ २ ॥
सद्मऽइव । प्राचः । वि । मिमाय । मानैः । वज्रेण । खानि । अतृणत् । नदीनां ।
वृथा । असृजत् । पथिऽभिः । दीर्घऽयाथैः । सोमस्य । ता । मदे । इंद्रः । चकार ॥ ३ ॥
सः । प्रऽवोळ्हॄन् । परिऽगत्य । दभीतेः । विश्वं । अधाक् । आयुधं । इद्धे । अग्नौ ।
सं । गोभिः । अश्वैः । असृजत् । रथेभिः । सोमस्य । ता । मदे । इंद्रः । चकार ॥ ४ ॥
सः । ईं । महीं । धुनिं । एतोः । अरम्णात् । सः । अस्नातॄन् । अपारयत् । स्वस्ति ।
ते । उत्ऽस्नाय । रयिं । अभि । प्र । तस्थुः । सोमस्य । ता । मदे । इंद्रः ।
चकार ॥ ५ ॥ १५ ॥ सः । उदंचं । सिंधुं । अरिणात् । महिऽत्वा । वज्रेण ।
अनः । उषसः । सं । पिपेष । अजवसः । जविनीभिः । विऽवृश्चन् । सोमस्य । ता ।
मदे । इंद्रः । चकार ॥ ६ ॥

स विद्वाँ अपगोहं कनीनामाविर्भवन्नुदतिष्ठत्परावृक् ।
प्रति श्रोणः स्थाद्व्य१नगचष्ट सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ७ ॥
भिनद्वलमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृंहितान्यैरत् ।
रिणग्रोधांसि कृत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ८ ॥
स्वप्नेनाभ्युप्या चुमुरिं धुनिं च जघन्थ दस्युं प्र दभीतिमावः ।
रम्भी चिदत्र विविदे हिरण्यं सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ९ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १० ॥ १६ ॥

॥ १६ ॥ ऋषि–गृत्समदः । देवता–इन्द्र । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥१६॥ प्र वः सतां ज्येष्ठतमाय सुष्टुतिमग्नाविव समिधाने हविर्भरे ।
इन्द्रमजुर्यं जरयन्तमुक्षितं सनाद्युवानमवसे हवामहे ॥ १ ॥

सः । विद्वान् । अपऽगोहं । कनीनां । आविः । भवन् । उत् । अतिष्ठत् । पराऽवृक् ।
प्रति । श्रोणः । स्थात् । वि । अनक् । अचष्ट । सोमस्य । ता । मदे । इंद्रः ।
चकार ॥ ७ ॥ भिनत् । वलं । अंगिरःऽभिः । गृणानः । वि । पर्वतस्य । दृंहितानि ।
ऐरत् । रिणक् । रोधांसि । कृत्रिमाणि । एषां । सोमस्य । ता । मदे । इंद्रः ।
चकार ॥ ८ ॥ स्वप्नेन । अभिऽउप्य । चुमुरिं । धुनिं । च । जघंथ । दस्युं । प्र ।
दभीतिं । आवः । रंभी । चित् । अत्रं । विविदे । हिरण्यं । सोमस्य । ता । मदे ।
इंद्रः । चकार ॥ ९ ॥ नूनं । सा । ते । प्रति । वरं । जरित्रे । दुहीयत् । इंद्र । दक्षिणा ।
मघोनी । शिक्ष । स्तोतृऽभ्यः । मा । अति । धक् । भगः । नः । बृहत् । वदेम ।
विदथे । सुवीराः ॥ १० ॥ १६ ॥

प्र । वः । सतां । ज्येष्ठऽतमाय । सुऽस्तुतिं । अग्नौऽइव । संऽइधाने । हविः ।
भरे । इंद्रं । अजुर्यं । जरयंतं । उक्षितं । सनात् । युवानं । अवसे । हवामहे ॥ १ ॥

यस्मादिन्द्राद्बृहतः किं चनेमृते विश्वान्यस्मिन्त्सम्भृताधि वीर्या ।
जठरे सोमं तन्वी३सहो महो हस्ते वज्रं भरति शीर्षणि क्रतुम् ॥ २ ॥
न क्षोणीभ्यां परिभ्वे त इन्द्रियं न समुद्रैः पर्वतैरिन्द्र ते रथः ।
न ते वज्रमन्वश्नोति कश्चन यदाशुभिः पतसि योजना पुरु ॥ ३ ॥
विश्वे ह्यस्मै यजताय धृष्णवे क्रतुं भरन्ति वृषभाय सश्चते ।
वृषा यजस्व हविषा विदुष्टरः पिबेन्द्र सोमं वृषभेण भानुना ॥ ४ ॥
वृष्णः कोशः पवते मध्व ऊर्मिर्वृषभान्नाय वृषभाय पातवे ।
वृषणाध्वर्यू वृषभासो अद्रयो वृषणं सोमं वृषभाय सुष्वति ॥ ५ ॥ १७ ॥
वृषा ते वज्र उत ते वृषा रथो वृषणा हरी वृषभाण्यायुधा ।
वृष्णो मदस्य वृषभ त्वमीशिष इन्द्र सोमस्य वृषभस्य तृष्णुहि ॥ ६ ॥

यस्मात् । इंद्रात् । बृहतः । किं । चन । ईं । ऋते । विश्वानि । अस्मिन् । संऽभृता । अधि । वीर्या । जठरे । सोमं । तन्वि । सहः । महः । हस्ते । वज्रं । भरति । शीर्षणि । क्रतुं ॥ २ ॥ न । क्षोणीभ्यां । परिऽभ्वे । ते । इंद्रियं । न । समुद्रैः । पर्वतैः । इंद्र । ते । रथः । न । ते । वज्रं । अनु । अश्नोति । कः । चन । यत् । आशुऽभिः । पतसि । योजना । पुरु ॥ ३ ॥ विश्वे । हि । अस्मै । यजताय । धृष्णवे । क्रतुं । भरंति । वृषभाय । सश्चते । वृषा । यजस्व । हविषा । विदुःऽतरः । पिब । इंद्र । सोमं । वृषभेण । भानुना ॥ ४ ॥ वृष्णः । कोशः । पवते । मध्वः । ऊर्मिः । वृषभऽअन्नाय । वृषभाय । पातवे । वृषणा । अध्वर्यू इति । वृषभासः । अद्रयः । वृषणं । सोमं । वृषभाय । सुस्वति ॥ ५ ॥ १७ ॥ वृषा । ते । वज्रः । उत । ते । वृषा । रथः । वृषणा । हरी इति । वृषभाणि । आयुधा । वृष्णः । मदस्य । वृषभ । त्वं । ईशिषे । इंद्र । सोमस्य । वृषभस्य । तृष्णुहि ॥ ६ ॥

प्र ते नावं न समने वचस्युवं ब्रह्मणा यामि सवनेषु दाधृषिः ।
कुविन्नो अस्य वचसो निबोधिषदिन्द्रमुत्सं न वसुनः सिचामहे ॥ ७ ॥
पुरा सम्बाधादभ्या ववृत्स्व नो धेनुर्न वत्सं यवसस्य पिप्युषी ।
सकृत्सु ते सुमतिभिः शतक्रतो सं पत्नीभिर्न वृषणो नसीमहि ॥ ८ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ १८ ॥

॥ १७ ॥ ऋषिः—गृत्समदः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥१७॥ तदस्मै नव्यमङ्गिरस्वदर्चत शुष्मा यदस्य प्रत्नथोदीरते ।
विश्वा यद्गोत्रा सहसा परीवृता मदे सोमस्य दृंहितान्यैरयत् ॥ १ ॥
स भूतु यो ह प्रथमाय धायस ओजो मिमानो महिमानमातिरत् ।
शूरो यो युत्सु तन्वं परिव्यत शीर्षणि द्यां महिना प्रत्यमुञ्चत ॥ २ ॥

प्र । ते । नावं । न । समने । वचस्युवं । ब्रह्मणा । यामि । सवनेषु । दधृषिः । कुवित् । नः । अस्य । वचसः । निऽबोधिषत् । इंद्रं । उत्सं । न । वसुनः । सिचामहे ॥ ७ ॥ पुरा । संऽबाधात् । अभि । आ । ववृत्स्व । नः । धेनुः । न । वत्सं । यवसस्य । पिप्युषी । सकृत् । सु । ते । सुमतिऽभिः । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । सं । पत्नीभिः । न । वृषणः । नसीमहि ॥ ८ ॥ नूनं । सा । ते । प्रति । वरं । जरित्रे । दुहीयत् । इंद्र । दक्षिणा । मघोनी । शिक्ष । स्तोतृऽभ्यः । मा । अति । धक् । भगः । नः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुवीराः ॥ ९ ॥ १८ ॥

तत् । अस्मै । नव्यं । अंगिरस्वत् । अर्चत । शुष्माः । यत् । अस्य । प्रत्नऽथा । उत्ऽईरते । विश्वा । यत् । गोत्रा । सहसा । परिऽवृता । मदे । सोमस्य । दृंहितानि । ऐरयत् ॥ १ ॥ सः । भूतु । यः । ह । प्रथमाय । धायसे । ओजः । मिमानः । महिमानं । आ । अतिरत् । शूरः । यः । युत्ऽसु । तन्वं । परिऽव्यत । शीर्षणि । द्यां । महिना । प्रति । अमुंचत ॥ २ ॥

अधाकृणोः प्रथमं वीर्यं महद्यदस्याग्रे ब्रह्मणा शुष्ममैरयः ।
रथेष्ठेन हर्यश्वेन विच्युताः प्र जीरयः सिस्रते सध्र्यक् पृथक् ॥ ३ ॥
अधा यो विश्वा भुवनाभि मज्मनेशानकृत्प्रवया अभ्यवर्धत ।
आद्रोदसी ज्योतिषा वह्निरातनोत्सीव्यन्तमांसि दुधिता समव्ययत् ॥ ४
स प्राचीनान्पर्वताँ दृंहदोजसाधराचीनमकृणोदपामपः ।
अधारयत्पृथिवीं विश्वधायसमस्तभ्नान्मायया द्यामवस्रसः ॥ ५ ॥ १९ ॥
सास्मा अरं बाहुभ्यां यं पिताकृणोद्विश्वस्मादा जनुषो वेदसस्परि ।
येना पृथिव्यां नि क्रिविं शयध्यै वज्रेण हत्व्यवृणक्तुविष्वणिः ॥ ६ ॥
अमाजूरिव पित्रोः सचा सती समानादा सदसस्त्वामिये भगम् ।
कृधि प्रकेतमुप मास्या भर दद्धि भागं तन्वो३येन मामहः ॥ ७ ॥

अध । अकृणोः । प्रथमम् । वीर्यम् । महत् । यत् । अस्य । अग्रे । ब्रह्मणा । शुष्मम् । ऐरयः । रथेऽस्थेन । हरिऽअश्वेन । विऽच्युताः । प्र । जीरयः । सिस्रते । सध्र्यक् । पृथक् ॥ ३ ॥ अध । यः । विश्वा । भुवना । अभि । मज्मना । ईशानऽकृत् । प्रऽवयाः । अभि । अवर्धत । आत् । रोदसी इति । ज्योतिषा । वह्निः । आ । अतनोत् । सीव्यन् । तमांसि । दुधिता । सम् । अव्ययत् ॥ ४ ॥ सः । प्राचीनान् । पर्वतान् । दृंहत् । ओजसा । अधराचीनम् । अकृणोत् । अपाम् । अपः । अधारयत् । पृथिवीम् । विश्वऽधायसम् । अस्तभ्नात् । मायया । द्याम् । अवऽस्रसः ॥ ५ ॥ १९ ॥ सः । अस्मै । अरम् । बाहुऽभ्याम् । यम् । पिता । अकृणोत् । विश्वस्मात् । आ । जनुषः । वेदसः । परि । येन । पृथिव्याम् । नि । क्रिविम् । शयध्यै । वज्रेण । हत्वी । अवृणक् । तुविऽस्वनिः ॥ ६ ॥ अमाजूःऽइव । पित्रोः । सचा । सती । समानात् । आ । सदसः । त्वाम् । इये । भगम् । कृधि । प्रऽकेतम् । उप । मासि । आ । भर । दद्धि । भागम् । तन्वः । येन । ममहः ॥ ७ ॥

भोजं त्वामिन्द्र वयं हुवेम ददिष्टुमिन्द्रापांसि वाजान् ।
अविड्ढीन्द्र चित्रया न ऊती कृधि वृषन्निन्द्र वस्यसो नः ॥ ८ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ २० ॥

॥ १८ ॥ ऋषि.-गृत्समदः । देवता-इन्द्रः । छन्द.-त्रिष्टुप् ॥

॥ १८ ॥ प्राता रथो नवो योजि सस्निश्चतुर्युगस्त्रिकशः सप्तरश्मिः ।
दशारित्रो मनुष्यः स्वर्षाः स इष्टिभिर्मतिभी रंह्यो भूत् ॥ १ ॥
सास्मा अरं प्रथमं स द्वितीयमुतो तृतीयं मनुषः स होता ।
अन्यस्या गर्भमन्य ऊं जनन्त सो अन्येभिः सचते जेन्यो वृषा ॥ २ ॥
हरी नु कं रथ इन्द्रस्य योजमायै सूक्तेन वचसा नवेन ।
मो षु त्वामत्र बहवो हि विप्रा नि रीरमन्यजमानासो अन्ये ॥ ३ ॥

भोजं । त्वां । इंद्र । वयं । हुवेम । ददिः । त्वं । इंद्र । अपांसि । वाजान् । अविड्ढि । इंद्र । चित्रया । नः । ऊती । कृधि । वृषन् । इंद्र । वस्यसः । नः ॥ ८ ॥ नूनं । सा । ते । प्रति । वरं । जरित्रे । दुहीयत् । इंद्र । दक्षिणा । मघोनी । शिक्ष । स्तोतृऽभ्यः । मा । अति । धक् । भगः । नः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुवीराः ॥ ९ ॥ २० ॥

प्रातरिति । रथः । नवः । योजि । सस्निः । चतुःऽयुगः । त्रिऽकशः । सप्तऽरश्मिः । दशऽअरित्रः । मनुष्यः । स्वःऽसाः । सः । इष्टिऽभिः । मतिऽभिः । रंह्यः । भूत् ॥ १ ॥ सः । अस्मै । अरं । प्रथमं । सः । द्वितीयं । उतो इति । तृतीयं । मनुषः । सः । होता । अन्यस्याः । गर्भं । अन्ये । ऊं इति । जनंत । सः । अन्येभिः । सचते । जेन्यः । वृषा ॥ २ ॥ हरी इति । नु । कं । रथे । इंद्रस्य । योजं । आऽयै । सुऽउक्तेन । वचसा । नवेन । मो इति । सु । त्वां । अत्र । बहवः । हि । विप्राः । नि । रीरमन् । यजमानासः । अन्ये ॥ ३ ॥

आ द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र याह्या चतुर्भिरा षड्भिर्हूयमानः ।
आष्टाभिर्दशभिः सोमपेयमयं सुतः सुमख मा मृधस्कः ॥ ४ ॥
आ विंशत्या त्रिंशता याह्यर्वाङा चत्वारिंशता हरिभिर्युजानः ।
आ पञ्चाशता सुरथेभिरिन्द्रा षष्ट्या सप्तत्या सोमपेयम् ॥ ५ ॥ २१ ॥
आशीत्या नवत्या याह्यर्वाङा शतेन हरिभिरुह्यमानः ।
अयं हि ते शुनहोत्रेषु सोम इन्द्र त्वाया परिषिक्तो मदाय ॥ ६ ॥
मम ब्रह्मेन्द्र याह्यच्छा विश्वा हरी धुरि धिष्वा रथस्य ।
पुरुत्रा हि विहव्यो बभूथास्मिञ्छूर सवने मादयस्व ॥ ७ ॥
न म इन्द्रेण सख्यं वि योषदस्मभ्यमस्य दक्षिणा दुहीत ।
उप ज्येष्ठे वरूथे गभस्तौ प्रायेप्राये जिगीवांसः स्याम ॥ ८ ॥

आ । द्वाभ्यां । हरिऽभ्यां । इंद्र । याहि । आ । चतुःऽभिः । आ । षट्ऽभिः । हूयमानः । आ । अष्टाभिः । दशऽभिः । सोमऽपेयं । अयं । सुतः । सुऽमख । मा । मृधः । करिति कः ॥ ४ ॥ आ । विंशत्या । त्रिंशता । याहि । अर्वाङ् । आ । चत्वारिंशता । हरिऽभिः । युजानः । आ । पंचाशता । सुऽरथेभिः । इंद्र । आ । षष्ट्या । सप्तत्या । सोमऽपेयं ॥ ५ ॥ २१ ॥ आ । अशीत्या । नवत्या । याहि । अर्वाङ् । आ । शतेन । हरिऽभिः । उह्यमानः । अयं । हि । ते । शुनऽहोत्रेषु । सोमः । इंद्र । त्वाऽया । परिऽसिक्तः । मदाय ॥ ६ ॥ मम । ब्रह्म । इंद्र । याहि । अच्छ । विश्वा । हरी इति । धुरि । धिष्व । रथस्य । पुरुऽत्रा । हि । विऽहव्यः । बभूथ । अस्मिन् । शूर । सवने । मादयस्व ॥ ७ ॥ न । मे । इंद्रेण । सख्यं । वि । योषत् । अस्मभ्यं । अस्य । दक्षिणा । दुहीत । उप । ज्येष्ठे । वरूथे । गभस्तौ । प्रायेऽप्राये । जिगीवांसः । स्याम ॥ ८ ॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ २२ ॥

॥ १९ ॥ ऋषिः-गृत्समदः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ १९ ॥ अपाय्यस्यान्धसो मदाय मनीषिणः सुवानस्य प्रयसः ।
यस्मिन्निन्द्रः प्रदिवि वावृधान ओको दधे ब्रह्मण्यन्तश्च नरः ॥ १ ॥
अस्य मन्दानो मध्वो वज्रहस्तोऽहिमिन्द्रो अर्णोवृतं वि वृश्चत् ।
प्र यद्वयो न स्वसराण्यच्छा प्रयांसि च नदीनां चक्रमन्त ॥ २ ॥
स माहिन इन्द्रो अर्णो अपां प्रैरयदहिहाच्छा समुद्रम् ।
अजनयत्सूर्यं विदद्गा अक्तुनाह्नां वयुनानि साधत् ॥ ३ ॥
सो अप्रतीनि मनवे पुरूणीन्द्रो दाशद्दाशुषे हन्ति वृत्रम् ।
सद्यो यो नृभ्यो अतसाय्यो भूत्पस्पृधानेभ्यः सूर्यस्य सातौ ॥ ४ ॥

नूनं । सा । ते । प्रति । वरं । जरित्रे । दुहीयत् । इंद्र । दक्षिणा । मघोनी । शिक्ष । स्तोतृऽभ्यः । मा । अति । धक् । भगः । नः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुवीराः ॥ ९ ॥ २२ ॥

अपायि । अस्य । अंधसः । मदाय । मनीषिणः । सुवानस्य । प्रयसः । यस्मिन् । इंद्रः । प्रऽदिवि । वावृधानः । ओकः । दधे । ब्रह्मण्यंतः । च । नरः ॥ १ ॥ अस्य । मंदानः । मध्वः । वज्रऽहस्तः । अहिं । इंद्रः । अर्णःऽवृतं । वि । वृश्चत् । प्र । यत् । वयः । न । स्वसराणि । अच्छ । प्रयांसि । च । नदीनां । चक्रमंत ॥ २ ॥ सः । माहिनः । इंद्रः । अर्णः । अपां । प्र । ऐरयत् । अहिऽहा । अच्छ । समुद्रं । अजनयत् । सूर्यं । विदत् । गाः । अक्तुना । अह्नां । वयुनानि । साधत् ॥ ३ ॥ सः । अप्रतीनि । मनवे । पुरूणि । इंद्रः । दाशत् । दाशुषे । हंति । वृत्रं । सद्यः । यः । नृऽभ्यः । अतसाय्यः । भूत् । पस्पृधानेभ्यः । सूर्यस्य । सातौ ॥ ४ ॥

स सुन्वत इन्द्रः सूर्यमा देवो रिणङ्मर्त्याय स्तवान् ।
आ यद्रयिं गुहदवद्यमस्मै भरदंशं नैतशो दशस्यन् ॥ ५ ॥ २३ ॥
स रन्धयत्सदिवः सारथये शुष्णमशुषं कुयवं कुत्साय ।
दिवोदासाय नवतिं च नवेन्द्रः पुरो व्यैरच्छम्बरस्य ॥ ६ ॥
एवा त इन्द्रोचथमहेम श्रवस्या न त्मना वाजयन्तः ।
अश्याम तत्साप्तमाशुषाणा ननमो वधरदेवस्य पीयोः ॥ ७ ॥
एवा ते गृत्समदाः शूर मन्मावस्यवो न वयुनानि तक्षुः ।
ब्रह्मण्यन्त इन्द्र ते नवीय इषमूर्जं सुक्षितिं सुम्नमश्युः ॥ ८ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ २४ ॥

सः । सुन्वते । इंद्रः । सूर्यं । आ । देवः । रिणक् । मर्त्याय । स्तवान् । आ । यत् । रयिं । गुहत्ऽअवद्यं । अस्मै । भरत् । अंशं । न । एतशः । दशस्यन् ॥ ५ ॥ २३ ॥
सः । रंधयत् । सऽदिवः । सारथये । शुष्णं । अशुषं । कुयवं । कुत्साय । दिवःऽदासाय । नवतिं । च । नव । इंद्रः । पुरः । वि । ऐरत् । शंबरस्य ॥ ६ ॥
एव । ते । इंद्र । उचथं । अहेम । श्रवस्या । न । त्मना । वाजयंतः । अश्याम । तत् । साप्तं । आशुषाणाः । ननमः । वधः । अदेवस्य । पीयोः ॥ ७ ॥ एव । ते । गृत्सऽमदाः । शूर । मन्म । अवस्यवः । न । वयुनानि । तक्षुः । ब्रह्मण्यंतः । इंद्र । ते । नवीयः । इषं । ऊर्जं । सुऽक्षितिं । सुम्नं । अश्युः ॥ ८ ॥ नूनं । सा । ते । प्रति । वरं । जरित्रे । दुहीयत् । इंद्र । दक्षिणा । मघोनी । शिक्ष । स्तोतृऽभ्यः । मा । अति । धक् । भगः । नः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ९ ॥ २४ ॥

॥ २० ॥ ऋषि-गृत्समद । देवता-इन्द्र । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ २० ॥ वयं ते वय इन्द्र विद्धि षु णः प्र भरामहे वाजयुर्न रथम् ।
विपन्यवो दीध्यतो मनीषा सुम्नमियक्षन्तस्त्वावतो नॄन् ॥ १ ॥
त्वं न इन्द्र त्वाभिरूती त्वायतो अभिष्टिपासि जनान् ।
त्वमिनो दाशुषो वरूतेत्थाधीरभि यो नक्षति त्वा ॥ २ ॥
स नो युवेन्द्रो जोहूत्रः सखा शिवो नरामस्तु पाता ।
यः शंसन्तं यः शशमानमूती पचन्तं च स्तुवन्तं च प्रणेषत् ॥ ३ ॥
तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे यस्मिन्पुरा वावृधुः शाशदुश्च ।
स वस्वः कामं पीपरदियानो ब्रह्मण्यतो नूतनस्यायोः ॥ ४ ॥
सो अङ्गिरसामुचथा जुजुष्वान्ब्रह्मा तूतोदिन्द्रो गातुमिष्णन् ।
मुष्णन्नुषसः सूर्येण स्तवानश्नस्य चिच्छिश्नथत्पूर्व्याणि ॥ ५ ॥ २५ ॥

वयं । ते । वयः । इंद्र । विद्धि । सु । नः । प्र । भरामहे । वाजऽयुः । न । रथं । विपन्यवः । दीध्यतः । मनीषा । सुम्नं । इयक्षंतः । त्वाऽवतः । नॄन् ॥ १ ॥ त्वं । नः । इंद्र । त्वाभिः । ऊती । त्वाऽयतः । अभिष्टिऽपा । असि । जनान् । त्वं । इनः । दाशुषः । वरूता । इत्थाऽधीः । अभि । यः । नक्षति । त्वा ॥ २ ॥ सः । नः । युवा । इंद्रः । जोहूत्रः । सखा । शिवः । नरां । अस्तु । पाता । यः । शंसंतं । यः । शशमानं । ऊती । पचंतं । च । स्तुवंतं । च । प्रऽनेषत् ॥ ३ ॥ तं । ऊं इति । स्तुषे । इंद्रं । तं । गृणीषे । यस्मिन् । पुरा । ववृधुः । शाशदुः । च । सः । वस्वः । कामं । पीपरत् । इयानः । ब्रह्मण्यतः । नूतनस्य । आयोः ॥ ४ ॥ सः । अंगिरसां । उचथा । जुजुष्वान् । ब्रह्म । तूतोत् । इंद्रः । गातुं । इष्णन् । मुष्णन् । उषसः । सूर्येण । स्तवान् । अश्नस्य । चित् । शिश्नथत् । पूर्व्याणि ॥ ५ ॥ २५ ॥

स ह श्रुत इन्द्रो नाम देव ऊर्ध्वो भुवन्मनुषे दस्मतमः ।
अव प्रियमर्शसानस्य साह्वाञ्छिरो भरद्दासस्य स्वधावान् ॥ ६ ॥
स वृत्रहेन्द्रः कृष्णयोनीः पुरन्दरो दासीरैरयद्वि ।
अजनयन्मनवे क्षामपश्च सत्रा शंसं यजमानस्य तूतोत् ॥ ७ ॥
तस्मै तवस्यमनु दायि सत्रेन्द्राय देवेभिरर्णसातौ ।
प्रति यदस्य वज्रं बाह्वोर्धुर्हत्वी दस्यून्पुर आयसीर्नि तारीत् ॥ ८ ॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ २६ ॥

॥ २१ ॥ ऋषिः—गृत्समदः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥२१॥ विश्वजिते धनजिते स्वर्जिते सत्राजिते नृजित उर्वराजिते ।
अश्वजिते गोजिते अब्जिते भरेन्द्राय सोमं यजताय हर्यतम् ॥ १ ॥

सः । ह । श्रुतः । इन्द्रः । नाम । देवः । ऊर्ध्वः । भुवत् । मनुषे । दस्मऽतमः । अव ।
प्रियं । अर्शसानस्य । सह्वान् । शिरः । भरत् । दासस्य । स्वधाऽवान् ॥ ६ ॥ सः ।
वृत्रऽहा । इन्द्रः । कृष्णऽयोनीः । पुरम्ऽदरः । दासीः । ऐरयत् । वि । अजनयत् ।
मनवे । क्षां । अपः । च । सत्रा । शंसं । यजमानस्य । तूतोत् ॥ ७ ॥ तस्मै ।
तवस्यं । अनु । दायि । सत्रा । इन्द्राय । देवेभिः । अर्णऽसातौ । प्रति । यत् । अस्य ।
वज्रं । बाह्वोः । धुः । हत्वी । दस्यून् । पुरः । आयसीः । नि । तारीत् ॥ ८ ॥
नूनं । सा । ते । प्रति । वरं । जरित्रे । दुहीयत् । इन्द्र । दक्षिणा । मघोनी । शिक्ष ।
स्तोतृऽभ्यः । मा । अति । धक् । भगः । नः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुवीराः ॥ ९ ॥ २६ ॥
विश्वऽजिते । धनऽजिते । स्वःऽजिते । सत्राऽजिते । नृऽजिते । उर्वराऽजिते ।
अश्वऽजिते । गोऽजिते । अप्ऽजिते । भर । इन्द्राय । सोमं । यजताय । हर्यतं ॥ १ ॥

अभिभुवेऽभिभङ्गाय वन्वतेऽषाळ्हाय सहमानाय वेधसे ।
तुविग्रये वह्नये दुष्टरीतवे सत्रासाहे नम इन्द्राय वोचत ॥ २ ॥
सत्रासाहो जनभक्षो जनंसहश्च्यवनो युध्मो अनु जोषमुक्षितः ।
धृतव्रतः सहुरिर्विक्ष्वारित इन्द्रस्य वोचं प्र कृतानि वीर्या ॥ ३ ॥
अनानुदो वृषभो दोधतो वधो गम्भीर ऋष्वो असमष्टकाव्यः ।
रध्रचोदः श्नथनो वीळितस्पृथुरिन्द्रः सुयज्ञ उषसः स्वर्जनत् ॥ ४ ॥
यज्ञेन गातुमप्तुरो विविद्रिरे धियो हिन्वाना उशिजो मनीषिणः ।
अभिस्वरा निषदा गा अवस्यव इन्द्रे हिन्वाना द्रविणान्याशत ॥ ५ ॥
इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्तिं दक्षस्य सुभगत्वमस्मे ।
पोषं रयीणामरिष्टिं तनूनां स्वाद्मानं वाचः सुदिनत्वमह्नाम् ॥ ६ ॥ २७ ॥

अभिऽभुवे । अभिऽभंगाय । वन्वते । अषाळ्हाय । सहमानाय । वेधसे । तुविऽग्रये ।
वह्नये । दुस्तरीतवे । सत्राऽसहे । नमः । इंद्राय । वोचत ॥ २ ॥ सत्राऽसहः ।
जनऽभक्षः । जनंऽसहः । च्यवनः । युध्मः । अनु । जोषं । उक्षितः । धृतऽव्रतः ।
सहुरिः । विक्षु । आरितः । इंद्रस्य । वोचं । प्र । कृतानि । वीर्या ॥ ३ ॥ अनानुऽदः ।
वृषभः । दोधतः । वधः । गंभीरः । ऋष्वः । असमष्टऽकाव्यः । रध्रऽचोदः । श्नथनः ।
वीळितः । पृथुः । इंद्रः । सुऽयज्ञः । उषसः । स्वः । जनत् ॥ ४ ॥ यज्ञेन । गातुं ।
अप्ऽतुरः । विविद्रिरे । धियः । हिन्वानाः । उशिजः । मनीषिणः । अभिऽस्वरा ।
निऽसदा । गाः । अवस्यवः । इंद्रे । हिन्वानाः । द्रविणानि । आशत ॥ ५ ॥ इंद्र ।
श्रेष्ठानि । द्रविणानि । धेहि । चित्तिं । दक्षस्य । सुभगऽत्वं । अस्मे इति । पोषं ।
रयीणां । अरिष्टिं । तनूनां । स्वाद्मानं । वाचः । सुदिनऽत्वं । अह्नां ॥ ६ ॥ २७ ॥

॥ २२ ॥ ऋषिः-गृत्समदः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-अष्टिः ॥

॥ २२ ॥ त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृपत्सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथावशत् । स ईं ममाद महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ १ ॥

अध त्विषीमाँ अभ्योजसा क्रिविं युधाभवदा रोदसी अपृणदस्य मज्मना प्र वावृधे । अधत्तान्यं जठरे प्रेमरिच्यत सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ २ ॥

साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः । दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ ३ ॥

तव त्यन्नर्यं नृतोऽप इन्द्र प्रथमं पूर्व्यं दिवि प्रवाच्यं कृतम् ।
यद्देवस्य शवसा प्रारिणा असुं रिणन्नपः ।
भुवद्विश्वमभ्यादेवमोजसा विदादूर्जं शतक्रतुर्विदादिषम् ॥ ४ ॥ २८ ॥ २ ॥

त्रिऽकद्रुकेषु । महिषः । यवऽआशिरं । तुविऽशुष्मः । तृपत् । सोमं । अपिबत् । विष्णुना । सुतं । यथा । अवशत् । सः । ईं । ममाद । महि । कर्म । कर्तवे । महां । उरुं । सः । एनं । सश्चत् । देवः । देवं । सत्यं । इंद्रं । सत्यः । इंदुः ॥ १ ॥ अध । त्विषिऽमान् । अभि । ओजसा । क्रिविं । युधा । अभवत् । आ । रोदसी इति । अपृणत् । अस्य । मज्मना । प्र । ववृधे । अधत्त । अन्यं । जठरे । प्र । ईं । अरिच्यत । सः । एनं । सश्चत् । देवः । देवं । सत्यं । इंद्रं । सत्यः । इंदुः ॥ २ ॥ साकं । जातः । क्रतुना । साकं । ओजसा । ववक्षिथ । साकं । वृद्धः । वीर्यैः । ससहिः । मृधः । विऽचर्षणिः । दाता । राधः । स्तुवते । काम्यं । वसु । सः । एनं । सश्चत् । देवः । देवं । सत्यं । इंद्रं । सत्यः । इंदुः ॥ ३ ॥ तव । त्यत् । नर्यं । नृतो इति । अपः । इंद्र । प्रथमं । पूर्व्यं । दिवि । प्रऽवाच्यं । कृतं । यत् । देवस्य । शवसा । प्र । अरिणाः । असुं । रिणन् । अपः । भुवत् । विश्वं । अभि । अदेवं । ओजसा । विदात् । ऊर्जं । शतऽक्रतुः । विदात् । इषं ॥ ४ ॥ २८ ॥

॥ त्रितीयोऽनुवाकः ॥

॥ २३ ॥ ऋषि-गृत्समद । देवता-बृहस्पति । छन्द-जगती ॥

॥२३॥ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम् ।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम् ॥ १ ॥
देवाश्चित्ते असुर्य प्रचेतसो बृहस्पते यज्ञियं भागमानशुः ।
उस्रा इव सूर्यो ज्योतिषा महो विश्वेषामिज्जनिता ब्रह्मणामसि ॥ २ ॥
आ विबाध्या परिरापस्तमांसि च ज्योतिष्मन्तं रथमृतस्य तिष्ठसि ।
बृहस्पते भीमममित्रदम्भनं रक्षोहणं गोत्रभिदं स्वर्विदम् ॥ ३ ॥
सुनीतिभिर्नयसि त्रायसे जनं यस्तुभ्यं दाशान्न तमंहो अश्नवत् ।
ब्रह्मद्विषस्तपनो मन्युमीरसि बृहस्पते महि तत्ते महित्वनम् ॥ ४ ॥

गणानां । त्वा । गणऽपतिं । हवामहे । कविं । कवीनां । उपमश्रवःऽतमं । ज्येष्ठऽराजं । ब्रह्मणां । ब्रह्मणः । पते । आ । नः । शृण्वन् । ऊतिऽभिः । सीद । सदनं ॥ १ ॥ देवाः । चित् । ते । असुर्य । प्रऽचेतसः । बृहस्पते । यज्ञियं । भागं । आनशुः । उस्राःऽइव । सूर्यः । ज्योतिषा । महः । विश्वेषां । इत् । जनिता । ब्रह्मणां । असि ॥ २ ॥ आ । विऽबाध्य । परिऽरपः । तमांसि । च । ज्योतिष्मंतं । रथं । ऋतस्य । तिष्ठसि । बृहस्पते । भीमं । अमित्रऽदंभनं । रक्षःऽहनं । गोत्रऽभिदं । स्वःऽविदं ॥ ३ ॥ सुनीतिऽभिः । नयसि । त्रायसे । जनं । यः । तुभ्यं । दाशात् । न । तं । अंहः । अश्नवत् । ब्रह्मऽद्विषः । तपनः । मन्युऽमीः । असि । बृहस्पते । महि । तत् । ते । महिऽत्वनं ॥ ४ ॥

न तमंहो न दुरितं कुतश्चन नारातयस्तितिरुर्न द्वयाविनः ।
विश्वा इदस्माद्ध्वरसो वि बाधसे यं सुगोपा रक्षसि ब्रह्मणस्पते ॥ ५ ॥ २९ ॥
त्वं नो गोपाः पथिकृद्विचक्षणस्तव व्रताय मतिभिर्जरामहे ।
बृहस्पते यो नो अभि ह्वरो दधे स्वा तं मर्मर्तु दुच्छुना हरस्वती ॥ ६ ॥
उत वा यो नो मर्चयादनागसोऽरातीवा मर्तः सानुको वृकः ।
बृहस्पते अप तं वर्तया पथः सुगं नो अस्यै देववीतये कृधि ॥ ७ ॥
त्रातारं त्वा तनूनां हवामहेऽवस्पर्तरधिवक्तारमस्मयुम् ।
बृहस्पते देवनिदो नि बर्हय मा दुरेवा उत्तरं सुम्नमुन्नशन् ॥ ८ ॥
त्वया वयं सुवृधा ब्रह्मणस्पते स्पार्हा वसु मनुष्या ददीमहि ।
या नो दूरे तळितो या अरातयोऽभि सन्ति जम्भया ता अनप्नसः ॥ ९ ॥

न । तं । अंहः । न । दुःऽइतं । कुतः । चन । न । अरातयः । तितिरुः । न । द्वयाविनः । विश्वाः । इत् । अस्मात् । ध्वरसः । वि । बाधसे । यं । सुऽगोपाः । रक्षसि । ब्रह्मणः । पते ॥ ५ ॥ २९ ॥ त्वं । नः । गोपाः । पथिऽकृत् । विऽचक्षणः । तव । व्रताय । मतिऽभिः । जरामहे । बृहस्पते । यः । नः । अभि । ह्वरः । दधे । स्वा । तं । मर्मर्तु । दुच्छुना । हरस्वती ॥ ६ ॥ उत । वा । यः । नः । मर्चयात् । अनागसः । अरातिऽवा । मर्तः । सानुकः । वृकः । बृहस्पते । अप । तं । वर्तय । पथः । सुऽगं । नः । अस्यै । देवऽवीतये । कृधि ॥ ७ ॥ त्रातारं । त्वा । तनूनां । हवामहे । अवऽस्पर्तः । अधिऽवक्तारं । अस्मऽयुं । बृहस्पते । देवऽनिदः । नि । बर्हय । मा । दुःऽएवाः । उत्ऽतरं । सुम्नं । उत् । नशन् ॥ ८ ॥ त्वया । वयं । सुऽवृधा । ब्रह्मणः । पते । स्पार्हा । वसु । मनुष्या । आ । ददीमहि । याः । नः । दूरे । तळितः । याः । अरातयः । अभि । संति । जंभय । ताः । अनप्नसः ॥ ९ ॥

त्वया वयमुत्तमं धीमहे वयो बृहस्पते पप्रिणा सस्निना युजा ।
मा नो दुःशंसो अभिदिप्सुरीशत प्र सुशंसा मतिभिस्तारिषीमहि ॥१०॥३०॥
अनानुदो वृषभो जग्मिराहवं निष्टप्ता शत्रुं पृतनासु सासहिः ।
असि सत्य ऋणया ब्रह्मणस्पत उग्रस्य चिद्दमिता वीळुहर्षिणः ॥ ११ ॥
अदेवेन मनसा यो रिषण्यति शासामुग्रो मन्यमानो जिघांसति ।
बृहस्पते मा प्रणक्तस्य नो वधो नि कर्म मन्युं दुरेवस्य शर्धतः ॥ १२ ॥
भरेषु हव्यो नमसोपसद्यो गन्ता वाजेषु सनिता धनंधनम् ।
विश्वा इदर्यो अभिदिप्स्वो३मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हा रथाँ इव ॥ १३ ॥
तेजिष्ठया तपनी रक्षसस्तप ये त्वा निदे दधिरे दृष्टवीर्यम् ।
आविस्तत्कृष्व यदसत्त उक्थ्यं१ बृहस्पते वि परिरापो अर्दय ॥ १४ ॥

त्वया । वयम् । उत्ऽतमम् । धीमहे । वयः । बृहस्पते । पप्रिणा । सस्निना । युजा । मा । नः । दुःऽशंसः । अभिऽदिप्सुः । ईशत । प्र । सुऽशंसाः । मतिऽभिः । तारिषीमहि ॥ १० ॥ ३० ॥ अनानुऽदः । वृषभः । जग्मिः । आऽहवम् । निःऽतप्ता । शत्रुम् । पृतनासु । ससहिः । असि । सत्यः । ऋणऽयाः । ब्रह्मणः । पते । उग्रस्य । चित् । दमिता । वीळुऽहर्षिणः ॥ ११ ॥ अदेवेन । मनसा । यः । रिषण्यति । शासाम् । उग्रः । मन्यमानः । जिघांसति । बृहस्पते । मा । प्रणक् । तस्य । नः । वधः । नि । कर्म । मन्युम् । दुःऽएवस्य । शर्धतः ॥ १२ ॥ भरेषु । हव्यः । नमसा । उपऽसद्यः । गन्ता । वाजेषु । सनिता । धनम्ऽधनम् । विश्वाः । इत् । अर्यः । अभिऽदिप्स्वः । मृधः । बृहस्पतिः । वि । ववर्ह । रथान्ऽइव ॥ १३ ॥ तेजिष्ठया । तपनी । रक्षसः । तप । ये । त्वा । निदे । दधिरे । दृष्टऽवीर्यम् । आविः । तत् । कृष्व । यत् । असत् । ते । उक्थ्यम् । बृहस्पते । वि । परिऽरपः । अर्दय ॥ १४ ॥

बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु ।
यद्दीदयच्छवस ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ॥ १५ ॥ ३१ ॥
मा नः स्तेनेभ्यो ये अभि द्रुहस्पदे निरामिणो रिपवोऽन्नेषु जागृधुः ।
आ देवानामोहते वि व्रयो हृदि बृहस्पते न परः साम्नो विदुः ॥ १६ ॥
विश्वेभ्यो हि त्वा भुवनेभ्यस्परि त्वष्टाजनत्साम्नःसाम्नः कविः ।
स ऋणचिदृणया ब्रह्मणस्पतिर्द्रुहो हन्ता मह ऋतस्य धर्तरि ॥ १७ ॥
तव श्रिये व्यजिहीत पर्वतो गवां गोत्रमुदसृजो यदङ्गिरः ।
इन्द्रेण युजा तमसा परीवृतं बृहस्पते निरपामौब्जो अर्णवम् ॥ १८ ॥
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व ।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १९ ॥ ३२ ॥ ६ ॥

बृहस्पते । अति । यत् । अर्यः । अर्हात् । द्युऽमत् । विऽभाति । क्रतुऽमत् । जनेषु ।
यत् । दीदयत् । शवसा । ऋतऽप्रजात । तत् । अस्मासु । द्रविणं । धेहि ।
चित्रं ॥ १५ ॥ ३१ ॥ मा । नः । स्तेनेभ्यः । ये । अभि । द्रुहः । पदे । निरामिणः ।
रिपवः । अन्नेषु । जगृधुः । आ । देवानां । ओहते । वि । व्रयः । हृदि । बृहस्पते ।
न । परः । साम्नः । विदुः ॥ १६ ॥ विश्वेभ्यः । हि । त्वा । भुवनेभ्यः । परि ।
त्वष्टा । अजनत् । साम्नःऽसाम्नः । कविः । सः । ऋणऽचित् । ऋणऽयाः । ब्रह्मणः ।
पतिः । द्रुहः । हंता । महः । ऋतस्य । धर्तरि ॥ १७ ॥ तव । श्रिये । वि ।
अजिहीत । पर्वतः । गवां । गोत्रं । उत्ऽअसृजः । यत् । अंगिरः । इंद्रेण ।
युजा । तमसा । परिऽवृतं । बृहस्पते । निः । अपां । औब्जः । अर्णवं ॥ १८ ॥
ब्रह्मणः । पते । त्वं । अस्य । यंता । सुऽउक्तस्य । बोधि । तनयं । च । जिन्व ।
विश्वं । तत् । भद्रं । यत् । अवंति । देवाः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ १९ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

અધ્યાય ૬.

સૂક્ત ૯.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–अग्नि ॥

જ્ઞાનવાન, અત્યંત ઉગ્ર મહાદિપ્તિમાન ને અત્યંત ચાલાક એવો આ યજ્ઞહોતા અગ્નિ હોતાના ઠેકાણે અધિષ્ઠિત થયો છે. (ભક્ત) રક્ષણનો તેનો વ્યાપાર ચાલુ હોવાથી એ અત્યંત સ્પૃહણીય છે; હજારો પ્રકારના લાભ (પોતાના ભક્તોને) તે કરી દે છે, અને તેની વાણી અત્યંત પવિત્ર છે. ૧

તું અમારી મધ્યસ્થ છે, તું પરલોકનો સંરક્ષક છે હે અભીષ્ટ પૂરકા, ઈષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરાવનાર તુંજ છે. હે અગ્નિ, અમે પોતે અને અમારા પુત્રપૌત્રના, તે શાશ્વત સારૂ તું સુપ્રકાશિત થઇને (અમને) એ ક્ષણભરપણ ન દુર્લક્ષ કરનારો એવો અમારો પડીહાણો થા. ૨

હે અગ્નિ, જે અત્યંત ઉચ્ચલોકમાં તું પ્રગટ થાય છે. ત્યાં (પણ) તારી સેવા અમારા હાથે થવા દે. અને નીચે આ ભૂલોકમાંપણ સ્તવનોવડે તારૂં ભજન અમને કરવા દે. (કારણ કે) જે જે જન્મસ્થાને તું પ્રકટ થયો છે. ત્યાં ત્યાં હું તારૂં અર્ચન કરૂં છુંજ (અને માટેજ તું પ્રજ્વલિત થયો ત્યારે તારા ઠેકાણે (ઋત્વિજે) હવિર્ભાગ અર્પણ કીધો. ૩

હે અગ્નિદેવ, તું ભક્તોની પ્રાર્થના સાંભળી લેનારો અને યજ્ઞકર્મ કુશલ એવો છે માટે હવિર્દ્રવ્યથી (દેવોની પ્રીત્યર્થે) યજન કર. અમારા પાસે તને દેવાયોગ્ય જે કાંઈ સંપત્તિ છે તે આજ, તો (તેજ તું મીઠી માનીને) તેની પ્રશંસા કર (વાસ્તવિક તને શું ટોટો છે?) સર્વે (ઐહિકને પાર લૈકિક) વૈભવોનો તું માલિક છે, અને અત્યંત ઓજસ્વી એવા કવિત્વની અંતઃકરણમાં સ્ફૂર્તિપણ તુંજ પેદા કરે છે. ૪

---

१ विद नः त्वेषः दीदिवान् सुदक्षश्च (अयम्) होता होतृ सदने अमदन् । (सः अयम्) अग्निः अदब्धव्रतप्रमतिः वासिष्ठ. सहस्रंभरः शुचि जिह्वश्च ।

२ त्वम् नः दूतः त्वमु (नः) पर पा", इयन त्वम् वस्य आ प्रणेता असि । हे अग्ने नः (नः) तोकस्य च तनूनाम् तने (त्वन्) दीपन् अप्रयुच्छन् गोपाः बोधि ।

३ अग्ने, ते परमे ज नन (त्वा) विधेम, अवरे सध.थे स्तोमैः विधेम । (यतः) यस्मात् यं.नेः त्वम् उदारिथ त (स्थानं अ.धिकृत्य) यज, (अतः) समिद्धे त्वे (ऋत्विजः) हवींषि प्र जुहुरे ।

४ अग्ने, श्रुष्टी यजीयान् च त्वम् हविषा (देवान्) यजस्व, इद (एव) देष्णम् र.ध. (तत्) अभिगृणीहि । (किम् अनवाप्तम् त्वया) त्वम् हि रयीणाम् रयिपतिरसि, त्वम् शुक्रस्य वचस.च मनोता ।

હે અદ્દભુત પરાક્રમી દેવ! (ભક્તોને વરદાન આપવામાટે) તું દરરોજ પ્રકટ થતો હોય છે. તોપણ (ઐહિક અને પાર લૌકિક એવી) બન્ને સંપત્તિનો જે ભંડાર તારાપાસે છે તે કદીપણ ખૂટયો હોય એમ થતુંજ નથી. હે અગ્નિ તારા આ સેવકને તું પ્રતાપશાલી કર અને જેનાપર કોઈપણ સત્તા ચલાવી શકતું નથી એવા વૈભવની માલિકી તેને આપ. ૫

તું અતિશય માયાળુ, ને યજ્ઞ કર્મમધ્યે અત્યંત કુશળ છે. અને માટેજ અમારૂં કલ્યાણ થાય એવી રીતે પોતાના તેજોમય મુખથી તું દેવોને સંતુષ્ટ કરે છે. જેના આગળ કાંઈપણ ચાળા ચલતા નથી એવા પ્રકારનો તું અમારો (આ પૃથ્વીપર) પ્રતિપાલક છે. એટલુંજ નહિ પણ અમારૂં પાર લૌકિક હિત જોનારો પણ તુંજ છે. તો હે અગ્નિદેવ (તારો પ્રકાશ) અમને સ્વયંસ્ફૂર્તિદાયક ને ઐશ્વર્યદાયક થાય એવી રીતે પ્રકાશ. ૬ (૧)

સૂક્ત ૧૦.

॥ ऋषि-गृत्समद । देवता-अग्नि ॥

(સર્વવિશ્વનો) આદ્ય જનક માટે જેનો જયઘોષ કરવો તદન યોગ્ય છે એવા અગ્નિને જ્યારે અમારો ઋત્વિજ ઉત્તરવેદીપર પ્રજ્વલિત કરે છે ત્યારે તે અમર અને મહાજ્ઞાની (અગ્નિ) પોતાના તેજોરૂપ વૈભવથી મંડિત થાય છે. (ભક્તોએ) સેવા કરવાને સર્વથૈવ પાત્ર એવો (કોઈ હોયતો) તેજ પુણ્યકીર્તી અને સત્વવીર અગ્નિ છે. ૧

આ અદ્દભુત કીર્તિમાન અગ્નિ સર્વ પ્રકારના સ્તોત્રોદ્વારે મારી અરજ સાંભળો. તે અમર છે અને સર્વજ્ઞ પણ તેજ છે. તેના રથને કદી કદી શ્યામવર્ણના, કદી કદી લાલરંગના અને કદી આરક્તવર્ણના (તેજોમય) અશ્વ જોડેલા હોય છે. (અને તેમાં બેસીને) તે નાનાપ્રકારના યજ્ઞયાગોથી જન્મ્યો હોય છે. ૨

પવિત્ર ઠેકાણે પ્રકટ થનારા અગ્નિને ઉતાન અરણ્યમાંથી જ ઉત્પન્ન કીધો કારણ કે નાનાપ્રકારની વનસ્પતિના અંદર તે સૂક્ષ્મરૂપે રહેલોજ છે તે માટે કડક શિયાળાની અંધારી રાત્રેપણ તે મહા પ્રજ્ઞ અગ્નિ પોતાના તેજને લીધે અંધકારથી ઝાંખો ન થતાં (સર્વ ઠેકાણે) વાસ કરે છે ૩

---

५ हे दस्म, (भक्तानुग्रहाय) दिवे दिवे जायमानस्य ते उन्यम् वसव्यम् न क्षीयते। अग्ने जरितारं ते क्षुमन्तं कृधि, स्वपत्यं च राय. पतिं कृधि।

६ सुविदत्रः आर्यजिष्ठ.च स त्वम् अस्मे स्वस्ति, एना अनीकेन देवान् यक्षि। हे अग्ने अदब्ध. त्वम् नः गोपाः उत परस्पा (सन्) द्युमत् उत रेवत् दीदिहि।

१ अग्निः प्रथमः पिता (इति) जोहूत्रः (सः) यदा इळस्पदे मनुषा समिद्धः (भवति तदा सः) अमृतः विचेताः श्रियं वसानः (भवति), (सः) मर्मृज्ये यः (स) श्रवस्यः सः वाजी।

२ (अय) चित्रभानुः अग्निः विश्वाभिः गीर्भिः मे हव श्रुया. सः अमृत. विचेताश्च। (अस्य) रथं श्यावा रोहिता वा उत अरुषा (अश्वा) वहतः अह (सः) विभृत्रः जज्ञे।

३ शुचम् (अग्निम्) उत्तानायाम् (अरण्याम्) अजनयन्, (यतः सः) अग्निः सुषूतासु (ओषधीषु) गर्भ भुवत्। तिरिश्चायाम् चित् (सः) प्रचेताः अग्नि. हस्मतोनिः अक्तुना अपरीतः वसति।

(એવા આ) અગ્નિપર હવે હું હવિર્દ્રવ્યનું અને ઘૃતનું સિંચન કરૂં છું. સર્વ ભૂવનોમધ્યે પ્રત્યેક ઠેકાણે તેનો વાસ છે. આ સર્વતોપરી વિશાલ અને પોતાના અંગના જોમને લીધે અત્યંત મોટો, અત્યંત વ્યાપક સર્વ પ્રકારની અન્ન સંપત્તિથી સંપન્ન અને દર્શનીય છે. ૪

આ સર્વતોમુખ પ્રભુને હું (ઘૃતવડે) અભિસિંચન કરૂં છું આ (મારી સેવા)નો તે પોતાના વાત્સલ્યપૂર્ણ અંતઃકરણથી સ્વીકાર કરો (એકાદી નવી વધુના) વીર્યશાલી અને તરૂણ પ્રિયપતિપ્રમાણે આ અગ્નિનો ઝોંક અને અંગકાંતિપણ તેવાજ અત્યંત સ્પૃહણીય હોય છે, તથાપિ તે પોતાના (પ્રખર તેજના) આનંદ ભરમાં આવ્યો એટલે તેને સ્પર્શ કરવાનીપણ કોઈની પ્રાજ્ઞા નથી. ૫

પોતાના અંગના ઉત્કૃષ્ટ ગુણોથી તું સર્વપર સત્તા ચલાવે છે, તોપણ તું પોતાના હવિભાગનો સ્વીકાર કર. તું અમારા મધ્યસ્થ માટે મનૂ (રાજા)એ કર્યાપ્રમાણે અમેપણ તારા યશ વર્ણન કરીશું. જે સર્વથૈવ અવ્યંગ છે, જે (ભક્તોપર પોતાની કૃપાનો) મધુર રસની વૃષ્ટિ કરે છે એવા આ અગ્નિની સ્વાગત સર્વ પ્રકારની સંપત્તીની વાંછા ધરીને હું વક્તૃત્વ પૂર્ણ સ્તુતિએ અને પળીથી ઘૃતાહુતિ અર્પણ કરીને કરૂં છું. ૬ (૨)

સૂક્ત ૧૧.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

હે ઈંદ્ર અમારી આજીજી સાંભળ; અમારો અવ્હેર કરીશ નહી, તારી (દૈવી સંપત્તિના) અનુપમ નિધીનો લાભ અમને થાય એમ કર અમારી ઓજસ્વી સ્તુતિ (તારી કૃપા) ધનની પ્રાપ્તિ સારૂ ખીલકુલ ઉત્કંઠિત થયેલી હોવાથી નદીઓના ઓઘ પ્રમાણે, જોરથી તે (તારા તરફ) વહેલી આવી તને આનંદ ભરિત કરે છે. ૧

હે શૂર ઈંદ્ર જે વિશાળ અને અપાર (એવો સ્વર્ગીય અજબ સંચય) તે દુષ્ટ ભુજંગે ઘેરી નાંખ્યું હતું તે ઉભરાઈ જનારા જળને તેં મોકળું કરીને (ભૂમીપર) વહેતું કીધું ત્યારે (ભક્તીના શામ ગાયનોથી તને વિલક્ષણ વીરશ્રી ચઢી અને અમે અમર છીએ એવા અભિમાનમાંજ રહેનારા તે રાક્ષસને નીચે નાખી દઈ તેનો તેં ચુરો કરી નાંખ્યો. २

---

४ (इमम्) विश्वा भुवनानि प्रति क्षियन्तम् अग्निम् हविषा घृतेन च जिघर्मि । तिरश्चा पृथुं वयसा बृहन्तम्, व्यचिष्टम्, अन्नै रभसम् दृशान च (जिघर्मि) ।

५ विश्वत प्रत्यञ्चम् (इमम्) अग्निम् जिघर्मि, (स) अरक्षसा मनसा तज्जुषेत । मर्यश्री स्पृहयद्वर्णो- पि (अयम्) अग्निः जर्भुराण, तन्वा न अभिमृशे ।

६ वरण (गुणन सर्वे) सहसानः (स्वीय) भाग ज्ञेया, त्वाद्रूतासः मनुवत् (स्तोम) वदेम । (इमम्) अनूनम् मधुपृचम्, अग्निम् धनसा (अहम्) जुह्वा वचस्या च जोहवीमि ।

१ हे इन्द्र हव (न) श्रुधि, मा रिषण्य, ते वसूनाम् दावने स्याम । इमा हि ऊर्जः वसुयवः सिन्धवः न क्षरन्तः त्वाम् वर्धयन्ति ।

२ हे शूर इन्द्र, या मही पूर्वी च (आपः) अहिना परिरिधता (ता) त्व अपिन्व अमृज च (तदा) उक्थैः वावृधानः सन् अमर्त्य चित (आत्मान) मन्यमानम् दासम् त्वम् अवाभिनत् ।

હે શૂર ઈંદ્ર, જે શામ ગાયનોની, સ્તોત્રોની, અથવા રૂદ્ર પુત્ર મરૂતે ગાયેલા જે સ્તવનોની તને ઈચ્છા છે, જે સ્તુતીથી તું હર્ષભરિત થાય છે તેજ આ અમારી નિષ્કલંક, નિર્દોષ સ્તુતિ વાયુવેગે દોડયાપ્રમાણે ફક્ત તારાજ તરફ અતિશય ત્વરાથી દોડી જાય છે. ૩

તારી લોકોત્તર, નિષ્કલંક પ્રતાપની કીર્તિપણ અમે (જ્યાં ત્યાં) વધારીએ છીએજ (પરંતુ) તારૂં તે સ્વચ્છ ઝગઝગીત વજ્ર પણ તારા ખાંધપર મુકી દઇએ છીએ તો હે પરમનિષ્કલંક ઈંદ્ર તું (પોતાના વીર્યબલના) આનંદથી સ્ફુરણ મેળવી અમારા હિત માટે સૂર્યપ્રમાણે પ્રખર (પોતાના વજ્ર)થી ધર્મહિન અનાર્ય શત્રુનો સંહાર કરી નાંખ. ૪

(આકાશ) ગુહામાં વસ્તી કરીને ત્યાંનાજ ઉદકમાં ડુબકી મારીને તેમાંજ છુપાઈ રહેનારા અને કરીને પોતે અદ્દશ્ય અને માયાવી, એવા જે અરી રાક્ષસોએ સ્વર્ગલોકને (આચ્છાદીત કરીને) મેઘ જલને રોકી રાખ્યાં હતાં તે રાક્ષસોનો હે શૂર ઇંદ્ર, તે તારા પ્રાક્રમથી ઠાર મારી નાંખ્યાં. ૫ (૩)

હે ઈંદ્ર તેં પુરાતન કાળમાં કરેલા વિક્રમશાલી કૃત્યોની જેવી અમે મહતાનું વર્ણન કરીએ (તેવીજ) તે તારા તદ્દન હમણાંજ કીધેલા પ્રાક્રમોનીપણ કરીએ અને (રણકંદન માટે) આતુર થયેલા તારા ખાંધપરના તે વજ્રનો પ્રભાવ જેવો અમે વર્ણન કરીએ (તેવોજ) સૂર્યની જાણેકે દેદિપ્યમાન ધ્વજા વા જે તારા બન્ને પિતવર્ણ તેજોમય અશ્વના પ્રતાપનું પણ વર્ણન કરીએ. ૬

હે ઈન્દ્ર, જે ગંભીર ધ્વની સાંભળતાંજ (અગ્નિ મધ્યે ઘૃતાહુતિ પડે છે તે) પૃથ્વિપર દિવ્યજળની વૃષ્ટિ થાય છે એવા પ્રકારનો સિંહનાદ પોતાનું સામર્થ્ય પ્રગટ કરનારા તારા તેજોરૂપ અશ્વોએ કર્યો તેની સાથે પૃથ્વિ એકદમ સપાટ થઈ ગઈ અને મેઘરૂપ પર્વત હાલતો હતો તે પણ (એકદમ) સ્તબ્ધ બન્યો. ૭

---

३ हे शूर इन्द्र येषु उक्थेषु स्तोमेषु वा रुद्रियेषु (गानेषु) चाकन्, यासु च रम मदसानः (ताः) एताः शुभ्रा वायेव न तुभ्य इत् प्र सिस्रते ।

४ ते शुभ्र शुष्म (वय) वर्धयन्तः नु, (उत च) शुभ्र वज्र ते बाह्वो. दधाना: (सन्तः वर्तामहे) । (अतः) हे इन्द्र, शुभ्रस्त्व वावृधान. सन् अस्मे सूर्येण वज्रेण दासीः विशः सद्याः ।

५ (स्वर) गुहा हितम्, (तनत्येषु) अप्सु अपीवृतम् तं नव गूल्ह क्षियन्तम्, (अपि) शुभ्र मायिन, उत च अपः द्यां च तस्तभ्वाम अहिं दानु, हे शूर त्वम् वीर्येण अहन् ।

६ हे इन्द्र ते पूर्व्या महानि (कृतानि) स्तव, उत नूतना कृतानि स्तवाम । (समामम्) उशन्तं तव बाह्वोः वज्र स्तवाम । सूर्यस्य केतू (इव ते) हरी (अपि) स्तव ।

७ हे इन्द्र ते हरी घृतश्चुत स्वार अस्वार्षाम् नु, (एतस्मिन्नवसरे) भूमिः समना वि अप्रथिष्ट, पर्वतश्चिद् परिष्यन् (अपि) अरंस्त ।

પર્વત તો એકદમ નિઃશંક નીચેજ ઢળી ગયો (પણ તે પૂર્વે) તે (ઉદક રૂપિ) માતાઓ ગર્જના કરતો કરતો ફરતો હતો. (ભક્તજનોએ) તેજ દિવ્ય પાણીની મહત્તા પૃથ્વીપર દુરદુરના પ્રદેશોમાં પ્રસિધ્ધ કીધી, (અર્થાંત) ઇંદ્રની પ્રેરણાથી થયેલા તે ગંભીર શબ્દનેજ તેણે પ્રસુત કીધો. ૭

મહાસાગરમાં સ્વસ્થ પડી રહીને તેને અવરોધી રાખનારા અને નાના પ્રકારના કૌતકો રચનાર તે વૃત્રને ઇંદ્રે જ્યારે નીચે ઝુકાવી દઈ મારી નાંખ્યો તે વેળા તે મહાવીરના ભયંકર કડકડાટ કરનારા વૃજ્રથીજ બીહીને આકાશ અને પૃથ્વિપણ થરથર કાપવા લાગી. ૮

માનવજાતિનું કલ્યાણ કરનારા તે મહાવિર્યશાળી ઇંદ્રના વજ્ર જ્યારે માનવ દ્વેષ્ટા વૃત્રને કચડીને ઠાર કરી દીધો ત્યારે તે વૃજ્રનો પણ ભયંકર કડકડાટ થતો હતોજ. (ભકતોએ) અર્પણ કરેલા સોમરસનું પ્રાશન કરીને (એવીરીતે) ઇંદ્રે તે માયાવી દાનવની કપટ જાળનો વિધ્વંસ કરી નાંખ્યો. ૧૦ (૪)

હે વીર ઇંદ્ર કર, આ સોમરસ કૃપા કરીને પ્રાશન કર, આ સ્વચ્છ કીધેલો આલ્હાદદાયક રસ તને અત્યંત હર્ષભરીત કરો. તને કંઠ સુધી તૃપ્ત કરીને (તારો શૌર્ય મહીમા તે) વૃધ્ધિંગત કરો. અને (અમારી પ્રાર્થના પ્રમાણે) તે તૃપ્તિકારક સોમરસે ઇંદ્રને પ્રસન્નચિત્ત કીધો. ૧૧

ઇંદ્ર, તારા ગુણાનુવાદ ગાનાર અમે ભક્તજન હવે તારા આશ્રય માટે આવ્યા છીએ-તારી ઉપાસના અમે સતધર્મથી કરીએ છીએ તો તારા તરફ અમારૂં ચિત લાગે એટલું દાન અમને તારા તરફથી મળો. તારી કૃપાની આશા ધરીને તારા લોકોત્તર યશનું ચિન્તન કરીએ છીએ, તો તારી (દિવ્ય) સંપત્તિના દાનને અમે પાત્ર થઇએ એમ કર. ૧૨

---

८ पर्वत. अप्रयुच्छन् नि सादि, (तत प्राक् स) मातृभिः स वावशान अक्रान् । (भक्ता अपि) दूरे पारे (ता) वाणीं वर्धयन्त , इन्द्रेषिताम् (एव) धमनि नु पप्रथन् ।

९ *महा सिन्धु आशयान मायाविन वृत्रम् इन्द्र नि अस्फुरत् । (एतस्मिन् अवसरे) अस्य वृष्ण* (इन्द्रस्य) कनिक्रदत वज्रात् भियाने रोदसी अरेजताम् ।

१० मानुष. वृष्णः अस्य (इन्द्रस्य) वज्रः यत् अमानुषम् (वृत्र) निजूर्वान् (तदा सः वज्र अपि) अरोरवीत् । (एवम्) सुतस्य पपिवान् इन्द्रः मायिन दानवस्य माया निरपादयत् ।

११ हे शूर इन्द्र (इम) सोम पिब पिब इत, मन्दिनः सुतासः त्वा मन्दन्तु । कुक्षी ते पृणन्त (इमे सोमाः त्वाम्) वर्धयन्तु । पौर सुत (अय) इत्था इन्द्रम् आव ।

१२ हे इन्द्र विप्रा (वय) त्वे अपि अभूम । ऋतया (त्वा) सपन्त धिय (त्वयि) वनेम (इति आशास्महे) । अवस्यव (वय, तव) प्रशस्त यश धीमहि, मक्षु ते रायः दावन (पात्रभूता.) स्याम ।

તારા કૃપા પ્રસાદની મનષા અમે રાખી છે અને તારા કૃપા છત્રના લીધેજ અમે તારા ઓજસ્વી પ્રતાપની કીર્તિ ઉતરોત્તર વૃદ્ધિંગત કરીએ છીએ ત્યારે હવેતો તું અમને પોતાના ઠહે. હે ભગવતા અને એવું કર કે, જેના લીધે અમને શૌર્યની પરાકાષ્ઠા કરતાં આવડે જે અમને અત્યંત પ્રિયજ લાગ્યો અને જેમાં અમને વીરપુરૂષોની સંગતિનો લાભ થાય એવો વૈભવ અમને કૃપા કરીને દે. ૧૩

ઇંદ્ર, અમને શાંતિનું સદન દે, સન્મિત્રદ અમને મરૂતની સેનાનું પીઠબળ દે, અને જે પ્રેમાળ, હૃષ્ટચિત અને સોમરસનો પ્રથમ આસ્વાદ લે છે તે વાયુ પણ અનુકુળ કર. ૧૪

જેને જોઇને તું ઉલ્લસિત થાય છે તે મરૂતને તો સોમરસ પ્રાશન કરવા દે, પણ તું નિત્ય તૃપ્ત અને દૃઢ સામર્થ્ય શાળી છે; (તો પણ) આ સોમરસ કૃપા કરીને તું ગૃહ્ણ કર. હે લોકતારક, યુદ્ધમધ્યે અમારી કીર્તિ તેંજ વધારી છે પણ ઉંચા સ્વરે ગાયેલા (તે જે મધ્યે તારા પરાક્રમનું વર્ણન છે એવા) અર્ક ગાયનોથી પણ આકાશને ગજાવી મુકીને તેં તેનું પણ ગૌરવ વધાર્યું. ૧૫ (૫)

અથવા હે જગત્તારક, શાંતિસુખનું પદ જેણે પ્રેમાળ સ્તવનોનાયોગે તારી સેવા કરીને સંપાદન કીધું તેજ ખરેખર ધન્ય છે. અને (યજ્ઞમધ્યે) જે તારાસારૂ પ્રસસ્ત કુશાસન પાથરે છે તેજ ફકત તારા પ્રસાદને પાત્ર થાય છે ને તેમનેજ સાત્વિક સામર્થ્યનો લાભ થાય છે. ૧૬

હે વીર, ઉગ્ર કૃત્યોમા પણ તને આનંદ થાય છે તો હે ઇંદ્ર આ અમારા "ત્રિકદ્રુક" નામના ઉત્સવમા તું સોમરસનું પ્રાશન કર. પ્રીતવર્ણ તેજના અશ્વ જોડેલા પોતાના રથમાં બેસીને મુછોપર હાથ ફેરવતા ફેરવતા પ્રસન્ન અંતઃકરણે સોમરસ પ્રાશનાર્થે (અહીં) આવ. ૧૭

---

१३ हे इन्द्र अवस्यवः ये (वय) ते ऊती (एव) ऊर्जम् वर्धयन्तः (सन्तः) ते (वय) ते स्याम । हे देव शुष्मितम, वीरवतम् यम् च चाकनाम तम् रयिम् अस्मे रासि ।

१४ (सुम्नस्य) क्षय रासि, अस्मे मित्र रासि, हे इन्द्र मारुत शर्ध नः रासि । सजोषस. मन्दसानः च ये वायवः अग्रणीतिम् पान्ति (तानपि रासि)

१५ येषु (त्व) मदसानः (ते मरुतः) नु व्यन्तु इत् । पर च हे इन्द्र तृपन् दधत् च सोम पाहि । (अपि च) हे तरुत्र अस्मान् पृत्सु आ सु (अवर्धय. खलु पर) बृहद्भि. अर्कैः द्याम् चापि अवर्धय. ।

१६ (अपि च) हे तरुत्र, ये ते सुम्नम् उक्थैः आविवासान् ते इत् बृहन्त. नु । अथ वा हे इन्द्र ये परस्याव बर्हिः स्तृणानासः (तेपि) त्वोताः वाजम् अग्मन् ।

१७ हे शूर इन्द्र उग्रेषु इत् (कर्मसु) मन्दसानः त्वं त्रिकद्रुकेषु सोम पाहि । (अपि च) श्मश्रुषु प्रदोधुवत् प्रोगानः सन् हरिभ्यां सुतस्य पीतिम् याहि ।

જે (સામર્થ્ય) થી તેં વૃત્રને અને ઓર્ણુવાભ રાક્ષસોને ચીરીને મારી નાંખ્યા તેજ સામર્થ્ય તું આજ પ્રકટ કર. (હે દેવ, અમે) આર્ય લોકો માટે તેં (દિવ્ય) પ્રકાશ પરંતુ આચ્છાદન દૂર કીધું (તેજ વેળાએ તે દિવ્ય પ્રકાશ અટકાવી રખનાર) તે અધર્મી દુષ્ટ તારા ડાબા પડખેજ ખસી જઇને મરીને પડ્યો. १७

અમારી સાથે દુસ્મનાઈ કરનારા યચ્ચાવત અધાર્મિક દુષ્ટોને, તારી કૃપાના જોરપરજ, પરંતુ પોતાના (અંગમાથી) આર્ય પરાક્રમે પાદાક્રાંત કરનારા જે જે કોઈ હોય તેમનીજ સહાયતાનો લાભ અમને થાઓ. અર્થાત અમારો સાથે મિત્રતાથી વર્તનારા લોકોનો (ધુરીણ જે) ત્રિત તેના સ્વાધીન ત્વષ્ટ્યાના પુત્ર વિશ્વરૂપ આને કીધો તે પણ અમારાજ સારૂ કીધો. १८

આનંદકારક સોમરસ સ્વચ્છ ગળીને (તે ઈંદ્રને) અર્પણ કરનાર ત્રિત નામક ભક્ત સારૂ ઇદ્રે વીરશ્રીના શરીરમા મહાન રૂપધારણ કરીને અર્બુદ રાક્ષસને ધૂળમા પાર મેળવો દીધો. ઈંદ્ર આ અગિર ઋષિનો મદદગાર, ત્યારે સૂર્ય પોતાનુ તેજસ્વી ચક્ર ફેરવે છે તે પ્રમાણે પોતાનું વજ્ર તેણે ગરગર ફેરવીને બલ રાક્ષસના પણ ચુરા ઉડાડી મુકચા २०

હવે હે ઇંદ્ર તારી તે પ્રખ્યાત અને ઔદાર્યશીળ (ભકતો તરફની) દયાર્દ્ર બુદ્ધિ તે જ ધેનુ આ તારા ભકતોને મનોરથ દુગ્ધ દઇને તૃપ્ત કરો તારા સર્વ ભક્ત જનોને પણ (એવું દુગ્ધ) દે તુંજ અમારૂં ભાગ્ય છે. અમને વિસારીશ નહીં અને અમે અમારા શૂરવીરો સહિત (યજ્ઞ) સામામાં તારાં મહદ્યશનું વર્ણન કરતાં રહીએ એમ કર. २१ (६) (७).

અનુવાક ૨.

સૂક્ત ૧૨.

॥ ऋषि-गृत्समद । देवता-इन्द्र ॥

હે જનો જે પ્રકટ થતાંજ (સર્વ વિશ્વના) પહેલાનો અને વિશુદ્ધાત્મા એવો દેવાધિદેવ હોઇને પોતાની કર્તૃત્વતાથી દેવોનો શણગારજ બન્યો, જેના પ્રખર પ્રતાપ અને વીર્યના તેજને લીધે આકાશ અને પૃથ્વી પણ એકદમ ભયભીત થયાં તેજ ઇન્દ્ર છે. १

---

१८ हे शूर, येन वृत्रम् च औंर्णवाभ च दानुम् अवाभिनत् (तत्) शवः (अधुना) धिष्व। हे इन्द्र (यत्) त्वम् आर्याय ज्योतिः अप अवृणोः (तदा एव) दस्युः सव्यतः नि सादि।

१९ विश्वा स्पृध दस्यून् ते (एव) ऊतिभिः (पर च) आर्येण (ओजसा) ये तरन्तः (तान्) सनेम। (अत), सास्यस्य त्रिताय त्वाष्ट्रम् विश्वरूपम् यत् अरधय तत् अस्मभ्यम् एव।

२० मन्दिन (सोमान्) सुवानस्य अस्य त्रितस्य (हेतो) वावृधान (इन्द्रः) अर्बुद निरस्त.। (तथा च) अंगिरस्वान इन्द्र सूर्य (स्वरथ) चक्र न वज्रम् अवर्तयन् वलम् च भिनत्।

२१ नून हे इन्द्र ते सा (विश्रुता) मघोनी दक्षिणा मति जरित्रे वर प्रति दुहीयत्। (तदेव) स्तोतृभ्यो शिक्ष, मा नः अति धक्, भगोसि न सुवीरा (सन्त.) विदथे ते बृहत् (यश) वदेम।

१ य जात एव प्रथम. मनस्वान् च देवो (भूत्वा) देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्मात् नृम्णस्य मह्ना च रोदसी अभ्यसेताम्, हे जनास. स इन्द्र.।

હે જનો જેણે ડગમગતી પૃથ્વીને ઘટ્ટ અને દૃઢ કીધી અને ક્ષુબ્ધ (થવાને લીધે જોરથી હાલનારા) પર્વતોને જેણે સ્થિર કીધાં, જેણે આ અમર્યાદ અંતરિક્ષ પ્રદેશનું પણ આક્રમણ કીધું અને જેણે આકાશમાંના નક્ષત્રો અચળ કીધાં તેજ ઇંદ્ર છે. ૨

હે જનો જેણે અહિનામક મહાભુજંગને ઠાર મારીને સાતે નદીઓ મુક્ત કીધી જેણે પ્રકાશરૂપ ગાયને બલરાક્ષસના બંદીખાનામાંથી છોડાવી, જેણે કઠણ પાષાણોના પેટમાં પણ અગ્નિની ઉત્પત્તિ કીધી અને સંગ્રામમાં જે (સજ્જનોના શત્રુનો) એકદમ નાશ કરી નાખ્યો તેજ ઇંદ્ર છે. ૩

હે જનો આ સર્વ અસ્થિર ભૂવનો જેણે નિર્માણ કીધાં (આયજનોનું શત્રુત્વ કરનારા) અધાર્મિક દુષ્ટ જાતીનો જેણે નિપાત કરીને તેને ગિરિગુફાઓમાં સંતાઈ રહેવાને જરૂર પાડી, પારધીએ સાવજને પાડવો તે પ્રમાણે જે વિજયશાળી વીરે (સજ્જનોના) શત્રુનો વૈભવ અને નક્ષા બંન્ને પણ હરણ કરીને લઈ લીધી તેજ ઇંદ્ર છે. ૪

ઇંદ્ર વળી કેવો ઉગ્ર છે એવો કોઈ ઠેકાણે પ્રશ્ન આ (ઇંદ્ર) વિષયે કોઈ કરે છે અને આ નથીજ એવો પણ આના સંબંધે કોઈ (વિક્ષિપ્ત) બોલતા હોય છે, (પરંતુ) પક્ષીઓનું ટોળું (સહજ ઉડાવીદેવું) તે પ્રમાણે, સજ્જનોના શત્રુનું પ્રાબલ્ય જે સહજમાં તોડી નાંખે છે તેનામાં તમો ખચિત દૃઢભાવ રાખો કારણ કે તેજ ઇંદ્ર છે. ૫ (૭)

શ્રીમાન હો દીનદુર્બળ હો જ્ઞાની વિપ્રહો કિંવા નમ્રભાવે પાર્થના કરનાર હવિ હો, સર્વનેજ જે પ્રેરણા કરે છે. સોમવલ્લી પીલવા માટે ગ્રવ (પાષાણ) જોડીને મુકનારા અને સોમરસ સ્વચ્છ પીળીને તૈયાર કરનાર એવા બંન્નેનો પણ જે આ પ્રિયદર્શન પ્રભુ રક્ષણ કરે છે હે જનો તેજ ઇંદ્ર છે. ૬

---

२ यः व्यथमाना पृथिवीं अदृंहत्, यः प्र कुपितान् पर्वतान् अरम्णात्। यः वरीयः अन्तरिक्षं विममे, द्याम् अस्तभ्नात्, हे जनासः स इन्द्रः।

३ यः अहिम् हत्वा सप्त सिन्धून् अरिणात्, यः वलस्य अपधा गाः उदाजत्। यः अश्मनः अन्तः अग्निम् जजान समत्सु च (सताम् शत्रूणा) संवृक् (भवति) हे जनासः स इन्द्रः।

४ येन इमा विश्वा च्यवना भुवनानि कृतानि, यः दासं वर्णम् गुहा अधरम् अकः। श्वघ्नीव यः जिगीवान् अर्यः पुष्टानि लक्षम् च आदत्, हे जनासः स इन्द्रः।

५ स कुह इति य घोरम् (अधिकृत्य) पृच्छन्ति स्म, उत एष नास्तीति एनम् आहुः। (परं च) विजः इव यः अर्यः पुष्टीः (लीलया) आ मिनाति अस्मै श्रत् धत्त (एव), अतः हे जनासः इन्द्रः।

६ यो रध्रस्य चोदिता, यः कृशस्य, यो ब्रह्मणः (वा) नाधमानस्य कीरेः (वा)। यः युक्तग्राव्णः सुत सोमस्य च सुशिप्रः अविता (भवति), हे जनासः स इन्द्रः।

જેની આજ્ઞામાં સર્વ (બુદ્ધિરૂપ) અશ્વ, જેની આજ્ઞામાં સર્વ પ્રકાશ ધેનુ, જેની આજ્ઞામાં (સર્વ ઈંદ્રિય) ગ્રામ અને જેની આજ્ઞામાં (મનોરૂપ) સર્વ રથ ચાલતા હોય છે, જેણે સૂર્યને અને ઉષાને ઉત્પન્ન કીધાં ને (દિવ્ય) ઉદક પણ જેના તંત્રેજ વરસે છે હે જનો તેજ ઈંદ્ર છે. ૭

ભયંકર નાદ કરી એકમેકથી વધીને યુદ્ધ કરનારા સૈન્યો, એકમેકથી શત્રુત્વ રાખનાર આ અને તે એવા બન્ને પક્ષના સૈન્યો પણ જેની મોટેથી પ્રાર્થના કરે છે, એકજ મનોરથ મનમાં રાખીને બન્ને બાજુના લોક જેને પોતાની તરફ આદરથી બોલાવતા હોય છે હે જનો તેજ ઈંદ્ર છે ૮

જેનો (કૃપા) સિવ ય. કોઇને પણ જય મળતો નથી યુદ્ધમાં લડતા હોય ત્યારે સ્વસંરક્ષણ સારૂ જેની વિનંતિ લોકો કરે છે, જેના પરથીજ આ (અમર્યાદ) વિશ્વની પ્રતિમા ઘડવામાં આવી અને તદન અઢળ હોનારાને પણ જે ઉથલાવીને નાંખી શકે છે હે જનો તેજ ઈંદ્ર છે. ૯

નિરંતર ઘોર પાતકો કરીને બેપરવાઇથી વર્તનારા દુષ્ટોનો જેણે પોતાના વજ્રથી સંહાર કીધો, (સજ્જનોની) ઉન્મતપણે ઉપમર્દ કરનારાની કીધેલા અપમાન બદલ જે કદી હઈ-ગઈ કરતો નથી ને જે અધાર્મિક દુષ્ટોનો નાશજ કરે છે, તેજ હે જનો ઈંદ્ર છે. ૧૦ (૮)

શંબરાસુર પર્વતના ગુફાના ખુણામાં સંતાઇ રહેલો હોવા છતાં પણ જેણે તેને શોધી કાઢીને શરદ ઋતુના ચાલીસમા દહાડે ઠાર માર્યો; ને (નીચે પટકયો તો પણ) પડયા પડયાજ પરાક્રમ ગજવળાનો ડોળ ઘાલનાર અહિ રાક્ષસને જેણે ફડાકશો ઉડાડી નાંખ્યો તેજ હે જનો ઈંદ્ર છે. ૧૧

---

७ यस्य प्रदिशि (सव) अश्वासः, यस्य (प्रदिशि सर्वे) गावः यस्य (प्रदिशि) ग्रामाः, यस्य (प्रदिशि) विश्वे रथासः। यः सूर्यम्, यः उषस जजानः, यो अपा नेता, हे जनामः स इन्द्रः।

८ क्रदसी (परस्पर) सयती (अनीके) च विह्वयेते, परे अवरे च उभयाः अमित्राः च (आह्वयन्ति)। समान (मन्ते) रथम् आतस्थिवासा (द्वावपि य) नाना हवेते, हे जनासः स इन्द्र।

९ यस्मा दते जनासः न विजयन्ते, युध्यमानाः य अवसे हवन्ते। यः विश्वस्य प्रतिमान बभूव, यो अच्युतच्युत् हे जनासः स इन्द्र।

१० शश्वतः महि एनो दधानान् अमन्यमानान् (नृशसान्) यः शर्वा जघान। यः शर्धते शुध्याम् यः न अनुददाति, यः दस्योः हन्ता हे जनासः स इन्द्रः।

११ पर्वतेषु क्षियन्त शबरम् यः शरदि चत्वारिंश्या तिथौ अन्वविन्दत्। यः शयानम् अपि ओजायमान अहिम् दानुम् जघान हे जनासः सः इन्द्रः।

જુદા જુદા સાત પ્રકારના રશ્મિથી જે વિભુષિત છે; જે અતુલ પ્રતાપી અને સર્વ શ્રેષ્ઠ વીરે સાતે મહાનદીઓનો પ્રવાહ (પૃથ્વીપર યથેચ્છ) વહેવામાટે મોકળો કરી દીધો; જેણે સ્વર્ગ લોકપર ચઢાઇ કરીને જનારા રૌહિણેયને વજ્ર પ્રમાણે કઠણ એવા હાથેથી હાંકી મુકયો તેજ હે જનો ઇંદ્ર છે. ૧૨

આકાશ અને પૃથ્વી એ પણ જેને પ્રણિપાત કરે છે બીકના લીધે પર્વતસુદ્ધાં થરથર કાંપે છે, જે (ભક્તોએ અર્પણ કીધેલાં) સોમરસનું પ્રાશન કરે છે, જે અત્યંત સુદૃઢ ને જેનો ભૂજદંડ વજ્ર પ્રમાણેજ કઠણ હોઇને વળી જેના હાથમાં વજ્ર પણ હોય છે તે હે જનો તેજ ઇંદ્ર છે. ૧૩

સોમરસ પીલીને ગળનારા ઋત્વિજનું જે રક્ષણ કરે છે, જે હવિરન્ન સીજાવી તૈયાર કરનારાનું, સ્તોત્ર પઠણ કરનારાનું ને ગુણાનુવાદ ગાનારાનું પણ પોતાની કૃપાદૃષ્ટિથી રક્ષણ કરે છે જેને (ભક્તિથી) સ્તોત્ર પાર્થના કરવાથી, સોમ અર્પણ કરવાથી અને આવો હવિર્ભાગ અર્પણ કરવાથી આનંદના ઉભરા આવે છે તેજ હે જનો ઇન્દ્ર છે. ૧૪

(અંતઃકરણને પણ) તારી સમજ પડતી નથી પરંતુ સોમરસ અને હવિરન્ન પકવ કરીને તે તને અર્પણ કરનારા ભક્તને તું સત્વ સામર્થ્ય દે છે, ત્યારે કહે છે તે પ્રમાણે તું સત્યરૂપ છે એમાં સંશય નથી ત્યારે હે ઇંદ્ર, અમે તને નિરંતર પ્રિય થઇને પોતાના શૂરવીરો સહવર્તમાન તારાં મહદ્યશ ગાતાં રહીએ એમ કર. ૧૫ (૯)

સુક્ત ૧૩.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

વર્ષાઋતુ એ આ (સોમ)ની જનની, તેના ઉદકમાંથી તેની ઉત્પતિ થઇ; ને જે આકાશોદકને લીધે આવી વૃધ્ધિ થાય છે તેમાંજ બાગે તંડુળ પ્રવેશ કીધો, માટે આ સોમવલ્લી સતેજ અને તુસ્ત થઇને દુધસરખા રસે ઉભરાઈ ગયેલી હોય છે. (સોમવલ્લીમાંનુ) અમૃત કહે છે તે આજ, ત્યારે આ (તારા મહત્કૃત્ય) ની પ્રથમ પ્રશંસા કરવી જોઇએ. ૧

---

१२ सप्तरश्मि. वृषभः तुविष्मान च य. सप्त सिन्धून् सर्तवे अवासृजत् । य. वज्रबाहुः द्याम् आरोहन्त रौहिणम् अस्फुरत् हे जनास स इन्द्रः ।

१३ अस्मै द्यावापृथिवी चित् नमेते, अस्य शुष्मात् पर्वता चित् भयन्ते । यः सोमपाः निचितः वज्रबाहुः (अपि) वज्र हस्तः हे जनास स इन्द्रः ।

१४ यः सुन्वन्तम्, यः पचन्तम्, यः शसन्त, यः शशमानम् (अपि) उती अवति । यस्य ब्रह्म वर्धन (भवति) यस्य सोमः, यस्य इदम् राधः (अपि) वर्धन (भवति) हे जनासः सः इन्द्र. ।

१५ यः त्वम् दुध्र. (सन्) चित् सुन्वते पचते वाज आ दर्दर्षि, सः किल सत्योसि, (अतः) हे इंद्र वयं विश्वह ते प्रियासः (संतः) सुवीरासः विदथम् आवदेम ।

१ (वर्षा) ऋतु (सोमस्य) जनित्री, तस्या परिजातः यासु (सः) वर्धते (ताः) अपः मधु आ अविशन् । तत् (सा वल्लिः) आहनाः पय. पिप्युषी आभवत्, (तत् एव) अंशोः पीयूष भवति । तत् (तं महत्कर्म) प्रथम उक्थ्यम् एव ।

ચારેતરફ ઉદકથી પૂર્ણ ભરેલી (નદીઓ) સર્વજણે મર્યાને તેના તરફજ આવે છે. અખિલ જગતનું પોષણ કરવામાટે તેણે જલરૂપ અન્ન આણેલુજ હોય છે (આકાશમાંથી). નીચે આવનાર પ્રવાહને વહેવાનો માર્ગ એકજ છે. આ સર્વ પ્રકાર તેંજ નિર્માણ કીધો તો, તારૂંજ સ્તવન પ્રથમ કરવું જોઇએ. २

એક ઇશ્વર જે આપે છે તેજ આપ્યુ એમ (જીવ) કહે છે આકાર નષ્ટ કરવા એ જેનું કામ છે એવુ (મૃત્યુ) આ (વસ્તુમાત્રના) રૂપ હતાં ન હતા કરતું સર્વત્ર સંચાર કરતું હોય છે. પ્રત્યેક પ્રાણીની ભલી ભુંડી સવ ચેષ્ટા સહન કરે છે. (એવી એક પૃથ્વીજ) અને આ સર્વ પ્રકાર તેંજ નિર્માણ કીધા માટે તારૂંજ સ્તવન પ્રથમ કરવું જોઈએ. ૩

વાંસાપર ઉચકીને લઈ જવાય નહિ એટલું ધન યાચકોને દાન કરવું તે પ્રમાણે પ્રાણિમાત્રને વિપુલ અન્નાચ્છાદન યથાન્યાય દેવાને (મેઘ) બેઠેલા છે ને માટેજ (જગત્) પિતાએ દિધેલું (દુગ્ધરૂપ) અન્ન દાંતોથી ચાવવાની જરૂર ન પડતાં (ધાવતું બાળક) ખાઈ શકે છે અને આ સર્વ પ્રકાર તેં કીધો માટે તારૂંજ સ્તવન પ્રથમ કરવું જોઇએ. ૪

નક્ષત્રમંડિત આકાશને પણ પૃથ્વી ઉત્તમ શોભેશે એવાજ તેં નિર્માણ કીધી છે. હે વૃત્રાંતકા, પવિત્ર જલના માર્ગ પણ તે ખુલ્લા કરી દીધા છે ત્યારે એકાદા (તૃષાર્ત) વીરને (તેનો શ્રમપરિહાર કરવો) તે પ્રમાણે દેવોએ સ્તોત્રોના યોગે (તારા પરાક્રમનું) વર્ણન કરીને હે ઇશ્વર તને નવી વીરશ્રી ઉત્પન્ન કીધી તથાપિ આ સર્વ તેંજ બનાવરાવ્યું માટે તારૂંજ સ્તવન પ્રથમ કરવું જોઇએ. ५ (१०)

જો તું અને સમૃધ્ધિ આપી અમારો ઉત્કર્ષ કરે છે ને ભીજી જમીનમાંથી સૂકું પરંતુ મધુર ધાન્ય ઉત્પન્ન કરવાની કરામત કરી બતાવે છે અને પોતાની ઈશ્વરી સંપતિનો ભંડાર સૂર્યમંડળમાં મુકી દીધો છે એવો ફક્ત તુંજ આ સર્વ વિશ્વનો એકલો માલિક છે જ્યારે તારૂંજ સ્તવન પ્રથમ કરવું જોઇએ. ६

---

२ परि. परि विश्रतीः (नद्यः) सध्री ईम् आ यन्ति, विश्वप्स्न्याय भोजन च प्र भरन्त । प्रवतां (उदधि प्रति) अनुष्यदे अध्वा समान., यः ता (वीर्याणि) अकृणोः सः प्रथममेव उक्थ्योसि ।

३ यदकः (ईश्वरः) ददाति तत् (अपर. जीवः) अनुवदति, तदपा. एकः (वस्तु) रूपा मिन (ईयते । एकस्य विश्वा विनुदः (एका) तितिक्षते, यः ता (वीर्याणि) अकृणोः सः प्रथममेव उक्थ्योसि ।

४ पृष्ठ प्र..वन्त रयिं आवते (ददति) इव प्रजाभ्यः पुष्टम् विभजन्त आसते । (जगत्) पितुः भोजन दद्भिः आसन्वस्येव (अर्भक) अत्ति, यः ता (वीर्याणि) अकृणोः सः प्रथममेव उक्थ्योसि ।

५ अध दिवे सदृशी पृथिवीम् अकृणोः, हे अहि हन् यः (त्वम्) धीतीनां पथः अरिणक् । वाजिनम् उदभिः न त त्वा देवम् देवाः स्तोमेभिः अजनन् स (त्वम्) उक्थ्योसि ।

६ यः (त्व नः) भोजन च वर्धन च दधने, (अपि च) आर्द्रात् (क्षेत्रात्) आ शुष्क मधुमत् दुदोहिथ । सः त्व विवस्वति शेवधि नि दधिष, एक एव विश्वस्य ईशिषे सः (त्वं) उक्थ्योसि ।

જેણે ફુલોથી ને ફળોથી ભરેલું વૃક્ષને જોરથી વહેનારો પ્રવાહ જમીનપર જુદા જુદા ઠેકાણે પોતાના સૃષ્ટિ નિયમના યોગે નિર્માણ કીધા જેના તેજને ઉપમાજ નથી એવી વિદ્યુલ્લતા આકાશમાં જેણે ઉત્પન્ન કીધી, જે પોતે આટલો વિસ્તીર્ણ કે વિસ્તીર્ણ એવા સાગરને પણ જેનો ઘેરો છે એવો તુંજ એક સ્તવન કરવાને યોગ્ય છે. ७

(ભક્તોને) સામર્થ્ય આવે અને અધાર્મિક દુષ્ટોનો નાશ થાઓ માટે નાર્મર રાક્ષસને તેના વૈભવ સહિત તેં મૃત્યુની તરફ મોકલી દીધો, અને પોતાની જાજ્વલ્ય તરવારને મો લગાડવાનો વારો આવવા દીધો નહિ (દેવ) આજ શું પણ વળી એવા તારા ચરિત્રો કેટલા પણ છે અને માટેજ (પૂર્વપ્રમાણે) આજ પણ તું અમને અત્યંત સ્તુત્ય છે. ८

એક (ભક્ત) ની હાંક સાભળતાની સાથે તે (પોતાના રથને) હજાર (ઘોડા) એકદમ જોડીને તે સહભક્તનું રક્ષણ કીધું અને દભીતિ આ ભક્ત માટે તેના અધાર્મિક શત્રુને એવા ઠેકાણે હમેશના પ્રતિબંધમા નાખ્યો કે ત્યા તેને બાંધી રાખવાનું કામજ પડે નહિ આટલી ઉત્કૃષ્ટ પ્રતીનો તું (ભક્તોનો) સહાય કર્ત્તા થયો તો તું ખરેખર સ્તુત્ય છે ९

ઉદક પ્રવાહને પ્રતિબંધ કરનાર સર્વ પ્રકારની શક્તિએ જેના સામર્થ્ય આગળ હાથજ ટેકયા અને જે મહાકૃત્ય કુશળ માટે જેના આગળ, તેનો વૈભવ એકદમ ફીકો પડ્યો એવો તુ છ લોક અને પાચ દિશા એમને પોતપોતાને ઠેકાણે સ્થાપીને, અને કરી પોતે તે સર્વને વ્યાપી રહયો છે તે તુ અત્યંત સ્તુત્ય છે એમા સંશય નથી. १०(११)

હે વીર, એકજ મહત્કૃત્યથી સર્વ સ્પૃહણીય સંપત્તિ તુ પોતાની કરે છે ને જાતુષ્ઠિરાસરખા બલાઢ્ય પુરૂષના તારૂણ્યમદ તુ હરણ કરી નાખે છે એવા તારા પરાક્રમનું ગૌરવ કરીએ તેટલું થોડુંજ. અને હે ઇંદ્ર આ સર્વ કૃત્ય તેજ કીધા ત્યારે (ખરેખરજ) તું અત્યંત સ્તુત્ય છે. ११

---

७ य (त्व) पुष्पिणी च प्रस्व अवनी च दान अवि धर्मणा वि अव रय । य च दिव अनमा दिद्युत अजन उरु (सन्) उर्वान् (उदधीन्) अभित (असि) स उक्थ्य असि ।

८ पृक्षाय च दासवेशाय च य. त्वम् नामर साहवसु निहन्तवे अवह । उर्जयन्त्याः (असिलताया) आस्यम् अपरिविष्टम्, (कृतम्, नच एता वन्त्व त वीर्याणि) उत पू ऋ ए म. त्वम् अघ उक्थ्यमि ।

९ यद् एकस्य श्रुष्टौ, शत वा दश (हरीन्) गाढ यस्य (त रथे) आग, चोदम् च आ वव । दभीतय दस्यून् अरक्षो सम् उनप, (एव) सुप्राव्या अभव. स उक्थ्यासि ।

१० विश्वा इत् राधना यस्य पौंस्यम् अनुददु अस्मै च इत्तव धनम् (अनु) ददिर, (य तम्) षट् विष्टिर पञ्च गदहाब अस्तभ्ना पर परि अभव, स उक्थ्यासि ।

११ ह वीर, एकेनैव क्रतुना वसु विन्दस, गदस्वन जातुष्ठिरस्य वय प्र (वि दन च) तत् तव वीयम्, सुस्वानमम् (भवति), ना (एता) विश्वा च चकर्थ स त्वम् उक्थ्यासि)

તુર્વીતિ અને વય્ય એમને તરીને જતાં ફાવે માટે તેમના સારૂ તે જોરથી વહેનારા નદીના પ્રવાહને થોભાવી રાખ્યો; અને અંધ ને પાંગળાં હોઇને પતિત બનેલા પરાવૃજની તેં ઉન્નતિ કરીને તેની ચારેતરફ પ્રખ્યાતિ કીધી ત્યારે તું અતિશયજ સ્તુત્ય છે. ૧૨

હે દિવ્યનિધિ ઈંદ્ર, તું તારૂં કૃપા ધન અમને આપવા સારૂં એમ યોજી મુક કે તે અત્યંત નામાંકિત એવી તેની પ્રખ્યાતિ ઉત્તરોત્તર તુંજ કરીશ. તારાપાસે સારી સારી એવી સંપત્તિ કેટલી પણ પડી છે, ત્યારે (તેના પ્રીત્યર્થે) અમે અમારા શૌર્યસંપન્ન વીરોસહ (યજ્ઞ) સભામાં તારા મહદ્યશ નિરંતર ગાતા રહીએ એમ કર. ૧૩ (૧૨)

સૂક્ત ૧૪.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

(અધ્વર્યુહો) ઈંદ્રને અર્પણ કરવા સારૂ સોમરસ લઇને આવો. તે પ્રમોદદાયક પેય પળીથી તેના પાત્રમા રેડો. શૂર ઈંદ્રને નિત્ય તેજ પ્રાશન કરવાની લાલચ છે માટે તે પ્રતાપી વીરને તે અર્પણ કરો તેને તેજ જોઇએ છે. ૧

(અધ્વર્યુહો) દિવ્યોદકથી તદન ઢાંકી નાંખનારા વૃત્રને, એકાદુ વૃક્ષ વિદ્યુત્પાતાથી બળી જાય તે પ્રમાણે, જેણે પોતાના વજ્રને તોડી નાંખ્યું, સોમપ્રિય દેવને આ રસ અર્પણ કરો સોમરસ પ્રાશન કરવાને આ ઈંદ્રજ અત્યંત યોગ્ય છે. ૨

અધ્વર્યુહો, જેણે દભીકનો વધ કીધો, પ્રકાશરૂપી ધેનુને મૂક્ત કીધા અને વલ રાક્ષસનું ખરૂં સ્વરૂપ ખુલ્લું કરીને તેને ઠાર માર્યો તે ઈંદ્રને અંતગળમાં વાયુપ્રમાણે (આ વિશ્વમધે જે ભરાઈ રહેલો છે એવા) ઈંદ્રને,—તીક્ષ્ણ બાણ વસ્ત્રોથી ઢાંકોએ તે પ્રમાણે સોમવલ્લીથી આચ્છાદીત કરી નાંખો. ૩

---

१२ तुर्वीतये च वय्याय च क्षरन्तीं सरयुः स्रुतिम् त्वं अरमयः । अन्धं श्रोणं नीचा गन्तं परावृजं प्र अवयन् उदायः, स त्वं उक्थ्योऽसि ।

१३ हे वसो इन्द्र, तत् ते राधः अस्मभ्यं दाना य समर्धयत्, यत् (स्वयमेव त्व) चित्र श्रवस्यां, बहु ते वसव्यम् । (तत्) सुवीरा. वयं अनु तत् विदथे तं बृहत् (यश.) वदेम ।

१ अध्वर्यवः, इन्द्राय सोमं भरत, मद्यम् अन्धः अमत्रेभिः सिञ्चत । अयं वीरो हि सदम् अस्य पीतिम् इच्छती (भरते), (तद्) वृष्णे जुहोत, एष तद् वष्टि इन्द्र ।

२ अध्वर्यवः, अशनिः एव वृक्षं, य. अपः वव्रिवांसं वृत्रं (वज्रेण) जघान । तस्मै तद्दृशाय एतं भरत, एष इन्द्रः अस्य पीतिम् अर्हति ।

३ अध्वर्यवः, यो दृभीकं जघान, यो (दिव्या) गाः उदाजत् वलं हि अपवः । अन्तरिक्षे वातम् न दस्ने (वस्त्रावृतेन स्तरत) एतम् (सुमनत), जूः न वस्त्रैः सोमैः इद आ ऊर्णुत ।

અધ્વર્યુ હો, ઉરણ પોતાના નવાણું ભૂજદંડ ઉગારીને અગ્નિપર ચાલીને આવ્યો હોઈને તેના રાક્ષસનો જેણે નાશ કરી નાંખ્યો જેણે અર્બુદ રાક્ષસને પણ નીચે પછાડીને ઠાર મારી નાંખ્યો તે ઇંદ્રને અમારા સોમરસનો, આસ્વાદ લેવા સારૂ આગ્રહે પ્રાર્થના કરો. ४

અધ્વર્યુ હો, જેણે અશ્નનો નિઃપાત કીધો, જેણે અતિશય લોભી એવા શુષ્ણ, તેમજ વ્યસ, વિપ્રુ, નમુચી અને રૂધિકા ઇત્યાદિ દાનવોનો પણ નાશ કરી નાંખ્યો તે ઇંદ્રને સોમરસનું પેય અર્પણ કરો. ५

અધ્વર્યુ હો, જેણે શંબરના સો વિશાળ કિલ્લા, વિદ્યુત્પાતાથી ભાંગી નાંખીએ, તે પ્રમાણે ફોડીને તેનો વિધ્વંસ કીધો જેણે વર્ચીના એક લાખ સૈનિકોને જમીન દોસ્ત કરી નાંખ્યો તે ઇંદ્રમાટે સોમરસ લઇને આવો. ६ (१३)

અધ્વર્યુ હો જેણે લાખો શત્રુનો વધ કરીને પૃથ્વીની સપાટી પરથી તેમને અસ્તાવ્યસ્ત પણે વિખેરી નાંખ્યા, જેણે પોતાના ભક્ત જે કુત્સ, આયુ અને અતિથિગ્વ એમના લઢવૈયા શત્રુનો રણમાં મારી નાંખ્યા તે ઇંદ્ર માટે સોમરસ લઇને આવો. ७

શૂર અધ્વર્યુ હો તેની આજ્ઞા તમને શિરસાટે માન્યજ છે તો તમારી જે જે મનશા હશે તે તે તમારાથી ઇંદ્રમાસેથીજ પ્રાપ્ત કરી લેવામાં આવશે. તો પોતાના બાહુબળે સ્વચ્છ પિલીને કાઢેલો પવિત્ર સોમરસ, હે યજ્ઞનિષ્ટ ભક્તો ! તે પુણ્યશ્લોક ઇંદ્રને અર્પણ કરો. ८

---

४ अध्वर्यवः, नव नवतिं च बाहून् चख्वांस उरणं यो जघान, यः अर्बुद नीचा अव बबाधे तम् इंद्र सोमस्य भृथे हिनोत ।

५ अध्वर्यवः, यो अश्न सु जघान. य. अशुष शुष्णम्, य. व्यसम्, यः पिप्रु नमुचिम् च, यो रुधिक्रा (जघान) तस्मै इंद्राय अन्धसः जुहोत ।

६ अध्वर्यवः, यः शंबरस्य शत पूर्वीः पुरः अश्मनेव बिभेद । य इन्द्रः वर्चिनः शतम् सहस्रम् (योधान्) अवपतत् अस्मै इंद्राय सोम भरत ।

७ अध्वर्यवः, यः शत सहस्रं (अरीन्) जघन्वान् भूम्याः उपस्थे स.. अवपत् । यः कुत्सस्य आयोः अतिथिग्वस्य च वीरान् (अरातीन्) न्यवृणक्, अस्मै सोमं भरत ।

८ नरः अध्वर्यवः, (अस्य) श्रुष्टी वदन्तः (यूयं) यत् कामयध्वे तद् इंद्रे नशथ । हे यज्वन्, गभस्ति पूतम् सोमम् इंद्राय भरत, जुहोत ।

અધ્વર્યુ હો, તેની આજ્ઞા પ્રમાણે કરો વનમાં એટલે અરણ્યમાં સુધ્ધાં જે અત્યંત પવિત્ર મનાયો જાય છે એવા સોમરસ પાણીમાં ઘોળીને ઈંદ્રને અર્પણ કરવા માટે લઈ જાઓ. તે (ઈંદ્ર) નિત્ય તૃપ્ત જ છે પરંતુ તમે સ્વહસ્તે કાઢેલા રસની તેને લાલસા છે તો તે ઈંદ્રને આ હર્ષકર સોમરસ અર્પણ કરો. ૯

અધ્વર્યુ હો ગાયનુ પયસ્થાન દુધે ભરાઇ જાએ તે પ્રમાણે ભરીને તે ઔદાર્યશાલી ઈંદ્રને તૃપ્ત કરો. મને એટલું માલમ છે, ના, મારી એવી પક્કી ખાતરી છે કે પુજનીય ઈંદ્ર સોમ અર્પણ કરનારા ભક્તની પક્કી ઓળખાણ રાખે છે. ૧૦

અધ્વર્યુ હો જે દિવ્ય ઐશ્વર્યની અને તેમજ આ ભૂલોકમાંની લૌતિક સંપતિનો રાજા છે તે ઈંદ્રને એકાદા વિજ્યી વીરપર ધાન્ય વૃષ્ટિ કરીને તેને સંતુષ્ટ કરીએ તે પ્રમાણે સોમરસની ધારાએ પૂર્ણપણે સંતુષ્ટ કરો અને આજ તમારૂં કર્તવ્ય છે એમ સમજો. ૧૧

હે દિવ્યનિધિ ઈંદ્ર, તું પોતાનુ કૃપા ધન અમને આપવાનું તે એમ યોજી મુક કે તે અત્યંત નામાંકિત એવી તેની પ્રખ્યાતિ ઉત્તરોત્તર તું જ કરીશ. તારાપાસે સારી સારી એવી કેટલી પણ સંપતિ ભરેલી છે. (ત્યારે તેના પ્રીયર્થે) અમે અમારા શૌર્યસંપન્ન વીરો-સહ યજ્ઞસભામાં તારા મહદ્યશ ગાતાં રહીએ એમ કર. ૧૨ (૧૪)

સુક્ત ૧૫

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

હવે આ શ્રેષ્ઠ, તમો ઇંદના આવાજ શ્રેષ્ઠ ચરિત્રો, આ સત્ય સ્વરૂપ ઇંદ્રના સત્યમય જ ચારિત્રોનું હું વર્ણન કરૂં છું, "ત્રિકદ્રુક" ઉત્સવમાં ઈંદ્રે સોમ પ્રાશન કીધું અને તે હર્ષવેગમાં તેણે અહિ રાક્ષસનો શિરચ્છેદ કરી નાંખ્યો. ૧

---

९. हे अध्वर्यवः, अस्मै श्रुष्टिं कर्तन, वनेपि निपूतम् (सोम) वने (समिद्ध) उन्नयध्वम्। जुषाणोपि व इन्द्र अभिलाषते, (तः) मदिर सोम इन्द्राय जुहोत।

१० हे अध्वर्यवः, यथा गोः ऊधः पयसा (प्र पूर्णः) ईम् भोजम् इन्द्रम् सोमेभिः पृणत। अहम् एतद् वेद, (एतद्) न निगूढम्, (यद्) यजनः दित्सन्तम् भूयः चिकेत।

११ अध्वर्यवः यो दिव्यस्य वस्वः, यः पार्थिवस्य क्षम्यस्यापि राजा। ऊर्दरं (वीरं) यवेन न तम् इन्द्रं सोमेभिः पृणत, तदव अपः व. अस्तु।

१२ अस्मे इन्द्र तत् (ते) राधः अस्मभ्यं दानाय समर्थयस्व यत् अनु दूरं चित्रम् पश्यत्यि, वसु ते बहुलम् (अस्ति) भूरि. (वयम्) विश्वे (ते) बृहत् (यशः) वदेम।

१ नु इन्द्रस्य महतो महानि सत्या करणानि प्र व वोचम्। सः इन्द्र. त्रिकद्रुकेषु अस्य सुतस्य अपिबत्, मदे अस्य अहिम् जघान।

જેમાં કોઈ ઠેકાણે કોઈ પણ આધાર મળતો નથી એવા આકાશમાં તેણે મોટા મોટા નક્ષત્રો અઢળ મુકી દીધા. અંતરાળ ને વાતાવરણ પ્રદેશ આ (વાયુએ) ભરી નાંખ્યા અને તેનાં પૃથ્વીને સંભાળીને ધરી તેની મર્યાદા વિસ્તીર્ણ કીધી આ સર્વ વાતો ઇંદ્રે સોમરસના હર્ષભરમાં કીધી. ૨

ઘરની જગા આંકી દેવી તે પ્રમાણે પૂર્વ (પશ્ચિમ) ઇત્યાદિ દિશાની સીમા તેણેજ કરાવી. સ્વર્ગીય નદીઓના મૂળના દ્વારો પોતાના વજ્રથી તોડી મોકળા કીધા અને દૂરજ દૂર માગે તે વહેતીઓ જાય એટલા માટે સહજ લીલાથી તેમને બંધ ને મૂક્ત કીધી એ સર્વ પરાક્રમ ઇંદ્રે સોમરસના હર્ષભરમાં કીધી. ૩

દભીતિ આ ભક્તને પકડીને લઈ જનારા દુષ્ટોને તેણે ઘેરો ઘાલ્યો તેમના હથિયાર ઝુંટાવી લઇને એક સળગતાં ચુલ્લામાં તે સર્વ બાળી નાંખ્યા અને દભીને ધેનુ, અશ્વ અને રથ એનાથી પરિપૂર્ણ એવી સંપતિ આપી આ સર્વે વાતો ઇંદ્રે સોમના હર્ષભરમાં કીધી. ૪

ઘો ઘો ગર્જના કરતાં વહેનારા (સંસારરૂપ) પ્રચંડ વહેળાનો વેગ તેણે એકદમ દાબી રાખીને, જેને તેમાં તરીને જતાં આવડતું ન હોતું તેને સુખરૂપ પેલેપાર ઉતારી દીધા અને (નદી) તરીને ગયા પછી તેમને ઉત્કૃષ્ટ ધનનો લાભ થયો. એવા આ સર્વ ચમત્કાર ઇન્દ્રે સોમરસના આનંદમાં કીધાં. ૫ (૧૫)

પોતાના પ્રભાવે તેણે સમુદ્રના ઉદકનો પ્રવાહ ઉપર વહેતો જાય એમ કીધું, પોતાના વજ્રથી ઉષાના રથના ચુરા કરી નાંખ્યા. અને ભારે ઝપાટાથી કૂચ કરનાર પોતાનો, સેન્યા પાસે (પ્રતિપક્ષીની) સુસ્ત સૈન્યાને તદન ખલાસ ઉડાડી મુકી આ સર્વ કૃત્યો ઇન્દ્રે સોમરસના હર્ષ ભરમાં કીધાં. ૬

---

२ अवंशे (आकाशे) बृहन्त द्याम् अस्त भायत, रोदसी च अतरिक्षं (वायुना) आ अपृणत्। (तस्मिंश्च) द. पृथिवीम् धारयत् पप्रथत् च, (एता) ता सोमस्य मदे इंद्रः चकार।

३ सद्मेव प्राचीः (सः) प्राचः (दिशः) वि मिमाय, वज्रेण नदीनाम् खानि अतृणत्। (ताश्च) दीर्घयाथैः पथिभिः वृथा असृजत् (एता) ता इंद्रः सोमस्य मदे चकार।

४ सः दभीतेः प्रवोढॄन् परिगत्य (तेषां) विश्वम् आयुधम् इद्धे अग्नौ अधाक्। (दभीतिं च) गोभिः अश्वैः समसृजत् (एता) ता इंद्रः सोमस्य मदे चकार।

५ सः ईं महीम् धुनिम् एतोः अरम्णात्, स च अस्नातॄन् स्वस्ति अपारयत्। ते च उत्स्नाय रयिम् अभि प्रतस्थुः, (एता) ता इंद्रः सोमस्य मदे चकार।

६ सः महिम्ना सिन्धुम् उदञ्चम् अरिणात्। वज्रेण उषसः अनः स पिपेष। जवनीभिः (सेनाभिः) अजवतः (सेना) विवृश्चन्, (एता) ता इंद्रः सोमस्य मदे चकार।

તે તરૂણ કુમારિકાઓ સંતાઈ બેઠીઓ હતી તે ઠેકાણું પરાવૃજ ઋષિને (ઈંદ્રની કૃપાથી) જણાયું કે તરતજ તે ત્યાં પ્રકટ થઈને તેમના સામે ઉભો રહયો ત્યારે તે પાંગળો હોઈને સુદ્ધાં (ઈંદ્રકૃપાએ) ઉત્તમ રીતે ચાલવા લાગ્યો, અને આંધળો હતો પણ તેને ઉત્તમ નજર આવી. આવા આ સર્વ ચમત્કાર ઈંદ્રે સોમરસના હર્ષભરમાં કીધાં. ૭

અંગિરસની સ્તુતિ વડે પ્રસન્ન થઈને તેણે વલ રાક્ષસને વિદારણ કરીને મારી નાંખ્યો અને પર્વતના મોટા મોટા દુર્ગ હલાવી મુકીને તેણે ભારે ચતુરાઈથી ઉભા કીધેલાં કીલ્લા-કોટ પણ વદન ઉધ્વસ્ત કરી નાંખી આ સર્વ મહાકૃત્યો ઈંદ્રે સોમરસના હર્ષભરમાં કીધી. ૮

તેં ચુમુરી અને ધુનિ આ રાક્ષસોને પકડી લઈને નીચે લોટાવીને માર્યા અને અધાર્મિક દુષ્ટોનો વધ કરીને દભીતિનું રક્ષણ કીધું. તારી કૃપાનો આધાર મળ્યો માટે તેને તે પ્રસંગે અક્ષય્ય વસ્તુનો લાભ થયો પરંતુ આ સર્વ સત્કૃત્યો ઈંદ્રે સોમના હર્ષભરમાં કીધી. ૯

હવે હે ઈંદ્ર, તારી તે પ્રખ્યાત ને ઔદાર્યશીલ એવી (ભક્તો પ્રત્યેની) દયાર્દ્રબુદ્ધિ, આજ પ્રેમભળ તારા ભક્તોને મનોરથ-દુગ્ધ આપીને તૃપ્ત કરો. તે પ્રમાણે અમને સર્વ ભક્ત-જનોને (એવુંજ દુગ્ધ) આપ. તુંજ અમારૂં ભાગ્ય છે અમને વિસારીશ મા અને અમે અમારા યોગ્ય સંપન્ન વીરો સહિત (યજ્ઞ) સભામાં તારા મહયશ ગાતાં રહીએ એમ કર. १० (१६)

સૂક્ત ૧૬.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

(હે જનો) પ્રજ્વલિત અગ્નિ મધ્યે (ઈંદ્રના પ્રીત્યર્થે) હવિ (અર્પણ કરીએ) તે પ્રમાણે તમારા સારૂ હું આ અપૂર્વ સ્તવન, મનુજનોમધ્યે અત્યંત શ્રેષ્ઠ એવા તે (ઈંદ્ર) ના ચરણમા અર્પણ કરીએ છીએ. (સર્વ જગતને) ક્ષીણતા લાવનાર પરંતુ પોતે જે કદી પણ ક્ષીણ થતો નથી, ને જેનું વૃદ્ધિંગત થયેલું સામર્થ્ય અનાદિ કાળથી જેવો ને તેવોજ હોઈને જે સર્વદા તારૂણ્યાવસ્થામાંજ હોય છે તે ઈંદ્રની (અમારાપર) કૃપા થવા માટે અમે તેના કાલાવાલા કરીએ છીએ. १

७ सः परावृक् कनीनां अपगोहं विद्वान् (तेषां पुरः) आविः भवन् उदतिष्ठत्। श्रोणः (सन्) प्रतिस्थात्, अनक् व्यचष्ट (एता) ता इन्द्रः सोमस्य मदे चकार।

८ अङ्गिरोभिः गृणानः वलम् भिनत्, पर्वतस्य दृंहितानि वि ऐरत्। एषाम् कृत्रिमाणि रोधांसि रिणक्, (एता) ता इन्द्रः सोमस्य मदे चकार।

९ चुमुरिं धुनिं च स्वप्नेन अभ्युप्य दस्युम् जघन्थ, दभीतिम् प्र आवः। रम्भी चित् अत्र हिरण्यम् विविदे, (एता) ता इन्द्रः सोमस्य मदे चकार।

१० हे इन्द्र नूनं ते सा मघोनी दक्षिणा (अनुग्रहमतिः) जरित्रे वरं प्रति दुहीयत्, (तेन त्वं) स्तोतृभ्यो शिक्ष. मा अति धक्. भगः नः. (अतः) सुवीराः (वयं त) विदथे बृहत् वदेम।

१ समिधाने अग्नौ हविः इव, वः सतां ज्येष्ठतमाय (इन्द्र) सुष्टुतिम् प्र भरे। जरयन्तम् अजुर्यम्, सनात् उक्षितम् युवानम् इन्द्रं अवसे हवामहे।

જે પરમ મોટા ઇંદ્ર સિવાય કોઇજ હોઈ શકતું નથી તેનાજ આગળ ઉચ્ચાવચ પરાક્રમ એકવટ થયેલું છે, તે ભગવાન પોતાના ઉદરમા સોમરસ, શરીરમાં અપાર સામર્થ્યતેજ, હાથમા વજ્ર અને મસ્તકમા દિવ્ય વિજ્ઞાન ધરાવતો હોય છે. २

ઇંદ્ર તારા ઇશ્વરી મહિમાનો અંત (ભૂમી ને સ્વર્ગ આ) બન્ને લોકને સુધ્ધાં લાગ્યો નહિ. સમુદ્ર કિંવા પર્વત એમનાથી પણ તારા રથનો આડ ખીલ કરાતી નથી અને તારા (આ સામર્થ્ય) ની બરોબરી તો કોઇને પણ કરતા આવડનાર નથી. (આ વાત) તું અતિવેગવાન ઘોડા જોડેલા પોતાના રથમા બેસીને (એકદમ) અસંખ્ય યોજન દોડતો જાય છે તે વેળાએ (સહજ અનુભવમા આવે છે). ૩

પરમ પૂજ્ય ધૈર્યની કેવળ મૂર્તિ અને ભક્ત સહાયાર્થ સદૈવ સજ્જ એવા આ વીર નાયકના ચરણોમાંજ સર્વ લોક પોતાની (ભક્તિયુક્ત) ઉપાસના અર્પણ કરતા હોય છે, તો, (મિત્ર) તેને હવિ અર્પણ કરીને તેનુ યજન કર. હે ઇંદ્ર, તું વીર્યશાળી ને અત્યંત જ્ઞાની છે ત્યારે જેના રશ્મિસમૂહમા વિલક્ષણ વીર્ય છે એવા પોતાના તેજોમય મુખે તું અમારા સોમરસનુ પ્રાશન કર. ૪

વીરશ્રી ઉત્પન્ન કરનાર અને મધુર એવા આ સોમરસનું પાત્ર ભરી જઇને અંદરનો રસ ઉભરાઇને વહેવા લાગ્યો. વીરોએ અર્પણ કરેલાજ હવિર્ભાગનો જે સ્વીકાર કરે છે તે વીર શ્રેષ્ઠ ઇંદ્ર આ રસ પ્રાશન કરે તે માટેજ ઋત્વિજ પાત્રમા રેડી મૂકે છે. અધ્વર્યુ સરસ, જોરદાર સોમવલ્લી કચરવાનો પાષાણ પણ સરસ મજબુત અને ખુદ્દ સોમરસજ શૌર્યપ્રદ પછી તો આ વીર શ્રેષ્ઠ (ઇંદ્ર) માટે ઋત્વિજે ગાળીને તૈયાર કરવો (એમા નવાઈ શી ?) ૫ (૧૭)

તારૂં વજ્ર વીર્યશાળી, તારો રથ પણ વીર્યશાળી, તારા ઘોડા વીર્યશાળી અને તારા આયુધ પણ વીર્યશાળીજ છે. હે વીર શ્રેષ્ઠ, વીરોનેજ જે વીરશ્રી ઉત્પન્ન થાય છે તેનો પણ સ્વામી તુંજ છે તો હે ઇંદ્ર, વીર્યગુણનું સર્વસ્વ આ સોમરસ તે પ્રાશન કરીને સંતુષ્ટ થા. ૬

---

२ यस्मात् बृहत ईं इन्द्रात् ऋते किं चन (विद्यते), अस्मिन् इन्द्रे अधि विश्वा वीर्या सम्भृता (सन्ति। एतादृशः स) जठरे सोम, तन्वी महः सहः, हस्ते वज्र, शीर्षणि च क्रतु भरति ।

३ इन्द्र ते इन्द्रिय क्षोणीभ्यां न परिभ्वे, ते रथो पि समुद्रैः पर्वतैः (परिभ्वे) न, यत् आशुभिः (हरिभिः) पुरु योजना पतसि, (तदा) ते वज्रम् कश्चन न अन्वश्नोति (इति विनायासं ज्ञायते) ।

४ अस्म यजताय, धृष्णवे सश्चत वृषभाय विश्वे हि क्रतु भरन्ति । (तद् मित्र तम्) हविषा यजस्व, हे इन्द्र त्वं वृषा विदुष्टर वृषभेण (असे) भानुना सोम पिब ।

५ वृष्ण मध्व कोश ऊर्मिः, वृषभान्नाय वृषभाय पातवे पवते । वृषणा अध्वर्यु, वृषभास; अद्रय, वृषणम् सोमम् वृषभाय सुष्वति ।

६ त वज्र. वृषा, उत ते रथो वृषा, हरी वृषणा, आयुधानि (अपि) वृषभाणि । हे वृषभ, वृष्णः मदस्य त्वं ईशिष, इन्द्र वृषभस्य सोमस्य तृप्णुहि ।

'તું સ્તવનપ્રિય અને જાણે કે યુદ્ધરૂપ સમુદ્ર તરી જવાની નૌકા, ત્યારે ધૈર્ય ધરીને સોમ અર્પણ કરતી વેળાએ પ્રાર્થના સ્તોત્રોની સહાયતાવડે હું તારા કને આવું છું તો ઇન્દ્ર આ અમારી પ્રાર્થના સાંભળશે શું ? આ ઇન્દ્ર અનુપમ સંપત્તિનો જાણે કે અક્ષય ભંડારજ છે પરંતુ તે પણ સોમરસથી તદ્દન ભીજાઈ જાય એમ અમે કરીએ છીએ ७

બીડમાં ચરીને તુંદ થયેલી ધેનુ પોતાના વાછરડાનું રક્ષણ કરે છે તેપ્રમાણે આ જે સંકટ હવે અમારા આગળજ લાવી મુકેલું છે તે અમારાપર પડ્યા પહેલાં તું અમારા તરફ ફર અને હે અમિત પ્રજ્ઞ ઇન્દ્ર, વીર પુરૂષનો પોતાની પત્નીથી મેળાપ થાય તેપ્રમાણે તારી દયાર્દ્રબુદ્ધિથી અમારો સમાગમ જલદી થવા દે. ८

હવે હે ઇન્દ્ર, તારી તે પ્રખ્યાત ને ઔદાર્યશીળ એવી (ભક્તો પ્રત્યેની) અનુગ્રહ બુધ્ધિ એજ પ્રેમાળ ધેનુ, તારા ભક્તોને મનોરથ દુગ્ધ આપીને તૃપ્ત કરો અમને સર્વ ભક્તજનોને પણ (આવુંજ દુગ્ધ) દે. તુંજ અમારૂં ભાગ્ય છે નો અમને વિસારીશ મા, અને અમે પોતાના ઘર વીરોસહવર્તમાન (યજ્ઞ) સભામા તારા યશ ગાતા રહીએ એમ કર. ९ (१८).

सूक्त १७

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

અંગિરસપ્રમાણે (તમેપણ) આ (ઇન્દ્ર)ના પ્રીત્યર્થ એક નામાંકિત નવું સ્તોત્ર ખરા સુરે ગાઓ. પુરાતન કાળપ્રમાણે હવે પણ (ઇન્દ્ર)નો ડંકો સરખો ગાજે છે (કારણ કે પ્રકાશરૂપ) ધેનુનો એક દર સમુહ ભૂતળપર કિલ્લાકોટ બાંધી તદ્દન ગોંધી નાખ્યો હતો તે તેણે સોમરસના હર્ષભરમા તે (તટબંદી) ધકેલી નાખી ને છુટો કીધો. १

સોમરસ પ્રથમ પ્રાશન કરવાનો જે (ઇન્દ્ર)નોજ અધિકાર ને પોતાના બળની અજમાયશ બતાવતા બતાવતાં જેણે યુદ્ધ મોટાપણાનેજ વ્યાપી નાખ્યું. યુદ્ધમધ્યે ને પોતાને ખુદને (તેજના કવચથીજ) જે આચ્છાદિત કરે છે તેણેજ આ સર્વ નક્ષત્ર ગોળ પોતાના મસ્તકપર ધારણ કીધુ છે તો આવા તે ઇન્દ્રનો જયજયકાર થાઓ २

---

७ समने नाव न त्वा वज्रसुव दाधृषि (अह) ते ब्रह्मणा सवनेषु प्र यामि । स. अत्यन वचस निबो ध्यपत् कुविन्, इद्र वसुन उत्स न (सोमेन) सिचामहे ।

८ यवसस्य पिप्युषी धेनुः वत्स न, सबाधात् पुरा न अभि आ ववृत्स्व । शतक्रतो, वर्पन पत्नीभि न, त सुमतीभि सकृत् सु स नसीमहि ।

९ इद नून ते सा मघोनी दक्षिणा (अनुग्रहमति.) जरित्र वर प्रति दुहीयत । (तमेव वर) स्तोतृभ्यो दिक्ष, मा अति धक् भगो न . (वत) सुवीरा (वय ते) वहत् यश विदथे वदेम ।

१ यत् अस्य शुष्मा. प्रनथा उदीरते, यच परोवृत्ता विश्वा गोत्रा दहितानि स सोमस्य मद ऐरयत्, तद अगिरस्वत् अर्चत नव्यं अर्चत ।

२ यो ह प्रथमाय धायसे (भवति) य ओजो मिमान महिमान आतिरत् । य शूर पृत्सु तन्व परिव्यत शीर्षणि च महि त्त द्या प्रत्यमुचत स भूत ।

ઇંદ્ર, તારૂં તદન પ્રાચીન અને મોટું એવું પરાક્રમ આ કે ? પહેલાં શબ્દોથીજ તેં પોતાનો દરોડો ચલાવી દેખાડયો. પીત તેજોરૂપ અશ્વ જોડેલા પોતાના રથમાં તું આરૂઢ થઇને શત્રુના વીરોની રેવડી દાણાદાર કરી નાંખી. ત્યારે તે કંઇ મળીને ને કેટલાક એકલા એકલા એવા (જ્યાં ત્યાં) નાશી ગયા. ૩

અને પોતાના અતુલ પ્રતાપવડે તે ચરાચરાવત ભૂવનનો પુરાતન પણ તારૂણ્યશાળી એવો પ્રભુ હોઇને તે (તે સર્વેનાંએ) વ્યાપીને ફરી વધારે વધેલોજ છે. તે જગન્નાયકને આ સ્વપ્રકાશ ગોળ નિર્માણ કરીને તેનાયોગે અંતરાળ ભરી મૂકયું અને (પ્રકાશથી) પાંગળ થયેલા અંધકારને એક ઠેકાણે શિવી નાંખીને ગોળો કરીને મૂકી દીધો. ૪

આગળ નમીને પડવાના વિચારમાં આવેલા પર્વતોને તેણે પોતાના પ્રતાપથી પક્કા અઢળ કીધાં, અને નીચે (ભૂમીપર) વરસવું એ કાર્ય જલનું એવું તેણે ઠરાવી નાંખ્યું સર્વ પ્રાણિમાત્રનું પોષણ કરનાર આ પૃથ્વીને તેનોજ આધાર છે ને તેણે પોતાની ઇશ્વરી કરણીથી નક્ષત્રોને નીચે પડવા નહીં દેતાં સંભાળીને ધરી છે. ૫ (૧૯)

જગત્પિતા ઇંદ્ર જે વજ્રને, સર્વ પ્રાણિના જ્ઞાન (સામર્થ્ય) કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ એવુંજ નિર્માણ કરેલું છે. ને જેના યોગે આ ઇંદ્ર ભયંકર સિંહનાદ કરીને ક્રિવિરાક્ષસને ઠાર કરીને જમીનપર સુવાડી દીધો તે વજ્રજ માત્ર આ (ઇંદ્ર) ના ભુજદંડને પૂર્ણરીતે શોભે છે. ૬

પિતૃગૃહે ઉપવર થનારી કન્યા જે પ્રમાણે (તારા પાસે) શૌભાગ્ય માંગે છે તે પ્રમાણે હું પણ (સર્વ જીવનો) જે એકજ સમાર્ઈક આશ્રય તે ઠેકાણે તારાકને છેડો પાથરીને સદ્ભાગ્ય માગું છું. અમારામધ્યે બુદ્ધિપ્રકાશ ઉત્પન્ન કર. તું, આપવાનું તે આપે છે જ પણ જેના યોગે તું પોતે આનંદમગ્ન હોય છે તે જ ભાગ્ય અમારા માટે લઈ આવીને અમને આપી દે. ૭

---

३ अध तत् महत् वीर्यं प्रथम अकृणोः यत् अपे ब्रह्मणा (एव) अस्य शुष्म ऐरयः । (ततः) रथेष्ठेन हर्यश्वेन त्वया विच्युताः जीरयः सध्यक् पृथक् च प्र सिस्रते ।

४ अध यो मज्मना विश्वा भुवना अभि प्रवयाः ईशानकृत् अभ्यवर्धत । आत् सः वन्हिः रोदसी ज्योतिषा अतनोत्, दुधिता तमांसि सीव्यन् समव्ययत् ।

५ स प्राचीनान् पर्वतान् ओजसा दृहत्, अपां अपः अधराचीनम् (च) अकृणोत् । विश्व धायसं पृथिवीं अधारयत्, मायया च द्याम् अवस्रसः अस्तम्नात् ।

६ यम् पिता (इंद्रः) विश्वस्मात् आ जनुषः वेदसः परि अकृणोत्, येन च तुविष्वणिः क्रिविं हत्वी क्षय ये पृथिव्याम् नि अवृणक्, सः (वज्रः) अस्मै बाहुभ्याम् अरम् ।

७ पित्रोः सचा अमाजूः सती (त्वत्तः) समानात् सदसः आ (भाग्य ईयते तद्वत्) अहमपि त्वां भगम् इहे । प्रकेत कृधि, उपमाधि, (यत् च) येन तन्वः मामहः तम् भाग आ भर ददि च ।

હે ઇંદ્ર તું ઉદારાત્મા, અમે તારાંજ કાલાવાલા કરૂં; તુંજ કર્તવ્ય બુદ્ધિને સાત્વિક સામર્થ્ય દેતો હોય છે પોતાની અદ્ભુત લીલાએ અમને સહાય કર, અને હે વીર શ્રેષ્ઠ ઇંદ્ર અમને અત્યંત ઉચ્ચ એવા આનંદમાં રાખ. ૮

હવે હે ઇંદ્ર તારી તે પ્રખ્યાત ને ઔદાર્યશીળ એવી (ભક્તો પ્રત્યેની) અનુગ્રહબુદ્ધિ, તેજ પ્રેમાળ ધેનુ તારા ભક્તોને મનોરથ દુગ્ધ આપીને તૃપ્ત કરો. અમને સર્વે ભક્તજનોને પણ (એવુંજ દુગ્ધ) દે. તુંજ અમારૂં ભાગ્ય છે તો અમને વીસારીશ મા. અને અમે પોતાના શૂર વીરો સહવર્ત્તમાન (યજ્ઞ) સભામાં તારા યશ ગાતા રહીએ એમ કર. ૯ (૨૦)

સૂક્ત ૧૮.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

આ જુઓ, (યજ્ઞરૂપી) રથ પ્રાતઃકાલમાં જોડીને તદન તૈયાર છે. આ રથ અભીષ્ટ દાતા હોઇને, તેને ઘોડા ચાર (તેમને) ચાબુક ત્રણ અને લગામ સાત છે. રથને દશ દ્વાર હોઇને, ત મનુષ્યોનું કલ્યાણજ કરતો હોય છે ને સ્વર્ગીય પ્રકાશનો પણ લાભ કરી આપે છે એવા આ રથને (અગ્નિમધ્યે) ઉત્કંઠા પૂર્વક અર્પણ કરેલ આહુતીને અંતઃકરણ પૂર્વક કરેલી સ્તવનો આના દ્વારેજ જલદી મળે છે. ૧

આ (ઇંદ્ર) ની પ્રીત્યર્થ (કરાવવાના યજ્ઞ સારૂ) સકૃદર્શન કરીએ તો આ (અગ્નિજ) યોગ્ય દીસે છે. બીજીવાર વિચાર કીધો તો પણ (તે કાર્યને) તેજ ઇષ્ટ લાગે છે. ફરીને ત્રીજીવાર (વીચાર કીધો) તો પણ તેજ. કારણ કે મનુષ્ય માત્રનો યજ્ઞ-સંપાદક આ અગ્નિજ છે. (પણ આની રીતજ જુદી) સૂક્ષ્મ રૂપે ઉદરમાં હોય છે એકના અને પ્રકટ કરે છે તે બીજુંજ ને આ અભિજાત વીર જેના સાથે હમેશાં હોય છે તે પણ એવા બીજાજ હોય છે. ૨

હવે ઇંદ્ર (અહીં) આવે માટે ઉત્કૃષ્ટ સુરમાં ગાયેલાં અપૂર્વ સ્તોત્રોથી તેના રથને તે પીતવર્ણ ઘોડાની જોડી મેં આ જોડીજ (છે) જુઓ. આ ઇંદ્ર અમારા ત્યાં અથાગકવિ તારી સેવામાં તત્પર છે તો હવે બીજો કોઇ ભક્તજન તને રોકી ન રાખે એટલે થયું. ૩

---

८ इंद्र त्वां भोजम् वय हुवेम, इद्र त्वम् अपासि वाजान् च ददिः । चित्रया उती नः अविड्ढि, हे वृषन् इद्र, नः वस्यस. कृधि ।

९ हे इद्र नून ते सा मघोनी दक्षिणा (अनुग्रहमतिः) जरित्रे वर प्रति दुहीय१ । (तमेव वर) स्तोतृभ्यो शिक्ष, मा अतिधक्, भगो न. (असि, अतः) सुवीराः वय ते बहु१ (यश) विदथ वदेम ।

१ (अय यज्ञरूपो) नवो रथ प्रातः अयोजि, स च सन्निः चतुर्युग, सप्तरश्मि., दशारित्र., मनुष्यः स्वर्षाः च । स च इष्टिभिः मतिभिः रह्यो भूत् ।

२ अस्म प्रथम सः अर, सः द्वितीय, उतो तृतीय सः मानुष. होता। अन्यस्याः गर्भ, अन्ये जनत ऊ, सः जेन्य वृषा अन्येभिः सचते ।

३ नु कम् इदस्य आंय सूक्तेन नवेन वचसा रथे (अस्य) हरी योजम् । (इद) अत्र बहवो विप्राः (परिचरन्ति त्वाम अत:) अन्ये यजमानासः मो षु त्वाम् नि रीरमन् ।

ઈંદ્ર તને અમે બોલાવીએ છીએ તો તું (રથને) બે ઘોડા જોડીને આવ ચાર (ઘોડા) જોડીને આવ અગર છ ઘોડા જોડીને આવ. અથવા ઈચ્છા હોય તો આઠ કિંવા દશ સુધ્ધા જોડીને આ સોમરસ પ્રાશન કરવાને આવ. હે પરમ પવિત્ર દેવ, આ રસ (ત રાજા સારૂ) ગાળયો છે તેનો તું અનાદર કરીશના. ૪

તું વીસ ત્રીસ અથવા ચાળીસ અશ્વ જોડીને પણ અમારાકને (ભૂલોકમાં) આ - હે ઈંદ્ર તું પોતાના ઉત્કૃષ્ટ રથને જોઇએ તો પચાસ સાઠ કિંવા સીત્તેર સુધ્ધાં ઘોડા જોડ પરંતુ સોમપાન કરવાને આવજેજ. ૫ (૨૧)

(અથવા આવશ્યકતા હોય તો) એંસી નેવું કિંવા સો ઘોડા જોડેલા પણ રથમા બેસીને અમારાકને (ભૂલોકમાં) આવ (અમારી ભક્તિથી) તું હર્ષભરિત થાઓ માટે આ જો સોમરસ અમે તદન ભક્તિપુર સર "શુનહોત્ર" નામક પાત્રમાં રેડી મૂક્યો છે ૬

ઈંદ્ર મારીજ પ્રાર્થનાતરફ આવ (કૃપા કર અને) પોતાના સર્વ ઘોડા રથના ઘોસરે જોડ જો કે (ભક્તોને) તને બીજા પુષ્કળ ઠેકાણે બોલાવેલો હોય તો પણ હે શૂર પ્રથમ આ અમારા સોમસવનમાંજ તું (રસપ્રાશનથી) હૃષ્ટચિત થાઓ. ૭

મારો ઈંદ્રથી જે આત્યંતિક પ્રેમ છે તેમા કદી વ્યત્યય ન આવો તેની દયાર્દ્ર બુદ્ધિ આજ ધેનુ મારા મનોરથ પૂર્ણ કરો. તેના ભુજદંડ આજ અમારૂં ઉત્કૃષ્ટ કરચ ત્યારે તેના જોરપર પ્રત્યેક યુધ્ધમાં અમે વિજયી થઈએ એમ બનો. ૮

---

४ इंद्र हूयमान (त्व) सोमपेय द्वाभ्या हरिभ्या आ याहि चतुर्भि रायाहि, षड्भि अष्टाभि दशभिर्वा याहि। हे सुमख अय ते सुत, मा मृध क।

५ हे इंद्र विंशत्या, त्रिंशता चत्वारिंशता वा हरिभि युग्न अर्वाङ् आ याहि। (अथ वा) पंचाशता सुरथेभि (अश्वेभि) आ याहि, षष्ठ्या सप्तत्या (वा) आ याहि।

६ अशीत्या नवत्या वा अर्वाङ् आ याहि, शतेन हरिभि उह्यमान आ याहि। हे इंद्र अय हि सोम तें मदाय, शुनहोत्रेषु त्वाया परिषिक्तो (भवति)।

७ हे इंद्र (त्व) मम ब्रह्म अच्छ याहि (त) विश्वा हरी रथस्य धुरि धिष्व। पुरुत्रा विहव्यो बभूथ हि। तदपि हे शूर अस्मिन् सवने मादयस्व।

८ इंद्रेण मा मे सख्य (तत्) न वि यौषत्, अस्य दक्षिणा (अनुग्रह बुद्धिः) अस्मभ्यं दुहीत अस्य गमस्तौ उप ज्येष्ठ वरूथ प्राय प्राय जिगीवांस. स्याम।

" હવે હે ઇંદ્ર તારી તે પ્રખ્યાત અને ઔદાર્યશીળ એવી (ભક્તો પ્રતેની) અનુગ્રહ બુધ્ધિ તેજ પ્રેમાળ ધેનુ તારા ભક્તોને મનોરથ દુગ્ધ આપીને તૃપ્ત કરો અમને સર્વે ભક્ત જનોને પણ (એવુજ દુગ્ધ) આપ તુજ અમારૂ ભાગ્ય છે તો અમને ચીરાગીશ મા અને અમે પોતાના શૂરવીરો સહવર્ત્તમાન (યજ્ઞ) સભામા તારા મહદ્યશ ગાતા રહીએ એમ કર. ૯ (૨૨)

સૂક્ત ૧૯.

॥ ऋषि-गृत्समद । देवता इन्द्र ॥

બુધ્ધિમાન ભક્તનુ અત્યુત્તમ સુખજ એવા આ સોમવલ્લીના મધુર પયનો સ્વીકાર અત્યંત ઇંદ્રને વિશેષ આનંદ થાય માટેજ થાય છે કારણ કે જેનો મહિમ પુરાતન કાળથી અતિશય વધેલોજ છે એવા ઇંદ્રને અને તેની પ્રાર્થનામા સદૈવ નિમગ્ન રહેનાર ભક્તજનોને સુધા તે રસાસ્વાદમા મધુરતા લાગે છે　　૧

આ મધુર રસ પીને અત્યંત આનંદિત થયેલા ઇંદ્રે વજ્ર હાથમા લઇને અહિ રાક્ષસના ઠીક। ઉડાડી મૂકયા કારણ કે ઉભરાઈ જનારા દિવ્યોદકનો પ્રવાહનો તેણેજ ચારે તરફથી-મજબૂત ચલાવ્યો હતો દિવ્ય નદીઓનો તે સુખમય પ્રવાહ (છુટો થતવાર) પક્ષી પોતાના માળાતરફ દોડે છે તે પ્રમાણે (આ પૃથ્વીતરફ) દોડતોજ આવ્યો　　૨

અહીનો નાશ કરનાર અને શ્રેષ્ઠ એવા ઇંદ્રે તે દિવ્ય જળ ધારા સમુદ્ર (ને જઈ મળવા માટે) ત્યજ મોકલી દીધી સૂર્યને ઉત્પન્ન કરીને (પ્રકાશરૂપ) ધેનુ હસ્તગત કરી લીધી અને રાત્ર નિમાણ કરીને (પ્રાણીમાત્રે) દિવસ કરવાનો સર્વ વ્યાપાર ઠરાવી દીધો　　૩

આ ઇંદ્ર, હવિ અર્પણ કરનારા ભક્ત જનને અપાર અને અપ્રતિમ લાભ કરી દીધો છે ને વૃત્રનો વધ તેણેજ કીધો ત્યારે સૂર્યનો પ્રકાશ હું મેળવનાર એવી જેને ઇચ્છા છે તે તે લોકોએ સહાયસારૂ તાબડતોબ તદન લીન થઇને જેનો આશ્રય લેવો એવો કોઈ પણ હોય તો તે (ઇંદ્ર) જ છે　　૪

---

९ हे इन्द्र नूनं ते सा मघोनी दक्षिणा (अनुग्रहमति) जरित्रे वरं प्रति दुहीयत् । (तमेव वरं) स्तोतृभ्य शिक्ष, मा अति धक् भगो न (असि, अत) सुवीरा (वयं त) बृहत् (यज्ञ) विदथे वदेम।

१ नमीषिण सुवानस्य प्रयस अस्य अधस मदाय अपायि। प्रदिवि वावृधान इन्द्र बह्मण्वन्त नर च यस्मिन् ओक दध।

२ अस्य मध्व मन्दान वज्रहस्त इन्द्र अर्णोवृतम् अहिम् वि वृश्चत्। यत् वय स्वसराणि अच्छ न, नदीनाम् प्रयासि च (तम्) प्र चक्रमत।

३ स अहिहा माहिन इन्द्र अपा अर्ण समुद्रम् अच्छ प्रैरयत्। सूर्यम् अजनयत, गाः विदत, अह्नाम् वयुनानि अक्तुना साधत्।

४ इन्द्र अप्रतीनि पुरूणि दाशुष मनवे दाशत्, स च वृत्र हन्ति। (अत) सूर्यस्य सातौ पस्पृधानभ्य. य सद्य अतसाय्यो भूत् (स इन्द्र एव)।

સ્તવન કીધેલું હોઈને (પ્રસન્ન થઈને) આ ઇન્દ્રે આ દેવેજ સોમ અર્પણ કરનારા પરંતુ યત્કિંચિત્ એવા ભક્તોના સ્વાધીન સૂર્યને કરી દીધો; અને એતશે કીધેલી સેવાનો સ્વીકાર કરીને (ઇન્દ્રે) તે (એતશ)ને અનુપમ સંપત્તિ, જાણે કે તેની માલકીનો ભાગજ (હોય) એમ સમજીને આપી. ને તે સંપત્તિ એવી કે તેનાયોગે કેવોપણ અશ્લાઘ્ય દુર્ગુણ હોય તોપણ હતો ન હતો થાય. ૫ (૨૩)

પરમ તેજ:પુંજ ઇન્દ્ર પોતાના સારથી કુત્સ એના હાથમાં સર્વ-ભક્ષક શુષ્ણને કુયવ (એટલે ધાન્યનો નાશ કરનારા) રાક્ષસ એમને આપ્યાં અને દિવોદાસ સારૂ શંબરના નવાણું દુર્ગોનો વિધ્વંસ કીધો. ૬

ઇંદ્ર, સાત્વિક-સામર્થ્ય મેળવવાનો અમારો પ્રયત્ન છે ત્યારે સત્કિર્તીની લલસાએ ને ઉત્કર્ષઉત્કંઠાએ અમે આ સારૂં સ્તવન આવી રીતે કરીએ એ સાહાજીકજ છે. તો આજ સાત પેઢી થયાં જે તારો પ્રેમ આ તારા સેવકોપર છે તેનો અમને તારા સેવકોને પૂર્ણ લાભ મળો. (હે ભગવંતા) દેવદ્વેષી દુર્જનોના ઘાતક શસ્ત્રોના તું કટકા કરી નાંખ. ૭

. આ અમે ગૃત્સમદ તારા પ્રસાદની ઇચ્છિા ધરીને બેઠા છીએ અને માટેજ, હે શૂર, તારૂં મનનીય સ્તોત્ર અને તારી ઉપાસના પધ્ધતિ આ બંન્ને એ અમારી કૃતિમાં ઉતારી છે. ઇંદ્ર, પ્રાર્થના નિમગ્ન એવા તારા નવીન ભક્ત જનોને સુધ્ધાં ઉત્સાહ ઓજ, આરમ અને અત્યંત શ્રેષ્ટ સુખ એનો લાભ થાઓ. ૮

હવે હે ઇંદ્ર, તારી તે પ્રખ્યાત ને ઔદાર્યશીળ એવી (ભક્તો પ્રત્યેની) અનુગ્રહ-બુદ્ધિ એકજ પ્રેમાળ ધેનુ તારા ભક્તોને મનોરથ-દુગ્ધ દઈને તૃપ્ત કરો અમને સવ ભક્તજનોને પણ તું (એવુંજ દુગ્ધ) દે તુંજ અમારૂં ભાગ્ય છે. તો અમને વોસારીશ મા. અને અમે પોતાના શૂર વીરો સહવર્તમાન (યજ્ઞ) સભામાં તારા યશ ગાતા રહીએ એમ કર. ૯ (૨૪)

---

५ स्तवान् सः इंद्रो देवः सुन्वते मर्त्याय सूर्यं आ रिणक् । यत् एतशः दशस्यन् (सन्), अस्मै (एतशाय इंद्रः) गुहदवद्यम् रयिम् अंश न आ भरत ।

६ सः सदिवः इंद्रः रारथ्ये कुत्साय, अशुषम् शुष्णम् कुयवम् अरंधयत् । दिवोदासाय च शंबरस्य नव नव तिम् पुरः वि एरयन् ।

७ हे इंद्र अवस्या न त्मना वाजयन्तः ते उक्थम् एव अहेम । आनुशाणाः (वयं ते) तत् सख्यम् अश्याम अदेवस्य पीयोः वधः (त्वम्) ननमः

८ हे शूर एव अवस्यवो न गृत्समदाः ते मन्म वयुनानि च तक्षुः । इंद्र ब्रह्मण्यन्तश्च (ते) ते नवीयः ऊर्जम् क्षेम सुक्षितिम् सुम्नं च अश्युः ।

९ हे इंद्र नूनं ते सा मघोनी दक्षिणा (अनुग्रहमतिः) जरित्रे वर प्रति दुहीयत् । (तमेव वरं) स्तोतृभ्य शिक्ष, मा अति भक् भगो नः असि, सुवीराः (वय ते) बृहत् यशः विदथे वदेम ।

સૂક્ત ૨૦.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

એકાદો પરાક્રમી વીર પોતાનો રથ અતિશય જોરથી ચલાવે છે, તે પ્રમાણે હે ઇંદ્ર અમે પોતાની આ નકમેદનું વય તારા કાર્ય માટે અર્પણ કરીએ છીએ. તો અમારા તરફ પોતાની કૃપા કટાક્ષ વડે એકવાર જો. અમે તારાંજ ગુણાનુવાદ તત્પરતાથી ગાઇએ છીએ, મનઃપૂર્વક તારૂંજ ધ્યાન કરીએ છીએ ને તારી કૃપામાંથી શૂર પુરૂષોના નિરૂપમ સુખને માટે યત્ન કરીએ છીએ. ૧

ઈંદ્ર તું અમારો છે ને તારાપર પોતાનો સર્વ ભાર મૂકનારા ભક્તોના મનોરથોનું તું પોતાના કૃપા કવચવડે રક્ષણ કરે છે અને જે જે ખરા અંતઃકરણથી તારા શરણે આવે છે તે તે દાનશૂર ભક્તનો તું પ્રભુ અને સંરક્ષક પણ તુંજ થાય છે. ૨

જેનો સર્વલોક જયઘોષ કરે છે તેજ આ તારૂણ્યનું પુતળું અને વીરોનો હિતકર સખા ઇંદ્ર અમારો સંરક્ષક થાઓ. અને તેજ પોતાની કૃપાએ, પ્રશસ્ત બોલનાર ઋત્વિજ, અર્ચન કરનાર ભક્ત, હવિરન્ન તૈયાર કરનાર સેવક અને સ્તવન કરનાર ઉપાસક જન આ સર્વેને (દુઃખ સમુદ્રની) પાર લઈ જાઓ. ૩

જેની કૃપાથી પ્રાચીન કાળના ભક્તજનોના ઉત્કર્ષ થઇને તે સત્તાધીશ થયા તે ઇંદ્રનુંજ હું સ્તવન કરૂં છું ને તેનાંજ ગુણસંકીર્તન ગાઉં છું. તે એકવાર કુર્યો કે (પછી) પ્રાર્થનાનિમગ્ન ભક્ત નવીન કાં ન હોય સ્પૃહણીય (દિવ્ય) સંપતિ વિષયનો તેનો મનોરથ તે પરિપૂર્ણ કરી નાંખે છે. ૪

અંગિરસના પ્રેમાળ સ્તવનોવડે અતિશય સંતુષ્ટ થઇને ને તેનો માગ નિષ્કંટક કરીને તેના પાથના સ્તોત્રોમધ્યે તેણે સામર્થ્ય ઉત્પન્ન કીધું અને ભક્તના સ્તવનથી દયાર્દ્ર બનીને તેણે સૂર્યને ઉપર લાવીને ઉષ કાળને બાજુએ ખેંચી લીધો અને ફાટી ગયેલ ને અધાર્મિક દુષ્ટોના અસંખ્ય ઠેકાણે ઉધ્વસ્ત કરી નાંખી. ૫ (૨૫)

---

१ वाजयु. रथ न, वय ते इन्द्र, नः वयः प्र भरामहे सु विद्वि. विपन्यव, मनीषा दीध्यत, त्वावतः नॄन् सुम्न इयक्षन्त ।

२ इन्द्र, त्व न, त्वाभिः ऊती त्वायतः जनान् अभिष्टिपा असि, य. त्वा दृत्यार्थी अभि नक्षति दाशुषः इतः वरुता त्व ।

३ जोहूत्र, युवा, नरा शिव. सखा इन्द्रः नः पाता अस्तु, यः ऊती शसत, शशमान, पचन, स्तुवतच प्र नेष: ।

४ यस्मिन् पुरा वव्रधु शाशदुः च त ऊ इन्द्र स्तुवे, त गृणीषे. इयानः, ब्रह्मण्यतः नूतनस्य आशोः सः वस्व. काम पीपरत् ।

५ अगिरसा उचथा जुजुष्वान्, गातु इष्णन् सः इन्द्रः ब्रह्म तूतोद. स्ववान्, सूर्यम उपस. मुष्णन्, अश्नस्य चित् पूर्व्याणि शिश्नथत् ।

તે આ પ્રખ્યાત દેવે (સૃષ્ટીમધ્યે) અનેક ચમત્કાર કીધી છે તે આ ઇંદ્ર ભક્તોની (સહાયતા) માટે સદૈવ ઉભોજ છે. તે માટેજ તે સર્વસતાધીશને સ્વતંત્ર પ્રભુ એ મહાધ તકી અને ધાર્મિક દુષ્ટોના પ્રિય મસ્તક તોડીને જમીન પર નાંખ્યું. ૬

આજ વૃત્રઘ્ન ઇંદ્ર વૃત્રના પ્રચંડ દુર્ગનો વિધ્વંશ કરનાર આ પુરંદરે-કૃષ્ણવર્ણ ને ધર્મવિહીન અનાર્યોની રેવડી તદન દાણાકાર કરી નાંખી ને પૃથ્વી અને દિવ્યોદક આ આર્ય લોકો માટે નિર્માણ કરીને ભક્તોના પ્રશંસા સ્તોત્રોમાં તેણે કાયમનું સામર્થ્ય આણ્યું. ૭

મોજાંથી ઉછળનાર (દિવ્ય) જળ પ્રવાહ જ્યારે (ઇંદ્રે) હસ્તગત કીધો તે વેળાથીજ સર્વ દેવતાએ આ (ઇંદ્ર) ના અપાર બળશાળીત્વની શ્રેષ્ટતા માન્ય કીધી છે. તેણે આ ઇંદ્રના ખભાપર વજ્ર મુકી દીધું કે તરતજ તેણે ધર્મહીન દુષ્ટોનો સંહાર કરીને લોખંડની તટબંદી વાળાં તેના નગરોને પાડીને પાર કીધી. ૮

હવે હે ઇંદ્રે, તારી તે પ્રખ્યાત ને ઔદાર્યશીળ (ભક્તોજનો પ્રત્યેની) અનુગ્રહબુદ્ધિ એજ પ્રેમાળ ધેનુ તારા ભક્તોને મનોરથ દુગ્ધ આપીને તૃપ્ત કરો. અમો સર્વભક્તજનોને પણ (તું એવુંજ દુગ્ધ) દે. તુંજ અમારૂં ભાગ્ય છે તો અમને વીસારીશ મા. અને અમે પોતાના શૂરવીરો સહવર્તમાન (યજ્ઞ) સભામાં તારા યશ ગાતાં રહીએ એમ કર. ૯ (૨૬)

સૂક્ત ૨૧

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

સર્વ વિશ્વને જીતનાર, (અર્થાત) સર્વ વૈભવો જીતનાર સ્વર્ગીય પ્રકાશ જીતનાર, અસંખ્ય લોકોને (એકદમ) જીતનાર, વીરોને જીતનાર, ગોધન જીતનાર અને દિવ્યોદક જીતનાર, એવો જે પરમપુજ્ય ઇંદ્ર તેને મધુર સોમરસ અર્પણ કરો. ૧

---

६ सः इद् श्रुत. इन्द्रः नाम देव मनुंप दस्मतम. ऊर्ध्वः भुवत् । स्ववा [महा [अर्शसानस्य दासस्य प्रिय शिरः अवभरत ।

७ सः वृत्रहा इन्द्रः पुरंदरः कृष्णयोनी दासी. वि ऐरयत् । क्षाम् अप च (आर्याय) मनवे अजनयत्, यजमानस्य शमम् सत्रा तूतोन ।

८ अर्णसातो तस्मै इन्द्राय देवेभि. सत्रा तवस्य अनु दायि । यत् च अस्य बाह्वो. वज्र [प्रति धुः (तदा सः) दस्यून् हत्वी आयसीः पुर. नि तारीत् ।

९ हे इन्द्र, नूनं ते सा मघोनी दक्षिणा (अनुग्रहबुद्धि) जरित्रे पर प्रति दुहीयत् । (तमेव दरं) स्तोतृभ्य शिक्ष, मा अति धक्, भगो नः (अभि अतः) सुवीराः (वय ते) बृहत् यशः विदथे वदेम ।

१ विश्वजित, धनजित, स्वर्जित, सत्राजित, नृजित, उर्वराजित, अश्वजित, गोजित, अब्जिते, यजताय इन्द्राय हर्यतम् सोमम् भर ।

જે (પ્રતિસ્પર્ધિને) પદાક્રાંત કરીને (રાક્ષસસેનાના) ભૂકા ઉરાડે છે, જે પ્રેમથી ભક્તોને પોતાના કરે છે. જે અજીત છે ને જે (સર્વપર) પોતાની સત્તા ચલાવીને યથાન્યાય વ્યવસ્થા કરે છે. સિંહ સરખી જેની ગર્જના, જે સ્તોત્ર નાયક છે, જેના બળનો પાર કોઇને પણ લાગતો નથી અને કોઈ કેટલો પણ મોટો હોય તેનાપર પણ જે પોતાની સત્તા ચલાવે છે તે ઇંદ્રના ગુણાનુવાદ ગા. ૨

મોટા મોટાઓને ધાકમાં રાખીને ને સર્વજનપર પ્રભુત્વ ગજવીને (કરીને) સર્વ લોકોના પ્રેમાદરને પાત્ર થનાર અને (અનમ્રને પણ) નમ કનાર આ અત્યુત્કૃષ્ટ યોદ્ધો પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેટલું વિશાળરૂપ ધારણ કરે છે. તે દિવ્યનિધીનો ભંડારને વિજયશાળી છે ને તેને સર્વ જગત શરણાંગત છે. તો એવા આ ઇંદ્રનાં પરાક્રમ પ્રચુર મહાકૃત્યોનું હું યથામતિ વર્ણન કરૂં છું. ૩

જે અતુલશૌર્ય મહવીરે તે ક્રૂર ઘાતકીઓનો સંહાર કીધો જે ગંભીર ને અત્યંત ધીરોદાત્ત છે જેના ચાતુર્યનો અંતઃપાર લાગતો નથી, જે ધનાઢ્યોને પણ પ્રેરણા કરે છે ને દુષ્ટોના ધુંવા ઉડાડે છે, જે અતિશય બલઢ્ય ને વ્યાપક છે અને જેનો યજ્ઞ સુખવર્ધક જ હોય છે તે આ ઇંદ્રે ઉષઃકાળ ને સૂર્ય એમને ઉત્પન્ન કીધાં. ૪

(ભગવત કૃપા માટે) અત્યુત્સુક થયેલા જ્ઞાની ભક્તજને પોતાનું ચિત્ત (ઇંદ્રના) ઠેકાણે નિશ્ચળ રાખ્યું ત્યારેજ યજ્ઞના યોગે તે દિવ્યોદક વરસાવનાર ઇંદ્ર પાસેથી તેમને આનંદનો માગ પ્રાપ્ત થયો. ઇંદ્રના પ્રસાદની ઇચ્છા ધરીને તેણે પોતાની પંચેંદ્રિયો ઇંદ્રને અર્પણ કીધી ત્યારેજ સ્તવન અને ઉપાસના એમના યોગે તેમને સામર્થ્ય સંપત્તિનો લાભ થયો. ૫

હે ઇંદ્ર અત્યંત શ્રેષ્ઠ એવી જેનો સંપતિ છે તે અમારા હાથમાં મૂક, અમારાપર સુવિચાર રહેવા દે ને કર્તવ્યતાથીજ જે ભાગ્યોદય થાય છે તેજ અમને દે. અમારાપર સર્વ ઐશ્વર્યનો ઉત્કર્ષ કર, અમારા શરીરમાં આરોગ્ય, વાચામાં સ્વાદ્માન, અને હરએક દિવસમાં તારી મંગળ કૃપા રહેવા દે. ૬ (૨૭)

---

२ अभिभुवे अभिभंगाय वन्वते अषाळ्हाय सहमानाय वेधसे, तुविग्रये वह्नये दुष्टरीतवे सत्रासाहे इंद्राय नमः वोचत।

३ सत्रासाहो जनभक्षो जनसहः च्यवनः युध्मः अनुजोषम् उक्षितः वृतंचयः सहुरिः (इंद्रः) विक्षु आरितः। (अस्य) इंद्रस्य वीर्या कृतानि प्रवोचम्।

४ अनानुदः, वृषभः, दोधतो वधः, गम्भीरः, ऋष्वः, असमष्टकाव्यः, रध्रचोदः, श्नथनः, वीळितः, पृथुः, सुयज्ञः इंद्र, उषसः स्वश्च अजीजनत।

५ उशिजः मनीषिणः धियो हिन्वानाः अप्तुरः (इंद्रात्) यज्ञेन गातुं विविद्रिरे। अवस्यवः गाः इंद्रे हिन्वानाः अभिस्वरा निषदा द्रविणानि आशत।

६ इंद्र, अस्मे श्रेष्ठानि द्रविणानि, चित्तिम्, दक्षस्य सुभगत्वं, रयीणां पोषम्, तनूनाम् अरिष्टिम्, वाचः स्वाद्मानम्, अह्नां सुदिनत्वं च धेहि।

સૂક્ત ૨૨

॥ ऋषि गृत्समद । देवता-इन्द्र ॥

ઇન્દ્ર એ મહાપ્રબળ ને એનો દરોડો અતિશયજ એણે ત્રિકદ્રુક ઉત્સવમા વિષ્ણુના રૂ તૃપ્ત થાય ત્યા સુધી યથેચ્છ સોમરસ પ્રાશન કીધો ત્યારે સર્વ શ્રેષ્ઠ ને સર્વવ્યાપી ઇ અઘટિત પરાક્રમ કરવુ માટેજ કે કેમ તેના અંગમા તે રસવડે વિનક્ષણ વીરશ્રી ઉત્પન્ન થઈ આ માટે તે દિવ્ય ને સત્ય પ્રભાવ રસ આ સત્યસ્વરૂપ ઇન્દ્રમા આ દેવમા (પૂર્ણપણે લીન થાઓ. ૧

જાજ્વલ્ય ઇન્દ્રે પોતાના પરાક્રમના તેજવડે ક્રિવિ રાક્ષસનો યુદ્ધમા પરાજય કરીને અને આકાશ ને પૃથ્વી એમને વ્યાપી નાખીને તે તે રસની વીરશ્રી ી પુન વધારે મોટો મચ્યો (તેજ પ્રમાણે) ઇન્દ્રે સોમરસને પોતાના અંગમા જગ્યા આપનાથી ત્યા તે તેના કરતા પણ વધારે વૃદ્ધિંગત થવા લાગ્યો ત્યારે તે દિવ્ય ને સત્ય પ્રભાવ રસ આ સત્યસ્વરૂપ ઇન્દ્રમા આ દેવમા પૂર્ણપણે લીન થાઓ ૨

મહાન કૃત્યો કરી લાવનારી જે તારી પ્રજ્ઞા તે પ્રજ્ઞાએ યુક્ત થઈનેજ તુ પ્રકટ થયો પોતાના પરાક્રમના તેજની સાથેજ તુ વિસ્તૃત થયો અને સર્વસાક્ષી પોતાના શૌર્ય સહ પ્રબળ થઈને દુષ્ટ દાનવોને પાદાક્રાંત કીધા સ્તોતૃ જનોને પોતાનો કૃપા પ્રસાદ અને અનુપમ વૈભવ એવા બન્ને આપનાર તુજ છે તો તે દિવ્ય ને સત્ય પ્રભાવ રસ આ સત્યસ્વરૂપ ઇન્દ્રમા, આ દેવમા પૂર્ણપણે લીન થાઓ ૩

હે સ્પૃહણીય ઇન્દ્ર, સર્વથી પ્રથમ, પુરાતન અને સર્વ જગતને હિતકર એવુ તારૂ પરાક્રમ આ છે કે, તે પોતાના ઈશ્વરી સામર્થ્યવડે દિવ્યોદક મુક્ત કરીને આ પૃથ્વીપર નાખી જીવિત મોકલી દીધી (ઇન્દ્રે,) દેવ પરાઙ્મુખ એવા સર્વ દુર્જનોને પોતાના પ્રતાપ તેજવડે હત વીર્ય કરી નાખ્યા ત્યારે આ અમિત પ્રજ્ઞાદેવ અમારા અંગમા શૌર્યતેજ ઉત્પન્ન કરો અને ઉત્સાહ પણ ઉત્પન્ન કરો ૪ (૨૮) (૨)

---

१ महिष तुविशुष्म त्रिक द्रुकेषु यथा अपिबत् (तथा) यवाशिरं सुतं सोमं विष्णुना तृप्त अपिबत्, स (सोम) महि कर्म कर्तवे इ महाम् उरुं ममाद देवं सत्यं स इन्दुः देवः एनम् इन्द्रम् सश्चत्।

२ अध त्विषीमान् इन्द्र ओजसा युधा क्रिविं अभ्यभवत् अस्य (सोमस्य) मध्ये मज्मना वर्धन् रोदसी आपृणात् (इन्द्र) अयं जठरे अधत्त (अयं) ईं प्रारिच्यत, (अतः) देवं सत्यं स इन्दुः देवः एनम् इन्द्रम् सश्चत्।

३ (त्वम् इन्द्र) क्रतुना साकं जातः ओजसा साकं ववक्षिथ वीर्येण साकं वृद्धः (सन्) विचर्षणिः मृधः सासहि (अपि) च, स्तोतृभ्यः अपि वसु च चित्तेभ्यः दाता (अतः) देवं सत्यं स इन्दुः देवः एनम् इन्द्रम् सश्चत्।

४ हे इन्द्र नृतो तव तत् दिवि प्रथमं पूर्व्यम् अपः प्रथमं कृतम् (यत् एतावति) यत् देवस्य असुं प्राणन् प्रारिणाः । शतक्रतुः विश्वं अदेवम् आभवत् ऊर्जं इषम् ऊर्जं इन्द्रः इषं विदत् ।

અનુવાક ૩.

સૂક્ત ૨૩.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–बृहस्पति ॥

સમુદાયના પ્રભુ માટે તું ગણપતિ, તું જ્ઞાનીજનોમા અત્યંત જ્ઞાની, જેની કીર્તિ અતિશય ઉત્કૃષ્ટ તે મધે પણ તું શ્રેષ્ઠ તું રાજાધિરાજ, તને અમે આદરે બોલાવી એ છીએ. આ સ્તુતિના પ્રભો, બૃહસ્પતિ, અમારી હાક સાભળીને પોતાની સર્વ શક્તિમહ (તેથી આવ) આ આસનપર વિરાજમાન થાઓ. ૧

હે બૃહસ્પતિ, હે પરમાત્મન, દેવોને પણ તારા જ્ઞાનશાળિત્વને લીધેજ યજ્ઞમધ્યે હવિર્ભાગ પ્રાપ્ત થયો છે. અને દેદીપ્યમાન સૂર્ય જેમ પોતાના તેજવડે ઉષાની પ્રભાત ઉત્પન્ન કરે છે તેમ તુંજ એક અમારા સર્વ પ્રાર્થના સ્તોત્રોનો ઉત્પન્ન કર્તા અને પિતા છે. ૨

નિંદક અને અંધકાર આ બન્નેને પણ પોતાને તેજવડે હતા ન હતાં કરી નાંખીને, સત્યધર્મનો જે તેજોમય રથ તે મધ્યે બેસીને તું જતો હોય છે. હે બૃહસ્પતિ, તે (સત્યમનોરથ) ઉગ્ર હોઇને દુષ્ટોનો નાશ કરનાર, રાક્ષસોને ઉચ્છેદ કરનાર (જ્ઞાનરૂપ) ધેનુઓને ઘેરી રાખનાર દુર્ગનો વિધ્વંસ કરનાર અને સ્વર્ગ મેળવી આપનાર એવો છે. ૩

તું લોકોને સદાચરણના માર્ગે દોરીને તેમનું રક્ષણ કરે છે. જે તારી (અનન્ય ભાવે) ભક્તિ કરે છે તેને પાતક કિંવા કલેશ એ સ્પર્શ પણ કરી શકતો નથી. તું બ્રહ્મદ્વેષીને ત્રાહ ત્રાહ કરાવી મૂકી તેનો ક્રોધ નિષ્ફળ કરે છે, ત્યારે હે બૃહસ્પતિ આ તારો મોટોજ મહિમા છે. ४

---

१ ब्रह्मणस्पते गणनां गणपतिं, कवीनां कविं, उपमश्रवस्तम, ज्येष्ठराजं त्वा हवामहे। नः शृण्वन् ऊतिभि सदन आ सीद।

२ हे असुर, बृहस्पते, प्रचेतस देवा चित् ते यज्ञिय भाग आनशु। मह सूर्य ज्योतिषा उस इव, त्वं विश्वेषा ब्रह्मणा जनिता असि।

३ बृहस्पते, परिरप तमासि च विबाध्य ऋतस्य ज्योतिष्मन्त भीम अमित्रदम्भन, रक्षोहणं गोत्रभिद् स्व रद रथ आतिष्ठसि।

४ जनं सुनीतिभि नयसि त्रायसे च, य तुभ्यं दाशात् तं अंह नाश्नवत्। स ब्रह्मद्विष तपन मन्युमीच असि, (अत) हे बृहस्पते, ते तत् महित्वनम् महि (एव)

હે બ્રહ્મણસ્પતિ ભક્ત રક્ષણ વિષે અત્યંત તત્પર એવો તું જે (ભક્ત) નું રક્ષણ કરે છે. તેને પાતકનો બાધ આવતો નથી. તેનાપર કંઈથી કોઇપણ સંકટ આવતું નથી, અને દુષ્ટ શત્રુ શું, કિંવા કપટી નીચ શું, કોઈપણ તેનાપર પોતાનો દાબ બેસાડયો એવું કદી પણ થતું નથી. કારણ કે (સન્માર્ગમાંથી) ભ્રષ્ટ કરનારા સર્વેજ દુરાત્માને તું પોતાના ભક્ત પાસેથી દૂર હાંકી કાઢે છે. ૫ (૨૯)

સર્વ દ્રષ્ટા એવો તું અમારો ત્રાતા અને સન્માર્ગદર્શક છે, તારી આજ્ઞાપરથીજ અમે માનનીય એવા સ્તોત્રોએ ભજન કરતાં હોઇએ છીએ, માટે હે બૃહસ્પતિ (અમારો ઘાત કરવા માટે) જે કોઈ અમારાથી કપટ લડાવશે, તેની તે દુષ્ટ ક્રિયાનો ખંડન કરી તેનોજ નાશ કરો. ૬

અથવા અમારાથી વેર રાખનારને ગર્વથી ફુલાઇ જઇને (પરવિત્તનો) અપહાર કરનાર જે જે મનુષ્ય અમને (તારા) નિરપરાધી ભકતોને દાવપેચમાં લાગ્યા જુએ તેને હે બૃહસ્પતિ, તું અમારા વાટમાંથી હમેશાં કાઢી મૂક અને દેવસેવા અમારા હાથે થાય તે માટે અમારો માર્ગ સુગમ કર. ૭

જગત્તારક અમારો બાંહધર અને અમારા પર પ્રેમ ધરીને અમારૂં સાંત્વન કરનાર એવો તું તે તારા અમે કાલાવાલા કરીએ છીએ, તો હે બૃહસ્પતિ, દેવનિંદકોનો તું નિઃપાત કર અને ઉત્કૃષ્ટ સુખનું જે નિધાન છે તે પાપબુધ્ધિ દુષ્ટોને મળે એમ થવા દઇશ ના. ૮

અમારા ઉન્નતિ તારા હાથમાં માટે હે બ્રહ્મણસ્પતિ, તારી કૃપાએ સ્પૃહણીય અને લોકહિતકર એવા વૈભવનો લાભ અમને થાઓ ને અમારાથી વેર કરનાર જે જે દુષ્ટ દૂર બાજુએ ઉભા રહીને કિંવા પ્રત્યક્ષ અમારા ઘેરો ઘાલશે તે કર્મનષ્ટોના તું ભુકો કરી નાખ. ૯

---

५ ब्रह्मण पते, सुगोपाः (त्व) य रक्षसि त अह न, त न कुतश्चन दुरितम्, न अरातयः नापि द्वयाविन. तितिरु. । यतः अस्माद (भक्तात) विश्वा इत् ध्वरस वि बाधसे ।

६ विचक्षणः त्व न गोपा पथिकृत्, (वय) तव व्रताय मतिभि जरामहे । बृहस्पते यः न अभि ह्वरः दधे त दुरेवती स्वा दुच्छुना मर्मर्तु ।

७ उत वा यो नः मर्चयात् ...

८ ...

९ ...

હે બૃહસ્પતિ તું અમારા મનોરથ પૂર્ણ કરનાર ઉદાર સહાયકાર છે, માટે તારી દયાએ અમે તારૂણ્યનું અસલ જેમ કાયમ રાખી શકીએ છીએ ત્યારે અભદ્ર ભાષણ કરનાર અને ઘાતપાત કરનાર દુષ્ટ એમનો અધિકાર અમારાપર ચાલવા દઈશ ના, અને સત્ય ભાષણ કરનાર જે અમે તે અમારો શુદ્ધ અંતઃકરણના યોગે ઉત્કર્ષ થાય એમ કર. ૧૦ (૩૦)

તું અતુલ શૌર્યવાન વીરશ્રેષ્ઠ ને યુદ્ધમાં દોડીને જનારો (છે. તું) શત્રુને હરાવી નાંખીને સંગ્રામમાં (સદૈવ) વિજય સંપાદન કરનાર છે. તું સાચો છે (અને માટેજ) હે બ્રહ્મણસ્પતિ તું (ભક્તોનું) ઋણ ફીટાવ્યા સિવાય (કદીપણ) રહેતો નથી. ને કેવોપણ ઘોર વિપર્યાંધ મનુષ્ય હોય તેનો કેફ તું પાર ઉતારી મૂકે છે. ૧૧

હે બૃહસ્પતિ, (સંપૂર્ણ) નાસ્તિક થયેલા પોતાના અંતઃકરણથી જે તારા ભક્તોનો નાશ કરવાની બુદ્ધિ ધરે છે અને પોતે મહા ભયંકર છે એવા ગર્વથી (અમને) ડાર મારીને જુએ છે તેના તે ઘાતક શસ્ત્રનો અમને લાગે નહીં (એટલુંજ નહી પણ સાધુનું) ઉપમર્દ કરનાર તે ઘાતકી દુષ્ટોના ક્રોધની હદ અમેજ જીરવીએ એમ કર. ૧૨

આનંદની વેળાએ પણ તારૂં સ્મરણ કરવું જોઇએ અને સેવા લીન થઇનેજ કરવી જોઇએ, તું યુદ્ધની ગરદીમાં (સહજ) પેપે છે ને હરેક પ્રકારની સંપત્તિ ભક્તોને આપે છે. નો હે બૃહસ્પતિદેવ, (સંગ્રામમધ્યે શત્રુના) રથના કડકેકડકા કરવા તેપ્રમાણે દેવ ભક્તિહીન ને ઘાતપાત કરનાર અધમોનું તું નિર્દળણ કર. ૧૩

તારૂં પરાક્રમ સ્પષ્ટ દેખાતું હોઇને પુનઃ પુનઃ જેણે જેણે તારી નિંદા કીધી હોય તે દુષ્ટ રાક્ષસોને તું પોતાના અત્યંત પ્રખર તેજની જ્વાળાવડે બાળીને ભસ્મ કર. હે બૃહસ્પતિ અત્યંત પ્રશંસનીય એવું તારૂં શૌર્ય છે તે હવે પ્રકટ કર અને નિંદકોના ધુવા ઉડાડી દે. ૧૪

---

१० बृहस्पते त्वया यन्त्रिणा सस्निना युजा वयं उत्तमं वयः धीमहे। दुःशंसः अभिदिप्सुः नः मा ईशत, सुशंसाः (वयं) मतिभिः प्र तारिषीमहि।

११ अनानुदः वृषभः, जग्मिः आहवं, शत्रु निष्टप्ता, पृतनासु सासहिः। हे ब्रह्मणस्पते त्वं सत्यः (अतः) ऋणया, उग्रस्य वीळु हर्षिणः चित् दमिता असि।

१२ यः अदेवेन मनसा रिषण्यति, (आ मान) शासु उग्रः मन्यमानः (नः) जिघांसति, हे बृहस्पते, तस्य वधः नः मा प्रणक्, अस्य दुरेवस्य शर्धतः मन्युं नि कर्म।

१३ सः भरेषु हव्यः, नमसा उपसद्यः, वाजेषु गन्ता, धनं धनं सनिता। सः त्वं बृहस्पतिः, विश्वाः इत् अर्यः अभिदिप्स्वः मृधः रथान् इव वि ववर्ह।

१४ दृष्टवीर्यमपि त्वां (पुनः) ये निदे दधिरे तान् रक्षसः तेजिष्ठया तपनी तपुषा दह। बत्त उक्थ्य (ओजः) असत् तत् आविः कृष्व, हे बृहस्पते परिरप वि अर्दय।

હે બૃહસ્પતિ, જે ઐશ્વર્ય ને ભક્તિ હિન મનુષ્ય પાત્ર થતો નથી જે દેદિપ્યમાન ને પ્રજ્ઞાબલશાલી હોવાને લીધેજ લોકમાં અતિશય સુશોભિત દીસે છે અને જે પોતાના અંગના પ્રભાવે પ્રકાશિત થાય છે હે સત્યધર્મ (રક્ષણાર્થે) પ્રકટ થનારા દેવ, તે અદ્ભુત ઐશ્વર્ય અમને આપવાની કૃપા કર. ૧૫ (૩૧)

(છે તેમાં) સંતોષ માની રહેનારા સજ્જનપર જે દુષ્ટ શત્રુ મનમાં દંશ રાખીને તેના ધનનો અપહાર કરે છે એવા દુષ્ટ ચોરોના હાથમાં અમને આપીશ ના; દેવની અનાસ્થા કરવી એવી કુબુધ્ધિએ તે વર્ત્તતા હોય છે, અને હે બૃહસ્પતિ, (ભક્તજન માત્ર) તારૂં સ્તવન કરવું એનાથી વધારે કાંઈ જાણતાજ નથી. ૧૬

ત્રૈલોક્ય કરતાં પણ શ્રેષ્ટ એવા તને ત્વષ્ટાએ પ્રકટ કીધો. પ્રત્યેક સામગાયનની રચના કરનાર જે કવિ તેજ (આ) બ્રમ્હણસ્પતિ (ભકતોનું ભક્તિરૂપ) ઋણ લઇને (તેનું પાપરૂપ) ઋણ કીટાડનો હોય છે, અને શ્રેષ્ટ એવા સત્યધર્મનું પરિપાલન કરતો હોઇને સંહાર કરી નાંખે છે. ૧૭

હે અંગિરસનું અભિમાન ધરનારા દેવ, (જ્ઞાનરૂપ) ધેનુનો સમૂહ જ્યારે તે છુટ્ટો કરીને નીચે મોકલીદીધો તે વેળા આટલો પર્વત પણ તે દુભંગ થઈ ગયો આ વાત તારાજ ગૌરવને કારણભૂત થઇ. હે બૃહસ્પતિ તું ઇંદ્રથી એકરૂપ થઇને, મોજાંએ ઉભરાઈ ગયેલા (દિવ્ય) જળનો સંચય અંધકારે ગડપ કરી નાંખ્યો હતો તે એકદમ નીચે ધકેલી દીધો. ૧૮

હે બ્રમ્હણસ્પતિ, તુંજ આ (અમારા) સ્તવનોનો પ્રેરક થા અમારા પુત્ર પોત્રાતો ઉન્નતિ કર તમો દેવ જેના તરફ કૃપા દૃષ્ટિએ જોશો તે સર્વ મંગળરૂપ થાય છે. તો (અમે પોતાના) શોર્યસંપન્ન વીરો સહ (યજ્ઞ) સભામાં તારો મહદ્યશ ગાતાં રહીએ એમ કર. ૧૯ (૩૨) (૬)

---

१५ बृहस्पते, यत्, अर्यः अत्यर्हात्, जनेषु च द्युमत् क्रतुमत विभाति, यत च शवसा दीदयत्, हे ऋतप्रजात, तत् चित्र द्रविण अस्मासु धेहि ।

१६ ये अभिद्रुहः रिपव निरामिणः पदे अन्नेषु जगृधुः तेभ्य स्तेनेभ्य. न. मा (दाः), ते हृदि आ देवानां भयः एव वि ओहते, (जरितारस्ते) साम्नः परं (न किंचिदपि) विदुः ।

१७ त्वष्टा त्वा विश्वेभ्यो भुवनेभ्यः परि अजनत्, त्वं च साम्नः साम्नः कविः (असि) । स ब्रह्मणस्पतिः ऋणचित् ऋणयाः च, महः ऋतस्य धर्तरि, द्रुहः हन्ता ।

१८ हे अंगिरः यत् पर्वतः व्यजिहीत, त्वं च गवां गोत्रं उदसृजः (तत्) तवश्रिये (एव भवति), (अपि च) इन्द्रेण युजा, (त्वं) तमसा परिवृत अपां अर्णव औब्जः ।

१९ हे ब्रह्मणस्पते, त्वं अस्य सूक्तस्य यन्ता बोधि, नः तनयं च जिन्व । [illegible] यदवन्ति तत् भद्रं, [illegible]) सुवीराः वयं विदथे बृहत् वदेम ।

॥ अथ द्वितीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ २४ ॥ ऋषिः-गृत्समदः । देवता-ब्रह्मणस्पतिः । छन्दः-जगती ॥

॥२४॥ सेमामविड्ढि प्रभृतिं य ईशिषेऽया विधेम नवया महा गिरा ।
यथा नो मीढ्वान्त्स्तवते सखा तव बृहस्पते सीषधः सोत नो मतिम् ॥ १ ॥
यो नन्त्वान्यनमन्न्योजसोतादर्दर्मन्युना शम्बराणि वि ।
प्राच्यावयदच्युता ब्रह्मणस्पतिरा चाविशद्वसुमन्तं वि पर्वतम् ॥ २ ॥
तद्देवानां देवतमाय कर्त्वमश्रथ्नन्दृळ्हाव्रदन्त वीळिता ।
उद्गा आजदभिनद्ब्रह्मणा वलमगूहत्तमो व्यचक्षयत्स्वः ॥ ३ ॥
अश्मास्यमवतं ब्रह्मणस्पतिर्मधुधारमभि यमोजसातृणत् ।
तमेव विश्वे पपिरे स्वर्दृशो बहु साकं सिसिचुरुत्समुद्रिणम् ॥ ४ ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

सः । इमाम् । अविड्ढि । प्रऽभृतिम् । यः । ईशिषे । अया । विधेम । नवया । महा । गिरा । यथा । नः । मीढ्वान् । स्तवते । सखा । तव । बृहस्पते । सीसधः । सः । उत । नः । मतिम् ॥ १ ॥ यः । नन्त्वानि । अनमत् । नि । ओजसा । उत । अदर्दः । मन्युना । शम्बराणि । वि । प्र । अच्यवयत् । अच्युता । ब्रह्मणः । पतिः । आ । च । अविशत् । वसुऽमन्तम् । वि । पर्वतम् ॥ २ ॥ तत् । देवानाम् । देवऽतमाय । कर्त्वम् । अश्रथ्नन् । दृळ्हा । अव्रदन्त । वीळिता । उत् । गाः । आजत् । अभिनत् । ब्रह्मणा । वलम् । अगूहत् । तमः । वि । अचक्षयत् । स्वरिति स्वः ॥ ३ ॥ अश्मऽआस्यम् । अवतम् । ब्रह्मणः । पतिः । मधुऽधारम् । अभि । यम् । ओजसा । अतृणत् । तम् । एव । विश्वे । पपिरे । स्वःऽदृशः । बहु । साकम् । सिसिचुः । उत्सम् । उद्रिणम् ॥ ४ ॥

सना ता का चिद्भुवना भवीत्वा माद्भिः शरद्भिर्दुरो वरन्त वः ।
अयतन्ता चरतो अन्यदन्यदिद्या चकार वयुना ब्रह्मणस्पतिः ॥ ५ ॥ १ ॥
अभिनक्षन्तो अभि ये तमानशुर्निधिं पणीनां परमं गुहा हितम् ।
ते विद्वांसः प्रतिचक्ष्यानृता पुनर्यत उ आयन्तदुदीयुराविशम् ॥ ६ ॥
ऋतावानः प्रतिचक्ष्यानृता पुनरात आ तस्थुः कवयो महस्पथः ।
ते बाहुभ्यां धमितमग्निमश्मनि नकिः षो अस्त्यरणो जहुर्हि तम् ॥ ७ ॥
ऋतज्येन क्षिप्रेण ब्रह्मणस्पतिर्यत्र वष्टि प्र तदश्नोति धन्वना ।
तस्य साध्वीरिषवो याभिरस्यति नृचक्षसो दृशये कर्णयोनयः ॥ ८ ॥

सना । ता । का । चित् । भुवना । भवीत्वा । मात्ऽभिः । शरत्ऽभिः । दुरः । वरन्त । वः । अयतन्ता । चरतः । अन्यत्ऽअन्यत् । इत् । या । चकार । वयुना । ब्रह्मणः । पतिः ॥ ५ ॥ १ ॥ अभिऽनक्षन्तः । अभि । ये । तं । आनशुः । निऽधिं । पणीनां । परमं । गुहा । हितं । ते । विद्वांसः । प्रतिऽचक्ष्य । अनृता । पुनः । यतः । ऊं इति । आयन् । तत् । उत् । ईयुः । आऽविशं ॥ ६ ॥ ऋतऽवानः । प्रतिऽचक्ष्य । अनृता । पुनः । आ । अतः । आ । तस्थुः । कवयः । महः । पथः । ते । बाहुऽभ्यां धमितं । अग्निं । अश्मनि । नकिः । सः । अस्ति । अरणः । जहुः । हि । तं ॥ ७ ॥ ऋतऽज्येन । क्षिप्रेण । ब्रह्मणः । पतिः । यत्र । वष्टि । प्र । तत् । अश्नोति । धन्वना । तस्य । साध्वीः । इषवः । याभिः । अस्यति । नृऽचक्षसः । दृशये । कर्णऽयोनयः ॥८॥

स संनयः स विनयः पुरोहितः स सुष्टुतः स युधि ब्रह्मणस्पतिः ।
चाक्ष्मो यद्वाजं भरते मती धनादित्सूर्यस्तपति तप्यतुर्वृथा ॥ ९ ॥
विभु प्रभु प्रथमं मेहनावतो बृहस्पतेः सुविदत्राणि राध्या ।
इमा सातानि वेन्यस्य वाजिनो येन जना उभये भुञ्जते विशः ॥ १० ॥ २ ॥
योऽवरे वृजने विश्वथा विभुर्महामु रण्वः शवसा ववक्षिथ ।
स देवो देवान्प्रति पप्रथे पृथु विश्वेदु ता परिभूर्ब्रह्मणस्पतिः ॥ ११ ॥
विश्वं सत्यं मघवाना युवोरिदापश्चन प्र मिनन्ति व्रतं वाम् ।
अच्छेन्द्राब्रह्मणस्पती हविर्नोऽन्नं युजेव वाजिना जिगातम् ॥ १२ ॥

सः । संऽनयः । सः । विऽनयः । पुरःऽहितः । सः । सुऽस्तुतः । सः । युधि । ब्रह्मणः । पतिः । चाक्ष्मः । यत् । वाजं । भरते । मती । धना । आत् । इत् । सूर्यः । तपति । तप्यतुः । वृथा ॥ ९ ॥ विऽभु । प्रऽभु । प्रथमं । मेहनाऽवतः । बृहस्पतेः । सुऽविदत्राणि । राध्या । इमा । सातानि । वेन्यस्य । वाजिनः । येन । जनाः । उभये । भुंजते । विशः ॥ १० ॥ २ ॥ यः । अवरे । वृजने । विश्वऽथा । विऽभुः । महां । ऊं इति । रण्वः । शवसा । ववक्षिथ । सः । देवः । देवान् । प्रति । पप्रथे । पृथु । विश्वा । इत् । ऊं इति । ता । परिऽभूः । ब्रह्मणः । पतिः ॥ ११ ॥ विश्वं । सत्यं । मघऽवाना । युवोः । इत् । आपः । चन । प्र । मिनंति । व्रतं । वां । अच्छ । इंद्राब्रह्मणस्पती इति । हविः । नः । अन्नं । युजाऽइव । वाजिना । जिगातं ॥ १२ ॥

उताशिष्ठा अनु शृण्वन्ति वह्नयः सभेयो विप्रो भरते मती धना ।
वीळुद्वेषा अनु वश ऋणमाददिः स ह वाजी समिथे ब्रह्मणस्पतिः ॥ १३ ॥
ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथावशं सत्यो मन्युर्महि कर्मा करिष्यतः ।
यो गा उदाजत्स दिवे वि चाभजन्महीव रीतिः शवसासरत्पृथक् ॥ १४ ॥
ब्रह्मणस्पते सुयमस्य विश्वहा रायः स्याम रथ्यो३ वयस्वतः ।
वीरेषु वीराँ उप पृङ्धि नस्त्वं यदीशानो ब्रह्मणा वेषि मे हवम् ॥ १५ ॥
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व ।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १६ ॥ ३ ॥

उत । आशिष्ठाः । अनु । शृण्वंति । वह्नयः । सभेयः । विप्रः । भरते । मती । धना । वीळुऽद्वेषाः । अनु । वशा । ऋणं । आऽददिः । सः । ह । वाजी । संऽइथे । ब्रह्मणः । पतिः ॥ १३ ॥ ब्रह्मणः । पतेः । अभवत् । यथाऽवशं । सत्यः । मन्युः । महि । कर्म । करिष्यतः । यः । गाः । उत्ऽआजत् । सः । दिवे । वि । च । अभजत् । महीऽइव । रीतिः । शवसा । असरत् । पृथक् ॥ १४ ॥ ब्रह्मणः । पते । सुऽयमस्य । विश्वहा । रायः । स्याम । रथ्यः । वयस्वतः । वीरेषु । वीरान् । उप । पृङ्धि । नः । त्वं । यत् । ईशानः । ब्रह्मणा । वेषि । मे । हवं ॥ १५ ॥ ब्रह्मणः । पते । त्वं । अस्य । यंता । सुऽउक्तस्य । बोधि । तनयं । च । जिन्व । विश्वं । तत् । भद्रं । यत् । अवंति । देवाः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ १६ ॥ ३ ॥

॥ २५ ॥ ऋषि – गृत्समद. । देवता–ब्रह्मणस्पति । छन्द – जगती ॥

॥२५॥ इन्धानो अग्निं वनवद्वनुष्यतः कृतब्रह्मा शूशुवद्रातहव्य इत् ।
जातेन जातमति स प्र सर्सृते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ १ ॥
वीरेभिर्वीरान्वनवद्वनुष्यतो गोभी रयिं पप्रथद्बोधति त्मना ।
तोकं च तस्य तनयं च वर्धते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ २ ॥
सिन्धुर्न क्षोदः शिमीवाँ ऋघायतो वृषेव वध्रीँरभि वष्टयोजसा ।
अग्नेरिव प्रसितिर्नाह वर्तवे यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥
तस्मा अर्षन्ति दिव्या असश्चतः स सत्वभिः प्रथमो गोषु गच्छति ।
अनिभृष्टतविषिर्हन्त्योजसा यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ४ ॥
तस्मा इद्विश्वे धुनयन्त सिन्धवोऽच्छिद्रा शर्म दधिरे पुरूणि ।
देवानां सुम्ने सुभगः स एधते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ५ ॥ ४ ॥

इन्धानः । अग्निम् । वनवत् । वनुष्यतः । कृतऽब्रह्मा । शूशुवत् । रातऽहव्यः । इत् । जातेन । जातम् । अति । सः । प्र । सर्सृते । यम्ऽयम् । युजम् । कृणुते । ब्रह्मणः । पतिः ॥ १ ॥ वीरेभिः । वीरान् । वनवत् । वनुष्यतः । गोभिः । रयिम् । पप्रथत् । बोधति । त्मना । तोकम् । च । तस्य । तनयम् । च । वर्धते । यम्ऽयम् । युजम् । कृणुते । ब्रह्मणः । पतिः ॥ २ ॥ सिन्धुः । न । क्षोदः । शिमीऽवान् । ऋघायतः । वृषाऽइव । वध्रीन् । अभि । वष्टि । ओजसा । अग्नेःऽइव । प्रऽसितिः । न । अह । वर्तवे । यम्ऽयम् । युजम् । कृणुते । ब्रह्मणः । पतिः ॥ ३ ॥ तस्मै । अर्षन्ति । दिव्याः । असश्चतः । सः । सत्वऽभिः । प्रथमः । गोषु । गच्छति । अनिभृष्टऽतविषिः । हन्ति । ओजसा । यम्ऽयम् । युजम् । कृणुते । ब्रह्मणः । पतिः ॥ ४ ॥ तस्मै । इत् । विश्वे । धुनयन्त । सिन्धवः । अच्छिद्रा । शर्म । दधिरे । पुरूणि । देवानाम् । सुम्ने । सुऽभगः । सः । एधते । यम्ऽयम् । युजम् । कृणुते । ब्रह्मणः । पतिः ॥ ५ ॥ ४ ॥

॥ २६ ॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–ब्रह्मणस्पति । छंद -जगती ॥

॥ २६ ॥ ऋजुरिच्छंसो वनवद्वनुष्यतो देवयन्निददेवयन्तमभ्यसत् ।
सुप्रावीरिद्वनवत्पृत्सु दुष्टरं यज्वेदयज्योर्वि भजाति भोजनम् ॥ १ ॥
यजस्व वीर प्र विहि मनायतो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये ।
हविष्कृणुष्व सुभगो यथाससि ब्रह्मणस्पतेरव आ वृणीमहे ॥ २ ॥
स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः ।
देवानां यः पितरमाविवासति श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम् ॥ ३ ॥
यो अस्मै हव्यैर्घृतवद्भिरविधत्प्र तं प्राचा नयति ब्रह्मणस्पतिः ।
उरुष्यतीमंहसो रक्षती रिषो३ंहोश्चिदस्मा उरुचक्रिरद्भुतः ॥ ४ ॥ ५ ॥

ऋजुः । इत् । शंसः । वनवत् । वनुष्यतः । देवऽयन् । इत् । अदेवऽयन्तं । अभि । असत् । सुप्रऽअवीः । इत् । वनवत् । पृत्ऽसु । दुस्तरं । यज्वा । इत् । अयज्योः । वि । भजाति । भोजनं ॥ १ ॥ यजस्व । वीर । प्र । विहि । मनायतः । भद्रं । मनः । कृणुष्व । वृत्रऽतूर्ये । हविः । कृणुष्व । सुऽभगः । यथा । अससि । ब्रह्मणः । पतेः । अवः । आ । वृणीमहे ॥ २ ॥ सः । इत् । जनेन । सः । विशा । सः । जन्मना । सः । पुत्रैः । वाजं । भरते । धना । नृऽभिः । देवानां । यः । पितरं । आऽविवासति । श्रद्धाऽमनाः । हविषा । ब्रह्मणः । पतिं ॥ ३ ॥ यः । अस्मै । हव्यैः । घृतवत्ऽभिः । अविधत् । प्र । तं । प्राचा । नयति । ब्रह्मणः । पतिः । उरुष्यति । ईं । अंहसः । रक्षति । रिषः । अंहोः । चित् । अस्मै । उरुऽचक्रिः । अद्भुतः ॥४॥५॥

॥ २७ ॥ ऋषि.-गृत्समदः । देवता-आदित्यः । छन्द.-त्रिष्टुप् ॥

॥२७॥ इमा गिरं आदित्येभ्यो घृतस्नूः सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि ।
शृणोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः ॥ १ ॥
इमं स्तोमं सक्रतवो मे अद्य मित्रो अर्यमा वरुणो जुषन्त ।
आदित्यासः शुचयो धारपूता अवृजिना अनवद्या अरिष्टाः ॥ २ ॥
त आदित्यास उरवो गभीरा अदब्धासो दिप्सन्तो भूर्यक्षाः ।
अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु सर्वं राजभ्यः परमा चिदन्ति ॥ ३ ॥
धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः ।
दीर्घाधियो रक्षमाणा असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि ॥ ४ ॥

इमाः । गिरः । आदित्येभ्यः । घृतऽस्नूः । सनात् । राजऽभ्यः । जुह्वा । जुहोमि । शृणोतु । मित्रः । अर्यमा । भगः । नः । तुविऽजातः । वरुणः । दक्षः । अंशः ॥ १ ॥ इमं । स्तोमं । सऽक्रतवः । मे । अद्य । मित्रः । अर्यमा । वरुणः । जुषंत । आदित्यासः । शुचयः । धारऽपूताः । अवृजिनाः । अनवद्याः । अरिष्टाः ॥ २ ॥ ते । आदित्यासः । उरवः । गभीराः । अदब्धासः । दिप्संतः । भूरिऽअक्षाः । अंतरिति । पश्यंति । वृजिना । उत । साधु । सर्वं । राजऽभ्यः । परमा । चित् । अंति ॥ ३ ॥ धारयंतः । आदित्यासः । जगत् । स्थाः । देवाः । विश्वस्य । भुवनस्य । गोपाः । दीर्घऽधियः । रक्षमाणाः । असुर्यं । ऋतऽवानः । चयमानाः । ऋणानि ॥ ४ ॥

विद्यामादित्या अवसो वो अस्य यदर्यमन्भय आ चिन्मयोभु ।
युष्माकं मित्रावरुणा प्रणीतौ परि श्वभ्रेव दुरितानि वृज्याम् ॥ ५ ॥ ६ ॥
सुगो हि वो अर्यमन्मित्र पन्था अनृक्षरो वरुण साधुरस्ति ।
तेनादित्या अधि वोचता नो यच्छता नो दुष्परिहन्तु शर्म ॥ ६ ॥
पिपर्तु नो अदिती राजपुत्राति द्वेषांस्यर्यमा सुगेभिः ।
बृहन्मित्रस्य वरुणस्य शर्मोप स्याम पुरुवीरा अरिष्टाः ॥ ७ ॥
तिस्रो भूमीर्धारयन् त्रीँरुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम् ।
ऋतेनादित्या महि वो महित्वं तदर्यमन्वरुण मित्र चारु ॥ ८ ॥
त्री रोचना दिव्या धारयन्त हिरण्ययाः शुचयो धारपूताः ।
अस्वप्नजो अनिमिषा अदब्धा उरुशंसा ऋजवे मर्त्याय ॥ ९ ॥

विद्याम । आदित्याः । अवसः । वः । अस्य । यत् । अर्यमन् । भये । आ । चित् । मयःऽभु । युष्माकं । मित्रावरुणा । प्रऽनीतौ । परि । श्वभ्राऽइव । दुःऽइतानि । वृज्यां ॥ ५ ॥ ६ ॥ सुऽगः । हि । वः । अर्यमन् । मित्र । पंथाः । अनृक्षरः । वरुण । साधुः । अस्ति । तेन । आदित्याः । अधि । वोचत । नः । यच्छत । नः । दुःऽपरिहंतु । शर्म ॥ ६ ॥ पिपर्तु । नः । अदितिः । राजऽपुत्रा । अति । द्वेषांसि । अर्यमा । सुऽगेभिः । बृहत् । मित्रस्य । वरुणस्य । शर्म । उप । स्याम । पुरुऽवीराः । अरिष्टाः ॥ ७ ॥ तिस्रः । भूमीः । धारयन् । त्रीन् । उत । द्यून् । त्रीणि । व्रता । विदथे । अंतः । एषां । ऋतेन । आदित्याः । महि । वः । महिऽत्वं । तत् । अर्यमन् । वरुण । मित्र । चारु ॥ ८ ॥ त्री । रोचना । दिव्या । धारयंत । हिरण्ययाः । शुचयः । धारऽपूताः । अस्वप्नऽजः । अनिऽमिषाः । अदब्धाः । उरुऽशंसाः । ऋजवे । मर्त्याय ॥ ९ ॥

त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ये च देवा असुर ये च मर्ताः ।
शतं नो रास्व शरदो विचक्षेऽश्यामायूंषि सुधितानि पूर्वा ॥ १० ॥ ७ ॥
न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा ।
पाक्या चिद्वसवो धीर्या चिद्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम् ॥ ११ ॥
यो राजभ्य ऋतनिभ्यो ददाश यं वर्धयन्ति पुष्टयश्च नित्याः ।
स रेवान्याति प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः ॥ १२ ॥
शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उप क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः ।
नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ ॥ १३ ॥

त्वं । विश्वेषां । वरुण । असि । राजा । ये । च । देवाः । असुर । ये । च । मर्ताः । शतं । नः । रास्व । शरदः । विऽचक्षे । अश्याम । आयूंषि । सुऽधितानि । पूर्वा ॥ १० ॥ ७ ॥ न । दक्षिणा । वि । चिकिते । न । सव्या । न । प्राचीनं । आदित्याः । न । उत । पश्चा । पाक्या । चित् । वसवः । धीर्या । चित् । युष्माऽनीतः । अभयं । ज्योतिः । अश्यां ॥ ११ ॥ यः । राजऽभ्यः । ऋतनिऽभ्यः । ददाश । यं । वर्धयंति । पुष्टयः । च । नित्याः । सः । रेवान् । याति । प्रथमः । रथेन । वसुऽदावा । विदथेषु । प्रऽशस्तः ॥ १२ ॥ शुचिः । अपः । सुऽयवसाः । अदब्धः । उप । क्षेति । वृद्धऽवयाः । सुऽवीरः । नकिः । तं । घ्नंति । अंतितः । न । दूरात् । यः । आदित्यानां । भवति । प्रऽनीतौ ॥ १३ ॥

अदि॑ते॒ मित्र॒ वरु॒णोत मृ॒ळ यद्वो॑ व॒यं च॑कृ॒मा कच्चि॒दागः॑ ।
उ॒र्व॑श्यामभ॑यं॒ ज्योति॑रिन्द्र॒ मा नो॑ दी॒र्घा अ॒भि न॑श॒न्तमि॑स्राः ॥ १४ ॥
उ॒भे अ॑स्मै पीपयतः समी॒ची दि॒वो वृ॒ष्टिं सु॒भगो॒ नाम॒ पुष्य॑न् ।
उ॒भा क्षया॑वा॒जय॑न्याति पृ॒त्सूभावर्धौ॑ भवतः सा॒धू अ॑स्मै ॥ १५ ॥
या वो॑ मा॒या अ॑भि॒द्रुहे॑ यजत्राः॒ पाशा॑ आदित्या रि॒पवे॒ विचृ॑त्ताः ।
अ॒श्वीव॒ ताँ अति॑ येषं॒ रथे॒नारि॑ष्टा उ॒रावा शर्म॑न्त्स्याम ॥ १६ ॥
माहं म॒घोनो॑ वरुण प्रि॒यस्य॑ भूरि॒दाव्न॒ आ वि॑दं॒ शून॑मा॒पेः ।
मा रा॒यो रा॑जन्त्सु॒यमा॒दव॑ स्थां बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑ ॥ १७ ॥ ८ ॥

अदि॑ते । मित्र॑ । वरु॑ण । उ॒त । मृ॒ळ । यत् । वः॒ । व॒यं । च॒कृ॒म । कत् । चि॒त् । आगः॑ । उ॒रु । अ॒श्यां॒ । अभ॑यं । ज्योतिः॑ । इं॒द्र॒ । मा । नः॒ । दी॒र्घाः । अ॒भि । न॒श॒न् । तमि॑स्राः ॥ १४ ॥ उ॒भे इति॑ । अ॒स्मै॒ । पी॒प॒य॒तः॒ । स॒मी॒ची इति॑ सं॒ऽई॒ची । दि॒वः । वृ॒ष्टिं । सु॒ऽभगः॑ । नाम॑ । पुष्य॑न् । उ॒भा । क्षया॑ । आ॒ऽज॒यन् । या॒ति॒ । पृ॒त्ऽसु । उ॒भौ । अर्धौ॑ । भ॒व॒तः॒ । सा॒धू इति॑ । अ॒स्मै॒ ॥ १५ ॥ याः । वः॒ । मा॒याः । अ॒भि॒ऽद्रुहे॑ । य॒ज॒त्राः॒ । पाशाः॑ । आ॒दि॒त्याः॒ । रि॒पवे॑ । विऽचृ॑त्ताः । अ॒श्वीऽइ॑व । तान् । अति॑ । ये॒षं॒ । रथे॑न । अरि॑ष्टाः । उ॒रौ । आ । शर्म॑न् । स्या॒म॒ ॥ १६ ॥ मा । अ॒हं । म॒घोनः॑ । व॒रु॒ण॒ । प्रि॒यस्य॑ । भू॒रि॒ऽदाव्नः॑ । आ । वि॒दं॒ । शून॑ं । आ॒पेः॒ । मा । रा॒यः । रा॒ज॒न् । सु॒ऽयमा॑त् । अव॑ । स्थां॒ । बृ॒हत् । व॒दे॒म॒ । वि॒दथे॑ । सु॒ऽवीराः॑ ॥ १७ ॥ ८ ॥

॥ २८ ॥ ऋषिः-गृत्समदः । देवता-वरुणः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ २८ ॥ इदं कवेरादित्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु मह्ना ।
अति यो मन्द्रो यजथाय देवः सुकीर्तिं भिक्षे वरुणस्य भूरेः ॥ १ ॥
तव व्रते सुभगासः स्याम स्वाध्यो वरुण तुष्टुवांसः ।
उपायन उषसां गोमतीनामग्नयो न जरमाणा अनु द्यून् ॥ २ ॥
तव स्याम पुरुवीरस्य शर्मन्नुरुशंसस्य वरुण प्रणेतः ।
यूयं नः पुत्रा अदितेरदब्धा अभि क्षमध्वं युज्याय देवाः ॥ ३ ॥
प्र सीमादित्यो असृजद्विधर्ताँ ऋतं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति ।
न श्राम्यन्ति न वि मुचन्त्येते वयो न पप्तू रघुया परिज्मन् ॥ ४ ॥

इदं । कवेः । आदित्यस्य । स्वऽराजः । विश्वानि । संति । अभि । अस्तु । मह्ना । अति । यः । मंद्रः । यजथाय । देवः । सुऽकीर्तिं । भिक्षे । वरुणस्य । भूरेः ॥ १ ॥ तव । व्रते । सुऽभगासः । स्याम । सुऽआध्यः । वरुण । तुस्तुऽवांसः । उपऽअयने । उषसां । गोऽमतीनां । अग्नयः । न । जरमाणाः । अनु । द्यून् ॥ २ ॥ तव । स्याम । पुरुऽवीरस्य । शर्मन् । उरुऽशंसस्य । वरुण । प्रनेतरिति प्रऽनेतः । यूयं । नः । पुत्राः । अदितेः । अदब्धाः । अभि । क्षमध्वं । युज्याय । देवाः ॥ ३ ॥ प्र । सीं । आदित्यः । असृजत् । विऽधर्ता । ऋतं । सिंधवः । वरुणस्य । यंति । न । श्राम्यंति । न । वि । मुचंति । एते । वयः । न । पप्तुः । रघुऽया । परिऽज्मन् ॥४॥

वि मच्छ्रथाय रशनामिवाग ऋध्याम ते वरुण खामृतस्य ।
मा तन्तुश्छेदि वयतो धियं मे मा मात्रा शार्यपसः पुर ऋतोः ॥ ५ ॥ ९ ॥
अपो सु म्यक्ष वरुण भियसं मत्सम्राळृतावोऽनु मा गृभाय ।
दामेव वत्साद्वि मुमुग्ध्यंहो नहि त्वदारे निमिषश्चनेशे ॥ ६ ॥
मा नो वधैर्वरुण ये त इष्टावेनः कृण्वन्तमसुर भ्रीणन्ति ।
मा ज्योतिषः प्रवसथानि गन्म वि षू मृधः शिश्रथो जीवसे नः ॥ ७ ॥
नमः पुरा ते वरुणोत नूनमुतापरं तुविजात ब्रवाम ।
त्वे हि कं पर्वते न श्रितान्यप्रच्युतानि दूळभ व्रतानि ॥ ८ ॥
पर ऋणा सावीरध मत्कृतानि माहं राजन्नन्यकृतेन भोजं ।
अव्युष्टा इन्नु भूयसीरुषास आ नो जीवान्वरुण तासु शाधि ॥ ९ ॥

वि । मत् । श्रथय । रशनांऽइव । आगः । ऋध्याम । ते । वरुण । खां । ऋतस्य । मा । तंतुः । छेदि । वयतः । धियं । मे । मा । मात्रा । शारि । अपसः । पुरा । ऋतोः ॥ ५ ॥ ९ ॥ अपो इति । सु । म्यक्ष । वरुण । भियसं । मत् । संऽराट् । ऋतऽवः । अनु । मा । गृभाय । दामंऽइव । वत्सात् । वि । मुमुग्धि । अंहः । नहि । त्वत् । आरे । निऽमिषः । चन । ईशे ॥ ६ ॥ मा । नः । वधैः । वरुण । ये । ते । इष्टौ । एनः । कृण्वंतं । असुर । भ्रीणंति । मा । ज्योतिषः । प्रऽवसथानि । गन्म । वि । सु । मृधः । शिश्रथः । जीवसे । नः ॥ ७ ॥ नमः । पुरा । ते । वरुण । उत । नूनं । उत । अपरं । तुविऽजात । ब्रवाम । त्वे इति । हि । कं । पर्वते । न । श्रितानि । अप्रऽच्युतानि । दुःऽदभ । व्रतानि ॥ ८ ॥ परा । ऋणा । सावीः । अध । मत्ऽकृतानि । मा । अहं । राजन् । अन्यऽकृतेन । भोजं । अविऽउष्टाः । इत् । नु । भूयसीः । उषसः । आ । नः । जीवान् । वरुण । तासु । शाधि ॥ ९ ॥

यो मे राजन्युज्यो वा सखा वा स्वप्ने भयं भीरवे मह्यमाह ।
स्तेनो वा यो दिप्सति नो वृको वा त्वं तस्माद्वरुण पाह्यस्मान् ॥ १० ॥
माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदाव्न आ विदं शूनमापेः ।
मा रायो राजन्त्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ११ ॥ १० ॥

॥ २९ ॥ ऋषिः-गृत्समदः । देवता-विश्वेदेवाः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ २९ ॥ धृतव्रता आदित्या इषिरा आरे मत्कर्त रहसूरिवागः ।
शृण्वतो वो वरुण मित्र देवा भद्रस्य विद्वाँ अवसे हुवे वः ॥ १ ॥
यूयं देवाः प्रमतिर्यूयमोजो यूयं द्वेषांसि सनुतर्युयोत ।
अभिक्षत्तारो अभि च क्षमध्वमद्या च नो मृळयतापरं च ॥ २ ॥

यः । मे । राजन् । युज्यः । वा । सखा । वा । स्वप्ने । भयं । भीरवे । मह्यं । आह । स्तेनः । वा । यः । दिप्सति । नः । वृकः । वा । त्वं । तस्मात् । वरुण । पाहि । अस्मान् ॥ १० ॥ मा । अहं । मघोनः । वरुण । प्रियस्य । भूरिऽदाव्नः । आ । विदं । शूनं । आपेः । मा । रायः । राजन् । सुऽयमात् । अव । स्थां । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ११ ॥ १० ॥

धृतऽव्रताः । आदित्याः । इषिराः । आरे । मत् । कर्त । रहसूःऽइव । आगः । शृण्वतः । वः । वरुण । मित्र । देवाः । भद्रस्य । विद्वान् । अवसे । हुवे । वः ॥ १ ॥ यूयं । देवाः । प्रऽमतिः । यूयं । ओजः । यूयं । द्वेषांसि । सनुतः । युयोत । अभिऽक्षत्तारः । अभि । च । क्षमध्वं । अद्य । च । नः । मृळयत । अपरं । च ॥ २ ॥

किमू नु वः कृणवामापरेण किं सनेन वसव आप्येन ।
यूयं नो मित्रावरुणादिते च स्वस्तिमिन्द्रामरुतो दधात ॥ ३ ॥
हये देवा यूयमिदापयः स्थ ते मृळत नाधमानाय मह्यम् ।
मा वो रथो मध्यमवाळृते भून्मा युष्मावत्स्वापिषु श्रमिष्म ॥ ४ ॥
प्र व एको मिमय भूर्यागो यन्मा पितेव कितवं शशास ।
आरे पाशा आरे अघानि देवा मा माधि पुत्रे विमिव ग्रभीष्ट ॥ ५ ॥
अर्वाञ्चो अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् ।
त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्तादवपदो यजत्राः ॥ ६ ॥
माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदाव्न आ विदं शूनमापेः ।
मा रायो राजन्त्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ७ ॥ ११ ॥

किं । ऊं इति । नु । वः । कृणवाम । अपरेण । किं । सनेन । वसवः । आप्येन । यूयं । नः । मित्रावरुणा । अदिते । च । स्वस्ति । इंद्रामरुतः । दधात ॥ ३ ॥ हये । देवाः । यूयं । इत् । आपयः । स्थ । ते । मृळत । नाधमानाय । मह्यं । मा । वः । रथः । मध्यमऽवाट् । ऋते । भूत् । मा । युष्मावत्ऽसु । आपिषु । श्रमिष्म ॥ ४ ॥ प्र । वः । एकः । मिमय । भूरि । आगः । यत् । मा । पिताऽइव । कितवं । शशास । आरे । पाशाः । आरे । अघानि । देवाः । मा । मा । अधि । पुत्रे । विंऽइव । ग्रभीष्ट ॥ ५ ॥ अर्वाञ्चः । अद्य । भवत । यजत्राः । आ । वः । हार्दि । भयमानः । व्ययेयं । त्राध्वं । नः । देवाः । निऽजुरः । वृकस्य । त्राध्वं । कर्तात् । अवऽपदः । यजत्राः ॥ ६ ॥ मा । अहं । मघोनः । वरुण । प्रियस्य । भूरिऽदाव्नः । आ । विदं । शूनं । आपेः । मा । रायः । राजन् । सुऽयमात् । अवं । स्थां । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ७ ॥ ११ ॥

॥ ३० ॥ ऋषिः—गृत्समदः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ३० ॥ ऋतं देवाय कृण्वते-सवित्र इन्द्रायाहिघ्ने न रमन्त आपः ।
अहरहर्यात्यक्तुरपां कियात्या प्रथमः सर्ग आसाम् ॥ १ ॥
यो वृत्राय सिनमत्राभरिष्यत्प्र तं जनित्री विदुष उवाच ।
पथो रदन्तीरनु जोषमस्मै दिवेदिवे धुनयो यन्त्यर्थम् ॥ २ ॥
ऊर्ध्वो ह्यस्थादध्यन्तरिक्षेऽधा वृत्राय प्र वधं जभार ।
मिहं वसान उप हीमदुद्रोत्तिग्मायुधो अजयच्छत्रुमिन्द्रः ॥ ३ ॥
बृहस्पते तपुषाश्नेव विध्य वृकद्वरसो असुरस्य वीरान् ।
यथा जघन्थ धृषता पुरा चिदेवा जहि शत्रुमस्माकमिन्द्र ॥ ४ ॥

ऋतं । देवाय । कृण्वते । सवित्रे । इंद्राय । अहिऽघ्ने । न । रमंते । आपः । अहःऽअहः । याति । अक्तुः । अपां । कियंति । आ । प्रथमः । सर्गः । आसां ॥ १ ॥ यः । वृत्राय । सिनं । अत्र । अभरिष्यत् । प्र । तं । जनित्री । विदुषे । उवाच । पथः । रदंतीः । अनु । जोषं । अस्मै । दिवेऽदिवे । धुनयः । यंति । अर्थं ॥ २ ॥ ऊर्ध्वः । हि । अस्थात् । अधि । अंतरिक्षे । अध । वृत्राय । प्र । वधं । जभार । मिहं । वसानः । उप । हि । ईं । अदुद्रोत् । तिग्मऽआयुधः । अजयत् । शत्रुं । इंद्रः ॥ ३ ॥ बृहस्पते । तपुषा । अश्नाऽइव । विध्य । वृकऽद्वरसः । असुरस्य । वीरान् । यथा । जघंथ । धृषता । पुरा । चित् । एव । जहि । शत्रुं । अस्माकं । इंद्र ॥ ४ ॥

अवं क्षिप दिवो अश्मानमुच्चा येन शत्रुं मन्दसानो निजूर्वाः ।
तोकस्य सातौ तनयस्य भूरेरस्माँ अर्धं कृणुतादिन्द्र गोनाम् ॥ ५ ॥ १२ ॥
प्र हि क्रतुं वृहथो यं वनुथो रध्रस्य स्थो यजमानस्य चोदौ ।
इन्द्रासोमा युवमस्माँ अविष्टमस्मिन्भयस्थे कृणुतमु लोकम् ॥ ६ ॥
न मा तमन्न श्रमन्नोत तन्द्रन्न वोचाम मा सुनोतेति सोमम् ।
यो मे पृणाद्यो ददद्यो निबोधाद्यो मा सुन्वन्तमुप गोभिरायत् ॥ ७ ॥
सरस्वति त्वमस्माँ अविड्ढि मरुत्वती धृषती जेषि शत्रून् ।
त्यं चिच्छर्धन्तं तविषीयमाणमिन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम् ॥ ८ ॥

अवं । क्षिप । दिवः । अश्मानं । उच्चा । येन । शत्रुं । मंदसानः । निऽजूर्वाः । तोकस्य । सातौ । तनयस्य । भूरेः । अस्मान् । अर्धं । कृणुतात् । इंद्र । गोनां ॥ ५ ॥ १२ ॥ प्र । हि । क्रतुं । वृहथः । यं । वनुथः । रध्रस्य । स्थः । यजमानस्य । चोदौ । इंद्रासोमा । युवं । अस्मान् । अविष्टं । अस्मिन् । भयऽस्थे । कृणुतं । ऊं इति । लोकं ॥ ६ ॥ न । मा । तमत् । न । श्रमत् । न । उत । तंद्रत् । न । वोचाम । मा । सुनोत । इति । सोमं । यः । मे । पृणात् । यः । ददत् । यः । निऽबोधात् । यः । मा । सुन्वंतं । उप । गोभिः । आ । अयत् ॥ ७ ॥ सरस्वति । त्वं । अस्मान् । अविड्ढि । मरुत्वती । धृषती । जेषि । शत्रून् । त्यं । चित् । शर्धंतं । तविषीऽयमाणं । इंद्रः । हंति । वृषभं । शंडिकानां ॥ ८ ॥

यो नः सनुत्य उत वा जिघत्नुरभिख्याय तं तिगितेन विध्य ।
बृहस्पत आयुधैर्जेषि शत्रून्द्रुहे रीषन्तं परि धेहि राजन् ॥ ९ ॥
अस्माकेभिः सत्वभिः शूर शूरैर्वीर्या कृधि यानि ते कर्त्वानि ।
ज्योगभूवन्ननुधूपितासो हत्वी तेषामा भरा नो वसूनि ॥ १० ॥
तं वः शर्धं मारुतं सुम्नयुर्गिरोप ब्रुवे नमसा दैव्यं जनम् ।
यथा रयिं सर्ववीरं नशामहा अपत्यसाचं श्रुत्यं दिवेदिवे ॥ ११ ॥ १३ ॥

॥ ३१ ॥ ऋषि-गृत्समदः । देवता-विश्वेदेवा । छन्द-जगती ॥

॥३१॥ अस्माकं मित्रावरुणावतं रथमादित्यै रुद्रैर्वसुभिः सचाभुवा ।
प्र यद्वयो न पप्तन्वस्मनस्परि श्रवस्यवो हृषीवन्तो वनर्षदः ॥ १ ॥

यः । नः । सनुत्यः । उत । वा । जिघत्नुः । अभिऽख्याय । तं । तिगितेन । विध्य ।
बृहस्पते । आयुधैः । जेषि । शत्रून् । द्रुहे । रिषन्तं । परि । धेहि । राजन् ॥ ९ ॥
अस्माकेभिः । सत्वऽभिः । शूर । शूरैः । वीर्या । कृधि । यानि । ते । कर्त्वानि ।
ज्योक् । अभूवन् । अनुऽधूपितासः । हत्वी । तेषां । आ । भर । नः । वसूनि ॥१०॥
तं । वः । शर्धं । मारुतं । सुम्नऽयुः । गिरा । उप । ब्रुवे । नमसा । दैव्यं । जनं ।
यथा । रयिं । सर्वऽवीरं । नशामहै । अपत्यऽसाचं । श्रुत्यं । दिवेऽदिवे ॥११॥१३॥
अस्माकं । मित्रावरुणा । अवतं । रथं । आदित्यैः । रुद्रैः । वसुऽभिः ।
सचाऽभुवा । प्र । यत् । वयः । न । पप्तन् । वस्मनः । परि । श्रवस्यवः । हृषीऽवन्तः ।
वनऽसदः ॥ १ ॥

अध स्मा न उदवता सजोषसो रथं देवासो अभि विक्षु वाजयुम् ।
यदाशवः पद्याभिस्तित्रतो रजः पृथिव्याः सानौ जङ्घनन्त पाणिभिः ॥ २ ॥
उत स्य न इन्द्रो विश्वचर्षणिर्दिवः शर्धेन मारुतेन सुक्रतुः ।
अनु नु स्थात्यवृकाभिरूतिभी रथं महे सनये वाजसातये ॥ ३ ॥
उत स्य देवो भुवनस्य सक्षणिस्त्वष्टा ग्नाभिः सजोषा जूजुवद्रथम् ।
इळा भगो बृहद्दिवोत रोदसी पूषा पुरंधिरश्विनावधा पती ॥ ४ ॥
उत त्ये देवी सुभगे मिथूदृशोषासानक्ता जगतामपीजुवा ।
स्तुषे यद्वां पृथिवि नव्यसा वचः स्थातुश्च वयस्त्रिवया उपस्तिरे ॥ ५ ॥

अर्ध । स्म । नः । उत् । अवत । सऽजोषसः । रथं । देवासः । अभि । विक्षु । वाजऽयुं । यत् । आशवः । पद्याभिः । तित्रतः । रजः । पृथिव्याः । सानौ । जंघनंत । पाणिऽभिः ॥ २ ॥ उत । स्यः । नः । इंद्रः । विश्वऽचर्षणिः । दिवः । शर्धेन । मारुतेन । सुऽक्रतुः । अनु । नु । स्थाति । अवृकाभिः । ऊतिऽभिः । रथं । महे । सनये । वाजऽसातये ॥ ३ ॥ उत । स्यः । देवः । भुवनस्य । सक्षणिः । त्वष्टा । ग्नाभिः । सऽजोषाः । जूजुवत् । रथं । इळा । भगः । बृहत्ऽदिवा । उत । रोदसी इति । पूषा । पुरंऽधिः । अश्विनौ । अध । पती इति ॥ ४ ॥ उत । त्ये इति । देवी इति । सुभगे इति सुऽभगे । मिथुऽदृशा । उषसानक्ता । जगता । अपिऽजुवा । स्तुषे । यत् । वां । पृथिवि । नव्यसा । वचः । स्थातुः । च । वयः । त्रिऽवयाः । उपऽस्तिरे ॥ ५ ॥

उत वः शंसमुशिजामिव श्मस्यहिर्बुध्न्योऽज एकपादुत ।
त्रित ऋभुक्षाः सविता चनो दधेऽपां नपादाशुहेमा धिया शमि ॥ ६ ॥
एता वो वश्म्युद्यता यजत्रा अतक्षन्नायवो नव्यसे सम् ।
श्रवस्यवो वाजं चकानाः सप्तिर्न रथ्यो अह धीतिमश्याः ॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ ३२ ॥ ऋषि –गृत्समदः । देवता–द्यावापृथिव्यौ । छन्द –जगती ॥

॥३२॥ अस्य मे द्यावापृथिवी ऋतायतो भूतमवित्री वचसः सिषासतः ।
ययोरायुः प्रतरं ते इदं पुर उपस्तुते वसूयुर्वां महो दधे ॥ १ ॥
मा नो गुह्या रिप आयोरहन्दभन्मा न आभ्यो रीरधो दुच्छुनाभ्यः ।
मा नो वि यौः सख्या विद्धि तस्य नः सुम्नायता मनसा तत्त्वेमहे ॥ २ ॥

उत । वः । शंसं । उशिजांऽइव । श्मसि । अहिः । बुध्न्यः । अजः । एकऽपात् । उत । त्रितः । ऋभुक्षाः । सविता । चनः । दधे । अपां । नपात् । आशुऽहेमा । धिया । शमि ॥ ६ ॥ एता । वः । वश्मि । उत्ऽयता । यजत्राः । अतक्षन् । आयवः । नव्यसे । सं । श्रवस्यवः । वाजं । चकानाः । सप्तिः । न । रथ्यः । अह । धीतिं । अश्याः ॥ ७ ॥ १४ ॥

अस्य । मे । द्यावापृथिवी इति । ऋतऽयतः । भूतं । अवित्री इति । वचसः । सिसासतः । ययोः । आयुः । प्रऽतरं । ते इति । इदं । पुरः । उपस्तुते इत्युपऽस्तुते । वसुऽयुः । वा । महः । दधे ॥ १ ॥ मा । नः । गुह्याः । रिपः । आयोः । अहन् । दभन् । मा । नः । आभ्यः । रीरधः । दुच्छुनाभ्यः । मा । नः । वि । यौः । सख्या । विद्धि । तस्य । नः । सुम्नऽयता । मनसा । तत् । त्वा । ईमहे ॥ २ ॥

अहेळता मनसा श्रुष्टिमा वह दुहानां धेनुं पिप्युषीमसश्चतम् ।
पर्याभिराशुं वचसा च वाजिनं त्वां हिनोमि पुरुहूत विश्वहा ॥ ३ ॥
राकामहं सुहवां सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना ।
सीव्यत्वपः सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥ ४ ॥
यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि ।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषं सुभगे रराणा ॥ ५ ॥
सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा ।
जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥ ६ ॥
या सुबाहुः स्वङ्गुरिः सुषूमा बहुसूवरी ।
तस्यै विश्पत्न्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन ॥ ७ ॥

अहेळता । मनसा । श्रुष्टिं । आ । वह । दुहानाम् । धेनुम् । पिप्युषीम् । असश्चतम् ।
पर्ऽभिः । आशुम् । वचसा । च । वाजिनम् । त्वाम् । हिनोमि । पुरुऽहूत । विश्वहा ॥ ३ ॥
राकाम् । अहम् । सुऽहवाम् । सुऽस्तुती । हुवे । शृणोतु । नः । सुऽभगा । बोधतु । त्मना ।
सीव्यतु । अपः । सूच्या । अच्छिद्यमानया । ददातु । वीरम् । शतऽदायम् । उक्थ्यम् ॥ ४ ॥
याः । ते । राके । सुऽमतयः । सुऽपेशसः । याभिः । ददासि । दाशुषे । वसूनि ।
ताभिः । नः । अद्य । सुऽमनाः । उपऽआगहि । सहस्रऽपोषम् । सुऽभगे । रराणा ॥ ५ ॥
सिनीवालि । पृथुऽस्तुके । या । देवानाम् । असि । स्वसा । जुषस्व । हव्यम् । आऽहुतम् ।
प्रऽजाम् । देवि । दिदिड्ढि । नः ॥ ६ ॥ या । सुऽबाहुः । सुऽअङ्गुरिः । सुऽसूमा ।
बहुऽसूवरी । तस्यै । विश्पत्न्यै । हविः । सिनीवाल्यै । जुहोतन ॥ ७ ॥

या गुङ्गूर्या सिनीवाली या राका या सरस्वती ।
इन्द्राणीमह्व ऊतये वरुणानीं स्वस्तये ॥ ८ ॥ १९ ॥ ३ ॥

॥ चतुर्थोऽनुवाकः ॥

॥ ३३ ॥ ऋषिः-गृत्समद । देवता-रुद्र । छन्द-त्रिष्टुप ॥

॥३३॥ आ ते पितर्मरुतां सुम्नमेतु मा नः सूर्यस्य सन्दृशो युयोथाः ।
अभि नो वीरो अर्वति क्षमेत प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः ॥ १ ॥
त्वादत्तेभी रुद्र शन्तमेभिः शतं हिमा अशीय भेषजेभिः ।
व्यस्मद्द्वेषो वितरं व्यंहो व्यमीवाश्चातयस्वा विषूचीः ॥ २ ॥
श्रेष्ठो जातस्य रुद्र श्रियासि तवस्तमस्तवसां वज्रबाहो ।
पर्षि णः पारमंहसः स्वस्ति विश्वा अभीती रपसो युयोधि ॥ ३ ॥

या । गुंगूः । या । सिनीवाली । या । राका । या । सरस्वती । इंद्राणीं । अह्वे । ऊतये । वरुणानीं । स्वस्तये ॥ ८ ॥ १९ ॥ ३ ॥

आ । ते । पितः । मरुतां । सुम्नं । एतु । मा । नः । सूर्यस्य । संऽदृशः । युयोथाः । अभि । नः । वीरः । अर्वति । क्षमेत । प्र । जायेमहि । रुद्र । प्रऽजाभिः ॥ १ ॥ त्वाऽदत्तेभिः । रुद्र । शंऽतमेभिः । शतं । हिमाः । अशीय । भेषजेभिः । वि । अस्मत् । द्वेषः । विऽतरं । वि । अंहः । वि । अमीवाः । चातयस्व । विषूचीः ॥ २ ॥ श्रेष्ठः । जातस्य । रुद्र । श्रिया । असि । तवःऽतमः । तवसां । वज्रबाहो इति वज्रऽबाहो । पर्षि । नः । पारं । अंहसः । स्वस्ति । विश्वाः । अभिऽइतीः । रपसः । युयोधि ॥ ३ ॥

मा त्वा रुद्र चुक्रुधामा नमोभिर्मा दुष्टुती वृषभ मा सहूती ।
उन्नो वीराँ अर्पय भेषजेभिर्भिषक्तमं त्वा भिषजां शृणोमि ॥ ४ ॥
हवीमभिर्हवते यो हविर्भिरव स्तोमेभी रुद्रं दिषीय ।
ऋदूदरः सुहवो मा नो अस्यै बभ्रुः सुशिप्रो रीरधन्मनायै ॥ ५ ॥ १६ ॥
उन्मा ममन्द वृषभो मरुत्वान्त्वक्षीयसा वयसा नाधमानम् ।
घृणीव छायामरपा अशीया विवासेयं रुद्रस्य सुम्नं ॥ ६ ॥
क्व१स्य ते रुद्र मृळयाकुर्हस्तो यो अस्ति भेषजो जलाषः ।
अपभर्ता रपसो दैव्यस्याभी नु मा वृषभ चक्षमीथाः ॥ ७ ॥

मा । त्वा । रुद्र । चुक्रुधाम । नमःऽभिः । मा । दुःऽस्तुती । वृषभ । मा । सऽहूती
उत् । नः । वीरान् । अर्पय । भेषजेभिः । भिषक्ऽतमं । त्वा । भिषजां । शृणोमि ॥ ४ ॥
हवीमऽभिः । हवते । यः । हविःऽभिः । अव । स्तोमेभिः । रुद्रं । दिषीय । ऋदूदरः
सुऽहवः । मा । नः । अस्यै । बभ्रुः । सुऽशिप्रः । रीरधत् । मनायै ॥ ५ ॥ १६ ॥
उत् । मा । ममंद । वृषभः । मरुत्वान् । त्वक्षीयसा । वयसा । नाधमानं । घृणिऽइव
छायां । अरपाः । अशीय । आ । विवासेयं । रुद्रस्य । सुम्नं ॥ ६ ॥ क्व । स्यः । ते ।
रुद्र । मृळयाकुः । हस्तः । यः । अस्ति । भेषजः । जलाषः । अपऽभर्ता । रपसः ।
दैव्यस्य । अभि । नु । मा । वृषभ । चक्षमीथाः ॥ ७ ॥

प्र ब॒भ्रवे॑ वृष॒भाय॑ श्वि॒तीचे॑ म॒हो म॒हीं सु॑ष्टु॒तिमी॑रयामि ।
न॒म॒स्या क॑ल्मली॒किनं॒ नमो॑भिर्गृणी॒मसि॑ त्वे॒षं रु॒द्रस्य॒ नाम॑ ॥ ८ ॥
स्थि॒रेभि॒रङ्गैः॑ पुरु॒रूप॑ उ॒ग्रो ब॒भ्रुः शु॒क्रेभिः॑ पिपिशे॒ हिर॑ण्यैः ।
ईशा॑नाद॒स्य भुव॑नस्य॒ भूरे॒र्न वा उ॑ योषद्रु॒द्राद॑सु॒र्य॑म् ॥ ९ ॥
अर्ह॑न्बिभर्षि॒ साय॑कानि॒ धन्वार्ह॑न्नि॒ष्कं य॑ज॒तं वि॒श्वरू॑पम् ।
अर्ह॑न्नि॒दं द॑यसे॒ विश्व॒मभ्व॒ं न वा ओजी॑यो रुद्र॒ त्वद॑स्ति ॥ १० ॥ १७ ॥
स्तु॒हि श्रु॒तं ग॑र्त॒सदं॒ युवा॑नं मृ॒गं न भी॒मम॑ुपह॒त्नुमु॒ग्रम् ।
मृ॒ळा ज॑रि॒त्रे रु॑द्र॒ स्तवा॑नो॒ऽन्यं ते॑ अ॒स्मन्नि व॑पन्तु॒ सेनाः॑ ॥ ११ ॥

प्र । ब॒भ्रवे॑ । वृ॒ष॒भाय॑ । श्वि॒तीचे॑ । म॒हः । म॒हीम् । सु॒ऽस्तु॒तिम् । ई॒र॒या॒मि॒ । न॒म॒स्य । क॒ल्म॒ली॒किन॑म् । नमः॑ऽभिः । गृ॒णी॒मसि॑ । त्वे॒षम् । रु॒द्रस्य॑ । नाम॑ ॥ ८ ॥ स्थि॒रेभिः॑ । अङ्गैः॑ । पु॒रु॒ऽरूपः॑ । उ॒ग्रः । ब॒भ्रुः । शु॒क्रेभिः॑ । पि॒पि॒शे॒ । हिर॑ण्यैः । ईशा॑नात् । अ॒स्य । भुव॑नस्य । भूरेः॑ । न । वै । ऊं इति॑ । यो॒ष॒त् । रु॒द्रात् । अ॒सु॒र्य॑म् ॥ ९ ॥ अर्ह॑न् । बि॒भ॒र्षि॒ । साय॑कानि । धन्व॑ । अर्ह॑न् । नि॒ष्कम् । य॒ज॒तम् । वि॒श्वऽरू॑पम् । अर्ह॑न् । इ॒दम् । द॒य॒से॒ । विश्व॑म् । अभ्व॑म् । न । वै । ओजी॑यः । रु॒द्र॒ । त्वत् । अ॒स्ति॒ ॥ १० ॥ १७ ॥ स्तु॒हि । श्रु॒तम् । ग॒र्त॒ऽसद॑म् । युवा॑नम् । मृ॒गम् । न । भी॒मम् । उ॒प॒ऽह॒त्नुम् । उ॒ग्रम् । मृ॒ळ । ज॒रि॒त्रे । रु॒द्र॒ । स्तवा॑नः । अ॒न्यम् । ते॒ । अ॒स्मत् । नि । व॒प॒न्तु॒ । सेनाः॑ ॥ ११ ॥

कुमारश्चित्पितरं वन्दमानं प्रति नानाम रुद्रोपयन्तम् ।
भूरेर्दातारं सत्पतिं गृणीषे स्तुतस्त्वं भेषजा रास्यस्मे ॥ १२ ॥
या वो भेषजा मरुतः शुचीनि या शन्तमा वृषणो या मयोभु ।
यानि मनुरवृणीता पिता नस्ता शं च योश्च रुद्रस्य वश्मि ॥ १३ ॥
परि णो हेती रुद्रस्य वृज्याः परि त्वेषस्य दुर्मतिर्मही गात् ।
अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृळ ॥ १४ ॥
एवा बभ्रो वृषभ चेकितान यथा देव न हृणीषे न हंसि ।
हवनश्रुन्नो रुद्रेह बोधि बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १५ ॥ १८ ॥

कुमारः । चित् । पितरं । वंदमानं । प्रति । ननाम । रुद्र । उपऽयंतं । भूरेः । दातारं । सत्ऽपतिं । गृणीषे । स्तुतः । त्वं । भेषजा । रासि । अस्मे इति ॥ १२ ॥ या । वः । भेषजा । मरुतः । शुचीनि । या । शंऽतमा । वृषणः । या । मयःऽभु । यानि । मनुः । अवृणीत । पिता । नः । ता । शं । च । योः । च । रुद्रस्य । वश्मि ॥ १३ ॥ परि । नः । हेतिः । रुद्रस्य । वृज्याः । परि । त्वेषस्य । दुःऽमतिः । मही । गात् । अव । स्थिरा । मघवत्ऽभ्यः । तनुष्व । मीढ्वः । तोकाय । तनयाय । मृळ ॥ १४ ॥ एव । बभ्रो इति । वृषभ । चेकितान । यथा । देव । न । हृणीषे । न । हंसि । हवनऽश्रुत् । नः । रुद्र । इह । बोधि । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ १५ ॥ १८ ॥

॥ ३४ ॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–मरुत । छन्द–जगती ॥

॥३४॥ धारावरा मरुतो धृष्ण्वोजसो मृगा न भीमास्तविषीभिरर्चिनः ।
अग्नयो न शुशुचाना ऋजीषिणो भृमिं धमन्तो अप गा अवृण्वत ॥ १ ॥
द्यावो न स्तृभिश्चितयन्त खादिनो व्यश्रिया न द्युतयन्त वृष्टयः ।
रुद्रो यद्वो मरुतो रुक्मवक्षसो वृषाजनि पृश्न्याः शुक्र ऊधनि ॥ २ ॥
उक्षन्ते अश्वाँ अत्याँ इवाजिषु नदस्य कर्णैस्तुरयन्त आशुभिः ।
हिरण्यशिप्रा मरुतो दविध्वतः पृक्षं याथ पृषतीभिः समन्यवः ॥ ३ ॥
पृक्षे ता विश्वा भुवना ववक्षिरे मित्राय वा सदमा जीरदानवः ।
पृषदश्वासो अनवभ्रराधस ऋजिप्यासो न वयुनेषु धूर्षदः ॥ ४ ॥

धारावराः । मरुतः । धृष्णुऽओजसः । मृगाः । न । भीमाः । तविषीभिः । अर्चिनः । अग्नयः । न । शुशुचानाः । ऋजीषिणः । भृमिं । धमन्तः । अप । गाः । अवृण्वत ॥ १ ॥ द्यावः । न । स्तृऽभिः । चितयन्त । खादिनः । वि । अभ्रियाः । न । द्युतयन्त । वृष्टयः । रुद्रः । यत् । वः । मरुतः । रुक्मऽवक्षसः । वृषा । अजनि । पृश्न्याः । शुक्रे । ऊधनि ॥ २ ॥ उक्षन्ते । अश्वान् । अत्यान्ऽइव । आजिषु । नदस्य । कर्णैः । तुरयन्ते । आशुऽभिः । हिरण्यऽशिप्राः । मरुतः । दविध्वतः । पृक्षं । याथ । पृषतीभिः । सऽमन्यवः ॥ ३ ॥ पृक्षे । ता । विश्वा । भुवना । ववक्षिरे । मित्राय । वा । सदं । आ । जीरऽदानवः । पृषत्ऽअश्वासः । अनवभ्रऽराधसः । ऋजिप्यासः । न । वयुनेषु । धूःऽसदः ॥ ४ ॥

इन्धन्वभिर्धेनुभी रप्शदूधभिरध्वस्मभिः पथिभिर्भ्राजदृष्टयः ।
आ हंसासो न स्वसराणि गन्तन मधोर्मदाय मरुतः समन्यवः ॥५॥१९॥
आ नो ब्रह्माणि मरुतः समन्यवो नरां न शंसः सवनानि गन्तन ।
अश्वामिव पिप्यत धेनुमूधनि कर्ता धियं जरित्रे वाजपेशसम् ॥ ६ ॥
तं नो दात मरुतो वाजिनं रथ आपानं ब्रह्म चितयद्दिवेदिवे ।
इषं स्तोतृभ्यो वृजनेषु कारवे सनिं मेधामरिष्टं दुष्टरं सहः ॥ ७ ॥
यद्युञ्जते मरुतो रुक्मवक्षसोऽश्वान्रथेषु भग आ सुदानवः ।
धेनुर्न शिश्वे स्वसरेषु पिन्वते जनाय रातहविषे महीमिषम् ॥ ८ ॥
यो नो मरुतो वृकताति मर्त्यो रिपुर्दधे वसवो रक्षता रिषः ।
वर्तयत तपुषा चक्रियाभि तमव रुद्रा अशसो हन्तना वधः ॥ ९ ॥

इन्धन्वऽभिः । धेनुऽभिः । रप्शदूधऽभिः । अध्वस्मऽभिः । पथिऽभिः । भ्राजत्ऽऋष्टयः । आ । हंसासः । न । स्वसराणि । गंतन । मधोः । मदाय । मरुतः । सऽमन्यवः ॥ ५ ॥ १९ ॥ आ । नः । ब्रह्माणि । मरुतः । सऽमन्यवः । नरां । न । शंसः । सवनानि । गंतन । अश्वांऽइव । पिप्यत । धेनुं । ऊधनि । कर्ता । धियं । जरित्रे । वाजऽपेशसं ॥ ६ ॥ तं । नः । दात । मरुतः । वाजिनं । रथे । आपानं । ब्रह्म । चितयत् । दिवेऽदिवे । इषं । स्तोतृऽभ्यः । वृजनेषु । कारवे । सनिं । मेधां । अरिष्टं । दुस्तरं । सहः ॥ ७ ॥ यत् । युंजते । मरुतः । रुक्मऽवक्षसः । अश्वान् । रथेषु । भगे । आ । सुऽदानवः । धेनुः । न । शिश्वे । स्वसरेषु । पिन्वते । जनाय । रातऽहविषे । महीं । इषं ॥ ८ ॥ यः । नः । मरुतः । वृकऽताति । मर्त्यः । रिपुः । दधे । वसवः । रक्षत । रिषः । वर्तयत । तपुषा । चक्रिया । अभि । तं । अव । रुद्राः । अशसः । हंतन । वधरिति ॥ ९ ॥

चित्रं तद्वो॑ मरुतो॒ याम॑ चेकिते॒ पृश्न्या॒ यदूध॒रप्या॒पयो॑ दु॒हुः ।
यद्वा॑ नि॒दे नव॑मानस्य रुद्रियास्त्रि॒तं जरा॑य जुर॒ताम॑दाभ्याः ॥ १० ॥ २० ॥
तान्वो॑ म॒हो म॒रुत॑ एव॒याव्नो॒ विष्णो॑रे॒षस्य॑ प्रभृ॒थे ह॑वामहे ।
हिर॑ण्यवर्णान्ककु॒हान्य॒तस्रु॑चो ब्रह्म॒ण्यन्तः॒ शंस्यं॒ राध॑ ईमहे ॥ ११ ॥
ते दश॑ग्वाः प्रथ॒मा य॒ज्ञमू॑हिरे॒ ते नो॑ हिन्वन्तू॒षसो॒ व्यु॑ष्टिषु ।
उ॒षा न रा॒मीर॑रु॒णैरपो॑र्णुते म॒हो ज्योति॑षा शुच॒ता गोअ॑र्णसा ॥ १२ ॥
ते क्षो॒णीभि॑ररु॒णेभि॒र्नाञ्जिभी॑ रु॒द्रा ऋ॒तस्य॒ सद॑नेषु वावृधुः ।
नि॒मेघ॑माना॒ अत्ये॑न॒ पाज॑सा सुश्च॒न्द्रं वर्णं॑ दधिरे सु॒पेश॑सम् ॥ १३ ॥
ताँ इ॑या॒नो महि॒ वरू॑थमू॒तय॒ उप॒ घेदे॒ना नम॑सा गृणीमसि ।
त्रि॒तो न यान्पञ्च॒ होतॄ॑न॒भिष्ट॑य आव॒वर्त॒दव॑राञ्च॒क्रिया॒वसे ॥ १४ ॥

चि॒त्रम् । तत् । वः॒ । म॒रु॒तः॒ । याम॑ । चे॒कि॒ते॒ । पृश्न्याः॑ । यत् । ऊधः॑ । अपि॑ । आ॒पयः॑ । दु॒हुः । यत् । वा॒ । नि॒दे । नव॑मानस्य । रु॒द्रि॒याः॒ । त्रि॒तम् । जरा॑य । जु॒र॒ता । अ॒दा॒भ्याः॒ ॥ १० ॥ २० ॥ तान् । वः॒ । म॒हः । म॒रुतः॑ । ए॒व॒ऽयाव्नः॑ । विष्णोः॑ । ए॒षस्य॑ । प्र॒ऽभृ॒थे । ह॒वा॒म॒हे॒ । हिर॑ण्यऽवर्णान् । क॒कु॒हान् । य॒तऽस्रु॑चः । ब्र॒ह्म॒ण्यन्तः॑ । शंस्य॑म् । राधः॑ । ई॒म॒हे॒ ॥ ११ ॥ ते । दश॑ऽग्वाः । प्र॒थ॒माः । य॒ज्ञम् । ऊ॒हि॒रे॒ । ते । नः॒ । हि॒न्व॒न्तु॒ । उ॒षसः॑ । विऽउ॑ष्टिषु । उ॒षाः । न । रा॒मीः । अ॒रु॒णैः । अप॑ । ऊ॒र्णु॒ते॒ । म॒हः । ज्योति॑षा । शु॒च॒ता । गोऽअ॑र्णसा ॥ १२ ॥ ते । क्षो॒णीभिः॑ । अ॒रु॒णेभिः॑ । न । अ॒ञ्जिऽभिः॑ । रु॒द्राः । ऋ॒तस्य॑ । सद॑नेषु । व॒वृ॒धुः॒ । नि॒ऽमेघ॑मानाः । अत्ये॑न । पाज॑सा । सु॒ऽच॒न्द्रम् । वर्ण॑म् । द॒धि॒रे॒ । सु॒ऽपेश॑सम् ॥ १३ ॥ तान् । इ॒या॒नः । महि॑ । वरू॑थम् । ऊ॒तये॑ । उप॑ । घ॒ । इत् । ए॒ना । नम॑सा । गृ॒णी॒म॒सि॒ । त्रि॒तः । न । यान् । पञ्च॑ । होतॄ॑न् । अ॒भिष्ट॑ये । आ॒ऽव॒वर्त॑त् । अव॑रान् । च॒क्रिया॑ । अव॑से ॥ १४ ॥

यथा रुध्रं पारयथात्यंहो यथा निदो मुञ्चथ वन्दितारम् ।

अर्वाची सा मरुतो या वं ऊतिरो षु वाश्रेव सुमतिर्जिगातु ॥ १९ ॥ २१ ॥

॥ ३५ ॥ ऋषि -गृत्समद । देवता-अपान्नपात् । छन्द -त्रिष्टुप् ॥

॥ ३५ ॥ उपेमसृक्षि वाजयुर्वचस्यां चनो दधीत नाद्यो गिरो मे ।

अपां नपादाशुहेमा कुवित्स सुपेशसस्करति जोषिषद्धि ॥ १ ॥

इमं स्वस्मै हृद आ सुतष्टं मन्त्रं वोचेम कुविदस्य वेदत् ।

अपां नपादसुर्यस्य मह्ना विश्वान्यर्यो भुवना जजान ॥ २ ॥

समन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति ।

तमू शुचिं शुचयो दीदिवांसमपां नपातं परि तस्थुरापः ॥ ३ ॥

यथा । रुध्रं । पारयथ । अति । अंहः । यथा । निदः । मुंचथ । वंदितारं । अर्वाची । सा । मरुतः । या । वः । ऊतिः । ओ इति । सु । वाश्राऽइव । सुऽमतिः । जिगातु ॥ १९ ॥ २१ ॥

उप । ईं । असृक्षि । वाजऽयुः । वचस्यां । चनः । दधीत । नाद्यः । गिरः । मे । अपां । नपात् । आशुऽहेमा । कुवित् । सः । सुऽपेशसः । करति । जोषिषत् । हि ॥ १ ॥ इमं । सु । अस्मै । हृदः । आ । सुऽतष्टं । मंत्रं । वोचेम । कुवित् । अस्य । वेदत् । अपां । नपात् । असुर्यस्य । मन्हा । विश्वानि । अर्यः । भुवना । जजान ॥ २ ॥ सं । अन्याः । यंति । उप । यंति । अन्याः । समानं । ऊर्वं । नद्यः । पृणंति । तं । ऊं इति । शुचिं । शुचयः । दीदिऽवांसं । अपां । नपातं । परि । तस्थुः । आपः ॥ ३ ॥

तमस्मेरा युवतयो युवानं मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः ।
स शुक्रेभिः शिक्वभी रेवदस्मे दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु ॥ ४ ॥
अस्मै तिस्रो अव्यथ्याय नारीर्देवाय देवीर्दिधिषन्त्यन्नम् ।
कृता इवोप हि प्रसर्स्रे अप्सु स पीयूषं धयति पूर्वसूनाम् ॥ ५ ॥ २२ ॥
अश्वस्यात्र जनिमास्य च स्वर्द्रुहो रिषः सम्पृचः पाहि सूरीन् ।
आमासु पूर्षु परो अप्रमृष्यं नारातयो वि नशन्नानृतानि ॥ ६ ॥
स्व आ दमे सुदुघा यस्य धेनुः स्वधां पीपाय सुभ्वन्नमत्ति ।
सो अपां नपादूर्जयन्नप्स्वन्तर्वसुदेयाय विधते वि भाति ॥ ७ ॥
यो अप्स्वा शुचिना दैव्येन ऋतावाजस्र उर्विया विभाति ।
वया इदन्या भुवनान्यस्य प्र जायन्ते वीरुधश्च प्रजाभिः ॥ ८ ॥

तं । अस्मेराः । युवतयः । युवानं । मर्मृज्यमानाः । परि । यंति । आपः । सः । शुक्रेभिः । शिक्वऽभिः । रेवत् । अस्मे इति । दीदाय । अनिध्मः । घृतऽनिर्णिक् । अप्ऽसु ॥ ४ ॥ अस्मै । तिस्रः । अव्यथ्याय । नारीः । देवाय । देवीः । दिधिषंति । अन्नं । कृताःऽइव । उप । हि । प्रऽसर्स्रे । अप्ऽसु । सः । पीयूषं । धयति । पूर्वऽसूनां ॥ ५ ॥ २२ ॥ अश्वस्य । अत्र । जनिम । अस्य । च । स्वः । द्रुहः । रिषः । संऽपृचः । पाहि । सूरीन् । आमासु । पूर्षु । परः । अप्रऽमृष्यं । न । अरातयः । वि । नशन् । न । अनृतानि ॥ ६ ॥ स्वे । आ । दमे । सुऽदुघा । यस्य । धेनुः । स्वधां । पीपाय । सुऽभु । अन्नं । अत्ति । सः । अपां । नपात् । ऊर्जयन् । अप्ऽसु । अंतः । वसुऽदेयाय । विधते । वि । भाति ॥ ७ ॥ यः । अप्ऽसु । आ । शुचिना । दैव्येन । ऋतऽवा । अजस्रः । उर्विया । विऽभाति । वयाः । इत् । अन्या । भुवनानि । अस्य । प्र । जायंते । वीरुधः । च । प्रऽजाभिः ॥ ८ ॥

अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः ।
तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीर्हिरण्यवर्णाः परि यन्ति यह्वीः ॥ ९ ॥
हिरण्यरूपः स हिरण्यसन्दृगपां नपात्सेदु हिरण्यवर्णः ।
हिरण्ययात्परि योनेर्निषद्या हिरण्यदा ददत्यन्नमस्मै ॥ १० ॥ २३ ॥
तदस्यानीकमुत चारु नामापीच्यं वर्धते नप्तुरपाम् ।
यमिन्धते युवतयः समित्था हिरण्यवर्णं घृतमन्नमस्य ॥ ११ ॥
अस्मै बहूनामवमाय सख्ये यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।
सं सानु मार्ज्मि दिधिषामि बिल्मैर्दधाम्यन्नैः परि वन्द ऋग्भिः ॥ १२ ॥
स ईं वृषाजनयत्तासु गर्भं स ईं शिशुर्धयति तं रिहन्ति ।
सो अपां नपादनभिम्लातवर्णोऽन्यस्येवेह तन्वा विवेष ॥ १३ ॥

अपां । नपात् । आ । हि । अस्थात् । उपऽस्थं । जिह्मानां । ऊर्ध्वः । विऽद्युतं । वसानः । तस्य । ज्येष्ठं । महिमानं । वहन्तीः । हिरण्यऽवर्णाः । परि । यन्ति । यह्वीः ॥ ९ ॥ हिरण्यऽरूपः । सः । हिरण्यऽसंदृक् । अपां । नपात् । सः । इत् । ऊं इति । हिरण्यऽवर्णः । हिरण्ययात् । परि । योनेः । निऽसद्य । हिरण्यऽदाः । ददति । अन्नं । अस्मै ॥ १० ॥ २३ ॥ तत् । अस्य । अनीकं । उत । चारु । नाम । अपीच्यं । वर्धते । नप्तुः । अपां । यं । इंधते । युवतयः । सं । इत्था । हिरण्यऽवर्णं । घृतं । अन्नं । अस्य ॥ ११ ॥ अस्मै । बहूनां । अवमाय । सख्ये । यज्ञैः । विधेम । नमसा । हविःऽभिः । सं । सानु । मार्ज्मि । दिधिषामि । बिल्मैः । दधामि । अन्नैः । परि । वंदे । ऋक्ऽभिः ॥ १२ ॥ सः । ईं । वृषा । अजनयत् । तासु । गर्भं । सः । ईं । शिशुः । धयति । तं । रिहंति । सः । अपां । नपात् । अनभिम्लातऽवर्णः । अन्यस्यऽइव । इह । तन्वा । विवेष ॥ १३ ॥

अस्मिन्पदे परमे तस्थिवांसमध्वस्मभिर्विश्वहा दीदिवांसम् ।
आपो नप्त्रे घृतमन्नं वहन्तीः स्वयमत्कैः परि दीयन्ति यह्वीः ॥ १४ ॥
अयांसमग्ने सुक्षितिं जनायायांसमु मघवद्भ्यः सुवृक्तिम् ।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १५ ॥ २४ ॥

॥ ३६ ॥ ऋषि –गृत्समद । देवता–इन्द्र । छन्द.–जगती ॥

॥३६॥ तुभ्यं हिन्वानो वसिष्ट गा अपोऽधुक्षन्त्सीमविभिरद्रिभिर्नरः ।
पिबेन्द्र स्वाहा प्रहुतं वषट्कृतं होत्रादा सोमं प्रथमो य ईशिषे ॥ १ ॥
यज्ञैः सम्मिश्लाः पृषतीभिरृष्टिभिर्यामञ्छुभ्रासो अञ्जिषु प्रिया उत ।
आसद्या बर्हिर्भरतस्य सूनवः पोत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः ॥ २ ॥

अस्मिन् । पदे । परमे । तस्थिऽवांसं । अध्वस्मऽभिः । विश्वहा । दीदिऽवांसं । आपः । नप्त्रे । घृतं । अन्नं । वहंतीः । स्वयं । अत्कैः । परि । दीयंति । यह्वीः ॥ १४ ॥
अयांसं । अग्ने । सुऽक्षितिं । जनाय । अयांसं । ऊं इति । मघवत्ऽभ्यः । सुऽवृक्तिं । विश्वं । तत् । भद्रं । यत् । अवंति । देवाः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ १५ ॥ २४ ॥

तुभ्यं । हिन्वानः । वसिष्ट । गाः । अपः । अधुक्षन् । सीं । अविऽभिः । अद्रिऽभिः । नरः । पिब । इंद्र । स्वाहा । प्रऽहुतं । वषट्ऽकृतं । होत्रात् । आ । सोमं । प्रथमः । यः । ईशिषे ॥ १ ॥ यज्ञैः । संऽमिश्लाः । पृषतीभिः । ऋष्टिऽभिः । यामन् । शुभ्रासः । अंजिषु । प्रियाः । उत । आऽसद्य । बर्हिः । भरतस्य । सूनवः । पोत्रात् । आ । सोमं । पिबत । दिवः । नरः ॥ २ ॥

अमेव नः सुहवा आ हि गन्तन नि बर्हिषि सदतना रणिष्टन ।
अथा मन्दस्व जुजुषाणो अन्धसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिः सुमद्गणः ॥ ३ ॥
आ वक्षि देवाँ इह विप्र यक्षि चोशन्होतर्नि षदा योनिषु त्रिषु ।
प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिबाग्नीध्रात्तव भागस्य तृप्णुहि ॥ ४ ॥
एष स्य ते तन्वो नृम्णवर्धनः सह ओजः प्रदिवि बाह्वोर्हितः ।
तुभ्यं सुतो मघवन्तुभ्यमाभृतस्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपत्पिब ॥ ५ ॥
जुषेथां यज्ञं बोधतं हवस्य मे सत्तो होता निविदः पूर्व्या अनु ।
अच्छा राजाना नम एत्यावृतं प्रशास्त्रादा पिबतं सोम्यं मधु ॥६॥२५॥

अमाऽइव । नः । सुऽहवाः । आ । हि । गन्तन । नि । बर्हिषि । सदतन । रणिष्टन ।
अथ । मन्दस्व । जुजुषाणः । अन्धसः । त्वष्टः । देवेभिः । जनिऽभिः । सुमत्ऽगणः ॥ ३ ॥
आ । वक्षि । देवान् । इह । विप्र । यक्षि । च । उशन् । होतः । नि । सद ।
योनिषु । त्रिषु । प्रति । वीहि । प्रऽस्थितम् । सोम्यम् । मधु । पिब । आग्नींध्रात् । तव ।
भागस्य । तृप्णुहि ॥ ४ ॥ एषः । स्यः । ते । तन्वः । नृम्णऽवर्धनः । सहः । ओजः ।
प्रऽदिवि । बाह्वोः । हितः । तुभ्यम् । सुतः । मघऽवन् । तुभ्यम् । आऽभृतः । त्वम् ।
अस्य । ब्राह्मणात् । आ । तृपत् । पिब ॥ ५ ॥ जुषेथाम् । यज्ञम् । बोधतम् । हवस्य ।
मे । सत्तः । होता । निऽविदः । पूर्व्याः । अनु । अच्छ । राजाना । नमः । एति ।
आऽवृतम् । प्रऽशास्त्रात् । आ । पिबतम् । सोम्यम् । मधु ॥ ६ ॥ २५ ॥ ७ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

અધ્યાય ૭.

સૂક્ત ૨૪.

॥ ऋषि–गृत्समदः । देवता–ब्रह्मणस्पति ॥

અમે અર્પણ કરવાસારૂ લાવેલા આ ઉપાનયનો તુ પ્રેમથી સ્વીકાર કર તું સર્વ સમર્થ છે. ત્યારે અમને આ અપૂર્વ, ને ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્રોથી તારી સેવા કરવા દે હે બૃહસ્પતિ, તારો બીજો આત્માજ (કે શું?) એવો (ઇંદ્ર) જે ભક્તોપર ઇચ્છિત લાભોનો વરસાદ વરસાવે છે તે પ્રશંસાજ કરશે (એવા ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્રો કરવાની) અમારી બૂદ્ધિને તુ પ્રેરણા કર ૧

(દેવની આગળ) નમવું એ ઉચિત હોઇને પણ જે નમ્ર થયા નહી તેમને સુદ્ધા જેણે પોતાની તેજસ્વિતાથી તેમના મસ્તક નીચે નાખવા જરૂર પાડીને પોતાના ક્રોધથી શંબરના અનેક ટોળાઓનો નાશ કરી નાખ્યો તેજ આ બ્રહ્મણસ્પતિ, તેણે અચળને ઉથલાવી પાડ્યાં અને અખિલ સંપત્તિ પોતાનાજ હાથમા અટકાવી ધરનાર પર્વતના ઉદરમા પ્રવેશ કીધો ૨

દેવમધ્યે અત્યંત શ્રેષ્ટ જે દેવ તેનેજ શોભે એવુ એનુ પરાક્રમ છે તે એજ કે તદન અઢળ એવી જે જે કઠ્ઠતા પ્રસ્થા હતી તે પણ તેના આગળ ડગમગવા લાગી, અને તદન કઠણ તે તો માખણ પ્રમાણે તદન નરમ થઈ તેણે ભક્તોની પ્રાર્થનાપરથી જ્ઞાનધેનુને મુક્ત કીધી, અને બલ રાક્ષસના ચુરા ઉરાડીને ખુદ અંધકારનોજ નાશ કરી નાખીને દિવ્ય પ્રકાશથી દર્શન સર્વેને કરાવ્યા ૩

(સમુદ્રરૂપ) પુષ્કરણીનું મુખ પાષાણથી બંધ કરી નાખ્યુ હતું, પરંતુ બ્રહ્મણસ્પતિએ પોતાના તેજોબળથી તે પાષાણને ફોડી નાખીને મધુર રસની ધારા વરસાવનાર તે ઝરાનું મુખ ખુલ્લુ કીધું; સકળ સૂર્યકિરણો ત્યાંથીજ અમૃત પ્રાશન કરીને (ભૂલોકમાના) નિઝરોને ઉદકવડે એકદમ ભરીને તડુબતા કરી મૂકે છે. ૪

---

१ य इशिष, स त्व इमाम् प्रभृतिम् अविड्ढि, अया नवया महा गिरा विधेम । यथा हे वृहस्पते, तव मीढ्वान् सखा (इद्र) न स्तवते, (तथा) स त्व उत न मतिम् सीषध

२ य नत्वानि (अवलिप्तानां अनतानि शिरासि) स्वौजसा अनमत, उत मन्युना शवराणि वि अदद, स ब्रह्मणस्पति अच्युता अच्यवयत् वसु मन्त च पर्वतम् वि आ विशत् ।

३ देवाना देवतमाय तत् कर्म यत् (अस्य पुरा) दृळ्हा अपि अश्रथ्नत्, वाळिता (अपि) अमदन्त, (उत च) स गा उदाजत्, ब्रह्मणा वलम् अभिनत्, तम अगूहत, स्व च व्यचक्षयत् ।

४ यम् अश्मास्य मधुधारम् अवत ब्रह्मणस्पति ओजसा अभि अतृणत् तमेव विश्वे स्वदृश (रश्मय) पपिरे, (मेव) उद्रिण उत्स मा्क्ष वहु सिसिचु ।

સર્વે (અદભૂત) ભુવનો પછી તે પુરાતન હો કે આગળ થનારા હો તમારા સારૂ પોતાના દ્વારે (કેટલા) મહીના થયાં કહો કિંવા (કેટલા) વરસો થયાં કહો ખાસ ઉઘાડનારજ; કારણ કે ચાતુર્યની જે વ્યવસ્થા બ્રહ્મણસ્પતિએ કરી રાખી છે; તે ધોરણે (ભૂલોકને સ્વર્ગલોક એ) બંન્નેકો (પોતપોતાના કામો) એક પછી એક તે પ્રમાણે, સહજ લીલાથી કરતાંજ હોય છે. ૫ (૧)

(દિવ્ય પ્રકાશનો જે) અત્યુત્કૃષ્ટ ભંડાર પણિ રાક્ષસે તદ્દન ગુપ્ત જગ્યાએ સંતાડી રાખ્યો હતો તે હસ્તગત કરી લેવાના ઉદ્દેશથી જે જે સત્પુરૂષો ત્યાં આવ્યા, તે તે (તે રાક્ષસની) માયાજાળ જોઇને, તે કપટ જાળનો ઉપસર્ગ પુનઃ પુનઃ જ્યાંથી થતો હતો ત્યાંજ જવા સારૂ નીકળી પડયા. ૬

સત્ય-ધર્મનુંજ આચરણ કરનાર તે મહાજ્ઞાની રૂષિએ તે રાક્ષસનું કપટ ઓળખીને પુનઃ (તે નિધી હસ્તગત કરી લેવા સારૂ) મોટા વિલક્ષણ માર્ગનું અવલંબ કીધું. "આ કોઈ બળતો સળગતો નહીં વારૂ" એમ કહીને તેણે પ્રજ્વલિત અગ્નિ લઇને તે પોતાના બાહુબળથી (પણ લપાઈ બેઠો હતો તે) પર્વતપર ફેક્યો. ૭

સત્ય એજ જેનો દોરી એવું પોતાનું અતિશય જલ્લદ બાણ છોડનાર ધનુષ્ય હાથમાં લઇને તેના યોગે બ્રહ્મણસ્પતિ ગમે તે ઠેકાણે જઇને (શત્રુની) સામે થાય છે. તે જે બાણથી પ્રહાર કરે છે તે પણ એટલાં ઉત્કૃષ્ટ હોય છે કે તે કાન પાસેથી છૂટે છે ખરાં પરંતુ તેમને દેખતાં આવડે માટે મનુષ્ય પ્રમાણેજ નેત્રો હોય છે (કે કેમ એમ લાગે છે.) ૮

---

५ ता का चित् भुवना सना वा भवीत्वा वा,.वः (.अर्थे) (कतिपयैः) मास्भिः शरद्भिः वा दुर वरन्त । ब्रह्मणस्पति. या वयुना चकार (तानि अनुसत्य) अयतन्ता(भूस्वर्लोकौ) अन्यदन्यत् इत. चरतः ।

६ ये पणिनां गुहा हित परम निधिम् अभिनक्षन्तः त अभि आनशुः ते विद्वांसः (पणिनां) अनृता प्रतिचक्ष्य यतः (ता अनृताः) पुनः (पुनः) आयन् तत् आविशम् उदीयु. ।

७ ऋतावानः ते कवयः अनृता प्रतिचक्ष्य, अतः पुनः महः पथः आ तस्थुः । सः अरणः नकिरस्ति (इत्यभिपाय) ते धमितम् अग्निम् बाहुभ्यां (प्रगृह्य) तम् अश्मानि जहुः ।

८ ऋतज्येन क्षिप्रेण धन्वना ब्रह्मणस्पतिः यत्र वष्टि प्र तत् अश्नोति । तस्य याभिः अस्यति ते इषवः साध्वीः, कर्णयोनयः अपि द्रष्टवे नृचक्षसः (इव भान्ति) ।

જેઓને વિયોગ થયો હોય તેઓને એકત્ર કરનાર અને જે એક બીજાપર તુટી પડતા હોય છે તેઓને એક બીજાથી દૂર કરનાર આજ; આજ સર્વેનો પ્રતિનિધિ, અને યુદ્ધ પ્રસંગે મનોભાવથી સ્તવન કરીએ છીએ તે પણ આજ બ્રમ્હણસ્પતિનું આ ખરેખર દયાશીલ છે; (જુઓને) એક કૃષ્ણ મન પૂર્વક સ્તોત્ર કીધાથીજ આ ભક્તોને સત્વસામર્થ્ય ને અભિષ્ટ ધન આપે છે અને જે ઉગવામાટે હવે કંઇ પણ ખટપટ પડતી નથી, તે જાજ્વલ્ય સૂર્ય સુધ્ધાં ભક્તો સારૂજ તલપતો હોય છે. ૯

ઔદાર્યશાલી બૃહસ્પતિનો પ્રસાદ એવો કંઇ છે કે, મોટો વ્યાપક, પ્રભાવ સંપન્ન, સર્વોત્તમ અને અત્યંત પ્રેમપૂર્ણ હોય છે; આ જે આપણને અનેક લાભ થયેલો છે તે સુધ્ધાં આ બ્રમ્હણસ્પતિનીજ કૃપાનું ફળ. આ ભક્તિ-પ્રેમને સર્વથૈવ યોગ્ય ને અત્યંત સત્યધીર છે, અને એનીજ દયાથી (દેવતાને ભક્તજન એ) બંન્ને વર્ગ અને તેમજ સર્વ મનુષ્યો પણ ખુશીથી સુખોનો ઉપભોગ કરતા હોય છે. ૧૦ (૨)

નીચે આ ભૂતળપર, તું સર્વતોપરિ અત્યંત સમર્થ ને શૂર હોઇને પોતાના પરાક્રમથી પ્રબળ થયેલો છે એટલુંજ નહિ પણ, તને દેવાધિદેવને બીજા દેવતાઓની તુલનાથી જોઇએ તો પણ તું બ્રમ્હણસ્પતિ અતિશય વ્યાપકજ છે. આ ચચ્ચાવત વસ્તુજાતને ઘેરીને રહેનાર એવો પણ તુંજ એક છે. ૧૧

હે ઓદાર્યસાગર, સત્ય કહેવાતું જે જે કોઈ છે તે તમારાજ લીધે છે. ને આ સર્વ વિશ્વ પણ તમારૂંજ છે. પ્રત્યક્ષ મેઘોદક સુધ્ધાં તમારી આજ્ઞા ભંગ કરતા નથી. તો હે ઇંદ્ર, હે બ્રમ્હણસ્પતિ રથને ઘોડા જોડીને ત્વરાથી આવો છો તે પ્રમાણે અમારા હવિરન્નોનો સ્વીકાર કરવા સારૂ ત્વરાથી આવો. ૧૨

---

९ स ब्रह्मणस्पति सन्नय, स विनय. स पुरोहित, स च युधि सस्तुत । स चाक्षम (खलु) तद् सः मती, (भक्ताय) वाज धना च भरते, आदित्र तप्यतु सूर्यश्च वृथा तपति ।

१० मेहनावतः बृहस्पते राध्या विनु प्रभु, प्रथम सुविदत्राणि (भवन्ति) । (यानि) इमा सातानि (तानि) वेन्यस्य वाजिन (बृहस्पतरेव) यन उभये, विश जनाश्च भुजा ।

११ य त्व अवरे वृजने विश्वधा विभु महा रण्वः (सन्) शवसा ववक्षिथ । स त्व देव. देवान् प्रति पृथु पप्रथे, त्व ब्रह्मणस्पति ता विश्वा इत् परिभूः (असि) ।

१२ हे मघवाना इम विश्व सत्य युवोरित । वाम् व्रत आप च न प्रमिनन्ति । इन्द्रा ब्रह्म (सती), नः हविरम अच्छ युजा वाजिनेव (त्वरया) जिगातम ।

આ જુઓ, અગ્નિની અત્યંત ચંચળ જવાળા તેમનાજ શબ્દો તરફ લક્ષ આપે છે, અને યજ્ઞ સભામાના વિદ્વાન સ્તોતા અંતઃકરણપૂર્વક સ્તવન કરીને અભીષ્ટ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી લે છે જે દુર્જનોનો પૂર્ણ તુચ્છકાર, ને (ભક્તોના) ભક્તિ ઋણનો યતેચ્છ સ્વીકાર, કરે છે તેજ આ યુધ્ધમધ્યે પરાક્રમ ગજવનાર વીર બ્રહ્મણસ્પતિ છે ૧૩

એકાદુ મોટુ પરાક્રમ કરવાનુ હોય એટલે બ્રહ્મણસ્પતિ આવેશનુ પરિણામ તેની ઇચ્છા પ્રમાણે ખરેખર થઇ આવે છે જુઓને, તેણે પ્રકાશ ધેનુને મૂક્ત કરીને આકાશ મધ્યે નોખી નોખી વહેંચી આપી કે તરતજ મહાનદીનો વોધ જોરથી ચારેતરફ પાગળો જાય તે પ્રમાણે તેનો સમૂહ ચોતરફ ફેલાયો ૧૪

હે બ્રહ્મણસ્પતિ જે નિરંતર સુયંત્ર ચાલે છે ને જેમા તારૂણ્યના જોમની ઉણપ કદીપણ દેખાતી નથી એવા ઐશ્વર્યના માલિક અમે થઇએ એમ કર અમે વીર છીએ ત્યારે અમારી મંડળમા વીરોનેજ જન્મ આપ તુ જગનાયક હોઇને પણ સ્તોત્રરૂપે તારા કાલાવાલા કરવા એવીજ તારી મનિષા હોય છે ૧૫

હે બ્રહ્મણસ્પતિ તુજ આ (અમારા) સ્તવનોનો પ્રેરક થા, અમારા પુત્રપૌત્રોની ઉન્નતિ કર તમે દેવ જેના તરફ કૃપાદૃષ્ટિથી જુઓ તે સર્વ મંગળરૂપ થાય છે તો (અમે પોતાના) શૌર્યસંપન્ન મંડળ સહિત (યજ્ઞ) સભામા તારા મહત્વશ ગાતા રહીએ એમ કર ૧૬ (૩)

---

१३ उत (अमु) आदिष्टा वह्नय अनुगृण्वन्ति । न य विप्र मती, धना भरते । वीळु द्वेपा स वशा अनु ऋण आददि य गमिपे वाजी स इद् ब्रह्मणस्पति ।

१४ महि कर्म करिष्यत ब्रह्मणस्पतेर्मन्यु यथा[illegible] जनवत् । य गा उदाजत् स (ता) दिवे च व्यभजत्, (अत तासां समूह) मही रीतिरिव शवसा पृथक् असरत् ।

१५ ब्रह्मणस्पते सुयमस्य यवरवत राय विश्वहा रत्न स्याम । वीरेषु अस्मासु न वीरान् उप पृङ्ग्धि यत् ईशान त्वम् मे हुवं ब्रह्मणा यथि ।

१६ ब्रह्मणस्पते त्वम् अस्य सूक्तस्य यन्ता बोधि [illegible]य च जिन्व । यत् देवा अवन्ति तत् भद्रं एव तद् सुवीरा वयं विदथेषु बृहत् वदेम ।

सूक्त २५.

॥ ऋषि–गृत्समद देवता–ब्रह्मणस्पति ॥

જેને જેને કહીને બ્રમ્હણસ્પતિ પોતાના ભક્ત કહેશે; તેણે ભક્તે અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરીને (તેના દ્વારે) ઉપાસના કીધી એટલે તે ભક્ત પોતાના ઘાતકી શત્રુનો ખચિતજ નાશ કરી શકશે, અને એવા પ્રકારનો જે કોઈ ભક્ત નમનપૂર્વક પ્રાર્થનાસ્તોત્રો કરીને હવિર્ભાગ અર્પણ કરે છે તેનો નિ:સંશય ઉતરોત્તર ઉત્કર્ષજ થતો જઇને તે પોતાના પુત્રપૌત્રોના યોગે પોતાની આયુમર્યાદ કરતાં પણ વધારેજ બચ્યો એમ થશે. ૧

જે જે ભક્તને બ્રમ્હણસ્પતિ પોતાના કહે, તે તે ભક્ત પોતાના શૌર્યસંપન્ન સૈનિકોસહ પોતાના શૂર પરંતુ ઘાતકી પ્રતિસ્પર્ધિને ટક્કર દઇને ઉડાવશે અને (જ્ઞાન) ધેનુના દ્વારે પોતાના ઐશ્વર્યની મર્યાદા (સર્વ બાજુથી) અધિક ને અધિકજ વિસ્તૃત કરીને તે ઐશ્વર્યનો પોતે અનુભવ પણ લેશે, અને તેના પુત્રપૌત્રોના પણ બ્રમ્હણસ્પતિ ઉત્કર્ષ કરશે. ૨

જે જે ભક્તને બ્રમ્હણસ્પતિ પોતાના કહે છે તે તે ભક્ત વિદ્યુત્ કળા એના સામર્થ્યે યુક્ત થાય છે, ને ખળભળેલા સમુદ્ર પ્રમાણે જોરાવર હોય છે. શત્રુ કેવો પણ ચીડાયેલો હોય પણ એકાદા માતેલા માંસાળ વૃષભને દુબળા બળદની કંઈજ ક્ષતી લાગતી નથી, તે પ્રમાણે અગની તેજસ્વિતાને લીધે તેને ગમતજ લાગે છે, અગ્નિની પ્રખર જ્વાળા પ્રમાણે તે (ભક્ત) ને કોઈ પણ રોકીને પકડી શકતું નથી. ૩

જે જે ભક્તને બ્રમ્હણસ્પતિ પોતાના કહે છે તેના સારૂજ દિવ્યોદક અક્ષય ઓઘ ભરીને જતા હોય છે, પોતાના સાત્વિક ગુણોથી પ્રથમ તેજ (જ્ઞાન) રશ્મિના સમૂહમાં અવગાહન કરે છે. અને તેના સામર્થ્યમાં અણુમાત્ર પણ કદી ઘટાડો આવતો નથી, અને (તેના માર્ગમાં કંઇ અથડાઈ પડયું તો) પોતાની તેજસ્વિતાની જોરપર તે વિઘ્નોને તે રગડી નાંખે છે. ૪

જે જે ભક્તને બ્રમ્હણસ્પતિ પોતાના કહે છે તેમનાજ સારૂ યચ્ચાવત મહાનદીઓ મોટા ઘુઘવાટાથી વહેતી જતી હોય છે. તદન નિર્દોષ એવા સેંકડો સુખ આ જગતમાં છે તે તેના સારૂ રાખી મૂકી છે અને જે આનંદનો ઉપભોગ ખુદ દેવ કરે છે તેજ આનંદમાં રહીને તે ભાગ્યશાળી પુરૂષ ઉત્કર્ષ મેળવે છે. ૫ (૪)

---

१ यं यं ब्रह्मणस्पति युजं कृणुते, स अग्निम् इन्धान. वनुष्यत वनवत्, स कृतब्रह्मा रातहव्य. च ब्रह्मुवत्। स च जातेन जातं अति प्र सर्सृते।

२ यं यं (भक्तं) ब्रह्मणस्पति युजं कृणुते, स वीरेभि वनुष्यत. वीरान् वनवत्, गोभि रयिं पप्रथत्, त्मना च (तं) बोधति, तस्य तोकं तनयं च वर्धते।

३ यं यं (भक्त) ब्रह्मणस्पति. युजं कृणुते, स सिन्धुरवान् सिन्धुः न क्षोदः ऋणायत: इव. वधीन् इव ओजसा अभिवष्टि, स अग्ने: प्रसिति इव वतवे न (भवति)।

४ यं यं (भक्त जन) ब्रह्मणस्पतिः युजं कृणुते, अस्मै दिव्या असश्चत यन्ति, स सत्वभिः प्रथमः (सन्) गोषु गच्छति, अनिभृष्ट तविषिः (सन्) ओजसा हन्ति।

५ यं यं (भक्त जन) ब्रह्मणस्पति. युजं कृणुते, तस्मा इत् विश्व सिन्धवः धुनयः अरन्त, पुरुभि अच्छिद्रा शर्म दधिरे। स सुभगः देवानां सुम्ने एधते।

સૂક્ત ૨૬.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–ब्रह्मणस्पति ॥

એક ખરી સદ્ભાવનાવડે (દેવની) સ્તુતિ કરનારો ભક્તજ ઘાતકી શત્રુનો નિપાત કરી શકે છે. દેવપર નિષ્ટા રાખનાર પુરૂષનેજ દેવ પરાંગમુખ દુર્જનોની ખબર લેતાં આવડે છે. દેવનું કૃપાછત્ર જેનાપર છે તેજ એક ભયંકર યુદ્ધ પ્રસંગે વિજયી થાય છે અને ધર્મવિહીન મનુષ્યની પણ સંપત્તિનો ઉપભોગ દેવોપાસકજ કરે છે ૧

હે ધર્મનિષ્ટ શૂર (બ્રહ્મણસ્પતિનું) યજન કર ઉદ્ધત મનુષ્યની પરવા કરીશ નહીં શત્રુથી યુધ્ધ કરવાની વેળાએ મન ઉદાર કર. (બ્રહ્મણસ્પતીને અર્પણ કરવા સારૂ) હવિર્ભાગ સિધ્ધ કર, કારણ કે તેના લીધે તું ભાગ્યશાળી થયો છે ને અમે સુધ્ધાં આ બ્રહ્મણસ્પતિની કરૂણા યાચીએ છીએ. ૨

અંતઃકરણમાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને સર્વ દેવનો પિતા જે આ બ્રહ્મણસ્પતિ તેને હવિ અર્પણ કરીને તેની ઉપાસના જે કરશે–તજ પોતાનાં સર્વ લોકોસહ, સર્વ પ્રજાજનોસહ પોતાના આપ્તમંડળ સહ, પોતાના પુત્ર પૌત્રોસહ અને પોતાના શૂર સૈનિકોસહ સત્વ સામર્થ્ય ને સર્વ સંપત્તિ એનો ઉપભોગ કરશે. ૩

જે ભક્ત ઘૃત યુક્ત હવિવડે તેની આરાધના કરે છે તેને આ બ્રહ્મણસ્પતિ સન્માર્ગે દોરી જાય છે, તેને તે સર્વ પાતકોથી મુક્ત કરે છે તેનું હાની સામે અને દારિદ્ર સામે સંરક્ષણ કરે છે અને તેને સારૂ ફાવે તેટલાં મોટાં મોટાં પરાક્રમ કરે છે. ૪ (૫)

---

१ ऋजुः शंस. इत् वनुष्यतः वनवत्, देवयन् इत् अदेवयन्तम् अभ्यसत् । सुप्रावी. इत् पृत्सु दुष्टरं वनवत्, यज्वा इत् अयज्योः भोजनं विभजाति ।

२ वीर, (ब्रह्मणस्पतिं) यजस्व, मनायतः प्रविहि, धनतूर्ये मनः भद्रं कृणुष्व, हवि. कृणुष्व यथा सुभगः असि, (अतः) वयमपि ब्रह्मणस्पतेः अवः आ वृणीमहे ।

३ यः श्रद्धामना देवानां पितरम् ब्रह्मणस्पतिं हविषा आ विवासति, सः इत् जनेन, सः विशा, जन्मना, स पुत्रैः नृभिः वाजं धना च भरते ।

४ यः अस्मै हव्यैः घृतवद्भिः अविधत्, तं ब्रह्मणस्पतिः प्राचा पथा प्र णयति । ईं अंहसः उरुष्यति, रिषः महान् रक्षति, अस्मै उरुचक्रिः अद्भुतः च (भवति) ।

सूक्त २७.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–आदित्य ॥

જે સ્તોત્રો બોલતાં હોતાંજ અહીં ઘૃતધારા પણ અગ્નિમધ્યે પડતી હોય છે એવી સુંદર સ્તુતિ હું નિત્ય મારા મુખે આ આદિત્યને–આ રાજાને–અર્પણ કરૂં છું, તો આ અમારી પાર્થના મિત્ર, અર્યમા, ભગ એ સાંભળો. અને પોતાનાજ અપાર સામર્થ્યથી પ્રકટ થનારા મહા ચતુર વરૂણ, અને અંશ એ આ તે પાર્થના સાંભળી લેજો. ૧

જે એકતું પરાક્રમચાતુર્ય તેજ સર્વનું, એવા પ્રકારના (એકજ સ્વરૂપના) મિત્રો, અર્યમા, અને વરૂણ મારા આ સ્તોત્રનો સ્વીકાર કરજો. તે સર્વમાં આદિત્ય તેજપુંજ, પર્જન્ય ધારા પ્રમાણે નિર્મળ, નિષ્પાપ, નિષ્કલંક છે, તેમને ગમે તે સંકટથી ધોકો લાગતો નથી. ૨

આદિત્ય એ સર્વ વ્યાપક અને ગંભીર છે, તેમને લુચ્ચાઇ કદી પણ ચાલતી નથી, તે (પાતકીઓને) શિક્ષા કરે છે. તેમને અસંખ્ય નેત્રો છે, ભૂડું કર્યું અને ભલું કર્યું તે જીવના અંતઃકરણમાં હોય પણ તેમને સાફ સમજાય છે. અને પદાર્થ કેટલો પણ દુર હોય, આ આદિત્ય રાજાને તે તદ્દન પાસેજ હોય છે. ૩

હે અત્યંત દિપ્તમાન આદિત્ય, સર્વ સ્થપર જંગમ ધારણ કરીને યચ્ચાવત ભૂવનોનું પરિપાલન કરતા હોય છે. એમની બુધ્ધિ અત્યંત વિશાળ છે. દૈવીસામર્થ્યનું (સુધ્ધાં) સંરક્ષણ કરનાર આ સત્ય ધર્મ સ્વરૂપ આદિત્ય ભકતનું એકંદર ઋણ ફેડી નાંખે છે. ૪

---

१ इमाः घृतस्नूः गिरः राजभ्यः आदित्येभ्यः सनात् जुह्वा जुहोमि । मित्रः अर्यमा भगः च, तुविजातः दक्षः वरुणः अंशः च नः शृणोतु ।

२ इम मे स्तोम, सक्रतव. मित्र. अर्यमा वरुणः अद्य जुषन्त, एते आदित्यासः शुचयः, धारपूताः, अवृजिना अनवद्याः अरिष्टाश्च (सन्ति) ।

३ ते (एते) उरवः गभीरा. अदब्धासः (धर्महीनं) दिप्सन्त भरि अक्षाः आदित्याः सर्वं साधु उत वृजिना अन्तः (अपि) पश्यन्ति, राजभ्यः परमा चित् अन्ति (भवन्ति) ।

४ आदित्यास. देवाः जगत् स्थाः धारयन्त, विश्वस्य भुवनस्य गोपाः च ते दीर्घधियः असुर्यं रक्षमाणाः, ऋतवानः (भक्ताना) ऋणानि चयमानाः च (भवन्ति) ।

હે આદિત્ય, હે અર્યમા, સંકટમાં પણ જે કલ્યાણપ્રદ જ થાય છે તે તમારી કૃપાનો આશરો મને મળો (આંખોવાળો માણસ) ખાડા ખૈયા ટાળીને સંભાળી ચાલે છે તે પ્રમાણે હે, મિત્ર વરૂણ તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે હું ચાલતો હોઉં ને સંકટની ને પાતકની નચ્ચે આઈ મને ચુકવતા આવડે એમ કરો ૫

હે અર્યમા, હે મિત્ર, હે વરૂણ ખરેખર જ તમારો માગ સુલભ, સર્વોત્કૃષ્ટ અને નિષ્કંટક છે તો હે આદિત્ય તે માર્ગે અમે જતા હોઈએ તો અમને આશીર્વાદ દઈને જે સુખનો કદી પણ નાશ થનાર નથી એવું સુખ અમને દે ૬

હે ભુવનોના રાજા આદિત્ય જેનાથી પ્રકટ થયા તે શક્તિ (અદિતિ) અને અર્યમા એ સારા રસ્તે અમને (દુષ્ટોના) દ્વેષબુદ્ધિની પાર અમને લઈ જાઓ મિત્રો ને વરૂણનો આનંદમય આશ્રય અતિશય મોટો છે, તો અમને હાનિ ન થતાં અમારા વીર પુરૂષોસહ તે ઉત્કૃષ્ટ આશ્રય અમને પ્રાપ્ત કરતા આવડે એમ કરો ૭

આદિત્યે ત્રણે ભૂલોક અને ત્રણે સ્વર્ગલોક ધારણ કીધેલા છે ને યજ્ઞમાં તેમના સંબંધે કરવા કર્મ પણ ત્રણજ છે હે આદિત્ય સત્યધર્મના પ્રતિપાલક એવી દૃષ્ટીથી તમારો મહિમા મોટો છે એટલુંજ નહિ તો હે અર્યમા, હે મિત્ર, હે વરૂણ, તે અત્યંત શ્રેષ્ટ પણ છે ૮

સુવર્ણમય એટલે અવિનાશી, દેદિપ્યમાન 'ને પર્જન્ય ધારા પ્રમાણે" અત્યંત પવિત્ર એવા આ (આદિત્ય) કદી નિદ્રા લેતા નથી કિંવા આંખના પોપચા બંધ થાય એટલી સુધ્ધા વિશ્રાંતિ લેતા નથી તે અવ્યંગ ને તેમની સ્તુતિ સર્વતોમુખી છે આ (આદિત્ય) ત્રણે તેજોમય દિવ્યલોક ધારણ કરે છે તે પુણ્યવાન ભક્તજનોના સાઉજ છે ૯

---

५ ह आदित्या ह अयमन्, यत् भये आ चित् मयोभु अस्य व उ॒स वियाम्। मि ।वरुणा युष्माक प्रणीती श्वभ्रव दुरितानि परि वृज्याम्।

६ ह मित्र, अयमन् वरुण व पथा सुग अनृक्षर साधु अस्ति हि तन ह आदित्या नः अधि वोचत न दुष्परिहन्तु शम यच्छत।

७ राजपुत्रा अदिति न पिपर्तु, अयमा सगभि पद्भि द्वषासि अति (पिपर्तु) नय अरिष्टा मित्रस्य वरुणस्य वृहत् शम उप स्याम।

८ (एत आदित्या) तिस्र भूमी उत त्री द्युन् च धारय त, विदथ अत अपि एषां व्रतानि त्रीणि व। हे आदित्या ह अयमन् हे वरुण मित्र ऋतेन व महित्वम् (न कवलं) महि (अपि) चारु च भवति।

९ हिरण्यया शुचय धारपूता अस्वप्नजा अनिमिषा अदब्धा उरुशसाश्च आदित्या दिव्या रोचना धारय त (तत्) ऋजव मर्त्याय (एव)।

હે વરૂણ, હે ઇશ્વર, દેવ હોય કિંવા માણસ હોય પણ સર્વેનોએ તું અધિપતિ છે. (જે જે જોવાનું તે) અમે ઉત્તમ રીતે વિવેક દૃષ્ટિથી જોઇએ તે માટે અમને સંપૂર્ણ સો વરસ આયુષ્ય દે; (તારી) પુરાતન વ્યવસ્થા પ્રમાણે ઠરી ગયેલું જે અમારૂં આયુષ્ય છે તે અમને સંપૂર્ણ ભોગવવાનું મળે એમ કર. १० (७)

મને જમણી તરફ દેખાતું નથી અને ડાબી તરફ પણ દેખાતું નથી. હે આદિત્ય, આગળ દેખાતું નથી પાછળ પણ દેખાતું નથી. હે દૈવી સંપતિના નિધિ, પ્રમાણિકપણું અને ધૈર્ય એવડે જ્યારે તમે મને યુક્ત કર્યો છે ત્યારે તમે માર્ગ દેખાડશો તોજ જે ઠેકાણે ભયનું નામ સુધ્ધાં નથી એવા (જ્ઞાનમય) પ્રકાશનો લાભ મને થશે. ११

સત્યધર્મ પ્રતિપાળક આદિત્ય રાજા એમની જે ભક્તિપૂર્વક ઉપાસના કરે છે, ને સમૃધ્ધ અને સનાતન એવા આદિત્ય જે ભક્તનો ઉત્કર્ષ કરે છે, તે ભક્ત ઐશ્વર્યવાન, ઉદાર, ને ધર્મ સભામાં નામાંકિત કરીને સર્વેની આગળ રથમા બેસીને જાય છે. १२

જે આદિત્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે છે, તે તેજસ્વી અને અન્યાયાસહિષ્ણુ બનીને જ્યાં મૃદુ હરિત તૃણાચ્છાદિત ભૂમીમાંથી દિવ્ય જળનો પ્રવાહ વહે છે, એવા સ્થળે તે વાસ કરે છે. તારૂણ્યનું બળ તેનામાં વૃદ્ધિંગત થઇને તે વીરશ્રેષ્ટ થાય છે, અને પાસે જઇને કિંવા દુર રહીને સુધ્ધાં તેનો ઘાત કોઇ પણ શત્રુ કરી શકતો નથી. १३

---

१० हे असुर वरुण, येच देवा: येच मर्ता: तेषां विश्वेषां त्वं राजासि । (तत्) न: विचक्षे शतं शरदः रास्व, त्वया पूर्वा सुधितानि आयूंषि अश्याम ।

११ न दक्षिणा वि चिकिते, न सव्या, हे आदित्या, न प्राचीन नोत पश्चा (चिकिते)। हे वसवः पाक्या चित् धीर्या चित् अपि युष्मानीत: एव अभयं ज्योति अश्याम् ।

१२ य: ऋतनिभ्य: राजभ्य: ददाश यच पुष्य: नित्या: च ते वर्धयन्ति । स: रेवान् वमुदावा विदथेषु प्रशस्त (सन्) रथेन प्रथम: याति ।

१३ (अपित्र) य: आदित्यानां प्रणीतौ भवति (स) शुचि: अदब्ध, इळवया: सुवीरः (सन्) सुयवस अप: उप क्षेति, त (शत्रव:) अन्तित: नकि:, दूरात् अपि न घ्नन्ति ।

હે ચિચ્છક્ત (અદિતી), હે મિત્ર, હે વરૂણ, અમે તમારો જે કાંઇ અપરાધ કીધો હોય તે અમને ક્ષમા કરો. હે ઇંદ્ર, ભયરહિત અને અનંત એવો જે પ્રકાશ છે ત્યા હું જઈ પહોંચું એમ કરો, અને લાંબીનેલાંબી ને તદન વિકટ (તમીરની (દુર્ગતિરૂપ) રાત્રીને અમારા પર્યંત આવવા સુધ્ધાં દેશોમા. १४

(દેવ કૃપાએ પુનીત થયેલા) તે સતપુરૂષ સારૂ, એકત્ર રહેનાર બન્ને (ધાવા પૃથિવી) આકાશમાંથી (પોતાના પ્રસાદ) વૃષ્ટિથી રેલછેલ કરે છે. તેજ ભાગ્યશાળી પુરૂષ ઉત્કર્ષ ધરીને સંગ્રામમાં જાય અને (આ લોક અને પરલોક એવા) બંન્ને લોક જીતીને પોતાના કરે છે. તેને બંન્ને બાજુએ અનુકુળતાજ હોય છે. १५

પરમ પુજ્ય આદિત્ય, (સાધુજનોનો) દ્વેષ કરનારા દુષ્ટ શત્રુ (ને શિક્ષા કરવા) આપ જે જે મોહપાશ તમે જગતમાં પસારી દીધાં છે તેને હું ઘોડાપર સ્વાર થઈ દોડતો જતે હોઉં તે પ્રમાણે અત્યંત ત્વરાથી ઓળંગી જાઉ એમ કરો અને અમને કોઇપણ ઉપદ્રવ ન થતાં અમર્યાદ ને આનંદરૂપ એવો જે તમારો આશ્રય ત્યાં અમે રહીએ એમ કરો. १६

હે ભગવંત વરૂણ, ધનાઢ્ય, પ્રેમાળ, અને અતિશય ઉદાર એવો મનુષ્ય, જો કે મારે આપ્ત જન હોય તો પણ તેના પાસે પોતાનું દુ ખ કહીને યાચના કરવાનો પ્રસંગ મારા પર કદીપણ આવવા દઇશ નહિ. અને આ માટે હે વિશ્વાધિશ. ફક્ત મારીજ સત્તા જેનાપર ઉત્તમ રીતે ચાલશે એવા ખરા ઐશ્વર્ય આગળથી મને દૂર ન રાખતાં અમારા વીરપુરૂષો સહ વર્તમાન યજ્ઞ સભામધ્યે અમે તારાં મહદ્યશ ગાતાં રહીએ એમ કર १७ (८)

---

१४ हे अदिते, मित्र, उत हे वरुण यत् कत् चित् वः आगः चकृम तत् मृळ। हे इंद्र, उरु अभयं ज्योतिः अश्यां, दीर्घा (दुर्गतिरूपाः) तमिस्राः नो माभि नशन्।

१५ अस्मै उभे (द्यावा पृथिवी) समीची दिव. वृष्टिं पीपयत', स. सुभग' नाम पुष्यन् पृत्सु उभा क्षयौ आजयन् याति। उभौ अर्धौ अस्मै साधू भवतः।

१६ हे यजत्राः आदित्या या वः मायाः पाशाश्च अभिद्रुहे रिपवे विचृताः तान् अश्वीव रथेन अति येयम्। अरिष्टाः (वयं वः) उरौ शर्मन् आ स्याम।

१७ हे वरुण, मघोनः भूरिदाव्नः प्रियस्यापि आपेः (मे) दुर्न मा अह आ विदम्। हे राजा सुगस्य रायः माहं अवस्थां। सुवीराश्च विदथे बृहत् वदेम।

સૂક્ત ૨૮.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–वरुण ॥

પરમ પ્રજ્ઞાવાન, પૂર્ણ સ્વતંત્ર જે આદિત્ય (ઇશ્વર) તેનું આ સ્તોત્ર છે ત્યારે જે જે હેતાં આ વિશ્વમાં છે તે સર્વેથી પણ આ (સ્તોત્ર) પોતાના મહત્વવડે શ્રેષ્ટ થાઓ. આ દેવ સદભક્તને અતિશય આનંદજ દે છે માટે આ સર્વ સમર્થ વરૂણ પાસે હું સત્કિર્તિની યાચના કરૂ છું. ૧

અમે મન પૂર્વક તારૂં ધ્યાન ધરીએ છીએ લે હે વરૂણ અમે અત્યંત ભાગ્યશાળી થઇને તારી આજ્ઞામાંજ રહીએ એમ કર. પોતાના ઉજ્વળ પ્રકાશસહિત ઉદય થનારી જે ઉષા તેનું આગમન થતાંજ વેદીપર અગ્નિ પ્રજ્વલિત થાય છે તે પ્રમાણે તારૂ સ્તવન પણ અમે ન ચૂકતાં પ્રત્યહી કરીએ છીએ. ૨

તારી આજ્ઞામાં અસંખ્ય વીર રહે છે, તારી સ્તુતિ સર્વતોમુખે થતી હોય છે, તો હે વરૂણ, હે વીરનાયક, તારાજ કૃપાછત્ર નીચે અમે રહીએ એમ કર. હે દેવ, (તે ચિચ્છક્તિ) અદિતિના તમે પુત્ર છો, તમને ખોટાનો કદીપણ ગંધસુદ્ધાં નથી તો અમને અમારા (અપરાધોના) ક્ષમા કરીને પોતાના એમ કહો. ૩

વિશ્વપ્રતિપાલક આદિત્ય એવો આ વરૂણેજ (સૃષ્ટિનાં અને ધર્મનાં) અબાધિત નિયમ અસ્તિત્વમાં લાવ્યો. મહાનદીએ (સુદ્ધાં) આ વરૂણનાજ સત્યનિયમને (અનુસરીને) વહે છે. તે કદી થાકતી નથી ને કદી થોભતી પણ નથી. અને પક્ષી આકાશગોળમાં ઝપાટાથી ઉડતા જાય છે તેપ્રમાણે ભૂગોળપર તે (નદીઓ) વેગથી દોડતી હોય છે. ૪

---

१ कवे. स्वराज. आदित्यस्य इदं (स्तवन) मन्हा विश्वानि सन्ति अभ्यस्तु । यः देवः जयथाय अतिमन्द्रः (तस्य) भूरेः वरुणस्य सुकीर्ति भिक्षे ।

२ हे वरुण तवव्रते (त्वां) सुष्टुवांसः स्वाध्यः सुभगासः स्याम, । गोमतीनां उषसां उपायने (प्रज्वाल्यमाना) अग्नयः न (वयं अनतिपात्य त्वा) अनुद्यून् जरमाणा (स्याम) ।

३ हे प्रनेत वरुण, पुरुवीरस्य उरुशंसस्य तव शर्मन स्याम । हे अदब्धाः अदितेः पुत्राः देवाः, युज्याय नः अभि क्षमध्वम् ।

४ (जगत) विधर्ति आदित्यः ईम् ऋतम् प्र असृजत्, वरुणस्य (तत् ऋतम् अनुसृत्य) सिन्धवः (नित्यम्) यन्ति । एता न श्राम्यन्ति, न विमुचन्ति, वयः परिज्मन् न रघुया पप्तुः ।

અમે પાતકોવડે જકડાયેલા છીએ, એકાદાંના બંધ છોડવા તેપ્રમાણે તે પાતકોનો પા:
અમારાપાસેથી દૂર કર. હે વરૂણ, (ઈશ્વર) તારી સત્યરૂપ ધર્મનદીનો ઓઘ (અમા:
ઉપાસનાથી) અધિક ને અધિક થતો જાય એમ થાઓ. તારૂં જે ધ્યાનરૂપ વસ્ત્ર હું વણું !
તેનો દોરો મધ્યમાંજ તૂટવા દઈશમા, અને જે તારી ઉપાસનાનું કર્મ હું આચરૂં છું (
પૂરૂં થવા પહેલાંજ તેનું માપ તું ઘટવા દઈશ મા. ૫ (૬

હે વરૂણ (ઈશ્વર) ભય કેવો ? તે મારા મનમાંથી તદન કાઢીજ નાંખ. હે વિશ્વા
ધિરાજ, હે સત્યધર્મપ્રતિપાલક, મજ દીનનો અનુગ્રહ કર. રાંઢવાથી બાંધેલા વાછરડ
એ રાંઢવું તોડી નાંખવુ તેપ્રમાણે પાતકોથી મને મૂક્ત કર. આંખોના પોપચાં પણ પોતાથી
બંધ થાય એટલી વાર સુદ્ધાં પોતાનો માલિક તારી સહાય સિવાય કોઈ નથી.

હે ઈશ્વર, વરૂણ, પાપાચરણ કરનાર અધમને જે મારક શસ્ત્રો તારી આજ્ઞાથી ઠાર કરે છે
તે શસ્ત્રોથી અમારો નાશ થવા દઈશ ના. તારા પ્રકાશથી અમને દૂર જવા દઈશ નહીં અને
અમે સુખે જીવીએ માટે દુર્જનોનો સંહાર કર. ૭

હે વરૂણ તું પોતે સમર્થ છે. તો તને પ્રણિપાત કરીને તારો જયજયકાર અમે પૂર્વે
કીધો છે, તેવોજ તે હમણાં પણ કરીએ છીએ અને આગળ પણ કરીશું કારણ કે હે કપટ
જાલ નાશક દેવા, તને જે જે કર્મો અર્પણ કરીએ તે પર્વતમાં રાખ્યા પ્રમાણે તદન અઢળ
થાય (એમાં સંશય નથી). ૮

મેં કીધેલાં એકંદર ઋણ અને પાતકો તું હતા ન હતાં કર હે જગત્ પ્રભો, બીજાએ
મેળવેલા ધનપર હું પેટ ભરૂં એવો પ્રસંગ લાવીશમા. અને અદ્યાપિ પુષ્કળ પ્રભાત સમય
આવવાનો છે તો અમે ત્યાંપર્યંત આનંદે જીવો બચીને કુશલ રહીએ એવી તું આજ્ઞા કર. ૯

---

५ (बन्धनीं) रशनामिव आगः मत् विश्रथाय । हे वरुण ते ऋतस्य खाम् ऋध्याम । (तव) धियं वयतः मे तन्तुः मा छेदि । पुरा ऋतोः मे अपसः मात्रा मा शारि ।

६ हे वरुण भियस मत् सु अपो म्यक्ष । हे सम्राट् ऋतावः अनु गृभाय । यथा दामेव वत्सात् (रज्जुं विमुचति) तथा विमुमुग्धि । त्वत् आरे निमिषथन नहि ईशे ।

७ हे असुर वरुण, एनः कृण्वन्त (दुरात्मान) ते इष्टौ श्रीणन्ति तैः वधैः नः मा (वधी.) । ज्योतिषः प्रवसथानि मा गन्म, जीवसे नः मृधः विसु शिश्रथः ।

८ हे वरुण ते (अहं) पुरा, उत नूनं, उत हे सुविजात अपरमपि नमाम । हे दूळभ, त्व (एव) श्रितानि व्रतानि पर्वते (श्रितानि) न अप्रच्युतानि हि भवन्ति ।

९ अप मत्कृतानि ऋणा परासावीः, हे राजन् अहम् अन्यकृतेन मा भोजम् । हे वरुण भूयसीः उषसः अव्युष्टाः इत् नु, (तद्) नः तासु जीवान् आ शाधि ।

હે જગત્પ્રભો, મને પોતાનો કહેનારા મારા કોઈ આપ્ત કિંવા મિત્ર સ્વપ્નમાં હું બીધેલો હોઉં ત્યારે મને (તે દુઃસ્વપ્નનો વધારે) ભય બતાવે, અથવા કોઈ ચોર કિંવા જે દુષ્ટ અમારો ઘાત કરવાને જોતો હોય, તો આ સર્વેથી હે વરૂણ, તું અમારૂં સંરક્ષણ કરજે. ૧૦

હે ભગવંતા વરૂણ, કોઇ ધનાઢ્ય, પ્રેમાળ અને અતિશય ઊદાર એવો મનુષ્ય જો કે મારો આપ્તજન હોય તો પણ તેનાપાસે સુધ્ધાં પોતાનું દુઃખ કહીને યાચના પુરવાનો પ્રસંગ મારાપર કદીપણ આવવા દઇશમા અને આ માટે હે વિશ્વાધિશ, મારીજ સત્તા જેનાપર ઉત્તમ રીતે ચાલશે એવા ખરા ઐશ્વર્યથી મને દૂર ન રાખતાં અમારા વીર પુરૂષો સહવર્તમાન યજ્ઞસભામાં અમે તારો મહદ્યશ ગાતા રહીએ એમ કર. ૧૧ (૧૦)

સૂક્ત ૨૮.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–विश्वेदेव ॥

વિધિ નિયમ પ્રતિપાળક હે આદિત્ય, તમે અંતઃકરણમાં ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કરનાર છો. સ્ત્રી ગુપ્તપણે પ્રસૂતી થનારી વ્યભિચારિ સ્ત્રીઓને લોકમાંથી કાઢી મૂકે છે તે પ્રમાણે પાતકોનું મારામાંથી ઉચ્ચાટન કરો હે વરૂણ, હે મિત્ર, હે દેવા, તમે ભક્તોનું કલ્યાણજ કરો છો મને એ ખબર છે, તમે અમારી વિનવણીપર લક્ષ દો છો ત્યારે તમારો કૃપાપ્રસાદ થવા માટે હું તમારી પ્રાર્થના કરૂં છું. ૧

હે દેવ, અમારા ભલા ભુંડની કાળજી તમને, અને તમેજ અમારૂં સત્વગણ, ત્યારે અંદરથી ગુપ્ત પણે (સજ્જનોનો) દ્વેષ કરનાર દુષ્ટોનો ઉચ્છેદ કરો. (પાતકોનો) સમુળગો નાશ કરનાર તમે છો, તો અમને (અપરાધોની) ક્ષમા કરો. અને હાલની માફક આગળ પણ અમારાપર તમારી આવીજ કૃપા રહેવા દો. ૨

---

१० हे राजन् य मे युज्यो वा सखा वा स्वप्ने भीरवे मह्य तद् भय (भूयोपि) आह, य. स्तेनः वा वृकः वा न दिप्सति तस्मात (सर्वस्मात) हे वरुण त्वम् अस्मान् पाहि ।

११ हे वरुण, मघोनः भूरिदाव्नः प्रियस्यापि आपे (स्वस्य) शन अहम् मा आ विदम् । (अत) हे राजन् सुयमात् रायः माह अव स्था, सुवीराश्च विदथे बृहत् वदेम ।

१ हे धृतव्रता आदित्या, इषिरा यूय रहसूः इव आगः मत् आरे कर्त, । हे वरुण मित्र, हे देवाः भद्रस्य विद्वान (अह) शृणुत वः, व. अवसे हुवे ।

२ हे देवाः यूय (न.) प्रमतिः, यूय ओजः, यूय सनुतः द्वेषांसि युयोत । (दोषाणां) अभिक्षत्तारः (यूय) न. च अभि क्षमध्वम्, अद्य च अपर च नः मृळयत ।

હે દિવ્ય ધનના નિધી, હજુ પણ તમારો અમારાપર આસજનો પ્રમાણે અકૃત્રિમ પ્રેમ છે, એટલુંજ નહિ પણ ઘણાં પુરાતન કાળથી તે તેવોજ છે. પરંતુ તે બદલ અમે તમારા ઉપકારનો બદલો કેવી રીતે વાળનાર ? તો પણ હે મિત્ર, વરૂણ, હે અદિતી, હે ઇંદ્ર અને હે મરૂત્ તમે અમારૂં કલ્યાણજ કરો એટલે થયું. ૩

હે દેવ, અમારા (મા બાપ) આસબંધુ સર્વ તમેજ. હું તમારા આગળના ખોળા પાથરૂં છું તો મારાપર કૃપા કરો. અમારા આ યજ્ઞ તરફ આવતી વેળાએ, તમે પોતાના રથનો વેગ મંદ કરશો નહિ. અને તમારા સરખા ખરા આપ્ત બંધવ હોઇને પણ અમારા હાલ હવાલ થયા એવું થવા દેશોમા. ૪

મેં એકલાએજ તમારા કેટલાએ અપરાધ કર્યા હશે અને માટેજ બાપ પોતાના દુરાચારી દીકરાને શાસન કરે તે પ્રમાણે તમે પણ મને શિક્ષા કીધી તો હે દેવ, હવે તો પોતાનો પાશ કાઢી નાંખો અને પાતકોને મારા પાસેથી તદન દૂર રાખો, અને બાળ દેખતાં (છૂટા કરીને) તેની માને પકડી જવી તે પ્રમાણે મારી દુર્દશા કરશોમા. ૫

હે પરમ પુન્ય દેવ, આજ અમારા તરફ પોતાનું મુખ ફેરવો. હું ગભરાઈ ગયો છું ને તમારા તદન હૃદયના અંદર હું કેવો પણ આવીને વાયુર્રહિત સ્થળે પડીશ (એમ) કહું છું (તો ત્યાં મને કૃપા કરીને આશરો આપો) હે પરમ પવિત્ર દેવ, કોઈ પણ અધમ અમારા ઘાત કરવાંને જુએ તો તેનાથી અમારૂં રક્ષણ કરો અને (પાતકોના ખાડામાં અમને પડવા દેશોમા. ૬

હે ભગવંતા વરૂણ, એકાદો ધનાઢ્ય પ્રેમાળ, ને અતિશય જો કે મારો આસજન હોય તો પણ તેની પાસે પણ પોતાનું દુખ કહીને યાચના કરવાનો પ્રસંગ મારાપર કદીપણ આવવા દઈશમા, અને આ માટે હે વિશ્વાધીશ બીલકુલ મારીજ સત્તા જેનાપર ઉત્તમરીતે ચાલશે એવા ખરા ઐશ્વયથી મને દૂર ન રાખતાં અમારા વીર પુરૂષો સહવર્તમાન યજ્ઞ સભામાં અમે તારો મહયશ ગાતાં રહીએ એમ કર. ७ (११)

---

३ हे वसव, वः अपरेण आप्येन किमु (प्रत्युपकृत) करवाम अथवा सनेन (अपि) आप्येन किम् । वः (करवाम) । हे मित्रावरुणा, हे अदिते, हे इन्द्र मरुतः च नः स्वस्ति दधात ।

४ हये देवाः यूयम् इत मे आपय स्थ, (तद्) ते यूयम् नाधमानाय मह्यम् मृळत । व स्थ ऋते मध्यमवाट् मा भूत, युष्मावत्सु आपिषु मा श्रमिष्म ।

५ (अहं) एक (एव) व भूरि आगः चिकय, (अत) यत् पिता कितवम् इव मां (देव) शशास (तत्) हे देवा पाशा आरे (कुरुत) अघानि च आरे (कुरुत) अभिपुत्र विभिया मां मा ग्रभीष्ट ।

६ हे यजत्रा (यूयम्) अद्य अर्वाञ्च भवत भयमान अहं वः हार्दि आश्रयेयम् । देवाः वृकस्य निदः नः त्राध्व, हे यजत्रा कर्तात् अवपद च त्राध्वम् ।

७ हे वरुण, मघोन भूरिदावन् द्विदस्यापि आपे (सखाय) दुःखं अहं मा आविदम् (अत) हे राजन् सुयमात् राय अहं मा अवगां, सुवीराः वयं विदथे बृहत् वदेम ।

સૂક્ત ૩૦.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–इन्द्र ॥

સત્યધર્મ પ્રગટ કરનાર, સષ્ટિના નિયામક અને અહિ રાક્ષસને મારનાર ઇંદ્રિ, તેનિ આજ્ઞાએજ ઊદક વહે છે, તે કદી થોભતુ' નથી રાતદીન ચાલ્યુંજ છે તો તે પ્રથમ ઉત્પન્ન થઇને કેટલો વખત વીત્યો હશે વારૂ ૧

તે (ઇંદ્ર) પોતાનુ' શુભ્ર તેજસ્વી વજ્ર વૃત્રપર હમણા ફે'કનાર, એટલામાંજ જગત્માતા આદિતી, એણે તેનો મહીમા જ્ઞાની જનોને વિદિત કીધો, માટે તેની ઇચ્છાને અનુસરીને પોતાના પ્રવાહનો માર્ગભૂમીમાથી ખોદી કાઢીને ધોધો કરતી વહેતી જનારી નદીઓ તેનીજ આજ્ઞાવડે નિરતર ઇષ્ટસ્થળે સમુદ્ર તરફ જાય છે. ૨

ઇદ્ર આ, અતરાળની તદનઉપર ઉભો રહયો ને ત્યાથી તેણે પોતાનુ ઘાતક વજ્ર વૃત્રપર ફે'કયું. જળવૃષ્ટિ કરનાર મેઘ એજ વસ્ત્ર પરિધાન કરીને તે વૃત્રપર દોડી ગયો અને પોતાના ઝકઝકતા તીવ્ર અસ્ત્રવડે ઇદ્રે તે શત્રુને પાદાક્રાત કીધો. ૩

હે સકળ સ્તુતિના નાથ, વૃકદ્વર નામક લોકનો જે (પોતાને) મોટો પ્રબળ દેવ (કહેવડવે છે) તેના સવ સૈનિકોને તુ વિદ્યુત પ્રહારવડે માર્યા પ્રમાણે પોતાના બાહ્વલ્ય શસ્ત્રવડે મારી નાખ હે ઇદ્ર, તે પૂર્વે જેમ પોતાના પરાક્રમવડે દુષ્ટોનો વધ કીધો, તેમ હવે પણ અમારા ધર્મહિન દુષ્ટ શત્રુઓનો વધ કર. ૪

---

१ ऋत कृण्वते, (विश्व) सवित्रे देवाय इन्द्राय अहिघ्ने आप (वहन्त्य) न रमन्त। अह अह. अनु. च अपां (या तीना) याति, (तद्) आसा प्रथम सर्ग कियति आ।

२ य इ ाय सिनम् (वज्रम्) अभरिष्यत् त विदुषे जनाय जनित्री प्रोवाच, (इदानीं) अस्य जोषम् अनु असी पथ रद ती धुनय दिव दिवे अर्थम् यन्ति।

३ अध (स) अतरिक्ष अधि ऊर्ध्वं अस्थात् हि, (तत) वृत्राय वध प्र जभार, अविव मिह (मेघम् एव) वसान ईम् उप अद्रोत्, तिग्मायुधश्च इद्र शत्रु अजयत्।

४ हे बृहस्पत (इद्र) अश्ना इव तपुषा वृकद्वरस असुरस्य (राज्ञ) वीरान् विध्य। यथा पुरा हे इद्र धृषता त्व शत्रु जघ थ, एव चित् (अधुनापि) अस्माक शत्रु जहि।

જે અશણી હાથમાં લઈને વીરશ્રીના હર્ષપૂર્વક તેં પૂર્વે શત્રુનો નિઃપાત કીધો તેજ અશણી તું (આકાશમાંથી) નીચે ફેંક. અમને પુત્રપૌત્રોની પ્રાપ્તિ કરી દેવાની છે, દેવી સમૃદ્ધિ અને (જ્ઞાન) ધેનુનો પણ લાભ કરી દેવાનો છે, તો હે ઇંદ્ર, તે આનંદના અમને ભાગીદાર કર. ૫ (૧૨)

જે (ભક્ત) તમને પ્રિય થાય છે તેનું બુદ્ધિ સામર્થ્ય તમે વૃધ્ધિંગત કરો છો, ભક્તિ-સંપન્ન યજમાનને પ્રેરણા કરનાર પણ તમેજ છો, તો ઇંદ્ર અને હે સોમ અમોરાપર દયા કરો અને આપત્તિના પ્રસંગમાંથી અમને મૂક્ત કરો. ૬

(ઈશ્વરભક્તિથી) મને કદી પ્રણ ત્રાસ પડે નહિ. તેનાથી હું થાકી ગયો એવું પણ કદી થાય નહિ; (સેવાના કામમાં) મને કદી આળસ આવે નહિ કિંવા તમે સોમરસ અર્પણ કરીને સેવા કરો આ એવા અવાક્ષર પણ મારા મુખમાંથી નીકળે નહિ, તેજ (ઇશ્વર ઇંદ્ર) મારા મનોરથ પૂર્ણ કરે છે, મને ઐશ્વર્ય આપે છે, મને સદુપદેશ કરે છે અને હું સોમરસ અર્પણ કરવા લાગ્યો હોઉં એટલે (બુધ્ધિ પ્રકાશરૂપ) લઈ માગપાસે આવે છે. ૭

હે સરસ્વતી, અમારા તરફ કૃપા કટાક્ષથી જો, તું સુધ્ધાં મરૂતોસહ શૌર્યવડે ચઢાઈ લઈ જઈને શત્રુને જીતે છે, અને અહિં પણ ઉન્મત્ત પણે બીજાનું અપમાન કરનાર ને અત્યાચારી એવો જે શંડિકોનો રાજા તેનો વધ તો ઇંદ્ર કરેજ છે. ૮

---

५ उच्चा (स्थित सन्) दिवः अश्मानम् अवक्षिप येन त्वं मन्दसानः शत्रुं (वृत्र) निजूर्वीः। हे इन्द्र तोकस्य तनयस्य गोनां भूरेश्च सातौ अस्मान् अर्धे कृणुतात्।

६ यं वनुथ. (अस्य) क्रतुं प्र वृद्धयः हि, (द्वावपि युवां) राधस्य यजमानस्य चोदौ स्थः। हे इन्द्रा सोमा युवम् अस्मान् अविष्टम्, अस्मिन् भयस्थे उलोकं कृणुतम्।

७ (इन्द्रस्य परिचर्यां) मा न तमत्, न श्रमत्, उत न तन्द्रत्, सोम मा सुनोतेति न वोचाम। यः (यः इ०.) मे पृणात्, यः ददत्, यः निबोधत् यः सुन्वन्तम् मा (इ०) गोभिः उपायत्।

८ हे सरस्वति त्वम् अस्मान् अविड्ढि, मरुत्वती धृषती शत्रून् जेषि (जय, ५८) इन्द्रः त्वं शर्धन्तम् अप्रतिवीयमानम् शण्डिकानां वृषभं हन्ति चित्।

જે અમારાપર એકદમ છાપો મારવાના વિચારમાં હોય, કિંવા અમારી ઘાત કરવાની જેને તક હોય, તેને બિનચુક હાંકી મૂકી તેનો તીવ્ર શસ્ત્રવડે સંહાર કર. હે બૃહસ્પતિ, તું પોતાના આયુધવડે શત્રુઓને પાદાક્રાંત કરે છેજ તો હે જગત્ પ્રભો, તું પોતાનું ઘાતક અસ્ત્ર (ધર્મ) દ્વેષીઓના શરીરપર ફેંક. ९

હે વીર, તારે જે જે પરાક્રમ ગજવવાના હોય તે આ અમારા નિધડ શૂર સૈનિકોને સાથે લઈ ગજવ; અને (સત્ય ધર્મના જે શત્રુ) આજ પુષ્કળ દિવસ થયાં તદ્દન મદાંધ થઈ ગયાં છે તેનાં બીલકુલ ધુમાડા ઉરાડીને તેમણે સંતાડેલી સંપત્તિ અમારા હાથમાં દે. १०

(હે મરૂત) તમે દિવ્યલોક નિવાસી દેવ, ત્યારે સુખપ્રાપ્તિની ઇચ્છાએ, તે તમારી મહા પરાક્રમી સૈન્યાને હું પ્રણામ કરીને ઉત્તમ ભજનો વડે તેનો યશ ગાઉં છું. તો અસંખ્ય શૂર સૈનિક, સ્વાધીન અને પ્રત્યહી વૃદ્ધિંગત થનારી સત્કીર્તિ એનાથી યુક્ત એવા ઐશ્વર્યનો લાભ અમને થાય એમ કરો. ११ (१३)

સૂક્ત ૩१.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–विश्वेदेव ॥

હે મિત્ર વરૂણ, આદિત્ય, રૂદ્ર અને વસુએ સહિત તમારી સાથે હોય છે, અહીં ક્ષુધિત પરંતુ ભારી આનંદે અરણ્યમાં વૃક્ષપર રહેનાર પક્ષી જેમ પોતાના માળામાંથી બહાર પડીને જોરથી ઉડતા જાય છે તે પ્રમાણે (અમારા રથના ઘોડા) વિજય કીર્તિ મેળવવાસારૂ આનંદથી ફર ફર ઉડી જાય છે, અને તમે પણ સદયશના ભૂખ્યા, આનંદ ભરિત અને તેજોલોક નિવાસી છો, તો તમે અમારા રથનું સંરક્ષણ કરો. १

---

९ यो नः सनुत्यः उत वा जिघत्नुः (अस्ति) त अभिख्याय, तिग्मेन (आयुधेन) विध्य । हे बृहस्पते आयुधैः शत्रून् जषि, हे राजन् द्रुहे रिषन्त (पाश) परिवेहि ।

१० हे शूर (इद) यानि वीर्या ते कर्त्वानि (त नि) अस्माकेभिः सत्वभिः शूरैः कृधि । (ईश्वर द्रविण अधुना) ज्योक् अनुधूपितासः अभूव?, हत्वी तान. तेषा वसूनि न. आभर ।

११ सुम्नयुः (अह) ?. त मारुत शर्धं, दैव्य जनम् नमसा गिरा च उपस्तुवे । यथा सर्ववीरम्, अपत्यसाचम् दिवेदिवे श्रुत्यम् रयिम् नशामहै ।

१ हे मित्रा वरुण, युवा आदित्य. रुद्रैः वसुभिः सचाभुवा, प्रपत्यन्त हृषीवन्त, वन (प्रपत्यन्तः हृषीवन्त.) वनर्षद वय वस्मनः न, (अस्माक रथ्या.) प्रपत्यन्त. हृषीवन्त पत? (तम) अस्माक रथ अवतम् ।

પ્રેમને લીધે એકરૂપ થયેલા હે દેવ, જ્યારે અમારા ચાલાક ઘોડા પોતાની ઝડપદાર ચાલથી ધૂળમય પ્રદેશમાંથી વેગે દોડતા જાય છે, પૃથ્વીપરનાં ઉંચા ખડકોપર પોતા ખરીઓથી ઘોંઘાટ કરી મૂકે છે–એવી વેળાએ વીરશ્રીના આવેશ લાવનાર અમારા રથને લોકોના સામે સંભાળીને લઈ ચાલો. ૨

તે સર્વસાક્ષી મહાપ્રજ્ઞાવાન ઇંદ્ર, મરૂતની સેના સહિત, સ્વર્ગમાંથી આવી અમને શ્રેષ્ઠ સંપતિનો અને સત્વસામર્થ્યનો લાભ કરી દેવા માટે, શત્રુથી અજીત એવી પોતાની સહાયવડે અમારા પાછળ ઉભો છેજ. ૩

પરંતુ વળી સર્વલોકોને વંદ્ય એવો તે ત્વષ્ટા દેવસુધ્ધાં પોતાની દિવ્ય સ્ત્રિઓ સહિત અમારા (રથમાં બેસોને તે) રથને પ્રેરણા કરો, અને તેમજ ઇળા, ભગ, મહદાકાશ, અંતરાળ, પુષા, પુરંધિ અને પ્રભુ અશ્વીદેવ એપણ (આ રથને પ્રેરણા કરો). ૪

જે દિવ્ય અને મહાભાગ્યશાળી છે,–જે એક પછી બીજીએ પ્રમાણે જગતની નજરે પડે છે, ને પ્રાણી માત્રને હુશીયારી લાવે છે, તે ઉષા અને રાત્ર આ બંન્ને પણ (રથને એવીજ પ્રેરણા કરો) તમો બંન્નેનું, અને હે પૃથ્વ તારૂં પણ, હું ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્રોવડે સ્તવન કરવા લાગ્યો એટલે તમારૂં ત્રણ પ્રકારનું સત્વનેજ, અને સનાતન એવા ઇશ્વરનું પણ સામર્થ્ય પણ દૃષ્ટોપતીએ પડે છે. ૫

---

२ अध हे सजोषसः देवासः यत् आशवः रजः पद्याभिः तिरतः, पृथिव्याः सानौ पाणिभिः जघनन्त (तदा) नः वाजयुम् रथं विक्षु अभि उदवत ।

३ उत स्यः विश्वचर्षणिः इन्द्रः मरुत्तः मारुतेन शर्धेन दिवः (आगत्य), महे संनये वाजसातये अवृकाभिः ऊतिभिः नः रथः अनुधाति नु ।

४ उत स्यः भुवनस्य सक्षणिः त्वष्टा देवः सजोषाः ग्नाभिः रथम् जूजुवत् । (तथा च) इळा, भगः, बृहद्दिवा, उत रोदसी, पूषा, पुरन्धिः अथ अश्विनौ पती (अपि जूजुवत) ।

५ उत त्ये सुभगे मिथूदृशे देवी उषसानक्ता जगतां अपि जुवा (रथं प्रेरयताम्) (हे द्यौः) हे पृथिवी यत् वां नव्यसा वच. स्तुष, त्रिवयाः स्थातुः वयः च उपस्तिरे ।

બીજા સ્તવનરત ભક્તોની માફક 'અમે પણ તમારૂં સ્તવન કરવાને ઉત્સુકજ છીએ; (એવી પ્રાર્થના સાંભળીને) અહિ, બુધ્ન્ય, અજ-એકપાદ, ત્રિત, ઋભુક્ષા, સવિતા, અને ભક્તોસારૂ અત્યંત ત્વરાથી દોડી આવનાર અપાં નપાત્ એ સર્વેએ અમારા મનનીય સ્તોત્રોવડે (પ્રસન્ન થઈને) અમારા યજ્ઞ કર્મમાં ઈચ્છા રાખી. ૬

હે પરમપુજ્ય દેવ, આ તમારા સ્તવનો ઉત્સુકતાથી બોલવામાં મને પ્રેમજ આવે છે, અને ભક્તજનો પણ તમારા ગુણાનુવાદ ગાતી વેળાએ તેઓ ઠીકઠીક ગાતા હોય છે, અમને સર્વેનેજ સત્કીર્તિ ને સત્વ સામર્થ્યની પસંદગી છે, ત્યારે, રથને જોડેલો અશ્વ જેમ પોતાના ઇષ્ટ સ્થળે સત્વર પહોંચે છે, તે પ્રમાણે અમારાસહ સર્વનેજ તમારા ધ્યાન સુખનો લાભ થાય એમ થાઓ. ૭ (૧૪)

સૂક્ત ૩૨.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–द्यावापृथिवी ॥

ખરા ધર્મપ્રમાણે હું ઉપાસના કરીને અભીષ્ટ પ્રાપ્તિના પ્રયત્નમાં છીએ તો હે દ્યાવા-પૃથ્વિ, આ મારા સ્તવનોપર તમે પ્રસન્ન થાઓ. તમારૂં આયુષ્ય અમર્યાદ છે. તો દિવ્ય-ધનની ઇચ્છાએ તમારૂં સ્તવન કરીને તમારી મહત્તાનું અહીં (સત્ર) આગળ હું વર્ણન કરૂં છું. ૧

કોઈ પણ મનુષ્યની ગુપ્ત કપટજાળથી અમને કદીપણ ઉપદ્રવ થવા દેશોમ, કિંવા બીજાં તેવાજ સંકટોના ઝપાટામા અમને આવવા દેશોમા. (અમારા મિત્રોની સાથેના) અમારા સ્નેહભાવમા વ્યત્યય આવવા દેશોમા. શ્રેષ્ટ સુખની પ્રાપ્તિ ઈચ્છા ધરીને અંતઃકરણ પુર્વક આ વિનવણી અમે કરીએ છીએ, તો તે મનમા લાવ. ૨

---

६ उत, उशिजामिव व शस स्मसि, (अत) अहिर्बुध्न्य अज एकपाद्, त्रित, ऋभुक्षा, सविता, आशुहेमा अपां नपात् (न) शमि धिया चन. दधे ।

७ हे यजत्रा (देवा) एता व उयता (स्तोत्राणि) वक्मि आयवश्च सम् नव्यसे (तानि) अतक्षन् । अह श्रवस्यव वाजं चक्रना , रथ्य सप्ति न (त्वरया) युष्माकम् धीतिम् अश्या ।

१ हे द्यावा पृथिवी, ऋतायत. सिषासत मे अस्य वचस अविन्नी भूतम् । ययो (युवयो.) आयु प्रतर, ते (युवां) उपस्तुते, वसूयु अह इद वां मह पुर दधे ।

२ आयो गुह्या रिप. अहन् न मा दभन्, आभ्यो दुच्छुनाभ्य. न मा रीरध नः सख्या मा विद्यौ, न तस्य विद्धि, सुम्नयता मनसा तत् त्वा ईमहे ।

અમારા પર મનમાં રોષ ન ધરતાં એવું કર કે, (મનોરથ રૂપ) દુગ્ધ દઇને સમૃદ્ધ કરનારી એવુ ધેનુ, તું અમને નિસ્તોષ દે. હે સર્વજનસ્તુત ઇંદ્ર, સર્વે ઠેકાણે તાત્કાળ જનાર સત્વધીર અને શૂર એવી તારી વિનવણી સ્તવનોવડે અને કીર્તનોવડે અમે કરીએજ છીએ. ૩

જેને બોલાવવામાં મેહનત પડતી નથી, એવી જે રાકાદેવી તેનું યથાયોગ્ય સ્તવન કરીને તેને અમે, બોલાવીએ છીએ તો તે શૌભાગ્યશાળીણી અમારી સ્તુતિ સાંભળી લઇ તે મનમાં લાવે. ન તુટનારી સોયવડે તે અમારાં (યજ્ઞ) કર્મ પાકા શીવી નાંખીને એકત્ર કરો. અને સેંકડો પ્રકારે દાનધર્મ કરનાર અને સર્વે વાહવાહ કરે એવા વીરપુત્ર અમને આપો. ૪

હે રાકાદેવી, જેનાયોગે તું ભક્તોને નાના પ્રકારના ધન દે છે, તેવાજ પ્રકારની પ્રેમાળ બુદ્ધિ (અમારાપર પણ) ધરીને પ્રસન્ન અંતઃકરણ વડે અમારા તરફ આવ. હે શૌભાગ્યશાળીણી (દેવ ભક્તોને) હજારો પ્રકારની સમૃધ્ધિ તું આપતીજ હોય છે. ૫

હે વિપુલકુંતલ, સિનીવાલી, તું દેવોની બ્હેનજ છે, તો હે દેવી તને અર્પણ કરેલો હવિર્ભાગ તું ગ્રહણ કરીને અમને સંતતિનો લાભ આપ. ૬

જેના બાહુ મનોહર અને કરાંગુલિ પણ કોમળ છે, જેની કુખ સરસ, ને જેને સંતતિ વિપુલ હોઇને જે સર્વજનોની સ્વામિનીજ છે તે સિનીવાલીને હવિ અર્પણ કરો. ૭

---

३ (त्व) अहेळता मनसा, श्रुष्टिम् दुहानां पिप्युषीं धेनु असश्चत आ वह । पद्याभिः वचसा च हे पुरुहूत त्वा आशुम् वाजिनम् विश्वहा हिनोमि ।

४ अहम् सुहवा राकां हुवे, सुभगा सा न. शृणोतु, त्मना च बोधतु । अच्छिद्यमानया सूच्या अप. सीव्यतु, शतदायम् उक्थ्यम् वीर ददातु ।

५ हे राके याः ते सुपेशसः सुमतयः, याभि. दाशुषे वसूनि ददासि, ताभि. अद्य हे सुभगे सहस्रपोषम् रराणा सुमनाः त्व नः उप आगहि ।

६ हे पृथुष्टुके सिनीवालि या त्व देवानां स्वसा असि सा त्व आहुतं हव्यं जुषस्व, देवि प्रजाम् न. दिदिड्ढि ।
७ या सुबाहु. स्वङ्गुरि. सुषूमा, बहुसूवरी, तस्यै विश्पत्न्यै सिनीवाल्यै हवि. जुहोतन ।

ગુંગૂ, સિનીવાલી, રાકા, સરસ્વતી (આ સર્વ દેવતા) જે (ઇંદ્રાણીજ) છે તે ઇંદ્ર પત્નીને અને વરૂણ પત્નીને હું સંરક્ષણ થવામાટે બોલાવું છું. ૮ (૧૫) (૩)

અનુવાક ૪.

સૂક્ત ૩૩.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–रुद्र ॥

હે રૂદ્ર, હે મરૂતના પિતા, તારો આનંદમય પ્રસાદ અમારા તરફ આવવા દે. (જ્ઞાન) સૂર્યના દર્શનનો અને અમારો વિયોગ તુ કરીશ મા. જે અત્યત નીચ છે તેમની સાથે વર્તતાં અમારો શૂર પુત્ર ધીમેથી વર્તો, અને હે રૂદ્ર પુત્રપૌત્ર અને સેવક એમના સહવર્તમાન અમારી અભિવૃદ્ધિ થાઓ. १.

હે રૂદ્ર, તેં કૃપાળુ થઇને જે અત્યંત સુખકારક ઔષધો અમને આપેલાં છે તેનાયોગે અમે આયુષ્યનો સો વરસ ઉપભોગ કરીએ એમ કર. તું અમારામાંથી દ્વેષ બુધ્ધિને બીલકુલ હાંકી મૂક, પાતકો અને સર્વ સંચારી રોગોનું ઉચ્ચાટન કર. ૫

(આ જગત્માં) જે જે કહેતાં ઉત્પન્ન થયું છે તે સવ મધ્યે, હે રૂદ્ર, તુંજ પોતાના અંગની પ્રતાપશ્રીવડે અત્યંત શ્રેષ્ઠ છે. તારા ભૂજદંડ વજ્ર પ્રમાણે મજબુત છે તો હે વજ્રબાહુ રૂદ્ર બળવાન પુરૂષોમાં પણ તું અત્યત બળિષ્ટજ છે તેથી અમને સર્વ સંકટોમાંથી સુખરૂપ પાર પાડ અને પાતકી દુષ્ટોના જે જે હુમલા અમારા પર થાય તે સર્વેની સામે થઇને તેમની રેવડી દાણાદાર કરી નાખ. ૩

---

८ या गुगू या सिनीवाली या राका या सरस्वती (इति अभिहिता तां) इन्द्राणीं, वरुणानीं च ऊतये स्वस्तये अह्वे ।

१ हे मरुता पितः ते सुम्न आ एतु, सूर्यस्य सदृशः नः मा युयोथा । वीर (पुत्रो) न अर्वति (जंत) अभिक्षमेत, किं च हे रुद्र प्रजाभि- प्रजायेमहि ।

२ हे रुद्र त्वादत्तेभि शतमेभि भेषजेभि' शतं हिमा अशीय द्वेषः अस्मत् वितरम् (यथा स्यात् तथा) वि चातयस्व, अह वि चातयस्व, विषूची. अमीवाः (अपि) वि चातयस्व ।

३ रुद्र (त्व) त्व श्रिया (वस्तु') जातस्य श्रेष्ठ. असि, वज्रबाहो तवसा तवस्तमः असि । त्व न. अहसः पार स्वस्ति पर्षि, रक्षः विश्वाः अभीती. युयोधि ।

ભરાઇશમા, અથવા યોગ્ય રીતે તારૂં સ્તવન કીધું નહિ, કિંવા ભક્તજન સાથે તને પણ હાંક મારી માટે પણ ક્રોધ કરીશમા. ઔષધિનાયોગે તું અમારા સૈનિકોને ફૂટાફૂટ સાજા કર. વૈદ્યોનો પણ તું અપૂર્વ વૈદ્ય છે એવી તારી કીર્તિ હું (સર્વતોમુખે) સાંભળું છું. ૪

આજીજી કરીને અને હવિ અર્પણ કરીને (ભક્તજનો) જેની કરૂણા ભાખે છે, તે રૂદ્રને આ સ્તવનવડે પ્રસન્ન કરી લેતાં મને આવડો. તેનું અંતઃકરણ અતિશય કોમળ, ભક્તોની ધુમ તરફ તેનું લક્ષ ત્વરિત ખેંચે છે તો તે ગૌરવર્ણ ને પ્રકાશમય કિરિટ ધારણ કરનાર રૂદ્ર મને આ દુર્વાસનાને આધિન ખચીત થવા દેનાર નથી. ૫ (૧૬)

મેં ખોળા પાથરી તેની પ્રાર્થના કીધી ત્યારે મનોરથ–પૂરક અને મરૂતના પિતા રૂદ્ર તેણે જે મધ્યે જોમ ભરી રહેલું છે એવું આશા ઉમેદનું વય (દીર્ઘકાળપર્યંત) આપીને તેના યોગે મને પરાકાષ્ટાના આનંદ આપ્યોજ છે, પરંતુ તાપ રખરખતો પડેલો હોય ત્યાં (વૃક્ષોની) શીતળ છાયાનું સુખ મળે તેપ્રમાણે હું પાપમુક્ત થઇને (હે રૂદ્ર) તારૂં આનંદ-પદ મેળવું અને તેનો ઉપભોગ પામું એમ કર. ૬

હે રૂદ્ર, તારો તે મંગળકારક હસ્ત, (કયાં છે ?) પીડાતાઓને વ્યાધિ નિર્મુક્ત કરનાર તે તારો ઔષધિયુક્ત હસ્ત કયાં છે ? કંઇ અદૃષ્ટ કારણોથી જે જે દોષ અમારાપર ચડયા છે તે દોષનું પરિમાર્જન તે તારો હાથજ કરશે, હે વીરશ્રેષ્ટ અમને ક્ષમા (કરીને અમારાપર કૃપા) કર. ૭

---

४ रुद्र (भगवन्) (अस्माकं विकलैः) नमोभिः त्वां मा चुक्रुधाम, (अपिच) हे वृषभ दुष्टुती मा चुक्रुधाम सहूती अपि मा चुक्रुधाम । उत नः वीरान् भेषजेभिः उदर्पय, (यतः) त्वां भिषजामपि भिषक्तमम् शृणोमि ।

५ यः हवीमभिः हविर्भिः हवते (तं) रुद्रं स्तोमेभिः अवदिषीय । सः ऋदूदरः सुहवः, बभ्रुः, सुशिप्रः (भगवान्) नः अस्यै मनायै मा रीरधत् ।

६ मरुत्वान् वृषभः (भगवान्) रुद्रः नाधमानं मा त्वक्षीयसा वयसा उत् ममन्दद्दि । (परं च) घृणीव छायाम् अरपाः (भद्र अस्य) रुद्रस्य (कृपाछायां) अशीय, सुम्नं च आ विवासेयम् ।

७ हे रुद्र यः ते हस्त भेषज, जलाषः स ते मृळयाकुः हस्तः क्वास्ति । त्वम् दैव्यस्यापि रपसः अपभर्ता, (८ .: ६) वृषभ मां नु अभि चक्षमीथाः ।

જગત્ધર્તા વીરશ્રેષ્ટ અને ગૌરવર્ણ એવા રૂદ્રને ઉત્તમમાં પણ ઉત્તમ એવી ગણી જનારી સર્વોત્કૃષ્ટ સ્તુતિ હું અર્પણ કરૂં છું; ઉજ્વળ કાંતિમાન્ રૂદ્રનું નમસ્કારપૂર્વક સ્તવન કરીને તેના તેજસ્વી પ્રતાપની મહતા પણ હવે અમે ગાઇએ છીએ. ૮

નાના પ્રકારના રૂપ ધારણ કરનાર, ઉગ્ર ને જગતના આર એવા ભગવાન રૂદ્રની અંગયષ્ટિ અત્યંત સુદૃઢ હોઇને તે પોતાના શુભ્ર તેજસ્વી ને સુવર્ણવર્ણ સ્વરૂપેજ તે અતિ શોભિતો દેખાય છે. સર્વ ભુવનોની સમૃદ્ધિ, (અને સર્વ ભુવનોનો) પ્રભુ એવા આ ભગવાન રૂદ્રકનેથી તેનું ઈશ્વરી સામર્થ્ય દૂર થયું એવું કદીપણ થતું નથી. ૯

હે ભગવંતા, તેં હાથમાં ધનુષ્યબાણ ધર્યો છે. તે તનેજ શોભે છે, તરેહ તરેહના સ્વચ્છ અને પવિત્ર પુષ્પહાર તેં ધાલ્યાં છે તે પણ તનેજ શોભે છે. આ વિશ્વ આટલું અવાઢવ્ય ને ભયંકર છતાં તેનાપર પણ તું દયા કરે છે એ મોટાઇતારીજ, (કારણ કે) હે ભગવંતા રૂદ્ર, તેજસ્વી પણામાં તારા કરતાં વધે એવો કોઈ પણ મળનાર નથી. ૧૦ (૧૭)

વિખ્યાત, સિંહાસનાધિષ્ઠિત, અક્ષય તારૂણ્યયુક્ત, સિંહ પ્રમાણે ઉગ્ર ને ભયંકર અને દુષ્ટોનો નિઃપાત કરનાર રૂદ્ર તેનું સ્તવન કર. હે રૂદ્ર ભકતજન તારી સ્તુતિ કરે છે, તો તે સ્તોતૃજનોપર તું કૃપા કર અને અમારાથી તદન ભિન્ન (એટલે અર્થાત જે દુષ્ટ) છે તેમનાપરજ તારૂં બાણ જઇને તેમનો નિઃપાત કરો. ૧૧

---

८ (जगत्) बभ्रवे, वृषभाय, श्वितीचे (भगवते रुद्राय) महः महीम् सुष्टुतिं ईरयामि। त कल्मलीकिनम् नमोभिः नमस्य, रुद्रस्य त्वेष नाम गृणीमसि।

९ (सः जगत्) बभ्रुः पुरुरूपः उग्रः, (रुद्रः) स्थिरेभिः अंगैः, शुक्रेभिः हिरण्यैः पिपिशे। अस्य भुवनस्य भूरेः ईशानात् रुद्रात्, असुर्यं न वा उ योषत्।

१० (हे भगवन्) यः सायकानि धन्व च बिभर्षि (तत्) अर्हन् एव, अर्हन्नेव यजत विश्वरूप निष्क अर्हन्नेव इद विश्व अभ्व दयसे, (यतः) हे रुद्र त्वत् ओजीयः नैव अस्ति।

११ श्रुत, गर्तसद, युवान, भीम मृग न उग्र, (दुरात्मनः) उपहत्नु रुद्र स्तुहि। हे रुद्र स्तवानः जरित्रे मृळ, ते सेना अस्मत् अन्यं (मान दुरात्मानं) नि वपन्तु।

પુત્ર જેમ પોતાના વંદ્ય પિતાને (પ્રણામ કરે છે) તે પ્રમાણે હે રૂદ્ર, તું પાસે આવે છે એમ દેખતાંની સાથે તને મેં પ્રણિપાત કીધો. સર્વ સમૃદ્ધિનો દાતા અને સર્વે સજ્જનોનો પ્રભુ એવા આ રૂદ્રનું સ્તવન કરવું એ મારૂં કર્તવ્ય છે તો (હે દેવા) અમારા સ્તવનોનો સ્વીકાર કરીને પોતાની દિવ્યૌષધો અમને આપ. ૧૨

હે મરૂત, તમારાં જે ઔષધો પવિત્ર, જે અત્યંત મંગળ, દરેકને અત્યંત કલ્યાણપ્રદ છે, જે ઔષધો અમો માનવીના પિતા મનુરાજાએ તમારા પાસેથી સંપાદન કીધા તેજ દિવ્યૌષધોની યાચના અમે સર્વેના સુખસારૂ અને કલ્યાણમાટે ભગવાન્ રૂદ્ર પાસે કરીએ છીએ. ૧૩

ભગવાન્ રૂદ્રના અસ્ત્રો, અમને છોડીને બીજી તરફ જાઓ, તેના મહાન (ક્રોધનો) અત્યંત ભયંકર આવેશ સુદ્ધાં બીજે કંઈ (એટલે કે દુષ્ટો તરફ) વળો. દાનશૂર યજમાનોના હિતાર્થ, તું પોતાના અઢળ ધનુષ્યની દોરી થોડી ઢીલી કર અને હે (ભક્તોપર અભીષ્ટ સિદ્ધિનો) વરસાદ વરસાવનાર દેવ, અમારા પુત્રપૌત્રોપર દયા કર. ૧૪

હે જગત ધારક વીર શ્રેષ્ટ સર્વજ્ઞ દેવ, તું અમારાપર ક્રોધે ભરાઇશ નહીં, અમને મારનાર નહીં, એવું (આશ્વાસન) આપ. અમારા કાલાવાલા તારા કાને તાણ્ડનોઅ પડે, એટલા સારૂ હે રૂદ્ર, તું અમારો થા અને અમે અમારા વીરપુરૂષો, સહવર્તમાન યજ્ઞ સભામા તારાં મહયશ ગાતાં રહીએ એમ કર. ૧૫ (૧૮)

---

१२ वदमान पितर कुमारश्चित, (अह) हे रुद्र त्वा उपयन्त प्रति ननाम । भूरेः दातारम्, सत्पतिं त्वां गृणीषे, स्तुत. त्वम् अस्मे भेषजा रासि ।

१३ हे मरुत. वः या भेषजा शुचीनि, या शतमा, अस्ति हे वृषणः या मयो भु (सन्ति), यानि नः पिता मनुः अवृणीत ता शच योश्च, रुद्रस्य वश्मि ।

१४ रुद्रस्य हेती न. परिवृज्या', अस्य त्वेषस्य मही दुर्मतिरपि परिगात् । मघवद्भ्य., ते स्थिरा (धनूंषि) अवतनुष्व, मीढ्वः त्वम् नः तोकाय तनय.य च मृळ ।

१५ हे (जगत्) बभ्रो, वृषभ, चेकितान, हे देव, यथा अस्मान् न हृणीषे न हंसि (तथा आभाशुव)। हे रुद्र त्वं न. इह हवनश्रुत् बोधि, सुवीराश्च वयं बृहत् वदेम ।

સૂક્ત ૩૪.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–मरुत ॥

જળધારાવડે સર્વ આકાશને તદ્દન ભરચક કરી નાંખે એવું જેનું પરાક્રમ, (શત્રુના અંગપર) બેધડક તુટી પડીને તેનો ફેંસલો કરી નાંખનાર જેનું અનિવાર્ય તેજોબળ, જે સિંહપ્રમાણે ભયંકર ધૈર્યતાના તેજવડે ઉજ્વળ, અગ્નિપ્રમાણે દેદીપ્યમાન, અને હમેશા સોમપાનોત્સુક હોય છે એવા મરૂતે મેઘપટલનો નાશ કરી નાંખીને, જુઓ સ્વર્ધેનુને બંધનથી મુક્ત કીધી. ૧

વક્ષસ્થળપર તેજપુંજ અલંકાર ધારણ કરનાર હે મરૂત, તમારા (રૂપથી) પ્રત્યક્ષ રૂદ્રજ પૃશ્નિના શુભ્ર કાંતિમાન ઉદરમાં જ્યારે પ્રકટ થયો, ત્યારે નક્ષત્રોના યોગે આકાશ તેજસ્વી, દેખાય છે, તેપ્રમાણે તમારા હાથમાંની ચક્રવલ્લીઓથી તમે શોભાયમાન દેખાયા કિંવા મેઘમાંની વિદ્યુલ્લતાપ્રમાણે તમારી જળધારાની જ્યોત ઝગઝગીત દેખાઈ, (એ યોગ્યજ થયું.) ૨

દ્વંદ્વયુદ્ધમાં કિંવા સરતમાં ચાલાક વીરોને નિરભિમાને છોડી દેવા તેપ્રમાણે મરૂતદેવ એ પોતાના અશ્વોને પુરપાટ છોડે છે અને ગર્જના કરનાર (સિંહ) ના કાનપ્રમાણે તિક્ષ્ણ એવા પોતાના કર્ણોવડે (ભક્તોની પ્રાર્થના સાંભળીને) અતિશય ત્વરાથી ભૂલોકમાં આવે છે. સુવર્ણમુગટ ધારણ કરનાર અને તદ્દન એક વિચારે વર્તનારા હે મરૂત, તમે (પોતાના રથમાં) ચિત્રવિચિત્ર હરણ જોડીને નીકળો છો ત્યારે પ્રત્યક્ષ સામર્થ્યને પણ થરથર કંપાવી મૂકો છો. ૩

(લોકોને) સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ થાય તેટલામાટે કહો કિંવા ભક્તહિતાર્થ કહો, (વૃષ્ટિરૂપે) તત્કાળ ફળદ્રૂપ થનાર મરૂતે આ ચચ્ચાવત ભૂવનો જળધારાવડે (જુઓ કેવાં) તરબતર ભીંજવી નાંખી. ચિત્રવિચિત્ર રંગના (મેઘરૂપ) હરણ એજ તેના રથના ઘોડા, (પણ) આ (મરૂત)ના પ્રસાદવડે પ્રાપ્ત થયેલી સંપત્તિ માત્ર અક્ષય રહે છે ને એકાદો ઋજુમાર્ગી શૂર યોદ્ધો (રણમધ્યે સર્વેની પણ આગળજ હોય છે) તેપ્રમાણે ધર્મવિષયક જ્ઞાનમાં તમે અગ્રેસરજ છો. ૪

---

१ धारावराः, धृष्णु ओजसः, भीमाः मृगाः न (उग्राः) तविषीभिः अर्चिनः। अग्नयः न शुशुचानाः, भृमिं धमन्तः मरुतः गाः अपावृण्वत।

२ यत् हे रुक्मवक्षसः मरुतः वः (पिता) रुद्रः वृषा पृश्न्याः शुक्रे ऊधनि, (तदा) द्यावः स्तृभिः न खादिनः चितयन्त, वृष्टयः अभ्रियाः न वि द्युतयन्त।

३ अत्यान् (वीरान्) आजिषु इव, स्वान् अश्वान् उक्षन्ते नदस्य (सिंहस्य तीक्ष्णैः इव) आशुभिः कर्णैः (आप्लुत्य) तुरयन्ति। हे समन्यवः मरुतः, हिरण्यशिप्राः यूयं पृषतीभिः पृक्षं दविध्वतः याथ।

४ (भक्त जनस्य) पृक्षे, मित्राय वा, (ते) जीरदानवः (मरुतः) ता विश्वा भुवना सदम् आ ववक्षिरे। (एते) पृषदश्वाः, अनवभ्रराधसः, ऋजिप्यासः न वयुनेषु धूर्षदः (सन्ति)।

પુત્ર જેમ પોતાના વંદ્ય પિતાને (પ્રણામ કરે છે) તે પ્રમાણે હે રૂદ્ર, તું પાસે આવે છે એમ દેખતાંની સાથે તને મેં પ્રણિપાત કીધો. સર્વ સમૃદ્ધિનો દાતા અને સર્વે સજ્જનોનો પ્રભુ એવા આ રૂદ્રનું સ્તવન કરવું એ મારૂં કર્તવ્ય છે તો (હે દેવા) અમારા સ્તવનોનો સ્વીકાર કરીને પોતાની દિવ્યૌષધો અમને આપ. ૧૨

હે મરૂત, તમારાં જે ઔષધો પવિત્ર, જે અત્યંત મંગળ, દરેકને અત્યંત કલ્યાણપ્રદ છે, જે ઔષધો અમો માનવીના પિતા મનુરાજા તેણે તમારા પાસેથી સંપાદન કીધા તેજ દિવ્યૌષધોની યાચના અમે સર્વેના સુખસારૂ અને કલ્યાણમાટે ભગવાન્ રૂદ્ર પાસે કરીએ છીએ. ૧૩

ભગવાન્ રૂદ્રના અસ્રો, અમને છોડીને બીજી તરફ જાઓ, તેના મહાન (ક્રોધનો) અત્યંત ભયંકર આવેશ સુદ્ધાં બીજે કંઈ (એટલે કે દુષ્ટો તરફ) વળો. દાનશૂર યજમાનોના હિતાર્થ, તું પોતાના અઢળ ધનુષ્યની દોરી થોડી ઢીલી કર અને હે (ભક્તોપર અભીષ્ટ સિદ્ધિનો) વરસાદ વરસાવનાર દેવ, અમારા પુત્રપૌત્રોપર દયા કર. ૧૪

હે જગત ધારક વીર શ્રેષ્ટ સર્વજ્ઞ દેવ, તું અમારાપર ક્રોધે ભરાઇશ નહીં, અમને મારનાર નહીં, એવું (આશ્વાસન) આપ. અમારા કાલાવાલા તારા કાને તાણ્ડનો ન પડે, એટલા સારૂ હે રૂદ્ર, તું અમારો થા અને અમે અમારા વીરપુરૂષો સહવર્તમાન યજ્ઞ સભામાં તારા મહદ્યશ ગાતાં રહીએ એમ કર. ૧૫ (૧૮)

---

१२ वदमान पितर कुमारश्चित, (अहं) हे रुद्र त्वां उपयन्त प्रति ननाम । भूरेः दातारम्, सत्पतिं त्वां गृणीषे, स्तुतः त्वम् अस्मे भेषजा रासि ।

१३ हे मरुत. व. या भेषजा शुचीनि, या शंतमा, अपि च हे वृषण: या मयो भु (सन्ति), यानि नः पिता मनुः अवृणीत ता शं च योः च, रुद्रस्य वश्मि ।

१४ रुद्रस्य हेती नः परिवृज्याः, अस्य त्वेषस्य मही दुर्मतिरपि परिगात् । मघवद्भ्यः, ते स्थिरा (धनूंषि) अवतनुष्व, मीढ्वः त्वम् न. तोकाय तनयाय च मृळ ।

१५ हे (जगत्) बभ्रो, वृषभ, चेकितान, हे देव, यथा अस्मान् न हृणीषे न हंसि (तथा आभासय)। हे रुद्र त्वं न. इह हवनश्रुत् बोधि, सुवीराय वयं बृहद् वदेम ।

હે મરૂત તમે સર્વે બંધુઓએ મળીને જ્યારે પૃશ્નીના આંચળનું દોહન કીધું, અને હે રૂદ્રપુત્રો, સ્તોતૃજનોના નિંદકોને શાસન કરવાસારૂ અથવા ત્રિત રૂપીને સતાવી નાંખનાર દુષ્ટોના હાડકાં નરમ કરવાસારૂં જ્યારે તમે બહાર નીકળ્યા તે વેળાએ તમારી સ્વારીનો દેખાવ ખરેખરજ અદભુત દેખાતો હતો. १० (२०)

તમે મહાન, ને તાત્કાળ મનોરથ પુરનારા છો, ત્યારે વ્યાપક અને શીઘ્રગામી એવા વિષ્ણુ પ્રીત્યર્થે કીધેલાં આ યાગમાં અમે તમને બોલાવીએ છીએ, પાર્થના સ્તોત્રોમાં નિમગ્ન થઈને સ્રચાથી તમને આહુતિ આપીને સુવર્ણપ્રમાણે તેજઃપુંજ અંગકાંતીની ને અત્યંત શ્રેષ્ઠ એવા તમારાપાસે તમારા અવર્ણનીય કૃપાધનની યાચના અમે કરીએ છીએ. ११

(જે મરૂતે) પુરાતન કાળમાં થઈ ગયેલાં 'દશગ્વ' રૂપીના રૂપે પ્રથમ યજ્ઞ કીધો–તે આ મરૂત ઉષાથી પોતાની પ્રભા દૃગ્ગોચર કરતાંજ અમારા હૃદયમાં (સ્તોત્ર) પ્રેરણા કરો. તે ઉષા જેમ પોતાના આરક્ત કિરણોવડે રાત્રોના અંધકારનું આવરણ દૂર કરે છે તેમ શ્રેષ્ઠ મરૂત, પણ પોતાના, શુભ્ર, પવિત્ર, ને દુગ્ધ સમુદ્ર પ્રમાણે અખૂટ એવા તેજવડે (અજ્ઞાન) અંધકારનો તદ્દન નાશ કરી નાંખે છે. १२

પોતાના આરક્ત તેજોમય અલંકાર પ્રમાણેજ પોતાની રોદસી પ્રમુખ સ્ત્રિઓને પણ સાથે લઇ આવીને, આ રૂદ્રરૂપ મરૂતે સત્યધર્મના મંદિરમાં એટલે યજ્ઞમંડપમાં પોતાનો મહિમા ઉત્કૃષ્ટ રીતે વધારયો. અને વરસાદની મૂસળધારા તેણે શરૂ કીધી તે વેળાએ મોટી એકદમ ઝળકારથી ચમકનારી વિદ્યુલ્લતાના જોરપર તેણે અતિશય આલ્હાદકારક અને નયન-મનોહર અંગકાંતિ ધારણ કીધી છે એવું દેખાયું. १३

અમને ભક્તોને સ્વસંરક્ષણ સારૂ ખબતર મળે તે માટે આ મરૂતની અત્યંત નમ્રપણે પ્રાર્થના કરીને જે સેનાસમીપ જઇને આ સ્તોત્રોવડે તેની સ્તુતિ આરંભી છે; કારણ કે પાંચ યજ્ઞહોતાઓને (યજ્ઞમાં) આમંત્રણ કરીએ તેમ, ત્રિતરૂપી પોતાના મનોરથ સિદ્ધ થવા અને રક્ષણ થવા સારૂ આજ શ્રેષ્ઠ મરૂતને તેના ચક્રાકાર આયુધોસહિત પોતાનાતરફ વાળી લાવ્યા હતા. १४

---

१० हे मरुतः यत आपयः यूय पृश्न्याः ऊधः अपि दुदुहुः, यत् वा हे रुद्रियाः नमानस्य निदे (त पाप्मान शासितु), हे अदाभ्याः त्रित जुरताम् जराय वा (याथ तदा) तत् वः याम चित्रन् चेकिते खलु ।

११ तान् महः, एवयानः, मरुतः वः, एषस्य विष्णोः प्रभृथे हवामहे, । तान् हिरण्य वर्णान् ककुहान, (वय) यतस्रुचः ब्रह्मण्यन्तः, शस्य राधः ईमहे ।

१२ ते प्रथमाः दशग्वाः (भूत्वा) यज्ञ ऊहिरे, ते मरुतः उषसः व्युष्टिषु नः हिन्वन्तु । उषाः रामीः अरुणैः (तेजोभिः) अप्रोर्णुत (तथा इमे) महः मरुतः अपि गो अर्णसा शुचता ज्योतिषा (तमः अपवृण्वन्ति)

१३ ते क्षो. अरुणेभि रजिभिर्न क्षोणीभिः ऋतस्य सदने वावृधु. । ते नि.यमाना अत्यग पाजसा, सुच सुपेशस वर्ण दधिरे ।

१४ यान् अ.रान् पच होतृन् न, त्रितः अभिष्टय अवसे चक्रिय. आववर्तन, तान् (एतान्) करथं मति वस्थं इयानः एना नमसा उप य इत गृणीमसि ।

હે મરૂત જે ભક્ત પ્રેમના લીધે તમે ખરા ભક્તને સંકટમાંથી પાર પાડો છો; જે લાગણીને લીધે તમે સ્તોતૃજનોને નિંદકોના પંજામાંથી છોડવો છો, તેજ તમારી ભક્તરક્ષણ બુદ્ધિ અમારાતરફ વળો; અને ગાય પોતાના વાછરડાકને રેંકતાની સાથેજ દોડી જાય છે તેપ્રમાણે તેજ તમારી દયાર્દ્ર બુદ્ધિ દોડતીજ અમારાકને આવો. ૧૫ (૨૧)

સૂક્ત ૩૫.

॥ ऋषि-गृत्समद । देवता–अपान्नपात् ॥

સત્વશૌર્યની મનિષા ધરીને સ્તવન વાણીનો ઉચ્ચાર હું (દેવ) સન્નિધ કરૂં છું, તો આ દિવ્યનદિનો પૌત્ર મારી સ્તુતિપર પ્રેમ ધરો. આ અપાંનપાત ભક્ત સહાયાર્થે ત્વરાથી દોડી આવેછે તો આ અમારી (ગાડીઘેલી સ્તુતિને) તે શ્રુતિમનોહર કરશે શું? ને તેને તે અત્યંત પ્રિય લાગશે શું?. ૧

ચાલો, જેમાં કાવ્યરચના સુવ્યવસ્થિત છે એવો આ મંત્ર આપણે તદન અંતકરણથી તેની પ્રીત્યર્થે બોલીએ પણ, (આપણોમંત્ર) તે સાંભળી લેશે શું? ઇશ્વરી સામર્થ્યના બળ પર જુઓ અપાંનપાત પ્રભુએ ચરાચવત ભૂવનો ઉત્પન્ન કીધાં ૨

કંઈ એકઠ્ઠ મળીને તથા કંઈ જુદી જુદી પરંતુ સર્વજ નદીઓ જેમ એક સાગરને જઇને મળે છે તેમ આકાશમાંની તેન્નેરૂપ નદીઓએ એ પવિત્ર અને અતિશય દેદિપ્યમાન જે અપાંનપાત તેનેજ ચોતરફ ફરી વળેલ છે. ૩

---

१५ हे मरुत, यया रध्र अह अति पा.रथ, यया वदितारम् निद मुचथ, । एतादशी या व: ऊति या व. सुमति सा वाश्रेव न अर्वाची ओ षु जिगातु ।

१ वाजयुः (अहं) ईं वचस्या उप असक्षि, नाथ मे गिर: चन दधीत, । स आशुहेमा अपांनपात् ता. सुपेशसा करति कुविन्, जोजिषन् कुविन् ।

२ अर्थ सुतष्ट इम मन्त्र हृद आ वोचेम, स. अस्य वेदत् कुविन् । अर्यः अपां नपात् (देवत्व) असुर्यस्य मह्ना विश्वा भुवनानि जजान ।

३ अन्या समन्ति, अ या उप यन्ति, (परं च) समान ऊर्वम् नद्य पृणन्ति । (तथैव) तमु शुचिं शुचयः दीदिवांसम् अपां नपातम्, शुचयः आपः परि तस्थुः ।

(દિવ્ય નદીઓ રૂપ) સુંદર તરૂણી અલંકાર ધારી સજીને નિઃશંકપણે જે તરૂણકને ચોતરફ દોડતાજ જાય છે, જેને પ્રદીપ્ત થવાને કોઇ પણ દાહ્ય પદાર્થની આવશ્યકતા લાગતી નથી ને ઉદકમાં પણ જે પ્રદીપ્ત રહે છે તે આ સ્નિગ્ધ કાંતિ, અપાંનપાત, પોતાના શુભ્રવર્ણ અને ઝગઝગતા તેજના સામર્થ્યવડે, અમે ઐશ્વર્ય સંપન્ન થઇએ એવી રીતે પ્રકાશો. ૪

જેને દુઃખ કિંવા કલેશ સ્પર્શ પણ કરી શકતા નથી એવા આ દિવ્ય બાળકને સ્તનપાન કરાવવાને ત્રણ સ્ત્રીઓ ઉત્સુક હોય છે. ત્યારે એકાદી કટારી પ્રમાણે તે આકાશોદક મધ્યે એકદમ આગળ ઘુસે છે અને સર્વેની આદિ માતા, (જે ત્રણ દેવી) તેનું અમૃતરૂપ દુગ્ધ પ્રાશન કરે છે. ૫ (૨૨)

અહીંઆજ (આકાશમાં) આ વિદ્યુત અગ્નિરૂપ અશ્વનો જન્મ થયો. સુર્ય એ સુધ્ધાં આનુંજ સ્વરૂપ છે. તો હે અપાંનપાત દેવા; નીચ અને ઘાતકી એમના સંપર્કથી અમારા યજમાનોનું રક્ષણ કર. (મેઘરૂપી) કાચી તટબંદીના અંદર દુર જો તે હોય તો પણ તે અજીંક્યજ છે. તેના આગળ ધર્મહીન શત્રુ કિંવા તેમની કપટજાળ એનું બિલકુલ માત્ર ચાલતું નથી. ૬

અભીષ્ટ દુગ્ધ વગર મહેનતે આપનારી (કામ) ધેનુ સુધ્ધાં તેના નિવાસ સ્થળે રહી, અમૃત ભરપૂર પૂરૂં પાડીને પોતે ઉત્કૃષ્ટ અન્નનો આસ્વાદ લે છે. તે આ ઓજસ્વી અપાંનપાતદેવ, ભક્તોને સ્પૃહણીય સંપતિનો લાભ કરી આપવાસારૂ આકાશોદકમાં પ્રકાશમાન થાય છે. ૭

આ સત્ય ધર્મપ્રિય અને ચિરંતન દેવ પોતાના નિર્મળ દેવી સામર્થ્યનાયોગે આકાશમાં દૂર સુધી એકદમ પ્રકાશ પાડે છે. (વૃક્ષોની ડાળી પ્રમાણે) આ સર્વ ભુવનો તેના (દૈવી સામર્થ્યની) શાખાજ છે અને પ્રાણિમાત્ર પણ એકંદર વનસ્પતિએ આનાથીજ ઉત્પન્ન થયા છે. ૮

---

४ तम् युवानम् (दिव्याः) युवतयः आपः (स्वयं) मर्मृज्यमानाः अस्मेराः परि यन्ति । सः अप्सु अनिध्म, घृतनिर्णिक्, शुक्रभिः दीदिभिः अस्मे रेवत् दीदाय ।

५ अस्मै अव्यथ्याय देवाय तिस्रः देवीः नारीः (स्तन्य) अन्न दिधिषन्ति, । स च कृताः इव अप्सु उप प्रसर्से पूर्वसूना पीयूष धयति ।

६ अत्र अश्वस्य (अपां नपातः) जनिम, अस्यच स्वः (स्वरूप एव), दुहः रिषः सम्पृच. सूरीन् पाहि । सः आमासु पूर्षु परः, (पुर च) त अप्रमृष्य अरातयः न विनशन, न अनृतान्यपि विनशन् ।

७ यस्य स्वे दमे आ सुदुघा धेनुः स्वधा पीपाय सुभु अन्न अत्ति । स. अपां नपात् अप्सु अन्त. ऊर्जयन् विधते वसु देयाय विभाति ।

८ यः ऋतस्य अक्षयः अप्सु आ शुचिना दैव्येन उर्विया विभाति । अस्य अन्या भुवनानि वयाः इव, प्रजाभिश्च वीरुधः (अस्य) प्रजायन्ते ।

આ જુઓ, અપાંનપાત વિદ્યુદ્રુપ વસ્ત્ર પરિધાન કરીને કુટિલકેશ એવા મેઘની સાંનિધ ઉભો રહયો છે, અને કનક પ્રમાણે સુંદર કાંતિવાળી મહા નદીઓ પણ (ઉદકરૂપે) તેના અત્યંત શ્રેષ્ઠ યશનો પ્રસાર કરતી સર્વત્ર વહે છે. ૯

આનું સ્વરૂપ સુવર્ણ પ્રમાણેજ અવિનાશી ને દર્શનીય છે. અપાંનપાતની અંગકાંતિ પણ સુવર્ણપ્રમાણેજ શોભતી હોય છે. તે પોતાના સુવર્ણમય (એટલે અવિનાશી) એવા સ્વસ્થાને બેસીને ભક્તોને નાશરહિત સુવર્ણમય સંપત્તિ આપે છે. અને ભક્તજન એ પણ તેને ભક્તિથી હવિર્ભાગ અર્પણ કરે છે. ૧૦ (૨૩)

અપાંનપાતનું તે મનોહર સ્વરૂપ અને મધુર નામ એ સર્વેને ખબર ન પડતાં ગુપ્ત પણે વૃધ્ધિંગત થાય છે. દિવ્યલોકમાંની યુવતી તેને પ્રજ્વલિત કરે છે. અને કાંચન પ્રમાણે અવિનાશી એવું દિવ્ય ઘૃત એજ ખરેખર તેનું અન્ન છે. ૧૧

અસંખ્ય ભક્તોનો આ પ્રિય સખા, ત્યારે તેની પ્રીત્યર્થે યજ્ઞ કરીને, તેને પ્રણિપાત અને હવિ અર્પણ કરીને અમે તેની સેવા કરીએ. તેનો શિરોભાગ હું (અલંકારથી) વિભુષિત કરૂં છું (અમારા) શિરસ્ત્રાણ (તેના આગળ ધરીને) તેને પ્રસન્ન કરીએ છીએ, હવિર્ભાગ વડે તેને તૃપ્ત કરીએ છીએ અને ઋક્ સ્તોત્રોવડે તેનું સ્તવન કરીએ છીએ. ૧૨

તે સુરયુવતીના ઉદરમાં આ વીર શ્રેષ્ટે ગર્ભ ઉત્પન્ન કીધો પરંતુ પોતેજ બાળક થઇને તેનું સ્તનપાન કરવા લાગ્યો ને તે પણ તેને છાતીએ લગાડવા લાગી તેજ આ અપાંનપાત. તેની અંગકાંતિ કદીપણ મલાન થતી નથી ને (તે અગ્નિરૂપે પૃથ્વીપર દેખાય છે ત્યારે) તે બીજાનાજ કોઇના પણ શરીરમાં મગી ગયો કે કેમ એમ લાગે છે. ૧૩

---

९ (पर्यायं) अपां नपात् विद्युत् वसानः जिह्मानां (मेघानां) उपस्थ आ अस्थात् हि । हिरण्यवर्णाः यह्वीः (उदकमिषम) तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्ती त परि यन्ति ।

१० सः हिरण्यरूपः, स हि हिरण्य संदृक्, (स) अपां नपात् च हिरण्य वर्णः इत् । हिरण्ययात् योनेः परि निषद्य (स.) हिरण्यदाः (भवति, भक्ताः अपि) अस्मै हविरन्नं ददाति ।

११ अस्य अपां नमु तत् अनीकं, उत चारु नाम अपीच्यम् वर्धत । य (त) हिरण्यवर्ण (दिव्याः) युवतयः समिन्धते इत्था, अस्य हिरण्यवर्ण घृत अस्य अन्न ।

१२ अस्मै बहूनां अवमाय सख्य, यज्ञै. नमसा, हविर्भि च विधेम, तस्य सानु मार्ज्मि, त बिस्मैः दिधिषामि, अंत्रः दधामि, ऋग्भि परिवन्दे ।

१३ स ईं वृषा तासु (दिव्यासु योषित्सु) गर्भम् अजनयत्, (पर च) स ईं (तासां) शिशुः (भूत्वा) धयति, तं च ताः रिहन्ति । सः अपां नपात् अनभिम्लात वर्ण. इह अन्यस्येव तन्वा विवेष ।

આ અત્યંત શ્રેષ્ટ પદપર, આ વેદીપર બિરાજમાન થઇને પોતાના અવિનાશી તેજવડે જે આ એક સરખો પ્રકાશતો હોય છે, તે આ અપાંનપાતને હવિરન્ન અર્પણ કરીને દિવ્ય યુવતી પોતેપડે તેને વિદ્યુત વસ્ત્રોથી મંડિત કરે છે. ૧૪

હે અગ્નિદેવ મજ (દીન) જનને આશ્રય દીધો છે ને હું દાનશૂર યજમાનોનેસારૂ શુધ અંતઃકરણથી (વારૂં) સ્તવન કર્યું છે. તમે દેવ જેનાતરફ કૃપા કટાક્ષથી જુઓ તે સર્વ મંગળમયજ થાય છે તો અમે પોતાના વીર પુરૂષો સહ્વર્તમાન યજ્ઞ સભામાં વાગ્ મહદ્યશ ગાતાં રહીએ એમ કર. ૧૫ (૨૪)

સૂક્ત ૩૬.

॥ ऋषि-गृत्समद । देवता-इन्द्र ॥

તારાકને લાવેલા સોમરસમાં દુધ અને કુશોદક નાંખેલું છે ને ઋત્વિજે તે રસપાષાણના યોગે પીલી નાંખીને લોકરીના વસ્ત્રવડે ગાળીને સ્વચ્છ કરી લીધો છે તો હે ઇંદ્ર, વષટ્કાર પ્રયુક્ત અને સ્વાહા એવું બોલીને આહુતી આપેલો આ રસ તું હોતાના પાત્રમાંથી પ્રાશન કર, કારણ કે વિશ્વનો નિયંતા તુંજ છે. ૧

યજ્ઞ થતો હોય ત્યાંજ તમે હમેશાં ફરો છો, તમે માર્ગે આક્રમણ કરવા લાગ્યા એટલે (તમારા રથને જોડેલા) ચિત્રવિચિત્ર રંગના હરણોના યોગે ને તમારા હાથમાંના ઝકઝકાટ ભાલાના યોગે તમે અતિશય શોભ યમાન ને શુભ્ર તેજસ્વી દેખાઓ છો અને અંગને પ્રકાશ રૂપ સુંગધી લેપ લગાડવામાં તો તમને મોજ લાગે છે, ત્યારે હે ભરતપુત્ર, હે આકાશપુત્ર (મરૂત) કુશાસનપર આરોહણ કરીને પોતા નાગક ઋત્વિજના પાત્રમાંથી સોમરસ પ્રાશન કરો. ૨

---

१४ अपां नप्त्रे घृत अन्न वदन्तीः (दि या.) यह्वीः, अस्मिन् परमे पदे तस्थिवांस, अध्वस्मभि (तेजोभिः) विश्वहा दीदिवांस त अत्के स्वय परि दीयन्ति ।

१५ हे अग्ने, (दीनाय) जनाय सुक्षिति अयाःत उ, उत मघवद्भ्य सुवृक्ति भयांसम् । ८ देवा अवन्ति, सर्वं तत् भद्रमेव (अत.) सुवीराः वय ते बृहत् यज्ञः विदथे वदेम ।

१ (हे इन्द्र) तुभ्यं हिन्वानः गा अपः वसिष्ट । नर गोम् अविभि अद्रिभिः अधुक्षन्, हे इन्द्र यः त्वम् ईशिषे (स त्व) प्रथम स्वाहा वषट् कृत होतात् सोम पिब ।

२ यज्ञैः संमिश्लाः, यान् ऋष्टिभिः च पृषतीभिः अञ्जिषु प्रजाताः उत मित्रा. च यूय भरतस्य सूनव. दिव नर, बर्हिः आसद्य पोत्रान् आ सोम पिबत ।

ભક્તની હાંક તમે તરતજ મનપર ધરો છો તો (હે દેવ) પોતાના ઘેરજ આવ્યાપ્રમાણે અમારાકને આવો અને આ કુશાસનપર બેસી અહીંજ આરામ કરો. હે ત્વષ્ટ્રદેવા, તું પણ દેવ, દેવપત્નિઓ આ પોતાના સમુદાયસહિત આ સોમ પેયવડે તૃપ્ત થઇને હર્ષભરિત થાઓ. ૩

હે મહાજ્ઞાની સંપાદક (અગ્નિદેવ) તું દેવોને અહીં લઈ આવ, તેમને સંતોષ આપ અને ભારે ઉત્સુકતાથી ત્રણે વેદીપર આરોહણ કર. તારા આગળ રાખેલો મધુર સોમરસ ગળ્યો કરી લે અને આગ્નીધ્રનામના ઋત્વિજના પાત્રવડે સોમરસ પ્રાશન કરીને તૃપ્ત થા. ૪

(હે ઇંદ્ર) આ પ્રસિદ્ધ સોમરસ, આ શરીરમાંના પુરૂષ બળનો ઉત્કૃષ્ટ કરનાર સોમરસ તને અર્પણ કીધો છે. શત્રુનો પરાભવ કરવાનું સામર્થ્ય અને તેજસ્વિતા એનું અધિષ્ઠાન તારા ભુજદંડમાં આજકાલનું નથી, અનાદિકાળથી છેજ, તથાપિ હે દિવ્ય ઐશ્વર્યસંપન્ન ઇંદ્ર આ રસ તારામાટેજ ગાળીને તારા આગળ લાવેલો છે, તો આ બ્રહ્મપાત્રમાંથી તું તે યથેચ્છ પ્રાશન કર. ૫

અમારો યજ્ઞ તમે માન્ય કરી લો. અમે અર્પણ કીધેલા હવિર્ભાગતરફ તમારૂં લક્ષ રહેવા દો. યજ્ઞહોતા આસનપર બેસીને પુરાતન (કાળથી પ્રસિદ્ધ થયેલ) 'નિવિદ' નામના સ્તોત્ર તમારી પ્રીત્યર્થ બોલે છે. તો (હે મિત્રવરૂણ) આ અમે કરેલા પ્રણિપાત તમને દેવરાજાને અમારાકને વાળવાસારૂ તમારાકને ગયુંજ તો પ્રશસ્તા આ ઋત્વિજના પાત્રમાંથી આ મધુર રસ પ્રાશન કરો. ૬ (૨૫) (૭)

બીજા અષ્ટકમાનો સાતમો અધ્યાય સમાપ્ત.

---

३ हे सुहवाः अमेव नः (सन्तः) हि आगन्तन, बर्हिषि निषीदतन, रणिटन । अथ हे त्वष्टः, सुमत्गण देवेभिः जनिभिः अधसा जुजुषाणः मन्दस्व ।

४ हे विप्र देवान् इह आ वक्षि, हे होतः उशन् त्रिषु योनिषु निषद । प्रस्थितं सोम्यं मधु प्रति वीहि, आग्नीध्रात् तव भागस्य तृप्णुहि ।

५ एष सः तन्वः नृम्णवर्धनः ते (एषः), सहः ओजः प्रदिवि (ते) बाह्वोः हितः (सोमः) हे मघवन् तुभ्यं सुतः, तुभ्यं आभृतः (अतः) त्वं ब्राह्मणात् अस्य शूपत आ पिब ।

६ (मित्रावरुणौ) इमं यज्ञं जुषेथां हवं मे बोधतम्, (अस्माकं) होता सत्तः पूर्व्यां निविदं आ (वोचति)। (अस्माकं) नमः राजाना आ (अस्मान्) अच्छ एतः, (ततः) प्रशास्त्रात् सोम्यं मधु आ पिबतम् ।

॥ अथ द्वितीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ ३७ ॥ ऋषिः—गृत्समदः । देवता—द्रविणोदः । छन्दः—जगती ॥

॥३७॥ मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धसोऽध्वर्यवः स पूर्णां वष्टयासिचम् ।
तस्मा एतं भरत तद्वशो ददिर्होत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥ १ ॥
यमु पूर्वमहुवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो ददिर्यो नाम पत्यते ।
अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥ २ ।
मेद्यन्तु ते वह्नयो येभिरीयसेऽरिषण्यन्वीळयस्वा वनस्पते ।
आयूया धृष्णो अभिगूर्या त्वं नेष्ट्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥ ३ ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

मंदस्व । होत्रात् । अनु । जोषं । अंधसः । अध्वर्यवः । सः । पूर्णां । वष्टि । आऽसिचं । तस्मै । एतं । भरत । तत्ऽवशः । ददिः । होत्रात् । सोमं । द्रविणःऽदः । पिब । ऋतुऽभिः ॥ १ ॥ यं । ऊं इति । पूर्वं । अहुवे । तं । इदं । हुवे । सः । इत् । ऊं इति । हव्यः । ददिः । यः । नाम । पत्यते । अध्वर्युऽभिः । प्रऽस्थितं । सोम्यं । मधु । पोत्रात् । सोमं । द्रविणःऽदः । पिब । ऋतुऽभिः ॥ २ ॥ मेद्यंतु । ते । वह्नयः । येभिः । ईयसे । अरिषण्यन् । वीळयस्व । वनस्पते । आऽयूय । धृष्णो इति । अभिऽगूर्य । त्वं । नेष्ट्रात् । सोमं । द्रविणःऽदः । पिब । ऋतुऽभिः ॥ ३ ॥

अपाद्धोत्रादुत पोत्रादमत्तोत नेष्ट्रादजुषत प्रयो हितम् ।
तुरीयं पात्रममृक्तममर्त्यं द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदसः ॥ ४ ॥
अर्वाञ्चमद्य यय्यं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम् ।
पृङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनीवसू ॥ ५ ॥
जोष्यग्ने समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि सुष्टुतिम् ।
विश्वेभिर्विश्वाँ ऋतुना वसो मह उशन्देवाँ उशतः पायया हविः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ ३८ ॥ ऋषिः–गृत्समदः । देवता–सविता । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥३८॥ उदु ष्य देवः सविता सवाय शश्वत्तमं तदपा वह्निरस्थात् ।
नूनं देवेभ्यो वि हि धाति रत्नमथाभजद्वीतिहोत्रं स्वस्तौ ॥ १ ॥

अपात् । होत्रात् । उत । पोत्रात् । अमत्त । उत । नेष्ट्रात् । अजुषत । प्रयः । हितं ।
तुरीयं । पात्रं । अमृक्तं । अमर्त्यं । द्रविणःऽदाः । पिबतु । द्राविणःऽदसः ॥ ४ ॥
अर्वाचं । अद्य । यय्यं । नृऽवाहनं । रथं । युंजाथां । इह । वां । विऽमोचनं । पृंक्तं ।
हवींषि । मधुना । आ । हि । कं । गतं । अथ । सोमं । पिबतं । वाजिनीवसू इति
वाजिनीऽवसू ॥ ५ ॥ जोषि । अग्ने । संऽइधं । जोषि । आऽहुतिं । जोषि । ब्रह्म ।
जन्यं । जोषि । सुऽस्तुतिं । विश्वेभिः । विश्वान् । ऋतुना । वसो इति । महः ।
उशन् । देवान् । उशतः । पायय । हविः ॥ ६ ॥ १ ॥

उत् । ऊं इति । स्यः । देवः । सविता । सवाय । शश्वत्ऽतमं । तत्ऽअपाः । वह्निः ।
अस्थात् । नूनं । देवेभ्यः । वि । हि । धाति । रत्नं । अथ । आ । अभजत् ।
वीतिऽहोत्रं । स्वस्तौ ॥ १ ॥

विश्वस्य हि श्रुष्टये देव ऊर्ध्वः प्र बाहवा पृथुपाणिः सिसर्ति ।
आपश्चिदस्य व्रत आ निमृग्रा अयं चिद्वातो रमते परिज्मन् ॥ २ ॥
आशुभिश्चिद्यान्वि मुचाति नूनमरीरमदतमानं चिदेतोः ।
अह्यर्षूणां चिन्न्ययाँ अविष्यामनु व्रतं सवितुर्मोक्यागात् ॥ ३ ॥
पुनः समव्यद्विततं वयन्ती मध्या कर्तोर्न्यधाच्छक्म धीरः ।
उत्संहायास्थाद्व्यृतूँरदर्धररमतिः सविता देव आगात् ॥ ४ ॥
नानौकांसि दुर्यो विश्वमायुर्वि तिष्ठते प्रभवः शोको अग्नेः ।
ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाधादन्वस्य केतमिषितं सवित्रा ॥ ५ ॥ २ ॥

विश्वस्य । हि । श्रुष्टये । देवः । ऊर्ध्वः । प्र । बाहवा । पृथुऽपाणिः । सिसर्ति ।
आपः । चित् । अस्य । व्रते । आ । निऽमृग्राः । अयं । चित् । वातः । रमते ।
परिऽज्मन् ॥ २ ॥ आशुऽभिः । चित् । यान् । वि । मुचाति । नूनं । अरीरमत् ।
अतमानं । चित् । एतोः । अह्यर्षूणां । चित् । नि । अयान् । अविष्या । अनु । व्रतं ।
सवितुः । मोकी । आ । अगात् ॥ ३ ॥ पुनरिति । सं । अव्यत् । विऽततं । वयंती ।
मध्या । कर्तोः । नि । अधात् । शक्म । धीरः । उत् । संऽहायं । अस्थात् । वि ।
ऋतून् । अदर्धः । अरमतिः । सविता । देवः । आ । अगात् ॥ ४ ॥ नाना ।
ओकांसि । दुर्यः । विश्वं । आयुः । वि । तिष्ठते । प्रऽभवः । शोकः । अग्नेः । ज्येष्ठं ।
माता । सूनवे । भागं । आ । अधात् । अनु । अस्य । केतं । इषितं । सवित्रा ॥ ५ ॥ २ ॥

समाववर्ति विष्ठितो जिगीषुर्विश्वेषां कामश्चरताममाभूत् ।
शश्वाँ अपो विकृतं हित्व्यागादनु व्रतं सवितुर्दैव्यस्य ॥ ६ ॥
त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः ।
वनानि विभ्यो नकिरस्य तानि व्रता देवस्य सवितुर्मिनन्ति ॥ ७ ॥
याद्राध्यं१ वरुणो योनिमप्यमनिशितं निमिषि जर्भुराणः ।
विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा पशुर्गात्स्थशो जन्मानि सविता व्याकः ॥ ८ ॥
न यस्येन्द्रो वरुणो न मित्रो व्रतमर्यमा न मिनन्ति रुद्रः ।
नारातयस्तमिदं स्वस्ति हुवे देवं सवितारं नमोभिः ॥ ९ ॥

सम्ऽआववर्ति । विऽस्थितः । जिगीषुः । विश्वेषां । कामः । चरतां । अमा । अभूत् । शश्वान् । अपः । विऽकृतं । हित्वी । आ । अगात् । अनु । व्रतं । सवितुः । दैव्यस्य ॥ ६ ॥ त्वया । हितं । अप्यं । अप्ऽसु । भागं । धन्व । अनु । आ । मृगयसः । वि । तस्थुः । वनानि । विऽभ्यः । नकिः । अस्य । तानि । व्रता । देवस्य । सवितुः । मिनंति ॥ ७ ॥ यात्ऽराध्यं । वरुणः । योनिं । अप्यं । अनिंऽशितं । निऽमिषि । जर्भुराणः । विश्वः । मार्तांडः । व्रजं । आ । पशुः । गात् । स्थऽशः । जन्मानि । सविता । वि । आ । अकरित्यकः ॥ ८ ॥ न । यस्य । इंद्रः । वरुणः । न । मित्रः । व्रतं । अर्यमा । न । मिनंति । रुद्रः । न । अरातयः । तं । इदं । स्वस्ति । हुवे । देवं । सवितारं । नमःऽभिः ॥ ९ ॥

भगं धियं वाजयन्तः पुरंधिं नराशंसो ग्नास्पतिर्नो अव्याः ।
आये वामस्य संगथे रयीणां प्रिया देवस्य सवितुः स्याम ॥ १० ॥
अस्मभ्यं तद्दिवो अद्भ्यः पृथिव्यास्त्वया दत्तं काम्यं राध आ गात् ।
शं यत्स्तोतृभ्य आपये भवात्युरुशंसाय सवितर्जरित्रे ॥ ११ ॥ ३ ॥

॥ ३९ ॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–अश्विनौ । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥३९॥ ग्रावाणेव तदिदर्थं जरेथे गृध्रेव वृक्षं निधिमन्तमच्छ ।
ब्रह्माणेव विदथ उक्थशासा दूतेव हव्या जन्या पुरुत्रा ॥ १ ॥
प्रातर्यावाणा रथ्येव वीराजेव यमा वरमा सचेथे ।
मेने इव तन्वा३ शुम्भमाने दम्पतीव क्रतुविदा जनेषु ॥ २ ॥

भगं । धियं । वाजयंतः । पुरम्ऽधिं । नराशंसः । ग्नाः । पतिः । नः । अव्याः । आऽअये । वामस्य । सम्ऽगथे । रयीणां । प्रियाः । देवस्य । सवितुः । स्याम ॥ १० ॥ अस्मभ्यं । तत् । दिवः । अत्ऽभ्यः । पृथिव्याः । त्वया । दत्तं । काम्यं । राधः । आ । गात् । शं । यत् । स्तोतृऽभ्यः । आपये । भवाति । उरुऽशंसाय । सवितः । जरित्रे ॥११॥३॥

ग्रावाणाऽइव । तत् । इत् । अर्थं । जरेथे इति । गृध्राऽइव । वृक्षं । निधिऽमंतं । अच्छ । ब्रह्माणाऽइव । विदथे । उक्थऽशसा । दूताऽइव । हव्या । जन्या । पुरुऽत्रा ॥ १ ॥ प्रातःऽयावाना । रथ्याऽइव । वीरा । अजाऽइव । यमा । वरं । आ । सचेथे इति । मेने इवेति मेनेऽइव । तन्वा । शुंभमाने इति । दंपती इवेति दंपतीऽइव । क्रतुऽविदा । जनेषु ॥ २ ॥

शृङ्गेव नः प्रथमा गन्तमर्वाक् शफाविव जर्भुराणा तरोभिः ।
चक्रवाकेव प्रति वस्तोरुस्रार्वाञ्चा यातं रथ्येव शक्रा ॥ ३ ॥
नावेव नः पारयतं युगेव नभ्येव न उपधीव प्रधीव ।
श्वानेव नो अरिषण्या तनूनां खृगलेव विस्रसः पातमस्मान् ॥ ४ ॥
वातेवाजुर्या नद्येव रीतिरक्षी इव चक्षुषा यातमर्वाक् ।
हस्ताविव तन्वे॒ शम्भविष्ठा पादेव नो नयतं वस्यो अच्छ ॥ ५ ॥ ४ ॥
ओष्ठाविव मध्वास्ने वदन्ता स्तनाविव पिप्यतं जीवसे नः ।
नासेव नस्तन्वो रक्षितारा कर्णाविव सुश्रुता भूतमस्मे ॥ ६ ॥

शृंगाऽइव । नः । प्रथमा । गंतं । अर्वाक् । शफौऽइव । जर्भुराणा । तरःऽभिः । चक्रवाकाऽइव । प्रति । वस्तोः । उस्रा । अर्वाचा । यातं । रथ्याऽइव । शक्रा ॥ ३ ॥ नावाऽइव । नः । पारयतं । युगाऽइव । नभ्याऽइव । नः । उपधी इवेत्युपधीऽइव । प्रधी इवेति प्रधीऽइव । श्वानाऽइव । नः । अरिषण्या । तनूनां । खृगलाऽइव । विऽस्रसः । पातं । अस्मान् ॥ ४ ॥ वाताऽइव । अजुर्या । नद्याऽइव । रीतिः । अक्षी इवेत्यक्षीऽइव । चक्षुषा । आ । यातं । अर्वाक् । हस्ताऽइव । तन्वे । शंऽभविष्ठा । पादाऽइव । नः । नयतं । वस्यः । अच्छ ॥ ५ ॥ ४ ॥ ओष्ठाऽइव । मधु । आस्ने । वदंता । स्तनाऽइव । पिप्यतं । जीवसे । नः । नासाऽइव । नः । तन्वः । रक्षितारा । कर्णाऽइव । सुऽश्रुता । भूतं । अस्मे इति ॥ ६ ॥

हस्तेव शक्तिमभि संददी नः क्षामेव नः समजतं रजांसि ।
इमा गिरो अश्विना युष्मयन्तीः क्ष्णोत्रेणेव स्वधितिं सं शिशीतम् ॥ ७ ॥
एतानि वामश्विना वर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समदासो अक्रन् ।
तानि नरा जुजुषाणोप यातं बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ ४० ॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–सोमापूषणौ । छन्द–जगती ॥

॥४०॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः ।
जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् ॥ १ ॥
इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा ।
आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्रियासु ॥ २ ॥

हस्ताऽइव । शक्ति । अभि । संददी इति सम्ऽददी । नः । क्षामऽइव । नः । सं । अजतं । रजांसि । इमाः । गिरः । अश्विना । युष्मऽयन्तीः । क्ष्णोत्रेणऽइव । स्वऽधितिं । सं । शिशीतं ॥७॥ एतानि । वां । अश्विना । वर्धनानि । ब्रह्म । स्तोमं । गृत्सऽमदासः । अक्रन् । तानि । नरा । जुजुषाणा । उप । यातं । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ८ ॥ ५ ॥

सोमापूषणा । जनना । रयीणां । जनना । दिवः । जनना । पृथिव्याः । जातौ । विश्वस्य । भुवनस्य । गोपौ । देवाः । अकृण्वन् । अमृतस्य । नाभिं ॥ १ ॥ इमौ । देवौ । जायमानौ । जुषन्त । इमौ । तमांसि । गूहतां । अजुष्टा । आभ्यां । इन्द्रः । पक्वं । आमासु । अन्तः । सोमापूषऽभ्यां । जनत् । उस्रियासु ॥ २ ॥

सोमापूषणा रजसो विमानं सप्तचक्रं रथमविश्वमिन्वम् ।
विषूवृतं मनसा युज्यमानं तं जिन्वथो वृषणा पञ्चरश्मिम् ॥ ३ ॥
दिव्य१न्यः सदनं चक्र उच्चा पृथिव्यामन्यो अध्यन्तरिक्षे ।
तावस्मभ्यं पुरुवारं पुरुक्षुं रायस्पोषं वि ष्यतां नाभिमस्मे ॥ ४ ॥
विश्वान्यन्यो भुवना जजान विश्वमन्यो अभिचक्षाण एति ।
सोमापूषणाववतं धियं मे युवाभ्यां विश्वाः पृतना जयेम ॥ ५ ॥
धियं पूषा जिन्वतु विश्वमिन्वो रयिं सोमो रयिपतिर्दधातु ।
अवतु देव्यदितिरनर्वा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ६ ॥ ६ ॥

सोमापूषणा । रजसः । विऽमानं । सप्तऽचक्रं । रथं । अविश्वऽमिन्वं । विषुऽवृतं । मनसा । युज्यमानं । तं । जिन्वथः । वृषणा । पंचऽरश्मि ॥ ३ ॥ दिवि । अन्यः । सदनं । चक्रे । उच्चा । पृथिव्यां । अन्यः । अधि । अंतरिक्षे । तौ । अस्मभ्यं । पुरुऽवारं । पुरुऽक्षुं । रायः । पोषं । वि । स्यता । नाभिं । अस्मे इति ॥ ४ ॥ विश्वानि । अन्यः । भुवना । जजानं । विश्वं । अन्यः । अभिऽचक्षाणः । एति । सोमापूषणौ । अवतं । धियं । मे । युवाभ्यां । विश्वाः । पृतनाः । जयेम ॥ ५ ॥ धियं । पूषा । जिन्वतु । विश्वंऽइन्वः । रयिं । सोमः । रयिऽपतिः । दधातु । अवतु । देवी । अदितिः । अनर्वा । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ६ ॥ ६ ॥

॥ ४१ ॥ ऋषि-गृत्समदः । देवता-वायुः । छन्दः-गायत्री ॥

॥ ४१ ॥ वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरा गहि ।
नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥ १ ॥
नियुत्वान्वायवा गह्ययं शुक्रो अयामि ते ।
गन्तासि सुन्वतो गृहम् ॥ २ ॥
शुक्रस्याद्य गवाशिर इन्द्रवायू नियुत्वतः ।
आ यातं पिबतं नरा ॥ ३ ॥
अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा ।
ममेदिह श्रुतं हवम् ॥ ४ ॥
राजानावनभिद्रुहा ध्रुवे सदस्युत्तमे ।
सहस्रस्थूण आसाते ॥ ५ ॥ ७ ॥

वायो इति । ये । ते । सहस्रिणः । रथासः । तेभिः । आ । गहि । नियुत्वान् । सोमऽपीतये ॥ १ ॥ नियुत्वान् । वायो इति । आ । गहि । अयं । शुक्रः । अयामि । ते । गंता । असि । सुन्वतः । गृहं ॥ २ ॥ शुक्रस्य । अद्य । गोऽआशिरः । इंद्रवायू इति । नियुत्वतः । आ । यातं । पिबतं । नरा ॥ ३ ॥ अयं । वां । मित्रावरुणा । सुतः । सोमः । ऋतऽवृधा । मम । इत् । इह । श्रुतं । हवं ॥ ४ ॥ राजानौ । अनभिऽद्रुहा । ध्रुवे । सदसि । उत्ऽतमे । सहस्रऽस्थूणे । आसाते इति ॥ ५ ॥ ७ ॥

ता सम्राजा घृतासुती आदित्या दानुनस्पती ।
सचेते अनवह्वरं ॥ ६ ॥
गोमद् षु नासत्याश्वावद्यातमश्विना ।
वर्ती रुद्रा नृपाय्यम् ॥ ७ ॥
न यत्परो नान्तर आदधर्षद्वृषण्वसू ।
दुःशंसो मर्त्यो रिपुः ॥ ८ ॥
ता न आ वोळ्हमश्विना रयिं पिशङ्गसन्दृशम् ।
धिष्ण्या वरिवोविदम् ॥ ९ ॥
इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी षदप चुच्यवत् ।
स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ १० ॥ ८ ॥

ता । सम्ऽराजा । घृतासुती इति घृतऽआसुती । आदित्या । दानुनः । पती इति । सचेते इति । अनवऽह्वरं ॥ ६ ॥ गोऽमत् । ॐ इति । सु । नासत्या । अश्वऽवत् । यातं । अश्विना । वर्तिः । रुद्रा । नृऽपाय्यं ॥ ७ ॥ न । यत् । परः । न । अंतरः । आऽदधर्षत् । वृषण्वसू इति वृषण्ऽवसू । दुःऽशंसः । मर्त्यः । रिपुः ॥ ८ ॥ ता । नः । आ । वोळ्हं । अश्विना । रयिं । पिशंगऽसंदृशं । धिष्ण्या । वरिवःऽविदं ॥ ९ ॥ इंद्रः । अंग । महत् । भयं । अभि । सत् । अप । चुच्यवत् । सः । हि । स्थिरः । विऽचर्षणिः ॥ १० ॥ ८ ॥

इन्द्रश्च मृळयाति नो न नः पश्चादघं नशत् ।
भद्रं भवाति नः पुरः ॥ ११ ॥
इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत् ।
जेता शत्रून्विचर्षणिः ॥ १२ ॥
विश्वे देवास आ गत शृणुता म इमं हवम् ।
एदं बर्हिर्नि षीदत ॥ १३ ॥
तीव्रो वो मधुमाँ अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः ।
एतं पिबत काम्यम् ॥ १४ ॥
इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूषरातयः ।
विश्वे मम श्रुता हवम् ॥ १५ ॥ ९ ॥
अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति ।
अप्रशस्ता इव स्मसि प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि ॥ १६ ॥

इंद्रः । च । मृळयाति । नः । न । नः । पश्चात् । अघं । नशत् । भद्रं । भवाति । नः । पुरः । ॥ ११ ॥ इंद्रः । आशाभ्यः । परि । सर्वाभ्यः । अभयं । करत् । जेता । शत्रून् । विऽचर्षणिः ॥ १२ ॥ विश्वे । देवासः । आ । गत । शृणुत । मे । इमं । हवं । आ । इदं । बर्हिः । नि । सीदत ॥ १३ ॥ तीव्रः । वः । मधुऽमान् । अयं । शुनऽहोत्रेषु । मत्सरः । एतं । पिबत । काम्यं ॥ १४ ॥ इंद्रऽज्येष्ठाः । मरुत्ऽगणाः । देवासः । पूषऽरातयः । विश्वे । मम । श्रुत । हवं ॥ १५ ॥ ९ ॥ अंबिऽतमे । नदीऽतमे । देविऽतमे । सरस्वति । अप्रशस्ताःऽइव । स्मसि । प्रऽशस्तिं । अंब । नः । कृधि ॥ १६ ॥

त्वे विश्वा सरस्वति श्रितायूंषि देव्याम् ।
शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥ १७ ॥
इमा ब्रह्म सरस्वति जुषस्व वाजिनीवति ।
या ते मन्म गृत्समदा ऋतावरि प्रिया देवेषु जुह्वति ॥ १८ ॥
प्रेतां यज्ञस्य शम्भुवा युवामिदा वृणीमहे ।
अग्निं च हव्यवाहनम् ॥ १९ ॥
द्यावा नः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम् ।
यज्ञं देवेषु यच्छताम् ॥ २० ॥
आ वामुपस्थमद्रुहा देवाः सीदन्तु यज्ञियाः ।
इहाद्य सोमपीतये ॥ २१ ॥ १० ॥

त्वे इति । विश्वा । सरस्वति । श्रिता । आयूंषि । देव्याम् । शुनऽहोत्रेषु । मत्स्व । प्रऽजाम् । देवि । दिदिड्ढि । नः ॥ १७ ॥ इमा । ब्रह्म । सरस्वति । जुषस्व । वाजिनीऽवति । या । ते । मन्म । गृत्सऽमदाः । ऋतऽवरि । प्रिया । देवेषु । जुह्वति ॥ १८ ॥ प्र । इताम् । यज्ञस्य । शम्ऽभुवा । युवाम् । इत् । आ । वृणीमहे । अग्निम् । च । हव्यऽवाहनम् ॥ १९ ॥ द्यावा । नः । पृथिवी इति । इमम् । सिध्रम् । अद्य । दिविऽस्पृशम् । यज्ञम् । देवेषु । यच्छताम् ॥ २० ॥ आ । वाम् । उपऽस्थम् । अद्रुहा । देवाः । सीदन्तु । यज्ञियाः । इह । अद्य । सोमऽपीतये ॥ २१ ॥ १० ॥

॥ ४२ ॥ ऋषिः-गृत्समदः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ४२ ॥ कनिक्रदज्जनुषं प्रब्रुवाण इयर्ति वाचमरितेव नावम् ।
सुमङ्गलश्च शकुने भवासि मा त्वा का चिदभिभा विश्व्या विदत् ॥ १ ॥
मा त्वा श्येन उद्वधीन्मा सुपर्णो मा त्वा विददिषुमान्वीरो अस्ता ।
पित्र्यामनु प्रदिशं कनिक्रदत्सुमङ्गलो भद्रवादी वदेह ॥ २ ॥
अव क्रन्द दक्षिणतो गृहाणां सुमङ्गलो भद्रवादी शकुन्ते ।
मा नः स्तेन ईशत माघशंसो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ३ ॥ ११ ॥

कनिक्रदत् । जनुषम् । प्रऽब्रुवाणः । इयर्ति । वाचम् । अरिताऽइव । नावम् । सुऽमंगलः । च । शकुने । भवासि । मा । त्वा । का । चित् । अभिऽभा । विश्व्या । विदत् ॥ १ ॥ मा । त्वा । श्येनः । उत् । वधीत् । मा । सुऽपर्णः । मा । त्वा । विदत् । इषुऽमान् । वीरः । अस्ता । पित्र्याम् । अनु । प्रऽदिशम् । कनिक्रदत् । सुऽमंगलः । भद्रऽवादी । वद । इह ॥ २ ॥ अव । क्रंद । दक्षिणतः । गृहाणाम् । सुऽमंगलः । भद्रऽवादी । शकुंते । मा । नः । स्तेनः । ईशत । मा । अघऽशंसः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ३ ॥ ११ ॥

॥ ४३ ॥ ऋषिः–गृत्समदः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–जगती ॥

॥४३॥ प्रदक्षिणिदभि गृणन्ति कारवो वयो वदन्त ऋतुथा शकुन्तयः ।
उभे वाचौ वदति सामगा इव गायत्रं च त्रैष्टुभं चानु राजति ॥ १ ॥
उद्गातेव शकुने साम गायसि ब्रह्मपुत्र इव सवनेषु शंससि ।
वृषेव वाजी शिशुमतीरपीत्या सर्वतो नः शकुने भद्रमा वद
विश्वतो नः शकुने पुण्यमा वद ॥ २ ॥
आवदंस्त्वं शकुने भद्रमा वद तूष्णीमासीनः सुमतिं चिकिद्धि नः ।
यदुत्पतन्वदसि कर्करिर्यथा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ३ ॥ १२ ॥ ४ ॥ २ ॥

प्रऽदक्षिणित् । अभि । गृणंति । कारवः । वयः । वदंतः । ऋतुऽथा । शकुंतयः । उभे इति । वाचौ । वदति । सामगाःऽइव । गायत्रं । च । त्रैस्तुभं । च । अनु । राजति ॥ १ ॥ उद्गाताऽइव । शकुने । साम । गायसि । ब्रह्मऽपुत्रःऽइव । सवनेषु । शंससि । वृषाऽइव । वाजी । शिशुऽमतीः । अपिऽइत्य । सर्वतः । नः । शकुने । भद्रं । आ । वद । विश्वतः । नः । शकुने । पुण्यं । आ । वद ॥ २ ॥ आऽवदन् । त्वं । शकुने । भद्रं । आ । वद । तूष्णीं । आसीनः । सुऽमतिं । चिकिद्धि । नः । यत् । उत्ऽपतन् । वदसि । कर्करिः । यथा । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ३ ॥ १२ ॥ ४ ॥ २ ॥

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः । द्वितीयं मंडलं समाप्तं ॥

॥ अथ तृतीयं मण्डलम् ॥

॥ प्रथमोऽनुवाकः ॥

॥ १ ॥ ऋषि-विश्वामित्र । देवता-अग्नि । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ १ ॥ सोमस्य मा तवसं वक्ष्यग्ने वह्निं चकर्थ विदथे यजध्यै ।
देवाँ अच्छा दीद्यद्युञ्जे अद्रिं शमाये अग्ने तन्वं जुषस्व ॥ १ ॥
प्राञ्चं यज्ञं चकृम वर्धतां गीः समिद्भिरग्निं नमसा दुवस्यन् ।
दिवः शशासुर्विदथा कवीनां गृत्साय चित्तवसे गातुमीषुः ॥ २ ॥
मयो दधे मेधिरः पूतदक्षो दिवः सुबन्धुर्जनुषा पृथिव्याः ।
अविन्दन्नु दर्शतमप्स्व१न्तर्देवासो अग्निमपसि स्वसॄणाम् ॥ ३ ॥

सोमस्य । मा । तवसं । वक्षि । अग्ने । वह्निं । चकर्थ । विदथे । यजध्यै । देवान् । अच्छ । दीद्यत् । युंजे । अद्रिं । शमऽआये । अग्ने । तन्वं । जुषस्व ॥ १ ॥
प्राञ्चं । यज्ञं । चकृम । वर्धतां । गीः । समित्ऽभिः । अग्निं । नमसा । दुवस्यन् । दिवः । शशासुः । विदथा । कवीना । गृत्साय । चित् । तवसे । गातुं । ईषुः ॥ २ ॥
मयः । दधे । मेधिरः । पूतऽदक्षः । दिवः । सुऽबंधुः । जनुषा । पृथिव्याः । अविंदन् । ऊँ इति । दर्शतं । अप्ऽसु । अंतः । देवासः । अग्निं । अपसि । स्वसॄणा ॥ ३ ॥

अवर्धयन्त्सुभगं सप्त यह्वीः श्वेतं जज्ञानमरुषं महित्वा ।
शिशुं न जातमभ्यारुरश्वा देवासो अग्निं जनिमन्वपुष्यन् ॥ ४ ॥
शुक्रेभिरङ्गै रज आततन्वान् क्रतुं पुनानः कविभिः पवित्रैः ।
शोचिर्वसानः पर्यायुरपां श्रियो मिमीते बृहतीरनूनाः ॥ ५ ॥ १३ ॥
वव्राजा सीमनदतीरदब्धा दिवो यह्वीरवसाना अनग्नाः ।
सना अत्र युवतयः सयोनीरेकं गर्भं दधिरे सप्त वाणीः ॥ ६ ॥
स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपा घृतस्य योनौ स्रवथे मधूनाम् ।
अस्थुरत्र धेनवः पिन्वमाना मही दस्मस्य मातरा समीची ॥ ७ ॥
बभ्राणः सूनो सहसो व्यद्यौद्दधानः शुक्रा रभसा वपूंषि ।
श्चोतन्ति धारा मधुनो घृतस्य वृषा यत्र वावृधे काव्येन ॥ ८ ॥

अवर्धयन् । सुऽभगं । सप्त । यह्वीः । श्वेतं । जज्ञानं । अरुषं । महिऽत्वा । शिशुं । न । जातं । अभि । आरुः । अश्वाः । देवासः । अग्निं । जनिमन् । वपुष्यन् ॥ ४ ॥ शुक्रेभिः । अंगैः । रजः । आऽततन्वान् । क्रतुं । पुनानः । कविऽभिः । पवित्रैः । शोचिः । वसानः । परि । आयुः । अपां । श्रियः । मिमीते । बृहतीः । अनूनाः ॥ ५ ॥ १३ ॥ वव्राजे । सीं । अनदतीः । अदब्धाः । दिवः । यह्वीः । अवसानाः । अनग्नाः । सनाः । अत्र । युवतयः । सऽयोनीः । एकं । गर्भं । दधिरे । सप्त । वाणीः ॥ ६ ॥ स्तीर्णाः । अस्य । संऽहतः । विश्वऽरूपाः । घृतस्य । योनौ । स्रवथे । मधूनां । अस्थुः । अत्र । धेनवः । पिन्वमानाः । मही इति । दस्मस्य । मातरा । समीची इति संऽईची ॥ ७ ॥ बभ्राणः । सूनो इति । सहसः । वि । अद्यौत् । दधानः । शुक्रा । रभसा । वपूंषि । श्चोतंति । धाराः । मधुनः । घृतस्य । वृषा । यत्र । ववृधे । काव्येन ॥ ८ ॥

पि॒तुश्चि॑दू॒धर्ज॒नुषा॑ विवेद॒ व्य॑स्य॒ धारा॑ असृजि॒द्वि धेना॑: ।
गुहा॒ चर॑न्तं॒ सखि॑भिः शि॒वेभि॑र्दि॒वो य॒ह्वीभि॒र्न गुहा॑ बभूव ॥ ९ ॥
पि॒तुश्च॒ गर्भं॑ जनि॒तुश्च॑ बभ्रे पू॒र्वीरेको॑ अधय॒त्पीप्या॑नाः ।
वृष्णे॑ स॒पत्नी॒ शुच॑ये॒ सब॑न्धू उ॒भे अ॑स्मै मनु॒ष्ये॒३॒॑ नि पा॑हि ॥ १० ॥ १४ ॥
उ॒रौ म॒हाँ अ॑निबा॒धे व॑वर्धा॒पो अ॒ग्निं य॒शस॒: सं हि पू॒र्वीः ।
ऋ॒तस्य॒ योना॑वशय॒द्दमू॑ना जामी॒नाम॒ग्निर॒पसि॒ स्वसॄ॑णाम् ॥ ११ ॥
अ॒क्रो न ब॒भ्रिः स॑मि॒थे म॒हीनां॑ दिदृ॒क्षेय॑: सू॒नवे॒ भाऋ॑जीकः ।
उ॒दु॒स्रिया॒ जनि॑ता॒ यो ज॒जाना॒पां गर्भो॒ नृत॑मो य॒ह्वो अ॒ग्निः ॥ १२ ॥
अ॒पां गर्भं॑ दर्श॒तमोष॑धीनां॒ वना॑ जजान सु॒भगा॒ विरू॑पम् ।
दे॒वास॑श्चि॒न्मन॑सा॒ सं हि ज॒ग्मुः पनि॑ष्ठं जा॒तं त॒वसं॑ दुवस्यन् ॥ १३ ॥

प्रा०

पि॒तुः । चि॒त् । ऊध॑: । ज॒नुषा॑ । वि॒वे॒द॒ । वि । अ॒स्य॒ । धारा॑: । अ॒सृ॒ज॒त् । वि । धेना॑: । गुहा॑ । चर॑न्तं । सखि॑ऽभिः । शि॒वेभि॑: । दि॒वः । य॒ह्वीभि॑: । न । गुहा॑ । ब॒भू॒व॒ ॥ ९ ॥ पि॒तुः । च॒ । गर्भं॑ । ज॒नि॒तुः । च॒ । ब॒भ्रे॒ । पू॒र्वीः । एक॑: । अ॒ध॒य॒त् । पीप्या॑नाः । वृष्णे॑ । स॒पत्नी॒ इति॑ स॒ऽपत्नी॑ । शुच॑ये । सब॑न्धू॒ इति॒ स॒ऽब॑न्धू । उ॒भे इति॑ । अ॒स्मै॒ । म॒नु॒ष्ये॒३॒॑ इति॑ । नि । पा॒हि॒ ॥ १० ॥ १४ ॥ उ॒रौ । म॒हान् । अ॒नि॒ऽबा॒धे । व॒व॒र्ध॒ । आप॑: । अ॒ग्निं । य॒शस॑: । सं । हि । पू॒र्वीः । ऋ॒तस्य॑ । योनौ॑ । अ॒श॒य॒त् । दमू॑नाः । जा॒मी॒नां । अ॒ग्निः । अ॒पसि॑ । स्वसॄ॑णां ॥ ११ ॥ अ॒क्रः । न । ब॒भ्रिः । स॒म्ऽइ॒थे । म॒हीनां॑ । दि॒दृ॒क्षेय॑: । सू॒नवे॑ । भाःऽऋ॑जीकः । उ॒त् । उ॒स्रिया॑: । जनि॑ता । यः । ज॒जान॑ । अ॒पां । गर्भ॑: । नृऽत॑मः । य॒ह्वः । अ॒ग्निः ॥ १२ ॥ अ॒पां । गर्भं॑ । द॒र्श॒तं । ओष॑धीनां । वना॑ । ज॒जा॒न॒ । सु॒ऽभगा॑ । विऽरू॑पं । दे॒वास॑: । चि॒त् । मन॑सा । सं । हि । ज॒ग्मुः । पनि॑ष्ठं । जा॒तं । त॒वसं॑ । दु॒व॒स्य॒न् ॥ १३ ॥

बृहन्त इद्भानवो भाऋजीकमग्निं सचन्त विद्युतो न शुक्राः ।
गुहेव वृद्धं सदसि स्वे अन्तरपार ऊर्वे अमृतं दुहानाः ॥ १४ ॥
ईळे च त्वा यजमानो हविर्भिरीळे सखित्वं सुमतिं निकामः ।
देवैरवो मिमीहि सं जरित्रे रक्षा च नो दम्येभिरनीकैः ॥ १५ ॥ १५ ॥
उपक्षेतारस्तव सुप्रणीतेऽग्ने विश्वानि धन्या दधानाः ।
सुरेतसा श्रवसा तुञ्जमाना अभि ष्याम पृतनायूँरदेवान् ॥ १६ ॥
आ देवानामभवः केतुरग्ने मन्द्रो विश्वानि काव्यानि विद्वान् ।
प्रति मर्ताँ अवासयो दमूना अनु देवान्रथिरो यासि साधन् ॥ १७ ॥

बृहंतः । इत् । भानवः । भाःऽऋजीकं । अग्निं । सचंत । विऽद्युतः । न । शुक्राः । गुहाऽइव । वृद्धं । सदसि । स्वे । अंतः । अपारे । ऊर्वे । अमृतं । दुहानाः ॥ १४ ॥ ईळे । च । त्वा । यजमानः । हविःऽभिः । ईळे । सखिऽत्वं । सुऽमतिं । निऽकामः । देवैः । अवः । मिमीहि । सं । जरित्रे । रक्ष । च । नः । दम्येभिः । अनीकैः ॥ १५ ॥ १५ ॥ उपऽक्षेतारः । तव । सुऽप्रनीते । अग्ने । विश्वानि । धन्या । दधानाः । सुऽरेतसा । श्रवसा । तुंजमानाः । अभि । स्याम । पृतनाऽयून् । अदेवान् ॥ १६ ॥ आ । देवानां । अभवः । केतुः । अग्ने । मंद्रः । विश्वानि । काव्यानि । विद्वान् । प्रति । मर्तान् । अवासयः । दमूनाः । अनु । देवान् । रथिरः । यासि । साधन् ॥ १७ ॥

नि दुरोणे अमृतो मर्त्यानां राजा ससाद विदथानि साधन् ।
घृतप्रतीक उर्विया व्यद्यौदग्निर्विश्वानि काव्यानि विद्वान् ॥ १८ ॥
आ नो गहि सख्येभिः शिवेभिर्महान्महीभिरूतिभिः सरण्यन् ।
अस्मे रयिं बहुलं सन्तरुत्रं सुवाचं भागं यशसं कृधी नः ॥ १९ ॥
एता ते अग्ने जनिमा सनानि प्र पूर्व्याय नूतनानि वोचं ।
महान्ति वृष्णे सवना कृतेमा जन्मञ्जन्मन् निहितो जातवेदाः ॥ २० ॥
जन्मञ्जन्मन् निहितो जातवेदा विश्वामित्रेभिरिध्यते अजस्रः ।
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ २१ ॥

नि । दुरोणे । अमृतः । मर्त्यानां । राजा । ससाद । विदथानि । साधन् ।
घृतऽप्रतीकः । उर्विया । वि । अद्यौत् । अग्निः । विश्वानि । काव्यानि । विद्वान् ॥१८॥
आ । नः । गहि । सख्येभिः । शिवेभिः । महान् । महीभिः । ऊतिऽभिः । सरण्यन् ।
अस्मे इति । रयिं । बहुलं । संऽतरुत्रं । सुऽवाचं । भागं । यशसं । कृधि । नः ॥१९॥
एता । ते । अग्ने । जनिम । सनानि । प्र । पूर्व्याय । नूतनानि । वोचं । महान्ति ।
वृष्णे । सवना । कृता । इमा । जन्मन्ऽजन्मन् । निऽहितः । जातऽवेदाः ॥ २० ॥
जन्मन्ऽजन्मन् । निऽहितः । जातऽवेदाः । विश्वामित्रेभिः । इध्यते । अजस्रः । तस्य ।
वयं । सुऽमतौ । यज्ञियस्य । अपि । भद्रे । सौमनसे । स्याम ॥ २१ ॥

इमं यज्ञं सहसावन् त्वं नो देवत्रा धेहि सुक्रतो ररांणः ।
प्र यंसि होतर्बृहतीरिषो नोऽग्ने महि द्रविणमा यजस्व ॥ २२ ॥
इळांमग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवंमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ २३ ॥ १६ ॥

॥ २ ॥ ऋषि.-विश्वामित्र. । देवता-अग्निः । छन्द -जगती ॥

॥ २ ॥ वैश्वानराय धिषणामृतावृधे घृतं न पूतमग्नये जनामसि ।
द्विता होतारं मनुषश्च वाघतो धिया रथं न कुलिशः समृण्वति ॥ १ ॥
स रोचयज्जनुषा रोदसी उभे स मात्रोरभवत्पुत्र ईड्यः ।
हव्यवाळग्निरजरश्चनोहितो दूळभो विशामतिथिर्विभावसुः ॥ २ ॥

इमं । यज्ञं । सहसाऽवन् । त्वं । नः । देवऽत्रा । धेहि । सुक्रतो इति सुऽक्रतो । ररांणः । प्र । यंसि । होतः । बृहतीः । इषः । नः । अग्ने । महि । द्रविणं । आ । यजस्व ॥ २२ ॥ इळां । अग्ने । पुरुऽदंसं । सनिं । गोः । शश्वत्ऽतमं । हवंमानाय । साध । स्यात् । नः । सूनुः । तनयः । विजाऽवा । अग्ने । सा । ते । सुऽमतिः । भूतु । अस्मे इति ॥ २३ ॥ १६ ॥

वैश्वानराय । धिषणां । ऋतऽवृधे । घृतं । न । पूतं । अग्नये । जनामसि । द्विता । होतारं । मनुषः । च । वाघतः । धिया । रथं । न । कुलिशः । सं । ऋण्वति ॥ १ ॥ सः । रोचयत् । जनुषा । रोदसी इति । उभे इति । सः । मात्रोः । अभवत् । पुत्रः । ईड्यः । हव्यऽवाट् । अग्निः । अजरः । चनःऽहितः । दुःऽदभः । विशां । अतिथिः । विभाऽवसुः ॥ २ ॥

क्रत्वा दक्षस्य तरुषो विधर्मणि देवासो अग्निं जनयन्त चित्तिभिः।
रुरुचानं भानुना ज्योतिषा महामत्यं न वाजं सनिष्यन्नुप ब्रुवे ॥ ३ ॥
आ मन्द्रस्य सनिष्यन्तो वरेण्यं वृणीमहे अह्रयं वाजमृग्मियम्।
रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रतुमग्निं राजन्तं दिव्येन शोचिषा ॥ ४ ॥
अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जना वाजश्रवसमिह वृक्तबर्हिषः।
यतस्रुचः सुरुचं विश्वदेव्यं रुद्रं यज्ञानां साधदिष्टिमपसाम् ॥ ५ ॥ १७ ॥
पावकशोचे तव हि क्षयं परि होतर्यज्ञेषु वृक्तबर्हिषो नरः।
अग्ने दुव इच्छमानास आप्यमुपासते द्रविणं धेहि तेभ्यः ॥ ६ ॥

क्रत्वा। दक्षस्य। तरुषः। विऽधर्मणि। देवासः। अग्निं। जनयंत। चित्तिऽभिः। रुरुचानं। भानुना। ज्योतिषा। महां। अत्यं। न। वाजं। सनिष्यन्। उप। ब्रुवे ॥ ३ ॥ आ। मंद्रस्य। सनिष्यंतः। वरेण्यं। वृणीमहे। अह्रयं। वाजं। ऋग्मियं। रातिं। भृगूणां। उशिजं। कविऽक्रतुं। अग्निं। राजंतं। दिव्येन। शोचिषा ॥ ४ ॥ अग्निं। सुम्नाय। दधिरे। पुरः। जनाः। वाजऽश्रवसं। इह। वृक्तऽबर्हिषः। यतऽस्रुचः। सुऽरुचं। विश्वऽदेव्यं। रुद्रं। यज्ञानां। साधत्ऽइष्टिं। अपसां ॥ ५ ॥ १७ ॥ पावकऽशोचे। तव। हि। क्षयं। परि। होतः। यज्ञेषु। वृक्तऽबर्हिषः। नरः। अग्ने। दुवः। इच्छमानासः। आप्यं। उप। आसते। द्रविणं। धेहि। तेभ्यः ॥ ६ ॥

आ रोदसी अपृणदा स्वर्महज्जातं यदेनमपसो अधारयन् ।
सो अध्वराय परि णीयते कविरत्यो न वाजसातये चनोहितः ॥ ७ ॥
नमस्यत हव्यदातिं स्वध्वरं दुवस्यत दम्यं जातवेदसम् ।
रथीर्ऋतस्य बृहतो विचर्षणिरग्निर्देवानामभवत्पुरोहितः ॥ ८ ॥
तिस्रो यह्वस्य समिधः परिज्मनोऽग्नेरपुनन्नुशिजो अमृत्यवः ।
तासामेकामदधुर्मर्त्ये भुजमु लोकमु द्वे उप जामिमीयतुः ॥ ९ ॥
विशां कविं विश्पतिं मानुषीरिषः सं सीमकृण्वन्त्स्वधितिं न तेजसे ।
स उद्वतो निवतो याति वेविषत्स गर्भमेषु भुवनेषु दीधरत् ॥ १० ॥ १८ ॥
स जिन्वते जठरेषु प्रजज्ञिवान्वृषा चित्रेषु नानदन्न सिंहः ।
वैश्वानरः पृथुपाजा अमर्त्यो वसु रत्ना दयमानो वि दाशुषे ॥ ११ ॥

आ । रोदसी इति । अपृणत् । आ । स्वः । महत् । जातम् । यत् । एनम् । अपसः । अधारयन् । सः । अध्वराय । परि । नीयते । कविः । अत्यः । न । वाजऽसातये । चनःऽहितः ॥ ७ ॥ नमस्यत । हव्यऽदातिम् । सुऽअध्वरम् । दुवस्यत । दम्यम् । जातऽवेदसम् । रथीः । ऋतस्य । बृहतः । विऽचर्षणिः । अग्निः । देवानाम् । अभवत् । पुरःऽहितः ॥ ८ ॥ तिस्रः । यह्वस्य । सम्ऽइधः । परिऽज्मनः । अग्नेः । अपुनन् । उशिजः । अमृत्यवः । तासाम् । एकाम् । अदधुः । मर्त्ये । भुजम् । ऊं इति । लोकम् । ऊं इति । द्वे इति । उप । जामिम् । ईयतुः ॥ ९ ॥ विशाम् । कविम् । विश्पतिम् । मानुषीः । इषः । सम् । सीम् । अकृण्वन् । स्वऽधितिम् । न । तेजसे । सः । उत्ऽवतः । निऽवतः । याति । वेविषत् । सः । गर्भम् । एषु । भुवनेषु । दीधरत् ॥ १० ॥ १८ ॥ सः । जिन्वते । जठरेषु । प्रजज्ञिऽवान् । वृषा । चित्रेषु । नानदत् । न । सिंहः । वैश्वानरः । पृथुऽपाजाः । अमर्त्यः । वसु । रत्ना । दयमानः । वि । दाशुषे ॥ ११ ॥

वैश्वानरः प्रत्नथा नाकमारुहद्दिवस्पृष्ठं भन्दमानः सुमन्मभिः ।
स पूर्ववज्जनयञ्जन्तवे धनं समानमज्मं पर्येति जागृविः ॥ १२ ॥
ऋतावानं यज्ञियं विप्रमुक्थ्य१मा यं दधे मातरिश्वा दिवि क्षयम् ।
तं चित्रयामं हरिकेशमीमहे सुदीतिमग्निं सुविताय नव्यसे ॥ १३ ॥
शुचिं न यामन्निषिरं स्वर्दृशं केतुं दिवो रोचनस्थामुषर्बुधम् ।
अग्निं मूर्धानं दिवो अप्रतिष्कुतं तमीमहे नमसा वाजिनं बृहत् ॥ १४ ॥
मन्द्रं होतारं शुचिमद्वयाविनं दमूनसमुक्थ्यं विश्वचर्षणिम् ।
रथं न चित्रं वपुषाय दर्शतं मनुर्हितं सदमिद्राय ईमहे ॥ १५ ॥ १९ ॥

वैश्वानरः । प्रत्नऽथा । नाकं । आ । अरुहत् । दिवः । पृष्ठं । भंदमानः । सुमन्मऽभिः । सः । पूर्वऽवत् । जनयन् । जंतवे । धनं । समानं । अज्मं । परि । एति । जागृविः ॥ १२ ॥ ऋतऽवानं । यज्ञियं । विप्रं । उक्थ्यं । आ । यं । दधे । मातरिश्वा । दिवि । क्षयं । तं । चित्रऽयामं । हरिऽकेशं । ईमहे । सुऽदीतिं । अग्निं । सुविताय । नव्यसे ॥ १३ ॥ शुचिं । न । यामन् । इषिरं । स्वःऽदृशं । केतुं । दिवः । रोचनऽस्थां । उषःऽबुधं । अग्निं । मूर्धानं । दिवः । अप्रतिऽस्कुतं । तं । ईमहे । नमसा । वाजिनं । बृहत् ॥ १४ ॥ मंद्रं । होतारं । शुचिं । अद्वयाविनं । दमूनसं । उक्थ्यं । विश्वऽचर्षणिं । रथं । न । चित्रं । वपुषाय । दर्शतं । मनुःऽहितं । सदं । इत् । रायः । ईमहे ॥ १५ ॥ १९ ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-अग्निः । छन्दः-जगती ॥

॥ ३ ॥ वैश्वानराय पृथुपाजसे विपो रत्ना विधन्त धरुणेषु गातवे ।
अग्निर्हि देवाँ अमृतो दुवस्यत्यथा धर्माणि सनता न दूदुषत् ॥ १ ॥
अन्तर्दूतो रोदसी दस्म ईयते होता निषत्तो मनुषः पुरोहितः ।
क्षयं बृहन्तं परि भूषति द्युभिर्देवेभिरग्निरिषितो धियावसुः ॥ २ ॥
केतुं यज्ञानां विदथस्य साधनं विप्रासो अग्निं महयन्त चित्तिभिः ।
अपांसि यस्मिन्नधि सन्दधुर्गिरस्तस्मिन्त्सुम्नानि यजमान आ चके ॥ ३ ॥
पिता यज्ञानामसुरो विपश्चितां विमानमग्निर्वयुनं च वाघताम् ।
आ विवेश रोदसी भूरिवर्पसा पुरुप्रियो भन्दते धामभिः कविः ॥ ४ ॥
चन्द्रमग्निं चन्द्ररथं हरिव्रतं वैश्वानरमप्सुषदं स्वर्विदम् ।
विगाहं तूर्णिं तविषीभिरावृतं भूर्णिं देवास इह सुश्रियं दधुः ॥५ ॥ २० ॥

वैश्वानराय । पृथुऽपाजसे । विपः । रत्ना । विधंत । धरुणेषु । गातवे । अग्निः । हि । देवान् । अमृतः । दुवस्यति । अथ । धर्माणि । सनता । न । दूदुषत् ॥ १ ॥ अंतः । दूतः । रोदसी इति । दस्मः । ईयते । होता । निऽसत्तः । मनुषः । पुरःऽहितः । क्षयं । बृहंतं । परि । भूषति । द्युऽभिः । देवेभिः । अग्निः । इषितः । धियाऽवसुः ॥ २ ॥ केतुं । यज्ञानां । विदथस्य । साधनं । विप्रासः । अग्निं । महयंत । चित्तिऽभिः । अपांसि । यस्मिन् । अधि । संऽदधुः । गिरः । तस्मिन् । सुम्नानि । यजमानः । आ । चके ॥ ३ ॥ पिता । यज्ञानां । असुरः । विपःऽचितां । विऽमानं । अग्निः । वयुनं । च । वाघतां । आ । विवेश । रोदसी इति । भूरिऽवर्पसा । पुरुऽप्रियः । भंदते । धामऽभिः । कविः ॥ ४ ॥ चंद्रं । अग्निं । चंद्रऽरथं । हरिऽव्रतं । वैश्वानरं । अप्सुऽसदं । स्वःऽविदं । विऽगाहं । तूर्णिं । तविषीभिः । आऽवृतं । भूर्णिं । देवासः । इह । सुऽश्रियं । दधुः ॥ ५ ॥ २० ॥

अग्निर्देवेभिर्मनुषश्च जन्तुभिस्तन्वानो यज्ञं पुरुपेशसं धिया ।
रथीरन्तरीयते साधदिष्टिभिर्जीरो दमूना अभिशस्तिचातनः ॥ ६ ॥
अग्ने जरस्व स्वपत्य आयुन्यूर्जा पिन्वस्व समिषो दिदीहि नः ।
वयांसि जिन्व बृहतश्च जागृव उशिग्देवानामसि सुक्रतुर्विपाम् ॥ ७ ॥
विश्पतिं यह्वमतिथिं नरः सदा यन्तारं धीनामुशिजं च वाघताम् ।
अध्वराणां चेतनं जातवेदसं प्र शंसन्ति नमसा जूतिभिर्वृधे ॥ ८ ॥
विभावा देवः सुरणः परि क्षितीरग्निर्बभूव शवसा सुमद्रथः ।
तस्य व्रतानि भूरिपोषिणो वयमुप भूषेम दम आ सुवृक्तिभिः ॥ ९ ॥
वैश्वानर तव धामान्या चके येभिः स्वर्विदभवो विचक्षण ।
जात आपृणो भुवनानि रोदसी अग्ने ता विश्वा परिभूरसि त्मना ॥ १० ॥

अग्निः । देवेभिः । मनुषः । च । जंतुऽभिः । तन्वानः । यज्ञं । पुरुऽपेशसं । धिया ।
रथीः । अंतः । ईयते । साधदिष्टिऽभिः । जीरः । दमूनाः । अभिशस्तिऽचातनः ॥६॥
अग्ने । जरस्व । सुऽअपत्ये । आयुनि । ऊर्जा । पिन्वस्व । सं । इषः । दिदीहि ।
नः । वयांसि । जिन्व । बृहतः । च । जागृवे । उशिक् । देवानां । असि । सुऽक्रतुः ।
विपां ॥ ७ ॥ विश्पतिं । यह्वं । अतिथिं । नरः । सदा । यंतारं । धीनां । उशिजं ।
च । वाघतां । अध्वराणां । चेतनं । जातऽवेदसं । प्र । शंसंति । नमसा । जूतिऽभिः ।
वृधे ॥ ८ ॥ विभाऽवा । देवः । सुऽरणः । परि । क्षितीः । अग्निः । बभूव । शवसा ।
सुमत्ऽरथः । तस्य । व्रतानि । भूरिऽपोषिणः । वयं । उप । भूषेम । दमे । आ ।
सुवृक्तिऽभिः ॥ ९ ॥ वैश्वानर । तव । धामानि । आ । चके । येभिः । स्वःऽवित् ।
अभवः । विऽचक्षण । जातः । आ । अपृणः । भुवनानि । रोदसी इति । अग्ने । ता ।
विश्वा । परिऽभूः । असि । त्मना ॥ १० ॥

वैश्वानरस्य दंसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः ।
उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा ॥ ११ ॥ २१ ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–आप्रियः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥४॥ समित्समित्सुमना बोध्यस्मे शुचाशुचा सुमतिं रासि वस्वः ।
आ देव देवान्यजथाय वक्षि सखा सखीन्त्सुमना यक्ष्यग्ने ॥ १ ॥
यं देवासस्त्रिरहन्नायजन्ते दिवेदिवे वरुणो मित्रो अग्निः ।
सेमं यज्ञं मधुमन्तं कृधी नस्तनूनपाद्घृतयोनिं विधन्तम् ॥ २ ॥
प्र दीधितिर्विश्ववारा जिगाति होतारमिळः प्रथमं यजध्यै ।
अच्छा नमोभिर्वृषभं वन्दध्यै स देवान्यक्षदिषितो यजीयान् ॥ ३ ॥
ऊर्ध्वो वां गातुरध्वरे अकार्यूर्ध्वा शोचींषि प्रस्थिता रजांसि ।
दिवो वा नाभा न्यसादि होता स्तृणीमहि देवव्यचा वि बर्हिः ॥ ४ ॥

वैश्वानरस्य । दंसनाभ्यः । बृहत् । अरिणात् । एकः । सुऽअपस्यया । कविः । उभा । पितरा । महयन् । अजायत । अग्निः । द्यावापृथिवी इति । भूरिऽरेतसा ॥ ११ ॥ २१ ॥

समित्ऽसमित् । सुऽमनाः । बोधि । अस्मे इति । शुचाऽशुचा । सुऽमतिं । रासि । वस्वः । आ । देव । देवान् । यजथाय । वक्षि । सखा । सखीन् । सुऽमनाः । यक्षि । अग्ने ॥ १ ॥ यं । देवासः । त्रिः । अहन् । आऽयजंते । दिवेऽदिवे । वरुणः । मित्रः । अग्निः । सः । इमं । यज्ञं । मधुऽमंतं । कृधि । नः । तनूऽनपात् । घृतऽयोनिं । विधंतं ॥ २ ॥ प्र । दीधितिः । विश्वऽवारा । जिगाति । होतारं । इळः । प्रथमं । यजध्यै । अच्छ । नमःऽभिः । वृषभं । वंदध्यै । सः । देवान् । यक्षत् । इषितः । यजीयान् ॥ ३ ॥ ऊर्ध्वः । वां । गातुः । अध्वरे । अकारि । ऊर्ध्वा । शोचींषि । प्रऽस्थिता । रजांसि । दिवः । वा । नाभा । नि । असादि । होता । स्तृणीमहि । देवऽव्यचाः । वि । बर्हिः ॥ ४ ॥

सप्त होत्राणि मनसा वृणाना इन्वन्तो विश्वं प्रति यन्नृतेन ।
नृपेशसो विदथेषु प्र जाता अभीइमं यज्ञं वि चरन्त पूर्वीः ॥ ५ ॥ २२ ॥
आ भन्दमाने उषसा उपाके उत स्मयेते तन्वाइविरूपे ।
यथा नो मित्रो वरुणो जुजोषदिन्द्रो मरुत्वाँ उत वा महोभिः ॥ ६ ॥
दैव्या होतारा प्रथमा न्यृञ्जे सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति ।
ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आहुरनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः ॥ ७ ॥
आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः ।
सरस्वती सारस्वतेभिरर्वाक् तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्तु ॥ ८ ॥
तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देव त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व ।
यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः ॥ ९ ॥

सप्त । होत्राणि । मनसा । वृणानाः । इन्वन्तः । विश्वं । प्रति । यन् । ऋतेन । नृऽपेशसः । विदथेषु । प्र । जाताः । अभि । इमं । यज्ञं । वि । चरंत । पूर्वीः ॥ ५ ॥ ॥ २२ ॥ आ । भंदमाने इति । उषसा । उपाके इति । उत । स्मयेते इति । तन्वा । विरूपे इति विऽरूपे । यथा । नः । मित्रः । वरुणः । जुजोषत् । इंद्रः । मरुत्वान् । उत । वा । महःऽभिः ॥ ६ ॥ दैव्या । होतारा । प्रथमा । नि । ऋंजे । सप्त । पृक्षासः । स्वधया । मदंति । ऋतं । शंसंतः । ऋतं । इत् । ते । आहुः । अनु । व्रतं । व्रतऽपाः । दीध्यानाः ॥ ७ ॥ आ । भारती । भारतीभिः । सऽजोषाः । इळा । देवैः । मनुष्येभिः । अग्निः । सरस्वती । सारस्वतेभिः । अर्वाक् । तिस्रः । देवीः । बर्हिः । आ । इदं । सदंतु ॥ ८ ॥ तत् । नः । तुरीपं । अध । पोषयित्नु । देव । त्वष्टः । वि । रराणः । स्यस्वेति स्यस्व । यतः । वीरः । कर्मण्यः । सुऽदक्षः । युक्तऽग्रावा । जायते । देवऽकामः ॥ ९ ॥

वनस्पतेऽव सृजोप देवानग्निर्हविः शमिता सूदयाति ।
सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वेद ॥ १० ॥
आ याह्यग्ने समिधानो अर्वाङिन्द्रेण देवैः सरथं तुरेभिः ।
बर्हिर्न आस्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥११॥२३॥

॥ ५ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–अग्निः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ ५ ॥ प्रत्यग्निरुषसश्चेकितानोऽबोधि विप्रः पदवीः कवीनाम् ।
पृथुपाजा देवयद्भिः समिद्धोऽप द्वारा तमसो वह्निरावः ॥ १ ॥
प्रेद्वग्निर्वावृधे स्तोमेभिर्गीर्भिः स्तोतॄणां नमस्य उक्थैः ।
पूर्वीर्ऋतस्य सन्दृशश्चकानः सं दूतो अद्यौदुषसो विरोके ॥ २ ॥
अधाय्यग्निर्मानुषीषु विक्ष्वपां गर्भो मित्र ऋतेन साधन् ।
आ हर्यतो यजतः सान्वस्थादभूदु विप्रो हव्यो मतीनाम् ॥ ३ ॥

वनस्पते । अव । सृज । उप । देवान् । अग्निः । हविः । शमिता । सूदयाति । सः । इत् । ऊं इति । होता । सत्यऽतरः । यजाति । यथा । देवानां । जनिमानि । वेद ॥ १० ॥ आ । याहि । अग्ने । संऽइधानः । अर्वाङ् । इंद्रेण । देवैः । सऽरथं । तुरेभिः । बर्हिः । नः । आस्तां । अदितिः । सुऽपुत्रा । स्वाहा । देवाः । अमृताः । मादयंतां ॥ ११ ॥ २३ ॥

प्रति । अग्निः । उषसः । चेकितानः । अबोधि । विप्रः । पदऽवीः । कवीनां । पृथुऽपाजाः । देवयत्ऽभिः । संऽइद्धः । अप । द्वारा । तमसः । वह्निः । आवरित्यावः ॥ १ ॥ प्र । इत् । ऊं इति । अग्निः । वावृधे । स्तोमेभिः । गीःऽभिः । स्तोतॄणां । नमस्यः । उक्थैः । पूर्वीः । ऋतस्य । संऽदृशः । चकानः । सं । दूतः । अद्यौत् । उषसः । विऽरोके ॥ २ ॥ अधायि । अग्निः । मानुषीषु । विक्षु । अपां । गर्भः । मित्रः । ऋतेन । साधन् । आ । हर्यतः । यजतः । सानु । अस्थात् । अभूत् । ऊं इति । विप्रः । हव्यः । मतीनां ॥ ३ ॥

मित्रो अग्निर्भवति यत्समिद्धो मित्रो होता वरुणो जातवेदाः ।
मित्रो अध्वर्युरिषिरो दमूना मित्रः सिन्धूनामुत पर्वतानाम् ॥ ४ ॥
पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं वेः पाति यह्वश्चरणं सूर्यस्य ।
पाति नाभा सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः ॥ ५ ॥ २४ ॥
ऋभुश्चक्र ईड्यं चारु नाम विश्वानि देवो वयुनानि विद्वान् ।
ससस्य चर्म घृतवत्पदं वेस्तदिदग्नी रक्षत्यप्रयुच्छन् ॥ ६ ॥
आ योनिमग्निर्घृतवन्तमस्थात्पृथुप्रगाणमुशन्तमुशानः ।
दीद्यानः शुचिर्ऋष्वः पावकः पुनः पुनर्मातरा नव्यसी कः ॥ ७ ॥
सद्यो जात ओषधीभिर्ववक्षे यदी वर्धन्ति प्रस्वो घृतेन ।
आप इव प्रवता शुम्भमाना उरुष्यदग्निः पित्रोरुपस्थे ॥ ८ ॥

मित्रः । अग्निः । भवति । यत् । सम्ऽइद्धः । मित्रः । होता । वरुणः । जातऽवेदाः ।
मित्रः । अध्वर्युः । इषिरः । दमूनाः । मित्रः । सिन्धूनां । उत । पर्वतानां ॥ ४ ॥
पाति । प्रियं । रिपः । अग्रं । पदं । वेः । पाति । यह्वः । चरणं । सूर्यस्य । पाति ।
नाभा । सप्तऽशीर्षाणं । अग्निः । पाति । देवानां । उपऽमादं । ऋष्वः ॥ ५ ॥ २४ ॥
ऋभुः । चक्रे । ईड्यं । चारु । नाम । विश्वानि । देवः । वयुनानि । विद्वान् । ससस्य ।
चर्म । घृतऽवत् । पदं । वेः । तत् । इत् । अग्निः । रक्षति । अप्रऽयुच्छन् ॥ ६ ॥
आ । योनिं । अग्निः । घृतऽवंतं । अस्थात् । पृथुऽप्रगानं । उशंतं । उशानः ।
दीद्यानः । शुचिः । ऋष्वः । पावकः । पुनःऽपुनः । मातरा । नव्यसी इति ।
करिति कः ॥ ७ ॥ सद्यः । जातः । ओषधीभिः । ववक्षे । यदि । वर्धंति । प्रऽस्वः ।
घृतेन । आपःऽइव । प्रऽवता । शुंभमानाः । उरुष्यत् । अग्निः । पित्रोः । उपऽस्थे ॥ ८ ॥

उदु ष्टुतः समिधा यह्वो अद्यौद्वर्ष्मन्दिवो अधि नाभा पृथिव्याः ।
मित्रो अग्निरीड्यो मातरिश्वा दूतो वक्षद्यजथाय देवान् ॥ ९ ॥
उदस्तम्भीत्समिधा नाकमृष्वो३ग्निर्भवन्नुत्तमो रोचनानाम् ।
यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे ॥ १० ॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ ६ ॥ ऋषि–विश्वामित्रः । देवता–इन्द्र । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ ६ ॥ प्र कारवो मनना वच्यमाना देवद्रीचीं नयत देवयन्तः ।
दक्षिणावाड्वाजिनी प्राच्येति हविर्भरन्त्यग्नये घृताची ॥ १ ॥
आ रोदसी अपृणा जायमान उत प्र रिक्था अध नु प्रयज्यो ।
दिवश्चिदग्ने महिना पृथिव्या वच्यन्तां ते वह्नयः सप्तजिह्वाः ॥ २ ॥

उत् । ऊं इति । स्तुतः । सम्ऽइधा । यह्वः । अद्यौत् । वर्ष्मन् । दिवः । अधि । नाभा । पृथिव्याः । मित्रः । अग्निः । ईड्यः । मातरिश्वा । आ । दूतः । वक्षत् । यजथाय । देवान् ॥ ९ ॥ उत् । अस्तम्भीत् । सम्ऽइधा । नाकं । ऋष्वः । अग्निः । भवन् । उत्ऽतमः । रोचनानां । यदि । भृगुऽभ्यः । परि । मातरिश्वा । गुहा । सन्तं । हव्यऽवाहं । सम्ऽईधे ॥ १० ॥ इळां । अग्ने । पुरुऽदंसं । सनिं । गोः । शश्वत्ऽतमं । हवमानाय । साध । स्यात् । नः । सूनुः । तनयः । विजाऽवा । अग्ने । सा । ते । सुऽमतिः । भूतु । अस्मे इति ॥ ११ ॥ २५ ॥

प्र । कारवः । मनना । वच्यमानाः । देवद्रीचीं । नयत । देवऽयन्तः । दक्षिणाऽवाट् । वाजिनी । प्राची । एति । हविः । भरन्ती । अग्नये । घृताची ॥ १ ॥ आ । रोदसी इति । अपृणाः । जायमानः । उत । प्र । रिक्थाः । अध । नु । प्रयज्यो इति प्रऽयज्यो । दिवः । चित् । अग्ने । महिना । पृथिव्याः । वच्यन्तां । ते । वह्नयः । सप्तऽजिह्वाः ॥ २ ॥

द्यौश्चं त्वा पृथिवी यज्ञियांसो नि होतारं सादयन्ते दमाय ।
यदी विशो मानुषीर्देवयन्तीः प्रयस्वतीरीळते शुक्रमर्चिः ॥ ३ ॥
महान्त्सधस्थे ध्रुव आ निषत्तोऽन्तर्द्यावा माहिने हर्यमाणः ।
आस्क्रे सपत्नी अजरे अमृक्ते सबर्दुघे उरुगायस्य धेनू ॥ ४ ॥
व्रता ते अग्ने महतो महानि तव क्रत्वा रोदसी आ ततन्थ ।
त्वं दूतो अभवो जायमानस्त्वं नेता वृषभ चर्षणीनाम् ॥ ५ ॥ २६ ॥
ऋतस्य वा केशिना योग्याभिर्घृतस्नुवा रोहिता धुरि धिष्व ।
अथा वह देवान्देव विश्वान्त्स्वध्वरा कृणुहि जातवेदः ॥ ६ ॥
दिवश्चिदा ते रुचयन्त रोका उषो विभातीरनु भासि पूर्वीः ।
अपो यदग्न उशधग्वनेषु होतुर्मन्द्रस्य पनयन्त देवाः ॥ ७ ॥

द्यौः । च । त्वा । पृथिवी । यज्ञियासः । नि । होतारं । सादयंते । दमाय । यदि । विशः । मानुषीः । देवऽयंतीः । प्रयस्वतीः । ईळते । शुक्रं । अर्चिः ॥ ३ ॥ महान् । सधऽस्थे । ध्रुवः । आ । निऽसत्तः । अंतः । द्यावा । माहिने इति । हर्यमाणः । आस्क्रे इति । सपत्नी इति सऽपत्नी । अजरे इति । अमृक्ते इति । सबर्दुघे इति सबःऽदुघे । उरुऽगायस्य । धेनू इति ॥ ४ ॥ व्रता । ते । अग्ने । महतः । महानि । तव । क्रत्वा । रोदसी इति । आ । ततंथ । त्वं । दूतः । अभवः । जायमानः । त्वं । नेता । वृषभ । चर्षणीनां ॥ ५ ॥ २६ ॥ ऋतस्य । वा । केशिना । योग्याभिः । घृतऽस्नुवा । रोहिता । धुरि । धिष्व । अथ । आ । वह । देवान् । देव । विश्वान् । सुऽअध्वरा । कृणुहि । जातऽवेदः ॥ ६ ॥ दिवः । चित् । आ । ते । रुचयंत । रोकाः । उषः । विऽभातीः । अनु । भासि । पूर्वीः । अपः । यत् । अग्ने । उशधक् । वनेषु । होतुः । मंद्रस्य । पनयंत । देवाः ॥ ७ ॥

उरौ वा ये अन्तरिक्षे मदन्ति दिवो वा ये रोचने सन्ति देवाः ।
ऊमा वा ये सुहवासो यजत्रा आयेमिरे रथ्यो अग्ने अश्वाः ॥ ८ ॥
ऐभिरग्ने सरथं याह्यर्वाङ् नानारथं वा विभवो ह्यश्वाः ।
पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवाननुष्वधमा वह मादयस्व ॥ ९ ॥
स होता यस्य रोदसी चिदुर्वी यज्ञंयज्ञमभि वृधे गृणीतः ।
प्राची अध्वरेव तस्थतुः सुमेके ऋतावरी ऋतजातस्य सत्ये ॥ १० ॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥ २७ ॥ ८ ॥ २

उरौ । वा । ये । अंतरिक्षे । मदंति । दिवः । वा । ये । रोचने । संति । देवाः ऊमाः । वा । ये । सुऽहवासः । यजत्राः । आऽयेमिरे । रथ्यः । अग्ने । अश्वाः ॥ ८ ॥ आ । एभिः । अग्ने । सऽरथं । याहि । अर्वाङ् । नानाऽरथं । वा । विऽभवः । हि । अश्वाः । पत्नीऽवतः । त्रिंशतं । त्रीन् । च । देवान् । अनुऽस्वधं । आ । वह । मादयस्व ॥ ९ ॥ सः । होता । यस्य । रोदसी इति । चित् । उर्वी इति । यज्ञंऽयज्ञं । अभि । वृधे । गृणीतः । प्राची इति । अध्वराऽइव । तस्थतुः । सुमेके इति सुऽमेके । ऋतवरी इत्यृतऽवरी । ऋतऽजातस्य । सत्ये इति ॥ १० ॥ इळां । अग्ने । पुरुऽदंसं । सनिं । गोः । शश्वत्ऽतमं । हवमानाय । साध । स्यात् । नः । सूनुः । तनयः विजाऽवा । अग्ने । सा । ते । सुऽमतिः । भूतु । अस्मे इति ॥ ११ ॥ २७ ॥ ८ ॥ २ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

અધ્યાય ૮.

સૂક્ત ૩૭

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–द्रविणोद ॥

(દ્રવિણોદ અગ્નિદેવ) હોતાના પાત્રમાથી તુ તૃપ્ત થાય ત્યાં સુધી સોમરસ પ્રાશન કરીને હર્ષભરિત થા હે અધ્વર્યુ, ભરપુર અર્પણ કરેલા રસ ફક્ત તેને અત્યંત ગમે છે ત્યારે આ અગ્નિને અર્પણ કરવાસારૂ સોમરસ લઇને આવો. આ મધુર રસમાં તારી અતિ આસક્તિ હોઇને તુ અત્યંત ઉદાર છે, ત્યારે ભક્તોને સામર્થ્યરૂપ સંપતિ અર્પણ કરનારા હે અગ્નિદેવ, તું સર્વ પ્રસંગે આવીને હોતાના પાત્રમાથી સોમરસ પ્રાશન કર. ૧

જેને હુ પ્રથમ બોલાવતો હતો તેનેજ હજુ પણ હાક મારૂ છું જેના કાલાવાલાં કરવાં એવો કોઈ પણ હોય તો તે આજ અત્યુદાર પ્રભુ છે તેજ સર્વેનો માલિક, તો (ભક્તોને) સામર્થ્યરૂપ સંપતિ અર્પણ કરનારા હે અગ્નિદેવ તુ સર્વે પ્રસંગે (આવીને) અધ્વર્યુ એ તને અર્પણ કરેલો આ મધુર સોમરસ હોતાના પાત્રમાથી પ્રાશન કર. ૨

જેના યોગે તું સર્વ ઠેકાણે ગમન કરે છે તે તારો જ્વાળારૂપ અશ્વ (રસ પ્રાશન કરીને) પુષ્ટ થાઓ સર્વ વૃક્ષ વનસ્પતિ ઈત્યાદિનો પણ તુ પ્રભુ છે, તો હે ભગવતા (ભક્તોની) કોઈપણ પ્રકારે હાનિ ન થવા દેતા (તેમનુ સામર્થ્ય) તુ દૃઢ કર. હે ધૈર્યસાગર હે સામર્થ્ય સંપત્તિદાતા, અગ્નિદેવા, તું અહીં આ આવી અમને પ્રોત્સાહન દે, અને સર્વ યજ્ઞ પ્રસંગે નેષ્ટા નામક ઋત્વિજના પાત્રમાથી તુ સોમરસ પ્રાશન કર. ૩

---

१ होत्रात् अनु जोषम् (सोमस्य) अन्धस मन्दस्व, हे अध्वर्यव स अग्नि पूर्णाम् आसिचम् वष्टि। (अत्र) तस्मै एतं (अन्ध) भरत, स ददि तद्वश हि, तत् हे द्रविणोद त्वम् ऋतुभि होत्रात् सोमं पिब।

२ यम् उ पूर्वं अहुवे तम् इदं हुवे, य नाम पत्यते स हव्य ददि हव्य। अध्वर्युभि सोम्यं मधु प्रस्थितम् (तत्) हे द्रविणोद, त्वम् ऋतुभि पोत्रात् सोमं पिब।

३ यैः त्वम् ईयसे ते वह्नय मेद्यन्तु, हे वनस्पते (अग्ने) अरिषण्यन् त्वम् (अस्मान्) वीळयस्व, हे धृष्णो द्रविणोद, त्वम् आयूय अभिगूर्य, ऋतुभि नेष्ट्रात् सोमं पिब।

અગ્નિએ સોમરસ હોતાના પાત્રમાંથી પ્રાશન કીધુ 'પોતા'એ આ ઋત્વિજના પાત્રમાંથી પણ રસનું સેવન કરીને તે હર્ષભરિત થયો. અને તેજપ્રમાણે નેષ્ટાના પાત્રમાંથી અર્પણ કરેલો રૂચિર (ભક્તિ) રસ પણ પ્રાશન કરીને તે તૃપ્ત થયો છે. હવે ચોથું જે યજ્ઞપાત્ર છે તે નિષ્કલંક અને અમર છે, દાનશૂર યજમાન રસ અર્પણ કરે છે તે તેમાંથીજ, તો આ સામર્થ્ય સંપત્તિદાતા, અગ્નિદેવ આ ચોથા પાત્રવડે રસ પ્રાશન કરો. ૪

તમારો રથ તમારા સરખા શુર વીરોનેજ બેસવાને યોગ્ય છે તો તે તમારો અત્યંત વેગથી જનારો રથ આજ અમારા તરફ આવવા માટે જોડીને ત્વરાથી નીકળો, તે અહીં આવી પહોચ્યા પછી ઘોડા છોડો તમારા મધુર રસથી અમારો હવિર્ભાગ આર્દ્ર કરો, આનંદે અહીં આવો, અને હે સાત્વિક ધનના નિધી, આ સોમરસ ગૃહણ કરો. ૫

હે અગ્નિ, આ સમિધનો સ્વીકાર કરીને સંતુષ્ટ થા, અમારી આહુતિવડે પ્રસન્ન થા, આ લોકને હિતકારક ને ઉદાત્ત પ્રાર્થના સ્તોત્રોવડે પ્રમુદિત થા, અને સ્તવનવડે પણ હૃષ્ટચિત થા હે દિવ્ય સંપત્તિના નિધી અગ્નિદેવ, તુ પ્રેમાળ અંતઃકરણવડે પોતાની અખિલ (શક્તિ વડે આવીને) સર્વ મોટમોટી ને પ્રેમાળ એવી દિવ્ય વિભુતીને યથાકાળે સોમરસના હવિર્ભાગનો આસ્વાદ લેવા દે ૬ (૧)

સૂક્ત ૩૮.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–सविता ॥

આ જુઓ, દેદીપ્યમાન સવિતા (જગતનું) પ્રવર્તન ને નિયમન કરનાર આ પવિત્ર દેવ પ્રાણિમાત્રને પ્રેરણા કરવાસારૂ ઉદય પામ્યો છે આ તેનો વ્યવસાય અવ્યાહત ચાલેલો છે દિવ્ય વિભુતી પાસે જે (અલૌકિક) રત્નોનો ભંડાર છે તે આજ દેવેજ ત્યાં રાખેલો હોઈને યજ્ઞકર્મપ્રિય યજમાનને નિરૂપમ સુખનો ભાગીદાર તેણેજ કરેલ છે. ૧

---

४ स होत्रात् अपात् उत पोत्रात् अमत, उत नेष्ट्रात् हित प्रय अजुषत । तुरीय पात्र अमृक्त अमृत च (भवति), (तद्) द्रविणोदा (तस्मात् तुरीयात्) द्राविणोदस रस पिबतु ।

५ युवयो: यस्य नृवाहण रथ तय अर्वाञ्च युञ्जाथाम् (ततः) वाम् इह विमोचनम् अस्तु । न. हवींषि मधुना पृङ्क्तम् कम् आगतम् हि, अथ द्राविणी वसु सोम पिबतम् ।

६ हे अग्ने इमां समिध जोषि, आहुतिम् जोषि, ब्रह्म जोषि सुष्टुतिम् जोषि, । हे वसो, विश्वेभि (स्व शक्तिभि आगत्य) मह उशत वि नान देवान त्वम् उशन् ऋतुना हवि. पायय ।

१ त्य देव सविता वह्नि, सवस्तय तदपा उदु अस्थात् । स नून देवेभ्यो रत्नम् वि दधाति हि, अथ वीति हात्रम् स्वस्ती आ अभजत् ।

ગતનું કલ્યાણ કરવાસારૂ આ દેવ સદૈવ ઉભોજ છે. સર્વત્ર પસરનાર રશ્મિસમૂહ એજ ના હાથ. તે પોતાનો બાહુ સર્વ વિશ્વની સહાયસારૂ વારંવાર તે આગળ કરે છે. તેની આજ્ઞાથીજ ઉદકના અંગમાં સર્વ અણુમાત્ર હતો ન હતો કરવાનું સામર્થ્ય આવેલું છે, અને તેની આજ્ઞાથીજ) વાયુએ અંતરિક્ષમાં સંચાર કરીને વિહાર કરે છે. ૨

પોતાના અત્યંત વેગવાન અશ્વોને રથમાં જોડીને ગયો હોય ત્યારે તેમને એકદમ છૂટા કરે છે, પરંતુ તેમ કરીનેજ, ઝપાટાથી માર્ગે ચાલનાર પવાશમાં પોતાનો પ્રકાશ રોકીને તે વિશ્રાંતિ લેવડાવે છે, અને સર્પ પ્રમાણે ફુફાટા કરતા આગળ વધી જનારા વીરોના આવેશને પણ તે કાબુમાં ધરે છે. રાત્ર સુધાં સવિતાદેવની આજ્ઞાથીજ આગળ વધે છે. ૩

અંધકારરૂપી અતિ વિસ્તીર્ણ આવરણ વણીને તે તૈયાર કરનારી રાત્રીએ (જુઓ પોતાનો) પડદો ઉપાડીને (તે આ વિશ્વપર) પુન પસારી દીધો, કે તરત જ્ઞાની ભક્તે પ્રભુ પોતાનું ઉપાસના કર્મ વચમાંજ બંધ રાખ્યું, પરંતુ (થોડીકજ વારમાં) પોતાની નિદ્રા ત્યાગી દઇને તે ઉપાસનામાં તત્પર થયો, તેજ, (કે) જેને વિશ્રાંતિનો કદી લવલેશ પણ માલમ નથી ને જેણે જુદી જુદી ઋતુઓના કાળ એકજવાર ઠરાવી નાંખ્યા છે તે પરમ દેદિપ્યમાન સવિતા પુન ઉદય પામ્યો ૪

(સાયંકાળે) આ ગુહ્યાગ્નીનો ઓજસ્વી પ્રકાશ યજમાનોના એકલા ઘરમધ્યે કેવળ પસરે છે એમ નથી, તો યચ્ચાવત્ સચેતન પ્રાણીના અંતરંગમાં પણ જઇ પસરે છે. તેને લીધે (અગ્ની) ની ઇચ્છાનુરૂપ સર્વ પ્રેરક દેવે આપેલ સર્વથી મોટો એવો જે (સુખનો) ભંડાર છે તે (ઉષા) માતા પોતાના ભક્તરૂપ પુત્રસારૂ જતન કરી રાખે છે. ૫ (૨)

---

२ सः देवः विश्वस्य श्रुष्टये ऊर्ध्वः हि, पृथुपाणि. सः बाहवा प्र सिसर्ति । अस्य व्रते आ आपः चित् नेमृम्राः, अय वातः चित् परिज्मन् रमेत ।

३ आशुभिः चित् यान् सः (तान्) वि मुचाति, (पर) नूनम् अतमानत् चित् एतोः अरीरमत् । अह्यांर्ष चित् अविष्याम् नि अयान्. सवितुः व्रतम् अनु मोकी आ अगात् ।

४ वितत (तम) वयन्ती (तमिस्रा) तत् पुनः समव्यत धीरः शक्म मध्या कर्तोः नि अधात् । (अरं रात् निद्रां) सहाय उदस्थात, इदानीं अरमति. सविता देवः यः ऋतून् वि अदर्धः स आ अगात् ।

५ दुर्यः प्रभव अग्नेः शोक. (न केवल) नाना ओकासि किंतु विश्वम् आयुः वि तिष्ठते । (अग्नेः) अस्य केतुम् अनु सवित्रा इषितम् ज्येष्ठम् भाग माता सूनवे आ अभात् ।

વિજયશ્રી માટે આતુર થયેલો વીર દુર સમર ભૂમિમાં હોય તો પણ, (છાવણી તરફ) પાછો ફરે છે, (એટલુંજ શું પણ) દિવસભર અહિં તહિં ફરનાર પ્રાણિમાત્રનું સર્વ લક્ષ ઘર તરફ ખેંચાઇ જાય છે, એકંદર અપૂર્ણ રહેલાં કામ અધવચજ મૂકીને વિશ્રાંતિ લે છે. પરંતુ આ સર્વ તે જગત્ પ્રેરક ઇશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણેજ થાય છે. ૬

અંતરિક્ષમાં ઉદકનો જે સમૂહ તેં રાખી મૂકયો છે તે સમૂહ, નિર્જળ ને વાલુકામય પ્રદેશમાંથી અહિં તહિં દોડનારા પશુને (પર્જન્ય કાળે) પ્રાપ્ત થાય છે. અરણ્યમાંના વૃક્ષોનો સમુદાય પણ તે પક્ષીઓને રહેવાસારૂ આપ્યો છે. એ પ્રમાણે સવ પ્રેરક ને દેદીપ્યમાન સવિતાની આજ્ઞા કોઇ પણ તોડતું નથી (એજ ખરૂં). ૭

સર્વ ઠેકાણે પ્રવાસ કરવામાં સગવડનાવાળું એવું જે ઠેકાણું એટલે સમુદ્ર, તે સમુદ્રને અને અંતરિક્ષ પ્રદેશને સૂર્યાસ્ત થતાંજ વરૂણ (રૂપે) આ મોટા ઝપાટાસર અવ્યાહત વ્યાપી નાંખે છે. (એવી વેળાએ) એકંદર પક્ષી પોતપોતાના માળામાં પેસેછે ને પશુ પોતપોતાના નિવાસસ્થળે જઇને સ્વસ્થ પડે છે. (સારાંશ) જગત્ પ્રેરક સવિતાએ પ્રત્યેક જીવમાત્રને વિશ્રાંતિ માટે જુદા જુદા સ્થળ નીમી આપ્યા છે. ૮

જેના કાર્યને ઇંદ્ર, અથવા વરૂણ, મિત્ર, અર્યમા કિંવા રૂદ્ર (આ તેના સ્વરૂપ સુદ્ધાં) વિઘાત કરતા નથી, પછી દુરાત્માને ધર્મહીન લોક કયાંથી કરનાર? માટે હું આ જગત પ્રેરક ને દેદિપ્યમાન એવા સવિતા દેવનું નમસ્કારપુર્વક ગૌરવ કરીને સર્વેના કલ્યાણસારૂ તેની આજીજી કરૂં છું. ૯

---

६ विस्थितः जिगीषु समावर्वर्ति, विश्वेषां चरतां कामः अमा अभूत्। शश्वान् लोकः विकृतं अपः हित्वी आ अगात्, पर सर्वम् एतत् सवितु दैव्यस्य व्रतम् अनु।

७ अप्य भाग त्वया अप्सु हित धन्वा अनु मृगयसः आ वि तस्थुः। त्वम् वनानि विभ्य. (अददः), अस्य सवितु. देवस्य तानि व्रतानि नकि मिनन्ति।

८ (ग.) वरुण यात् राप्य अप्यं योनिम् निमिषि अनिशित जर्भुराण. (अभवत्)। विश्वः मार्ताण्डः पशुध व्रज आ गात्, सविता जन्मानि स्थशः वि आ अर.।

९ यस्य व्रत (अत्र कर्मात्मकः) इन्द्रः न, वरुणः न, मित्रः न, अर्यमा रुद्र. वा न मिनन्ति। आरातयोऽपि नहि (किंतु वक्तव्यम्), त सवितारं देव इह स्वस्ति नमोभि हुवे।

મહદ્ભાગ્ય, એકાગ્રબુદ્ધિ અને પ્રતિભા એ સ્વપરાક્રમથી મેળવવા સારૂ અમે ઉત્સુક થયાં છીએ, તો સર્વજનસ્તુત્ય ને દિવ્ય શક્તિના પ્રભુ સવિતા અમારાપર કૃપાદૃષ્ટિ રાખો, અમને અત્યુત્કૃષ્ટ ધનનો લાભ થયો અથવા અમને ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ મળ્યો તથાપિ અમે આ જગત્પ્રેરક દેવના પ્રિય ભક્ત થઇએ એટલે બસ. ૧૮

હે દેવ, તેં અર્પણ કરેલો સ્પૃહણીય પ્રસાદ અમને (સર્વ ઠેકાણેથી એટલે) આકાશમાંથી, ઉદકમાંથી ને પૃથ્વી પાસેથી સુધ્ધાં પ્રાપ્ત થાઓ. હે જગત્પ્રેરક દેવ, સ્તોતૃજનનું તેના લીધે કલ્યાણજ થાય છે, અને તારૂં અખંડ સ્તવન કરનારા કવીને પણ એક પ્રાણપ્રિય બંધુનો લાભ થવા સરખું થાય છે. ૧૯ (૩)

સૂક્ત ૩૯.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–अश्विन ॥

(સોમવલ્લીનો રસ પીલી કાઢવો આ) એકજ કાર્યસારૂ જે પ્રમાણે સોમ પાષાણનો અવાજ થાય છે તે પ્રમાણે તમે પણ ઉભયતાં એકદમ (ભક્તોની) પ્રશંસા કરો છો. ગૃધ્ર પ્રમાણે ભુખે ટળવળેલું પક્ષી જેમ (ફળેથીપુર) વૃક્ષકને દોડી જાય છે તેમ પ્રેમ સમુદ્રને ભરતી ચઢેલા ભક્તકને તમે પણ કેટલીએ ત્વરાથી દોડતાં જાઓ છો. યજ્ઞ મંડપમાં દેવ-સ્તવન કરનાર બ્રહ્મા નામના ઋત્વિજ બે હોય તે પ્રમાણે તમે શોભો છો, કિંવા લોકહિત તત્પર એવા બંન્ને મધ્યસ્થ હોય તે પ્રમાણે તમે ભક્તોના મધ્યસ્થ છો, અને સર્વજનો તમારી કાલાવાલાં કરે તેમાં તમે યોગ્ય છો. ૧

તમો બંન્ને પણ યુદ્ધ કુશળ વીર પ્રમાણે શૂર વીર હોઇને (ભક્તકને) પ્રાત કાળેજ જાઓ છો અને તમો બંન્નેની જોડી જન્મ રહિત માટે તમે તમારી પોતાનીજ ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલો છો. લાવણ્યમયી, સ્ત્રીઓ પોતે દર દાગીનાથી શણગારેલાં રમણીય દેખાય છે તે પ્રમાણે તમારી રસાળ વાણી પણ અલંકૃતજ હોય છે અને એકાદું દંપત્ય ઉપાસના કર્મમાં પ્રવીણ હોય છે તે પ્રમાણે તમો બંન્નોને પણ ઈશ્વરી કર્તૃત્વા વિષયે અંતરજ્ઞાન છે એ વાત તો જગત્ પ્રસિધ્ધજ છે. ૨

---

१० वय भग धिय पुरंधि च वाजयन्तः, तत नराशसः मास्पतिः नः अव्याः । वामस्य भाये, रयीणां सग- येऽपि सवितुर्देवस्य प्रियः (भक्ताः) स्याम ।

११ हे सवितः यत् स्तोतृभ्यः शम्, उरुशसाय जरित्रे आपये भवाति, तद् त्वया दत्तम् काम्यम् राध., असम्यम् दिवः अद्भ्यः पृथिव्याश्च आ गात् ।

१ युवां ग्रावाणेव तदिदर्थे (भक्तम्) जरेथे, गृध्रेव (अशनयार्दितौ पक्षिणौ) वृक्ष (उप इयंते तथा युवां) निधिमन्त अच्छ आ पततः । विदथे उक्थशासा ब्रह्माणेव अथवा जन्या दूतेव स्तः, युवामेव पुरुत्रा हव्या (भवथः) ।

२ रथ्या वीरेव प्रातर्यावाणा, अजा इव (युवां) यमा वरम् आसचेथे । तन्वा शुभमाने मेने इव युवयो मेने शुभमाने भवथः, दपतीव युवां क्रतुविदौत जनेषु (प्रसिद्धौ) ।

(બીજના ચંદ્રની) શ્રૃંગો જેમ અગાર તરફ વળે છે તે પ્રમાણે તમે પ્રથમ અમારાકને આવો. પુરવેગે તાડતાડ દોડનાર ખરી (તમને હોય) તે પ્રમાણે ત્વરાથી અમારાકને આવો. હે તેજોમય વિભુતી, હે પરાક્રમી દેવ, તમો બંન્ને ચક્રવાક પક્ષિપ્રમાણે કિંવા પ્રબળ યોધ્ધ પ્રમાણે દરરોજ પ્રાતઃકાળે અમારા તરફ આગમન કરો. ૩

નૌકા જેમ પેલેપાર પહોંચાડે છે તે પ્રમાણે અમને દુઃખનો પાર ઉતારો, બંન્ને બ ઝુના ધોંસરા બંન્ને (પૈડાનાં) આડા (એ સર્વ સાબુત હોય એવા રથ) પ્રમાણે અમને (સંકટની) પાર લઇ જાઓ. તમારી કોઇપણ પ્રકારે કદી હાનિ થવ નો સંભવજ નથી ત્યારે નિમક હલાલ કુતરા પ્રમાણે (જાગતા રહીને) અમારો બચાવ કરો અને (શારિરીક ને માનસિક) દુબળાથી અમારૂં બખ્તર પ્રમાણે રક્ષણ કરો. ૪

તમે વાયુ પ્રમાણે કદીપણ ક્ષીણ ન થનાર છો. નદીઓ પ્રમાણે તમારી પણ ગતિ અતિ શીઘ્ર હોઇને જોવાની રાહિતવાળા નેત્રો પ્રમાણે તમારી જોડી અખંડિત છે. તો તમે (કૃપા કરીને) અમારાકને આવો. શરીરને જેમ હાથ પગ તેમ તમે અમારી પરાકાષ્ટાનાં સુખકારક તો અત્યંત અભિલાષણીય એવી જે સંપતિ છે ત્યાંજ અમને લઇ જાઓ. ૫ (૪)

અમારા મોઢાના હોઠ અમારા સારૂ (જેમ મધુર બોલે છે) તે પ્રમાણે તમે પણ અમારા સાથે મધુર વચનો બોલો, ને અમે આનંદથી આયુષ્ય ગાળીએ તે માટે (માતાના) બે સ્તન પ્રમાણે અમને (આનંદરૂપ દુગ્ધ) પાઓ. શરીરને જેમ નાક તે પ્રમાણે અમારૂં રક્ષણ કરવામાં તમે અગ્રેસર છો તો અમારાજ કાન જેમ અમારા શબ્દો સાંભળે તે પ્રમાણે અમારા કાલાવાલા ઉત્તમ રીતે તમે સાંભળી લો. ૬

---

३ (शशि) शृंगेव प्रथमा नः अर्वाक् आ गन्तम्, शफाविव तरोभिः जर्भुराणा आगत। हे उस्रा हे शक्रा, चक्रवाकाविव, अथवा रथ्याविव प्रतिवस्तोः अर्वाञ्चा यातम्।

४ नावेव नः पारयतं, (अनमस्य रथस्य) युगेव, नभ्येव, उपधीव, प्रधीव नः पारयतम्। अरिषण्या शुवौ श्वानेव नः तनूना पातम्, स्रृगलेव अस्मान् विस्रसः पातम्।

५ युवां वातेव अजुर्या, नद्येव रीतिः, चक्षुषा अक्षी इव अर्वाक् आ यातम्। हस्ताविव तन्वे शंभविष्ठा युवां, पदेव नः वस्य. अच्छ नयतम्।

६ ओष्ठाविव मधु वदन्ता (भवतः) स्तनाविव जीवसे नः पिप्यतम्। नासेव नः तन्वः रक्षितारा (भवतः), कर्णाविव च अस्मे सुश्रुता भूतम्।

तमेज-अमारा हाथ हो ते प्रमाणे अमने उत्कृष्ट प्रतीनुं सामर्थ्य आपो, वाळेला सुकांपान प्रमाणे अमारा पातको उडाडी पार करो. हे अश्वीदेव अमारी स्तवन वाणी तमारामां जडेली छे. तो पथरीपर छराने तेज करवो ते प्रमाणे ते स्तवन वाणीने तीक्ष्णता लावीने तेमने कार्यक्षम बनावो. ७

हे अश्वीदेव, तमारो महिमा वधारनारी, तमने अति आनंद उत्पन्न करनार प्रार्थना स्तोत्रो अने सुस्वर कीर्तन ते अमे गृत्समदे कर्यां छे, तो हे वीर, ते स्तोत्रोवडे प्रसन्न थईने अहीं आवो ने अमने अमारा शुरा मित्रोसहवर्तमान यज्ञ सभामां तमारो महद्यश गावा दो. ८ (५)

सूक्त ४०.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–सोमापूषण ॥

हे सोमा, हे सृष्टि पोषक देव, दिव्य ऐश्वर्यना जनक तमे, आकाशना जनक तमे अने आ पृथ्वीना पण वळी जनक तमेज छो. सर्व भुवनोना प्रतिपाळक एवाज तमे (एकदम) प्रगट थयां अने अमरतानुं सर्वस्व तमे छो एवो पड देवताओए पुरावो आप्यो छे. १

आ बंन्नो देव प्रगट थतांनी क्षणे सर्व देवताओने समाधानज लाग्युं. कारण के कोईने पण न गमनार एवो (जे दुःख ने अज्ञान एनो) अंधकार तेनो तेमणे तद्दन नाश करी नांख्यो. सोम अने पूषा रूप धेनुनी उमर जो के पुरी थई न होती तो पण तेमना ठेकाणे सोम अने पूषा एमना कार्य सारू इंद्रि शुभ्र प्रकाशरूप पक्व दुग्ध उत्पन्न कीधुं २

---

७ न हस्तेव न शक्तिम् अभि सदतौ (भवत), क्षामेव न रजांसि समजतम् । हे अश्विना, इमा गिर. युष्मयन्ती क्ष्मात्रेण शाधितिम् इव सम् शिशितम् ।

८ हे अश्विना या नि एनानि वा वर्धनानि, ब्रह्म (वा) स्तोम वा गृत्समदास अक्रन् । हे नरा तानि जुजुषाणा यात (येन) सुवीरा वय विदथे बृहत् वदेम ।

१ हे सोमा पूषणा, युवा रयीणा जनना, दिवो जनना, पृथिव्याश्च जनना (भवथ) । युवां जातौ एव विश्वस्य भुवनस्य गोपौ, देवा अपि युवा अमृतस्य नाभिम् अकृण्वन् ।

२ इमौ देवौ जायमानौ (दृष्ट्वा, देवा.) जुषन्त, यत: इमौ अजुष्टा तमांसि गूहताम् । आभ्यां सोमापूषभ्याम्, इंद्र. आमास्वपि उस्रियासु अन्त पक्व (प्रकाश दुग्धम्) जनत् ।

હે સોમા, હે પોષક દેવ, આવડું રજો લોક પણ તેનું મોજમાપ સહજ લે એવા પ્રકારનો તમારો રથ હોઇને તેને સાત પૈડાં છે. સંપુર્ણ વિશ્વ સુદ્ધાં તેનું આકલન કરી શકતું નથી; જોઇએ તે ઠામે તેને સંચાર કરતાં આવડે છે, અને સંકલ્પ કરતાંના બરોબર તે જોડાઈ જાય છે તો હે વીર શ્રેષ્ટ દેવો, કિરણરૂપ પાંચ લગામોનો તમારો તે રથ તમે હવે પુરપાટ છોડો. ૩

તમો બંન્નો પૈકી એકનું નિવાસ સ્થાન ઉચ્ચ એવા આકાશ લોકમાં હોઇને બીજાનું વાસ્તવ્ય પૃથ્વી અને અંતરાળ પ્રદેશ એ બંન્ને મધ્યે છે, તો સર્વેનેજ જે પ્રિય લાગે છે તે સર્વ સામર્થ્ય જેમાં એકઠું થાય છે એવો જે ઐશ્વર્યનો ઉત્કર્ષ તે હે ઉભયતાં દેવ અમને પ્રાપ્ત કરી આપી અમારા (વંશ) માં કુલદીપક પુરૂષ ઉત્પન્ન કરો. ૪

તમો પૈકી એકે સર્વ ભુવનો પ્રગટ કીધાં અને બીજા સર્વ વિશ્વનું નિરીક્ષણ કરતો કરતો સંચાર કરે છે. તો હે સોમા, હે પૂષા મારી ધ્યાનોપાસનાતરફ, કૃપા દૃષ્ટી વડે જુઓ એટલે તમો બંન્નોની કૃપાવડે અમે (દુર્જનોની) એકંદર સૈન્યાનો તદ્દન નાશ કરી નાંખીએ. ૫

યચ્ચાવત વિશ્વનું આક્રમણ કરનાર, આ સર્વ પોષક પૂષા દેવ અમારા એકાગ્ર ધ્યાનને પ્રેરણા કરો; ને દિવ્ય ઐશ્વર્યનો પ્રભુ સોમ એ અમને તે શ્રેષ્ટ ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરી આપો. સર્વાંગ પરિપૂર્ણ એવી અચ્છીકત અમારૂં રક્ષણ કરો અને અમારા શૂરા મિત્રોસહવતમાન યજ્ઞ સભામધ્યે (દેવનો) મહદ્યશનું વર્ણન કરતા રહીને એમ કરો. ૬ (૬)

---

३ हे सोमापूषणा, हे वृषणा, युवयोः, रजसः विमानम्, सप्तचक्रं, अविश्वमिन्वम्, विषूवृतम्, मनसा युज्यमानम् तम् पञ्चरश्मिं, रथम् जिन्वथः ।

४ युवयोः अन्यः उच्चा दिवि सदनम् चक्रे, अन्यः पृथिव्याम् अन्तरिक्षे च अधि (चक्रे)। तौ युवाम् अस्मभ्यम् पुरुवारम् पुरुक्षुम् रायस्पोषम् (धत्ताम्), अस्मे नाभिम् च वि स्यताम् ।

५ युवयोः अन्यः विश्वानि भुवनानि जजान, अन्यः विश्वम् अभिचक्षाणः एति । हे सोमापूषणौ मे धियम् अवतम् येन युवभ्याम् विश्वाः पृतनाः जयेम ।

६ विश्वमिन्वः पूषा धियम् जिन्वतु, रयिपतिः सोमः रयिम् दधातु । अनर्वा अदितिः देवी अवतु, येन सुवीराः वयम् बृहत् वदेम ।

सूक्त ४१.

॥ ऋषि-गृत्समद । देवता-वायु ॥

हे वायुदेव तारा जे हजारो अत्यंत वेगवान् रथ छे तेमने नियुत नामना घोडा जोडीने सोमरसनो आस्वाद लेवा सारु अमारा कने आव. १

हे वायुदेव, (लक्षावधी गाउ दोडनार) तारा नियुत नामना घोडा जोडीने तुं आवज; जो, आ तने अर्पण कीधो छे. अने सोमरस अर्पण करनारा भक्तना घेर तुं जाय छे ज. २.

आ शुभ्र तेजस्वी रसमा आज दहिं दुध मिश्र कीधां छे, तो हे इंद्र, हे वायु, वीरनायक, तमारा 'नियुत' घोडा जोडी (यज्ञ मंडपमां) आवो ने सोमरसनो आस्वाद लो. ३

हे मित्रवरुण, हे सनातन धर्मनो उत्कर्ष करनारा देवो, तमारा सारु आ सोमरस गळीने तैयार कीधो छे. तो हवे तो तमे मारी हाक सांभळो. ४

(इंद्र वायु) आ देवताना राजा खरा परंतु द्वेष, मत्सर इत्यादि विकारोनी स्पर्श पण तेमना चित्तने कदी थतो नथी. अने अढळ, अत्युच्च ने असंख्य स्थलो वडे जे सुशोभित छे एवा पोताना राजमंदिरमां ते वास करे छे. ५ (७)

---

१ हे वायो ये ते सहस्रिणः रथास तेभि नियुत्वान् सोमपीतये आ गहि ।

२ हे वायो त्वं नियुत्वान् आ गहि, अयं ते शुक्रः रस अयामि । यतः त्वम् सुन्वतो गृहे गन्तासि एव ।

३ हे इन्द्रवायू, हे नरा, शुभ्रा नियुत्वत (नियुत्य) आयातम्, शुक्रस्य गवाशिरः सोमस्य चाय पिबतम् ।

४ हे मित्रावरुणा, हे ऋता वृधा, अयं सोम. वां (अर्थे) सुत, तदिह मनोद हवं श्रुतम् ।

५ राजानौ अनभिद्रुहा, ध्रुवे उत्तमे सदस्यूणे सदसि आसाते ।

. તે વિશ્વના સમ્રાટ છે તો પણ (ભકતોની) ઘૃતાહુતિનું પ્રેમથી સેવન કરે છે. જે જે ઉદાર છે તે મધ્યે સુદ્ધા આ આદિત્ય અત્યંત શ્રેષ્ટ હોઇને, જે ભક્ત તદન નિર્મળ મનનો હશે તેનીજ પાસે તેઓ નિરંતર રહે છે. ૬

હે સત્ય સ્વરૂપ અશ્વિદેવ, તમે પોતાના પ્રકાશયુક્ત ને વ્યાપક સામર્થ્ય સહિત ત્વરાએ અહિં આવો. હે રૂદ્રરૂપ દેવ આ અમારૂં યજ્ઞગૃહ તમારા સરખા વીરોએ રક્ષણ કરવાને સંપુર્ણ યોગ્ય એવુંજ છે. ૭

. હે પરાક્રમસંપન્ન અશ્વીદેવ, બહારથી (ઉઘાડી રીતે) અથવા અંદરથી (ગુપ્ત પણે) શત્રુત્વ કરનાર કોઈ પણ (દેવ) નિંદક માનવને જે ઐશ્વર્ય છીનવી લેતાં આવ કનાર નહિં. ૮

અને હે ધ્યાન ગમ્યઅશ્વીદેવ જે અત્યંત સ્પૃહણીય એવું સુખ આપે છે, તે અનુપમ સૌદર્યની કાંતિ જેમા સ્પષ્ટ દેખાય છે એવા પ્રકારનું ઐશ્વર્ય અમારા સારૂ લઇને આવો. ૯

કેટલું પણ ભયંકર ને ધૈર્ય હઠાવનાર સંકટ આવે (પણ) ઇંદ્ર તે ઉપરાવી પાડ્યુજ એમ સમજવુ કારણ કે તે સર્વદ્રષ્ટા સર્વવ્યાપક ને અઢળ છે. ૧૦ (૮)

---

६ ता सम्राजा ... (तौ) दाशुषवती आदित्या अनवह्वरम् एव (भक्त) सचेथे। ... सचेथे।

ईरमा, गोमत ... भुवना ... आ यातम्, हे रुद्रा नः वर्तिः सुपात्मनेव।

... जयम। ... मर्त्ये रिपु आदधर्ष।

... नाचि अन्तर ... रयिवनि. सो ...

... पुर्वा ... रयाम् परिवोनिरम् रयिं न आ वोन्हम्।

... रिमा, चिन्वंति, च।

આવો આ ઈંદ્ર અમારાપર કૃપા કરો, એટલે પછી પાતક અમારી પુઠે (કેટલું એ લાગ્યું તો પણ) અમને સ્પર્શ કરવાને તેની છાતી ચાલનાર નથી અને આગળ પણ અમારૂં સર્વતોપરિ કલ્યાણજ થશે. ૧૧

ઈંદ્ર આ અમને સર્વ બાજુએથી નિર્ભય કરો. (સજ્જનોના) શત્રુને સર્વ સાક્ષી દેવ, પાદાક્રાંત કરનાર તેજ છે. ૧૨

હે સકળ દેવ, અહીં આવો, અમારી આજીજી સાંભળી લો અને અહીં આ કુશાસનપર આરોહણ કરો. ૧૩

હે સકળ દેવ, આ કડક પરંતુ ઘણોજ મધુર આનંદવર્ધક ને સર્વેને અત્યંત પ્રિય એવો સોમરસ શુન હોત્રાના યજ્ઞ ગૃહમાં તમારાસારૂ સિદ્ધ કીધો છે, તે આ સોમરસ તમે ગૃહણ કરો. ૧૪

હે સકળ દેવ, તમો સર્વેમાં વરિષ્ટ ઈંદ્ર છે (તેજ) સર્વપોષક અને અત્યંત ઉદાર એવો પૂષા (તમારા મધ્યે) છે. તમારા મધ્યે મરૂત પણ છેજ તો તમે સર્વે દેવો મારી હાંક મનમાં લાવો. ૧૫ (૯)

હે શ્રેષ્ટ માતા, હે શ્રેષ્ટ નદી, હે શ્રેષ્ટ દેવી સરસ્વતિ, અમે લગભગ ખૂણામાં પડ્યા સરખાં થયાં છીએ, તો હે માતા, તું અમારી પ્રખ્યાતિ કર. ૧૬

---

११ इन्द्रश्च नः मृळयाति, (तेन) अघं पश्चात् नः न नशत् अरर च पुरः भद्रं भवाति (एव) नः।

१२ इन्द्रः सर्वाभ्यः आशाभ्यः परि अस्माकं अभयं करतु, स हि शत्रून् जेता विचर्षणिः च।

१३ हे विश्वेदेवासः आगत, मे इमं हवं शृणुत। इदम् बर्हिः आ निषीदत।

१४ अयं सोमः तीव्रोपि मधुमान् मत्सरश्च, एतं काम्य (अन्ध.) अस्मासु शुनहोत्रेषु (प्रसृताः यूयं) पिबत।

१५ हे इन्द्रज्येष्ठा, मरुद्गणाः, पूषरातयः विश्वे देवासः मे हवम् श्रुत।

१६ हे अम्बितमे, नदितमे, देवितमे, सरस्वति, अप्रशस्ताः इव स्मसि, हे अम्ब नः प्रशस्तिम् कृधि।

. તે વિશ્વના સમ્રાટ છે તો પણ (ભક્તોની) ઘૃતાહુતિનું પ્રેમથી સેવન કરે છે. જે જે ઉદાર છે તે મધ્યે સુદ્ધાં આ આદિત્ય અત્યંત શ્રેષ્ટ હોઇને; જે ભક્ત વદન નિર્મળ મનનો હશે તેનીજ પાસે તેઓ નિરંતર રહે છે. ૬

હે સત્ય સ્વરૂપ અશ્વિદેવ, તમે પોતાના પ્રકાશયુક્ત ને વ્યાપક સામર્થ્ય સહિત ત્વરાએ અહિં આવો. હે રૂદ્રરૂપ દેવ આ અમારૂં યજ્ઞગૃહ તમારા સરખા વીરોએ રક્ષણ કરવાને સંપુર્ણ યોગ્ય એવુંજ છે. ૭

, હે પરાક્રમસંપન્ન અશ્વીદેવ, બાહારથી (ઉઘાડી રીતે) અથવા અંદરથી (ગુપ્ત પણે) શત્રુત્વ કરનાર કોઈ પણ (દેવ) નિંદક માનવને જે ઐશ્વર્ય છીનવી લેતાં આવડનાર નહિં. ૮

અને હે ધ્યાન ગમ્યઅશ્વીદેવ જે અત્યંત સ્પૃહણીય એવું સુખ આપે છે ને અનુપમ સૌંદર્યની કાંતિ જેમાં સ્પષ્ટ દેખાય છે એવા પ્રકારનું ઐશ્વર્ય અમારા સારૂ લઇને આવો. ૯

.કેટલું પણ ભયંકર ને ધૈર્ય હઠાવનાર સંકટ આવે (પણ) ઇંદ્ર તે ઉપલાવી પાડ્યુંજ એમ સમજવું કારણ કે તે સર્વદ્રષ્ટા સર્વવ્યાપક ને અઢળ છે. ૧૦ (૮)

---

६ ता सम्राजा घृतासुती, (तौ) दानुनस्पती आदित्या अनवह्वरम् एव (भक्तं) सचेथे।

७ हे नासत्या अश्विना, गोमत् अश्ववत् सु यातम्, हे रुद्रा नः वर्तिः नृपाय्यमेव।

८ हे वृषण्वसू यत् न परः नापि अन्तरः दुराधः मर्त्यः रिपुः आदधर्षत्।

९ हे धिष्ण्या अश्विना ता युवां तत् पिशङ्गसंदृशम् वरिवोविदम् रयिं न आ वोळ्हम्।

१० इन्द्रः अग महद्भयं सन् अयम् अप नु च्यवत्, यतः स हि स्थिरः विचर्षणिः च।

એવો આ ઈંદ્ર અમારાપર કૃપા કરો, એટલે પછી પાતક અમારી પુંઠે (કેટલું એ લાગ્યું તો પણ) અમને સ્પર્શ કરવાને તેની છાતી ચાલનાર નથી અને આગળ પણ અમારૂં સર્વતોપરિ કલ્યાણજ થશે. ૧૧

ઈંદ્ર આ અમને સર્વ બાજુએથી નિર્ભય કરો. (સજ્જનોના) શત્રુને સર્વ સાક્ષી દેવ, પાદાક્રાંત કરનાર તેજ છે. ૧૨

હે સકળ દેવ, અહીં આવો, અમારી આજીજી સાંભળી લો અને અહીં આ કુશાસનપર આરોહણ કરો. ૧૩

હે સકળ દેવ, આ કડક પરંતુ ઘણોજ મધુર આનંદવર્ધક ને સર્વેને અત્યંત પ્રિય એવો સોમરસ શુન હોત્રાના યજ્ઞ ગૃહમાં તમારાસારૂ સિદ્ધ કીધો છે, તે આ સોમરસ તમે ગ્રહણ કરો. ૧૪

હે સકળ દેવ, તમો સર્વેમાં વરિષ્ટ ઈંદ્ર છે (તેજ) સર્વપોષક અને અત્યંત ઉદાર એવો પૂષા (તમારા મધ્યે) છે. તમારા મધ્યે મરૂત પણ છેજ તો તમે સર્વે દેવો મારી હાંક મનમાં લાવો. ૧૫ (૯)

હે શ્રેષ્ટ માતા, હે શ્રેષ્ટ નદી, હે શ્રેષ્ટ દેવી સરસ્વતિ, અમે લગભગ ખૂણામાં પડયા સરખાં થયાં છીએ, તો હે માતા, તું અમારી પ્રખ્યાતિ કર. ૧૬

---

११ इन्द्रश्च नः मृळयाति, (तेन) अघं पश्चात् नः न नशत्, अरर च पुरः भद्रं भवाति (एव) न !

१२ इन्द्रः सर्वाभ्यः आशाभ्यः परि अस्माकं अभयं करत्, स हि शत्रून् जेता विचर्षणिः च।

१३ हे विश्वेदेवासः आगत, मे इमं हवं शृणुत। इदम् बर्हिः आ निषीदत।

१४ अयं सोमः तीव्रोपि मधुमान् मन्दरश्च, एवं युष्मभ्यं (अन्ध.) अस्माकं शुनहोत्रेषु (यज्ञगृहेषु) सिद्धः।

१५ हे इन्द्रज्येष्ठा, मरुद्गणाः, पूषदातयः विश्वे देवासः मे हवम् श्रुत।

१६ हे अम्बितमे, नदितम, देवितमे, सरस्वति, अप्रशस्ता इव स्मसि, हे अम्ब नः प्रशस्तिम् कृधि।

હે સરસ્વતિ તું શ્રેષ્ટ દેવી (ની ઇચ્છા) પર સર્વેનાંજ આયુષ્ય અવલંબેલા છે, તો અમ શુન હોત્રનાં ઘેર આવીને તું સંતુષ્ટ થા અને અમને પુત્રપૌત્ર અને આશ્રિત જન એ આપવાની કૃપા કર. ૧૭

હે સત્વ સામર્થ્ય સંપન્ન, હે સત્ય ધર્મ સ્વરૂપ સરસ્વતિ, દેવોને ગમનાર ને મન પુર્વક બોલેલાં એવા જે આ સ્તોત્રને અમે ગૃત્સમદે તને અર્પણ કીધાં છે તે સ્તોત્રો, તે પ્રાર્થના, તું મનમાં લાવીને પ્રસન્ન થા. ૧૮

યજ્ઞની ઉન્નતિ કરનાર તમો બંન્નો અહીંઆ અવશ્ય આવો એવી, દેવોને હવિ પહોંચાડનાર જે અગ્નિદેવ, તેની પ્રાર્થના અમે કરીએ છીએ. ૧૯

અમારો હેતુ સાધ્ય કરી દેનાર ને સ્વર્ગપર્યંત જઇ ભીડનારો એવો આ અમારો યજ્ઞ દ્યાવા પૃથ્વિ આ દેવોને સમર્પણ કરો. ૨૦

જેના મનમાં દ્વેષ ઇત્યાદિ વિકાર કદી પણ વસતાં નથી એવા હે સર્વ યજ્ઞાર્હદેવ, આજે અહીં સોમરસ પ્રાશન કરવાસારૂ તમારા તદન સન્નિધ આવી બેસો. ૨૧ (૧૦)

---

१७ हे सरस्वति, विश्वा आयुषि त्वे (एव) धिता, (अतः) हे देवि शुनहोत्रेषु मत्स्व, प्रजाम् च नः दिदिड्ढि।

१८ हे वाजिनीवति, ऋतावरि, सरस्वति, गृत्समदाः या इमा देवेषु प्रिया ब्रह्म मन्म च ते जुह्वति (ता ब्रह्माणि) जुषस्व।

१९ यज्ञस्य शम्भुवा युवाम् प्र इताम् युवाम् हव्यवाहनम् अग्निं च इत् आवृणीमहे।

२० द्यावा पृथिवी इमं दिवस्पृशम् यज्ञम् देवेषु यच्छताम्।

२१ हे अद्रुहः, हे यज्ञिया देवाः अद्य सोमपीतये, वाम् उपस्थम् आ सादन्तु।

સૂક્ત ૪૨.

॥ ऋषि-गृत्समद । देवता-कपिंजल ॥

વારંવાર સુસ્વર અવાજ કાઢીને તમો કેવડી ઉતમ જાતિના પક્ષી છો એ ઉપરનું ઉપર કહેવા સારૂજ (કે શું) આ કપિંજલ પક્ષી, સુકાનવડે નોકા બેધડક વ્યવસ્થિત હંકારવી તે પ્રમાણે પોતાનો મધુર કંઠ વદન ઉઘાડો મુકી દે છે. તો હે પક્ષિશ્રેષ્ટા તું અમને મંગળ શુકન કર. ગુપ્ત કિંવા ઉઘાડો એવું કોઈ પણ સંકટ તારાપર કદીએ આવનાર નથી. ૧

સિંચાણો કિંવા ગરૂડપક્ષી એ તારો ઘાત ન કરો. ધનુષ્યબાણ હાથમાં ધરેલા તિરંદાજ પારધિથી સુધ્ધાં તને યત્કિંચિત ધકકો લાગો નહિ. તું પિતૃ દિશાની તરફ પુનઃપુનઃ શબ્દો કરીને અમને મંગળ ને કલ્યાણપ્રદ એવા સુવર્તમાનનું કથન કર. ૨

હે કપિંજલ પક્ષિ, તું મંગળ ને કલ્યાણપ્રદ સુવર્તમાન લાવે છે તો (ભકતજનોના) ઘરની જમણી બાજુએ પોતાના શબ્દો કર. ચોર અને ઘોર પાતકી એમનું ઉપરીપણું અમારાપર કદી પણ ન થાઓ. અને અમે અમારા શૂર વીરો સહવર્તમાન યજ્ઞ સભા મધ્યે (દેવોનો) મહયશ ગાતાં રહીએ એમ થાઓ. ૩ (૧૧)

---

१ (अयं कपिंजलः) कनिक्रदत् स्व जनुष प्रब्रुवाणः अरितेव नाव, वाचम् इयर्ति । हे शकुने, सुमंगलश्च भवासि, काचित् विश्वया अभिभा त्वा मा विदत्।

२ श्येनः त्वा मा उत् वधीत्, मा सुपर्णः घोरः अस्ता इषुमान् च त्वा मा विदत्। पित्र्यां प्रदिशम् अनु कनि क्रदत् त्वम् सुमंगलः भद्रवादी इव वद।

३ हे शकुन्ते, त्वं (भक्तानां) गृहाणां दक्षिणतः सुमंगलः भद्रवादी अव क्रन्द। स्तेनः नः मा ईशत, अघशंसोपि मा, येन सुवीराः वयं विदथे बृहत् वदेम।

सूक्त ४३.

॥ ऋषि–गृत्समद । देवता–कपिंजल ॥

કપિંજલ પક્ષિ એજ કોઈ કવિ, તારૂણ્યનો આલાપ કાઢીને યોગ્ય કાળે દક્ષિણ દિશા તરફ સુસ્વર ગાન કરતાં હોય છે. સામ ગાયનમાં પ્રવીણ એવા ગવેયા પ્રમાણે તે બંન્ને પ્રકારની ધ્વનિ કાઢે છે. ગાયત્ર અને ત્રૈષ્ટુભ આ બંન્ને પ્રકારની બહારની લીટીઓ તે માટે છે. ૧

હે કપિંજલ, સામ ગાયનમાં પ્રવીણ એવા ઉદ્ગાતા પ્રમાણે તું સામ ગાયન ગાએ છે. બ્રહ્મપુત્ર એ નામના ઋત્વિજ પ્રમાણે સવનને પ્રસંગે તું (દેવોના) ગુણસંકીર્તન કરે છે. તારી બાલ્યાવસ્થા હોઇને પણ (એકાદો) વીર્યશાલી યોદ્ધો જે પ્રમાણે પરાક્રમ બતાવે છે તે પ્રમાણે હે પક્ષિ સર્વ બાજુથી અમારાસારૂ મંગળ શબ્દ કર. હે પક્ષિ તું સર્વ બાજુથી શુભપ્રદ અને મધુર એવો આલાપ કાઢ. ૨

હે પક્ષિ, તું બોલે ત્યારે કલ્યાણસૂચક એવોજ સાદ કાઢ, સ્તબ્ધ બેઠેલો હોય ત્યારે અમારૂં શુભચિંતન કરતો જા અને ઉડતો હોય ત્યારે કર્કરિ એ વાજીંત્રપ્રમાણે મંજુળ ધ્વનિ કર, અને અમારા શુરવીર મિત્રો સહવર્તમાન યજ્ઞ સભામાં (દેવોનો) મહયશ ગાતાં રહીએ એવી પાર્થના કર. ૩ (૧૨) (૪) (૨)

---

१ शकुन्तय. एव कारवः ऋतुथा वय. वदन्त', प्रदक्षिणिन् अभि गृणन्ति । (अय) सामगा इव उभौ वाचौ वदति, गायत्रं त्रैष्टुभ च अनु राजति ।

१ हे शकुने त्व उद्गातेव साम गायति, ब्रह्मपुत्रः इव सवनेषु शंसति । शिशुमती अपीत्य अपि त्व वृषा वाजीव सर्वतः नः भद्रम् आ वद, हे शकुने विश्वतः नः पुण्यम् आ वद ।

१ हे शकुने त्वम् आवदन् (नः) भद्रम् आ वद तूष्णीम् आसीनः नः सुमतिम् चिकिद्धि । यत् उत्पतन् वदसि यथा कर्करिः (तथा मञ्जु वद आघाटाय यत्) सुवीराः वयं विदथे बृहत् वदेम ।

॥ इति चतुर्थोऽनुवाकः । द्वितीयं मंडलं समाप्तम् ॥

મંડલ ૩.

અનુવાક ૧.

સૂક્ત ૧.

॥ ऋषि-विश्वामित्र । देवता-अग्नि ॥

હે અગ્નિ, આ યજ્ઞ મંદિરમાં યજન કરવા સારૂ તે મનેજ પુરોહિત કર્યો છે, તો હવે આ સોમયાગમાં જોઈતું (સર્વ) કર્તૃત્વ મારા અંગમાં લવ. (આ જો,) દેવલોકપર્યંત પણ તારો પ્રકાશ જઈ અટક્યો છે અને મેં પણ સોમરસ કાઢવાના પાષાણ એકત્ર મેળવી શ્રમ જાતે લીધો છે, તો હે અગ્નિ, તું હવે તો પ્રસન્ન થા. १

અમે આ યજ્ઞ બહુતેક પૂર્ણ કીધોજ છે હવે સ્તોત્રસંકીર્તન મનોયુક્ત થવા દો. પ્રણિપાતપુર્વક સમિધા અર્પણ કરીને (ઋત્વિજેપણ) અગ્નિની ઉપાસના કીધીજ છે આ ઉપાસના માર્ગ જ્ઞાની ઋષિમંડળને (દેવે) ઠેઠ સ્વર્ગલોકથી (આવીને) શીખવ્યો અને (ભક્તોને) બાહુકશક્તિ ને સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય માટે આ યજ્ઞમાર્ગ આબાદ દશામાં આણ્યો. २

અગ્નિ આ ઘણો પ્રજ્ઞાવાન હોઈને સર્વ પવિત્ર કાર્યોમાં તેનો આધાર હોય છે. સ્વર્ગ ને પૃથિવી ઉત્પન્ન થઈ તે દહાડાથી તેના રક્ષણકર્તા તેજ હોઈને (સર્વ વિશ્વનું) કલ્યાણ તેને પોતાના હાથમાં રાખ્યું છે. એવો આ જોવાલાયક અગ્નિ (દિવ્ય) ઉદકમાં પોતાની ભગિની (તુલ્ય એવા સ્વર્ગની નદીઓ)ના કાર્યમાં નિમગ્ન હતો ત્યારે તેને દેવોએ આપનો એવો ટરી લીધો. ૩

---

१ हे अग्ने, (यद् त्वम्) विदथे यजध्यै (मां) वह्निम् चकर्थ (तद्) सोमस्य तवसं मां वक्षि। (देवाः ते) देवान् अच्छ दीद्यत्, अद्रिं युञ्जे, शमाये, (तद्) हे अग्ने तन्वं जुषस्व।

२ यज्ञं प्राञ्चम् चकृम. (तद्) गीः वर्धताम्. (ऋत्विजोऽपि) अग्निम् समिद्भिः नमसा च दुवस्यन्। (कवीनोऽद् देवा.) दिवः कवीनां विदथा शशासुः (तथा च) गृत्साय तवसे चित् गातुम् ईषुः।

३ मेधिरः पूतदक्षः दिवः पृथिव्याः जनुषा सुबन्धुः (एतादृशः) अग्निः मयः दधे। (तादृशम्) दर्शतम् अग्निम् अप्सु अन्तः स्वसॄणां अपसि (वर्तमानं) देवाः अविन्दन्।

તે મહાભાગ, શુભ્રવર્ણું, પરંતુ પોતાના મોટપણના દમામમાં આરક્ત વર્ણું થનારો અગ્નિ પ્રગટ થતાંજ તેને સાત મહા નદીઓએ વધાર્યો. નુતન જન્મેલા બાળકને જઇએ તેપ્રમાણે તે વિશ્વસંચારી દેવ અગ્નિકને દોડનોજ ગયો પરંતુ તેના આવિર્ભાવ તરફ દેખીને તેણે મોંમાં આંગળીઓ ઘાલી. ૪

તે પોતાના શુભ્રવર્ણ તેજવડે સર્વ અંતરિક્ષ લોક કેવું તદન ઓતપ્રોત ભરી નાંખે છે અને પોતાની પવિત્ર (દિવ્ય) પ્રતિભાવડે ભક્તની ઉપાસનાને (ને કવીની કાવ્ય સ્ફુર્તિને) પાવન કરે છે. પ્રકાશરૂપ વસ્ત્ર પરિધાન કરનાર ને સર્વ વિશ્વનું આયુષ્યજ એવો આ અગ્નિદેવ પોતાની વિશાળ અને સર્વોત્કૃષ્ટ એવો પરાક્રમશ્રીનું દર્શન (ભકતોને) ક્રમે ક્રમે કરાવે છે. ૫

જે કદીપણ કંઇ ખાતા નથી, તથાપિ તેમને કોઇ બીવડાવીને કહે તો તે પણ શકય નથી; જે કોઇ પણ વસ્ત્ર પહેરતા નથી તથાપિ તે એટલે નગ્ન હોય છે એમ પણ નથી, જે પુરાતન હોઇને પણ અત્યંત તરૂણ છે એવી તે આકાશ કન્યકા, મહાનદીઓ, તેમાં અગ્નિએ પ્રવેશ કીધો, ત્યારે એકજ સ્થાનમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી તે સાત નદીઓએ મળીને એકજ ગંર્ભ ધારણ કીધો. ૬

ઘૃત પ્રમાણે, ઓજસ્વી એવી ઉદક વૃષ્ટિ જ્યાં થાય છે, અથવા મધુર જળની ધાર જ્યાંથી ફુટે છે, તે ઠેકાણા પર્યંત (એટલે સ્વર્ગલોક પર્યંત) સુદ્ધાં આ અગ્નિના એકત્ર મળેલાં નાના પ્રકારના કિરણોનો કલાપ જઈ પસર્યો છે (દુગ્ધથી) જેનું પયસ્થાન તડાતુંબ ભરી રહેલું છે એવી ધેનુઓ ત્યાં હોય છે, અને આ અદભુત કર્મકાગે અગ્નિના મોટા માતપિતાએ ત્યાંજ હોય છે. ૭

હે સામર્થ્યપુત્ર અગ્નિદેવ, તારૂ સંવધન થતું હોય ત્યારે તું શુભ્રતેજસ્ક, ભયાનક પરંતુ આશ્ચર્યકારક એવી કાંતિ ધારણ કરી સુપ્રકાશિત થયો. (માટે) જે જે ઠેકાણે (ભકનોના) પ્રતિભાસંપન્ન કાવ્યોથી આ વીરશ્રેષ્ટ (અગ્નિ) પ્રમુદિત થયો તે તે ઠેકાણે ઘૃત પ્રમાણે ઓજસ્વી ને અમૃત પ્રમાણે મધુર એવી જળ ધારાનું વરસવું ચાલુ થાય છે. ૮

---

४ तम् सुभग, (आदौ) श्वेतम् (परच) महित्वा अरुष जज्ञानम् तम् सप्त यह्वी अवर्धयन्। अश्वाः देवासः जात शिशु न अग्निम् अभ्यारुः (पर च ते) अग्निम् जनिमन् वपुष्यन्।

५ शुक्रेभि' अंगै रज आतत-वान, पवित्रे. कविभि. क्रतु पुनान', शोचिर्वसानः, (सर्वेषाम्) आयुः च सः अग्नि स्वस्य अपाम् वृदतीः अनूनाः श्रियः परि मिमीते।

६ अनदती अपि अदभ्वाः, अवसाना. अपि अनग्ना. दिवः यह्वीः वव्राज अत्र सयोनी युवतय. सप्त वाणी. एकम् गर्भम् दधिरे।

७ अस्य विश्वरूपा. गदता', घृतस्य योनौ मधूनां स्रवथे स्तीर्णा.। अत्र (दिव्या) पिन्वमाना' धेनव, दस्मस्य (अग्नेः) महीचौ मही मातरा च अस्थु.।

८ हे सहसः सूनो बभ्राणः त्वम् शुक्र रनया वपु दधान. वि अद्यौत्। दसा स. यत्र ऋभ्मेन वावृधे मता घृतस्य मधुन. च धारा. चोतन्ति।

મનુષ્યનો પિતા જે દ્યૂ તેનાં વક્ષસ્થળ મેઘાચ્છાદિત થાય છે તે અગ્નિએ પ્રગટ થતાંજ શોધી કાઢયું અને જળધારાની પ્રચંડ વૃષ્ટિ કરી મેઘગર્જનારૂપ આકાશવાણીને નીચે ભૂલોકમાં મોકલી દીધી. અગ્નિ એ પોતાના જગત્ કલ્યાણકારો મિત્રોસાથે અદૃશ્યપણે સંચાર કરતો હોય છે ત્યારે તે કોઇને પણ જડતો નથી. પરંતુ સ્વર્લોકમાંની મહાનદીઓ સાથે વિહાર કરતો હોય ત્યારે માત્ર તે કદી પણ ગુપ્ત હોતો નથી. ૯

જગત્ પાળક અને જગત્ સ્રષ્ટા જે ઇશ્વર તેનો (સૃષ્ટિરૂપ) ગર્ભ અગ્નિએજ વધાર્યો અને (ઇશ્વરી શક્તિ) જો કે અસંખ્ય છે તો પણ તેમના બંન્ને સ્થનોમાંનું દુધ આ અગ્નિ એકલોજ પીએ છે. તો હે અગ્નિદેવ, જે આ બંન્નેજણી પરસ્પર શોકયો હોઇને પણ પ્રેમાળ, પરોપકારી ને પ્રેમાળ એવી બેનો છે. તેમનું તું અમારા વીર્યશાળો અને શુધ્ધ ચેતન્ય એવા યજમાનોમાટે સંરક્ષણ કર. ૧૦ (૧૪)

અમર્યાદ અને નિરાલંબ એવા આકાશમાં અગ્નિ નાનાથી મોટો થયો ને યશોમંડિત અને અપાર એવી આપો દેવીએજ તેને ઉછેર્યો માટે તે પરસ્પરની બેનને આપ્ત જે આપો-દેવી; તેનો પારણામાં એટલે સત્યધર્મના ઉદ્ગમ સ્થાનમાં આ શાંતચિત્ત અગ્નિ સૂઇ રહ્યો. ૧૧

મોટાં મોટાં સૈન્યો એકમેકની સામે થઇને ઝુંજતા હોય ત્યારે, આ અત્યંત દર્શનીય ને તેજનો જાણે વરસાદજ વરસાવનાર એવો અગ્નિ એકાદા ભયંકર વીર પ્રમાણે (ભક્તોની) સહાય કરે છે. અગ્નિ એ આપો દેવીના ઉદરમાં બીજરૂપે રહે છે, પરંતુ તેજ વીરશ્રેષ્ટ ને અવ્યાહત સંચારી દેવ જગતના પિતા છે, ને ઉપઃકામનો શુભ્ર પ્રકાશ પણ તેણેજ ઉત્પન્ન કીધો છે. ૧૨

જે આ મનોહર અગ્નિ નાના પ્રકારનાં રૂપ ધારણ કરે છે ને જે આપોદેવીના ઉદરમાં સૂક્ષ્મરૂપે રહેલો છે, તે આ અગ્નિને, વનસ્પતિમાં અત્યંત રમણીય અને ભાગ્યશાળીણી એવી જે અરણિ તેણે પ્રગટ કીધી અને તે પ્રગટ થતાંની સાથે દેવોએ પણ મનઃપુર્વક તેની પાસે જઇને તે સર્વતા પરિસ્તુત્ય અને પરાક્રમો અગ્નિની ઉપાસના કીધી. ૧૩

---

९ पितु चित् (मेघाच्छादितं) ऊधः जनुषा विवेद, अस्य च धाराः वि असृजत, धेनाश्च वि असृजत, । (यदि) शिवेभिः सखिभिः गुहा चरन्तम् (कोपि न विवेद,परं) दिवः यह्वीभिः चरति गुहा न बभूव ।

१० (अयम्) जगत् पितु जनितुश्च (विश्वात्मक) गर्भं वभ्रे, एकोपि सन् पीप्यानाः पूर्वीः (शक्तीः) अधयत् । हे अग्ने अस्मै वृष्णे शुचये (यजमानाय, अस्य) सुबन्धू मनुष्ये सपत्नी नि पाहि ।

११ उरौ अनिबाधे (आकाशे) महान् सः ववृधे, तम् अग्निम् यशसः पूर्वीः आपः (अपि) सं वर्धयामासुः । जामीनाम् स्वसॄणां उपस्थि (नाम) ऋतस्य योनौ (अयं) दमूनाः अग्निः अशयत् ।

१२ महीनां समिथे (अयम्) दिदृक्षेयः भार्ऋजीकः अक्रः वव्रिः न । यः अपां गर्भः सन्नपि नृतमः यह्वः (सः) अग्निः जनिता, उस्रियाः उत जजान ।

१३ विरूपं अपां दर्शतं गर्भं अग्निम्, ओषधीनां वना सुभगा च (अरणिः) जजान । जातम् तम् देवासः चित् मनसा स जग्मुः हि, स पनिष्ठ तवसं दुवस्यन् च ।

પોતાની તેજની (પર્જન્ય પ્રમાણે) ચારે તરફ વૃષ્ટિ કરનાર અગ્નિનીજ સેવામાં સર્વ નામાંકિત રશ્મિસમુહ તૈયાર થયો, તે રશ્મિસમૂહ એવો દેદીપ્યમાન કે જાણે કે ઝગઝગીત શુભ્ર વિદ્યુલ્લતાજ. આ ઉજ્વળ રશ્મિસમુહ અપાર અને અમર્યાદ એવા આકાશમાં અમૃતરૂપ દુગ્ધનું દોહન કરીને, ગુપ્તપણે વધ્યા પ્રમાણે એકદમ વિકસિત થયેલા અગ્નિની સેવામાં તત્પર થયો. ૧૪

તુજ પ્રીત્યર્થ યજ્ઞ કરનાર હું ઉપાસક તને હવિ અર્પણ કરીને તારૂં સ્તવન કરૂં છું. અત્યંત ઉત્સુકતાએ તારો પ્રેમ અને તારી દયાર્દ્ર બુધ્ધિ તેનીજ ભિક્ષા હું તારી પાસે માંગું છું. તો હે દેવા, તું પોતાની દિવ્ય વિભુતિ સહિત અમ સ્તોતૃ જનોપર તારો કૃપાનુગૃહ કર, અને પોતાના દુર્નિવાર તેજોબળવડે અમારૂં સંરક્ષણ કર. ૧૫ (૧૫)

હે સન્માર્ગ દર્શક અગ્નિદેવા, અમે તારા સેવકો સર્વ પ્રકારના ઐશ્વર્યના ભાગ થાય અને કીર્તિપ્રદ એવાં જે જે સત્કૃત્યો વીર્યશાળી પણે સાધ્ય કરતાં આવડે છે એવા સત્કૃત્યોની લાલસાએ આગળ વધીને દેવદ્વેષી શત્રુઓની સેન્યાને ધુળધાણી કરી ઉડાવી દઇએ એમ કર ૧૬

હે અગ્નિ, તું દેવતાની ભવ્ય ધ્વજા છે તું આનંદમગ્ન હોઇને (ભક્તોની) સર્વ કાવ્યમય વૃત્તિ તું પ્રથમજ લાવે છે. તું પ્રશાંત ચિત્ત છે, અમ સરખા માનવોને (આ જગતમાં) બેસવાને સ્વતંત્ર જગ્યા તેંજ આપી છે, અને દેવોનું (યજ્ઞ) કાર્ય પેલેપાર કરીને રથારૂઢ થઇને તેમની વાંસેનેવાંસે તું જતો હોય છે. ૧૭

---

१४ भाक्जीकम् अग्निम् विद्युत न शुक्राः वृदन्त भानव सचन्त इत्। (ते) ऊर्वे अपारे अमृत दुहाना. गुहेव त्वं सदसि अ त. (अपथेन) वृद्धम् अग्निम् (सचन्त)

१५ अहं यजमान त्वा हविर्भि. ईळे, (ते) मखिव सुमतिम् च निकामोदम्। (तद्) देवैः (आगत्य) जरित्रे अव म मिमीहि, दुम्येभि र्नीके. च नः रक्ष।

१६ हे सुप्रणीते अग्ने (वयं) तव उपेतार. विश्वानि धन्या दधाना', सुरेतसा श्रवसा तुञ्जमानाः अदेवान् पृतनायून् अभिष्याम।

१७ हे अग्ने त्वम् देवानां केतु आ अभव', त्व विश्वानि काव्यानि विद्वान (असि)। दमूनाः त्वं मर्तान् वति अबाधयः, रथिरः च (यज्ञ) साधन् देवान् अनु यासि।

મર્ત્ય ભકતનો આ અમર રાજા અગ્નિ યજ્ઞ સભામાંનો સર્વ કાર્યભાગ પુરો કરીને પોતાના સ્વગૃહે સ્વસ્થ બેઠેલો છે. જેની અંગકાંતિ ઘૃત પ્રમાણે ઉજ્વળ ને (ભકતોના) યચ્ચાવત સ્તોત્રો, કાંવ્યો; જેને પ્રથમજ કળેછે એવા આ અગ્નિનો પ્રકાશ (જુઓ હવે કેવો) આઘે દૂર પર્યંત પ્રસર્યો છે. ૧૮

તું પોતાના કલ્યાણપ્રદ એવા સ્નેહી પ્રેમે અમારાકને આવ. તું અત્યંત બળવાન માટે પોતાના બળિષ્ટ એવા સામર્થ્યસહ દોડનોજ અમારા તરફ આવ. સર્વ દુઃખમાંથી અમને પાર પાડીશ એવું શ્રેષ્ટ ઐશ્વર્ય અમને આપ, અને જેની જ્યાં ત્યાં સ્તુતિજ સાંભળવામાં આવે છે, ને જે હમેશાં યશસ્વીજ થાય છે એવું તારૂં સદ્ભાગ્ય અમને આપ. ૧૯

હે અગ્નિદેવ તારા પુરાતન અવતારનું અને તારા (હમેશાં થનારા) નુતન અવતારનું જે જે વર્ણન મેં કીધું છે તે સનાતન દેવ, જે તું તે તારી પ્રીત્યર્થેજ કીધું છે. સર્વ વસ્તુમાત્રનું જ્ઞાન તને છે, કારણ કે પ્રત્યેક પ્રાણિના અંતઃકરણમાં જન્મોજન્મ તારીજ સ્થાપના થઇ છે. ૨૦

સકળ વસ્તુજાત જાણવામાં ને જેની સ્થાપના પ્રત્યેક જીવના હૃદયમાં થયેલી છે એવા અગ્નિને કૌશિક-કુળોત્પન્ન ઋષીએ સતત પ્રજ્વલિતજ રાખેલો છે. તો તે પરમ વંદ્ય અગ્નિના કૃપાછત્ર નીચે, તેના મંગળમય સૌજન્યના આશ્રયતળે અમે રહીએ એમ થાઓ. ૨૧

---

१८ (अय) मर्त्यानां अमृतो राजा विदथानि साधन् दुरोणे नि षसाद । घृत प्रतीकः सः विश्वानि काव्यानि विद्वान् अग्निः उर्विया वि अद्यौत् ।

१९ त्व शिवेभिः सख्येभिः तः आगहि, महान् त्व महीभिः ऊतिभिः सरण्यन् (आगहि) । सम् तरन्तं बहुल रयिम् अस्मे (कृधि) सुवाच यशसं च भागम् नः कृधि ।

२० हे अग्ने एता ते सनानि जनिम नूतनानि च जनिम ते पूर्व्याय (एव) प्रवोचम् । इमा महान्ति सवना ते वृष्णे कृता (यतः) जातवेदाः त्वम् जन्मन् जन्मन् निहितः ।

२१ जातवेदाः त्वम् जन्मन् जन्मन् निहितः विश्वा मित्रेभि अज्व्रः इध्यते । तस्य यज्ञियस्य सुमतौ, तस्य भद्रे सौमनसेच वयं अपि स्याम ।

હે પ્રતાપશાળી અગ્નિ, હે પરમપ્રજ્ઞ દેવા, તું ઉદાર અંતઃકરણે આ અમારો યજ્ઞ દેવો પર્યંત પ્રવિષ્ટ કર. હે યજ્ઞસંપાદકા, તું અમને ઉત્કૃષ્ટ પ્રતીનો ચિતોત્સાહ આપે છે તો હે અગ્નિદેવ, શ્રેષ્ટ એવું સામર્થ્યધનનું કૃપા કરીને તું આ યજ્ઞના યોગે અમને દાન કર. '' ૨૨

હે અગ્નિદેવ, ધનધાન્ય દાલી ભુમિ અને અદભુત કૃત્ય લીન થયેલા, એવા, દિવ્યદાનની બક્ષિસ, મનોભાવથી તારી આર્જીજી કરનાર ભકતને સદૈવ સાધ્ય થાય એમ કર, અમારા પુત્રપોત્રએ અમારો વંશ વિસ્તાર કરનાર બનીને, હે અગ્નિદેવ, તારી જે અનુપમ કૃપા તે અમને પ્રાપ્ત થાય એમ કર ૨૩ (૧૬)

સુક્ત ૨.

॥ ऋषि-विश्वामित्र । देवता-अग्नि ॥

અગ્નિ એ વિશ્વાનર એટલે સર્વજનોનો હિતકર્તા છે, સત્યધર્મની અભિવૃધ્ધિજ તેજ કરે છે, તો આ વિશ્વાનર અગ્નિસારૂ આપણે પવિત્ર ઘૃતાહુતિ સિદ્ધ કરીએ છીએ, તે પ્રમાણેજ ધ્યાનયોગ્ય એવું એક સ્તોત્ર પણ ગોઠવી રાખીએ. (કારણ કે) એકાદો યંત્ર કુશળ મનુષ્ય રથ ઝપાટાબંધ ચલાવે છે તે પ્રમાણે, (દેવ અને માનવ એવા) બંન્નેનોએ યજ્ઞ સંપાદક જે અગ્નિ તેના અમારા યજમાન અને ઋત્વિજ (એ યજ્ઞમંદિર તરફ) આવવાસારૂ ત્વરા કરે છે. ૧

પ્રગટ થતાંજ તેણે આકાશ ને પૃથ્વિ આ બંન્નોને પોતાની ઉજ્વળ કાંતિવડે સુપ્રકાશિત કીધાં ને જગતનાં જે માતપિતા તેમના આ પુત્રને ખરેખર ધન્ય છે એમ સર્વ પાસેથી કહેવડાવી લીધું. આ, હવિર્ભાગ જેનો તેને દેનારા અગ્નિને વૃદ્ધપણું કહેતાં કહીજ આવતું નથી. તે પ્રેમાળ અપરાજીત અને ભકત જનોનો પરોણો છે, પ્રકાશરૂપ સંપત્તિ તો તેની પાસે અપાર છે. ૨

---

२२ हे सहसावन् सुक्रतो, रराण. त्व इम नो यज्ञम् देवत्रा धेहि । हे होतः, बृहतीः इषः नः यसि, (तस्मात्) हे अग्ने महि द्रविणम् न. आ यजस्व ।

२३ हे अग्ने त्वा हवमानाय दत्वा, गोः सनिम् च शश्वत् तम साध । अग्ने नः तनय. सूनुश्च विजावा स्यात्, ते सा सुमतिश्च अस्मे भूतु ।

१ वैश्वानराय ऋतावृधे अग्नये, पूत घृत न, धिषणां जनामसि कुशिनः रथ न, (त) द्विता होतार मनुषः वापतः च धिया समृण्वति ।

२ सः जनुषा उभे रोदसी रोचयन, मात्रोः चः स ईड्य पुत्रः अभवत् । (अयम्) हव्यवाट् अग्निः अजरः च च चनोहितः दूळभः विशां अतिथिः विभा वसुधा।

પોતાના યશસ્વી ચાતુર્યના બળપર ને એકાગ્ર ધ્યાનના યોગે, દેવે અગ્નિને આ નાનાવિધ જગમાં પ્રગટ કીધો. મને પણ સત્વ સામર્થ્યના લાભની ઉત્કંઠ ઇચ્છા છે, તો એકાદા પરાક્રમ વીરની પ્રશંસા કરવી તે પ્રમાણે પોતાના અતિ ઉજ્વળ તેજથી પ્રકાશનારા આ શ્રેષ્ટ અગ્નિનો સ્તુતિ હું કરૂં છું. ૩

કશાનો પણ ખપ ન લાગવા દેનાર એવા આ આનંદમય અગ્નિનું જે એક અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ અને પરમ સ્તુત્ય સત્વસામર્થ્ય છે તે પ્રાપ્ત કરી લેવાની અમને ભક્ત જનોને ઉત્કંઠ લાલસા હોય છે, તો અમ ભૃગુકુળોત્પન્નનો કૃપાળુ દાતા, કવિનું પ્રતિભા સામર્થ્ય, ને પોતાના લોકોત્તર દિવ્ય તેજવડે પ્રકાશમાન થનાર જે આ અગ્નિ તેનીજ પ્રાર્થના અમે ખોળા પાથરીને કરીએ છીએ. ૪

સત્વાઢ્ય એવીજ જેની સર્વત્ર પ્રખ્યાતિ છે, તે અગ્નિની સ્થાપના ભક્તજનો સોમરસમાંના દર્ભાગ્ર કાઢી નાંખીને પોતાની સામેજ વેદીપર કીધી અને આહુતિ દેવાસારૂ પળી ઉપર ઉચકીને (ને આહુતિ દઈને) આ અત્યંત દીપ્તિમાન, અખિલ દેવનો પ્રભુ અને યજ્ઞરૂપ ઉપાસનાનું ધ્યેય સાધ્ય કરી દેનાર રૂદ્રસ્વરૂપ અગ્નિ તેની તેણે સેવા કીધી. ૫ (૧૭)

તારો પ્રકાશજ પ્રથમ સર્વેને પવિત્ર કરે છે, તો હે યજ્ઞ સંપાદક, દર્ભાગ્રો કાઢી સોમરસ તૈયાર કરી રાખીને ભક્તજન યજ્ઞમધ્યે તારા નિવાસસ્થાને (વેદીપર) તારૂં અર્ચન કરે છે. હે અગ્નિ સેવા કરીને તારો આપ્ત પ્રેમ સંપાદન કરવાની ઇચ્છા ધરનાર ભક્તજન ભક્તિપુર્વક તારી ઉપાસના કરતાં હોય છે, તો હે દેવ તેમને સામર્થ્ય સંપત્તિનું દાન કર. ૬

---

३ तस्य: दक्षस्य क्त्वा देवासः तं अग्निम् चित्तिभिः (अस्मिन्) विधर्मणि (जगति) जनयन्त (अतः) वाजम् सनिष्यन् अहं अस्य न, (इम) भानुना ज्योतिषा रुरुचानम् महाम् अग्निम् उप ब्रुवे ।

४ (अस्य) मन्द्रस्य यद् अन्द्वयं वरेण्यम् ऋग्मियम् (यद्) वाजः (तद्) सनिष्यन्तः वयम्, (इम) भृगूणां रातिम् उशिजम् कवि क्रतुम् दिव्येन शोचिषा राजन्त अग्निम् (तद्) आ वृणीमहे ।

५ वाजश्रवस अग्निम् वृक्त बर्हिषः जनाः इह पुरः सुम्नाय दधिरे । यतस्रुचय ते इमं सुरुक्मम् विश्व देव्यम् यज्ञानां अपसां साधन् इदिम् रुद्रम् अग्निम् (पर्यचरन्) ।

६ हे पावकशोचे होतः, वृक्तबर्हिषः नरः यज्ञेषु तव क्षय परि (त्वाम् अर्चन्ति), हे अग्ने दुवः आप्यं इच्छमानासः ते त्वाम् उपासते, (तद्) तेभ्यः द्रविणम् धेहि ।

અગ્નિ એ પ્રકટ થતાની સાથે ઉપાસના કર્મ તત્પર ઋત્વિજે તેની વેદીપર સ્થાપના કીધી, અને તેમ કરતાજ, તેણે અંતરાળ પ્રદેશને અત્યુચ્ચ સ્વર્ગલોક એવા બન્નેને પોતાના પ્રકાશવડે ઓતપ્રોત ભરી નાખ્યા એકાદા શુરવીર ચાલાક યોદ્ધાને વિજયશ્રી જીતી લાવવા સારૂ (સમરભૂમિમા લઈ જવો) તે પ્રમાણે જુઓ આ મહાપ્રજ્ઞ અગ્નિને (ભક્તજન) યજ્ઞ સંપાદનાથે લઈ જાય છે ૭

આ દેવોને હવિર્ભાગ પહોચાડે છે, યજ્ઞયાગની યથામાગ સિધ્ધી કરી આપે છે, તેને સાષ્ટાંગ પ્રણિપાત કરો બીજકુળ ઘરના માણસ પ્રમાણે આ પ્રેમાળ અને સર્વ વસ્તુજાત જાણનારો છે, ત્યારે આ અગ્નિની ભક્તિવડે ઉપાસના કરો શ્રેષ્ટ જે સનાતન ધર્મ તેના સંરક્ષણ સારૂ અગ્નિએ રથપર આરૂઢ થઇને તદન સજ્જ હોય છે ને માટેજ આ સર્વસાક્ષી ભગવાન દેવત એઓનો આગેવાન બન્યો છે ૮

સર્વ જગતની ફેરી કરનારોને અખડગતિ એવો જે શ્રેષ્ટ અગ્નિ તેની ત્રણ અમર ને તેજ પુજ વિભુતિએ ઉત્કટ ભક્તિમાન એવા ઉપાસકોને પાવન કીધા, તે ત્રણે પૈકી સર્વેનુ પોષણ કરનાર એવી એક વિભુતિ ભક્તોએ આ મૃત્યુ લોકમા રાખી લીધી અને બાકીની બન્ને આ (મૃત્યુલોકની) સાથેજ નિર્માણ થયેલુ જે સ્વર્ગલોક ત્યા નિકળી ગઈ ૯

એકાદુ ખડગ તદન તિક્ષ્ણ ધાર લાગવાસારૂ સરાણપર ચઢાવીએ તે પ્રમાણે સર્વે જનનો નૃપતિ જે અગ્નિ તેના અંગે અમો માનવી ઋત્વિજની ઇર્ષાએ અતિ તિવ્રપણુ આવ્યુ છે તે કારણથી પૃથ્વિપરના પ્રદેશ ઉચાડો કિંવા નીચા હો તે સર્વ (આ અગ્નિએ) વ્યાપી નાખીને અખિલ ભુવનના અંતર્ભાગમા તેણે પોતાના તેજનુ બીજ રોપી દીધુ ૧૦ (૧૮)

અત્યંત જ્ઞાની વીરશ્રેષ્ટ એવો આ અગ્નિ પૃથ્વીની ચિત્રવિચિત્ર ગુફાઓમા મોટી ભયંકર ગર્જના કરનાર સિંહપ્રમાણે જોરથી વૃદ્ધિગત થાય છે સર્વજનપ્રિય ને પોતાના અખૂટ તેજમા ભરેલો રહેનાર આ અમર પ્રભુ પોતાના ભક્તના મનોરથની અને હિ[illegible] પ્રાપ્તિ નિઃસંશય કરી આપે છે ११

---

७ यत् जातम् एनं अपस (ऋत्विज) अधारयन् (तदा स) रोदसी महत् स्वश्च आ पृणत। अत्य (वीर) व जतातय न, स कवि चनोहित अग्नि अध्वराय वाजसातये परिणीयते।

८ (इमम्) हव्यदाति स्वध्वरं अग्निम् नमस्यत दम्य जातवेदसम् दुवस्यत। (अत) बृहत ऋतस्य रथी (अय) विचर्षणि अग्नि देवानां पुरोहित अभवत।

९ परिज्मन यह्वस्य अम [illegible] अमृत्यव समिध उशिज अपुनन्। तासाम् एकाम् भुजम् मर्त्य अदधु अपरे) द्वे जामि उलोक[illegible] उप इयतु।

१० स्वधितिं [illegible] न विशा विश्पति कविम् सीन् अग्निम् मानुषी इष: सम कृण्वन्। (अत) स [illegible] मिषा [illegible] यानि। स च एषु भुवनेषु गर्भं दीधरत्।

११ स प्रज्ञ इसार प्रथा (पृथिव्या) चित्रसु जठरेसु नामदत् सिंह न जिन्वत। स च पृथुपाजा अमर्त्य [illegible] दमान (भवति)।

સર્વજનપ્રિય વૈશ્વાનર અગ્નિ અનાદિ કાળથીજ દ્યુલોકના શિખરપર આરોહણ કરીને બેઠો છે, અને (ભક્તોએ) વખતોવખત કરેલાં મનોહર અને માનનીય સ્તોત્રોવડે તેના દિવ્ય વૈભવની મહતાની ગાઈજ છે માટે પૂર્વે જેમ આ (ભક્તોને દિવ્ય) ધન પ્રાપ્ત કરી આપતો હશે, તેપ્રમાણે હમણાં પણ યાદ રાખીને દીન જનોને દિવ્ય ધનનો લાભ આપતી વેળા તે પ્રથમનાજ પ્રશસ્ત માર્ગનું અવલંબ કરે છે. ૧૨

જે સધ્ધર્મપ્રિય, પરમપૂજ્ય, મહાજ્ઞાની હોઇને અત્યંત સ્તુત્ય અને દ્યુલોકનિવાસી છે, જેની માતરિશ્વે ભૂમીપર સ્થાપના કીધી, જેની ગતિ અદભુત ને જેના કિરણરૂપ કેશ પીતવર્ણના છે એવા તે ઉજ્વળ–કાંતિમાન અગ્નિની પ્રાર્થના અપૂર્વ આનંદ થાય તે સારૂ અમે તેની આગળ ખોળા પાથરણાં કરીએ છીએ. ૧૩

જે પરમપવિત્ર ને દિવ્ય લોકદર્શી હોઇને આકાશલોકની ધ્વજા શોભે છે, તેજોમય એવા દ્યુલોકમાં જેનો નિવાસ, જે ઉષાને જાગૃત કરનાર અને દ્યુલોકનું જાણે શ્રેષ્ઠ મસ્તકજ એવો અનિવાર્ય ને સત્વવીર અગ્નિ મનોરથ–પ્રાપ્તિના માર્ગમાં (ભક્તોને) પ્રોત્સાહન દે છે માટે તેને પ્રણિપાત કરીને તેની પ્રાર્થના અમે અત્યંત લીન થઇને કરીએ છીએ. ૧૪

જે આનંદમય, પરમપવિત્ર અને નિષ્કપટ છે જે પ્રશાંતચિત, પરમસ્તુત્ય ને સર્વસાક્ષી એવો યજ્ઞ–હોતા છે, એકાદા અદભુત રથપ્રમાણે પોતાની મનોહર કાંતિને લીધે જે દર્શનીય થયો છે અને જે લોકોનો હિત–કર્તા છે, એવા અગ્નિપાસે અમે સદૈવ લીન થઇને દિવ્ય ઐશ્વર્યની યાચના કરીએ છીએ. (૧૫) (૧૯)

---

१२ वैश्वानरः प्रत्नथा दिवः पृष्ठम् नाकम् मुन्ममभिः मन्दमानः आ रुहत्। स जायविः जचवे पूर्ववत् (सुदिव्यं) धन जनयन् समान अज्मं परि एति ।

१३ ऋतावानं, यज्ञिय, विप्रं उक्थ्यम्, दिवि क्षयम् यम् एनम् मातरिश्वा (भुवि) आ दधे। तम् चित्रयाम हरिकेशम् सुदितिम् अग्निम् नव्यने सुविताय ईमहे ।

१४ शुचिम् स्वर्दृशम्, दिवः केतु, रोचनस्थां उषर्बुधम् दिवः मूर्धानम् अप्रतिष्कुतम् वाजिनम् वम् अग्निम् यामर् इषिर न वदर् नमसा ईमहे ।

१५ मन्द्र शुचिन् अद्रुयाविनम् दमूनस उक्थ्यम् विश्वचर्षणिम्, चित्रं रथं न (चिनम्), वपुषाय दर्शतम् मनुर्हितम् होतारम् सदमिद् राय ईमहे ।

सूक्त ३.

॥ ऋषि-विश्वामित्र । देवता-अग्नि ॥

સર્વજનપ્રિય ને પોતાના અખૂટ તેજના દમમાં મગ્ન રહેનાર, એવા અગ્નિની ઉપાસના જ્ઞાની ભક્તજન સ્તોત્ર રત્નોવડે કરતો હોય છે, તે તેનાં જે શાશ્વત સ્થાનો છે તે ઠેકાણે જવા સારૂજ છે. પોતે અગ્નિ એ અમર હોઇને પણ (યજ્ઞ મધ્યે ભક્તો સારૂ) દેવતાંને પ્રસન્ન રાખે છે, ત્યારે અર્થાતજ ધર્મને લાંછન લાવવા સરખું વર્તન કદીપણ કોઇએ કરવું નહિ. ૧

અદ્‌ભુત ચમત્કાર કરનાર આ અગ્નિ (ભકતોનો) પ્રતિનિધિ થઇને દ્યુલોક અને પૃથ્વિ એમના અંતર્ભાગે સ્વચ્છ સંચાર કરે છે. સર્વ ભક્તોનો તે યજ્ઞ સંપાદક ને પ્રમુખ આચાર્ય થઇને બેઠેલોજ છે અને દેવોનું વિસ્તીર્ણ નિવાસસ્થાન એવું આકાશ અગ્નિએ જે તેજોગોળવડે અત્યંત સુશોભિત કરી મૂક્યું તે દેવોની કીધેલી વિનંતીપરથી છે, (કારણ કે ભક્તોએ કરેલાં) સ્તવન અને ધ્યાન એજ તેની સંપતિ છે. ૨

યજ્ઞનો ઉજ્વળ ધ્વજ અને ધર્મ સભાની ઉત્કર્ષાનું મૂળ કારણ માટે અગ્નિની મહતા, જ્ઞાની ભક્તજન એકાગ્રચિત્ત કરીને વર્ણન કરતા હોય છે જે અગ્નિને (ધર્મનિષ્ટ લોક) પોતાના સર્વ સ્તવનો અને ઉપાસના અર્પણ કરે છે, તેજ આ અગ્નિ પાસેથી ઉદાત્ત સુખની પ્રાપ્તિ કરી લેવાની યજમાનને પણ લાલસા હોય છે. ૩

જે યજ્ઞનો પિતા છે, મહાજ્ઞાની એવા ઋષિ જેને પરમાત્મા કહે છે, અને જે સ્તોત્ર ગાયન કરનાર ઋત્વિજની ભક્તિનું માપ ને ધર્મજ્ઞાનનું નિદર્શનજ છે, એવા સર્વજનપ્રિય અગ્નિએ આ પ્રચંડ દ્યાવા પૃથ્વિને વ્યાપી નાંખ્યા છે, અને માટેજ તેના કિરણસ્પર્શવડેજ કવીનો ઉત્કર્ષ થાય છે. ૪

પોતે આલ્હાદકારક હોઇને જેનો રથ પણ આલ્હાદકારક છે, જેની પ્રત્યેક આજ્ઞા સુવર્ણ પ્રમાણે મૂલ્યવાન હોય છે, જે સર્વજન પ્રિય, આકાશોદકમાં રહીને સ્વર્લોકમાં પ્રકાશની પ્રાપ્તિ કરી આપે છે; સર્વવસ્તુના અંતરંગનું જ્ઞાન જેને છે, ને (ભક્તોસારૂ) ત્વરાએ દોડનાર અને ધૈર્યબળવાળા છે, તે આ તીવ્ર ગતિમાન્ ને મનોહર કાંતિવડે સુશોભિત એવા અગ્નિની પોતે દેવોએજ પૃથ્વીપર સ્થાપના કીધી. ५ (२०)

---

१ पृथुपाजसे वैश्वानराय विप्र. धरुणेषु गातवे, रत्ना विधन्त । अमृत: अग्निर्हि देवान् दुवस्यति, अथ न कोपि सनता धर्माणि दूदुषत् ।

२ दस्म. अग्नि: दूत: सन् रोदसी अन्त ईयते, स च मनुष होता पुरोहितश्च सन् निषत्त. । देवेभि. इषित: अग्नि: तेषां बृहन्तम् क्षयम् धुनि: परि भूषति (यत स:) धियावसु ।

३ यज्ञानां केतु विदथस्य साधनम् अग्निम् विप्रास: चित्तिभि: महयन्त । (एवंभूता) यस्मिन् अधि अपांसि गिरश्च सन्दधु: तस्मिन् यजमान सुम्नानि आ चक्र ।

४ यज्ञाना पिता, विपश्चिताम् असुर:, वाघताम् विमानं वयुन च, (एतादृश) पुरुप्रिय: अग्नि: भूरिवर्पसा रोदसी आ विवेश, (अत: अयम्) धामभि: कवि. भन्दते ।

५ चन्द्रम्, चन्द्ररथ, हरिव्रतम्, अप्सुषदम्, स्वर्विदम् (अन्त करण वि) विगाहं, तूर्णिम्, तविषीभि: आवृतम् भूर्णिम्, (एतादृशम्) सुश्रियम् वैश्वानरम् देवास: इह दधु: ।

(દેવ અને મનુષ્ય પ્રાણી એવા) બંન્ને વર્ગને સાથે તેડીને અગ્નિ એ નાના પ્રકારનો યજ્ઞ પોતાના પ્રજ્ઞા સામર્થ્યવડે પાર પાડે છે. આ રથારૂઢ વીર નાયક, અને પ્રશંસિતચિત્ત અગ્નિ, ભક્તોને ગાળોશ્રાપ દેનારા દુર્જનોનો ઉચ્ચાટન કરીને ભક્તોની ઉપાસનાનું ધ્યેય સાધ્ય કરી આપીને આ ભૂલોકમાં સર્વત્ર સંચાર કરે છે. ૬

હે અગ્નિદેવ, જેને સપુત છે તેને ભરપુર આયુષ્યનો આશિર્વાદ આપ, તેને ઓજસ્વી પણાથી ભરી નાંખ. અમને ઉત્કૃષ્ટ મનોત્સાહ આપ, અને અમારા મહાન યજમાનની ઉમેદના વચનું જેમ તું વધાર. હે નિરંતર જાગૃત રહેનારા હે અગ્નિદેવ, તું દેવપર પ્રેમ કરનારો છે અને જ્ઞાનીજનનો અલૌકિક કર્તૃત્વ પણ તુંજ છે. ૭

મનુષ્યનો નૃપતિ હોઇને પણ જે હમેશાં કાર્ય વ્યાપૃત છે, જે ભક્તોનો અતિથી, બુદ્ધિનો નિયામક, ઋત્વિજના પ્રેમનો ભૂખ્યો ને યજ્ઞયાગની પ્રાણજ્યોતિ છે, સર્વ વસ્તુજાત જેને માલમ એવા અગ્નિને પ્રણિપાત કરીને ભક્તજન એ પોતાના ઉત્કર્ષસારૂ તેમના અંતઃકરણમાંથી ઉમળકાસાથે બહાર પડનાર સ્તવનોવડે તેને સદૈવ કાલાવાળાં કરે છે. ૮

દેદીપ્યમાન અને મધુર નાદ કરનાર આ દેવ પોતાના સ્વઃપ્રેરિત રથમાં આરૂઢ થઇને જેના યોગે ફાવે તેટલાં મોટાં થતાં આવડે છે એવા પોતાના સામર્થ્યથી સર્વ જગતને ઘેરી રહ્યો છે. તો આ વિશ્વપોષક અગ્નિના યજ્ઞમંદિરમાં શુદ્ધ અંતઃકરણથી તેની ઉપાસનાનું પરિપાલન કરવું એ આપણું કર્તવ્ય છે. ૯

હે સર્વજનપ્રિય, મહાપ્રજ્ઞ અગ્નિદેવા, જેના યોગે તું ભક્તોને સ્વર્ગીય પ્રકાશનો લાભ કરી આપે છે તે તારો યશોમહિમાજ મને ગમે છે. કારણ કે પ્રગટ થતાંજ તેં ઉભય લોકને અર્થાત સર્વ ભુવનોને ભરી મુકીને ફરી (તેમની બહારની બાજુ પણ) તેં તેમને ઘેરી લઈને મજબુત પકડી રાખ્યાં છે. ૧૦

---

६ देवेभि. मनुषः जन्तुभिश्च धिया पुरुपेशास यज्ञम् तन्वानः अग्निः रथीः, साधन इष्टिभिः, जीरः, दमूनाः, अभिशस्तिचातनश्च (भुवनम्) अन्तः ईयते ।

७ हे अग्ने स्वपत्ये आयूंषि जरस्व, उर्जा पिन्वस्व, नः इषः सदिदीहि । हे जागृवे, बृहतश्च वयांसि जिन्व, (त्वम्) देवानाम् उशिक् विपाम् सुक्रतुः असि ।

८ विश्पतिम्, यह्वम् (भक्तानां) अतिथिम्, धीनाम् सदा यन्तारम्, वाघतान् च उशिजम् अध्वराणां चेतन (एतादृश) जातवेदस अग्निं नरः जूतिभिर्नमसा च वृधे प्रशासन्ति ।

९ विभावः, सुरणः देव, सुरथः अग्निः क्षितीः परिबभूव । (अतः) तस्य भूरिपोषिणः व्रतानि, दमे आ, सुशक्तिभिः वचन् उप भूषेम ।

१० हे वैश्वानर, हे विचक्षण, येभिः त्वम् स्वर्वित् अभवः तानि तव धामानि आ चके । हे अग्ने, जातः (सन्) भुवनानि रोदसी च (न केवल) आ अप्रणः (किन्तु) विश्वा ता त्मना परिभूः असि ।

કાર્યકુશળ ભકત એક સત્કર્મ તત્પર હોય એટલે તેના યોગે તે આ સર્વજનપ્રિય અગ્નિના અદ્‌ભુત કૃત્યથકી વધે તેવડું મહત્કાર્ય સાધ્ય કરી શકે છે. જેનુ ઉત્પાદન સામર્થ્ય ઘણુંજ મોટું એવાં જે જગતના માબાપ પૃથ્વિ અને દ્યૂ તેમનું ગૌરવ રાખીને આ અગ્નિ (વેદીપર) અવતીર્ણ થયો છે. ૧૧ (૨૧)

સૂક્ત ૮.

॥ ऋषि-विश्वामित्र । देवता-आप्री ॥

હે અગ્નિ જેમ જેમ તું પ્રજ્વલિત થતો જઈશ તેમ તેમ તું અમારપર અધિક ને અધિક પ્રસન્ન થા અને તારા પ્રકાશના વધારા તેજ પ્રમાણે સર્વોત્કૃષ્ટ વૈભવતરફ અમારૂં લક્ષ અધિકાધિક ખેંચી જાય એમ કર. હે દેવ, તું પોતાના દેવતાગણને અમારા યજ્ઞ સારૂ લઈ આવ અને અમારો સર્વનો પ્રાણપ્રિય મિત્ર તું માટે અમારાપર પ્રસન્ન થઈને તારા પ્રાણપ્રિય મિત્ર જે દેવ તેમને પણ સંતુષ્ટ કર. ૧

જેને વરૂણ, મિત્ર, અને અગ્નિ, એ નિત્ય દિવસમાં ત્રણ વાર યજ્ઞ પૂર્ણ કરવાસારૂ (ભક્તોતરફથી) સતુષ્ટ કરે છે, તે તું તનુનપાત (દેવોનો) સત્કાર કરનારા ને ઘૃતથકીજ જે અસ્તિત્વ છે, એવો આ અમારી યજ્ઞને મધુર અમૃતે આર્દ્ર કર ૨

વિશ્વમાની સર્વ રમણીયતાઓ જેનામા ભરેલ છે એવી (ભક્તોએ કરેલી) એકાગ્ર સ્તુતિ, પુરાતન આચાર્ય જે અગ્નિ તેને હવિ અર્પણ કરવાસારૂ અને તે કામવર્ષક વીરને વદન કરવા સરૂ નમસ્કાર કરતા કરતા આગળ સરકે છે તો અગ્નિ એ (અમો ભક્તોનીજ) વિજ્ઞપ્તિથી અમારો યાજક થઈને દેવોને સંતુષ્ટ કરો ૩

(હે પતિપત્નિ) આ યજ્ઞમધ્યે તમો બન્નેના કર્તવ્યનો માર્ગ તદ્દન સુવ્યવસ્થિત થયો છે અગ્નિની જ્વાળાઓ પણ જુઓ, કેવી બરોબર રજોલોકકનેજ લાગી રહીને તે યજ્ઞ સપાદક અગ્નિ દ્યૂ લોકના મધ્ય ભાગે અત્યુચ્ચ પ્રદેશમા વિરાજમાન થયો છે તો સર્વ દેવતાનું વિસ્તૃત આસન જે કુશાસ્તરણ તે હવે આપણે પાથરીએ. ૪

---

११ एक कवि स्वपस्यया, वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहद्दरिणान्। (अतः) स अग्नि. (जगतः) उभा पितरा द्यावा पृथिवी महयन् अजायत ।

१ समित् समित् अस्मै सुमन बोधि, शुचाशुचा वस्व सुमतिं रासि। (अत) हे देव देवान् यजथाय वक्षि, हे अग्ने सखा त्वम् सुमना सन् सखीन् यक्षि ।

२ यम् देवास वरुण', मित्र, अग्निश्च दिव दिव त्रि अहन् (भक्तकृतेन) यज्ञेन आयजन्ते। स त्वं तनूनपात् इमं न. घृतयोनिम् (देवान्) विधन्तम् यज्ञ मधुमन्तम् कृधि ।

३ (भक्तस्य) विश्ववारा दाधिति प्रथम होतारं इळ यजध्यै, वृषभ अच्छ नमोभि वन्दध्यै प्र जिगाति। (अस्माभि) इषित स यजीयान् (अग्नि) देवान् यक्षत् ।

४ (हे पत्नी यजमानौ) वाम गातु अध्वरे ऊर्ध्व अचारि, (अग्ने') शोचींषि च ऊर्ध्वा (सन्ति) रजांसि दधाना। होता वा दिव नाभा नि असादि, (अत) देवव्यचा बर्हि वि स्तृणीमहि।

સપ્ત હોત્ર કર્મની જેને મનથકી ઇચ્છા છે, તે દેવતા સર્વ જગતને આનંદિત કરીને પોતાની ટેવ માફક હવે અમારાકને આવ્યા છે. એકાદા વીર પુરૂષ પ્રમાણે જેનો આવિર્ભાવ, યજ્ઞ સભામધ્યેજ જે પ્રગટ થાય છે તે નાનાવિધ દેવતાઓ સુધ્ધાં અમારા યજ્ઞને પ્રાપ્ત થયાં છે. ૫ (૨૨)

ઉષા અને રાત્ર જે પોતાના યશવડે વિભુષિત પરંતુ રૂપમાં તદ્દન ભીન્ન છે તોપણ પરસ્પર તદ્દન હળેલાં મળેલાં હોય છે તે અમારાપર સ્મિત હાસ્યનો અનુગ્રહ કરો. કારણ કે તેમણે દયાળુપણે સ્મિત કીધું કે મિત્ર, વરૂણ, અથવા પોતાના વૈભવવડે અલંકૃત એવો જે મરૂતનો પ્રભુ જે ઇંદ્ર તેની અમારાપર કૃપા થશે. ૬

તદ્દન પ્રથમના જે બે દિવ્ય યજ્ઞ હતા, તેનો હું હવે સત્કાર કરૂં છું. સામર્થ્યસંપન્ન એવા સાત ઋષિ, પુરાતન સાંપ્રદાયાનુરૂપ (સોમરસ પ્રાશન થકી) હૃષ્ટચિત થયાજ છે. તે સત્યધર્મનીજ મહતા ગાય છે, અબાધિત એવું જે સત્ય ભાષણ કરે છે અને ધર્માચારનું યથાયોગ્ય પરિપાલન કરીને (ભગવત્) આજ્ઞા પ્રમાણે ધ્યાનમાં તલ્લીન થાય છે. ૭

પોતાની પરિચારિકોસહ ભારતી, દેવ સમુદાયસહિત પ્રેમાળ એવી ઇળા, મનુષ્ય-ઋષિ ગણોસહિત અગ્નિ, અને પોતાના સેવકવર્ગસહિત સરસ્વતિ, એવી ત્રણે દેવીઓ અહીં ભુલોકમાં આવી આ કુશાસનપર આરોહણ થાઓ. ૮

હે ઉજ્વળ કાંતિમાન ત્વષ્ટ દેવા, તું સંતુષ્ટ થઇને, અમારામધ્યે જે પ્રબળ વીર્ય છે તેની એવી યોજના કર, કે અમારા પુત્ર શૌર્યસંપન્ન, સત્કર્મરત, ચતુર, સોમયાજી, અને ભગવદ્‌ભકત એવાજ નિવડે. ૯

---

५ याः मनसा सप्त होत्राणि वृणानाः विश्वम् इन्वन्तः ऋतेन (नः) प्रति यन् । ताः पूर्वीः (देवीः) नृपेशसः विदथेषु प्र जाताः इम यज्ञम् अभि विचरन्त ।

उत भन्दमाने उपसा नक्ता विरूपेपि उपाके (सत्यौ) यथा मित्रः वरुणः उत वा मरुत्वान् इन्द्र महोभिः नः जुजोषत तथा आ (गत्य) स्मयेते ।

७ (इदानीं) दैव्या प्रथमा होतारा नि ऋञ्जे, सप्त पृक्षासः च स्वधया मदन्ति । ऋतपाः ते ऋतम् अनु दीध्यानाः, ऋतम् शंसन्तः च ऋतमित् आहुः ।

८ भारती भारतीभिः, सजोषाः इळा देवेभिः, अग्निः मनुष्येभिः, सरस्वती च सारस्वतेभिः (एते) तिस्रः देवी अर्वाङ् आगत्य इदम् बर्हिः आसीदन्तु ।

९ अथ हे देव त्वष्टः रराण. त्वम् नः पोषयित्नु तत् तुरीयम् वि स्यस्व, यत. (पुनः नः) वीरः कर्मण्यः सुदक्षः, युक्तग्रावा, देवकामश्च जायते ।

હે યૂપ, દેવોસારૂ તારાપાસેનું હવિ તું અર્પણ કર. એટલે પોતે અગ્નિજ શાંત થઇને તે પરિપકવ કરશે. તે પૂર્ણ સત્યસ્વરૂપ છે, ત્યારે યજ્ઞનો સંપાદક થઇને તેજ યજન કરશે, કારણ કે દેવતાઓની ઇત્થંભૂત માલમ તેનેજ છે. १०

તો હે અગ્નિ તું પ્રજ્વલિત થઇને ઉતાવળે ઉતાવળે અહીં નીકળેલાં દેવતાઓને લઇને ઇંદ્રસહ એક રથમાં બેસીને અમારાકને આવ, જેણે સત્પુત્રોનેજ પ્રસવ આપ્યો છે તે ચિચ્છક્તિ અદિતિ પણ અહીં કુશાસનપર વિરાજમાન થાઓ, અને "સ્વાહા" એવો ઉચ્ચાર થતાંજ દેવ હવિર્ભાગ ગ્રહણ કરીને હર્ષભરિત થાઓ. ११ (२३)

સૂક્ત ૫.

॥ ऋषि-विश्वामित्र । देवता-अग्नि ॥

પ્રતિદિન પોતાના પ્રકાશવડે ઉષાને અર્થપૂર્ણ દૃષ્ટિથી દેખનાર એવા ને કવિના (કાવ્ય) માર્ગનો આગેવાન એવા આ મહાજ્ઞાની અગ્નિ જાગૃત થયો છે, અને દેવ ભકતોએ પ્રજ્વલિત કીધા પછી પોતાના અખૂટ તેજોભરથી પ્રદિપ્ત થઇ તે પવિત્ર હવ્યવાહન અગ્નિએ અંધકાર બંધ રહેલા દરવાજા ફોડી નાંખીને (પ્રકાશનો) રસ્તો મોકળો કીધો છે. १

પરમવંદ્ય અગ્નિ સ્તોતૃજનોના કિર્તનવડે અને સામ ગાયનોવડે ખરેખરજ અતિશય ઉલ્લસિત થયો. સનાતન ધર્મની જે અનેક પ્રકારની શોભા છે તેજ તેજ આતિપ્રય લાગે છે, અને એવી રીતે (ભકતોના) મધ્યસ્થ થઇને જ તે ઉષાકાળની પ્રભા દૃગ્ગોચર થવા સરખો સુપ્રકાશિત થયો છે. २

પ્રેમાળ અગ્નિ એ દિવ્યોદકનું ઉત્પત્તિસ્થાન હોઇને સત્યધર્મના યોગેજ (ભકતોનાં) સર્વ કાર્ય ને હેતુ તે પાર પાડે છે. તેની સ્થાપના માનવલોકમા થયેલીજ છે, ને માટેજ આ રૂચિર, પૂજ્ય અને મહાપ્રજ્ઞ અગ્નિ (વેદીના) શિખરપર આરોહણ થઇને બેઠો અને (ભકતોના) સુવિચારમય સ્તવનોવડે સ્તુતિને પાત્ર થયો. ३

---

१० हे वनस्पते देवान् उप हविः अव सृज, अग्नि च देव्यः शमिता सन् तत् सूदयाति । स इत् उ सत्यतरः होता यथा देवानां जनिमानिवेद (तथा) यजाति ।

११ हे अग्ने समिधानः सन् इन्द्रेण (सह) सरथम्, तुरेभिः देवेभिश्च सह अर्वाङ् आयाहि । अथ सुपुत्रा अदिति रपि नः बर्हिः आस्ताम्, अमृता देवाश्च 'स्वाहा' (इत्यनेन) मादयन्ताम् ।

१ (दिवे दिवे) उषसः चकितानः, कवीनां पदवीः विप्रः अग्निः प्रत्यबोधि । सः पृथुपाजाः देवयद्भिः (भक्तैः) समिद्धः वन्हिः तमसः द्वारा अप आवः ।

२ नमस्यः अग्निः स्तोतॄणां स्तोमेभिः गीर्भिः उग्रः च ववृधे । ऋतस्य पूर्वीः सदशः चकान (भक्तानां) दूतः सन् सः उषसः विरोके समद्यौत् ।

३ मित्रः अग्निः अपां गर्भः ऋतेन साधन् मानुषीषु विक्षु अधायि । अतः स ईर्यतः यजतः विप्रः (वेद्याः) सानु आरुहत्, मतीनाम् रम्यः च अभूत् ।

પ્રેમાળ અગ્નિ પ્રજ્વલિત થયો એટલે તે યજ્ઞસંપાદક થાય છે, મિત્રદેવ તેજ, અને સકળ વસ્તુ જાણનાર એવો વરૂણ પણ તેજ થાય છે. સર્વેનો મિત્ર એવો ઉત્સાહપ્રદ અને પ્રશાંતચિત અગ્નિજ અધ્વર્યું થાય છે ને મહાનદીઓ અને પર્વત એમનો ઉપકારક પણ તેજ થાય છે. ૪

તે પૃથ્વિનું અને (દિવ્ય) પક્ષિઓના પ્રિય.ને ઉંચ સ્થાનનું રક્ષણ કરે છે. સૂર્યના માર્ગનું પણ રક્ષણ તેજ અખંડગતિ અગ્નિ કરે છે. અગ્નિ એ (પૃથ્વિના) મધ્યભાગે રહીને સાત મસ્તકવાળાં (છંદ) નું જેમ સંરક્ષણ કરે છે, તે પ્રમાણે દેવોના આનંદનું સ્થાન જે યજ્ઞ તેનું પણ સંરક્ષણ તે પરમ શ્રેષ્ટ અગ્નિજ કરે છે. ૫ (૨૪)

સર્વધર્મ વિધીનું જેને ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન, એવા અગ્નિ દેવેજ ઋભુરૂપે પોતાનુ પ્રથમથીજ સુંદર એવું નામ લોકોના ધન્યવાદ થકી અધિકજ સંસ્મરણીય કરી રાખ્યું છે. જગતમાંની ધાન્ય સંપતિનું રક્ષણ ઢાલની માફક કરીને દિવ્ય પક્ષિઓનો જે પદ છે તે પણ અગ્નિએ તદન ન વિસરતાં સંભાળે છે. ૬

ઘૃત પ્રમાણે ઓજસ્વી, આત વિસ્તીર્ણ અને (દેવોના આગમન સારૂ) ઉત્સુક થયેલ એવું જે યજ્ઞનું સ્થાન તે સ્થાનપર (જુઓ) અગ્નિ એવજી ઉત્સુકતાથી આરૂઢ થયો અને (આરૂઢ થઈને) તે દેદિપ્યમાન, પરમશ્રેષ્ટ, પંડ પવિત્ર ને બીજાઓને પણ પાવન કરનારો અગ્નિ પોતાની અરણિરૂપ બંન્ને માતાઓને ફરીફરીને તારૂણ્ય દશામાં લાવે છે. ૭

લતાના કોમળ અંકુર ઓજસ્વી એવા આકાશોદક થકી વધે છે તે પ્રમાણે આ અગ્નિ પણ એકદમ પ્રગટ થયાકેડે વનસ્પતિના યોગે પ્રબળ થાય છે. ઉંચાણ પરથી નીચે ઝપાટા બંધ વહેનાર ઉદક પ્રવાહ પ્રમાણે જેની જ્યોત ભવ્ય દેખાય છે એવો આ અગ્નિ (પૃથ્વિ ને આકાશ આ) માબાપની ઉછંગપર અમે બેઠા છીએ ત્યાં અમને પાપનિર્મુક્ત કરો. ૮

---

४ मित्रो अग्निः यत् समिद्धः (तदा सः) होता, मित्रः (भवति) जातवेदाः वरुणोपि (भवति)। स (एव) मित्रः इषिरः दमूनाः (अग्निः) अध्वर्युः, उत स (एव) सिंधूनां पर्वतानां च मित्रः।

५ रिपः प्रिय (च) अग्र च वेः पद पाति, स च यन्ह्वः सूरस्य चरण पाति। (सः) अग्निः नाभा सप्तशीर्षाणम् पाति, स ऋत्वः च देवानाम् उपमाद च पाति।

६ विश्वानि वयुनानि विद्वान् सः देवः ऋभुः (भूत्वा) स्वीय चारु नाम ईम्यन् चक्रे। ससस्य चर्म वेः घृतवत् च पदं अस्ति तत् अग्निः अप्रयुच्छन् इव रक्षति।

७ घृतवन्तम् उपप्रयानम् (देवान्) उशन्तम् (यज्ञस्य) योनिम् अग्निः उशानः आ अस्थात्। (आस्थाय) दीदानः शुचिः, ऋष्वः पावकः स अग्निः मातरा पुनः पुनः नव्यसी अकः।

८ यदि प्रस्वः घृतेन वर्धन्ति (एतम्) सद्यः जातः ओषधीनि ववक्षे। (अग्निः) प्रवताः आपः इव शुम्भमानः पित्रोः उपस्थे (वर्तमानान् नः) उरुष्यत्।

અમે અગ્નિનું સ્તવન કર્યું ત્યારે તે અખંડગતિ અગ્નિ પોતાના ઉજ્વળ તેજવડે પૃથ્વિના મધ્ય ભાગથી તે આકાશના અત્યુચ્ચ શિખર પર્યંત એક સરખો દેદિપ્યમાન થયો છે. અત્યંત ધન્ય (તે) અગ્નિ એજ મિત્ર અને એજ માતરિશ્વા છે તો તે અમારો પ્રતિનિધિ થઈને યજ્ઞમાટે દેવોને અહીં લઈને આવો. ૯

દેવોને હવિર્ભાગ પહોચાડનારો આ અગ્નિ પ્રથમ હતો તેણે માતરિશ્વે ભૃગુપાસેથી લાવીને પ્રજ્વલિત કીધો, તે વેળાએ તે પરમ શ્રેષ્ટ દેવ સર્વ (આકાશસ્થ) જ્યોતી મધ્યે પોતાની ઉજ્વળ કાંતિવડે પ્રમુખસ્થાન મેળવી (પોતાની જ્વાળાના આધાર પર) તેણે ખુદ આકાશ મંડળનેજ બરોબર ધરી રાખ્યું. ૧૦

હે અગ્નિદેવ, મનોભાવ થકી જે તારી સ્તુતિ કરે છે તે ભકતને ધનધાન્ય સંપન્ન ભૂમિ અને અદ્ભૂત સામર્થ્યભરિત એવી (દિવ્ય) જ્ઞાનની બક્ષીસ એ સદૈવ સાધ્ય થાય એમ કર. અમારા પુત્રપૌત્ર એ અમારો વંશવિસ્તાર કરનારા થઈને, હે અગ્નિદેવા, તારી અનુપમ કૃપા પણ અમને પાપ્ત થાઓ. ૧૧ (૨૫)

સૂક્ત ૬.

॥ ऋषि–विश्वामित्र । देवता–इन्द्र ॥

હે સ્તોતૃજનો, તમો દેવસેવા તત્પર છો. દેવોનું મનન કરેલા યોગે તમારૂં અંતઃકરણ ઉછળી ગયું છે તો આ દેવોત્સુક સુચા હવે આગળ કરો. તે સામર્થ્યદાતી ને ઘૃતપૂર્ણ એવો સુચા, અગ્નિપ્રીત્યર્થે હવિર્ભાગ ઉંચકી લઈને પૂર્વ તરફ મુખ કરીને દક્ષિણ તરફ તેના પાસે જાય છે. ૧

હે પરમ વંદ્ય દેવા, તું પ્રગટ થતાંજ આકાશ અને પૃથ્વિ એમનાંમાં ઓતપ્રોત ભરાઈ રહ્યો (એટલુંજ નહિ), તેના કરતાં પણ વધારે વૃદ્ધિંગત થયો તો, હે અગ્નિદેવ, તારો તે સાત છન્દાનો અશ્વ તારા સામર્થ્ય મહિમાથી આકાશ ને પૃથ્વિ એમના મધ્યેથી કુદતો ને દોડતો અહીં આવો. ૨

---

९ (अस्माभिः) स्तुतः सन् सः यह्वः समिधा पृथिव्याः नाभा अधि दिव वर्ष्मन् उदु अद्यौत् । ईन्य. अग्निः (एव) मित्रः मातरिश्वा च, सः दूत. (भूत्वा) देवान् यजथाय वक्षत ।

१० हव्यवाहम् (अग्निम्) गुहा सन्त यदि मातरिश्वा भृगुभ्यः परि (आदाय) समिधे, (तदानीं) स. श्रेष्ठ. अग्नि. (त्व) समिधा, रोचनाना उत्तमो भवन् नाकम् उदस्तम्भीत् ।

११ हे अग्ने (मनसा) इळमानाय (तुभ्यं) इळाम् गोध पुरुदंसं सनिम् शश्वत्तम साप । नः सूनु तनयथ विजावा स्यात्, अग्ने ते सा सुमतिः भूतु ।

१ हे ध्वरव देववन्त. यूयं मनसा वध्यमाना. देवयीम् स्रुचम् (पुरः) नयत । असौ वाजिनी घृताची अग्नेः हविर्भरन्ती प्राची दक्षिणावाद् एति ।

२ हे प्रयस्वन्, ज.यमान त्वम् रोदसी (न केवलम्) आ अपृणाः (किंतु) उत अप नु प्रविवधाः (अत) अग्ने न गर्मजिह्वा. मन्द्र. दिवः पृथिव्याश्चित् ते महिना (अर्वाङ्) वच्यन्ताम् ।

ભગવદ્દસેવોત્સુક મૃત્યુજન આનંદભરિત થઇને તારા શુભ્રવર્ણ, 'તેજઃપુંજ કાંતિનું' ગૌરવ કરે છે. માટેજ દ્યૂ લોક, પૃથ્વિ અને પૂજ્ય એવી દિવ્ય વિભુતિ એ સર્વેએ તને અગ્નિનેજ હોતૃત્વ આપીને (પાતકોનું) દમન કરવા સારૂ આ ભુલોકમાં, સ્થાપન કર્યો છે. ૩

શ્રેષ્ટ ને ભક્ત જનને અત્યંત પ્રિય એવો આ અઢળ અગ્નિ અત્યંત વિશાળ એવા આકાશની અંદર દેવલોક મધ્યે વિરાજમાન થયો છે, ત્યારે પરસ્પર શોક્યો હોઇને પણ જે પ્રેમ ગંઠ યુક્ત છે જે સદૈવ તરૂણ, નિર્મળ અને અમૃત દુગ્ધ સ્રવનારા છે એવી (દ્યાવા પૃથ્વિ), પોતાના યશથકી સર્વજગ વ્યાપનારા અગ્નિની ગાયો બની. ૪

હે અગ્નિદેવ, તું શ્રેષ્ટ ત્યારે તારી આજ્ઞાઓ પણ શ્રેષ્ટ પ્રતિનીજ છે. ભુલોક અને સ્વર્ગ એવા આ બંન્ને વિસ્તીર્ણ લોક તે પોતાની શક્તિથી ઉઘાડી રાખ્યાં છે. ને પ્રગટ થતાંજ માનવોનો પ્રતિનિધિ, અને આ વીર શ્રેષ્ટ, ચરાચરનો આગેવાન થયો છે. ૫ (૨૬)

ઝબાકાદાર યુાળ જેની છે એવા તારા અશ્વ ઘૃતનો વરસાદ વરસાવનરા ને આરક્ત રંગના છે તેમને લગામ ઘાલીને સત્યધર્મરૂપ (જે તારો રથ તે) રથને જોડ અને હે દેવ, સર્વ દિવ્ય વિભુતિને અહીં લઇને આવ. અમારો યજ્ઞયાગ યથાસાંગ સિધ્ધિએ પહોંચાડ, કેમ, જગતમાં જે કાંઈ છે તે તુંજ જાણે છે. ૬

તારી શોભાની પ્રભા ઠેઠ આકાશપર્યંત જઈ ત્યાં પ્રકાશ પાડવા લાગી, તેજઃપુંજ એવી જે અનેક ઉષા છે તે સર્વેના પાછળ તારોજ પ્રકાશ હોય છે. હે અગ્નિદેવા, તું ભક્તોને આનંદજ આનંદ કરનાર યજ્ઞહોતા છે માટે વનવગડામાંનારા દાહક પરાક્રમનાં વખાણ ખુદ દેવોએજ કીધાં છે. ૭

---

३ यदि दवयन्ती मानुषीः विशः, प्रयस्वतीः (अग्ने) शुक्रम् अर्चिः इळते (अतः) द्यौश्च पृथिवी यज्ञियासो (देवाश्च) त्वा (अग्निम्) होतारं दमाय (भुवि) निषादयन्ते ।

४ असौ महान् हर्यमाणः (अग्निः) ध्रुवः सन् माहिने दिवा अन्तः सधस्थे आ निषत्तः । (अनूच) आस्के, सपत्नी, अजरे, अमृक्त सबर्दुघे (रोदसी, अस्य) उरुगायस्य धेनू (भवतः) ।

५ हे अग्ने महतः ते व्रता महानि (एव त्वम्) क्रत्वा रोदसी आतत थ । त्वम् जायमानः दूतः अभवः, हे वृषभ त्वम् (हि) चर्षणीनाम् नेता (असि) ।

६ अथवा ये ते केशिना घृतस्नुवा रोहिता (अश्वा स्तः तौ) ऋतस्य ते रथस्य धुरि योगश्चिः स्थ । अथ हे देव विश्वान् देवान् आ वह, नः सुध्वरा कृणुहि (यतः त्वम्) जातवेदाः हि ।

७ हे अग्ने यत् ते मन्द्रस्य होतुः वनेषु उदाधक् अपः देवाः पनयन्त । अथ ते रोचाः दिवि श्रित आ रुच चन्त, विभातीः पूर्वाः उषसः अनु भासि ।

જે અંતરિક્ષમાં રહીનેજ પ્રમુદિત થાય છે અથવા દ્યુલોકમાંના ચળકનારા તારાગણમાં જે દેવોનો વાડ઼ હોય છે (કિંવા જે ભક્તરક્ષણમાં તત્પર હોઇને તેમની અરજ ત્વરિત સાંભળે છે, અથવા હે અગ્નિ જે પુજ્ય વિભુતીએ પોતાના રથના અશ્વ હજુ પણ ખરેખરજ પકડી રાખ્યા છે. ૮

એવા સર્વ દેવતાને હે અગ્નિદેવ, તું પોતાનાજ રથમાં લઇને અમારા કને આવ અગર તેમને જુદા જુદા રથમાંજ બેસાડ કારણ કે તારા ઘોડા કાંઇ સામાન્ય નથી અતિપ્રબળ છે ત્યારે સર્વે તેત્રીસ દેવોને તેમની પત્નીઓસહિત તું પોતાના હમેશના નિયમ પ્રમાણે અહીં લઇને આવ અને તેમને હર્ષિત કર. ૯

અમર્યાદ એવો રોદસી સુધ્ધા પોતે જેના પ્રત્યેક યજ્ઞની પ્રશંસા પોતાની અભિવૃદ્ધિસારૂ કરે છે એવા પ્રકારનો (શ્રેષ્ટ) યજ્ઞ હોતા આ અગ્નિ છે તે રમણીય ધર્મતત્પર અને સત્યસ્વરૂપ દ્યાવા પૃથિવિ પણ સનાતન સત્ય થકી પ્રગટ થયેલા અગ્નિના ઇચ્છાનુરૂપ અધ્વરા પ્રમાણે નિરંતર અનુકુળ એમજ વર્તતા આવ્યા છે. ૧૦

હે અગ્નિદેવા, મનોભાવથકી જે તારી સ્તુતિ કરે છે તે ભક્તને ધનધાન્યસંપન્ન ભૂમિ અને અદ્ભુત સામર્થ્યભરિત એવા (દિવ્ય) જ્ઞાનની બક્ષિસ એ સદૈવ સાધ્ય થાય એમ કર. હે અગ્નિ, અમારા પુત્રપૌત્ર એ અમારો વંશવિસ્તાર કરનારા થઈ તારી અનુપમ કૃપા પણ અમને પ્રાપ્ત થાઓ. ૧૧ (૨૭) (૮) (૨)

---

८ (अथवा) ये उरौ अन्तरिक्षे मदन्ति, ये वा देवा दिव रोचने सन्ति, ये वा ऊमा सुहवासो, (अथवा) हे अग्ने ये यजत्राः रथ्य अश्वाः (अद्यापि) आयेमिरे।

९ हे अग्ने एभि (सर्व) सरथम् नानारथम् वा अर्वाङ् आ याहि। विभ्वः हि ते अश्वा। त्रिंशत त्रींश्च देवान् पत्नीवतः अनुष्वधम् आ वह (तान्) मादयस्व च।

१० यस्य यज्ञं यज्ञं उर्वी रोदसी (अपि) वृधे, अभि गृणीत स (अग्नि) होता (भवति। अत.) सुमेके ऋतावरी ऋते (एतादृशे द्यावा पृथिव्यौ) ऋतजातस्य अग्ने अध्वरेव सन्तु।

११ हे अग्ने (मनसा) दशमानाय (दमान्) इळाम् गाध पुरुदंसं सनिम् द्युम्नम् साय। न सूनु' तनयाय विजावा स्यात्, अग्ने ते सा सुमतिः अस्मे भूतु।

॥ इति द्वितीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

तृतीयोऽष्टकः

[प्रथमोऽध्यायः]

॥ ऋग्वेदः ॥

तृतीयं मण्डलम्

[प्रथमोऽनुवाकः]

॥ ७ ॥ ऋषि-विश्वामित्रः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ हरिः ॐ ॥

॥ ७ ॥ प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य धासेरा मातरा विविशुः सप्त वाणीः ।
परिक्षिता पितरा सं चरेते प्र सर्स्राते दीर्घमायुः प्रयक्षे ॥ १ ॥
दिवक्षसो धेनवो वृष्णो अश्वा देवीरा तस्थौ मधुमद्वहन्तीः ।
ऋतस्य त्वा सदसि क्षेमयन्तं पर्येका चरति वर्तनिं गौः ॥ २ ॥
आ सीमरोहत्सुयमा भवन्तीः पतिश्चिकित्वान्रयिविद्रयीणाम् ।
प्र नीलपृष्ठो अतसस्य धासेस्ता अवासयत्पुरुधप्रतीकः ॥ ३ ॥

प्र । ये । आरुः । शितिऽपृष्ठस्य । धासेः । आ । मातरा । विविशुः । सप्त । वाणीः । परिऽक्षिता । पितरा । सं । चरेते इति । प्र । सर्स्राते इति । दीर्घं । आयुः । प्रऽयक्षे ॥ १ ॥ दिवक्षसः । धेनवः । वृष्णः । अश्वाः । देवीः । आ । तस्थौ । मधुऽमत् । वहंतीः । ऋतस्य । त्वा । सदसि । क्षेमऽयंतं । परि । एका । चरति । वर्तनिं । गौः ॥ २ ॥ आ । सीं । अरोहत् । सुऽयमाः । भवंतीः । पतिः । चिकित्वान् । रयिऽवित् । रयीणां । प्र । नीलऽपृष्ठः । अतसस्य । धासेः । ताः । अवासयत् । पुरुधऽप्रतीकः ॥ ३ ॥

मर्हि त्वाष्ट्रमूर्जयन्तीरजुर्यं स्तंभूयमानं वहतो वहन्ति ।
व्यङ्गेभिर्दिद्युतानः सधस्थ एकामिव रोदसी आ विवेश ॥ ४ ॥
जानन्ति वृष्णो अरुषस्य शेवमुत ब्रध्नस्य शासने रणन्ति ।
दिवोरुचः सुरुचो रोचमाना इळा येषां गण्या माहिना गीः ॥ ५ ॥ १ ॥
उतो पितृभ्यां प्रविदानु घोषं महो महद्भ्यामनयन्त शूषम् ।
उक्षा ह यत्र परि धानमक्तोरनु स्वं धाम जरितुर्ववक्ष ॥ ६ ॥
अध्वर्युभिः पञ्चभिः सप्त विप्राः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः ।
प्राञ्चो मदन्त्युक्षणो अजुर्या देवा देवानामनु हि व्रता गुः ॥ ७ ॥

मर्हि । त्वाष्ट्रं । ऊर्जयंतीः । अजुर्यं । स्तभुऽयमानं । वहतः । वहंति । वि । अंगेभिः ।
दिद्युतानः । सधऽस्थे । एकांऽइव । रोदसी इति । आ । विवेश ॥ ४ ॥ जानंति ।
वृष्णः । अरुषस्य । शेवं । उत । ब्रध्नस्य । शासने । रणंति । दिवःऽरुचः । सुऽरुचः ।
रोचमानाः । इळा । येषां । गण्या । माहिना । गीः ॥ ५ ॥ १ ॥ उतो इति ।
पितृऽभ्यां । प्रऽविदा । अनु । घोषं । महः । महत्ऽभ्यां । अनयंत । शूषं । उक्षा ।
ह । यत्र । परि । धानं । अक्तोः । अनु । स्वं । धाम । जरितुः । ववक्ष ॥ ६ ॥
अध्वर्युऽभिः । पंचऽभिः । सप्त । विप्राः । प्रियं । रक्षंते । निऽहितं । पदं । वेरिति वेः ।
प्रांचः । मदंति । उक्षणः । अजुर्याः । देवाः । देवानां । अनु । हि । व्रता ।
गुरिति गुः ॥ ७ ॥

दैव्या होतारा प्रथमा न्यृञ्जे सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति ।
ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आहुरनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः ॥ ८ ॥
वृषायन्ते महे अत्याय पूर्वीर्वृष्णे चित्राय रश्मयः सुयामाः ।
देव होतर्मन्द्रतरश्चिकित्वान्महो देवान्रोदसी एह वक्षि ॥ ९ ॥
पृक्षप्रयजो द्रविणः सुवाचः सुकेतव उषसो रेवदूषुः ।
उतो चिदग्ने महिना पृथिव्याः कृतं चिदेनः सं महे दशस्य ॥ १० ॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥ २ ॥

दैव्या । होतारा । प्रथमा । नि । ऋञ्जे । सप्त । पृक्षासः । स्वधया । मदंति । ऋतं । शंसंतः । ऋतं । इत् । ते । आहुः । अनु । व्रतं । व्रतऽपाः । दीध्यानाः ॥ ८ ॥ वृषऽयंते । महे । अत्याय । पूर्वीः । वृष्णे । चित्राय । रश्मयः । सुऽयामाः । देव । होतः । मंद्रऽतरः । चिकित्वान् । महः । देवान् । रोदसी इति । आ । इह । वक्षि ॥ ९ ॥ पृक्षऽप्रयजः । द्रविणः । सुऽवाचः । सुऽकेतवः । उषसः । रेवत् । ऊषुः । उतो इति । चित् । अग्ने । महिना । पृथिव्याः । कृतं । चित् । एनः । सं । महे । दशस्य ॥ १० ॥ इळां । अग्ने । पुरुऽदंसं । सनिं । गोः । शश्वत्ऽतमं । हवमानाय । साध । स्यात् । नः । सूनुः । तनयः । विजाऽवा । अग्ने । सा । ते । सुऽमतिः । भूतु । अस्मे इति ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-विश्वेदेवाः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ८ ॥ अ॒ञ्जन्ति॑ त्वाम॑ध्व॒रे दे॑व॒यन्तो॒ वन॑स्पते॒ मधु॑ना॒ दैव्ये॑न ।
यदू॒र्ध्वस्तिष्ठा॒ द्रवि॑णे॒ह ध॑त्ता॒द्यद्वा॒ क्षयो॑ मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थे॑ ॥ १ ॥
समि॑द्धस्य॒ श्रय॑माणः पु॒रस्ता॒द्ब्रह्म॑ व॒न्वा॒नो अ॒जरं॑ सु॒वीर॑म् ।
आ॒रे अ॒स्मदम॑तिं॒ बाध॑मान॒ उच्छ्र॑यस्व मह॒ते सौभ॑गाय ॥ २ ॥
उच्छ्र॑यस्व वनस्पते॒ वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या अधि॑ ।
सुमि॑ती मी॒यमा॑नो॒ वर्चो॑ धा य॒ज्ञवा॑हसे ॥ ३ ॥
युवा॑ सु॒वासा॒ः परि॑वीत॒ आगा॒त्स उ॒ श्रेया॑न्भवति॒ जाय॑मानः ।
तं॒ धीरा॑सः क॒वय॒ उन्न॑यन्ति स्वा॒ध्यो॒३॒॑ मन॑सा देव॒यन्त॑ः ॥ ४ ॥

अ॒ञ्जन्ति॑ । त्वाम् । अ॒ध्व॒रे । दे॒व॒ऽयन्तः॑ । वन॑स्पते । मधु॑ना । दैव्ये॑न । यत् । ऊ॒र्ध्वः । तिष्ठाः॑ । द्रवि॑णा । इ॒ह । ध॒त्ता॒त् । यत् । वा॒ । क्षयः॑ । मा॒तुः । अ॒स्याः । उ॒पऽस्थे॑ ॥ १ ॥ सम्ऽइ॑द्धस्य । श्रय॑माणः । पु॒रस्ता॑त् । ब्रह्म॑ । व॒न्वा॒नः । अ॒जर॑म् । सु॒ऽवीर॑म् । आ॒रे । अ॒स्मत् । अम॑तिम् । बाध॑मानः । उत् । श्र॒य॒स्व॒ । म॒ह॒ते । सौभ॑गाय ॥ २ ॥ उत् । श्र॒य॒स्व॒ । व॒न॒स्प॒ते॒ । वर्ष्म॑न् । पृ॒थि॒व्याः । अधि॑ । सु॒ऽमि॑ती । मी॒यमा॑नः । वर्चः॑ । धाः॒ । य॒ज्ञऽवा॑हसे ॥ ३ ॥ युवा॑ । सु॒ऽवासाः॑ । परि॑ऽवीतः । आ । अ॒गा॒त् । सः । ऊँ॒ इति॑ । श्रेया॑न् । भ॒व॒ति॒ । जाय॑मानः । तम् । धीरा॑सः । क॒वयः॑ । उत् । न॒य॒न्ति॒ । सु॒ऽआ॒ध्यः॑ । मन॑सा । दे॒व॒ऽयन्तः॑ ॥ ४ ॥

जातो जायते सुदिनत्वे अह्नां समर्य आ विदथे वर्धमानः ।
पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देवया विप्र उदियर्ति वाचम् ॥ ५ ॥ ३ ॥
यान्वो नरो देवयन्तो निमिम्युर्वनस्पते स्वधितिर्वा ततक्ष ।
ते देवासः स्वरवस्तस्थिवांसः प्रजावदस्मे दिधिषन्तु रत्नम् ॥ ६ ॥
ये वृक्णासो अधि क्षमि निमितासो यतस्रुचः ।
ते नो व्यन्तु वार्यं देवत्रा क्षेत्रसाधसः ॥ ७ ॥
आदित्या रुद्रा वसवः सुनीथा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम् ।
सजोषसो यज्ञमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कृण्वन्त्वध्वरस्य केतुम् ॥ ८ ॥
हंसा इव श्रेणिशो यतानाः शुक्रा वसानाः स्वरवो न आगुः ।
उन्नीयमानाः कविभिः पुरस्ताद्देवा देवानामपि यन्ति पाथः ॥ ९ ॥

जातः । जायते । सुदिनऽत्वे । अह्नां । सऽमर्ये । आ । विदथे । वर्धमानः । पुनंति । धीराः । अपसः । मनीषा । देवऽयाः । विप्रः । उत् । इयर्ति । वाचं ॥ ५ ॥ ३ ॥ यान् । वः । नरः । देवऽयंतः । निऽमिम्युः । वनस्पते । स्वऽधितिः । वा । ततक्ष । ते । देवासः । स्वरवः । तस्थिऽवांसः । प्रजाऽवत् । अस्मे इति । दिधिषंतु । रत्नं ॥ ६ ॥ ये । वृक्णासः । अधि । क्षमि । निऽमितासः । यतऽस्रुचः । ते । नः । व्यंतु । वार्यं । देवऽत्रा । क्षेत्रऽसाधसः ॥ ७ ॥ आदित्याः । रुद्राः । वसवः । सुऽनीथाः । द्यावाक्षामा । पृथिवी । अंतरिक्षं । सऽजोषसः । यज्ञं । अवंतु । देवाः । ऊर्ध्वं । कृण्वंतु । अध्वरस्य । केतुं ॥ ८ ॥ हंसाःऽइव । श्रेणिऽशः । यतानाः । शुक्राः । वसानाः । स्वरवः । नः । आ । अगुः । उत्ऽनीयमानाः । कविऽभिः । पुरस्तात् । देवाः । देवानां । अपि । यंति । पाथः ॥ ९ ॥

शृङ्गाणीवेच्छृङ्गिणां सं ददृश्रे चषालवन्तः स्वरवः पृथिव्याम् ।
वाघद्भिर्वा विहवे श्रोषमाणा अस्माँ अवन्तु पृतनाज्येषु ॥ १० ॥
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयं रुहेम ।
यं त्वामयं स्वधितिस्तेजमानः प्रणिनाय महते सौभगाय ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ ९ ॥ ऋषि –विश्वामित्रः । देवता–अग्निः । छन्द –बृहती ॥

॥ ९ ॥ सखायस्त्वा ववृमहे देवं मर्तास ऊतये ।
अपां नपातं सुभगं सुदीदितिं सुप्रतूर्तिमनेहसम् ॥ १ ॥
कायमानो वना त्वं यन्मातॄरजगन्नपः ।
न तत्ते अग्ने प्रमृषे निवर्तनं यद्दूरे सन्निहाभवः ॥ २ ॥

शृंगाणिऽइव । इत् । शृंगिणां । सं । ददृश्रे । चषालऽवंतः । स्वरवः । पृथिव्यां । वाघत्ऽभिः । वा । विऽहवे । श्रोषमाणाः । अस्मान् । अवंतु । पृतनाज्येषु ॥ १० ॥ वनस्पते । शतऽवल्शः । वि । रोह । सहस्रऽवल्शाः । वि । वयं । रुहेम । यं । त्वां । अयं । स्वऽधितिः । तेजमानः । प्रऽनिनाय । महते । सौभगाय ॥ ११ ॥ ४ ॥

सखायः । त्वा । ववृमहे । देवं । मर्तासः । ऊतये । अपां । नपातं । सुऽभगं । सुऽदीदितिं । सुऽप्रतूर्तिं । अनेहसं ॥ १ ॥ कायमानः । वना । त्वं । यत् । मातॄः । अजगन् । अपः । न । तत् । ते । अग्ने । प्रऽमृषे । निऽवर्तनं । यत् । दूरे । सन् । इह । अभवः ॥ २ ॥

अतिं तृष्टं ववक्षिथाथैव सुमना असि ।
॥ प्रप्रान्ये यन्ति पर्यन्य आसते येषां सख्ये आसि श्रितः ॥ ३ ॥
ईयिवांसमति स्रिधः शश्वतीरति सश्चतः ।
अन्वीमविन्दन्निचिरासो अद्रुहो अप्सु सिंहमिव श्रितम् ॥ ४ ॥
सस्तुवांसमिव त्मनाग्निमित्था तिरोहितम् ।
ऐनं नयन्मातरिश्वा परावतो देवेभ्यो मथितं परि ॥ ५ ॥ ५ ॥
तं त्वा मर्ता अगृभ्णत देवेभ्यो हव्यवाहन ।
विश्वान्यद्यज्ञाँ अभिपासि मानुष तव क्रत्वा यविष्ठ्य ॥ ६ ॥
तद्भद्रं तव दंसना पाकाय चिच्छदयति ।
त्वां यदग्ने पशवः समासते समिद्धमपिशर्वरे ॥ ७ ॥
आ जुहोता स्वध्वरं शीरं पावकशोचिषम् ।
आशुं दूतमजिरं प्रत्नमीड्यं श्रुष्टी देवं सपर्यत ॥ ८ ॥

अति । तृष्टं । ववक्षिथ । अथ । एव । सुऽमनाः । असि । प्रऽप्र । अन्ये । यन्ति । परि । अन्ये । आसते । येषां । सख्ये । असि । श्रितः ॥ ३ ॥ ईयिऽवांसं । अति । स्रिधः । शश्वतीः । अति । सश्चतः । अनु । ईं । अविदन् । निऽचिरासः । अद्रुहः । अप्ऽसु । सिंहंऽइव । श्रितं ॥ ४ ॥ सस्तुवांसंऽइव । त्मना । अग्निं । इत्था । तिरःऽहितं । आ । एनं । नयत् । मातरिश्वा । पराऽवतः । देवेभ्यः । मथितं । परि ॥ ५ ॥ ५ ॥ तं । त्वा । मर्ताः । अगृभ्णत । देवेभ्यः । हव्यऽवाहन । विश्वान् । यत् । यज्ञान् । अभिऽपासि । मानुष । तव । क्रत्वा । यविष्ठ्य ॥ ६ ॥ तत् । भद्रं । तव । दंसना । पाकाय । चित् । छदयति । त्वां । यत् । अग्ने । पशवः । सम्ऽआसते । सम्ऽइद्धं । अपिऽशर्वरे ॥ ७ ॥ आ । जुहोत । सुऽअध्वरं । शीरं । पावकऽशोचिषं । आशुं । दूतं । अजिरं । प्रत्नं । ईड्यं । श्रुष्टी । देवं । सपर्यत ॥ ८ ॥

त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन् ।
औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ १० ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-अग्निः । छन्दः-गायत्री ॥

॥ १० ॥ त्वामग्ने मनीषिणः सम्राजं चर्षणीनाम् ।
देवं मर्तास इन्धते समध्वरे ॥ १ ॥
त्वां यज्ञेष्वृत्विजमग्ने होतारमीळते ।
गोपा ऋतस्य दीदिहि स्वे दमे ॥ २ ॥
स घा यस्ते ददाशति समिधा जातवेदसे ।
सो अग्ने धत्ते सुवीर्यं स पुष्यति ॥ ३ ॥
स केतुरध्वराणामग्निर्देवेभिरा गमत् ।
अञ्जानः सप्त होतृभिर्हविष्मते ॥ ४ ॥

त्रीणि । शता । त्री । सहस्राणि । अग्निं । त्रिंशत् । च । देवाः । नव । च । असपर्यन् । औक्षन् । घृतैः । अस्तृणन् । बर्हिः । अस्मै । आत् । इत् । होतारं । नि । असादयंत ॥ ९ ॥ ६ ॥

त्वां । अग्ने । मनीषिणः । संऽराजं । चर्षणीनां । देवं । मर्तासः । इंधते । सं । अध्वरे ॥ १ ॥ त्वां । यज्ञेषु । ऋत्विजं । अग्ने । होतारं । ईळते । गोपाः । ऋतस्य । दीदिहि । स्वे । दमे ॥ २ ॥ सः । घ । यः । ते । ददाशति । संऽइधा । जातऽवेदसे । सः । अग्ने । धत्ते । सुऽवीर्यं । सः । पुष्यति ॥ ३ ॥ सः । केतुः । अध्वराणां । अग्निः । देवेभिः । आ । गमत् । अंजानः । सप्त । होतृऽभिः । हविष्मते ॥ ४ ॥

प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत् ।
विपां ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे ॥ ५ ॥ ७ ॥

अग्निं वर्धन्तु नो गिरो यतो जायत उक्थ्यः ।
महे वाजाय द्रविणाय दर्शतः ॥ ६ ॥

अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान्देवयते यज ।
होता मन्द्रो वि राजस्यति स्रिधः ॥ ७ ॥

स नः पावक दीदिहि द्युमदस्मे सुवीर्यम् ।
भवा स्तोतृभ्यो अन्तमः स्वस्तये ॥ ८ ॥

तं त्वा विप्रा विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते ।
हव्यवाहममर्त्यं सहोवृधम् ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ११ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–अग्निः । छन्दः–गायत्री ॥

॥ ११ ॥ अग्निर्होता पुरोहितोऽध्वरस्य विचर्षणिः ।
स वेद यज्ञमानुषक् ॥ १ ॥

प्र । होत्रे । पूर्व्यं । वचः । अग्नये । भरत । बृहत् । विपां । ज्योतींषि । बिभ्रते । न । वेधसे ॥ ५ ॥ ७ ॥ अग्निं । वर्धंतु । नः । गिरः । यतः । जायते । उक्थ्यः । महे । वाजाय । द्रविणाय । दर्शतः ॥ ६ ॥ अग्ने । यजिष्ठः । अध्वरे । देवान् । देवऽयते । यज । होता । मंद्रः । वि । राजसि । अति । स्रिधः ॥ ७ ॥ सः । नः । पावक । दीदिहि । द्युऽमत् । अस्मे इति । सुऽवीर्यं । भव । स्तोतृऽभ्यः । अंतमः । स्वस्तये ॥ ८ ॥ तं । त्वा । विप्राः । विपन्यवः । जागृऽवांसः । सं । इंधते । हव्यऽवाहं । अमर्त्यं । सहःऽवृधं ॥ ९ ॥ ८ ॥

अग्निः । होता । पुरःऽहितः । अध्वरस्य । विऽचर्षणिः । सः । वेद । यज्ञं । आनुषक् ॥ १ ॥

स हव्यवाळमर्त्यं उशिग्दूतश्चनोहितः ।
अग्निर्धिया समृण्वति ॥ २ ॥

अग्निर्धिया स चेतति केतुर्यज्ञस्य पूर्व्यः ।
अर्थं ह्यस्य तरणि ॥ ३ ॥

अग्निं सूनुं सनश्रुतं सहसो जातवेदसम् ।
वह्निं देवा अकृण्वत ॥ ४ ॥

अदाभ्यः पुरएता विशामग्निर्मानुषीणाम् ।
तूर्णी रथः सदा नवः ॥ ५ ॥ ९ ॥

साह्वान्विश्वा अभियुजः क्रतुर्देवानाममृक्तः ।
अग्निस्तुविश्रवस्तमः ॥ ६ ॥

अभि प्रयांसि वाहसा दाश्वाँ अश्नोति मर्त्यः ।
क्षयं पावकशोचिषः ॥ ७ ॥

परि विश्वानि सुधिताग्नेरश्याम मन्मभिः ।
विप्रासो जातवेदसः ॥ ८ ॥

सः । हव्यऽवाट् । अमर्त्यः । उशिक् । दूतः । चनःऽहितः । अग्निः । धिया । सं । ऋण्वति ॥ २ ॥ अग्निः । धिया । सः । चेतति । केतुः । यज्ञस्य । पूर्व्यः । अर्थं । हि । अस्य । तरणि ॥ ३ ॥ अग्निं । सूनुं । सनऽश्रुतं । सहसः । जातऽवेदसं । वह्निं । देवाः । अकृण्वत ॥ ४ ॥ अदाभ्यः । पुरःऽएता । विशां । अग्निः । मानुषीणां । तूर्णिः । रथः । सदा । नवः ॥ ५ ॥ ९ ॥ सह्वान् । विश्वाः । अभिऽयुजः । क्रतुः । देवानां । अमृक्तः । अग्निः । तुविश्रवःऽतमः ॥ ६ ॥ अभि । प्रयांसि । वाहसा । दाश्वान् । अश्नोति । मर्त्यः । क्षयं । पावकऽशोचिषः ॥ ७ ॥ परि । विश्वानि । सुऽधिता । अग्नेः । अश्याम । मन्मऽभिः । विप्रासः । जातऽवेदसः ॥ ८ ॥

अग्ने विश्वानि वार्या वाजेषु सनिषामहे ।
त्वे देवास एरिरे ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ १२ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्राग्नी । छन्दः-गायत्री ॥

॥ १२ ॥ इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् ।
अस्य पातं धियेषिता ॥ १ ॥
इन्द्राग्नी जरितुः सचा यज्ञो जिगाति चेतनः ।
अया पातमिमं सुतम् ॥ २ ॥
इन्द्रमग्निं कविच्छदा यज्ञस्य जूत्या वृणे ।
ता सोमस्येह तृम्पताम् ॥ ३ ॥
तोशा वृत्रहणा हुवे सजित्वानापराजिता ।
इन्द्राग्नी वाजसातमा ॥ ४ ॥
प्र वामर्चन्त्युक्थिनो नीथाविदो जरितारः ।
इन्द्राग्नी इष आ वृणे ॥ ५ ॥ ११ ॥

अग्ने । विश्वानि । वार्या । वाजेषु । सनिषामहे । त्वे इति । देवासः । आ । ईरिरे ॥ ९ ॥ १० ॥

इंद्राग्नी इति । आ । गतं । सुतं । गीःऽभिः । नभः । वरेण्यं । अस्य । पातं । धिया । इषिता ॥ १ ॥ इंद्राग्नी इति । जरितुः । सचा । यज्ञः । जिगाति । चेतनः । अया । पातं । इमं । सुतं ॥ २ ॥ इंद्रं । अग्निं । कविऽछदा । यज्ञस्य । जूत्या । वृणे । ता । सोमस्य । इह । तृंपतां ॥ ३ ॥ तोशा । वृत्रऽहना । हुवे । सऽजित्वाना । अपराऽजिता । इंद्राग्नी इति । वाजऽसातमा ॥ ४ ॥ प्र । वां । अर्चंति । उक्थिनः । नीथऽविदः । जरितारः । इंद्राग्नी इति । इषः । आ । वृणे ॥ ५ ॥ ११ ॥

इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम् ।
साकमेकेन कर्मणा ॥ ६ ॥

इन्द्राग्नी अपसस्पर्युप प्र यन्ति धीतयः ।
ऋतस्य पथ्या३ अनु ॥ ७ ॥

इन्द्राग्नी तविषाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च ।
युवोरप्तूर्यं हितम् ॥ ८ ॥

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः ।
तद्वां चेति प्र वीर्यम् ॥ ९ ॥ १२ ॥ १ ॥

॥ द्वितीयोऽनुवाकः ॥ २ ॥

॥ १३ ॥ ऋषि.-ऋषभ । देवता-अग्निः । छन्द.-अनुष्टुप् ॥

॥ १३ ॥ प्र वो देवायाग्नये बर्हिष्ठमर्चास्मै ।
गमद्देवेभिरा स नो यजिष्ठो बर्हिरा सदत् ॥ १ ॥

इंद्राग्नी इति । नवतिं । पुरः । दासऽपत्नीः । अधूनुतं । साकं । एकेन । कर्मणा ॥ ६ ॥ इंद्राग्नी इति । अपसः । परि । उप । प्र । यंति । धीतयः । ऋतस्य । पथ्याः । अनु ॥ ७ ॥ इंद्राग्नी इति । तविषाणि । वां । सधऽस्थानि । प्रयांसि । च । युवोः अप्ऽतूर्यं । हितं ॥ ८ ॥ इंद्राग्नी इति । रोचना । दिवः । परि । वाजेषु । भूषथः तत् । वां । चेति । प्र । वीर्यं ॥ ९ ॥ १२ ॥

प्र । वः । देवाय । अग्नये । बर्हिष्ठं । अर्च । अस्मै । गमत् । देवेभिः । आ सः । नः । यजिष्ठः । बर्हिः । आ । सदत् ॥ १ ॥

ऋतावा यस्य रोदसी दक्षं सचन्त ऊतयः ।
हविष्मन्तस्तमीळते तं सनिष्यन्तोऽवसे ॥ २ ॥

स यन्ता विप्र एषां स यज्ञानामथा हि षः ।
अग्निं तं वो दुवस्यत दाता यो वनिता मघम् ॥ ३ ॥

स नः शर्माणि वीतयेऽग्निर्यच्छतु शन्तमा ।
यतो नः प्रुष्णवद्वसु दिवि क्षितिभ्यो अप्स्वा ॥ ४ ॥

दीदिवांसमपूर्व्यं वस्वीभिरस्य धीतिभिः ।
ऋक्वाणो अग्निमिन्धते होतारं विश्पतिं विशाम् ॥ ५ ॥

उत नो ब्रह्मन्नविष उक्थेषु देवहूतमः ।
शं नः शोचा मरुद्वृधोऽग्ने सहस्रसातमः ॥ ६ ॥

नू नो रास्व सहस्रवत्तोकवत्पुष्टिमद्वसु ।
द्युमदग्ने सुवीर्यं वर्षिष्ठमनुपक्षितम् ॥ ७ ॥ १३ ॥

ऋतऽवा । यस्य । रोदसी इति । दक्षं । सचंते । ऊतयः । हविष्मंतः । तं । ईळते । तं । सनिष्यंतः । अवसे ॥ २ ॥ सः । यंता । विप्रः । एषां । सः । यज्ञानां । अथ । हि । सः । अग्निं । तं । वः । दुवस्यत । दाता । यः । वनिता । मघं ॥ ३ ॥ सः । नः । शर्माणि । वीतये । अग्निः । यच्छतु । शंऽतमा । यतः । नः । प्रुष्णवत् । वसु । दिवि । क्षितिऽभ्यः । अप्ऽसु । आ ॥ ४ ॥ दीदिऽवांसं । अपूर्व्यं । वस्वीभिः । अस्य । धीतिऽभिः । ऋक्वाणः । अग्निं । इंधते । होतारं । विश्पतिं । विशां ॥ ५ ॥ उत । नः । ब्रह्मन् । अविषः । उक्थेषु । देवऽहूतमः । शं । नः । शोच । मरुत्ऽवृधः । अग्ने । सहस्रऽसातमः ॥ ६ ॥ नु । नः । रास्व । सहस्रऽवत् । तोकऽवत् । पुष्टिऽमत् । वसु । द्युऽमत् । अग्ने । सुऽवीर्यं । वर्षिष्ठं । अनुपऽक्षितं ॥ ७ ॥, १३ ॥

॥ १४ ॥ ऋषिः-ऋषभः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ १४ ॥ आ होता॑ म॒न्द्रो वि॒दथा॑न्यस्थात्स॒त्यो यज्वा॑ क॒वित॑मः॒ स वे॒धाः ।
वि॒द्युद्र॑थः॒ सह॑सस्पु॒त्रो अ॒ग्निः शो॒चिष्के॑शः पृथि॒व्यां पाजो॑ अश्रेत् ॥ १ ॥
अया॑मि ते॒ नम॑उक्तिं जुषस्व॒ ऋता॑व॒स्तुभ्यं॒ चेत॑ते सहस्वः ।
वि॒द्वाँ आ व॑क्षि वि॒दुषो॒ नि ष॑त्सि॒ मध्य॒ आ ब॒र्हिरू॒तये॑ यजत्र ॥ २ ॥
द्रव॑तां त उ॒षसा॑ वा॒जय॑न्ती॒ अग्ने॒ वात॑स्य प॒थ्या॑भि॒रच्छ॑ ।
यत्सी॑म॒ञ्जन्ति॑ पू॒र्व्यं ह॒विर्भि॒रा व॒न्धुरे॑व तस्थतुर्दुरो॒णे ॥ ३ ॥
मि॒त्रश्च॒ तुभ्यं॒ वरु॑णः सहस्वोऽग्ने॒ विश्वे॑ म॒रुतः॑ सु॒म्नम॑र्चन् ।
यच्छो॒चिषा॑ सहसस्पुत्र॒ तिष्ठा॑ अ॒भि क्षि॒तीः प्र॒थय॒न्त्सूर्यो॒ नॄन् ॥ ४ ॥

आ । होता॑ । म॒न्द्रः । वि॒दथा॑नि । अ॒स्था॒त् । स॒त्यः । यज्वा॑ । क॒विऽत॑मः । सः । वे॒धाः । वि॒द्युत्ऽर॑थः । सह॑सः । पु॒त्रः । अ॒ग्निः । शो॒चिःऽके॑शः । पृ॒थि॒व्याम् । पाजः॑ । अ॒श्रे॒त् ॥ १ ॥ अया॑मि । ते॒ । नमः॑ऽउक्तिम् । जु॒षस्व॑ । ऋत॑ऽवः । तुभ्य॑म् । चेत॑ते । स॒ह॒स्वः॒ । वि॒द्वान् । आ । व॒क्षि॒ । वि॒दुषः॑ । नि । स॒त्सि॒ । मध्ये॑ । आ । ब॒र्हिः । ऊ॒तये॑ । य॒ज॒त्र॒ ॥ २ ॥ द्रव॑ताम् । ते॒ । उ॒षसा॑ । वा॒जय॑न्ती॒ इति॑ । अग्ने॑ । वात॑स्य । प॒थ्या॑भिः । अच्छ॑ । यत् । सी॒म् । अ॒ञ्जन्ति॑ । पू॒र्व्यम् । ह॒विःऽभिः॑ । आ । व॒न्धुरा॑ऽइव । त॒स्थ॒तुः॒ । दु॒रो॒णे ॥ ३ ॥ मि॒त्रः । च॒ । तुभ्य॑म् । वरु॑णः । स॒ह॒स्वः॒ । अग्ने॑ । विश्वे॑ । म॒रुतः॑ । सु॒म्नम् । अ॒र्च॒न् । यत् । शो॒चिषा॑ । स॒ह॒सः॒ । पु॒त्र॒ । तिष्ठाः॑ । अ॒भि । क्षि॒तीः । प्र॒थय॑न् । सूर्यः॑ । नॄन् ॥ ४ ॥

वयं ते अद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य ।
यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवानस्रेधता मन्मना विप्रो अग्ने ॥ ५ ॥
त्वद्धि पुत्र सहसो वि पूर्वीर्देवस्य यन्त्यूतयो वि वाजाः ।
त्वं देहि सहस्रिणं रयिं नोऽद्रोघेण वचसा सत्यमग्ने ॥ ६ ॥
तुभ्यं दक्ष कविक्रतो यानीमा देव मर्तासो अध्वरे अकर्म ।
त्वं विश्वस्य सुरथस्य बोधि सर्वं तदग्ने अमृत स्वदेह ॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ ऋषि–उत्कील । देवता–अग्नि. । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ १५ ॥ वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः ।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ ॥ १ ॥

वयं । ते । अद्य । ररिम । हि । कामं । उत्तानऽहस्ताः । नमसा । उपऽसद्य ।
यजिष्ठेन । मनसा । यक्षि । देवान् । अस्रेधता । मन्मना । विप्रः । अग्ने ॥ ५ ॥
त्वत् । हि । पुत्र । सहसः । वि । पूर्वीः । देवस्य । यंति । ऊतयः । वि । वाजाः ।
त्वं । देहि । सहस्रिणं । रयिं । नः । अद्रोघेण । वचसा । सत्यं । अग्ने ॥ ६ ॥
तुभ्यं । दक्ष । कविक्रतो इति कविऽक्रतो । यानि । इमा । देव । मर्तासः । अध्वरे ।
अकर्म । त्वं । विश्वस्य । सुऽरथस्य । बोधि । सर्वं । तत् । अग्ने । अमृत । स्वद ।
इह ॥ ७ ॥ १४ ॥

वि । पाजसा । पृथुना । शोशुचानः । बाधस्व । द्विषः । रक्षसः । अमीवाः ।
सुऽशर्मणः । बृहतः । शर्मणि । स्यां । अग्नेः । अहं । सुऽहवस्य । प्रऽनीतौ ॥ १ ॥

त्वं नो॑ अ॒स्या उ॒षसो॒ व्यु॑ष्टौ॒ त्वं सूर॒ उदि॑ते बोधि गो॒पाः ।
जन्मे॑व॒ नित्यं॒ तन॑यं जुषस्व॒ स्तोमं॑ मे अग्ने त॒न्वा॑ सुजात ॥ २ ॥
त्वं नृ॒चक्षा॑ वृषभा॒नु पू॒र्वीः कृ॒ष्णास्व॑ग्ने अरु॒षो वि भा॑हि ।
वसो॒ नेषि॑ च॒ पर्षि॒ चात्यंहः॑ कृ॒धी नो॑ रा॒य उ॒शिजो॑ यविष्ठ ॥ ३ ॥
अषा॑ळ्हो अग्ने वृष॒भो दि॑दीहि॒ पुरो॒ विश्वाः॒ सौभ॑गा सञ्जिगी॒वान् ।
य॒ज्ञस्य॑ ने॒ता प्र॑थ॒मस्य॑ पा॒योर्जात॑वेदो बृह॒तः सु॑प्रणीते ॥ ४ ॥
अच्छि॑द्रा॒ शर्म॑ जरितः पु॒रूणि॑ दे॒वाँ अच्छा॒ दीद्या॑नः सुमे॒धाः ।
रथो॒ न सस्नि॑र॒भि व॑क्षि॒ वाज॒मग्ने॒ त्वं रोद॑सी नः सु॒मेके॑ ॥ ५ ॥

त्वं । नः॒ । अ॒स्याः । उ॒षसः॑ । विऽउ॑ष्टौ । त्वं । सूरे॑ । उत्ऽइ॑ते । बो॒धि॒ । गो॒पाः ।
जन्म॑ऽइव । नित्य॑म् । तन॑यम् । जु॒ष॒स्व॒ । स्तोम॑म् । मे॒ । अ॒ग्ने॒ । त॒न्वा॑ । सु॒जा॒त॒ ॥ २ ॥
त्वं । नृ॒ऽचक्षाः॑ । वृ॒ष॒भ॒ । अनु॑ । पू॒र्वीः । कृ॒ष्णासु॑ । अ॒ग्ने॒ । अ॒रु॒षः । वि । भा॒हि॒ ।
वसो॒ इति॑ । नेषि॑ । च॒ । पर्षि॑ । च॒ । अति॑ । अंहः॑ । कृ॒धि । नः॒ । रा॒ये । उ॒शिजः॑ ।
य॒वि॒ष्ठ॒ ॥ ३ ॥ अषा॑ळ्हः । अ॒ग्ने॒ । वृ॒ष॒भः । दि॒दी॒हि॒ । पु॒रः । विश्वाः॑ । सौभ॑गा ।
स॒म्ऽजि॒गी॒वान् । य॒ज्ञस्य॑ । ने॒ता । प्र॒थ॒मस्य॑ । पा॒योः । जात॑ऽवेदः । बृ॒ह॒तः । सु॒ऽप्र॒-
नी॒ते॒ ॥ ४ ॥ अच्छि॑द्रा । शर्म॑ । ज॒रि॒त॒रिति॑ । पु॒रूणि॑ । दे॒वान् । अच्छ॑ । दीद्या॑नः ।
सु॒ऽमे॒धाः । रथः॑ । न । सस्निः॑ । अ॒भि । व॒क्षि॒ । वाज॑म् । अग्ने॑ । त्वम् । रोद॑सी॒ इति॑ ।
नः॒ । सु॒मेके॒ इति॑ सु॒ऽमेके॑ ॥ ५ ॥

प्र पीपय वृषभ जिन्व वाजानग्ने त्वं रोदसी नः सुदोघे ।
देवेभिर्देव सुरुचा रुचानो मा नो मर्तस्य दुर्मतिः परि ष्ठात् ॥ ६ ॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ७ ॥ १५ ॥

॥ १६ ॥ ऋषि–उत्कील । देवता–अग्निः । छन्दः–बृहती ॥

॥ १६ ॥ अयमग्निः सुवीर्यस्येशे महः सौभगस्य ।
राय ईशे स्वपत्यस्य गोमत ईशे वृत्रहथानाम् ॥ १ ॥
इमं नरो मरुतः सश्चता वृधं यस्मिन्रायः शेवृधासः ।
अभि ये सन्ति पृतनासु दूढ्यो विश्वाहा शत्रुमादभुः ॥ २ ॥
स त्वं नो रायः शिशीहि मीढ्वो अग्ने सुवीर्यस्य ।
तुविद्युम्न वर्षिष्ठस्य प्रजावतोऽनमीवस्य शुष्मिणः ॥ ३ ॥

प्र । पीपय । वृषभ । जिन्व । वाजान् । अग्ने । त्वं । रोदसी इति । नः । सुदोघे इति सुऽदोघे । देवेभिः । देव । सुऽरुचा । रुचानः । मा । नः । मर्तस्य । दुःऽमतिः । परि । स्थात् ॥ ६ ॥ इळां । अग्ने । पुरुऽदंसं । सनिं । गोः । शश्वत्ऽतमं । हवमानाय । साध । स्यात् । नः । सूनुः । तनयः । विजाऽवा । अग्ने । सा । ते । सुऽमतिः । भूतु । अस्मे इति ॥ ७ ॥ १५ ॥

अयं । अग्निः । सुऽवीर्यस्य । ईशे । महः । सौभगस्य । रायः । ईशे । सुऽअपत्यस्य । गोऽमतः । ईशे । वृत्रऽहथानां ॥ १ ॥ इमं । नरः । मरुतः । सश्चत । वृधं । यस्मिन् । रायः । शेऽवृधासः । अभि । ये । संति । पृतनासु । दुःऽध्यः । विश्वाहा । शत्रुं । आऽदभुः ॥ २ ॥ सः । त्वं । नः । रायः । शिशीहि । मीढ्वः । अग्ने । सुऽवीर्यस्य । तुविऽद्युम्न । वर्षिष्ठस्य । प्रजाऽवतः । अनमीवस्य । शुष्मिणः ॥ ३ ॥

चक्रिर्यो विश्वा भुवनाभि सासहिश्चक्रिर्देवेष्वा दुवः ।
आ देवेषु यतत आ सुवीर्ये आ शंस उत नृणाम् ॥ ४ ॥
मा नो अग्नेऽमतये मावीरतायै रीरधः ।
मागोतायै सहसस्पुत्र मा निदेऽप द्वेषांस्या कृधि ॥ ५ ॥
शग्धि वाजस्य सुभग प्रजावतोऽग्ने बृहतो अध्वरे ।
सं राया भूयसा सृज मयोभुना तुविद्युम्न यशस्वता ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ ऋषिः—कुत्सः । देवता—अग्निः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ १७ ॥ समिध्यमानः प्रथमानु धर्मा समक्तुभिरज्यते विश्ववारः ।
शोचिष्केशो घृतनिर्णिक्पावकः सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान् ॥ १ ॥
यथायजो होत्रमग्ने पृथिव्या यथा दिवो जातवेदश्चिकित्वान् ।
एवानेन हविषा यक्षि देवान्मनुष्वद्यज्ञं प्र तिरेममद्य ॥ २ ॥

चक्रिः । यः । विश्वा । भुवना । अभि । ससहिः । चक्रिः । देवेषु । आ । दुवः । आ । देवेषु । यतते । आ । सुऽवीर्ये । आ । शंसे । उत । नृणां ॥ ४ ॥ मा । नः । अग्ने । अमतये । मा । अवीरतायै । रीरधः । मा । अगोतायै । सहसः । पुत्र । मा । निदे । अप । द्वेषांसि । आ । कृधि ॥ ५ ॥ शग्धि । वाजस्य । सुऽभग । प्रजाऽवतः । अग्ने । बृहतः । अध्वरे । सं । राया । भूयसा । सृज । मयःऽभुना । तुविऽद्युम्न । यशस्वता ॥ ६ ॥ १६ ॥

संऽइध्यमानः । प्रथमा । अनु । धर्म । सं । अक्तुऽभिः । अज्यते । विश्वऽवारः । शोचिःऽकेशः । घृतऽनिर्निक् । पावकः । सुऽयज्ञः । अग्निः । यजथाय । देवान् ॥ १ ॥ यथा । अयजः । होत्रं । अग्ने । पृथिव्याः । यथा । दिवः । जातऽवेदः । चिकित्वान् । एव । अनेन । हविषा । यक्षि । देवान् । मनुष्वत् । यज्ञं । प्र । तिर । इमं । अद्य ॥२॥

त्रीण्यायूंषि तव जातवेदस्तिस्र आजानीरुषसस्ते अग्ने ।
ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथा भव यजमानाय शं योः ॥ ३ ॥
अग्निं सुदीतिं सुदृशं गृणन्तो नमस्यामस्त्वेड्यं जातवेदः ।
त्वां दूतमरतिं हव्यवाहं देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् ॥ ४ ॥
यस्त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान्द्विता च सत्ता स्वधया च शम्भुः ।
तस्यानु धर्म प्र यजा चिकित्वोऽथा नो धा अध्वरं देववीतौ ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ १८ ॥ ऋषि–कतः । देवता–अग्निः । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ १८ ॥ भवा नो अग्ने सुमना उपेतौ सखेव सख्ये पितरेव साधुः ।
पुरुद्रुहो हि क्षितयो जनानां प्रति प्रतीचीर्दहतादरातीः ॥ १ ॥
तपो ष्वग्ने अन्तराँ अमित्राँ तपा शंसमररुषः परस्य ।
तपो वसो चिकितानो अचित्तान्वि ते तिष्ठन्तामजरा अयासः ॥ २ ॥

त्रीणि । आयूंषि । तव । जातऽवेदः । तिस्रः । आऽजानीः । उषसः । ते । अग्ने । ताभिः । देवानां । अवः । यक्षि । विद्वान् । अथ । भव । यजमानाय । शं । योः ॥३॥ अग्निं । सुऽदीतिं । सुऽदृशं । गृणंतः । नमस्यामः । त्वा । ईड्यं । जातऽवेदः । त्वां । दूतं । अरतिं । हव्यऽवाहं । देवाः । अकृण्वन् । अमृतस्य । नाभिं ॥ ४ ॥ यः । त्वत् । होता । पूर्वः । अग्ने । यजीयान् । द्विता । च । सत्ता । स्वधया । च । शंऽभुः । तस्य । अनु । धर्म । प्र । यज । चिकित्वः । अथ । नः । धाः । अध्वरं । देवऽवीतौ ॥ ५ ॥ १७ ॥

भव । नः । अग्ने । सुऽमनाः । उपऽइतौ । सखाऽइव । सख्ये । पितराऽइव । साधुः । पुरुऽद्रुहः । हि । क्षितयः । जनानां । प्रति । प्रतीचीः । दहतात् । अरातीः ॥ १ ॥ तपो इति । सु । अग्ने । अंतरान् । अमित्रान् । तप । शंसं । अररुषः । परस्य । तपो इति । वसो इति । चिकितानः । अचित्तान् । वि । ते । तिष्ठंतां । अजराः । अयासः ॥ २ ॥

इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तरसे बलाय ।
यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम् ॥ ३ ॥
उच्छोचिषा सहसस्पुत्र स्तुतो बृहद्वयः शशमानेषु धेहि ।
रेवदग्ने विश्वामित्रेषु शं योर्मर्मृज्मा ते तन्वं१ भूरि कृत्वः ॥ ४ ॥
कृधि रत्नं सुसनितर्धनानां स घेदग्ने भवसि यत्समिद्धः ।
स्तोतुर्दुरोणे सुभगस्य रेवत्सृप्रा करस्ना दधिषे वपूंषि ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ १९ ॥ ऋषि–कुशिकपुत्रो गाथी । देवता–अग्निः । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ १९ ॥ अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे गृत्सं कविं विश्वविदममूरम् ।
स नो यक्षद्देवताता यजीयान्राये वाजाय वनते मघानि ॥ १ ॥
प्र ते अग्ने हविष्मतीमियर्म्यच्छा सुद्युम्नां रातिनीं घृताचीम् ।
प्रदक्षिणिद्देवतातिमुराणः सं रातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत् ॥ २ ॥

इध्मेन । अग्ने । इच्छमानः । घृतेन । जुहोमि । हव्यं । तरसे । बलाय । यावत् । ईशे ।
ब्रह्मणा । वन्दमानः । इमां । धियं । शतऽसेयाय । देवीं ॥ ३ ॥ उत् । शोचिषा ।
सहसः । पुत्र । स्तुतः । बृहत् । वयः । शशमानेषु । धेहि । रेवत् । अग्ने ।
विश्वामित्रेषु । शं । योः । मर्मृज्म । ते । तन्वं । भूरि । कृत्वः ॥ ४ ॥ कृधि । रत्नं ।
सुऽसनितः । धनानां । सः । घ । इत् । अग्ने । भवसि । यत् । संऽइद्धः । स्तोतुः ।
दुरोणे । सुऽभगस्य । रेवत् । सृप्रा । करस्ना । दधिषे । वपूंषि ॥ ५ ॥ १८ ॥

अग्निं । होतारं । प्र । वृणे । मियेधे । गृत्सं । कविं । विश्वऽविदं । अमूरं
ऽता ॥ ६ ॥ १६ ॥
संऽइध्यमानः । मथम यजीयान् । राये । वाजाय । वनते । मघानि ॥ १ ॥
घृतऽनिर्णिक् । इयर्मि । अच्छ । सुऽद्युम्नां । रातिनीं । घृताचीं
तन् । देवऽतातां उराणः । सं । रातिऽभिः । वसुऽभिः । यज्ञं
अग्ने । हविष्मती । ते । अग्ने
[illegible]

स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः ।
अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः ॥ ३ ॥
भूरीणि हि त्वे दधिरे अनीकाग्ने देवस्य यज्यवो जनासः ।
स आ वह देवतातिं यविष्ठ शर्धो यदद्य दिव्यं यजासि ॥ ४ ॥
यत्त्वा होतारमनजन्मियेधे निषादयन्तो यजथाय देवाः ।
स त्वं नो अग्नेऽवितेह बोध्यधि श्रवांसि धेहि नस्तनूषु ॥ ५ ॥ १९ ॥

॥ २० ॥ ऋषि-गाथी: । देवता-विश्वेदेवाः । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ २० ॥ अग्निमुषसमश्विना दधिक्रां व्युष्टिषु हवते वह्निरुक्थैः ।
सुज्योतिषो नः शृण्वन्तु देवाः सजोषसो अध्वरं वावशानाः ॥ १ ॥
अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः ।
तिस्र उ ते तन्वो देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन् ॥ २ ॥

सः । तेजीयसा । मनसा । त्वाऽऊतः । उत । शिक्ष । सुऽअपत्यस्य । शिक्षोः । अग्ने । रायः । नृऽतमस्य । प्रऽभूतौ । भूयाम । ते । सुऽस्तुतयः । च । वस्वः ॥ ३ ॥ भूरीणि । हि । त्वे इति । दधिरे । अनीका । अग्ने । देवस्य । यज्यवः । जनासः । सः । आ । वह । देवऽतातिं । यविष्ठ । शर्धः । यत् । अद्य । दिव्यं । यजासि ॥ ४ ॥ यत् । त्वा । होतारं । अनजन् । मियेधे । निऽसादयन्तः । यजथाय । देवाः । सः । त्वं । नः । अग्ने । अविता । इह । बोधि । अधि । श्रवांसि । धेहि । नः । तनूषु ॥ ५ ॥ १९ ॥

अग्निं । उषसं । अश्विना । दधिऽक्रां । विऽउष्टिषु । हवते । वह्निः । उक्थैः । सुऽज्योतिषः । नः । शृण्वन्तु । देवाः । सऽजोषसः । अध्वरं । वावशानाः ॥ १ ॥ अग्ने । त्री । ते । वाजिना । त्री । सधऽस्था । तिस्रः । ते । जिह्वाः । ऋतऽजात । पूर्वीः । तिस्रः । ऊं इति । ते । तन्वः । देवऽवाताः । ताभिः । नः । पाहि । गिरः । अप्रऽयुच्छन् ॥ २ ॥

तुभ्यं स्तोका घृतश्चुतोऽग्ने विप्राय सन्त्य ।
ऋषिः श्रेष्ठः समिध्यसे यज्ञस्य प्राविता भव ॥ ३ ॥
तुभ्यं श्चोतन्त्यध्रिगो शचीवः स्तोकासो अग्ने मेदसो घृतस्य ।
कविशस्तो बृहता भानुनागा हव्या जुषस्व मेधिर ॥ ४ ॥
ओजिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतं प्र ते वयं ददामहे ।
श्चोतन्ति ते वसो स्तोका अधि त्वचि प्रति तान्देवशो विहि ॥ ५ ॥ २१ ॥

॥ २२ ॥ ऋषिः—गाथी । देवता—अग्निः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ २२ ॥ अयं सो अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः ।
सहस्रिणं वाजमत्यं न सप्तिं ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः ॥ १ ॥
अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र ।
येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः ॥ २ ॥

तुभ्यं । स्तोकाः । घृतऽश्चुतः । अग्ने । विप्राय । संत्य । ऋषिः । श्रेष्ठः । सं । इध्यसे । यज्ञस्य । प्रऽअविता । भव ॥ ३ ॥ तुभ्यं । श्चोतंति । अध्रिगो इत्यध्रिऽगो । शचीऽवः । स्तोकासः । अग्ने । मेदसः । घृतस्य । कविऽशस्तः । बृहता । भानुना । आ । अगाः । हव्या । जुषस्व । मेधिर ॥ ४ ॥ ओजिष्ठं । ते । मध्यतः । मेदः । उत्ऽभृतं । प्र । ते । वयं । ददामहे । श्चोतंति । ते । वसोऽइति । स्तोकाः । अधि । त्वचि । प्रति । तान् । देवऽशः । विहि ॥ ५ ॥ २१ ॥

अयं । सः । अग्निः । यस्मिन् । सोमं । इंद्रः । सुतं । दधे । जठरे । वावशानः । सहस्रिणं । वाजं । अत्यं । न । सप्तिं । ससऽवान् । सन् । स्तूयसे । जातऽवेदः ॥ १ ॥ अग्ने । यत् । ते । दिवि । वर्चः । पृथिव्यां । यत् । ओषधीषु । अप्ऽसु । आ । यजत्र । येन । अंतरिक्षं । उरु । आऽततंथ । त्वेषः । सः । भानुः । अर्णवः । नृऽचक्षाः ॥ २ ॥

अग्ने॑ दि॒वो अर्ण॒मच्छा॑ जिगा॒स्यच्छा॑ दे॒वाँ ऊ॑चिषे॒ धिष्ण्या॒ ये ।
या रो॑च॒ने प॒रस्ता॒त्सूर्य॑स्य॒ याश्चा॒वस्ता॑दु॒पति॒ष्ठन्त॒ आपः॑ ॥ ३ ॥
पु॒री॒ष्या॑सो अ॒ग्नयः॑ प्राव॒णेभिः॑ स॒जोष॑सः ।
जु॒षन्तां॑ य॒ज्ञम॒द्रुहो॑ऽनमी॒वा इषो॑ म॒हीः ॥ ४ ॥
इळा॑मग्ने पुरु॒दंसं॑ स॒निं गोः श॑श्वत्त॒मं हव॑मानाय साध ।
स्यान्नः॑ सू॒नुस्तन॑यो विजा॒वाग्ने॒ सा ते॑ सुम॒तिर्भू॑त्व॒स्मे ॥ ५ ॥ २२ ॥

॥ २३ ॥ ॥ ऋषि-देवश्रव । देवता-अग्निः । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ २३ ॥ निर्म॑थितः॒ सुधि॑त॒ आ स॒धस्थे॒ युवा॑ क॒विर॑ध्व॒रस्य॑ प्रणे॒ता ।
जूर्य॑त्स्व॒ग्निर॒जरो॒ वने॒ष्वत्रा॑ दधे अ॒मृतं॑ जा॒तवे॑दाः ॥ १ ॥
अम॑न्थिष्टां॒ भार॑ता॒ रेव॑द॒ग्निं दे॒वश्र॑वा दे॒ववा॑तः सु॒दक्ष॑म् ।
अग्ने॒ वि प॑श्य बृह॒ताभि रा॒येषां॑ नो॒ नेता॑ भवता॒दनु॒ द्यून् ॥ २ ॥

अग्ने॑ । दि॒वः । अर्णं॑ । अच्छ॑ । जि॒गा॒सि॒ । अच्छ॑ । दे॒वान् । ऊ॒चि॒षे॒ । धिष्ण्याः॑ । ये । याः । रो॒च॒ने । प॒रस्ता॑त् । सूर्य॑स्य । याः । च॒ । अ॒वस्ता॑त् । उ॒प॒ऽतिष्ठ॑न्ते । आपः॑ ॥ ३ ॥ पु॒री॒ष्या॑सः । अ॒ग्नयः॑ । प्र॒व॒णेभिः॑ । स॒ऽजोष॑सः । जु॒षन्ता॑म् । य॒ज्ञम् । अ॒द्रुहः॑ । अ॒न॒मी॒वाः । इषः॑ । म॒हीः ॥ ४ ॥ इळा॑म् । अ॒ग्ने॒ । पु॒रु॒ऽदंस॑म् । स॒निम् । गोः । श॒श्व॒त्ऽत॒मम् । हव॑मानाय । सा॒ध॒ । स्यात् । नः॒ । सू॒नुः । तन॑यः । वि॒जा॒ऽवा । अग्ने॑ । सा । ते॒ । सु॒ऽम॒तिः । भू॒तु॒ । अ॒स्मे इति॑ ॥ ५ ॥ २२ ॥

निःऽम॑थितः । सुऽधि॑तः । आ । स॒धऽस्थे॑ । युवा॑ । क॒विः । अ॒ध्व॒रस्य॑ । प्र॒ऽने॒ता । जूर्य॑त्ऽसु । अ॒ग्निः । अ॒जरः॑ । वने॑षु । अत्र॑ । द॒धे॒ । अ॒मृत॑म् । जा॒तऽवे॑दाः ॥ १ ॥ अम॑न्थिष्टाम् । भार॑ता । रेव॑त् । अ॒ग्निम् । दे॒वऽश्र॑वाः । दे॒वऽवा॑तः । सु॒ऽदक्ष॑म् । अग्ने॑ । वि । प॒श्य॒ । बृ॒ह॒ता । अ॒भि । रा॒या । इ॒षा । नः॒ । नेता॑ । भ॒व॒ता॒त् । अनु॑ । द्यून् ॥ २ ॥

दश क्षिपः पूर्व्यं सीमजीजनन्त्सुजातं मातृषु प्रियम् ।
अग्निं स्तुहि दैववातं देवश्रवो यो जनानामसद्वशी ॥ ३ ॥
नि त्वा दधे वर आ पृथिव्या इळायास्पदे सुदिनत्वे अह्नाम् ।
दृषद्वत्यां मानुष आपयायां सरस्वत्यां रेवदग्ने दिदीहि ॥ ४ ॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ २४ ॥ ऋषि–विश्वामित्रः । देवता–अग्निः । छन्दः–गायत्री ॥

॥ २४ ॥ अग्ने सहस्व पृतना अभिमातीरपास्य ।
दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहसे ॥ १ ॥
अग्न इळा समिध्यसे वीतिहोत्रो अमर्त्यः । जुषस्व सू नो अध्वरम् ॥ २ ॥
अग्ने द्युम्नेन जागृवे सहसः सूनवाहुत । एदं बर्हिः सदो मम ॥ ३ ॥
अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्देवेभिर्महया गिरः । यज्ञेषु य उ चायवः ॥ ४ ॥
अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम् । शिशीहि नः सूनुमतः ॥५॥२४॥

दश । क्षिपः । पूर्व्यं । सीं । अजीजनन् । सुऽजातं । मातृषु । प्रियं । अग्निं । स्तुहि । दैवऽवातं । देवऽश्रवः । यः । जनानां । असत् । वशी ॥ ३ ॥ नि । त्वा । दधे । वरे । आ । पृथिव्याः । इळायाः । पदे । सुदिनऽत्वे । अह्नां । दृषत्ऽवत्यां । मानुषे । आपयायां । सरस्वत्यां । रेवत् । अग्ने । दिदीहि ॥ ४ ॥ इळां । अग्ने । पुरुऽदंसं । सनिं । गोः । शश्वत्ऽतमं । हवमानाय । साध । स्यात् । नः । सूनुः । तनयः । विजाऽवा । अग्ने । सा । ते । सुऽमतिः । भूतु । अस्मे इति ॥ ५ ॥ २३ ॥

अग्ने । सहस्व । पृतनाः । अभिऽमातीः । अप । अस्य । दुस्तरः । तरन् । अरातीः । वर्चः । धाः । यज्ञऽवाहसे ॥ १ ॥ अग्ने । इळा । सं । इध्यसे । वीतिऽहोत्रः । अमर्त्यः । जुषस्व । सु । नः । अध्वरं ॥ २ ॥ अग्ने । द्युम्नेन । जागृवे । सहसः । सूनो इति । आऽहुत । आ । इदं । बर्हिः । सदः । मम ॥ ३ ॥ अग्ने । विश्वेभिः । अग्निऽभिः । देवेभिः । महय । गिरः । यज्ञेषु । ये । ऊं इति । चायवः ॥४॥ अग्ने । दाः । दाशुषे । रयिं । वीरऽवन्तं । परीणसं । शिशीहि । नः । सूनुऽमतः ॥५॥२४॥

॥ २५ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–अग्निः । छन्दः–विराट् ॥

॥ २५ ॥ अग्ने दिवः सूनुरसि प्रचेतास्तना पृथिव्या उत विश्ववेदाः ।
ऋधग्देवाँ इह यजा चिकित्वः ॥ १ ॥

अग्निः सनोति वीर्याणि विद्वान्त्सनोति वाजममृताय भूषन् ।
स नो देवाँ एह वहा पुरुक्षो ॥ २ ॥

अग्निर्द्यावापृथिवी विश्वजन्ये आ भाति देवी अमृते अमूरः ।
क्षयन्वाजैः पुरुश्चन्द्रो नमोभिः ॥ ३ ॥

अग्न इन्द्रश्च दाशुषो दुरोणे सुतावतो यज्ञमिहोप यातम् ।
अमर्धन्ता सोमपेयाय देवा ॥ ४ ॥

अग्ने अपां समिध्यसे दुरोणे नित्यः सूनो सहसो जातवेदः ।
सधस्थानि महयमान ऊती ॥ ५ ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ ऋषि–विश्वामित्रः । देवता–वैश्वानरः । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ २६ ॥ वैश्वानरं मनसाग्निं निचाय्या हविष्मन्तो अनुषत्यं स्वर्विदम् ।
सुदानुं देवं रथिरं वसूयवो गीर्भी रण्वं कुशिकासो हवामहे ॥ १ ॥

अग्ने । दिवः । सूनुः । असि । प्रऽचेताः । तना । पृथिव्याः । उत । विश्वऽवेदाः । ऋधक् । देवान् । इह । यज । चिकित्वः ॥ १ ॥ अग्निः । सनोति । वीर्याणि । विद्वान् । सनोति । वाजं । अमृताय । भूषन् । सः । नः । देवान् । आ । इह । वह । पुरुक्षो इति पुरुऽक्षो ॥ २ ॥ अग्निः । द्यावापृथिवी इति । विश्वजन्ये इति विश्वऽजन्ये । आ । भाति । देवी इति । अमृते इति । अमूरः । क्षयन् । वाजैः । पुरुऽचंद्रः । नमःऽभिः ॥ ३ ॥ अग्ने । इंद्रः । च । दाशुषः । दुरोणे । सुतऽवतः । यज्ञं । इह । उप । यातं । अमर्धन्ता । सोमऽपेयाय । देवा ॥ ४ ॥ अग्ने । अपां । सं । इध्यसे । दुरोणे । नित्यः । सूनो इति । सहसः । जातऽवेदः । सधऽस्थानि । महयमानः । ऊती ॥ ५ ॥ २५ ॥

वैश्वानरं । मनसा । अग्निं । निऽचाय्य । हविष्मंतः । अनुऽसत्यं । स्वःऽविदं । पुऽदानुं । देवं । रथिरं । वसुऽयवः । गीःऽभिः । रण्वं । कुशिकासः । हवामहे ॥ १ ॥

तं शुभ्रमग्निमवसे हवामहे वैश्वानरं मातरिश्वानमुक्थ्यम्।
बृहस्पतिं मनुषो देवतातये विप्रं श्रोतारमतिथिं रघुष्यदम् ॥ २ ॥
अश्वो न क्रन्दञ्जनिभिः समिध्यते वैश्वानरः कुशिकेभिर्युगेयुगे।
स नो अग्निः सुवीर्यं स्वश्व्यं दधातु रत्नममृतेषु जागृविः ॥ ३ ॥
प्र यन्तु वाजास्तविषीभिरग्नयः शुभे सम्मिश्लाः पृषतीरयुक्षत।
बृहदुक्षो मरुतो विश्ववेदसः प्र वेपयन्ति पर्वताँ अदाभ्याः ॥ ४ ॥
अग्निश्रियो मरुतो विश्वकृष्टय आ त्वेषमुग्रमव ईमहे वयम्।
ते स्वानिनो रुद्रिया वर्षनिर्णिजः सिंहा न हेषक्रतवः सुदानवः ॥ ५ ॥ २६ ॥
व्रातंव्रातं गणंगणं सुशस्तिभिरग्नेर्भामं मरुतामोज ईमहे।
पृषदश्वासो अनवभ्रराधसो गन्तारो यज्ञं विदथेषु धीराः ॥ ६ ॥
अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म आसन्।
अर्कस्त्रिधातू रजसो विमानोऽजस्रो घर्मो हविरस्मि नाम ॥ ७ ॥

तं । शुभ्रं । अग्निं । अवसे । हवामहे । वैश्वानरं । मातरिश्वानं । उक्थ्यं । बृहस्पतिं । मनुषः । देवऽतातये । विप्रं । श्रोतारं । अतिथिं । रघुऽस्यदं ॥ २ ॥ अश्वः । न । क्रन्दन् । जनिऽभिः । सं । इध्यते । वैश्वानरः । कुशिकेभिः । युगेऽयुगे । सः । नः । अग्निः । सुऽवीर्यं । सुऽअश्व्यं । दधातु । रत्नं । अमृतेषु । जागृविः ॥ ३ ॥ प्र । यन्तु । वाजाः । तविषीभिः । अग्नयः । शुभे । संऽमिश्लाः । पृषतीः । अयुक्षत । बृहत्ऽउक्षः । मरुतः । विश्वऽवेदसः । प्र । वेपयन्ति । पर्वतान् । अदाभ्याः ॥ ४ ॥ अग्निऽश्रियः । मरुतः । विश्वऽकृष्टयः । आ । त्वेषं । उग्रं । अवः । ईमहे । वयं । ते । स्वानिनः । रुद्रियाः । वर्षऽनिर्निजः । सिंहाः । न । हेषऽक्रतवः । सुऽदानवः ॥ ५ ॥ २६ ॥ व्रातंऽव्रातं । गणंऽगणं । सुशस्तिऽभिः । अग्नेः । भामं । मरुतां । ओजः । ईमहे । पृषत्ऽअश्वासः । अनवभ्रऽराधसः । गन्तारः । यज्ञं । विदथेषु । धीराः ॥ ६ ॥ अग्निः । अस्मि । जन्मना । जातऽवेदाः । घृतं । मे । चक्षुः । अमृतं । मे । आसन् । अर्कः । त्रिऽधातुः । रजसः । विऽमानः । अजस्रः । घर्मः । हविः । अस्मि । नाम ॥ ७ ॥

त्रिभिः पवित्रैरपुपोद्ध्यर्कं हृदा मतिं ज्योतिरनु प्रजानन् ।
वर्षिष्ठं रत्नमकृत स्वधाभिरादिद्द्यावापृथिवी पर्यपश्यत् ॥ ८ ॥
शतधारमुत्समक्षीयमाणं विपश्चितं पितरं वक्त्वानाम् ।
मेळिं मदन्तं पित्रोरुपस्थे तं रोदसी पिपृतं सत्यवाचम् ॥ ९ ॥ २७ ॥

॥ २७ ॥ ऋषि-विश्वामित्र । देवता-अग्नि. । छन्द.-गायत्री ॥

॥२७॥ प्र वो वाजा अभिद्यवो हविष्मन्तो घृताच्या ।
देवाञ्जिगाति सुम्नयुः ॥ १ ॥
ईळे अग्निं विपश्चितं गिरा यज्ञस्य साधनम् । श्रुष्टीवानं धितावानम् ॥२॥
अग्ने शकेम ते वयं यमं देवस्य वाजिनः । अति द्वेषांसि तरेम ॥ ३ ॥
समिध्यमानो अध्वरे३ग्निः पावक ईड्यः । शोचिष्केशस्तमीमहे ॥ ४ ॥
पृथुपाजा अमर्त्यो घृतनिर्णिक्स्वाहुतः । अग्निर्यज्ञस्य हव्यवाट् ॥५॥ २८॥
तं सबाधो यतस्रुच इत्था धिया यज्ञवन्तः । आ चक्रुरग्निमूतये ॥ ६ ॥

त्रिऽभिः । पवित्रैः । अपुपोत् । हि । अर्कम् । हृदा । मतिम् । ज्योतिः । अनु । प्रऽजानन् । वर्षिष्ठम् । रत्नम् । अकृत । स्वधाभिः । आत् । इत् । द्यावापृथिवी इति । परि । अपश्यत् ॥ ८ ॥ शतऽधारम् । उत्सम् । अक्षीयमाणम् । विपःऽचितम् । पितरम् । वक्त्वानाम् । मेळिम् । मदन्तम् । पित्रोः । उपऽस्थे । तम् । रोदसी इति । पिपृतम् । सत्यऽवाचम् ॥ ९ ॥ २७ ॥

प्र । वः । वाजाः । अभिऽद्यवः । हविष्मन्तः । घृताच्या । देवान् । जिगाति । सुम्नऽयुः ॥ १ ॥ ईळे । अग्निम् । विपःऽचितम् । गिरा । यज्ञस्य । साधनम् । श्रुष्टीऽवानम् । धितऽवानम् ॥ २ ॥ अग्ने । शकेम । ते । वयम् । यमम् । देवस्य । वाजिनः । अति । द्वेषांसि । तरेम ॥ ३ ॥ सम्ऽइध्यमानः । अध्वरे । अग्निः । पावकः । ईड्यः । शोचिःऽकेशः । तम् । ईमहे ॥ ४ ॥ पृथुऽपाजाः । अमर्त्यः । घृतऽनिर्निक् । सुऽआहुतः । अग्निः । यज्ञस्य । हव्यऽवाट् ॥ ५ ॥ २८ ॥ तम् । सऽबाधः । यतऽस्रुचः । इत्था । धिया । यज्ञऽवन्तः । आ । चक्रुः । अग्निम् । ऊतये ॥ ६ ॥

होता देवो अमर्त्यः पुरस्तादेति मायया । विदथानि प्रचोदयन् ॥ ७ ॥
वाजी वाजेषु धीयतेऽध्वरेषु प्र णीयते । विप्रो यज्ञस्य साधनः ॥ ८ ॥
धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां गर्भमा दधे । दक्षस्य पितरं तना ॥ ९ ॥
नि त्वा दधे वरेण्यं दक्षस्येळा सहस्कृत । अग्ने सुदीतिमुशिजम् ॥ १० ॥ २९ ॥
अग्निं यन्तुरमप्तुरमृतस्य योगे वनुषः । विप्रा वाजैः समिन्धते ॥ ११ ॥
ऊर्जो नपातमध्वरे दीदिवांसमुप द्यवि । अग्निमीळे कविक्रतुम् ॥ १२ ॥
ईळेन्यो नमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः । समग्निरिध्यते वृषा ॥ १३ ॥
वृषो अग्निः समिध्यतेऽश्वो न देववाहनः । तं हविष्मन्त ईळते ॥ १४ ॥
वृषणं त्वा वयं वृषन्वृषणः समिधीमहि । अग्ने दीद्यतं बृहत् ॥ १५ ॥ ३० ॥

॥ २८ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ २८ ॥ अग्ने जुषस्व नो हविः पुरोळाशं जातवेदः ।
प्रातःसावे धियावसो ॥ १ ॥
पुरोळा अग्ने पचतस्तुभ्यं वा घा परिष्कृतः । तं जुषस्व यविष्ठ्य ॥ २ ॥

होता । देवः । अमर्त्यः । पुरस्तात् । एति । मायया । विदथानि । प्रऽचोदयन् ॥ ७ ॥
वाजी । वाजेषु । धीयते । अध्वरेषु । प्र । नीयते । विप्रः । यज्ञस्य । साधनः ॥ ८ ॥
धिया । चक्रे । वरेण्यः । भूतानां । गर्भं । आ । दधे । दक्षस्य । पितरं । तना ॥ ९ ॥
नि । त्वा । दधे । वरेण्यं । दक्षस्य । इळा । सहःऽकृत । अग्ने । सुऽदीतिं ।
उशिजं ॥ १० ॥ २९ ॥ अग्निं । यन्तुरं । अप्ऽतुरं । ऋतस्य । योगे । वनुषः ।
विप्राः । वाजैः । सं । इन्धते ॥ ११ ॥ ऊर्जः । नपातं । अध्वरे । दीदिऽवांसं ।
उप । द्यवि । अग्निं । ईळे । कविऽक्रतुं ॥ १२ ॥ ईळेन्यः । नमस्यः । तिरः ।
तमांसि । दर्शतः । सं । अग्निः । इध्यते । वृषा ॥ १३ ॥ वृषो इति । अग्निः । सं ।
इध्यते । अश्वः । न । देवऽवाहनः । तं । हविष्मन्तः । ईळते ॥ १४ ॥ वृषणं । त्वा ।
वयं । वृषन् । वृषणः । सं । इधीमहि । अग्ने । दीद्यतं । बृहत् ॥ १५ ॥ ३० ॥
अग्ने । जुषस्व । नः । हविः । पुरोळाशं । जातऽवेदः । प्रातःऽसावे । धियावसो
इति धियाऽवसो ॥ १ ॥ पुरोळाः । अग्ने । पचतः । तुभ्यं । वा । घ । परिऽकृतः ।
तं । जुषस्व । यविष्ठ्य ॥ २ ॥

अग्ने वीहि पुरोळाशमाहुतं तिरोअह्न्यम् । सहसः सूनुरस्यध्वरे हितः ॥३॥
माध्यंन्दिने सवने जातवेदः पुरोळाशमिह कवे जुषस्व ।
अग्ने यह्वस्य तव भागधेयं न प्र मिनन्ति विदथेषु धीराः ॥ ४ ॥
अग्ने तृतीये सवने हि कानिषः पुरोळाशं सहसः सूनवाहुतम् ।
अथा देवेष्वध्वरं विपन्यया धा रत्नवन्तममृतेषु जागृविम् ॥ ५ ॥
अग्ने वृधान आहुतिं पुरोळाशं जातवेदः । जुषस्व तिरोअह्न्यम् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

॥ २९ ॥ ऋषि.-विश्वामित्र । देवता-अग्नि । छंद-त्रिष्टुप ॥

॥ २९ ॥ अस्तीदमधिमन्थनमस्ति प्रजननं कृतम् ।
एतां विश्पत्नीमा भराग्निं मन्थाम पूर्वथा ॥ १ ॥
अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भ इव सुधितो गर्भिणीषु ।
दिवेदिव ईड्यो जागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्येभिरग्निः ॥ २ ॥
उत्तानायामव भरा चिकित्वान्त्सद्यः प्रवीता वृषणं जजान ।
अरुषस्तूपो रुशदस्य पाज इळायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट ॥ ३ ॥

अग्ने । वीहि । पुरोळाशं । आऽहुतं । तिरःऽअह्न्यं । सहसः । सूनुः । असि । अध्वरे । हितः ॥ ३ ॥ माध्यंदिने । सवने । जातऽवेदः । पुरोळाशं । इह । कवे । जुषस्व । अग्ने । यह्वस्य । तव । भागऽधेयं । न । प्र । मिनंति । विदथेषु । धीराः ॥ ४ ॥ अग्ने । तृतीये । सवने । हि । कानिषः । पुरोळाशं । सहसः । सूनो इति । आऽहुतं । अथ । देवेषु । अध्वरं । विपन्यया । धाः । रत्नऽवंतं । अमृतेषु । जागृविं ॥ ५ ॥ अग्ने । वृधानः । आऽहुतिं । पुरोळाशं । जातऽवेदः । जुषस्व । तिरःऽअह्न्यं ॥६॥३१॥
अस्ति । इदं । अधिऽमंथनं । अस्ति । प्रऽजननं । कृतं । एतां । विश्पत्नीं । आ । भर । अग्निं । मंथाम । पूर्वऽथा ॥ १ ॥ अरण्योः । निऽहितः । जातऽवेदाः । गर्भःऽइव । सुऽधितः । गर्भिणीषु । दिवेऽदिवे । ईड्यः । जागृवत्ऽभिः । हविष्मत्ऽभिः । मनुष्येभिः । अग्निः ॥ २ ॥ उत्तानायां । अव । भर । चिकित्वान् । सद्यः । प्रऽवीता । वृषणं । जजान । अरुषऽस्तूपः । रुशत् । अस्य । पाजः । इळायाः । पुत्रः । वयुने । अजनिष्ट ॥ ३ ॥

इळायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि ।
जातवेदो नि धीमह्यग्ने हव्याय वोळ्हवे ॥ ४ ॥
मन्थता नरः कविमद्वयन्तं प्रचेतसममृतं सुप्रतीकम् ।
यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादग्निं नरो जनयता सुशेवम् ॥ ५ ॥ ३२ ॥
यदी मन्थन्ति बाहुभिर्वि रोचतेऽश्वो न वाज्यरुषो वनेष्वा ।
चित्रो न यामन्नश्विनोरनिवृतः परि वृणक्त्यश्मनस्तृणा दहन् ॥ ६ ॥
जातो अग्नी रोचते चेकितानो वाजी विप्रः कविशस्तः सुदानुः ।
यं देवास ईड्यं विश्वविदं हव्यवाहमदधुरध्वरेषु ॥ ७ ॥
सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ ।
देवावीर्देवान्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः ॥ ८ ॥
कृणोत धूमं वृषणं सखायोऽस्रेधन्त इतन वाजमच्छ ।
अयमग्निः पृतनाषाट् सुवीरो येन देवासो असहन्त दस्यून् ॥ ९ ॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः ।
तं जानन्नग्न आ सीदाथा नो वर्धया गिरः ॥ १० ॥ ३३ ॥

इळायाः । त्वा । पदे । वयं । नाभा । पृथिव्याः । अधि । जातऽवेदः । नि । धीमहि । अग्ने । हव्याय । वोळ्हवे ॥ ४ ॥ मंथत । नरः । कविं । अद्वयंतं । प्रऽचेतसं । अमृतं । सुऽप्रतीकं । यज्ञस्य । केतुं । प्रथमं । पुरस्तात् । अग्निं । नरः । जनयत । सुऽशेवं ॥ ५ ॥ ३२ ॥ यदि । मंथंति । बाहुऽभिः । वि । रोचते । अश्वः । न । वाजी । अरुषः । वनेषु । आ । चित्रः । न । यामन् । अश्विनोः । अनिऽवृतः । परि । वृणक्ति । अश्मनः । तृणा । दहन् ॥ ६ ॥ जातः । अग्निः । रोचते । चेकितानः । वाजी । विप्रः । कविऽशस्तः । सुऽदानुः । यं । देवासः । ईड्यं । विश्वऽविदं । हव्यऽवाहं । अदधुः । अध्वरेषु ॥ ७ ॥ सीद । होतरिति । स्वे । ऊं इति । लोके । चिकित्वान् । सादय । यज्ञं । सुऽकृतस्य । योनौ । देवऽअवीः । देवान् । हविषा । यजासि । अग्ने । बृहत् । यजमाने । वयः । धाः ॥ ८ ॥ कृणोत । धूमं । वृषणं । सखायः । अस्रेधंतः । इतन । वाजं । अच्छ । अयं । अग्निः । पृतनाषाट् । सुऽवीरः । येन । देवासः । असहंत । दस्यून् ॥ ९ ॥ अयं । ते । योनिः । ऋत्वियः । यतः । जातः । अरोचथाः । तं । जानन् । अग्ने । आ । सीद । अथ । नः । वर्धय । गिरः ॥ १० ॥ ३३ ॥

तनूनपादुच्यते गर्भ आसुरो नराशंसो भवति यद्विजायते ।
मातरिश्वा यदमिमीत मातरि वातस्य सर्गो अभवत्सरीमणि ॥ ११ ॥
सुनिर्मथा निर्मथितः सुनिधा निहितः कविः ।
अग्ने स्वध्वरा कृणु देवान्देवयते यज ॥ १२ ॥
अजीजनन्नमृतं मर्त्यासोऽस्रेमाणं तरणिं वीळुजम्भम् ।
दश स्वसारो अग्रुवः समीचीः पुमांसं जातमभि सं रभन्ते ॥ १३ ॥
प्र सप्तहोता सनकादरोचत मातुरुपस्थे यदशोचदूधनि ।
न नि मिषति सुरणो दिवेदिवे यदसुरस्य जठरादजायत ॥ १४ ॥
अमित्रायुधो मरुतामिव प्रयाः प्रथमजा ब्रह्मणो विश्वमिद्विदुः ।
द्युम्नवद्ब्रह्म कुशिकास एरिर एकएको दमे अग्निं समीधिरे ॥ १५ ॥
यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्होतश्चिकित्वोऽवृणीमहीह ।
ध्रुवमया ध्रुवमुताशमिष्ठाः प्रजानन्विद्वाँ उप याहि सोमम् ॥१६॥३४॥१॥२॥

तनूऽनपात् । उच्यते । गर्भः । आसुरः । नराशंसः । भवति । यत् । विऽजायते ।
मातरिश्वा । यत् । अमिमीत । मातरि । वातस्य । सर्गः । अभवत् । सरीमणि ॥ ११ ॥
सुनिःऽमथा । निःऽमथितः । सुऽनिधा । निऽहितः । कविः । अग्ने । सुऽअध्वरा ।
कृणु । देवान् । देवऽयते । यज ॥ १२ ॥ अजीजनन् । अमृतं । मर्त्यासः । अस्रेमाणं ।
तरणिं । वीळुऽजंभं । दश । स्वसारः । अग्रुवः । संऽईचीः । पुमांसं । जातं । अभि ।
सं । रभंते ॥ १३ ॥ प्र । सप्तऽहोता । सनकात् । अरोचत । मातुः । उपऽस्थे । यत् ।
अशोचत् । ऊधनि । न । नि । मिषति । सुऽरणः । दिवेऽदिवे । यत् । असुरस्य ।
जठरात् । अजायत ॥ १४ ॥ अमित्रऽयुधः । मरुतांऽइव । प्रऽयाः । प्रथमऽजाः ।
ब्रह्मणः । विश्वं । इत् । विदुः । द्युम्नऽवत् । ब्रह्म । कुशिकासः । आ । ईरिरे ।
एकःऽएकः । दमे । अग्निं । सं । ईधिरे ॥ १५ ॥ यत् । अद्य । त्वा । प्रऽयति ।
यज्ञे । अस्मिन् । होतः । चिकित्वः । अवृणीमहि । इह । ध्रुवं । अयाः । ध्रुवं ।
उत । अशमिष्ठाः । प्रऽजानन् । विद्वान् । उप । याहि । सोमं ॥ १६ ॥ ३४ ॥ १ ॥ २ ॥

॥ इति तृतीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

तृतीय अष्टक । तृतीय मण्डल ।

[प्रथम अध्याय] [प्रथम अनुवाक]

॥ ऋग्वेद ॥

सूक्त ७.

॥ ऋषि–विश्वामित्र । देवता–अग्नि ॥

જે જાતનો પોષ છે, ને જેનો પૃષ્ઠભાગ તેજપુંજ છે એના મા આનની જે જ્વાળા મહાર આપી છે તેનાથી આ વિશ્વના જન દ્રુપ એમને તથા અપ્સરાઓને વેષ્ટીત કરી નાખ્યા છે તે સર્વ વ્યાપી માતાપિતા (અવત્ર) પ્રચાર કરે છે ને અમને દીર્ઘાયુષ્ય અર્પણ કરવા ના જ (કે કેમ?) આગળ પગનુ ભરે છે 1

દ્યુલોકમધ્યે વાસ કરનારા આ સામર્થ્યવાન અગ્નિના (રથને) જોડેના ઘોડા એટલે ધેનુ આજ છે માધુર્યનો ઝરો વહેવડાવના આજ દિવ્ય વાહનપર તે એમીને આ યોછે સત્યના મંદિરમા સુખેથી વાન કરનારી તારી સમીપ એ ધેનુ સાટે ચાલીને આવે છે ૨

સર્વ સંપત્તિનો અધિષ્ઠાતા, જ્ઞાનવાન ને (સર્વનો) અધિપતિ એવા આ અગ્નિએ, તે પછી અતિશય ગરીબ બનેના આ ઘોડાપર આરોહણ કીધુ છે જે ઠેકાણે તે તૃણપર ચરતા હતા, ત્યાથી તેમને આ અહિં લઇ આવ્યો આનો વાસો લીના રગનો છે ને આ અનેક પ્રકારનાં સ્વરૂપમા દસ્યમાન થાય છે ૩

ત્વષ્ટા દેવના આ વાર્ધક્ય રહિત, ને ધૈર્યવાન પુત્રનુ અત્યન્ત ગૌરવ કરના આ તેનુ વાહન હોનારા (ઘોડા) તેને ઉચકીને લઇ જાય છે પોતાના સર્વ અંગોવડે દેવોના સહ નિવાસસ્થાનમા સુપ્રકાશિત થનારા આ દેવતાએ સ્વર્ગ અને પૃથ્વિ આ બને ઠેકાણ, નહો કે તે એકજ સ્થળ છે એવી રીતે પ્રવેશ કીધો છે ૪

---

१ शितिपृष्टस्य धास य प्र ारू, मातरा समवाणा आविविषु परिक्षिता ापतरा सचरत, दीर्घ आयु प्रयक्षे प्र सलात ।

२ दिवक्षस कृष्ण अश्वा धनव, मधुमत् वहन्ती देवी आतस्थौ ऋतस्य सदासि क्षनयन्तम् त्वा एका गौ वतर्नि चरात ।

३ स्वीणा रयिवित् विक्लिान् पति सुयमा भवन्ती ः। था अरोहन् नालपृष्ठ पुरुधप्रतीक अतसस्य धास ता प्र अवासयत् ।

४ अजुर्ये स्तभुवनान त्वाष्ट्र महि ऊचन्ती वहत वह्नन्ति, नाभ सधस्थ ाव दिवुतान रादसी एको इव आ विवेश ।

સામર્થ્યવાન અને તેજસ્વી એવા આ દેવનુ સામર્થ્ય (સર્વને) વિદિત છે, ને આ શ્રેષ્ઠ દેવની સત્તા તળે તે આનંદ માનીને રહે છે જેના સ્તોત્રો અને દીર્ઘ મન્ત્રો પણ વખાણવા જોગી છે તેમા તેજસ્વિતા પ્રાપ્ત થઇને તે ઉત્તમ તેજવડે સ્વર્ગલોકમા વિરાજિત થાય છે ૫ (૧)

વિનાય તેના માતપિતા પાસેથી તેનુ જ્ઞાન મેળવી લઇને (સર્વ લોકો) તેના શ્રેષ્ઠ માત પિતાને ઉદ્દેશી ઉચ્ચ ઘોષે ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્ર બોલ્યા અને તે સાથેજ ગતીનો લોપ કરનાર તે સામર્થ્યવાન દેવ પોતાના ભક્તો સારૂ પોતાના સર્વ તેજવડે વૃદ્ધિ ગત થયો ૬

સાત વિદ્વાન પુરૂષો પાંચ અધ્વર્યુને લઇને તે પક્ષિરાજને ગમતા ને સ્થિર નિવાસ સ્થાનનુ રક્ષણ કરે છે વાર્ધક્ય થકી મૂક્ત હોનાર એવો જે પરાક્રમી દેવ તે (તેની આજ્ઞાના) તત્પર રહીને તેમા મનોરમ માને છે, કારણ કે દેવ એ દેવોની આજ્ઞા માનનારાજ ૭

હું પ્રથમ તે દિવ્ય હોતાનુ સન્માન કરૂ છુ હવિને દેખીને સાત ઋત્વિજ આનંદિત થતા હોય છે (દેવોની) આજ્ઞાનુ પરિપાલન કરનાર તે તેજસ્વી પુરૂષ તે આજ્ઞાનુસાર સઘળી પ્રશંસા કરતા સત્યજ બોલે છે ૮

તે શ્રેષ્ઠ, આશ્ચર્યકારક ને સામર્થ્યવાન દેવોની (અગ્નિની) તેની વિપુલને દીર્ઘ રશ્મિ ઇચ્છા કરે છે અમારી આહુતિ પહોંચાડનાર હે દેવા, તુ જ્ઞાનીને સાંખ્યયાગી હોવાને લીધે શ્રેષ્ઠ દેવોને ને દ્યુલોક અને ભૂલોક એઓને તુ આદિ લઇને આવ ૯

---

५ वृष्णः अरुषस्य शेव जानन्ति उत त्वेषस्य शासनं रणन्ति, यथा इत्था, माहिना गीः, याम्या, रोचमाना गुरुच, दिवोरुच ।

६ उतो पितृभ्या प्रविदा सदद्भ्याम् पार अनु मद सलम् अनयत यत्र ह अक्ता परिभान उक्षा स्व धन्व वरिंतु वयोधा ।

७ सप्तभि अध्वर्युभि गत विप्रा च प्रिय नहिन पद रक्षन्त अजुया रक्षात प्राम मदन्ति, देवा देवानाम् व्रतानि अनु गु ।

८ प्रथमा दैव्या होतारा नि ऋञ्जे, सप्त पृक्षास स्वधया मदन्ति ईश्याना ऋतया । ऋत अनु व्रत ध्यानम् चत दर अनु ।

९ वितन्वते वृष्ण मह आवाय वही पुनाना । मन पुर द न दव इना म इन्द्र विदथे नूहम दव व रोदसी इह अवथ ।

· હે મૂર્તિમંત વૈભવજ (એવા દેવ) આ ઉષા અમને વૈભવસંપન્ન કરવા સારૂ પ્રકાશિત થયા છે. તેમની વાણી અતિ મધુર હોઇને પ્રભા મનોહર છે. હવિવડે તેમનુ યજન ચાલ્યું છે, તો હવે હે અગ્નિદેવ, આ પૃથ્વિ આવડી મોટી, જો પાતકો અમારા હાથે થયાં તો અમારા કલ્યાણુ સારૂ, તે તું હતી નહતી કર. ૧૦

હે અગ્નિદેવ, તારી આછ્છ્છ કરનારાં આ ભક્ત સારૂ તેણે ચલાવેલી આ સ્તુતિ સફળ કર, અને તેના લીધે તેના હાથે પરાક્રમના કૃત્યો કરાવી ગોધનાદિ સંપતિનો લાભ થાઓ, અમારા પુત્રપૌત્રો થકી વંશવિસ્તાર ચાલો અને હે અગ્નિદેવ, તારી તે સર્વ પ્રસિદ્ધ કૃપાદષ્ટિ અમારાપર વળો. ૧૧ (૨)

सूक्त ८.

॥ ऋषि–विश्वामित्र । देवता–विश्वेदेव ॥

હે અરણ્યના અધિરાજ, ભાવિક પુરૂષ તને યજ્ઞમાં દિવ્ય મધુર રસવડે સિંચન કરે છે. તું ઉભો રહેલો હોય અથવા આ માથાના ખોળામા બેઠેલો હોય અહિં અમને ધન અર્પણ કર. ૧

પ્રદીપ્ત થયેલા અગ્નિની સામે રહીને વાર્ધક્ય પીડાનો તદન નાશ કરનાર ને વીર્યશાળી (સંતતિનો) લાભ કરાવનાર પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરીને, ને અમારા પાસેથી સર્વ દુષ્ટ જનોને દુર કાઢી દઇને, અમારા પરમ કલ્યાણુ સારૂ તું (અહિં) ઉભો રહે. ૨

---

१० द्रविणः पृक्षप्रयजः सुवाचः सुकेतवः उषस रेवत् ऊषुः, उतो चित् अग्ने, पृथिव्याः महिना कृतं चित् एनः सं दशस्व ।

११ अग्ने, हवमानाय पुरुदंसं गोः सनिं शश्वत्तमं इळाम् साध नः सूनुः तनयः विजावा स्यात्, अग्ने ते सा सुमतिः अस्मे भूतु ।

१ वनस्पते अध्वरे त्वां देवयंतः दैव्येन मधुना अजन्ति. यत् उर्ध्वः तिष्ठाः, अस्या मातुः उपस्थे क्षयः इह द्रविणा धत्तात् ।

२ समिद्धस्य पुरस्तात् श्रयमाण, अजरं सुवीरं ब्रह्म वन्वानः अमतिं अस्मत् आरे बाधमानः, महते सौभगाय उत् श्रयस्व ।

હે અરણ્યના અધિરાજ આ ભૂમિપર ઉંચા ટેકાણાપર તુ ઉભો રહે. તારૂં ઉત્તમ રીતે અમે માપન કર્યું છે અમારો યજ્ઞ સિદ્ધિએ પહોંચાડવા સારૂ તુ અમને શ્રેષ્ઠ બળ અર્પણકર ૩

ઉત્તમ વસ્ત્રો પરિધાન કરીને તથા (ઉત્તમ પરિવારથી) પરિવેષ્ટિત થઇને આ તરૂણ અહિ આવ્યો છે. ખરેખર આ અવતીર્ણ થયો એટલે અતિશય કલ્યાણપ્રદ થાય છે. પુન, ધ્યાનતત્પર અને મનમા ભાવિક એવા જ્ઞાતા પુરૂષ આની ઉચ્ચ (પ્રદેશપર) પ્રસ્થાપત કરે છે ૪

પ્રગટ થતી વેળાએ આ યજ્ઞયાગના સ્થળે વૃદ્ધિ પામીને અખિલ દિવસમાં ઉત્તમ મુહુર્ત પરંજ અવતીર્ણ થાય છે જ્ઞાતા પુરૂષ (આની) સ્તુતિ કરીને પોતાના કૃત્યમા પવિત્રતા આણે છે ભાવિક વિદ્વાન (ઉપાસક) સ્તોત્રઘોષ કરે છે ૫ (૩)

હે વૃક્ષરાજ, તારા નરખા જે કાન્તુ ભાવિક પુરૂષોએ માપ કીધુ છે, અથવા તેના હથિઆરો થકી જેને કાતરીને તૈયાર કીધેલ છે, તે (સર્વ) દિવ્ય સ્થળ અહિ ઉભા રહીને અમને સંતતિથી યુક્ત એવો ઉત્કૃષ્ટ વૈભવ અર્પણ કરો. ૬

જે કાતરીને તૈયાર કરેલ છે, જે બરોબર માપ લઇને જમિનમા સ્થાપિત કરેલ છે, જેના સારૂ યજ્ઞ સિદ્ધ છે, અને જેણે આ ભૂમિ કૃતાર્થ કીધી છે, તે આ (યજ્ઞસ્થંભ) અમારો ઉત્કૃષ્ટ દેવસમુદાયમા લઇ જાઓ ૭

---

१ वनसते पृथिव्या अधि वर्पमन् उन् श्रयस्व. सुमिती मीयमान यज्ञ वाहसे वर्च. धा ।

४ युवासाः परिवित· युवा आ अगत स जायमान श्रेयान् भवति ऊं. धीरास, स्वाध्य मनसा देवयन्त कवय त उन्नयन्ति।

५ समय विदथे आ रधमान , जात·, अन्हा सुदिनत्व जायते धारा मनीषा अगम पुनान्त। देवया विप्र वाच वद्द गति ।

६ यनस्त। देवयन्ता नर यान् व नि मिम्यु, स्वधिति वा ततक्ष, त देवासा स्वरव तस्थिवासो प्रजावद्द्रविणम् दिधान्तु ।

७ ७ वृक्णास धरणे अधि मितास. यतसुच द्रेष्ठ साधनः ते वाना नः वार्य यन्तु ।

આદિત્ય, રૂદ્ર ઉત્તમ માર્ગ એવા ૧૧ દ્યુનો –ભૂનો અન અતરિક્ષ આ સર્વ દેવ એમ્મેન્ની પડખે વિરાજમાન થઈને યજ્ઞનું રક્ષણ કરે ને યજ્ઞના આ ધ્વજાઓ ઉંચે ઉભા રહો. ૮

હંસ પ્રમાણે એક પંક્તિએ વિરાજમાન થઇને અને શુભ વસ્ત્રો પરિધાન કરીને આ યજ્ઞસ્થલ તમારા ને આવેલા છે પ્રજ્ઞાવાન લેકોથી આમેની બાજુએ ઉંચ પ્રસ્થાપિત થયેલ આ દેવ દેવોનાજ માગ ગમન કરે છે ૯

જ્યારે આ પૃથ્વીપર આ યજ્ઞસ્થલ પોતાના પવિત્ર પરિવેષ્ટનાની અવૃત થયો ત્યારે એવો દેખાયો કે, રાગયુક્ત પ્રાણિનુ તે જાણે ઈંગિત છે યુદ્ધમધ્યે ભ તજ્જન જેને આમંત્રણ કરે છે એવો આ (યજ્ઞસ્થલ) લડાઇમા તથા સમરભૂમિમા અમારૂ ખરેખર રક્ષણ કરો ૧૦

હે અરણ્યરાજા જે તને આ તેજસ્વી નસ્ત્રોથી અમારા ઉત્કૃષ્ટ કલ્યાણ સારૂ અહિ લાવ્યા છીએ, તે તુ શાખોથી વૃદ્ધિ ગત થાઓ અમારી પણ હજારો શાખા પસરીને અમે વૃદ્ધિ ગત થઇએ ૧૧(૪)

सूक्त ९.

॥ ऋषि । विश्वामित्र देवता–अग्नि ॥

જે તુ ઉ ના તનય છે જેનુ શ્રેષ્ઠત્વ વિરાજ છે, જેની દીપ્તિ ઉત્કૃષ્ટ છે, જેનુ પરાક્રમ વખાણવા જોગ છે, ને જેના યોગે પાતકોનો સંહાર થાય છે એવા તને–(અગ્નિદેવને)–અમે અમે તારી મૈત્રી ઇચ્છનાર માનવ, પોતાના સરક્ષણ માટે તને શોધતા આવીએ છીએ ૧

८ आदित्य, रुद्र, सुर्नय, वसव द्यावाक्षामा पृथिवी अंतरिक्ष सजोषस देवा यज्ञ अवन्तु, अध्वरस्य केतुम् ऊर्ध्वं कृण्वन्तु

९ हसा इव श्रेणिश यताना शुक्रा वसाना स्वरव न आगु क्षावभि पुरस्तात् उन्नीयमाना देवा देवानाम् अपिपाथ यन्ति,

१० पृथिव्याम् चषालवन्त स्वरव शृंगाणाम् इव दृश स दहूर वाघद्भि विहव श्रायमाणा वा अस्मान् पृतना स्वपु अवन्तु

११ वनस्पत य त्वा आय तेजमान स्वधित महत सौभगाय प्राणनाय, शतवल्श वि रोह, सहस्रवल्शा वय रुहेम

१ अपांनपात, ऊर्जम् पुरोहितिन्, पुरुक्षुम् जनेऽद्रन् त्वा वय वयाय मर्ताश्च ऊतय मरतर.

જે અથ કાષ્ટાવિષયી સાહજી પમદગી હોઇને તારી માતા જે જળ તેના સનિધ ગમન કીધુ છે, તે અર્થે દૂર હોઇને પણુ તુ અમારી પાસે પ્રાપ્ત થયો તે માટે, હે અગ્નિદેવ, તારૂ તે પુનરાગમન સહન કરવુ મને અશક્યજ છે ૨

તુ કાઠની ઉપર પણુ વૃદ્ધિ ગત થયેલો છે અને માટે તારૂ મન પ્રસન્ન દેખાય છે જેને પ્રેમનો તુ આશ્રય કરીને રહે છે તે પૈકી કેટલાક (ઉત્કર્ષ પામીને) આગળ આગળ જાય છે અને કેટલાક (તારીજ) આગળ પાછળ બેઠેલા હોય છે ૩

તારા શત્રુને તારા માર્ગમા સદોતિ આવનારા વિઘ્ન એમનો પરિહાર કરનાર આ (અગ્નિ દેવની) દ્રોહરહિત, ને ચિરઆયુષ્ય ટેનાગ દેવોએ પાણીમા સતાઈ બેઠેલા એકાદા સિંહનો તે પ્રમાણે શોધ કાઢી ૪

એવી રીતે અગ્નિ ગુપ્ત થયેલો હતો ને પોતાની ઇચ્છાનુસાર પરિભ્રમણુ કરતો હતો ત્યારે, માતરિશ્વા દેવે દેવતાઓના હિત સારૂ તેનુ મથન કરી, તેને દૂરના પ્રદેશમાથી અહિં આણ્યો ५ (५)

અમારો હવિર્ભાગ પહોચાડનાર હે અત્યન્ત તરૂણુ માનવહિત કર્તા તુ પોતાના સામર્થ્યવડે સર્વ યજ્ઞોનુ પરિપાલન કરનારો હોવાને લીધેજ દેવોને હવિ અર્પણુ કરવા સારૂ તને મનુષ્યોએ ઉપર ઉચકી લીધો ६

ખરેખર તે તારા સદ્કૃત્યો અતિશય પ્રશસનીય હોવાથી અજ્ઞાની મનુષ્યોને પણુ સમજવા જેવી છે કે હે અગ્નિદેવ રાત્રીના કડાકામા તને પ્રદીપ્ત કીધો હોય તો પશુ પણુ તારી ચોતરફ ભેગા થાય છે ७

---

२ वना कायमान यन् त्व मातृ अप अजगन् अग्ने ते तत् निवर्तन न प्रमृपे यद्दूरे सन् इह अभव

३ सृष्ठ अति स्वधिक्षेप अथ एव सुमना भसि यथा मत्यें त्रित असि अन्य प्रप्रयन्ति अन्ये परि आसते।

४ स्त्रिध अति, शश्वती सश्चत अति द्रायवा सम् इ, निचिरास अद्रुह अप्सु श्रितम् सिंहम् इव, अनु अविन्दन्।

५ इथा तिरोहितम् त्मना गगृवासम् इव देवभ्य पारमथित एन अग्निम् मातरिश्वा परावत आनयत।

६ हव्यवाहन, त विश्व मानुष, यत् विश्वान् यज्ञान् तव क्रत्वा अभि पासि त त्वा मती देवभ्य, भरन्त।

तव दसना तद्भद्र, पाकाय चिच्छदयति य त् आस, पशव त्वां अपि शर्वरे समिद्धम् सभासते ।

જેના યોગે યજ્ઞને શોભા આવે છે, જે (દુષ્ટોનો) નાશ કરે છે, જેની દીપ્તિ પવિત્ર છે, એવા અગ્નિને હવિ અર્પણ કરો જે તીવ્ર ગમન કરનારો એવો દૂત છે, જેને વાર્ધક્ય વાધો નથી, જે પુરાતન છે અને જે સ્તુતિ અર્પણ કરવાને યોગ્ય છે એવા આ દેવોને એકાદા મનોહર સ્તોત્રવડે પ્રસન્ન કરો. ८

ત્રણ હજાર ત્રણસે ઓગણચાળીસ દેવોએ અગ્નિની પૂજા કીધી તેમણે તેને ઘૃતવડે સિંચન કીધો તેના સારૂ કુશાસન માંડ્યુ અને તે હવિર્દાતા દેવોને તેમણે તેપર લઇને બેસાડ્યો ९

सूक्त १०.

॥ ऋषि–विश्वामित्र । देवता–अग्नि ॥

હે અગ્નિદેવ સર્વ માનવોપર સામ્રાજ્ય ચલાવનાર જે તુ દેવ તે તને પ્રજ્ઞાવાન પુરૂષ યજ્ઞમા પ્રદીપ્ત કરે છે १

હે અગ્નિદેવ તુ અમારો હવિ પહોંચાડનાર ઋત્વિજ હોવાને લીધે (અમે લોક) યજ્ઞમા તારી સ્તુતિ કરે છે તુ સત્યધર્મનો પ્રતિપાલક છે, તે માટે આ તારા મંદિરમા પ્રદીપ્ત થા २

હે અગ્નિદેવ, ખરેખર સર્વ ભૂતમાત્રનુ જ્ઞાન હોનારા તને ઇંધન અર્પણ કરીને જે જે (હવિ) દે છે, તેને ઉત્કૃષ્ટ શૌર્ય પ્રાપ્ત થઇને તે પ્રખ્યાતિએ પહોંચે છે ३

---

८ सध्वर, शार पावकशोचिषम् आ जुहात आशु दूत, अजिर, प्रत्नम् इड्य देव श्रुष्टी एपर्यत ।

९ त्रीणि शता, त्री सहस्राणि त्रिंशच्च नव च देवा अग्निं असपर्यन् घृतै औक्षन् बर्हि अस्मै अस्तृणन् होतार नि असादयन्त आत इत् ।

१ अग्ने मनीषिण मतास चर्षणीनाम् साम्राज त्वा देव अध्वरे सम् इन्धते ।

२ अग्ने, यज्ञेषु होतार ऋत्विजम् त्वा इळत ऋतस्य गोपा, स्व दमे दीदिहि ।

३ अग्ने जातवेदसे ते य समिधा दधाशति च, स सुवीर्यं धते स पुष्यति ।

જે યજ્ઞની (જાણે કે) ધ્વજા છે ને જેનુ સાત યજ્ઞકર્તાઓએ અભિસિંચન કીધુ છે, એવો આ અગ્નિ, હવિ અર્પણ કરનારા પોતાના ભક્તો સારૂ સર્વ દેવો સહિત અહિં પ્રાપ્ત થયો છે ४

જે સર્વ દેવનુ તેજ જાણે કે પોતાના અગમાજ ધારણ કરે છે ને (હવિની) વ્યવસ્થા કરવાનુ કામ જેના કને છે એવા તે હવિર્દાતા અગ્નિદેવને ઉદ્દેશીને એક ઉત્કૃષ્ટ ને દીર્ઘ સ્તોત્ર અર્પણ કરો ५ (७)

જે અથ અમને અતિશય સામર્થ્યને સપત્તિ અર્પણ કરવા સારૂ આ સુદર ને સ્તવનીય અગ્નિદેવ અવતીર્ણ થાય છે તે અથ તે અમારા સ્તોત્રો વૃદ્ધિ ગત કરો ६

હે અગ્નિદેવ યજ્ઞમા તુજ પુજનને અત્યન્ત યોગ્ય છે, માટે હવિ અર્પણ કરનારા તારા ભક્ત સારૂ તુ તેમના યજ્ઞ દેવો પ્રતિ પ હોંચાડ આનદદાયક હવિર્દાતા એવો જે તુ તે પોતાના શત્રુપર વરિષ્ઠપણુ ગાજવીને વિરાજમાન થાય છે ७

હે જગતને પવિત્ર કરનાર અગ્નિદેવ અમને સાર્યનો લાભ કરી દઇને, અત્યન્ત તેજસ્વી પણે અમારા સારૂ પ્રજ્વલિત થા તારા સ્તોતાઓના કલ્યાણ સારૂ તેમના સાથે તુ અતિશય પરિચિતપણે વાત ८

સામર્થ્ય થકી વૃદ્ધિ પામેલો એવો જે તુ અમારો અમર હવિર્દાતા, તે તેને (સદૈવ) નમ્રત હોનારા વિદ્વાન ઉપાસક અનેક પ્રકારના સ્તોત્રો ગાઇને પ્રદીપ્ત કરે છે ८ (८)

---

४ य अध्वराणाम् केतु सप्त होतृभि अञ्जन्ति आग्नि हविष्मत देवभि आगमत् ।

५ विश्वा ज्योतीषि बिभ्रते न वधसे होत्रे मन्म पूर्व्य बृहत् प्र भरत ।

६ यत महे वाजाय द्रविणाय दशत उक्थ्य जायत, न गिर मम वधन्तु ।

७ अग्ने यजिष्ठ अध्वरे देवान् देवयते यज होता मन्द्र वि राजसि ।

८ पावक न अग्ने सुवीर्यम्, सुवीर, न दीदिहि स्तोतृभ्य स्वस्तये नर ।

९ त सहस्रस्य अमरम् अमर्त्यम् विप्रास ...... समिन्धते ।

सूक्त ११.

॥ ऋषि-विश्वामित्र । देवता-अग्नि ॥

સર્વ મંત્રાર્થ કરનાર અગ્નિદેવ એ અમારો હવિ પહોંચાડનારો હોઇને અમારા યજ્ઞનો અગ્રણી છે યજ્ઞમાની પ્રત્યેક વિધિનુ તેને જ્ઞાન છે ૧

તે અમારૂ હવિ પહોંચાડનારો છે, તે અમર છે, તે કર્તવ્યતત્પર દૂત છે ને તે પ્રેમ થકી પુજિત છે. સ્તુતિ કરી હોય તો તે દોડી આવે છે. ૨

યજ્ઞની (જાણે કે) અગ્રધ્વજ એવા આ અગ્નિને પોતાની (અલૌકિક) બુદ્ધિના યોગે સર્વ જાઇ સમજાય છે ખરેખર ઇચ્છિત હેતુ (ને પુરવા) સારૂ, આ ત્વરાથી દોડે છે ૩

જે સનાતન બળથી વિખ્યાત થનાર સામર્થ્યનો પુત્ર છે, ને જેને સર્વભૂતમાત્રનુ જ્ઞાન છે, તે અગ્નિને દેવતાઓએ (પોતાનુ હવિ) પહોંચાડનાર દૂત કીધો ૪

આ અગ્નિનો કોઇથી પણ પરાભવ કરવાનુ બનવાનુ નથી, આ સર્વ માનવ જાતિનો નેતા છે આ શીઘ્ર રથવારી છે ને આ સદૈવ નવપુજ્ય હોય છે. ૫

અગ્નિ એ સર્વ શત્રુનો પરાભવ કરનારો છે એ દેવતાનુ કોઇની પણ શક્તિ બહારનુ એવુ સામર્થ્ય છે અનેકોની જેમ નામનામાં એ ખરો છે ૬

એને હવિ અર્પણ કીધુ હોય તો એના મર્ત્ય ઉપાસકોને, જેનુ તેજ (જગતને) પાવન કરનાર છે, વા આ અગ્નિનુ સદન પ્રાપ્ત થાય છે. ૭

---

१ विचर्षणि अग्नि होता, अध्वरस्य पुरोहित स यज्ञ आनुषक् वद ।
२ स हव्यवाद्, अमर्त्य, उशिक् दूत, चनोहित धिया अग्नि सम् ऋण्वति ।
३ यज्ञस्य पूर्व्य केतु स अग्नि धिया चेतति । अस्य तरणि अयद्दि ।
४ देव ज्यातवेदसम् सनश्रुत सहस सूनु अ म, वन्हि अकृण्वत ।
५ अग्नि अदाभ्य मानुषीणाम् विशाम् पुर एता, तूर्णी रथ । सदा नव ।
६ अग्नि विश्वा अभियुज साह्वान्, देवानाम् अमृक्त क्रतु, तुवि श्रवस्तम ।
७ अभि प्रयांसि वाहसा, मर्त्य दाश्वान् पावक शोचिष क्षय अश्नोति ।

હે ઇંદ્ર અને અગ્નિદેવતા દુષ્ટ શત્રુઓએ છીનવી લીધેલાં નેવું પુર, તમો બન્ને એ એકજ મલામાં ઉધ્વસ્ત કરી નાંખ્યા. ૬

હે ઇંદ્ર અને અગ્નિદેવતા, સત્યમાર્ગાનુરોધે પરિક્રમણ કરતાં હોઇએ ત્યારે અમારા વિચાર મારા પરાક્રમ તરફ વેગે દોડવા લાગ્યા. ૭

હે ઇંદ્ર અને અગ્નિદેવતા તમારો આનંદ અને પરાક્રમ એમનું સાહચર્ય છે તમારી સહાય લ્યાણપ્રદ હોય છે. ૮

હે ઇંદ્ર અને અગ્નિદેવતા, પરાક્રમી કૃત્યો કરતી વખતે તમો દ્યૂ લોકના દેદીપ્યમાન દેશને શોભાવો છો. તમારૂં બળ તે વેળા ઉત્કૃષ્ટ રીતે પ્રકટ થાય છે (११)(१)

दूसरा अनुवाक २.

सूक्त १३.

॥ ऋषि–ऋषभ । देवता–अग्नि ॥

તમારા પ્રિય અગ્નિદેવને એક અત્યન્ત દીર્ઘ (સ્તોત્ર) અર્પણ કરો. તે અત્યન્ત પૂજનીય (દેવ) સકળ દેવો સહવર્તમાન અમારી સમીપ આવો, અને આ કુશાસનપર અધિષ્ઠિત થાઓ. ૧

જે સત્ય કર્મી છે દ્યૂ લોક અને ભૂલોક એ જેના છે અને જેની કૃપા તેના સામર્થ્ય સાથે પ્રસન્ન છે એવા તે અગ્નિદેવને તેના ભક્ત હવિ અર્પણ કરીને પ્રસન્ન કરે છે, જેને લાભની ઇચ્છા છે તે પોતાના કલ્યાણ સારૂ તેનુંજ સ્તવન કરે છે. ૨

६ इंद्राग्नी दासपत्नीः नवतिं पुरः, एकेन कर्मणा साकम् अधूनुतम् ।

७ इंद्राग्नी धीतयः ऋतस्य पथ्याः अनु अप्सः परि उपप्रयन्ति ।

८ इंद्राग्नी वां तविषाणि प्रयांसि च सधस्थानि युवोः अप्तुर्यं हितम् ।

९ इंद्राग्नी दिवः रोचना वाजेषु परिभूषथः तत् वां वीर्यम् प्रचेति ।

१ वः देवाय अस्मै अग्नये बर्हिष्टम् प्र अर्च । सः देवेभिः नः आगमत् यजिष्ठः बर्हिः आसदत ।

२ ऋतावा, यस्य रोदसी, ऋतवः दक्षं सचन्ते, इं हविष्मन्तः ईळते, तं सनिष्यन्तः अवसे ।

આ જ મેધાવી (અગ્નિ) આ (સર્વ માનવોનો) નિયંતા છે. આ જ યજ્ઞનો નેતા છે. જે સંપત્તિની પ્રાપ્તિ કરનારો હોઇને (ઉદાર) દાતા છે, એવા તે તમારા પ્રિય અગ્નિની સેવા કરો. ૩

અમારા ઉત્કર્ષ માટે તે અગ્નિ અમને અત્યંત કલ્યાણપ્રદ એવા સુખો અર્પણ કરો, દ્યુલોકમાં ને ઉદકમાં છે તે અને પૃથ્વીથકી પ્રાપ્ત થનારા વૈભવોનું અમારા હિતસારૂ તેજ વર્ષણ કરનારો છે. ૪

જે હવિર્દાતા છે, જે સર્વ માનવોનો અધિપતિ છે ને પોતાની તેજઃપુંજ પ્રભાથી જે અપૂર્વ તેજસ્વી દીસે છે તે આ અગ્નિને સ્તોત્રગાયક ઉપાસક ઉદીપ્ત કરે છે. ૫

વળી હે પ્રજ્ઞાવાન્ દેવ, સ્તોત્રો અર્પણ કીધાં પછી દેવોને અમારો યજ્ઞ પહોંચાડવામાં સદૈવ ઉદ્યુક્ત છે (એવો) તું અમારૂં સંરક્ષણ કર. ભક્તોને હજારો પ્રકારના લાભ કરી આપનાર અને વાયુના યોગે વૃદ્ધિ પામનાર જે તું તે હે અગ્નિદેવ, પ્રદીપ્ત થઇને અમારૂં કલ્યાણ કર. ૬

હે અગ્નિદેવ, જેમાં સંતતિનો લાભ છે, જેની વૃદ્ધિ થનારી છે, જેના યોગે ઉત્તમ વીર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે, જે સર્વોત્કૃષ્ટ છે, જેની પ્રભા સર્વ દૂર અતિશય છે ને જેને કદી વધઘટ નથી એવો વૈભવ સહસ્રગણો અમને ત્વરિત અર્પણ કર. ७ (१३

---

३ सः विप्रः एषां यन्ता, अथ सः हि यज्ञानाम्। यः मघम् वनिता, दाता तं वः अग्निम् दुवस्यत।

४ सः अग्निः नः वीतये शंतमः शर्माणि यच्छतु, यतः नः वसु दिवि क्षितिभ्यः अप्सु आ पृणवत्।

५ होतारं, विशाम् विश्पतिं अस्य वस्तोभिः धीतिभिः अपूर्व्यं दीदिवांसं अग्निम् ऋस्वाणः इन्धते।

६ उत, ब्रह्मन्, उक्थेषु देवहूतमः नः अविषः अग्ने मरुद्वृधः, सहस्रसातमः नः शं शोच।

७ अग्ने सहस्रवत् तोकवत् पुष्टिमत् द्युमत् सुवीर्यं वर्षिष्ठं अनुपक्षितम् वसु नः रास्व नु।

सूक्त १४.

॥ ऋषि–ऋषभ । देवता–अग्नि ॥

આનન્દોત્પાદક, સત્યસ્વરૂપ, અમારા હવિ અને યજ્ઞ (દેવતાપ્રતિ) પહોંચાડનારો એવો આ અત્યન્ત પ્રજ્ઞાવાન સૃષ્ટિકર્તા યજ્ઞમંડપમાં વિરાજમાન થયો છે. વિદ્યુત એજ જેનો રથ છે ને જેના કેશ જ્વાળારૂપ છે એવા સામર્થ્યનો પુત્ર એ અગ્નિ આ પૃથ્વિપર પોતાની શક્તિનો આશ્રય કરી બેઠો છે. १

હું તારા તરફ ગમન કરૂં છું; મારા નમસ્કારનો સ્વીકાર કરીને સત્યશીળ અને સામર્થ્યવાન દેવ, જેને સર્વ કાંઇ વિદિત છે એવા તનેજ આ નમસ્કાર (કીધો) છે તું પંડે પ્રજ્ઞાવાન હોઇને (સર્વ) પ્રજ્ઞાવાન (દેવોને) તું લઇને આવે છે અને હે યજ્ઞાર્હ અગ્નિ, અમારા સંરક્ષણ સારૂં તું સર્વેના મધ્યે કુશાસનપર બેસે છે. २

હે અગ્નિદેવ, ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કરનાર બંને ઉષા વાયુના માર્ગે તારાં તરફ દોડતી આવો. તું જે પુરાતન દેવ તેને (ઋત્વિજ લોક) હવિથકી અભિર્ષિચન કરે છે, તેજ ગાડીની દાંડી પ્રમાણે તે બંને યજ્ઞમંડપમાં આવીને સ્થિર થઇ. ३

હે સામર્થ્યના પુત્ર, હે બળવાન, અગ્નિદેવ, જે વેળા સૂર્યના તેજવડે સર્વ માનવોને અજવાળામાં લાવીને તેણે પોતાના તેજે સર્વ પ્રદેશ વ્યાપ્ત કરી નાંખ્યો, તે વેળા, મિત્ર, વરૂણ અને અખિલ મરૂતદેવ એમણે તને અત્યંત સુંદર હવિ અર્પણ કીધું. ४

તારા આગળ હસ્ત પસારીને તથા તને વંદન કરતાં કરતાં તારી તરફ આવીને આજ ખરેખર તને જે જોઇએ તે અર્પણ કીધું છે. તો હે અગ્નિ અત્યંત ભક્તિવંત અન્તઃકરણવડે ને સર્વ હાનિનું નિરાકરણ કરનાર સ્તુતિવડે તું અમારો યજ્ઞદેવતાઓ કને પહોંચાડ. તું પ્રજ્ઞાવાન્ છે. ५

---

१ होता मन्द्रः सत्यः यज्वा कवितमः सः वेधाः विदथानि आ अस्थात् । विद्युद्रथः सहस्पुत्रः शोचिष्केश अग्निः पृथिव्यां पाजः अश्रेत ।

२ ते अयामि, नम उक्तिं जुषस्व । ऋतावः, सहस्वः च तले तुभ्यं विद्वान् विदुषः आ वक्षि । यजत्र, ऊतये मध्ये बर्हिः आ निषत्सि ।

३ अग्ने वाजयन्ती उषसा वातस्य पथ्याभिः ते अच्छ द्रव तां । यत् हविर्भिः पूर्व्यं सीं अंजन्ति, बन्धुरा इव दुरोणे आ तस्थतुः ।

४ सह पुत्र, सहस्वः अग्ने, यत्, सूर्यः, नून् पृथयन् शोचिषा क्षितीः अभि विष्ठाः, मित्रः वरुणः, विश्वे मरुतः च तुभ्यं सुंद अर्चन् ।

५ उत्तान हस्तः नमसा उपसद्य वयं ते कामं अद्य ररिमा हि अग्ने, विप्रः, यजिष्टेन मनसा, अस्रेधता मन्मना देवान् यक्षि ।

હે સામર્થ્યના પુત્ર કોઈ પણ દેવતાની વિપુલ કૃપા અથવા સામર્થ્ય તારાથકીજ પ્રાપ્ત થાય છે અગ્નિદેવ જેમાં કોઈનો નવનેશ નથી એવા શબ્દો ઉચ્ચારીને અમને તું સહસ્રગણી વધનારી એવી ખરી સંપત્તિ આપ ६

જેનાથકી બુદ્ધિ વાળી પંક્તિને જ્ઞાનસંપન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે એવા હે સામર્થ્યવાન્ અગ્નિદેવ અમે મર્ત્યનો સ્તોત્રો આ યજ્ઞમધ્યે તારી પ્રીત્યર્થ જે કાંઈ કીધું હોય તે તું સુન્દર રથમાં [illegible] ધનાગ દેવવૃન્દને વિદિત [illegible] અને હે અમર અગ્નિ અહિં તેનો આસ્વાદ લે ७ (१४)

सूक्त १५

ऋषि—उत्कील । देवता—अग्नि ॥

પોતાના વિપુલ સામર્થ્યવડે પ્રદીપ્ત થઈને દુષ્ટાનો, રાક્ષસોનો અને રોગોનો પરિહાર કર જેની કૃપા સહેજે પ્રાપ્ત થતી જતી છે અને જેને સહેજ રીતે હાક મારતા આવે છે એવા તે શ્રેષ્ઠ અગ્નિદેવના કૃપાછત્ર તળે ને નેતૃત્વ તળે રહેવાની મારી ઇચ્છા છે १

આ ઉષાએ પોતાનું તેજ પ્રકટ કર્યા પછી અને સૂર્ય ઉદય થયા પછી તું જાગૃત થા [illegible] તું અમારો [illegible] હે જન્મવંત અગ્નિદેવ જે પ્રમાણે માબાપ પોતાના [illegible] તે પ્રમાણે માગ સ્તોતાનો [illegible] २

હે સામર્થ્યવાન્ અગ્નિદેવ [illegible] માનવનું અવલોકન કરનારો તું આ [illegible] [illegible] ગતીમાં તારા [illegible] અનુસરીને પ્રકાશ [illegible] હે [illegible] સ્વરૂપ દેવ તું અમારો [illegible] થાય છે અને અમને [illegible] થકી બહાર કાઢે છે હે અત્યંત [illegible] (અગ્નિ) (ના [illegible]) [illegible] અમને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય એમ કર ३

६ [illegible] पुत्र [illegible] देवस्य [illegible] वाजा [illegible] । [illegible] अद्रोघेण वचसा [illegible] सहस्रिणं [illegible] रयिं [illegible] ।

७ [illegible] ता [illegible] देवानि [illegible] मनग तुभ्यं [illegible] [illegible] गृणस्व [illegible] अमृत [illegible] [illegible] ।

१ [illegible] मानो [illegible] गृणस्व बृहत [illegible] धामाण, [illegible] ।

२ [illegible] [illegible] ।

३ [illegible] । [illegible] पार्थिव । [illegible] ।

હે અગ્નિદેવ, (શત્રુના) સર્વ પુર અને ઉત્કૃષ્ટ વૈભવના વિજયી તુ તારૂં તેજ પ્રકટ કર; કારણ કે, તું અજીત ને સામર્થ્યવાન્ છે. સર્વ ભૂતમાત્રનુ જ્ઞાનવાળા હે સન્માર્ગદર્શક અગ્નિદેવ, તારી સહાયની ઇચ્છા કરનાર (તે) પહેલા મહાયજ્ઞનું નેતૃત્વ તેંજ કીધું. ૪

હે દેવતાઓને સ્તુતિ પહોંચાડનાર (અગ્નિદેવ), દેવતાઓને ઉદ્દેશીને પોતાની ઉજ્વળ પ્રભાને પ્રગટ કરનાર ને અત્યંત બુદ્ધિમાન એવો જે તુ તે અમારા સુખો વિપુલ રહીને તેમાં કાંઈ પણ ન્યુન ઉત્પન્ન થાય નહિ એમ કર. હે અગ્નિ, જે પ્રમાણે એકાદો રથ ભરપૂર (સંપત્તિ) લઇને આવે છે, તે પ્રમાણે અમારે સારૂં સામર્થ્ય લઇને આવ, ને ભૂલોક અને દ્યુલોક એ અમને સુખાવહ થાય એમ કર. ૫

હે પ્રતાપી અગ્નિદેવ, અમારા માટે સત્તા-સામર્થ્ય છતી લાવ; અને તેની વૃદ્ધિ કર. અમારા સારૂ દ્યૂલોક અને ભૂલોક ફળપ્રદ થવા દે. દેવતા-સહવર્તમાન સુંદર કાંતિથકી પ્રકાશનાર હે દેવ, કોઇ પણ માનવનો દુષ્ટ પ્રપંચ અમને બાધક થાય નહિ એમ કર. ૬

હે અગ્નિદેવ, તારી આરાધના કરનારા આ ભક્તો સારૂ તેણે સતત્ ચલાવેલી આ સ્તુતિ સફળ કર અને તેના લીધે તેના હાથે પરાક્રમી કૃત્યો થઈ તેને ગોધનાદિ સંપત્તિનો લાભ થાઓ. અમારા પુત્રપૌત્ર થકી વંશવિસ્તાર ચાલો અને હે અગ્નિદેવ, તારી તે સર્વ કૃપાદષ્ટિ અમારી ઉપર કરો. (૭) (૧૫)

सूक्त १६.

ऋषि-उत्कील । देवता-अग्नि ॥

ઉત્તમ શૌર્ય અને ઉત્કૃષ્ટ ભાગ્ય એમનાપર આ અગ્નિની સત્તા છે. ઉત્તમ સંતતિ તથા ગોધન થકી યુક્ત હોય એવો વૈભવપર પણ આજ સત્તા ચલાવે છે. જે યુદ્ધમધ્યે દુષ્ટોનો સંહાર થાય છે તેનાપર પણ તેની સત્તા હોય છે. १

---

४ अग्ने, अषाळहः वृषभः विश्वाः पुरः सौभगा सञ्जिगीवा न दिदीहि । जातवेदः सुप्रणीते पायोः बृहतः प्रथमस्य यज्ञस्य नेता ।

५ जरितः देवान् अच्छ दिद्यानः सुमेधाः पुरूणि अच्छिद्रा शर्म । सस्निः रथः न अग्ने वाजं अभि वक्षि । नः त्वं रोदसी सुमेके ।

६ वृषभ अग्ने, त्वं वाजान् जिन्व प्रपीपय, नः रोदसी सुदोघेः देव सुरुचा देवेभिः रुचानः, मर्तस्य दुर्मतिः नः मा परिष्ठात् ।

७ अग्ने हवमानाय पुरुदंसं गोः सनि शश्वत्तमं इळां साध । नः सूनुः तनयः विजावा स्यात् । अग्ने ते सा सुमतिः अस्मे भूतु ।

१ अयं अग्निः सुवीर्यस्य, महः सौभगस्य ईशे । स्व पत्यस्य गोमतः राय. ईशे, वृत्रहथानाम् ईशे ।

જે યુદ્ધમધ્યે અજીત છે અને જેણે શત્રુને હમેશાજ વશ કીધા છે એવા હે પરાક્રમી
મરુતદેવતા, સર્વને અભિવૃદ્ધિકારક હોઇને જેના સ્થળમા સુખદાયક વૈભવ વાસ કરે છે એવા
આ અગ્નિને ભજો ૨

અતિશય કાંતીમાન એવા હે ઉદાર અગ્નિ અમારાપર કૃપા કરીને તે અતિશય રૃદ્ધિગત થાઓ
ને તેના યોગે અમને ઉત્તમ શૌર્ય, સતતિ, નિરોગીપણુ ને ગઞ એનો લાભ થાઓ ૩

જેણે સર્વ વિશ્વ ઉત્પન્ન કીધા જે કદી પણ હારી જનારો નથી, અને જે દેવતાઓને
અમારૂં હવિ પહોંચાડે છે તે આ (અગ્નિદેવ) મનુષ્યને ઉત્તમ શૌર્ય પ્રાપ્ત થઇને તેની પ્રશસા થવા
સારૂ દેવસમુહમા પ્રયત્ન કરે છે ૪

સામર્થ્યથકી જન્મ મેળવનારા હે અગ્નિદેવ, અમને અવિચારીપણુ, અને કાતરવાણુ ગોધનની
વટાંઠા ને નિંદા એમના સ્વાધીન કરીશ મા અમારા દ્વેષીઓનો નિપાત કર ૫

હે ભાગ્યસપન્ન અગ્નિદેવ, આ યજ્ઞમા અમને સતતિથી એવુ વિપુલ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય એમ
કર–હે અત્યત કાંતિમાન, (અગ્નિદેવ) યશ અને સુખથી પરિપૂર્ણ એવા વૈભવ સાથે
અમને સલગ્ન કર (૬) (૧૬)

---

२ ये पृतनासु दूढ्य अभि सन्ति, विश्वाहा शत्रु आद भु । नर मरुत, यस्मिन् शग्धास राय इम वृध सश्चत ।

३ तुवि वाज्र मीढ अम स त्व न सुवीर्यस्य षपिष्ठस्य, प्रजावत, अनमीवस्य शुष्मिण राय शिशीहि ।

४ य विश्वा भुवना चकि अभि सासहि दवषु दुवद आचकि, नृणाम् सुतीर्य शस देवषु आ यतत ।

५ सहस्य पुत्र अम अमतय, अवीरताय अमातायं, निद मा रीरध द्वेषांसि अप आ कृधि ।

६ सुभग अन, अध्वर प्रजामत वृहत वाजस्य धाम्नि तुविसुम्र यशस्वता, मयोभुना भूयसा राय स सृज ।

सूक्त १७.

॥ ऋषि– कत । देवता–अग्नि ॥

જે પ્રદીપ્ત થતો જાનેનો છે, અને જેના દાનની ઇચ્છા છે, જેના કેશ તેજોમય છે ધૃતરૂપી વસ્ત્રનુ જેને આગ્રખુ છે ને જેનુ પૂજન ઉત્તમ પ્રકારે થાય છે, એવા આ અગ્નિનુ, દેવોને યજ્ઞ પ્રાપ્ત થવા માટે પ્રાચીન વિધીને અનુસરીને અને પ્રભાગના સ્નિગ્ધ દ્રવ્યોવડે સિંચન થાય છે ૧

હે અગ્નિદેવ, પૃથ્વિનુ યજનકર્મ જે પ્રમાણે તે સફળ કીધુ, અને જે પ્રમાણે હે સર્વજ્ઞ દેવ, તે પ્રભાવાન હોવાને લીધે દ્યુલોકનુ પણ યજનકર્મ સાર્થક કીધુ તે પ્રમાણે આ હવિના યોગે દેવોનુ પૂજન કર ને મનુના યજ્ઞપ્રમાણે આ યજ્ઞ આજ (દવો પ્રતિ) પહોંચાડ ૨

હે સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ, તારા આયુષ્યો ત્રણ છે, અને (ત્રણ) ઉષા આ તારી ત્રણ માતાઓ છે તેમની મદદવડે તુ અમારૂ વ્યાપ્ય હવિ, તુ પ્રભાવાન હોવાને લીધે દેવોને લઈ પહોંચાડ, અને તારો આશ્રય ઇચ્છનારા ભક્તને જે સુખ પ્રાપ્ત થાય તેજ મુર્તિમત સુખ તુ આ ઉપાસકો માટે થા ૩

જેની પ્રભા સુંદર છે જેનુ દર્શન મનોહર છે એવો જે તુ અગ્નિદેવ તે તારૂ સ્તવન કરતા હે સર્વજ્ઞ દેવસ્તવનાર્હ એવો જે તુ તે તને અમે વંદન કરીએ છીએ હવિ પહોંચાડનારો અને કદી પણ વિરાતિ ન લેનાર એવો જે તુ (દવોનો) પ્રતિનિધિ તે તને દેવોએ અમરપદનુ કેન્દ્રસ્થાન કીધો ૪

હે અગ્નિદેવ, આ હવિર્દાતા તારા કરતા પણ પ્રાચીન હોઇને યજનકર્માના અતિ પ્રવીણ હતો, જ્યારે લોકમા નિવાસ હોય, ને હવિ અપણ કરેથી જે વ્યાપ્યપ્રદ થયો હતો તેણે બનાવેલી વિધીએ અનુસરીને, હે પ્રભાવાન દેવ તુ યજન કર તે અમારો યજ્ઞ દેવો અગિમર કરે એવો ઠેકાણે લઈ પહોંચાડ ૫ (१७)

---

१ समिध्यमान, विश्ववार, शोचिष्केश, घृत निर्णिक पावक सुयज्ञ अग्नि देवान यजथा य, प्रथमा धर्मा अनु, अक्तुभि सम् अज्यते ।

२ अग्न, यथा पृथिव्या होत्र अयज जातवेद, विकित्वान यथा दिव, एव अनन हविषा देवान् यक्षि, इम यज्ञ अद्य मनुष्वत प्र तिर ।

३ जातवेद, तव त्रीणि आयूषि अग्ने उषस त तिस्र आ जानी तानि, विद्वान अथ देवानाम् यक्षि, अथ यजमानाय शं भव ।

४ सुदीति सुदृश अग्नि गृणन्त, जातवेद इन्म त्वा नमस्यान । हव्यवाह अरति दूत त्वा देवा अमृतस्य नाभिम् अकृन्वन् ।

५ इम, य होता त्वत् पूर्व यजायान्, द्विताच सत्ता, स्वधया च शम्भु, तस्य धर्म अनु प्र यज, देव, चिकित्व न अध्वर दववीतौ धा ।

सूक्त १८.

॥ ऋषि-कृत । देवता-विश्वदेव ॥

હે અગ્નિદેવ, માતાપિતા પ્રમાણે તું દયાળુ હોવાને લીધે, અમે તારી સન્નિધ આવ્યા પછી મિત્ર મિત્ર પર જે પ્રમાણે સંતુષ્ટ હોય છે તે પ્રમાણે તું અમારાપર સંતુષ્ટ થા. ખરેખર લોકોને એવા ઘણા માણસો બેટે છે કે, જે તેમના મનમાંથી દ્વેષ કરે છે. આ માટે જે ઉલટા કાળ જનના શત્રુ હોય તેમને તું દહન કરી નાખ. ૧

હે અગ્નિદેવ, જે ગુપ્ત રિપુ હોય, તેમને તું બાળી નાખ. ભક્તિ-રહિત શત્રુના ગાળાગાળીથી રક્ષણ કર. હે વૈભવસ્વરૂપ દેવ, તું સુજ્ઞ હોવાને લીધે જેમના મન દુષ્ટ હોય તેમનું પણ દહન કર. નવું સંચાર એવી તારી કદી પણ કમી ન થનાર રશ્મિ તને સર્વત્ર ઘેરી નાખો. ૨

હે અગ્નિદેવ, સ્તોત્રો બોલીને તને વંદન કરતી વેળાએ સદ્‌ગુણી લાભની ઇચ્છાથી બોલેલા આ દિવ્ય સ્તોત્રપર મને જેટલો અધિકાર ચલાવતા આવડે તેટલો ચલાવીને સામર્થ્ય અને બળ પ્રાપ્ત થવા માટે તારા દહનની લાલસા ધરતા ઇંધન ને ઘૃત સહવર્તમાન આ હવિ તને અર્પણ કરનાર છું. ૩

બળ સામર્થ્યથી જન્મ પામનારા હે અગ્નિદેવ તારું સ્તવન કરતું હોતા તારા પ્રકાશના યોગે તારા સ્તવનકર્તાને તું દીર્ઘ આયુષ્ય અર્પણ કર. હે અગ્નિદેવ જે તારું શરીર તારા ભક્તોને પોતાનું મૂર્તિમાન કલ્યાણજ એવું લાગે છે, તેમને વિશ્વામિત્રને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય એ ઇચ્છાથી અમે ફરીને પાછું સિંચન કરીએ છીએ. ૪

ધનનું ઉદારતાથી દાન કરનાર હે અગ્નિદેવ જે વખત સર્વ પ્રસિદ્ધ એવો જ તું તે ખરેખર પ્રદીપ્ત થાય છે, તે વખત ઉત્કૃષ્ટ દાન લઈને આવ. તારા ભાગ્યવાન સ્તોત્રકર્તાના ઘેર વૈભવ અર્પણ કરવા માટે બાહુ ઉપાડેલા છે એવું રૂપ તું ધારણ કરે છે. ५ (१८)

---

१ अग्ने पितरा इव साधु, उपेतौ सख्ये सखा इव न सुमना भव । जनानां पुरुद्रुहः हि क्षितयः, प्रतीचीः अरातीः प्रति दहतात् ।

२ अग्ने अन्तरान् अमित्रान् तप, अररुषः परस्य शंसं तप, वसो, चिकितानः अचित्तान् तप । ते अजराः अयासः वितिष्ठन्ताम् ।

३ अग्ने ब्रह्मणा वन्दमानः, शतसेयाय इमाम् देवीम् धियं यावत् ईशे इध्मेन घृतेन तरसे बलाय, इच्छमानः हव्यं जुहोमि ।

४ सहसः पुत्र, स्तुतः शोचिषा शशमानेषु बृहत् वयः उत् धेहि । अग्ने या शततन्व विश्वामित्रेषु रेवत् भूरि कृत्वः मर्मृज्म ।

५ धनानां सुसनितः, अग्ने यत् स घ समिद्धः भवसि, रत्नं कृधि । सुभगस्य स्तोतुः दुरोणे रेवत् सृप्रा करस्ना वपूंषि दधिषे ।

सूक्त १९.

॥ ऋषि–गाथी । देवता–अग्नि

આ પવિત્ર યજ્ઞમા હુ અગ્નિની આવવાની ઇચ્છા કરૂ છુ કારણ કે તે અમારૂ હવિ પહા ચાડનારો છે, તે પ્રજ્ઞાશાળી છે, તેને સર્વ વિધીનુ જ્ઞાન છે, ને તે પ્રમાદથકી અલિપ્ત છે આ યજ્ઞમા તે યજનીય દેવ અમારી નવા દેવોને પહોંચાડા અમને મળીને અમે સામર્થ્યવાન્ થઇએ તે માટે તે વિપુલ સપત્તિ લઇને આવો છે 1

હે અગ્નિદેવ, જેનામધ્યે હવિ રાખેલુ છે એવો ઘૃત પરિપૂર્ણ, કાંતિમાન હવિર્પાત્ર (યજ્ઞચમસ) હુ તારા આગળ કરૂ છુ યજ્ઞને પ્રદક્ષિણા કરીને તેને સન્માન દેનારા અગ્નિદેવ, સપત્તિને શ્રેષ્ઠ લાભ એમનાસહિત આ યાગનો આશ્રય કર 2

તુ જેનુ સરક્ષણ કરે છે, તેની મતિ અત્યન્ત તીવ્ર થાય છે કાયમ તારા મોધામૃતની ઇચ્છા કરનારા આ તારા ગરીબ બાળ ને શિક્ષણ આપ હે અગ્નિદેવ, ઉત્તમ ઉત્તમ સ્તુતિ ગાતા હોઇએ ત્યારે, અત્યન્ત શુર એવો જે તુ તે તારાથી પ્રાપ્ત થયેલા વૈભવને સપત્તિના વિપુલ ભડારમા અમે વાસ કરીએ 3

હે અગ્નિ તુ જે શ્રેષ્ઠ દેવ તેનુ યજન કરનારા માનવોએ તારામા અનેક જ્વાળાઓનો વાસ છે એવુ કલ્પેલ છે, તે અર્થ આજ તને સર્વ દેવસમુદાયનુ યજન કરતા આવડે એવી રીતે, હે અત્યન્ત તરૂણ અગ્નિદેવ, તુ અમારો યજ્ઞ દેવોપાસ લઇ જા 4

જે અર્થ તારૂ યજન કરવા સારૂ, અમારો હવિર્દાતા, જે તુ તે તને અહિ બેસાડીને દેવોએ અભિષિક્ત કીધો છે, તે અર્થ, હે અગ્નિદેવ, અમારૂ સરક્ષણ કરવા સારૂ તુ જાગૃત થા અને અમને પોતાને ઉત્તમ કીર્તિ અર્પણ કર 5 (१८)

---

१ मियेध होतार, गृत्स कविं, विश्वविद अमूरन् आग्नं वृणे । स यजीयान् न देवताना यक्षत । राय वाजाय सपानि वनत ।

२ अग्न त अच्छ हविष्मतीं, सुद्युम्ना, रातिनीं घृताचीं प्रह अग्नि । देवतातिम् प्रदक्षिणित् वराणा राति-भि, वसुभि यज्ञ स अश्रेत ।

३ त्वान म तजीयसा मनमा उत शिक्षा स्वपत्यस्य शिक्ष अग्न सुद्युतय नृतमस्य त वस्व राय प्रभृतौ भूयाम ।

४ अग्न देवस्य यज्यव जनाम त्व भूरीणि अनीका दधिरे हि यावड स देवताति आवह, तत्र अद्य दिव्य शर्ध यजासि ।

५ यत् होतार त्वा देवा यजथाय निदध निषादयन्त अनजन् स त्व अग्न इह न अविता बोधि, न धर्थांसि अधि धेहि ।

सूक्त २०.

॥ ऋषि–विश्वामित्र । देवता–अग्नि ॥

અગ્નિ, ઉષા, અશ્વિનદ્વય અને દધિક્રા, એમને આ ઉપાસક પ્રભાતકાળે અનેક સ્તોત્રો ગાતા હવિ અર્પણ કરે છે જેનું તેજ સુંદર છે, ને જેનો નિવાસ એકત્ર છે એવો દેવ તે યજ્ઞની ઇચ્છા ધરીને અમારી પ્રાર્થના શ્રવણ કરો ૧

હે અગ્નિદેવ, તને સામર્થ્ય ઉત્પન્ન કરનાર ત્રણ વસ્તુ છે તારા (બીજા દેવો સહિત) નિવાસ કરવાના સ્થાનો પણ ત્રણ છે સત્યથકી જન્મ પામનારા હે દેવ, તને ત્રણ દીર્ઘ જીભો છે દેવોને પ્રિયકર એવા તારા ખરેખર ત્રણ શરીરો પણ છે તેમના યોગે અમારી સ્તુતિનો અનાદર ન કરતા અમારું સંરક્ષણ કર ૨

હે અગ્નિ, હે બળવાન ને સર્વજ્ઞ દેવ,તુ અમર હોઇને તારા નામો અનેક છે હે વિશ્વ વરદ, સકળ યાચના પુરનારા હે દેવ કપટી લોકોની જે કાંઇ યુક્તિઓ હોય તે સર્વનો તારા મધ્યે અંત આવેલો છે

સત્યનું સંરક્ષણ કરતા ને સત્યસ્વભાવવાન્ એવો આ અગ્નિદેવ, ભગપ્રમાણે સર્વ માનવી સૃષ્ટિનો અને દૈવસમુદાયનો નાયક છે સર્વજ્ઞ સનાતન, ને દુષ્ટોનું હનન કરનારા આ અગ્નિદેવ, પોતાના સ્તુતિકર્તાને સર્વ સંકટથકી પેલેપાર લઇ જાઓ ૪

દધિક્રા, અગ્નિ, ઉષાદેવી, બૃહસ્પતિ, સવિતાદેવ તથા અશ્વિન, મિત્રાવરૂણ, ભગ, વસુ, રુદ્ર, અને આદિત્ય એમને પણ હું આમંત્રણ કરૂં છું ५ (२०)

---

१ अग्नि, उषस, अश्विना, दधिक्रां वन्हि उक्थै व्युष्टिषु हवत। सुज्योतिष सजोषस देवा अध्वरं वावशाना, न श्रृण्वन्तु।

२ अग्ने ते वाजिना त्री सधस्थानि, ऋतजात ते पूर्वी जिव्हा तिस्र। ते देव वाता तन्व उ तिस्र ताभि गिर अप्रयुच्छन् न पाहि।

३ जातवेद, स्वधाव देव अग्ने तव अमृतस्य नाम भूरीणि। विश्वमिन्व, पृष्टबन्धो मायिनां या च माया, पूर्वी त्वे सन्दधु।

४ ऋतुपा, ऋतावा अग्नि देव भग इव क्षितीनां दैवीनां नेता स वृत्रहा सनय विश्ववेदा गृणन्तं विश्वा दुरिता अति पर्षत्।

५ दधिक्रां, अग्नि, देवीं उषसं च, बृहस्पतिं, देवं सवितारं च अश्विना, मित्रावरुणा, भगं, वसून्, रुद्रान् आदित्यान् इह हुवे।

सूक्त २१

ऋषि—गाथी । देवता—अग्नि ॥

જે અમર છે તેમના આ ાગ અમારા આ યજ્ઞની સ્થાપના કર અને, હે સર્વજ્ઞ દેવ, આ હવિનો અગિ ાર કર હે હવિર્દાતા અગ્નિદેવ, તુ સર્વમધ્યે શ્રેષ્ઠ હોવાને લીધે અહિ વિરાજીત થઇને ઘૃત અને વપાના ટપકાનુ પ્રાશન કર ૧

(જગતને) પાવન કરનારા હે (અગ્નિદેવ), તા આરૂ ઘૃતમિશ્રિત એવા આ વપાના ટપકા પડ છે પોતાના નિયમોનુ પરિપાલન કરનાર હે દેવ, આ અમારૂ શ્રેષ્ઠ અને સ્પૃહણીય (હવિ) દેવોને તેનુ સેવન કરતા આનદે એવા કોણે લઇ મૂક ૨

હે ઉદાર અગ્નિદેવ, તુ બુદ્ધિશાળી છે તારા સારૂજ આ ધૃતસ્રાવી બિન્દુની યોજના છે તુ તે શ્રેષ્ઠ દાતા છે માટે અમે તને પ્રદીપ્ત કરીએ છીએ (તો) આ યજ્ઞના ઉત્તમ સરક્ષણકર્તા છે ૩

જેના ગમનને કોઇ પણ ઠેકાણે પ્રતિબંધ નથી અને જે સામર્થ્યવાન્ છે એવા હે અગ્નિ દેવ, તારા માટે ઘૃતનુ અને વપાનુ ટીપુ સ્રવે છે વિદ્વાન્ પુરોએ પણ તારૂ સ્તવન કીધેલુ હોવાને લીધે તુ તારા અપ્રતિમ તેજ સહવર્તમાન અહિ આગમન કર ને, હે બુદ્ધિશાળી દેવ, આ હવિનો અગીકાર કર ૪

તારા સારૂ (પશુના) શરીરના મધ્યભાગમાથી વપા કાઢી લીધેલ છે ને તે તને અમે અર્પણ કરીએ છીએ હે દેદીપ્યમાન દેવ, તેના ટીપા તારા અગપર ટપકે છે, તો તે સર્વ દેવોમધ્યે સૌને પોતપોતાનુ વહેંચી આપ ५(२१)

---

१ इम न यज्ञ अमृतेषु धेहि, जातवेद इमा हव्या जुषस्व । होत अग्ने, प्रथम निषद्य मेदस घृतस्य स्तोकाना प्र अशान ।

२ पावक घृतवन्त मेदस स्तोका श्चोतन्ति । स्वधर्मेन देववी न तये श्रेष्ठ वार्य धेहि ।

३ सन्त्य अग्ने विप्राय तुभ्य घृतवन्त स्तोका [illegible] न इध्यसे यज्ञस्य प्र विता भव ।

४ [illegible], [illegible] मेदस घृतस्य स्तो [illegible] श्चोतन्ति । कविःस्त बृहता भानुना आ अग [illegible] ।

५ [illegible] मेद मध्यत उद्धृत, वय त प्रदद मह । वसो स्तोका त त्वचि अधि श्चोतन्ति, तान् देवशः प्रतिवीहि ।

सूक्त २२.

ऋषि-गाथि । देवता-वैश्वानर ॥

આ જ તે અગ્નિ કે, ઇદ્રને પોતાના ઉદરમા સોમરસ ભરીએ એવી ઇચ્છા થતા જેના ભમા તે સોમરસની સ્થાપના કરે છે. હે સર્વજ્ઞ (અગ્નિદેવ), એવદા વેગવાન અશ્વપ્રમાણે તુ હજારો પ્રકારના સામર્થ્યની (અમારા કને) પ્રેરણા કરતો હોવાને લીધે તારી સ્તુતિ થાય છે ૧

હે યનાર્હ અગ્નિદેવ, તે જે સ્વર્ગમા, પૃથ્વીપર, ઔષધોના ઠેકાણે, અથવા ઉદકમા દષ્ટિએ પડે છે અને જેના યોગે તેં આ વિશાળ અનરિક્ષ નિર્માણ કીધુ તે તારૂ પ્રખર તેજ સમુદ્ર પ્રમાણે સર્વત્ર પસરેલુ હોઇને તેના અવલોકનથકી કોઇ પણ માનવ છૂટતુ નથી ૨

હે અગ્નિદેવ, ઘુલોકમાના ઉદક તરફ તુ ગમન કરે છે સ્તવનાર્હ હોનારા જે દેવ તેમનાથી અને તેજ પ્રમાણે સૂર્યની ઉપરની બાજુએ અને નીચેની બાજુએ હોનારા દેદીપ્યમાન પ્રદેશના જે જળ નિવાસ કરે છે તેમનાથી પણ તારૂ સભાષણ થયુ છે ૩

કોઇનો પણ દ્વેષ ન કરનાર, રોગનો પરિહાર કરનાર અને ઉદકમા ને પ્રવાહમા વાસ નારુઆ સધા અગ્નિ દેવ આ ઉત્કૃષ્ટ હવિનો સર્વ મળીને સ્વીકાર કરો ૪

હે અગ્નિદેવ તારી આરાધના કરનારા આ ભક્ત સારૂ તેણે સતત ચલાવેલી આ સ્તુતિ સફળ કર અને તેના લીધે તેના હાથે પનદકમના કૃત્યો કરાવીને તેને ગોધનાદિ સપત્તિનો લાભ થાઓ થનારા પુત્રપૌત્રાથકી વશવિસ્તાર થાઓ અને હે અગ્નિદેવ તારી તે સર્વપ્રસિદ્ધ કૃપા દષ્ટિ અમારાપર રહો ૫

---

१ अयं स अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः । सहस्रिणं वाजमत्यं न सप्तिं ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः ।

२ अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र । येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः ।

३ अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँ ऊचिषे धिष्ण्या ये । या रोचने परस्तात्सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः ।

४ पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः । जुषन्तां यज्ञमद्रुहोऽनमीवा इषो महीः ।

५ इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ।

सूक्त २३.

॥ ऋषि--विश्वामित्र । देवता-अग्नि ॥

તારૂણ્યયુક્ત, પ્રજ્ઞાનશીલ, ને યજ્ઞનો નાયક આ સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ અહિં અમરત્વ લઇને
આવે છે સર્વ દેવ જ્યાં એકત્ર મળે છે, એવા આ સ્થળે આજે મથનથકી પ્રકટ થવાને જરૂર
પાડી આથી ઉત્તમ પ્રકારે સ્થાપના કીધી છે સર્વ કાષ્ઠ જોકે (દગ્ધ થઇને) ઓછાને ઓછા
થતા જાય છે તોપણ આના તારૂણ્યનું તેજ યત્કિંચિત્ પણ ઓછું થતું નથી ૧

દેવશ્રવા અને દેવવાત એવા ભરતના બે યજ્ઞકર્તાએ પોતાને સંપત્તિ મળે તે માટે આ અત્યન્ત
પરાક્રમી અગ્નિને મથનક્રિયાના યોગે ઉત્પન્ન કીધો હે અગ્નિદેવ વિપુલ સંપત્તિ સાથે લઇને તું
તારી દૃષ્ટિ અમારાપર નાખ અને પ્રત્યેક દિને અમારા સારૂ સમૃદ્ધિનો પ્રેરક થા ૨

આ શ્રેષ્ઠસ્થળોત્પન્ન ને સર્વપ્રિય સનાતન અગ્નિને તેના માતૃસમુદાયમાં હાથની દશ આંગ
ળીએ એ નિર્માણ કીધો હે દેવશ્રવા, જે (અગ્નિદેવ) અખિલ લોકોનો અધિપતિ થનાર છે, ને
જેને દેવવાતાએ પ્રકટ કીધો છે એવા આ અગ્નિની સ્તુતિ કર ૩

પૃથ્વીથી અતિશય ઉંચે એવી ઇળાના અગ્નિસ્થાનમધ્યે દિવસના શુભ મુહૂર્ત હું તારી
સ્થાપના કરૂં છું હે અગ્નિદેવ, અમને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય તે માટે સરસ્વતીના, આપયના, અથવા
દશદ્વતિના તીરે મનુષ્યવસ્તિના જેટલા ઘર હોય તેટલા (સર્વ) ગૃહોમાંથી પ્રજ્વલિત થા ૪

હે અગ્નિદેવ, તારા કાનાવાલા કરનારા આ ભક્ત સારૂ તેણે સતત બનાવેલી આ સ્તુતિ સફળ
કર અને તેના નીધે તેના હાથે પરાક્રમના કૃત્યો થઇને તેને ગોધનાદિ સંપત્તિનો લાભ થાઓ
અમારા પુત્રપૌત્રાદિકથી વંશવિસ્તાર ચાલો અને, હે અગ્નિદેવ, તારી તે સર્વપ્રસિદ્ધ કૃપાદૃષ્ટિ અમા ૫ (૨૩)
રાપર કરો

---

१ निर्मथित सधस्थे सुधित, युवा कवि अध्वरस्य प्रणता, जूर्यत्सु वनेषु अजर जातवेद अग्नि अत्र अमृत आ दधे ।
२ भारता देवश्रवा देववात सदक्ष अग्निं रेवत् मन्थिषताम् । अग्ने बृहता राया अभि विपश्य, अनु द्यून न इषा नेता भवतात् ।
३ सुजात मातृषु प्रिय पूर्व्यं सीम् दश क्षिप अजीजनन् देवश्रव, यत् जनानाम् वशी असत् देववात अग्निं स्तूहि ।
४ पृथिव्य वरे इळाय पदे त्वा । सुदिनत्वे त्वा आनि दध । दृषद्वत्या, आपयाया, सरस्वत्यां मानुषे अग्ने, रेवत् दिदीहि ।
५ अग्ने, हवमानाय पुरुदस गा सनि शश्वत्तम इळा साध । न सूनु तनय विजावा स्यात्—अग्ने त सा सुमति अस्म भूतु ।

सूक्त २४.

॥ ऋषि गाथी । देवता–अग्नि ॥

હે અગ્નિદેવ, વૈરીઓના ટોળાને હઠાવી નાખ, અને અમારાપર હુમલો કરનારાની દાણાદાણ ૨ અમારા શત્રુપર વિજય મેળવીને અજીત એવો જે તુ તે આ યજ્ઞકર્તા સારૂ અનુપમ સામર્થ્ય નઇને આન

હે અગ્નિદેવ, હવિનો ઉપભાગ લેનારો અને અમર એવો જે તુ તે હવિનડ પ્રદીપ્ત થાય છે એ સારૂ અમારા આ યજ્ઞનો પ્રસન્ન ચિત્ત સ્વીકાર કર ૨

* જે તારૂ આહુતિએ સન્માન કરવામા આવે છે ને જે તુ હવિના યોગે જાગૃત થાય છે એવા હે સામર્થ્યપુત્ર અગ્નિદેવ આ મેં માડલા કુશાસનપર વિરાજીત થા ૩

હે અગ્નિદેવ, યજ્ઞમધ્યે જે હવિના સારૂ ખરેખર લોલુપ થના હોય છે તેમનાસહિત અને તે જ પ્રમાણે બીજા સર્વે અગ્નિદેવ સહવર્તમાન અમારા સ્તોત્રોની પ્રશસા કર ૪

હે અગ્નિદેવ, શૂર પુરૂષોનો જેમા નગ્રહ થાય એવો વિપુલ વૈભવ આ તારા સેવકને દે અમને સતતિ અર્પણ કરીને (અમારા મુખ) ઉજ્જ્વન ર ૫ (૨૪)

---

१ अग्ने पृतना मह्स्व अभिमार्ता अप अस्य । आराती तरन् दुस्तर यज्ञ वादरा वर्च धा ।

२ अग्न सामिदे प्र अम । दय्या सम् इध्यसे । र अध्वर सुजुषस्व ।

३ आहुत, मुम्न जाहृव, सहस सूनो अग्र इद मम वर्हि आसद ।

४ ये ऋ यहषु चायव विश्वेभि अग्निभि दव । गिर महय ।

५ अग्न, वीरवत्, वरीनस रयिम् दाशुषे दा , न सूनुमत कृधि हि ।

सूक्त २५.

॥ ऋषि–विश्वामित्र । देवता–अग्नि ॥

હે અગ્નિદેવ, અત્યંત પ્રજ્ઞાશીલ ને સર્વજ્ઞ એવો જે તું તે દ્યુનો તેમજ ભૂલોકનો પણ પુત્ર છે હે પ્રજ્ઞાવાન દેવ, અહિં (અગ્નિ) દેવોનું પૃથક પૃથક પૂજન કર ૧

આ પ્રજ્ઞાવાન અગ્નિદેવ (અમારા યજ્ઞને) અનુકૂળ કરતો, (અમને) અમરપણું પ્રાપ્ત થાય તે માટે અનેક પ્રકારના બળ ને સામર્થ્યના લાભ અમને કરી આપે છે જેની પાસે વિપુલ સમૃદ્ધિ ભરેલી છે એવો હે (અગ્નિ) (અગ્નિ) દેવોને અમારા માટે અહિં આ લઇ આવ ૨

(સર્વ ભક્ત સમુદાય) વંદન કરતો હોય ત્યારે (અહિં આ) પોતાના અગ્નિ સામર્થ્યસહ નિવાસ કરનારો, આહ્લાદદાયક, વિપુલ કાંતિથકી યુક્ત ને પ્રમાદ વિવર્જીત એવો આ અગ્નિદેવ સર્વ વિશ્વની જનનીઓજ એવા જે આ બે અમર દેવતાઓ–દ્યુલોક અને પૃથ્વીને સુપ્રકાશિત કરે છે ૩

હે અગ્નિદેવ સોમપાનની ઇચ્છા ધરીને, તું અને ઇંદ્ર એવા બન્ને દેવ સોમ અર્પણ કરનારા* આ યાજકના ઘેર તેના યજ્ઞનો કદાપિ ન નાશ કરતા તેને અનુકૂળ કરવા માટે અહિં આ આવો ૪

હે સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ, હે સામર્થ્યના પુત્ર, પોતાની કૃપાના યોગે યજ્ઞસ્થળોને શોભાવનારો જે તું સનાતન દેવ તે તને ઉદકના નિવાસસ્થાનમાં (તારા ઉપાસક) પ્રજ્વલિત કરે છે ૫ (૨૫)

सूक्त २६.

ऋषि–गाथी । देवता वैश्वानर ॥

અમને સંપત્તિની ઇચ્છા હોવાને લીધે માનવોનો મિત્ર એવો જે અગ્નિ તેનું પ્રથમ ધ્યાન કરીને ને તેની પ્રીત્યર્થે આહુતિ સિદ્ધ કરીને અમે કુશિક તેને સ્તોત્રસહ હવિ અર્પણ કરીએ છીએ તે સત્યાનુસારી, સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ કરી આપનારો, અત્યંત ઉદાર, શીઘ્રગામી ને રમણીય છે ૧

---

१ अग्ने, प्रचेता विश्ववेदा दिव उत पृथिव्या तना सूनु असि । चिकित्व, देवान् इह ऋधक् यज ।
२ विद्वान् अग्नि भवन् अमृताय वीर्याणि सनोति वाज सनोति । पुरुक्षो, स देवान् इह न आवह ।
३ अमूर, पुरुश्चन्द्र अग्नि नमोभि वाने क्षयन् विश्वजन्ये अमृत द्यावापृथिवी दवी आधाति ।
४ अग्ने इन्द्रश्च अमर्धन्ता देवा, सुतावत दाशुष दुराण सोमपेयाय इह यज्ञ उपयात
५ सहस सूनो, जातवेद अग्ने, ऊर्ती सधस्थानि महयमान, नित्य अपां दुराण स इन्धसे ।
१ वैश्वानर अग्नि मनसा निचाय्य हविष्मन्त वसूयव कुशिकास अनुसत्य, स्वर्विदम्, सुदानु रथिर रण्व देव गीर्भी हवामहे ।

તેજ:પુંજ, અખિલ માનવોનો હિતકર્તા, (પ્રત્યક્ષ) માતરિશ્વા, (મૂર્તિવાન) બૃહસ્પતિ, સ્તવનીય બુદ્ધિશાળી, ભક્તોની બૂમ સાંભળવામા તત્પર, શીઘ્રગામી, ને અમારો અતિથિ એવા તે અગ્નિને મનુષ્યોની યજ્ઞસિદ્ધિમાં જવા સારૂ અમે સંરક્ષણાર્થે સ્તુતિ કરીએ છીએ. ૨

આનંદવડે ખોંખારનારા ઘોડા પ્રમાણે સાદ ઉત્પન્ન કરનારો ને અખિલ માનવોના હિત વિષયમાં તત્પર એવા આ અગ્નિને પ્રત્યેક યજ્ઞપ્રસંગે કુશિક પામે સ્વકાંગુલિવડે પ્રદીપ્ત કરાવવામા આવે છે. અમર હોનારા સર્વ દેવોમાં (અધિક) જાગ્રત એવો જે આ અગ્નિ, તે અમને વીર્યસંપન્ન ને ઉત્તમ અશ્વોથકી યુક્ત એવો વૈભવ અર્પણ કરો ૩

સામર્થ્યનુ પુંજ એવો આ અગ્નિ પોતાના પૂર્ણ આવેશથકી આગળ વધો. પોતાનુ સૌન્દર્ય પ્રકટ કરવા સારૂ (મરૂતે પણ એક થઇને, પોતાનો ટપકાદાર રંગનો હરણ રથને જોડ્યો છે. અત્યન્ત સામર્થ્યવાન, સર્વજ્ઞ ને અજીત એવા આ મરૂત પર્વતોમાં પણ ધ્રુજારો ઉત્પન્ન કરે છે. ૪

સર્વે માનવોના અધિપતિ એવા આ મરૂતદેવ અગ્નિનોજ આશ્રય ખોળે છે તેમના ઉગ્ર ને તેજયુક્ત સામર્થ્યની અમે યાચના કરીએ છીએ આ રૂદ્રપુત્ર, ગર્જના કરનાર, પર્જન્ય-રૂપી વસ્ત્ર ધરનાર અત્યન્ત ઉદાર ને સિંહપ્રમાણ ખેંખનાર ઉત્પન્ન કરનાર છે ૫ (૨૬)

મરૂતના પ્રત્યેક સમુદાયની અને તેમના પ્રત્યેક સમૂહની સ્તુતિ કરતા અમે તેમના સામર્થ્યની ને અગ્નિના પ્રખર તેજની યાચના કરીએ છીએ યાગકર્મો ચાલેલા હોય ત્યારે જેમની કૃપામાં કદી પણ ઘટાડો નથી એવા તે પ્રજ્ઞાવાન મરૂત પોતાના ટપકાદાર હરણપર આરૂઢ થઇને યજ્ઞ-પ્રતિ ગમન કરે છે ૬

---

२ शुभ्रम्, वैश्वानरं, मातरिश्वानम्, उक्थ्यम् बृहस्पतिम् विप्रं, श्रोतारं, अतिथिम्, रघुष्यदम् तं अग्निं मनुषः देवतातये अवसे हवामहे।

३ अश्वः न क्रन्दन् वैश्वानरः युगे युगे कुशिकेभिः जनिभिः समिध्यते। अमृतेषु जागृविः सः अग्निः नः सुवीर्यं स्वश्व्यं रत्नं दधातु।

४ वाजाः अग्नयः तविषीभिः प्र यन्तु। संमिश्लाः मरुतः शुभे पृषतीः अयुक्षत। बृहदुक्षः विश्ववेदसः अदाभ्याः मरुतः पर्वतान् प्र वेपयन्ति।

५ विश्वकृष्टयः मरुतः अग्निश्रियः। ते त्वेषम् उग्रम् अवः वयम् आ ईमहे। ते स्वानिनः रुद्रियाः वर्षनिर्णिजः सिंहाः न हेषक्रतवः सुदानवः।

६ व्रातं व्रातं गणं गणं सुशस्तिभिः अग्नेः भामं मरुताम् ओजः ईमहे। पृषदश्वासः अनवभ्रराधसः धीराः विदथेषु यज्ञं गन्तारः।

અગ્નિ છુ, હુ જન્મતાજ નરત્ન થયો, ઘૃત એ મારૂ નેત્ર છે, મારા મુખમા અમૃત છે, ત્રણ તત્વોનુ બનેલુ તેજ તે હુ જ લોકોનુ માપન કરનારો, હું અવિનાશી તપનશક્તિ, હવિ જે કહેવાય છે તે પણ ખરેખર હુ જ ૭

એક ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાતિ ઉત્પન્ન કરીએ એવો વિચાર મનમા લાવીને તેણે ત્રણ પ્રકારના સાધનોવડે જ્યોતિષ્માન અર્યનુ શોધન કીધુ એના પ્રકારે તેણે પોતાનાજ સામર્થ્યવડે અત્યન્ત શ્રેષ્ઠ પ્રકારનુ એક રત્ન નિર્માણ કીને (તેના સાધનવડે) દ્યુલોક અને પૃથ્વીલોકનુ અવલોકન કીધુ ૮

હે દ્યુલોક અને પૃથ્વીલોક જે કદી પણ ક્ષીણ ન થનારો ને સેકડો પ્રવાહોથકી વહેનાર એવો (મધુર) ઝરો છે, ગાનામા તદન યોગ્ય એવો સ્તોત્રાનો જે પ્રજ્ઞાવાન્ જનક છે, જે ઉદાર છે ને માતાપિતાની ઉછગે જે ભાર આનદે મેરેલો હોય છે એના આ સત્યવાદી અગ્નિને સતુષ્ટ કરો ૯(૨૭)

सूक्त २७.

॥ ऋषि-गाथी । देवता-अग्नि

નવીન ચેતન આપનાર તમારા હવિની આહુતિ ઘૃતયુક્ત પાત્રમાથી સ્વર્ગતરફ ચાલી છે જેને ભ્યાપની ઇચ્છા છે, એવો ભક્તિ-પૂજકજ દેવપ્રતિ જઈ પહોંચે છે ૧

જે પ્રજાશીલ છે, જે યજ્ઞનો સાધનિભૂત છે જેને પ્રીતિ ભારે છે અને જે વૈભવની નિધિ અર્પણ કરે છે એવા અગ્નિનુ સ્તોત્રોવડે ગાન કરૂ છુ २

હે અગ્નિ જો કે તુ સામર્થ્યવાન છે તોપણ તારાપર પણ (તારી કૃપાના યોગે) અમે અધિકાર ચલાવી શકીએ ને અમારા શત્રુઓના તડાકામાથી સુખરૂપે પાર પડીએ ૩

જે યજ્ઞને પાવન કરનારો છે, જે સ્તવન કરવાને યોગ્ય છે, અને જેના કેશ જ્વાળારૂપ છે, એવા તે અગ્નિને આ યજ્ઞમા પ્રજ્વલિત કરીએ છીએ ४

---

७ जन्मना जातवेदा, अग्नि अस्मि, घृत मे चक्षु, म आसन् अमृतम्। त्रिधातु अर्क, रजस विमान, अजस्र घर्म हवि अस्मि नाम्।

८ ज्योति अनु हृदा मतिं प्रजानन् त्रिभि पवित्र अर्के अपुपोतहि स्वधाभि वर्षिष्ठ रत्न अकृत, अति इत द्यावा पृथिवी परि अपश्यत्।

९ रोदसी, शतधार अक्षीयमाण उत्स, वक्तवानाम् विपश्चित पितर, मंहि, पित्रो उपस्थे मदन्त त सत्यवाच विपृत।

१ व हविष्मन्त वाजा घृताच्या प्र अनियत सुम्नयु देवान् जिगाति।

२ विशावत, यज्ञस्य साधन, श्रुष्टीवान, धितावान अग्नि गिरा ईळे।

३ अग्ने वाजिन इवस्य ते यमम् वय शकेन, दुरानि अतितरन।

४ पावक ईड्य, शोचिष्केश अग्नि अध्वरे समिन्धनान, त ईमहे।

જેનુ સામર્થ્ય ભારે છે, જે અમર છે, ધૃત એજ જેનુ વસ્ત્ર છે, ને ઉત્તમોત્તમ આહુતિ
જેને અર્પણ કરેલ છે, એવો આ અગ્નિ યજ્ઞમાંનુ અમારૂ હવિ (દેવોને) પહોચાડે છે ૫(૨૮)

યજ્ઞપાત્રો આ પ્રમાણે સિદ્ધ કરીને પૂર્ણ ભક્તિવડે યજ્ઞ અર્પણ કરનારા ઉપાસકો આ
અગ્નિને સ્વસંરક્ષણાર્થે બોલાવી લાવ્યા ૬

અમારૂ હવિ પહોંચાડનાર આ અમરદેવ યજ્ઞકર્મમા ઉત્તેજન આપતો પોતાની અતર્ક્ય શક્તિ
થકી અત્રે આવે છે. ૭

પ્રજ્ઞાશીલ યજ્ઞના સાધનિભૂત ને સામર્થ્યવાન તે અગ્નિદેવના પરાક્રમી કૃત્યોનુ (ભક્ત
જનો) સ્મરણ કરે છે અને યાગકર્મામા તેને અગ્રસ્થાન આપે છે ૮

આ શ્રેષ્ટ દેવે આ સર્વ પોતાની બુદ્ધિના યોગે નિર્માણ કીધુ સામર્થ્યને સદોદિત જન્મ
આપનારા એવા સર્વ ભુતોના આદિકારણોને તેણેજ અગ્નિતત્વમા આણ્યા ૯

સામર્થ્યથકી ઉત્પન્ન થયેલા હે અગ્નિદેવ, સર્વમા શ્રેષ્ટ, અત્યન્ત દિપ્તિમાન ને (યજ્ઞપર)
પ્રેમ રાખનારા એ તને તારા મહિમાના સ્તોત્રો ગાઈને હુ અહિ આ પ્રસ્થાપિત કરૂ છુ ૧૦ (૨૯)

બુદ્ધિમાન ભક્ત યજ્ઞકાળે પોતાનુ સર્વ મન વાપરીને (સર્વ જગતનો) નિયતા ને સંરક્ષણ
કર્તા અગ્નિદેવ ને પ્રદીપ્ત કરે છે ૧૧

જે સામર્થ્યનો પુત્ર છે, જેનુ તેજ સ્વર્ગલોકપર્યન્ત ઝળકે છે ને બુદ્ધિશાળી પંડિતોને જેના
થકી જ્ઞાનસામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે એવા તે અગ્નિદેવનુ હુ આ યજ્ઞમા સ્તવન કરૂ છુ ૧૨

સામર્થ્યવાન, સ્તવનીય, વંદન કરવાને યોગ્ય અંધકારનો પરિહાર કરનાર અને સુંદર
આ અગ્નિદેવને તેના ભક્તજન પ્રદીપ્ત કરે છે ૧૩

---

५ पृथुपाजा' अमर्त्यं घृतनिर्णिक्, स्वाहुत अग्नि यज्ञस्य हव्यवाट ।
६ इत्था यतस्रुच धिया यज्ञवन्त सबाध अग्नि ऊतये आचक्रु ।
७ अमर्त्य. देव होता, विपथानि प्रचोदयन् मायया पुरस्तात् एति ।
८ विप्र यज्ञस्य साधन , वाजी वाजेषु धायते, अध्वरेषु प्रणीयते ।
९ वरेण्य धिया चक्र, दक्षस्य तना पितर भूतानां गर्भम् आदधे ।
१० सहस्कृत, अग्ने सुदीतिम्, वनिजम्, वरेण्य, भूतानाम् गर्भे आ दध ।
११ ऋतस्य यंते विप्रा वनुर मन्थुर, अध्वुरम्, अग्नि वाजे समिन्धते ।
१२ ऊर्जं नपातम् उरदवि दीदिवाय, कविक्रतु अग्नि अध्वरे इंळे ।
१३ इळा इळ्य , ममस्य तमांसि तिरः दर्शन , अग्नि सम् इन्धते ।

અશ્વોપ્રમાણે દેવોને અહિંઆ લઇને આવનારા આ સામર્થ્યવાન અગ્નિદેવને (તેના ભક્ત) પ્રદીપ્ત કરે છે. હવિ અર્પણ કરનારા ઉપાસકો તેના સ્તોત્રો ગાય છે. ૧૪

હે સામર્થ્યવાન અગ્નિદેવ, (તારી કૃપાવડે) સામર્થ્યનો ઉપયોગ કરનાર અમે અતિશય સામર્થ્યવડે પ્રજ્વલિત થયેલો એવો જે તું સામર્થ્યવાન દેવ તે તને પ્રદીપ્ત-કરીએ છીએ. ૧૫

सूक्त २८.

॥ ऋषि—विश्वामित्र । देवता—अग्नि ॥

સ્તુતિ સ્તોત્રો એજ જેની સંપત્તિ છે એવા હે સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ પ્રાતઃકાળના યજ્ઞસમયે અમારાં હવિ અને આહુતિ નો સ્વીકાર કર. ૧

હે અગ્નિદેવ, આ આહુતિ તારા સારૂ શિજવેલી છે અને તારાજ સારૂ તે વધારે સ્વાદિષ્ટ કીધી છે. હે અત્યન્ત તરૂણ અગ્નિદેવ, તેનો સ્વીકાર કર. ૨

હે અગ્નિદેવ, કાલ તૈયાર કરેલી જે આહુતિ અમે તને અર્પણ કરીએ છીએ, તેનો આસ્વાદ લે. સામર્થ્યથકી જન્મ પામનારો જે તું તેની યજ્ઞપર અનુકુળ દૃષ્ટિ હોય છે. ૩

હે સર્વજ્ઞ અને બુદ્ધિમાન (અગ્નિદેવ) મધ્યાનઃકાળના યજ્ઞપ્રસંગે આ અમારી આહુતિનો અત્રે સ્વીકાર કર. હે અગ્નિદેવ, તું શ્રેષ્ટ હોવાને લીધે યજ્ઞમાંના તારા હવિર્ભાગને જ્ઞાની લોક કદી પણ હરકત કરતા નથી. ૪

હે સમર્થ્યપુત્ર, અગ્નિદેવ, તૃતીય યજ્ઞપ્રસંગે પણ અમે અર્પણ કરેલી આહુતિવિષે (મનમાં) ઇચ્છા ધર, અને કાળજીપૂર્વક કરેલા ને ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યથી પરિપૂર્ણ એવા આ યજ્ઞને તે અમર સમુદાય પ્રતિ પહોંચાડ. ૫

હે સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ, તને અર્પણ કરેલી આ આહુતિ સફળ કર અને તેનો સ્વીકાર કર. તે કાલેજ તૈયાર કરેલી છે. ૬ (૩૧)

---

१४ अश्वः न देववाहनः, वृषः अग्निः सम् इध्यते । हविष्मन्तः तं ईळते ।

१५ वृषनं अग्ने वृहत दीपतं, वृषणं त्वा वयं वृषणः सम् इधीमहि ।

१ धियावसो जातवेदः अग्ने, प्रातः सावे नः हविः पुरोळाशं जुषस्व ।

२ अग्ने, पुरोळाशः तुभ्यं वा घ पचतः, परिष्कृतः । यविष्ठ तं जुषस्व ।

३ अग्ने तिरोह्नयम् आहुतं पुरोळाश वीः सहसः सूनुः अध्वरे हितः असि ।

४ जातवेदः कवे, माध्यन्दिने सवने पुरोळाशं इह जुषस्व । अग्ने धीराः यज्ञस्य तव भागधेयं विदथेषु न प्र मिनन्ति ।

५ सहसः सूनो अग्ने तृतीये सवने आहुतं पुरोळाशं धारयः अथ अमृतेषु देवेषु जागृविं रत्नवन्तं अध्वरं धाः ।

६ जातवेदः अग्ने, पुरोळाशो आहुतिं वृधान । तिरो अह्न्यम् जुषस्व ।

सूक्त २९.

ऋषि---विश्वामित्र । देवता--अग्नि ॥

અહિઆ મથનની સર્વ તૈયારી છે, અહિઆ (અગ્નિને) પ્રગટ કરવાની સર્વ સામગ્રી સિદ્ધ કરી મૂકેલી છે હવે તે શ્રેષ્ઠ લઇને આવ એટલે આપણે આપણી હમેશની વર્ણપદ્ધતિવડ અગ્નિને પ્રગટ કરીએ ૧

જે પ્રમાણે ગર્ભવતી સ્ત્રિઓને ઉદરમા ગર્ભધારણ કરાવવામા આવે તે પ્રમાણે આ સર્વજ્ઞ (અગ્નિદેવ) આ બન્ને મથનયષ્ટીમા સ્થાપિત થયેલો મનુષ્યોએ જાગૃત રહીને તથા હવિ અર્પણ કરીને રોજ તેનુ ગૌરવ કરવુ એવી આ અગ્નિદેવની મહત્તા છે ૨

આ જે મથનયષ્ટિ અહિઆ રાખી છે તેનાપર (બીજી યષ્ટિ) અતિ કાળજીપુર્વક મુક જો તેણે તરતજ ગર્ભવતી થઇને એણે આ સામર્થ્યવાન દેવને જન્મ આપ્યો આ તેજનો જાણે કોઈ સ્થભજ છે અને આનો પ્રવેશ અતિશય ચાતરફ પ્રકાશનાર છે ઇળાના આ પુત્રનો જન્મ થયો છે ૩

હે સર્વજ્ઞ અગ્નિદેવ, અમારૂ હવિ તુ પહોચાડ એ હેતુથી અમે તને પૃથ્વીની નાભીપર ઇળાના શ્રેષ્ઠપણામધ્યે પ્રસ્થાપિત કરીએ છીએ ૪

હે મનુષ્યો, જે પ્રજ્ઞાશાળી છે, જેને અંદર એક (ને) બહાર એક એવુ માનમ નથી જેનુ જ્ઞાન વિશાળ છે, જેને મૃત્યુનુ બંધન ને જેની આકૃતિ મનોહર છે એવા અગ્નિદેવને સંપુર્ણપણે ઉત્પન્ન કરો હે મનુષ્યો, જે યજ્ઞમા વિજયધ્વજ છે જે સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે અને જેના પાસેથી ઉત્કૃષ્ટ સુખો પ્રાપ્ત થાય છે એવા અગ્નિદેવને મથન કાષ્ટમાથી બહાર લાવો ५ (३२)

---

१ इद अधिमन्थनम् अस्ति, प्रजननं कृतम् अस्ति । एतां विश्पत्नीम् आभर, अग्नि पूर्वथा मन्थाम ।

२ गर्भिणीषु गर्भ सुधित इव जातवेदा अरण्यो निहित जागृवद्भि, हविष्मद्भि, मनुष्येभि अग्नि दिवे दिवे ईड्य ।

३ उत्तानायाम् निकिरन् अवभर । सद्य प्रवीता वृषण जजान । अरुषस्तूप रुशत् पाजः इळाया । पुत्र वयुने अजनिष्ट ।

४ आपेद अग्ने हव्याय वोळ्हवे पृथिव्या नाभा अधि इळाया पदे त्वा नि धीमहि ।

५ नर ध्वांक्ष अद्वयन्त, प्रचेतसम् अमृत सुप्रतीकम् मन्थत । नर, यज्ञस्य केतु प्रथमम् पुरस्तम् अग्नि [illegible]लात् अजनत ।

॥ २ ॥

જે તેના પોતાના બાહુવડે મનુષ્યોએ ઘર્ષણના યોગે ઉત્પન્ન કીધો છે તો આ કાષ્ટમધ્યે એનાદ સામર્થ્યવાન અશ્વપ્રમાણે તેજસ્વી લાગે છે જે વેળાએ અશ્વિનીદેવના માર્ગમા આ પ્રકટ થાય છે ને વેળા આની ગતિ જાણે કાંઈ અતિશયજ આશ્ચર્યકારક દેખાવા લાગીને તૃણોને ભસ્મ કરીને આ સર્વ પાષાણોને ઉઘાડા પાડે છે

જે હવિ પહોંચાડનારો સર્વજ્ઞ અને સ્તવનીય હોવાને લીધે તેની દેવોએ યજ્ઞમધ્યે સ્થાપના કીધી તે આ પ્રજ્ઞાવાન સામર્થ્યયુક્ત, મેધાવી અત્યન્ત ઉદાર ને બુદ્ધિમાન પુરુષોએ પણ સ્તવન કરેલો અગ્નિદેવ પ્રસન્ન થવાની સાથેજ પોતાનો પ્રકાશ વધારી પાડે છે ૭

હે હવિ લાવનારા અગ્નિદેવ પ્રજ્ઞાવાન એવો જે તુ તે તત્ર ધ્યાનાપન્ન થા અને આ સત્કૃતેતાના મન્દિરમા નવ યજનાર્થ દેવોને પોતપોતાના સ્થાને વિરાજિત કર તુ દેવોની ઇચ્છા તૃપ્ત કરનારો છે ને હવિના યોગે તેનું પૂજન કરે છે તો હે અગ્નિ, તારા આ ઉપાસકોને દીર્ઘ આયુષ્ય અર્પણ કર ૮

હે મિત્રો, આ ધુમ્રયુક્ત સામર્થ્યવાન અગ્નિની સ્થાપના કરો અને સર્વ વિઘ્નાથકી મુક્ત થઇને તેના સામર્થ્યની શોધાર્થ ચાલો આ વીર ધારણી અગ્નિદેવ કે જેની સહાયતાથી દેવોએ દુષ્ટ લોકોને વશ કીધા, તે પ્રત્યક્ષ સેનાનો પરાભવ કરવામા સમર્થ છે ૯

જે સ્થાને તુ (પાછો) જન્મ લઇને પ્રકટ થયો છે તે તારા સારૂ પ્રત્યેક યાગકાળે ગણી મૂકેના આ સ્થાન છે હે અગ્નિદેવ તુ તે બરાબર ઓળખીને ત્યા વિરાજમાન થા અને અમારા સ્તોત્રો સફળ થાય એમ કર ૧૦ (૩૩)

જે વેળાએ આ ચૈતન્યથી ભરેલો પણ ગર્ભસ્થાન પેટ હોય છે તે વેળાએ એને તનૂનપાત એમ કહે છે અને જે વેળાએ આ અવતરે છે તે વેળાએ એને નરાશસ એવુ નામ મળે છે જે વેળાએ આ માતાના ઉદરમા પ્રકટ થાય છે ને વેળાએ એને માતરિશ્વા કહીને ઓળખે છે આ જ્યારે પોતાના માર્ગે આક્રમણ કરવા લાગ્યો તે વેળા વાયુનો જન્મ થયો ૧૧

६ यदि बाहुभि मन्थति, वनपु वाजी अश्व न जदर विरोचते अश्विनो यामन् अनिवृत चित्र न तृणा दहन् अश्मन वृणक्ति।

७ इष्य, विश्वविद, हव्यवाहमृत देवास अध्वरेषु अदधु, केचितान, वाजी, विप्र, कविशस्त, सुदानु, अग्न नात राचत।

८ होत चिकित्वान् स्व लोके सीदज। सुकृतस्य यानौ यज्ञ सादय। देवावी देवान् हविषा यजासि अग्न यजमान बृहत् वय धा।

९ ससव धून वृषण कृणोत अजस्र वाज। अच्छ इतन। येन देवास दस्यून् असहन्त, अय सुवीर अग्न पृतनाषाट।

१० अय त ऋत्विय योनि, यत जात अरोचथा। अग्न, त जानन् सीद अथ न गिर वर्धय।

११ तनुर गर्भ तनूनपात उच्यत, यन् विजायत नराशस भवात। यन् मातरि अमिमीत मातरिश्वा। वातस्य सग अभवत्।

આ પ્રજ્ઞાશીલ દેવને ઉત્તમ મથનના યોગે પ્રગટ કીધો છે, ને તેની ઉત્તમ રીતે સંસ્થાપના કીધી છે હે અગ્નિદેવ, અમારો યજ્ઞ સારી રીતે સિદ્ધ કર ને તારા ઉપાસક સારૂ તેના યજ્ઞકર્મો દેવને અર્પણ કર ૧૨

નાશરહિત શત્રુનો પરાભવ કરનાર અને કઠણ દંષ્ટ્રાથી યુક્ત એવા આ અમરદેવને માન વોએ નિર્માણ કીધો. આ વીરે જન્મતાની સાથેજ એનો પ્રમાણે એકમતે વર્તનારી દશ આંગળીઓ તેની અમારભથી સ્વાગત કરે છે ૧૩

સાત પ્રકારે હવિદાતૃત્વ કરનારો આ અગ્નિદેવ જ્યારે પોતાની માતાના સ્તનથકી પ્રગટ લાગ્યો તે વેળાથી આ સદૈવ તેનીજ ઉછેગમા વિરાજમાન થયેવો છે આ રમણીય દેવે જ્યારે તે ચૈતન્યદાયક પુરૂષથકી જન્મ ધર્યા ત્યારથી એક દિવસ પણ વિશ્રાતિ લેતો હોય એવો દેખાતો નથી ૧૪

આ શત્રુથી યુદ્ધ કરનારો, મરૂતથી જાણે કે સખાપણુ જોડનારો અને સર્વ વિશ્વથી પ્રથમ પ્રગટ થયો છે તેના સ્તોત્રકર્તાને આ સર્વે માલમ છે માટે કુશિકોએ તેનુ એક પ્રતિભાસંપન્ન સ્તોત્ર ગાઇને તેને પોતપોતાના ઘેર પ્રજ્વલિત કીધો છે. ૧૫

હે જ્ઞાની હવિર્દાયકો, જે અર્થે અમે અહિં આ પવિત્ર યજ્ઞમધ્યે આજ તારી યાચના કીધી છે તે અર્થે તુ આવ્યો એ પણ ખરૂ તુ પ્રજ્ઞાવાન છે તુ સર્વ કાઈ જાણે છે એ સારૂ આ અમારા સોમ કને આવ.

---

१२ कवि सुनिर्मथा निर्मथित , सुनिधा निहित । अग्ने स्वध्वरा कृणु, दवयते देवान् यज ।

१३ मर्त्यास , जग्रमाण, तरणि वाळुजम्भम्, अमृत (मर्त्यास) अजो जनन् । दश स्वसार समची अमुव पुमास जात अभिसरभन्ते ।

१४ यत् ऊधनि अशोचन्, मातु उपस्थ सप्त होता सनशान्‌ प्र अराचन् । यत् असुरस्य जठरात् अजायत दिवे दिवे सुरण न निमिषति ।

१५ अमित्रा युध मरुताम इव प्रया, प्रथमजा ब्राह्मण विश्वम् इत् विदु । कुशिकास द्युम्नवद्‌ब्रह्म आ ऐरिरे, एक एक दमे अग्नि सम् इधिरे ।

१६ चिकित्व होत , यत् अद्य अस्मिन् अध्वरे यज्ञे त्वा इह अवृणी महि ध्रुवम् अया ध्रुवम् आ शमिष्ठा । प्रजानन् विद्वान् सोमम् उपयाहि ।

॥ अथ तृतीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ ४० ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-गायत्री ॥

॥ ४० ॥ इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमे हवामहे ।
स पाहि मध्वो अन्धसः ॥ १ ॥

इन्द्र क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य पुरुष्टुत ।
पिबा वृषस्व तातृपिम् ॥ २ ॥

इन्द्र प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवेभिः ।
तिर स्तवान विश्पते ॥ ३ ॥

इन्द्र सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते ।
क्षयं चन्द्रास इन्दवः ॥ ४ ॥

दधिष्वा जठरे सुतं सोममिन्द्र वरेण्यम् ।
तव द्युक्षास इन्दवः ॥ ५ ॥ १ ॥

इंद्रं । त्वा । वृषभं । वयं । सुते । सोमे । हवामहे । सः । पाहि । मध्वः । अंधसः ॥ १ ॥ इंद्र । क्रतुऽविदं । सुतं । सोमं । हर्य । पुरुऽस्तुत । पिब । आ । वृषस्व । ततृपिं ॥ २ ॥ इंद्र । प्र । नः । धितऽवानं । यज्ञं । विश्वेभिः । देवेभिः । तिरः । स्तवान । विश्पते ॥ ३ ॥ इंद्र । सोमाः । सुताः । इमे । तव । प्र । यंति । सत्ऽपते । क्षयं । चंद्रासः । इंदवः ॥ ४ ॥ दधिष्व । जठरे । सुतं । सोमं । इंद्र । वरेण्यं । तव । द्युक्षासः । इंदवः ॥ ५ ॥ १ ॥

गिर्वणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे ।
इन्द्र त्वादातमिद्यशः ॥ ६ ॥

अभि द्युम्नानि वनिन इन्द्रं सचन्ते अक्षिता ।
पीत्वी सोमस्य वावृधे ॥ ७ ॥

अर्वावतो न आ गहि परावतश्च वृत्रहन् ।
इमा जुषस्व नो गिरः ॥ ८

यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे ।
इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ४१ ॥ ऋषि.–विश्वामित्र. । देवता–इन्द्रः । छन्दः–गायत्री ॥

॥ ४१ ॥ आ तू न इन्द्र मद्र्यग्घुवान सोमपीतये ।
हरिभ्यां याह्यद्रिवः ॥ १ ॥

सत्तो होता न ऋत्वियस्तिस्तिरे बर्हिरानुषक् ।
अयुञ्जन्प्रातरद्रयः ॥ २ ॥

गिर्वणः । पाहि । नः । सुतं । मधोः । धाराभिः । अज्यसे । इंद्र । त्वाऽदातं । इत् । यशः ॥ ६ ॥ अभि । द्युम्नानि । वनिनः । इंद्रं । सचंते । अक्षिता । पीत्वी । सोमस्य । ववृधे ॥ ७ ॥ अर्वाऽवतः । नः । आ । गहि । पराऽवतः । च । वृत्रऽहन् । इमाः । जुषस्व । नः । गिरः ॥ ८ ॥ यत् । अंतरा । पराऽवतं । अर्वाऽवतं । च । हूयसे । इंद्र । इह । ततः । आ । गहि ॥ ९ ॥ २ ॥

आ । तु । नः । इंद्र । मद्र्यक् । हुवानः । सोमऽपीतये । हरिऽभ्यां । याहि । अद्रिऽवः ॥ १ ॥ सत्तः । होता । नः । ऋत्वियः । तिस्तिरे । बर्हिः । आनुषक् । अयुंजन् । प्रातः । अद्रयः ॥ २ ॥

इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बर्हिः सीद ।
वीहि शूर पुरोळाशम् ॥ ३ ॥

रारन्धि सवनेषु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन् ।
उक्थेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ ४ ॥

मतयः सोमपामुरुं रिहन्ति शवसस्पतिम् ।
इन्द्रं वत्सं न मातरः ॥ ५ ॥ ३ ॥

स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे ।
न स्तोतारं निदे करः ॥ ६ ॥

वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो जरामहे ।
उत त्वमस्मयुर्वसो ॥ ७ ॥

मारे अस्मद्वि मुमुचो हरिप्रियार्वाङ्याहि ।
इन्द्र स्वधावो मत्स्वेह ॥ ८ ॥

अर्वाञ्चं त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना ।
घृतस्नू बर्हिरासदे ॥ ९ ॥ ४ ॥

इमा । ब्रह्म । ब्रह्मऽवाहः । क्रियंते । आ । बर्हिः । सीद । वीहि । शूर । पुरोळाशं ॥ ३ ॥ ररंधि । सवनेषु । नः । एषु । स्तोमेषु । वृत्रऽहन् । उक्थेषु । इंद्र । गिर्वणः ॥ ४ ॥ मतयः । सोमऽपां । उरुं । रिहंति । शवसः । पतिं । इंद्रं । वत्सं । न । मातरः ॥ ५ ॥ ३ ॥ सः । मंदस्व । हि । अंधसः । राधसे । तन्वा । महे । न । स्तोतारं । निदे । करः ॥ ६ ॥ वयं । इंद्र । त्वाऽयवः । हविष्मंतः । जरामहे । उत । त्वं । अस्मऽयुः । वसो इति ॥ ७ ॥ मा । आरे । अस्मत् । वि । मुमुचः । हरिऽप्रिय । अर्वाङ् । याहि । इंद्र । स्वधाऽवः । मत्स्व । इह ॥ ८ ॥ अर्वांचं । त्वा । सुऽखे । रथे । वहतां । इंद्र । केशिना । घृतस्नू इति घृतऽस्नू । बर्हिः । आऽसदे ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ४२ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-गायत्री ॥

॥ ४२ ॥ उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्र गवाशिरम् ।
हरिभ्यां यस्ते अस्मयुः ॥ १ ॥
तमिन्द्र मदमा गहि बर्हिःष्ठां ग्रावभिः सुतम् ।
कुविन्न्वस्य तृप्णवः ॥ २ ॥
इन्द्रमित्था गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः ।
आवृते सोमपीतये ॥ ३ ॥
इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे ।
उक्थेभिः कुविदागमत् ॥ ४ ॥
इन्द्र सोमाः सुता इमे तान्दधिष्व शतक्रतो ।
जठरे वाजिनीवसो ॥ ५ ॥ ५ ॥
विद्मा हि त्वा धनञ्जयं वाजेषु दधृषं कवे ।
अधा ते सुम्नमीमहे ॥ ६ ॥

उप । नः । सुतं । आ । गहि । सोमं । इंद्र । गोऽआशिरं । हरिऽभ्यां । यः । ते । अस्मऽयुः ॥ १ ॥ तं । इंद्र । मदं । आ । गहि । बर्हिःऽस्थां । ग्रावऽभिः । सुतं । कुवित् । नु । अस्य । तृप्णवः ॥ २ ॥ इंद्रं । इत्था । गिरः । मम । अच्छ । अगुः । इषिताः । इतः । आऽवृते । सोमऽपीतये ॥ ३ ॥ इंद्रं । सोमस्य । पीतये । स्तोमैः । इह । हवामहे । उक्थेभिः । कुवित् । आऽगमत् ॥ ४ ॥ इंद्र । सोमाः । सुताः । इमे । तान् । दधिष्व । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । जठरे । वाजिनीवसो इति वाजिनीऽवसो ॥ ५ ॥ ५ ॥ विद्म । हि । त्वा । धनंऽजयं । वाजेषु । दधृषं । कवे । अध । ते । सुम्नं । ईमहे ॥ ६ ॥

इममिन्द्र गवाशिरं यवाशिरं च नः पिब ।
आगत्या वृषभिः सुतम् ॥ ७ ॥
तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्ये३ सोमं चोदामि पीतये ।
एष रारन्तु ते हृदि ॥ ८ ॥
त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र हवामहे ।
कुशिकासो अवस्यवः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ४३ ॥ ऋषिः—विश्वामित्रः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ४३ ॥ आ याह्यर्वाङुप वन्धुरेष्ठास्तवेदनु प्रदिवः सोमपेयम् ।
प्रिया सखाया वि मुचोप बर्हिस्त्वामिमे हव्यवाहो हवन्ते ॥ १ ॥
आ याहि पूर्वीरति चर्षणीराँ अर्य आशिष उप नो हरिभ्याम् ।
इमा हि त्वा मतयः स्तोमतष्टा इन्द्र हवन्ते सख्यं जुषाणाः ॥ २ ॥
आ नो यज्ञं नमोवृधं सजोषा इन्द्र देव हरिभिर्याहि तूयम् ।
अहं हि त्वा मतिभिर्जोहवीमि घृतप्रयाः सधमादे मधूनाम् ॥ ३ ॥

इमं । इंद्र । गोऽआशिरं । यवऽआशिरं । च । नः । पिब । आऽगत्य । वृषऽभिः । सुतं ॥ ७ ॥ तुभ्यं । इत् । इंद्र । स्वे । ओक्ये । सोमं । चोदामि । पीतये । एषः । रंतु । ते । हृदि ॥ ८ ॥ त्वां । सुतस्य । पीतये । प्रत्नं । इंद्र । हवामहे । कुशिकासः । अवस्यवः ॥ ९ ॥ ६ ॥

आ । याहि । अर्वाङ् । उप । वंधुरेऽस्थाः । तव । इत् । अनु । प्रऽदिवः । सोमऽपेयं । प्रिया । सखाया । वि । मुच । उप । बर्हिः । त्वां । इमे । हव्यऽवाहः । हवंते ॥ १ ॥ आ । याहि । पूर्वीः । अति । चर्षणीः । आ । अर्यः । आऽशिषः । उप । नः । हरिऽभ्यां । इमाः । हि । त्वा । मतयः । स्तोमऽतष्टाः । इंद्र । हवंते । सख्यं । जुषाणाः ॥ २ ॥ आ । नः । यज्ञं । नमःऽवृधं । सऽजोषाः । इंद्र । देव । हरिऽभिः । याहि । तूयं । अहं । हि । त्वा । मतिऽभिः । जोहवीमि । घृतऽप्रयाः । सधऽमादे । मधूनां ॥ ३ ॥

॥ ४२ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-गायत्री ॥

॥ ४२ ॥ उप॑ नः सु॒तमा ग॑हि॒ सोम॑मिन्द्र॒ गवा॑शिरम् ।
हरि॑भ्यां॒ यस्ते॑ अस्म॒युः ॥ १ ॥

तमि॑न्द्र॒ मद॒मा ग॑हि ब॒र्हि॒ःष्ठां ग्राव॑भिः सु॒तम् ।
कु॒विन्न्व॑स्य तृ॒प्णवः॑ ॥ २ ॥

इन्द्र॑मि॒त्था गिरो॒ ममाच्छा॑गुरिषि॒ता इ॒तः ।
आ॒वृते॒ सोम॑पीतये ॥ ३ ॥

इन्द्रं॒ सोम॑स्य पी॒तये॒ स्तोमै॑रि॒ह ह॑वामहे ।
उ॒क्थेभि॑ः कु॒विदा॒गम॑त् ॥ ४ ॥

इन्द्र॒ सोमा॑ः सु॒ता इ॒मे तान्द॑धिष्व शतक्रतो ।
ज॒ठरे॑ वाजिनीवसो ॥ ५ ॥ ५ ॥

वि॒द्मा हि त्वा॑ धनञ्ज॒यं वाजे॑षु दधृ॒षं क॑वे ।
अधा॑ ते सु॒म्नमी॑महे ॥ ६ ॥

उप॑ । नः । सु॒तं । आ । ग॒हि॒ । सोमं॑ । इं॒द्र॒ । गोऽआ॑शिरं । हरि॑ऽभ्यां । यः । ते॒ । अ॒स्म॒ऽयुः ॥ १ ॥ तं । इं॒द्र॒ । मदं॑ । आ । ग॒हि॒ । ब॒र्हिः॒ऽस्थां । ग्राव॑ऽभिः । सु॒तं । कु॒वित् । नु । अ॒स्य॒ । तृ॒प्णवः॑ ॥ २ ॥ इंद्रं॑ । इ॒त्था । गिरः॑ । मम॑ । अच्छ॑ । अ॒गुः॒ । इ॒षि॒ताः । इ॒तः । आ॒ऽवृते॑ । सोम॑ऽपीतये ॥ ३ ॥ इंद्रं॑ । सोम॑स्य । पी॒तये॑ । स्तोमैः॑ । इ॒ह । ह॒वा॒म॒हे॒ । उ॒क्थेभिः॑ । कु॒वित् । आ॒ऽगम॑त् ॥ ४ ॥ इंद्र॑ । सोमाः॑ । सु॒ताः । इ॒मे । तान् । द॒धि॒ष्व॒ । श॒त॒क्र॒तो॒ इति॑ शत॒ऽक्र॒तो॒ । ज॒ठरे॑ । वा॒जि॒नी॒व॒सो॒ इति॑ वाजिनीऽवसो ॥ ५ ॥ ५ ॥ वि॒द्म । हि । त्वा॒ । ध॒नं॒ऽज॒यं । वाजे॑षु । द॒धृ॒षं । क॒वे॒ । अध॑ । ते॒ । सु॒म्नं । ई॒म॒हे॒ ॥ ६ ॥

इमर्मिन्द्र गवांशिरं यवांशिरं च नः पिब ।
आगत्या वृषंभिः सुतम् ॥ ७ ॥
तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्ये३ सोमं चोदामि पीतये ।
एष रारन्तु ते हृदि ॥ ८ ॥
त्वां सुतस्यं पीतयें प्रत्नमिन्द्र हवामहे ।
कुशिकासों अवस्यवः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ४३ ॥ ऋषि –विश्वामित्र । देवता–इन्द्र । छन्द –त्रिष्टुप् ॥

॥ ४३ ॥ आ याह्यर्वाङुपं वन्धुरेष्ठास्तवेदनुं प्रदिवंः सोमपेयम् ।
प्रिया सखाया वि मुचोपं बर्हिस्त्वामिमे हव्यवाहों हवन्ते ॥ १ ॥
आ याहि पूर्वीरति चर्षणीरा अर्य आशिष उपं नो हरिभ्याम् ।
इमा हि त्वां मतयः स्तोमतष्टा इन्द्र हवन्ते सख्यं जुपाणाः ॥ २ ॥
आ नों यज्ञं नंमोवृधं सजोषा इन्द्रं देव हरिभिर्याहि तूयम् ।
अहं हि त्वां मतिभिर्जोहंवीमि घृतप्रयाः सधमादे मधूंनाम् ॥ ३ ॥

इमं । इंद्र । गोऽआंशिरं । यवंऽआशिरं । च । नः । पिब । आऽगत्यं । वृषंऽभिः । सुतं ॥ ७ ॥ तुभ्यं । इत् । इंद्र । स्वे । ओक्यें । सोमं । चोदामि । पीतयें । एषः । ररंतु । ते । हृदि ॥ ८ ॥ त्वां । सुतस्यं । पीतयें । प्रत्नं । इंद्र । हवामहे । कुशिकासः । अवस्यवः ॥ ९ ॥ ६ ॥

आ । याहि । अर्वाङ् । उपं । वंधुरेऽस्थाः । तवं । इत् । अनुं । प्रऽदिवंः । सोमऽपेयं । प्रिया । सखाया । वि । मुच । उपं । बर्हिः । त्वां । इमे । हव्यऽवाहः । हवंते ॥ १ ॥ आ । याहि । पूर्वीः । अति । चर्षणीः । आ । अर्यः । आऽशिषः । उपं । नः । हरिंऽभ्यां । इमाः । हि । त्वा । मतयः । स्तोमंऽतष्टाः । इंद्रं । हवंते । सख्यं । जुपाणाः ॥ २ ॥ आ । नः । यज्ञं । नमःऽवृधं । सऽजोषाः । इंद्र । देव । हरिंऽभिः । याहि । तूयं । अहं । हि । त्वा । मतिऽभिः । जोहंवीमि । घृतऽप्रंयाः । सधऽमादें । मधूंनां ॥ ३ ॥

आ च त्वामेता वृषणा वहांतो हरी सखाया सुधुरा स्वङ्गा ।
धानावदिन्द्रः सवनं जुषाणः सखा सख्युः शृणवद्वन्दनानि ॥ ४ ॥
कुविन्मा गोपां करसे जनस्य कुविद्राजानं मघवन्नृजीपिन् ।
कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य कुविन्मे वस्वो अमृतस्य शिक्षाः ॥ ५ ॥
आ त्वा बृहन्तो हरयो युजाना अर्वागिन्द्र सधमादो वहन्तु ।
प्र ये द्विता दिव ऋञ्जन्त्याताः सुसंमृष्टासो वृषभस्य मूराः ॥ ६ ॥
इन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्ण आ यं ते श्येन उशते जभार ।
यस्य मदे च्यावयसि प्र कृष्टीर्यस्य मदे अप गोत्रा ववर्थ ॥ ७
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ॥ ८ ॥ ७ ॥

आ । च । त्वा । एता । वृषणा । वहांतः । हरी इति । सखाया । सुऽधुरा । सुऽअंगा ।
धानाऽवत् । इंद्रः । सवनं । जुषाणः । सखा । सख्युः । शृणवत् । वंदनानि ॥ ४ ॥
कुवित् । मा । गोपां । करसे । जनस्य । कुवित् । राजानं । मघऽवन् । ऋजीपिन् ।
कुवित् । मा । ऋषिं । पपिऽवांसं । सुतस्य । कुवित् । मे । वस्वः । अमृतस्य ।
शिक्षाः ॥ ५ ॥ आ । त्वा । बृहंतः । हरयः । युजानाः । अर्वाक् । इंद्र । सधऽमादः ।
वहंतु । प्र । ये । द्विता । दिवः । ऋंजंति । आताः । सुऽसंमृष्टासः । वृषभस्य ।
मूराः ॥ ६ ॥ इंद्र । पिब । वृषऽधूतस्य । वृष्णः । आ । यं । ते । श्येनः । उशते ।
जभार । यस्य । मदे । च्यवयसि । प्र । कृष्टीः । यस्य । मदे । अप । गोत्रा ।
ववर्थ ॥ ७ ॥ शुनं । हुवेम । मघऽवानं । इंद्रं । अस्मिन् । भरे । नृऽतमं । वाजऽसातौ ।
शृण्वंतं । उग्रं । ऊतये । समत्ऽसु । घ्नंतं । वृत्राणि । संऽजितं । धनानां ॥ ८ ॥ ७ ॥

॥ ४४ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–बृहती ॥

॥ ४४ ॥ अयं ते अस्तु हर्यतः सोम आ हरिभिः सुतः ।
जुषाण इन्द्र हरिभिर्न आ गह्या तिष्ठ हरितं रथम् ॥ १ ॥
हर्यन्नुषसमर्चयः सूर्यं हर्यन्नरोचयः ।
विद्वांश्चिकित्वान्हर्यश्व वर्धस इन्द्र विश्वा अभि श्रियः ॥ २ ॥
द्यामिन्द्रो हरिधायसं पृथिवीं हरिवर्पसम् ।
अधारयद्धरितोर्भूरि भोजनं ययोरन्तर्हरिश्चरत् ॥ ३ ॥
जज्ञानो हरितो वृषा विश्वमा भाति रोचनम् ।
हर्यश्वो हरितं धत्त आयुधमा वज्रं बाह्वोर्हरिम् ॥ ४ ॥
इन्द्रो हर्यन्तमर्जुनं वज्रं शुक्रैरभीवृतम् ।
अपावृणोद्धरिभिरद्रिभिः सुतमुद्गा हरिभिराजत ॥ ५ ॥ ८ ॥

अयं । ते । अस्तु । हर्यतः । सोमः । आ । हरिऽभिः । सुतः । जुषाणः । इन्द्र । हरिऽभिः । नः । आ । गहि । आ । तिष्ठ । हरितं । रथं ॥ १ ॥ हर्यन् । उषसं । अर्चयः । सूर्यं । हर्यन् । अरोचयः । विद्वान् । चिकित्वान् । हरिऽअश्व । वर्धसे । इंद्र । विश्वाः । अभि । श्रियः ॥ २ ॥ द्यां । इंद्रः । हरिऽधायसं । पृथिवीं । हरिऽवर्पसं । अधारयत् । हरितोः । भूरि । भोजनं । ययोः । अंतः । हरिः । चरत् ॥ ३ ॥ जज्ञानः । हरितः । वृषा । विश्वं । आ । भाति । रोचनं । हरिऽअश्वः । हरितं । धत्ते । आयुधं । आ । वज्रं । बाह्वोः । हरिं ॥ ४ ॥ इंद्रः । हर्यंतं । अर्जुनं । वज्रं । शुक्रैः । अभिऽवृतं । अप । अवृणोत् । हरिऽभिः । अद्रिऽभिः । सुतं । उत् । गाः । हरिऽभिः । आजत ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ ४५ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–बृहती ॥

॥ ४५ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः ।
मा त्वा के चिन्नि यमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ इहि ॥ १ ॥
वृत्रखादो वलंरुजः पुरां दर्मो अपामजः ।
स्थाता रथस्य हर्योरभिस्वर इन्द्रो दृळ्हा चिदारुजः ॥ २ ॥
गम्भीराँ उदधीँरिव क्रतुं पुष्यसि गा इव ।
प्र सुगोपा यवसं धेनवो यथा ह्रदं कुल्या इवाशत ॥ ३ ॥
आ नस्तुजं रयिं भरांशं न प्रतिजानते ।
वृक्षं पक्वं फलमङ्कीव धूनुहीन्द्र सम्पारणं वसु ॥ ४ ॥
स्वयुरिन्द्र स्वराळसि स्मद्दिष्टिः स्वयशस्तरः ।
स वावृधान ओजसा पुरुष्टुत भवा नः सुश्रवस्तमः ॥ ५ ॥ ९ ॥

आ । मंद्रैः । इंद्र । हरिऽभिः । याहि । मयूररोमऽभिः । मा । त्वा । के । चित् । नि । यमन् । विं । न । पाशिनः । अति । धन्वऽइव । तान् । इहि ॥ १ ॥ वृत्रऽखादः । वलंऽरुजः । पुरां । दर्मः । अपां । अजः । स्थाता । रथस्य । हर्योः । अभिऽस्वरे । इंद्रः । दृळ्हा । चित् । आऽरुजः ॥ २ ॥ गंभीरान् । उदधीन्ऽइव । क्रतुं । पुष्यसि । गाःऽइव । प्र । सुऽगोपाः । यवसं । धेनवः । यथा । ह्रदं । कुल्याःऽइव । आशत ॥ ३ ॥ आ । नः । तुजं । रयिं । भर । अंशं । न । प्रतिऽजानते । वृक्षं । पक्वं । फलं । अंकीऽइव । धूनुहि । इंद्र । संऽपारणं । वसु ॥४॥ स्वऽयुः । इंद्र । स्वऽराट् । असि । स्मत्ऽदिष्टिः । स्वयशःऽतरः । सः । वावृधानः । ओजसा । पुरुऽस्तुत । भव । नः । सुश्रवःऽतमः ॥ ५ ॥ ९ ॥

॥ ४६ ॥ ऋषिः—विश्वामित्रः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ४६ ॥ युध्मस्यं ते वृषभस्यं स्वराजं उग्रस्य यूनः स्थविरस्य घृष्वेः ।
अजूर्यतो वज्रिणो वीर्याऽणीन्द्र श्रुतस्यं महतो महानि ॥ १ ॥
महाँ असि महिष वृष्ण्येभिर्धनस्पृदुग्र सहमानो अन्यान् ।
एको विश्वस्य भुवनस्य राजा स योधयां च क्षयया च जनान् ॥ २ ॥
प्र मात्राभी रिरिचे रोचमानः प्र देवेभिर्विश्वतो अप्रतीतः ।
प्र मज्मना दिव इन्द्रः पृथिव्याः प्रोरोर्महो अन्तरिक्षादृजीषी ॥ ३ ॥
उरुं गभीरं जनुषाभ्युग्रं विश्वव्यचसमवतं मतीनाम् ।
इन्द्रं सोमासः प्रदिवि सुतासः समुद्रं न स्रवत आ विशन्ति ॥ ४ ॥
यं सोममिन्द्र पृथिवीद्यावा गर्भं न माता बिभृतस्त्वाया ।
तं ते हिन्वन्ति तमु ते मृजन्त्यध्वर्यवो वृषभ पातवा उ ॥ ५ ॥ १० ॥

युध्मस्यं । ते । वृषभस्यं । स्वऽराजः । उग्रस्यं । यूनः । स्थविरस्य । घृष्वेः । अजूर्यतः । वज्रिणः । वीर्याणि । इंद्र । श्रुतस्यं । महतः । महानि ॥ १ ॥ महान् । असि । महिष । वृष्ण्येभिः । धनऽस्पृत् । उग्र । सहमानः । अन्यान् । एकः । विश्वस्य । भुवनस्य । राजा । सः । योधयं । च । क्षयर्य । च । जनान् ॥ २ ॥ प्र । मात्राभिः । रिरिचे । रोचमानः । प्र । देवेभिः । विश्वतः । अप्रतिऽइतः । प्र । मज्मना । दिवः । इंद्रः । पृथिव्याः । प्र । उरोः । महः । अंतरिक्षात् । ऋजीषी ॥ ३ ॥ उरुं । गभीरं । जनुषा । अभि । उग्रं । विश्वऽव्यचसं । अवतं । मतीनां । इंद्रं । सोमासः । प्रऽदिवि । सुतासः । समुद्रं । न । स्रवतः । आ । विशंति ॥ ४ ॥ यं । सोमं । इंद्र । पृथिवीद्यावा । गर्भं । न । माता । बिभृतः । त्वाऽया । तं । ते । हिन्वंति । तं । ऊं इति । ते । मृजंति । अध्वर्यवः । वृषभ । पातवै । ऊं इति ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ ४७ ॥ ऋषिः—विश्वामित्रः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ४७ ॥ मरुत्वाँ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय ।
आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम् ॥ १ ॥
सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् ।
जहि शत्रूँरप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः ॥ २ ॥
उत ऋतुभिर्ऋतुपाः पाहि सोममिन्द्र देवेभिः सखिभिः सुतं नः ।
याँ आभजो मरुतो ये त्वान्वहन्वृत्रमदधुस्तुभ्यमोजः ॥ ३ ॥
ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टौ ।
ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमं सगणो मरुद्भिः ॥ ४ ॥
मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम् ।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम ॥ ५ ॥ ११ ॥

मरुत्वान् । इंद्र । वृषभः । रणाय । पिब । सोमं । अनुऽस्वधं । मदाय । आ सिंचस्व । जठरे । मध्वः । ऊर्मिं । त्वं । राजा । असि । प्रऽदिवः । सुतानां ॥ १ ॥ सऽजोषाः । इंद्र । सऽगणः । मरुत्ऽभिः । सोमं । पिब । वृत्रऽहा । शूर । विद्वान् । जहि । शत्रून् । अप । मृधः । नुदस्व । अथ । अभयं । कृणुहि । विश्वतः । नः ॥ २ ॥ उत । ऋतुऽभिः । ऋतुऽपाः । पाहि । सोमं । इंद्र । देवेभिः । सखिऽभिः । सुतं । नः । यान् । आ । अभजः । मरुतः । ये । त्वा । अनु । अहन् । वृत्रं । अदधुः । तुभ्यं । ओजः ॥ ३ ॥ ये । त्वा । अहिऽहत्ये । मघऽवन् । अवर्धन् । ये । शांबरे । हरिऽवः । ये । गोऽइष्टौ । ये । त्वा । नूनं । अनुऽमदंति । विप्राः । पिब । इंद्र । सोमं । सऽगणः । मरुत्ऽभिः ॥ ४ ॥ मरुत्वंतं । वृषभं । ववृधानं । अकवऽअरिं । दिव्यं । शासं । इंद्रं । विश्वऽसहं । अवसे । नूतनाय । उग्रं । सहःऽदां । इह । तं । हुवेम ॥ ५ ॥ ११ ॥

॥ ४८ ॥ ऋषि-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ४८ ॥ सद्यो ह जातो वृषभः कनीनः प्रभर्तुमावदन्धसः सुतस्य ।
साधोः पिब प्रतिकामं यथा ते रसाशिरः प्रथमं सोम्यस्य ॥ १ ॥
यज्जायथास्तदहरस्य कामेऽंशोः पीयूषमपिबो गिरिष्ठाम् ।
तं ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्दम आसिञ्चदग्रे ॥ २ ॥
उपस्थाय मातरमन्नमैट्ट तिग्ममपश्यदभि सोममूधः ।
प्रयावयन्नचरद्गृत्सो अन्यान्महानि चक्रे पुरुधप्रतीकः ॥ ३ ॥
उग्रस्तुराषाळभिभूत्योजा यथावशं तन्वं चक्र एषः ।
त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूयामुष्या सोममपिबच्चमूषु ॥ ४ ॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि सञ्जितं धनानाम् ॥ ५ ॥ १२ ॥

सद्यः । ह । जातः । वृषभः । कनीनः । प्रऽभर्तुम् । आवत् । अन्धसः । सुतस्य ।
साधोः । पिब । प्रतिऽकामम् । यथा । ते । रसऽआशिरः । प्रथमम् । सोम्यस्य ॥ १ ॥
यत् । जायथाः । तत् । अहः । अस्य । कामे । अंशोः । पीयूषम् । अपिबः ।
गिरिऽस्थाम् । तम् । ते । माता । परि । योषा । जनित्री । महः । पितुः । दमे । आ ।
असिञ्चत् । अग्रे ॥ २ ॥ उपऽस्थाय । मातरम् । अन्नम् । ऐट्ट । तिग्मम् । अपश्यत् ।
अभि । सोमम् । ऊधः । प्रऽयवयन् । अचरत् । गृत्सः । अन्यान् । महानि । चक्रे ।
पुरुधऽप्रतीकः ॥ ३ ॥ उग्रः । तुराषाट् । अभिभूतिऽओजाः । यथाऽवशम् । तन्वम् ।
चक्रे । एषः । त्वष्टारम् । इन्द्रः । जनुषा । अभिऽभूय । आऽमुष्य । सोमम् । अपिबत् ।
चमूषु ॥ ४ ॥ शुनम् । हुवेम । मघऽवानम् । इन्द्रम् । अस्मिन् । भरे । नृऽतमम् । वाजऽसातौ ।
शृण्वन्तम् । उग्रम् । ऊतये । समत्ऽसु । घ्नन्तम् । वृत्राणि । सम्ऽजितम् । धनानाम् ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ ४९ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥४९॥ शंसा महामिन्द्रं यस्मिन्विश्वा आ कृष्टयः सोमपाः काममव्यन् ।
यं सुक्रतुं धिषणे विभ्वतष्टं घनं वृत्राणां जनयन्त देवाः ॥ १ ॥
यं नु नकिः पृतनासु स्वराजं द्विता तरति नृतमं हरिष्ठाम् ।
इनतमः सत्वभिर्यो ह शूषैः पृथुज्रया अमिनादायुर्दस्योः ॥ २ ॥
सहावा पृत्सु तरणिर्नार्वा व्यानशी रोदसी मेहनावान् ।
भगो न कारे हव्यो मतीनां पितेव चारुः सुहवो वयोधाः ॥ ३ ॥
धर्ता दिवो रजसस्पृष्ट ऊर्ध्वो रथो न वायुर्वसुभिर्नियुत्वान् ।
क्षपां वस्ता जनिता सूर्यस्य विभक्ता भागं धिषणेव वाजम् ॥ ४ ॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ॥ ५ ॥ १३ ॥

शंसं । महां । इंद्रं । यस्मिन् । विश्वाः । आ । कृष्टयः । सोमऽपाः । कामं । अव्यन् । यं । सुऽक्रतुं । धिषणे इति । विभ्वऽतष्टं । घनं । वृत्राणां । जनयंत । देवाः ॥ १ ॥ यं । नु । नकिः । पृतनासु । स्वऽराजं । द्विता । तरति । नृऽतमं । हरिऽस्थां । इनऽतमः । सत्वऽभिः । यः । ह । शूषैः । पृथुऽज्रयाः । अमिनात् । आयुः । दस्योः ॥ २ ॥ सहऽवा । पृत्ऽसु । तरणिः । न । अर्वा । विऽआनशिः । रोदसी इति । मेहनाऽवान् । भगः । न । कारे । हव्यः । मतीनां । पिताऽइव । चारुः । सुऽहवः । वयःऽधाः ॥ ३ ॥ धर्ता । दिवः । रजसः । पृष्टः । ऊर्ध्वः । रथः । न । वायुः । वसुऽभिः । नियुत्वान् । क्षपां । वस्ता । जनिता । सूर्यस्य । विऽभक्ता । भागं । धिषणाऽइव । वाजं ॥ ४ ॥ शुनं । हुवेम । मघऽवानं । इंद्रं । अस्मिन् । भरे । नृऽतमं । वाजऽसातौ । शृण्वंतं । उग्रं । ऊतये । समत्ऽसु । घ्नंतं । वृत्राणि । संऽजितं । धनानां ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ ५० ॥ ऋषि.–विश्वामित्र. । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ ५० ॥ इन्द्रः स्वाहा पिबतु यस्य सोम आगत्या तुम्रो वृषभो मरुत्वान् ।
ओरुव्यचाः पृणतामेभिरन्नैरास्य हविस्तन्वः१ काममृध्याः ॥ १ ॥
आ ते सपर्यू जवसे युनज्मि ययोरनु प्रदिवः श्रुष्टिमावः ।
इह त्वा धेयुर्हरयः सुशिप्र पिबा त्व१स्य सुषुतस्य चारोः ॥ २ ॥
गोभिर्मिमिक्षुं दधिरे सुपारमिन्द्रं ज्यैष्ठ्याय धायसे गृणानाः ।
मन्दानः सोमं पपिवाँ ऋजीषिन्त्समस्मभ्यं पुरुधा गा इषण्य ॥ ३ ॥
इमं कामं मन्दया गोभिरश्वैश्चन्द्रवता राधसा पप्रथश्च ।
स्वर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्राय वाहः कुशिकासो अक्रन् ॥ ४ ॥

इन्द्रः । स्वाहा । पिबतु । यस्य । सोमः । आऽगत्य । तुम्रः । वृषभः । मरुत्वान् । आ । उरुऽव्यचाः । पृणताम् । एभिः । अन्नैः । आ । अस्य । हविः । तन्वः । कामम् । ऋध्याः ॥ १ ॥ आ । ते । सपर्यू इति । जवसे । युनज्मि । ययोः । अनु । प्रऽदिवः । श्रुष्टिम् । आवः । इह । त्वा । धेयुः । हरयः । सुऽशिप्र । पिब । तु । अस्य । सुऽसुतस्य । चारोः ॥ २ ॥ गोभिः । मिमिक्षुम् । दधिरे । सुऽपारम् । इन्द्रम् । ज्यैष्ठ्याय । धायसे । गृणानाः । मन्दानः । सोमम् । पपिऽवान् । ऋजीषिन् । सम् । अस्मभ्यम् । पुरुधा । गाः । इषण्य ॥ ३ ॥ इमम् । कामम् । मन्दय । गोभिः । अश्वैः । चन्द्रऽवता । राधसा । पप्रथः । च । स्वःऽयवः । मतिऽभिः । तुभ्यम् । विप्राः । इन्द्राय । वाहः । कुशिकासः । अक्रन् ॥ ४ ॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ॥ ९ ॥ १४ ॥

॥ ५१ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–इन्द्रः । छन्दः– त्रिष्टुप् ॥

॥ ५१ ॥ चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्य१मिन्द्रं गिरो बृहतीरभ्यनूषत ।
वावृधानं पुरुहूतं सुवृक्तिभिरमर्त्यं जरमाणं दिवेदिवे ॥ १ ॥
शतक्रतुमर्णवं शाकिनं नरं गिरो म इन्द्रमुप यन्ति विश्वतः ।
वाजसनिं पूर्भिदं तूर्णिमप्तुरं धामसाचमभिषाचं स्वर्विदम् ॥ २ ॥
आकरे वसोर्जरिता पनस्यतेऽनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति ।
विवस्वतः सदन आ हि पिप्रिये सत्रासाहमभिमातिहनं स्तुहि ॥ ३ ॥

शुनं । हुवेम । मघऽवानं । इंद्रं । अस्मिन् । भरे । नृऽतमं । वाजऽसातौ । शृण्वंतं । उग्रं । ऊतये । समत्ऽसु । घ्नंतं । वृत्राणि । संऽजितं । धनानां ॥ ९ ॥

चर्षणिऽधृतं । मघऽवानं । उक्थ्यं । इंद्रं । गिरः । बृहतीः । अभि । अनूषत । वव्रधानं । पुरुऽहूतं । सुवृक्तिऽभिः । अमर्त्यं । जरमाणं । दिवेऽदिवे ॥ १ ॥ शतऽक्रतुं । अर्णवं । शाकिनं । नरं । गिरः । मे । इंद्रं । उप । यंति । विश्वतः । वाजऽसनिं । पुःऽभिदं । तूर्णिं । अप्ऽतुरं । धामऽसाचं । अभिऽसाचं । स्वःऽविदं ॥२॥ आऽकरे । वसोः । जरिता । पनस्यते । अनेहसः । स्तुभः । इंद्रः । दुवस्यति । विवस्वतः । सदने । आ । हि । पिप्रिये । सत्राऽसहं । अभिमातिऽहनं । स्तुहि ॥३॥

नृणामु त्वा नृतमं गीर्भिरुक्थैरभि प्र वीरमर्चता सबाधः ।
सं सहसे पुरुमायो जिहीते नमो अस्य प्रदिव एक ईशे ॥ ४ ॥
पूर्वीरस्य निष्षिधो मर्त्येषु पुरू वसूनि पृथिवी बिभर्ति ।
इन्द्राय द्याव ओषधीरुतापो रयिं रक्षन्ति जीरयो वनानि ॥ ५ ॥ १५ ॥
तुभ्यं ब्रह्माणि गिर इन्द्र तुभ्यं सत्रा दधिरे हरिवो जुषस्व ।
बोध्या३पिरवसो नूतनस्य सखे वसो जरितृभ्यो वयो धाः ॥ ६ ॥
इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य ।
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः ॥ ७ ॥

नृणां । ऊं इति । त्वा । नृऽतमं । गीःऽभिः । उक्थैः । अभि । प्र । वीरं । अर्चत । सऽबाधः । सं । सहसे । पुरुऽमायः । जिहीते । नमः । अस्य । प्रऽदिवः । एकः । ईशे ॥ ४ ॥ पूर्वीः । अस्य । निःऽसिधः । मर्त्येषु । पुरु । वसूनि । पृथिवी । बिभर्ति । इंद्राय । द्यावः । ओषधीः । उत । आपः । रयिं । रक्षंति । जीरयः । वनानि ॥ ५ ॥ १५ ॥ तुभ्यं । ब्रह्माणि । गिरः । इंद्र । तुभ्यं । सत्रा । दधिरे । हरिऽवः । जुषस्व । बोधि । आपिः । अवसः । नूतनस्य । सखे । वसो इति । जरितृऽभ्यः । वयः । धाः ॥ ६ ॥ इंद्र । मरुत्वः । इह । पाहि । सोमं । यथा । शार्याते । अपिबः । सुतस्य । तव । प्रऽनीती । तव । शूर । शर्मन् । आ । विवासंति । कवयः । सुऽयज्ञाः ॥ ७ ॥

स वांवशान इह पाहि सोमं मरुद्भिरिन्द्र सखिभिः सुतं नः ।
जातं यत्त्वा परि देवा अभूषन्महे भराय पुरुहूत विश्वे ॥ ८ ॥
अप्तूर्ये मरुत आपिरेषोऽमन्दन्निन्द्रमनु दातिवाराः ।
तेभिः साकं पिबतु वृत्रखादः सुतं सोमं दाशुषः स्वे सधस्थे ॥ ९ ॥
इदं ह्यन्वोजसा सुतं राधानां पते । पिबा त्वस्य गिर्वणः ॥ १० ॥
यस्ते अनु स्वधामसंत्सुते नि यच्छ तन्वम् । स त्वा ममत्तु सोम्यम् ॥११॥
प्र ते अश्नोतु कुक्ष्योः प्रेन्द्र ब्रह्मणा शिरः । प्र बाहू शूर राधसे ॥१२॥ १६॥

सः । वावशानः । इह । पाहि । सोमं । मरुत्ऽभिः । इंद्र । सखिऽभिः । सुतं । नः ।
जातं । यत् । त्वा । परि । देवाः । अभूषन् । महे । भराय । पुरुऽहूत । विश्वे ॥ ८ ॥
अप्ऽतुर्ये । मरुतः । आपिः । एषः । अमंदन् । इंद्रं । अनु । दातिऽवाराः । तेभिः ।
साकं । पिबतु । वृत्रऽखादः । सुतं । सोमं । दाशुषः । स्वे । सधऽस्थे ॥ ९ ॥ इदं ।
हि । अनु । ओजसा । सुतं । राधानां । पते । पिब । तु । अस्य । गिर्वणः ॥ १० ॥
यः । ते । अनु । स्वधां । असंत् । सुते । नि । यच्छ । तन्वं । सः । त्वा । ममत्तु ।
सोम्यं ॥ ११ ॥ प्र । ते । अश्नोतु । कुक्ष्योः । प्र । इंद्र । ब्रह्मणा । शिरः । प्र ।
बाहू इति । शूर । राधसे ॥ १२ ॥ १६ ॥

॥ ५२ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ५२ ॥ धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् । इन्द्र प्रातर्जुषस्व नः॥१॥
पुरोळाशं पचत्यं जुषस्वेन्द्रा गुरस्व च । तुभ्यं हव्यानि सिस्रते ॥ २ ॥
पुरोळाशं च नो घसो जोषयासे गिरश्च नः । वधूयुरिव योषणाम् ॥ ३ ॥
पुरोळाशं सनश्रुत प्रातःसावे जुषस्व नः । इन्द्र क्रतुर्हि ते बृहन् ॥ ४ ॥
माध्यन्दिनस्य सवनस्य धानाः पुरोळाशमिन्द्र कृष्वेह चारुम् ।
प्र यत्स्तोता जरिता तूर्ण्यर्थो वृषायमाण उप गीर्भिरीट्टे ॥ ५ ॥ १७ ॥
तृतीये धानाः सवने पुरुष्टुत पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः ।
ऋभुमन्तं वाजवन्तं त्वा कवे प्रयस्वन्त उप शिक्षेम धीतिभिः ॥ ६ ॥

धानाऽवंतं । करंभिणं । अपूपऽवंतं । उक्थिनं । इंद्र । प्रातः । जुषस्व । नः ॥ १ ॥ पुरोळाशं । पचत्यं । जुषस्व । इंद्र । आ । गुरस्व । च । तुभ्यं । हव्यानि । सिस्रते ॥ २ ॥ पुरोळाशं । च । नः । घसः । जोषयासे । गिरः । च । नः । वधूयुःऽइव । योषणां ॥ ३ ॥ पुरोळाशं । सनऽश्रुत । प्रातःऽसावे । जुषस्व । नः । इंद्र । क्रतुः । हि । ते । बृहन् ॥ ४ ॥ माध्यंदिनस्य । सवनस्य । धानाः । पुरोळाशं । इंद्र । कृष्व । इह । चारुं । प्र । यत् । स्तोता । जरिता । तूर्णिऽअर्थः । वृषऽयमाणः । उप । गीःऽभिः । ईट्टे ॥ ५ ॥ १७ ॥ तृतीये । धानाः । सवने । पुरुऽस्तुत । पुरोळाशं । आऽहुतं । ममहस्व । नः । ऋभुऽमंतं । वाजऽवंतं । त्वा । कवे । प्रयस्वंतः । उप । शिक्षेम । धीतिऽभिः ॥ ६ ॥

पूषण्वते ते चकृमा करम्भं हरिवते हर्यश्वाय धानाः ।
अपूपमद्धि सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् ॥ ७ ॥
प्रति धाना भरत तूयमस्मै पुरोळाशं वीरतमाय नृणाम् ।
दिवेदिवे सदृशीरिन्द्र तुभ्यं वर्धन्तु त्वा सोमपेयाय धृष्णो ॥ ८ ॥ १८ ॥

॥ ५३ ॥ ऋषि:-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्रः । छन्दः- त्रिष्टुप् ॥

॥ ५३ ॥ इन्द्रापर्वता बृहता रथेन वामीरिष आ वहतं सुवीराः ।
वीतं हव्यान्यध्वरेषु देवा वर्धेथां गीर्भिरिळया मदन्ता ॥ १ ॥
तिष्ठा सु कं मघवन्मा परा गाः सोमस्य नु त्वा सुषुतस्य यक्षि ।
पितुर्न पुत्रः सिचमा रभे त इन्द्र स्वादिष्ठया गिरा शचीवः ॥ २ ॥

पूषण्ऽवते । ते । चकृम । करंभं । हरिऽवते । हरिऽअश्वाय । धानाः । अपूपं । अद्धि । सऽगणः । मरुत्ऽभिः । सोमं । पिब । वृत्रऽहा । शूर । विद्वान् ॥ ७ ॥ प्रति । धानाः । भरत । तूयं । अस्मै । पुरोळाशं । वीरऽतमाय । नृणां । दिवेऽदिवे । सऽदृशीः । इंद्र । तुभ्यं । वर्धंतु । त्वा । सोमऽपेयाय । धृष्णो इति ॥ ८ ॥ १८ ॥

इंद्रापर्वता । बृहता । रथेन । वामीः । इषः । आ । वहतं । सुऽवीराः । वीतं । हव्यानि । अध्वरेषु । देवा । वर्धेथां । गीःऽभिः । इळया । मदंता ॥ १ ॥ तिष्ठ । सु । कं । मघऽवन् । मा । परा । गाः । सोमस्य । नु । त्वा । सुऽसुतस्य । यक्षि । पितुः । न । पुत्रः । सिचं । आ । रभे । ते । इंद्र । स्वादिष्ठया । गिरा । शचीऽवः ॥ २ ॥

शंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहीन्द्राय वाहः कृणवाव जुष्टम् ।
एदं बर्हिर्यजमानस्य सीदाथा च भूदुक्थमिन्द्राय शस्तम् ॥ ३ ॥
जायेदस्तं मघवन्त्सेदु योनिस्तदित्त्वा युक्ता हरयो वहन्तु ।
यदा कदा च सुनवाम सोममग्निष्ट्वा दूतो धन्वात्यच्छ ॥ ४ ॥
परा याहि मघवन्ना च याहीन्द्र भ्रातरुभयत्रा ते अर्थम् ।
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो रासभस्य ॥ ५ ॥ १९ ॥
अपाः सोममस्तमिन्द्र प्र याहि कल्याणीर्जाया सुरणं गृहे ते ।
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो दक्षिणावत् ॥ ६ ॥

शंसाव । अध्वर्यो इति । प्रति । मे । गृणीहि । इंद्राय । वाहः । कृणवाव । जुष्टं । आ । इदं । बर्हिः । यजमानस्य । सीद । अथ । च । भूत् । उक्थं । इंद्राय । शस्तं ॥ ३ ॥ जाया । इत् । अस्तं । मघऽवन् । सा । इत् । ऊं इति । योनिः । तत् । इत् । त्वा । युक्ताः । हरयः । वहंतु । यदा । कदा । च । सुनवाम । सोमं । अग्निः । त्वा । दूतः । धन्वाति । अच्छ ॥ ४ ॥ परा । याहि । मघऽवन् । आ । च । याहि । इंद्र । भ्रातः । उभयत्र । ते । अर्थं । यत्र । रथस्य । बृहतः । निऽधानं । विऽमोचनं । वाजिनः । रासभस्य ॥ ५ ॥ १९ ॥ अपाः । सोमं । अस्तं । इंद्र । प्र । याहि । कल्याणीः । जाया । सुऽरणं । गृहे । ते । यत्र । रथस्य । बृहतः । निऽधानं । विऽमोचनं । वाजिनः । दक्षिणाऽवत् ॥ ६ ॥

इमे भोजा अङ्गिरसो विरूपा दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः ।
विश्वामित्राय ददतो मघानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुः ॥ ७ ॥
रूपंरूपं मघवा बोभवीति मायाः कृण्वानस्तन्वं१परि स्वाम् ।
त्रिर्यद्दिवः परि मुहूर्तमागात्स्वैर्मन्त्रैरनृतुपा ऋतावा ॥ ८ ॥
महाँ ऋषिर्देवजा देवजूतोऽस्तभ्नात्सिन्धुमर्णवं नृचक्षाः ।
विश्वामित्रो यदवहत्सुदासमप्रियायत कुशिकेभिरिन्द्रः ॥ ९ ॥
हंसा इव कृणुथ श्लोकमद्रिभिर्मदन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा ।
देवेभिर्विप्रा ऋषयो नृचक्षसो वि पिबध्वं कुशिकाः सोम्यं मधु ॥१०॥२०

इमे । भोजाः । अंगिरसः । विऽरूपाः । दिवः । पुत्रासः । असुरस्य । वीराः ।
विश्वामित्राय । ददतः । मघानि । सहस्रऽसावे । प्र । तिरंते । आयुः ॥ ७ ।
रूपंऽरूपं । मघऽवा । बोभवीति । मायाः । कृण्वानः । तन्वं । परि । स्वां । त्रिः ।
यत् । दिवः । परि । मुहूर्तं । आ । अगात् । स्वैः । मंत्रैः । अनृतुऽपाः ।
ऋतऽवा ॥ ८ ॥ महान् । ऋषिः । देवऽजाः । देवऽजूतः । अस्तभ्नात् । सिंधुं ।
अर्णवं । नृऽचक्षाः । विश्वामित्रः । यत् । अवहत् । सुऽदासं । अप्रियायत ।
कुशिकेभिः । इंद्रः ॥ ९ ॥ हंसाःऽइव । कृणुथ । श्लोकं । अद्रिऽभिः । मदंतः ।
गीःऽभिः । अध्वरे । सुते । सचा । देवेभिः । विप्राः । ऋषयः । नृऽचक्षसः । वि ।
पिबध्वं । कुशिकाः । सोम्यं । मधु ॥ १० ॥ २० ॥

उप प्रेत कुशिकाश्चेतयध्वमश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः ।
राजा वृत्रं जङ्घनत्प्रागपागुदगथा यजाते वर आ पृथिव्याः ॥ ११ ॥
य इमे रोदसी उभे अहमिन्द्रमतुष्टवम् ।
विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् ॥ १२ ॥
विश्वामित्रा अरासत ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे ।
करदिन्नः सुराधसः ॥ १३ ॥
किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु गावो नाशिरं दुह्रे न तपन्ति घर्मम् ।
आ नो भर प्रमगन्दस्य वेदो नैचाशाखं मघवन्रन्धया नः ॥ १४ ॥
ससर्परीरमतिं बाधमाना बृहन्मिमाय जमदग्निदत्ता ।
आ सूर्यस्य दुहिता ततान श्रवो देवेष्वमृतमजुर्यम् ॥ १५ ॥ २१ ॥

उप । प्र । इत । कुशिकाः । चेतयध्वं । अश्वं । राये । प्र । मुंचत । सुऽदासः । राजा । वृत्रं । जंघनत् । प्राक् । अपाक् । उदक् । अथ । यजाते । वरे । आ । पृथिव्याः ॥ ११ ॥ यः । इमे इति । रोदसी इति । उभे इति । अहं । इंद्रं । अतुस्तवं । विश्वामित्रस्य । रक्षति । ब्रह्म । इदं । भारतं । जनं ॥ १२ ॥ विश्वामित्राः । अरासत । ब्रह्म । इंद्राय । वज्रिणे । करत् । इत् । नः । सुऽराधसः ॥ १३ ॥ किं । ते । कृण्वंति । कीकटेषु । गावः । न । आऽशिरं । दुह्रे । न । तपंति । घर्मं । आ । नः । भर । प्रऽमगंदस्य । वेदः । नैचाऽशाखं । मघऽवन् । रंधय । नः ॥ १४ ॥ ससर्परीः । अमतिं । बाधमाना । बृहत् । मिमाय । जमदग्निऽदत्ता । आ । सूर्यस्य । दुहिता । ततान । श्रवः । देवेषु । अमृतं । अजुर्यं ॥ १५ ॥ २१ ॥

ससर्परीरंभरत्तूर्यमेभ्योऽधि श्रवः पाञ्चजन्यासु कृष्टिषु ।
सा पक्ष्याऽनव्यमायुर्दधाना यां मे पलस्तिजमदग्नयो ददुः ॥ १६ ॥
स्थिरौ गावौ भवतां वीळुरक्षो मेषा वि वर्हि मा युगं वि शारि ।
इन्द्रः पातल्ये ददतां शरीतोररिष्टनेमे अभि नः सचस्व ॥ १७ ॥
बलं धेहि तनूषु नो बलमिन्द्रानळुत्सु नः ।
बलं तोकाय तनयाय जीवसे त्वं हि बलदा असि ॥ १८ ॥
अभि व्ययस्व खदिरस्य सारमोजो धेहि स्पन्दने शिंशपायाम् ।
अक्ष वीळो वीळित वीळयस्व मा यामादस्मादव जीहिपो नः ॥ १९ ॥
अयमस्मान्वनस्पतिर्मा च हा मा च रीरिषत् ।
स्वस्त्या गृहेभ्य आवसा आ विमोचनात् ॥ २० ॥ २२ ॥

ससर्परीः । अभरत् । तूयं । एभ्यः । अधि । श्रवः । पांचऽजन्यासु । कृष्टिषु । सा । पक्ष्या । नव्यं । आयुः । दधाना । यां । मे । पलस्तिऽजमदग्नयः । ददुः ॥ १६ ॥ स्थिरौ । गावौ । भवतां । वीळुः । अक्षः । मा । ईषा । वि । वर्हि । मा । युगं । वि । शारि । इंद्रः । पातल्ये३ इति । ददतां । शरीतोः । अरिष्टऽनेमे । अभि । नः । सचस्व ॥ १७ ॥ बलं । धेहि । तनूषु । नः । बलं । इंद्र । अनळुत्ऽसु । नः । बलं । तोकाय । तनयाय । जीवसे । त्वं । हि । बलऽदाः । असि ॥ १८ ॥ अभि । व्ययस्व । खदिरस्य । सारं । ओजः । धेहि । स्पंदने । शिंशपायां । अक्ष । वीळो इति । वीळित । वीळयस्व । मा । यामात् । अस्मात् । अव । जीहिपः । नः ॥ १९ ॥ अयं । अस्मान् । वनस्पतिः । मा । च । हाः । मा । च । रिरिषत् । स्वस्ति । आ । गृहेभ्यः । आ । अवऽसै । आ । विऽमोचनात् ॥ २० ॥ २२ ॥

इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो अद्य याच्छ्रेष्ठाभिर्मघवञ्छूर जिन्व ।
यो नो द्वेष्टयधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मस्तमु प्राणो जहातु ॥ २१ ॥
परशुं चिद्वि तपति शिम्बलं चिद्वि वृश्चति ।
उखा चिदिन्द्र येषन्ती प्रयस्ता फेनमस्यति ॥ २२ ॥
न सायकस्य चिकिते जनासो लोधं नयन्ति पशु मन्यमानाः ।
नावाजिनं वाजिना हासयन्ति न गर्दभं पुरो अश्वान्नयन्ति ॥ २३ ॥
इम इन्द्र भरतस्य पुत्रा अपपित्वं चिकितुर्न प्रपित्वम् ।
हिन्वन्त्यश्वमरणं न नित्यं ज्यावाजं परि णयन्त्याजौ ॥ २४ ॥ २३ ॥ ४ ॥

इंद्र । ऊतिऽभिः । बहुलाभिः । नः । अद्य । यात्ऽश्रेष्ठाभिः । मघऽवन् । शूर । जिन्व । यः । नः । द्वेष्टि । अधरः । सः । पदीष्ट । यं । ऊं इति । द्विष्मः । तं । ऊं इति । प्राणः । जहातु ॥ २१ ॥ परशुं । चित् । वि । तपति । शिंबलं । चित् । वि । वृश्चति । उखा । चित् । इंद्र । येषंती । प्रऽयस्ता । फेनं । अस्यति ॥ २२ ॥ न । सायकस्य । चिकिते । जनासः । लोधं । नयंति । पशुं । मन्यमानाः । न । अवाजिनं । वाजिना । हासयंति । न । गर्दभं । पुरः । अश्वात् । नयंति ॥ २३ ॥ इमे । इंद्र । भरतस्य । पुत्राः । अपऽपित्वं । चिकितुः । नः । प्रऽपित्वं । हिन्वंति । अश्वं । अरणं । न । नित्यं । ज्याऽवाजं । परि । नयंति । आजौ ॥ २४ ॥ २३ ॥

॥ पंचमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

॥ ५४ ॥ ऋषि:-प्रजापतिः । देवता-विश्वेदेवाः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ५४ ॥ इमं महे विदथ्याय शूषं शश्वत्कृत्व ईड्याय प्र जभ्रुः ।
शृणोतु नो दम्येभिरनीकैः शृणोत्वग्निर्दिव्यैरजस्रः ॥ १ ॥
महि महे दिवे अर्चा पृथिव्यै कामो म इच्छञ्चरति प्रजानन् ।
ययोर्ह स्तोमे विदथेषु देवाः सपर्यवो मादयन्ते सचायोः ॥ २ ॥
युवोर्ऋतं रोदसी सत्यमस्तु महे षु णः सुविताय प्र भूतम् ।
इदं दिवे नमो अग्ने पृथिव्यै सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥ ३ ॥
उतो हि वां पूर्व्या आविविद्र ऋतावरी रोदसी सत्यवाचः ।
नरश्चिद्वां समिथे शूरसातौ ववन्दिरे पृथिवि वेविदानाः ॥ ४ ॥ २४ ॥

इमं । महे । विदथ्याय । शूषं । शश्वत् । कृत्वः । ईड्याय । प्र । जभ्रुः ।
शृणोतु । नः । दम्येभिः । अनीकैः । शृणोतु । अग्निः । दिव्यैः । अजस्रः ॥ १ ॥
महि । महे । दिवे । अर्च । पृथिव्यै । कामः । मे । इच्छन् । चरति । प्रऽजानन् । ययोः । ह । स्तोमे । विदथेषु । देवाः । सपर्यवः । मादयंते । सचा । आयोः ॥ २ ॥ युवोः । ऋतं । रोदसी इति । सत्यं । अस्तु । महे । सु । नः । सुविताय । प्र । भूतं । इदं । दिवे । नमः । अग्ने । पृथिव्यै । सपर्यामि । प्रयसा । यामि । रत्नं ॥ ३ ॥ उतो इति । हि । वां । पूर्व्याः । आऽविविद्रे । ऋतवरी इत्यृतऽवरी । रोदसी इति । सत्यऽवाचः । नरः । चित् । वां । संऽइथे । शूरऽसातौ । ववंदिरे । पृथिवि । वेविदानाः ॥ ४ ॥

को अद्धा वेद क इह प्र वोचद्देवाँ अच्छा पथ्या३ का समेति ।
ददृश्र एषामवमा सदांसि परेषु या गुह्येषु व्रतेषु ॥ ५ ॥ २४ ॥
कविर्नृचक्षा अभि षीमचष्ट ऋतस्य योना विघृते मदन्ती ।
नाना चक्राते सदनं यथा वेः समानेन क्रतुना संविदाने ॥ ६ ॥
समान्या वियुते दूरेअंते ध्रुवे पदे तस्थतुर्जागरूके ।
उत स्वसारा युवती भवन्ती आदु ब्रुवाते मिथुनानि नाम ॥ ७ ॥
विश्वेदेते जनिमा सं विविक्तो महो देवान्विभ्रती न व्यथेते ।
एजद्ध्रुवं पत्यते विश्वमेकं चरत्पतत्रि विषुणं वि जातम् ॥ ८ ॥
सना पुराणमध्येम्यारान्महः पितुर्जनितुर्जामि तन्नः ।
देवासो यत्र पनितार एवैरुरौ पथि व्युते तस्थुरन्तः ॥ ९ ॥

कः । अद्धा । वेद । कः । इह । प्र । वोचत् । देवान् । अच्छ । पथ्या । का । सम् । एति । ददृश्रे । एषाम् । अवमा । सदांसि । परेषु । या । गुह्येषु । व्रतेषु ॥ ५ ॥ २४ ॥ कविः । नृऽचक्षाः । अभि । सीम् । अचष्ट । ऋतस्य । योना । विघृते इति विऽघृते । मदन्ती इति । नाना । चक्राते इति । सदनम् । यथा । वेः । समानेन । क्रतुना । संविदाने इति सम्ऽविदाने ॥ ६ ॥ समान्या । वियुते इति विऽयुते । दूरेअंते इति दूरेऽअंते । ध्रुवे । पदे । तस्थतुः । जागरूके इति । उत । स्वसारा । युवती इति । भवन्ती इति । आत् । ऊं इति । ब्रुवाते इति । मिथुनानि । नाम ॥ ७ ॥ विश्वा । इत् । एते इति । जनिम । सम् । विविक्तः । महः । देवान् । विभ्रती इति । न । व्यथेते इति । एजत् । ध्रुवम् । पत्यते । विश्वम् । एकम् । चरत् । पतत्रि । विषुणम् । वि । जातम् ॥ ८ ॥ सना । पुराणम् । अधि । एमि । आरात् । महः । पितुः । जनितुः । जामि । तत् । नः । देवासः । यत्र । पनितारः । एवैः । उरौ । पथि । विऽउते । तस्थुः । अंतरिति ॥ ९ ॥

इमं स्तोमं रोदसी प्र ब्रवीम्यृदूदराः शृणवन्नग्निजिह्वाः ।
मित्रः सम्राजो वरुणो युवान आदित्यासः कवयः पप्रथानाः ॥ १० ॥ २५ ॥
हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्वस्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानः ।
देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेरादस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम् ॥ ११ ॥
सुकृत्सुपाणिः स्ववाँ ऋतावा देवस्त्वष्टावसे तानि नो धात् ।
पूषण्वन्त ऋभवो मादयध्वमूर्ध्वग्रावाणो अध्वरमतष्ट ॥ १२ ॥
विद्युद्रथा मरुत ऋष्टिमन्तो दिवो मर्या ऋतजाता अयासः ।
सरस्वती शृणवन्यज्ञियासो धाता रयिं सहवीरं तुरासः ॥ १३ ॥
विष्णुं स्तोमासः पुरुदस्ममर्का भगस्येव कारिणो यामनि ग्मन् ।
उरुक्रमः ककुहो यस्य पूर्वीर्न मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः ॥ १४ ॥

इमं । स्तोमं । रोदसी इति । प्र । ब्रवीमि । ऋदूदराः । शृणवन् । अग्निऽजिह्वाः । मित्रः । सम्ऽराजः । वरुणः । युवानः । आदित्यासः । कवयः । पप्रथानाः ॥ १० ॥ २५ ॥ हिरण्यऽपाणिः । सविता । सुऽजिह्वः । त्रिः । आ । दिवः । विदथे । पत्यमानः । देवेषु । च । सवितरिति । श्लोकं । अश्रेः । आत् । अस्मभ्यं । आ । सुव । सर्वऽतातिं ॥ ११ ॥ सुऽकृत् । सुऽपाणिः । स्वऽवान् । ऋतऽवा । देवः । त्वष्टा । अवसे । तानि । नः । धात् । पूषण्ऽवंतः । ऋभवः । मादयध्वं । ऊर्ध्वऽग्रावाणः । अध्वरं । अतष्ट ॥ १२ ॥ विद्युत्ऽरथाः । मरुतः । ऋष्टिऽमंतः । दिवः । मर्याः । ऋतऽजाताः । अयासः । सरस्वती । शृणवन् । यज्ञियासः । धात । रयिं । सहऽवीरं । तुरासः ॥ १३ ॥ विष्णुं । स्तोमासः । पुरुऽदस्मं । अर्काः । भगस्यऽइव । कारिणः । यामनि । ग्मन् । उरुऽक्रमः । ककुहः । यस्य । पूर्वीः । न । मर्धंति । युवतयः । जनित्रीः ॥ १४ ॥

इन्द्रो विश्वैर्वीर्यैः पत्यमान उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा ।
पुरंदरो वृत्रहा धृष्णुषेणः संगृभ्या न आ भरा भूरि पश्वः ॥ १५ ॥ २६ ॥
नासत्या मे पितरा बन्धुपृच्छा सजात्यमश्विनोश्चारु नाम ।
युवं हि स्थो रयिदौ नो रयीणां दात्रं रक्षेथे अकवैरदब्धा ॥ १६ ॥
महत्तद्वः कवयश्चारु नाम यद्ध देवा भवथ विश्व इन्द्रे ।
सख ऋभुभिः पुरुहूत प्रियेभिरिमां धियं सातये तक्षता नः ॥ १७ ॥
अर्यमा णो अदितिर्यज्ञियासोऽदब्धानि वरुणस्य व्रतानि ।
युयोत नो अनपत्यानि गन्तोः प्रजावान्नः पशुमाँ अस्तु गातुः ॥ १८ ॥
देवानां दूतः पुरुध प्रसूतोऽनागान्नो वोचतु सर्वताता ।
शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैरुर्वन्तरिक्षम् ॥ १९ ॥

इंद्रः । विश्वैः । वीर्यैः । पत्यमानः । उभे इति । आ । पप्रौ । रोदसी इति ।
महिऽत्वा । पुरंऽदरः । वृत्रऽहा । धृष्णुऽसेनः । संऽगृभ्य । नः । आ । भर । भूरि ।
पश्वः ॥ १५ ॥ २६ ॥ नासत्या । मे । पितरा । बंधुऽपृच्छा । सऽजात्यं ।
अश्विनोः । चारु । नाम । युवं । हि । स्थः । रयिऽदौ । नः । रयीणां । दात्रं ।
रक्षेथे इति । अकवैः । अदब्धा ॥ १६ ॥ महत् । तत् । वः । कवयः । चारु । नाम । यत् ।
ह । देवाः । भवथ । विश्वे । इंद्रे । सखा । ऋभुऽभिः । पुरुऽहूत । प्रियेभिः । इमां ।
धियं । सातये । तक्षत । नः ॥ १७ ॥ अर्यमा । नः । अदितिः । यज्ञियासः ।
अदब्धानि । वरुणस्य । व्रतानि । युयोत । नः । अनपत्यानि । गंतोः । प्रजाऽवान् ।
नः । पशुऽमान् । अस्तु । गातुः ॥ १८ ॥ देवानां । दूतः । पुरुध । प्रऽसूतः ।
अनागान् । नः । वोचतु । सर्वऽताता । शृणोतु । नः । पृथिवी । द्यौः । उत ।
आपः । सूर्यः । नक्षत्रैः । उरु । अंतरिक्षं ॥ १९ ॥

शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो ध्रुवक्षेमास इळया मदन्तः ।
आदित्यैर्नो अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म भद्रम् ॥ २० ॥
सदा सुगः पितुमाँ अस्तु पन्था मध्वा देवा ओषधीः सं पिपृक्त ।
भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्या उद्रायो अश्यां सदनं पुरुक्षोः ॥ २१ ॥
स्वदस्व हव्या समिषो दिदीह्यस्मद्र्यक्सं मिमीहि श्रवांसि ।
विश्वाँ अग्ने पृत्सु ताञ्जेषि शत्रूनहा विश्वा सुमना दीदिही नः ॥२२॥२७॥

॥ ५५ ॥ ऋषि:-प्रजापतिः । देवता-विश्वेदेवाः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ५५ ॥ उषसः पूर्वा अध यद्व्यूषुर्महद्वि जज्ञे अक्षरं पदे गोः ।
व्रता देवानामुप नु प्रभूषन्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १ ॥
मो षू णो अत्र जुहुरन्त देवा मा पूर्वे अग्ने पितरः पदज्ञाः ।
पुराण्योः सद्मनोः केतुरन्तर्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २ ॥

शृण्वंतु । नः । वृषणः । पर्वतासः । ध्रुवऽक्षेमासः । इळया । मदंतः । आदित्यैः । नः । अदितिः । शृणोतु । यच्छंतु । नः । मरुतः । शर्म । भद्रं ॥ २० ॥ सदा । सुऽगः । पितुऽमान् । अस्तु । पंथाः । मध्वा । देवाः । ओषधीः । सं । पिपृक्त । भगः । मे । अग्ने । सख्ये । न । मृध्याः । उत् । रायः । अश्यां । सदनं । पुरुऽक्षोः ॥ २१ ॥ स्वदस्व । हव्या । सं । इषः । दिदीहि । अस्मद्र्यक् । सं । मिमीहि । श्रवांसि । विश्वान् । अग्ने । पृत्ऽसु । तान् । जेषि । शत्रून् । अहा । विश्वा । सुऽमनाः । दीदिहि । नः ॥ २२ ॥ २७ ॥

उषसः । पूर्वाः । अध । यत् । विऽऊषुः । महत् । वि । जज्ञे । अक्षरं । पदे । गोः । व्रता । देवानां । उप । नु । प्रऽभूषन् । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ १ ॥ मो इति । सु । नः । अत्र । जुहुरंत । देवाः । मा । पूर्वे । अग्ने । पितरः । पदऽज्ञाः । पुराण्योः । सद्मनोः । केतुः । अंतः । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ २ ॥

वि मे पुरुत्रा पतयन्ति कामाः शम्यच्छा दीद्ये पूर्व्याणि ।
समिद्धे अग्नावृतमिद्वदेम महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ३ ॥
समानो राजा विभृतः पुरुत्रा शये शयासु प्रयुतो वनानु ।
अन्या वत्सं भरति क्षेति माता महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ४ ॥
आक्षित्पूर्वास्वपरा अनूरुत्सद्यो जातासु तरुणीष्वन्तः ।
अन्तर्वतीः सुवते अप्रवीता महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ५ ॥ २८ ॥
शयुः परस्तादध नु द्विमाताबन्धनश्चरति वत्स एकः ।
मित्रस्य ता वरुणस्य व्रतानि महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ६ ॥
द्विमाता होता विदथेषु सम्राळन्वग्रं चरति क्षेति बुध्नः ।
प्र रण्यानि रण्यवाचो भरन्ते महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ ७ ॥

वि । मे । पुरुऽत्रा । पतयन्ति । कामाः । शमि । अच्छ । दीद्ये । पूर्व्याणि ।
सम्ऽइद्धे । अग्नौ । ऋतं । इत् । वदेम । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ ३ ॥
समानः । राजा । विऽभृतः । पुरुऽत्रा । शये । शयासु । प्रऽयुतः । वना । अनु ।
अन्या । वत्सं । भरति । क्षेति । माता । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं । ॥ ४ ॥
आऽक्षित् । पूर्वासु । अपराः । अनूरुत् । सद्यः । जातासु । तरुणीषु । अंतरिति ।
अंतःऽवतीः । सुवते । अप्रऽवीताः । महत । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ ५ ॥ २८ ॥
शयुः । परस्तात् । अध । नु । द्विऽमाता । अबंधनः । चरति । वत्सः । एकः ।
मित्रस्य । ता । वरुणस्य । व्रतानि । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ ६ ॥
द्विऽमाता । होता । विदथेषु । सम्ऽराट् । अनु । अग्रं । चरति । क्षेति । बुध्नः । प्र ।
रण्यानि । रण्यऽवाचः । भरंते । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ ७ ॥

शूर॑स्येव यु॒ध्यतो॑ अन्त॒मस्य॑ प्रती॒चीनं॑ ददृशे॒ विश्व॑मा॒यत् ।
अ॒न्तर्म॒तिश्च॑रति नि॒ष्षिधं॒ गोर्म॒हद्दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् ॥ ८ ॥
नि वे॑वेति पलि॒तो दू॒त आ॑स्व॒न्तर्म॒हाँश्च॑रति रोच॒नेन॑ ।
वपूं॑षि॒ बिभ्र॑द॒भि नो॒ वि च॑ष्टे म॒हद्दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् ॥ ९ ॥
विष्णु॑र्गो॒पाः प॑र॒मं पा॑ति॒ पाथः॑ प्रि॒या धामा॑न्य॒मृता॒ दधा॑नः ।
अ॒ग्निष्टा॒ विश्वा॒ भुव॑नानि वेद म॒हद्दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् ॥ १० ॥ २९ ॥
नाना॑ चक्राते य॒म्या॒३॒॑ वपूं॑षि॒ तयो॑र॒न्यद्रोच॑ते कृ॒ष्णम॒न्यत् ।
श्यावी॑ च॒ यदरु॑षी च॒ स्वसा॑रौ म॒हद्दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् ॥ ११ ॥
मा॒ता च॒ यत्र॑ दुहि॒ता च॑ धे॒नू स॑ब॒र्दुघे॑ धा॒पये॑ते समी॒ची ।
ऋ॒तस्य॒ ते सद॑सीळे अ॒न्तर्म॒हद्दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् ॥ १२ ॥

शूर॑स्यऽइव । यु॒ध्यतः॑ । अ॒न्त॒मस्य॑ । प्र॒ती॒चीन॑म् । द॒दृ॒शे॒ । विश्व॑म् । आ॒ऽयत् । अ॒न्तः । म॒तिः । च॒र॒ति॒ । निः॒ऽसिध॑म् । गोः । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ ८ ॥
नि । वे॒वे॒ति॒ । प॒लि॒तः । दू॒तः । आ॒सु॒ । अ॒न्तः । म॒हान् । च॒र॒ति॒ । रो॒च॒नेन॑ । वपूं॑षि । बिभ्र॑त् । अ॒भि । नः॒ । वि । च॒ष्टे॒ । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ ९ ॥
विष्णुः॑ । गो॒पाः । प॒र॒मम् । पा॒ति॒ । पाथः॑ । प्रि॒या । धामा॑नि । अ॒मृता॑ । दधा॑नः । अ॒ग्निः । ता । विश्वा॑ । भुव॑नानि । वे॒द॒ । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ १० ॥ २९ ॥ नाना॑ । च॒क्रा॒ते॒ इति॑ । य॒म्या॑ । वपूं॑षि । तयोः॑ । अ॒न्यत् । रोच॑ते । कृ॒ष्णम् । अ॒न्यत् । श्यावी॑ । च॒ । यत् । अरु॑षी । च॒ । स्वसा॑रौ । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ ११ ॥ मा॒ता । च॒ । यत्र॑ । दु॒हि॒ता । च॒ । धे॒नू इति॑ । स॒ब॒र्दुघे॒ इति॑ स॒बः॒ऽदुघे॑ । धा॒पये॑ते॒ इति॑ । स॒मी॒ची इति॑ स॒म्ऽई॒ची । ऋ॒तस्य॑ । ते॒ इति॑ । सद॑सि । ई॒ळे॒ । अ॒न्तः । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ १२ ॥

अन्यस्यां वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुरूधः।
ऋतस्य सा पयसापिन्वतेळा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १३ ॥
पद्या वस्ते पुरुरूपा वपूंष्यूर्ध्वा तस्थौ त्र्यविं रेरिहाणा।
ऋतस्य सद्म वि चरामि विद्वान्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १४ ॥
पदे इव निहिते दस्मे अन्तस्तयोरन्यद्गुह्यमाविरन्यत्।
सध्रीचीना पथ्या सा विषूची महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १५ ॥ ३० ॥
आ धेनवो धुनयन्तामशिश्वीः सबर्दुघाः शशया अप्रदुग्धाः।
नव्यानव्या युवतयो भवन्तीर्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १६ ॥
यदन्यासु वृषभो रोरवीति सो अन्यस्मिन्यूथे नि दधाति रेतः।
स हि क्षपावान्त्स भगः स राजा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १७ ॥

अन्यस्याः। वत्सं। रिहती। मिमाय। कया। भुवा। नि। दधे। धेनुः। ऊधः॥ ऋतस्य। सा। पयसा। अपिन्वत। इळा। महत्। देवानां। असुरऽत्वं। एकं ॥१३॥ पद्या। वस्ते। पुरुऽरूपा। वपूंषि। ऊर्ध्वा। तस्थौ। त्रिऽअविं। रेरिहाणा॥ ऋतस्य। सद्म। वि। चरामि। विद्वान्। महत्। देवानां। असुरऽत्वं। एकं॥१४॥ पदे इवेति पदेऽइव। निहिते इति निऽहिते। दस्मे। अंतरिति। तयोः। अन्यत्। गुह्यं। आविः। अन्यत्। सध्रीचीना। पथ्या। सा। विषूची। महत्। देवानां। असुरऽत्वं। एकं ॥ १५ ॥ ३० ॥ आ। धेनवः। धुनयंतां। अशिश्वीः। सबःऽदुघाः। शशयाः। अप्रऽदुग्धाः। नव्याःऽनव्याः। युवतयः। भवंतीः। महत्। देवानां। असुरऽत्वं। एकं ॥ १६ ॥ यत्। अन्यासु। वृषभः। रोरवीति। सः। अन्यस्मिन्। यूथे। नि। दधाति। रेतः। सः। हि। क्षपाऽवान्। सः। भगः। सः। राजा। महत्। देवानां। असुरऽत्वं। एकं ॥ १७ ॥

वीरस्य नु स्वश्व्यं जनासः प्र नु वोचाम विदुरस्य देवाः ।
षोळ्हा युक्ताः पञ्चपञ्चा वहन्ति महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १८ ॥
देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः पुपोष प्रजाः पुरुधा जजान ।
इमा च विश्वा भुवनान्यस्य महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ १९ ॥
मही समैरच्चम्वा समीची उभे ते अस्य वसुना न्यृष्टे ।
शृण्वे वीरो विन्दमानो वसूनि महद्देवानामसुरत्वमेकम् २०
इमां च नः पृथिवीं विश्वधाया उप क्षेति हितमित्रो न राजा ।
पुरःसदः शर्मसदो न वीरा महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २१ ॥
निष्षिध्वरीस्त ओषधीरुतापो रयिं त इन्द्र पृथिवी बिभर्ति ।
सखायस्ते वामभाजः स्याम महद्देवानामसुरत्वमेकम् ॥ २२ ॥ ३१ ॥ ३ ॥

वीरस्य । नु । सुऽअश्व्यं । जनासः । प्र । नु । वोचाम । विदुः । अस्य । देवाः । षोळ्हा । युक्ताः । पंचऽपंच । आ । वहंति । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ १८ ॥ देवः । त्वष्टा । सविता । विश्वऽरूपः । पुपोष । प्रऽजाः । पुरुधा । जजान । इमा । च । विश्वा । भुवनानि । अस्य । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ १९ ॥ मही इति । सं । ऐरत् । चम्वा । समीची इति संऽईची । उभे इति । ते इति । अस्य । वसुना । न्यृष्टे इति निऽऋष्टे । शृण्वे । वीरः । विंदमानः । वसूनि । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ २० ॥ इमां । च । नः । पृथिवीं । विश्वऽधायाः । उप । क्षेति । हितऽमित्रः । न । राजा । पुरःऽसदः । शर्मऽसदः । न । वीराः । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ २१ ॥ निःऽसिध्वरीः । ते । ओषधीः । उत । आपः । रयिं । ते । इंद्र । पृथिवी । बिभर्ति । सखायः । ते । वामऽभाजः । स्याम । महत् । देवानां । असुरऽत्वं । एकं ॥ २२ ॥ ३१ ॥

॥ इति तृतीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

અધ્યાય ત્રીજો

सूक्त ४०.

ઋષિ—વિશ્વામિત્ર । દેવતા ઇન્દ્ર

હે ઇન્દ્ર, તુ સામર્થ્યવાન્ હોવાથી અમે સોમરસ સિદ્ધ થતાજ તને આમંત્રણ કરીએ છીએ આ મધુર હવિનુ તુ સેવન કર　　૧

અનેક ભક્તોની સ્તુતિપાત્ર હે ઇન્દ્રદેવ, બુદ્ધિ પ્રદીપ્ત કરનાર આ સોમરસનો સ્વીકાર કર આ તૃપ્તિ ઉત્પન્ન કરનારો હોવાથી પી અને સામર્થ્યવાન્ થા　　૨

સર્વસ્તુત અને સર્વાધિપતિ હે ઇન્દ્ર, હવિવડે સમૃદ્ધ અમારા યજ્ઞની સર્વ દેવો સાથે આવીને તુ આબાદી કર.　　૩

સજ્જનોના અધિપતિ હે ઇન્દ્રદેવ, આ સિદ્ધ કરેલો આલ્હાદદાયક સોમરસ મારા નિવાસસ્થાન તરફ ચાલેલો છે　　૪

હે ઇન્દ્રદેવ, આ સિદ્ધ કરેલો ઉત્કૃષ્ટ સોમરસ તારા પેટમા રાખ. દ્યુલોકસુધી ઉભરાઇ જનાર સોમબિંદુ તારૂ છે　　૫ (૧)

---

१ इन्द्र, सोमे सुते त्वा वृषभं वयं हवामहे । स मध्वः अधसः पाहि ।

२ पुरुष्टुत इन्द्र, क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य । पिब । तातृपिं आ वृषस्व ।

३ इन्द्र, स्तवानः विश्वते, विश्वेभिः देवेभिः नः पितावान यज्ञं प्र तिर ।

४ इन्द्र, सत्पते, इमे सुता चन्द्रास इन्दव सोमा तव क्षयं प्र यन्ति ।

५ इन्द्र, वरेण्यं सुतं सोमं जठरे दधिष्व । द्युक्षास इन्दव तव ।

હે સ્તુતિપ્રિય દેવ, અમે સિદ્ધ કરેલો આ સોમરસ પી તને મધુર સોમની ધારાનો અભિષેકજ થાય છે હે ઇન્દ્ર, તુ આપીશ તેજ યશ અમને મળશે ૬

માચકો તરફથી વારેવારે અર્પણ થતા હવિ ઇન્દ્રની પાસે જાય છે સોમનું પ્રાશન કરીને જ તે બળવાન્ થયો ૭

વૃત્રનાશક હે ઇન્દ્ર, તું દૂર અથવા નજીક જયા હોય ત્યાથી અમારી તરફ આવ આ અમારા સ્તોત્રનો સ્વીકાર કર ૮

હે ઇન્દ્ર, અમે તને જ્યાથી બોલાવીએ ત્યાથી તુ (અમારી પાસે) આવ પછી ભલે તો નજીક હોય દૂર હોય અથવા સાધારણ અતરપર હોય ૯ (૨)

सूक्त ४१

ઋષિ—વિશ્વામિત્ર દેવતા ઇન્દ્ર

હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર, અમે તને આમત્રણ કરતા હોવાથી તુ તારા પીતવર્ણના અશ્વોપર આરૂઢ થઇને સોમપ્રાશન માટે જલદીથી અહીં આવ ૧

યોગ્ય પૂજાસમય જાણનાર ઉપાસક બેઠેલા છે દર્ભ પણ એક બીજા નજીક નજીક પાથરેલા છે સવાર થતાજ સોમપાષાણનું કામ ચાલુ થયુ છે ૨

---

६ गिर्वण, न सुत पाहि । मधो धाराभि अज्यसे । इंद्र, यश त्वादात इत् ।
७ वनिन शुभ्राणि अक्षिता ईंद्र अभि सचते । सोमस्य पात्वी वावृध ।
८ वृत्रहन्, अर्वावत परावत च न आ गहि ।
९ इंद्र (यत्) इह हूयसे । यद् अतरा पराऽवत अर्वाऽवत च आ गहि ।
१ अद्रिव इंद्र, हुवान सोमपीतये मक्षू न हरिभ्यां आ तु याहि ।
२ ऋत्विय न होता सत्त । बर्हि आनुषक् तिस्तिर । प्रात अद्रय अयुज्रन् ।

સ્તુતિનો સ્વીકાર કરનાર હે ઇન્દ્ર, આ સ્તોત્રો અહીં ગવાય છે ત્યાંસુધી તુ આવીને કુશાસનપર બેસ. હે શૂર, આ હવિનો સ્વીકાર કર ૩

હે વૃત્રવિનાશક અને સોમપ્રિય ઇન્દ્ર, આ હવિ, સ્તોત્રો અને પ્રાર્થનામાં સંતોષ માન ૪

જેમ વિઆએલી ગાય વાછરડાને ચાટે છે તે પ્રમાણે આ શ્રેષ્ઠ, સામર્થ્યાધિપતિ, અને સોમપ્રાશન કરનાર ઇંદ્રને (અમારી) પ્રાર્થના પ્રિય છે ૫ (૩)

અમને સુખ અર્પણ કરવા માટે તુ હવિનો સ્વીકાર કરીને સતુષ્ટ થા તારા ભક્તની (જગતમા) નિંદા થાય તેમ કરીશ નહી ૬

હે ઇન્દ્ર, તારા આગમનની ઇચ્છા રાખીને અમે હવિથી તારી આરાધના કરીએ છીએ. હે તેજસ્વી દેવ, તુ અમારી ઉપર પ્રેમ કર (રાખ) ૭

હે અસ્વપ્રિય ઇન્દ્ર, તુ તારા ઘોડા અમારી પાસેથી દૂર છોડીશ નહી હે બળવાન્ ઇંદ્ર, તુ અહીં સતોષ પામ. ૮

હે ઇન્દ્ર, લાબા વાળવાળા અને ઘીથી જાણે કે ન્હાએલા હોય તેવા તારા ઘોડા તને કુશાસનપર વિરાજમાન કરવા માટે સુખકારક રથમા તને અહીં લઇ આવે. ૯ (૪)

---

३ ब्रह्मवाह शूर, इमा ब्रह्म क्रियन्ते । आ बर्हिः सीद । पुरोळाशं वीहि ।

४ वृत्रहन् गिर्वण इंद्र, एषु न सवनेषु स्तोमेषु उक्थेषु रारन्धि ।

५ मातर वत्स न सोमपां उरुं शवस पतिं इंद्र मतय रिहति ।

६ स महे राधसे तन्वा अंधस महस्व । स्तोतारं निदे न कर ।

७ इंद्र, त्वायव हरिष्मंत वयं जरामहे । उत वसो, त्वं अस्मयु ।

८ हरिप्रिय, अस्मत् आरे मा वि मुमुच । स्वधाव इंद्र, इह मत्स्व ।

९ इंद्र, केशिना तव अश्वौ त्वा सुखे रथे अर्वाञ्च वहता । घृतस्नू बर्हि आसदे ।

सूक्त ४२.

ઋષિ–વિશ્વામિત્ર દેવતા—ઇન્દ્ર

હે ઇન્દ્ર, દૂધના મિશ્રણવાળા અમે સિદ્ધ કરેલા આ સોમરસ તરફ, અમારી તરફ જેનો લોભ છે એવો તારો રથ જોડીને, તેમા તુ આવ 1

યજ્ઞપાષાણવડે પીલીને દર્ભપર તૈયાર કરી રાખેના આ આનદદાયક સોમરસ તરફ આવ ખરેખર તેનુ બિંદુ તૃપ્તિ દેનાર છે ૨

ઇન્દ્ર સોમપાન કરીને અમારૂ સંરક્ષણ કરે તે હેતુથી મેં અર્પણ કરેલી મારી પ્રાર્થના અહીંથી ઇન્દ્રતરફ ઉત્સુકતાથી ચાલી ૩

અનેક પ્રાર્થના કરીને અમે ઇન્દ્રને સોમપાન કરવા માટે બોલાવીએ છીએ ખરેખર તે સ્તુતિને લીધેજ અહીં આવ્યો હતો ૪

હે ઇન્દ્ર, અહીં સોમ તૈયાર કરી રાખ્યો છે અત્યત સામર્થ્યવાન્ અને પોતાના પ્રભાવથી દેદીપ્યમાન દિસનાર હે દેવ, તુ તેને તારા પેટમા જગા આપ ૫ (૫)

હે પ્રજ્ઞાશીલ દેવ, તું વૈભવ જીતી લાવનાર અને યુદ્ધમા (શત્રુની) દાણાદાણ કરનાર છે તે અમને વિદિત છે માટે તારી શ્રેષ્ઠ સપત્તિની અમે યાચના કરીએ છીએ ૬

---

१ इद्र, य ते अस्मयु हरिभ्या न गवाशिर सुत सोम उप आ गहि ।

२ इद्र, ग्रावभि सुत बर्हि ष्ठा त मद आ गहि । कुवित् नु अस्य तृष्णव ।

३ इत् इत्था इषिता मम गिर इद्र अच्छ सोमपीतये आरते अगु ।

४ सोमस्य पीतये इद्र स्तोमै इह हवामहे । उक्थेभि कुवित् आगमत् ।

५ इद्र, इमे सोमा सुता । शतक्रतो वाजिनीवसो तान् जठरे दधिष्व ।

६ हि कवे त्वा वाजेषु धनजय दधृष विद्म । अध त सुम्न ईमहे ।

દૂધ અને યવ જેમાં મિશ્રણ કરેલા છે અને જે મજ્બૂત યજ્ઞપાષાણથી પીસી કાઢયો છે તે અમારો આ સોમરસ અહીં આવીને પી. ૭

તને પીવા માટે અને તારેજ માટે આ સોમરસ તારા નિવાસસ્થાન તરફ અમે મોકલીએ છીએ. તે તારા અંતઃકરણમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરે. ૮

હે ઇન્દ્ર, તારી કૃપાની ઇચ્છા રાખીને અમે કુશિકકુલોત્પન્ન (ભક્ત) તને સોમરસ પીવા માટે બોલાવીએ છીએ. તું (ઘણો) પુરાતન છે. ૯ (૬)

सूक्त ४३.

ઋષિ—વિશ્વામિત્ર. દેવતા-ઇન્દ્ર.

(તારા) રથમાં વિરાજમાન થઇને તુ અહીં આવ. ખરેખર પ્રાચીનકાલથી સોમપાન ઉપર તારેજ અધિકાર છે. તારા પ્રિય અને સહાયકર્તા અશ્વોને તું દર્ભાસન પાસેજ છોડી દે. આ હવિ અર્પણ કરનાર ભક્ત તને બોલાવે છે. ૧

બીજા અનેક ઉપાસક છોડી દઇને (તારા) અશ્વો સાથે તું કૃપાપૂર્વક અમારાજ હવિ તરફ આવ. હે ઇન્દ્ર, તારી મિત્રાચારીની ઇચ્છા ધારણ કરીને અમે કવિપણાની સ્ફૂર્તિથી રચેલી પ્રાર્થના તનેજ વિનંતિ કરે છે. ૨

હે ઇન્દ્રદેવ, નમસ્કૃતિથી ઉત્કર્ષ પામનાર તારા અશ્વો સાથે અમારા યજ્ઞતરફ જલદી આવ. ઘીથી મિશ્રીત હવિ સિદ્ધ કરીને અમે અનેક પ્રકારનાં સ્તોત્રો ગાતા ગાતા આ સોમ-પરિપ્લુત યજ્ઞમંડપમાં તને બોલાવીએ છીએ. ૩

---

७ इंद्र, वृपभिः सुतं इमं गवाशिरं यवाशिरं च नः आगत्य पिब ।

८ इंद्र, तुभ्य इत् स्वे ओक्ये सोमं चोदामि । एप ते हृदि रारंतु ।

९ इंद्र, अवस्यवः कुशिकासः सोमस्य पीतये प्रत्नं त्वां हवामहे ।

१ वंधुरेष्ठाः अर्वाङ उप आ याहि । सोमपेयं अनु प्र दिवः तव इत् । प्रिया सखाया उप बर्हिः वि॰मुच । इमे हव्यवाहः त्वां हवंते ।

२ पूर्वाः चर्पणीः अति आ याहि । हरिभ्यां नः अर्यः आशिपः आ । हि इंद्र, स्तोमतष्टः सख्य जुवाणाः इमा मतयः त्वा हवंते ।

३ देव इंद्र, हरिभिः सजोपाः नमोवृधं नः यज्ञं तूयं आ याहि । हि घृतप्रयाः अहं मतिभिः त्वा मधूनां सधमादे जोहवीमि ।

સામર્થ્યવાન, રથને જોડવામા સુલભ, સુદર શરીરવાળા, અને તને સહાનભૂત તારા અશ્વો, તને અહીં લઇ આવે. ધાનાયુક્ત મારા યજ્ઞનો સ્વીકાર કરતા મારા મિત્ર ઇન્દ્ર દેવ સાથે મિત્રાચારીથી રહેનાર મારી સ્તુતિનુ શ્રવણ કરો ૪

હે ઈદ્ર તુ મને લોકોને સરક્ષક કર હે સરળસ્વભાવી અને ઉદાર દેવ, ખરેખર મને રાજા પણ કર મને સોમરસ પ્રાશન કરનાર ઋષિ થવા દે, અને મને અવિનાશી ધન અર્પણ કર. ૫

હે ઇન્દ્ર, તુ અતિશય સામર્થ્યવાન્ છે તે પીઠપર થાબડતાની સાથેજ મસ્તાન થઇને જે મને દિશામા દ્યુલોકની સીમા સુધી એકસરખા દોડવા લાગે છે તે તારી સાથે (સોમપ્રાશનથી) આનદિત થનાર તારા શ્રેષ્ઠ અશ્વ (તારા રથને) જોડેના થઇને તને અહીં લઈ આવે ૬

હે ઇદ્ર, તને તરસ લાગી હોય ત્યારે તારા માટે જેને શ્યેન પક્ષીથી (અહી) લાવ્યા, જેના આનદથી તુ શત્રુની દાણાદાણ કરે છે અને જેના સુખમા નિમગ્ન થઇને તે ધેનુના કેદખાના ખુલ્લા કરી નાખ્યા, તે શૂર લોકોએ પીલી કાઢેલો શૌર્યયુક્ત સોમરસ તુ (અહીં) પી ૭

વૈભવવાન્ અને પરાક્રમી એવા સૌખ્યદાયક ઇન્દ્રને પરાક્રમની પ્રાપ્તિ થવામાટે અમે આ સોમરસ અર્પણ કરીને બોલાવીએ ભક્તની હાક સાભળનાર, ઉગ્ર, શત્રુને મારનાર, અને ધન જીતી લાવનાર ઇન્દ્રને અમે મદદ માટે યુદ્ધમા હાક મારીએ ૮ (૭)

---

४ च त्वाम् एता सखाया सुधुरा सुअगा वृपणा हरी आ वहात । सखा इद्र धानावत् सवन जुपाण सख्यु वदनानि शृणवत् ।

५ इद्र, कुवित् मा जनस्य गापा करस । मघवन् ऋजीपिन्, कुवित् राजान । मा सुतस्य पपिवांस ऋपि कुवित् । कुवित् मे अमृतस्य वस्व शिक्षा ।

६ इद्र, वृहत सधमाद्द हरय युजाना त्वा अर्वाक् आ वहतु । ये सूरा वृपभस्य सुसमृष्टास दिव आता द्विता प्र ऋजति ।

७ इद्र, वृपभूतस्य वृष्ण पिब । य उशते ते श्येन आ जमार । यस्य मदे कृष्टी प्र च्यावयसि । यस्य मदे गोत्रा अप ववर्थ ।

८ अस्मिन् भरे वाजसातौ मघवान नृतम इद्र शुन हुवेम शृण्वत उग्र वृत्राणि भत धनानां सजित ममासु ऊतय ।

सूक्त ४४.

ऋषि विश्वामित्र–देवता ईन्द्र

આ સુદર યજ્ઞપાષાણુથી પીલી કાઢેલો સુન્દર સોમરસ તને અર્પણ થાઓ હે ઈન્દ્ર તુ આવીને તેનો સ્વીકાર કર તુ સુન્દર રથમા વિરાજમાન થા ૧

તુ સુદર હોવાથી ઉષાને પ્રકાશિત કરે છે અને સૂર્યનુ તેજ પાડે છે પીતવર્ણ અશ્વના સ્વામી હે ઇન્દ્ર, તુ વિદ્વાન અને જ્ઞાનવાન પ્રમાણે સર્વ વૈભવોનો ચોતરફ વધારો કરે છે ૨

જે અન્નમધ્યે પીતવર્ણ કાન્તીયુક્ત ઇન્દ્ર સચાર કરે છે તે સુદર દ્યાવાપૃથ્વીને ઇન્દ્રેજ આધાર આપ્યો છે આ દ્યાવાપૃથ્વી ઉપરજ તેના અશ્વોનુ સર્વથા પોષણુ થાય છે ૩

સર્વજ્ઞ, સુદર અને સામર્થ્યવાન એવો તે દેવ ઉજ્વલ પ્રકાશ ઉત્પન્ન કરે છે પીતવર્ણ અશ્વનો સ્વામી તે દેવ સુદર આયુધો અને સુન્દર વજ્ર પણુ પોતાના ખભાપર ધારણ કરે છે ૪

સુદર,શુભ્ર અને ઉજ્વલ તેજથી યુક્ત વજ્ર ઇન્દ્રે ધારણ કર્યું તે સુદર યજ્ઞપાષાણુથી પીલી કાઢેલા સોમરસની શોધ લાવ્યો, અને તેના પીતવર્ણના અશ્વની સહાયતાથી તે (મધનમા પેસેલી) ગાયો બહાર લાવ્યો ૫ (૮)

---

१ हरिभि सुत हर्यत अय सोम ते अस्तु । इन्द्र, जुषाण हरिभि न आ गहि । हरित रथ आ तिष्ठ ।

२ हर्यन् उषस अर्चय हर्यन् सूर्य अरोचय हर्य च, इन्द्र, विद्वान् चिकित्वान् विश्वा श्रिय अभि वधसे ।

३ इन्द्र हरिधायस या हरिवर्पस हरितो भूरि गोत्रन पृथिवा अधारयत् । ययो अत हरि चरत् ।

४ वृषा जज्ञान त्रिश्व रोचन आ भाति । हर्यश्व हरित आयुध धत्त । हरि आ बाह्वो ।

५ इन्द्र हर्यत अजुन शुक्र अभिवृत वज्र हरिभि अद्रिभि सुत अप अवृणोत् । हरिभि गा उदाजत्।

सूक्त ४५.

ઋષિ-વિશ્વામિત્ર. દેવતા-ઇન્દ્ર.

હે ઇંદ્ર, મોરના પીછાં જેવા વાળવાળા અને આનંદી પીળા ઘોડા સાથે તું આવ. જેમ શિકારી પક્ષીઓને ગળામાં અટકાવે છે તેમ તને કોઇ પણ ન અટકાવે. જેમ નિર્જળ પ્રદેશને છોડી દઇએ તેમ તેવા લોકોને છોડી દઇને તું અહીં આવ. ૧

ઇન્દ્ર વૃત્રનો વધ કરનાર, વલનો ઉચ્છેદક (શત્રુઓના) કિલ્લા તોડનાર, ઉદકોને ગતિ દેનાર, પીતવર્ણના (પીળા રંગના) ઘોડા હાંકવામાટે રથમાં બેસનાર, અને દૃઢ વસ્તુઓને પણ તોડનાર છે. ૨

હે ઇન્દ્ર, ગંભીર મહાસાગર અથવા (પુષ્ટ) ધેનુ પ્રમાણે તું સામર્થ્યમાં ભરતી કરે છે. જે પ્રમાણે સારી રીતે પામેલી ગાય ચરવાની જગા તરફ જાય છે અથવા (પાણીની જુદી જુદી) ખાડીઓ (એકાદા મોટા) ડોહમાં નિમગ્ન થાય છે તે પ્રમાણે (સર્વ સામર્થ્ય) તારામાં એકત્ર થયું છે ૩

મોટા થએલા છોકરાને (સંપત્તિનો) ભાગીદાર બનાવ્યા પ્રમાણે (શત્રુનો) નાશ કરવામાં ઉપયોગી થાય તેવી સંપત્તિ અમને અર્પણ કર. હે ઇન્દ્ર જે પ્રમાણે એકાદ મનુષ્ય આંકડી લઇને ઝાડપરના પાકેલાં ફળો કાઢી લે છે તે પ્રમાણે સંકટકાળમાં ઉપયોગી થાય તેવો વૈભવ તું અમારી પાસે નાંખ ૪

હે ઇંદ્ર, તું સ્વતંત્ર સમ્રાટ્ છે. તું સારી આજ્ઞા કરનાર અને પોતાની આબરૂથી શોભનાર છે. અનેક ભક્તોની સ્તુતિને પાત્ર હોનાર હે ઇન્દ્ર, તું તારા સામર્થ્યથી વૃદ્ધિંગત થઇને અમને કીર્તીની જોડ કરી આપનાર થા. ५ (૯)

---

१ इंद्र, मयूररोमभिः मंद्रैः हरिभिः आ याहि । विं न. पाशिनः त्वा केचित् मा नि यमन् । तान् धन्वेव अति इहि ।

२ इंद्रः वृत्रखादः, वलं रुजः, पुरां दर्म, अपां अजः हर्यो. अभि स्वरे रथस्य स्थाता दळ्हा चित् आ रुजः ।

३ गम्भीरान् उदधीन् इव गाः इव क्रतुं पुष्यसि । सुगोपाः धेनवः यवसं यथा कुल्याहृदं इव प्र आशत ।

४ प्रतिजानते अंशं न तुजं रयिं न आ भर । इंद्र, पक्वं फलं वृक्षं अंकीव संपारणं वसु धूनुहि ।

५ इंद्र. स्वयु. स्वराट् स्मदिष्टि. स्वयशस्तरः असि । पुरुष्टुत, स त्वं ओजसा वावृधानः नः सुश्रवस्तमः भव ।

सूक्त ४६.

ऋषि–विश्वामित्र. देवता–ઇન્દ્ર.

હે ઇન્દ્ર, તું યુદ્ધપ્રવિણ, તેજયુક્ત, હમેશાં તારૂણ્યયુક્ત, (શત્રુની) દાણાદાણ કરનાર, ઘડપણ રહિત, વજ્રધારી અને શ્રેષ્ઠ વીર હોવાથી તારાં મોટાં મોટાં પરાક્રમો છે. ૧

હે પ્રબળ અને સામર્થ્યવાન દેવ, તું શ્રેષ્ટ છે, તું વૈભવ છતી લાવનાર અને પોતાના પરાક્રમોથી બીજા એનો પરાજય કરનાર છે. તું સર્વ ભુવનોનો એકલો રાજા છે. તું શત્રુઓ સાથે) યુદ્ધ કર અને (જેના ઉપર તારી કૃપા હોય તે) લોકોને (સુખમાં) રહેવાદે. ૨

દેદીપ્યમાન (ઇંદ્ર) પર્વતોથી પણ મોટો છે. જેને કયાંય પણ પ્રતિબંધ નથી એવો આ (ઇંદ્ર) દેવોથી પણ મોટો છે. સામર્થ્યમાં આ ઇંદ્ર દ્યુલોક અને પૃથ્વી કરતાં પણ વધારે છે. આ સરળ વર્તનનો દેવ ભવ્ય અંતરીક્ષ કરતાં ઘણો વધારે છે. ૩

શ્રેષ્ઠ, ગંભીર, જન્મતાંથીજ ઉગ્ર, વિશ્વવ્યાપી અને (સર્વ) સ્તુતીઓનો (જાણે કે) સંચયજ એવા ઇંદ્રમાં જેમ નદીઓ સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરે છે તે પ્રમાણે સિદ્ધ કરેલો સોમરસ પ્રતિદિવસ પ્રવેશ કરે છે. ૪

હે ઇન્દ્ર, જેમ માતા ગર્ભધારણ કરે છે તે પ્રમાણે તારી માફક પ્રવૃત્ત થએલા. દ્યાવાપૃથ્વી જે સોમ ધારણ કરે છે તેજ સોમ અધ્વર્યુ તને અર્પણ કરે છે અને, હે વીર. તે સોમ તું પીએ એટલા માટે તે જ તે શુદ્ધ કરે છે. ૫ (૧०)

---

१ इन्द्र, युध्मस्य वृषभस्य स्वराजः उग्रस्य यून स्थविरस्य घृष्वेः अजूर्यतः वज्रिणः श्रुतस्य महतः ते वीर्याणि महानि ।

२ महिष, महान् असि । उग्र, धनस्पृत् वृष्ण्येभिः अन्यान् सहमानः । विश्वस्य भुवनस्य एकः राजा । स जनान् योधय च क्षयय च ।

३ रोचमानः मात्राभिः च प्र रिरिचे । विश्वतोप्रतीतः देवेभिः प्र । इन्द्रः मज्मना दिवः पृथिव्याः प्र । ऋजीषी उरोः महः अन्तरिक्षात् प्र ।

४ उरुं गभीरं जनुषा उग्रं मतीनां विश्वव्यचसं अवतं इन्द्रं सुतासः सोमासः समुद्रं स्रवतः न प्रदिवि अभि आ विशन्ति ।

५ इन्द्र, गर्भं माता न यं सोमं त्वाया पृथिवीद्यावा बिभृतः तं अध्वर्यवः ते ते हिन्वन्ति । तम् उं वृषभ ते पातवा उं मृजन्ति ।

सूक्तं ४७.

ઋષિ—વિશ્વામિત્ર । દેવતા ઇન્દ્ર.

હે ઇંદ્ર, મરૂત સહવર્તમાનને આપીને તું પોતે આનંદ તેમજ સૌખ્ય પ્રાપ્ત થવા માટે જોઇએ તેટલો સોમરસ પી. મધુર સોમરસની ધાર પેટમાં નાંખ. પુરાતન કાળથી તું જ સોમનો રાજા છે. ૧

હે શૂર ઇંદ્ર, વૃત્રનો વધ કરનાર અને જ્ઞાનસંપન્ન તું મરૂતો સાથે આવીને સોમનું પ્રાશન કર. શત્રુનો વધ કર. વેરનો નાશ કર, અને અમને સઘળી બાજુએથી નીર્ભયતા આપ. ૨

તું યોગ્યકાળે સોમ પીનાર હોવાથી યોગ્યકાળે તેનું પ્રાશન કર. હે ઇંદ્ર, તારા મિત્ર મરૂત્ દેવ સાથે તું અમારો સોમ પી. આ જ મરૂતને તેં (સોમનો) ભાગીદાર કર્યો હતો, આણે વૃત્રવધની વખતે તને સહાય કરી હતી અને આણેજ તારામાં પરાક્રમ ઉત્પન્ન કર્યું હતું. ૩

હે પીતવર્ણ અશ્વ ઉપરથી આવનાર ઇંદ્ર, જેણે અહિવૃધના કામમાં, સેંકડોને મારવાની વખતે અને ધેનુઓને જીતવાની વખતે તારૂં સામર્થ્ય વધાર્યું અને જે પ્રજ્ઞાશીલ (મરૂત્) તારી સાથે હર્ષથી રહે છે તેની સાથે તું સોમ પી. ૪

મરૂત્ દેવો સાથે આવનાર, વીર્યવાન્, વૃદ્ધિંગત થએલા મોટા મોટા શત્રુઓની ઉપર શાસન કરનાર, દિવ્ય, (સર્વ ઉપર) સત્તા ચલાવનાર, સર્વનો પરાભવ કરનાર, પ્રબળ, અને બળ અર્પણ કરનાર ઇંદ્રને અમારીપર નવીન કૃપા કરવામાટે અમે બોલાવીએ છીએ. ૫ (११)

---

१ इंद्र मरुत्वान् वृषभः सोमं रणाय मदाय अनुष्वधं पिब । मध्वः ऊर्मिं आ जठरे सिंचस्व । त्वं सुतानां प्रदिवः राजा असि ।

२ इंद्र, शूर, वृत्रहा विद्वान् मरुद्भिः सजोषाः सगणः सोमं पिब । शत्रून् जहि । मृधः अप नुदस्व । अथ नः विश्वतः अभयं कृणुहि ।

३ उत, इंद्र, ऋतुपाः सखिभिः देवेभिः नः सुतं पिब । यान् मरुतः आ अभजः, ये त्वा वृत्रं अन्वहन्, तुभ्यं ओजः अदधुः ।

४ हरिवः, मघवन्, ये अहिहत्ये, ये शाम्बरे ये गविष्टौ त्वा अवर्धन् ये विप्राः त्वा नूनं अनुमदन्ति मरुद्भिः सगणः, इंद्र, सोमं पिब ।

५ मरुत्वंतं, वृषभं, वावृधानं, अकवारिं, दिव्यं, शासं, विश्वासाहं, उग्रं, सहोदां तं इंद्रं नूतनाय अवसे इह हुवेम ।

सूक्त ४८.

ઋષિ—વિશ્વામિત્ર. દેવતા ઇન્દ્ર.

જે જન્મતાંજ એકદમ તરૂણ વીર થયો તે સોમરસ અર્પણ કરનારા ભક્તોનું રક્ષણ કરો. (હે ઇંદ્ર) દૂધ મેળવેલા આ ઉત્તમ સોમરસનું મરજી પ્રમાણે પ્રાશન કર. ૧

હે ઇંદ્ર, જે દિવસે તું જન્મ પામ્યો તેજ દિવસે પર્વતપર રહેલો ઉજ્વળ સોમ (મધુર) પીવાની ઇચ્છા થવાથી તેં તેનું પ્રાશન કર્યું. તને જન્મ દેનાર તારી તરૂણ માતાએ તારા શ્રેષ્ટ પીતાના ઘરમાં તને તેનું પ્રથમ પાન કરાવ્યું. ૨

માતા પાસે જઇને તેણે અન્ન માગ્યું. તેના સ્તનમાંથી તેણે તીવ્ર સોમરસ શોધી કાહાડયો. તે પ્રજ્ઞાવાન દેવે બીજા (સર્વ પદાર્થોને) કંપાયમાન કરીને સંચાર કર્યો. અનેક રૂપ ધારણ કરનાર તે ઇંદ્રે મોટાં મોટાં પરાક્રમો કર્યાં. ૩

શત્રુને ભય ઉત્પન્ન કરનાર, વિજયશાળી અને પરાક્રમી ઇંદ્રે પોતાની મરજીમાં આવે તે રૂપ ધારણ કર્યું. જન્મતાં સાથેજ (ઇંદ્રે) ત્વષ્ટાનો પરાભવ કરીને ચમસોમાંથી સોમ બળાત્કારે લીધો, અને પી ગયો. ૪

વૈભવવાન, પરાક્રમી અને સૌખ્યદાયક ઇંદ્રને પરાક્રમની પ્રાપ્તિ થવા માટે અમે સોમરસ અર્પણ કરીને બોલાવીએ. ભક્તની હાંક સાંભળનાર, ઉગ્ર, શત્રુઓને મારનાર અને ધન જીતી લાવનાર ઇંદ્રને અમે સહાય માટે યુદ્ધમાં હાંક મારીએ. ५ (१२)

---

१ सद्यः ह जातः वृषभः कनीनः सुतस्य अंधसः प्रभर्तुं अवत् । तं प्रतिकामं यथा प्राशोः गवाशिरः सोमस्य प्रथमं पिब ।

२ यत् जायथा तत् अहः अस्य कामे अंशो गिरिस्थां पीयूषं आपिबः । तं ते जनित्री योषा माता महः पितुः दमे अग्रे परि आ असिंचत् ।

३ मातरं उपस्थाय अन्नं ऐ । अभि ऊधः तिग्मं सोमं अपश्यत् । गृत्सः अन्यान् प्रचावयन् अचरत् । पुरुप्रतीपः महानि चक्रे ।

४ उग्रः तुराषाट् अभिभूत्योजाः एष यथावशं तन्वं चक्रे । इन्द्रः जनुषा त्वष्टारं अभिभूय चमूषु सोमं आमुष्य अपिबत् ।

५ अस्मिन् भरे वाजसातौ मघवानं नृतमं इंद्रं शुनं हुवेम । शृण्वंतं उग्रं ऊतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानां ।

सूक्त ४९.

ઋષિ. વિશ્વામિત્ર–દેવતા ઈન્દ્ર.

સોમ પ્રાશન કરનાર, સર્વ જન જેની પાસેથી પોતાની સર્વ કામના પૂર્ણ કરી લે છે તે, અને વિભ્વાની સહાયથી, દ્યાવાપૃથ્વી અને (સર્વ) દેવોએ વૃત્રનો વધ કરવા માટે જે પ્રજ્ઞાશીળ દેવને જન્મ લેવરાવ્યો, તે શ્રેષ્ઠ ઇંદ્રની તું સ્તુતિ કર. 1

સામાન્યનો ઉપભોગ લેનાર, અને અત્યંત પીતવર્ણના અશ્વોપર સ્વારી કરનાર, જે શૂર ઇંદ્રનો યુદ્ધમાં કોઇથી પણ પરાભવ થતો નથી અને જે પ્રબળ અને પરાક્રમી (મરૂતોની) સહાયતાથી અત્યંત શક્તિમાન હતો તે વેગવાન્ ઇંદ્રે દસ્યુનું આયુષ્ય હરણ કર્યું. ૨

સામર્થ્યવાન, યુદ્ધમાં એકાદ અશ્વ પ્રમાણે વિજયી થનાર, બન્ને લોકને વ્યાપ્ત કરી નાંખનાર, અને વૈભવ અર્પણ કરનાર ઇંદ્ર પ્રત્યેક સ્તોત્રપ્રસંગે ઉત્તમ ભાગ્ય પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવા યોગ્ય છે. આયુષ્ય વધારનાર ઇંદ્ર પીતા પ્રમાણે પ્રેમાળ અને સહેજ હાંક મારવા જોગ છે. ૩

તે દ્યુલોક અને અન્તરિક્ષનો પ્રીય રક્ષક છે, તે શ્રેષ્ટ છે. તે વસુઓ સહવર્તમાન આવનાર હોવાથી રથપ્રમાણે વેગવાન છે. તે રાત્રીને ઉજ્વળ કરનાર અને સૂર્યને જન્મ દેનાર છે. જેમ બુદ્ધિમતા સામર્થ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપે છે તેમ તે ભાગ્યની પ્રાપ્તિ કરી આપે છે. ૪

વૈભવવાન, પરાક્રમી અને સૌખ્યદાયક ઇંદ્રને પરાક્રમની પ્રાપ્તિ થવામાટે અમે સોમરસ અર્પણ કરીને બોલાવીએ. ભક્તાની હાંક સાંભળનાર ઉગ્ર શત્રુને મારનાર અને ધન જીતી લાવનાર ઇંદ્રને અમે સહાયમાટે યુદ્ધમાં હાંક મારીએ. ૫ (૧૩)

---

१ यस्मिन् विश्वाः कृष्टयः सोमपाः कामं आ अव्यन्, यं सुक्रतुं धिषणे, देवा विभ्वतष्टं वृत्राणा घनं जनयन्त महां इंद्र शंस ।

२ स्वराजं नृतमं हरिस्था पृतनासु नकिः द्रिता तरति, यः ह इत्वाभिः इनतम., पृथुज्रयाः दस्यो, आयु अमिनात् ।

३ सहावा पृतु अर्वा न तरणिः रोदसी व्यानाशिः मंहनावान् गीरे मनीना भगः न हव्य. । वयोधः पितेव चारु सुहवः ।

४ दिव, रजसः पृष्टः धर्ता । रथः न ऊर्ध्वः । वसुभिः नियत्वान् वायु । क्षपा वस्ता सूर्यस्य जनिता धिषणा भागं इव वाजं विनक्षा ।

५ आस्मिन् भरे वाजसातौ मेधवानं नूतनं इंद्रं शुनं हुवेम । शृण्वन्तं उग्रं व्याणि घ्नन्तं धनानां संजितं धमनु ऊतयें ।

सूक्त ५०.

ઋષિ–વિશ્વામિત્ર દેવતા—ઇન્દ્ર.

સોમપર (સર્વસ્વ) જેનો અધિકાર છે એવો તે શત્રુવિનાશક અને બળવાન ઇંદ્ર મરૂતો સાથે (અહીં) આવીને "સ્વાહા" શબ્દનો ઉચ્ચાર થતાંજ (સોમનું) પ્રાશન કરે. આ હવીથી સંતુષ્ટ થઇને તે સર્વવ્યાપી ઇંદ્ર (અમારા મનોરથ) પૂર્ણ કરે. આ હવિ તેની (સર્વ) હોંશ પૂર્ણ કરે. ૧

જેની સેવા તેં પુરાતનકાળથી ગ્રહણ કરી છે. એવા તારા બે આજ્ઞાંકિત અશ્વો તને ઝડપથી અહીં લઇ આવે માટે હું (રથને) જોડું છું. હે સુંદર મુગટ ધારણ કરનાર (ઇંદ્ર) (તારા) પીતવર્ણના અશ્વો તને અહીં લઇ આવો. આ ઉત્તમ રીતે કાઢી રાખેલો સુંદર સોમરસ તું પ્રાશન કર. ૨

સ્તુતિ કરનાર ઉપાસકોએ કલ્યાણપ્રદ દૂધમિશ્રિત સોમ ઇંદ્રને તે સર્વમાં શ્રેષ્ટ હોવાથી અર્પણ કર્યો છે. હે સરળ સ્વભાવના ઇંદ્રદેવ, તે સોમ તું પ્રાશન કરીને અમને અનેક માર્ગે ધેનૂ મોકલી આપ. ૩

ધેનુ અને અશ્વ અર્પણ કરીને પણ અમારી ઇચ્છા પૂર્ણ કર. અને અમને ઉજ્વળ સંપત્તિ આપીને અમારી પ્રખ્યાતિ કર. હે ઇંદ્ર, સૌખ્યની ઇચ્છા ધારણ કરનાર કુશિક કુલોત્પન્ન ભક્તોએ આ સ્તોત્ર તારી પ્રીત્યર્થે ઘણી સરળતાથી રચ્યું છે. ૪

---

१ यस्य सोमः तुत्रः मरुत्वान् वृषभः आगत्य स्वाहा पिवतु । उरुव्यचाः एभिः अन्नैः पृणतां । हविः अस्य तन्वः कामं आ ऋध्याः ।

२ ते सपर्यू जवसे आ युनज्मि । ययोः श्रुष्टिं प्रदिवः अनु आवः । सुशिप्र, हरयः त्वा इह धेयुः । तु अस्य सुसुतस्य चारोः पिब ।

३ इंद्रं ज्यष्टयाये धायसे गृणानाः गोभिः मिमिक्षु सुपारं दधिरे । ऋजीषिन, सोमं पपिवान् मन्दानः अस्मभ्यं पुरुधा गाः सं इषण्य ।

४ इमं कामं गोभिः अश्वैः मंदय । चंद्रवता राधसा पप्रथः । स्वर्यवः विप्र. कुशिकासः मतिभिः तुभ्यं इन्द्राय वाहः अकृन् ।

વૈભવવાન, પરાક્રમી અને સૌખ્યદાયક ઇંદ્રને, અમને પરાક્રમની પ્રાપ્તિ થવા માટે અમે સોમરસ અર્પણ કરીને બોલાવીએ. ભક્તની હાંક સાંભળનાર, ઉગ્ર શત્રુઓને મારનાર અને ધન જીતી લાવનાર ઇંદ્રને મદદ માટે અમે યુદ્ધમાં હાંક મારીએ. ૫ (૧૪)

सूक्त ५१.

ઋષિ–વિશ્વામિત્ર દેવતા ઇન્દ્ર.

મનુષ્યોનું પોષણ કરનાર, ઉદાર, સ્તુતીપાત્ર, વૃદ્ધિ પામનાર, અનેકોએ (સ્વસંરક્ષણમાટે) બોલાવેલા, મૃત્યુરહિત, અને હંમેશાં જેનું જીવન ચાલેલું હોય છે તે, ઇંદ્રના પૂજનમાં (અનેક) દીર્ઘ સ્તોત્રો મગ્ન થયાં છે. 1

અત્યંત પ્રજ્ઞાવાન, (સર્વેનું) આશ્રયસ્થાન, પ્રબળ, પરાક્રમી, ધન અર્પણ કરનાર, નગરેનો ઉચ્છેદ કરનાર, વિજયી, ઉદકોને પ્રતિબિંબમાંથી છોડનાર, પોતાના નિવાસસ્થાનમાં રહેનાર, (શત્રુઓનો) પરાભવ કરનાર અને સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ કરી આપનાર ઇંદ્ર પાસે સ્હારાં સર્વ સ્તોત્રો સઘળી દિશાઓમાંથી જાય છે. ૨

વૈભવનો જાણે સંચયજ એવા આ ઇંદ્રને લીધે ઉપાસકોની પ્રશંસા થાય છે. પાપનો જેમાં અંશ પણ નથી એવી સ્તુતિનો ઇંદ્ર સ્વીકાર કરે છે અને ભક્તને ઘેર તે સંતોષ પામે છે માટે તું સર્વ શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર અને ગવિષ્ટ વેરીઓનો નાશ કરનાર ઇંદ્રની સ્તુતિ ગાવી શરૂ કર. 3

---

५ अस्मिन् भरे वाजसातौ मघवानं नृतम इं शुनं हुवेम । शृण्वन्तं, उग्रं, वृत्राणि घ्नन्तं धनानि संजितं समत्सु ऊतये ।

१ बृहतीः गिरः चर्षणीधृतं मघवानं उक्थ्य ।.वृधानं पुरुहूतं अमर्त्यं दिवेदिवे सुवृक्तिभि जरमाणं इंद्रं अभ्यनूषत ।

२ मे गिरः शतक्रतुं अर्णवं शाकिनं नरं वाजसानिं पूर्भिदं तूर्णिं अप्तुरं धामसाचं अभिषाचं स्वर्विदं इंद्रं विश्वतः उपयन्ति ।

३ वसोः आकरे जरिता पनस्यते । इंद्रः अनेहसः स्तुभः जुजुषति । हि विवस्वतः सदने आ पिप्रिये । सत्रासाहं अभिमातिहनं स्तुहि ।

વીરોમાં તું અત્યંત શ્રેષ્ટ વીર હોવાથી તને અનેક સ્તુતિ સ્તોત્રોથી ભક્તોએ સંતુષ્ટ કર્યો છે. અનેક ચમત્કારોમાં પ્રવીણ થએલો આ ઇંદ્ર પોતાનું સામર્થ્ય પ્રગટ કરવામાટે આવે છે, તેને નમસ્કાર થાઓ. પુરાતનકાળથી તે એકલોજ આ જગતપર સત્તા ચલાવે છે. ૪

તેના પરાક્રમો માણસો આગળ અનેક થયાં છે. તેની કૃપાના અનેક ફળો પૃથ્વી ધારણ કરે છે. દ્યુલોક, સમુદ્ર, ઉદકો, મનુષ્યો અને અરણ્યોનીજ સંપત્તિનું રક્ષણ કરે છે. ૫(૧૫)

પીતવર્ણના અશ્વોપર આરૂઢ થનાર હે ઇંદ્ર, તને હમેશાં સ્તુતિસ્તોત્રો અર્પણ થાય છે તેનો તું સ્વીકાર કર. તું નવી કૃપા કરનાર સંબંધી થા. અમારાપર સ્નેહબુદ્ધિ રાખનાર હે દેદીપ્યમાન દેવ, તું તારા ઉપાસકોનું આયુષ્ય વધાર. ૬

મરૂતો સહવર્તમાન આવનાર હે ઇંદ્ર, તેં જે પ્રમાણે પહેલાં શાર્યાતનાઘરમાં સોમનું પ્રાશન કર્યું તેમ અહીં પણ સોમ પી. હે શૂર, તારી કૃપાનીચે અને તારા આશ્રયમાં ઉત્તમ યજ્ઞ કરનાર વિદ્વાન્ લોક આવીને રહે છે. ૭

---

४ इंद्र, सवाधः नृणां कं नृतमं वीरं त्वा गीर्भिः उक्थैः अभि प्र अर्चत पुरुमायः सहसे सं जिहीते। नमः। प्रदिवः अस्य एकः ईशे।

५ अस्य विष्पिधः मर्त्येषु पूर्वीः। पुरू वसूनि बिभर्ति। इंद्राय द्यावः ओषधीः उत आपः जोरय वनानि रयिं रक्षंति।

६ इंद्र, तुभ्यं ब्रह्माणि, तुभ्यं गिरः सत्रा दधिरे। हरिवः जुषस्व। नूतनस्य अवसः आपिः बोधि। वसं सखे जरितृभ्यः वयः धाः।

७ मरुत्वः इंद्र, यथा शार्याते सुतस्य अपिबः इह सोमं पाहि। हे शूर, तव प्रणीती तव शर्मम् आ सुयज्ञाः कवयः विवासन्ति।

તેટલામાટે હે ઇંદ્ર, તારા મિત્ર મરૂત સાથે પ્રેમથી આ અમારો સોમ અહીં પી. અનેક ભક્તો તરફથી જેને હાંક મારવામાં આવે છે. એવા હે ઇંદ્ર, તારો જન્મ થતાંજ સર્વ દેવોએ તને મોટુ યુદ્ધ કરવા માટે સજ્જ કર્યો. ૮

હે મરૂતો શત્રુહીંસાના કામમાં ઇંદ્ર તમારો મિત્ર છે. તે ઉદાર (મરૂત) ઇંદ્રને જોઇને આનંદિત થયા. આ વૃત્રવિનાશક ઇંદ્ર (તેને માટે) તૈયાર કરી રાખેલા સોમરસનું પ્રાશન ભક્તના પોતાના યજ્ઞમંડપમાં કરે. ૯

હે વૈભવના અધિપતિ, તારા સામર્થ્યને શોભે તેવો આ સોમરસ અમે તૈયાર કરી રાખ્યો છે. હે સ્તુતિ પ્રિય ઇંદ્ર, તુ તેનુ સત્વર પ્રાશન કર. ૧૦

આ સોમરસ તારા સામર્થ્યને શોભનાર છે. આ રસમાં તું તારૂ મોં બોળ. તુ સોમપ્રિય હોવાથી તે તને આનંદ આપે. ૧૧

તે તારૂં પેટ ભરે. આ સ્તોત્રના યોગે તે તારા માથા સુધી જઇ પહોંચે. અમારી ઉપર તારી કૃપા થવા માટે તે તારા બાહુ સુધી ઉભરાઇ આવે. ૧૨ (૧૬)

---

८ इन्द्र, स वावशानः सखिभिः मरुद्भिः नः सुतं सोमं इह पाहि । पुरुहूतं, जातं त्वा विश्वे देवाः महे भराय पर्यभूषन् ।

९ मरुतः एष असूर्ये अपिः । दातिवाराः इन्द्रं अन्वमन्दन् । तेभिः साकं वृत्रखादः दाशुषः स्वे सधस्थे सुतं सोमं पिबतु ।

१० राधानां पते, इदं अनु ओजसा सुतं हि । गिर्वणः, तु अस्य पिब ।

११ यः ते अनु स्वधः असत् सुतं तन्वं नि यच्छ । स सोम्यं त्वा ममत्तु ।

१२ इंद्र, ते कुक्ष्योः प्राश्नोतु । मह्मना शिरः प्र । शूर, राधे बाहू प्र ।

सूक्त ५२.

ऋषि–વિશ્વામિત્ર, દેવતા ઇન્દ્ર

ધાના, કરંભ અને અપૂપથી (ખાવાના પદાર્થો) થી મિશ્રિત અને સ્તોત્રો સાથે અર્પણ કરેલા આ અમારા સોમરસનું પ્રભાતકાળે સેવન કર ૧

હે ઇન્દ્ર, ઉત્તમ રીતે પકવીને તૈયાર કરેલા આ પુરોડાશનો સ્વીકાર કર અને તેની પ્રશંસા કર તે હવિ તારી તરફ જાય છે ૨

અમારા પુરોડાશનું ભક્ષણ કર અને જેમ સ્ત્રીનદાનથી ઇચ્છા ધરનાર પુરુષ સ્ત્રીની સેવા કરે છે તે પ્રમાણે અમારી સ્તુતિઓની સેવા સ્વીકાર ૩

સનાતનકાળથી પ્રખ્યાત થએલા હે ઇન્દ્ર દેવ, પ્રાતઃકાળના યાગ સમય અમારા પુરોડાશનો સ્વીકાર કર ખરેખર, તારૂં સામર્થ્ય મોટું છે ૪

મધ્યાહ્નકાળના જે યાગ વખતે ઉતાવળા અને ઉત્સુક થએલો ઉપાસક (અનેક) સ્તોત્રોથી તારૂં સ્તવન કરે છે તે યાગ સમયના અમારા ધાના અને પુરોડાશ સારા થાય તેમ કર ૫ (१७)

અનેકોની સ્તુતિને પાત્ર થએલા હે ઇન્દ્ર ત્રીજા યાગ પ્રસંગે અર્પણ કરેલા અમારી ધાના અને પુરોડાશનો સન્માનપૂર્વક સ્વીકાર કર હવિ અર્પણ કરનાર અમે (ભક્તજન) ઋભુ અને વાજ સાથે પ્રાપ્ત થએલા તારા (અનેક) સ્તોત્રો ગાઈને સેવા કરીએ. ૬

---

१ इन्द्र, प्रात धानावन्त करम्भिण अपूपवन्त उक्थिन न जुषस्व ।

२ इन्द्र, पचत्य पुरोळाश जुषस्व आ गुरस्व च । तुभ्य हव्यानि सिस्रते ।

३ न पुरोळाश च घस । वधूयु योषणा इव च न गिर जोषयास ।

४ सन श्रुत, प्रात सावे न पुरोळाश जुषस्व । इन्द्र, त क्रतु वृहन् हि ।

५ इन्द्र, माध्यदिनस्य सवनस्य धाना पुरोळाश इह चारु कृध्व । यत् स्तोता जरिता तूर्ण्यर्थ वृषभ त्वनाम न र्मि प्र उप इट् ।

६ पुरुष्टुत, तृतीय सवन न धाना आहुत पुरोळाश नमइस्व । इन्द्र, प्रशस्त तः धीतिभि ऋभु मन्त वाजवन्त त्वा उप शिक्षम ।

[५०]

પૂા ન સાથે (અહી) પ્રાપ્ત થએલા તારે માટે અમે કરભ [illegible] પીતવર્ણ
અશ્વોના સ્વામી અને પીતવર્ણના અશ્વોપર આરૂઢ થઈને આવનાર તારે માટે અમે ધાના
તૈયાર [illegible] મરુતો સાથે અહી આવીને અપૂપોનુ ભક્ષણ કર હે [illegible], તુ વૃત્રનો વધ
[illegible] અને જ્ઞાનસંપન્ન હોવાથી (આ) સોમરસ [illegible] ७

આ યજ્ઞમા [illegible] દેવને જલદીથી ધાના અને પુરોડાશ અર્પણ કર [illegible]
[illegible] હે ઇન્દ્ર, રોજ રોજ તને જે ધાના અર્પણ થાય તે તને સોમપ્રાશનમાં
ઉત્સાહ [illegible] ८ (१८)

સૂક્ત ५३.

ઋષિ–વિશ્વામિત્ર દેવતા—ઇન્દ્ર

[illegible] અને પર્વતો, તમે તમારા રથમા બેસી આવીને, રમણીય અને શૂર સૈનિકો
ઉત્તમ [illegible] આવો [illegible] સમાન દેવો, તમે યજ્ઞમા હવિ ભક્ષણ કરો,
સ્તુતિ [illegible] થાઓ અને અમારી આ [illegible] આનંદ માનો ‌ १

હે [illegible] ઉત્તમ રીતે પીધી હતી તે સોમરસ હું તને [illegible]
[illegible] રીતે [illegible] સામર્થ્યવાન [illegible] પિતાના છેડા પકડે છે તે પ્રમાણે અત્યંત
મધુર [illegible] २

---

१ [illegible] । महेन्द्र [illegible] । [illegible]
विद्वान् [illegible] ।

८ [illegible] पुरोडाश [illegible] । इन्द्र, दिवेदिवे [illegible] ।
[illegible] ।

१ [illegible], बृहता रथेन [illegible] । [illegible] हव्यानि [illegible] ।
[illegible] ।

२ मघवन् [illegible] । [illegible]
[illegible] ।

હે અધ્વર્યુ, આવો આપણે મને સ્તુતિ કરીએ તુ મને વાખાણી આપ વાનો, આપણે ઇન્દ્રને આનંદે તેવુ બોલીએ યજમાનના આ દર્ભાસનપર તુ આવીને બેસ ઇન્દ્રની પ્રીત્યર્થે ઉત્તમ સ્તોત્ર થવુ જોઇએ ૩

હે ઉદાર દેવ, પત્ની એટલે (પ્રત્યક્ષ) ઘરજ તેજ મનુષ્યનુ વિશ્રાન્તિસ્થાન માટે (તારા) રથને જોડેના ઘાન ઘો। તને ત્યાજ લઇ જઓ અમે જ્યારે જ્યારે સોમરસ તૈયાર કરીએ ત્યારે અગ્નિ દૂત થઇને તારી પાસે દોડતો જાય ૪

હે ઉદાર દેવ, તુ જા અને (ફરી) આવ હે પ્રિય ભાઇ, હે ઇન્દ્ર તને બેઉ ઠેકાણે તારુ કામ છે મને ઠેકાણે તારો મહાન રથ દોડે છે અને મને ઠેકાણે તારા ખોખારનારા ઘોડા છૂટે છે ૫ (૧૯)

હે ઇન્દ્ર, સોમરસ પી અને ઘેર જા તારે ઘેર તારી ગૃહસૌખ્ય-તારી સારી સ્ત્રી—છે તારો મોટો રથ ત્યાજ શોભે છે, અને ત્યાજ તારા ઘોડા છૂટીને તેની સારી વ્યવસ્થા થાય છે ૬

---

३ अध्वर्यो, प्रसाव। न प्रति गृणीहि। इन्द्राय जुष्ट वाह कृणवाव। यजमानस्य इम बर्हि आसीद। अथ च इन्द्राय उक्थ शस्त भूत्।

४ जाया इत् अस्त। सा इत् उ योनि। युक्ता हरय त्वा तत् वहन्तु। यदा कदा च सोम सुन वाम अग्नि दूत त्वा अच्छ धन्वाति।

५ मघवन्, परा या हि आ या हि च। भ्रात इन्द्र, उभयत्र ते अर्थ। यत्र बृहत रथस्य निधान रासभस्य वाजिन विमोचन।

६ सोम अपा। इन्द्र, अस्त प्र याहि। ते गृहे कल्याणी जाया सुरण। यत्र बृहत रथस्य निधान वाजिन विमोचन दक्षिणावत्।

હે ભોજ, અંગિરસ, વિરૂપ, હે દ્યુલોકના પુત્ર, અસુરોના વીર સૈનિક, વિશ્વામિત્રને હજારો યજ્ઞમાં વૈભવ અર્પણ કરીને તેનું આયુષ્ય વધારો. ૭

આ ઉદાર દેવ, પોતાનાજ શરીરસામર્થ્યથી, અનેક જુદાં જુદાં રૂપો ધારણ કરે છે. યોગ્ય સમય ન હોવા છતાં પણ પોતાનીજ ઇચ્છાથી સોમનું પાન કરનાર આ સત્યનિષ્ઠ દેવ રોજ દ્યુલોકમાંથી ત્રણ વેળા એક ક્ષણમાં આવી શકે છે. ૮

નદી પાણીથી ચીકાર ભરેલી છતાં દેવો પાસેથી જન્મ પામેલા, દેવોથીજ પ્રેરાએલા અને સર્વ માનવસૃષ્ટિનું અવલોકન કરવાને સમર્થ વિશ્વામિત્ર ઋષિએ તે નદી અટકાવી રાખી, ત્યારે વિશ્વામિત્રે સુદાસાપાસેથી હવિ અર્પણ કરાવ્યું અને ત્યારે ઇંદ્રે તે (સર્વ) કુશિકોને આવડે તેમ કર્યું. ૯

તમે યજ્ઞપાષાણથી હંસ જેવો અવાજ ઉત્પન્ન કરો, અને યજ્ઞમાં સોમ તૈયાર થતાંજ સ્તુતિથી દેવોને આનંદિત કરો. હે પ્રજ્ઞાવાન્ અને (સર્વ) માનવસૃષ્ટિનું અવલોકન કરવાને સમર્થ કુશિક ઋષિઓ, તમે દેવો સાથે મધુર સોમરસનું પ્રાશન કરો. १० (२०)

---

७ इमे भोजाः अंगिरस. विरूपाः असुरस्य पुत्रा. दिव. वीरा विश्वामित्राय मघानि ददतः सहस्र स.वे आयुः प्र तिरन्ते ।

८ मघवा स्वां तन्वं परि मायाः कृण्वानः रूपंरूपं बोभवीति । यद् अनृतुपाः ऋतावा स्वैः मन्त्रैः दिवः परि मुहूर्तं त्रिः आ अगात् ।

९ देवजाः देवजूतः नृचक्षाः महान् ऋषिः अर्णवं सिन्धुं अस्तभ्नात् । यद् विश्वामित्रः सुदासं अव हत् इन्द्रः कुशिकेभिः अप्रियायत ।

१० हंसाः इव अद्रिभिः श्लोकं कृणुथ । अध्वरे सुते सचा गीर्भिः मदन्तः । विप्राः नृचक्षसः कुशिकाः ऋषयः देवेभिः सोम्यं मधु वि पिबध्वं ।

હે કુશિકો, ચાલો, હશિયાર થાઓ ધનપ્રાપ્તિ થવા માટે સુદાસના ઘોડાને છુટા છોડી મૂકો. પૂર્વ, પશ્ચિમ અને ઉત્તરના શત્રુઓને (આપણા) રાજા ઇંદ્રે મારી નાંખ્યા છે, માટે પૃથ્વી ઉપરના ઉત્તમ પ્રદેશોમાં તેના સન્માનાર્થે યજ્ઞ શરૂ થયો છે. ૧૧

જે અર્થે દ્યાવાપૃથ્વી બન્નેનુ તેમજ ઇંદ્રનું મેં સ્તવન કર્યુ છે તે અર્થે વિશ્વામિત્રનું આ સ્તોત્ર ભારત કુલમાંના મનુષ્યોનુ જરૂર રક્ષણ કરશે. ૧૨

વજ્રધારી ઈંદ્રની પ્રીત્યર્થે વિશ્વામિત્રે આ સ્તોત્ર રચ્યુ છે તે અમને વૈભવયુક્ત કરે. ૧૩

કીકટ દેશમાંની ગાય તારા માટે શુ કરે છે ? સોમમાં નાખવા માટે તે દૂધ પણ આપતી નથી અને (ઉના ઉના હવિ પકવવો કરવા છતાં પણ) ઉના ઉના હવિ પકવતી નથી. પ્રમંગદાનુ ધન તુ અમને લાવી આપ. હે ઉદાર દેવ, તુ નૈચાશાખાને અમારે શરણ કર. ૧૪

જમદગ્નીએ આપેલી અને અજ્ઞાન નષ્ટ કરનારી સસર્પરી નામની ગાય મોટેથી બરાડી. તે સૂર્યની કન્યા છે. દેવ જરારહિત અને મૃત્યુરહિત છે એવી દેવોની કીર્તિ તેણેજ ફેલાવી. ૧૫(૨૧)

---

११ कुशिकाः, उप प्र इत । चेतयध्वं सुदासः अश्वं राये प्र मुञ्चत । राजा वृत्रं प्राक् अपाक् उदक् जघनत् । अथ पृथिव्याः वरे आ यजाते ।

१२ यः अहं इमे रोदसी इन्द्रं अतुष्टवं विश्वामित्रस्य इदं ब्रह्म भारतं जनं रक्षति ।

१३ विश्वामित्राः वज्रिणे इन्द्राय ब्रह्म अरासित । स नः सुराधसः करत् इत् ।

१४ गावः कीकटेषु ते किं कृण्वन्ति । न आशिरं दुह्रे न तपन्ति घर्मं । प्रमंगदस्य वेदः नः आ भर । मघवन्, नैचाशाखं नः रंधय ।

१५ जमदग्निदत्ता ससर्परीः अमतिं बाधमाना बृहत् मिमाय । सूर्यस्य दुहिता अजुर्यं अमृतं श्रवः देवेषु आ ततान ।

પાચે વર્ગના લોકો પાસે જે ધન હોય તે તેમની પાસેથી લાવીને સસર્પરી સત્વર અમને આપે જે મને પલસ્તિ જમદગ્નીએ આપી તે સસર્પરી દર પદર દિવસે મારી ફરી ફરીને આયુષ્ય વૃદ્ધિ કરે છે ૧૬

બળદો સ્તમ્ભ ઉભા રહે ગાડીની આસ મજબૂત રહો અને તેના દાડા ન તુટે અને તેની ધુસરી ન ભાગે તેના ખીલા તૂટી જતા પહેલા ઈન્દ્ર તેને દુરસ્ત રાખે હે રથ તારા ચાકના ખીલા બરાબર રહીને તુ અમને લઈ જા ૧૭

હે ઇન્દ્ર, તુ અમારા અંગમા તેમજ અમારા બળદોના અંગમા સામર્થ્ય ઉત્પન્ન કર અમારા પુત્રપૌત્રો દીર્ઘકાળ જીવે માટે તેમને પણ સામર્થ્ય આપ ખરેખર સામર્થ્ય દેનાર તુજ છે ૧૮

ખદિર વૃક્ષના અંગમા તુ જોર ઉત્પન્ન કર શિશપાના લાકડાની બનાવેલી ગાડીને મજબૂત આપ હે અતિશય દૃઢ બેસાડેલા અક્ષો, (ગાડીના આસા) મજબૂત હો આ રથમાથી અમને પડવા દઈશ નહી ૧૯

આ વૃક્ષરાજ અમને નાખી ન દે અને અમને દુખી ન થવા દે અમે ઘેર પહોચીએ ત્યાસુધી, અમારી ગાડી ઉભી રહે ત્યા સુધી, અને અમારા બળદ છુટે ત્યા સુધી, અમે સલામત રહીએ २० (२२)

१६ पाञ्चजन्यासु कृष्टिषु अधि श्रव एभ्य ससर्परी तूय अभरत् । या पलस्तिजमदग्नय मे ददु सा पक्ष्या नव्य आयु दधाना ।

१७ गावौ स्थिरौ भवता । अक्षो वीळु । ईषा मा वि वर्हि । युग मा वि शारि । इन्द्र शाताता पातल्य ददता । अरिष्टनेमे, अभि न सचस्व ।

१८ इन्द्र, न तनूषु बल धेहि । न अनड्वत्सु बल । जीवसे तोकाय तनयाय बल । त्व हि बलदा असि ।

१९ खदिरस्य सार अभि व्ययस्व । स्यन्दने शिशपाया ओज धेहि । वाळो वाळ्वित अक्ष, वीळ्य यस्व । अस्मात् यामात् न मा अव जीहिप ।

२० अय वनस्पति अस्मान् मा न दा मा च रीरिपत् । आ गृहेभ्य आ अवस आ विमोचनात स्वस्ति ।

હે ઉદાર અને શૂર ઇંદ્ર, અનેક સામર્થ્યવાન્ શસ્ત્રાસ્ત્રોથી આજ અમારૂં સંરક્ષણ કર અમારો દ્વેષ કરનાર હીન સ્થિતિએ જાઓ અને જેનો અમે દ્વેષ કરીએ તેનો જીવ જાઓ ૨૧

પરશુ પ્રમાણે તે (શત્રુને) તપાવે છે, શિમ્બલ ફુલ પ્રમાણે શત્રુના ટુકડે ટુકડા કરે છે હે ઇંદ્ર, ફુટેલા અને તડ પડેલા વાસણ માફક તે (શત્રુના) ફીણ ઉડાડે છે ૨૨

હે લોકો, મનુ પોતે તેમનો નાશ કરનાર કોણ તે સમજી શકાતું નથી હોવાથી તે નાશ કરનારને જ ભૂલી ગયેલું જનાવર સમજીને લઇ જાય છે પણ (કોઇ પણ શાણા માણસો) શાણાની બીજા જનાવરો સાથે શરત કરતા નથી, અને ઘોડા આગળ ગધેડાને લઇ જતા નથી ૨૩

હે ઇન્દ્ર, આ ભરતનો વંશ પોતાનો "આ આપણો સગો અને આ પારકો" એવો ભાવ રાખતો નથી તે પોતાના ઘોડા પ્રમાણે પારકાના ઘોડાની પણ માવજત રાખે છે અને તેને ધનુષ્યની દોરી પ્રમાણે રણસંગ્રામમાં ફેરવે છે. ૨૪ (૨૩)(૪)

---

२१ शूर मघवन् इन्द्र, अद्य बहुभि यशोभि ऊतिभि न जिन्व। य न द्वेष्टि स अधर पदीष्ट। य उ द्विष्म त उ प्राण जहातु।

२२ परशु चित् वि तपतु। शिम्बल चित् वि वृश्चति। इन्द्र, यपन्ती प्रयस्ता उखा चित् फेन अस्यति।

२३ जनास, सायकस्य न चिकिते। पशु मन्यमाना लोध नयन्ति। अवाजिन वाजिना न हास-यन्ति। अश्वात् पुर गर्दभ न नयन्ति।

२४ इन्द्र, इमे भरतस्य पुत्रा अपपित्वं प्रपित्वं न चिकितु। नित्य अरण न अश्व हिन्वन्ति। आजौ ज्यावाज परि नयन्ति।

અનુવાક પાંચમો.

सूक्त ५४.

ઋષિ—પ્રજાપતિ । દેવતા વિશ્વેદેવ

યજ્ઞ કરવા યોગ્ય, સ્તુતિપાત્ર અને શ્રેષ્ઠ (અગ્નિ) ના પ્રત્યે આ સ્તોત્ર અને વખતે અર્પણ કરવામાં આવ્યું છે. આ અગ્નિનાની અગ્નિદેવ. ...માના અને દ્યુલોકમાના પોતાના અનુચરો સાથે અહીં આવીને (અમારી પ્રાર્થના) શ્રવણ કરે ૧

શ્રેષ્ઠ દ્યુલોક અને પૃથ્વીને ઉદ્દેશીને એ યોગ્ય સ્તોત્ર ... મારી મનોકામના (મારે શું જોઈએ તે) જાણીને અને (તે આપવાની) ઇચ્છા રાખીને તે મધ્યાન્હ કરે છે. આ (દ્યાવા પૃથ્વીના) સ્તોત્રથી, (સ્તોતૃજનો પાનથી) ... લેનાર ..., માનવો સહવર્તમાન યજ્ઞમાં સંતુષ્ટ થાય છે ૨

હે દ્યાવાપૃથ્વી, તમારી આજ્ઞા સત્ય ... તમે અમારા ... હિત કરનાર થાઓ હે અગ્નિદેવ. આ નમસ્કાર દ્યુલોક અને પૃથ્વીને અર્પણ થાઓ. હવિ અર્પણ કરીને ... (તેનું) પૂજન ... અને ... પ્રાપ્તિ ... ૩

હે સત્યપરિપૂર્ણ દ્યાવાપૃથ્વી, પુરાતન સત્યવાદી ઉપાસકોને તમારું જ્ઞાન થયું હે પૃથ્વી, ... પુરુષોને તમારી કૃપા પ્રાપ્ત થવાથી યુદ્ધમાં તેમજ ... પ્રાપ્ત થનાર ... પ્રસંગમાં તેમણે તમને વંદન કર્યું ૪

---

१ इमं महे विदथ्याय शूषं शश्वत्कृत्व ईड्याय प्र जभ्रुः । शृणोतु नो दम्येभिरनीकैः शृणोत्वग्निर्दिव्यैरजस्रः ॥

२ महि महे दिवे अर्चा पृथिव्यै कामो म इच्छञ्चरति प्रजानन् । ययोर्ह स्तोमे विदथेषु देवाः सपर्यवो मादयन्ते सचायोः ॥

३ युवोर्ऋतं रोदसी सत्यमस्तु महे षु णः सुविताय प्र भूतम् । इदं दिवे नमो अग्ने पृथिव्यै सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥

४ उतो हि वां पूर्व्या आविविद्र ऋतावरी रोदसी सत्यवाचः । नरश्चिद्वां समिथे शूरसातौ ववन्दिरे पृथिवि वेविदानाः ॥

દેવો તરફ કયો માર્ગ જાય છે તે ખરેખર કોઇને માલમ છે કે ? અને તે કોઇએ કહ્યું છે કે ? તેના ગૂઢ અને શ્રેષ્ઠ કૃત્યો ઉપરથી ઓળખાઇ આવનારાં તેનાં નિવાસસ્થાનોજ (લોકોની) નજરે પડેલાં છે. ૫(૨૪)

રસપરિપૂર્ણ અને આનંદપ્રદ દ્યાવાપૃથ્વીનું દર્શન માનવસૃષ્ટીનું અવલોકન કરનાર જ્ઞાતા પુરૂષને અંતરિક્ષમાં લેતાં આવડે છે. એકજ સામર્થ્યને લીધે એકમતથી સાથે રહેનાર આ દ્યાવાપૃથ્વીએ પક્ષીના માળા પ્રમાણે પોતાના નિવાસસ્થાનો જુદાં જુદાં બનાવ્યાં છે. ૬

પરસ્પર સમાનરૂપ હોવા છતાં પણ જુદી જુદી રહેનારી અને હમેશાં જાગૃત રહેનારી આ દ્યાવાપૃથ્વી દૂર પ્રદેશમાં અચળપદે સ્થીર થઇ અને બહેનો બની, તેટલાજ માટે લોકો તેમના નામ યાદ કરવા લાગ્યા. ૭

આ દ્યાવાપૃથ્વી સર્વ માણસોને ધારણ કરે છે. શ્રેષ્ઠ દેવોને ધારણ કરવા છતાં પણ તે થાકતી નથી. આ બેમાંથી એક સર્વ ચરાચર વિશ્વનું અને સંચાર કરનાર અથવા (હવામાં) ઉડનાર પ્રાણીઓનું પરિપાલન કરે છે. ૮

(અમને) જન્મ દેનાર શ્રેષ્ઠ પિતાનો અમારો પુરાતનકાળથી ચાલતો આવેલો (ધાડો) સંબંધ છે તે મને માલુમ છે. સર્વની સ્તુતિને પાત્ર થએલો દેવ આ (પીતા)ને લીધેજ વિસ્તીર્ણ પરંતુ દૂરના માર્ગમાં જઇને ત્યાં સ્થિરતા પામ્યો. ૯

---

५ देवान् अच्छ का पथ्या सं एति कः अद्धा वेद कः इह प्र वोचत् ! परेषु गुह्येषु व्रतेषु एषां या अवमा सदांसि ददृश्रे ॥

६ कविः नृचक्षाः सीं विघृते मदन्ती ऋतस्य योनौ अभि अचष्ट । समानेन क्रतुना संविदाने ते सदनं यथा वेः नाना चक्राते ॥

७ समान्या वियुते दूरेअंते जागरूके उत युवती स्वसारा भवती ध्रुवे पदे तस्थतुः । आत् ऊं मिथुना, नाम मुवाते ॥

८ एते विश्वा इत् जनिमा स विविक्तः । महो देवान् विभ्रती न व्यथेते । एजत् ध्रुवं विश्वं एक चरत् पतत्रि विषुणं वि जातं पत्यते ॥

९ महः पितुः जनितुः नः तत् सना पुराणं जामि आरात् अधि एमि । यत्र अनः देवासः पनितारः वौ अधि पथि एवैः तस्थुः ॥

હે દ્યાવાપૃથ્વી આ સ્તોત્ર હુ ગાઉ છુ તે સર્વે વિશ્વનો અધિપતિ જે મિત્ર અને વરૂણ અને તારૂણ્યયુક્ત, પ્રજ્ઞાશીલ અને સ્તવનીય અદિત્ય શ્રવણ કરે તેનુ અત કરણ કોમળ છે અને અગ્નિજ તેની જીભ છે   १० (२५)

હે સવિતા દેવ તારા હાથ સુવર્ણ જેવા છે, તુ સર્વને ચેતના આપનાર છે અને તારી જીભ સુદર છે તુ ઉઠીને ઘનોકમાથી ત્રણ વખત યજ્ઞમડપમા આવે છે દેવોમા તુ સન્માન પામ અને અમારો યજ્ઞ યથાસાગ ચાલવા માટે તુ ઉદય પામ   ११

જેના કૃત્યો સુદર છે, જેના હાથ સાર છે, જે ઉત્તમ રીતે સરક્ષણ કરે છે, અને જે સત્યમય છે એવો ત્વષ્ટાદેવ અમારા રક્ષણ માટે જે જે જરૂરનુ હોય તે સઘળુ આપે હે ઋભુઓ, તમે પુષ્ટ દેવ સાથે આનદમા રહો તમારે માટે યજ્ઞપાષાણનુ કામ ચાલેલુ હોવાથી તમે આ યજ્ઞ સિદ્ધિએ લાવા છો   १२

વિજળી જેના રથ છે, જેણે ભાલા ધારણ કર્યુ છે, જેનો જન્મ સત્યમાથી છે, જે (સર્વત્ર) સચાર કરનાર છે અને જે દુષ્ટોનો નાશ કરનાર છે એવો યજ્ઞાર્હ મરૂત્ દેવ એ સરસ્વતી (અ માઉ સ્તોત્ર) શ્રવણ કરે હે વેગવાન્ દેવો તમે અમને વીર સૈનિક અને સપત્તિની પ્રાપ્તિ કરી આપો   १३

મહ ભાગ્યના જાણે કે ઉત્પાદક જ એવા અમારા સ્તોત્રો અને સ્તવના આ યજ્ઞમા અને આનર્થગાર કૃત્યો કરનાર વિષ્ણુ પાસ જઈ પહોંચ્યા છે (સર્વ વિશ્વને) જન્મ દેનાર, પુરાતન છતા પણ (હમેશા) તરૂણ જે દિશા તે પણ જેને પ્રતિબધ કરવાને અસમર્થ છે એવા આ વિષ્ણુનો સચાર ઘણોજ વિસ્તીર્ણ પ્રદેશપર છે   १४

---

१० रोदसी, इमं स्तोम प्र ब्रवीमि । ऋदूदरा अग्निजिह्वा सम्राज युवान कवय पप्रथाना मित्र वरुण आदित्यास शृण्वन् ॥

११ सविता हिरण्यपाणि सुजिह्व आ दिवो विदथे त्रि पत्यमान । सवित, देवेषु श्लोक अश्रो । आत् अस्मभ्य सर्वतातिं आ सुव ॥

१२ सुकृत सुपाणि स्ववान् ऋतावा देव त्वष्टा अवसे तानि न धात् । ऋभव , पूषण्वत मादयध्व, ऊर्ध्वग्रावाण अध्वर अतष्ट ॥

१३ विद्युद्रथा ऋष्टिमन्त ऋतजाता अयाम यज्ञियास दिव मर्या मरुत सरस्वती शृणवन् । नुराग , सद्वार । रयि च ह ॥

१४ भगस्य कारिण इव स्तामास नर्त्ती यामाने पुरदरम विष्णु गमन् । यस्य पूर्वा सुदतय जनित्रा कदूद न मर्पति ॥

સકળ સામર્થ્યથી યુક્ત ઇંદ્રે પોતાના મહાત્મ્યથી દ્યાવાપૃથ્વી બન્નેને વ્યાપ્ત કરી નાંખ્યા. હે ઇંદ્ર, તું (શત્રુઓના) નગરોનો નાશ કરનાર, વૃત્રનો વધ કરનાર અને પરાક્રમી સૈન્યનો અધિપતિ છે. તું અમને એકદમ પશુ આપી દે. ૧૫ (૨૬)

હે સત્યપૂર્ણ દેવો, તમે સંબંધીઓની કાળજી રાખનાર મારા માબાપ છો. તમારો પ્રેમ અને તમારૂં નામ મંગળકારક છે. ખરેખર તમેજ ધન અર્પણ કરનાર છો અને તમે અવિનાશી હોવાથી હવિ અર્પણ કરનાર ઉપાસકનું ઉત્કૃષ્ટ રીતે રક્ષણ કરો છો. ૧૬

હે બુદ્ધિવાન દેવો, તમે ઇંદ્રને ઠેકાણે છો અને તેથીજ તમારૂં નામ ઘણું મંગળ છે. અનેક ભક્ત જેને માટે દોડે છે એવા હે ઇંદ્રદેવ તું (અમારો) મિત્ર છે. તુ તારા વહાલા રૂભુસહવર્તમાન આવીને આ સ્તોત્રથી અમને (અનેક) લાભ થાય તેમ કર. ૧૭

અદિતી, અર્યમા (અને વરૂણ) દેવો અમારે યજન કરવા યોગ્ય છે. વરૂણની આજ્ઞા અનુલંઘનીય છે. (હે દેવો) અમારા માર્ગમાંથી સંતતિ હીનતાનું કલંક નાશ કરો. અમારો માર્ગ સનતિ અને પશુઓથી સમૃદ્ધિવાળો હો. ૧૮

જેને અનેક ઠેકાણે મોકલવામાં આવે છે એવો આ દેવોનો દૂત છે. તે સર્વત્ર અમને "નિર્દોષ" "નિર્દોષ" કહે. પૃથ્વી, દ્યુલોક, સૂર્ય, નક્ષત્ર, અને વિશાળ અંતરિક્ષ પણ અમારૂં સ્તોત્ર સાંભળો. ૧૯

---

१५ विश्वैः वीर्यैः पत्यमानः इंद्रः महित्वा उभे रोदसी आ पप्रौ । पुरंदरः वृत्रहा धृष्णुषेणः पशुः भूरि संगृभ्य न आ भर ॥

१६ नासत्या, बंधुपृच्छा मे पितरा । अश्विनोः सजात्यं नाम चारु । युवं हि नः रयीणां रयिदौ स्थः । अदब्धा दात्रं अकवेः रक्षेथे ॥

१७ कवयः, देवाः, तत् व महत् चारु नाम यत् ह विश्वे इंद्रे भवथ । पुरुहूत, सखा प्रियेभिः ऋभुभिः इमां नः धियं सातये तक्षत ॥

१८ अर्यमा अदितिः वरुणस्य व्रतानि अदब्धानि यज्ञियासः नः गंतोः अनपत्यानि युयोत । नः गातुः प्रजावान् पशुमान् अस्तु ॥

१९ पुरुत्र प्रभूतः देवानां दूतः न सर्वताता अनागान् वोचतु । पृथिवी, द्यौः उत आपः सूर्यः नक्षत्रैः उरु अंतरिक्षं नः शृणोतु ॥

સ્થીરપણે પોતાની જગ્યાએ રહેલો પરાક્રમી **પર્વત** (અમારા) હવિઓથી સંતુષ્ટ થઇને (અમારૂં) સ્તોત્ર સાંભળે. **અદિત્યોસહ અદિતી** (અમારી સ્તુતિ) સાંભળે અને **મરૂત્‌દેવ** અમને કલ્યાણપ્રદ સૌખ્ય અર્પણ કરે. ૨૦

અમારો માર્ગ હમેશાં સામગ્રીથી પરિપૂર્ણ રહે. હે દેવો, તમે સઘળી વૃક્ષ લતાઓ માધુર્યથી ભરી નાંખો. હે અગ્નિ, મારૂં મહાભાગ્ય તુંજ છે. તારા કૃપાછત્ર નીચે મને લે, અને મારો ઘાત કરીશ નહી. વિપુળ ધાન્યથી સમૃદ્ધ ઘર અને સંપત્તિનો ભોગ મને મળે. ૨૧

હે અગ્નિ તું હવિનું ભક્ષણ કર. તું પ્રકાશીત થઇને અમને કીર્તિ અર્પણ કર. હે અગ્નિ, (અમારા) સર્વ શત્રુઓને તુ લઢાઈમાં જીત અને સર્વ પ્રકારે પ્રસન્ન થઇને તારો પ્રકાશ પાડ. ૨૨ (૨૭)

सूक्त ५५.

ઋષિ—પ્રજાપતિ । દેવતા વિશ્વેદેવ.

પૂર્વે જે વખતે ઉષા પ્રકાશીને ગઇ તે વખતે ધેનુના નિવાસસ્થાનમાં તે અવિનાશી તત્વ ઉદય પામ્યું, અને તેણે દેવોની આજ્ઞાને દીપાવી. (તે અવિનાશી તત્વ) શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ એકલું દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૧

દેવ અથવા પરમપદના જ્ઞાનયુક્ત (અમારો) પિતા અમારો અહીં નાશ ન કરે. પ્રાચીન જે બે નિવાસસ્થાન તેના અન્તમાર્ગમાંની જાણે કે જ્યોતિજ હોયની એવું અવિનાશી તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ એકલું દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૨

---

२० वृषणः ध्रुवक्षेमासः इळा मदंत पर्वताः नः शृण्वंतु । आदित्यैः अदितिः नः शृणोतु । मरुतः भद्रं शर्म नः यच्छंतु ॥

२१ पंथाः सदा सुगः पितुमान् अस्तु । देवाः ओषधीः मध्वा सं पिपृक्त । अग्ने, भगः मे सख्ये न मृध्याः पुरुक्षुः रायः सदनं उद् अश्यां ॥

२२ हव्या स्वदस्व । इषः सं दिदीहि । श्रवांसि अस्मद्र्यक् स मिमीहि । अग्ने, तान् विश्वान् शत्रुन् पृत्सु जेषि । विश्वा अहा नः सुमना दीदिहि ॥

१ अध यत् पूर्वाः उषसः वि ऊषुः गोः पदे महत् अक्षरं वि जज्ञे । देवानां व्रता उप नु प्र भूषन् महत्, देवानां एकं असुरत्वं ॥

२ अग्ने, अत्र देवाः, पदज्ञाः पूर्वं पितरः मो सु नः जुहुरंत । पुराण्योः सद्मनोः अंतः केतुः ॥

મારા મનોરથ અનેક જગાએ દોડે છે. આ યજ્ઞકર્મમાં હું અનેક જુનાં જુનાં સ્તોત્રો પ્રકાશમાં લાવું છું. અગ્નિ પ્રજ્વલિત થયો એટલે આપણે સત્યજ બોલીએ. તે (અવિનાશી તત્વ) શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૩

સર્વની ઉપર રાજ્ય કરનાર આ રાજાને અનેક ઠેકાણે લઇ જવામાં આવે છે. સમિધની ઇચ્છા રાખીને તે જુદા જુદા સ્થાને પોતાની (કાષ્ટરૂપી) શય્યા ઉપર શયન કરે છે. (બે માતા પૈકી) એક આ બાળકને ખવડાવે છે અને બીજી તેને સુવાડે છે. આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૪

તે (હવે) પૂર્વના કાષ્ટમાં પણ (હમણાં સુધી) નવીન કાષ્ટને લીધે વધવા લાગે છે, અને એટલામાં તે નવાજ ઉત્પન્ન થએલા કાષ્ટમાં પણ પ્રજ્વલિત થાય છે. કુમારિકા ગર્ભવંતી થઇને તેને જન્મ આપે છે. આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૫ (૨૮)

બે માતાનો એ એકલો પુત્ર એટલામાં દૂર જગા આપે છે અને કાંઇ પણ ઇચ્છા રાખ્યા શીવાય સંચાર કરવા લાગે છે. આ મિત્રની અને વરૂણની આજ્ઞા છે. આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૬

બે માતાઓથી જન્મ પામેલો આ હવિર્દાયક દેવ યજ્ઞમાં સમ્રાટ્ હોવાથી (એકવાર) શીખર સુધી ગમન કરે છે તો એકવાર તળીએજ વિશ્રાંતિ લે છે. આલ્હાદદાયક સ્તોત્રો બોલનાર ઉપાસક (તેને) આલ્હાદદાયક સ્તોત્રો અર્પણ કરે છે. આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૭

---

३ मे कामाः पुरुत्रा वि पतयंति । शमि अच्छ पूर्व्याणि दीये । समिद्धे अग्नौ ऋतं इत् वदेम ॥

४ समानः राजा पुरुत्रा विभृतः । प्रयुतः शयासु वना अनु शये । अन्या वत्सं भरति अपरा माता क्षेति ।

५ पूर्वासु आक्षित । अपरा अनुरुत् । सद्य. जातासु तरुणीषु अतः । अप्रवीताः अंतर्वतीः सुवते ॥

६ द्विमाता एकः परस्तात् पुरस्तात् ध्रुवः अप नु अबंधनः च चरति । ता मित्रस्य वरुणस्य व्रतानि ॥

७ द्विमाता विदथेषु सम्राट् होता । अनु अग्रं चरति । बुध्नः क्षेति । रण्वावाचः रण्वानि प्र भरंते ॥

યુદ્ધ કરનાર એકાદ શૂર પુરૂષ પ્રમાણે આ પાસે આવી ચાલતાજ તેની સામે આવનાર સર્વ જગત્ (તેને ભુલાવામા નાખવા માટે) ઉલટા ફરેલા માલમ પડ્યા (એવી વખતે) ગાયના ચારા પાસે (તેના બચાવ માટે પ્રાર્થના પણ થવા લાગે છે) આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે　८

આ પાકેના (વાળના) શ્રેષ્ઠ દૂતના સમૂહમા પ્રવેશ કરે છે અને પોતાના જ્વાળામયરૂપથી ત્યા સચાર કરવા લાગે છે તે અનેક રૂપ ધારણ કરીને અમને જુએ છે આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે.　९

પોતાને પ્રિય થએલા અવિનાશી નિવાસસ્થાનનુ સરક્ષણ કરતા સર્વ રક્ષક વિષ્ણુ પોતાના પરમ શ્રેષ્ઠ માર્ગનુ પરિપાલન કરે છે પણ તે સર્વ ભુવનો અગ્નિની જાણમા છે આ (અવિનાશી તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે　१०(२९)

આ બન્ને સાથે જન્મેલી (બહેનો) નાના પ્રકારના રૂપો ધારણ કરે છે તે પૈકી એક પ્રકાશમાન છે અને બીજી કાળી છે કાળી અને પ્રકાશમાન બંને બહેનો થાય છે આ (અવિનાશી તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે　११

એક વિઆએલી ગાય અને બીજી તેની વાછરડી બન્ને ગાયો જ્યા છે ત્યા તે બને અમૃતની ધારા (દૂધ) આપીને (જગતને) તૃપ્ત કરે છે. સત્યના મદિરમા હુ તેનુ સ્તવન કરુ છુ આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુરતિ આપે છે　१२

---

८ युध्यत शूरस्य इव अतमस्य आयत् विश्व प्रतीचीन ददृशे । मति गोर्नि विध अत चरति ॥

९ पलित महान् दूत आसु अत नि वेवेति रोचनेन चरति । वपूषि बिभ्रत् न अभि वि चष्टे ॥

१० गोपा विष्णु प्रिया अमृता धामानि दधान परम पाथ पाति । अग्नि ता विश्वा भुवनानि वेद ॥

११ याम्या नाना वपूंषि चक्राते । तयो अन्यत् रोचते, कृष्णम् अन्यत् । श्यावी च यत् अरुषी स्वसारौ ॥

१२ यत्र माता च दुहिता च धेनू सवर्दुघे समीची धापयेते ते ऋतस्य सदसि अत ईळे ॥

એકના વાછરડાને બીજી ચાટીને બરાડી ખરેખર આ કેમણે ગાયે પોતાના સ્તન પ્રગટ કર્યાં હતા વારુ? સત્યના દૂધથી તે ઈળા પુષ્ટ થઇ આ (અવિનાશી) તત્ત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તે જ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તિ આપે છે ૧૩

પૃથ્વી અને પ્રકારના રૂપો ધારણ કરે છે પોતાના દોઢ વરસના બાળકને ચાટતી ચાટતી તે ઉભી રહી હતી હું સુત હોવાથી સત્યના મંદિરમાંથી સંચાર કરું છું આ (અવિનાશી) તત્ત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તે જ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તિ આપે છે ૧૪

તે બનેને જાણે કે સુંદર સ્થળમાં રાખેલા છે તેમાંથી એક ગુપ્ત અને એક પ્રગટ છે તે (તેના) માર્ગ એમજ હોવાથી જુદાઇ પણ પામ્યો છે આ (અવિનાશી) તત્ત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તિ આપે છે ૧૫ (૩૦)

જેને વત્સ નથી જે અમૃતની ધાર (દૂધ) આપનાર છે, જે ધાવતીછે, જેનુ દૂધ કોઇએ દોહ્યુ નથી, અને જે અતિ નવ તારૂણ્યયુક્ત છે તે ધેનુ દૂધની વૃષ્ટિ કરે આ (અવિનાશી) તત્ત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તે જ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તિ આપે છે ૧૬

તે બળદ જ્યારે બીજી જ ગાય તરફ જોઇને બરાડે છે, ત્યારે તે પોતાનો રેત જુદાજ સમુદાયમા રાખે છે તેજ રાત્રીનો પતિ, તેજ ભગ અને તે જ રાજા છે આ (અવિનાશી) તત્ત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તે જ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તિ આપે છે ૧૭

---

१३ अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय । कया भुवा नि दधे धेनुरूधः । ऋतस्य सा पयसा पिन्वतेळा ॥

१४ पद्या पुरूरूपा वपूंष्यूर्ध्वा तस्थौ त्र्यविं रेरिहाणा । ऋतस्य सद्म वि चरामि विद्वान् ॥

१५ पदे इव निहिते दस्मे अन्तः । तयोरन्यद्गुह्यमाविरन्यत् । सध्रीचीना पथ्या सा विषूची ॥

१६ आ धेनवो धुनयन्तामशिश्वीः सबर्दुघाः शशया अप्रदुग्धाः । नव्यानव्या युवतयो भवन्तीः ॥

१७ यदन्यासु वृषभो रोरवीति सो अन्यस्मिन्यूथे नि दधाति रेतः । स हि क्षपावान्त्स भगः स राजा ॥

હે લોકો, ઉત્તમ ઉત્તમ ઘોડા કબજામાં હોવાનુ જે ભાગ્ય આ વીરને મળ્યું છે તેનુ ચાલો આપણે વર્ણન કરીએ. દેવોને પણ તે માનૂમજ છે. ૭ ૭ અથવા પાચ પાચ ઘોડા એના રથને જોડીને એને લઇ જાય છે. આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૧૮

આ સવિતા દેવજ ત્વષ્ટા હોવાથી સર્વ પ્રકારના રૂપ ધારણ કરે છે આણે અનેક જીવ ઉત્પન્ન કર્યા અને તેમનુ પોષણ કર્યું. આ સર્વ ભુવનો તેનાજ છે. આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે ૧૯

આ બન્ને મોટા મોટા ગોળા પરસ્પર જોડીને તેણે એકત્ર કર્યા. તે બન્ને આનીજ સંપત્તિથી વ્યાપ્ત થઇ ગયા છે. આ (અનેક પ્રકારના) વૈભવ જ્યારે મેળવવા લાગ્યો ત્યારે તેની કીર્તી (સર્વત્ર) સભળાવા લાગી. આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ દેવ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૨૦

(પ્રજાનુ) કલ્યાણ કરીને તેની સાથે મિત્રાચારી રાખનાર એક રાજા પ્રમાણે વિશ્વનુ પોષણ કરનાર દેવ આ પૃથ્વીપર નિવાસ કરે છે યુદ્ધ માટે આગળ થનાર અને (બીજાનુ) કલ્યાણ કરવા માટે આગળ આવનાર આ જાણે કે વીર (આવેલો) છે આ (અવિનાશી) તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત, દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે ૨૧

ઔષધી અને ઉદકો તારા કાર્યો કરનાર છે પૃથ્વી તને વૈભવ અર્પણ કરે છે અમે તારા મિત્ર હોવાથી તારી ઉત્કૃષ્ટ સંપત્તિના ભાગીદાર થઇએ આ તત્વ શ્રેષ્ઠ હોવાથી તેજ ફક્ત દેવોને સ્ફુર્તી આપે છે. ૨૨ (૩૧) ૩

॥ ત્રીજા અષ્ટકનો ત્રીજો અધ્યાય સમાપ્ત ॥

---

१८ जनास., वीरस्य स्वश्व्यं प्र नु वोचाम । तस्य देवा विदु । योळ्हा पंचपंच युक्ता आ वहंति ॥

१९ त्वष्टा देव सविता विश्वरूप । पुरुधा प्रजा. जजान पुपोष च । इमा विश्वानि भुवनानि अस्य ॥

२० मही सनीची उभे चम्वा स ऐरत् । ते अस्य वसुना निऋष्टे । वसूनि विदमान शृण्वे ॥

२१ विश्वधाया इमां न पृथिवा हितमित्र. राजा न उपक्षेति । पुर. सद. शर्मसद. वीरा. न ॥

२२ ओषधी उत आप. ते निष्पिश्वरीः । इद, पृथिवा तव रयिं बिभर्ति । ते सखाय. वामभाजः स्याम ॥

इति तृतीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

॥ अथ तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ ५६ ॥ ऋषिः-प्रजापतिः । देवता-विश्वेदेवाः । छन्दः- त्रिष्टुप् ॥

॥ ५६ ॥ न ता मिनन्ति मायिनो न धीरा व्रता देवानां प्रथमा ध्रुवाणि ।
न रोदसी अद्रुहा वेद्याभिर्न पर्वता निनमे तस्थिवांसः ॥ १ ॥
षड्भाराँ एको अचरन्बिभर्त्यृतं वर्षिष्ठमुप गाव आगुः ।
तिस्रो महीरुपरास्तस्थुरत्या गुहा द्वे निहिते दर्श्येका ॥ २ ॥
त्रिपाजस्यो वृषभो विश्वरूप उत त्र्युधा पुरुध प्रजावान् ।
त्र्यनीकः पत्यते माहिनावान्त्स रेतोधा वृषभः शश्वतीनाम् ॥ ३ ॥
अभीक आसां पदवीरबोध्यादित्यानामह्वे चारु नाम ।
आपश्चिदस्मा अरमन्त देवीः पृथग्व्रजन्तीः परि षीमवृञ्जन् ॥ ४ ॥

॥ अथ तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

न । ता । मिनंति । मायिनः । न । धीराः । व्रता । देवानां । प्रथमा । ध्रुवाणि । न । रोदसी इति । अद्रुहा । वेद्याभिः । न । पर्वताः । निऽनमे । तस्थिऽवांसः ॥ १ ॥ षट् । भारान् । एकः । अचरन् । बिभर्ति । ऋतं । वर्षिष्ठं । उप । गावः । आ । अगुः । तिस्रः । महीः । उपराः । तस्थुः । अत्याः । गुहा । द्वे इति । निहिते इति निऽहिते । दर्शि । एका ॥ २ ॥ त्रिऽपाजस्यः । वृषभः । विश्वऽरूपः । उत । त्रिऽउधा । पुरुध । प्रजाऽवान् । त्रिऽअनीकः । पत्यते । माहिनऽवान् । सः । रेतःऽधाः । वृषभः । शश्वतीनां ॥ ३ ॥ अभीके । आसां । पदऽवीः । अबोधि । आदित्यानां । अह्वे । चारु । नाम । आपः । चित् । अस्मै । अरमंत । देवीः । पृथक् । व्रजंतीः । परि । सीं । अवृंजन् ॥ ४ ॥

त्री षधस्था सिन्धवस्त्रिः कवीनामुत त्रिमाता विदथेषु सम्राट् ।
ऋतावरीर्योषणास्तिस्रो अप्यास्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानाः ॥ ५ ॥
त्रिरा दिवः सवितर्वार्याणि दिवेदिव आ सुव त्रिर्नो अह्नः ।
त्रिधातु राय आ सुवा वसूनि भग त्रातर्धिषणे सातये धाः ॥ ६ ॥
त्रिरा दिवः सविता सोषवीति राजाना मित्रावरुणा सुपाणी ।
आपश्चिदस्य रोदसी चिदुर्वी रत्नं भिक्षन्त सवितुः सवाय ॥ ७ ॥
त्रिरुत्तमा दूणशा रोचनानि त्रयो राजन्त्यसुरस्य वीराः ।
ऋतावान इषिरा दूळभासस्त्रिरा दिवो विदथे सन्तु देवाः ॥ ८ ॥ १ ॥

त्री । सधऽस्था । सिंधवः । त्रिः । कवीनां । उत । त्रिऽमाता । विदथेषु । संऽराट् ।
ऋतऽवरीः । योषणाः । तिस्रः । अप्याः । त्रिः । आ । दिवः । विदथे ।
पत्यमानाः ॥ ५ ॥ त्रिः । आ । दिवः । सवितः । वार्याणि । दिवेऽदिवे । आ ।
सुव । त्रिः । नः । अह्नः । त्रिऽधातु । रायः । आ । सुव । वसूनि । भग ।
त्रातः । धिषणे । सातये । धाः ॥ ६ ॥ त्रिः । आ । दिवः । सविता ।
सोसवीति । राजाना । मित्रावरुणा । सुपाणी इति सुऽपाणी । आपः । चित् ।
अस्य । रोदसी इति । चित् । उर्वी इति । रत्नं । भिक्षंत । सवितुः । सवाय ॥ ७ ॥
त्रिः । उत्ऽतमा । दुःऽनशा । रोचनानि । त्रयः । राजंति । असुरस्य । वीराः ।
ऋतऽवानः । इषिराः । दुःऽदभासः । त्रिः । आ । दिवः । विदथे । संतु । देवाः ॥ ८ ॥ १ ॥

॥ ५७ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–विश्वेदेवाः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ ५७ ॥ प्र मे विविक्वाँ अविदन्मनीषां धेनुं चरन्तीं प्रयुतामगोपाम् ।
सद्यश्चिद्या दुदुहे भूरि धासेरिन्द्रस्तदग्निः पनितारो अस्याः ॥ १ ॥
इन्द्रः सु पूषा वृषणा सुहस्ता दिवो न प्रीताः शशयं दुदुहे ।
विश्वे यदस्यां रणयन्त देवाः प्र वोऽत्र वसवः सुम्नमश्याम् ॥ २ ॥
या जामयो वृष्ण इच्छन्ति शक्तिं नमस्यन्तीर्जानते गर्भमस्मिन् ।
अच्छा पुत्रं धेनवो वावशाना महश्चरन्ति बिभ्रतं वपूंषि ॥ ३ ॥
अच्छा विवक्मि रोदसी सुमेके ग्राव्णो युजानो अध्वरे मनीषा ।
इमा उ ते मनवे भूरिवारा ऊर्ध्वा भवन्ति दर्शता यजत्राः ॥ ४ ॥

प्र । मे । विविक्वान् । अविदत् । मनीषां । धेनुं । चरंतीं । प्रऽयुतां । अगोपां । सद्यः । चित् । या । दुदुहे । भूरि । धासेः । इंद्रः । तत् । अग्निः । पनितारः । अस्याः ॥ १ ॥ इंद्रः । सु । पूषा । वृषणा । सुऽहस्ता । दिवः । न । प्रीताः । शशयं । दुदुहे । विश्वे । यत् । अस्यां । रणयंत । देवाः । प्र । वः । अत्र । वसवः । सुम्नं । अश्यां ॥ २ ॥ याः । जामयः । वृष्णे । इच्छंति । शक्तिं । नमस्यंतीः । जानते । गर्भं । अस्मिन् । अच्छ । पुत्रं । धेनवः । वावशानाः । महः । चरंति । बिभ्रतं । वपूंषि ॥ ३ ॥ अच्छ । विवक्मि । रोदसी इति । सुमेके इति सुऽमेके । ग्राव्णः । युजानः । अध्वरे । मनीषा । इमाः । ऊं इति । ते । मनवे । भूरिऽवाराः । ऊर्ध्वाः । भवंति । दर्शताः । यजत्राः ॥ ४ ॥

या ते जिह्वा मधुमती सुमेधा अग्ने देवेषूच्यत उरूची ।
तयेह विश्वाँ अवसे यजत्राना सादय पायया चा मधूनि ॥ ५ ॥
या ते अग्ने पर्वतस्येव धारासश्चन्ती पीपयद्देव चित्रा ।
तामस्मभ्यं प्रमतिं जातवेदो वसो रास्व सुमतिं विश्वजन्याम् ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ ५८ ॥ ऋषि–विश्वामित्र । देवता–अश्विनौ । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ ५८ ॥ धेनुः प्रत्नस्य काम्यं दुहानान्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः ।
आ द्योतनिं वहति शुभ्रयामोषसः स्तोमो अश्विनावजीगः ॥ १ ॥
सुयुग्वहन्ति प्रति वामृतेनोर्ध्वा भवन्ति पितरेव मेधाः ।
जरेथामस्मद्वि पणेर्मनीषां युवोरवश्चकृमा यातमर्वाक् ॥ २ ॥

या । ते । जिह्वा । मधुऽमती । सुऽमेधाः । अग्ने । देवेषु । उच्यते । उरूची । तया । इह । विश्वान् । अवसे । यजत्रान् । आ । सादय । पायय । च । मधूनि ॥ ५ ॥ या । ते । अग्ने । पर्वतस्यऽइव । धारा । असश्चन्ती । पीपयत् । देव । चित्रा । तां । अस्मभ्यं । प्रऽमतिं । जातऽवेदः । वसो इति । रास्व । सुऽमतिं । विश्वऽजन्यां ॥६॥२॥

धेनुः । प्रत्नस्य । काम्यं । दुहाना । अंतरिति । पुत्रः । चरति । दक्षिणायाः । आ । द्योतनिं । वहति । शुभ्रऽयामा । उषसः । स्तोमः । अश्विनौ । अजीगरिति ॥ १ ॥ सुऽयुक् । वहंति । प्रति । वां । ऋतेन । ऊर्ध्वाः । भवंति । पितराऽइव । मेधाः । जरेथां । अस्मत् । वि । पणेः । मनीषां । युवोः । अवः । चकृम । आ । यातं । अर्वाक् ॥ २ ॥

सुयुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः ।
किमङ्ग वां प्रत्यवर्तिं गमिष्ठाहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ॥ ३ ॥
आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते ।
इमा हि वां गोऋजीका मधूनि प्र मित्रासो न ददुरुस्रो अग्रे ॥ ४ ॥
तिरः पुरू चिदश्विना रजांस्याङ्गूषो वां मघवाना जनेषु ।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्दस्राविमे वां निधयो मधूनाम् ॥ ५ ॥ ३ ॥
पुराणमोकः सख्यं शिवं वां युवोर्नरा द्रविणं जह्नाव्याम् ।
पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मदेम सह नू समानाः ॥ ६ ॥

सुयुक्ऽभिः । अश्वैः । सुऽवृता । रथेन । दस्रौ । इमं । शृणुतं । श्लोकं । अद्रेः । किं ।
अंग । वां । प्रति । अवर्तिं । गमिष्ठा । आहुः । विप्रासः । अश्विना । पुराऽजाः ॥३॥
आ । मन्येथां । आ । गतं । कत् । चित् । एवैः । विश्वे । जनासः । अश्विना । हवंते ।
इमा । हि । वां । गोऽऋजीका । मधूनि । प्र । मित्रासः । न । ददुः । उस्रः ।
अग्रे ॥ ४ ॥ तिरः । पुरु । चित् । अश्विना । रजांसि । आंगूषः । वां । मघऽवाना ।
जनेषु । आ । इह । यातं । पथिऽभिः । देवऽयानैः । दस्रौ । इमे । वां । निऽधयः ।
मधूनां ॥ ५ ॥ ३ ॥ पुराणं । ओकः । सख्यं । शिवं । वां । युवोः । नरा । द्रविणं ।
जह्नाव्यां । पुनरिति । कृण्वानाः । सख्या । शिवानि । मध्वा । मदेम । सह ।
नु । समानाः ॥ ६ ॥

अश्विना वायुना युवं सुदक्षा नियुद्भिश्च सजोषसा युवाना ।
नासत्या तिरोअह्न्यं जुषाणा सोमं पिबतमस्रिधा सुदानू ॥ ७ ॥
अश्विना परि वामिषः पुरूचीरीयुर्गीर्भिर्यतमाना अमृध्राः ।
रथो ह वामृतजा अद्रिजूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः ॥ ८ ॥
अश्विना मधुषुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं दुरोणे ।
रथो ह वां भूरि वर्पः करिक्रत्सुतावतो निष्कृतमागमिष्ठः ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ५९ ॥ ऋषिः–विश्वामित्रः । देवता–मित्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ ५९ ॥ मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् ।
मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोत ॥ १ ॥

अश्विना । वायुना । युवं । सुऽदक्षा । नियुत्ऽभिः । च । सऽजोषसा । युवाना । नासत्या । तिरःऽअह्न्यं । जुषाणा । सोमं । पिबतं । अस्रिधा । सुदानू इति सुऽदानू ॥ ७ ॥ अश्विना । परि । वां । इषः । पुरूचीः । ईयुः । गीःऽभिः । यतमानाः । अमृध्राः । रथः । ह । वां । ऋतऽजाः । अद्रिऽजूतः । परि । द्यावापृथिवी इति । याति । सद्यः ॥ ८ ॥ अश्विना । मधुसुत्ऽतमः । युवाकुः । सोमः । तं । पातं । आ । गतं । दुरोणे । रथः । ह । वां । भूरि । वर्पः । करिक्रत् । सुतऽवतः । निःऽकृतं । आऽगमिष्ठः ॥ ९ ॥ ४ ॥

मित्रः । जनान् । यातयति । ब्रुवाणः । मित्रः । दाधार । पृथिवीं । उत । द्यां । मित्रः । कृष्टीः । अनिऽमिषा । अभि । चष्टे । मित्राय । हव्यं । घृतऽवत् । जुहोत ॥ १ ॥

प्र स मि॑त्र॒ मर्तो॑ अस्तु॒ प्रय॑स्वा॒न्यस्त॑ आदित्य॒ शिक्ष॑ति व्र॒तेन॑ ।
न ह॑न्यते॒ न जी॑यते॒ त्वोतो॒ नैन॒मंहो॑ अश्नो॒त्यन्ति॑तो॒ न दू॒रात् ॥ २ ॥
अ॒न॒मी॒वास॒ इळ॑या॒ मद॑न्तो मि॒तज्ञ॑वो॒ वरि॑म॒न्ना पृ॑थि॒व्याः ।
आ॒दि॒त्यस्य॑ व्र॒तमु॑पक्षि॒यन्तो॑ व॒यं मि॒त्रस्य॑ सुम॒तौ स्या॑म ॥ ३ ॥
अ॒यं मि॒त्रो न॑म॒स्यः॑ सु॒शेवो॒ राजा॑ सुक्ष॒त्रो अ॑जनिष्ट वे॒धाः ।
तस्य॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॒स्यापि॑ भ॒द्रे सौ॑मन॒से स्या॑म ॥ ४ ॥
म॒हाँ आ॑दि॒त्यो नम॑सोप॒सद्यो॑ यात॒यज्ज॑नो गृण॒ते सु॒शेवः॑ ।
तस्मा॑ ए॒तत्पन्य॑तमाय॒ जुष्ट॑म॒ग्नौ मि॒त्राय॑ ह॒विरा जु॑होत ॥ ५ ॥ ५ ॥
मि॒त्रस्य॑ चर्षणी॒धृतोऽवो॑ दे॒वस्य॑ सान॒सि ।
द्यु॒म्नं चि॒त्रश्र॑वस्तमम् ॥ ६ ॥

प्र । सः । मि॒त्र॒ । मर्तः॑ । अ॒स्तु॒ । प्रय॑स्वान् । यः । ते॒ । आ॒दि॒त्य॒ । शिक्ष॑ति । व्र॒तेन॑ । न । ह॒न्य॒ते॒ । न । जी॒य॒ते॒ । त्वाऽऊ॑तः । न । ए॒न॒म् । अंहः॑ । अ॒श्नो॒ति॒ । अन्ति॑तः । न । दू॒रात् ॥ २ ॥ अ॒न॒मी॒वासः॑ । इळ॑या । मद॑न्तः । मि॒तऽज्ञ॑वः । वरि॑मन् । आ । पृ॒थि॒व्याः । आ॒दि॒त्यस्य॑ । व्र॒तम् । उ॒प॒ऽक्षि॒यन्तः॑ । व॒यम् । मि॒त्रस्य॑ । सु॒ऽम॒तौ । स्या॒म॒ ॥ ३ ॥ अ॒यम् । मि॒त्रः । न॒म॒स्यः॑ । सु॒ऽशेवः॑ । राजा॑ । सु॒ऽक्ष॒त्रः । अ॒ज॒नि॒ष्ट॒ । वे॒धाः । तस्य॑ । व॒यम् । सु॒ऽम॒तौ । य॒ज्ञिय॑स्य । अपि॑ । भ॒द्रे । सौ॒म॒न॒से । स्या॒म॒ ॥ ४ ॥ म॒हान् । आ॒दि॒त्यः । नम॑सा । उ॒प॒ऽसद्यः॑ । या॒त॒यत्ऽज॑नः । गृ॒ण॒ते । सु॒ऽशेवः॑ । तस्मै॑ । ए॒तत् । पन्य॑ऽतमाय । जुष्ट॑म् । अ॒ग्नौ । मि॒त्राय॑ । ह॒विः । आ । जु॒हो॒त॒ ॥ ५ ॥ ५ ॥ मि॒त्रस्य॑ । च॒र्ष॒णि॒ऽधृतः॑ । अवः॑ । दे॒वस्य॑ । सा॒न॒सि । द्यु॒म्नम् । चि॒त्रश्र॑वःऽतमम् ॥ ६ ॥

अभि यो महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः ।
अभि श्रवोभिः पृथिवीम् ॥ ७ ॥
मित्राय पञ्च येमिरे जना अभिष्टिशवसे ।
स देवान्विश्वान्बिभर्ति ॥ ८ ॥
मित्रो देवेष्वायुषु जनाय वृक्तबर्हिषे ।
इषं इष्टव्रता अकः ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ६० ॥ ऋषि–विश्वामित्र. । देवता–ऋभवः । छन्दः–जगती ॥

॥ ६० ॥ इहेह वो मनसा बन्धुता नर उशिजो जग्मुरभि तानि वेदसा ।
याभिर्मायाभिः प्रतिजूतिवर्पसः सौधन्वना यज्ञियं भागमानश ॥ १ ॥
याभिः शचीभिश्चमसाँ अपिंशत यया धिया गामरिणीत चर्मणः ।
येन हरी मनसा निरतक्षत तेन देवत्वमृभवः समानश ॥ २ ॥

अभि । यः । महिना । दिवं । मित्रः । बभूव । सऽप्रथाः । अभि । श्रवःऽभिः । पृथिवीं ॥ ७ ॥ मित्राय । पंच । येमिरे । जनाः । अभिष्टिऽशवसे । सः । देवान् । विश्वान् । बिभर्ति ॥ ८ ॥ मित्रः । देवेषु । आयुषु । जनाय । वृक्तऽबर्हिषे । इषः । इष्टऽव्रताः । अकरित्यकः ॥ ९ ॥ ६ ॥

इहऽइह । वः । मनसा । बंधुता । नरः । उशिजः । जग्मुः । अभि । तानि । वेदसा । याभिः । मायाभिः । प्रतिजूतिऽवर्पसः । सौधन्वनाः । यज्ञियं । भागं । आनश ॥ १ ॥ याभिः । शचीभिः । चमसान् । अपिंशत । यया । धिया । गां । अरिणीत । चर्मणः । येन । हरी इति । मनसा । निःऽअतक्षत । तेन । देवऽत्वं । ऋभवः । सं । आनश ॥ २ ॥

इन्द्रस्य सख्यमृभवः समानशुर्मनोर्नपातो अपसो दधन्विरे ।
सौधन्वनासो अमृतत्वमेरिरे विष्ट्वी शमीभिः सुकृतः सुकृत्यया ॥ ३ ॥
इन्द्रेण याथ सरथं सुते सचाँ अथो वशानां भवथा सह श्रिया ।
न वः प्रतिमै सुकृतानि वाघतः सौधन्वना ऋभवो वीर्याणि च ॥ ४ ॥
इन्द्र ऋभुभिर्वाजवद्भिः समुक्षितं सुतं सोममा वृषस्वा गभस्त्योः ।
धियेषितो मघवन्दाशुषो गृहे सौधन्वनेभिः सह मत्स्वा नृभिः ॥ ५ ॥
इन्द्र ऋभुमान्वाजवान्मत्स्वेह नोऽस्मिन्त्सवने शच्या पुरुष्टुत ।
इमानि तुभ्यं स्वसराणि येमिरे व्रता देवानां मनुषश्च धर्मभिः ॥ ६ ॥

इन्द्रस्य । सख्यं । ऋभवः । सं । आनशुः । मनोः । नपातः । अपसः । दधन्विरे । सौधन्वनासः । अमृतऽत्वं । आ । ईरिरे । विष्ट्वी । शमीभिः । सुऽकृतः । सुऽकृत्यया ॥ ३ ॥ इन्द्रेण । याथ । सऽरथं । सुते । सचा । अथो इति । वशानां । भवथ । सह । श्रिया । न । वः । प्रतिऽमै । सुऽकृतानि । वाघतः । सौधन्वनाः । ऋभवः । वीर्याणि । च ॥ ४ ॥ इन्द्र । ऋभुऽभिः । वाजवत्ऽभिः । संऽउक्षितं । सुतं । सोमं । आ । वृषस्व । गभस्त्योः । धिया । इषितः । मघऽवन् । दाशुषः । गृहे । सौधन्वनेभिः । सह । मत्स्व । नृऽभिः ॥ ५ ॥ इन्द्र । ऋभुऽमान् । वाजऽवान् । मत्स्व । इह । नः । अस्मिन् । सवने । शच्या । पुरुऽस्तुत । इमानि । तुभ्यं । स्वसराणि । येमिरे । व्रता । देवानां । मनुषः । च । धर्मऽभिः ॥ ६ ॥

इन्द्रं ऋभुभिर्वाजिभिर्वाजयन्निह स्तोमं जरितुरुपं याहि यज्ञियम्।
शतं केतेभिरिषिरेभिरायवे सहस्रंणीथो अध्वरस्य होमनि ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ६१ ॥ ऋषि:-विश्वामित्रः । देवता-उषः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ६१ ॥ उषो वाजेन वाजिनि प्रचेताः स्तोमं जुषस्व गृणतो मघोनि।
पुराणी देवि युवतिः पुरंन्धिरनु व्रतं चरसि विश्ववारे ॥ १ ॥
उषो देव्यमर्त्या वि भाहि चन्द्ररथा सूनृता ईरयन्ती ।
आ त्वा वहन्तु सुयमासो अश्वा हिरण्यवर्णां पृथुपाजसो ये ॥ २ ॥
उषः प्रतीची भुवनानि विश्वोर्ध्वा तिष्ठस्यमृतस्य केतुः ।
समानमर्थं चरणीयमाना चक्रमिव नव्यस्या ववृत्स्व ॥ ३ ॥

इन्द्र । ऋभुऽभिः । वाजिऽभिः । वाजयन् । इह । स्तोमं । जरितुः । उपं । याहि । यज्ञियं । शतं । केतेभिः । इषिरेभिः । आयवे । सहस्रऽनीथः । अध्वरस्य । होमनि ॥ ७ ॥ ७ ॥

उषः । वाजेन । वाजिनि । प्रऽचेताः । स्तोमं । जुषस्व । गृणतः । मघोनि । पुराणी । देवि । युवतिः । पुरंऽधिः । अनुं । व्रतं । चरसि । विश्वऽवारे ॥ १ ॥ उषः । देवि । अमर्त्या । वि । भाहि । चन्द्रऽरथा । सूनृताः । ईरयन्ती । आ । त्वा । वहन्तु । सुऽयमासः । अश्वाः । हिरण्यऽवर्णाः । पृथुऽपाजसः । ये ॥ २ ॥ उषः । प्रतीची । भुवनानि । विश्वा । ऊर्ध्वा । तिष्ठसि । अमृतस्य । केतुः । समानं । अर्थं । त्वं । ऋभवः । सं । आनश ॥ २ ॥ आ । ववृत्स्व ॥ ३ ॥

व स्यूमेव चिन्वती मघोन्युषा याति स्वसरस्य पत्नी ।
ःर्जनन्ती सुभगा सुदंसा आन्ताद्दिवः पप्रथ आ पृथिव्याः ॥ ४ ॥
च्छा वो देवीमुषसं विभातीं प्र वो भरध्वं नमसा सुवृक्तिम् ।
र्ध्वं मधुधा दिवि पाजो अश्रेत्प्र रोचना रुरुचे रण्वसंदृक् ॥ ५ ॥
तावरी दिवो अर्कैरबोध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थात् ।
पतीमग्न उषसं विभातीं वाममेषि द्रविणं भिक्षमाणः ॥ ६ ॥
तस्य बुध्न उषसामिषण्यन्वृषा मही रोदसी आ विवेश ।
ही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेव भानुं वि दधे पुरुत्रा ॥ ७ ॥ ८ ॥

व । स्यूमऽइव । चिन्वती । मघोनी । उषाः । याति । स्वसरस्य । पत्नी । स्वः ।
नंती । सुऽभगा । सुऽदंसाः । आ । अंतात् । दिवः । पप्रथे । आ । पृथिव्याः ॥ ४ ॥
च्छ । वः । देवीं । उषसं । विऽभातीं । प्र । वः । भरध्वं । नमसा । सुऽवृक्ति ।
र्ध्वं । मधुधा । दिवि । पाजः । अश्रेत् । प्र । रोचना । रुरुचे । रण्वऽसंदृक् ॥ ५ ॥
तऽवरी । दिवः । अर्कैः । अबोधि । आ । रेवती । रोदसी इति । चित्रं । अस्थात् ।
ऽपतीं । अग्ने । उषसं । विऽभातीं । वामं । एषि । द्रविणं । भिक्षमाणः ॥ ६ ॥
तस्य । बुध्ने । उषसां । इषण्यन् । वृषा । मही इति । रोदसी इति । आ । विवेश ।
ही । मित्रस्य । वरुणस्य । माया । चंद्राऽइव । भानुं । वि । दधे । पुरुऽत्रा ॥ ७ ॥ ८ ॥

॥ ६२ ॥ ऋषिः-विश्वामित्रः । देवता-इन्द्रावरुणौ । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ६२ ॥ इमा उ वां भूमयो मन्यमाना युवावते न तुज्या अभूवन् ।
क्व१॒त्यदिन्द्रावरुणा यशो वां येन स्मा सिनं भरथः सखिभ्यः ॥ १ ॥
अयमु वां पुरुतमो रयीयञ्छश्वत्तममवसे जोहवीति ।
सजोषाविन्द्रावरुणा मरुद्भिर्दिवा पृथिव्या शृणुतं हवं मे ॥ २ ॥
अस्मे तदिन्द्रावरुणा वसु ष्यादस्मे रयिर्मरुतः सर्ववीरः ।
अस्मान्वरूत्रीः शरणैरवन्त्वस्मान्होत्रा भारती दक्षिणाभिः ॥ ३ ॥
बृहस्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य ।
रास्व रत्नानि दाशुषे ॥ ४ ॥

इमाः । ऊं इति । वां । भूमयः । मन्यमानाः । युवाऽवते । न । तुज्याः । अभूवन् ।
क्व । त्यत् । इंद्रावरुणा यशः । वां । येन । स्म । सिनं । भरथः । सखिऽभ्यः ॥ १ ॥
अयं । ऊंऽइति । वां । पुरुऽतमः । रयिऽयन् । शश्वत्ऽतमं । अवसे । जोहवीति ।
सऽजोषौ । इंद्रावरुणा । मरुत्ऽभिः । दिवा । पृथिव्या । शृणुतं । हवं । मे ॥ २ ॥
अस्मे इति । तत् । इंद्रावरुणा । वसु । स्यात् । अस्मे इति । रयिः । मरुतः । सर्वऽवीरः ।
अस्मान् । वरूत्रीः । शरणैः । अवंतु । अस्मान् । होत्रा । भारती । दक्षिणाभिः ॥ ३ ॥
बृहस्पते । जुषस्व । नः । हव्यानि । विश्वऽदेव्य । रास्व । रत्नानि । दाशुषे ॥ ४ ॥

शुचिमर्कैर्बृहस्पतिमध्वरेषु नमस्यत ।
अनाम्योज आ चके ॥ ५ ॥ ९ ॥

वृषभं चर्षणीनां विश्वरूपमदाभ्यम् ।
बृहस्पतिं वरेण्यम् ॥ ६ ॥

इयं ते पूषन्नाघृणे सुष्टुतिर्देव नव्यसी ।
अस्माभिस्तुभ्यं शस्यते ॥ ७ ॥

तां जुषस्व गिरं मम वाजयन्तीमवा धियम् ।
वधूयुरिव योषणाम् ॥ ८ ॥

यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति ।
स नः पूषाविता भुवत् ॥ ९ ॥

शुचिं । अर्कैः । बृहस्पतिं । अध्वरेषु । नमस्यत । अनामि । ओजः । आ । चके ॥ ५ ॥ ९ ॥ वृषभं । चर्षणीनां । विश्वऽरूपं । अदाभ्यं । बृहस्पतिं । वरेण्यं ॥ ६ ॥ इयं । ते । पूषन् । आघृणे । सुऽस्तुतिः । देव । नव्यसी । अस्माभिः । तुभ्यं । शस्यते ॥ ७ ॥ तां । जुषस्व । गिरं । मम । वाजऽयंतीं । अव । धियं । वधूयुःऽइव । योषणां ॥ ८ ॥ यः । विश्वा । अभि । विऽपश्यति । भुवना । सं । च । पश्यति । सः । नः । पूषा । अविता । भुवत् ॥ ९ ॥

तत्सं॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि ।
धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त् ॥ १० ॥ १० ॥

दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्व॒यं वा॑ज॒यन्तः॒ पुरं॑ध्या ।
भग॑स्य रा॒तिमी॑महे ॥ ११ ॥

दे॒वं नरः॑ सवि॒तारं॒ विप्रा॑ य॒ज्ञैः सु॑वृ॒क्तिभिः॑ ।
न॒म॒स्यन्ति॑ धि॒येषि॒ताः ॥ १२ ॥

सोमो॑ जिगाति गातु॒विद्दे॒वाना॑मेति निष्कृ॒तम् ।
ऋ॒तस्य॒ योनि॑मा॒सद॑म् ॥ १३ ॥

सोमो॑ अ॒स्मभ्यं॑ द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पदे च प॒शवे॑ ।
अ॒न॒मी॒वा इष॑स्करत् ॥ १४ ॥

तत् । स॒वि॒तुः । वरे॑ण्यम् । भर्गः॑ । दे॒वस्य॑ । धी॒म॒हि॒ । धियः॑ । यः । नः॒ । प्रऽचो॒दया॑त् ॥ १० ॥ १० ॥ दे॒वस्य॑ । स॒वि॒तुः । व॒यम् । वा॒ज॒ऽयन्तः॑ । पुर॑ऽध्या । भग॑स्य । रा॒तिम् । ई॒म॒हे॒ ॥ ११ ॥ दे॒वम् । नरः॑ । स॒वि॒तार॑म् । विप्राः॑ । य॒ज्ञैः । सु॒वृ॒क्तिऽभिः॑ । न॒म॒स्यन्ति॑ । धि॒या । इ॒षि॒ताः ॥ १२ ॥ सोमः॑ । जि॒गा॒ति॒ । गा॒तु॒ऽवित् । दे॒वाना॑म् । ए॒ति॒ । निः॒ऽकृ॒तम् । ऋ॒तस्य॑ । योनि॑म् । आ॒ऽसद॑म् ॥ १३ ॥ सोमः॑ । अ॒स्मभ्य॑म् । द्वि॒ऽपदे॑ । चतुः॑ऽपदे । च॒ । प॒शवे॑ । अ॒न॒मी॒वाः । इषः॑ । क॒र॒त् ॥ १४ ॥

अ॒स्माक॒मायु॑र्व॒र्धय॑न्न॒भिमा॑तीः॒ सह॑मानः ।
सोमः॑ स॒धस्थ॒मास॑दत् ॥ १५ ॥

आ नो॑ मित्रावरुणा घृ॒तैर्गव्यू॑तिमुक्षतम् ।
मध्वा॒ रजां॑सि सुक्रतू ॥ १६ ॥

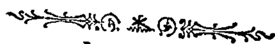
उ॒रु॒शंसा॑ नमो॒वृधा॑ म॒ह्ना दक्ष॑स्य राजथः ।
द्राघि॑ष्ठाभिः शुचिव्रता ॥ १७ ॥

गृ॒णाना ज॒मद॑ग्निना॒ योना॑वृ॒तस्य॑ सीदतम् ।
पा॒तं सोम॑मृतावृधा ॥ १८ ॥ ११ ॥ ५ ॥ ३ ॥

अ॒स्माकं॑ । आयुः॑ । व॒र्धय॑न् । अ॒भिऽमा॑तीः । सह॑मानः । सोमः॑ । स॒धऽस्थ॑म् । आ । अ॒स॒द॒त् ॥ १५ ॥ आ । नः॒ । मि॒त्रा॒व॒रु॒णा॒ । घृ॒तैः । गव्यू॑तिं । उ॒क्ष॒तं॒ । मध्वा॑ । रजां॑सि । सु॒क्र॒तू॒ इति॑ सुऽक्रतू ॥ १६ ॥ उ॒रु॒ऽशंसा॑ । न॒मः॒ऽवृधा॑ । म॒ह्ना । दक्ष॑स्य । रा॒ज॒थः॒ । द्राघि॑ष्ठाभिः । शु॒चि॒ऽव्र॒ता॒ ॥ १७ ॥ गृ॒णाना । ज॒मत्ऽअ॑ग्निना । योनौ॑ । ऋ॒तस्य॑ । सी॒द॒तं॒ । पा॒तं । सोम॑म् । ऋ॒त॒ऽवृ॒धा॒ ॥ १८ ॥ ११ ॥

॥ इति तृतीयाष्टके तृतीयं मंडलं समाप्तं ॥ ३ ॥

॥ अथ चतुर्थं मण्डलम् ॥

॥ प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

॥ १ ॥ ऋषि–वामदेवः । देवता–अग्निः । छन्दः–जगती ॥

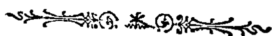
॥१॥ त्वां ह्यग्ने सद॒मित्स॑म॒न्यवो॑ दे॒वासो॑ दे॒वम॑र॒तिं न्ये॑रि॒र इति॒ क्रत्वा॑ न्ये॒
अम॑र्त्यं यजत॒ मर्त्ये॒ष्वा दे॒वमादे॑वं जनत॒ प्रचे॑तसं॒
विश्व॒मादे॑वं जनत॒ प्रचे॑तसम् ॥
स भ्रात॑रं॒ वरु॑णमग्न॒ आ व॑वृत्स्व दे॒वाँ अच्छा॑ सुम॒ती ·
य॒ज्ञव॑नसं॒ ज्येष्ठं॑ य॒ज्ञव॑नस
ऋ॒तावा॑नमादि॒त्यं च॑र्षणी॒धृतं॒ राजा॑नं चर्षणी॒धृत॑म् ॥ २ ॥
सखे॒ सखा॑यम॒भ्या व॑वृत्स्वा॒शुं न च॒क्रं रथ्ये॑व॒ रंह्या॒स्मभ्यं॑ दस्म॒ रंह्या॑ ।
अग्ने॑ मृळी॒कं वरु॑णे॒ सचा॑ विदो म॒रुत्सु॑ वि॒श्वभा॑नुषु ।
तो॒काय॑ तु॒जे शु॑शुचान॒ शं कृ॑ध्य॒स्मभ्यं॑ दस्म॒ शं कृ॑धि ॥ ३ ॥

त्वां । हि । अ॒ग्ने॒ । सद॑ं । इत् । सऽम॒न्यवः॑ । दे॒वासः॑ । दे॒वं । अ॒र॒तिं । नि॒ऽए॒रि॒रे । इति॑ । क्रत्वा॑ । नि॒ऽए॒रि॒रे । अम॑र्त्यं । य॒ज॒त॒ । मर्त्ये॑षु । आ । दे॒वं । आऽदे॑वं । ज॒न॒त॒ । प्रऽचे॑तसं । विश्वं॑ । आऽदे॑वं । ज॒न॒त॒ । प्रऽचे॑तसं ॥ १ ॥ सः । भ्रात॑रं । वरु॑णं । अ॒ग्ने॒ । आ । व॒वृ॒त्स्व॒ । दे॒वान् । अच्छ॑ । सु॒ऽम॒ती । य॒ज्ञऽव॑नसं । ज्येष्ठ॑ं । य॒ज्ञऽव॑नसं । ऋ॒तऽवा॑नं । आ॒दि॒त्यं । च॒र्ष॒णि॒ऽधृत॑ं । राजा॑नं । च॒र्ष॒णि॒ऽधृत॑ं ॥ २॥ सखे॑ । सखा॑यं । अ॒भि । आ । व॒वृ॒त्स्व॒ । आ॒शुं । न । च॒क्रं । रथ्या॑ऽइव । रंह्या॑ । अ॒स्मभ्य॑ं । द॒स्म॒ । रंह्या॑ । अग्ने॑ । मृ॒ळी॒कं । वरु॑णे । सचा॑ । वि॒दः॒ । म॒रुत्ऽसु॑ । वि॒श्वऽभा॑नुषु । तो॒काय॑ । तु॒जे । शु॒शु॒चा॒न॒ । शं । कृ॒धि॒ । अ॒स्मभ्य॑ं । द॒स्म॒ । शं । कृ॒धि॒ ॥ ३॥

अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेळोऽवं यासिसीष्ठाः ।
ो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥ ४ ॥
नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ ।
स्व नो वरुणं रराणो वीहि मृळीकं सुहवो न एधि ॥ ५ ॥ १२ ॥
श्रेष्ठा सुभगस्य सन्दृग्देवस्य चित्रतमा मर्त्येषु ।
घृतं न तप्तमघ्न्यायाः स्पार्हा देवस्य मंहनेव धेनोः ॥ ६ ॥
ा ता परमा सन्ति सत्या स्पार्हा देवस्य जनिमान्यग्नेः ।
। अन्तः परिवीत आगाच्छुचिः शुक्रो अर्यो रोरुचानः ॥ ७ ॥
ो विश्वेदभि वष्टि सद्मा होता हिरण्यरथो रंसुजिह्वः ।
श्वो वपुष्यो विभावा सदा रण्वः पितुमतीव संसत् ॥ ८ ॥

नः । अग्ने । वरुणस्य । विद्वान् । देवस्य । हेळः । अवं । यासिसीष्ठाः ।
ः । वह्निऽतमः । शोशुचानः । विश्वा । द्वेषांसि । प्र । मुमुग्धि । अस्मत् ॥ ४ ॥
त्वं । नः । अग्ने । अवमः । भव । ऊती । नेदिष्ठः । अस्याः । उषसः ।
ष्टौ । अवं । यक्ष्व । नः । वरुणं । रराणः । वीहि । मृळीकं । सुऽहवः । नः ।
॥ ५ ॥ १२ ॥ अस्य । श्रेष्ठा । सुऽभगस्य । संऽदृक् । देवस्य । चित्रऽतमा ।
। शुचि । घृतं । न । तप्तं । अघ्न्यायाः । स्पार्हा । देवस्य । मंहनाऽइव ।
ः ॥ ६ ॥ त्रिः । अस्य । ता । परमा । संति । सत्या । स्पार्हा । देवस्य ।
मानि । अग्नेः । अनंते । अंतरिति । परिऽवीतः । आ । अगात् । शुचिः ।
ः । अर्यः । रोरुचानः ॥ ७ ॥ सः । दूतः । विश्वा । इत् । अभि । वष्टि ।
। होता । हिरण्यऽरथः । रंऽसुजिह्वः । रोहित्ऽअश्वः । वपुष्यः । विभाऽवा ।
। रण्वः । पितुमतीऽइव । संऽसत् ॥ ८ ॥

॥ अथ चतुर्थं मण्डलम् ॥

॥ प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

॥ १ ॥ ऋषिः–वामदेवः । देवता–अग्निः । छन्दः–जगती ॥

॥१॥ त्वां ह्यग्ने सद॒मित्स॑म॒न्यवो॑ दे॒वासो॑ दे॒वम॑र॒तिं न्ये॑रि॒र इति॒ क्रत्वा॑ न्येरि॒रे ।
अम॑र्त्यं यजत॒ मर्त्ये॒ष्वा दे॒वमादे॑वं जनत॒ प्रचे॑तसं
विश्व॒मादे॑वं जनत॒ प्रचे॑तसम् ॥ १ ॥
स भ्रात॑रं॒ वरु॑णमग्न॒ आ व॑वृत्स्व दे॒वाँ अच्छा॑ सुम॒ती ·
य॒ज्ञव॑नसं॒ ज्येष्ठं॑ य॒ज्ञव॑नसम् ।
ऋ॒तावा॑नमादि॒त्यं च॑र्षणी॒धृत॒म् राजा॑नं चर्षणी॒धृत॑म् ॥ २ ॥
सखे॒ सखा॑यम॒भ्या व॑वृत्स्वा॒शुं न च॒क्रं रथ्ये॑व॒ रंह्या॒स्मभ्यं॑ दस्म॒ रंह्या॑ ।
अग्ने॑ मृळी॒कं वरु॑णे॒ सचा॑ विदो म॒रुत्सु॑ वि॒श्वभा॑नुषु ।
तो॒काय॑ तु॒जे शु॑शुचान॒ शं कृ॑ध्य॒स्मभ्यं॑ दस्म॒ शं कृ॑धि ॥ ३ ॥

त्वां । हि । अ॒ग्ने॒ । सद॑म् । इत् । स॒ऽम॒न्यवः॑ । दे॒वासः॑ । दे॒वम् । अ॒र॒तिम् । नि॒ऽए॒रि॒रे । इति॑ । क्रत्वा॑ । नि॒ऽए॒रि॒रे । अम॑र्त्यम् । य॒ज॒त॒ । मर्त्ये॑षु । आ । दे॒वम् । आऽदे॑वम् । ज॒न॒त॒ । प्रऽचे॑तसम् । विश्व॑म् । आऽदे॑वम् । ज॒न॒त॒ । प्रऽचे॑तसम् ॥ १ ॥ सः । भ्रात॑रम् । वरु॑णम् । अ॒ग्ने॒ । आ । व॒वृ॒त्स्व॒ । दे॒वान् । अच्छ॑ । सु॒ऽम॒ती । य॒ज्ञऽव॑नसम् । ज्येष्ठ॑म् । य॒ज्ञऽव॑नसम् । ऋ॒तऽवा॑नम् । आ॒दि॒त्यम् । च॒र्ष॒णि॒ऽधृत॑म् । राजा॑नम् । च॒र्ष॒णि॒ऽधृत॑म् ॥ २ ॥ सखे॑ । सखा॑यम् । अ॒भि । आ । व॒वृ॒त्स्व॒ । आ॒शुम् । न । च॒क्रम् । रथ्या॑ऽइव । रंह्या॑ । अ॒स्मभ्य॑म् । द॒स्म॒ । रंह्या॑ । अग्ने॑ । मृ॒ळी॒कम् । वरु॑णे । सचा॑ । वि॒दः॒ । म॒रुत्ऽसु॑ । वि॒श्वऽभा॑नुषु । तो॒काय॑ । तु॒जे । शु॒शु॒चा॒न॒ । शम् । कृ॒धि॒ । अ॒स्मभ्य॑म् । द॒स्म॒ । शम् । कृ॒धि॒ ॥ ३ ॥

त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेळोऽव यासिसीष्ठाः ।
यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥ ४ ॥
स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ ।
अव यक्ष्व नो वरुणं रराणो वीहि मृळीकं सुहवो न एधि ॥ ५ ॥ १२ ॥
अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य सन्दृग्देवस्य चित्रतमा मर्त्येषु ।
शुचि घृतं न तप्तमघ्न्यायाः स्पार्हा देवस्य मंहनेव धेनोः ॥ ६ ॥
त्रिरस्य ता परमा सन्ति सत्या स्पार्हा देवस्य जनिमान्यग्नेः ।
अनन्ते अन्तः परिवीत आगाच्छुचिः शुक्रो अर्यो रोरुचानः ॥ ७ ॥
स दूतो विश्वेदभि वष्टि सद्मा होता हिरण्यरथो रंसुजिह्वः ।
रोहिदश्वो वपुष्यो विभावा सदा रण्वः पितुमतीव संसत् ॥ ८ ॥

त्वं । नः । अग्ने । वरुणस्य । विद्वान् । देवस्य । हेळः । अव । यासिसीष्ठाः । यजिष्ठः । वह्निऽतमः । शोशुचानः । विश्वा । द्वेषांसि । प्र । मुमुग्धि । अस्मत् ॥ ४ ॥ सः । त्वं । नः । अग्ने । अवमः । भव । ऊती । नेदिष्ठः । अस्याः । उषसः । विऽउष्टौ । अव । यक्ष्व । नः । वरुणं । रराणः । वीहि । मृळीकं । सुऽहवः । नः । एधि ॥ ५ ॥ १२ ॥ अस्य । श्रेष्ठा । सुऽभगस्य । संऽदृक् । देवस्य । चित्रऽतमा । मर्त्येषु । शुचि । घृतं । न । तप्तं । अघ्न्यायाः । स्पार्हा । देवस्य । मंहनाऽइव । धेनोः ॥ ६ ॥ त्रिः । अस्य । ता । परमा । संति । सत्या । स्पार्हा । देवस्य । जनिमानि । अग्नेः । अनंते । अंतरिति । परिऽवीतः । आ । अगात् । शुचिः । शुक्रः । अर्यः । रोरुचानः ॥ ७ ॥ सः । दूतः । विश्वा । इत् । अभि । वष्टि । सद्म । होता । हिरण्यऽरथः । रंसुऽजिह्वः । रोहित्ऽअश्वः । वपुष्यः । विभाऽवा । सदा । रण्वः । पितुमतीऽइव । संऽसत् ॥ ८ ॥

स चेतयन्मनुषो यज्ञबन्धुः प्र तं मह्या रशनया नयन्ति ।
स क्षेत्यस्य दुर्यासु साधन्देवो मर्तस्य सधनित्वमाप ॥ ९ ॥
स तू नो अग्निर्नयतु प्रजानन्नच्छा रत्नं देवभक्तं यदस्य ।
धिया यद्विश्वे अमृता अकृण्वन्द्यौष्पिता जनिता सत्यमुक्षन् ॥ १० ॥ १३
स जायत प्रथमः पस्त्यासु महो बुध्ने रजसो अस्य योनौ ।
अपादशीर्षा गुहमानो अन्ताऽऽयोयुवानो वृषभस्य नीळे ॥ ११ ॥
प्र शर्ध आर्त प्रथमं विपन्याँ ऋतस्य योना वृषभस्य नीळे ।
स्पार्हो युवा वपुष्यो विभावा सप्त प्रियासोऽजनयन्त वृष्णे ॥ १२ ॥
अस्माकमत्र पितरो मनुष्या अभि प्र सेदुर्ऋतमाशुषाणाः ।
अश्मव्रजाः सुदुघा वव्रे अन्तरुदुस्रा आजन्नुषसो हुवानाः ॥ १३ ॥

सः । चेतयत् । मनुषः । यज्ञऽबंधुः । प्र । तं । मह्या । रशनया । नयंति । सः । क्षेति । अस्य । दुर्यासु । साधन् । देवः । मर्तस्य । सधनिऽत्वं । आप ॥ ९ ॥ सः । तु । नः । अग्निः । नयतु । प्रऽजानन् । अच्छ । रत्नं । देवऽभक्तं । यत् । अस्य । धिया । यत् । विश्वे । अमृताः । अकृण्वन् । द्यौः । पिता । जनिता । सत्यं । उक्षन् ॥ १० ॥ १३ सः । जायत । प्रथमः । पस्त्यासु । महः । बुध्ने । रजसः । अस्य । योनौ । अपात् । अशीर्षा । गुहमानः । अंता । आऽयोयुवानः । वृषभस्य । नीळे ॥ ११ ॥ शर्धः । आर्त । प्रथमं । विपन्या । ऋतस्य । योना । वृषभस्य । नीळे । स्पार्हः । युवा । वपुष्यः । विभाऽवा । सप्त । प्रियासः । अजनयंत । वृष्णे ॥ १२ ॥ अस्माकं । अत्र । पितरः । मनुष्याः । अभि । प्र । सेदुः । ऋतं । आशुषाणाः । अश्मऽव्रजाः । सुऽदुघाः । वव्रे । अंतः । उत् । उस्राः । आजन् । उषसः । हुवानाः ॥ १३ ॥

ते मर्मृजत ददृवांसो अद्रिं तदेषामन्ये अभितो वि वोचन् ।
पश्वयन्त्रासो अभि कारमर्चन्विदन्त ज्योतिश्चकृपन्त धीभिः ॥ १४ ॥
ते गव्यता मनसा दृध्रमुब्धं गा येमानं परि षन्तमद्रिम् ।
दृळ्हं नरो वचसा दैव्येन व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः ॥ १५ ॥ १४ ॥
ते मन्वत प्रथमं नाम धेनोस्त्रिः सप्त मातुः परमाणि विन्दन् ।
तज्जानतीरभ्यनूषत व्रा आविर्भुवदरुणीर्यशसा गोः ॥ १६ ॥
नेशत्तमो दुधितं रोचत द्यौरुद्देव्या उषसो भानुरर्त ।
आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदज्राँ ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन् ॥ १७ ॥
आदित्पश्चा बुबुधाना व्यख्यन्नादिद्रत्नं धारयन्त द्युभक्तम् ।
विश्वे विश्वासु दुर्यासु देवा मित्र धिये वरुण सत्यमस्तु ॥ १८ ॥

ते । मर्मृजत । ददृऽवांसः । अद्रिं । तत् । एषां । अन्ये । अभितः । वि । वोचन् । पश्वऽयन्त्रासः । अभि । कारं । अर्चन् । विदन्त । ज्योतिः । चकृपन्त । धीभिः ॥ १४ ॥ ते । गव्यता । मनसा । दृध्रं । उब्धं । गाः । येमानं । परि । संतं । अद्रिं । दृळ्हं । नरः । वचसा । दैव्येन । व्रजं । गोऽमंतं । उशिजः । वि । वव्रुरिति वव्रुः ॥ १५ ॥ १४ ॥ ते । मन्वत । प्रथमं । नाम । धेनोः । त्रिः । सप्त । मातुः । परमाणि । विंदन् । तत् । जानतीः । अभि । अनूषत । व्राः । आविः । भुवत् । अरुणीः । यशसा । गोः ॥ १६ ॥ नेशत् । तमः । दुधितं । रोचत । द्यौः । उत् । देव्याः । उषसः । भानुः । अर्त । आ । सूर्यः । बृहतः । तिष्ठत् । अज्रान् । ऋजु । मर्तेषु । वृजिना । च । पश्यन् ॥ १७ ॥ आत् । इत् । पश्चा । बुबुधानाः । वि । अख्यन् । आत् । इत् । रत्नं । धारयंत । द्युऽभक्तं । विश्वे । विश्वासु । दुर्यासु । देवाः । मित्र । धिये । वरुण । सत्यं । अस्तु ॥ १८ ॥

अच्छा वोचेय शुशुचानमग्निं होतारं विश्वभरसं यजिष्ठम् ।
शुच्यूधो अतृणन्न गवामन्धो न पूतं परिषिक्तमंशोः ॥ १९ ॥
विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम् ।
अग्निर्देवानामव आवृणानः सुमृळीको भवतु जातवेदाः ॥ २० ॥ १५ ॥

॥ २ ॥ ऋषिः–वामदेवः । देवता–अग्निः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ २ ॥ यो मर्त्येष्वमृत ऋतावा देवो देवेष्वरतिर्निधायि ।
होता यजिष्ठो मह्ना शुचध्यै हव्यैरग्निर्मनुष ईरयध्यै ॥ १ ॥
इह त्वं सूनो सहसो नो अद्य जातो जाताँ उभयाँ अन्तरग्ने ।
दूत ईयसे युयुजान ऋष्व ऋजुमुष्कान्वृषणः शुक्रांश्च ॥ २ ॥

अच्छ । वोचेय । शुशुचानं । अग्निं । होतारं । विश्वऽभरसं । यजिष्ठं । शुचि । ऊधः अतृणत् । न । गवां । अंधः । न । पूतं । परिऽसिक्तं । अंशोः ॥ १९ ॥ विश्वेषां । अदितिः । यज्ञियानां । विश्वेषां । अतिथिः । मानुषाणां । अग्निः । देवानां । अवः । आऽवृणानः । सुऽमृळीकः । भवतु । जातऽवेदाः ॥ २० ॥ १५ ॥

यः । मर्त्येषु । अमृतः । ऋतऽवा । देवः । देवेषु । अरतिः । निऽधायि । होता । यजिष्ठः । मह्ना । शुचध्यै । हव्यैः । अग्निः । मनुषः । ईरयध्यै ॥ १ ॥ इह । त्वं । सूनो इति । सहसः । नः । अद्य । जातः । जातान् । उभयान् । अंतः । अग्ने । दूतः । ईयसे । युयुजानः । ऋष्व । ऋजुऽमुष्कान् । वृषणः । शुक्रान् । च ॥ २ ॥

अत्या वृषस्नू रोहिता घृतस्नू ऋतस्य मन्ये मनसा जविष्ठा ।
अन्तरीयसे अरुषा युंजानो युष्मांश्च देवान्विश आ च मर्तान् ॥ ३ ॥
अर्यमणं वरुणं मित्रमेषामिन्द्राविष्णू मरुतो अश्विनोत ।
स्वश्वो अग्ने सुरथः सुराधा एदु वह सुहविषे जनाय ॥ ४ ॥
गोमाँ अग्नेऽविमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदप्रमृष्यः ।
इळावाँ एषो असुर प्रजावान्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान् ॥ ५ ॥ १६ ॥
यस्त इध्मं जभरत्सिष्विदानो मूर्धानं वा ततपते त्वाया ।
भुवस्तस्य स्वतवाँः पायुरग्ने विश्वस्मात्सीमघायत उरुष्य ॥ ६ ॥
यस्ते भरादन्नियते चिदन्नं निशिषन्मन्द्रमतिथिमुदीरत् ।
आ देवयुरिनधते दुरोणे तस्मिन्रयिर्ध्रुवो अस्तु दास्वान् ॥ ७ ॥

अत्या । वृषस्नू इति वृषऽस्नू । रोहिता । घृतस्नू इति घृतऽस्नू । ऋतस्य । मन्ये । मनसा । जविष्ठा । अंतः । ईयसे । अरुषा । युजानः । युष्मान् । च । देवान् । विशः । आ । च । मर्तान् ॥ ३ ॥ अर्यमणं । वरुणं । मित्रं । एषां । इंद्राविष्णू इति । मरुतः । अश्विना । उत । सुऽअश्वः । अग्ने । सुऽरथः । सुऽराधाः । आ । इत् । ऊं इति । वह । सुऽहविषे । जनाय ॥ ४ ॥ गोऽमान् । अग्ने । अविऽमान् । अश्वी । यज्ञः । नृवत्ऽसखा । सदं । इत् । अप्रऽमृष्यः । इळाऽवान् । एषः । असुर । प्रजाऽवान् । दीर्घः । रयिः । पृथुऽबुध्नः । सभाऽवान् ॥ ५ ॥ १६ ॥ यः । ते । इध्मं । जभरत् । सिस्विदानः । मूर्धानं । वा । ततपते । त्वाऽया । भुवः । तस्य । स्वऽतवान् । पायुः । अग्ने । विश्वस्मात् । सीं । अघऽयतः । उरुष्य ॥ ६ ॥ यः । ते । भरात् । अन्निऽयते । चित् । अन्नं । निऽशिषत् । मंद्रं । अतिथिं । उत्ऽईरत् । आ । देवऽयुः । इनधते । दुरोणे । तस्मिन् । रयिः । ध्रुवः । अस्तु । दास्वान् ॥ ७ ॥

यस्त्वा दोषा य उषसि प्रशंसात्प्रियं वा त्वा कृणवते हविष्मान् ।
अश्वो न स्वे दम आ हेम्यावान्तमंहसः पीपरो दाश्वांसम् ॥ ८ ॥
यस्तुभ्यमग्ने अमृताय दाशद्दुवस्त्वे कृणवते यतस्रुक् ।
न स राया शशमानो वि योषन्नैनमंहः परि वरदघायोः ॥ ९ ॥
यस्य त्वमग्ने अध्वरं जुजोषो देवो मर्तस्य सुधितं रराणः ।
प्रीतेदसद्धोत्रा सा यविष्ठासाम यस्य विधतो वृधासः ॥ १० ॥ १७ ॥
चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान् ।
राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्य ॥ ११ ॥

यः । त्वा । दोषा । यः । उषसि । प्रऽशंसात् । प्रियं । वा । त्वा । कृणवते । हविष्मान् । अश्वः । न । स्वे । दमे । आ । हेम्याऽवान् । तं । अंहसः । पीपरः । दाश्वांसं ॥ ८ ॥ यः । तुभ्यं । अग्ने । अमृताय । दाशत् । दुवः । त्वे इति । कृणवते । यतऽस्रुक् । न । सः । राया । शशमानः । वि । योषत् । न । एनं । अंहः । परि । वरत् । अघऽयोः ॥ ९ ॥ यस्य । त्वं । अग्ने । अध्वरं । जुजोषः । देवः । मर्तस्य । सुऽधितं । रराणः । प्रीता । इत् । असत् । होत्रा । सा । यविष्ठ । असाम । यस्य । विधतः । वृधासः ॥ १० ॥ १७ ॥ चित्तिं । अचित्तिं । चिनवत् । वि । विद्वान् । पृष्ठाऽइव । वीता । वृजिना । च । मर्तान् । राये । च । नः । सुऽअपत्याय । देव । दितिं । च । रास्व । अदितिं । उरुष्य ॥ ११ ॥

कविं शशासुः कवयोऽदब्धा निधारयन्तो दुर्यास्वायोः ।
अतस्त्वं दृश्याँ अग्न एतान्पड्भिः पश्येरद्भुताँ अर्य एवैः ॥ १२ ॥
त्वमग्ने वाघते सुप्रणीतिः सुतसोमाय विधते यविष्ठ ।
रत्नं भर शशमानाय घृष्वे पृथुश्चन्द्रमवसे चर्षणिप्राः ॥ १३ ॥
अधा ह यद्वयमग्ने त्वाया पड्भिर्हस्तेभिश्चकृमा तनूभिः ।
रथं न क्रन्तो अपसा भुरिजोर्ऋतं येमुः सुध्य आशुषाणाः ॥ १४ ॥
अधा मातुरुषसः सप्त विप्रा जायेमहि प्रथमा वेधसो नॄन् ।
दिवस्पुत्रा अङ्गिरसो भवेमाद्रिं रुजेम धनिनं शुचन्तः ॥ १५ ॥ १८ ॥
अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः ।
शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप व्रन् ॥ १६ ॥

कविं । शशासुः । कवयः । अदब्धाः । निऽधारयंतः । दुर्यासु । आयोः । अतः । त्वं । दृश्यान् । अग्ने । एतान् । पद्ऽभिः । पश्येः । अद्भुतान् । अर्यः । एवैः ॥ १२ ॥ त्वं । अग्ने । वाघते । सुऽप्रणीतिः । सुतऽसोमाय । विधते । यविष्ठ । रत्नं । भर । शशमानाय । घृष्वे । पृथु । चंद्रं । अवसे । चर्षणिऽप्राः ॥ १३ ॥ अध । ह । यत् । वयं । अग्ने । त्वाऽया । पद्ऽभिः । हस्तेभिः । चकृम । तनूभिः । रथं । न । क्रंतः । अपसा । भुरिजोः । ऋतं । येमुः । सुऽध्यः । आशुषाणाः ॥ १४ ॥ अध । मातुः । उषसः । सप्त । विप्राः । जायेमहि । प्रथमाः । वेधसः । नॄन् । दिवः । पुत्राः । अंगिरसः । भवेम । अद्रिं । रुजेम । धनिनं । शुचंतः ॥ १५ ॥ १८ ॥ अध । यथा । नः । पितरः । परासः । प्रत्नासः । अग्ने । ऋतं । आशुषाणाः । शुचि । इत् । अयन् । दीधितिं । उक्थऽशसः । क्षाम । भिंदंतः । अरुणीः । अप । व्रन् ॥ १६ ॥

सुकर्माणः सुरुचो देवयन्तोऽयो न देवा जनिमा धर्मन्तः ।
शुचन्तो अग्निं ववृधन्त इन्द्रमूर्वं गव्यं परिषदन्तो अग्मन् ॥ १७ ॥
आ यूथेव क्षुमति पश्वो अख्यद्देवानां यज्जनिमान्त्युग्र ।
मर्तानां चिदुर्वशीरकृप्रन्वृधे चिदर्य उपरस्यायोः ॥ १८ ॥
अकर्म ते स्वपसो अभूम ऋतमवस्रन्नुषसो विभातीः ।
अनूनमग्निं पुरुधा सुश्चन्द्रं देवस्य मर्मृजतश्चारु चक्षुः ॥ १९ ॥
एता ते अग्न उचथानि वेधोऽवोचाम कवये ता जुषस्व ।
उच्छोचस्व कृणुहि वस्यसो नो महो रायः पुरुवार प्र यन्धि ॥ २० ॥ १९ ।

सुऽकर्माणः । सुऽरुचः । देवऽयंतः । अयः । न । देवाः । जनिम । धमंतः । शुचंतः । अग्निं । ववृधंतः । इंद्रं । ऊर्वं । गव्यं । परिऽसदंतः । अग्मन् ॥ १७ ॥ आ । यूथाऽइव । क्षुऽमति । पश्वः । अख्यत् । देवानां । यत् । जनिम । अंति । उग्र । मर्तानां । चित् । उर्वशीः । अकृप्रन् । वृधे । चित् । अर्यः । उपरस्य । आयोः ॥ १८ ॥ अकर्म । ते । सुऽअपसः । अभूम । ऋतं । अवस्रन् । उषसः । विऽभातीः । अनूनं । अग्निं । पुरुधा । सुऽचंद्रं । देवस्य । मर्मृजतः । चारु । चक्षुः ॥ १९ ॥ एता । ते । अग्ने । उचथानि । वेधः । अवोचाम । कवये । ता । जुषस्व । उत् । शोचस्व । कृणुहि । वस्यसः । नः । महः । रायः । पुरुऽवार । प्र । यंधि ॥ २० ॥ १९ ॥

॥ १ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ १ ॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं सत्ययजं रोदस्योः ।
अग्निं पुरा तनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम् ॥ १ ॥
अयं योनिश्चकृमा यं वयं ते जायेव पत्य उशती सुवासाः ।
अर्वाचीनः परिवीतो नि षीदेमा उ ते स्वपाक प्रतीचीः ॥ २ ॥
आशृण्वते अदृपिताय मन्म नृचक्षसे सुमृळीकाय वेधः ।
देवाय शस्तिममृताय शंस ग्रावेव सोता मधुषुद्यमीळे ॥ ३ ॥
त्वं चिन्नः शम्या अग्ने अस्या ऋतस्य बोध्यृतचित्स्वाधीः ।
कदा त उक्था सधमाद्यानि कदा भवन्ति सख्या गृहे ते ॥ ४ ॥

आ । वः । राजानं । अध्वरस्य । रुद्रं । होतारं । सत्यऽयजं । रोदस्योः । अग्निं । पुरा । तनयित्नोः । अचित्तात् । हिरण्यऽरूपं । अवसे । कृणुध्वं ॥ १ ॥ अयं । योनिः । चकृम । यं । वयं । ते । जायाऽइव । पत्ये । उशती । सुऽवासाः । अर्वाचीनः । परिऽवीतः । नि । सीद । इमाः । ऊं इति । ते । सुऽअपाक । प्रतीचीः ॥ २ ॥ आऽशृण्वते । अदृपिताय । मन्म । नृऽचक्षसे । सुऽमृळीकाय । वेधः । देवाय । शस्ति । अमृताय । शंस । ग्रावाऽइव । सोता । मधुऽसुत् । यं । ईळे ॥ ३ ॥ त्वं । चित् । नः । शम्यै । अग्ने । अस्याः । ऋतस्य । बोधि । ऋतऽचित् । सुऽआधीः । कदा । ते । उक्था । सधऽमाद्यानि । कदा । भवंति । सख्या । गृहे । ते ॥ ४ ॥

कथा ह तद्वरुणाय त्वमग्ने कथा दिवे गर्हसे कन्न आगः ।
कथा मित्राय मीळ्हुषे पृथिव्यै ब्रवः कदर्यम्णे कद्भगाय ॥ ५ ॥ २० ॥
कद्धिष्ण्यासु वृधसानो अग्ने कद्वाताय प्रतवसे शुभंये ।
परिज्मने नासत्याय क्षे ब्रवः कदग्ने रुद्राय नृघ्ने ॥ ६ ॥
कथा महे पुष्टिम्भराय पूष्णे कद्रुद्राय सुमखाय हविर्दे ।
कद्विष्णव उरुगायाय रेतो ब्रवः कदग्ने शरवे बृहत्यै ॥ ७ ॥
कथा शर्धाय मरुतामृताय कथा सूरे बृहते पृच्छयमानः ।
प्रति ब्रवोऽदितये तुराय साधा दिवो जातवेदश्चिकित्वान् ॥ ८ ॥

कथा । ह । तत् । वरुणाय । त्वं । अग्ने । कथा । दिवे । गर्हसे । कत् । नः । आगः
कथा । मित्राय । मीळ्हुषे । पृथिव्यै । ब्रवः । कत् । अर्यम्णे । कत् । भगाय ॥५॥२०
कत् । धिष्ण्यासु । वृधसानः । अग्ने । कत् । वाताय । प्रऽतवसे । शुभम्ऽये । परिऽज्मने
नासत्याय । क्षे । ब्रवः । कत् । अग्ने । रुद्राय । नृऽघ्ने ॥ ६ ॥ कथा । महे
पुष्टिऽभराय । पूष्णे । कत् । रुद्राय । सुऽमखाय । हविःऽदे । कत् । विष्णवे
उरुऽगायाय । रेतः । ब्रवः । कत् । अग्ने । शरवे । बृहत्यै ॥ ७ ॥ कथा । शर्धाय
मरुतां । ऋताय । कथा । सूरे । बृहते । पृच्छयमानः । प्रति । ब्रवः । अदितये
तुराय । साध । दिवः । जातऽवेदः । चिकित्वान् ॥ ८ ॥

ऋतेनं ऋतं नियंतमीळ आ गोरामा सचा मधुंमत्पक्कमंग्ने ।
कृष्णा सती रुशंता धासिनैषा जामंर्येण पर्यसा पीपाय ॥ ९ ॥
ऋतेन हि ष्मां वृषभश्चिदक्तः पुमाँ अग्निः पर्यसा पृष्ठ्येन ।
अस्पन्दमानो अचरद्वयोधा वृषा शुक्रं दुदुहे पृश्निरूधः ॥ १० ॥ २१ ॥
ऋतेनाद्रिं व्यसन्भिदन्तः समङ्गिरसो नवन्त गोभिः ।
शुनं नरः परि षदन्नुषासमाविः स्वरभवज्जाते अग्नौ ॥ ११ ॥
ऋतेन देवीरमृता अमृक्ता अर्णोभिरापो मधुमद्भिरग्ने ।
वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र सदमित्स्रवितवे दधन्युः ॥ १२ ॥

ऋतेनं । ऋतं । निऽयंतं । ईळे । आ । गोः । आमा । सचां । मधुंऽमत् । पक्कं ।
अग्ने । कृष्णा । सती । रुशंता । धासिनां । एषा । जामंर्येण । पर्यसा । पीपाय ॥९॥
ऋतेनं । हि । स्म । वृषभः । चित् । अक्तः । पुमान् । अग्निः । पर्यसा । पृष्ठ्येन ।
अस्पंदमानः । अचरत् । वयःऽधाः । वृषा । शुक्रं । दुदुहे । पृश्निः । ऊधः ॥१०॥२१॥
ऋतेनं । अद्रिं । वि । असन् । भिदंतः । सं । अंगिरसः । नवंत । गोभिः । शुनं ।
नरः । परि । सदन् । उषसं । आविः । स्वः । अभवत् । जाते । अग्नौ ॥ ११ ॥
ऋतेनं । देवीः । अमृताः । अमृक्ताः । अर्णःऽभिः । आपः । मधुंमत्ऽभिः । अग्ने ।
वाजी । न । सर्गेषु । प्रऽस्तुभानः । प्र । सदं । इत् । स्रवितवे । दधन्युः ॥ १२ ॥

मा कस्य॑ य॒क्षं सद॒मिद्धु॒रो गा॒ मा वे॒शस्य॑ प्रमिन॒तो मापेः ।
मा भ्रातु॑रग्ने॒ अनृ॑जोर्ऋ॒णं वे॒र्मा सख्यु॒र्दक्षं॑ रि॒पोर्भु॑जेम ॥ १३ ॥
रक्षा॑ णो अग्ने॒ तव॒ रक्ष॑णेभी रारक्षा॒णः सु॑मख प्रीणा॒नः ।
प्रति॑ ष्फुर॒ वि रु॑ज वी॒ड्वंहो॒ ज॒हि र॒क्षो महि॑ चिद्वावृधा॒नम् ॥ १४ ॥
ए॒भिर्भ॑व सु॒मना॑ अग्ने अ॒र्कैरि॒मान्त्स्पृ॑श॒ मन्म॑भिः शूर॒ वाजा॑न् ।
उ॒त ब्रह्मा॑ण्यङ्गिरो जुषस्व॒ सं ते॑ श॒स्तिर्दे॒ववा॑ता जरेत ॥ १५ ॥
ए॒ता विश्वा॑ वि॒दुषे॒ तुभ्यं॑ वेधो नी॒थान्य॑ग्ने नि॒ण्या वचां॑सि ।
नि॒वच॑ना क॒वये॒ काव्या॒न्यशं॑सिषं म॒तिभि॒र्विप्र॑ उ॒क्थैः ॥ १६ ॥ २२ ॥

मा । कस्य॑ । य॒क्षम् । सद॑म् । इत् । धु॒रः । गाः॒ । मा । वे॒शस्य॑ । प्र॒ऽमि॒न॒तः । मा । आपेः॑ । मा । भ्रातुः॑ । अ॒ग्ने॒ । अनृ॑जोः । ऋ॒णम् । वेः॒ । मा । सख्युः॑ । दक्ष॑म् । रि॒पोः । भु॒जे॒म॒ ॥ १३ ॥ रक्ष॑ । नः॒ । अ॒ग्ने॒ । तव॑ । रक्ष॑णेभिः । र॒र॒क्षा॒णः । सु॒ऽम॒ख॒ । प्री॒णा॒नः । प्रति॑ । स्फु॒र॒ । वि । रु॒ज॒ । वी॒ळु । अंहः॑ । ज॒हि । रक्षः॑ । महि॑ । चि॒त् । व॒वृ॒धा॒नम् ॥ १४ ॥ ए॒भिः । भ॒व॒ । सु॒ऽमनाः॑ । अ॒ग्ने॒ । अ॒र्कैः । इ॒मान् । स्पृ॒श॒ । मन्म॑ऽभिः । शू॒र॒ । वाजा॑न् । उ॒त । ब्रह्मा॑णि । अ॒ङ्गि॒रः॒ । जु॒षस्व॑ । सम् । ते॒ । श॒स्तिः । दे॒वऽवा॑ता । ज॒रे॒त॒ ॥ १५ ॥ ए॒ता । विश्वा॑ । वि॒दुषे॑ । तुभ्य॑म् । वे॒धः॒ । नी॒थानि॑ । अ॒ग्ने॒ । नि॒ण्या । वचां॑सि । नि॒ऽवच॑ना । क॒वये॑ । काव्या॑नि । अशं॑सिषम् । म॒तिऽभिः॑ । विप्रः॑ । उ॒क्थैः ॥ १६ ॥ २२ ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ४ ॥ कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाँ इभेन ।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः ॥ १ ॥
तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः ।
तपूंष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसंदितो वि सृज विष्वगुल्काः ॥ २ ॥
प्रति स्पशो वि सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः ।
यो नो दूरे अघशंसो यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत् ॥ ३ ॥
उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यमित्राँ ओषतात्तिग्महेते ।
यो नो अरातिं समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम् ॥ ४ ॥

कृणुष्व । पाजः । प्रऽसितिम् । न । पृथ्वीम् । याहि । राजाऽइव । अमऽवान् । इभेन । तृष्वीम् । अनु । प्रऽसितिम् । द्रूणानः । अस्ता । असि । विध्य । रक्षसः । तपिष्ठैः ॥ १ ॥ तव । भ्रमासः । आशुऽया । पतन्ति । अनु । स्पृश । धृषता । शोशुचानः । तपूंषि । अग्ने । जुह्वा । पतङ्गान् । असम्ऽदितः । वि । सृज । विष्वक् । उल्काः ॥ २ ॥ प्रति । स्पशः । वि । सृज । तूर्णिऽतमः । भव । पायुः । विशः । अस्याः । अदब्धः । यः । नः । दूरे । अघऽशंसः । यः । अन्ति । अग्ने । माकिः । ते । व्यथिः । आ । दधर्षीत् ॥ ३ ॥ उत् । अग्ने । तिष्ठ । प्रति । आ । तनुष्व । नि । अमित्रान् । ओषतात् । तिग्मऽहेते । यः । नः । अरातिम् । सम्ऽइधान । चक्रे । नीचा । तम् । धक्षि । अतसम् । न । शुष्कम् ॥ ४ ॥

ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने ।
अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून् ॥ ५ ॥ २३ ॥
स ते जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत् ।
विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत् ॥ ६ ॥
सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः ।
पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना सासदिष्टिः ॥ ७ ॥
अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाक्सं ते वावाता जरतामियं गीः ।
स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु द्यून् ॥ ८ ॥

ऊर्ध्वः । भव । प्रति । विध्य । अधि । अस्मत् । आविः । कृणुष्व । दैव्यानि । अग्ने । अव । स्थिरा । तनुहि । यातुऽजूनां । जामिं । अजामिं । प्र । मृणीहि । शत्रून् ॥ ५ ॥ २३ ॥ सः । ते । जानाति । सुऽमतिं । यविष्ठ । यः । ईवते । ब्रह्मणे । गातुं । ऐरत् । विश्वानि । अस्मै । सुऽदिनानि । रायः । द्युम्नानि । अर्यः । वि । दुरः । अभि । द्यौत् ॥ ६ ॥ सः । इत् । अग्ने । अस्तु । सुऽभगः । सुऽदानुः । यः । त्वा । नित्येन । हविषा । यः । उक्थैः । पिप्रीषति । स्वे । आयुषि । दुरोणे । विश्वा । इत् । अस्मै । सुऽदिना । सा । असत् । इष्टिः ॥ ७ ॥ अर्चामि । ते । सुऽमतिं । घोषि । अर्वाक् । सं । ते । ववाता । जरतां । इयं । गीः । सुऽअश्वाः । त्वा । सुऽरथाः । मर्जयेम । अस्मे इति । क्षत्राणि । धारयेः । अनु । द्यून् ॥ ८ ॥

इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवांसमनु द्यून् ।
क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवांसो जनानाम् ॥ ९ ॥
यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन ।
तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषग्जुजोषत् ॥१०॥२४॥
महो रुजामि बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय ।
त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः ॥ ११ ॥
अस्वप्नजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः ।
ते पायवः सध्र्यञ्चो निषद्याग्ने तव नः पान्त्वमूर ॥ १२ ॥

इह । त्वा । भूरि । आ । चरेत् । उप । त्मन् । दोषाऽवस्तः । दीदिऽवांसं । अनु । द्यून् । क्रीळंतः । त्वा । सुऽमनसः । सपेम । अभि । द्युम्ना । तस्थिऽवांसः । जनानां ॥ ९ ॥ यः । त्वा । सुऽअश्वः । सुऽहिरण्यः । अग्ने । उपऽयाति । वसुऽमता । रथेन । तस्य । त्राता । भवसि । तस्य । सखा । यः । ते । आतिथ्यं । आनुषक् । जुजोषत् ॥ १० ॥ २४ ॥ महः । रुजामि । बंधुता । वचःऽभिः । तत् । मा । पितुः । गोतमात् । अनु । इयाय । त्वं । नः । अस्य । वचसः । चिकिद्धि । होतः । यविष्ठ । सुक्रतो इति सुऽक्रतो । दमूनाः ॥ ११ ॥ अस्वप्नऽजः । तरणयः । सुऽशेवाः । अतंद्रासः । अवृकाः । अश्रमिष्ठाः । ते । पायवः । सध्र्यंचः । निऽसद्य । अग्ने । तव । नः । पांतु । अमूर ॥ १२ ॥

ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन् ।
ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो नाह देभुः ॥ १३

त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान् ।
उभा शंसा सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यह्रयाण ॥ १४ ॥

अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय ।
दहाशसो रक्षसः पाह्यस्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात् ॥१५॥२९॥४॥

ये । पायवः । मामतेयं । ते । अग्ने । पश्यंतः । अंधं । दुःऽइतात् । अरक्षन् । ररक्ष । तान् । सुऽकृतः । विश्वऽवेदाः । दिप्संतः । इत् । रिपवः । न । अहं । देभुः ॥ १३ ॥
त्वया । वयं । सऽधन्यः । त्वाऽऊताः । तव । प्रऽनीती । अश्याम । वाजान् । उभा । शंसा । सूदय । सत्यऽताते । अनुष्ठुया । कृणुहि । अह्रयाण ॥ १४ ॥ अया । ते । अग्ने । संऽइधा । विधेम । प्रति । स्तोमं । शस्यमानं । गृभाय । दह । अशसः । रक्षसः । पाहि । अस्मान् । द्रुहः । निदः । मित्रऽमहः । अवद्यात् ॥ १५ ॥ २९ ॥ ४ ॥

॥ इति तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

અધ્યાય ચોથો.

सूक्त ५६.

ઋષિ—પ્રજાપતિ । દેવતા વિશ્વેદેવ.

ગમે તેવો મોટો યુક્તિમાન મનુષ્ય હોય અથવા તો એકાદ સૂક્ષ્મ સજ્જન હોય તોપણ પુરાતન કાળથી તદન આદરહિત કરેલા દેવોના જે જે નિયમો છે તેને કોઇપણ પુરૂષ બાધ લાવી શકતો નથી. આ બધી બાબત ખરેખર ધ્યાનમાં રાખીને ઘાવાપૃથ્વી કોઇનો પણ દ્વેષ કરતી નથી, પરંતુ તે પોતાની ગરદન નીચે નમાવનાર નથી અને અચળ પર્વત પણ કદી નીચો નમનાર નથી. ૧

નિશ્ચય કરીને છ લોકોનો ભાર એકજ અવિનાશી ધારણ કરે છે. અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ સનાતનધર્મને [illegible] (ગાયો) [illegible] (તે ઋતની ઇચ્છાને અનુસરીને) આવેલા હોય છે. મોટા તેનાથી [illegible] કરનાર તેની ત્રણ [illegible] પણ (લોકોની) [illegible] હોય છે. પરંતુ તેમાંની બે ગુપ્ત રહે છે અને માત્ર એક નજરે પડે છે. ૨

આ જે અનંત [illegible] ધારણ કરનાર અને ઇચ્છા પૂર્ણ કરનાર વીર્યવાળો પરમેશ્વર છે તેની [illegible] ઘણા પ્રકારની અને તેના [illegible] પણ [illegible] છે. તેની પ્રજા સર્વ ઠેકાણે [illegible] છે. તેના પ્રકાશમય [illegible] હોવાથી તે [illegible] (અભિષ્ટ [illegible]) [illegible] છે. [illegible] ઇચ્છા પૂર્ણ કરનાર [illegible] પોતાનું તેજોરૂપ વીર્ય રાખે છે. ૩

તે [illegible] આ [illegible] પાસે પ્રકટ થયા, અને (આદિત્ય [illegible] હોવાથી તે) આદિત્યના [illegible] તેની પ્રસિદ્ધિ કરી. તે પછી આપોદેવો ([illegible]) [illegible] ૪

---

१ [illegible]

२ [illegible]

३ [illegible]

४ [illegible]

'હે સિધુઓ! પ્રતિભાસંપન્ન જનોના વસતિસ્થાન ત્રણથી ત્રણગણા એટલે નવ છે અને આ ત્રિભુવનના ઉપકારકર્તા (પરમેશ્વર) તેજ અમારા ધર્મમંડળના રાજાધિરાજ છે માટે સત્યધર્મપ્રિય અને આકારોદકની સ્વામિની એવી જે ત્રણ દિવ્યાંગના છે તે ત્રણે સ્વર્ગલોકમાંથી ત્રણ વખતે આવીને અમારા યજ્ઞસમાર ભમા - માલિક પ્રમાણે વર્તે છે ૫

હે જગત્પ્રેરક સવિતાદેવ, અત્યંત સ્પૃહણીય એવા તારામા જે જે લાભ છે, તે પ્રતિદિન ત્રણે વખતે દરરોજ ત્રણે વખતે-તુ દ્યુલોકમાથી આવીને અમને આપતો જા હે ભાગ્યદાન દેવ, ત્રિસ્વરૂપાત્મક ઐશ્વર્ય અને ત્રણ પ્રકારની અભીષ્ટ સંપત્તિનુ અમને દાન કર હે સદ્બુદ્ધિદાયક, હે દીનતારક, અમારા હેતુ પૂર્ણ થાય તેવી દિવ્ય સંપત્તિ અમને અર્પણ કર ૬

તે જગત્પ્રેરક ભગવાન્ દ્યુલોકમાથી પ્રગટ થાય છે. વિશ્વનો અત્યંત ઉદાર અધિરાજ જે મિત્રાવરૂણ (તેના રૂપથીજ તે) પ્રગટ થાય છે, માટે આપોદેવી અને વિશાળ દ્યાવાપૃથ્વીએ પણ (સર્વ વિશ્વને) અર્પણ કરવા માટે જગત્પ્રેરક ભગવાન્ પાસે (ચૈતન્યરૂપ) રત્નની યાચના કરી છે ૭

પ્રકાશમય, અત્યન્ત શ્રેષ્ઠ અને અત્યન્ત દુર્લભ ભગવાનના જે લોક છે તે ત્રણ છે અને તે સર્વ શક્તિમાન્ ઇશ્વરનો વીર ઉજ્જ્વલ કાંતીથી ચકચકાત છે તે પણ ત્રણજ દેવ હમેશા સદ્ધર્મપ્રિય, આવેશપ્રદ, અજીત હોવાથી તે દ્યુલોકમાથી ત્રણ વખતે આવીને અમારી ઉપાસના સમાર ભમા વિરાજમાન થાઓ ૮

---

५ त्रिरा, कर्तानां सधस्था त्रि त्री, उत निमाता (ईश्वर) अस्माक विदथषु सम्राट्। ऋत ऋतावरी अप्या तिस्र योषणा त्रिरा दिव विदथे पत्यमाना (चिरन्ति)।

६ हे सवित, (यानि त) वार्याणि तानि त्रि अन्ह त्रि अन्ह दिव दिवे दिव न आ सुव। हे भग, हे त्रात, त्रिधातु राय आसुव हे धिषणे वसूनिच न सातये धा।

७ सविता (देव) दिव आ त्रि, राजाना सुपाणी, मित्रावरुणा (इति) सावीत। अत आप चित् उर्वी रोदसी त सवाय यावतु (देवस्य) रत्न भिक्षत।

८ रात्नानि, उत्तमा, दूण्या (यानि देवस्य पदानि) ता त्रि, असुरस्य देवस्य वीरा आप राजानः। दस्य कृत्यानाः दासा दुर्दभास अत त दिव त्रिरा विदथे सन्तु।

सूक्त ५७.

ઋષિ—વિશ્વામિત્ર. દેવતા–વિશ્વેદેવ.

કોઈ દાબ રાખનાર ન હોવાથી મારી બુદ્ધિરૂપ ધેનૂ એકલીજ અહીં તહીં ભટકતી હતી, પરંતુ સારા ખોટાની વગરચુકે પસંદગી કરનાર પરમેશ્વર ઇંદ્ર તેને શુદ્ધિમાં લાવ્યો. તે સાથેજ તેણે તૃપ્તિની વિપુલ ધારા છોડી, (દૂધ દીધું). ત્યારે ઇંદ્રે, અગ્નિએ, (અને બીજા દેવતાઓએ) તેની પ્રશંસાજ કીધી. ૧

મનોરથ પૂર્ણ કરનાર વીર અને ઉદારહસ્ત ઇંદ્ર અને પૂષાએ (અમારા સ્તવનોથી) પ્રસન્ન થઇને દ્યુલોકના અક્ષય નિધિનું દોહન કર્યું. મારા સ્તવનના માધુર્યમાં અખિલ દેવોનું ચિત્ત નિમગ્ન થયું છે, માટે હે દિવ્યનિધિ, મને તમારા સુખમય પદની પ્રાપ્તિ થાય તેમ કરો. ૨

અમારી સ્તવનવાણી જાણે કે એક બીજાની અત્યન્ત ગાઢા સંબંધવાળીજ છે, અને મનોરથ પૂરનાર વીરશ્રેષ્ઠ ઇશ્વરનું સામર્થ્ય હમણાં પ્રગટ થશે એવી ઉત્કંઠા તેને લાગી રહી છે. દેવો પાસે તે નમ્ર થાય છે અને તેથી તેના શરીરમાં સૂક્ષ્મરૂપે વાસ કરનાર સામર્થ્યનો તેને જલદી વિશ્વાસ આવે છે, અને મોટું વિલક્ષણ સ્વરૂપ ધારણ કરનાર દિવ્ય પુત્ર પાસે તે ધેનુ પ્રમાણે જોરથી બરાડતીજ જાય છે. ૩

સોમરસ પીલી કાઢવાનો પાષાણ યાગકાળે ઘણી ભક્તિપૂર્વક એક બીજા સાથે જોડી મૂકીને અને આ મનોહર રોદસીની પ્રશંસા કરીને હું તેને આમંત્રણ કરૂં છું. હે અગ્નિરૂપ દેવ, પોતાના સ્પૃહણીય વર મનુરાજાને અર્પણ કરનારા આ તારી પવિત્ર અને દર્શનીય જ્વાળા કેવી સીધી, ઉપર (આકાશમંડળ તરફ), ચાલી છે! ૪

---

१ मे मनीषां धेनुं अगोपां प्रयुतां चरंतीम् विविक्वान् (इंद्रः) प्र अवेदत्। यासु सद्यः चित् धायैः भूरि दुदुहे तत् इंद्रः अग्निः (देवाः च) अस्याः पनितारः।

२ इन्द्रः सुहस्तः, इंद्रः पूषा (देवाय) प्रीताः न संतः दिवः पयः दुदुहे। यत् अस्यां (मे स्तुतौ) विश्वे देवाः रणयन्त, तत् हे वसवः वः सुम्नम् अश्याम्।

३ याः (नः वाचः) जामयः, ताः वृष्णः (ईश्वरस्य) शक्तिं इच्छंति, नमस्यंतीः ताः अस्मिन् (वर्तमानम्) गर्भम् जानते। महः वपूंषि बिभ्रतम् पुत्रम् अच्छ ता धेनवः न वावशानाः चरंति।

४ ग्राव्णः अध्वरे मनीषा युजानः (अहं) सुमेके रोदसी अच्छ विवक्मि। इमा उ मनवे स्पृहणीयाः ते दर्शताः यजत्राः (ज्वालाः) ऊर्ध्वाः भवन्ति हि।

તારી જે જ્વાળારૂપ મધુરભાષિણી જીભ (ભક્તોને) ઉત્તમ પ્રકારની બુદ્ધિ આપે છે તે તારી સર્વવ્યાપક જીભની સ્તુતિ દેવસમૂહમા સર્વત્ર થાય છે. ત્યારે એવી તારી મધુરવાણીથી સર્વ પરમપૂજ્ય દિવ્ય વિભૂતીને કૃપા કરવા માટે અહીં લાવીને બેસાડ અને અમારા મધુર સોમરસનુ પાન કરાવ. ૫

હે અગ્નિદેવ, તારી કૃપા, પર્વત ઉપરથી નીચે ઉતરનાર અદ્ભુત પ્રવાહ જેવી, નિષ્કલંક અને અક્ષય છે. તે અમારી ઉન્નતિ કરે. હે દિવ્યનિધિના પ્રભુ, હે અખિલજ્ઞાનસંપન્ન દેવ, જગત્કલ્યાણ વિષયક એવુ જે તારૂ અસાધારણ ધોરણ અને દયાર્દ્રબુદ્ધિ તેનો લાભ તુ અમને (કૃપા કરીને) આપ. ૬

सूक्त ५८.

ઋષિ. વિશ્વામિત્ર–દેવતા અશ્વિદેવ

સનાતન પરમેશ્વરની ધેનુ (ઉષા) પણ (ભક્તોને) મનોરથ–દૂધ ઇચ્છાપ્રમાણે આપે છે, (અને પછી) આ માયાળુ રીક્ષણીનો પુત્ર (સૂર્ય) આકાશમા ફરવા લાગે છે. જે પોતાના ધવલકાંતિમાન્ રથ ઉપર આરૂઢ થઇને પોતાનો નિર્મળ પ્રકાશ પૃથ્વીપર લાવે છે તે ઉષાના સ્તોત્રથી જુઓ આ અશ્વિદેવ સત્વર જાગૃત થયો છે ૧

તમારા રથને ઘોડા મોટા હાંકથી જોડેલા છે, તે સનાતન અને સત્ય ધર્મમાર્ગેજ તમને અહીં લઇ આવે છે ત્યારે (ભક્તોના) માબાપ તમે જે પ્રમાણે સ્તુતીઓનો સ્વીકાર કરવા માટે સિદ્ધ થાયા છે, તે પ્રમાણેજ કવિની પ્રતિભા પણ તમારૂ સ્તવન કરવાને ઉદ્યુક્ત થએલી હોય છે માટે કંજુસાઈની હલકી બુદ્ધિ અમારાથી દૂર કરીને, નદી જેવી કર. અમે તમારા શરણાગત થયા છીએ, માટે અમારી પાસે ભૂલોકમા જલદી આવો ૨

---

५ याते मधुमती सुमेधाच जिह्वा, सा हे अग्ने उरूची देवेषु उच्यते । तया विश्वान् यजत्रान् इह अवसे आसादय, मधूनि च पायय ।

६ हे देव अग्ने, पर्वतस्य चित्रा धारेव असश्चन्ती, सा न पीपयत् । हे वसो जातवेदः ता ते विश्वजन्यां सुमतिम् प्रमतिम् न रास्व ।

१ प्रत्नस्य धेनु काम्यं दुहाना (भवति, दक्षिणाया पुत्र (सूर्य) अंतः चरति । या शुभ्रयामा योतनिम् आवहति, अस्याः उषसः स्तोमः अश्विनौ अजाग ।

२ वां सुयुक् ऋतेनैव वां वहन्ति युवां पितराविव (अतः कवीनां) मेधाः (स्तोत्र) ऊर्ध्वा भवन्ति। विपणे मनीषां अरमत् विजरेथां । युवः अवः यातम, अर्वाक् आयातम् ।

દમામથી ચાલનારા તમારા ઘોડા અને મોટા વેગથી સાનુકુળ ચાલનારો તમારો રથ દૂરથી આવતો હોય ત્યારે અદ્ભુત સામર્થ્યશાળી અશ્વિદેવો, અમારા સોમ-પાષાણનો આ ગંભીર અવાજ તમે શ્રવણ કરતા આવો. હે અશ્વિદેવો, ભક્તજન પ્રાણ સંકટમાં હોય ત્યારે તેની સહાય માટે તમે અતિશય ત્વરાથી દોડતા આવો છો એમ પુરાતનકાળના ઋષિઓ પણ જેનું વર્ણન કરે છે તે તમેજ કે ની? ૩

તો કૃપા કરીને જરા અહીં ધ્યાન આપો, અને તમારા ચપળ અશ્વ જોડીને અમારી તરફ આગમન કરો. હે અશ્વિદેવો સર્વ જગત્ તમને આમંત્રણ કરે છે. આ દૂધમિશ્રિત રસ તમારે માટે સિદ્ધ છે. અને (અમારાથી શ્રેષ્ઠ હોવા છતાં પણ) જે અમારી સાથે "મિત્ર પ્રમાણે રહે છે, તે ઋત્વિજોએ, ઉષાકાલની પ્રભા દેખાવા લાગતાંજ તે મધુર રસ તમને અર્પણ કર્યો છે. ૪

હે ઐશ્વર્યસંપન્ન દેવો, સર્વ લોકમાં આ જે ગંભીર સ્તુતિઘોષ ચાલેલો છે તે તમારી પ્રીતિ માટેજ છે. માટે હે અશ્વિદેવો, રસ્તામાં સેંકડો રજોલોક હોય તોપણ તેને ઓળંગીને, તમારા જેવા દિવ્ય વિભૂતિઓને યોગ્ય એવાજ માર્ગે ભૂલોકમાં આવો. હે અદ્ભુતપરાક્રમી વીરો, આ મધુર પેયનો ચમસ તમારેજ માટે રાખ્યું છે. ५

(અમારૂં યજ્ઞમંદિર તે) તમારૂં પુરાતન ઘર; તમારો પ્રેમ મંગળકારક છે. હે વીરો, તમે તમારૂં સામર્થ્યધન જન્હુકુળના પુરૂષોમાં રાખી દીધું છે. માટે તમારો તે શુભકારક પ્રેમ હમણાં આપણે, ફરી તાજો કરીને અને પરસ્પર સાથે બેસીને સોમપ્રાશનથી આનંદમાં તલ્લીન થઇએ. ૬

---

३ हे दस्रौ, मुयुभिः अश्वैः, सुवृता रथेन (आगत्य) अद्रेः इमम् श्लोकम् शृणुथम्। अग अश्विना, पुराजाः विप्रासः अर्वतिम् प्रति गमिष्ठा इत्याहुः किं न वाम् (अधिकृत्य तत्)।

४ तद् आमन्त्रेयाम्, कश्चित् एवं आगतम्, हे अश्विना विश्वेजनासः वाम् हवंते। इमा गोऋजीका मधूनि वां हि, मित्रासो न (ऋत्विजः) उषः अग्रे वा प्र ददुः।

५ हे मघवाना यः अयम् जनेषु आंगूषः स वामेव तद् हे अश्विना पुरूचिन् रजांसि तिरः देवयानैः पथिभिः इह आ यातम्। हे दस्रा, इमे मधूनां निधयः वाम् (निहिताः)।

६ (नः यज्ञगृहं) वाम् पुराणं ओकः, शिवम् वां सख्यम्, हे नरा युवोः द्रविणम् जन्हाव्याम्। वां शिवानि सख्या पुनः नवी कृण्वानाः (वयं) सनानाः मध्वा सह मदेम।

ચાતુર્યબળમંડિત હે અશ્વિદેવો, તમે વાયૂ સાથે "નિયુત્" નામના ચાલાક ઘોડા જોડીને પ્રેમાળ અંતઃકરણથી આવો. હે અક્ષય તારૂણ્યશાળી દેવો, હે દાનશૂરો, તમે સત્યસ્વરૂપ છો તમને કોઇ તરફથી અપકાર પણ થાય તેમ નથી, તમે તૃપ્ત છો તોપણ અમારો કાલજ તૈયાર કરેલો આ સોમરસ ગ્રહણ કરો. ૭

હે અશ્વિદેવો, (ભક્તોની) સ્તુતિ થતાંજ જે મોટા ઉત્સાહથી ધસી આવે છે એવી અનેકવિધ અને અખંડ ભક્તીવડે તમને ચારે તરફથી ઘેરી નાખ્યું છે. સત્યથી નિર્માણ થએલો તમારો રથ સોમપાષાણનો ગભીર અવાજ સાંભળીને પુરવેગથી નીકળે છે અને આકાશ અને પૃથ્વીને એક ક્ષણમાં ગોળ ફરીને (ભક્તો પાસે) જાય છે. ૮

હે અશ્વિદેવો, તમારે માટે પીલેલો આ સોમરસ અતિશય મિષ્ટ બન્યો છે, માટે તે ગ્રહણ કરવા માટે અમારા યજ્ઞમંદિરમાં આવો. તમારો રથ ક્ષણેક્ષણે જોઇએ તેવા સેંકડોરૂપ ધારણ કરે છે, માટે તે સોમ અર્પણ કરનાર ભક્તની સોમરસરૂપી ઉત્કૃષ્ટ કૃતિતરફ ઘણીજ ઉતાવળથી દોડતો આવે છે. ૯

सूक्त ५९.

ઋષિ–વિશ્વામિત્ર. દેવતા–મિત્ર.

મિત્ર (દગ્ગોચર થતાંજ) સ્વમુખે આજ્ઞા કરીને સર્વ લોકોને પોતપોતાના ઉદ્યોગમાં પ્રવૃત્ત કરે છે. મિત્રેજ આ પૃથ્વી અને આકાશ અધર પકડી રાખ્યાં છે. આંખોના પોપચાં પણ ન મિચતાં મિત્ર સર્વ લોકો ઉપર પોતાની દષ્ટિ એકસરખી ચોતરફ રાખે છે. માટે આ મિત્રરૂપ દેવને તમે ધૃતયુક્ત હવિ અર્પણ કરો. १

---

७ सुदक्षा अश्विना, वायुना नियुद्भि सजोषसा (आयातम्), हे युवाना नासत्या अस्त्रिधा युवां, हे सुदानू तृपाणा युवाम् तिरो अन्ह्यम् सोमम् पिबतम् ।

८ हे अश्विना, गीर्भिर्यतमानाः अमृध्राः पुरूची इषः वां परि ईयुः । वां ह ऋतजाः रथः अद्रिजूतः द्यावा पृथिवी सद्यः परि याति ।

९ हे अश्विना, युवाकुः सोमः मधुपुत्तमः, तं पातम् दुरोणे आगतम् । रथ ह वां भूरि वर्पं करिक्रत्, सुतवतः निष्कृतम् आयमिष्ठः (भवति)।

१ मित्रः ब्रुवाणः जनान् यातयाति, मित्रः पृथिवीं उत द्यां दाधार । मित्रः अनिमिषा कृष्टीः अभि चष्टे, तद् मित्राय घृतवद् हव्यं जुहोत ।

હે મિત્ર, હે આદિત્ય, જે ભાવિકજન તારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીને (સન્માર્ગનું) શિક્ષણ લે છે તે બિચારા સુખી થાઓ. તું તેનું સંરક્ષણ કરવા લાગ્યો તેથી તે કોઇથી મરાઇ જતો નથી, તેમ છતાઇ પણ જતો નથી, અને પાપ અથવા દુઃખ તેની પાસે આવી તેને સ્પર્શ કરવાની તો વાતજ નહી, પરંતુ દૂર રહીને પણ તે તેને બાધ કરી શકનાર નથી. २

અમે રોગરહિત છીએ માટે સ્તુતપ્રેમના આનંદમાં ગર્ક થઇને આ વિસ્તીર્ણ પૃથ્વીતળ ઉપર ઘુંટણે બેસીને આદિત્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ઉપાસનામાં તત્પર છીએ. માટે તે મિત્રનાજ કૃપાછત્ર નીચે અમે રહીએ એમ થાઓ. ३

આ નમસ્કારયોગ્ય અને સુખકર મિત્ર, જગતના રાજા, વ્યવસ્થાપક અને મહા બળવાન્ પ્રભુ તરીકેજ પ્રગટ થયો છે, માટે તે યજ્ઞાર્હ મિત્રના કૃપાછત્ર નીચે, તેના માંગળીક ગૃહસ્થાઇની (છાયા) નીચે, અમે રહીએ એમ થાઓ. ४

આ આદિત્ય મહાશ્રેષ્ઠ છે. તેને પ્રણામ કરીને તેની ઉપાસના સર્વેએ કરવી તેજ ઉચિત છે. તે સર્વ લોકોને પોતપોતાના ઉદ્યોગમા પ્રવૃત્ત કરે છે અને સ્તોતૃજનને અત્યુત્તમ સુખમાં રાખે છે. તેની મહત્તાનું જેટલું વર્ણન કરીએ તે થોડુ જ છે. માટે એવા તે મિત્રપ્રીત્યર્થ આ ઉત્કૃષ્ટ હવિ અગ્નિમાં તમે અર્પણ કરો. ५

જે સર્વ પ્રાણીમાત્રનો આધાર છે તે આ પ્રકાશરૂપ મિત્રદેવનો કૃપાપ્રસાદ ખરેખર યશ મેળવી આપનાર છે, અને તેની દિવ્ય કાંતિનો વૈભવ પણ એટલો અદ્ભુત છે કે તેની પ્રખ્યાતી ઘણીજ થઇ છે. ६

---

२ हे मित्र आदित्य यः ते व्रतेन शिक्षति, स मर्तः प्रयस्वान् अस्तु स त्वोतः न हन्यते न वा जीयते, एनम् अंहः न अंतितः न दूरात् अश्नोति ।

३ अनमीवासः इळया मदन्तः, पृथिव्या वरिमन् आ मितज्ञवः आदित्यस्य व्रतं उपक्षियंतः वयं मित्रस्य सुमतौ स्याम ।

४ अयं मित्रः सुशेव नमस्य, सच सुक्षत्रः राजा वेधा ज अजनिष्ट । तस्य यज्ञियस्य सुमतौ भद्रे सौमनसे च वयं अपि स्याम ।

५ महान् आदित्यः नमसा उपसद्यः, यातयज्जवः गृणते च सुशेवः । तस्मै पन्यतमाय मित्राय एतत् जुष्टं हविः अग्नौ आ जुहोत ।

६ चर्षणाधृतः मित्रस्य देवस्य अवः सानसि, द्युम्नं च चित्रश्रवस्तमम् ।

જેની કીર્તિ સર્વત્ર ગાજે છે એવા મિત્રે પોતાના યશોબળથી આકાશમંડળને પણ સંકોચી નાખ્યું છે, અને તેવીજ રીતે તેની કીર્તિથી પૃથ્વીને પણ નીરાભિમાની કરી મૂકી. ૭

જે પોતાના મહાસામર્થ્યનો ઉપયોગ ભક્તરક્ષણમાજ કરે છે, એવા આ મિત્રદેવના હુકમમાં પાંચે માનવજાતી છે, અને સર્વ દેવોની સંભાળ પણ તેજ કરે છે. ૮

સોમરસમાથી દર્ભાગ્ર કાઢી નાખીને (અત્યન્ત ભક્તિથી) સોમરસ અર્પણ કરનાર ભક્તનેજ સર્વ દેવ અને માનવોમા તે એવા પ્રકારનો મનોત્સાહ આપે છે કે તેના યોગે સં પુણ્યદાયક સત્કર્મો પોતાને હાથે સહિ સહેલાઇથી થાય છે ૯

सूक्त ६०.

ઋષિ–વિશ્વામિત્ર દેવતા ઋભુ.

હે સૂરો, અહીં–આજ જગાએ–અત્યુત્સુક કેટલાક ભક્તજનોએ પોતાના સદ્ભાવથી અને જ્ઞાનથી તમારી સાથે વિલક્ષણ દૈવી બંધુત્વ સંપાદન કર્યુ છે, કે તેને લીધે, તે અપ્રતિમ ચાતુર્યને લીધે, હે સુધન્વાના પુત્રો, વિલક્ષણ જેમ અંગમા હોય તેવુ તેજસ્વી રૂપ તમને પ્રાપ્ત થઇને દેવો સાથે તમને પણ હવિર્ભાગ પ્રાપ્ત થયો. १

७ य सप्रथाः मित्र महिना दिवं अभि बभूव, श्रवोभिः च पृथिवीं अभि बभूव ।

८ एतादृशे मित्राय अभिष्टिशवसे पच जना येमिरे, स च विश्वान् देवान् बिभर्ति ।

९ मित्रः देवेषु आयुषु च वृक्तबर्हिषे जनाय, इष्यव्रताः इषः अकः ।

१ हे नरः इहेह वाधिजः मनसा वदन्तश्च वः तानि अपुता अभि जग्मुः । याभिः मायाभिः हे सौधन्वनाः प्रातःअर्निकांश्च सूय यांत्रिषे भाग आनश ।

જે તમારી અદ્‌ભુત શક્તિથી તમે જુદા જુદા ચમસ નિર્માણ કર્યા, જે બુદ્ધિચાતુર્યથી તમે ફક્ત ચામડું લઇને તેમાંથી જીવતી ગાય બનાવીને છોડી દીધી, અને જે સામર્થ્યવડે ફક્ત સંકલ્પથી અશ્વ નિર્માણ કર્યા તે કર્તૃત્વને લીધે હે ઋભુઓ, તમને દેવત્વ પ્રાપ્ત થયું. ૨

(ઋભૂઓની યોગ્યતા એટલી બધી થઇ કે) તે માણસ છતાં પણ પ્રત્યક્ષ ઇંદ્રના કૃપાલોભને પાત્ર થયા. કારણ કે તેમણે સત્યકર્મતુંજ આચરણ કર્યું. તે સુધન્વાનો પુત્ર પુણ્યશીળ હતો. તેને તેના સુકૃત આચરણથી અને અજબ યુક્તિથી વ્યાપક સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થઇને તે અમર થયો. ૩

સોમરસ પીલાઇને તૈયાર થતાંજ તમે ઇંદ્ર સાથે તેનાજ રથમાં બેસીને (ભક્તપાસે) આવો છો, એટલે તમારી ઇચ્છા પ્રમાણે તમે દિવ્ય વૈભવથી મંડિત દેખાઓ છો. હે ભગવદ્ભક્ત ઋભુઓ, હે સુધન્વાના પુત્રો, કોઇ માણસનું ગમે તેટલું પુણ્ય હોય અથવા ગમે તેવો મોટો પ્રતાપ હોય પણ તે તમારા સુકૃતની અથવા તમારા પરાક્રમની બરાબરી કરી શકનાર નથી. ૪

હે ભગવાન્ ઇંદ્ર, સત્વ સામર્થ્યથી શોભિત ઋભુઓને સાથે લઇ આવીને પાત્રમાં કાઢેલો આ બળવર્ધક સોમરસ તું તારા બન્ને હાથે (પાત્ર મોંઢે માંડીને) પ્રાશન કર. અમે ખરા પ્રેમથી તને સંતુષ્ટ કરીને અહીં લાવ્યા છીએ, માટે હે દિવ્ય ઐશ્વર્યદાતા, સુધન્વાના વીર પુત્રો સાથે તું હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તના ઘરમાં આવીને આનંદિત થા. ૫

---

२ याभिः शचीभिः चमसां अपिंशत, यया धिया गां चर्मणः अरिणीत, येन हरी मनसा निरतक्षत, तेन हे ऋभवः देवत्वं समानश ।

३ मनोः नपातः (सन्तोपि) ऋभवः इंद्रस्य सख्यं समानशुः यतः ते अपसः दधन्विरे । सौधन्वनासः सुकृतः सुकृत्यया, विष्ट्वी शमीभिः च अमृतत्वं एरिरे ।

४ सुते सचा इंद्रेण सरथं याथ, (युष्माकं) वशानां (अनुसारेण) श्रिया सह भवथ । हे वाजत सौधन्वनाः ऋभवः न वः सुकृतानि वीर्याणि च प्रतिमं भवन्ति ।

५ इंद्र, वाजवद्भिः ऋभुभिः समुक्षितं सुतं सोमं गभस्त्योः आ वृषस्व । मघवन्, त्वं धिया इषितः (सद्) नृभिः सौधन्वनेभिः दाशुषः गृहे मदस्व ।

હે ઇંદ્ર, તું ૠભુઓનો સ્વામી છે; તું સત્વથી પરીપૂર્ણ છે. હે સર્વજન સ્તુત ભગવાન્, તુ તારી દિવ્ય શક્તી સાથે અહી આવીને આ સોમસેવન પ્રસંગે સોમપ્રાશનથી આનંદિત થા. આ આકાશમાંના દિવ્ય ભુવનો તારાજ નિયમથી બંધાઇ ગયાં છે. દેવોના તેમજ અમે માણસોના વર્તન નિયમો પણ સ્વાભાવિક તારીજ આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલેલાં છે. ૬

હે ઇંદ્ર, સત્વવાન ૠભૂસહિત પ્રસન્ન થઇને અને સ્તોતૃજનના માનનીય સ્તોત્રને સત્વ શોભિત કરીને અહીં આવ. અત્યંત ઉત્સુક અમારા સેંકડો મનોદયથી તને વિનવણી કરી છે, માટે અનંત વિદ્યાનપુણ તું આ દીન જનો માટે તેમના યજ્ઞસમારંભ તરફ (કૃપા કરીને) આગમન કર. ૭

सूक्त ६१.

ઋષિ—વિશ્વામિત્ર. દેવતા—વિસ્વેદેવ.

હે ઉષા, તું સત્વથીજ સત્વસામર્થ્યથી શીળ થઇ છે, તુ મહાજ્ઞાની છે, માટે હે ઔદાર્ય શાળિની, તું સ્તોતૃજનનુ (મારૂ) આ સ્તોત્ર તુ માન્ય કરીને લે. હે દેવિ, તુ પુરાતન હોવા છતાં પણ યૌવનાઢ્ય છે. હે સર્વજન પ્રીય દેવતા, કવીની પ્રતિભા જે તું, તે ઇશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે ઉદય પામે છે. ૧

હે દેવી ઉષા, તુ અમર છેજ, અને તારા રથનો કાંતિ પણ આલ્હાદજનક છે, માટે ભક્તોને સત્યાર્થ પૂર્ણ પરંતુ સ્વાદિષ્ટ કાવ્યની સ્ફુર્તિ આપાને તારા તેજથી (આ ભૂલોક) પ્રકાશીત કર. તારા અશ્વો સારી ગોઠવણુવી ચાલનાર અને મહા તેજસ્વી છે. તે સુવર્ણ પ્રમાણે અવિનાશી અંગકાંતિથી વિભુષિત તને (ક્ષિતિજની) ઉપર લઇ આવે, ૨

---

६ इंद्र त्वं ऋभुमान् वाजवान् च, हे पुरुष्टुत इह नः अस्मिन् सवने शच्या मत्स्व । इमानि स्वसराणि तुभ्यं येमिरे, देवानां मनुवः च व्रता तव धर्मभिः (वर्तन्ते)।

७ हे इंद्र वाजिभिः वाजयन् इह जरितुः यज्ञियं स्तोमं उप याहि । त्वं इषिराभिः शतं कंतेभिः (आहूतः सन्) सहस्रनीथः आयवे अध्वरस्य होमनि (उप याहि)।

१ हे उषः हे वाजेन वाजिनि, हे मघोनि, प्रचेताः त्वम् गृणतः स्तोमं जुषस्व । हे विश्ववारे देवि, पुराणी पुरंधिः त्वम् (भगवतः) व्रतम् अनु चरसि ।

२ हे देवि उषः चंद्ररथा अमर्त्या त्वम् सूनृताः ईरयन्ती वि भाहि । हिरण्यवर्णाम् त्वाम् सुयमासः पृथुपाजसः च ये अश्वाः ते त्वाम् आ वहन्तु ।

હે ઉષા, સર્વ ભુવનોની સન્મુખ તું સજ્જ થઇને ઉભી રહે છે ત્યારે જાણે કે અમરપણાની ધ્વજા ફરકતી હોયની તેમ દેખાય છે. એકજ ઉદ્દેશપર લક્ષ રાખીને તું વારંવાર આવે છે, માટે હે અપૂર્વ લાવણ્યસંપન્ન દેવિ, રથના ચાક પ્રમાણે તારૂં લક્ષ અહીંજ ફેરવ. ૩

જુઓ, આ ઔદાર્યશાળી, સૂર્યની રમણી, ઉષા, એકાદ વસ્ત્ર પ્રમાણે પ્રકાશનો સમૂહ નીચે છોડી દે છે. આ રીતે આ ભાગ્યશાળી, અદ્‌ભૂત સૂર્યનો પ્રકાશ પ્રગટ કરીને દ્યુલોકની સીમાથી આ પૃથ્વી સુધી એક સરખી ભરાઇ રહી છે. ૪

(હે સ્તોતૃજનો) તમારે માટે પ્રગટ થએલી આ પ્રકાશવતી ઉષાને પગે લાગીને તેને શુદ્ધચિત્ત પ્રેરિત સ્તોત્ર અર્પણ કરો. આ મધુર પ્રેમની ખાણજ છે. અને ઉંચે આકાશમાં તેણે પોતાના તેજનો ભંડાર ભરી રાખ્યો છે માટે (પૃથ્વી ઉપર પણ) આ દેદીપ્યમાન મનોહર રૂપવતી ઉષાએ તેનો પ્રકાશ ચકચકીત પાડેલો છે. ૫

આ સત્યધર્મ પ્રીય ઉષા (કવિઓના) અર્ક—સ્તવનોથી આકાશમાં જાગૃત થઇ અને જાગૃત થઇને તે દિવ્ય ઐશ્વર્યસંપન્ન દેવિ ક્ષિતિજ ઉપર આકાશમાં ચિત્રવિચિત્ર પ્રકાશથી ભરાઇ રહી છે. માટે હે અગ્નિ, તે પ્રકાશવતી ઉષા આવતી હોય ત્યારે તેને અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ "દ્રવિણ" નામનું સામગાયન સંભળાવવું જોઇએ માટે વિનંતિ કરવા માટે તું પણ ત્યાં જાય છે. ૬

---

३ हे उषः विश्वा भुवनानि प्रतीची अमृतस्य केतुः (इव) त्वम् ऊर्ध्वा तिष्ठसि। हे नव्यसि समानमर्थं चरणीयमाना त्वम् चक्रमिव आ ववृत्स्व।

४ एषा मघोनी स्वसरस्य पत्नी उषा स्यूम इव चिन्वती अव याति सुभगा सुदंसाः स्वः जनन्ती दिवः अन्तात् आ, पृथिव्याः च आ पप्रथे।

५ (हे स्तोतारः) वः विभातीं देवीं उषसं नमसा सुवृक्तिम् प्र भरध्वम्। इयम् मधुधा, ऊर्ध्वं दिवि (स्व) पाजः अश्रेत् रोचना रण्वसंदृक् (च इयं पृथिव्यामपि) प्ररुरुचे।

६ ऋतावरी दिवः अर्कैः अबोधि, रेवती आ रोदसी चित्रम् आ अस्थात्। हे अग्ने, आयतीम् विभातीम् उषसम् वामम् द्रविणम् (साम नाम) भिक्षमाणः एषि।

ઉષાના સમાગમ માટે ઉત્સુક થએલા સૂર્યે પણ આ નિરંતર આકાશના તળમાં (પૃથ્વી ઉપર) આકાશમાં પ્રવેશ કર્યો; ત્યારે પણ મિત્ર અને વરૂણ (રૂપ ઉશ્વર)ની અતકર્ય શક્તિ-રૂપ આ ચંદ્ર જેવી રમણીય ઉષાએ પોતાની કિરણજાળ હજુ પણ સર્વત્ર તેજ રીતે પાથરી છે. ૭

सूक्त ६२.

ઋષિ–વિશ્વામિત્ર. દેવતા–ઇંદ્ર, વરૂણ સવિતા

જે પોતાના અભિમાનના આવેશમાં જોરથી ફરતા ફરતા (શત્રુપર જઇને) જલદી પડે છે તે આ તમારાં અસ્ત્રો તમારા દાસ કહેવાતા ભક્તના (અમારા) શરીર ઉપર તમારા હાથે કદી પણ ફેંકાતા નથી, (એવો તમારો નીયમ છે. માટે) હે ઇદ્ર વરૂણો, "તમે તમારા ભક્તોને ધવળકીર્તિનો લાભ કરી આપો છો" એવી તમારી અસાધારણ કીર્તિ છે તે આજ કયાં ગઇ ? ૧

તમારો ભક્ત હું તમારી સેવા અત્યન્ત એક નિષ્ઠાથી કરનાર છું. મને (દિવ્ય) ધનની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા છે, તે તમે પૂર્ણ કરો માટે હું એકસરખું તમારૂં ધ્યાન કરૂં છું. હે ઇન્દ્ર વરૂણ, તમે ભક્તવત્સલ છો, માટે દ્યુલોક અને મરૂદ્‌ગણ વિગેરે તમારા પરીવાર સહીત (અહીં આવો અને) કૃપા કરીને મારી પ્રાર્થના તરફ ધ્યાન આપો. ૨

હે મરૂતો જેમાં સર્વ પુરૂષ શૌર્યસંપન્ન હોય છે તેવું ઐશ્વર્ય અમને મળે તેમ કરો. દિવ્ય સ્વામિની વરૂત્રી તેનો આશ્રય અમને આપીને અમારૂં રક્ષણ કરે; અને હોત્રા તેમજ ભારતી પણ સૌજન્યયુક્ત વરદાનોથી અમારૂં સંરક્ષણ કરે. ૩

---

७ उपसो इषण्यन् वृया ऋतस्य शुभे मही रोदसी आविवेश । इयं चंद्रा (उषा) मित्रस्य वरुणस्य मही मायेव भानुं पुरुत्रा विदधे ।

१ इमा उ वा भमयः मन्यमानाः युवावते तुज्या न अभूवन् (एतस्मिन् प्रति) हे इंद्रावरुणा, येन सखिभ्यः सिनम् भरथः त्यत् वाम् यशः अद्य क यातम् ।

२ अयमहं वाम् पुरुतमः (भक्तः) रयियन् शश्वत्तमं अवसे जोहवीति । हे इंद्रावरुणा सजोषो युवाम् दिवा पृथिव्या मरुद्भिश्च इमं मे हवं शृणुतम् ।

३ हे इंद्रा वरुणा, त्यत् वसु अस्मे स्यात् । हे मरुतः सर्ववीरः रयि अस्मे स्यात् । वरूत्रीः अस्मान् शरणैः अवन्तु, होत्रा भारती च दक्षिणाभिः अस्मान् (अवन्तु) ।

હે બૃહસ્પતિ, સકળ દિવ્ય વિભૂતિ તારી સેવા કરે છે, માટે હે અખિલ-દેવ-પૂજીત ભગવાન્, અમારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કર અને હવિ અર્પણ કરનાર આ ભક્તને તારા (કૃપાના) રત્નનો લાભ દે. ૪

આ બૃહસ્પતિ પરમ પવિત્રછે, માટે યાગકર્મમાં અર્ક-ગાયનોથી તેને સંતુષ્ટ કરીને પગે પડો. કારણ કે, (ભય વીગેરેને લીધે) જે કદી પણ વળનાર નથી તેવા તેજસ્વીપણાની મને અત્યંત લાયકી છે અને તે માટે હું તેની પ્રાર્થના કરૂં છુ. ૫

ભગવાન્ બૃહસ્પતિ સર્વ લોકોનો આગેવાન છે, અને ફક્ત ઇચ્છા રાખીને આ સર્વ આકાર તેણેજ ધારણ કર્યા છે. તે અપરાજીત છે અને સર્વમાં ઉત્કૃષ્ટ પણ તેજ છે. ૬

હે અત્યન્ત તેજાયમાન, હે સર્વ પોષક દેવ, તારી જે અપૂર્વ મનોહર સ્તુતિ છે તેજ અમે તારી પ્રીત્યર્થે ગાઇએ છીએ. ૭

માટે મેં અર્પણ કરેલી આ તારી પ્રાર્થના–સ્તુતિ–નું માન્ય કર. મારી ધ્યાનબુદ્ધિ તારાજ સત્વ–સામર્થ્યનું ચિંતન કરે છે માટે પ્રીય વીયોગથી ઉત્સુક થએલો વિલાસી પુરૂષ જેમ પોતાની સુંદરી ઉપર આશક થાય છે તે પ્રમાણે હે દેવ, મારી પણ ધ્યાનભક્તી ઉપર તું આશક થા. ૮

જે (આ જગતના) સઘળા ભુવનોને, તે દરેકને–સઘળી બાજુએથી જુએ છે, અને તે સર્વેને એકદમ પણ જુએ છે, તે સર્વ પોષણ પૂષા અમારી ઉપર કૃપા કરીને અમારો સંરક્ષણ કર્તા થાઓ. ૯

---

४ हे विश्वेदव्य बृहस्पते नः हव्यानि जुषस्व, दाशुषे रत्नानि रास्व ।

५ शुचिं बृहस्पतिम् अर्कैः नमस्येत । अनामि ओजः आ चके ।

६ चर्षणीनाम् वृषभं विश्वरूपं अदाभ्यं वरेण्यं बृहस्पतिम् तत् ओज आ चके ।

७ आघृणे देव पूषन् इयं ते नव्यसी सुष्टुतिः अस्माभिः तुभ्यं शस्यते ।

८ तां मम गिरं जुषस्व । वाजयन्तीम् धियं मे, वधूयुः योषणामिव अव ।

९ यो विश्वा भुवना अभि वि पश्यति, सं च पश्यति, स पूषा नः अविता भुवत् ।

સર્વ ચરાચરને પ્રેરણા કરનાર ભગવાનનું સર્વને અત્યન્ત પ્રીય જે એક સર્વોત્તમ અવર્ણનીય ઉજ્જ્વળ તેજ છે તેનું ધ્યાન કરવું તે અમારૂં કર્તવ્ય છે. તેજ ભગવાન્ અમારી બુદ્ધિને અને ધ્યાનભક્તીને ઉત્તમ રીતે પ્રેરણા કરે. ૧૦

સત્વ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી લેવાની અમને ઇચ્છા છે, માટે સ્થાવર જંગમને પ્રેરણા કરનાર ભાગ્યદાતા ભગવાન્ સવિતાની ઉદાર કૃપા અમને મળે માટે સદ્ભાવનાથી અમે તેની પ્રાર્થના કરીએ છીએ. ૧૧

વીર્યશાળી જ્ઞાની પુરૂષ આ ધ્યાનને લીધે પ્રેરિત થઈ અંને યજ્ઞથી તેમજ શુદ્ધ ભક્તિયુક્ત સ્તોત્રોથી સવિતા દેવની ઉપાસના કરીને તે ચરાચર પ્રેરક ભગવાનને નમસ્કાર કરે છે. ૧૨

આ જુઓ, સન્માર્ગદર્શક સોમરાજા અહીં આવવાને નીકળ્યો. તે દેવોની સભામાં એટલે સત્યધર્મના ઉદ્ગમસ્થાને બિરાજમાન થવા માટે આવે છે. ૧૩

તે સોમરાજા, અમને, અમારા માણસોને અને પશુઓને રોગરહિત રાખીને ઉત્સાહસંપન્ન કરે. ૧૪

અમારૂ આયુષ્ય વધારીને, અમારા શત્રુઓને રગડી નાંખીને, જુઓ આ સોમરાજા, આ દિવ્ય સભાસ્થાનમાં વિરાજેલા છે. ૧૫

હે મિત્ર વરૂણો, અમારી ધેનુ જ્યાં વિહાર કરે છે તે પ્રદેશ ઉપર, તમે ઘીની વૃષ્ટિ કરો, હે અગાધચરિત્ર દેવો, અમારો સર્વ પ્રદેશ (તમારી કૃપાના) મધુર રસથી ભીંજવી નાંખો. ૧૬

---

१० यः नः धियः प्रचोदयात्, तत् देवस्य सवितुः वरेण्यम् भर्गः (वयम्) धीमहि ।

११ पुरंध्या वाजयन्तः वयं देवस्य भगस्य सवितुः रातिं ईमहे ।

१२ देवं सवितारं धियेरिताः विप्राः नरः सुवृक्तिभिः यज्ञैः नमस्यन्ति ।

१३ सोमः गातुवित् ऋतस्य योनिम् आसदं, देवानां निष्कृतम् जिगाति ।

१४ सोमः अस्मभ्यं द्विपदे, चतुष्पदे, पशवे च अनमीवाः इषः करत् ।

१५ अस्माकं आयुः वर्धयन् अभिमातीः सहमानः सोमः सधस्थम् आ असदत् ।

१६ मित्रावरुणा घृतैः नः गव्यूतिम् आ उक्षतं । हे सुक्रतू रजांसि मध्वा (आ उक्षतम्) ।

તમારી કીર્તિ અપરંપાર છે. તદ્દન ભક્તિપૂર્વક કરેલા નમસ્કારથી તમે સંતુષ્ટ થાઓ છો. હે શુદ્ધ ચારિત્ર દેવો, તમારા ચાતુર્ય બળના મહીમાથી અને તમારી અનંત શક્તીથી તમે આ સર્વ જગત્ ઉપર અધિકાર ચલાવો છો. १७

માટે જમદગ્નિના સ્તવનોથી પ્રસન્ન થઇને આ સત્યધર્મના આવસ્થાને તમે આજ વિરાંજમાન થાઓ અને સત્યધર્મનો ઉત્કર્ષજ કરનાર હે દેવો, મેં અર્પણ કરેલા આ સોમરસનો સ્વાદ (કૃપા કરીને) લો. १८

॥ ત્રીજું મંડળ સમાપ્ત ॥

મંડળ ચોથું.

અધ્યાય ૪.

सूक्त १.

ઋષિ. વિશ્વામિત્ર–દેવતા ઋભુ.

હે અગ્નિદેવ, સર્વ દેવ એક વિચારથી પ્રેરિત થઇને તું જે જગત્પ્રભુ દેવ તે તનેજ નિરંતર ભજે છે અને તેથીજ પોતાના ભક્તિપ્રભાવથી તેણે તને (આ મત્યુલોકમાં) મોકલી આપ્યો છે. માટે (હે ભક્તજનો) આ મૃત્યુલોકમાં રહીને પણ અમર હોનારા આ ભગવાનનું તમે વિધિપૂર્વક અર્ચન કરો, આ દેવપ્રાય અને જ્ઞાનિ શ્રેષ્ઠ અગ્નિને પ્રગટ કરો. તે વિશ્વવ્યાપક ભગવત્સ્વરૂપ, સર્વત અગ્નિ પ્રગટ થાય તેમ કરો. १

---

१७ हे शुचिव्रता, उरुशंसा नमोवृधा (युवां) दक्षस्य मह्ना, द्राघिष्ठाभिः राजथः।

१८ जमदग्निना गृणाना युवाम् ऋतस्य योनौ सीदतम् हे ऋतावृधा युवां सोमं पातम्।

१ हे अग्ने, समन्यवः देवासः त्वां अरतिं देवं सदम् इत् न्येरिरे, इति, क्रत्वा (त्वां इह भूमौ) न्येरिरे। (हे मनुष्याः) मर्त्येषु अमर्त्यं देवम् आ यजत, आ देवम् प्रचेतसं (आदेवम्) जनत, विश्वम् आ देवं प्रचेतसं जनत।

માટે હે અગ્નિ, (દેવોનો જાણે કે) વડીલ ભાઇજ યજ્ઞપ્રોય ભગવાન વરૂણને તુ તારા સૌજન્યથી દેવો તરફ વાળીને (અહીં) લઈ આવ તે પોતાના આગમનથી યજ્ઞને શોભાવે છે. તે સદ્ધર્મરક્ષક, ચરાચરપાલક, વિશ્વનો રાજા અને સર્વ માણસોનો અધિપતિ છે માટે તે આદિત્ય વરૂણને અમારી પાસે લાવ ૨

ભક્તના મિત્ર હે અગ્નિ, ભક્તરક્ષક ભગવાન વરૂણને અહી લઇ આવ પૂર જોરાથી દોડનારા ઘોડા જેમ એકદ વેગવાન રથને હા હા કહેતા લઇ આવે છે તે પ્રમાણે હે અદ્ભુત કર્મ કારી દેવ, તે ભગવાનને અમારી પાસે જલદી લઇ આવ હે અગ્નિ ભગવાન, વરૂણના અને સર્વોપરી તેજપુંજ મરૂતોના હૃદયમા અમારા માટે ઘણીજ દયા ઉત્પન્ન કર હે દેદીપ્યમાન દેવ, પરોપકાર અર્થ અમારા પુત્રપૌત્રોનુ કલ્યાણ કર હે અદ્ભુત—પરાક્રમી અગ્નિ, અમારૂ પણ કલ્યાણ કર ૩

હે અગ્નિ તુ સર્વજ્ઞ છે માટે ભગવાન વરૂણનો અમારા ઉપર કાંઇ કોપ હોય તે શાંત કર પરમપૂજ્ય દેવોને હવિર્ભાગ ઉત્કૃષ્ટ રીતે પહોંચાડનાર તુજ છે અને દિવ્ય તેજથી ચમકનાર પણ તુજ છે માટે જે કોઇ અમારો દ્વેષ કરતા હોય તેમને અમારાથી દૂર કરીને એકદમ નહી જેવા કર ૪

---

२ हे अग्ने स त्वं, ज्येष्ठं भ्रातरं यज्ञवनसं वरुणं यज्ञवनसं (देवं) सुमतिं देवान् अच्छ आ ववृत्स्व। (तं) ऋतवानं आदित्यं चर्षणिधृतम् (देवं वरुणं आववृत्स्व)।

३ सखे दस्म (अग्ने), रथ्या रघ्यत आशु चक्रं न अस्मभ्यं सखायं वरुणं रथ्या अन्या ववृत्स्व। अग्ने वरुणे सचा मरुत्सु विश्वभानुषु मृळीकं विद। शुशुचान, तुजे तोकाय शं कृधि, हे दस्म अस्मभ्यं चारुतम् कृधि।

४ हे अग्ने विद्वान् त्वं वरुणस्य देवस्य न (विप्रः) हेळः अव यासिसीष्ठाः। यजिष्ठः वन्हितमः, शोशुचानः त्वं अस्मत् विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्धि।

માટે હે અગ્નિ, અમારૂ કલ્યાણ કરવા માટે અમારી પાસેજ રહે, અમારી ઉષ કાળની પ્રભા ચળકી છે, માટે અમારી ઘણીજ નજીક (હૃદયમા) પ્રગટ થા તુ સતુષ્ટ થઈને અમારા માટે ભગવાન વરૂણને યજ્ઞદ્વારા પ્રસન્ન કર અમારા માટે તને ..... દે, અને તુ અમારા માટે હાક મારતાજ દોડી આવનાર છે એવો અનુભવ કરાવ ૫

આ ભગવાન્ (અગ્નિ)નુ અનન્ય દર્શન આ મૃત્યુલોકમા સર્વને થાય તેજ મોટી અદ્ભુત વાત છે દિવ્ય ગોમાતાનુ ઉનુ કરતુ ઘી જેવુ શુદ્ધ, અથવા ધેનુની (દૂધરૂપી) બક્ષીસ જેવી પવિત્ર તેવોજ આ ભગવાનનો વરપ્રસાદ પણ સ્પૃહણીય છે ૬

આ ભગવાન્ અગ્નિની જે શ્રેષ્ઠતા, સત્ય અને મહત્વભરી સ્વરૂપે છે તે સર્વ છે અને તેથીજ અમર્યાદ અતરિક્ષમા આ પવિત્ર શુભ્ર તેજસ્વી, ભગવાન્ અગ્નિ પોતાની દિવ્ય જાતીથી ચળકતો પ્રગટ થયો છે ૭

દેવોના પ્રતિનિધિ અગ્નિનો પ્રેમ સર્વ યજ્ઞમદિર પર હોય છ તે જ્ઞાનનો આચાર્ય અવિનાશી સુવર્ણ રથમા આરૂઢ થાય છે તેની જ્વાળારૂપી જીભ ઘણીજ મનોહર દેખાથી રથના ઘોડા રક્તવર્ણના છે, અને તે પોતે દર્શનીય અને ઉજ્જ્વળ જાતિવાન છે અન્નતની રેલછેલ એવી (દેવ) સભા જેમ આનદમા તલ્લીન હોય છે તે પ્રમાણે અગ્નિ હમેશાજ આનદમા મગ્ન હોય છે. ૮

---

५ हे अग्ने स त्व ऊता न अवम भव, अस्या उषस व्युष्टौ (ना हृदि) नेदिष्ठ भव। न रराण त्व वरुण अव यक्ष्व, मृळीक वीहि सुहव न एधि।

६ अस्य सुभगस्य देवस्य श्रेष्ठा सदृक् मर्त्येषु चित्रतमा (जज्ञे)। अघ्न्याया गुचि तप्त घृत न (यद्वा) धेना महना इवा, पेवस्य अस्य (महता) स्पार्हा।

७ अस्य देवस्य ता परमा सत्या स्पार्हा जनिमा त्रि सन्ति। (सत) अनन्त अन्त स शुचि शुक्र रोरुवान अर्य परिवीत सन् आ अगात्।

८ स दूत, होता, विश्वस्य रसु .... विश्वा .... अभि वाष्ट। स ..... अश्व वपुष्म विभन्ता, विभुमना (द्व) सभन् इव (नाप) सदा रम्व।

આ યજ્ઞપ્રીય દેવે મનુષ્યમા ચૈતન્ય જાગૃત કર્યું. (તોપણુ) ભક્તજન લાબા લાબા (યજ્ઞરૂપી) દોરીથી તેને સમજી શકે છે અને તે પણ ભક્તોના મનોરથ સાધ્ય કરી આપીને યજ્ઞમદિરોમા રહે છે અને એ રીતે ઇશ્વર અને મર્ત્યમાનવોનો ઘણો ગાઢો સબધ જોડ થયો છે ૯

જે ઐશ્વર્યનો સર્વ દેવ ઉપભોગ લે છે તે ઐશ્વર્યરત્ન પાસે અગ્નિ અમને લઇ જાય અમર વિભૂતીઓએ પણુ ધ્યાનવડેજ તે પ્રાપ્ત કરી લીધા છે અને જગત્સ્રષ્ટા અને જગત પિતા દ્યુ (રૂપી ઇશ્વર)ના કૃપામૃતથી તે સત્યૈશ્વર્ય ભીજાઇ ગયુ છે ૧૦

અગ્નિ પ્રથમથી પોતાના ભક્તગણોમા—આ વિશાળ રજોલોકના મૂલ પ્રદેશમા—પોતાના આદ્યસ્થાનમા, (વેદીઉપર) પ્રગટ થયો પરતુ તે વખતે તેણે પોતાનુ શરીર એવુ સકોચી નાખ્યુ કે તેના પગ અને મસ્તક—બન્ને ભાગ ક્યા તેજ સમજાતુ નથી, અને તે મનોરથ પૂર્ણ કરનાર વીર શ્રેષ્ઠ (ઇંદ્ર)ના નિવાસસ્થાનમા પણુ જઇને સર્વત્ર ફેલાયો ૧૧

તેની જ્વાળારૂપ સેનાસમૂહ સ્તુતિના જોરથી સનાતન ધર્મના આદ્યસ્થાનથી તે વીર આગેવાન (ઇંદ્ર)ના નિવાસસ્થાન સુધી જઇ પહોચી, તે વખતે તે યૌવનાઢ્ય અગ્નિ અત્યન્ત સ્પૃહણીય, ભવ્ય, અને ઉજ્વળ દેખાવા લાગ્યો તે પ્રમાણે પ્રીય એવા સાત હોતાઓએ અગ્નિને વીર્યશાળી યજમાન માટે પ્રગટ કર્યા ૧૨

---

९ स यज्ञवधु मनुष चेतयत्, अत त मह्या रशनया प्रणयन्ति, स देव (भक्तमनोरथान्) साधन् अस्य दुर्यासु क्षति, अतश्च देव सनपि मर्तस्य सधानत्वम् आप ।

१० स आम तु प्रनानन् यत् अस्य देवभक्त रत्न तत् अच्छ नयतु । यत् (रत्न) विश्वे अमृता धिया अहण्वन्, द्यौ पिता जनिता च यत् सत्य (रत्न) उक्षन् (वर्तते) ।

११ स प्रथम पस्त्यासु, अस्य मह रजस बुध्ने योना जायत । (द्वावपि) अन्ता गूहमान (अतएव) अपात्) अशीर्षा सन् स आयोयुवान वृषभस्य नीळ (अवर्तत) ।

१२ शर्ध र्तस्य प्रथमम् जिन्वत्या, ऋतस्य योनौ वृषभस्य नीळे आर्त । स च स्पार्ह युवा वपुष्य विभावा, त सप्त प्रिया दातार वृष्ण (यजमानाय) अजायन्त ।

આજ ઠેકાણે અમારા પૂર્વજોએ સનાતન ધર્મનું આચરણ કરીને (ભગવાનને) પ્રસન્ન કર્યા. અને વધારે દૂધ દેનાર તેજોરૂપ ધેનુ એક ઉંડી ગુફામાં પાષાણમય કેદખાનામાં છુપાવી રાખી હતી તે ધેનુને ઉષઃકાળ થતાંજ (ભગવાનનુ) નિમંત્રણ કરીને બહાર કાઢી. १३

મોટા કઠણ પર્વત તોડી નાંખવાથી તેણે (ભગવાનનુ) અધિકજ ગૌરવ કર્યું. અને તેના આ મહત્કૃત્યોની પ્રશંસા બીજી મંડળીઓએ પરસ્પર સર્વત્ર કરી. (પર્વત તોડનાર) પોતાનું પશુયંત્ર લઇને જ્યારે આગળ ગયો ત્યારે તેણે મોટેથી દેવની સ્તુતિ કરી, તે સાથેજ તેને દિવ્ય પ્રકાશનો લાભ થયો અને પોતાની ધ્યાન ભક્તિને લીધે તે (ઇશ્વરની) કૃપાને પાત્ર થયો. १४

ધેનુ મુક્ત કરવા માટે તેનું મન ઉત્કંઠિત થયું હતુ, પણ તે ધેનુનો સમૂહ જ્યાં છુપાવી રાખ્યો હતો તે પર્વત, અત્યન્ત વિકટ, મજબૂત અને ચારે બાજુએથી બંદોબસ્ત વાળો હતો અને તેમાં તે ધેનુઓને પૂરી રાખી હતી. તોપણ તે અભેદ્ય પર્વત પોતાની દેવવાણીથીજ ભાંગી નાંખીને તે ઉત્સુક વીરોએ તે ગોસમૂહ છુટો કર્યો. १५

તેમણે (પ્રકાશરૂપ) ધેનુનું સૌથી પહેલા નામનું સ્મરણ કર્યું અને એક પછી એક (ઉષા) માતાના પવિત્ર એકવીસ નામોનો પણ ઉચ્ચાર કરીને હાંક મારી. તે હાંક ઓળખીને તે ધેનુએ બરાડીને ઋષિનું અભિનંદન કર્યું એટલામાં તે અનુરાગવતી ઉષાદેવી પોતાના યશોતેજથી મંડિત થઇને ઉદય પામી. १६

---

१३ अत्रैव अस्माकं मनुष्याः पितरः ऋतम् आशुषाणाः प्रसेदुः सुदुघाः उस्राः वव्रे अंतः अश्मव्रजाः (सतीः) उषसः हुवानाः उत् आजन्।

१४ अद्रिम् दद्वांसः च ते (देव) मर्मृजत, ये अन्ये अभि (अवर्तत) ते एषाम् तत् (महत्कर्म) विवोचन्। ते पश्वयंत्रासः कारम् अभ्यर्चन्, ज्योतिः विंदंत, धीभिः चकृपंत।

१५ गव्यता मनसा, गाः च मानम्, उग्रम्, ऊर्ध्वम्, परिषंतं दृळ्हं गोमंतं व्रजम् अद्रिं ते उशिज नरः दैव्येन वचसा विवव्रुः।

१६ ते (दिव्य) धेनोः प्रथमं नाम मन्वत, मातुश्च त्रिः सप्त परमाणि नामानि विंदन्। व्राः तत् जानतीः अभ्यनूषत अरुणीः न्यशोः यशसा आविः भुवत्।

એટલો ધાડો અંધકાર થયો પણ તેનો અંશ પણ રહ્યો નહી, આકાશ તેજોમયમાન થયું, પ્રભાતકાળની તેજસ્વીતા (પૃથ્વી પર) ચમકવા લાગી, અને પછી ભગવાન્ સૂર્ય પણ મૃત્યુલોકના સારાખોટા કર્મો અવલોકન કરતા કરતા મોટા મોટા ઉંચા મેદાનોપર પ્રકાશવા લાગ્યા. ૧૭

ત્યારે (ઋષિ) સ્થિતીપર આવીને અહીંતહીં જોવા લાગ્યા તો દીવ્ય રત્ન તેમની દષ્ટીએ પડ્યા, અને દ્યુલોકમાંજ ઉપભોગ માટે મળનાર તે રત્ન તેમણે ધારણ કર્યા. (એમ કરતાંજ) સર્વ દેવતા (ભક્તોને) ઘેરેઘેર પ્રાપ્ત થયા. માટે હે જગતમિત્ર વરૂણ, અમારા ધ્યાનનિષ્ઠ યજમાનને આ વાતનો ખરેખર અનુભવજ થાઓ. 17

યજ્ઞના હોતા, વિશ્વના પોષક અને અત્યન્ત પૂજ્ય પરમ દેદીપ્યમાન અગ્નિનુ યશોવર્ણન હું ઘણા પ્રેમથી કરીશ. હે દેવ, તેને (દૂધ) અર્પણ કરવા માટે યજ્ઞધેનુના પવિત્ર સ્તન આ ભક્તે દોહ્યા નહીં તેમજ સોમવલ્લીનો શુભ્ર રસ પણ પીલી કાઢીને અર્પણ કર્યો નહીં. (તેની મને ક્ષમા કર.) ૧૯

સર્વ યજ્ઞાર્હ વિભુતીના મોક્ષદાતા, સર્વ માનવોના ક્ષેમદાતા, અતિથિ, અને સર્વ દેવોનું સંરક્ષણ કરવાનું માથે લેનાર આ સર્વજ્ઞ અગ્નિ અમારી ઉપર તેની કૃપાનો આશ્રય કરો. ૨૦

---

१७ दुधितं तमः नेशत्, द्यौः रोचत, देव्याः उषसः भानुः उत् अर्त । मर्तेषु ऋजु वृजिना च पश्यन् सूर्यः बृहतः अज्ञान् आ तिष्ठन् च ।

१८ आदित् पश्चा बुबुधानाः ते आदित् शुभ्रं रत्नं वि अख्यन्, धारयंत च । (ततः) विश्वे देवाः विश्वासु दुर्यासु (प्राविशन्), हे मित्र वरुण (तत् एतद्) धिये यजमानाय सत्यम् अस्तु ।

१९ दुदुक्षान् होतारम्, विश्वभरसं अग्निं अच्छा वोचेय । अयं गवाम् शुचि ऊधः न अतृणत्, न च अनेन पूतं अंधः अंशोः परिषिक्तम् अस्ति ।

२० विश्वेषां यज्ञियानां अदितिः, विश्वेषां मनुष्याणां अतिथिः च अयम् जातवेदाः देवानां अवः आवृणानः, (नः) सुमृळीकः भवतु ।

सूक्त २.

ઋષિ-વિશ્વામિત્ર. દેવતા-અગ્નિ.

સદ્ધર્મરક્ષક એટલે મનુષ્યલોકમાં અને દેવોનો પ્રભુ એટલે દેવલોકમાં જે અમર ભગવાન-પ્રતિષ્ઠા છે તે આ અગ્નિ અમારો પરમપૂજ્ય યજ્ઞાચાર્ય, હવે તેના તેજથી સુપ્રકાશિત થાઓ, અને હવિનો સ્વીકાર કરીને તેનેલીધે સન્માર્ગતરફ અમારી પ્રવૃત્તિ કરો. १

સામર્થ્યથી પ્રગટ થનારા હે અગ્નિદેવ, આજ આ જગાએ પ્રગટ થઈને (મૃત્યુ અને) બંને લોકમાં તુ બન્નેની મધ્યસ્થ હોવાથી સંચાર કરે છે. હે ઉદાર ચરિત્રવાન્, તું તારા રથને જે ઘોડા જોડીને ફરે છે તે પણ મોટા આનંદી, વીર્યશાળી અને તેજસ્વીજ હોય છે. २

તારા સત્યધર્મરૂપ રથના ઘોડા ઘણા જોરાવર છે તેમનો રંગ લાલ હોવાથી ભક્તોપર સમૃદ્ધી અને ઘીનો પ્રવાહ છોડે છે. મને લાગે છે કે તેનો વેગ મન કરતાં પણ વધારે છે. માટે આવા લાલ રંગના ઘોડા રથમાં જોડીને (હે ભગવાન્) તું તે દેવોમાં અને અમારામાં (માણસોમાં) સર્વત્ર સંચાર કરે છે. ३

હે અગ્નિદેવ, તારો અશ્વ અત્યુત્તમ; રથ પણ ઉત્કૃષ્ટ, અને તારૂં કૃપાધન પણ વિપુલ છે. માટે (એવું કર કે) અર્યમા, વરુણ, મિત્ર, ઈંદ્ર, વિષ્ણુ અને મરુત્ તેમજ અશ્વિદેવ વીગેરે સર્વને (અમારા) હવિર્દાન માટે તત્પર યજમાન પાસે લઈ આવ. ४

---

१ यः अमृतः देवः मर्त्येषु ऋतवा (इति), देवेषु अरतिः (इति) विधायि । सः जनिष्टः होता, अग्निः महा हव्यैः च शुचध्यै मनुष्य ईरयध्यै (प्रवर्ततताम्) ।

२ महसः सूनो अग्ने त्वम् नः अद्य इह जातः उभयान् जातान् अंतः दूतः सन् ईयसे । हे ऋष्व ऋजुमुष्कान् वृषणः शुक्रान् च युयुजानः ईयसे ।

३ तव ऋतस्य (रथस्य) वृधस्नू घृतस्नू रोहिता अत्या, मनसोऽपि जविष्ठा इति मन्ये । तौ अरुषा युजानः युष्मान् देवान् च मर्त्यान् विशः च आ अंत ईयसे ।

४ हे अग्ने स्वश्वः सुरथः सुराधाः सन् अर्यमणं मित्रं वरुणं इंद्राविष्णू मरुतः उत अश्विनाव च एषां सुहविषे जनाय आदित् आ वह ।

હે અગ્નિ, આ અમારો યજ્ઞ હમેશાં (જ્ઞાનરૂપ) ધેનુ આપનાર, (સૌજન્યરૂપ) મેંઢાં આપનાર, (બુદ્ધિરૂપ) અશ્વ દેનાર, વીર પુરૂષો સાથે મિત્રાચારી કરી આપનાર, અને અપરાજીત થઓ. હે પરમાત્મા, આ યજ્ઞ અમને ભૂમિદાયક અને સંતતિદાયક હોવાથી દીર્ઘકાળ ટકનારૂં, દઢમૂળ અને લોકસભાયુક્ત ઐશ્વર્ય પણ અમને આપે. ૫

હે ભગવાન અગ્નિ, જે કોઇ ભાવિક મનુષ્ય તારા યજ્ઞમાટે નજીક આવતા શ્રમથી પરસેવાના રેબેરેબ છુટતા હોય અથવા તો તારા ચીંતનથી તેનું માથું તપી જતું હોય તેવા ભક્તનો તું સંરક્ષક થા. તું પોતે સામર્થ્યવાન છે માટે સર્વે દુરાત્માઓથી તેને જલદી મુક્ત કર. ૬

તારી પાસે વિપુલ અન્ન સંપત્તિ હોવા છતાં પણ જે ભક્ત તને હવિર્ભાગ અર્પણ કરે, હર્ષવર્ધક સોમરસ અર્પણ કરે, અત્યંત મોટા પરોણા માફક ભાવનાથી તારૂં ચીંતન કરે, અને જે ભગવદ્ભક્ત પોતાની યજ્ઞશાળામાં તને પ્રજ્વલિત કરે તે ભક્તને અઢળ વૈભવ પ્રાપ્ત થાઓ અને તે વૈભવને ઔદાર્યની જોડ મળો. . ૭

જે ભક્ત સંધ્યાકાળે અને પ્રાતઃકાળમાં તારૂં સ્તવન કરે અને હવિ હાથમાં લઇને તને પ્રીય લાગે તેમજ કરે અને પીઠપર સોનાનો સાજ ચઢાવીને અશ્વશાળામાં એકદમ તૈયાર રાખેલા ઘોડા પ્રમાણે જે તારી સેવામાં તત્પર હોય તેજ ઉદાર ભક્તને પાપોથી પેલી પાર લઇ જા. ૮

---

५ हे अग्ने एष यज्ञः गोमान् अविमान्, आश्वी, नृवत् सखा सदमित् अप्रमृष्यः, इळावान् प्रजावान् भवतु, । हे असुर, दीर्घः पृथुबुध्नः सभावान् च रयिः नः भवतु ।

६ यः क्षिष्विदानः ते इध्मं जभरत्, त्वाया वा (स्वीयं) मूर्धानम् ततपते । स्वतवान् त्वं तस्य पायुः भुवः, हे अग्ने विश्वस्मात् अघायतः ईम् उरुष्य ।

७ हे अन्नवते यः चित् अन्नं भरात्, मंद्रं निशिषत्, अतिथिं त्वा उदीरत् । यस्य देवयुः त्वा दुरोणे आ इन धत्ते, तस्मिन् ध्रुवः दास्वान् च रयिः अस्तु ।

८ यः त्वा दोषा यः उषसि प्रशंसात् यो वा हविष्मान् त्वा प्रियं कृणवते । यथ स्वे दमे आ हेम्यावान् अश्वो न (त्वां परिचरते) तं दाशांसं अंहसः पीपरः ।

હે અગ્નિદેવ, જે ભક્ત તુ અમરદેવને યજ્ઞભાગ અર્પણ કરે છે અને સ્રચા આગળ મૂકીને તારી ઉપાસના કરે છે, તે સ્તવન તત્પર ભક્ત (દિવ્ય) ઐશ્વર્યથી કદી પણ જુદો પડતો નથી અને તેને દુર્જનોની પીડાનો બાધ પણ કદી થતો નથી. ૯

હે અગ્નિ, જે માણસના સુવ્યવસ્થિત યાગનો તુ ઉલ્લાસ અંતઃકરણથી સ્વીકાર કરે છે, તે ભક્તની યજ્ઞસેવા તને પ્રીય લાગશેજ, પરંતુ હે તારૂણ્યમુર્તી દેવ, એવા ઉપાસનાનિષ્ટ ભક્તના ઉત્કર્ષને અમે પણ થોડી મદદ કરીએ તેમ કર. ૧૦

તે સર્વજ્ઞ હોવાથી વિચાર અવિચારની પસંદગી તેજ કરી શકશે અને જેમ પૃષ્ઠ (એટલે સામગાયનનો ભેદ) ઓળખાય તેમ સરળ માર્ગ કયો, વક્રમાર્ગ કયો અને કોઇ માણસ કેવો છે તે, તેજ સમજશે—હે ભગવાન્ અમને વૈભવ પ્રાપ્ત થાય અને અમે આત્મવશજ રહીએ માટે અમને ઔદાર્યશીળપણું આપ, અમને મોક્ષનો માર્ગ ખુલ્લો કર. ૧૧

જેને કાંઇ પણ નુકશાન થઇ શકતું નથી તે જ્ઞાની જનો એ યજ્ઞમંદીરમાં (વેદીઉપર) સર્વજ્ઞ દેવની (તારી) સ્થાપના કરીને તારૂં ગુણકીર્તન કર્યું. હે અગ્નિ, તું જગતનો પ્રભુ છે. માટે ત્યાંથી પણ તારાં તેજોરૂપ ચંચળ નેત્રોવડે આ સર્વ દસ્ય અને અદસ્ય પ્રાણીઓને તું જોઇ શકે છે. ૧૨

---

९ हे अग्ने य स्तुभ्यं अमृताय दाशत्, यतस्रक् च त्वे दुवः कृणवते । न सः शशमानः रायः वियोषत्, न च अघयोः अंह एनं परिवरत् ।

१० हे अग्ने त्वं देवः रराणः सन् यस्य मर्तस्य सुधितं अध्वरं जुजोषः । हे यविष्ठ, तस्य सा होत्रा प्रीता इत् असत् त्वां विधतः तस्य (वयमपि) वृधासः असाम ।

११ विद्वान् सः चित्तिम् अचित्तिम् चिनवत्, वीता वृजिना मर्तान् च पृष्ठेव (चिनवत्) । देव, राये च सु अपत्याय च दितिम् रास्व अदितिम् उरुष्य ।

१२ अद्रः [illegible] दुर्यासु त्वा कवि निधारयंतः शशासुः अतः हे अग्ने त्वं अर्यः एभिः पदैः एतान् दर्शतान् अद्भुतान् च पश्येः ।

હે તારૂણ્યમૂર્તી અગ્નિદેવ, સોમરસ સિદ્ધ કરીને તારી ઉપાસના કરનાર એવ ને તુ સન્માર્ગદર્શક છે, માટે હે દીપ્તીમાન, તારૂ યશોવર્ણન કરનાર ભક્તને અમુલ્ય અને આહ્લાદ દાયક (દિવ્ય) રત્ન અર્પણ કર, કારણ કે સકળ જનોનો રક્ષણકર્તા તુજ છે ૧૩

હે અગ્નિ, તારે શરણે આવેલા અમે ભક્તજનોએ પોતાના હાથ પગથીજ નહીં પણ શરીરથી પણ સદાચરણ કર્યું છે અને અમારા બાહુબળની ચાલાકીથી કર્તૃત્વવાળી લોક જેમ રથને વ્યવસ્થિત દિશામા લાવે છે તે પ્રમાણે બીજા પણ સત્પુરૂષ ધ્યાન નિમગ્ન મનથી તમારી સેવાનીજ ઇચ્છા રાખીને ફક્ત સદ્ધર્મનેજ વળગી રહ્યા છે ૧૪

માટે હવે માતા ઉષાના પેટમા અમે સપ્તઋષિ અને શૂર વીરોના આદ્ય જનક હોવાથી જન્મીએ, અમે અંગીરસના વંશજો હૂના પુત્ર તરીકે પ્રસિદ્ધ થઇએ અને તેજથી તીવ્ર થઇને અમારૂ ધન છુપાવી રાખનારા પર્વતોને છીન્નભિન્ન કરી નાખીએ એવીજ અમારી મનની ઇચ્છા છે. ૧૫

તેમજ હે અગ્નિ, અમારા પુરાતન શ્રેષ્ઠ વડીલ (અંગીરસ) જે પ્રમાણે સનાતનધર્મનુ ભક્તિથી આચરણ કરીને નિષ્કલંક પદ પામ્યા અને ધ્યાન તેજમા નિમગ્ન થયા તેજ પ્રમાણે તેમણે સામગાયન કરીને દુકાળનો પર્વત તોડી નાખ્યો અને (ઉષઃકાળે) અરૂણવર્ણ પ્રવાહનો સમુહ છુટો કર્યો ૧૬

---

१३ हे अग्ने यविष्ठ, त्वं वाघते, सुतसोमाय विधते सुप्रणीतिः । तद् भूर्ष चर्षणिऽप्रा त्वम् शश मान य अवस पृथुचद रत्नं नर ।

१४ अध ह हे अग्न वयम् त्वाया पद्भिः हस्तेभि तनूभिः यत (सुकृत) चकृम । ऋत उरिधा रथ (येमु) न, (तथा तेपि) आशुषाणा सुध्य अपसा ऋतं येमु ।

१५ अध वय सप्तविप्रा नृन् प्रथमा वधस उषस मातु जायमाह । वय आगरसा दिव पुत्रा भवे , ध्वत धनिन अद्रिम् रुजम ।

१६ अध ह अग्न यथा न पराक प्रत्नास पितर ऋतम् आशुषाणा शुच दीधितिम् इन्द अयन्। लक्षा न क्षाम दत यन धाम नि र अरुणी अपव्रन् ।

સત્કર્મ કરનાર, તેજોમય, ભગવાનની સેવામાં તત્પર અંગિરસોએ લોખંડની ભઠ્ઠીમાં ધાલીએ બાળે તે પ્રમાણે પોતાનો સર્વ જન્મ પૂર્ણ કરીને તે દેવરૂપ થયા. તેમણે અગ્નિને પ્રજ્વલિત કર્યો, ઇંદ્ર ભગવાનનો મહિમા વૃદ્ધિંગત કર્યો, અને તે તેજોરૂપ પ્રચંડ ગોસમૂહને ઘેરી લઇને હસ્તગત કરી લીધો. ૧૭

હે ઉગ્રરૂપ અગ્નિદેવ, પશુઓના ટોળાંની (મેદાનમાં ચરતા હોય ત્યારે) ગોવાળ સારી તપાસ રાખે છે, તેમ દેવોના પ્રતાપી જીવનક્રમ ઈશ્વર ઘણોજ નજીક રહીને શાંતપણે જુએ છે. તે (દેવતા)ની પ્રબળ થએલી ઉત્કંઠા અમો (મનુષ્યો) માટે અને વિશેષે કરીને તેને એકદમ નજીક વહેંચી આપનાર મહાન્ ભક્તની ઉન્નતિ માટે આતુર હોય છે. ૧૮

હે અગ્નિ, અમે તારી સેવા કરી, અને કૃતકૃત્ય થયા. પ્રકાશમાન ઉષાએ આ સત્યરૂપ આકાશ પ્રકાશિત કર્યું છે અને ઇશ્વરના સાક્ષાત્ નેત્રરૂપ પરિપૂર્ણ અને મનોહર કાંતિવાન્ અગ્નિને અમે અનેક પ્રકારે અલંકૃત કર્યો છે. ૧૯

હે અગ્નિદેવ, હે વિધાતા, આ તારાં સ્તોત્રો તું મહાજ્ઞાનીની પ્રીત્યર્થે અમે ગાયાં છે, માટે તું તે માન્ય કરી લે. તું હવે પ્રદીપ્ત થા, અમને વૈભવવાન્ કર, અને હે સર્વજનપ્રિય દેવ, શ્રેષ્ઠ વૈભવ અમને અર્પણ કર. ૨૦

---

१७ सुकर्माणः, सुरुचः, देवयंतः ते देवाः (इव स्वानि) जनिमा अयो न धमंतः, अग्निम् शुचंतः, इंद्रं वव्रधंतः ऊर्वम् गव्यं परिषदंतः अग्मन् ।

१८ हे उग्र क्षुमति (गव्यूतौ) आ यूथा पश्वः इव, सः यत् देवानां जनिमा अंति अख्यत् । (एतेषा) उर्वशीः मर्तानाम् चित् उपरस्य अर्यः आयोः चित् वृधे अभवन् ।

१९ ते अकर्म, सुअपसः अभूम, विभातीः उषसः ऋतम् अवस्रन् । तथा च अनूनम्, पुरुचन्द्रम् देवस्य चारु चक्षुः अग्निम् (वयम्) मर्मृजंतः (स्मः) ।

२० हे अग्ने वेधः, एता उचथानि ते करवे अवोचाम, ता जुषस्व । शोचस्व. नः वसुमः रयिं धेहि, हे पुरुवार, महः रायः प्र यन्धि ।

सूक्त ३.

ऋषि–विश्वामित्र देवता वामदेव

યજ્ઞકર્મના અધિપતિ અને સત્યમાર્ગાનુસાર યજન કરનારા ત્રિભુવનના આચાર્ય રૂદ્રસ્વરૂપ સુવર્ણમય (અર્થાત્ અવિનાશી) અગ્નિને તમારી ઉપર એકાદ અકલ્પિત સંકટ આવી પડે તે પહેલાંજ તમે તેને તમારા કલ્યાણ માટે પ્રકટ કરો. १

હે ભગવાન્ અગ્નિ, જો આ સુંદર વેદી અમે તારામાટે સિદ્ધ કરી છે પતી માટે ઉત્સુક થએલી સ્ત્રી વસ્ત્રાભરણો સજીને તેની વાટ જુએ છે, તેમ આ વેદી પણ તારા માટે ઉત્કંઠિત થઇને તારા આગમનનીરાહ જુએ છે માટે તુ તારા દેવી પરિવાર સાથે આ વેદીપર આરોહણ કર હે પુણ્યશ્રેષ્ઠ આ ઘીનો ચમસ (ઘૃતસ્રુચા તારીજ તરફ વળે છે. २

હે પ્રતિભાસંપન્ન ભક્ત, (તેજસ્વી) ભક્તની પ્રાર્થના જે કૃપાળુપણે સાભળે છે, જેને બીનકુલ અહંકાર નથી, દરેક મનુષ્ય ઉપર એક સરખી નજર હોવાથી જે દયાનો સાગર છે, તે આ અમર અગ્નિનુ હમણા તુ યશોગાન કર સોમવલ્લીનો રસ પીનનાર આ (નિર્જીવ) પાષાણ પણ મધુર રસ ગળતી વખતે પોતાના અવાજથી આ અગ્નિનુ સ્તવનજ કરે છે. ३

હે અગ્નિ, હે સત્યધર્મજ્ઞ, અમારો આ સતત પ્રયત્ન અને ધર્માનુષ્ઠાન હમણા પણ ધ્યાનમા રાખ કારણ કે તુજ સ્વાધીનચિત્ત છે જ્યા સોમ પ્રાશનથી આનંદ થતો હોય તે યજ્ઞસમારંભમા ગાવાના સ્તોત્રો અમે ક્યારે ગાઇશુ અને તારો ઘાડો સહવાસ અમારે ઘેર ક્યારે થશે (એમ અમને થયુ છે) ४

१ व अध्वरस्य राजान रुद्र, रोदस्यो सत्ययज होतार हिरण्यरूप अग्निम् अचित्तात् तनायत्नो पुरा अवस कृणुध्वम् ।

२ अयम् योनि वय त चकृम, सचि सुवासा, सुवासा जाया पत्ये इव ते उशती (भवति)। तद् त्व अर्वाचीन परिवात निषीद, हे सुभपाक इमा उ (स्रव) ते प्रतीची ।

३ द य र आशृण्वत अदविताय, नृनक्षस, सुमृळीकाय अग्नये मन्म, देवाय अमृताय शस्तिम् च [illegible] । यम् म धुर् धाता मावा इव इट ।

४ दे [illegible] रिद् न अस्या अस्या यधि त्वम् च ऋतचित् स्वाधी च । ते सधमाद्यानि उत्थ कदा (भवान्त) गृह म ल सख्या कदा भवन्ति ।

હે અગ્નિદેવ, ભગવાન્ વરૂણ અને દ્યૂ પાસે અમારી નિંદા તું પણ શા માટે કરીશ? અમે એવું તે શું પાપ કર્યું છે? ઇચ્છિત લાભ આપનાર મિત્રદેવ, તેમજ પૃથ્વી, અર્યમા અથવા ભગ પાસે પણ તું અમારા વીશે ખોટું શા માટે કહીશ? ૫

હે અગ્નિ, આજુબાજુની નાની નાની વેદીઓઉપર (અમે ભક્તોએ અર્પણ કરેલી આહુતીઓથી) તું વૃદ્ધિંગત થાય છે, માટે મહાબળવાન્ પરંતુ જગતકલ્યાણકારી વાયુદેવને તું શું કહીશ? હે અગ્નિ, આકાશમાં પરિભ્રમણ કરનાર નાસત્યને અથવા ભૂમીને અથવા દુર્જનનો નાશ કરનાર રૂદ્રને પણ તું શું કહીશ? ૬

જગતનું પોષણ કરનાર પૂષા અથવા દેવતાઓને હવિ પહોંચાડનાર પરમ વંદનીય રૂદ્રપાસે (અમે નીંદાપાત્ર છીએ એવું) શું બોલીશ? હે અગ્નિ, જગતનું આક્રમણ કરનાર વિષ્ણુને અથવા તે વિશ્વપ્રેરક મહાશક્તીને પણ તું શું કહીશ વારૂ? ૭

મરૂતોની ન્યાયશીળ સેનાને અથવા મહાન્ સૂર્ય (રૂપ દેવ) (અમારા માટે) પૂછે ત્યારે તેમને તું શું કહીશ? (ભક્તની સહાય માટે) ત્વરાથી દોડી આવનાર અખંડ શક્તી (ઇશ્વર) પાસે તું શું બોલીશ? હે જાતવેદ અગ્નિ, તું સર્વજ્ઞ છે માટે દ્યુલોકનિવાસી ઇશ્વરની અનુકુળતા અમને કરી આપ. ૮

---

५ हे अग्ने त्वं वरुणाय तत् कथा द्य, दिवे च कथा गर्हसे कत्र आगः। कथा मीळ्हुषे मित्राय पृथिव्यै कथा ब्रवः, कद् अर्यम्णे, कद् भगाय ब्रवः।

६ हे अग्ने धिष्ण्यासु वृधसानः प्रतवसे शुभंये वाताय कत् (ब्रवः)। परिज्मने नासत्याय क्षे च, हे अग्ने, नृघ्ने रुद्राय च कद् ब्रवः।

७ महे पुष्टिंभराय पूष्णे कथा, सुमखाय हविर्दे रुद्राय कत् (ब्रवः)। उरुगायाय विष्णवे कत् रेतः ब्रवः, हे अग्ने बृहत्यै शक्त्ये कत् (ब्रवः)।

८ मरुतां ऋताय शर्धाय कथा, पृच्छ्यमानः सन् बृहते सूरे कथा (ब्रवीषि)। तुराय अदितये कत् प्रति ब्रवः सन् बृहते सूरे कथा (ब्रवीषि)। तुराय अदितये कत् प्रति ब्रवः, हे जातवेदः चिकित्वान् त्वम् दिवा नः याच।

જે સત્ય શાશ્વત છે તેની મહત્તા હું સત્ય આચરણથીજ વૃદ્ધિંગત કરૂં છું. આ યજ્ઞધેનુ નાની હોય છે ત્યારે તેનું દૂધ ઘણુંજ સ્વાદિષ્ટ અને પરિપક્વ હોય છે. અને તેનો રંગ કાળો હોય ત્યારે તેજાયમાન, ચકચકીત, અને પુષ્ટિકારક દૂધથી તેનાં સ્તન છલોછલ ભરાઇ ગયાં હોય છે. ૯

શૂર અને પરાક્રમી અગ્નિના પૃષ્ઠભાગ પણ સત્યધર્મરૂપ દૂધ રસથીજ ભીંજાયેલો હોય છે. તારૂણ્યનું જોર ઉત્પન્ન કરનાર તે વીર આગેવાન્ (અગ્નિ) કદીપણ ન ડરતાં સર્વત્ર સંચાર કરે છે. (પણ એવી વખતે) ચિત્રવિચિત્ર રંગની મેઘરૂપ ધેનુ પોતાના સ્તનમાંથી શુભ્ર તેજોમય દૂધ આપે છે. ૧૦

સત્યધર્મના પ્રભાવથીજ અંગિરસોએ પર્વત ફોડીને છિન્નભિન્ન કરી નાખ્યો અને (પ્રકાશ રૂપ) ધેનુ હસ્તગત કરીને (ભગવાનનુ) સ્તવન કર્યું. જગતનુ હિતસાધન જે 'ઉષા તેને પણ તે વીરે કબજે કરી, પરંતુ વેદીપર અગ્નિ પ્રગટ (થઇને તેની ઉપાસના) થયા પછી સૂર્ય દૃષ્ટીએ પડયો. ૧૧

હે અગ્નિ, સત્યધર્મથીજ આપો દેવી અમર અને નિષ્કલંક રહીને ઉદકોના મોજાંથી ઉછળે છે અને હુમલો કરવાને ઉત્તેજીત થએલા શૂર યોદ્ધાપ્રમાણે (મહાસાગરને મળવા માટે) તે ઝપાટાબંધ જાય છે. ૧૨

કોઇ પણ કપટી અધમના, અથવા કોઇ પણ દાંભિક પડોશીના અથવા સગો થઇને અમારો ઘાત કરનાર દુષ્ટના યજ્ઞમાં તું કદી પણ જઇશ નહીં. હે અગ્નિ, અમારા બંધુની કુટીલતાનો રોષ તું અમારી ઉપર કરીશ નહીં. મિત્રના તો શું પણ શત્રુના પણ પ્રમાણીકપણે અમારી ઉપજીવિકા ચાલે એમ કરીશ નહીં. ૧૩

---

९ ऋतेन नियतं ऋतं आ ईळे, हे अग्ने गो. आमा सती मधुमत् पक्वं च (ददाति)। एषा कृष्णा सती रुशता धासिना जामर्येण पयसा पीपाय ।

१० ऋतेन पयसा पुमान् वृषभः अग्निः चित् पृष्ठ्येन अक्तः हिस्म । अस्पंदमानः वयोधाः सः वृषा अचरत्, पृश्निः ऊधः शुक्रम् दुदुहे ।

११ ऋतेन अद्रिम् भिदन्तः वि असन्, अंगिरसः गोभिः सं नवन्त । नरः उपसम् (जगतः) शुनं परिपदन्। ततः अग्नौ जाते स्वः आविः अभवत् ।

१२ (आपो) देवीः ऋतेन अमृताः, अमृक्ताः, हे अग्ने मधुमद्भिः अर्णोभिः (प्रवदन्ति । सर्गेषु प्रश्रुभानः वाजी न, एताः पर्वभिर् (समुद्रं) प्रवितंब प्र दधन्वुः ।

१३ कस्य चित् द्रुहः यक्षम परभिर् मा गा., मा (कुटिलनो) वेशस्य, प्रमिनतः आपेर्ध्यापि मा गाः । हे अग्ने अनृतोः भ्रातुः ऋणम् मा वेः, सख्युः रिपे. मा दक्षं मा भुजेम ।

હે અગ્નિ, હે પરમવંદ્ય દેવ, તું પ્રસન્ન થઇને અમારૂં રક્ષણ (પ્રથમથી) કરતો આવ્યો છું. (તેમજ આગળ પણ) તું તારા સંરક્ષણસામર્થ્યથી અમારૂં રક્ષણ કર. તુ ધગધગતો થા, અને અમારા પક્ષાપણે ખીલી રહેલા પાપના ટુકડેટુકડા કર, અને ઉત્તરોત્તર બળવાન્ થતા રાક્ષસોનો નાશ કર. ૧૪

હે અગ્નિ, અમે ઉચ્ચ સ્વરે ગાયેલા આ સ્તવનોથી તું હવિર્ભાગોને આનંદી થા. હે વીર, અમારાં માનનીય સ્તોત્રોથી (તું પ્રસન્ન થઇને) અમારા બળવર્ધક સ્પર્શ કર. હે અંગિરા, આ સ્તુતિ-પ્રાર્થના માન્ય કરી લે. દેવોને પ્રીય આ તારી પ્રશંસા હમણાં તારાજ ગુણોનો અનુવાદ કરે. ૧૫

હે વિધાતા અગ્નિદેવ, તારો એકંદર અગમ્ય માર્ગ, ગૂઢ વચનો, તારૂં ગુણકીર્તન અને તેજ પ્રમાણે આ તારી કાવ્યમય સ્તુતિ મેં પ્રેમી ભક્તે, તું સર્વજ્ઞની પ્રીત્યર્થે અંતઃકરણપૂર્વક સામગાયન સહ ગાય છે (તેનો સ્વીકાર કર). ૧૬

सूक्त ४.

ઋષિ-વિશ્વામિત્ર. દેવતા-રક્ષોઘ્ન-અગ્નિ.

પ્રચંડ અગ્નજાલ છોડવા પ્રમાણે તું તારા તેજનો સમૂહ જ્યાં ત્યાં ફેલાવી દે અને હાથી-ઉપર આરૂઢ થઇને ફરનારા રાજા પ્રમાણે મોટા ઠાઠથી સંચાર કર. (ભક્તોપર) જોરથી હલ્લો કરનાર ઉન્મત્ત (રાક્ષસ) સેનાની પુંઠ પકડીને તેનો નાશ કરનાર તુજ છે. તેમાટે, (હે અગ્નિ) તારી નજીકની જ્વાળાઓથી રાક્ષસોનો સંહાર કર. ૧

---

१४ हे अग्ने सुमख प्रीणानः ररक्षाणश्च सन् नः तव रक्षणेभिः रक्ष । प्रतिष्फुर, वीळु अंहः विरुज, महि हि वावृधानं रक्षः जहि ।

१५ हे अग्ने त्वं एभिः अर्कैः सुमनाः भव, हे शूर एभिः मन्मभिः द्युमान् वाजान् स्पृश । हे अंगिरः उत ब्रह्माणि नः जुषस्व, वावाता इयं ते प्रशस्तिः (तव गुणान्) सं जरेत ।

१६ हे वेधः, एता ते विश्वा निण्या नीथानि, ते निण्या वचांसि, निवचना च तुभ्यं विदुषे, एतानि च काव्यानि तुभ्यं कवये अहं विप्रः मतिभिः उक्थैश्च अशंसिषम् ।

१ अग्ने पृथ्वीम् प्रसितिं न पाजः कृणुष्व, अमवान् राजा इभेन याति तमिव त्वं याहि । प्रसितिं । तृष्वीम् अनु द्रूणानः त्वम् (शत्रून्) अस्तासि, तपिष्ठैः रक्षसः विध्य ।

ઘણા જોરથી ગરગર ફરનારા તમારાં (જ્વાળારૂપી) અસ્ત્રો અતિશય વેગથી જઈને (શત્રુઉપર) પડે છે, ત્યારે તું તારૂં સખત તેજ પ્રગટ કરીને પુર વેગથી ચાલીને શત્રુ પાસે જા. હે અગ્નિ તું અનિવાર્ય છે. માટે તારી જ્વાળાથી આગ, ચિણગારી અને ધગધગતા અંગારા જ્યાં ત્યાં ઉડાવી દે. ૨

તું તારા કિરણોનો સમૂહ ચોતરફ ફેલાવી દે. તારો વેગ અત્યંત તીવ્ર છે અને તું અપરાજીત છે, માટે (હે દેવ,) તારા પ્રજાજન કહેવાતા અમે ભક્તજનોનો, જનનિંદા કરનાર અધમોથી–ગમે તો તે અમારાથી દૂર હોય અથવા તો નજીક હોય તોપણ–તું બચાવ કર, અને સર્વને ભીતિ ઉત્પન્ન કરનાર તારા ક્રોધનો બાધ અમને થવા દઈશ નહીં. ૩

માટે હે અગ્નિ, હવે ઉઠીને ઉભો રહે, અને તારૂં (વિકરાળ) સ્વરૂપ શત્રુની સામે લઈ જા. હે તીક્ષ્ણાસ્ત્ર, હે દીપ્તિમાન દેવ, શત્રુને બાળી નાખ અને જેણે અમારી સાથે હાડવેર રાખ્યું તેને, એકાદી તદ્દન વાળેલી લાકડી બાળી નાખે તે પ્રમાણે બાળી ખાખ કર. ૪

હવે સજ્જ થા, અમારી પાસેથી (શત્રુઓને) પાર નહીં જેવા કરી નાંખ અને તારા દિવ્ય સામર્થ્યનું પ્રદર્શન કર. જાદુગર રાક્ષસોના ધનુષ્યો ગમે તેટલા મજબુત હોય તોપણ તે ઢીલા પાડ અને અમારી સામે જે જે શત્રુ થઈને ઉભા રહે–પછી તે અમારો કોઈ સંબંધી હોય કે ન હોય–પણ તે સર્વનો સંહાર કર. ૫

---

२ तव भ्रमासः आशुया पतन्ति, शोशुचानः त्वं धृषता (अरीन्) अनु स्पृश । हे अग्ने असंदितः त्वम् जुह्वा तपूंषि, पतङ्गान्, उल्काः च विष्वक् विसृज ।

३ प्रतिस्पशः, विसृज, तूर्णितमः अदब्धः त्वम् अस्या विशः यः नः दूरे वा यः नः अन्तिवा अघशंसः (स्यात् अस्मात्) पायुः भव । हे अग्ने, ते व्यथिः मा माकिः आ दधर्षीत् ।

४ अग्ने उत्तिष्ठ, प्रत्यातनुष्व, तिग्महेते अमित्रान् नि ओषतात् । समिधान, यः नः अरातिम् चक्रे तं शुष्कं अतसं न नीचा धक्षि ।

५ ऊर्ध्वः भव, अस्मत् अधि प्रतिविध्य, अग्ने दैव्यानि आविः कृणुष्व । यातुजूनां स्थिरा अवतनुहि जामिं वा अजामिं शत्रून् प्रमृणीहि ।

હે તારૂણ્યમૂર્તિ દેવ, જે ભક્ત આવા પ્રકારની અભિવૃદ્ધિ પામેલી પ્રાર્થનાને (પોતાના હૃદયમાં) માર્ગ ખુલ્લો કરી આપે છે, તેવા સદ્‌ભક્તનેજ, તારા ખરા ખરા વાત્સલ્યનો અનુભવ થાય છે. તું જગત્પ્રભુ છે, માટે તારા તે ભક્તના આયુષ્યના સઘળા દિવસ મંગળમય કરીને તેના નિવાસમંદિરનાં દ્વારો સદ્‌ભાગ્યની ઉજ્વળતાથી તુ સુપ્રકાશિત કરાવે (તે યથાયોગ્યજ છે). ૬

હે અગ્નિ, જે ભક્ત પોતાના અખંડ (ભક્તિયુક્ત) હવિથી અથવા સ્તોત્રોથી તારા મંદિરમાં (ઉપાસના કરીને) તને પ્રસન્ન કરવો એવી ઇચ્છા પોતાના સર્વ આયુષ્ય સુધી રાખે છે, તેજ સદ્‌ભક્ત ભાગ્યશાળી અને ઔદાર્યશાળી થાઓ તેના સઘળા દિવસો સુખમાં જઇને તેના મનોરથમ સફળ થાઓ. ૭

તારી ખાનદાનીનીજ મહત્તા હું મોટેથી અવાજ કરીને ગાઉં છું. માટે હવે આ સ્તુતિ–તારી પ્રાણવલ્લભા–તારાંજ યશોગાન કરે. (હે દેવ), અમે (તીક્ષ્ણ બુદ્ધિરૂપ) અશ્વસંપન્ન મહારથી થઇને તારી સેવા કરીએ તેમ કર, અને અમારી સામર્થ્ય સત્તા હમેશાં કાયમ રાખ. ૮

અહીં–(આ યજ્ઞમંદિરમાં)–રાત્રીદિવસ પ્રજ્વલિત રહેનાર તું ભગવાનની દરેક ભક્તે રોજ પોતાની ઇચ્છાથી અંતઃકરણપૂર્વક ઉપાસના કરવી તે યોગ્ય છે. માટે ઘણા ઉલ્લાસથી અને શુદ્ધ અંતઃકરણથી અમને તારૂં પૂજન કરવા દે, અને જગતમા લોકોને જે જે વૈભવ મળે છે તેની પણ પેલી પાર જઇને (દિવ્ય ઐશ્વર્યનો) ઉપભોગ અમને લેવા દે. ૯

જેના (બુદ્ધિરૂપ) અશ્વ ઘણા તેજસ્વી છે અને જે (ભક્તિરૂપ) સુવર્ણ ભૂષણોથી સુશોભિત છે એવો કોઇ ભક્ત કીમતી (પ્રેમ) સંપત્તિથી પૂર્ણ ભરેલા (પોતાના મનરૂપી) રથ સાથે તારે શરણે આવે છે તેનો તું સંરક્ષણ કરનાર થાય છે, અને તારો યથાયોગ્ય આદરસત્કાર કરવામાંજ જેનો આનંદ થાય છે તેનો તું હિતકારક મિત્ર થાય છે. ૧૦

---

६ यविष्ठः यः ईदृते ब्रह्मणे (हृदि) गातुम् ऐरत स ते सुमतिम् जानाति । अस्मै विश्वानि सुदिनानि (भवन्तु) अर्यः रायः विदुरः अभि द्यौत् ।

७ अग्ने, यः त्वा नित्येन हविषा यः उक्थैः हिप्रीषति स इत् सुभगः सुदानुः (भूयात्) । यः स्वे आयुषि दुरोणे (प्रिप्रीषति) अस्मै इत् विश्वा सुदिना (भूयासुः) सा इष्टि रस्य (पूर्णा) असत् ।

८ ते सुमतिं घोषि अर्चामि, अर्वाक् (भव) । इयं गीः ते वावाता त्वां एव जरतां । वयं स्वश्वाः सुरथा, त्वा मर्जयेम, अस्मे अनुघून् क्षत्राणि धारयेः ।

९ दोषावस्तः अनुघून् दीदिवांसं त्वा उपासकः त्वम् इह भूरि उप चरेत् । अतः वयं क्रीळन्त । सुमनसः त्वा सपेम जनानां द्युम्ना अभि तस्थिवांसः (भवेम)

१० हे अग्ने यः स्वश्वः सुहिरण्यः (उपासकः) वसुमता रथेन त्वा उपयाति, तस्य त्राता भवसि, यस्ते आतिथ्यम् आनुषक् जुजोषत् तस्य सखा (भवसि) ।

તારા બંધુપ્રેમ અને સ્તુતિના જોરથી હું મોટામોટાઓનો પણ પરાભવ કરૂં છું. આ તારા (મારા ઉપરનો) પ્રેમ મારા પિતા ગોતમને લીધેજ મારાપર જડેલો છે, માટે હે તારૂણ્યાઢ્ય યજ્ઞનાયક, હે મહાનુભાવ દેવ, તારૂં મન તારા વશ છે, માટે આ મારી વિનવણીતરફ તારૂં પૂર્ણ લક્ષ રહેવા દે. ११

જે કદી ઉંઘ લેતો નથી, જે હમેશાં આગળ ધસી જતો હોય છે, જે અત્યંત સુખવર્ધક, ઉદ્યોગી અને પરોપકારી હોવાથી જેને કર્તવ્યનો કદી પણ શ્રમ લાગતો નથી, એવા તારા જે આજ્ઞાંકિત સેવક છે તે એકત્ર થઇને, હે અજડ દેવ, અમારૂં સંરક્ષણ કરો. १२

તારો જે ભક્તરક્ષક સેવક છે તેણે મમતાના અંધ થએલા પુત્રને જોતાંજ તેનું કલેશમાંથી રક્ષણ કર્યું. આ પ્રમાણે તે મહાશક્તિમાન્ સર્વજ્ઞ ભગવાને તે ભક્તનું (એવી રીતે) સંરક્ષણ કર્યું કે નુકશાન કરવાનું મનમાં હોવા છતાં પણ શત્રુ તેને કાંઈપણ નુકશાન કરી શક્યા નહી.. १३

તારી કૃપાથી ખરેખર અમે ધન્ય થયા છીએ. હવે તારા કૃપાછત્ર નીચે રહીને અમે તારા અનુશાસનથી સત્વસામર્થ્યની જોડ મેળવીએ એમ થાઓ. હે સત્યપ્રતિજ્ઞ ભગવાન્, અમારી બન્ને આકાંક્ષા શાંત કર. હે નિઃસ્પૃહ દેવ, આ હમણાંને હમણાંજ કરી નાંખ. १४

હે અગ્નિ, આ સમિધા તને અર્પણ કરીને અમે તારી ઉપાસના કરીએ છીએ, માટે હમણાં અમે જે સ્તોત્ર ગાયું છે તેનો સ્વીકાર કર; હે મિત્ર પ્રથાણે સુખકર કાંતિમાન્ દેવ, સજ્જનદ્વેષી, દેવનિંદક, અને ખરીખોટી વાતો ઉરાડનાર નીચ લોકોથી અમારો બચાવ કર. १५

॥ ચોથો અધ્યાય સમાપ્ત ॥

---

११ ते बंधुता वचोभिः च महो रुजामि, तत् मे पितुः गोतमात् मा अन्वियाय। हे होतः यविष्ठ, सुक्रतो, दमूनाः त्वम् नः अस्य वचसः चिकिद्धि।

१२ ये तव पायवः अस्वप्नजः तरणयः सुशेवाः अतंद्रासः अवृकाः अश्रमिष्ठाः ते सध्र्यञ्चः निषद्य, हे अमूर अग्ने नः पान्तु।

१३ हे अग्ने ये मामतेयं अंधं पश्यंतः दुरितात् अरक्षन् ते तव पायवः। विश्ववेदाः तान् सुकृतः ररक्ष इति रिपवः दिप्सन्तः इत् अपि एतान् नाह देभुः।

१४ वयं त्वया सधन्याः त्वोताः तव प्रणीती वाजान् अश्याम। हे सत्यताते उभाशंसा सूदय, अनुष्ठ्या कृणुहि।

१५ हे अग्ने अया समिधा ते विधेम, इमं स्तोमम् शस्यमानं प्रति गृभाय। अशसः रक्षसः दह, हे मित्र महः अस्मान् द्रुहः निदः अवद्यात् च पाहि।

॥ अथ तृतीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

॥ १९ ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ १९ ॥ एवा त्वामिन्द्र वज्रिन्नत्र विश्वे देवासः सुहवास ऊमाः ।
महामुभे रोदसी वृद्धमृष्वं निरेकमिद्वृणते वृत्रहत्ये ॥ १ ॥
अवासृजन्त जिव्रयो न देवा भुवः सम्राळिन्द्र सत्ययोनिः ।
अहन्नहिं परिशयानमर्णः प्र वर्तनीररदो विश्वधेनाः ॥ २ ॥
अतृप्णुवन्तं वियतमबुध्यमबुध्यमानं सुषुपाणमिन्द्र ।
सप्त प्रति प्रवत आशयानमहिं वज्रेण वि रिणा अपर्वन् ॥ ३ ॥
अक्षोदयच्छवसा क्षाम बुध्नं वार्ण वातस्तविषीभिरिन्द्रः ।
दृळ्हान्यौभ्नादुशमान ओजोऽवाभिनत्ककुभः पर्वतानाम् ॥ ४ ॥

॥ अथ तृतीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

एव । त्वां । इंद्र । वज्रिन् । अत्र । विश्वे । देवासः । सुऽहवासः । ऊमाः । महां । उभे इति । रोदसी इति । वृद्धं । ऋष्वं । निः । एकं । इत् । वृणते । वृत्रऽहत्ये ॥ १ ॥ अव । असृजंत । जिव्रयः । न । देवाः । भुवः । संऽराट् । इंद्र । सत्यऽयोनिः । अहन् । अहिं । परिऽशयानं । अर्णः । प्र । वर्तनीः । अरदः । विश्वऽधेनाः ॥ २ ॥ अतृप्णुवंतं । विऽयतं । अबुध्यं । अबुध्यमानं । सुसुपानं । इंद्र । सप्त । प्रति । प्रऽवतः । आऽशयानं । अहिं । वज्रेण । वि । रिणाः । अपर्वन् ॥ ३ ॥ अक्षोदयत् । शवसा । क्षाम । बुध्नं । वाः । न । वातः । तविषीभिः । इंद्रः । दृळ्हानि । औभ्नात् । उशमानः । ओजः । अव । अभिनत् । ककुभः । पर्वतानां ॥ ४ ॥

अभि प्र दद्रुर्जनयो न गर्भं रथा इव प्र ययुः साकमद्रयः ।
अतर्पयो विसृत उब्ज ऊर्मीन्त्वं वृताँ अरिणा इन्द्र सिन्धून् ॥ ५ ॥ १ ॥
त्वं महीमवनिं विश्वधेनां तुर्वीतये वय्याय क्षरन्तीम् ।
अरमयो नमसैजदर्णः सुतरणाँ अकृणोरिन्द्र सिन्धून् ॥ ६ ॥
प्राग्रुवो नभन्वो३न वक्वा ध्वस्रा अपिन्वद्युवतीर्ऋतज्ञाः ।
धन्वान्यज्राँ अपृणक्तृषाणाँ अधोगिन्द्रः स्तर्यो३दंसुपत्नीः ॥ ७ ॥
पूर्वीरुषसः शरदश्च गूर्ता वृत्रं जघन्वाँ असृजद्वि सिन्धून् ।
परिष्ठिता अतृणद्बद्बधानाः सीरा इन्द्रः स्रवितवे पृथिव्या ॥ ८ ॥
वम्रीभिः पुत्रमग्रुवो अदानं निवेशनाद्धरिव आ जभर्थ ।
व्यं१न्धो अख्यदहिमाददानो निर्भूदुखच्छित्समरन्त पर्व ॥ ९ ॥

अभि । प्र । दद्रुः । जनयः । न । गर्भं । रथाःऽइव । प्र । ययुः । साकं । अद्रयः । अतर्पयः । विऽसृतः । उब्जः । ऊर्मीन् । त्वं । वृतान् । अरिणाः । इंद्र । सिंधून् ॥ ५ ॥ १ ॥ त्वं । महीं । अवनिं । विश्वऽधेनां । तुर्वीतये । वय्याय । क्षरंतीं । अरमयः । नमसा । एजत् । अर्णः । सुऽतरणान् । अकृणोः । इंद्र । सिंधून् ॥ ६ ॥ प्र । अग्रुवः । नभन्वः । न । वक्वाः । ध्वस्राः । अपिन्वत् । युवतीः । ऋतऽज्ञाः । धन्वानि । अज्रान् । अपृणक् । तृषाणान् । अधोक् । इंद्रः । स्तर्यः । दंऽसुपत्नीः ॥ ७ ॥ पूर्वीः । उषसः । शरदः । च । गूर्ताः । वृत्रं । जघन्वान् । असृजत् । वि । सिंधून् । परिऽस्थिताः । अतृणत् । बद्बधानाः । सीराः । इंद्रः । स्रवितवे । पृथिव्या ॥ ८ ॥ वम्रीभिः । पुत्रं । अग्रुवः । अदानं । निऽवेशनात् । हरिऽवः । आ । जभर्थ । वि । अंधः । अख्यत् । अहिं । आऽददानः । निः । भूत् । उखऽछित् । सं । अरंत । पर्व ॥ ९ ॥

प्र ते पूर्वाणि करणानि विप्राविद्वाँ आह विदुषे करांसि ।
यथायथा वृष्ण्यानि स्वगूर्तापांसि राजन्नर्याविवेषीः ॥ १० ॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ २० ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—इन्द्रः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ २० ॥ आ न इन्द्रो दूरादा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः ।
ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून् ॥ १ ॥
आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोऽवसे राधसे च ।
तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ ॥ २ ॥
इमं यज्ञं त्वमस्माकमिन्द्र पुरो दधत्सनिष्यसि क्रतुं नः ।
श्वघ्नीव वज्रिन्त्सनये धनानां त्वया वयमर्य आजिं जयेम ॥ ३ ॥

प्र । ते । पूर्वाणि । करणानि । विप्र । आऽविद्वान् । आह । विदुषे । करांसि । यथाऽयथा । वृष्ण्यानि । स्वऽगूर्ता । अपांसि । राजन् । नर्या । अविवेषीः ॥ १० ॥ नु । स्तुतः । इंद्र । नु । गृणानः । इषं । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः । अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यं । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥११॥२॥

आ । नः । इंद्रः । दूरात् । आ । नः । आसात् । अभिष्टिऽकृत् । अवसे । यासत् । उग्रः । ओजिष्ठेभिः । नृऽपतिः । वज्रऽबाहुः । संऽगे । समत्ऽसु । तुर्वणिः । पृतन्यून् ॥ १ ॥ आ । नः । इंद्रः । हरिऽभिः । यातु । अच्छ । अर्वाचीनः । अवसे । राधसे । च । तिष्ठाति । वज्री । मघऽवा । विऽरप्शी । इमं । यज्ञं । अनु । नः । वाजऽसातौ ॥ २ ॥ इमं । यज्ञं । त्वं । अस्माकं । इंद्र । पुरः । दधत् । सनिष्यसि । क्रतुं । नः । श्वघ्नीऽइव । वज्रिन् । सनये । धनानां । त्वया । वयं । अर्यः । आजिं । जयेम ॥ ३ ॥

उशन्नु षु णः सुमना उपाके सोमस्य नु सुषुतस्य स्वधावः ।
पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः समन्धसा ममदः पृष्ठ्येन ॥ ४ ॥
वि यो ररप्श ऋषिभिर्नवेभिर्वृक्षो न पक्वः सृण्यो न जेता ।
मर्यो न योषामभि मन्यमानोऽच्छा विवक्मि पुरुहूतमिन्द्रम् ॥ ५ ॥ ३ ॥
गिरिर्न यः स्वतवाँ ऋष्व इन्द्रः सनादेव सहसे जात उग्रः ।
आदर्ता वज्रं स्थविरं न भीम उद्नेव कोशं वसुना न्यृष्टम् ॥ ६ ॥
न यस्य वर्ता जनुषा न्वस्ति न राधस आमरीता मघस्य ।
उद्वावृषाणस्तविषीव उग्रास्मभ्यं दद्धि पुरुहूत रायः ॥ ७ ॥
ईक्षे रायः क्षयस्य चर्षणीनामुत व्रजमपवर्तासि गोनाम् ।
शिक्षानरः समिथेषु प्रहावान्वस्वो राशिमभिनेतासि भूरिम् ॥ ८ ॥

उशन् । ऊं इति । सु । नः । सुऽमनाः । उपाके । सोमस्य । नु । सुऽसुतस्य । स्वधाऽवः । पाः । इंद्र । प्रतिऽभृतस्य । मध्वः । सं । अंधसा । ममदः । पृष्ठ्येन ॥४॥ वि । यः । ररप्शे । ऋषिऽभिः । नवेभिः । वृक्षः । न । पक्वः । सृण्यः । न । जेता । मर्यः । न । योषां । अभि । मन्यमानः । अच्छ । विवक्मि । पुरुऽहूतं । इंद्रं ॥५॥१३॥ गिरिः । न । यः । स्वऽतवान् । ऋष्वः । इंद्रः । सनात् । एव । सहसे । जातः । उग्रः । आऽदर्ता । वज्रं । स्थविरं । न । भीमः । उद्नाऽइव । कोशं । वसुना । निऽऋष्टं ॥ ६ ॥ न । यस्य । वर्ता । जनुषा । नु । अस्ति । न । राधसः । आऽमरीता । मघस्य । उत्ऽववृषाणः । तविषीऽवः । उग्र । अस्मभ्यं । दद्धि । पुरुऽहूत । रायः ॥ ७ ॥ ईक्षे । रायः । क्षयस्य । चर्षणीनां । उत । व्रजं । अपऽवर्ता । असि । गोनां । शिक्षाऽनरः । संऽइथेषु । प्रहाऽवान् । वस्वः । राशिं । अभिऽनेता । असि । भूरिं ॥ ८ ॥

कथा तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठो यया कृणोति मुहु का चिदृष्वः ।
पुरु दाशुषे विचयिष्ठो अंहोऽथा दधाति द्रविणं जरित्रे ॥ ९ ॥
मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः प्र दाशुषे दातवे भूरि यत्ते ।
नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन्त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः ॥ १० ॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ २१ ॥ ऋषि-वामदेव । देवता-इन्द्रः । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ २१ ॥ आ यात्विन्द्रोऽवस उप न इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः ।
वावृधानस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्द्यौर्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात् ॥ १ ॥
तस्येदिह स्तवथ वृष्ण्यानि तुविद्युम्नस्य तुविराधसो नॄन् ।
यस्य क्रतुर्विदथ्यो३ न सम्राट् साह्वान्तरुत्रो अभ्यस्ति कृष्टीः ॥ २ ॥

कथा । तत् । शृण्वे । शच्या । शचिष्ठः । यया । कृणोति । मुहु । का । चित् । ऋष्वः । पुरु । दाशुषे । विऽचयिष्ठः । अंहः । अथ । दधाति । द्रविणं । जरित्रे ॥९॥ मा । नः । मर्धीः । आ । भर । दद्धि । तत् । नः । प्र । दाशुषे । दातवे । भूरि । यत् । ते । नव्ये । देष्णे । शस्ते । अस्मिन् । ते । उक्थे । प्र । ब्रवाम । वयं । इंद्र । स्तुवंतः । ॥ १० ॥ नु । स्तुतः । इंद्र । नु । गृणानः । इषं । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः । अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यं । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥ ११ ॥ ४ ॥

आ । यातु । इंद्रः । अवसे । उप । नः । इह । स्तुतः । सधऽमात् । अस्तु । शूरः । ववृधानः । तविषीः । यस्य । पूर्वीः । द्यौः । न । क्षत्रं । अभिऽभूति । पुष्यात् ॥ १ ॥ तस्य । इत् । इह । स्तवथ । वृष्ण्यानि । तुविऽद्युम्नस्य । तुविऽराधसः । नॄन् । यस्य । क्रतुः । विदथ्यः । न । संऽराट् । सह्वान् । तरुत्रः । अभि । अस्ति । कृष्टीः ॥ २ ॥

आ यात्विन्द्रो दिव आ पृथिव्या मक्षू समुद्रादुत वा पुरीषात् ।
स्वर्णरादवसे नो मरुत्वान् परावतो वा सदनादृतस्य ॥ ३ ॥
स्थूरस्य रायो बृहतो य ईशे तमु ष्टवाम विदथेष्विन्द्रम् ।
यो वायुना जयति गोमतीषु प्र धृष्णुया नयति वस्यो अच्छ ॥ ४ ॥
उप यो नमो नमसि स्तभायन्नियर्ति वाचं जनयन्यजध्यै ।
ऋञ्जसानः पुरुवार उक्थैरेन्द्रं कृण्वीत सदनेषु होता ॥ ५ ॥ ५ ॥
धिषा यदि धिषण्यन्तः सरण्यान्त्सदन्तो अद्रिमौशिजस्य गोहे ।
आ दुरोषाः पास्त्यस्य होता यो नो महान्त्संवरणेषु वह्निः ॥ ६ ॥
सत्रा यदीं भार्वरस्य वृष्णः सिषक्ति शुष्मः स्तुवते भराय ।
गुहा यदीमौशिजस्य गोहे प्र यद्धिये प्रायसे मदाय ॥ ७ ॥

आ । यातु । इन्द्रः । दिवः । आ । पृथिव्याः । मक्षु । समुद्रात् । उत । वा । पुरीषात् । स्वःऽनरात् । अवसे । नः । मरुत्वान् । पराऽवतः । वा । सदनात् । ऋतस्य ॥ ३ ॥ स्थूरस्य । रायः । बृहतः । यः । ईशे । तं । ऊं इति । स्तवाम । विदथेषु । इन्द्रं । यः । वायुना । जयति । गोऽमतीषु । प्र । धृष्णुऽया । नयति । वस्यः । अच्छ ॥ ४ ॥ उप । यः । नमः । नमसि । स्तभायन् । इयर्ति । वाचं । जनयन् । यजध्यै । ऋञ्जसानः । पुरुऽवारः । उक्थैः । आ । इन्द्रं । कृण्वीत । सदनेषु । होता ॥ ५ ॥ ५ ॥ धिषा । यदि । धिषण्यन्तः । सरण्यान् । सदन्तः । अद्रिं । औशिजस्य । गोहे । आ । दुरोषाः । पास्त्यस्य । होता । यः । नः । महान् । संऽवरणेषु । वह्निः ॥ ६ ॥ सत्रा । यत् । ईं । भार्वरस्य । वृष्णः । सिसक्ति । शुष्मः । स्तुवते । भराय । गुहा । यत् । ईं । औशिजस्य । गोहे । प्र । यत् । धिये । प्र । अयसे । मदाय ॥ ७ ॥

वि यद्वरांसि पर्वतस्य वृण्वे पयोभिर्जिन्वे अपां जवांसि ।
विदद्गौरस्य गवयस्य गोहे यदी वाजाय सुध्योऽ वहन्ति ॥ ८ ॥
भद्रा ते हस्ता सुकृतोत पाणी प्रयन्तारा स्तुवते राध इन्द्र ।
का ते निषत्तिः किमु नो ममत्सि किं नोदुदु हर्षसे दातवा उ ॥ ९ ॥
एवा वस्व इन्द्रः सत्यः सम्राड्ढन्ता वृत्रं वरिवः पूरवे कः ।
पुरुष्टुत क्रत्वा नः शग्धि रायो भक्षीय तेऽवसो दैव्यस्य ॥ १० ॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ तृतीयोऽनुवाकः ॥ ३ ॥

॥ २२ ॥ ऋषि. वामदेवः । देवता–इन्द्र । छन्द त्रिष्टुप् ॥

॥ २२ ॥ यन्न इन्द्रो जुजुषे यच्च वष्टि तन्नो महान्करति शुष्म्या चित् ।
ब्रह्म स्तोमं मघवा सोममुक्था यो अश्मानं शवसा बिभ्रदेति ॥ १ ॥

वि । यत् । वरांसि । पर्वतस्य । वृण्वे । पयःऽभिः । जिन्वे । अपां । जवांसि । विदत् । गौरस्य । गवयस्य । गोहे । यदि । वाजाय । सुऽध्यः । वहंति ॥ ८ ॥ भद्रा । ते । हस्ता । सुऽकृता । उत । पाणी इति । प्रऽयंतारा । स्तुवते । राधः । इंद्र । का । ते । निऽसत्तिः । किं । ऊं इति । नो इति । ममत्सि । किं । न । उत्ऽउत् । ऊं इति । हर्षसे । दातवै । ऊं इति ॥ ९ ॥ एव । वस्वः । इंद्रः । सत्यः । संऽराट् । हंता । वृत्रं । वरिवः । पूरवे । करिति कः । पुरुऽस्तुत । क्रत्वा । नः । शग्धि । रायः । भक्षीय । ते । अवसः । दैव्यस्य ॥ १० ॥ नु । स्तुतः । इंद्र । नु । गृणानः । इषं । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः । अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यं । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥ ११ ॥ ६ ॥

यत् । नः । इंद्रः । जुजुषे । यत् । च । वष्टि । तत् । नः । महान् । करति । शुष्मी । आ । चित् । ब्रह्म । स्तोमं । मघऽवा । सोमं । उक्था । यः । अश्मानं । शवसा । बिभ्रत् । एति ॥ १ ॥

वृषा वृषंन्धिं चतुंरश्रिमस्यंन्नुग्रो बाहुभ्यां नृतंमः शचींवान् ।
श्रिये परुंष्णीमुषमांण ऊर्णां यस्याः पर्वांणि सख्यायं विव्ये ॥ २ ॥
यो देवो देवतंमो जायंमानो महो वाजेंभिर्महद्भिश्च शुष्मैः ।
दधांनो वज्रं बाह्वोरुशन्तं द्यामर्मेन रेजयत्प्र भूमं ॥ ३ ॥
विश्वा रोधांसि प्रवतंश्च पूर्वीर्द्यौर्ऋष्वाज्जनिंमन्नेजत क्षाः ।
आ मातरा भरंति शुष्म्या गोर्नृवत्परिंज्मन्नोनुवन्त वाताः ॥ ४ ॥
ता तू तं इन्द्र महतो महानि विश्वेष्वित्सवंनेषु प्रवाच्या ।
यच्छूंर धृष्णो धृषता दंधृष्वानहिं वज्रेण शवसाविंवेषीः ॥ ५ ॥ ७ ॥
ता तू तें सत्या तुंविनृम्ण विश्वा प्र धेनवंः सिस्रते वृष्ण ऊध्नंः ।
अधं ह त्वद्वृंषमणो भियानाः प्र सिन्धंवो जवंसा चक्रमन्त ॥ ६ ॥

वृषां । वृषंन्धिं । चतुंःऽअश्रिं । अस्यंन् । उग्रः । बाहुऽभ्यां । नृऽतंमः । शचीऽवान् । श्रिये । परुंष्णीं । उषमांणः । ऊर्णां । यस्याः । पर्वांणि । सख्यायं । विव्ये ॥ २ ॥ यः । देवः । देवऽतंमः । जायंमानः । महः । वाजेंभिः । महत्ऽभिंः । च । शुष्मैः । दधांनः । वज्रं । बाह्वोः । उशन्तं । द्यां । अमेंन । रेजयत् । प्र । भूमं ॥ ३ ॥ विश्वां । रोधांसि । प्रऽवतंः । च । पूर्वीः । द्यौः । ऋष्वात् । जनिंमन् । रेजत । क्षाः । आ । मातरां । भरंति । शुष्मी । आ । गोः । नृऽवत् । परिंऽज्मन् । नोनुवन्त । वाताः ॥ ४ ॥ ता । तु । ते । इन्द्र । महतः । महानिं । विश्वेंषु । इत् । सवंनेषु । प्रऽवाच्यां । यत् । शूर । धृष्णो इतिं । धृषता । दधृष्वान् । अहिं । वज्रेण । शवंसा । अविंवेषीः ॥ ५ ॥ ७ ॥ ता । तु । ते । सत्या । तुविऽनृम्ण । विश्वां । प्र । धेनवंः । सिस्रते । वृष्णंः । ऊध्नंः । अधं । ह । त्वत् । वृषऽमनः । भियानाः । प्र । सिन्धंवः । जवंसा । चक्रमन्त ॥ ६ ॥

अत्राहं ते हरिवस्ता उं देवीरवोभिरिन्द्र स्तवन्त स्वसारः ।
यत्सीमनु प्र मुचो बद्बधाना दीर्घामनु प्रसितिं स्यन्दयध्यै ॥ ७ ॥
पिपीळे अंशुर्मद्यो न सिन्धुरा त्वा शमीं शशमानस्य शक्तिः ।
अस्मद्र्यक्शुशुचानस्य यम्या आशुर्न रश्मिं तुव्योजसं गोः ॥ ८ ॥
अस्मे वर्षिष्ठा कृणुहि ज्येष्ठां नृम्णानि सत्रा सहुरे सहांसि ।
अस्मभ्यं वृत्रा सुहनानि रन्धि जहि वधर्वनुषो मर्त्यस्य ॥ ९ ॥
अस्माकमित्सु शृणुहि त्वमिन्द्रास्मभ्यं चित्राँ उप माहि वाजान् ।
अस्मभ्यं विश्वा इषणः पुरंधीरस्माकं सु मघवन्बोधि गोदाः ॥ १० ॥

अत्रं । अहं । ते । हरिऽवः । ताः । ऊं इति । देवीः । अवंःऽभिः । इंद्र । स्तवंत । स्वसारः । यत् । सीं । अनुं । प्र । मुचः । बद्बधानाः । दीर्घां । अनुं । प्रऽसितिं । स्यंदयध्यै ॥ ७ ॥ पिपीळे । अंशुः । मद्यः । न । सिंधुः । आ । त्वा । शमीं । शशमानस्यं । शक्तिः । अस्मद्र्यंक् । शुशुचानस्यं । यम्याः । आशुः । न । रश्मिं । तुविऽओजसं । गोः ॥ ८ ॥ अस्मे इतिं । वर्षिष्ठा । कृणुहि । ज्येष्ठां । नृम्णानिं । सत्रा । सहुरे । सहांसि । अस्मभ्यं । वृत्रा । सुऽहनानि । रंधि । जहि । वधः । वनुषः । मर्त्यस्य ॥ ९ ॥ अस्माकं । इत् । सु । शृणुहि । त्वं । इंद्र । अस्मभ्यं । चित्रान् । उप । माहि । वाजान् । अस्मभ्यं । विश्वाः । इषणः । पुरंऽधीः । अस्माकं । सु । मघऽवन् । बोधि । गोऽदाः ॥ १० ॥

नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ ८ ॥

॥ २३ ॥ ऋषिः–वामदेवः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ २३ ॥ कथा महामवृधत्कस्य होतुर्यज्ञं जुषाणो अभि सोममूधः ।
पिबन्नुशानो जुषमाणो अन्धो ववक्ष ऋष्वः शुचते धनाय ॥ १ ॥
को अस्य वीरः सधमादमाप समानंश सुमतिभिः को अस्य ।
कदस्य चित्रं चिकिते कदूती वृधे भुवच्छशमानस्य यज्योः ॥ २ ॥
कथा शृणोति हूयमानमिन्द्रः कथा शृण्वन्नवसामस्य वेद ।
का अस्य पूर्वीरुपमातयो ह कथैनमाहुः पपुरिं जरित्रे ॥ ३ ॥

नु । स्तुतः । इंद्र । नु । गृणानः । इषं । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः ।
अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यं । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥ ११ ॥ ८ ॥

कथा । महां । अवृधत् । कस्य । होतुः । यज्ञं । जुषाणः । अभि । सोमं ।
ऊधः । पिबन् । उशानः । जुषमाणः । अंधः । ववक्षे । ऋष्वः । शुचते । धनाय ॥ १ ॥
कः । अस्य । वीरः । सधऽमादं । आप । सं । आनंश । सुमतिऽभिः । कः । अस्य ।
कत् । अस्य । चित्रं । चिकिते । कत् । ऊती । वृधे । भुवत् । शशमानस्य ।
यज्योः ॥ २ ॥ कथा । शृणोति । हूयमानं । इंद्रः । कथा । शृण्वन् । अवसां ।
अस्य । वेद । काः । अस्य । पूर्वीः । उपऽमातयः । ह । कथा । एनं । आहुः ।
पपुरिं । जरित्रे ॥ ३ ॥

कथा सबार्धः शशमानो अस्य नशदभि द्रविणं दीध्यानः ।
देवो भुवन्नवेदा म ऋतानां नमों जगृभ्वाँ अभि यज्जुजोषत् ॥ ४ ॥
कथा कदस्या उषसो व्युष्टौ देवो मर्तस्य सख्यं जुजोष ।
कथा कदस्य सख्यं सखिभ्यो ये अस्मिन्कामं सुयुजं ततस्रे ॥ ५ ॥ ९ ॥
किमादमत्रं सख्यं सखिभ्यः कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम ।
श्रिये सुदृशो वपुरस्य सर्गाः स्वर्ण चित्रतममिष आ गोः ॥ ६ ॥
द्रुहं जिघांसन्ध्वरसमनिन्द्रां तेतिक्ते तिग्मा तुजसे अनीका ।
ऋणा चिद्यत्र ऋणया न उग्रो दूरे अज्ञाता उषसो बबाधे ॥ ७ ॥

कथा । सऽबार्धः । शशमानः । अस्य । नशत् । अभि । द्रविणं । दीध्यानः । देवः । भुवत् । नवेदाः । मे । ऋतानां । नमः । जगृभ्वान् । अभि । यत् । जुजोषत् ॥ ४ ॥ कथा । कत् । अस्याः । उषसः । विऽउष्टौ । देवः । मर्तस्य । सख्यं । जुजोष । कथा । कत् । अस्य । सख्यं । सखिऽभ्यः । ये । अस्मिन् । कामं । सुऽयुजं । ततस्रे ॥ ५ ॥ ९ ॥ किं । आत् । अमत्रं । सख्यं । सखिऽभ्यः । कदा । नु । ते । भ्रात्रं । प्र । ब्रवाम । श्रिये । सुऽदृशः । वपुः । अस्य । सर्गाः । स्वः । न । चित्रऽतमं । इषे । आ । गोः ॥ ६ ॥ द्रुहं । जिघांसन् । ध्वरसं । अनिन्द्रां । तेतिक्ते । तिग्मा । तुजसे । अनीका । ऋणा । चित् । यत्र । ऋणऽयाः । नः । उग्रः । दूरे । अज्ञाताः । उषसः । बबाधे ॥ ७ ॥

ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति पूर्वीर्ऋतस्य धीतिर्वृजिनानि हन्ति ।
ऋतस्य श्लोको बधिरा ततर्द कर्णा बुधानः शुचमान आयोः ॥ ८ ॥
ऋतस्य दृळ्हा धरुणानि सन्ति पुरूणि चन्द्रा वपुषे वपूंषि ।
ऋतेन दीर्घमिषणन्त पृक्ष ऋतेन गाव ऋतमा विवेशुः ॥ ९ ॥
ऋतं येमान ऋतमिद्वनोत्यृतस्य शुष्मस्तुरया उ गव्युः ।
ऋताय पृथ्वी बहुले गभीरे ऋताय धेनू परमे दुहाते ॥ १० ॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ १० ॥

ऋतस्य । हि । शुरुधः । संति । पूर्वीः । ऋतस्य । धीतिः । वृजिनानि । हंति । ऋतस्य । श्लोकः । बधिरा । ततर्द । कर्णा । बुधानः । शुचमानः । आयोः ॥ ८ ॥ ऋतस्य । दृळ्हा । धरुणानि । संति । पुरूणि । चंद्रा । वपुषे । वपूंषि । ऋतेन । दीर्घं । इषणंत । पृक्षः । ऋतेन । गावः । ऋतं । आ । विवेशुः ॥ ९ ॥ ऋतं । येमानः । ऋतं । इत् । वनोति । ऋतस्य । शुष्मः । तुरऽयाः । ऊं इति । गव्युः । ऋताय । पृथ्वी इति । बहुले इति । गभीरे इति । ऋताय । धेनू इति । परमे इति । दुहाते इति ॥ १० ॥ नु । स्तुतः । इंद्र । नु । गृणानः । इषं । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः । अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यं । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥ ११ ॥ १० ॥

॥ २४ ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ २४ ॥ का सुंष्टुतिः शर्वसः सूनुमिन्द्रंमर्वाचीनं राधंस आ वंवर्तत् ।

दुदिर्हि वीरो गृंणते वसूंनि स गोपंतिर्निष्षिधां नो जनासः ॥ १ ॥

स वृंत्रहत्ये हव्यः स ईड्यः स सुष्टुंत इन्द्रं सत्यराधाः ।

स यामन्ना मघवा मर्त्याय ब्रह्मण्यते सुष्वंये वरिंवो धात् ॥ २ ॥

तमिन्नरो वि ह्वंयन्ते समीके रिरिक्वांसंस्तन्वः कृण्वत त्राम् ।

मिथो यत्त्यागमुभयांसो अग्मन्नरस्तोकस्य तनंयस्य सातौ ॥ ३ ॥

क्रतूयन्ति क्षितयो योगं उग्राशुषाणासों मिथो अर्णसातौ ।

सं यद्विशोऽववृत्रन्त युध्मा आदिन्नेमं इन्द्रयन्ते अभीकें ॥ ४ ॥

का । सुऽस्तुतिः । शर्वसः । सूनुं । इंद्रं । अर्वाचीनं । राधंसे । आ । ववर्तत् । दुदिः । हि । वीरः । गृणते । वसूंनि । सः । गोऽपतिः । निःऽसिधां । नः । जनासः ॥ १ ॥ सः । वृत्रऽहत्ये । हव्यः । सः । ईड्यः । सः । सुऽस्तुतः । इंद्रः । सत्यऽराधाः । सः । यामन् । आ । मघऽवा । मर्त्याय । ब्रह्मण्यते । सुस्वंये । वरिंवः । धात् ॥ २ ॥ तं । इत् । नरः । वि । ह्वयंते । संऽईके । रिरिक्वांसः । तन्वः । कृण्वत । त्रां । मिथः । यत् । त्यागं । उभयासः । अग्मन् । नरः । तोकस्य । तनंयस्य । सातौ ॥ ३ ॥ क्रतुऽयंति । क्षितयः । योगें । उग्र । आशुषाणासः । मिथः । अर्णऽसातौ । सं । यत् । [illegible] । [illegible] । [illegible] । आत् । इत् । नेमें । इंद्रयंते । अभीकें ॥ ४ ॥

आदिद्ध नेम॑ इन्द्रि॒यं य॑जन्त॒ आदित्प॒क्तिः पु॑रो॒ळाशं॑ रिरिच्यात् ।
आदित्सोमो॒ वि प॑पृच्या॒दसु॑ष्वीना॒दिज्जु॑जोष वृष॒भं यज॑ध्यै ॥ ५ ॥ ११ ॥
कृ॒णोत्य॑स्मै॒ वरि॑वो॒ य इ॒त्थेन्द्रा॑य॒ सोम॑मुश॒ते सु॒नोति॑ ।
स॒ध्रीची॑नेन॒ मन॒साऽवि॑वेनन्तमित्सखा॑यं कृणु॒ते स॒मत्सु॑ ॥ ६ ॥
य इन्द्रा॑य सु॒नव॒त्सोम॑म॒द्य पचा॑त्प॒क्तीरु॒त भृ॒ज्जाति॑ धा॒नाः ।
प्रति॑ मना॒योरु॒चथा॑नि॒ हर्य॒न्तस्मि॑न्दधद्वृष॑णं॒ शुष्म॒मिन्द्रः॑ ॥ ७ ॥
य॒दा स॑म॒र्यं व्यचे॒दृघा॑वा दी॒र्घं यदा॒जिम॒भ्यख्य॑द॒र्यः ।
अचि॑क्रद॒द्वृष॑णं॒ पत्न्यच्छा॑ दुरो॒ण आ निशि॑तं सोम॒सुद्भिः॑ ॥ ८ ॥

आत् । इत् । ह । नेम॑ । इ॒न्द्रि॒यम् । य॒ज॒न्ते॒ । आत् । इत् । प॒क्तिः । पु॒रो॒ळाश॑म् । रि॒रि॒च्या॒त् । आत् । इत् । सोमः॑ । वि । प॒पृ॒च्या॒त् । असु॑स्वीन् । आत् । इत् । जु॒जो॒ष॒ । वृ॒ष॒भम् । यज॑ध्यै ॥ ५ ॥ ११ ॥ कृ॒णोति॑ । अ॒स्मै॒ । वरि॑वः । यः । इ॒त्था । इन्द्रा॑य । सोम॑म् । उ॒श॒ते । सु॒नोति॑ । स॒ध्रीची॑नेन । मन॑सा । अवि॑ऽवेनन् । तम् । इत् । सखा॑यम् । कृ॒णु॒ते॒ । स॒मत्ऽसु॑ ॥ ६ ॥ यः । इन्द्रा॑य । सु॒नव॑त् । सोम॑म् । अ॒द्य । पचा॑त् । प॒क्तीः । उ॒त । भृ॒ज्जाति॑ । धा॒नाः । प्रति॑ । म॒ना॒योः । उ॒चथा॑नि । हर्य॑न् । तस्मि॑न् । द॒ध॒त् । वृष॑णम् । शुष्म॑म् । इन्द्रः॑ ॥ ७ ॥ य॒दा । स॒ऽम॒र्यम् । वि । अचे॑त् । ऋघा॑वा । दी॒र्घम् । यत् । आ॒जिम् । अ॒भि । अख्य॑त् । अ॒र्यः । अचि॑क्रदत् । वृष॑णम् । पत्नी॑ । अच्छ॑ । दु॒रो॒णे । आ । निऽशि॑तम् । सो॒म॒सुत्ऽभिः॑ ॥ ८ ॥

भूयसा वस्नमचरत्कनीयोऽविक्रीतो अकानिषं पुनर्यन् ।
स भूयसा कनीयो नारिरेचीद्दीना दक्षा वि दुहन्ति प्र वाणम् ॥ ९ ॥
क इमं दशभिर्ममेन्द्रं क्रीणाति धेनुभिः ।
यदा वृत्राणि जङ्घनदथैनं मे पुनर्ददत् ॥ १० ॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ २५ ॥ ऋषिः–वामदेवः । देवता–इन्द्रः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ २५ ॥ को अद्य नर्यो देवकाम उशन्निन्द्रस्य सख्यं जुजोष ।
को वा महेऽवसे पार्याय समिद्धे अग्नौ सुतसोम ईट्टे ॥ १ ॥

भूयसा । वस्नं । अचरत् । कनीयः । अविऽक्रीतः । अकानिषं । पुनः । यन् । सः । भूयसा । कनीयः । न । अरिरेचीत् । दीनाः । दक्षाः । वि । दुहंति । प्र । वाणं ॥९॥ कः । इमं । दशऽभिः । मम । इंद्रं । क्रीणाति । धेनुऽभिः । यदा । वृत्राणि । जंघनत् । अथ । एनं । मे । पुनः । ददत् ॥ १० ॥ नु । स्तुतः । इंद्र । नु । गृणानः । इषं । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः । अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यं । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥ ११ ॥ १२ ॥

कः । अद्य । नर्यः । देवऽकामः । उशन् । इंद्रस्य । सख्यं । जुजोष । कः । वा । महे । अवसे । पार्याय । संऽइद्धे । अग्नौ । सुतऽसोमः । ईट्टे ॥ १ ॥

को नानाम वर्चसा सोम्याय मनायुर्वा भवति वस्ते उस्राः ।
क इन्द्रस्य युज्यं कः संखित्वं को भ्रात्रं वंष्टि कवये क ऊती ॥ २ ॥
को देवानामवो अद्या वृणीते क आदित्याँ अदितिं ज्योतिरीट्टे ।
कस्याश्विनाविन्द्रो अग्निः सुतस्यांशोः पिबन्ति मनसाविवेनम् ॥ ३ ॥
तस्मा अग्निर्भारतः शर्म यंसज्ज्योक्पश्यात्सूर्यमुच्चरन्तम् ।
य इन्द्राय सुनवामेत्याह नरे नर्याय नृतमाय नृणाम् ॥ ४ ॥
न तं जिनन्ति बहवो न दभ्रा उर्वस्मा अदितिः शर्म यंसत् ।
प्रियः सुकृत्प्रिय इन्द्रे मनायुः प्रियः सुप्रावीः प्रियो अस्य सोमी ॥५॥१३॥

कः । ननाम । वर्चसा । सोम्याय । मनायुः । वा । भवति । वस्ते । उस्राः । कः । इंद्रस्य । युज्यं । कः । सखिऽत्वं । कः । भ्रात्रं । वष्टि । कवये । कः । ऊती ॥ २ ॥ कः । देवानां । अवः । अद्य । वृणीते । कः । आदित्यान् । अदितिं । ज्योतिः । ईट्टे । कस्य । अश्विनौ । इंद्रः । अग्निः । सुतस्य । अंशोः । पिबंति । मनसा । अविऽवेनं ॥ ३ ॥ तस्मै । अग्निः । भारतः । शर्म । यंसत् । ज्योक् । पश्यात् । सूर्यं । उत्ऽचरंतं । यः । इंद्राय । सुनवाम । इति । आह । नरे । नर्याय । नृऽतमाय । नृणां ॥ ४ ॥ न । तं । जिनंति । बहवः । न । दभ्राः । उरु । अस्मै । अदितिः । शर्म । यंसत् । प्रियः । सुऽकृत् । प्रियः । इंद्रे । मनायुः । प्रियः । सुप्रऽअवीः । प्रियः । अस्य । सोमी ॥ ५ ॥ १३ ॥

सुप्राव्यः प्राशुषाळेष वीरः सुष्वेः पक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः ।
नासुष्वेरापिर्न सखा न जामिर्दुष्प्राव्योऽवहन्तेदवाचः ॥ ६ ॥
न रेवता पणिना सख्यमिन्द्रोऽसुन्वता सुतपाः सं गृणीते ।
आस्य वेदः खिदति हन्ति नग्नं वि सुष्वये पक्तये केवलो भूत् ॥ ७ ॥
इन्द्रं परेऽवरे मध्यमास इन्द्रं यान्तोऽवसितास इन्द्रम् ।
इन्द्रं क्षियन्त उत युध्यमाना इन्द्रं नरो वाजयन्तो हवन्ते ॥ ८ ॥ १४ ॥

॥ २६ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ २६ ॥ अहं मनुरभवं सूर्यश्चाहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि विप्रः ।
अहं कुत्समार्जुनेयं न्यृञ्जेऽहं कविरुशना पश्यता मा ॥ १ ॥
अहं भूमिमददामार्यायाहं वृष्टिं दाशुषे मर्त्याय ।
अहमपो अनयं वावशाना मम देवासो अनु केतमायन् ॥ २ ॥

सुप्रऽअव्यः । प्राशुषाट् । एषः । वीरः । सुस्वेः । पक्तिं । कृणुते । केवलः । इंद्रः । न । असुष्वेः । आपिः । न । सखा । न । जामिः । दुःप्रऽअव्यः । अवऽहंता । इत् । अवाचः ॥ ६ ॥ न । रेवता । पणिना । सख्यं । इंद्रः । असुन्वता । सुतऽपाः । सं । गृणीते । आ । अस्य । वेदः । खिदति । हंति । नग्नं । वि । सुस्वये । पक्तये । केवलः । भूत् ॥ ७ ॥ इंद्रं । परे । अवरे । मध्यमासः । इंद्रं । यांतः । अवऽसितासः । इंद्रं । इंद्रं । क्षियंतः । उत । युध्यमानाः । इंद्रं । नरः । वाजऽयंतः । हवंते ॥ ८ ॥ १४ ॥

अहं । मनुः । अभवं । सूर्यः । च । अहं । कक्षीवान् । ऋषिः । अस्मि । विप्रः । अहं । कुत्सं । आर्जुनेयं । नि । ऋंजे । अहं । कविः । उशना । पश्यत । मा ॥ १ ॥ अहं । भूमिं । अददां । आर्याय । अहं । वृष्टिं । दाशुषे । मर्त्याय । अहं । अपः । अनयं । वावशानाः । मम । देवासः । अनु । केतं । आयन् ॥ २ ॥

अहं पुरो मन्दसानो व्यैरं नव साकं नवतीः शम्बरस्य ।
शततमं वेश्यं सर्वताता दिवोदासमतिथिग्वं यदावम् ॥ ३ ॥
प्र सु ष विभ्यो मरुतो विरस्तु प्र श्येनः श्येनेभ्य आशुपत्वा ।
अचक्रया यत्स्वधया सुपर्णो हव्यं भरन्मनवे देवजुष्टम् ॥ ४ ॥
भरद्यदि विरतो वेविजानः पथोरुणा मनोजवा असर्जि ।
तूयं ययौ मधुना सोम्येनोत श्रवो विविदे श्येनो अत्र ॥ ५ ॥
ऋजीपी श्येनो ददमानो अंशुं परावतः शकुनो मन्द्रं मदम् ।
सोमं भरद्दादृहाणो देवावान्दिवो अमुष्मादुत्तरादादाय ॥ ६ ॥
आदाय श्येनो अभरत्सोमं सहस्रं सवाँ अयुतं च साकम् ।
अत्रा पुरंधिरजहादरातीर्मदे सोमस्य मूरा अमूरः ॥ ७ ॥ १९ ॥

अहं । पुरः । मंदसानः । वि । ऐरं । नव । साकं । नवतीः । शंबरस्य । शतऽतमं । वेश्यं । सर्वऽताता । दिवःऽदासं । अतिथिऽग्वं । यत् । आवं ॥ ३ ॥ प्र । सु । सः । विऽभ्यः । मरुतः । विः । अस्तु । प्र । श्येनः । श्येनेभ्यः । आशुऽपत्वा । अचक्रया । यत् । स्वधया । सुऽपर्णः । हव्यं । भरत् । मनवे । देवऽजुष्टं ॥ ४ ॥ भरत् । यदि । विः । अतः । वेविजानः । पथा । उरुणा । मनःऽजवाः । असर्जि । तूयं । ययौ । मधुना । सोम्येन । उत । श्रवः । विविदे । श्येनः । अत्र ॥ ५ ॥ ऋजीपी । श्येनः । ददमानः । अंशुं । पराऽवतः । शकुनः । मंद्रं । मदं । सोमं । भरत् । दादृहाणः । देवऽवान् । दिवः । अमुष्मात् । उत्ऽतरात् । आऽदाय ॥ ६ ॥ आऽदाय । श्येनः । अभरत् । सोमं । सहस्रं । सवान् । अयुतं । च । साकं । अत्र । पुरंऽधिः । अजहात् । अरातीः । मदे । सोमस्य । मूराः । अमूरः ॥ ७ ॥ १९ ॥

॥ २७ ॥ ऋषि-वामदेव । देवता-इन्द्र । छंद-त्रिष्टुप् ॥

॥ २७ ॥ गर्भे नु सन्नन्वेषामवेदमहं देवानां जनिमानि विश्वा ।
शतं मा पुर आयसीररक्षन्नध श्येनो जवसा निरदीयम् ॥ १ ॥
न घा स मामप जोषं जभाराभीमास त्वक्षसा वीर्येण ।
ईर्मा पुरंधिरजहादरातीरुत वाताँ अतरच्छूशुवानः ॥ २ ॥
अव यच्छ्येनो अस्वनीदध द्योर्वि यद्यदि वात ऊहुः पुरंधिम् ।
सृजद्यदस्मा अव ह क्षिपज्ज्यां कृशानुरस्ता मनसा भुरण्यन् ॥ ३ ॥
ऋजिप्य ईमिन्द्रावतो न भुज्युं श्येनो जभार बृहतो अधि ष्णोः ।
अन्तः पतत्पतत्र्यस्य पर्णमध यामनि प्रसितस्य तद्वेः ॥ ४ ॥
अध श्वेतं कलशं गोभिरक्तमापिप्यानं मघवा शुक्रमन्धः ।
अध्वर्युभिः प्रयतं मध्वो अग्रमिन्द्रो मदाय प्रति धत्पिबध्यै
शूरो मदाय प्रति धत्पिबध्यै ॥ ५ ॥ २६ ॥

गर्भे । नु । सन् । अनु । एषां । अवेदं । अहं । देवानां । जनिमानि । विश्वा ।
शतं । मा । पुरः । आयसीः । अरक्षन् । अध । श्येनः । जवसा । निः । अदीयं ॥१॥
न । घ । सः । मां । अप । जोषं । जभार । अभि । ईं । आस । त्वक्षसा । वीर्येण ।
ईर्मा । पुरंऽधिः । अजहात् । अरातीः । उत । वातान् । अतरत् । शूशुवानः ॥ २ ॥
अव । यत् । श्येनः । अस्वनीत् । अध । द्योः । वि । यत् । यदि । वा । अतः ।
ऊहुः । पुरंऽधिं । सृजत् । यत् । अस्मै । अव । ह । क्षिपत् । ज्यां । कृशानुः ।
अस्ता । मनसा । भुरण्यन् ॥ ३ ॥ ऋजिप्यः । ईं । इंद्रऽवतः । न । भुज्युं । श्येनः
जभार । बृहतः । अधि । स्नोः । अंतरिति । पतत् । पतत्रि । अस्य । पर्णं । अध ।
यामनि । प्रऽसितस्य । तत् । वेरिति वेः ॥ ४ ॥ अध । श्वेतं । कलशं । गोभिः ।
अक्तं । आऽपिप्यानं । मघऽवा । शुक्रं । अंधः । अध्वर्युऽभिः । प्रऽयतं । मध्वः ।
अग्रं । इंद्रः । मदाय । प्रति । धत् । पिबध्यै । शूरः । मदाय । प्रति । धत्
पिबध्यै ॥ ५ ॥ २६ ॥

॥ २८ ॥ ऋषि:-वामदेवः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ २८ ॥ त्वा युजा तव तत्सोम सख्य इन्द्रो अपो मनवे सस्रुतस्कः ।
अहन्नहिमरिणात्सप्त सिन्धूनपावृणोदपिहितेव खानि ॥ १ ॥
त्वा युजा नि खिदत्सूर्यस्येन्द्रश्चक्रं सहसा सद्य इन्दो ।
अधि ष्णुना बृहता वर्तमानं महो द्रुहो अप विश्वायु धायि ॥ २ ॥
अहन्निन्द्रो अदहदग्निरिन्दो पुरा दस्यून्मध्यंदिनादभीके ।
दुर्गे दुरोणे क्रत्वा न यातां पुरू सहस्रा शर्वा नि बर्हीत् ॥ ३ ॥
विश्वस्मात्सीमधमाँ इन्द्र दस्यून्विशो दासीरकृणोरप्रशस्ताः ।
अबाधेथाममृणतं नि शत्रूनविन्देथामपचितिं वधत्रैः ॥ ४ ॥
एवा सत्यं मघवाना युवं तदिन्द्रश्च सोमोर्वमश्व्यं गोः ।
आदर्दृतमपिहितान्यश्ना रिरिचथुः क्षाश्चित्ततृदाना ॥ ५ ॥ १७ ॥

त्वा । युजा । तव । तत् । सोम । सख्ये । इंद्रः । अपः । मनवे । सऽस्रुतः । करिति कः । अहन् । अहिं । अरिणात् । सप्त । सिंधून् । अप । अवृणोत् । अपिहिताऽइव । खानि ॥ १ ॥ त्वा । युजा । नि । खिदत् । सूर्यस्य । इंद्रः । चक्रं । सहसा । सद्यः । इंदो इति । अधि । स्नुना । बृहता । वर्तमानं । महः । द्रुहः । अप । विश्वऽआयु । धायि ॥ २ ॥ अहन् । इंद्रः । अदहत् । अग्निः । इंदो इति । पुरा । दस्यून् । मध्यंदिनात् । अभीके । दुःऽगे । दुरोणे । क्रत्वा । न । यातां । पुरु । सहस्रा । शर्वा । नि । बर्हीत् ॥ ३ ॥ विश्वस्मात् । सीं । अधमान् । इंद्र । दस्यून् । विशः । दासीः । अकृणोः । अप्रऽशस्ताः । अबाधेथां । अमृणतं । नि । शत्रून् । अविंदेथां । अपऽचितिं । वधत्रैः ॥ ४ ॥ एव । सत्यं । मघऽवाना । युवं । तत् । इंद्रः । च । सोम । ऊर्वं । अश्व्यं । गोः । आ । अदर्दृतं । अपिऽहितानि । अश्ना । रिरिचथुः । क्षाः । चित् । ततृदाना ॥ ५ ॥ १७ ॥

॥ २९ ॥ ऋषि-वामदेवः । देवता-इन्द्रः । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ २९ ॥ आ नः॑ स्तुत उप॒ वाजे॑भिरू॒ती इन्द्र॑ या॒हि हरि॑भिर्मन्दसा॒नः ।
ति॒रश्चि॑द॒र्यः सव॑ना पु॒रूण्या॑ङ्गू॒षेभि॑र्गृणा॒नः स॒त्यरा॑धाः ॥ १ ॥
आ हि ष्मा॒ याति॒ नर्य॑श्चिकि॒त्वान्हू॒यमा॑नः सो॒तृभि॒रुप॑ य॒ज्ञम् ।
स्वश्वो॒ यो॒ अभी॑रु॒र्मन्य॑मानः सुष्वा॒णेभि॒र्मद॑ति॒ सं ह॑ वी॒रैः ॥ २ ॥
श्रा॒वयेद॑स्य॒ कर्णा॑ वाज॒यध्यै॒ जुष्टा॒मनु॒ प्र दिशं॑ मन्द॒यध्यै॑ ।
उ॒द्वावृ॑षा॒णो राध॑से॒ तुवि॑ष्मा॒न्कर॑न्न॒ इन्द्रः॑ सुती॒र्थाभ॑यं च ॥ ३ ॥
अच्छा॒ यो गन्ता॒ नाध॑मानमू॒ती इ॒त्था विप्रं॒ हव॑मानं गृ॒णन्त॑म् ।
उप॒ त्मनि॒ दधा॑नो धु॒र्या॒३॒॑शून्त्स॒हस्रा॑णि श॒तानि॒ वज्र॑बाहुः ॥ ४ ॥
त्वोता॑सो मघवन्निन्द्र॒ विप्रा॑ व॒यं ते॑ स्याम सू॒रयो॑ गृ॒णन्तः॑ ।
भे॒जा॒नासो॑ बृ॒हद्दि॑वस्य रा॒य आ॑का॒य्य॑स्य दा॒वने॑ पुरु॒क्षोः ॥ ५ ॥ १८ ॥

आ । नः॒ । स्तु॒तः । उप॑ । वाजे॑भिः । ऊ॒ती । इन्द्र॑ । या॒हि । हरि॑ऽभिः । म॒न्द॒सा॒नः । ति॒रः । चि॒त् । अ॒र्यः । सव॑ना । पु॒रूणि॑ । आ॒ङ्गू॒षेभिः॑ । गृ॒णा॒नः । स॒त्यऽरा॑धाः ॥ १ ॥ आ । हि । स्म॒ । याति॑ । नर्यः॑ । चि॒कि॒त्वान् । हू॒यमा॑नः । सो॒तृऽभिः॑ । उप॑ । य॒ज्ञं । सु॒ऽअश्वः॑ । यः । अभी॑रुः । मन्य॑मानः । सु॒स्वा॒नेभिः॑ । मद॑ति । सं । ह॒ । वी॒रैः ॥ २ ॥ श्र॒वय॑ । इ॒त् । अ॒स्य॒ । कर्णा॑ । वा॒ज॒यध्यै॑ । जुष्टा॑ । अनु॑ । प्र । दिशं॑ । म॒न्द॒यध्यै॑ । उ॒त्ऽव॒वृ॒षा॒णः । राध॑से । तुवि॑ष्मान् । कर॑त् । नः॒ । इन्द्रः॑ । सु॒ऽती॒र्था । अभ॑यं । च ॥ ३ ॥ अच्छ॑ । यः । गन्ता॑ । नाध॑मानं । ऊ॒ती । इ॒त्था । विप्रं॑ । हव॑मानं । गृ॒णन्तं॑ । उप॑ । त्मनि॑ । दधा॑नः । धु॒रि । आ॒शून् । स॒हस्रा॑णि । श॒तानि॑ । वज्र॑ऽबाहुः ॥ ४ ॥ त्वाऽऊ॑तासः । म॒घ॒ऽव॒न् । इ॒न्द्र॒ । विप्राः॑ । व॒यं । ते॒ । स्या॒म॒ । सू॒रयः॑ । गृ॒णन्तः॑ । भे॒जा॒नासः॑ । बृ॒ह॒त्ऽदि॑वस्य । रा॒यः । आ॒ऽका॒य्य॑स्य । दा॒वने॑ । पु॒रु॒ऽक्षोः ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ ३० ॥ ऋषि-वामदेव । देवता-इन्द्र । छंद-त्रिष्टुप ॥

॥ ३० ॥ नकिरिन्द्र त्वदुत्तरो न ज्यायाँ अस्ति वृत्रहन् ।
नकिरेवा यथा त्वम् ॥ १

सत्रा ते अनु कृष्टयो विश्वा चक्रेव वावृतुः ।
सत्रा महाँ असि श्रुतः ॥ २

विश्वे चनेदना त्वा देवास इन्द्र युयुधुः ।
यदहा नक्तमातिरः ॥ ३

यत्रोत बाधितेभ्यश्चक्रं कुत्साय युध्यते ।
मुषाय इन्द्र सूर्यम् ॥ ४

यत्र देवाँ ऋघायतो विश्वाँ अयुध्य एक इत् ।
त्वमिन्द्र वनूँरहन् ॥ ५ ॥ १९

यत्रोत मर्त्याय कमरिणा इन्द्र सूर्यम् ।
प्रावः शचीभिरेतशम् ॥ ६

नकिः । इंद्र । त्वत् । उत्ऽतरः । न । ज्यायान् । अस्ति । वृत्रऽहन् । नकिः । एव । यथा । त्वं ॥ १ ॥ सत्रा । ते । अनु । कृष्टयः । विश्वाः । चक्राऽइव । ववृतुः । सत्रा । महान् । असि । श्रुतः ॥ २ ॥ विश्वे । चन । इत् । अना । त्वा । देवासः । इंद्र । युयुधुः । यत् । अहा । नक्तं । आ । अतिरः ॥ ३ यत्र । उत । बाधितेभ्यः । चक्रं । कुत्साय । युध्यते । मुषायः । इंद्र । सूर्यं ॥ ४ ॥ यत्र । देवान् । ऋघायतः । विश्वान् । अयुध्यः । एकः । इत् । त्वं । इंद्र । वनून् । अहन् ॥ ५ ॥ १९ ॥ यत्र । उत । मर्त्याय । कं । अरिणाः । इंद्र । सूर्यं । प्र । आवः । शचीभिः । एतशं ॥ ६

किमादुतासि वृत्रहन्मघवन्मन्युमत्तमः ।
अत्राह दानुमातिरः ॥ ७ ॥

एतद्घेदुत वीर्यमिन्द्र चकर्थ पौंस्यम् ।
स्त्रियं यद्दुर्हणायुवं वधीर्दुहितरं दिवः ॥ ८ ॥

दिवश्चिद्घा दुहितरं महान्महीयमानाम् ।
उषासमिन्द्र सं पिणक् ॥ ९ ॥

अपोषा अनसः सरत्सम्पिष्टादह बिभ्युषी ।
नि यत्सीं शिश्नथद्वृषा ॥ १० ॥ २० ॥

एतदस्या अनः शये सुसम्पिष्टं विपाश्या ।
ससार सीं परावतः ॥ ११ ॥

उत सिन्धुं विबाल्यं वितस्थानामधि क्षमि ।
परि ष्ठा इन्द्र मायया ॥ १२ ॥

किं । आत् । उत । असि । वृत्रऽहन् । मघऽवन् । मन्युमत्ऽतमः । अत्र । अहं । दानुं । आ । अतिरः ॥ ७ ॥ एतत् । घ । इत् । उत । वीर्यं । इंद्र । चकर्थ । पौंस्यं । स्त्रियं । यत् । दुःऽहनायुवं । वधीः । दुहितरं । दिवः ॥ ८ ॥ दिवः । चित् । घ । दुहितरं । महान् । महीयमानां । उषसं । इंद्र । सं । पिणक् ॥ ९ ॥ अप । उषाः । अनसः । सरत् । संऽपिष्टात् । अहं । बिभ्युषी । नि । यत् । सीं । शिश्नथत् । वृषा ॥ १० ॥ २० ॥ एतत् । अस्याः । अनः । शये । सुऽसंपिष्टं । विऽपाशि । आ । ससार । सीं । पराऽवतः ॥ ११ ॥ उत । सिंधुं । विऽबाल्यं । विऽतस्थानां । अधि । क्षमि । परि । स्थाः । इंद्र । मायया ॥ १२ ॥

उत शुष्णस्य धृष्णुया प्र मृक्षो अभि वेदनम् ।
पुरो यदस्य सम्पिणक् ॥ १३ ॥

उत दासं कौलितरं बृहतः पर्वतादधि ।
अवाहन्निन्द्र शम्बरम् ॥ १४ ॥

उत दासस्य वर्चिनः सहस्राणि शतावधीः ।
अधि पञ्च प्रधीँरिव ॥ १५ ॥ २१ ॥

उत त्यं पुत्रमग्रुवः परावृक्तं शतक्रतुः ।
उक्थेष्विन्द्र आभजत् ॥ १६ ॥

उत त्या तुर्वशायदू अस्नातारा शचीपतिः ।
इन्द्रो विद्वाँ अपारयत् ॥ १७ ॥

उत त्या सद्य आर्या सरयोरिन्द्र पारतः ।
अर्णाचित्ररथावधीः ॥ १८ ॥

उत । शुष्णस्य । धृष्णुऽया । प्र । मृक्षः । अभि । वेदनं । पुरः । यत् । अस्य । संऽपिणक् ॥ १३ ॥ उत । दासं । कौलिऽतरं । बृहतः । पर्वतात् । अधि । अव । अहन् । इंद्र । शंबरं ॥ १४ ॥ उत । दासस्य । वर्चिनः । सहस्राणि । शता । अवधीः । अधि । पंच । प्रधीन्ऽइव ॥ १५ ॥ २१ ॥ उत । त्यं । पुत्रं । अग्रुवः । पराऽवृक्तं । शतऽक्रतुः । उक्थेषु । इंद्रः । आ । अभजत् ॥ १६ ॥ उत । त्या । तुर्वशायदू इति । अस्नातारा । शचीऽपतिः । इंद्रः । विद्वान् । अपारयत् ॥ १७ ॥ उत । त्या । सद्यः । आर्या । सरयोः । इंद्र । पारतः । अर्णा । चित्रऽरथा । अवधीः ॥ १८ ॥

अनु द्वा जंहिता नंयोऽन्धं श्रोणं चं वृत्रहन् ।

न तत्ते सुम्नमष्टंवे ॥ १९ ॥

शतमंश्मन्मयींनां पुरामिन्द्रो व्यांस्यत् ।

दिवोदासाय दाशुषे ॥ २० ॥ २२ ॥

अस्वापयद्दभीतंये सहस्रां त्रिंशतं हथैः ।

दासानामिन्द्रो मायया ॥ २१ ॥

स घेदुतासि वृत्रहन्त्समान इन्द्र गोपतिः ।

यस्ता विश्वानि चिच्युषे ॥ २२ ॥

उत नूनं यदिन्द्रियं करिष्या इन्द्र पौंस्यम् ।

अद्या नकिष्टदा मिनत् ॥ २३ ॥

वामंवामं त आदुरे देवो दंदात्वर्यमा ।

वामं पूषा वामं भगो वामं देवः करूळती ॥ २४ ॥ २३ ॥

अनुं । द्वा । जहिता । नयः । अंधं । श्रोणं । च । वृत्रऽहन् । न । तत् । ते । सुम्नं । अष्टंवे ॥ १९ ॥ शतं । अश्मन्ऽमयींनां । पुरां । इंद्रः । वि । आस्यत् । दिवःऽदासाय । दाशुषे ॥ २० ॥ २२ ॥ अस्वापयत् । दभीतंये । सहस्रां । त्रिंशतं । हथैः । दासानां । इंद्रः । मायया ॥ २१ ॥ सः । घ । इत् । उत । असि । वृत्रऽहन् । समानः । इंद्र । गोऽपतिः । यः । ता । विश्वानि । चिच्युषे ॥ २२ ॥ उत । नूनं । यत् । इंद्रियं । करिष्याः । इंद्र । पौंस्यं । अद्य । नकिः । तत् । आ । मिनत् ॥ २३ ॥ वामंऽवामं । ते । आऽदुरे । देवः । ददातु । अर्यमा । वामं । पूषा । वामं । भगः । वामं । देवः । करूळती ॥ २४ ॥ २३ ॥

॥ ३१ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-इन्द्रः । छन्दः-गायत्री ॥

॥ ३१ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा ।
कया शचिष्ठया वृता ॥ १ ॥

कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः ।
दृळ्हा चिदारुजे वसु ॥ २ ॥

अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् ।
शतं भवास्यूतिभिः ॥ ३ ॥

अभी न आ ववृत्स्व चक्रं न वृत्तमर्वतः ।
नियुद्भिश्चर्षणीनाम् ॥ ४ ॥

प्रवता हि क्रतूनामा हा पदेव गच्छसि ।
अभक्षि सूर्ये सचा ॥ ५ ॥ २४ ॥

सं यत्त इन्द्र मन्यवः सं चक्राणि दधन्विरे ।
अध त्वे अध सूर्ये ॥ ६ ॥

कया । नः । चित्रः । आ । भुवत् । ऊती । सदाऽवृधः । सखा । कया । शचिष्ठया । वृता ॥ कः । त्वा । सत्यः । मदानां । मंहिष्ठः । मत्सत् । अंधसः । दृळ्हा । चित् । आऽरुजे । वसु ॥ २ ॥ अभि । सु । नः । सखीनां । अविता । जरितॄणां । शतं । भवासि । ऊतिऽभिः ॥ ३ ॥ अभि । नः । आ । ववृत्स्व । चक्रं । न । वृत्तं । अर्वतः । नियुत्ऽभिः । चर्षणीनां ॥ ४ ॥ प्रऽवता । हि । क्रतूनां । आ । ह । पदाऽइव । गच्छसि । अभक्षि । सूर्ये । सचा ॥ ५ ॥ २४ ॥ सं । यत् । ते । इंद्र । मन्यवः । सं । चक्राणि । दधन्विरे । अध । त्वे इति । अध । सूर्ये ॥ ६ ॥

उत स्मा हि त्वामाहुरिन्मघवानं शचीपते ।
दातारमविदीधयुम् ॥ ७ ॥

उत स्मा सद्य इत्परि शशमानाय सुन्वते ।
पुरू चिन्मंहसे वसु ॥ ८ ॥

नहि ष्मा ते शतं चन राधो वरन्त आमुरः ।
न च्यौत्नानि करिष्यतः ॥ ९ ॥

अस्माँ अवन्तु ते शतमस्मान्त्सहस्रमूतयः ।
अस्मान्विश्वा अभिष्टयः ॥ १० ॥ २५ ॥

अस्माँ इहा वृणीष्व सख्याय स्वस्तये ।
महो राये दिवित्मते ॥ ११ ॥

अस्माँ अविड्ढि विश्वहेन्द्र राया परीणसा ।
अस्मान्विश्वाभिरूतिभिः ॥ १२ ॥

उत । स्म । हि । त्वां । आहुः । इत् । मघऽवानं । शचीऽपते । दातारं । अविऽदीधयुं ॥ ७ ॥ उत । स्म । सद्यः । इत् । परि । शशमानाय । सुन्वते । पुरु । चित् । मंहसे । वसु ॥ ८ ॥ नहि । स्म । ते । शतं । चन । राधः । वरंते । आऽमुरः । न । च्यौत्नानि । करिष्यतः ॥ ९ ॥ अस्मान् । अवंतु । ते । शतं । अस्मान् । सहस्रं । ऊतयः । अस्मान् । विश्वाः । अभिष्टयः ॥ १० ॥ २५ ॥ अस्मान् । इह । वृणीष्व । सख्याय । स्वस्तये । महः । राये । दिवित्मते ॥ ११ ॥ अस्मान् । अविड्ढि । विश्वहा । इंद्र । राया । परीणसा । अस्मान् । विश्वाभिः । ऊतिऽभिः ॥ १२ ॥

अस्मभ्यं ताँ अपा वृधि व्रजाँ अस्तेव गोमतः ।
नवाभिरिन्द्रोतिभिः ॥ १३ ॥

अस्माकं धृष्णुया रथो द्युमाँ इन्द्रानपच्युतः ।
गव्युरश्वयुरीयते ॥ १४ ॥

अस्माकमुत्तमं कृधि श्रवो देवेषु सूर्य ।
वर्षिष्ठं द्यामिवोपरि ॥ १५ ॥ २६ ॥

॥ ३२ ॥ ऋषि.-वामदेव । देवता इन्द्र । छन्द-गायत्री ॥

॥ ३२ ॥ आ तू न इन्द्र वृत्रहन्नस्माकमर्धमा गहि ।
महान्महीभिरूतिभिः ॥ १ ॥

भृमिश्चिद्घासि तूतुजिरा चित्र चित्रिणीष्वा ।
चित्रं कृणोष्यूतये ॥ २ ॥

दभ्रेभिश्चिच्छशीयांसं हंसि व्राधन्तमोजसा ।
सखिभिर्ये त्वे सचा ॥ ३ ॥

अस्मभ्यं । तान् । अपं । वृधि । व्रजान् । अस्ताऽइव । गोऽमंतः । नवाभिः । इंद्र । ऊतिऽभिः ॥ १३ ॥ अस्माकं । धृष्णुऽया । रथः । द्युऽमान् । इंद्र । अनपऽच्युतः । गव्युः । अश्वऽयुः । ईयते ॥ १४ ॥ अस्माकं । उत्ऽतमं । कृधि । श्रवः । देवेषु । सूर्य । वर्षिष्ठं । द्यांऽइव । उपरि ॥ १५ ॥ २६ ॥

आ । तु । नः । इंद्र । वृत्रऽहन् । अस्माकं । अर्धं । आ । गहि । महान् । महीभिः । ऊतिऽभिः ॥ १ ॥ भृमिः । चित् । घ । असि । तूतुजिः । आ । चित्र । चित्रिणीषु । आ । चित्रं । कृणोषि । ऊतये ॥ २ ॥ दभ्रेभिः । चित् । शशीयांसं । हंसि । व्राधंतं । ओजसा । सखिऽभिः । ये । त्वे इति । सचा ॥ ३ ॥

वयमिन्द्र त्वे सचा वयं त्वाभि नोनुमः ।
अस्माँअस्माँ इदुदव ॥ ४ ॥

स नश्चित्राभिरद्रिवोऽनवद्याभिरूतिभिः ।
अनाधृष्टाभिरा गहि ॥ ५ ॥ २७ ॥

भूयामो षु त्वावतः सखाय इन्द्र गोमतः ।
युजो वाजाय घृष्वये ॥ ६ ॥

त्वं ह्येक ईशिष इन्द्र वाजस्य गोमतः ।
स नो यन्धि महीमिषम् ॥ ७ ॥

न त्वा वरन्ते अन्यथा यद्दित्ससि स्तुतो मघम् ।
स्तोतृभ्य इन्द्र गिर्वणः ॥ ८ ॥

अभि त्वा गोतमा गिरानूषत प्र दावने ।
इन्द्र वाजाय घृष्वये ॥ ९ ॥

वयं । इंद्र । त्वे इति । सचा । वयं । त्वा । अभि । नोनुमः । अस्मान्ऽअस्मान् । इत् । उत् । अव ॥ ४ ॥ सः । नः । चित्राभिः । अद्रिऽवः । अनवद्याभिः । ऊतिऽभिः । अनाधृष्टाभिः । आ । गहि ॥ ५ ॥ २७ ॥ भूयामो इति । सु । त्वाऽवतः । सखायः । इंद्र । गोऽमतः । युजः । वाजाय । घृष्वये ॥ ६ ॥ त्वं । हि । एकः । ईशिषे । इंद्र । वाजस्य । गोऽमतः । सः । नः । यंधि । महीं । इषं ॥ ७ ॥ न । त्वा । वरंते । अन्यथा । यत् । दित्ससि । स्तुतः । मघं । स्तोतृऽभ्यः । इंद्र । गिर्वणः ॥ ८ ॥ अभि । त्वा । गोतमाः । गिरा । अनूषत । प्र । दावने । इंद्र । वाजाय । घृष्वये ॥ ९ ॥

प्र ते वोचाम वीर्या॒ या मन्दसान आरुजः ।
पुरो दासीरभीत्य ॥ १० ॥ २८ ॥

ता ते गृणन्ति वेधसो यानि चकर्थ पौंस्या ।
सुतेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ ११ ॥

अवीवृधन्त गोतमा इन्द्र त्वे स्तोमवाहसः ।
ऐषु धा वीरवद्यशः ॥ १२ ॥

यच्चिद्धि शश्वतामसीन्द्र साधारणस्त्वम् ।
तं त्वा वयं हवामहे ॥ १३ ॥

अर्वाचीनो वसो भवास्मे सु मत्स्वान्धसः ।
सोमानामिन्द्र सोमपाः ॥ १४ ॥

प्र । ते । वोचाम । वीर्या । याः । मंदसानः । आ । अरुजः । पुरः । दासीः । अभिऽइत्य ॥ १० ॥ २८ ॥ ता । ते । गृणंति । वेधसः । यानि । चकर्थ । पौंस्या । सुतेषु । इंद्र । गिर्वणः ॥ ११ ॥ अवीवृधंत । गोतमाः । इंद्र । त्वे इति । स्तोमऽवाहसः । आ । एषु । धाः । वीरऽवत् । यशः ॥ १२ ॥ यत् । चित् । हि । शश्वतां । असि । इंद्र । साधारणः । त्वं । तं । त्वा । वयं । हवामहे ॥ १३ ॥ अर्वाचीनः । वसो इति । भव । अस्मे इति । सु । मत्स्व । अंधसः । सोमानां । इंद्र । सोमऽपाः ॥ १४ ॥

अस्माकं त्वा मतीनामा स्तोमं इन्द्र यच्छतु ।

अर्वागा वर्तया हरी ॥ १५ ॥

पुरोळाशं च नो घसों जोषयासे गिरश्च नः ।

वधूयुरिव योषणाम् ॥ १६ ॥ २९ ॥

सहस्रं व्यतीनां युक्तानामिन्द्रमीमहे ।

शतं सोमस्य खार्यः ॥ १७ ॥

सहस्रा ते शता वयं गवामा च्यावयामसि ।

अस्मत्रा राध एतु ते ॥ १८ ॥

दश ते कलशानां हिरण्यानामधीमहि ।

भूरिदा असि वृत्रहन् ॥ १९ ॥

अस्माकं । त्वा । मतीनां । आ । स्तोमः । इंद्र । यच्छतु । अर्वाक् । आ । वर्तय । हरी इति ॥ १५ ॥ पुरोळाशं । च । नः । घसः । जोषयासे । गिरः । च । नः । वधूयुःऽइव । योषणां ॥ १६ ॥ २९ ॥ सहस्रं । व्यतीनां । युक्तानां । इंद्रं । ईमहे । शतं । सोमस्य । खार्यः ॥ १७ ॥ सहस्रा । ते । शता । वयं । गवां । आ । च्यवयामसि । अस्मऽत्रा । राधः । एतु । ते ॥ १८ ॥ दश । ते । कलशानां । हिरण्यानां । अधीमहि । भूरिऽदाः । असि । वृत्रऽहन् ॥ १९ ॥

भूरिदा भूरि देहि नो मा दभ्रं भूर्या भर ।
भूरि घेदिन्द्र दित्ससि ॥ २० ॥

भूरिदा ह्यसि श्रुतः पुरुत्रा शूर वृत्रहन् ।
आ नो भजस्व राधसि ॥ २१ ॥

प्र ते बभ्रू विचक्षण शंसामि गोषणो नपात् ।
माभ्यां गा अनु शिश्रथः ॥ २२ ॥

कनीनकेव विद्रधे नवे द्रुपदे अर्भके ।
बभ्रू यामेषु शोभेते ॥ २३ ॥

अरं म उस्रयाम्णेऽरमनुस्रयाम्णे ।
बभ्रू यामेष्वस्रिधा ॥ २४ ॥ ३० ॥ ६ ॥ ३ ॥

भूरिऽदाः । भूरि । देहि । नः । मा । दभ्रं । भूरि । आ । भर । भूरि । घ । इत् । इंद्र । दित्ससि ॥ २० ॥ भूरिऽदाः । हि । असि । श्रुतः । पुरुऽत्रा । शूर । वृत्रऽहन् । आ । नः । भजस्व । राधसि ॥ २१ ॥ प्र । ते । बभ्रू इति । विऽचक्षण । शंसामि । गोऽसनः । नपात् । मा । आभ्यां । गाः । अनु । शिश्रथः ॥ २२ ॥ कनीनकाऽइंव । विद्रधे । नवे । द्रुऽपदे । अर्भके । बभ्रू इति । यामेषु । शोभेते इति ॥ २३ ॥ अरं । मे । उस्रऽयाम्ने । अरं । अनुस्रऽयाम्ने । बभ्रू इति । यामेषु । अस्रिधा ॥ २४ ॥ ३० ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

સ્ત્રીઓ જેમ પોતાના બાળક તરફ દોડતી જાય છે તેમ મરૂત આ નદીઓની મુક્તિ
માટે જલદી દોડી ગયા, ત્યારે પર્વતોએ પણ રથપ્રમાણે પૂર વેગથી પાછળ એકદમ
ત્યાજ પ્રયાણ કર્યું તેં તે દિવ્ય ઉદકોને આનદી કરીને છોડયા, તેમની લહેરોને બરાબર
સ્થીતીમા લાવી આપી, અને તે મોટી નદીઓ પુરાઈ રહી હતી તેને તેં છુટી કરી. ૫

સર્વ જગતના આધારભૂત એક મહાન પાણીનો ઝરો જોરથી અવાજ કરતી ધાર,
તુર્ણાતિ અને વંચની (ભક્તને તરી જતા આનડે એવી) વિનતી ઉપરથી તેજ જગાઓ
સ્તબ્ધ કરી, અને હે ઇન્દ્ર, (ભાગ્યેજ ઉતરી શકાય) તેવી મહાન નદીઓ, પણ સહેજમા
તરી જવાય તેવી સુગમ કરી ૬

વાજા પ્રમાણે મધુર અવાજ કરનારી પરોપકારી નદીઓને (ઉદકની રેલમછેલમ
કરીને) તેણે ઝ્યોઠન ભરી નાખી અને સદાચાર યુક્ત તરૂણ કુમારીકાઓને પણ (ભાવિ
સુખની આશાઓથી) તેણે આનદીત કરી પાણી માટે આતુર થએના નિર્જળ ભૂમી ભાગોને
તેણે વરસાદ વરસાવી રોવ ભરી નાખ્યા અને જેનો નાથ અદ્ભુત કાતીથી અલકૃત છે તે
દિવ્યધેનુ વિઆએલી નહીં છતા પણ તેને દોહી ૭

વૃત્રને ઠાર મારીને ઇન્દ્રે, અસખ્ય ઉષા અનક મનોરમ શરત્કાળ જે એકદમ ગ્રસ્ત થઇ
ગયા હતા તેમને અને સ્વર્ગીય નદીઓને પણ બન્ધન મુક્ત કરી તે ચારે બાજુએથી ઘેરાઈ
ગયેની હોવાથી એકદમ દુ:ખી થઈ હતી ત્યારે તે નદીઓને પૃથ્વીપર ઇચ્છા પ્રમાણે વિહાર
કરવા માટે તેમને માર્ગ બતાવી દીધો ૮

હે હરિવ પ્રભુ, અગ્ર નામના એક પુત્રને કીડાઓએ તોડી નાખ્યો હતો તેને દરમાથી
તેંજ બુધરૂપ બહાર કાઢયો બહાર કાઢતાજ તે આવળો હોવા છતા પણ (તેને આખો
આવીને) તેણે બુજગને જોયો પછી તે વાસણની પેઠે દર ફોડીને તે ઉભો રહ્યો કે તરતજ
તેના સન બાધા જોડાઈ ગયા ૯

---

५ जनय गर्भम् न (मरुत नदा) आभे प्रदद्रु । अद्रय अपि रथा. इव साक प्रययु । त्वम्
विगृत अतर्पय, ऊर्मान् उब्ज, (एवम्) हे इन्द्र वृत्तान् सिन्धून् अरिण. ।

६ विश्वधेता महीम् क्षरन्ताम् अवनिम् (अस्या) एजत् अर्णे तर्वीतये वय्याये च (एनयो)
नमसा अरमय । हे इद्र त्वम् (दुस्तरणान्) सिन्धून् सुतरणान् अकृणो ।

७ वध्रा न नभन्व ध्वसा, ऋतज्ञा अग्रुव युवती श्व इद्र प्राविन्वत् । धन्वानि ततृपाणान् अज्मान्
अपृणत्, दसुपत्नी स्तर्य अधाक् ।

८ पूर्वा उषस गूर्ता शरदश्च (गूर्ता सन्त) सिन्धन् च वृत्र जघन्वान् असृजत् । ता च परि
ष्ठिता बद्बधान धीरा इद्र पृथिव्या गृवितव अमृणत ।

९ अग्रुव पुत्रम् वम्रीभि अदानम् इ हरिव, निरदानान् त्वम् धाजभर्थ । स च अन्धापि आददान
अहिम् व्यख्यत, स घर्मोच्छिन् नि मूर पर्व न समरन्त ।

હે બુદ્ધિમાન્, તારાં તે પુરાતન ચાતુર્ય યુક્ત મહાન કૃત્યો, અને હે વિશ્વાધિપ, તેં પોતાની પ્રેરણાથી કરેલા પરાક્રમ પૂર્ણ અને લોકહિતકારી સત્કાર્યો પણ તું જેમ જેમ પ્રસિદ્ધિમા લાવ્યો તેમ તેમ હું તે માહીતી કરી લઇને વિદ્વાનોની પાસે વર્ણન કરૂં છું. ૧૦

હે ઇન્દ્ર તારૂં સ્તવન શું અમારા હાથે થયું નથી ? શું તારી કિર્તિ સર્વત્ર નથી ? તો નદીઓ જે પ્રમાણે બન્ને કાંઠે ચીકાર ભરાઇને વહે છે તે પ્રમાણે સ્તોતૃજન માટે ઉત્સાહથી તું પરિપૂર્ણ થઇ રહે. હે હરીદશ્વ ઇન્દ્ર, અમે અમારી અલ્પ બુદ્ધિથી આ તારૂં અપૂર્વ પ્રાર્થનાસ્તોત્ર ગાયું છે માટે અમે હમેશાં વિજયશાળી અને મહારથી (યોદ્ધા) થઇએ તેમ કર. ૧૧

सूक्त २०.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર ॥

અમને સર્વોપરી સહાય કરનાર પરન્તુ ઉગ્ર રૂપ ઇન્દ્ર, તે દૂરના (સ્વર્ગ) લોકમાંથી અથવા આ નજીકના (ભૂ) લોકમાંથી અમારા સરક્ષણ માટે અમારી તરફ આવે. તે સર્વ જગતનો રાજા છે, તેના ભુજાદંડ વજ્રપ્રમાણે મજબૂત હોવાથી દ્વંદ્વયુદ્ધમાં અથવા ઘોર સંગ્રામમાં શરીરપર ચાલી આવતાં શત્રુનો તે અત્યન્ત તીવ્ર તેજથી જોત જોતામાં નાશ કરી
નાંખે છે. ૧

અમારો આગેવાન થયેલો ઇન્દ્ર, સંરક્ષણ કરવા માટે અને અમારી ઉપર પોતાની કૃપા કરવા માટે પોતાના પીળા રંગના ઘોડા જોડીને અમારી પાસે આવે. તે વજ્રધારી, ૭ ઐશ્વર્ય યુક્ત, સર્વ વ્યાપક ભગવાન્ સર્વ સામર્થ્ય પ્રાપ્તિના આ પ્રસંગે અમારો યજ્ઞ તે પોતે પાસે
રહીને સિદ્ધિએ લાવે. ૨

હે ઇન્દ્ર, આ અમારા યજ્ઞનો તુ પુરસ્કર્તા થઇને અમને કર્તૃત્વ શકતી પ્રાપ્ત કરી આપીશજ (તેમાં શક નથી) પરન્તુ હે વજ્રધર અભીષ્ટ પ્રાપ્તી માટે તારી સહાયથી અમે શીકારી માફક (તાકી રહીને અને અણીને વખતે) શત્રુપર બાણુ મારીને જય મેળવીએ
તેમ કર. ૩

---

१० हे विप्र ते पूर्वाणि करणानि करोसि, हे राजन् (यानिच) स्वगूर्ता वृष्ण्यानि नर्या, अपांसि अविवेपीः (तानि) आविद्वान् (अहम्) विदुषे आह ।

११ हे इंद्र नू स्तुतः नू गृणानः नद्यः न जरित्रे इषम् पीपेः । हे हरिवः धिया ते नव्यम् ब्रह्म अकारि (तद्) वयः सदासः रथ्याः स्याम ।

१ अभिष्टिकृत् उग्रः इंद्रः दूरात् नः आ, आसात् वः आ, नः अवसे यासत् । स नृपतिः वज्रबाहुः संगे समत्सु च ओजिष्ठेभिः पृतन्यून् तुर्वणिः ।

२ अर्वाचीनः इंद्रः अवसे गमसेच हरिभिः नः अच्छ आ यातु । (सः) वज्री विरप्शी मघवा नः वाजसातौ इमं यज्ञम् अनुतिष्ठाति ।

३ हे इंद्र त्वम् इमं अस्माकं यज्ञं पुरः दधत् नः क्रतुं सनिष्य सि (एव परं) हे वज्रिन् धनानाम् सनये त्वया वयम् श्वघ्नीव (समयमनुपालयन्तः) अर्यः आजिम् जयेम ।

ઉત્સુકતાથી અને પ્રસન્ન ચિત્તથી અમે પાસે એનીને આ ઉત્તમ રીતે પીલીને તૈયાર કરીને તને માનપૂર્વક અર્પણ કરેલા મધુર સોમરસનો સ્વાદ લે હે સ્વતંત્ર શક્તિવાન્ દેવ, (પર્વતના) શીખર ઉપરથી લાવેલા (વલ્લીના) આ ઉત્કૃષ્ટ પેયથી આનંદપૂર્ણ થા ૪

નવઋષિઓના સ્તવનથી જેનુ ગૌરવ સફળ થયુ છે, પાકેલા ફળાદિકોથી ભરપુર વૃક્ષ પ્રમાણે અથવા આયુધોથી સજ્જ થઈ બેઠેલા કુશળ યોદ્ધા પ્રમાણે જે આદર કરવા યોગ્ય છે. મુગ્ધ સ્ત્રીના અભિનંદનનો સ્વિકાર કરનાર વીરપ્રમાણે જે શોભે છે એવા સર્વજન પૂજ્ય ઈન્દ્રને હુ વારવાર આમંત્રણ કરૂ છુ ૫

પર્વત પ્રમાણે પોતાનાજ બળથી વિભૂષિત આ ઉદાર ચારીત્રવાન પરન્તુ ઉગ્રરૂપ ઈન્દ્ર, અનાદિ કાળથી દુષ્ટોનુ નિકંદન કરવા માટે પ્રગટ થયો છે આ ભયંકર ઈન્દ્રદેવે પોતાનુ પુરાતન વજ્ર હાથમા લઈને તેના સ્વિકાર [illegible] હાથથી એકાદ જળાશય પાણીથી ચીકાર ભરેલુ હોય તે પ્રમાણે આ [illegible] પુરેપુરા [illegible] રહેલો છે ૬

તારૂ નિવારણ કરનાર [illegible] નથી [illegible] ધનનો અને ઔદાર્યનો નાશ કરનાર પણ કોઈ થઈ શકનાર નથી [illegible] ([illegible] ઉપર મનોરથોની) અત્યંત વૃષ્ટી કરનાર છે માટે હે ઉગ્ર, ઉત્કૃષ્ટ શૌર્યશાળી [illegible] ને ઐશ્વર્ય અર્પણ કર ૭

(દિવ્ય) [illegible] માનના માલિક તુ છે, અને
(પ્રકાશ) ધેન [illegible] તેમા શ્રેષ્ઠ તુ સંગ્રામમા
યુદ્ધ [illegible] [illegible] પાસે (ભક્તોને)
[illegible] ૮

४ [illegible] प्रीतिकरस्य सोमस्य मत्त हे [illegible]
[illegible] पा० [illegible]

५ य नवभि [illegible] श्वघ्ना न मृण्ये जेता न (मर्त) न पुरुहूत इन्द्रम् [illegible]
अभिमन्यमान म [illegible]

६ य गिरिर्न [illegible] ([illegible]) [illegible] उग्र इन्द्र [illegible] (विद)
न स्थविर [illegible] आदर्ता [illegible] ([illegible])।

७ [illegible] ([illegible]) न ([illegible]) आमरीता। [illegible]
[illegible]

८ ([illegible]) [illegible] ([illegible]) [illegible] ([illegible])
[illegible]

જેના યોગ આ ઉદાર ચરિત્રવાન ભગવાન્ વારંવાર એવા પરાક્રમો કરે છે એવી કઈ દિવ્ય શક્તીથી આ અત્યંત સામર્થ્યવાન્ છે એવી તેની પ્રખ્યાતિ થઇ છે ? હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તના પાપ પુષ્કળ હોય તો પણ તે સર્વ પાપોના સર્વસ્વ નાશ કરે છે અને ભગવાનનું સ્તવન કરનાર પુરૂષને સામર્થ્ય સપત્તિ આપે છે ९

અમારો વધ કરીશ નહીં, હવિર્દાન (કરવાને) તત્પર યજમાનને આપવામાટે જે (દિવ્યધન) તારી પાસે વિશાળ છે તે લઈ આવ અને અમને અર્પણ કર આ દુર્લભ હવિર્ભાગ અમે અર્પણ કરીને અને આ સોમસૂક્ત તારી પ્રાસર્થ ગાઈને તત્તજ હે ઇન્દ્ર, અમે તારૂ સ્તવન કરીને પ્રાર્થના કરીએ. १०

હે ઇન્દ્ર, તારૂ સ્તવન શું અમારા હાથે થયુ નથી ? શુ તારી કીર્તિ સર્વત્ર નથી ? માટે નદીઓ જેમ બન્ને કાંઠે ચીકાર થઇને વહે છે ને પ્રમાણે સ્તોતૃજન માટે તુ ઉત્સાહથી પરીપૂર્ણ થઈ રહે. હે હરીદશ્વ ઇન્દ્ર અમે અમારી અલ્પમતિથી આ તારૂ અપૂર્વ પ્રાર્થના સ્તોત્ર નાવ છે માટે અમે હમેશા વિજયશાલી અને મહાન યોદ્ધા થઇએ એમ કર ११

सूक्त २१.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર. ॥

ઇન્દ્ર ભગવાન્ અમારી ઉપર કૃપા કરવા માટે અમારી પાસે આવે, (ભક્તોએ) સ્તવન કરતાંજ તે શૂરવીર અહીં (યજ્ઞમાં) સર્વની સાથેજ સોમરસથી આનંદ મગ્ન થાઓ તે નિરંતર ઉલ્લાસિતજ છે. અને તેનુ જોરપણુ અતિશય છે; માટે આકાશ પ્રમાણે (સર્વત્રજ) મોટી રાજસત્તાનો ઉત્કર્ષ આ થશેજ. १

જેની તેજસ્વિતા અપાર, અને શૂર પુરૂષો ઉપર જેની કૃપા પણ અગીમ છે, અને ધર્મ સભામાં અધિષ્ટિત થએલા ચક્રવર્તિ રાજા પ્રમાણે જેની કતૃત્વ શક્તિ (દુષ્ટો ઉપર) વિજય મેળવીને (ભક્તોને) સકટની પાર લઈ જાય છે, અને પ્રાણીમાત્ર ઉપર પોતાનો અચળ અધિકાર ચલાવે છે, એવા તે ઇન્દ્રનાજ મહાન પરાક્રમોની મહત્તાનુ અહીં યજ્ઞમા વર્ણન કરો. २

९ यया (असौ) ऋष्वः मुहु का चित् कृणोति तत् कयाशच्या शचिष्ठः धृष्णे (असौ) दाशुषे पुरु अहः (अपि) विचयिष्ठः, अथ जरित्रे द्रविण दधाति ।

१० नः मा मर्धीः. आ भर, यत् दाशुषे दातवे ते भूरि (अस्ति) तत् नः प्रदद्धि । हे इंद्र नव्ये देष्णे (हविषि) अस्मिन् ते उक्थे शस्ते त्वाम् स्तुवन्तः प्र ब्रवाम् ।

११ हे इंद्र नू स्तुतः, नु गृणानः, नद्यः न जरित्रे इषं पीपे, हे हरिवः ते नव्यं ब्रह्म धिया अकारि वयं सदासाः रथ्यः स्याम ।

इंद्रः अवसे नः उप आ यातु, शूरः (असौ) इह स्तुतः सधमत् अस्तु । वावृधानः (असौ), यस्य तविषीः पूर्वीः, क्षत्रम् (अपि) द्यौः न अभिभूति, (सः) पुष्यात् । १

२ यस्य क्रतुः विदथ्यः सम्राट न, सहान् तरुत्रः कृष्टीः अभि अस्ति, तस्य इंद्र उपेतुरः । नूनं त्वेषितापसः इह वृष्ण्यानि स्तवथ ।

ઇન્દ્ર, દ્યુલોકમાંથી પૃથ્વીમાંથી અથવા મહાસાગરમાંથી (પ્રગટ થઇને) અમારી પાસે દોડી આવે આકાશમાંની જ્યોતિના સાથ સૂર્ય પાસેથી અથવા અત્યંત દુરના (દેવ) લોક પાસેથી અથવા સનાતન સત્યલોકમાં તે સુખે બેઠો હોય તો ત્યાંથી પણ તે મરુતો સાથે ભગવાન અમારી પર કૃપા કરવા માટે અમારી તરફ જલદી આવે ૩

અચળ અને શ્રેષ્ઠ ઐશ્વર્યના સ્વામી ઇન્દ્રનુંજ યશસ્તવન અમે અમારી યજ્ઞસભામાં કરીએ (પ્રકાશ) ધેનુ માટે કરેલા યુદ્ધમાં તે વાયુસાથે વિજયી થાય છે અને ટક્કર મારતાંજ (ભક્તને) ઇચ્છિત સંપત્તિ પાસે પહોંચાડે છે ૪

જે (દેવપાસે) ઉપરાઉપરી નમસ્કાર કરીને (મનને) ધીરજ આપે છે, પોતાની વચન શક્તિ જાગૃત કરીને યજ્ઞ કર્મ કરવા માટે (લોકોને) ઉત્તેજના આપે છે અને એવી રીતે દીર્ઘ પ્રયત્ન કરીને જે સર્વને પ્રીય થયો છે તે અમારો આચાર્ય સામગાયનથી ઇન્દ્રને યજ્ઞગૃહમાં આમંત્રણ કરો ૫

એકાગ્ર ચિત્તે ધ્યાનમાં નિમગ્ન થએલો ભક્તજન ઉત્સુક યજમાનના ઘરમાં બેસીને જ્યારે આજ (સોમવલ્લી રસ કાઢવાનો) પથ્થર ફેરવે છે ત્યારે તે પોતે દગ્ધ ન થનારા અને (ભક્તને) પેલી બાજુએ લઈ જનાર તે યજમાનના મહાન યજ્ઞ હોતા અગ્નિ અહીંજ અમારા યજ્ઞમંડપમાં પ્રગટ થાઓ ૬

આ વાત તદ્દન ખરી છે કે આ બાર્બર વીરના પ્રભાવનો આશરો, સ્તોતૃજનનો ઉત્કર્ષ થવા માટે હમેશા તેની પાછળજ હોય છે ઉત્સાહિ યજમાનના ઘરમાં ગુમરેરે રહેતા ઇન્દ્રનો પ્રભાવ ભક્તને મતિશુદ્ધિદાયક અને અભીષ્ટ દાયી ઉપકૃત થાય છે ७

---

३ इह दिव आ यातु पृथिव्या, समुद्रात् उत वा पुरीषात् मक्षु आयातु । स्वर्णरात्, परावत वा ऋतस्य सदनात् स मरुत्वान् अवसे न (आ यातु)।

४ य स्थूरस्य बृहत राय इशे, य गोमतीषु वायुना जयति धृष्णुया वस्य अच्छ प्र नयति तमु इन्द्रम् विदथेषु स्तवाम् ।

५ यः नमसि नम उपस्त भायन् यजध्यै वाच जनयन् (भक्तान्) इयर्ति, (स) ऋञ्जसान पुरुवार होता सदनेषु उरथं इन्द्र आ वृञ्जीत ।

६ यदि धिया धियध्यन्त औशिजस्य गादे सद्र् अद्रिम चरण्या, (तर्हि) य दुराषाः वर्हि पारयस्य महान् होता, (स) नः यजनेषु आ (यातु)

७ सद् भावरस्य शुष्मः शुष्म इन्द्रुवत मताय विषश्चि मन्यत । यत् च ईम् आसोजस्य गाद पुरा (भवति) तत्र धियं अवसे मदाय प्र (भवति)।

પર્વતના શીખર ઉપરનો વીસ્તીર્ણ પ્રદેશ જ્યારે તે (ઇન્દ્ર) જુએ છે, નદીપ્રવાહની જોરદાર ધારાઓને જળવૃષ્ટીથી તે વધુ વેગ આપે છે, અથવા ધ્યાનાસક્ત ભક્ત જ્યારે સત્વ સામર્થ્યના વિજય થવા માટે તેને આમંત્રણ કરીને પોતાના ઘરમા લઈ જાય છે તે વખતે ગૌરમૃગ અથવા ગવા પશુ (ઇન્દ્રને) સમર્પણ થાય છે. ૮

જે તારા હાથે સત્કર્મો થાય છે, જે તારા હાથોથી સ્તોતૃજનોને કૃપાધનની બક્ષીસ મળે છે તે તારા હાથને હે ઇન્દ્ર ખરેખર ધન્ય છે. આમ છતાં પણ તુ એકદમ સ્વસ્થ કેમ છે? આજ (તુ) સોમરસથી આનંદી કેમ થતો નથી અને ભક્તને તારી મહેરબાની આપવા માટે આજ તને આનદ કેમ થતો નથી? ૯

આવી રીતે આ સત્યસ્વરૂપ ઇન્દ્ર અમૂલ્ય (દિવ્ય) ધનનો રાજાધિરાજ છે. (અજ્ઞાન) અંધકારનો ઉચ્છેદ કરીને મનુષ્ય માત્રને સ્વતંત્રતાના આરામનો લાભ તેણેજ કરી આપ્યો. માટે હે સર્વ લોક સ્તુત્ય દેવ, તુ તારી કર્તૃત્વ શક્તિથી અમને અલૌકિક ઐશ્વર્યની જોડ કરી આપ અને તારા દિવ્યપ્રસાદનો હુ ઉપભોગ લઉ તેમ કર ૧૦

હે ઇન્દ્ર, તારૂ સ્તવન અમારા હાથે શુ થયુ નથી? શુ તારી કીર્તિ સર્વત્ર નથી? તો નદીઓ જેમ બેઉ કાંઠે ચીકાર થઇને વહે છે તે પ્રમાણે સ્તોતૃજનો માટે ઉત્સાહથી પરિપૂર્ણ થઇ રહે. હે હરીદશ્વ ઇન્દ્ર, અમે અમારી અલ્પ મતિથી આ તારૂ અપૂર્વ સ્તોત્ર ગાયુ છે માટે અમે હમેશા વિજયશાળી અને મહાન યોદ્ધા થઇએ તેમ કર ૧૧

सूक्त २२.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર. ॥

અમારી જે જે બક્ષીસોનો ઇન્દ્ર પ્રેમથી ઉપભોગ લે છે, અથવા જે બક્ષીસો ગમે તો તે સ્તોત્ર હોય કે પ્રાર્થના હોય નોમ હોય કે સામગાયન હોય, તેને આવડે છે, તે સર્વ અમારે માટે, તે પરમ મહાન પ્રભાવશાળી ભગવાન જે પોતાના ઉત્કૃષ્ટ બળથી ભયકર શસ્ત્ર હાથમાં લઈને ભક્તની સહાય માટે આવે છે તે દિવ્ય ઐશ્વર્યસંપન્ન દેવજ નિર્માણ કરી રાખે છે. ૧

---

८ यत् (इंद्रः) पर्वतस्य वरांसि वृण्वे, अपा जवांसि पयोभिः जिन्वे, यत् च मुश्मः (अमुं इदम्) वाजाय गोहे वहन्ति (तदा) गौरस्य गवयस्य विदत् ।

९ ते सुकृता हस्ता भद्रा, उत हे इद्र स्तुवते राधः प्रयन्त रः पाणी (भद्रा एव) एवं सति का ते निषत्तिः किमु नः ममत्सि, किमु उदुत् दातवा उ न हर्षसे ।

१० एव सत्यः इंद्रः वस्वः सम्र ट्, इन इन्ता, पूर्वे वरिवः अक । (तद्) हे पुरुहुत, स्ववाः रयः न शग्धि, दिव्यस्य अन्नस. भक्षीय ।

११ हे इंद्र, तु स्तुतः, नु गृणान., नद्य. न जरित्रे इरं पीरेः । हे हरिवः ते नव्य ब्रह्म धिया अकारि, वयं सदावाः रथ्यः स्याम ।

१ यन् नः इंद्रः जुजुषे, यच वष्टि, तत् स्तोम ब्रह्म सोम उक्था च, अयं महान् गुष्मी नः मघानं शवसा बिभ्रत् एति (सः) नमः, न (अर्यः) आ चित् करति ।

ઇગક્રમેના તદ્દન ન । ज, એના તેu ચારધારવાળુ જ તે પરાક્રમી વીર લીરામણી અને
અ ુત શક્તિમાન ઈ, પોતાના ા ા ાગી (શત્રુપર) ફ કીને મૈરે છે અને આખ ઉપરતી
ગાન ૪ર (મ ાને મને ર દીસનાગ) પરૂણી નદી નાભાનમાન થાય એના વીચારથી તેની
ઉ ૪ર ન ારા પાડીને ગમનનીય તેનો (વ પ્રવાહનો) જુદો જુદો ભાગ તે એક બીજા સાથ
નડી છે ૨

તે મહાન ન ાતાના સ વસામથ્યથી અને મહા પરાક્રમથી દેવોમા અત્યત શ્રેષ્ઠ તરીકે
ગગટ થયો અન (ન જનાનુ રક્ષણ કરવા માટે) ઉત્સુક થએના વ ી જે પોતાના હાથ
ઉપર ધારણ ગ છે તે ઈ, ાતાના ડરથી દ્યુલોક અ ા પૃથ્વીને પણ ધ્રુજાવ્યા ૩

ા ૃવી ઉ ના ગિરિદુ ા સમુદ્ર અ ો સ ા તેમજ ભૂલોક પણ ઇન્દ્ર ગગટ થ ા તે વેળા
૧ અતિ ઉ ા વિભૂતિ પાસ ભ્યા ાગ્યા ા પણ ાતિમ પ્રતિભા ા (સૂચના) માતા
પિત ાી મનાગ ન ગભાન ાળી ર ૪ર છે (વાયુ પણ અતરીક્ષમા મનુષ્યની પેઠે મોટી
સ્તુતિના અ ન ા લા ા ૪

તુ ા ા મોગ ાથી ત તારા મહાન પરાક્રમ સર્વ સામસવનની વખત
ણ ૪ર ન ૪ગ ૪ રણુ કે ડે ૂર હે ધયવાન તુ ધર્મસાગર છે માટે ત
ત ા અપ ાળી મ ગીત નજના ાગે અહિ ભુજગને મારી નાખ્યો ૫

ત ાી ર ગમ ા સહજમા આ ાાર ગાયના સ્તનમાથી સ્વર્ગીય વનુ (ઇચ્છિત
વસ્તુ) અ પ ર અન હ ૂ અને ઉદાર મનવાળા ઇન્દ્ર મોટી નદીઓ ભરથી અત્યત વેગથી
(નમુ ત) ી ની નન છે તે ખરેખર તારૂજ પરાક્રમ છે ६

---

२ वृषा य चतर ाम् वज्रम् वृषा उग्र नृतम शचीवान् (इन्द्र) बाहुभ्याम् अस्यन् उग्राम्
परुष्णीम् पयसा पवाण सख्याय विव्य (ताम्) श्रिय वपमाण (वर्तत)

३ य मह त्व वाजमि महानिध पु म जायमान दवतम स उशन्त वज्र बाह्वो दधान अमन
या भूत प्रयामयत् ।

४ विश्वा रोधा स पृवा प्रवत या क्षा च ऋष्वात् (अस्मात्) जानेमन रजत आ गां मातरा
(अ) पुना आ भरति (इत्यस्मात्) वाता नृवत् परिज्मन् नो नुवन्त ।

५ द द मह त ा ता यहा ने विश्व भवत प्रवाच्या दन् तु । यत् ह शूर धृष्णो त्वम् दृ न
ा ा ा ा अहिम् इवमा आवधा ।

६ विश्वा ता न क्षमा (स्वर्गीय) धरा नु मन् वनव इ । ऊत्र प्र सिन्धो अप ६
ा ा ा ा ा ा ा ा ा ा ा ा ा ा ।

હે હરિદશ્વ ઇન્દ્ર, આપોદેવી બધનમા પડી હતી ત્યારે તેના (ઝરાને) ને લામા લાબા હારોમા ઇચ્છાનુસાર વિહાર કરવા માટે જ્યારે તેં મવન મુક્ત કરી ત્યારે હે ઈન્દ્ર, તે બહેન સમાન આપોદેવીએ ઘણા આનદથી તારૂ યશોગાન કર્યું ૭

અંત કરણને ઉલ્લાસિત કરનાર સોમવલ્લીનો રસ એટલો તો મીલી રાખ્યા છે કે તેની જાણે કે નદીજ મની છે. માટે તારૂ સ્તવન કરનાર આ ભક્તની અપૂર્વ કલ્પના અને (ભક્તિ) સામર્થ્ય તુ તેજ પુજ ભગવાનના કીરણોને વાગીને અમારી તરફ લાવે એવાદ પુરવેગે દોડનાર ઘોડેસ્વાર પોતાના ઘોડાની મજબૂત ચામડાની લગામને ખેચતો દોડતો આવે છે તે પ્રમાણે તુ અમારી પાસે આવ. ૮

હે વિજયશાળી વીર, અત્યંત પ્રશસનીય અને શ્રેષ્ટ શૌર્યના અથવા સાહસના કાર્યો તુ હમેશા અમારા હાથે કર અમને અધકારથી વ્યાપ્ત કરનાર પણ તારા હાથે સહેજમા માર્યા જનાર દુષ્ટોને અમારે સ્વાધીન કર, અને અમારો નાશ કરવાની ઈચ્છા રાખનાર શત્રુઓના હથીઆર ભાગીને નીચે પાડ ૯

હે ઇન્દ્ર, અમારી પ્રાર્થના લક્ષપૂર્વક સાભળી લે નાના પ્રકારના અદ્ભુત સામર્થ્યો અમને આપ, સર્વ પ્રકારની બુદ્ધિમત્તા અમારામા જલદી ઉત્પન્ન કર, અને હે દિવ્ય ઐશ્વર્યવાન, તુ અમને જ્ઞાનરૂપ ધેનુ દેનાર થા. १०

---

७ हे हरिव. इद्र यत् (आप.) देवा बद्धधाना दीर्घा प्रसितिं अनु स्यदयध्यै. त्वं सीं अनुम मुच. अत्राह ता: स्वसार. ते अवोभि. स्तवन्त ।

८ मद. अशु सिन्धुर्न पिपाळे (अत) शशमानस्य शमी शक्ति. च त्वा, शुशुचानस्य ते रश्मिं च अस्मद्यक यम्या , तुवि ओजस गोः रश्मिं आतुर्न (त्वमपि आयाहि)

९ हे सहुरे वर्षिष्ठा ज्येष्ठा नृम्णानि सह्यासि च अस्मे रात्रा कृणुहि । मुहनानि वृत्रा अस्मभ्य रन्धि, वनुष. मर्त्यस्य वध. जहि ।

१० हे इद्र त्वम् अस्माक शृणुहि इत्, अस्मभ्य चित्रान् वाजान् उप माहि । अस्मभ्यं विश्वा, पुरधीः इषण , मघवन् अस्माक गादा सु बोधि ।

હે ઇન્દ્ર, અમારા હાથે તારૂં સ્તવન થયું નથી કે? તારી કીર્તિ સર્વત્ર નથી શું? માટે નદીઓ જેમ ભેખડ પાડે ચીકાર ભરાઇને વહે છે તેમ સ્તોતૃજનના માટે તું ઉત્સાહથી પરિપૂર્ણ થઈ રહે હે હરિદશ્વ ઇન્દ્ર, અમે અમારી અલ્પબુદ્ધિથી આ તારૂં અપૂર્વ પ્રાર્થના સ્તોત્ર ગાયું છે માટે અમે હમેશા વિજયશાળી અને મહાન યોદ્ધા થઇએ તેમ કર ૧૧

सूक्त २३

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર ॥

સોમરસ અને ભક્તિનાઝરનું મહાપૂર્વક સેવન કરનાર ઇન્દ્ર આ આનન્દથી કેવો ઉભરાઈ ગયો છે? આ યજમાનનાઉત્તમ યજ્ઞનો તેણે કેવો ઉત્કર્ષ કર્યો? કારણ કે ઘણી આતુરતાથી મધુર પેય પ્રાશન કરીને અને તૃપ્ત થઇને તે ઉદાર ચરિત્રવાન દેવ ઉજ્વળ દિવ્યધન આપવા માટેજ (બળથી) વૃદ્ધીગત થયો છે (તે ખાસ છે) ૧

કયો શૂર પુરૂષ ભગવાનના આનંદનો વિભાગી થયો? તેની દયા શુદ્ધ બુદ્ધિ સાથે કયો યોગ ઘડાઇ આવ્યો? તે દેવનો અદ્ભૂત પ્રેમ ક્યારે દેખાશે અને સ્તવન કરનાર યજમાનના રક્ષણ માટે તેમજ તેની ઉનતી માટે તે ક્યારે પ્રગટ થશે? ૨

(ભક્ત) તનીજ પ્રાર્થના કરે છે તે પ્રાર્થના તે શું કરવાથી સાંભળશે? અને સાંભળી લઇને તેનાપર કૃપા કરવાનો વિચાર તેના મનમાં કઇ રીતે આવશે? તેના જે અસંખ્ય વર પ્રસાદ છે ક્યા? અને તેને સ્તોતૃજનોના મનોરથ પૂર્ણ કરનાર કહેવાણો આવે છે તે શાથી? ૩

११ इद स्तुत नु गृणान मु नद्य न्न जरित्रे इव पाव इ हरिव तनव्य ब्रह्म धिया अकारि, (नय) सदासा रथ्य स्याम।

१ साम ऊध आभिजुषाण कस्य दातु महा यज्ञ कथ अवृधन्। उशान धन् अर पिबन जुषाणन, ऋष्व (अश्र) शुचत धनाय ववक्ष।

२ क वार अस्य मधमाद आप क अस्य सुमति भ स भानश। अस्य चित्र कत् चिकित, शश मानस्य यज्यो कत् ऊती वृध भुवत्।

३ दर हूयमान कथा शृणाति, नाधन् च अस्य भवता कथा दन, अस्य पूर्वीः उपमातय का ह. एन आहिन शुर कथा आहु।

(આપત્તિથી) ત્રાસ પામેલો ઉપાસક જન એકાગ્રતાથી ધ્યાન કરીને (ભગવાનની) સામર્થ્ય સપત્તીનો અનુભવ લે છે (એમ કહેવાય છે) તે કેમ ? (ભકતોએ કરેલો) નમસ્કાર તેને પ્રિય છે માટે એવા નમસ્કારનો સ્વીકાર કરીને તે ભગવાન મારા સદ્ગચરણની કીમત
કરી શકે તેમ થાઓ. ૪

આજનો પ્રભાતસમય પ્રાપ્ત થઇને દિનાઓ પણ ઉજળી થઇ, માટે હવે ભગવાને આ દીન માનવ સાથે મિત્રાચારી કરી એવી વાત શી રીતે અને કયારે થશે ? પ્રીય ભકતો ઉપર
તેનો દયાલાભ કયારે અને કેવી રીતે થશે ? ૫

તારા જીવ જેવા (જીવજાન) ભકતો માટે તારો મિત્ર પ્રેમ શી રીતે વર્ણવવો ? પરન્તુ તારા મધુપ્રેમનુ વર્ણન અમને કયારે કરવાનુ મળશે વારૂ ? અદ્ભુત સ્વરૂપનુ દર્શન, સૂર્ય પ્રમાણે
અથવા (સ્વર્ગીય) ધેનુના દૂધના પ્રવાહ પ્રમાણે (સર્વને) પ્રીય લાગે છે. ૬

સર્વ નાશ કરી નાંખનાર અને ઇન્દ્રિને નહી ભજનાર માનવ દ્વેષ્ટ શત્રને ઠાર મારવા માટે ઇન્દ્રદેવે પોતાના શસ્ત્રાસ્ત્રો (તેનાપર) ચલાવવા માટે ઝગઝગાટ ધાર ચઢાવી રાખેલા છે તેની મદદથી અમારા (પાપરૂપ) ઋણો નાશ કરનાર તે ઉગ્ર દેવે અમને ખબર પડતી નહોતી
તે દિવસથી (થએલા અમારાં) પાપો દૂર હાંકી કાઢીને તેનો નાશ કર્યો. ૭

---

४ सबाधः शशमानः दीध्यानः अस्य द्रविण कथा अभिनधन् (स.) देवः यत् नमः जनुन्वान् अभिजुजोषत्, मे ऋताना नवेदाः भुवत् ।

५ देवः अस्या. उषसः व्युष्टौ मर्त्यस्य सख्यं कथा कत् जुजोप, ये मुयुजं काम अस्मिन् ततस्रे (तेभ्यः) सखिभ्यः अस्य सख्यं कथा कत् (युज्यते) ।

६ हे इंद्र सखिभ्यः ते अमत्र सख्यं किं आत् (वर्ण्यते), परं ते भ्रात्र कदा प्र ब्रवाम । (अस्माकं) प्रिये अस्य सुदृशः चित्र तम वपुः स्वः न, गोः सर्गाः (न) आ इषे ।

७ (इंद्रः) ध्वरस, अनिन्द्रां द्रुहं जिघांसन् तुजसे तिग्मा अनीका तेतिक्ते । यत्र उग्रः (इंद्र) ऋणयाः ऋणा चित् अज्ञाताः उषसः (यायत्) दूरे बबाधे ।

સત્યધર્મના (અંગે) કલેશ વિનાશક શક્તિ અસંખ્ય છે. સનાતન સત્યનું ચિંતન પાપોનો નાશ કરે છે અને સત્યધર્મનું બોધદાયક મહા પવિત્ર સંકીર્તન ભાવિકના કાન, બહેરા હોય તો પણ તે ભેદીને અંદર ઘુસે છે. ૮

સનાતન સત્યો પાયો ઘણોજ અભેદ્ય છે. (હવે) તેના ચિત્તને આકર્ષનાર રૂપ વિષયોમાં કહયું તેમ સત્યધર્મને પણ આલ્હાદકારક રુપો પુષ્કકળ છે. સદ્ધર્મ આચરણથી ચિરકાળ રુપનું સામર્થ્ય (સ્વેચ્છાચારી લોક આપણા શરીરમાં) ધારણ કરે છે અને સત્યાચરણથીજ (બુદ્ધિરુપ) ધેનુ સનાતન સત્યને ઠેકાણે જઈ બેસે છે. ૯

સદ્ધર્મ ધરી રહેનાર ભક્તને સનાતન સત્યજ પ્રાપ્ત થાય છે સદ્ધર્મનું જોર એટલું છે કે તે જલદીથી (જ્ઞાન) ધેનુ વશ કરે છે. સનાતન સત્ય માટેજ વિસ્તીર્ણ અને ઉંડી દ્યાવાપૃથ્વી સનાતન સત્ય માટેજ તે પરમ શ્રેષ્ટ ધેનુ, (જ્ઞાન અને વૃષ્ટિરુપ) દૂધની ધાર છોડે છે ૧૦

હે ઇન્દ્ર, તારૂં સ્તવન થયું નથી શું ? તારી કીર્તિ સર્વત્ર નથી શું ? માટે નદીઓ જેમ બન્ને કાંઠે ચીકાર થઇને વહે છે તેમ સ્તોતૃજનો માટે તુ ઉત્સાહથી પરિપૂર્ણ થઈ રહે. હે હરિદશ્વ ઇન્દ્ર, અને અમારી અલ્પબુદ્ધિથી આ તારૂં અપૂર્વ પ્રાર્થના સ્તોત્ર ગાયું છે માટે અમે હમેશાં વિજયશાળી અને મહારથી થઇએ તેમ કર. ૧૧

---

८ ऋतस्य हि शुरुधः पूर्वीः सन्ति, ऋतस्य धीति वृजिनानि हन्ति । ऋतस्य श्लोकः बधिरा ततर्द कर्णा बुधानः शुच- मानथ, आयोः बधिरा अपि कर्णा ततर्द ।

९ ऋतस्य दृळ्हा धरुणानि सन्ति, वपुषे वपूंषि पुरूणि चंद्रा च । ऋतेन दीर्घं इषणन्त पृक्षः, ऋतेन गावः ऋतं अविवेशुः ।

१० ऋतं येमानः ऋत इद् वनोति, ऋतस्य शुष्मः तुरयाः च ऋताय बहुले गभीरे पृथ्वी दुहाते ऋतया परमे धेनू दुहाते ।

११ इंद्र स्तुतः त्वं नु, गृणानः न, नद्यः अभि न रयं पीपेः, हे हरिवः ते नव्यं ब्रह्म धिया अकारि वयं सदासाः रथ्यः स्याम ।

सूक्त २४.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર. ॥

સામર્થ્યવાન ઇન્દ્રને કઇ રમણીય સ્તુતિ અમારા ઉપર કૃપા કરવા માટે અમારી તરફ વાળી લાવશે ? તેજ વીર સ્તોતૃજનને અમૂલ્ય ઇચ્છિત વસ્તુ આપે છે હે જનો સર્વ ઉત્કૃષ્ટ બક્ષીસોનો મહાન અધિપતિ તેજ છે. ૧

આદર યોગ્ય તેજ છે. ઉત્તમ રીતે સ્તવન તેનુજ થાય છે. અંધકારરૂપી શત્રુનો નાશ કરવા માટે પણ તેની સ્તુતિ કરવી જોઇએ. તેનીજ કૃપા સત્ય હોય છે. અને તેજ દિવ્ય ઐશ્વર્ય સપન્ન પ્રભુ આવતા આવતાંજ પ્રાર્થના કરનાર અને સોમ અર્પણ કરનાર દીન ભક્તને (દુઃખથી) છુટાપણાનો આરામ પ્રાપ્ત કરી આપે છે. ૨

શૂર સૈનિક યુદ્ધમાં તેનેજ પોતાની પાસે બોલાવે છે. જ્યારે બન્ને પક્ષના યોદ્ધાઓએ જીવ ઉપર ઉદાર થઈને પરસ્પર લઢતી વખતે (સર્વસ્વ આશા) છોડેલી હોય છે ત્યારે અથવા તેમને પુત્રપૌત્રનો લાભ જોઇતો હોય ત્યારે સર્વ શૂર પુરૂષ તેનેજ પોતાનો તારનાર સમજે છે. ૩

હે ઉગ્રરૂપ દેવ, કારણ પ્રસગે યુદ્ધની તડામાર ચાલી હોય ત્યારે ઉપાસના તત્પર નાગરિક એક બીજા સાથે બાથ ભીડીને પરાક્રમો ગજાવે છે અથવા યુદ્ધકુશળ સૈનિકોની ટુકડીઓ એક બીજાપર તુટી પડે છે ત્યારે પણ તેમાંના પુષ્કળ લોકો તારી (ઇન્દ્રની) જ કૃતીનુ અનુકરણ કરે છે. ૪

---

१ का सुष्टुतिः शवसः सून इन्द्रं अर्वाचीनं राधसे न आववर्तत् । सहि वीरः गृणते वसूनि ददिः हे जनासः स एव न निष्पिधां गोपतिः ।

२ स सुष्टुतः इंद्र सत्यराधाः वृत्रहत्ये स एव हव्य स एव ईड्यः । स मघवा यामन् क्षा माम्नते सुष्वाय मर्त्याय वरिवः धात् ।

३ तमित् समीके नरः विह्वयन्ते, यत् उभयासः नरः तन्वः रिरिक्वांसः, मिथः (सयुध्यमानाः) त्यागः अग्मन् (यत् वा) तोकस्य तनयस्य सातौ तमेव त्राम् कृण्वत ।

४ हे उग्र आशुषाणासः क्षितयः योगे अर्णसातौ मिथः क्रतुयन्ति, यत् (च शुष्माः विधः यम् अवसयन्त आदित् अमीके नेमे इन्द्रयते ।

કેટલાક ભક્ત ઈંદ્રના ઇશ્વરી સામર્થ્યનું કૌતુક કરે છે, (એવી વખતે) પુરોડાશની ખાલી થએલી જગા પકવાનોથી ભરાવા દો. સોમ અર્પણ કરનાર ભક્ત સોમ અર્પણ નહી કરનાર લોકોને વેગળા કાઢીને તુ દેશ બહાર કાઢીશ, કારણ કે યજ્ઞ માટે તે શ્રેષ્ઠ વીરને ભક્તોએ સંતુષ્ટ કરેલો હોય છે. ૫

ઉત્કંઠિત થએલા ઇન્દ્ર માટે જે અંતઃકરણ પૂર્વક સોમરસ સિદ્ધ કરે છે તેને તે ભગવાન સુખસમાધાન પ્રાપ્ત કરી આપે છે અને જરા પણ અસંતુષ્ટ ન થતાં જલદીથી રણસંગ્રામમા તેનેજ પોતાનો મિત્ર કહેવરાવે છે. ૬

ઇન્દ્ર માટે જે આજ સોમરસ સિદ્ધ કરશે, પકવાન બનાવશે અથવા તેને સતોષ આપવા માટે (યજ્ઞ સારૂ) લાહાય ભાજીને તૈયાર કરશે એવા ખરી લાગણીવાળા ભક્તોના સ્તોત્રો પ્રેમથી સાંભળીને જે પરાક્રમથી જ્યાં ત્યાં ત્રાસ બેસે તેવુ પરાક્રમ ઇન્દ્ર ભક્તને આપશે. ૭

તે ઉગ્ર પ્રતાપી ભગવાન યુદ્ધ માટે તૈયાર થયો અને તે જગપ્રભુએ ઘણા દિવસ ચાલનારૂ યુદ્ધ જોયુ એટલે સોમયજ્ઞ કરનાર ભક્તોએ યજ્ઞમંદિરમા જે પરાક્રમયુક્ત સોમરસ તીક્ષ્ણ બનાવેલો હોય છે તે પ્રાશન કરવા માટે યજમાનની સ્ત્રી (ઇન્દ્રિને) માટે સાદે આમંત્રણ કરવા લાગે છે. ૮

---

५ आदित् ह नेमे इंद्रियं भजंते, आदित् पंक्तिः पुरोळाशं रिरिच्यात् । आदित् सोमः असुन्वीन् वि पपृच्यात्, आदित् वजुष्यं (भक्तः) वृषभं (इन्द्रम्) जुजोष ।

६ यः दत्या वशते इंद्राय सोमं सुनोति, अस्मै सः वरिवः कृणोति । सध्रीचीनेन मनसा अविवेनन् (सः इंद्रः) संमत्सु तमित् सखायम् कृणुते ।

७ यः अद्य इंद्राय सोमं सुनवत्, यथ पक्तीः पचात् उत धानाः भृज्जाति, तस्य मनायोः ब्रह्माणि प्रतिहर्यन् तस्मिन् इंद्रः वृषणं शुष्मं दधत् ।

यदा समर्यावा समर्यं वि अचेत, यदा च अर्यः दीर्घम् आजिं अभि अख्यत् । तदा दुरोणे आ सोमसुद्भिः शिशितं वृषणं (सोमं) अच्छ पत्नी अचिक्रदत् ।

ભારી માલની તે થોડી કીમત આપવા લાગ્યો ત્યારે વેચાણ ન કરતાં પાછો આવીને
હું સ્વસ્થ બેઠો તો પણ વધારે માલની થોડી કીમત આપવાની હઠ મુકી નહી; આ પ્રમાણે
ગરીબ અને વ્યાપારકુશળ બન્ને માણસો પોતપોતાનો સોદો પતાવવાની ટકકર કરે છે. ૯

દશ ધેનુ આપીને આ ઇન્દ્રને મારી પાસેથી વેચાણ લેવાને કોણ તૈયાર છે. ? તેણે
અંધકાર રૂપી શત્રુનો નાશ કરીને તરતજ તેને (ઇન્દ્રને) મારી પાસે પાછો લાવી આપવો
જોઇએ. ૧૦

હે ઇન્દ્ર, શુ તારી સ્તુતિ કરી નથી? શું તારી કીર્તિ સર્વત્ર નથી? માટે નદીઓ જેમ
બન્ને કાંઠે ચીકાર ભરાઇને વહે છે તેમ સ્તોતૃજનો માટે તુ ઉત્સાહથી પરિપૂર્ણ થઈ રહે. હે
હરિદશ્વ ઇન્દ્ર, અમે અમારી અલ્પમતિ પ્રમાણે આ તારૂં અપૂર્વ સ્તોત્ર ગાયું છે. માટે અમે
હમેશાં વિજયશાળી યોદ્ધા થઇએ એમ કર. ૧૧

सूक्त २५.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર. ॥

આજ ક્યા ભગવત સેવક અને લોકહિત તત્પર સત્પુરૂષને ઘણી ઉત્સુકતાથી ઇંદ્રના ભક્ત
પ્રેમનો લાભ મળ્યો ? અથવા તેની પૂર્ણ કૃપાને યોગ્ય થવા માટે વેદીપરનો અગ્નિ પ્રગટ
થતા સોમરસ સિદ્ધ કરીને તે ભગવાનની સ્તુતિ કોણ કરે છે ?

९ भूयसा कनीयः वस्नं अचरत, पुनः यन् अविक्रीत. (इति) अकानिषम । सः भूयसा कनीयः न अरिरेचीत, दीनाः दक्षाः च वाणम् वि प्र दुहंति ।

१० मम इम इंद्रं दशभिः धेनुभिः कः क्रीणाति, यदा च वृत्राणि जघनत् अथ एन मे पुन. ददत्।

११ हे इंद्र स्तुतः नु, गृणानः नु, नद्यः न जरित्रे इवं पीपेः, हे हरिवः ते नव्यं ब्रह्म धिया अकारि (वयं) सदासाः रथ्यः स्याम ।

१ को अद्य नर्यः देवकामः कः (उपासकः) उशन् इंद्रस्य सख्यं जुजोष । को वा सुतसोमः समिद्धे अग्नौ महे पार्याय अवसे इंद्र ईट्टे ।

કયા ભકતોએ ગુણાનુવાદ વર્ણન કરીને સોમપ્રિય દેવ પાસે પોતાનુ મસ્તક નમાવ્યુ? ભક્તિનો પ્રેમ કોણ જાણે છે (પ્રાતઃકાળમા ઉઠીને) સઘિપ્રકારાનુ પરિધાન કોણ કરે છે? ઇન્દ્રના આત્મત્વની, મિત્રત્વની અને બધુત્વની ઇચ્છા કોણે રાખી છે? તે બુદ્ધિમાન પાસે સરક્ષણ માટે કોઈ ગયુ છે? ૨

દિવ્ય વિભૂતિનુ કૃપાછત્ર (આપણાપર) હોય એવી યાચના આજ કોણ કરે છે? આદિત્ય, અદિતિ (અનાદ્ય અનત શક્તિ) અને દિવ્ય તેજ વિગેરેની ઉપાસના કોણ કરે છે? કયા ભકતે મીલીને સિદ્ધ કરેલો સોમરસ, ઇન્દ્ર, આશ્વિન અને અગ્નિ આજ મનપૂર્વક પ્રાશન કરે છે ૩

ભારત વશના લોકો ઉપર પ્રેમ કરનાર અગ્નિ દેવ, વીરોનુ હિત કરનાર અને વીરોમા અત્યત શ્રેષ્ઠ વીર ઇન્દ્રની પ્રીત્યર્થ આપણે સોમરસ પીલીને તૈયાર કરીએ એમ જે કહે છે તેનુ પણ કલ્યાણ કરે તે ભક્ત ઉદય પામનાર સૂર્યના દર્શનનો લાભ ચિરકાલ લે ૪

શત્રુ પુષ્કળ હોય કે થોડા હોય તે (ભક્ત) નો પરાભવ કોઈ પણ કરી શકતુ નથી, એવા ભક્તને અદિતિ શાશ્વત સુખ આપરોજ ઇન્દ્રિય (કોઈ પ્રીય નથી?) સદાચરણી મનુષ્ય પ્રીય મનપૂર્વક ઇશ્વરનું ચિંતન કરનાર પ્રીય, આતુરતાથી સેવા કરનાર પ્રીય અને સોમરસ અર્પણ કરનાર પણ તેને પ્રીયજ છે ૫

---

२ क सोम्याय (इन्द्राय) वचसा ननाम, क मनायु भवति उस्र च वस्त। क इन्द्रस्य युज्य वष्टि क सखित्व, क भ्रात्र वष्टि, कवये ऊती क (गच्छति)।

३ क देवानां अव अद्य वृणीत क आदित्यान् अदिति ज्योतिश्च ईट्टे। कस्य अश्विनौ इन्द्र अग्नि च मनसा अविवनम् पिबति।

४ य इन्द्राय (साम) सुनवम् इत्याह तस्मै नर्याय नृणाम् नृतमाय नरे भारत अग्नि शर्म य सत, सप उच्चरन्तम् सूर्यम् ज्योक् पश्यात्।

५ त न बहव न दभ्रा हिनन्ति, अस्मै अदति उरु शर्म यच्छत्, (अस्मै इन्द्राय का नाम न प्रिय) इद प्रिय सुकृत्, प्रिय मनायु, प्रिय सुप्रावी प्राशी चापि अस्य प्रिया

આ શ્રેષ્ઠ વીર દીનોની ઘણી કાલજી પૂર્વક સંભાળ કરનાર અને દુષ્ટોનો જોતજોતામાં નાશ કરનાર છે. સોમરસ અર્પણ કરનાર ભકતોએ અર્પણ કરેલાં પકવાન ઇન્દ્ર પોતાનાજ માનીને ગ્રહણ કરે છે. પરંતુ સોમરસ અર્પણ કરતો નથી તેનોજ તે કોઈ નહી. નહી સગો, નહિ મિત્ર કે નહી બધુ. સોમ નહિ આપનાર માણસો ઉપર તેની ઇતિરાજી થાય છે અને તેનો તે નાશજ કરે છે. ૬

અત્યત ધનાઢ્ય પરન્તુ ઘણાજ કંજુસ સાથે અથવા સોમ અર્પણ નહિ કરનાર જનોસાથે સોમપ્રીય ઇન્દ્ર પ્રેમ રાખવાને ઇચ્છતો નથી, એટલુજ નહિ પણ, એવા દાતૃત્વહીનોના વૈભવના તેજનો નાશ કરે છે અને તદ્દન નિર્ધન સ્થિતિમાંજ તેનો અંત લાવે છે. પરન્તુ મનપૂર્વક સોમરસ અને પકાવેલાં હવિ અર્પણ કરનાર ભકતનેજ તે સર્વરીતે આધીન થાય છે. ૭

શ્રેષ્ટ હો અથવા કનિષ્ટ હો પણ સર્વ જન ઇન્દ્રનેજ હાક મારે છે. મધ્યમ સ્થિતીના લોકો પણ ઇન્દ્રનીજ પ્રાર્થના કરે છે; ઉદ્યોગ કરતા અથવા તો સ્વસ્થ બેઠેલા લોકો પણ ઇન્દ્રનેજ આમંત્રણ કરે છે. સુખવસ્તુ લોક અને લઢાઈપિર ગયેલા સૈનિકોપણ ઇન્દ્રનેજ આમંત્રણ કરે છે અને સર્વ સામર્થ્ય માટે ભટકનાર શૂર પુરૂષ પણ ઇન્દ્રનેજ બોલાવે છે. ૮

सूक्त २६.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર. ॥

પૂર્વે હુંજ મનુ થયો હતો. સૂર્ય પણ હુંજ અને મહાબુદ્ધિમાન્ કક્ષીવાન્ ઋષિ પણ હુંજ. અર્જુનીનો પુત્ર કુત્સ પણ હું, અને ઉશના કવિ પણ હુંજ– મારી તરફ જુઓ. ૧

---

६ एष सुप्रव्यः प्राशुपाद् वीरः इंद्रः सुत्वेः पक्तिं केवला कृणुते । सः असुन्वेः न आपिः, न सखा न जामिः, सः दुष्प्राव्यः, (सन्) अवाचः अवहन्ता इत् ।

७ रेवता पणिना असुन्वताच, सुतपाः इंद्रः संख्यं न सपृणीते । परंच अस्य वेदः आ खिदति, नग्न च हन्ति (अररंच) सुत्वये पक्तये केवलः विभूत् ।

८ परे, अवरे, मध्यमासः इंद्र (हवन्ते) यांतः अवसितासः इंद्रं क्षियंतः उत ह्रयामानाः अपिच वाजयंतः नरः इंद्र एव हवन्ते ।

१ अहं अनुःअभवम् सूर्यश्च, अहं विप्रः ऋषिः कक्षीवान् अस्मि । अहं आर्जुनेय कुत्स निऋंञ्जे अहं उशना कविः अभवं तद् मा पश्यत ।

સર્વ દેશ આર્યોને મે આપ્યા છે. દાનશૂર ભાવિક જનો માટે મેઘ વૃષ્ટી મે કરી ધાં ધાં અવાજ કરીને વહેતા ઉદકોની વાટ મેંજ કરી આપી, અને મારાજ (ઈશ્વરી) સંકેત પ્રમાણે દેવો ચાલતા આવેલા છે. ૨

આનંદયુક્ત થઇને સો દાનવોની નવ્વાણુંના નવ્વાણું કિલ્લેબંદ નગરો મે જમીનદોસ્ત કરી નાંખ્યા. પરન્તુ શતતમાંનું સ્થળ માત્ર સુખના ધામમાં પ્રવિષ્ટ કરી આપ્યું અને દિવોદાસ અને અતિથિગ્વનુ રક્ષણ કર્યું. ૩

હે મરૂતો, સર્વ પક્ષીઓમાં તેજ પક્ષી શ્રેષ્ઠ થાઓ. સર્વ શ્યેન પક્ષીઓમાં પણ તે ઘણું જલદીથી ઉડનાર શ્યેનજ શ્રેષ્ઠ થાઓ. જુઓ, રથ પ્રમાણે જેને ચાકની બીલકુલ જરૂર પડતી નથી એવા પોતાના અગના જોરથી તે પક્ષિ, દેવો પણ જ્યાં ભુલ ખાઈ જાય એવો (સોમરૂપી) હવિ માનવો માટે તે નીચે લાવ્યો. ૪

(સર્વેને) ભયથી કંપાવનાર તે પક્ષિએ જ્યારે ત્યાંથી સોમ હરણ કર્યો ત્યારે તે મનોવેગે ઉડનાર પક્ષી વિસ્તીર્ણ આકાશ માર્ગે જલદી નીકળ્યુ અને મધુર સોમરસ લઇને ઘણીજ ત્વરાથી ઉડ્યુ અને અહીં (મૃત્યુલોકમાં) સોમરસ લાવવાનો મહાન યશ તે શ્યેન પક્ષીને મળ્યો. ૫

---

२ अहं भूमिः आर्याय अददा । अहं दाशुषे मर्त्याय वृष्टिं (अवर्षं) अहं वावशानाः अप अनयं देवासश्च मम केतं अनु आयन् ।

३ अहं मंदसानः शंबरस्य नव नवतीः पुरः साकं वि ऐरं, शततमं वेश्यं अपि सर्वताता (वि ऐरं) यत दिवोदासम् अतिथिग्वं च आवम् ।

४ हे मरुतः सः आशुपत्वा विः विभ्यः सु प्रास्तु, श्येनेभ्योऽपि प्रास्तु । यत् सः सुवर्णः श्येनः देव जुष्टं हव्यं अचक्रया स्वधया मनवे भरत् ।

५ यं विज्ञानः मनोजवः वि यदि (सोमं) अतो भरत् उरुणा पथा न अयाजित । तया सोम्येनः मधुना तूर्ण यया, तत अतः स श्येनः अत्र भवः विविद ।

બરાબર સરળ રીતે ઉડનાર તે શ્યેન પક્ષીએ અત્યંત દૂરના સ્વર્ગલોકમાંથી તે હર્ષકારક–ઉલ્હાસકારક–સોમવલ્લી લઇને અને પંજામાં બરાબર પકડીને તે દેવપ્રીય પક્ષીએ ઘણાં ઉંચા દ્યુલોકમાંથી ઉંચકીને અહીં આણી. ૬

શ્યેન પક્ષીએ સોમવલ્લી ઉંચકીને હજારો અને લાખો સોમસેવનોનુ શ્રેષ્ઠ લઇને તે અહીં (ભૂલોકમાં) આણી ત્યારે સોમના હર્ષમાં તે પ્રજ્ઞાશાળી અને જ્ઞાનવાન પક્ષી અધર્મીઓને દિંગમૂઢ કરી નાંખ્યા. ૭

सूक्त २७.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર. ॥

ગર્ભમાં હોવા છતાં પણ મને આ દેવના એકંદર જન્મ વિશે જ્ઞાન થયું છે. અને મને લોખંડના સેંકડો કબાટોમાં જતન કરીને રાખ્યો હતો તો પણ હુ શ્યેન પક્ષી તેમાંથી ઝપાટા–બંધ ઉડીને બહાર પડ્યો. ૧

તેણે મારો પુરતો પરાભવ કર્યોજ નહીં. ઉલટો મેં તેને મારા તેજથી અને વીર્યથી રગડી નાંખ્યો. આ પ્રમાણે તે ચાલુ ગતીવાળા અને મહાબુદ્ધિશાળી પક્ષીએ અધર્મીઓને દૂર ફેંકી દઇને અને (સ્વબળથી) સ્ફુરતા પામીને વાયુને પણ પાછળ નાંખ્યો. ૨

---

६ ऋजीपी श्येनः शकुनः परावतः मन्द्रं मदं अंशुं ददमान सोमं ददृहाणः स देववान्–अमुष्मात् उत्तरात् आदाय आ भरत्।

७ श्येनः सोमं आदाय सहस्रं अयुतं च सवान् साकं अभरत् अत्र सः पुरंधिः (श्येनः) अमूरः, सोमस्य मदे अरातीः मूराः अजहात्।

१ गर्भे नु सन् अहं एषां देवानां जनिमानि अन्ववेदं मा शत आयसीः पुरः अरक्षन् अप श्येनो दं जवसा निरदीयं,।

२ स मा जोषं नय अपजभार, रक्षसा वीर्येण ईम अभि आस, ईर्मा पुरन्धिः अरातीः अजहात, उत शुशुवानः वातान् अतरत्।

તે શ્યેન પક્ષીએ દ્યુલોકના નીચા પ્રદેશમાં (આવતાંજ) મોટેથી અવાજ કર્યો અને તે બુદ્ધિવર્ધક સોમરસ (ભક્તજન) પોતપોતાને ઘેર લઈ ગયા, એટલામાં (સોમવલ્લીનું રક્ષણ કરનાર) કૃશાનુ નામનો ધનુરવાદી (ધનુષ્ય ધારણ કરનાર) હતો તેણે મનમાં તેમનમાં ગુસ્સે થઇને તે શ્યેન પક્ષીપર ધનુષ્યની પ્રત્યચા ચઢાવી અને બાણ પણ માર્યું. ૩

તદ્દન સીધી લાઈનમાં ઉડનાર તે શ્યેન પક્ષીએ, ભુજ્યુ (ને અશ્વીદેવો સંભાળીને લાવ્યા તે) પ્રમાણે ઇન્દ્રલોકના અતિ ઉંચ શિખર ઉપરથી આ સોમવલ્લીને ભૂલોકમાં આણી તે વખતે માર્ગમાં કૃશાનુએ હલ્લો કરવાથી તે પક્ષીની પાંખમાથી એક પીછુ તુટીને નીચે પડ્યું. ૪

માટે હવે હે દિવ્ય ઐશ્વર્ય સંપન્ન ઇન્દ્ર ભગવાન, આ (ચાંદીનો) શુભ્ર કળશ હાથમાં લઇને દૂધ મિશ્રિત પૌષ્ટિક અને તેજસ્વી પેય અધ્વર્યૂઓએ નમ્રપણે અર્પણ કરેલા મધુર સોમરસના સારરૂપ આ પેય પીને આનદીત થવા માટે હાથમાં લે–તે મહાવીર (ઇન્દ્ર) સોમ પ્રાશન કરીને આનંદમગ્ન થવા માટે (આ ચષક) હાથમાં લે. ૫

सूक्त २८.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–અગ્નિ. ॥

હે સોમરસ, ખુદ ઇન્દ્રે તારાથી યુક્ત થઇને, તારી મિત્રાચારી સંપાદન કરીને મનુષ્ય–માત્રના હિત માટે, નદીઓનો પ્રવાહ વહે એમ કર્યું. તેણે અહીનો વધ કરીને સાત મોટી નદીઓને બંધન મુક્ત કરી. અને જ્ઞાનેંદ્રિયોનાં દ્વારો ઢંકાઇ ગયા જેવાં હતાં તે ઉઘાડ્યાં. ૧

---

३ यत श्येनः द्योः अवास्वनीत्. अध यदि वा यत् पुरन्धि अतः वि ऊहुः, यत् कृशानुः अस्ता मनसा भुरण्यन अस्मै (शरान) सृजतं ज्यांच अव क्षिपत ह ।

४ ऋजिप्यः श्येनः भुज्युं न इंद्रवतः बृहतः स्नोः अधि ईंजभार । अध प्रसितस्य वेः तत् पतत्रि पर्णं अंतः यामनि पतत् ।

५ अध मघवा, गोभिः पक्वं आपिप्यानं शुक्रं अन्धः मध्वः अग्रं अध्वर्युभिः प्रयतं श्वेत (रजत) कलश इंद्रः मदाय पिबध्यै प्रतिधत, शूरः (इंद्र) मदाय पिबध्यै प्रतिधत ।

१ हे सोम त्वा युजा, तव तत् सख्ये इंद्रः मनवे अपः सस्रुतः अकः । अहिम् अहन् सप्त सिन्धून् अरिणात्, अपिहितानि इव खानि अपा वृणोत् ।

હે આલ્હાદદાયક સોમરસ, તને પોતામાં મેળવી લઇને ઈન્દ્રે ઝપાટાબંધ સૂર્યના રથનું ચક્ર એકદમ દાબીને પકડ્યું અને અસંત ઉગ્ર સૂર્યને લીધે જે વિશ્વનુ ચપળપણું જે અહીં દૃશ્યમાન થાય છે ને શત્રુના પંજામાંથી છોડાવ્યુ ૨

હે ચિત્તાભિરામ સોમ, પ્રાચીન કાળમાં ઇન્દ્રે મધ્યાન્હ થતા પહેલાં દસ્યૂનો વધ કર્યો. તે વખતે તે અધર્માઓને અગ્નિદેવે બાળીને ભસ્મ કરી નાંખ્યા. ઘાડા જંગલમાં અને (ગામ-માંના ઘરમાંથી પણ તે દુષ્ટોએ જાણે કે પોતાની ચતુરાઇથીજ પ્રવેશ કરી લીધો હતો (એવી વખતે) ઇન્દ્રે પોતાના હથીઆરના તડાકાથી તેઓમાંના હજારો દુષ્ટોનો સંહાર કર્યો. ૩

હે ઇન્દ્ર, તે નીચ ધર્મવિરોધીઓને તે ધર્મભ્રષ્ટ જાતવાળાઓને તેં સર્વથી નિંદવા યોગ્ય સ્થિતિએ પહોંચાડ્યા હે ઇન્દ્ર સોમ, ધર્મનીતિ વીનાના શત્રુઓને એજ પ્રમાણે થકવી નાંખો, તેમના નાશ કરો. તમે બંને પોતાના પાપીનો નાશ કરનાર પોતાના હથીઆરોથી સર્વને વંદવા યોગ્ય થયા છો. ૪

તે દિવ્ય ઐશ્વર્ય સંપન્ન દેવો. ઇન્દ્ર અને હે સોમ, તમે બંને (બુદ્ધિરૂપ) અશ્વનું બંધન ગૃહ અને (પ્રકાશરૂપ) ધેનુઓને છુપાવી રાખવાની જગા જે તદ્દન બંધ કરી નાંખી હતી તેને હથીઆરથી તોડી નાંખીને મોકળી કરી અને અંધકારને દૂર કાઢીને સર્વ પ્રદેશ ભક્તોને ખુલ્લો કરી આપો. ૫

---

२ हे इंदो त्वा युजा इंदः सूर्यस्य चक्रं सहसा सद्यः नि खिदत्, वृद्दता स्तुना (भुवि) अधि वर्तमानम् विश्वायु महः द्रुहः अप धायि ।

३ इंदो पुन्न मध्यदिनात् अर्भीके दस्यून् इंद्रः अहन्, तांश्च आग्निः अदहत् । इंद्रश्च दुर्गे दुरोणे क्रत्वान यातां पुरु सहस्रा शर्वा नि वर्हीत् ।

४ हे इंद त्वं अधमान् दस्यून्, दासीः विशः विश्वस्मात् सीम् अप्रशस्ताः अकृणोः । (हे इंद्रा सोमौ) शत्रून् अबाधेथाम्, नि अमृणतम्, वधत्रैः अपचितिम् आविदेथाम् ।

५ हे मघवाना, हे सोम, इंद्रश्च युवं एव अश्व्यम् ऊर्वम्, गोः (इंदं) अपिहितानि (सन्त्यपि) अन्ना आदर्दृतम्, ततृदाना युवां क्षाश्चित् रिरिचथुः ।

सूक्त २९.

॥ ऋषि–वामदेव । देवता–अग्नि ॥

હે ઇન્દ્ર, અમે તારૂ યશો ગાયન કર્યું છે માટે તુ પ્રસન્ન ચિત્તે સત્ત સામર્થ્ય અને રક્ષણ સામગ્રી સાથે તારા હરિદ્વર્ણ (પીળારગના) અશ્વો પર આરોહણ કરીને અમારી તરફ આવ અને (રસ્તામા) શત્રુઓએ પુષ્કળ સોમસેવન સમારભ શરૂ કર્યા હોય તો પણ તે છોડીને અમારીજ તરફ આગમન કર તારૂ સકીર્તન ઉચ્ચ સ્વરે ચાલે છે અને તારો કૃપા પ્રસાદ કદીપણ અસત્ય થતો નથી ૧

આ માનવ હિતકર્તા અને (સર્વનુ) અવલોકન કરનાર દેવ સોમયાજકોએ નિમત્રણ કરતાજ યજ્ઞ સમારભમા તત્કાળ આવે છે જેનો દિવ્ય અશ્વ અસત ઉમદા છે, જેને ભય સ્પર્શ પણ કરતો નથી, ઉત્તમ રીતે સોમ તૈયાર કરનાર ભક્ત જેની અતિશય પ્રશસા કરે છે તે ઇન્દ્ર પોતાના વીર સમૂહ સાથે રહીને હમેશા સોમરસથી આનદમગ્ન થાય છે ૨

હે સ્તોત્ર કર્તા (ઇન્દ્ર) તેને પ્રીય લાગે તે પ્રમાણે (સોમરસ ગ્રહણ કરીને) ઉલ્લસિત થાય અને પોતાના સત્વસામર્થ્યનુ પરાક્રમ કરે માટે તુ તેના કાનપર તારી સ્તુતિ જાય તેમ કર, (એટલે) ઉત્તમ કૃપાપ્રસાદનો વરસાદ કરનાર મહાપ્રતાપી ઇન્દ્ર અમારી પર કૃપા કરવા માટે અમને સર્વ કાઇ સુલભ કરી આપીને પૂર્ણ પણે નિર્ભય કરશે ૩

---

१ हे इंद्र स्तुत मदमान वाजेभि ऊती, हविभि न उप याहि आंगूषेभि गृणान, सत्य राधा, अर्य. पुरूणि सवना तिरश्चित् उपयाहि ।

२ नर्यं चिकित्वान् स्तोतृभिर्हूयमान (इंद्र) यज्ञम् उप आयाति हि । य स्वश्व्य अभीरु सुष्वाणेभि मन्यमान (सन्) वीरै स मदति ।

३ उग्रम् अनुप्रदिश मदयध्यै वाजयध्यै (हे स्तोत) अस्य कर्णा श्रावयेस । तुविष्मान् राधसे उतवापाण: इंद्र न: सुतीर्थो, अभय च करत् ।

ખરેખર નમ્રપણે પ્રાર્થના કરનાર ભક્ત પાસે અથવા ધ્યાન કરીને સ્તુતિ કરનાર જ્ઞાની સ્તોત્રકર્તા પાસેજ તે જાય છે. (અને એટલા માટેજ) આ વજ્રધારી ભગવાન સેંકડો અને હજારો ચાલાક ઘોડા પોતેજ બનીને રથને જોડીને તદ્દન સજ્જ થઇને બેઠોછે. ૪

હે દિવ્ય ઐશ્વર્ય સંપન્ન ઇન્દ્ર, તારા રક્ષણ નીચે રહીને ગુણાનુવાદ ગાનાર અમે વિપ્ર અધિકારી થઇને તારા કહેવાઇએ એમ થાઓ. અને સર્વસ્વ સ્તવન કરવા યોગ્ય, અતુલ બળ અને મહાન આકાશસ્થ (આકાશમાં રહેનાર) જે તુ તે તારા ઔદાર્યને લીધે અમે દિવ્ય ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ લઇએ એમ થાઓ. ૫

सूक्त ३०.

॥ ઋષિ—વામદેવ । દેવતા—અગ્નિ. ॥

હે ઇન્દ્ર હે વૃત્રનો નાશ કરનાર, તારા કરતાં ઉત્કૃષ્ટ અથવા શ્રેષ્ઠ તો કોઇ નથીજ, પરન્તુ તારા જેવો પણ કોઈ નથી. ૧

ખરેખર સર્વ મનુષ્યપ્રાણી તારીજ ઇચ્છાથી. ચક્ર પ્રમાણે ફરે છે તેથીજ ખરેખર તું મહાન અને વિખ્યાત છે. ૨

હે ઇન્દ્ર સર્વ દેવોએ પણ તારી સાથે યુદ્ધ કર્યું હોય એમ થયુંજ નથી, કારણ કે રાત્રીનો ઘોર અંધકાર દિવસના પ્રકાશથી તેં નાશ કરી નાંખ્યો. ૩

---

४ यः नाधमानम् अच्छा ऊती गन्ता, हवमानम् गृणतम् च विप्रम् इत्या(यः गन्ता) सः वज्रबाहु शतानि सहस्राणि आशून् रमनि धुरि उप दधानः (वर्तत) ।

५ हे मघवान् इन्द्र त्वोतासः विप्राः वय त्वा गृणन्तः सूरयः स्याम, । ते आकाटयस्य पुरुोः दावने वृहद्दिवस्य रायः भेजानासः स्याम ।

१ इंद्र त्वत् उत्तरः नकिः, ह वृत्रहन् ज्यायान् अपि नकिः अस्ति । यथा त्वम् तथा कोपि नीऽः एव

२ कृष्टयः विश्वा चक्रेव ते अनु वावृतुः तत् सत्रा, सत्राच महाँ श्रुतः च असि ।

३ इंद्र, अना इत् विश्वेदेवा- त्वा युयुधुः चन यत् अहा नक्तम् अतिरः ।

અને હે ઇન્દ્ર, પીડા પામેલા માણસના હિત માટે અને યુદ્ધ કરનાર કુત્સ માટે તેં
સૂર્યના રથનું ચક્ર હરણ કર્યું. ૪

હે ઇન્દ્ર, દેવોને ત્રાસ આપનાર સર્વ ઘાતકી અધમ શત્રુઓ સાથે તેં એકલાએ યુદ્ધ
કરીને તેમને ઠાર મારી નાંખ્યા. ૫

હે ઇન્દ્ર, મનુષ્યમાત્ર માટે તેમનાજ સુખ સારૂ તેં સૂર્યને પ્રગટ કર્યો અને તારી શક્તિથી
એતશનું સંરક્ષણ કર્યું. ૬

હે વૃત્રનો નાશ કરનાર, દિવ્ય ઐશ્વર્ય સંપન્ન, એટલા માટેજ તને અત્યંત તેજસ્વી
મનનો કહે છે, ખરૂ ને ? અને એટલા માટેજ તેં દાનવોનો સંહાર કર્યો, નહિ વારૂ ? ૭

અને હે ઇન્દ્ર તેં પરાક્રમનો આ એક પુરૂષાર્થ કર્યો કે બીજાનો ઘાત કરી જોનારી ધૂતી
કન્યા ઉષા (નામની) સ્ત્રી, તેનો તેં નાશ કરી નાંખ્યો. ૮

હે ઇન્દ્ર, તુ મોટોજ છે, પરન્તુ આપણેજ મોટા છીએ એવું અભિમાન કરનાર ધૂતી
છોકરી ઉષાને તેં શિક્ષા કરી. ૯

જ્યારે વીરશ્રેષ્ઠ ઇન્દ્રે તેના રથના ચુરા કર્યા ત્યારે ગભરાઇને તે ભાગેલા રથમાંથી
નાશી ગઈ. ૧૦

---

४ उत इंद्र यत्र बाधितेभ्यः युध्यते कुत्साय, त्वं सूर्यं चक्रं मुषाय ।

५ यत्र देवान् ऋघायतः विश्वान् शत्रून् एक इत् अयुध्यः हे इंद्र त्वं जनून् अहन् ।

६ उत हे इंद्र यत्र मर्त्याय क सूर्यं अरिणाः शचीभिः एतशं प्रावः ।

७ आत् इत् वृत्रहन् मघवन् मन्युमत्तमः असि किम् । अत्राह दानुं अतिरः ।

८ उत हे इंद्र एतादित् पौंस्यं चकर्थ ह यत् दुर्हणायुं स्त्रियम् उषस (नामिक) दिवः दुहितरं वधीः

९ हे इंद्र महान् त्वम् महीयमानाम् दिवश्चित् दुहितरं उषसं संपिणक् ।

१० यः एता (इं०) शीम् नि शिश्नात् (नश्यती) स्त्रियात् अनसः उषा अप सरत् ।

રાઇ જેટલા ટુકડા થઈ ગયેલો તેનો રથ વિપાશા નદીના કીનારા ઉપરજ પડયો અને
તે ઉષા ફક્ત ત્યાંથી દૂર ચાલી ગઈ. ११

અને હે ઇન્દ્રિ, જેનો પ્રવાહ નહાનો સુનો નથી, પણ મોટો છે, અને જેનો પ્રવાહ જુદો
જુદો વહે છે ને સિન્ધુ નદીની સ્થાપના તારી અતકર્ય (ન કલ્પી શકાય તેવી) શક્તિથી
પૃથ્વી ઉપર તેંજ કરી. १२

અને શુષ્ણ નામના દાનવના કિલ્લેબદ નગરનો તેં નાશ કર્યા અને શુષ્ણના વૈભવનો
ગર્વ પણ તેં પળવારમાં ઉતારી નાંખ્યો. १३

તેમજ કુલિતરનો પુત્ર શબર નામનો અધર્મી (દસ્યુ) તેને હે ઇન્દ્ર, ઉંચા પર્વત
ઉપરથી નીચે નાંખીને તેં મારી નાખ્યો. १४

વળી વર્ચિ નામનુ દસ્યુનુ પાંચ લાખ સૈન્ય (ચાકની) કડીઓ પ્રમાણે બંદોબસ્ત
પ્રમાણે રહ્યું હતુ પરન્તુ તે સર્વ સૈન્યનો તેં તદ્દન નાશ કરી નાંખ્યો. १५

અને અગ્રુ (નામની એક સ્ત્રી) નો પુત્ર પરાવૃજ છુપાયો હતો, તેનુ નામ અનત
શક્તિવાન્ ઇન્દ્રે સામ સૂક્તમા કાયમ રહે એમ કર્યું. १६

અને જેને પાણી પૂરી મરતાં આવડતુ નહોતુ તેવા તુર્વશ અને યદુ ભકતોને તે (દિવ્ય)
શક્તિવાન પ્રભુએ, તે સર્વજ્ઞ ઇન્દ્રે, પેલીપર પહોંચાડી દીધા. १७

---

११ एतद् अस्याः अन, सुसंपिष्टं विपाशि आ शये । सीम् परावतः ससार ।

१२ उत हे इंद्र विबाल्यं (प्रवाहं) वितस्थानां सिन्धुम् क्षमि अधि मामया परिष्ठा ।

१३ उत यत् त्वम् अस्य पुरः सरिणक्, धृष्णुया शुष्णस्य वेदनम् अभि प्र मृक्षः ।

१४ उत इंद्र त्व कौलितरं दासं शंबरम् बृहतः पर्वताद् अभि अव अहन् ।

१५ वर्चिनः प्रधीन् इव (स्थिताः) पञ्च सहस्राणी शता यावान् अधि अत्रथीः ।

१६ उत शतक्रतुः इन्द्रः अग्रुवः (स्त्रियः) त्यं पुत्रकम् उपेतु आ भजत ।

१७ उत शचीपतिः विद्वान इन्द्रः त्या अस्नातारः तुर्वशाद् अपारयत् ।

વળી હે ઇન્દ્ર, અર્ણ અને ચિત્રરથ બન્ને આર્ય હતા તો પણ (તે દુષ્ટ હોવાથી) તેં સરયૂ નદીના પેલી તરફના કીનારાપર તેમનો એકદમ નાશ કરી નાખ્યો. ૧૮

વૃત્રનો નાશ કરનાર હે દેવ, એક આંધળા અને એક પાંગળા એવા બે અનાથોને કોઇએ નાંખી દીધા હતા તેમને તેં સરળ રસ્તો બતાવ્યો, તેથી તારા આનંદ ધામનો અંતપાર કોઇને લાગનાર નથી તેજ ખરૂ છે. ૧૯

ઇન્દ્રે, (શત્રુના) પત્થરબંદી કોટવાળા સેંકડો નગરોની પોતાના દિવોદાસ નામના ભક્ત માટે ધુળધાણી કરી નાખી ૨૦

અને દભીતિ નામના ભક્ત માટે પોતાની દિવ્ય શક્તિથી અને મારક શસ્ત્રોથી ત્રીસ હજાર અધર્મી (દસ્યુ) ઓને રણસંગ્રામમાં સુવાડી દીધા ૨૧

હે દૈત્ય નાશક ઇન્દ્ર, આવી રીતે તું સર્વ માણસોનો સરખોજ મહાન અધિપતિ છે. આ સર્વ ભુવનોને ગતિ તુંજ આપે છે ૨૨

તેમજ હે ઇન્દ્ર, જે જે કાંઈ ઇશ્વરી સામર્થ્ય અને પરાક્રમ તેં (પ્રગટ) કર્યું તેને આજ સુધી કોઇથી પણ ધક્કો લાગ્યો નથી. ૨૩

હે નમ્ર ભાવિક ઉત્કૃષ્ટમાપણુ જે ઉત્કૃષ્ટ છે તે અર્યમા (રૂપી) ઇન્દ્ર દેવ તને આપે. તેજ પૂષા, તેજ ભાગ્યદાતા દેવ. તેજ વાંછિત પ્રાપ્તવ્ય ને ઉત્તમોત્તમ પ્રાપ્તવ્ય તને આપે, અને તેજ " કરૂલતી " નામ ધારણ કરનાર દેવ તારો ઇચ્છિત લાભ તને પ્રાપ્ત કરી આપે. ૨૪

---

१८ उत हे इंद्र त्या आर्या अर्णाचित्ररथा सर्यो पारत सद्य अवधी।

१९ हे वृत्रहन् द्वा जहिता अन्धं श्राणं च त्वं अनु नयः तद् (खलु) ते सुम्नम् नाष्टवे (भवति)।

२० इंद्र. अश्मन्मनायां शत पुरः दिवोदासाय दाशुषे विआस्यात्।

२१ इंद्रः दभीतये (भक्ताय) इथं दासानां त्रिशतं सहस्रा (इत) मायया अशायपत।

२२ हे वृत्रहन् इंद्र, यः त्वम् ता (एता) विश्वानि च्यावुकेष (त्वत्) सद्य वत समानः गोपति अधि (सर्वाम्)—

२३ उत हे इंद्र यत् नून पौंस्यं इंद्रिय करिष्या तद् अद्य नकि आ मिनत्।

२४ हे आघृणे (सदृक्ष) अय अर्यमा देवः (इंद्र) त वामंवाम ददातु, वाम पूषा (ददातु), वाम भगः वाम करूळती देव ददातु।

सूक्त ३१.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર. ॥

આ અદ્ભૂત તેજસ્વી, સર્વદા આનંદ વર્ધન અને જગતમિત્ર બળવાન્ કયા રક્ષણ સાધનો
સાથે–કઈ અત્યંત બળવાન સૈન્ય સાથે–નિરંતર અમારી પાસે રહેશે ? १

આ હર્ષકારક સોમમાં આ પેયમાં અત્યંત ઉલ્લાસ આપનાર કયો ઉત્તમ રસ ભર્યો છે કે
તેથી બરાબર સારા બંદોબસ્ત પૂર્વક રાખેલા ઇચ્છિત ધનનો ભંડાર ફોડી નાખીને આપવા २
માટે તને આનંદથી ઉભરાઈ જાય છે

તું મિત્રાનો અને સ્તોતૃજનોનો પ્રતિપાલક સેંકડો સંરક્ષક સાધનો સાથે અમારી
પાસે રહે. ३

લોકાની યોજનાને લીધે રથનું ચક્ર અશ્વની પાછળ સહેજ ફરે છે તે પ્રમાણે ભક્તોની
પ્રાર્થનાને લીધે તું (દયાળુપણે) અમારી તરફ વળ ४

(ભૂલોકમાં આવવાના) નીચા માર્ગથી જ્યારે તું તારી કર્તૃત્વ શક્તિ બતાવવાના સ્થળે
પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે સૂર્યોદય થતાંજ તારી ઉપાસના અમારા હાથથી થાઓ. ५

---

१ कया नती, कयाशचिष्ठया वृता सदावृधः न. चित्त. सखा (न) आ भुवत् ।

२ मदानां मंहिष्ठः अन्धसः कः सत्य (रसः) दृळ्हा चित् वसु आरुजे त्वा मत्सत् ।

३ नः सखीनां जरितॄणां त्वं शतम् ऊतिभि अविता अभिषु भवासि ।

४ चर्षणीनाम् नियुद्भिः अर्वतः वृत्तम् चक्रम् न, नः अभि आ ववृत्स्व ।

५ क्रतूनां प्रवताहि पदा आ गच्छसीव ह, (तद्) सूर्य सचा अमहि ।

હે ઇન્દ્ર, અમારી મનોવૃત્તિ જેમ જેમ તારી તરફ જોરથી ખેંચાય છે તેમ તેમ સૂર્યના રથનુ ચક્ર પણ જોરથી દોડે છે, માટે તારી અને સૂર્યની તરફ અમારૂ લક્ષ લાગી રહ્યુ છે ૬

માટેજ હે દિવ્ય શક્તિના નાથ, કાંઈ પણ હરકત શિવાય, વગર વિલબે (ભક્તાને) અભીષ્ટ દેનાર દાતા એવા તને '૭ ઐશ્વર્ય મપન્નજ કહે છે ૭

અને તારૂ સંકીર્તન કરીને સોમ અર્પણ કરનારા ભક્તને ઇચ્છિત સપત્તિ તુ તત્કાળ આપે છે. ૮

ગમે તેવો ઘાતકી દુષ્ટ હોય તો પણ તેનાથી તારા સેંકડો કૃપા પ્રસાદને પ્રતિબધ થયો હોય તેવુ થયુજ નથી, અથવા (ભક્તના અંત કરણ) જાગૃત કરનાર જે કાઇ મહા પરાક્રમ તું કરવાનો છે તેને તે દુષ્ટ હરકત કરી શકશે તેમ પણ નથી ૯

તારી સેંકડો અને હજારો સરક્ષક શક્તિ અમારૂ રક્ષણ કરે, તારી સર્વ સહાયતા અમારૂ પ્રતિપાલન કરે. ૧૦

તુ અત્યંત મહાન દેવ મિત્રપ્રેમ માટે, અતિ ઉચ્ચ મગળ માટે, આ ઠેકાણે અમને પસદ કર. પારલૌકિક સપત્તિ (આપવા) માટે પણ તુ અમારીજ પસદગી કર ૧૧

---

६ इंद्र यत् (नः) मन्यवः ते संदधरित्वरे, (सूर) चक्राणि अपि स दधरित्वरे अधे त्वे अध सूर्ये (नः खिलीभूता दृष्टिः)।

७ उत हे शचीपते त्वाम् इत् मघवानं अविदीधयुम् दातारम् आहु स्म हि ।

८ उत स्म त्वम् शशमानाय सुन्वते, सद्यः इत् पुरुजित् वसु परि मंहसे ।

९ नहि आयुरः ते शतंचन राधः वरंन्त स्म, न च चौत्नानि करिष्यत ते (ज्योत्नानि वरन्त)।

१० स शतम् ऊतभ्यः अस्मान् अवस्तु, सहस्रं अपि अस्मान् अवस्तु, ता विश्वा अभिष्टयः अपि अस्मान् अवस्तु ।

११ महामवन् सख्याय, स्वस्तये, विविरमते राये च इह अस्मान् आवृणीष्व ।

હે ઇન્દ્ર, અત્યંત સમૃદ્ધ ઐશ્વર્ય (દાન) થી તુ અમારી ઉપર તારો દયા નોભ ગખ ૧૨
અને તારી નવગી નગ્લક શક્તિથી અમારૂ પ્રતિપાલન કર

તે ઇન્દ્ર, ધનુષ્ય ધારણ કરનાર યોદ્ધા પ્રમાણે તારી અ ૮ ા યુક્તિની (પ્રમાણ) ધેનુનો ૧૩
સમૂહ તુ અમારા માટે ઉઘાડીને ખુલ્લો કરી આપ

એગને પછી (પ્રકાશરૂપ) ધેનુની અને (બુદ્ધિરૂપ) અશ્વની આમલા રાખનાર અમારા ૧૪
દિવ્ય મનોરથ સર્વત બેધડક થઇ પણ નડતર સિવાય સવાર કરો

હે સૂર્યરૂપ ઇન્દ્ર, અમારો યશ તુ ઉજ્વલ કર, તે આમાર કરતા ઉચ્ચો હોવા પ્રમાણે ૧૫
દેવોમા ઉત્કૃષ્ટ થાય તેમ કર

सूक्त ३२.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર ॥

હે વૃત્રનાશક ઇન્દ્ર, તુ અત્યત મહાન છે, માટે તારા તીવ્ર આયુધો સાથે અમારી પાસે ૧
આવ

અદ્‌ભૂત રૂપ હે ઇન્દ્ર, (જગતનુ) પોષણ કરવામા તુ તદ્દન નિમગ્ન થયેલો હોવા છતા
પણ આ નાના વેશધારી જનોમા (ભક્તોમાટેજ) ભોગ આવેશમા દોડતો આવે છે અને ૨
તેના માટે અદ્‌ભૂત પરાક્રમ કરે છે

---

१२ इंद्र विभ्वहा, परीणसाराया अस्मान् अविड्ढि। विश्वाभि ऊतिभि अपि अस्मान् अविड्ढि।

१३ इंद्र तान् गामत मजान् नवाभि ऊर्मिभि अस्ता इव नसन्न्य अप वृधि।

१४ इंद्र, अस्माक गव्यु अश्वयु युमान् च रथ अनपच्युत इत।

१५ हे सूर्य (इंद्र) अस्माक यश स्तन कृणु, देवेषु दानिव वर्षा पार्यंत इषि।

१ वृत्रहन् इंद्र, मद नूतन महानि ऊतिभि अद्भुत अस्माकन् अर्थ आयाहि।

२ इंद्र चित्र त्वम् इनि चित्र सूनृताभिवर विनिधे षु आ ऊन्व चित्रन् कृणोर।

જે તારી સેવામાં તત્પર રહે છે તેવા તારા પ્રેમાળ મિત્ર સંખ્યામાં થોડા હોય તો પણ તેના શરીરપર તુટી પડનાર મોટા ઉંચા શત્રુને પણ તુ તેના હાથે તારી તેજસ્વિતાથી નાશ કરી આપે છે. ૩

માટે હે ઇન્દ્ર, અમે તનેજ વળગી રહયા છીએ અને સર્વસ્વ તારૂજ સ્તવન કરીએ છીએ. માટે અમારી સભાળ તું જરૂર કર. ૪

હે વજ્રધારી, તું, તારા પૂર્ણપણે નિર્દોષ, અદ્ભૂત અને અટકાવ રહિત રક્ષણ સાધનો સાથે અમારી તરફ આવ. ૫

અને સત્વપૂર્ણતા અને શાંતિ સૌખ્યનો લાભ થાય માટે હે ઇન્દ્ર, અમે તારા જેવા પ્રકાશ સંપન્નનાજ એક મનવાળા જીવજાન મિત્ર થઇએ એમ થાઓ. ૬

હે ઇન્દ્ર, ફક્ત તુંજ એકલો સત્વ સામર્થ્યનો અને પ્રકાશ બોધનનો સ્વામી છે. માટે અમારામાં તે આવેશ (હમેશાંજ) રહેવા દે. ૭

હે ઇન્દ્ર, હે સ્તુતિની ઇચ્છા કરનાર, તારૂ મહીર્તન કરવાથી તુ (ભક્તને) જે જે વરદાન આપવાનું મનમાં ધારીશ તેમાં બદલી કરીને તે ખોટું પાડવાને કોઇ સમર્થ નથી. ૮

---

३ ये त्वा सचा, (तैः) दभ्रेभिः चित् सखिभिः शचीयांस मापस्तं आजसा हंसि ।

४ इंद्र वय ते सचा, वयं त्वा अभिनो नुमः, अस्मान् अस्मान् इत् उत् अव ।

६ हे इंद्र पृण्यये वाजाय, त्वायतः गोमतः सखायः युजः सु भूयाम ।

७ इंद्र त्वम् हि एकः वाजस्य गोमतः ईशिषे, स त्वम् नः महीम् इषं यन्धि ।

८ हे गिर्वणः इंद्र यद् त्वां [illegible] मर्व दिशसि तद् [illegible] ([illegible]) न वरन्त ।

હે ઇન્દ્ર, સત્વસામર્થ્ય અને શાંતિસૌખ્યની પ્રાપ્તિ થાય માટે અમે ગોતમ કુલમાં ઉત્પન્ન ૯
થયેલા ભક્તોએ ગુણગાયનોથી તારૂં સ્તવન કર્યું છે.

તેં હર્ષનિમગ્ન થઇને અધર્મિ દસ્યૂના નગરોને વેગે ધાલીને તેનો નાશ કર્યો તે તારા ૧૦
પરાક્રમનુંજ અમે વર્ણન કર્યું.

સ્તવનતુષ્ટ હે ઇન્દ્ર તેં જે પરાક્રમી મહાન કાર્યો કર્યા તેનુંજ પ્રતિભા સપન્ન કવિ સોમ ૧૧
યજ્ઞમાં વર્ણન કરે છે.

હે ઇન્દ્ર, તારા ઠેકાણે સ્તુતિકુસુમ અર્પણ કરનાર ગોતમોએ તારો મહિમા વિશેષ ફેલાવ્યો ૧૨
માટે વીર્યશાળી શૂરોનેજ પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય યશ તુ તેને મેળવી આપ.

હે ઇન્દ્ર, અસંખ્ય લોકોનો સર્વ સાધારણ અધિપતિ તુંજ છે. માટે તનેજ અમે હાંક ૧૩
મારીએ છીએ.

હે દિવ્યનિધિ, તુ અમારી તરફ વળ; હે સોમપ્રિય ઇન્દ્ર, આ સોમરસથી આનંદીત થા. ૧૪

હે ઇન્દ્ર, અમારૂ એકાગ્રચિત્તથી થએલુ સ્તવન તને થોભાવી રાખે. હે દેવ, તુ તારા ૧૫
હરીદ્રૂણું અશ્વ આ તરફ લાળ.

અમારો પુરોડાશ ગ્રહણ કર અને ઇચ્છા કરનાર પુરૂષ તરૂણ સ્ત્રીનો ઉપભોગ લે તે ૧૬
પ્રમાણે તુ અમારી સ્તુતિનો ઉપભોગ લે.

હે ઇન્દ્ર, તીવ્રવેગી હજારો અશ્વ અમને જોઇએ છે અને (ભક્તિરૂપ) સોમરસથી ૧૭
ભરેલા પાત્રો સેંકડો જોઈએ છે માટે તારી પાસે અમે વિનતિ કરીએ છીએ.

---

९ हे इंद्र गोतमाः घृष्वये वाजाय प्र दावने त्वा गिरा अनूषत ।
१० मंदसानः याः दासीः पुरः अभीत्य आरुजः ता ते वीर्या प्र वोचाम ।
११ हे गिर्वणः इंद्र सुतेषु सत्सु यानि पौंस्या चकर्थ ता ते वेधसः गृणन्ति ।
१२ हे इंद्र स्तोमवाहसः गोतमाः त्वे अवीवृधन्त, एषु वीरवत् यशः आ धाः ।
१३ हे इंद्र यच्चित् त्वं शश्वतां जनानां साधारणः तं त्वा वयं हवामहे ।
१४ हे वसो इंद्र अस्मे अर्वाचीनो भवः हे सोमपाः सोमानां अन्धसः सु मत्स्व ।
१५ हे इंद्र अस्माकं मतीनां स्तोमः त्वा आयच्छतु, (त्वं) हरी अर्वाक् आवर्तय ।
१६ पुरोळाशं च नः घसः वधूयुः योषणां इव नः गिरः च जोषयासे ।
१७ हे इंद्र युक्तानां व्यतीनां (हयानां) सहस्रं, (अपि च) सोमस्य शतं खार्यः ईमहे ।

તારી સેંકડો તો શું પણ હજારો (પ્રકારરૂપી) ધેનુઓને અમે અમારી તરફ વાળી
વાળીએ છીએ માટે આજ તારો કૃપાપ્રસાદ અમારી ઉપર નિરંતર રહો ૧૮

તારા સુવર્ણરૂપ (અવિનાશી) સંપત્તિથી ભરેલા દશ ઘડા અમને મળ્યા છે, આ
પ્રમાણે હે વૃત્ર નાશક તું ઘણોજ ઉદાર હાથનો દાતા છે ૧૯

તું અત્યંત ઉદાર છે, માટે અમને દાન દેવાનું તે ઘણુંજ આપ થોડું ઘણું નહી, પુષ્કળ
લઈ આવ. હે ઇન્દ્ર, ભક્તોને વરદાન આપવા એવીજ તારી મનની ઇચ્છા હોય છે ૨૦

હે શૂર શત્રુનાશક, અસંખ્ય મણુસોમાં ઘણું આપનાર તુંજ છે એવી તારી પ્રખ્યાતિ છે
માટે તારા કૃપાધનનો અંશ અમને પણ આપ ૨૧

હે ચતુર શ્રેષ્ઠ, હે પ્રકાશરૂપ, હે ભક્ત રક્ષક, તારા આ પીતવર્ણના અશ્વોની જોડીની
પણ હું પ્રશંસા કરૂં છું અમારી ધેનુ તેને લીધે ગભરાઇને મરે એમ કરીશ નહિ ૨૨

આખામાની કીંશીઓ પ્રમાણે અથવા એકાદ ટુકા નાકડાના સ્ટુલપર બેસાડલી નાની કાંરી
પુતળી પ્રમાણે, આ તારા પીળા રંગના અશ્વ માર્ગમાં દોડતી વખતે સુશોભિત દેખાય છે ૨૩

હું પરોઢમાં પ્રવાસ કરતો હોઉં કે ન કરતો હોઉં તો પણ તારા પીળા રંગના નાશ
રહિત અશ્વ મારી સાથે એક સરખા રહે ૨૪

॥ છઠ્ઠો અધ્યાય સમાપ્ત. ॥

---

१८ वयं ते गवां शता गहस्रा आ च्यावयामसि तं राध अस्मत्रा एतु ।
१९ तं हिरण्यानां कलशानां दश आ ददिमहि, (यतः), हे वृत्रहन् त्वं भूरि दा असि ।
२० त्वं भूरिदाः न भूरि देहि, दत्र मा (दहि), भूरि आभर, हे इन्द्र भूरि घत् दित्सास ।
२१ शूर वृत्रहन् त्वं पुरुत्रा भूरिदाः श्रुत आसदि न रा गाम आ भजस्व ।
२२ हे गोपण नपात्, हे विचक्षण त बभ्रू प्रशंसामि मन्तो (न) गा मा अनु शिशय ।
२३ ते बभ्रू (अश्वा) यामनि, कनानका उन वा अर्भके त्य द्रुपदे (स्थिता) शुभ्रा दर आम
२४ ते बभ्रू आविशा (अर्वा) म उपामनसि अर वा, अजुरन यामा नर (गन्तारौ)।

॥ अथ तृतीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

॥ चतुर्थोऽनुवाकः ॥ ४ ॥

॥ ३३ ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—ऋभवः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ३३ ॥ प्र ऋभुभ्यो दूतमिव वाचमिष्य उपस्तिरे श्वैतरीं धेनुमीळे ।
ये वातजूतास्तरणिभिरेवैः परि द्यां सद्यो अपसो बभूवुः ॥ १ ॥
यदारमक्रन्नृभवः पितृभ्यां परिविष्टी वेषणा दंसनाभिः ।
आदिद्देवानामुप सख्यमायन्धीरासः पुष्टिमवहन्मनायै ॥ २ ॥
पुनर्ये चक्रुः पितरा युवाना सना यूपेव जरणा शयाना ।
ते वाजो विभ्वाँ ऋभुरिन्द्रवन्तो मधुप्सरसो नोऽवन्तु यज्ञम् ॥ ३ ॥

प्र । ऋभुऽभ्यः । दूतम्ऽइव । वाचम् । इष्ये । उपऽस्तिरे । श्वैतरीम् । धेनुम् । ईळे । ये । वातऽजूताः । तरणिऽभिः । एवैः । परि । द्याम् । सद्यः । अपसः । बभूवुः ॥ १ ॥ यदा । अरम् । अक्रन् । ऋभवः । पितृऽभ्याम् । परिऽविष्टी । वेषणा । दंसनाभिः । आत् । इत् । देवानाम् । उप । सख्यम् । आयन् । धीरासः । पुष्टिम् । अवहन् । मनायै ॥ २ ॥ पुनः । ये । चक्रुः । पितरा । युवाना । सना । यूपाऽइव । जरणा । शयाना । ते । वाजः । विऽभ्वा । ऋभुः । इन्द्रऽवन्तः । मधुऽप्सरसः । नः । अवन्तु । यज्ञम् ॥ ३ ॥

यत्संवत्सम्मृभवो गामरक्षन्यत्संवत्सम्मृभवो मा अपिंशन् ।
यत्संवत्समभरन्भासो अस्यास्ताभिः शमीभिरमृतत्वमाशुः ॥ ४ ॥
ज्येष्ठ आह चमसा द्वा करेति कनीयान्त्रीन्कृणवामेत्याह ।
कनिष्ठ आह चतुरस्करेति त्वष्ट ऋभवस्तत्पनयद्वचो वः ॥ ५ ॥ १ ॥
सत्यमूचुर्नर एवा हि चक्रुरनु स्वधामृभवो जग्मुरेताम् ।
विभ्राजमानांश्चमसाँ अहेवावेनत्त्वष्टा चतुरो ददृश्वान् ॥ ६ ॥
द्वादश द्यून्यदगोह्यस्यातिथ्ये रणन्नृभवः ससन्तः ।
सुक्षेत्राकृण्वन्ननयन्त सिन्धून्धन्वातिष्ठन्नोषधीर्निम्नमापः ॥ ७ ॥

यत् । संऽवत्सम् । ऋभवः । गाम् । अरक्षन् । यत् । संऽवत्सम् । ऋभवः । माः । अपिंशन् । यत् । संऽवत्सम् । अभरन् । भासः । अस्याः । ताभिः । शमीभिः । अमृतऽत्वम् । आशुः ॥ ४ ॥ ज्येष्ठः । आह । चमसा । द्वा । कर । इति । कनीयान् । त्रीन् । कृणवाम । इति । आह । कनिष्ठः । आह । चतुरः । कर । इति । त्वष्टः । ऋभवः । तत् । पनयत् । वचः । वः ॥ ५ ॥ १ ॥ सत्यम् । ऊचुः । नरः । एव । हि । चक्रुः । अनु । स्वधाम् । ऋभवः । जग्मुः । एताम् । विऽभ्राजमानान् । चमसान् । अहाऽइव । अवेनत् । त्वष्टा । चतुरः । ददृश्वान् ॥ ६ ॥ द्वादश । द्यून् । यत् । अगोह्यस्य । आतिथ्ये । रणन् । ऋभवः । ससन्तः । सुऽक्षेत्रा । अकृण्वन् । अनयन्त । सिन्धून् । धन्व । आ । अतिष्ठन् । ओषधीः । निम्नम् । आपः ॥ ७ ॥

रथं ये चक्रुः सुवृतं नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम् ।
त आ तक्षन्त्वृभवो रयिं नः स्ववसः स्वपसः सुहस्ताः ॥ ८ ॥
अपो ह्येषामजुषन्त देवा अभि क्रत्वा मनसा दीध्यानाः ।
वाजो देवानामभवत्सुकर्मेन्द्रस्य ऋभुक्षा वरुणस्य विभ्वा ॥ ९ ॥
ये हरी मेधयोक्था मदन्त इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अश्वा ।
ते रायस्पोषं द्रविणान्यस्मे धत्त ऋभवः क्षेमयन्तो न मित्रम् ॥ १० ॥
इदाह्नः पीतिमुत वो मदं धुर्न ऋते श्रान्तस्य सख्याय देवाः ।
ते नूनमस्मे ऋभवो वसूनि तृतीये अस्मिन्त्सवने दधात ॥ ११ ॥ २ ॥

रथं । ये । चक्रुः । सुऽवृतं । नरेऽस्थां । ये । धेनुं । विश्वऽजुवं । विश्वऽरूपां । ते । आ । तक्षंतु । ऋभवः । रयिं । नः । सुऽअवसः । सुऽअपसः । सुऽहस्ताः ॥ ८ ॥ अपः । हि । एषां । अजुषंत । देवाः । अभि । क्रत्वा । मनसा । दीध्यानाः । वाजः । देवानां । अभवत् । सुऽकर्मा । इंद्रस्य । ऋभुक्षाः । वरुणस्य । विऽभ्वा ॥ ९ ॥ ये । हरी इति । मेधया । उक्था । मदंतः । इंद्राय । चक्रुः । सुऽयुजा । ये । अश्वा । ते । रायः । पोषं । द्रविणानि । अस्मे इति । धत्त । ऋभवः । क्षेमऽयंतः । न । मित्रं ॥ १० ॥ इदा । अह्नः । पीतिं । उत । वः । मदं । धुः । न । ऋते । श्रांतस्य । सख्याय । देवाः । ते । नूनं । अस्मे इति । ऋभवः । वसूनि । तृतीये । अस्मिन् । सवने । दधात ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ३४ ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—ऋभवः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ३४ ॥ ऋभुर्विभ्वा वाज इन्द्रो नो अच्छेमं यज्ञं रत्नधेयोप यात ।
इदा हि वो धिषणा देव्यह्नामधात्पीतिं सं मदा अग्मता वः ॥ १ ॥
विदानासो जन्मनो वाजरत्ना उत ऋतुभिर्ऋभवो मादयध्वम् ।
सं वो मदा अग्मत सं पुरंधिः सुवीरामस्मे रयिमेरयध्वम् ॥ २ ॥
अयं वो यज्ञ ऋभवोऽकारि यमा मनुष्वत्प्रदिवो दधिध्वे ।
प्र वोऽच्छा जुजुषाणासो अस्थुरभूत विश्वे अग्रियोत वाजाः ॥ ३ ॥
अभूदु वो विधते रत्नधेयमिदा नरो दाशुषे मर्त्याय ।
पिबत वाजा ऋभवो ददे वो महि तृतीयं सवनं मदाय ॥ ४ ॥

ऋभुः । विऽभ्वा । वाजः । इंद्रः । नः । अच्छ । इमं । यज्ञं । रत्नऽधेया । उप । यात । इदा । हि । वः । धिषणा । देवी । अह्नां । अधात् । पीतिं । सं । मदाः । अग्मत । वः ॥ १ ॥ विदानासः । जन्मनः । वाजऽरत्नाः । उत । ऋतुऽभिः । ऋभवः । मादयध्वं । सं । वः । मदाः । अग्मत । सं । पुरंऽधिः । सुऽवीरां । अस्मे इति । रयिं । आ । ईरयध्वं ॥ २ ॥ अयं । वः । यज्ञः । ऋभवः । अकारि । यं । आ । मनुष्वत् । प्रऽदिवः । दधिध्वे । प्र । वः । अच्छ । जुजुषाणासः । अस्थुः । अभूत । विश्वे । अग्रिया । उत । वाजाः ॥ ३ ॥ अभूत् । ऊं इति । वः । विधते । रत्नऽधेयं । इदा । नरः । दाशुषे । मर्त्याय । पिबत । वाजाः । ऋभवः । ददे । वः । महि । तृतीयं । सवनं । मदाय ॥ ४ ॥

आ वाजा यातोप न ऋभुक्षा महो नरो द्रविणसो गृणानाः ।
आ वः पीतयोऽभिपित्वे अह्नामिमा अस्तं नवस्व इव ग्मन् ॥ ५ ॥ ३ ॥
आ नपातः शवसो यातनोपेमं यज्ञं नमसा हूयमानाः ।
सजोषसः सूरयो यस्य च स्थ मध्वः पात रत्नधा इन्द्रवन्तः ॥ ६ ॥
सजोषा इन्द्र वरुणेन सोमं सजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः ।
अग्रेपाभिर्ऋतुपाभिः सजोषा ग्नास्पत्नीभी रत्नधाभिः सजोषाः ॥ ७ ॥
सजोषस आदित्यैर्मादयध्वं सजोषस ऋभवः पर्वतेभिः ।
सजोषसो दैव्येना सवित्रा सजोषसः सिन्धुभी रत्नधेभिः ॥ ८ ॥

आ । वाजाः । यात । उप । नः । ऋभुक्षाः । महः । नरः । द्रविणसः । गृणानाः ।
आ । वः । पीतयः । अभिऽपित्वे । अह्नाम् । इमाः । अस्तम् । नवस्वःऽइव ।
ग्मन् ॥ ५ ॥ ३ ॥ आ । नपातः । शवसः । यातन । उप । इमम् । यज्ञम् । नमसा ।
हूयमानाः । सऽजोषसः । सूरयः । यस्य । च । स्थ । मध्वः । पात । रत्नऽधाः ।
इन्द्रऽवन्तः ॥ ६ ॥ सऽजोषाः । इन्द्र । वरुणेन । सोमम् । सऽजोषाः । पाहि । गिर्वणः ।
मरुत्ऽभिः । अग्रेऽपाभिः । ऋतुऽपाभिः । सऽजोषाः । ग्नाःपत्नीभिः । रत्नऽधाभिः ।
सऽजोषाः ॥ ७ ॥ सऽजोषसः । आदित्यैः । मादयध्वम् । सऽजोषसः । ऋभवः ।
पर्वतेभिः । सऽजोषसः । दैव्येन । सवित्रा । सऽजोषसः । सिन्धुऽभिः । रत्नधेऽभिः ॥ ८ ॥

ये अश्विना ये पितरा य ऊती धेनुं ततक्षुर्ऋभवो ये अश्वा ।
ये अंसत्रा य ऋधग्रोदसी ये विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः ॥ ९ ॥
ये गोमन्तं वाजवन्तं सुवीरं रयिं धत्थ वसुमन्तं पुरुक्षुम् ।
ते अग्रेपा ऋभवो मन्दसाना अस्मे धत्त ये च रातिं गृणन्ति ॥ १० ॥
नापाभूत न वोऽतीतृषामानिःशस्ता ऋभवो यज्ञे अस्मिन् ।
समिन्द्रेण मदथ सं मरुद्भिः सं राजभी रत्नधेयाय देवाः ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ ३५ ॥ ऋषि:-वामदेव. । देवता-ऋभव. । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ३५ ॥ इहोप यात शवसो नपातः सौधन्वना ऋभवो माप भूत ।
अस्मिन्हि वः सवने रत्नधेयं गमन्त्विन्द्रमनु वो मदासः ॥ १ ॥

ये । अश्विना । ये । पितरा । ये । ऊती । धेनुं । ततक्षुः । ऋभवः । ये । अश्वा । ये । अंसत्रा । ये । ऋधक् । रोदसी इति । ये । विऽभ्वः । नरः । सुऽअपत्यानि । चक्रुः ॥ ९ ॥ ये । गोऽमंतं । वाजऽवंतं । सुऽवीरं । रयिं । धत्थ । वसुऽमंतं । पुरुऽक्षुं । ते । अग्रेऽपाः । ऋभवः । मंदसानाः । अस्मे इति । धत्त । ये । च । रातिं । गृणंति ॥ १० ॥ न । अप । अभूत । न । वः । अतीतृषाम । अनिःऽशस्ताः । ऋभवः । यज्ञे । अस्मिन् । सं । इंद्रेण । मदथ । सं । मरुत्ऽभिः । सं । राजऽभिः । रत्नऽधेयाय । देवाः ॥ ११ ॥ ४ ॥

इह । उप । यात । शवसः । नपातः । सौधन्वनाः । ऋभवः । मा । अप । भूत । अस्मिन् । हि । वः । सवने । रत्नऽधेयं । गमंतु । इंद्रं । अनु । वः । मदासः ॥ १ ॥

आगंन्नृभूणामिह रत्नधेयमभूत्सोमस्य सुषुतस्य पीतिः ।

सुकृत्यया यत्स्वंपस्यया चँ एकं विचक्र चंमसं चंतुर्धा ॥ २ ॥

व्यंकृणोत चमसं चंतुर्धा सखे वि शिक्षेत्यंब्रवीत ।

अथैत वाजा अमृतस्य पन्थां गणं देवानांमृभवः सुहस्ताः ॥ ३ ॥

किंमयः स्विच्चमस एष आंस यं काव्येन चतुरों विचक्र ।

अथां सुनुध्वं सवनं मदांय पात ऋभवो मधुंनः सोम्यस्य ॥ ४ ॥

शच्यांकर्त पितरा युवांना शच्यांकर्त चमसं देवपानंम् ।

शच्या हरी धनुंतरावतष्टेन्द्रवाहांवृभवो वाजरत्नाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

आ । अगन् । ऋभूणां । इह । रत्नऽधेयं । अभूंत् । सोमंस्य । सुऽसुंतस्य । पीतिः ।

सुऽकृत्ययां । यत् । सुऽअपस्ययां । च । एकं । विऽचक्र । चमसं । चतुःऽधा ॥ २ ॥

वि । अकृणोत । चमसं । चतुःऽधा । सखें । वि । शिक्ष । इतिं । अब्रवीत । अथं ।

ऐत । वाजाः । अमृतस्य । पंथां । गणं । देवानां । ऋभवः । सुऽहस्ताः ॥ ३ ॥

किंऽमयः । स्वित् । चमसः । एषः । आस । यं । काव्येन । चतुरः । विऽचक्र ।

अथं । सुनुध्वं । सवनं । मदांय । पात । ऋभवः । मधुंनः । सोम्यस्य ॥ ४ ॥

शच्यां । अकर्त । पितरां । युवांना । शच्यां । अकर्त । चमसं । देवऽपानं । शच्यां ।

हरी इतिं । धनुंऽतरौ । अतष्ट । इंद्रऽवाहौं । ऋभवः । वाजऽरत्नाः ॥ ५ ॥ ९ ॥

यो वः सुनोत्यभिपित्वे अह्नां तीव्रं वाजासः सवनं मदाय ।
तस्मै रयिमृभवः सर्ववीरमा तक्षत वृषणो मन्दसानाः ॥ ६ ॥
प्रातः सुतमपिबो हर्यश्व माध्यन्दिनं सवनं केवलं ते ।
समृभुभिः पिबस्व रत्नधेभिः सखीँ याँ इन्द्र चकृषे सुकृत्या ॥ ७ ॥
ये देवासो अभवता सुकृत्या श्येना इवेदधि दिवि निषेद ।
ते रत्नं धात शवसो नपातः सौधन्वना अभवतामृतासः ॥ ८ ॥
यत्तृतीयं सवनं रत्नधेयमकृणुध्वं स्वपस्या सुहस्ताः ।
तदृभवः परिषिक्तं व एतत्सं मदेभिरिन्द्रियेभिः पिबध्वम् ॥ ९ ॥ ६ ॥

यः । वः । सुनोति । अभिऽपित्वे । अह्नां । तीव्रं । वाजासः । सवनं । मदाय ।
तस्मै । रयिं । ऋभवः । सर्वऽवीरं । आ । तक्षत । वृषणः । मंदसानाः ॥ ६ ॥
प्रातः इति । सुतं । अपिबः । हरिऽअश्व । माध्यंदिनं । सवनं । केवलं । ते । सं ।
ऋभुऽभिः । पिबस्व । रत्नऽधेभिः । सखीन् । यान् । इंद्र । चकृषे । सुऽकृत्या ॥ ७ ॥
ये । देवासः । अभवत । सुऽकृत्या । श्येनाःऽइव । इत् । अधि । दिवि । निऽसेद ।
ते । रत्नं । धात । शवसः । नपातः । सौधन्वनाः । अभवत । अमृतासः ॥ ८ ॥
यत् । तृतीयं । सवनं । रत्नऽधेयं । अकृणुध्वं । सुऽअपस्या । सुऽहस्ताः । तत् ।
ऋभवः । परिऽसिक्तं । वः । एतत् । सं । मदेभिः । इंद्रियेभिः । पिबध्वं ॥ ९ ॥ ६ ॥

॥ ३६ ॥ ऋषिः वामदेवः । देवता-ऋभवः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ३६ ॥ अनश्वो जातो अनभीशुरुक्थ्यो रथस्त्रिचक्रः परि वर्तते रजः ।
महत्तद्वो देव्यस्य प्रवाचनं द्यामृभवः पृथिवीं यच्च पुष्यथ ॥ १ ॥
रथं ये चक्रुः सुवृतं सुचेतसोऽविह्वरन्तं मनसस्परि ध्यया ।
ताँ ऊ न्वस्य सवनस्य पीतय आ वो वाजा ऋभवो वेदयामसि ॥ २ ॥
तद्वो वाजा ऋभवः सुप्रवाचनं देवेषु विभ्वो अभवन्महित्वनम् ।
जिव्री यत्सन्ता पितरा सनाजुरा पुनर्युवाना चरथाय तक्षथ ॥ ३ ॥
एकं वि चक्र चमसं चतुर्वयं निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिः ।
अथा देवेष्वमृतत्वमानश श्रुष्टी वाजा ऋभवस्तद्व उक्थ्यम् ॥ ४ ॥

अनश्वः । जातः । अनभीशुः । उक्थ्यः । रथः । त्रिऽचक्रः । परि । वर्तते । रजः । महत् । तत् । वः । देव्यस्य । प्रऽवाचनम् । द्याम् । ऋभवः । पृथिवीम् । यत् । च । पुष्यथ ॥ १ ॥ रथम् । ये । चक्रुः । सुऽवृतम् । सुऽचेतसः । अविऽह्वरन्तम् । मनसः । परि । ध्यया । तान् । ऊँ इति । नु । अस्य । सवनस्य । पीतये । आ । वः । वाजाः । ऋभवः । वेदयामसि ॥ २ ॥ तत् । वः । वाजाः । ऋभवः । सुऽप्रवाचनम् । देवेषु । विऽभ्वः । अभवत् । महिऽत्वनम् । जिव्री इति । यत् । सन्ता । पितरा । सनाऽजुरा । पुनः । युवाना । चरथाय । तक्षथ ॥ ३ ॥ एकम् । वि । चक्र । चमसम् । चतुःऽवयम् । निः । चर्मणः । गाम् । अरिणीत । धीतिऽभिः । अथ । देवेषु । अमृतऽत्वम् । आनश । श्रुष्टी । वाजाः । ऋभवः । तत् । वः । उक्थ्यम् ॥ ४ ॥

ऋभुतो र॒यिः प्र॑थ॒मश्र॑वस्तमो॒ वाज॑श्रुतासो॒ यमजी॑जन॒न्नरः॑ ।
वि॒भ्वत॒ष्टो वि॒दथे॑षु प्र॒वाच्यो॒ यं दे॑वा॒सोऽव॑था स विच॑र्षणिः ॥ ५ ॥ ७ ॥
स वा॒ज्यर्वा॒ स ऋषि॑र्वच॒स्यया॒ स शूरो॒ अस्ता॒ पृत॑नासु दु॒ष्टरः॑ ।
स रा॒यस्पोषं॒ स सु॒वीर्यं॑ दधे॒ यं वाजो॒ विभ्वाँ॑ ऋ॒भवो॒ यमावि॑षुः ॥ ६ ॥
श्रेष्ठं॑ वः॒ पेशो॒ अधि॑ धायि दर्श॒तं स्तोमो॒ वाजा ऋभव॒स्तं जु॑जु॒ष्टन ।
धीरा॑सो॒ हि ष्ठा क॒वयो॑ विप॒श्चित॒स्तान्व॑ ए॒ना ब्रह्म॒णा वे॑दयामसि ॥ ७
यूयमस्मभ्यं॑ धि॒षणा॑भ्य॒स्परि॑ वि॒द्वांसो॒ विश्वा॒ नर्या॑णि॒ भोज॑ना ।
द्यु॒मन्तं॒ वाजं॒ वृष॑शुष्ममुत्त॒ममा नो॑ र॒यिमृ॑भवस्तक्षता॒ वयः॑ ॥ ८ ॥
इ॒ह प्र॒जामि॒ह र॒यिं ररा॑णा इ॒ह श्रवो॑ वी॒रव॑त्तक्षता नः ।
येन॑ व॒यं चि॒तये॒मात्य॒न्यान्तं वाजं॑ चि॒त्रमृ॑भवो द॒दा नः ॥ ९ ॥ ८ ॥

ऋभुतः । र॒यिः । प्र॒थ॒मश्र॑वःऽतमः । वाज॑ऽश्रुतासः । यं । अजी॑जनन् । नरः॑
वि॒भ्वऽत॒ष्टः । वि॒दथे॑षु । प्र॒ऽवाच्यः॑ । यं । दे॒वा॒सः । अव॑थ । सः । विऽच॑र्षणिः ॥५॥
सः । वा॒जी । अर्वा॑ । सः । ऋषिः॑ । व॒च॒स्यया॑ । सः । शूरः॑ । अस्ता॑ । पृत॑नासु
दु॒स्तरः॑ । सः । रा॒यः । पोषं॑ । सः । सु॒ऽवीर्यं॑ । द॒धे । यं । वाजः॑ । विऽभ्वा॑
ऋ॒भवः॑ । यं । आवि॑षुः ॥ ६ ॥ श्रेष्ठं॑ । वः॒ । पेशः॑ । अधि॑ । धा॒यि॒ । द॒र्श॒तं । स्तोमः॑
वाजाः॑ । ऋ॒भ॒वः॒ । तं । जु॒जु॒ष्टन॒ । धीरा॑सः । हि । स्थ । क॒वयः॑ । वि॒पः॒ऽचितः॑ । तान्
वः॒ । ए॒ना । ब्रह्म॑णा । आ । वे॒द॒या॒म॒सि॒ ॥ ७ ॥ यू॒यं । अ॒स्मभ्यं॑ । धि॒षणा॑भ्यः
परि॑ । वि॒द्वांसः॑ । विश्वा॑ । नर्या॑णि । भोज॑ना । द्यु॒ऽमन्तं॑ । वाजं॑ । वृष॑ऽशुष्मं
उ॒त्ऽत॒मं । आ । नः॒ । र॒यिं । ऋ॒भ॒वः॒ । त॒क्ष॒त॒ । आ । वयः॑ ॥ ८ ॥ इ॒ह । प्र॒ऽजां
इ॒ह । र॒यिं । ररा॑णाः । इ॒ह । श्रवः॑ । वी॒रऽव॑त् । त॒क्ष॒त॒ । नः॒ । येन॑ । व॒यं । चि॒तये॑म
अति॑ । अ॒न्यान् । तं । वाजं॑ । चि॒त्रं । ऋ॒भ॒वः॒ । द॒द॒ । नः॒ ॥ ९ ॥ ८ ॥

॥ ३७ ॥ ऋषि –वामदेवः । देवता–ऋभवः । छन्द त्रिष्टुप् ॥

॥ ३७ ॥ उप॑ नो वाजा अध्वरमृ॑भुक्षा देवा॑ या॒त प॒थिभि॑र्दे॒वयानैः॑ ।
यथा॑ य॒ज्ञं मनु॑षो वि॒क्ष्वा३॒॑सु द॑धि॒ध्वे र॑ण्वाः सु॒दिने॒ष्वह्ना॑म् ॥ १ ॥
ते वो॑ हृ॒दे मन॑से सन्तु य॒ज्ञा जुष्टा॑सो अ॒द्य घृ॒तनि॑र्णिजो गुः ।
प्र वः॑ सु॒तासो॑ हरयन्त पू॒र्णाः क्रत्वे॒ दक्षा॑य हर्षयन्त पी॒ताः ॥ २ ॥
त्र्यु॒दा॒यं दे॒वहि॑तं॒ यथा॑ वः॒ स्तोमो॒ वाजा ऋभुक्षणो द॒दे वः॑ ।
जु॒ह्वे मनु॑ष्वदु॒प॑रासु वि॒क्षु यु॒ष्मे सचा॑ बृ॒हद्दि॑वेषु॒ सोम॑म् ॥ ३ ॥
पीवो॑अश्वाः शु॒चद्र॑था॒ हि भू॒तायः॑ शिप्रा वाजिनः सु॒नि॒ष्काः ।
इन्द्र॑स्य सूनो शवसो नपा॒तोऽनु॑ वश्चेत्यग्रि॒यं मदा॑य ॥ ४ ॥

उप॑ । नः॒ । वा॒जाः॒ । अ॒ध्व॒रं । ऋ॒भु॒क्षाः॒ । देवाः॑ । या॒त । प॒थिऽभिः॑ । दे॒व॒ऽयानैः॑ ।
यथा॑ । य॒ज्ञं । मनु॑षः । वि॒क्षु । आ॒सु । द॒धि॒ध्वे । र॒ण्वाः॒ । सु॒ऽदिने॑षु । अह्ना॑म् ॥ १ ॥
ते । वः॒ । हृ॒दे । मन॑से । सं॒तु । य॒ज्ञाः । जुष्टा॑सः । अ॒द्य । घृ॒तऽनि॑र्निजः । गुः॒ । प्र ।
वः॒ । सु॒तासः॑ । ह॒र॒यं॒त । पू॒र्णाः । क्रत्वे॑ । दक्षा॑य । ह॒र्ष॒यं॒त । पी॒ताः ॥ २ ॥
त्रि॒ऽउ॒दा॒यं । दे॒व॒ऽहि॑तं । यथा॑ । वः॒ । स्तोमः॑ । वा॒जाः॒ । ऋ॒भु॒क्ष॒णः॒ । द॒दे । वः॒ । जु॒ह्वे ।
म॒नु॒ष्वत् । उप॑रासु । वि॒क्षु । यु॒ष्मे इति॑ । सचा॑ । बृ॒हत्ऽदि॑वेषु । सोमं॑ ॥ ३ ॥
पीवः॑ऽअश्वाः । शु॒चत्ऽर॑थाः । हि । भू॒त । अयः॑ऽशिप्राः । वा॒जि॒नः॒ । सु॒ऽनि॒ष्काः ।
इंद्र॑स्य । सू॒नो॒ इति॑ । श॒व॒सः॒ । न॒पा॒तः॒ । अनु॑ । वः॒ । चे॒ति॒ । अ॒ग्रि॒यं । मदा॑य ॥ ४ ॥

ऋभुमृ॑भुक्षणो र॒यिं वाजे॑ वा॒जिन्त॑मं यु॒जम्।
इन्द्र॑स्वन्तं हवामहे सदा॒सात॑मम॒श्विन॑म् ॥ ५ ॥ ९ ॥
सेदृ॑भवो॒ यमव॑थ यू॒यमिन्द्र॑श्च॒ मर्त्य॑म्।
स धी॒भिर॑स्तु॒ सनि॑ता मे॒धसा॑ता॒ सो अर्व॑ता ॥ ६ ॥
वि नो॑ वाजा ऋभुक्षणः प॒थश्चि॑तन॒ यष्ट॑वे।
अ॒स्मभ्यं॑ सूरयः स्तु॒ता विश्वा॒ आशा॑स्तरी॒षणि॑ ॥ ७ ॥
तं नो॑ वाजा ऋभुक्ष॒ण इन्द्र॒ नास॑त्या र॒यिम्।
सम॑श्वं॑ चर्ष॒णिभ्य॒ आ पु॒रु श॑स्त म॒घत्त॑ये ॥ ८ ॥ १० ॥

॥ ३८ ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—दधिक्रा । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ३८ ॥ उ॒तो हि वां॑ दा॒त्रा सन्ति॒ पूर्वा॒ या पू॒रुभ्य॑स्त्र॒सद॑स्युर्नि॑तो॒शे।
क्षे॒त्रा॒सां द॑दथुरुर्वरा॒सां घ॒नं दस्यु॑भ्यो अ॒भिभू॑तिमु॒ग्रम् ॥ १ ॥

ऋभुं । ऋ॒भु॒क्ष॒णः । र॒यिं । वाजे॑ । वा॒जिन्ऽत॑मं । यु॒जं । इंद्र॑स्वंतं । ह॒वा॒म॒हे॒ । स॒दा॒ऽसात॑मं । अ॒श्विन॑ं ॥ ५ ॥ ९ ॥ सः । इ॒त् । ऋ॒भ॒वः॒ । यं । अव॑थ । यू॒यं । इंद्रः॑ । च॒ । मर्त्यं॑ । सः । धी॒भिः । अ॒स्तु॒ । सनि॑ता । मे॒धऽसा॑ता । सः । अर्व॑ता ॥ ६ ॥ वि । नः॒ । वा॒जाः॒ । ऋ॒भु॒क्ष॒णः॒ । प॒थः । चि॒त॒न॒ । यष्ट॑वे । अ॒स्मभ्यं॑ । सू॒र॒यः॒ । स्तु॒ताः । विश्वाः॑ । आशाः॑ । त॒री॒षणि॑ ॥ ७ ॥ तं । नः॒ । वा॒जाः॒ । ऋ॒भु॒क्ष॒णः॒ । इंद्र॑ । नास॑त्या । र॒यिं । सं । अश्वं॑ । च॒र्ष॒णिऽभ्यः॑ । आ । पु॒रु । श॒स्त॒ । म॒घत्त॑ये ॥ ८ ॥ १० ॥

उ॒तो इति॑ । हि । वां॒ । दा॒त्रा । संति॑ । पूर्वा॑ । या । पू॒रुऽभ्यः॑ । त्र॒सद॑स्युः । नि॒ऽतो॒शे । क्षे॒त्र॒ऽसां । द॒द॒थुः॒ । उ॒र्व॒रा॒ऽसां । घ॒नं । दस्यु॑ऽभ्यः । अ॒भिऽभू॑तिं । उ॒ग्रं ॥ १ ॥

उत वाजिनं पुरुनिष्षिध्वानं दधिक्रामु दद्थुर्विश्वकृष्टिम् ।
ऋजिप्यं श्येनं प्रुषितप्सुमाशुं चर्कृत्यमर्यो नृपतिं न शूरम् ॥ २ ॥
यं सीमनु प्रवतेव द्रवन्तं विश्वः पूरुर्मदति हर्षमाणः ।
पड्भिर्गृध्यन्तं मेधयुं न शूरं रथतुरं वातमिव ध्रजन्तम् ॥ ३ ॥
यः स्मारुन्धानो गध्या समत्सु सनुतरश्चरति गोषु गच्छन् ।
आविर्ऋजीको विदथा निचिक्यत्तिरो अरतिं पर्याप आयोः ॥ ४ ॥
उत स्मैनं वस्त्रमथिं न तायुमनु क्रोशन्ति क्षितयो भरेषु ।
नीचायमानं जसुरिं न श्येनं श्रवश्चाच्छा पशुमच्च यूथम् ॥ ५ ॥ ११ ॥

उत । वाजिनं । पुरुनिःऽसिध्वानं । दधिऽक्रां । ऊं इति । ददथुः । विश्वऽकृष्टिं । ऋजिप्यं । श्येनं । प्रुषितऽप्सुं । आशुं । चर्कृत्यं । अर्यः । नृऽपतिं । न । शूरं ॥ २ ॥ यं । सीं । अनु । प्रवताऽइव । द्रवंतं । विश्वः । पूरुः । मदति । हर्षमाणः । पट्ऽभिः । गृध्यंतं । मेधऽयुं । न । शूरं । रथऽतुरं । वातंऽइव । ध्रजंतं ॥ ३ ॥ यः । स्म । आऽरुंधानः । गध्या । समत्ऽसु । सनुंऽतरः । चरति । गोषु । गच्छन् । आविःऽऋजीकः । विदथा । निऽचिक्यत् । तिरः । अरतिं । परि । आपः । आयोः ॥ ४ ॥ उत । स्म । एनं । वस्त्रऽमथिं । न । तायुं । अनु । क्रोशंति । क्षितयः । भरेषु । नीचा । अयमानं । जसुरिं । न । श्येनं । श्रवः । च । अच्छ । पशुऽमत् । च । यूथं ॥ ५ ॥ ११ ॥

उत स्मा॑सु प्र॒थ॒मः स॑रि॒ष्यन्नि वे॑वेति॒ श्रेणि॑भी॒ रथा॑नाम् ।
स्र॒जं॑ कृण्वा॒नो जन्यो॒ न शुभ्वा॑ रे॒णुं रेरि॑हत्कि॒रणं॑ द॒द॒श्वान् ॥ ६ ॥
उ॒त स्य वा॒जी सहु॑रिॠ॒तावा॒ शुश्रू॑षमाणस्त॒न्वा॑ सम॒र्ये ।
तुरं॑ य॒तीषु॑ तु॒रय॑न्नृजि॒प्योऽधि॑ भ्रु॒वोः कि॑रते रे॒णुमृ॒ञ्जन् ॥ ७ ॥
उ॒त स्मा॑स्य तन्य॒तोरि॑व॒ द्योॠ॑घाय॒तो अ॑भि॒युजो॑ भयन्ते ।
य॒दा स॒हस्र॑म॒भि षी॒मयो॑धीद्दु॒र्वर्तुः॑ स्मा भवति भी॒म ऋ॒ञ्जन् ॥ ८ ॥
उ॒त स्मा॑स्य पनयन्ति॒ जना॑ जू॒तिं कृ॑ष्टि॒प्रो अ॒भिभू॑तिमा॒शोः ।
उ॒तैन॑माहुः समि॒थे वि॒यन्तः॒ परा॑ दधि॒क्रा अ॑सरत्स॒हस्रैः॑ ॥ ९ ॥
आ द॑धि॒क्राः शव॑सा॒ पञ्च॑ कृ॒ष्टीः सूर्य॑ इव॒ ज्योति॑षा॒पस्त॑तान ।
स॒ह॒स्र॒साः श॑त॒सा वा॒ज्यर्वा॑ पृ॒णक्तु॒ मध्वा॒ समि॒मा वचां॑सि ॥ १० ॥ १२ ॥

उ॒त । स्म॒ । आ॒सु॒ । प्र॒थ॒मः । स॒रि॒ष्यन् । नि । वे॒वे॒ति॒ । श्रेणि॑ऽभिः । रथा॑नाम् ।
स्र॒जम् । कृ॒ण्वा॒नः । जन्यः॑ । न । शुभ्वा॑ । रे॒णुम् । रेरि॑हत् । कि॒रण॑म् । द॒द॒श्वान् ॥ ६ ॥
उ॒त । स्यः । वा॒जी । सहु॑रिः । ऋ॒तऽवा॑ । शुश्रू॑षमाणः । त॒न्वा॑ । स॒ऽम॒र्ये । तुर॑म् ।
य॒तीषु॑ । तु॒रय॑न् । ऋ॒जि॒प्यः । अधि॑ । भ्रु॒वोः । कि॒र॒ते॒ । रे॒णुम् । ऋ॒ञ्जन् ॥ ७ ॥
उ॒त । स्म॒ । अ॒स्य॒ । त॒न्य॒तोःऽइ॑व । द्योः । ऋ॒घा॒य॒तः । अ॒भि॒ऽयुजः॑ । भ॒य॒न्ते॒ । य॒दा ।
स॒हस्र॑म् । अ॒भि । सी॒म् । अयो॑धीत् । दुः॒ऽवर्तुः॑ । स्म॒ । भ॒व॒ति॒ । भी॒मः । ऋ॒ञ्जन् ॥ ८ ॥
उ॒त । स्म॒ । अ॒स्य॒ । प॒न॒य॒न्ति॒ । जनाः॑ । जू॒तिम् । कृ॒ष्टि॒ऽप्रः । अ॒भिऽभू॑तिम् । आ॒शोः ।
उ॒त । ए॒न॒म् । आ॒हुः॒ । स॒म्ऽइ॒थे । वि॒ऽयन्तः॑ । परा॑ । द॒धि॒ऽक्राः । अ॒स॒र॒त् । स॒हस्रैः॑ ॥ ९ ॥
आ । द॒धि॒ऽक्राः । शव॑सा । पञ्च॑ । कृ॒ष्टीः । सूर्यः॑ऽइव । ज्योति॑षा । अ॒पः । त॒ता॒न॒ ।
स॒ह॒स्र॒ऽसाः । श॒त॒ऽसाः । वा॒जी । अर्वा॑ । पृ॒णक्तु॑ । मध्वा॑ । सम् । इ॒मा ।
वचां॑सि ॥ १० ॥ १२ ॥

॥ ३९ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-दधिक्रा । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ३९ ॥ आशुं दधिक्रां तमु नु ष्टवाम दिवस्पृथिव्या उत चर्किराम ।
उच्छन्तीर्मामुषसः सूदयन्त्वति विश्वानि दुरितानि पर्षन् ॥ १ ॥
महश्चर्कर्म्यर्वतः क्रतुप्रा दधिक्राव्णः पुरुवारस्य वृष्णः ।
यं पूरुभ्यो दीदिवांसं नाग्निं ददथुर्मित्रावरुणा ततुरिम् ॥ २ ॥
यो अश्वस्य दधिक्राव्णो अकारीत्समिद्धे अग्ना उषसो व्युष्टौ ।
अनागसं तमदितिः कृणोतु स मित्रेण वरुणेना सजोषाः ॥ ३ ॥
दधिक्राव्ण इष ऊर्जो महो यदमन्महि मरुतां नाम भद्रम् ।
स्वस्तये वरुणं मित्रमग्निं हवामह इन्द्रं वज्रबाहुम् ॥ ४ ॥
इन्द्रमिवेदुभये वि ह्वयन्त उदीराणा यज्ञमुपप्रयन्तः ।
दधिक्रामु सूदनं मर्त्याय ददथुर्मित्रावरुणा नो अश्वम् ॥ ५ ॥
दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
सुरभि नो मुखा करत्प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥ ६ ॥ १३ ॥

आशुं । दधिऽक्रां । तं । ऊँ इति । नु । स्तवाम । दिवः । पृथिव्याः । उत । चर्किराम । उच्छन्तीः । मां । उषसः । सूदयंतु । अति । विश्वानि । दुःऽइतानि । पर्षन् ॥ १ ॥ महः । चर्कर्मि । अर्वतः । क्रतुऽप्राः । दधिऽक्राव्णः । पुरुऽवारस्य । वृष्णः । यं । पूरुऽभ्यः । दीदिऽवांसं । न । अग्निं । ददथुः । मित्रावरुणा । ततुरिं ॥ २ ॥ यः । अश्वस्य । दधिऽक्राव्णः । अकारीत् । संऽइद्धे । अग्नौ । उषसः । विऽउष्टौ । अनागसं । तं । अदितिः । कृणोतु । सः । मित्रेण । वरुणेन । सऽजोषाः ॥ ३ ॥ दधिऽक्राव्णः । इषः । ऊर्जः । महः । यत् । अमन्महि । मरुतां । नाम । भद्रं । स्वस्तये । वरुणं । मित्रं । अग्निं । हवामहे । इन्द्रं । वज्रऽबाहुं ॥ ४ ॥ इन्द्रंऽइव । इत् । उभये । वि । ह्वयंते । उत्ऽईराणाः । यज्ञं । उपऽप्रयंतः । दधिऽक्रां । ऊँ इति । सूदनं । मर्त्याय । ददथुः । मित्रावरुणा । नः । अश्वं ॥ ५ ॥ दधिऽक्राव्णः । अकारिषं । जिष्णोः । अश्वस्य । वाजिनः । सुरभि । नः । मुखा । करत् । प्र । नः । आयूंषि । तारिषत् ॥ ६ ॥ १३ ॥

॥ ४० ॥ ऋषि–वामदेव । देवता–सूर्य । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ ४० ॥ दधिक्राव्ण इदु नु चर्किराम विश्वा इन्मामुषसः सूदयन्तु ।
अपामग्नेरुषसः सूर्यस्य बृहस्पतेराङ्गिरसस्य जिष्णोः ॥ १ ॥
सत्वा भरिषो गविषो दुवन्यसच्छ्रवस्यादिष उषसस्तुरण्यसत् ।
सत्यो द्रवो द्रवरः पतङ्गरो दधिक्रावेषमूर्जं स्वर्जनत् ॥ २ ॥
उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः ।
श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः ॥ ३ ॥
उत स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि ।
क्रतुं दधिक्रा अनु संतवीत्वत्पथामङ्कांस्यन्वापनीफणत् ॥ ४ ॥
हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।
नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतम् ॥ ५ ॥ १४ ॥

दधिऽक्राव्णः । इत् । ऊं इति । नु । चर्किराम । विश्वाः । इत् । मां । उषसः ।
सूदयंतु । अपां । अग्नेः । उषसः । सूर्यस्य । बृहस्पतेः । आंगिरसस्य । जिष्णोः ॥ १ ॥
सत्वा । भरिषः । गोऽइषः । दुवन्यऽसत् । श्रवस्यात् । इषः । उषसः । तुरण्यऽसत् ।
सत्यः । द्रवः । द्रवरः । पतंगरः । दधिऽक्रावा । इषं । ऊर्जं । स्वः । जनत् ॥ २ ॥
उत । स्म । अस्य । द्रवतः । तुरण्यतः । पर्णं । न । वेः । अनु । वाति । प्रऽगर्धिनः ।
श्येनस्यऽइव । ध्रजतः । अंकसं । परि । दधिऽक्राव्णः । सह । ऊर्जा । तरित्रतः ॥ ३ ॥
उत । स्यः । वाजी । क्षिपणिं । तुरण्यति । ग्रीवायां । बद्धः । अपिऽकक्षे । आसनि ।
क्रतुं । दधिऽक्राः । अनु । संऽतवीत्वत् । पथां । अंकांसि । अनु । आऽपनीफणत् ॥ ४ ॥
हंसः । शुचिऽसत् । वसुः । अंतरिक्षऽसत् । होता । वेदिऽसत् । अतिथिः । दुरोणऽ-
सत् । नृऽसत् । वरऽसत् । ऋतऽसत् । व्योमऽसत् । अप्ऽजाः । गोऽजाः । ऋतऽजाः ।
अद्रिऽजाः । ऋतं ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ४१ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-इन्द्रावरुणौ । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ४१ ॥ इन्द्रा को वां वरुणा सुम्नमाप स्तोमो हविष्माँ अमृतो न होता ।
यो वां हृदि क्रतुमाँ अस्मदुक्तः पस्पर्शदिन्द्रावरुणा नमस्वान् ॥ १ ॥
इन्द्रा ह यो वरुणा चक्र आपी देवौ मर्तः सख्याय प्रयस्वान् ।
स हन्ति वृत्रा समिथेषु शत्रूनवोभिर्वा महद्भिः स प्र शृण्वे ॥ २ ॥
इन्द्रा ह रत्नं वरुणा धेष्ठेत्था नृभ्यः शशमानेभ्यस्ता ।
यदी सखाया सख्याय सोमैः सुतेभिः सुप्रयसा मादयैते ॥ ३ ॥
इन्द्रा युवं वरुणा दिद्युमस्मिन्नोजिष्ठमुग्रा नि वधिष्टं वज्रम् ।
यो नो दुरेवो वृकतिर्दभीतिस्तस्मिन्मिमाथामभिभूत्योजः ॥ ४ ॥

इंद्रा । कः । वां । वरुणा । सुम्नं । आप । सोमः । हविष्मान् । अमृतः । न । होता । यः । वां । हृदि । क्रतुऽमान् । अस्मत् । उक्तः । पस्पर्शत् । इंद्रावरुणा । नमस्वान् ॥ १ ॥ इंद्रा । ह । यः । वरुणा । चक्रे । आपी इति । देवौ । मर्तः । सख्याय । प्रयस्वान् । सः । हंति । वृत्रा । संऽइथेषु । शत्रून् । अवःऽभिः । वा । महत्ऽभिः । सः । प्र । शृण्वे ॥ २ ॥ इंद्रा । ह । रत्नं । वरुणा । धेष्ठा । इत्था । नृऽभ्यः । शशमानेभ्यः । ता । यदि । सखाया । सख्याय । सोमैः । सुतेभिः । सुऽप्रयसा । मादयैते इति ॥ २ ॥ इंद्रा । युवं । वरुणा । दिद्युं । अस्मिन् । ओजिष्ठं । उग्रा । नि । वधिष्टं । वज्रं । यः । नः । दुःऽएवः । वृकतिः । दभीतिः । तस्मिन् । मिमाथां । अभिऽभूति । ओजः ॥ ४ ॥

इन्द्रा युवं वरुणा भूतमस्या धियः प्रेतारा वृषभेव धेनोः ।
सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पयसा मही गौः ॥ ५ ॥ १५ ॥
तोके हिते तनय उर्वरासु सूरो दृशीके वृषणश्च पौंस्ये ।
इन्द्रा नो अत्र वरुणा स्यातामवोभिर्दस्मा परितक्म्यायाम् ॥ ६ ॥
युवामिद्ध्यवसे पूर्व्याय परि प्रभूती गविषः स्वापी ।
वृणीमहे सख्याय प्रियाय शूरा मंहिष्ठा पितरेव शम्भू ॥ ७ ॥
ता वां धियोऽवसे वाजयन्तीराजिं न जग्मुर्युवयूः सुदानू ।
श्रिये न गाव उप सोममस्थुरिन्द्रं गिरो वरुणं मे मनीषाः ॥ ८ ॥
इमा इन्द्रं वरुणं मे मनीषा अग्मन्नुप द्रविणमिच्छमानाः ।
उपेमस्थुर्जोष्टार इव वस्वो रघ्वीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः ॥ ९ ॥

इंद्रा । युवं । वरुणा । भूतं । अस्याः । धियः । प्रेतारा । वृषभाऽइव । धेनोः । सा । नः । दुहीयत् । यवसाऽइव । गत्वी । सहस्रऽधारा । पयसा । मही । गौः ॥ ५॥१५॥ तोके । हिते । तनये । उर्वरासु । सूरः । दृशीके । वृषणः । च । पौंस्ये । इंद्रा । नः । अत्र । वरुणा । स्यातां । अवःऽभिः । दस्मा । परिऽतक्म्यायां ॥ ६ ॥ युवां । इत् । हि । अवसे । पूर्व्याय । परि । प्रभूती इति प्रऽभूती । गोऽइषः । स्वापी इति सुऽआपी । वृणीमहे । सख्याय । प्रियाय । शूरा । मंहिष्ठा । पितराऽइव । शंभू इति शंऽभू ॥ ७ ॥ ताः । वां । धियः । अवसे । वाजऽयंतीः । आजिं । न । जग्मुः । युवऽयूः । सुदानू इति सुऽदानू । श्रिये । न । गावः । उप । सोमं । अस्थुः । इंद्रं । गिरः । वरुणं । मे । मनीषाः ॥ ८ ॥ इमाः । इंद्रं । वरुणं । मे । मनीषाः । अग्मन् । उप । द्रविणं । इच्छमानाः । उप । ईं । अस्थुः । जोष्टारःऽइव । वस्वः । रघ्वीःऽइव । श्रवसः । भिक्षमाणाः ॥ ९ ॥

अश्व्यस्य त्मना रथ्यस्य पुष्टेर्नित्यस्य रायः पतयः स्याम ।
ता चक्राणा ऊतिभिर्नव्यसीभिरस्मत्रा रायो नियुतः सचन्ताम् ॥ १० ॥
आ नो बृहन्ता बृहतीभिरूती इन्द्र यातं वरुण वाजसातौ ।
यद्दिद्यवः पृतनासु प्रक्रीळान्तस्य वां स्याम सनितार आजेः ॥ ११ ॥ १६ ॥

॥ ४२ ॥ ऋषिः–पौरुकुत्स्यः । देवता–इन्द्रावरुणौ । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ ४२ ॥ मम द्विता राष्ट्रं क्षत्रियस्य विश्वायोर्विश्वे अमृता यथा नः ।
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वव्रेः ॥ १ ॥
अहं राजा वरुणो मह्यं तान्यसुर्याणि प्रथमा धारयन्त ।
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वव्रेः ॥ २ ॥

अश्व्यस्य । त्मना । रथ्यस्य । पुष्टेः । नित्यस्य । रायः । पतयः । स्याम । ता । चक्राणा । ऊतिऽभिः । नव्यसीभिः । अस्मऽत्रा । रायः । निऽयुतः । सचंतां ॥ १० ॥
आ । नः । बृहंता । बृहतीभिः । ऊती । इंद्र । यातं । वरुण । वाजऽसातौ । यत् । दिद्यवः । पृतनासु । प्रऽक्रीळान् । तस्य । वां । स्याम । सनितारः । आजेः ॥ ११ ॥ १६ ॥

मम । द्विता । राष्ट्रं । क्षत्रियस्य । विश्वऽआयोः । विश्वे । अमृताः । यथा । नः । क्रतुं । सचंते । वरुणस्य । देवाः । राजामि । कृष्टेः । उपऽमस्य । वव्रेः ॥ १ ॥
अहं । राजा । वरुणः । मह्यं । तानि । असुर्याणि । प्रथमा । धारयंत । क्रतुम् । सचन्ते । वरुणस्य । देवाः । राजामि । कृष्टेः । उपऽमस्य । वव्रेः ॥ २ ॥

अहमिन्द्रो वरुणस्ते महित्वोर्वी गभीरे रजसी सुमेके ।
त्वष्टेव विश्वा भुवनानि विद्वान्त्समैरयं रोदसी धारयं च ॥ ३ ॥
अहमपो अपिन्वमुक्षमाणा धारयं दिवं सदन ऋतस्य ।
ऋतेन पुत्रो अदितेर्ऋतावोत त्रिधातु प्रथयद्वि भूम ॥ ४ ॥
मां नरः स्वश्वा वाजयन्तो मां वृताः समरणे हवन्ते ।
कृणोम्याजिं मघवाहमिन्द्र इयर्मि रेणुमभिभूत्योजाः ॥ ५ ॥ १७ ॥
अहं ता विश्वा चकरं नकिर्मा दैव्यं सहो वरते अप्रतीतम् ।
यन्मा सोमासो ममदन्यदुक्थोभे भयेते रजसी अपारे ॥ ६ ॥
विदुष्टे विश्वा भुवनानि तस्य ता प्र ब्रवीषि वरुणाय वेधः ।
त्वं वृत्राणि शृण्विषे जघन्वान्त्वं वृताँ अरिणा इन्द्र सिन्धून् ॥ ७ ॥

अहं । इंद्रः । वरुणः । ते इति । महिऽत्वा । उर्वी इति । गभीरे इति । रजसी इति । सुमेके इति सुऽमेके । त्वष्टाऽइव । विश्वा । भुवनानि । विद्वान् । सं । ऐरयं । रोदसी इति । धारयं । च ॥ ३ ॥ अहं । अपः । अपिन्वं । उक्षमाणाः । धारयं । दिवं । सदने । ऋतस्य । ऋतेन । पुत्रः । अदितेः । ऋतऽवा । उत । त्रिऽधातु । प्रथयत् । वि । भूम ॥ ४ ॥ मां । नरः । सुऽअश्वाः । वाजयंतः । मां । वृताः । संऽअरणे । हवंते । कृणोमि । आजिं । मऽघवा । अहं । इंद्रः । इयर्मि । रेणुं । अभिभूतिऽओजाः ॥५॥१७ अहं । ता । विश्वा । चकरं । नकिः । मा । दैव्यं । सहः । वरते । अप्रतिऽइतं । यत् । मा । सोमासः । ममदन् । यत् । उक्था । उभे इति । भयेते इति । रजसी इति । अपारे इति ॥ ६ ॥ विदुः । ते । विश्वा । भुवनानि । तस्य । ता । प्र । ब्रवीषि । वरुणाय । वेधः । त्वं । वृत्राणि । शृण्विषे । जघन्वान् । त्वं । वृतान् । अरिणाः । इंद्र । सिंधून् ॥ ७ ॥

अस्माकमत्र पितरस्त आसन्त्सप्त ऋषयो दौर्गहे बध्यमाने ।
त आयजन्त त्रसदस्युमस्या इन्द्रं न वृत्रतुरमर्धदेवम् ॥ ८ ॥
पुरुकुत्सानी हि वामदाशद्धव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः ।
अथा राजानं त्रसदस्युमस्या वृत्रहणं ददथुरर्धदेवम् ॥ ९ ॥
राया वयं ससवांसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः ।
तां धेनुमिन्द्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीम् ॥ १० ॥ १८ ॥

॥ ४३ ॥ ऋषिः—सौहोत्रः । देवता—अश्विनः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥ ४३ ॥ क उ श्रवत्कतमो यज्ञियानां वन्दारु देवः कतमो जुषाते ।
कस्येमां देवीममृतेषु प्रेष्ठां हृदि श्रेषाम सुष्टुतिं सुहव्याम् ॥ १ ॥

अस्माकम् । अत्र । पितरः । ते । आसन् । सप्त । ऋषयः । दौःऽगहे । बध्यमाने । ते । आ । अयजंत । त्रसदस्युं । अस्याः । इंद्रं । न । वृत्रऽतुरं । अर्धऽदेवं ॥ ८ ॥ पुरुऽकुत्सानी । हि । वां । अदाशत् । हव्येभिः । इंद्रावरुणा । नमःऽभिः । अथ । राजानं । त्रसदस्युं । अस्याः । वृत्रऽहनं । ददथुः । अर्धऽदेवं ॥ ९ ॥ राया । वयं । ससऽवांसः । मदेम । हव्येन । देवाः । यवसेन । गावः । तां । धेनुं । इंद्रावरुणा । युवं । नः । विश्वाहा । धत्तं । अनपऽस्फुरतीं ॥ १० ॥ १८ ॥

कः । ऊं इति । श्रवत् । कतमः । यज्ञियानां । वंदारु । देवः । कतमः । जुषाते । कस्य । इमां । देवीं । अमृतेषु । प्रेष्ठां । हृदि । श्रेषाम । सुऽस्तुतिं । सुऽहव्यां ॥ १ ॥

को मृंळाति कतम आगंमिष्ठो देवानांमु कतमः शम्भंविष्ठः ।
रथं कमांहुर्द्रवदंश्वमाशुं यं सूर्यस्य दुहिताऽवृंणीत ॥ २ ॥
मक्षू हि ष्मा गच्छंथ ईवंतो द्यूनिन्द्रो न शक्तिं परितक्म्यायाम् ।
दिव आजांता दिव्या सुंपर्णा कया शचींनां भवथः शचिंष्ठा ॥ ३ ॥
का वां भूदुपंमातिः कया न आश्विना गमथो हूयमांना ।
को वां महश्चित्त्यजंसो अभीकं उरुष्यतं माध्वी दस्रा न ऊती ॥ ४ ॥
उरु वां रथः परिं नक्षति द्यामा यत्संमुद्रादभि वर्तते वाम् ।
मध्वा माध्वी मधुं वां प्रुषायन्यत्सीं वां पृक्षो भुरजंन्त पक्वाः ॥ ५ ॥
सिन्धुंर्ह वां रसया सिञ्चदश्वांन्घृणा वयोंऽरुषासः परिं ग्मन् ।
तदू षु वांमजिरं चेंति यानं येन पती भवंथः सूर्यायाः ॥ ६ ॥

कः । मृळाति । कतमः । आऽगंमिष्ठः । देवानां । ऊं इतिं । कतमः । शंऽभंविष्ठः ।
रथं । कं । आहुः । द्रवत्ऽअंश्वं । आशुं । यं । सूर्यस्य । दुहिता । अवृंणीत ॥ २ ॥
मक्षु । हि । स्म । गच्छंथः । ईवंतः । द्यून् । इंद्रः । नः । शक्तिं । परिंऽतक्म्यायां ।
दिवः । आऽजांता । दिव्या । सुऽपर्णा । कया । शचींनां । भवथः । शचिंष्ठा ॥ ३ ॥
का । वां । भूत् । उपंऽमातिः । कया । नः । आ । अश्विना । गमथः । हूयमांना ।
कः । वां । महः । चित् । त्यजंसः । अभीकें । उरुष्यतं । माध्वी इतिं । दस्रा । नः ।
ऊती ॥ ४ ॥ उरु । वां । रथः । परिं । नक्षति । द्यां । आ । यत् । समुद्रात् । अभि ।
वर्तते । वां । मध्वा । माध्वी इतिं । मधुं । वां । प्रुषायन् । यत् । सीं । वां । पृक्षः ।
भुरजंत । पक्वाः ॥ ५ ॥ सिंधुंः । ह । वां । रसया । सिंचत् । अश्वांन् । घृणा ।
वयः । अरुषासः । परिं । ग्मन् । तत् । ऊं इतिं । सु । वां । अजिरं । चेति । यानं ।
येन । पती इतिं । भवंथः । सूर्यायाः ॥ ६ ॥

इहेह यद्वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना ।

उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक् ॥ ७ ॥ १९ ॥

॥ ४४ ॥ ऋषिः–सौहोत्रः । देवता–अश्विनः । छन्दः–त्रिष्टुप् ॥

॥ ४४ ॥ तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुज्रयमश्विना सङ्गतिं गोः ।

यः सूर्यां वहति वन्धुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसूयुम् ॥ १ ॥

युवं श्रियमश्विना देवता तां दिवो नपाता वनथः शचीभिः ।

युवोर्वपुरभि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत्ककुहासो रथे वाम् ॥ २ ॥

को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वार्कैः ।

ऋतस्य वा वनुषे पूर्व्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत् ॥ ३ ॥

इहऽइह । यत् । वां । समना । पपृक्षे । सा । इयं । अस्मे इति । सुऽमतिः । वाजऽरत्ना । उरुष्यतं । जरितारं । युवं । ह । श्रितः । कामः । नासत्या । युवद्रिक् ॥७॥१९॥

तं । वां । रथं । वयं । अद्य । हुवेम । पृथुऽज्रयं । अश्विना । संऽगतिं । गोः । यः । सूर्यां । वहति । वंधुरऽयुः । गिर्वाहसं । पुरुऽतमं । वसुऽयुं ॥ १ ॥ युवं । श्रियं । अश्विना । देवता । तां । दिवः । नपाता । वनथः । शचीभिः । युवोः । वपुः । अभि । पृक्षः । सचंते । वहंति । यत् । ककुहासः । रथे । वां ॥ २ ॥ कः । वां । अद्य । करते । रातऽहव्यः । ऊतये । वा । सुतऽपेयाय । वा । अर्कैः । ऋतस्य । वा । वनुषे । पूर्व्याय । नमः । येमानः । अश्विना । आ । ववर्तत् ॥ ३ ॥

हिरण्ययेन पुरुभू रथेनेमं यज्ञं नासत्योप यातम् ।
पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधते जनाय ॥ ४ ॥
आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन ।
मा वामन्ये नियमन्देवयन्तः सं यद्ददे नाभिः पूर्व्या वाम् ॥ ५ ॥
नू नो रयिं पुरुवीरं बृहन्तं दस्रा मिमाथामुभयेष्वस्मे ।
नरो यद्वामश्विना स्तोममावन्त्सधस्तुतिमाजमीह्ळासो अग्मन् ॥ ६ ॥
इहेह यद्वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना ।
उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक् ॥ ७ ॥ २०

हिरण्ययेन । पुरुभू इति पुरुऽभू । रथेन । इमं । यज्ञं । नासत्या । उप । यातं । पिबाथः । इत् । मधुनः । सोम्यस्य । दधथः । रत्नं । विधते । जनाय ॥ ४ ॥ आ । नः । यातं । दिवः । अच्छ । पृथिव्याः । हिरण्ययेन । सुऽवृता । रथेन । मा । वां । अन्ये । नि । यमन् । देवऽयंतः । सं । यत् । ददे । नाभिः । पूर्व्या । वां ॥ ५ ॥ नु । नः । रयिं । पुरुऽवीरं । बृहंतं । दस्रा । मिमाथां । उभयेषु । अस्मे इति । नरः । यत् । वां । अश्विना । स्तोमं । आवन् । सधऽस्तुतिं । आजऽमीह्ळासः । अग्मन् ॥ ६ ॥ इहऽइह । यत् । वां । समना । पपृक्षे । सा । इयं । अस्मे इति । सुऽमतिः । वाजऽरत्ना । उरुष्यतं । जरितारं । युवं । ह । श्रितः । कामः । नासत्या । युवद्रिक् ॥ ७ ॥ २०

॥ ४५ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-अश्विनौ । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥४५॥ एष स्य भानुरुदियर्ति युज्यते रथः परिज्मा दिवो अस्य सानवि।
पृक्षासो अस्मिन्मिथुना अधि त्रयो दृतिस्तुरीयो मधुनो वि रप्शते ॥ १ ॥
उद्वां पृक्षासो मधुमन्त ईरते रथा अश्वास उषसो व्युष्टिषु ।
अपोर्णुवन्तस्तम आ परीवृतं स्वर्ण शुक्रं तन्वन्त आ रजः ॥ २ ॥
मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभिरुत प्रियं मधुने युञ्जाथां रथम्।
आ वर्तनिं मधुना जिन्वथस्पथो दृतिं वहेथे मधुमन्तमश्विना ॥ ३ ॥
हंसासो ये वां मधुमन्तो अस्रिधो हिरण्यपर्णा उहुव उषर्बुधः ।
उदप्रुतो मन्दिनो मन्दिनिस्पृशो मध्वो न मक्षः सवनानि गच्छथः ॥ ४ ॥

एषः । स्यः । भानुः । उत् । इयर्ति । युज्यते । रथः । परिऽज्मा । दिवः । अस्य । सानवि । पृक्षासः । अस्मिन् । मिथुनाः । अधि । त्रयः । दृतिः । तुरीयः । मधुनः । वि । रप्शते ॥ १ ॥ उत् । वां । पृक्षासः । मधुऽमंतः । ईरते । रथाः । अश्वासः । उषसः । विऽउष्टिषु । अपऽऊर्णुवंतः । तमः । आ । परिऽवृतं । स्वः । न । शुक्रं । तन्वंतः । आ । रजः ॥ २ ॥ मध्वः । पिबतं । मधुऽपेभिः । आसऽभिः । उत । प्रियं । मधुने । युंजाथां । रथं । आ । वर्तनिं । मधुना । जिन्वथः । पथः । दृतिं । वहेथे इति । मधुऽमंतं । अश्विना ॥ ३ ॥ हंसासः । ये । वां । मधुऽमंतः । अस्रिधः । हिरण्यऽपर्णाः । उहुवः । उषःऽबुधः । उदऽप्रुतः । मंदिनः । मंदिऽनिस्पृशः । मध्वः । न । मक्षः । सवनानि । गच्छथः ॥ ४ ॥

स्वध्वरासो मधुमन्तो अग्नयं उस्रा जरन्ते प्रति वस्तोरश्विना ।
यन्निक्तहस्तस्तरणिर्विचक्षणः सोमं सुषाव मधुमन्तमद्रिभिः ॥ ५ ॥
आकेनिपासो अहभिर्दविध्वतः स्व१र्ण शुक्रं तन्वन्त आ रजः ।
सूरश्चिदश्वान्युयुजान ईयते विश्वाँ अनु स्वधया चेतथस्पथः ॥ ६ ॥
प्र वामवोचमश्विना धियन्धा रथः स्वश्वो अजरो यो अस्ति ।
येन सद्यः परि रजांसि याथो हविष्मन्तं तरणिं भोजमच्छ ॥ ७ ॥ २१ ॥ ४ ॥

॥ पंचमोऽनुवाकः ॥ ५ ॥

॥ ४६ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-इन्द्रावायू । छन्द-गायत्री ॥

॥ ४६ ॥ अग्रं पिबा मधूनां सुतं वायो दिविष्टिषु ।
त्वं हि पूर्वपा असि ॥ १ ॥

सुऽअध्वरासः । मधुऽमंतः । अग्नयः । उस्रा । जरंते । प्रति । वस्तोः । अश्विना । यत् । निक्तऽहस्तः । तरणिः । विऽचक्षणः । सोमं । सुसाव । मधुऽमंतं । अद्रिऽभिः ॥ ५ ॥ आकेऽनिपासः । अहऽभिः । दविध्वतः । स्वः । न । शुक्रम् । तन्वन्तः । आ । रजः । सूरः । चित् । अश्वान् । युयुजानः । ईयते । विश्वान् । अनु । स्वधया । चेतथः । पथः ॥ ६ ॥ प्र । वां । अवोचं । अश्विना । धियंऽधाः । रथः । सुऽअश्वः । अजरः । यः । अस्ति । येन । सद्यः । परि । रजांसि । याथः । हविष्मंतं । तरणिं । भोजं । अच्छ ॥ ७ ॥ २१ ॥ ४ ॥

अग्रं । पिब । मधूनां । सुतं । वायो इति । दिविष्टिषु । त्वं । हि । पूर्वऽपाः । असि ॥ १ ॥

शतेना नो अभिष्टिभिर्नियुत्वाँ इन्द्रसारथिः ।
वायो सुतस्य तृम्पतम् ॥ २ ॥

आ वां सहस्रं हरय इन्द्रवायू अभि प्रयः ।
वहन्तु सोमपीतये ॥ ३ ॥

रथं हिरण्यवन्धुरमिन्द्रवायू स्वध्वरम् ।
आ हि स्थाथो दिविस्पृशम् ॥ ४ ॥

रथेन पृथुपाजसा दाश्वांसमुप गच्छतम् ।
इन्द्रवायू इहा गतम् ॥ ५ ॥

इन्द्रवायू अयं सुतस्तं देवेभिः सजोषसा ॥
पिबतं दाशुषो गृहे ॥ ६ ॥

इह प्रयाणमस्तु वामिन्द्रवायू विमोचनम् ।
इह वां सोमपीतये ॥ ७ ॥ २२ ॥

शतेन । नः । अभिष्टिऽभिः । नियुत्वान् । इंद्रऽसारथिः । वायो इति । सुतस्य । तृंपतं ॥ २ ॥ आ । वां । सहस्रं । हरयः । इंद्रवायू इति । अभि । प्रयः । वहंतु । सोमऽपीतये ॥ ३ ॥ रथं । हिरण्यऽवंधुरं । इंद्रवायू इति । सुऽअध्वरं । आ । हि । स्थाथः । दिविऽस्पृशं ॥ ४ ॥ रथेन । पृथुऽपाजसा । दाश्वांसं । उप । गच्छतं । इंद्रवायू इति । इह । आ । गतं ॥ ५ ॥ इंद्रवायू इति । अयं । सुतः । तं । देवेभिः । सऽजोषसा । पिबतं । दाशुषः । गृहे ॥ ६ ॥ इह । प्रऽयानं । अस्तु । वां । इंद्रवायू इति । विऽमोचनं । इह । वां । सोमऽपीतये ॥ ७ ॥ २२ ॥

॥ ४७ ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—इन्द्रवायू । छन्दः—अनुष्टुप् ॥

॥ ४७ ॥ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु ।
आ याहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥ १ ॥
इन्द्रश्च वायवेषां सोमानां पीतिमर्हथः ।
युवां हि यन्तीन्दवो निम्नमापो न सध्र्यक् ॥ २ ॥
वायविन्द्रश्च शुष्मिणा सरथं शवसस्पती ।
नियुत्वन्ता न ऊतय आ यातं सोमपीतये ॥ ३ ॥
या वां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा ।
अस्मे ता यज्ञवाहसेन्द्रवायू नि यच्छतम् ॥ ४ ॥२३॥

॥ ४८ ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—वायुः । छन्दः—अनुष्टुप् ॥

॥ ४८ ॥ विहि होत्रा अवीता विपो न रायो अर्यः ।
वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ १ ॥
निर्युवाणो अशस्तीर्नियुत्वाँ इन्द्रसारथिः ।
वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ २ ॥

वायो इति । शुक्रः । अयामि । ते । मध्वः । अग्रं । दिविष्टिषु । आ । याहि । सोमऽपीतये । स्पार्हः । देव । नियुत्वता ॥ १ ॥ इंद्रः । च । वायो इति । एषां । सोमानां । पीतिं । अर्हथः । युवां । हि । यंति । इंदवः । निम्नं । आपः । न । सध्र्यक् ॥ २ ॥ वायो इति । इंद्रः । च । शुष्मिणा । सऽरथं । शवसः । पती इति । नियुत्वंता । नः । ऊतये । आ । यातं । सोमऽपीतये ॥ ३ ॥ याः । वां । संति । पुरुऽस्पृहः । निऽयुतः । दाशुषे । नरा । अस्मे इति । ताः । यज्ञऽवाहसा । इंद्रवायू इति । नि । यच्छतं ॥ ४ ॥ २३ ॥

विहि । होत्राः । अवीताः । विपः । न । रायः । अर्यः । वायो इति । आ । चंद्रेण । रथेन । याहि । सुतस्य । पीतये ॥ १ ॥ निःऽयुवानः । अशस्तीः । नियुत्वान् । इंद्रऽसारथिः । वायो इति । आ । चन्द्रेण । रथेन । याहि । सुतस्य । पीतये ॥ २ ॥

अनु॑ कृ॒ष्णे वसु॑धिती येमाते॑ वि॒श्वपे॑शसा ।
वाय॒वा च॒न्द्रेण॒ रथे॑न या॒हि सु॒तस्य॑ पी॒तये॑ ॥ ३ ॥

वह॑न्तु त्वा मनो॒युजो॑ यु॒क्तासो॑ नव॒तिर्नव॑ ।
वाय॒वा च॒न्द्रेण॒ रथे॑न या॒हि सु॒तस्य॑ पी॒तये॑ ॥ ४ ॥

वायो॑ श॒तं हरी॑णां यु॒वस्व॒ पोष्या॑णाम् ।
उ॒त वा॑ ते सह॒स्रिणो॒ रथ॒ आ या॑तु॒ पाज॑सा ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ ४९ ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—इन्द्राबृहस्पती । छन्द—गायत्री ॥

॥ ४९ ॥ इ॒दं वा॑मा॒स्ये॑ ह॒विः प्रि॒यमि॑न्द्राबृहस्पती ।
उ॒क्थं मद॑श्च शस्यते ॥ १ ॥

अ॒यं वां॒ परि॑ षिच्यते॒ सोम॑ इन्द्राबृहस्पती ।
चारु॒र्मदा॑य पी॒तये॑ ॥ २ ॥

आ न॑ इन्द्राबृहस्पती गृ॒हमिन्द्र॑श्च गच्छतम् ।
सो॒म॒पा सोम॑पीतये ॥ ३ ॥

अनु॑ । कृ॒ष्णे इति॑ । वसु॑धिती॒ इति॒ वसु॑ऽधिती । ये॒मा॒ते॒ इति॑ । वि॒श्वऽपे॑शसा । वायो॒ इति॑ । आ । च॒न्द्रेण॑ । रथे॑न । या॒हि । सु॒तस्य॑ । पी॒तये॑ ॥ ३ ॥ वह॑न्तु । त्वा॒ । म॒नः॒ऽयुजः॑ । यु॒क्तासः॑ । न॒व॒तिः । नव॑ । वायो॒ इति॑ । आ । च॒न्द्रेण॑ । रथे॑न । या॒हि । सु॒तस्य॑ । पी॒तये॑ ॥ ४ ॥ वायो॒ इति॑ । श॒तम् । हरी॑णाम् । यु॒वस्व॑ । पोष्या॑णाम् । उ॒त । वा॒ । ते॒ । स॒ह॒स्रिणः॑ । रथः॑ । आ । या॒तु॒ । पाज॑सा ॥ ५ ॥ २४ ॥

इ॒दम् । वा॒म् । आ॒स्ये॑ । ह॒विः । प्रि॒यम् । इन्द्रा॑बृहस्पती॒ इति॑ । उ॒क्थम् । मदः॑ । च॒ । श॒स्य॒ते॒ ॥ १ ॥ अ॒यम् । वा॒म् । परि॑ । सि॒च्य॒ते॒ । सोमः॑ । इन्द्रा॑बृहस्पती॒ इति॑ । चारुः॑ । मदा॑य । पी॒तये॑ ॥ २ ॥ आ । नः॒ । इन्द्रा॑बृहस्पती॒ इति॑ । गृ॒हम् । इन्द्रः॑ । च॒ । ग॒च्छ॒त॒म् । सो॒म॒ऽपा । सोम॑ऽपीतये ॥ ३ ॥

अस्मे इन्द्राबृहस्पती र॒यिं ध॑त्तं शत॒ग्विन॑म् ।
अश्वा॑वन्तं सह॒स्रिण॑म् ॥ ४ ॥

इन्द्राबृ॒ह॒स्पती॑ व॒यं सु॒ते गी॒र्भिर्ह॑वामहे
अ॒स्य सोम॑स्य पी॒तये॑ ॥ ५ ॥

सोम॑मिन्द्राबृहस्पती॒ पिब॑तं दा॒शुषो॑ गृ॒हे ।
मा॒दये॑थां॒ तदो॑कसा ॥ ६ ॥ २५ ॥

॥ ५० ॥ ऋषिः—वामदेवः । देवता—बृहस्पतिः । छन्दः—त्रिष्टुप् ॥

॥५०॥ यस्त॒स्तम्भ॒ सह॑सा॒ वि ज्मो अन्ता॒न्बृह॒स्पति॑स्त्रिषध॒स्थो र॒वेण ।
तं प्र॒त्नास॒ ऋष॑यो॒ दीध्या॑नाः पु॒रो विप्रा॑ दधिरे म॒न्द्रजि॑ह्वम् ॥ १ ॥

धु॒नेत॑यः सुप्रके॒तं मद॑न्तो॒ बृह॑स्पते अ॒भि ये न॑स्तत॒स्रे ।
पृष॑न्तं सृ॒प्रमद॑ब्धमू॒र्वं बृह॑स्पते॒ रक्ष॑तादस्य॒ योनि॑म् ॥ २ ॥

अ॒स्मे इति॑ । इ॒न्द्रा॒बृ॒ह॒स्प॒ती॒ इति॑ । र॒यिम् । ध॒त्त॒म् । श॒त॒ऽग्विन॑म् । अश्व॑ऽवन्तम् । स॒ह॒स्रिण॑म् ॥ ४ ॥
इ॒न्द्रा॒बृ॒ह॒स्प॒ती॒ इति॑ । व॒यम् । सु॒ते । गीः॒ऽभिः । ह॒वा॒म॒हे॒ । अ॒स्य । सोम॑स्य । पी॒तये॑ ॥ ५ ॥
सोम॑म् । इ॒न्द्रा॒बृ॒ह॒स्प॒ती॒ इति॑ । पिब॑तम् । दा॒शुषः॑ । गृ॒हे । मा॒दये॑थाम् । तत्ऽओ॑कसा ॥ ६ ॥ २५ ॥

यः । त॒स्तम्भ॑ । सह॑सा । वि । ज्मः । अन्ता॑न् । बृह॒स्पतिः॑ । त्रि॒ऽस॒ध॒स्थः ।
र॒वेण॑ । तम् । प्र॒त्नासः॑ । ऋष॑यः । दीध्या॑नाः । पु॒रः । विप्राः॑ । द॒धि॒रे॒ । म॒न्द्रऽजि॑ह्वम् ॥ १ ॥
धु॒नऽइ॑तयः । सु॒ऽप्र॒के॒तम् । मद॑न्तः । बृह॑स्पते । अ॒भि । ये । नः॒ । त॒त॒स्रे । पृष॑न्तम् । सृ॒प्रम् ।
अद॑ब्धम् । ऊ॒र्वम् । बृह॑स्पते । रक्ष॑तात् । अ॒स्य । योनि॑म् ॥ २ ॥

बृहस्पते या परमा परावदत आ तं ऋतस्पृशो नि षेदुः ।
तुभ्यं खाता अवता अद्रिदुग्धा मध्वः श्चोतन्त्यभितो विरप्शम् ॥ ३ ॥
बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् ।
सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमांसि ॥ ४ ॥
स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलं रुरोज फलिगं रवेण ।
बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः कनिक्रदद्वावशतीरुदाजत् ॥ ५ ॥ २६ ॥
एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।
बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६ ॥
स इद्राजा प्रतिजन्यानि विश्वा शुष्मेण तस्थावभि वीर्येण ।
बृहस्पतिं यः सुभृतं बिभर्ति वल्गूयति वन्दते पूर्वभाजम् ॥ ७ ॥

बृहस्पते । या । परमा । पराऽवत् । अतः । आ । ते । ऋतऽस्पृशः । नि । सेदुः । तुभ्यं । खाताः । अवताः । अद्रिऽदुग्धाः । मध्वः । श्चोतंति । अभितः । विऽरप्शं ॥ ३ ॥ बृहस्पतिः । प्रथमं । जायमानः । महः । ज्योतिषः । परमे । विऽओमन् । सप्तऽआस्यः । तुविऽजातः । रवेण । वि । सप्तऽरश्मिः । अधमत् । तमांसि ॥ ४ ॥ सः । सुऽस्तुभा । सः । ऋक्वता । गणेन । वलं । रुरोज । फलिऽगं । रवेण । बृहस्पतिः । उस्रियाः । हव्यऽसूदः । कनिक्रदत् । वावशतीः । उत् । आजत् ॥ ५ ॥ २६ ॥ एव । पित्रे । विश्वऽदेवाय । वृष्णे । यज्ञैः । विधेम । नमसा । हविःऽभिः । बृहस्पते । सुऽप्रजाः । वीरऽवंतः । वयं । स्याम । पतयः । रयीणां ॥ ६ ॥ सः । इत् । राजा । प्रतिऽजन्यानि । विश्वा । शुष्मेण । तस्थौ । अभि । वीर्येण । बृहस्पतिं । यः । सुऽभृतं । बिभर्ति । वल्गुऽयति । वंदते । पूर्वऽभाजं ॥ ७ ॥

स इत्क्षेति सुधित ओकसि स्वे तस्मा इळा पिन्वते विश्वदानीम् ।
तस्मै विशः स्वयमेवा नमन्ते यस्मिन्ब्रह्मा राजनि पूर्व एति ॥ ८ ॥
अप्रतीतो जयति सं धनानि प्रतिजन्यान्युत या सजन्या ।
अवस्यवे यो वरिवः कृणोति ब्रह्मणे राजा तमवन्ति देवाः ॥ ९ ॥
इन्द्रश्च सोमं पिबतं बृहस्पतेऽस्मिन्यज्ञे मन्दसाना वृषण्वसू ।
आ वां विशन्त्विन्दवः स्वाभुवोऽस्मे रयिं सर्ववीरं नि यच्छतम् ॥ १० ॥
बृहस्पत इन्द्र वर्धतं नः सचा सा वां सुमतिर्भूत्वस्मे ।
अविष्टं धियो जिगृतं पुरंधीर्जजस्तमर्यो वनुषामरातीः ॥ ११ ॥ २७ ॥ ७ ॥

सः । इत् । क्षेति । सुऽधितः । ओकसि । स्वे । तस्मै । इळा । पिन्वते । विश्वऽदानीम् । तस्मै । विशः । स्वयं । एव । नमंते । यस्मिन् । ब्रह्मा । राजनि । पूर्वः । एति ॥ ८ ॥ अप्रतिऽइतः । जयति । सं । धनानि । प्रतिऽजन्यानि । उत । या । सऽजन्या । अवस्यवे । यः । वरिवः । कृणोति । ब्रह्मणे । राजा । तं । अवंति देवाः ॥ ९ ॥ इंद्रः । च । सोमं । पिबतं । बृहस्पते । अस्मिन् । यज्ञे । मंदसाना वृषण्वसू इति वृषण्ऽवसू । आ । वां । विशंतु । इंदवः । सुऽआभुवः । अस्मे इति रयिं । सर्वऽवीरं । नि । यच्छतं ॥ १० ॥ बृहस्पते । इंद्र । वर्धतं । नः । सचा सा । वां । सुऽमतिः । भूतु । अस्मे इति । अविष्टं । धियः । जिगृतं । पुरंऽधीः जजस्तं । अर्यः । वनुषां । अरातीः ॥ ११ ॥ २७ ॥ ७ ॥

॥ इति तृतीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

અધ્યાય સાતમો.

सूक्त. ३३.

॥ ઋષિ-વામદેવ । દેવતા-ઋભુ ॥

એકાદ દૂતને મોકલવામાં આવે તે પ્રમાણે મેં મારી સ્તવન-વાણી ઋભુઓ પાસે (તેમનું સ્તવન કરવા માંટે મોકલી છે, અને સોમરસમાં દૂધ મિશ્ર કરીને તે મધુર કરવામાટે તે શુભ્ર તેજસ્વી ધેનૂની વિનંતી (કરવી જોઈએ માટેજ તેપણ) કરી છે. ઋભૂ વાયુવેગી અને મહાચતુર હોવાથી તેમણે પોતાના કિરણોરૂપી વેગવાન્ અશ્વોને લીધે એક અર્ધા ક્ષણમાં સર્વ આકાશમંડળ વ્યાપ્ત કરી નાંખ્યુ છે. ૧

ઋભૂઓએ ચાલુ પ્રયાસથી, અટકાવરહીત શ્રમથી અને અદ્ભુત કૃત્યોથી પોતાના માબાપો તરફનું પોતાનું ઉત્તમ કર્તવ્ય બજાવ્યું ત્યારેજ તે દેવોના અંતઃકરણના પ્રેમને પાત્ર થયા. (અ-પ્રમાણે) તે જ્ઞાની ઋભૂઓએ ફક્ત ભક્તિ (ની અભિવૃદ્ધિ) માટેજ પોતાના સામર્થ્યનું પરિપાલન કર્યું. ૨

રદ થઈ ગયેલા જુના માલની પેઠે એકતરફ પડી રહેલા પોતાના માતાપિતાને જેણે ફરીથી તરૂણ બનાવ્યાં, તે ઇંદ્રભક્ત મહાત્મા-ઋભુ, વિભ્વા અને વાજ એ ત્રિવર્ગ-તે મધુર રસનું પ્રાશન કરનાર ત્રણે ભાઈ, અમારા યજ્ઞપર પ્રેમ રાખે. ૩

---

१ ऋभुभ्यः दूतमिव वाचं प्रेष्ये, उपस्तिरे श्वैतरीम् धेनुमीळे । ये ऋभवः वातजूताः अपसः च तरणिभिः एवैः द्याम् सद्यः परि बभूवुः ।

२ यदा ऋभवः परिविष्टी वेषणा दंसनाभिः पितृभ्यां अरं अकरन् आदित् देवानां सख्यं उप आयन्, धीरासः (ते) मनायै पुष्टिम् अवहन् ।

३ अरणा सना यूपेव शयना पितरा ये पुनः युवाना चक्रुः ते इन्द्रवन्तः (साधवः) ऋभुः विभ्वा वाजश्च मधुप्सरसः नः यज्ञं अवन्तु ।

જેનાયોગે ઋભૂઓએ એક વર્ષ સુધી એકસરખી તે ગાયનુ અત્યત કાળજીપૂર્વક જતન કર્યું, જેનાયોગે ઋભૂઓએ લાગટ એક વર્ષ સુધી તેનુ માંસમય સ્નાયુ (રગ) આકારમા આણ્યુ, જેનાયોગે તેમણે તેનુ તેજ એક વર્ષ સુધી મહેનત કરીને વધાર્યું તેજ અજબ કર્તૃત્વને લીધે તેમને અમરપણાનો લાભ મળ્યો ૪

દેવોનો (સોમ પ્રાશન કરવાનો) પ્યાલો એક્જ હતો ત્યારે ઋભૂઓમાથી સૌથી વડીલ બન્ધુ બોલ્યો કે ' ચાલો હુ (એકના) બે પ્યાલા બનાવુ " વચનો ભાઈ બોલ્યો ' બે તો શુ પણ લાવો ત્રણ બનાવુ ' અને નાનો ભાઈ બોલ્યો ચાલો ચાર કરૂ " હે ઋભૂઓ તમારી આ હિમતના ત્વષ્ટાએ ઘણાજ વખાણ કર્યા ૫

તે વીરોનુ આવુ હિમત ભરેલુ બોલવુ ખરૂ હતુ કારણ કે તેમણે તે પ્રત્યક્ષ કરી બતાવ્યુ (કૃતિ કરવી) જે તેના સ્વભાવ પ્રમાણે ઋભૂઓ વર્ત્યા, અને સૂર્યપ્રમાણે તેજસ્વી ચાર ચમસ જોતાજ ત્વષ્ટાને મોહ ઉત્પન્ન થયા ૬

જે છુપાવવુ પણ અશક્ય એવા તે અતિથીના ઘરમા મેમાનગીરી ભોગવતા ઋભૂ બાર દિવસ આનદથી સ્વસ્થ સૂઈ રહે છે તે ઋતુમા તે ખેતરો પાકથી ખીચોખીચ ભરી નાખે છે, મોટી મોટી નદીઓમા પૂર લાવે છે, ઉજ્જડ પ્રદેશો લતાદિકોથી ભરપૂર બનાવે છે અને જમીનના ઉપરના ખાડાઓમા પાણીથી ચીકાર ભરી નાખે છે ૭

---

४ यत् ऋभव संवत्सरं गां अरक्षन्, यत् ऋभवः संवत्सरं मां अपिंशन्, यत् संवत्सरं भासं अभरन्, तानि शमीभि अमृतत्वं आनशु ।

५ ज्येष्ठ आह चमसा द्वा करोति, कनीयान् त्रीन् कृणवाम इत्याह, कनिष्ठ चतुरः करोति, आह, एव हे ऋभवः तत् व चः त्वष्टा अपनयत् ।

६ नरः सत्यम् ऊचु, चक्रु एव हि, ऋभव एतां स्वधां अनु अगु, अहव (निपुण) चतुर दृश्य त्वष्टा अपनत् ।

७ यत् अगोह्यस्य अतिथेः ऋभवः द्वादश द्युन् ससन्त (तदानीं) सुक्षत्रा अकृण्वत, सिन्धून् अनयन्त धन्वा आ ओषधीः आपः निम्नं अगच्छन् ।

જેણે ઝડપથી ચાલનારો અને વીરોને બેસવા લાયક રથ તૈયાર કર્યો; અને સઘળી વસ્તુ જાતને ગતિ દેનાર તેમજ સર્વ પ્રકારનાં રૂપો ધારણ કરનાર ધેનુ બનાવી તે ઋભુ તેમને માટે (દિવ્ય) ઐશ્વર્ય પણ નિર્માણ કરે. (કારણ કે) તે ઘણા પ્રેમી, કુશળ અને ઉદાર હાથના (સફરી) છે. ૮

તેમના ચાતુર્યકૃત્યો, દેવોએ પોતાની દૈવી કર્તૃત્વશક્તિ વાપરીને, મનપૂર્વક પૂર્ણ વિચાર કરીને જોતાંજ, તે દેવો પણ સંતુષ્ટ થયા. ત્યારે વાજ દેવોનો કારભારી થયો, ઋભુક્ષા ઇંદ્રના, અને વિભ્વા વરુણના કારભારી થયા. ૯

સામગાયનોથી પ્રસન્ન થઇને આ ઋભુઓએ પોતાની કલ્પનાથી ઇંદ્રમાટે ઘોડાની એક એવી જોડી બનાવી કે તે રથને પોતાની મેળે જોડાઈ જાય. હે ઋભુઓ, તમે (દિવ્ય ઐશ્વર્યનું પરિપોષણ કરીને) અમને સામર્થ્યસંપત્તિ આપો. (કારણ કે) જગતના મિત્ર સૂર્યપ્રમાણે તમે પણ અમારા હિતમાટેજ છો. ૧૦

આજ તમારામાટે આ આનંદનુ સર્વસ્વ, આ સોમરસનું પેય, તમારી આગળ આદરસહિત મૂકયું છે. (મનુષ્યોએ) શ્રમ લીધા વિના તમે દેવમંડળ તેનાઉપર સ્નેહલોલ કરવાને તત્પર થતાંજ નથી, માટે હે ઋભુઓ, સર્વ ઇચ્છિત પૂર્ણ કરનાર જે સંપત્તિ હોય તે આ ત્રીજા સ્તવન વખતે તો અમારે માટે લઈ આવો. ૧૧

---

८ ये सुवृतं नरेष्ठां रथं चक्रुः, ये विश्वजुवं विश्वरूपां धेनुं (अकुर्वन्)। ते ऋभवः सुअपस सुअपसः सुहस्ताः नः रयिं आ तक्षन्तु ।

९ एषां अपः, देवाः अभि क्रत्वा मनसा दीध्यानाः अजुषंत हि। (आदित्) वाजः देवानां सुकर्मा अभवत्, इंद्रस्य ऋभुक्षाः वरुणस्य विभ्वा अभवत् ।

१० उक्था मदन्तः ये (ऋभवः) मेधया इन्द्राय हरी, ये सुयुजा भरा चक्रुः, ते यूयम् ऋभवः अस्मे रायः पोषं द्रविणानि धत्त, (यूयम् हि) मित्र न क्षेमयन्तः ।

११ इदा अन्हः वः पीतिम् उत (वा) मद धुः, देवाः धन्यस्य ऋते घदनाय न (भवन्ति)। हे ऋभवः ते युयम् अस्मे नूनम् अस्मिन् तृतीये सवने वसूनि दधात ।

सूक्त ३४.

॥ ઋષિ-વામદેવ । દેવતા-ઋભુ ॥

ઋભુ, વિભ્વા, વાજ અને ઇંદ્ર ભગવાન્ વિગેરે સર્વ તમે રત્નસંપત્તીનો લાભ અમને આપવા માટે આ અમારા યજ્ઞસમારંભને પ્રાપ્ત કરો. તમારી દિવ્ય બુદ્ધિથી દિવસે આ વખતે (અમારાજ સોમરસનું) પેય પ્રાશન કરવાનુ નિશ્ચિત કર્યું છે, અને તેથીજ આ આનંદરૂપ રસ તમારી પાસે ચાલતો આવ્યો છે. १

હે ઋભૂઓ, સત્વરૂપ રત્નસપત્તિ તમારી પાસે ભરેલી, અને તમારો (દિવ્ય લોકમાં) જન્મ થયો હોવાથી તમે યોગ્યકામે સોમરસ પ્રાશન કરીને હર્ષિત થાઓ. આ આનંદરૂપ સોમરસ તમારીજ તરફ ચાલ્યો છે. ભક્તોની શુદ્ધ બુદ્ધિ પણ તમારામાંજ લાગી છે, માટે વીર પુરૂષોથી પરિપૂર્ણ ઐશ્વર્ય અમને આપવાની કૃપા કરો. २

હે ઋભૂઓ, આ યજ્ઞ તમારા માટે કર્યો છે; આવોજ યજ્ઞ અમો મનુષ્યો પ્રમાણે તમે પણ અગાઉ કર્યોજ હશે. હર્ષઉત્સુક ભક્તજન તમારી આગળ કયારના ઉભા રહ્યા છે, માટે હે સત્વાઢ્ય ઋભૂઓ, (અમારામા) તમે સર્વના અગ્રેસર છો. ३

(પ્રસાદ) રત્નોની બક્ષીસનો લાભ તમારા સેવકને-તમને હવિ અર્પણ કરનાર ભાવિકનેજ-થતો આવ્યો છે. માટે હે સત્વાઢ્ય ઋભુઓ, આ સોમરસ પ્રાશન કરો; ત્રીજી વખતે સોમરસ પીલીને અર્પણ કરવાની આ શરૂઆત તમને આનંદ થવા માટેજ મેં કરી છે. ४

---

१ ऋभुः विभ्वा वाजः इन्द्र. (यूय) इमम् नः यज्ञम् अच्छ रत्नधेया उपयात । इदा अन्हां हि वः धिषणा देवी पीतिम् अधात्, (इमे) मदाः च वः समग्मत ।

२ हे वाजरत्नाः ऋभवः, यूयं जन्मनः विदानासः उत ऋतुभिः मादयध्वम् । वः मदाः समग्मत, पुरंधिः समगच्छत, अस्मे सुवीराम् रयिम् आ ईरयध्वम् ।

३ ऋभवः अयम् वः यज्ञः अकारि, (एतादृश यज्ञं) यूयमपि मनुष्वत् प्रदिवः आदधिध्वे । इमे जुजुषाणासः (सोमाः) वः अच्छ प्रागुः ; हे वाजाः उत (अस्मासु) यूयं विश्वे अग्रिया अभूत ।

४ हे नरः, इदं वः रत्नधेयम् विधते जनाय, दाशुषे मर्त्याय वा अभूत् । तद् हे वाजाः ऋभवः, सोमं पिबत, मह्यं तृतीयं सवनं वः मदाय द दे ।

હે ઋભુપ્રભૃતિ રત્નસંપન્ન દેવો, અમારી પાસે આવો. હે વીરો, તમારી સામર્થ્યસંપત્તીને લીધે તમારી ખ્યાતિ ચોતરફ છેજ અને તમે સોમરસ પ્રાશન કરો માટે અમે તમારી જે વિનંતિઓ કરી તે તરતનીજ વિઆએલી ગાય દિવસ આથમતી વખતે પોતાની રક્ષણવાળી જગા તરફ ઉતાવળથી દોડતી છુટે છે તે પ્રમાણે તમારા સુધી જઇને અચકી છે. ५

હે ઉત્કટ બલોત્પન્ન ઋભુઓ, તમારી આગળ હાથ જોડીને અમે વિનંતિ કરીએ છીએ. અમારી પાસે આવો ને વારૂ ! હે વીર નાયકો, જે મધુર રસઉપર તમને આટલો પ્રેમ છે તે આ રસ તમે (આજ) પીઓ: તમે ઈંદ્રભક્ત છો અને આવી રત્નસંપત્તિ પણ તમેજ આપો છો. ६

હે ભગવાન્ ઈંદ્ર, ભક્તપ્રેમને લીધે તું વરૂણ સાથે એકરૂપ થઈને આ સોમરસ ગ્રહણ કર. હે સ્તુતિપ્રિય, પ્રેમાળ મનથી મરૂતો સાથે આવીને સોમરસનો સ્વીકાર કર. સોમરસ યોગ્ય કાળે પરંતુ પ્રથમ પ્રાશન કરનારા દેવતાઓ સાથે અહીં આવીને, ભક્તોને રત્નસંપત્તિ આપનાર દેવપત્નિઓ સાથે પ્રસન્ન ચિત્તથી (આ સોમરસ) પ્રાશન કર. ७

હે ઋભુઓ તમે વાત્સલ્યથી આદિત્યો સાથે, અને વાત્સલ્યથીજ (મેઘરૂપ) પર્વતો સાથે આનંદમાં મગ્ન થાઓ, ભક્તવાત્સલ્યને લીધેજ, ભગવત્‌રૂપ સવિતાદેવ અને નાના પ્રકારના રત્નો આપનાર નદીઓ સાથે તમે સોમરસથી ઉલ્લાસ પામો. ८

---

५ हे वाजाः नरः न उप आयात; हे ऋभुक्षाः द्रविणसः गृणानाः यूयम् । इमाः पीतयः आभि पित्वे अन्हाम् नवस्वः अस्तमिव वः आ अग्मन् ।

६ शवसः नपातः, नमसा हूयमानाः इमं यज्ञं उप आ यातन । हे सूरयः यस्य च मध्वः सजोषसः स्थ, अस्य पात, यूयं हि इंद्रवन्तः रत्नधाः च ।

७ हे इंद्र वरुणेन सजोषाः, हे गिर्वणः मरुद्भिः सजोषाः सोमं पाहि । अग्रेपाभिः ऋतुपाभिः सजोषाः रत्नधाभिः ग्नापत्नीभिः सजोषाः त्वम् सोमं पाहि ।

८ ऋभवः आदित्यैः सजोषसः मादयध्वम्, पर्वतेभिः सजोषसः, दैव्येन सवित्रा सजोषसः, रत्नधेभिः सिन्धुभिः सजोषसः मादयध्वम् ।

જે ઋભુઓએ પોતાના કાર્યં કરવાના બળથી અશ્વી દેવોને અને પોતાના માબાપોને સંતુષ્ટ કર્યા, જેમણે (કામ) ધેનુ અને અશ્વની જોડી બનાવી, જેમણે (દેવોનું) બખ્તર કાળજીપૂર્વક બનાવી આપ્યું અને આકાશ તેમજ પૃથ્વીને જુદાં જુદાં નજરે પાડ્યાં, અને જે વ્યાપક વીરોએ મહાન્ કાર્યો કર્યા. ૯

તે તમે ભક્તોને આવું ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરી આપતાં જ્ઞાનરૂપી ગોધન સત્વસામર્થ્ય, વીરપુરૂષ, ઇચ્છિત સંપત્તિ અને અતુલ બળ વીગેરેથી તે પરીપૂર્ણ હોય છે; માટે હે ઋભૂઓ, પ્રથમ સોમપાન કરનાર તમે હર્ષથી પ્રફુલ્લિત થઇને અમને, તેમજ તમારા જ્ઞાન શૂરપણાની પ્રશંસા કરે તેને પણ અમૂલ્ય રત્નસંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય તેમ કરો. ૧૦

તમે અમારાથી કદી દૂર થયા નથી અને અમે પણ તમને ઘણો વખત તૃષાથી પીડાતા રાખ્યા નથી, માટે હે નિષ્કલંક ઋભૂઓ, તમે અમારા યજ્ઞમાં ઇંદ્ર અને દેદિપ્યમાન મરૂતો સાથે આવીને અમને તે અમૂલ્ય રત્નસંપત્તિ પ્રાપ્ત થવામાટે ઉલ્લાસ પામો. ૧૧

सूक्त ३५.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઋભૂ ॥

ઉત્કટ સામર્થ્યથી પ્રગટ થનાર હે ઋભૂઓ, અહીં અમારી નજીક આવો; હે સુધન્વાના પુત્રો, અમને છોડીને દૂર જતા નહી. ખરેખર આજ સોમસેવનની વખતે તમે (ભક્તોને) રત્નની બક્ષીસ આપો છો, (તેથી) સોમપ્રાશનનો આનંદ ઇંદ્રની પછી તમનેજ પ્રાપ્ત થશે. ૧

---

९ ये अश्विना, ये पितरा च (अप्रीणयन्), ये ऋभवः ऊती धेनु, ये च अश्वा ततक्षुः। ये अंसत्रा, ये नरः विभ्वः रोदसी ऋधक् चक्रुः सुअपत्यानि चक्रुः ।

१० ये गोमन्तं, वाजवन्तं, सुवीरं, वसुमन्तं पुरुक्षु रयिं दध, हे ऋभवः ते यूयं अग्रेपाः मंदसाना, अस्मे, ये च युष्माकं रातिं गृणन्ति (तेभ्यश्च) रयिं धत्त ।

११ अस्मत् न अपाभूत, हे ऋभवः वयमपि वः न अती तृषाम । अनिशस्ताः यूयम् अस्मिन् यज्ञे इंद्रेण, राजभिः मरुद्भिः सह, हे देवाः रत्नधेयाय च मदथ ।

१ ऋभवः नपातः इहोपयात । सुधन्वनः ऋभवः मा अपभूत, अस्मिन् हि सवने वः रत्नधेयम् । इंद्रमनु वः मदाः यमन्तु ।

જુઓ ઋભૂઓની રત્નસંપત્તીનો પ્રવાહ અમારી તરફ વળ્યો. ઉત્તમરીતે તૈયાર કરેલા સોમરસનું પ્રાશન થઈ ગયુંજ છે; અને (હે ઋભૂઓ) તમારા લોકોત્તર કૌશલ્યના જોરથી તમે એક ચપકના ચાર ચપક કર્યા છે. ૨

તમે એક ચમસના જુદા જુદા ચાર ચમસ કર્યા અને કહ્યું કે "પ્રિય સુહૃદો, હવે (ભગવાનની સુખે) આરાધના કર." હે સત્વાઢ્ય દેવો, હે કુશળહસ્તવાળા ઋભૂઓ, (સદા-ચરણથી) તમે અમરપણાને માર્ગે લાગ્યા અને દેવોના મંડળમાં તમે સહેજ દાખલ થયા. ૩

જે એક પ્યાલાના તમે તમારા અપૂર્વ કૌશલ્યથી જુદા જુદા ચાર પ્યાલા બનાવ્યા ત્યારે આના પ્યાલા પણ શેના હતા ? (ગમે તેમ હોય) હવે તેમને આનંદ થવા માટે તમે સોમરસ ગાળીને ચપક ભરીને તૈયાર કરો અને હે ઋભૂઓ, તમે તે મધુર પેયનો આસ્વાદ લો. ૪

પોતાના લોકોત્તર સામર્થ્યથી તમે માબાપને ફરીથી તરૂણ કર્યા, દેવોને પ્રાશન કરવા યોગ્ય સોમ ચપક તમે તમારી અસાધારણ ચાલાકીથી બનાવી આપ્યા, અને સત્વરૂપ રત્નોથી સુશોભિત રહેનારા હે ઋભૂઓ, તમારી અલૌકિક સક્તિથીજ તમે, ભગવાન્ ઈંદ્રને (રથમાંથી) લઈ જવાં જેવી અશ્વોની એક અત્યંત ચાલાક જોડી નિર્માણ કરી. ૫

---

२ ऋभूणाम् रत्नधेयम् इद आ अगन्, सुतस्य सोमस्य पीतिः अभूत्, यत् च सुकृत्यया सुअपस्यया एकं चमसं चतुर्धा विचक्र ।

३ एकं चमसं चतुर्धा व्यकृणोत, (तदा) सखे वि शिक्ष इत्यब्रवीत, अथ हे वाजाः सुहस्ता ऋभवः अमृतस्य पन्थां देवाना गणम् च एेत ।

४ यम् काव्येन चतुरः विचक्र, स एषः चमसः किम्मयः स्वित् आस ? (अस्तु) अथ सवनं सुनुध्वम्, हे ऋभवः सोमस्य मधुनः मदाय पात ।

५ शच्या पितरा युवाना अकर्त, शच्या देवपानम् चमसं अकर्त । हे ऋभवः वाजरत्नाः, यूयं शच्या इंद्रवाहौ धनुतरौ हरी अतष्ट ।

હે સત્વાઢ્ય ઋભૂઓ, જે ભક્ત દિવસ આથમતી વખતે તમે ઉલ્લાસ પામો તેવા હેતુથી તીક્ષ્ણ સોમરસ ગાળીને તૈયાર કરે છે, તેને માટે, હે વીરશ્રેષ્ઠ ઋભૂઓ, તમે અત્યંત હર્ષ પામીને, સર્વ પ્રકારના શૂર પુરૂષોથી સુશોભિત ઐશ્વર્ય પેદા કરો. ૬

હે પીતાશ્વ દેવ (ઇંદ્ર), સવારમાં તેં સોમરસ પીધોજ છે, તોપણ મધ્યાન્હકાળે ગાળીને તૈયાર કરેલો આ રસ પણ ફક્ત તારામાટેજ છે. માટે હે ઈંદ્ર, ભક્તને રત્નસંપદાનો લાભ આપનારા ઋભૂઓ સાથે–પુણ્યના આચરણને લીધેજ જેને તેં પોતાના ખરા મિત્ર કહ્યા તે ઋભૂઓ સાથે–તું આ સોમરસનો સ્વાદ લે. ૭

હે ઋભૂઓ, જે તમે તમ'રા સુકૃત આચરણોથી દેવ થયા અને શ્યેન પક્ષી પ્રમાણે દેવલોકમાંજ વિરાજમાન થયા, તે ઉત્કટ સામર્થ્યથી પ્રગટ થનાર હે ઋભૂઓ, તે તમે અમને અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ હોય તેજ સંપત્તિ આપો; (કારણ કે) હે સુધન્વપુત્રો, તમે હવે અજરામર થયા છો, ૮

હે ઉદાર હસ્ત દેવો, આ સોમ અર્પણનો ત્રીજો પ્રસગ તમે તમારા અનુપમ ચાતુર્યના બળથી, રત્નોની બક્ષીસ આપીને અલંકૃત કર્યો છે. માટે હે ઋભૂઓ, ચપટમાં કાઢેલો આ રસ ભગવાન્ ઈંદ્રની નજીક હોવાથી આનંદથી તમે પીઓ. ૯

---

६ हे वाजासः यः अन्हाम् अभिपित्वे तीव्रं सवनं वः मदाय सुनोति, हे ऋभवः शूरगः, मंदसानाः यूयं तस्मै सर्ववीरम् रयिम् आ तक्षत ।

७ हे हर्यश्व इंद्र, त्वम् सुतम् प्रातः अपिबः, माध्यन्दिनम् सवनमपि केवलं ते (एव) तद् ऋभुभिः रत्नधेभिः, यान् हे इंद्र त्वं सुकृत्यया सखीन् चकृषे (तैश्च सह) सम् पिबस्व ।

८ ये सुकृत्यया देवासः अभवत, श्येनाः इव दिवि इत् अधि निषेदः हे शवसः नपातः ते यूयं रत्नं धात, सौधन्वनाः यूयं अमृतासः अभवत ।

९ हे सुहस्ताः यत् स्वपस्यया तृतीयं सवनं रत्नधेयं अकृणुध्वम्, तत् हे ऋभवः एतत् (सवनं) परिषिक्तम्, इंद्रियेभिः मदेभिः संपिबध्वम् ।

सूक्त ३६.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઋભૂ ॥

તેને ઘોડાની જરૂર નથી તેમજ લગામની પણ નથી, પરંતુ તેને ચાક્ર માત્ર ત્રણ હોય છે, આવી રીતને તમારો નામાંકિત અપૂર્વ રથ ઉત્પન્ન થઇને તે અંતરિક્ષમા પરિભ્રમણ કરે છે. હે ઋભુઓ, આ પ્રમાણે તમે આકાશ અને પૃથ્વીનો ઉત્કર્ષજ કરો છો, તે તમારા દિવ્ય સામર્થ્યની એક પ્રસિદ્ધિજ છે. १

જે તમે મહાન વિભૂતિઓએ પોતના મનના દૃઢ સકલ્પથી તલભાર પણ આડો અવળો ખસી ન જાય તેવો એક સારી રીતે ચાલનાર ઉત્તમ રથ બનાવ્યો; હે સત્વાઢ્ય ઋભુઓ, તે તમનેજ આ સોમરસ પ્રાશન કરવા માટે અમે હાથ જોડીને પ્રાર્થના કરીએ છીએ. २

હે સત્વસંપન્ન ઋભૂઓ, તમારૂ નામ દેવોમાં પ્રસિદ્ધ હોવાનું એક એવું કારણ છે કે– હે વ્યાપક વિભૂતિઓ, તમારા માતા પિતા વૃદ્ધ થઇને ઘણો વખત ક્ષીણ થયા છતાં પણ તેમને પોતે પગે ફરી શકે માટે તમે તારૂણ્યથી જુવાન કર્યાં, માટે તમારો મહિમા પ્રગટ થયો. ३

તમે એક સોમ ચપકના ચાર ચપક જુદી જુદી જાતના બનાવી આપ્યા, માત્ર એક ચામડું લઇને તેમાંથી તમારા બુદ્ધિ સામર્થ્યથી જીવતી ગાય બનાવી અને દેવમંડળમાં પ્રવેશ કરીને અમરપણું મેળવ્યું, માટે હે સત્વ મંડિત ઋભૂઓ, આ તમારી ચાલાકી ખરેખર વણીજ વખાણવા યોગ્ય છે.— — — ४

---

१ अकव्यः रथः अनश्वः अनभाशुः जातः (परं) त्रिचक्रः रजः परिवर्तते । हे ऋभवः यद् द्याम् पृथिवीम् च पुष्यथ, तत् वः देव्यस्य महत् प्रवाचनम् एव ।

२ ये (यूय) सुचेतसः मनसः परिध्यया, सुवृतम् अविह्वरन्तम् रथम् चक्रुः, तान् वः, हे वाजाः ऋभवः अस्य सवनस्य पीतये नु आ वेदयामसि ।

३ हे वाजा-ऋभवः वः विभ्वः देवेषु तत् महित्वम् अभवत् यत् जिव्री पितरा सनाजुरा सन्ता (अमू) पुनः चरथाय युवाना तक्षय ।

४ (पुनः) एकं चमस चतुर्वय विचक, धीतिभि- गाम् चर्मण निः अरिणीत । अथ देवेषु अमृ- तत्वम् आनश, हे ऋभव तद्वः सुधी उक्थ्यम् एव ।

જેના મહિમાનો સર્વેની અગાઉ ઘણીજ ખાત્રીથી સ્વીકાર થાય છે એવું ઐશ્વર્ય ઋભૂઓ પાસેથી પ્રાપ્ત થાય છે. સત્વ સામર્થ્ય સંપન્ન' તરીકે જેની પ્રખ્યાતિ છે તેવાજપ્રભૃતિ વીરોએ ભક્તો માટે અવું ઐશ્વર્ય બનાવ્યુ અને 'વિભ્વા' પ્રભૃતીઓએ પોતાના વિભુત્વથી તેનો સુશોભિત આકાર કર્યો. યજ્ઞ સભામાં આવાજ ઐશ્વર્યની પ્રશંસા થાય છે; (માટે) હે દેવો જે ભક્તો ઉપર તમે કૃપા કરો છો તેજ વિચક્ષણ થાય છે. ૫

જેને માટે વાજ, વિભ્વા અને ઋભૂઓને કૃપા ઉભરાઈ આવે છે તેજ સત્પુરૂષ વીર્ય શાળી અને અજીત થાય છે અને વક્તૃત્વાથી (સર્વને ઠંડા કરી નાખનાર) જ્ઞાની ઋષિ પણ તેજ થાય છે. તે શૂર ધનુષ્ધારી શત્રુ સૈન્યનો પરાજય કરીને વૈભવના ઉત્કર્ષથી અને વીર્ય સંપત્તિથી વિભૂષિત થાય છે. ૬

તમારૂં સર્વોત્કૃષ્ટ અને દર્શનીય રૂપ અમે અમારાં અંતઃકરણમાં ઉતાર્યું છે. સત્વથી સુશોભિત હે ઋભૂઓ, આ તમારૂં સ્તવન હવે તમે મધુર કરી લો. તમે ધીર, ઉદાત્ત વિચક્ષણ કવિ છો, માટે આ પ્રાર્થના સ્તુતિથી અમે તમારૂં ચિત્ત અમારી તરફ ખેંચીએ છીએ. ૭

હે ઋભૂઓ તમે જ્ઞાનીજ છો; માટે અમારી ધ્યાન ભક્તિથી (પ્રસન્ન થઇને એવું કરો કે) લોકોને હિતકારક જેજે ગુણો હોય તે અમારામાં લાવો. અને તેજસ્વી, ઉત્કૃષ્ટ તેમજ શ્રેષ્ઠ વીરતાથી જેની ધાક પડે છે એવું સત્વસામર્થ્ય, (દિવ્ય) ઐશ્વર્ય અને જુવાનીનું જોર પણ અમને આપો. ૮

આનંદમાં મગ્ન રહેનાર હે દેવ, તમે અમારે માટે આ લોકમાં સંતાન ઐશ્વર્ય અને વીર પુરૂષોને યોગ્ય કીર્તિની યોજના કરો, અને હે ઋભૂઓ, જેના યોગે બીજા કરતાં અમે વધારે ભપકાદાર રીતે જગની નજરે પડીએ એવું વિલક્ષણ સામર્થ્ય કૃપા કરીને અમને આપો. ૯

---

५ यद् वाजप्रभृतयः वयः (ऋभवः) अजीजनन् यः प्रथमधवस्तनत् हविः ऋभुवः (ऋम्बरें), यः विभ्वातष्टः, विदथेषु प्रवाच्यः, हे देवाः यम् यूयं अवथः यः विचर्षणिः ।

६ यन् वाजः यम् च विभ्वा ऋभवः यम् आविषुः स वाजी अर्वा (भवति), यः वचस्या ऋषिः; यः शूरः अस्ता पृतनासु दुष्टरः, स च रायस्पोषं, स सुवीर्यं धत्ते ।

७ व. श्रेष्ठं दर्शतं पेशः (हृदि) अधि धायि, अयं स्तोमः, हे वाजाः ऋभवः तं जुजुष्टन (पूर्णम् इति) धीरासः कवयः विपश्चितः स्थ तान् व. एना ब्रह्मणा आ वेदयामसि ।

८ यूयं विद्वांसः विश्वाभ्यः धीभिः विश्वानि भोजना अस्मभ्यं (आ वहत) । हे ऋभवः द्युमन्तं, वाजश्रुत्यं, ऋतवं वाजं रयिं च ना आ (वहत) वयः आ तक्षत।

९ तानाः (पूर्व) इह प्रजाम् इह रयिं इह श्रवः वीरवत् तक्षत इत्यादि येन वयं अन्यान् जनान् (ऋभवः) चित्रं, वः स्मिन्न वाज नः दद।

સૂક્ત ૩૭.

॥ ઋષિ–વિશ્વામિત્ર । દેવતા–ઋભૂ. ॥

સત્ત્વ સામર્થ્યથી અલંકૃત હે ઋભૂ પ્રભૃતિ દેવો, દિવ્ય વિભુતિઓને યોગ્ય માર્ગે અમારા યાગ સમારંભમાં આવો. એટલે હે આનંદપ્રદ ઋભૂઓ, આ મનુષ્ય લોકમાં આવા ઉત્તમ દિવસોમાં અમારા આ યજ્ઞનો પુરસ્કાર તમે કરો, ૧

તમે માન્ય કરી લીધેલો, અને ઘીની આહુતીઓથી અલંકૃત થઇને તમારી પાસે પહોંચેલો તે યજ્ઞ તમારા અંતકરણમાં, તમારા મનમાં ભરાઈ રહે. પાત્રોમાં છલાછલ ભરેલા સોમરસથી તમારૂં ચિત્ત આકર્ષાયું ત્યારે તેનો સ્વાદ લઇને તમે સંતુષ્ટ થયા અને તમારા ચાતુર્ય અને હોશિયારી પણ પ્રસિદ્ધ કરી. ૨

ત્રણ વખતે સોમસેવન કરવાને વેદી પાસે જવું એવી દેવોની આજ્ઞા છે; માટે વાજ–હે ઋભૂ પ્રભૃતિ વિભૂતિઓ મેં આ સ્તોત્ર તમને અર્પણ કર્યું છે. અને મનુષ્ય પ્રમાણે આ કાલના વિસ્તારમા મહાન દિવ્ય વિભૂતિઓમાં તમારી પ્રીત્યર્થે તત્કાળ સોમરસની આહુતિ આપું છું. ૩

તમારા અશ્વ હૃષ્ટપુષ્ટ રથ દેદીપ્યમાન અને માથાપરનો ટોપ પોલાદનો છે. વીર, ખ્યાતી ધારણ કરનાર શૂર યોદ્ધા તમે છોજ. માટે હે ઇંદ્ર પુત્રો, હે સામર્થ્ય પુત્રો, આ પહેલી પ્રતિનો સોમરસ હર્ષથી ઉલ્લાસ થવા માટે તમને અર્પણ થાય છે. ૪

---

१ ऋभुक्षाः वाजाः, हे देवाः देवयानैः पथिभिः नः उप यात, यथा हे रण्वाः, आसु मनुषः विक्षु अवसु सुदिनेषु यज्ञं दधिध्वे।

२ वः हृदे मनसे ये जुष्टासः घृतनिर्णिजः वः अगुः ते यज्ञाः सन्तु, पूर्णाः सुतासः वः प्र हर्षयन्त, पीताश्च ते क्रत्वे दक्षाय हर्षयन्त।

३ हे वाजाः ऋभुक्षणः, त्र्युदायं देवहितं यथा (तथा) अयं स्तोमः वः दधे। मनुष्वत् प्रदासु विक्षु नृवरीवेषु युष्मे सचा सोमं जुव्हे।

४ हे वाजिनः पीवो अश्वाः, शुचत् रथाः अयः शिप्राः सुनिष्काः हि भूत। (तद्) हे शवसः न॰ पातः, इंद्रस्य सूनो, अभियं (प्रथमं) वः मदाय अनु चेति।

હે ઋભૂક્ષો, ઐશ્વર્ય રૂભૂઓને, યુધ્ધોમાં અત્યંત ઝનુની એવા તે જીવજાન મીત્રને, તે ઈંદ્રરક્ષિત અને સર્વદા અત્યત ઉદાર અશ્વારૂઢ વીરને અમે નમ્ર ભાવથી આમંત્રણ કરીએ છીએ. ૫

હે ઋભૂઓ, તમે અને ઇંદ્ર, આવા જે દીન માણસોપર કૃપા કરો તેજ બુદ્ધિવૈભવથી સંપન્ન થાઓ, યજ્ઞ કાર્યમાં પણ તે ચપળતા યુકત થઇને મોટો દાતા થાઓ. ૬

હે સત્વાઢય ઋભૂઓ, યજ્ઞ માટે આવવા માટે અમારો માર્ગ સુપ્રકાશિત કરો, એટલે, હે સંત આગેવાનો, તમારૂં સ્તવન કરવાથી સર્વ આશા પૂર્ણ થવાના કામમાં અમને મદદ મળશે. ૭

હે સત્વવિભૂષિત ઋભૂઓ, ભગવાન ઈંદ્રિ, હે નાસત્યો. દિવ્ય ઐશ્વર્ય અને વ્યાપક બુદ્ધિ-સામર્થ્યનો લાભ અમે માણસોને મેળવતાં આવડે એવો આશીર્વાદ અમને વારંવાર આપો. ૮

सूक्त ३८.

॥ ઋષિ-વામદેવ । દેવતા-દધિક્રા. ॥

ત્રસદસ્યુ રાજાએ પૂર્વે પોતાના માણસોને જે બક્ષીસો પાણીની માફક આપી દીધી તે તમારીજ હતી; કારણ કે તે બક્ષીસમાંજ ફળદ્રુપ જમીન સપાદન કરનાર, સર્વ જાતનાં ધાન્યોથી પરિપૂર્ણ ભૂમિભાગ હસ્તગત કરી આપનાર, મહા પરાક્રમી અને દસ્યુઓને છુંદી નાંખનાર ઘોડારૂપી (દધિક્રા) મહાવીર તેમ આપ્યા. ૧

---

५ ऋभुक्षणः रयिं, वाजे वाजितमं युजं, इन्द्रस्वन्तं सदासातमम् अश्विनं ऋभुम् हवामहे ।

६ हे ऋभवः, यूयम् इन्द्रश्च यं मर्त्यं अवथ, स इत् सः धीभिः सनिता अस्तु, स मेधसाता अर्वता, (संनिता अस्तु) ।

७ ऋभुक्षणः वाजाः, यज्ञे नः पथः वि चितन । हे सूरयः स्तुताः यूयं अस्मभ्यं विश्वाः आशाः तरी॰ (चितन)

८ ऋभुक्षणः वाजाः, हे इंद्र हे नासत्या, त रयिम् अश्वं च मर्त्यसातये नः चर्षणिभ्यः पुरु क्षम् आ धत्त ।

१ था पूर्वा त्रसदस्युः पूरुभ्यः नितोशे, ता दात्रा वाम् हि सन्ति । (तेभ्येव) क्षेत्रसाम्, उर्वरासाम् दस्युभ्य- अभिभूतिम् उग्रम् घनमिव (दधिक्रां) ददथुः ।

બળવાન યોદ્ધા, સર્વથી ઉત્તમ, સઘળાં માણસોપર અધિપત્ય ચલાવનાર પ્રતિપાલક વીર તમે બંને એ આપ્યા તે જોરથી સરળ રીતે ઉડનાર અને પોતાના ચિત્રવિચિત્ર પીછા ફેલાવીને વેગથી ઉડનાર શ્યેનજ અથવા સંભાવિત આર્યજનોના પૂજ્ય શૂર રાજાજ હોયની તેમ હતા. ૨

ઢાળ ઉપરથી ગબડી પડે તે પ્રમાણે જે પુરવેગથી દોડીને (દુષ્ટને) પગ નીચે દબાવી રાખે છે, મજબૂત શરીરવાળા મલ્લપ્રમાણે મહારથી અને પવનપ્રમાણે કત્તલ કરનાર આ યોદ્ધાને સર્વ લોક પોતે હર્ષિત થઇને આનંદિત કરે છે. ૩

જે યુદ્ધમાં નાના પ્રકારની લુટ કબજે કરી આપે છે તે સઘળી છતી લઇને વીર પુરૂષ મંડળમાં પ્રવેશ કરીને સુખે ફરે છે, જેની સાધન સંપત્તિ સ્પષ્ટ રીતે નજરે પડે છે, એવો તે યોદ્ધો અધર્મી ઓને દૂર કાઢીને યજ્ઞ સમારંભ અને ભાવિકોના સત્કર્મો તરફ કૃપાદૃષ્ટિથી જુએ છે. ૪

વસ્ત્રો લુંટી લેનારા બળવાનને જોઇને જેમ આબરૂદાર લોકો ગભગાઇને બુમો પાડે છે, અથવા એકદમ ઝડપથી આવનાર ભુખ્યા બાજ પક્ષીને જોઇને જેમ પક્ષીઓ એક કોલાહલ કરે છે તેમ આ વીર (યુદ્ધમાં) કીર્તિ (મેળવવા) માટે અથવા પશુસમૂહ (છતી લાવવામાટે) નિકળે છે ત્યારે રણમેદાનપર તેને જોઇને શત્રુ (ભયથી) બુમો પાડતા નાશી જાય છે. ૫

---

२ उत वाजिनं, पुरुनिष्षिध्वानं, विश्वकृष्टिम्, ऋनिष्य पुपितम्पुं आशुं श्येनं अर्यः चर्कत्यं शूरं नृपतिम् न, दधिक्राम् नः ददथुः ।

३ प्रवतेव अनु द्रवन्तम् पद्भिः (रिपून्) गृध्यन्तम्, मेधयुंन शूरं, रथतुरं, वातामिव भ्रजन्तं यम् र्सम् विश्वः पुरुः हर्षमाणः मदाति।

४ यः समत्सु गव्या आरुन्धानः गोषु गच्छन् सनुतर चरति यः माः ऋजीकः अरतिम् तिरः आर्योः विदथा आपः च परि निचिक्यत् स्म।

५ उत वस्त्रमथिम् तायुं न, जघ्नुरिम् रयं ननीवा अयमानम्, पन्नमत् यूनं श्रवः च अच्छ अयमानम् एनम् क्षितयः भेरेपुअनुक्रोशन्ति स्म।

અને આ મહાયોધ્ધો પણ અગાઉ ચાલી જવાની અદેખાઇથી રથના માલિકની આગળ આવીને શત્રુ સૈન્યમાં ઘુસી જાય છે અને એકાદ જાતવાન સાજ ધાલેલો ઘોડો પગની ખરીથી ધૂળ ઉડાવીને લગામ કડકડ કરતો ચાવીને તુટી પડે છે તે પ્રમાણે દધિક્રા વીર પણ હલ્લો કરે છે. ૬

ઉપરાંત આ બલાઢ્ય યોધ્ધો જગતને જીતનાર પરંતુ ધર્મપ્રીય છે. લઢાઇમાં તે પોતે જીવઉપર આવીને લઢે છે અને ઝપાટાથી દોડનાર સૈન્યમાં ઘુસી જઇને ચઢાઈ કરે છે, ત્યારે હાથોહાથ લડાઈ કરીને અને ધુળ ઉડાવીને સર્વેની ભમરોપર ફેલાવી દે છે. ૭

આકાશની મેઘગર્જનાની પેઠે સિંહનાદ કરીને હલ્લો કરનાર તે યોદ્ધા સામે ચાલી આવેલા શત્રુઓ ભયથી ગભરાઈ જાય છે. એકવાર તે હજારો સૈનિકો સાથે લઢવા લાગ્યો એટલે તેમાંજ ગર્ક થાય છે અને અટકાવ રહિત થઇને ભયંકર દેખાય છે. ૮

માણસોનું પ્રતિપાલન કરનાર તે મહા વેગવાન વીરની ઉજ્વળતા અને પરાક્રમની સર્વજન સ્તુતિજ કરે છે અને યુદ્ધમાં શત્રુઓ તેને માટે એવું બોલે છે કે "આ દધિક્રા પોતાના હજારો સૈનિકો સાથે અહીંથી પાછા જાય ત્યારે અમે બચ્યા" (સમજવું) ૯

સૂર્ય પોતાના પ્રખર તેજથી (આકાશમાં) જ્યાં ત્યાં કીરણો ફેલાવી દે છે. તે પ્રમાણે પોતાના અપૂર્વ બળથી દધિક્રા વીર પાંચે માનવજાતીઓને (સર્વ પૃથ્વીપર) ફેલાવી દે છે. તે સેંકડો તો શું પણ હજારો વિજય મેળવનાર છે; માટે એવા તે શીઘ્રસંચારી વીર આ અમારી પ્રાર્થનાને મધુરતાથી ભરી નાંખે. ૧૦

---

६ उत स्म प्रथमः सरिष्यन् रथानाम् श्रोणिभिः शुभ्रः जन्यः स्रजं कृण्वानः रेणु रेरिहत् किरणं ददधान् आशु निवेवेति ।

७ उत स्यः वाजी सहुरिः (परं) ऋतवा, समर्ये तन्वा शुश्रषमाणः यतीषु तुरं तुरयन् ऋजिप्यः ऋच्छन् सन् रेणुं भ्रुवोः आधि किरते ।

८ उत स्म अस्य द्योः इव तन्यतोः ऋघायतः आभियुजः भयंते, यदा सीम् सहस्रं अभि अयोधीत्, तदा ऋच्छन् दुर्वर्तुः भीमः च भवति ।

९ उत स्म अस्य कृष्टिप्रः आशोः जूतिम् अभिभूतिम् जनाः पनयन्ति । उत एनम् समिथे (स्थ) रियन्तः आहुः " दधिक्राः सहस्रैः परा अयरत् " इति ।

१० दधिक्राः शवसा, सूर्यः ज्योतिषा अपः इव, पंच कृष्टीः आततान । सः सहस्रसाः शतसाः वाजी अर्वा इमा वचांसि मध्वा संपृणक्तु ।

सूक्त ३९.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–દધિક્રા. ॥

તે શીઘ્રસંચારી દધિક્રા વીરની હવે પ્રશસા કરીએ અને તેવીજરીતે આકાશ અને પૃ–થ્વીની પણ મહત્તાનું વર્ણન કરીએ. પોતાની ઉજ્વળ કાંતીથી પ્રકાશીત થનારી ઉષા મને આ કાર્યમાં ઉત્તેજન આપીને સર્વ સંકટની પાર લઈ જાઓ. ૧

જેના અંતરંગમાં કતૃત્વ શક્તિ ભરાઈ રહી છે તે અજીત યોદ્ધા, તે સર્વજન પ્રીય અને મનોવાંચ્છિત પૂર્ણ કરનાર દધિક્રા વીરના ગુણોનું અમે વર્ણન કરીએ છીએં. હે મિત્ર વરૂણો, મનુષ્યોને તમે તેજસ્વી અગ્નિનો લાભ કરી આપ્યો તે પ્રમાણે આ વીરનો પણ લાભ કરી આપ્યો છે. ૨

ઉષા ઉજાળીને અગ્નિ પ્રજ્વલિત થયો ત્યારે તેની નજીક જે ભક્ત વ્યાપક એવા દધિક્રા વીરની સ્તુતિ કરે છે તેને અનાદ્યનંત શક્તિપાપથી મુક્ત કરે; તે જગતમિત્ર વરૂણ સાથે આનંદથી એકરૂપ થાઓ. ૩

દધિક્રા વીરનો ઉત્સાહ, ઓજસ્વીતા અને તેજ-ચિન્તન જ્યારે જ્યારે અમે કર્યું ત્યારે તેના મંગળીક નામનુ પણ તેની સાથેજ સ્મરણ કર્યું છે. ૪

યજ્ઞ કરવાને તૈયાર થએલા અને તેનો પ્રારંભ કરેલા એવા બે પ્રકારના ભક્તજન ઈંદ્રિ માણે આ દધિક્રા વીરને પણ પોતપોતાની વિનતિ કરે છે. હે મિત્ર વરૂણો, સત્કાર્યને ઉત્તે–જન આપનાર અને વ્યાપક વીર દધિક્રા તેજે અમારા મનુષ્યોના હિતાર્થે તમેજ આપ્યા છે. ૫

જગતને જીતનાર, સર્વત્ર ગતિવાળા, અને સત્વાઢ્ય યોદ્ધા દધિક્રાની મહત્તાનું (આપ્રમાણે) મેં વર્ણન કર્યું છે. તે અમારા મુખને સુવાસિત કરે અને અમારૂ આયુષ્ય વૃદ્ધીગત કરે. ૬

---

१ तमु आशुं दधिक्रां स्तवाम नु, दिवः पृथिव्याः उत चर्किराम । (अस्मीन्) उच्छन्तीः उपसः मां, सूदयन्तु, विश्वानि दुरितानि आति पर्षम् च ।

२ ऋतुप्राः अर्वतः पुरुत्रासस्य तृष्णः दधिक्राव्णः महः चर्कर्मि । यम् अग्निम् न दीदिवांसम, तुतुरि मित्रावरुणा पुरुभ्यः ददधुः ।

३ यः उषसः विज्ञ्यो समिद्धे अग्नौ दधिक्राव्णः अश्वस्य अकारीत् तम् अदितिः अनागसम् कृणोतु । सः मित्रेण वरुणेन सजोषाः (भवतु) ।

४ यत् दधिक्राणः इषः ऊर्जः महः अमन्महि (तदैव) मरुताम् भद्रम् नाम (अमन्महि) । (तथाच) मित्र वरुण अग्निम् (एवंत्स्वरूपं) वज्रबाहुम् इन्द्रम् स्वस्तये हवामहे ।

५ इन्द्रमिव, यज्ञान् उदीराणाः उवप्रयन्तःश्च (तम्) विह्वयन्ते । उ हे मित्रावरुणा युवां सुदनम् अश्वं दधिक्रां मर्त्याय ददथुः ।

६ अश्वस्य वाजिनः जिष्णो॰ दधिक्राव्णः (स्तोत्रम्) अकारिषम् । नः मुखा सुरभि करत्, नः आयूंषि प्र तारिषत् ।

सूक्त ४०.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇન્દ્ર. ॥

હવે ફરીથી દધિક્રા વીરોતુજ અમે સંકીર્તન કરીએ અને આ કામમાં સર્વ ઉષઃકાળ મને સ્ફુરતી આપે. (આ ફક્ત દધિક્રાનીજ પ્રશસા નથી પણ) આપોદેવી, અગ્નિ, ઉષા, સૂર્ય, બૃહસ્પતિ અને અંગિર કુલમાં ઉત્પન્ન થએલા જયશાળી વીરોની પણ તે સ્તુતિ છે. ૧

તે અનુભવી, યુદ્ધ માટે આતુર અને પ્રકાશ–ગોધન હસ્ત કરી લેનાર છે. તે ભાવિક અને તરતજ ઉદ્યોગ કરનાર ભક્ત મંડળમાંજ સર્વકાળ રહે છે. માટે તે આજના ઉષઃકાળે, ઔત્સુકય સ્ફુરિત સાંભળવાની ઈચ્છા કરે તે સત્ય છે, તે ભક્તિથી સંતુષ્ટ થનાર અતિશય સતુષ્ટ થનારછે. માટે એવા તે તીવ્રવેગી દધિક્રા, ઉત્સાહ, કાળજી, અને દિવ્ય તેજ પણ (અમારામાં) ઉત્પન્ન કરે. ૨

આ ચપળ અને સત્કાર્યની ત્વરિત ઇચ્છા કરનાર દધિક્રાવીર વેગથી દોડીને, પોતાની પરાક્રમથી સૈન્યમાંથી માર્ગ કાઢીને જતી વખતે તેના સમના પક્ષીના પીછા પ્રમાણે–ઝપાટાથી ઉડનાર શ્યેન પક્ષીના પીછા પ્રમાણે –તેના પડખે ધુજે છે. ૩

તે જોરદાર ઘોડ, (જેમ એકાદ) અશ્વ ગરદનમાં, ખભાઓમાં અને મોંમાં (લગામ, તગ વિગેરેથી) જોડેલો હોવાથી ચારે પગે કુદકા મારીને જોરથી દોડતો જાય તેમ વેગથી દોડતો જાય છે. તે દધિક્રા વીર પોતાની કર્તૃત્વ શક્તિને શોભે તેવી રીતે શરીર સંકોચીને ગમે તેટલા વળણ હોય તો પણ તે વળણના ધોરણથી ઝપાટાબધ ઉડતો પોતાને માર્ગે જાય છે. ૪

આ નિષ્કલક તેજને બદલે અધિષ્ઠિત થનાર હંસ છે, અતરિક્ષમાં વિરાજીત થનાર દિવ્ય નિધી છે. વેદીપર આરોહણ કરનાર અગ્નિરૂપ હોતા છે, અને યજમાનને ઘેર વાસ કરનાર અતિથી છે. આ શૂરોના સમાજમાં રહે છે, અતિ ઉંચ્ચ લોકોમાં રહે છે અને સદ્ધર્મમાં ભરાઈ રહીને (ફરીથી) આકાશમાં પણ પોતાની જગાએ સ્થિર થાય છે. તે દિવ્ય ઉદકમાં પ્રગટ થાય છે. પ્રકાશમાંથી પ્રગટ થાય છે. તેમજ સદ્ધર્મ અને પર્વતોમાંથી પણ પ્રગટ થાય છે. તે ધર્મરૂપજ છે. ૫

---

१ दधिक्राव्णः इत् उ नु चर्किराम, (अस्मिन्) विश्वाः उषसः माम् सूदयन्तु इत्। (एतत् न केवलं दधिक्राव्णः किंतु) अपाम् अग्नेः उषसः सूर्यस्य बृहस्पतेः आंगिरसस्य जिष्णोः अपि।

२ सत्वा भरिषः गविषः दुवन्यसत्, इयः उषसः तुरण्यसत् भवस्यात्। सत्यः द्रवः द्रवरः, पतंगरः दधिक्रावा इषम् ऊर्जम् स्वः जनत्।

३ उतस्म अस्य द्रवतः तुरण्यतः प्रगर्धिनः श्येनस्ये व भजतः ऊर्जा सह तरित्रतः दधिक्राव्णः अंकसम् परि वेः पर्णम् न (पर्णम्) अनु वाति।

४ उतस्यः वाजी, ग्रीवायाम् अपिकक्षे आसनी बद्धः (अश्व इव) क्षिपणिम् तुरण्यति। (एतादृशः) दधिक्राः क्रतुं अनु संतवीत्वत्, पथाम् अंकांसि अनु आपनीफणत्।

५ (स हि) शुचिषत् हंसः, अंतरिक्षसत् वसुः, वेदिषत् होता, दुरोणसत् अतिथिः (सः) नृषत् वरसत् ऋतसत् व्योमसत्, (अपि च) अब्जाः गोजाः ऋतजाः। अद्रिजाः ऋतम्।

सूक्त ४१.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઈન્દ્રવરૂણ ॥

હે ઈંદ્રવરૂણો, અમરપણાથી સુશોભિત આચાર્ય પ્રમાણે અમે હવિ અર્પણ કરીને ગાયેલા આ સ્તવનથી તમારા આનંદમય પ્રસાદનો લાભ મેળવ્યો છે ? અમે લીન થઇને ગાયેલા અને અમારો કાર્યભાગ સફળ કરનારા ક્યા સ્તવનથી, હે ઈંદ્રવરૂણો, તમારા અંતઃકરણનું આકર્ષણ કર્યું છે ? ૧

જે સુખાભિલાષી મર્ત્યજન તમે ઇંદ્ર વરૂણોનો સ્નેહ સપાદન કરવા માટે તમે દેવોને પોતે પ્રગટ કરે છે તે અંધકારનો પડદો નાખનાર શત્રુનો સંગ્રામમાં નાશ કરે છે અને તેજ તમારી કૃપાને લીધે પ્રખ્યાત થાય છે. ૨

આનંદપૂર્ણ અંતઃકરણથી ગાળીને તૈયાર કરેલા સોમરસથી, ખરેખર પ્રાણમિત્ર ઈંદ્રવરૂણ હર્ષમાં લીન થઇને (ભક્તોપર) અનિવાર્ય પ્રેમ કરશે ત્યારે તે મનઃપૂર્વક સ્તવન કરનાર ભાવિકોને જરૂર પાર વિનાની રત્ન સંપત્તિ આપશે. ૩

હે ઇન્દ્રવરૂણો હે પ્રતાપી દેવો, આ દુરાત્માપર તમે તમારા ચળકતા અને તેજસ્વિ પત્થરોનો મારો કરો. આ જે દુરાચારી અને પરધન હરણ કરનાર અને ખુની, તેના ઉપર જ, તમે શત્રુનો નાશ કરનાર તમારા તેજનો પ્રયોગ કરો. ૪

---

१ हे इंद्रवरुणा वाम् सुम्नम् कः आप, अमृतः होता न नमस्वान् स्तोमः यः क्रतुमान् अस्मन् उक्तः हे इंद्रावरुणा वाम् हृदि पस्पर्शत् ।

२ हे इंद्रावरुणा यः प्रयस्वान् मर्तः युवां देवौ सख्याय आपी चक्रे, स समिथेषु वृत्रा शत्रून् भिनत्ति महद्भिः वा अवोभिः प्र शृण्वे ।

३ यदि सुप्रयसा सुतेभिः सोमैः सखाया इंद्रावरुणा सख्याय मादयेते, (तर्हि) ता यजमानेभ्यः रत्नम् श्रेष्ठा दत्था ।

४ हे इंद्रावरुणा हे उग्रा, युवम् अस्मिन् दिद्युम् ओजिष्ठम् उग्रम् नि वधिष्टम् । यः नः दुरेवः वृकतिः दभीतिः तस्मिन् अभिभूति ओजः मिमाथाम् ।

હે ઇન્દ્રવરૂણો ગાયપર મોહિત થએલા બળદો પ્રમાણે તમે આ મારી ધ્યાન સ્તુતિ પર પ્રેમ કરનાર થાઓ. એટલે, તે ગાય જેમ જંગલમાં ચરીને દૂધથી ભરાઇને પુષ્ટ દેખાય છે અને હજારો દૂધની ધારાઓ છોડે છે તે પ્રમાણે તમારી સ્તુતિ પણ અમૃતરસથી પરિપૂર્ણ ભરાઇ જઇને હજારો અમૃતધારા છોડશે. ૫

આ બાળકોના કલ્યાણ માટે, આ ફળદ્રુપ જમીન માટે, સૂર્યનું મનોહર દર્શન (અમને હમેશાં) થવા માટે, અને વીર્યવાન યોદ્ધાનું પરાક્રમ અથારામાં કાયમ રહેવા માટે, તે અદ્ભૂત પરાક્રમી ઇન્દ્રવરૂણ, અમારૂં મન કાળજીમાં લીન કરનાર આ અંધકારમય રાત્રિ અહીં પોતાની કૃપાકટાક્ષોથી અમારી સહાકારી થાઓ. ૬

પ્રકાશપ્રાપ્તીની ઇચ્છા કરનાર અમે ભક્તજન કૃપાપ્રસાદમાટે અને સર્વને પ્રીય લાગનાર તમારા વાત્સલ્ય માટે તમનેજ વિનતી કરીએ છીએ. તમે મહાન પ્રભુ (ભક્તોના) ખરેખર સંબંધી છો, તેમજ શૂર અત્યત ઉદાર અને માબાપ પ્રમાણે સજ્જનોના હિતકર્તા છો. ૭

હે દાતૃશ્રેષ્ઠ, તમારામાં લીન થએલી અમારી ધ્યાન બુદ્ધિ સત્ત્વસામર્થ્યની ઇચ્છિા રાખીને એકાદાપણુ જીતવાને જાય તે પ્રમાણે હે દાનશૂર દેવો, કૃપાપ્રસાદ મેળવવા માટે તમારી પાસેજ ગઈ છે. (પોતાના દૂધનો દેવકાર્યમાં ઉપયોગ થાય માટે) ધેનુઓ સોમરસ તૈયાર કરવાના ઠેકાણે જઈને ઉભી રહે તે પ્રમાણે મારી સ્તવનવાણી, મારી મનનબુદ્ધિ, દિવ્ય વૈભવની પ્રાપ્તી માટે ઈન્દ્ર અને વરૂણ પામે ઉભી રહી છે. ૮

આ મારી મનનબુદ્ધિ સામર્થ્ય સંપત્તિની આશા કરે છે. અને તેથીજ તે વરૂણ ભગવાન પામે ગઈ છે. ધનની ઇચ્છિા કરનાર સેવકો પ્રમાણે અથવા ઉતાવળથી દોડતા જતા ભીખારી પ્રમાણે સત્કાર્ય કીર્તિની યાચના કરવા માટે તે તેની પાસે ગઈ છે. ૯

---

५ इन्द्रा वरुणा युवम् अस्याः धियः, धेनोः वृषभा इव प्रेतारा भूतम्। सा यवसा गत्वी पयसा मही गौः इव नः दुहीयत्।

६ (मयि) तोके तनये हिते, उर्वरासु, सूरः दृशीके वृषणश्च पौंस्ये, हे इन्द्रा वरुणा हे दस्मा अत्र परितक्म्यायाम् अवोभिः नः स्याताम्।

७ गविषः (वयम्) वः पूर्व्याय अवसे, प्रियाय सख्याय, युवाम् इत् हि (युवाम्) प्रभूती स्वापी शूरा मंहिष्ठा पितरा इव शंभू परि वृणीमहे।

८ हे सुदानू युवयूः ताः धियः वाजयन्तीः आजिम् न अवसे जग्मुः। गावः न सोमम् उपास्थुः (एवम्) इन्द्रं वरुणं च मनीषा गिरः श्रिये।

९ इमाः मे मनीषाः द्रविणम् इच्छमानाः इन्द्रं वरुणं च उप अग्मन्, वस्वः जोष्टारः इव रघ्वीः इव श्रवसः भिक्षमाणाः ईम् उपास्थुः।

(બુદ્ધિરૂપ) અશ્વના, (મનરૂપ) રથના, ઉત્કર્ષના અને અવિનાશી ઐશ્વર્યના અમે પોતે માલીક થઈએ તેમ થાઓ હમેશાં પોતાના નહીં સાભળેલા રક્ષણનાં સાધનોથી કાર્યની સિદ્ધિ કરનાર તે (ઉભય સ્વરૂપ) દેવ તેમના અપરિમિત ઐશ્વર્યસાથે હમેશાં અમારો યોગ થાય તેમ કરે. ૧૦

હે શ્રેષ્ઠ ચારિત્રવાળા ઇન્દ્રવરૂણો, ધર્મયુદ્ધમાં અમે ગુથાયા હોઇએ ત્યારે તમારા શ્રેષ્ઠ રક્ષણ સાધનો સાથે અમારી પાસે આવો. જ્યા શત્રુસૈન્યમાં તમારા ઝગઝગતા આયુધો સહજ રમતથી ખેલે છે એવા સંગ્રામમાં છેવટના બાણ અમે તમારી સહાયથી મારીએ એમ કરો. ૧૧

सूक्त ४२.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા—આત્મા; ઇન્દ્રવરૂણ ॥

હું વિશ્વાત્મા છું. તેથી આ સર્વ દેવગણ મારાજ છે. તેમજ ઐહિક અને પરલોકીક બંન્ને પ્રકારનું રાજ્ય મારૂં છે કારણ કે હું સાર્વભૌમ રાજા છું. હું વરૂણ છું અને મારા કર્તૃત્વને અનુસરીનેજ દેવો ચાલે છે. સર્વ ચરાચરનો તેમજ સર્વોત્કૃષ્ટ આચ્છાદન (સ્વર્ગલોક) નો પણ રાજા હુંજ છું. ૧

હુંજ રાજા વરૂણ છું (દેવોને મળેલું) તે તદ્દન પ્રથમનુ દૈવી સામર્થ્ય મારા માટેજ ટકી રહયું છે. (મારા) વરૂણના અગાધ કર્તૃત્વને અનુસરીનેજ દેવો ચાલે છે. સર્વ ચરાચરનો તેમજ સર્વોત્કૃષ્ટ આચ્છાદન (સ્વર્ગલોક) નો પણ રાજા હુંજ છું. ૨

---

१० अश्व्यस्य रथ्यस्य पुष्टेः नित्यस्य रायः च पतयः स्याम्, नव्यसीभिः ऊतिभिः चकाणौ ता युवाम् अस्मत्रा नियुतः रायः मुचन्ताम् ।

११ हे बृहन्ता इंद्र वरुण, बृहतीभिः ऊती नः आयातम् यत् वाम् दिद्यवः पृतनासु प्रक्रीळान् तस्य आजेः सनितारः स्याम ।

१ विश्वे अमृताः यथा नः, तथा मम विश्वायोः क्षत्रियस्य द्विता राष्ट्रम् मे वरुणस्य क्रतुं देवाः सचन्तो, कृष्टेः वव्रेः उपमस्य राजामि ।

२ अहम् राजा वरुणः, तानि प्रथमा असुर्याणि मह्यं धारयन्त । मे वरुणस्य क्रतुं देवाः सचन्ते, कृष्टेः उपमस्य वव्रेः राजामि ।

ઇન્દ્ર હું અને વરૂણ પણ હુંજ, મારા મહીમાના જોરપર જે અતિ વિસ્તીર્ણું પડવાળી અને રમ્ય આકૃતિ બની છે તે (બે રજો લોક) પણ હુંજ હું સર્વજ્ઞ દેવ હું તસષ્ટા હોવાથી સર્વ ભુવનોને એકદમ ગતિ આપીને અદ્ધર પકડી રાખ્યાં છે. ૩

પુર વેગથી જનાર ઉદકો મેંજ છલાછલ ભરી નાંખ્યા અને સનાતન સત્યના અધિષ્ઠાનમાં દેવલોક પણ મેંજ ધારણ કર્યું છે, (આ પ્રમાણે) અતાદ્યનંત શક્તિનો હું સદર્મ પુત્ર હોવાથી સનાતન સત્યના યોગે આ ત્રિવિધ જગત નિર્માણ કર્યું છે. ૪

પ્રબળ ઘોડા ઉપર સ્વાર થએલા, યુદ્ધની આંકાક્ષા રાખનાર વીર તેમજ શત્રુઓથી ઘેરાએલી સેના રણમેદાનપર મનેજ બોલાવે છે. હું દિવ્ય ઐશ્વર્યસંપન્ન ઇંદ્ર સંકટસમયે આબરૂ રાખું છું. અને અસહ્ય તેજથી (તેમજ યુદ્ધની) ગડબડમાં ધૂળ ઉડાવી નાંખું છુ. ૫

સર્વ વસ્તુઓ મેંજ નિર્માણ કરીછે, મારા અપ્રતિહત તેજોબળનો વિરોધ કરનાર બીલકુલ મળશે નહિ, અને સોમરસ તેમજ સામગાયનના યોગે એકાદ કામમાં હર્ષનિમગ્ન થયો કે તે સાથેજ આ બંન્ને રજો લોક (એટલા) અમર્યાદ પણ થરથર ધ્રુજવા લાગે છે. ૬

હે પરમેશ્વર, તે તારૂં અતુલ કૃત્ય સર્વ ચરાચરને માલૂમ છે. અને હે પ્રતિભાસંપન્ન શ્રેષ્ઠ કવિ, તુંજ ભગવાન વરૂણને માટેજ તારા તે પ્રસિદ્ધ કાવ્યો ગાય છે. હે ઇન્દ્ર, અંધકાર રૂપી શત્રુનો તેં સંહાર કર્યો, એવી તારી કીર્તી છે. બંધનમાં પડેલી મહાનદીઓને તેંજ મુક્ત કરી. ૭

---

३ अहं इंद्रः वरुणः च, महित्वा उर्वी, गभीरे सुमेके च ते रजसी (अपि अहमेव)। त्वष्टेव अहं विद्वान् विश्वा भुवनानि रोदसी समैरयम् धारयं च।

४ उक्षमाणाः अपः अहं अपिन्वम्, ऋतस्य सदने दिवम् धारयम्। उत अदितेः ऋतवा पुत्रः त्रिधातु भूम ऋतेन वि प्रथयत्।

५ स्वश्वाः वाजयन्तः वरः माम् हवन्ते समरणे वृताः (अपि) माम् हवन्ते। अहम् इंद्रः मघवा आजिम् कृणोमि, अभिभूति ओजाः रेणुं इयर्मि।

६ अहं ता विश्वा चकरम्, मा च मे दैव्यं अप्रतीतम् सहः नकिः वरते। यद् मा सोमासः यद् उक्था मा ममदन् उभे अपारे रजसी भयेते।

७ विश्वा भुवनानि तस्य ते (ओजः) विदुः, हे वेधः त्व (तव काव्यानि) वरुणाय प्रब्रवीषि। त्वम् इत्थानि अधन्वान् शृण्विरे; हे इंद्र त्वम् वृत्राणि ववान् सिन्धून् अरिणाः।

દુર્ગહાનો પુત્ર (પુરુકુત્સ) બંધનમાં પડ્યો ત્યારે અમારા વડીલો સાત ઋષિઓ હતા, તેમણે યજ્ઞ કરીને તેના પ્રભાવથી પુરુકુત્સની પત્નીને, ઇન્દ્રના જેવો પરાક્રમી અને અંધકારરૂપ શત્રુનો નાશ કરનાર તેમજ અડધોપડધો દેવજ બનેલો એવો ત્રસદસ્યુ (પુત્ર તરીકે) આપ્યો. ૮

હે ઇન્દ્રવરૂણો, પુરુકુત્સની પત્નીએ હવિ અર્પણ કરીને તેમજ સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરીને તમારી સેવા કરી, માટે તમે તેને શત્રુનો નાશ કરનાર અને દેવકોટીએ પહોંચેલો ત્રસદસ્યૂ રાજા (પુત્ર તરીકે) આપ્યો. ૯

અમારા મનોરથ પૂર્ણ થઇને અમે (દિવ્ય) ઐશ્વર્યથી, અને દેવમંડળ હવિ મળવાથી તેમજ ધેનુ ઘાસથી આનંદ પામે (માટે) હે ઇન્દ્રવરૂણો, જે કદી પણ (અભીષ્ટ મનોરથ) રૂપ દૂધ દેવામાં આડાઇ કરતી નથી એવી તે (તમારી કામધેનુ) ગાય તમે અમને અર્પણ કરો. ૧૦

सूक्त ४३.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–અશ્વિદેવ ॥

અમારી પ્રાર્થના કોણ સાંભળશે ? પૂજનીય દિવ્ય વિભૂતીઓમાંથી અમારા વંદનથી કોણ સુપ્રસન્ન થશે ? દિવ્ય સર્વપ્રિય, અને હવિર્યુક્ત આ મનોહર સ્તુતિ અમર વિભૂતિમાં હવે કોના હૃદયમાં અમે પ્રવેશ કરાવીએ. ૧

---

८ दौर्गहे बध्यमाने अत्र अस्माकम् पितरः ते सप्त ऋषयः आसन्, ते अस्याः इंद्रं न वृत्रतुरम् अर्धदेवम् त्रसदस्युं आ अयजन्त ।

९ इंद्रावरुणा पुरुकुत्सानी हि वाम् हव्येभिः नमोभिः वाम् अदाशत् अथा अस्या राजानं वृत्रहणं अर्धदेवम् त्रसदस्युं ददथुः ।

१० वयं ससवांसः राया मदेम, देवाः हव्येन, गावः यवसेन हे इंद्रावरुणा युवं नः विश्वाहा तां अनपस्फुरन्तीं धेनुं धत्तं ।

१ कः उ श्रवत् यज्ञियानां कतमः देवः कतमः वंदारु जुषाते । इमां देवीं सुहव्यां प्रेष्ठां सुष्टुतिं अमृतेषु कस्य हृदि श्रेषाम ।

અમારા ઉપર કોણ દયા કરશે ; અમારી તરફ જલદી દોડી આવે એવો દેવોમાં કોણ છે ? તેમજ અમારૂં આંતરિક કલ્યાણ કરનાર પણ કોણ છે ? રવિકન્યાએ જેને પસંદ કર્યો જેનો ઘોડો ઘણોજ ચપળ હોવાથી ઘણીજ ઝડપથી ચાલે છે એવું કહેવાય છે. તે રથ કયો ? ૨

આજ આટલા દિવસ થયા પરતું તેટલામાં પણ તમે ઇન્દ્ર પ્રમાણે ઘણીજ ઉતાવળથી સંકટ સમયે અમારા મનમાં જોર લાવવાને દોડતા આવો છોજ. તમે દિવ્ય લોકમાંથી પ્રગટ થાઓ છો. અને તમારી પાંખપણ દિવ્યજ છે, ત્યારે અલૌકિક શક્તિ પૈકી કઈ શક્તિથી તમે અત્યંત બળવાન થયા (તે અમને કહેશો કે) ? ૩

તમારી પાસેથી શું વરદાન મળશે ? હે અશ્વીદેવો, હાંક મારતાં તમે કઇ સંપત્તિ લઇને અમારી પાસે આવશો ? તમારા ક્રોધની જ્વાળા પાસે કોણ જઈ શકશે ? માટે હે મધુરપ્રિય અદ્ભૂત ચરિત્ર દેવો (પાપોથી) તમે અમારો છુટકો કરોજ. ૪

તમારો રથ સમુદ્રમાંથી તમારી સન્મુખ આવે છે ત્યારે તે મોટા મોટા ચક્રાવા કરતો કરતો ધુલોકની નજીકમાં જઈ પહોંચે છે. અને તમે મહાનુભાવ વિભૂતી પાસે ભક્તોનાં પકાવેલાં હવિઓ જઈ પહોંચે છે, ત્યારે, હે મધુરપ્રિય દેવો, તમારા મધુર રસથી તે ભક્ત જ્યાં ત્યાં માધુર્યનુ સિંચન કરી નાખે છે. ૫

(આકાશ) સિંધુએ પોતાની તરંગ લહરોથી તમારા અશ્વોને ન્હવરાવ્યા છે અને અત્યંત તેજથી ચળકનાર તે લાલ રંગનુ પક્ષી ચારે બાજુએ ગોળ ઘેરાવા લાગ્યુ છે. તેથી જ્યારે તમે રવિકન્યાના પતિ થવા નિકળ્યા ત્યારે તમારી જલદી જનારી સ્વારી સર્વને સ્પષ્ટ પણે જોવા મળી. ૬

---

२ को मृळाति, कतमः आगमिष्ठः, देवानां कतमः शंभविष्ठः, यं सूर्यस्य दुहिता अवृणीत (एतादृशं) कं रथं द्रवदश्वं आशुं आहुः ।

३ इवतः धून् मक्षु हि स्म इंद्राः न परितक्म्यायां (नः) शक्तिं गच्छथः, [युवां] दिवः आजाता, [वां] दिव्या सुपर्णा, शचीनां [मध्ये] कया शच्या शचिष्ठा भवथः ।

४ वां उपमातिः का भूत्. हे अश्विना हूयमाना [युवां] कया आगमथः । वां महः चित् त्यजसः अभीके कः चित्, हे दस्रा माध्वी ऊती नः उरुष्यतं ।

५ वां रथः यत् समुद्रात् वां अभिवर्तते (तदा) द्यां उरु परि नक्षति । हे माध्वी यत् वां पृक्षाः [नैवेद्याः] पृक्षः वां भुरजन्त, [तदा भक्ताः] वां मध्वा मधु प्रुषायन् ।

६ सिंधुः ह रायया वां अश्वान् अधिक्षत्, घृणा अरुषासः वयः परिग्मन् । (अतः) येन सूर्यायाः पती भवथः [तदा] तत् वां अजिर यानं प्र चेति ।

સર્વ સ્થળે રહેનારા હે દેવો; હે સત્યસ્વરૂપો, સુવર્ણના (અવિનાશી) રથમાં બેસીને આ અમારા યજ્ઞ તરફ આવો. મધુર સોમરસનો સ્વીકાર કરો અને ઉપાસના તત્પર ભક્તોને રત્નસંપત્તિ આપો. ૪

દેવલોકમાંથી અથવા આ પૃથ્વીમાંથી તમે સારી રીતે ચાલનાર સુવર્ણમય (અવિનાશી) રથમાં બેસીને અમારી પાસે આવો. બીજા ભક્ત તમને વધુ વખત નરોકે તેવી વ્યવસ્થા કરો; કારણ કે તમારો અમારો જે જુનો ગાઢો સંબંધ છે તેથી, તમે બંધાઈ ગયા છો. ૫

હે અદ્ભુત ચરિત્રવાન દેવો, વીર સંતાન યુક્ત મહાન ઐશ્વર્યનો લાભ અમને બંનેને કરી આપો. હે અશ્વીદેવો, (અમે) પરાક્રમી ભક્તોએ તમારૂં યશોગાન કર્યું છે. (અમે) અજમીળ્હાના વંશજોએ એકત્ર થઈને તમારૂં સ્તવન કર્યું છે. ૬

સત્વસંપત્તિના હે પ્રભુ, અહીં-આજ ઠેકાણે, જેના યોગે અમે તમને એકમતથી આમંત્રણ કર્યું તેજ આ અમારી મનન કરવા યોગ્ય સ્તુતિ છે. માટે તમે આ તમારા ઉપાસક જનને (દુઃખ) મુક્ત કરો. હે સત્યસ્વરૂપ, અશ્વીદેવો, જુઓ, આ અમારી સર્વ આકાંક્ષા તમારામાંજ લાગી રહી છે. ૭

---

૪ હે नासत्या, पुरुभू, हिरण्ययेन रथेन इमम् यज्ञम् उपयातम्। सोम्यस्य इव मधुनः पिबायः विधते जनाय इत् रत्नं दधथः।

५ दिवः पृथिव्याः वा नः अच्छ हिरण्ययेन सुवृता रथेन आयातम्। अन्ये देवयन्तः वाम् मा नियमन्, यत् नः पूर्व्यो नाभिः वाम् सम् ददे।

६ हे दस्रा पुरुवीरम् बृहन्तम् रयिम् नः अस्मे उभयेषु मिमाथाम् नु। हे अश्विना, य [illegible] वा स्तोमम् आवन्, (वयम्) अजमीळ्हासः सधस्तुतिम् अग्मन्॥

७ वाजरत्ना, इहेह यत् वा समनाः पक्षे, या इयम् मे सुष्टुतिः। तत् युवम् [illegible] हे नासत्या श्रित (नः) काम युवा इह।

सूक्त ४५.

॥ ऋषि–वामदेव । देवता–अश्वि ॥

આ જુઓ, તે પ્રકાશ પૃથ્વીપર આવે છે. અર્થાત તે (અશ્વિદેવનો) પરિભ્રમણ કરનાર
રથ આ આકાશના શિરોભાગે જોડાઈ જાય છે; તે રથમાં તે પ્રભાવમૂર્તી ત્રણ જોડે બેઠેલા
હોવાથી બાજુમાંના ચોથા મધુર રસના કુંભની શોભા ખુલ્લી જણાઈ આવે છે. ૧

મધુર રસ આપનાર તમારો પ્રભાવ તમારો રથ અને અશ્વ એ સર્વ ઉષઃકાળે પ્રકાશ
નીકળતાંજ નજરે પડે છે, અને સર્વ ઠેકાણે ભરાઈ રહેલો અંધકારનો પડદો દૂર કરીને સૂર્ય
પ્રમાણે અંતરાળ શુભ્ર તેજથી ચીકાર ભરી નાખે છે. ૨

તમારા મધુર રસ પરિચિત મુખે આ મધુર પેયનો સ્વાદ લો મધુર સોમ માટે તમે
તમારો પ્રીય રથ જોડીને તૈયાર કરો. (ભક્તોના) વર્તનક્રમ અને તમારો જવાનો માર્ગ તમે
માધુર્યથી છાંટી નાંખો છો અને હે અશ્વિદેવો, કૃપારસથી ખીચોખીચ ભરેલો કોપ (ભક્તો
માટે) લઈ આવો છો. ૩

મધુર, પવિત્ર અને સુવર્ણ પક્ષ એવા તમારા હંસ છે તે ઘણો બળવાન હોવાથી
પ્રાતઃકાળે જાગૃત થાય છે. તે આનંદ મગ્ન થઈને પાણીમાં સુખે તરી શકે છે અને આનંદરૂપ
સોમરસના ભુખ્યા હોય છે, ત્યારે મધુ ભક્ષિકા પુષ્પ તરફ જાય છે તેમ (ભક્તોના) મધુર–
રસના સેવન તરફ તમે સરળપણે જાઓ છો. ૪

---

१ एषः स्यः भानुः उत् इयर्ति, अस्य दिवः सानवि परिज्मा रथः युज्यते । अस्मिन् अधि मिथुनासः पृक्षासः त्रयः तुरीयः मधुनः दृतिः वि रप्शते ।

२ वां मधुमन्तः पृक्षासः अश्वासः रथासः, उषसः व्युष्टिषु उदीरते । परीवृतम् तमः अपोर्णुवन्तः स्वर्न शुक्रं रजः आ तन्वन्तः (उदीरते) ।

३ मधुपेभिः आसभिः मध्वः पिबत, उत मधुने प्रियं रथं युञ्जाथां । मधुना पथः वर्तनिं,च आजिन्वथः, हे अश्विना मधुमन्तं दृतिम् वहेथे ।

४ वां ये मधुमन्तः हंसासः (ते) अस्रिधः हिरण्यपर्णाः उहुवः उषर्बुधः उदप्रुतः; मन्दिनः मन्दिनिस्पृशः मक्षः न मध्वः सवनानि गच्छथः ।

પોતાના પવિત્ર હાથથી ઉત્સાહી અને પ્રતાપવાન ભક્ત પાષાણમાંથી મધુ યુક્ત સોમરસ પીલીને અર્પણ કરે છે, તે વખતે મધની આહુતિથી સંતુષ્ટ થએલો ત્રેતાગ્નિ પણ યજ્ઞ ઉત્તમ રીતે સિદ્ધિએ પહોંચાડીને ઉષઃકાળે દેદીપ્યમાન અશ્વીદેવની મહત્તા બતાવે છે. ૫

પૃથ્વી પાસે મુકામ કરીને દરરોજ અંધકારનો નાશ કરનાર (તમારા) કિરણ સ્વર્ગલોક પ્રમાણે જ અતરિક્ષ પણ શુભ્ર તેજથી ભરી નાંખે છે અને સૂર્ય પણ પોતાના સવળા અશ્વ જોડીને નીકળે છે ત્યારે તમે તમારા સ્વભાવ પ્રમાણે તેનો જવાનો માર્ગ સ્પષ્ટપણે નજરે લાવો છો. ૬

હે અશ્વિદેવો, મેં ધ્યાનપૂર્વક તમારા ગુણાનુવાદ ગાયા છે, તે પ્રમાણે તમારા રથની પણ પ્રશંસા કરી છે. તે (રથ) ના ઘોડા ઉમદા હોવાથી તે કદી જુના થતા નથી અને તેમાં આરોહણ કરીને તમે હવિ અર્પણ કરનાર ઉત્સાહી અને ઉદાર યજમાન પાસે, સર્વ અંતરાળને ગોળ ચક્કર મારીને પણ તતકાળ પ્રાપ્ત થાઓ છો. ૭

सूक्त ४६.

॥ ઋષિ–વિશ્વામિત્ર । દેવતા–વાયુ. ॥

હે વાયુદેવ, પ્રાતઃકાળના યજ્ઞમાં તુંજ આ મધુર સોમરસ પ્રથમ ગ્રહણ કર. કારણ કે સૌની અગાઉ રસ પ્રાશન કરવાનું માન તનેજ છે. १

---

५ सुमत्पाणिः मधुमन्तः अभवः ते उक्षा अग्निना प्रति यस्तैः जरन्ते । यत् निष्कहस्तः [illegible] विचक्षणः (ऋत्विक्) अद्रिभिः मधुमन्तं सोमं सुषाव ।

६ अहभिः भारे [illegible] (तमः) [illegible], (वा रश्मयः) [illegible] (द्योतन्ते) । सूरः चित् अश्वान् युयुजानः ईयते, [illegible] अनुस्वधया चेतथः ।

७ हे अश्विना [illegible] यो [illegible], यः [illegible] रथः अश्वः युक्ताः अति [illegible] । [illegible] (पंक्ति [illegible])।

१ [illegible]

તારા સેંકડો રક્ષણ કરવાના સાધનો સાથે " નિયુત " ઘોડા જોડીને અને ઇન્દ્રની સાથે
એકજ રથમાં બેસીને હે વાયુ તુ આવ અને આ સોમરસથી તૃપ્ત થા. ૨

હે ઇન્દ્ર વાયુ, તમારા હજારો અશ્વ તમને તમારા સુખ માટે સોમરસનો સ્વાદ લેવા
માટે લઈ આવે. ૩

તમારા રથમાં બેઠકો સોનાની છે. તે રથ અમારો યાગ ઉત્તમ રીતે સિદ્ધિએ લાવે. હે
ઇન્દ્ર વાયુ, તે ગગન ચુંબી (ભવ્ય) રથમાં આરોહણ કરો. ૪

તે અત્યંત ચકચકીત રથમાં વિરાજમાન થઇને હવિ અર્પણ કરનાર આ ઉપાસકજન
તરફ તમે આવો. ૫

હે ઇન્દ્ર વાયુ, આ સોમરસ તમે સપ્રેમ અંતઃકરણથી દેવો સાથે યજમાનના ઘરમાં
(આવીને) પ્રાશન કરો. ૬

તમારૂ આગમન અહીં થવા દો. હે ઇન્દ્ર વાયુ, સોમપ્રાશન માટે (આવીને) તમે ઘોડા
છોડશો તે પણ અહીંજ છોડો. ૭

---

२ शतेन अभिष्टिभिः हे वायो नियुत्वान् इंद्रसारथिः त्वं सुतस्य तृम्पतं ।

३ इंद्रवायू सहस्रं हरयः वां अभि प्रयः सोमपीतये आ वहन्तु ।

४ हि हे इंद्रवायू युवां हिरण्यवन्धुर, स्वध्वर दिविस्पृशं रथं आ स्थायः ।

५ इंद्रवायू पृथुपाजसा रथेन दाश्वांसं उप गच्छत, इह च आ यतं ।

६ इंद्रवायू अयं सुतः तं देवेभिः सजोषसा दाशुषो गृहे पिबत ।

७ इंद्रवायू इह यज्ञे वां प्रयाणमस्तु, (अपिच) सोमपीतये इह वां विमोचनं ।

सूक्त ४७.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–વાયુ ॥

હે વાયુદેવ, પ્રાતઃકાળના યજ્ઞમાં આ મધુર પેયનો અસલ તેજસ્વી સાર તને અર્પણ કર્યો છે. તું સ્પૃહણીય વિભૂતી છે, માટે તારા "નિયુત" ઘોડા જોડીને સોમપ્રાશન માટે અહીં આવ. ૧

હે ઇન્દ્ર વાયુ, આ સોમરસનો સ્વાદ લેવાનું તમને માન જ છે, અને તેથીજ ઉંડા પાણી તરફ પ્રાણી જાય તે પ્રમાણે જુઓ તમારી તરફ આ એકદમ નીકળ્યો છે. ૨

હે વાયુદેવ, તું અને ઇન્દ્ર મોટા પ્રતાપી છો. ઉત્કટ બળવાન ઉપર પણ અધિકાર ચલાવનાર હે દેવો, "નિયુત" નામના અશ્વ જોડીને અમારા રક્ષણ માટે અને સોમપ્રાશન માટે એક જ રથમાં બેસીને અમારી પાસે આવો. ૩

હે વીરો, સર્વને પ્રીય એવા જ તમારા "નિયુત્" નામના ઘોડા ભક્તના કામ માટે તમારી પાસે છે, તે હે યજ્ઞ ધુરંધર ઇન્દ્ર વાયુ, અમારા માટે રથને જોડો. ૪

सूक्त ४८.

॥ ઋષિ–વિશ્વામિત્ર । દેવતા–વાયુ ॥

શ્રીમંત મનુષ્ય પોતાના ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ કરે છે તેમ આ અનુચ્છિષ્ટ આહુતિનો અને આ સ્તુતિનો સ્વીકાર કર. હે વાયુદેવ, તારા આલ્હાદદાયક રથમાં બેસીને સોમ પ્રાશન માટે અહીં આવ. ૧

ગાળાગાળી કરનાર દુષ્કર્મી લોકોનો બરાબર નીકાલ લાવીને અને તારા "નિયુત્" ઘોડા રથને જોડીને ઇન્દ્રની સાથે, હે વાયુ, તું તારા આલ્હાદદાયક રથમાં આરોહણ કરીને સોમ પ્રાશન માટે અહીં આવ. ૨

---

१ वायो मध्वः शुक्रः रसः दिविष्टिषु अग्रं ते अयामि देव, स्पार्हः त्वं सोमपीतये नियुत्वता रथेन आ याहि।

२ इंद्रश्च, हे वायो, एषां सोमानां पीतिं अर्हथः निम्नं हि आपः न इंदवः सध्र्यक् युवां यन्ति।

३ वायो त्वं इंद्रश्च शुष्मिणा नियुत्वन्ता, हे शवसस्पती ऊतये नः सोमपीतये च सरथं आयातं।

४ यज्ञवाहसा नरा इंद्रवायू, या वां पुरुस्पृहः नियुतः दाशुषे सन्ति, ता अस्मे नि यच्छतं।

१ अर्यः रायः न, अवीताः होत्राः विपस्य विहि हे वायो चंद्रेण रथेन सुतस्य पीतये आ याहि।

२ अपच्छतीः निर्युवाणः नियुत्वान् इंद्रसारथिः सन् हे वायो चंद्रेण रथेन सुतस्य पीतये आ याहि।

શ્યામવર્ણુ તથાપિ ઉત્કૃષ્ટ સંપત્તિનો જે છોડ હોવાથી (જગતમાંની) અસખ્ય મનોહર
આકૃતિ જેને ઠેકાણે નજરે પડે છે તે દ્યાવાપૃથ્વી તારી પાસે હાથ જોડીને ઉભાં છે, માટે હે
વાયુદેવ, તુ તારા આલ્હાદદાયક રથમાં બેસીને સોમ પ્રાશન માટે અહીં આવ. ૩

હે વાયુદેવ, તારા તે સેંકડો પીતવર્ણના પુષ્ટ ઘોડા રથને જોડ, અથવા તે હજારો અશ્વ ૪
પણ જોડ. અને એટલા ઘોડાના એકત્ર બળથી તારો રથ અહીં આવવા દે.

सूक्त ૪૯.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઇંદ્રબૃહસ્પતિ ॥

હે ઇન્દ્ર બૃહસ્પતિ, તમારો પ્રીય હવિર્ભાગ તમારા મોમા પડ્યો છે. અને તમારા માટે ૧
સોમ સ્તોત્ર અને સોમરસની મહત્તા પણ વર્ણવેલી છે.

હે ઇન્દ્ર બૃહસ્પતિ, તમારે માટે આ સોમરસ સિદ્ધ કર્યો છે. આ મનોભિરામ રસ તમે ૨
હર્ષોલ્લાસિત થાઓ માટે ચપકમાં કાઢ્યો છે.

હે ઇન્દ્ર બૃહસ્પતિ, તુ અને ઇન્દ્ર બન્ને સોમ પ્રીય દેવ સોમ પ્રાશન માટે આવો. ૩

---

३ कृष्णे वसुधिती, विश्वपेशसा रोदसी त्वां अनुयेमाते (तद्) वायो चन्द्रेण रथेन सुतस्य पीतये आ याहि।

४ नवतिर्नव मनोयुजः युक्तास. त्वा रथे वहन्तु, तद् वायो चन्द्रेण रथेन सुतस्य पीतये आ याहि।

५ वायो पोष्याणां हरीणां शतं युवस्व। उत वा ये ते सहस्रिणः ते युंक्त. रथ. पाजसा आ यातु।

१ हे इन्द्रा बृहस्पती, इद प्रिय हविः वा आस्ये निहित उक्थं मदश्च शस्यते।

२ हे इन्द्रा बृहस्पती अयं सोमः वां परि षिच्येत, चारु सोमरस. पीतये मदाय च षिच्यते।

३ इन्द्रा बृहस्पती त्व इंद्रश्च सोमपो सोमपीतये नः गृहं आगच्छम्।

હે ઇન્દ્ર બૃહસ્પતિ, સેંકડો પ્રકારનું ઐશ્વર્ય, અને હજારો જાતિના (બુદ્ધિરૂપ) અશ્વધન, અમને અર્પણ કરો. ૪

હે ઇન્દ્ર બૃહસ્પતિ, સોમરસ પીલીને સિદ્ધ થતાંજ પ્રાર્થના સ્તુતિથી તમને સોમપાન માટે અમે નમ્રતાથી આમંત્રણ કરીએ છીએ, ૫

હે ઇન્દ્ર બૃહસ્પતિ, હવિ અર્પણ કરનાર ભક્તના ઘરમાં (ભક્તિરૂપ) રસ પ્રાશન કરીને તેમાંજ નિમગ્ન થાઓ, ૬

सूक्त ५०.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–બૃહસ્પતિ ॥

જે ત્રૈલોક્ય વ્યાપક બૃહસ્પતિએ સર્વેનું દમન કરનાર પ્રભાવના જોરથી પોતાના ગભીર શબ્દો વડે પૃથ્વીના જુદા જુદા ભાગો અટકાવી રાખ્યા તેનું પ્રાચીન ઋષિઓએ એકાગ્ર ધ્યાન કરીને તે મધુર વાદી દેવને તે જ્ઞાની જનોએ (અંતઃકરણમાં) પોતાની આગળ સ્થાપન કર્યો. ૧

સકળ સ્તુતિઓના હે નાથ, જે જતાં જતાં (શત્રુનો) સહેજ નાશ કરે છે અને પૂર્ણ પ્રજ્ઞ અંતઃકરણવાળા તને હર્ષિત કરે છે તે તારો સેવક અમારી પ્રદક્ષિણા ફરેલો છે જ. (અમારા મનોરથનો) ભંડાર અભિષ્ટવર્ષક, વિસ્તૃત અને પાપ રહિત છે, તેની પણ આજુબાજુ તે (સેવક) ની વસ્તિ છે જ, પરન્તુ તે બૃહસ્પતિ, તે ભંડારનું જે મૂળ સ્થાન છે તેનું પણ તું (કૃપા કરીને) રક્ષણ કર. ૨

---

४ इंद्रा बृहस्पती अस्मे शतग्विनं अश्वावन्तं सहस्रिणं रयिं धत्त।

५ इंद्रा बृहस्पती सुते वयं अस्य सोमस्य पीतये वां गीर्भिः हवामहे।

६ इंद्रा बृहस्पती दाशुषः गृहे सोमं पिबतं, तदोकसा युवां मादयेथां।

१ यः बृहस्पतिः त्रिषधस्थः सहसा ज्मः अन्तान् वितस्तम्भ, तं मंद्रजिह्वम् देवं दीध्यानाः प्रत्नासः ऋषयः विप्राः पुरः दधिरे।

२ ये धुनेतयः सुप्रकेतं (त्वां) मदन्तः, हे बृहस्पते, (ते सेवकाः) नः अभि, पृषन्तं सृप्रं अदब्धं ऊर्वं ततस्रे, हे बृहस्पते अस्य (ऊर्वस्य) योनिम् रक्षतात्।

હે બૃહસ્પતિ, અતિ ઉંચ્ચ અને ઘણા દૂર સ્થાનથી પણ તારો સદ્ધર્મવર્તી સેવક અહીં આવીને (યજ્ઞમાં) પોતાની જગાએ બેઠો છે. અને તારી કૃપા પ્રાપ્તી માટે ખોદેલું જળાશય, અને તારી પ્રીત્યર્થ પાષાણથી પીલીને તૈયાર કરેલો આ મધુરરસ પાત્રમાં ઉછળીને જ્યાં ત્યાં ઘહે છે. ૩

બૃહસ્પતિ પ્રથમ પ્રગટ થયો તે (આકાશમાંના) મહાન્ તેજની ઉપરના અતિ ઉંચ્ચ પ્રદેશમાં પ્રગટ થયો. (સાત વ્રત તેજ) તેનાં સાત મોં હોવાથી તે જાતિનાજ બળવાન અને સાત પ્રકારના કિરણોથી સુશોભિત છે. તેણે પોતાના ફક્ત હુંકાટા સાથેજ અંધકારનો નાશ કરી નાંખ્યો. ૪

ચિત્તવૃત્તી તલ્લીન કરી નાંખનારી સ્તુતિ કરનાર નમ્ર ભક્ત સેવકો સાથે બૃહસ્પતિએ પોતાના સિંહનાદથીજ, વલરાક્ષસ અને પાણીથી ચિકાર ભરેલો મેઘ બંન્ને ઉપર પણ એકદમ જીત મેળવી. હવિ દૂધની ધાર છોડનાર (પરન્તુ છુટકો થવા માટે) બરાડનારી પ્રકાશમય ધેનુને તેણે ગંભીર ગર્જના કરીને બહાર લાવીને છોડી. ૫

જગત્પિતા અને સર્વ ચરાચર (પ્રાણી) દેવ વીર શ્રેષ્ઠ બૃહસ્પતિની ઉપાસના અમે તેની આગળ સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરીને અને યજ્ઞદ્વારા હવિર્ભાગ આપીને કરીએ. હે સ્તુતિ પ્રભુ, (બૃહસ્પતિ) અમે ઉત્તમ પ્રજાવાન અને વીર્યશાળી થઇને (દૈવી) સંપત્તિના ધણી થઈએ તેમ થાઓ. ૬

ભવ્ય આકૃતી બૃહસ્પતિ દેવને જે (પૂર્ણ ભક્તિથી) પૂર્ણ રીતે ભરી નાંખે છે, સર્વ વસ્તુનો પ્રથમ સ્વાદ લેનાર તે (ભગવાન)ને (સ્તુતિ કુસુમોથી) અલંકૃત કરીને તેના ચરણમાં લીન થાય છે, તેજ ભક્ત સત્તાધારી રાજા થઇને તેણે પોતાના સર્વ પ્રતિસ્પર્ધિઓને બીકથી અને પરાક્રમથી નમાવ્યા (એમ થાય છે.) ૭

---

३ या परमा परावत् अतः हे बृहस्पते तं ऋत-स्पृशः सेवकाः निषेदुः । (तद्) तुभ्यं खाताः अवताः, अद्रिदुग्धाः श्चमध्वः अभितः विरप्शं श्चोतन्ति ।

४ बृहस्पतिः महः ज्योतिषः परमे व्योमन् प्रथमः जायमानः सः सप्तास्यः तुविजातः सप्तरश्मिः स्वेन रवेण तमांसि अधमत् ।

५ सः सुष्टुभ । स ऋक्वता गणेन रवेण च, वलं फलिगं (मेघं) रुरोज, बृहस्पतिः कनिक्रदत् हव्यसूदः वावशतीः उस्रः उत् आजत् ।

६ एव पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे (बृहस्पतये) यज्ञैः नमसा हविर्भिः विधेम । हे बृहस्पते वयं सुप्रजाः वीर्यवन्तः सन्त. रयीणां पतयः स्याम ।

७ यः सुभृतं बृहस्पतिम् बिभर्ति, पूर्वभाज वल्गूयति वन्दते स इत् राजा विश्वाप्रतिजन्यानि शुष्मेण वीर्येण अभि तस्थौ ।

જે રાજાને ત્યાં બ્રહ્મવેત્તા સત્પુરૂષને માન મળે છે તેજ પોતે પોતાના રાજ્ય ગૃહમાં સુખે વાસ કરે છે, તેને માટે અન્ન દાતા પૃથ્વી હમેશાં (ધન ધાન્યથી) સમૃદ્ધ થાય છે અને તેની જ આગળ પ્રજા જન એકત્ર થઇને નમ્ર થાય છે. ૮

તેનું સામર્થ્ય અપ્રતિહત હોવાથી તે શત્રુની ધન સંપત્તિ જીતી લઈ શકે છે; તેમ પોતાના સ્વજનોને પણ પોતાનાજ આધારથી રાખતાં આવડે છે, સરક્ષણની અપેક્ષા રાખનાર (વિદ્વાન) બ્રાહ્મણને આરામ થાય તેવું જે રાજા કરે છે તેની ઉપર દેવો કૃપાજ કરે છે. ૯

હે ઈંદ્ર તું અને બૃહસ્પતિ, બંન્ને સોમરસનો સ્વાદ લો—હે વીર્ય ધનોઢ્ય દેવો, આ યજ્ઞમાં તમે આનંદીત થાઓ. તમારા અર્ધા વચનપર ચાલનાર આ તેજસ્વી સોમ બિંદુ તમારા મોંમાં પ્રવેશ કરે, અને તમે પણ અમને વીર્યસંપન્ન પુત્રો યુક્ત ઐશ્વર્ય મેળવી આપો. ૧૦

હે બૃહસ્પતિ, હે ઇન્દ્ર અમારો ઉત્કર્ષ કરો. તમારૂં કૃપા છત્ર અમારી ઉપર હમેશાં રહેવા દો. અમારી બુદ્ધિને સહાય થાઓ, કાર્ય શક્તિ જાગૃત કરો, અને શીલવાન ઉપાસકોના ધર્મ વિહિન શત્રુઓનો નાશ કરો. ૧૧

સાતમો અધ્યાય સમાપ્ત.

---

८ यस्मिन् राजनि ब्रह्मा पूर्वः एति स इत् सुधितः सन् स्वे ओकसि क्षेति, तस्मै अन्नदानी इळापि पिन्वते, तस्मै विशः स्वयमेव नमन्ते ।

९ स अप्रतीतः प्रतिजन्यानि धनानि, उत या सजन्यातानि संजयति यः राजा अवस्यवे ब्रह्मणे वरिवः कृणोति तं देवाः अवन्ति ।

१० हे बृहस्पते इंद्रः त्वंच, हे वृषण्वसू युवां अस्मिन् यज्ञे मन्दसाना सोमं पिबतं इमे सु आभुवः इन्दवः वां विशन्तु. सर्ववीरम् रयिम् अस्मे नियच्छतं ।

११ हे इंद्र हे बृहस्पते नः वर्धतं, वां वाम सुमतिः अस्मे सचा भूत्, धियः अविष्टं पुरंधीः जिगृतं अर्यः वनुषाम् अरातीः जजस्तं ।

॥ अथ तृतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ ५१ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-उषा । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ५१ ॥ इदमु त्यत्पुरुतमं पुरस्ताज्ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात् ।
नूनं दिवो दुहितरो विभातीर्गातुं कृणवन्नुषसो जनाय ॥ १ ॥
अस्थुरु चित्रा उषसः पुरस्तान्मिता इव स्वरवोऽध्वरेषु ।
व्यू व्रजस्य तमसो द्वारोच्छन्तीरव्रञ्छुचयः पावकाः ॥ २ ॥
उच्छन्तीरद्य चितयन्त भोजान्राधोदेयायोषसो मघोनीः ।
अचित्रे अन्तः पणयः ससन्त्वबुध्यमानास्तमसो विमध्ये ॥ ३ ॥
कुवित्स देवीः सनयो नवो वा यामो बभूयादुषसो वो अद्य ।
येना नवग्वे अङ्गिरे दशग्वे सप्तास्ये रेवती रेवदूष ॥ ४ ॥

इदं । ऊं इति । त्यत् । पुरुऽतमं । पुरस्तात् । ज्योतिः । तमसः । वयुनऽवत् । अस्थात् । नूनं । दिवः । दुहितरः । विऽभातीः । गातुं । कृणवन् । उषसः । जनाय ॥ १ ॥ अस्थुः । ऊं इति । चित्राः । उषसः । पुरस्तात् । मिताःऽइव । स्वरवः । अध्वरेषु । वि । ऊं इति । व्रजस्य । तमसः । द्वारा । उच्छंतीः । अव्रन् । शुचयः । पावकाः ॥ २ ॥ उच्छंतीः । अद्य । चितयंत । भोजान् । राधःऽदेयाय । उषसः । मघोनीः । अचित्रे । अंतः । पणयः । ससंतु । अबुध्यमानाः । तमसः । विऽमध्ये ॥ ३ ॥ कुवित् । सः । देवीः । सनयः । नवः । वा । यामः । बभूयात् । उषसः । वः । अद्य । येन । नवऽग्वे । अंगिरे । दशऽग्वे । सप्तऽआस्ये । रेवतीः । रेवत् । ऊष ॥ ४ ॥

यूयं हि देवीर्ऋतयुग्भिरश्वैः परिप्रयाथ भुवनानि सद्यः ।
प्रबोधयन्तीरुषसः ससन्तं द्विपाच्चतुष्पाच्चरथाय जीवम् ॥ ५ ॥ १ ॥
क्व स्विदासां कतमा पुराणी यया विधाना विदधुर्ऋभूणाम् ।
शुभं यच्छुभ्रा उषसश्चरन्ति न वि ज्ञायन्ते सदृशीरजुर्याः ॥ ६ ॥
ता घा ता भद्रा उषसः पुरासुरभिष्टिद्युम्ना ऋतजातसत्याः ।
यास्वीजानः शशमान उक्थैः स्तुवञ्छंसन्द्रविणं सद्य आप ॥ ७ ॥
ता आ चरन्ति समना पुरस्तात्समानतः समना पप्रथानाः ।
ऋतस्य देवीः सदसो बुधाना गवां न सर्गा उषसो जरन्ते ॥ ८ ॥
ता इन्न्वे३व समना समानीरमीतवर्णा उषसश्चरन्ति ।
गूहन्तीरभ्वमसितं रुशद्भिः शुक्रास्तनूभिः शुचयो रुचानाः ॥ ९ ॥

यूयं । हि । देवीः । ऋतयुक्ऽभिः । अश्वैः । परिऽप्रयाथ । भुवनानि । सद्यः । प्रऽबोधयन्तीः । उषसः । ससन्तं । द्विऽपात् । चतुःऽपात् । चरथाय । जीवं ॥ ५ ॥ १ ॥
क्व । स्वित् । आसां । कतमा । पुराणी । यया । विऽधाना । विऽदधुः । ऋभूणां । शुभं । यत् । शुभ्राः । उषसः । चरंति । न । वि । ज्ञायंते । सऽदृशीः । अजुर्याः ॥६॥
ताः । घ । ताः । भद्राः । उषसः । पुरा । आसुः । अभिष्टिऽद्युम्नाः । ऋतजातऽसत्याः । यासु । ईजानः । शशमानः । उक्थैः । स्तुवन् । शंसन् । द्रविणं । सद्यः । आप ॥७॥
ताः । आ । चरंति । समना । पुरस्तात् । समानतः । समना । पप्रथानाः । ऋतस्य । देवीः । सदसः । बुधानाः । गवां । न । सर्गाः । उषसः । जरंते ॥ ८ ॥ ताः । इत् । नु । एव । समना । समानीः । अमीतऽवर्णाः । उषसः । चरंति । गूहंतीः । अभ्वं । असितं । रुशत्ऽभिः । शुक्राः । तनूभिः । शुचयः । रुचानाः ॥ ९ ॥

रयिं दिवो दुहितरो विभातीः प्रजावन्तं यच्छतास्मासु देवीः ।
स्योनादा वः प्रतिबुध्यमानाः सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ १० ॥
तद्वो दिवो दुहितरो विभातीरुप ब्रुव उषसो यज्ञकेतुः ।
वयं स्याम यशसो जनेषु तद्द्यौश्च धत्तां पृथिवी च देवी ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ५२ ॥ ऋषि –वामदेव । देवता–उषा । छन्द –गायत्री ॥

॥ ५२ ॥ प्रति ष्या सूनरी जनी व्युच्छन्ती परि स्वसुः ।
दिवो अदर्शि दुहिता ॥ १ ॥

अश्वेव चित्रारुषी माता गवामृतावरी ।
सखाभूदश्विनोरुषाः ॥ २ ॥

उत सखास्यश्विनोरुत माता गवामसि ।
उतोषो वस्व ईशिषे ॥ ३ ॥

यावयद्द्वेषसं त्वा चिकित्वित्सूनृतावरि ।
प्रति स्तोमैरभुत्स्महि ॥ ४ ॥

रयिं । दिवः । दुहितरः । विऽभातीः । प्रजाऽवन्तं । यच्छत । अस्मासु । देवीः । स्योनात् । आ । वः । प्रतिऽबुध्यमानाः । सुऽवीर्यस्य । पतयः । स्याम ॥ १० ॥ तत् । वः । दिवः । दुहितरः । विऽभातीः । उप । ब्रुवे । उषसः । यज्ञऽकेतुः । वयं । स्याम । यशसः । जनेषु । तत् । द्यौः । च । धत्तां । पृथिवी । च । देवी ॥११॥२॥ प्रति । स्या । सूनरी । जनी । विऽउच्छन्ती । परि । स्वसुः । दिवः । अदर्शि । दुहिता ॥ १ ॥ अश्वाऽइव । चित्रा । अरुषी । माता । गवां । ऋतऽवरी । सखा । अभूत् । अश्विनोः । उषाः ॥ २ ॥ उत । सखा । असि । अश्विनोः । उत । माता । गवां । असि । उत । उषः । वस्वः । ईशिषे ॥ ३ ॥ यवयत्ऽद्वेषसं । त्वा । चिकित्वित् । सूनृताऽवरि । प्रति । स्तोमैः । अभुत्स्महि ॥ ४ ॥

प्रति भद्रा अंदृक्षत गवां सर्गा न रश्मयंः ।
ओषा अंप्रा उरु ज्रयंः ॥ ५ ॥
आपप्रुषी विभावरि व्यांवर्ज्योतिषा तमंः ।
उषो अनुं स्वधामंव ॥ ६ ॥
आ द्यां तंनोषि रश्मिभिरान्तरिक्षमुरु प्रियम् ।
उषंः शुक्रेणं शोचिषां ॥ ७ ॥ ३ ॥

॥ ५३ ॥ ऋषिः–वामदेवः । देवता–सविता । छन्दः–जगती ॥

॥ ५३ ॥ तद्देवस्यं सवितुर्वार्यं महद्वृंणीमहे असुंरस्य प्रचेंतसः ।
छर्दिर्येन दाशुषे यच्छंति त्मना तन्नों महाँ उदंयान्देवो अक्तुभिः ॥ १ ॥
दिवो धर्ता भुवंनस्य प्रजापंतिः पिशङ्गं द्रापिं प्रति मुञ्चते कविः ।
विचक्षणः प्रथयंन्नापृणन्नुर्वजीजनत्सविता सुम्नमुक्थ्यंम् ॥ २ ॥

प्रति । भद्राः । अदृक्षत । गवां । सर्गाः । न । रश्मयंः । आ । उषाः । अप्राः । उरु । ज्रयंः ॥ ५ ॥ आऽपप्रुषी । विभाऽवरि । वि । आवः । ज्योतिषा । तमंः । उषंः । अनुं । स्वधां । अव ॥ ६ ॥ आ । द्यां । तनोषि । रश्मिऽभिः । आ । अंतरिक्षं । उरु । प्रियं । उषंः । शुक्रेणं । शोचिषां ॥ ७ ॥ ३ ॥

तत् । देवस्यं । सवितुः । वार्यं । महत् । वृणीमहे । असुंरस्य । प्रऽचेंतसः । छर्दिः । येनं । दाशुषें । यच्छंति । त्मनां । तत् । नः । महान् । उत् । अयान् । देवः । अक्तुऽभिः ॥ १ ॥ दिवः । धर्ता । भुवंनस्य । प्रजाऽपंतिः । पिशङ्गं । द्रापिं । प्रति । मुंचते । कविः । विऽचक्षणः । प्रथयंन् । आऽपृणन् । उरु । अजीजनत् । सविता । सुम्नं । उक्थ्यं ॥ २ ॥

आप्रा रजांसि दिव्यानि पार्थिवा श्लोकं देवः कृणुते स्वाय धर्मणे ।
प्र बाहू अस्राक्सविता सवीमनि निवेशयन्प्रसुवन्नक्तुभिर्जगत् ॥ ३ ॥
अदाभ्यो भुवनानि प्रचाकशद्व्रतानि देवः सविताभि रक्षते ।
प्रास्राग्बाहू भुवनस्य प्रजाभ्यो धृतव्रतो महो अज्मस्य राजति ॥ ४ ॥
त्रिरन्तरिक्षं सविता महित्वना त्री रजांसि परिभूस्त्रीणि रोचना ।
तिस्रो दिवः पृथिवीस्तिस्र इन्वति त्रिभिर्व्रतैरभि नो रक्षति त्मना ॥ ५ ॥
बृहत्सुम्नः प्रसवीता निवेशनो जगतः स्थातुरुभयस्य यो वशी ।
स नो देवः सविता शर्म यच्छत्वस्मे क्षयाय त्रिवरूथमंहसः ॥ ६ ॥
आगन्देव ऋतुभिर्वर्धतु क्षयं दधातु नः सविता सुप्रजामिषम् ।
स नः क्षपाभिरहभिश्च जिन्वतु प्रजावन्तं रयिमस्मे समिन्वतु ॥ ७ ॥ ४ ॥

आ । अप्राः । रजांसि । दिव्यानि । पार्थिवा । श्लोकं । देवः । कृणुते । स्वाय । धर्मणे । प्र । बाहू इति । अस्राक् । सविता । सवीमनि । निऽवेशयन् । प्रऽसुवन् । अक्तुऽभिः । जगत् ॥ ३ ॥ अदाभ्यः । भुवनानि । प्रऽचाकशत् । व्रतानि । देवः । सविता । अभि । रक्षते । प्र । अस्राक् । बाहू इति । भुवनस्य । प्रऽजाभ्यः । धृतऽव्रतः । महः । अज्मस्य । राजति ॥ ४ ॥ त्रिः । अंतरिक्षं । सविता । महिऽत्वना । त्री । रजांसि । परिऽभूः । त्रीणि । रोचना । तिस्रः । दिवः । पृथिवीः । तिस्रः । इन्वति । त्रिऽभिः । व्रतैः । अभि । नः । रक्षति । त्मना ॥ ५ ॥ बृहत्ऽसुम्नः । प्रऽसविता । निऽवेशनः । जगतः । स्थातुः । उभयस्य । यः । वशी । सः । नः । देवः । सविता । शर्म । यच्छतु । अस्मे इति । क्षयाय । त्रिऽवरूथं । अंहसः ॥ ६ ॥ आ । अगन् । देवः । ऋतुऽभिः । वर्धतु । क्षयं । दधातु । नः । सविता । सुऽप्रजां । इषं । सः । नः । क्षपाभिः । अहऽभिः । च । जिन्वतु । प्रजाऽवंतं । रयिं । अस्मे इति । सं । इन्वतु ॥ ७ ॥ ४ ॥

॥ ५४ ॥ ऋषि-वामदेवः । देवता-सविता । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ५४ ॥ अभूद्देवः सविता वन्द्यो नु न इदानीमह्न उपवाच्यो नृभिः
वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः श्रेष्ठं नो अत्र द्रविणं यथा दधत् ॥ १ ॥
देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्योऽमृतत्वं सुवसि भागमुत्तमम् ।
आदिद्दामानं सवितर्व्यूर्णुषेऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः ॥ २ ॥
अचित्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता ।
देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः ॥ ३ ॥
न प्रमिये सवितुर्दैव्यस्य तद्यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति ।
यत्पृथिव्या वरिमन्ना स्वङ्गुरिर्वर्ष्मन्दिवः सुवति सत्यमस्य तत् ॥ ४ ॥
इन्द्रज्येष्ठान्बृहद्भ्यः पर्वतेभ्यः क्षयाँ एभ्यः सुवसि पस्त्यावतः ।
यथायथा पतयन्तो वियेमिर एवैव तस्थुः सवितः सवाय ते ॥ ५ ॥

अभूत् । देवः । सविता । वन्द्यः । नु । नः । इदानीम् । अह्नः । उपऽवाच्यः । नृऽभिः । वि । यः । रत्ना । भजति । मानवेभ्यः । श्रेष्ठम् । नः । अत्र । द्रविणम् । यथा । दधत् ॥ १ ॥ देवेभ्यः । हि । प्रथमम् । यज्ञियेभ्यः । अमृतऽत्वम् । सुवसि । भागम् । उत्ऽतमम् । आत् । इत् । दामानम् । सवितः । वि । ऊर्णुषे । अनूचीना । जीविता । मानुषेभ्यः ॥ २ ॥ अचित्ती । यत् । चकृम । दैव्ये । जने । दीनैः । दक्षैः । प्रऽभूती । पुरुषत्वता । देवेषु । च । सवितः । मानुषेषु । च । त्वम् । नः । अत्र । सुवतात् । अनागसः ॥ ३ ॥ न । प्रऽमिये । सवितुः । दैव्यस्य । तत् । यथा । विश्वम् । भुवनम् । धारयिष्यति । यत् । पृथिव्याः । वरिमन् । आ । सुऽअङ्गुरिः । वर्ष्मन् । दिवः । सुवति । सत्यम् । अस्य । तत् ॥ ४ ॥ इन्द्रऽज्येष्ठान् । बृहत्ऽभ्यः । पर्वतेभ्यः । क्षयान् । एभ्यः । सुवसि । पस्त्यऽवतः । यथाऽयथा । पतयन्तः । विऽयेमिरे । एव । एव । तस्थुः । सवितः । सवाय । ते ॥ ५ ॥

ये ते त्रिरहंन्त्सवितः सवासों दिवेदिवे सौभंगमासुवन्ति ।
इन्द्रो द्यावांपृथिवी सिन्धुरद्भिरांदित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत् ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ५५ ॥ ऋषिः–वामदेवः । देवता–विश्वे देवाः । छन्दः–गायत्री ॥

॥ ५५ ॥ को वंस्त्राता वंसवः को वंरूता द्यावांभूमी अदिते त्रासींथां नः ।
सहीयसो वरुण मित्र मर्तात्को वोऽध्वरे वरिवो धाति देवाः ॥ १ ॥
प्र ये धामानि पूर्व्याण्यर्चान्वि यदुच्छान्वियोतारो अमूराः ।
विधातारो वि ते दधुरजंस्रा ऋतधींतयो रुरुचन्त दस्माः ॥ २ ॥
प्र पस्त्यामदितिं सिन्धुमर्कैः स्वस्तिमींळे सख्याय देवीम् ।
उभे यथा नो अहंनी निपात उषासानक्ता करतामदंब्धे ॥ ३ ॥
व्यर्यमा वरुणश्चेति पन्थामिषस्पतिः सुवितं गातुरग्निः ।
इन्द्राविष्णू नृवदु षु स्तवाना शर्म नो यन्तममवद्वरूथम् ॥ ४ ॥

ये । ते । त्रिः । अहंन् । सवितरिति । सवासः । दिवेऽदिवे । सौभंगं । आऽसुवंति । इंद्रः । द्यावांपृथिवी इति । सिंधुः । अत्ऽभिः । आदित्यैः । नः । अदितिः । शर्म । यंसत् ॥ ६ ॥ ५ ॥

कः । वः । त्राता । वसवः । कः । वरूता । द्यावांभूमी इति । अदिते । त्रासींथां । नः । सहीयसः । वरुण । मित्र । मर्तात् । कः । वः । अध्वरे । वरिवः । धाति । देवाः ॥ १ ॥ प्र । ये । धामानि । पूर्व्याणि । अर्चान् । वि । यत् । उच्छान् । विऽयोतारः । अमूराः । विऽधातारः । वि । ते । दधुः । अजंस्राः । ऋतऽधींतयः । रुरुचंत । दस्माः ॥ २ ॥ प्र । पस्त्यां । अदितिं । सिंधुं । अर्कैः । स्वस्तिं । ईळे । सख्याय । देवीं । उभे इति । यथा । नः । अहंनी इति । निऽपातः । उषसानक्ता । करतां । अदंब्धे इति ॥ ३ ॥ वि । अर्यमा । वरुणः । चेति । पंथां । इषः । पतिः । सुवितं । गातुं । अग्निः । इंद्राविष्णू इति । नृऽवत् । ऊं इति । सु । स्तवाना । शर्म । नः । यंत । अमंऽवत् । वरूथं ॥ ४ ॥

आ पर्वतस्य मरुतामवांसि देवस्य त्रातुरव्रि भगस्य ।
पात्पतिर्जन्यादंहसो नो मित्रो मित्रियादुत न उरुष्येत् ॥ ५ ॥ ६ ॥
नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्येभिरिष्टैः ।
समुद्रं न संचरणे सनिष्यवो घर्मस्वरसो नद्यो३ अप व्रन् ॥ ६ ॥
देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन् ।
नहि मित्रस्य वरुणस्य धासिमर्हामसि प्रमियं सान्वग्नेः ॥ ७ ॥
अग्निरीशे वसव्यस्याग्निर्महः सौभगस्य ।
तान्यस्मभ्यं रासते ॥ ८ ॥
उषो मघोन्या वह सूनृते वार्या पुरु ।
अस्मभ्यं वाजिनीवति ॥ ९ ॥
तत्सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
इन्द्रो नो राधसा गमत् ॥ १० ॥ ७ ॥

आ । पर्वतस्य । मरुतां । अवांसि । देवस्य । त्रातुः । अव्रि । भगस्य । पात् । पतिः । जन्यात् । अंहसः । नः । मित्रः । मित्रियात् । उत । नः । उरुष्येत् ॥ ५ ॥ ६ ॥ नु । रोदसी इति । अहिना । बुध्न्येन । स्तुवीत । देवी इति । अप्येभिः । इष्टैः । समुद्रं । न । सम्ऽचरणे । सनिष्यवः । घर्मऽस्वरसः । नद्यः । अप । व्रन् ॥ ६ ॥ देवैः । नः । देवी । अदितिः । नि । पातु । देवः । त्राता । त्रायताम् । अप्रऽयुच्छन् । नहि । मित्रस्य । वरुणस्य । धासिं । अर्हामसि । प्रऽमियं । सानुं । अग्नेः ॥ ७ ॥ अग्निः । ईशे । वसव्यस्य । अग्निः । महः । सौभगस्य । तानि । अस्मभ्यं । रासते ॥ ८ ॥ उषः । मघोनि । आ । वह । सूनृते । वार्या । पुरु । अस्मभ्यं । वाजिनीऽवति ॥ ९ ॥ तत् । सु । नः । सविता । भगः । वरुणः । मित्रः । अर्यमा । इंद्रः । नः । राधसा । आ । गमत् ॥ १० ॥ ७ ॥

॥ ५६ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-द्यावापृथिवी । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ५६ ॥ म॒ही द्यावा॑पृथि॒वी इ॒ह ज्येष्ठे॑ रु॒चा भ॑वतां शु॒चय॑द्भिर॒र्कैः ।
यत्सीं॒ वरि॑ष्ठे बृह॒ती वि॑मि॒न्वन्रु॒वद्धो॒क्षा प॑प्रथा॒नेभि॒रेवैः॑ ॥ १ ॥
दे॒वी दे॒वेभि॑र्यज॒ते यज॑त्रै॒रमि॑नती तस्थतुरु॒क्षमा॑णे ।
ऋ॒ताव॑री अ॒द्रुहा॑ दे॒वपु॑त्रे य॒ज्ञस्य॑ ने॒त्री शु॒चय॑द्भिर॒र्कैः ॥ २ ॥
स इत्स्वपा॒ भुव॑नेष्वास॒ य इ॒मे द्यावा॑पृथि॒वी ज॒जान॑ ।
उ॒र्वी ग॑भी॒रे रज॑सी सु॒मेके॑ अवं॒शे धीरः॒ शच्या॒ समैर॑त् ॥ ३ ॥
नू रो॑दसी बृ॒हद्भि॑र्नो॒ वरू॑थैः॒ पत्नी॑वद्भिरि॒षय॑न्ती स॒जोषाः॑ ।
उ॒रू॒ची विश्वे॑ यज॒ते नि पा॑तं धि॒या स्या॑म र॒थ्यः॑ सदा॒साः ॥ ४ ॥

म॒ही इति॑ । द्यावा॑पृथि॒वी इति॑ । इ॒ह । ज्येष्ठे॒ इति॑ । रु॒चा । भ॒व॒ता॒म् । शु॒चय॑त्ऽभिः । अ॒र्कैः । यत् । सी॒म् । वरि॑ष्ठे॒ इति॑ । बृ॒ह॒ती इति॑ । वि॒ऽमि॒न्वन् । रु॒वत् । ह॒ । उ॒क्षा । प॒प्र॒था॒नेभिः॑ । एवैः॑ ॥ १ ॥ दे॒वी इति॑ । दे॒वेभिः॑ । य॒ज॒ते इति॑ । यज॑त्रैः । अमि॑नती॒ इति॑ । त॒स्थ॒तुः॒ । उ॒क्षमा॑णे॒ इति॑ । ऋ॒तव॑री॒ इत्यृ॒तऽव॑री । अ॒द्रुहा॑ । दे॒वपु॑त्रे॒ इति॑ दे॒वऽपु॑त्रे । य॒ज्ञस्य॑ । ने॒त्री इति॑ । शु॒चय॑त्ऽभिः । अ॒र्कैः ॥ २ ॥ सः । इत् । सु॒ऽअपाः॑ । भुव॑नेषु । आ॒स॒ । यः । इ॒मे इति॑ । द्यावा॑पृथि॒वी इति॑ । ज॒जान॑ । उ॒र्वी इति॑ । ग॒भी॒रे इति॑ । रज॑सी॒ इति॑ । सु॒मेके॒ इति॑ सु॒ऽमेके॑ । अ॒वं॒शे । धीरः॑ । शच्या॑ । सम् । ऐ॒र॒त् ॥ ३ ॥ नु । रोद॑सी॒ इति॑ । बृ॒हत्ऽभिः॑ । नः॒ । वरू॑थैः । पत्नी॑वत्ऽभिः । इ॒षय॑न्ती॒ इति॑ । स॒ऽजोषाः॑ । उ॒रू॒ची इति॑ । विश्वे॒ इति॑ । य॒ज॒ते इति॑ । नि । पा॒त॒म् । धि॒या । स्या॒म॒ । र॒थ्यः॑ । स॒दा॒ऽसाः ॥ ४ ॥

प्र वां महि द्यवी अभ्युपस्तुतिं भरामहे । शुची उप प्रशस्तये ॥ ५ ॥

पुनाने तन्वा मिथः स्वेन दक्षेण राजथः । ऊह्याथे सनादृतम् ॥ ६ ॥

मही मित्रस्य साधथस्तरन्ती पिप्रती ऋतम् । परि यज्ञं नि षेदथुः ॥७॥८॥

॥ ५७ ॥ ऋषिः-वामदेव । देवता-सीता । छन्द-त्रिष्टुप् ॥

॥ ५७ ॥ क्षेत्रस्य पतिना वयं हितेनेव जयामसि ।

गामश्वं पोषयित्न्वा स नो मृळातीदृशे ॥ १ ॥

क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं धेनुरिव पयो अस्मासु धुक्ष्व ।

मधुश्चुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो मृळयन्तु ॥ २ ॥

प्र । वां । महि । द्यवी इति । अभि । उपऽस्तुतिं । भरामहे । शुची इति । उप । प्रऽशस्तये ॥ ५ ॥ पुनाने इति । तन्वा । मिथः । स्वेन । दक्षेण । राजथः । ऊह्याथे इति । सनात् । ऋतं ॥ ६ ॥ मही इति । मित्रस्य । साधथः । तरन्ती इति । पिप्रती इति । ऋतं । परि । यज्ञं । नि । सेदथुः ॥ ७ ॥ ८ ॥

क्षेत्रस्य । पतिना । वयं । हितेनऽइव । जयामसि । गां । अश्वं । पोषयित्नु । आ । सः । नः । मृळाति । ईदृशे ॥ १ ॥ क्षेत्रस्य । पते । मधुऽमन्तं । ऊर्मिं । धेनुःऽइव । पयः । अस्मासु । धुक्ष्व । मधुऽश्चुतं । घृतंऽइव । सुऽपूतं । ऋतस्य । नः । पतयः । मृळयन्तु ॥ २ ॥

मधुमतीरोषधीर्द्याव आपो मधुमन्नो भवत्वन्तरिक्षम् ।
क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान्नो अस्त्वरिष्यन्तो अन्वेनं चरेम ॥ ३ ॥
शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् ।
शुनं वरत्रा बध्यन्तां शुनमष्ट्रामुदिङ्गय ॥ ४ ॥
शुनासीराविमां वाचं जुषेथां यद्दिवि चक्रथुः पयः ।
तेनेमामुप सिञ्चतम् ॥ ५ ॥

अर्वाची सुभगे भव सीते वन्दामहे त्वा ।
यथा नः सुभगाससि यथा नः सुफलाससि ॥ ६ ॥
इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषानु यच्छतु ।
सा नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ॥ ७ ॥
शुनं नः फाला वि कृषन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहैः ।
शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम् ॥ ८ ॥ ९ ॥

मधुऽमतीः । ओषधीः । द्यावः । आपः । मधुऽमत् । नः । भवतु । अंतरिक्षं । क्षेत्रस्य । पतिः । मधुऽमान् । नः । अस्तु । अरिष्यंतः । अनु । एनं । चरेम ॥ ३ ॥ शुनं । वाहाः । शुनं । नरः । शुनं । कृषतु । लांगलं । शुनं । वरत्राः । बध्यंतां । शुनं । अष्ट्रां । उत् । इंगय ॥ ४ ॥ शुनासीरौ । इमां । वाचं । जुषेथां । यत् । दिवि । चक्रथुः । पयः । तेन । इमां । उप । सिंचतं ॥ ५ ॥ अर्वाची । सुऽभगे । भव । सीते । वंदामहे । त्वा । यथा । नः । सुऽभगा । अससि । यथा । नः । सुऽफला । अससि ॥ ६ ॥ इंद्रः । सीतां । नि । गृह्णातु । तां । पूषा । अनु । यच्छतु । सा । नः । पयस्वती । दुहां । उत्तरांऽउत्तरां । समां ॥ ७ ॥ शुनं । नः । फालाः । वि । कृषंतु । भूमिं । शुनं । कीनाशाः । अभि । यंतु । वाहैः । शुनं । पर्जन्यः । मधुना । पयःऽभिः । शुनासीरा । शुनं । अस्मासु । धत्तं ॥ ८ ॥ ९ ॥

॥ ५८ ॥ ऋषिः-वामदेवः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ५८ ॥ समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ उदारदुपांशुना सममृतत्वमानद् ।
घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥ १ ॥
वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्यास्मिन्यज्ञे धारयामा नमोभिः ।
उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीद्गौर एतत् ॥ २ ॥
चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य ।
त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याँ आ विवेश ॥ ३ ॥
त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन् ।
इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान वेनादेकं स्वधया निष्टतक्षुः ॥ ४ ॥
एता अर्षन्ति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे ।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम् ॥५॥१०॥

समुद्रात् । ऊर्मिः । मधुऽमान् । उत् । आरत् । उप । अंशुना । सं । अमृतऽत्वं । आनद् । घृतस्य । नाम । गुह्यं । यत् । अस्ति । जिह्वा । देवानां । अमृतस्य । नाभिः ॥ १ ॥ वयं । नाम । प्र । ब्रवाम । घृतस्य । अस्मिन् । यज्ञे । धारयाम । नमःऽभिः । उप । ब्रह्मा । शृणवत् । शस्यमानं । चतुःऽशृंगः । अवमीत् । गौरः । एतत् ॥ २ ॥ चत्वारि । शृंगा । त्रयः । अस्य । पादाः । द्वे इति । शीर्षे इति । सप्त । हस्तासः । अस्य । त्रिधा । बद्धः । वृषभः । रोरवीति । महः । देवः । मर्त्यान् । आ । विवेश ॥ ३ ॥ त्रिधा । हितं । पणिऽभिः । गुह्यमानं । गवि । देवासः । घृतं । अनु । अविंदन् । इंद्रः । एकं । सूर्यः । एकं । जजान । वेनात् । एकं । स्वधया । निः । ततक्षुः ॥ ४ ॥ एताः । अर्षंति । हृद्यात् । समुद्रात् । शतऽव्रजाः । रिपुणा । न । अवऽचक्षे । घृतस्य । धाराः । अभि । चाकशीमि । हिरण्ययः । वेतसः । मध्ये । आसां ॥ ५ ॥ १० ॥

सम्यक्स्रवन्ति सरितो न धेना अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः ।
एते अर्षन्त्यूर्मयो घृतस्य मृगा इव क्षिपणोरीषमाणाः ॥ ६ ॥
सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्रमियः पतयन्ति यह्वाः ।
घृतस्य धारा अरुषो न वाजी काष्ठा भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्वमानः ॥ ७ ॥
अभि प्रवन्त समनेव योषाः कल्याण्यः स्मयमानासो अग्निम् ।
घृतस्य धाराः समिधो नसन्त ता जुषाणो हर्यति जातवेदाः ॥ ८ ॥
कन्या इव वहतुमेतवा उ अञ्ज्यञ्जाना अभि चाकशीमि ।
यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अभि तत्पवन्ते ॥ ९ ॥
अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।
इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ॥ १० ॥
धामन्ते विश्वं भुवनमधि श्रितमन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि ।
अपामनीके समिथे य आभृतस्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिम् ॥ ११ ॥ ११ ॥ ५ ॥ ४ ॥

सम्यक् । स्रवंति । सरितः । न । धेनाः । अंतः । हृदा । मनसा । पूयमानाः । एते । अर्षंति । ऊर्मयः । घृतस्य । मृगाःऽइव । क्षिपणोः । ईषमाणाः ॥ ६ ॥ सिंधोःऽइव । प्रऽअध्वने । शूघनासः । वातऽप्रमियः । पतयंति । यह्वाः । घृतस्य । धाराः । अरुषः । न । वाजी । काष्ठाः । भिंदन् । ऊर्मिऽभिः । पिन्वमानः ॥ ७ ॥ अभि । प्रवंत । समनाऽइव । योषाः । कल्याण्यः । स्मयमानासः । अग्निं । घृतस्य । धाराः । संऽइधः । नसंत । ताः । जुषाणः । हर्यति । जातऽवेदाः ॥ ८ ॥ कन्याःऽइव । वहतुं । एतवै । ऊं इति । अंजि । अंजानाः । अभि । चाकशीमि । यत्र । सोमः । सूयते । यत्र । यज्ञः । घृतस्य । धाराः । अभि । तत् । पवंते ॥ ९ ॥ अभि । अर्षत । सुऽस्तुतिं । गव्यं । आजिं । अस्मासु । भद्रा । द्रविणानि । धत्त । इमं । यज्ञं । नयत । देवता । नः । घृतस्य । धाराः । मधुऽमत् । पवंते ॥ १० ॥ धामन् । ते । विश्वं । भुवनं । अधि । श्रितं । अंतरिति । समुद्रे । हृदि । अंतः । आयुषि । अपां । अनीके । संऽइथे । यः । आऽभृतः । तं । अश्याम । मधुऽमंतं । ते । ऊर्मिं ॥ ११ ॥ ११ ॥ ५ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमं मण्डलम् ॥

॥ प्रथमोऽनुवाकः ॥ १ ॥

॥ १ ॥ ऋषि –बुधगविष्ठिरावात्रेयौ । देवता–अग्नि । छन्द –त्रिष्टुप् ॥

१ ॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् ।
यह्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ ॥ १ ॥
अबोधि होता यजथाय देवानूर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात् ।
समिद्धस्य रुशददर्शि पाजो महान्देवस्तमसो निरमोचि ॥ २ ॥
यदीं गणस्य रशनामजीगः शुचिरङ्क्ते शुचिभिर्गोभिरग्निः ।
आद्दक्षिणा युज्यते वाजयन्त्युत्तानामूर्ध्वो अधयज्जुहूभिः ॥ ३ ॥

अबोधि । अग्निः । संऽइधा । जनानां । प्रति । धेनुंऽइव । आऽयतीं । उ
यह्वाःऽइव । प्र । वयां । उत्ऽजिहानाः । प्र । भानवः । सिस्रते । नाकं । अच्छ ॥
अबोधि । होता । यजथाय । देवान् । ऊर्ध्वः । अग्निः । सुऽमनाः । प्रातः । अस्था
संऽइद्धस्य । रुशत् । अदर्शि । पाजः । महान् । देवः । तमसः । निः । अमोचि ॥
यत् । ईं । गणस्य । रशनां । अजीगरिति । शुचिः । अंक्ते । शुचिऽभिः । गोभिः
अग्निः । आत् । दक्षिणा । युज्यते । वाजऽयन्ती । उत्तानां । ऊर्ध्वः । अधयत्
जुहूभिः ॥ ३ ॥

अग्निमच्छा देवयतां मनांसि चक्षूंषीव सूर्ये सं चरन्ति ।
यदीं सुवाते उषसा विरूपे श्वेतो वाजी जायते अग्रे अह्नाम् ॥ ४ ॥
जनिष्ट हि जेन्यो अग्रे अह्नां हितो हितेष्वरुषो वनेषु ।
दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान् ॥ ५ ॥
अग्निर्होता न्यसीदद्यजीयानुपस्थे मातुः सुरभा उ लोके ।
युवा कविः पुरुनिष्ठ ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्य इद्धः ॥ ६ ॥ १२ ॥
प्र णु त्यं विप्रमध्वरेषु साधुमग्निं होतारमीळते नमोभिः ।
आ यस्ततान रोदसी ऋतेन नित्यं मृजन्ति वाजिनं घृतेन ॥ ७ ॥

अग्निं । अच्छ । देवऽयतां । मनांसि । चक्षूंषिऽइव । सूर्ये । सं । चरंति । यत् । ईं । सुवाते इति । उषसा । विरूपे इति विऽरूपे । श्वेतः । वाजी । जायते । अग्रे । अह्नां ॥ ४ ॥ जनिष्ट । हि । जेन्यः । अग्रे । अह्नां । हितः । हितेषु । अरुषः । वनेषु । दमेऽदमे । सप्त । रत्ना । दधानः । अग्निः । होता । नि । ससाद । यजीयान् ॥ ५ ॥ अग्निः । होता । नि । असीदत् । यजीयान् । उपऽस्थे । मातुः । सुरभौ । ऊं इति । लोके । युवा । कविः । पुरुनिःऽस्थः । ऋतऽवा । धर्ता । कृष्टीनां । उत । मध्ये । इद्धः ॥ ६ ॥ १२ ॥ प्र । नु । त्यं । विप्रं । अध्वरेषु । साधुं । अग्निं । होतारं । ईळते । नमःऽभिः । आ । यः । ततान । रोदसी इति । ऋतेन । नित्यं । मृजंति । वाजिनं । घृतेन ॥ ७ ॥

मार्जाल्यो मृज्यते स्वे दमूनाः कविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः ।
सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदोजा विश्वाँ अग्ने सहसा प्रास्यन्यान् ॥ ८ ॥
प्र सद्यो अग्ने अत्येष्यन्यानाविर्यस्मै चारुतमो बभूथ ।
ईळेन्यो वपुष्यो विभावा प्रियो विशामतिथिर्मानुषीणाम् ॥ ९ ॥
तुभ्यं भरन्ति क्षितयो यविष्ठ बलिमग्ने अन्तित ओत दूरात् ।
आ भन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिद्धि बृहत्ते अग्ने महि शर्म भद्रम् ॥ १० ॥
आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्ने तिष्ठ यजतेभिः समन्तम् ।
विद्वान्पथीनामुर्वन्तरिक्षमेह देवान्हविरद्याय वक्षि ॥ ११ ॥
अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे ।
गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुरुव्यञ्चमश्रेत् ॥ १२ ॥ १३ ॥

मार्जाल्यः । मृज्यते । स्वे । दमूनाः । कविऽप्रशस्तः । अतिथिः । शिवः । नः । सहस्रऽशृंगः । वृषभः । तत्ऽओजाः । विश्वान् । अग्ने । सहसा । प्र । असि । अन्यान् ॥ ८ ॥ प्र । सद्यः । अग्ने । अति । एषि । अन्यान् । आविः । यस्मै । चारुऽतमः । बभूथ । ईळेन्यः । वपुष्यः । विभाऽवा । प्रियः । विशां । अतिथिः । मानुषीणां ॥ ९ ॥ तुभ्यं । भरंति । क्षितयः । यविष्ठ । बलिं । अग्ने । अंतितः । आ । उत । दूरात् । आ । भंदिष्ठस्य । सुऽमतिं । चिकिद्धि । बृहत् । ते । अग्ने । महि । शर्म । भद्रं ॥ १० ॥ आ । अद्य । रथं । भानुऽमः । भानुऽमंतं । अग्ने । तिष्ठ । यजतेभिः । संऽअंतं । विद्वान् । पथीनां । उरु । अंतरिक्षं । आ । इह । देवान् । हविःऽअद्याय । वक्षि ॥ ११ ॥ अवोचाम । कवये । मेध्याय । वचः । वंदारु । वृषभाय । वृष्णे । गविष्ठिरः । नमसा । स्तोमं । अग्नौ । दिविऽइव । रुक्मं । उरुऽव्यंचं । अश्रेत् ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ २ ॥ ऋषि–आत्रेय. । देवता–अग्नि । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ २ ॥ कुमारं माता युवतिः समुब्धं गुहा बिभर्ति न ददाति पित्रे ।
अनीकमस्य न मिनज्जनासः पुरः पश्यन्ति निहितमरतौ ॥ १ ॥
कमेतं त्वं युवते कुमारं पेषी बिभर्षि महिषी जजान ।
पूर्वीर्हि गर्भः शरदो ववर्धापश्यं जातं यदसूत माता ॥ २ ॥
हिरण्यदन्तं शुचिवर्णमारात्क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम् ।
ददानो अस्मा अमृतं विपृक्वत्किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुक्थाः ॥ ३ ॥
क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद्यूथं न पुरु शोभमानम् ।
न ता अगृभ्रन्नजनिष्ट हि षः पलिक्नीरिद्युवतयो भवन्ति ॥ ४ ॥
के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरणश्चिदास ।
य ईं जगृभुरव ते सृजन्त्वाजाति पश्व उप नश्चिकित्वान् ॥ ५ ॥

कुमारं । माता । युवतिः । संऽउब्धं । गुहा । बिभर्ति । न । ददाति । पित्रे । अनीकं । अस्य । न । मिनत् । जनासः । पुरः । पश्यंति । निऽहितं । अरतौ ॥ १ ॥ कं । एतं । त्वं । युवते । कुमारं । पेषी । बिभर्षि । महिषी । जजान । पूर्वीः । हि । गर्भः । शरदः । ववर्ध । अपश्यं । जातं । यत् । असूत । माता ॥ २ ॥ हिरण्यऽदंतं । शुचिऽवर्णं । आरात् । क्षेत्रात् । अपश्यं । आयुधा । मिमानं । ददानः । अस्मै । अमृतं । विपृक्वत् । किं । मां । अनिंद्राः । कृणवन् । अनुक्थाः ॥ ३ ॥ क्षेत्रात् । अपश्यं । सनुतः । चरंतं । सुमत् । यूथं । न । पुरु । शोभमानं । न । ताः । अगृभ्रन् । अजनिष्ट । हि । सः । पलिक्नीः । इत् । युवतयः । भवंति ॥ ४ ॥ के । मे । मर्यकं । वि । यवंत । गोभिः । न । येषां । गोपाः । अरणः । चित् । आस । ये । ईं । जगृभुः । अव । ते । सृजंतु । आ । अजाति । पश्वः । उप । नः । चिकित्वान् ॥ ५ ॥

वसां राजानं वसतिं जनानामरातयो नि दधुर्मर्त्येषु ।
ब्रह्माण्यत्रेरव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु ॥ ६ ॥ १४ ॥
शुनश्चिच्छेपं निदितं सहस्राद्यूपादमुञ्चो अशमिष्ट हि षः ।
एवास्मदग्ने वि मुमुग्धि पाशान्होतश्चिकित्व इह तू निषद्य ॥ ७ ॥
हृणीयमानो अप हि मदैयेः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।
इन्द्रो विद्वाँ अनु हि त्वा चचक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥ ८ ॥
वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।
प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे ॥ ९ ॥
उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ ।
मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः ॥ १० ॥

वसां । राजानं । वसतिं । जनानां । अरातयः । नि । दधुः । मर्त्येषु । ब्रह्माणि । अत्रेः । अव । तं । सृजन्तु । निन्दितारः । निन्द्यासः । भवन्तु ॥ ६ ॥ १४ ॥ शुनःशेपं । चित् । निऽदितं । सहस्रात् । यूपात् । अमुञ्चः । अशमिष्ट । हि । सः । एव । अस्मत् । अग्ने । वि । मुमुग्धि । पाशान् । होतरिति । चिकित्वः । इह । तु । निऽसद्य ॥ ७ ॥ हृणीयमानः । अप । हि । मत् । ऐयेः । प्र । मे । देवानां । व्रतऽपाः । उवाच । इन्द्रः । विद्वान् । अनु । हि । त्वा । चचक्ष । तेन । अहं । अग्ने । अनुऽशिष्टः । आ । अगां ॥ ८ ॥ वि । ज्योतिषा । बृहता । भाति । अग्निः । आविः । विश्वानि । कृणुते । महिऽत्वा । प्र । अदेवीः । मायाः । सहते । दुःऽएवाः । शिशीते । शृङ्गे इति । रक्षसे । विऽनिक्षे ॥ ९ ॥ उत । स्वानासः । दिवि । सन्तु । अग्नेः । तिग्मऽआयुधाः । रक्षसे । हन्तवै । ऊँ इति । मदे । चित् । अस्य । प्र । रुजन्ति । भामाः । न । वरन्ते । परिऽबाधः । अदेवीः ॥ १० ॥

एतं ते स्तोमं तुविजात विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम् ।
यदीदग्ने प्रति त्वं देव हर्याः स्वर्वतीरप एना जयेम ॥ ११ ॥
तुविग्रीवो वृषभो वावृधानोऽशत्र्व१र्यः समजाति वेदः ।
इतीममग्निममृता अवोचन्बर्हिष्मते मनवे शर्म यंसद्धविष्मते मनवे
शर्म यंसत् ॥ १२ ॥ १९ ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः–आत्रेयः । देवता–अग्निः । छन्द–त्रिष्टुप् ॥

॥ ३ ॥ त्वमग्ने वरुणो जायसे यत्त्वं मित्रो भवसि यत्समिद्धः ।
त्वे विश्वे सहसस्पुत्र देवास्त्वमिन्द्रो दाशुषे मर्त्याय ॥ १ ॥
त्वमर्यमा भवसि यत्कनीनां नाम स्वधावन्गुह्यं बिभर्षि ।
अञ्जन्ति मित्रं सुधितं न गोभिर्यद्दम्पती समनसा कृणोषि ॥ २ ॥

एतं । ते । स्तोमं । तुविऽजात । विप्रः । रथं । न । धीरः । सुऽअपाः । अतक्षं ।
यदि । इत् । अग्ने । प्रति । त्वं । देव । हर्याः । स्वःऽवतीः । अपः । एन ।
जयेम ॥ ११ ॥ तुविऽग्रीवः । वृषभः । ववृधानः । अशत्रु । अर्यः । सं । अजाति ।
वेदः । इति । इमं । अग्निं । अमृताः । अवोचन् । बर्हिष्मते । मनवे । शर्म । यंसत् ।
हविष्मते । मनवे । शर्म । यंसत् ॥ १२ ॥ १९ ॥

त्वं । अग्ने । वरुणः । जायसे । यत् । त्वं । मित्रः । भवसि । यत् । संऽइद्धः ।
त्वे इति । विश्वे । सहसः । पुत्र । देवाः । त्वं । इंद्रः । दाशुषे । मर्त्याय ॥ १ ॥
त्वं । अर्यमा । भवसि । यत् । कनीनां । नाम । स्वधाऽवन् । गुह्यं । बिभर्षि ।
अंजंति । मित्रं । सुऽधितं । न । गोभिः । यत् । दंपती इति दंऽपती । सऽमनसा ।
कृणोषि ॥ २ ॥

वसां राजानं वसतिं जनानामरातयो नि दधुर्मर्त्येषु ।
ब्रह्माण्यत्रेरव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु ॥ ६ ॥ १४ ॥
शुनश्चिच्छेपं निदितं सहस्राद्यूपादमुञ्चो अशमिष्ट हि षः ।
एवास्मदग्ने वि मुमुग्धि पाशान्होतश्चिकित्व इह तू निषद्य ॥ ७ ॥
हृणीयमानो अप हि मदैयेः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।
इन्द्रो विद्वाँ अनु हि त्वा चचक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥ ८ ॥
वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।
प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे ॥ ९ ॥
उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ ।
मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः ॥ १० ॥

वसां । राजानं । वसतिं । जनानां । अरातयः । नि । दधुः । मर्त्येषु । ब्रह्माणि । अत्रेः । अव । तं । सृजंतु । निन्दितारः । निन्द्यासः । भवंतु ॥ ६ ॥ १४ ॥ शुनःशेपं । चित् । निऽदितं । सहस्रात् । यूपात् । अमुंचः । अशमिष्ट । हि । सः । एव । अस्मत् । अग्ने । वि । मुमुग्धि । पाशान् । होतरिति । चिकित्वः । इह । तु । निऽसद्य ॥ ७ ॥ हृणीयमानः । अप । हि । मत् । ऐयेः । प्र । मे । देवानां । व्रतऽपाः । उवाच । इंद्रः । विद्वान् । अनु । हि । त्वा । चचक्ष । तेन । अहं । अग्ने । अनुऽशिष्टः । आ । अगां ॥ ८ ॥ वि । ज्योतिषा । बृहता । भाति । अग्निः । आविः । विश्वानि । कृणुते । महिऽत्वा । प्र । अदेवीः । मायाः । सहते । दुःऽएवाः । शिशीते । शृंगे इति । रक्षसे । विऽनिक्षे ॥ ९ ॥ उत । स्वानासः । दिवि । संतु । अग्नेः । तिग्मऽआयुधाः । रक्षसे । हंतवै । ऊं इति । मदे । चित् । अस्य । प्र । रुजंति । भामाः । न । वरंते । परिऽबाधः । अदेवीः ॥ १० ॥

त्वाम॒स्या व्यु॒षि दे॑व॒ पूर्वे॑ दू॒तं कृ॑ण्वा॒ना अ॑यजन्त ह॒व्यैः ।
सं॒स्थे यद॑ग्न॒ ईय॑से रयी॒णां दे॒वो मर्तै॒र्वसु॑भिरि॒ध्यमा॑नः ॥ ८ ॥
अव॑ स्पृधि पि॒तरं॒ योधि॑ वि॒द्वान्पु॒त्रो यस्ते॑ सहसः सून ऊ॒हे ।
क॒दा चि॑कित्वो अ॒भि च॑क्षसे॒ नोऽग्ने॑ क॒दा ऋ॒तचि॑द्यातयासे ॥ ९ ॥
भूरि॒ नाम॒ वन्द॑मानो दधाति पि॒ता व॑सो॒ यदि॒ तज्जो॒षया॑से ।
कु॒विद्दे॒वस्य॒ सह॑सा चका॒नः सु॒म्नम॒ग्निर्व॑नते वावृधा॒नः ॥ १० ॥
त्वम॒ङ्ग ज॑रि॒तारं॑ यविष्ठ॒ विश्वा॑न्यग्ने दुरि॒ताति॑ पर्षि ।
स्ते॒ना अ॑दृश्रन्रि॒पवो॒ जना॒सोऽज्ञा॑तकेता वृजि॒ना अ॑भूवन् ॥ ११ ॥
इ॒मे यामा॑सस्त्व॒द्रिग॑भूव॒न्वस॑वे वा॒ तदिदागो॑ अवाचि ।
नाहा॒यम॒ग्निर॒भिश॑स्तये नो॒ न रीष॑ते वावृधा॒नः परा॑ दात् ॥ १२ ॥ १७ ॥

त्वां । अ॒स्याः । वि॒ऽउ॒षि । दे॒व॒ । पूर्वे॑ । दू॒तं । कृ॒ण्वा॒नाः । अ॒य॒ज॒न्त॒ । ह॒व्यैः । सं॒ऽस्थे । यत् । अ॒ग्ने॒ । ईय॑से । र॒यी॒णां । दे॒वः । मर्तैः॑ । वसु॑ऽभिः । इ॒ध्यमा॑नः ॥ ८ ॥ अव॑ । स्पृ॒धि॒ । पि॒तरं॑ । योधि॑ । वि॒द्वान् । पु॒त्रः । यः । ते॒ । स॒ह॒सः॒ । सू॒नो॒ इति॑ । ऊ॒हे । क॒दा । चि॒कि॒त्वः॒ । अ॒भि । च॒क्ष॒से॒ । नः॒ । अग्ने॑ । क॒दा । ऋ॒त॒ऽचित् । या॒त॒या॒से॒ ॥ ९ ॥ भूरि॑ । नाम॑ । वन्द॑मानः । द॒धा॒ति॒ । पि॒ता । व॒सो॒ इति॑ । यदि॑ । तत् । जो॒षया॑से । कु॒वित् । दे॒वस्य॑ । सह॑सा । च॒का॒नः । सु॒म्नं । अ॒ग्निः । व॒न॒ते॒ । व॒वृ॒धा॒नः ॥ १० ॥ त्वं । अ॒ङ्ग । ज॒रि॒तारं॑ । य॒वि॒ष्ठ॒ । विश्वा॑नि । अ॒ग्ने॒ । दुः॒ऽइ॒ता । अति॑ । प॒र्षि॒ । स्ते॒नाः । अ॒दृ॒श्र॒न् । रि॒पवः॑ । जना॑सः । अज्ञा॑तऽकेताः । वृ॒जि॒नाः । अ॒भू॒व॒न् ॥ ११ ॥ इ॒मे । यामा॑सः । त्व॒द्रिक् । अ॒भू॒व॒न् । वस॑वे । वा॒ । तत् । इत् । आगः॑ । अ॒वा॒चि॒ । न । अह॑ । अ॒यं । अ॒ग्निः । अ॒भिऽश॑स्तये । नः॒ । न । रिष॑ते । व॒वृ॒धा॒नः । परा॑ । दा॒त् ॥ १२ ॥ १७ ॥

तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत्ते जनिम चारु चित्रम् ।
पदं यद्विष्णोरुपमं निधायि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम् ॥ ३ ॥
तव श्रिया सुदृशो देव देवाः पुरू दधाना अमृतं सपन्त ।
होतारमग्निं मनुषो नि षेदुर्दशस्यन्त उशिजः शंसमायोः ॥ ४ ॥
न त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान्न काव्यैः परो अस्ति स्वधावः ।
विशश्च यस्या अतिथिर्भवासि स यज्ञेन वनवद्देव मर्तान् ॥ ५ ॥
वयमग्ने वनुयाम त्वोता वसूयवो हविषा बुध्यमानाः ।
वयं समर्ये विदथेष्वह्नां वयं राया सहसस्पुत्र मर्तान् ॥ ६ ॥ १६ ॥
यो न आगो अभ्येनो भरात्यधीदघमघशंसे दधात ।
जही चिकित्वो अभिशस्तिमेतामग्ने यो नो मर्चयति द्वयेन ॥ ७ ॥

तव । श्रिये । मरुतः । मर्जयन्त । रुद्र । यत् । ते । जनिम । चारु । चित्रम् । पदम् ।
यत् । विष्णोः । उपऽमम् । निऽधायि । तेन । पासि । गुह्यम् । नाम । गोनाम् ॥ ३ ॥
तव । श्रिया । सुऽदृशः । देव । देवाः । पुरु । दधानाः । अमृतम् । सपन्त ।
होतारम् । अग्निम् । मनुषः । नि । सेदुः । दशस्यन्तः । उशिजः । शंसम् । आयोः
॥ ४ ॥ न । त्वत् । होता । पूर्वः । अग्ने । यजीयान् । न । काव्यैः । परः ।
अस्ति । स्वधाऽवः । विशः । च । यस्याः । अतिथिः । भवासि । सः । यज्ञेन ।
वनवत् । देव । मर्तान् ॥ ५ ॥ वयम् । अग्ने । वनुयाम । त्वाऽऊताः । वसुऽयवः ।
हविषा । बुध्यमानाः । वयम् । सऽमर्ये । विदथेषु । अह्नाम् । वयम् । राया । सहसः ।
पुत्र । मर्तान् ॥ ६ ॥ १६ ॥ यः । नः । आगः । अभि । एनः । भराति । अधि ।
इत् । अघम् । अघऽशंसे । दधात । जहि । चिकित्वः । अभिऽशस्तिम् । एताम् ।
अग्ने । यः । नः । मर्चयति । द्वयेन ॥ ७ ॥

त्वामस्या व्युषि देव पूर्वे दूतं कृण्वाना अयजन्त हव्यैः ।
संस्थे यदग्न ईयसे रयीणां देवो मर्तैर्वसुभिरिध्यमानः ॥ ८ ॥
अव स्पृधि पितरं योधि विद्वान्पुत्रो यस्ते सहसः सून ऊहे ।
कदा चिकित्वो अभि चक्षसे नोऽग्ने कदा ऋतचिद्यातयासे ॥ ९ ॥
भूरि नाम वन्दमानो दधाति पिता वसो यदि तज्जोषयासे ।
कुविद्देवस्य सहसा चकानः सुम्नमग्निर्वनते वावृधानः ॥ १० ॥
त्वमङ्ग जरितारं यविष्ठ विश्वान्यग्ने दुरिताति पर्षि ।
स्तेना अदृश्रन्रिपवो जनासोऽज्ञातकेता वृजिना अभूवन् ॥ ११ ॥
इमे यामासस्त्वद्रिगभूवन्वसवे वा तदिदागो अवाचि ।
नाहायमग्निरभिशस्तये नो न रीषते वावृधानः परा दात् ॥ १२ ॥ १७ ॥

त्वां । अस्याः । विऽउषि । देव । पूर्वे । दूतं । कृण्वानाः । अयजंत । हव्यैः । संऽस्थे । यत् । अग्ने । ईयसे । रयीणां । देवः । मर्तैः । वसुऽभिः । इध्यमानः ॥ ८ ॥ अव । स्पृधि । पितरं । योधि । विद्वान् । पुत्रः । यः । ते । सहसः । सूनो इति । ऊहे । कदा । चिकित्वः । अभि । चक्षसे । नः । अग्ने । कदा । ऋतऽचित् । यातयासे ॥ ९ ॥ भूरि । नाम । वंदमानः । दधाति । पिता । वसो इति । यदि । तत् । जोषयासे । कुवित् । देवस्य । सहसा । चकानः । सुम्नं । अग्निः । वनते । वावृधानः ॥ १० ॥ त्वं । अंग । जरितारं । यविष्ठ । विश्वानि । अग्ने । दुःऽइता । अति । पर्षि । स्तेनाः । अदृश्रन् । रिपवः । जनासः । अज्ञातऽकेताः । वृजिनाः । अभूवन् ॥ ११ ॥ इमे । यामासः । त्वद्रिक् । अभूवन् । वसवे । वा । तत् । इत् । आगः । अवाचि । न । अह । अयं । अग्निः । अभिऽशस्तये । नः । न । रिषते । वावृधानः । परा । दात् ॥ १२ ॥ १७ ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः-आत्रेयः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ४ ॥ त्वाम॑ग्ने वसु॑पतिं वसू॑नाम॒भि प्र म॑न्दे अध्व॒रेषु॑ राजन् ।
त्वया॒ वाजं॑ वाज॒यन्तो॑ जयेमा॒भि ष्या॑म पृत्सु॒तीर्मर्त्या॑नाम् ॥ १ ॥
ह॒व्य॒वाळ॒ग्निर॒जरः॑ पि॒ता नो॑ वि॒भुर्वि॒भावा॑ सु॒दृशी॑को अ॒स्मे ।
सु॒गा॒र्ह॒प॒त्याः समिषो॑ दिदीह्यस्म॒द्र्य१॒॑क्सं मि॑मीहि॒ श्रवां॑सि ॥ २ ॥
वि॒शां क॒विं वि॒श्पतिं॒ मानु॑षीणां॒ शुचिं॑ पाव॒कं घृ॒तपृ॑ष्ठम॒ग्निम् ।
नि होता॑रं विश्व॒विदं॑ दधिध्वे॒ स दे॒वेषु॑ वनते॒ वार्या॑णि ॥ ३ ॥
जु॒षस्वा॑ग्न॒ इळ॑या स॒जोषा॒ यत॑मानो र॒श्मिभिः॒ सूर्य॑स्य ।
जु॒षस्व॑ नः स॒मिधं॑ जातवेद॒ आ च॑ दे॒वान्ह॑वि॒रद्या॑य वक्षि ॥ ४ ॥
जुष्टो॒ दमू॑ना॒ अति॑थिर्दुरो॒ण इ॒मं नो॑ य॒ज्ञमुप॑ याहि वि॒द्वान् ।
विश्वा॑ अग्ने अभि॒युजो॑ वि॒हत्या॑ शत्रूय॒ताम् भ॑रा॒ भोज॑नानि ॥ ५ ॥१८॥

त्वां । अ॒ग्ने॒ । वसु॑ऽपतिं । वसू॑नां । अ॒भि । प्र । म॒न्दे॒ । अ॒ध्व॒रेषु॑ । रा॒ज॒न् । त्वया॑ । वाजं॑ । वा॒ज॒ऽयन्तः॑ । ज॒ये॒म॒ । अ॒भि । स्या॒म॒ । पृ॒त्सु॒तीः । मर्त्या॑नां ॥ १ ॥ ह॒व्य॒ऽवाट् । अ॒ग्निः । अ॒जरः॑ । पि॒ता । नः॒ । वि॒ऽभुः । वि॒भाऽवा॑ । सु॒ऽदृशी॑कः । अ॒स्मे इति॑ । सु॒ऽगा॒र्ह॒प॒त्याः । सं । इषः॑ । दि॒दी॒हि॒ । अ॒स्म॒द्र्य॑क् । सं । मि॒मी॒हि॒ । श्रवां॑सि ॥ २ ॥ वि॒शां । क॒विं । वि॒श्पतिं॑ । मानु॑षीणां । शुचिं॑ । पा॒व॒कं । घृ॒तऽपृ॑ष्ठं । अ॒ग्निं । नि । होता॑रं । वि॒श्व॒ऽविदं॑ । द॒धि॒ध्वे॒ । सः । दे॒वेषु॑ । व॒न॒ते॒ । वार्या॑णि ॥ ३ ॥ जु॒षस्व॑ । अ॒ग्ने॒ । इळ॑या । स॒ऽजोषाः॑ । यत॑मानः । र॒श्मिऽभिः॑ । सूर्य॑स्य । जु॒षस्व॑ । नः॒ । स॒म्ऽइधं॑ । जा॒त॒ऽवे॒दः॒ । आ । च॒ । दे॒वान् । ह॒विः॒ऽअद्या॑य । व॒क्षि॒ ॥ ४ ॥ जुष्टः॑ । दमू॑नाः । अति॑थिः । दु॒रो॒णे । इ॒मं । नः॒ । य॒ज्ञं । उप॑ । या॒हि॒ । वि॒द्वान् । विश्वाः॑ । अ॒ग्ने॒ । अ॒भि॒ऽयुजः॑ । वि॒ऽहत्य॑ । श॒त्रु॒ऽय॒तां । आ । भ॒र॒ । भोज॑नानि ॥५॥१८॥

वधेन दस्युं प्र हि चातयस्व वयः कृण्वानस्तन्वे३स्वायै ।
पिपर्षि यत्सहसस्पुत्र देवान्त्सो अग्ने पाहि नृतम वाजे अस्मान् ॥ ६ ॥
वयं ते अग्न उक्थैर्विधेम वयं हव्यैः पावक भद्रशोचे ।
अस्मे रयिं विश्ववारं समिन्वास्मे विश्वानि द्रविणानि धेहि ॥ ७ ॥
अस्माकमग्ने अध्वरं जुषस्व सहसः सूनो त्रिषधस्थ हव्यम् ।
वयं देवेषु सुकृतः स्याम शर्मणा नस्त्रिवरूथेन पाहि ॥ ८ ॥
विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदः सिन्धुं न नावा दुरितातिं पर्षि ।
अग्ने अत्रिवन्नमसा गृणानो३स्माकं बोध्यविता तनूनाम् ॥ ९ ॥
यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि ।
जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम् ॥ १० ॥

वधेन । दस्युं । प्र । हि । चातयस्व । वयः । कृण्वानः । तन्वे । स्वायै । पिपर्षि । यत् । सहसः । पुत्र । देवान् । सः । अग्ने । पाहि । नृऽतम । वाजे । अस्मान् ॥ ६ ॥
वयं । ते । अग्ने । उक्थैः । विधेम । वयं । हव्यैः । पावक । भद्रऽशोचे । अस्मे इति । रयिं । विश्वऽवारं । सं । इन्व । अस्मे इति । विश्वानि । द्रविणानि । धेहि ॥ ७ ॥
अस्माकं । अग्ने । अध्वरं । जुषस्व । सहसः । सूनो इति । त्रिऽसधस्थ । हव्यं । वयं । देवेषु । सुऽकृतः । स्याम । शर्मणा । नः । त्रिऽवरूथेन । पाहि ॥ ८ ॥
विश्वानि । नः । दुःऽगहा । जातऽवेदः । सिन्धुं । न । नावा । दुःऽइता । अति । पर्षि । अग्ने । अत्रिऽवत् । नमसा । गृणानः । अस्माकं । बोधि । अविता । तनूनां ॥ ९ ॥ यः । त्वा । हृदा । कीरिणा । मन्यमानः । अमर्त्यं । मर्त्यः । जोहवीमि । जातऽवेदः । यशः । अस्मासु । धेहि । प्रऽजाभिः । अग्ने । अमृतऽत्वं । अश्यां ॥ १० ॥

यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम् ।
अश्विनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति ॥ ११ ॥ १९ ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः–आत्रेयः । देवता–आप्र । छन्दः–गायत्री ॥

॥ ५ ॥ सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन ।
अग्नये जातवेदसे ॥ १ ॥

नराशंसः सुषूदतीमं यज्ञमदाभ्यः । कविर्हि मधुहस्त्यः ॥ २ ॥

ईळितो अग्न आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् । सुखै रथेभिरूतये ॥ ३ ॥

ऊर्णम्रदा वि प्रथस्वाभ्यर्का अनूषत । भवा नः शुभ्र सातये ॥ ४ ॥

देवीर्द्वारो वि श्रयध्वं सुप्रायणा न ऊतये । प्रप्र यज्ञं पृणीतन ॥ ५ ॥ २० ॥

यस्मै । त्वम् । सुऽकृते । जातऽवेदः । ऊँ इति । लोकम् । अग्ने । कृणवः । स्योनम् । अश्विनम् । सः । पुत्रिणम् । वीरऽवन्तम् । गोऽमन्तम् । रयिम् । नशते । स्वस्ति ॥ ११ ॥ १९ ॥

सुऽसमिद्धाय । शोचिषे । घृतम् । तीव्रम् । जुहोतन । अग्नये । जातऽवेदसे ॥१॥ नराशंसः । सुसूदति । इमम् । यज्ञम् । अदाभ्यः । कविः । हि । मधुऽहस्त्यः ॥ २ ॥ ईळितः । अग्ने । आ । वह । इन्द्रम् । चित्रम् । इह । प्रियम् । सुऽखैः । रथेभिः । ऊतये ॥ ३ ॥ ऊर्णऽम्रदाः । वि । प्रथस्व । अभि । अर्काः । अनूषत । भव । नः । शुभ्र । सातये ॥ ४ ॥ देवीः । द्वारः । वि । श्रयध्वम् । सुप्रऽअयनाः । नः । ऊतये । प्रऽप्र । यज्ञम् । पृणीतन ॥ ५ ॥ २० ॥

सुमतीके वयोवृधा यह्वी ऋतस्य मातरा । दोषामुषासमीमहे ॥ ६ ॥

वातस्य पत्मन्नीळिता दैव्या होतारा मनुषः । इमं नो यज्ञमा गतम् ॥ ७ ॥

इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः । बर्हिः सीदन्त्वस्रिधः ॥ ८ ॥

शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना । यज्ञेयज्ञे न उदव ॥ ९ ॥

यत्र वेत्थ वनस्पते देवानां गुह्या नामानि । तत्र हव्यानि गामय ॥ १० ॥

स्वाहाग्नये वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः । स्वाहा देवेभ्यो हविः ॥ ११ ॥ २१ ॥

सुप्रतीके इति सुऽप्रतीके । वयःऽवृधा । यह्वी इति । ऋतस्य । मातरा । दोषा । उषसं । ईमहे ॥ ६ ॥ वातस्य । पत्मन् । ईळिता । दैव्या । होतारा । मनुषः । इमं । नः । यज्ञं । आ । गतं ॥ ७ ॥ इळा । सरस्वती । मही । तिस्रः । देवीः । मयःऽभुवः । बर्हिः । सीदन्तु । अस्रिधः ॥ ८ ॥ शिवः । त्वष्टः । इह । आ । गहि । विऽभुः । पोषे । उत । त्मना । यज्ञेऽयज्ञे । नः । उत् । अव ॥ ९ ॥ यत्र । वेत्थ । वनस्पते । देवानां । गुह्या । नामानि । तत्र । हव्यानि । गमय ॥ १० ॥ स्वाहा । अग्नये । वरुणाय । स्वाहा । इन्द्राय । मरुत्ऽभ्यः । स्वाहा । देवेभ्यः । हविः ॥ ११ ॥ २१ ॥

॥ ६ ॥ ऋषि –आत्रय । देवता–अग्नि । छन्द –स्वराड्बृहती ॥

॥ ६ ॥ अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः ।
अस्तमर्वन्त आशवोऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ १ ॥
सो अग्निर्यो वसुर्गृणे संयमायन्ति धेनवः ।
समर्वन्तो रघुद्रुवः सं सुजातासः सूरय इषंस्तोतृभ्य आ भर ॥ २ ॥
अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः ।
अग्नी रायेस्वाभुवं स प्रीतो याति वार्यमिषं स्तोतृभ्य आभर ॥ ३ ॥
आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् ।
यद्धस्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ४ ॥

अग्निं । तं । मन्ये । यः । वसुः । अस्तं । यं । यन्ति । धेनवः । अस्तं । अर्वन्तः । आशवः । अस्तं । नित्यासः । वाजिनः । इषं । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ १ ॥
सः । अग्निः । यः । वसुः । गृणे । सं । यं । आऽयंति । धेनवः । सं । अर्वन्तः । रघुऽद्रुवः । सं । सुऽजातासः । सूरयः । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ भर ॥ २ ॥
अग्निः । हि । वाजिनं । विशे । ददाति । विश्वऽचर्षणिः । अग्निः । राये । सुऽआभुवं । सः । प्रीतः । याति । वार्यं । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ३ ॥
आ । ते । अग्ने । इधीमहि । द्युऽमंतं । देव । अजरं । यत् । ह । स्या । ते । पनीयसी । सम्ऽइत् । दीदयति । द्यवि । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ४ ॥

आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य शोचिषस्पते ।

सुश्चन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाट् तुभ्यं हूयत इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ५ ॥ २२॥

प्रो त्ये अग्नयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ।

ते हिन्विरे त इन्विरे त इषण्यन्त्यानुषगिषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ६ ॥

तव त्ये अग्ने अर्चयो महि व्राधन्त वाजिनः ।

ये पत्वभिः शफानां व्रजा भुरन्त गोनामिषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ७ ॥

नवा नो अग्न आ भर स्तोतृभ्यः सुक्षितीरिषः ।

ते स्याम य आनृचुस्त्वादूतासो दमेदम इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ८ ॥

आ । ते । अग्ने । ऋचा । हविः । शुक्रस्य । शोचिषः । पते । सुऽचंद्र । दस्म । विश्पते । हव्यऽवाट् । तुभ्यं । हूयते । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ५ ॥ २२ ॥ प्रो इति । त्ये । अग्नयः । अग्निषु । विश्वं । पुष्यंति । वार्यं । ते । हिन्विरे । ते । इन्विरे । ते । इषण्यंति । आनुषक् । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ६ ॥ तव । त्ये । अग्ने । अर्चयः । महि । व्राधंत । वाजिनः । ये । पत्वऽभिः । शफानां । व्रजा । भुरंत । गोनां । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ७ ॥ नवाः । नः । अग्ने । आ । भर । स्तोतृऽभ्यः । सुऽक्षितीः । इषः । ते । स्याम । ये । आनृचुः । त्वाऽदूतासः । दमेऽदमे । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ८ ॥

उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि ।

उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ९ ॥

एवाँ अग्निमजुर्यमुर्गीर्भिर्यज्ञेभिरानुषक् ।

दधदस्मे सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्व्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ १० ॥ २३ ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—आत्रेयः । देवता—अग्निः । छन्दः—अनुष्टुप् ॥

॥ ७ ॥ सखायः सं वः सम्यञ्चमिषं स्तोमं चाग्नये ।

वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते॥ १ ॥

कुत्रा चिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने ।

अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते संजनयन्ति जन्तवः ॥ २ ॥

उभे इति । सुऽचंद्र । सर्पिषः । दर्वी इति । श्रीणीषे । आ । सनि । उतो इति । नः । उत् । पुपूर्याः । उक्थेषु । शवसः । पते । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ९ ॥ एव । अग्निं । अजुर्यमुः । गीःऽभिः । यज्ञेभिः । आनुषक् । दधत् । अस्मे इति । सुऽवीर्यं । उत । त्यत् । आशुऽअश्व्यं । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ १० ॥ २३ ॥

सखायः । सं । वः । सम्यंचं । इषं । स्तोमं । च । अग्नये । वर्षिष्ठाय । क्षितीनां । ऊर्जः । नप्त्रे । सहस्वते ॥ १ ॥ कुत्र । चित् । यस्य । संऽऋतौ । रण्वाः । नरः । नृऽसदने । अर्हतः । चित् । यं । इंधते । संऽजनयंति । जंतवः ॥ २ ॥

सं यदिषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम् ।

उत द्युम्नस्य शवस ऋतस्य रश्मिमा ददे ॥ ३ ॥

स स्मा कृणोति केतुमा नक्तं चिद्दूर आ सते ।

पावको यद्वनस्पतीन्प्र स्मा मिनात्यजरः ॥ ४ ॥

अव स्म यस्य वेषणे स्वेदं पथिषु जुह्वति ।

अभीमह स्वजेन्यं भूमा पृष्ठेव रुरुहुः ॥ ५ ॥ २४ ॥

यं मर्त्यः पुरुस्पृहं विदद्विश्वस्य धायसे ।

प्र स्वादनं पितूनामस्ततातिं चिदायवे ॥ ६ ॥

सं । यत् । इषः । वनामहे । सं । हव्या । मानुषाणां । उत । द्युम्नस्य । शवसा । ऋतस्य । रश्मिं । आ । ददे ॥ ३ ॥ सः । स्म । कृणोति । केतुं । आ । नक्तं । चित् । दूरे । आ । सते । पावकः । यत् । वनस्पतीन् । प्र । स्म । मिनाति । अजरः ॥ ४ ॥ अव । स्म । यस्य । वेषणे । स्वेदं । पथिषु । जुह्वति । अभि । ईं । अह । स्वऽजेन्यं । भूम । पृष्ठाऽइव । रुरुहुः ॥ ५ ॥ २४ ॥ यं । मर्त्यः पुरुऽस्पृहं । विदत् । विश्वस्य । धायसे । प्र । स्वादनं । पितूनां । अस्तऽतातिं । चित् । आयवे ॥ ५ ॥

स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः ।

हिरिंश्मश्रुः शुचिदन्नृभुरनिभृष्टतविषिः ॥

शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत्प्र स्वधितीव रीयते ।

सुषूरसूत माता क्राणायदानशे भगम् ॥

आ यस्ते सर्पिरासुतेऽग्ने शमस्ति धायसे ।

ऐषु द्युम्नमुत श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः ॥

इति चिन्मन्युमध्रिजस्त्वादातमा पशुं ददे ।

आदग्ने अपृणतोऽत्रिः सासह्याद्दस्यूनिषः सासह्यान्नॄन् ॥ १० ॥ २९ ॥

सः । हि । स्म । धन्वं । आऽक्षितं । दातां । न । दाति । आ । पशुः । हिरिंऽश्म
शुचिंऽदन् । ऋभुः । अनिंभृष्टऽतविषिः ॥ ७ ॥ शुचिः । स्म । यस्मै । अत्रिऽ
प्र । स्वधितिःऽइव । रीयते । सुऽसूः । असूत । माता । क्राणा । यत् । आन
भगं ॥ ८ ॥ आ । यः । ते । सर्पिःऽआसुते । अग्ने । शं । अस्ति । धायसे ।
एषु । द्युम्नं । उत । श्रवः । आ । चित्तं । मर्त्येषु । धाः ॥ ९ ॥ इति । चि
मन्युं । अध्रिजः । त्वाऽदातं । आ । पशुं । ददे । आत् । अग्ने । अपृणतः । अत्रि
ससह्यात् । दस्यून् । इषः । ससह्यात् । नॄन् ॥ १० ॥ २९ ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः-आत्रेयः । देवता-अग्निः । छन्दः-त्रिष्टुप् ॥

॥ ८ ॥ त्वामग्न ऋतायवः समीधिरे प्रत्नं प्रत्नास ऊतये सहस्कृत ।
पुरुश्चन्द्रं यजतं विश्वधायसं दमूनसं गृहपतिं वरेण्यम् ॥ १ ॥
त्वामग्ने अतिथिं पूर्व्यं विशः शोचिष्केशं गृहपतिं नि षेदिरे ।
बृहत्केतुं पुरुरूपं धनस्पृतं सुशर्माणं स्ववसं जरद्विषम् ॥ २ ॥
त्वामग्ने मानुषीरीळते विशो होत्राविदं विविचिं रत्नधातमम् ।
गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्वणसं सुयजं घृतश्रियम् ॥ ३ ॥

त्वां । अग्ने । ऋतऽयवः । सं । ईधिरे । प्रत्नं । प्रत्नासः । ऊतये । सहःऽकृत ।
पुरुऽचन्द्रं । यजतं । विश्वऽधायसं । दमूनसं । गृहऽपतिं । वरेण्यं ॥ १ ॥ त्वां ।
अग्ने । अतिथिं । पूर्व्यं । विशः । शोचिःऽकेशं । गृहऽपतिं । नि । सेदिरे ।
बृहत्ऽकेतुं । पुरुऽरूपं । धनऽस्पृतं । सुऽशर्माणं । सुऽअवसं । जरत्ऽविषं ॥ २ ॥
त्वां । अग्ने । मानुषीः । ईळते । विशः । होत्राऽविदं । विविचिं । रत्नऽधातमं ।
गुहा । सन्तं । सुऽभग । विश्वऽदर्शतं । तुविऽस्वनसं । सुऽयजं । घृतऽश्रियं ॥ ३ ॥

त्वाम॑ग्ने धर्ण॒सिं वि॒श्वधा॑ व॒यं गी॒र्भिर्गृ॒णन्तो॒ नम॒सोप॑ सेदिम ।
स नो॑ जुषस्व समिधा॒नो अ॑ङ्गिरो दे॒वो मर्त॑स्य य॒शसा॑ सुदी॒तिभिः॑ ॥ ४ ॥
त्वम॑ग्ने पुरु॒रूपो॑ वि॒शेवि॑शे॒ वयो॑ दधासि प्र॒त्नथा॑ पुरुष्टुत ।
पु॒रूण्यन्ना॒ सह॑सा॒ वि रा॑जसि॒ त्विषिः॒ सा ते॑ तित्विषा॒णस्य॒ नाधृषे॑ ॥ ५ ॥
त्वाम॑ग्ने समिधा॒नं य॑विष्ठ्य दे॒वा दू॒तं च॑क्रिरे हव्य॒वाह॑नम् ।
उ॒रु॒ज्रय॑सं घृ॒तयो॑निमाहु॑तं त्वे॒षं चक्षु॑र्दधिरे चोद॒यन्म॑ति ॥ ६ ॥
त्वाम॑ग्ने प्र॒दिव॒ आहु॑तं घृ॒तैः सु॑म्ना॒यवः॑ सुष॒मिधा॒ समी॑धिरे ।
स वा॑वृधा॒न ओष॑धीभिरु॒क्षितो॒ऽभि ज्रयां॑सि॒ पार्थि॑वा॒ वि ति॑ष्ठसे ७॥२६॥८॥३

त्वां । अग्ने॑ । ध॒र्ण॒सिं । वि॒श्वधा॑ । व॒यं । गीः॒ऽभिः । गृ॒णन्तः॑ । नम॑सा । उप॑ ।
से॒दि॒म॒ । सः । नः॒ । जु॒ष॒स्व॒ । स॒म्ऽइ॒धा॒नः । अ॒ङ्गि॒रः॒ । दे॒वः । मर्त॑स्य । य॒शसा॑ ।
सु॒दी॒तिऽभिः॑ ॥ ४ ॥ त्वं । अ॒ग्ने॒ । पु॒रु॒ऽरूपः॑ । वि॒शेऽवि॑शे । वयः॑ । द॒धा॒सि॒ ।
प्र॒त्नऽथा॑ । पु॒रु॒ऽस्तु॒त॒ । पु॒रूणि॑ । अन्ना॑ । सह॑सा । वि । रा॒ज॒सि॒ । त्विषिः॑ । सा ।
ते॒ । ति॒त्वि॒षा॒णस्य॑ । न । आ॒ऽधृषे॑ ॥ ५ ॥ त्वां । अ॒ग्ने॒ । स॒म्ऽइ॒धा॒नं । य॒वि॒ष्ठ्य॒ ।
दे॒वाः । दू॒तं । च॒क्रि॒रे॒ । ह॒व्य॒ऽवाह॑नं । उ॒रु॒ऽज्रय॑सं । घृ॒तऽयो॑निं । आऽहु॑तं । त्वे॒षं ।
चक्षुः॑ । द॒धि॒रे॒ । चो॒द॒यत्ऽम॑ति ॥ ६ ॥ त्वां । अ॒ग्ने॒ । प्र॒ऽदिवः॑ । आऽहु॑तं । घृ॒तैः ।
सु॒म्न॒ऽयवः॑ । सु॒ऽस॒मिधा॑ । सं । ई॒धि॒रे॒ । सः । व॒वृ॒धा॒नः । ओष॑धीभिः । उ॒क्षि॒तः ।
अ॒भि । ज्रयां॑सि । पार्थि॑वा । वि । ति॒ष्ठ॒से॒ ॥ ७ ॥ २६ ॥ ८ ॥ ३ ॥

॥ इति तृतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

અધ્યાય ૮ મો.

सूक्त ५१.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઉષા ॥

આ તે ધર્મજ્ઞાનબોધક મહાતેજ પૂર્વ દિશા તરફ અંધકારમાંથી ઉદય પામ્યું છે. હવે ઘૂની કન્યા પ્રકાશવતી ઉષા, ભક્તજનો માટે ધર્માચરણનો માર્ગ સુપ્રકાશિત કરે. ૧

યાગ મંડપમાં લાકડાના (જાત જાતના) થાંભલા સારી રીતે ગોઠવવામાં આવે તે પ્રમાણે અદ્ભુત તેજોમય ઉષા પૂર્વ દિશામાં આરૂઢ થઈ છે. આ તેજસ્વી અને પાપનાશક ઉષાએ ઉદય પામીને (જ્ઞાનધેનુના) વસતિસ્થાનનાં દ્વારો અંધકારથી ઢંકાયેલાં હતા તે ખુલ્લાં કરી આપ્યાં. ૨

ઐશ્વર્યવતી ઉષાએ આજ ઉદય પામીને પોતાનું કૃપાધન અર્પણ કરવા માટે ભાગ્યશાળી લોકોને જાગૃત કર્યા છે. પરન્તુ (અધર્મી) કૃપણ લોક જાગૃત ન થતાં અંધકારમાં તેના તદ્દન કાળા ભાગમાં સુઈ રહે. ૩

હે વૈભવશાલી દેવીઓ, જેમાં આરોહણ કરીને તમે નવગ્વાને ત્યાં, અંગિરાને ત્યાં તેમજ સપ્તાસ્ય દશગ્વાને ત્યાં (સર્વને) વૈભવ વિભૂષિત કરવા માટે પ્રકાશમાન થયા, તેજ આ રથ પુરાતન કહો કે નવીન કહો તમારે માટે આજ (તૈયાર) થશે ને? ૪

---

१ इदम् उ त्यत् पुरुतमं वयुनावत् ज्योतिः पुरस्तात् तमसः अस्थात् । नूनं विभातीः दिवः दुहितरः उषसः जनाय गातुं कृणवन् ।

२ चित्राः उषसः अध्वरेषु स्वरवः इव मिताः पुरस्तात् अस्थुः, ताः शुचयः पावकाः उच्छन्तीः मजस्य तमसः द्वारां वि उ अव्रन् ।

३ अद्य मघोनीः उषसः उच्छंतीः भोजान् राधोदेयाय चितयन्त पणयः अबुध्यमानाः (सन्तः) अचित्रे तमसः मध्ये अन्तः ससन्तु ।

४ हे उषसः देवीः, हे रेवती येन नवग्वे अंगिरे सप्तास्ये दशग्वे रेवत् ऊष, सः सनयः नवः वा यामः कुवित् अद्य वः बभूयात् ।

કારણ કે હે દેવીઓ, સનાતન નિયમાનુસાર (રથને) જોડેલા અશ્વોને લીધે તમે અર્ધા- ક્ષણમાં સર્વ જગતની આજુ બાજુ પરિભ્રમણ કરો છો. હે ઉષા, (આમ કરતી વખતે) તમે, નિદ્રાવશ થએલા પ્રાણીમાત્રને, સર્વ દ્વિપાદ અને ચતુષ્પાદ જીવોને પોતાના ઉદ્યોગમાં વ્યાપ્ત રહેવા માટે જાગૃત કરો છો. ૫

આ ઉષાઓમાંથી અત્યત પુરાતન ઉષા તે કઈ? જેણે ઋભૂઓના ચોક્કસ કાર્યે ઠરાવ્યાં છે તે ઉષા (આમાં) ક્યાં છે? જે વખતે આ શુભ તેજસ્વી ઉષા (જગતનું) કલ્યાણ કરવા માટે નીકળે છે તે વખતે તે એકસરખી અને ઘડપણ રહીત હોવાથી જુદી જુદી ઓળખાતીજ નથી. ૬

ખરેખરજ આ કલ્યાણપ્રદ ઉષા દેવી (આજ આપણી સન્મુખ દેખાય છે તે) પુરાતન કાળમાં પણ ભક્તોને સહાય કરવામાંજ પોતાનો વૈભવ સમજનાર, સદ્ધર્મ પ્રભાવ અને સત્ય- રૂપજ હતી. તેનો ઉદય થતાં યજ્ઞ કરીને તપ કરનાર અને સામ સૂક્તોથી યશોગાન કરીને ઇશ્વરનુ સ્તવન કરનાર ભક્તજનને તે કાળમાં પણ તત્કાળ સામર્થ્ય સંપત્તિનો લાભ થાય છે. ૭

---

५ हे देवीः उपसः यूयं ससन्तं द्विपात् चतुष्पात् जीवं चरथाय प्रबोधयन्तीः, ऋतयुग्भिः अश्वैः सद्यः भुवनानि परि प्रयाथ ।

६ यया ऋभूणो विधाना विदधु. सा आसाम् पुराणी कतमा क्वस्वित् । यत् शुभाः उषसः शुभ चरन्ति, सदृशीः अजुर्या न वि ज्ञायन्ते ।

७ ता घ ता भद्राः अभिष्टि द्युम्नाः ऋतजात सत्याः उपसः पुरा आसुः, यासु ईजानः उक्थैः शश- मानः स्तुवन् शंसन् सद्यः द्रविणम् आप ।

તે એકમનથી પૂર્વ દિશા પ્રતિ ઉદય પામીને અને એકમનથી એકદમ ચો તરફ પોતાનું તેજ ફેલાવીને અહીં આપણી તરફજ આગમન કરે છે. જુઓ (અંતઃ કરણમાંની) સદ્ધર્મની બુદ્ધિ જાગૃત કરીને ધેનુના દૂધ પ્રમાણે શુભ્ર તેજસ્વી ઉષાદેવી (ભગવાનનુ) સ્તવન કરતી આપણી પાસે આવે છે. ૮

એકજ અંતઃકરણની અને એક સરખા સ્વરૂપવાળી તે ઉષાદેવી—જેનુ દેદિપ્યમાન તેજ કદીપણુ ફિક્કું પડતું નથી તે ઉષાદેવી—પણ પોતાનો માર્ગ આક્રમણ કરે છે. ભયંકર સ્વરૂપના ઘોર અંધકારને પોતાની ચમકદાર કાંતિથી ઢાંકી નાંખીને આ શુભ્રવર્ણ પવિત્ર અને દીપ્તિમાન ઉષા જાય છે. ૯

હે ગગનકન્યાઓ, હે દેવીઓ, તમે સુપ્રકાશિત થઇને જે પ્રજાયુક્ત હોય તેજ દિવ્ય ઐશ્વર્ય અમને અર્પણ કરો; તમારી સુખમય વિશ્રાંતિમાંથી (તમે) અમને ઉઠાડયા છે માટે અત્યંત અપૂર્વ વીર્યના અમે ધણી થઇએ તેમ કરો. ૧૦

એટલા માટે હે ગગન કન્યાઓ, હે ઉષાઓ, યજ્ઞ માર્ગનો વાવટો ચો તરફ ફરકાવનાર ભક્ત, હું સુપ્રકાશિત થનાર તમારીજ પ્રશંસા કરૂં છું. માટે સર્વ લોકમાં અમે પૂર્ણ યશસ્વી થઇએ તેમ કરો. અને આ અમારી પ્રાર્થના દ્યૂ અને પૃથ્વી સફલ કરે. ૧૧

---

८ ताः समानताः समनाः पप्रथानाः पुरस्तात् समना आचरन्ति, ऋतस्य सदसः बुधानाः गवां सर्गाः न उषसः जरन्ते ।

९ समानीः ताः इत् उषसः अमीत वर्णाः तु एव समना चरन्ति, शुभ्राः शुचयः रुशन्तः ताः कृष्णैः तनूभिः अभ्वं असितम् गूहन्तीः चरन्ति ।

१० हे देवीः हे दिवः दुहितरः विभातीः यूयं अस्मासु प्रजावंतं रयिम् यच्छत । वः स्योनात् आ प्रतिबुध्य मानाः (वयं) सुवीर्यस्य पतयः स्याम ।

११ हे दिवः दुहितरः उषसः यज्ञकेतुः विभातीः वः तत् उपब्रुवे । वयं जनेषु यशसः स्याम । तत् देवी द्यौश्च पृथिवी च धत्ताम् ।

सूक्त ५२.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ઉષા ॥

જુઓ, આ લાવણ્યવતી રામા. આકાશ કન્યા ઉષા સુપ્રકાશિત થઇને પોતાની બહેનની તેની પાછળજ નજરે પડી છે. ૧

વિદ્યુલ્લતા પ્રમાણે અદ્દભૂત અને લાલ રંગની આ પ્રકાશરૂપ ધેનુની માતા ઉષા દેવી સદ્ધર્મે પ્રીય હોવાથી અશ્વી દેવોની પણ તે પ્રીય સખીજ છે. ૨

અશ્વી દેવોની તું પ્રીય સખી અને તેજોરૂપ ગાયની માતા છે. હે ઉષા, અભિષ્ટ ધનની સ્વામિની પણ તુજ છે. ૩

અમારામાં બુદ્ધિનુ તેજ પ્રકાશમાં આવે તેમ કરીને તું સજ્જનના અદેખાઓનો નાશ કરનારી છે. હે મૃદુભાષિણી દેવી મનોહર સ્તોત્રોથીજ અમે તારી ઉપાસના કરીએ છીએ. ૩

ઉષાદેવીની ઘણી મંગળ કિરણ જાળ ગાયના દુધના પ્રવાહ પ્રમાણે (શુભ્રવર્ણ) દેખાય છે. તેના તે કિરણો પણ જ્યાં ત્યાં ચીકાર ભરાઈ ગયાં છે. ૫

---

१ स्या सूनरी जनी दिवः दुहिता व्युच्छंती स्वसुः परि प्रत्यदर्शि ।

२ अश्वेव चित्रा, अरुषी, ऋतावरी गवां माता उषा अश्विनोः सखा अभूत ।

३ हे उषः उत अश्विनोः सखा असि उत गवां माता असि उत वस्वः ईशिषे ।

४ हे सूनृतावरि यावद्द्वेषसं चिकित्वत् त्वा स्तोमैः प्रति अबुध्महि ।

५ भद्राः रश्मयः गवां धर्मा. न प्रति अदृश्रन् इयं उषा उरु जयः आ अप्राः ।

હે તેજયમાન દેવી તેં સર્વત્ર ભરાઈ રહીને તારા પ્રકાશથી અંધકારનો નાશ કર્યોજ છે માટે તું તારા સ્વભાવ પ્રમાણે અમને પ્રસન્ન થા. ૬

હે ઉષા, તું તારા તેજથી આકાશને તેમજ આ (પક્ષિગણ) પ્રિય વિસ્તીર્ણ અંતરીક્ષ પ્રદેશને પણ તારા શુભ્રવર્ણ ઉજ્વળ પ્રકાશથી ખીચોખીચ ભરી નાંખે છે. ૭

सूक्त ५३.

॥ ઋષિ—વામદેવ । દેવતા—અગ્નિ ॥

દેદીપ્યમાન પરમાત્મારૂપ અને પરમજ્ઞાનવાન જગત્પ્રેરક સવિતા દેવના શ્રેષ્ઠ અને ઇચ્છિત ઐશ્વર્યની જોડ અમને મળે એવા હેતુથી અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. જે ઐશ્વર્યના દ્વારે ભગવાન ભક્તજનોને પોતાના ગુણોને આધાર આપે છે, તે ઐશ્વર્ય આ દેવ (ભૂલોકમાં લાવવાના) પોતાના પ્રકાશરૂપ અંજનના યોગે અમને આપે. ૧

આ આકાશને અદ્ધર પકડી રાખનાર અને જગતનો અધિપતિ હોવાથી આ પરમ પ્રજ્ઞ દેવોએ સોનાનું બખતર શરીરપર ચઢાવી દીધું છે. અને આ મહા ચતુર જગત્પ્રેરક દેવે પોતાનો પ્રકાશ જ્યાં ત્યાં ફેલાવીને સર્વ વિશ્વ ભરી નાખ્યું અને અનિર્વાના સુખનું ધામ નિર્માણ કર્યું. ૨

---

६ हे विभावरि उषः आपप्रुषी त्वं ज्योतिषा तमः वि आवः, त्वम् स्वधामनु अव ।

७ हे उषः रश्मिभिः द्यां आ तनोषि शुक्रेण शोचिषा प्रियम् उरु अन्तरिक्षम् आ तनोषि ।

१ देवस्य असुरस्य प्रचेतसः सवितुः तत् महत् वार्यम् वृणीमहे, येन दाशुषे छर्दिः यच्छति । तत् वार्यं महान् देवः नः अक्तुभिः उदयान् ।

२ दिवः धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः कविः (सविता) पिशङ्गम् द्रापिः प्रति मुञ्चते । वि चक्षणः सविता उरु तेजः प्रथयन् आपृणन् उक्थ्यम् सुम्नम् अजीजनत् ।

તેણે સર્વ દિવ્ય લોક અને ભૂલોક વ્યાપ્ત કર્યું છે આ દેવે પોતાનાજ (સત્ય) ધર્મના ઉત્કર્ષ માટે પ્રાર્થનાસ્તોત્ર રચી આપ્યુ. અને અંજન પ્રમાણે (કૃષ્ણવર્ણ સંધ્યાકાળે જગતને સુવાડીને અને ફરીથી જાગૃત કરીને) સર્વ પ્રાણીમાત્રને ચૈતન્ય આણનાર પોતાના ઉદ્યોગમાં ગર્ક થઇને સૂર્ય દેવે પોતાના (કિરણરૂપ) હાથ ફેલાવી દીધા છે. ૩

અટકાવ રહિત અને સર્વ ભુવનોને પ્રકાશથી ઉજ્વળ કરનાર આ જગત્પ્રેરક દેવજ વિધિના નિયમોનુ પરિપાલન કરે છે. આ જગતમાંના સર્વ માણસો તરફ તેણે પોતાના (કિરણરૂપ) હાથ કૃપા માટે આગળ કર્યા છે. અને તેજ નિતિ પ્રવર્તક ભગવાન શ્રેષ્ઠ ધર્મમાર્ગના રાજા છે. ૪

અંતરિક્ષને ત્રણ વખત વ્યાપ્ત કરીને આ જગત્પ્રેરક દેવ પોતાના મહિમાથી ત્રણ રજો લોક અને ત્રણ તેજોમય લોકને ઘેરીને રહે છે. તે ત્રણ સ્વર્ગ લોક અને ત્રણે ભૂલોકને ચૈતન્ય આપીને પોતાના વિવિધ ધર્મથી તેનુ કાળજીપૂર્વક પરિપાલન કરે છે. ૫

જે શ્રેષ્ઠ સુખનુ ધામ, સર્વ વિશ્વને સચેતન કરનાર જે સઘળા ચરાચરોના રક્ષણકર્તા છે તે આ જગત્પ્રેરક સવિતા દેવ અમને આનંદ આપે અને સર્વ પાપોમાથી અમારૂં સંરક્ષણ થવા માટે (પોતાની કૃપાનું) ત્રણ પડવાળું મજબૂત બખતર પણ આપે. ૬

---

३ सविताः देवः दिव्यानि रजांसि पार्थिवा आप्राः स्वाय धर्मणे श्लोकं कृणुते । सविता जगत् अक्तुभिः निर्वशयन् प्रसुवन् सर्वमिमानि बाहु प्रासाक् ।

४ अदाभ्यः भुवनानि प्रचाकशत् देवः सविता व्रतानि अभिरक्षते । भुवनस्य प्रजाभ्यः बाहु प्रासाक् । धृतव्रतः महः अजस्य राजति ।

५ सविता महित्वना अन्तरिक्षम् त्रिः इन्वति, त्री रजांसि त्रीणि रोचना परिभू, तिस्रः दिवः तिस्रः पृथिवीः इन्वति । त्रिभिः व्रतैः सः नः त्मना अभि रक्षति ।

६ यः देवः सविता बृहद्युम्नः, जगतः स्थातुः उभयस्य वशी प्रसविता निवेशनः, स नः शर्म यच्छतु अस्मे क्षयाय अहय. वरूथम् च (नियच्छतु) ।

આ જુઓ ભગવાન યથા યોગ્ય વખતે પ્રગટ થયા છે. માટે અમારા આ વસતિ સ્થાનને ઉત્કર્ષ થાઓ. અને આ સવિતા દેવ અમને ઉત્તમ સંતાન અને મનોત્સાહ આપે. તે અમને રાત દિવસ (સન્માર્ગે તરફ) પ્રવૃત્ત કરીને જેથી ઉત્તમ પ્રજાજનને લાભ થાય તેવા ઐશ્વર્યની જોડ કરી આપે. ૭

सूक्त ५४.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–સવિતા. ॥

ખરેખર જગત્પ્રેરક દેવ અમારે વંદન કરવા લાયકજ થયો છે, અને અમારા વીરોએ દિવસે આ વખતે તેનું સ્તવન કરવું એજ તેમને યોગ્ય છે. તે માણસોને અનેક પ્રકારની રત્ન સંપત્તિ આપે છે માટે તે અમને પણ સર્વથી શ્રેષ્ઠ સામર્થ્ય સંપત્તિ આપે તેમ થાઓ. १

સર્વને પૂજ્ય દિવ્ય વિભૂતી માટે અમરત્વની જે અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ બક્ષીસ તે તું પ્રથમ આગળ કરે છે અને પછી, હે જગત્પ્રેરક દેવ, અમે મનુષ્યો માટે એક પછી એક અનુક્રમે પ્રાપ્ત થનાર આનંદનુ જીવન—આ તારી કૃપા તુ (ઉદારતાથી) ખુલ્લી કરી આપે છે. ૨

---

७ सविता देवः ऋतुभिः आगन् क्षयं वर्धतु । सुप्रजाम् इषं नः दधातु । स क्षपाभिः अहाभिश्च नः जिन्वतु प्रजावन्तम् रयिम् अस्मे समिन्वतु ।

१ सविता देवः नु इदानीं अहः नृभिः उपवाच्यः, नः वन्द्यः अभूत् । यथा नः अत्र श्रेष्ठं द्रविणं दधत् तथा यः मानवेभ्यः रत्ना वि भजाति ।

२ प्रथम हि यज्ञियेभ्यः देवेभ्यः अमृतत्वं उत्तम भाग सुवासि । आदित् हे सवितः, मानुषेभ्यः दामानम् (नाम) अनूचीना जीविता वि ऊर्णुषे ।

અવિચારથી, અમારી ક્ષુદ્ર ચતુરાઇના તોરથી, અધિકારના અભિમાનમાં અથવા મનુષ્યની સ્વભાવિક દુર્બલતાથી અમે દિવ્ય વિભૂતીઓનો જે કાંઈ અપરાધ કર્યો હોય તે પેટમાં રાખીને, હે જગત્પ્રેરક દેવ, દેવોમાં અને મનુષ્યોમાં તુ આજ અમને પાપથી મુક્ત કર. ૩

જે અલૌકિક પ્રભાવથી જગત્પ્રેરક (સવિતા) આ ચરાચર વિશ્વ હવે ધારણ કરશે તે તેના ઈશ્વરી પ્રભાવને કોઈ પણ અટકાવ કરી શકનાર નથી. જેની (કિરણ રૂપ) નાની આંગળી અત્યંત શોભાયમાન દેખાય છે એવા તે ભગવાન આકાશના અત્યત ઉંચા શિખર ઉપર આરોહણ કરીને પૃથ્વીના વિસ્તાર પટ પાછળના પ્રાણી માત્રને પ્રેરણા કરે છે તે તેનુ ખરેખર બાધ વગરનું પરાક્રમજ છે. ૪

જેમાં ઇંદ્રજ મોટો છે, એવા દિવ્ય વિભૂતીઓને મોટા મોટા પર્વતો માટે તું પ્રોત્સાહન આપે છે, અને ઘર માંડીને રહેનાર લોકોને આશ્રયની જગા (કઇ તે) પણ તુંજ સુચવે છે. માટે તે (પર્વત અને પક્ષી વિગેરે) જ્યાં ત્યાં ઉડતાં જેમ જેમ અટકાવી રાખ્યા તેજ સ્થિતીમાં હે જગત્પ્રેરક દેવ, તે તારી આજ્ઞાની રાહ જુએ છે. ૫

હે જગત્પ્રેરક દેવ, તારી પ્રીત્યર્થે જે સોમ સ્તવનો હમેશાં ત્રણે કાળ થાય છે તે (ભક્તોને) સદ્ભાગ્યની જોડ કરી આપો છો, માટે હે ઇંદ્ર ભગવાન્, ધાવાપૃથ્વી, આપોદેવી સાથે (આકાશ) ગંગા અને આદિત્યો સાથે અનાદ્યનંદ શક્તિ પણ મને સુખનું સ્થાન થાવ. ૬

---

३ हे सवितः, यत् वयं दैव्ये जने अचित्ती, दीनैः दक्षैः प्रभूती, पूरुषत्वता च आगः चकृम तत् (क्षान्त्वा) देवेषु च मानवेषु च त्वं नः अत्र अनागसः सुवतात् ।

४ देवस्य सवितुः तत् बल न प्रमिये यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति । स्वंगुरिः देवः सविता पृथिव्या वरिमन् आ दिवः वर्ष्मन् च यत् सुवति अस्य तत् सत्यम् एव ।

५ बृहद्भ्यः पर्वतेभ्यः इंद्र ज्येष्ठान् (सुवसि,) एभ्यः पस्त्यवतः क्षयान् सुवसि । हे सवितः यथा यथा पतयंतः वियेमिरे एवैव ते सवाय तस्थुः ।

६ हे सवितः, ये ते सवासः दिवेदिवे त्रिरहन् सौभगं आ सुवन्ति, । (तद) इंद्रः द्यावा पृथिवी सिंधु अद्भिः, अदितिः आदित्यैः च नः शर्म यंसत् ।

સૂક્ત ૫૫.

॥ ઋષિ-વામદેવ । દેવતા-વિશ્વદેવ ॥

હે દિવ્ય નધિ, તમારામાં ભક્ત રક્ષક કોણ છે? દીન પ્રતિપાલક કોણ છે? હે દ્યાવા-પૃથ્વી, હે અનાદ્યનંત શક્તિ, હે જગતમિત્ર વરૂણ અત્યંત બળવાન જે કોઇ માણસ આવ્યો તો તેનાથી અમારૂં સંરક્ષણ કરો. હે દેવો યજ્ઞયાગમાં અંતઃકરણનો આરામ તમારા-માંથી કોની પાસેથી મળશે. ૧

જે દિવ્ય વિભૂતિઓએ આ પુરાતન દિવ્ય મંદિરો સુપ્રકાશિત કર્યા, જે અજર વિભૂતીઓએ પોતાનું તેજ પ્રગટ કરીને દરેક વસ્તુ જુદી જુદી નજરે કરી, સુખદાતા દેવોએ સર્વ કાંઈ આપેલું જ છે તેજ આ ધર્મમય બુદ્ધિવાળો અવિનાશી અને અદભૂત ચરિત્રવાન દેવ પોતાની દિવ્ય કાંતિથી ઝગમગે છે. ૨

ગૃહસ્વામિનીને અદિતીને અને સુખકારક સિન્ધુ દેવીને તેમની કૃપાનો લોભી હું "અર્ક" સ્તવનોથી પ્રસન્ન કરૂં છું અને અમારૂં સંરક્ષણ થાય તેવી રીતે ઉષા અને રાત્રિ બન્ને અમને અજીત કરે. ૩

અર્યમા (રૂપ) વરૂણ અમારો (ઉત્કર્ષનો) માર્ગ સ્પષ્ટપણે બતાવે છે. મનોત્સાહનો સ્વામિ અગ્નિ (રૂપ ઈશ્વર) અમને આનંદ પદની દિશા બતાવે છે. હે ઈંદ્ર, વિષ્ણુ, વીર્યન આવેશમાં તમારૂં સ્તવન થાય છે માટે અમને અતિશય મજબુત બખતર અને સુખનું ધામ (એટલી બક્ષીસ) આપો. ૪

પર્વતાજળ, મરૂતાંજળ, અને ભાગ્યના અધિપતિ સર્વ રક્ષક દેવની પાસે મેં કૃપાની યાચના કરી છે. માટે (સંત) જનો વિરૂદ્ધ જે કાંઈ પાપ કર્યું હોય તેમાંથી હે સર્વેશ્વર પ્રભુ, અમને મુક્ત કરો. અને મિત્ર વિરૂદ્ધ જે કાંઈ પાપ કર્યું હોય તેમાથી પણ તે જગતમિત્ર અમારો છુટકો કરે. ૫

---

१ हे वसवः नः मध्ये कः त्राता कः वरूता; हे द्यावा भूमी, हे अदिते नः त्रासीथाम् ॥ मित्र वरुण सहीयसः मर्तात्, हे देवाः अध्वरे नः कः वरिवः धाति ?;

२ यद् वि उच्छन् वियोतारः अमृताः ये देवाः पूर्व्याणि धामानि प्र अर्चान्, ते विधातारः अजस्रा देवाः वि दधुः; ऋतधीतयः द्दता रुरुचन्त ।

३ प्रस्त्याम् अदितिम् सिन्धुं देवीम् स्वस्तिम् च अर्कैः सख्याय प्र ईळे, ॥ उभे अहनी उषसानक्ता यथा नः निपाताम्, तथा ते अहनी कृणुताम् ।

४ उत च अर्यमा वरुणश्च पन्थाम् वि चेति, इषः पतिः अग्निः सुवितम् गातुं वि चेति ॥ हे इन्द्राविष्णू सु स्तुवाना नृमान् नः नृवत् अमवत् शर्म वरूथम् च यन्तम् ।

५ पर्वतस्य मरुतां देवस्य त्रातुः भगस्य च अवांसि आ वृणे, (विश्वस्य) पतिः जन्यात् अंहसः नः उरुष्येत् ।

હે દ્યાવાપૃથ્વી, હે દેવીઓ, (અંતરિક્ષરૂપી દક્ષના) મૂળીઆ નજીકના અહિર્બુધ્ન્ય નામના ભાગ સાથે તેમજ તમને પ્રીયકર અપોદેવી સાથે હવે તમારીજ સ્તુતિ થવા દો. સંપત્તિ મેળવવાની આશા રાખનાર વેપારી ઉષ્ણ નિશ્વાસ નાખનાર નૌકાપર આરૂઢ થઈને મુસાફરી કરવા માટે સમુદ્ર માર્ગ મોકળો કરે છે તે પ્રમાણે (શ્રમથી) ઉષ્ણ નીશ્વાસ રાખનાર તમે દેવોએ નદીઓનો માર્ગ પણ ખુલ્લો કર્યો છે. ૬

જ્ઞાનયુક્ત અદિતિ દેવો સાથે અમારૂં સંરક્ષણ કરે, જગતતારક પ્રભુ અમારી તરફ બેદરકાર ન થતા અમારો ઉદ્ધાર કરે. લોક મીત્ર વરૂણના સ્થાન અથવા અગ્નિના ઉંચ્ચ પદનું અપમાન કદી પણ ન થાઓ ૭

જે જે વાન્છિત વસ્તુ છે તેનો સ્વામિ અગ્નિ છે અને જે જે ઉત્તમ ભાગ્ય છે તેનો પણ સ્વામિ અગ્નિજ છે તે આ સર્વ નીજ અમને આપે છે. ૮

હે ઐશ્વર્ય સંપન્ન ઉષા, હે મધુર ભાષિણી પવિત્ર સામર્થ્ય સ્વામીની, સર્વ પ્રકારની ઇચ્છિત સંપત્તિ અમારે માટે લઈ આવ. ૯

એટલે તે જગત્પ્રેરક દેવ, ભાગ્યદાતા લોકમિત્ર વરૂણ, આર્યમા ઇંદ્ર પોતાના કૃપા પ્રસાદ સાથે અમારી તરફ આગમન કરે. ૧૦

સૂક્ત ૫૬

॥ ઋષિ વામદેવ । દેવતા–દ્યાવા પૃથ્વી ॥

શ્રેષ્ઠ અને (સર્વ પ્રાણી કરતા) મોટા દ્યાવાપૃથ્વી કાંતિથી અને તેજસ્વી રૂપમા અહીં પ્રગટ થાઓ તે સર્વમા શ્રેષ્ઠ અને મહાન ગોળની જુદી જુદી સ્થાપના કરતી વખતે તે દાભરૂપ ઇંદ્રે સર્વત્ર ફેલાનાર પોતાના કિરણરૂપ અશ્વો સાથે મોટી ગર્જના કરી. ૧

---

૬ તુ દેવી રોદસી, મનિષ્યવ (વૈશ્યા·) સંચરણે સમુદ્ર ન, અહિના બુધ્નેન દૃષ્ટે અપ્યેભિ· સ્તુવીત ॥ (યસ્માત્ એતે દેવ) ધર્મસ્ત્રસ નદ્ય અવ વ્રજ ।

૭ દપી અદિતિ· દેવૈ· ન· નિ પાતુ । ત્રાતા દવ અપ્રયુચ્છત ન ત્રાયતામ્ ॥ મિત્રસ્ય વરુણસ્ય પાયિમ્ અમ યાતુ પ્રમિયમ્ ન હિ અર્દીમસિ ।

૮ અગ્નિ વસન્યસ્ય ઈશે, અગ્નિ મહ સૌભગસ્ય ઈશે સ તાનિ અસ્મભ્યં રાસતે ।

૯ હ સૂનૃત મઘોનિ ઉષ , પુરુ વાર્યા ન· આ વહ હે વાજિનીવતી અસ્મભ્ય તાનિ આ વહ ।

૧૦ તત્ સવિતા ભગ વરુણ મિત્ર અર્યમા સુ ન (આ યાતુ) ઇન્દ્ર રાધસા નઃ આ ગમત્ ।

૧ મહ ક્ષોમ્ (ઉભે) વરિષ્ઠે બૃહતા દ્યાવાપૃથિવી વિમિન્વન્, ઉક્ષા પરયાનેભિ· એવૈ· રવત્ ॥ ૬૬ (દધાર્ના) તે દુર્વા ઉપયતામિ અર્ક મહી ઉયેષ્ઠેવ ભવામ્ ।

પૂજ્ય દેવો સાથે આ પૂજ્ય અને અભંગ દેવી પોતાની તેજઃપુંજ કાંતિથી કૃપા જળનું સિંચન કરતી ઉભી રહી છે. તે સદ્ધર્મ પ્રીય, દ્વેષ રહીત છે, તે દેવોની માતા અને યજ્ઞની અધિષ્ઠાયકા છે. ૨

જેણે આ દ્યાવાપૃથ્વી ઉત્પન્ન કર્યા તેજ એકલો આ જગતમાં મહાચતુર દેવ છે. અને આ વીસ્તીર્ણ પડવાળા સુંદર રજો લોકને નિરાધાર આકાશ મંડળમાં તેજ બુદ્ધિમાન દેવે પોતાના સામર્થ્યથી ગતિ આપી છે. ૩

અને હવે હે દ્યાવાપૃથ્વી, સ્ત્રીઓવાળા દેવો સાથે તમે પ્રેમ પૂર્વક અમારામાં મનોત્સાહ લાવો છો, તમે વિસ્તીર્ણ વિશ્વરૂપ અને પૂજ્ય છો; માટે મોટા અને મજબુત બખતરથી અમારૂં રક્ષણ કરો; સદબુદ્ધિથી અમે હમેંશાં જયશાળી યોદ્ધા થઇએ એમ કરો. ૪

તમે દેદીપ્યમાન છો; તમને અમે આદર સહિત સ્તોત્ર અર્પણ કરીએ છીએ. તમે પવિત્ર છો માટે તમારી પાસેજ આવીએ છીએ. ૫

તમેજ પોતે અરસપરસ પાવન કરો છો. તમે તમારા પોતાનાજ ચાતુર્ય બળથી (પ્રાણીઓપર) અધિકાર ચલાવો છો અને પુરાતન કાળથી સનાતન સત્યને અનુસરીનેજ તમે ચાલો છો. ૬

(ભક્તરૂપ) મિત્રના ધર્માચરણ સિદ્ધિએ લાવીને તે પૂર્ણ કરીને તમે કૃતાર્થ કરો છો, અને યજ્ઞ વેદીની આસપાસ વિરાજમાન થાઓ છો. ૭

---

२ यजत्रैः देवभिः देवी अमिनती ऋतावरी, अद्रुह्रा यजते देवपुत्रे यज्ञस्य नेत्रो द्यावाभूमी शुचयद्भिः अर्कैः वक्षमाणे तस्यतु :

३ प इमे द्यावापृथिवी जजान स इत् भुवनेषु स्वपा आस ॥ धीरः सः कर्वी गभीरे सुमेके (जयी (स्वया) शम्भा अवंशे सम् ऐरत् ।

४ नु हे रोदसी, पत्नीवद्भिः वृहद्भिः देवैः सजोषाः सरूची विश्वे यजते (युवां) नः वरूथैः इपमन्वी नि पातं । धिया सदासा रथ्यः स्याम ।

५ द्यावाभूमी, पवि वां उपस्तुतिम् प्र भिभि महि भराम हे शुची वां प्रशस्तये उप गच्छामः ।

६ तन्वा मिथः पुनाने स्वेन दक्षेण राजथः । सनात् ऋतम् कक्षाथे ।

७ मही युवां मित्रस्य ऋतं तरन्तो विप्रती साधयः, यज्ञं परि नि षेदथुः ।

सूक्त ५७.

॥ ઋષિ-વામદેવ । દેવતા-ક્ષેત્રપતિ, શુનાસીર ઇત્યાદિ ॥

હિતકર્તાએ મદદ કર્યા પ્રમાણે ક્ષેત્ર પતિની મદદથી અમે ગાય અને ઘોડાનું પોષણ થાય તેવુંજ ધન જીતી લાવીએ. તે ક્ષેત્રપતિ અમારા જેવા ઉપરજ દયા કરશે. ૧

હે ક્ષેત્રપતિ, ગાય દૂધ આપે છે તેમ મધુસ્ત્રાવી અને ઘી પ્રમાણે પરમ પવિત્ર મધુર રસની લહેર તું અમારા ઉપર નાંખ. સદ્ધર્મના પ્રભુ હે દેવ તમે અમારા ઉપર દયા કરો. ૨

ઔષધી, દ્યુલોક અને આપોદેવી અમને મધુર થાઓ. અમને અંતરિક્ષ મધુર થઓ. ક્ષેત્રપતિ પણ અમારી સાથે મધુર હો, અને કોઇથી પણ ઉપદ્રવ ન થતાં અમે તેને અનુસરીને રહીએ તેમ થાઓ. ૩

બળદ આનંદથી, લોકો ખુશીથી અને હળ સહેલાઇથી જમીન ખેડે. ધુંસરી સારી રીતે મજબુત બાંધી આપો. સુખની ઉત્પત્તિ થાય તેમ તારો ચાબુક ચલાવ. ૪

હે શુનાસીર, (ખેતીનું કામ સફળ કરનાર દેવો) અમે કરેલી આ સ્તુતિ ગ્રહણ કરો, આકાશ મંડળમાં જે ઉદક તમે ઉત્પન્ન કર્યું છે તેનાથીજ આ જમીન ભીંજવો. ૫

હે ભાગ્યશાલી સીતા, અહીં આવ, તને અમે વંદન કરીએ છીએ કારણ કે તેથી તું અમારી ભાગ્યદાતા થાય છે; અમને સફલાર્થ કરનારી થાય છે. ૬

ઇંદ્ર સીતાનો સ્વીકાર કરે; તે અમારે માટે દરેક વર્ષે દૂધથી પૂર્ણ થઇને અમને (ધન-ધાન્યરૂપ) દૂધ આપે. ૭

હળનું ચવડું જમીન સહેજ ખેડે; ખેડુત સહજ આનંદથી (ખેતર ખેડતો) બળદ સાથે ફરે. સર્વને સુખ થાય તેમ વરસાદ મધુરસથી અને ઉદકથી જમીન ચીકાર કરે. હે શુનાસીરો, અમારે માટે સુખનો ભંડાર આપો. ૮

---

१ वयं हितेनेव क्षेत्रस्य पतिना (सर्वं) जयामसि । सः गां अश्वं पोषयित्नुच (धनं) आ नयतु । सः ईदृशे नः मृळाति ।

२ हे क्षेत्रस्य पते, धेनुः पयः इव (त्वं) मधुमन्तं ऊर्मिम् अस्मासु धुक्ष्व । मधुश्चुतं घृतं इव (ऊर्मिम् धुक्ष्व) । ऋतस्य पतयः देवाः नः मळयंतु ।

३ ओषधीः द्यावः आपः च मधुमतीः (भवंतु) । अंतरिक्षं नः मधुमत् भवंतु । क्षेत्रस्य पतिः नः मधुमान् अस्तु । वयं अरिष्यन्तः एनं अनुचरेम ।

४ वाहाः शुनं भवंतु । नरः शुनं, लांगलं शुनं कृषतु । शुनं वरत्रा बध्यतां शुनम् अष्ट्राम् उदिंगय ।

५ हे शुनासीरौ इमां वाचम् जुषेथाम् यत्पयः दिवि (युवां) चक्रथुः तेन इमाम् सीताम् उप सिंचतम् ।

६ हे सुभगे सीते, अर्वाची भव । वयं त्वा वंदामहे यथा नः सुभगा असि, यथा नः सुफला असि ।

७ इंद्रः सीताम् नि गृह्णातु । ताम् पूषा अनु यच्छतु पयस्वती सा उत्तराम् उत्तराम् समाम् नः दुहाम् ।

८ शुनं फालाः भूमिम् नः वि कृषंतु । शुनं कीनाशाः वाहैः अभि यंतु । शुनं पर्जन्यः मधुना पयोभिः पिपर्तु । हे शुनासीरा शुनं अस्मासु धत्तम् ।

सूक्त ५८.

॥ ઋષિ-વામદેવ । દેવતા-ઉદક ઘૃત ઈ૦ ॥

સમુદ્રમાંથી મધુર રસનું મોજું ઉછળ્યું તે સોમવલ્લી જેવુંજ અમૃતમય થયું. ઘીનું જે એક નામ ગુપ્ત છે, તેજ દેવની જીભ અથવા અમૃતનું સર્વસ્વ કહેવાય છે. ૧

(દિવ્ય) ઘીનો મહીમા વર્ણવવો તેજ અમને યોગ્ય છે. માટેજ આ યજ્ઞમાં તેનો નામ મહિમા અમે મસ્તકવડે નમસ્કાર કરવા યોગ્ય સમજીને માન્ય કરીએ છીએ. આ (ઘીનો) મહિમા (અમે) ગાતી વખતે બ્રહ્મા તે સાંભળે. આવા પ્રકારનુ (દિવ્ય) ઘી ચાર શીંગડાવાળા ગવા નામના પશુએ (ઉત્પન્ન કરીને) બહાર કાઢી આપ્યુ. ૨

તેને શિંગડા ચાર, પગ ત્રણ, મસ્ક બે, અને હાથ સાત છે. આ બળદને ત્રણ જગાએ બાંધેલો હોવાથી તે મોટેથી બરાડે છે અને તેજ મહાન ઇશ્વરે માણસોના અંતઃકરણમાં વાસ કરેલો છે. ૩

પણી (નામના અધર્મીએ) દાબી રાખેલુ અને ત્રણ પ્રકારનુ બનેલું (દિવ્ય) ઘી દેવોને (પ્રકાશ) ધેનુના ઠેકાણેથી મળ્યું. એક પ્રકાર ઇંદ્રે બીજો સૂર્યે ઉત્પન્ન કર્યો, અને ત્રીજા આત્મ સામર્થ્યથી દેવોએ બનાવ્યો. ૪

આ (દિવ્ય) ઘીની ધારોની સેંકડો જોત શત્રુની નજરે ન પડતાં તે રમ્ય અંતરિક્ષ સમુદ્રમાંથી ઉતરીને (નીચે) આવે છે; તે હવે બરાબર જોવાને મળ્યું છે. જો તે તેના મધ્ય ભાગમાં એક સોનાની વેત (એટલે વિજળી) દેખાય છે. ૫

---

१ समुद्रात् मधुमान् ऊर्मिः उदारत् । सच अंशुना अमृतत्वं उप समानट् । घृतस्य यद् गुह्यम् नाम देव देवानां जिव्हा, अमृतस्य नाभिः च भवति ।

२ वयं घृतस्य नाम प्र ब्रवाम । अस्मिन् यज्ञे तद् नमोभिः धारयाम् शस्यमानम् (तद्) ब्रह्मा उप शृणवत् । एतद् चतुः शृंगगौरः अवमीत् ।

३ अस्य चत्वारि शृंगा, त्रयः पादाः, द्वेशीर्षे, तस्य सप्त हस्तासः त्रिधा बद्धः वृषभः रोरवीति । महः देवः मर्त्यान् आविवेश ।

४ पणिभिः त्रिधा हितं गुह्यमानं घृतं, देवासः गवि अनु अविन्दन् । इन्द्रः एकं सूर्यः एकं जजान । एकं देवाः वेनात् स्वधया नि ततक्षुः ।

५ एताः घृतस्य धाराः शतव्रजाः हृद्यात् समुद्रात् रिपुणा नावचक्षे अर्षन्ति । अहं घृतस्य धाराः अभिचाकशीमि, आसां मध्ये हिरण्ययः वेतसः (भाति ।)

અંતઃકરણથી અને મનથી અંદરથી પવિત્ર આ (દિવ્ય) ઘીની ધાર દૂધની નદી પ્રમાણે ઘણીજ મજાદાર રીતે એક સાથે વહે છે. ઘીનો આ આનંદ શીકારી (પૂંઠે લાગવાથી તેના) થી દોડી જનાર સાવજ પ્રમાણે વેગથી ચાલે છે. ૬

ઉતરતા પ્રદેશમાંથી નદીના જોરથી વહેનાર પાણીના ઝરા પ્રમાણે અને પવનથી પણ વધારે વેગવાન (દિવ્ય) ઘીની ન અટકનારી ધાર એક સરખી ચાલુજ છે. અને શરીરના આવેશમાં આવેલો અને (આવેશમાં) લાલચોળ દેખાતો ઘોડેસ્વાર કોટ તોડીને જાય છે તેમ તે ધાર પણ જોરથી વહે છે. ૭

લાવણ્યવતી હસમુખી અને સંકેતસ્થળે જનાર સ્ત્રી પ્રમાણે અગ્નિ તરફજ તે ચાલેલી છે. ઘીની તે દેદીપ્યમાન ધાર સમીધો સાથે મળી ગઈ, અને અગ્નિ પણ તેનો ઉપભોગ કરીને સંતુષ્ટ થયો. ૮

સુંદર આભૂષણોથી સજ્જ થઇને વિવાહમાં નીકળેલી કન્યા પ્રમાણેજ મને તે દેખાય છે જ્યાં સોમરસ પીલીને સિદ્ધ કરે છે જ્યાં યજ્ઞ સમારંભ શણગારાય છે, તેજ બાજુ આ ઘીની ધાર દોડતી જાય છે. ૯

(હે દેવો) આ મનોહર સ્તુતિ તરફ દોડતા આવો. પ્રકાશનો સાર અણીને વખતે જય અને કલ્યાણ કારક સામર્થ્ય સંપત્તિની બક્ષીસ અમને આપો. દિવ્ય વિભૂતી તરફ આ અમારો યજ્ઞ પહોંચે એમ કરો. જુઓ આ ઘીની ધાર પોતાના માધુર્યથી વહે છે. ૧૦

આ સર્વ જગત્ તારી સત્તાપર અવલંબી રહ્યુ છે. માટે સમુદ્રમાં, હૃદયમાં, જીવનના અંતરંગમાં, પાણીમાં, જન સમાજમાં તે તરંગ એકત્ર થયો છે, તે તારા મધુર તરંગનો ઉપભોગ અમને મળો. ૧૧

'ચોથું મંડળ સમાપ્ત.'

---

६ हृदा मनसा अन्तः पूयमानाः (घृतस्य धाराः) धेनाः सरितः न सम्यक् स्रवन्ति । एते घृतस्य ऊर्मयः क्षिपणोः ईषमाणाः मृग इव अर्षन्ति ।

७ घनाघः वातप्रमियः यह्वाः घृतस्य धाराः ऊर्मिभिः सिन्धोरिव प्राध्वने, भिन्दमानः अरुषः वाजी न काष्ठाः भिन्दन् पतयन्ति ।

८ कल्याण्यः स्मयमानासः योषाः समनेव घृतस्य धाराः अग्निम् अभि प्रवन्त । समिधः ता नसन्त ॥ जातवेदाः ताः जुषाणः हर्यति ।

९ वहतु एतवै अंजि अंजमाः कन्या इव ता अभिचाकशीमि । यत्र सोमः सूयते यत्र च यज्ञः (तन्यते) तत्र घृतस्य धाराः अभि पवन्ते ।

१० हे देवाः सुष्टुतिं अभि अर्षत ॥ गव्यं आजिं भद्रा द्रविणानि च अस्मासु धत्त । इमं नो यज्ञं देवता नयत । घृतस्य धाराः मधुमत् पवन्ते ।

११ ते धामन् विश्वम् भुवनं अधि श्रितम् । समुद्रे अन्तः, हृदि अंतः आयुषि, अपां अनीके, समिथे च यः आभृतः तम् ते मधुमंतं ऊर्मिं अश्याम ।

મંડળ પાંચમું.

सूक्त १.

॥ ઋષિ–બુધ ગવિષ્ઠિર રાન ત્રયોઃ । દેવતા–અગ્નિ ॥

ગાય પ્રમાણે (મનોરથ રૂપી દૂધ દેનારી) ઉષા ઉદય પામતાંજ ઋત્વિજોના સમિધોથી અગ્નિ જાગૃત થયો છે. પોતાની શાખા દૂર સુધી ફેલાવી દેનાર એકાદ પ્રચંડ વૃક્ષ પ્રમાણે તેના કિરણોની જ્યોત આકાશ ભેદી જાય છે. ૧

દિવ્ય વિભૂતિનું યજન કરવા માટે આ દિવ્ય હોતા જાગૃત થયો છે. આ પ્રસન્ન અંતઃકરણવાળો અગ્નિનું આ પ્રભાત સમયે (યજ્ઞ માટે) સિદ્ધ થયો છે. જુઓ આ પ્રજ્વલિત અગ્નિનું ઉજ્વળ તેજ દેખાય છે અને આ પરમશ્રેષ્ઠ દેવ અંધકારના પડદાથી તદન જુદો થયો છે. ૨

તે જનસમૂહના (મનોવૃત્તિરૂપ) માળિકને જાગૃત કરે છે. તે વખતે તે પરમ પવિત્ર અગ્નિ પવિત્ર પ્રકાશ કિરણોથી ભરેલો હોય છે ત્યારે પોતાનું પવિત્ર સામર્થ્ય પ્રગટ કરનાર આહુતીનો અગ્નિ સાથે મેળાપ થાય છે. કારણ કે તે એક સરખી આગળ નીકળી આવી ત્યારે તેણે પણ ઉઠીને પળીથી તેનું પ્રાશન કર્યું. ૩

જગતની નજર સૂર્ય તરફ જાય તેમ દેવભક્તોનાં અંતકરણ અગ્નિ તરફ લાગે છે. અને એક બીજાથી જુદા રૂપો ધારણ કરનાર ઉષા અને રાત્રિ આ અગ્નિને ફેલાવે છે ત્યારે તેપણ શુભ્ર વસ્ત્રવી વીર પ્રમાણે દિવસ ઉગતાજ એકદમ પ્રગટ થાય છે. ૪

આ જુઓ પ્રગટ થયેલો અગ્નિ ફેલાઇને રાખેલા સમિધ ઉપર આરૂઢ થનાર આ લાલ તેજસ્વી અગ્નિ પ્રગટ થયો છે (ભક્તોને) સાત પ્રકારનાં રત્નો આપનાર આ પરમપૂજ્ય (દિવ્ય) હોતા અગ્નિ ઘેરેઘેર (યજ્ઞમંડપમાં) વિરાજમાન થયો છે. ૫

---

१ जनानाम् समिधा अग्निः धेनुम् प्रति इव आयतीम् उषसम् अबोधि । अस्य भानवः यह्वा वया। प्र उज्जिहाना इव नाकम् अच्छ प्रसिस्रते ।

२ होता यजथाय देवान् अबोधि । सुमनाः अग्निः प्रातः ऊर्ध्वः स्थात् । समिद्धस्य रुशत् पाजः अद-र्शि । स महान् देवः तमसः नि अमोचि ।

३ यत् ईम् गणस्य रशनां अजीगः, यत्र शुचिः अग्निः शुचिभिः गोभिः अङ्क्ते । आत् इत् वाज-यन्ती दक्षिणा युज्यते । उत्तानां ताम् ऊर्ध्वः जुहूभिः अधयन् ।

४ चक्षुंषि सूर्ये इव देवयताम् मनांसि अग्निम् अच्छ संचरति यत् विरूपे उषसा ईं सुवाते । श्वेतः वाजी अग्रे अह्नाम् जायते ।

५ जेन्यः अग्निः अह्नाम् अग्रे अजनिष्ट हि, जातः अरुषः हितेषु वनेषु हितः (वर्तते) सप्त रत्ना दधानः यजीयान् होता दमे दमे निषसाद ।

પરમપૂજ્ય હોતા અગ્નિ (ભૂ) માતાના ખોળાપર સુવાસિત સ્થળે આરૂઢ થયો છે. તે તારૂણ્ય યુક્ત પ્રતિભાશાળી સર્વ સ્થળ નિવાસી, સદ્ધર્મપ્રીય, ચરાચરોનો આધાર, અને ચરાચર પ્રાણીઓની અંદરજ પ્રજ્વલિત થનાર છે. ૬

પ્રજ્ઞાવાન અને યજ્ઞોમાં ઉત્કૃષ્ટ પ્રતીના યજ્ઞસંપાદક અગ્નિને અનેક નમસ્કાર કરીને અમે તેનું સ્તવન કરીએ છીએ. સનાતન સત્ય નિયમની મદદથીજ તેણે આકાશ અને પૃથ્વીનો વિસ્તાર કર્યો. (માટે) તે અવિનાશી યોદ્ધાને ભક્તજનો (ઉત્તમ) ઘીથી સિંચન કરે છે. ૭

(સકળ જનોને) આદર યોગ્ય, સંયમી, અને કવિજનોએ જેનો યશ ગાવો જોઇએ તેવા અમારા કલ્યાણપ્રદ અતિથી અગ્નિની સ્થાપના તેની વેદી ઉપરજ થાય છે. હે અગ્નિ, (જ્વાળા રૂપ) હજારો શીંગડાવાળો અને અસાધારણ બળવાન તું વીર પુંગવ તારા પ્રતાપથી ગમે તે શત્રુનો નાશ કરી નાંખે છે. ૮

હે અગ્નિ દેવ, જે ભક્તને તુ અત્યંત ઉદાર લાગે છે તેને માટે તું ઝપાટાબંધ શૌર્યમાં બીજાને પાછળ પાડે છે. (કારણ કે તું તેવોજ છે) તું સ્તવનને યોગ્ય, દર્શનીય, તેજોમય છે; તું મનુષ્ય જાતીનો હિતસ્વી (અતિથી) છે. ૯

હે તારૂણ્ય મૂર્તિ, ગ્રહસ્થાશ્રમી માણસ નજદીક પાસે હોય કે દુર (દેશમાં) હોય, તે જુદી જુદી તરેહના ઉપાયથી, હે અગ્નિ દેવ, તું સમર્થને આદર સહિત અર્પણ કરે છે. માટે તારી પાસે અત્યંત લીન થએલા ઉપાસકોએ કરેલી મનોહર સ્તુતિ તું માન્ય કર. હે અગ્નિ, તારૂ આનંદધામ મોટુ શ્રેષ્ઠ, અને કલ્યાણકારી છે. ૧૦

હે પ્રકાશમય દેવ, તારા પ્રકાશ પૂર્ણ દેવ, અને મનોહર રથપર આજ તુ દિવ્ય વિભૂતી સાથે આરોહણ કર. તું ભક્તિનો સર્વ પ્રકાર જાણે છે, માટે અમારા હવિ ગ્રહણ કરવા માટે દેવોને આ વિસ્તીર્ણ અંતરિક્ષમાથી અહીં લઈ આવ. ૧૧

---

६ यजीयान् होता अग्निः मातुः उपस्थे सुरभा उ लोके नि असीदत्। युवा कवि पुरुनिष्ठः ऋतावा कृष्टीनां धर्ता उत मध्ये इद्धः निषीदति ।

७ त्वं विप्रं अध्वरेषु साधुं होतारं अग्निम् नमोभिः मनु ईळते । यः रोदसी ऋतेन आ ततान (तम्) नित्यं वाजिनं घृतेन मृजंति ।

८ दमूनाः कविप्रशस्तः नः शिवः अतिथिः मार्जाल्यः स्वे (दमे) मृज्यते । सहस्रशृंग; वयोधाः वृषभः त्वं हे अग्ने विश्वान् अन्यान् सहसा प्रतिभासि ।

९ हे अग्ने चारुतमः यस्मै आवि बभूथ, तस्य गृहे अन्यान् सद्यः प्र अत्येषि । त्वम मानुषीणां विशां ईळेन्यः वपुष्यः विभावा प्रियः अतिथिः भवसि ।

१० हे यविष्ठ अग्ने तुभ्यं क्षितयः अंतितः आ उत दूरात् बलिं भरंति, मंदिष्ठस्य सुमतिम् चिकिद्धि। हे अग्ने ते शर्म यहत् महि भद्रम् ।

११ हे भानुमः भानुमंतं समंतम् रथम् यजत्रेभिः देवैः सह अद्य आतिष्ठ । अपि च पथीनां विद्वान् उरु अंतरिक्षम् देवान् हविः अदाय इह आ वक्षि ।

પ્રતીભાશાળી, પૂજનીય, મનોરથ પૂર્ણ કરનાર અગ્નિને સંતુષ્ટ કરવા માટે આ નમ્રભાવ સ્ફુરતાવાળું સૂક્ત અમે ગાયું છે. (દેવોને) નમસ્કાર કરીને આ સ્તોત્ર ગવિષ્ઠિરાએ ગાયું છે; માટે સર્વ અંતરાળ વ્યાપ્ત કરનાર અને જગતને ભૂષણરૂપ મહા તેજ જેમ આકાશમાં રહે છે તેમ આ ગવિષ્ઠિરોનું સ્તોત્ર અમારામાં વસો. ૧૨

सूक्त २.

॥ ઋષિ–અત્રિપુત્ર । દેવતા–અગ્નિ ॥

યુવાન માતા જોરથી પ્રેમપૂર્વક હાથમાં લીધેલા કુમારને ગુપ્તપણે પોતાની સાથે રાખે છે અને પિતાને સોંપતી નથી, તેથી વખતે તેનું કદીપણ તેજોહીન ન થનારૂં મોં માણસોની નજરે પડતું નથી પણ જ્યારે વેદીપર તેની સ્થાપના થાય છે ત્યારે તે નજરે પડે છે. ૧

હે તરૂણી, તું આધારભૂત થઈને તેની તપાસ રાખે છે તે આ કુમાર કોણ છે? તેને તો પટરાણીએ જન્મ આપ્યો. તે ધાવણું બાળક ઘણાં વર્ષ સુધી વધતું જ હતું તેની માતાને પ્રસવ થયો તે વખતે તે થએલો મેં જોયો. ૨

તે સુવર્ણદંત અને તેજસ્વી કુમારને તેના સ્થાનપર હથીઆર ફેરવતી વખતે મેં તેને દૂર જોયો. ભેળ વગરનું હવિરૂપ અમૃત હું તેને અર્પણ કરૂં છું ત્યારે ઇંદ્ર ભક્તિ વિરૂદ્ધ અને સ્તોત્રવિહિન દુર્જન મારૂં શું નુકસાન કરશે? ૩

---

१२ मेध्याय कवये, वृष्णे तुग्रमाय वराह वचः अवोचाम् गविष्ठिर नमस्यनम् इत्थं दिवीव अमी नमसा तोमम् अश्रेत्।

१ युवतिः माता कुमारं गुहा समुभ्यं बिभर्ति पित्रे न ददाति। अस्य न मिनत् अनीक जनाः अरतौ निहितं पुरः पश्यन्ति।

२ हे युवते पेषी त्वं कम् एतं कुमारं बिभर्षि? तम् महिषी जजान। स गर्भः पूर्वीः शरदः ववर्ध हि। यत् माता असूत जातं अपश्यम्।

३ तम् अहं हिरण्यदन्तम् शुचिवर्णम् क्षेत्रात् आरात् आयुधा मिमानं अपश्यम्। अहं अस्मै विरूक्त अमृतम् ददानः। एवं सति अनिन्द्राः अनुक्थाः दुष्टात्मानः मां किं कृण्वन्।

પરમપૂજ્ય હોતા અગ્નિ (ભૂ) માતાના ખોળાપર સુવાસિત સ્થળે આરૂઢ થયો છે. તે તારૂણ્ય યુક્ત પ્રતિભાશાળી સર્વ સ્થળ નિવાસી, સદ્ધર્મપ્રીય, ચરાચરોનો આધાર, અને ચરાચર પ્રાણીઓની અંદરજ પ્રજ્વલિત થનાર છે. ૬

પ્રજ્ઞાવાન અને યજ્ઞોમાં ઉત્કૃષ્ટ પ્રતીના યજ્ઞસંપાદક અગ્નિને અનેક નમસ્કાર કરીને અમે તેનું સ્તવન કરીએ છીએ. સનાતન સત્ય નિયમની મદદથીજ તેણે આકાશ અને પૃથ્વીનો વિસ્તાર કર્યો. (માટે) તે અવિનાશી યોદ્ધાને ભક્તજનો (ઉત્તમ) ઘીથી સિંચન કરે છે. ૭

(સકળ જનોને) આદર યોગ્ય, સંયમી, અને કવિજનોએ જેનો યશ ગાવો જોઈએ તેવા અમારા કલ્યાણપ્રદ અતિથી અગ્નિની સ્થાપના તેની વેદી ઉપરજ થાય છે. હે અગ્નિ, (જ્વાળા રૂપ) હજારો શીંગડાવાળો અને અસાધારણ બળવાન તું વીર પુરુષ તારા પ્રતાપથી ગમે તે શત્રુનો નાશ કરી નાખે છે. ૮

હે અગ્નિ દેવ, જે ભક્તને તું અત્યંત ઉદાર લાગે છે તેને માટે તું ઝપાટાબંધ શૌર્યમાં બીજાને પાછળ પાડે છે (કારણ કે તું તેવોજ છે) તું સ્તવનને યોગ્ય, દર્શનીય, તેજોમય છે, તું મનુષ્ય જાતીનો હિતસ્વી (અતિથી) છે. ૯

હે તારૂણ્ય મૂર્તિ, ગ્રહસ્થાશ્રમી માણસ તારી પાસે હોય કે દુર (દેશમાં) હોય, તે જુદી જુદી તરેહના ઉપાયથી, હે અગ્નિ દેવ, તું સમર્થને આદર સહિત અર્પણ કરે છેજ. માટે તારી પાસે અત્યંત લીન થએલા ઉપાસકોએ કરેલી મનોહર સ્તુતિ તું માન્ય કર. હે અગ્નિ, તારૂં આનંદધામ મોટું શ્રેષ્ઠ, અને કલ્યાણકારી છે ૧૦

હે પ્રકાશમય દેવ, તારા પ્રકાશ પૂર્ણ દેવ, અને મનોહર રથપર આજ તું દિવ્ય વિભૂતી સાથે આરોહણ કર. તું ભક્તિનો સર્વ પ્રકાર જાણે છે, માટે અમારા હવિ ગ્રહણ કરવા માટે દેવોને આ વિસ્તીર્ણ અંતરિક્ષમાંથી અહીં લઈ આવ. ૧૧

---

६ यजीयान् होता अग्नि: मातु उपस्थे सुरभा उ लोके नि असीदत्। युवा कवि पुरुनिष्ठः ऋतावा कृष्टीनां धर्ता उत मध्ये इद्ध निषीदति।

७ त्यं विप्रं अध्वरेषु साधुं होतारं अग्निम् नमोभिः मनु ईळते। यः रोदसी ऋतेन आ ततान (तम्) नित्यं वाजिन घृतेन मृजंति।

८ दमूना: कविप्रशस्त: न शिव: अतिथि: मार्जाल्य स्वे (दमे) मृज्यते। सहस्रशृङ्ग, तवोजा वृषभ: त्वं हे अग्ने विश्वान् अन्यान् सहसा प्रतिभासि।

९ हे अग्ने चारुतम: यस्मै आवि: बभूय, तस्य गृहे अन्यान् सद्य प्र अत्येषि। त्वम मानुषीणां विशां ईळेन्य: वपुष्य: विश वा प्रिय अतिथि: भवसि।

१० हे यविष्ठ अग्ने तुभ्य क्षितय अंतित आ उत दूरात् बलिं भरंति, अहिष्टस्य सुमतिम् चिकिद्धि। हे अग्ने ते शर्म बृहत् महि भद्रम्।

११ हे भानुम: भानुमंतं समतम् रथम् यजत्रेभिः देवै: सह अद्य आतिष्ठ। अपि च पथीनां विद्वान् उरु अन्तरिक्षम् देवान् हवि: अदाय इह आ वक्षि।

હે અગ્નિદેવ, જ્યારે તને ક્રોધ આવે ત્યારે મારી પાસેથી (જરા) દુર થા. દેવોના વ્રતોનું સંરક્ષણ કરનાર (ઇંદ્ર) મારી સાથે બોલ્યો. તે સુજ્ઞ ઇંદ્રે તને જોયો અને તેના કહેવાથી હું તારી પાસે આવ્યો. ૮

અગ્નિ અતિશય તેજથી પ્રકાશે છે. પોતાના પ્રભાવથી તે સર્વ વસ્તુને પ્રગટ કરે છે. દુષ્ટપણાના અને દેવત્વહીન કપટી વ્યવસ્થાનો તે નાશ કરે છે. રાક્ષસોના નાશ માટે તે પોતાના શસ્ત્ર તીક્ષ્ણ કરે છે. ૯

રાક્ષસોનો નાશ કરવા માટે અગ્નિદેવના અવાજ કરનાર અને તિક્ષ્ણ આયુધો પ્રમાણે ચળકનાર જ્વાળા દ્યુલોકમાં પણ દેખાવા લાગો. તેની જ્વાળા તેને આનંદ આપવા માટેજ (શત્રુનો) નાશ કરે છે. તેના દેવત્વહીન શત્રુ તેને પ્રતિબંધ કરી શક્તા નથી. ૧૦

અનેક ભક્તો માટે પ્રગટ થનાર હે અગ્નિદેવ, જેમ એકાદ કુશળ કારીગર રથ તૈયાર કરે છે તેમ મેં (તારા પ્રજ્ઞાશાળી ભક્તે) આ સ્તોત્ર તૈયાર કર્યું છે. હે અગ્નિદેવ, જો તે તને પ્રીય લાગ્યું હોય તો અમને પ્રકાશમય ઉદકની પ્રાપ્તી કરી લેતાં આવડે. ૧૧

અત્યંત માનનીય, સામર્થ્યવાન્ અને વૃદ્ધિંગત થનાર આ અગ્નિદેવ શત્રુનું ધન નિષ્પ્રતિબંધ રીતે હરણ કરે છે તે અમર દેવે (અગ્નિ માટે) દર્ભ કાપનાર મનુષ્યોને સૌખ્ય અર્પણ કરવા માટે અને હવિ આપનાર મનુષ્યોને કલ્યાણકારક સંપત્તિ આપવા માટે અગ્નિને કહ્યું છે. ૧૨

---

८ हृणीयमानः हि त्वम् मत् अप ऐयेः इति देवानां व्रतपाः मे प्रोवाच, विद्वान् इंद्रः हि त्वा अनु चचक्ष । हे अग्ने तेन अनुशिष्टः अहं त्वाम् आगाम् ।

९ अग्निः बृहता ज्योतिषा विभाति सः महिम्ना विश्वानि आविः कृणुते । सः अदेवीः दुरेवाः मायाः प्र सहते सः रक्षसे विनिक्षे शृंगे शिशीते ।

१० उत अग्नेः तिग्मायुधाः स्वानासः रक्षसे हन्तवा दिवि संतु । मदे चित् अस्य भामाः प्र रुजंति तान् अदेवीः परिबाधः न वर्ते ।

११ हे तुविजात धीरः स्वपाः रथं न, विप्रः अहं एवं स्तोमं ते अतक्षम् । हे अग्ने देव यदि इदं त्वं प्रति हर्याः एन सूक्तेन स्वर्वतीः अप जयेम् ।

१२ तुविग्रीवः वृषभः, वावृधानः अशत्रुः वेदः समजाति इति अग्निम् अमृताः अवोचन । अद् सः बर्हिष्मते मनवे शर्म यंसत् हविष्मते मनवे शर्म यंसत् ।

ટોળાંને સાથે લઈને ફરનાર બળદ પ્રમાણે તે અત્યંત શોકાયમાન દેખાતા કુમારને તેની
જગાથી દૂર એક તરફ જતાં મેં જોયો; તેનાથી તેનો અટકાવ થયો નહી. તે પણ પ્રગટ
થયોજ. પરંતુ તે ક્ષણે વૃદ્ધ હોતા પણ જુવાન દેખાવા લાગ્યો. ૪

ગોધનાદિ સંપત્તિથી મારા લોકોને દૂર કરેલા છે, તેને માટે અચ્યુત સંરક્ષણ નહોતુ કે
શુ ! જેમણે તે (મારા લોકો ઉપર) અત્યાચાર કર્યા તે નાશ થાઓ. કારણ કે જેને
અમારા મનની ઇચ્છા માલમ છે તે અમારા પશુ વિગેરે સંપત્તિનું સંરક્ષણ કરવા માટે
આવે છે. ૫

લોકોનું આશ્રય સ્થાન અને દરેક વસ્તુના રાજા (તે દેવને) શત્રુઓએ મનુષ્યની ભીડમાં
છુપાવી રાખ્યો છે. અત્રિ ઋષિની પ્રાર્થના તેને મુક્ત કરે. જે નિંદા કરતા હોય તેમનીજ
નિંદા થાઓ. ૬

વૃદ્ધ કરેલા શુનઃસેપાસ તેં હજાર જગાએથી છોડાવ્યો. ખરેખર તેણે ઘણુ દુઃખ સહન
કર્યું માટે હે અગ્નિ દેવ, અહીં બિરાજમાન થઇને અમને પણ અમારા બંધનમાંથી મુક્ત કર. ૭

---

४ त क्षेत्रात् सनुतः चरन्त यूयं (नेतार) न अरश्यन् न ता अगृभ्रम्। स हि अजनिष्ट पलिक्नीः इव युवतयः भवन्ति।

५ येषां गोपाः अरणाश्चित् नास ते के मे मर्यकं, गोभिः वि यवन्त, एवं 'सति' ये के जगृभुः ते ताः अव सृजन्तु। चिकित्वान् अग्निः पश्वः उप नः आजाति।

६ अरातयः वसां राजानं, जनानां वसतिं अस्मिन् मर्त्येषु निदधुः तम् (मर्यक) अत्रेः ब्रह्माणि अव सृजन्तु। निंदितारो निन्द्यासः भवतु।

७ निदित शुनः शेपं चिद् त्वं सहस्रात् यूपात् अमुञ्चः॥ स हि शाम् अशमिष्ट। एव चिकित्वः हे होतः अग्ने इह नु निषद्य पाशात् अस्मद् विमुमुग्धि।

તારાથી પુરોતન મહા હોતા બીજો નથી. અને હે સ્વતંત્ર કવિઓની કાવ્ય શક્તિને પણ અદષ્ટ તારા શીવાય બીજો કોઈજ નથી. જે ભક્ત લોકોનો તું અતિથિ થઈશ, તેમણે, હે દેવ, યજ્ઞદ્વારા (બીજા) માણસોને જીત્યાજ એમ સમજવું. ૫

હે અગ્નિ અત્યુત્કૃષ્ટ (દિવ્ય) સંપત્તિની ઇચ્છા રાખનાર અમે ભક્તજનો તારા કૃપા છત્રનો લાભ થતી વખતે, કર્તવ્યમાં જાગૃત થઈને અને તને હવિ અર્પણ કરીને (સર્વ પ્રતિ પક્ષીઓ ઉપર) અમારો પોતાના અધિકાર ચલાવીએ તેમ કર. લડાઈમાં અથવા તો ઘણા દિવસે ભરનારી ધર્મસભામાં, હે (ભગવાન) પ્રતાપ પુત્ર અગ્નિ, અમે અમારા ઐશ્વર્યથી બીજા લોકોને અમારા કરીએ તેમ કર. ૬

જે કોઈ (વિનાકારણ) એકાદો અપરાધ અથવા કાંઈ પાપ અમારા માથે ચઢાવવા જાય તે ગુન્હો ઉલટો તેનેજ નડે તેમ કર. હે જ્ઞાનરૂપ દેવ, જે પોતાના બેવડા વર્તનથી અમારી ઉપર કાંઈ સંકટ લાવવાને પ્રયત્ન કરતો હોય તે દુષ્ટોએ કરેલી અમારી ફરીયાદ તું તદ્દન નહી જેવી કરી નાંખ. ૭

મૃત્યુ લોકના માણસોએ પોતાની અત્યંત પ્રીય વસ્તુ અર્પણ કરીને તને પ્રજ્વલિત કર્યો ત્યારે હે અગ્નિદેવ, દિવ્ય સંપત્તિનો જે અગર છે ત્યાં તું જાય છે માટે તારા પૂર્વજોએ ઉષઃકાળનું રમણીય તેજ ખુલ્યું તે વખતે તને પોતાનો મધ્યસ્થ સમજીને તારૂં પૂજન કર્યું. ૮

---

५ हे अग्ने त्वत् पूर्वः यज्ञीयान् होता न, हे स्वधावः काव्यैः परः (अपि) न अस्ति। यस्याः विशः अतिथिः सः हे देव यज्ञेन मर्तान् वनवत्।

६ अग्ने त्वोताः वसूयवः वयम् हविषा वनुयाम। बुध्यमानाः वयम् समर्ये अह्नाम् विदथेषु. च हे सहसः पुत्र वयं राया मर्तान् च अश्याम्।

७ यः नः आगः एनः च अभि भराति, अस्मिन् अपराधे अघं इव अघं दधात। चिकित्वः अग्ने एताम् अभिचारितम् यः नः मर्चयति तम् च जहि।

८ देव अग्ने अस्याः विवस्वति यत् त्वम् देवः मर्तैः वसुभिः इध्यमानः यत् रोचसे उषसे दीदेथ (तद्) पूर्वे नरः त्वाम् दधन् शुम्भानाः इन्धैः अजयंत।

सूक्त ३.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–વિશ્વદેવ ॥

હે અગ્નિ, તું પ્રગટ થાય છે ત્યારે વરૂણ, અને પ્રજ્વલિત થાય છે ત્યારે જગતને મિત્ર થાય છે. હે (ભગવત) પ્રતાપ–પુત્ર, સઘળા દેવોનો વાસ તારી સાથે છે અને હવિ અર્પણ કરનાર યજમાનનો સાક્ષાત્ ઇંદ્ર તુજ છે. १

હે દેવ, નવવધુને ઉત્તમ પતિ દેનાર અર્યમાં તુ છે. તારૂં એક ઉપનામ છે તે ઘણુંજ ગુપ્ત છે. પતિ પત્ની બન્નેને તુ અંતઃકરણથી એક કરે છે તે વખતે તે હિતસ્વી મિત્ર પ્રમાણે તને તેજો રૂપ ગોરસથી સીંચન કરે છે. २

તારા ઐશ્વર્યનો ઉત્કર્ષ કરવા માટે મરૂતોએ (વરસાદ વરસાવીને) જ્યાં ત્યાં સ્વચ્છ કરી દીધુ. હે રૂદ્ર સ્વરૂપ, તારો જન્મ એક મનોવેધક છતાં પણ અદભૂત પ્રસંગ છે, અને વિષ્ણુ (રૂપ ઇશ્વર) નું સર્વોત્કૃષ્ટ પદ કહેવાતુ જે સ્થાન (આકાશમાં) સ્થાપન થયું છે. ત્યાં રહીને પ્રકાશ ધેનુની ગૂઢ શક્તિની કાળજી તુ રાખે છે. ३

હે ભગવાન્ તારા ઐશ્વર્યથીજ દિવ્ય વિભૂતિનો (તારા લીધેજ) અખુટ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇને અમરપણાનો લાભ થયો છે. આ વિશ્વ જીવનનુ સ્તોત્ર ઉત્સુક ભાવિકોએ અંતઃકરણથી તેને સમર્પણ કરીને તે (દિવ્ય) હોતાની સ્થાપના તે ભક્તોએ વેદીપર કરી. ४

---

१ हे अग्ने यत् जायसे त्वम् वरुणः, त्वम् मित्र. भवसि । हे सहसः पुत्र यत् समिद्धः त्वे विश्वेदेवाः, त्वम् मर्त्याय दाशुषे इंद्रः ।

२ यत् कनीनाम् अर्यमा भवसि, (तद्) हे स्वधावन् गुह्यं नाम बिभर्षि । यत् दम्पती सुमनसा कृणोषि (तदा) ते सुधितम् मित्रं न त्वाम् गोभिः अंजंति ।

३ तव श्रिये मरुतः मर्जयंत, हे रुद्र यत् ते जनिम तद् चारुचित्रम् । विष्णोः यत् पदं परमं निभायि तेन गोनाम् गुह्यं नाम पासि ।

४ देव, देवाः तव धिया सुदृशः पुरु (धनं) दधानाः अमृतं सपंत । दशस्यंतः उशिजः । मनुष्याः आयोः शंसं (अस्मै निवेद्य) तं होतारं अग्निम् (वेद्याम्) निषेदुः ।

અગ્નિ (રૂપ ઇશ્વર) ભક્તોનાં હવિર્ભાગ (દિવ્ય વિભૂતિને) પહોંચાડે છે. તે કદીપણ વૃદ્ધ થતો નથી. તે અમારો પિતા છે, તેજોમય અને અમને અત્યંત દર્શનીય છે. જેના યોગે તું ગૃહપતિની સેવા ઉત્તમ રીતે અમારા હાથે થાય તેવા મનોત્સાહનો પ્રકાશ અમારા અંતઃકરણમાં પાડ. સત્કીર્તીનું ભરપુર માપ અમારા છેડામાં નાંખ. २

માનવ જાતને કાવ્ય સ્ફુર્તિ આપનાર આજ, અને માનવ જાતીનો પ્રભુ પણ આજ છે. અત્યંત પવિત્ર ઘી પ્રમાણે તેજઃપુંજ અંગકાંતિથી યુક્ત અને જગતમાંની સર્વ બાબતની સંપૂર્ણ માહિતીવાળા આ અગ્નિને તમે તમારો યજ્ઞહોતા સમજીને વેદીપર સ્થાપન કરો. સર્વ દિવ્ય શક્તિઓમાં અત્યંત સ્પૃહણીય વસ્તુ કોઇએ પોતાનીજ કરી હોય તો તે આણેજ કરી છે. ૩

હે અગ્નિ અમારી ઉત્સાહ સ્ફુરતિથી પ્રેમ પૂર્ણ થઇને તું અમારી પણ સેવા ગ્રહણ કર. સૂર્યના કિરણ ઉપર આવે છે તેમ તેમ કિરણો પણ વધારેજ ચકચકીત થાય છે અને આ પ્રમાણે જાણે કે તારી તેની સાથે હરીફાઈ ચાલી હોય તેમ લાગે છે. હે વિશ્વવિત્, આ અમારા સમિધનો તું સ્વીકાર કર અને હવિર્ભાવ ભોજન માટે તારા વિભૂતીને અહીં લઈ આવ. ૪

તું અત્યંત સંયમી, ભક્તોનો પ્રીય મેમાન છે; તું સર્વ જાણે છેજ માટે પ્રસન્ન થઇને આ યજ્ઞ મંદિરમાં અમારા યજ્ઞ સમારંભમાં આગમન કર. હે અગ્નિ, અમારી ઉપર ચારે તરફથી બેધડક હલ્લો કરનારના સર્વ અધર્મીઓની બાહ્ય પાયમાલી કરીને અમારી સાથે (વિના કારણ) વેર કરનાર દુષ્ટોની સંપત્તિરૂપ નાડનું તું આકર્ષણ કર. ५

---

२ हव्यावाद् अजरः अग्निः पितानः च विभुः विभावा अस्मे सुदृशीकः । सुगार्हपत्याः इषः संदिदिहि । अस्मद्र्यक् श्रवांसि सं मिमीहि ।

३ कविम् मानुषीणाम् विशां विश्पतिम् शुचिम् पावक घृतपृष्ठम् विश्वविदम् होतारम् अग्निम् निधिष्वे; सः देवेषु वार्याणि वनते ।

४ अग्ने सजोषाः त्वम् सूर्यस्य रश्मिभिः यतमानः हव्या जुषस्व । जातवेदः समिधं न जुषस्व देवान् च हविरद्याय आ वाधी ।

५ दमूनाः जुष्टः अतिथिः विद्वान् त्वम् नः दुरोणे इमं यज्ञम् उप याहि । अग्ने विश्वाः अभियुजः विहत्य, शत्रूयतां भोजनानि आभर ।

તું સર્વ કાંઈ જાણે છેજ, માટે હે ઇશ્વિરી પ્રતાપના દાતા તું મારાં પિતાનો ઉદ્ધાર કર. પાપનો નાશ કર. અમને તારા પુત્રોજ જાણ. હે સર્વ સાક્ષી, અમારી તરફ કૃપાદૃષ્ટિથી ક્યારે જોઈશ? હે અગ્નિ તું અમારો માર્ગદર્શક ક્યારે થઈશ. ૯

તને વંદન કરીને, હે દિવ્ય નિધિ, તને પ્રીય હોય તો અમારો પિતા જુદાં જુદાં પ્રકારના નામોથી તને આમંત્રણ કરશે. પણ તારા ઇશ્વરી પ્રતાપની પ્રતીક્ષાથી તલ્લીન થએલો અગ્નિ વૃદ્ધિંગત થઇને શાંતિ સુખનું ધામ અમને આપશે ને? ૧૦

હે અગ્નિ બાપ, હે તારૂણ્ય મૂર્તિ, સ્તોતૃજનોને સર્વ પાપોની પેલી પાર તું જ લઈ જાય છે. (કારણ કે આ જગતમાં) ચોર જાતી અનુભવમાં આવેલો છે. બીજાની દુશ્મનાઈ કરનાર લોક પણ દેખાય છે અને જેના મનના દુષ્ટ હેતુ કદી પણ બહાર જણાતા નથી. એવા કપટી દુષ્ટો પણ (અહીં) થઈ ગયા છે. ૧૧

આ અમારૂં આગમન તારીજ પાસે થયું છે. તું દિવ્યનિધિ પાસેજ અમે અમારા જે જે અપરાધ હતા તે કબુલ કર્યા છે. અગ્નિ (વેદી ઉપર) વૃદ્ધિંગત થયો છે માટે તે અમને જરૂર નિંદાખોર અને ઘાતકી દુષ્ટોને સ્વાધીન નહીજ કરે. ૧૨

सूक्त ४.

॥ ઋષિ-વામદેવ । દેવતા-ઉદક-પૃ ૬૦ ॥

હે અગ્નિ, તું દિવ્ય ભંડારનો ભંડારી છે; હે (જગતના) અધિરાજ તારા યાગ વખતે અત્યંત થાય છે; અમે સત્વ સામર્થ્યને માટે આતુર છીએ. માટે તે સામર્થ્ય અમે તારીજ કૃપાથી હસ્તગત કરી લઇએ અને કોઈ પણ માણસ શત્રુ સેનાનો અમે તદ્દન નાશ કરી નાખીએ એવો અમને વિશ્વાસ છે. ૧

---

९ विद्वान् त्वम् पितरम् मे अव स्पृधि (एनः) योधि यः हे सहसः सूनो, ते पुत्र ऊहे। हे चिकित्व नः कदा अभि चक्षसे, अग्ने ऋतचित् त्वम् कदा यातयासे।

१० हे वसो यदि तत् जोषयासे (तद) पिता मे वन्दमानः (ते) भूरि नाम दधाति। देवस्य सहसा सुम्नम् चकानः अग्निः वावृधानः वनते कुवित्।

११ मे यविष्ठ अग्ने त्वम् जरितारम् (अनुग्रहीतुम्) विश्वानि दुरितानि अतिपर्षि। स्तेनाः रिपवः जनासः अदृश्रन्, अज्ञात केताः वृजिनाः अभूवन्।

१२ इमे यामासः त्वद्रिक् अभूवन्, वसवे वा तदिद् आगः अवाचि। अयम् अहः अग्निः नः न अभि शस्तये, वावृधानः रिषते न च नः परा दात्।

१ राजन् अग्ने त्वां वसूनाम् वसुपतिम् अध्वरेषु प्रमन्दे वाजं वाजयन्तः त्वया जयेम, मर्त्यानां ----तीः अभि स्याम।

सूक्त ५.

॥ ઋષિ–વામદેવ । દેવતા–ક્ષેત્રપતિ–શુનાસીર–ઇત્યાદિ ॥

આ તેજસ્વી અગ્નિ પ્રદિપ્ત થયો છે માટે તે જાતવેદને તાજા ઘીની આહુતી અર્પણ કરો. ૧

આ સકળ સ્તુત્ય અને અજીત નરાશંસ અમારા યજ્ઞને શોભાવશે; તે કવિ છે, તેના હાથ મધુર રસના વરસાદથી ભીન્નયેલા છે. ૨

હે અગ્નિ તારૂ સ્તવન થયું હોવાથી તે અદભૂત કાંતિ અને ભક્તપ્રીય ઇંદ્રને આરામશીલ રથમાં બેસાડીને અમારા સંરક્ષણ માટે અહીં લઈ આવ. ૩

(હે મિત્ર) ઉનના વસ્ત્ર પ્રમાણે સુવાળુ કુશાસન હવે પાથરી રાખ, હે દેવ તારી પ્રીત્યર્થ અર્ક ગાયનો ગાયાંજ છે, માટે હે શુભ્ર તેજસ્વી દેવ, અમને આનંદ પ્રાપ્તિ થાય માટે અમારો આ યજ્ઞ સર્વ રીતે પરીપૂર્ણ કરો. ૪

હે યજ્ઞ મંડપનાં દિવ્ય દ્વારો તમે આપો આપ ઉઘડી જાઓ. ગરદી હોવો છતાં પણ અંદર જલદીથી જવાય એવો તમારો માર્ગ પ્રશસ્ત છે, માટે અમારીપર કૃપા થાય તેવા હેતુથી અમારો આ યજ્ઞ સર્વ રીતે પરિપૂર્ણ કરો. ૫

અમારી ધર્મ પ્રવૃત્તિ ફેલાવનારી માતા, તે ખુબસુરત યૌવન પોષિક અને પુરં જુવાનીમાં આવેલી ઉષા અને રાત્રીની અમે નમ્ર ભાવથી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. ૬

---

१ सुसमिद्धाय शोचिषे, जातवेदसे अग्नये तीव्रम् घृतम् जुहोतन ।

२ अदाभ्यः नराशंसः इमम् यज्ञम् सुसूदति, सः कविः मधुहस्त्यः हि ।

३ हे अग्ने ईळितः त्वम् ऊतये नः सुखैः रथेभिः चित्रम् प्रियम् इन्द्रम् इह आवह ।

४ ऊर्णम्रदाः वि प्रथस्व, अर्काः अभि अनूषत; हे शुभ्र नः सातये भव ।

५ हे द्वारः देवीः विश्रयध्वम्, सुप्रं सुप्रायनः हि, ऊतये नः यज्ञं प्रणीतय ।

६ सुप्रतीके वयोवृधा यह्वीः ऋतस्य मातरा दोषाम् उषसम् ईमहे ।

તું તારા તીવ્ર આયુધોથી ધર્મહીન અનાર્યોનો નાશ કર. ભકતોના અંતઃકરણમાં તારૂણ્યની રગ તેના પોતાના હિત માટે તુંજ મૂકે છે. હે દિવ્ય પ્રતાપ પુત્ર, સ્વર્ગીય શક્તીનું તું પોષણ કરે છે. હે ઉત્તમ વીર અગ્નિ, સત્વ સામર્થ્યની પ્રાપ્તી માટે ચાલેલા ઝગડામાં અમારૂં રક્ષણ કર. ૬

અમે સામગાયનોથી તારી સ્તુતિ કરીએ છીએ અને હે જગતને પાવન કરનાર મંગલ ધામ, હવિ અર્પણ કરીને પણ અમે તારી સેવા કરીએ છીએ. માટે સર્વ જગતને જે પ્રીય લાગે તેવું (દિવ્ય) ઐશ્વર્ય અમને આપ. સર્વ પ્રકારની સામર્થ્ય સંપત્તિ પણ અમને આપ. ૭

અમારા યાગનો તુ સ્વીકાર કર, હે પ્રતાપ બળ આપનાર અગ્નિ ત્રણ ઠેકાણે (તારી આગળ) રાખેલા આ હવિઓનો તું સ્વીકાર કર. અમે દેવોની નજરમાં પૂણ્યશીળ થઇએ એમ કર અને તારા ત્રણ છેડાવાળા બખતરથી અમારી પ્રદક્ષિણા કર. ૮

અત્યંત અસહ્ય જે જે દુઃખોમાંથી અને તે સર્વ સંકટોમાંથી વહાણમાં બેસીને સમુદ્ર તરી જાય તેમ અમને પાર પાડ. હે અગ્નિ, અત્રિ ઋષિએ જેમ વિનંતીપૂર્વક તારૂં સ્તવન કર્યું તેમ અમે પણ કરીએ છીએ માટે અમારા શરીરનો પણ સંરક્ષક તુંજ થા. ૯

જે તારી સ્તુતિમાં તદન લીન થાય છે એવા મનથી હું તારૂં ચિંતન કરીને, તને (મરણ રહિત ભગવાનને) વારંવાર હાંક મારૂં છુ માટે હે સર્વજ્ઞ જાતવેદ, અમને (અમારા કાર્યમા) યશ આપ; અને હે અગ્નિ, મારા ચાકરો તેમજ હું અમરપણાનો ઉપભોગ લઇએ તેમ કર. ૧૦

હે સર્વજ્ઞ, જે પુણ્યશીલ મહાત્માને તુ દુઃખમુક્ત અને આનંદમગ્ન કરે છે તે (બુદ્ધિરૂપ) અશ્વ, પુત્ર પૌત્ર, વીર સૈનિક, (જ્ઞાન) ધેનુ ઈત્યાદિ સંપત્તિ જેમા ભરપુર છે તેવા ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ કલ્યાણ માટે લેછે. ૧૧

---

६ दस्यूं वधेन प्रहि चातयस्व, हे सहसः पुत्र स्वायै तन्वे वयः कृण्वानः त्वम् यत् देवान् पिपर्षि, हे नृतम अग्ने सः त्वम् वाजे अस्मान् पाहि ।

७ हे अग्ने वयं ते उक्थैः विधेम, हे भद्रशोचे पावक वयम् हव्यैः विधेम। अस्मै विश्ववारम् रयिम् समिन्व अस्मै विश्वानि द्रविणानि धेहि ।

८ हे अग्ने अस्माकम् अध्वरं जुषस्व हे सहसः सूनु त्रिषधस्थम् हव्यं जुषस्व। वयं देवेषु सुकृता स्याम, त्रिवरूथेन शर्मणा नः पाहि ।

९ जातवेदः विश्वानि दुर्गहा दुरितानि नावा सिन्धुं न अतिपर्षि, हे अग्ने अत्रिवत् नमसा गृणानः त्वम् अस्माक तनूनां अविता बोधि ।

१० यः अहम् मर्त्यः स अमर्त्यम् त्वा कीरिणा हृदा मन्यमानः जोहवीमि जातवेदः अस्मासु यशः धेहि अग्ने प्रजाभिः अमृतत्वम् अश्याम् ।

११ जातवेद अग्ने यस्मै सुकृते त्वम् उ लोक स्योनम् कृणुवे, सः आश्विनं पुत्रिणम् वीरवंतम् गोमंतं रयिम् स्वस्ति नशते ।

જે દિવ્યનિધિ કહેવાય છે, તે અગ્નિજ છે. અમારી પાસે પ્રકાશ ધેનુ, પુરવેગથી ચાલનાર, અશ્વ, અને ઉત્તમ કુળવાન, નૃપનાયક, પણ આવે છે તેમનાજ ગુણોનું હું વર્ણન કરૂં છું. માટે હે દેવ, અમને સ્તોતૃજનોને ઉત્સાહ બળ આપ. ૨

અગ્નિ યજમાનને શૂર યોદ્ધા (મેળવી) આપે છે. કારણ કે અગ્નિ સર્વદૃષ્ટ છે ભરપુર ઐશ્વર્ય અગ્નિજ આપે છે, અને પ્રસન્ન થતાંજ ભક્તોને ઇચ્છિત વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી આપે છે, માટે હે દેવ, અમને સ્તોતૃજનોને પણ તું ઉત્સાહ બળ આપ. ૩

હે અગ્નિદેવ; તને, પ્રભા સંપન્ન, ઘડપણ રહીત ભગવાનને અમે હવે પ્રદીપ્ત કરીએ છીએ એટલે આ ભાગ્યશાળી સમિધ આકાશ મંડળમાં તારો પ્રકાશ ફેલાવી દેશે માટે અમને (તારા સ્તોતૃવર્ગને) તું ઉત્સાહ બળ આપ. ૪

હે ઉજ્વળ કાંતીના પ્રભુ, હે અગ્નિ, હે અલ્હાદપ્રદ સ્વરૂપી હે અદ્ભુત ચરિત્રવાન્, હે જગતપતિ, હવિ લઈ જનાર હે દેવ, શુભ્ર તેજસ્વી એવો તું, તે તારી પ્રીત્યર્થ આ હવિર્ભાગ ઋગમંત્રથી અર્પણ થાય છે, માટે તારા સ્તોતૃવર્ગને બળ આપ. ૫

(જુદા જુદા) અગ્નિસ્વરૂપમાં પ્રગટ થનાર આ ત્રણ અગ્નિ, સર્વ ઇચ્છિત ધનનો ઉત્કર્ષ મેળવી આપે છે. આનંદનો ઉભરો તે લાવે છે અને આનંદની સ્ફુરતિ પણ તેજ આપે છે, ભક્તને તે એક સરખી પ્રેરણા કરે છે, માટે હે દેવ તું પણ અમને (સ્તોતૃજનોને) ઉત્સાહ બળ આપ. ૬

---

२ यः वसुः सः अग्निः यं धेनवः, यं रघुद्रुवः अर्वतः, यं सुजातासः सूरयः आयन्ति त घं गृणेः (वद्) हे देव इष स्तोतृभ्यः आभर।

३ अग्निः हि विश्वचर्षणिः वीरं वाजिनम् ददाति। अग्निः राये स्वाभुवं ददाति, सः प्रीतः वार्यम् याति, इषं स्तोतृभ्यः आभर।

४ हे अग्ने देव द्युमन्तम् अजरम् त्वाम् यत् आ इधीमहि, स्या ते पनीयसी समिद् याति, दीदयति इषम् स्तोतृभ्यः आभर।

५ हे अग्ने शोचिषः पते शुक्रस्य ते, हे सुश्चंद्र दस्म विश्पते, हे हव्यवाट् तुभ्यं हविः ऋचा हूयते। इषं स्तोतृभ्यः आभार।

६ प्रो त्ये अग्निषु आमयः विश्वम् पुष्यन्ति, हे वार्यं हिन्विरे, ते इन्विरे, ते आनुषक् इयक्षन्ति, इषं स्तोतृभ्यः आभार।

હે દિવ્ય યજ્ઞ સંપાદકો, અમે તમારૂં સ્તવન કર્યું છે માટે અમો માણસોના આ યજ્ઞ
સમારંભમાં વાયુવેગે આગમન કરો. ७

ઇળા, સરસ્વતી અને મહી, એ ત્રણે મંગળપ્રદ અને કદીપણુ શ્રાપ ન દેનાર દિવ્ય
શક્તિ આ કુશાસનપર વિરાજમાન થાઓ. ૮

હે ત્વષ્ટા દેવ, તુ કલ્યાણુકારક અને સર્વ સ્થળવર્તી છે માટે અમારા ઉત્કર્ષ પ્રસંગે,
અમારી પાસે આવ અને પ્રત્યેક યજ્ઞમાં કૃપા કટાક્ષથી અમારૂં સંરક્ષણ કર. ૯

હે વૃક્ષરાજ (યૂપા) જે જે ઠેકાણે દેવોના ગુપ્ત નામો (અને સત્કૃત્યો) વિગેરે માહિત
છે તે ઠેકાણે (સ્વર્ગ લોકમાં) આ અમારા હવિ તુ પહોંચતા કર. ૧૦

અગ્નિ પ્રીત્યર્થ, વરૂણ પ્રીત્યર્થ, ઇદ્ર પ્રીત્યર્થ, મરૂત પ્રીત્યર્થ અને બીજા દેવતાઓની પ્રીત્યર્થ
આ હવિર્ભાગ "સ્વાહા" શબ્દના ઉચ્ચાર સાથેજ અપાય. ૧૧

सूक्त ६.

॥ ઋષિ–અત્રિ । દેવતા–અગ્નિઃ ॥

જે દિવ્ય (સંપત્તિ) નો ભંડાર, પોતાનુ ઘર સમજીને જેના આશ્રયે પ્રકાશરૂપ ધેનુ
વેગવાન ઘોડેસ્વાર, અને કદી ન બદલનાર વિશ્વાસુ વીર આવે છે તે અગ્નિનુ હુ ચિંતન કરૂં
છુ, માટે હે ભગવાન્, તું સ્તોતૃજનોને ઘણુ બળ આપ. ૧

---

७ हे दैव्या होतारा इळिता युवाम् वातस्य पत्मन् इमं नः मनुषः यज्ञं आ गतम् ।

८ इळा सरस्वती मही तिस्रः देवीः मयोभुवः, अस्रिधः बर्हिः सीदन्तु ।

९ त्वष्ट, त्वम् शिवः इह आ गहि, उत त्वम् विभुः स्मे पोषे यज्ञे य[ज्ञे] अव ।

१० हे वनस्पते यत्र देवानां गुह्या नामानि वेत्थ तत्र हव्यानि गमय ।

११ अग्नय स्वाहा, वरुणाय स्वाहा, इन्द्राय मरुद्भ्यः स्वाहा देवेभ्यः हविः "स्वाहा" (शब्देन) हूयते ।

१ यः वसु य अस्तं धेनवः य अर्वन्तः आशवः अरंगत, यं अस्तं नित्यासः वाजिनः यन्ति तं अग्निम् मन्ये, इ इष, इत स्तोतृभ्यः आभर ।

सूक्त ७.

॥ ઋષિ–અત્રિ । દેવતા–અગ્નિ ॥

હે મિત્રો, તમે તમારા યોગ્ય મનોત્સાહ અને સ્તોત્ર, તે અગ્નિને અર્પણ કરો. સર્વ જનોમાં તે અત્યુત્કૃષ્ટ, તેજનુ પોષણ કરનાર પ્રતાપી વીર છે, તેને સમર્પણ કરો. १

તે બળવાન્ ગમે ત્યાં ન હોય તોપણ તેનુ આગમન થતાંજ શૂર પુરૂષ પોતાને ઘેરઘેર હર્ષચિત્ત થાય છે, માનનીય સજ્જન તેને પ્રગટ કરે છે અને ગમે તેવો ક્ષુદ્ર માણસ હોય તે પણ તેને પ્રગટ કરે છેજ. २

જ્યારે અમે તેની પાસે સાત્વિક ઉત્સાહ પ્રાપ્ત થવા માટે વીનંતી કરીએ છીએ, જ્યારે ભક્તજનોના હવિર્ભાગ અમે તેને અર્પણ કરીએ છીએ, ત્યારે તેના ઐશ્વર્યના પૂર્ણ આવેશથી સનાતન ધર્મનો અધિકાર તે પોતાની પાસે લેછે. ३

(ભક્તજન) પાવન, જરા રહિત અગ્નિ, જંગલના જંગલો બાળીને નાશ કરે છે ત્યારે પણ દૂર રહેલા મનુષ્યોને પોતાની પ્રકાશ ધજાથી માર્ગદર્શકજ થાય છે. ४

જેની સેવા કરતા કરતાં (જેની) પ્રાપ્તીના માર્ગમાં હોવા છતા ભક્તજન પરસેવાથી અકળાઇને જેને આહુતિ આપે છે. એવા ભક્ત તે (અગ્નિ) ને પોતાના બાળકો પ્રમાણે જે પ્રમાણે જમીનપર પર્વત છે તે પ્રમાણે તે ભક્ત (અગ્નિની) પીઠપર સુખે ચઢી બેસે છે. ५

---

१ हे सखायः वः समर्यम् इषं स्तोमंच क्षितीनाम् वर्षिष्ठाय ऊर्जः नप्त्रे, सहस्वते अग्नये सम् कुरुत ।

२ यस्य समृतौ नृषदने नरः रण्वाः, यम् चित् अर्हन्तः ईंधते, जंतवः संजनयंति, सः कुत्र चित् वर्तते।

३ यत् इषः सं वनामहे, यत् मानुषाणाम् हव्या वनामहे, सः द्युम्नस्य शवसा ऋतस्य रश्मिम् आ ददे।

४ सः पावकः अजरः वनस्पतीन् यत् प्रमिनाति स्म, सः नक्तं चित् दूरे आसते केतुं आकृणोति स्म ।

५ यस्य वेषणे, यस्य पथिषु स्वेदम् अवाभि शुश्रुति । तदीनीम् पृष्ठा भूम ररुहुः तद् इव स्वजेन्यम् सम् (आभि रुरोह) स्म ।

અગ્નિ, તારી તે જવાળા સત્વ વીર્યવંત થઇને અતિશય વૃદ્ધિગંત થાય છે, તે, તારી (જવાળાથી પ્રકાશરૂપ) ધેનુના ટોળાને ચોતરફ કુદકા મારતી સ્વચ્છંદપણે બરાડવા લાગી, માટે હે દેવ અમને (સ્તોતૃજનોને) પણ તારૂં બળ અર્પણ કર. ૭

હે અગ્નિ, અમને (સ્તોતૃજનોને) નવા નવાં સારા સ્થળો અને મનની ઉત્સુકતા પણ અર્પણ કર. ઉંચ્ચ સ્વરે તારૂં સ્તોત્ર ગાયન કરેલું અને તને અમારો પ્રતિનિધિ સમજનાર અમે દીન જનો તારા થઇએ એમ કર, અને ઘેરેઘેર તારા સ્તોતૃવર્ગને બળ આપ. ૮

હે આલ્હાદપ્રદ સ્વરૂપી, ઘીથી પૂર્ણ બન્ને દરવી (ચાંચવાળી પળીઓ) ને તું તારા મોંમાં જગા આપે છે, માટે હે પ્રતાપી પ્રભુ સામ ગાયનમાં અમે લીન થયા હોઇએ ત્યારે અમને પૂર્ણપણે કૃતાર્થ કર અને તારા સ્તોતૃજનોને ઉત્સાહ બળ આપ. ૯

આ પ્રમાણે અગ્નિ દેવને ભક્તોએ સ્તુતિથી અને યજ્ઞથી એક સરખી રીતે આમંત્રણ કરીને પોતાનો કરી લીધો છે. અમારામાં તે ઉત્કૃષ્ટ શૌર્યની સમૃદ્ધિ કરે. અને જેના ઘોડા ઘણાજ ઝડપી છે એવા અસંખ્ય ઘોડેસ્વાર અમારા આશ્રયે રહે તેમ કરો. હે દેવ, તારા સ્તોતૃજનને તું ઔત્સુક્ય બળ પ્રાપ્ત કરી આપ. ૧૦

---

७ हे अग्ने तव त्ये मंद्रि वाजिनः अर्चयः ऋषन्त ये परवभिः गोनाम् शफानां व्रजाः भुरंत, इषं स्तोतृभ्यः आभर।

८ अग्ने नः स्तोतृभ्यः नयाः सुक्षितीः इषः आभर, ये वयं त्वा वृतासः दमे दमे आनृचुः ते वयं ते स्याम। इषं स्तोतृभ्यः आभर।

९ हे सुचंद्र सर्पिषः उभे दर्वी आसनि श्रीणीषे उतो शवसः पते उक्थेषु सत् पुपूर्या इषम् स्तोतृभ्यः आभर।

१० एवा गीर्भि यज्ञेभिः अग्निम् आनुषक् अजुर्यमुः। सः उत अस्मे स्यत् आशुभस्न्यम् सुवीर्यम् इषत् इषं स्तोतृभ्यः आभर।

सूक्त ८.

॥ ઋષિ–અગ્નિ । દેવતા–અગ્નિ ॥

હે અગ્નિ, સદ્ધર્મ આચરણમાં ઉત્સુક પુરાતન ઋષિઓએ પણ પ્રસાદ પ્રાપ્તિ માટે પુરાણ પુરૂષને (તને) પ્રજ્વલીત કરીને તારી સેવા કરી. હે પ્રતાપ–પ્રદ દેવ, તું આલ્હાદદાયક પૂજનીય, વિશ્વંભર આત્મસંયમી ગૃહસ્વામી, અને સર્વોત્તમ છે. ૧

હે અગ્નિ તુ જે ભક્તનો પુરાતન અતિથિ છે ને તને તેજોમય કેશમંડિત ગૃહ સ્વામીને ભક્તજનોએ વેદીપર સ્થાપન કર્યો છે. તારી જ્વાળારૂપી ધન વિશાળ અને રૂપમાં અસંખ્ય છે; તું (ભાગ્ય) ધન યથા વિભાગ દેનાર છે, તારો સુખાશ્રય સર્વોત્તમ છે, તારૂં સંરક્ષણ નામાંકિત અને તું સર્વ જીર્ણ પદાર્થોને વ્યાપી નાંખીને પોતાના કરી લેનાર છે. ૨

હે અગ્નિ તું સર્વ હોત્ર જાણનાર, સદ્વિવેચક, અને ભક્તોને (રત્ન સંપત્તિ) અપરંપાર દેનાર છે. તું કોઈ કોઈ વખતે ગુપ્ત હોય છે, હે ભગવાન્, તુ સર્વ સાક્ષી છે, તારો અવાજ ભયંકર, પરંતુ તું સેવન કરવા યોગ્ય છે અને ઘીની આહુતીને વૈભવ માને છે, માટે એવું તારૂં યશો વર્ણન પણ આ માનવ પ્રજા કરે છે. ૩

---

१ अग्ने प्रत्नासः ऋतायवः त्वाम् प्रत्नम् ऊतये समीधिरे, हे सहस्कृत, त्वां पुरुश्चन्द्रम् यजतम् विश्वधायसं दमूनसं गृहपतिम् वरेण्यम् (समीधिरे)

२ अग्ने जनाः त्वाम् पूर्व्यं अतिथिम् शोचिष्केश गृहपतिम्, बृहत्केतुम्, पुरुरूपं, धनस्पृतं, सुशर्माणं स्ववसं जरद्विषम् निषेदिरे।

३ अग्ने मानुषीः विशः त्वाम् होत्राविदम् विविचम् रत्न धातमम्, ईळते; हे सुभग, त्वाम् गुहासन्तम्, विश्वदर्शतम्, तुविस्वनम्, सुयजम् घृतश्रिय (ईळते)।

સર્વને જે પ્રીય લાગે છે એવા જે અગ્નિને મર્ત્ય માણસ આખા જગતની તૃપ્તી મ
પ્રગટ કરે છે, તે (અગ્નિજ) અમને અન્નરસની રૂચી ઉત્પન્ન કરે છે અને સચેતન પ્રાણીમ
ત્રને આશ્રયભૂત પણ તેજ થાય છે.

તે દાનશૂર છે, માટે પશુ પ્રમાણે ખા ખા ન કરતાં ઉધરે તે નિર્જળ પ્રદેશમાં
ખેડેલી જમીન પણ ધાન્યથી સમૃદ્ધ કરે છે. તેના (હજામત કરેલા) વાળ સુવર્ણ જે
તેજસ્વી, અને તેના દાંત પવિત્ર અને ચકચકીત હોવાથી તે મહાચતુર છે; અને તેનું સામ
અપ્રતિહત છે.

તે પવિત્ર તેજસ્વી છે; જે (ભક્ત) ને માટે અત્રિ ઋષિ સાથે રહે છે તે (ભક્ત)
માટે ધાર ચઢાવેલી ફરશુ (હથીયાર) પ્રમાણે તે પ્રજ્વલીત થાય છે. જેની કૂખ ઘણી સુદ
છે અને જેનાથી ફળ પ્રાપ્તિ થાય છે તે અરણી માતાએ તેને જન્મ આપ્યો અને તેથી
(ભક્તને) ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું.

હે અગ્નિ, જે (ભક્ત) તારો છે; તેની તૃપ્તી માટે પરમસુખ હોય છે. માટે તારે
તેજો વૈભવ અને કીર્તિ અને તારૂં ચિત્ત, એવાજ ભક્તમાં રાખ. ૯

આવી ઉત્કટ મનોવૃત્તિ તે ભક્તની હોય છે. તે અનિવાર્ય થાય છે. (પણ) તું
(કૃપા કરીને) આપેલા પશુ (વીગેરે સંપત્તિ) નો સ્વીકાર કરે છે. માટે હે અગ્નિ જે તને
(ભગવાનને) ભજતા નથી તેનો અત્રિ ઋષિ પરાભવ કરે. અને અનાર્ય લોક તેમજ તેમના
આવેશનો પણ તે નાશ કરે. ૧૦

---

६ यम् पुरुस्पृहम् पितूनाम् स्वादनम्, आयने चित् अस्ततातिम् अग्निम् विश्वस्य धायसे मर्त्यः प्रविदत्।

७ सः हिरम आक्षितम् धन्व दाता पशुः न आ दाति, स हि हिरिश्मश्रुः शुचिदन् ऋभुः अनिभृष्ट-तविषिः।

८ सः शुचिः स्म, यस्मै पात्रिवत् स्वधितिरिवं प्रतीयते, यं सुषू माता ऋणा असूत, यत् सः भगम् आनशे।

९ सपर्यासुते अग्ने, यः त्वम् आ, ते धायसे धाम् अस्ति, एषु मर्त्येषु द्युम्नं आ, उत श्रवः आ, (उत) चित्तम् आ धाः।

१० इतिचिद् मन्युम्, अध्रिजः त्वादातम् पशुम् आददे, आत् हे अग्ने, अत्रिः असुमता दस्यून् सहयात, इषः नृन् सहयात।